

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00461879 9

J. DUNS SCOTUS

OPERA OMNIA

IX

GEORG OLMS HILDESHEIM

JOHANNES DUNS SCOTUS

OPERA
OMNIA

IX

1968

GEORG OLMS VERLAGSBUCHHANDLUNG
HILDESHEIM

Die Originalvorlage für diesen Faksimiledruck ist im Besitz
der Niedersächsischen Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen.

Signatur: 2° Patr. Lat. 1842/3

Die falsche Paginierung sowie die teilweise
schlecht ausgedruckten Passagen der Originalvorlage
wurden beibehalten.

B

765

D7

1639a

t. 9

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
QVÆSTIONES
IN LIB. IV. SENTENTIARVM,

*Nunc denuò recognita, Annotationibus marginalibus, Doctorumque celebriorum
ante quamlibet Quæstionem citationibus exornata, & Scholijs
per textum insertis illustrata.*

CVM COMMENTARIO R. P. F. ANTONII HIQVÆI
Hiberni, eiusdem Ordinis S. Theologiae Lectoris emeriti.

TOMVS NONVS.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

I N D E X

Distinctionum & Quæstionum, quæ hoc Tomo continentur.

DISTINCTIO XIV.

Quæst. 1. **V**TRUM pœnitentia necessariò requiratur ad delerionem peccati mortalis post Baptis-
mum commissi? pag. 5

2. Vtrùm actus pœnitendi requisitus ad deletionem peccati mortalis sit actus alicuius virtutis? 29
3. Vtrùm pœnitentia virtus sit tantùm vnius pœnæ inflictiua? 72
4. Vtrùm per Sacramentum Pœnitentiæ deleatur culpa? 81

DISTINCTIO XV.

Quæst. 1. Vtrùm cuiilibet peccato actuali mortali correspõdeat satisfactio propria? 103

2. Vtrùm qui iniuste abstulit, vel detinet rem alienam, teneatur illam restituere, ita quòd non possit verè pœnitere absque tali restitutione? 149
3. Vtrùm damnificans alium in bonis personæ, scilicet corporis, vel animæ, teneatur restituere, ad hoc quòd possit verè pœnitere? 210
4. Vtrùm damnificans aliquem in bono famæ, teneatur ad restitutionem, ita quòd pœnitere verè non possit, nisi famam restituat? 229

DISTINCTIO XVI.

Quæst. 1. Vtrùm ista tria, contritio, confessio, & satisfactio sint partes pœnitentiæ? 244

2. Vtrùm remissio, vel expulsio culpæ, & infusio gratiæ sit vna simpliciter mutatio? 251

DISTINCTIO XVII.

Quæst. vnic. Vtrùm necessarium sit ad salutem peccatori confiteri sua peccata omnia suo Sacerdoti? 296

DISTINCTIO XVIII.

Quæst. vnic. An potestas clauium tantummodo se extendat ad pœnam temporalem? 352

Scoti oper. Tom. I.X.

DISTINCTIO XIX.

Quæst. vnic. Vtrùm cuiilibet Sacerdoti in susceptione Ordinis Sacerdotij conferantur clauis Regni cœlorum? 356

DISTINCTIO XX.

Quæst. vnic. Vtrùm pœnitentia in extremis valeat ad salutem? 402

DISTINCTIO XXI.

Quæst. 1. Vtrùm post hanc vitam possit ali-
quod peccatum dimitti? 409

2. Vtrùm confessor in quocumque casu teneatur celare peccatum sibi in confessione detectum? 430

DISTINCTIO XXII.

Quæst. vnic. Vtrùm peccata per pœnitentiam dimissa in recidiuante redeant eadem numero? 451

DISTINCTIO XXIII.

Quæst. vnic. Vtrùm extrema Vnctio sit Sacramentum nouæ legis? 488

DISTINCTIO XXIV.

Quæst. vnic. Vtrùm in Ecclesia sint septem Ordines eo modo, quo Ordo, vel ordinatio ponitur Sacramentum? 514

DISTINCTIO XXV.

Quæst. 1. Vtrùm pœna Canonica impediatur a susceptione, & collatione Ordinû? 552

2. An sexus muliebris, aut ætas puerilis impediatur susceptionem Ordinum? 568

DISTINCTIO XXVI.

Quæst. vnic. Vtrùm matrimonium fuerit immediatè institutum à Deo? 574

DISTINCTIO XXVII.

Quæst. 1. Vtrùm conuenienter dicatur matrimonium viri, mulierisque coniunctio maritalis, inter legitimas personas vitam insolubilem reddens? 606

2. Vtrùm consensus expressus per verba sit causa sufficiens matrimonij? 607

DISTINCTIO XXVIII.

Quæst. vnic. Vtrùm solus consensus de præsententi expressus verbis causet matrimonium? 610

Index Distinctionum, & Quaestionum.

DISTINCTIO XXIX.

Quaest. vnic. Vtrum consensus coactus sufficiat ad contrahendum verum matrimonium? 616

DISTINCTIO XXX.

Quaest. 1. Vtrum ad contractum matrimonij requiratur consensus sequens rationem non erroneam, siue apprehensionem? 634

2. Vtrum inter Mariam & Ioseph fuerit verum matrimonium? 651

DISTINCTIO XXXI.

Quaest. vnic. Vtrum sint tria bona matrimonij, quae Magister ponit in litera, scilicet fides, proles, & Sacramentum? 668

DISTINCTIO XXXII.

Quaest. vnic. Vtrum sit simpliciter necessarium in matrimonio reddere debitum petenti? 687

DISTINCTIO XXXIII.

Quaest. 1. Vtrum fuerit licita aliquando bigamia? 703

2. Vtrum bigamus ante Baptismum posset post Baptismum ordinari? 712

3. Vtrum in lege Mosaica fuerit licitum repudiare uxorem? 718

DISTINCTIO XXXIV.

Quaest. vnic. Vtrum impotentia coeundi impediat matrimonium simpliciter? 728

DISTINCTIO XXXV.

Quaest. vnic. Vtrum adulterium cum aliqua, viuente viro, impediat matrimonium cum eadem post mortem illius viri? 747

DISTINCTIO XXXVI.

Quaest. 1. Vtrum seruitus impediat matrimonium? 755

2. Vtrum aetas puctilis possit impedire matrimonium? 763

DISTINCTIO XXXVII.

Quaest. vnic. Vtrum Sacramentum Ordinis impediat matrimonium? 768

DISTINCTIO XXXVIII.

Quaest. vnic. Vtrum votum continentiae impediat matrimonium? 776

DISTINCTIO XXXIX.

Quaest. vnic. Vtrum disparitas cultus impediat matrimonium? 791

DISTINCTIO XL.

Quaest. vnic. Vtrum cognatio carnalis impediat matrimonium? 800

DISTINCTIO XLI.

Quaest. vnic. Vtrum affinitas impediat matrimonium? 811

DISTINCTIO XLII.

Quaest. vnic. Vtrum cognatio spiritualis impediat matrimonium? 821

INDEX QVÆSTIONVM

in Commentariis ad hunc Tomum examinatarum.

HÆc tabula disponitur iuxta exigentiam variarum materia-
rum, quas discernere oportet à se inuicem in diuersas classes, &
primo loco comprehendit pœnitentiam.

De Pœnitentia.

Pœnitentia est punitio. dist. 14. q. 1. n. 42
Quomodo est voluntaria. ibid. n. 43
An tristitia sit actus elicitus. ibid. n. 45. & seq.
Pœnitentiæ quatuor modi. ibid. n. 50
Eius etymologia, & variæ descriptiones. ibid.
Pœnitentia virtualis quænam sit, & cuius efficaciz.
ibid. n. 60

Pœnitentia virtus.

Pœnitentia est virtus. dist. 14. q. 2. n. 3
Pœnitentiæ quatuor acceptiones. ibid. n. 5
Actus eius proprius. n. 10. & seq.
Cuius virtutis est species. ibid. n. 20
An requiratur gratia ad eius actum? ibid. n. 48.
& seq.
An actus eius eliciatur à gratia habituali? ibid.
n. 40. & seq.
An esset in statu Innocentiæ. ibid. n. 135
An sit virtus acquisita? n. 143. & seq.

Regula Pœnitentiæ.

An Pœnitentiæ sit aliqua regula? dist. 14. q. 3.
n. 2
An modus cognoscendi huius status sit ex natura
potentiæ, aut ex peccato. ibid. n. 4
An lumine naturali cognosci posset peccatum esse
detestandum? ibid. n. 11. & seq.
Quantum se extendit hæc cognitio? quid sentien-
dum de iis quæ Philosophi tradiderunt de vir-
tutibus, & vitiis? An ex inuentione propria,
aut disciplina, & traditione recepta? ibid. n. 14.
& seq.
An Pœnitentia sit vnus pœnæ inflictivæ. ibid. n. 8

Actus Pœnitentiæ.

Contritio an sit actus formatus? dist. 14. q. 2. n. 91
An ad contritionem requiratur duratio? ibid. n. 92
An intensio, & duratio. ibid. n. 97. & seq.
An distinguatur specie ab attritione? ibid. n. 115.
& seq.
An contritio rectè dicatur meritum de congruo?
dist. 15. q. 1. n. 38
An requiratur distinctus dolor, aut idem explici-
tus de singulis peccatis? ibid. n. 57

An attritio æstimata, vera tamen, sufficiat ad Sacra-
mentum? dist. 14. q. 4. n. 54. & seq.
An ad deletionem peccati requiratur actus pro-
prius virtutis pœnitentiæ. dist. 16. q. 1. n. 10

Pœnitentiæ Sacramentum.

Pœnitentiæ Sacramentum quid importat in recto?
dist. 14. q. 4. n. 3. & seq.
An absolutè requirantur verba? ibid. n. 18
Quænam sit forma necessaria Sacramenti? ibid.
n. 26
An valeat absolutio per literas data? ibid. n. 37
An Sacramentum fuerit institutum à Christo. ibid.
n. 40
Vtrùm sit secunda post naufragium tabula? ibid.
n. 46
Vtrùm Minister absoluat à reatu culpæ, & pœnæ.
æternæ. ibid. n. 45

De clauibus.

Quot sunt clauis, & quænam, & quid designent?
dist. 18. q. vnic. n. 1. & 19. q. vnic. n. 1
Quid clauis scientiæ. ibid. n. 5
Quomodo contingat error circa clauem scientiæ.
ibid. n. 106
Vtrùm requiratur scientia discretionis in confessa-
rio, & quanta? ibid. n. 9
Vtrùm clauis diuersæ supponant diuersos charac-
teres in Sacerdote. ibid. n. 18
An potestas absoluendi conferatur ex vi caracte-
ris, & ad quid deseruit approbatio per Eccle-
siam. ibid. n. 29
Vnde est potestas absoluendi quemlibet in arti-
culo mortis. ibid. n. 30
Quibus modis acquiritur iurisdictio huius fori?
ibid. n. 37
Vtrùm confessi Religiosis priuilegiatis satisfaciant
præcepto. ibid. n. 44
Quænam sit approbatio necessaria. ibid. n. 47
De clauibus externi fori. ibid. n. 58
Vnde habet excommunicatio effectus, quos indu-
cit? ibid. n. 61

De partibus Pœnitentiæ mate- rialibus.

Vtrùm actus pœnitentis sint partes Sacramenti, &
quomodo se habeat ad effectum. dist. 16. q. 1. n. 3

Index Quæstionum.

Absolutio.

Vide *Pœnitentiæ Sacramentum.*

Confessio.

- Vtrum confessio sit necessaria? dist. 17. q. vnic. n. 3.
 Vtrum sit in præcepto diuino? ibid. n. 4
 Vtrum eam abrogauerit Nectarius. ibid. n. 6. & 7
 Vtrum habeat necessitatem medij. ibid. n. 11
 Quosnam comprehendit præceptum diuinum confessionis. ibid. n. 17
 An obliget infideles. ibid.
 Confessionis materia, & integritas. ibid. n. 28
 An sint cõsistendæ circumstantiæ, & quænam? ibid.
 Quot sunt? ibid.
 An numerus peccatorum consistendus. ibid. n. 33
 Quo tempore obligat præceptum, & quibus circumstantiis. ibid. n. 38. & seq.
 Quando contritio sufficit sine Sacramento? ibid. n. 56
 An existens in mortali peccato, & recipiens Sacramentum, teneatur ad confessionem præmittendam. ibid. n. 57
 Qualis debeat esse confessio? ibid. n. 65
 An propositum emendationis debeat esse explicitum. ibid. n. 67
 An sufficiat generale propositum. ibid. n. 70
 An requiratur votum confessionis explicitum in contrito. ibid. n. 106

Præceptum Ecclesiasticum confessionis.

- Vtrum Ecclesia potuit præcipere confessionem. ibid. n. 80
 Quos comprehendit præceptum Ecclesiæ. ibid. n. 84
 Quam materiam? ibid. n. 85
 An possit præcipere confessionem venialium. ibid. n. 86
 Quale peccatum sit mentiri in confessione. ibid. n. 88
 Quando obligat præceptum Ecclesiasticum confessionis? ibid. n. 94
 An comprehendat habentem reseruata. ibid. n. 102.
 An teneatur quis confiteri per interpretem? ibid. n. 119
 An confessio debeat esse secreta? ibid. n. 122
 An absoluti possit, qui superueniente Sacerdote obmutuit. ibid. n. 135
 An liceat confiteri per literas absenti? ibid. n. 137
 Cui debeat fieri confessio, & quam habet potestatem, & a quo? ibid. n. 90
 An fieri possit confessio laico. ibid. n. 92
 An, & quo fructu fieri possit confessio eorumdem peccatorum. dist. 18. & 19. n. 109

Satisfactio latè sumpta.

- Hæc quid sit? dist. 15. q. 1. n. 2
 An de potentia absoluta, aut ordinaria purus homo possit satisfacere condignè pro peccato mortali. ibid. n. 7
 An peccator possit pro suo mortali satisfacere? ibid. n. 26
 An satisfactio nostra dependeat à Christo? ibid. n. 53
 An debeat consistere in actibus pœnalibus. ibid. n. 54

Satisfactio strictè sumpta.

- Hæc quæ sit, qualis, & in quibus versetur. ibid. n. 67
 An in opere externo consistat in recto? ibid. n. 70
 An hic actus sit liber libertate propria, & distincta ab ea, quæ est interni. ibid. n. 81
 Satisfactionis proportio ad peccatum in genere, & eius causas. ibid. n. 86
 An satisfactio contingat in operibus præcepti. ibid. n. 91
 An satisfactio facta in mortali valeat? ibid. n. 107
 An existenti in peccato valeat pro pœna debita aliàs peccatis remissis? ibid. n. 141
 An pœna inflicta à Deo, & patienter tolerata valeat ad eundem effectum? ibid. n. 152
 An pœna temporalis manens post peccatum remissum sit ex natura rei, aut dispositione diuina? ibid. n. 154
 An vnus pro alio satisfacere possit? ibid. n. 158
 An imponi possit satisfactio vni pro altero persoluenda? ibid. n. 159
 An satisfactio ob finem peccati venialis exhibita valeat? ibid. n. 163
 An satisfactio, & satisfactio distinguantur? ibid. n. 168
 Quare medium seruari debet in satisfactione imponenda, & an possit attingi medium iustum? dist. 18. & 19. q. vnic. n. 67
 An teneatur pœnitens acceptare pœnitentiam iniunctam à Sacerdote. ibid. n. 82
 Vtrum acceptatam teneatur adimplere. ibid. n. 104
 An pœnitentia in extremis valeat? dist. 20. q. vn. n. 2

Pœnitentiæ Minister.

Vide *Pœnitentiæ Sacramentum*, verb. *Confessio*, & *Satisfactio*.

Pœnitentiæ præceptum.

Vide verb. *Confessio*.

Pœnitentiæ materia remota.

- Peccatum est materia pœnitentiæ, circa quam. dist. 14. q. 1. n. 3
 Peccatum habituale non est relatio realis, aut priuatio gratiæ? ibid. n. 4
 In quo consistit. ibid. n. 5
 Remittitur per pœnitentiam. ibid. n. 40
 Non sine pœna. ibid. n. 41
 An de potentia absoluta remitti possit sine actu peccatoris? ibid. n. 51
 An veniale sit tale ex genere, & non indulgentia Dei. dist. 21. q. 1. n. 14
 An peccatum veniale puniatur in inferno pœna temporali. ibid. n. 23
 An pœna temporalis debita peccatis remissis sit æterna in inferno. ibid. n. 32
 An reatus peccati distinguatur à reatu pœnæ. ibid. n. 37
 Quod est medium remittendi veniale? ibid. n. 39
 An requiratur pœnitentia formalis, aut virtualis. ibid. & seq.
 Quæ satisfactio in specie? ibid. n. 45
 An remittatur per Sacramentalia, & quomodo? ibid. n. 52
 An in transitu, vel post separationem anime iusti remittatur? ibid. n. 55

Index Quæstionum.

Iustificatio a peccato.

- Vtrum de potentia absoluta remitti possit mortale, aut originale sine infusione gratiæ? dist. 16. q. 2. n. 74
- Vtrum remissio culpæ, & infusio gratiæ sit vna simplex mutatio. ibid. n. 1
- Vtrum gratia ex natura rei, & Physicè repugnet peccato mortali in esse formæ. ibid. n. 34
- Vtrum iustitia sit forma distincta à charitate? ibid. n. 59
- Qua ratione iustificat? ibid. n. 68
- Vtrum opera nostra sint ex natura rei meritorea gloriæ, seclusa acceptatione Dei? ibid. n. 49
- An innitantur operibus Christi, eorumque valori? ibid. n. 53
- Vtrum gratia in nobis supponat aliquod debitum? ibid. n. 95
- Vtrum peccatum sit corruptio naturæ? ibid. n. 96
- An remissio peccati sit realis mutatio? ibid. n. 106
- Quomodo diuina voluntas sub oppositis rationibus versetur circa personam eandem iusti, & peccatoris sine successione, aut mutatione. ibid. n. 111
- Quænam sit libertas in diuina voluntate? ibid. n. 108

Pœnitentia sigillum.

- An sigillum obliget ex lege naturali? dist. 21. q. 2. n. 1
- An sit legis diuinæ positivæ? ibid. n. 4
- De præcepto eius Ecclesiastico. ibid. n. 7
- An liceat confessionem reuelare de licentia pœnitentis? ibid. n. 28
- Vtrum liceat confessario vti signo indifferenti. ibid. n. 39

De persona complicis.

- An liceat personam complicis confiteri. dist. 21. q. 2. n. 22

De reuiuiscencia peccatorum, & meriti.

- An possit eadem numero malitia redire? dist. 22. q. vn. n. 2
- An possit redire pœna æterna? ibid. n. 6
- An de facto reuiuiscant peccata in relapso? ibid. n. 20
- An reuiuiscant merita? ibid. n. 37
- De hac reuiuiscencia, & eius modo fusè. ibid.
- An reuiuiscat gratia antiqua? ibid.
- An reuiuiscant peccata per circumstantiam ingratitudinis? ibid. n. 92
- Quomodo circumstantia afficit actum? ibid. n. 102.
- An innocens maius beneficium recipiat, quàm restitutus per pœnitentiam? ibid. n. 94

De fructibus Pœnitentia.

- An fundetur ius ad gloriã ex meritis? dist. 22. q. vn. n. 30
- An operibus bonis remissis debeatur gloria? ibid. n. 33
- An augmentum gratiæ, & quando datur? ibid. n. 37

De iustitia, & iure.

- An fuit diuisio, & proprietates rerum in statu innocentia? dist. 15. q. 2. n. 3

- An præceptum de communi rerum vsu sit reuocatum in statu lapsæ naturæ? ibid. n. 5
- An licuit vsus matrimonij in statu innocentia primis parentibus? ibid. n. 18
- An diuisio rerum sit inducta lege naturæ? ibid. n. 21.
- An potestas ciuilibus iure naturæ inducta sit? ibid. n. 23
- Status innocentia qualis foret? ibid. n. 24
- Quando facta est rerum diuisio? ibid. n. 31
- Quid sit præscriptio, & vsucapio, & quibus legibus regulantur. ibid. n. 33, & seqq.
- Quid sit donatio, & eius species, & iura? ibid. n. 46
- Quid commodatio, & eius iura? ibid. n. 53
- Quid sit precarium, & quæ eius iura? ibid. n. 56
- Quid sit contractus, & eius species, & iura? ibid. n. 57
- Quænam condiciones requirantur ad iustam commutationem? ibid. n. 65
- Quomodo æqualitas, & medium in commutatione spectatur? ibid. n. 70
- Quid sit contractus emptionis, & venditionis, & quæ eius iura? ibid. n. 72
- Quinam contractus ad priorem reducuntur. ibid. n. 74
- Quid emphyteusis, feudum, liuicellus, & quæ iura. ibid. n. 76
- Quid sit mutuum, & quænam eius iura? ibid. n. 80
- Varia regulæ commutationum. ibid. n. 106
- Quid sit census, eius species, & iura? ibid. n. 109
- Quid sit cambium, & quæ eius iura? ibid. n. 123
- Quid sit societas, & quæ eius iura? ibid. n. 127
- Quid sint Montes, & quænam eorum iura? ibid. n. 129
- Alij contractus varij. ibid. n. 133
- Quid commutatio negotiatiua, & quæ eius iura? ibid. n. 139
- Quomodo in translatione contingat iniustitia? ibid. n. 146
- Pœnæ vsurarium. ibid. n. 151
- An vsuraria pecunia transeat in dominium vsurarium? ibid. n. 155
- Quot modis peccatū alienum participatur? ibid. n. 162
- Ad quid tenetur fructuans per rem alienam? ibid. n. 169
- Cui debet fieri restitutio rei alienæ? ibid. n. 174
- Quando fieri debet restitutio? ibid. n. 182
- An restitutio debet fieri rei alienæ, domino, & debitore in eadem necessitate extrema laborantibus? ibid. n. 190
- Vtrum adultera teneatur reuelare filiū ex adulterio conceptum, ne præiudicet legitimo? ibid. n. 199
- An impediens beneficium conferendum alteri, teneatur ad restitutionem? ibid. n. 203

De iustitia in bonis anima, & vita.

- An is, qui infert damnum in bonis animæ, teneatur ad restitutionem? dist. 15. q. 3. n. 1
- Ad quid tenetur iniustus homicida? ibid. n. 19
- Quid requiritur ad iustam occisionem hominis? ibid. n. 33
- An liceat occidere adulteram? ibid. n. 54
- An retrahens aliquem à Monasterio, tenetur ad restitutionem? ibid. n. 60

De bonis fama.

- Quot modis detrahatur fama alterius? dist. 15. q. 4. n. 2
- Ad quid tenetur imponens falsum crimen alteri? ibid. n. 3
- Quid tenetur infamans per impositionem criminis veri, & occulti? ibid. n. 12

Index Quæstionum.

Quid sentiendum de æquiuocatione? *ibid.*n.18
Quid operatur infamia iuris? *ibid.*n.23
Ad quid tenetur negans verum crimen, quod probari non potest in iudicio, & an interrogatus à iudice teneatur dicere veritatem? *ibid.*n.24
Quando excusatur quis à restitutione famæ? *ibid.*n.36

Extrema Vnctio.

Eius definitio. *dist.*2.3.q.vnic.n.2
Esse Sacramentum nouæ legis. *ibid.*n.3
Subiectum eius capax. *ibid.*n.14
An potuerit conferri Beatæ Virgini? *ibid.*n.15
An omnes vnctiones sint essentielles? *ibid.*n.18
An sufficiat vna vnctio? *ibid.*n.21
Quænam est materia? *ibid.*n.34
Quænam forma? *ibid.*n.40
Quis sit effectus? *ibid.*n.45.46.& seqq.

Ordo.

Definitio, & acceptio Ordinis. *dist.*24.q.vnic.n.4
An Episcopatus sit Ordo diuersus à Sacerdotio? *ibid.*n.5.& seqq.
An impositio manus sit materia necessaria Episcopatus. *ibid.*n.51
De aliis Ordinibus. *ibid.*n.55.& seqq.
An imprimant characterem. *ibid.*
An Ordines minores imprimant characterem? *ibid.*n.63
An Ordo sit Sacramentum? *ibid.*n.78
De eius ministro. *ibid.*n.86
Quæ sit forma ordinationis? *ibid.*n.113
Quænam sit materia? *ibid.*n.119
An in Sacerdotio imprimatur duplex character? *ibid.*n.127
An prima tonsura sit Ordo? *ibid.*n.139

De pœnis Canonicis impediensibus Ordinem suscipiendum, vel exercendum.

Quid sit depositio. *dist.*25.q.1.n.3
Quid infamia? *ibid.*n.9
Eius diuisio. *ibid.*n.10
Infamia iuris quid sit, & quomodo tollitur? *ibid.*
Quid sit irregularitas? *ibid.*n.17
An possit imponi à iudice? *ibid.*n.18
Irregularitas ex crimine. *ibid.*n.24
Irregularitas ex non crimine. *ibid.*n.29
Irregularitas ex homicidio, & bigamia. *ibid.*n.35
Pœna excommunicationis. *ibid.*n.42
A quo tollitur? *ibid.*n.43
Pœna interdicti. *ibid.*n.45
Pœna suspensionis. *ibid.*n.49
De subiecto capaci Ordinis. *eadem dist.*q.2.n.1
Non excludi infantes. *ibid.*
Excludi mulieres. *ibid.*n.6

De matrimonio.

An matrimonium sit licitum, & bonum. *dist.*26.q.vnic.n.3.& 4
Quomodo ordinatur actus eius? *ibid.*
Sola charitas nequit obliquari. *ibid.*n.16
Tripartitum bonum matrimonij. *ibid.*n.25
Esse à Deo institutum, non verò à sola natura. *ibid.*n.28
Præcepta matrimonij. *ibid.*n.37
Matrimonium, quæ Sacramentum est. *ibid.*n.39
Esse Sacramentum rectè probari ex loco Pauli. *ibid.*n.40

An matrimonium fidelis cum infideli sit Sacramentum? *ibid.*n.55. & seq.
Vtrum matrimonium infidelium post Baptismum transeat in Sacramentum. *ibid.*n.57
An esse Sacramenti separari possit à contractu per solam intentionem contrahentium? *ibid.*n.61
An sufficiat contractus per natus, & signa ad Sacramentum sine verbis? *ibid.*n.62
An in non mutis requiruntur verba? *ibid.*n.66
Quænam sit materia, & forma Sacramenti? *ibid.*n.70
An sit Sacramentum vnum, & quomodo? *ibid.*n.75
Quis est Minister? *ibid.*n.76
An contrahi possit per procuratores? *ibid.*n.77
Quis est effectus matrimonij? *ibid.*n.80
Triplex acceptio matrimonij, & definitio. *ibid.*n.82
Obligatio matrimonij. *ibid.*n.85
Quis est finis secundarius matrimonij? *ibid.*n.86

Causa efficiens.

De causa efficiente matrimonij. *dist.*27.q.vnic.n.1
An requiratur consensus de præfenti. *dist.*28.q.vn.n.1
Quænam similtas requiritur in consensu? *ibid.*n.3
An Deus possit inducere vinculum sine consensu? *ibid.*n.6
An possit Ecclesia? *ibid.*n.15

De impedimento ex metu.

An consensus coactus inducat vinculum? *dist.*29.q.vnic. per totum. vbi explicatur quis sit consensus coactus.
An metus leuis impediatur? *ibid.*n.13
Quis metus grauis? *ibid.*n.15
Quo iure metus irritat matrimonium? *ibid.*n.27

De impedimento erroris.

An error personæ annullat matrimonium. *dist.*30.q.1.n.3
An error conditionis annullat, & quis, & quo iure? *ibid.*n.7
Quid si error sit in meliori, vel æquali conditione? *ibid.*n.19
Quid faciendum quando alter dicit se fidei consensisse? *ibid.*n.21. & sequentibus, vbi agitur de dubio speculatio, & practico.
Quid agendum in fidei in eo casu? *ibid.*n.26
De conditionibus apposis huius contractui. *ibid.*n.30. & sequentibus, vbi etiam declaratur capitulum finale de conditionibus adiectis.
Matrimonium Virginis cum Ioseph. *ibid.*q.2.n.1
An habuerit prius votum virginittatis. *ibid.*n.11. & sequentibus. & quomodo poterat contrahere eo non obstante. *ibid.*
Quæ bona excusant matrimonium, & de insolubilitate vinculi. *dist.*31.q.vnic.n.2

Insolubilitas matrimonij.

Finis matrimonij. *dist.*31.q.vnic.n.8
Insolubilitas vinculi. *ibid.*n.13
Dirimi ratum per professionem in Religione approbata. *ibid.*n.16
Quo iure? *ibid.*n.24
Quis fuerit vocatus ex nuptiis. *ibid.*n.37
A quo fit matrimonium insolubile? *ibid.*n.39
An Pontifex possit dispensare in rato? *ibid.*n.42
Nō potest illud vniuersali lege annullare. *ibid.*n.47
Tempus

Index Questionum.

Tempus consultandæ Religionis bimestre post ratum. *ibid.*
De conditione turpi adiecta. *ibid.n.5.1*
An conditio honesta expressâ irritet. *ibid.n.5.3*

Debitum coniugale.

An sit sub præcepto? *dist. 32. q. vnic. n. 1*
Quibus modis perditur? *ibid.*
An adulterium hoc ius tollat? *ibid. n. 2*
An propria autoritate innocens subtrahere potest debitum? *ibid. & seqq.*
Quid si uterque sit lapsus? *ibid. n. 6*
An sola suspicio adulterij sufficiat? *ibid. n. 7*
An statim post ratum exuat obligatio reddendi debiti? *ibid. n. 8*
Quid fiet si coniux in sæculo manens altero de licentia eius professo, patiat periculum lapsus? *ibid. n. 10*
Quo iure subsistant conditiones à Beato Patre nostro Francisco recipiendis coniugatis præscriptæ? *ibid. n. 13*
Quid si vnus altero renitente inceat Religionem. *ibid. n. 19*
Quibus casibus negari potest debitum manente integro iure? *ibid. n. 20*
An sit peccatū accedere ad menstruam? *ibid. n. 29*
Quid dicendum de leprosis quoad vsum matrimonij? *ibid.*

De polygamia.

An sit contra ius naturale? *dist. 33. q. 1. n. 1*
Qua lege polygamia fuit licita Patribus? *ibid. n. 17*
Quenam æquitas spectatur in tali contractu? *ibid.*
Quomodo est contra ius naturæ? *ibid. n. 18*
Non esse licitum in lege noua. *ibid. n. 22*
Neque Gentibus, neque Iudæis. *ibid. n. 23*
An secūdx nuptiæ altero mortuo sint licitæ? *ibid. n. 25*

De bigamia.

An maneat post Baptismum. *cad. dist. q. 2. n. 3*
Ex qua causa manet. *ibid. n. 5. & 6*
Quis potest in ea dispensare? *ibid. n. 10*
Varia eius genera. *ibid.*
Quid possit circa eam Episcopus? *ibid. n. 14*

De libello repudij.

An fuerit licitus Iudæis. *cad. dist. q. 3. n. 1. & 2*
Vtraque pars defenditur, sed negatiua præfertur. *ibid.*

De impotentia impedimento.

An dirimat matrimonium subsequens? *dist. 34. q. vn. n. 1. & 2*
De variis eius generibus. *ibid. n. 4*
An liceat maleficium soluere? *ibid. n. 5*
An impotentia respectiua dirimat matrimonium quoad alias personas. *ibid. n. 12*
Differentiæ inter impotentiam ex maleficio, & natura. *ibid. n. 19*
An matrimonium eunuchorū sit validum. *ibid. n. 20*
An inter senes, & impotentes possit stare quoad contractum, vel iniri, fusè differitur? *ibid. n. 23. & seqq.*

De impedimento criminis.

Quæ crimina inducunt impedimentum? *dist. 35. q. vnic. n. 1*
An solus contractus, aut fides præstita cum iuramento inducunt impedimentum? *ibid. n. 2*
Coniuncta cum adulterio quid faciunt. *ibid. n. 3*

Quādo impedit imaginatio mortis. *ib. n. 1. 1. & seqq.*
Quid facit promissio simplex. *ibid. n. 18*

De impedimento seruitutis.

Debitum matrimonij, & seruitutis qualiter se excludant, aut compatiantur. *dist. 36. q. 1. n. 1. & seqq.*
Dominus concedens licentiam seruo contrahendi ad quid tenetur. *ibid. n. 10*
An vxor libera teneatur sequi seruum venditum in longinquas partes. *ibid. n. 14*
An possit seruus inuito domino contrahere matrimonium. *ibid. n. 15. & seqq.*
An seruus cum ancilla contrahens possit vendi in partes remotas. *ibid. n. 17*
An possit maritus se vendere in seruum inuita vxore. *ibid. n. 21*
An pueri impuberes sint inhabiles ad matrimonium iure diuino? *cad. dist. q. 2. n. 5. & seqq.*
An possunt contrahere sponsalia? *ibid. n. 17*
De tempore pubertatis. *ibid. n. 13*

De impedimento Ordinis.

An Ordo sacer impediatur matrimonium. *dist. 37. q. vnic. n. 1. & seqq.*
Quo iure, diuino, au humano. *ibid. n. 4*

De impedimento voti.

Distinctio voti. *d. 38. q. vnic. n. 1*
Votum simplex impedit, non dirimit. *ibid. n. 4*
Votum solemne irritat. *ibid. n. 5*
An ex hoc voto transferatur ius aliquod dominatum in Prælatum. *ibid. fusè, n. 8. & seqq.*
Distinctio simplicis, & solemnis. *ibid. n. 24. & 26*
Congruitas cur simplex non irritet. *ibid. n. 6*
In quo constituitur solemnitas voti. *ibid. n. 24. & 43*

De impedimento disparitatis cultus.

An bonum fidei, & prolis potest cōsistere in matrimonio fidelis cum infideli. *d. 39. q. vn. n. 1. & seqq.*
Quomodo possit conseruari hic contractus inter infideles validus, aut licitus, quando ignorant legem. *ibid. n. 7*
An fuerint matrimonia infidelium rata? *ibid. n. 12*
An possit esse validum fidelis cum infideli? *ibid. n. 14*
Quo iure irritat? *ibid. & sequentibus latè.*

De impedimento cognationis.

Confanguinitatis varia descriptio. *dist. 40. q. vnic. n. 2. & seqq.*
Regulæ obseruandæ. *ibid. n. 4*
In omni lege aliqua propinquitas impediatur matrimonium. *ibid. n. 5*
Linea recta inter ascendentes, & descendentes hoc continebat impedimentum. *ibid. n. 5*
An etiam linea transuersalis post multiplicatos homines quoad aliquos gradus contineret impedimentum. *ibid. n. 22. & seqq. fusè tractatur.*

De impedimento affinitatis.

De affinitate, & eius gradibus quale impedimentum, & quo iure statuat, & in quibus gradibus. *dist. 41. q. vnic. per totum.*

De impedimento cognationis spiritualis.

Hæc cognatio ex quibus oritur, & inter quos, & quis eius effectus. *dist. 42. q. vnic. in 1. p. quæstionis, in secunda verò continetur recapitulatio celeberrimorum impedimentorum.*

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ.

Ex Genesi.

- CAP. I. V. 16. *T sub viri potestate eris.*
570.4.571.7
28. *Crescite & multipli-*
camini. 154.18.155.18.575.3.579.
12. & 13.599.18.739.39
31. *Viditque Deus cuncta, qua fecerat, &*
erant valde bona. 261.36
2. 23. *Hoc nunc os ex osibus meis.* 574.1. 599.
18.600.20
24. *Relinquet homo patrem, & matrem, &*
adharebit uxori suæ. 800.1.802.4. *in*
text. & 5. in com.
ibid. *Erunt duo in carne vna.* 576.6.582.26.
584.29.674.17.677.29.702.1.705.
6.170.22
ibid. *Quamobrem relinquet homo patrem, &*
matrem, & adharebit uxori suæ. 574.1.
599.18. 600. 20. 626. 30. 677. 29.
763.25.718.1. *in text.* 737.31
3. 9. *Adam ubi es.* 297.5
12. *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit*
mihi de ligno. *ibid.*
16. *Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus*
tuos. 599.18
4. 19. *Lamech accepit uxores duas.* 702.1
6. 2. *Videtes filij Dei filias hominum, &c.* 159.31
6. *Pœnitet me fecisse hominem.* 111.24
9. 5. *Sanguinem hominis exquiram de manu*
bestiarum. 222.40
27.33. *Benedixitque ei, & erit benedictus.* 634.
1.642.7
30.23. *Abstulit Deus opprobrium meum.* 652.3

Ex Exodo,

20. 2. *Ego sum Dominus Deus tuus.* 431.4
8. *Memento ut diem Sabbati sanctifices.*
333.30
21.18. *Si percusserit alter proximum suum.* 210.2
22.16. *Qui seducit virginem, & dormit cum ea,*
dotabit eam. *ibid.*
ibid. *Si quis seduxerit virginem, necdum de-*
sponsatam, dormieritque cum ea, dota-
bit eam. 622.19

Ex Deuteronomio.

6. 4. *Audi Israël, Dominus Deus noster unus*
est. 333. *in text.*
5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto*
corde tuo. 580.17

- 16.20. *Iuste quod iustum est exequeris.* 237.5.
442.19
24. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit*
eam, &c. 718.1. *in text.* 722.8
25. 3. *Iuxta mensuram delicti erit & plaga-*
rum modus. 103.2.419.27

Ex Iosue.

- 22.17. *Et usque in presentem diem macula hu-*
ius sceleris in vobis permanet. 10.5

Ex I. Regum.

16. 7. *Homo videt ea, qua parent, Deus autem*
intuetur cor. 237.6

Ex III. Regum.

- 17.18. *Quid mihi, & tibi est vir Dei?* 458.20
21.27. *Scidit vestimenta sua, operuit cilicio*
carnem suam. 144.144
ibid. 29. *Nonne vidisti humiliatum Achab coram*
me? *ibid.*

Ex Tobia.

4. 18. *Panem tuum, & vinum tuum super se-*
pulturam iusti constitue. 410.1. *in text.*
12. 8. *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemo-*
syna. 129.88

Ex Iudith.

8. 22. *Abraham amicus Dei factus est.* 79.26

Ex Psalms.

13. 3. *Contritio, & infelicitas in vijs eorum.* 62.
115
24.11. *Vniuersa via Domini misericordia, &*
veritas. 116.51
31. 1. *Beati quorum remissa sunt iniquitates.*
9.6.457.6.458.21
6. *Dixi, confitebor aduersum me iustitiam*
meam. 81.1.296.1.353.2.336.106.
332.30
37. 6. *Putruerunt, & corrupta sunt cicatrices*
meæ. 486.107
19. *Quoniam iniquitatem meam annuncia-*
bo. 301.3
44.16. *Adducetur Regi virgines post eam.* 657.20
50. 8. *Asperges me hyssopo, & mundabor?* 57
97
18. *Cor contritum, & humiliatum.* 62.115
68.14. *Et posui vestimentum meum cilicium.*
125.78
78. 8. *Ne memineris iniquitatum nostrarum*
antiquarum. 486.107
83 12.

Index locorum S. Scripturæ.

- 83.12. *Misericordiam, & veritatem diligit Deus.* 116.51
 84.11. *Misericordias, & veritas obviaverunt sibi.* *ibid.*
 87.11. *Nunquid medici suscitabunt, aut confitebuntur tibi?* 81.1
 90.15. *Clamabit ad me, & ego exaudiam.* 129.87
 98.7. *Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos.* *ibid.*
 101.3. *Quacumque die inuocauero te, exaudi me.* *ibid.*
 10. *Panem sicut cinerem manducabam.* 125.78
 105.6. *Peccauimus, iniuste egimus.* 298.6
 108.14. *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu eius.* 486.107
 118.61. *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* 95.51
 121. *Feci iudicium, & iustitiam.* 357.4
 132.1. *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in unum.* 151.3
 138.17. *Nimis honorati sunt amici tui Deus.* 79.26
 144.9. *Miserationes eius super omnia opera eius.* 420.30

Ex Prouerbiis.

- 6.30. *Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit.* 220.9.226.52
 32. *Qui autem adulter est propter cordis inopiam.* 226.52
 8.15. *Per me Reges regnant.* 221.33
 11.13. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana.* 433.9
 16.6. *Misericordia, & veritate redimitur peccatum.* 129.87
 18.17. *Iustus prior est accusator sui.* 297.5
 22.1. *Melius est nomen bonum, quam diuitia multa.* 207.201.229.1. *in text.* 433.8

Ex Canticis Canticorum.

- 2.4. *Ordinauit in me charitatem.* 150.2

Ex libro Sapientia.

- 5.16. *Iusti autem in perpetuum uiuent.* 462.30
 7.13. *Et honestatem illius non abscondo.* 157.25
 11.17. *Per qua quis peccat, per hac & torquebitur.* 129.88

Ex Ecclesiastico.

- 15.14. *Reliquit hominem in manu consilij sui.* 315.43
 16.15. *Misericordia facit unicuique locum secundum meritum operum suorum.* 462.30
 17.5. *Et disciplina intellectus repleuit illos.* 584.32
 27. *Viuus & sanus confiteberis.* 402.1
 18.22. *Ne verearis usque ad mortem iustificari.* 259.25
 19.4. *Qui cito credit, leuis est corde.* 230.3. 580.17

Scoti oper. Tom. IX.

- 41.15. *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi.* 433.8

Ex Isaia.

- 7.14. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* 652.3
 19.18. *In die illa erunt quinque ciuitates in terra Aegypti.* 525.41
 42.3. *Calamum quassatum non conteret.* 389.85
 52.2. *Solue vincula colli tui, captiua filia Sion.* 95.51
 58.4. *Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis.* 142.134
 64.4. *A saeculo non audierunt, neque auribus perceperunt.* 411.3
 65.18. *Sed gaudebitis, & exultabitis in sempiternum.* *ibid.*

Ex Ieremia.

- 3.22. *Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras.* 19.40
 6.26. *Luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum.* 57.97

Ex Ezechiele.

- 18.6. *Qui ad menstruatam non accesserit, & uxorem proximi sui non violauerit.* 696.24
 8. *Ad usuram non accommodabis.* 190.26
 21. *Si impius egerit penitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor.* 6.2. 424.42
ibid. *Quotiescumque ingemuerit peccator, &c.* 19.40.296.1
 27. *Qui penitentiam egerit, aut conuersus fuerit, uiuificabit animam suam.* 43.41.405.2
 31. *Proscite a uobis omnes iniquitates vestras.* 322.67
 33.12. *Quacumque hora ingemuerit peccator, &c.* 42.13. & 39.296.1.402.2

Ex Daniele.

- 4.24. *Peccata tua elemosynis redime.* 129.87

Ex Osea.

- 9.14. *Da eis uulnam sine liberis.* 652.3

Ex Ioële.

- 2.12. *Conuertimini ad me in toto corde uestro.* 57.97.118.55.143.139.424.40
 13. *Scindite corda uestra.* 72.1. *in text.*

Ex Nahum.

- 1.7. *Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis.* 458.22
 9. *Non iudicabit Dominus bis in idipsum.* 457.6.458.21
ibid. *Non consurget duplex tribulatio.* 458.22
 10. *Quia sicut spina se inuicem complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potentium consumetur.* 458.21
 12. *Affixi te, & non affligam ultra.* *ibid.* 22

Ex Zacharia.

- 1.4. *Conuertimini ad me, & conuertar ad uos.* 19.40.21.42.113.35

Index locorum S. Scripturæ.

8. 16. *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo.* 433.10

Ex Malachia.

2. 16. *Cum odio habueris uxorem, dimitte eam, dicit Dominus Deus Israël.* 718.1. in text.

Ex II. Machabæorum.

12.46. *Sancta est cogitatio pro defunctis orare.* 410.1. in text.

Ex Matthæo.

1. 1. *Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid.* 662.38

3. *Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.* 662.37

18. *Cum esset desponsata mater eius Maria.* 651.1. & 652.2. 653.7

ibid. *Antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto.* 660. 29. 652.4. 654.10

20. *Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* 653.7. 654. 5. 662.37

3. 2. *Agite pœnitentiam.* 6. 2. 301. 2. & 5. 304.14

8. *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.* 118.55. 125.77. 245.22

5. 12. *Quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* 462.30

31. *Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudiij.* 722. 7. 724. 16. 725.19

7. 12. *Omnia ergo quaecumque uultis ut faciant uobis homines, & vos facite illis.* 435. 8. 434.3

9. 13. *Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores.* 19.40

10. 22. *Qui autem persenerauerit usque in finem, hic saluus erit.* 428.56

41. *Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.* 462.30

12. 20. *Arundinem quassatam non confringet.* 128.14

32. *Qui peccauerit in Spiritum sanctum non dimittetur ei, &c.* 410.1. in text. 429. 60

13. 43. *Tunc fulgebunt iusti in Regno cœlorum.* 411.3

53. *Et factum est, cum consummasset Iesus istas parabolas, exijt inde.* 656.14

15. 26. *Non est bonum panem filiorum mittere canibus.* 112.28

16. 19. *Quodcumque ligaueris super terram, erit solutum & in cœlis.* 434.11

ibid. *Tibi dabo claues Regni cœlorum.* 364.10. 379.20. 381.21. 81.1. 299.11. 357.2

18. 18. *Quaecumque alligaueritis super terram erunt ligata & in cœlo.* 83.4. 380.62

ibid. *Amen dico uobis, quaecumque alligaueritis super terram, &c.* 301.5

22. *Usque septuagies septies.* 19.40

34. *Tradidit eum tortoribus donec redderet uniuersum debitum.* 484.20

35. *Sic & Pater meus cœlestis faciet uobis.* 458.20

19. 4. *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos.* 584.29. 575.1

5. *Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ.* 584. 29. 588.40

ibid. *Et erunt duo in carne una.* 576.6

6. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* 584.30. 587.13. 613.7. 614.15. 676.26. 677.30. 719.1. & 3. 722.6. 723.13. 725.20

7. *Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudiij, & dimittere?* 718.3. 725. 21

8. *Quoniam Moyses ad duritiam cordis uestri permisit dimittere uxores uestras.* 718.3. 721.7. 722.6. 723.13

9. *Dico autem uobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* 718. 3. 722.6. 723.13. 725.19

10. *Dicunt ei discipuli eius, si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* 722.6

11. *Non omnes capiunt uerbum istud.* 779.4

12. *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter Regnum cœlorum.* 672.8

17. *Si uis ad uitam ingredi, serua mandata.* 296.1. 324.72

20. 8. *Uoca operarios, & redde illis mercedem.* 265.50

13. *Nonne ex denario conuenisti mecum?* 265.50

25. 29. *Omni enim habenti dabitur, & abundant.* 466.44

34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum uobis Regnum.* 467.50

26. 52. *Omnis qui gladio occidit, gladio peribit.* 215.6

Ex Marco.

10. 9. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* 719.1. in text. & 3. 722.6. 723. 13. 725.20

Ex Luca.

1. 4. *Ascendit autem Iosephus in Bethleem cum Maria desponsata sibi uxore.* 653.7

27. *Ad Virginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph.* 653.7

34. *Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco.* 654.4. 658.20

2. 4. *Eo quod esset de domo, & familia Dauid.* 651.1

Index locorum S. Scripturæ.

5. 32. *Non veni vocare iustos, sed peccatores.*
143. 143
6. 31. *Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* 433. 8
35. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* 190. 26
36. *Estote misericordes, sicut, &c.* 6. 1
37. *Dimittite, & dimitemini.* 426. 49
7. 37. *Erat mulier in civitate peccatrix.* 10. 5
43. *Estimo quod is, cui plus donavit. Rectè iudicasti.* 479. 16. 481. 95
47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 27. 62. 43. 41
48. *Dimittuntur ei peccata multa.* 268. 61
11. 41. *Date elemosinam, & omnia munda sunt vobis.* 129. 87
12. 35. *Sint lumbi vestri præcincti.* 489. 4
13. 3. *Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* 6. 2. 304. 14. 316. 46. 324. 72
16. 18. *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur.* 72. 5. 19
18. 1. *Oportet semper orare, & non deficere.* 316. 45
22. 19. *Hoc facite in meam commemorationem.* 364. 9. 365. 18

Ex Ioanne.

5. 22. *Pater non indicat quemquam.* 301. 5
7. 41. *Nunquid à Galilæa venit Christus.* 662. 38
42. *Nonne Scriptura dicit, quia ex semine Dauid venit Christus.* 662. 38
46. *Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic.* 226. 54
8. 10. *Nemo te condemnavit mulier.* 220. 9. 227. 54
- Mulier ubi sunt, qui te causabant? ibid.*
14. 23. *Qui diliget me, sermones meos scruat.* 58. 101
15. 5. *Sine me nihil potestis facere.* 51. 74
13. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* 28. 65. 590. 45
20. 21. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* 532. 79
22. *Accipite Spiritum sanctum.* 301. 5. 520. 15. 532. 79. 332. 28
23. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* 19. 40. 81. 2. 300. 12. 352. 1. 357. 2. 358. 6. 364. 9. 368. *per totum.* 434. 11
30. *Multa quidem, & alia signa fecit Iesus.* 305. 17

Ex Actibus Apostolorum.

1. 5. *Ioannes quidem baptizavit aqua.* 91. 44
13. 3. *Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt eos.* 519. 53
14. 22. *Et eam constituisent illis per singulas Ecclesias Presbyteros.* 519. 14

25. *Et inde nauigauerunt Antiochiam, unde erant traditi gratia Dei in opus, quod compleuerunt.* 519. 15
26. *Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam.* 520. 15
20. 28. *Attendite vobis, & uniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* 330. 90

Ad Romanos.

2. 3. *Non solum qui talia agunt, sed qui consentiunt facientibus.* 193. 30
6. *Qui reddit unicuique secundum opera eius.* 462. 30
4. 4. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam.* 462. 30
5. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* 264. 44
8. *Cum adhuc peccatores essemus:* 10. 5
6. 23. *Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita eterna.* 465. 40
7. 2. *Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi.* 725. 22
3. *Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit sub alio viro.* 725. 22
8. 1. *Nihil ergo nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo.* 258. 24
15. *Non enim accepistis Spiritum seruitutis in timore.* 52. 79
17. *Heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* 112. 28
29. *Cosformes fieri imaginis Filij sui.* 276. 91
14. 4. *Tu quis es, qui indicas alienum?* 357. 4

Ex I. ad Corinthios.

1. 30. *Qui factus est nobis iustitia, sanctificatio, &c.* 114. 39
3. 7. *Quid habes quod non accepisti.* 105. 5
11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere.* 88. 26. 412. 7
15. *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* 410. 1. in text. & 2. 412. 8
4. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* 259. 25
7. *Quis enim te discernit? Quid habes, quod non accepisti?* 51. 74
5. 1. *Omnino auditur inter vos fornicatio.* 378. 17
11. *Si is, qui frater nominatur, est fornicator.* 378. 17
12. *Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare?* 299. 10
6. 11. *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis.* 260. 31
7. 2. *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat.* 601. 88
- ibid. Vnusquisque suam uxorem habeat.* 576. 7. 582. 26
3. *Vxori vir debitum reddat, & vxor viro.* 579. 13

Index locorum S. Scripturæ.

4. *Mulier sui corporis potestatem non habet.*
709.19
ibid. *Vir potestatem sui corporis non habet.*
762.21.588.1
5. *Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus.* 688.1
ibid. *Et iterum reuertimini in idipsum.* 601.88
6. *Hoc autem secundum indulgentiam dico, non secundum imperium.* 600.20
9. *Melius est nubere quam vri.* 670.6
10. *His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego sed Dominus.* 725.22
12. *Si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* 791.1.795.5.796.16
14. *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem.* 795.6
15. *Quod si infidelis discedit, discedat.* 794.13
21. *Seruus vocatus es, non tibi sit cura.* 756.4
32. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi.* 591.52
39. *Quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubas.* 671.6.797.21
8. 13. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.* 230.3
11. 6. *Turpe est mulieri tonderi.* 568.2
31. *Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur.* 116.51
32. *Dum iudicamur autem à Domino corripimur.* 459.23
13. 3. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* 27.61.63.119
4. *Charitas non agit perperam, non inflatur.* 580.16
- ibid.* *Charitas patiens est, benigna est.* 54.89.63.119
14. 34. *Mulieres in Ecclesiis taceant.* 571.7
35. *Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* *ibid.*
15. 58. *Abundantes in omni opere bono.* 468.54

Ex II. ad Corinthios.

3. 5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis.* 51.74
6. 14. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* 791.1.797.21

Ad Galatas.

1. 9. *Si quis vobis euangelizauerit.* 378.17
3. 4. *Tanta passi estis sine causa, sine tamen causa, &c.* 468.54
28. *In Christo Iesu non est seruus, neque liber.* 568.1
5. 15. *In Christo enim Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque preputium.* 63.119

Ad Ephesios.

1. 3. *Benedixit nos omni benedictione in cælestibus in Christo.* 465.40
4. *Elegit nos in ipso, ut essemus sancti.* 268.61
2. 10. *Ipsius enim factura sumus.* 51.74
5. 25. *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus Ecclesiam.* 589.45.590.45
28. *Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.* 590.45
29. *Nemo unquam carnem suam odio habuit.* *ibid.*
32. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, &c.* 677.30.586.12.589.42
6. 1. *Filij obedite parentibus vestris.* 625.12

Ad Philipenses.

2. 8. *Factus obediens usque ad mortem.* 131.98
13. *Deus est enim qui operatur in vobis vellet, & perficere.* 51.74

Ad Colossenses.

3. 2. *Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.* 676.24

Ex II. ad Thessalonicenses.

3. 6. *Denunciamus vobis fratres in nomine Domini.* 378.17

Ex I. ad Timotheum.

1. 19. *Quidam repetentes circa fidem naufragauerunt.* 378.17
2. 4. *Deus vult omnes saluos fieri.* 53.82
11. *Mulier in silentio discat cum omni subiectione.* 571.6
12. *Docere autem mulierem non permitto.* 570.4
13. *Adam enim primus formatus est, deinde Eua.* 571.6
15. *Saluabitur autem per filiorum generationem.* 590.50
3. 2. *Oportet Episcopum unius esse uxoris virum.* 710.22.768.1
11. *Mulieres etiam pudicas, non detrahentes, fideles in omnibus.* 572.10
4. 14. *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum Presbyterij.* 518.10
5. 11. *Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere voluit.* 779.4
- ibid.* *Quia primam fidem irritam fecerunt.* 779.7
12. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* 661.35

Ex II. ad Timotheum.

1. 6. *Vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* 518.10

Index locorum S. Scripturæ.

2. 3. *Erunt homines seipfos amantes.* 378.18
 4. 8. *Reposita est mihi corona iustitiæ.* 462.30

Ad Titum.

1. 5. *Huius rei gratia reliqui te Creta, ut ea, quæ desunt, corrigas.* 524.41
 3. 10. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem deuita.* 378.18

Ad Hebræos.

5. 4. *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* 532.80
 6. 4. *Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & postea lapsi sunt, renouari ad penitentiam.* 91.41
 9. *Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora saluti.* 468.52
 10. *Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis vestri.* 462.30
 7. 13. *In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto erat.* 662.37
 14. *Manifestum est enim quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster.* *ibid.* 38
 13. 16. *Talibus enim hostijs promeretur Deus.* 462.30

Ex epistola B. Iacobi Apostoli.

1. 16. *Nolite itaque fratres charissimi, errare, omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est.* 491.6
 26. *Si quis autem putat se Religiosum esse, non refranans linguam suam, &c. *ibid.**
 2. 10. *Qui offendit in vno; factus est omnium reus.* 451.1.484.21.486.108
 13. *Misericordiâ superexaltat iudicium.* 420.30
ibid. *Iudicium sine misericordia illi; qui non fecit misericordiam.* 486.107.491.6
 24. *Ex operibus iustificatur homo.* 259.25
 3. 2. *In multis enim offendimus omnes.* 504.70
ibid. *Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir.* 230.3.232.9.490.4
 4. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* 491.6
 5. 14. *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros.* 304.16.488.1.490.5.496.5
ibid. *Vngentes eum oleo in nomine Domini.* 496.6
 15. *Et oratio fidei saluabit infirmum.* 494.26

- ibid.* *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* 489.2.504.70
 16. *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.* 72.1. *in text.* 296.2.301.5.304.14.305.16

Ex I. Petri.

4. 8. *Charitas operis multitudinem peccatorum.* 27.62

Ex II. Petri.

1. 4. *Fugientes eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.* 276.94
ibid. *Per quem maxima, & preciosa nobis promissa sunt.* *ibid.*
 10. *Quapropter fratres satagite, ut per bona opera, &c.* 276.44

Ex I. Ioannis.

1. 8. *Si dixerimus quoniam peccatum non habebimus, &c.* 305.16.368. *per totum.* 424.42.425.44.504.70.51.75
 9. *Si confitemur peccata nostra: fidelis est, & iustus ut remittat nobis.* 424.42
 2. 1. *Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem.* 19.40
 3. 1. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater.* 268.61
 9. *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit.* 580.18
 4. 7. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* 268.61
 10. *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.* 44.46

Ex Apocalypsi.

2. 4. *Memor esto itaque unde excideris, & age penitentiam.* 19.40
 3. 7. *Claudit, & nemo aperit.* 356.1
 7. 16. *Non esurient, neque sitient amplius.* 411.3
 14. 4. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati.* 591.53
 15. 15. *Iam non dicam vos seruos.* 79.26
 18. 7. *Quantum glorificauit se, & in delictijs fuit, tantum date illi tormentum, & luctum.* 103.2.419.27
 20. 22. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* 91.41.83.4.299.11.364.9
 22. 11. *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* 464.37.259.27

A P P R O B A T I O.

X commissione Reuerendiss. Patris Magistri sacri Palatij diligenter perlegi secundam partem Commentarij in IV. Sententiarum SCOTI, admodum Reuerendi Patris, Fratris ANTONII HIQVÆI à dist. 14. usque ad 42. inclusiue, & nihil in illo reperi, quod sanæ doctrinæ, & bonis moribus aduersetur; sed magnâ eruditione, & claritate mentem Doctoris Subtilis explicat, & ideò illud typis mandari posse iudico, & utilissimum fore censeo. Romæ die 21. Iulij 1637.

Ego D. THOMAS DE AFFLICTIS, *Clericus Regularis, sacra Theologia Professor, affirmo ut supra, &c.*

Imprimatur.

Fr. NICOLAUS RICCARDIVS, S. Palatij
Apostolici Magister, &c.

C E N S V R A O R D I N I S.

Os infrascripti ex commissione Reuerendiss. Patris, Fr. IOANNIS BAPTISTÆ A CAMPANEA, totius Ordinis Minorum Ministri Generalis, Tomum secundum Commentariorum R. P. Fr. ANTONII HIQVÆI, eiusdem Ordinis Lectoris emeriti, supra IV. Sententiarum Doctoris Subtilis, attentè legimus ac examinauimus, cùmque in eo non solùm nihil reperiamus, quod fidei, aut bonis moribus vlla ratione aduersetur, sed etiam eiusdem Doctoris doctrina & Metaphysicis rationibus, & sacra Scripturæ ac sanctorum Patrum auctoritatibus explicetur, ac defendatur, dignum iudicamus, qui non in Scotistarum tantùm, sed aliarum etiam scholarum vtilitatem prælo mandetur. Datum Romæ in Collegio S. Isidori Fr. Minorum Hibernorum Regularis Obseruantia, 8. Martij 1637.

Fr. IOANNES PONCE, S. Theologiæ Lector.

Fr. THADÆVS DALÆVS, S. Theologiæ Lector.

R. P. F.

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
IN LIB. IV. SENTENTIARVM
QVÆSTIONVM

P A R S A L T E R A.

Cum Commentario R. P. F. ANTONII HIQVÆI.

DISTINCTIO XIV.

De Pœnitentia in generali.

OST hæc de Pœnitentia agendum est. Pœnitentia longè positis à Deo necessaria est, vt appropinquent. [Est enim, vt ait Hieronym. secunda tabula post naufragium;] quia si quis vestem innocentiae in Baptismo perceptam peccando corruerit, pœnitentiae remedio reparare potest. Prima tabula est Baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, Pœnitentia, quâ post lapsum resurgimus, dum vetustas reuerfa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post Baptismum prolapsi per Pœnitentiam renouari valent, sed non per Baptismum. Licet homini sapius pœnitere, sed non baptizari. Baptismus tantum est sacramentum: sed Pœnitentia dicitur, & sacramentum, & virtus mentis. Est enim pœnitentia interior, & est exterior. Exterior sacramentum est: interior, virtus mentis est: & vtraque causa salutis est, & iustificationis. Vtrum verò omnis exterior pœnitentia sit sacramentum, vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter inuestigabimus. A Pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio, dicentis, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Quod autem præco docuit, illud post Veritas prædicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia. Pœnitentia dicitur à *puniendo*, quâ quis punit illicita, quæ commisit. Pœnitentiae virtus timore concipi-

A

Commentario ad 3. c. Esaiæ post med. eiusdem tom. 5. & tom. 1. epist. de virginitate seruada, ante med. eiusdem.

*Matth. 3. 2
Marc. 1. 4
Luca 3. 4
Matth. 4. 5*

Esaï. 26. c. iuxta 70. In sermon. quadrag. Homil. 24. super Luc. 15. & Aug. serm. 11. ad fratres in eremo. tur. Vnde Esa. A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. [Est autem pœnitentia, vt ait Ambrosius. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere] Item Greg. [Pœnitere est antea facta peccata deflere, & flenda non committere. Nam qui sic alia deplorat, vt alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æstibus anhelat?] His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt verè pœnitentem vltra non posse peccare damnabiliter: & si grauius peccauerit, veram non præcessisse pœnitentiam. Quod etiam aliis muniunt testimoniis. Ait enim Isidor. [Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet. Nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lacrymas indefinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lacrymas fundunt, nunc reuiuifcente vsu, ea quæ fleuerunt iterando committunt. Esaïas de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi estote. Lauatur & mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur, & non est mundus qui plangit quæ gessit, nec deserit, & post lacrymas ea quæ defleuerat, repetit.] Idem, [Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil profunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuò iterare.] Item Greg. [Qui commissa plangit, nec tamen deserit, pœnæ grauiori se subiicit.] Item Ambr. [Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant: qui luxuriantur in Christo. Nam si verè pœnitentiam in Christo agerent, iterandam postea non putarent: quia sicut vnum Baptisma, ita est vna pœnitentia.] His aliisque pluribus vtuntur in assertionem suæ opinionis. Sed Ambr. dicit, [Hæc vera pœnitentia est cessare à peccato.] Et iterum, [Magni profectus est renunciaffe errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare, virtutis est perfectæ, & cœlestis gratiæ, & ideò sanè ita definiri potest. Pœnitentia est virtus, vel gratia, quâ commissa mala cum emendationis proposito plangimus, & odimus, & plangenda vltèrius cõmittere nolumus: quia pœnitentia vera est in animo dolere, & odire vitia. Vnde illa verba præmissa, Pœnitere est antea facta deflere, & flenda non committere, rectè sic accipi possunt, vt non ad diuersa tempora, sed ad idem referantur, vt scilicet tempore quod deflet commissa mala, non committat voluntate, vel opere flenda, quod innuitur ex verbis consequentibus. Nam qui sic alia deplorat,

In lib. 2. de summo bono c. 16. & hab. de pœ. dist. 3. c. Irrisor. 2. Pet. 2. d. Esaïa 1. c. In lib. synonymorum part. 48. & vlt. & de pœn. dist. 3. c. Inanis. In Pastor. admonitione 31. & de pœnit. dist. 3. Qui admissa. Lib. 2. de pœnit. c. 10. in tom. 1. Super epist. ad Cor. circa illud 2. Cor. 2. ne fortè abundantior. Super Psal. 118. ser. 22. paulo post princ. Quid sit pœnitentia.

In ench. cap. 70. to. 3. & de pœn. dist. 3. Sanè cauendum. Rom. 1. d.

In epist. 1. ad omnes Ecclesias. De pœ. dist. 3. c. Nihil prodest. Ponit determinationem Isidori.

&c. Hinc Aug. ait, [Cauendum est ne quis existimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnû Dei non possidebunt) quotidie perpetranda, & eleemosynis redimenda. In melius est enim vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis propiciandus est Deus, nõ ad hoc emendus quodammodo, vt ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, etsi miserando deleat commissa peccata, si non satisfactio congrua negligatur.] Item Pius Papa [Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis opera agere, nisi mens ab iniquitate reuocetur.] Qui ergo à malis sic mentem reuocat, vt commissa plangat, & plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, verè pœnitet. Nec ideò non est vera pœnitentia, quia fortè post, non de proposito, sed casu, vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est, & non pœnitens, qui sic commissa plangit, vt plangenda voluntate, vel opere committere non desinat. Ille etiam qui post lacrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus: sed mundus non est, id est, illa munditia non est ei sufficiens

ciens ad salutem: quia est momentanea, non perseverans. Item illud, Inanis est pœnitentia quam sequens culpa coinquinat, sic intelligendum est: Inanis est, scilicet carens fructu illius pœnitentiæ, quam sequens culpa inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennæ, & adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia & alia antea facta bona per sequens peccatum, ut non fortiantur mercedem, quam meruerunt cum fierent, & quam haberent si peccatum non succederet. Sed etsi de peccato succedenti pœnitentia agatur, & pœnitentia quæ præcessit, & alia antea facta bona reuiuiscunt: sed illa tantum, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim sola viua sunt, quæ ex charitate fiunt. Ideoque si per sequentia peccata mortificantur, per subsequentem pœnitentiam reuiuiscere possunt. Quæ verò sine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideo per pœnitentiam reuiuiscere non valent. Similiter intelligendum est illud, Nihil profunt lamenta, &c. Et illud, Nihil valet, &c. Si enim replicentur peccata, nihil valet ad salutem, vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ munditia: quia aut peccata dimissa redeunt, ut quibusdam placet, cum replicantur: vel si non redeunt, eis tamen deletis, propter ingratitude[m] ita reus & immundus constituitur, cum adhuc in expiandis implicatur, ac si iam deleta redirent. De hoc tamen, scilicet an peccata redeant, post plenius agemus. Similiter nihil valet ad salutem obtinendam, vel ad munditiam vitæ habendam, veniam de malefactis poscere, & malefacta denuo iterare. Ita etiam intelligendum est illud quod idem Aug. alibi ait. [Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commississe.] & infra, [Continuè dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: ut semper puniat in se vlciscendo, quod commissit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui semper vindicat quod commississe se dolet.] Pœnitentia ergo est vindicta semper puniens in se quod dolet commississe. [Quid restat nobis nisi dolere in vita? ubi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandiu gaudeat & speret de gratia, quamdiu sustentatur à pœnitentia. Dicit enim Dominus, Vade, & amplius noli peccare. non dixit, Ne pecces, sed nec voluntas peccandi in te orietur. Quod quomodo seruabitur, nisi dolor in pœnitentia continuè custodiat? sed semper doleat, & de dolore gaudeat, & non sit satis quod doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.]

Dist. 22.

Aug. lib. de vera & falsa pœnitentia c. 8. Et de pœnit. dist. 3. pœnitentia. Eodem lib. c. 19. Ibid. c. 13. Ioan. 5. c. 8. b.

Determinatio intelligentiæ dictorum.

DE pœnitentia perfectorum, vel ad salutem sufficienti, intelligendum est quod supra dixit, scilicet, Pœnitentia est vindicta semper puniens quod commissit: & alia huiusmodi. illud verò, Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur, dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorundam intelligentiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille qui ex seruitute in libertatem manumittitur, interim verè liber est, & tamen propter offensam in seruitutem postea reuocatur. Sic & pœnitenti peccata verè dimittuntur, & tamen propter offensam quæ replicatur iterum redeunt. Si verò non redire dicantur, sanè potest dici etiam sic nihil de venia relinqui: non quòd dimissa peccata iterum impudentur, sed quia propter ingratitude[m] ita reus & immundus constituitur, ac si illa redirent.

B

De solenni & unica pœnitentia.

C Illud autem quod Ambrosius ait, Reperiuntur, &c. & sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia; non secundum generalem, sed secundum specialem morem Ecclesiæ de solenni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata, non iteratur. Item, illud aliud Ambrosij. [Pœnitentia semel usurpata nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vsum sequentis amittit,] de solenni intelligitur. [Solennis ergo pœnitentia, vt Ambrosius in eodem ait, est, quæ fit extra Ecclesiam in manifesto, in cinere, & cilicio: quæ pro grauioribus horrendisque ac manifestis delictis tantum imponitur. Et illa non est iteranda pro reuerentia Sacramenti, & ne vilescat & contemptibilis fiat hominibus.] Vnde Augustinus. [Quamuis cautè & salubriter prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis vel minùs utilis esset ægrotis: quæ tanto magis salubris est, quanto minùs contemptibilis fuerit. Quis tamen audeat Deo dicere, quare huic homini, qui post pœnitentiam primam, rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis?] Origenes quoque de hac solenni pœnitentia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur, ait; [Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in sermonis, vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest: nec interdicitur aliquando de huiusmodi pœnitentiâ agere: sed nõ ita de grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus semel tantum pœnitentiæ conceditur locus. Communia, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & semper redimuntur.] Communia dicit venialia peccata, & fortè mortalia quædam aliis minùs grauiæ: quæ sicut sæpè committuntur, ita frequenter per pœnitentiam redimuntur. Sed de grauioribus criminibus, semel tantum agitur pœnitentia, scilicet solennis. Nam & de illis, si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solennis; quod tamen in quibusdam Ecclesiis non seruatur.

Auctoritatibus probat, quòd non semel tantum, sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam.

D Quid verò pœnitentia non semel tantum agatur, sed frequenter iteretur, & per eam frequenter iterum venia præstetur, pluribus Sanctorum testimonijis probatur. Ait enim Augustinus, scribens contra quosdam hæreticos, qui peccantibus post Baptismum semel tantum dicebant vtilem esse pœnitentiam, ita: [Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plusquam oportet: non sobrij sed excedentes mensuram: dicunt, & si semel peccantibus post Baptismum valeat pœnitentia, non tamen sæpè peccantibus proderit iterata: alioquin remissio ad peccandum esset incitatio. Dicunt enim: Quis non semper peccaret, si semper per pœnitentiam redire posset? Dicunt enim Dominum incitatorum mali, si semper peccantibus subuenit: & ei peccata placere, quibus semper præstò est gratia. Errant autem. Constat enim multum ei peccata displicere, qui semper præstò est ea destruere. Sed si ea amaret, non semper ea destrueret.] Idem ad Macedonium, [In tantum hominum iniquitas aliquando progreditur, vt etiam post peractam pœnitentiam, & post Altaris reconciliationem, vel similia, vel grauiora committant. Et tamen Deus facit etiam super tales oriri Solem suum, nec minùs tribuit, quàm antè tribuerat, largissima munera vitæ, & salutis. Et quamuis eis in Ecclesia locus ille pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos suæ patientiæ non obliuiscitur.

De pœnit. dist. 3. cap. Reperiuntur.

De pœnit. dist. 3. cap.

fin. part. pœnitentia erco,

& cap. ex persona

lib. 2. de pœn. c. 11.

Cap. 10. Ad Macedonium

epist. 54. non longè à principio

tom. 2. Super Leuit. c. 25.

hom. 15. in medio eiusdem tom. 1.

Libr. de vera & falsa pœnitentia

c. 5. in initio tom. 4.

Rom. 12. a.

August. ad Macedonium, epist. 54. non longè à princ.

ro. 2. & de pœn. dist. 3.

In tantam. Matt. 5. g.

tur. Ex quorum numero si quis vobis dicat, Dicite mihi, vtrum aliquid proficit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si me pœnitendo vehementiùs, quàm priùs excruciauerò, si vberius fleuero, si melius vixero, si pauperes largiùs sustentauerò, si charitate ardentius flagrauerò: quis vestrùm ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderunt? Vade, saltem huius vitæ suauitate fruire. Auertat Deus tam immanem, sacrilegàmque dementiam.] Item Ioannes Chrysostomus de reparatione lapsi, [Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei. Nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè, & simpliciter offeratur, etiam si ad summum quis perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter, & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Quodque est adhuc præstantius & eminentius, etiam si non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulancunque tamen, & quantumlibet breui tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis exiguæ conuersionis, perdere mercedem.] Exemplis etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per pœnitentiam, adulterij simul & homicidij veniam impetrauit: & grauitè tamen postea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. [Illud autem mirabile est, quòd Angelo ferienti plebem, se obtulit, dicens, Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblacione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cùm Moyses offerendo se pro plebis errore, peccata diluerit.] His aliis que testimoniis pluribus euidenter ostenditur per pœnitentiam non semel tantùm, sed sæpiùs nos à peccatis surgere, & veram pœnitentiã sæpiùs agi. Voluntariè enim peccantibus nobis, vt ait Apostolus, pro peccatis non relinquitur hostia, secunda scilicet, quia semel tantùm Christum oportuit pati. Nec relinquitur secundus Baptismus. Relinquitur verò secunda pœnitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioannes Chrysostomus super hunc locum ait, [Sciendum, inquit, quòd hîc quidam exurgunt, horum verborum occasione pœnitentiam aufequentes: quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundò, & tertio, & deinceps.] Verumetiam in hoc pœnitentiam non excludit, nec propitiationem, quæ sæpè fit per pœnitentiam, sed secundum Baptismum & hostiam.

Et habetur de pœnitent. dist. 3. cap. Talis.

2. Reg. 11. 12. & 24. Ambr. in Apologia. Dauid c. 7. in fine eiusdem in 10. 4. 2. par. 21. c. Exod. 32. g.

Heb. 10. e.

Ad cap. 10. ad Heb. Hom. 20.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum pœnitentia necessariò requiratur ad deletionem peccati mortalis post Baptismum commissi?

Alenc. 4. p. 9. 57. m. 1. & 2. D. Bonau. bic 2. p. art. 2. quæst. 3. Richar. 1. quæst. 1. D. Thom. quæst. 2. art. 2. & 3. p. quæst. 86. art. 2. Suar. 3. p. tom. 4. disp. 9. scilicet. 1. & 2.

P O S T Q V A M Magister determinauit de Sacramento Baptismi, & Confirmationis & Eucharistiz; hîc determinat de Sacramento Pœnitentiæ, quod est commune Sacramentum post lapsum: quia secunda tabula post naufragium est Pœnitentia, secundùm Hieronymum.

Circa istam distinctionem, quæro primò: Vtrum pœnitentia necessariò requiratur ad deletionem peccati mortalis post Baptismum commissi? Videtur quòd non; quia cessante actu interiori & exteriori, cessat esse peccatum: ergo statim sine pœnitentia deletur. Antecedens patet, quia peccatum non est, nisi deordinatio in actu exteriori.

Arg. 1.

Arg. 2.

Secundò sic, homo offensus potest remittere offensam, absque hoc, quòd offendens pœnitent: ergo multò magis Deus, qui est summè misericors; sed remissâ offensâ remittitur peccatum: ergo, &c. Hæc duo argumenta probant quòd non requiritur pœnitentia ad istam deletionem.

Arg. 3.

Item, quòd non valeat ad illam deletionem, probatur primò sic: Augustinus in Homil. super illud Matth. 5. *Estote misericordes*, loquens de damnatis, dicit: *Erit & tunc pœnitentia: sed tamen infructuosa*. Quod probat per illud dictum de damnatis Sapient. 5. *Pœnitentiam agentes, &c.* Si autem dicas, quòd quamdiu homo est in vita ista, valet pœnitentia ad deletionem peccati, sed non post. Contra hoc est auctoritas Hieron. *de pœn. dist. 3.* & ponitur in litera, *nihil Iudæ profuit egisse pœnitentiam, per quam scelus emendare non potuit*.

2

Arg. 4.

Item, oportet illud, per quod deletur peccatum mortale, esse maius bonum, quàm peccatum illud sit malum, vel æquè bonum; sed pœnitentia est minus bonum, quàm peccatum mortale sit malum: ergo, &c. Maior patet, quia non recompensatur malum, nisi per bonum æquale illi quod tollit. Minor probatur, quia pœnitentia est bonum finitum: peccatum autem mortale est malum infinitum: quod patet per illud Anselmi Cur Deus homo. libro 2. cap. 5. *tantum malum est peccatum, quantum est qui offenditur, vel in quem committitur*: sed ille est infinitus, quia tibi soli peccavi: ergo, &c. Hæc duo argumenta probant quòd pœnitentia non valeat ad deletionem peccati mortalis.

Psal. 50.

Ratio 1. ad opp.

Oppositum probatur similibus viis, quantum ad primam viam sic: Saluator ait Luc. 13. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*.

Ratio 2.

Pœnitentia secunda post naufragium tabula, ex Hier. hic Aug. ep. 48.

Item Hieronymus *secunda Epistola ad Demetriadem, &c.* ponitur in litera, *secunda post naufragium, &c.* Prima tabula comparatur naui integræ, quæ fractâ naufragus periclitatur, nisi alicui tabulæ adhæreat: hæc dicitur secunda tabula: ergo à simili cadens in peccatum mortale, & in hoc passus naufragium spirituale periclitatur, nisi adhæreat pœnitentiæ.

Item, quantum ad secundam conclusionem arguitur sic, Matth. 3. dicitur, *Agite pœnitentiam, &c.* ergo valet.

Ratio 3.

Ratio 4.

Ezech. 18.

Item Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam, sequitur: Omnium iniquitatum eius non recordabor: vita viuet: ergo, &c.*

C O M M E N T A R I V S.

In hac secunda parte prosequemur materiã de reliquis quatuor Sacramentis, iuxta ordinem Magistris, quem sequitur Doctor in *dist. 14.* quæ est præsens, incipit tractatus de Pœnitentia, & producitur vsque ad *dist. 22.* inclusiuè, nouem distinctionibus, sicut & cæteri Sententiarij eodem ordine explicant. Alenf. 4. qu. 12. & sequentibus. D. Thomas in *Magistrum, &c.* 3. p. 9. 84. vsque in finem, qui mortè præuentus summam nõ compleuit: & opusculo 22. Gratianus in 2. p. *Decretis, de pœnitentia*, per septem distinctiones, vbi congerit loca Patrum, & Conciliorum antiquorum. Huc spectant Canones pœnitentiales plures. Ius Canonicum lib. 5. *de pœnitentiis & remissionibus*. Præterea Clemens Romanus lib. 2. *constit. Apostolicar. c. 13.* & 14. Tertullian. *lib. de pœnitentia*. Cyprianus in *sermone de lapsis*. Ignatius *Epistola ad Philadelphios*. Clemens Alexandrinus lib. 1. *pedagog. cap. 9.* & lib. 2. *stromat. Eusebius lib. 6. histor. cap. 35. de Nouato*. & reliqui Patres variis in locis prout occasio fert. Sed præ cæteris Chryostomus in *duobus lib. de compunctione cordis, & homiliis 12. de pœnitentia*. Ambrosius *duobus lib. de pœnitentia*. Augustinus *tom. 9. lib. de pœnitentia medicina, & lib. de pœnitentia vilitate*. Author *lib. de vera & falsa pœnitentia in eius ipsius opera tom. 4.* qui vulgari errore tribuitur ipsi Augustino; quamuis *cap. 17.* citet ipsum Augustinum. Videantur etiam Expositores Scripturæ in *Ioan. 20.* & Controuersitæ latè contra modernos hæreticos. Summissæ verbo *Pœnitentia*.

In hac distinctione agit Doctor de essentia pœnitentiæ, & quid importet eius ratio, tam quæ est virtus, quàm etiam quæ est sacramentum: comprehendit totum tractatû quatuor quæstionibus.

Prima est de necessitate eius ad delendum peccatum mortale post Baptismum commissum. Secunda, An actus pœnitendi sit alicuius virtutis. Tertia, An sit vnus pœnæ infligtiuæ. Quarta, vtrum per sacramentum Pœnitentiæ deleatur culpa.

a Postquam determinauit, &c. Circa istam distinctionem quæro primò, &c. Ad partem negatiuam arguit quatuor viis. Primò quòd transacto actu peccati, nihil maneat delendum in peccatore. Secundò, quòd offensa possit remitti à Deo, & homine sine pœnitentia offendentis. Tertio, quòd illa pœnitentia sit inutilis. Quarto, quòd sit inefficax: quia maius malum est peccatum, quàm bonum sit pœnitentia: ac proinde non seruetur debita proportio secundum iustitiam. Quatuor etiam viis arguit pro affirmatiua contradictoria, iuxta argumenta, quæ primò ad negatiuam proposuit, quæ etiam tangunt materiam circa quam, necessitatem, & vtilitatem Pœnitentiæ. Diuidit quæstionem in tres Articulos. Primus est, de eo quod manet in peccatore post actum, quo dicitur peccator. Secundus est, illud deleri per punitionem. Tertius est, requiri punitionem pœnitentialem: hæc autem suo ordine egregiè declarat.

Quinam tra-
ctant de Pœ-
nitentia

Partitio
distinctionis

I
Dispositio
diuisio quæ-
stionis.

Continet
Articulos.

SCHOLIUM.

Prænotando duplicem esse iustitiam, & iniustitiam, habituales & actuales, impugnat sententiam, quæ tribuitur D. Tho. tenentem reatum culpæ esse relationem realem, tum quia repugnat relationem realem fundari in culpa; tum etiam, quia eâ datâ non faceret peccatorem, quia esset à Deo. Refutat etiam Magistrum dicentem dissimilitudinem, quæ inest animæ ex peccato actuali, esse maculam, seu peccatum habituale,

Hic sunt tria videnda. Primò, quid manet in peccatore transeunte actu, à quo dicitur peccator: quia si nihil reale manet, non oportet quærere quid delendum sit: imò omnino essent similes, qui nihil commisit, & qui cessauit, tam ab actu peccandi interiori, quàm exteriori. Secundò, quòd illud deletur, & ad hoc requiritur aliqua punitio. Tertiò, quòd non quæcunque, sed punitio pœnitentialis: & in hoc patet solutio quæstionis.

De primo ^b sciendum, quòd sicut est duplex iustitia habitualis, scilicet gratia, & charitas, & actualis, scilicet rectitudo nata inesse actui elicito (& prima patet, secunda declaratur, quia actus natus est elici conformiter suæ regulæ, & in ista conformitate consistit rectitudo eius.) Ita cùm opposita æquè multipliciter dicantur, erit duplex iniustitia habitualis, scilicet priuatio gratiæ in eo cui debet inesse; & actualis, scilicet priuatio istius rectitudinis in actu, cui deberet inesse. Post autem actum intrinsecum, & extrinsecum transeuntem, manet quædam iniustitia habitualis: sed non ab illa sola dicitur quis peccator, alioquin, qui commisisset duo millia peccata mortalia, & qui vnum, essent æquè peccatores intensiùe & extensiùe: quia in eis & tota gratia quantum ad intensiorem, & sola ipsa quantum ad extensionem priuatur, tam in eo, qui commisit vnum, quàm in eo qui duo millia: & ideò non dicitur vnus minùs peccator post actum transeuntem, quàm alius.

Assumptum probatur, quia in quodlibet peccato mortali ita priuatur gratia, quòd nihil eius manet, & per consequens per nullum succedens potest fieri intensior, neque extensior, loquendo de priuatione ista habituali: quia non priuatur, nisi vnum habitum, sicut non est natus, nisi vnicus inesse. Et hæc ratio similis est rationi Anselmi *de conceptu Virginali*, quòd peccatum originale non est natum inesse magis in vno, quàm in alio: quia in quo non est iustitia, non potest ab eo priuari iustitia, de quo dictum est *lib. 2. distin. 30. & 37.* Iniustitia autem actualis manere non potest cessante actu: quia illius subiectum proximum est actus in anima, sicut & rectitudinis sibi oppositæ: non enim anima potest esse immediatum subiectum illius rectitudinis, sed tantum actus in anima: adhuc tamèn non manente actu non manet illa rectitudo, nec eius obliquitas.

Dicitur autem, ^c quòd manet in anima, quæ peccauit, reatus culpæ, quæ est quædam obligatio ad pœnam debitam illi culpæ: illa autem obligatio est quædam relatio realis non fundata super actum culpæ, sed super ipsam essentiam animæ: non tamen nisi culpa præuia actuali, sicut est dictum sæpè *suprà*, quomodo super actionem fundatur relatio.

Sed contra hoc, arguitur dupliciter. Primò, quòd nulla relatio realis fundata super actum culpæ manet in anima. Secundò, quia si maneret, non ab illa diceretur anima peccatrix. Primum probatur, quia relatio realis intrinsecus adueniens, sequitur necessariò positionem extremorum: hæc autem non sequitur: patet, quia animâ eadem manente, & Deo, seu pœnâ eodem modo se habente, non propter hoc anima eodem modo est obligata ad pœnam, quia non ante peccatum.

Quòd si sit relatio extrinsecus adueniens, necesse est sibi dare causam, per quam adueniat extremis iam positus, sicut de *vbi* & cæteris. Non enim potest esse respectus realis non sequens extrema posita, quin sibi vt termino respondeat aliqua actio realis: sed istius obligationis non potest dari actio realis, nec agens reale: non enim anima, quia peccando non habuit nisi vnica actionem deordinatam, quæ fuit ad illud *velle* priuatum circumstantiis debitis, & ita non ad istum respectum, vt ad terminum. Nec potest ista obligatio dici terminus actionis diuinæ immediatus: quia nulla anima dicitur peccatrix præcisè ab illo quod est terminus immediatè actionis diuinæ.

Secundum probatur per illud vltimum: quia si esset in anima talis obligatio, non posset fingi inesse, nisi à Deo immediatè, & ita per istam formaliter non esset anima peccatrix, cùm Deus non sit causa peccati per se, sed solùm permissiue.

Istam difficultatem tangit Magister *distin. 18. c. vlt.* & videtur soluere per hoc, *Polluta est anima, inquit, quousque pœniteat, sicut erat dum in ea erat praua voluntas: & exemplificat de eo, qui tetigit morticinum: cessante enim tactu est immundus, sicut priùs, & subdit*

3
Quid manet in peccatore post actum, à quo dicitur peccator. Iustitia & iniustitia duplex, habitualis & actualis.

Priuatione gratia, vel habitum non esse habituale peccatum. 2. dist. 37. q. 6. §. ex ista. & 3. d. 23. ad arg.

4

d. 30. q. 1. & 2. & d. 37. q. 1. vbi dicitur, Quomodo actus sit subiectum priuationis male.

D. Th. hic q. 2. ar. 1. In 3. dist. 8. & dist. 13. huius. q. 1. n. 26.

5

Nulla relatio realis fundatur super actum culpa.

Si ex culpa esset relatio realis, non faceret peccatorem.

Ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati, quia ita est longè à Deo per dissimilitudinem. Ipsa ergo dissimilitudo, quæ inest animæ ex peccato, & est elongatio animæ à Deo, macula intelligitur.

*Macula
vel peccatū
habitua-
le
quomodo-
que vocetur,
nō potest esse
carentia
gratiæ.*

Contra istud stat deductio prior, quia macula ista, vel elongatio, vel dissimilitudo, quomodocunque nominetur, non potest esse tantummodò carentia habitus gratiæ, quia illa totaliter inest primò peccato: nec carentia rectitudinis in actu, quia ista non est nata manere, nisi manente maculâ in actu. Item, macula summi odij *A*, & amor summus ipsius *A*, repugnant: ergo per vnum aufertur aliud, & per consequens, macula odij *A* posset auferri per immoderatum amorem ipsius *A*.

C O M M E N T A R I V S.

*2
1. Articulus.*

DE primo sciendum est, &c. Supposita partitione quæstionis iam præmissâ, ad resolutionem huius Articuli præmittit in genere iustitiam dici dupliciter: nam alia dicitur gratiæ adoptionis, & supernaturalis, de qua Tridentinum *sess. 6. c. 7.* agit, & illa est, quâ iustificatur impius, tamquam per causam formalem, & dicitur ibi à Concilio fides, spes, & charitas habituales, quæ infunduntur in corda per virtutem Spiritus sancti: hæc etiam est iustitia quantum ad integritatem. Doctor hîc solum facit mentionem charitatis, quam vocat automomasticè gratiam: quia illa sola est ratio formalis, per quam tollitur peccatum, cæteri habitus accedunt ad perfectam eleuationem hominis secundum intellectum & voluntatem ad opera salutis. Nam fides, quæ per dilectionem operatur, saluat, ex Apostolo. Sicut ergo iustitia sanctificans à peccato est sola charitas, quæ dicitur gratia, idèd nomine iustitiæ hoc modo sumptæ explicat charitatem, & appellatione gratiæ: quod perinde facit idem Tridentinum loco citato *can. 11.* ubi agit de forma iustificante à peccato. *Si quis dixerit, omnes homines iustificari vel solâ imputatione iustitiæ Christi, vel solâ peccatorum remissione, exclusâ gratiâ, & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum diffundatur, atque illis inhereat; aut gratiam, quâ iustificamur, esse tantum fauorem Dei, Anathema sit, &c.*

Hic autem non est locus differendi, an gratia, & charitas sint diuersi habitus: non esse patet ex Tridentino, & fusiùs probari posset ex Patribus, si hic esset locus proprius: de hoc aliquid dicitur ex occasione *infra*: quidquid autem dicatur, non refert ad præsens institutum, in quo agitur de peccato habituali, quod statuit Doctor non consistere in priuatione gratiæ, quæcunque illa sit forma.

Alia est iustitia, quæ dicitur operum, & appellatur à Trident. *eadem sess. c. 16.* fructus iustitiæ, de qua potissima quæstio fuit cum Pelagianis, & appellatur sæpè adimpletio legis, atque eius obedientia, ab Augustinò; à Theologis autem & Philosophis, conformitas operis ad regulam rectæ rationis, estque rectitudo virtutis, quæ nata est, & debet inesse operi.

Per oppositum, duplex est iniustitia, alia priuatio gratiæ sanctificantis, & habitualis; & in illa negat Doctor cōsistere peccatum habituale: quia illa priuatio per vnicum peccatum inducitur, &

neque extensiuè, neque intensiuè potest augeri per subsequentiâ, vt probat ex Anselmo in litera. Iniustitia habitualis augetur per quodlibet peccatum. Ergo iniustitia habitualis, quâ quis dicitur peccator, & magis peccator, debet esse alia: quid ergo est? Dicit cum communi antiquorum non esse illam priuationem, quæ fuit in actu: quia illa transit simul cum actu, quem affecit, sicut tenetur etiam de rectitudine opposita, quæ non manet post actum Physicè.

C Dicitur autem, &c. Adducit sententiam, quæ imponitur D. Thomæ in margine: eius tamen non est, neque scio inter veteres, quis eam docuerit: nam quamuis cum Augustino admiserint post actum præteritum manere reatum, non satis ex ipsis colligitur, si statuerint esse realem relationem, prout hæc sententia, vt à Doctore explicata, docet, cuiuscumque sit hæc sententia, rectè improbaratur à Doctore rationibus positis in litera: quia nequit esse intrinsecus, neque extrinsecus adueniens. Non primum: quia extrema manere possunt simul abique eo, quòd in fit talis relatio, vt anima & pœna. Dices requiri actum vt conditionem fundandi, sicut in relationibus secundi generis. Contrâ, quia actus, quâ est priuatio, & peccatum, nequit esse conditio determinans ad aliquid reale posituum: quia priuatio non est quid Physicum, sed morale: quâ autem materiale substratum, nihil facit ad aliquid, quod habet rationem relationis, sed producit habitum vitiosum, qui est qualitas. Quòd nec sit relatio extrinsecus adueniens, patet: quia nequit inesse nisi per causam extrinsecam: quia nec peccatum, quâ peccatum, potest esse causa eius, ex ratione præmissâ, neque anima etiam peccando, seu deficiendo à recta ratione, ex eodem medio; neque Deus: quia peccatum est tantum permissiuè à Deo: neque anima dicitur obligata per illud quod præcisè est terminus diuinæ actionis, neque responsio desumpta à Magistro, satis facit: quâ dicitur anima per dissimilitudinem, & elongationem à Deo manere pollutam, donec pœniteat: quia de hoc quæritur. Non est priuatio gratiæ, ex ratione superius præmissâ: non est priuatio rectitudinis debitæ ritui, quia hæc nequit manere, non manente actu; deinde videtur, quidquid sit posse tolli per formam contrariam. Hæc summa textus, controuersiam autem tangemus statim, super textu sequente.

*Iniustitia du-
plex.*

*Iustitia habi-
tuali.*

Est charitas.

Trident.

*3
Iustitia a-
ctualis ope-
rum.*

*Iniustitia
habituali.*

*4
Sententia do-
cens esse rea-
lem relatio-
nem.*

Impugnatur.

*Non est rela-
tio intrinse-
cus adueni-
ti.*

*Neque ex-
trinsecus ad-
ueniens.*

S C H O L I V M.

Vult nihil medium dari inter actum peccati, & obligationem ad pœnam, quo quis dicatur peccator, non tamen ait illam relationem ad pœnam esse peccatum habituale, sed ipsum actum præteritum manentem virtualiter, nam d. 2. 1. q. 1. §. Sic patet, ait secundum Sanctos distingui remissio

missionem culpæ à remissione pœnæ, & §. In ista quæst. pro eodem sumit peccatum habituale, & mortale non remissum, & d. 2. 2. §. In ista quæst. ait obliquitatem, quæ est in actu, non propriè manere post actum, quod est dicere, manere virtualiter. Item in Report. 2. d. 35. §. Ex his sequitur: ait in peccato esse auersionem à Deo, & conuersionem ad creaturam. Item hic num. 5. infert, ut absurdum, relationem realem esse, id, quo quis esset peccator; quia esset à Deo, sed relatio ad pœnam est à Deo, ergo. Præterea ex Scot. 2. d. 37. q. 1. actuale consistit in priuatione; & idem ait de originali 2. d. 32. q. 1. §. quoad primum: ergo idem sentit de habituali. Si verò proteruiatur, quòd Scotus posuit habituale in relatione ad pœnam, intelligatur de relatione resultante ex ipso actu, seu de dignitate pœnæ, & hoc est satis probabile cum August. citato à Scoto, & 1. de Nupt. 2. 6. ubi ait peccata transire actu, & manere reatu, & 6. contra Iulianum 8. ait habituale non esse in actione, quia præterit, nec in voluntate, sed in reatu; ita Rubion hic q. 2. art. 2. Gabr. q. 1. not. 2. Medina C. de Pœn. tract. 1. quæst. 7. Ocham 4. quæst. 8. & 9. Bassol. quæst. 2. Olcot. & Alm. sed hi tres potius aiunt habituale esse ipsum actuale non remissum.

Dico^a ergo, quantum ad istum articulum, quòd nihil reale absolutum, vel relatiuum est in aliquo cessante omni actu peccati, à quo ille dicatur peccator, & hoc vel grauius, vel multipliciter peccator, sicut aliquis dicitur post actum transeuntem. Quia si dicatur aliquid derelictum ab actu manere, illud non est formaliter peccatum: quia potest stare in iustificato, sicut habitus vitiosus, vel dispositio ad illum, manet in iustificato subito. Patet, quia in principio pronus est ad sequendum illam inclinationem habitus vitiosi, sed pugnando contra eam, benè meretur, & acquirit sibi habitum in contrarium. Vnde magni peccatores non statim quando sunt iustificati habent illam pœnem, quam habent perfecti, & exercitati in virtutibus.

Quicumque etiam habitus, vel dispositio vitiosa derelinqueretur ex actibus, desineret esse post fluxum temporis, nisi firmaretur per frequentes actus: sicut vniuersaliter omnis dispositio ad habitum definit esse cessantibus actibus perficientibus habitum: sed illud, à quo peccator dicitur peccator post actum, non definit esse per quantumcumque tempus, licet actus similes non adiiciantur: semper enim in infinitum est peccator postquam commisit: non est ergo ibi aliquid absolutum, vel relatiuum positium, vel priuariuum, à quo dicatur peccator à tempore cessationis actus vsque ad pœnitentiam: sed tantummodò quædam relatio rationis in quantum est obiectum intellectus, vel voluntatis Dei; quia postquam commisit, Dei voluntas ordinat ipsum ad pœnam correspondentem peccato: & tunc intellectus præuidet, & pro omni tempore, donec pœna debita sit soluta.

Istud probatur per Augustinum super illud Psalm. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Videre, inquit, Deum peccata, est ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc est ea ad pœnam non referuare.* Ita ergo dicit peccata ab eo tecta, non vt Deus tunc non videat, sed vt nolit animaduertere, id est, punire: ergo ipsum remanere in reatu post actum transeuntem, nihil aliud est, nisi ipsum à Dei voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato: obiectum autem intellectus, vel voluntatis, vt intellectum, vel volitum, non habet nisi relationem rationis: ergo, &c.

Confirmatur per simile; quia esto quòd Deus in multiplicatione meritorum, non intendat habitum charitatis, vt possibile est, si merita sint remissa, vel etiam si essent intenta: tamen iste qui plura merita habuit transeuntibus interioribus & exterioribus, est magis meritis quàm alius, quod nihil aliud est, nisi quia ordinatur ad maiorem gloriam: per quod non habetur aliquod reale positium, vel priuariuum absolutum, vel relatiuum intrinsecum isti: sed tantum relatio rationis, in quantum, vt est obiectum voluntatis diuinæ, ordinatur ad multiplicem gloriam. Ibi enim in acceptatione diuina ordinantur ista merita, vel ille per merita ad talem, vel talem gloriam. Sicut ergo ista acceptatio propter merita transeuntia nihil est realiter, nisi actus voluntatis diuinæ, & in isto tantum relatio rationis, sicut in obiecto voluto: ita ex alia parte propter peccata transeuntia nihil est aliud obiectio istius, nisi reprobatio, vel repulsio, in voluntate diuina, & in peccatore relatio rationis, vt abiectionis, vel reprobati ad talem, vel talem pœnam ordinati.

Hoc tandem patet in exemplo simili: quia si quis offendat magnum Principem tali offensa, cui correspondeat pœna magna; cessante illo actu nihil est in ipso, quod prius non fuit propter quod modò dicatur inimicus, & non prius: sed tantum in voluntate domini offensus est actus transiens super ipsum: & per hoc in ipso est relatio rationis, vt in obiecto voluto, vel ordinato ad talem pœnam.

6

Quid est peccatū habituale.

Habitus vitiosus manent in iustificationis.

Vult præter actum præteritum nihil manere in peccatore, nisi relationem, manet tamen moraliter actus præteritus. Psalm. 31.

7

Post actus meritorios tantum manet in merente relatio rationis, si merita illa non auerunt gratiam.

Præter, scilicet ipsum actum virtutis manentem.

Offensa, macula, reatus quomodo differunt?

Quomodo Deus dicitur iratus?

Ex isto sequitur corollarium, quod nihil aliud est post actum peccati cessantem, offensa, macula & reatus, nisi ista relatio rationis, scilicet ordinatio ad pœnam: vt est disconueniens ipsi animæ dicitur eius macula, sicut per oppositum pulchritudo: vt autem est obligatio formaliter ad illam pœnam, dicitur reatus: & vt est actus voluntatis diuinæ, in qua est tota ista realitas, per quem actum ordinatur ad talem pœnam, dicitur offensa. Nihil enim aliud est offendi, vel irasci in Deo, quàm velle vindicare ista pœna. & licet Deus dicatur figuratiuè iratus, vel offensus: tamen accipiendo istam rationem irasci pro velle vindicare, exclusâ passione concomitante istud velle, Deus formaliter est iratus, vel offensus: quia formaliter est volens vindicare peccatum commissum contra legem suam.

C O M M E N T A R I V S,

5. Cœclusio Doctoris.

Dico ergo quantum ad istum articulum, &c. Conclusio Doctoris est in præsentī litera, vt patet, quod præter actuale peccatum commissum, nihil aliud sit in anima, quàm reatus pœnæ, seu obligatio ad pœnam: vt autem supponamus quid alij dicant, & ex instituto tractemus hanc controuersiam, antequam ad probationem in specie descendamus ipsius conclusionis: Aduertendum quod controuersia non est in hoc, an peccator post actum dicatur maculatus, & esse peccator, quasi habitualiter, & permanenter; quia denominatio illa manet post actum, vt omnes Theologi admittunt, & patet ex modo loquendi Scripturæ, & Conciliorum: erat mulier in ciuitate peccatrix, Luca 7. Cui adhuc peccatores essemus ad Rom. 5. Iosue 22. & vique in præsentem diem macula huius sceleris in vobis permanet. Trident. sess. 6. cap. 6. & 7. illud supponit. De natura autem huius maculæ, & qualiter se habeat ad peccatorem, est controuersia inter Doctores.

Controuersia. Peccator post actum permanenter dicitur.

Trident. Status controuersia.

Prima sententia.

Prima sententia imponitur nostro Doctori in 4. hic quest. 2. §. dico ergo. & distinct. 1. 6. quest. 2. §. respondeo, quibus in locis asserit maculam, à qua denominatur homo peccator, postquam transit actus, esse ordinationem eius passiuam ad pœnam: sumi potest ergo ordinatio ad pœnam dupliciter, nimirum actiuè & passiuè: actiuè sumpta est actus diuinæ voluntatis, & dicitur offensa, quia Deum esse offensus, non est aliud quàm irasci, & velle vindicare, quod est ordinare ad pœnam. Passiuè sumpta vel consideratur in ordine ad animam, & sic est eius macula; vel in ordine ad pœnam, vt est ad ipsam obligatio, & sic est reatus pœnæ. Hanc sententiam docent aliter Ochā in 4. Gabriel ead. d. q. 1. art. 1. nor. 2. Ioan. Maior ibidem. Almainus. In hoc solum differunt, quod negent consistere in relatione rationis, quam Scotorum ponit ad pœnam, aut alio, superadito peccatori; sed in hoc, quod ipse peccator sit obiectum Dei ordinantis ipsum ad pœnam.

Quid sententiæ Nominales.

6. Secunda sententia. Ess' debitum pœna.

Secunda sententia est, hanc maculam consistere in dignitate ad pœnam, quæ dignitas non oritur ab actu voluntatis, aut intellectus diuini, sed est obligatio, & debitum, sequens actum peccati, & subiectio ad patendum pœnam, quæ indifferenter appellari potest reatus, obligatio, aut debitum pœnæ. Dicunt autem vltèrius, non esse relationem, aut absolutum reale, sed relationem rationis, quæ consequitur ad actum peccati. Hanc sequitur Durandus in 2. d. 3. q. 31. Hæc sententia verbis differt, & non reipsa à priori.

Durandus.

Tertia sententia. Bassolis. Ioan. Medina.

Tertia sententia est Bassolis in 4. d. 14. q. 2. art. 1. §. Quoniam ad præsentem. Ioan. de Medina Codice de penitentia tract. 1. q. 7. qui asserunt hominem denominari peccatorem formaliter ab ipso actu

peccati præterito, prout non retractatur, siue non condonatum est à Deo, & consequenter consistere in denominatione extrinseca. Ad hanc reduci potest aliorum sententia, qui dicunt à peccato præterito denominari hominem peccatorem, quando non retractatur; non quod ipsa non retractatio tribuat denominationem peccatoris, sed quod tollat impedimentum, quoposito, non sequeretur denominatio per actum præteritum: verbi gratia, si peccatum fuerit retractatum per contritionem, aut aliud æquiualens, nequit ampliùs denominare hominem peccatorem; addit ampliùs manere affectum quandam habitualem secundum prudentem æstimationem, vnde homo dicitur conuersus ad creaturam, & auersus à Deo, etiam in specie. hæc est sententia Vasquez 1. 2. d. 139. c. 5.

Esse denominationem extrinsecam actui præterito non retractato.

Vasquez.

Quarta sententia est peccatum habituale esse aliquid reale, & hæc multipliciter tenetur. nam aliqui dicunt esse morbidam qualitatem; aliqui inclinationem habitualem, seu vitiosum habitum, determinantem hominem habitualiter ad bonum commutabile, & auertentem à Deo: vtraque tribuitur Gregorio in 2. d. 30. defendit Bassolis in 4. d. 14. quamuis ab alio supra explicato alibi, dicat hominem dici posse peccatorem. Alij docent esse relationem realem dignitatis ad pœnam, quæ resultat ex actu antecedenti. quam impugnatur etiam Doctor.

Quarta sententia.

Gregoriana.

Vltima sententia est, esse priuationem gratiæ. Hæc variè explicatur, quia gratia est qualitas inhærens iustis, & potest sumi dupliciter: secundum se, aut secundum aliquem effectum suum; tres autem effectus eius distinguunt; primus est constituere hominem formaliter gratum Deo, & ab ipso dilectum: quia sicut gratia est effectus dilectionis, quæ nos diligit, ita habet pro effectu reddere nos gratos, & dilectos ipsi: ita Scotus lib. 2. de natura & gratia c. 17. Secundus effectus eius est, quidam nitor, pulchritudo, seu lux quam tribuit animæ. Tertius est dignitas habendi gloriam, non quod gratia sit ista formalis acceptatio hominis ad gloriam, quia hæc est actus diuinæ voluntatis ex quo resultat in nobis relatio rationis, pro vt terminamus ipsum: sed quia per gratiam efficitur digni, vt acceptemur à Deo. Hoc supposito, omnes concedunt peccatum non esse priuationem gratiæ sumptæ primo modo, id est, sumendo gratiam pro entitate, seu qualitate ipsa in actu primo: sed posteriori modo sumpta gratia pro qualitate effectû. Quidam autem dicunt esse priuationem primi effectus, vt Soto in 4. d. 15. q. 1. art. 2. asserens transeunte actu peccati, manere maculam quæ denominat peccatorem

Vltima sententia.

Esse priuationem gratiæ sanctificati. Triplex consideratio gratiæ.

Scotus. Modus explicatum

eandem peccatum habituale.

8
Modus explicandi. Caiet. & Conrad.

totem, quæ est relatio rationis in ipso, ut est obiectum diuinæ voluntatis, non quæ ordinat eum ad pœnam, sed ipsum odio habet.

Alij dicunt esse priuationem secundi effectus gratiæ, dicentes habituale peccatum esse, animam esse iniuriam Deo, & priuatam decore, ac pulchritudine gratiæ. Caiet. & Conradus in hoc conueniunt; quamuis ille dicat habituale esse conuersionis ad Deum, tamen hanc non distinguit à priuatione notoris, quæ sub diuersis denominationibus opposita utriusque tribuit varias denominationes maculæ, ut opponitur notori; ut opponitur conuersioni, tribuit appellationem peccatoris.

Tertius modus explicandi. Antonin.

Alij tandem dicunt esse priuationem tertij effectus, & attribuantur D. Antonino 1. p. q. 27. art. 4. Quomocumque explicetur hæc sententia, est magis Communis Thom. habituale peccatum consistere in priuatione gratiæ quæ passim ipsi D. Thomæ tribuitur 1. 2. q. 86. art. 1. & 2. q. 87. art. 1. q. 109. art. 7. & alibi sæpè, & quotquot dicunt peccatum, & gratiam ex natura rei opponi, debent meo videri, hoc dicere, tenendo peccatum non esse quod positum. Hæc sunt potissimè sententiæ huius controuersiæ, quas ordipe suo declarabimus. Primùm tamen: resoluedum erit, quid Doctor in hoc senserit.

Plures sententias ex præmissis conuenire.

Ex his colligitur omnes præfatas sententias, præter vltimam, quæ constituit peccatum habituale in priuatione gratiæ, & illam, quæ dicit esse qualitatem morbidam, licet verbis differant, vix in re ipsa differant, & statuere peccatum habituale in ordinatione ad pœnam, qua fundatur in peccato actuali commissio, quod in re ipsa transit, licet maneat in suo effectu, perinde est vocetur reatus, vocetur dignitas pœnæ, vocetur debitum, vel quid aliud, diuersum tamen ab actuali præterito, quod dat denominationem permanentem.

9
Vera sententia Doctoris.

Doctor autem hîc magis appositè secutus Augustinum, illud explicat constituens peccatum habituale in ordinatione passiuæ peccatoris ad pœnam. Dico ergo quantum ad istum articulum, quod nihil reale absolutum vel relatiuum est in aliquo, cessante omni actu peccati, à quo ille dicitur peccator, &c. & infra, Sed tantummodo quedam relatio rationis in quantum est obiectum intellectus, vel voluntatis Dei, quia postquam commisit peccatum, voluntas Dei ordinat ipsum ad pœnam correspondentem peccato; & tunc intellectus preuidet omni tempore, donec pœna sit soluta, &c. Quod probat autoritate Augustini super illud Psal. Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum reuera sunt peccata. Videre, inquit, Deum peccata, est ad pœnam imputare: auertere autem faciem à peccatis, hoc est ea ad pœnam non reseruare.

Psal. 31. Augustin.

Exemplum ex merito remisso, cui non datur augmentum gratiæ. Aliud ex offensa Principis.

Probat ratione: quia qui plura haberet merita in actu casu quo Deus non intenderet in hoc statu charitatem, esset magis meritis quàm alius, qui non eliceret tot actus. Sed transeunte actu tam interno quàm externo, nihil in eo per hoc manet quàm ordinatio ad maius præmium: ergo simile contingit in demerito. Et ampliùs probatur exemplo eius, qui Principem offendit, in quo manet tantum ordinatio eius ad pœnam transeunte actu, qui est actus Principis transiens super ipsum: ac tandem concludit: ex isto sequitur corollarium: quod nihil aliud est post actum peccati cessantem, offensa, macula, & reatus, nisi ista relatio rationis, scilicet ordinatio ad pœnam, ut est disconueniens ipsi anima, dici-

tur eius macula, &c. d. 16. q. 1. videtur supponere eandem doctrinam.

Hæc verba videntur clara, ut interpretatione nõ admittant, & eorum veritate datâ, non sequitur quod alij opponunt Doctori: nempe eum sentire quod habituale consistat in aliquo extrinseco denominante, quia illa relatio rationis intrinseca est, nempe ordinatum esse ad pœnam: & supponit fundamentum ex parte subiecti, nempe peccasse: quia hæc ordinatio est secundum iustitiam vindicatiuam, & est propter culpam, in qua fundatur debitum pœnæ, vel ex qua oritur, stante lege.

Confirmatur ex Augustino locis supra citatis, quibus ostendit peccatum habituale sistere in reatu pœnæ, quam reducit ad voluntatem extrinsecam Dei transeunte actu, & speciatim lib. 6. contra Iulianum c. 8. cuius verba clara sunt. *Actus, inquit, transeunte manet reatus in conscientia eius, qui deliquit, donec dimittatur: ergo in subiecto est, hoc est, in animo eius, qui deliquisse se meminit, & scrupulo agitur conscientia, donec fiat delicti remissione securus. Quod si obliuiscatur se deliquisse, nec eius conscientia stimuletur, ubi erit reatus ille, quem transeunte peccato manere concedis, donec remittatur? Non est certe in corpore, quia non est eorum accidentium, quæ accidunt corpori. Non est in animo, quia eius memoriam deleuit obliuio, & tamen est: ubi est igitur, cum iam bene viuat homo, nihil tale committens? nec dici possit eorum peccatorum eius reatum manere, quæ meminit, eorum verò quæ obliuio est, non manere: manet quippe omnino, donec remittatur: ubi ergo manet nisi in oculis legibus Dei quæ scriptæ sunt; quomodo in mentibus Angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis Mediatoris expiauerit, &c. Hæc tenus Augustinus, quibus verbis non agnoscit aliud manere post peccatū actuale, quàm reatum pœnæ, id est, ordinationem ad pœnam lege statutam.*

Probat autem ratione hæc sententia: nihil potest habere rationem maculæ, seu peccati propriè dicti in anima, præter actum ipsum: ergo transeunte actu frustra, & sine fundamento fingitur aliquid, quod sit propriè, & in rigore peccatum distinctum ab actu. Antecedens probatur: solus actus est voluntarius, & solus est capax reitudinis; ergo solus capax obliquitatis, & consequenter sicut nulla reitudo nata est inesse voluntati nisi mediante actu, & libertate eius; ita nihil distinctum ab actu potest propriè esse peccatum, ut vllt ratione dicatur propriè maculare animam, ut præcendit ab actu.

Dices, peccatum originale non consistit in actu, & propriè maculat animam, & peccatum omissionis etiam immedie inest voluntati sine actu. Contrà hîc agimus de peccato personali, quod inest mediante voluntate propriâ, originale est voluntarium mediante voluntate Adami, & priuatio reitudinis debitæ, quæ non consistebat in actu, sed in habitu; peccatum verò personale est priuatio reitudinis, quæ inesse debet mediante actu: & sumimus hîc actum latè, ut denotat exercitium libertatis, quomocumque fiat, siue per actum, siue per omissionem, ut distinguitur illa obliquitas, quæ inest voluntati, mediante illo exercitio ab alia, quæ ponitur obliquitas habitualis. Probat ergo talem non dari distinctam, & præcisam ab actu: imò esse repugnantiam in terminis. Priuatio non multiplicatur nisi multiplicetur forma

10

Augustinus

Quomodo manet peccatū?

II

Ratio ex natura peccati quod solus consistit in actu.

Responsio.

Impugnatur instantia ex peccato originali.

Peccatum personale committitur per actum liberum, aut omissionem.

forma opposita, vel saltem diuersa communicetur, & participetur: sed rectitudo temperantiæ nequit aliter participari, quam per actum, & ratione actus: ergo neque eius priuatio: ergo nulla est eius priuatio in voluntate, vt præscienditur ab actu.

I 2
Responsio. Impugnatur.

Dices relinqui aliquam priuationem productam per modum termini. Contrà, hæc priuatio non habet aliquam formam, cui opponitur, quia neque rectitudini, quæ est in actu, seu actuali exercitio libertatis, cum hæc funderetur in libero, & voluntario, tamquam fundamento proximo, quod inuenitur solum in actu: neque inuenitur aliqua rectitudo actualis, cui opponeretur. Dices, dici habitualem, quia immanet. Contrà, oportet assignare terminum eius, seu habitum, quo priuat, & cuius capax sit subiectum. Si dixeris illam maculam habitualem consistere in aliquo positiuo, quod sit propriè peccatum, contrà sunt quæ differuntur, de natura & essentia peccati, probando non consistere in positiuo contra Manichæos ex Patribus ex quibus colligitur hanc maculam debere sumi ab aliquo alio, quod post peccatum manet, quod tribuit denominationem suæ causæ, vt eam includit: sed nihil aliud magis conuenienter assignari potest, quam reatus pœnæ, & ordo ad ipsam: ergo, &c. Probatur subsumptum, quia nihil aliud inest per actum præter habitum Physicum, qui formaliter non spectat sub hac ratione ad genus motis, vt videbimus, & priuatio gratiæ, & ordinatæ esse ad pœnâ, sed nõ est priuatio gratiæ, quia multiplicatur peccata habitualia, nõ sic priuatio gratiæ, quæ intensiue & extensiue considerata deletur per vnicum peccatum, quod primò aduenit: ergo, &c.

I 3
Secunda probatio ex natura pœnitentiæ.

Secundò, Pœnitentia, satisfactio, confessio, & absolutio, & quæcumque alia vindictio, improprium, & huiusmodi, respiciunt peccata actualia, & ea quæ fuerunt tantum in potestate, & prout in exercitio habita sunt. Ergo præter hæc non datur aliquid, quod sit quiditatiuè, & formaliter peccatum personale. Probatur consequentia, pœna respicit præcisè quidquid est peccatum, & iniustitia vindictiua eodem modo transgressione: sed respiciunt illa, vt inueniuntur in exercitio libertatis: ergo alia non reperiuntur.

Peccatum actuale manet in suo effectu.

Tertiò, nulla necessitate ponitur aliquid, quod sit propriè peccatū, præter actuale: ergo. Antecedens probatur, nõ est alia ratio, quàm vt saluetur proprietas formularum, quæ dicunt hominem peccatorem manere pollutum, maculatum, abominabilem Deo. Sed hæc saluari possunt sine macula, quæ sit propriè distincta à peccato actuali, ergo, &c. Subsumptum probatur, quia ipsum peccatū actuale manens in suo effectu, potest tribuere talem denominationem: sicut charitas manens in actu imperato, verbi gratiâ, actus ieiunij assumptus ex fine, & imperio charitatis, habet appellationem, & rectitudinem charitatis, etiam deinceps in distracto, in quo non exercetur aliquis actus explicitus, & elicitus charitatis. Sic etiam manet lex & imperium Principis in acceptione populi, ipso mortuo manent contractus, & alij actus morales in suo effectu, vt matrimonium, & similia, quamuis deficiat consensus, per quem fiant: sic in proposito manet peccatum præteritum in obligatione pœnæ, tamquam in effectu quem inducit, & à quo nequit præscindere reatus, seu debitum pœ-

Lex & contractus non manent actu.

næ: ergo frustra aliud fingitur. Dices esse denominationem extrinsecam. Responderetur id falsum esse, quia peccatum vt manens in suo effectu, denominat, & intrinsecè, quia ordinatio, & dignitas ad pœnam nequeunt præscindere à peccato, in quo fundantur.

I 4
Quarta ratio ab inconuenienti.

Quartò, si esset aliquid priuatiuum manens propriè dictum peccatum, iam difficulter posset ostendi quomodo posset expelli sine rectitudine opposita; quæ tamen non restituitur. Dices restitui in æquivalenti, nempe in gratia habituali. Contrà, hæc non repugnat ex natura rei; quia priuatio est rectitudinis determinatæ per præceptum, hæc fuit rectitudo in actu tantum; charitas autem consistit in habitu. Deinde, nullum æquiualens excedit, quoad effectum saltem formalem, id, cui æquiualeat: sed temperantia habitualis, verbi gratiâ, non repugnat priuationi rectitudinis actualis temperantiæ: ergo neque charitas habitualis. Deinde, neque charitas actualis, neque habitualis adimplet formaliter præceptum iustitiæ, aut temperantiæ, quia ob actus harum virtutum sæpè deserenda est charitatis operatio, ergo non æquivalent, quantum ad id, de quo controuertitur. Accedit quòd sint diuersæ virtutes.

I 5
Quinta ratio comparantur meritis, & demeritum.

Quintò, merita præterita, & demerita debent comparari vniformiter, quantum ad id, quod post se relinquunt: sed illa saltem omnia quæ non intendunt gratiam, non relinquunt transacto opere, aliud quàm ius ad gloriam, vt supponit Trid. *sess. 6. c. 16. de fructu iustificationis*: ergo demeritum nihil post se relinquit, præter ordinationem ad pœnam, seu, quod idem est, debitum pœnæ, & obligationem. Confirmatur per hanc ordinationem donec remittatur tam in se, quàm sua radice, sufficienter opponitur iniustus iusto, qui est ordinatus, & adoptatus ad præmium, id est, gloriam: iniustus autem ob demeritum, ordinatus ad pœnam: ergo nihil aliud fingendum erit. Ad hæc accedit vltimò, quòd gratia deperditur ob demeritum in actu; ergo illud solum sufficit ad tribuendum quiddam Scripturae de peccato affirmat, quatenus, vt *suprà* dixi, manet in ordinatione ad pœnam, seu mortaliter,

Triden.

Ad quam sententiam reduci possunt re ipsa omnes penè contrarij: in primis illa opinio quæ statuit peccatum habituale in eo, quod est peccasse, & non fuisse retractatum peccatum, vt tenet Medina *tract. 1. de pœnitentiâ. q. 7.* Vasquez *suprà* citatus, & alij: nihil differt ab hac, & minus saluat denominationem intrinsecam, quia peccatum non fuisse remissum, aut retractatum, non sunt aliqui effectus peccati, sed negatio formarum oppositarum, vnde denominatio peccatoris præcisè est ab eo, quod est peccasse, quæ est denominatio ab actu præterito, ac proinde extrinseca.

Concordia opinionum.

Alia sententia, quæ est Cordubensis, Richardi, & aliorum, quæ statuit habituale in eo, quod est peccasse, & non satisfecisse, cum priori coincidit re ipsa, & negatio satisfactionis non dat denominationem peccatoris. Alia dicit consistere in dignitate ad pœnam; sed si loquatur de fundamentali, nihil est quàm ipsum peccatum actuale, quod supponitur non remanere. Si de formali, est ordinatio ad pœnam secundum proportionem iustitiæ, & sic coincidit cum iam explicata sententia. Alia, quæ dicit esse relationem

Medina. Vasquez.

realem

realem relictam post peccatum, qua ordinatur ad pœnam, quantum ad modum denominationis & se habendi formæ, coincidit: & sic etiam dicendum de illis, qui ponunt habitum vitiosum relictum post peccatum habituale consistere in aliquo effectu, qui non propriè dicitur peccatum, sed tantum denominatione suæ causæ in effectu, qualem nos statuimus in proposito. & concordat modus loquendi hic Scripturæ, quia sic Apostolus appellat concupiscentiam, peccatum, quia, vt exponit Trid. cum Augustino, de peccato est, & in peccatum inclinatur. non est ergo quòd timeatur hæc sententia, tamquam periculosa, quæ magis est consequens, & quasi in forma assertionis, & denominandi peccatorum, non differt ab aliis.

17
Obiectio, & fundamentum aliorum soluitur.

Quomodo peccatum manet, & denominatur?

Neque argumenta quidpiam concludunt, obiciunt enim quòd peccator non sit à Deo, sed ordinatio ad pœnam est à Deo. Item dicitur, peccator est ex malo post actum relicto: macula est turpis, & in proprio digna, non sic ordinatio ad pœnam, quæ est actus iustitiæ. Ad hæc patet ex dictis, quia ordinatio passiva, quæ est ex peccato supposita lege, est malum, & ex peccato demeritorie in hac consistit macula habitualis, quatenus includit radicem, & fundamentum, nempe peccatum non remissum, quòd adhuc manet tamquam in effectu, licet transeat physicè: quia vt consideratur homo ratione status, & vt subest iustitiæ, & regulis eius, semper consideratur sub peccato, donec remittatur: sicut volûtas legislatoris semper præsens dicitur manere, donec transeat lex, & voluntas, seu consensus in contractu præterito, vt refertur ad iustitiam commutativam, semper censetur præsens, donec rescindatur.

Argumentum Suarez soluitur ex effectu Penitentia.

Actuale est materia Penitentia.

Trident.

18
Alia obiectio.

Soluitur.

Argumentatur Suarez quòd sequeretur ex opinione hac nihil remitti in penitentiâ præter solâ obligationem ad pœnam. Respondetur argumentum non concludere quidpiam speciale, quia in omnium sententia, & secundum fidem, peccatum actuale est materia Penitentia, & illud remittitur, & non solum habituale, quòd dicunt esse præsens: ergo in penitentiâ primariò remittitur peccatum actuale, & secundariò obligatio ad pœnam proportionatam: vt insinuat Trid. sess. 6. cap. 14.

Obiciunt præterea, si Deus nullam statuisset pœnam contra peccatum, adhuc peccatum relinqueret maculam in anima. Item, remissâ culpâ manet in peccatore obligatio ad pœnam temporalem quandoque sine vlla macula habituali. Item, in inferno sunt peccatores, quamuis ibi non sit ordinata aliqua pœna: ergo ordinatio ad pœnam non est peccatum habituale. Respondetur quòd si nulla esset ordinata pœna, aut alius effectus peccati præter hoc, quòd est peccasse, quòd nulla esset materia distincta ab ipso peccato præterito, quòd consideratur semper in effectu mortali præsens, vt explicatum est. Dices, ergo non esset aliqua macula habitualis. Respondetur, negando consequentiam, quia ipsum peccatum præteritum, licet physicè non esset, maneret tamen moraliter, & sic per modum habitus, donec remitteretur: ergo de facto sic manet. Respondetur secundò concedendo consequentiam, vt infra videbimus. Posset dici aliter quòd nõ maneret aliquod peccatum habituale, cum nullus sit effectus peccati diuersus à se in eo casu, in anima: maneret tamen imputatione peccatum

Scoti oper. Tom. IX.

præteritum donec remitteretur. Ex his patet ad primum, & tertium. Ad secundum respondetur, reatum pœnæ proportionatæ, & lege primatiæ statutæ, esse effectum peccati, & in se, probabilem ab ipso peccato, donec remittatur; idè hæc semper remittitur ordinariè, remisso peccato, per actus nostros, & penitentiam (quidquid sit de pœna, quæ debetur peccato veniali, quòd remittitur in transitu) hinc Trid. sess. 6. cap. 14. dicit pœnam æternam debitam peccato mortali remitti virtute clauium. Respondet secundo, ordinationem ad pœnam prout constat peccatum non remissum, esse peccatum habituale, non autem ordinationem ad pœnam præcisè. Idè Doctor adiungit semper cum hac ordinatione, priuationem gratiæ, vt patet loco citato, & d. 16. in principio. Ad hæc omnia argumenta tenentur respondere ipsi aduersarij, vt facile est videre, replicando ipsa ad oppositum sententiæ eorum.

Vrget vltimò Vasquez, hæc sententiam damnatam esse à Gregorio XIII. & Pio V. inter alias propositiones Baij. Propositione 53. *In peccato duo sunt, actus, & reatus, transeunte autem actu, nihil manet misreatus, siue obligatio ad pœnam. Vnde in sacramento Baptismi, aut sacerdotis absolutione, proprio reatus peccati dumtaxat tollitur, & ministerium Sacerdotis solum liberat à reatu.* Respondet ad propositionem teneri Vasquem, & alios reipsâ: sed nulla est difficultas, quia error est dicere, quòd non extendatur virtus sacramenti, aut clauium ad peccatum remittendum, vt docet illa propositio. Ad hanc remissionem sufficit peccatum manere modo dicto.

Vrget tandem Caietanus hæc tria se habere per ordinem, peccatum, dignitatem ad pœnam, & ordinationem ad pœnam. Hæc est ex parte Dei actus voluntatis eius, illa alia ex parte ipsius peccatoris; ergo indiscipline hæc confundit Scotus. Respondetur secundum aliquos, distinguere ex parte peccatoris ipsum peccatum, & dignitatem ad pœnam, vt proprietatem sequentem ipsum: quibus accedit ipsa ordinatio actualis. Sed respondetur aliter, quòd nulla est dignitas pœnæ ex parte peccati, præter ipsam malitiam, prout abstrahit à lege ordinante pœnam, & prout cadit sub iustitia vindicativa, vnde quòd natum sit cadere, hoc ei conuenit formaliter intrinsecè à malitia, extrinsecè autem ab ipsa iustitia vindicativa, quæ nata est ordinare peccatum pœna condigna formaliter. Vniformiter ergo se habent in hoc meritum, & demeritum, quòd vt unque formaliter sumptum dicat ordinem ad pœnam, aut præmium, fundamentaliter autem dicant bonum, & malum in actu, ratione cuius nata sunt ordinari. Primo modo supponunt ordinationem, quæ est ipsa lex sic ordinans præmium, & pœnam. Secundo modo, præceptum, cui sunt conformia, aut difformia. Præter illam ordinationem legis, quæ est antecedens ad meritum, & demeritum; datur alia subsequens, quæ est legis executio: hæc autem est iudicium quòd de quolibet sit secundum opera. Ex his patet opinionem hanc nihil pati erroris, aut periculi, imò sanam esse, ac dogmaticam, magisque communem; vnde immeritò ab ea quidam moderni nostræ Scholæ recedunt tamquam à non satis fundata, aut ab aliis notatur.

Sed vrget Curiel: quòd est in pueris originali-

B

Trident.

19
Obiectio Vasquez, ex propositionibus Baij damnata.

Responsio.

20
Obiectio Caietani.

Solutur.

Quid sit dignitas ad pœnam.

Multiplex ordinatio.

21
Obiectio Curiale.

nale, fuit in Adamo habituale, sed illud est propriè peccatum, & intrinsecum etiam secundum ipsum Scotum, vt *suprà* probatum est: ergo & habituale erit sic propriè peccatum, & intrinsecum, & distinctum ab actu, & malitia eius.

Confirmatio.

Confirmatur: non magis erat natum peccatum Adami producere, aut relinquere in pueris peccatum originale, quam relinquere aliquid habituale, peccatum actuale, quod habituale sit propriè, & formalitèr peccatum.

Respondetur in Adamo fuisse, & priuationem iustitiæ originalis, sicut est in pueris, quia ille recepit præceptum eam seruandi sibi, & posteris, & hæc priuatio non fuit alicuius rectitudinis in actu consistentis, sed solum in habitu; & transit ad posteros. Fuit in eodem Adamo alia priuatio rectitudinis actualis: verbi gratiâ, temperantia, obedientia, &c. & habituale quod relictum est in eodem per comestionem pomi, erat vniuersum cum habituali in nobis. Distinguo itaque maiorem: habituale, quod fuit priuatio iustitiæ, concedo, quia hæc immediatè comparatur ad voluntatem, vt ad subiectum immediatum, & non mediante actu, atque eodem modo habitus oppositus eidem, vt iustitiæ originalis. Habituale quod fuit ex actu relictum, negatur, nisi modo explicato, de habituali prout in nobis manet. Disparitas iam data est, quia priuatio eius rectitudinis, quæ inest voluntati, vt subiecto, potest manere secluso actu, à quo non dependet, vt subiecto proximo, priuatio autem rectitudinis, quæ est in actu, cum conueniat mediante actu, sicut & rectitudo opposita, nequit remanere propriè physicè, sicut nec manet eius subiectum, quod est ipse actus.

Priuatione iustitiæ originalis inest voluntati non per actum vt subiectum.

22

Responsio ad confirmationem.

Ad confirmationem respondetur in secundo antecedens: quia rectitudo, ad quam obligatur quisque in propria persona, est illa solum, quæ ei conuenit mediante actu suo, vt subiecto vero, aut interpretatio: & similiter dicendum de opposita priuatione: rectitudo autem habitualis originalis iustitiæ, cuius est debitum in infantibus, conuenit ipsis immediatè independentè ab aliquo actu, vt subiecto; & consequenter priuatio eius, quamuis hæc demeritoriè causata fuit à peccato Adami, quo demeruit sibi, & posteris iustitiæ conseruationem: non inuenitur autem aliqua causalitas demeritoria in peccato actuali, nisi tantum respectu gratiæ, & donorum; si denuer distincta, non autem alicuius habitualis formalitèr, quod ab ipso causaretur, & esset distinctum, ac propriè dictum peccatum. Vnde argumentum potest reduci ad oppositum, quia in proposito destructâ causalitate, destruitur causatum, sed peccatum non causat aliud peccatum nisi demeritoriè, sicut neque priuatio priuationem, nisi sit alicuius inseparabilis à sua affirmatione, quod tollit consequenter, sicut priuatio causæ indest priuationem effectus, vt vitæ, operationum vitalium; subiecti, formarum, quæ insunt mediante ipso; sed in proposito non inuenitur aliqua talis rectitudo, quæ priuaret peccatum habituale, præter ipsam actualem, sublatam per priuationem in actu, aut rectitudinem gratiæ, quæ est iustitiæ habitualis, & non est peccatum, vt probabimus articulo sequenti contra Thomistas: ergo non datur aliqua distincta, ab ipso actu manente, modo explicato. Vnde rectè Doctor *dist. 22. artic. 1. §. In ista questione*, quod post actum transeuntem, nihil

Retorquetur argumentum.

manet (supple ab ipso actu distinctum) præter iniustitiam habitualement, id est, priuationem gratiæ, & ordinationem ad penam: vltiorem impugnationem Curiel remitto in quæstionem de peccato originali. Vide *dist. 2. quæst. 6. huius*, hæc quoad hanc sententiam modo præmissa explicatam.

Cæterum, licet Doctor præfatis in locis eam tenuerit; in sequentibus tamen reuocauit eum modum dicendi, vt *d. 22. q. 1. §. In ista questione*, v. *Si iste modus non placet*, &c. vbi præmissa modo, nempe remissionem culpæ fieri per remissionem reatus penæ, qui solum post actum manet in ratione culpæ. Subiicit aliter, *Si iste*, inquit, *modus non placet: id est, quia videntur Sancti distinguere inter remissionem culpæ cuiuscumque, & penam, & maxime inter remissionem, & solutionem penæ debita illi culpæ; potest alio modo dici*, &c. & cõsequenter ostendit peccatum remitti veniale, siue per noua opera meritoria, siue per merita præterita in vita iam facta, & sic renitti per acceptationem à Deo doctorum operum manente penâ post hanc vitam diluendâ in purgatorio, si quis decesserit in gratia: vbi distinguit remissionem culpæ à remissionem penæ.

23
Doctor ab eadem sententia reuocatur.

Remissio culpæ diuersa à remissione penæ.

Est & alius locus in *d. 50. q. 6. §. Ad argumentum*, in fine, responsione ad vltimum. *Et ideo*, inquit, *pena durat, quia peccatum in eis durat. Vnde dicit (supple Fulgent. de fide ad Petrum) permanente in eis iniuste afflictionis malo, permanet in eis iuste retributionis damnatio*, &c. loquitur de damnatis. Vide eum in *d. 4. q. 4. art. 2. Vbi* distinguit penas damnatorum, & docet peccatū continuatum esse penam, vbi distinguit illud à penâ damni, & sensus. Eandem sententiam retinuit in secundo Sententiarum, quem scripsit post quartum, vt patet ex eodem lib. *2. d. 43. q. 1. in fine*, vbi seipsum citat in *4. in hac dist. 14.* & ea quæ hic dicit de dispositione, seu dolore requisito ad remissionem peccati: in secundo autem *d. 7. quæst. vnica. §. Potest tamen concedi*, responsione ad tertium. *Potest tamen*, inquit, *concedi totum argumentum, scilicet quod ipsi (supple damnati) habent potentiam non peccandi, quia habent potentiam, qua non est formalitèr peccatum: licet non habeant potentiam non peccandi, hoc est, non esse in peccato, quomodo dicitur esse in peccato, postquam transiit actus, quem commisit, & priuatus gratia remanet reatus, & sic scilicet ad penitentiam de peccato commissio; hoc modo non possunt ex se non peccare, id est, non esse in peccato*, &c. & in fine, responsione ad vltimum dicit peccatum damnatorum, quod in eo statu committunt, esse penam sui ipsius ex Augustino, & hæc est maxima penæ, quæ consistit in priuatione summi boni, auerente à Deo, quæ est malitia peccati, & sic extensiuè dicit hanc penam crescere in infinitum, & supponit manere illam malitiam.

Prius scripsit quatuor quibus secundum sententiarum.

Item *d. 28. q. vnica. §. Ad quæstionem. Katest dicit*, inquit, *quid peccatum vno modo potest accipi pro ipso actu elicto deiformi, loquendo de peccato commissionis: alio modo pro macula, qua remanet post actum elictum, siue pro reatu permanente quousque peccatum fuerit deletum per penitentiam*. Possemus adducere plura alia loca ex anterioribus per consequentiam doctrinæ: sed hæc sufficiant, quibus continetur expressa resolutio quæstionis in terminis. Ex dictis sequitur quid dicendum sit ad sententias *suprà* præmissas.

Dico primo, habituale peccatum non est habitus realis, aut qualitas: est contra quartam sententiam. *esse reale.*

24
Peccatū habituale non esse reale.

tentiam. Probatur primò; quia sic effèr à Deo: nullum autem peccatum est à Deo, quò peccatum. Secundò, actus, quò peccatum est, non est aliquid reale, sed rationis, aut morale: ergo nequit sic producere aliquid reale, quòd peccatum sit. Tertio, sequeretur quòd habitus relictus, seu peccatum habituale, si in habitu consisteret, relictum ab extremo vitio, destrueret aliud oppositum, sicut actus vnus destruit actum alterius, verbi gratià, auaritià, prodigalitati; hoc est falsum, quia de facto nequit peccatum mortale destrui, nisi per gratià, vt supponit Trident. *sess. 6. & 14.* necessariam esse pœnitentiam ad delendum peccatum. Sequela probatur: quia sicut actus ad actum se habet, ita habitus ad habitum: & inclinatio ad vnum ad inclinationem ad alterum. Quartò, sequeretur illum habitum manere simul cum gratià, quia non destruitur in instanti. Si dixeris deleri quoad reatum: contrà, peto an reatus sit aliquid reale ipsius habitus, aut talis qualitatatis, si sic: ergo manet quamdiu inest ipsa qualitas, si sit aliquid rationis superadditum, in eo consistet peccatum, non autem in habitu, quia id quòd deletur per gratiam, habet propriam rationem peccati. Fundamentum huius sententià non est aliud, quàm ea, quæ *suprà* citauimus de peccato originali.

2 5
Non esse dignitatem ad pœnam.

Dico secundò: non est relatio dignitatis ad pœnam, siue realis, siue rationis. Non primum, quia relatio realis nequit esse, nisi ad extrema realia; actus non manet vt supponitur, quòd est fundamentum, neque pœna adhuc est. Præterea, dignitas ad pœnam non est peccatum præcisè, vt præcindit ab actu. Iterum, hæc dignitas fundatur in actu, prout dicitur ordine ad legem decernentem pœnam: ergo debet esse aliquid morale, & non physicum, quia lex non inducit alium effectum, quàm mortalem. Quòd non sit relatio rationis, probant argumenta aduersariorum, iam soluta in articulo antecedenti. Si loquamur de illa, vt præcindit ab actu præterito, in quo fundatur; si autem loquamur de illa relatione vt includit causam, & sua extrema, non differt hæc sententia ab illa, quam ibi explicuimus.

2 6
Non esse priuationem gratiæ.

Dico tertio: peccatum habituale non est priuatio gratiæ: est contra Thomistas. Hanc probat Doctor in 4. d. 16. §. *Respondetur conclus. 1.* probat primò, quia culpa multiplicatur; sed priuatio gratiæ vnica est, & simplex, sicut ipsa gratia, cui opponitur: ergo peccatum habituale, aut actuali in ipsa non consistit, aliàs qui commississet plura peccata, esset æquè peccator, ac qui commississet vnum, quia æquè in eo est priuatio gratiæ. Respondent Thom. Caietan. Medina, Soto, quòd peccatum non sit priuatio gratiæ quomodocumque, sed in ordine ad causam, quàm multiplicatà, multiplicatur ipsa priuatio; & suscipit magis, & minus. Exemplum adducunt in vmbra, quæ est priuatio luminis ex obiectione corporis inter solem, & locum, in quo sit vmbra, & diuersorum corporum diuersa est vmbra.

2 7
Priuatio specificatur ab habitu, non à causa.

Contrà, priuatio in ratione priuationis non specificatur à causa, sed ab habitu contrario, vt de priuatio formæ ignis in subiecto eiusdem rationis est, siue inducatur à forma terræ, aquæ, aut mixti, aut alterius cuiusque corruptentis, siue & ipsa forma ignis non variatur, siue generatur ab igne, siue à Sole, vel à quocumque alio.

2 7
Confirmatio prima.

Confirmatur, priuatio in esse priuationis, & quò destruit habitum, nihil aliud dicit, quàm non esse formæ, connotando in subiecto inclinationem, aut habitudinem ad formam, & quò dicit non esse præcisè, excludit formam à subiecto, in quo est: sed in his non includitur aliquis ordo ad causam efficientem priuationem: ergo est extraneus talis ordo priuationi, quò opponitur formæ oppositæ, & quò priuatio est.

2 8
Confirmatio secunda.

Confirmatur secundò, oppositio formalis attenditur præcisè secundum ea, quæ conueniunt oppositis in suo esse formali: sed talis est priuationis, & habitus oppositio: ergo attenditur secundum nudum esse formale: sed ordo ad efficientem extraneus formæ, quò causa formalis est: cum sit nihil aliud, quàm relatio effectus ad causam efficientem; forma autem vt causat, consideratur in ordine ad subiectum, vt causa est formalis dans esse, non vt recipiens esse ab efficiente: sed esse formale priuationis consistit in negatione habitus oppositi, eiusque exclusionem: ergo, &c. Maior probatur, quia hæc oppositio attenditur secundum prædicationem formalem, & in esse extremorum, qua repugnat illa simul inesse subiecto, aut de eodem prædicari; hæc autem attenduntur in ipsis secundum esse formale.

2 8
Priuatio non variata forma non variatur in specie.

Deinde, non variatur ratio formalis gratiæ in se: quæro ergo quid sit illud, quò diuersæ causæ influunt in priuationem? non aliquid speciei diuersum: quia non correspondet ei aliqua affirmatio, aut habitus, aut gradus diuersus in forma: non aliquid numero tantum diuersum; quia sic sequeretur non esse magis peccatorem, qui comittit plura in specie, & numero diuersa, quàm qui comitteret plura solo numero diuersa.

2 8
Exemplum allatum est ad oppositum.

Exemplum autem quòd adducitur, est ad oppositum, quia neque corpora illa, in quantum causant vmbra, sunt diuersa specie: quia illam causant non in quantum sunt diuersa substantiæ: sed vt sunt quanta, & non transparentia, seu non diaphana, in quibus conueniunt specie sicut in quantitate. Deinde eadem est difficultas dato opposito, de priuatione luminis, & gratiæ, seu cuiuscumque alterius formæ. Si dicas quòd diuersatum vmbra diuersa sunt figuræ, sicut & corporum. Contrà, hæc diuersitas figuræ non variat quantitatem in ipsis corporibus; aut non transparentiam essentialiter: ergo neque priuationem in esse priuationis. Deinde priuatio luminis in hac parte spatij est eiusdem rationis, siue lumen sit in contigua parte, siue non; secundum hoc autem variatur figura vmbra: ergo non facit ad oppositum. Huc reuocari possunt alia argumenta, quibus probatur peccatum, & gratiam posse esse simul. Vnicum illud sufficit pro præsentibus, vt cõsulamus breuitati. Addi potest quòd tam peccatum actuale, quàm habituale in statu puræ naturæ esset, in quo non esset priuatio gratiæ, quia hæc forma non debetur tali statui, maxime secundum aduersarios.

2 9
Peccatum in statu puræ naturæ non opponeretur gratiæ priuationi.

Ad illud autem quòd affirmat peccatum habituale opponi gratiæ, non simpliciter, sed alicui ex tribus effectibus, iam assignatis, casio est: quia nulla priuatio opponitur effectui formali, nisi quò primò opponitur formæ, loquendo de effectui formali, qui nullo modo dependet ab extrinseco: quòd addo ad excusandam instantiam, quæ fieri potest de actu virali posito in subiecto sine eo, quòd tendat subiectum in quocumque

eius obiectum, aut de forma habente effectus subordinatos, quos communicat successiue, prout disponitur subiectum ad eos recipiendos: ergo priuatio formalis gratiæ debet esse per oppositionem ad ipsam gratiam primum. Probatur consequentia, quia aliàs cum peccato habituali posset stare gratia absolute in subiecto, quamuis sine tali effectu.

Soluuntur rationes oppositæ.

Non inuenio aliquid argumentum pro hac sententia, cui responderi oporteret, nisi illud solum, quod est de peccato originali, quod consistit in priuatione iustitiæ, quod iam abunde ex dictis patet solum. Iterum, quòd sic dicitur peccatum esse priuationem gratiæ: sed hoc intelligi debet causaliter, & demeritoriè, atque de ipso peccato actuali; unde prius intelligitur quis priuatus gratia, quam in peccato habituali, quia eodem instanti, quo peccat actualiter mortaliter, priuatur gratia; non intelligitur autem in peccato habituali, nisi pro tempore sequenti. Deinde, quia in statu puræ naturæ posset esse peccatum tam actuale, quam habituale, in eo statu habituale non esset priuatio gratiæ: ergo aliquid aliud, &c.

30
Reliqua sententia impugnantur.

Dico quartò: reliquæ opiniones non rectè videntur explicare peccatum habituale per hoc, quòd dicant consistere in eo, quod est peccasse, & non satisfecisse, aut retractasse peccatum præteritum, aut non fuisse remissum. Quia queritur de forma, quæ dat denominationem peccatoris, non pro tempore præterito, sed pro tempore præsentis, & permanentis; talis non est illud peccasse: quia sic denominat præcisè pro mensura durationis actus, in qua habuit suum *inesse*, forma autem, prout consideratur præcisè ad determinatam durationem, & *inesse* suam in tali duratione, non potest tribuere denominationem pro alia duratione, nisi pro illa in sit: peccasse non desinat: *inesse* peccati pro nunc: ergo non tribuit denominationem peccatoris pro nunc, sicut neque actio præterita denominat pro futuro, aut præsentis, vt calefactio quæ fuit, non denominat nunc calefacientem. Aliud, quod additur, nempe *non satisfecisse*, &c. non designat nunc maculam, aut peccatum manere: sed tantum non fuisse ordinatum secundum id, quod ei ex iustitia correspondet.

Forma denominat, iuxta mensuram sui inesse.

31
Peccatū habituale quid sit?

Dico quintò: peccatum habituale est ipsum peccatum præteritum quidem physicè, manens autem moraliter, donec remittatur, comotans priuationem gratiæ, & debitum pœnæ tanquam effectus correspondentes, à quibus tamen non denominatur quis peccator, sed ab ipso actu, qui manet moraliter. Pro quo nota, quòd homo, vt ordinatur ad præmium, aut pœnam mediante lege, quæ est ipsi regula directiua operandi, nequit abstrahere ab operibus, quia ratione operum subest legi, & ratione operum in eodem fundatur dignitas ad pœnam, aut præmium: & ratione operum transit in hunc, aut illum statum. Unde sicut professio Monastica, votum, contractus, & huiusmodi, qui fundantur in actibus, præteritis physicè, censentur semper manere, vt comparantur ad statum mediantibus illis assumptum, & secundum legem, ex qua recipiunt vigorem. Ita etiam censetur quis in statu peccati semper manere, donec illud remittatur, & per condonationem transferatur in statum contrarium.

Peccatum actuale, quomodo manet moraliter?

Probatur, quia ius debitum, vel quodcumque

aliud resultans ex actu in ipso fundatur, & mediante eo conuenit homini: ergo nequit præscindere ab ipso actu: ergo sicut illa manent, debet manere eorum fundamentum, quod est ipse actus: sed non manet physicè; ergo præcisè moraliter, vel vt consideratur homo in ordine ad finem mediante lege; pœnitendo autem remittitur tale peccatum, & transfertur homo in alium statum, aliter se habens ad legem nunc, quam antè.

Ad hanc conclusionem reducuntur cæteræ sententiæ, & potissimum quam *supra* explicuimus ex Doctore, & probatur argumentis ibidem præmissis: quia manet homo transacto actu peccator, non ab alio distincto ab ipso actu: ergo per ipsum actum modo iam explicato, & sic intelligendus est Augustinus, quando dicit peccatum manere in regulis æternis *supra*; manet enim in se moraliter, & manet etiam effectu virtualiter physicè: manere autem moraliter patet ex locis, quos citauimus, pro secunda opinione Doctoris, sui modo dicendi, manere autem virtualiter docet hic.

His positis declaratur litera Doctoris, iuxta interpretationem veram eius. Primò, dicit nihil absolutum, vel relatiuum manere in peccatore cessante actu peccati. Sumit hic, nihil, vt opponitur enti reali absoluto, vel relatiuo: quæ est conclusio opposita opinioni, quam proximè impugnavit in §. *precedenti*, & statuit peccatum habituale in relatione reali. Hoc patet per rationem subiunctam, quæ excludit habitum realem, & vitiosum, qui manet post actum, à ratione peccati; ex eo quòd maneat in iusto, in quo non manet reatus peccati, aut ipsum peccatum. Probat secundò, quia illa qualitas vitiosa etiam ex natura rei, desinente frequentatione actuum similium, desineret, sicut cæteri habitus; reatus autem peccati non desinit sine pœnitentia: ergo illa qualitas non erit reatus, quia semper in infinitum, inquit, est peccator postquam commisit peccatum (scilicet donec pœniteat) nec desinit esse peccator, licet non adiciantur actus similes.

32
Declaratur litera, & vera sententia Doctoris.

Dicit peccatum habituale non esse reale.

Secundò dicit non esse aliquid absolutum, vel relatiuum priuariuum, à quo dicitur peccator: sed tantum relationem rationis, quæ peccator ordinatur ad pœnam correspondentem peccato, per voluntatem diuinam, & præuidetur per intellectum, donec pœna debita sit soluta. In negatiua illa comprehendit sitam priuationem physicam, seu formæ physicæ. In affirmatiua autem supponit pœnam esse debitam peccato, & ex lege constitutam, quæ dignitas fundatur ratione peccati: & in corollario *infra*, dicit obligationem illam esse formaliter reatū, & vt afficit animam, esse maculam: malè ergo moderni ei imponunt dixisse nihil aliud esse, quam denominationem extrinsecam à voluntate ordinantem. Dicit præterea, vt est in voluntate diuina esse offensam: & statuit esse relationem rationis in peccatore, in Deo verò actum positium.

33
Esse relationem rationis.

Esse maculam intrinsecam

Porro quis ille sit actus in diuina voluntate? respondetur esse voluntatem vniuersalem legislatoris, vt particulariter respicit peccatorem ratione delicti; & esse illam, qua finis constitutus est homini viatori, siue ad gloriam, siue ad pœnam (seruato medio iustitiæ prout inter Deū, & creaturam interuenire potest) dependenter ab eius operibus, siue bonis, siue malis respectiue: hinc actus malus cadit sub iustitia vindicatiua, bonus

34
Quis actus in Deo dicitur, offensus.

Regula generalis praeij, & poena.

sub retributiva. Illa autem voluntas est antecedens debitum formale praemij, & poenae in actibus, & ut includit pactum secundum communionem Theologorum, & propriam sententiam Doctoris aliis saepe: quia ratione operis boni nihil deberetur creaturae, nisi praecessisset acceptatio diuina ad praemium cum conditione operis, sicut opera Beatorum perfectissimè circumstantionata nihil sibi, vel aliis mererent de condigno: neque peccata damnatorum excessiua in malitia ordinantur ad poenam extrinsecam.

Dignitas operum supponit pactum.

— Neque alia ratio est, nisi quia acceptatio, pactum, seu lex haec vniuersalis, limitatur ex dicta voluntate ad statum viæ: quoniam Christus Dominus meruit nobis per portionem superiorem, secundum quam fuit comprehensor, ut probabilior sententia fert: iam autem non meretur, quod aliunde non contingit, nisi quæ statur vltimate ad legem, & voluntatem Dei, quæ supposita conflurgit ordo iustitiae inter Deum & hominem, & debitum praemij, seu ius ad praemium in homine iusto ratione operis exhibitum, debitum autem poenae in peccatore ex transgressione, quæ violauit legem, & subiectionem debitam legislatori. Primum cedit in fauorem iusti: secundum verò, quod fundatur debitum poenae in vtilitatem & fauorem legislatoris.

Iustitia est inter Deum, & creaturam.

35 Ordo eius inter partes.

Reciprocantur ergo secundum hanc iustitiam legislator & subditus, vindex, & peccator: secundum iustitiam, inquam, quæ est virtus ad alterum, & obligationem mutuam, prout hic interuenire potest: vnde peccator ratione peccati, quo tollit debitum subiectionem legislatori, incurrit obligationem: ac proinde obligatio poenae manet in ipso ex peccato, quæ respicit voluntatem legis, & legislatoris, quæ eadem est, per modum tituli, quo tenetur legislatori, respicit autem poenam, aut satisfactionem per modum termini, per quem ordinatur peccatum eius, quo ponit inaequalitatem, & per poenam, aut satisfactionem restituitur medium, seu aequalitas lege praescripta secundum motiuium iustitiae: obligatio itaque passiuæ ad poenam respicit legislatorem, & voluntatem eius iam explicatam; ut cui obligatur peccator respicit peccatum, ut fundamentum inducens obligationem; respicit poenam, ut id ad quod tenetur, & obligatur: & vterius haec obligatio, ut conflurgit ratione delicti, supponit voluntatem dictam vniuersalem (de qua iam dictum est, & per quam statuitur medium iustitiae inter Deum, & hominem respectiue) tanquam fundamentum iuris, & tituli, seu debiti ratione operis, ad praemium, aut poenam: quam voluntatem Doctor appellat ordinationem diuinam, nempe secundum motiuium iustitiae, decernentem praemium, aut poenam iuxta naturam operis, ut huic legi vniuersali subiicitur. Alia praeter hanc est voluntas consequens, quæ fit executio legis in iudicio, quod fit in termino, secundum ea, quæ homo gessit in corpore, siue bonum, siue malum: & hanc non intelligit Doctor: sed priorè, quæ sola admittit satisfactionem per poenitentiam.

Explicatur reatus, & ordo eius ad diuersa.

Voluntas consequens.

36 Applicatio praemij doctriina.

Haec doctrina, seu interpretatio patet ex litera, nam, ut patet ex confirmatione, perinde aequiparat merita iustorum ad praemium, & ius seu debitum praemij, & demerita peccatorum, quantum ad debitum poenae, & illam voluntatem

Scoti oper. Tom. IX.

tem eandem, quam appellat ordinationem diuinam hic, & in sequentibus, vocat voluntatem vindicatiuam peccati in corollario, quod est summarium, & recapitulatio propriae sententiae: *Accipiendo*, inquit, *istam rationem irasci pro velle vindicare, exclusa passione concomitante, per istud velle, Deus formaliter est iratus, vel offensus: quia formaliter est volens vindicare peccatum commissum contra legem suam, &c.* hoc autem velle vindicare non est voluntas particularis distincta ab vniuersali; sed eadem ipsa vniuersalis, quæ ex determinatione posita ex parte obiecti, nempe peccato in peccatore, ipsum respicit particulariter; sicut lex vniuersalis inhibens cum poena, posita transgressione, seu conditione ex parte subditi, in eo sortitur effectum, non secus ac si esset praecipuum, seu personalis inhibito respectu eius: comprehendit enim omnes, & singulos; persona enim ficta, ut collectio, & multitudo, magis subsistit in particularibus suppositis, quam in collectione: sic obligatio legis ut efficax est, & stabilis voluntas legislatoris comprehendit supposita praedicta non secus, ac si esset praecipuum respectu singulorum.

Voluntas vniuersalis dicitur particularis.

Accedit praeterea alia determinatio voluntatis diuinæ, diuersa ab illa qua ordinauit opera viatorum ad praemium, & poenam secundum iustitiam; nempe illa qua statuit regulam operandi & modum, ut legem naturalem & positiuam in hac vel illa materia virtutis. Haec etiam supponitur ad bonum, & malum in opere, quam respicit ut regulam, cui conformetur, vel difformetur liberum arbitrium: & contra ipsam est peccatum, ut priuatio rectitudinis debita esse secundum regulam: ut supponit in initio §. praecedentis, & requiritur ad constitutionem boni, vel mali operis, ac proinde in exercitio habet suum effectum priusquam lex ordinans opera ad praemium, aut poenam, licet haec prior sit intentione.

37 Voluntas antecedens legem.

Ex his patet primò, quàm appositè Doctor probat suam sententiam ex Augustino, quamuis indignè id ferat Caietanus; sed verba Augustini plana sunt, quæ citauimus supra. Patet praeterea confirmatio cum exemplo adducto, quæ intelligi, iuxta sensum explicatum corollarij, debet. Patet tertio Doctorem non discrepare à sensu communi DD. qui statuunt peccatum habituale, seu reatum peccati actualis esse debitum poenae in ipso peccatore intrinsicè, in quo manet peccatum praeteritum virtualiter, iuxta vulgare modum dicendi, quia debitum illud nequit praescindere à suo fundamento, per quod inducitur.

38 Varijs modis manere dicitur peccatum.

Vel secundum alium modum, manet ipsum peccatum praeteritum moraliter, quæ constituit talem statum hominis respectiue ad Deum legislatorem, & retributorem operum. Et quamuis non sit physicè, praeterito actu, manet tamen in habitu, & etiam interpretatiue secundum complacentiam, quamdiu manet peccator, & voluntas eius non correctæ ab impietate ad pietatem, & obnoxia poenae, aut satisfactioni debita; neglectus enim poenitentiae, est interpretatiuus consensus in peccatum, & habitualis saltem permanentia in ipso. Hanc esse sententiam Doctoris supra probatum est ex varijs eius locis, sed potissimum distinctè. 1. 2. q. 1. §. Si iste modus non placeat, &c. nempe peccatum dimitti, inquam, quando reatus poenae, & ipsa poena dimittitur:

Virtualiter.

Moraliter.

In habitu, & interpretatiue per complacentiam.

Neglectus poenitentiae est interpretatiuus consensus in peccatum.

itur: quia videntur Sancti, inquit, distinguere inter remissionem culpæ cuiuscumque & pœnæ, & maximè inter remissionem culpæ, & solutionem pœnæ debitæ illi culpæ, &c. vbi loquitur de peccato, vt permanente in verbis sequentibus. *Ad propositum*, inquit, *opera istius qui moritur in charitate, est post mortem non referantur ab ipso ad veniale, in quo moritur, &c.* Vbi loquitur de peccato veniali aliàs commisso, & docet modum quo remittatur in vita: nam de peccato, quod tum in actu est continuatum, dicit non remitti in vita, sed in morte: & sic etiam agit de peccato, tanquam permanente quoad maculam in aliis locis citatis *suprà*. & loco proxime citato *responsione ad argumenta ad tertium*: quin etiam articulo tertio, §. *Et tunc sequitur corollarium, &c.* eundem modum loquendi retinet: *Culpa enim*, inquit, *manens ordinatur per pœnam concomitantem, sed inuo-*

luntariam, & sic non deletur per eam, &c. vbi loquitur de peccato damnatorum.

Hæc autem sententia magis seruat proprietatem loquendi Scripturæ, & Conciliorum; nam & Trident. *sess. 6. cap. 5. de necessitate preparationis in adultis peccatoribus*, idem insinuat: *Vt qui per peccata à Deo auersi erant, &c.* particula verbalis denotat statum ipsorum ante vocationem quâ disponuntur, non autem præteritionem peccati, vel non permanentiam eius. Ideo cap. 6. de modo preparationis; *Dum peccatores, inquit, se esse intelligentes, &c.* & cap. 7. in descriptione iustificationis impij: *unde ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, &c.* vbi pro termino à quo denotatur iniustitiæ peccati. & cap. 14. dicit pœnam æternam, seu debitum eius simul cum culpa dimitti virtute Sacramenti in res, aut voto. Idem colligitur passim ex *sess. 14. de Sacramento penitentia.*

S C H O L I V M.

Id quod est peccatum habituale posse deleri, alioquin prædestinatus lapsus in mortale, non possit beatificari, hæc autem delitio regulariter fit per pœnam, vel per ei æquiualens. Probatur auctoritatibus adductis num. 2. ad oppositum; & ideo penitentia merito à Patribus vocatur secunda tabula post naufragium, ex Trident. sess. 6. c. 14. Vide Hieron. epist. 2. ad Demetriad.

8 **D**E^b secundo articulo dico, quòd istud, quod dictum est remanere post actum in peccatore, potest deleri, & quandoque deletur, iuxta illud Symboli, *Remissionem peccatorum*: & Deus est remissiuus peccatorum, & quandoque remittens peccata: & hoc probatur sic, quia aliquando prædestinatus labitur in peccatum mortale. Patet de Dauid, Petro, & Paulo, & quasi innumeris: non autem potest beatificari, ad quod principaliter ordinatur per prædestinationem, nisi deleto peccato, accipiendo peccatum modo prædicto: quia nullus beatificatur, remanens obligatus ad pœnam soluendam: quia vel simul soluendam cum gloria, quod est impossibile, quia ad minùs secundum dispositionem diuinam, gloria illa & pœna quæcumque repugnant: vel post glorificationem soluendam, quod similiter est impossibile, quia Deus disposuit illam gloriam in quocumque finalem esse, ita quòd non sequetur aliqua pœna: ergo oportet ante glorificationem remitti, vel deleri istam obligationem ad pœnam quandoque sustinendam.

9 **S**ecundò dico, quòd non remittitur sine pœna, vel æquiualente in acceptatione diuina: quia per quodcumque peccatum offenditur Deus, sicut Scriptura satis clamat: offensa autem eius, vel ira, (vt dictum est) est eius *velle vindicare*, vel aliquid sufficiens ad placandum exigere: ergo posito quocumque peccato Deus vult vindicare de peccante: sed velle vindicare, est velle punire: ergo post peccatum commissum ad eius deletionem requiritur aliqua punitio, vel æquiualens in acceptatione diuina.

Et licet culpa, quæ tollitur, tollatur regulariter per pœnam, sicut obligatio ad aliquid tollitur per solutionem illius; & licet quandoque tollatur per aliud à pœna æquiualens in acceptatione diuina: tamen regulariter per pœnam ordinatur, et si non tollatur: & hoc est, quod dicitur communiter, & accipitur à Boëtio *lib. 4. de Consolatione Philosophia, Prosa 4.* quòd pœna est ordinatiua culpæ, ita quòd non potest relinqui in vniuerso aliqua culpa, cui non correspondeat pœna ordinatiua. Et simpliciter melius est peccatorem non correctum esse in pœna, quàm sine pœna, quia in primo est aliquid boni, scilicet correspondentia iusta pœnæ ad culpam: sed in secundo esset tantum malitia, scilicet culpa, & impunita. Nec tamen intelligo quòd hîc sit simpliciter necessitas, cuius oppositum includit contradictionem: quia ex quo non est idem essentialiter Deum remittere culpam, & punire eam, vt patebit *ex illa quæst. dist. 16. de expulsiõne culpæ*, & infusiõne gratiæ, videtur quòd Deus posset vnum separare ab altero; sed de potentia ordinata ista est via vniuersaliter præfixa à lege diuina ordinante, scilicet peccatum puniri per pœnam, tanquam per proprium correspondens.

Quomodo
pœna est or-
dinata:
cul 2

Sine pœ-
nâ &
gratia, pos-
set Deus ai-
soluere: &
mittere pœ-
nam.

40
Prima cōclu-
sio.
Remissio pec-
casi.
Symbolum f.
dei.

b DE secundo articulo dico, &c. Prima conclu-
sio huius §. est, remitti illud, quod in
peccatore manet post actum peccati. hæc est
de fide ex illo Symboli Apostolorum, *Remissio-
nem peccatorum*. Patet ex Scriptura, quæ passim
hanc efficaciam tribuit conuersionis peccatoris
per pœnitentiam, & fidem formatam charitate.
Ezechielis 18. *Quotiescumque ingemueris pecca-
tor, &c. omnium iniquitatum eius non recordabor, &c.
conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*. Zacha-
riæ 4. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis*.
Ioan. 20. *Memento unde excederis, & age pœnitentiam*.
Apocalypf. 1. & 2. *Si quis peccauerit, Ad-
uocatum habebimus apud Patrem, &c.* 1. Ioan. 2. *Con-
uertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones ve-
stras, &c.* Ieremiæ 3. *vsque septuagies septies, &c.*
Matth. 18. & vniuersim in Scriptura nihil fre-
quentius habetur, quàm inuitatio peccatorum
ad pœnitentiam: *Non veni vocare iustos, sed pec-
catores*. Patet ex Patribus, locis *suprà* citatis in
prologo huius distinctionis, ex Lateranensi *de
Summa Trinit. & fide Catholica*, Florent. in *Decreto
vniouis*. Trident. *sess. 6. locis citatis, & sess. 14. per to-
rum*. Ratio autem Doctoris, suppositis iis, quæ
docet fides de electione Prædestinatorum, est
conuincens, vt patet in exemplis ab eo addu-

Conc. Later.
Florent.
Trident.

ctis de Petro, Paulo, Dauide, & multis aliis
electis, qui in via lapsi sunt, & per pœnitentiam
surrexerunt.

Secunda conclusio est, non tolli peccatum sine
pœna, aut aliquo, quod æquiualeat in acceptatione
diuina. Hæc etiam patet ex præmissis: vnde
concludit regulariter tolli per pœnam, quamuis
per aliquid etiam æquiualeat, vt contingit in
remissione venialis, vt *infra dist. 2. 2. quæst. 1.* dicitur
; & mortale etiam per dilectionem perfe-
ctam, & supernaturalem, quæ iustificat, vt dicitur
infra, & addit præterea melius esse ordi-
nari peccatum per pœnam secundum iustitiam,
quàm peccatum manere impunitum, loquendo
simpliciter, quantum ad bonum iustitiæ, prouiden-
tiæ, & vniuersi, licet peccatori quoad affec-
tum commodi sit magis malum. Vnde Augu-
stinus Ench. cap. 27. *Melius autem iudicauit de
malis bene facere* (supple Deus) *quàm mala nulla
esse permittere, &c.* & de correptione, & gratia,
cap. 10. *Sciuit ad suam omnipotentissimam bonita-
tem pertinere, etiam de malis bene facere, quàm mala
esse non sinere, &c.* Intelligit deinde dicta quan-
tum ad potentiam ordinariam, non verò quan-
tum ad absolutam: quia Deus potest remittere
culpam absolute sine pœna: vt *infra* patebit d. 16.

41
Secunda con-
clusio.
Remittitur
peccatum per
pœnitentiam.

Bona est pu-
nitio peccati.

Augustin.

S C H O L I V M.

*Peccatum deleri per pœnam, non qualemcumque, sed voluntariam: & explicat varios modos
voluntarij in pœna huiusmodi, docetque voluntatem esse causam totalem remotam tristitiæ,
quæ est primaria pœna, hanc tamen esse inuoluntariam, voluntate commodi. Vide auctoritates
citas, num. 2. & Bellarm. 2. de pœn. à cap. 8. vsque ad 12. & lib. 1. cap. 8. 9. 10.*

DE^e tertio articulo: primò videndum est de re, secundò de nomine. De re est ista
conclusio, quòd ad deletionem peccati regulariter requiritur pœna, vel punitio
voluntaria. Hoc probatur, quia per aliquam punitorem deletur peccatum, vt dictum
est in secundo articulo, & per aliquam non deletur, vt patet de punitore damnatorum,
& de illa pœna quæ statim sequitur culpam, iuxta illud Augustin. lib. de Confess. primo:
Insiisti Domine, & ita est, vt pœna sit sibi quisque peccator. Non est autem ita probabilis dif-
ferentia inter punitorem, quàm deletur peccatum, & quàm non deletur, sicut de volun-
tario, & non voluntario, tum quia punitio damnatorum longè maior est, & intensiue,
& extensiue, quàm punitio viatoris, cuius peccatum deletur per punitorem: & per
consequens maius & minus in intensiue, & extensiue non facit differentiam inter pu-
nitorem delentem peccatum, & non delentem: tum quia ita videmus in offensis hu-
manis, quòd pœna, vel displicentia voluntaria, placat offensum, non autem omnino
inuoluntaria, & cum murmure supportata, vel suscepra: ergo rationale est, si per ali-
quam pœnam debeat deleri offensa, & per aliquam non, & differentia quoad hoc non
sit ita probabilis per aliquid, sicut per voluntarium & inuoluntarium, quòd pœna vol-
untaria regulariter requiratur ad deletionem peccati.

Et tunc sequitur corollarium, quomodo dupliciter ordinatur culpa per pœnam: cul-
pa enim manens ordinatur per pœnam concomitantem, sed inuoluntariam, & sic non
deletur per eam: culpa autem ordinata per pœnam voluntariam, deletur per eam.

Sed si quæras, quomodo aliqua pœna possit esse voluntaria, cum de ratione pœnæ
sit esse inuoluntarium? quia sicut nullus peccat in eo quod non vult, ita nec punitur in
eo, quod vult.

Hæc difficultas prolixiorē requirit declarationem, Vbi intelligendum est, quòd
inuoluntarium simpliciter est illud, contra quod voluntas simpliciter remurmurat: &
per consequens, per oppositum *voluntarium* potest intelligi tripliciter. Vno modo con-
tra quod non omnino voluntas remurmurat, sed patienter sustinet. Secundo modo,

10
Ad delensio-
nem pecca-
ti quid re-
quiratur.
Vide aucto-
ritates cita-
tas num. 2.
& Bell. 2.
de pœn. c. 8.
& seq. &
lib. 1. c. 8.
9. & 10.
Cap. 12.
Peccatū per
pœnam vo-
luntariam,
nō aliter re-
mitti, regu-
lariter.
Dupliciter
ordinatur
culpa per
pœnam.

11
Inuolun-
tariū quid
sit.

Volunta-
rium tri-
plex.

quod voluntariè acceptat. Tertio modo, quod voluntariè causat. Et hoc dupliciter, scilicet vel vt causa proxima partialis, & non inrendens istum effectum: vel vt causa remota principalis, & intendens effectum, & sic habentur quatuor membra.

Quatuor modi voluntarij declarantur.

Et patet hæc distinctio, quia in primis duobus modis tristitia est obiectum tantummodo volitionis: in tertio est effectus tantum, & non obiectum: in quarto obiectum, & etiam effectus, nisi aliquid impediatur. Hæc membra statim declarabuntur. Patet etiam ordo, quia, secundum addit super primum, quantum ad rationem *voluntarij*: & tertium super secundum, & quartum super tertium. Pœna etiam potest intelligi, vel quodcumque incommodum, siue disconueniens, & illud potest esse in homine in parte sensitiva, vel in corpore coniuncto actu animæ sensitivæ: vel potest esse primum disconueniens, quod est tristitia, quæ est ex parte intellectiva, quæ propriè, & primò est pœna; de qua dicit Augustinus de Ciuit. lib. 14. cap. 15. *Quòd tristitia est dissensio animi ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt.*

Definitio tristitiæ ex August.

12

Patienter tolerare, scilicet licet negatiue, sed acceptare, dicit positiuè.

Quæ causant tristitiam.

Supposito ergo de pœnis exterioribus tanquam de manifestis, quomodo possunt esse voluntariæ quocumque istorum quatuor modorum *voluntarij*, de pœna ista prima, scilicet tristitia speciali, videamus. Patet, quòd ipsa potest esse voluntaria, primo modo scilicet secundum *quid*, id est, patienter tolerata: quia malum incommodum, dum tamen non sit contra rectam rationem, potest non tantum absolute patienter, sed ordinatè patienter sustineri. Potest etiam istud acceptari in ordine ad aliquem finem, vt dicit Augustinus lib. de Pœnitentia: *Peccator de peccato doleat, & de dolore gaudeat.*

Sed tertium, scilicet quomodo voluntas causat dolorem, vel tristitiam voluntariè, vt causa partialis, est difficilius. Ad quod dico, quòd tristitia in aliqua voluntate causari naturaliter non potest, nisi à duabus causis concurrentibus, scilicet ex actuali nolitione alicuius existentia, & actuali apprehensione illius existentia, iuxta descriptionem tristitiæ præmissam ab Augustino: quicquid ergo est causa nolitionis, est causa partialis ipsius tristitiæ, licet non intendat per nolitionem, causare tristitiam, nec oportet intendere. Istæ autem duæ causæ quodcumque concurrunt, quantum est ex se, causant tristitiam, sicut effectum naturaliter consequentem.

13

Ex isto tertio declaratur quartum, quia ex quo tristitia sequitur, vt effectus naturalis nolitionem actualem alicuius, & considerationem actualem illius noliti, licet istæ duæ causæ multipliciter possint concurrere, quia ex tot causis, ex quot potest esse talis consideratio actualis in intellectu, & talis actualis nolitio in voluntate: tamen nihil vnum potest esse causa tristitiæ, loquendo de naturali causatione, nisi possit esse causa concursus istorum duorum, quæ sunt causæ proximæ naturaliter necessariæ; huiusmodi autem causa communis potest esse voluntas, vt imperans actum considerationis, & actum nolitionis eiusdem obiecti: & hoc in ordine ad illum finem intentum, vt sequatur tristitia puniens: ergo voluntas præcipiens intellectui considerare aliquid vt actu existens, & voluntati nolle illud vt actu existens, causat tristitiam, tanquam vna causa etiam intendens istum effectum, & hoc non vt proxima, quia non potest esse vna causa sufficiens proxima, sed causat tristitiam, vt vna causa remota, quia causa est proximarum causarum respectu tristitiæ, & applicationis earum.

Voluntatem esse causam totalem remotam tristitiæ.

Sic ergo patet quomodo prima pœna, scilicet tristitia, potest esse summè voluntaria, & est à voluntate causata: non tantum sicut à causa partiali, sicut vniuersaliter causatur à voluntate volente illud quod euenit, sed sicut à causa totali, remota tamen, applicante scilicet causas partiales proximas huius effectus, & hoc in ordine ad talem effectum causandum.

Pœna quomodo voluntaria, & inuoluntaria.

Tunc ad argumentum illud: Omnis pœna est inuoluntaria: verum est secundum se comparando ad voluntatem sequentem affectionem commodi: tamen potest esse voluntaria voluntate antecedente, scilicet voluntariâ applicatione causarum, ad quas sequitur. Potest etiam esse voluntaria voluntate iusta acceptante, & hoc voluntate sequente affectionem iustitiæ: quia sic acceptat quicquid habet ordinem ad per se volendum iustè: ista autem tristitia potest esse ad aliquid per se iustè volendum.

42

Tertius articulus. De pœnitentiâ virtutis, & eius actibus. Debet esse voluntaria.

COMMENTARIUS.

DE tertio articulo, &c. Diuiditur hic articulus in duas partes principales; quarum prima agit de pœnitentiâ, quæ est voluntaria. Secunda de eius actibus, & nomine. Primò, docet pœnitentiâ debere esse voluntariam,

& sumit pœnitentiâ pro ipsa pœna. Hanc differentiam conuenire punitioni pœnitentiâ, quæ est satisfactio acceptata à Deo pro peccato, & quæ distinguitur à pœna, seu punitione damnatorum inuoluntaria, & quocumque alia, quam quis

Hæc est prima, & magis nota differentia.

quis inuitus patitur, docet esse primam, & magis notam, per ordinem scilicet ad peccatorem, & ad satisfactionem acceptatam à Deo. Nam aliæ differentie intentionis, & extensionis non sunt primæ, neque potiores: quia in his excedit pœna inuoluntaria damnatorum: quæ tamen non acceptatur à Deo, neque delet peccatum. Et sic etiam aliæ pœnæ grauioris infligitur propter peccatum excedunt punitionem pœnitentialem (vt patet in Antiocho, Herode, & aliis nam intensiue, quàm extensiue.

Probatio huius differentia.

Patet autem hæc differentia, quia in omni opere satisfactorio, aut meritoio supponitur fundamentum bonitatis libertas, sine qua nequit esse bonum, aut satisfactorium: vt ergo pœna sit satisfactoria offensæ & iniuriæ, eiusque deletiua, necessariò requiritur libertas ad ipsam, vt sit bona, & consequenter satisfactoria, seu deletiua peccati; quia necessariò includit conuersionem perfectam peccatoris ad Deum, & auersionem à malo, vt patet ex citatis in articulo secundo, & ex Tridentino sess. 6. cap. 5. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. libertatis, inquit, nostræ admonemur, & patet deinceps ead. sess. can. 3. 4. & 5. quod longiori probatione non indiget: quia id peruium est ex Patribus, & Scriptura in hæc materia.*

Trident.

43

Voluntarium quid sit? Voluntarium positiuè.

Sed si queras quomodo aliqua pœna, &c. Respondet ex oppositione voluntarij, & inuoluntarij, dicēs hoc esse illud, contra quod simpliciter remurmurat voluntas. Intelligit inuoluntarium positiuè, & contra appetitum elicitum voluntatis; non autem vt est contra appetitum innatum, aut etiam ex habitu, de quo vide ipsum in 3. d. 15. de tristitia Christi. Sumit etiam voluntarium, latius quàm sumitur, & definitur à Philosopho 3. Ethic. cap. 1. & ab ipso Doctore quodlib. 18. responsione ad primum in 3. acceptione, qua dicit respectum effectus ad causam, & conuenit actui voluntatis interno, vel externo. hinc autem sub voluntario comprehendit etiam obiectum volitum ab ipsa voluntate, siue interpretatiuè, siue positiuè, siue antecedenter, siue consequenter.

Sumitur latius, vt extenditur ad volitum.

Eius diuisio.

Prima acceptio.

Hinc distinguit voluntarium primò, in id quod inest voluntati non repugnante, seu non remurmurante, id est, non habente dissensum inclinantem in contrarium, quod est sustinere patienter pœnam: quæ alioquin est contra appetitum innatum, tam voluntatis, quàm appetitus, cui condescendere nata est voluntas ex affectu commodi. Secundò sumit voluntarium pro eo, quod est voluntatem acceptate pœnam: quæ acceptatio superaddit priori actum positium complacentiæ. *Voluntarium* vtroque modo sumptum dicit obiectum volitum permissiuè, aut positiuè. Tertio modo sumitur voluntarium in pœna, quatenus causatur à voluntate, vt causâ proximâ partiali.

Secunda acceptio.

Tertia acceptio.

Quarta acceptio.

Quarto modo vt causatur à voluntate tanquam à causâ totali remotâ imperante, & applicante causas proximas eius, quæ sunt (vt dicit) apprehensio obiecti disconuenientis, seu noliti, & presentis, quod obiectum fit disconueniens per nolitionem ipsam, quæ est appetitus elicitus voluntatis in contrarium. *Voluntarium* vtroque hoc modo dictum est voluntarium propriè dictum, & per modum effectus; duobus primis modis est volitum obiectum, seu pœna, vt habet rationem obiecti voluntarij.

44
Ordo horum ad inuicem.

Horum ordinem, quâ posterius superaddit vnum gradum voluntarij, alteri priori, egregiè

declarat in litera, tam in pœna corporali, quæ est secundum sensum, & dicitur dolor, quàm in spiritali, quæ est tristitia, & pœna propriè dicta, vt spectat ad scopum huius materie, quam definit ex Augustino in litera: dicitur autem *dissensio animi*, id est, repugnantia voluntatis per appetitum, elicitum, & fugam obiecti per nolitionem eius, *ab his rebus, quæ nobis nolentibus acciderunt, &c.* denotant causam illius dissensionis. Dissensio animi sumitur non pro volitione, sed pro ipsa passione, quæ ab Augustino distinguitur in eodem capite, in consensionem, & dissensionem, vt respiciunt affectus animi, secundum quos patitur, vt coniungitur obiecto volito, vel nolito, in quo per delectationem, & gaudium quiescit, aut per motum, aut tristitiam tanquam à repugnanti, & disconuenienti offenditur: quæ offensio dicitur dissensio, sicut, & quies per oppositum consensio: mutatis vocabulis ab actibus, à quibus proximè causantur, qui sunt consensus, & dissensus.

Hæc autem tristitia, seu pœna, potest esse voluntaria primo modo: quia ordinatè tolerata, est voluntaria secundo modo, quia etiam acceptata positiuè per consensum voluntatis: quia, vt Author libri de vera & falsa pœnitentia, cap. 13. *Peccator de peccato doleat, & de dolore gaudeat, &c.* pro hac sententia citat August. ex errore vulgari, qui est etiam Magistri in litera.

Sed tertium, scilicet voluntas, &c. docet tristitiam etiam esse voluntariam per modum effectus duobus modis *suprà* declaratis, & modum, quo causatur ipsa tristitia, vt patet ex litera & iam tactum est *suprà*. Hinc de se offert controuersia de hac tristitia, quia aliqui dicunt esse vitalem actum, sed necessarium. Pro qua sententia facit D. Thomas 1. p. q. 64. art. 3. *in corpore, & ad tertium, & 1. 2. q. 31. art. 1. & 4. in corpore, & q. 22. art. 3. in corpore, & aliis locis.* Caiet. Conrad. Medina *in prefatis locis.* Capreolus in 1. d. 1. q. 1. art. 2. concl. 2. Vasquez 1. 2. disp. 14. cap. 2. & alij.

Contrarium docet hinc Doctor in litera, & vniuersim docet de passionibus animi, vt de delectatione in primo d. 1. q. 3. d. 17. q. 1. ad 4. in 3. d. 15. in 4. infra d. 49. q. 4. & 7. quem sequuntur Mayron, & Bassolis, & reliqui nostræ scholæ ibidem. Cum Nominalibus tenet Audefasc lib. de patria, q. 3. Henr. quæst. 41. q. 8. & 9. quæst. 12. q. 9. quæst. 6. q. 32. Richardus in primo d. 1. art. 2. q. 1. Nemetius cap. 4. 1. & plurimum fauet D. Thomas 1. 2. q. 31. art. 1. ad 1. vbi asserit hanc: *delectatio est operatio, non esse per essentiam, sed per causam, & q. 32. art. 1. delectationem sequi ad operationem q. 33. art. 4. operationem perficit per delectationem.* Quam sententiam sequitur etiam infra d. 49. q. 1. art. 4. Hæc controuersia non est huius loci, quia omnes concedunt tristitiam, & delectationem fieri necessariò, à quacumque fuit causa, neque spectare ad materiam virtutis, aut vitij, nisi vt participat libertatem: ex suppositione actus aliius per quæ fiat volita, aut voluntaria: hinc autem ex scopo dubij, quod *suprà*, & hinc mouet Doctor, præcisè quæritur, quomodo possit hæc tristitia esse voluntaria? & declarat hos quatuor modos eius, & respondet ad rationem dubitandi motam in contrarium. *Omnis pœna est inuoluntaria, &c.* quod verum est, quantum est ex se, & secundum affectum commodi consequentem: potest tamen esse voluntaria secundum affectum iustitiæ, & per voluntatem antecedentem. Duobus primis modis est voluntaria per voluntatem consequentem, &

Distinctio doloris, & tristitia.

Definitio tristitia. Explicatur.

Dicitur dissensio à causa.

Duobus modis est voluntaria.

Lib. de vera & falsa pœnitentia.

45
Causa tristitia.

Controuersia an sit actus elicitus? Sent. affirmatiua.

Sententia negatiua.

Remissio controuersia in proprium locum.

Scopus præsiu dubij.

Quomodo inuoluntaria tristitia, aut voluntaria?

acceptantem. Duobus aliis, nempe 3. & 4. modo est voluntaria voluntate antecedente, & causante ipsam, vel proximè, & partialiter, vel remotè & totaliter.

46
Dubium de
causis eius.

Prima ratio
dubitandi ex
appetitu in-
nato.

Superest aliud dubium circa illud quod dicit, quòd tristitia in voluntate nequeat naturaliter causari, nisi per nolitionem alicuius existentis, & apprehensionem eius præsentis tanquam per causas concurrentes. Deinde has esse causas proximas eius, quantum ad primum non videtur vniuersaliter subsistere: quia sicut appetitus sensitivus habet obiectum sibi conueniens, aut disconueniens secluso actu elicito, & hoc ex natura rei: ita etiam voluntas habet aliquod obiectum, verbi gratià, beatitudinem sibi conuenientem ex appetitu innato: ergo perinde ex apprehensione huius obiecti præsentis sequetur delectatio in voluntate, & ex apprehensione pœnæ oppositæ tristitia, secluso aliquo actu elicito priorè; & consequenter non requiritur semper in voluntate nolitio antecedens obiecti ad hunc effectum.

Secunda ra-
tio dubitandi
ex aliis asser-
tione.

Contra secundum est, quòd in 3. d. 15. art. 1. §. Vtteriùs de tristitia, &c. dicit passionem hanc causari ab obiecto nolito, vt apprehenditur præsens: Tali, inquit, conuenientia posita, puta per velle obiecti, & disconuenientia per nolle; & ita relationibus conuenientis, & disconuenientis concomitantibus relationes voliti & noliti, sequitur approximatio huius obiecti, scilicet apprehensio circa volitum, vel nolitum: & ex hoc ultimo videtur sequi in voluntate passio ab ipso obiecto sic præsentè: scilicet gaudium, vel tristitia, &c.

47
Solutio, & re-
côciliatio di-
ctorum.

Respondetur Doctorem hic agere de tristitia, vt plerumque accidit in voluntate, & iuxta definitionem præmissam Augustini, & prout est magis nota, & circa obiectum indifferens, quod redditur voluntati disconueniens mediante eius nolitione, vnde in 3. d. 15. admittit 1. §. Præter istum modum tristandi, &c. etiam tristitiam in voluntate ex sola repugnantia appetitus innati responsione ad primum dubium, vt quando obiectum est disconueniens simpliciter voluntati, vt priuatio Beatitudinis: vel etiam appetitui sensitivo primo, & voluntati ex colligantia ad appetitum, vt ibidem determinat. Ex quo patet ad primum: nempe hic agere Doctorem de tristitia, vt est nobis manifestior, & plerumque in via contingit circa obiecta indifferentia secundum specificationem. Si dicas peccatum non esse indifferens. Respondetur esse indifferens ratione operis subtrati, & etiam ex adiuncto, qua delendum est per pœnitentiam fru-

ctuosam, quæ repugnat appetitui conmodi.

Ad secundum pariter respondetur admittendo causam physicam vt distinguitur ab omni conditione posita & requisita ex parte subiecti esse obiectum disconueniens in apprehensione; & sic intelligendus est in tertio loco citato. Cum hoc stat quòd nolitio etiam concurrat aliquo modo in genere causæ efficientis, in quantum est dispositio subiecti, seu voluntatis in qua causatur tristitia: vnde supra d. 1. q. 5. §. Ad primam ergo questionem, &c. asserit quòd omnis dispositio necessitans ad formam, quæ non est ratio receptiui, sit quodammodo actiua, vt ibidem probat de merito, de motu, de dispositione necessitante ad formam substantialem: talis autem est nolitio obiecti, quia posita ipsa, & apprehensione eiusdem existentis necessitat ad tristitiam quantum est ex parte sua; & hoc modo in hac quæstione docet nolitionem obiecti concurrere vt causam partialem respectu tristitiæ: hæc magis per se probantur infra d. 49. Videat lector quæ ibi dicenda sunt: ad expositionem literæ sufficiant dicta.

Addam tantum in cõfirmationem primi membri solutionis vnam rationem ex Tridentino. Timor est species quædam tristitiæ proueniens ex fuga obiecti, & in hoc differt à tristitia, quæ est pœna, quòd vna respiciat positionem futuram obiecti, altera positionem eius de præsentii: sed timor causatur in voluntate quandoque non præsupposito aliquo actu nolitionis obiecti eliciti, sed ex sola naturali disconuenientia eius: ergo causatur per solam apprehensionem. Minor probatur ex Trident. sess. 6. cap. 6. timor diuinæ iustitiæ incullus peccatori est prima motio voluntatis eius, & supponit tantum actum fidei, quæ repræsentatur dicta iustitia, & pœna debita, & destinata peccato ex dicta ordinatione. Dum peccatores, inquit, se esse intelligentes à diuina iustitia timore concutiuntur, &c. in spem eriguntur, &c. ergo supponitur ad spem, dilectionem Dei, & odium peccati consequens, vt suo ordine declarat ibi Concilium, & sess. 14. cap. 4. ex metu gehennæ docet aliquando concipi attritionem fructuosam: dato ergo quòd passiones non sint actus eliciti, vt docet Doctor cum aliis citatis, sequitur aliquando causari secluso actu elicito voluntatis: vnde idem Tridentin. sess. 6. can. 3. vbi exprimit actus elicitos peccatoris, & necessitatem gratiæ, non facit mentionem timoris inter illos, comprehendendo duntaxat actus fidei, spei, dilectionis, & pœnitentiæ: sed de hac difficultate aliàs agetur: quia longiorem discussionem exigit.

48
Solutio se-
cunda ratio.

Qua ratione
nolitio se ha-
bet ad tristi-
tiam vt cau-
sa.

49
Timor: species
tristitiæ.

Causatur ex
apprehensio-
ne obiecti.
Trident.

SCHOLIUM.

Sumit pœnitentiam quatuor modis. Primò, pro actu voluntatis coniungente duas causas tristitiæ. Secundò, pro nolitione, & apprehensione mali, quæ sunt causæ proxima tristitiæ. Tertio, pro voluntaria acceptatione tristitiæ iam causatæ. Quarto, pro acceptatione eiusdem cum patientia, & gaudio. Docet pœnitere esse pœnam tenere; & ponit alia quatuor per modum termini correspondentia prædictis quatuor causis, sed in his propriè ponit rationem pœnitentiæ; & sic quadrupliciter eam definit. Ait etiam pœnitentiam non esse ad hac quatuor vniuocam, quia tertio & quarto modo non est tentio pœna causalis, sed obiectiua, & intentionalis, & sic pœna, vt terminat hos duos modos, est ens rationis: vt verò alios duos, ens reale.

14
Pœnitere,
seu pœni-

De^d secunda conclusione huius articuli, scilicet de vocabulo pœnitentiæ, dico quòd sicut in punitione ista voluntaria conuenit multa considerare: primò quidem velle punire,

punire, quod est *velle imperatiuum*, seu efficax coniungens causas proximas ipsius punitionis passiuæ: & secundò, nolle peccasse, vel displicere, quod est causa partialis proxima pœnæ, licet non intendat pœnam illam: & terriò, velle acceptare punitionem illam passiuam iam inflictam: quartò, patienter ferre punitionem. Et hæc quatuor sic breuiter explicantur: Vindicare commissum: Detestari commissum: Acceptare pœnam inflictam: Patienter ferre pœnam inflictam.

His quatuor correspondent alia quatuor ex parte termini volitionis, in quibus est idem materiale, scilicet *puniri*. Formalia autem quatuor superaddita, scilicet *volitum* à voluntate causante, à voluntate detestante, à voluntate acceptante, & à voluntate patienter ferente.

Patet autem, quòd non est per se idem volitio aliqua prædicta, & ipsa punitio passiuæ: & ita nomen, quod per se significat volitionem, & connotat punitionem, non significabit vniuocè punitionem, connotando volitionem: & per consequens, si aliqua dictio significet per se punitionem volitam, & pœnæ volitionem, hoc erit æquiuocè. Item, si significat istam quadruplicem volitionem, hoc erit æquiuocè. Itis ergo octo posset imponi aliquod idem nomen æquiuocè.

Sed faciendo vim in hoc nomine *pœnitere*, & sequendo auctoritatem, & vsum loquentium de hoc nomine, cum *pœnitere* sit pœnam tenere, secundum etymologiam nominis: & tenere pœnam importet actionem respectu pœnæ, non tantum passionem ipsius, vt inhærentis, propriè videtur significatum huius vocabuli consistere in quatuor primis: & sic fit quadruplex definitio, vel descriptio eius, quod est *pœnitere*.

Prima est ista: *Pœnitere est vindicare peccatum à se commissum*: & patet quomodo est ibi *tenere pœnam*: quia applicare sibi ipsi pœnam, est tenere eam: & istud potest intelligi, siue applicet, vel infligat pœnam in effectu, vel affectu: quia vindicans non minus vindicat, etsi quandoque pœna non sequatur, propter defectum alicuius causæ secundæ, dum tamen ipse æquè, & iustè intendat pœnam infligere.

Secunda descriptio est: *Pœnitere est detestari, vel odire peccatum à se commissum*, vel *displicentiam habere de hoc peccato à se commissio*: & patet quomodo est ibi *pœnam tenere*, quia in causa proxima partiali. Et istud potest intelligi de *nolle*, vel *detestari*, vel *displicentiam habere de hoc peccato*, sub propria ratione, vel in generali simul de quocumque peccato, à se commissio: & iterum de displicentia formali, vel virtuali. Et est displicentia virtualis quicumque actus voluntatis virtualiter includens illam displicentiam, sicut quodammodò causa includit effectum, licet effectus in se non causetur: sic cum omnis nolitio oriatur ex aliqua volitione, omnis displicentia, seu nolitio peccati, licet formaliter non insit, potest virtualiter inesse in aliqua volitione, ad quam nata est consequi talis displicentia.

Tertia descriptio: *Pœnitere est pœnam inflictam pro peccato suo commissio gratanter acceptare*: & patet quomodo hoc est pœnam tenere, sicut obiectum tenere per actum voluntatis: & istud non potest intelligi de *acceptare* formaliter, vel virtualiter: sed aliqua alia acceptatione, in qua ista includitur virtualiter, sicut volitio entis ad finem includitur in volitione finis.

Quarta descriptio est: *Pœnitere est pœnam sibi pro peccato suo inflictam patienter sufferre*: & patet, quomodo hoc est pœnam tenere, quia non abiicere remurmurando; vnde & communiter dicitur in hoc sensu sustinere, id est, sub actione agentis infligentis se illi conformando tenere. Omnis punitio voluntaria continetur sub aliquo quatuor modorum pœnitentiæ: sed ad deletionem cuiuslibet peccati mortalis actualis post Baptismum commissi, requiritur aliqua punitio voluntaria: ergo ad eius deletionem requiritur pœnitentia dicta aliquo illorum quatuor modorum.

C O M M E N T A R I V S.

50
Secunda conclusio
articulo.

Pœnitentia
quatuor actus
eliciti.

DE secunda conclusione huius articuli, &c. In superiori §. declarauit quatuor modos punitionis, seu pœnæ voluntariæ, seruato ordine, quo proceditur ab imperfectiori ad perfectius, seu à minus ad magis voluntarium. In hoc §. explicat quatuor actus correspondentes ex parte voluntatis, procedendo ab eo, quod perfectius est, ad minus perfectum. Hi actus sunt vindicare peccatum commissum, detestari commissum, acceptare punitionem, patienter ferre

punitionem. *Pœnitentia* est nomen æquiuocum respectu punitionis, & actus eliciti, sumendo autem *pœnitentiam* iuxta communem vsum loquendi, quod est pœnam tenere, supponit in re, cto pro actu elicito, & connotat punitionem: pœnitentia enim etymologià nominis à pœnæ tenentia dicitur.

Erasmus, & quibus non sapit, sectatores eius hæretici volunt pœnitentiam non à pœna, sed à ponè, id est, post, dici, quali *ponè tenere*; quod est

tentio, quia
significet, &
quæ modis
sumatur?

15
Pœnitere
est pœnam te-
nere, secun-
dum Aug.
de vera &
falsa pœnit.
c. 21.
Quatuor
definitiones
pœnitentiæ.

Quid dis-
plicentia vir-
tualis pec-
cati, fiat in
Dei amore.

16
Id est, acce-
ptare pœ-
nam inflit-
tā per cau-
sas relatas,
num. 13.

Aliquæ pœ-
nitentiæ ex
his quatuor
requiri ad
deletionem
peccati.

Etymon no-
minis à pœnæ
tenentia.
Requiritur
Nominis.

est postea sapere, non patiendo, sed respiciendo à culpa. Author lib. *de vera, & falsa penitentia* dicit, ab eo, quod est *pœnam tenere*. Hanc derivationem sequuntur Scholastici, & magis concordat, quia à pœna dicitur penitentia, quæ sine dolore esse nequit, ut vbiq; patet ex sacris literis, idque proprietas vocabuli significat ex vsu lingue: vnde Aufon. in Epigram.

*Sum Dea qua facti, non facilius exigo pœnam,
Nempe ut pœniteat, sic Methanza vocor.*

Pœnitentia ergo est dolor punientis peccata, quæ dolet commissã; quamvis Nouatores admittant esse dolorem quandam, vocant tamen indolentiam, seu respicientiam; & sic vbiq; vertunt, vbi occurrit in sacris literis pœnitentiæ nomen.

§ 1
Prima descriptio pœnitentiæ.
Subdit ergo Doctor iuxta præmissam acceptionem pœnitentiæ, quatuor eius descriptiones. Prima est, *Pœnitere est vindicare peccatum commissum in se*. Hæc descriptio quadrat illi, quam tradit Author lib. *de vera & falsa penitentia*, cap. 8. *Pœnitentia est quedam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commississe, &c.* & cap. 19. *Pœnitere est pœnam tenere, ut semper puniat se in vltimis, quod commisisset peccando, &c.* Ille ergo pœnam tenet, qui semper punit quod commisisset dolet, &c. Augustin. in lib. 50. hom. vltima, cap. 9. *Tertia actio est pœnitentia, qua pro illis peccatis subeunda est, qua leges Decalogus continet; & de quibus Apostolus: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequuntur: in hac ergo penitentia, maiorem quisque in se severitatem debet exercere, ut à seipso indicatus, non iudicetur à Domino, sicut idem Apostolus ait: si enim nosmetipsos indicaremus, à Domino non vtiq; iudicaremur, ad Galat. 5. &c.* Nyssen. orat. in eos qui durius, & acerbius alios iudicant. *Quid enim est aliud pœnitentia, nisi dissolutio, & eversio præteritorum, qua vel in re, vel cogitatione sunt admissa.*

Augustin.

Nyssen.

§ 2
Secunda descriptio pœnitentiæ.

Trident.

Tertia descriptio.

Augustin.
Trident.

Quarta descriptio.

Trident.

Secunda descriptio: *Pœnitere est detestari, vel odire peccatum à se commissum, &c.* hæc descriptio est Pœnitentiæ secundo modo sumptæ; hæc acceptio pœnitentiæ est frequens in Sanctis Patribus, & Conciliis, ac etiam Scripturæ; & patet ex Trident. sess. 6. cap. 6. & 14. & sess. 14. cap. 1. & 4. vbi definit hunc dolorem, seu contritionem, quod sit animi dolor, ac detestatio de peccato commissio, &c.

Tertia descriptio, est *pœnam infligendam pro peccato suo commissio gratanter acceptare*; hæc patet ex illo Augustini citato supra: *Peccator de peccato doleat, & de dolore gaudeat.* Tridentinum sess. 14. cap. 1. *Tamam, inquit, Dei offensam cum peccati odio, & pio animi dolore detestantur*: quæ vltima verba denotant hanc voluntariam acceptionem pœnæ.

Quarta: *Pœnitere est pœnam sibi pro peccato suo infligendam patienter sufferre*: vtraque hæc descriptio, & acceptio pœnitentiæ magis propriè extenditur ad acceptionem, & tolerantiam operum penam voluntatis satisfactionis. De vtraque Trident. sess. 14. cap. 9. *Docet denique tantam esse divinam munificentiã largitatem, ut non solum pœnis sponte à nobis, pro vindicando peccato, susceptis (hic sumitur pœnitentia quæ describitur tertia acceptione) aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis: sed etiam temporalibus flagellis à Deo influctis, & à nobis patienter toleratis, &c. satisfacere valeamus.*

§ 3

Concludit tandem Doctor omnem punitio-

nem voluntariam contineri sub aliquo dictorum modorum: ad deletionem autem peccati mortalis post Baptismum commissi requiritur punitio voluntariam: ergo aliquem ex dictis quatuor modis puniendi peccatum. Maior patet; quia nequit punitio esse voluntaria, nisi quæ est volita per modum obiecti, vel quæ est voluntaria per modum effectus. Nequit etiam esse voluntaria, nisi voluntate antecedente, aut subsequente: requiritur enim ut impudetur voluntati alter horum modorum; & consequenter ut habeat rationem satisfactionis præscriptæ à lege. Si priori modo est volita, vel hoc sustinendo patienter pœnam, per conformitatem voluntatis ad agens, quod infligit pœnam; vel vltimè acceptando gratanter ipsam pœnam, & sic habentur duo modi vltimi pœnitentiæ, per voluntatem subsequente, & conformantem se agenti superiori, & extrinseco. Si autem per modum effectus est volita punitio: vel ergo ut respicit causam remotam, vel proximam, ex parte voluntatis: quia aliud non requiritur ad punitioem voluntariam, & sic habentur duo modi pœnitendi, priores, & voluntas antecedens: ergo nequit dari alius aliquis modus pœnitendi, qui in prædictis non includitur.

Minor probatur ex Augustino in libro de continentia, cap. 6. *Nullus debita grauioris pœna accipit veniam, nisi qualemcumque, & si longe minorem, quam debeatur, soluerit pœnam: ita enim imperitur à Deo largitas misericordia, ut non relinquatur etiam iustitia disciplina, &c.* Patet etiam ex articulo secundo, & locis ibidem citatis.

Ex his patet quid dicendum sit ad censuram Suarez *disp. 3. sect. 4.* In corollario, seu censura huius opinionis, & diuisionis traditæ à Doctore tam hinc, quam in quæstione sequenti; dicit enim hanc distinctionem nulla ratione, aut methodo datam esse; nescio quid ipsi sit methodus, aut ratio. Doctor autem methodum scientiæ est secutus, quæ diuisio termini æquiuoci supponitur ante definitionem: ex vulgari modo loquendi tam Patrum, quam Scripturæ, pœnitentia dicitur non solum actu voluntatis, sed pœna etiam voluntaria per modum satisfactionis præscriptæ pro peccato. Vnde Trident. sess. 14. cap. 4. dicit contritionem esse detestationem, & dolorem, &c. quæ duo idem in prædicta sectione sumit pro diuersis actibus, quorum vnus sit liber, alius necessarius; nos autem secundum dicimus esse pœnam, seu tristitiam, & passionem, & non actum elicitem, ut bene Doctor in hac quæstione. Quod etiam breuitatis gratiã hic omittimus probandum, & remittendum in suum locum. Et idem Trident. etiam cap. 1. copulat odium peccati, & pium animi dolorem tanquam diuersa: rectè ergo Doctor docet primum necessariò punitioem, & pœnam esse voluntarias; deinde quatuor modos, quibus pœna voluntaria esse possit. Deinde quatuor modos reciproce, quibus voluntas pœnam respiciat, aut respicere possit. Deinde, sumendo argumentum ex etymologia nominis secundum methodum, docet pro quo supponat pœnitentia in recto secundum vltimum communem vocis: nempe supponere pro actu voluntatis, ut connotat punitioem propter peccatum voluntariam, aut volitam, per ipsum actum: quatuor mox in modos eius explicatos describit seorsim suo ordine, & declarat descriptiones singulas. Tandem con-

Ad deletionem peccati aliqua distinarum requiritur.

Sufficietia, & numerus distorum modorum colligitur.

Augustin.
Necessitas pœna.

§ 4
Obiectio Suarez.

Soluitur, & sustinetur methodus Doctorum.

Trident.

Idem.

Ratio ordinis, & methodi optima, & secundum scientiam.

Pro quo supponat pœnitentia in recto.

concludit

cludit intentum: non est ergo quod reprehendatur methodus.

Doctrina autem eius sustinebitur in quæstione sequenti, quam malè præfatus Author interpretatur, impugnans eam, qua dicit secundum actum pœnitentiæ non esse specialis virtutis, de quo ibidem agitur: quoniam & ipse admittit non esse specialis virtutis; quia dicit esse posse pœnitentiæ, aut charitatis: & hæc impugnatio eius contra Doctorem statuit sententiam, quam impugnat: quia si displicentia peccati valeat ad remissionem eius, siue concipiatur ex motiuo charitatis, siue ex motiuo ipsius pœnitentiæ: ergo non requiritur vt illa displicentia ex motiuo peculiari vnus virtutis tantum eliciatur.

Retorquetur ratio aduersary.

55
Gabriel
Vasquez.

Circa numerum horum actuum Gabriel sequitur Doctorem, & Vasquez 3. part. q. 75. art. 2. dub. unico, in fine; nisi quod patet non esse ne-

cessarium multiplicare tot actus; nam patienter ferre pœnam, est eam velle facere, & postquam facta est, in ipsa delectari, quod est libenter eam acceptare. Cæterum hunc actum ferendi pœnam patienter, supra probauimus ex Tridentino esse diuersum: quamuis enim in pœna voluntariè assumpta, aut imposita à Sacerdote, possit saluari id, quod dicit Vasquez: tamen in iis pœnis, quas Deus infligit independentè à voluntate, & acceptance peccatoris, inuenitur quartus ille actus, qui est potius sustinentiæ voluntariæ, quam acceptationis, cum, vt dixi, velit, nolit peccator, in pœnam peccati infligitur. Talis fuit pœnitentia Mauritij Imperatoris, quem Deus per Phocam inuasorem Imperij castigauit: talis est plurimum aliorum, quos Deus ob peccata sua visitat in hac vita, vt sic eruditi purgentur.

SCHOLIUM.

Explicat qua, & qualis pœnitentia requiratur ad peccati deletionem regulariter; & quomodo amor Dei, & volitio martyrij sine formali pœnitentia quandoque sufficiunt: ita Vega 6. Trident. c. 36. 37. Vide Bellarm. de Bapt. c. 6. & Henriq. lib. 2. c. 34. §. 1. & c. Cum Marthæ, de celebr. Miss. ait etiam de potentia absoluta non esse necessariam pœnitentiam ad tollendum peccatum: ita communis. Richard. d. 15. art. 1. q. 7. Gabr. hic, q. 1. art. 1. 2. Med. C. de pœn. tract. 1. q. 7. est contra D. Thom. 3. p. q. 86. art. 2.

EX his ad solutionem quæstionis arguitur breuiter sic. Ad deletionem culpæ mortalis post Baptismum commissæ requiritur punitio voluntaria, vel voluntas punitiois: sed neutrum istorum potest esse sine pœnitentia: ergo, &c. Prima propositio est probata in secundo articulo, & in principio istius tertij articuli. Secunda patet ex secunda parte istius articuli.

Ex ista ratione patere potest quomodo conclusio, in qua stat solutio quæstionis, debeat intelligi, scilicet quod pœnitentia requiritur ad deletionem peccati, &c. non enim intelligitur, nisi de pœnitentia actuali, id est, actu pœnitendi, qui est pœnæ tenentia (vt ita loquar) actualis: nec de illo actu intelligitur, nisi indistinctè accipiendo ad quodcumque quatuor prædictorum. An autem oportet istum actum esse rectum, seu virtuosum, vel non, & etiam formatum, vel non, de hoc in sequenti quæstione.

Intelligitur etiam conclusio de requiri non simpliciter necessariò, cuius oppositum includit contradictionem: quia posset Deus remittere sine omni actu illius, cui remittitur; sed nec de requiri necessariò supposito actu hominis, cui remittit: posset enim Deus remittere per aliquem motum feruètem dilectionis in Deum absque quocumque quatuor prædictorù actuum sub propria ratione, vt pote in actu feruoris ad martyrium statim sustinendum, vbi fortè non esset cogitatio de aliquo peccato mortali priùs commisso, nec per consequens aliquod pœnitere prædictum: & hoc formaliter, licèt virtualiter in illo motu esset pœnitere, iuxta secundam significationem.

Peccatum posse remitti de absoluta potentia, sine vlla pœnitentia.

Et istud probatur, quia nullus excluditur à regno cælorum, qui facit illud quod simpliciter est necessarium: sed est possibile aliquem vsque ad instans A, existentem in peccato mortali ab instanti A, necessitati ad toto corde insistendum circa actus distrahentes à cogitatione de peccato commisso, vt pote statim exposito martyrio arctissimo. Et propter hoc dictum est in conclusione, quod requiritur ad hoc, vt peccatum mortale regulariter deleatur: quia dicitur regulariter fieri, quod fit secundum regulas determinatas à sapientia diuina: quarum hæc est vna, Quod peccatum commissum non deleatur sine displicentia de peccato commisso: quæ apparet multum rationalis, quia sicut peccatum auertit à fine, & conuertit ad creaturam: ita rationale est, quod non deleatur, nisi per motum oppositum auertentem à peccato, siue à creatura, vt circa illam fuit peccatum, & conuertentem ad Deum. Ad hoc autem, quod est displicere de peccato commisso, possunt reduci alia tria membra eius, quod est punire. Speciales autem conditiones qualiter actus pœnitendi, vel puniendi requiratur ad peccati deletionem, an vt dispositio præuia, an vt concomitans, patebit in proxima quæstione.

18

Martyrij posset delere peccatum, sine pœnitentia formali.

Pœnitentia auertit à creatura, & conuertit ad Deum, sicut peccatum è contra.

19
Ad arg. 1. & 2.
Ad f argumenta. Ad primum, patet ex primo articulo. Ad secundum, non probat, nisi de potentia absoluta Dei, & hoc concessum est in secundo articulo principali. Sed si arguas, quòd de potentia ordinata potest remittere sine pœna, sicut & homo iratus. Respondeo, remissio eius non est per mutationem voluntatis eius: quia voluntas eius, & in se, & in actu volendi tam absoluta, quàm inquantùm transit super obiectum permanet vniformis: & per consequens, si in æternitate vult aliquem puniendum esse pro aliquo tempore, vult illum semper puniendum pro illo tempore, nisi aliquid in creatura mutetur: non sic autem de voluntate hominis irati, quæ mutatur quantum ad actum volendi, & nolendi.

Ad 3.
Pœnitentiã delectinam peccati oportet esse ex dilectione Dei. Trid. sess. 6. cap. 6.
Ad 4.
Ad tertium de pœnitentiã damnatorum, dico vt priùs dictum est ibi, quia verè non pœnitent: quia nec pœnam tenent, cum non sit ibi voluntarium, sed remurmuratio. Sed ad hoc, quod dicitur de Iuda: Respondeo, quòd non quicumque actus pœnitendi sufficit ad deletionem peccati, vt patebit ex sequenti quæstione: sed oportet quòd sit actus ordinatus; & maximè ex circumstantia finis, quæ prima est inter circumstantias actus moralis: Iudas autem non pœnituit cum ista circumstantia, id est, ex dilectione Dei.

Peccatũ non esse infinita malitia.
Ad vltimum patebit aequaliter ex quæstione sequenti, quis actus pœnitendi, vel puniendi sit dispositio præuia ad deletionem peccati: & quis formaliter requisitus in quo deletur peccatum: & ille secundus est tantum bonum, quantum malum est peccatum; quia malum peccati consistit in auersione à fine: ergo & bonum reductiuum consistit in conuersione ad finem. Ita autem perfectè conuertit in Deum actus conuersionis, sicut auertit actus peccati. Sicut autem non est in secundo actu realiter bonitas intensiue infinita, ita nec in actu peccati malitia intensiue infinita: quia non est maior malitia, quàm bonum, quod priuat: non priuat autem bonum ab actu, nisi quod natum esset inesse actui: actui autem, cum sit quid finitum, non est natum inesse bonum, nisi finitum. Est ergo præcisè infinita, & malitia in peccato, & bonitas in actu opposito, propter infinitatem ipsius obiecti à quo peccatum auertit, & ad quod actus bonus conuertit: & hoc non est nisi infinitas participata, vel magis secundum dici in ipso actu propter infinitatem realem, & simpliciter in ipso obiecto.

C O M M E N T A R I V S.

56
c
EX his ad solutionem quæstionis arguitur, &c.
Argumentum est, quod proximè explicuimus; & patet ex dictis artic. 2. & 3. limitat conclusionem positam, vt intelligatur regulariter, & de potentia ordinaria: quia Deus potest infundere iustitiam, de potentia absoluta, sine omni actu peccatoris, vt patet cap. Cum Marthe; & præterea, sicut dat gratiam vocationis immerenti, potest etiam dare iustitiam sanctificantem, vt sanctificauit aliquos in vtero. Contra hanc limitationem tenet Sotus in 4. d. 15. q. 1. & 2. & plures discipuli D. Thomæ 1. 2. q. 113. art. 2. ibique videtur ipsius D. Thomæ. Richardus in 4. d. 1. art. 6. d. 17. q. 1. Durandus ibid. Vafquez 1. 2. disp. 106. Conclusionem Doctoris sequitur Ocham in 4. quæst. 8. dub. 1. Gabriel in hac dist. q. 1. art. 1. & 2. Medina C. de pœnitentiã, tractatu 1. q. 7. & 12. Suarez 3. p. tom. 4. disp. 9. sect. 2. & lib. 7. de gratiã, cap. 21. & 23. Contraria autem sententia non coheret suis principiis, vt videbimus: in eo ergo versatur, vt sine aliquo actu peccatoris non remitti asserat posse eius peccatum: quia requiritur de eo pœnitentia, aut formalis; aut saltem virtualis in casu, non solum de potentia ordinaria, sed absoluta.

57
Probatio conclusionis ex repugnantiã gratiã ad peccatum
Dispositio ad gratiam ex institutione diuinã, nõ ex natura rei est.
Probat tamen ad hominem: gratia & peccatum opponuntur ex natura rei secundum aduersarios: ergo infusã gratiã tolli potest peccatum: sed infundi potest gratia sine actu peccatoris, vt constat in infantibus; ergo. Secundò, quicumque actus antecedens infusionem gratiæ habet tantum rationem dispositionis contrariæ ex ordinatione diuinã: alioquin si ex natura rei requireretur, sequeretur non posse in-

fundi infantibus iustitiam sine tali dispositione: sed quod requiritur ex præcisã ordinatione diuinã de potetia absoluta potest tolli: ergo, &c. Tertio, iustificatio, vt definit Trident. includit de facto remissionem peccati, & infusionem gratiæ, seu renouationem interioris hominis: sed neutrum horum consistit in actu peccatoris, quia remittere peccatum præcisè conuenit Deo, sicut & infundere gratis iustitiam: ergo sine actu peccatoris saluari potest tota ratio iustificationis. Quarto, si esset aliqua connexio actus prioris ad iustitiam, esset in ratione meriti, aut satisfactionis: non meriti obligantis Deum: quia alioquin iustificationem mererentur peccatores, & non fieret illa gratis, contra Trident. c. 8. sess. 6. Non satisfactionis: quia potest Deus non exigere talem satisfactionem, sicut non punit de facto peccata damnatorum; potest etiam remittere satisfactionem omnem peccatori: ergo, &c. Dices ad hæc, quòd voluntas sit per peccatum auersa à Deo, ac proinde donec conuertatur per actum proprium, non esse capax effectus gratiæ: debet ergo retractare actum priorem, ad hoc vt sit capax effectus gratiæ. Contrà, hoc ipso quòd voluntas cessat ab actu peccandi, non est per actum auersã, hoc est, actualiter: sed tantum est sub peccato habituali, quod non est ipsi liberum, nisi in antecedente actu, qui præterit; neque etiã virtualiter auersa: quia non habet aliquem actum necessariò, cum quo peccatum habet connexionem, tanquam cum priore: ergo nihil habet nunc, cuius ratione dicitur auersã, præter solum habituale: sed totum hoc excluditur à gratia habituali: ergo.

Iustificatio sine actu peccatoris à Deo potest dari.

Sine merito datur.

Potest Deus remittere satisfactionem, & peccatum sine illa.

58 Præterea, remissio peccati hoc modo non repugnat diuinæ misericordiæ, & liberalitati, ex qua sola habetur talis remissio, & gratis ex Tridentini loco proxime citato, etiam sub conditione operis: quia *neque fides, ut ait, neque opera, ipsam iustificationis gratiam promerentur, &c.* & loquitur de iis, quæ antecedunt iustificationem per modum dispositionis, de quibus egit cap. 7. & 6. ergo si iustificatio fiat gratis, etiam illa, quæ est de lege cum conditione operis; à fortiori esset gratis, si absque conditione operis fieret. Neque derogaret etiam iustitiæ diuinæ consequenter: quia hæc remissio de facto non fit ex motiui, vel secundum medium eius, eo modo, sicut rétribuuntur merita iustorum: posset ergo stare etiam actus quicumque antecedens peccatoris sine remissione peccati de potentia absoluta: ergo & ipsa peccati remissio, sine tali actu, qui neque formaliter ipsi opponitur physicè, neque moraliter per inodum satisfactiõnis, aut meriti propriè dicti, sed præcisè de congruo, & vt subest misericordiæ, & liberalitati diuinæ, quæ gratis iustificat per remissionem peccati: imò etiam de facto attritio stat cum peccato: ergo neque hæc necessitas fundatur in causis intrinsecis, aut extrinsecis, ita vt non subsistat potentia Dei absoluta.

Quinta ratio. Nō repugnat diuina misericordia.

Non iustitia talis remissio.

Iustificatio gratis fit.

59

Sexta ratio. Ex natura contrariorum.

Septima ratio. Ex oppositio- ne priuatiua.

Soluntur. Fundamenta opposita.

Præterea, pro quocumque tempore vnum contrarium inest, pro eodem, in sensu diuisione, inesse potest aliud: sed peccatum est contrarium gratiæ, etiam ex natura rei, secundum aduersarios: ergo pro eodem tempore, quo inest, potest inesse gratiæ: alioquin non essent contraria, neque opponerentur circa idem.

Præterea, peccatum habituale, & gratia ex seipso secluso extrinseco opponuntur, secundum aduersarios: quia habituale est priuatio gratiæ secundum ipsos, vt visum est art. 10. quæst. præced. ergo si subiectum est capax vnius, est capax alterius secluso extrinseco. Per hoc patet ad primam rationem aduersariorum, quæ in substantia cum dicta responsione cohæret. Secunda ratio est, maculam habituale esse quid morale, ac proinde non tolli per formam physicam gratiæ, ad quod facile est respondere ex nostris principiis: si tamen argumentum concluderet intentum, probaret idem etiam de actu tertio. Argueretur Sotus, quia impossibile est Deum remittere peccatum homini, nisi diligendo ipsum: diligere non potest nisi dignum; dignus autem solum fit per conuersionem eius, qui alioquin est auersus. Respondetur, transeat maior, & negatur minor: quia potest eum iustificare, & consequenter dignum facere dilectione, infundendo habitum gratiæ, sine vllò actu peccatoris positiuo.

60

Possit etiã iustificari sine formali dolore.

Negant alij.

Canus.

Explicatur casus.

Tangit præterea Doctor aliam limitationem, nempe posse Deum dare iustificationem suppositâ solâ dilectione Dei super omnia, verbi gratiâ, ad martyrium raptò, sine dolore expresso, & formali de peccato, ad quod tum non aduertit, hominem non iustificari sine formali, & expressa pœnitentia, etiam in casu, docet Cano in relectione de pœnitentia 3. p. Pettus à Soto de instit. Sacerd. sess. 4. Maior in 4. d. 14. q. 2. conclus. 4. & 5. Casus cõmuniter proponitur; si aliquis haberet contritionem virtualem, hoc est, actum charitatis perfectum, verbi gratiâ, quando rapitur ad martyrium oblitus alicuius peccati, quod habet, an talis dilectio sufficienter

eum disponderet sine expresso dolore, quem habere nequit sine memoria sui peccati.

Error Luth. Error Luth. Pœnitentiam veram consistere in noua vita, & cessatione a peccatis, non autem dolorem requiri antea cõtã vitæ, qui efficit hominem magis hypocritam. Ita Castro v. Pœnitentia. Vega lib. 13. in Trident. c. 7. Roffens. art. 6. & 7. Damnatur in specie per Concil. Trident. sess. 14. cap. 4. & can. 5. Hic error impugnatur art. 2. qui est contra conclusionem huius.

Conclusio Doctoris. Solâ dilectio in tali casu, sufficienter disponit ad iustificationem, quem sequitur ibidem Gabriel. Nauar. in Sum. cap. 1. n. 30. Ioan. de Medina C. de pœnitentia q. 2. Maior in 4. d. 12. q. 1. concl. 4. & 5. Valquez 3. p. q. 86. art. 2. dubio 1. estque magis communis. Magis supponitur conclusio ex perfectione actus charitatis, quàm probatur: probari tamen potest ex Paulo 1. ad Cor. 13. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: ergo prodest martyrium, quod intendit Paulus, si charitas adest, ac proinde iustificaret. Secundò, dolor expressus acceptatur, quia est ex motiui charitatis: ergo actus ipse charitatis à fortiori acceptatur. Dices inde sequi nunquam requiri dolorem expressum. Respondetur falsum assumi: quia repugnat stare perfectam charitatem cum consideratione peccati, quin habeatur dolor de peccato, quâ offensa Dei est. Accedit deinde Deum exigere pœnitentiam in pœnam peccati ordinariæ, & supposita eius cognitione. Ex hoc patet ad rationem Cani.

Conclusio. Dilectio in casu iustificationis. Probatio. Locus à contrarijs. Perfectio charitatis.

Obicit enim primò necessariam esse pœnitentiam necessitate medijs, sicut fidem explicitam Christi: sed sine hac nemo potest saluari: ergo neque peccator adultus sine illa reconciliari. Respondet Valquez diuersam esse rationem: quia, inquit, pœnitentia ex natura rei est medium ad salutem necessarium, fides est tantum medium ex institutione diuina. Hæc distinctio magis est ad oppositum: quia quod ex natura rei est medium, habet maiorem connexionem cum fine, quàm medium ex instituto. Sed his omisissis respondetur pœnitentiam esse medium ad salutem ordinariam, in casu autem sufficere virtualem, seu dilectionem formalem; huius enim tribuitur remissio peccati in Scriptura sacra, *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Charitas operis multitudinem peccatorum*, 1. Petri 4. quod saltem in casu debet verificari.

Obicit secundò, martyrium in hæretico, & schismatico non remittit peccatum, nisi priùs fidei aggregetur: ergo idem dicendum de quouis peccato, nisi adsit pœnitentia formalis. Respondetur vniformiter, si habeat dilectionem perfectam cum sui peccati obliuione, iustificatur in martyrio; memorans peccatum tenetur de eo dolere, neque veram dilectionem habet sine tali dolore: casus autem in hæretico non contingit practicè, si verè est hæreticus; qui nequit moraliter sui status obliuisci, dato tamen casu haberet pœnitentiam virtualem hæretici, & iustificaretur per martyrium, & profiteretur ipso actu fidem veram: quamuis Ecclesia non approbare tale martyrium, donec cõstaret de dispositione eius: quia multi ex pertinacia sui erroris sæpè occumbunt. Suppositio autem non subsistit, vt dixi, si est verè hæreticus.

Obicitio. Secunda obicitio.

Pœnitentia mediâ ad salutem regulare. Remissio charitatis tribuitur. Pœnitentia mediâ ad salutem regulare. Remissio charitatis tribuitur.

cus, id est, pertinax voluntate, & non ignorans inuincibiliter: quia nisi conuertatur, non patitur pro fide ut martyr.

64
Tertia obis-
sio.

Obiicit tertio: actus dilectionis, vel idem sufficit sine formalis pœnitentia: quia ex natura sua habet repugnantiam ad peccatum per modum formæ, vel quia ex voluntate diuina acceptatur, ut meritum de congruo. Si primum, ergo formaliter iustificat: si secundum, ergo semper disponit sufficienter, & sic non est fingendus casus, cum illa sit vera, & ordinaria dispositio, quæ ex voluntate diuina talis est. Respondetur, esse dispositionem ex diuina voluntate, sicut & pœnitentia, cuius efficacia defumitur ex radice charitatis, quando est perfecta. Sed nunquam est cum consideratione, & memoria peccati, quin adsit etiam pœnitentia in viatore: & in tali casu uterque actus disponit peccatorem.

Solutio.
Charitas dis-
positio conuer-
sionem peccato-
rem.

65
Tertia diffi-
cultas.
An sufficiat
attritio sola
cum marty-
rio.
Casus exclu-
ditur.

Ex his euacuatur controuersia, quæ frequens est apud modernos: utrum scilicet habenti memoriam peccati permanentis, sufficiat attritio sola cum martyrio ad iustificationem. Affirmat Suarez tom. 3. disp. 24. sect. 3. conclus. 2. quem sequitur Fauentinus in hac distinctione. Respondeo casum non subsistere, quia offerre vitam pro Christo nequit esse sine maxima gratia, & assistentia Dei; & consequenter sine charitate perfectissima in actu secundo: quæ diligit Deum super omnia; quia maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hoc dato, charitas perfecta in eo gradu, nequit consistere sine detestatione perfectissima peccati: quantum enim mouetur in finem voluntas, tantum recedit à peccato, & offensa Dei cognita: ergo non stat voluntas efficax, & perfecta moriendi pro Christo, si quin detestetur peccatum perfecto dolore contritionis.

Charitas per-
fecta non co-
hæret cum so-
la attritione.

66
Secunda con-
clusio.
Teneri ad cõ-
tritionem assi-
matam.
Ad confessio-
nem etiam, si
adhesio con-
fessionum.
Charitas cũ
contemptu le-
gi non confi-
ssit.
Sententia Do-
ctorum.

Dico secundò, dato casu, eum teneri ex præcepto ad contritionem saltem æstimatam; quia tenetur ad medium ordinarium, quod est vel Sacramentum, vel contritio cum voto Sacramenti: imò, si adesset copia confitendi, teneretur ad Sacramentum ex præcepto; quia media lege præscripta adhibenda semper sunt, quando fieri potest; neque stat charitas actualis perfecta coniungens fini sine adimpletione legis, vel cum auersione, vel contemptu eius actuali, aut physice loquendo, aut moraliter. Et hanc esse sententiam Doctoris patet ex litera: quia in eo casu implicat conditionem obliuionis peccati; & suprâ d. 4. q. 6. respons. ad secundum, dicit Martyreum, si post pœnas maneat viator, teneri ad suscipiendum Baptismum: quod perinde in proposito dici debet si præuideat mortem inferendam per martyrium, & se offert occasio confitendi peccatum; neque contra hoc facit quod Sancti Patres asserunt de prærogatiua martyrij: quia martyrium supponit dispositionem requisitam, neque est medium per se ordinatum ad deletionem peccati, neque tollit necessitatem medij quod competit Baptismo, & Pœnitentiæ; licet ex perfectione actus antecedente legitima dispositione, & bona fide, deleat peccatum: quia est consummatio charitatis in via, vltimò disponens ad cõsummationem eius in patria. Ex hoc autem ipsi magis competit delere peccatum per accidens, quam per se, tanquam medium ad hoc institutum; quia martyrium adulti supponit per se charitatem per-

Martyrium non
derogat me-
dij ordina-
rij, & neces-
sarij.

Martyrij ef-
ficacia.

fectam, & fidem per dilectionem operantem, quæ iustificat, ex Apostolo: in adultis proinde ex dispositione præfata supponit consummatio martyrij iustitiam: in aliis, qui non sunt compotes sui, habetur iustificatio, ut suprâ vidimus de Innocentibus, per gratiam quam recipiunt per martyrium.

Neque hinc nego in adultis martyrium conferre gratiam ex opere operato propriam, sed nego illam esse primam gratiam, aut martyrium ordinari ad dandam primam gratiam per se; sed simpliciter effectus eius est dare gratiam consummatam, seu in termino, cum quo incompatibile est peccatum. Hinc dixi per accidens delere peccatum, aut illud supponere: & per se tantum dare gratiam in termino, id est, ut est vltima dispositio ad gloriam, & necessitatis ad eam ex prærogatiua, & acceptatione ipsi annexa, ex quo etiam habet delere omnem pœnam, quæ impedit gloriam, si alicui fuit obnoxius martyr: si ergo martyrium non determinat statum peccati, sed magis in adultis statum iustitiæ, non est dicendum per se delere peccatum, sed per accidens: eo modo, quo aliàs diximus sacramenta viuorum, ut Eucharistiam antecedente bona fide, delere peccatum. Vide quæ dicta sunt distinctio-
ne nona.

67

Dat gratiam
in termino.

Delet pœ-
nam.

Dare primam
gratiam per
accidens.

Dices, effectus martyrij est dare gratiam in termino, id est, ut est dispositio necessitatis ad gloriam: ergo habet ex efficacia sua delere peccatum, & pœnam per se, quæ non compatiuntur cum gratia in termino. Respondetur, negando consequentiam: quia ad hunc effectum sufficit, ut deleat per accidens, si insit: nam cum in adulto supponat fidem, & charitatem actualem perfectâ, quæ quis offert vitam pro Christo, & acceptat martyrium, & supponat etiam media ordinaria delendi peccati, vel in re, vel in voto? supponit etiam iustificationem. In aliis ut in infantibus, quamuis non supponat iustitiam, per accidens, delet peccatum dando ipsis iustitiam, quæ incompatibilis est cum peccato: neque requiritur, ut per se deleat peccatum ad hoc vt saluatur efficacia eius ex opere operato (tenendo sic agere ex speciali acceptatione diuina) nam aliàs in adultis peccatoribus non esset medium necessarium pœnitentia, si martyrium ex opere operato per se deleat peccatum: nam ordinatis pluribus medijs, quorum quodlibet seorsum est efficax, & non in virtute alterius nullum est simpliciter necessarium: nam ex ratione sua particulari alterutrum sufficit per se ad effectum, & sic quodlibet seorsum non habet necessitatem medij, ut patet in omnibus, & exemplum esse potest de Circumcisione, & Baptismo, ut erant media concurrentia delendi peccati originalis ante mortem Christi, neutrum erat medium per se necessarium, sed sufficiens, ut suprâ dictum est.

68

Martyrij ergo effectus est dare gratiam in termino, seu necessitantem ad gloriam: huic per accidens accidit ex statu subiecti habere peccatum, aut pœnam, quæ per ipsam deleatur. Qui voluerit plura videre circa hæc, & varias, & incertas opiniones, legat modernos in materia de Baptismo sanguinis: hæc in præsentiarum sufficiunt, quantum ad præsens institutum.

69

1 *Ad argumenta. Ad primum, &c.* Notanda est illa differentia, quam statuit inter voluntatem diuinam, & humanam quantum ad modum operandi de lege ordinariam, & regularem: quia voluntas ordinaria Dei, & lex statuta eius est ab æterno, & nequit mutari, quia nõ est in Deo mutatio, aut vicissitudinis obumbratio; & transit voluntas eadem absoluta, & informis super obiecto secundum determinatas circumstantias, quibus inanentibus, manet etiam voluntas ipsa vniformis, & absoluta respectu obiecti; obiectum autem si mutetur in se, pro alio tempore, iam non comprehenditur sub priori voluntate determinata Dei, quæ alligata est obiecto tantum, vt subest his circumstantiis, in aliis autem aliter terminatur ad obiectum, quæ mutatum est: sic ergo in ipsa voluntate non est vlla mutatio, sed in obiecto.

Voluntas ordinaria Dei, & inmutata.

Mutatur rationem extrinsecam.

Voluntas in se, in se, in se.

Voluntas autem humana, quia non est obiecti aliter, & aliter, nisi per sui mutationem, quæ transit de actu in actum diuersum. Ideo in tempore regulariter mutatur, quia nequit obiectum aliter se habere ad hanc voluntatem, nisi ipsa etiam aliter se habeat ad obiectum,

quantum ad oppositas condiciones vtriusque. Ad tertium, & quartum patet ex litera, & magis responsio elucidabitur in quæstione sequenti, &c.

Supereft tantum illa difficultas de infinitate peccati, & proportionem eius ad actum perfectum conuersionis, seu pœnitentiæ: quæ difficultas aliis in locis sæpius tractatur: & infra suo loco de satisfactione distinctione sequenti quæstione prima: hic autem in responsione ad vltimum dicit, in ratione boni, & mali, proportionari quantum ad commensurationem desumptam ex præcisa ratione actus, in quantum actus est: quia tantum bonum in conuersione reperitur, quanto priuat actus malus. Conuersio etiam peccatoris perfecta per pœnitentiam ponit satisfactionem lato modo lege præscriptam: quamuis non mereatur simpliciter remissionem peccati ex iustitia, aut iustificationem, sed vt dispositio congrua; vt Doctor in sequenti quæstione docet, & patet ex Tridentino *sess. 6. cap. 8.* quia iustificatio peccatoris fit sine merito, & gratis diuina misericordia, supposita eius conuersione.

Conuersio est mensuratur peccato in ratione actus.

Q V Æ S T I O II.

Vtrum actus pœnitendi requisitus ad deletionem peccati mortalis sui actus alicuius virtutis?

Alenf. 4. p. q. 54. membr. 1. per 4. art. D. Bonauent. *hic 1. part. art. 1. q. 1. & 2.* Richard. *art. 1. quæst. 1. & 2.* & *art. 2. quæst. 1.* D. Thom. *quæst. 1. art. 1. & 3. part. quæst. 85. art. 2.* Suarez 4. *tom. disp. 3. per totum, & disp. 7. sect. 1. & 2.*

SECUNDO QUÆRO, Vtrum actus pœnitendi requisitus ad deletionem peccati mortalis sit actus alicuius virtutis? Quod non, quia *passionibus non laudamur*, 2. Ethic. actus autem virtutis laudabilis est, ex eodem 2. *part. 2. cap. 5.* *nitere* autem est passio quædam, sicut & ipsa punitio, quam includit.

Argum. 1. Cap. 5.

Item, actus virtutis est voluntarius, quia electiuus, ex 2. Ethic. sed pœnitentia est inuoluntaria, nihil enim est pœnale, nisi quod est contra voluntatem, & tunc vt prius

Argum. 2. Cap. 6.

Item, virtutes fuissent in statu innocentia, & remanebunt in patria, quia natura remanebit perfecta, & fuisset tunc perfecta, cuius naturæ sunt illæ virtutes: sed nec in innocentia, nec in patria potest esse pœnitentia, quia nec aliquod malum de quo habeatur punitio voluntaria: ergo, &c.

Argum. 3.

Item, si *pœnitere* esset actus virtutis, non esset alterius potentia, quam vbluntatis; patet inductiuè: sed non est aliquod *velle*, quia respectu mali: nec *nolle*, nisi hoc quod est nolle peccasse: sed iste non est actus virtutis, quia nec electiuus: nam electio non est respectu impossibilis, præteritum autem non fuisse, est impossibile Deo, ex 6. Ethic. *Hoc solo priuatur Deus, ingenia facere que facta sunt.*

Argum. 4.

Cap. 5.

Argum.

Item, aut est actus virtutis acquisitæ, aut infusæ: non primo modo, quia acquisita potest manere cum peccato mortali, & actus eius: actus autem pœnitentiæ virtutis, non, quia delet mortale: nec infusæ, patet per inductionem de fide, spe, & charitate, & etiam per probationem communem, quia quælibet virtus infusa, & actus eius habet immediatè Deum pro obiecto: non sic ille actus, sed peccatum ergo, &c.

Oppositum per Magistrum in litera patet.

S C H O L I V M.

Pœnitere esse actum, seu medium actus virtutis, & pœnitentiam esse ministrum Dei ad vindicandum in seipsum, pro peccatis commissis contra Dei legem.

2 **I**N ista quaestione primò oportet videre, quomodo punire possit esse actus virtutis, & hoc secundum quemlibet istorum quatuor modorum, qui positi sunt in quaest. *præced. art. 3.* & cuius virtutis. Secundò, an aliquis istorum actuum requiratur, ut actus virtutis: & idèò indistinctè tractandum est in utroque articulo de quatuor, quia ex quaest. *præced.* non habetur quin quodcumque istorum sufficiat.

Primus^b articulus istorum duorum habet conclusiones quatuor, iuxta scilicet quatuor significationes, & rationes pœnitentiæ, priùs tactas de pœnitentia. Iuxta primam significationem, prima conclusio est hæc: ^c *pœnitere* potest esse actus virtutis medium, quia potest esse actus conformis rectæ rationi. Hoc probatur, quia secundum rectam rationem quemlibet legislator vindicat transgressionem legis: unde & Philosophus in *fin. 10. Ethic.* post doctrinam de vitiiis, & virtutibus statim introduxit legem positivam, tanquam vlticem vitiorum, & præmiatricem virtutum: patet in *fine 10. Ethic.* Sed si legislator recta ratione vindicat, minister rectâ ratione exequitur: quia vniuersaliter rectitudo in actu subministrationis est ex conformitate eius ad agens, cui subministrat: ergo secundum rectam rationem potest aliquis, ut minister Legislatoris, vindicare peccatum commissum contra legem: & hoc in illum, in quem est sibi commissum vindicare, quia aliàs non est subministrans. Sed vnicuique commissum est esse ministrum Dei ferentis legem suam ad vindicandum in seipsum pro peccatis, quæ commisit: *pœnitere* autem primo modo dicit sic vindicare in seipsum: *tenere* enim quando non additur dativus exprimens, cui teneatur, significat, quod sibi ipsi tenenti teneatur. Hoc patet ex communi sermone. Idèò Deus, licet puniat peccatorem, non dicitur pœnitere: quia non sibi, sed alteri pœnam infligit: sed sibi ipsi infligens dicitur pœnitere, id est, sibi pœnam applicando tenere.

Conclus. 1.
Pœnitere
esse medium
actus virtutis.

Cap. ult.

Pœnitens est
executor legis
Dei de
pœnitentia.

3 **Q**uantum ergo ad hanc conclusionem, non dico quòd *pœnitere* primo modo semper sit actus virtutis, id est, elicitus à virtute: sed virtutis, id est, natus elici à virtute, vel generare virtutem: quia conformis rectæ rationi, & in hoc est bonitas moralis actus humani: accidit tamen quantum ad per se rationem bonitatis moralis, quòd sit à virtute generata, vel virtutem generans, ut dictum est *lib. 3. d. 33. & 34.*

COMMENTARIUS.

1 **I**N ista quaestione, &c. Distribuit hanc in duos articulos; quorum primus est, an Pœnitentia, prout extenditur ad quatuor acceptiones eius præmissas in *præcedenti quaestione art. 3.* sit actus virtutis? Secundus articulus, an aliquis istorum requiratur ut actus virtutis?

2 **P**rimus articulus continet quatuor conclusiones, &c. Agit nempe suo ordine ad scopum quaesiti, de quatuor actibus, seu acceptionibus pœnitentiæ, iuxta ordinem vltimo loco dispositum. Prima acceptio est, quâ est actus efficax puniendi peccatum, seu vindicandi: quod est velle vindicare, & iuxta hanc acceptionem est prima conclusio.

3 **P**œnitere est actus virtutis. Hanc docet Magister in *hac dist.* & omnes Doctores citati ad titulum quaestionis. Optimè probatur in litera à Doctore: & confirmatur ratione Theologica; actus pœnitentiæ, de qua loquimur, pœnitentiæ, inquam, fructuosa, est ex gratia, & nequit fieri viribus naturæ, ut patet ex *Arauscano cap. 4.* Trident. *sess. 6. cap. 5. can. 3. sess. 14. cap. 4.* quæ veritas ubique sustinetur ab Augustino, & Patribus contra Pelagianos. Sed gratia non confertur, nisi ut tribuat vires libero arbitrio ad bonum iustitiæ, & virtutis, ut patet similiter ex iisdem Conciliis, & anterioribus Tridentin. *sess. 6. per totum.* Araus. *cap. 7. 8. 9. 10.* ergo actus pœnitentiæ est actus virtutis.

Secundò, pœnitentia præparat, & disponit voluntatem ad iustificationem, ex Tridentino

iisdem in locis; non est peccatum, ut definitur contra Nouatores *sess. 6. can. 7. & 8.* per eam conuertitur peccator ad Deum, & auertitur à peccato, non necessitate, sed voluntate: ergo est actus virtutis: nam omnis honestas virtutis in eo principaliter versatur, ut creatura rationalis sit subiecta voluntati diuinæ, ipsique conformis in operando: quia est regula obiectiua mediante lege rectificans rationem, ut regulam proximam operandi bonum honestum, ergo, &c.

4 **T**ertio, de pœnitentia est præceptum, ut infra suo loco dicitur: est ergo laudabilis, quod soli virtuti conuenit, *secundo Ethic.* ordinat peccatum secundum pœnam lege præscriptam: ergo est actus virtutis. Admonet autem Doctor sub fine huius paragraphi se intelligere actum virtutis, non qui elicitor ab habitu virtutis, quod Philosophi nonnunquam requirunt ad constituendum sapientem, & iustum: sed intelligit actum, qui natus est elici secundum inclinationem habitus, & ex quo nata est virtus generari, & meritò, quia nempe ad perfectionem vllam actus non facit, ut procedat ab habitu, cæteris vniiformiter se habentibus, neque misericordiæ diuinæ, & fragilitati humanæ congruebat, ut actus tantum, qui procederet ab habitu, esset dispositio ad remissionem peccati: idèò Deus habet rationem operum, quibus statuit præmium, & pœnam, non habitus, in quo nec meremur, neque demeremur.

Disponit ad
iustitiam.
Trident.

Honestas in
conformitate
ad regulam.

4
Tertia ratio.
Ex præcepto.

Actus bonus
est, qui secundum
inclinationem virtutis
sibi fit.

S C H O L I U M.

Explicatus quinque, quæ reperiuntur in pœnitente, concludit primò pœnitentiam esse actum virtutis specialis. Secundo, non esse actum virtutis intellectualis. Tertio, non esse actum virtutis appetitiue ordinantis ad se, sed ad alterum, & sic contineri sub iustitia.

Secunda^d inquisitio est, cuius virtutis sit ille actus pœnitere secundùm primam significationem huius vocabuli *pœnitere*. Ad cuius declarationem sciendum, quòd *pœnitere* requirit præcognitionem distinctam eius, de quo pœnitet secundùm istum intellectum. Vbi dico, quòd ista se habent per ordinem, imperare causarum proximarum partialium tristitiæ coniunctionem: & ipsæ causæ partiales coniunctæ, quæ sunt effectus proximus illius imperij: & vtrà sequitur effectus remotus huius imperij, ipsa scilicet tristitia: postea potest sequi complacentia tristitiæ, quæ est actus voluntatis habens tristitiam pro obiecto: & tandem gaudium de tristitia secundùm illud Augustini, *Peccator de peccato doleat, & de dolore gaudeat*. Patet distinctio illorum, primi quidem, scilicet imperij à causis proximis tristitiæ, sicut causæ principalis, & remotæ à causa secundaria, & propinqua. Secundi à tercio, sicut causæ ab effectu, & actionis à passione. Tertij à quarto, sicut obiecti ab actione. Quarti à quinto, sicut obiecti à passione appetitiua de illo obiecto.

In pœnitente se reperiunt.

Lib. de pœnitentiâ.

Dico ergo, quòd omnium istorum quinque nihil est vindicare per se, nisi primum, scilicet ipsum *velle* imperatiuum. Probat, quia in vindicante inferiori, & superiori, vel saltem in quocumque vindicante immediatè idem peccatum, sub eadem ratione, & sub eisdem circumstantiis vindicandi, potest esse actus vindicandi eiusdem rationis: sed in vindicante in seipsum, & in alium secundùm rectam rationem hinc, inde, non potest esse aliquid vni forme præter primum istorum: ergo, &c.

4

Hoc possit probari à posteriori, quia illæ actiones pertinentes ad secundum, possunt esse à causis quantumcumque indeterminatis: sed iustè vindicare non. Sed istud non curo, quia declaratio arguendo, statim ex prioribus ostendetur. Sufficiat ergo hîc habere, quòd possibile est inuenire aliquem actum priorem causis proximis tristitiæ, & coniungentem illas causas, sicut declaratum est articulo vltimo quæstionis præcedentis; & per consequens ille actus præcedit tristitiam, ac per hoc complacentiam, & multò magis gaudiam de tristitia. Illum primum actum possibilem voco *vindicare*, siue pœnam infligere pro commisso: & per consequens habemus distinctam rationem eius, quòd est pœnitere secundùm primam significationem nominis.

Hoc supposito sit hæc conclusio: *Pœnitere* est actus specialis virtutis. Probat, quia ille actus natus est habere speciale obiectum, & speciales circumstantias ordinatas: obiectum, peccatum vindicabile: circumstantias quæ conueniunt actui vt rectè tendenti in tale obiectum, scilicet finem, modum & huiusmodi.

Conclus. 2. Pœnitentiam esse virtutem specialem.

Vtèrius in speciali sit hæc conclusio: *Pœnitere* non est actus alicuius virtutis intellectualis. Patet statim, quia est actus appetitus, vt appetitus, quia imperare intellectui, vt consideret, & voluntati vt detestetur, vt dictum est in præcedenti solutione: hoc *imperare* non conuenit, nisi appetitui, vel voluntati: neque enim aliqua vis sensitua potest imperare intellectui & voluntati, & coniungere eos in actibus suis: neque intellectus sibi & voluntati: sed sola voluntas sibi & intellectui, iuxta illud Augustini de Trinit. *Voluntas copulat parentem cum prole*. Hoc quantum ad intellectum: quantum ad voluntatem, voluntas imperat sibi.

5
Conclus. 3. Pœnitentiam non esse virtutem intellectualem.

Lib. 11. c. 3. & lib. 13. c. 27.

Hæc etiam conclusio iterum patet: quia virtus intellectualis dicit verum esse, vel non verum esse, siue in speculandis, siue in agendis: hæc autem inclinatur ad sic agendum, non autem ad dictandum sic esse agendum. Est ergo actus non virtutis intellectualis, sed appetitiuæ.

Sequitur alia conclusio, quòd non est appetitiuæ virtutis ordinantis ad seipsum, cuiusmodi sunt temperantia, & fortitudo: ergo virtutis ordinantis ad alterum, cuiusmodi est iustitia. Hoc argumentum tenet, supponendo illam famosam virtutum appetitiuarum distinctionem, quòd ad duo genera omnino reducantur. Antecedens probatur, quia actum istum vindicandi, potest aliquis eodem modo secundùm rationem rectam, exercere in alterum, sicut in seipsum: si etiam exerceat in seipsum, non exercet in se, nisi vt in alterum, quia non exercet in se, nisi in quantum sibi committitur à legislatore in istum reum vindicare. Sed accidit, quòd iste, cui committitur,

Conclus. 4. Pœnitentiam non esse actum virtutis ad se.

vt ministro iudicis, sit iste reus, quia eodem modo exercet secundum rectam rationem ministri in reum, si esset omnino alius in persona: ergo ista virtus, cuius natus est esse iste actus, continetur sub iustitia, prout in generali dicitur iustitia omnis virtus ordinatiua ad alterum, vel quasi ad alterum: nec obstat, quod ille in actu isto ordinatur ad seipsum: quia non ad se, nisi vt alterum, vt scilicet minister iudicis in reum contra legem, in quem commissa est sibi auctoritas à iudice.

C O M M E N T A R I V S.

5 *Quarta a. Actus penitentia in genere.*
Secunda inquisitio est, &c. Hic recapitulat superius dicta quoad acceptationem penitentia (supponendo cognitionem distinctam eius, de quo quis penitet) vt est velle vindicare, displicere de peccato, tristitia sequens, acceptationem punitionem, eandem patienter sustinere. Hos actus diuersos esse probat ex diuersitate obiecti, & ordine eorum inter se.

Prima concl. Prima ergo conclusio huius §. est illos actus esse diuersos.

Secunda cōcl. Secunda cōclusio, *Vindicare per se solum cōuenit primo actui, &c.* Intelligitur hæc exclusiua respectiue tam ad reliquos actus, quam etiam ad formale motiuum eorum, in hoc sensu, quod reliqui actus, licet elici possint etiam ex motiuo formali vindicandi, præter vltimum: tamen possunt etiam haberi ex alio motiuo diuerso: primus autem actus ex solo motiuo vindicandi, seu iustitiæ vindicatiuæ.

Tertia concl. Tertia conclusio, *Pœnitere hoc modo sumptum est actus specialis virtutis.*

Quarta cōcl. Quartâ conclusio, *Non est virtutis intellectualis, sed appetitiua.*

Quinta cōcl. Quinta cōclusio, *Non est appetitiua ordinantis ad seipsum, &c.* ad medium rectæ rationis, quod respicit temperantiam, & fortitudinem, & species sub his contentæ: Sed ad medium rei, seu iustitiæ ordinantis ad alterum. Singulis conclusionibus suas probationes subiungit Doctor: quæ claræ sunt.

6 *Varia sens. de actu penitentia.*
 Alij variè senserunt in hac materia. Altissiodorensis lib. 4. sum. tract. 6. q. 3. Maior in 4. d. 14. q. 2. dub. 1. affirmât esse generale virtutem non per prædicationem, vt vocant, sed quatenus cuiuscumque virtutis sit detestari peccatum contra se commissum. Eam sententiam Albertus, D. Bonauentura, & Alensis insinuant tanquam aliorum. Can. in relect. de penitentia, prima part. quest. 2. & Sor. in 4. d. 14. q. 2. art. 3. Eam attribuit nostro Doctori. Ioan. de Medina videtur eam probabilem censere eod. de penitentia tract. 1. quest. 1.

Impugnatio aliorum contra prædictas conclusiones.
 Contra primam conclusionem Doctoris insurgit Sotus in hac d. q. 2. art. 3. & Suarez disp. 3. sect. 4. Primò, quod actus illos inutiliter multiplicauerit. Contra secundam vrgent, quod displicentiam de peccato excludit à virtute penitentia, qui est proprius, & principalis actus eius; secundarius verò velle vindicare: hæc est opinio D. Thomæ 3. p. q. 85. art. 2. quem sequuntur eius discipuli: & D. Bonauentura in 4. in hac d. q. 3. asserentes penitentiam consistere in ipsa peccati detestatione, odio, & displicentia, seu fuga: velle verò vindicare esse effectum huius displicentia, quatenus est voluntas assu-mendi satisfactionem per opus externum impositum à Sacerdote. Doctor contra dicit detestationem peccati non esse actum proprium penitentia, hoc est, ita vt non possit esse alterius virtutis; esse verò effectum actus proprii

Sens. D. Thomæ, & aliorum.

penitentia, qui est velle vindicare, & impo-rantis ex motiuo vindicandi displicentiam, & fugam peccati ex quocumque motiuo ordinato huius, aut illius virtutis elicitur.

His positis quoad explicationem controuersia, conclusionem primam supra probauimus in quæstione præcedenti, articulo 3. & hunc ordinem actuum, & numerum, rectè assignatum esse à Doctore. Vltèrius probatur distinctio eorum in litera ab ipso Doctore, & bene, ex diuersitate obiectorum, & ordine actuum inter se. Secundo probatur eadem distinctio quoad duos primos actus, in quibus maior est controuersia cum aduersariis, qui putant esse posse vnum, & eundem actum in re. Contra, velle vindicare peccatum ad ponendum æqualitatem inter Deum offensum, & peccatorem, est actus prosecutionis: detestatio & fuga peccati, seu odium propter offensam Dei, est actus fugæ: ergo non sunt vnus, & idem actus. Patet consequentia, quia fuga, & prosecutio eiusdem etiam obiecti physicè distinguuntur, sicut amor, & odium. Antecedens probatur, impere penam applicatis censuris, seu etiam desiderare, non est fuga eius, sed volitio: quia non vult eam abesse, sed adesse: odium autem est actus fugientis à peccato, quo volumus abesse peccatum.

Secundò, voluntas finis, & medij sunt diuersa: sed vindicare peccatum est voluntas finis, nempe satisfaciendi iniuriæ per penam; detestari verò peccatum est medium, seu ipsa pœna: ergo non sunt vnus, & idem actus. Dices detestari peccatum includere voluntatem vindicandi, nam qui detestatur, vult abesse peccatum efficaciter. Contra, potest contingere detestatio peccati sine voluntate vindicantæ: ergo, &c. Probatur antecedens: quia perfecta detestatio peccati potest provenire ex motiuo charitatis, spei, timoris, virtutis opposita ipsi peccato, gratitudinis, Religionis, & sic de reliquis: sed in his non includitur motiuum formale, & expressum penitentia, quod est iustitiæ, aut ponendi æqualitatem, sicut neque in motiuo charitatis includitur motiuum formale temperantia, aut gratitudinis, aut quocumque aliud in specie, ex quo detestari possit peccatum; ergo non coincidunt.

Dices includere virtute saltem. Contra, quia quæritur de voluntate formali, & expressa vindicandi, an coincidat semper cum detestatione peccati. Deinde retorquetur ad oppositum responsio: si tantum virtute detestatio peccati includit voluntatem vindicandi: ergo posita hac in suo esse formali, & expresso, distinguitur tanquam actus diuersus: sicut effectus à causa: nam quod virtute tantum in alio est, non est ipsum formaliter. Præterea actus perfecta charitatis Dei includit virtute contritionem peccati, seu detestationem eius. Contritio propo-

7
Defenditur prima conclusio.

Prosecutio, & fuga, amor & odium diuersi actus.

8
Secunda ratio. Voluntas finis, & medij diuersa. Eua. s. a.

Impugnatio.

Detestatio peccati ex variis motiuis fit.

Responsio. Impugnatio.

Effectus & causa non coincidunt.

Contritio est diuersa à charitate impenitente.

tum emendationis, & votum Sacramenti. Certum autem est hos actus in suo esse formali, & expresso diuersos esse: ergo similiter in proprio.

9
Contradictionis in assertione.

Imò quod amplius est, sibi contradicunt, qui affirmant velle vindicare peccatum esse effectum secundarium pœnitentiæ, primum verò detestari ipsum, vt Suarez: certum enim est *primum*, & *secundarium* de eodem actu non dici, quæ indicant *prius*, & *posterius*: eiusdem enim ad seipsum nullus est ordo; neque ad aliud, seu ad eandem causam alius, & alius: cum repugnet aliam, & aliam habere dependentiam in vna, & eadem causalitate: sed hoc clariùs in sequentibus probabitur.

Alij actus premissi distinguuntur.

De alijs actibus acceptationis, & sufferentiæ pœnæ, conclusio patet: quia pœna acceptari potest ex quocumque motiuo quis detestetur peccatum. Deinde, acceptare pœnam respicit pro obiecto ipsum dolorem: ergo non coincidunt: sufferentia autem est actus patientiæ, vt per se constat; deinde vtraque voluntas supponit pœnam, siue interior sit, siue exterior: quia nihil acceptatur, nisi quod est.

10

Actus proprius pœnitentiæ.

Secunda conclusio, *Detestatio, seu odium peccati, seu nolle peccasse, quæ synonyma sunt, non est actus semper proprius elicitus pœnitentiæ; sed velle vindicare peccatum: detestatio verò est actus imperatus supponens voluntatem vindicandi peccati.* Hæc connexa sunt impugnatione & fundamentis, quæ ad vnam conclusionem licet diuersa reducuntur, ne ad idem sæpiùs recurratur.

Prima probatio. Pœnitentiæ est specialis virtus.

Probaturs conclusio primò: Pœnitentia est specialis virtus: ergo actus eius elicitus ex obiecto talis est, vt nequeat elici ex alia virtute. Totum hoc concedunt aduersarij: sed detestatio peccati potest elici à quacumque virtute, cui peccatum in genere, aut specie repugnat: ergo non est actus proprius pœnitentiæ. Probat subsumptum Doctor, quia eiusdem virtutis est prosequi bonum, & fugere à malo, seu contrarium detestari, & in eo displicere: sed cuius est displicere de aliquo, eiusdem est de eodem dolere, si adsit, & applicetur: ergo cuiuscumque virtutis est proprio motiuo est dolere, & detestari peccatum.

Eiusdem virtutis est prosequi, & fugere.

11

D. Thom. Differentia inter dolorem charitatis, & pœnitentiæ per ipsum.

Totum etiam concedunt aduersarij, & speciatim D. Thomas *art. 2. ad primum*, admittens dolere de peccato, quatenus est, esse charitatis; dolere verò de peccato delendo, quatenus est offensa Dei, est actus specialis pœnitentiæ, qui alteri non conuenit: & sic communiter eius discipuli per eandem distinctionem respondent. Contrà, dolere de peccato, vt præterito, est actus charitatis: ergo etiam dolere de eodem, vt præterito, est charitatis. Probaturs consequentia, quod peccatum sit siue præteritum, siue præsens, non determinat motiuum aliquod charitatis, neque variat: quia detestatur peccatum, quæ peccatum est ex motiuo diuini amoris, siue autem præteritum, siue præsens, manet idem, & eiusdem malitiæ, & eiusdem offensæ, & quod nunc est offensa, fuit offensa: imò nunc idem est offensa, quia fuit vera offensa pro eo tempore, quo habuit suum *inesse*: ergo si charitatis est dolere de præterito, eiusdem est dolere de præterito, & vice versa, de pœnitentia.

Impugnatur. Charitas dolere de peccato, iam præterito, quam permanente.

Responsio.

Dices, charitatem non respicere peccatum sub ratione offensæ, sicut pœnitentia. Contrà,

repugnat charitatem dolere de peccato, nisi sub ratione offensæ: ergo, &c. Probaturs antecedens: eatenus dolet charitas de peccato, quatenus est contrarium suo obiecto, id est, vltimo fini, & Deo: sed præcisè est contrarium in ratione offensæ: ergo, &c. Probaturs consequentia: eatenus est offensa, quatenus tollit amicitiam, vel quatenus est auersio ab vltimo fine, & conuersio ad creaturam: sed hæc duo specificant motiuum formale charitatis: ergo charitas non aliter fertur in peccatum, nisi vt offensa Dei est.

Impugnatur

Charitas est de peccato vt est offensa.

Quid sit offensa?

12

Confirmatio ex motiuo doloris de offensa.

Confirmatur: eius virtutis est detestari peccatum sub formali ratione offensæ diuinæ, seu contraricatis ad Deum, cuius est operari circa ipsum Deum immediatè, sicut eiusdem est amare Deum, ac reliqua, quatenus in Deum referuntur sub hac formalitate: sed ad charitatem hoc spectat, quæ est virtus Ideologica; non verò ad pœnitentiam, aut aliam virtutem moralem: ergo offensa Dei non specificat motiuum pœnitentiæ, sed folius charitatis.

Responsio.

Impugnatur.

Dices offensam, quatenus includit iniuriam Dei, esse obiectum formale pœnitentiæ. Contrà, eadem ratio currit; vel motiuum formale Deus, quæ Deus; vel iniuria, quæ iniuria: si primum; ergo charitatis est sic detestari peccatum, ex principio iam posito, quia nullius virtutis est fugere malum, nisi eius, quæ profertur bonum: si secundum; ergo motiuum formale est medium, seu æqualitas ponenda per applicationem congruæ satisfactionis, quæ est pœna: huic autem extranea est ratio offensæ; quamuis in eodem materiali communent: nihil enim aliud respicit, quàm vindicare culpam pœna, siue offensa per hoc remittatur, siue non: punitio etiam sceleris, & offensæ remissio separari possunt, sicut contingit in damnatis, in quibus Deus iustitiæ vindictiæ medium conferuat per punitiorem, sine remissione culpæ: quod verò ad pœnitentiam peccatoris de facto Deus remittat offensam, gratis contingit, vt definit Tridentinum: quod autem ex gratia, & liberalitate contingit, separari potest in pœnitentia ab eo, quod respicit medium iustitiæ, & debitum punitiorem peccati: & licet simul concurrant de facto, suis rationibus formaliter distinguuntur.

Offensa, & æqualitas ponenda, diuersa sunt motiua.

Punitio, & remissio peccati separari possunt.

Trident.

Si dicas esse ex vtroque motiuo. Contrà, ergo hoc haberetur, quòd non sit ex motiuo pœnitentiæ inquantum respicit offensam: quia sic est ex motiuo charitatis. Deinde id repugnat, vt vnus, & idem actus habeat duo formalia motiua, vel obiecta: quod supponere debent aduersarij ex fundamentis, quibus assignant speciale motiuum pœnitentiæ, diuersum à motiuo charitatis: quia virtus distincta est.

13

Responsio.

Impugnatur.

Differentia ex motiua.

Si dicas esse ex vtroque motiuo. Contrà, ergo hoc haberetur, quòd non sit ex motiuo pœnitentiæ inquantum respicit offensam: quia sic est ex motiuo charitatis. Deinde id repugnat, vt vnus, & idem actus habeat duo formalia motiua, vel obiecta: quod supponere debent aduersarij ex fundamentis, quibus assignant speciale motiuum pœnitentiæ, diuersum à motiuo charitatis: quia virtus distincta est.

Responsio.

Impugnatio.

Fuga mali est ex motiuo boni oppositi.

Dices ergo quòd sicut detestatio peccati contingit ex motiuo speciali huius, aut illius virtutis, vt supponit argumentum, vt est actus ipsius virtutis elicitus, & proprius, non tantum ex fine, seu imperatus: ita etiam detestatio peccati ex motiuo particulati pœnitentiæ erit elicitus, & proprius ipsius pœnitentiæ. Contrà: sic etiam elicitus non erit de peccato sub ratione offensæ; quia hoc motiuum est charitatis, & non pœnitentiæ. Præterea, fuga mali est ex motiuo formali boni oppositi: ergo supponit profecutionem, & affectum boni, & consequenter detestatio hoc modo sumpta sequitur

sequitur ad actum prosecutionis pœnitentiæ. Antecedens patet, quia eatenus fugit voluntas aliquid in ratione mali, quia contrarium est bono, quod amat: quod si non amat, nec etiam malum fugit, vt constat, aliàs non fugeret illud ex motiuo formali boni: quod si supponit actum prosecutionis: ergo prior ille erit proprius actus pœnitentiæ, & primarius: sicut contingit in aliis virtutibus, quarum quælibet primariò consistit in sui obiecti prosecutione, secundariò in fuga mali oppositi.

I 4
Responso.
Impugnatur.

Dices pœnitentiã respicere primò malum, quã malum est. Contra hoc currit ratio iam facta, & argumentum principale, ratio eius est fugere malum, cuius est prosequi bonum, sicut contrariorũ eadem est disciplina & intellectus, & quælibet virtus affectiua detestatur malum, & prosequitur bonum contrarium sine multiplicatione sui: imò repugnat malum fugere, nisi ex motiuo formali boni: ergo quod nequit prosequi bonum contrarium, nequit etiam detestari malum, quã malum: ex quo sequitur, si detur ratio specialis mali, quam detestatur pœnitentia, dari etiam bonum aliquod, huic contrarium, in quod prosecutione fertur.

Argumentũ
ex concessis.

Trident.

Attritio di-
spõnit in Sa-
cramento.

Ex variũ
motiuũ elici-
tur.

Secundò, ad pœnitentiã fructuosã, verbi gratiã, in Sacramento, non requiritur odium peccati ex motiuo speciali, & determinato secundum aduersarios, maxime quia sufficit odium peccati ex motiuo spei, vel timoris, vt ex confideratione pœnæ infernalis, ex turpitudine peccati. & id ipsum definitur Trident. *sess. 14. cap. 4.* de attritione, quam motiuo formali distinguunt à contritione; sed ad pœnitentiã requiritur aliquis actus, qui sit proprius pœnitentiæ: ergo actus proprius eius non consistit in detestatione peccati, vt offensæ. Minor probatur, quia virtus pœnitentiæ subordinatur Sacramento tanquam propria dispositio; nam licet actus perfectus charitatis diuinæ extra Sacramentum delect peccatum, si contingat obliuio pœnitentiæ faciendæ: tamen in Sacramento casus tollitur, in quo haberi possit obliuio.

I 5
Confirmatio.
Talis est de-
testatio, qua-
liũ est excita-
tio per gra-
tiam.
Itac multi-
plex est.
Prosper.

Confirmatur, quotquot possunt esse motiua gratiæ excitantis, seu vocationis diuinæ; tot possunt esse motiua detestandi peccati: quia ipsa excitatio in hoc consistit, vt auertat voluntatem à peccato, & conuertat ad Deum: in quo consistit peccati detestatio, & fuga: sed excitatio diuina est multiplex, & ex diuersis motiuis, sicut & medijs, vt patet ex Prospero *lib. 2. de vocatione Gentium c. 9.* & contra collatorem, *cap. 14.* argumentum procedit contra eos, qui distinguunt attritionem, & contritionem, neque faciunt differentiam inter motiuum specificans, & excitans: saltem ex differentia contritionis, & attritionis specifica distinguunt formalia motiua: ergo non requiritur detestatio peccati ex eodem formali motiuo: ac proinde actus proprius pœnitentiæ in hoc non consistit: vindicare autem peccatum, seu velle vindicare, semper requiritur, neque trahi potest ad aliud motiuum distinctum à motiuo pœnitentiæ: ergo, &c.

Conclusio di-
ctorum.

Ex his patet, quod detestatio peccati cum motiuo suo formali non spectat ad virtutem pœnitentiæ semper, sed ad illam virtutem, ex cuius motiuo elicitur: non posse verò reduci ad pœnitentiã, nisi in ratione effectus, quatenus ab ipsa saltem remotè imperatur, ac proinde ad

eum supponi actum imperantem, qui sit proprius pœnitentiæ.

Plura tamen obiciunt aduersarij. Primò, ex obiecto formali, quia huius virtutis est detestari peccatum sub ratione generali offensæ. Ad hoc autem responsum est argumento primo ad conclusionem, probando id esse charitatis; pœnitentiæ verò est restituere ius per vindicationem peccati.

I 6
Prima obiect.
soluitur.

Secundò obiciunt, vindicare, seu exactio pœnæ, non est actus primarius pœnitentiæ: quia detestationem peccati respicit: finis enim pœnitentiæ est tollere culpam. Responderetur negando antecedens, sumendo pœnam latè, pro vt extenditur ad interiorem, qui est ipse dolor: & exteriorem, quæ nomine satisfactionis comprehenditur. Ad cuius probationem responderetur, quod finis intrinsecus pœnitentiæ sit vindicare culpam, quoad actum primarium; quoad secundarium actum, est reconciliari Deo per oblationem culpæ, quã ipsa subest charitati, quæ respicit offensam per se, & imperatur à charitate: vt est ergo actus imperatus à charitate, tanquam medium reconciliationis, sic respicit offensam, & qua ex lege ipsi est connexa reconciliatio; vt sicut aures in motiuo suo formali, & proprio, quod dicitur intrinsecus eius finis, respicit satisfactionem legis, æqualitatem ponendam per medium punitionis, vtrumque ergo respicit pœnitentiã tanquam effectum, sed ordine seruato, qui interuenit inter actum elicitum, & imperatum.

Secunda obiectio.

Responso.

Finis prima-
rius pœniten-
tiæ, & secun-
darium.

Tertiò obicit Suarez malè intellecto Scoto: Detestatio, inquit, peccati potest esse ex motiuis diuersarum virtutum, verbi gratiã charitatis, ita vt ad singulas pertineat, quando ex earum motiuo elicitur: ergo non est actus aliquis virtutis generalis, aut communis, prout asserit Scotus.

Responso.

Responderetur, ex antecedente seipsum destruit: nam si potest esse detestatio ex motiuo charitatis, & aliarum virtutum, malè esse asseritur actum proprium pœnitentiæ, vt est specialis virtus. Ex hoc patet ad consequentiam: nam Scotus non sic intelligit detestationem esse actum communem; quasi per abstractionem à reliquis, seu per extensionem ad reliquarum motiua: sed tantum quatenus non est specialis virtutis ita proprius, quin haberi possit ab aliis: vocat ergo communem: sic autem fuga, seu detestatio peccati, siue ex hoc, vel illo motiuo fiat, est perfecta fuga, & detestatio eius, quantum ad finem Sacramenti, idè autem est communis, quia à singulis virtutibus, ex proprijs licet motiuis, haberi potest.

I 7
Tertia obiectio
Suarez.

Responso.

Quo sensu de-
testatio pec-
cati sit com-
munis actus.

Responderetur, ex antecedente seipsum destruit: nam si potest esse detestatio ex motiuo charitatis, & aliarum virtutum, malè esse asseritur actum proprium pœnitentiæ, vt est specialis virtus. Ex hoc patet ad consequentiam: nam Scotus non sic intelligit detestationem esse actum communem; quasi per abstractionem à reliquis, seu per extensionem ad reliquarum motiua: sed tantum quatenus non est specialis virtutis ita proprius, quin haberi possit ab aliis: vocat ergo communem: sic autem fuga, seu detestatio peccati, siue ex hoc, vel illo motiuo fiat, est perfecta fuga, & detestatio eius, quantum ad finem Sacramenti, idè autem est communis, quia à singulis virtutibus, ex proprijs licet motiuis, haberi potest.

Obiciunt quartò: Sancti Patres, & Concilia, nomine pœnitentiæ exprimunt tantum dolorem de peccatis, ac detestationem, & in his completur vltima, & perfecta dispositio ad Sacramentum. Ergo hic est actus proprius pœnitentiæ. Probatur ex Trident. *sess. 14. cap. 4.* definitur *contritio dolor animi, ac detestatio de peccato commisso.* Responderetur, quod detestatio de peccato includitur tanquam effectus in actus vindicandi, qui non potest stare, si est efficax, sine suo effectus, qui est infligere pœnam; quæ pœna consistit in illo dolore imperato: aliàs certè non ordinaretur culpa debita pœna. Sancti autem Patres loquuntur hoc modo de pœnitentiã, & secundum etymologiam nominis quam *suprà* diximus, esse

I 8
Quarta obiectio.

Trident.

Responso.

Actus vindi-
candi pœna
coniuncta.

Interpretatio,
& sensus Pa-
trum.

pœnæ tenentiam; quæ tenentia tunc est, quando infligitur pœna, vel dolor, & secundum quod pœnitentia habet suum terminum, seu effectum, quo posito censetur completa in actu secundo iustitia, quæ per vindicationem restituit suum ius Deo.

Ideo ab Augustino, seu Authore lib. de vera & falsa pœnitentia, rectè definitur c. 8. *Pœnitentia est doloris vindicta puniens in se, quod doler commisisse.* vbi ponitur in recto, quod sit vindicta, doloris additur tanquam terminus: vindictæ enim terminus est pœna, quæ in proposito consistit in dolore: de voluntate autem vindicandi in actu primo, seu seorsim considerata ab actuali afflictione pœnæ, intelligi potest Canon Araulicani IV. qui talis est: *Si quis ut à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non aucta ut etiam purgari velimus per Spiritum sancti infusionem, & operationem in nos fieri confitemur, &c.* Voluntas purgandi se à peccato est voluntas puniendi in se peccatum, qui est actus proprius pœnitentiæ. Cæterum sancti Patres, ut dixi, loquuntur frequentius de pœnitentia, vt est efficax ad delendum peccatum, ac proinde vt actu vindicat: quia sic est pœnitentiæ.

Obiicies quintò, Trident. sess. 6. cap. 6. assignans modum præparationis, & conuersionis, non facit mentionem vllam de vindicatione peccati, ponit autè quinto loco detestationem. Responderetur Concilium supponere regulas generales, quando dicit: *Mouentur aduersus peccata,*

per odium aliquod, & detestationem, hoc est, inquit, per pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet, &c. Pœnitentiæ autem quæ ante Baptismum agi oportet, est vindicatiua, & hoc cõcedunt ipsi aduersarij, si supponunt detestationem esse actum pœnitentiæ specialis virtutis, ex proprio motiuo eius. Vnde retorqueo argumentum, detestatio, de qua loquitur Concilium, est ex motiuo charitatis, vt patet ex verbis antecedentibus. *Illiusque* (id est, Deum) *tanquam omnis iniustitia fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & detestationem, &c.* Propterea donotat motiuum, & causam odij esse dilectionem Dei: ergo illa detestatio, de qua Conc. non est actus elicitus pœnitentiæ: sed charitatis, & consequenter erit tantum imperatus, seu effectus eius, quod est intentum nostrum: neque dubium est talem detestationem sufficere, quæ concepta est de peccato ex motiuo charitatis: ergo præter eam requiritur aliquis actus iustitiæ vindicatiuæ, proprius, qui sit pœnitentiæ, quamuis simpliciter sufficiat contritio perfecta ad deletionem peccati ex motiuo charitatis: non puto tamen eam contingere sine eo quod adsit antea voluntas vindicatiua peccati.

Ex dictis manet probata 1. 2. 3. & 4. conclusio: de quarta non est controuersia pœnitentiam esse virtutem appetituum, vt omnes supponunt: alia verò illa controuersia, an imperium sit in intellectu, vel voluntate, quantum ad potentatem imperandi, est alterius loci.

Comprehenditur pœnitentiam, vt vindicatiua est.

Efficacia contritionis.

Pœnitentiæ est virtus appetitiua.

Araulicani.

19
Quinta obiectio.

Responsa Tridenti.

SCHOLIUM.

Pœnitentiam non esse actum amicitie, quia licet per eam reconcilietur quis Deo, tamen vindicta pœnitentiæ, de per se tantum respicit æqualitatem pœnæ ad culpam, & vt seruetur lex punitiua Dei.

Vlterior^e inquisitio est; sub iustitia continetur amicitia, loquendo de iustitia in communi, quia amicitia est virtus ad alterum 8. & 9. *Ethic.* Nunquid igitur actus iste pœnitendi, vel puniendi est actus amicitie? Videtur quod sic, quia amicitia est actus reconciliandi amico: talis est iste.

Item, amicitie est corrigere amicum, vt sit dignus amari, illo quod repugnat honestæ amicitie exclusio: istud vindicare est corrigere amicum, vt fiat dignè amabilis: ergo, &c. Probatio minoris, quia si tantum punitur, vt vindicetur, vel vt vindicans fatigetur, crudelitas est: ergo non est secundum rectam rationem vindicta, nisi vt ille, in quem vindicatur, corrigatur; sed hæc est amicitia: ergo, &c.

Confirmatur per Philosophum 2. *Rhet. c. 12.* vbi vult, quod differt correctio à punitione strictè accepta, in hoc, quod correctio fit correcti gratiâ, vt scilicet emendetur: punitio autem fit punientis gratiâ, vt fatigetur. Secundum videtur esse omnino crudelitas, & hoc tam in ministro, quàm in iudice: quia propter eundem finem debet minister exequi, propter quem fert iudex sententiam; quia finis eius debet esse finis mouentis ipsum, & per consequens, quod est crudelitatis in vno, & in alio.

Respondeo, *vindicare* etiam, quando est actus ordinatus, non est actus amicitie ad illum, in quem vindicatur: quia vindicta propriè respicit correspondentiam pœnæ ad culpam secundum legem, licet non concomitetur correctio ipsius puniti. Vnde, & quandoque iusta vindicta fit exterminando reum: & patet, quod non corrigendo: nec tamen crudelitatis est, vt procedit secunda obiectio, quia finis istius proximus est conseruatio legis, & vltior finis ille, qui est finis legis. Finis autem legis positæ ab homine legem ferente non est ipse legislator, vel bonum eius: sed bonum commune: propter illum ergo finem est lex, & obseruatio eius: & ita rationabilior est vindicta, in quantum est ad istum finem, quàm si esset ad bonum priuatum personæ punitæ.

In proposito autem posset dici similiter, quod lex diuina est propter bonum commune hominum, quibus data est: & punitio cuiuscumque contra legem peccantis:

6
Cap. 1.
Cap. 5.
Quid amicitia?

Correctio, & punitio quomodo differant.

7
Finis legis humane, bonum commune non legislatoris, sed legis diuinae finis est Deus.

& hoc secundum est propter obseruationem legis, & vltius propter bonum commune illorum, quibus data est lex, tandem verò propter ipsum legislatorem: & hoc idè hic, non autem in lege posita ab homine: quia hîc bonum legislatoris est simpliciter melius bono communitatis, non autem ibi. Actus autem amicitia, qui imperaret aliquam punitionem amati, vt amati, non imperaret illam, nisi præcisè propter correctionem amati: & licèt illa esset via corrigendi, tamen si alia esset via faciliùs corrigendi, amicitia, vt amicitia, magis imperaret illam aliam viam.

8

Per hoc patet ad instantiam primam, quia si per pœnitentiam reconciliatur quis Deo: tamen Deus non vindicat principaliter de illo, vt reconciliet ipsum sibi, vocando reconciliationem reductionem in amicitiam pristinam: sed vt reconciliatus imunis à pœna debita habeatur, soluta iam pœna illa quam vindicans requirit solui per se propter correspondentiam præmissam ad culpam secundum legem.

Reconciliatio, oratio per accidens sequuntur ex vindicatione.

Consimiliter ad secundam, dico enim quòd *vindicare* non est principaliter propter correctionem puniti, licèt quandoque illa correctio sequatur: sed est per se, vt ordinetur culpa per pœnam: & vt obseruetur lex punitiua, in quem transgressum est. Et cum dicitur hoc esse crudelitatis; patet quòd non: quia vltior finis est bonum commune: sed crudele esset, si staret in fine alio, quàm communi, vel quàm in fine vltimo.

Pœnitentia secundum quid est distributiva, quia à superiore, proprie tamen commutativa.

Ad confirmationem de primo Rhetor. dico, quòd corrigens corrigit gratia correcti: sed vindicans non gratiâ correcti per se, nec gratiâ sui ipsius: sed gratia legis, & vltius gratiâ boni communis; & tunc gratia sui, si est ipse finis legis, vt est in proposito.

Scot. inf. d. 46. q. 1. §. hic primo.

Est ergo iste actus iustitiæ punitiue, quæ distinguitur contra iustitiam commutatiuam, & etiam contra amicitiam. Et fortè iste actus est nobilior inter omnes actus iustitiæ in communi, excepto actu præmiationis: quia ille est proprius legislatori, & nulli alij conueniens, nisi ex commissione à iudice, quasi vice eius.

Actus vindicandi an nobilior aliis actibus iustitiæ.

Alij autem actus commutationis, amicitia, & huiusmodi, possunt conuenire regulariter quibuscunque personis: actus autem, qui excellentiori personæ est proprius, cæteris paribus est excellentior. Sed adhuc actus præmiandi excellentior est, quia cum ista excellentia communi utrobique, scilicet quòd soli principi conuenit; *premiare* habet vtrumque extremum nobilius, & scilicet meritum pro quo fit, & præmium quod confertur, & personam meritam cui confertur, quæ excellunt pœnam, culpam, & personam ream cui pœna infligitur.

Actus premiandi est nobilior actu vindicandi quare.

C O M M E N T A R I V S.

20

Vltior inquisitio est, &c. In præcedente §. definiuit actum proprium pœnitentiæ, & quòd sit virtutis specialis, & distinctus ab aliis actibus sequentibus, & quòd sit virtutis appetitiuæ, & secundum medium iustitiæ. Deinceps in hoc §. resoluit cuius iustitiæ sit, & quomodo distinguitur ab aliis speciebus iustitiæ, & potissimum ab amicitia, & iustitia commutatiua, quæ sunt species, quibus magis videtur communicare pœnitentia; nam quoad alias iustitiæ species, facilis est differentia, & magis nota ex natura medij, circa quod versantur.

Ad quæ speciem spectat actus pœnitentia.

Sententia Durandi.

Durandus in hac dist. quæst. 2. docet pœnitentiam non esse generalem virtutem, sed specialem, quia eius actus non spectat ad omnes virtutes: pertinere autem ad iustitiam non tanquam pars ad totum, seu inferius ad superius, sed esse ipsam iustitiam, qua redditur cuique, quod suum est; sic per iustitiam redditur obseruantia mandatorum, & si fiat transgressio, redditur opus pœnitentiæ in satisfactionem, fundatur in eo quòd aliàs sequeretur quòd qui frequentius peccat, haberet perfectiorem virtutem pœnitentiæ: quia frequentius pœniteat: hoc autem est incommodum, quòd homo ex lapsu crescat in virtute: sed hæc ratio ad hominem facile torquetur: quia sine sit iustitia, siue virtus distincta specialis pœnitentia eodem modo ex

Esse iustitiæ.

Fundamentum eius.

Torquetur.

acti suo perficitur, neque magis incommodum est vt homo ex peccato euadat magis pœnitens, quàm magis iustus. Alij constituunt eam sub iustitia commutatiua, alij sub distributiua. Caiet. dicit spectare ad virtutem religionis 3. part. quæst. 85. art. 1.

21
Prima conclusio.

Prima conclusio. Pœnitentia non est iustitia communis. Probatur, quia aliàs non esset specialis virtus distincta ab omni alia, communis autem sententia ponit distinctam. Alij probant, quia scilicet, nostri ad Deum nulla est iustitia, sicut neque filij ad Patrem, aut Domini ad seruum: sed hæc ratio licèt de iustitia commutatiua vera sit, quando medium habet per commutationem, tamen de vindicatiua non vsque adeò concludit. Probatur ergo aliter: actus vindicandi est distinctus obiecto formali, & specie ab actu iustitiæ, verbi gratiâ, commutatiuæ, amicitia, religionis, obedientia: ergo habet honestatem in specie diuersam ab honestate illarum: ergo est diuersa specie ab illis. Maior per se patet: quia finis amicitia est correctio amici, punitio verò respicit correspondentiam pœnæ ad culpam, obedientia subiectionem, & sic de reliquis, quæ specie distinguuntur: quia contingit aliquem esse inimicum, qui non est inobediens, & obedientem, qui non sit amicus, &c.

Prima ratio expositiua differtentia ab alia.

In dubio.

Probatur

22. *Ex varietate preceptorum, medij, & finis.* Probatur minor, quia de his sunt varia præcepta tam affirmatiua, quam negatiua, vt patet ex facta pagina, & sacris Canonibus, ac legibus: vnus autem virtutis non dantur varia præcepta, sicut neque diuersa media, quæ spectari possunt tanquam diuersi fines, & honestates. Confir-
Confirm. ex praxi confessionis. mator ex praxi confessionis, nam si quis confiteatur se iniustum esse, non idè censetur confessus inobedientiam, impœnitentiam, aut alia hæc peccata in specie: deinde quando quis furatur ob finem inobedientiæ, censetur contrahere malitiam in specie diuersam, patet etiam ex præceptis Decalogi secundæ tabulæ, vbi aliud est de honore parentum, aliud de furto, aliud de alijs, neque valet ad hæc dicere, quòd iustitia est virtus quædam generica, quæ sub se continet omnes enumeratas, sicut aliàs, hoc, inquã, non valet, quia quæritur vtrum Religio, pœnitentia, & eiusmodi, superaddant aliquam in specie honestatem? si sic, vt probat argumentum: ergo est talis in specie pœnitentia, cuius honestas nulli alteri conuenit, quam ius sub genere iustitiæ continetur, sicut charitas, & Religio: quis autem asserit charitatem nihil aliud esse, quam iustitiam? quia sic possemus omnes virtutes reducere in suum genus primum, idest, in honestatem sui generis tantum, quod esset magna confusio, & improprietas. Dices iustitiam esse vnã habitualem, quæ habet diuersos in specie actus. Contrà, iustitia produ-
Enasus reusur. citur per actus suos sicut & alia acquisita: ergo quilibet actus in specie producit habitum proportionatum, qui respiciat idem obiectum in specie, aliàs non vniocaretur cum suo habitu. Probatur consequentia: quia repugnat aliquem actum ferri extra suum obiectum formale: ergo etiam repugnat esse causam alicuius habitus, qui ad aliud obiectum formale inclinaret: aliàs certè tolluntur omnia principia diuersificandi actus, & habitus.

Circumstantia varians speciem. *Præcepta diuersa Decalogi de iustitia.*

Alia & habitus sunt eiusdem motiui.

23. Deinde, quilibet habitus dependet ab aliquo obiecto formali primo, à qua dependentia nequit abstrahere: ergo habitus ille iustitiæ debet habere aliquod tale, sed nullum creatum medium includit formaliter, aut virtualiter reliqua media iustitiæ in specie: ergo nullus vnus in specie habitus ad singula, & simul inclinaret: neque instaret licet de habitu charitatis, qui habet plures in specie actus; quia ille est infusus non dependens ab actibus, sicut dependent acquisiti: & quidquid sit de hoc, non respondet ad argumentum de diuersitate obiecti formalis, qualem non admittit charitas, licet diuersimodè circa illud variè applicatum agat. Dices, quælibet virtus agit prosecutionè circa proprium obiectum, & circa oppositum fugiendo, qui sunt actus specie distincti. Contrà, hoc nihil iuuat, quia fuga virtute continetur in prosecutione: nam accessus ad extremum contradictionis est recessus ab alio: vnde hoc ipso, quo quis velit bonum, fugit malum, & etiam in speculabilibus contrariorum eadem est disciplina, eadem scientia de priuatione, & habitu. Ita similiter omnis notio includitur in aliqua volitione, vt rectè Doctòr quæst. 1. huius §. secunda conclusio-
Charitatis idem obiectum, diuersi actus. *Responsio.* *Impugnatio.* *Fuga in prosecutione ob- uincitur virtute.*

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

Electio in intentione.

respiciat: hoc, inquam, non soluit argumentum: quia secundus includitur in priori virtute, sicut effectus in causa, sine qua nequit esse: actus autem pœnitentiæ non ita se ad actus iustitiæ enumeratos habet.

Secundò, eatenus exigitur pœnitentia ad deletionem peccati, quatenus habet honestatem propriam: & eatenus impœnitentia est peccatum speciale, quatenus recitudo pœnitentiæ, cui opponitur, est specialis: ergo pœnitentia non est iustitia in genere, sed species eius. Antecedens patet, quia pœnitentiæ actus est meritum de congruo, & dispositio ad remissionem peccati: Deus autem non acceptat nisi actum bonum laudabilem, qui imputari posset, & est ex gratia. Secunda pars antecedentis patet ex definitione peccati. Probatur consequentia: si iustitia in genere eadem esset ac pœnitentia, tunc quicumque actus iustitiæ sufficeret ad remissionem peccati: verbi gratià restituere quod iniuste ablatum est, obedire parentibus, &c. hoc autem nequit dici: ergo.

Conclusio secunda. *Pœnitentia non communicat cum amicitia.* Hæc probatur à Doctòre: patet autem ex rationibus iam positis. Est contra Sotum, aliòque Thomistas, qui dicunt consequenter, sicut pœnitentia respicit peccatum in ratione offensæ, eius finem esse reconciliationem cum Deo, qui est finis amicitie. Contrà, ratio Doctòris est: vindicta respicit finem legis, qua ordinatur culpa per pœnam præscriptam: vnde aliquando contingit talis actus per destructionem rei, vt patet in suspensione furis, & alijs similibus pœnis per legem pœnalem inductis: ergo per accidens est si concurret reconciliatio: amicitia autem respicit correctionem, qui est finis extraneus iustitiæ vindicatiuæ, cuius est intendere satisfactionem per pœnam debitam. Vnde si correctio posset alià via haberi per amicitiam sine pœna, lex amicitie, quæ intendit bonum correcti, præfereret non esse puniendum, aut vllum ei inferri detrimentum; non sic iustitia vindicatiua, quæ directè præscribit malum pœnæ in vindicationem culpæ, siue correctus inde decedat, siue non: de facto autem, licet concurrant cæteræ virtutes cum pœnitentia, vt charitas, spes, &c. non sunt confundendæ in motiuo formali inter se, aut cum pœnitentia. Per hoc patet ad obiectiones, quæ fieri possent ex Concilijs, Scriptura, & Patribus, à quibus reconciliatio tribuitur pœnitentiæ, quia loquuntur de pœnitentia, pro vt habet annexam charitatem, & alias virtutes, tam morales, vt patientiam, humilitatem, temperantiam ab inordinatis passionibus per cessationem à peccatis, & propositum emendationis, ac nouæ vitæ; quàm etiam fidem, & spem infusam, quibus voluntas ad penitendum erigitur. Deinde vt plurimum loquuntur de pœnitentia secundo modo sumpta, pro detestatione, & dolore de peccato. Ad alias obiectiones respondet Doctòr in littera.

Ex his impugnata manet opinio Caietani, qui adstruit pœnitentiam esse virtutem Religionis, aut speciem eius: quia in hoc est contrarius rationi, & D. Thomæ, quia neque D. Thomas enumerauit pœnitentiam inter actus, aut species Religionis, 2. 2. q. 81. & 82. & in 4. d. 1. §. 4. art. 7. quæstionum. 1. ad 2. docet actum latræ imperari ab actu pœnitentiæ; & d. 14. dicit

24. *Impœnitentia est peccatum speciale.*

25. *Secunda conclusio. Pœnitentia distinguitur ab amicitia.*

Finis pœnitentia.

Concurrunt alia virtutes cum Pœnitentia, non confundi.

Explicantur patres.

26. *Impugnatur opinio asserens pœnitentiam esse speciem Religionis.*

cit quòd alio modo Religio reddat debitum Deo, alio modo pœnitentia. Deinde, ratio ex dictis est manifesta: quia Religione protestamur cultum Dei, vt est primus Auctor, & Dominus rerum, ad quam spectant illi soli actus externi, qui reuerentiam, & subiectionem significant, vt sacrificium, votum, oratio, genuflexio, inclinatio, & eiusmodi: qui actus, licet imperari possunt à pœnitentia in finem remissionis peccati, aut vindicationis, vt proprius loquar, sicut imperatur actus charitatis: differunt tamen à propriis actibus ipsius pœnitentia.

27

Tertia conclusio.

Pœnitentia species iustitiæ vindicatiuæ.

Secunda probatio ex natura Sacramenti. Trident.

Tertia conclusio: Pœnitentia est iustitia vindicatiua, seu species eius: ita Doctor in tertia conclusione huius §. est ergo iste actus iustitiæ pœnitentiæ. Probata manet ex definitione assignata pœnitentiæ, quam communiter admittunt Doctores, ex Authore de vera & falsa pœnitentia; quam etiam S. Thomas *quæst. 85. art. 3.* attribuit Augustino, dicitur quòd sit *doloris, aut dolentis vindicta semper puniens in se, quod dolet commississe.* si est vindicta: est ergo vindicatiua. Secundò pœnitentia Sacramentum est tribunal iustitiæ, non alterius, quàm vindicatiuæ, vt patet ex Trident. *sess. 14. cap. 2.* vbi docet distinctionem inter effectum pœnitentiæ & Baptismi, quòd tribuat omnium peccatorum remissionem: *Ad quam tamen, inquit, nouitatem, & integritatem per Sacramentum pœnitentiæ, sine magnis nostris stribus, & laboribus, diuina id exigente iustitiâ, peruenire nequaquam possumus, &c.* Suprà autem præmisit pœnitentes tanquam reos sitti ante hoc tribunal: iustitiæ autem vindicatiuæ subiiciuntur rei. Patet etiam ex *cap. 5.* & speciatim *cap. 8.* vbi dicit Concilium, quòd spectet ad diuinam iustitiam aliter recipere in gratiam peccantem ex ignorantia ante Baptismum: aliter verò peccantem post Baptismum; ostendens pœnam remanere peccantibus post Baptismum, pro qua ordinatur opus satisfactorium, quod aliter appellat pœnas satisfactorias: quarum necessitatem ostendit ex condecencia diuinæ iustitiæ vindicantis peccatum.

28

Idem est finis pœnitentiæ, & iudicis, seu confessarij.

Idem est reus, & minister in hoc foro iudicis.

Trident.

Ex quibus argumentis: Deus ex iustitia vindicatiua ordinat peccatum per pœnam, & actus pœnitentiales in hoc Sacramento: sed idem est finis exequenti pœnam, seu ministri, & ipsius iudicis, peccator autem est minister exquens in seipsum, vel contra seipsum pœnam mediane virtute pœnitentiæ: ergo virtutis pœnitentiæ finis proprius est vindicare. Minor probatur: quia minister vt ordinatè procedat, debet procedere ex fine legis, & legislatoris, cum is sit finis potestatis ministerialis, qui est principalis causæ delegantis. Minorem illam in ea parte negarent Sotus, & Caietanus, quæ asserit pœnitentem ex commissione iudicis, tanquam personam publicam, & ministrum iudicis vindicare in seipso peccatum. Sed hoc malè & sine fundamento id negatur: cum in hoc ipso foro habeat personam accusatoris, & rei, quia iure diuino tenentur omnia sua mortalia post Baptismum commissis confiteri, vt definit Trident. *sess. 14. cap. 5. & can. 6.* & vt accusator est, respicit seipsum vt alterum, quæ reus est. Sic Princeps, qui suis tenetur legibus, punit in seipso transgressionem illarum, tanquam in priuatam personam: sic etiam se-

cum ipse dispensat in iis legibus secundum aliquos: ergo eundem esse reum, & executorem pœnæ in seipsum non repugnat: sicut in seipsum potest esse iniustus, iustitiâ late sumpta; vt quando peccat contra charitatem propriam, vt interficiendo se, aut abscindendo sibi membrum: quorum non est dominus. Præterea vindicatio peccati in seipsum est actus regulatus, & ordinatus per pœnitentiam, ad quam tenetur aliis non peccaret, eam omitendo.

29

Dices id conuenire eidem, vt reus est. Contrà, vt reus est non conuenit ipsi, nisi acceptare voluntariè pœnam; non autem exequi: ergo si tenetur eam exequi, hæc potestas deriuatur in ipsum vt ministrum, quod probatur vniuersaliter in omni lege pœnali, (quæ non continet sententiam laram saltem) cuius executio est potestas, quæ necessariò deriuatur in ministrum ex ipsa lege: aliàs certè nullum administrum ad bonum commune, aut priuatum ex ipsa esset, neque haberet potestatem coactiuam necessariam, nisi executio pœnæ ex eius auctoritate deriuaretur: ergo si executio pœnæ ex lege pœnitentiæ deriuetur in pœnitentes, tanquam veros, & solos eius ministros; sequitur sub hac ratione esse ministros principalis iudicis, & legislatoris: ac proinde non considerari punientes ex auctoritate priuata; sed ex auctoritate legislatoris.

Lex inducit potestatem coactiuam, & ministerialem.

Quod amplius probari potest ex definitione superius assignata, quæ in hoc statuit rationem pœnitentiæ, quòd sit *vindicta puniens in seipso, quod dolet commississe.* Idè enim vindicat, seu punit in seipso: quia Deus id statutâ lege in pœnam peccati exigit, cuius legis executionem remisit ipsi pœnitenti: vnde non puniret, nisi id lex præciperet.

Ex his refutatur Vasquez, qui pœnitentiam quidem affirmat partem potestatiuam iustitiæ vt sic, sicut Religio; non esse tamen vindicatiuam, commutatiuam, aut distributiua, sed speciem distinctam ab omnibus aliis assignatis sub iustitia. Ratio illius fundatur in eo, quòd pœnitens non tantum intendat medium satisfactionis, quâ ratione pertineret ad vindicatiuam, sed principalis deletionem peccati, emendationem vitæ, & eiusmodi.

30 Sententia Vasquez impugnatur.

Sed hæc sententia superius refutata manet: nam hoc conuenit pœnitentiæ, vt habeat coniunctam reconciliationem ex perfecta detestatione peccati, ex motiuo charitatis, quæ detestatio est effectus pœnitentiæ, non actus elicitus: reconciliatio autem includit destructionem offensæ, sicut est detestatio eius, & ex hoc sequitur positum emendationis: pœnitentia verò præcisè respicit peccatum præteritum, vt vindicabile per pœnam; quæ motiua sicut ex se formaliter non coincidunt, sic etiam nec ad eandem virtutem spectare possunt.

Reconciliatio est finis extrinsecus pœnitentiæ.

Formari potest argumentum in forma: pœnitentia est vna specialis virtus: ergo debet quiescere in vno motiuo speciali; illa autem diuersa sunt: ergo, &c. Deinde, detestari peccatum sub ratione offensæ spectat ad charitatem, vt ipse concedit: ergo & positum non offendendi vterius; aliàs certè non esset perfecta, & absoluta displicentiâ peccati, vt offensæ, nisi excluderet complacentiam etiam de futuro, quantum est ex se: quia complacentia,

31

Propositum emendæ spectat ad charitatem.

& displicentia respiciunt peccatum per se absolute, vt contrarium bono charitatis: præteritum autem, aut futurum non variant rationem offensæ, aut peccati, cum sint materiales tantum differentia, seu circumstantia: ergo cum charitas comprehendat illa duo, eodem modo possit se extendere ad tertium (quod est punire ex motiui satisfactio) si pœnitentia omnia hæc comprehendat: quia eadem est ratio, & repugnantia vnus, & alterius, ex simplicitate motiui formalis.

32
Responsio.

Respondet idem Author quod licet dolor de peccato fiat per modum recompensationis Deo; non tamen vt vindicta est: quia non fit vt sumatur pœna de peccato, sed vt tollatur offensa per eius retractationem, & reconciliationem cum Deo. Sicut cum amicus amico vult reconciliari, non puniendo in se offensam; sed mox tribuendo eidem honorem debitum. Sed contra, hoc est transire ad sententiam Thomistarum, quam dubio præcedenti reliquit, & impugnat ex definitione vulgari pœnitentiæ. Impugnatur etiam ex rationibus dictis, quia totum quod asseruit, specificat motiui charitatis, quæ respicit peccatum sub ratione offensæ, & de eo sola dolet sub hac ratione.

Impugnatio.

Aliud asserunt eiusdem.

Neque minus contradicit, quod subdit: peccatorem puniendo se per satisfactioem, agere ex motiui vindicationis, quod concedendum erit, inquit, Scoto: cum tamen, inquit, habeat illum actum primum, & præcipuum, qui est emendare vitam, & reconciliare se Deo; neque quoad hunc concedenda erit propriè vindicatiua.

Impugnatur.

Contra, si hic actus est ex motiui vindicatiua, & est actus pœnitentiæ: ergo pœnitentia est vindicatiua; cum nequeat transcendere formale sui obiecti. Si actus superiores vltimè sunt etiam actus pœnitentiæ, sequitur vel quod habeat plura formalia motiua, vel certè quod vtrobique transcendat, quod nequit stare. Concilium autem Tridentinum locis citatis vocat satisfactioem opus, pœnam. & cap. 5. inter alias rationes, quibus colligit necessitatem confessiois, est, quia alioquin non possent Sacerdotes imponere indignam pœnam pro peccato. & de iis agens, cap. 8. *Habeant, inquit, præ oculis, vt satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad vitam noue custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & castigationem: ergo est propriè actus vindicatiua, satisfactioem sub vtroque modo præscribere.*

Obiectio.

Soluitur.

33
Dubium mouetur.
Vindictiua reducitur ad commutatiuam.
Ratio diffinitiuæ.

Dices, Scotus pœnitentiam tertio modo sumptam dicit non esse actum virtutis specialis. Respondetur eum loqui de acceptatione pœnitentiæ, seu pœnæ, non autem de inflicçãoe eius, qui est actus ministri, qui ex motiui legis debet procedere, vt supponit etiam Doctor: & infra d. 18. Superest dubium ex litera Doctoris: nam dicit pœnitentiam esse actum iustitiæ vindicatiua, seu punitiua, quæ distinguitur contra iustitiam commutatiuam, & etiam contra amicitiam: infra autem d. 46. q. 1. iustitiam punitiua reducitur ad commutatiuam, quæ est sententia ipsius Philosophi 5. Ethic. Ergo pœnitentia, cum sit punitiua, non distinguitur à commutatiua. Et patet ratione, quia commutariua respicit æqualitatem in commutatione: punitiua autem respicit æqualitatem in commutatione inter pœnam, & culpam: ergo, &c.

Scopi oper. Tom. IX.

Respondetur, non poni iustitiam commutatiuam propriè in Deo, neque ad Deum: sed aliquo qualiter; deinde, quia commutariua respicit æqualitatem in commutatione, pœnitentia autem non seruat illum rigorem, quin elauis errare possit, vel puniendo minus, vel magis.

Responsio.
Commutariua non est in Deo.

Respondet secundò, quod punitiua reducitur ad commutatiuam; distincta est tamen: quia commutariua respicit medium propriè in rebus, & mercimoniis, seruando in commutationibus æqualitatem: punitiua autem, quia seruat æqualitatem in pœnis ad debitum culpæ, per quandam commutationem: idèd ad priorem reducitur magis, quàm ad distributiua, cuius est seruare proportionem tantum, seu æqualitatem proportionis, non autem quantitatis, idèd respicit, vt quidam dicunt, Arithmeticam proportionem: commutariua Geometricam. Loquitur ergo Doctor de commutatiua non in sua latitudine, & abstractione: sed vt est in mercimoniis. Vnde sub hac ratione comparat eam infra d. 18. *in corpore paulò post medium ad pœnitentiam, versus dico ergo, &c. asserens pœnitentiam esse commutatiuam pœnæ. Verba eius sunt:*

Secunda responsio.

Quare vindictiua reducitur ad commutatiuam?

Dico ergo, quod sicut in alijs commutationibus iustitiæ commutariua habet aliquam latitudinem, ita quod non respiciat in commutationibus indiuisibile, sed medium recte rationis: ita iustitiæ punitiua, quæ est commutariua pœnæ pro culpa, non respicit necessariò gradum indiuisibilem pœnæ correspondentem huic culpa, &c.

34

Cæterum cognoscitur medium rectæ rationis faciliùs per commutatiuam, quæ pretium altum, bassum, mediocre, in quibusdam rebus constituit, secundum quæ stat eius latitudo, quàm per pœnitentiam, quæ certè nequit attingere gradum pœnæ temporalis, in quam Deus commutat æternam, per fidem, aut cognitionem naturalem: imò neque eandem pœnam in omnibus taxat, vt patet ex canonibus pœnitentialibus, in quibus peccata, quæ leui pœnâ puniuntur, olim diuturniori, & grauiori pœnâ puniebantur. Dicit potest

Medium pœnæ faciliùs ex proportione commutariua cognoscitur.

Trident.

Tertiò, reduci ad commutatiuam, quantum ad modum seruandi proportionem, non verò vt species: sequitur enim proportionem eius, & non distributiua.

Tertia responsio.

Ex dictis patet litera Doctoris, & distinctio pœnitentiæ ab alijs. Primò ab amicitia, cuius finis est bonum amici, eiusque correctio: sed finis proximus pœnitentiæ est resarcire legem, eamque conseruare, & ordinare culpam. Finis extrinsecus est bonum commune, quod est finis ipsius legis, in quo distinguitur à crudelitate, quæ respicit finem particularem ipsius vindicantis, non conseruationem legis, aut boni communis hominum. Vltior finis eius est bonum legislatoris, qui est in re ipsa finis vltimus reliquorum; nempe Deus. In hoc distinguitur lex humana, & vindictio secundum ipsam, à vindicatione peccati per pœnitentiam: quod illius nequit legislator, aut vindex esse finis; sed bonum commune quod est perfectius: è contra in proposito contingit.

35
Sequela dictorum.

Subdit Doctor hunc actum esse nobilissimum inter omnes actus iustitiæ in communi, præter actum præmiandi: quia est actus proprius legislatoris, & Principis, neque alteri conueniens, nisi ex commissione eius: perfectio autem actus sumitur à perfectione personæ:

Finis intrinsecus, & extrinsecus pro se pœnitentiæ.

Perfectio pœnitentiæ vnde sumitur?

*Cedit actum
præmiandi.*

sonæ: actus autem præmiandi præterea respicit perfectiora extrema, inter quæ seruetur medium, nempe meritum & præmium in quo excedit actum vindicandi. Vtrique actui competit vt sit exercitium potestatis supremæ; à qua specificatur; includit enim ipsam potestatem, & motiuum eius, per quæ reducitur ad talem speciem.

36

*Similitudo di-
ctæ conclusio-
nis.*

Hanc conclusionem Doctoris non intelligerem de actu iustitiæ in communi, quæ comprehendit omnes virtutes, quæ sunt ad alterum, vt charitatem, Religionem, fidem: sed de actu iustitiæ in communi, vt distinguitur in commutatiuam: quia in sequenti §. dicit ipse charitatem excedere pœnitentiam ex perfectione sui motiui formalis; quod perinde de aliis

Theologicis proculdubio est dicendum: quæ habent Deum pro obiecto, & suâ naturâ sunt infusæ. Deinde, ex eadem ratione, qua charitas ex perfectione motiui excedit pœnitentiam, eodem modo Religio eam excedit; quia immediatius accedit ad Deum sub ratione primæ causæ, & finis, vltimi, & Domini: quamuis proximè habeat obiectum creatum: sic dicerem de iustitiâ legali, & obedientia legis, & de aliis multis. Ideo non intelligit Doctor iustitiam in communi primo, sed secundo modo: vt patet etiam §. sequenti, versus *ex hoc posset esse dubium*, &c. in fine, vbi dicit pœnitentiam non esse virtutem Theologicam, neque simpliciter perfectissimam inter illas, quæ sunt circa obiectum creatum.

*Religio ex-
cedit pœnitentiam.*

S C H O L I V M.

Pœnitentiam esse actum voluntatis, & imperfectiorem actu charitatis, quia licet hic ex pœnitentia motiuo imperetur quandoque, tamen ipsi ex obiecto, & fine magis conuenit imperare.

9

*Conclus. 5.
Pœnitentiâ
esse actum
voluntatis
ad modum
irascibilis
se habentis.*

ALIÆ conclusio est ista, quod ille actus est actus voluntatis, cuius est imperare intellectui, & voluntati; & hoc imperio pertinente ad irascibilem, & potentiam aliquam habentem in se aliquid simile virtuti irascibili: sicut enim irascibilis in sensitua suo modo vindicat, ita & illa potentia quæ imperat vindictam in parte intellectiua, habet quoddam simile irascibili: nunc autem non conuenit in parte intellectiua hoc imperare, nisi voluntati.

Ex hoc posset esse dubium de habitudine istius virtutis ad charitatem: ex quo enim ista per actum suum imperat actum charitatis, videtur esse superior charitate. Sed oppositum est manifestum, quia per se obiectum charitatis est Deus, sub ratione obiectiua nobilissima: proprium autem obiectum istius est malum vindicabile, seu reus, in quem est vindicandum. Et ex hoc patet quod pœnitentia non tantum non est virtus Theologica, vt prius argutum est: sed nec virtus simpliciter nobilissima inter illas, quæ sunt circa obiectum creatum.

*Obiectum
pœnitentiæ
malum vin-
dicabile.*

10

*Voluntas im-
perat actum
virtutis v-
nius ex mo-
tuo alte-
rius, & e-
contra.*

Ad illam ergo instantiam de vsu virtutis, dico quod voluntas secundum diuersos habitus potest vt seipsa, quasi circulariter, hoc modo, ex dilectione Dei in se, quæ est actus charitatis, potest imperare actum voluntatis vindicatiuum peccati, & è conuerso: ex actu imperatiuo vindicandi potest imperare actum dilectionis Dei in se, ad quem sequatur nolitio, vel displicentia de aliquo peccato commisso, & sic tristitia de illo peccato: ergo charitas potest vt actu pœnitentiæ, & etiam actu cuiuscumque virtutis in voluntate, vel in intellectu; & pœnitentia etiam potest vt charitate, & quacumque virtute in intellectu, & voluntate, quæ potest esse principium considerationis, & nolitionis obiecti, de quo vult causare tristitiam.

*Ad chari-
tatem ma-
gis spectat
imperare
actus alia-
rum virtu-
tum, quàm e-
contra.*

Dico ergo, quod illa est superior simpliciter, cui magis ex obiecto conuenit imperare: sed charitati ex obiecto, scilicet sine vltimo, magis conuenit vt quacumque alla virtute, quàm è conuerso: sicut semper in actibus, & potestatibus ordinatis habens finem superiorem regulariter vtitur inferioribus omnibus.

*1. Ethic. in
princ.*

*Epilogatio
dictorum q. 1.
& hac par-
te huius
quæst.*

Sic apparet de primo actu pœnitendi, siue de prima significatione huius vocabuli pœnitere, quid sit: quia velle imperatiuum, & cuius effectus, quia tristitiæ: & per quæ quali per instrumenta, quia per causas proximas tristitiæ, scilicet considerationem actualem, & nolitionem actualem alicuius obiecti; & circa quod obiectum, quia circa peccatum commissum: & à quo, quia à ministro habente commissionem puniendi à legislatore. Et propter quem finem, quia propter obseruationem legis, & vltèrius propter bonum commune: ac per hoc, quod ille potest esse actus virtutis specialis, quia cuiusdam specialis iustitiæ. Et cuius subiecti, quia voluntatis: & quam comparationem habeat ad alias virtutes Theologicas, & acquisitas.

37
Comparatur
ad alias vir-
tutes secun-
dum perfe-
ctionem.

Alia conclusio est ista, &c. Afferit pœnitentiam esse in voluntate secundum affectum irascibilis. Ex quo etiam sequitur differentiam eius ab aliis, quæ sequuntur affectum concupiscentiæ, vt sunt illæ virtutes, de quibus supra egit. Addit præterea, inferiorem esse charitate, & aliis Theologicis, neque esse perfectissimam inter virtutes acquisitas quarum obiectum est aliquid creatum. Pœnitentiã non esse infusã virtutem, infra docet responsione ad vltimum argumentum, & supponit hic. Ad rationem autem dubitandi positã de excessu pœnitentiæ supra charitatem ex eo, quod imperet actum eius. Respondet, id non provenire ex perfectione ipsius, aut sui motiui, sed ex libertate voluntaris, quæ vti potest suis habitibus reciproce, aut circulariter, imperando actum vnus ex motiui alterius: charitati autem conuenit magis ex obiecto suo imperare actus aliarum virtutum, quæ est suprema,

& immediatè operatur circa finem vltimum, ad quam reliquæ virtutes vt medium ordinantur: hinc dicitur plenitudo legis, quia omnia præcepta, & virtutes ad eam tanquam ad finem ordinantur, sine qua sunt informes, siue quoad actum in genere meriti; siue quoad habitum in esse principij meriti, ordinantis ad salutem: quia sine actu, aut imperio charitatis, nihil facit ad salutem: nequidem fides, quæ sine operibus mortua est, & tunc facit ad salutem ex Apostolo, quando per dilectionem operatur.

Perfectio cha-
ritatis.

Finis legis, &
virtutum.

Sic apparet de primo actu pœnitendi, siue de prima significatione huius vocabuli pœnitere, &c. Hic recapitulatione comprehendit dicta suo ordine, vt quod pœnitentia actualis in prima significatione sit actus imperatiuus tristitiæ, &c. Vide literam, ex qua facillè colligitur, quàm ordinatè, quàm solidè hactenus explicuit naturam huius actus in ordine ad omnes condiciones, & principia ex quibus est.

Recapitula-
tio dictorum.

Imperans non
est semper
perfectior.
Voluntas vir-
tur suis ha-
bitibus.

S C H O L I V M.

Detestationem peccati commissi esse actum virtutis, sed non specialis, sed omnis virtutis contra quam commissum est. Hic ergo actus non est iustitiæ punitiue, seu pœnitentiæ propriè dictæ. Eodem modo dicendum de acceptatione pœnæ: Ferre autem patienter pœnam, est specialis virtutis patientiæ. An pœnitentia sit actus absolutus, & efficax, vel conditionatus, vide Scotum 2. d. 6. q. 1. & 3. d. 15. Similiter potest dici; certum est esse efficacem ad destruendum habituale peccatum, non tamen vt peccatum quod commissum est, commissum non fuerit.

De secunda significatione huius vocabuli pœnitere, scilicet de eo, quod est detestari peccatum commissum, vel displicentiam habere de commissio. Dico quod iste potest esse actus virtutis. Probatum vt priùs, quia potest esse actus electiuus concors rationi rectæ. Ratio enim recta sicut dicitur complacendum esse in bono honesto, ita dicitur displicendum esse in malo inhonesto. Et ex hoc patet secunda conclusio, scilicet cuius virtutis potest etiam esse actus, quia nullius specialis, sed cuiuscumque appetitiuæ: quæcumque enim virtus inclinatur ad complacendum in bono honesto, inclinatur etiam ad detestandum, & ad displicendum de malo inhonesto opposito: vt pote castitas de aliquo inordinato contra castitatem inclinatur ad displicentiam, & humilitas de actu inordinato superbiæ, & sic de cæteris. Quælibet tamen inclinans ad talem displicentiam est virtus appetitiua, quia nihil est principium odiendi, sicut nec amandi, nisi virtus appetitiua. Et ex hoc patet, quod malè ponitur detestatio peccati actus pœnitentiæ virtutis, loquendo de pœnitentia virtute primo modo, vt est species iustitiæ: quia iste actus est multum generalior, quàm possit esse ille, qui est proprius actus pœnitentiæ iustitiæ elicited ab ea.

Qualibet
virtus dete-
statur pec-
catum con-
tra se com-
missum.
Richard. &
D. Thom.
dis. presen.

De tertio, quod est gratanter acceptare pœnam inflictam pro peccato commissio. Dico quod etiam iste actus potest esse virtutis, quia concors rectæ rationi. Et secundò, quod potest esse multarum virtutum, quarum tamen quælibet sit appetitiua, quia quicquid potest esse principium acceptandi aliquod obiectum, potest esse principium acceptandi aliud in ordine ad ipsum: per diuersas autem virtutes potest acceptari aliud, & aliud obiectum in ordine ad quod possit pœna inflicta pro peccato acceptari. Nam si ex charitate amatur Deus, ex charitate potest acceptari pœna, inquantum reductiua est ad Dei amicitiam. Si autem ex virtute spei desideratur Deus vt bonum mihi, ex virtute spei acceptatur pœna vt ordinans ad istud præmium attingibile. Si ex virtute timoris cauetur amissio vitæ æternæ, ex ipsa potest acceptari pœna, vt excludens illã amissionem. Si ex amicitia honesta ad seipsum diligit quis sibi munditiam, & innocentiam, ex illa potest acceptare pœnã, quæ soluit reatum, qui infuit.

12

Ad omnes
virtutes spe-
clare potest
acceptatio
pœnæ pro
peccato.

De quartò, scilicet patienter ferre pœnam inflictam, patet quod potest esse actus virtutis, & specialis virtutis, quia patientiæ.

38
Prima cōclu-
sio.
Pœnitentia
secundo mo-
do sumpta
actus virtu-
tū.

§ DE secunda significatione huius vocabuli, &c.
In hoc §.1. conclusio est, detestationem peccati, seu pœnitentiā secundo modo sumptam, esse actum virtutis, id est, studiosum, & secundum inclinationem virtutis: quia potest esse electius, & liber, & conformis rectæ rationi. Hæc probata est superius. est communis: de pœnitentia enim hoc modo sumpta loquuntur Patres sapissimè, & in specie Tridentinum locis citatis, *sess. 6. cap. 6. sess. 14. cap. 1. & 4.* vbi definit contritionem esse detestationem peccati.

Tuident.

Secunda conclusio est: hunc actum non esse alicuius specialis virtutis. Hanc sustinimus contra discipulos D. Thomæ *supra*, & vterius in specie probabitur *infra*, agendo de contritione in duobus sequentibus paragraphis.

Secunda con-
clusio.

Tertia conclusio est de pœnitentia tertio modo sumpta, & est similis priori, nempe posse esse actum virtutis, seu honestum, & omnium virtutum, ex quibus potest esse displicentia peccati.

Tertia con-
clusio.

Quarta conclusio, dicit pœnitentiā quarto modo sumptam esse actum patientiæ.

Quarta con-
clusio.

S C H O L I V M.

Non requiri pœnitentiā sumptam pro actu vindicatiuæ iustitiæ, ad deletionem peccati, nec actum ab illa virtute iam genita, & inexistente elicitum.

13

DE^h secundo principali, scilicet an pœnitere, vt actus virtutis, requiratur ad deletionem peccati; dico quòd non vt actus vnus determinatæ virtutis. Secundò, quòd non vt actus cuiuscumque virtutis genitæ talis, vel talis indifferenter. Et tertio, si vt actus simpliciter perfectè circumstantionatus, nunquid vt formatus, vel sufficit vt informis?

Primum patet ex dictis, quia pœnitere, secundum quamcumque quatuor significationum prædictarum sufficit, vt probatur auctoritate *Ezech. 18. & 33. Quacumque hora ingemuerit peccator, &c.* Actus autem primus, & alij non necessariò sunt alicuius eiusdem determinatæ virtutis: sed primus iustitiæ, vltimus patientiæ, duo intermedij cuiuscumque virtutis appetitiuæ.

Non requi-
ritur quòd
pœnitentia
efficiatur ab
habitu vir-
tutis.

Secundum probò, quia actus æquè perfectus secundum omnes circumstantias morales æquè est acceptus à Deo ad peccati deletionem: sed sine virtute genita potest haberi actus æquè perfectus secundum omnes circumstantias morales, sicut cum virtute iam genita: quia secundum perfectum dictamen intellectus de aliquo agibili, potest esse perfecta electio circumstantionata omnibus circumstantiis, quæ sit prima generatiua virtutis: & per consequens, actum rectum perfectè circumstantionatum, qui requiritur ad deletionem peccati, non oportet esse virtutis, vt à virtute iam inexistente: sed potest esse virtutis, vt est primò generatiuus virtutis.

Dispositio
præuia de-
letionis pec-
cati infor-
mis, conco-
mitans for-
mata.

De tertio dico, quòd actum aliquem humanum requiri ad deletionem peccati, potest dupliciter intelligi: vel vt dispositionem præuiam, vel vt concomitantem. Primo modo sufficit actus informis, imò semper est informis, quia dispositio præuia ad peccati deletionem est semper sine gratia, & charitate, à cuius solius inhærentia, & inclinatione ad actum, dicitur actus formatus. Secundo modo dico, quòd requiritur actus formatus: nam in illo instanti, in quo deletur peccatum, charitas inest, & per consequens, si actus requiritur vt concomitans, requiritur vt formatus.

C O M M E N T A R I V S.

39
Articulus se-
cundus.
Prima cōclu-
sio.

h DE secundo principali, &c. Hic est secundus articulus huius quæstionis: an scilicet pœnitere vt actus virtutis, requiratur ad deletionem peccati? Dicit primò non requiri vt actum determinatæ virtutis, vt patet ex præmissis: & ex illo *Ezechielis 18. & 33. Quacumque hora ingemuerit peccator, &c.* Dicit secundò non requiri vt sit actus procedens ex habitu: sed sufficere vt sit secundum inclinationem habitus.

Secunda con-
clusio.

Tertio tandem mouet dubium; vtùm requiratur pœnitentia vt actus formatus: vel sufficiat vt informis. Ad quod dubium respondet *infra* semper esse informem, vt est dispositio præuia ad deletionem peccati; informem intelligit, vt patet in textu, ex eo quòd non inest charitas habitualis, seu gratia sanctificans. Di-

Pœnitentia vt
præuia dispo-
sicio est infor-
mis.

cit secundò, vt est dispositio concomitans deletionem peccati, esse formatum; quia delictio peccati fit per infusionem charitatis.

Ad explicationem huius, & literæ, quam miris modis torquent moderni Discipuli sancti Thomæ, examinanda erit controuersia ad quam hic alludit Doctor, Vtùm scilicet dispositio vltima ad gratiam, nempe contritio eliciatur ab habitu charitatis: Affirmatiuam partem tueretur D. Thomas *1. 2. q. 113. art. 6. & 8.* vbi Caiet. Conradus, Medina, Sotus *in hac dist. q. 2. art. 6. & dist. 16. quæst. 1. art. 2. & lib. 2. de natura & gratia, cap. 18. Cano relect. de pœnitentia parte 1.* Valent. *2. tom. disp. 8. quæst. 5. p. 40. 42.* Vaquez *1. 2. disp. 2. 11. per totam.* vnde tueretur contritionem esse semper actum formatum, quia elicitur ab ipso habitu charitatis.

40
An contritio
elicitur ab
habitu cha-
ritatis in pec-
catore?

Sententia D.
Thomæ affir-
matiuam.

Negatiua
Doctōris, &
aliorum.

Negatiuam docet Doctor in prima respon-
sione ex conclusione ad dubium præmissum, &
in sequenti textu. D. Bon. *infra dist. 17.* Duran-
dus *ibidem quæst. prima, & in 2. dist. 28. quæst. 5.*
Henricus *qu. 5.* Suarez *4. tom. in 3. part. dist. 4.*
sect. 7. & lib. 8. de gratia cap. 12. pro ea citans
D. Thom. *1. part. quæst. 62. art. 2. ad 3. & 1. 2.*
quæstione 109. art. 2. & quæst. 112. art. 2. & 3.
parte, quæst. 89. artic. 1. quæm tuctur etiam
Capreolus *in hac dist. quæst. 2. artic. 3. ad*
primum.

41
Probatur ne-
gatiua primò.
Causalu uera
ex Scriptura
& Conciliu.

Probatur conclusio Doctōris primò, hæc
causalis est uera: idèò homo iustificatur, quia con-
teritur, ergo eius opposita non est uera: idèò con-
teritur quia iustificatur; quia daretur circulus.
Antecedens probatur: quia illa causalis habet
veritatem suam ex Scriptura & Conciliis: di-
mittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit mul-
tum, Lucæ 7. *quæ pœnitentiam egerit, aut conuersus*
fuerit uiuificabit animam suam. Ezecch. 18. &c. Et
quantum ad primam causalem, faciliè ex uerbis
Christi colligitur, càmque admittit D. Thomas
1. part. qu. 21. art. 4. ad 1. & 3. part. quæst. 49. art.
11. & sic etiam Patres tribuunt remissionem
peccatorum pœnitentiæ, seu dilectioni Magda-
lenæ, tanquam causæ. Gregorius *hom. 33. in*
Euangelia. Paulinus ad Securum *Epistola 4.* Am-
brosius *lib. de pœnitentia c. 17.* Tertullian. *lib. 4.*
contra Marcionem cap. 17. August. *in Psalm. 144.*
Propter quod dico tibi, dimittuntur ei peccata multa,
quære? quia confessus est, quia fletus, &c. Item Theo-
phylact. & Euthym. idem docent.

Peccata di-
mitti ob pœ-
nitentiam.

42
Secunda ratio.
Trident. de
efficacia pœ-
nitentiæ.

Secundò patet eadè causalis, ex Trid. *sess. 14.*
cap. 4. Fuit autem quouis tempore ad inpeirandam
ueniam peccatorum hic contritiōnis motus necessarius,
&c. & infra: docet præterea, eisi contritiōnem hanc
aliquando charitate perfectam esse contingat, homi-
nemque Deo reconciliari, priusquam hoc sacramen-
tum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconcilia-
tionem ipsi contritiōni sine sacramenti voto, quod in
illa includitur, non esse adscribendam, &c. Ex qui-
bus colligitur contritionem impetrare ueniam
peccatorum, eique, quando perfecta est, cum
sacramenti voto adscribendam esse reconcilia-
tionem hominis: sed hæc reconciliatio consistit
in iustificatione impij, quæ includit & remissio-
nem peccati, & infusionem gratiæ: ergo infusio
impetratur à contritione, & sic eius erit causa
antecedens: ergo non præsupponit gratiam, aut
remissionem: sed supponeret, si eliceretur phy-
sicè à gratia habituali, ut uolunt aduersarij, quia
omnis effectus supponit suam causam; sequeretur
ergo hominem iustificari ante contritionem,
& extra sacramentum, quod repugnat Concilio,
& dictis.

Contritio
supponitur ad
iustificationem
extra Sacra-
mentum.

43
Tertia ratio.
Ab inconuen-
nenti.

Tertiò, si uera effet sententia aduersatorum,
sequeretur quòd homo adultus iustificaretur ex-
tra sacramentum sine uilla dispositione, quod re-
pugnat doctrinæ de iustificatione impij. Probatur
sequela ex dictis: quia contritio supponit
iustificatum; præter hanc autem non est alia
dispositio, ergo. Antecedens patet: quia sup-
ponit principium elicitiuum sui, hoc est, gratia
habitualis secundum aduersarios. Dices, ut dis-
positio est, antecedit. Contrà, non potest esse
dispositio, aut aliquid agere, antequam sit, &
eliciatur, disponit enim in quantum communi-
cat aliquem effectum formalem præuium sub-
iecto, necessitatem aliquo modo ad formam, uel

Responso im-
pugnatur.

Dispositio ut
sit.

in quantum remouet impedimentum: sed hæc
repugnant ipsi, nisi in ratione entis sit: ergo sup-
ponit antequam sit, suum principium eliciti-
uum: uel ergo tunc elicitur ab habitu: ac pro-
inde eum supponit, uel ab alio: ergo non ab ha-
bitu.

Quartò idem Concilium Trident. *sess. 6. c. 6.*
non agnoscit aliam gratiam, quæ adultus ad ius-
tificationem disponatur, nisi excitantem, & ad-
iuuantem, & cap. 6. docet quomodo per diuinam
gratiam excitantem, & adiuuantem actu dispo-
natur, cap. 7. *Hanc dispositionem, inquit, sex præ-*
parationem iustificatio ipsa consequitur, quæ non est
sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & re-
nouatio interioris hominis, &c.

Ergo ex Concilio nulla gratia antecedit ius-
tificationem peccatoris, nisi excitans, & adiuuans
ad dispositionem adulti, quam ipsa iustificatio
consequitur: iustificatio autem. includit ha-
bitualem gratiam: & cap. 8. *Gratis autem iustificari*
idèò dicimur, quia nihil eorum quæ iustificationem
precedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis
gratiam promouentur; iustificatio autem gratia est
habitualis in parte: ergo non antecedit opera
dispositionis, sed sequitur. Deinde *cap. 7.* dicit
hanc gratiam partiri singulis secundum propriam
cuiusque dispositionem, & operationem. Ex
quibus constat sequi ad dispositionem, non an-
tecedere: ergo ab ipsa non elicitur ipsa dispo-
sitiō. Item *can. 3.* requirit ad actus fidei, spei, dile-
ctionis, & pœnitentiæ (in quibus *cap. 6.* statuit
dispositionem ad iustitiam) tantum præuenientem
Spiritus sancti inspirationem, & adiutorium.
& Canon 4. docet liberum arbitrium coo-
perando Deo excitanti, & uocanti se disponere,
& præparare ad obtinendam iustificationis gra-
tiam.

Aliqui distinguunt in gratia rationem generi-
cam, & specificam: sub ratione generica alle-
runt infundi, ut homo conteratur, & sic esse
principium contritionis, sub ratione specifica
sequi dispositionem. Hæc distinctio Chimærica
est: quomodo enim ratio generica infundi, aut
esse potest sine specifica; ergo si secundum unam,
secundum aliam etiam supponitur ad dispositio-
nem. Alij, ut supra dictum est, recurrunt ad
prioritatem in diuerso genere causæ efficientis,
& materialis, dicentes gratiam, ut infunditur,
esse principium effectiuum dispositionis, ut re-
cipitur in subiecto præsupponere contritionem.
Sed hæc iam impugnata sunt. Præterea seque-
retur quòd gratia non infunderetur animæ ante-
quam produceretur contritio, ac proinde in esse
separato esse principium contritionis, quòd non
concedunt aduersarij, neque ex principis scho-
læ suæ admitti potest; asserunt enim accidentia
per subiectum indiuiduari: neque pœnitentiam
agere posse sine eleuatione ad actum superna-
turalem, qualem ponunt esse contritionem ple-
rique. ergo prius gratia inest subiecto, quam
agat: & consequenter etiam in genere materia-
lis causæ supponitur contritioni, si est princi-
pium eius.

Alij respondent secundum prioritatem natu-
ræ mutuum eo modo quò dicuntur *causæ esse sibi*
inmicem causæ. Sed hæc responsio facilis est im-
pugnatio: ex doctrina de causis, quia effectus
causæ efficientis nunquam producit suam cau-
sam, aut disponit ad ipsam, aut eidem supponi-

44
Quarta ra-
tio.
Gratia exci-
tans tantum
præsupponitur
ad contritiō-
nem peccato-
ris.
Trident.
Iustificatio
consequitur
dispositionem.

Iustificatio
cur gratia fit.

Sequitur mē-
suram dispo-
sitionis.

Ad dispositio-
nem sola in-
spiratio, &
adiutorium
requiritur.

45
Responso.

Reicitur.
Gratia ne-
quis in gene-
re, sine specie
esse.

Secunda re-
sponso.

Impugnatio.

Ut est in sub-
iecto præsup-
poni ad con-
tritiōnem.

Tertia respo-
sio reicitur.

Effectus non
producit cau-
sam efficien-
tem suam.

tur: aliàs effeet, antequàm effeet. Dicunt aliqui contritionem quamuis non exiſtat poſſe diſponere, ſicut materia non habens exiſtentiam propriam cauſat, & hæc reſponſio eſt iuxta vulgarem ſententiam aduerſariorum, quæ negant materię propriam exiſtentiam. Sed quidquid ſit de hoc, falſum eſt in propoſito: quia forma ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, nihil cauſat in omnium ſententia, niſi exiſtat: diſponere materiam eſt effectus formalis phyſicus diſpoſitionis: ergo, &c. Has reſponſiones ſubindicare tantùm volui, non impugnare ex propoſito, quia ſunt euaiſiones contra prima principia, quas facile eſt repellere variis modis; neque rationes ad oppoſitum maioris ſunt momenti.

Prima eſt ex illo Ioannis quarto, *non quaſi nos dilexerimus Deum: ſed quoniam ipſe prior dilexit nos*, &c. diligit autem Deus infundendo gratiam habitualem: ergo priùs infunditur, quàm nos diligimus Deum. Reſpondetur Apoſtolum loqui de dilectione, quã Filium ſuum dedit pro nobis. Intelligi etiam poteſt de dilectione electionis, & vocationis. Alia loca adducunt, quibus dicitur fides operari per charitatem, gratiam, & Spiritum ſanctum infundi nobis, vt conuertamur, vt dicit Arauſ. Reſpondetur hæc omnia, & ſimilia, referri ad gratiam actualem, ſeu adiutorium gratię excitantis, & adiuantis, vt eſt ſtylo, & intento tam Patrum, quàm Conciliorum, quàm Scripturę conſtat.

Argumentantur à ratione primò, quia non eſt in potentia voluntas ad producendum actum vitalem contritionis, niſi eleuetur per gratiam habitualem. Reſpondeo negando antecedens. Secundò, quia contritio non eſt meritoria de condigno niſi eliciatur à gratia habituali. Ad hoc patet ex dictis: concedo contritionem peccatoris vt eſt diſpoſitio, non eſſe meritum de condigno, ſed de congruo. Tertiò, quia nullum aliàs inconueniens, aut repugnantia ſequitur ex hoc, negatur, quia deſtruit principia naturalia & ſupernaturalia.

Ex his patet intentum Doctoris, & ſententia tam in prima conſeſione præmiſſa, quàm in ſecunda, in quibus ſolùm quaerit de ordine contritionis ad gratiam habitualem, & charitatem præciſè, & quomodo, & quando ſit actus formatus charitate habituali, & quando informis: quia de hac informatione agunt antiqui Theologi, ſub qua non comprehendunt gratiam actualem, aut adiutoria, quæ poſſunt communicari iuſto, & iniuſto: ſed informationem per gratiam ſanctificantem, quæ eſt iuſtitia, & excludens peccatum formaliter. His ergo primùm poſitis, facilis eſt via ad explicationem ſequentis §. quæ eſt continuatio textus; ſed propter incidentem controuerſiam de ſententia eius, ſubdiuiſit Scholiaſtes ipſum à priori, vt ſcholio appoſito illuſtraretur, & vindicaretur: eſt namque declaratio prænullum conſeſionum.

Obiectio ex
ratione ſolui
tar.

47
Cõcluſio Do-
ctoris præmiſ-
ſis, & ſequentis.

SCHOLIUM.

Carpitur Scotus in hac litera, quòd aſſeruerit ultimam diſpoſitionem ad gratiam eſſe ex nobis; quod Pelagianum ſapit. Ita Soto hęc qu. 2. art. 5. & alij. Sed hoc calumnia eſt. Scotus enim 1. d. 44. n. 4. ait quemlibet peccatorem ſaluari poſſe, quia (inquit) poteſt Deum ſua gratia præuenire, & infra d. 20. qu. vnic. ait eſſe opus Dei, non hominis, pœnitentiam fructuoſam inſpirare, & d. 22. art. 2. ait, Deum propter merita mortificata, citiùs dare gratiam ad reſurgendum, & quodl. 14. a. 1. ait hominem non poſſe ſe diſponere ad fidem, & 2. d. 9. qu. 2. n. 14. ait hominem non poſſe efficere ultimam diſpoſitionem ad formam ſupernaturalem. Vide eum quodl. 17. art. 1. ſin. ubi idem hæret, & qu. 1. quodl. & 1. d. 17. q. 2. & hęc qu. 3. & alibi ſæpe. Dum ergo ait hęc, ex puris naturalibus, &c. tantùm excludit gratiam habitualem, quia tantùm agit an diſpoſitio præuia informis ſufficiat. Secundò, cum Vega, qu. 11. de iuſtific. & Angles 4. qu. 1. de eſſent. pœnit. art. 6. non refert illa verba, ex naturalibus, ad voluntatem, & ſic non negat requiri gratiam ad eius actum, in xta primum ſolut. Explicatur D. Thom. 2. d. 28. art. 4. dicens ex ſolo libero arbitrio hominem poſſe ſe preparare ad gratiam gratificantem. Sic etiam Vaſq. 1. 2. d. 186. cap. vlt. explicat Scotum, dicentem voluntatem ſecundum naturalia mouere intellectum ad credendum quòd tantùm excludat habitum gratiæ. De quo in materia de gratia. Scotus ergo non voluit attritionem delectiuam peccati per vires natura haberi, quod eſt contra Arauſ. 2. can. 4. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5. Carpitur etiam Doct. à Soto d. 17. qu. 2. art. 2. & alijs, quòd hęc requirat durationem & intenſionem ad actum pœnitentiæ: ſed primò falſum eſt de intentione, quia de hac nihil dicit hęc: de duratione etiam loquitur dubitatinè ſi (inquit) aliqua diſpoſitio ſufficit, maximè hæc. Secundò ait dari gratiam in ultimo inſtanti, vel in alio termino ad quem Deus determinauit attritionem durare. Dubitat ergo tantùm quis ſit ille terminus, quia non eſt certum eſſe primum inſtans, quia multi tenent oppoſitum. Baſſol. Tartar. & Alm. hęc. Palud. d. 17. qu. 1. art. 5. con. 7. Caiet. tom. 1. opuſc. tr. 4. qu. 1. & Greg. 2. diſp. 3. qu. 1. art. 2. Vaſq. 1. part. diſp. 229. cap. 10. tenent actum voluntatis non poſſe durare, tantum vno inſtanti. Tertiò, regulariter requiritur duratio in attritione, quia incipitur ab imperfectiori: quòd verò contritio inſtantanea, habet Doct. expreſſè infra d. 20. con. 1. & ad 2. & 4. Friuola ſunt itaque Thomiſtarum circa hoc cenſuræ, & quòd clamant aliqui dari poſſe iuxta hanc opinionem ſtatim, in quo quis non poſſet ſe ſaluare, non tangit Scotus: quia, vt dixi, hanc non tenet: & eam tenentes facile dicerent, non requiri tempus ad attritionem, quando eſt impoſſibile habere illud, ſic illi ſaluant D. Thom. 3. p. q. 87. art. 1.

Quæſtio re-
ſponſio.

46
Prima obie-
ctio.

ſoluiur.

Varia benefi-
cia dilectionis
diuina in pec-
catoribus.

Alia loca ex-
plicamur.

1. 2. qu. 113. art. 5. ad 3. & 4. d. 17. qu. 2. art. 2. qu. 6. dicentem, ad contritionem requiri distinctam peccatorum recognitionem. Dicunt enim hoc non requiri in fine vite, quia est impossibile. Canus ergo, qui relect. de pæn. p. 10. vocat hanc opinionem errorem Scoticum, dupliciter errat, quia nec Scoti, nec error est. Sed ipse censura parvifacienda.

AD¹ huius intellectum sciendum, quod peccator in peccatis existens eo modo, quo dictum est in precedenti quaestione art. 1. peccatum manere post actum, potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensivum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersivum à Deo, & ut impeditivum præmij, & ut inductivum supplicij, & sub multis talibus rationibus: & potest voluntas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multis illud peccatum sic consideratum detestari, & ille motus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiæ. Potest etiam ista detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis: non est enim verisimile, quod necesse sit propter peccatum istud remanens, actum quemcumque circa peccatum commissum esse defectivum in aliqua circumstantia morali. Iste autem motus dicitur attritio, & est dispositio, siue meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis: quæ sequitur in ultimo instanti alicuius temporis, in quo tempore ista attritio duravit.

Nec est certum, si Deus talem attritionem velit esse dispositionem ad iustificationem, nisi sit perfectè moraliter circumstantionata, saltem si est aliqua circumstantia inordinate circumstantionata, non est dispositio ad iustitiam, quia tunc est actualiter offendens. Sed si est tantummodò carens aliqua circumstantia debita ex inconsideratione intellectus, vel omissione voluntatis, quantum ad illam circumstantiam, tunc dubium est, si disponat sufficienter ad iustitiam. Sed si est attritio perfectè circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam: in termino, inquam, quem Deus præfixit debere esse terminum illius motus attritionis, quam usque tunc vult continuari: vel enim oportet dicere quod iustificetur peccator sine omni dispositione sufficiente de congruo ex parte eius: & per consequens difficile est saluare, quod apud Deum non sit acceptio personarum, ut dictum est lib. 2. dist. 6. quæst. 2. vel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam iustificationem, quam ista attritio perfectè circumstantionata in genere moris: ut tunc in ultimo instanti, vel aliquo, usque ad quod Deus determinavit attritionem debere durare, ad hoc, ut sit meritum de congruo ad iustificationem, infunditur gratia, & tunc simpliciter deletur peccatum.

Et si manet idem motus contra peccatum in esse naturæ, & moris, qui priùs, idem motus, qui priùs fuit attritio in illo instanti, fit contritio: quia in illo instanti fit concomitans gratiæ, & ita actus formatus, quia habens secum charitatem, quæ est forma actus, ut hic loquimur.

Ibi tamen oportet distinguere signa naturæ, inter actum, ut est talis in esse naturæ, & moris, & inter charitatem, & inter actum, ut est formatus: quia in primo signo naturæ est ibi actus talis, in secundo charitas, in tertio actus formatus à charitate iam inclinante, & inhærente: & sic attritio fit contritio sine omni mutatione reali ipsius actus.

Contrà, ergo non per contritionem deletur culpa, quia non est contritio, nisi in tertio signo naturæ, & in secundo deletur: neque etiam per contritionem illam, ut per meritum, quia sequitur illam deletionem. Potest ergo dici, quod Deus disponit per attritionem in aliquo tempore, tanquam per aliquod meritum de congruo, in aliquo instanti dare gratiam, & pro illa attritione, ut pro merito iustificat, sicut est meritum iustificationis. Et licet non continuaretur idem actus circa peccatum in genere naturæ, & moris, qui priùs; adhuc in illo instanti infunderetur gratia, quia iam præcessit meritum sufficiens de congruo.

Esto enim, quod in ultimo instanti intellectus, & voluntas cessent à præterito actu, convertendo se ad aliquem alium actum impertinentem: quare non iustificabitur iste in ultimo instanti, sicut alius habens in illo instanti actum, quem priùs habuit? Ille enim, qui in illo instanti habet actum, per actum huius, ut in illo instanti, non iustificatur: sed per actum, ut præcessit in tempore, & hoc modo, habuit alius actum illum. Et secundùm hoc, diceretur quod non oportet ad deletionem peccati continuari aliquem actum pœnitentiæ, neque formatum, neque informem: sed tantummodò in tempore præcedere usque ad istans actum pœnitentiæ informem.

14
Vide Leu-
chet 1. d. 17.
qu. 1. §. Si
dicatur.

Fortè tãtùm
petit dura-
tionẽ & in-
tensionem,
quãdo inci-
piit dolor si-
ne gratia,
quã concur-
rẽte, statim
dat effectũ,
ex ipso Scot.
d. 16. qu. 1.
§. Ad pro-
positũ, &
d. 20. §. In
ista, & ad
secũdũ &
quartũ, ubi
expressè ait
esse possibile
cõtritionem
in instanti.

15
Attritio si-
ne sui mu-
tatione sic
cõtritio, ad-
veniente gra-
tiã.
An contri-
tio præcedat
vel sequatur
peccati
deletionem.

16

Sed quid, si in illo instanti ponat obicem? sicut enim potest tunc habere actum impertinentem, ita oppositum. Diceretur, quod non potest ponere obicem, quia iam meruit ut in illo instanti detur sibi gratia. Sed hoc nihil est, quia etsi non possit quis in instanti præmiationis post meritum de condigno ponere obicem, ut in instanti mortis non potest quis demereri (tunc enim merito suo debet reddi impeccabilitas.) tamen quia meruit de congruo, potest ponere obicem in illo instanti in quo reciperet terminum meriti de congruo si non esset obex: & sicut in termino meriti de congruo potest non habere illud quod meruit, quia ponit obicem, ita est verisimile quod nisi continuet in illo instanti actum similem in genere moris, non habebit illud ad quod talis actus disponit meritorie de congruo. Et ideo prima via videtur rationabilior, scilicet quod per actum pœnitentiæ informem, sed plenè, vel semiplenè circumstantionatum in genere moris, deletur peccatum, ut per dispositionem præuiam, & meritum de congruo per actum autem pœnitentiæ, qui est formatus, & dicitur contritio, deletur, ut per actum concomitantem.

Et cum arguitur, contritio ut contritio sequitur deletionem; Respondeo, actus qui est contritio, in eodem instanti temporis præcedit natura deletionem, licet ut contritio, hoc est, ut formatus, sequatur deletionem ordine naturæ; & sic debet concedi in sensu diuisionis, quod per actum, qui est contritio, deletur peccatum, ut per dispositionem omnino proximam: nec est inconueniens, imò conueniens dispositio-nem proximam simul esse cum forma, ad quam disponit.

C O M M E N T A R I V S.

48
Textus Do-
ctoris.

Ad huius intellectum, &c. Sciendum, quod peccator in peccatis existens eo modo, quo dictum est in precedenti quæst. art. 1. peccatum manere post actum, potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum ut offensivum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersivum à Deo, & ut impedivum præmii, & ut inducivum supplicii, & sub multis talibus rationibus; & potest ipsam sub aliqua illarum rationum, vel sub multis, illud peccatum sic consideratum detestari, & ille motus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiæ. Potest etiam ista detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis, &c.

Hanc sententiam Doctores conclamant moderni esse Pelagianismum, vel semipelagianismum: neque secus contra Doctorem videntur argumenta Patrum, & Conciliorum, quam iidem viderunt Pelagianos. Animum addit nescio quæ aliquorum nostrorum hac in parte trepidatio, & variæ responsiones, quæ textum Doctores extra scopum ad discursus, & quæstionis, ac responsionis ab eo positæ, quam hinc declarat, extraxerunt.

In primis Vega de iustificatione quæst. decima & 11. illa duo, quibus fundatur calumnia, nempe ex naturalibus cum communi influentia, refert ad intellectum tantum, & non ad voluntatem, quasi intellectus ex puris naturalibus, cum communi influxu, possit proponere voluntati peccatum ut detestabile. Quem sequitur Angles

in 4. quæst. prima de essentia pœnitentiæ art. 6. Tartaretus cedit quæstioni, & ita explicat textum, prout aduersarii volunt: nempe illum motum peccatoris esse ex naturalibus, fingens hanc controuersiam esse inter Doctorem, & Nominales, illis assentibus necessitate auxiliij specialis ad pœnitentiam, illo negante: sed complicat quosdam terminos, vnde ambiguum sit quod velit. Delfinus, in tractatu de iustificatione, intelligit per influxum generalem comprehendere auxiliium speciale. Fautentius hanc rem fusiùs prosequens in quarto in hac loco dist. 14. & plura

Angles.
Tartaretus.
Delfinus.
Fautentius.

loca ex Doctore congerit pro necessitate gratiæ. Videtur autem eò reducere decisionem, quod Delfinus, ut per influxum generalem comprehendatur auxiliium speciale gratiæ: quod dicit à Doctore eo sensu putat, quo excludatur auxiliium, quod alij intelligunt physicè prædeterminans, in quo statuunt rationem, & efficaciam auxiliij specialis, seu specialitatem, ut ita dicam, auxiliij.

Interpretationem huius loci veram dedit Scholiastes, in primo loco præmissi scholij; quæ facile est confirmare ex ipso textu, cuius ille planus est sensus. Nam in hoc articulo secundo tria quærit. Primò verum ad remissionem peccati requiratur actus virtutis determinatæ. Secundò verum requiratur actus genitus ex habitu. Tertio si ut actus simpliciter perfectè circumstantionatus, nunquid ut formatus, vel sufficiens informis? Ad has quæstiones suo ordine responderet ad duas primas negatiuè. Ad tertiam verò respondet cum distinctione: primò asserens quod actus pœnitentiæ, ut est dispositio præuiam ad remissionem peccati, semper est informis, sine charitate, & gratia habituali, à cuius totius, inquit, inhaerentia, & inclinatione ad actum, dicitur actus formatus, &c. Hanc conclusionem abundè probauimus in precedenti commento. Alterum membrum distinctionis est, loquendo de actu pœnitentiæ, ut est dispositio concomitans remissionem peccati, esse formatum: nam in instanti, quo deletur peccatum, charitas inest, & consequenter si requiritur ut concomitans, requiritur ut formatus.

In sequentibus autem declarat illas duas conclusiones, quomodo nempe actus sit præuius ad remissionem peccati per modum dispositionis, & quomodo sit concomitans. Ad huius intellectum, inquit, sciendum, &c. quod peccator in peccatis existens, eodem modo, quo dictum est in precedenti quæstione art. 1. peccatum manere post actum, potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensivum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersivum à Deo,

49
Scholiastes
interpretatio
præferitur.

Scopus Doct.
& litera.

Distributio,
& ordo quæ-
stionis, &
scopus.
Conclusiones
Doctores.

50
Declarat prin-
cipales conclusio-
nes.

et vi impeditiuum præmij, & vi inducivum supplicij, & sub multis talibus rationibus: & potest voluntas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multis illud peccatum sic consideratum detestari, & ille motus potest continuari, & intendi anse infusionem gratiæ. Potest etiam ista detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis: non est enim verisimile, quod necesse sit propter peccatum istud remanens, actum quemcumque circa peccatum commissum esse defectiuum in aliqua circumstantia morali. Iste autem motus dicitur attritio, & est dispositio, siue meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis, quæ sequitur in ultimo instanti aliquis temporis; in quo tempore ista attritio durauit.

§ 1

Hoc est certum, si Deus talem attritionem velit esse dispositionem ad iustificationem, nisi sit perfectè moraliter circumstantionata, saltem si est aliqua circumstantia inordinate circumstantionata, non est dispositio ad iustitiam, quia tunc est actualiter ostendens: sed si est tantummodo carens aliqua circumstantia debita ex inconsideratione intellectus, vel omissione voluntatis, quantum ad illam circumstantiam, tunc dubium, si disponat sufficienter ad iustitiam: sed si est attritio perfectè circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficienter ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam, in termino, inquam, quem Deus præfixit, debere esse terminum illius motus attritionis, quam usque tunc vult continuari: vel enim oportet dicere quod iustificetur peccator sine omni dispositione sufficienter, de congruo ex parte eius, & per consequens difficile est saluare, quod apud Deum non sit acceptatio personarum, ut dictum est libro secundo dist. 6. quæst. 2. vel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam iustificationem, quam ista attritio perfectè circumstantionata in genere moris: ut tunc in ultimo instanti, vel aliquo usque ad quod Deus determinauit attritionem debere durare, ad hoc, ut sit meritum de congruo ad iustificationem, infunditur gratia & tunc simpliciter deletur peccatum, &c.

§ 2

Diuisio textus in sua membra, & dispositio.

In primis distribuendo hanc doctrinam in sua membra, dicit peccatorem posse ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensiuum Dei, & ut contra legem diuinam, nempe reuelatam, & ut auersiuum à Deo, & ut impeditiuum præmij: & ut inducivum supplicij. Hæc propositio constat pluribus prædicatis distinctis, vel etiam copulatis, vt volueris, quæ omnia referuntur ad illud idem subiectum, nempe ad intellectum, vt ex naturalibus cum communi affluentia potest considerare peccatum secundum hæc motiua. De voluntate autem subiungit sine illa limitatione ex naturalibus cum communi influentia: quod possit detestari peccatum sub aliquo, aut pluribus istis motiuis: ergo fundamentum calumniæ obiectæ est tantum ex parte intellectus.

§ 3

Dicitur calumnia ut ex parte intellectus subiicitur. Regula poenitentia est fidei.

Sed neque in hoc etiam est tale fundamentum, quia in quæstione sequenti docet expressè, vt videbimus, fidem diuinam esse regulam poenitentia, & neque posse esse notum creaturæ Deum esse finem suum sub propria ratione per lumen naturale sine reuelatione, & fide, sicut neque virtutes euangelicæ possunt esse notæ, vel habere regulam notam lumine naturali: In virtutibus enim, inquit, aliqua sunt possibile naturæ humane ordinabiles ad finem sub ratione superiori quam sit cognitio huius status, &c. Quod exemplificat de paupertate, castitate, & obedientia.

Sic etiam dicit infra regulam poenitentia esse reuelatam, & notam ex Euangelio, Poenitentiam agite, Matth. 5. & supra §. Hic dicitur in secunda Regula, &c. Alia, inquit, regula respiciens peccatum detestandum tantummodo est nota ex reuelatione, scilicet quod peccatum est detestandum, in quantum est Dei offensiuum, vel in quantum auersiuum à Deo, vel impeditiuum acquisitionis Beatiudinis, vel in quantum inducivum finalis miseria, &c. Ecce hic exprimitur eadem concipiendæ contritionis præmissa motiua, offensionis diuinæ, auersionis, impeditiois præmij, inductionis supplicij, tamquam, quæ necessariò cognosci debent ex regula fidei, & reuelationis: ergo per particulam illam ex naturalibus cum communi influentia, &c. positam ex parte subiecti, nempe intellectus considerantis, non intendit Doctor excludere gratiam, & habitum, aut actum fidei ab intellectu, aut gratiam reuelationis, neque alia adiutoria tam intrinseca, quam extrinseca, in ordine ad talem considerationem per ipsum necessaria: neque consequenter intendit ita strictè loqui de natura, aut intellectu, vt præcindit ab his adiutoriis, sed tantum iuxta scopum quæsitum & responsionis datæ vt solum excluditur iustitia inhærens in voluntate, ad quam actus poenitentia ex his motiuis conceptus est dispositio præuia, & informis, ante remissionem peccati.

Motiua contritionis ex sola fide cognita.

Confirmatur, quia Doctor hic agit de poenitentia peccatoris adulti, & fidelis, quæ est dispositio præuia, quam consequitur remissio peccati, & quam vocat ipse meritum de congruo, & acceptatum à Deo, & præscriptum lege, & per se intentum efficaciter à poenitente per modum satisfactionis taliter præscriptæ, & ad finem deletionis peccati. Hæc omnia necessariò supponunt fidem: ergo nihil minus intendit Doctor, quam intellectum ex puris naturalibus posse hæc omnia cognoscere, & proponere practicè voluntati, tanquam regulam operandi: vnde patet eum præcisè loqui de intellectu ex naturalibus, &c. quatenus excluditur illa forma charitatis inhærentis, à qua habent actus tam fidei, quam aliarum virtutum, esse formati, & haberi causas sufficientes ex parte intellectus, & etiam voluntatis respectu dispositionis, ad quam consequitur remissio peccati absque eo, quod charitas habitualis influat in istum actum dispositiuum, vt excludat opinionem illam, quam superiori capite impugnauimus, & ostendat actum, vt informem, & sequi ad prædictas causas per se eius, & sic in ultimo instanti inferre per modum meriti de congruo, & dispositionis præuix à Deo acceptæ, remissionem peccati, & infusionem gratiæ per modum causæ ea ratione, qua ipsa dispositio ex diuina acceptatione est causa. Sed dices, quid ergo intendit per illa verba ex naturalibus cum communi influentia? Respondebitur infra: sufficit pro nunc probare quod per hoc non excludit gratiam supernaturalem requisitam ad actum fidei diuinæ ex parte intellectus.

§ 4

Confirm. Agit de poenitentia fidelis adulti, & peccatoris.

Fundatur in fide.

Excluditur sola charitas habitualis.

Probatur secundò minus excludi ex textu à voluntate gratiam præuenientem, & adiuuantem, in ordine ad actum detestationis peccati, qui sit talis dispositio, de qua loquimur; sic non potest secundum principia explicata Doctoris excludi ab intellectu, cui additur illa clausula ex naturalibus, &c. à voluntate autem in toto textu nihil excludit, nisi gratiam sanctificantem, quam

§ 5

Non excluditur gratia præueniens à voluntate.

Nihil excludit sextus à voluntate praefer habitum gratia.

Fallax argumentum.

56

Non excludit gratia praeuenientem.

Detestatio peccati ex motiuo offensa diuina, & auersionis.

Est actus elicitus charitatis supernaturalis.

57

Spes manet habitualis in peccatore.

58

Debet contritio esse circumstantionata.

quam dicit solum in esse simul cum remissione peccati. Vnde ergo suppetit vel apparet fundamentum eam excludere à voluntate gratiam praeuenientem? si quis ita in scholis discurreret: actus disponens perfectè ad remissionem peccati est praeuius ad infusionem gratiae sanctificantis: ergo non est ex gratia Dei praeueniente, nemo admitteret; & meritò, quia nec fides, nec ratio id admittit. Antecedens dicit solum Doctor, vt excludat influxum gratiae sanctificantis in illum actum. Consequentiam verò inferunt aduersarij: sed qua lege? nullà sanè, quae inuitatur principiis assertis Doctoris.

Quod probo eadem euidencia, qua primum probatum est. Detestatio peccati ex duobus primis motiuis intrinsecis (de his enim agit Doctor, qui docet in praecedenti paragrapho, & quaestione, saepius causam proximam tristitiae esse detestationem seu displicentiam peccati ex motiuo formali illius virtutis, ex quo concipitur) supra expressis auersionis à Deo, & offensionis diuinæ ex principiis Doctoris sunt actus diuinæ charitatis supernaturalis, vt in articulo primo huius quaestionis probatum fuisus contra eos, qui dicunt hunc actum esse proprium virtutis poenitentiae, saltem ex assertionem iterata Doctoris saepius in dicto articulo, est actus charitatis. Similiter duo vltima determinant obiectum & actum spei; sed nihil magis est contra Doctoris doctrinam, quam dicere, quòd voluntas ex natura sua, aut virtute naturali secluso adiutorio supernaturali, possit attingere hos actus, aut motiua eorum, vt patet ex 3. dist. 26. & 27. d. 34. & in primo d. 17. quaest. prima, & in quarto dist. 6. quaest. 10. Ad tertium pro opinione, vbi dicitur habitum supernaturalem esse simpliciter potentiam, non ita acquisitam, & quaest. prima prologi per totam, & aliàs saepissimè: secundum quae principia, quae ipse tradit tanquam certa de nde, debet sententia intelligi, vt dicit hic voluntatem detestari peccatum posse ex motiuo charitatis, & spei, & comprehendit specialem Dei concursum ad tales, qui eliciuntur secundum inclinationem charitatis, & spei, vt voluntas est informis ante remissionem peccati, & sine habitu charitatis.

Accedit ex principiis Doctoris, quòd spes maneat in peccatore secundum habitum, quando non est peccatum contra ipsam virtutem, & deperditur demeritoriè tantum gratia sanctificans, quae est charitas; quod & hic supponit, asserens restitui gratiam cum remissione peccati in iustificatione peccatoris: & in articulo praecedenti §. De secunda significatione, &c. dicit detestationem peccati elicitam ex motiuo spei esse sufficientem poenitentiam, quantum est ex parte displicentiae requisitae: ergo nihil minus hic intendit, quam voluntatem posse habere talem motum, & displicentiam esse sola virtute naturali.

Tertio probatur ex ratione subiuncta, *Potesit etiam, inquit, detestatio esse totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis.* & infra: *nec est certum, si Deus talem attritionem velit esse dispositionem ad iustificationem, nisi perfectè moraliter circumstantionata.* Et infra: *si est attritio perfectè circumstantionata in genere moris (id est, actus boni) videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam, &c. Et infra: nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam*

iustificationem, quam ista attritio perfectè circumstantionata in genere moris.

Inter has circumstantias requiritur ex mente Doctoris, & sententia constanter asserta, vt sit actus elicitus à charitate, vel certè relatus in finem eius, & imperatus ab ipsa; hoc autem nequit fieri viribus naturae, seu à sola voluntate secundum virtutem innatam iuxta principia Doctoris citata in ratione proximè praemissa: ergo non intendit hic voluntatem posse se disponere ad iustificationem ex propriis, & solis viribus naturalibus. Maior probatur ex paragrapho sequenti, in qua comparat actum proprium poenitentiae, & charitatis ad inuicem circulariter, secundum perfectionem, vt se mutuo imperant, & dicit vtriusque actus esse mutuam excellentiam, & ex contemplatione & sola charitate Dei posse innasci maximam tristitiam, quae facit ad remissionem peccati. Et supra in articulo praecedenti §. *Alia conclusio est ista, &c.* subdit habitudinem poenitentiae actualis ad charitatem, quae ipsam imperat, aut à charitate imperatur, cui magis ex fine suo competit imperare.

Vnde infra distinct. 20. quaest. vnica in probatione secundae conclusionis argumento secundo. *Secundò, inquit, ad hoc, quòd displicentia valeat, & sit ordinata, oportet quòd sit debite circumstantionata, & maxime circumstantia finis, & principij actus principalis, vt scilicet, voluntaria propter Deum, &c.* Quod probat ex Augustino lib. 50. hom. 41. *Oportet non solum timere iudicem, sed diligere: arbitri enim libertatem queris, vt delere possis commissa, non necessitatem: charitatem, non timorem, &c.*

Et in tertio dist. 36. artic. 3. exponens Augustinum lib. 4. contra Iulianum cap. 2. dicentem, quòd non sunt veræ, & perfectæ virtutes sine charitate. *Respondet, potest dici, inquit, quòd nulla virtus inclinet ad finem vltimum, nisi mediante illa (supple charitate) cuius est per se respicere finem vltimum immediatè; alia non erunt ad finem vltimum, nisi mediante charitate: quatenus autem sunt quaedam instrumenta perficiendi hominem, debent esse instrumenta ordinanda ipsum ad finem vltimum, in quo est sua perfectio; & ideo sunt imperfectæ sine charitate, sine qua non possunt ordinare.* Et infra: *pro tanto igitur dicuntur esse informes sine charitate, & formatae per charitatem, pro quanto charitas ordinat ipsas, & earum fines in finem vltimum, in qua ordinatione est vltima earum perfectio, licet extrinseca per hoc patet ad Augustinum: nam verè non sunt veræ sine charitate, quia non perducunt ad finem Beatitudinis, &c.* vbi loquitur vniuersim de omnibus virtutibus, vt sunt operatiuae ad salutem, & sic dicit ordinari per charitatem operantem etiam, & ordinantem actus aliarum virtutum ad finem vltimum, & salutem hominis; quatenus est ex ipsis tanquam mediis, seu instrumentis perficientibus hominem in ordine ad finem.

Ex hoc eodem principio in dicto articulo §. sequenti, *Quod si dicatur, &c.* dicit virtutes morales per se infusas non esse necessarias propter modum, medium, & finem: quia omnis finis, quem non possunt habere ex specie, determinatur sufficienter ex inclinatione charitatis, modus autem & medium determinatur per fidem infusam, &c. Ex hoc ergo principio docet ad actum contritionis, seu attritionis perfectæ, vt vocat, requiri vt eliciatur secundum inclinationem charitatis

Debet esse elicita aut imperata à charitate.

Comparatio actus charitatis & poenitentiae.

59

Augustin.

Charitas ad finem immediatè inclinat, reliqua virtutes mediatè.

Sunt imperfecta sine charitate.

Ordinatur per ipsam charitatem.

60

Modus, mediū & finis virtutum habentur per fidem, & charitatem.

charitatis infusæ, & dilectionis Dei, vt sit sufficiens dispositio ad salutem, & remissionem peccati. Ex quibus rectè colligitur sensus realiter literæ, nempe Doctorem excludere dumtaxat concursum charitatis habitualis à cæteris causis, in ordine ad hanc dispositionem, non auxiliij specialis Dei, aut gratiæ actualis.

Non sufficere habitum, sine gratia actuali ad actum.

Imò quod magis est, neque in iusto admitteret Doctor habitum infusum cum virtute naturali potentiæ habere posse actum, nisi cætera concurrant necessaria, quorum vnum est auxilium gratiæ actualis, seu gratia excitans, & adiuuans necessaria etiam iusto, vnde in d. 6. huius quæst. 10. §. Respondeo ergo, &c. vers. Et si dicas, &c. Respondeo, inquit, habitus supernaturalis potest esse disponens ad actum bonum, licet non sit eius principium elicitiuum proximum, vel sufficiens: & hoc modo fides infusa non est principium sufficiens elicendi actum credendi, nec charitas infusa elicendi actum diligendi: sed inclinans vt concurrentibus alijs necessarijs actus bonus eliciatur, &c.

Habitus infusus non est sufficiens principium actus, sine alijs.

61

Item, in 3. d. 2. 3. q. vii. §. Ad quæstionem tamen dico, vers. Nec pono habitum fidei infusæ, &c. vbi ostendens necessitatem huius habitus, non solum propter gradum, sed etiam propter substantiam assensus: Quia assensus, inquit, non est totaliter à voluntate; subdit rationem: Aliqui enim, inquit, sunt, qui vellent magis assentire, & tamen minus assentiunt; & idè petebant Apostoli, Domine adauge nobis fidem: & in quadam collecta petitur augmentum eius: Omnipotens sempiternus Deus, da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum, &c. istud non oporteret petere si totus assensus esset à voluntate, &c. quia nempe esset ex natura. Hoc ipsum est argumentum Augustini de necessitate gratiæ adiuuantis ex oratione Ecclesiæ variis in locis. Vnde Trident. sess. 6. cap. 10. de acceptæ iustitiæ incremento in fine: Hoc verò iustitia incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis Domine fidei, spei, & charitatis augmentum, &c. Ratio autem Doctoris perinde concludit de fide actuali, quàm habituali: quia voluntas etiam Apostolorum supponebat fidem habitualement, sicut & eorum, qui vellent plus assentire, & non possunt, quod perinde etiam ipsa oratio petens augmentum fidei, spei, & charitatis, supponit. Ergo etiam supponit Doctor similiter non sufficere voluntatem, & intellectum esse habituum respectiuè ad hos actus, nisi addatur auxilium gratiæ, quod postulat oratio, respectiuè ad opera, ex quibus est profectus in his virtutibus.

Actus fidei, & augmentum donatur.

Necessitas auxiliij.

Trident.

Necessitas orationis.

62

Accedit quòd in 3. d. 3. 4. non distinguat dona in ratione habitus à virtutibus, tam moralibus, quàm infusis; quia putat virtutes etiam à Deo donari per gratiam. Vnde in §. Aliter dicitur, quòd oportet, &c. impugnat D. Thomam quòd statuit necessitatem diuerforum habituum doni, & virtutum, in hoc, quòd virtus disponat voluntatem, vt mobilis est à recta ratione: habitus autem doni disponat eandem, vt mobilis est à Spiritu sancto. Contrà autem vrget Doctor tertiam rationem: Ex quo Deus, inquit, dedit habitum voluntati, semper assistit voluntati, & habitus ad actus sibi conuenientes; sicut postquam illuminauit cecum miraculosè, semper assistit illuminato, vt possit mouere illum potentiam: igitur per idem est aliquid proportionatum mouenti primò, & secundò. Igitur si per habitum proportio-

Dona non esse habitus diuersos à virtutibus.

Habitus moralium donati.

natur Spiritui sancto, vt alij mouenti: non igitur propter illam motionem oportet ponere necessariò alios habitus, &c.

Habitus ergo tam infusarum, quàm etiam acquisitarum donatur à Deo iuxta sententiam Doctoris professam; infusus quidem immediatè infunditur; acquisitus mediantibus operibus ex quibus est donatus. Et vltèrius Spiritus sanctus secundum exigentiam cuiusque, cooperatur mediante gratiâ suâ, ad opus conaturale.

Quid porrò donum sit, declarat in primo d. 18. quæst. vnica, §. Respondeo primò ad rem in se, &c. circa finem: Inter omnia, inquit, dona dantis, primò donum, quòd dat, & quisque dare potest, est amor eius, quem primò dat amato, qui est ratio cuiuscumque alterius doni: nihil enim habet rationem doni, nisi in quantum cadit sub actu amoris: non cultellus, vel rosa, neque aliquid exterius habet rationem doni, vel mereatur nomen doni, nisi communicatum amabiliter actu amatorio voluntatis, &c.

63

Quid sit donum?

Subnoranda præterea sunt, quæ docet in 2. d. 2. 9. q. vnica, ad confirmationem huius, & intellectiōnem. Dicit autem, §. Potest dici ergo, &c. quòd voluntas in puris naturalibus absque omni dono nata sit condelectari appetitu sensitiuo, & delectabili, à quo neque se, neque appetitum potest retrahere delectabiliter viribus propriis, sine dono aliquo supernaturali: ac proinde necessarium fuisse in statu innocentie tale donum, quo constitueretur ipsi finis delectabilior, nempe Deus, & reliqua ordinata ad ipsam, quàm esset delectabile retrahens à fine. Vnde probat tranquillitatem illius status fuisse ex tali dono supernaturali, & non ex natura. Non est quòd aliquid illius paragraphi exscribam: quia totus est in declaratione, & probatione huius: & videatur in responsione ad argumenta ad primum: vnde in corpore dicit; Illa, inquit, infusita facit donum supernaturale, quia fecit Deum delectabiliorē voluntati, quàm aliquod percipibile sensibile: quòd non potuit esse ex aliquo dono naturali ipsius voluntatis, &c.

64

Inclinatio voluntatis.

Necessitas doni in statu innocentie.

Ex eo tranquillitas status illius, non ex natura.

Hæc ipsa est doctrina sancti Augustini vbi que contra Pelagianos: nam infirmitas naturæ ab ipso in hoc statuitur, vel quia viam veritatis nesciat: vel quia cognita non delectat, nec apprehenditur à voluntate, quæ magis afficitur sensui, & sensibili: ex hoc etiam necessitas gratiæ excitantis & præuenientis ab eodem statuitur. Videatur de corrept. & gratia, cap. 2. lib. 2. de peccatorum mer. & remiss. cap. 7. & 19. de Spiritu & litera, cap. 2. 29. 35. lib. 2. ad Simplicianum, Proser c. 14. contra Collatorem. Imò & Trident. sess. 5. & 6. & ratio est clara: quia gratia Christi succedit iustitiæ originali ad sanandam naturam in ordine ad operandum bonum: ergo præcipuè respicit illam infirmitatem, quam induxit peccatum: sed huic non plurimum infisto: quia magis spectat ad materiam de auxilijs: sufficiat tantum ex occasione indicasse, & doctrinam Doctoris ostendisse esse ipsam, quæ est Ecclesiæ; & Augustini; quin imò, si permitteret præsens occasio, ostenderem inter inter Theologos hac in parte neminem esse, qui magis sequatur doctrinam Ecclesiæ de necessitate gratiæ ad opus bonum; considerando eius principia, & applicando ad propositum illius quæstionis.

65

Doctrina Augustini contra Pelagianos.

66
Aduertentia.

Verum, sequendo institutum, admonendum est bonum salutis aliquando eum appellare virtutis nomine, aliquando doni: appellat nomine virtutis ex more Philosopherum: doni appellatio est ad denotandum gratiam ex qua donatur. Vnde in 30. d. 3. §. *Ad illud de Principatu despotico*, recedit à Philosopho, asserens, non cognouisse alium naturæ statum quam præsentem: *Philais enim*, inquit, *conditionem naturæ corrupta esse conditionem naturæ instituta*, &c. allegans contra eum, quæ dixit in prædicta dist. 29. *secundis sententiarum de infirmitate voluntatis ad bonum rationis*, & circa finem vltimum, & ordinata ad ipsum, nisi detur in ea donum aliquod, modo iam declarato; quod donum hîc appellat virtutem. Ratio autem, ad quam respondet, est quarta in ordine ad initium quæstionis posita, cuius intentum est, non dari virtutem in voluntate, sed in appetitu sensitiuo, ex eo, quod voluntas ipsi præsit principatu despotico, & ciuili.

67

Ad hoc ergo vt moueatur à voluntate delectabiliter, sufficit vt in ipso sit virtus inclinans ad obiectum rationis delectabiliter. Hanc consequentiam negat Doctor ex ratione præmissa; quia neque imperare appetitui, neque sequi bonum honestum, aut media, & finem potest ipsa voluntas alligata appetitui, & inclinata ex peccato in bonum sensibile, quod est obiectum sensitui appetitus, nisi per donum gratiæ adiuuetur, quod reddat finem magis delectabilem, quam sit delectabile sensibile retrahens: in hoc ergo recedit à Philosopho, in quantum voluntati tribuit ex naturali virtute posse habere actum, & habitum virtutis, & dominari appetitui quantum ad moderationem, quæ requiritur ad sequendum medium rationis. Doctor autem ex dictis d. illa 29. negat hoc esse ex sola natura, sed ex dono. Primum secuti sunt Pelagiani, qui ad hoc negabant gratiæ necessitatem, vt patet ex Augustino passim contra eos, speciatim lib. 4. *contra Iulianum*, cap. 30. vbi eo modo, quo Doctor, & ex eodem fundamento infirmitatis naturæ, astruit virtutes esse dona gratiæ.

Error Philosophi.

Doctrina fidei.

68

Similiter in loco primùm allegato, §. 3. *ratio*, &c. vbi reducit tertiam rationem D. Thomæ ad oppositum, probat necessitatem virtutis in voluntate, ex fine ipso, quo exigiur virtus ad moderandas passiones: quia nempe passio est etiam in voluntate, ex Augustino lib. 14. *de Ciuit. cap. 5. & 6.* deinde, quia moderatio passionis appetitus sensitui magis per se competit voluntati, quam appetitui (qui ducitur, & non ducit) vel minuendo passionem, quæ inest secundum naturam potentiæ, & obiecti, si sibi dimitterentur, vel referendo prosecutionem appetitus in finem rationis; vel præueniendo passionem futuram, quæ inest: et ergo in ipsa voluntate magis statuenda est virtus moderatrix passionum, quam in appetitu. Quod confirmat mox autoritatibus Augustini, & Magistrî, inde concludens virtutem esse primariò in voluntate.

Necessitas virtutis in volum. ase. Moderatio appetitus variis modis contingit.

69

Virtus est supplem. naturæ defectus.

Præterea, in præfenti quæstione, quam explicamus in fine respons. ad argumenta, asserit in prima responsione, conformiter ad hætenus dicta, virtutem esse in nobis supplementum defectus naturalis, nempe infirmitatis incurse per peccatum, vt superius locis citatis declarauit.

Vnde dicit, quòd in statu innocentie non fuissent quales nunc sunt, nec fuisset necessitas habendi virtutes omnes, quas & nunc, &c. Patet ergo ex principiis eius citatis habitum, & actum virtutis etiam moralis donari per gratiam, & non esse ex virtute naturæ solius: quia, vt optime in primo d. 41. §. *Contra istud, Petrus & Iudas*, &c. respondens ad argumentum factum contra ordinem prædestinationis, & reprobationis à se positum. *Nec mirum*, inquit, *quòd non ponitur similis processus prædestinationis, & reprobationis, quia bona omnia*, inquit, *attribuuntur principaliter Deo: mala autem nobis*: ergo opera bona, quæ sunt media producendi ad finem prædestinatum, sunt principaliter à Deo, & non à nobis: mala verò principaliter à nobis, permissiue à Deo: vbi loquitur de bono & malo vt sunt in operibus; vide plura in hac distinctione. Calumnia itaque præfata aduersariorum manet exclusa: quia procedit ex malo intellectu sententiæ, & literæ Doctoris: quam diluunt etiam Scholiastes, & Faber citatis variis locis Doctoris, quos consulere poterit lector.

Bona omnia à Deo sunt principaliter, mala à nobis.

70

Quarta probatio ex asseritione in terminis.

Quartò probatur vera sententia Doctoris ex locis in specie de penitentia, quibus allegitur eam haberi ex dono Dei: in hac dist. quæst. 4. *responsione ad secundum argumentum*, quod est ex Augustino in caput Ioan. 11. de suscitatione Lazari: *Nemo potest suscitari nisi suscitatus*, &c. supple per gratiam: *Concedo ergo*, inquit, *quòd ante perceptionem dignam penitentia oportet suscitari, vel simpliciter, & tunc per penitentiam Sacramentum non aeleur peccatum: sed gratia, que infusit, augetur: vel suscitari secundum quid, scilicet vt habeat aliqualem displicentiam de peccatis, & proposito cauendi ac cetero, & velit suscipere Sacramentum penitentia, in quo attritio sit contritio, & tunc suscitatur simpliciter per Sacramentum*, &c. Tam Augustinus, quam Doctor loquuntur de suscitatione per gratiam, & vocat suscitationem simpliciter illam cui annexa est remissio peccati, vt in contritione perfecta contingit, vel in virtute Sacramenti: vocat suscitationem secundum quid illam, quæ est attritionis imperfectæ, nec te solâ sufficientem ad remissionem sine Sacramento: ad utrumque autem requirit gratiam præuenientem, qua peccator suscitatur ex affectu peccati, ad conuersionem ad Deum, & ad ipsam peccati detestationem.

Necessitas excitationis per gratiam.

Duplex suscitatio.

71

Item, dist. 20. quæst. unica, in qua hæc est prima conclusio: *Penitentia vera siue interior sola, siue exterior cum susceptione Sacramenti penitentia sufficit ad salutem alicuius in extremis*. Quam sic probat: *Primum*, inquit, *patet per Augustinum, & ponitur in littera: quoniam Deus semper potens est etiam in morte præmari quibus placet: cum ergo opus sit non hominis: sed Dei fructuosam penitentiam inspirare, potest eam, quando cumque vult sua misericordia, &c.* supple dare, vel inspirare.

Inspiratio penitentia operis Dei, non hominis.

Item infra d. 22. q. 1. art. 2. in fine, corollario secundo. *Nec tamen credit*, inquit, *quòd merita mortificata omnino nihil faciant in acceptatione diuina ad primam gratiam dandam huic lapsò: quia licet secundum strictam iustitiam iste inimicus Dei non sit dignus de propinquo ad aliquam gratiam, & gloriam, tamen excellens misericordia Dei, propter præcedentia merita, licet mortificata, citius dat gratiam ad resurgendum, &c.* vnde aliquando auidini peccato.

Deus dat gratiam ad resurgendum à diuini peccato.

diuis de viro prius valde perfecto, & profundissime lapsò, cum propter facinora sua esset morti adiudicatus, misericordissime visiuo perfectissima penitentia sibi subito inspirata, &c.

72

Item articulo 3. *Ad primum, concedo quod simpliciter maius beneficium diuinum est, conseruare innocentiam, quam concedere post peccatum penitentiam; unde maius beneficium contulit Deus sue Marii, quam Magdalena, in quibus habetur, quòd tam præseruatio à peccato, quam penitentia, sit ex dono Dei. Vnde infra dicit: Sed nullus est cui Deus pauca donat, quia pauca commisit; quin sit ei aliud beneficium datum magis quam donare, id est, remittere plura, scilicet cum ab alio, in qua cadere potuisset, & cecidisset, nisi præseruatus à Deo fuisset: & hoc consonat glossa Augustini: & commissa, & non commissa donantur: quia nullus est, qui aliquis committat, quin alius possit eadem committere, nisi præseruaretur: igitur ille, cui dimittitur, tenetur plus diligere, supple ex causa remissionis: sed alius tenetur diligere ex alia causa: quia non habuit dimittenda, quod sine præseruatione diuina esse non potest, &c. quod commodissimo exemplo morali optimè mox declarat.*

Gratiarum actio propter præseruationem à lapsu debita. August.

Præseruatio ex gratia est.

73

Ex hoc, & textu, & doctrina, vel sola, palam fit, quamèdister Doctòr à Pelagianismo, & semipelagianismo, & quamè rigorosè sequatur sententiam Patrum contra eosdem: dicit nempe præseruationem à peccato in eo, qui non peccat, esse donum speciale, sine quo haberi nequit cessatio à peccato, aut continentia: præseruatio autem à peccatis fit per obseruantiam legis, per victoriam tentationum, per operationem virtutis, siue cessando, & fugiendo à malo, siue sequendo bonum: omne enim peccatum per opposita horum contingit. Hæc tria viribus naturæ tribuebant Pelagiani: at contrà Doctòr, beneficio Dei præseruantis specialiter hominem, ex quo magis incurrit obligationem gratitudinis ad Deum, quam is, cui post lapsum donatur à Deo gratia penitentia: Deus nempe non præseruat à malo, nisi dando gratiam, qua fit bonum.

Quid sit præseruatio, & quæ magni donum.

74

Sine me nihil potestis facere, Ioan. 15. Quis enim te discernit? Quid habes, quod non accepisti? 1. ad Corinth. 4. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est, 2. ad Corinth. 3. Deus est, qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate, &c. ad Philipp. 3. Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis, qua præparauit Deus, ut in ipsis ambulemus, ad Ephes. 2. Hinc etiam articulo ille 7. Diospolitani obiectus Pelagio: & gratiam Dei, atque adiutorium non ad singulos actus donari: sed in libero esse arbitrio, vel in lege, aut doctrina, &c. supple gratiam & adiutorium operandi bonum, quod docuit Pelagius: ideo in Palinodia præscripta à Concilio ita habetur: ut faseatur gratiam Dei, & adiutorium etiam ad singulos actus dari, eamque non dari secundum merita nostra, &c. quem articulum non secus ac fidei, tractat Augustinus variis in locis, vt de gestis Pelagij, cap. 12. epistola 106. 107. lib. 1. de gratia Christi, cap. 3. cui consonat Arauican. cap. 9. 11. 20. 22. 25. Patet eadem veritas ex epistolis Innocentij, Zozyimi, & Cœlestini, & vbi-que ex Augustino contra eosdem, neque ex multis pauca notare liber: sed insinuasse suffi-

Diospolitani Conc.

August.

Arauican.

ciat eandem esse doctrinam Ecclesiæ, quam hinc Doctòr tradit: neque aliter hanc præseruationem à peccatis per modum doni specialis hic explicat, quam eandem explicauerit in 2. d. 20. docens confirmationem viatoris in gratia non consistere in eo, quòd tollatur ab eo potentia peccandi (quia hæc est confirmatio, quæ lege tribuitur voluntati in termino, seu in patria) sed in præseruatione ne actu peccet, Deo ipsum præueniente: vt contigisse putat multis sanctificatis in vtero, quamuis hanc præseruationem in ipsis non extendat ad peccata leuia propter auctoritatem Ioan. Si dixerimus quòd peccatum non habuerimus, &c. 1. Ioan. 1. Sic in 1. d. 44. docet Deum de potentia ordinaria saluare posse viatorem, qui morietur in peccato mortali: Quia, inquit, potest eum sua gratia præuenire. Damnatum autem non posse, nisi de potentia absoluta.

His præmissis ad responsonem censuræ aduersariorum, non est quòd obiectionibus eorum respondeamus, quibus nobis apponunt Patres contra Pelagianos: quos facilius fortè retorquerem in ipsos, si vices reddere in hoc vellem: nam qui ponunt virtutes morales acquisitas posse esse ex viribus liberi arbitrij, & ad saluandum auctoritates Scripturæ, & Patrum, statuunt totidem morales infusas, quibus disponatur homo circa finem, & media, quasi virtutes notæ Philosophis (quas putabant viribus naturæ haberi, & exercitationis, quod etiam docuit Pelagius, & cum eo Iulianus, vt patet ex variis locis Augustini contra ipsum) non facerent ad salutem, neque donarentur per auxilium gratiæ Christi, cuius oppositum noster Doctòr tenet: hi, inquam, maiorem difficultatem patiuntur in explicandis Patribus, quam nos: vel certè superfluitatem inuehere probantur, quia non probantur, vel saltem difficulter probabitur necessitas infusarum, nisi per eadem loca Patrum, quibus differebant contra errorem Philosophorum, & Pelagianorum. Vel ergo Patres non differebāt de eadem materia de qua aduersarij, quos impugnabant, vel certè si de eadem quæstione fuit concertatio, fundamentum statuendi alias infusas morales, non suppetit ex doctrina reuelata, sed hoc argumentum reseruo in sequentem partem huius quæstionis, vbi differendum erit de penitentia an sit virtus infusa, & simul etiam de aliis infusis, ex communicatione eiusdem fundamenti?

Supereft tandem vt post hæc interualla, quæ nostris statuendis concessimus, aut respondeamus ad obiectionem suprà factam, & declaremus quid per illa verba ex naturalibus cum infusentia generali, &c. intendat Doctòr. In primis interpretatio Vegæ non subsistit, vt patet ex interpretatione literæ: agit enim hinc Doctòr de peccatoris fidelis penitentia, ex qua iustificatur, tanquam ex dispositione præuia, etiam extra Sacramentum: quæ vocabulo communi ex vsu iam in scholis recepto dicitur contritio perfecta; deinde motiua detestandi peccatum, quæ intellectus considerat, sunt ordinis supernaturalis, vt probatum est: neque ergo motiua illa, neque ipsam dispositionem vt lege, & acceptatione diuina præscriptam per modum conuersionis, ex qua remittitur peccatum

75

Aduersarij maiorem diffusiuit patiuntur in salutem Patribus.

76

Sensu Doctòri explicatur.

Reicitur glossa Vegæ.

catum diuina indulgentia, & misericordia, potest intellectus ex viribus naturæ considerare: vt patet ex quæstione etiam sequenti, cuius illa est conclusio.

Reiicitur etiam sententia Delfini: quia licet illa particulari *cum influenza generali*, possit interpretari iuxta mentem Doctoris de donis gratiæ, vt videbimus: tamen nequit hîc præcisa importare dona actualis gratiæ tantum, quasi nihil aliud supponatur ordinariè ex parte intellectus, & voluntatis, quàm vires naturæ, seu ipsarum potentiarum innatæ: quia, vt diximus, ex parte intellectus est habitus fidei supernaturalis, & in voluntate habitus spei supernaturalis ordinariè, & vt in plurimum loquendo, nisi aliàs per oppositum peccatum fuerint destructi illi habitus. Ad hunc casum non debet reduci doctrina hæc generalis de conuersione peccatoris fidelis, & ordinario processu ad iustificationem in singulis, non spectato casu particulari, aut statu huius peccatoris in specie: oporteret ergo sic intelligendo vtramque clausulam, comprehendere sub influenza communi media etiam permanentia in peccatore, & non solum actualia, & sic interpretatio cohæret: sed *per influentiam communem* Doctor alibi intendit actualia, quæ de lege, & ex necessitate operis, & motiui sunt necessaria.

Fauentini interpretatio reijcitur.

Per idem patet ad interpretationem Fauentini: sed illud speciale est, quod Doctor hîc non videatur tangere illam difficultatem de distinctione auxiliij, aut modo concurrenti eius cum libero arbitrio, siue ipsum physicè subordinet, siue etiam moraliter, & infallibiliter, vel quocumque alio modo dicatur præuenire, excitare, & adiuuare, quæ est quæstio alterius loci.

78

Vera interpretatio. Quid sit influenza generalis?

Varij modi concipiendi influentiam generalem.

Dico ergo sistendo in hac intelligentia literæ, & comprehendendo sub influenza generali omnia media operandi supernaturalia, siue permanentia, siue transeuntia, id est, tam habitualia, quàm actualia, calumniam omnem abesse: quia influenza generalis est illa, quæ secundum legem ordinariam diuinæ sapientiæ datur secundum exigentiam causæ, & operis, & naturam motiui. Dicitur autem generalis, non eo sensu, quo interpretantur quidam, quasi vel ipse concursus hîc, & nunc, seu influenza sit generalis, & indifferens ad omnes effectus; nec dicitur generalis eo sensu, quo influenza causæ primæ ad effectus naturalis ordinis dicitur generalis supposita completa potentia effectus in natura, quantum est ex ratione proprij generis: & ad distinctionem concursus supernaturalis, quo Deus specialiter influens supplet defectum naturæ, quæ nequit in tales effectus. Neque dicitur etiam generalis eo modo, quo adiutoria communia extrinseca dicuntur generalia, sicut Pelagius dicebat de lege, & reuelatione, & exemplo Christi, & doctrina. Neque dicitur etiam generalis eo modo, quo gratia sufficiens, quæ tam iustus, quàm iniustus, seu conuersus, & non conuersus data secundum aliquos dicitur: sed dicitur generalis denominatione desumpta à lege diuinæ sapientiæ, qua decernitur, & prouidentia secundum eandem legem, quia lex non respicit casum particularem, aut per-

sonam, sed iudicium secundum legem, vt optimè Doctor in 1. distinct. 44. quæst. unica, in corpore.

Hæc autem lex diuinæ sapientiæ, & ordinaria, quæ dicitur etiam communis respectu baptizati, & fidelis peccatoris, de quo agit Doctor, est lex Euangelica, quæ includit Spiritum, & Authorem gratiæ, & reliqua media ordinata ad salutem hominis viatoris, vt fidem per dilectionem operantem, influxum capitis in membra, nempe Christi: in qua non distinguit Paulus, & Patres literam à Spiritu, sicut in lege veteri discernebant Iudæi: sed reipsa coniuncta sunt; de quo videri possunt Augustinus variis in locis, & speciatim *lib. de Spiritu & litera*: & communiter Doctores in Apostolum ad Roman. ad Galatas, ad Hebræos. *Non accepistis Spiritum seruitutis in timore: sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum Dei*, &c. ad Roman. 8. De hoc supra diximus aliquid in materia de circumcissione, & legalibus: sic ergo intelligit Doctor *influentiam generalem*, vt comprehendit dispositionem legis quoad omnia media requisita ad salutem, non discernendo inter media sufficientia, aut etiam efficacia: necessaria autem est gratia Christi, & auxilium ex dispositione vniuersali legis cuiuscumque ordinantis ad salutem, & maximè ex lege noua, vt patet ex locis Scripturæ supra positis: non excluditur proinde à Doctore, vt fusiùs probauimus hîc.

Idem modus loquendi est Augustini, qui aliquando sub nomine generico *prouidentia* comprehendit gratiam, & adiutoria etiam efficacia, vt patet in *lib. de perfectione infirmitatis contra Cælestium rationatione* 17. Cælestius ex illo Apostoli, *quod vult faciat*, &c. probat aliquid bonum fieri posse sine gratia.

Respondet Augustinus, *quod vult faciat*, &c. ibi, *vt arbitror, ubi sequitur & dicit* (supple Apostolus) *non peccat, si nubat, quasi pro magno habendum sit velle nubere, ubi de adiutorio diuina gratia operosius disputatur: aut verò etiam prodest aliquid velle, nisi Deus prouidentia sua, qua gubernat omnia, marem, feminamque coniungat*, &c. *quasi aliter sit voluntariam bonum, non cum Deus operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate sua*, &c. loquitur Augustinus de auxilio, quod datur ad seruandum pudicitiam coniugalem, & refrenandam concupiscentiam, sub appellatione *prouidentia vniuersalis*, quæ Deus omnia gubernat, & comprehendit sub prouidentia sic generali, idem auxilium vt est speciale, seu efficax dans *velle, & operari*; de quo auxilio aliàs sæpè agit, & potissimum contra Iulianum, *lib. 4. cap. 2.* similia obicitentem.

Item, *lib. 1. Retractationum, cap. 25.* explicans quæ dixit in expositione epistolæ ad Roman. inchoata. *Vbi dixi, inquit, gratiam esse in remissione peccatorum, pacem verò in reconciliatione Dei; ubicumque hoc dixi, non sic accipiendum est, ac si pax ipsa, & reconciliatio non pertineat ad gratiam generalem, sed quòd specialiter nomine gratiæ remissionem significauerim peccatorum; sicut legem, & specialiter dicimus, secundum quòd dictum est, lex & Propheta, & generaliter vt in ea sunt, & Propheta, &c. ubi sub appellatione gratiæ generalis venit reconciliatio, & alia dona diuersa à remissione*

79
Generalis dicitur influentiam à lege.

Idem est modus loquendi Augustini.

80

Generali appellatione prouidentia intelligitur gratia specialis.

Gratia generalis. Fundamentum appellationis.

Quid per generalem Doctor comprehendit?

missione peccati: subinde adiungens fundamentum modi loquendi.

81

Sic autem in præfenti Doctor nomine *influētia generalis diuina prouidentia* comprehendit dona per se necessaria ad detestandum peccatum, vt oportet, in ordine ad iustificationem: quæ & generalia sunt, vt cadunt sub lege, & prouidentia ordinaria, ex qua sunt. Item, sunt generalia respectiue ad supposita, quibus conceduntur vt sunt electi, vel alij, quibus Deus præbet iustificationem pro tempore, quam ipsi peccantes deserunt. Dicitur etiam generalis ex sua specie, quia non eodem modo contingit vocatio hominis, vt constat ex iis, quæ & in *litera*, & *suprà* docet Doctor: quia ex variis motiuis virtutum contingit detestatio peccati, &c. *Quis perspiciere* (inquit Prosper c. 14. contra Collatorem) *aut enarrare potest, per quot affectus uisitatio Dei animam inducat humanam, vt qua fugiebat, sequatur: qua oderat, diligit: qua fastidiebat, esuriat: ac subito commutatione mirabili, qua clausa fuerant, sint aperta: qua onerosa, sint leuia: qua amara, sint dulcia: qua obscura, sint, &c. hac omnia operatur vnus, at que idem Spiritus, diuidens singulis prout uult, &c. idem habet lib. 2. de uocatione Gentium, cap. 26.*

Quomodo generalis dicitur influentia, & quare?

Prosper.

Dici potest denique generalis tam denominatione à causa principali agente, quam etiam meritoria, quæ sunt causæ vniuersalis salutis, à quibus communicatur: & dici potest generalis influentia ex concursu virtutum, quæ necessariæ sunt ad conuersionem perfectam peccatoris, vt sit debite circumstantionata, & acceptabilis à Deo. Ex quibus patet ratio nominis, vel cur dicatur *influētia generalis*: quamuis respectu eius, cui conceditur, est specialis beneuolentia, & gratia, vt concedit Doctor in locis citatis *suprà*, asserens peccatorem incurtere debitum gratitudinis, cui Deus donat penitentiam.

Dicitur etiã specialis.

82

Hanc autem prouidentiam Dei supernaturalem non fecus, ac alij, distribuit etiam Doctor, in suas species, quarum vna est communis; alia verò particularis in quodlib. 21. Generalem dicit illam, quæ est omnium rerum, & in specie etiam naturæ rationalis; specialem verò dicit eam, *qua est ex electione quadam, secundum quam prouidit unicuique hominum secundum merita presentia, vel futura, & occulta nobis: tamen sibi presentia, &c.* Secundum vtramque dicit omnes casus fortuitos regi, & reducendos in Deum, vt causam per se intendentem ipsas, secundum Theologos: non verò ad instinctum, aut naturam, prout Philosophi existimarunt. & in 1. d. 46. vtramque insinuat, diiungens eas secundum voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti in Deo: seu voluntatem antecedentem, per quam dat effectum in causa sufficiente, & requisita ad posse; & in voluntatem consequentem, quæ dat effectum ipsum in actu. Primo modo explicat illud Apostoli, *Deus uult omnes homines saluos fieri*, &c. ad Timoth. 2. Primo quidem cum Augustino secundum distributionem accommodat. Secundò, explicat etiam distribuendo pro omnibus vniuersaliter; sed quantum est ex parte Dei, & secundum voluntatem antecedentem: *Pro quanto*, inquit, *dedisti eis dona naturalia*, & leges rectas, & adiutoria communia, &c. supple ad salutem: vbi distinguit naturam, legem, & adiutoria obseruandæ legis

Prouidentia communis diuiso in suas species.

communia gratiæ. & infra: *ita dico in proposito, quòd etsi Deus non habeat voluntatem beneplaciti ad istum saluandum, tamen uult isti adiutoria communia antecedentia ad salutem omnium, quibus iste etiam potest bene viuere & saluari, &c. non habuit voluntatem beneplaciti*, inquit, id est, quâ donatur ex particulari prouidentia effectus.

Immeritò itaque aduersarij trahunt in calumniam illum modum loquendi: quali uoluerit Doctor per illum penitentiam haberi posse ex naturalibus tantum cum influentia communi, &c. quæ scilicet datur ex dono creationis: nam in primo d. 17. q. 2. art. 2. in principio dicit actum ex puris naturalibus esse meritorium, appropinquat errori Pelagij, &c. & art. 1. §. Contra istam conclusionem, &c. nempe quæ dicitur Magistri, vers. Ex secunda via; hoc autem quo meritorie agit (supple homo) non potest esse pura natura: quia tunc ex solis naturalibus posset meritorie agere, quod uideretur error Pelagij, &c. & licet hic probet necessitatem charitatis habitualis, tamen ratio concludit actum non esse in potestate voluntatis ex naturæ potentia, nisi detur habitus eleuans ipsum: quia nihil est in potestate voluntatis, nisi principium eius sit formaliter in voluntate, vt ibidem probat loquendo de potestate ad eliciendum actum: ac prouide supponit actum meriti, & dilectionis non esse in potestate eius naturali, vel etiam simpliciter, nisi sit habitus charitatis in ipsa: actus ergo conuersionis non erit in potestate peccatoris, donec Deus ipsi det principium eius per concursum specialem, & supernaturalem, quo possit in actum. Vnde infra in fine illius §. dicit gratiam se habere vt seorsum respectu voluntatis ex Augustino: & voluntatem esse pedissequam gratiæ. & infra §. Ad primum, pro secunda uia responsione ad secundum dicit concursum Spiritus sancti cum uoluntate non habituram (supple habitu charitatis) esse miraculosum: ex eo scilicet quòd non supponatur in voluntate potentia ad actum completa, aut sufficiens secluso habitu. Per miraculosum intelligit concursum specialem, non debitum causæ secundæ: quia non ita, inquit, cooperatur non habenti formam ad agendum, sicut habenti, &c. Præterea influentiam generalem quandoque etiam intelligit ipsam actionem causæ primæ, quæ est secundum exigentiam effectus, & causæ secundæ, vt in articulo primo illius quæstionis, §. Sed tunc est ueterius dubium, &c. Ad primum, inquit, dico quòd actus, qui est meritum, est in potestate mea supposita influentia generali, si habeo usum liberi arbitrij, & gratiam, &c. Et hæc sufficiant quoad illam interpretationem, quam communior nostrorum tradit. Comprehendit autem nomine gratia habitum, & alia necessaria ad actum: nam, vt patet ex 4. d. 6. q. 10. habitus sine his non est sufficiens.

Dici potest secundò, Doctorem intelligere per illam clausulam ex naturalibus, etiam dona supernaturalia, uidelicet habitum fidei, & spei cum intellectu, & uoluntate, per influentiam uerò generalem, quidquid ponitur ex parte concursus diuini, secundum exigentiam habitus, & actuum, & omnia hæc reduci ad ordinem naturalem, non vt natura opponitur supernaturali simpliciter: sed vt opponitur specialis acceptionis charitatis, quæ est forma virtutum, & mediante quâ deleatur peccatum, & Spiritus

83

84
Alius ratiō interpretandi.

Supernaturalitas specialis charitatis quæ non competit alijs donis.

sanctus per modum inhabitantis est in anima iusti, & secundum quam Deus acceptat personam, & opera eius, & fiunt digna vita æterna, & coniungitur iustus suo fini. Hæc omnia esse specialia charitatis, patet, & hic, & ex locis supra citatis, & in illa distinct. 17. primi, ubi dicit charitatem esse perfectionem simpliciter, non ita fidem, & spem infusam, quia habent limitationem perfectionis, neque sunt in Deo formaliter, sicut charitas.

85

Latitudo supernaturalitatis.

Varij eius gradus.

Quamvis autem supernaturale, iuxta sententiam Doctoris in questione prima prologi, & alijs sæpè, consistit in respectu ad agens, quod excedit virtutem actiuam, & dispositiuam naturæ: tamen datur latitudo in genere supernaturalium per ipsum, ita ut actus supernaturalis virtutum infusarum dicatur per ipsum naturalis, quia nimirum est ab habitu, & potentia, si compararetur ad ipsas virtutes, quæ à solo Deo infunduntur; licet dici possit supernaturalis, ut est ex habitu, & gratia infusa, quæ distinguitur ab actu acquisiti habitu, quæ est doctrina eius in præfata distinctione 17. §. Ad argumenta pro opinione qua imponitur Magistro, &c. in responsione secunda ad tertium. Eodem modo etiam diceret, auxilium; ex quo habetur actus virtutis moralis, esse quidem donum; sed non eiusdem rationis supernaturalis, quam habet actus virtutis infusæ; licet respectu ad actum, qui posset esse ex viribus liberi arbitrij solius, esset supernaturalis.

86

Supernaturale in substantia dici seculum quid naturale. Medium ut opponitur extremo dici contrarium.

Applicatur exemplum.

Cum ergo charitas, ut comparatur ad alias virtutes, habeat diuersum gradum supernaturalitatis in entitate, & acceptatione diuina, quæ dignificat etiam alias virtutes, ut operatur ad finem, tanquam forma ipsarum; ita etiam hæc comparatur ad charitatem, secundum hunc eius excessum, spectant ad ordinem naturalem, secundum quid, & respectu: quia medium ut componitur cum vno extremo, tanquam diuersum, & oppositum, participat rationem, & oppositionem alterius extremi: sicut color medius, ut comparatur cum albedine, habet rationem formæ contrariæ, scilicet nigredinis, ut cadit in comparisonem: sic ergo charitas, ut comparatur ad alias virtutes in gradu excedente supernaturalitatis, dicitur simpliciter supernaturalis hoc modo, & aliæ ordinis naturalis, quia & deficiunt ab hac perfectione, & permanent simul cum peccato mortali informes, sicut & virtutes morales, tanquam principia permanentia, quibus homo fidelis disponatur ad operandum suam salutem de congruo, & dispositiuè ad gratiam recuperandam.

87

Species diuina essentia cõcreata Angelo.

Respectu ad diuersa est naturalis, & supernaturalis.

Patet hoc ex simili doctrina, quam habet in secundo d. 3. q. 9. §. Ad questionem: ubi dicit posse concedi fuisse in Angelo speciem representantem diuinam essentiam abstractiuè, concretam ipsi à Deo, quæ quidem esset supernaturalis: quia non posset eam habere viribus intellectus, aut alicuius per se naturalis motui eius: tamen diceretur naturalis in comparatione principij actus gratuiti, & gloriosi: Sicut perfectiones, inquit, data Angelo in sua creatione, licet non necessario sequerentur naturam eius, dicerentur naturales, distinguendo contra merè supernaturales, scilicet gratia, & gloria: ita ista perfectio data intellectui Angelico, quæ essentia diuina esset ei præfens distinctè, licet abstractiuè, potest dici naturalis, & ad cognitionem naturalem Angeli per-

tinere: ita quod quidquid Angelus de Deo virtute huius speciei aliquo modo cognoscit naturaliter, & aliquo modo non naturaliter: naturaliter inquantum ista non est principium gratuiti actus, nec gloriosi (supple charitas, aut gratia sanctificans) non naturaliter autem inquantum ad istam non potest pertinere (fortè pertingere) ex naturalibus, neque aliqua actione naturali, &c.

Ad propositum itaque eandem supernaturalitatem haberet illa species, quam habet fides, & spes infusæ: siue ut excludant debitum naturæ in suo genere, siue ut respiciant obiectum, aut causam supernaturalem solam: & sicut illa species infusa esset Angelo simul cum dono creationis: ita habitus fidei, & spei datur homini in regeneratione tanquam principia operandi, cum peccato mortali deperdita gratia, permanentia: quod perinde de dicta specie dicendum est, quæ deperdita fuit cum peccato, ut supponit ibi Doctor in fine: imò illa species minus compareretur cum peccato, quia per primum peccatum Angeli fuit deperdita: sicut & status naturalis Beatitudinis, & supernaturalis rectitudinis, in quo fuit creatus: spes autem, & fides, non ita in nobis, nisi per peccata opposita. Sicut ergo dicit illam speciem naturalem, ut comparatur ad charitatem, seu gratiam (quæ eadem est in re secundum Doctorem) quia deficit à perfectione charitatis, & gratiæ, quæ est forma reliquarum: ita hic appellatione naturalium possunt venire ex scopo huius quæstionis fides, spes, actus dilectionis, & penitentiar; quia hic tantum agit de supernaturalitate ex scopo quæstioni, qua denotat formationem tam actus, quam habituum ex charitate, & gratia inherente, ad quam illa particula ex naturalibus intelligitur respectiuè, & secundum quid: ut comparatur ad supernaturalitatem eius, non verò simpliciter, ut est prima differentia ordinis, & entium supernaturalium in genere, à natura, seu ab iis, quæ virtute naturæ fieri possunt, ut natura distinguitur contra gratiam in genere, & primo. Hac etiam solutione datâ nihil vrgere possunt aduersarij. Prima solutio, & interpretatio est ex principiis communibus, & assertis Doctoris: hæc autem satis congrua est scopo discursus actus, in quo differit tantum de habitudine actus ad gratiam sanctificantem, quæ simpliciter gratia dicitur, ut comparatur ad effectum iustificationis, remissionis peccati; & renouationis interioris hominis, ad quam remore faciunt reliquæ virtutes tanquam radix, & fundamentum dispositionis requisitæ, ut etiam docet Trident. sess. 6. cap. 8. quia neque fides neque opera ipsam iustificationis gratiam promerentur, &c.

Huius modo loquendi consonat Apostolus 1. ad Corin. 13. ubi charitatem superexaltat reliquis donis, sine qua nihil profunt, per antonomasiam appellatur in Scriptura gratia, & iustitia, & plenitudo legis tanquam finis eius, & reliquarum virtutum: & opera omnium virtutum ipsi tribuit Apostolus: Charitas patiens est, benigna est, &c. omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, &c. nec secus superexaltant charitatem Augustinus de natura & gratia, c. 42. Charitas, inquit, est verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia. & tractat. 5. in 1. Ioan. epistolam. eam separare filios Dei à filiis perditionis

88

Illæ species est in eodem gradu supernaturalis, in quo habitus spei, & fidei.

Deperdita est peccato.

89

Defenditur modus loquendi.

Augustinus.

Gregor.

in *Psal.* 113, nihil eminentius in sacra Scriptura inueniri potest, quàm charitas. Gregor. *hom.* 27. in *Euangelia* dicit eam esse radicem omnium virtutum, & 38. esse vestem nuptialem, &c. in his ergo fundatur modus hic loquendi Doctoris, quo perfectionem supernaturalitatis antonomastice tribuat charitati, quæ secundum plures gradus eminentiæ, & perfectionis excedit cæteras virtutes: ac proinde differens de dispositione ad ipsam, vt habet genus quoddam meriti secundum *quid*, & satisfactionis lege præscriptæ, vt est præuia remissione peccati, & charitate, quæ est gratia sanctificans, & vt informis est, & comparatur ad seipsam vt informata est per charitatem, dicit respectiue esse *ex naturalibus*: quia nequit attingere perfectionem supernaturalem & vltimam, per principia, ex quibus elicitur, donec charitate informetur: non tamen excludit quin sit actus per principia simpliciter supernaturalia, imò & secundum ipsius charitatis inclinationem elicitus, aut imperatus, sed informis, adhuc sine charitate inherente, neque adhuc discernens peccatorem à iusto, donec perueniat ad terminum, nisi tantum in *esse* dispositionis præuiæ: est ergo supernaturalis, vt comparatur ad naturam propriè dictam: non tamen est supernaturalis in *esse* actus formati, donec in sit charitas. Ex dictis manet declarata litera Doctoris, quæ præ omnibus aliis passibus suæ doctrinæ maxime impugnatur, propter illam ambiguitatem modi loquendi prima apprehensione terminorum, & vulgari, occurrentem: deinceps referemus textum.

90

Principalia motiua ex quibus detestatio concipiuntur.

Potesit *ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum*, &c. Superius dixit peccati detestationem posse concipi ex omni motiua virtutis, cui opponitur: hic autem enumerat principalia motiua, ex quibus concipitur contritio, seu dispositio perfecta, quæ extra sacramentum iustificat: non quòd contritio ex aliis motiuis haberi, & concipi non possit, vt insinuat in illa clausula, & *sub multis talibus motiuis*, &c. nempe virtutis oppositæ peccato commisso, gratitudinis, & aliarum virtutum, ex quibus haberi potest detestatio peccati: enumerat autem explicite illa motiua supernaturalis ordinis, ex quibus perfectiùs ex ratione ipsius motiui conuertitur peccator in Deum, & auertitur à peccato: quia vt plurimum ita contingit, & in moralibus eorum, quæ frequenter contingunt, potior ratio haberi debet ex Philosopho 5. *Eth.* 2. Hinc Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. exponit ordinem huius dispositionis procedendo à timore ad spem, à spe ad dilectionem, à dilectione ad pœnitentiam, & detestationem peccati: non quòd aliter contingere non possit, & aliquando contingat: sed quòd ordine generationis procedendo ab imperfecto ad perfectius, ita sæpiùs contingat. Doctor autem hic enumerat motiua secundum ordinem perfectionis, non tamen secundum connexionem eorum ad inuicem; sed prout quodlibet scorsum mouere possit ad detestationem peccati.

Contritio circumstantiata.

Secundò, dicit hanc attritionem debere esse perfectè circumstantiata: quænam autem debet esse circumstantiata, declarabimus postea: in casu autem inaduententiæ dicit fortè abesse posse aliquam circumstantiam, quamuis dubium sit, an tunc valeat. Tridentinum enumerat has circumstantias *sess.* 14. *cap.* 4. Addit præterea

Doctor non esse validam, si sit vitiosa aliqua circumstantia inordinata: quia tum potius offendit.

Tertiò dicit eam præcedere durationem aliqua temporis remissionem peccati, & infusionem gratiæ: quæ sunt in instanti vltimo completæ attritionis temporariæ, & hoc dicit aliquoties. Tandem resoluit, si in illo instanti ponat quis obicem peccati, quid dicendum.

Circa hæc aliter Doctoris plures occurrunt controuersiæ, quas suo ordine proponemus.

Primò de ipsa appellatione *attritionis*, quam Suarez improbat, vt sumitur pro dispositione iustificante extra sacramentum *disps.* 4. *sess.* 7. ex ea ratione, quæ putat talem actum semper esse formatum, ideoque reprehendit Doctorem, quia dicit actum illum esse informem: sed immeritò, quia communis illa acceptio est; hic enim non agitur de contritione, vt distinguatur ab attritione imperfecta (quæ etiam attritio appellatur à Tridentino) sed agitur de ipsa, vt est dispositio præuia ad iustificationem; & quæ est informis, & distinguitur à seipsa, quæ informata est: *suprà* autem probauimus eam non elici ab habitu charitatis, sed præsupponi ad ipsum per modum dispositionis, & meriti de congruo. Vnde Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. docet hanc dispositionem esse præuiam ad iustificationem, & *cap.* 7. *hanc autem*, inquit, *dispositionem; seu preparationem iustificatio ipsa consequitur*, &c. ergo vt prior est iustificatione, est informis: quod & concedunt Doctores *suprà* citati pro conclusione Doctoris: quin etiam omnes concedunt aliquo modo dispositionem esse prius natura iustificatione, quod & idem ipse fatetur in hac ipsa sectione; in sequentibus negans eam ab habitu charitatis elici. Quid ergo appellari debet vt prior est sua formatione? non contritio, per ipsum: quia pro illo priori non est formata: ergo attritio secundum hunc modum distinguendi actum informem, & formatum. Patet consequentia, quia omnis dolor, seu actus pœnitentiæ, quæ est detestatio peccati, vel est contritio, vel attritio: in illo autem priori datur hic actus in *esse* productus à suis per se causis, & prioribus, ex quibus operatur voluntas se disponens, & detestans peccatum, quarum nulla est gratia quæ consequitur: ergo erit appellanda attritio sicut reuera talis est, ad differentiam sui ipsius, vt recipit appellationem, & effectum formationis à gratia subsequente.

Secundò, falsum est stylo Conciliorum, aut Patrum contritionem solùm dici actum informatum, vt patet ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 4. definit enim primò contritionem vt communis est ad perfectam, & imperfectam, mox in hæc diuidens contritionem tanquam in membra, dicens *infra* aliquando contingere esse charitatem perfectam, & postea subdit: *contritio*, inquit, *imperfecta, quæ & attritio dicitur*: ergo contritio non solùm comprehendit vnam, sed & alteram. Ex hoc soluitur fundamentum oppositæ sententiæ, quod falsum est.

Circa secundum de duratione actus explicabo primùm sententiam Doctoris malè intellectam ab aliis. Actus ille contritionis, siue attritionis potest considerari dupliciter, in *esse* naturæ, scilicet, & in *esse* moris: in *esse* naturæ est ipse actus quoad substantiam, vt procedit à principis elicitui; in *esse* moris est idem ipse actus, vt

91

Controuersia de voce attritionis. Suarez.

Vocis acceptio.

Trident.

Sustinetur illa acceptio.

Contritio non de solo actum informato dicitur.

Trident.

92

Controuersia de duratione contritionis.

Duplex eius acceptio.

Circumstantia requisita Trident.

circumstantionatus perfectè debitis circumstantiis, quæ sunt finis, intentio, & ultra has requirit alias, quas exponit Tridentinum *sess. 6. cap. 14. sess. 14. cap. 4.* nempe fiduciam diuinæ misericordiæ, propositum emendationis, & votum Sacramenti, de quo *infra* dicit, quod reconciliatio à peccato ipsi contritioni sine voto Sacramenti, quod in ipsa includitur, nullo modo sit adscribendum. De his circumstantiis agit Doctor *infra* *quæstione 4. in fine*, & de voto Sacramenti explicato *d. 17. quæst. 1. §. ad argumenta, responsione ad auctoritatem Augustini, & Cassiodori*: dicit autem Doctor, quod actum illum in esse naturæ, & moris circumstantionatum in eodem instanti sequitur gratia. *Et si manet, inquit, idem motus contra peccatum in esse naturæ, & moris, qui prius, idem motus, qui prius suis attritio, in illo instanti sit contritio: quia in illo instanti sit conuictus gratia, & ita formatus, &c.*

Actum in instanti formari.

93

Ordo natura in eodem instanti temporis.

Triplex instans natura.

Deinde subdistinguit tria instantia naturæ in eodem instanti temporis. Primum quo actus in esse naturæ, & moris est completus. Secundum, in quo infunditur charitas. Tertium, in quo actus est formatus; quia secundum ordinem dependentiæ, & suppositionis prior est in esse completo dispositionis, & quasi causa acceptata per modum meriti de congruo, quàm sequatur gratia ad ipsum: & sic consideratur primum instans. Deinde prius infunditur gratia per modum effectus, in quantum concipitur prius poni in esse, quàm concipiatur per modum causæ dante effectum, quia prius est in omni forma secundum prioritatem naturæ, esse, quàm causatio; & sic habetur secundum instans. Tertium autem, instans naturæ habetur, vt comparatur charitas inexistens ad actum attritionis, per modum informatantis ad informatum; vt hic loquimur de informatione.

Vera sententia Doctoris.

Hæc tria signa naturæ habentur in eodem instanti temporis ex Doctoris sententia: supponit ergo perfectum actum contritionis in esse naturæ, & moris esse simul cum gratia, & non interuenire aliquam durationem inter actum sic perfectum, & gratiæ infusionem, vt ei quidam imponunt perperam: & in fine huius §. habet eandem doctrinam.

94

Sententia Richardi.

Propositur casus.

Definitur etiam actus infundendi gratiam.

Quid si ponat obicem.

Quod autem verbis intermediis discurret in casu, quo desineret attritio antequam infunderetur gratia in instanti, est ex opinione aliorum, qui ita fieri posse existimant. Vt Richardus *diff. 17. art. 1. quæst. 3.* vbi dicit de hac attritione informati, quamuis possibile sit eam informati, nempe si manet: tamen non esse necessarium eam manere, sed desinere posse, priusquam Deus infundat gratiam, vt si voluntas diuertat se ad aliquem alium actum, qui non sit contritio formaliter: & tunc non informatur; quia non est adueniente gratia. Dato hoc casu, dicit Doctor talem etiam iustificari; quia non est maior ratio de eo, qui habet actum pro instanti infusionis, quàm de eo qui etiam habuit actum, qui non permanet tunc: quia in eo præcessit meritum de congruo, quod nequit separari à gratia simpliciter, quin ei concedatur ex pacto & promissione Dei, liberali licet; quæ ratio est efficax.

Sed obicit postea: quid fieret si ponat obicem. Respondet in eo casu, quo poneret obicem, non recepturam gratiam, quod etiam verum est ex suppositione quod actus non contingatur vsque ad instans infusionis gratiæ, per

hoc, quod voluntas possit habere alium actum: quia nulla necessitate ille est bonus: potest ergo esse peccatum, & sic impedire infusionem gratiæ. In hoc etiam impugnat Richardus ibidem, qui dicit quod necessitate suppositionis actus in tempore, Deus dat gratiam: supponit ergo quod non possit poni obicem, quantumuis actus ipse cesset, per alium superuenientem ante instans infusionis gratiæ.

Subdit proinde Doctor quod prima via rationabilior sit, quàm ipse primum declarauit, nempe quod eodem instanti, quo actus est completus in esse naturæ, & moris, infundatur gratia: idcoque eam sequentibus verbis tenet: respondens ad argumentum quod *supra* contra eam obiecit, ad quod primum respondit secundum sententiam Richardi, & postea impugnans eandem sententiam, ex eo potissimum, quod posset separari gratia à contritione perfecta, quia nempe potest poni obicem, quod est inconueniens, & contra veritatem: & idco, inquit, *prima via videtur rationabilior, &c.* & respondet ad argumentum contra illam factum.

Argumentum autem est tale: si actus ille sit contritio in tertio signo naturæ: ergo per contritionem, inquit, non deletur peccatum: quia actus non est contritio ante tertium signum: peccatum autem deletur in secundo naturæ, in quo infunditur gratia. Ad hoc argumentum respondet his verbis: *Et cum arguitur*; inquit, *contritio, vt contritio sequitur deletionem peccati. Respondeo, actus, qui est contritio in eodem instanti temporis, præcedit natura deletionem: licet vt contritio, hoc est, vt formatus sequatur deletionem ordine natura, & sic debet concedi in sensu diuisiones, quod per actum, qui est contritio, deletur peccatum, vt per dispositionem omnino proximam: nec est inconueniens, imò conueniens dispositionem proximam simul esse cum forma ad quam disponit, &c.*

Vt ergo tollatur omnis tergiversatio, & umbra, subicito per diuersa dicta argumentum litteræ, & processum Doctoris. Primum, dicit dispositionem ad gratiam esse actum in esse naturæ; & moris perfectum, completum quoad circumstantias, nisi in casu inaduertiendi. aliqua absit per emissionem, supple inculpabilem.

Secundò, dicit hanc dispositionem fieri in tempore.

Tertiò, dicit pro eodem instanti, quo actus est in esse naturæ, & moris completus, infundi gratiam.

Quartò, dicit in eodem instanti considerari tria signa naturæ. Primum, actus in utroque esse completi. Secundum est infusionis gratiæ. Tertium est informationis actus.

Quintò, contra vltimò dictum obiecit, nempe sequi peccatum non deleri per contritionem.

Sexto loco respondet ex sententia Richardi, & confirmat eus solutionem, dato quod actus præcederet tempore per digressionem ad alium, instans infusionis gratiæ, nihilominus esse efficacem, & gratiam infundendam.

Septimò, obiecit contra illum modum præcessionis actus in tempore, sequi posse poni obicem peccati: ac proinde inconueniens; nempe contritionem perfectam non iustificare semper, aut necessariò: & reiicit responsonem, quam insinuat Richardus, nempe non posse poni talem obicem.

Octauò,

95

Sententia communis præferitur à Doctore.

Argumentum oppositum.

Soluitur.

Dispositio proxima est simul cū forma.

96

Summarium doctrina.

Octauò, propter hoc inconueniens reicit illum modum dicendi, & sequitur conclusionem in tertio dicto positam.

Nonò tandem, & vltimò respondet secundum dictam conclusionem ad obiectionem supra præmissam: ex quibus manifestè constat eum nunquam docuisse contritionem perfectam in esse moris, & naturæ præcedere tempore aliquo secundum quod continuatur in esse completæ contritionis, in infusionem gratiæ: proinde in vanum laborant, qui in hoc eum impugnant. Ad probationem itaque conclusionis Doctoris,

Queritur utrum ad contritionem requiratur aliqua intensio & duratio?

97
Sententia negans.

Partem negatiuam communiter docent moderni discipuli D. Thomæ. Sotus in quarto dist. 17. quæst. 2. art. 4. ante eum Gabriel in hac dist. quæst. 1. art. 2. conclusione 5. Nauar. in Manuali cap. 1. num. 9. & 35. Vega in Trident. lib. 13. cap. 24. & 25. Suarez dist. 4. sect. 4.

Prima conclusio.

Prima Conclusio. Requiritur aliqua intensio in attritione perfecta, seu contritione, hanc non docet hic Doctor in terminis: sed intelligi debet inter cæteras circumstantias, quas dicit requiri ad esse morale huius actus. Eam insinuat hic quæst. 4. in fine, & dist. 17. quæst. 2. & sequitur ex iis quæ docet in 3. dist. 27. art. 3. & dist. 29. quæst. 1. 2. & 3. Alens. 4. part. quæst. 17. in 1. art. 3. D. Bonauent. hic d. 16. art. 2. quæst. 1. Richardus dist. 17. art. 1. quæst. 5. Durandus quæst. 4. Adrianus in 4. quæst. 2. art. 7. quæst. 3. vbi dicit aliquem dolorem esse quandoque aded remissum, vt non sufficiat ad contritionem, quod explicat Suarez de intensione obiectiua, seu appetitiua: sed hæc interpretatio est impropria, quia intensio, & remissio determinat gradum, & circumstantiam actus: non verò speciem, & maxime in moralibus; quia penes hanc attenditur substantia & bonitas ex genere, seu obiecto.

Prima ratio.

Probatur conclusio ex illo Ioëlis 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & sciñdite corda vestra, & non vestimenta vestra,* &c. quæ est eadem forma loquendi, cum ea, qua exprimitur intensio charitatis diuinæ debita ex forma primi præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,* &c. Scriptura ergo exigit vehementem conatum animi ad detestandum peccatum. Psalm. 50. *Asperges me,* &c. *amplius laua me,* &c. Ieremiæ secundo. *Lutulum vniuentis fac tibi planctum amarum,* &c. vbi glossa: *docet penitentem quid facere debeat,* &c. & alia: *nihil dolentius morte vniuentis,* &c. Multa similia habentur ex Scriptura, vbi vehementia doloris intelligitur, & adhibere deberi conatum voluntatis respectiue ad intensiorem actus.

98
Ratio ex Patribus.
Augustin.

Secundò, eundem conatum exigunt Patres. Aug. Epistola ad 54. ad Macedonium, & habetur dist. 3. de penitentia cap. 33. docet modum penitendi contemnere blandimenta: *Si me,* inquit, *penitendo amplius, quam antea excruciauerò, si miserabilis ingenuero, si fleuro vberius, si charitate, qua operis multitudinem peccatorum, flagrauerò ardentius,* &c. quæ expriment maiorem conatum

voluntatis penitentis, quem supponit necessarium idem Sanctus, vt relapso sperent veniam à Deo, quibus Ecclesia penitentiam non concedit, ad aliorum terrorem, & disciplinam. Item lib. 1. de penitentia cap. 2. *Qui exaggerans culpam, exaggeret etiam penitentiam, maiora enim crimina maioribus ablunetur fletibus,* &c. habetur dist. 1. de penitentia cap. 7. 8. Item, hom. de penitentia, & habetur in eadem dist. cap. 85. *Doloris mensura potius quam temporis in actione penitentia consideranda est.* Simile Hieron. ibidem cap. 86. *mensuram,* &c.

Hieron.

Ambrosius ad virginem lapsam: *Cor,* inquit, *si tanquam cera liquefctens, & totum corpus maceret,* &c. Author de vera & falsa penitentia cap. 13. *Omnes fructum sua penitentia paruos habent, nunquam credas sufficere, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccauit, erubescat, dolore cum vita finiat,* &c.

Liber de vera & falsa penitentia.

Ad hæc omnia respondetur intelligenda esse de dolore appetitiuò, & non intenso. Contrà, hæc distinctio non habet locum: quia prædicta non possunt intelligi de solo appetitiuò, neque distinctio habet fundamentum aliquod ex Scriptura, aut Patribus. Deinde, dolor magnus secundum intensiorem infert effectum remissionis perfectione, vt patet ex dictis, & ex Tridentino sess. 6. cap. 7. vbi dicit iustitiam infundit nobis, secundum mensuram dispositionis, & conuersionis à peccato, & sess. 14. cap. 2. in fine. *Per Baptismum,* inquit, *Christum induentes noua profus in illo efficitur creatura; plenam, & integram peccatorum omnium remissionem consequentes ad quam tamen nouitatem, & integritatem, per Sacramentum penitentia, sine magnis fletibus, & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus: vt merito penitentia laboriosus quidam Baptismus à sanctis Patribus dicitur fuisse,* &c. vbi Concilium ex mente Patrum intensiorem doloris requiri interpretatur, & docet: quantum ergo illa distinctio faciliat penitentiam, in tantum enerat sollicitudinem peccatorum, quod non videtur aded congruum modo loquendi Patrum, & Scripturæ: vnde merito Alens: *Qui non dolet, inquit, magis de peccato, quam demissione vnius oboli, non censetur contritus, aut dispositus ad veniam,* &c.

99

Trident.

Alens.

Confirmari etiam potest ex canonibus penitentialibus, in quibus satisfactio grauior peccatis præscribitur, & pœna: proportio autem debet esse inter pœnam interiorem, & exteriorem, secundum medium iustitiæ, ex quo vtraque præscribitur: ergo etiam pœnæ interioris perfectio requisita debet attendi penes intensiorem doloris, & detestationis peccati, ita vt non quicumque eius gradus, quantumlibet habeat perfectionem ex obiecto, sufficiat.

Proportio debita inter exteriorem & interioris penitentiam.

Vt ergo à fundamento ipsius distinctionis procedamus, in eo consistit, quòd quis præferat Deum in amore cuiusque amabili, in quo consistit appetitatio, & amor appetitiuus sit firmiter, & constantior; hinc etiam applicatur ad detestationem peccati, quòd magis velim peccatum abesse, quam quodcumque aliud malum, & potius quis sit paratus sufferre quodcumque genus mali, quam Deum offendere peccato lethali. In his consentimus, nec est dubium id requiri: sed controversia est an possit saluari talis appetitatio in voluntate sine intensiorem actus:

100

Quid sit appetitatio.

actus: nam saluari in æstimatione, aut iudicio intellectus fidelis, ex regulis fidei iudicantis, non est dubium, nempe Deum præferendum esse omni bono, & fugiendum esse peccatum super omne malum: hoc autem non sufficit in voluntate, nisi amando ita electiue adhærendo Deo & fugiendo peccatum appetitur: quod sine intentione actus non contingere probat.

101
Desectatio peccati debet esse efficax.

Tertio, arguendo ad conclusionem. Actus detestandi peccatum necessarius ad iustificationem extra Sacramentum debet esse efficax secundum omnes: & ex Tridentino *sess. 14. cap. 4.* quia debet includere propositum efficax fugiendi tam peccatum, quam etiam causas proximas eius: alias non esset vera conuersio ad Deum, & requisita. Item, votum suscipiendi Sacramentum, & præstandi reliqua: ergo non sufficit displicentia simplex ad hunc effectum, sicut neque complacentia simplex Dei ad implendum præceptum dilectionis, sine ordine ad media, quibus acquiritur finis: quia *qui diligit me, sermones meos seruat, &c.* Sed displicentia simplex peccati habet bonitatem eandem in specie ex obiecto, quam habet voluntas efficax: ergo ad formandam voluntatem, seu displicentiam de peccato efficacem, quæ est offensa Dei, non sufficit sola bonitas ex obiecto. Probat subsumptum, quia voluntas simplex est dilectio Dei propter se, & displicentia peccati propter Deum offensum: idem ipsum est obiectum sub eadem formali ratione displicentiæ efficacis: quia ordo ad media non est differentia formalis, sed materialis: & obiectum ut attingitur sub eadem ratione formali non est natum communicare voluntati diuersam in specie bonitatem, nisi mutatur saltem modus proponendi: cum eadem ergo bonitate formali secundum speciem, statuum actum nou esse sufficientem, alium verò sufficientem: ergo appetitionem, & firmitatem non habet detestatio efficax peccati supra simplicem complacentiam, ex ratione specifica bonitatis: ergo, solum ex ratione individuali: sed nulla ratio individualis actus potest tribuere illam firmitatem, & appetitionem, seu inhætionem firmam potentiæ, præter solam intentionem actus: ergo ab intentione habet hunc effectum, & non ex ratione specifica. Probat subsumptum: quia non habet à continuatione, seu duratione actus: quia perinde potest durare simplex displicentia ex libertate voluntatis: non habet ab alio: quia nihil aliud est ratio tendendi in obiectum voluntati præter solam substantiam, & intentionem actus, quæ integrat substantiam eius: ergo nihil aliud firmat voluntatem, quantum ad illam adhætionem proximè, & in exercitio, quam ipsa intentio actus.

Differunt intentione.

Ex intentione est appetitio.

102
Quarta ratio.

Quarto probatur conclusio: amor Dei, & displicentia peccati ex ratione sua specifica tam obiecti, quam supernaturalitatis, non sunt nata

ex his perfectionibus præcisè dare illam stabilitatem operandi, aut appetitionem, quam in constanti adhætionem obiecti statuunt aduersarij: quia nequeunt vincere cupiditatem, aut tollere omnia repugnantia operi: alias in quocumque gradu sic possunt vincere cupiditatem, & retrahere voluntatem à malo, vincere tentationes, & determinare voluntatem in effectu ad legis impletionem: quod est fallum, quia neque in gradu remisso possunt vincere cupiditatem maiorem, & infirmitatem voluntatis, aut ipsam statuere: ergo hoc ipsis competit ex gradu perfectionis intensiue, & non aliunde.

Tota hæc distinctio voluntatis remissæ, & intensæ est Augustini, qui ubique reducit fundamentum efficaciam ad intentionem actus, & non ad speciem, & intra eandem speciem charitatis admittit voluntatem remissam, & intensam, quia hæc est efficax, & principium operis, illa autem nequaquam: igitur *de gratia & libero arbitrio, cap. 17.* statuit differentiam inter operantem, & non operantem bonum ex præmissa differentia voluntatis remissæ, & intensæ.

Qui ergo vult, inquit, facere Dei mandatum, & non potest, iam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc paruum & inuidiam: poteris autem cum magnam habueris, & robustam: quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna charitate fecerunt: de qua charitate ipse Dominus: maiorem charitatem nemo habet, &c. Et infra: *ipsam charitatem Apostolus Petrus non habuit, quando timore Dominum ter negauit (loquitur de magna & intensa, vt infra patet.) Timor enim non est in charitate: sicut ait Ioannes Euangelista in epistola sua; sed perfecta charitas foras mittit timorem: & tamen quamuis parua, & imperfecta non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam: putabas enim se posse, quod se velle sentiebat: & quis istam, etsi paruum, dare cœperat charitatem, nisi ille, qui preparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit? quoniam ipse vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens, &c.*

Hic Augustinus loquitur de charitate in actu, id est, actuali, & etiam supernaturali, qui distinguit voluntatem bonam, & donatam à Deo in paruum, & magnam; paruum appellat, quia est inefficax ad superandas tentationes, & difficultatem operis, omniaque retrahentia ab opere, ideoque fuit remissa & parua in Petro, quia non expulit foras timorem, sicut fuit magna illa charitas, & amor martyrum. Agit etiam de voluntate operis perficiendi hinc, inde: *putabas enim, inquit, supple, Petrus, se posse, quod se velle sentiebat, &c.* Fuit ergo in eo voluntas amans supernaturaliter: quamuis non habuerit illam firmitatem, & constantiam adhærendi Deo, quam habuit voluntas & charitas Martyrum, quæ solo gradu intensiōis differebat à voluntate Petri, quæ affectu ferebatur ad subeundam mortem pro Christo.

Confirmatur, quia non solum respectiue ad diuersos actus inducit Augustinus hanc comparisonem magnæ & paruæ voluntatis; sed in ordine ad eundem actum ex verbis præmissis. *Et quis, inquit, istam, & si paruum, dare cœperat charitatem, nisi ille, qui preparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit, quoniam ipse, vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur*

Victoria cupiditatis ex intentione amoris, non ex speciei.

August.

103
Differentia inter voluntatem bonam, remissam, & intensam.

104
Confirmatio.

cooperatur perficiens, &c. Hæc inceptio, & perfectio est respectu eiusdem actus, & non aliter quam secundum gradum remissum, & intentum; quia in gradu remisso nequit effectu superare impedimenta repugnantia, quæ superat in gradu intento, per quem roboratur aduersus cupiditatem, & dolorem detrectantem opus: sicut enim contrarium aliud contrarium superat non ex ratione specifica, quia in hoc sunt æqualia, & par vtrinque oppositio; sed secundum excessum in gradu intentionis, quo vnum alio præfati: ita etiam contingit in contrariis actibus, & motiuis voluntatis, vt vna cupiditas superet aliam, & minore vincat maior, ex Augustino lib. 4. contra Iulianum; cupiditas etiam maior & vehemens vincat affectum boni in voluntate, quæ non trahitur nisi amore, aut delectatione, vt idem habet lib. 1. ad Simplicianum q. 2. lib. 2. de peccatorum meritis & remiss. cap. 7. & 19. de spiritu, & littera cap. 2. & aliàs sæpe: sic amor inordinatus & vehemens creaturæ vincit amorem Dei, repugnantia operibus pœnitentiæ, & delectatio vehemens de peccato vincit pœnitentiæ affectum; non ex alio capite, nisi quia vnus amor, vel delectatio in gradu intensiois superet alterum, quod fusius ex professo probatum est in materia de actibus humanis circa distinctionem amoris simplicis, & inefficacis, respectu eiusdem obiecti, declarando radicem efficaciz in ipso actu intento, qua determinat voluntatem in opus: remittendo ergo hanc quæstionem in illum locum, subiungam ex Augustino alteram confirmationem huius.

105

2. Confirm.

Datur ordo & causa operandi ex parte voluntati.

Causa mouens.

Excessus in actu intento est causa operandi.

Confirmatur secundum eodem Augustino: quamuis voluntas non necessitate, sed libertate operetur: datur tamen ordo & causa, vnde operetur vnum potius quam aliud, præter solam voluntatem: verbi gratia, cupiditas ad malum, excitatio, & gratia Dei ad bonum: quod patet ex decretis contra Pelagianos: vnde idem Sanctus lib. 2. ad Simplicianum: *Restat ergo, inquit, vt voluntates eligantur: sed voluntas ipsa, nisi aliquid occurrat, quod deleat, atque inuicet animum, moueri nullo modo potest, &c.* Quomodo autem moueatur, docet locis præfatis, esse in excessu actus ad actum non secundum speciem: quia sic affectus bonus semper vinceret, & moueret voluntatem: sed secundum excessum in gradu intentionis; vnde lib. de Spiritu & littera cap. 29. *Sed timentibus, inquit, pœnam, absconditur gratia, sub quo timore anima laborans quando concupiscentiam malam non vicerit, nec timor ille quasi custos seuernus abscefferit, per fidem confugiat ad misericordiam, vt des quod iubet, atque inspirata gratia suauitate per Spiritum sanctum, faciat plus delectare, quod præcipit, quam delectat quod impedit, &c.* vbi victoriam gratiæ, & bonæ voluntatis supra concupiscentiam statuit, in maiori delectatione, seu amore præcepti, quam sit amor retrahens ad concupiscibile: hic autem excessus nequit concipi vt radix efficaciz, quantum ad effectum operis, nisi in illa intensioe.

106

Conatus voluntatis infert excessum.

Item cap. 35. *Ecce, inquit, quemadmodum sine exemplo est in hominibus perfecta iustitia, & tamen impossibilis non est: feret enim, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tanta rei, &c.* Quibus verbis docet conatum voluntatis maiorem necessarium esse, ad quem sequitur maior etiam intensio, & perfectio effectus, ad quem tantum ordi-

natur. Quomodo autem habeatur tantus & sufficiens conatus voluntatis, subiicit: *Esset autem, inquit, tanta (supple voluntas) si & nihil eorum, qua pertinent ad iustitiam, nos lateret, & ea sic delectarem animum, vt quid aliud sine delectatio, sine dolor impedit, delectatio illa superaret, &c.* Ex quibus patet radicem efficaciz & firmitatis, seu appetitionis reduci vbiq; ab Augustino, ad excessum intentionis in actu, quæ est sententia nostri Doctõris, non autem ad speciem actus. Ex quibus euacuatur distinctio illa, in qua magis se fundant opposites. Vnde currit argumentum primo loco factum, & subsquentia: nam omnes concedunt amorem Dei super omnia, & detestationem peccati super omnia esse necessaria, neque aliter consisteret forma præcepti vtriusque: dato ergo quod ille conatus voluntatis, & excessus actus, fundetur in eius intentione, non verò in specie actus, sequitur propositum.

Quintò ad idem ex forma præcepti: quia illa verba *ex toto corde*, & similia, depontant materiam præcepti quantum ad modum dilectionis, & etiam detestationis, vt patet ex tanta exaggeratione; deinde ex præcepto diligendi proximum sicut teipsum; non verò super omnia, neque ex toto corde, sicut debet diligere Deus. Sed nequit referri præceptum quoad modum actus & conatum, ad solam speciem actus: ergo ad aliquam eius qualitatem. Minor patet: quia species actus habeatur ex illis verbis, *Diliges Dominum Deum tuum*, reliqua superfluerent, nisi determinarent aliquam circumstantiam, & modum diligendi, qui nequit esse species actus ex motiuo, & obiecto, hoc est, perfectio specifica ex obiecto: quia illa perfectio, seu excessus supra alios talis perfectionis, nequit esse materia præcepti diuersi ab eo, quod est de ipso actu secundum substantiam: quia non est in potestate voluntatis aliter, quam ipse actus; cum impossibile sit voluntatem diligere amore charitatis, nisi secundum speciem, & motiuum charitatis etiam de potentia absoluta: omnes autem concedunt illis verbis determinari aliquid ultra substantiam actus, vt amor sit super omnia: ergo non erit substantia actus, sed qualitas eius, afficiens ipsum actum per modum circumstantiæ: sed, vt supra tactum est, nequit esse alia circumstantia nota in moralibus, præter solam intensioem: quia non est finis extrinsecus, cum Deus nequit amari propter se, & propter aliud, eodem actu: amatur autem propter se per charitatem, quæ nequit transcendere rationem sui obiecti primi, qui est Deus, propter se, & bonitatem propriam diligibilis, & non propter bonitatem participatam à fine extrinsecò: non est persona; quia præceptum est commune, & adimpletur à qualibet creatura rationali, seu adimpleri debet, siue sit in gratia, siue non: & voluntate antecedente ex qua est lex, perinde ordinatur ad finem: non est tempus, neque locus, & sic de reliquis, excepta sola illa, quæ dicitur *quomodo*, denotat modum intrinsecum actionis, seu eius intensioem.

107
Quinta ratio.

Ex forma præcepti.

Præceptum charitatis præter substantiam actus, extenditur ad intensioem.

Non potest forma præcepti ad aliam circumstantiam extendi.

Si dicatur præcepti actum efficacem, vt distinguitur à voluntate simplicis, non solum numero, sed etiam specie; iam impugnatum est satis ex dictis, & hac ratione impugnat: actus efficax charitatis ille est, qui ordinat media in finem, & ordinat

108
Non præcepti actum charitatis vt extenditur ad media, seu ad alias virtutes.

ordinat media virtutum ad Deum ex fine charitatis : verbi gratiâ, diligere proximum propter Deum, vel obseruare præceptum temperantiæ propter Deum : sed si quis obseruat præceptum temperantiæ ex motiuo intrinseco temperantiæ, non est transgressor : ergo non tenetur illud obseruare ex motiuo charitatis. Probatur consequentia, quia nullius virtutis præceptum, per se loquendo, obligat extra proprium motiuum, vt dixi, per se loquendo ; quamuis aliquando per accidens : ergo præceptum charitatis diuinæ tantum obligat ad actum, vt sinit in Deo. Vnde perfecti contemplatiui, qui adhærent Deo amore, vt dicunt, vniuerso, non respiciendo creaturas, perfectè adimplent præceptum, quod respicit primò actum, vt sinit in suo motiuo intrinseco, sicut in præceptis aliarum virtutum apparet, loquendo secundum prosecutionem, de solo affirmatiuo : ergo nequit actus efficax, quæ efficax est, esse illud quod importatur per modum determinatum præcepti, sed intensio. Intellego actum efficacem vt distinguitur ab intentione, quamuis in hac talis efficacia fundatur, & extenditur ad media per electionem, vt ad alias virtutes, ipsas ordinando ad finem ; quæ extensio per accidens tantum & materialiter comprehenditur hîc, & nunc sub præcepto ad obseruandam, aut inducendam charitatem. Si vterius dicas appreciationem actus præcipi : velim scire in quo fundetur illa qualitas actus, & ad quam circumstantiam reduci possit ; vel qualem differentiam addat : vnde & hæc responsio ex Augustino impugnatur *supra*.

109

Idem gradus est fuga, qui & prosecutio, nisi ex eodem motiuo.

Ex hoc patet simili forma actum pœnitentiæ, quæ detestatio ex Dei offensa, & propter ipsum fuga peccati, debere esse intensiue super omnia ; tum quia ita explicatur in Scriptura : tum quia perfectè determinatur voluntas ex amore ad fugam peccati in eodem gradu, quo amat : stante enim voluntate efficaci, nequit remissiùs agere voluntas, quàm determinatur per ipsam, quamdiu inest ; & quantum accedit, vt adhæret extremo vni, tantumdem, & simili conatu recedit ab altero : quantum ergo voluntas determinatur ad amandum Deum, tantum etiam determinatur ad odium peccati.

Confirm.

Excessus amoris ex natura positivæ, habitus & motiuo debitorum.

Confirmatur ex inclinatione tam pœnitentiæ, quàm habitus : quia potentia in nihil intensiùs inclinatur, quàm in suum finem, & habitus ad nihil intensiùs inclinatur, quàm ad suum motiuum intrinsecum. Item, ordo charitatis idem exigit : ergo inordinate amaret voluntas aliquid intensiùs, quàm suum finem. Probatur consequentia, hoc præceptum intelligi debet secundum naturam finis, & motiuum, secundum inclinationem potentie, & habitus : sed hæc magis sunt ad Deum, quàm ad alia, & magis contra peccatum, quàm contra alia quæcumque mala. Regula etiam operandi, quod est præceptum, id ipsum sonat ; ergo vt opus sit ordinatum, requiritur intensio in actu excedens amorem, & detestationem creaturarum : intensio enim secundum iustitiam consideratur tam in merito, quàm demerito ; tam in peccato, quàm in satisfactione, quàm pœna ; sub quibus rationibus acceptatur, & exigitur à Deo detestatio, seu contritio peccati.

110
Secunda conclusio, fieri in tempore.

Secunda conclusio. Actus pœnitentiæ regulariter, & extra casum fit in tempore, & hæc sola

duratio est, quam Doctor supponit hîc, nempe actus in fieri, non verò in facto esse requiritur durationem temporariam, antequam infundatur habitus gratiæ. Hæc conclusio patet : quia actus pœnitentiæ in esse moris requirit præter propriam bonitatem ex motiuo intrinseco, aliam ex fine charitatis, quando ab ipsa charitate non elicitur, requirit votum Sacramenti explicatum, & emendationis : supponit actum fidei consideratis, timoris, spei, amoris, quos enumerat Tridentinum, vel aliquos, vel omnes regulariter, excepto timore : nullus enim mouetur ad pœnitentiam, nisi ex regula fidei, & dictamine : neque ad pœnitentiam inclinatur voluntas, nisi ex fiducia diuinæ misericordiæ, & remissionis peccati : neque pœnitentia acceptatur, nisi sit ex charitate. Hos omnes repugnat fieri à viatore pro eodem instanti, ergo in tempore fiunt.

Probatio ex circumstantiis concurrentibus.

Secundò patet conclusio hæc ex præcedente : quia eo ipso, quòd requiratur certa intensio in actu, requiritur vt voluntas applicet conatum idoneum, quem nequit, nisi in tempore ob difficultatem operis, & repugnantiam appetitus : vnde *cap. inter hæc 34. dist. 3. de pœnitentia*, quod est Helychij super Leuitico : *Velox, inquit, iniquitas, quæ ad nocendum occasiones suggeris, lenta virtus, & cunctatrix ante iudicium, quam incipit, quid decorum, quid honestum : iniquitas omnia precipitat : pigra verò, & verecunda pœnitentia, quæ presensium pudore premittitur, &c.* Hinc confessorum præfigunt spatium examini conscientiæ, & procurando dolori idoneo peccatorum : potest tamen Deus in instanti infundere pœnitentiam fructuosam : idèò conclusio intelligitur regulariter.

Secunda ratio ex perfectione requisita de impedimentis.

Obiiciunt aduersarij nobis plura, speciatim Sotus, primò loca Patrum. Chrysoströmus *libello de reparatione lapsi ad Theodorum*, & habetur *de pœnitentia dist. 3. cap. Talis quantumcumque, & quolibet breui tempore non despicit pœnitentiam.* & infra : *non patitur exigua etiam pœnitentia amitti mercedem, &c.* Ergo ad pœnitentiam non requiritur intensio, aut duratio. Respondetur consequentiam nullam esse : quia loquitur Chrysoströmus respectu ad pœnitentiam, quæ ordine satisfactionis inducta est per Canones, *Etiamsi, inquit, non potueris quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantumcumque tamen, &c.* Probat exemplo Achab, & Iudæorum pœnitentium ad increpationem, & minas Prophetarum : data ergo præterita duratione, quam imponunt ex sententia Doctoris exigi, non esset illa septennis, aut totius vitæ, quam ordo satisfactionis ex regulis Ecclesiasticis tum præscribatur, necessaria, vt venia daretur humiliato & contrito, sicut Niuiitis, Iudæis, Achab data est minore tempore pœnitentibus, disciplina autem Ecclesiastica id temporis exigebat ne medicina fieret in contemptum, vt docet Augustinus, *Epistola 54. ad Macedonium*, licet coram Deo hebat sincerè conuerso remisso.

111
Prima obiectio.
Chrysostr.

Responsio.

August.

Item, adducunt verba Leonis Papæ, *Epistola 91. & habetur dist. 1. de pœnitentia can. multiplex. Nec misericordiæ Dei mensuras possumus ponere, nec tempora desinire apud quem nullas moras patitur vera conuersio.* Respondetur hunc textum truncatè etiam, & extra propositum Leonis citati. *His autem, inquit, qui in tempore necessitatis,*

Leo Papa.

necessitatis, & in periculi urgentis instantia præsidium penitentia, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordia Dei, &c. vt supra. Docet ergo, quodd finaliter penitentibus non sit deneganda absolutio, & Sacramentum: quia non possunt Sacerdotes ponere terminum misericordiae Dei; sic Ecclesia tollit referuatiorem in articulo mortis. Sic Augustinus & Hieronymus supra mensuram doloris, non temporis, pensandam docent. Ex his patet ad alium locum quem citant ex Cœlest. ad Gallos epistolæ, c. 2. ubi idem dicit, Vera conversio mente potius, quam tempore metienda est.

112

Secunda obiectio.

Secundò obiiiciunt Scripturæ: *In quacunque die, &c. in quacunque hora ingemuerit peccator, &c. Ezech. 18. Respondetur hæc nihil urgere: quia neque Scriptura ibi determinat instans, seu indiuisibile aliquod tempus, neque nos illud durationis, quod Scoto impingunt.*

Tertia obiectio.

Tertiò obiiiciunt, in sacra Scriptura requiritur tantum conuersio, & promissio remissionis sit substantiæ penitentia, non conditioni, aut modo eius durationis, aut intensio; ergo hæc non requiruntur. Respondetur conuersionem perfectam includere eiusmodi conditionem intensiois; quia aliàs non esset conuersio vera ad Deum, & auersio à peccato, vt patet ex forma præcepti, inclinatione habitus & potentia, & ordine debito operandi respectu ad finem.

Quarta obiectio.

Quarò quodd, iuxta hanc Scoti doctrinam, sequeretur nedum requiri ad salutem contritionem, sed etiam attritionem, & si de contritione sit præceptum, esse etiam de attritione. Consequentiam probant, quia omnis contritio antequam intendatur ad certum, & præfixum gradum, & duret pro tempore determinato, sit necessariò priùs attritio, saltem in opinione Scoti. Respondetur hanc consequentiam esse frivolum: nam si attritio non sufficit, & sit inefficax extra Sacramentum, quomodo esset medium necessarium ad salutem, cum de ratione medij sit, vt sit efficax, & sufficiens causa. Deinde, vnde sequitur, si actus in perfecto gradu

Responsio.

præcipiatur, præcipiatur etiã idem in gradu imperfecto, & inferiori. Vnde in opinione Scoti idem opponi potest, datur attritio necessaria ad Sacramentum in certo gradu, alia inefficax ad effectum Sacramenti: ergo ex præcepto Sacramenti requiritur hæc: quia est via ad illam.

Vltimò obiiiciunt contra primam conclusionem, quodd sufficiat amor appetitiuus, & dolor appetitiuus, non requiri autem intensiuum; quia nos etiam experientia colligimus differentiam horum actuum, quia quis intensius dolet de re parua aliquando, quàm de re magna, sicut contingit magis intensiù sensibiler aliquem sentire dolorem dentium, quàm febrem acutam, & periculosam; tamen mallet pati magis dolorem dentium, quàm talem febrem. Respondetur ex dictis hæc distinctionem habere fundamentum in intensioe actus, aut remissioni: contingit autem voluntatem secundum diuersas inclinationes operari, nunc ex affectu iustitiæ, nunc ex affectu commodi, conformando se appetitui, quando agit secundo modo magis delectabiliter operatur, & etiam ex hoc capite intensiùs, quàm aliàs, si repugneret appetitus, prout repugnat, quando operatio est ex affectu iustitiæ: operando ergo secundum diuersos hos affectus, contingit illa diuersitas, non autem operando secundum eundem affectum, & in eadem dispositione: sic iustus præfert legem Dei cupiditati, & intensiùs operatur in hoc secundum voluntatem, & affectum iustitiæ, quàm operatur appetitus retrahens voluntatem, minus tamen delectabiliter propter repugnantiam præmissam: experientia itaque illa fundatur non in operatione elicitæ, quæ semper est intensior quando præualet, sed in passione consequente tristitiæ, aut delectationis propter inclinationem connaturalem ad vnum, quam non habet ad alterum: vnde contingit, vt dicit Doctor in fine paragrafi sequentis, posse inesse actum intensum imperij, quo vindicandum imperatur peccatum cum parua tristitia, & è contra, propter diuersam hanc dispositionem penitentis in operando.

113
Vltima obiectio.

Dolor intensior de re parua, quàm de re magna.

Responsio.

Declaratur instantia, seu exemplum.

Operatio voluntatiù pensanda in opere, & non in passione.

SCHOLIUM.

Comparando ad inuicem quatuor actus Penitentia, de quibus quæst. 1. resoluit eum esse perfectiorem, qui est à perfectiore virtute; & quo plurium virtutum actus concurrunt, eo penitentiam totalem esse perfectiorem. Admittit eundem actum imperari posse à charitate, & à iustitia, & ab utraque accipere bonitatem: an loquatur de interno, vel externo, mihi non constat: ait etiam penitentiam tertio, & quarto modo sumptam non esse causam tristitia, quia hæc causatur à penitentia primo & secundo modo sumpta, quandoque ab hac, quandoque ab illa principalius.

Sicut quærat de illis quatuor actibus prædictis comparando inter se, quis eorum sit simpliciter dispositio magis conueniens ad deletionem peccati. Respondeo, quanto ex pluribus virtutibus, & perfectioribus actus elicitur, tanto est melior actus: ergo primus, si eliciatur à sola iustitia mediaturè, vel immediaturè, & secundus actus, vel tertius eliciatur ab alia virtute perfectiori, vt pote à charitate, patet quodd secundus, vel tertius erit excellentior primo. Eodem modo est intelligendum de quarto: ille enim est simpliciter imperfectissimus; & quia minus habet de ratione voluntarij: & qui à minus perfecta virtute.

Sed si iustitia imperans actum in primo modo moueatur ad suum imperium ex actu charitatis, sicut dictum est supra, possibile esse; tunc actus primus habet duplicem bonitatem: & ex iustitia proxima imperante, & ex charitate remota imperante.

17
Loquitur forte de actu externo, quia internus, ab actu imperante non accipit bonitatem, sed tantum à suo obiecto, etsi oppositum sit probabile.

rante actum illiū. Similiter, si iustitia imperet in primo modo vsum charitatis, vt causa proximæ respectu tristitiæ inhærendæ, actus ille charitatis eo est perfectior, quia à duabus virtutibus, quàm si ab vna tantum.

In pœnitentiā deletiua peccati, an charitas sit potior causa, quàm iustitia.

Si autem quæritur, quis istorum actuum est efficacior respectu tristitiæ inhærendæ. Respondeo, duo vltimi supponunt tristitiam iam inhærentem: duorum autem aliorum potest esse mutua excellentia inducendo tristitiam: quandoque enim ex charitate, siue ex contemplatione Dei statim inest quasi quædam detestatio peccati, & sequitur tristitia maxima, nullo adhuc posito actu iustitiæ respectu illius tristitiæ: quandoque autem primò inest actus iustitiæ, & intentus in se: & tamen causæ proximæ, scilicet intellectus in considerando, & voluntas in detestando, non efficaciter mouentur ex illo imperio iustitiæ, forè quia carent habitibus qui essent principia perfectionis in actibus suis.

18

Qui in appetitu sensitivo est bilis, nõ facile in appetitu intellectiuo tristatur.

Et licet istæ moueantur quandoque, non tamen sequitur tristitia. Quod etsi posset esse propter multas causas; propter hoc est quandoque, quia sicut intellectus conformatur parti sensitivæ in nobis: ita & appetitus intellectiuus appetitui sensitivo, quantum ad faciliter condelectari, & tristari. Cuius ergo appetitus sensitivus non est natus tristari, vel dolere, eius voluntas non faciliter tristatur.

Ex hoc sequitur quòd aliquis habet maximum actum pœnitentiæ primo modo, & tamen nullum effectum, vel modicum: & aliqui sine omni actu pœnitentiæ primo modo, habent maximum effectum eiusdem rationis cum illo, qui natus est esse effectus pœnitentiæ. Et quòd ille effectus sit maior, vel minor, bene est aliqua excellentia in ordine ad deletionem peccati. Sed simpliciter maior est excellentia actus ad actum, ad quos actus sequitur hinc inde tristitia, quia plus delet meritorie peccatum actus causarius tristitiæ, quàm ipsa tristitia.

COMMENTARIUS.

114

Actus excidit ut ex pluribus, & perfectioribus est motiuus.

SI quæritur de illis quatuor actibus, &c. Hic comparat hos actus, quos supra enumeravit acceptiones pœnitentiæ, secundum perfectionem, & efficaciam respectu ad effectum pœnitentiæ, id est, deletionis peccati: & resoluit quo actus est ex pluribus, & perfectioribus motiuus, nempe intrinseco, & extrinseco, seu obiecti, & finis, esse perfectiorem: vnde sequitur doctrinam in initio §. præcedentis, & in aliis prioribus sapientiù dictum, nempe pœnitentiam secundo modo acceptam esse posse actum huius, & illius virtutis, & non requiri determinatè vt sit vel charitatis elicitus, aut pœnitentiæ. Ex qua sequitur etiam contritionem perfectam non esse semper actum elicitem charitatis, aut etiam pœnitentiæ prima acceptione sumptæ: vt autè hæc doctrina sit manifestior, subiicitur sequens quæstio, in qua explicabitur distinctio attritionis, & contritionis perfectæ: & quid requiratur ad naturam vtriusque.

hoc nulla est controuersia, sicut neque de hoc, an attritus possit fieri contritus, etiam quando sumitur pro diuersis actibus; nam dubium non est dari progressum de imperfecto ad perfectum.

Aliter ergo sumitur attritio & contritio pro dolore perfecto, & imperfecto, quem loquendi modum tenent communiter moderni: & sequitur Trident. sess. 14. cap. 4. & noster Doctor d. 16. q. 1. quamvis forè magis intendat priorem distinctionem, clariùs d. 17. q. 1. art. 3. verè. *Nec aliquis tenetur, &c.* Nomen *contritionis*, & *attritionis* applicatur dolori per metaphoram à rebus, in quibus iuxta Philosophum 4. *Ethic.* quæ in maiusculas, & grossiores partes franguntur, dicuntur attriti, quæ verò minutim, conteruntur. Frequens in Scripturis hæc significatio contritionis. *Cor contritum & humiliatum*, Psalm. 50. & *curabam contritionem filie populi mei*, Ierem. 6. *Contritio & infelicitas in vis corum*, Psalm. 13. &c. Metaphoræ verò ratio potest reduci ad illud, quo in Scripturis dicitur peccator indurari, vt Exod. 7. vel coagulari per peccatum, vt Psalm. 118. vt necessum sit cor eius frangi per conuersionem.

Pro actu perfecto, & imperfecto.

Ratio nominu.

Quomodo distinguatur contritio ab attritione imperfecta?

115 Duplex acceptio vocis. Pro actu in-formi, & formati.

Contritio duobus modis sumitur; vno modo pro actu formato, & sic quilibet dolor antecedens infusione gratiæ erit attritio, quantumlibet perfectus; idem autem continuatus, infusus gratiæ, erit contritio, siue perfectus sit, siue imperfectus: & in hoc sensu frequens est vsum contritionis apud antiquos: & in eodem, nomen *contritionis* & *attritionis*, vsurpat noster Doctor in hac distinct. 14. quæst. 1. & 2. Hæc mutatio vnius, & eiusdem actus in contritionem inuariatà eius substantià, potest vocari moralis: & sic moralis contritio erit actus formatus. De

His positis, tota difficultas quæstionis reducitur ad vnum punctum; nempe an dolor perfectus, atque imperfectus, seu contritio, & attritio eo sensu accepta distinguantur specie, vel gradu perfectionis secundum remissionem & intensionem eiusdem actus, qui in gradu perfecto sit contritio, in remisso attritio; qua in re difficilis est tanquam in obscura quæstione resolutio: assignabimus tamen varios Doctorum modos explicandi.

Distingui specie contritionem ab attritione communis tenet Thomistarum cum suo Magistro in 4. d. 17. q. 1. vbi Soto q. 2. art. 5. Richardus artic. 1. Suarez disp. 5. sect. 1. Valquez 3. part. q. 86. art. 2. dub. 7. Caietanus in q. 1. de contritione, quam

116 Difficultatis punctum.

Sensu prima. Distingui specie sui actus.

quam adiunxit D. Thomæ, qui morte præuen-
tus Summam imperfectam reliquit *quæst.* 89. vt
præmissam distinctionem probent, varias sta-
tuunt differentias, & genera attritionis. Caie-
tanus loco citato tot species constituit, vt con-
fessionem pariat, inquit Sotus: primum ergo
genus, & in quo conueniunt est quod vtraque
sit detestatio peccatorum. Secundum est, quan-
do adiunctum est propositum euitandi pec-
cati: hoc autem est duplex; aliud negatiuum,
vt quando non proponit peccare, neque abso-
lutè proponit non peccare, aut deferere statum
peccati, vt si est concubinarius, talis est attri-
tio impœnitentium, velleitas tantum, non vo-
luntas efficax relinquendi peccati: si verò ha-
beat relinquendi peccati voluntatem, etiam in
confuso tantum, est secunda species attritio-
nis. Prima species attritionis.

Duplex species attritionis.

Prima est, quæ procedit à charitate, & hæc est,
quæ delet peccatum, quia est actus informatus.
Secunda species est contritionis naturalis, quæ
viribus naturæ fit, & contritio acquisita, quæ
fit de peccatis, vt offensâ Dei sunt, & su-
per omnia: vnde infert quòd homo postquam
fecit totum, quod in ipso est, detestando pec-
catum super omnia, & vltimatè sit dispositus
ad gratiam, eam non recipiat pro tunc, sed
quando Deo placuerit, quia talis actus non
est formatus: deinceps autem nullâ mutatio-
ne in eo factâ liberi arbitrij, neque etiam ad-
hibito Sacramento, nunc habet gratiam, nunc
non habet. Opinio, inquit Soto, nunquam au-
dita ante Caietanum: hæc tamen est, quam
suprà imponunt nostro Doctori.

Sed prima species non facit ad propositum:
quia non est attritio Christiana, quæ ad ius-
tificationem disponat in Sacramento: cum
non excludat voluntatem peccandi, quæ re-
quititur. Secunda item species non est attritio
Christiana; quia neque propositum illud suf-
ficit, neque dolor aliàs insufficiens, quæ est
velleitas, vt ipse explicat, redditur absolutus,
& efficax, & quia non est ex gratia, qualis de-
bet esse pœnitentia ex Araus. & Trident. *sess.* 14.
cap. 4. sess. 6. cap. 5. 6. 7. can. 3. & ex omnibus Pa-
tribus contra Pelagianos, & supponimus. Ex
his manet impugnatum quod asserit de con-
tritione naturali informi. Tertium verò genus
contritionis, vt procedentis à charitate, *suprà*
impugnauimus; in hoc autem Caietanus non
est singularis.

Sotus autem quinque differentias attritio-
nis, & contritionis statuit. Prima est ex obie-
cto, quia attritio est dolor de peccatis ob pœ-
nas inferni, aut aliquid nouum tempore
rationis. Contritio sub ratione offensæ diuinæ.
Secunda, quòd illa fit ex timore seruili; hæc ex
filiali. Tertia, quòd illa viribus naturæ; hæc
semper ex auxiliis gratiæ. Quarta, quòd illa
se solâ non sanctificet; hæc verò sanctificet.
Quinta, quòd illa possit esse informis: hæc
nunquam; in tribus autem conueniunt, quia
vtraque est detestatio peccati absoluta, & su-
per omnia, & habeant annexum propositum
illud de cætero cauendi absolutum, vt pro nul-
la re mundi velint amplius peccare. Quantum
ad differentias assignatas inutiliter multipli-
cantur, quæ ad tertiam reducuntur ex parte ob-
iecti motiui, principij elicentis, & effectus, seu
efficaciæ ad iustificationem.

Sotus oper. Tom. I X.

Suarez præter differentiam ex motiuis as-
signatam addit alias quinque, quia contritio
ex propria ratione includit formaliter, aut vir-
tualiter dilectionem Dei: non ita attritio. Se-
cunda illa à charitate elicita est, hæc à spe: quod
tener etiam Soto *lib. de natura & gratia, cap. 1. 4.*
Tertia, illa detestatur peccatum simpliciter su-
per omnia, attritio non ita semper, aut nun-
quam perfectè. Quarta, illa est semper ex vo-
luntate formalis, aut virtuali destruendi culpam,
attritio non ita semper, aut saltem ex se non
postulat talem voluntatem. Quinta, contritio
semper ex vi motiui, est vniuersalis saltem vir-
tualiter, attritio verò non semper. Vterque lo-
quitur de attritione Christiana, quæ est suffi-
ciens cum Sacramento: non autem de attritio-
ne vitiosa, & infructuosa.

Prima conclusio. Siue attritio, siue contritio
requisita ad remissionem peccatorum debet eli-
ci ex motiuis charitatis siue proximo, siue re-
moto; hoc est elici; vel imperari à charitate,
est Doctoris *suprà, & alias sapè, & d. 2. o. q. 1. con-
clus. 2. prob. 2.* quam *ibid.* supponit ex August. &
habetur *d. 7. de pœnitentia.* Probatur, quia est dis-
positio proxima ad salutem, & sanctificatio-
nem, ac vitam æternam, seu finem vltimum: er-
go debet esse ex charitate, saltem imperante.
Antecedens est de fide. Probatur consequentia
1. ad Corinth. 13. *Si charitatem non habeam, nihil
mibi prodest, &c.* & ibi commemoratis præci-
puarum virtutum actibus, ait, nihil sine chari-
tate eos prodesse, & sermo præcipuus est de
actuali, vt patet ex *textu, Charitas benigna est,
non emulatur, non agit perperam, non inflatur, &c.*
Item ad Galatas 5. *In Christo Iesu, neque circum-
ciso aliquid valet, neque præputium, sed fides, qua
per charitatem operatur, &c.* Loquitur Apostolus
de valore ad salutem, sed etiam attritio ad sa-
lutem valet, & à fortiori contritio: ergo est
ex fide operante per charitatem, aliàs hæc non
esset vnicum ad salutem medium, contra Apo-
stolum. Vide Augustinum *de Spiritu & litera,
cap. 32. contra aduersar. legis & Prophet. lib. 2. c. 7.*
Enchiridij *cap. 117. in epistolam Ioannis tract. 10.
de fide & operibus, cap. 14. & 16. de verbis Apo-
stoli, ferm. 16. de Cius. Dei, lib. 21. cap. 21. de grat. &
lib. arb. c. 7. lib. 50. hom. 17.* Hæc conclusio fusiùs
probatur de merito; vbi ostenditur necessitas
charitatis ordinantis actum bonum ad finem,
vt necessaria circumstantia, quod iam suppo-
no; quod æquè conuenit merito de condigno,
ac merito de congruo, quòd vltimatè disponit
ad salutem: quia nullus actus ita ad salutem
facit, sicut hic actus, qui disponit ad remissionem
peccati, & infusionem gratiæ, vt videre est
apud Patres citatos, Arausianum *cap. 4. 6. 7. 8.*
& Tridentinum *sess. 6.*

Ex quo probò specialiter conclusionem c. 6.
vbi exponens actus necessarios ad conuersio-
nem, vltimo loco ponit pœnitentiam, quæ sup-
ponit charitatem, & spem, & ex motiuis chari-
tatis est: *Illum, inquit, sanguinem omnis iniquitatis
fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur
aduersus peccata, &c.* Sed Concilium ibi loquitur
de dispositione in genere requisita, non tan-
tùm de contritione perfecta: ergo, &c. Probatur
minor, agit de dispositione necessaria ad
Baptismum, ad quem sufficit sola attritio: idèd
subiicit, *Propterea, inquit, mouentur aduersus pec-
cata per edum aliquod, & detestationem, hoc est*

118
Suarez.
Alias quin-
que assignat.

119
Prima cœlu-
sto.
Vtraque eli-
ci, aut imperari à chari-
tate.

Prima ratio.
Ex ordine ad
finem.

Secunda ra-
tio ex Trid.

120

per eam penitentiam quam ante Baptismum agi oportet, &c. vbi aliquod determinat quemcumque dolorem siue perfectum, siue imperfectum, qui sit sufficiens dispositio ad Baptismum, qualis est attritio: deinde, *infra, cap. 7.* dicit Baptismum esse causam instrumentalem iustificationis, quæ ad eam dispositionem sequitur: sed idem iudicium est de Baptismo, ac penitentia, nisi forte maior ad penitentiam propter circumstantiam ingratiitudinis exigatur; ergo sicut illa est ex charitate saltem imperante, ita hæc: idèd *sess. 14. cap. 1.* ostendit necessitatem penitentia peccantibus post Baptismum, *vt tantam*, inquit, *Dei offensam cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur, &c.* Pius autem dolor, est dolor ex charitate elicitus, aut imperatus. Item Augustinus, seu Author de vera & falsa penitentia, cap. 16. *Sed quoniam penitentia non omnis est bona: dicamus aliqua, que separant veram à falsa, sterilem à fructuosam, &c.* Post id ostendens subiicit: *Sine amore, Dei consequeretur indulgentiam, sine quo nemo unquam inuenit gratiam, &c.* & cap. 17. *Oportet enim vt penitentia fructificet ad hoc. vt mortua vitam impetret: scriptum est enim sine charitate neminem saluum esse, &c.*

Dices Conciliū ibi loqui de dilectione, qui sit actus spei. Contra, supponit Concil. huic dilectioni actum spei, & timoris. Deinde *can. 3.* qui desumptus est ex illo, *cap. Si quis sine praueniēte Spiritus sancti gratia, atque eius adiutorio hominem dicat posse credere, sperare, diligere, penitere, sicut oportet; vt ei iustificationis gratia concedatur, anathema sit, &c.* diligere ibidem denotat actum charitatis, vt distinctum à spe.

121

Secundò probatur ratione: quia peccatum est auersio à Deo, & offensa eius: ergo vt verè retractetur, debet retractatio eius esse ex charitate. Consequentiā probatur, quia sola charitas est, quæ refert ad finem vltimū affectu iustitiæ, & absolutè, non connotante commodum: ergo vera conuersio ad finem vltimum debet esse ex charitate: aliàs non esset dolor de peccato sub ratione offensæ, & auersionis. Deinde, illa virtus, cuius attritio esset actus, posset operari ad salutē independentē à charitate, & consequenter hæc non esset plenitudo legis, aut forma reliquarum. Non magis verò requiritur ad augmentum gratiæ ex parte nostra, quàm ad primam gratiam: sed ad id requiritur meritum ex charitate; ergo ad hoc. Consequentiā patet, quia meritum iusti est perfectius ex dignitate personæ, quàm peccatoris: sed attritio, verbi gratiā, in iusto, quamuis haberet valorem à persona, quem non habet à peccatore, non acceptaretur ad gratiam, aut gloriam, seclūsà charitate: ergo idem dicendum in peccatore. Sed hæc sufficient: rotum hoc dependet ab acceptance diuina, quæ probati nequit ratione; ac proinde veritas conclusionis querenda est ex Scriptura, & Patribus iis locis, quibus præscribitur necessitas charitatis ad salutem, & fructum boni operis in genere; & speciatim verò penitentia.

122

Secunda conclusa. Contritio non requirit vt sit actus elicitus à charitate; sed sufficit vt sit imperatus. Hæc conclusio est Doctoris in hac d. 14. q. 2. artic. 1. §. *Et ex hoc patet secunda conclusio, &c.* vbi asserit quod penitentia secundo modo sumpta pro dolore, & detestatione possit esse cuiuslibet virtutis, neque esse virtutem aliquam specialem, quia cuiuslibet est detestari.

peccatum sibi oppositum. Vnde *art. 2. §. Ad buius intellectum sciendum, quod peccator in peccatis existens, &c.* dicit, quod intellectus potest considerare peccatum commissum, vt offensum Dei, vt contra legem diuinam, vt auersum à Deo, vt impeditiuum præmij, vt inductiuum supplicij, &c. & voluntas sub aliqua illarum rationum, vel sub multis peccatum sic consideratum detestari, & ille morus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiæ, &c. *Isse autem, inquit, dicitur attritio, & est dispositio, seu appetitum de congruo ad deletionem peccati, que sequitur in vltimo instanti alicuius temporis, quo tempore ista attritio durauit, &c.* Ex quibus patet, sicut & clarissimè ex sequentibus, eum loqui de attritione, quam nos contritionem vocamus, & extra Sacramentum sanctificat. Hanc doctrinam sæpè repetit Doctor in hac dist. hac quæst. & præcedenti.

Probatur conclusio, actus cuiuscumque virtutis, seu ex obiecto bonus, si sit perfectus, & imperatus à charitate, non potest dici imperfectus in genere moris, aut perfectionis: ergo dolor elicitus, verbi gratiā, à virtute spei, & imperatus à charitate, non est dolor imperfectus, qualem vocat Tridentinum attritionem, vt distinguitur contra contritionem, quæ formatur & sanctificat extra Sacramentum. Antecedens probatur: ille actus est perfectior, quàm actus elicitus à sola charitate: sed hic, secundum aduersarios, nequit dici attritio, quia in hoc ponunt primariam distinctionem inter attritionem, & contritionem: ergo, &c. Probatur maior; ille actus participat perfectè rectitudinem vtriusque virtutis tam spei, verbi gratiā, si est eius, quàm charitatis: quia bonitatem spei ex obiecto, charitatis ex fine, & motiuo principali, ex quo imperatur: sed participans perfectionem duarum virtutum perfectè, est in se perfectior in genere dispositionis, & meriti de congruo, aut condigno, & magis acceptatur ex lege disponente salutem per opera, quàm is qui vnus virtutis participat bonitatem: ergo. Maior est euidens: quia in primis actum participare bonitatem sui obiecti est primum notum in moralibus: quia ex hoc perfectio & distinctio virtutum, atque mutuus excessus colligitur: sed nec minùs notum est actum participare perfectè, & magis propriè, spectata voluntatis inclinatione, bonitatem sui finis: quia illud motiuum magis specificat actum hoc modo in esse morali, quod magis determinat voluntatem ad eius productionem: finis autem magis determinat, quàm obiectum: quia propter finem solum, & amorem eius mouetur voluntas: vnde illud vulgare, quod est Philosophi, *Qui furatur propter mæcham, magis est mæchus, quàm fur.* Ex quo sic argumentor ad confirmationē prioris: si detestatio eliceretur à charitate, & imperatur à penitentia, esset perfecta contritio secundum aduersarios, si subsisteret distinctio assignata: ergo à fortiōri sic imperaretur à charitate. Patet consequentiā, quia sic perfectiōs participaret perfectionem charitatis, quia hic per modū finis, sibi per modum obiecti tantum.

Ex his destruitur prima & secunda distinctio assignata à Suarez: quia differentia ex propriis assignatur: sed tam contritio, quàm attritio debent includere charitatem, neque illa necessariò semper est elicita per charitatem: hæc

123

Actum imperatum habet duplicem bonitatem.

Finis principalis mouet.

124
Differentia, quæ assignatur, reijciatur.

Sola charitas refert ad finem absolutum.

hæc patent ex vtraque conclusione: neque videri quare idem in prima distinctione adicit limitationem; nempe contritionem debere saltem virtualiter includere charitatem, cum dicat in secunda eam semper elici à charitate; & consequenter nequit non includere formaliter rectitudinem sui obiecti, ac principij. Tertia ab eo posita distinctio seipsam destruit; vel non est distinctio propria, quia detestari super omnia, vel est proprium contritioni, vel non; si primum: ergo quando conuenit attritioni, facit eam contritionem. Si secundum: ergo neque neutram ab alia discernit. Deinde, talis detestatio super omnia oritur ex perfectione specifica contritionis, siue indiuiduali? Si primum: ergo nunquam conuenit attritioni, quæ specie diuersa est secundum ipsum. Si secundum: ergo non magis propriè conuenit contritioni, quàm attritioni. Patet consequentia, quia non magis conuenit actui vnus virtutis intendi posse, quàm alterius, cum totum dependeat à conatu voluntatis diuerso, qui in hac, vel illa materia intendi, & remitti potest. Accedit iuxta doctrinam aduersariorum, ad contritionem, & amorem Dei super omnia non requiri excessum intentionis, sed appetitionis: si autem in proposito intelligatur *super omnia* hoc modo, talis etiam requiritur in attritione ad remissionem peccati, aliàs certè non esset sufficiens ad gratiam dispositio, neque conuersio ad Deum, auersio à peccato; si aliud malum præ peccato appetieretur, aut aliud bonum præ Deo.

Quarta distinctio non videtur congruere veritati, aut doctrinæ Concilij Tridentini: quia dolor de peccato ex gratia, vt sufficiens dispositio ad sacramentum Baptismi, ac Pœnitentiæ, nequit non esse ex voluntate destruendi culpam, vel eam secum non habere; nam *sess. 6. c. 6.* Concilium loquitur de dispositione requisita ad sacramentum Baptismi, in quo comprehendit attritionem, quia hæc sufficit: actus autem, quos explicat, non possunt non habere voluntatem destruendi peccati, vt patet ex eius verbis citatis; & ex actibus spei, amoris, & detestationis, quos ibi assignat Concilium. Hoc patebit *infra quæst. 4. huius in fine.* Sed specialiter argumentor ad hominem: spes veniæ includit voluntatem destruendi peccati, si sit actus absolutus: sed attritio est actus spei secundum aduersarium: ergo cum sit actus absolutus non conditionatus, includit voluntatem destruendi peccati. Dices, esse actum imperfectum inefficacem. Contrà, est actus spei Christianæ, & ex gratia: sed non esset spes Christiana, & ex regula fidei, quod idem est, nisi includeret, aut supponeret voluntatem delendi peccati: ergo, &c. Probatur minor: quia spes, quæ ad iustificationem disponit, est quæ speratur venia, seu remissio peccati, & Deum nobis fore propitium propter Christum, vt dicit Trident. loco præfato: sed nunquam sit, aut promissa est propitiatio, nisi volenti absolute remissionem peccati, & eius absentiam, vt fides docet: requiritur enim conuersio, imò repugnat stare odium absolutum peccati, quale est attritio, sine voluntate destruendi ipsum. Deinde, peto si actus ille attritionis intendatur, remanetne in specie attritionis, vel non? Si sic: ergo potest saltem ita intendi, vt determinet

voluntatem ad effectum: imò semper id contingit, quia quæcumque attritio sufficit ad Sacramentum, est natura sua efficax ad inducendam voluntatem destruendi peccati. Quod probò, quia est efficax ad determinandum hominem ad Sacramentum suscipiendum, & relinquendum peccatum: ergo, &c. Patet antecedens, idèd quique accedit ad Sacramentum bona fide, quia dolet de peccatis: ergo quicumque dolet sufficiens, habet voluntatem de se efficacem ad suscipiendum Sacramentum, & consequenter ad destruendum peccatum.

Quinta distinctio non videtur subsistere: supposita enim opinione aduersariorum, demus attritionem esse ex pœnis inferni, tanquàm motiuo formali specifico; hoc tam vniuersale est, quàm motiuum offensæ: ergo, &c. Probatur antecedens, quia peccatum mortale, & pœna inferni sunt correlatiua adæquata, & sicut offensa in quolibet mortali saluatur, ita etiam reatus pœnæ infernalis. Secundo, omnis dolor efficax tanquam dispositio ad remissionem culpæ debet includere spem veniæ: ergo debet esse auersio in genere ab omni peccato mortali, saltem virtualiter. Consequentia patet: quia sine tali auersione nequit esse dispositio: & impium esset dimidiatam veniam à Domino sperare, vel illius peccati de quo non doleret: vel loquitur ergo de attritione extra Sacramentum, vel in Sacramento, quæ est dispositio de se sufficiens; si in Sacramento nequit absolui nisi à peccatis, de quibus dolet: ergo eius dolor extenditur ad omnia saltem virtualiter, etiam quæ obliuiscitur, quia hæc etiam in virtute præsentis dispositionis, & Sacramenti remittuntur: si autem loquatur de attritione extra Sacramentum, eodem modo dicendum est: quia non sufficit de se, neque per Sacramentum redditur perfectior in se, quantum ad gradum entis, aut moris, cum sit quid cõsequens ad talem dispositionem, quæ extra Sacramentum possit esse perfectior. Ratio, quàm subindicat, inefficax est, aut falsa: nempe attritionem ita se habere, qualem eam descripsit, quia compatitur nempe peccatum. Si enim de actuali loquatur, ac simul de peccato actuali, simpliciter falsum est attritionem compati tale: si loquatur de habituali peccato, neque contritio illud excludit, nisi quæ dolor perfectus & formatus.

Ex his patet etiam differentias, quas Sorus adducit, non esse congruas; & prima quidem quod sit attritionis motiuum pœnæ inferni, aut noucumentum aliquod temporale, quidquid sit de primo, falsum est secundum; quia attritio debet esse actus ex genere bonus: ergo noucumentum temporale nequit esse eius motiuum proximum, minùs autem remotum, seu finale & principale. Deinde sub neutro isto- rum comprehenditur turpitudine peccati. Hanc indicat Trident. *sess. 14. c. 4.* posse esse motiuum attritionis. Secunda differentia non subsistit: quia sicut contritio non necessaria è semper et actus elicitus charitatis, ita neque ex timore filiali: neque timoris filialis meminit Trident. agens de peccatoris præparatione necessaria ad iustificationem *sess. 6. c. 6.* Tertiam differentiam impugnamus in Caietano, sicut & quartã. Quinta non est aliquid momentu, quia sequeretur quod actus virtutis elicitus ante iustificationem, verbi gratia, fidei, distingueretur ab alio post iustifi-

Tertia differ-
entia impu-
gnatur.

126
Quinta differ-
entia impu-
gnatur.

Attritio est
dolor vniuersa-
lis.

125
Quarta dis-
tinctio tolli-
tur.

Voluntas de-
struendi pec-
catum.

Coniuncta est
voluntas de-
struendi pec-
cati cū attri-
tione fructuo-
sa.

127
Differentia
adducta à So-
ro rejiciuntur.

Secunda dif-
ferentia.

Quinta dis-
tinctio impu-
gnatur.

cautionem, licet idem sit, & eiusdem perfectionis, & obiecti tam materialis, quam formalis, si talis distinctio admitteretur pro sufficienti. Deinde falsum supponit, quia idem motus attritionis potest continuari post Sacramentum susceptum, & tunc esset fornicatus, & merum de condigno. Falsa est etiam sententia illa, ad quam hic videtur alludere, quae negat attritionem sufficere cum Sacramento, ut postea videbitur.

128

Tertia conclusio. Sicut actus contritionis esse possit ex variis motiuis in specie, ita & attritionis. Hæc patet ex dictis, quia sicut perfectio debita actui quoad intentionem deficere potest, sine circumstantia aliqua vitante, ita etiam potest ita remissus esse, ut sit attritio, non contritio perfecta.

129

Quarta conclusio. Inter attritionem, & contritionem ex eodem motiuo, seu obiecto proximo, non est alia differentia intrinseca, quam gradus perfectionis: ita colligitur ex Doctore, loco citato, & *quæst. 4. ad secundum*: ubique enim nomine attritionis imperfectæ, quæ se solâ non sufficit iustificare, intelligit dolorem remissum. Probatur conclusio: actus, qui sunt ex eodem obiecto cum iisdem circumstantiis non variant speciem; sed attritio potest habere easdem circumstantias finis, voti; Sacramenti, propositi emendationis, & reliquas, exceptâ intentione, ut patet ex dictis: ergo quantum ad hæc, non variat speciem: etiam si variaret, non refert, quia loquimur in hac conclusione de specie entitativa, non morali, quam haberet tantum ex circumstantiis prædictis: quod ergo motiuum esse possit idem in utroque actu, probatur: quia dolores remissus & intentus motiuo non distinguuntur necessario: ergo, &c. Deinde Tridentinum *sess. 6. cap. 6.* præscribit motiuum sufficientiam, & requisita præparationis ad iustificationem habendam: ergo ex iisdem haberi potest tam contritio, quam attritio: quia si sunt necessaria, aut sufficientia, ergo nullus actus iustificat, nisi ex illis motiuis, intra, vel extra Sacramentum, vel certe consequenter quilibet ex ipsis est sufficiens; sed attritio est sufficiens præparatio: ergo sufficit esse ex dictis motiuis.

Attritio, & contritio ex eodem motiuo differunt intentione.

Possunt esse in eodem motiuo.

130

Dices, ibi agi tantum de præparatione requisita ad iustificationem in Sacramento, non autem de contritione perfecta: contra, siue sic, siue aliter, non curo, contritio perfecta, quæ ibi ultimo assignatur, necessaria est ex motiuo charitatis, seu dilectionis supernaturalis, ut aduersarij prætendunt: ergo in hoc non distinguitur ab attritione. Quod etiam neuter distinguatur ex principio elicitive, patet: quia uterque est ex gratia, & inspiratione Spiritus sancti. Confirmatur ergo ex eodem Trident. *sess. 14. cap. 4.* ubi definit contritionem esse dolorem, ac detestationem animi de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero, &c. Sub hac definitione, & reliquis, quæ ibidem declarat tanquam necessaria ad ipsam, comprehendit attritionem: ergo hæc potest esse ex eodem motiuo, ex quo contritio. Consequentia patet, quia non possunt vnâ definitione comprehendi actus, qui ex genere, & obiecto nequeunt conuenire, cum nihil proximè ipsis commune sit. Minor probatur ex verbis sequentibus: *Docet præterea Synodus, etsi contritionem hæc aliquando charitatem perfectam esse coniungat, &c.* ergo huius contritionis appellatione, quam hæcenus declarauit, & definiuit,

Definitio contritionis in genere.

comprehendit contritionem, quæ aliquando charitate perficitur, aliquando non: aliàs esset inutilis adiectio particulæ *aliquando*. Patet etiã idem ex partitione eius *ibidem* in perfectam, & imperfectam, & ex necessitate, quam dicit contritionis definitæ ad remissionem mortalis, quouis tempore: sufficit autem per ipsum Concilium, attritio: ergo comprehenditur.

Secundò probatur ratione attritionis, & contritionem conuenire motiuo: quia nemo discernit inter attritionem, & contritionem: & communiter supponunt DD. aliquid accedere ad Sacramenta cum contritione æstimata, quæ sit attritio in re: ergo differentia ipsarum non debet sumi ab obiecto specifico, aliàs discerneret.

Obiicies, Conciliū ibi dicit quod contritio imperfecta, quæ attritio dicitur, concipitur communiter ex pœnis inferni, vel turpitudine peccati: ergo hoc intelligitur tanquam motiuum. Patet consequentia: quia ex hoc dicit eam esse imperfectam. Deinde, quia ratione motiuo distinguit eam à perfecta, quam superius dixit esse charitate perfectam, id est, actuali. Faber in *4. disp. 16. cap. 3.* assignat differentiam inter hos actus, quod attritio sit dolor proximè ex motiuo pœnarum, vel turpitudinis, remotè autem, virtualiter saltem, ex motiuo charitatis, quæ peccata offensa Dei sunt: contritio verò proximè semper respicit motiuum charitatis. Aliam differentiam exponit: quia attritio aliquando potest esse ex defectu voluntatis, seu debitæ: considerationis, non circumstantiatur: contritio autem semper habet omnes circumstantias necessarias ad peccati remissionem. Hæc vltima desumitur à Doctore loco citato, *q. 2.* sed ibi loquitur de attritione, quæ est contritio perfecta: dubitat autem si absque circumstantia aliqua remittere possit peccatum, quod nequit intelligi de circumstantia finis, ut patet ex dictis.

131

Obiectio.

Responsio Fabri.

Duplex differentia horum actuum.

Primam differentiam ex motiuis non intelligo: quia in genere motiuorum duo tantum ad actum virtutis concurrunt: vnum, quod vocant ex genere, ipsum obiectum specificum formale; aliud circumstantiam principalem, & dicitur finis. Vide Doctorem in *2. d. 40.* si de motiuo formali loquitur, ostendimus in præmissis non necessariò differre iuxta principia Doctoris; si autem de finali, dictum est ad utramque tam attritionem, quam contritionem ad effectum remissionis circumstantiam finis necessariam esse, ut patet *conclusione prima.*

Impugnatur prima differentia.

Respondetur ergo Concil. loqui tantum de motiuo excitante, non autem specificante in genere entis, aut moris, id est, obiecti, vel finis; illud enim in genere entis, & moris, hoc in genere moris specificat. Pro intellectu huius, norandum sicut ad productionem vnus eiusdemque actus quandoque voluntas mouetur ex motiuis variis intrinseco, & extrinseco sine & obiecto; quia allicunt ad actum obiectiuè proposita; ita etiam quando ad plures actus gradatim ex vno in alterum procedit, quamuis sequentem actum non eliciat ex motiuo prioris, tanquam propter ipsum, eo modo, quo amor medij est propter finem: tamen actus posterior dicitur esse ex motiuo prioris, non specificante ipsum ut finis; sed excitante voluntatem; quæ ita affecta est, ut hic, & nunc non exiret in secundum actum, aut consequentes, nisi ex occasione

132

Motiuum excitans non specificans.

sione

Exemplum.

sione prioris. Exemplum huius est in eo, qui nolle celebrare, nisi dato stipendio, quod ipsi est motiuum excitans, non specificans: quia nihil communicat in genere entis, aut moris voluntati ordinatæ celebrandi, quæ consequitur: non est ergo dependentia actus ad actum physicè, aut moraliter quoad bonitatem participatam, cum actus idem quoad omnia statet sine priorè; sed tantum secundum quid, considerata dispositione præsentis voluntatis, se habet, ut prior vnus ad alium, quia applicat, & excitat voluntatem ad agendum. Hac ratione gratia excitans dicitur illa, qua voluntas conuertitur ad operandum, ut distinguitur ab adiuuante.

133

Concilij Doctrina coherent.

Nequis actus inesse nisi ex formali de proprio motu.

Confirmatio.

Nihil ergo indicat hic Conc. nisi quod fusiùs declarauit *sess. 6. cap. 6.* præparationem ad iustitiam incipere à timore seruilis, deinceps procedere per spem, & dilectionem ad odium peccati, in quo processu timor gehennæ est primum excitans motiuum; non tamen specificans. Quod probatur ex ipso contextu, *communiter*, inquit, *concupitur*, &c. Si autem sermo esset de motiuo specificante; non diceret *communiter*: quod idem est ac *regulariter*, seu *ut in plurimum*; sed non semper; cum aliàs repugnat actum non concipi ex motiuo tali formali & proprio: ratio autem motus voluntatis ex timore est; quia ex sympathia eius ad appetitum sensitium, magis excitatur via commodi, quam affectu iustitiæ, licet in ista motus non cesset, ut in vltimo termino. Adde vltèriùs quòd Concilium ibi definit contra Lutherum, talem motum non esse hypocritisim, sed religiosum, & vtilem, & ex eo sequi perfectam, non fictam peccati detestationem. Confirmatur interpretatio ex sequentibus: *Declarat*, inquit, *non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem* (hoc calūniabatur Lutherus tanquam esset timor seruilis solius pœnæ, habens secum affectum peccati, esset coactus, & extortus, non liber) *verum etiam donum Dei esse & Spiritus sancti impulsam, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat*, &c. non est ergo status in ipso timore, sed pœnitens vltèriùs ipso adiuuante & excitante viam sibi ad iustitiam parat: nempe per pœnitentiam, quam oportet facere ante Sacramentum, quæ est ex

iisdem motiuis, & eadem, quæ ante Baptismum exigitur: talis autem est, quam describit Trid. *sess. 6. c. 6. mouetur*, inquit, *aduersus peccata*, &c. hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet.

Ex his respondetur ad primam probationem, attritionem dici imperfectam respectiue ad contritionem, quæ se sola est efficax ad delendum peccatum, non ita attritio. Hæc efficacia est ex perfectione actus supposita acceptatione diuina. Ad aliud, quod additur, iam ostensum est illam interpretationem falsam esse, quia *sess. 6. cap. 6.* docet Conc. attritionem debere esse perfectam dilectione actuali, quæ est actualis charitas: intelligit ergo per charitatem *sess. 14. cap. 4.* ipsam gratiam iustificantem, eo modo quo antiqui Theologi intelligunt formatam attritionem nomine *contritionis*, & ex attritio fieri contritum.

Dices, Concilium ibi dicit, quòd attritio concepta ex turpitudine peccati, si habeat annexam spem veniæ, cum voluntate non peccandi, sufficere ad Sacramentum: ergo cum exceptio firmet regulam, & limitatio determinet expressam significationem clausulæ, cui annectitur, intelligendum est Conc. de attritione, vt solum est ex motiuis ab ipso expressis. Respondetur, Concilium in initio eiusdem capituli docere illa ipsa requiri ad contritionem in genere: *Ita*, inquit, *d. m. preparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuina misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit*, &c. Supple cōtritionis motus; & postea, *Declarat igitur sancta Synodus hanc contritionem non solum cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum, & inchoationem* (hæc est voluntas non peccandi) *sed veteris etiam odium continere*, &c. Et infra docet contritionem perfectam sine voto Sacramenti esse inefficacem: exprimit ergo Concilium *ibidem* circumstantias contritionis in genere, tanquam necessarias attritioni, vt sit dispositio ad Sacramentum. Quibus concordant ea, quæ docuit *sess. 6. cap. 14. de pœnitentia Christiana*. Hæc ergo in genere resolutio huius quæstionis est, ad attritionem, & contritionem requiri, vt sint à charitate vel elicitæ, vel imperatæ, quandoque ex diuersis motiuis in specie haberi, & inter vtramque dari distinctionem tantum secundum gradus, quando sunt ex eodem motiuo, seu obiecto.

134
Responsio ad obiectionem.

Replica

Solutur.

SCHOLIUM.

Ad tertium quod ait in statu innocentie fuisse futuram pœnitentiam, & patientiam, tenent D. Bonauent. 2. dist. 29. art. 3. qu. 1. Alens. 2. part. qu. 91. m. 2. art. 2. D. Thom. 1. p. q. 95. a. 3. ad vlt. pœnitentiam non esse virtutem infusam. Ita Dur. hic qu. 2. Bassol. & Gabr. hic. Marsil. qu. 10. art. 2. D. Bonauent. d. 17. 1. p. a. 2. q. 3. Rich. hic a. 4. qu. 1.

AD ¹ primum argumentum principale dico, quòd etsi tristitia sit passio, tamen imperare eam est actus, & sicut dictum est priùs, tristitia non est actus virtutis pœnitentiæ, etiam quomodocunque accipiendo pœnitentiam: sed pœnitentiæ virtutis primo modo acceptæ tristitia est effectus remotus: effectus autem proximus causæ immediatè ipsius tristitiæ.

Ad secundum ^m dictum est in præcedenti quæstione quomodo tristitia potest esse voluntaria secundum affectionem iustitiæ; & esto, quòd pœna esset inuoluntaria, non sequitur quin actus elicitus à voluntate sit voluntarius.

Ad tertium potest dici dupliciter. Vno modo, ex quo virtus est in nobis supplementum defectus naturalis (vide non ponuntur virtutes morales à quibusdam, in Angelis) nec in statu innocentie fuissent tales in natura, quales nunc; nec ergo tunc

19
Ad argu. 1. Immediata causa, est nolitionali, & eius consideratio.
Ad 2.
Ad 3.
An pœnitentia vel patientia fuissent in statu innocentie.

fuiſſet neceſſitas habendi virtutes omnes, quas & nunc. & hoc ſpecialiter de virtutibus quæ non habent bonum pro obiecto, ſed malum, vt pœnitentia; quia in ſtatu illo non fuiſſet illud malum, ſicut fortè nec tunc fuiſſet patientia, quia nec materia patientiæ.

An pœnitentia maneat in Beatitudine.

Aliter dici poteſt, quòd pœnitentia eſt habitus inclinans ad faciliter vindicandum in ſe reum: & quod in ſe, hoc eſt materiale, quia formalis ratio virtutis eſſet eadem, ſi committeretur ſibi vindicare in alium reum. Beatus autem, & innocens poſſunt habere habitum promptè vindicandi in alium reum: ergo & in ſe, ſi tamen reatus ineſſet: & ſic poteſt concedi quòd in ſtatu innocentia, & in Beatitudine manet iſta virtus: nec mirum, cùm in Deo maneat iuſtitia vindicatiua; licèt non in ſeipſum, quia non poteſt eſſe reus.

20

Ad 20. Nos ſpecere actum pœnitentia, id eſt, iuſtitia punitiua ad delictum peccatum.

Ad vltimum dico, quòd non eſt virtus Theologica: imò circa obiectum creatum: & cùm arguitur, quòd non poteſt eſſe informis; nego, imò ex multis actibus vindicandi in ſe iuſte reum poteſt acquiri habitus, qui maneat cum peccato mortali, & poſſet acquiri ante deletionem peccati mortalis, niſi fortè, quia Deus iuſtificat antequam poſſint haberi actus ſufficientes ad generationem pœnitentia.

Et cùm probatur primò, quòd delet peccatum, ergo non ſtat cum eo: Reſpondeo quòd virtus non delet etiam meritorie: ſed actus qui natus eſt eſſe actus virtutis, ſiue ſit à virtute elicitus, ſiue non, ſed virtutis generatiuus, & cum hoc benè poteſt ſtare, imò neceſſario ſtat quòd ſit informis, & per conſequens habitus ſuus, ſi ineſt, erit informis.

Auguſt.

Et ſi arguitur contra hoc per auctoritates, quarum vna eſt Auguſtini de pœnitentia, *ſine charitate in nobis eſſe non poteſt vera pœnitentia*: & alia Auguſtini de vera, & falſa pœnitentia, *Cùm ſit opus Dei fructifera pœnitentia, inſpirare eam poteſt quando-cunque vult ſua miſericordia*, & ibidem de vera, & falſa pœnitentia, quòd ſine amore Dei conſequatur quis veniam, habet hoc pro inconuenienti, & eodem modo, quòd vera pœnitentia ſit ſine amore Dei.

Ad pœnitentia fructuofum requiritur gratiam & qu. 1. ad 3.

Iſta auctoritates omnes vnã habent reſponſionem, quia pœnitentia, ſiue actus, ſiue virtus non eſt vera, quantum ad finem pœnitentia attingendum ſine charitate, & hoc eſt, quod dicit ſecunda auctoritas de pœnitentia fructuofa: pœnitentia enim abſolutè poteſt innasce ex naturalibus hominis, ſed non fructifera, hoc eſt ferens fructum: imò vt fructuofa, eſt in vltimo inſtanti. Sed illa tertia, quòd ſine amore Dei nullus conſequitur veniam; poteſt ibi accipi *venia* non tantum pro pœnitentia, ſed pro fine pœnitentia, & ita communiter dicimus, quòd per pœnitentiam acquiritur venia: & illa venia eſt, quando quis per gratiam acceptatur ad amicitiam diuinã.

COMMENTARIUS.

135
Ad argum. 1a.

Ad primum argumentum, &c. Reſpondet ad argumenta principalia poſita ad initium quaeritionis præſentis. Ad primum & ſecundum patet reſponſio ex littera, & iam dicis.

Ad tertium. Neceſſitas virtutum & ſinis earum.

In *Ad tertium poteſt dici dupliciter: vno modo,* &c. Tertium argumentum fuit: virtutes fuiſſe in ſtatu innocentia, & remanebunt in patria: ſed neque in patria, neque in ſtatu innocentia eſſet pœnitentia, quia nec peccatum: ergo non eſt virtus. Reſpondet primò virtutem eſſe in nobis (ſcilicet in ſtatu naturæ lapſæ) ſupplementum defectus naturalis, ſupple incurſi per peccatum, qui defectus conſiſtit in ignorantia, & errore circa bonum in intellectu; difficultate operandi in voluntate ob corruptam inclinationem ad appetitum, & rebellionem eiufdem contra rationem, in qua conſiſtit fomes, & concupiſcentia, quæ ex peccato eſt, & in peccatum inclinat. Vide Tridentinum *ſiſſ. 5. de peccato originali can. primo, & can. 5. ſeſſ. 6. cap. 1. & 2.* hinc aliqui, vt inquit, u-gant virtutes morales fuiſſe in Angelis. Hinc vterius dicit quòd in ſtatu innocentia

non fuiſſent tales in natura, quales nunc ſunt: nec ergo tunc fuiſſet neceſſitas habendi virtutes omnes, quas & nunc, &c.

Hoc intelligitur tantum de virtute morali quæ ſeruat medium in ordine ad ſe, & conſiſtit in temperanda paſſione tam in voluntate, quam in appetitu, quia hæc ſola eſt, quæ connotat imperfectionem ſubiecti, ratione cuius fundatur neceſſitas virtutis talis ſupplentis imperfectionem, quæ imperfectio non eſſet in ſtatu innocentia in quo appetitus ex toto erat ſubiectus voluntatis imperio ſine vlla reſiſtentia, ſiue hoc proueniebat ex dono iuſtitia originalis, vt erat in voluntate, & intellectu; ſiue etiam præterea fuerit aliquod donum in ipſo appetitu, quo delectabiliter ſubieſſet voluntati, de quo vide ipſum in 2. diſt. 29. ſic ergo non fuit neceſſitas alterius moderantis appetitum, quod haberet rationem perfectionis ſupplentis defectum. Nò excluditur ergo hîc iuſtitia in genere à ſtatu innocentia: quia ibi eſſet perfecta religio, obedientia, amicitia, veritas, ſeu veracitas: & huiusmodi, & quæcûque non ſupponerent defectum,

136
Declaratio reſponſio.

Virtutes compatibles cum ſtatu innocentia, alia repugnantes. ſp. ut neceſſaria.

vt humilitas, mansuetudo: quando ergo dicit Doctor non fuisse virtutes in eo statu, prout nunc sunt: intelligit quoad eas præcisè, quæ ponuntur ob defectum ad moderandum appetitum, & quibus correspondet in ipso appetitu habitus proprius, quo subordinatur voluntati acquisitus, vt abstinentiæ & huiusmodi.

Ex his concludit specialiter in illo statu non fuisse virtutes, quæ ordinantur primò contra malum, vt poenitentia, & fortè patientia.

Secunda responsio est, fumendo *poenitentiam* pro iustitia vindicatiua: siue in se, siue in alium exercentur vindicta, posse statui omni conuenire; quin etiam Deo, in quo est iustitia vindicatiua. Sic fumendo poenitentiam, non differt à iustitia vindicatiua; quia vindicare in se, vel in alio malum, est differentia materialis, non formalis; & hoc modo poenitentia non est species iustitiæ vindicatiuæ; sed eadem ipsa in exercitio. Huic doctrinæ, & responsioni plurimum fauet ratio Doctoris in hac quæstione *suprà articulo primo*, §. *Secunda inquisitio, conclusio prima*. *verl. dico ergo*, &c. vbi dicit, quòd actus vindicandi in se, vel in alio sit eiusdem rationis. Diuersa hæc responsio oritur ex diuersis placitis Doctorum, quantum ad subiectum proximum, & remotum poenitentia.

Fuit quorundam apud Alensensem *4. part. q. 12. m. 2. art. 3.* opinio, in anima non distingui virtutes, sed sicut vnam ponebant potentiam animæ indistinctam à sua essentia, ita etiam vnū habitum virtutis efficacem in omnes operationes animæ imaginabantur. Contra hos non est huius loci disputare: nunc ergo supponimus distinctionem habituum ex diuersitate obiectorum, ac etiam potentiarum. Alij apud eundem, & D. Bonauenturam in *4. dist. 14. parte prima distinctionis*, asserbant poenitentiam esse in omnibus animæ potentiis in quibus sedes est virtutum, & secundum omnem affectum. Hæc fundatur in eo, quòd poenitentia non sit specialis virtus, sed communis, indistincta à cæteris, quatenus conuenit cuique detestari peccatum sibi oppositum. Est sententia Altiisiodorensis *4. lib. scilicet 6. quæst. 3.* sed hæc reicitur ex iisdem fundamentis, quibus probatur poenitentia specialis virtus. Et quoad actum supponunt Concilia, & Scriptura eam distinctionem. Alensensis negat eam esse in irascibili, concupiscibili, & rationabili, sed in libero arbitrio: sed si intelligat per liberum arbitrium intellectum, & voluntatem, non potest stare: quia siue libero arbitrio includat intellectum, siue supponat: certum est poenitentiam in intellectu non esse, cum sit detestatio, seu, vt diximus, vindicta peccati; qui sunt actus appetitiuæ. Deinde, si intelligat per liberum arbitrium voluntatem, vt libera est; repugnat non subiectari poenitentiam in voluntate secundum affectum concupiscentiæ; aut vt est irascibilis, cum hi duo late (suprà) concupiscentiæ: quatenus est persecutio, aut fuga boni in genere) exhaustant omnem modum querendi voluntatis: si autem loquatur de his, vt sunt in appetitu sensitiuo, rectè quidem: licet Soto concedat aliquid in sensitiuo correspondens poenitentia, de quo modo non differimus.

Prima conclusio. Poenitentia est in voluntate, prout irascibilis est. Ita Doctor hac *dist. 14. qn. 2. art. primo* §. *Alia est conclusio ista*: licet enim irascibilis propriè spectet ad appetitum sensitiuum,

cuius est repellere, & vindicare prohibens concupiscentiam: aliquid tamen simile reperitur in voluntate vindicante, secundum quod dicitur subiectare & elicere actus vindicatiuæ. Poenitentiam esse in voluntate docet D. Thomas *qn. 85. art. 4.* vbi Caiet. Soto in *4. dist. 14. q. 2. art. 4.* Richard. *arg. 3. quæst. prima*. Palud. *quæst. 4.* Et tunc communis, vt patet ratione generali, quæ actus, & habitus ad eandem potentiam reducuntur; voluntas autem vindicat: ergo, &c.

Secunda conclusio. Poenitentia nequit esse in iis, in quibus non est peccatum: si loquamur de poenitentia, prout de ea loquuntur sacræ litteræ, Patres, & Concilia, & definita est *suprà* ex auctore libri de vera & falsa poenitentia. Hæc conclusio est Doctoris in *prima responsione*, quæ magis placet: quia nullibi in sacra pagina, aut aliis in Conciliis, aut Patribus, inuenitur vsus poenitentia in eo sensu, quo se extendit ad vindicandum in alio peccatum, sic enim nihil differret à iustitia vindicatiua, essetque in Deo: cum ergo nomina extra proprietatem non debemus trahere, sic neque definitiones. Ex his patet quid dicendum sit ad varios modos opinandi dierum, Alens. *4. part. qn. 12. m. 2. art. 1.* docet Angelum non fuisse capax poenitentia; non ita hominem in statu innocentia; sed hoc non est verum: quia si loquatur de possibili, potuit Angelus post peccatum fuisse viator, & esse capax remedij, quod concedit hic Doctor noster *quæst. 4.* status innocentia in homine, si perseveraret, non erat capax peccati, quia in eo non esset infirmitas, aut ignorantia, aut concupiscentia; ideo poenitentia in eo statu superflueret, sicut spes, & fides in patria. Idem docet de Beatis, manere in eis poenitentiam quoad habitum; non quoad actum displicentiæ, aut doloris, sed quantum ad actum gratiarum actionis pro beneficio remissionis peccatorum. Verum hic actus est religionis, seu gratitudinis, non poenitentia. D. Thom. in *4. dist. 14. quæst. 1. art. 3.* idem docet de Angelis Beatis ac statu innocentia, nempe fuisse, & fore in ipsis poenitentiam, quia ita erat dispositus primus parens, vt si peccaret, poeniteret: sed certè hoc etiam de quouis diei posset ordinatè operanti, nam sicut sequens regulam rectam fertur in bonum, profecutione, ita etiam in malum, fugâ, & detestatione.

Thomas Argentinensis in *4. dist. 14. qn. 1. a. 1.* docet in Christo fuisse virtutem poenitentia, non solum quoad ornam, sed etiam quoad actum displicentiæ conditionatæ, scilicet in hac forma, *si ego peccarem*, &c. Idem asserit de Beata Virgine, & cæteris, Paludanus *quæst. 4.* in Angelis Beatis, innocentibus, Beatissima Virgine adstruit idem. Negat Soto in Virgine, & Christo fuisse poenitentiam virtutem, quia neque peccatum ipsam veniale. Addit Vasquez *deh. 2. qn. 85. art. 4.* non sufficere ad tollendam virtutem, eam non posse habere actum, quia sic, inquit, virtutes Theologicæ tollerentur infantibus in Baptismo. Hæc ratio videtur fundare præmissas opiniones, vel saltem fulcire; sed non valet; quia infantes nascuntur viatores, & in Baptismo tribuuntur ipsis mediâ necessaria talis status, licet per impedimentum pro aliquo tempore iis vti non possent: non sic est in statu Beatitude, & innocentia ac impeccabilitatis, vbi non est defectus naturæ, aut impedimentum in operando, sed materia exercendæ virtutis tali

140
In quibus requirit esse.

Supponit peccatum personale.

Potuit inesse Angelo viatori, si Deus vellet.

Non esset in statu innocentia.

Sequitur a-liorum.
Impugnatur.

141

Non esset poenitentia.

137
Secunda responsio.

138
Varia sententia de virtutibus differentia & unitate.

Prima sententia.

Secunda sententia.

139
Subiectum poenitentia.

statui, quando repugnat, superflua est omnino virtus. *Qui* admittunt veniale peccatum in statu innocentiae consequenter ponent poenitentiam in eodem statu. *Qui* tenent virtutem poenitentiae esse infusam, non recte statuunt eam quoad peccatum in eodem statu, cum nunquam mortale peccatum compateretur innocentiae, & per primum tale destrueretur tam status, quam omnes infusae praeter spem & fidem: ergo plane virtus poenitentiae esset inutilis in innocentia: omnes autem qui ponunt infusas affirmant non manere infusas morales post charitatem. Alij excipiunt poenitentiam voluntarie magis, quam ex villa virgente ratione.

142

Dices, in Beatis manent virtutes, quas haberant in via: ergo poenitentia. Respondent quidam manere in ratione ornatus, & formae tantum. Alij negant, res plane incerta est, neque a virgensi aliquid rationis, aut auctoritatis principium reduci potest. Qui asserunt remanere, includunt imperfectionem: qui negant, dicunt non posse abstrahere ab imperfectione: & quique iuxta principia a se posita explicat virtutem poenitentiae per extensionem eius, ac coarctationem ad hos, vel illos actus. Nos statum in eo solum, quod cognoscimus de hac virtute ex Scriptura & Conciliis, quod sit medicina peccati committi ad vitam (in damnatis autem non datur) neque naturam eius ad alia principia reuocare, aut aliter interpretari cum stabili fundamento possumus: siue enim vindicare in se peccatum sit differentia formalis, aut materialis poenitentiae, ita importatur per nomen, vt nullo modo abstrahat: quia poenitentia est poenam tenere. Reprehenditur merito Paludanus a Soto quod asseruerit poenitentiam fuisse in Beatissima Virgine, ex eo, quod peccare potuerit venialiter: quia hoc est contra mentem Ecclesiae, vt definit Trident. *sess. 6. cap. 2. 3.*

143
Responsio ad
vltimum.

In *vltimum dico, quod non est virtus Theologica*, &c. Per virtutem Theologicam intelligit Doctor genus virtutis infusae: quia has solas putat esse infusas per se, & ex genere suo: reliquas vero acquiritas; vnde quando dixit *infra, poenitentiam absolute posse innasci ex naturalibus hominis*, &c. Intelligit secundum hanc differentiam eius a virtute infusa per se: non vero iuxta modum, quo alij cum interpretantur, quasi vellet excludere gratiam Dei praeventientem, & adiuuantem, per quam donatur, vt fusiùs *supra* super hac quaestione, ex ipso probauimus: hinc ergo dicit in hac responsione: *ex multis actibus vindicandi in se. infuse. reum, potest. acquiri habitus (supple. poenitentiae) qui manet cum peccato mortali, & potest acquiri ante deletionem peccati mortalis, nisi forte quia Deus iustificat, antequam possint haberi actus sufficientes ad generationem poenitentiae*, &c. quae ratio eo tendit, vt probet poenitentiam non esse infusam eo rigore, quo Theologi loquuntur de virtute per se infusa, non autem in sensu Patrum, qui infusam appellant quodcumque gratuitè donatum a Deo, & eius gratia, ad quod non pertingit natura propriis viribus. Perinde dicit Doctor de alijs virtutibus moralibus in *tertio d. 36.* Hanc sententiam Doctoris quoad virtutes in genere morales, & quoad poenitentiam in specie rigidissime censurant antiqui discipuli D. Thomae. Cui etiam moderni magis moderatè discurrunt, asserentes morales infusas quoad habitum non probari necessaria ratione,

aut autoritate: quamuis ergo perinde sit currere de infusione aliarum, & poenitentiae: quia fundamenta, & principia hinc, inde in eodem communicant: quaestio tamen in genere praemittat de omnibus simul, comprehendendo tantum quae specialia sunt huius loci

Tertia conclusio. Poenitentia est virtus acquisita quoad habitum: ita Doctor hic. Hanc tenent Henricus *quodl. 6. qu. 12.* Durand. in *3. dist. 36.* & quotquot negant morales per se infusas, vt nostra schola, & Nominales, & quos licet videre in *com. illius dist. 36. in 3.* Contrariam sententiam docuit S. Thomas *3. part. quest. 85. a. 5.* quem *ibidem* sequitur Caiet. & reliqui commentatores eius, Vasquez *dubio vnicò.* Suarez *tom. 4. disp. 3. sect. 6.* Sotus in *hac distinctione qu. 2. art. 5.* Cano in *relect. de poenit. 2. part. concl. vlt.* & alij. Intelligitur de poenitentia, vt est specialis virtus, & ab alijs distincta.

Primo probatur, quia nulla ratio, aut auctoritas conuincit esse virtutem naturam suam infusam, vt patebit respondendo ad argumenta: & confirmatur, quia nulla est necessitas, aut fundamentum statuendi actum poenitentiae, nisi in ordine ad deletionem peccati, quod inest, & non remittitur nisi supposita poenitentia, & per ipsam tanquam dispositionem prauiam, vt patet ex *Trid. sess. 6. cap. 5. 6. 7.* & *cap. 14. 5. 14. cap. 1. & 4.* Patet ex Scriptura idem & ex alijs Conciliis, & Patribus, quae videre licet in distinctionibus de Poenitentia apud Gratianum; & in vniuersam nec Scriptura, nec Patres, nec Concilia tribuunt alium vltim poenitentiae, neque agnoscunt, sed poenitentia infusa est inutilis ad hunc effectum; quia hic effectus est semper antecedens infusionei eius, neque post remissionem peccati vlla est necessitas poenitentiae, per se loquendo de illa necessitate, ob quam exigitur in specie peccati delendi siue necessitate medijs, siue praecceptis; & sub quacunque exigitur: quia licet superfit aliqua poena temporalis soluenda, ad hanc superant opera satisfactoria, & plura alia media, nec congruitas, ex qua adstruuntur aliae virtutes infusae, saluatur in proposito quoad poenitentiam, nempe vt opus sit referibile ad finem vltimum, quia actus per se necessarius poenitentiae est dispositio ad deletionem culpae, quae nunquam est a poenitentia infusa, vt dictum est. Accedit quod eadem ipsa media, ex quibus est dispositio ad remissionem peccati, sufficient in ratione mediourum poenitendi tam in re, quam in acceptione diuina, supposito quod exigeretur poenitentia post deletionem peccati, ergo neque ratio, neque auctoritas sufficiens probat poenitentiam per se infusam per modum habitus.

Secundo in peccatore poenitente remanet facilitas ad actum poenitentiae, vt experientia constat. ergo habitus poenitentiae, cuius actus sufficit ad omnem effectum poenitentiae. Antecedens patet experientia. Consequentia probatur, quia ea facilitas non potest provenire ab alio habitu, alias superflueret habitus poenitentiae, sed virtus infusa, ex principijs aduersariorum, non manet praeter solam spem, & fidem in peccatore.

Tertio, obiectum poenitentiae est motuum ordinis naturalis: ergo seclusa infirmitate naturae potest attingi per media eiusdem ordinis; & consequenter non exigit eleuationem naturae per principia alterius ordinis. Probat antecedens;

Oratio poenitentia in aliquibus superflua.

144
Conclusio
Doctoris sustinetur.

Contraria sententia.

Abus poenitentiae remissionis peccatum.

Infusa non est necessaria ad remissionem.

Minus exigitur, quam alia infusa morales.

145
Secunda ratio.

Tertia ratio ex obiecto.

dens, quia obiectum pœnitentiæ est peccatum ut vindicabile per pœnam lege statutam; sed hoc attingi potest per iustitiam vindicativam, quæ est habitus naturalis; ergo, &c. Sublimptum patet ex definitione pœnitentiæ superius assignata. Confirmatur, quia opera satisfactoria, quibus vindicatur peccatum, verbi gratia, ieiunium, oratio, elemosyna, exhiberi possunt per habitus acquisitos, & gratiam actualem excitantem, & adiuvantem, quæ ad singulos actus bonos exigitur ob infirmitatem naturæ ad bonum, & ex directione charitatis.

Confirmatio.

146

Responsio.

Impugnatio.

Dices requiri dolorem de peccato, ut est offensiva Dei; hoc autem esse motivum supernaturale simpliciter. Contrà, quia talis dolor non est actus elicitus pœnitentiæ, sed charitatis, imperatus autem à pœnitentia: ergo quantum ad proprium motivum intrinsecum, pœnitentia est virtus ordinis naturalis, & non infusa.

Responsio.

Impugnatio.

Dices pœnitentiam præexigere fidem, spem, & charitatem, ut docet Tridentinum *sess. 6. cap. 6.* ac proinde esse infusam. Contrà, sic omnis virtus fructuose operans ad salutem, & vitam æternam supponit fidem, spem, & charitatem, quoad actum: quia fides est initium salutis, ut desinit Trid. *sess. 6. cap. 8.* & antiqua Concilia contra Pelagianos, & semipelagianos: ad meritum requiritur spes & fiducia præmij, & relatio operis per charitatem ad finem ultimum, ut suo loco docuimus; sed his non obstantibus temperantia, verbi gratia, operans fructuose, ut principium actus meritorij, in vitam æternam, non transfertur extra genus acquisitæ, & naturalis virtutis: ergo idem dicendum de pœnitentia. Confirmari potest ad hominem: quia plures aduersariorum admittunt pœnitentiam naturalem ut attritionem distinctam ab infusa, hæc ex motu charitatis relata sufficienter disponit peccatorem ad gratiam: ergo superflua infusa. Argumentum loquitur de acquisita, cuius actus esse potest meritorius ex relatione charitatis: quia hæc potest referre actum cuiusque virtutis in suum finem: & illa adimplet lex, seruitur Deo, &c. Ponatur ergo casus (ne sit locus eusioni,) quoddam Deus suspendat concursum infusæ: si detur, & concurrat cum sola acquisita. Deinde quælibet virtus potest displicere in peccato sibi opposito, ut opponitur rectæ rationi, ut alij concedunt: hæc autem displicentia est sufficiens dolor, & dispositio cum Sacramento, ut ipsi concedunt.

Confirm.

147

Dices, fides aliter supponit ad pœnitentiam, aliter ad virtutes acquiras, quia sine fide nequit saluari pœnitentia, etiam in proprio genere, non sic aliz virtutes. Hæc solutio non est omnium, neque consequens ad principia eorum, qui dicunt pœnitendum de peccato esse notum lumine naturali: & virtutis naturalis regula proxima est per ipsos prudentia infusa, in quo distinguitur à Theologica virtute, cuius regula est fides, sed contra eam virtutes evangelicæ, ut paupertas, obedientia, castitas, humilitas non sunt infusæ; habent tamen fidem & reuelationem pro regula sua in hoc statu: ergo idem est de pœnitentia, vel saltem fundamentum illud non est validum.

Primo obiectio.

Solutio.

Ex his facilis est solutio ad fundamenta aliorum. Obicit primum Caiet. & Soto, pœnitentia ordinat hominem ad gratiam & amicitiam Dei: ergo est infusa. Respondetur ex dictis pœnitentiam ordinare ad amicitiam Dei ex fine extrin-

seco, intrinsece & ex obiecto respicere tantum satisfactionem legis per pœnam. Negari etiam potest consequentia.

Obiiciunt secundò, ad actum pœnitentiæ requiri gratiam. Respondetur hanc rationem nullius momenti esse: quia probat tantum pœnitentiam esse supernaturalem, ut *supernaturale* distinguitur contra id, quod sit virtus solius naturæ sine adiutorio gratiæ specialis, non autem ut significat virtutem infusam supernaturalem quoad substantiam, in sensu, quo iam frequentius sumitur à Theologis, quatenus distinguitur contra acquisitam moralem.

Secunda obiectio soluitur.

Sed vrget Suarez *can. 3.* Trident. *sess. 6.* qua definitur vniiformiter requiri gratiam ad actum fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, sine discrimine. Respondetur Concil. definire contra Pelagianos, & semipelagianos illos actus non fieri sine adiutorio Dei speciali, viribus liberi arbitrij solius. *Si quis dixerit*, inquit, *sine proueniente Spiritu sancti gratia, atque eius adiutorio*, &c. Simile definiunt Patres, & Aug. post Conc. Diospolitanum *art. 7.* de aliarum virtutum actibus, quas non licet inde constituere infusas: hæc ergo distinctio supernaturalis quoad substantiam, & modum non fuit nota Patribus, aut antiquis, qui de gratia sine discrimine loquuntur, siue definiunt eam requiri ad actus infusarum, siue ad actus acquisitarum. Fundatur tantum in opinione Scholastica, qua hæc distinctio introducit: infundi enim aliquos habitus, id tantum post Trident. & Viennæ. certum est: de reliquo nihil quod huc spectet. Alia plura adducit Suarez contra hanc distinctionem qua dicitur pœnitentia esse supernaturalis ex fine, quatenus refertur per charitatem; sed nihil ad nos, qui dicimus eam esse ex adiutorio speciali. Omnia etiam, quæ concernunt Patres in hac materia, concernunt actum, non habitum, idèò nihil faciunt ad propositum.

148 Tertia obiectio Suarez. Solutio.

Vasquez, & alij vrgerent rationem, quam in corpore impugnauimus, nempe pœnitentiam edificari in fide, & spe: ergo est supernaturalis, sicut illæ. Hæc ratio habet instantiam in virtutibus euangelicis, quin etiam in reliquis omnibus, quæ faciunt ad salutem, & sic tollit in vniuersum genus acquisitæ, si efficax est.

Vltima obiectio soluitur.

Ex his patet veritas responsionis Doctoris ad vltimum argumentum, cuius hæc summa est. Pœnitentiam esse virtutem moralem acquisitam, & non per se infusam eo rigore, quo Theologi loquuntur de virtute per se infusa, non autem in eo sensu, quo differunt Patres de infusa, nempe quæ à diuina gratia auxiliante, & excitante donatur mediante suo actu.

149 Summarium litterarum Doctoris in responsione ad vltimum argumentum.

Possè eandem manere cum peccato mortali: quod est contra naturam moralem per se infusæ, ut astruitur, quæ inseparabilis est à charitate.

Quod actus eius, non habitus, deleat peccatum mortale, meritorie de congruo, & dispositiuè.

Quod neque quoad habitum, neque quoad actum est fructuosa, aut vera sine charitate, id est, vel actuali, vel habituali: nam duplex est status pœnitentiæ. Primus est, ut sit dispositio præuia ad remissionem peccati, & sic requiritur, vt sit actus perfectus perfectione finis, id est, elicitus, aut imperatus à charitate, ut patet ex dictis *suprà*: quod intelligitur de actuali charitate, &

Duplex status pœnitentiæ.

non habituali. Hoc etiam intendit autoritas Augustini, quam declarat, & alia subiuncta. Alius est status eiusdem, ut iam informatur per charitatem, & habet annexam veniam, & remissionem peccati cum integra reconciliatione à culpæ reatu, & poenæ æternæ, sic magis est propriè fructifera, quia habet coniunctum fru-

ctum, ad quem ordinatur, cum antea habuerit illud solum in virtute, & quasi in semine, ut erat actus, & habitus prior, natura, & informis, quod spectant vltima verba solutionis: agit enim ex proposito non tã de actu, quàm de habitu poenitentiæ: doctrina autè ex supradictis in vtroque paragrafo præcedenti accommodatur perinde actui.

Q V Æ S T I O III.

Vtrum poenitentia virtus sit tantum vnus poenæ infligentiæ?

Alenf. 4. part. quest. 54. memb. 1. art. 3. 4. D. Bonau. hic 1. part. art. 1. quest. 2. 3. Richard. 2. quest. 2. D. Thom. 3. part. qu. 85. art. 3. Suar. tom. 4. disp. 6.

1
Argum. 1.

ERTIO quæro, * Vtrum poenitentia virtus sit tantum vnus poenæ infligentiæ? Quod sic arguitur, quia infligit poenam, ut ordinatiuam culpæ: vnus autem culpæ est vna poena ordinatiua, sicut vnus deordinationis est vna ordinatio: ergo, &c.

Argum. 2.

Item, poenitentia est quædam iustitia, ut dictum est in quest. præced. iustitia autem reddit æquale pro æquali: vni autem culpæ potest esse vna poena æqualis correspondens: ergo, &c.

Argum. 3.

Item, vnus virtutis est vnus actus, & vnum obiectum: ergo poenitentia; quæ est vna virtus, est vnus actus, scilicet infligere poenam, & vnum obiectum, scilicet poena infligentiæ.

Rat. opp.
Iac. 5.
Matth. 3.

Contra, Iohelis 3. *Scindite corda vestra*, &c. Et Iac. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra*, & Matth. 3. *Facite dignos fructus poenitentia*. Ex his omnibus auctoritatibus arguitur sic secundum August. Vera poenitentia ad Baptismi innocentiam nititur reducere: sed non reducitur, nisi per ista tria. Vel melius sic: Poenitentia est iustitia punitiua, secundum legem diuinam: sed secundum legem Dei oportet plures poenas infligere, ut probatur istis auctoritatibus: ergo, &c.

Habetur de
poen. dist. 5.
cap. 1.

Item, de vera, & falsa poenitentia, & ponuntur in decret. per dist. 7. auctoritates diuersæ de multis quæ requiruntur in vero poenitente, & subditur: *isti sunt digni fructus poenitentia*, ex Augustino.

C O M M E N T A R I V S.

1
De regula
poenitentia.

2
TERTIO quæritur Vtrum poenitentia virtus, &c. In hac quæstione agit de regula poenitentia Christianæ: quia ex regula cuiuscunque virtutis procedit omne dictamen, cui debet virtus, conformando se in actibus, regulari: ideo quærit, an poenitentia ex regula sua sit vnus

poenæ infligentiæ, vel an plurium. Hæc quæstio æquiualeat isti, qua quæritur; *qui sunt fructus poenitentia*, id est, opera, vel actus procedentes secundum inclinationem poenitentia, & præscriptioe regulæ, in qua fundatur: ut bene Doctor a gumento in oppositum §. contra, Iohelis 3. &c. insinuat.

S C H O L I V M.

Poenitentia punitiua correspondere duplicem regulam in intellectu. Prima est naturalis, scilicet hac; Displicendum est de peccato. Secunda supernaturalis, ut hac: Peccatum est detestandum ut offensiuum Dei auctoris supernaturalis, & impeditiuum Beatitudinis supernaturalis; & huic regula correspondet alia iustitia, à prima in voluntate.

2
Opinio ali-
quorum quæ
tenet Do-
ctor.

Cuiuslibet
virtutis ap-
petitus cor-
respondet re-
gula in in-
tellectu.

2
Hic^b dicitur, quod cuiuscunque virtuti in appetitu correspondet aliqua regula in intellectu, siue alia alij, siue eadem pluribus. De hoc in tertio 36. dist. q. unica, a 2. Si poenitentia secundum quod est virtus, & quædam particularis iustitia, ex solutione præcedente, habet actum proprium poenitere secundum primam illarum quatuor significationum prius positarum: ergo oportet quærere regulam illius virtutis in intellectu, & secundum illam, sequetur actus infligentiæ vnus poenæ, vel plurium.

Regula autem eius dicitur esse duplex: quædam naturaliter cognoscibilis, ut scilicet quod de peccato est displicendum, & ista esset nota intellectui Angelico, si fuisset Angelus. viator post primum peccatum commissum, & per consequens, potuisset habere aliquid in voluntate correspondentem inclinans illi regulæ ad actum vindicandi,

vindicandi, vel displicendi: & ista pœnitentia, sicut & regula eius, posset esse in omni statu vniformis: quia si non deficeret cognitio naturalis conueniens naturæ humanæ, posset pro quocumque statu deuenire in cognitionem istius regulæ, & per consequens, æquè habere in voluntate aliquid inclinans proportionabiliter isti regulæ.

Alia^d regula respiciens peccatum detestandum tantummodò est nota ex reuelatione, scilicet quòd peccatum est detestandum, inquantum est Dei offensiuum, vel inquantum auersiuum à Deo, vel impeditiuum acquisitionis Beatitudinis, vel inquantum inductiuum finalis miserix: & sub istis rationibus correspondet huic regulæ aliqua iustitia in voluntate; alia quidem, sicut alia est eius regula.

Ad propositum, pœnitentia primo modo est tantum vnus pœnæ inflictiua, sicut eius regula tantum ostendit vnam pœnam infligendam, scilicet displicentiam; ad quam sequitur tristitia, quæ est vnica, & prima pœna. Secunda est inflictiua cuiuscumque, cuius sua regula est dictatiua; regula autem sua, id est, notitia habita ex diuina Scriptura, dicitur plures pœnas esse infligendas, quas lator illius legis, cuius pœnitens est minister, voluit infligi ad hoc, vt sufficienter placaretur; & tales sunt multæ, vt colligitur ex Scriptura.

C O M M E N T A R I V S.

2 **H**ic dicitur, &c. Ad resolutionem supponit cuilibet virtuti, quæ est in voluntate, correspondere regulam aliquam propriam, aut communem pluribus, in intellectu: vt patet ex 3. d. 36. artic. 2. Dicit autem regulam propriam, aut communem, vt insinuet controuersiam, quam ibidem tractauit. Docet enim D. Thomas 1. 2. q. 6. artic. 1. & cum eo ibidem Caietanus, & alij, vt Vasquez disp. 85. cap. 1. vnã & communem esse prudentiam respectu omnium moralium acquisitarum. Ex isto Philosophi 6. Ethic. Prudentia vni inexistenti omnes (supple virtutes) inerant: quod intelligit Doctor §. de alia parte citati articuli, &c. de vnitate secundum genus: idè tenet tot esse prudentias, quor sunt virtutes in specie: propter diuersitatem obiecti formalis, tam quoad intellectum, quàm quoad voluntatem: nam dictamen primum, & practicum respectiue ad virtutem, desumitur à fine, vt obiecto illius virtutis, atque aded à principiis intrinsecis honestatis finis, & conuenientix obiecti, ad naturam rationalem mediante lege; quod obiectum est finis, vt comparatur ad media in particulari, quæ ad finem eliguntur. Sicut ergo obiectum in ratione boni est diuersum; ita etiam veritas eius obiectiua, & partiuã est diuersa: ergo tam principia, quàm conclusiones inde desumptæ.

Ad prudentiam communem, & vnã omnium virtutum.

Esse vnã generare, non speciem.

Primum dictamen virtutis sumitur à fine.

3 **A**lio modo potest intelligi illa distinctio regulæ communis & propriæ, respectiue ad cognitionem naturalem huius status, & ad supernaturalem fidei. Hæc est communis regula, & radix virtutum; vt faciant ad finem supernaturalis salutis: illa verò est propria, sistens intra honestatem ex genere, seu obiecto ipsius virtutis, ideòque dicitur propria. Hic etiam vsus, & differentia regulæ facit ad scopum huius quæstionis, & ea, quæ mox dicit; distinguendo regulam naturalem, & supernaturalem pœnitentiæ, quæ est inflictiua pœnæ.

4 **R**egula autem est duplex, &c. Hic iuxta distinctionem positam, vel insinuatã propriæ, & communis regulæ, dicit duplicem esse regulam pœnitentiæ; vna est naturalis, seu naturaliter cognoscibilis: nempe de peccato esse displicendum. Dicit quòd hæc esset nota Angelo, si maneret viator post peccatum, & ei corresponderet habitus pœnitentiæ in voluntate: & ista pœnitentia Scoti oper. Tom. I. X.

tia, & regula esset vniformis in omni statu: quia si non deficeret cognitio naturalis conueniens naturæ humanæ, posset pro quocumque statu deuenire in cognitionem illius regulæ.

Modum cognoscendi huius status naturæ corruptæ dicit Doctor nõ esse modum cognoscendi ex natura potentix, in 1. d. 3. q. 3. neque ex natura obiecti primò motui potentix. De hoc variis in locis agit, vt q. 1. Prologi, differens contra Philosophos §. Quæstionem ad primum, licet procedat de fine, &c. vbi ostendit plura per se cognoscibilia ab intellectu humano ex natura potentix, & obiecti, non cognosci pro hoc statu, vt ostendat necessitatem cognitionis altioris, & supernaturalis, in 2. d. 3. q. 9. §. Quia autem talis species. d. 10. q. vnica, §. Ad quæstionem in 3. d. 1. q. 3. in fine. & supra in 4. d. 10. q. 5. conclus. 3. idem supponit, & aliis in locis. vnde supra, in 1. d. illa 3. q. 3. dicit intellectum non esse signatum sensibus ex natura potentix. Quod sic intelligo, nempe intellectum habere duplicem modum operandi, loquendo de humano. Primus modus est, quæ est radicatus in eadem anima, & recipit species à potentiis inferioribus, quia aliter non est ipsi obiectum applicatum proximè: & hic etiam est modus eius naturalis cognoscendi, quo vt potentia vniuersalis, & superior iudicat, & cognoscit de actibus, obiectis, modis operandi potentiarum inferiorum, non minus, imò perfectiùs, quàm sensus inter-nus iudicat de sensibus externi, & eorum actibus: & hic est modus naturalis cognoscendi pro hoc statu naturæ corruptæ, in quo est relicta.

Alius est modus cognoscendi intellectus ex natura potentix, quæ vt suprema cognitiuã versatur circa obiectum immediatè, & non dependenter ab alia potentia inferiori cognitiuã, & hæc est cognitio naturalis, quæ fuit in primo homine, est in anima separata, erit in Beato in corpore glorioso, & fuit in Christo: & est illa, de qua loquitur Doctor, eam defuisse, & vt dicit loco supra citato, in peccati pœnam. Quod probat ex Augustino, 15. de Trinitate, cap. vltimo. Quæ causa (inquit, alloquens animam) cur lucem acie fixa videre non possis, nisi vti que infirmitas? & quis eam tibi fecit, nisi vti que iniquitas? &c.

Idem docet Gregorius lib. 5. Moralium, c. 25. Gregorius super

Pœnitentia naturalis, & eius regula conuenit Angelo, & homini, cuius intellectus nõ est deprauatus.

Defectum cognitionis pro hoc statu.

Intellectu ex natura potentix non esse ligatum sensibus, explicatur.

Duplex modus cognoscendi naturalis.

Secundus modus cognoscendi ex natura potentix.

Augustin.

super illud: *Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, &c. in illa: cuius non agnoscebat vultum. Humana quippe anima primorum hominum vitio à Paradisi gaudijs expulsa, lucem inuisibilem perdidit, & totam se in amorem visibilium fudit, tantoque ab interna speculatione cæcata est, quanto foras deformiter sparsa: vnde fit, ut nulla nouerit, nisi ea, qua corporeis oculis, ut ita dixerim, palpando cognoscit; homo enim, qui, si præceptum seruare voluisset, etiam carne spiritalis futurus erat, peccando factus est etiam mente carnalis, ut sola cogitet, que ad animum per imagines corporum trahit, &c.*

6

Patet quoad
veritates præ
ticitas.

Quantum autem ad veritates practicas, conclusio hæc Doctores est verissima, nempe defecisse lumen intellectus in his per peccatum: ut omnes Patres contra Pelagianos vno consensu docent 2. ad Corinth. 3. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Deus scit cogitationes hominum, quoniam vana sunt, &c.* Psal. 93. & multa similia. De hoc egregius est locus Ambrosij de fuga seculi, c. i. quem citat Augustinus de predestinatione Sanctorum, cap. 8. vbi explicat primum locum citatum ex Apostolo *Frequens; inquit, nobis de fugiendo seculo iste est sermo, atque vti nam quam facilis sermo, tam cau-*

Ambrosius.

sus, & sollicitus affectus: sed quod peius est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum effusio mentem occupat, ut quod studeas euitare, hoc cogites, animoque voluas, quod cauere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis eam esse rem, quam effectus testatur Prophetia, dicendo: Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam: non enim in potestate nostra est cor nostrum, & cogitationes nostra, qua improuise offusa mentem animisumque confundunt, atque alio trahunt, quam tu proposueris, ad secularia reuocant, mundana inserunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexam, &c. Non est quod hinc plura loca ad probationem huius afferamus, cum ignorantia, & error sequens sint pœna peccati, per quam via veritatis occluditur: bene ergo Doctores dicit cognitionem huius status defuisse ex peccato; consule commentarium in 1. d. 3. q. 3.

d *Alia regula respiciens peccatum, &c.* Hæc est fides, qua cognoscitur solum, ut fuse probat q. 1. Prologi, hominem ordinatum esse ad finem supernaturalem, à quo excluditur tantum per peccatum: ex eadem ergo cognoscitur peccatum, ut est offensa Dei hoc modo, & auersiuum à Deo, & inductiuum miseræ, & impeditiuum præmij.

7

Regula fidei

S C H O L I V M.

Pœnitentia naturalis, id est, qua habet regulam naturalem, vnâ pœnam infligit, id est, tristitiam, quia ratio tantum dicitur peccatum odio habendum; ex quo sequitur tristitia. Sed pœnitentia habens regulam supernaturalem, plures pœnas infligit, ut constat ex Scriptura, verbi gratia, confessionem, contritionem, satisfactionem, lacrymas, ieiunium, elemosynam, &c. Explicat quomodo virtus moralis potest habere regulam supernaturalem.

3

Dicitur ergo ad quæstionem, quod pœnitentia primo modo, ut habens regulam naturaliter notam, tantum est vnus pœnæ inflictiua, & ex hoc, tristitiæ consequentis pœnitentiam: sed pœnitentia secundo modo, scilicet ut habens regulam ex sacra Scriptura acceptam, est plurium pœnarum inflictiua, tot scilicet, quot legislator ibidem, reuelauit sibi velle sufficere pro culpa totaliter expianda.

Sed ex dictis instatur, quod pœnitentia secundo modo non sit virtus acquisita: quia ad cuius cognitionem requiritur aliquid supernaturale, illud non est virtus acquisita: sed pœnitentia secundo modo est huiusmodi, quia notitia, quæ est eius regula, non est naturalis, cum sit tantum possibilis haberi ex reuelatione: ergo, &c.

In præmissis.
Cap. 1.

4

Concorda
cum distis
q. 4. prolog.
vbi dicitur
Theologiã
esse practi-
cam.

Videtur
quod hæc, &
similes veri-
tates sunt
practica iã-
tium ex Dei
iniciatione, ut
ibi dixi.

Paupertas
Euangelica,
& Oba-

Respondeo, in omnibus doctrinis ordinatis tam speculatiuis, quàm practicis, & hoc tam actiuis, quàm factiuis, superior aliquid nouit eo modo, quo illud non potest esse notum inferiori. Patet 1. *Metaphysica*, 1. *Ethic*. & per exempla manifesta, quia in speculatiuis superior nouit *propter quid*, sed inferior tantum *quia*: in practicis, vel actiuis superior nouit finem superiorem sub propria ratione, & illum intendit: inferior autem non, sed tantum proprium finem. Consimiliter in artibus, loquendo de finibus artium subordinatarum.

Ad propositum, veritates supremas speculatiuas non possumus naturaliter nosse, sed tantum ex reuelatione, ut Deum esse trinum: & vniuersaliter quascumque veritates immediatas de Deo; de hoc *lib. 1. quæst. 1. Prologi. & dist. 42. quæst. 1.*

Consimiliter in practicis, non possumus scire Deum sub propria ratione esse finem creaturæ intellectualis, nisi per reuelationem. Consimiliter si posset inueniri aliqua ars ita excellens, cuius finis proprius non esset naturaliter cognoscibilis, oporteret de fine eius habere cognitionem per reuelationem.

In virtutibus autem aliquæ sunt possibilis naturæ humanæ ordinabiles ad finem sub ratione superiori, quàm cognitio huius status se extendat; ut pote, quod omnia sunt dimittenda propter Christum, & pro Christo Prælati in omnibus licitis obediendum, & huiusmodi. In talibus ergo regulas directiuas oportet esse cognititas ex reuelatione:

latione: & tales sunt vniuersaliter omnes regulæ virtutum Euangelicarum, vt Paupertatis, Castitatis, & huiusmodi; quia principia, vel conclusiones practicæ, quibus innituntur istæ virtutes vt regulis, non possunt naturaliter esse nota.

dientia ex reuelatione habentur.

Nec propter hoc illæ minùs sunt virtutes, imò excellentiores virtutes: tum quia illa vera sunt excellentiora vera, pro quanto ad ea non attingit lumen naturale viatoris: tum quia illa vera sunt certiora, quàm multa alia, ad quæ attingit lumen naturale viatoris: quia vera ab illa veritate quæ nec fallere potest, nec falli. Vnde habenti fidem, quòd Deus inspirauit totam sacram Scripturam, & quòd ipse est veritas infallibilis; certius debet esse quicquid ab ipso in Scriptura est reuelatum, quàm illud ad quod quicumque intellectus potest naturali lumine attingere.

5

Nec ex hoc, quòd regula istius virtutis est tantùm ex reuelatione, vel fide nota, sequitur istam virtutem appetitiuam non esse moralem, quia secundùm Philosophum 2. *Ethicor.* virtus moralis dicitur esse ex hoc, quòd est ex more, vel ex consuetudine generabilis: quacumque autem notitia, siue ex lumine naturali habita, siue ex fide, potest secundùm illam appetitum inclinari, & ex frequenti actione generare in se habitum sic inclinantem, qui erit habitus electiuus, quia appetitiuus, & secundùm rectam rationem, licet non naturalem, sed aliam rectiorem.

Cap. 1. Vnde virtus dicitur moralis?

Et hoc modo Paupertas, Humilitas, Castitas, & huiusmodi sunt virtutes morales, quia secundùm perfectam, & rectam rationem, licet non purè naturalem ex more, id est, frequenter sic eligere generantur. Sic supposità istà regulà nòrâ ex Euangelio, *Pœnitentiam agite*: potest voluntas ex frequenter elicere actum conformem isti regulæ, generare in se habitum inclinantem ad consimiles actus: & ille verè erit virtus, quia rectæ rationi, imò rectissimæ consonus: & tamen moralis, quia ex more & consuetudine generatus.

Matth. 3.

C O M M E N T A R I V S.

8 **D**icitur ergo, &c. Sequitur resolutionem præmissam, nempe pœnitentiã, vt sequitur regulam naturalem, esse inflictiuã vnius pœnæ tantùm, nempe tristitiæ de malo. Hæc patet: quia illa cognoscit tantùm peccatum, vt opponitur regulæ proximæ, & vt est fugiendum: ergo tantùm sub illa ratione fugiendum, & de eo dolendum: quia non datur motiuum aliud fugiendi peccati, nisi hoc ex parte regulæ naturalis.

Regula naturalis, & pœna, quam præscribit.

Dicitur secundo; quòd pœnitentia, vt respicit regulam secundo modo, est tot pœnarum inflictiua, quot exigit legislator in ordine ad satisfactionem culpæ. Hoc probat argumento ad oppositum: cuius ratio subiuncta est optima: nempe pœnitentia vera ad innocentiam Baptisti nititur inducere: non inducitur autem, nisi per fructus pœnitentiæ, & iuxta acceptationem Dei exigentis opera satisfactoria ob ingratitudinem nostram, vt docet Tridentinum *sess. 14. cap. 2.* talis enim debet esse satisfactio pro peccato, & pœna debita eius, qualis, & quantitas ex voluntate Dei acceptantis est exhibenda: hæc autem satisfactio pro peccato est tantùm nota nobis per Scripturam, & reuelationem, in quibus Dei voluntas aliàs occulta exprimitur.

Satisfactio pro peccato qualis, & quantitas sit?

9 **S**ed ex dictis instratur, &c. Hic obiicit contra ea quæ resoluta sunt in responsione ad vltimum argumentum præcedentis quæstionis: nempe pœnitentiam non esse virtutem acquisitam, si supponat fidem tanquam regulam: & optime resoluit asserens cognitionem superioris ordinis tam in speculatiuis, quàm in practicis attingere veritatem aliquam, quam non attingit cognitio ordinis inferioris: neque veritatem supremas speculatiuas de Deo cognosci naturaliter, vt patet ex quæstione prima Prologi: ne Scoti oper. Tom. IX.

Cognitio superioris ordinis excedit illam, quæ est inferioris.

que etiam practicas; quæ hæc desumuntur à fine vltimo attingibili, qui est Deus sub ratione propria: quod cognoscibile excedit naturam creaturæ, & lumen creatum intellectus: vt ergo finis hic non est cognoscibilis naturaliter: ita etiam neque media, quæ media sunt ad talem finem, cognoscuntur: quia illa sunt opera, seu merita, quæ ex natura rei non inducunt finem: sed ex diuina ordinatione, & acceptatione constituuntur in esse medij: quamuis ergo peccatum esse detestandum, bonum rationis sectandum quis cognoscat lumine naturali intellectus: quia ad talem sufficit cognitio honesti, & oppositio peccati ad bonum honestum: quæ ex obiecto, & regula proxima cognoscuntur: non sequitur inde quòd illud, quod competit actui virtutis, non ex obiecto, aut causis proximis eius, sed per modum meriti, aut dispositionis per supernaturalem electionem, & eleuationem hominis per hæc tanquam media ad finem vltimum, sint cognoscibilia naturaliter: quia ille ordo in operibus ad finem vltimum, in quantum habent rationem formalem, & vltimam meriti, est omnino supernaturalis in esse, & cognosci, & ab illa sola causa, in cuius potestate est collatio finis, & ordinare media voluntaria ad ipsum, ad quem non datur aliquod medium ex natura rei, & virtute propria.

Finis vltimus, & media ad ipsum cognoscitur supernaturaliter tantum.

Sub hac ergo ratione non solum pœnitentia, sed omnium virtutum, quæ faciunt ad salutem, & dicunt ordinem ad finem, regula & fundamentum est fides, vt benè instat in virtutibus Euangelicis: quæ instatia perinde in omnibus virtutibus fieri possent: neque inde transcendunt suum obiectum, aut sunt virtutes infusæ: nam aliud est loqui de actu sub ratione meriti,

IO Fides est fundamentum omnium, quæ faciunt ad salutem.

satisfactionis, aut dispositionis ad finem vltimum; aliud est loqui de actu, quæ est ad proprium obiectum. Primo modo præter id, quod habet ex obiecto, & regula proxima, superadditur acceptatio diuina supernaturalis, quæ nequit sciri, aut cognosci, nisi ex sola Scriptura, & reuelatione, consequenter per fidem. Secundo modo non requiritur cognitio transcendens naturam obiecti ad cognitionem actus.

Ad propositum itaque pœnitentia, vt est displicentia peccati ex motiuo virtutis, cui opponitur, non requirit fidem diuinam, aut reuelationem: vt verò est satisfactio, aut punitio à Deo præscripta, & acceptata, & ordinatur ad deletionem peccati, & reconciliationem, ac denique, vt ordinatur ad salutem, est ex regula fidei, per quam solam, vt talis cognoscitur.

S C H O L I V M.

Mouet quinque dubia, & soluit per hoc, quòd peccatum naturaliter scitur Deo displicere, ideòque esse detestandum, & hac ratione habet talem notitiam naturalem pro regula, vt verò est auersiuum à Deo sine supernaturali, & offensiuum eius, quà talis, habet pro regula reuelationem, seu notitiam supernaturalem.

6
Quinque
dubia.

Circa ⁸ istam, dubitatur primò, quomodo ratione naturali potest esse notum peccatum aliquod sub ratione peccati in actibus humanis? Secundò, quomodo possit esse notum peccatum esse Dei offensiuum? Tertio, quomodo potest esse notum peccatum esse à Deo auersiuum? Quarto, quomodo potest esse notum peccatum esse impeditiuum æternæ Beatitudinis? Quintò, quomodo potest esse notum peccatum esse dispositiuum tanquam demeritum ad pœnam finalem? Omnia hæc dubia innotantur huic, quòd nullum istorum videtur ratione naturali cognoscibile.

Respondeo, quomodocumque sit naturaliter cognoscibile peccatum esse detestandum, & punitendum sub propria ratione, potest habere pro regula pœnitentiam primo modo dictam, scilicet, vt cognoscibile naturaliter: sed vt cognoscibile supernaturaliter, sic habet pro regula pœnitentiam secundo modo dictam.

7
Ad arg. 1.

Ad ^h primum principale argumentum potest dici, quòd pœna ordinans peccatum secundum se, potest esse vna vnus: sed ordinans in ordine ad illum, quem offendit culpa, multiplex est secundum voluntatem illius, in comparatione ad quem ordinatur. Pater in actibus humanis, vbi pœna satisfactoria alicui offenso tanta, & tam multiplex est, quanta, & quoruplex sufficit offenso pro emenda. Pœnitentia autem tanquam pœna subordinata iustitiæ Iudicis est virtus inflictiua pœnæ correspondentis voluntati ipsius offensi; & illa est multiplex, loquendo de pœnitentia secundo modo, vt patet ex Scriptura, vbi iustitia Iudicis principalis in vindicando culpam exprimitur.

Argum. 2.

Ad secundum dicendum per idem, quòd æquale ex natura rei posset reddi: & tamen non esset sufficiens puniens: quia ista punitio respicit punitum in comparatione ad illum, ad cuius acceptationem fit ista punitio. Et si arguas; ergo crudelis est, si punitio in se sufficiens non sit sibi sufficiens. Responsum quære.

Responso
aliorum.

Dici potest, quòd omnes illæ pœnæ æquivalent vni perfectæ punitio: sæpè enim attritio insufficiens est, ideò requiruntur alia, vt dictum est.

Ad 3.

Vno actu
pœnitentia
imperari
possunt va-
ria tristitia.

Ad tertium patet in solutione præcedente, quia actus pœnitentiæ virtutis est *imperrare*, & hoc tanquam de proximo actus causationis pœnæ, qui sunt respectu tristitiæ consideratio, & nolitio alicuius obiecti. Ipsa autem tristitia sequens est effectus remotus: & ista potest benè multiplicari stante actu vno ipsius pœnitentiæ virtutis: quia per vnum actum vindicandi, siue imperandi punitio, potest quis imperare omnes punitiones correspondentes secundum iustitiam huic culpæ.

C O M M E N T A R I V S.

II
Quinque du-
bia mouentur
circa prædi-
ctâ.

Quatuor vl-
tima resolu-
tur ex dictâ.

Circa istam dubitatur primò, &c. Quinque dubia mouet. Primum, *quomodo peccatum sit notum in actibus humanis sub ratione peccati?* Secundum, *quomodo notum sub ratione offensa diuina?* Tertium, *quomodo potest esse notum, vt auersio à Deo?* Quartum, *quomodo notum vt impeditiuum æternæ Beatitudinis?* Quintum, *quomodo notum vt induciui supplicij?* Ad quatuor vltima iam patet responsum ex præmissis, peccatū esse tantum notū, quæ est offensa Dei, & sic de reliquis, solūm ex fide: ideòque non respondet. Ad primū autem nō respondet hīc: sed dicit quomodocumque sit

notum peccatū naturaliter habere pœnitentiam primo modo pro regula. Intelligit nomine *pœnitentia* illam cognitionē, quocūque modo fiat.

Vt ergo hanc difficultatem ampliùs explicemus, & respondeatur ad primum dubiū; vt getur difficultas primò, omnis virtus sufficiens regulatur per cognitionem sui generis; sed pœnitentia est virtus naturalis acquisita. ergo. Secundò, ratio naturalis dicitur dolendum esse de peccato, quatenus est offensa Dei: quia hac ratione etiam Gentes, & Pagani instituerunt sacrificia, & varios cultus ad placandum Deos offensos:

II 2
Circa primū
dubium præ-
ponuntur ra-
siones propar-
te affirmati-
ua.

Essè cogniti-
lumine natu-
rali.

offensos: ergo licet ignorauerint Deum verum, nihilominus cognouerunt Deum, quicumque erat, non esse offendendum, sed de offensa placandum. Confirmari potest ex Paulo ad Romanos primo, qui hac ratione docet Gentes peccasse; qui cum Deum ex creatura cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Tertio, ratio dicitur peccatum esse malum, & contra rectitudinem regulæ: ergo detestandum, siue per fugam, siue per tristitiam. Antecedens patet, alias nullum esset peccatum infidelium, quod est falsum. Consequentia probatur: quia hoc principium ex terminis notum est; malum esse fugiendum: ergo si præsens apprehenditur, ex eodem principio sequitur de eodem tristandum esse: quia tristitia causatur ex apprehensione obiecti præsentis noliti. Confirmari potest ex eo, quod lumine naturali notum sit hominem naturam suam ordinari ad honestatem, in quo distinguitur à brutis, quod cognouerunt etiam Gentiles Philosophi, qui plura de virtutibus, & vitiis vera scripserunt à Theologis, & Patribus recepta. Deinde notum est dari aliqua principia practica regularia voluntatem, ut patet de prudentia, quæ est habitus acquisitus. Ex his demonstratur errandum non esse in opere: ergo etiam corrigendum id, in quo erratum est peccando: sed hoc nequit sine displicentia peccati. Hæc displicentia est poenitentia: ergo. Patet subsumptum, quia displicentia, seu dolor de peccato ex turpitudine eius conceptus, est vera poenitentia, ut tradit Trident. sess. 14. cap. 4. in fine, & can. 5. Sed hæc turpitudine consistit in repugnantia, & oppositione eius ad honestatem: ergo displicentia eius habetur per regulam talis honestatis, quæ est merè naturalis. Patet consequentia etiam ex dictis superius, quia quælibet virtus nata est displicere in peccato sibi opposito.

13
Prima conclusio.

Dico, peccatum cognoscitur ab homine quatenus est primitiuo rectitudinis moralis virtutis, viribus natura, in propria & immediata regula talis virtutis. Hæc videtur Doctoris in præmissis, atque in hac responsione: quia supponit peccatum hoc modo posse cognosci naturaliter: & eam probant argumenta iam facta. Conclusio respondet ad primum dubium: & confirmatur, quia alias neino peccaret infidelium, quod est contra fidem, & Paulum ad Roman. 1. & vbiq; Scriptura ipsi improprie sua peccata. Probat sequela, quia deficeret cognitio necessaria. Peccatum enim est actus voluntatis contra rectam rationem, siue illa rectitudo desumatur quandoque, aut semper ad extrinsecam legem, siue ad intrinsecum appetitum, & inclinationem rationis, de quo non curo modò: ergo supponit rationem rectam ex qua intellectus peccantis infidelis discernere potest defectum in actu; hæc autem est naturalis.

14
Secunda conclusio.
Principia in operabilibus ex disciplina, & traditione, ut plurimum nota.

Dico secundo, incertum est quantum se extendat hæc regula naturalis cognoscendi peccatum, seu ex quibus principiis habuit initium, nam si loquamur de sapientia huius mundi, qui sine lumine fidei attingerunt plurima principia operabilium in practicis de virtutibus, & vitiis recepta à Patribus, & Theologis, disciplina & traditione, hæc dedisse putauerim, non propria inuentione: contra quos optime disserit Doctor q. 1. prologi: neque enim ipsi cognouerunt, neque homo ex puris naturalibus cognoscere potest

Senti oper. Tom. IX.

distincte rationem finis, à quo desumuntur proximè, vel remote principia operandi secundum rectitudinem hominis, quæ ordinatur in finem, ut patet ex iis, quæ tradiderunt Philosophi de felicitate: ut Aristoteles ex primo Ethic. cap. 9. vbi dubitat, an per disciplinam, sicut scientiam; aut assuetudinem, sicut virtus moralis; aut exercitationem, sicut ars, comparatur felicitas. Deinde, an humanam, aut diuinam, aut fortuitam, habeat causam felicitas: & cap. sequenti, an in operatione virtutum, an in vita, vel in morte, & post mortem: lib. 10. Ethic. dubius est etiam in quo consistat, ut patet in fine. Varias Philosophorum sectas enumerat Aristoteles, quas impugnat 1. 2. 7. & 10. Ethic. & 1. lib. ad Eudemium, & lib. 2. in principio, statuit suam opinionem.

Probatio ex Philosopho 2.

Augustinus lib. 13, de Trinit. cap. 7. *Fecerunt, inquit, quidam sibi Philosophi, sicut eorum cuique placuit, vitas beatas suas, & quasi propria virtute possent, quod communi mortalium conditione non poterant, &c.* Idem de Ciuitate, lib. 19. ex Marco Varone de fine bonorum, & malorum, ducentas octoginta octo Philosophorum sectas discrepantes commemorat. lib. 2. de Ciuitate, cap. 7. in triplici Philosophia naturali, rationali, morali, *Quidam eorum, inquit, quedam magna quantum diuinitus adiuti sunt, inuenerunt, quantum autem humanitus impediti sunt, errauerunt: maxime cum eorum superbia iussu diuina providentia resisteret, &c.*

Varia secta Philosophorum.

Lactantius lib. 2. Instit. cap. 3. *Falsum, inquit, intelligere, est quidem sapientia, sed humana: ultra hunc gradum procedi ab homine non patet, &c. verum autem scire diuina est sapientia; homo autem per seipsum peruenire ad hanc scientiam non potest, nisi doceatur à Deo. Ita Philosophi quod summum fuit humana sapientia assecuti sunt, ut intelligerent quid non sit; illud assequi nequierunt, quid sit; nota Ciceronis vox est: vitam iam facile vera inuenire possem, quum falsa conuincere, &c.* & lib. 3. cap. 8. enumerat varias sententias, & sectas eorum de natura summi boni, quas vniuersum impugnat Tertullianus lib. de præscript. aduersus hæreses, c. 7. vocat Philosophiam Græcorum materiam sapientia secularis, tenerianam interpretem diuine nature, & dispositionis aestheticæ, & interpolatricem veritatis. Vbi etiam originem hæresum ad eandem reducit Valentini Æonas ad Platonicos; Marcionis Deum meliorem de tranquillitate ad Stoicos; interitum animæ, & mortalitatem ad Epicuros; negatam resurrectionem ad omnium Philosophorum scholas, &c. videatur lib. de resurrectione carnis, cap. 1. & lib. de anima, cap. 1. vbi agens de Socrate iam damnato. *Omnis illa sapientia Socratis de industria venerat consulte aquanimitatis, non de fiducia comperta veritatis: cui enim veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei Sacramento?*

15
Lactantius.

Tertullianus

Philosophia Græcorum hæresum mater.

Ceterum licet plura tradiderunt Philosophi de virtutibus, & vitiis, quibus natura nostra in progressu ad finem suum instruitur, non ipsorum hæc inuentio primum fuit, ut tradunt Patres: Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, *Philosophi, inquit, ante Domini aduentum à Prophetis Hebræis partem veritatis id minime agnoscens sumpserunt; sed sibi tanquam propria dogmata attribuerunt, & alia quedam adulerant, alia autem supernacanea diligentia indolite,*

16

Clem. Alex. Philosophi ab Hebræis veritatem mutauerunt.

Tertullian. *tanquam sapientes pronuntiarent, &c.* Tertullianus iam citatus: *Planè, inquit, non negabimus aliquando Philosophos iuxta nostros sensisse, testimonium est veritatis etiam inuentus ipsius, &c.* Hanc inuenisse Philosophos aliquando docet, quamuis ea malè vfos, vt qui, per ipsum, *Nihil diuina licentia referuam; legem natura opiniones suas faciunt, &c.* Didicisse autem veritatem ait, vel ex antiquis sapientibus, vt Mercurio, Sileno, Orpheo: vel ex Apocryphis, & Pseudopropheticis, vel ex malis, & familiaribus dæmonibus, vt habuisse Socratem docet, ex communi prouidentia, & natura, vel ex sacris literis.

17

Plato legit libros legum.

Augustin.

Platonem legisse libros legis, & secutum fuisse in multis docet Iustinus in *paranese ad Gentes*. Eusebius in *preparatione Evangelica*. Theodoretus de *Græcorum affectionibus*. Augustinus *lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 28. de Ciuit. Dei, lib. 8. cap. 11.* eam mouet difficultatem, an ex libris Moysis eandem assecutus est, an per viam creaturæ, an ex collatione cum legisperitis: asserens versionem L x x. post eius mortem editam. Aristobolus autem Iudæus ad Philometora apud Eusebium. *Legem, inquit, nostram in multis Plato est secutus:* hinc Numenius Philosophus: *Quid Plato nisi Moyses Aisarius?* Demus etiam Socratem Platone antiquiorem, qui primus inter Græcos naturalis Philosophiæ, vel tædio, vel obscuritate rerum victus, vel studio instituendæ vitæ ad moralem Philosophiam se contulit, pleraque tradidisse; id non conuincit eum primum fuisse Authorem, quia traditio à primo homine, & sequentibus, in quibus viguit cultus Dei, & lex naturæ, non fuit omnino abolita, quæ per doctrinam ad Græcos emanauit ab Ægyptiis, Chaldæis, & Hebræis: quamuis origo traditionis ipsis fuerit ignota, quæ primùm referenda est in diuinam reuelationem, quæ principia instituentæ vitæ, & assequendi finis homini tradidit. Vnde dogmata Philosophorum de Beatitudine, & institutione vitæ assumpta sunt ex aliis, non per ipsos probata vt principia ex terminis nota, aut conclusiones euidenter deductæ.

Aristobolus.

Numenius.

Traditio conseruata.

Eius origo in diuinam reuelationem referenda.

18

Præcepta prima tabule in Græcis corrupta.

Præcepta secunda tabule quomodo nota.

Error in his corrigis.

Nam si legem naturæ spectemus à qua principia virtutum circa finem, & media emanant: certum est præcepta primæ tabulæ in pluribus corrupta esse in Græcis, quod designant errores eorum circa prima rerum principia, de prouidentia Dei, de multitudine Deorum saltem tenenda, de fato, de æternitate Mundi, de omnipotentia Dei, de cultu idolorum. Quoad præcepta autem secundæ tabulæ non esse nota lumine naturæ, tanquam principia ex terminis, aut conclusiones; sed vt consona tantùm, & habentia causam merè contingentem, nempe voluntatem Dei, docet Doctor in 3. d. 37. quem sequuntur Nominales; & hanc legem per doctrinam receperunt homines à Deo per reuelationem internam, aut externam, vt *ibidem* Doctor. Hinc non est admittendum, si quis ab infantia extra hominum consuetudinem uiueret, eum posse ad notitiam horum præceptorum venire sine doctrina, aut speciali habitû à Deo illuminatione, cum neque in obiecto sui intellectus pro hoc statu includantur, & si includerentur, non paterentur sapientes tantum in iis discrepantiam, & errores, quibus non solum Philosophi, sed etiam

ij, quibus adminiculum legis fuit, subiacebant, vt Iudæorum peritiores Pharisei, & Scribæ, & Sadducæi, quibus Saluator id sæpius improperat.

Errauerunt ergo Philosophi, qui etiam in suis politis, vt Doctor annotauit, & Patres; errauerunt etiam quod suis viribus, ingenio, & inuentioni quidquid apprehenderunt, attribuebant. Errauerunt etiam tercio, quod felicitatem non nouerint, & vt dicit Lactantius *lib. 3. cap. 8.* quamuis in virtute felicitatem hominis statuerint, ignorauerunt quid efficeret virtus, aut quod tenderet, honestius autem nihil sepererint: *Subsisterunt in ipsius virtutis nomine, quam nullo proposito emolumento appetendam esse dixerunt, & bonum sibi constituerunt, quod bono indigerent, &c.* Prosper contra collatorem: *Neque enim ignotum est, quantum Græca schola, quantum Romana eloquentia, & totius Mundi inquisitio circa summum bonum acerrimis studijs, excellentissimis ingenijs laborando nihil egerunt.*

Accedunt ad hæc Canones Ecclesiæ, quibus ignorantia, & error sequens in intellectu, infirmitas in voluntate ex peccato primi hominis adstruitur, atque adeo necessitas diuinæ illustrationis, vt bonum videat, in inspirationis, vt apprehendat, consulendus Cicero in *quinque libris de finibus bonorum & malorum*. Augustinus *locis citatis*, speciatim *lib. 18. cap. 41. lib. 19. per totum*. Eusebius de *preparatione Evangelica, lib. 2.* Theodoretus de *Græcorum affectionibus*. Lactantius *lib. 3. cap. 1.* asserens quamcumque veritatem, & præcepta instituendæ vitæ agnouerunt Philosophi ab Hebræis surripuisse. Tertullianus *supra, & in Apolog. cap. 47.* dicit Philosophos *ex fonte Prophetarum suum ingenij rigasse*, Nazianzenus ad *Nemesium, de Philosophis*, idem docet, & alij, ex quibus hæc veritas liquet.

Cur autem potissimum apud Græcos traditio circa veritatem interijt, aliqui docent causam esse diluuium Deucealeonis, quod totam Thessaliam vastauit, & aliud anterius, quod contingit etiam in Græcia sub Ogigio Rege in Regione Attica, quam sic vastauit, vt per ducentos annos reddiderit incultam, & inhabitatam. Vide Pinedam *lib. 12. in Gen. cap. 7.* quæ diluuium ex Platone in Timæo Ægyptum non attigerunt, ac proinde non est mirum, si traditio, & rerum antiquarum memoria apud ipsos facilius conseruata, quæ apud Græcos deleta fuit, & quam mox Orphæus, ac Musæus fabulis obscurarunt.

Ex his ergo colligitur principia ista vniuersaliæ de quatuor virtutibus Cardinalibus traditione recepta esse, ex quibus procedebat Philosophi, tanquam ex regulis generalibus suppositis discurrendum in hac, vel illa materia, in qua aliquid singulare alios præ aliis inuenisse non est negandum, vt Augustinus *lib. 2. de Ciuit. cap. 7.* docet: *Quidam, inquit, eorum quedam magna quantum diuinitus adiuui sunt, inuenierunt; quantum autem humanitus impediti sunt, errauerunt, maxime cum eorum superbia iuste diuina prouidentia resisteret, vt viam pietatis ab humilitate in superna surgentem etiam istorum cõparatione monstraret, &c.* Supponebantur itaque hæc principia traditione conseruata, tum quia ad pacificam ædificationem, & conseruationem ciuitatis terrenæ, erant necessaria dum per errorem ad altiora non conurgeret: quia in his materia laudis, & vituperij

19

Error Philosophorum.

Lactantius.

Prosper.

Necessitas gratia.

Cur veritas apud Græcos exciderit?

20

Principia generalia virtutis Cardinalium unde nota.

Augustin.

Ratio conseruata traditionis.

consiste

consistebat : tum etiam, vt Paulus *ad Rom. 1.* Quia gentes in naturam peccantes non haberent excusationem : tum etiam, vt imaginis primum impressæ, aliqua in homine lineamenta inanerent diuina prouidentia hæc conseruante; & idèd Philosophis concessa est specialis quædam assistentia in his principiis ad actiones humanas applicandis, & conseruandis, vt dicit Augustinus, sine quibus notitia Dei conseruari non potuit: tum etiam vt reuelata veritate, & fide, facilius ex ipsis eorum Magistris reduci possint, vt eam reciperent.

21

Hæc autem principia, seu regulæ quatuor virtutum spectant ad secundam tabulam, eiusque præcepta, quæ, vt supposuimus ex Doctore nostro in 3. d. illa 37. per reuelationem diuinam emanarunt primum homini factam, & vt ibidem responsione ad tertium asserit: vel interiorem, vel exteriorem, ad quam erant homines obligati ante legem scriptam, vt facile colligitur ex iis, quæ Abrahæ cum Abimelecho, & Pharaone acciderunt circa Sarai uxorem suam: per interiorem quidem scriptam in cordibus: *Vel fortè, inquit, per aliquam doctrinam exteriorem datam à Deo, quam discabant parentes, & deriuabant in filios: nec oportuit ea scribi in libro; quia potuerunt ea facilliter memoria commendare, & retinere: quia populus illius temporis erat longioris vite, & fuit melioris dispositionis in naturalibus, quam populus temporis posterioris, quo tempore infirmitas populi requirebat legem dari, & scribi, &c.* Nec dicendum est villam legem à Deo datam fuisse, nisi in ordine ad salutem, pro quocunque statu viæ. Neque præterea dicendum est in statu naturæ corruptæ ipsum adimpleri posse sine diuina inspiratione, & illustratione: vt patet ex decretis cõtra Pelagianos, & Semipelagianos: vnde sanè intelligenda sunt, quæ sæpè in libris Philosophorum leguntur de adimplitione huius legis, qui in eodem errore fuerunt, quo Pelagiani, tribuentes omnia naturæ & potissimum illud, quod sæpius dicunt: *Semina quedam, & igniculos quosdam virtutum nobis inesse naturaliter à Deo conditore natura, &c.* Quem loquendi modum secutus est Cassianus, & meritò reprehenditur à Prospero: si per hæc excludatur diuina gratia: nam vt Canon Ecclesiasticus definit, *Liberum arbitrium gratia Dei destitutum nihil valet nisi ad peccandum.* & articulus septimus Concilij Diophysolitani. *Ad singulos actus bonos requirere auxilium gratia Dei.* Quem articulum tanquam fidei tenet vbique Augustinus, vt *suprà* in sinuauimus: nam si intelligant solum liberum arbitrium, non est semen boni, quod sibi derelictum germinat peccatum.

Omnis lex à Deo ad salutem ordinata est.

Philosophi & Pelagiani in eodem errore.

Modus loquendi profanus, & corrigendus.

Canonis fidei.

22

Vnde sicut in Iudæis tempore legis reuelatæ, & scriptæ exteriùs, discernit Paulus literam legis à spiritu, quem sequuntur Patres: ita etiam in gentibus præcepta, & documenta virtutum, discernenda sunt ab adiutorio Dei, sine quo non potuerunt adimpleri: cum nec ipsi Iudæi, qui perfectiorem notitiam ex reuelatione scripta habuerunt de iisdem præceptis, nihil potuerunt, quantum ad opus impletionis, sine adiutorio Dei, quod fuit ex meritis, & fide Redemptoris: non quodd necessitas fuerit peccandi, vt moderni Nouatores statuunt: sed quodd voluntas iustitiæ non ponatur in effectu neque apprehendatur, nisi liberum arbitrium excitetur ad bonum, & per amorem virtutis inspiratum, seu delecta-

Necessitas gratia.

tionem reddatur opus virtutis magis delectabile, quam sit bonum sensibile, quantumlibet vtrumque liberè ametur, sicut vna cupiditas, verbi gratià, honoris, & gloriæ, vincit minorem aliam cupiditatem, vt interperantur: quamuis liberè voluntas vni, vel alteri adhæreat; ad quæ principia sanctus Augustinus *lib. 4. contra Iulianum* refert apparentem virtutem Philosophorum, & quocunque externos actus virtutis, quæ in fide non fundantur, quæ est radix virtutum, & fundamentum adimplendi legem, & operandi ad salutem.

23

Admitterem ego cum Augustino *lib. 2. de peccatorum meritis & rem. cap. 7.* voluntatem idèd peccate, quia vult, & idèd non esse sine peccato, quia nolit: nam nisi ex electione peccaret, peccatum non esset peccatum; sed actus necessarius, & quasi fatalis. Sed aliud est voluntatem esse liberam, & habere potestatem physicam non peccandi, vel faciendi aliquod opus bonum ex genere: & aliud est vti illa potestate: non vtitur, quia in operando semper sequitur inclinationem, vt fertur in magis delectabile, & afficit appetitum sensitiuum si sibi relinquantur, liberè tamen: vnde quando Patres negant potestatem libero arbitrio, excluso adiutorio diuinæ gratiæ, nisi tantum ad peccandum, duo dicunt, nempe habere potestatem liberam non peccandi, si veller ea vti, quia non necessitate, sed voluntate peccat: & alterum est, quodd non vtitur illa potestate, adhibendo conatum requisitum ex parte operis, nisi adiuetur, & exciretur à gratia. Hinc dicunt liberum arbitrium non esse extinctum, sed eneruatum, & infirmum, loquor de bono in genere, non de actu supernaturali quoad substantiam, qui fuit Philosophis ignotus, & ad quem requiritur gratia alterius rationis. Quia non applicat, vt dixi, vires necessarias. Hæc autem potentia, cuius non fit vsus, magis reducit ad remotam, quam ad proximam, licet non ex defectu virtutis, sed applicationis, & conatus. Hæc doctrina est Augustini variis in locis, vt *suprà* allegauimus: est etiam Doctoris in *secundo dist. 29.* ex qua pono sequentem conclusionem.

Origo peccati.

Inclinatio voluntatis.

24

Dico tertio, regula naturalis penitentia idèd dicitur naturalis in nobis, quia cognitio, quæ habetur, est ex doctrina naturaliter tradita, & non proponitur nobis sub motiuo reuelationis, quamuis primum ex reuelatione emanauit. Hæc patet ex dictis in præcedenti.

Tertia conclusio.

25

Dico quarto, ex hoc dici penitentiam naturalem, vt est in voluntate. Quia est ex motiuo naturaliter cognito, prout iam dictum est: non verò quodd illa habeatur sine gratia excitante, & adiuuante, aut auxilio speciali, si est penitentia propriè dicta, & detestatio peccati concepta ex motiuo honestatis, etiam in genere. Hæc etiam patet ex iis, quæ in fine secundæ conclusionis diximus contra Philosophos, & ex dictis aliàs quæstione præcedenti variis in locis.

Quarta conclusio.

26

Dico quinto, peccatum, vt est offensa Dei, non cognoscitur naturaliter, vt propriè offensa est dissoluens, scilicet amicitiam cum Deo, quæ fundatur in charitate supernaturali, secundum quam est amicitia inter iustum, & Deum, & communicatio bonorum secundum aliquam proportionem amicitia. Vnde Iudith 8. *Abraham amicus Dei factus est.* Psalm. 138. *Nimis honorati sunt amici tui Domine, &c.* Ioan. 15. *Iam non dico vos*

Quinta conclusio. Peccatum vt est offensa Dei, propriè non cognoscitur naturaliter.

feruos, sed amicos, &c. Dixi secundum aliquam proportionem, &c. Propter inæqualitatem inter personas. Vnde Philoſophus 7. *Eth. cap. 7.* & 12. negat eſſe amicitiam hominis ad Deum, ſed aliquid excellentius: tamen inuenitur proportio aliqua (quæ fundatur in excellentia obiecti, & modo tendendi in ipſum) affectuum, actionum, beneficiorum, conſtantia, & firmitas. Et licet ſerui ad dominum non ſit amicitia: tamen beneuolentia domini poteſt contingere, ſi adoptetur in filium, & amicum: hanc autem amicitiam non agnouit Philoſophus, neque ſciri poteſt naturaliter. Vnde licet poſuerit amorem excellentiæ, tamen *cap. 7.* & 2. *Magnorum moralium* eam negauit. Videatur Doct̃or in 3. d. 27. ad primum principale, & articulo 3. ad vltimum.

27

Sænta concluſio.

Dico ſexto eo modo quo extenditur amicitia ad amorem Dei, prout naturaliter cognoſci poteſt per viam creaturæ, aut etiam diſciplinæ, cuiusque prouidentia circa res humanas præmiando bonos, caſtigando malos, quod notum ſuit etiam infidelibus, ſic cognoſci poteſt peccatum eſſe deteſtandum, vt offenſam, ſub communi ratione. Hæc concluſio patet, quia eadem regula, quæ dicitur Deum amandum, dicitur non eſſe offendendum. Patet ſecundò ex ratione cultus, quem cognouerunt infideles, exhibendum Deo, ad placandam eius iram, ſeu offenſam. Ex hoc patet reſponſio ad ſecundum dubium: & ad tertium quomodo ſcilicet peccatum ſit auerſiuum à Deo, & qua via id notum ſit, nempe vt Deus eſt finis vltimus, etiam Beatitudinis naturalis, vt docet Doct̃or in 2. d. 3. *quæſt. 9.* Si autem loquamur de illa auerſione à ſine ſupernaturali, de qua hîc per ſe agit Doct̃or, & in quæſtione præcedenti, ſic tantum ſub hac ſpeciali ratione cognoſci poteſt ſupernaturaliter: & perinde reſpondetur ad quartam, & quintam, eſſe nota tantum ſupernaturaliter.

28

Septima concluſio.

Dico ſeptimò peccatum eſſe vindicandum per pœnitentiam in ſeipſum, non eſt cognoſcitur nobis lumine naturali, neque vlli, niſi ex diuina reuelatione. Vnde quando Doct̃or dicit Angelo fuiſſe notam pœnitentiam naturaliter, vel fore notam naturaliter, intelligit de pœnitentia, quæ eſt diſpenſationem peccati, ſeu triftitia de peccato: non verò loquitur de ipſa, qua ex ordinatione diuina exigeretur ad remiſſionem peccati, & reconciliationem. Probat, peccatum vindicandum hoc modo eſt tantum, ex diuina voluntate, & lege, in homine viatore tantum; ſed illa voluntas videtur ſola reuelatione nota: ergo, &c. Antecedens patet ex dictis ſuprà. Conſequentia probatur: quia pœnitentia hoc modo ſumpta neque deduci poteſt ex principiis generalibus de virtutibus, neque ex particularibus eius, cui peccatum opponitur, neque Philoſophis nota fuit. Dices. nouerunt Deum eſſe placandum, ergo per aliquam ſatisfactionem peccati. Reſpondetur eam placationem pertinuiſſe ad cultum, & religionem tantum, & eò ſpectaſſe, vt auerteretur pœna peccati, non ipſum peccatum: nam & peccatum manere poſt actum, eſt tantum creditum nobis: quamuis itaque poſuerint gentiles Metanocam Deam, quæ exigeret pœnas peccatorum: tamen non cognouerunt hominem in ſeipſo debere commiſſum punire: loquendo ergo de pœnitentia, vt deteſtatio, ſeu dolor de peccato ex motiuo huius, aut illius virtutis, quando illud motiuum non eſt ſupernatu-

Probatio.

Obiectio ſolutio.

ræ, habet regulam naturalem; loquendo verò de pœnitentia, vt eſt talis deteſtatio ex motiuo credito tantum, vel quatenus etiam eſt ſpecialis, habet fidem pro regula. In priori ſenſu loquuntur multi Doct̃ores, qui ponunt pœnitentiam naturalem, & regulam eiusdem ordinis diſtinctam ab inſula. Ex quo patet ſolutio quæſtionis. Reſponſio etiam ad argumenta patet: ex dictis iuxta variam acceptationem pœnitentiæ: ſolum dicendum ad illud quod opponitur ex Tridentino, licet peccatum ſit ex motiuo virtutis, cui opponitur deteſtable: eam deteſtationem reduci ad pœnitentiam, & diſponere ad veniam quatenus imperatur à pœnitentia virtute in vindictam peccati: hoc autem non eſt notum lumine naturali.

Explicatur Trident.

29

Ad primum principale.

h Ad primum principale, &c. Hæc reſponſio patet ex dictis; ſicut enim quælibet virtus ſpecificatur à motiuo ſuo, ita etiam inclinatur ex eodem motiuo ad deteſtandum peccatum, quæ opponitur ipſi motiuo duntaxat: & ſic vnus virtutis eſt vna pœna, nempe in ſpecie nolendo peccatum, & triſtando de eius poſitione: quia aliter non reſpicit peccatum, niſi quæ opponitur, & quia opponitur bono, circa quod verſatur. Alterum membrum eſt, tot eſſe pœnas infligendas, quot ſtatuit lex ordinantis, & acceptantis pœnas, & has omnes vna virtus in ſpecie vt vindictiua, ſeu pœnitentia, infligere poteſt, & imperare, tam cauſas proximas, quam ipſam triftitiam remotam iis applicatis.

Diſtinctio ſubſiſtur.

30

Ad ſecundū.

i Ad ſecundum ſimiliter patet, in ratione actus & bonitatis dari poſſe æquale bonum, malo peccati, quæ peccatum eſt tranſgreſſio huius, aut illius virtutis, de qua difficultate inſfrà differemus *quæſt. prima ſeq. diſt.* Sic tamen non eſſet ſufficiens punitio, niſi ſit lege præſcripta, & acceptata: quia punitio illa reſpicit peccatum in ordine ad offenſam, cui debet fieri ſatisfactionem. Dices, ergo erit crudelis, ſi non acceptet æquivalentem ſatisfactionem. Reſponſionem, inquit, quæreſed eam obiter ipſe ſubiicit, quod omnes illæ pœnæ æquivalent vni perfectæ punitio: ſæpe enim attritio inſufficiens eſt, vt dictum eſt, &c. nempe quæſtione ſecunda.

Satisfactio æquiualens peccato.

Replicatio ſolutio.

Pro intelligentia huius aduertendum eſt, peccatum poſt Baptiſmum commiſſum præter priuationem reſtitutionis virtutis, cui opponitur, eſſe offenſam Dei, & priuare eius gratia, quod commune eſt omni peccato mortali. Ultra hoc dicit circumſtantiam ingratiudinis, vt docet Tridentinum *ſeſſ. 14. cap. 1. & cap. 8.* & Doct̃or inſfrà diſt. 22. *Sanè*, inquit, Concilium cap. 8. & diuina iuſtitia ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptiſmum per ignorantiam deliquerunt: aliter vero qui ſemel à peccati, & demonis ſeruitute liberati, & accepto Spiritus ſancti dono ſcienter templum Dei violare, & Spiritum ſanctum conſpiciare non formidauerunt, &c. Hæc ratio Concilij poſita ex diuina iuſtitia reſpondet obiectioni: quia ſicut peccatum ex notitia virtutis, & ingratiudine beneficii recepti creſcit in libertate, & malitia: ita & exigit iuſtitia, vt pœna eius, ſeruata proportione, grauetur.

Trident.

Circuſtantia ingratiudinis punita.

31

Declaratio ſolutionis.

Alteram ſubiicit rationem Concilium ex diuina clementia, his verbis: *Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis abſque vlla ſatisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta peccata leniora putantes, voluntarij, & contumelioſi Spiritui ſancto*

32

Diuina clementia idem poſtulat.

in

Remissio peccati ex misericordia.

si grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die ire: proculdubio enim magnopere à peccatis reuocant, & quasi fræno quodam coercent: hæc satisfactorie pæna, &c. Ex quibus patet responso. Posset & alia dari, quia vera pœnitentia, seu quicumque actus antecedens, licet à Deo exigatur, & acceptetur, non est æquiualens secundum iustitiam; sed tantum acceptatur misericorditer à Deo, quamuis non mereatur iustificationem, quæ sit gratis, & ex misericordia tam donantis actum, quam condonantis peccatum: vt patet ex eodem Trid. *sess. 6. c. 8.* Benè ergo dicit Doctor omnes illas punitiones vni soli æquiuale, & non esse excessum secundum iustitiam: quia contritio aliquando est insufficientis: quæ tamen esse talis potest, vt sui perfectione deleat etiam omnem pœnam, vt supponit Trident. *sess. 14. c. 2. in fine*, & huic vni perfectæ, & completæ, æquiualent plures aliæ inferioris gradus.

Ad tertium patet ex dictis.

33
Dubium.
An requiratur semper actus proprius pœnitentiæ ad remissionem. Requiritur regulariter.

Hic dubitari potest ex responsione ad argumenta, ex dictis etiam *suprà*, an requiratur actus proprius pœnitentiæ ad remissionem. Responso regulariter requiri, & interuenire hunc actum. Probat ex locis citatis Trident. *sess. 14.* vbi dicit diuina exigente iustitia sine magnis nostris fletibus non remitti peccatum, & sine satisfactione;

sed satisfactio pro peccato debet esse secundum præscriptum legis: ergo in vindicationem peccati. Secundò fides, quæ docet dolendum esse de peccato commisso, docet etiam pœnam interioriorem, & exterioriorem applicandam esse in vindicationem peccati. Tertio non sufficit contritio, aut detestatio peccati sine voto Sacramenti, vel explicito, vel implicito: sed votum Sacramenti est propositum de subeundo iudicio Sacerdotum ad vindicandum peccatum in reum: ergo supponit actum vindicatiæ in eo, qui habet votum recipiendi Sacramentum.

Conclusio intelligenda est regulariter: quia si casu daretur contritio ad eò subito ex motiui charitatis, & impulsu aborbens mentem, vt non permitteret aliud motiui considerare, iustificaret: sed fortè rarissimus est casus respectu peccati, qui cognoscitur inesse: quia fides, quæ docet dolendum de peccato tali, docet etiam vindicandum. Alia quæ hinc consequenter tractari possunt de circumstantiis contritionis, & proposito emendationis, de voto Sacramenti, & an extendi debeat dolor particulariter ad singula peccata, & an naturalis attritio sufficiat ad Sacramentum, & de præcepto pœnitentiæ, dicentur in sequentibus, prout littera Doctoris suggeret.

Quæstionem remissa.

Q V Æ S T I O I V .

Vtrum per Sacramentum pœnitentiæ deleatur culpa?

Alens. 4. part. quæst. 80. memb. 1. D. Bonau. dist. 18. art. 2. quæst. 1. & 2. Richard. art. 2. quæst. 1. D. Thom. quæst. 1. art. 3. & 3. part. qu. 86. art. 6. Suar. tom. 4. disp. 16. sect. 2. Bellarm. 2. de pœn. c. 13. Magister dist. 16. & 18. latè Coccius 2. tom. lib. 7. art. 1.

VARTO quæro, Vtrum per Sacramentum Pœnitentiæ deleatur culpa? Videretur quòd non, quia dicit Psalm. *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.* vbi Cassiodorus: *Magna pietas Dei, quòd ad solam promissionem peccatum dimittit. Votum enim pro operatione iudicatur.* & August. ibidem: *nondum pronuntiat, sed promittit se pronuntiatum, & Deus dimittit:* sed sine pronuntiatione non est Pœnitentiæ Sacramentum.

1
Argum. 1.
Psalm. 31.

Item, Augustinus super illud Io. 11. de suscitatione Lazari, *nemo potest confiteri, nisi suscitatus.* Probat tripliciter. Primò, per suscitationem Lazari, qui priùs suscitatus est, quàm de monumento eductus. Secundò per illud Ecclesiastici 17. *A mortuo velut, qui non est, perit confessio.* Tertio per illud Psalm. 87. *Nunquid medici suscitabant, & confitebantur tibi.*

Argum. 2.

A mortuo quasi nihil perit confessio.

Item, si per Sacramentum Pœnitentiæ dimittitur peccatum, cum sacerdos ministrat Sacramentum, ergo sacerdos dimitteret peccatum. Consequens est falsum per illud Hieronymi super Matth. decimo sexto, *Tibi dabo clauas, &c. Hunc, inquit, locum non intelligentes quidam, aliquid sumunt de* superbia Pharisæorum, vt damnare innocios, vel soluere putent noxios, cum apud Dominum non sententiâ sacerdotum, sed reorum vita queratur: & huiusmodi probationem innuit subdèns: In Leuitico se ostendere sacerdotibus iubentur leprosi; quos illi non faciunt leprosos, vel mundos; sed discernunt, qui mundi, vel immundi sunt.* ita hîc.

Argum. 3.

* alias de supercilio.

Contrà, Matth. decimo sexto: *Quodcunque ligaueris super terram, &c.* Item Ioan. 20. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, &c.*

2

Hic sunt tria videnda. Primò, ratio huius nominis *Sacramentum Pœnitentiæ*. Secundò, quòd illi rationi nominis aliquid subest. Tertio solutio quæstionis.

De primo, pono hanc rationem nominis: *Pœnitentiæ est absolutio hominis pœnitentis, facta certis verbis, cum debita intentione prolatis à sacerdote, iurisdictionem habente ex institutione diuina, efficaciter significantibus absolutionem animæ à peccato.*

Pœnitentiæ definitio.

I
Scopus qua-
stionis.

Quarto quæro, utrum per Sacramentum, &c. Postquam Doct̃or tractauit de dispositione præuia ad Sacramentum, nempe de ipsa virtute pœnitentiæ: hinc tandem aggreditur declarare in quo cõsistat hoc Sacramentum, quæ eius defini-

tio, & quã exerceat efficaciam circa peccatũ remittendũ. Et postquam pro vtraque parte subiecit rationes, tandẽ subiicit hanc definitionẽ pœnitentiæ, quæ est prima conclusio huius quæstionis, *Pœnitentiã est absolutio hominũ pœnitentis, &c.*

Ordo quæstionis.
Definitio Pœnitentiæ.

S C H O L I V M.

Posita definitione nominis Sacramenti Pœnitentiæ, ostendit tali nomini posse aliquid subesse, de quo actum est sup. d. 2. & 4. & d. 2. qu. 1. & ponit congruentias institutionis Pœnitentiæ, dicens doctrinam de hoc Sacramento similem esse doctrinæ de Sententiis & Iudiciis. Docet etiam Pœnitentiã supponere pro absoluteione, & idem habet infra dist. 16. qu. 1. sequuntur Maior hic qu. 2. Gabr. qu. 2. art. 1. Dionys. Cister. dist. 23. qu. 2. Occam 4. quæst. 8. & 9. Bassol hic qu. 2. Alm. qu. 4. & omnes Scotistæ. D. Thom. 3. part. qu. 84. art. 1. & ibi Caiet. aiunt supponere pro actibus pœnitentis. Dur. hic qu. 3. & Suar. tom. 4. dist. 18. sect. 2. pro actibus pœnitentis & absoluteione simul, supponere volunt. Trid. sess. 13. cap. 3. fauet Scoto, dum ait præcipuam vim esse in verbis ministri.

3
Dist. 1. q. 2.
& 4. & d.
2. quæst. 1.
qu. 2. & 4.
Congruentia
pro Sacra-
mento pœ-
nitentiæ.

Pœnitentiã
est absolutio,
seu definiti-
ua sententiã
iudicis com-
missarij: de
quo infr. d.
16. q. 1.
De reg. iur.
in 6. & C. si
à non cõpet.
l. 1. 2. &
ultima.

4
Doctrina de
Pœnitentiã
subalternatur
doctrinæ
de Iudiciis
& Sententiis.
Quare in
pœnitentiã
nõ requirũ-
tur verba,
ita præcisa
sicut in Ba-
ptismo, &
Eucharistiã.

Forma apta
pœnitentiæ;
Ego te ab-
soluo ex
Trid. sess. 14.
c. 3. & Flor.
decret.
Eug.
dist. 6. qu. 5.

Quo ad secundum ostendo primò, quòd possibile est huic positioni nomi- nis aliquid subesse. Secundò, quòd congruit aliquid subesse. & Tertio, quòd aliquid subest. Primum ostenditur per hoc, quòd possibile est Deo animam absolue- re à peccato, iuxta illud symboli; *Remissionem peccatorum*: & per consequens possibile est instituere aliquod signum illius absoluteionis, & hoc signum efficax, vt prius expo- situm est efficax, in materia de Sacramentis in vniuersali; & pari ratione verba quæ- cunque à quocunque ministro prolata, & tunc patet tota possibilitas illius rationis.

Congruitas probatur quantum ad singulas particulas. Primò, quia congruum est aliquid esse signum sensibile istius absoluteionis à peccato, propter easdem ratio- nes, propter quas dictum est *dist. 1. de congruitate Sacramenti in communi*. Et pro- pter easdem congruum est illud esse signum institutum à Deo, quia & magis moue- bit, & ducet intellectum in certitudinem, & magis inclinabit affectum ad prompti- tudinem suscipiendi illud signum. Congruit etiam in proposito istud signum absolu- tionis interioris institui in verbis significantibus absoluteionem, vt signum repræsen- tet signatum.

Et hoc est, quòd dictum est in ratione Pœnitentiæ, quòd *pœnitentiã est absolutio*, id est, quædam sententiã diffinitiuã absoluens reum: non tamen sententiã Iudicis principalis, sed Iudicis secundarij, vel commissarij. Potest enim quis ex com- missione cognoscere in causa, & ita ex commissione sententiare; vel pro con- demnatione rei, si indignus est, vel pro eius absoluteione, si dignus sit. Congru- it etiam, quòd ista absoluteio exterior fiat à sacerdote, quia congruit extrema per medium reduci in extremum, & ita in Hierarchia Ecclesiastica, extremos, scilicet peccatores, reduci in Deum per Hierarcham, id est, sacerdotem, sicut est in Ecclesia triumphante. Congruit etiam, quòd à iurisdictionem habente, quia sententiã à non sup Iudice lata nulla est.

Ex hoc sequitur corollarium, quòd doctrina de Sacramento Pœnitentiæ subal- ternatur doctrinæ de Iudiciis, & etiam doctrinæ de Sententiis. Pro quanto enim est in Ecclesia duplex forus, scilicet publicus, & priuatus, pro tanto est duplex iudicium: & quantum ad aliquas regulas iustitiæ oportet esse conuenientiam hinc, & ibi, sicut vtraque diffinitio hinc, & ibi est actus iustitiæ. Et pro tanto potest Sacramen- tum Pœnitentiæ dici Sacramentum iudiciale, vel iudicium sacramentale. & ex hoc, quòd sacramentale est firmitus, quia rationabilius quàm aliquod iudicium pu- blicum,

Et ex hoc patet ratio, quare non est necesse esse ita præcisa verba in isto Sacra- mento, sicut in Baptismo, vel Eucharistia, quia sufficit, quòd exprimat actus sen- tentiæ absoluteionis: sicut & in iudicio publico non oportet esse limitata verba. Ait enim vnus de Theodorop martyre, *Iubeo ignibus tradi*. Alter de Cypriano sancto, *gladio animaduerti places*. Communitè tamen ista verba sunt apta: *Ego te absoluo*; quæ- cunque alia præmittantur, vel consequantur secundum diuersam consuetudinem in diuersis Ecclesiis.

Congruit

Congruit etiam, quod requiratur intentio debita, ut *suprà* expositum est in aliis Sacramentis. Congruit etiam ex parte susceptiui, quod sit pœnitens, id est, habens aliquam displicentiam de peccato commissio: hoc enim videmus etiam in Iudiciis temporalibus, quod proteruum sententialiter condemnant: pœnitentem verò suo modo absolunt, id est, tanquam non reum, vel non puniendum sententiant.

COMMENTARIUS.

2 Possibilitas ostenditur re definita.
3 Summaria huius litterarum.
3 Controuersia de eo quod dicit Pœnitentiam in re. Sententia aduersa.
3 Censura in Doctorem.
3 Secunda sententia consistit in actibus pœnitentis.
3 Tertia sententia consistit in actibus pœnitentis & absolutione.
4 Conclusio.
 Probatio conclusionis.

b *Quoad secundum, &c.* Explicat primò possibilitatem huius: quia possibile est Deo remittere peccata sicut de facto remittit per illud Symboli, *remissionem peccatorum, &c.* Et hanc remissionem, possibile est, ut tribuat per signum sensibile, & ita congruit, ut patet ex *dist. 1. huius qu. 2. & 4. & dist. 2. quæst. prima.* Quod perinde etiam patet ex *dist. 7. quæst. prima & dist. 8.* Quod consistat hoc signum in absolutione, probat. Quia est actus iudicialis, & sententia definitiua ministris, vt habet potestatem à Deo, & Ecclesia: vnde infert corollarè doctrinam hanc de Sacramento Pœnitentiæ subalternari doctrinæ de Iudiciis, & Sententiis. Infert inde, non requiri ita determinata verba in hoc Sacramento, sicut in Baptismo, & Eucharistia: illa tamen est congrua forma, *Eg. te absoluo, &c.* qua vtitur Ecclesia. Vltimò subdit, necessariam esse intentionem in Ministris, & displicentiam peccati in pœnitente.

remittuntur peccata: sed horum remissio solùm fundatur essentialiter in potestate clauium, seu iurisdictione, data Sacerdotibus dimittendi, aut retinendi peccata, cuius exercitium est absolutio pœnitentis: ergo in absolutione consistit efficacia remissionis. Maior vera est sine controuersia & ex *Trid. sess. 6. cap. 7.* vbi definitur iustificacionem includere tam remissionem à peccato, quàm renouationem, & sanctificationem interiorum per susceptionem gratiæ, & donorum. Patet etiam ex *Canone 6. sess. 7. de Sacramentis in genere,* vbi definitur Sacramento nouæ legis causare gratiam. Item ex definitione Sacramenti, quod est signum practicum gratiæ. Patet ratione Theologica, quia eatenus remittitur peccatum mortale, quatenus confertur gratia, per locum à contrariis: ergo in eius efficacia datur gratia, & significatur practicè, in cuius efficacia dimittuntur peccata.

Remissionem ostendit ad clauis.

Probatum itaque minor, ex institutione Sacramenti. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, &c.* Ioan. 20. quibus verbis conceduntur clauis, seu potestas Ministris Ecclesiæ, quæ promissa est, *Matthæi 18. Quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in Cælo, & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in Cælo, &c.* Quibus verbis dimissio aut retentio peccatorum tribuitur Ministris, vt patet ex communi Ecclesiæ, Patrum, & Doctorum, expositione in ea loca. Et probatur ratione, pœnitentia instituta est per modum iudicij, & tribunalis; sed actus iudicialis essentialiter in rector tantum includitur in sententia iudicij, in reliquis autem tanquam requisitis tantum vt iuste, & legitime formetur sententia, per quam solam absoluitur, aut condemnatur reus; & si non sit criminalis, dirimitur lis ex cognitione causæ, quæ si alioquin cognita est, non requiritur, vt accusatio testis, probatio, & huiusmodi, & in periculis, aut iubente principe reliquæ solemnitates reliquantur, quibus euidentia facti æquiualeat. Absolutio autem sola est actus iudicialis in proposito. Maior patet ex *Trid. sess. 14. cap. 2.* ostendit distinctionem Baptismi, & Sacramenti pœnitentiæ; quibus remittuntur peccata: quia illud non est institutum per modum iudicij, hoc autem ita institutum est: *constat, inquit, Baptismi ministerium iudicem esse non oportere, cum Ecclesie in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi ianuam fuerit ingressus, &c. Secus est de domesticis fidei, &c. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint, non iam Baptismo abluunt, &c. Sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, vt per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari, vbi liberationem à peccatis tribuit Concilium sententiæ Sacerdotum in hoc tribunali, in quo distinguitur ab alia, quæ fit in Baptismo per modum abluionis, & non sententiæ: idemque patet *cap. 5. & can. 3.* Quod verò*

5 Institutio Sacramenti.

Institutio eius per modum iudicij.

Absolutio actus iudicialis.

Differentia Baptismi, & Pœnitentiæ.

Remissio peccati ex sententia Sacerdotum.

Trident.

verò absolutio sit actus iudicialis; definitur his verbis cap. 6. *Quamvis autem absolutio Sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio; tamen non est solum nudum ministerium, vel annuntiandi Evangelium, vel declarandi remissa esse peccata; sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sententia pronuntiatur:* can. nono. *Si quis dixerit absolutionem sacramentalem non esse actum iudiciale, sed nudum ministerium, &c. Anathema sit, & cap. 7. ostenditur idem quatenus ad absolutionem validam definitur requiri iurisdictionem ordinariam, aut delegatam.*

6

Secundæ præbati

Secundò probatur conclusio: actus poenitentis necessarius requiruntur ad poenitentiam; quatenus necessarij sunt ad actum iudicalem; ergo essentia Sacramenti non in ipsis, sed in ipso actu iudicali consistit: & quamvis sine illis perfici non possit, non in virtute tamen ipsorum ligat, aut absoluit, sed auctoritatis, cuius est merum exercitium. Probatur antecedens: in primis, contritio non requiritur aliter ad poenitentiam, quam ad Baptismum peccatoris adulti, sed in hoc requiritur ut dispositio tantum, ut patet ex Trid.

Contritio perinde ad poenitentiam, & Bapt. requiritur.

Essè dispositionem ad Sacramentum.

Trident.

sess. 6. cap. 5. & 6. 7. non ut aliquid pertinens ad Sacramentum Baptismi essentialiter: sed in gradu tantum dispositionis requiritur ad Sacramentum poenitentiae: quatenus scilicet includit contritionem in peccato, eiusque retractionem interiorè: unde Trid. sess. 14. cap. 4. *Contritio, quæ primum locuta inter prædictos poenitentis actus habet, &c. Huius autem quovis tempore ad impetrandam remissionem peccatorum hic contritionis motus necessarius: et in homine post Baptismum lapsa ita demum præparat ad remissionem, &c. (præparare, & disponere idem sunt apud Concilium locis supra citatis, ut clarum est.) peccatorum æstimata fiducia diuinæ misericordiae, & voto præstandi reliqua continentur sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur, &c. Ex quibus verbis sic argumentor: Contritio est præparatio ad dimissionem peccatorum; si coniuncta sit cum voto præstandi, reliqua necessaria ad rite suscipiendum Sacramentum poenitentiae: ergo distinguit Concilium verum Sacramentum essentialiter, ut ita dicam; poenitentiae à contritione; ac proinde hæc eius essentiam non ingreditur.*

Distinguit Conc. Sacramentum à contritione.

7

Confirmatio.

Confirmatur ex sequentibus, postquam diuisit motum contritionem in perfectam, & imperfectam, dicens perfectam reconciliare peccatorem: Deo: *Docet, inquit, præterea; & si contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur non esse adscribendam, &c. In quibus distinguitur Sacramentum à contritione (priusquam Sacramentum actu suscipiatur, &c. & in voto Sacramenti, &c.) Dices hæc vera esse de contritione seorsim sumpta distingui à Sacramento, non verò ut subest formæ, seu absolutioni: quia sic includitur ut pars essentialis, non tantum dispositio. Contrà, hæc euisio verbis sequentibus non quadrat; loquens enim de contritione imperfecta, dicit esse motum Spiritus sancti, quo poenitens adiuuus, viam sibi ad iustitiam parat, & quamvis sine Sacramento poenitentia per se ad iustificacionem perducere peccatorem nequeat, tamen cum ad Deum gratiam in Sacramento poenitentia impetranda disponit, &c. Et infra: *Quamobrem falso quidam abluuntur. Catholicos scriptores quasi**

tradiderint Sacramentum poenitentia absque bono motu suscipientium gratiam conferre, &c. In quibus clarissime distinguit Sacramentum à contritione, prout subest formæ, in ipso Sacramento, tribuens ei rationem solam præparationis, ad obtinendam in Sacramento poenitentia veniam peccatorum: & Sacramentum aliud facit à bono motu suscipiendum. Confirmari potest in opinione eorum, qui admittunt Sacramentum poenitentia validum informe ex defectu obiecti.

Idem antecedens principale probatur quantum ad confessionem, eam tantum requiri ad formam actus iudicialis, & ad informandum iudicem poenitentialem; ex eodem Trid. cap. 5. *Ex institutione, inquit; Sacramenti poenitentia, iam explicata, uniuersa Ecclesia semper intellexit institutionem etiam esse à Domino integram peccatorum confessionem, &c. ex institutione, inquit, explicata, &c. explicuit nempe supra capitulo primo institutionem in eo præcisè, quòd data sit potestas remittendi, & retinendi peccata Apostolis, & successoribus. & cap. 2. poenitentiam ait institutam esse per modum tribunalis, & iudicij. Ex hac ergo colligitur iuxta Concilium confessionem necessariam esse, ut mox subiungit, reddens causam, & fundamentum dictæ consecutionis: *Quia Dominus noster Iesus Christus, &c. Idem. Sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præfides, & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferuntur, &c. quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam pronuntiant. Constans enim Sacerdotis iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque equitatem quidem illos in penis iniungendis seruare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac singularem sua ipsi peccata declarassent, &c. Si ergo ex forma institutionis sacramentalis poenitentia per modum iudicij colligat Ecclesia institutio confessionis peccatorum, sequitur ad poenitentiam requiri confessionem, quatenus necessaria est ad informationem iudicij, ac proinde non aliter, quam ut dicit præcisum ordinem ad actum iudicalem: quod est intentum.**

Confirmatur aliquando, & in casu sine completa confessione, aliquando sine vlla perficitur Sacramentum poenitentia; ergo non spectat ad essentiam eius, quamvis ordinariè requiritur. Probatur consequentia, quia alioquin non consisteret sine ipsa, sicut nec alia Sacramenta, ut Baptismus sine aqua, & ablutione. Antecedens patet: quia tunc præcisè vrget præceptum, & necessitas confessionis, quando vrget informatio petenda, aut habenda de statu rei; & eius dispositione: verbi gratia, in casu extremæ necessitatis non exigitur completa, & integra confessio, quando non suppetit tempus, aut est periculum, ne mors præueniat, vel si in media confessione cadit apoplecticus, vel quando iam incipere vult confessionem, absolendus est, ut infra dicemus: & in casu Conc. Carthaginensis III. & IV. ac Auribancani amisso vsu rationis superuenit Sacerdos, modò qui antea præsentis fuerunt, testimonium perhibeant cum petiisse poenitentiam, est absolendus: in quo casu completur Sacramentum sine confessione: ergo etiam Concilia agnoscunt eam non esse de essentia Sacramenti: Quod ratione amplius probatur, quia dispositus viator per veram attritionem omnia loquela, & vsu rationis, relinqueretur sine

8

Confessio requiritur ad formam actus iudicialis. Trident.

Idem.

9

Confirm. Confessio in vtraque, & aliquando nulla requiritur.

Præceptum confessionis ut obligat.

Absolendus agonizans qui petiit confessionem.

sine remedio necessarium, quod non videtur congruum: quamvis aliâs contingere possit peccatum peccati: tamen apud aduersarios pro inconuenienti ducitur.

IO
Satisfactio vs
requiritur.

Tertiò, probatur antecedens quoad satisfactionem, quæ est tertius actus pœnitentis: quia antequam ipsa completur, perficitur Sacramentum pœnitentiæ, vt est consuetudo Ecclesiæ; imò non debet absoluenda fortè imponi persoluenda, antequam detur absolutio, quia non haberet effectum ex clauium efficacia, seu ex opere operato: gratia autem sacramentalis, sicut & remissio peccati, datur ante satisfactionem, imò si nulla imponeretur, quamuis peccaret Sacerdos eam negligens. Ex hoc argumento patet antecedens vniuersim quoad tres actus pœnitentiæ; non magis Concilia definiunt confessionem, & contritionem esse materiam pœnitentiæ, quàm satisfactionem, quia vniuersim, & sine discrimine illos tres actus statuunt materiam: sed certum est quòd satisfactio non spectet ad essentiam Sacramenti: ergo neque aliâ. Dices, quòd etiam probaret hoc, quòd neque alij requirerentur ad Sacramentum pœnitentiæ aliter, quàm satisfactio, quod est falsum. Respondetur, id verum esse ex hoc capite, sed alij magis necessarij sunt ad ordinem iudiciale, & cognitionem status rei, & in hoc magis ab iis dependet Sacramentum, sicut contingit inter condiciones alias magis per se requiriti, quàm alias.

Non esse partem
essentialem.

II
Vltima probatio conclusio.

Vltimò probatur conclusio: Tridentinum, & Florentinum assignando illos tres actus esse materiam pœnitentiæ, loquuntur cum particula diminutive, & distrahente; sunt autem quasi materia, inquit Tridentinum cap. 2. Eadem sunt Florentini. Loquendo de materijs aliorum Sacramentorum simpliciter, & sine distractione, aut diminutione loquuntur: ergo aliter se habent actus pœnitentis ad pœnitentiam, aliter aqua ad Baptismum, panis & vinum ad Eucharistiam, etiam ex intèto Conciliorum; ac proinde tantum abest vt hinc, quod præcipuum est fundamentum aduersariotum, quidpiam conuincatur, vt potius nostra sententia confirmetur. Respondet Soro dici quasi materia, non quòd non sit talis absolutè, sed quia non est extrinsecus appositâ, sicut aqua, verbi gratiâ, in Baptismo, oleum in chrismate. Aliter Vasquez ait, quia nempe non esse substantias, sicut in alijs Sacramentis contingit, idèd dici quasi materiam actus pœnitentis. Contrâ; hæc est libera interpretatio: quia in alijs Sacramentis, verbi gratiâ, Baptismo, ablutio, non aqua, est proxima materia; in chrismate vnctio, in matrimonio consensus mutui coniugum. Respondent alij, matrimonium perfici in contractu, cuius materia est consensus mutuus: sed hoc nihil est, quia pœnitentia instituta est per modum iudicij, quod perfici debet in actibus humanis requisitis ad ipsum, quamuis eius essentiam non ingrediuntur quidam; sed probatur dicta esse contra intentionem Concil. ex Trident. loco citato, cap. 3. posita est distractio ad materiam respectiue ad ea, quæ prius dixit de forma, & institutione Sacramenti cap. 1. institutionem eius præcisè statuit in concessione potestatis absoluendi, & retinendi, quæ in solis ministris est. In secundo, verò asserit esse tribunal, & dari per modum sententiæ. In tertio, autem, vbi explicat

Ex modo loquendi
Florentini, &
Tridentini.

Responsio.

Impugnatur.

ea, quæ ad ipsum requiruntur, ita habet: *Docet præterea sancta Synodus Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue vis ipsius sita est in illis Ministris verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. Deinde infra subiungit: sunt autem quasi materia, &c. vis Sacramenti est virtus eius practica, in qua essentialiter consistit ratio signi practici, si sit hæc: ergo præcipue in forma, & actus finit quasi materia, sequitur Sotorum magis canonice loqui, quàm Sotum; atque actus pœnitentis non esse materiam simpliciter in recto.*

Obiicit Soro primò definitionem illam esse longam, quam assignat Sotorum. Sed ad hoc facillime est responsio nullam particulam otiosam esse: quia in ea explicantur necessariæ habitudines, sine quibus Sacramentum nequit esse, vt ad pœnitentem, ad formam, ad Ministrum, ad principale causam, quæ est Deus, ad effectum: deficiente aliquo horum, Absolutio non esset sacramentalis: sicut ergo definitio est oratio rei esse explicans, & Sacramentum secundum esse, ad omnia ista dicit habitudinem, ita ad ea definiendum erat, ad quæ naturam eius explicant Concilia.

I 2
Prima obiectio.
Solutur.

Definitio subinetur.

Secundò obiicit Florentinum in Decreto vniõnis Armenorum. *Hæc, inquit, omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona Ministris conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, &c.* ergo Sacramentum pœnitentiæ includit actus pœnitentis tanquam materiam essentialiẽ. Respondetur negando consequentiam: quia Concilium dicit tantum, *perficiuntur*, non verò quòd essentialiter includant iam enumerata, vt partes: aliâs Minister etiam esset de essentia Sacramenti. Deinde, quando Concilium loquitur de materia pœnitentiæ, dicit actus pœnitentis esse quasi materiam. Tertiò, materia non potest vniuersim in Sacramentis sumi: nam quædam habent materiam tantum circa quam, quæ ad essentiam non spectat, vt Eucharistia panem, & vinum, circa quæ contingit transmutatio. Alia etiam materia, in qua actio ipsa sacramentalis perficitur, vt vnctio in chrismate, ablutio in aqua: neque ex modo ergo se habendi huius materiæ ad Sacramentum rectè philosophandum est materiam Eucharistiæ esse partem essentialiẽ, quam certum est non esse Sacramentum, neque in eo includi: vnde non video quid ad propositum conuincat illud argumentum: certum est materiam pœnitentiæ esse peccatum actualẽ post Baptismum, actus autem pœnitentis ea proportionẽ dicuntur materia, vel quasi materia, quatenus requisita ex parte rei eleuantur virtute clauium ad habendum in eo aliquem effectum, quem ex se non haberent, & quatenus sunt materia subiecta inquisitioni iudicis, cuiusque sententiæ, ea proprietate, qua examen testium, confessio rei, punitio requisita legibus, subiiciuntur discussioni, & sententiæ iudicis in alijs causis.

I 3
Secunda obiectio.
Florent.

Responsio.

Materia non sumi vniuersim.

Vnde aduersarij desumunt argumentum non ex Concilio, sed ex proportione materiæ baptismalis, quæ æquè concludit in Eucharistia; sed falsò, materiam esse partem eius: quis enim dicit panem, & vinum significare corpus Christi ex institutione diuina; aut in matrimonio inueniri materiam distinctam à personis, quæ est materia circa quam contractus, & commu-

I 4

rationis, vel à consensu mutuo verbis expresso; quem pro causa efficiente explicat Concilium Florentinum; neque aliam assignat ab eo distinctam materiam eius Sacramenti, neque vllam, sicut nec Tridentinum; quod argumentum est, non requiri in sensu aduersariorum materiam ad quoduis Sacramentum. Illud quod adducit præterea Sotus de artificiali, quasi supponeret in recto pro materia, est omnino falsum: quia neque materia talis in recto prædicatur de ente artificiali, quod formaliter supponit pro forma, quæ est effectus artis introductus per incisionem, aut iuxtapositionem. Adducit præterea Sotus illud Augustini tractatu 80. in Ioannem, *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*; quod non est ad propositum: nam spectat ad Baptismum. *Verbo*, inquit, *Baptisma consecratur: detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*; &c. quam auctoritatem adducit etiam Magister in litera *dist. 3.*

Alia rationes
Soti soluuntur.

15
Secunda conclusio.

Secunda conclusio: Actus pœnitentis sunt materia in obliquo huius Sacramenti, & sic requiruntur ad eius integritatem, sine quibus forma non haberet suum effectum, neque esset actus iudicialis. Est Doctoris, & quamvis non vtatur illis terminis *in obliquo*. Patet tamen ex definitione *absolutio pœnitentis*, &c. Pœnitens est, quia dolet de peccatis, ea confitetur, in seipso punit voluntariè per cõgruam satisfactionem.

16
Vltima conclusio.
Materia circa quã Pœnitentia.

Vltima conclusio: Materia remota circa quam huius Sacramenti est peccatum actuale post Baptismum commissum. Hæc est communis: de ea fusiùs actum est *suprà*.

17
Corollarium.

c Ex hoc sequitur corollarium, &c. Veritas huius corollarij sequitur ex dictis, & patet ex Tridentino *sess. 14. cap. 2. c. 5. 6. & 8.* in quibus explicat naturam huius Sacramenti per subordinationem, quam hic assignat Doctor, & iuxta naturam iudicij, & processus iudicialis.

18
An verba requirantur ad formam.
Sententia negatiua aliorum.

d Ex hoc patet ratio quare non est necesse ita præcisa verba, &c. Hic supponit Doctor verba propriè dicta necessaria esse ad hoc Sacramentum eiusque formam. Partem negatiuam tenentur Medina *C. de pœnitentia tract. 2. q. 15.* Petrus de Soto *lect. 11. de confessione*: & probatur, quia Sacramentum institutum est per modum iudicij; sed sententia in iudicio potest scripto dari: ergo, &c. Secundò, non magis requirunt Concilia verba propriè dicta ad absolutionem, quàm ad confessionem; sed confessio scripta valet: ergo, & absolutio. Tertid, regulæ generales Conciliorum non comprehendunt casus particulares, sed modum regularem ministrandi Sacramenti: ergo, &c.

Contraria sententia est communis.

Conclusio tamen Doctoris tenenda est, quæ est communis Theologorum. Aliqui eam probant ex Tridentino, & Florentino, quæ hanc formam, *Ego te absoluo*, &c. dicunt esse Sacramenti: ergo supponunt non aliter posse absolui pœnitentem, quàm per verba. Sed responderi potest huic argumento ex fundamentis præmissis, nempe formando casum, si vnicus Sacerdos offerretur, & mutus; pœnitens alioquin in necessitate constitutus in eo casu posset absolui per signa, quæ æquiualerent verbis, & id probari ex natura actus iudicialis, secundùm quam institutum est Sacramentum; & ex congruentia, quia ob necessitatem talem, con-

An mutus in casu necessitatis absoluitur?

gruum est Sacramentum sic fuisse institutum.

Cæterùm hæc solutio non videretur sublitens, quia vel regulariter etiam sine verbis absolueretur validè, vel certè in casu nequit absolui. Et probatur, quia vel institutio Sacramenti comprehendit casum, vel non comprehendit; sed primum nequit dici: quia nec praxis, neque vsus Ecclesiæ præstat fundamentum vllum talis interpretationis, quoad Sacramenti institutionem: neque consequenter reputaretur valida absolutio sic data. Quod probò sic, quia aliàs non prolatis formæ verbis sensibilibiter valeret absolutio: quia signa exprimunt sufficienter intentionem Ministri, & naturam actus iudicialis: nemo autem docet, aut iudicat talem absolutum esse; aliàs nunquam forma verbalis haberet efficaciam respectu peccati, quia signa illa æquiualentia per prius ponuntur in esse, quàm proferatur intergrè forma: ergo habent suum effectum antequam compleatur forma, nisi dicas intentionem Ministri esse alligatam formæ, ita vt non aliter velit absolueri pœnitentem: sed hoc non est necesse, vt ita Minister etiam regulariter concipiat intentionem: quia sufficit simpliciter vt concipiat intentionem absoluedi secundùm naturam, & institutionem Sacramenti, & quæ est Minister Christi, & Ecclesiæ: si autem inrentio absoluedi exterius sensibilibiter significata quacumque ratione, est efficax ex natura Sacramenti, sequitur propositum, rarissimè scilicet eum absolueri per formam verbalem, cuius oppositum docent Concilia præfata.

19
Reijciunt solutio præmissa.

Requiri verba, nec sufficere signa.

Secundò, instantia allata de Baptismo non facit ad propositum: quia & Ecclesia ita declarauit, & ita congruum fuit non ligare institutionem, & necessitatem illius Sacramenti sexui, aut professioni; quia quoad subiecta, quæ etiam comprehendit, vt infantes, & amentes, & eiusmodi, incapaces salutis per aliud medium, quàm per Baptismum, qui regulariter, & non solum in casu ministrari debet prædictis, exigebat ita institutionem eius extendere ad quoscumque Ministros, non respiciendo sexum, aut fidem, aut bonitatem eorum. Sed in proposito non est declaratio Ecclesiæ, aut talis necessitas, quia pœnitentes habent aliud medium salutis, vt contritionem perfectam cum voto Sacramenti, & media, quibus eam impetrent à Deo cum remissione peccati: non ergo est necessitas talis; qualis est infantum quoad Baptismum, & ita etiam institutio huius Sacramenti, sicut alligata est certo Ministro: ita etiam modus perficiendi Sacramentum est limitatus, ita vt aliter nequeat validè perfici. Quem modum Ecclesia declarat, & praxis, & vsus.

20
Secunda ratio. Reijciunt instantia allata.

Ad rationes itaque in oppositum responderetur. Ad primam, concedendo maiorem, & minorem, & negando consequentiam: quia hoc habet propriam rationem, & modum ex institutione diuersum: non ergo licet applicare eisdem quocumque argumentum, aut modum actus iudicialis, nisi subsit fundamentum ex vsu, doctrina, & interpretatione Ecclesiæ, quod non suppetit in proposito: nam iudicia, quæ lege humana, & potestate regulantur, possunt habere motiua propria ex bono publico, vt ffas, & dolus magis excludatur; vnde hæc, aut

21
Soluuntur rationes prioris sententia.

Nequit applicari huic Sacramento quicunque modus iudicij.

illa limitatio, ampliatio, forma, solemnitas expedit, quæ lege naturali non præscribuntur, aut etiam lege diuina: in hoc autem iudicio secreto congruit omnia fuisse præscripta ex diuina institutione, ac proinde ad certam formam absoluendi reum ligati Ministrum, per quam certius constat pœnitenti se manere absolutum, & hæc forma est verbalis, vt patet ex dictis.

22
Ad secundum. *Ad secundum.*
Disparitas inter confessionem, & verba.
Confessio per signa valet.

Ad secundum, negatur maior, & paritas inter confessionem & absolutionem, quantum ad propositum casum: quia confessio requiritur ad informationem Iudicis, & regulariter quidem verbalis; in casu autem æquiualens prout status peccatoris permittit. Hanc interpretationem diuinæ institutionis habemus ex Canonibus, & praxi Ecclesiæ, vt suo loco mox videbitur: non ita verò extendendi similem modum ad absolutionem. Secundò, est & alia congruentia, quia confessio se habet ex parte materiæ, quæ non necessariò requirit tantam in significando limitationem, sicut & forma Sacramenti. Tertio, casus ille pœnitentis quoad confessionem per signa æquiualentia, est ordinarius, & frequenter currens: vnde congruebat diuinæ bonitati, & fini institutionis huius Sacramenti talem comprehendere, non ita casum de Sacerdote muto, qui est magis speculatiuus, quàm practicus. Vnde sumi potest argumentum ad oppositum: quia si pœnitens formare potest verba hæc, & nunc, & informare in specie confessariam, tenetur confiteri verbaliter, & integrè, secluso alio impedimento, quod frequenter accidere potest: sed ex parte Sacerdotis, quantum ad ministerium Sacramenti per formam verbalem, nullum est regulare impedimentum: ergo tenetur.

Casus ordinarius lege comprehenditur.

23
Ad tertium.

Ad tertium quamuis regulæ generales non comprehendunt casus particulares quandoque: tamen non patiuntur etiam exceptionem, nisi subsit fundamentum excipiendi: quod in proposito non suppetit, neque ex natura actus iudicialis, neque ex interpretatione, aut vsu Ecclesiæ; neque ex necessitate aliqua institutionis quæ comprehendit debuit: non enim omnis solemnitas lege humana inducta ad actum iudicalem trahi potest ad hoc Sacramentum: sed illa sola, quæ requiritur essentialiter ad actum iudicalem in genere, & quòd sit potestas, & scientia in iudice, quòd sit reus, & informatio, seu accusatio præuia ad sententiam; quòd sit etiam dolor de peccato, quæ pœna præscripta est, & ordinata pro congrua satisfactione à principali iudice, & legislatore independentem à voluntate commissarij, aut delegati inferioris, de qua cognoscere tantum potest, tanquam de cautione lege præmittenda ad reconciliationem dandam, & soluendum reum.

Requisita ad iudicium pœnitentiale.

Accedit præterea hoc iudicium esse sacramentale, in quo debet saluari communis modus institutionis Sacramenti nouæ legis in forma verbali, cui non derogat quòd sit in forma iudiciali institutum. Neque valet instantia de matrimonio, quòd contrahi potest sine verbis per sola signa æquiualentia, & exprimentia consensum mutuum, verbi gratià, inter mutos: quia matrimonium primum institutum est in forma contractus legitimi, ad

Excluditur instantia de matrimonio.

quem talis modus contrahendi sufficit, cui non derogat quòd fuerit eleuatus ad naturam Sacramenti. Deinde iniri potuit, & potest inter mutos, vt dixi, qui nequeunt formare verba; cum institutum sit ad propagationem naturæ, & generandos filios legitime: ideòque comprehendit omnes ex natura sua capaces contractus; & obligationis mutue, quæ fit per ipsos contrahentes, ideòque non expediebat restringi ad verba: non ita pœnitentia.

24
Recurfus ad Sacerdotem mutuum licitus.

Ex quibus patet oppositam sententiam in praxi saltem non esse tolerabilem: sed quid esset condemnandus, qui ad Sacerdotem mutuum recurreret in eo casu, eique confiteretur? Respondetur non esse condemnandum si causa confusionis sui, instructionis, & reuerentiæ potestatis, quam is habet absoluendi, licet sit ligata ex defectu, id faciat, & ad excitandam in se maiorem confusionem de peccatis commissis, ac dolorem: quamuis putem ad effectum absolutionis, & sacramentalis confessionis recursum esse nullum: aut certè valde dubium. Cæterum, quia graues Theologi docent contrarium, in eo casu iudicarem tentandum: esse quòd fieri posset. Cætera committenda diuinæ misericordiæ: quia in causa salutis præstare expedit, quidquid fieri potest, & quamuis regulariter absoluitur per signa non valet: tamen in eo casu præsumendum est de diuina misericordia: quæ facienti quòd in se est, inclinatur: ita tamen approbandus esset talis recurfus, vt etiam peccator conetur, quantum potest, habere contritionem perfectam: quia medium certum pro incerta non est deserendum in vltima necessitate salutis. Sæpè etiam Theologi in similibus quoad necessitatem Baptismi, consulunt faciendum quòd pro opportunitate, & necessitate baptizati fieri potest, cætera committendo diuinæ misericordiæ: vt patet in casu de infante moribundo in partu, quando aliqua pars principalis eius non apparet, baptizandam docent illam, quæ apparet qualiscumque sit: ita in iis quæ sunt salutis, secluso periculo erroris, etiam media incerta applicanda sunt diuinam misericordiam sollicitando, non derelinquenda. Sæpissimè enim fides obtinet, quòd aliàs facultati subtrahitur, & Deus supra regulas ordinarias subuenit indigentibus. Cæterum confessio ex integro iteranda esset habità copià alterius.

25
Ex confessione facta muto oritur sigillum.

Sed quid, an ex illa confessione facta muto oriretur sigillum? Respondetur affirmatiuè: quamuis enim absolutio data fortè non esset valida: tamen non ex absolutione oritur sigillum, sed ex ipsa confessione facta, maxime ministro habenti potestatem, & qui cognouit de causa, & ex impedimento tantum, nequit formare sententiam: vnde non in hoc sensu negauit supra confessionem hanc esse sacramentalem? Sed quia non informaretur forma debita: confessio namque facta Sacerdoti etiam non habenti potestatem, vel non valenti absoluere, perinde inducit obligationem sigilli.

26
Sufficit quòd exprimaturs actus sententia absoluentis, &c. Quidam apud S. Thom. opusc. 22. cap. 1. dicunt sufficere deprecatiuam formam, neque multum abhorrere D. Bonau. ab ea sententia

tentia in d. 18. 1. p. d. art. 2. q. 1. Alensem 4. p. q. 2. 1. membr. 1. censet Vasquez. S. Thomas autem q. 84. artic. 3. ad 1. & 2. dicit debere esse indicatiam, non deprecatiuam.

Prima conclusio.
Deprecatium
modus non
sufficit.

Prima conclusio. Modus deprecatus non sufficit ad hoc Sacramentum: probatur, quia si modus deprecatus sufficeret, iam sufficiens forma essent preces, quas præmittit Sacerdos ante absolutionem, *Miserere tui*, &c. Trident. autem *sess. 14. cap. 3.* definit absolutionem consistere in illis Ministris verbis, *Absoluo te*, &c. præfatas autem preces non spectare ad essentiam formæ: ergo, &c. Obiicies, in Sacramento extrema Vnctionis data est potestas remittendi peccata, cuius forma perficitur per modum deprecatium: ergo simile in proposito. Item, Apostoli habebant potestatem sanandi infirmos, & faciendi miracula, qua aliquando deprecatiuè, aliquando per modum imperij utebantur, vt Act. 3. *Surge, & ambula.* Respondent ad hoc quidam Thomistæ, in Sacramentis fuisse collatam potestatem Phycam, non ita Apostolis ad sanandum: sed hoc nihil est, quia non soluit argumentum de extrema Vnctione, quod est Sacramentum: neque doctrina illa vera est. Respondetur ergo traditionem Ecclesiæ sufficere ad interpretandam institutionem Christi: talis autem est efficacia, & forma signi practici sacramentalis, qualem Christus instituit; quia neque Ecclesia errare potest, neque Sacramentorum substantiam mutare, vt supponit Trident. *sess. 21. cap. 2.* & definit omnia à Christo instituta *sess. 7. can. 1.* de Sacramentis in genere: & simpliciter est de fide: quia iuxta Paulum, *Fundamentum aliud nemo ponere potest*, &c. quod sicut de fide ita de Sacramentis intelligendum est, quibus Christus merita suæ passionis applicuit.

27

Secunda ratio.
Forma debet
exprimere potestatem iudiciariam.

Secundò probatur ex præmissis: hoc Sacramentum est per modum iudicij, & tribunalis, quod exerceri debet per potestatem iudiciariam concessam Ministris, quæ supponit necessaria ad actum iudiciale, vt accusationem, & informationem rei, ac cognitionem integram causæ, in qua Sacerdos est arbiter inter Deum & peccatorem: & ideò definit Concilium absolutionem debere esse actum iudiciale, id est, per modum sententiæ datam: sed hoc repugnat fieri in forma deprecatiua, quæ non est manifestatio potestatis iudiciariæ deprecantis, sed postulatio & supplicatio: ergo, &c.

Ad confirmationem facit, quòd in Ministro huius Sacramenti debeat esse iurisdicctio ordinaria, vel delegata quoad reum, vt definiunt Florent. & Trident. vnde sicut non omnis potestas conficiendi Sacramentum, aut conferendi effectum eius est iudiciaria, ideò non necessariò exerceri debet vniformiter, aut vna in forma alterius.

28

Secunda conclusio.
Non requiritur
ut sit indicatiua.

Secunda conclusio: non est de necessitate huius formæ, vt sit indicatiua: sed sufficit quicumque modus exprimens actum iudiciale, & exercitium potestatis remittendi peccata auctoritatiuè: ita Doctor in litera, quem sequitur Gabriel q. 2. art. 1. not. 1. Rosella, verb. *Absolutio*. Vasquez 3. part. quest. 84. art. 3. dub. 3. Reprehendunt hanc sententiam, Sorus d. 14. art. 3. q. 1. Caietan. in *Diuum Thomam*: sed nihil proferunt responsum dignum: nam quòd Tridentin. &

Florent. definiat formam cõsistere in illis verbis, *Ego te absoluo*, &c. id intelligendum est quantum ad sufficientiam, non autem indiuisibiliter tanquam si æquiualens non sufficeret, vt remittatur tibi peccata, &c. *absolueris, impendo tibi Sacramentum absolutionis*, quas formas ipsi aduersarij admittunt æquiuales: quare ergo à simili aliæ formæ non essent æquiuales, quæ sufficiunt ad actum iudiciale exprimentum, & perficiendum, prout à iudice in reum fertur sententia, vt, *inbeo te absolutum, &c. do tibi reconciliationem, placet te esse absolutum, vade liber, & in pace; dimittantur tibi peccata.*

29

Probatio
conclusionis.

Probatur itaque conclusio ex dictis: quia neque ex doctrina tradita de hoc Sacramentum, neque aliunde colligi potest quidquam ad ipsum requiri, nisi quod sufficit ad actum iudiciale, & formam iudicij in foro secreto; vnde rectè Doctor loco citato, asserit doctrinam de Sacramento pœnitentiæ subordinari doctrinæ de iudiciis, & sententiis: & Tridentinum argumèto petito ex eadem doctrina probat differentiam Baptismi, & Pœnitentiæ, necessitatem confessionis, formamque absolutionis esse actum iudiciale. Quòd verò petatur retractatio peccati, seu dispositio in reo, non variat formam iudicij: quia talis requiritur in genere ad remissionem peccati personalis, etiam in Baptismo, & in aliis Sacramentis, quæ per accidens faciunt de attrito contritum: vel quando etiam extra Sacramentum sit remissio per charitatem, aut contritionem perfectam: iuxta illud Zachariæ 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*; & declarat Trident. *sess. 6. cap. 5.* exordium iustificationis esse ab ea vocatione, qua peccatores nullis eorum existentibus meritis ad conuertendum se vocantur: quod vniversaliter verum est sine pœnitentiâ, siue in alio Sacramento, siue extra omne Sacramentum fiat iustificatio: talis ergo vocatio, seu præparatio, non est speciale quid sacramento pœnitentiæ proprium: vnde idem Trident. *sess. 14. cap. 1.* dicit pœnitentiâ ad impetrandam peccatorum veniam fuisse quouis tempore necessariam: reliqua autem, quæ includuntur, spectant ad tribunal pœnitentiæ tanquam omnino propria.

30

Hinc ergo sic argumentor: argumentum à forma iudicij sumptum valet in foro pœnitentiæ, vel non? si primum: ergo modus exercendi formam iudiciale verbis expressus, quicumque sufficit. Patet consequentia, quia per illum exercetur sufficienter potestas iudiciaria in quantum requiritur ex parte iudicis, ex parte Ecclesiæ, ex parte rei: ex parte iudicis, quia sufficienter exprimitur sententia, & voluntas definitiua eius per talem formam: ex parte rei, quia ligatur, vel absoluitur sufficienter: ex parte Ecclesiæ, quia aliud non postulat: vnde qui dicunt hanc formam non esse declaratiuam, vel Sacerdotes Euangelicos non declarare, sed iudicare ligatum, vel absolutum reum, non videntur rationabiliter repugnare prædictæ conclusioni. Si autem dicatur alterum, quod superius assumptum est; nempe non valere argumentum à forma iudicij sumptum in hoc foro, condemnat huc processum doctrinalem Tridentinum, tam de absolutione, quàm de confessione, Ministro, & satisfactione: ipsis ergo incumbit ostendendum ex qua ratione peculiari

peculiari huius Sacramenti repugnet proposito conclusio institutioni Christi.

f Communiter tamen ista verba sunt apta: Ego te absoluo: quæcumque alia præmittantur, vel consequantur, &c.

31
Forma sufficientis.

Sententia Paludani, de verbis essentialibus formæ.

Sententia Durandi.

Tertia sententia.

Sententia Vasquez.

32
Sententia Doctoris probatur.

Responsio.

Impugnatio.

Replia.

Soluitur.

33
Responsio ad argumenta opposita sententia.

Hic tradit formam, quæ est in usu Ecclesiæ Latinæ, indicans perfecti formam essentialiter in illis: *Ego te absoluo*. Paludanus in 4. d. 22. quæst. 3. docet illa verba à peccatis esse de essentia formæ: & probari potest ex Florentino: dum enim assignat formam huius Sacramenti, dicit; *Ego te absoluo, & cætera*, esse formam: cum ergo addatur, & cætera, insinuat sequentia, quoad aliqua saltem, esse de essentia formæ. Idem habet Trident. sess. 14. cap. 3. Durandus in 4. d. 22. dicit debere exprimi in forma antè, vel post auctoritas principalis absolventis, per inuocationem Trinitatis, sicut in Baptismo; in Baptismo autem id pertinet ad essentiam formæ: ergo & in pœnitentia à paritate. Tertio, quidam apud Vasquez dicunt dicta verba à peccatis spectare ad substantiam tantum, non verò ad essentiam formæ. Ratio est, quia per talia determinatur sensus essentialis formæ: qui immutari potest à Ministro per additionem alicuius particulæ repugnantis: ipse autem Vasquez allerit dub. 4. quando eiusmodi verba adduntur, esse de essentia formæ: quando autem subtrahuntur, manere formam sufficientem.

Conclusio Doctoris tenenda, ad veritatem huius formæ sufficienti illa verba, *te absoluo*, &c. quam tenet Vasquez, Syluest. Caiet. verb. *Absoluo* in Summa. Soc. loco citato in præcedenti quæstione d. 14. quæst. 1. art. 3. Ratio patet ex præcedentibus. Sufficienti verba ad hanc formam, quæ faciunt ad actum iudiciale, seu ipsum expriment; talia sunt præfata: ergo, &c. Dices absolutionem simpliciter his verbis, *Absoluo te*, prolatam esse indifferentem quoad materiam: quia non determinat hoc, aut illud vinculum, à quo cum proprietate absolui possit: ergo ut significet sacramentalem, oportet alia addere. Contrà, absolutio, aut verba eam exprimentia, ex natura materiæ subiectæ habent sufficientem determinationem: nam referenda sunt præcisè ad actus pœnitentis, quibus se accusat de peccatis, petens eorum remissionem, & in quæ habet Minister potestatem. Dices, quid si quis ab Episcopo, verbi gratiâ, petat remissionem peccatorum, & simul alterius vinculi, tunc verba illa, *Absoluo te*, &c. non magis significant vnum, quàm aliud? Respondetur verba illa ex natura fori, in quo proferuntur, intelligenda esse secundum materiam illi foro subiectam, ut dictum est.

Ad rationes in oppositum. Ad primam respondetur, Concilia expressisse formam quoad essentialia, particulam & cætera insinuare reliqua verba, quæ ex usu, & consuetudine Ecclesiæ maioris expressionis gratiâ adduntur: verbum enim *absoluo* sufficienter exprimit personam Iudicis, potestatem eius, materiam circa quam, te personam rei: à peccatis ergo additur maioris expressionis gratiâ, sicut & inuocatio Trinitatis, quæ non est necessaria, ut communiter tenetur: quia non est requisitum ad actum iudiciale, ut quis exprimat causam, à qua participat auctoritatem iudex, siue à se, siue ab alio in ipsa sententia lata. Aliud est

de Baptismo, in quo profiteremur fidem Trinitatis, & hac ratione vocatur a Patribus Sacramentum fidei.

Ad tertium similiter, si quid valeret, concluderet nulla verba, quæ transferri possunt ex adiectione in alium sensum, neque illa ipsa præscripta terminare formam: quia addi possunt ex intentione Ministri, verbi gratiâ, à peccatis futuris, & eiusmodi.

Ultimò tandem, neque sententia Vasquez cohæret: quia tanquam superfluum, rescindimus ab essentia, omne illud, sine quo potest stare: neque refert quòd paricula à peccatis, nihil extraneum addat forinâ, quoad significatum, quia extraneum est quoad necessitatem: sicut in consecratione calicis verba, quæ sequuntur hanc formam, *Hic est enim calix sanguinis mei*, &c. quamvis determinent eundem sanguinem, superflua sunt: neque spectant ad formam, ut communis tenet: si ergo formalis expressio peccatorum, seu materiæ pœnitentiæ non requiritur in forma, superflua erit. Simile exemplum adhiberi posset in forma corporis: *Hoc est corpus meum*, &c. quod pro vobis tradetur, quod traxi ex virgine, quod in cruce futurum est, &c. quamvis enim verba non distrahunt formam à proprio sensu, superflua sunt.

Petes, an possit absolutio dari sub conditione? Ratio dubitandi, quia Sacerdos possit dubitare de aliquibus per se necessariis ad Sacramentum, ut de dispositione rei, de proposito emendationis, si habet usum rationis, si soluerit debita, &c. ergo potest sub conditione horum, aut alicuius dare absolutionem. Patet consequentia: quia neque hoc est contra specialem finem, aut institutionem huius Sacramenti, & aliquando Baptismus sub conditione datur. Deinde, quæcumque dictorum absolute cognosceret, posset, & deberet negare simpliciter absolutionem: ergo sub dubio debet conditionem adhibere, vel potest.

Dico primò, si conditio est de præsentis, aut præterito subsistens, non tollit efficaciam formæ. ita communiter auctores Caietan. in Summa. Rosella, verb. *Absolutio*. Armilla, Henricus quodlib. 1. quæst. 30. & 31. Vasquez artic. 3. dub. 5. Si autem non subsistat, tollit efficaciam formæ. Ratio est, quia talis conditio non suspendit actum, ad quem voluntas absolventis, & dispositio ex parte rei necessaria, concurrunt, nisi in quantum ab ea dependet intentio absolventis conditionata: sed positâ veritate conditionis talis intentio absoluta est, & efficax: ergo.

Dico secundò, conditio de futuro suspendit effectum Sacramenti: ita communiter præfati. Rationem eius variè assignant: sed hæc præcipua videtur, nempe dependentia Sacramenti ab intentione ministri, ut definit Trident. & Florent. quæ intentio debet ipsum constituere, ut causam ministerialem sufficienter applicatam ad actionem sacramentalem: ac debet esse simpliciter absoluta, vel si dependens à conditione, sit absoluta, quando perficitur, seu adimpletur conditio: ergo, &c. Sed conditio de futuro non adimpletur de præsentis, neque pro tempore adimpletæ conditionis adest materia, & forma Sacramenti, aut ipse minister, aut reus necessariò: ergo neque tunc potest dari effectus Sacramenti.

Ad tertiam rationem.

34
Sententia Vasquez.

35
Dubium de absolutione sub conditione.

Conditio de præsentis, & præterito subsistens non irritat.

Ratio.

36

Aduertendum est aliud esse absolutionē pendere à conditione futura, donec euenierit, & aliud esse pendere à veritate eius: quia hæc potest esse pro præfenti, verbi gratia, *iudicium, aut Antichristus erit*, nunc est vera; vnde si absolutio dependeat à conditione, suspenditur donec conditio euenierit; vt si dicatur: *Absoluo te, quando Antichristus veniet, aut pro illo tempore, quo erit*, est inualida; sicut & hæc: *Absoluo te, quando solues, & sub conditione vt soluas in re ipsa debitum*. Tamen si dependeat absolutio solum à veritate conditionis, quæ est de præfenti in determinatione certa, & infallibili causarum, valet absolutio; vt si dicat: *Absoluo te, si Antichristus erit*: quia in hoc casu non dependet à conditione, vt futura est, sed à veritate eius, quæ est ipsi certa, & pro præfenti: debet tamen ipsi esse vera, vt determinatè intendat. Ad rationem debitandi responderet prima conclusio, neque expedit condiciones de præfenti, & præterito adiciere Sacramento huic, sed potius differenda est absolutio in dubio, nisi incommo- dum aliquod graue subit.

37

Petes secundò, Vtrum absoluti possit absens, seu per literas, seu viua voce? Paludanus in 4. d. 17. *quest. 2. tener partem affirmatiuam*. Anton. 3. p. tit. 17. c. 12. & 21. asserit in Concilio Basilienfi determinatum fuisse à pluribus Doctõ-ribus per absentem absoluti posse. Petrus de Soto lect. 11. de confessione, vbi docet plurimos sui Ordinis eandem sententiam tenere. Ioan. de Medina C. de pœnitentia tract. 2. *quest. 15. tuetur probabile, & alij, quando aliter non potest adiri Sacerdos. Quam sententiam damnauit Clemens VIII. vt falsam, temerariam, scandalosam, & sub pœna excommunicationis prohibuit ne quis eam vt probabilem publicè, aut priuatim amplius doceat.*

38

Conclusio.
Non posse ab-
soluti absen-
tem.

Conclusio est negatiua, quam deinceps tradiderunt Doctores. Probatur ex illa Decretali, & hac ratione: quia absens nequit cognoscere statum rei sufficienter per literas, qui variari potest, & peccare, post eas scriptas: ergo nequit absoluti ab ipso. Deinde inter materiam, & formam Sacramentorum requiritur vt plurimum præfentia: neque argumentum, quod

sumi potest à forma iudicij, hinc valet: quia licet in aliis absoluator absens, hinc non ita. Tertio, tandem hoc forum ordinariè est secretum; talis modus ministrandi Sacramentum non est secretus: ergo, &c. Licet enim cum licentia rei liceat quandoque, vt quidam docent, reuelare aliquid huius fori; non tamen hoc licet nisi in casu: & licet absolui possit confitens publicè, tamen non licet, quæ occultata sunt, publicè confiteri: de quo infrà dist. 17. agetur.

Petes tertio, quantum ad ritum absoluenti, vtrum requiratur manus impositio? videtur quòd sic: quia Patres hoc Sacramentum designant per manus impositionem Sacerdotum, vt Augustinus, & refertur in 1. q. 1. can. *Manus*, Carthag. III. eiusdem meminit cap. 32. & refertur cap. *Presbyter*. Nicenum can. 9. Cyprianus epist. 10. 71. & 74. & Apostoli per manus impositionem dabant Spiritum sanctum, Act. 8. VVitelus irridet hanc manuum impositionem, vt est apud VValdensem cap. 147.

Conclusio, hæc cæremonia non est de necessitate huius Sacramenti: est communis omnium, & patet ex praxi, quia nunc aboleuit illa compositio penè vbique. Fiebat antiquitus, maximè in confessione in atrio Ecclesiæ. Rationes in oppositum demonstrant ritum antiquum conferendi Sacramenti, qui nunc aboleuit: sicut & multi alij similes pro tempore omittuntur. Ecclesia autem habet potestatem variandi ritus, vt definit Trident. *sess. 7. can. 13. de Sacram. in genere, & sess. 21. cap. 3.* Fundatur hæc cæremonia in alia veteris legis Leuit. 16. qua Sacerdos confitens peccata populi mittebat manum super capite hirci emissarij, qui fuit symbolum peccatoris pœnitentis. Significatio autem cæremonia in eo consistit, vt significetur potestas ministerialis Sacerdotis ad remittenda peccata; per manum enim designatur operatio.

Congruit etiam, &c. Ex dictis *quest. 1. & 2.* patet requiri displicentiam peccati in pœnitente: quod & definiunt Concilia. Idem etiam patet de intentione requisita ex parte Ministri: hæc ergo conclusio textus est de fide, quoad vtramque partem.

De ritu ab-
soluendi.

39

Manus im-
positio non est
de necessitate
Sacramenti.
Vsu eius an-
tiquus.

Significatio
eius.

S C H O L I V M.

De facto institutum esse Pœnitentia Sacramentum. Quod probat ex locis *Matth. & Ioan. citatis in ratione ad oppositum, qua etiam ad idem citat Trid. sess. 14. cap. 6. Docent etiam PP. Hieron. lib. 1. contra Pelagian. Aug. epist. 180. Chrysof. lib. 3. de Sacerdotio. Ambros. 1. de pœn. cap. 7. vide Bellarm. 1. de pœn. cap. 10. Item solos Sacerdotes posse hoc Sacramentum dispensare, cap. Firmiter, de sum. Trinit. & Trident. sup. de quo Coccinus & Bellarm. citati.*

5

Tertio dico, quòd hoc factum est. Cuius fundamentum accipitur ex auctoritatibus adductis ad oppositum, & quòd à Sacerdote solo possit dispensari, habetur *Extra de summa Trinit. & fide Cathol. cap. firmiter*. Et congruum est, vt idem habeat potestatem super corpus Christi verum, & mysticum.

Quia pos-
set nocere,
licet discre-
tè facta pro-
desse posset.

Et ex hoc sequitur corollarium, quòd nihil pertinens ad Sacramentum Pœnitentiæ, potest à laico dispensari, sicut nec confessio Eucharistiæ, & idè confessio, quæ est dispositio præuia ad Sacramentum Pœnitentiæ, vt dicitur postea, facta laico, nihil valet virtute operis operati. Et adhuc dubium est, an sit in detrimentum salutis, quia illa reuelatio non potest esse confessionalis.

40
Sacramentū
institutum à
Christo.

Tertio dico, &c. Hoc Sacramentum institutum esse probat ex promissione à Christo facta Matthæi 16. & adimpleta. Ioann. 20. quibus addit ut in re fidei nota, & sine controversia, definitionem Concilij Lateranensis cap. Firmiter.

Hæresis No-
uasianorum.
& aliorum.

Nouatiani antiqui hæretici videntur negare hoc Sacramentum ex Hieronymo *epistola ad Marcellinū*, & Cypriano *libro 2. de pœnitentiâ c. 9.* Variant huius temporis hæretici, nam quidam admittunt esse Sacramentum, sed lato modo sumptum: alij non esse distinctum à Baptismo. Videatur Bell. *lib. primo de pœnitentiâ cap. 9.* Fidem autem variis calumniis oppugnant, ut videre est apud eundem, in prioribus capitibus. Alij negabant potestatem absolviendi peccata in Ecclesia esse: ut Euchitæ, Massiliani, quos secutus est VVicleph. *apud VValden. lib. 2. cap. 144.* Lutherus etiâ negauit efficaciam absolutionis, nisi crederetur à pœnitente se esse absolutum, siue serib, siue loco Sacerdos formam proferret. Dependet hic error eius ab alio de iustificatione, quam statuit in sola fide, per quam occultantur peccata, non delentur. Præfatum errorem tribuunt Luthero noster Castro verb. *Absolutio.* Roffensis *art. 10. 11. & 12.* contra eundem eum sequitur Confessio Augustana, & Apologia Melancthonis, ut refert Kuardus *art. 3.* Alij etiam negabant confessionem. de quibus suo loco.

41
Veritas fidei.

Conclusio definitur in Constant. *art. nono.* Trident. & Florent. citatis. Probatur ex definitione sacramenti: quia est signum causans efficaciter gratiam, nam quoddam sit signum sensibile, & Sacramentum, faciliè admitterent hæretici: quia efficaciam Sacramentorum dicunt consistere in sola excitatione fidei, eiusque rememoratione, quatenus hæc remittit peccata, vel certe occultet, ut dictum est: quod itaque remittit peccata, probatur Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt.* Ergo est in Ecclesia autoritas remittendi peccata: sed hoc exerceri debet per signum aliquod sensibile, per quod innotescat, si dimissa, si retenta sunt peccata: ergo tale erit Sacramentum.

Responsiones
hæreticorum.

Respondent hæretici ex fundamento posito, hanc potestatem non distinctam esse à potestate annunciandi Euangelium, quo excitatur fides: sed hoc falsum esse probabitur, quia officium euangelizandi non est officium remittendi peccata, aut retinendi. Alij respondent non aliud esse Sacramentum, quam ipsum Baptisma: nam qui excidit ex nauis, non potest, neque debet aliam tabulam quærere, præter ipsam nauim. Baptisma est prima nauis, quæ semper manet infracta, indelebilis. Sed hoc facile impugnat ex Paulo ad Hebræos 6. *Impossibile est eos, qui semel illuminati, postea lapsi sunt, renouari ad pœnitentiâ, &c.* Quem locum omnes Patres contra Nouatianos intelligunt de renouatione per Baptisma: nam communis Ecclesiæ, & Patrum sententia est, non posse peccata post Baptisma commissa per ipsum denuò remitti. Præterea, aliàs se-

Impugnatio.

queretur, si per Baptisma reuocatum in memoriam, ut ipsi fingunt, remitterentur peccata post ipsum commissa, quoddam Christus non dedisset Apostolis potestatem in peccata baptizatorum retinenda, quia non possunt facere, quin ipsis occurrat in memoriam, si volunt baptizari, aut quin per talem excitent in se fidem eius ad remissionis peccatorum, aut facere, quin ipsi fuerint baptizati. Præterea Ecclesia, & Patres petunt pœnitentiâ ad remissionem post Baptisma; sed talis excitatio nequit vocari pœnitentiâ, aut dolor de peccato. ergo.

Secundò probatur esse in Ministris Ecclesiæ potestatem absolviendi à peccatis ex Patribus: auctore veræ & falsæ pœnitentiæ *cap. 10. tom. 4. August. tract. 49. in Ioan. c. 11. tom. 8. in Psal. 101. concione 2. tract. 2. cap. 5. lib. 50. hom. 50. tom. 10. de doctrina Christiana lib. 1. cap. 27. tom. 3. Cyrillo Alexand. lib. 12. in Ioan. cap. 56. Gregor. hom. 26. in Euangelia. Chryostom. hom. 85. in Ioan. Ambrosio lib. 18. de pœnitentiâ cap. 2. & lib. 2. cap. 2. latè contra Nouatianos. Trid. & Florent. locis citatis. Videri potest Bellam. & citati. Coccius *lib. 7. tom. 2. & alij.**

Obiiciunt hæretici, Baptismus delet peccatum & semper manet: ergo non fuit instituendum aliud Sacramentum remissionis peccati. Respondetur neque antecedens concedi ab ipsis Hæreticis: quia in peccatore non manet secundum essentiam suam, quæ consistit in actu transeunte; neque causalitè gratiam secundum ipsos, ratione cuius maneret, neque habitum aliquem fidei, aut alterius virtutis, neque characterem: quæ omnia ab ipsis negantur. Respondetur ergo delere Baptismus peccata præterita, non futura, sicut neque alia Sacramenta delent quæ nondum incurfa sunt: non manet Baptismus quoad gratiam in peccante, licet maneat quoad characterem, qui non delet peccatum subsquens.

Obiiciunt tertio, eandem potestatem remittendi peccata dedit Christus Apostolis, Ioan. 20. & Marci, ac Matthæi *ult.* sed hic dedit potestatem mediante institutione Baptismi: ergo. Respondetur negando maiorem, ut patet ex contextu, & communi Patrum, & Ecclesiæ definitione.

Obiicies tertio, quia Baptismus Ioannis erat Baptismus pœnitentiæ. Similiter Patres Baptismus Christi vocant aliquando pœnitentiæ: ergo non differunt. Respondetur negando consequentiam, in primis Baptismus dicitur pœnitentiæ: quia ipse præiuit ante Dominum parare vias eius, & prædicans pœnitentiâ; in aqua autem baptizabat, non in Spiritu sancto, iuxta illud: *Ioannes quidem baptizauit aqua, &c.* Baptismus Christi aliquando à Patribus dicitur pœnitentiâ, ratione dispositionis prærequisitæ in adultis, qui mortaliter peccauerunt.

Et ex hoc sequitur corollarium, &c. De hoc infra distinct. 17. agetur. veritas patet ex dictis.

42
Auctoritas
remittendi pec-
cata probatur
ex Patribus.

43
Obiectio hæ-
reticorum.
Solutur.

Baptismus
nō delet pec-
cata post ipsū
commissa.

44
Secunda ob-
iectio.
Solutur.

Tertia obia-
ctio.

Solutur.

Sententia Magistri, Sacerdotem non tollere culpam per absolutionem. Hanc reiicit Doctor, quia sic pœnitentia non esset secunda tabula, contra Patres. Resoluit ergo contritionem perfectam ante realem absolutionem, tollere culpam, si tamen dolor non sit perfectus, seu (ut loquitur Scot.) meritum de congruo remissionis, requiritur realis absolutio, & sic est duplex via salutis pro adultis quoad remissionem peccatorum. Ita Trid. sess. 14. cap. 4. 6. & can. 3. & sess. 13. cap. 7. & PP. quos citat Bellarm. 2. de pœn. cap. 13. & Coccius sup.

6 **Q**uantum ^h ad tertium articulum videtur esse opinio Magistri distinct. 18. cap. 6. *In soluendis culpis, inquit, & retinendis, ita operatur Sacerdos Evangelicus, & iudicat, sicut olim legalis in illis, qui erant contaminati leprâ, quæ peccatum significat: & probatur per illud Hieronymi, quod iam adductum est.*

Sed istud videtur nimis derogare Sacramento Pœnitentiæ. Nam secundum hoc, per Sacramentum Pœnitentiæ nunquam deleteretur peccatum, sed necesse esset prius deleri per contritionem, ad hoc, quod dignè susciperetur Sacramentum pœnitentiæ: quia nullus dignè ostenditur mundus à peccato, nisi prius sit immunis ab eo. Et sequeretur ulterius inconueniens, quod nunquam Sacramentum Pœnitentiæ posset esse secunda tabula, quia nunquam liberaret naufragum à periculo submersiois,

*Opinio A-
lens. quam
tenet Do-
ctor.*

Dicitur ⁴ ergo, quod ita Deus requirit dispositionem de congruo, ad hoc, ut peccatori conferat gratiam per Sacramentum: & hoc non, quod alliget potentiam suam Sacramentis, quin tamen sine dispositione illa præuia, & congrua, quæ sufficeret, conferat per Sacramentum gratiam, & hæc est maioris misericordiæ, scilicet duplicem viam instituere, per quam iustificetur peccator, quàm ipsum ad vnâ viam arctare. Sicut ergo adultus primam gratiam delentem originale potest habere duplici via: vel ex bono motu disponente ad illam de congruo, vel ex susceptione Baptismi: ita & in proposito.

7 *Sine fictio-
ne, id est, sine
peccato mor-
tali.
ex d. 4. q. 5.
num. 2.*

Hoc declaratur sic, quia ad primam susceptionem gratiæ requiritur aliquis motus meritorius de congruo: ad secundam autem non requiritur, nisi voluntaria susceptio Baptismi, & sine fictione, hoc est, cum intentione suscipiendi quod confert Ecclesia, & sine actu, vel voluntate peccati mortalis; ita quod in primo requiritur aliquod opus intrinsecum aliquo modo acceptum tanquam meritum de congruo: in secundo solum requiritur opus exterius, cum amotione interioris impedimenti.

*Quæritur at-
tritionem ut
absolutio te-
neat, quia
quid alijs in-
gans.*

*Peccatum
post Baptis-
mum commif-
sum dupli-
citer remit-
titur, per
Sacramentum,
& sine eo.*

Non solum ergo attritus per aliquod tempus vsque ad certum instans, in ultimo instanti recipit gratiam delentem peccatum, tanquam per virtutem meriti de congruo, ut declaratum est in solutione præcedente: sed non habens talem actum, qui sufficiat ad meritum de congruo, sed tantum habens voluntatem suscipiendi Sacramentum Ecclesiæ, & sine obice peccati mortalis actualiter sibi facto, vel in voluntate inhærentis, recipit non ex merito, sed ex pacto diuino, effectum istius Sacramenti: ut sic parum attritus, etiam attritione, quæ non habet rationem meriti ad remissionem peccati: volens tamen recipere Sacramentum Pœnitentiæ, sicut dispensatur in Ecclesia, & sine obice in voluntate peccati mortalis in actu in ultimo instanti illius prolationis verborum, in quo scilicet est vis Sacramenti istius, recipiat effectum Sacramenti, scilicet gratiam pœnitentialem: non quidem ex merito, quia dispositio interior non erat sufficiens per modum meriti: sed ex pacto Dei assistentis Sacramento suo ad effectum illum, ad quem instituit Sacramentum, alioquin non appareret quomodo Sacramentum Pœnitentiæ esset secunda tabula, si nunquam per ipsum, ut Sacramentum est, posset recuperari secunda gratia amissa, sed tantum per attritionem tanquam per præuiam dispositionem, & per contritionem tanquam per dispositionem completiuam.

8 *An pœnitē-
tia sit Sa-
cramentum.*

Si quæras, an Pœnitentia sit Sacramentum? Respondeo, vis fit in vocabulo, si pœnitentia accipiatur ut in duabus quæstionibus præcedentibus, scilicet pro actuali pœnæ tenentia, secundum quæcumque illarum significationum: vel etiam pro habituali tenentia, quæ est virtus quædam specialis, cuius actus est tenentia actualis. Iuxta primam significationem non est pœnitentia Sacramentum: quia non est signum sensibile, sed istis modis posset dici Sacramentum Pœnitentiæ, intelligendo constructionem transitiuam, non autem intransitiuam, sicut hic, creatura salis, nisi hic æquiuocetur nomen pœnitentia.

Ad primum argumentum, concedo iuxta illas auctoritates Pſalm. Augustini, & Caſſiodori, quòd frequenter dimittitur peccatum per aliquem motum * attritionis tanquam per meritum de congruo, ante ſuſceptionem Sacramenti pœnitentiæ: ſicut in adulto frequenter dimittitur originale ante ſuſceptionem Baptiſmi. Nec tamen ſequitur quòd per Sacramentum non dimittatur, quia ſi illa alia dimiſſio quandoque non addit, iſta non deficit: & illa minus requirit, ſcilicet intentionem ſuſcipiendi Baptiſmum, ſive Sacramentum Pœnitentiæ ſine obice contra effectum eius.

Ad ſecundum dico, quòd duplex eſt confeſſio, laudis, & fraudis. Confeſſione laudis nullus dignè confitetur, niſi priùs ſuſcitatus: quia ſecundùm Hieronymum *in illa epiſtola*, Cogitis me, *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*: ſed confeſſio fraudis accepta eſt Deo in ore peccatoris, hoc eſt, eius qui adhuc eſt peccator, eo modo quo expoſitum eſt *in prima quæſt. iſtius diſtinct.* peccatum manere poſt actum; dum tamen non ſit peccator in voto, ſeu actu interiore, vel exteriori.

Concedo ergo quòd ante perceptionem dignam Pœnitentiæ, oportet ſuſcitari, vel ſimpliciter; & tunc per Pœnitentiæ Sacramentum non deletur peccatum, ſed gratia, quæ inſuit, augetur: vel ſuſcitari ſecundùm *quid*, ſcilicet, vt habeat aliqualem diſplicitiam de peccatis, & propoſitum cauendi de cætero, & velit ſuſcipere Sacramentum Pœnitentiæ, in quo attritio fit contritio, & tunc ſuſcitur ſimpliciter per Sacramentum: & quidem eſt neceſſarium, vt dicetur *diſtinct.* 17. ſicut etiam dictum eſt *ſuprà*, quòd iuſtificato per Baptiſmum fluminis, neceſſarius eſt Baptiſmus fluminis.

Cùm obiicitur de Lazaro, qui priùs fuit ſuſcitatus, quàm ſolutus à vinculis. Reſpondeo, reus obligatur debito pœnæ æternæ, quo vinculo ſoluto obligandus eſt ad pœnam temporalem. Priùs autem ſuſcitur, quàm obligatio prima mutetur in ſecundam: vel, quod verius eſt, priùs ſuſcitur, quàm ſoluitur à ſecunda obligatione. Et hoc modo ad Sacerdotes pertinet ſoluere, non ſimpliciter, ſed pro parte pœnæ, quam poſſunt relaxare virtute clauium, de qua inferiùs diceretur: & ſic Lazarus viuificatus à Chriſto, id eſt, peccator à morte culpæ per gratiam reſuſcitatus, & ſolutus à carcere ſepulchri, id eſt, peccator ſolutus à debito pœnæ inferni, relinquitur diſcipulis ſoluendus ab inſtitis, id eſt, à pœnis temporalibus, in quas commutatur pœna æterna, quas pœnas temporales poteſt Sacerdos relaxare, vel intendere, clauue errante.

Ad vltimum concedo, quòd Sacerdos ita dimittit peccatum in Pœnitentia, ſicut in Baptiſmo, & ita abſoluit ſicut baptizat: quia vtrobique ſimpliciter verum eſt quòd miniſtrat Sacramentum: effectum autem Sacramenti miniſterialiter cauſat, quia aliquid cauſat, ad quod ſecundùm diſpoſitionem, ſeu pactiõnem Dei, regulariter ſequitur effectus Sacramenti.

Ad illud Hieronymi reſpondeo, affirmatiua illa vera eſt, ſcilicet, quòd ſicut Sacerdos legalis oſtendebat leproſos mundatos, ſic Sacerdos Euangelicus oſtendit peccatores iuſtificatos; ſed negatiua, ſcilicet, quòd non aliter Sacerdos Euangelicus ſe habeat ad leproſos ſpiritualiter, quàm Sacerdos legalis ad leproſos corporaliter, ſcilicet præciſè oſtendendo munditiam hinc inde, falſa eſt. Et ratio eſt, quia non dedit Deus in veteri lege aliquam ceremoniam, vel purificationem, cui miniſtratæ à miniſtro idoneo aſſiſtat regulariter ad mundandum lepram corporalem: dedit autem in lege noua aliquod Sacramentum, cui ex pacto regulariter aſſiſtit ad mundandum ſpiritualiter, niſi impediatur obex contrariæ voluntatis.

C O M M E N T A R I V S.

45
ſententia Magiſtri.

h *Quantum ad tertium articulum*, &c. Hic declarat, & impugnat opinionem Magiſtri *infrà diſt.* 18. 1. *part. diſt. cap.* 6. Quem plures alij in hoc ſunt ſequuti. D. Bonauentura *ibidem art.* 2. *quæſt.* 1. Gab. *diſt.* 14. *quæſt.* 2. *art.* 1. Mart. *in* 4. *quæſt.* 12. *art.* 2. Ocham *quæſt.* 9. *in reſponſ.* ad primam *quæſt.* quæ eſt *art.* 4. ad primum Scoti. Altiſiod. 4. *lib. ſum. irat.* 6. *cap.* 8. *qu.* 1. & 2. Alenſis 4. *part. ſum.* 9. 21. *art.* 1. Abulenſis *in deſenſorio* 1. *part. cap.* 6. Hi omnes, quamuis concedant efficaciam aliquam clauibus, in quo diſtinguuntur ab hæreticis, illam negant reſpe-

ctu culpæ, & pœnæ æternæ, ſed tantùm reſpectu pœnæ temporalis, quam laxare, vel retinere poſſunt Miniſtri: culpam autem, & pœnam ipſi correfpondentem, quæ eſt æterna, oſtendunt remiſſam, ſicut Sacerdos leuiticus non mundabant ipſi lepram, ſed ſupponebant mundatum, ipſi verò oſtendebant mundatum, & curatum.

Oppoſitum huius tenet Doctor in littera, & *infrà diſt.* 18. *qu.* 1. idem docet D. Thomas *qu.* 84. *art.* 5. & omnes, qui admittunt cum ſola attritione ſufficere Sacramentum ad deletionem peccati,

9
Ad arg. 1.
Id eſt per
contritionem
perfectam,
quia ſæpe
pro eodem
ſumis con-
tritione, &
attritionem.
Cū attritio-
ne tamen
imperfecta,
vt dictū eſt
num. 7.
Confeſſio du-
plex, laudis
& fraudis.
Requiri attri-
tionē im-
perfectā cū
abſolutione.
Diſtinct. 4.
qu. 7.

10

Diſt. 18. &
19.

11

Et intendit
Hier. quòd
neuer pro-
priis viri-
bus mudat,
ſed quòd
mundatio
virtute Dei
fit, & ſic nõ
eſt quòd ſu-
perbiat Sa-
cerdos.

46

Vera ſententia
de poteſtate
clauium.

cati, & est iur de fide, maximè post Tridentinum, & Florent. Hanc probat Doctor, quia aliàs, si necessaria esset contritio perfecta ante susceptionem Sacramenti, quæ iustificat à peccatis, sequitur quòd peccatum nunquam dimitteretur virtute clauium, & quòd pœnitentia non esset secunda post naufragium tabula. Prima enim tabula est Baptismus. i. Petri 3. *Quod & vos similis forma saluos fecit Baptisma*, &c. de quo videri potest Origenes *hom. 2. in 6. Gen. August. lib. 12. contra Faustum cap. 14. 15. 38. & 39. & lib. 19. cap. 1. 2. Gregorius hom. 12. in Ezechielem. Hieronymus 1. contra Iovinianum Epistola 57. & in dialogis contra Luciferianos. Sic etiam eadem Metaphora Pœnitentia dicta est à Patribus secunda post naufragium tabula, ad quam deperdita iustitia fidelis baptizatus recurrit saluandus: vt Trident. *sess. 6. cap. 14.* adtruit. Tribuitur Hieronymo tanquam primo auctori *dijs. 1. de pen. can. 2.* qui delumptus est ex epistola eius ad Demetriadem. Eadem vitur in *Epistola ad Sabiniinum*, & *lib. 2. super Isaiam in cap. 2.* Antiquior tamen Tertullianus eadem vitur in *lib. de pœnitentia*. Proprietas metaphora: facillè colligi potest: nam Baptismus est prima tabula, seu ipsa nauis, qua primum naufragium euitatur, & idèò comparatur arcæ Noè i. Petri 3. Quidam ergo secundum varias naufragantium, & nostrarum passionum proprietates quærunt rationem translationis, seu metaphora: comparantes pœnitentiam scapha: , qua fracta nauis quis saluatur; alij tabula: , quæ ex fracta nauis decidit. Sed hoc non multum refert, sufficit contra nouatores, pœnitentiam rectè vocari à Patribus secundam tabulam: & metaphora: rationem posse reduci ad ea, quæ Petrus loco citato de Baptismo asserit per comparationem eius ad arcam, qua saluatus est Noè in diluuiò vniuersali.*

Secundò probatur, seu confirmatur ratio Doctoris ex Florentino, asserente effectum huius Sacramenti esse absolutionem animæ à peccato. Dices intelligi quoad pœnam, vel declarando mundatam animam. Contrà, in superioribus explicans in genere efficaciam Sacramentorum, dicit ea differre à Sacramentis veteris legis: quia causant quod significant: *quorum quinque prima, inquit, ad spirituales vni cuiusque hominis in seipso perfectionem, duo vltima ad totius Ecclesie regimen multiplicationemque ordinata sunt, &c.* Per spirituales autem perfectionem intelligit gratiam: de pœnitentia autem speciatim loquens ait, *quòd si per peccatum aegritudinem incurrimus anima, per pœnitentiam spiritaliter sanamur, &c.* Aegritudo autem animæ non est alia, nisi peccatum: ergo sanitas, quam affert Sacramentum, est absolutio ab eo peccato per gratiam, quam confert. Sicut idem de Baptismo præmisit, per illum spiritaliter ex intento Concilij est dare gratiã, qua tollitur peccatum originale, aut actuale post Baptismum commissum virtute Sacramenti. Si datur virtute Sacramenti talis gratia: ergo per Ministrum: ergo mediante absolutione, quæ est forma Sacramenti.

Probat eadem veritas ex Trident. in primis *sess. 7. can. 6. 7. & 8.* definitur per Sacramenta nouæ legis causare gratiam sanctificantem in suscipientibus. Sed causans gratiam tollit peccatum: ergo, & *can. 6.* specialiter damnantur asserentes Sacramenta esse tantum signa externa gratiæ

acceptæ, non eam ipsam conferre: sed si in Sacramento pœnitentiæ monstraret Minister iam absolutum, & non absolueret, absolutio esset signum tantum externum significans gratiam collatam, & non eam conferret, quod videtur damnatum. Sed hanc difficultatem euaderet asserens pœnitentiam causare remissionem peccati mediante contritione, quam supponit absolutio. Sed contrà. Vis præcipua Sacramenti, vt ex Tridentino *suprà* citato constat, est in absolutione; hæc saltem efficacius significat effectum Sacramenti, quam aliud. Præterea, de fide est contritionem imperfectam non sufficere ad sanctificandum hominem, licet sufficienter disponat accedente Sacramento: vt definit Trident. *sess. 14. cap. 4. & can. 5.* ergo tunc absolutio non potest demonstrare absolutum à culpa, aut pœna æterna, sed verè absoluit, aut nihil fit. Item *sess. 6. cap. 14.* definit peccantes post Baptismum iustificationem recuperare posse per pœnitentiæ Sacramentum: vbi particula *per* dicit notam causalitatis, & efficaciam, vbi vocat pœnitentiam *secundam post naufragium tabulam, lapsi reparationem, & ibidem* asserens satisfactionem non imponi pro æterna pœna debita peccato, *qua quidem, inquit, vel Sacramento, vel Sacramenti voto, vnà cum culpa remittitur, &c.*

Self. autem 14. cap. 1. Dominus, inquit, Sacramentum pœnitentiæ tunc præcipuè instituit, cum à mortuis excitatus insufflauerit in discipulos, dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Quo tam insigni factò, & verbis tam perspicuis potestatem remittendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam vniuersorum Patrum cõsensus semper intellexit, &c. Quis ergo dicat per peccatum hic aliud intelligi, quam culpam, seu lapsum; & aliàs certè Conc. nimis æquiuocè procederet, doctrinam quod est absurdum. Vnde *cap. 2.* dicit necessariò debere sisti huic tribunali, in quo Minister est Iudex, peccantes post Baptismum tanquam reos, vt *per Sacerdotum, inquit, sententiam non semel, sed quoties ab admisis ad ipsum pœnitentem confugerint, possint liberari, &c.* à quo? nempe à peccato cuius sunt rei. Vnde infra *cap. 6.* *Quamuis autem absolutio Sacerdotis alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à Iudice sententia pronuntiatur: atque adeò non debet pœnitens sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiam si nulla illi adsit contritio, aut Sacerdoti animus seriu agendi, & verè absolvendi, putet tamen, &c. se verè & coram Deo esse absolutum, &c.* Quæ verba clarissima sunt, & demonstrant Concilium nomine peccatorum, à quibus absoluti Sacerdos, non intelligere pœnam temporalem. Quod confirmari potest ex *cap. 5.* vbi ostendit necessitatem confessionis. Dominus nos ter Iesus Christus, &c. Sacerdotes sui vicarios reliquit tanquam Præfides, & Iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, &c. Quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam pronunciant, &c. Et infra ostendens integritatem confessionis peccatorum mortalium necessariam esse, addit: *Qui verò secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuina bonitatis per Sacerdotem remittendum proponunt, &c.* Ergo diuina bonitas per Sacerdotem remittit peccata quoad maculã.

Clauis existit ad culpam & pœnam æternam.

Baptismus 1. tabula.

Pœnitentia secunda tabula.

Ratio metaphora.

47
Secunda ratio.

Responsio impugnatur

Differentia Sacramentorum ex fine.

Sanitas spiritalis quid denotat.

48
Trident. sacramenta causant gratiam, quam significant.

Responsio

Impugnatio.

Attritionis inefficacia.

Pœna æterna per Sacramentum remittitur.

49

Potestas clauium ad remissionem peccati.

Absolutio respicit peccatum.

Necessitas confessionis integre.

Et confirmatur, quia *cap. 8. & 9. cap. 12. 13. 14. 15.* pœnam temporalem, quam remittere aut retinere potest Sacerdos, exprimit nomine satisfactionis, & non peccati: alia verò pœna temporalis, quæ remanet soluenda hic, vel in purgatorio, non delet Sacramentum, in quo distinguitur à Baptismo, neque Sacerdotes, nisi mediante satisfactione, quæ idèd imponitur.

Ex his sequitur non eadèd pœnam sensus, aut damni remitti à Ministro virtute clauium. est contra Hugonem à S. Victore quoad primam partem; quoad secundam verò contra Ioannem de Medina *codice de confessione quæst. de effectu absolutiõnis.* Probatùr quoad primam; quia in terminis contrarium docet Trident. *sess. 6. cap. 14.* & facillè patet: quia pœna æterna ratione peccati debetur: ergo remissio peccati non manet. Probatùr consequentia, quia aliàs sequeretur quod esset dignus simul pœna æterna, & gloria æterna, quod est absurdum: posse enim non remitti pœna à Sacerdote, & ille nihilominus esset à peccato liberatus per gratiam, & consequenter iustificatus; ergo filius regni, & hæres per gratiam sanctificantem. Ex hoc manet secundà opinio impugnata, quia sic Sacerdotes non habent potestatem aperiendi cœlum; nisi deleant pœnam æternam sensus simul cum culpa.

Neque modus loquendi Abulensis est probabilis, qui dicit pœnam æternam & peccatum non posse remitti etiam à Deo secundùm rigorem sermonis, quem meritò reprehendit Soto in 4. *dist. 14.* Fundatur in hoc, quòd absolutio debeat intelligi respectu alicuius vinculi, vel se habentis vt vinculum, & metaphorice transferatur ad spiritualia, vt in proposito: peccatum ergo, quod iam transit cum actù, cum sit priuatio, non propriè dicitur ligamen, aut vinculum, aut ligare conscientiam: sic etiam pœna æterna, quæ nondum est, propriè ligare non potest: tamen reatus pœnæ est, seu obligatio ad pœnam, quod idem est, à qua absoluit tam Deus, quàm Minister. Hic modus loquendi neque Patribus, neque locutionibus præmissis Cœciliorum, quæ in proprietate interpretandæ sunt, quadrat, neque etiam Scripturis, quibus dicimur mundari à Deo per pœnitentiam; manet ergo reatus, seu macula culpæ in ipsa voluntate, distincta à macula peccati actualis, à quo liberatur, & absoluitur pœnitens, atque manet etiam ipsum peccatum præteritum moraliter, licet non physicè, vt in *art. primo prima huius* declaratum est: nam, vt rectè Psalm. *funes peccatorum circumplexi sunt me:* idèd monet Propheta, *solve vinculum collis tui caprina filia Sion,* Isaia 52. aliàs certè neque etiam in Baptismo dicerentur dimitti peccata, aut deleri, quia eadem proprietate quis diceret non dimitti saluari, mundari, nisi quod est, si ad physicam locutionem referretur loquendi rigor: neque obligationes morales contractus, & eiusmodi, dicerentur manere: & quod amplius est, non bene moralizat; nam ille ipse reatus pœnæ, qui est inductus per peccatum tanquam effectus consequens, sufficit, vt propriè dicatur manere peccatum secundùm esse morale, eo modo quo actus charitatis præteritus imperans actum iustitiæ dicitur manere in suo effectu, communicans ei speciem meriti: sic manet intentio in executione, & electione.

Obiiciunt Scholastici citati quædam loca Pa-

trum, vt Greg. *hom. 26. super Euangelia.* Hieronymi *super illud Mat. 16. Tibi dabo claves regni cœlarum,* & aliorum, qui dicunt peccatorem vel priùs viuificari per Deum, sicut Lazarus, per Christum resuscitatus fuit, antequam accedat sententia Sacerdotum, vel apud Deum, *reorum vitam quare, non sententiam Sacerdotum,* vt inquit Hieronymus. Respondetur hæc omnia referri ad dispositionem præuiam, qua viuificatur per pœnitentiam, excitando ipsum à peccato, in quo mortuus iacebat, ad pœnitentiam: respectu huius Sacerdotes Euangelici non ligant, aut absolunt; sed merè declarant, in quo comparari possunt ad Leuiticos: vnde neque absoluerè possunt, nisi quem Deus primum excitauit per gratiam præuenientem ad pœnitentiam: neque ad nutum, vt possunt clauibus, vt ligent innocentes, aut nocentes, & indispositos absoluant, quod intendebat Hieronymus: nisi fortè verba illius meliùs referri possint ad ligamen fori externi. Interpretari etiam possunt de excitatione per contritionem perfectam, quia sic excitatus non manet ligatus pœna temporali, quam soluere possunt Sacerdotes in Sacramento. Hæc responsio summarè ex Doctore desumitur, quæ ad priorem expositionem confirmari potest ex Aug. *tract. 49. in Ioan.* vbi agens de Lazaro, *Processit, inquit, & adhuc ligatus est, adhuc involutus, tamen iam foras processit; quid significat? Quando consueris, procedia, quid est enim procedere, nisi ab oculis velut exeuando te manifestare? Sed vt consuearis Deus facit vocemagna clamando, id est, magna gratia vocando: idèd cum processisset mortuus adhuc ligatus, consueis & adhuc reus vt soluerentur peccata eius, Ministris hoc dicit Dominus, Soluite illum, & finite abire.*

Dico igitur quòd ita Deus requirit dispositionem de congruo, &c. Resoluit hinc, & in sequentibus, quomodo remittatur peccatum per Sacramentum, quomodo verò extra Sacramentum per contritionem perfectam, de qua egit *quæst. 2. huius:* dicit autem sufficere, & requiri attritionem imperfectam saltem cum Sacramento, & propositum cauendi de cætero, & realem susceptionem Sacramenti, quæ est doctrina Tridentini *sess. 14. cap. 4.* Quia prædicta attritio imperfecta extra Sacramentum non sufficit se sola iustificare: in Sacramento verò fit contritio, & actus formatus: ita in corpore supponit, & speciatim exponit responsione ad secundum, versu *concedo ergo,* &c. vbi etiam affirmat hanc contritionem imperfectam esse ex gratia vocationis, prout aliàs explicuimus ex mente ipsius *suprà quæst. secunda.* Hinc patet resolutio quæstionis subiectæ

Vtrum ad Sacramentum sufficienter disponat attritio æstimata, & pro tali?

Negatiuam partem videtur tenere Sotus *dist. 17. quæst. 2. arr. 5. conc. 2.* asserens attritionem, quæ ex obiecto est contritio, fieri extrinsecè, suscepto Sacramento, contritionem, quatenus nunc extrinsecè per gratiam informatur: & hæc ratione admittit contritionem acquisitam posse informari: attritionem verò, quæ ex obiecto est talis, nunquam fieri contritionem,

Obiisio ex Patribus.

Quid sit excitare mortuum.

August.

53 Duplex modus remissionis.

54 Sententia negatiua.

etiam

50 Sententia aliorum impugnatur.

Pœnã æternã semper remitti cum culpa.

51 Abulensis impugnatur.

Vinculum pœnæ.

Manet illud vinculũ donec soluat.

Peccatũ dici vinculum.

etiam extrinsecè. Intelligit attritionem ex obiecto talem, illam; quæ cognita est pro tali, & æstimatur tantum ut attritio. Rationem assignat, quia viribus naturæ elicitur: & motiuo differt à contritione: videtur ergo supponere contritionem saltem æstimatam esse necessariam ad Sacramentum. Hæc opinio videtur sequi ad ea, quæ S. Thom. *dist. 17.* docet: negat enim attritionem manere, aut informari; sed prius concedit attritiones de singulis peccatis viribus naturæ elicitas, quæ pereunt adueniente contritione; quæ est vltima dispositio ad gratiam, & respicit peccata sub generali ratione offensæ elicita à virtute infusa: communicat etiam hæc sententia cum opinione Magistrum impugnata, quatenus exigit contritionem ad Sacramentum necessariam.

55 *Initium penitentiæ ex gratia excitante est.*
Conclusio. Initium penitentiæ est ex gratia excitante, non autem viribus naturæ; ita supponit Doctor; *Concedo*, inquit, *ergo, quod ante perceptionem dignam penitentiæ oportet suscipiari, vel simpliciter, &c. Vel suscipiari secundum quid, scilicet ut habeat aliquam displicentiam de peccatis, &c. & infra dist. 19. in responsione ad questionem, motam in dist. 18. ubi impugnat Magistrum §. contra primum, &c. verfu concedo ista, &c. ubi determinat Sacramentum penitentiæ posse dignè recipi ab attrito, ea attritione, quæ non sufficeret extra Sacramentum ad iustificationem. Pater ex Tridentino sess. 6. cap. 5. Declarat præterea ipsius iustificationis exordium in adultis à Deo per Iesum Christum gratia sumendum esse, &c. Ergo illæ attritiones naturales faciunt ad iustificationem. Patet idem capite sequenti: & ex omnibus locis, ex quibus impugnatur penitentiæ non esse ex gratia. Præterea, facerent ad iustificationem, vel ut meritum? hoc non; quia illud est ex gratia; vel ut excitantia voluntatem: hoc etiam non: quia excitatio voluntatis est à vocatione diuina: & in genere daretur initium bonæ voluntatis absque gratia. Vide Araul. *can. 4.**

Probatio conclusio ex Trident.

Initium bonæ voluntatis est ex gratia.

56 *Secunda conclusio.*
 Trident.
Attritio cognita sufficit.
 Responsio.
 Impugnatio.
Secunda conclusio. Attritio æstimata, & cognita pro tali est sufficiens dispositio ad Sacramentum. Hæc patet ex dictis Trid. *sess. 6. cap. 6. & 14. sess. 14. cap. 4.* quia *contritio imperfecta, quæ attritio dicitur*, inquit, *sufficit ad penitentiam Sacramentum, & sufficiens disponit ad veniam peccatorum in Sacramento obtinendam.* Dices, ibi loqui Concilium de contritione æstimata. Contrà, loquitur Concilium de ea, quæ concipitur ex pœnis inferni: hæc autem est æstimata attritio secundum Aduersarium. Præterea æstimatio non facit ad veritatem dispositionis, quæ solum dependet ab acceptatione diuina, circumstantiis honestis, & gratia, maxime quando est erronea, sicut illa, quæ putat attritionem, quæ in re non est con-

tritio, esse contritionem. Dices, facit bonam fidem. Contrà, bona fides non iuuat nisi ut excuset à peccato, quando lex ignoratur, quæ est in oppositum, hoc est, quando inducit ignorantiam facti, ut dicunt, aut iuris: hinc nullum est præceptum de attritione æstimata, vel de sola contritione. Minor patet, quia neque ex natura Sacramenti colligitur, cum ad ipsum sufficiat attritio, ut explicat Trident. neque ex necessitate remissionis peccati, cum hæc virtute Sacramenti & simul cum ipso sufficiat: neque in specie datur tale præceptum: ergo fundamentum oppositæ sententiæ est, quod attritio sit viribus naturæ tantum, ac deinde non sufficiat ad Sacramentum, aut ad remissionem peccati non sufficienter disponat. Sed hoc repugnat Tridentino, quoad utrūque assertum, ut patet ex dictis.

Bona fides quid efficiat.

Non esse præceptum contritionis, quando suscipitur Sacramentum.

Rationes aduersæ reiciuntur.

Si quæras an penitentiæ sit Sacramentum, &c. Responsio huius patet ex commento primo huius quæstionis, & patet etiam ex littera posse dici transiitue Sacramentum, quæ nempe ad ipsum spectat.

57

Ad primum argumentum concedo, &c. Patet responsio ad primum, & secundum ex dictis.

k Cum obiicitur de Lazaro, &c. Quando dicit prius suscipiari peccatorem à reatu pœnæ æternæ, quàm obligetur ad pœnam temporalem, mutat modum loquendi, & agit de pœna temporali, quæ diuina lege imponitur peccatori in commutatione pœnæ æternæ in illam, non autem de pœna temporali, quam Sacerdos imponit per modum satisfactionis, pro prædicta pœna temporali: neque intendit hanc satisfactionem, seu relaxationem pœnæ æternæ non fieri per Ministros: quia contrarium docuit in præmissis, & in responsione ad vltimum docet: sed ut occurrat fundamento oppositæ sententiæ, qua dicit pœnam æternam non remitti à clauibus, & declarat loca Patrum; & suscipiari simpliciter virtute Sacramenti per Christum à peccato, & carcere, & pœnæ æternæ, sed per ministros suos, nempe Sacerdotes virtute clauium, ut explicat declarando locum Hieronymi in fine. Præterea verò quod superest, nempe soluere ab inistis, fieri etiam per Sacerdotes, imponendo opera satisfactionis pro pœna temporali debita, quæ relaxat ipsum, vel in toto, clauē non errante, vel in parte.

Declaratio textus Doctoris & solutio argumenti.

l Ad vltimum concedo, &c. Docet Sacerdotem dimittere peccatum in penitentiæ, & in Baptismo ministerialiter. Ad Hieronymum concedit affirmatiuam illam, nempe Sacerdotem euangelicum monstrare mundatum, sicut Leuiticus; sed negat eum non mundare à lepra spiritali, quod non potuit Leuiticus præstare quoad lepram corporalem.

Ad vltimum argumentum Magistrum.

DISTINCTIO XV.

HT sicut prædictis auctoritatibus illorum error conuincitur, qui pœnitentiam sapiùs agendam non putant, & per eam à lapsu peccantes frequenter surgere diffitentur, ita eisdem istorum opinio eliditur, qui pluribus irriteritum peccatis asserrunt de vno verè pœnitere, eiusdemque veniam à Domino consequi posse, sine alterius pœnitentia. Quod etiam auctoritatibus astruere conantur. Ait enim Propheta, Non iudicabit Deus bis in idipsum: vel, vt alij transtulerunt, Non consurget duplex tribulatio. Si ergo, inquit illi, aliquis Sacerdoti fuerit confessus vnum de duobus, vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam sibi pœnitentiam à Sacerdote satisfactione expleuerit, cæteris tacitis, non pro illo peccato ampliùs iudicandus est, de quo satisfacit ad arbitrium Sacerdotis, qui vicem Christi in Ecclesia gerit. Ideoque, si de eo iterum iudicetur, bis in idipsum iudicat Deus, & consurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantum intelligi, qui præsentibus suppliciis commutantur in bonum, & sic perseverant: super quos non consurget duplex tribulatio. Qui verò inter flagella duriores, & deteriores fiunt, vt Pharaò præsentibus æterna connectunt: vt temporale supplicium sit eis æternæ pœnæ initium. Vnde Augustinus, [Ignis succensus est; &c. id est, vindicta Dei hîc incipiet, & ardebit vsque ad extremam damnationem.] Hoc contra illos norandum est, qui dicunt illud, scilicet, Non iudicabit Deus bis in idipsum: ad omnia pertinere flagella, quia quidam hîc flagellis emendantur; alij hîc, & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt, vel vt iustis per patientiam merita augeantur, vt Iob: vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato: vel ad initium pœnæ, vt Herodi quatenus hîc videatur quid in inferno sequatur: secundum illud, Duplici contritione conterere eos Domine. Illa ergo auctoritas Nahum, non cogit nos sentire, omnia, quæ temporaliter puniuntur non vlteriùs à Deo punienda. Nam etsi super eundem locum Hieronymus dicat Ægyptios, & Israëlitas à Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur: non est tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic, [Quod genus humanum diluuiò, Sodomitas igne, Ægyptios mari, & Israëlitas in cremo perdidit; scitote, ideò temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret: quia non iudicabit Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, postea non puniuntur: alioquin mentitur Scriptura, quod nefas est dicere.

Quæ sit intelligentia præmissorum?

ATtende lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intel- ligas: sed de his tantum, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum, quam etsi breuem, & momentaneam, tamen non respuit Deus. Quòd autem qui per temporale flagellum non corriguntur, post æternaliter puniantur, ibidem ostendit, agens de fideli deprehensò in adulterio, qui decollatur. Vbi ostendit leuia peccata breui,

A
Nahum 1. Et habetur de pœn. dist. 3. sunt plures parag. Auctoris. 8. d. c. Pref. byteri. Super Can. Deut. 27. d. Sententialiter apud Gregor. lib. 18. moral. c. 12. & alleg. de pœn. d. 3. c. Ignis. Gloss. Beda sup. Matth. 9. Iob 1. d. 2. Cor. 12. c. Num. 12. b. Ioan. 9. d. Act. 12. Hier. 17. c. Commen. ad eũ locum 1. c. Nahum Propheta, Quid cogitatis contra Dominum, &c. tom. 6. Gen. 9. b. Gen. 17. c. Exod. 14. g. Num. 1. a

*Hier. eodem
comment.
ad 1. cap.
Nabû, paulo
inferius
ad superiora.
Hier. in for-
ma ibid.*

*Leuit. 24. b
Num. 15. d*

*Super Eze-
chiel. lib. 1.
hom. 10. &
habetur de
consecr. dist.
3. c. Pluit.*

*Super Psal.
118. in prin-
cip. ser. 18.
rom. 4. &
habetur de
consecr. dist.
3. c. Prima
e solatio.*

& temporalis supplicio purgari, magna verò diuturnis, æternisque suppli-
ciis referuari: ita inquit, [Quærat hîc aliquis, Si fidelis deprehensus
in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, &
falsum est, quod dicitur; Non iudicabit Deus bis in idipsum: aut non pu-
nietur, & optandum est adulteris, vt hîc breui pœnâ puniantur, vt fru-
strentur cruciatus æternos. Ad quod respondemus, Deum vt omnium
rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras, & non præueniri senten-
tiam Iudicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferrî po-
testatem: & magnum peccatum magnis diuturnisque lvi cruciatibus. Si
quis verò punitus sit temporaliter, vt ille qui Israëlita maledixerat, &
qui in Sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa le-
uis præfenti supplicio compensata sit. Leuis enim culpa leui supplicio com-
pensatur.] His satis innuit Hieronymus, grauia peccata, & hîc puniri
graui supplicio, & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia
non agitur inter flagella. Leuia verò quæ hîc puniuntur, leui pœna com-
pensationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis
fortè etiam sit ita. Satis iam apparet quod illi de prophetia induxerunt,
non facere pro eis, qui dicunt, ei qui crimen sibi referuat, de alio ve-
niam præfari per pœnitentiam. Alias quoque auctoritates inducunt. Ait
enim Gregorius, [Pluit Dominus super vnam ciuitatem, & super alte-
ram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte ari-
dam relinquit. Cùm ille, qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit,
vna eadèmq; ciuitas ex parte compluitur, & ex parte arida remanet:
quia sunt quidam, qui cùm quædam vitia rescent, in aliis grauiter per-
durant.] Item Ambrosius, [Prima consolatio est, quia non obliuiscitur
misereri Deus. Secunda, per punitionem: vbi etsi fides desit, pœna satisfacit,
& releuat. [Ratione quoque vtuntur, dicentes; Si is, qui vnum peccat-
um confitetur, altero tacito, satisfactionem à Sacerdote iniunctam exple-
uerit: nunquid etsi peccatum tacitum conuersus fuerit confessus, pro vtro-
que ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & Ecclesiæ
consuetudine: quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis pœni-
tentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio: vnde & pec-
catum deletum videtur.

Quomodo accipienda sunt præmissa?

C His responderi potest sic, illud Gregorij, *Pluit Dominus*, &c. non ad
De pœnit.
d. 3. c. Quæ-
rat hîc ali-
quis, par. il-
lic etiam
Gregor. vs-
que ad fine
cap.

criminis veniam, sed ad operis prauis desertionem referendum est: vt
ideò pars ciuitatis dicatur complui: quia ab actu, & delectatione pec-
cati, cui antè seruiebat, modò cessat: non quòd eius veniam habeat. Vo-
caturque pluuia illa talis continentia, quâ ab opere peccati reuocatur:
quia ex fonte gratiæ Dei id cordi instillatur: vt vel sic paulatim ad pœ-
nitentiam veniat: vel eò minùs à Deo puniatur, qui diuturniori delecta-
tione, & actu peccati maius sibi accumulasset tormentum. Si verò ad in-

Mat. 18. d

*Lib. de pœ-
nit. medici-
na, cap. 1.*

dulgentiam reatus pluuia referatur, Euangelicæ sententiæ contrairè vi-
debitur. Si enim propter immisericordiam, quâ quis proximo suo non
miseretur, etiam quæ dimissa sunt, replicantur ad pœnam: multò magis
quæ nondum sunt dimissa propter odium fraternum, ad pœnam referuari
probantur. [Et si ille, qui arbiter suæ voluntatis constitutus est, non potest
inchoare nouam vitam, vt ait Augustinus, nisi pœniteat eum veteris vitæ:]
quomodo

quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odij vetulatem non deposuit? Illud etiam quod ait Ambrosius, Et si fides desit, pœna satisfacit, &c. non de fide intelligitur, qua creditur in Deum, sed de conscientia delicti. Deest enim fides, cum conscientia peccati non subest. Nam cum delicta omnia nemo intelligat, est aliquando in homine peccatum, cuius non habet conscientiam. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cum ergo quis flagellatur pro peccato, cuius non est conscius, si patienter fert pœnam: & humiliter amplectitur, cogitans se fortè peccatum habere, quod non intelligit, & pro eo puniri à Deo, pœna illa satisfacit, & releuat grauatum. Ad hoc autem quod obiicitur de satisfactione illa, si satisfactio non fuit, iterum imponenda est. Si verò iterum imponenda non est, satisfactio fuit: & si satisfactio fuit, veniam impetrauit. Responderi potest, satisfactionem non ideò fuisse, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. [Est enim satisfactio pœnitentiæ, vt ait Augustinus, peccatorum causas excidere, nec suggestionibus earum aditum indulgere.] Item, [Sanè qui sceleratè viuunt, nec curant talem vitam, morèlque corrigere, & inter ipsa facinora sua, eleemosynas frequentare non cessant: frustra ideò sibi blandiuntur, quia Dominus ait, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat non intelligunt.] [Multa enim sunt genera eleemosynarum, quæ cum facimus, adiuuamur.] [Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, & huiusmodi: sed etiam qui dat veniam petenti, eleemosynam dat: & qui emendat verberè, in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemosynam dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, & non voluntati:] [Sed ea maior est, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minus enim magnum est erga eum esse beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multò grandius, vt tuum etiam inimicum diligas, & ei, qui tibi malum vult, & si potest, facit, semper bonum velis, faciàsque quod possis.] Quod ergo Dominus ait, Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: [Itane intellecturi sumus, vt non credentibus in Christum munda sint omnia, si eleemosynas istas dederint?] [Qui enim vult ordinatè eleemosynam dare, à se debet incipere, & eam primum sibi dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimèque dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo.] [Non ergo se fallant, qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum, vel pecuniæ, impunitatem se emere æstimant in peccatis permanentes: quæ ita diligunt, vt in eis optent versari. Qui verò diligit iniquitatem, odit animam suam, & qui odit animam suam, non est misericors ei, sed crudelis. Diligendo quippe eam secundum sæculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam, per quam fit munda, odiat eam secundum sæculum, & diligit eam secundum Deum.] [Hac eleemosyna, quam sibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Christus ait, Mundate quæ intus sunt. Immundis enim nihil est mundum: sed polluta sunt eorum mens, & conscientia, vt ait Apostolus. Immundi verò sunt omnes, quos non mundat fides, quæ creditur in Christum: de qua scriptum est: Mundans fide corda eorum. Sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus terræ, respuere Christus videretur, Hæc, inquit, oportuit facere, scilicet iudicium, & charitatem

Psal. 13.
1. Cor. 2. a

August. lib. de Eccles. dogm. c. 54.
August. in Ench. c. 75. in princ.

Luc. 11.

August. sup. c. 72. in fine.
Ibid. in inis. eiusdem.

Ibid. c. 73 in princ.

Ibid. c. 75

Ibid. c. 76

Eccles. 3. c. d

Ibid. c. 77.

Psal. 10.

August. sup. sparsim, cap. 76.

Matt. 24. c

Tit. 1. d

Ibid. c. 75.

76.

Act. 15. e

Matt. 23. e

Dei; & illa non omittere, id est, eleemosynas fructuum terrenorum.] Ex his datur intelligi, quòd in peccato mortali permanentes, etsi eleemosynas largas faciant, non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinatè agunt, dum à se non incipiunt. Nec propriè dicitur eleemosyna tale opus, dum sibiipsis crudeles existunt, non placentes Deo. Non ergo dicenda est illa peccati satisfactio, quam quis agit pro vno peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodest ieiunare, & orare, & alia bona agere, nisi mens reuocetur à peccato: & si aliquando conuersus tacitum peccatum, Sacerdoti fuerit confessus, de vtroque imponenda est ei satisfactio; quia de primo condignè non satisfecit.

De pœnit. dist. 3. Nihil prodest. Pium Papæ.

Secundùm quosdam satisfactio.

D Vibusdam tamen videtur fuisse satisfactio, sed infructuosa, dum in peccato altero persistit: percipietur tamen fructus eius, incipietque proficere, cum peccati alterius pœnituerit. Tunc enim vtrumque dimittitur peccatum, & satisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: sicut Baptismus illi, qui fictè accedit, tunc primitus valet, cum fictio à mente recedit per pœnitentiã. Et in huius opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Augustinus; [Pium est credere, & nostra fides expostulat, vt cum gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiam remuneret bona: & cum destruxerit quod suum non inuenit, diligit bonum, quod in peccante plantauit.] Item Hieronymus. [Si quando videris inter multa peccata quemquam facere aliqua iusta opera, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum, sed faciet ea metere, & in horrea congregare, quæ bona in terra seminauit.] Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit, & bonus est, alio verò tempore malus est, & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est, eum inter multa peccata iusta opera fecisse, quasi simul eodémque tempore peccata fecerit, & iusta opera; sed diuersis temporibus vtraque fecisse. Nisi enim bonus foret, quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona, in charitate scilicet facta, quæ sequentia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita, viuificantur & remunerantur. Vnde Apostolus, Iacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis. opera mortua nominans, priora bona significat, quæ per sequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando irrita fiunt, ita per pœnitentiã reuiuiscunt, & ad meritum æternitatis prodesse incipiunt. Similiter & illud bonum amat Deus quod plantauit in peccante, in illo scilicet, qui post illud bonum peccauit, non simul peccans, & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem. Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in peccato mortali persistit, vel ad tempus, vel vsque in finem, quæ dicuntur à Deo remunerari, & non dari obliuioni, non quia proficiant ad vitam æternam obtinendam, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiendum: sicut de fide & cæteris, quæ sine charitate habentur, Augustinus ait, [Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus, & vinculum pacis, quo Ecclesia connectitur, in aliquo schismate

Lib. de vera, & falsa pœnit. c. 14. in fin. tom. 4. Commen. ad illud Aggæi 1. Seminastis multum, &c. tom. 6. & de pœnit. dist. 3. Si quando.

In epist. ad Hebr. c. 6. a

De operibus bonis. De pœnitentiis, dist. 3.

schitmate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, famem, persecutionem, vel flammam, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ: nullo modo ista culpanda sunt, imò & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuisse, ut Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo: sed æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quàm si Christum negando nihil horum pateretur: ut illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (nihil prodesse intelligatur ad regnum obtinendum) nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum.] Item, [Hæc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera * pœnitentia: quoniam in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia.]

Quid ei-
go, para.
Potest etiã.
Lib. de pa-
nitentia mi-
co, cap. 26.
tom. 4.
Et de pœn-
dist. 3. Po-
telt etiam,
vel si quis
autem.
1. Cor. 13. b
Aug. ibid.
c. 23.
1. Cor. 13. c
* Alias, pa-
nitentia.

Perstringit dictorum summam, ut alia addat.

EX his ostenditur bona, quæ sine charitate fiunt prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa etiam quæ in charitate quis facit, si postea prolapsus fuerit, nec exsurxerit, non esse in memoria Dei Ezechiel dicit, Si auerterit se iustus à iustitia, & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ, quas fecit. In cuius loci expositione Gregorius ait, [Hoc nobis maximè considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus, quoniam in perpetracione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum.] Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam, alioquin præmissæ auctoritati Augustini obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta, & bona in charitate facta: quæ concomitatur mortalis culpa, quam non delet sequens pœnitentia, ad sensum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

E
Ezech. 33. c
Hom. 11. su-
per Ezech.
lib. 1.
Et de pœ-
nit. dist. 3.
Illa senten-
tia.

Auctoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito.

Satis arbitror illis esse responsum, qui asserunt de vno crimine pœnitentiam agi, & veniam præstari alio in delectatione retento, vel per confessionem non exposito, qui non modò præmissis auctoritatibus confutantur, sed etiam subditis. Ait enim Augustinus, [Sunt plures, quos pœnitentem peccasse, sed non omnino, referuantes sibi quædam in quibus delectentur, non animaduertentes Dominum simul mutum & surdum à dæmonio liberasse, per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte referuari, habenti septem dæmonia manente vno proficere potuerat sex expulsis: expulit autem septem, ut omnia crimina simul eiicienda doceret. Legionem verò dæmonum ab alio eiiciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatum possideret: ostendens, quòd etsi peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem sanauit Dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in Sabbato: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione liberauit: indicans pœnitentem

F
Lib. de ve-
ra, & falsa
pœn. cap. 9.
tom. 4.
Marc. 7. 9
Luca 8. f
Marc. 5. b

Ioan. 7. d

oportere simul dolere de omni crimine. Scio enim dominum mimum cum omni criminoso. Quomodo ergo qui crimen seruat, de alio recipiet veniam? sine amore Dei consequeretur veniam, sine quo nemo unquam inuenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iam enim sine vera pœnitentia inueniret gratiam. Pœnitentia enim vera ad Baptismi puritatem contentem conatur ducere. Rectè enim pœnitens quicquid fordis post purificationem Baptismi contraxit, oportet ut abluat, saltem lacrymis mentis: sed satis durus est, cuius mentis dolorem oculi non declarant. Sed sciat se culpabiliter durum, qui deslet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit in lacrymis.] Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat.] Idem, [Pœnitentes, si verè estis pœnitentes, & non estis irridentes, mutate vitam, reconciliamini Deo. Pœnitentiam agis, genua figis, & rides: subfannas Dei patientiam. Si pœnitentiam agis, pœnitet te: si non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ malè fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè non es pœnitens.] Item, Innocentius II. Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de vno solo pœnitentia agitur: vel cum sic agitur de vno, ut non discedatur ab alio.

Ibid. c. 10.

August. lib.

50. hom. 10.

hom. 41. &

de pœn. d. 3.

Pœnitentes.

De pœnit.

dist. 5. cap.

Fratres 110-

stros.

Repetit de vera pœnitentia, ut addat quædam.

GEX præmissis perspicua fit notitia veræ pœnitentiæ, vel satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet, quod illa sola facit, quæ scelus corrigit. Illa verò scelus corrigit, quæ odium commissi criminis, & committendi cum desiderio satisfaciendi affert. Iudas enim pœnituisse legitur, sine assentione veniæ, quia tali pœnitentia non corripuit crimen. Vnde Hieronymus, [Nihil Iudæ profuit sera pœnitentia, per quam scelus corrigere non potuit: si quando frater peccat in fratrem, ut emendare valeat quod peccauit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia, hoc est quod de eo infelicitissimo dicitur, Et oratio eius fiat in peccatum, ut non solum emendare nequiverit proditoris nefas, sed proprii homicidij scelus addiderit.] Cæue qualiter intelligas illud. Ut emendare valeat quod peccauit, &c. Non enim emendatio hic intelligenda est, rei demptæ recompensatio, sed delicti exprobratio, & abominatio, cum satisfactionis desiderio. Demit enim iniuste quis alicui, quod restituere non valet, ut oculum, vel vitam, & huiusmodi: & tamen si pœnituerit peccati, cum amore condignæ satisfactionis, veniam habet. Nec ideò quisquam putet, qui rem alienam iniuste abstulerit, quam reddere potest, de illo peccato pœnitere, ac veniam consequi, nisi restituat ablatum. [Quamdiu enim res, propter quam peccatum est, non redditur, si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.]

Mat. 27. a

Circa illud

Mat. 27.

Quid ad

nos, tom. 9.

& de pœn.

dist. 3. Ni-

hil Iudæ.

Psal. 108.

August. in

epist. 2. ad

Macedo-

nium, qua

est 54. post

medium.

Et 14. q. 1.

cap. Si res.

Quinque

questiones

resoluntur

de satisfac-

tione late

sumpta.

QVÆSTIO I.

Vtrum cuilibet peccato actuali mortali correspondeat satisfactio propria?

Alens. 4. part. quæst. 84. per totum. D. Bonau. hic art. 1. quæst. 1. & 3. D. Thom. quæst. 1. & in suppt. quæst. 5. art. 2. Richard. art. 1. quæst. 2. & 5. Vega lib. 14. in Trid. cap. 36. Caltr. de her. verb. Pœnitentia hæs. 1. Bellarm. lib. 4. de pœn. Suar. tom. 4. disp. 28. per totum. Vide Coccium 2. tom. lib. 7. art. 4. & Scot. in Theorem. §. non potest probari nullum.

IRCA istam * distinctionem quæro, Vtrum cuilibet peccato actuali mortali correspondeat satisfactio propria? Videtur quod non, quia tunc posset satisfieri de vno, non satisfaciendo de alio: ista enim propria vni posset solui sine propria alteri; sed consequens est falsum, quia satisfaciens de vno, reconciliaretur ad amicitiam pristinam, & non satisfaciens de alio, remaneret inimicus: simul ergo esset amicus, & inimicus, quod est impossibile.

1
Argum. 1.

Item, tunc posset satisfactio fieri de vno, remanente alio peccato: quia illud, quod est proprium isti posset solui, licet remaneret voluntas alterius peccati.

Argum. 2.

Item, si cuilibet propria; ergo vni debetur oratio tantum, alteri ieiunium, alteri eleemosyna; consequens est falsum, quia tunc non posset pro quocunque peccato indifferenter imponi quodlibet istorum: & tunc in aliquo casu nulla posset imponi satisfactio pro peccato, quia possibile est pauperem peccare illo peccato, cui correspondeat eleemosyna, & non posset facere eam: consimiliter tunc nunquam imponebantur omnia talia simul pro vno peccato.

Argum. 3.

Item, secundum Magistrum *distinct. 20.* & sumitur ab Augustino, quandoque tanta est contritio, quod totam pœnam delet: ergo contritio potest esse communis satisfactio sufficiens pro quocunque. Requiritur etiam pro quocunque, quia sine illa non deletur aliquod peccatum.

2
Argum. 4.

Contra, satisfactio pro culpa est solutio pœnæ, quia satisfactio est redditio eius, quod est reddendum secundum iustitiam: sed secundum iustitiam pœna ordinatur culpam: sed determinatæ culpæ correspondet propria pœna, sicut deordinationis ordinatiua: ergo, &c.

Ratio opp.

Item, Apocal. 18. dicitur de illa Babylone: *Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum. Et, iuxta mensuram delicti erit, & plagarum modus.*

Deut. 25.

C O M M E N T A R I V S.

Ordo & diuisio.

IN hac distinctione agit Magister de satisfactione, vt comprehendit etiam internam. Eam quatuor quæstionibus absoluit Doctor: nam est satisfactio quæ fieri debet in ordine ad Deum; alia quæ in ordine ad proximum. In prima quæstione agit de satisfactione in ordine ad Deum, in sequentibus de satisfactione in ordine ad proximum, quantum ad bona externæ vitæ, & famæ.

Satisfactio duplex.

a Circa istam distinctionem quæro, &c. Hanc

quæstionem partitur in quatuor articulos principales: quorum primus est de satisfactione, vt consideratur in proportionem æqualitatis ad peccatum; & sic sumitur latè peccatum, vt continet iniuriam. Secundus est de satisfactione strictè sumpta, prout est operatio exterior laboriosa. In tertio articulo de eius diuisione, & quomodo correspondet peccatis. In quarto tandem resoluit satisfactionem in peccato factam pro alio, quod remissum est, valere.

Partitio quæstionis in quatuor articulos.

S C H O L I V M.

Prænotando quinque examinanda de satisfactione latè & generaliter sumpta, definit eam, & partes definitionis exactissimè explicat.

RESPONDÈD, b satisfactio vno modo accipitur generaliter: alio modo strictè, & propriè. De prima sunt quinque videnda. Primò, quæ ratio nominis. Secundò, an sit homini possibilis satisfactio isto modo pro culpa. Tertio, in quibus consistit. & ex hoc quarto ad quæstionem, an cuilibet peccato propria correspondeat pœna. Quintò, iuxta difficultatem tactam in tribus primis argumentis, an vna possit ab alia separari.

3

De primo sciendum, quod satisfactionis generaliter sumptæ hæc est ratio. *Satisfactio est redditio voluntaria æquivalentis aliàs indebiti.* Primum, scilicet redditio patet. quia non est absoluta datio: nam hoc, quod est *satis*, dicitur commutationem ad aliquid præcedens correspondentem. Quod dicitur *voluntaria*, patet, quia si esset inuoluntaria, non esset satisfactio, sed satisfactio, & hoc modo ille, à quo exigitur in inferno pœna debita, culpæ commissæ satis patitur, & non satisfacit. Quod etiam sit *æquivalentis*, patet, quia hoc importat illa particula *satis*. Hoc etiam requirit iustitia reddens satisfactionem pro illo, cui correspondet. Quartum, scilicet *aliàs indebiti*, patet, quia si esset aliàs debitum, non satisfaceret pro illo: nam non esset correspondens isti secundum iustitiam, sed alij.

Et ista ratio satisfactionis communis est ad contractus, & obligationes quascunque: hoc enim modo recipiens beneficium potest beneficianti benè facere; & hoc modo dilectus diligenti recompensando dilectionem æqualem: & ita tam in actibus liberalibus voluntatis, quàm in actibus quodammodo necessariis, scilicet contractibus, ubi est quædam obligatio, quasi necessitans ad reddendum, potest inueniri ista ratio consimilium, cum culpa faciat delinquentem debitorem ei, in quem peccat, potest ibi ista ratio satisfactionis inueniri, ut scilicet reddat sibi æquivalens, & aliàs indebitum, quantum sibi abstulit per peccatum.

Culpa facit peccatorem debitorem eius, contra quem peccatur.

C O M M E N T A R I V S.

2. *Articul. 1. Partitio articuli.*

Definitio satisfactionis latè sumpta. Explicatur.

Redditio quid dicat.

Duplex respectus fundatus in satisfactione.

Proposio Geometrica, & Arithmetica.

3. *Voluntaria & quare.*

Respondeo *satisfactio*, &c. Supposita partitione satisfactionis in eam, quæ latè, & aliàs, quæ strictè sumitur. Circa satisfactionem primò sumptam quæritur primò *quid nominis*. Secundò, an sit possibilis. Tertio, in quo consistit. Quarto an cuilibet peccato sua propria correspondeat. Quintò denique, an vna satisfactio ab alia separari possit. Deinde definit satisfactionem iuxta illud, quod primo loco proponit de satisfactione. Quantum ad *quid nominis*: satisfactio latè sumpta est *redditio voluntaria æquivalentis aliàs indebiti*, &c. Dicitur *redditio*, id est, reciproca datio, quia non est merè liberalis, & absoluta, non supponens debitum, sed est datio quædam onerosa ex parte satisfaciens, supponens ius alterius acquisitum ex aliquo præiudicio, quod datum est, vel ablatum, & cui satisfactio correspondet secundum medium iustitiæ latè sumptæ, quo ponatur æqualitas inter dantem, & reddentem secundum mensuram operis, quod importatur per particulam *satis*, quæ talem commensurationem, & æqualitatem rei exigit: dicit ergo satisfactio præter respectum, quem dicit ad personam creditoris, latè sumpti, etiam respectum ad rem ipsam ex qua redduntur debitum satisfaciendi: & hoc secundum illam commensurationem, quæ ex natura operis, vel legis attenditur, id est, secundum proportionem Geometricam, vel certè Arithmeticam. Geometricam quidem, si est æqualitas rei ad rem: Arithmeticam verò, seruando proportionem lege præscriptam, ut licet satisfactio data sit inferioris ordinis: ea tamen tanta, & talis exhibeatur, quanta, & qualis exhiberi lege præscribitur, & conuentione, siue talis explicita interueniat, siue implicitè per ipsam legem importetur, quæ medium statuit inter personas.

Dicitur præterea *voluntaria*, quia si sit inuoluntaria, non erit satisfactio: sed satisfactio, qualis est pœna damnatorum. Quod ita intelligendum est. 1. quia aliud est acceptio æquivalentis pro debito, aliud verò redditio, quia illa potest fieri inuito, & licet seruetur medium iustitiæ, quantum ad commensurationem debitam rei,

& retributionem iuris creditori, non tamen seruetur à debitore, qui inuito est, & consequenter inuito quoad affectum, & effectum, quantum est ex parte sui, & patitur, non agit: patitur quidem, quia non concurrat ad ordinem iustitiæ seruandum, sed compellitur per potestatem superiorem, cui inuito, & repugnantè subiicitur, quantum ad effectum iustitiæ seruandæ, & licet id sufficiat ad tollendam inæqualitatem inter partes; deficientem tamen concursu debitoris dicitur patiens, & opus extortum passio eius, non actio. Dicitur autem *satisfactio*, quia per illam eius passionem ponitur æqualitas rei, licet non per ipsum: è contra satisfactio fit per concursum voluntarium debitoris ad seruandum medium iustitiæ, reddendo debitum spontaneè tantum, quantum potest, & debet.

Dicitur *æquivalentis* iuxta commensurationem iam dictam: quam importat particula *satis*: nam si deficiat talis commensuratio, non tollitur inæqualitas, neque extinguitur ius creditoris in toto, nisi ipse edat per condonationem liberalem debiti, non verò per iustam mensuram rei.

Dicitur *aliàs indebiti*: quia si aliàs esset debitum alio titulo, non satisfaceret vtrique debito. Non intelligitur hic *indebitum*, vt excludit omnè ius diuersum iuxta varios titulos in genere; aliàs non posset esse satisfactio etiam latè sumpta respectuè ad peccatum, tribuendo Deo aliquid aliàs indebitum, quod est contra Doctorem, & scopum huius definitionis, sub qua comprehenditur etiam satisfactio pro peccato, ad quam declarandam definit, & explicat rationem genericam satisfactionis: intelligitur ergo *aliàs indebitum* aliter spectare ad iustitiam rigorosè sumptam, quæ diuiditur in distributiuam, & commutatiuam: de qua Philosophus 5. *Ethic.* Hæc enim requirit, vt satisfactio non sit ex aliàs debitis quocunque titulo; neque fiat ex bonis creditoris; sed ex bonis propriis, in quibus non communicat. Quam conditionem exigit Anselmus lib. 2. *Cur Deus Homo cap. 19.* & Guilielmus Parisiensis cap. 7. Richardus in 3. *diff. 20.* Capiteolus in hac *diff. qu. 1. art. 2. Ad primum*; & videtur supponere Apostolum per illud: *Quid habes,*

4. *Dicitur æquivalentis.*

5. *Dicitur aliàs indebiti.*

Quid intelligitur per aliàs indebitum.

Requisitum ad satisfactionem rigorosam.

habes, quod non accepisti? Ex qua potissimum ratione in nostra schola negatur iustitia rigorose sumpta in Deo, vel ad Deum infra dist. 46. aut interuenire potuisse in satisfactione, aut meritis Christi, & iustorum, sed illam solam, quæ fundatur in fidelitate, & promissione Dei sub exhibitione operis boni: hic ergo intelligitur particula illa alias indebitum non absolute, sed illo speciali titulo, per quem fundatur ius, aut debitum satisfaciendi, & sic verum est obligationem satisfaciendi Deo pro peccato esse ex aliis indebitis, scilicet hoc titulo fundato secundum iustitiam vindictiuam peccati, quæ non inducit debitum satisfaciendi, nisi ex suppositione peccati, neque inducere posset: quia per peccatum solum ponitur inæqualitas, quam vindictiuam ordinat: & licet aliis hæc satisfactio fiat ex bonis, & gratia Dei, quæ aliis non fieret: tamen ex speciali eius acceptatione, & lege, habet vim satisfactionis, & aliis indebitæ, hoc speciali titulo, quod sufficit ad seruandum medium iustitiæ secundum satisfactionem lætæ sumptam, quæ magis fundatur in ordine ad Deum ex ipsius liberalitate, & acceptatione, quam in redditione alicuius, quod aliis non deberetur Deo vocanti, & adiuuanti.

Non est iustitia sibi sumppta ad Deum.

Intelligitur aliis indebitum ex titulo speciali iustitiæ vindictiue.

Satisfactio nostra fundatur in liberalitate Dei, & acceptatione.

- 6 Ad satisfactionem ergo lætæ sumptam sufficit vt seruetur medium iustitiæ aliquo modo, & secundum proportionem sit ad alteram ex debito peculiari, quod debitum non subsisteret, nisi ex

peccato, quod ponit inæqualitatem, & sufficit vt opus satisfactorium sit aliquo modo ipsius satisfaciens per potestatem liberi arbitrii, quamuis alioquin sit sub dominio Dei, atque ex bonis eius. Hinc concludit Doctor, quod hæc ratio satisfactionis lætæ sumptæ possit inueniri, non solum in contractibus, & obligationibus, sed in actibus liberalibus voluntatis, vt redamando amantem, quantum ipse amat, benefaciendo pro beneficio recepto, ac tandem etiam inuenitur respectiue ad Deum pro peccato. *Consimiliter, inquit, cum culpa faciat delinquentem debitorem ei, in quem peccat, potest sibi reuera ratio satisfactionis inueniri, vt scilicet reddat sibi æquiualens, & aliis indebitum, quantum sibi abstulit per peccatum, &c.* Vnde colligitur non rectè quosdam nostræ Scholæ Doctores explicare præmissam definitionem de sola satisfactione rigorosa: nam licet ad eam magis per se spectare possit, sumendo vltimam particulam, vt excludit omne ius creditoris diuersum, & in communicatione, aut dominio bonorum debitoris, aut alio titulo fundatum: seruata tamen proportionem quadam, satisfactionem in genere potest accomodare comprehendere, explicando illam particulam, vt iam explicauimus. Vnde Doctor infra §. *Quantum ad istum articulum, &c.* per *alias indebitum* respectiue ad Deum creditorem intelligit opus supererogationis, quod non est ex debito præcepti.

S C H O L I V M.

Sententia Anselmi, non posse hominem satisfacere pro peccato, sine dependentia ad passionem Christi. Hanc intellectam de potentia absoluta, (vt videtur sensisse Anselmus, quia Incarnationem putat simpliciter necessariam ad redemptionem) clarè, & solidè refutat Doctor.

DE secundo ° dicitur, quod non est possibile homini satisfacere de peccato Deo, quem offendit. Primò, quia per peccatum aufertur honor Deo debitus: nihil autem æquiualens honori eius potest à nobis sibi reddi. Secundò, quia peccatum mortale est infinitum malum: tantum enim malum est, quantus ille, in quem peccatur: nihil autem à nobis potest sibi reddi, nisi bonum finitum: ergo non æquiualens: ergo, &c.

Item, ex alio medio, scilicet *alias indebito*, arguitur sic: quia quicquid possumus Deo impendere obsequij, & honoris, totum debitum est ratione creationis, gubernationis, & redemptionis: ergo nihil possumus sibi impendere, quod sit indebitum sibi, etiam ab innocente, & per consequens aliis debitum, quam pro peccato.

Quid ergo? Dicitur quod in virtute passionis Christi potest peccator satisfacere: quia illa passio intantum acceptatur à Deo trino, vt virtute eius acceptetur satisfactio illa, quæ secundum se accepta non posset esse satisfactio.

Sed, ⁴ si illa opinio intelligat de potentia absoluta diuina, quod non possit actum aliquem acceptare pœnitentis, tanquam satisfactionem istam pro peccato, nisi in quantum coniungitur merito passionis Christi, improbatum primò, quia possibile fuit Filium Dei non fuisse incarnatum, nec per consequens, passum: & cum hoc possibile fuisset, Deum produxisse prædestinatum ad Beatitudinem, & iustè, non tamen excludendo misericordiam: ergo possibile fuisset tunc pœnitentem sibi satisfecisse, quia non potest iustè peccatorem sine satisfactione beatificare.

Confirmatur istud per Augustinum 13. Trin. cap. 10. *Fuit quidem & alius modus nostra redemptionis possibilis, scilicet quàm per incarnationem, & passionem: sed nullus nostra miseria sanande conuenientior*, ergo lapsus videtur posse sanari alia via, quàm per incarnationem, & passionem Christi.

Item, passio Christi non delet culpam nostram, nisi vt causa meritoria, & per consequens

4
Anselm. li. Cur Deus homo c. 20 An possit homo pro culpa satisfacere. Nihil habemus, quod non sit debitum Deo, aliquo modo.

August.

5

Passio Christi, merito-

*ut delet cul-
pas.*

sequens ut causa secunda, quæ non est de essentia rei, inò reducitur ad genus causæ efficientis: sed quicquid potest Deus per causam secundam efficientem, potest immediatè: ergo sine illa posset iustè, & ordinatè remittere culpam.

6

Si dicatur ad ista duo, quòd Deus posset sine Christo mediatore delcuisse culpam viatoris, & ita produxisse eum ad Beatitudinem iuxta primum argumentum, & immediatè iustificasse iuxta secundum argumentum: tamen non per viam satisfactionis, quia non fuisset aliquid æquivalens redditum tunc: nunc autem est totum æquivalens per passionem Christi, cum ista tamen tali quali satisfactione istius. Contrà, satisfactio est redditio æquivalentis pro æquivalente: sed quantum malum fuit peccatum auertens à Deo, tantum bonum est conuersio ad Deum ex charitate: quantum etiam bonum natum fuit inesse actui meo, tantum bonum & non plus abstulit peccatum incum, & tantum bonum potest inesse actui meo: sic ergo per illum omnino æquivalens redditur.

*Satisfactio-
nè hominis,
posse esse æ-
qualem pec-
cato, secluso
Christo, de
potètia Dei
absoluta.*

Si dicas, actus meus non fit æquivalens in bono illi malo in displicentia, nisi actus iste eliciatur ex gratia: sed prima gratia non daretur peccatori, nisi ex passione Christi. Contra hoc, quia de potentia absoluta bene posset dari prima gratia sine merito passionis Christi. Quod probatur, quia summa gratia data creaturæ, data est animæ Christi, & sine omni merito, nullo enim modo passio eius nec exhibita, nec præuisa erat meritum respectu gratiæ sibi conferendæ: inò priùs præuidebatur gratiam habiturus, quàm eius passio acceptanda.

*Christus nõ
meruit suã
gratiam*

*Passio Chri-
sti non est
simpliciter
infinita.*

Item, passio Christi fuit bonum finitum, etiam accepta secundum totam rationem meriti in ea: quia non erat bonum increatum, nec per consequens acceptatur à Deo infinite ex parte obiecti: quia non fuit Deus beatus volendo illam passionem, sicut amando suam essentiam: si ergo infinitas in peccato prohiberet satisfactionem possibilem, etiam prohiberet eam posita passione Christi.

COMMENTARIUS.

7

*An sit possibi-
bilis peccato-
ri pro sua cul-
pa mortali.
Sententia
Anselmi.*

DE secundo dicitur, &c. Secundum, hoc est: an satisfactio sit possibilis pro culpa mortali ipsi homini? Proponit sententiam Anselmi lib. primo & secundo, Cur Deus homo: qui videtur sensisse non potuisse inueniri aliud medium redimendi hominem lapsum, præter Incarnationem. Videatur lib. 1. cap. 16. 17. & 20. lib. autem 1. cap. 12. & lib. 2. cap. 4. indecens fuisse aliud quodcumque medium ad hunc finem. Ex hoc autem deducitur nullam posse esse satisfactionem hominis pro suo peccato: quod ad præsentem disputationem spectat. Quod confirmat Doctor primò, quia per peccatum aufertur honor Deo debitus: cui nihil æquivalens à nobis reddi potest. Secundò, quia peccatum mortale est infinitum malum: & nihil reddi à nobis potest pro peccato nisi finitum. Tertio, quia satisfactio, seu opus quodcumque nostrum non est ex aliis indebitis; quia Deo debetur titulo creationis, gubernationis, & redemptionis: ergo ne quidem ab innocente potest sibi reddi aliquid indebitum. Hinc concluditur, quòd in virtute passionis Christi acceptatur nostra satisfactio aliàs de se inficiens.

8

*Impugnatio
prioris sen-
tentia.*

*Potuisse redi-
mi hominem
sine Incarna-
tione Christi.*

Sed si illa opinio intelligat, &c. Hanc sententiam optimè impugnat Doctor. Primò, quia de potentia absoluta potuit Deus aliter, quàm per Christum reconciliare hominem per viam iustitiæ, cooperante tamen misericordia. Quod confirmat ex Augustino: *Fuit quidem & alius modus redemptionis nostræ possibilis, &c.* Quæ verba denotant liberari potuisse hominem per viam iustitiæ, & redemptionis: quia si Adam peccando per viam iustitiæ condemnauit posteros, ita ut voluntas nostra, ut fuit in Adamo, sufficiebat, ut titulo iustitiæ omnes in mortem condemnentur, quantò magis ipsa voluntas creaturæ in

se subsistens est capax, ut secundum potentiam absolutam Dei reddatur efficax ad satisfactionem eo modo, quo possit esse ad Deum.

Secundò probat, quia Christus tantum ut causa meritoria deleuit culpam: ergo Deus posset etiam sine illa tollere culpam, quia causa meritoria neque est essentialis, & sine qua nequit poni effectus, cum sit tantum causa moralis: Deus enim siue liberaliter, siue ex pacto alicuius obsequij posset infundere gratiam, & remittere peccatum, quæ tantum ex ordinatione Dei posita est in passione, & meritis Christi, non ex necessitate ineuitabilitatis. Hinc plures Theologi docent hanc satisfactionem fieri potuisse per puram creaturam quantum ad æqualitatem, si constitueret caput generis humani cum gratia proportionata: inò & Adam, si perseverasset transfudisset iustitiam originalem in posteros, sicut transfudit peccatum: sed hoc remitto in materiam de Incarnatione. Videantur Theologi in 3. dist. 20. & tertia p. quæst. 1.

*Causa meri-
toria non est
essentialiter
necessaria.*

*Probat ne-
gatiua.*

Si dicas ad ista duo, &c. Adducit respon- sionem contra argumenta præmissa: nempe potuisse Deum iustificasse hominem sine Christo mediatore, non tamen per viam satisfactionis. Contrà vrget, quòd per actum perfectæ charitatis posset reddi tantum bonum, quantum malum fuit peccatum: ergo æquivalens satisfactio. Dices actum non fieri dignam satisfactionem, nisi eliciatur à gratia, quæ non daretur peccatori, nisi dependenter à passione Christi. Contrà, quia posset dari prima gratia independentè à Christo, & eius passione de potentia absoluta: sicut eadem data fuit ipsi Christo liberaliter, & non ex meritis propriis, aut alterius: ut communiter Theologi docent 3. part. quæst. 1. artic. 11. cum Augustino de dono perseverantiæ cap. 1. & vlt. de

9

Responsio.

Impugnatur.

*Posse dari
gratiam de
potentia ab-
soluta sine
ordine ad me-
ritum Christi.*

August.

de

de correpti. & Gratia. cap. 11. lib. 2. de Peccatorum meritis, & remissione. cap. 17. & lib. 13. de Trinitate cap. 17. serm. 9. in Evangelium Matth. serm. 8. de verbis Apostoli in Enchiridio cap. 38. & 40. Contrarium imponit D. Thomas Potino. Enumeratur etiam inter atroces Origenis lib. 2. Periarcho: Cassianus eundem errorem imponit Pelagio lib. 2. & 6. de Incarnatione, asserens eum docuisse primò Christum fuisse purum hominem, & meruisse liberi arbitrij Deificationem:

quod fuit mox causa erroris Nestorio, ad quod fortè lulisse videtur Prosper in Epitaphio *triusque hæresis.*

Vltimò tandem arguit Doctor, occurrendo solutioni, seu fundamento sententiæ oppositæ (qua ex infinitate offensæ negat possibilitatem satisfactionis in homine, etiam de potentia absoluta;) Passio Christi infinita non fuit, sed finita: ergo sic non satisfaceret ad æqualitatem, quod nemo admittit.

S C H O L I V M.

De potentia absoluta hominem posse satisfacere pro peccato, independentem à Passione Christi, pro opera supererogationis, non tamen de potentia ordinata, & reddit utriusque rationem solidam.

Quantùm^f ad istum ergo articulum, potest dici, quòd Deus de potentia absoluta posset dedisse peccatori post attritionem, tanquam post dispositionem congruam, & meritum de congruo, gratiam, per quam motus eius fieret contritio, & sic per satisfactionem deleuisse peccatum: quia per actum illum reddentem Deo æquivalens illi bono quod abstulit peccatum.

Posset etiam ille actus esse aliàs indebitus: quia licet Deus posset velle nos obligare sibi, ut quicquid sumus, & possumus teneamur Deo: tamen ex maxima misericordia sua considerans nostram fragilitatem, & difficultatem ad bonum, noluit nos regulariter obligare, nisi ad Decalogum: & ita potuisset tunc ordinasse obligare hominem ad Decalogum, scilicet Christo non incarnato. Posset ergo tunc homo aliqua opera supererogationis exercere, quæ aliàs sibi essent indebita: & tunc saluaretur tota ratio satisfactionis.

De⁸ potentia tamen ordinata Deus non disposuit alicui peccatori dare primam gratiam nisi in virtute meriti illius, qui erat sine peccato, scilicet Christi: quia sicut tactum est suprà, non disposuit sibi reconciliare inimicum, nisi per obsequium magis gratum, quàm offensa eius erat sibi displicens: & tale obsequium eius est passio Christi, vel meritum eius, & sicut non disposuit dare gratiam peccatori sine passione, sine qua gratia nulla potest esse satisfactio omnino, quia nec æquivalens modo, nec simpliciter, nec in diuina acceptione: ^h idèò multò magis de potentia ordinata non est possibile satisfieri Deo de peccato, nisi in virtute passionis Christi.

C O M M E N T A R I V S.

10
Conclusio affirmativa.

Quantum ad istum ergo articulum, &c. In hoc articulo proponit duas conclusiones; quarum prima est. *De potentia Dei absoluta potuisse Deum dedisse post attritionem, seu contritionem perfectam peccatori gratiam, per quam motus eius fieret contritio, & sic per satisfactionem deleuisse peccatum, &c.* Quia ille actus esset æquivalens, & in re, & in acceptione diuina, & esset aliàs indebitum lato modo; idest, supererogationis, & non præcepti: quod sufficit ad satisfactionem latè sumptam.

Sententia contraria & eius fundamentum.

Requiris æqualitatem persone inter satisfaciens & offensum.

Hæc conclusio Doctoris patet ex principiis positis in §. precedenti: impugnatur tamen acriter à multis Doctoribus, potissimum à modernis. Tota controuersia versatur circa excessum peccati mortalis in ratione malitiæ, quæ offensam Dei includit, supra omnem satisfactionem exhibitam à pura creatura, etiam iusta, quia dignitas personæ requiritur in satisfactione talis, vt persona satisfaciens sit æqualis personæ offensæ: cum Deus ergo sit infinitus, & offensa attendatur penes dignitatem personæ offensæ, creatura verò finita, nequit satisfactio esse æqualis. Accedit & aliud fundamentum propter indignitatem, & statum peccatoris, quo redditur

inhabilis ad satisfaciendum Deo, cum sit distans per peccatum, & inimicus. Prima ratio, quam impugnat potissimum Doctor in præmissis, tribuitur Alensi in 3. part. quæst. 11. memb. 6. art. 2. ad primum. & D. Bonauenturæ in 3. dist. 20. q. 3. & 4. Sed hi non concedunt infinitatem simpliciter in peccato; sed obiectiuam tantum, licet asserant eam excedere satisfactionem quamcunque prouenientem à creatura pura. Eodè modo D. Thomas 3. part. quæst. 1. art. 2. ad 2. & Caiet. Suarez, sect. 7. Paludanus in 3. dist. 20. qu. 2. Sotus in 4. dist. 19. Hi tamen omnes asserunt grauitatem illam secundum quid infinitam excedere omnem satisfactionem possibilem à pura creatura. Medina autem 3. part. quæst. 1. art. 2. docet peccatum esse infinitæ malitiæ simpliciter, quem sequuntur aliqui moderni apud Suarez loco citato.

Doctor autem dist. 20. in 3. asserit per actum charitatis perfectæ poni æqualitatem peccato: quem sequitur Valquez 3. part. dist. 2. cap. 3. reiciens illam infinitatem, siue secundum quid, siue simpliciter à peccato.

Infinitatem simpliciter reiciunt communiter authores præfati, & discipuli Sancti Thomæ.

Opera supererogationis nõ snt Deo debita in rigore, seu de iustitia.

Nulla datur nobis gratia sine passione Christi concurrente.

Sententia Alensi, & D. Bonauent.

Sententia aliorum de grauitate offe, & improprietate satisfactionis vt esse possit à pura creatura. Sententia Medina.

Consequētia
doctrina.

Sed non videntur consequenter loqui, quia si offensa crevit ex dignitate personæ offensæ, ita ut ex infinita dignitate Dei offensa per peccatum colligant ipsum esse simpliciter incompen- sabile per satisfactionem puræ creaturæ, & requiri, ut persona satisfaciens peccato sit infinita, ut seruetur perfecta æqualitas crescente valore satisfactionis in infinitum, sicut crevit offensa in peccato; sequitur utrinque tam peccatum, quam satisfactionem esse infinitam simpliciter. Probatur sequela, quia quæcunque causa per se requisita ad effectum propter excessum ejus agit, ut excedit totum genus causæ inferioris, cui im- proportionatus est ille effectus propter excessum eius, & defectum virtutis in causa inferiori. Exemplum sit, calor ut sex, ad producendum calorem intantum ut sex requiritur, in quem nequit calor ut tria, aut ut quatuor: ac proinde agit ut calor excedens, nempe ut sex, non autem ut quinque, vel ut æquales calori ut quin- que (quia sic agens non attingeret excessum in effectu tantum, quantum debet) non autem pro- pter speciem, quia multi effectus sunt, qui ex specie sua non possunt produci à causa creata, quia in eius virtute non includuntur, ut patet in anima rationali, Angelo, & similibus; quæ pro- duci solum possunt à causa prima, ex ratione pec- culari suæ speciei; quia nempe sunt incorrupti- biles, & independentes à materia, à qua depen- det tam actio, quam effectus causæ creatæ, & idè est corruptibiles.

12
Cui excessus
in causa re-
quiritur ad
excessum in
effectu.

Loquor ergo de excessu formali, & secundum intentionem, ut patet in exemplo allato, & etiam in proposito de satisfactione, quia potest crea- tura satisfacere, iuxta illos, secundum æqualita- tem: & si per impossibile non esset Deus, & homo peccaret mortaliter, non haberet illam gravitatem in finitum peccatum eius, licet pec- catum esset eiusdem speciei, & graue in malitia. Ad propositum, secundum aduersarios, propter excessum offensæ, & satisfactionis exiguntur personæ infinitæ: ergo ut sub hac ratione, cau- santes excessum proportionatum, qui excedit virtutem totius causæ creatæ, & qui sit conse- quenter infinitus: quia excessus in causa est pro- pter excessum in effectu: & secundum ipsos persona creata potest simpliciter satisfacere Deo, licet non quoad æqualitatem propter ex- cessum offensæ, cui ut reddatur æqualis satisfa- ctio, exigitur ut à persona infinita procedat, & ipsa fiat infinita: quidquid ergo sit de sequela opinandi, nec hæc quæstio semper recurrit de in- finitate peccati, ut probemus seruari æqualita- tem in proposita satisfactione puræ creaturæ, sit

13
Conclusio.

Peccatū posse
aquari satis-
factioni puræ
creaturæ.

Prima conclusio. Peccatum mortale in grauita- te non excedit satisfactionem finitam, quæ exhi- beri potest à pura creatura. Est Doctoris in 3. dist. 20. & in hac littera tam in conclusione, quam etiam in secundo argumento. Probatur primò ratione Doctoris: quia in peccato mor- tali non est maior malitia quam sit bonitas, qua priuat: sed hæc finita est secundum aduersarios, & ut in actibus puræ creaturæ inueniri potest: ergo & satisfactio condigna peccato.

Responsio Sua-
rez.

Respondet Suarez distinguendo maiorem quoad malitiam, quæ opponitur bonitati morali virtutis oppositæ peccato, concedit maiorem, quoad malitiam offensæ negat. Hæc offensa, inquit, est iniuria facta Deo, & nocumentum, quod nullam habet proportionem cum vlla bo-

nitate, quæ ineffet, aut ineffet posset actui puræ creaturæ: unde, inquit, vel non se habet ut pri- uatio, sed ut aliquod positium per modum no- cumentum, quod infert quantum est de se, volun- tas peccatoris Deo, sicut meritum pœnæ est ali- quid positium. Vel declarando illam rationem iniuriæ per modum priuationis, dicendum eam priuare iustitia; non quæ possit ineffet actui ho- nesto elicitio à pura creatura, sed longe altiori, nempe illa rectitudine, quæ diuinæ maiestati secundum se debetur, etiam si à pura creatura exhiberi pro dignitate non posset: neque est in- conueniens dari priuationem bonitatis, quæ ineffet non potest: nam hæc priuationes non ha- bent rationem priuationis, sed magna ex parte negationis; imputantur autem subiecto propter debitum fugiendi actum habentem tales nega- tiones adiunctas.

14
Impugnatur.

Hæc doctrina Suarez repugnat principiis re- ceptis, estque obscura, & libera. In primis da- ri priuationem formæ, quam repugnat ineffet siue secundum rationem genericam, ut est visus in talpa, quæ animal est; aut specifiçam, ut cæcitas in Petro, est contra priuationis definitionem; & hæcenus inter Philosophos ignotum.

Priuatio quid
sit.

Si ergo illa altior rectitudo repugnat simpli- citer creaturæ tam in actu primo, quam secun- do, nequit eius negatio esse priuatio: nec euasio illa quidpiam saluat de debito in homine fugi- di actus, cui annexa est illa negatio: quia quod est negatio respectu subiecti proximi, & non pri- uatio, etiam respectu subiecti remoti, habet eun- dem effectum, & denominationem, ut patet in omnibus formis, quæ eundem effectum, & de- nominationem habent respectu vtriusque sub- iecti, ut albedo respectu superficiæ, & parietis: & quamuis sit in aqua debitum inclinationis naturalis repugnans frigori, negatio tamen An- geli in frigore non erit in aqua priuatio: est de- bitum in homine fugiendi prodigalitem, quæ repugnat auaritiæ: non inde tamen negatio auaritiæ in ipso fundata mediante actu prodiga- litatis erit priuatio moralis, aut physica: ergo quamuis sit debitum fugiendi actus peccati, non idèd quæcumque negatio fundata in actu transi- bit in priuationem nisi actus tollat formam op- positam. Antecedens illud patet ratione, quia sicut forma non mutat modum essendi ad subie- ctum proximum, sic etiam neque ad remotum; consequenter si est priuatio; aut negatio respec- tu proximi, erit respectu remoti. Deinde quid- quid sit de peccato commissionis, quod versatur in actu, non sufficienter explicat illam iniuriam in peccato omissionis, siue sit pura sine omni actu, siue cum actu: quia actus non habet aliam malitiam, quam solius omissionis actus debiti, licet actus debitus & omissus non haberet illam rectitudinem altioris ordinis, cuius omissio pro- inde non est negatio, neque priuatio talis.

Forma eandem
habes deno-
minationem in
subiecto pro-
ximo & re-
moto.

Instantia ex
peccatis ex-
tremis.

Forma non
mutat modum
essendi.

Malitia omni-
sona.

Quod item statuit illud in positio vacillatio est: & peto quid positium illud sit, & quomo- do explicari potest? oportet enim ut dicatur per oppositionem ad bonum: sed quantum crevit vnum, tantum & aliud oppositorum, quia eorundem eadem est ratio, atque disciplina: ergo quantum erit malum, tantum erit ipsi bonum oppositum. Patet consequenter, quia si malum dicitur per oppositionem ad bonum, peto in gradu excedenti an malum sit malum: si malum ergo habet bonum sibi peculiariter oppositum

in eodem gradu: aliàs sequeretur non esse malum: omiſſa ergo hac doctrina Suarez

15
Secunda probatio maioris.
Oppositio peccati, quæ privatur homo, quæ est offensa.

Probatur maior principalis, & ſpeciatiſſime impugnando illam radicem infinitatis; offensa quæ est in peccato mortali, vel est oppositio peccati ad charitatem, quatenus dirimit amicitiam cû Deo, priuatque vita ſpirituali: vel conſiſtit in aliqua iniuria facta Deo: quidquid horum dicatur, erit finitum per oppositionem ad aliquam virtutem; ergo, &c. Maior patet, quia hæc ratio offensa debet conſiſtere in macula peccaminosa; aliàs non aggrauaret peccatum intra genus peccati: ſic peccatum ergo est oppositum legi ex definitione Auguſtini, quod ſit dictum factum, &c. & conſequenter alicui rectitudini virtutis; quam determinat lex; quæ rectitudo debet inesse actui: quia aliàs obligaret ad impossibile, quod est contra Trid. ſeſſ. 6. can. 18.

Charitas perfectior est ceteris in operando circa Deum.

Minor probatur, nulla virtus perfectius attingit Deum, quàm charitas, cuius rectitudo tamen est finita; & conſequenter priuatio eius, vel quidquid ei opponitur: & idem dicendum de reliquis virtutibus, vt in confesso est aduerſariis: ergo, &c. Confirmatur, repugnat aliquid inesse voluntati, niſi mediante ratione recta per oppositionem, aut conformitatè ad ipſam, ita vt tanta ſit in ea bonitas, quanta conformitas, tanta malitia, quanta difformitas, vtraque tamen finita: ergo, &c. Maior patet ex definitione boni moralis, & mali moralis ad idem, nempe per ordinem ad rationem, ſeu regulam, in quo conſiſtunt, quomodo cumque explicentur. Minor patet, quia regula operandi dicitur (ſiue ſit lex, ſiue prudentia, ſiue fides) operandum ſecundum vires, & modum convenientem voluntati, quæ neque in obiectum, neque in finem, neque in reliquis circumſtantiis tendere poteſt, niſi per actum finitum, & finito modo: ergo nullam rectitudinem determinat inesse actui, quæ non ſit finita: ergo nulla obliquitatis ſiue dicatur priuatio, ſiue aliud, de quo ad præſens non refert, poteſt inesse voluntati per oppositionem ad regulam, quàm finita. Probatur conſequentia: hæc oppositio eſt præciſe ad regulam, qua regula determinat rectitudinem oppositam: ſed determinat eam debere eſſe finitam quoad ſubſtantiam, & modum; & repugnat rectitudinem aliter cadere ſub obligatione, aut determinatione regulæ: ergo menſura vtriuſque tam bonitatis, quàm malitiæ eſt finita, quæ eſt ipſa regula.

Bonitas & malitia inest actui per vtriusque rationem.

Modus quo inſiſtit regula in actum humanum.

Reſponſo.
Impugnatur.

Dices, peccatum eſſe contra Deum infinitum in ratione offensa. Contrà, hæc cauiſo eſt mere verbalis. Non eſt contra Deum in actu primo conſideratum, quia cû Deus ſit neceſſe eſſe, non datur priuatio, aut negatio ſui eſſe, neque aliquid contrarium ſuo eſſe: quia omne aliud à Deo inquantum ens, eſt creatum, & participatio diuini eſſe; ac proinde repugnat vt inferat, aut fundet priuationem, aut negationem diuini eſſe, ſicut neque effectus fundat non eſſe cauſæ, à qua eſſentialiter dependet: ſed magis includit, ſupponit, & exigit cauſam eſſe: neque eſt priuatio diuini eſſe, aut negatio ex affectu peccatoris, alias quilibet peccans veller Deum non eſſe, quod eſt falſum: quia ſic ſupponeret errorem, & hæreſim, ſi, quantum eſt ex ſe, intenderet efficaciter Deum non eſſe: ſi ineffaciter omne peccatum eſſet contra charitatem ſi explicite id veller.

Peccato repugnans includere priuationem diuini eſſe.

Neque ex affectu peccatoris eſt priuatio diuini eſſe.

Dices, virtualiter & implicite id velle. Contrà, ex natura rei non eſt connexum hoc cum ſuo actu: imò magis contrarium: quia operans virtualiter, & implicite, vult omnia ſine quibus repugnat actum eſſe; & conſequenter Deum eſſe, ſine quo nequit operari: qui vult enim finem, vult omnia neceſſaria ad finem: ergo implicite ſaltem Deum vult eſſe, ſicut ſeipſum vult, & operationem cum omnibus per ſe requiſitis & connexis, vt eſt cauſa prima: ergo repugnat eum velle Deum non eſſe virtualiter, & implicite, aliàs eadem voluntate velleret contradictoria. Deinde, ſi vult tantum implicite virtualiter: ergo non imputatur ei ad peccatum: ergo neque aggrauat eius peccatum in eſſe peccati. Probatur prima conſequentia, quia omne peccatum eſt voluntarium prohibitiõis, & peccati, à quo excuſat ignorantia, & inconfiderantia inuincibilis. Deinde peccare poteſt Paganus cum inconfideratione Dei, quem ignorat, quin etiam Chriſtianus, quia ſufficit ad peccatum cognoscere regulam proximam, nempe eſſe contra legem iuſtam, & politicam; in quo tamen peccato eſſet offensa Dei, quæ in omni mortali reperitur: ergo circumſtantia offensa non eſt in eo caſu explicite volita, aut cognita; & conſequenter non haberet rationem aliquam malitiæ formalis in eo actu, quæ imputari poſſit ad peccatum.

16
Reſponſio.
Impugnatur
Voluntas ſine efficax eſt virtualiter
mediorum.

Ad peccatum mortale ſufficit cognitio regula proxima.

17
Reſponſio.

Dices, peccatorem ſtatueret rationem vltimi finis in creatura, peccando mortaliter. Contrà, non ſtatuit poſitiue, aliàs committeret hæreſim: & peccaret ſemper in ſpecie contra charitatem. Si negatiue tantum, hoc nihil aliud eſt, quam peccatorem non tendere in vltimum finem per opera virtutum, & prout voluntas Dei ipſum ordinauit; ex hoc tamen non ſequitur eum velle Deum non eſſe, etiam implicite, vt per ſe patet, ſed tantum non velle ſe peruenire ad vltimum finem, aut eum aſſequi ſibi: nam ſi quis non velit applicare media neceſſaria ad finem, non quiſpiam interpretatur eum velle talem finem in eſſe rei non eſſe; ſed non velle illum aſſequi ſibi: aliàs nolens funere Ordines, aut ingredi Religionem, ſemper peccaret: quia veller hos ſtatus non eſſe: quod falſum eſt, & alienum à prudentia æſtimare. Ex quibus colligitur peccatum non eſſe contra Deum in actu primo.

Aliud eſt velle finem non eſſe, & non velle finem exiſtenteſ proſequi.

Probatur etiam non eſſe contra Deum in actu ſecundo, niſi finito modo, per argumentum iam factum de oppoſitione ad regulam: cateuſo eſt contra Deum in actu ſecundo, quæ eſt contra voluntatem eius: ergo vt eſt aliquo actu, cui opponitur peccatum, aliàs repugnat eſſe contra voluntatem eius, quæ indifferentis eſt in actu primo: quia ſic vniuſmiter reſpicit oppoſita, ſeu contrarios actus voluntatis creatæ. Neque vt eſt contra quamcumque voluntatem Dei ipſi opponitur, nempe ſimplicis complacentiæ: quia etiam omiſſio actus ſupererogationis eſſet ſic peccatû: quia ille eſt ſecundum complacentiam Dei, & ſimplicem eius voluntatem. Neque eſt contra voluntatem Dei, vt determinat de aliis rebus diſparatis: ergo tantum eſt contra voluntatè diuinam, quæ determinatè reſpicit contrariam rectitudinè, eam præcipièdo: ergo ideo præciſe opponitur Deo, quia opponitur eius præcepto, quod determinat re-

18
Peccatum eſſe contra Deum finito modo, & contra eius voluntatem.

Quomodo peccati eſt contra Dei voluntatem.

Ætudinem contrariæ virtutis, & inquantum eam determinat: sed oppositio peccati ad rectitudinem est finita, vt Suarez, & alij concedunt: ergo & oppositio peccati ad Deum, quod non aliter opponitur, nisi quia opponitur rectitudini, quæ est ratio principalis Doctoris à primo ad vltimum deducta: quamuis hæc ratio sufficiat.

19

Secunda probatio principali.

Probatur secundò illa maior: quia malitia in specie est finita, & limitata: ergo etiam ex circumstantia. Patet consequentia, quia accidens non excedit mensuram formæ, ad quam sequitur. Deinde malitia ex circumstantia non continet malitiam in specie: ergo non est infinita simpliciter, aliàs includeret omnem malitiam. Dices, in æstimatione morali esse infinitam. Contrà, hæc vt sit vera debet ipsi rei adæquari: ergo sicut in re non est infinita, sic neque in æstimatione. Concurrunt etiam rationes, quibus probatur satisfactionem Christi esse finitam; quarum vna est, quòd Deus non posset condignè, & ad æqualitatem punire peccatum, sicut nec meritum præmiare infinitum; quia omnis pœna, & meritum possibilia sunt finita.

20

Tertia ratio. Peccatū mortale non esse in genere cōtra iustitiam in specie.

Tertio, patet conclusio: quia iniuria, quæ dicitur esse in peccato mortali, non opponitur iustitiæ in specie, & rigorosè sumptæ, sed in genere sumptæ; verbi gratià, inobedienciæ mandatorij, aliàs esset in quolibet peccato, vt verbi gratià, intemperantiæ iniuria in specie, & malitia huius vitij, quod est falsum. Secundò, nullam infert iniuriam peccator Deo, loquendo de iniuria rigorosa; quia transgrediendo non lædit bonum Dei in fama, vita, aut quidpiam aufert ab ipso, quod resarciri deberet per restitutionem, aut auferrè potest: quia Deus ex creaturis non crescit, neque decrescit: vnde nulla potest esse iustitia nostra propriè dicta ad Deum. Sic etiam nemo dicit seruum, non faciendo præceptum domini, facere contra iustitiam, licet mereatur pœnam propter inobedientiam factam. Deinde, personæ inferioris ad superiorem potest esse condigna satisfactio; verbi gratià, plebei ad Regem, soluendo in pecunia, quod debet, & restituendo famam in integrum, quam abstulit; licet aliis etiam pœnis puniantur hæc peccata ad exemplum populi, non ad satisfaciendum iustitiæ; sicut fures, quamuis satisfaciunt per restitutionem in solidum, puniuntur tamen ad terrorem aliorum; quæ punitio extrinseca est satisfactioni rigorosæ: ergo principium illud, in quo potissimum fundatur authoritas contrariæ sententiæ, nempe quòd crescat satisfactio ex persona offerente, & peccatum ex persona offensa, licet ex parte verum sit, non concludit intentum, vt manifestius erit respondendo ad argumenta. Et pro confirmatione horum suppetit argumentum desumptum ex peccato veniali, quod est offensa Dei, & transgressio legis secundum aduersarios, & dignum pœna: sed hoc, non obstante quòd sit contra Deum, non habet malitiam infinitam: ergo neque mortalem eodem modo. Dices, esse offensam leuem in veniali, non ita in mortali. Contrà, grauitas & leuitas eorum non potest deduci ex persona offensa, quæ eadè est, neque aliunde, quàm ex oppositione ad legem, & virtutem, quæ consideratio eorum finita: vt concedunt aduersarij.

21

Notabile.

Pro solutione ergo argumentorū aduertendum peccatum mortale dicere offensam, in-

iniuriam, inobedientiam, non tanquam circumstantias, sed tanquam essentialia; sic etiam dicitur mors, inimicitia ab effectu: quia est contra legem Dei: dicitur iniuria facta Deo per modum generalis inobedienciæ, quæ non dat malitiæ actui in specie, eo modo, quo omnes transgressores dicuntur violare legem, & iniuriam facere per hoc Principi, aut Superiori. Dicitur offensa, quia tollit charitatem, & amicitiam; sic etiam dicitur inimicitia: quæ omnes denominationes sunt generales, nec spectat ad speciem, & indiuiduum peccati mortalis; conueniunt enim omnibus mortalibus. Ex quo colligitur non conuenire per modum circumstantiæ: quia hæc sequitur ad actum in indiuiduo, & per modum accidentis; quod in hoc rectè distinguitur à proprietate quòd hæc sequatur ad speciem, illud verò ad indiuiduum. Ergo non intendit actum, neque aggrauat aliqua macula à specie actus distincta: quia idè ista conueniunt mortali, quia est peccatum graue contra bonum virtutis, legis, & regulæ; quæ causaliter intelligi debet formaliter. Sic etiam idè auertit à Deo, quia auertit ab istis, quæ ordinant ad Deum, & consequenter à charitate.

Obiicitur ergo primò illud vulgare, quòd crescat offensa ex persona Dei læsa, contra quam est satisfactio autem à finita persona non est ei proportionata: ergo. Respondeo, in iis quæ sunt propria & rigorosè iustitiæ, crescere offensam ex dignitate personæ offensa, in aliis autem negatur; quia in prioribus peccatis persona offensa aggrauat peccatum, quandoquidem lædatur ipsa eius dignitas, vt si percuriatur, interficiatur, aut derogetur eius famæ, sin minus, negatur: quia tum dignitas personæ extranea est malitiæ peccati, neque vitiat actum. Vnde, quando quis transgreditur præceptum Principis, aut alicuius inferioris ab ipso delegati, committit idem in specie peccatum, si præcepta sint eiusdem speciei, licet dignitas personatum sit dispar, quando non sit transgressio in personæ contempum. In proposito, quando aliquis facit irreuerentiam Deo per blasphemiam, tunc committit diuersum in specie peccatum ab eo, quod faceret contra dignitatem Principis politici: quia personæ dignitas se habet vt circumstantia actus tribuens ei speciem; quando verò non læditur dignitas, erit circumstantia generalis, quæ non tribuit speciem actui, nisi per se intendatur. Offensa Dei in genere est circumstantia generalis inclusa in peccato mortali, quando etiam committitur cum ignorantia, aut inaduertentia Dei, idè non aggrauat peccatum, nisi inquantum opponitur legi Dei, & rectitudini oppositæ virtutis. Negatur ergo minor. Responderi etiam potest, admit-tendo maiorè, & negando minorem: quia etiam offensio personæ est finita, & compensabilis per actum contrarium, & perfectiorem, quantum ad æqualitatem rei, in modò cætera adint, vt lex, & acceptatio, quæ requiruntur vt satisfactio sit formaliter legitima: quæ in operibus puræ creaturæ de possibili, & in casu quæstionis inuenirentur.

Obiicitur secundò, peccatum mortale propter nihil fieri potest: idè autem quia incom-pensabile, vel quia infinitum: ergo. Respondetur, negando minorem, quia peccatum veniale propter nihil committi potest, in quo cessat qui fugiend.

Peccatum dicitur iniuria.

Dicitur offensa.

Non sunt circumstantia actus.

22

Prima obiectio.

Ex inaequalitate personæ.

Responsio.

Quando persona circumstantia aggrauat actum.

Secunda responsio.

23

Secunda obiectio.

Responsio.

Quare peccatum pro veniale qui fugiend.

fat ratio assignata : causa ergo est, quia non sunt faciendâ mala vt inde eueniant bona: quia malum nequit esse medium ad finem bonum, cum talis sit naturæ, vt nequeat ab intrinseco, aut ab extrinseco honestari: opus autem vt sit bonum, debet esse ex integra causa, quia malum ex quocumque defectu, ex Dionysio: non sufficit ergo finis bonus, sed requiritur medium bonum, & reliqua, vt patet in eo qui furatur propter elemosynam.

24

Tertium obiectio.

Scriptura loquitur quandoque accommodatè ad capsum nostrum.

Obiicit Medina, peccatum destruit Deum quantum est ex se, ex eo quod sit causa tristitiæ in Deo; quantum est ex se. Respondetur, negando suppositum, quia licet dicat Scriptura Deum iratum, tristem, &c. propter peccata, vt ibi: *Pœnitet me fecisse hominem*, Genes. 6. vbi etiam dicitur tactus dolore cordis ob peccata hominum, loquitur modo accommodato affectui hominum, in quibus illæ passiones sunt: in Deo autem esse non possunt, in quo est iustitia, & misericordia, quæ supponunt peccatum, quod vindicetur, aut remittatur: alioquin si haberet peccatum ex se repugnantiam ad Deum, non posset Deus illud permittere. Dices, constituit peccator vltimum finem in creatura: ergo destruit Deum quantum est ex se. Respondetur, ex dictis in probatione conclusionis negando assumptum. Aliæ sunt rationes aliorum, quibus probant satisfactionem puræ creaturæ non esse æquivalentem, sed probant tantum non esse de rigore iustitiæ specialiter dictæ.

25

Obiectio quarta ex Patribus. Responsio. Explicatio Patrum.

Athanasius.

Basilius.

Cyrillus.

Proclus.

Photius.

I eo Papa.

Obiiciunt vltimò Suarez, & Vasquez magnam turbam Patrum, quorum autoritates ad verbum scribere prolixum esset. Respondetur, Patres loqui in sententia Scripturæ, & prout status præsens exigebat, supposito peccato hominis, qui vniuersus cecidit, & fuit in massa perditionis, ac proinde impotens, vt satisfaceret supposita etiam Dei prouidentia, & congruentia, seu conuenientia ex ea desumpta. Sic loquitur Athanasius in Euangel. de passione, & cruce Domini. *Sed cum videres, supple Deus, mortalitatem, neque mortale genus idoneum esse quod morti resisteret, neque penam suorum malorum perfoluere posset, &c. misertus nostræ imbecillitatis, supple Christus, illam ipsam penam in se transulit, &c.* Sic Basilius in Psalm. 28. negat vllum alium hominem nudum suffecisse perfoluere pretium, supple de facto, stante præsentè prouidentia. Sic etiam Cyrillus negat communem hominem potuisse pretium soluere in prima epistola, seu Exegeti ad Valerianum de Incarnatione Verbi, quæ est in Concil. Ephes. c. 17. & lib. 1. ad Reginas: *Sed siquidem, inquit, vt homo communis intelligeretur Christus, quomodo corpus eius ad rependendam omnium vitam sufficeret?* Item Proclus Episcopus Cyclicus *homil. de Natiuitate Christi*, negat hominem purum suffecisse in redemptionem, quia peccati debito subiacebat. Angelus non sufficit, quia pretium ei non suppetebat: loquitur ergo secundum præsentem statum. Habetur in Concil. Ephes. cap. 7. Photius Patriarcha ex eadem ratione negat Christum suffecisse, si homo purus fuisset, contra Nestorium in epistola de septem Concilijs ad Mischaëlem: *Nec illud, inquit, animaduertebat, quod si naturam humanam à Verbi persona separaret, eam proprijs morbis laborantem reliquisset, &c.* Leo Papa serm. 1. de Natiuit. *Quia ergo primi Scati oper. Tom. IX.*

hominis vniuersa posteritas vno simul vulnere sauciata corruerat, nec ulla Sanctorum meritis conditionem poterant illata mortis euincere, venit è celo medicus singularis, &c. & serm. de Passione: *Nam si pro peccatoribus sola se opponeret Deus, non tam ratio Diabolum vinceret, quam potestas: & rursum, si causam lapsorum sola ageret natura mortaliu, non erueret à conditione, qua libera non esset à genere, &c. nempe hominis, qui obnoxius erat.* Irenæus lib. 3. aduersus hæreses, cap. 20. sumit congruentiam ex eo, quod filij adoptionis reduci deberent per filium naturalem. *Qua enim ratione filiorum adoptionis eius participes esse possemus, nisi per filium, quæ est ad ipsum, recepissimus ab eo communionem, nisi Verbum eius communicaasset nobis caro factum.*

Irenæus.

26

Alteram partem controversiæ de possibilitate satisfactionis à peccatore. Sententia negatiua.

Quantum ad alteram partem controuersiæ, nempe an peccator de potentia absoluta possit pro suo peccato mortali satisfacere: prima sententia docet purum hominem non posse quoad æqualitatem satisfacere pro suo peccato mortali. Hanc sententiam tuentur quotquot reducut impossibilitatem satisfactionis ad inæqualitatem ob infinitatem peccati, vel secundum quid, vel simpliciter. D. Bonauerura in 3. d. 20. q. 3. & alij supra citati, quos sequitur Suarez 3. part. tom. 1. disput. 4. sect. 7. citans alios; & Vasquez disput. 2. cap. 2. licet ex aduersis rationibus; & hæc sententia est satis communis, licet in eam adducantur plures, qui non de possibili, sed de facto loquuntur: citatur pro ea noster Doctor infra hæc quæst. §. De secundo dico. vbi asserit satisfactionem eiusmodi esse ex Dei misericordia acceptantis: non autem ex valore operis.

Secunda sententia est, licet de potentia ordinaria nequeat fieri hæc satisfactio, de potentia tamen absoluta fieri posset, quantum ad æqualitatem operis exhibitæ. Hanc tenet Doctor in præsentè litera; vbi asserit quod Deus de potentia absoluta potuit dedisse peccatori post contritionem, tanquam post dispositionem de congruo, gratiam, per quam motus eius fieret contritio; & sic per satisfactionem delere peccatum: quia per actum illum redderet Deo æquiualens bono isti, quod abstulit. Idem docet Alenf. 3. part. quæst. 1. memb. 5. art. 2. in corpore, & resp. ad 1. & 2. quam satisfactionem fieri posse docet per contritionis motum ex gratia habituali. Paludan. in 3. dist. 20. quæst. 2. Richardus in 4. dist. 17. art. 1. quæst. 7. vbi ait, si contritionis motus antecederet remissionem peccati, esse satisfactionem condignam. In hanc etiam inclinatur Ruardus Taperius art. 6. §. Sed hæc satisfactio. Fauet etiam Caietanus 3. p. quæst. 1. art. & Vasquez, quatenus asserunt fieri quidem condignam satisfactionem per contritionem, si haberi possit ex propriis. Eam tenetur Medina reipsa, quamuis impugnet Doctorem, quia admittit per contritionem perfectam dari æquiualens peccato.

Secunda conclusio. De potentia absoluta posset satisfacere peccator per actum contritionis perfectæ pro suo peccato mortali quoad æqualitatem, prout docet secunda sententia. Probat hæc ex quæst. præcedenti, quia nihil obstat: ergo, &c. Probat antecedens, quia comparando actum ad actum tantum reddit, quantum abstulit per peccatum: quia esset æquæ perfecta eius conuerlio ad Deum in actu contritionis,

27 Secunda conclusio.

Probatio.

Responſo.
Impugnatur.

quanta fuit eius auerſio per peccatum : accederet Dei ordinatio, & acceptatio : ergo. Dices, non ſatisfacere ex propriis. Contrà, hæc conditio nõ reperitur in ſatisfactione, etiam Chriſti Domini, vt aliàs probatur d. 20. 3. neque poteſt inueniri ad Deum: ſed illa fuit æquiualens, & perfectã; licet non de rigore iuſtitiz: ergo neque in propoſito obſtat. Dices, peccatum eſſe infinitæ malitiæ. Hæc reſponſio iam eſt reiecta in præcedenti.

Reſponſo.
Impugnatur.

Dices, obſtare ſtatum peccatoris. Contrà, ſtatus peccatoris non repugnat, quin in eo fieri poteſt ſatisfactio de facto pro pœna temporali, peccato remiſſo, vt infrà probabitur : ergo de potentia abſoluta poteſt etiam contingere ſatisfactio pro peccato quantum ad æquiualentiam. Probatur conſequentia, quia ſtatus peccatoris non inſicit actum contritionis: ſed ſi hic actus fieret à iuſto, eſſet æquiualens: ergo etiam elicitus à peccatore erit æquiualens, comparando opus ad opus, contritionem ad peccatum.

2 8

Reſponſo.
Differètia inter meritum, & ſatisfactionem.

Dices, ſtatum peccatoris excludere meritum de condigno; & conſequenter ſatisfactionem de condigno. Contrà, meritum de condigno ſupponit ſtatum adoptionis, & filij, ac proinde reconciliationem peccatoris, quia regnum de facto promiſſum eſt filiis, & non extraneis, iuxta illud, *Non eſt bonum panem filiorum miſſere canibus: & ad Roman. 8. Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: vbi loquitur de Sanctis, & prædeſtinatis: ſed ſatisfactioni extranea eſt reconciliatio, qua ſatisfactio attenditur ſecundum iuſtitiam redditio æquiualens pro æquiualente. Et contingere poteſt in politicis, etiam inter inimicos, ſecluſa reconciliacione, quæ eſt actus amicitiz, & non iuſtitiz commutativæ: ergo de potentia abſoluta contingere poſſet in peccatore pro ſua culpa, vt ſi aliquis ſtatuatur in pura natura ſine deſtinatione eius ad finem ſupernaturalem, ſeu adoptione ad gloriam, poſſet Deus pro peccato eius acceptare ſatisfactionem, qua accepta, extingueretur debitum peccati: non acquireretur ius ad regnum. Quòd autem de facto hoc non contingat, provenit ex eo, quòd non ſit ſtatus medijs inter filium Regni, & gehennæ, quamvis reconciliatio, qua reſtauratur ius filiationis, & adoptionis ad Regnum, ſit extranea ſatisfactioni, ſive in eodem actu, ſive in diuerſis conſiſtant: quia medium utriuſque attenditur ſecundum diuerſas virtutes.*

ſine reconciliacione poteſt eſſe ſatisfactio.

2 9

Suppoſitio caſus excludit ſolutionem dæram.
Reſpoſo Sua- rez.

Deinde, illa ſolutio non currit in propoſito: quia ſupponimus hominem in propoſito reconciliari per gratiam, antequam contritio eius fiat ſatisfactio per modum meriti. Dices, cum Suarez, peccatum remitti inſuſã gratiã, quæ inſunditur antequam contritio ſit formata, & habeat vim ſatisfactionis: ac proinde non poſſe contritionem, ſeu ſatisfactionem ſubſequentem habere virtutem extinguendi debiti, & maxime per modum alicuius meriti: quia principium meriti non cadit ſub merito. Contrà, non eſt contra ſatisfactionem, quæ eſt talis, vt eam anticipet extinctio debiti, ſicut & meritum poteſt anticipari per præmium: ergo remiſſio peccati facta per anticipationem, non derogat ipſi, modò fiat in virtute, & acceptatione eius. Probatur conſequentia, quia paſſio Chriſti præuiſa, & nõdum exhibitã hoc mo-

Præmiũ anticipatum poteſt eſſe ex merito.

do in ſanctos Patres influxit per modum ſatisfactionis, & meriti: vnde illud axiomã, quòd principium meriti non cadat ſub merito, licet de facto verum ſit; non repugnat tamen quin de poſſibili cadat in diuerſo genere ſaltem, nempe vt intentione præcedat meritum, executione autem principium meriti eo modo, quo finis & medium ſunt ſibi inuicem cauſæ.

Confirmatur, iuſtitiz non derogat, vt præmium ex conuentione promiſſum antecedit meritum, ſicut in operariis sæpè contingit, qui per anticipationem ſui laboris ſtipendium recipiunt, & milites ſimiliter, vt arma, quibus pugnare debeant neceſſariò, ſi ſub merito cadere debeant, per anticipationem recipiunt, quia alioquin mereri ſine his non poſſunt: eodem ergo modo, ſicut contritio nequit eſſe perfectã ſatisfactio, niſi ſit formata per gratiam; hinc anticipari debet per gratiam: neque inde minuitur ius, & debitum iuſtitiz: nam ſicut per exhibitionem meriti acquiritur ius ad præmium mox reddendum, ſic etiam per anticipatum præmium acquiritur ius ad præſtandum ſuo tempore meritum.

30
Confirmatio.

Secundò probatur conſuſio: ſuppoſita ſententia illa, quòd gratia ex natura rei non ſanctificet, ſed ex voluntate Dei: ergo de potentia abſoluta poteſt eſſe ſimul cum peccato habituali: ac proinde fieri remiſſionem peccati aliter, quàm per ipſam: in eo caſu licet neceſſaria eſſet gratia ad dignificandum actum, quo referretur in finem, remiſſio peccati fieret ſuppoſita contritione formata per modum condignæ ſatisfactionis: ſed quidquid ſit de hoc,

31
Secunda ratio.

Tertiò probatur conſuſio: non obſtat ſtatus peccatoris, quoniam illa ſit vera ſatisfactio, qui ſolum obſtare poteſt: ergo de poſſibili contingere poſſet per ipſam extinctio debiti. Antecedens patet, quia ſatisfactio oritur ex debito, ſine quo non eſſet obligatio aliqua ſatisfaciendi: ergo ſatisfactio pro peccato ſupponit debitum peccati, vel certè peccatum non eſt natum fundare ius, & obligationem ad ſatisfactionem: & conſequenter non eſt contra naturam ſatisfactionis ſupponere ſtatum peccati, aut exhiberi in peccato, vt habeat vim extinguendi debitum: quia ſemper manet debitum ſatisfaciendi, donec exhibeatur ſatisfactio; & conſequenter peccatum: exhibeatur, inquam, ſatisfactio in intentione, vel in ipſo opere.

Tertia ratio.
Non obſtare ſtatum peccatoris.

Dices, peccatum tollere poteſtatem ſatisfaciendi. Contrà: ergo nequit fundare debitum ſatisfaciendi in perſona peccatoris. Conſequentia patet, quia ad id, quod in omni caſu, & ſimpliciter eſt impoſſibile, nemo iure obligari poteſt: ſed hoc eſt contra ſuppoſitionem, quæ admittit poſſibilem eſſe ſatisfactionem, etiam condignam pro peccato, & eam deberi: ergo hoc debitum reſpicit peccatorem ipſum, quia ex operibus eius aliàs nequit obligari: ſed ius ad ſatisfactionem non extenditur ultra æquiualens: ergo hoc datum à peccatore erit ſatisfactio: poteſt autem peccator ex gratia præſtare æquiualens: ergo & ſatisfacere etiam in ſtatu peccati, de potentia abſoluta, eo modo, quo ſatisfactio poteſt eſſe in operibus noſtris ad Deum.

Satisfactio ſupponit debitũ, cui non repugnat.

32
Reſponſo.
Impugnatur.

Confirma

33
Confirmatio.

Confirmatur, virtus pœnitentiæ est pars iustitiæ, vt communiter docent Theologi in 4. d. 14. 15. 16. 17. sed eatenus est pars iustitiæ, quatenus ordinatur ad vindicandum peccatum, & satisfaciendum pro iniuria illata Deo per peccatum. Sed pœnitentiæ supponit statum peccati; idèò nequit esse in Christo, aut Beatissima Virgine: ergo satisfactio exhibitæ pro peccato non excludit statum peccati de factò. Concedunt autem communiter Theologi satisfieri pro peccato à pœnitente secundùm iustitiæ quoad proportionem, licèt non quoad æqualitatem quantitatis: ergo si æqualis satisfactio esset in potestate peccatoris, non derogaret ipsi status. Ex dictis autem patet posse dari à peccatore æqualem satisfactionem, vt pertinet ad iustitiæ per actum contritionis: ergo status peccati non obstat satisfactioni, aliàs nequireret ex parte etiam fieri satisfactio secundùm iustitiæ.

34
Secunda confirmatio.

Confirmatur secundò, peccator, saltem vt membrum Christi, satisficit pro suo peccato secundùm iustitiæ, vt plerique admittunt aduersariorum cum Caiet. tom. 1. opusc. tract. 1. c. 9. Soto in 4. d. 19. q. 1. art. 2. concl. 3. Ledesm. in 4. 2. p. q. 11. Hof. in Confess. c. 73. & probatur, quia Christus secundùm iustitiæ pro nobis satisfecit: ergo quatenus opera nostra innituntur satisfactioni Christi, sunt secundùm iustitiæ: vnde quãdo dicimur gratis iustificari, intelligitur ex parte, quatenus non sumus sufficiens ad disponendum nos ex viribus propriis, sed per gratiam, & fidem, quæ donum Dei est, ex meritis tamen Christi debitum, disponimur: ergo satisfactio nostra, siue ex se, siue ex meritis Christi valeat, non repugnat statui peccatoris.

Satisfactio vt innititur merito Christi, non repugnat statui peccatoris, & æqualeat.

35
Obiectio.
Responsio.

Obiectio primò Scripturam, quæ dicit remissionem peccati fieri gratis, & non ex operibus, ad Ephes. 2. ad Titum 3. ad Rom. 3. &c. Respondetur, de factò verum est: quia satisfactio de factò includit reconciliationem; & idèò fit gratis, & ex misericordia. Deinde fit ex gratia misericorditer data, & nõ viribus naturæ; aut ex meritis; in quo sensu loquitur Scriptura. Vnde Trident. sess. 6. c. 5. In sacris hieris, inquit, cum dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur: cum respondemus, conuerte nos Domine ad te, & conuertemur; Dei nos gratia præueniri confitemur.

Satisfactio reconciliatoria.

Trident.

36
Secunda obiectio.

Obiectio secundò, remissio peccati fit per infusionem gratiæ: ergo non est contritio satisfactio æqualis. Patet consequentia, quia si loquamur de ea, vt antecedit, non est satisfactio: aliàs posset esse meritum respectu gratiæ, quæ gratis, & non ex meritis datu; si autem loquamur de ipsa vt sequitur, supponit iam gratiam, & remissionem peccati: ergo non causat eam. Respondetur, negando consequentiam: ad cuius probationem responderetur esse satisfactio, vt subsequitur; supponeret autem remissionem peccati in eo casu per anticipationem in executione, & non in intentione. Dices: ergo de factò etiam contritio peccatoris est satisfactio condigna. Patet consequentia, quia est eiusdem valoris. Respondetur, quantum ad æqualitatem, & valorem actus, conceditur, quantum ad acceptationem diuinam, negatur; quia prima gratia, licèt in adultis cadat sub merito de congruo, aut impetratio, quod vocat meritum fidei Augustinus epist. 105. Cæterum, quia est prima Scoti oper. Tom. IX.

Responsio.

Satisfactio anticiparet remissio peccati.
Replica.

Soluitur.

natiuitas hominis in Deo per Christum, non cadit sub merito personali: sed est principium meriti, sicut neque Incarnatio. Cæterum de potentia absoluta non repugnat cadere sub merito personali, sicut de factò datur ex meritis Christi. Aliter respondendo, negari potest consequentia: quia deficit ipsi bonitas ex circumstantia personæ iusti, quam habet de factò meritum de condigno. Aliæ obiectiones iam tactæ sunt in argumento.

g De potentia tamen ordinata, &c. Hæc est secunda conclusio Doctoris, quæ est communis, & de fide, ad Roman. 5. ad Ephes. 2. ad Galatas 3. & aliis in locis. Id verum esse patet, & probatur fufius à Magistris in materia de merito. Probatur ex Trident. sess. 6. cap. 8. vbi docet; Neque fidem, neque opera, quæ iustificationis gratiam antecedunt, ipsam iustificationis gratiam promereri: & idèò dici ab Apostolo nos iustificari per fidem gratis. & cap. 9. Necessarium est credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, &c. c. 16. & can. 3. 2. asserit iustificationem per bona opera mereri vitam æternam, augmentum gratiæ, &c. ergo quando intelligit remissionem peccati fieri in nobis gratis, & propter Christum, excludit meritum ex parte ipsius peccatoris, quod sit condignum respectu eius: & ita docet Doctor loco citato: De potentia tamen ordinata, inquit, Deus non disposuit alicui peccatori dare primam gratiam, nisi in virtute meriti illius, qui erat sine peccato, scilicet Christi, &c. Hæc conclusio fufius tractari solet in materia de Merito & Gratia, ex Scriptura, & Patribus, maxime ex Paulo ad Roman. 5. ad Ephes. 2. ad Galatas 3. & alibi sæpè.

Secunda responsio.

37
De potentia ordinaria non est possibilis alia satisfactio.
Trident.
Probatio.

Doctor.

Superest vt occurramus quibus dum modernis, qui etiam modum loquendi Doctoris reprehendunt, quod vocet contritionem, seu attritionem perfectam meritum de congruo; quæ sæpè aliàs supra in præcedenti distinet. quæst. 2. & 4. nunc dispositionem præuiam, nunc congruam, nunc meritum de congruo appellat vtroque modo. & in 1. d. 17. q. 1. art. 1. appellat meritum secundùm quid. Soto in lib. 2. de Natura & Gratia, cap. 4. cui accedit Vasquez 1. part. disput. 91. cap. 10. Omnino volunt Doctorem asseruisse hanc dispositionem, & meritum congruum esse ex puris naturalibus sine vlla gratia præueniente: & potissimum vtgent locum, quem supra in q. 2. præced. dist. fufius explicuimus. Ex dictis ibi habent responsonem, & veram intelligentiã Doctoris. Vterius contendunt voluisse intuitu illius meriti dari iustificatione; & sic eam esse ex operibus naturæ. Hæc calumnia euertitur ex præmissis textu Doctoris, qui nõ indiget ponderatione, sed sola lectione. Scribam tantum, seu exscribam textu per suas clausulas.

38
Contritio de facto est meritum de congruo.

Reijctur calumnia.

De potentia tamen, inquit, ordinata Deus non disposuit alicui peccatori dare primam gratiam, nisi in virtute meriti illius, qui erat sine peccato, scilicet Christi, &c. Hæc vniuersalis negatiua cum limitatione posita ex parte prædicati, exprimit causam præcisam, & motiui voluntatis diuinæ dantis primam gratiam iustificantem; siue intelligatur de sanctificante, quod magis intendit scopus discursus; siue etiam intelligatur de gratia præueniente, quam necessariam esse ex Doctore supra demonstrauimus, quantum ad effectum pœnitentiæ, quæ est medium à Deo concessum ad finem iustificationis

39
Explicatum textus.

nis ex ipsa voluntate iustificandi, & ideo sæpè à Patribus contra Pelagianos dicitur iustificans, quia ad ipsam iustitiam disponit. Hoc autem motiuum dicit præcisè esse merita Christi, non peccatoris: ergo intuitu meritorum Christi tantum intendit hanc gratiam dari, tanquam ex mortuo iustitiæ, qua ipsam nobis meruit Christus, *qui factus est nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur, &c.* Hanc conclusionem sic probat.

Passio Christi causa iustificandi peccatorem.

Quia, inquit, non disposuit sibi reconciliare inimicum, nisi per obsequium magis gratum, quam offensam eius erat sibi displicens, & tale obsequium eius est passio Christi, vel meritum eius, &c. Hæc probatio ostendit causam diuinæ voluntatis, seu motiuum præmissum iustificandi esse passionem, & meritum Christi. Deinde subsumit:

Satisfactio sine gratia Christi est nulla.

Et sicut non disposuit dare gratiam peccatori sine passione, sine qua gratia nulla potest esse satisfactio omnino, quia nec æquivalens aliquo modo, nec simpliciter, nec in diuina acceptatione, &c.

40

Hic repetit idem, & superaddit necessitatem gratiæ ad satisfactionem, sine qua neque est omnino æquivalens aliquo modo, secundum quid, neque simpliciter, neque in acceptatione diuina, quæ non cohererit cum eo, quod est gratiam iustificantem intuitu meriti peccatoris dari à Deo. Quartò tamen concludit sic:

Est satisfactio in virtute passionis Christi.

h ideo multò magis de potentia ordinata non est possibile satisfieri Deo de peccato, nisi in virtute passionis Christi: ergo satisfactio congrua, seu meritum de congruo peccatoris per ipsum non est satisfactio, neque secundum quid, neque simpliciter, neque in acceptatione diuina, nisi in virtute meritorum Christi.

Secus Doctorem.

Aduertendum est hîc loqui Doctorem de satisfactione reconciliatiua, quæ nequit esse sine gratia sanctificante: vnde in prima conclusione dicit satisfactionem illam, quæ esset puri hominis pro suo peccato, habere rationem satisfactionis, vt informatur gratia, & redditur de attrito contritus. Hiinc non euacuat difficultas argumenti positi ad probationem satisfactionis, qua præcisè est actus iustitiæ, & ordinari possit de potentia absoluta Dei ad remissionem peccati hominis existentis in pura natura, absque reconciliatione sui ad Deum. De quo genere satisfactionis agit *infra in hac quæst. & dist. 16. quæst. 2. §. Respondeo, &c. argumento secundo pro conclusione, in fine: vbi ait Deum potuisse constituere hominem in statu puræ naturæ, & lapsum reparare sine infusione gratiæ: hîc ergo agit tantum de satisfactione reconciliatiua: quando dicit sine gratia sanctificante non posse esse satisfactionem, neque aliquo modo, neque simpliciter, neque in diuina acceptatione.*

41

Reprehensio Suis diluuntur.

Sotus præfato loco reprehendit modum loquendi tam Doctorem, quam aliorum Scholasticorum, diuidentium meritum in id, quod est de condigno, & id quod est de congruo: negat enim dari aliquod meritum de cõgruo, pro quo substituit meritum impetratorium. In duobus tamen errat. Primò, quòd modum communem loquendi scholæ despiciat: secundò, quòd putet meritum impetratorium differre à merito de congruo.

Appellatio meriti de cõgruo antiquior in Schola.

Dari porro meritum de congruo est communis sententia Scholasticorum: vnde reiiciendi sunt quidam, qui authorem primum huius appellatio-

pellationis faciunt nostrum Doctorem. Guliel. Parisiensis in *tract. de meritis in principio* dicit iam præmissam esse partitionem magistrorum: & *tract. de virtutibus in principio* ait, esse aliquod meritum, quod non est de condigno, & vltimè de congruo appellatur. Altriodoren. *lib. 3. sum. tract. 8. Alentis 3. p. quæst. 69. num. 5. art. 2. D. Bonauentura in hac dist. 1. part. dist. quæst. 5. art. 1. & in 1. art. 1.* Vbi ait dari causam meritoriam de congruo iustificationis. Idem re ipsa admittit hinc deinceps Scholast. in 1. *dist. 17. & in 2. dist. 27. in 4. dist. 14. D. Thomas 1. 2. quæst. 114. & in 2. dist. 27. art. 4.* & fortè ex Augustino *lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2.* transumptum est primò hoc nomen congruitatis, quam ipsi vocationi attribuit: vocatus enim congruè, & cum effectu disponitur congruè, quæ dispositio vt ab ipso est, est meritum de congruo.

Reducitur ad Augustinum.

42

Quidquid sit, re ipsa est sententia sancti Augustini, qui nomen meriti actibus fidei applicat, vt ab iis cætera proueniant: nam Semipelagianis non contendebant initium bonæ voluntatis esse meritum de condigno gratiæ: sed sufficiebat illis qualiscunque gradus meriti, vnde solum moueretur Deus ad dandam bonam voluntatem, & gratiam, quam appellationem meriti in ipsis non improbat Augustinus, sed confirmat eo ipso, supponens gratiam non esse gratiam, si intuitu actus solius liberi arbitrij daretur: de prædest. Sanct. c. 2. *Quis dicat, inquit, eum, qui iam cepit credere, ab eo in quem credidit, nihil mereri, &c.* Et Epistola 105. *Neque ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides eam impetrat, neque enim nullum fuit meritum illius, qui dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, & Epistola 106. Si quis dicat quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imò grauissime confitemur.* Augustinus *tract. 44. in Ioannem. Peccatores, inquit, exaudit Deus: si enim peccatores Deus non exaudiret, frustra illi publicanus oculos in terram deiciens, & pellicus suum percuciens diceret: Deus propitius esto mihi peccatori & ista confessio meruit iustificationem, quomodo iste cæcus illuminationem, &c.* Et in Psalm. 50. loquens de Niniuitis: *De incerto, inquit, pœnitentiam egerunt, certam misericordiam meruerunt.* Deinde communis Patrum vox est fidem esse impetratoriam: patet, *fides tua te saluam fecit, &c.*

Error Semipelagianorum.

Meritum fidei.

43

Obiectio.

Obiicit primò, neque Patres, neque Augustinus cognouerunt illam distinctionem meriti: vnde de prædest. *Sanctorum à principio* Augustinus torquens definitionem Concilij Palæstini contra Pelagium gratiam non esse ex meritis, ait etiam Semipelagianos ibidem esse damnatos: sed Pelagius loquebatur de merito de condigno tantum: ergo idem dicendum de Semipelagianis aliàs malè dicerentur comprehendi in illa definitione. Respondetur Augustinum declarare definitionem Patrum iuxta fundamenta Scripturæ, & loquutiones Pauli Apostoli, qui negat aliquod opus bonum præcedere gratiam, neque dari ob opera quæcunque ante ipsam facta, etiam ex lege: aliàs gratia iam non esset gratia: ergo negat supponere meritum etiam inchoatum, aut imperfectum.

Responsio.

Meritum est ex gratia.

44

Secunda obiectio. August.

Obiicit, in peccatore nullum potest esse meritum ex August. de corrept. & Gratia, cap. 1. *In bono liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos filius liberauerit, verè liber eritis.* Loquitur autem de liberatione à peccato, nam

nam subdit : *Neque ut cum unusquisque fuerit à peccati damnatione liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio, &c.* Et epistola 106. negat ad gratiam esse meritum. Et author Hypognostici lib. 3. cap. 5. Dicitur homo præueniri a gratia vt sanetur. Respondetur iam sensum Augustini ex præallegatis esse indubium. Vnde epistola 106. *Cum fides, inquit, impetrat iustificationem, non gratiam Dei aliquid meritis præcedat humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, &c.* Loquitur autem de augmento extensiuo, non intensiuo: ergo sensus illorum locorum est sine gratia auxiliante, nihil peccatorem mererit: nam author Hypognostici loquitur de gratia, quæ præparatur voluntas, quæ adiuuat nos vt declinemus à malo & faciamus bonum, & non loquuntur præcisè de iustificante.

Responso.

45
Tertia obiectio.
Solutio.

Obiicies tertio, peccatori nihil potest à Deo deberi, neque acquiri aliquod ius ad gratiam, sine his non potest stare meritum : ergo, &c. Respondetur id verum esse de condigno, non autem de congruo : nam S. Augustinus simpliciter appellat opera fidei meritum, & tale meritum vt si esset ex natura, iam gratia non esset gratia. ergo saluatur hic aliqua ratio meriti, & verus titulus fundans ius. Obiicies ex altera parte Tridentinum sess. 6. cap. 8. negans opera, & fidem, quæ antecedunt iustificationem, ipsam iustificationis gratiam promereri, & idèd nos dici à Paulo gratis iustificari. Respondetur primò igitur acceptari ad præmium aliquando opus ex perfectione operis, aliquando ex operantis dignitate. Primi generis sunt opera fidei iustificantis in peccatore, quæ habent annexam promissionem diuinam, & acceptationem, si sunt perfecta, vt contritio, & amor Dei in gradu perfecto : & de his tantum loquitur Augustinus, in quibus fundatur ius, vt subsunt acceptationi, & promissioni diuinæ ; necdè à persona adhuc indigna proueniant. Concilium autem loquitur de iisdem operibus propter indignitatem peccati, cum quo consistunt antequam informantur : vnde cum omne meritum includat personam, à qua fit, seu ordinem ad personam, quæ in proposito est peccator, hinc fit vt illis operibus sub hac ratione nihil debeat, ac proinde præmium gratis detur. Quatenus verò proueniunt à fide iustificante, cuius intuitu acceptantur præcisè à Deo sub ratione meriti, quia sic habent annexam promissionem, & pactum, intuitu fidei, sunt meritum : non tamen in eo rigore, quo opera iustificati sunt meritum, quæ acceptantur etiam ex dignitate operantis.

Duplex acceptatio operis contingit.

46

Dices, Concilium loquitur absolute de ipsis operibus, quia neque fides, inquit, neque opera, &c. Augustinus loquitur de iisdem, vt comparantur ad personam aliquando, vt loco citato epistola 105. *Neque enim nullum fuit meritum illius, qui dicebat : Deum propitiu, &c.* ergo non coherent. Responsum est, opera non abstrahere à persona eliciente, licet ab ipso non participant dignitatem, sed à fide : meritum enim fundat titulum, seu ius ad alterum, quod nequit esse nisi inter diuersos, sicut & omnis iustitia ad alterum est, & fundamentum omnis honestatis est libertas in actu, quæ est ab eliciente : & hac ratione Augustinus dicit meritum fuisse illius Publicani, ratione tamen fidei acceptatæ præcisè, vt præcedentia verba significant : *Neque ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides eam im-*

Meritum fidei secundum acceptationem operis.

petrat, &c. vbi in fidem refert rationem meriti. Neque hoc meritum negauit Concilium, cum dicat fidem iustificare, quia radix, & initium eius est : conuenit ipsi moraliter iustificare, vt habet scilicet annexam promissionem diuinam, & inuoluit reliquos actus disponentes, vt per dilectionem operatur. ad Rom. 14. ad Ephes. 5. Non tamen physicè, quatenus ostensiva est. Admittit etiam Patres, & Augustinus remissionem peccatorum gratis fieri, & consequenter iustificationem, cum Paulo ad Rom. 3.

Respondetur secundò, Concilium excludere meritum rigorosum, & de condigno, quale statuit in iustis eadem sess. cap. 16. Vnde cap. 7. causam meritoriam nostræ iustificationis statuit solum Christum, vbi loquitur etiam de causa meritoria in rigore, & simpliciter. Cæterum admittit necessariam esse dispositionem nostram, & præuiam, vt patet ex capitibus præcedentibus, ex cooperatione liberi arbitrij ad gratiam Dei vocantem, & adiuuantem : quod perinde definit can. 3. & 4. Hanc autem dispositionem ita nos præparare docet prædicto cap. 7. vt effectus gratiæ maiores ex perfectione, & mensura excedente dispositionis admittat concedi, & secundum propriam cuiusque cooperationem : ergo admittit perfectionem gratiæ, & iustificationis correspondere conuersioni peccatoris, & dari intuitu eius : cooperatio autem hæc, & dispositio non inducit perfectionem in effectu, nisi quæ habet aliquam rationem meriti : quidquid enim datur intuitu operis, & cooperationis peccatoris, datur tanquam aliqua merces ; licet ergo Concilium negat meritum de condigno ex parte nostri : quia soli Christo competit esse causam meritoriam de condigno nostræ iustificationis : non tollit meritum de congruo, quod declarat sub appellatione dispositionis, & cooperationis iustificati.

47
Secunda responsio.

Virique meritum admittit Concilium.

Atque hinc patet quomodo concordet doctrina præmissa Doctoris in conclusione secunda, per omnia Concilio, negans posse peccatorem pro suo mortali satisfacere, nisi in virtute meritorum Christi. Quod etiam capite nono docet Concilium : *Quamuis autem, inquit, necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, &c.*

Remissio peccatorum in Christo.

Vt ergo magis hoc declaretur, supponendum est, licet Christus pro omnibus mortuus sit, vt docet Concilium, cap. 3. non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt : sed ij duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Hoc idem definit sess. 5. can. 3. vbi definit originale non tolli per vires naturæ, aut aliud remedium, quàm per meritum Christi : vbi ait applicari nobis illud meritum sufficienter per Baptismum. Potest & idem meritum applicari per fidem iustificantem, eam scilicet, quæ per dilectionem operatur, ad Galatas 3. ad Romanos 14. *Hunc proposuit Deus propitiuorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, & Trident. sess. 6. cap. 2. & 4. & sess. 14. cap. 4. docens cum voto tantum Sacramenti contingere iustificationem peccatoris per fidem, vt ei coniuncta est pœnitentia perfecta, & amor Dei. Sacramentum quidem ex opere operato, & sui institutione iustificat habens efficaciam ex voluntate instituentis, & meritis Christi. Fides ex opere operantis, prout scilicet habet annexam Dei acceptationem,*

48
Declaratio prædicta responsionem.

Applicatur meritum passionis duobus modis.

Fides applicas & quomodo.

tionem, quæ facta est intuitu operum Christi, atque ex ipsis Christi meritis, & morte, quibus innititur, habet illam acceptationem, non solum, vt quidam volunt, quatenus est ex gratia Christi præueniente, sed quatenus in meritis Christi acceptatur tanquam ex ratione formali ob quam acceptationis: sicut autem operatur Sacramentum instrumentaliter iustificationem, applicando merita Christi, & hæc principaliter iustificat in genere causæ meritoria, & vterque modus cauſandi discernitur ex ordine, & modo cauſandi ipsarum cauſarum, ita & in fide vtrunque similiter discernitur, & saluatur, vt fides inquam applicans, acceptetur, & in quantum applicata merita Christi continet, acceptetur aliter; & hoc secundo modo acceptatur eadem acceptatione, qua ipsa Christi merita acceptantur in ordine ad effectum iustificationis, & hæc est acceptatio eius secundum iustitiam, ita vt ipsa opera Christi applicata acceptentur. Altera acceptatio est ipsius fidei, & gratuita, seu ex motiuo misericordiae, quia & donatur peccatoribus neque eam potest habere ex propriis, scilicet natura, & lege; sed ex gratia & dono Dei.

42 Sicut ergo ex gratia, & dono Dei datur indigno, sic etiam ex gratia, & dono Dei misericorditer acceptatur, nam eadem est voluntas, quæ respicit finem, & medium: sicut ergo iustificatio ipsa, quæ est finis fidei iustificantis, vt comparatur ad peccatorem, est merè gratuita, ita etiam quæ acceptat conuersionem eius, & dispositionem ex fide, quæ habet rationem medij, est gratuita, & hoc est, quod intendit Concilium, & Paulus quem sequitur, quo excludatur omne medium, siue naturæ, siue legis, effica ad iustificationem, atque independens à meritis Christi: quia ergo non ex debito datur conuersio, sed ex gratia, idè gratis iustificamur, quia tamen datur iustificatio ipsa cum conditione operis ex motiuo non solum misericordiae, sed iustitiæ etiam vindictiua, idè seruat medium huius iustitiæ, ita vt per modum pœnæ, & satisfactionis acceptetur à Deo, non verò per modum meriti de condigno, quod procedit secundum iustitiæ commutatiuæ medium, & non vindictiua: & sic acceptatur merita iustorum.

Dari iustificationem ex motiuo, & secundum medium iustitiæ vindictiua.

50
Replica.
Solutio.

Dices, satisfactio ipsa fundatius ad extinctionem debiti: ergo perinde est impossibilis peccatori, sicut & meritum. Respondetur, admitendo consequentiam, sicut eam admittit Doctor: quia hic totum operatur misericordia Dei subuenientis peccatori, cui admittit modum explicatum iustitiæ vindictiua vt donatio ipsa, & mediante dono acceptatio, licet sit simpliciter misericordia, non tamen omnino liberalis, & sine onere: sicut ergo talis conuersio peccatoris per pœnitentiam, vt omnes docent, saluat aliquale medium satisfactionis, ita etiam in quantum habetur à Deo dante iustificationem, & gratiam sanctificantem ratio ipsius operis, & eius perfectionis, vt perfectiori perfectionem etiam effectum gratiæ, & condonationis tribuat (ex Concilio, loco citato, & in sess. 14. cap. 2. & frequentissime in exercitio contingit non solum condonari culpam, sed totam etiam pœnam ex perfectione conuersionis) ita etiam seruatur in eadem conuersione proportio meriti quædam, vt crescat effectus, & acceptatio eius ex perfectione operis, quod sufficit vt meritum dicatur secundum quid, vel de congruo. Congruum

enim diuinæ bonitati supposito quòd exigit cooperationem, & conuersionem peccatoris adulti ad remissionem peccati, & reconciliationem, vt quò perfectius cooperaretur, eo etiam perfectius iustificaretur: tum quia perfectius applicat merita passionis, quia opus conuersionis sequitur gradum vocationis, quæ perfectior est in vno, quàm altero.

Congruum meriti fundatur in acceptatione & ordinatione liberali Dei.

Vnde Augustinus in Psalm. 50. *Veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti: sic prarogasti misericordiam, vt seruares veritatem: ignoscis contentis, sed seipsum punienti; ita seruatur misericordia, & veritas: (id est iustitia) misericordia, quia homo liberatur, veritas quia peccatum punitur, &c. Et antea dicit, veritatem dilexisti, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non reliquisti, &c. Nazianz. Orat. 14. inquit, ultionum est Dominus, qui licet ob clementiam à severitate ad remissionem inclinare consueuerit, non tamen in omnibus parcat peccantibus, ne illi bonitate sua stans deteriores. Origenes hom. 3 in Iudic. Vide benignum Dominum, misericordiam cum seruiat miscntem, & ipsius pœna modum iusta & clementi liberatione pensantem, &c. Gregor. lib. 9. Moralium cap. 27. Delinquenti, inquit, Dominus nequaquam parcat, aut enim ipse homo in se hoc pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percussit, &c. Et hoc tamen est iudicium quod in nos ipsos exercere debemus ex Apostolo 1. ad Cor. 11. Si nos ipsos indicaremus, non vique indicaremur: nam sic in diuinis Scripturis misericordia & veritas coniunguntur, vt optime notauit Augustinus lib. 2. de Peccatorum meritis & remissione, cap. 19. Misericordiam, & veritatem diligit Deus. Psalm. 83. Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi. Psalm. 84. Vniuersa via Domini misericordia, & veritas. Psalm. 24. ita etiam concurrunt in peccatoris iustificatione. Vide Doctorem supra dist. 2. quæst. 1. §. Hic sequitur corollarium.*

51
Conuersio sequitur gradum vocationis.
Augustinus.

Nazianz.

Origenes.

Gregor.

Concurrus misericordia & iustitia in operibus Dei.

Ad confirmationem huius solutionis facit ipsum Concilium sess. 14. cap. 8. de satisfactione. Vbi clementiam, & iustitiam Dei admixta huic operi docet. *Sanè & diuina iustitia ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur qui ante Baptismum, per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel à peccati, & Demonis seruitiu liberati, & accepto Spiritus sancti dono scienter templum Dei violare, & spiritum contristare non formidauerint: & diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta peccata leuora putantes velut iniuriæ, & contumeliosi Spiritui sancto in grauiora labamur, &c. Et cap. 2. in fine dicit ad integritatem Baptismi peruenire non posse sine magnis fletibus nostris, diuina id exigente iustitia.*

52
Trident.

Ex quibus constat ad remissionem peccati per pœnitentiam operari diuinam voluntatem, etiam ex motiuo iustitiæ, quæ non qualemcunque displicentiam nostram acceptat per modum satisfactionis, & ipsam veram conuersionem per modum satisfactionis acceptare, & exigere, quod & probant quæ distinctione præcedenti adducta sunt de pœnitentia virtute, eiusque definitione, & ratione. Sicut ergo admittitur in eadem medium iustitiæ vindictiua, ita non repugnat eam appellari meritum de congruo, & secundum quid, non autem simpliciter, seu condignum, quòd præter acceptationem operis exigit aliam acceptationem ipsius personæ operantis

rantur secundum gratiam adoptionis: nam filius promissum est Regnum, & hæreditas, peccatoribus non ita: qui ad pœnitentiam vocantur in Scriptura, vt peruersitate abiecta filiorum adoptionem acquirant, vt dignos fructus pœnitentiæ faciant, iusti verò ad iustitiæ fructus inuitantur vt euntes de virtute in virtutem, thesaurum meritorum congerant

illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur a Patre, &c. Hæc verba clara sunt: si ergo opera nostra sunt satisfactoria in Christo, id est, accipiunt ab eo valorem, & ex eius meritis: sequitur quòd non sunt satisfactoria ex natura sua intrinseca tantum: sed omnis satisfactio, quæ est in Christo, inuoluit Dei acceptationem, quia voluit illius opera pro nobis acceptare: ergo, &c. Dices, hic loqui Concilium de satisfactioe sacramentali. Contrà, hoc in primis falsum est, vt patet ex tractatu: quia agit de satisfactioe in genere, quamuis in ordine ad sacramentalem; & quidquid sit de hoc cap. 9. *Docet præterea tantam esse diuinam misericordiam largitatem. Et non solum pœnis sponte à nobis susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictiis, & à nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.*

Satisfactio nostra in Christo est.

Responsio impugnat.

Trident

§ 3
An satisfactio nostra seclusa acceptatione Dei valeat.

Sententia Vasquez.

Conclusio Trident.

Petes an opus nostrum sit satisfactorium pro pœna temporali, seclusa Dei acceptatione. Respondet Vasquez 3. part. quæst. 94. art. primo dub. 3. affirmatiuè; qui asserit satisfactioem, quæ fit extra Sacramentum, seclusa omni Dei acceptatione, esse satisfactoriam ex natura operis; & sequitur ad ea, quæ docuit de merito 1. 2. disp. 214. cap. 11. asserens meritum non requirere Dei acceptationem.

Probatur specialiter conclusio negatiua ex Trid. sess. 14. cap. 8. *Omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex*

SCHOLIUM.

Satisfactioem magis consistere in actibus pœnalibus, & passionibus voluntariis, & reducuntur ad internam displicentiam, id est, detestationem peccati, & tristitiam, confessionem, verecundiam, orationem, ieiunium, & elemosynam.

DE tertio dico, quòd satisfactio in isto intellectu magis consistit in actibus pœnalibus, vel passionibus voluntariis, quàm in aliis actibus bonis non pœnalibus, licet quandoque posse per aliquem actum bonum non pœnalem satisfieri: quia benè potest Deus actum magnum charitatis acceptare pro punitione debita vni culpæ: licet enim non sit propria puniitio, est tamen maius bonum, & magis Deo redendus honorem, quàm illa quæ esset propria illius puniitio. Sed regulariter, sicut culpa ordinatur per pœnam, & non per aliquod aliud magis bonum, quàm sit culpa: ita satisfactio isto modo dicta consistit in actionibus, vel passionibus habentibus rationem pœnæ.

Et hoc est quod dicit Augustinus de vera, & falsa pœnitentiâ; & ponitur distinct. decima sexta, cap. primo. *Sunt digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus: pœnitentiâ enim grauiores fructus postulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam.*

Isti autem actus pœnales, vel passionem voluntariâ, in genere, reducuntur ad actum interiorem displicentiæ, vel passionem tristitiæ, & ad actum exteriorem confitendi proprium peccatum, quod est valde pœnale. Vel passionem concomitantem, scilicet verecundiam, & ad actum simpliciter exteriorem, vel passionem, scilicet macerando carnem: & omnis talis maceratio dicitur contineri, vel reduci ad ieiunium: vel eleuando mentem in Deum, & hoc fit per orationem: vel sua temporalia erogando, quod fit per elemosynam.

8
Satisfactio in quo consistat.

Aduerte an rectè Suar. tom. 4. d. 37. s. 5. per ceperis sententiâ Scoti de actibus internis.

COMMENTARIVS.

§ 4
Satisfactio in pœnalibus regulariter consistit.

D. Thomas.

DE tertio dico, &c. Sententia Doctoris est, regulariter loquedo satisfactioem consistere magis in actibus, & passionibus voluntariis pœnalibus. Regulariter dicit, quia etiam secundum æquiualentiam actus bonus charitatis potest acceptari à Deo: quia ipsi gratius esse posset, quàm satisfactio pœnalis debita tali peccato. Quia tamen peccatum secundum iustitiam vindicatiuam, ex lege ordinatur per pœnam, & non per aliquod magis gratum; idè regulariter requiritur pœnalis. In hac conclusione fortè non est magna controuerfia inter Doctores. S. Thomas in hac dist. quæst. 1. art. 5. quæstionc. 1: dicit satisfactioem debere esse pœnalem, ita vt opus bonum, nisi fit pœnale, non sit satisfactorium. Simile D. Bonauentura, 2. par.

distinct. art. 1. quæst. 3. ad 4. Richard. art. 1. quæst. 3. Palud. quæst. 3. Durand. quæst. 5. Alen. 4. quæst. 34. mem. 2. art. 2. Henric. quodlib. 5. quæst. 18. Intelligendo hanc sententiam regulariter idem dicit Doctor: intelligendo eam tamen rigorosè, vt sonat; non omnino consentit, quin actus charitatis, & perfecti meriti possit esse satisfactorius. Alij docent quemcumque actum meritorium esse etiam satisfactorium. Pro hac citat Vasquez 3. par. quæst. 49. art. 1. dub. 5. nostrum Doctorem; eamque ipse sequitur: sicut & Victoria in sum. Sotus dist. 19. quæst. 2. art. 1. Ioannes de Medina cod. de satisfactioe quæst. 4. neque discedit ab hac sententia Suarez disp. 37. sect. 6. asserens omne opus honestum virtutis esse pœnale aliquo modo, quia arduum, & difficile. Cæterum D. Thomas

Actus charitatis satisfactio æquiualent.

Sententia docens omnem actum meritorium esse satisfactorium.

mas aliter sentit, quia distinguit opus bonum ab opere pœnali, & ita reliquit; quia opus pœnale est istud per Antonomasiam, quod reducitur ad tria illa genera, quæ communiter enumerantur.

55
Requiri ut
sit regulari-
ter pœnale.
Probatio.

Probatur ergo conclusio, requiri opus satisfactorium regulariter esse pœnale. Patet ex Scripturis, Ioëlis 2. *In ieiunio, & fletu, & plantis*, &c. Matth. 3. *Facite ergo fructum dignum pœnitentia*, Psal. 50. per totum. Et nullibi fit mentio pœnitentiæ in Scriptura, quin exaggeret modum eius, quantum ad pœnam, & punitionem debitam. Secundò, Patres eodem modo pœnitentiam commendant, quæ est pœnalis: vt patet ex Canonibus pœnitentialibus antiquis. Hinc Trid. *sess. 14. cap. 2.* dicit pœnitentiam à Patribus dici laboriosum Baptismum. Tertio, idem confirmat praxis Ecclesiæ: quæ grauioribus delictis aggrauat etiam pœnas satisfactorias: vt patet in toto titulo *de pœnitent. & remiss.* Quarto, ipsa pœnitentia, quæ in vindictam peccati concipitur, id ipsam dicitur, vt secundum mensuram delicti fiat eius castigatio: nam vt *suprà* diximus ex Authore *lib. de vera & falsa pœnitentia*, pœnitentia dicitur ab hoc, quod est *pœnam tenere*.

Confirm.
Trident.

Ultimò tandem confirmatur ex Trid. *sess. 14. cap. 3.* vbi dicit id exigere diuinam iustitiam. Deinde diuinam clementiam, ne facilis venia peccatores incurios faceret, & contemptores, seu pronos ad lapsum. Deinde hæc opera pœnalia frænum iniiciunt peccantibus; quæ non est inuenta in Ecclesia securior via ad amouendam iram Dei, quàm frequentatio illorum; si ergo Deus vindex principalis, & legislator ordinat peccatum per flagella, & pœnas etiam temporales, & hunc modum exigit eius iustitia, sequitur quòd vindex ministerialis eadem debet adhibere, vt conformis sit legi, & legislatori. Accedit & alia congruentia ex conformitate ad Christum, in quo fuerunt plura merita, quorum quodlibet ex valore operis sufficiebat ad redemptionem, pro plena tamen satisfactione diuinæ iustitiæ, passionem & mortem sustinuit pro peccatoribus: ergo hi, vt passionum eius sint participes debent similiter satisfacere pro peccato in pœnalibus, & non adblandiri sibi in quibuscunque operibus, quasi aliter non cu-

Minister de-
bet conformare se iudici.

rent satisfactionem Deo præstandam: nam, vt *suprà* ostensum est, regulariter, & ex præcepto tenetur quis etiam raptus ad martyrium, si recordatur peccati, de eo pœnitentiam formalem habere: ergo seruari debet etiam eadem proportio in aliis operibus satisfactoriis, vt sint pœnalia formaliter, sicut est pœnitentia interior. Hinc rectè monet Concilium confessorius, ne ex indulgentia fiant participes peccati alieni, minima quædam pro peccatis grauibz imponentes, & curent vt pœnitentia iniuncta non solum sit ad custodiam, & medicinam nouæ vitæ: sed etiam ad vindictam, & castigationem peccatorum præteritorum. Deinde non agnoscit Concilium aliud genus satisfactionis quod per modum satisfactionis correspondeat culpæ, nisi hoc opus pœnale voluntariè assumptum, vel impositum, vel certè à Deo inflictum, & patienter acceptum, & toleratum. vide Concilium *cap. 7. & 9.*

Regula præ-
scripta con-
fessorii.

Hinc itaque rectè Doctores reducit satisfactionem ad actus pœnales interiores, & passiones, ad actum confitendi, & verecundiam inde redundantem, & ad actus voluntarios exteriores, & passiones, quæ sunt ieiunium, oratio, & elemosyna: & hoc loquendo regulariter, & attendita facultate pœnitentis, & statu, vt *infra* videbimus. Cæterum hæc non derogant charitati, eiusque acceptationi, & operibus fidei, quæ imperatoria sunt: maximè quando in finem satisfactionis eliciuntur, & offeruntur; neque video quo fundamento aliqui asserunt omnem actum meritorium esse satisfactorium ex natura operis, & acceptationis diuinæ ad remissionem pœnæ debitæ peccato, ita vt neque in hoc minuatur præmium gratiæ, aut gloriæ, in quantum simul valet ad extinctionem pœnæ: nam extinctio debiti secundum iustitiam, exigit valorem in actu conformem huic debito; si ergo actus est ordinatus secundum iustitiam retributiuam per gratiam, & gloriam in ratione meriti, quoad omnem gradum sui valoris, qua consistit in bono, non videtur fundare alium titulum extinguendi debitum pœnæ temporalis, quod est alterius generis, aut ex natura operis, aut ex acceptatione diuina, quæ est secundum medium iustitiæ.

56

Præiudicium
charitati, &
fidei.

S C H O L I V M.

Specialia peccata non exigere speciales satisfactiones, sed indifferenter quascunque, quibuscunque peccatis applicari posse.

9

EX hoc^k patet de quarto articulo, scilicet de solutione quæstionis: siue enim intelligatur satisfactio propria, id est, determinata secundum speciem, siue propria, id est, determinata secundum numerum, non necessariò correspondet propria satisfactio cuicunque peccato: quia & eadem satisfactio secundum speciem, & eadem secundum numerum potest correspondere huic peccato & illi.

Non requi-
ritur satis-
factio spe-
cialis secun-
dum speciem,
vel nume-
rum, ad spe-
cialia pecca-
tum.

Quod secundum speciem, patet, quia contritio potest correspondere huic, & illi: & illa est eadem secundum speciem, maximè si obiecta sunt eadem secundum speciem. Quòd secundum numerum, patet, quia contritio de pluribus simul in generali, potest vnà correspondere pluribus illis: sed tunc^l oportet ad hoc quòd sit satisfactio totalis, non diminuta, quod aliquid eius sufficiat pro vno peccato, & aliquid pro alio, aliquid, inquam, & aliquid, non de partibus integralibus in actu: sed de gradibus intensiõis, ita scilicet, quòd sit in tanto gradu intensiõis, quòd in longè minori sufficeret pro vno, & in gradu quem superaddit vltra, sufficeret pro alio.

Possunt

Possunt^m etiam plures satisfactioes vel totales, vel partiales correspondere vni peccato. Totales quidem, quia non est peccatum, quod non possit remitti per solam contritionem, & tunc illa sola est totalis satisfactio. Potest etiam idem remitti per contritionem remissam, & alias pœnas suppletentes imperfectionem contritionis. Contritioⁿ autem intentâ ex vna parte, & ipsamet remissa cum aliis pœnis ex alia parte, differunt etiam specie, licet sint æquivalentes in acceptione diuina.

Breuit^o ergo, non correspondet cuicumque peccato propria satisfactio, quæ scilicet nulli alij correspondeat, nec aliqua alia isti correspondet: sed cuiuslibet correspondet satisfactio pro tunc propria, licet alia possit esse propria. Intellego pro tunc propria, vel vt in se distincta, vel vt aliquid virtualiter inclusum in satisfactioe.

Cuiuslibet peccato non correspondet propria satisfactio.

C O M M E N T A R I V S.

57
Artic. 4.
Conclusio.

K hoc patet de quarto articulo, &c. Hic articulus correspondet quæstioni titulari, eamque soluit. Conclusio eius est, non necessariò correspondere cuiuslibet peccato satisfactioem interiorē, seu pœnitentiā, & dolorem distinctum, neque secundum speciem, neque secundum indiuiduum, sed per vnam in specie & numero satisfieri posse omnibus simul, quæ sit vnus explicitè, virtute autem, affectu, & habitu de reliquis. Hanc eandem conclusionem docet articulo sequenti.

Cōtritiōnis. An de singulis peccatis exigatur dolor diuersus. Prima sententia.
Variæ autem referuntur in hac re sententiæ. Prima est, de singulis peccatis debere esse singulas pœnitentiās, hoc est, de quolibet in specie saltem dolendum esse. Imponitur Ludolpho 1. part. vii. Christi cap. 20. Pro eadem citat Nau. in sum. cap. 1. num. 22. Anglum, & Raymundum in sum. verb. Contritio ibid. Sylu. qu. 3. S. Thomas in 4. dist. 17. qu. 2. art. 2. quæsiunc. 6. asserere videtur de peccatis nondum remissis necessarium esse dolorem, seu attritionem singulam, sufficere autem generalem circa iam remissa. Vasquez 3. part. quæst. 86. art. 2. dub. 7. interpretatur omnes intelligi debere non voluisse dolorem in specie ad singula extendi, sed in genere tantum, seu commune esse debere circa omnia in specie cogitata: & in eandem sententiam Soto in 4. dist. 17. qu. art. 3. refert antiquos, Alenf. 4. qu. 69. memb. 8. art. 2. Richard. in 4. dist. 16. art. 4. qu. 2. Durand. dist. 17. qu. 2. Palud. ibid. quæst. 2. Alij autem negant eam sententiam doceri expressè à dictis authoribus quoad hoc, quòd ad singula peccata exigentur singulæ attritiones, seu dolores. Hæc ergo est vera sententia ipsorum, quòd vna, licet sit contritio in specie, ad singula extendatur: & hæc est opinio D. Thomæ loco citato, & 3. part. qu. 77. art. 1. in corpore 1. 2. qu. 113. art. 5. de veritate qu. 28. art. 5. Ita etiam Soto in 4. dist. 17. loco citato adducit hanc moderationem. Primò, in lege naturæ ante institutam confessionem ex natura rei, secluso impedimento necessariam fuisse contritionem specialem de singulis, & singularem: quando autem tempus non suppeteret, sufficere contritionem in confuso, quatenus offensa Dei fuit: & hanc modificationem admittere videtur Adrian. in 4. qu. 3. de Baptismo. Ioann. de Medina tract. de pœnitentiâ qu. 1. Si quæras autem, qua necessitate talis contritio exigitur? Canus videtur ponere necessitatem medijs, alij præcepti: sed, si explicetur sententia ex fundamentis, videtur necessitas medijs magis induci, quam præcepti.

Sententia D. Thomæ, & alterum.

Contritionem in specie extendi ad singula. Limitatur.

58
Conclusio Doctorum.

Conclusio. Ad veram contritionem, quæ sit sufficiens dispositio siue intra, siue extra Sacramentum, non requiritur specialis cogitatio, aut

detestatio singulorum peccatorum, siue per vnum, siue per diuersos actus. Est nostri Doctoris in littera. Dicit quòd vna contritio in specie potest competere pluribus in specie peccatis, & quòd vna in numero sit sufficiens sub vna generali ratione de pluribus numero: idemque patet ex articulo 5. vbi asserit sufficere contritionem expressam de vno, quæ habitualiter, seu virtualiter extendatur ad reliqua. Hæc eadem sententia est magis recepta nunc in scholis, quam sequuntur communiter moderni. Suarez disp. 4. de pœnitentiâ sect. 6. Vasquez loco citato, & alij.

Probatur primò, quia nullum est fundamentum tanti oneris, vt de singulis in specie habeatur specialis contritio. Secundò, priuaret aliquos spe salutis, qui non possunt etiam singula peccata recordari: ergo saltem per hoc destruitur necessitas talis contritionis per modum medijs requisiti ad salutem. Ad fugam huius argumenti inuenit Sotus limitationem præfatam: idem requirit necessitate præcepti. Contrà, illa necessitas non colligitur ex fine, aut natura actus: ergo, &c. Probatur antecedens: quia contritio de peccato ex motiuo charitatis sub ratione offensa perfectiùs auertit à peccato, quia ex motiuo & fine superiori, & eminentiori tollit omnem in ipso complacentiam, & perfectiùs conuertit ad Deum: quia est in se perfectior: ergo siue in ordine ad Deum, siue ad voluntatem peccatoris, tribuit omnem effectum, quem tribueret displicentia in specie, &c. Si dicas necessitatem esse ex virtute opposita peccato tantum, falsum est; quia sic pœnitentia non esset necessaria vt specialis.

Probatio ex incommenitii.

Responsio im pugnat.

Contritio ex motiuo charitatis.

Eius efficacia.

Tertiò, videtur repugnare sibi: ponamus casum, sicut contingit hominem reuocare in memoriam peccata sua, discurrendo per singula præcepta, & sic successiuè, de quolibet autem propt occurrit, dolere perfectè, vel habere veram contritionem ex gratia: ergo habet vltimam dispositionem ad iustificationem, quando dolet de peccatis contra præcepta primæ tabulæ, & iustificatur: quia illa dispositio non redditur inefficax per aliquid subsequens. Si dicas tunc non dolere: ergo de istis aliàs non dolet, quia impossibile est vt simul intellectus feratur in omnia peccata, & consequenter neque voluntas: quia neque vno actu intelligi possunt; neque simul occurrunt, vel occurrere possunt; si ergo voluntas successiuè feratur in singula, necessum est vt successiuè de singulis doleat: dolor autem quamprimum habetur, est sufficiens dispositio ad Sacramentum, vel iustificationem: ergo accedente Sacramento iustificatur, vel extra

59
Casu.

Repugnantia suppositi.

Sacra

Confirm. Sacramentum, quando est contritio est perfecta. Confirmari potest ad hominem, quia ut communiter contra nostrum Doctorem opponunt, non requiritur determinata aliqua duratio ad contritionem, sicut neque intensio: sed nequit extendi ad singula peccata nisi successiuè, & in tempore: ergo antequam ad hæc, vel illa extenditur, est perfecta contritio, & consequenter id non existit.

60
Sufficere dolorem sub ratione offensæ.
Quartò, dolere de singulis in specie est dolere de quolibet quo ad malitiam in specie, quam includit ut distinctum est à cæteris, & opponitur tali in specie virtuti, hoc non: quia, ut definit Trident. sufficit dolere de ipsis ex motiuo charitatis, quæ offensæ Dei sunt, & opponuntur eius amicitia. Deinde, cum repugnet ita de ipsis dolere, nisi ex motiuo oppositarum virtutum, quæ specie & genere variantur, sequetur hominem teneri ad tot actus doloris in specie, quot sunt peccata in specie: quæ est prima opinio, quam communiter omnes reiiciunt, & meritò, quia neque Concilii quadrat, cum dicant sufficere dolere de peccatis sub ratione offensæ; neque rationi, cum per talem actum sufficienter conuertatur peccator ad Deum, quod tantum exigit sacra Scriptura, ut patet ex locis, quibus probatur necessitas pœnitentiæ pro peccatis.

Responsio impugnatur.
Dices, debere extendi dolorem explicitè ad singula peccata saltem sub ratione offensæ. Contrà, saltem hoc non quadrat assertioni D. Thomæ, qui dicit ad peccata remissa non requiri nisi dolorem generalem; ut supponimus autem, potest quis habere contritionem perfectam, antequam hoc, vel illud in specie peccatum occurrat, quo casu remittuntur per gratiam, qua informat talis actus, antequam recurrant vltiora peccata, & potest non continuari, & sufficit pro dispositione Sacramenti, si quis accedat statim ad confessionem: ergo neque requiritur dolor de singulis, neque ex necessitate actus, qui stare potest concepta ratione offensæ, in vno & altero peccato, qui affectu, & virtute ad cætera extenditur: neque etiam præcepti, quia aliàs nulla esset confessio eius, qui actu non dolet de singulis, dum confitetur: quamvis aliàs doluerit de quibusdam in ordine ad confessionem, ex cuius virtute accedit ad ipsam confessionem: sufficit ergo in genere summè dolere de peccatis, quibus offenderit Deum; neque est necesse, ut voluntas dolentis ad singula, dum dolet, reflectat: sufficit enim ut dolor virtute extendatur ad omnia, & habeat propositum firmum non offendendi Deum de cætero, imò quædam peccata sunt, in quibus non expedit ob periculum diu inhaerere meditando: ob necessitatem tamen confessionis adhibendum est examen conscientia, & recogitanda singula peccata: de quibus sub vna generali ratione sufficit dolor, iuxta ea, quæ tradit Trident. *sess. 6. cap. 6.*

Sufficit ut dolor virtute ad singula extendatur.

61
Obiectio prima.
Solutur.
Ad rationes aduersariorum facilis est solutio. Obiiciunt primò, omne peccatum mortale includere auersionem à Deo: ergo requiritur conuersio per contritionem in Deum, ut dimittatur. Respondetur perfectionem contritionis esse ex motiuo charitatis, cuius est perfecta in Deum conuersio, ideò sufficienter, & perfectè conuertitur quis ad Deum ab omni mortali per talem actum, qui in genere, & virtute ad omnes offensas eius extenditur. Obiiciunt secundò pro prima sententia: pœnitentia est medicina: ergo

pro singulis peccatis requiruntur singulæ pœnitentiæ. Respondetur, sufficere vnam medicinam efficacem, qualis in proposito ex institutione diuina est contritio de omnibus in genere sub ratione offensæ. Frustrà enim per plura fit, quod per vnum fieri potest.

Solutur.
62
Satisfactio totalis quantum dicitur.
Obiectio.
I Sed tunc oportet ad hoc, ut sit satisfactio totalis, &c. Hic exigit ad satisfactionem totalem, ut sit correspondentia eius ad peccata, non secundum partes integrantes in actu, sed secundum gradus intensiois: ita ut in gradu minori sufficeret pro vno, & in gradu maiori pro alio. Requirit ergo intensionem in actu contritionis perfectæ, quam vocat satisfactionem totalem: de quo *supra* egimus *dist. preced. qu. 2.* Hic modus loquendi obscurus est: vel enim intelligit in contritione in eo gradu, & perfectione, quæ ut dispositio extra Sacramentum necessitat, seu disponit ad gratiam & remissionem peccati adhibitis circumstantiis voti Sacramenti, & proposito emendationis, dari debere latitudinem graduum intensiois secundum multitudinem peccatorum, & excessum, ita ut infra intensionem proportionatam numero, & grauitati offensarum, non esset satisfactio sufficiens, neque iustificaret, hoc est contra ipsum variis in locis, & infert incertitudinem magnam, & anxietatem, quæ magis excludenda sunt: imò magis videtur difficile attingere remissionem per vnum actum ita intensum secundum gradum, ut singulis peccatis singuli gradus intensionis respondeant, quam habere seorsim plures contritiones in specie de singulis peccatis extensiuè in gradu inferiori: magis enim est in potestate nostra multiplicare actus, & conatus voluntatis, quam exercere talem simul vno actu, qui æquivaleret pluribus, secundum intensionem graduum, qui modus satisfaciendi neque fragilitati nostræ congruit, neque etiam diuinæ misericordiæ, per quam gratis fit iustificatio, nos ad talem gradum perfectionis in actu obligare: vnde Doctor *in qu. 2. preced. dist.* sufficere asserit actum intensum, & perfectè circumstantionatum ad remissionem peccati extra Sacramentum.

63
Responsio.
Explicatur textus.
Scopus Doctorum.
Respondetur ergo, licet congruum sit ita conari dolere de peccatis ad effectum remissionis, id non esse necessarium, sed actum perfectum, & perfectè circumstantionatum in eo gradu, quo ad remissionem vnius peccati mortalis extra Sacramentum valeret, etiam sufficere ad remissionem omnium peccatorum: quia & perfectè applicat merita passionis Christi ad hunc effectum, & acceptatur à Deo, & est perfecta auersio à peccato, & conuersio ad Deum, quæ sunt rationes ex parte actus, in quibus consistit eius efficacia respectu gratiæ, cum qua gratia nequit vllum peccatum consistere mortale. Vel ergo loquitur de satisfactione totali, ut est delectiua culpæ, & pœnæ simul eo modo quo Tridentinum loquitur *sess. 14. cap. 2.* de pœnitentia, ut perducit hominem ad integritatem, & renouationem, quæ fit virtute Sacramenti Baptismi, & sic verum est: quia id non contingit sine magis nostris fletibus, ut dicit Concilium. Sic autem Doctor intelligi potest, quia agit de satisfactione quæ pœnalis est, & consistit in interno, & externo, ut patet ex præcedenti articulo, & paragrapho. Vel loquitur secundum congruentiam. Vel denique tertio, & meliùs, loquitur de contritione, quæ est satisfactio totalis, id est, quæ

quà ex sua perfectione delet peccatum extra Sacramentum, vt etiam de ipsa agit in *quæst. 4. præced. distinct.* contra sententiam Magistri; & distinguit eam à contritione imperfecta, & diminuta, & partiali; quæ se sola non sufficit sine adiectione alterius causæ, vt confessionis, & absolutionis: quod magis puto secundum mentem eius; & ostendit excessum debere esse in gradu intentionis, vt possit iustificare extra Sacramentum, & sic dicitur esse totalis satisfactio: ipse enim non admittit distinctionem inter hos actus aliam, quàm intentionis, quando sunt ex eodem motiuo, vt *suprà* visum est. Si ergo actus contritionis diuideretur in suos gradus intentionis, æquiualeret pluribus attritionibus, quas in se complectitur eo modo, quo remissum includitur in intenso: quamuis non extensiuè, sed intensiuè, & perfectiori modo essendi: quod congruit iis, quæ in sequenti cõclusionem habet.

Quare dicitur totalis?

64
Secunda conclusio articuli.

Contritio potest esse ex varijs motiuis elicitis.

64
m Possunt etiam plures satisfactioes, vel totales, vel parciales, &c. Hæc est secunda conclusio huius articuli: nempe respectu eiusdem peccati posse esse plures satisfactioes totales, vel parciales: totales, vt contritio, quæ multiplex esse potest, iuxta aliàs dicta *suprà*, ex motiuo huius, aut illius virtutis, cum debitis circumstantiis: vel possunt esse plures parciales, nempe attritiones, quæ similiter ex motiuis multiplicantur. Potest, inquit, idem remitti per contritionem remissam, & alias pœnas, suppletes imperfectionem contritionis, &c. nempe confessionem, & reliqua, quæ requiruntur ad remissionem peccati in Sacramento. & subdit:

Doctõr.

n Contritio autem intensa ex vna parte, & ipsa remissa cum alijs pœnis ex alia parte: differunt etiam specie, licet sint æquiuales in acceptatione diuina, &c. Vbi aduertendum est eum insinuare quod dictum est, hos actus non distingui in specie necessariò ex motiuo intrinseco, quod & *suprà* probatum est ex Tridentino. Hic autem dicit distingui specie in genere satisfactiois, quia vna est totalis, & extra Sacramentum iustificans, alia non ita, licet cum Sacramento, & alijs pœnis æquiualeat contritioni perfectæ in acceptatione diuina, quantum ad vim satisfaciendi pro peccato, eiusque remissionem. Attritionem disponere voluntatem ad impetrandam remissionem, & iustificationem in Sacramento, docet Trident. *sess. 14. c. 4. in fine*, adeoque esse impulsam Spiritus sancti, & donum Dei.

Satisfactio pro peccato totalis, aut partialis.

65

o Breuiter ergo non correspondet, &c. Aduertendum est hic agere de satisfactioe pro peccato; negat vlli peccato correspondere propriam satisfactioem, ita vt alteri non respondeat, licet correspondet satisfactio pro tunc propria, id est, hic & nunc, per quam re-

mittitur, siue sit implicita eius, & virtualis, siue distincta, & explicita. Negat propriam necessitate remissionis, & denotando ordinem explicitum actus ad ipsum peccatum sub ratione propria, quasi aliter nequeat pro eo satisfieri. Admittit tamen propriam, quantum ad efficaciam hic, & nunc, satisfactiois, qua remittitur determinatè. Dices, detestatio peccati ex motiuo proprio, & specifico virtutis, cui opponitur, ita est propria huius peccati, vt nequeat non esse eius, & nequeat esse alterius: ergo habet propriam satisfactioem, ita vt non sit alterius. Respondetur, habere propriam in ratione actus, si ex tali motiuo concipiatur: non est tamen propria in ratione satisfactiois, quia illa etiam non solum disponit ad remissionem illius peccati, sed etiam cuiuscumque mortalis, etiam in specie diuersi à tali peccato, si inest; & hoc tantum intendit Doctõr, vt excludat opinionem, quam in præcedenti cõclusionem impugnauimus: non autem intendit hanc satisfactioem conceptam ex motiuo peculiari virtutis, cui opponitur peccatum in omni casu valere ad remissionem cuiuscumque peccati: verbi gratiâ, quando non sunt simul: quia dolor de peccato debet concipi, vel ex ratione aliqua communi, vel ex peculiari motiuo virtutis oppositæ; dolor enim de peccato intemperantiæ nequit esse dolor de blasphemia, quando hæc sola inest, quia blasphemia nullum ordinem dicit ad virtutem temperantiæ in specie, neque proinde ex illa habetur motiuum subsistens ad dolendum de blasphemia: propter connexionem tamen peccatorum, ita vt vnum sine alio remitti non possit; inde est vt dolor ex motiuo vnus sit virtualis respectu alterius, non ex natura sui motiui specifici, & particularis virtutis, cui peccatum opponitur, & ex quo concipitur; sed quia sufficienter disponit ad remissionem huius, etiam disponit ad remissionem alterius, sine qua illa esse nequit. Accedit & alia virtualitas ex circumstantia finis, & charitatis imperantis, quæ virtute includit auersionem à quocumque peccato mortali, & conuersionem voluntatis ad Deum: & hac virtute includit etiam dolorem de quocumque mortali, quod inest conuerso. Quod autem hic dicit virtualiter includi satisfactioem peccati inexistens in contritione, quamuis ad ipsum explicitè non extendatur, vt sistit in determinato motiuo, ex quo concipitur, declarat ea, quæ dicta sunt de intentione requisita graduum in satisfactioe totali non intelligi formaliter, sed æquiualeter, & secundum eminentiam, & perfectionem. Conuersio enim perfecta ad Deum includit virtute, & perfectione omnem auersionem à peccato in specie.

Obiectio.

Soluatur. Satisfactio dicitur propria duobus modis.

Cõnexio peccatorum quoad remissionem. Duplex extensio virtualis in actu ad omnia mortalia.

Satisfactio dicitur totalis virtute, & efficacia.

SCHOLIUM.

Satisfactioem totalem (id est, contritionem, seu pœnitentiam sumptam, illis quatuor modis dist. præced. q. 1. n. 3. explicatis, de peccatis omnibus mortalibus) reconciliare satisfacientem offenso. Item, satisfactioem huiusmodi id est, pœnitentiam, esse posse actu, & formaliter de vno peccato, non de alijs, de quibus tamen necessariò est habitualiter.

DE P quinto articulo dico, quòd satisfactio isto modo accipiendo (quæ tamen totalis est, & non diminuta) reconciliat satisfacientem ipsi, quem offendit; quia vel implacabilis est offensus, quod est contra misericordiam: vel si placabilis, per nihil magis, quàm per satisfactioem isto modo dictam. Impossibile est autem aliquem Deo reconciliari, & tamen remanere in aliquo peccato. Vnde Augustinus de vera,

IO
An quis pro vno peccato sine satisfactioe alterius possit Deo satisfacere. August.

& falsa pœnitentia : *Scio Dominum inimicum omni criminoso : quomodo ergo qui crimen reseruat , de alio recipiet veniam , sine amore Dei consequeretur veniam , sine quo nemo unquam inuenit gratiam ? Hostis enim est , dum offendit perseveranter , & quedam impietas infidelitatis est ab eo , qui iustitia est , dimidiam sperare veniam .* Sequitur ergo , quòd impossibile est satisfacere Deo de vno peccato , remanente actualiter impœnitente de alio peccato mortali.

Cōtritiō potest esse actus tantum de vno mortali , sed habitus necessariō est de omnibus mortali- bus : idem est de pœnitentia alijs tribus modis sumpta .

Sed si intelligatur separatio huius satisfactionis ab illa , ita quòd dum actu reddit homo Deo per contritionem , vel satisfactionem quamcumque de hoc peccato , & sufficientem pro hoc peccato , non actu reddit satisfactionem sufficientem pro alio peccato . Dico quòd separari potest satisfactio propria huic à satisfactione propria illi , & hoc quantum ad effectum : licet non quantum ad affectum saltem in habitu .

Patet enim quoad effectum , quia sicut non est necesse intellectum simul considerare hoc peccatum , & illud , & ita non est necesse voluntatem simul pœnitere de hoc , & illo ; & hoc accipiendo pœnitere , pro quocumque illorum quatuor significatorum positorum *distinct. præced. quest. 1.* sed tamen dum considerat vnum , & pœnitet de illo , saltem habitualiter satisfacit de alio , hoc est , animo promptus est , si cogitaret aliud , ad satisfaciendum de eo .

C O M M E N T A R I V S .

66 **P** *DE quinto articulo dico , &c.* Dicit satisfactionem sic sumptam reconciliare Deo . Quod probat ex Augustino , seu Authore de vera , & falsa pœnitentia ; reliqua quæ dicit in duabus præcedentibus conclusionibus sunt declarata .

S C H O L I V M .

Alia quatuor examinat de satisfactione strictè sumpta , & condistincta ab alijs pœnitentia partibus . Primò , describit quid sit . Secundò , ait consistere in oratione , elemosyna & ieiunio , & comitantibus ista . Non negat actus internos imperatiuos horum esse satisfactorios ; imò ab his ratio satisfactionis , sicut & bonitatis derivatur in externos . Solum ergo excludit actus internos spectantes ad primam , & secundam partem , id est , ad contritionem , & confessionem .

11 **D** *E* ⁹ secundo principali , scilicet satisfactione strictè sumpta proportionabiliter dictis , quatuor sunt videnda . Primò , ratio nominis sicut priùs . Secundum de possibilitate non habet hinc difficultatem : idèd erit hinc secundum , quod fuit tertium priùs , scilicet in quibus consistit illa satisfactio . Et ex hoc tertio solutio quæstionis , si cuilibet peccato respondet propria satisfactio . Quartò , si vna propria satisfactio est separabilis ab alia .

Quid satisfactio strictè dicta .

De ^r primo dico , quòd satisfactio est operatio exterior laboriosa , vel pœnalis , voluntariè assumpta , ad puniendum peccatum commissum à se , & hoc ad placandum diuinam offensam : vel est passio , seu pœna voluntariè tolerata in ordine prædicto . Isto modo accipitur satisfactio multò strictiùs , & particulariùs , quàm satisfactio primo modo : quia illa potuit consistere in actu pœnalis passionis voluntariè interiori , vel exteriori .

In quibus consistit satisfactio ut distincta à contritione , & confessione .

Secundum patet , quia vt opus exterius , vel passio distinguitur contra actum , vel passionem interiorem mentis , & contra actum oris , vel passionem concomitantem ; non consistit satisfactio , nisi in illis tribus operibus difficilibus , scilicet ieiunio , oratione , & elemosyna ; de quibus dictum est tertio articulo præcedenti : vel in passionibus voluntariis concomitantibus ista tria opera difficillima .

C O M M E N T A R I V S .

67 *De satisfactioe strictè sumpta .*

D *E* secundo principali , &c . Hic agit de secundo articulo principali , nempe de satisfactione strictè sumpta ; & egregiè , & secundum methodum eodem modo procedit . Primò de ratione eius . Secundò , supponit possibilitatem eius ; de qua non est difficultas vlla : quia ex Scripturis ; & Patribus est notissima . Tandem in quibus consistit : & vltimò respondet

quæstioni titulari , prout in hac verificatur .

De primo dico , &c. Dicit quòd satisfactio est operatio exterior laboriosa , vel pœnalis , voluntariè assumpta , ad puniendum peccatum commissum à se , & hoc ad placandum diuinam offensam : vel est passio , vel pœna voluntariè tolerata in ordine prædicto , &c . Dicit satisfactionem , hoc modo sumptam distingui ab ea , quam hæctenus declarauit ,

Distinctio eius à satisfactioe primo modo sumpta.

uit, in eo quòd satisfactio primo modo sumpta comprehendatur in actu interno contritionis, & pœnitentiæ, seu tristitiæ, quæ est passio in ipso; & in actu externo confessionis, & erubescentiæ: hæc autem in actu externo voluntario, aut passione voluntariè tolerata, & sit opus in quo tertia pars pœnitentiæ, quæ appellatur communiter à Doctõribus, & Conciliis *satisfactio pro pœna temporalis*, tantum consistit, quæ satisfactio, vt postea subiicit, exercetur communiter in tribus operationibus difficilibus orationis, ieiunij, & elemosynæ, & passionibus consequentibus, prout declarat in sequenti paragrafo. De satisfactioe hoc modo sumpta agit Tridentinum *cap. 8. & 9. sess. 14. & sess. 6. cap. 14.* Hic modus satisfactiois debet esse voluntarius, estque actus procedens à virtute pœnitentiæ in vindictam peccati, quantum ad reatum pœnæ temporalis debet. Minister qui est reus exequitur in seipso pœnam à iudice impositam, vel etiam voluntariè assumptam ex eodem motiui, vel certè tolerat passiones pœnales in pœnam peccati inflictas: nam ieiunium, vt imperatur à virtute religionis, habet honestatem illius virtutis, & non alterius, vt quando imponitur ab Ecclesia vigilia in honorem alicuius Sancti ieiunanda, est actus religionis: ieiunium, quod quis assumit ad vincendam concupiscentiam carnis, habet honestatem temperantiæ. Quod assumitur, vt subtracto cibo reficiatur pauper, est actus misericordiæ. Eodem ergo modo quod assumitur, & impletur ad vindicandum peccatum, & pœnam debitam, est actus pœnitentiæ. Et ratio huius vniuersalis est, quia actus exterior, vt subest voluntati, & regulæ, participat honestatem talem, qualis est regulæ, & motiui voluntatis imperantis.

69

Nescio quid in mentem venit Soto in 4. *distinct. 19. q. 2. art. 1.* quem sequitur Suarez *dist. 37. sect. 5.* vt dixerint Doctorem ex præmissa definitione satisfactiois strictè sumptæ, negare satisfactioem vllõ modo consistere in actu interno, sed in solo actu externo, ita vt si quis dederit elemosynam ex intenso conatu voluntatis; & alius tantumdem elargiatur ex conatu remisso, æqualiter satisfacerent. Miror tam perfunctoriè eos legisse Doctorem: nam ipsi eum interpretantur, quasi in actu interiori nihil esset satisfactiois, cum contrarium probet manifestè tota quæstione in præcedentibus, & potissimum in articulo tertio præcedente, vbi docet satisfactioem latè sumptam consistere tam in interno, quam in externo. Superiùs etiam docuit actum perfectum charitatis valere ad satisfactioem: quod ipsi obicit Soto, quasi inconstantem esset, & contradicentem. Meliùs profectò Doctõr, & clariùs tractat naturam satisfactiois tam in genere, quam in specie, & magis conformiter ad Scripturas, & Concilia.

Obiectio. Soluitur.

Illud, quod obicitur de elemosyna eadem in mensura, sed ex diuerso conatu voluntatis, seu actu collata, Doctõr nihil tale asserit: est argumentum potiùs ipsorum, & negatur assumptum: quia operatio exterior voluntaria requiritur à Doctõre ad satisfactioem, ideòque expressit in definitione *voluntariè assumpta*, quòd intensior autem est actus à voluntate procedens, èd perfectiùs participat honestatem tam intrinsecam obiecti, quam extrinsecam finis: ideòque satisfactio exterior, imperata ab actu pœ-

Scoti oper. Tom. IX.

nitentiæ interiori magis intenso est perfectior, quam imperata ab actu remisso: sit ergo

Conclusio: satisfactio hoc modo sumpta consistit in operatione ipsa externa, & voluntaria, seu in passione voluntaria in recto, & non in actu interiori. Est contra præfatos, qui statuunt eam consistere in actu interno, & perfici accidentaliter ab actu externo, quæ est pœnalis; neque in re ipsa differunt ab opinione Henrici, quam impugnant in eo, quòd dixerit totam vim satisfaciendi esse in actu interno, & non in externo: nam si totus valor consistit in actu interno formaliter, & actus externus pœnalis non facit ad valorem, nisi in quantum perficit internum, non per valorem, qui est in ipso, sed tanquam causa perfectionis in actu interno per modum effectus coniuncti, aut quouis alio modo eam communiter, sequitur satisfactioem formaliter compleri in actu interno, qui tantum ordinat peccatum, & pœnam eius, licet per ordinem ad suas causas, à quibus actus ipse recipit hunc valorem, vt sit satisfactiois. Aliud non dicit Henricus *quæst. 8. q. 18.* totam enim radicem satisfactiois, & meriti refundit in charitatem, neque per hoc excludit actum externum satisfactiois; imò illum requirit, distinguens in liberale, pœnitentiale, & indulgentiale; ex conatu maiori voluntatis asserens augeri in eo rationem satisfactiois.

His positus, probatur conclusio. Augustinus homil. 5. *Iudices ergo seipsum homo in istis (supple peccatis mortalibus) voluntate, dum potest, &c. & cum in se prouulerit miserissima sententiam, veniat ad Amisitites, per quos illi in Ecclesia clausus ministrantur, &c. & à Prepositis sacrorum accipiat satisfactiois sue modum, vt in offerendo sacrificio cordis contribulati, denotus, & supplex id tamen agat, quòd non solum illi profici ad recipiendam salutem; sed etiam cæteris ad exemplum, vt si peccatum eius non solum in graui eius malo, sed etiam in scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati Ecclesia videtur Amisititi, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethalis, & mortifera plaga per pudorem addat tumorem, &c.* Hic Augustinus sumit satisfactioem, vt distinguit à corde contrito, & humiliato, pro opere externo, quod iniungitur ab Anticite, siue publicè, siue priuatè peragendum. Habetur *dist. 1. de pœnitentia, cap. 75.* Ex capitulo etiam præcedenti idem patet. *Rectè, inquit, constituantur ab his, qui Ecclesia præsumt, tempora pœnitentia, vt satisfiat etiam Ecclesia, in qua remittuntur ipsa peccata, &c.*

Item cap. *Si peccatum, &c. eadem distinctione, c. 72.* quod integrum legitur apud Eucherium, vt in commentariis eius nomine editus in lib. 2. *Reg. c. 8.* & maiori ex parte apud Gregorium lib. 9. *Moralium, cap. 27.* *Si peccatum David tam desestabile transtulit, quid est, quod post omnia, qua de eodem peccato per Prophetam eì à Domino dicta sunt, postmodum tanta toleranti? Sed proculdubio Dominus delictum sine vlione non deseruit: aut enim ipse in se pœnitens puniit: aut hoc Deus cum homine vindicans percussit: nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur: sic enim audire post confessionem meruit (Dominus transtulit peccatum tuum) & tamen post, multis cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpe, quam perpetraverat, exolvit. Et in fine; Ab electis enim suis iniquitatum maculas studeat temporalis afflictioe tergere.*

70
Conclusio. Satisfactio in recto consistit in actu externo voluntario, &c.

Sententia Henrici.

71
Probatio. Augustin.

72

Gregorius.

Actus intensior insinuat honestatem.

quas in perpetuum non vult in eis videre, &c. ergo satisfactio peccati David, quod Deus per confessionem transtulit, & dimisit, mox in afflictione, & laboribus constitit, sicut & electi per afflictionem temporalem satisfaciunt pro peccatis suis; ac proinde ratio specialissima satisfactionis in his consistit in recto, quâ tamen voluntariâ sunt, & tolerantur.

73

Audi, inquit Chrysostomus homil. 42. in Matth. *Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur: & quoniam modo inquires, à me ipso rationem viuendi, & supplicium exigam? Largos lacrymarum effunde fluios, laboribus, ac vigilis teipsum afflige*, &c. ubi ostendit præter lacrymas, labores, & vigilias requiri ad iudicium peccati, tanquam distincta satisfactio à lacrymis. Hæc ipsa est omnium Patrum sententia, quos videre licet longa serie apud Bellarm. lib. 4. de pœnitentia, c. 9. Hoc ipsum patet ex Canonibus pœnitentialibus, qui modum, & regulam satisfactionis huius præscribunt: & consistebat in operibus pœnitentibus externis. Patet etiam ex praxi Ecclesiæ, & confessorum. Patet denique ex Tridentino sess. 14. cap. 8. quod perinde satisfactionem in recto appellat hanc partem pœnitentiæ, & pro ea intelligit communiter loqui Patres, quando agunt de satisfactione: vt merito etiam Marginator citauerit d. 3. de pœnitentia.

74

Trident.

Denum, inquit Concilium, quoad satisfactionem, qua ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna maxime nostra aetate summo pietatis prætextu impugnatur ab ijs, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegant, &c. Concilium cap. 3. præmisit formam, & materiam huius Sacramenti, dicens formam in absolutione consistere, materiam in actibus pœnitentis, contritione, confessione, & satisfactione. De forma, & alijs actibus pœnitentis, vt contritione, & confessione egit in præcedentibus. Hic primùm agit de tertia parte pœnitentiæ, quæ est satisfactio. Hanc dicit Patres prædicasse populo Christiano; eandem impugnari ab hæreticis. Patres autem docuerunt satisfactionem consistere in operibus externis, quæ Scriptura, & Canones præscribunt peccatoribus conuersis. Hæc item ipsa impugnantur hæretici, vt Luther. in Assert. art. 5. Melanct. in Apologia confessionis Augustana, art. de Confess. & satisfact. Calvin. lib. 3. Instit. cap. 4. & Kemnitius in secunda parte Examinis Trident. Vel enim docent nullam superesse pœnam temporalem, pro qua est satisfaciendum; vel certè pœnas immixtas esse à Deo ad profectum virtutis, non ad castigationem peccati præteriti: idè Concilium primùm declarat remanere pœnâ temporalem, pro qua debet satisfieri: id exigere diuinam iustitiam, idemque exigere diuinam clementiam ad profectum peccatoris, vt hoc fræno coerceretur à peccato. Neque vllam ad securiorem existimatam fuisse in Ecclesia ad amouendam iram Dei, quàm vt fideles hæc opera pœnitentiæ cum vero animi dolore frequentarent; ubi hæc opera distinguit ab ipso dolore.

Processus Concilij.

75

Satisfactio Christi.

Deinde subiungit sic nos conformari Christo, qui satisfecit pro peccatis nostris. Satisfactio autem Christi consistit potissimum in passione, & morte, per quæ pro nobis satisfecit, quæ in operibus externis, & passionibus consistebant, in quibus Scriptura, & Patres pretium nostræ redemptionis constituunt: ergo etiam

in his debet esse satisfactio nostra, vt in eodem genere satisfactionis redimamus debitum, in quo Christus satisfecit; vt patet ex Paulo ad Romanos 8. *Si autem filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur: existimo enim quod non sunt condigna passionis huius temporis ad futuram gloriam, qua reuelabitur in nobis*, &c. cap. 6. monet vt exhibeamus membra nostra, quæ seruiuerunt peccato, in arma iustitiæ Deo.

Concludit tandè Concilium Sacerdotes debere pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares, & conuenientes satisfactiones iniungere: & præ oculis habere, nisi alienis peccatis communicare velint, vt satisfactio, quam imponunt, sit in præteritorum peccatorum vindictam, & satisfactionem.

Tandem cap. 9. docet temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum nos satisfacere valere; quibus in locis sumit in recto satisfactionem pro ipsis operibus externis, & pœnis assumptis, & impositis, vel toleratis: sicut & eodem modo pro iisdem sumitur, & supponit satisfactio apud Concilium can. 12. 13. 14. & 15. qui ex prædicto capite, & doctrina eius assumuntur; quæ quibus patet conclusio præmissa Doctoris: nempe satisfactionem strictè sumptam consistere in opere externo laborioso, & pœnali voluntariè elicitò.

Secundò probatur ratione, supposita doctrina Patrum, & autoritate Scripturæ: illa operatio, in qua consistit medium requisitæ iustitiæ vindicatiuæ est satisfactio in recto, quia per eam ponitur æqualitas, & solutio debiti: sed per opus externum ponitur tale medium: ergo in eo consistit satisfactio in recto, loquendo de satisfactione strictè sumpta, vt ordinat pœnam temporalem. Probat maior, siue sumatur medium vindicatiuæ, qua æquale pro æquali in re ipsa ponitur; siue æquale, prout lege præscribitur, & exigitur à diuina iustitia, seruata proportione ad debitum, in illo consistit medium per quod tollitur debitum, & acceptatur pro debito; sicut è contrario, ipsum debitum, pro quo satisfit, consistit in pœna temporali. Et patet, quia satisfactio interna per contritionem, & detestationem peccati, consistit in iis actibus, & detestationem regulariter consistit eius remissio, vel quibus est annexa. Patet idem ex proportione iustitiæ politicæ, qua ordinat debitum, suum ius cuique tribuens, & vniuersaliter in omni specie iustitiæ.

His positis, probatur minor: debitum pœnæ temporalis est alterius rationis à debito culpæ: ergo diuersam satisfactionem, & proportionatam ex lege inducit, diuersam, inquam, à satisfactione culpæ; sicut ergo culpa, quæ est auersio à Deo, ordinatur per pœnam, in qua consistit conuersio perfecta ad Deum, ita etiam pœna temporalis, sicut consistit in pœna sensus, ita etiam exigat, seruata proportione iustitiæ, pœnam sensus, vt fiat satisfactio proportionata debito. Probatur vltima consequentia; sicut peccatum, vt est auersio à Deo, ordinari debuit per iustitiam, quæ exigeret conuersionem ad Deum; ita etiam, vt includit conuersionem ad creaturam per appetitum, & inordinatam delectationem, requirit vt ordinetur per auersionem tam ab appetitu, quàm à creatura: hæc autem auersio consistit in pœna sensus affligente;

76

Secunda probatio à ratione.

Satisfactio ex præscripto iustitia est in opere externo.

A simili.

Satisfactio pro pœna alia est à satisfactione pro peccato.

Conuersio ad creaturam ordinatur per pœnam sensus.

affligente; & illa est, quæ manet post remissionem peccati, aut hic, aut in altera vita solvenda: ergo vt rectè ordinetur secundum iustitiam, & regulariter hæc pœna, seu debitum eius, debet satisfactio pro ipsa consistere etiam in pœna simili, vt debitus ordo iustitiæ seruetur; & hi sunt digni fructus pœnitentiæ, quos indixit Ioan. Bapt. *Luce 3. digni, inquam, id est, debiti.*

77
Confirmatur.
Pacianus.
Chrysof. *Confirmatur: Pacianus in epist. 3. ad Symphronianum: Vides in sarmentis fructum requiri, id est, bona opera pœnitentiæ, sicut Ioannes ait: Facite fructum dignum pœnitentiæ. Vide sarmenta purgari, quæ sunt detrimenta carnis, damna latitiæ, damna patrimonij, vitæ labores; qui actus propriè pœnitentium sunt, &c. quibus comprehendit opera pœnitentiæ, & asperitatem subeundam in vindictam peccati per detrimenta, & castigationem carnis, per damna latitiæ, per afflictiones, per damna patrimonij, elargiendo patrimonium, elemolynas frequentando, vitæ denique labores, quibus vindicatur concupiscentia inordinata peccati commissi.*

Chrysof. inquit, fructus dignos pœnitentiæ: quo autem modo fructificare poterimus? Si vti que peccatis aduersa faciamus? Verbi gratiâ, aliena rapuisse? incipere donare iam propria. Longo in tempore fornicatus? à legitimo quoque usu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sapiens paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam, vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba comitatus: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende: neque enim vulnerato sufficit ad salutem tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicij autem & temulentia dissiuebas? ieiunio, & aqua potu vtrumque compensa. Similia habet Gregorius *hom. 20. in Euangelia: vbi hanc differentiam inter iustum, & peccatorem pœnitentem statuit; licere nempe iusto licitis vti, non ita peccatori, qui tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit, & illicita perpetrasse, &c.* Theodoretus *in epitome diuinarum Decretorum, cap. de Pœnitentiæ: Sunt, inquit, medicabilia etiam quæ post Baptismum sunt vulnera: medicabilia autem non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lacrymas, fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati contemperatam, &c.*

78
Secunda confirmatio.
v. Eclesia. *Confirmatur secundò: in illo consistit primariò satisfactio, quod exigit, & acceptat Deus pro tali pœna: sed talia sunt opera, de quibus agimus, vt patet ex Scriptura Ioëlis 2. & aliâ passim. Iob vlt. Talis fuit eius pœnitentia in cinere, & fauilla. Talis fuit pœnitentia Dauid, 2. Reg. 12. Psalm. 68. Et posui vestimentum meum cilicium, & Psalm. 101. Panem sicut cinerem manducauam, & potum meum cum fletu miscebam. Talis pœnitentia Achab 3. Regum 21. Talem deinceps Ecclesia post Christum imperauit lapsis, vt dictum est. Et patet ex Tertulliano lib. de Pœnitentiâ. Cyprian. serm. de lapsis. Paciano in pœnensi de pœnitentiâ, & vbi que ex Patribus; ac tandem quarta pars pœnitentiæ Sacramenti in his operibus versatur, quæ propriè satisfactio dicitur, & de qua nunc agimus, vt distinguitur à dolore interno, seu contritione, quæ exigitur ante remissionem peccati. Ergo ordinatio pœnæ temporalis regulariter in his consistit. Probatur consequentia: quæ pœna æquiuales, quæ solo actu exteriori consistit, non in interno consistit, quia internus nullam pœnalitatem in-*

Scoti oper. Tom. IX.

cludit, quia ad implendam, & assumendam hanc satisfactionem per pœnam externam, non requiritur tristitia, seu dolor antecedens, sed sufficit voluntas efficax, & imperans opera externa, in quibus tantum consistit difficultas propter repugnantiam appetitus, & inclinationem voluntatis ad suum delectabile: si autem est aliqua difficultas in actu interno imperij, oritur ex opere externo, ad quod solum est repugnantia interna, & externa.

Dices præcedere dolorem de peccato. Contra, satisfactio, quæ est tertius actus pœnitentis, distinguitur à contritione de peccatis ex dictis; & patet ex Concilio: ergo in eo consistit vis satisfactionis, aut valor, vt putant prædicti authores, quos impugnamus; tum quia exigitur vt pars distincta pœnitentiæ ante absolutionem, & à fortiori ante satisfactionem, vt post pœnitentiam iniunctam proponitur perficienda; tum quia non necessariò durat, quando satisfactio in re ipsa est adhibenda; tum etiam quia ipsum peccatum respicit, vt est offensa Dei, vel ex aliquo motiuo, quo fiat detestabile, & secundum alium ordinem iustitiæ, nempe vt dispositio requisita antecedens ad iustificationem à peccato, antequam fundetur obligatio vlla ad pœnam temporalem, manente adhuc peccato, & debito pœnæ æternæ; ex cuius cõmutatione in pœnam temporalem, in ipsa eius remissione simul cum peccato resultat debitum pœnæ temporalis. Præterea, quod amplius est, nequit haberi contritio ex motiuo solius pœnæ temporalis; sed ex motiuo peccati, quæ detestabile est, quia in ordine tantum ad peccatum subsistit: ergo præter contritionem de peccato requiritur alius actus, qui respiciat ipsam pœnam temporalem debitam, vt tollenda est: hæc autem voluntas est illa, quæ immediatè imperatur operatio exterior pœnalis in fine satisfactionis per ipsam, & tollendæ pœnæ remanentis post peccatum remissum: sed in hac voluntate nulla est pœnalitas, aut dolor, nisi ille qui deriuatur ex obiecto suo, nempe ex actu externo, in quantum repugnat inclinationi tam appetitus, quàm voluntatis: ergo in ipso actu externo, vt subest voluntati, consistit primariò satisfactio, vt habet rationem pœnæ: hæc autem satisfactio adimpletur regulariter in multis, vel adimpleri potest sine contritione tum actuali de peccato remisso. Accedit, quòd satisfactio hæc potest esse in tolerantia passionum temporalium, quæ Deus immittit, vt fuit satisfactio Dauid ob adulterium ipsi remissum, quando Deus ipsum castigauit per filium Absalon. Et patet ex Trident. id ipsum, *cap. 9. sess. 14. voluntas ergo ieiunandi, & sic de cæteris, est solum pœnalis ratione ieiunij, & non sui ipsius, & satisfactio primariò consistit in ieiunio imperato, sicut & pœna, quæ ordinat secundum iustitiam in esse rei, & cõmutationis, pœnam temporalem remanentem ex peccato.*

Conclusio, & cætera quæ hætenus in probationem eius adducta sunt; ita intelligi debent, vt nõ excludatur modus satisfaciendi per alia opera pietatis æquiualentia, in diuina acceptatione, vt posse satisfieri insinuat Trident. can. 13. in illa clausula: *Vel alijs etiam pietatis operibus, &c.* Sed intelligenda sunt iuxta sensum controuersiam, nempe satisfactioem ipsam in recto consistere in opere externo pœnali vo-

luntatiõ

79
Responsio.
Impugnatur

Remissio peccati fit antequam oritur debitum satisfactionis stricte sumpta.

Est diuersa à contritione, & dolore interno.

80

Moderatio, & sensus distorum.

luntario, quando exhibetur: & regulariter satisfactionem esse per talia opera: quamvis hoc non derogat aliis mediis, quæ Deus acceptat in satisfactionem illius pœnæ.

Fundamentum oppositæ sententiæ videtur ad illam controuersiam reduci, an scilicet in actu externo sit bonitas distincta à bonitate actus interni, & valor similiter distinctus à satisfactionem: dato enim quod nulla bonitas, aut valor, sit in actu externo distincta, sed solum esse in actu interno, in quo tantum est fundamentum libertatis, quamvis per appositionem actus externi augeatur per accidens, ut dicit Scotus, bonitas, & valor actus interni, sequitur rectè quod satisfactio, & meritum sint in actu interno primario, & in recto, quamuis ut causam eius requiratur externam. Videantur Doctores 1. 2. q. 20. art. 4. & in 2. d. 4. 2. vbi de hac controuersia agitur: vbi noster Doctor 9. 4. §. *Quantum ad secundum, & quodlibet*. 19. art. 3. contrarium docet cum Alensi 4. p. q. 77. m. 3. art. 3. & 2. part. q. 107. m. 8. art. 2. Hanc sententiam Doctoris hinc supponimus, quæ magis fundatur in Scriptura, & lege, siue diuina, siue humana, quæ opera externa præcipit, & consulit & punit, & præmiat. Quidquid sit, satis probatum est valorem satisfactionis tam Christi, quam nostræ, consistere in opere externo assumpto, aut tolerato: ut ergo hoc etiam fundamentum tollatur, sit

81

Secunda conclusio. Actus externus habet propriam libertatem.

Secunda conclusio. Actus externus satisfactionis est liber libertate propria, & non solum libertate actus interni. Eâ supponit Doctor hinc, dicens satisfactionem esse voluntariam, & in recto consistere in actu externo. Probatur conclusio: Actus elicitus voluntatis nequit dare libertatem suo obiecto, si tamen obiectum non sit in potestate voluntatis, ipsique subiectum: quia, verbi gratia, actus nutritiæ nõ sit liberæ, quantumcumque velit, aut ipsum voluntas nolit: quia non est in potestate voluntatis, non sic actus potestatiæ motiæ: ergo aliud esse volitum, seu obiectum voluntatis, & volitionis, aliud verum esse effectum liberum eius: quia illud solum statuit volitum, hoc verò voluntarium. Prima denominatio est obiecti, secunda effectus ad causam. Illud non supponit potestatem voluntatis super obiecto: hoc verò supponit potestatem in effectum. Consequentia cum suo antecedente probatur: quia hæc separari possunt, nempe libertas ad effectum imperatum à libertate ad actum internum & elicitum: ergo hæc non est causalis; idem actus externus est liber, quia actus internus est liber. Antecedens probatur: quia in Deo omnis volitio est necessaria, quantum ad actum immanentem, qui est improducibilis. Sed quantum ad obiecta secundaria, & effectus extra, voluntas Dei est libertima: ergo actum elicitum voluntatis esse liberum non est formaliter actum imperatum eius esse liberum; sed diuersa potestas, & libertas, quamuis subordinatè agentis.

Quod verò voluntas nostra nequeat agere, nisi per actum etiam liberè elicitum, & per sui mutationem, est imperfectionis in ipsa, non autem ex eo quod actus eius externus, & imperatus, ut ab ipsa procedit, non sit liber propria libertate in ordine ad ipsam voluntatem, quamuis supponat actum imperantem, qui natus est fieri immediatius, & liberè.

82

Confirmatio. Confirmatur: actus externus dicitur liber respectiue ad illud, in cuius potestate est cum

indifferentia ad eius oppositum: hoc autem solum cõpetit ipsi respectiue ad voluntatem præcisè, non verò ad actum eius internum: ergo perinde habet libertatem sui respectiue ad voluntatem, sicut & actus internus. Maior patet: quia omne secundum quid reducitur ad suum simpliciter: libertas autem vt est in actu, est secundum quid, & denominatio extrinseca: ergo in ordine ad illud, quod simpliciter est liberum. Minor probatur: quia actus internus voluntatis creatæ, quando est in sua entitate, agit vt causa merè naturalis, & non vt causa libera, vt patet de eodem, vt producit habitum. Item, quia voluntas ipsa, vt est sub actu, necessitatur simpliciter in sensu composito ad omne per se consequens ad actum, siue sit actus externus, siue internus, vt patet de intentione respectu electionis in genere alicuius medij. De intentione finis quoad electione vnus medij determinati, à quo solum est, vel poni potest; vel quia in re est vnicum, & determinatum respectu finis: vel quia si datur in re, non in potestate voluntatis hinc, & nunc operantis ad finem, quia ignoratur; vel quia non suppetit aliud, quàm hoc determinatum: ergo repugnat actum externum dici liberum actu interno, qui & tollit indifferentiam voluntatis ad ipsum, & necessariò, & non indifferenter est ad ipsum: principium autem determinans voluntatem ad alteram partè, qualis est, vt dixi, actus internus respectiue ad externum, repugnat esse ratio indifferentiæ eiusdem voluntatis respectiue ad idem: sed per actum internum, & imperantem habet voluntas determinationem respectiue ad actum externum: ergo ab eo non habet indifferentiam: ergo neque actus externus habet libertatem suam ab actu interno: sed à sola volutate, vt antecedit vtrumque. Probatur hæc vltima consequentia ex dictis: quia actus internus imperans, de quo semper loquor, nequit esse principium actus externi, nisi vt prius naturà inest voluntati: sed pro omni instanti rationis, aut naturæ, quo inest, tollitur omnis indifferentia voluntatis in sensu composito: quia neque ipse actus inest, nisi vt est talis determinati obiecti, nempe actus externi, ad obiectum autem nequit actus esse indifferens in creatis: neque voluntas determinata per actum potest esse indifferens ad negationem oppositam actus externi: ergo, quod est intentum, libertas actus externi non est ab actu interno. Cuius consequentiæ veritas patet, replicando idem principium: quia actus internus dat determinationem necessariam in sensu composito, vel etiam quantum est ex natura actus tam voluntati, quàm actui externo; ac proinde neque externus erit indifferens, neque voluntas ratione actus interni.

83 *Responsio.*

Dices, actum externum dici liberum, & indifferenter respectiue ad voluntatem, vt prior est actu interno, ac proinde eadem ipsa indifferentia voluntatis ad actum internum est ad actum externum, & non alia. Contrà, hoc ipsum sufficit nobis: quia sic mediatur actus internus inter voluntatem, & externum, non in ratione indifferentiæ, sed vt forma, vel effectus prior, qui nullam dat indifferentiam formæ, seu effectui posteriori, sed potius oppositam determinationem: ergo actus externus, quæ liber est, est indifferens, vt procedit à voluntate ipsa, vt causa immediata suæ indifferentiæ, licet vt effectus mediatus quantum ad esse: ergo sicut actus

Libertas actus externus est à voluntate.

Instantia.

Actus internus est principium determinationis, & non indifferens.

Ratio cur indifferens actus externi non sit ab interno.

Retorqueatur.

Ordo inter formas non consistit in libertatem.

Controuersia de bonitate actus externi diuersa ab interno.

Sententia affirmatiua.

Aliud est obiectum esse volitum, aliud effectus voluntariæ.

Libertas ad effectum, sine libertate ad volitione elicitam.

actus internus est liber, & fundamentum meriti, & satisfactionis per denominationem ad voluntatem, ita etiam erit liber actus externus per similem denominationem: ac proinde habet fundamentum meriti, & satisfactionis.

*Impugnatur
responsio præ-
missa.*

*Libertas spe-
cificationis in
actu externo.*

Præterea excluditur prædicta responsio quantum ad indifferentiam specificationis: quia licet voluntas nequeat in actum externum, nisi mediante interno, per quem determinatur, quia nequit imperare nisi operando: tamen loquendo de actu determinato, potest sine illo in actum externum: nam potest ieiunium imperare ex vana gloria, aut hypocrisis, aut ex motu religionis, aut temperantia, aut etiam iustitia, & satisfactionis, aut salutis corporalis: qui actus omnes sunt distincti specie, sicut & motiva ipsorum: ergo actus externus ieiunij potest esse in potestate voluntatis sine actu elicitio, & imperante determinato huius, aut illius motui. Quod sufficit ad saluandam indifferentiam tam voluntatis ad ieiunium distinctam, ab ea quæ est ad hunc, aut illum elicitum imperantem, quam etiam ipsius ieiunij, indifferentiam ad voluntatem independentem ab hoc determinato actu interno: quod sufficit ad libertatem propriam ieiunij.

84.

*A simili.
Libertas ad
electionem medi-
j indifferentis.*

*Indifferentia
ipsius medi-
j ex pluribus
causis.*

*Soluitur fun-
damentum op-
positum.*

Probatur consequentia à simili: ad libertatem propriam electionis, etiam supposita intentione, sufficit media esse plura, quorum quodlibet est indifferentis, & in potestate voluntatis, ad hoc ut electio sit libera, ut est huius mediij determinati, & hoc libertate propria, & immediata, & distincta à libertate, quam habet in intentione, tanquam in causa. Item, ad indifferentiam mediij respectiue ad voluntatem eligentem, sufficit ut medium de se sit proportionatum ad diuersos fines, quorum quilibet seorsim potest intendi à voluntate; talis libertas, seu indifferentia inuenitur in voluntate respectu actus externi, & è contra: ergo sufficit ut fundamentum bonitatis, & malitiae in ipso, sicut electio mediij prauis, aut boni habet propriam bonitatem, aut malitiam distinctam ab ea, quæ est intentionis. Ex quibus patet ad fundamentum oppositæ sententiæ. Suarez quidem admittit actum externum facere

ad satisfactionem, quia per se est pœnalis. Sotus dicit per accidens tantum requiri, ut augeat bonitatem actus interni per accidens. Sed contrarium huius apparet ex dictis, quia non per accidens, sed per se requiritur ex Dei acceptatione, & lege: quod autem per se, requiritur, per se etiam est satisfactio, & distincta quidem ab actu interno: & per se etiam primario intenditur à voluntate; actus verò internus propter externum, in quo consistit satisfactio per se, & lege præscripta.

Ad præfatum fundamentum aliorum respondent quidam aliter, nempe dato antecedente, nempe actum externum esse tantum liberum libertate actus interni; & negant consequentiam inde illatam, videlicet non esse meritum, aut satisfactionem distinctam: quia libertas est tantum conditio fundamentalis meriti, & satisfactionis, & quocumque modo afficit actum, non refert, quæ actus est bonus, aut malus, meritorius, aut satisfactorius: quia liberè procedit à voluntate: valor autem meriti, & satisfactionis, supposita libertate actus, est per ordinem ad regulam rectæ rationis, quæ est varia respectu actus interni, & externi, & respectu huius est alia, sicut & lex, & dictamen ex ipsa lege sumptum. Quamuis hæc responsio sufficiat, alia mihi magis placet, quæ ex præmissis deducitur, nempe utrumque actum participare propriam libertatem à voluntate, quamuis dicant ordinem in esse, ut procedunt à voluntate; qui ordo fundatur non in eo, quod actus externus participet libertatem per actum internum, sed determinationem, & motiuum specificans extrinsecum finis: ex eo quod voluntas nequeat dare determinationem actui externo, nisi ut ipsa prius determinata est perfecte per actum internum: quia non subordinantur potentia reliquæ voluntati, nisi ut ipsa est in operatione applicans illas: respectu autem actus elicitio ab ipsa voluntate, voluntas media sua libertate determinatur eligendo, & eligendo, & seipsam ex libertate applicando ad extremum affirmationis, aut negationis quod immediatè exit à virtute eius libera.

85

Alia solutio.

*Libertas est
fundamentum
bonitatis: hæc
autè est à ra-
tione.*

*Prima solu-
tio præfertur.*

SCHOLIUM.

Peccatis carnis correspondere satisfactionem ieiunij, & aliorum, quæ carnem affligunt, peccato superbia orationem, peccatis auaritia elemosynam. Confessarius tamen pro discretionem potest, & quandoque tenetur non seruare istam correspondentiam generalem, sed tenetur eam coniungere penitentiam, quæ, omnibus consideratis, magis videbitur salutaris. Docet etiam hic & dist. 19. num. 25. & dist. 17. num. 22. penitentem negantem acceptare satisfactionem, non dimittendum absque absolutione. Quod tenent Gabr. 4. dist. 18. quæst. 1. art. 3. dub. 1. & dist. 16. quæst. 2. art. 3. dub. 5. Med. tract. 2. quæst. 45. Sylu. verb. Confessio quæst. 5. Regu. cap. 26. num. 20. Hostien. Panorm. & alij cap. Significauit de pen. & rem. Trid. sess. 14. cap. 8. & alia quæ fauent opposito, exponi possunt de satisfactione præseruatiua, vel medicinali, non de merè solutiua: de qua hoc verificatur. Suarez 4. tom. disp. 38. sect. 7. excedit, dum ait hoc non posse sine temeritate teneri, cum à tot grauissimis Doctoribus asseratur, & bona ratione Theologica fundetur, nec Trid. quidquam definit in contrarium, ut Victoria ab ipso citatus, sine victoria asserit.

EX hoc dico de tertio articulo, quod peccatis in genere distinctis in tria membra, scilicet in peccatum carnis, in peccatum concupiscentia oculorum, & superbiam vitæ. 1. Ioan. 2. correspondent de congruo propriae satisfactiones in genere, scilicet peccato carnis ieiunium, vel vniuersaliter quæcunque maceratio carnis magis

12

*Peccatorum
tria genera.
Quæ satisfactio cor-
respondens*

peccato carnis.

Satisfactio pro superbia.

Sapient. 11.

13

Cōfessarius debet dare eā penitentiam, quæ omnibus cōsideratis, magis congruit.

14

Actus præcepti, si ad hoc referantur, esse satisfactorios, de quo n. 7. ubi Scot. videtur oppositè innuere cum D. Th. hïc q. 1. a. 2. Negās penitentiam an absoluedam.

Arundo quassata est peccator variè tentatur.

ordinata ad reprimendum tale peccatum carnis, & sub isto comprehendo vigiliæ, peregrinationes, asperitates vestium, nuditatem, vel discalceationem, imò generaliter quemcunque laborem fatigantem. Peccato autem superbiæ, & cæteris spiritualibus, magis appropriatè correspondet oratio, quæ & humiliat spiritum Deo, & roborat contra peccata spiritualia. Peccatis autem circa temporalia, vt avaritiæ, vel cupiditati cuiusque, vt rapinæ, furti, vel ablationis iniustæ, magis appropriatè responderet erogatio elemosynarum. Et ratio istorum est, propter maiorem correspondentiam pœnæ ad culpam: quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

Sic dictum est de correspondentia ista in generali, & de congruo. Sed de necessario, vel congruo in casibus specialibus non sic: nam alicui potest non competere vnum istorum operum pœnalis, qui tamen peccauit peccato, cui de congruo responderet talis pœna, vel satisfactio: vt pauperi qui furatus est, non competit dare elemosynas, & sic in aliis casibus: & tunc, si contritus non sufficiat, non debet peccatum omnino manere inultum. Et possibile est, ergo & congruum pro tunc, imponere pro satisfactione propria huic peccato, aliquid; quod tamen non est sibi proprium secundum vniuersalem correspondentiam de congruo, & hïc requiritur discretio Sacerdotis, vt non imponat alicui pœnam nimis sibi disconuenientem, sed aliam, quæ magis sibi conuenit, & quam fortè melius adimplebit: vt pote pauper, nec elemosynas potest dare, nec orare, sed oportet eum continuè laborare pro victu suo necessario: nec ieiunare, quia tunc non sufficeret ad laborem necessarium pro victu necessario continuè acquirendo.

Quia ergo ipse labor continuus est sibi ieiunium continuum, quia continua maceratio carnis, tantummodò inducendus est, vt illum laborem subeat in remissionem peccatorum, intendens illum ad hunc finem referre, saltem quousque occurrat sibi opportunitas soluendi aliquam aliam satisfactionem, & aliqua alia possunt ei ita temperatè, & diminitè imponi, vt sint sibi possibilis. Consimiliter, diues qui lapsus est ad peccatum carnis, si est adedò delicatus, quod non velit ieiunare, nec aliam macerationem notabilem subire, vel præsumitur quod si sibi imponeretur, citò abiiceret, & sic peccaret nouo peccato, inducendus est ad orationem, & elemosynam, & illud sibi imponendum est quod libentius recipit, & quod creditur perseverantiùs adimplere.

Vel si omnino nullam penitentiam velit recipere à Sacerdote impositam, dicit tamen se habere displicentiam de peccato commisso, & firmum propositum non reciduiandi, absoluedus est, & non est respuendus, ne cadat in desperationem: & nuntianda est sibi pœna, quæ esset pro peccatis facienda, & quod eam in se, vel in æquivalenti absque impositione studeat adimplere, alioquin soluet ad plenum in Purgatorio.

Hæc misericordia satis consonat illi Prophetiæ Isa. 42. de Christo, quam Matth. 12. cap. recitat, *Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Arundo quassata est peccator quassatus tentationibus, & peccatis; linum fumigans est linum nimis humidum ex peccatis, tamen aliquid habens de igne charitatis: & hic exinguitur, si per duritiam Sacerdotis ad nimis difficile obligetur: sed non exinguitur, si prædicatur sibi quod oportet eum hïc, vel alibi, pœnam soluere: & quod studeat hïc tantam pœnam soluere, quanta peccatis debetur, ne alibi acrior exigatur.

COMMENTARIUS.

86

Satisfactio de congruo correspondens peccati.

EX hoc de tertio articulo, &c. Articulus 3. fuit: *An cuiuslibet peccato respondeat propria satisfactio? Conclusio prima est:* sicut peccata in genere distinguuntur in illa, quæ sunt ex concupiscentia carnis, ex concupiscentia oculorum, ex superbia vitæ 1. Ioann. 2. ita in genere, & de congruo his correspondere proprias satisfactiones; peccato carnis ieiunium, & vniuersim omne illud, quod repugnat huic concupiscentiæ per macerationem carnis, vt vigiliæ, labores, asperitates, & huiusmodi. Hæc probatur ex Patribus supra citatis: quia pars fructus penitentia in hoc completur. Patet ex ieiunio Dauid, Niniuitarum, Achab. ex Ioel. 2. *In ieiunio & ste-*

tu & planctu, &c. Clemens lib. 2. Constit. Apostolicarum cap. 16. Castiga illum. (supple penitentem) ieiunium duarum, aut trium, aut quinque, aut septem hebdomadarum, vt delicti genus, & ratio poposcerit, &c. Clemens Alexand. in lib. qui inscribitur, Quis sit ille diues, qui saluetur, &c. Narrans conuersionem cuiusdam iuuenis per Apostolum Ioannem: Crebris item precibus Deū pro illo innocat, continuis ieiuniis vna cum eo se macerat, &c. Petrus Alexandrinus Can. XI. penitentiali. Memores itaque multorum laborum, & miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cum ipsi etiam penitentiam egerint, & quod à se factum est per productionem in corporis afflictione, & mortifica

Clemens Romanus

Clemens Alexand.

Petrus Alexand.

Peccato carnis ieiunium, &c.

Origen. *morificatione defleue. int. &c. Simul oremus, & postulemus pro eorum reconciliatione, &c. Origenes homil. 2. in Leuiticum. Esi autem septima, licet dura, & laboriosa, per penitentiam remissio peccatorum, cum lauat peccator lachrymis stratum suum, &c. Et cum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum, & querere medicinam, &c. Si in amaritudine fletus, luctu, lachrymis, & lamentationibus confectus fueris; si carnem tuam maceraueris, & ieiunis, ac multa abstinentia aridam feceris, & dixeris: sicut fraxorum confrixerunt ossa mea, tunc sacrificium similem à sartagine, vel à craticula obtulisse te noueris, &c. Cyrillus Ierosol. Catechesi 2. plura eiusmodi habet, exemplo Dauid ieiunantis septem diebus. Basilus magnus in homilia 3. in illud Moyse: Attende tibi ipsi, &c. Pro delicti proportione, huic quoque mutaueris ex admota tibi medela ualeitudinis instauranda subsidium. Magnum est, & graue peccatum? multa opus habes confessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione uigiliarum, indiuiso, & continente ieiunio, &c. vide Chryostomum hom. 10. & 42. in Matthæum, & concione 4. de Lazaro. Et passim Patres, qui in regulis penitentium, uigilias, & ieiunia, & reliqua opera macerationis præscribunt. De aliis asperitatibus, cilicio, cinere, flagellis, &c. habetur uariis in locis Ionæ 3. 1. Paralip. 21. Ierem. 4. Matth. 11. 1. ad Corinth. 9. Luc. 18.*

87
Satisfactio pro peccato superbia oratio appropriatur.

Peccato autem superbiæ, & cæteris spiritualibus, magis appropriatur oratio, quæ humiliat spiritum Deo, & roborat contra peccata spiritualia. Patet hoc: *Quacumque die innocauero te, exaudies me, &c. Psalm. 50. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, &c. Psalm. 90. Inuocame in die tribulationis, eruam te, &c. Inuocabant Dominum, & ipse exaudivat eos, &c. Psalm. 98. & multa similia 2. Paralip. 33. Sic legitur de Manasse: qui postquam coangustatus est, orauit Dominum suum, & egit penitentiam valde coram Deo Patrum suorum, deprecatisque est eum, & exorauit intente, & exaudiuit orationem eius, reduxit eum Ierusalem in regnum suum, &c.*

Elemosyna satisfactio contra cupiditatem reuocatur.

Peccatis autem circa temporalia, ut auaritiæ, cupiditati, rapinæ, furto, & huiusmodi, appropriatur elemosyna. Luc. 11. *Date elemosynam, & omnia munda sunt uobis, &c.* Et multa similia de uirtute elemosynæ ad satisfaciendum pro peccato. *Misericordia & ueritate redimitur peccatum, Prouerb. 16. Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordias pauperum, &c. Daniel. 4. Patet exemplo Zachari.*

88
Ratio Doctorum. Clemens Roman.

Hanc tandem conclusionem probat Doctor propter maiorem correspondentiæ pœnæ ad culpam. Vnde Sapientia 11. *Per qua quis peccat, per hac & torquetur, &c.* Ideo Clemens Romanus lib. 2. Constitutionum Apostolicarum c. 48. *Ne de omni peccato, inquit, idem iudicium pronuntietis, sed de unoquoque suum, &c. Siquidem lex non omne delictum eodem supplicio puniebat.* Basilus homil. 14. contra ebrietatem, & luxum, hanc proportionem seruandam docet: *Medicina magna delicta sedabit: ieiunium ebrietatem curet, Psalmus turpes canisus, lachryma risum, pro saluatione genu flectatur, pro tripudio pectus pulsetur, pro uesitium sumptus, & ornatu humiliatis: in omnibus uero elemosyna peccata diluat: redemptio anime uiri diuitia, &c.* Idem Chryostomus hom. 10. in Matthæum. Ratio etiam postulat, ut sicut dicit Gregorius, *Qui in cunctis deliquimus, in cum-*

Chryost.

etis ferimus, &c. Vt ipsi exequentes aduersus nos ipsos iustitiam Dei, vindicemus peccata in illo genere, in quo sunt commissa; & sicut in bonis corporis, animæ, & fortunæ sit peccatum, ita etiam vindicetur in corpus per ieiunium, & macerationem dignam eius: in animam per orationem, dolorem, & contemplationem diuinorum: in patrimonium per opera misericordiæ, subueniendo pauperibus, quod in cælestes thesauros per manus pauperum deportatur: ut inquit gloriosus martyr Laurentius. Hæc omnia complentur prædictis operibus in genere, & communi Patrum, & Theologorum consensu: quod definit etiam Trident. *sess. 14. can. 13. vnde Chryost. concione 4. de Lazaro. Supplicium, inquit, à se ipso exigat pro peccatis per condemnationem, per diligenter exactam penitentiam, per lachrymas, per confessionem (per quam intelligitur etiam oratio) per ieiunium, per elemosynam, per continentiam, ac charitatem, ut possimus omnes omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci, &c.* Hæc etiam tria opera laudet Angelus Tobia cap. 12. *Bona est oratio cum ieiunio, & elemosyna.* Videatur Gregorius Nyssenus oratione in eos, qui acerbius alios iudicant.

Trident. Chryost.

Sic dictum est de correspondentiâ istâ, &c. Supposita correspondentiâ generali, quæ de congruo adhiberi debet, & etiam consuli, ac imponi à confessario, quando non subest impedimentum: statuit Doctor secundam conclusionem: nempe quantum ad necessitatem, & fructum satisfactionis non exigi talem correspondentiâ, ut quis puniatur in eo genere, in quo peccauit: sed sufficere ut ei iniungatur satisfactio in alio genere, quæ sit æquiualens, aut certè proportionata facultati, & uiribus penitentis. In quo discretio confessarij est spectanda, ne ex vna parte peccata non dimittat impunita, ne particeps fiat peccati alieni, & ex nimia indulgentia conuiuens, uilem faciat medicinam necessariam infirmo: neue ex altera parte omitat etiam eius fragilitati consulere, ut illud imponat per modum satisfactionis, quod implere sine periculo desperationis, aut noui peccati commodè possit. Hæc doctrina communis est. Et quantum ad primarium assertum, conclusio patet ex Canonibus penitentialibus, in quibus etiam propter spiritualia idololatriæ iniungebatur afflictio corporis, & ieiunium, propter peccatum carnis, pœnæ spirituales: ut patet ex *Can. 1. Petri Alexandrini, & can. 11. can. 4. Ancyran. can. 12. Conc. Neocæsariensis can. 12. Nicæni can. 4. Gregorij Nysseni, & can. 58. & 59. Basilij, ad Amphiloichium.* Ratio autem est manifesta: quia omne illud, quod acceptum est Deo in satisfactionem pœnæ temporalis, est congruum medium satisfaciendi: ergo quando facultas non suppetit ad aliud persoluendum, iudex inferior, & ministerialis debet se conformare legi, & uoluntati Dei, & ordinare satisfaciendum in æquiuolenti: vnde Trident. *sess. 14. can. 13. ubi quatuor genera satisfactionis enumerat, ut pœnas à Deo inflictas, vel impositas à Sacerdote, vel uoluntarie assumptas, vel alia pietatis opera, ut distinguuntur ab his tribus enumeratis, nempe ieiunio, oratione, & elemosyna: ergo hæc pœna sufficit.*

89
Secundum conclusio Doctorum.

Hæc proportio satisfactio non est necessaria simpliciter.

Satisfactio æquiualens.

Trident.

Duos autem casus format Doctor. Primus est de paupere, qui nec ieiunare potest, neque elemosynas elargiri, neque etiam orare, saltem pro men

mensura peccati, quia toto tempore circuit quærens panem quotidianum : quid ergo ? Respondet,

Quia ipse labor continuus est sibi ieiunium continuum : quia continua maceratio carnis, tantummodo inducendus est ut illum laborem habeat in remissionem peccatorum, intendens illum ad hunc finem referre, saltem quousque occurrat sibi opportunitas solvendi aliquam aliam satisfactionem, & aliqua alia possunt ei ita temperata, & diminuta imponi, ut sint sibi possibilis, &c. Loquitur autem de paupere, qui est furatus : idè addit illam limitationem saltem quousque occurrat sibi alia opportunitas solvendi, &c. nempe restituendi ablatum. Occasione huius quæro,

Utrum satisfactio fieri possit in operibus præcepti?

91
Sententia negatiua.

FAuentinus *dist. 19. huius dist. 35. cap. 7.* citat Doctorem pro sententia negatiua ex eo quòd *suprà* asseruit in hac quæst. satisfactionem latè sumptam esse ex aliis indebitis, id est, ut *ibidem* explicat, ex operibus supererogationis, quæ non sunt in præcepto. Similiter eundem citat Suarez in hanc sententiam ex illo loco, & ex *qu. seq. argum. in oppositum cum sua solutione.* Hanc sententiam videtur etiam tenere diuus Thomas in hac *dist. qu. 1. art. 2. ad 3. Quædam, inquit, mensura est homini adhibita, qua ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorum, & super ea potest homo aliquid erogare, ut satisfaciatur.* Similia D. Bonauentura 2. *part. dist. art. 1. quæst. 3.* Richardus *ead. dist. art. 1. quæst. 1.* Paludanus *ibid. Capreolus quæst. 1. art. 3.* Maior *q. 2. dub. 1.* Almainus *quæst. 1. Gab. d. 16. quæst. 2. notab. 1.*

Secunda sententia negat satisfieri per opera præcepti naturalia.

Secunda opinio, neque satisfieri per opera iure naturæ præcepta ; secus esse de operibus præceptis iure humano. Archidiaconus apud Syluestrum, verb. *Satisfactio qu. 8.* Et Antoninus citatur pro eadem *titulo 14. 3. part. cap. 20. §. 1.* Quia hoc discrimen affert inter illa præcepta, quia nempe Ecclesia non intendit auferre vim satisfactionis, quia ad idem ordinari potest eius præceptum.

Tertia sententia affirmatiua.

Tertia sententia docet etiam in operibus præceptis satisfactionem posse iniungi, & consistere ; quæ est satis frequens apud modernos. Ita Caiet. *tom. 1. Opusculorum, tract. 6. q. 1.* Sotus *hic dist. 19. qu. 2. art. 1.* Ledesma *quæst. 14. art. 1. dub. 5.* Petrus de Soto *lectio de satisfactioe.* Medina *tract. 3. part. 4. dub. 3.* Adrian. *de satisfact. quæst. 3.* Suarez *dist. 37. sect. 4. Valquez qu. 94. art. 1. dub. 6.* quæ sententia est satis frequens.

92
Prima sententia approbatur.

Dico primò primam sententiam esse magis congruam praxi primitiuæ Ecclesiæ, loquendo de satisfactioe pro pœna temporali, & regulariter, ut patet ex Patribus, quos *suprà* citauimus, & aliis passim, quia illa præscribatur in operibus pœnalibus, & aliis supererogationis, non autem præcepti : & simpliciter est tenenda in praxi, nisi status, aut infirmitas pœnitentis aliud suadeat.

Probatio.

Probatur conclusio, quia in his operibus fieri pœnitentiam Scriptura docet, ut patet ex dictis, & exemplis pœnitentium quæ proponit, & hic est sensus etiam Ecclesiæ, ut patet ex dictis, &

specialiter ex Trident. *sess. 14. cap. 8. Habeant præ oculis, inquit, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad noua visa custodiam, & infirmitatis medicamentum ; sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & castigationem, &c.* Ad nouæ vitæ custodiam, & remedium infirmitatis satisfactio est, quæ præscribitur contra tentationes, & quæ excinduntur caulæ, etiam remotæ peccatorum, & quæ ad robur interius animæ ordinatur. Ultra hæc exigit Concilium satisfactioem, quæ sit in castigationem præteritorum peccatorum : & *cap. 4. eiusdem sess. & sess. 6. c. 14.* docet pœnitentiam Christiani debere esse non in sola cessatione à peccatis, & vitæ nouæ inchoatione : sed etiam in odio veteris, confessione, & satisfactioe per ieiunium, orationem, & eleemosynam, & alia pietatis opera.

Trident.

Satisfactio debet esse in castigatione.

Ex quibus sic arguuntur : Ex præscripto diuinæ iustitiæ vindictiæ peccati, & ex motiuo etiam ipsius pœnitentiæ, quæ est iustitia vindictiua, & præcepto pœnitentiæ veræ, & requisitæ, debet pœnitens exhibere satisfactioem interioriorem, quæ non solum sit vindicta, & odium vitæ veteris, sed ut ei coniuncta est inchoatio vitæ nouæ, quantum ad effectum, propositum emendationis, & propositum non peccandi amplius, seu obseruandi legem : ergo obseruatio præcepti, quantum ad affectum, & propositum spectat ex diuina iustitia ad conuersionem à peccato : & ad satisfactioem, quam Deus acceptat pro ipso, & præxigit ad confessionem, & absolutionem. Sed alia secundum ordinem iustitiæ, & institutionem Sacramenti est satisfactio pro peccato ; alia pro pœna temporali : ergo illa, quæ spectant ad nouam vitam inchoandam, quæ est obseruatio præceptorum, & spectat ad satisfactioem pro peccato, non est materia, in qua debet exerceri à ministro diuinæ iustitiæ (qui tenetur legislatori se conformare in ligando, & soluendo iustitia vindictiua pro pœna temporali) sed in aliis operibus debet iniungi satisfactio, regulariter loquendo.

93
Præscriptum iustitia vindictiua.

Satisfactio pro peccato.

Differet à satisfactioe pro pœna temporali.

Confirmatur : quia oppositum plurimum relaxaret vigorem, & rigorem pœnitentiæ. Vnde Trident. *præfatio cap. 8.* hanc rationem adducit, vnde diuina clementia voluit remanere pœnam temporalem, peccato dimisso, ne facilitas veniæ, & indulgentiæ esset occasio contemptus diuinæ legis, & lapsus, peccatori : ideòque hanc pœnam voluit esse frænum, quo retraheretur à peccato : facilius enim peccator affectu commodi mouetur, quàm iustitiæ, propter inclinationem ad sensum *primum ad malum ab adolescentia sua.* Ergo ut dignè fiat hæc satisfactio, debet in aliquo constitui ex diuina iustitia, & clementia, quæ absterrent à peccato : quod nullo modo fieret iniungendo sola opera præcepti : ergo non in illis Deus ordinauit satisfactioem pro pœna temporali.

94
Confirm. Trident. Inconueniens ex effectio.

Probatur prima consequentia : obligatio ad opus præcepti per modum satisfactiois non inducit magis frænum non labendi, quàm ipsa comminatio pœnæ æternæ, & supplicij, ac pœnæ temporalis acrioris in hoc mundo, quàm Deus sua lege sancit. *Multa enim flagella peccatoris, ergo ut pœna temporalis pro peccato habeat aliquam rationem impedimenti lapsus diuersam, & efficacem, non in opere præcepti statuenda est, sed in opere supererogationis, & pœnali.*

Opus præcepti non est efficax ad frænum castigationis.

*Castigatio
vita veteris
consistit in
pœna.*

Deinde, non esset aliàs castigatio vitæ veteris ordinando pœnam pro pœna, & vleiscendo peccatum, distincta, ab ea satisfactiõne, quam Concilium statuit in remedium fragilitatis, & per modum præseruatiuæ: quia hæc ordinantur ad præcepta seruanda, & nouam vitam conseruandam. Castigatio autem vitæ præteritæ ampliùs dicit: ergo debet esse in aliquo, quod aliàs liberum esset homini omittere, si non peccasset, vt patet manifestè ex Gregorio *supra* citato, & Chrysofomo.

95
*Responsio.
Impugnatur.*

Dices opus præcepti esse laboriosum, & habere posse rationem pœnæ. Contrà, non habet laborem diuersum, aut pœnam distinctam ab iis, quæ requiruntur ad nouam vitam, & ad satisfactiõnem de ipso peccato requisitam ex diuina iustitia intra, & extra Sacramentum ad remissionem, & satisfactiõnem peccati, quæ peccatum est, & inducit debitum pœnæ æternæ: sed labor, & pœna, quæ est pro satisfactiõne temporalis pœnæ, in quam commutatur æterna præscripta, exigit aliud genus laboris, & pœnæ nouæ superadditæ etiam in ratione operis pœnalis, vt sit castigatio diuersa, & satisfactio: ergo nequit consistere in priori. Dices saltem ex opere operato habere posse vim satisfaciendi, vt subest elauibus. Contrà: Aliqui eorum, qui in prædicta sententia sunt, id negant: de quo in sequentibus agitur. Sed dato etiam quòd satisfactio imposita à Sacerdote haberet vim ex clauibus, non soluitur difficultas: quia clauis applicari debent ad materiam præscriptam lege, & acceptatione diuina ad hoc, vt validè ligent, & soluant: talem non esse materiam præcepti, neque etiam proportionem debitam habere ad hoc genus satisfactiõnis probatum est: ergo non est capax talis eleuationis per clauis. Ex his patet fundamentum oppositæ sententiæ non concludere.

*Responsio.
Impugnatur.*

96
*Obiectio.
Soluatur.*

Obiiciunt primò, quòd habet virtutem augendi gratiam, habet virtutem satisfaciendi: sed opus præcepti habet talem virtutem in iusto: ergo, &c. Respondetur negando maiorem cum consequentia: quia diuersa sunt, secundum iustitiam, meritum, & satisfactio in nobis, sicut diuersi sunt fructus pœnitentiæ, & fructus iustitiæ: quæuis ergo opera pietatis habeant rationem æquivalentis satisfactiõnis: tamen intelligitur id de operibus, quæ non sunt aliàs in præcepto; an autem opus pietatis relatum in finem satisfactiõnis pro peccatis, & acceptatum à Deo, habeat etiam vim merendi gratiam, & gloriam eandem, quam aliàs mereretur, postea videbitur: saltem illa opera debent esse libera, vt sint satisfactoria, & non præcepti.

*Differentia
inter meritum,
& satisfactiõnem.*

Secunda obiectio.

Secundò obiicit Sotus: Ecclesiæ instituit ieiunium quadragesimale, & quatuor temporum pro satisfactiõne peccatorum; vt patet ex præfatione: *Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & premia:* ergo in his ieiuniis potest esse satisfactio propter peccatum, imposita à Sacerdote. Respondetur negando consequentiam: quia licet illa iam habeant vim satisfaciendi ex se, & sint opera proportionata aliàs: tamen quia sunt in præcepto Ecclesiæ, sunt debita & determinata: vnde si committatur peccatum contra hoc præceptum, aut aliud, vt illa opera sint idonea satisfactio, debet eis adiungi modus maioris abstinentiæ, quàm vt præcepto Ecclesiæ determinatur, vel

Respondetur.

*Satisfactio
debet esse libera à præcepto.*

certè ponenda est alia impœnitentia diuersa iuxta modum peccati, & facultatem pœnitentis.

Tertiò obiicit: martyrium ex præcepto, nempe fidei, aut alterius virtutis conseruandæ, delet culpam, & pœnam. Item, dilectio Dei, & contritio perfecta, licet sint etiam in præcepto, habent vim satisfaciendi, ita vt aliquando deleant omnem culpam, & pœnam: ergo opus esse in præcepto non diminuit vim satisfactiõnis: sed potiùs auget, quia etiam redditur magis bonum. Respondet Faentinus aliud esse actum meritorium esse remissionem alicuius partis pœnæ temporalis, & totius, si actus est perfectissimus, & aliud esse an opera præcepti sint satisfactoria pro pœna temporalis. Primum concedit; secundum negat. Sed contra hoc est, quòd in casu præcepti pœnalis, etiam cæteris paribus, est magis meritum, & ratione pœnæ est magis proportionatus ad satisfaciendum, quàm sit actus præcepti non pœnalis: ergo ille magis potest habere vim satisfaciendi, quàm hic: & si actus meritorius præcepti ex se habet vim satisfaciendi ex lege, nihil repugnat, quin imponi possit, vt satisfactio pœnitentialis: quia non requiritur ad hanc, vt semper sit opus pœnale, quòd imponitur, sed sufficit æquiualens: vt dicit Tridentinum, per alia etiam opera pietatis satisfieri posse pro peccati pœna temporalis: si ergo omne meritum aliquid pœnæ remittit, & præceptum non derogat merito, sequitur quòd non derogat satisfactiõni, & à fortiori, si opus pœnale sit. Vel ergo dicere oportet consequenter, quòd opus præcepti meritorium, vniuersaliter loquendo, non sit satisfactorium, vel certè restringere conclusionem positam ad opus præcepti, quòd non est meritorium: quia aliqua ei cõditio deest requisita ad meritum; vt quia non sit in gratia, vel si fiat, non refertur in finem charitatis. Vel denique tertiò, quòd opus meritorium in ratione meriti, & non in ratione satisfactiõnis remittit pœnam, aut partem eius: quia sicut est ordinans hominem ad gloriam; ita etiam natum est amouere impedimentum eius vel ex toto, vel ex parte, iuxta perfectionem meriti: quia pœna temporalis debita peccato variis modis remittitur, siue per Sacramentum, vt quando quis accedit contritus, vel aliàs confessus, vel etiam per opus meritorium, etiam ex præcepto: quia præceptum non tollit rationem meriti: vel per satisfactiõnem strictè sumptam, quæ requirit, vt sit in materia libera, & non aliàs præcepta.

Dices hoc liberè dici, quia meritum ad præmium & quodcunque datum intuitu meriti seruat proportionem iustitiæ, si ergo non derogat merito opus esse in præcepto, neque etiam satisfactiõni, vt sit in opere præcepti. Probat consequentia: quia eadem seruatur vtròque proportio iustitiæ, & bonitas accedens ex præcepto dignificat magis actum, & in esse operis, & in acceptatione diuina: ergo in esse satisfactiõnis. Præterea, satisfactio Christi Domini, quæ fuit perfectissima per mortem, & passionem, probabile est fuisse in præcepto obedientiæ (saltem supposita eius acceptatione) ex debita conformitate cum diuina voluntate, quæ ordinauit hoc remedium in redemptionem hominis; & ideò dicitur ad Philippen. 2. *Factus est ebediens vsque ad mortem, &c.* & ipse in horto orat: *Non mea, sed tua voluntas fiat:* ergo præceptum

97
Tertia obiectio.

Responsio Faentini.

Impugnatio.

Opus præcepti habet vim satisfaciendi.

98
Responsio.

Bonitas ex præcepto dignificat opus.

Satisfactio Christi in opere præcepti.

*Satisfactio
pœnitentialis
est in præcep-
to.*

ceptum non tollit valorem satisfactionis. Præterea, ipsa satisfactio imposita à Sacerdote, vt dicit *infra* Doct̃or, habet concomitans præceptū in exercitio, ita vt si omittatur, peccet de nouo pœnitens: ergo opus esse in præcepto non tollit vim satisfaciendi.

99
*Satisfactio
per flagella a-
quiuales ope-
ri præcepti.*

Præterea, per flagella à Deo missa, ea acceptando satisfacimus ex Tridentino *cap. 9. can. 13.* ergo etiam per opera præcepti similiter valet satisfactio. Probat̃ur consequentia: quia vel idè derogat præceptum, quia inducit necessitatem operis: sed maior est necessitas in præmissis; quia naturalis: in opere præcepti tantum obligationis, & moralis: vel idè quia ipsa obligatio præcepti inducit debitum, cum quo non est compatibilis satisfactio; sed perinde etiam illa flagella supponunt debitum ex peccato, ac proinde etiam obligationem ea ferendi patienter: quia voluntas inferioris contra ordinem iustitiæ, & debitum murmurans, non est ordinata voluntas: ergo.

*Ex auctori-
tate Doct̃oris
idem proba-
tur.*

Præterea quintò facit textus præmissus Doct̃oris, qui admittit pauperem, si ferat patienter labores necessarios conquirendæ vitæ, eosque offerat pro peccato commissi furti, Deo esse satisfactorios, dum aliud medium non suppetat: sed illi labores sunt in præcepto, cum sint necessarii conseruandæ vitæ, ad quam tenetur: ergo neque in sententia Doct̃oris requiritur vt opus satisfactionis non sit aliàs in præcepto. Accedit quod *suprà* doceat idem, quod Tridentinum, nempe passionem patienter toleratam esse satisfactionem etiam pro peccato, & *infra dist. 21. quæst. 1. ad vltimum* docet per mortem naturalem Deo oblatam satisfieri posse pro peccati pœna: quamuis ipsam mortem tenetur patienter ferre: quia est pœna debita peccato, & in ea ferenda conformare voluntatem suam iustitiæ diuinæ.

100
*Satisfactio
pro peccato est
in præcepti o-
bere.*

Sextò denique, non magis satisfactio pro pœna temporali exigit opus aliàs indebitum esse, id est, non præceptum, quam satisfactio pro ipso peccato, quia perinde definitio satisfactionis latè sumptæ applicatur vtrique ex prima parte huius quæstionis: in qua definitur satisfactio illo modo, vt comprehendit vtramque tam pro peccato, quam pro pœna debita. Sed supposito peccato mortali, pœnitentia vt satisfactio pro ipso est in præcepto, vt *infra* dicitur: ergo perinde potest esse satisfactio imponenda pro pœna temporali. Quod confirmari potest ex argumento iam citato: quia per ieiunium quadragesimale, & similia, quæ sunt in præcepto, potest quis satisfacere pro pœna temporali peccatorum aliàs remissorum: ergo non vetat præceptum opus esse satisfactorium, quamuis sit in præcepto.

101
*Limitatio cõ-
clusionis præ-
missæ.*

Propter hæc argumenta dixi superiùs regulariter satisfactionem imponendam à Sacerdote non debere esse opus præcepti, omiſsa illa probatione, quam adducit Fauentinus ex communi ratione satisfactionis per illam particulam *aliàs indebiti*, &c. quæ desumpta est ex Anselmo, & definitione, quam adducit Doct̃or.

*Soluuntur ra-
tiones præ-
missæ.*

Ad has autem rationes, in quantum militant contra conclusionem positam; responderetur, supponendo rationem, in qua fundatur ipsa conclusio, nempe satisfactionem strictè sumptâ, vt imponitur à confessorio, debere esse secundum ordinem diuinæ iustitiæ, & acceptationem:

talis ergo debet esse, qualis est præscripta, vt sit veteris vitæ castigatio, vt declaratum est ex Tridentino; & debere exhiberi in materia lege præscripta. Vnde si Sacerdotes minima quædam opera pro grauissimis peccatis imponentes non seruant ordinem præscriptum ligandi, & soluendi secundum iustitiam, & communicant peccatis alienis, vt dicit Concilium: à fortiori peccant, si nihil dicunt, nisi id ad quod peccatores aliàs fortiori vinculo tenentur; & quod tam in proposito, quam in exercitio spectat ad alium ordinem iustitiæ vindictiui, in quo præscribitur satisfactio distincta, & propria, pro ipsa culpa, scilicet interior cum præscriptis circumstantiis à Tridentino.

Ad primum ergo responderetur, quod lex generalis comprehendit media ordinaria; dispositionemque, & statum communem respicit, non autem casus particulares priuilegij: lex autem communis de satisfactione imponenda pro peccato determinat, vt seruetur medium iustitiæ, ne peccator ex indulgentia tranſeat in contemptum, & ex facilitate veniæ: vt etiam satisfactioni Christi communicet, in qua eius satisfactio acceptatur, ac proinde in proportionem operis pœnalis, non quomodocumque: sed quæ sit noua pœna ordinans debitum pœnæ temporalis. Martyrium verò, excellens charitas, & contritio ex speciali ratione habent tollere tam culpam, quam pœnam vniuersam: martyrium, quia, vt dixi *suprà dist. præced. 9. 2.* vltima est dispositio necessitatis ad gloriam, & sic tollit omnem eius impedimentum ex acceptance sua speciali, non per modum satisfactionis, sed ex prærogatiua eximie charitatis, & fidei. Eandem acceptancem habet ipsa charitas perfecta, quia illa perfectè coniungit vltimo fini, & est satisfactio virtualis pro peccato. Contritio autem (perfectissima scilicet) perinde acceptatur specialiter à Deo in remissionem peccati; & quando est superabundans etiã omnis pœnæ, quæ etiam aliàs maneret cum contritione in gradu inferiori: hæc autem opera sicut ex motiuo suo non ordinantur ad satisfactionem pœnæ temporalis proximè; sed ad aliud, nempe ad perfectam coniunctionem cum fine, & contritio vlteriùs ad peccati satisfactionem, vt *suprà* diximus, sic non sunt satisfactio, de qua nunc loquimur, & quæ ex dispositione communi legis exigitur ab omnibus, quia etiam de lege tales actus in omnibus non reperiuntur, neque eis conceduntur, quæ sunt Dei dona specialissima aliquibus communicata: idè lex disponens de satisfactione communiter exhibenda, & imponenda, non respicit tales actus.

Imò, neque respicere potest, quia hæc lex supponit debitum pœnæ temporalis manere, pro qua exigit satisfactionem faciendam; illi autem actus non relinquunt talem pœnam, si sunt perfectissimi; contritio autem, & dilectio Dei in eo gradu, in quo non sunt proportionati, vt delectant peccatum cum omni suo debito, relinquunt pœnam aliquam temporalem suppleendam per satisfactionem de lege præscriptam: ac proinde lex præscripta satisfactionis exhibendæ supponit debitum pœnæ manere: argumentum ergo à paritate non concludit: quia hæc satisfactio est alterius rationis, vt dictum est, & imponi debet in aliquo opere, neque sit onus nouum, & labor peccatori ad castigationem peccati, &

102
*Lex genera-
li non com-
prehendit ca-
sum, aut pri-
uilegium.*

*Martyrium,
charitas, &
cõtritio, quo-
modo eximie
debitum?*

& non proinde in aliquo, ad quod aliàs vinculo strictiori legis tenetur, vel certè æquè stricto regulariter loquendo: quia neque sic satisfaceret diuinæ iustitiæ, & ordinationi, quam supra habemus ex Concilio; neque esset frænum peccatori, neque vindicta idonea ad castigandum eius peccatum, cum nihil noui in ratione operis exhibendum pro peccato decerneret, quod induceret pœnam, & laborem diuersum ab eo, ad quod aliàs tenetur, & venia facilis induceret per hoc ad contemptum: idè tenenda est solutio vltimo loco data, quam fortè intendit Faurentius.

104
Dispar ratio
meriti, & satisfactio
pro pœna se-
porali.

Ad primam obiectionem contra eam factam. Respondetur meritum in ratione boni operis dicere proportionem secundum medium iustitiæ ad præmium: satisfactio verò, vt distinguitur à merito, & fundat debitum solutionis, magis fundatur in opere pœnali de lege, siue interior sit satisfactio, siue exterior, quia est actus iustitiæ vindicatiuæ. Ad hæc vltiùs, sicut Sacerdos imponens satisfactionem est iudex delegatus, qui secundum legem iudicare debet, & castigare peccatum, & ligare peccatorem ad aliquod genus satisfactionis, quod ipsi sit onus nouum, & superadditum, & distinctum ab eo, ad quod aliàs tenetur ex satisfactioe pro peccato requisita, quæ inuoluit propositum seruandæ legis, & seruandæ iustitiæ, saltem titulo gratitudinis: nam propter ingratitudinem etiam Deus induxit hanc obligationem speciale pœnæ temporalis, vt dicit Concilium Tridentinum cap. 1. & 8. quæ ingratitudo, quando non compensatur ex perfectione superabundanti conuersionis à peccato, restat compensanda per satisfactionem, tanquam per nouum onus iniunctum: idè eam castigare debet confessarius etiam per diuersam pœnam ab ea, quæ correspondet satisfactioni pro peccato.

Trident.

105
Discrimè in-
ter actum sa-
tisfactorium, &
obligationem
imponendam sa-
tisfactionis.

Aliud ergo est opus satisfactionis esse in præcepto, ex quo obligetur pœnitens ad opus ipsius satisfactionis exhibendum; & hoc nos concedimus ita teneri posse, idè quæ potest satisfacere per iceniam præcepto Ecclesiæ, per eleemosynas, etiam vt sunt in præcepto, & satisfactionem iniunctam à Sacerdote adimplere ex præcepto. Aliud verò an satisfactio, quam imponere debet confessarius, possit præscribi in solo opere præcepti, ad quod aliàs tenetur pœnitens, & hoc negamus: quia præter hoc, quòd opus ipsum sit satisfactorium ex natura sua, quòd competit aliàs operibus etiam præcepti (quando satisfaciendum sit ex voluntate peccatoris offerentis illa extra Sacramentum) & quancumque obligationem specialem virtute clauium inductam; præter hoc, inquam, quòd opus sit satisfactorium, requiritur vt auctoritas clauis ligantis debitè exerceatur, & secundum præceptum, vt opus illud inducatur per modum noui oneris, & laboris, ad quem aliàs non tenebatur; aliàs non rectè ligaret, aut conformiter ad institutionem huius Sacramenti, & finem auctoritatis concessæ; neque

materiam idoneam applicaret, in qua hæc specialis vindicta exerceri de lege debet: sicut si lex præcipiat aliquid specialiter; vt furem suspendendum: licet hæc pœna aliàs redimi possit per alia obsequia gratuita legislatori, tamen iudex inferior nequit illa præscribere, aut in ea commutare pœnam lege inductam: sic neque confessarius potest aliam pœnam præscribere præter eam, quam instituit Sacramenti, & Deus præscripsit. Si quæras, vnde id colligatur? Respondetur colligi ex dictis: nam facilitas veniæ, & remissio iudicis in castigando reos culpatur ab omnibus Patribus, & à Tridentino. *Quam porro ineptum,* (inquit Tertullianus lib. de Pœnitentia, cap. 6.) *quam pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum non sustinere? hoc est, pretium non exhibere, ad mercem manuum emittere: hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit: hac pœnitentia compensatione redimendam proponit impunitatem, &c.* Ex his patet ad reliquas omnes obiectiones, admittendo satisfactionem fieri posse in operibus præcepti: sed negando talia imponi posse regulariter à Sacerdote per modum pœnitentiæ in hoc foro.

Exemplum

Confessarius
præscriptū le-
gē sequi te-
netur

Dico secundo. Quando pœnitens est talis, vt non subit facultas adimplendi aliam pœnitentiam, vt in casu Doctoris exprello liquet; vel etiam quando est tam fragilis, vt verisimiliter non sit adimpleturus pœnitentiam delicto proportionatam, & quæ aliàs imponi deberet, vt patet in secundo casu, non esse iniiciendum ei laqueum, & occultendam viam salutis, idè quæ rectè imponi; vel ipsa opera præcepti, vel pœnitentiam præseruatiuam, vel aliud, quòd magis expedire videbitur, iuxta discretionem confessarij prudentis: & nisi sit periculum desperationis, aut necessitas præfens absoluedi, ad terrorem expedit quandoque differendam esse absolutionem: & in hac amplectenda est tertia sententia; nempe in casu, & particulari necessitate pœnitentis licere vti tali indulgentia: non tamen regulariter. Ratio autem huius conclusionis petenda est ex eo, quòd Deus non dereliquit peccatorem in statu viæ sine remedio salutis: ergo per pœnitentiam potest saluari etiam in casu, quo non esset ei possibilis alia satisfactio, vel certè quòd iudicaretur esse periculosa; hæc enim pars pœnitentiæ, cum ordinetur ad remissionem pœnæ temporalis, & non peccati, non exigitur essentialiter ad remissionem peccati, sicut confessio, & contritio: idè sine illa contingit Sacramentum ministrari in certis casibus, in quibus nequit adimpleri, aut non expedit eam imponi. Vnde Deus acceptat satisfactionem, quam præstare potest peccator, siue sit opus præcepti, aut aliud in simili casu. Reliquum ipse suppleat, vt potest, vel per indulgentias, vel alia via, per tolerantiam laborum, vel passionum, vt dicit Doctor. *Consimiliter dicitur, qui lapsus est, &c.* Hic dicit non esse imponendam satisfactionem renuenti. De hoc dubio agitur infra d. 18. illic perquiratur vltior eius resolutio.

106
Secunda con-
clusio.

In casu ab-
soluendus est
reus sine sa-
tisfactione, a-
liàs propor-
tionata.

Ratio secun-
da conclusio-
nis.

Sententia D. Thom. Richardi, & aliorum, quòd opera facta in peccato nihil conducunt ad satisfactionem. Hanc rejicit Doct. & tenes probabiliter, per pœnitentiam expletam in peccato satisfieri præcepto, & solui pœnam. Quod præter Scoti discipulos, tenent Gabr. 4. d. 16. quæst. 2. art. 3. dub. 3. Medin. tract. 3. quæst. 5. dub. vlt. Nauar. cap. 1. de pœnit. d. 6. n. 47. Maior hic. Adrian. 4. q. an vnum peccatum sine alio, &c. Almain. hic quæst. 1. Gerson. de Reg. moral. tit. de pœn. & de orat. p. 2. Rubion hic quæst. 3. art. 2. Cord. lib. 5. quæst. 2. 3. Angel. v. Pœn. §. 14. Hinc patet quàm audax in falso Sotus d. 19. q. 1. art. 4. dum ait solum Gabr. sequi Scotum in hoc, & Valen. d. 7. q. 14. de satisfact. part. 3. dum ait hanc opin. ab omnibus explosam. Vide Bassol. quæst. 1. Tartaret. hic; hæc tamen est satisfactio, tantum secundum quid, quia non reconcilians, nec placans. Trident. sess. 14. c. 8. ubi videtur fauere opposito: exponitur de satisfactioe meritoria. Addit Doct. ad solutionem pœnæ sufficere satisfactioem; ad quam non requiritur voluntarium.

15
D. Thom. hic artic. 1. quæst. 3. Rich. art. 1. quæst. 5. Henricus quodl. 8. q. 18.

DE * quarto dicitur, quòd etsi satisfactio exterior pro vno peccato possit separari à satisfactioe pro alio, vt quando orat, tunc non dat eleemosynam: tamen non potest satisfactio exterior fieri de vno, ita quòd remaneat iste in alio peccato. Et probatur, quia placaret Deum, & tamen esset inimicus eius: & quoad hoc oportet satisfactioes esse coniunctas saltem in voluntate, ad minùs habitualiter, licèt non in effectu, nec in voluntate tunc actualiter.

Sed ista sententia videtur nimis dura contra peccatores, & occasio maioris obstinationis. Si enim iste hodie verè pœnitens, & humiliter recipiens satisfactioem, esto ieiunium trium dierum, cras recidiuat in peccatum mortale, & de illo non pœnitens, secundo die ieiunat, quia sibi fuit impositum. Si dicas quòd illud ieiunium secundæ diei non est aliqua satisfactio exterior, magis occasio est inducendi istum iam lapsum, vt tertio die non ieiunet. & per consequens ad nouum peccatum mortale: quia transgrediendo istam pœnam iniunctam à Sacerdote, & receptam, videtur esse peccatum mortale, cum sit transgressio præcepti Ecclesiæ, & Vicarij Dei in illo actu.

Ex isto potest formari talis ratio. Si post lapsum, & ante pœnitentiam nouam non exequatur quis satisfactioem pristinam sibi impositam, peccat mortaliter nouo peccato: ergo si exequatur, benè facit, quia actum obedientiæ facit: sed non facit actum obedientiæ, nisi in quantum illud est sibi impositum tanquam pars satisfactiois.

16
Valere satisfactioem factam in peccato mortali.

Dico ergo sine præiudicio, quòd qui semel verè pœnitet, & recipit satisfactioem, vel pœnitentiam condignam sibi impositam ab Ecclesiâ, clauæ non errantè, quantumcumque postea recidiuet, nunquam tenebitur, nisi ad illam vnicam satisfactioem adimplendam: & si eam impleat in charitate, melius est: quia non tantum soluit pœnam, sed meretur. Sed si adimpleat eam voluntariè extra charitatem, soluit quidem pœnam, sed non meretur gratiam. Si autem ipsa ab eo extra charitatem exigitur, soluitur pœna, licèt ipse non soluat. Et in primo est satisfactio simpliciter, quia reconcilians, & placans: in secundo est quidem satisfactio, quia voluntaria redditio, &c. sed nec reconcilians, nec placans. In tertio autem est satisfactio, vltra quam non exigeret pœna vltior.

17
Explemi magnâ pœnitentiam in peccato, resurgenti non est imponenda noua pœnitentia.

Ex secundo membro sequitur, quòd si magnam partem satisfactiois sibi impositæ expleuit in peccato mortali, & post iterum pœnitet de peccato nouo, non est sibi iterarò pœnitentia imponenda pro peccato, de quo satisfecit, licèt extra charitatem: sed tantum de nouis peccatis, quæ fuerunt causa, quare illa satisfactio fuit mortua.

Et si arguas, mortua est: ergo non est satisfactio. Non sequitur, nisi quòd non est satisfactio placans, nec reconcilians in amicitiam. Et si dicitur: ergo non est satisfactio. Non sequitur: quia sufficit Deo, quòd quis voluntariè soluat pœnam debiram ad punishmentem peccati commissi: quia etiam quòd minus apparet, sufficit satisfactio. Patet in actibus humanis: si enim alicui offensæ in Regem respondeat præcisè secundum legem abscissio manus, si isti etiam inuito abscinditur manus, satis patitur, & intantum sufficit Regi, quòd secundum legem, & iustitiam, non debet ab eo pœnam vltiorem exigere: & tamen non recipit eum in gratiam, vel amicitiam, vel multò magis

magis ergo posset sufficere pro punitione culpæ, si aliquis sibi pœnam debitam infligeret, licet non esset in gratia, vel amicitia ipsius iudicis offensi.

Ex tertio membro potest elici, quod talis, si propter nouum peccatum, in quod reciduat, damnaretur, antequam compleisset totam pœnam sibi impositam, puniretur in inferno temporaliter pœna correspondente illi, quæ non fuit hic soluta: & illa soluta post tempus aliquod non puniretur ampliùs illa pœna, sicut & de veniali, quia moriens in peccato veniali simul cum mortali, non puniretur æternaliter pro veniali, vt dicitur inferiùs. Et eodem modo in proposito: ex quo enim secundum plenam iusticiam punitiuam semel imposita est pœna temporalis isti pro peccato, de quo verè pœnituit, nunquam isti pro illo debebitur nisi pœna temporalis, & illa soluta, nulla alia.

Ad argumenta. Ad duo prima patet ex quinto articulo primi membri, & quarto secundi. Ad tertium patet ex tertio articulo secundi membri. Ad quartum patet ex quarto articulo primi membri. Sed si arguas; contritio potest delere quodcumque peccatum: ergo pro nullo correspondet aliqua alia propria satisfactio, non sequitur: tum quia contritio includit aliquam satisfactionem, in voto saltem, vt dicitur *dist. 17.* & licet quandoque contritio sit tam intensa, quod sufficiat pro tota pœna, vel satisfaciatur: tamen præceptum de aliqua pœna infligenda non est irrationale: quia regulariter contritio non est, nisi satisfactio partialis, & præcepta generalia dantur propter remedium generale, & secundum illas condiciones, quæ inueniuntur in hominibus, vt in pluribus.

Ad primum in oppositum, concedo quod aliqua pœna correspondeat æqualiter isti culpæ, vel pœna distincta in se, vel pars virtualiter contenta in alia pœna: & ita est satisfactio propria isti, vel actualis, & sic propria, quod nulla alia nunc correspondet, loquendo de satisfactione totali, licet alia posset correspondere. Ista etiam nunc non correspondet alij culpæ, licet posset alij correspondere. Ad auctoritatem Apostoli dico, quod loquitur de pœna damnatorum. Patet ex littera, *Cecidit, cecidit, illa Babylon, &c.* Et ibi verum est, quod præcisè valdè, & propriè commensuratur pœna culpæ: sed nec tanta præcisio, nec commensuratio est in pœna pœnitentia, nec requiritur.

Pœna peccati venialis, & temporalis pro mortali remissa, finiuntur in Inferno.

18
Ad arg. 1.
Contritio virtualiter includit satisfactionem.
Contritio quandoque tollit totam pœnam.

Ad rationem in oppositum.

In pœna pœnitentia non requiritur commensuratio Mathematica ad culpam.

C O M M E N T A R I V S.

107
An satisfactio adimpleta in mortali valeat ad remissionem pœnæ.

DE quarto dicitur, quod est satisfactio, &c. Hic tractat illam quæstionem, an scilicet satisfactio impleta in peccato mortali aliquid valeat, pro temporali pœna: verbi gratia, ieiunium impositum per modum pœnitentiæ, supposito lapsu pœnitentis antequam tempus præscriptum ieiunij transeat, aut aduenerit, an ieiunans satisfaciatur pœnæ temporali per ieiunium præscriptum.

Sententia negatiua.

Negatiuam partem tenet D. Thomas *dist. præfati quæst. 1. art. 3.* D. Bonauent. *1. part. dist. 9. 3.* Richardus *art. 1. quæst. 5.* Palud. *quæst. 1. art. 3.* Henricus *quodlib. 8. quæst. 18.* Alenf. *4. part. quæst. 24. memb. 4. art. 1.* Sotus *dist. 19. quæst. 1. art. 4.* Caiet. *tom. 1. Opusculorum tract. 6. quæst. 1. art. 4.* Valquez *3. part. quæst. 94. art. 1. dubio 4.* Suarez *disf. 37. sect. 2. & disf. 38. sect. 8.* Valentia *disf. 7. quæst. 14. de satisfact. punit. 3.* Sotus ait contrariam sententiam, quæ est Doctoris, non habere alium sequacem, nisi Gabrieleum. Valentia ait ex scholis explosam. Suarez post Trident. non esse probabilem, sed falsam.

Censura.

Sententia affirmatiua.

Affirmatiuam docet Doctor hinc, vbi tantum loquitur de satisfactione sacramentali; & in confessore imposita, non autem de satisfactione ab ipso voluntariè assumpta. Quod aduertere volui, quia multi trahentes quæstionem ad vtramque, eum citant, quasi perinde de vtraque determinaretur hic.

108
Prima conclusio.

Prima conclusio: satisfactio à Sacerdote imposita, & adimpleta etiam in peccato mortali habet suum effectum. Hæc est Doctoris §. *Dico Scoti oper. Tom. 1 X.*

ergo, &c. quam modestè asserit, & sine præiudicio, quia vidit antiquos fuisse in sententia opposita. Hanc conclusionem non solus Gabriel sequitur: sed ante eum Durandus probabilem censet, licet priorem magis tutam, quia nempe in dubio tutior pars sequenda. Eam sequitur Gabriel *dist. 16. quæst. 2. art. 3. dub. 3.* Medina *tract. 3. quæst. 5.* & cæteri, vt breuior sim, quos citat Scholasticus in præmissis Scholio; & præter antiquos moderni etiam Doctores nostræ Scholæ. Præterea, Gab. Valq. loco præfati *art. 2. dub. 5.* eandem tenet; citans Marfilium in *4. qu. 13. art. 1.* & videtur etiam D. Thomæ in *4. dist. 2. 2. q. 1. art. 1. ad 5. in 2. responsione*; vbi præfert modum dicendi aliorum, qui negant pœnam temporalem ob peccatum iam remissam manentem puniri in æternum; neque hoc esse inconueniens, quia pœna, quæ soluitur, non redimitur. Saltem admittit per satisfactionem deleri: ergo à fortiori id in viatore contingit, qui est in statu satisfaciendi magis, quam damnatus, licet sic peccator, ac proinde persoluens pœnitentiam iniunctam, redimit proportionatè pœnam debitam, vel potius soluit. Si dicas quod viator in peccato nequeat redimere, neque alioquin satisfacit, nisi redimendo. Contrà, non est peior peccatoris in via conditio, quam in termino: ergo si in termino pœna temporalis exacta completè cessat, quia ultra debitam mensuram non extenditur, neque diuinæ iustitiæ congruit ultra debitum vindicare: sequitur à fortiori satisfactio-

nein pœnitentialem, ad quam tenetur peccator, quando exhibetur, delere pœnam temporalem proportionatam sibi: quia voluntariè exhibetur, & est actus ex fide factus, & reliquis circumstantiis bonus, & ad quem tenetur ex præcepto, quæ non conueniunt pœnæ, quam iustinet damnatus.

Probatur conclusio à Doctore, primò, quia hæc sententia est nimis dura. Secundò, causat obstinationem in peccatore. Tertid, quia dat ansam peccandi: quia pœnitentiam iniunctam, si nihil ei prodest, non persoluet, quod est peccatum. Quæ rationes omnes in re morali vrgentissimæ sunt.

109
Fundam. n.
Doctõris.

Prima ratio
Doctõris re-
ductur.

Non esse viam
salutis sine
fundamento
aggravandæ.

Prosequendo itaque primam rationem, sic argumentor: Non debet sine fundamento aggravari onus peccatoris, aut excludi ab eo beneficium Sacramenti, & mortis Christi: sed nullum apparet in proposito negandi pœnitentiam sacramentalem impositam non valere, etiam in peccato exhibitam: ergo, &c. Maior est in confesso, quia saluti viatoris non est ingerendum obstaculum, aut difficultas noua, quam lex, aut fides non præscribit. Minor probatur: quia locutiones generales, quibus reprobantur opera peccatoris, commodissimè intelliguntur quoad meritum vitæ æternæ, ad quod requiritur gratia sanctificans, & non de satisfactione pœnitentiæ, aut alia etiam, quæ est mera satisfactio, & non reconciliatio, ad quam non extenduntur. Prima pars minoris patebit ex responsione ad argumenta.

110
Satisfactio in
peccato pro
pœna.

Acceptatur à
Deo.

Satisfactio
pro peccato
ut contritio
etiam in pec-
cato facta
acceptatur.
Mnimus aequi-
valens est in
ratione operis
peccato, quæ
satisfactio pro
pœna tempo-
rali.

Secunda pars probatur: idèd præcisè non valeret talis satisfactio, quia non acceptatur à Deo, vel non innititur meritis, & satisfactioni Christi: alia enim ratio in contrarium non suppetit, sed utrumque horum est falsum: ergo satisfactio illa est acceptata, & fit in virtute satisfactionis Christi: & consequenter valet. Probatur minor quoad primam partem, ex qua etiam sequitur secunda: satisfactio pro peccato exhibitam à peccatore, acceptatur à Deo in ordine ad remissionem peccati, & etiam pœnæ temporalis, aut partis eius iuxta modum satisfactionis, in qua acceptatione, vt supra probatum est, contra Sotum, servatur medium iustitiæ vindictiæ, simul cum misericordia & clementia: sed minore habet proportionem prædicta satisfactio ad remissionem peccati, & pœnæ æternæ, vt præuia est, & exhibitam à peccatore, quam habet satisfactio pœnitentialis: ergo & sic etiam acceptatur à Deo, servando medium tam misericordiæ, quam iustitiæ. Minor probatur, quia satisfactio pro peccato per contritionem perfectam: verbi gratia, comparata ad debitum, minorem dicit proportionem æqualitatis in ratione operis, ad debitum; tum quia remissio peccati, licet habeat aliquam proportionem iustitiæ vindictiæ, tamen est omnino liberalis; tum quia remissio peccati fit etiam per infusionem gratiæ iustificantis: quod est diuersum beneficium, & longè excedens opus satisfactionis; tum denique tertid, quia vnica illa satisfactio delet omnia peccata simul mortalia, quibus nequit, aut extensuè, aut intensuè coæquari in gradu entitativum; tum quartò, quia illa delet pœnam æternam, & partem pœnæ temporalis, vel etiam totum; vt autem habet hos effectus, exhibetur à peccatore, quia illos habet, vt

est dispositio præuia ad remissionem peccati.

Sed satisfactio pœnitentialis dicit proportionem æqualitatis, quia non totam pœnam remittit, sed partem illam, cui est proportionata, si ipsa est minor: ergo dicit maiorem æqualitatem in ratione operis, quia est pœna temporalis pro pœna temporali, servata proportionem debita tam gradus, quam speciei, vt spectatur commensuratio hinc, inde, ac proinde magis servatur in ea medium iustitiæ in mensura dati, & accepti. Præterea, licet satisfactio, si fiat in gratia, tribuat augmentum gratiæ, hoc ipsi non competit in ratione satisfactionis, quæ satisfactio est exhibitio pœnæ, pro pœna temporali: sed ex communi ratione actus meritorij, si fiat cum debitis circumstantiis: & separabiles sunt hæc duæ intentiones in actu, & spectantur in ordine ad diuersa, & secundum diuersas rationes, etiam secundum communem Theologorum: quia meritum ordinatur ad præmium, & secundum commutationem operis boni tantum, satisfactio autem quæ pœnalis est actus, in eo fundatur, vt supra probatum, & admittunt communiter Theologi, qui etiam tenent in operibus bonis, tam præcepti, quam consilij exhiberi satisfactionem per modum satisfactionis in specie, & non solum satisfactionis virtualis, aut æquivalentis. Docent consequenter in tali opere inuenire laborem, & pœnam, in quibus fundatur satisfactio. Vnde statuunt has rationes diuersas esse, & spectari aliter, & aliter secundum medium iustitiæ, sicut & effectus, quos inducunt, est diuersus, & titulus, & debitum.

Supereff ergo, hoc supposito, probemus intentum: quod competit satisfactioni ex communi ratione sibi, & aliis operibus bonis, non competit sibi sub ratione propria satisfactionis: sed augere iustitiam conuenit tantum satisfactioni, quæ est præcisè actus meritorius, quod sibi, & aliis est commune: ergo illud est extraneum satisfactioni, quæ satisfactio est. Minor probatur: quia satisfactio, vt talis est, respicit præcisè illud, ad quod lege ordinatur, & ex debito, ipsa satisfactio in specie: hæc autem est pœna temporalis, eiusque solutio: ergo ad aliud non extenditur ex propria ratione; sed separari potest à satisfactione ratio meriti: ergo remanere potest acceptatio satisfactionis, licet nõ maneat acceptatio eius communis in ratione meriti. Probatur subsumptum, quia satisfactio, quæ fit per flagellam à Deo missa propter peccatum, voluntariè tolerata, habet rationem satisfactionis pœnalis, & pœnitentia peracta in peccato mortali habet eandem rationem actus pœnalis.

Dices requiri, vt hæc fiant in gratia. Contra, hoc gratis dicitur: quia quamdiu manet pœna voluntariè assumpta, manet totum, quod requiritur ad satisfactionem, vt distinguitur à merito, & vt ex propria ratione specifica exigitur secundum diuinam iustitiam: ergo etiam manet acceptatio specifica eius, vt distinguitur ab acceptatione communi meriti. Confirmatur, satisfactio exhibitam à iusto eadem secundum aduersarios valet, & acceptatur, quia nihil impedit acceptationem in peccatore, nisi peccatum, in quo est habituale: sed etiam à tali satisfactione potest abesse ratio meriti, &

111

Maior æquivalentia satisfactionis pro pœna temporalis in ratione operis

Per accidens dat augmentum gratiæ, vt satisfactio.

112

Satisfactio qua talis ordinatur pro se ad extinguendum debitum.

Separari potest à ratione meriti.

Responsio. Imputatur.

Acceptatio specifica satisfactionis.

In iusto quædoque non auget gratiam, neque est meritum.

consequenter non correspondere ei augmentum gratiæ habitualis: ergo non est de ratione satisfactionis, etiam secundum acceptationem diuinam eius, vt sit actus meritorius vitæ æternæ, aut etiam gratiæ sanctificantis.

113 Probatio.

Probatur minor, quia actus remissus secundum plures oppositæ sententiæ, aut etiam æqualis gratiæ habituali, non meretur augmentum eius. Et tenet D. Thomas in 1. d. 17. quæst. 2. art. 3. D. Bonauentura in 2. d. 40. art. 2. quæst. 3. Capreolus in 4. dist. 14. quæst. 2. art. 3. Conradus in 2. quæst. 114. artic. 8. Vel si meretur, nunquam conceditur, donec eliciatur actum intensiorem: vt videre licet ex D. Thom. 1. 2. quæst. 114. artic. 8. ad 3. & 2. quæst. 24. artic. 6. in corpore. Effectus autem satisfactionis habetur per vtrumque actum, & nunquam suspenditur.

Altera probatio.

Præterea, actus bonus iusti non est meritorius, nisi referatur in finem charitatis virtualiter, aut formaliter, ita vt imperetur, vel eliciatur à charitate: sed actus satisfactionis penitentialis potest elici à iusto sine vtraque relatione, & solùm referri ad solutionem peccati, & conplendam obligationem. In eo autem casu nemo dicit quin sit valida satisfactio: ergo separari potest in re satisfactio à merito, quæ etiam sit valida: ergo etiam exhibitæ à peccatore erit valida: quia in ea inueniuntur omnia ad meram satisfactionem requisita: ac proinde ad hoc non requiritur vt fiat in augmentum iustitiæ habitualis, sed solùm seruare proportionem illam requisitam ad poenam temporalem, quæ maior est in ipsa, quàm in satisfactioe pro peccato.

114 Responso.

Dices, requiri saltem vt exhibeatur à persona digna; & consequenter à persona iusti: quia ad rationem satisfactionis magis attenditur dignitas personæ, quàm valor operis. Contrà, in satisfactioe pro ipso peccato non requiritur dignitas personæ, sed voluntas, & opus lege præscriptum, nempe penitentia perfecta, quæ acceptatur in ordine ad iustificationem, vt præuia est gratia sanctificante, & dignificante personam: ergo etiam, si in beneficio maiori non attenditur ad indignitatem personæ, sic etiam neque in beneficio minori attenditur eadem indignitas, quod tam iustitiæ diuinæ, quàm clementiæ perinde congruit, quàm etiam fragilitati nostræ. Constatimur, dignitas personæ non attenditur in actu, qui exhiberi debet, seruata æqualitate rei, & in rigore iustitiæ; sed satisfactio penitentialis exigitur secundum æqualitatem rei, vt tollit poenam temporalem: ergo non respicit personam, aut dignitatem eius; alioquin quò dignior esset persona, eò actus eius esset magis satisfactio: sed hoc non videtur verum, quia eodem conatu, & actu minis dignus perinde satisfaciunt pro poena temporali, sicut magis dignus.

Impugnatur. Non requiritur dignitas personæ.

Confirmatio. Non requiritur æqualitatem persona in satisfactioe, quæ est secundum æqualitatem rei.

115 Non obstante statu peccati contritio remittit poenam temporalem.

Præterea secundò, contritio peccatoris non solùm delet peccatum, sed partem etiam poenæ temporalis; imò etiam quandoque totam poenam, vt patet ex Tridentin. sess. 14. c. 2. quod hoc supponit: ergo ad satisfactionem pro poena temporali Deus non requirit, neque respicit dignitatem personæ: sed vt tantum soluat, quantum debet: quod perinde etiam verum est in satisfactioe, seu solutione eiusdem poenæ in Purgatorio. Præterea tertio, dignitas per-

Scoti oper. Tom. IX.

sonæ consistit in amicitia Dei, & filiatione in ordine ad hæreditatem, & ea quæ proximè ordinantur ad ipsam, vt sunt merita; sed solutio poenæ temporalis potest consistere absque his: ergo non semper crescit ex dignitate personæ. Patet minor, quia non augetur ius ad hæreditatem præcisè ex tali solutione, quando fit in operibus non meritoris, vt fieri posse probauimus, quamuis tollatur impedimentum remotum ad adfectionem eius; neque consequenter augetur amicitia, vt fundatur in gratia sanctificante, ex qua est dignitas personæ: neque datur per se gloria maior essentialis ex tali satisfactioe iusti, quæ non est meritoria: ergo non crescit satisfactio ex dignitate personæ, nisi præcisè in quantum satisfactioe adiunctum est meritum. Probatur consequentia, quia dignitas personæ iusti non influit in actum, nisi quando actus elicitur ex inclinatione ipsius iustitiæ, quæ secundum nos est charitas, vel quid aliud sit non refert; sed actus boni indifferentes in ratione meriti non fundant meritum, neque eliciuntur secundum prædictam inclinationem, neque ad vitam hoc modo magis in homine iusto, quàm in peccatore: ergo etiam neque satisfactio indifferens in ratione meriti, id est, quæ non est meritoria gratiæ, aut gloriæ, licet soluat debitum poenæ, quando non elicitur à iusto secundum inclinationem charitatis recipit valorem à iustitia, aut dignitate personæ.

Dignitas personæ quid est?

Satisfactio non recipit vim à dignitate personæ necessario.

Præterea quartò ad idem, debitum poenæ temporalis hic, aut alibi soluendæ non inducitur ex medio amicitie, sed iustitiæ vindicatiæ propter ingratitudinem peccatoris, ex motiuo etiam clementiæ, vt sit peccator peccatori. Item, ex motiuo conformitatis ad causam principalem meritoriam, & satisfactioe ab eo exhibitæ, vt sit proportio satisfactioe nostræ ad satisfactioem Christi, quæ maximè secundum Doctores oppositæ sententiæ erat iustitiæ strictè sumptæ. Hæc omnia patent ex Trident. sess. 14. c. 8. sed omnia hæc motiua, ex quibus fundatur titulus, seu debitum soluendæ huius poenæ, sunt diuersa à motiuo amicitie: & ex parte Dei voluntas inducens debitum eadem ipsa est, quæ ordinatur poena, & quæ ex eodem motiuo illam acceptat: ergo solutio poenæ respicit medium determinatum à diuina voluntate, vt extinguit debitum, ponendo æqualitatem requisitam: ergo non respicit medium amicitie; sed iustitiæ vindicatiæ. Patet consequentia, quia voluntas diuina ordinans poenam ex motiuo iustitiæ, non acceptat eam ex motiuo amicitie, sed ex eodem motiuo; nam omnis lex inducens debitum, perinde inducit debitum, ac satisfactioem habentem vim debiti extinguenti, & cessionem debiti per solutionem præfixam leges: si ergo voluntas diuina vindicatiua, vt distinguitur ab amicitia, inducit debitum poenæ, & modum reddendi debitum, seclusâ aliâ ordinatione ex diuerso motiuo, ipsa solutio poenæ acceptatur secundum eandem voluntatem, & non per aliam: ac proinde peccator, vt soluit poenam, habet rationem partis, & non amici, sed delinquentis; in quem poena legis exercetur, & hæc solutio non est ex communiore bonorum, vt fit inter amicos, sed ex mediocritate partium, quæ

116 Debitum poenæ temporalis titulo iustitiæ, non amicitie fundatur.

Acceptari ex eodem motiuo, quæ fundatur.

Solutio ex ordine, & motiuo iustitiæ acceptatur.

partes sunt, & suo modo distant secundum ordinem iustitiæ ad alterum. Neque refert si dicas quod nostri ad Deum non est iustitia propriè sumpta, quia non refert: argumentum enim intendit iustitiam illam, quæ potest intervenire, vt distinguitur à mera benevolentia, & talem, qualem ipsi statuunt esse iustorum ratione operum ad præmium, vel in satisfactione exhibita à iusto pro pœna temporali, in qua non attenditur amicitia, sed iusta proportio operis exhibiti ad debitum, vt probat argumentum.

117
Confirmatio
ex ordinatio-
ne legis.

Et confirmatur, quia lex diuina vindictiua remissi peccati per pœnam temporalem, perinde determinat pœnam hic, aut in termino, seu altera vitæ soluendam; sed in altera vita solutio extorta, id est, ipsa pœna iniusta acceptatur ex medio, & motiuo iustitiæ vindictiue; non autem ex speciali motiuo amicitie: ergo etiam in hac vita perinde exhibita satisfactio etiam à iusto, vel iniusto acceptatur ex eodem motiuo.

Pœna tempo-
ralis in altera
vita acceptatur
ex motiuo iustitiæ.

Ex quo patet non attendi dignitatem personæ in hac solutione, sed meram exhibitionem operis satisfactorij, quod vim habet extinguendi debiti secundum iustitiam, & non secundum speciale motiuum amicitie, quæ fundatur in iustitia habituali, vel acceptance, quæ est personæ secundum hanc iustitiam, & amicitiam in ea fundatam; quamuis liberalitas, & misericordia, atque clementia Dei in omnibus nostris operibus, siue satisfactorijs, siue meritorijs de congruo, & de condigno principaliter attendatur: quia ipsius sunt dona tam meriti, quam satisfactio nostra quæcunque, sicut & bona voluntas, in qua fundatur. Excluditur itaque illa specialis benevolentia, quam inducunt aduersarij, fundata in dignitate personæ satisfaciens tantum, non autem illa, qua donatur ipsum opus, in quo exhibetur satisfactio, quæ habet ex diuina lege annexam acceptance non independentem à statu personæ, & hoc ex motiuo ipsius legis, quod est secundum iustitiam vindictiui peccati. Merito itaque Doctor asserit priorem sententiam esse duram, & rigorosam peccatoribus: quia fundamentum eius ex defectu acceptance prætersum non videtur subsistere.

118

Tertia autem, & quarta proportio satisfactionis pro peccato, quam supra præmissimus, & sit a peccatore, & acceptatur à Deo, magis seruat in proposito, æqualitas, inquam, operis in satisfactione temporali pro pœna, quam in contritione, vt per se patet, atque etiam ex dictis satis probatur: ergo etiam minus requiritur status iustitiæ ad acceptance, & valorem huius, quam illius, vt fundatur hæc acceptatio in proportione operis ad debitum. Consequenter æquè congruit diuinæ etiam clementiæ (ex cuius motiuo statuitur pœna temporalis) acceptare satisfactionem aliàs idoneam in redemptionem pœnæ temporalis peccato remisso debitam, etiam à peccatore, quam priorem in remissionem peccati, pœnæ æternæ, ac partis pœnæ temporalis, aut totius, vt exhibetur à peccatore. Sit illa acceptatio ex motiuo iustitiæ, aut misericordiæ, vt voluerint aduersarij, modò valeat ad suum effectum; peccatum enim magis clongat à Deo, quam debitum pœnæ temporalis, quæ consistere potest cum iustitia perfecta habituali; ac proinde magis indignus est peccator, vt

prior ab eo satisfactio exhibita acceptetur, quam debitor solius pœnæ temporalis, vt consideratur præcise, quæ ex peccato remisso est debitor eius. Vnde si decedat in iustitia, & peracta satisfactioe de reliquis omnibus peccatis, videtur non congruere diuinæ iustitiæ, aut clementiæ, vt exigit ab eo pro rata pœnitentiæ iam factæ, licet in statu peccati, qui non inficit opus satisfactorium eius, cæteris in re ipsa positus: minus etiam congruit, vt puniatur bis in idipsum, tam iustitiæ, quam clementiæ diuinæ.

Quintò principaliter probatur: Acceptatio diuina respectu talis satisfactioe eo ipso, quo Deus acceptat contritionem perfectam peccatoris in ordine ad remissionem peccati (vel quidquid æquiualeat contritioni) & commutationem pœnæ æternæ in temporalem hanc, aut in altera vita, eo ipso, inquam, & eadem acceptance acceptatur satisfactio exhibita pro pœna temporali: ergo perinde manet acceptata, siue à iusto, siue ab iniusto fiat, modò opus ipsum exhibeatur. Antecedens patet: quia remissio peccati intuitu contritionis acceptatæ, & meritorum Christi Domini, quæ lemper vt causa principalis importantur, primariò sit: eadem ipsa accessoriò extenditur per commutationem pœnæ æternæ in temporalem pœnam, vel hanc, vel in altera vita luendam: non proinde est noua, & distincta acceptatio, quæ sit ipsius satisfactioe temporalis, sed eadem antiqua, quæ intuitu contritionis, vt innititur meritis Christi, & exhibebatur in opere acceptatur, & pœna æterna in ipsam commutatur. Consequentia probatur, quia acceptatio non est personæ, sed solius operis: ergo abstrahit à statu personæ, vt ipsa satisfactio in re ponitur.

Probatur antecedens: Acceptatio vt respicit satisfactioem primariam, talis est, vt si crescat opus in perfectione proportionata, tollatur omnne debitum tam peccati, quam pœnæ temporalis, vt patet ex dictis, & eatenus exigitur pœna temporalis, aut satisfactio pro ipsa, quatenus suppleat, quod deficit perfectioni contritionis, quoad vindicationem peccati adæquatam, & commensuratam ex iustitia vindictiua; sed contritio, cui substituitur satisfactio pro pœna, quam non delet, est actus peccatoris, & adhuc existentis in peccato, quæ exigitur præuè ad remissionem culpæ, & pœnæ: ergo etiam acceptatio eius supponit peccatum, vel supponere potest: ergo eadem vt extenditur ad satisfactioem temporalem non exigit statum gratiæ in satisfaciens: quia vt dicitur: *Accessorium sapit naturam principalis, & quod alteri substituitur, sapit naturam eius*, ex regulis moralibus in materia iustitiæ: & secundarium obiectum non est natum terminare actum, nisi ex conditione primarij, ita vt nullo modo sit secundarij sub aliqua conditione extrinseca, & diuersa specificante, quæ non includitur in primario: si ergo acceptatio diuina, vt respicit contritionem, qua deletur pœna æterna, & commutatur in temporalem, non respicit statum peccatoris, vel exigit iusti; ita etiam neque satisfactio pro pœna temporali, vt subest eidem acceptance, respicit iustitiam satisfaciens, aut exigit.

Quod ampliùs probatur confirmando dicta: Satisfactio in virtute eius, quod commutat pœ-

119
Quintaratio.
Acceptatio
satisfactioe
in virtute
contritionis
acceptata.

Non esse
distinctam,
aut
nouam
acceptationem
satisfactioe.

120
Acceptatio
contritionis.

Cui exigitur
satisfactio.

Regula
moralis.

121
Confirmatio.

Pœna est debitum eius in virtute contritionis inducitur.

nam æternam in temporalem per remissionem peccati inducitur, sicut & debitum pœnæ temporalis, sine quo non subsisteret satisfactio in esse satisfactionis, neque in re, neque in ordine ad diuinam acceptationem: & ex dictis contritio in certo gradu excessus, & perfectionis, æquualet satisfactio in temporali, imò de facto extinguit aliquam partem pœnæ temporalis, & in ea proportione, qua crescit, extinguit magis, & magis, ita vt extinguat totam pœnam, si sit in gradu proportionatæ perfectionis, vt satisfaciat ex toto iustitiæ vindictiæ, & ita tamquam eminentior satisfactio æquualet temporali, quæ ei substituitur, quo iustitiæ vindictiæ perfectè satisfaciatur pro peccato: sed ad satisfactio in inferioris ordinis non requiritur conditio simpliciter excedens totum genus perfectionis, quæ reperitur in satisfactio in superioris ordinis, & quæ primariò acceptatur, & in cuius virtute valet, & subsistit satisfactio inferioris ordinis: talis autem perfectio est iustitia habitualis, & status gratiæ, quæ excedunt omnem gradum perfectionis, quæ reperitur in contritione quacumque ratione perfecta: quia contritio ordinatur ad iustitiam habitualem, & remissionem peccati, tamquam ad finem tam operis, quam acceptationis, quam etiam satisfaciens: ergo non requiritur iustitia habitualis ex diuina etiam ordinatione ad satisfactio in pro pœna temporalis, aliàs excederet contritionem in quocumque suo gradu: quia acceptatio eius ex intuitu personæ iusti excederet contritionem, eiusque acceptationem, sicut & motium, & id quod primariò acceptatur, nempe persona excederet prædictam acceptationem contritionis, & reliquas eius condiciones.

122

Acceptatio contritionis vt innitur meritis Christi.

Confirmatur secundò ratio præmissa. Contritio, vt innitur meritis Christi, acceptatur de rigore iustitiæ; & similiter eadem acceptatio contritionis hoc modo sumptæ, vt inuoluit merita, & satisfactio in Christi, extenditur ad satisfactio in temporalem, seu pro pœna temporalis: ergo nihil deficit huic satisfactio in, etiam vt exhibetur à peccatore in ratione acceptationis, vel etiam vt innitur meritis Christi, quæ applicantur perfectè mediante contritione, quæ remittitur peccatum, & commutatur pœna æterna in temporalem hęc, aut in alia vita soluendam. Ex quo conruit fundamentum contrariæ sententiæ, sicut & censura vana eorum, qui obiciunt Tridentinum, quod magis urgebitur in argumento sequenti. Si autem quis dixerit contritionem esse satisfactio in late sumptam, & potius habere rationem dispositionis, aut meriti de congruo, quam veræ satisfactio in, nihil refert: intentum argumenti est probare subsistere acceptationem diuinam, & applicationem meritorum Christi respectu satisfactio in pro pœna temporalis exhibitæ etiam à peccatore pro pœna peccati remissi per contritionem. Sit illa satisfactio in de congruo, aut de condigno, aut quacumque alia via, modò valeat peccatori ad remissionem pœnæ proportionatæ, quod est primarium intentum. Adde quòd Patres contritionem, dolorem, & lamenta enumerent inter opera satisfactoria pro peccato.

123

Sexta ratio eadem acceptatio ex institutione sacramenti.

Sextò principaliter probatur eadem acceptatio, & ordo huius satisfactio in ad meritum, & satisfactio in Christi, ex institutione sacra-

menti Pœnitentiæ in forma iudicij. Institutio sacramenti habet annexam voluntatem, & acceptationem instituentis respectiue ad omnia, quæ requiruntur ad materiam, & formam sacramenti, & effectum. Sed satisfactio imposita virtute clauium est pars materialis sacramenti, ex Tridentino, & Florentino, & habet effectum secundum plerofque aduerfæ sententiæ ex opere operato: ergo independenter à statu pœnitentis: ergo hæc satisfactio exhibitæ etiam in peccato habet omnem effectum ex opere operato ipsi conuenientem iniusto. Probatur consequentia, quia hic effectus conuenit ei ex meritis Christi, & institutione sacramenti præcisè, quod applicat eadem merita, vt opus satisfactorium ex eis valeat.

Satisfactio pars pœnitentiæ.

Confirmatur: Potestas clauium non cognoscit de reo, neque iudicat soluendo, aut ligando, nisi præcisè secundum præsentem rei statum, & ratione peccati commissi, & confessi, per se loquendo; indirectè autem remittit alia mortalia, si quæ sunt, modò adsit bona fides in pœnitente, & dispositio sufficiens: non cognoscit autem de eius statu futuro, secundum quem nullo modo subest clauibus, quæ solùm extenduntur ad ipsum ratione peccati commissi; vt vindicetur in eum: sicut nulla iustitia se extendit ad subiectum, nisi ratione debiti, & inæqualitatis, aut iuris acquisiti; ergo nequit virtute clauium obligari ad persoluendam pœnitentiam per se, & directè in statu gratiæ: sed obligatur ad pœnitentiam persoluendam in pœnam peccati remissi; & illa, ad quam obligatur, habet effectum proprium virtute clauium: ergo etiam in statu peccati, & iustitiæ perinde habet illum effectum. Dices requiri ad satisfactio in ex natura generica eius, vt fiat in gratia, & à persona grata iusti, vt acceptetur. Contrà, hæc solutio impugnata est in superioribus, & quidquid sit de satisfactio in ex opere operantis, & de condigno, non requiritur ad satisfactio in ex opere operato validam: quia illa ex institutione sacramenti, & vt ipsi dicunt, per modum sacramenti operatur, & ex meritis Christi, quæ acceptantur, & quibus innitur, habet effectum: dicunt enim præfati Doctores, vt supra visum est, sacramentum Pœnitentiæ consistere in recto, vel in ipsi actibus pœnitentis, connotando absolutionem, vel certè consistere in tribus actibus pœnitentis, & in absolutione simul: quia omnia hæc ex diuina institutione requiruntur vt materia, vel quasi materia, & forma. Quidquid autem dicatur, tam actus pœnitentis, quam absolutio respiciant præcisè peccatum commissum, & debitum ex illo redundans, nihil aliud directè, aut indirectè cadit sub pœnitentiæ, aut sub iudicio, & satisfactio in: ergo omnia hæc complentur in iudicio de peccato præterito, & omnis effectus ipsorum, qui eis competit ex opere operato: sicut ergo clavis remittit peccatum directè, sic etiam obligat ad satisfactio in pro pœna temporalis directè: & illa satisfactio in, vt virtute clauium, & institutione sacramenti, & applicatione meritorum Christi exhibitæ, habet effectum ex opere operato. Clavis autem, vt dixi, nequit obligare; vt fiat in statu gratiæ, neque vt sic præcisè factæ, vel faciendæ, & non aliter, potest applicare merita Christi, sed præcisè sistit in medio iustitiæ vindictiæ, vt extenditur ad satisfactio in.

124

Confirmatio.

Ex potestate clauium, vt extenditur ad reum.

Responsio.

Impugnatur.

Satisfactio per modum sacramenti operatur.

125
Secunda confirmatio.
Trident.
Satisfactio vindictiua.

Confirmatur secundò ex Tridentino sess. 14. cap. 8. *Habent autem prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad noua vitæ custodiam & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem, &c.* Ex his verbis nihil colligitur, vnde probetur satisfactionem fieri debere in gratia, vt vim habeat satisfaciendi, sicut neque ex verbis anterioribus tale quiddam sequitur, aut declaratur: sed magis contrarium: quia dicit satisfactionem nostram esse in Christo: *Omnis, inquit, gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructibus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre: debent ergo Sacerdotes, &c.* Vnde colligitur, quòd satisfactio virtute clausi iniuncta sit in Christo, offeratur Patri, & per Christum acceptetur à Patre. Quod perinde ipsi competit, si fiat etiam à peccatore: & sic argumentor.

Innititur Christo.

Duplex satisfactio.

Concilium non agnoscit aliud genus satisfactionis imponendæ in sacramento, quàm illam, quæ præseruatiua est ab eodem peccato, & medicinalis; ac demum, quæ est punitio & castigatio peccati, pro debito pœnæ temporalis; vt patet ex initio capituli, & Canone 13. Sed neque præseruatiua, & medicinalis exigit, vt in gratia persoluatur, cum tantum amoueat causas proximas, aut remotas recidendi in idem peccatum, non autem in alia peccata, & adimpletur fructuosè ab eo, qui labitur in alia peccata diuersa, quantum ad effectum cauendi prioris peccati, & quantum ad effectum ex opere operato, si quod ipsi competit. Pœnitentia etiam per modum punitiōis non exigit eodem modo, vt fiat in gratia: & vtrumque probatur: quia sacramentum Pœnitentiæ non habet pro effectu conseruare iustitiam, aut dare perseuerantiam, sed remittere peccatum, & pœnam debitam: ergo quidquid operatur ex opere operato non determinatur virtute sacramenti, aut ex efficacia eius, vel ex natura effectus sacramentalis, vt fiat in gratia. Probatur consequentia, quia aliàs virtute sacramenti daretur auxilium ad perseuerantiam in iustitia, si effectus aliquis eius necessitaretur ad itatum iustitiæ: & obligatio faciendæ satisfactionis cessaret in statu peccati, vel certè obligaretur pœnitens eadem obligatione, qua tenetur ad satisfactionem, ad pœnitendum de peccato nouo, antequam persolueret pœnitentiam: quod non hæcenus dixit, neque praxis interpretatur talem obligationem; sed non cessat obligatio pœnitentiæ persoluedæ in statu peccati, neque obligatur persoluerè eam in gratia; ergo.

126
Pœnitentiæ fuscias mortuum, non conseruat vitam ex fine suo.

127
Non obligari ad satisfactionem, quæ non imputatur ei solutionem exhibita.

Probatur itaque sequela: nullus ex iustitia obligatur ad vllam satisfactionem, quæ non imputatur ei ad solutionem debiti, neque lege acceptatur ad talem effectum: quia iustitia obligat, vt suum ius alteri tribuatur, non autem vt ei tribuatur aliquid vltra iustum, omnibus consideratis, quia sic non poneret æqualitatem, & grauaret vltra debitum: sed obligatio, quæ inducitur virtute clauium per sententiam iudicis, est, vt per satisfactionem iniunctam solutio exhibeatur pro pœna temporali debita peccato remisso: ergo in quocumque statu definit illud opus esse vera satisfactio, in eodem statu definit esse materia iustitiæ; & consequenter obligationis, quæ est secundum iustitiam; sed hoc fal-

sum est, nempe definire obligationem ad satisfaciendum in peccatore per adimplerionem pœnitentiæ iniunctæ, aut eum non satisfacere eidem obligationi, exhibendo opus iniunctum: ergo falsum est illud opus iniunctum, & exhibitum etiam in illo statu peccati, non habere vim extinguendi debiti, ex virtute clauium, & sententia lata.

Ex hoc probatur altera sequela, nempe obligationem pœnitentiæ iniunctæ non determinare statum iustitiæ, aut gratiæ sanctificantis. Probatur autem sic: aliàs si non adimpleretur obligatio in statu peccati, aut opus nullum in genere satisfactionis, quia desineret sic esse materia iustitiæ obligantis ad medium rei, quo ponitur æqualitas inter creditorem, & debitorem: si ergo lege nullum est medium satisfaciendi, nisi fiat opus in iustitia, & gratia sanctificante, sequitur obligari pœnitentem ad exhibendam satisfactionem, saltem bona fide, in statu iustitiæ: ergo consequenter, cum cognoscit se esse in peccato mortali, & obligari hæc, & nunc ex præcepto, & sententia iudicis, vt ponat satisfactionem præscriptam: sequitur eum teneri per accidens ad resurgendam, & procurandam gratiam sanctificantem, vt medium requisitum, & necessarium ad finem, ad quem obligatur ex præcepto, non secus ac obligatus ad Eucharistiam tenetur, si est in peccato, hæc, & nunc, agere pœnitentiam ex præcepto Eucharistiæ: hoc autem durum est, & simpliciter falsum; neque conueniebat institutioni huius sacramenti, quod est accommodatum nostræ fragilitati, quantum ad sui institutionem: *Quoniam*, vt dicit Trident. sess. 14. c. 1. *Deus diues in misericordia cognouit signum nostrum, ac proinde hoc remedium relapsis conuulsiuit. Et cap. 9. Docet præterea tantam esse diuina munificentiam largitatem, vt non solum pœnis sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis: sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus, &c.*

Intelligit hoc Concilium de satisfactione pro pœna temporali, vt patet ex initio capituli præcedentis: quia de hoc tantum loquitur, non autem de satisfactione pro peccato: & patet ex Can. 13. vbi hoc ipsum expressit. Concilium autem non omittit conditionem substantialem requisitam ad hanc satisfactionem, si illa necessitate satisfactionis exigeretur, nempe status gratiæ. Cum ergo solum exponat pœnam esse assumptam voluntariè, aut à sacerdote secundum mensuram delicti iniunctam, aut à Deo inflictam, & patienter à nobis toleratam, ad effectum satisfactionis, hoc sufficit ex mente Concilij, vt satisfactio ex diuina munificentia per Christum habeat suum effectum, & acceptetur.

Confirmatur hæc interpretatio ex forma concedendæ indulgentias limitatas intuitu alicuius operis pij, vt quadragenas, quinquagenas, & huiusmodi; quæ concessio ad lucrandum huiusmodi indulgentias promiscuè ab vtroque sexu ex forma sua non præscribit confessionem, & communionem, sicut contingit exigi in forma indulgentiæ plenariæ, sed tantum exhibitionem operis. Vnde, sicut forma concedendi plenarias indulgentias omnibus ritè confessis, & com

128

Satisfactio in statu gratiæ, si lege præscripta, in peccato facta, non satisfaciit legi.

Obligatio per accidens ad pœnitentiam ex præcepto.

Trident.

Satisfactio per flagella.

129

Conditiones satisfactionis à Concilio præscriptæ.

Confirmatio ex forma indulgentiarum.

& communicatis, exigit hanc dispositionem præter opera præscripta; ita etiam à sensu contrario, quando in aliis indulgentiis non exprimitur confessio, habetur pro non requisita ad effectum indulgentiarum: ergo supponit Ecclesia valere indulgentias etiam per modum satisfactionis in peccato existentibus.

Secunda ratio Doctoris, & tertia patet ex iam dictis, & manent probata. Superest, vt respondeamus fundamentis aduersæ partis.

130

Obiectio prima. Requiritur statum gratiæ ad satisfactionem.

Responsio. Acceptatio diuina satisfactionis.

In acceptatione contritionis, & Sacramenti.

Ex virtute clauium.

131

Replica. Soluitur.

Trident.

132

Satisfactio dicitur ordinem ad gratiæ ex qua remissum fuit peccatum.

Obiiciunt primò, requiri gratiam ad satisfactionem, & diuinam acceptationem, & vt innitatur meritis Christi, vt patet ex verbis Concilij Tridentini quæ vrget Suarez. Deinde probatur 1. ad Corinth. 13. vbi attenditur necessitas charitatis; tum quia charitatis fructus est satisfactio. Patet etiam ex aliis locis Scripturæ, in quibus reprobatu satisfactio peccatoris, &c. Isaia 58. Prouerb. 15. Deinde, requiri ad valorem satisfactionis, vt sit ex gratia Christi. Respondetur ex dictis opera illa satisfactoria iniuncta à Sacerdote habere acceptationem diuinam, & inniti meritis Christi, & satisfactioni eius: quod satis probatum est ex dictis, quamuis fiat in peccato. Hæc acceptatio fundatur in contritione, vel Sacramento, vel dilectione; quibus remittitur peccatum mortale ex meritis Christi acceptatis à Deo, & confertur gratia, & commutatur pœna æterna in temporalem hîc, aut in altera vita soluendam: & præterea specialiter in virtute clauium, quibus iniungitur satisfactio ad redemptionem pœnæ præfatæ, quæ, vt aduersarij admittunt, operatur ex opere operato, & meritis Christi.

Dices cum Caietano, & Paludano, operari recedente fictione, & impedimento peccati; & tunc reuiuiscere. Contrà, si ad valorem satisfactionis exigitur essentialiter, & ad acceptationem eius, vt fiat in gratia, non magis reuiuiscit, quàm opus bonum factum in peccato reuiuiscit in ordine ad præmium: quia perinde status gratiæ requiritur ad vtrumque: sed hoc non conceditur: ergo nullum est fundamentum afferendi illud: non est ergo ratio eadem ex parte meriti, & satisfactionis pro pœna temporali, vt vtrumque sit in statu peccati: quia meritum ordinat ad præmium, quod solis filiis est promissum; ac proinde supponit statum gratiæ, vt patet ex Tridentino *sess. 6. cap. 16.* non ita satisfactio sumpta in esse satisfactionis, vt est mera solutio pœnæ debitæ, non ponit ius aliquod ad præmium, sed reddit debitum incursum ex peccato remisso, ad cuius debiti solutionem non requiritur gratia sanctificans, quia extinctio huius debiti attenditur ex proportione operis, & non ex statu personæ: vnde ex D. Thoma *suprà* citato in principio tollitur debitum hoc etiam in inferno per satisfactionem, & in purgatorio non attento statu personæ.

Vnde colligitur acceptationem huius satisfactionis pœnitentialis dicere tantum ordinem ad gratiam, cui annexa viue remissio peccati, & commutatio pœnæ æternæ in temporalem hîc, aut in alia vita soluendam; non verò dicit ordinem ad statum præsentem personæ. Ex quo patet ad locum Tridentini: quia ibi Concilium determinat influxum Christi in omnia nostra opera tam meriti, quàm satisfactionis; distinguens etiam satisfactionem à merito, tanquam diuersa. Vnde locus est ad oppositum:

quia *sess. 6. c. 5. & 6.* negat meritum peccatoris in ordine ad iustificationem: & *cap. 16.* illud solum concedit iustis. At hic loquens de satisfactione; nihil tale exigit, aut exprimit toto *cap. 8. & 9.* imò supponit contrarium, eo ipso quòd non exigit statum gratiæ in satisfaciente, & exprimat alia, quæ ad satisfactionem requiruntur, vt est acceptatio diuina, valor ex Christi satisfactione, in quo satisfacimus; virtus clauium ad ligandum, operatio ipsa voluntarie assumpta aut imposita ex sententia Sacerdotis ligante, aut inflicta pœna à Deo, & tolerata patienter.

Consequentia autem Suarez nulla est: quia neque in sola gratia iustificante consistit gratia Christi, aut in remissione peccati, sed etiam in auxilio, quod tam iustis, quam peccatoribus misericorditer datur ad operandum; quod nos admitterimus necessarium ad opus satisfactionis, quatenus ipsum opus satisfactionis nostræ includit valorem ex satisfactione Christi. Et demus vltiùs satisfactionem dicere ordinem ad gratiam sanctificantem. Dicimus intelligi gratiam, non quæ nunc inest personæ satisficienti, etiam iusti, sed eam per quam remissum est peccatum, & commutata pœna æterna in temporalem, & in virtute illius remissionis, & gratiæ etiamnum valere satisfactionem peccatoris impositam à confessorio, quia vt est pars Sacramenti remittentis culpam, & pœnam, vt ad hunc effectum concurrat satisfactio, debet respicere alias partes, & efficaciam ipsarum maxime absolutionis: in cuius virtute inducitur eius obligatio, & operatur vt ipsi subest: nihil ergo habetur ex Concilio, vnde reddatur hæc sententia improbabilis: & consequentia præfati authoris est diminuta, quasi gratia Christi, merita, & satisfactio operarentur tantum media gratia sanctificante. Immeritò autem interpretatur nostram sententiam, quasi gratiam operantem excluderemus, aut influxum satisfactionis Christi à peccatore, & eius operibus, & satisfactione: hoc enim neque sequitur, neque asserit noster Doctor, vt patet *art. 2. huius quæst. §. quantum ad istum articulum, &c. conclus. 2.* vt ibi vidimus. Et si referre licet quætionem ad Canones antiquos pœnitentiales, & regulas Patrum, quibus præscribitur modus penitendi peccatoribus; & ex quibus colligitur, & probatur etiam necessitas satisfactionis temporalis, opera satisfactoria iniungebantur peragenda, antequam admittebatur pœnitens ad impositionem manus, & reconciliationem, & communionem. Quo tempore donec absoluerint modum satisfaciendi in facie Ecclesiæ, reputabantur peccatores; & pro talibus habebantur, neque aliter ad reconciliationem admittebantur, nisi in articulo mortis: ergo nunquam Ecclesia spreuit satisfactionem peccatoris, aut præsumpsit eam non acceptari à Deo, quia hic modus pœnitendi ad placandum Deum indicabatur.

Ad loca Scripturæ de necessitate charitatis; quamuis non solum de habituali, sed etiam de actuali loquatur Paulus; martyrium enim sine habituali valet, vt in infantibus, & in eo, qui bona fide moritur pro Christo, quamuis non occurrat ei peccatum, quod habet; tamen loquitur de charitate, vt est principium meriti in ordine ad vitam, non aliter. Ad alia loca,

Est in actu Tridentinum.

133
Consequentia negatur.

Gratia auxiliariæ necessariæ ad satisfactionem.

Requirit gratiam fuisse, & remissum peccatum.

Efficax est in ordine ad aliam partem, ex quibus consistat Sacramentum.

Discursus manens.

Suppositio non admissa.

Ritus impediendi satisfactionem publicam.

Ecclesia non spernit satisfactionem peccatoris.

134
Exponuntur loca Scripturæ.

in quibus opera peccatorum reprobantur, ut sacrificia, ieiunia: quia in eis reperiebatur voluntas propria eorum; intelliguntur de talibus operibus factis ex prava voluntate, & non secundum regulam legis: quia voluntas propria peccatoris intelligitur illa, quæ contraria est Deo, & peccaminosa. Sed dicit Sotus, illa ieiunia fuisse peccata, non inuenitur ibi, vel non fuisse satisfactoria. Respondetur nihil expressius inueniri, quam illa ieiunia fuisse mala: *Ecce ad lites, & contentiones ieiunare, & percutitis pugno impiè, &c. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, ut audiat in excelsis clamor, &c.* Deinde agitur ibi de ieiunio, ut disponit ad remissionem peccati, & habet adiuncta opera legis, & charitatis, ut patet in sequentibus. Et perinde sic intelliguntur similia loca Scripturæ.

Obicit Suarez rationem: quia pœnæ huius vitæ per se, ac inde sumptæ, non sunt comparabiles, nec proportionem habent cum pœna vitæ futuræ: ergo per se non habent valorem, vt remittant illam pœnam: ergo necessaria est gratia, à qua hunc valorem recipiant. Hæc gratia non solum est auxilians, sed sanctificans, à qua satisfactio dignificatur, & proportionem moralem habet ad pœnam alterius vitæ: ergo. Confirmatur, quia vel illa satisfactio esset de condigno, vel de congruo. Non primum: quia peccator in eo statu dignus est vt priuetur omni bono, & ided incapax, vt satisfaciatur, aut mereatur de condigno, & ided gratia est principium omnis iustitiæ apud Deum; & promissio diuina, in qua fundatur iustitia, non fit peccatori. Secundum dici non potest, nisi merè gratis: quia non est reuelatum Deum vti hac liberalitate cum aliis, quam cum amicis, non cum inimicis, qui verè non satisfaciunt: cum lex generalis sit, vt quantum quis glorificauit se in delictis, tantum detur ei & tormentorum: & lex generalis sit, sine charitate nihil prodesse.

Respondetur, hoc argumentum magis nudum esse, quam satisfactionem, quam ipse format, esse assertam à nobis. In primis ergo, si sumat nudam satisfactionem, quasi nihil haberet ex dono Dei & acceptatione, & meritis Christi, & satisfactione, argumentum est liberum, & non contra sententiam, quam impugnat: si sumat satisfactionem nudam in eo præcisè, quod non sit personæ iusti, & non vt præcisè ad reliquis, negatur antecedens ex ratione supposita pro conclusione: nam vt talis sit æquivalens etiam in iusto ad solutionem debiti, nisi eliciatur ex fine iustitiæ, & charitatis, nihil facit ad eam iustitia, sicut non facit ad meritum operis boni, quod non fit ex fine charitatis, neque illud dignificat. Quamuis autem satisfactio facta in iustitia non referatur ad finem charitatis, sed ad finem tantum solutionis debiti, & implendi præcepti valet: vnde sequitur habere ex propria ratione, non attento statu personæ, proportionem, acceptationem, & vim ex virtute sacramenti, & applicatione meritorum Christi: & negatur subsumptum, quod indiget probatione.

Ad confirmationem: Respondetur nihil referre quantum ad solutionem, modò extinguat debitum, siue de condigno sit, siue de congruo, & siue acceptetur à Deo, siue liberaliter ex misericordia, siue ex iustitia. Dico tamen esse de condigno quantum ad effectum sibi proportio-

natum extinguendi debiti pœnæ temporalis: non autem de condigno, in eo sensu, quo disponeret satisfaciendam ad vitam æternam, tollendo impedimentum: quia non tollit peccatum, aut alia impedimenta, quibus non proportionatur: sed hoc tantum peccati remissum, & in parte, quandoque iuxta mensuram operis: quod non tollit, quin in hoc sit condigna; quia & meritum iusti est de condigno, licet non tollat omne impedimentum vitæ æternæ, vt venalia, & debitum pœnæ temporalis: est ergo condigna, si subest virtuti clauium; est condigna ex acceptatione diuina, quæ remittit peccatum, & commutauit pœnam æternam in temporalem ex motiuo iustitiæ, accedente Christi satisfactio: nam & contritio peccatoris habet certam promissionem adiunctam, & acceptationem in ordine ad iustificationem: cuius tamen non est meritum de condigno, eademmet informata, & continuata fit meritum de condigno. Vnde hæc differentia? Dices ex gratia sanctificante: sed hæc non est causa adæquata: quia iustus pro alio quamuis operetur ex perfectissima charitate, nihil meretur de condigno, sed solum de congruo, & impetratoriè. Causa ergo est quatenus acceptatio meriti talis est ex motiuo iustitiæ, quo Deus statuit mercedem operibus vitam æternam: acceptatio autem contritionis, seu operum iusti pro alio est ex motiuo misericordiæ. Ita similiter in proposito opera satisfactoria exhibita pro peccato nondum remisso, & mortali, habent rationem dispositionis & meriti de congruo in ordine ad remissionem peccati, & obtinendam à Deo conuersionem: sed remisso peccato, & mutata pœna æterna in temporalem ex motiuo iustitiæ vindicatiuæ, habent rationem satisfactionis acceptæ ex eodem motiuo in ordine ad extinctionem pœnæ; & consequenter erit satisfactio de condigno respectiue ad pœnam sibi proportionatam.

Ex hoc negatur assumptum pro prima parte dilemmatis. Ad cuius probationem respondetur, propositionem esse ambiguam: nempe, peccatorem vt est in mortali esse dignum, vt priuetur omni bono, &c. Si dignus dicat exclusionem omnis debiti ex parte peccatoris seclusa gratia, & voluntate, & lege, ac debito fundato in his, concedo: si dignus coniungat illa cum statu peccati, & determinet debitum in his fundatum de lege, negatur: quia peccatum mortale de lege non priuat peccatorem omni bono Dei, sed reſtitutione opposita, cuius est priuatio, gratia, & gloria, & iis, quæ per se ad hæc consequuntur, priuat per modum demeriti. Non priuat fidei, aut spei habitibus supernaturalibus, qui de lege in eo manent; non priuat gratia actuali ad faciendâ opera legis, & præcepti, & ad conuersionem ordinata. Non priuat ista conuersione, quæ præcisè est peccatoris. Similiter non priuat eum potestate satisfaciendi per Dei donum quando satisfacit pro peccato aliàs remisso virtute clauium, aut aliter; sicut neque priuat, aut excusat eum à debito satisfactionis impositæ, & acceptatæ eadem acceptatione antiqua qua remissum est peccatum, & fundatur debitum satisfaciendi, & negatur consequentia, nempe fieri incapacem ad satisfaciendum hoc modo etiâ de condigno, sicut & hanc condignitatē satisfactionis fundari in gratia sanctificante diuersa ab ea, qua remissum est peccatū, pro quo satisficit.

Ad

Repleat.

Soluitur.

Ieiunia vt probantur.

135
Secunda obiectio.

Ex defectu valoris in opere satisfactorio.

Confirmatio.

Indignitas peccatoris.

136
Responsio.

Gratia satisfaciens non facit nisi ad actum qui est secundum inclinationem charitatis.

137
Ad Confr.

Satisfactio potest dici de condigno.

Vnde de sumatur hæc condignitas?

Satisfactio aliquando congrua, aliquando condigna.

138
Negatur assumptum. Propositio ambigua.

Quibus donis priuat peccatum?

Quibus donis non priuat?

139
Ad secundum
membrum di-
lemmatis.
Responsio
Medina.

Ad probationem secundæ partis illius dilem-
matis, nempe hanc satisfactionem neque de congruo
delere posse pœnam. Respondetur qui vellet dice-
re cum Ioanne de Medina, non inueniri satis-
factionem de condigno extra statum iustitiæ, &
determinando hoc genus satisfactionis ad sta-
tum illum, quatenus debeat saltem esse iusti,
licet non requiratur vt fiat secundum inclina-
tionem iustitiæ, seu charitatis, eam referendo
in finem vltimum formaliter, aut virtualiter;
sed tantum ad motiuum ex obiecto intrinseco,
quod est solutionis pœnæ debitæ, & iniunctæ:

Suffinetur.

hoc enim dicens negaret consequentiam: quia
licet ex impedimento peccati non esset condi-
gna: tamen ex acceptatione diuina, quæ con-
iuncta est remissioni peccati, & institutioni Sa-
cramenti, & meritis Christi applicatis vtrique,
satisfactio valeret ad solutionem: *suprà* enim
probatum est contritionem perfectam esse satis-
factionem hoc modo de congruo ad remissio-
nem peccati, & aliquando totius pœnæ tempo-
ralis, & semper alicuius partis eius, & hoc de
lege diuina, & acceptatione, & satisfactione
Christi. Quanto magis eadem acceptatio, vt est
ligata Sacramento, & confert virtutem remit-
tendi peccati & pœnæ, afficit satisfactionem im-
positam in hunc finem ex intrinseco motiuo, &
hoc est reuelatum in doctrina de conuersione
peccatoris in specie: *Quotiescumque ingemueris
peccator. Isaïæ 18. Conuertimini ad me, & ego
conuertar ad vos, &c.* & in doctrina de Sacra-
mento in specie, & virtute clauium. Probatio
autem contraria neque ex reuelatione, neque
ratione sufficienter astruitur, sed hæret in am-
bigua, & non fundata interpretatione genera-
lium regularum, quæ reduci debent ad regulas
in specie, & limitari.

Fundamentâ
reuelationis.

140
Tertia obie-
ctio.
Responsio.

Obiicitur ex eodem authore *disp. 38. sect. 8.*
Sacramentum Baptismi & Eucharistiæ nul-
lum effectum tribuit existenti in peccato mor-
tali: ergo neque satisfactio sacramentalis. Re-
spondetur, quando Sacramentum non tribuit
effectum primum remissionis peccati, & gra-
tiæ, seu augmenti eius, non habere effectum re-
missionis pœnæ: illa autem Sacramenta indi-
gnè accepta carent tali effectû. Sic confessio in-
ualida, & absolutio nullum tribuit effectum
remissionis peccatori: sicut tamen Baptismus
tribuit peccatori characterem, qui effectus
eius non dependet à statu peccatoris, neque
peccatum statuit ei obicem: ita similiter pœ-
nitentia habet suum effectum proprium, ad
quem immediatè ordinatur, vt est remissio
pœnæ, ad quam Sacramenta reliqua non ordi-
nantur, nisi mediante primario effectû, cui
hæc annexa est. Negatur ergo paritas, &
consequentia.

141
Secunda con-
clusio.
Opera satis-
factoria va-
lere peccatori
ad remissionem
pœnæ tempo-
ralis.
Exemplum.

Secunda conclusio. Opera etiam satisfactoria in
peccato ad redimendam pœnam temporalem,
valent in statu peccati. Hæc sequitur ex dictis,
& est Doctoris hic satisfactionem valere ait vt
fit à peccatore: & *infra* eam in terminis tradit
vers. *Et si arguas, &c.* in fine, vbi dicit pœnam
inlicitam per modum satisfactionis si volunta-
riè assumeretur, valere per modum satisfactio-
nis pro peccato remisso. Exemplum affert in
humanis: nam alicui offensæ in Regem corre-
spondeat præcisè abscissio manus, si isti etiam
inuito abscindatur manus, satis patitur, & in
tantum sufficit Regi, quod secundum legem, &

iustitiam non debet ab eo pœnam vltiorem
exigere: & tamen non recipit eum in gratiam:
ergo multò magis satisfaceret pœnæ ex iustitia,
si ipsam voluntariè offerret.

Conclusio hæc iisdem rationibus probatur,
quibus conclusio antecedens: nihil enim obstat,
nisi status peccati, hoc non obitare probatum
est; ergo valent illa opera ei, qui ea offert pro
redimenda pœna debita peccati remissi: Deus
enim misericors, & iustus permisit hoc pecca-
toribus, vt possint per talia opera redimere pœ-
nas debitas peccatis remissis, quia & hoc plu-
rimùm facit ad auersionem à peccatis iisdem, &
conuersionem à peccato, in quo sunt, & folli-
citat peccatores non solum ad obseruantiam
mandatorum, sed etiam ad plura opera supere-
rogationis exhibenda in hunc finem: alioquin
certè, si opera bona eorum, quoad omnia essent
mortua, & nullius apud Deum valoris, quamuis
facta ex gratia auxiliante, & sine macula: mul-
tùm ipsos seduceret, à benè operando: ergo
congruum fuit vt Deus illa opera non fineret
sine aliqua numeratione, saltem temporali, vt
communiter conceditur: sed non est maior ra-
tio vt præmierentur per modum meriti per præ-
mium temporale, & sic acceptentur in ordine
ad illud facta in statu peccati, quàm quod va-
leant ad solutionem meram pœnæ temporalis
debita ex peccato remisso: ergo ita dicendum
est: sicut ex iam dictis constat factum: quia in
hoc magis seruatur ordo iustitiæ, & misericor-
diæ, vt valeant ad extinctionem debiti tempo-
ralis, cum quo habent eandem proportionem
in ratione pœnæ, quam habent in iusto, quan-
tùm est ex ratione operis, quàm vt retribuatur
aliquo bono temporali. Hæc congruentia adi-
unctis iis, quæ dicta sunt tam in probatione
prioris conclusionis, quàm in responsione ad
fundamenta oppositæ sententiæ, sufficit. Quod
si dicas aliud esse de satisfactione, vt acceptetur
lege humana, aliud de satisfactione in ordine
ad reum, quia illa est puræ iustitiæ: hæc autem
non ita, sed misericordiæ, quæ reseruatur tan-
tùm amicis.

142
Probatio con-
clusionis.

Deus acce-
pit opera bo-
na peccatoris.

Responsio.

Contra, oppositum magis sequitur: quia mi-
sericordia admixta iustitiæ magis temperat rigo-
rem eius, quàm quando ipsa iustitia strictè sum-
pta, & seorsum operatur: ergo cum in operibus
diuinis respectiue ad hominem semper admi-
sceatur misericordia, vt aliàs dictum est; sequitur
à fortiori, si debito iustitiæ humanæ satisfiat per
exhibitionem debiti, ita etiam fieri diuinæ iusti-
tiæ satisfactionem per exhibitionem operis de-
biti. Et patet ex Tridentino *cap. 9.* ita satisfieri,
vbi, vt dictum est, non restringitur satisfactio ad
statum iusti tantùm, & ipsa præscribitur ex mo-
tuo tam iustitiæ, quàm clemetiæ, vt docet Con-
cilium. Accedit, quòd misericordia extendatur
ad peccatores, in quibus maior est eius indigen-
tia. *Non veni, inquit Christus, vdicare iustos, sed
peccatores, &c.* Non ergo ad solos iustos restrin-
gitur misericordia, & acceptatio diuina, sed ma-
ximè ad peccatores, vt aliàs contra Sotum pro-
batum est *suprà*.

143
Impugnatur.

Secundo, non est maior repugnancia ex parte
operis, & diuinæ acceptationis vt redimi posset
per opera satisfactoria pœna temporalis, quam
Deus comminatur in hac vita peccatoribus,
quàm vt redimatur pœna debita peccato remis-
so; sed peccatores etiam manentes redimere
possunt

144
Secunda pro-
batio.
Acceptatio
satisfactionis
pro pœna,
quas Deus
comminatur
peccatoribus.

possunt illas pœnas : ergo & has. Maior patet, quia opera satisfactoria maiorem proportionem habent cum pœna peccati remissi, quam ad pœnam debitam peccato non remisso, & magis acceptantur de lege pro illa, etiam secundum iustitiam, & misericordiam. Minor probatur 3. *Regum*, cap. 21. Achab reus homicidij, calumniæ, & rei alienæ, nempe vineæ Naboth, audiens comminationem Domini per Eliam : *Scidit vestimenta sua, operuit cilicio carnem suam, ieiunavitque, & dormiit in sacco*, &c. Cuius pœnitentia acceptata est à Deo, vt patet in sequentibus. *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causâ, non inducam malum in diebus eius*, &c. Hæc pœnitentia Achab non fuit remissiva peccati, quia non fuit vera conuersio à malo, quod patruit : aliàs restitueret ablatam vineam, & famam Naboth, & satisfaceret pro homicidio commisso, tolleret idola, & scandala, &c. Nihil fecit : vnde Hugo, Caiet. Carthusianus, Lyranus merito negant fuisse pœnitentiam iustificantem à peccatis : sed procedentem à timore seruili. Quod expresse tenet Gregorius Magnus *Homil.* 10. in *Ezechielem* : vbi facta mentione Achab, & humiliationis eius coram Domino, subdit : *In quibus, inquit, Domini verbis pensandum est, quomodo & in electis suis maior auaritiæ placet, qui amittere timent Deum, si sic ei, & reprobi pœnitentia placuit, quia timebat perdere præsens sæculum? aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio pro culpis in eis, qui placent; si hac ad tempus placuit, & in eis qui displicebant? &c.* Quamuis autem aliqui Patres dicant fuisse iustificatum à peccato, rationes adductæ magis faciunt Gregorio, qui nostram sententiam in hoc tenet. Eodem modo Danielis 4. suadet Prophetæ Regi, vt peccata, & imminentem pœnam elemosynis redimeret. De Niniuitis idem patet, & aliis, qui pœnas temporales per eiusmodi opera auerterunt : ergo valent etiam peccatoribus quoad remissionem pœnæ temporalis incurfæ ex peccato remisso.

145

Tertia ratio.

Satisfactio peccatorum disponit ad iustitiam. Et à fortiori pro pœna peccati remissi.

Hieron.

August.

Responsio.

Impugnatur.

Tertio : quod est satisfactio de congruo impenetratoria remissionis peccatorum, potest esse satisfactio etiam remissionis pœnæ temporalis : sed illa opera facta pro peccatis ita satisfaciunt : Actorum 10. *Elemosyna tua, & fides ascenderunt in conspectum Domini*. Elemosyna, & oratio, & fides habent hanc acceptationem, vt patet ex pluribus locis Scripturæ, & admittunt omnes : ergo à fortiori facta illa opera habent vim satisfaciendi pro pœna temporali, siue de congruo, siue de condigno, non refert. Hieronymus in Aggæi primum, *Seminastis*, &c. *Si quando videris, inquit, inter multa mala opera facere peccatorem quemquam aliquam, qua iusta sunt, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum*, &c. Augustinus lib. 4. contra Iulianum cap. 3. eum impugnat in eo, quod dixerit virtutes fuisse in Paganis : sed steriles, asserens virtutem in nemine sterilem esse posse ; quin producat suos fructus : ergo opera pœnitentiæ facta à peccatore, & oblata pro pœna debita peccati remissi, non erunt infructuosa ex mente Augustini. Dices, imputari ei ad præmium temporale. Contrà, præmium temporale non est illud, quod promittitur operibus pœnitentiæ in Scriptura : sed remissio peccati, & pœnæ : ergo in ordine ad hæc sunt fructuosa : quod & intelligit Augustinus,

quia ibi agit de fructu, qui conducit ad vitam aliquo modo. Quod si dicas disponere de congruo ad remissionem peccati. Contrà à fortiori sequitur disponere proximè ad remissionem pœnæ peccati præteriti : quia ad hoc magis est dispositus peccator, & minus est beneficium : & his operibus immediatè correspondet, non ita remissio peccati, sed tantum remotè, in quantum his impetratur compunctionis gratia, & vera conuersio, &c.

Quartò, non magis requiritur gratia sanctificans ad satisfactionem, quam ad meritum : sed status peccatoris non destruit omne genus meriti : ergo neque satisfactio. Minor probatur ex aliis dictis. Nam Patres concedunt aliquod meritum fidei orationi, lachrymis, & pœnitentiæ. Ambrosius lib. 2. de pœn. cap. 3. loquens de filio prodigo. *Pœnitentiam agendo meruit stolam, annulum, calcamentum*. Sic etiam Patres de pœnitentia Magdalenæ, Petri, Dauid. Tertull. contra Marcionem, lib. 4. cap. 18. Origenes hom. 3. in *Leuiticum*. August. in *Psal.* 50. *epistola* 105. & aliàs sæpè. Confirmatur, si quis bona fide oblitus peccati, in quo est, conteratur de præteritis offerendo illa opera satisfactoria in remissionem pœnæ temporalis, ita vt illis exhibitis ad maiorem satisfactionem coniungat subleuenter contritionem de præteritis, in eo casu saltem valerent ad remissionem pœnæ : ergo vt exhibita à peccatore valent etiam in diuina acceptatione ex natura operis : dicere autem nihil valere, nimis durum est, & sine fundamentum aliterit : quia pœnitentiæ ordinem non inuertunt, vt opera illa satisfactoria exhibeantur ante contritionem perfectam. Neque dicendum est nihil valere contra peccata, pro quibus offertur : quia neque iustitiæ diuinæ, neque misericordiæ id congruit, neque legi ordinariæ, qua statuitur vt peccata redimantur per pœnitentiam : ergo valent ad finem remissionis eorum, pro quibus offertur : quia acceptatio respicit opera, vt procedunt à voluntate offerentis directæ, & regulata per fidem.

Confirmatur secundò, opera peccatoris acceptantur, vt dictum est, ad præmium temporale : vt patet ex Gregorio lib. 18. *Moralium* cap. 2. aliàs 4. vbi dicit redditum fuisse præmium obstetricibus, & Rahab occultantibus per mendacium liberos, & exploratores Iudæorum : quod videtur D. Thom. 1. 2. q. 114. art. 10. Augustini etiam lib. de *Mendacio*, cap. 15. & q. 2. in *Exodum*. & lib. 5. de *Ciuit.* cap. 12. & 15. vbi dicit Deum non reliquisse Romanos sine præmio, quamuis omnia agerent ex fine vanæ gloriæ. Videatur etiam author de *Regimine Principum* inter opera D. Thomæ cap. 4.5. & 6. si ergo opera vitiosa peccatorum acceptantur à Deo in ordine ad præmium temporale, & hoc superabundanti misericordia, & bonitate, qua non vult bona, quæ ipse plantauit, manere infructuosa ; à fortiori etiam videtur acceptare opera pœnitentiæ, quæ plantauit, & donauit peccatori, ne sint infructuosa : sed satisfactio huic non est proportionatum aliud debitum, pro quo satisfaceret, nisi debitum pœnæ temporalis : ergo pro illo acceptatur. Probatur sequela : illa opera nequeunt fieri sine gratia, & vocatione Dei specialis ; sunt enim ex genere bona, & facta ex fide cum reliquis circumstantiis, & aliqua displicentia peccati, quia ad vindicandum

Promissio facta pœnitentiæ.

146
Quarta ratio.

In peccatore esse meritum de congruo. Ambros.

Confirmatio.

Valere satisfactionem cum contritione de præteritis.

147
Secunda confirmatio.

Acceptari opera peccatorum ad præmium temporale

Opera facta ex fide, & vocationis gratia sunt fructuosa.

dicandum peccatum exercentur. Sit illa attritio supernaturalis, quæ extra Sacramentum non iustificat, & accedat bona fides peccatoris, quæ ignorat suum statum, vel obliuiscatur peccati: sed gratia Dei specialis non est otiosa, neque datur nisi ad finem salutis: ergo opera illa extrinsece valent ad salutem, non ad præmium vitæ æternæ, neque ad gratiam ex statu peccatoris, & insufficiens dispositio: ergo ad soluedam pœnam debitam peccatis remisit.

148
Responso.
Impugnatur.

Dices dari illam gratiam, & opera in ordine ad iustificationem, vt dispositionem congruam, & remotam. Contrà, finis proximus conuocationis est ipsum opus; & remotus est ille, ad quem inclinatur voluntas mediante opere: sicut enim voluntas sequitur gratiam, ita finis gratiæ intrinsecus est ille ipse, qui est voluntatis: sed finis voluntatis imperantis hæc opera est vindicare peccatum aliis remissum, & satisfacere pro pœna temporalis: quæ voluntas efficax nequit haberi viribus naturæ, sed per gratiam, & ex regulâ fidei, quæ dicit peccata etiam remissa esse vindicanda, & facienda opera satisfactoria pro pœna temporalis. Opera etiam ipsa, vt sunt ex gratia præueniente, & adiuuante ad hoc ipsum, sequendo dictamen fidei, eliciuntur: ergo illa opera ad hunc finem faciunt, & tam vocatio, quam gratia adiuuans, quam ipsa regula fidei hunc solum finem respiciunt: ergo quod est intentum, valent opera ad istum finem, ne dicamus otiosè, & sine fructu villo salutis vocationem Dei, & gratiam specialem dari peccatori, imò, quod absit dicere, illuforiè: quia nisi acceptarentur opera ad eum finem ad quem inclinatur gratia voluntatem ex regula fidei, illa gratia non esset gratia, neque apparet vnde Deus miseretur peccatoris, si nihil valent opera ad finem vocationis, nempe redimendæ pœnæ.

149
Responso.
Impugnatur.

Nisi satisfactio valeat peccatori, non reuiuiscit.

Dices illa opera reuiuiscere ad suum effectum remissionis pœnæ, sicut satisfactio pœnitentialis, vt quidam asserunt, & imposta à Sacerdote valet recedente fictione. Contrà, non omnes oppositæ sententiæ admittunt hoc de satisfactione pœnitentia, seu sacramentali. Deinde, qui asserunt, fundantur in eo quod talis satisfactio ex opere operato habeat hunc effectum, quod non conuenit operibus liberè oblati: quæ si non valent quando offeruntur, non est fundamentum, vnde asserantur valere recedente fictione, sicut neque alia opera præcepti facta in statu peccati admittuntur reuiuiscere ad præmium. Deinde nõ reuiuiscit hæc satisfactio, nisi quatenus habet annexam acceptationem: ergo tunc fundat debitum extinguendi pœnam, quando exhibetur, licet remotum ratione impedimenti peccati: sed non magis repugnat ex fundamentis oppositæ sententiæ opus peccatoris fundare debitum proximum magis, quam remotum, & vtrumque ex eodem fundamento asseritur. Probatur subsumptum; nequit fundare debitum remotum, nisi ex acceptatione diuina: loquor enim de debito remoto, quæ consistit in aliquo iure, & promissione Dei eo modo, quo dicitur peccator habere debitum, licet impeditum ratione meritorum aliis in gratia factorum in ordine ad gloriam, & quando reuiuiscit hoc meritum, & debitum in eo fundatum, non reuiuiscit per nouam acceptationem, sed per antiquam, quæ manet, & sublato tantum impedi-

Ius remotum extinguendi debitum.

dimento peccati sit proximum: ergo similiter in proposito idem erit dicendum, nisi quis abuti velit terminis, dicendo illa opera ideò fundare debitum remotum, quia si fierent in gratia, haberent effectum: quod destruit solutionem datam, quia per hoc non reuiuiscunt, sicut neque opera, quæ aliis facta in gratia essent meritum, reuiuiscunt in esse meriti: oportet ergo opera satisfactoria, ad hoc vt reuiuiscant, esse acceptata specialiter in ratione operis.

Ius proximi ex acceptatione.

Sed hoc destruit fundamentum oppositæ sententiæ, quæ negat opera peccatoris acceptari, vel ad meritum, vel ad satisfactionem. Item, negant illa opera posse habere completam rationem satisfactionis, vt proportionantur pœnæ alterius vitæ, quia hæc proportio competit eis in esse morali, & vt offeruntur à persona grata, & iusta: ergo solutio data non cohæret suis fundamentis, neque soluit argumentum, quia si peccator ratione operis acquirit ius extinguendi debitum, sequitur esse proximum, quia extinctio debiti non fit per gratiam sanctificantem, quæ non repugnat debito, aliis in prima iustificatione peccatoris remitteretur tota pœna: neque remitti pœnâ ex iure acquisito per solutionem operis repugnat peccatori: ergo à primo ad vltimum, illa opera valent, etiam vt sūt in peccato.

150
Fundamentum oppositum destruitur.

Ad rationes contra hanc conclusionem iam respondimus: quia eadem sunt, quas opposuimus priori. Valquez vrget à ratione: quia si sufficit pati, impertinens est scienter, aut patienter pati, quantum ad solutionem pœnæ antiquæ debitæ; quæ ratione probatur in inferno non posse satisfieri pro pœna temporalis peccati remissi: cum ergo à pœna non liberentur, nisi per satisfactionem, quæ nequit esse sine gratia iustificante, quia aliis esset meritum de condigno in peccatore: ergo nequit satisfacere.

Obiectio Vasquez.

Respondetur negando consequentiam, vel sequelam, quæ reuera est impertinens ad nostram conclusionem: quia nos distinguimus satisfactionem à satisfatione, & ad illam requiritur dicitur, vt sit voluntariè exhibita, aut voluntariè tolerata; requiritur enim vt peccator concurrat alterutro modo: vt patet ex pluribus locis Doctoris in distinctione præcedenti; sed sufficit textus præsens, in quo illas distinguit. Ad aliud, quod dicit de necessitate gratiæ sanctificantis ad satisfactionem pro pœna temporalis, est petitio principij, quod iam impugnatum est: & respondeat ipse, qui dicit satisfactionem sacramentalem valere in peccato, vt exhibetur à peccatore ad illud inconueniens de merito de condigno. Respondetur lógè diuersam esse apud DD. rationem meriti, & satisfationis: negatur ergo antecedes. Si dicas esse satisfationem de condigno, concedo, vel trãseat; modò admittatur habere vim extinguendi debiti pœnæ temporalis, siue de cõgruo, siue de cõdigno: de condigno autem erit satisfactio, in quantum operatur ex acceptatione diuina in ratione operis, & ex iustitiæ motiuo, quæ sic voluit Deus vindicari peccatū: quæ acceptatio respicit præcisè opus, & non personam peccatoris, quæ peccator est, hîc & nunc: sed quæ debitor manet exhibedæ satisfationis ex remissione obtentæ peccati præteriti, & cõmutatione pœnæ æternæ in temporalem soluendam hîc, aut in altera vita. Vnde sicut in solutione huius pœnæ non respicitur ad personam iusti, quæ iustus est, neque acceptatur, sed requiritur vt satisfactio

151

adæquatè, siue per opera satisfactoria, siue per alia æquiualentia: sic etiam quoad eandem solutionem non respicitur persona peccatoris: sed hinc inde attenditur ad medium iustitiæ: & æqualitatem seruandam in ipsa re oblata, non respiciendo personas: tantum enim valet, quantum offert, & eondignitas eius consequenter consistit in appreciatione rei, non personæ.

Tertia conclusio. Pœna temporalis inflicta à Deo, & patienter tolerata in finem remissionis pœnæ debet, satisfacit pro pœna temporali, etiam in peccato. Conclusio quoad primam partem est communis: quoad secundam partem est Doctoris, vt pater in textu; & sequitur ex dictis: estque, vt videtur, Tridentini *sess. 14. cap. 9. & can. 13.* Cæterum Sotus in *4. dist. 19. quest. 2. artic. 2.* Ledesma *2. part. 4. quest. 14. artic. 2.* distinguunt inter flagella, quæ quis patitur in hac vita: nam quædam sunt, quæ ex naturali ordine causarum oriuntur, vt infirmitates, siue culpa sua illas patiat, siue influxu cœlesti. Ad quas reuocantur pœnæ, quas quis patitur, etiam ex culpa sua; & dicit hæc esse satisfactoria, si patienter ferantur. Alia autem flagella, quibus Deus ex speciali prouidentia castigat aliquos, vt fuit tentatio Iob, & mors filij Dauid ex Bersabee, & eiusmodi directè inflicta propter peccatum, & hæc satisfactoria esse, si voluntas negatiuè se habeat. Hæc doctrina satis quadrat principiis Doctoris, si sumatur satisfactio late, vt comprehendit solutionem pœnæ per satisfactionem oblatam suo modo à peccatore etiam tolerando, & satisfassionem. Potest etiam Deus vindicare pœnam temporalem debitam peccato, etiam in hac vita per flagella temporalia. Quod si ita fiat, erit satisfactio, quantumlibet peccator non concurrat propriâ voluntate, non ex bonitate operis, sed ex æqualitate pœnæ, & acceptatione legis, aut voluntatis diuinæ secundum ordinem iustitiæ: quia non punit bis in idipsum.

153

Cæterum, vt patet ex Doctore *dist. 1. superiori quest. 1. art. 3.* requiritur, vt satisfactio sit voluntariè saltem tolerata pœna; & hinc licet dicat satisfassionem sufficere pro pœna temporali: tamen in viatore non videtur admittere satisfassionem respectiue ad Deum: quod regulariter verum est: quia illud non esset pœnam tenere, vt *suprà* explicui cum Authore de vera, & falsa pœnitentia, quam tenet tantum per concursum propriæ voluntatis, seu consensum. Proinde Concilium *suprà* adicit illam limitationem, vt sint *flagella tolerata patienter*: quia in via, regulariter loquendo, Deus constituit salutem hominis, quantum ad meritum, & redemptionem tam peccati, quam pœnæ, in manu liberi arbitrij, vt concurrentis cum gratia sua. Vnde, sicut lege satisfactio pro peccato consistit in vera conuersione peccatoris per pœnitentiam, ita eadem lege constituitur redemptio pœnæ debet peccato remisso in operibus satisfactoriis, qui sunt fructus pœnitentiæ voluntariæ: quando autem peruenit ad terminum, tunc subiacer satisfassioni, vt qui contempnit tempus pœnitentiæ, & indulgentiæ, soluat in carcere vsque ad vltimum quadrantem. De satisfassione ergo *infra* agemus.

Ratio præmissorum.

154
Quarta conclusio.
Pœna temporalis ex Dei

mutantis pœnam æternam in temporalem remanet. Hæc conclusio non solum est Doctoris, sed etiam videtur mihi esse Tridentini; est tamen contra Vasquez, qui *3. p. 9. q. 4. art. 1. dub. 2.* mouet contra Scotum illud dubium, quod is dixerit in *4. d. 22. q. 1. art. 2.* hanc commutationem esse ex voluntate Dei. Vasquez nititur probare ex natura iustificationis remanere soluendam pœnam temporalem, id est, deberi pœnam temporalem peccato: quod debitum non tollit iustificatio, quæ ex natura rei opponitur dumtaxat pœnæ æternæ, & reatui culpæ. Fundatur in eo, quod Deus non punit peccatum, nisi pœna sibi debita; nec iustificatio tribuat vllum effectum, nisi qui conueniat ei ex natura formæ; sed de facto non tollit pœnam temporalem: ergo, & c. Duo quædam principia doctrinæ supponit, & explicat tanquam de mente Doctoris de modo remissionis peccati; quorum primum spectat ad distinctionem sequentem quæstione prima: secundum verò *suprà* in quæstione prima præcedentis explicuimus.

voluntate, non ex natura rei inducitur.

Sententia contraria Vasquez.

Probat conclusio. Quidquid conuenit iustificationi ex natura formæ, æqualiter, & semper ipsi cõuenit, seruata eadem perfectione formæ: sed baptismalis competit remissio integra omnis pœnæ: ergo idem conueniret pœnitentiali, si esset effectus ex natura formæ conueniens. Maior est certa. Minor de fide, ex Tridentino *sess. 6. c. 14. sess. 14. c. 2. & 8.* Consequentia probatur, quia pœnitentialis, quantum ad gratiam, potest esse intensior; sed remittere pœnam temporalem totam non conuenit pœnitentiali, vt patet ex locis citatis Tridentini: ergo non est effectus conueniens ex natura iustificationis. Dices, remissionem omnis pœnæ in Baptismo non provenire ex natura iustificationis, sed ex benignitate Dei. Contrà, quod conuenit Baptismo ex opere operato, conuenit ei ex natura rei, id est, ex institutione diuina: sed de fide est virtute Baptismi tolli omnè culpam, & pœnam: ergo iustificatio baptismalis habet ex natura rei talem effectum, id est, de facto semper connexum. Si autem intelligatur ex natura rei rigorosè, & physicè, sic etiã neque gratiã id competit.

155
Probatio conclusionis.

Remissio in Baptismo est totalis.

Remissio pœnitentialis.

Responsio.

Impugnatur.

Dices peccato deberi ex natura rei pœnam temporalem præter pœnam æternam: hanc tolli; illam remanere. Contrà, sic non stare commune axiomã Theologorum, pœnam æternam commutari in temporalem: nulla est enim commutatio, vbi debitum nõ succedit nouum priorè abolito. Præterea probatur: omnis pœna per se debita peccato mortali, siue sensus, siue damni, est pœna æterna, sicut omnis auersio eius est auersio simpliciter à fine vltimo: ergo omnis pœna ipsi per se debita est æterna, quia hæc sola de facto habet per se proportionem ad ipsum ex lege, aliàs cuiquamque competit pœna temporalis, & terminabilis per se, est veniale; quod nequit conuenire peccato mortali. Dixi per se æternam conuenire mortali, ad excludendam pœnam huius vitæ, quã Deus quædam peccata ad terrorem reprobatorum, & ædificationem electorum punit: hoc enim per accidens est.

156
Responsio.
Impugnatur.

Pœna æterna per se est debita mortali per legem, non temporali.

Vlterius sequeretur, si illa pœna esset per se debita, quod in inferno infligeretur, quod nemo hætenus dixit, pœnam aliquam peccati mortalis in inferno esse temporalem. Sequela patet: quia omnis pœna per se debita peccato secundum iustitiam Dei vindicatiã infligitur:

tur : quia in inferno erit mensura plagarum secundum mensuram delicti.

157
Obiectio.

Obiicit Vasquez : Ex natura gratiæ remittitur peccatum mortale , & debitum poenæ æternæ : ergo si per voluntatem Dei maneat talis poena , iam homo non erit iustificatus : Deus enim non punit nisi dignum ; dignus non est nisi habeat peccatum. Respondetur, peccatorem ratione peccati præteriti incurrisse hoc debitum poenæ temporalis , non per se , sed ex commutatione æternæ , quæ per se debebatur in aliam leuiorem , & temporalem quod partim ex diuina iustitia ob ingratitudinem , partem ex clementia factam astruit Tridentinum sess. 14. cap. 8. *Diuinam clementiam decet , ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur , ut occasione accepta peccata leuiora præstet , &c. in grauiora labamur , &c.* Sed quod diuina clementia , & iustitia statutum est , id Dei voluntate contingit : ergo. His accedit , quod omne debitum formale poenæ est ex voluntate diuina , latuente legem. Vnde peccata damnatorum non puniuntur , neque habent tale debitum formale , quia Deus tale non statuit.

Tident.

Quinta conclusio. Vnus pro alio satisfacit quantum ad poenam temporalem : est communis. Patet in animabus purgatorij , pro quibus satisfaciunt viatores. Patet ex veritate de indulgentiis , & thesauro spirituali Ecclesiæ. Hanc docet D. Thomas in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 9. 3. D. Bonauentura *ibidem*. Richardus, Sotus dist. 19. De modo autem huius satisfactionis , si in sola liberalitate Dei , an etiam de condigno fiat , an etiam infallibili lege , vel quandoque , disceptatur : quod spectat ad materiam de Indulgentiis , & Purgatorij. Quod per modum satisfactionis , id est , de condigno pro aliis satisfacere quis possit quantum ad poenam peccati remissi , videtur sensus communis Ecclesiæ , maximè pro animabus purgatorij : quia cum simus eiusdem corporis membra , debet inter nos esse communicatio operum , vt alter alterius onera portet , iuxta Apostolum ad Galat. 6. & idè Ecclesiæ opera maximè satisfactoria ordinat pro defunctis fieri , vt sacrificium Millæ , ieiunia , elemosynas. Possè etiam iisdem suffragari per impetrationem , est æquè certum. Ita Caiet. 1. tom. *Opusc. tract. 1. quæst. 5.* Durandus in 4. dist. 45. Bellarm. de Purgatorio lib. 2. cap. 26. & patet ex orationibus , quas Ecclesiæ ordinat pro iisdem fieri. Vnde sensus communis fidelium est , quando hæ sunt à malis etiam ministris , prodesse. Hæc doctrina potest ad viuos suo modo accommodari. Quando suffragium fit per modum impetrationis , debet persona esse in statu gratiæ , quia inimicus non meretur exaudiri. Excipe , si sit minister orans nomine Ecclesiæ , non autem priuato. Quando verò per modum satisfactionis , puto non exigi id , sed applicationem operis cum debitis eius circumstantiis. Vnde quando per lubilæum conceditur , vt quis pro alio mereatur indulgentias , vel pro se , communiter imponitur ieiunium , quod est opus satisfactorium , primis diebus ante confessionem , & communionem faciendam , quibus non est dubium , quin multi sint in statu peccati mortalis : tamen ieiunium illis , & aliis , respectiue prodest , aliis Ecclesiæ ordinaret postponendum.

Debitum poenæ est ex lege.

158

Quinta conclusio. Valere satisfactionem pro aliis factam.

Qualiter valent.

Qualiter valent.

do de punitiua. Hæc est grauium Doctorum , Alesis 4. parti. quæst. 24. memb. 4. art. 4. D. Bonauenturæ dist. 20. art. 1. quæst. 1. Richardi art. 1. q. 3. Durandi quæst. 2. Gabr. dist. 16. quæst. 2. art. 3. Soti quæst. 2. art. 4. Ioannis de Medina C. de satisfactione : imò communis est Theologorum , vt rectè aduertit Suarez *disp. 38. sect. 9.* Intelligitur conclusio , quando poenitens est inhabilis , vt per se satisfaciat. Alij addunt , vt persona , quæ satisfaciunt , sit sanctior. Additur præterea , vt satisfactio illa grauior sit , quam quæ ipsi poenitenti imponeretur personalis. Probatur hæc conclusio ex præcedenti : quia membra Ecclesiæ communicant sibi inuicem in suffragiis , & operibus satisfactoriis : ergo vnus pro altero satisfacere potest.

Satisfactio potest imponi pro altero.

Limitati.

An valeat ex opere operato.

Difficultas est , quo modo hæc satisfactio possit esse sacramentalis , & maximè si satisfactio sacramentalis operetur effectum suum ex opere operato : quia clausi tantum potest ligare ipsum poenitentem , vt est reus : ergo non potest ligare alium à poenitente , etiamsi se voluntariè offerat ; quia ille non videtur modus castigandi , aut puniendi peccatum accommodatus huic Sacramento. Propter hanc rationem negat Vasquez quæst. 94. art. 2. dub. 1. in secunda illatione.

Respondent quidam , quod quis possit alteri applicare satisfactionem , non solum quæ valet per modum operis , sed etiam quæ est ex opere operato. Sed hæc ratio , quamuis habeat locum in satisfactione , quæ fit in sacrificio Millæ , non videtur in aliis locum habere , vt aduertit Suarez. Deinde , vt satisfactio hæc per modum partis Sacramenti integret , debet aliquo modo esse opus ipsius poenitentis , & dicere ordinem ad alias partes materiales , vel quasi materiales. Concilia definiunt materiam huius Sacramenti consistere in actibus poenitentis ; satisfactio alterius , vt est alterius , tam in ratione operis operantis , quam etiam operis operati nequit dici per solam applicationem illius esse hoc modo poenitentis , tanquam actus eius , vt integret materiam Sacramenti : oportet ergo vt procedat ab ipso poenitente tanquam propria eius , vt satisfactio sit ipsius per modum operis , & non tantum per applicationem eius , à quo fit. Deinde , virtus clauium nequit extendi ad satisfactionem alterius , quia alterius est præcisè : quia nequit ligare nisi reum , & ratione peccati & debiti incursum : oportet ergo vt prædicta satisfactio reputetur in propriis ipsius poenitentis , vt cadat sub clauis.

160

Responsio quorundam.

Impugnatur.

Respondet ergo Suarez eo ipso quod interuentu poenitentis fiat illa satisfactio esse eius aliquo modo proprium. Quod intelligitur ex eo , quod sit causa moralis eius : vnde sicut actus bonus , aut malus alterius reputatur moraliter eius , qui suadet , aut inducit , ita illa satisfactio erit personalis moraliter , licet non physicè. Declaratur ergo amplius , vnum membrum comparatum ad aliud in eodem corpore mystico , vt communicant inter se , esse vnum , non diuersas personas secundum iustitiam. Vnde pater & filius non reputantur in bonis communibus tanquam diuersæ personæ secundum iura ; sed tanquam vna ; sicut & maritus & vxor , dominus & seruus , monasterium & monachus : sic ergo in satisfactione , quæ ex iustitia determinatur , & secundum acceptationem diuinam est communis , ita vt vnus

161

Responsio Suarez.

Reputatur poenitentis.

Declaratur prædicta solutio.

Reputatur satisfactio vna personæ moralis cum poenitente , eius substituit.

159
Conclusio sexta.

Sexta conclusio. In casu potest etiam imponi satisfactio sacramentalis vni pro altero , loquente Scoti oper. Tom. IX.

membri opus satisfactorium acceptetur pro altero, sufficit ut sit persona mysticæ; & sicut pœnitens puniatur sufficienter in bonis extrinsecis fortunæ, quia sunt sui iuris, etiam sufficit ut puniatur pater in filio, vxor in marito, & e contra: quia illa sunt sui iuris: ita etiam sufficit ut pœnitens puniatur in altero, qui sit sui iuris ex mutua acceptatione, quantum ad opus satisfactorium: & ita clavis ligat alterum quoad illud opus, non quâ alter est, sed quâ subit personam pœnitentis, & se substituit voluntariè. Vnde si non complet pœnitentiam acceptatam, peccat non se-cus ac ipse pœnitens peccaret; si illud opus sibi iniunctum non adimpleret: & debitum pœnæ temporalis proportionatum tali pœnitentiæ ita transfertur in alterum, ut ipse illud luat, & non pœnitens, nisi satisfaciat, quia illud debitum in ipsum transfertur virtute clavis, supposita propria acceptatione, qua se ipsum substituit.

Tenetur adimplere satisfactionem.

162

Fundamentum Vasquez soluitur.

Ex hoc patet ad rationem dubitandi, quæ est fundamentum Vasquez: nam & illa pœnitentia sic iniuncta fit propria pœnitentis: sicut peccata parentum, quantum ad pœnam temporalem, sunt propria filiorum vsque in tertiam, & quartam generationem. Peccata Reipublicæ sunt propria Regis, & e contra secundum diuinam iustitiam, qua transfertur vindicta non solum in personam peccatoris, sed etiam in ea, quæ ad ipsum spectant, tanquam sui iuris. Quod perinde dicendum est in proposito, quatenus alia persona transit in ius pœnitentis per propriam voluntatem quoad opus præscriptum satisfactionis. Quantum autem ad illam conditionem, ut persona satisfaciens sit sanctior, non puto eam exigere; quia ut supra dictum est, non est de ratione satisfactionis, ut supponat sanctitatem personæ satisfaciens, quando est merè punitiua: & satisfactio sacramentalis minùs id requirit, quatenus applicat satisfactionem Christi, & virtutem Sacramenti. Quantum ad primam conditionem etiam intantum videtur requiri, inquantum non relaxetur frænum pœnitenti ad relapsus: idè si habilis est, debet in persona propria castigari. Tertia conditio est satis rationabilis, qua compensetur virtus satisfactionis, ut procederet à persona pœnitentis, & in ipsa exhiberetur, quia sic grauior esset, & magis pœnalis, & magis proportionata peccato.

Limitatio conclusionis præmissæ reuocatur.

163

Dubium. An exhibitio ex fine venialis valeat. Vasquez.

Petes utrùm satisfactio sacramentalis, aut alia exhibitio ad finem peccati venialis, esset valida? Respondet Vasquez dubio 5. se non dubitare, quin Scotus, & Medina, & alij, qui dicebant per solam satisfactionem satisfieri posse pro pœna temporalis, etiam admitterent satisfactionem, ex fine venialis sacramentalem esse validam. Ego nescio ex quo principio Doctoris hanc interpretationem sumat: nam neque hic, neque alibi confundit Doctor satisfactionem cum satisfactione, quin imò hæc distinguit in textu, dicens satisfactionem debere procedere à voluntate pœnitentis per modum actionis elicitæ, aut passionis tolerantæ patienter: satisfactionem verò consistere in mera inflictione pœnæ commensurata reo, quæ ultra mensuram debiti iure non extenditur.

Respondetur ergo negatiuè. Quod probatur ex definitione, quam supra præmitit Doctor §. De secundo principali, &c. in qua expressit requisita ad satisfactionem strictè sumptam.

164
Kestusio ne gratia.

Satisfactio, inquit, est operatio exterior laboriosa, vel pœnalis, voluntariè assumpta ad puniendum peccatum commissum a se, & hoc ad placandum diuinam offensam; vel est passio, seu pœna voluntariè tolerata in ordine præmissis, &c. In hæc definitione exponit finem intrinsecum, & extrinsecum satisfactionis. Intrinsecum quidem per illa verba: Ad puniendum peccatum commissum a se, &c. nam hæc satisfactio est actus iustitiæ vindicatiuæ, & punitiuæ peccati. Extrinsecum verò finem exprimit in illis verbis: Et hoc ad placandum diuinam offensam, &c. Doctor autem non solet suffarcire definitionem particulis non necessariis: ergo per ipsum non esset vera satisfactio illa, quæ neque esset ad puniendum peccatum, neque ad placandum Dei offensam; talis non est satisfactio exhibitæ ex fine peccati venialis: quia idem actus nequit in principiis Doctoris esse ad duos fines non subordinatos, neque finis venialis subordinat prædictos fines requisitos à Doctore ad satisfactionem, neque illi subordinant finem venialem.

Definitio satisfactionis

Finis intrinsecus, & extrinsecus satisfactionis.

165

Finis duplex.

Distinguendum est ergo de fine: nam aliàs dicitur finis secundum quid, vel occasionatus, inquantum excitat aliquo modo voluntatem ad operandum, & ille non dat speciem operi; ut si quis oblata occasione, verbi gratia, eleemolynæ recipiendæ, excitetur ad voluntatem dicendi Missam, quam opere complet pro intentione offerentis eleemolynam, quæ non est finis specificans voluntatem offerendi sacrificium, si ordinata est: & sicut timor diuinæ iustitiæ excitat peccatorem ad pœnitentiam, ut dicit Tridentinum sess. 6. cap. 6. vel metus gehennæ ad attritionem, & auersionem à peccato, & suscipiendum Sacramentum sess. 14. c. 4. Alius autem est finis propter quem, vel cuius gratia, qui est finis simpliciter operis, & specificans. Si ergo de fine hoc modo sumpto, loquatur, ut loqui videtur præfatus author, vel malè negat satisfactionem non esse validam, ut videbitur, vel nullo modo allequitur sententiam Doctoris.

Loquendo ergo de fine propriè dicto, non solum satisfactio exhibitæ ex tali fine veniali non esset vera satisfactio: sed neque esset veniale peccatum: quia esset grauis contemptus, & hypocrisis contra reuerentiam Sacramenti, & naturam operis, & contra diuinam iustitiam insignis illusio. Licet enim obiectum, in quo statuitur finis venialis, aliàs possit appeti sine peccato mortali: tamen nequit appeti, vel acquiri per hoc medium sine peccato mortali, tanquam finis satisfactionis: sicut aliqua vana gloria non semper est mortalis: tamen si acquiritur per homicidium, erit mortalis; ita in proposito opus Sacramenti, aut ipsum Sacramentum sumere non ex affectu, aut sine Sacramenti, sed tantum ad finem hypocrisis, aut vanæ gloriæ, est contemptus grauis religionis: ac proinde non sumitur Sacramentum cum debita dispositione, quæ nequit consistere cum tali fine, in quo solum sistit voluntas, & non in aliquo fructu, aut effectu, aut cultu, aut reuerentia Sacramenti, aut odio peccati, aut eius

166
Satisfactio ex fine veniali propter quæ esset peccatum graue.

Probatio

Esset hypocrisis, & contemptus Sacramenti, & religionis.

eius vindicta, aut vniuersim in aliquo sine satisfactionis sacramentalis: quia ipsum opus satisfactionis non habet rationem satisfactionis, nisi vt ordinatur à voluntate ex motiuo requisito satisfaciendi; quod non habet in tali casu, in quo tantum respiceret finem operantis, & solam apparentiam, & non veritatem virtutis. Hinc apud Prophetam reprobatur ieiunium Hebræorum, quod tantum fiebat, *vt audiretur clamor in excelsis*, non ad placandum Deum.

167
Responso vaf-
quez impu-
gnatur.

Malè ergo asserit præfatus author Sacramenta alia non vitari, si sumantur ex sine veniali hoc modo sumpto, sed vitari tantum receptionem eorum, quia veniale, inquit, non repugnat effectui Sacramenti, quia, vt dictum est, talis finis tollit dispositionem requisitam, & voluntatem recipiendi Sacramentum, vt Sacramentum est, à quibus dependet effectus eius: nam si quis Eucharistiam non ad finem Sacramenti, sed ad nutritionem corporalem, tanquam cibum profanum sumit, non sumit eam sacramentaliter: qui ergo sumit ex sine vanæ gloriæ, verbi gratia, tantum, non sumit similiter sacramentaliter, aut per modum Sacramenti, prout sumi debet in ordine ad effectum Sacramenti; quia non intenditur alius effectus eius, quam vanæ gloriæ, qui est finis, ob quem sumitur, & cuius gratia.

Si autem præfatus author intelligit finem veniæ primo modo, aut concomitantem maculam veniæ, quæ non derogat voluntati per se intendenti opus satisfactorium ex sine tam intrinseco, quam extrinseco requisito; hoc non derogat operi, aut effectui, satisfactionis, quin acceptetur à Deo: nam si peccatum veniale non derogat effectui Sacramenti, cui perinde opponitur, ac effectui satisfactionis; ita etiam non derogat quoad diuinam acceptationem.

168
Diuisio satisfacionis.

z Dico ergo sine præiudicio, &c. Hic subiungit conclusionem, quam hæctenus tractauimus: vbi distinguit satisfactionem in eam, quæ est reconciliatiua amicitie diuinæ, & in eam, quæ est voluntaria pœnæ debitæ, & in eam quæ dicitur satisfactio, id est, vltra quam non exigitur alia secundum legem. Primam dicit esse recon-

ciliatiuam, & placantem, & consequenter similiter satisfactionem. Hoc intelligi potest de contritione, quæ vt *dist. præced. quaest. 2. de secundo principali. §. Ad huius intellectum, &c. n. siue*, remittit peccatum, vt habet charitatem concomitantem, & gratiam. Intelligi etiam potest suo modo de satisfactione, quæ fit à iusto, vt meretur augmentum gratiæ, & remissionem pœnæ temporalis. De secundo genere satisfactionis iam dictum est. De tertio verò dicitur *infra*. Reliqua clara sunt in littera.

z Ad argumenta; ad duo prima, &c. Hic nihil est notandum, præter illud, quod dicit in responsione ad quartum, nempe contritionem includere satisfactionem in voto. Quod quadrat iis, quæ dicta sunt in initio huius commentii: nempe satisfactionem accepturi pro pœna temporali eadem acceptatione, qua acceptatur contritio perfecta, aut attritio cum Sacramento ad remissionem peccati.

169
Contritio in-
cludit satisfacionem in voto.

Secundò, admittit contritionem aliquando esse tam intensam, vt remittat totam pœnam. Tertio, dicit nihilominus præceptum de aliqua pœna infligenda esse rationale; cuius optimam rationem assignat: quia nempe de lege contritio est satisfactio partialis, id est, pro peccato, pœna æterna, & aliqua parte pœnæ temporalis; non autem completa, & totalis pro cõta pœna regulariter: præcepta autem generalia dantur secundum condiciones, quæ reperiuntur in hominibus regulariter, & vt in pluribus. Admittit ergo Doctor hic teneri Sacerdotes ad imponendam pœnitentiam. Quod sufficit rationale ad explicationem doctrinæ eius *infra*, qua dicit pœnitentem hic, & nunc respuere posse pœnitentiam iniunctam.

Summarium textu.
Præceptum de satisfacione.

Respondet præterea argumentis in oppositum iuxta doctrinam traditam de satisfactione generaliter sumpta in articulo quinto, & in articulo quarto, intelligens locum Apostoli de pœna damnatorum; vbi propriè seruatur propria satisfactio, id est, punitio respectu cuiuslibet peccati, & commensuratio secundum legem vindictiue, non tamen in satisfactione pœnitentia requiritur tam præcisâ commensuratio. Reliqua de satisfactione require *infra dist. 19. in resolutione dist. 18.*

Reconciliatiua.

Q V Æ S T I O II.

Vtrum qui iniuste abstulit, vel detinet rem alienam, teneatur illam restituere, ita quòd non possit verè pœnitere absque tali restitutione?

De restitutione, quam Doct. hac, & duabus seqq. quaest. tractat, agunt Alenf. 4. part. quaest. 24. aliàs 86. D. Thom. 2.2. quaest. 62. Canonistæ in cap. Si res 14. qu. 6. & in reg. Peccatum de reg. Iur. 6. vbi Couar. Sententiarj hic, Petr. Nauar. de Restit. Medina C. de Restit. Molina latè tract. 2. à dist. 7. 14. vsque ad fin. tom. 4. & 5. Sayrus lib. 10. & 11. sua Clauis regia. Summistæ verb. Restitutio. Soto 4. de Iustit. quaest. 6. & 7.

ECVN DÒ QUÆRO, * vtrum qui iniuste abstulit, vel detinet rem alienam, teneatur illam restituere, ita quòd non possit verè pœnitere absque tali restitutione? Quòd non arguitur. Restitutio nihil est pœnitentiæ: ergo sine ea pœnitentia potest esse vera. Antecedens probatur, quia non est contritio, nec confessio, manifestum est: nec satisfactio, quia illa est redditio alicuius

1
Argum. 1

aliàs indebiti, ex præcedenti quæstione : sed ista redditio est aliàs debiti, quia si homo non peccasset, & haberet rem alienam, teneretur illam restituere : ergo, &c. Item, posset hoc probari per partes satisfactionis, sub quarum nulla continetur restitutio.

Argum. 2. Item, nullus tenetur ad impossibile : quia qui dicit Deum præcepisse impossibile, anathema sit, secundum Hieronymum : sed quandoque impossibile est alienum restituere illi, cuius est, ut quando nescitur cuius sit. Quod potest contingere, siue quia nescit de illo, à quo habuit, ubi sit ; nec de aliquo sibi propinquo, cui vice eius restituit : siue in alio casu, ut si inueniat alienum, & nesciat cuius sit.

Argum. 3. Item, nullus tenetur ad restitutionem sibi magis damnosam, quàm sit utilis ei, cui fit restitutio : sed quandoque, ut pote si ille cui est restitutio facienda, degat in re motis, nec potest sibi restitui, nisi maiores sumptus ponantur in mittendo sibi, quàm sit illud totum, quod restituendum est : ergo in illo casu non tenetur.

Argum. 4. Item, primo *Ethicorum* dicitur, quòd bonum commune diuinius est, & præferendum bono particulari : sed possibile est restitutionem faciendam Petro esse damnosam Paulo restituenti, & in hoc magis damnosam Reipublicæ ; quia scilicet Paulus est magis necessarius Reipublicæ, quàm Petrus : ergo in illo casu non tenetur restituere.

2. Item, quilibet tenetur magis diligere se, quàm proximum, secundum illud Cant. *Argum. 5.* *2. Ordinauit in me charitatem* : ergo quando restitutio est sibi ipsi damnosa, ut si est in extrema necessitate, tenetur magis illud sibi retinere, quàm ex dilectione alterius alij restituere.

Argum. 6. Item, restitutio facienda est in fauorem illius, cui fit : ergo non est facienda, quando cederet in damnum eius : nec etiam quando cederet in damnum Reipublicæ : sed gladius redditus furioso esset in eius, cui restituitur, damnum, quia malè vteretur eo, & in damnum Reipublicæ, quia læderet pacem ciuitatis : ergo, &c. Et consimiliter potest argui, quodcumque restitutio habet vel damnum annexum illi, cui fit, vel damnum Reipublicæ annexum.

Argum. 7. Item adultera concipiens filium ex adulterio, filius putatiuus mariti defraudat verum hæredem hæreditate : & tamen non tenetur mulier sibi hæreditatem restituere : ergo, &c. Minor probatur, quia non posset illud sine sui diffamatione, ad quam nullus tenetur, imò ad eius oppositum : & sequeretur maius malum, scilicet vxoricidium, si maritus sciret erimen.

Argum. 8. Item, aliquis potest beneficium Ecclesiasticum sibi procurare auferendo per procuracionem suam alteri : sed non tenetur alteri illud restituere : ergo, &c.

Ratio ad opp. Contrà Augustinus in *Epistola ad Macedonium*, & ponitur in littera : *Quamdiu res, propter quam peccatum est, non redditur, si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.* Et 1. 4. quæst. 6. Si res. *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Item, *Exod. 2. 2.* ubi præcipitur reddi iniuste ablata, & addi pœnam.

COMMENTARIUS.

*De restitu-
tione, & verū
dominio.*

1 a *S*Ecundo quæro, verum qui iniuste abstulit, &c. Hic ingreditur Doctor materiam de Restitutione ; quam absoluit tribus quæstionibus. Prima est de bonis fortunæ. Secunda de bonis animæ, & corporis. Tertia de bonis famæ. In tribus his quæstionibus comprehendit materiam de iustitia, & iure, cuiusque principia : quia autem instituto nostro prolixum esset commentarium adaptare omnibus his principiis, & exactè examinare omnes modos dicendi tam Iurista-

rum, quàm Theologorum, & Canonistarum, in specie tractando singulos casus, & controvertias, eliciendo ex principiis generalibus, quæ tradit Doctor, conclusiones magis consentaneas : idèd remittemus hunc tractatum ad eos auctores, qui de eo in specie agunt ; & quos Scholiastes in limine huius quæstionis proponit, & persisteremus in ipsis regulis generalibus, & iis tantum casibus, quod Doctor in littera exprimit.

SCHOLIUM.

Diuisionem rerum non fuisse factam iure naturali, vel diuino, sed humano ; nec futuram fuisse in statu innocentia, si perseverasset. Habetur cap. 1. dist. 8. ibi, iure naturæ omnia sunt communia. Habetur ex Aug. tract. 6. in Ioan. & ex Clem. Epist. 3.

3
*Dist. Etio
dominiorū
unde orta.*

*H*ic sunt^b quatuor videnda. Primò, vnde rerum dominia sint distincta, ut hoc dicatur meum, & illud tuum : quia istud est fundamentum omnis iniustitiæ in contrectando

contractando rem alienam : & per consequens omnis iustitiæ in restituendo eam. Secundò, quomodo dominia primò distincta iustè transferuntur. Tertio, ex hoc patet quæ sit iniusta rerum occupatio alienarum, seu alterius damnificatio in re temporali. Quarto, quomodo talis ad restitutionem teneatur.

De primo^c sit hæc prima conclusio ; quòd lege naturæ, vel diuina, non sunt rerum distincta dominia pro statu innocentia: immò tunc omnia sunt communia. Probatur per illud Decretorum distinct. 8. cap. primo. *Iure naturæ sunt omnia communia omnibus.* & ad hoc adducit Augustinum super Ioann. capitulo secundo, *Quo iure, dicentem : Quo iure defendis villas Ecclesiæ, diuino an humano ? Vnde quisquam possidet, quod possidet, nonne humana voluntate ? nam iure diuino, Domini est terra, & plenitudo eius. Iure ergo humano dicitur, hac domus mea est, hac villa mea est, hic seruus meus est.* Item ibidem : *Tolle iura Imperatorum, quis audeat dicere, Hac villa mea est ?* Et post ibidem. *Per iura Regia possidentur possessiones.* & 12. q. 1. *Dilectissimis : Communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse debuit.*

Conclus. 1.
Iure nature
omnia com-
munia ne-
gatiue, i. non
diuisa.

Nec diui-
sio facta Iu-
re naturali,
aut diuino
Aug. tract.
6. in Ioan.
Ysalm. 23.
Clement.
epist. 4.

4
In statu in-
nocentia
omnia fuisse
communis om-
nibus.

Ratio ad hoc duplex est. Prima, quia vsus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominibus, sicut congruit ad congruam & pacificam conuersationem, & necessariam sustentationem : in statu autem innocentia: communis vsus sine distinctione dominiorum ad vtrumque istorum plus valet, quàm distinctio dominiorum : quia nullus tunc occupasset quod fuisset alij necessarium ; nec oportuisset illud ab ipso per violentiam extorqueri, sed quilibet hoc quod primò occurrisset necessariu occupasset ad necessarium vsu. Sic etiam magis fuisset sufficiencia ad sustentationem, quàm si alicui præcluderetur vsus alicuius per appropriationem illius factam alteri.

C O M M E N T A R I V S.

2
Ordo & diui-
sio quæstionis.

Hæc sunt quatuor videnda, &c. Diuidit quæstionem in quatuor articulos principales. Primus est de diuisione rerum, & dominiorum. Secundus de translatione rerum secundum dominia. Tertius, quæ sit occupatio, aut retentio iniusta rei. Quartus, quæ sit obligatio ad restitutionem.

3
Prima con-
clusio.
Neque diui-
na lege, neque
naturali in
statu inno-
centia fuit
rerum diuisio.
Aug.
Probatio con-
clusionis ex
uariis ratio-
nibus.

c Dico primò, sit hæc prima conclusio, &c. Dicit quòd neque diuina lege, neque naturæ, in statu naturæ instituta, seu innocentia: fuerit distinctio dominiorum in rebus. Hanc rectè probat ex locis citatis *dist. 8. cap. 1.* quod est Augustini, & c. *Dilectissimis*, 12. q. 1. quod est Clementis epistola 4. Quam probat primò, ex eo quòd per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, & alius illud, & sic inter mortales facta est diuisio. Secundò, authoritate Platonis, qui in sua politica dixit omnia debere esse communia. Tertio, ex illo Psal. 132. *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum.* Quarto, exemplo Apostolorum, & suorum discipulorum Hierosolymis, *Act. 4.* qui ad perfectionem illam innocentia: tendebant: quando multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & omnia habebant communia ; sed nec vllus egens erat inter eos, & pretia agrorum, & reliqua, quæ habebant, stauerunt ante pedes Apostolorum, & communiter distribuenda. Quarto, ex iustitia & vindicta exercita in Ananiam, & Sapphiram, qui hanc normam transgressi

Exemplum
Apostolorum.

Exemplum
Anania &
Sapphira.

sunt mentientes Spiritui sancto, vt dicit Petrus. In capitibus sequentibus plura habentur de communi vita Clericorum, qui in sortem Domini electi non potuerunt habere proprium, & primitiua: Ecclesiæ Hierosolymis mores, & exempla secuti sunt. Talis fuit vita Christi, & Apostolorum, vt omnia eis fierent communia.

Hoc ipsum patet ex Isidoro ex lib. 5. Etymolog. cap. 4. *Ius naturale*, inquit, est commune omnium nationum, eò quòd instinctu nature, non consuetudine aliqua habetur ; cuius octo actus ibidem enumerat, & habetur *distinct. 1. cap. 7.* Quartus autem actus est communis omnium possessio. Hinc etiam oritur indigentia iure naturæ esse subueniendum, & omnia fieri communia in extrema necessitate quantum casus vrget.

4
Isidorus.

Ratio autem Doctoris est optima, quæ defumitur ex vsu rerum, & sine huius vsus ; quæ est pax, & charitas in societate humana, quæ fuit summa in statu innocentia: vbi nulla passio, aut appetitus inordinatus inerat ; natura perfectè instituta per iustitia: originalis donum : neque etiam tum fuit vlla indigentia rerum, nisi quantum ad sustentationem requirebatur, quæ ex fructibus Paradisi sponte & diuina beneficia oblati suppetebat : secluso autem appetitu inordinato, & necessitate, cessat appropriatio rerum, quia nullus esset eius finis.

Ratio Doct.
ri.

S C H O L I V M.

Præceptum de rerum communiione post lapsum peccati cessasse. Vult tantum fuisse præceptum permissiuum, vel consultiuum, & per reuocatum esse, intelligit cessasse, quia mutatis circumstantiis status per peccatum, ratio naturalis dicit aut communionem non expedire ad pacem, & debitam sustentationem hominum. Si dicatur cum Alens. 3. p. q. 27. m. 4. a. 1. & Conrad. de Contract. tract. 1. q. 5. & 9. fuisse præceptum positiuum naturale de rerum communiione : dicitur reuocatum, quia mutatis circumstantiis, cessat eius obligatio. Vnde leniter quidam reprehendunt Scotum, quia non est vsus vocabulo reuocandi in propria significatione : quia cum constet de re, non est facienda vis in verbo.

5
Concl. 2. **S**ecunda^a conclusio est, quòd illud præceptum legis naturæ, de habendo omnia communia, reuocatum est post lapsum: & rationabiliter propter eadem duo. Primò, quia communitas omnium rerum esset contra pacificam conuersionem, cum malus, & cupidus occuparet ultra ea, quæ essent sibi necessaria. Et hoc etiam inferendo violentiam aliis, qui uellent secum eisdem omnibus ad necessitatem uti, sicut legitur de Nembro, quòd erat robustus uenator coram Domino, id est, hominum oppressor. Item, esset contra necessariam sustentationem, propter illud, quia fortiores bellatores priuarent alios necessarios. Et ideò politia Aristorelis 2. Politic. quòd non sunt omnia communia, multò melior est, quàm politia Socratis, quem reprehendit de omnibus communibus, secundum illum statum, quem Philosophus inuenit in hominibus.

C O M M E N T A R I V S.

5
Secunda conclusio.
Præceptum de communi vsu reuocatum.
Secunda conclusio est, &c. Hæc docet præceptum illud de communi rerum vsu, quòd uocat legis naturæ, reuocatum esse post lapsum: idque rationabiliter, quia communis vsus ex corruptela naturæ per peccatum iuduceret lites, & discordias contra pacificam conuersionem, & societatem; & fortiores, aliàs priuarent alios necessarios: ut patet exemplo Nembro, Genesis 10.

Qui negant tale præceptum fuisse in statu innocentia reprehendunt Doctorem.
Sotus de Iust. & Iure lib. 4. q. 3. art. 1. in fine. Azorius parte 3. Instit. moralium lib. 1. cap. 3. Lessius de Iust. & Iure lib. 2. cap. 5. dub. 2. Molina de Iust. & Iure, tract. 2. disp. 20. & alij reprehendunt Doctorem in eo, quòd dicat tale præceptum iuris naturalis fuisse in statu innocentia, aut reuocari potuisse, propriè loquendo. Primò, quia lex naturalis non inhibuit diuisionem rerum pro statu innocentia, quamuis communis vsus rerum fuerit magis congruus illi statui: illa enim diuisio, si fieret, non repugnaret statui, aut ejus perfectioni. Secundò, uel illud præceptum erat naturale pro omni statu: & hoc non, quia sic duraret in statu naturæ corruptæ, cum ius naturale sit immobile, perpetuum, & indispensabile d. 6. can. 3. Non est peccatum, &c.

Fundamenta eorum.
Non fuit inhibita diuisio.
Ius naturale immobile.
Deinde, sine errore dici nequit in statu naturæ corruptæ non licere possidere proprium, ut patet ex pluribus locis Scripturæ, & contrarium est hæresis antiqua Apostolicorum: ut patet ex Epiphani, hæres. 61. Aug. ser. 40. ex eodem epistola 106. Vel illud præceptum comprehendebat statum innocentia tantum, neque extendebatur ad alium statum naturæ corruptæ. Sed sic non rectè dicitur reuocari, quia præceptum, quod in determinata circumstantia tantum obligat, deficiente tali circumstantia, non rectè dicitur reuocari: uerbi gratia, præceptum subueniendi extremè indigenti semper manet, quamuis non occurrat circumstantia, in qua obligat. Ius ideò dicitur reuocari, quia manentibus iisdem circumstantiis, in quibus aliàs obligat, ex sola uoluntate legislatoris cessat, per quam reuocatur.

6
Proprietas rerum non est prohibita.
Respondent ergo, uel illud præceptum non fuisse de lege naturæ in statu innocentia; uel si fuit, intelligi debere partim negatiuè, quia non fuit tum facta talis diuisio: partim positiuè, quia vsus communis fuit concessus omnibus, ut qualibet re quis ueretur, quam alius non præoccuparet; & ille vsus fieret cum dispositione animi, qua cederet alterius necessitati, & sic, inquit Lessius, etiamnum manet illa lex.

Præceptum in determinata circumstantia obligans, si illa deficiat, non reuocatur.
Cæterum Scholiasies aduertit Doctorem hic

Resolutio prædictorum.

7
non docere contrarium: quia in prima conclusione dicit tantum, neque lege diuina, neque naturali fuisse distinctionem dominiorum pro statu innocentia; sed quòd datus sit vsus communis, qui illi statui congruebat. In secunda autem conclusione dicit reuocatum fuisse præceptum illud iuris naturalis, ex eodem fine pacificæ societatis, intelligens præceptum latè pro dictamine recto, consideratis circumstantiis secundum exigentiam naturæ: & ius naturale sic sumptum distinguitur à præceptis iuris naturalis in rigore sumptis; ut patet ex glossa in c. Ius naturale dist. 1. cap. 7. & uocatur equitas naturalis: quam interpretationem ipsi aduersarij admittunt, ita exponentes locum iam citatum Clementis; eamque ibi tradit glossa v. Per iniquitatem, &c. Sic etiam intelligit D. Thomas 2. 2. q. 66. art. 2. ad primum; illum actum Iuris naturalis, & quæ præmissus ex Isidoro, Augustino, & Clemente, nempe omnia esse communia debere ex iure naturæ: quia nempe non dicitur ius naturæ diuisionem rerum, quæ facta est ex condictione hominum.

Hanc ergo esse intentionem Doctoris, & summi ab eo præceptum pro solo dictamine iuris naturalis, patet ex conclus. 3. ubi dicit quòd illa propositio lib. 2. Instit. De rerum diuisione, §. Fera bestia: Quod nullius est, occupanti conceditur, &c. probabiliter sit de lege naturæ, quia illa statim supposita apprehensione de rerum diuisione, occurrit tanquam probabilis, & manifesta. Et eodem modo sapius sumit pro lege naturali illud, quod congruum est legi naturali: ut in 3. d. 37. quæst. unica. Vnde eadem conclus. 3. & conclus. 4. dicit diuisionem rerum esse factam iure positiua (supposito nempe illo dictamine, res esse diuidendas propter cupiditatem, ad finem societatis pacificæ) non iure naturali, neque diuino. Et quòd non naturali, probat, quia natura non dicitur opposita, ipsa autem magis determinauit omnia esse communia, nempe per iudicium consentaneum naturæ: quia sic magis euacuatur sollicitudo, & omnibus esset prouisum. Iudicium enim, quod formatur secundum inclinationem naturæ, & rectæ rationis absolutè, abstrahit ab eo, quod formatur secundum inclinationem cupiditatis, & imperfectiois, quæ inducta est per peccatum: & hoc est quod uocat Doctor Ius naturale, aut præceptum lato modo.

8
Declaratur.
Hoc uerò dictamen fuit mutatum, quia finis, in quo fundabatur, uel ex quo desumebatur, quæ est pacifica societas, superueniente cupiditate ex peccato, fuit mutatus, ut dicit ordinem ad

9
Dictamen iuris naturalis in diuersis circumstantiis diuersum.
ad

Scholiasies.
Eadem resolutio explicatur de mente Doctoris.

Præceptum lato sumptum.

8
Declaratur.

Rerum diuisio iure positiua facta.

ad tale medium, nempe ad rerum usum necessarium, & communem: quia hoc medium iam definit esse efficax ex vicio cupiditatis; & sic, ut habet secunda conclusio, non potuit conferuari locietas in solo usu communi, in hominum collectione, sine dominio, & proprietate; quod est dictamen illud fuisse mutatum, quod intendit per reuocationem præcepti, latè sumendo præceptum, sicut & reuocationem: ut infinuatur mutationem dictaminis naturalis, ut respicit medium, seu conclusionem ex fine, in hoc statu naturæ corruptæ; & hoc modo intelligendo Doctorem, cessat controuersia.

dist. 47. cap. 8. Sicus y, &c. Sed ais, inquit, quid instrum est, si cum aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens dictum! propria disici? qua? Ex quibus reconditis in hunc mundum aculisti? quando in hanc ingressus es lucem? Quando de ventre matris existis, quibus quæso facultatibus, quibus subsidijs stipulatus ingressus es? &c. Proprium nemo dicat, quod est commune, quod plusquam sufficeret sumptum, etiam violenter obtentum est. Et iustà: Neque enim minus est criminis habentis tollere, quam omni possis, & abundes, indigentibus denegare; esurientium panis est, quem tu derines, &c.

IO
Tenendo contrarium huius, nempe Doctorem loqui de præcepto propriè dicto, & non tantum de congruo dictamine; satis patet conclusio ex autoritatibus allatis, & ratione subiuncta Doctoris. Et confirmatur, quia in statu innocentia non licuit agere contra dictamen rectæ rationis, & perfectionem illius status, qui ne quidem cum veniali peccato consistere posset, iuxta sententiam communem assertam in Schola D. Thomæ; sed ex Patribus citatis habere omnia in communi sine proprietate, spectat ad perfectionem illius status, vel spectabat, & spectabat ad perfectionem Collegij Apostolorum, & Societatis fidelium in primitiua Ecclesia Ierosolymitana, spectat ad perfectionem etiam status vitæ regularis; ut patet ex multis decretis Patrum, & Ecclesiæ: ergo etiam spectabat ad statum perfectionis naturæ institutæ in sua prima innocentia, & integritate, ad quam tendit eius restauratio per Christum: ac proinde fuit præcepti omnia in illo statu fuisse communia.

Non licuit agere contra dictamen rectum in statu innocentia.

Habere usum communè spectat ad perfectionem status.

II
Secundò, usus rerum fuit communis pro illo statu, ut in confellò est, neque subest aliquid fundamentum interpretandi non fuisse in præcepto, aut habuisse tum homines perseverante statu innocentia potestatem diuidendi res, aut appropriandi; sed oppositum huius interpretandi: ergo, &c. Minor probatur variis rationibus; primò, quia quod spectat ad perfectionem status, & substantiam, est in præcepto: talis autem usus communis spectabat ad perfectionem substantialem status innocentia: ergo, &c. Minor patet, quia dominium, & diuisio rerum inductum est propter cupiditatem, & peccatum: sed quod ex peccato originem habet, repugnabat statui innocentia: ergo, &c. Secundò, quia dominium inducit eorum, & sollicitudinem, & amorem proprium rei possessæ, & diuisionem societatis perfectæ, & voluntatum, quatenus excluditur omnis superfluitas: diuisio autem rerum, & proprietates esset omnino superflua in eo statu, in quo non potuit esse usus dominij: hic autem usus dominij nequit consistere cum usu libero, & communi rerum pro illo statu, in quo quisque posset uti re obuia independentèr à voluntate alterius: quod nequit fieri sine iniustitia, si res est propria alterius.

Secunda probatio.

Talis usus sine proprietate spectabat ad perfectionem status innocentia. Diuisio rerum processit in remediū cupiditatis.

Dominij proprietate cum communi usu libero non consistit.

I 2
Dices, dominium in eo casu ita esse dispositum, ut res sua fieret alterius quoad usum, quando ea indigeret.

Impugnatur. Contrà, etiam de factò, dominus, qui ordinatè, & secundum legem diuinam, & naturalem possidet, debet esse ita dispositus, ut per superflua succurrat indigenti; ut patet ex præcepto eleemosynæ, & charitatis proximi; & expressè docet Ambrosius comm. in Luca 12. & habetur

Usus rei non debet subtrahi indigentibus.
Ambrosius.

Quartò, ille status fuit libertatis, & non seruitutis: quia seruitus est inducta per peccatum; dominatus autem nequit consistere sine seruitute, neque administrari: ergo non expediebat illi statui.

Dices, dominationem quoad possessiones tantum inducere seruitutem.

Contrà seruitutis genus est non posse uti re aliena, nisi secundum voluntatem, & dispositionem domini; & infert subiectionem talis dependentia. Deinde, neque societas perfecta illius status potuit consistere, quia vel quilibet haberet proprias res, & non dependeret à voluntate alterius, neque cum alijs in rerum usu communicaret, neque agnosceret alium superiorem, aut legem inter homines respectiue ad possessa, quæ singuli per se curarent: & hoc tolleretur: neque communionem politicam in usu rerum, vel certè ita possideret, ut per alios curaret, & dependeret à voluntate superiori, aut communitatis, aut Principis; quæ posset disponere de re possessa independentèr à voluntate eius: utrumque horum infert subiectionem illi statui incongruum, qui fuit perfectæ libertatis: quia quilibet ita est constitutus in iustitia originali, ut eam sibi solus amitteret, aut amittere posset, aut conseruare; quæ iustitia non compatiebatur cum vlla indigentia, aut vera subiectione, nisi tantum potestatis paternæ, quantum ad tenentem ætatis saltem curationem. Vnde in prima creatione hominis datur ipsi potestas, & præfidentia in pisces maris, in bestias terræ, &c. & non in alios homines; & propter peccatum prima seruitus inducta est, ut patet Genesis 3. vbi Deus dixit mulieri: sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui, &c.

Quintò, usus rerum magis accommodatus charitati, & paci fuit de substantia illius status, licet autem esset usus communis, ut excludit proprietatem singularem, & dominium: ergo. Minor probatur, quia ille usus sufficiebat in tanta affluentia, vbi nulla erat indigentia; neque necessitas appropriationis, quæ ad subuentionem indigentia inducta videtur; & possessio inducit occasionem separationis, & discordia, & amorem rerum possessarum; ex quibus tum homines possint inordinatè agere: quia non erant in statu confirmationis in gratia, sed possibilitatis ad lapsum. Vnde, sicut primus parens lapsus est ex amore vxoris, ut dicit Augustinus lib. 1. de Gen. ad literam, cap. 5. & appetentia quædam inordinata fuit pomi vetiti, ut ibidem dicit, in muliere, antequam transgressa esset præceptum, comedendo pomum: ita etiam ex possessione rerum potuit oriri amor inordinatus, & appetentia rei alterius: ergo non fuit expediens talis usus rerum in illo statu ad finem eius conferuandum: talis autem usus rerum, qui est concessus à Deo,

I 3
Quarta ratio. Seruitus inducta per peccatum.
Responsio.

Impugnatur.

Societas innocentia non admittit proprium.

Status innocentia erat perfecta libertatis.

Prima seruitus ex peccato fuit.

I 4
Quinta ratio. Usus rerum accommodatus charitati, & paci.

Proprietates rerum causa discordia.

Ex ea amor inordinatus nascitur.

*Vfus à Deo
prescriptus
est in primo
statu.*

15

*Vfus sine pro-
prietate par-
ticulari pre-
scriptus à
Christo.*

*Proprietat
verum prau
dicat indi-
genti.*

Ratio.

*Indigens in-
viro domino
viri potest ve-
niri, si est ex-
treme indi-
genti.*

16

*Fuisse reuoca-
tum praece-
ptum de com-
muni vsu.*

*Qua ratione
dicitur natu-
rale praece-
ptum.*

*Præceptum
naturale la-
te sumptum.*

erat in præcepto: quia non licuit vlli aliter res
vlturpare, quàm vt concessæ fuerunt liberè, &
sine præiudicio alterius.

Ex quibus patet ibi probabilius esse fuisse
præceptum de vsu communi, seclusa proprie-
tate, & diuisione particulari, quæ sunt impedi-
menta perfectæ societatis, quæ fit in commu-
nitate rerum: vnde commune axioma est, quòd
amicorum omnia sunt communia; & hanc com-
munitatem induxit Christus reformans natu-
ram in suo Collegio Apostolorum, quam secuti
sunt deinceps fideles Hierosolymis, & profes-
sores status regularis: & ad hanc communionem
rerum inclinata natura absolutè, vt abstrahit à
statu cupiditatis, & peccati; in quo etiam hoc
præceptum ex parte manet, respectiue ad ca-
lum necessitatis obligans, quia alioquin neque
societas fundata in charitate inter membra ser-
uari possit; neque Deus, aut natura approba-
uit diuisionem rerum cum læsione huius chari-
tatis, & societatis, quia vnus alteri sic indigenti
non subueniret: quia lex inducta diuisionis re-
rum, aut consuetudo humana ex fine pacis con-
seruandæ, & charitatis, quò excluduntur lites,
& discriminata, non præiudicant fini, ad quem
inducta est talis diuisio; neque vsum rerum ex
prima concessione Dei communem omnibus
abolere potuit respectu indigentis hoc modo,
vt dicit Ambrosius, & alij Patres; neque approp-
riata res ita transit in ius possessoris, vt indigen-
ti eam subtrahere possit, aut ea vti ei non liceret
in scio, aut etiam inuito domino, qui eam ini-
què subtrahit, aut non est consensurus petenti,
& in extrema necessitate constituto. Vnde in-
digens eam accipiens secundum mensuram extre-
mæ necessitatis, non est fur, aut vsurpator
rei alienæ ex eo præcisè, quòd ex voluntate
domini possessoris ea non vtitur, quando est
repugnans, si cætera absint, quæ debent exclu-
di, vt violentia in personam, & huiusmodi.

Dato ergo præcepto de communi rerum vsu
in statu innocentie, dicit Doctor fuisse reuoca-
tum illud in statu naturæ lapsæ. Vocat autem
illud præceptum Iuris naturalis, quia conso-
num fuit naturæ, tam in statu innocentie, quàm
etiam absolutæ, vt secundum eam supposita
ineunt societatem, & vnionem tanquam mem-
bra eiusdem corporis politici, inter se commu-
nicantia: non quòd illud sit præceptum neces-
sarium ex terminis, aut principium immediatum,
sed merè contingens ex diuina voluntate,
qualia sunt præcepta quædam secundæ tabulæ
per ipsum in 3. dist. 37. quæ sunt dispensabilia,
quia non continet in se bonitatem finis, aut me-
dij simpliciter necessarij, sine quo nequit haberi
finis: tamen sunt remedia magis congrua, &
sic non sunt de lege naturæ strictè sumptæ, quæ
respicit finem, aut medium necessarium ad finem,
hoc est, principia per se nota ex terminis,
quæ ex fine ipso sumuntur, aut conclusiones ex
his necessariò deductas: tamen suppositis prin-
cipiis primis, quæ sunt ex bonitate finis, & con-
clusionibus, quæ respiciunt media necessaria ad
finem, illa quæ his sunt consona dicuntur de le-
ge naturæ latè sumptæ, vt est diuisio bonorum,
supposita infirmitate, & cupiditate, tanquam
medijs ad pacificam societatem in communi-
tate: quamuis hic finis haberi possit etiam sine
tali diuisione in natura lapsa, vt patet. Vnde
hæc diuisio, vt postea videbimus, inducta est le-

ge positiua, aut Iure Gentium: quod aliquando
etiam lex naturæ dicitur, non verò ex determi-
natione Iuris naturalis, aut diuini. Sic eodem
modo in statu innocentie potest saluari pax sim-
pliciter inter homines sine tali communi vsu
rerum inter ipsos, & cum diuisione, & proprie-
tate: tamen magis consonus fuit naturæ in tali
statu vsus communis, quem diximus fuisse in
præcepto, quod dicitur naturale modo dicto, li-
cèt reuocatum esse dicat Doctor in hac secunda
conclusionè.

Vnde facilis est responsio ad fundamenta op-
positæ sententiæ, quæ procedunt ex eo, quòd
hoc præceptum, de quo Doctor, putant esse iu-
ris naturalis strictè sumpti, quòd non est verum,
quia dominium, quod recipit homo in alias res
terrenas, non fuit ex natura sua, aut fundatum
in lege naturali strictè sumpta, sed in voluntate
Dei, qui eum præposuit cæteris rebus; quæ ad
vsu eius creatæ sunt à Deo; quamuis ad alium
finem sine tali potestate hominis creari possint
bestiæ terræ, volatilia, & pisces. Sic etiam mo-
dus vtendi tali potestate fuit à Deo limitatus: vt
patet *Genes. 1.* vbi legumina, & fructus tantum
dedit eis in victum, & 3. cap. vbi etiam præce-
ptum est, ne vterentur fructu ligni scientiæ bo-
ni, & mali, & *Genes. 9.* tandem dedit eis in esum,
vsu omnium animalium, volucrum, & pi-
sciu, præcipiens ne carnem cum sanguine man-
ducaret. Vnde constat non licuisse eis vti rebus
creatis, aliter quàm ex voluntate expressa, & re-
uelata Dei eis liceret, & secundum modum de-
terminatum concessionis. Vnde Augustinus de
Genes. ad literam, docens mulierem in diuer-
sitate sexus factam esse in adiutorium prolis pro-
creandæ: subiungit *cap. 4.* quærens cur non fue-
rint congressi in paradiso ante peccatum. Re-
spondet primò, quia transgressi sunt mox
creata muliere, antequam coirent. Res-
pondet secundò, *Potest etiam dici, quia non-
dum iusserat vt coirent. Cur enim non ad rem di-
uina expectaretur authoritas, vbi nulla concupiscen-
tia tanquam stimulis inobedientis carnis urge-
bat, &c.*

Quòd si quispiam secundum moneat contra
dictum Augustini, vtgendum præceptum iam
datum: *Crescite, & multiplicamini*, &c. in quo
concessio ex vi mandati vniuersalis exprimitur.
Respondetur præceptum illud secundum pro-
videntiam diuinam interpretari debuisse quoad
statum naturæ stabilem, & permanentem, qui
dependebat ex pacto constituto; à quo statu de-
pendebat modus propagationis prolis, & status
eius futurus in iustitia originis, aut peccato. Vn-
de sicut in statu innocentie nihil esset super-
fluum, aut infructuosum, si copula antecederet
peccatum, sequeretur conceptio prolis, quæ
non esset caro peccati, quæ tantum ex libidine,
quæ secuta est peccatum, nascitur: ex alia au-
tem parte qua status prolis securatur dependebat
à statu parentum, & obseruantia mandati:
quod etiam ad posteros in parentibus extendebatur.
Sic congruè vsus matrimonij, & adimpletio
præcepti in opere supponebant, vel perseuerantiam
in statu innocentie deuicta prima
tentatione; aut lapsum, ex quibus status natu-
ræ, & modus propagationis fixam haberet le-
gem, & terminum. Vnde rectè Augustinus
ad tantam rem docet expectari debuisse diu-
inum mandatum, maxime cum nulla ibi fuerit
concu

17

*Solutio
fundamentis
opposita.*

*Dominium in
res ex volun-
tate Dei.*

*Modus vten-
di dominio
fuit à Deo li-
mitatus.*

August.

18

*Vfus matri-
monij depen-
debat à vo-
luntate Dei
in primis pa-
rentibus.*

concupiscentia, in cuius remedium vsus matrimonij in natura lapsa ordinatur: & sic præceptum illud hæc circumstantias respiciebat. Quamvis ergo vsus matrimonij etiam in statu innocentie secundum legem naturalem foret, & præcessit *Genes. 1. præceptum diuinum: Crescite, & multiplicamini*; tamen secundum Augustinum expectanda erat Dei iussio, & autoritas: vnde constat præcepta illa fuisse diuinæ voluntatis explicita, & declarata in eo statu, siue quoad vsum in matrimonij pro tum non concessū, siue quoad vsum rerum, quamuis dicantur modo iam explicato fuisse præcepta naturalia, quæ præcepta secundum alium statum naturæ reuocata sunt, vt iam declaratum est, quoad vsum rerum: nam concessio Dei quoad vsum sustentationis limitata ad fructus, & herbas continebat illam negatiuam inhibitionem vescendi aut carnibus, aut piscibus, quorum nullus alius vsus ad fructum in eo statu esset homini simpliciter necessarius, & vsus matrimonij, qui fuit in singulis etiam necessarius ad multiplicationem hominum, & præcepti, deinceps multiplicato genere humano est reuocatum tale præceptum, quoad singulas personas in particulari, & prælata est virginitas, vt patet ex Augustino eodem lib. 9. cap. 7. *Non itaque video ad quod aliud adiutorium mulier facta sit viro, si generandi causi subtrahitur, qua nihilominus quare subtrahatur ignoro. Vnde enim magnum, & magnique honoris meritum apud Deum fidelis, & pia virginitas habet, nisi quia isto iam tempore continendi ab amplexu, cum ex omnibus gentibus ad implendum Sanctorum numerum largissima suppetat copia, percipienda sordida voluptatis libido non sibi vindicat, quod iam sufficiens prolis necessitudo non postulat, &c.* Eodem modo vsus rerum communis, qui in præcepto fuit in statu innocentie, & libertati talis status in societate perfecta hominum congruebat, superinducta iam per peccatum cupiditate, reuocatus est, ex motiuo etiam societatis conferuandæ.

19 Ad primam ergo rationem: Respondeo negando antecedens cum sua probatione, quæ supra impugnatur.

Ad secundam: Respondeo illud præceptum fuisse naturale, non stricti iuris, vt principium, aut conclusio naturalis necessaria, sed vt consonum, & sic etiam esse præceptum naturale secundum inclinationem absolutam naturæ, non verò secundum inclinationem naturæ vitiatæ, & sequentis cupiditatem extra casum necessitatis: in quo casu manet illud præceptum non reuocatum, quia finis societatis perfectæ, & charitatis nequit conferuari aliter, ad quem finem inducta est diuisio rerum, quæ non tenet quoad separationem vsus respectiue ad indigentem, quia sic nullam habet proportionem ad finem, & fit perniciosum medium retentio vsus rei respectiue ad indigentem, cum sit vsurpatio, & non proprii iuris exercitium.

Præceptum propagationis quomodo cessauit quoad particulares?

Ad primam rationem. Ad secundam.

Vsus rerum communis, & præceptum de hoc naturale lato modo.

Manet respectu indigentis extremè.

Ad probationem primæ partis illius dilematis: Respondetur Ius naturale strictè sumptum esse immobile, & sic se extendit ad principia necessaria, & conclusiones necessariò clitas, quorum illa, nempe principia respiciunt finem præcisè: conclusiones verò media necessaria ad finem, sine quibus nequit haberi. Ius verò naturale, quod respicit medium contingens, licet consonum, non est immutabile.

Respondetur secundò Canonem citatum non esse Isidori, sed Gratiani; malè ergo citatur à Soto. Deinde Gratianus loquitur ibi de lege, seu præceptis Decalogi, quæ non fuerunt mutata in lege noua ad distinctionem Cæremonialium, quæ fuerunt mutata in superficie: vt ipse dicit, non verò in moralitate. Vnde neque ad propositum inducitur Canon. Videatur ipsa verba cum glossa. Aliud est ergo manere immobilem legem naturalem, vt continetur in Decalogo: aliud verò an in aliquo præcepto eius, possit dispensari à Deo. Ad quam hanc vltimam controuersiam respiciunt, & supponunt partem negantem præfati Doctores. Affirmatiuam tenet Doctor in 3. dist. 37. quæst. unica: quæ dissertatio fortè aliàs recurret, & pro nunc ei superfedemus.

Ad alteram partem disiuncti: Respondetur illud præceptum ex natura præcepti comprehendere naturam absolutè, non ratione status huius, aut illius, videlicet innocentie, aut peccati, & perinde obligaret in statu peccati, nisi fuisset reuocatum; & quamdiu non fuit reuocatum, obligauit: quia fortè non statim fuit reuocatum, sed quando homines multiplicari cœperunt: & ipsa diuisio actualis inducta. In statu autem innocentie fuit illud præceptum, quia nulla fuit necessitas, aut congruitas eius reuocandi, in statu naturæ lapsæ reuocatum fuit propter contrarium: nam licet obseruari poterit in aliqua familia particulari, & sic obseruari facit ad perfectiorem communionem societatis: tamen in tota congregatione hominum, quæ vt plurimum sectatur inclinationem cupiditatis, non potuit commode obseruari in effectu, vel non obseruaretur; idè est reuocatum, quia non expedit filios Dei, seu bonos, cohabitare cum filiis Cain, neque communicare in bonis, & societate, ne subuerterentur, sicut contigit eorum subuersio, vt patet ex *Genes. cap. 6.* Ex his patet ad reliquum illius argumenti. Quod denique subdit de politia Aristotelis, & Platonis, patet esse verum: præferendam nempe illam Aristotelis secundum præsentem statum, quem agnouit tantum, & respectiue ad totam communitatem, non autem ad particulares familias. Præferendam verò simpliciter, spectando inclinationem naturæ, politiam Platonis, vt præfert Clemens cap. *Dilectissimis* citato, excepta turpitudine vxorum, quamuis glossa *ibid.* intelligat tantum, quantum ad subsidia vitæ communia, non quantum ad propagationem.

Ius natura strictè sumptum est immobile.

Secunda responsio.

Falsa allegatio Isidori.

20

Præceptum vsus communis respicit naturam absolutè.

Fuit reuocatum in natura lapsa.

Quando contigit.

Causa reuocationis congrua.

De politia Aristotelis, & Platonis.

SCHOLIUM.

Cessante illo præcepto natura de communione rerum, siue fuerit permissiuum, siue positiuum, diuisionem actualem non esse factam, eodem iure natura; alioquin nulla communitas posset habere communionem bonorum. Resoluit ergo iure positiuo factam; & explicat benè auctoritatem paternam, & politicam, & vtriusque originem.

Tertia

6

Conclus. 3. Si vniuersaliter respectu omnium natura aliquid dicitur, nunquam vniuersaliter dicitur oppositum.

Secus de dilectamine particulari, vel respectu huius, aut illius.

Conclus. 4. Lex positua petit prudentiam, & auctoritatem in ferre.

7

Conclus. 5. Duplex auctoritas, paterna, & politica.

Auctoritas politica est ab hominibus, paterna per descensum naturalem habetur.

Communitas nulli subiecta, potest se submittere vni vel pluribus; & his pro se tantum, vel etiam, pro successoribus.

Tertia ^e conclusio, quòd reuocato isto præcepto legis naturæ, de habendo omnia communia, & per consequens, concessa licentia appropriandi, & distinguendi communia, non fiebat actualis distinctio per legem naturæ, nec per diuinam. Per diuinam non, vt probatur per illud Augustini superius adductum.: *Quo iure*, &c. Per legem naturæ non, vt videtur probabile, quia non apparet quòd illa determinet ad opposita: ipsa autem determinauit in natura humana hoc quòd omnia essent communia. Nisi dicatur, quòd illa propositio *lib. 2. Institut. de rerum diuisione*, §. Feræ bestiarum; *Quod nullius est, occupanti conceditur*, sit de lege naturæ. Er licet quasi statim post naturalem apprehensionem de hoc, quòd esse diuidendas, occurrat illa tantquam probabilis, & manifesta: tamen rationabilis est dicere, quòd ipsa non sit de lege naturæ, sed positua. Ex hoc sequitur quòd aliqua lege positua fiebat prima distinctio dominiorum. Ergo vt videatur an illa distinctio sit iusta, oportet videre quomodo lex positua talis sit lex iusta.

Sit ergo ^f conclusio quarta: quòd lex positua iustè requirit in legislatore prudentiam, & auctoritatem. Prudentiam, vt secundum rectam rationem practicam, dicet quid faciendum pro communitate. Auctoritatem, quia dicitur lex à ligando: sed non quæcunque sententia prudentis ligat communitatem, nec aliquem, si nulli præsideat. Quomodo autem prudentia poterit haberi ad cogitandum leges iustas, satis pater.

Quomodo autem auctoritas iusta habetur, quæ cum hoc requiritur ad legem iustam: sequitur quinta conclusio: quòd est duplex principatus, vel auctoritas, scilicet paterna, & politica: & politica duplex, scilicet in vna persona, vel in communitate. Prima, scilicet paterna, iusta est ex lege naturæ, qua omnes filij tenentur parentibus obedire. Nec ista per legem aliquam Mosaicam, vel Euangelicam est reuocata, sed magis confirmata. Auctoritas verò politica, quæ est supra extraneos, siue in vna persona resideat, siue in communitate, potest esse iusta ex communi consensu, & electione ipsius communitatis. Et prima auctoritas respicit descensum naturalem, quantum non cohabitantes ciuilitate. Secunda respicit cohabitantes, quantumcunque nulla consanguinitate, vel propinquitate coniunctos: vt potest ad ciuitatem aliquam ædificandam vel habitandam occurrerent extranei aliqui videntes se non posse bene regi sine aliqua auctoritate, poterant concorditer consentire, vt vel vni personæ, vel communitati committerent illam communitatem: & vni, vel pro se tantum, & successor eligeretur sicut ipse: vel pro se, & tota sua posteritate. Et ista auctoritas politica, vt patet, iusta est, quia iustè potest quis se submittere vni personæ, vel communitati, in his, quæ non sunt contra legem Dei; in quibus melius potest dirigi per illum, cui se submittit, quam per seipsum. Ergo habemus completè quomodo poterat condi lex politua iusta: quia ab habente prudentiam in se, vel in Consiliariis suis, & cum hoc habente auctoritatem iustam aliquo dictorù modorum in ista conclusione.

C O M M E N T A R I V S.

21

Tertia concl. Diuisio rerù facta lege humana.

Tertia conclusio, quòd reuocato præcepto legis naturæ, &c. Hæc conclusio docet ipsam diuisionem actualem non fuisse factam lege naturæ, aut diuina; sed lege humana; & patet ex locis citatis, estque communis omnium, quos citauimus, & aliorum. Videatur D. Thomas 2. 2. *quest. 66. art. 2.* Patet ex Isidoro: & habetur *dist. 1. c. Lex gentium est sedium occupatio*, &c. Hanc conclusionem probat Doctor ex ratione subiuncta, quam etiam *suprà* insinuaui in prima interpretatione conclusionis præcedentis.

22

Quarta conclusio. Requisita ad legem iustam.

Conclusio 5. Diuisio potestatis in paternam, & politicam.

Politica vnde oritur?

Si ergo ^e conclusio quarta, quòd lex positua, &c. Vt doceat diuisionem bonorum iustè inductam esse; docet in quo consistat lex iusta, dicens ad eam requiri prudentiam, vt regulam directiuam; auctoritatem, vt vim habeat ligandi: quia lex à ligando dicitur. Diuidit autem auctoritatem in paternam, & politicam in 5. *conclus.* Paternam extendit ad omnes descendentes naturaliter, & dicit hanc esse ex iure naturæ, quam diuina lex confirmauit tam in veteri, quam in nouo Testamento. Politica duplex est, vt patet ex littera: & originem habet à consensu, &

electione ciuium, iuxta modum, & limitationem, qua reseruant sibi auctoritatem, vel eam transferunt in plures, aut vnum. Hæc autem habere potest plures sui species, vt Aristocratæ, quod est regimen optimatum: vel Democratæ, quod est populi, vel certè Monarchiæ, quæ est in vno, vt in principe. Varia genera, & deriuatio nominum legi possunt apud Isidorum loco citato; ex quo ea congerit Gratianus *dist. prima Decretis*, ex quibus constat vnde habeat lex quòd sit iusta.

Contra hanc doctrinam Sotus *lib. 4. de Iustitia & Iure quest. 4. art. 1.* docet potestatem ciuilem iure naturæ esse inductam, quem sequitur Molina *cap. 2. tract. 2. de Iustitia & Iure cap. 22.* Quin etiam plures moderni docent hanc potestatem dominandi fore in statu innocentæ cum D. Thoma 1. p. q. 96. *art. 4.* Contrarium videtur supponere Doctor in hac conclusione: quia solum paternam potestatem agnoscit simpliciter de iure naturæ: ciuilem verò, vel politicam habuisse originem de iure Gentium, & ex electione, quia quilibet, inquit, potest seipsum submittere

Species eius.

23

Sententia asserens potestatem ciuilem esse lege natura inductam.

Esse de iure gentium.

tere

tere communitati, aut vni in his, quæ non sunt contra legem Dei, in quibus melius potest dirigi per illum, cui se submittit, quam per seipsum, &c.

24
Non affert dominatiua diuersa à paterna in statu innocentia. Augustin.

Cæterum in statu innocentia non fore potestatem dominatiuam distinctam à paterna, est sententia Augustini lib. 19. de Ciuit. cap. 14. & 15. nam cap. 14. ita habet: *Sed in domo iusti videntur ex fide, & adhuc ab illa cœlesti ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant seruiunt eis, quibus videntur imperare: neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principandi superbia, sed prouidendi misericordia.* Et subiungit cap. 15. *Hoc naturalis ordo prescribit; ita Deus hominem condidit: nam domineatur, inquit, piscium maris, & volatilium cœli, & omnium reptilium, qua reptant super terram. Rationalem aut imaginem suam factum noluit, nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori, &c.* Ibidem etiam docet in Scriptura nomen serui primùm haberi, quando Noë filio ob peccatum maledixit; *Nomen itaque istud culpa meruit, iuquit, non natura.* Idem patet ex Gregorio lib. 21. Moralium, c. 10. *Nam ut presati sumus, inquit, omnes homines natura aequales genuit: sed variante meritorum ordine, alios alijs dispensatio occulta postponit; ipsa autem diuersitas, qua accessit ex vitio, rectè est diuinis iudicijs ordinata; ut quia omnis homo iter vite aequè non gradiatur, alter ab altero regatur. & infra: Et cum Noë Dominus, filiisque eius diceret: Crescite, & multiplicamini, & implete terram; subdit: & terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ: Homo quippe animalibus irrationabilibus, non autem ceteris hominibus natura prelatas est: & idcirco ei dicitur, ut ab animalibus, non ab hominibus timeatur, &c.*

Nomen serui primò accomodatium.

Gregorius.

Probari potest ratiōne, quia in illo statu omnes concedunt, non fore dominium proprietatis in subditos; quod ex peccato originem habuit, quia & esset contra libertatem illius status, cui non potuit præiudicari sine pœna inferiorum seruorum; quæ in illo statu esse non potuit, sicut neque tristitia; sed pax interior, & exterior. Neque ex alia parte fuit necessitas talis dominij in iis, quæ spectarent ad victum, & vestitum, quia ibi nullus esset indigens; neque ibi essent bella, defensio, aut propullatio iniuriæ, quæ nulla esset, maximè perseuerante ipso statu: non essent commercia, aut transactiones bonorum, & huiusmodi in profectum domini; quod omnes concedunt. Sed eodem modo dicendum est de dominio iurisdictionis, & directionis, quod cederet in profectum, & commodum subiectorum, non ipsius dominantis: in eo enim statu, loquendo de potestate diuersa politica à paterna, non esset aliqua necessitas: quia parentes, aui, proau, & respectu descendentiū, si quid est dirigendum, præstare possunt, sicut & exempla aliorum in perfecta societate, & pacifica, vbi charitas proximi maximè adimpleretur: tunc enim esset vita proluxa sine tædio, aut infirmitate; & perfecta communicatio inter homines, & maior, quàm inter amicos, qui sine potestate dominationis communicant, quam amicitia inter æquales excludit. Præterea, si qui essent sapientiores, honestatem sapientia non absconderent; iuxta illud: *Et honestatem illius non abscondo.* Vnde dona gratis data, sicut ad perfectionem aliorum communicarentur, ita etiam fierent participes eorum alij sicut nunc, verbi gratia.

25
Probatio à ratione. Non esset dominium proprietatis.

Neque iurisdictionis, aut directionis.

Quia nulla ovis esset necessitas.

Confirmatur ex iis, quæ de hoc statu disserunt Patres, specialiter Augustinus variis in locis contra Pelagianos, & post eum Theologi: quia in statu innocentia non fuisset ignorantia, aut ex ignorantia error; neque fuisset concupiscentia, aut ex concupiscentia rebellio, aut difficultas operandi: hæc enim, ut fides docet, sunt pœnæ peccati: ergo neque ibi esset necessitas directionis fundatae in aliqua autoritate dominatiua, sicut nulla esset indigentia, aut passio interna, aut externa, aut repugnantia ad bonum: Vnde si quæ esset ibi directio perfecta, fundaretur in charitate, non in potestate, aut iurisdictione: charitas autem magis inclinatur ex natura sua ad æqualitatem, quàm ad segregationem, aut disparitatem inter membra. Augustinus autem gratiam Christi ex iisdem principiis reducit vbique ad scientiam faciendorum ex parte intellectus, per quam excluditur ignorantia, & error (in quibus ex parte consistit vulnus naturæ) & ad amorem, seu delectationem boni vincentem concupiscentiam contrariam, & inde emanantem difficultatem sequendi rationem rectam, & bonū honestum; in quo est alterum eius vulnus. Sicut ergo perfectionem status hominis instituti in iustitia originali, & innocentia, colligere licet ex imperfectione, quam induxit peccatum: ex quo est vulnus naturæ. Videatur Augustinus de Corrept. & Grat. cap. 10. 11. & 12. & de Peccat. merit. & remiss. & de Spir. & lit. Canones Mileuitani, & Arausiacani: ex quibus copia huius argumenti fusiū deducendi suppetit; quod insinuas tantum sufficit, & tractatur fusiū in materia de Auxiliis, & Iustitia originali: de quibus ex causa oblata alijs dictum est aliquid obiter. Excludendo itaque ignorantiam, & quæ ad eam sequuntur; exclusā rebellionē, & fomitem cum suis excessibus; exclusā denique omni indigentia, & miseria à statu innocentia, non suppetit fundamentum dominationis, quæ ex indigentia subditi oritur, & quæ esset distincta à potestate parentum, quæ non in indigentia, sed in naturali descendente per communicationem esse, & naturæ fundaretur; & in amore ad hoc consequente.

Ex quibus patet ad rationes in oppositum: qua omnes reducuntur ad indigentiam subditorum: nam quod aliqui dicunt in eo statu fore, ut docerentur artes liberales, & huiusmodi, non

quia, prædicatores communicant sapientiam sine dominatione politica: & ex alia parte omnes essent dociles Dei, ut necessarium non fieret uti aliqua iurisdictione politica ad compulsionem recti sequendi, aut adhibendi. Nulla etiam in eo statu esset doctrina falsa, aut eius periculum; nulla seductio per mendacium inter ipsos homines; quantum ad obseruantiam mandatorum nulla difficultas, quia ut pauca essent, & omnibus nota, & perfecta in homine inclinatio iustitiæ. Hinc etiam quantum ad fidem reuelatam, & religionem talis iurisdictione non requiritur, quia in iis ex ipsa ratione status esset perfectissima communicatio, ut patet ex dictis. Non est ergo differendum de eo statu ex principiis, quæ desumuntur ex statu naturæ lapsæ, quæ fundantur in ignorantia, & infirmitate; ac proinde necessitas directionis, & etiam compulsionis per iurisdictionem adest.

26
Confirmatio.

In statu innocentia non fuisset ignorantia, aut ex ignorantia error; neque fuisset concupiscentia, aut ex concupiscentia rebellio, aut difficultas operandi: hæc enim, ut fides docet, sunt pœnæ peccati: ergo neque ibi esset necessitas directionis fundatae in aliqua autoritate dominatiua, sicut nulla esset indigentia, aut passio interna, aut externa, aut repugnantia ad bonum: Vnde si quæ esset ibi directio perfecta, fundaretur in charitate, non in potestate, aut iurisdictione: charitas autem magis inclinatur ex natura sua ad æqualitatem, quàm ad segregationem, aut disparitatem inter membra. Augustinus autem gratiam Christi ex iisdem principiis reducit vbique ad scientiam faciendorum ex parte intellectus, per quam excluditur ignorantia, & error (in quibus ex parte consistit vulnus naturæ) & ad amorem, seu delectationem boni vincentem concupiscentiam contrariam, & inde emanantem difficultatem sequendi rationem rectam, & bonū honestum; in quo est alterum eius vulnus. Sicut ergo perfectionem status hominis instituti in iustitia originali, & innocentia, colligere licet ex imperfectione, quam induxit peccatum: ex quo est vulnus naturæ. Videatur Augustinus de Corrept. & Grat. cap. 10. 11. & 12. & de Peccat. merit. & remiss. & de Spir. & lit. Canones Mileuitani, & Arausiacani: ex quibus copia huius argumenti fusiū deducendi suppetit; quod insinuas tantum sufficit, & tractatur fusiū in materia de Auxiliis, & Iustitia originali: de quibus ex causa oblata alijs dictum est aliquid obiter. Excludendo itaque ignorantiam, & quæ ad eam sequuntur; exclusā rebellionē, & fomitem cum suis excessibus; exclusā denique omni indigentia, & miseria à statu innocentia, non suppetit fundamentum dominationis, quæ ex indigentia subditi oritur, & quæ esset distincta à potestate parentum, quæ non in indigentia, sed in naturali descendente per communicationem esse, & naturæ fundaretur; & in amore ad hoc consequente.

27
Soluitur ratio in oppositum: qua omnes reducuntur ad indigentiam subditorum: nam quod aliqui dicunt in eo statu fore, ut docerentur artes liberales, & huiusmodi, non

Sapientia communicatio sine dominatione politica.

Nulla seductio.

Fides perfecta, & religio.

26
Confirmatio.

In statu innocentia non fuisset ignorantia, aut ex ignorantia error; neque fuisset concupiscentia, aut ex concupiscentia rebellio, aut difficultas operandi: hæc enim, ut fides docet, sunt pœnæ peccati: ergo neque ibi esset necessitas directionis fundatae in aliqua autoritate dominatiua, sicut nulla esset indigentia, aut passio interna, aut externa, aut repugnantia ad bonum: Vnde si quæ esset ibi directio perfecta, fundaretur in charitate, non in potestate, aut iurisdictione: charitas autem magis inclinatur ex natura sua ad æqualitatem, quàm ad segregationem, aut disparitatem inter membra. Augustinus autem gratiam Christi ex iisdem principiis reducit vbique ad scientiam faciendorum ex parte intellectus, per quam excluditur ignorantia, & error (in quibus ex parte consistit vulnus naturæ) & ad amorem, seu delectationem boni vincentem concupiscentiam contrariam, & inde emanantem difficultatem sequendi rationem rectam, & bonū honestum; in quo est alterum eius vulnus. Sicut ergo perfectionem status hominis instituti in iustitia originali, & innocentia, colligere licet ex imperfectione, quam induxit peccatum: ex quo est vulnus naturæ. Videatur Augustinus de Corrept. & Grat. cap. 10. 11. & 12. & de Peccat. merit. & remiss. & de Spir. & lit. Canones Mileuitani, & Arausiacani: ex quibus copia huius argumenti fusiū deducendi suppetit; quod insinuas tantum sufficit, & tractatur fusiū in materia de Auxiliis, & Iustitia originali: de quibus ex causa oblata alijs dictum est aliquid obiter. Excludendo itaque ignorantiam, & quæ ad eam sequuntur; exclusā rebellionē, & fomitem cum suis excessibus; exclusā denique omni indigentia, & miseria à statu innocentia, non suppetit fundamentum dominationis, quæ ex indigentia subditi oritur, & quæ esset distincta à potestate parentum, quæ non in indigentia, sed in naturali descendente per communicationem esse, & naturæ fundaretur; & in amore ad hoc consequente.

Necessitas gratia Christi, & in quo consistat?

Duplex vulnus naturæ.

Argumentū à sensu contrario.

Fundamentum dominationis politici.

27
Soluitur ratio in oppositum: qua omnes reducuntur ad indigentiam subditorum: nam quod aliqui dicunt in eo statu fore, ut docerentur artes liberales, & huiusmodi, non

Dispositio sta-
tus innocen-
tia.

Anihoritas
Philosophire-
icitur.

28

Obiectio de
potestate Prin-
cipum.
Solvitur.

Damascen.

quadrat, quia homo ipse, vel per species infusas, vel acquiritas eas possideret, & secundum com-
munem habitus ob difficultatem operandi sta-
tuitur, quæ in eo statu non esset, ideoque à mul-
tis excluduntur ab Angelis, qui non patiuntur
eiusmodi difficultatem: superius autem diximus
cum Doctore, intellectum hominis perfecte in
eo statu moueri potuisse immediatè ab ipsis re-
bus, & non solum mediante sensu. Neque Phi-
losophus eum statum agnouit; idè nihil vrget
eius authoritas, quæ in præsentis status expe-
rientia fundatur: causam autem infirmitatis
nesciuit. Sic respondet Augustinus ad autho-
ritatem Ciceronis, quam obiecit Iulianus lib. 4.
contra eundem cap. 12.

Alij obiciunt potestatem Principum esse de
iure naturæ, ac proinde fore in statu innocentia,
quantum ad directionem.

Respondetur, argumentum esse contra ipsos,
nam potestas Principum respicit perfectam sub-
iectionem, etiam in commodum Principis, &
seruitutem. Peto ergo an hoc modo sit de iure
naturæ. Si sic: ergo etiam esset in statu inno-
centiæ hoc modo, quod ipsi negant; potestas
autem, quam directionis vocant, in profectum
subditorum, supponit indigentiam, & defectum
in voluntate, vel in intellectu, quod non fuisse
in illo statu, iam probatum est. Et confirmari
potest ex Damasceno lib. 2. cap. 30. *Deus in Pa-
radiso tam spiritali, quam corporeo hominem collo-
cavit; signi dem in corporeo, qui in terra erat, quan-
tum ad corpus degens, spiritaliter versabatur cum
Angelis, diuinas cogitationes excolens, iisque sese
alens, nudus ob simplicitatem, vitamque arte, ac
furo carentem; atque ita comparatus, vt ad solum
creatorem per res ab ipso creatas assurgeret, ipsius-
que contemplatione, quam circumdissimè frueretur,*
&c. Et quamuis loquatur de Adamo, idem re-
fertur ad statum, in quo cæteri essent pares.
Vnde Augustinus lib. 14. de Ciuitate cap. 10.
*Quam felices erant primi homines, inquit, & nullis
agitabantur perturbationibus animorum, nullis cor-
porum turbabantur incommodis, tam felix vniuersa
societas esset humana: si nec illi malum etiam quod in
homines traicerent, nec quisquam ex eorum stirpe
iniquitatem committeret, &c.*

29

Secunda respo-
sio.
Quo sensu sit
legis naturæ
potestas poli-
tica.

Orta ex ele-
ctione, & va-
rijs eius modi.

Respondetur secundò, iurisdictionem politi-
cam Principum, & aliorum Magistratum ira
esse de lege naturæ, sicut diuisio rerum, spectato
statu præsentis naturæ post peccatum, cuiusque
necessitate; tam quoad animam, quam quoad
corpus, & hoc ad finem societatis pacificæ, quæ
aliter in hoc statu inter vniuersitatem conserua-
ri non potest quoad communicationem. Neque
inde sequitur hanc potestatem non habuisse
originem ab electione hominum; quia plura
etiam alia, quæ ex electione voluntatis ortum
habent, etiam dicuntur de iure naturæ; vt vo-
tum, promissio, iuramentum, imò & matrimo-
nium, vt fundatur in contractu. Potestas autem
præfata politica tanta est, & talis, quantum
& qualis per electionem confertur; idè in ali-
quibus est maior, in aliquibus minor: & diuiditur,
vt supra vidimus, secundum varios modos ele-
ctionis, & institutionis ipsius potestatis; & in
Monarchis aliquando est personalis, aliquando

transit ad posteros, & ad finem naturæ refertur,
non absolute, sed pro statu præsentis: nam quod
ex principiis naturæ absolute sequitur, præci-
dendo ab omni statu perinde refertur ad omnia
supposita natura: verbi gratia, non mentiri,
non habere Deum odio, ipsum colere, &c.
potestas autem principatus sicut ad ipsum Prin-
cipem non refertur, quia sibi ipsi nemo subdi-
tus est, ita etiam neque est ex principiis, aut
lege naturæ absolute, sed eis consentanea, vt
natura est infirma. Vt ergo est per electionem,
est iuris Gentium, vt potestas eligendi facta est
homini, vt se submittat Deo, est legis diuinæ,
atque etiam vt approbatur in Scriptura sacra
passim, & confirmatur per legem scriptam, &
sic electionem Regis Deus remisit populo,
vt Saulis, quamuis ipse eum prius elegerit: vt
autem eadem potestas necessaria est in natura
lapsa ad defensionem honorum, & vindictam
malorum, sic est legis naturæ. Quando ergo
Doctores dixit hanc potestatem esse iuris gen-
tium, & non legis diuinæ, aut naturalis, intel-
ligit de causa proxima, & institutionis, à qua
oritur principatus per electionem, & non aliter:
& distinguit eam hoc modo ab iis, quæ imme-
diatè insunt vel à natura ipsa, vel à Deo, qualis
est potestas, verbi gratia, paterna, quæ est inde-
pendens à voluntate filiorum, & immediatè con-
sequens ad ipsam naturam ex voluntate Dei, vt
author est eius. Sic etiam est potestas iurisdic-
tionis spiritualis immediatè à Deo collata Pon-
tifici: & quamuis per electionem applicatur
supposito, non tamen ab eligentibus commu-
nicatur, sicut potestas iurisdictionis politicæ:
quæ ampliatur, & limitatur pro voluntate primò
conferentium: de qua agit Scriptura quæ solum
statum præsentem & potestatem in eo exerci-
tam respicit, quam præfati Doctores negant
fore in statu innocentia. Argumentum ergo
quod ex Scriptura petitur est nullum, ad pro-
bandam potestatem dominatiuum in statu inno-
centiæ. Iam etiam responsum est ad aliud quod
adducunt ex societate ad quam inclinatur homo:
quia hæc perfecte seruari sine potestate præ-
sentia.

Alij obiciunt inter Angelos fuisse talem po-
testatem. Respondetur eam spectasse ad diuersas
Hierarchias, quia Angeli sunt saltem in sen-
tentia ipsorum diuersæ naturæ, nec mirum si
requirant etiam diuersum statum: non ita
homo.

Qui voluerit Doctorem aliter interpretari,
& excludere controuersiam, potest dicere eum
loqui hic de potestate politica, vt est in vfu præ-
sentis status, quæ secundum omnes non fuit in
statu innocentia, & sic interpretari possunt Pa-
tres: sed prior sententia videtur magis confor-
mis & Doctore, & Patribus: & cauendum est,
ne principia Philosophi, quæ sunt secundum
conditionem præsentem, applicentur ad statum
innocentiæ in iis, quæ habuit oppositæ condi-
tionis: nam ille conueniens est, non ex poli-
tica Aristotelis, sed ex iis, quæ Patres di-
cunt esse præcisè indulta per peccatum, vt
contrarium eorum statuatur in statu inno-
centia.

Est consona
legi naturæ in
statu præsen-
ti.

Electio Sau-
li.

30
Obiectio.
Respondetur.

Interpretatio
Doctores &
reconciliatio
sententiarum.

Cauenda
principia Phi-
losophi.

S C H O L I V M.

Primam rerum diuisionem factam fuisse per legem latam, auctoritate paterna, vel politica vnus, vel plurium: & fortè Noë diuisit possessiones filijs post diluuium, vel ipsi communi consensu id fecerant, sicut Abraham, & Loth, Genes. 13. Non negat factam diuisionem ante diluuium; imò id constat ex Genes. 4. Abel obtulit de primogenitis gregis sui, & verisimile est Adamum primò inter filios diuisisse possessiones.

EX his est sexta conclusio ⁸, quòd prima distinctio dominiorum potuit esse iusta à lege positua iusta, siue lata à patre, siue Principe, siue communitate iustè regnante, vel regente; & hoc modo probabile est factum fuisse. Nam vel post diluuium Noë filiis suis distinctit terras, quas singuli occuparent pro se, vel filiis suis, & posteris: vel ipsi de communi concordia inter se diuiserunt, sicut legitur *Genes. 13.* de Abraham, & Loth: quia Abraham dedit electionem ipsi Loth, quam partem veller eligere, & ipse reliquam acciperet. Vel lex aliqua promulgata est à patre, vel ab aliquo electo ab eis in Principem: vel à communitate, cui ipsamet communitas commisit istam auctoritatem: quæ, inquam, lex fuit, vel potuit esse, quòd res tunc non occupata esset primò occupantis: & tunc postea diuiserunt se super faciem orbis terrarum, & vnus occupauit vnã plagam, & alius aliam.

8
Conclusio.

C O M M E N T A R I V S.

31
Sexta conclusio.
Quando primum facta rerum diuisio.

Facta inter filios Seth, & Cain.

EX his est sexta conclusio, &c. Patet hæc conclusio ex dictis; dubium autem relinquit, quando hæc diuisio rerum inducta sit. Fuisse probabilius est ante diluuium; & insinuant aliqui id, quod asserit Scholiastes, colligi ex *Genes. 4.* Probabilius fortè primum inductam fuisse per ipsum Adamum inter filios Seth, & Cain, inter quos aliqui secundum antiquam traditionem dicunt interdicitam fuisse communionem, & societatem propter periculum subuersionis, ab ipso Adamo: & videtur hoc insinuatam *Genes. 6.* *Videntes filij Dei filias hominum,* &c. quod commentum reprobat. Hanc diuisionem factam fuisse à Cain, & filiis eius propter maledictionem, docent Iosephus *lib. 1.* *Antiquitatum,* & Theodoretus *quæst. 47. in Genes.* Tunc ergo secuta est diuisio rerum; mox autem vt procreati sunt gigantes inter filios Seth, & filias Cain, cœperunt multiplicari mala super terram, & iniquitas, & tyrannis, & rapina, & cædes. Extincta autem illa generatione in diluuium, rediit possessio communis ad Noë, & filios eius, quam mox ipse Noë diuisit inter filios.

Iosephus.
Theodoret.

Alterna diuisio per Noë facta.

S C H O L I V M.

Rerum dominia per iustam legem rectè transferri, sicut per eandem primò distincta sunt. Ex quo infert præscriptio quoad immobilia, & vsucapione quoad mobilia, iustè res transferri. Probat primò, quia id expedit paci Reipub. Secundo, quia lex potest punire negligentes, vel transgredientes pœna corporali: ergo & priuatione rerum. Tertio, potest particularis homo transferre res suas: ergo & communitas per legem.

DE secundo articulo dico ⁹ quòd translatio rerum potest esse, vel quantum ad dominium, vt si res à dominio vnus transeat ad dominium alterius: vel quantum ad vsum, siue ius vtendi, manente tamen dominio apud eundem: & iustitia, vel iniustitia in translatione vsus, difformes habet regulas iustæ translationi dominij. Hæc ergo translatio dominij potest fieri, vel auctoritate publica, vel Principis, vel auctoritate legis, vel auctoritate priuata ipsius domini immediatè possidentis.

De prima translatione ¹ sit hæc conclusio prima in isto articulo. Translatio dominij auctoritate legis iustæ iusta est. Probat, quia si lex iusta potuit iustè determinare prima dominia, & non minor est auctoritas legis, vel Principis, quod habeo hîc pro eodem post diuisionem dominiorum, quàm antè: ergo propter eandem causam, & eundem finem, potest iustè transferri dominium, postquam fuerat alicui appropriatum.

9
Conclusio.
Lege iusta transferri dominium.

Ex hoc dico ² quòd præscriptio in immobilibus, & vsucapio in mobilibus, est iusta translatio. Probat, quia primò auctoritate *Extrà de Præscriptionibus, Vigilanti. gloss. vsucapione domini acquiri.* Probatur etiam per rationem dupliciter; primò sic, iustè potest illud statui à legislatore, quod est necessarium ad pacificam conuersationem subditorum: sed dominium rei neglectæ, sicut negligitur in præscriptione, & vsucapio-

Præscriptio.
ne, & vsucapione domini acquiri.

*Præscriptio
innocua est,
ad lites fini-
endas:*

ne, transferri in occupantem est necessarium ad pacificam conuersationem ciuium: quia si non transferretur dominium in illum occupantem, sed remaneret apud primum post quantumcumque tempus, essent lites immortales: nam post quantumcumque tempus, ille qui neglexit, vel hæres eius, repeteret illam rem neglectam ab alio, vel aliis quantocumque tempore occupatam: & essent tales lites, quod impossibile esset eas decidere, quia nec probationem sufficientem habere, & ex talibus litibus perpetuis essent contentiones, & forsitan odia inter litigantes, & sic tota pax Reipublicæ perturbata.

10

Secunda ratio est, quia legislator potest iuste per legem punire transgredientem, cuius transgressio vergit in detrimentum Reipublicæ, etiam poena corporali: ergo multo magis pecuniaria, & hoc applicando eam fisco: ergo pari ratione potest cum punire poena tali, applicando illud, in quo punitur alicui, qui in hoc est minister legis; sed negligens rem suam tanto tempore, transgreditur, ita quod eius transgressio est in detrimentum Reipublicæ, quia impedimentum pacis: ergo iuste potest lex, sicut rem illam neglectam applicare fisco, ita ad maiorem pacem transferre illam in illum, qui tanto tempore occupauit tanquam in ministerium legis.

Et ex hoc patet, quomodo debet intelligi illa præsumptio Iuris, & de Iure; contra quam non admittitur probatio, quod scilicet sic negligens rem suam habuit eam pro derelicta. Etsi enim hoc non sit verum in re, tamen legislator punit istum, ac si habuisset eam pro derelicta: quia in aliquo assimilatur habenti pro derelicta, & illud in quo assimilatur derelinquenti iuste requirit similem poenam. Istud etiam apparet probabile per hoc, quod si quilibet posset suum dominium transferre in alium, tota communitas posset cuiuslibet de communitate transferre dominium in quemlibet (quia in facto communitatis suppono includi consensum cuiuslibet:) ergo illa communitas habens istum consensum, quasi iam oblatum, in hoc quod quilibet consensit in leges iustas condendas à communitate, vel Principe, potest per legem iustam cuiuslibet dominium transferre in quemlibet.

*Res qua
prescribitur,
habetur
pro derelicta.*

*Quilibet
consentis in
legem iustam
suae communitatis.*

C O M M E N T A R I V S.

32
*Articulus secundus.
De translatione dominij.*

DE secundo articulo dico, &c. In hoc articulo docet, supposita diuisione rerum per legem iustam, quomodo per eandem transferri possit dominium ab vno in alium per legem communem iustam, & latam à Principe, aut ab eo, qui habet auctoritatem in communitatem. Hæc translatio fieri potest, vel quoad dominium, vel quoad vsum manente proprietate dominij apud alium. Hæc duo sicut diuersa sunt iure, ita diuersas habent regulas, & fieri possunt auctoritate publica, vel priuata. De translatione, quæ fit auctoritate publica primum agit; deinde de translatione per priuatam auctoritatem.

Ordo, & diuisio.

33
*Prima conclusio.
Translatio auctoritate legum iusta est.*

I De prima translatione fit hæc conclusio, &c. Est communis, & per se nota, quia lex iusta potuit primo inferre diuisionem, & proprietatem rerum: ergo etiam transferre; nam per eandem causas, per quas primo inductum est dominium, potest etiam reuocari.

34
Corollarium de præscriptione, & usucapione.

K Ex hoc dico, quod præscriptio in immobilibus, & usucapio in mobilibus est iusta translatio, &c. hoc corollarium sequitur ex dictis: quod bene probat triplici ratione in litera.

*Eorundem distinctio.
Præscriptio ex usucapione nascitur.*

Aduertendum hæc duo rectè coniungi præscriptionem, & usucapionem; quia secundum aliquos idem sunt in re, & præscriptio ex usucapione nascitur. Distinguit ea, Doctores in eo quod præscriptio sit immobilium, usucapio mobilium, quæ distinctio sumitur à Iuris interpretibus; estque materialis, non formalis; idè communitè pro eodem sumuntur: quamuis, vt dixi,

præscriptio ex usucapione oriatur, vt habetur l. Emptor. 7. C. de Præscriptione longi temporis. De hac materia videantur tituli integri in Iure tam ciuili, quàm Canonico. Præterea Doctores Canonici in Reg. Possessor, de Reg. Iuris in 6. vbi fusè Couarruias, & 16. quæst. 3. Scholastici in hac distincti. Alij in tractatibus proprijs de Iustitia & Iure. Nolter Caltro lib. 2. de lege pœnali. Summistæ verb. Præscriptio.

Præscriptio ergo hic sumitur à Doctore pro vt est elisio iuris alieni per possessionem legitimam, iuxta conditiones Iure definitas: & sic formaliter non distinguitur ab usucapione.

Propriè tamen, & secundum primam vocis impositionem, præscriptio significat exceptionem factam contra actorem, qui rem ipsam repetit tanquam suam ex antiqua possessione, vel tanquam non alterius. Duplex autem est hæc exceptio, quia alia dilatoria, alia peremptoria litis. Dilatoria est, quando opponitur iudicem non esse competentem, aut actorem esse excommunicatum, vel eiusmodi alia, quæ litem differunt, donec cum suo iudice tractetur; & actionem submovent tanquam non legitimam, aut seruato Iuris ordine, & norma præscriptam.

Peremptoria est, quæ ex toto litem interimit: vt quia ostendit se possidere rem quoad omnia requisita ad eius dominium acquirendum, secundum leges, & tractum temporis requisitum; ita vt propriam eam fecerit. Distinguitur hæc exceptio, seu præscriptio à defensione: quod

35
*Præscriptio cum usucapione conuenientia.
Discrimen.
Est exceptio.*

*Exceptio duplex
Dilatoria.*

Peremptoria.

Distinctio præscriptionis, & defensionis.

quod constat, vel admittatur fundamentum legis, verbi gratia, actor dicit rem fuisse suam, possessor autem id negat: tunc non excipit, sed defendit. Si tamen admittat fuisse aliquando actoris, sed se fuisse in possessione bona fide, tempore ad acquitendum eius dominium lege præscripto, tunc excipit.

36
Probatio conclusio.
Duas opinio-
nes exprimit
glossa.

Prima opinio.
Secunda opi-
nio.

Non teneri in
conscientia ad
restitutionem
reipræscepta.
Probatur se-
cunda opinio.
Translatio
Iure facta re-
neri in consci-
entia.

Præscriptio
in poenam est.

37
Molina non
rectè inter-
pretatur Do-
ctorem.

Præscriptio
etiam ex sine
pacificæ socie-
tatis inducitur
et.

Præscriptio
Iuris, & de
Iure, non ad-
mittit proba-
tionem con-
trariam.

Revertitur in-
tentia Molinæ.

38
Ignorantia in-
culpata Iuris
clari non præ-
scribit.

His positis probat Doctor conclusionem, primò ex c. *Vigilanti*, & c. de *præscriptionibus*, & c. cum *glossa*, quæ duas opiniones citat, vnam, quæ dicit in conscientia teneri rem alienam restituere, quando iam scit esse alienam, licet præcesserit & possessio, & bona fides, & tempus requisitum ad præscriptionem. Alia dicit non teneri, quia iam his suppositis fecit rem esse suam, & amplius non est aliena. Hanc sententiam sequitur Doctor: cuius rationes à glossa expressas adducit, vt quod secundum Iura præscripserit, vt patet ex c. *Placuit*, cap. de *quarta decima*, cap. *Quoniam*, & c. quia quod necessarium est ad pacificam societatem, Iure præscribi potest, & conditor Canonis potest transferre in alium rem alienam, cap. de *viennali præscript.* Ergo talem præscriptionem potuit inducere, iustè autem possidetur id, quod Iure possidetur 14. *quæst.* cap. *Quid dicam*, & c. & ff. de *acquir. possess.* l. *iustè*. Præterea, vt dicit ibi Doctor, & habet glossa, estque communis, præscriptio inducitur contra negligentes, & delictes, qui curant sua negligenter: rectè ergo in hoc castigati possunt.

Ex hac vltima ratione, quam adducit Doctor, cum interpretatur Molina fuisse in ea opinione, quæ negat præscriptionem in foro conscientie valere, nisi quando interuenit negligentia eius, contra quem præscribitur. Errat tamen, quia non solum propter negligentiam domini prioris, sed etiam ad pacificam societatem hæc lex inducitur est secundum Doctorem, vt finis statuatur licibus, quæ alioquin non possent sedari, sed licet immortales: vt bene Doctor notauit in prima ratione, in qua hunc finem exprimit, quo iustè hæc lex inducitur. In secunda ratione adducit alterum finem, quo etiam negligens puniatur, & *quomnis in re ipsa non sit negligens*, inquit, *tamen ex præsumptione Iuris, & de Iure, qua non admittit probationem contrariam* (vt patet ex *glossa c. Is qui, de sponsal.* vbi Panormitanus: *Legislator eum habet vt negligentem: vnde eum punit, ac si res illa esset derelicta, quia in aliquo est similis negligentis. & illud in quo est similis negligentis, rectè requirit similem poenam.* Ex qua ratione Doctoris apertissimè sequitur eum non inclinare in sententiam contrariam, vt malè interpretatur Molina, qui ita intelligit hanc causam præscriptionis (quam Panormitanus, & glossa in præfatum Capitulum *Vigilanti* adducunt, & communis) vt putet negligentiam culpabilem tantum dare causam præscriptioni: sed meliùs Doctor comprehendit etiam negligentiam præsumptam Iuris, & de Iure, quæ non admittit probationem contrariam, loquendo ordinariè, cum ipsa sit instar Iuris: quidquid sit in casu, vt si causa est euidentis, aut restituatur res in integrum, aut ex benignitate iudicis.

Ex hac etiam ratione, ignorantia inculpata Iuris clari non inducit præscriptionem, neque fundat bonam fidem, quia qui contra

Scoti oper. Tom. I V.

Iura facit, semper præsumitur mala fide agere: præsumptione, inquam, quæ est Iuris, & de Iure, quæ est communis Doctorem sententia, quando Ius non est dubium, aut obsecrum, nisi sit persona in qua error Iuris toleratur, vt in milite, muliere, minore, rustico, &c. Optimam rationem subiungit Doctor, quare etiam præscribatur, in casu quo quis, licet in re non sit negligens, præsumitur tamen talis: quia lex illa sic transferens est iusta, ex eo, quòd sit communis, & habeat annexum consensum, communitatis proximitate, vel remotè: sicut ergo priuatus ex propria voluntate potest transferre dominium eius rei in alium, à fortiori communitas, vel legislator ratione iurisdictionis habens in se consensum subditorum, rectè transfert idem dominium.

Ad præscriptionem, seu *usucapientem* communiter requiruntur quatuor; scilicet possessio, titulus præsumptus probabiliter, bona fides in possessore, & spatium temporis lege præscripti. Primum patet ex *Reg. Iuris in 6. Sine possessione, & Reg. Possessor* &c. Patet ex titulo de *Præscriptionibus per totum*. Possessio dicitur à pedum *posicione*. L. *1. ff. de acquirenda, vel amittenda possess.* &c. Sic enim possessio immobilium, vt fundi, solebat acquiri. Sumitur etiam pro iure possidendi, vnde à Doctoribus diuiditur in possessionem Iuris, & facti. *Possessio facti est ipsa rei detentio adminiculo corporis, & animi, & iuris*, &c. Sumitur *res* in genere, etiam vt extenditur ad incorporeas, vt est beneficium, census, quæ à Theologis possessio dicitur, à Iuristis quasi possideri, &c. Nomine *detentionis*, &c. Intelligitur apprehensio rei prima, &c. Per *adminiculo corporis*, &c. intelligitur apprehensio rei per manus, pedes, oculos, vel in se, vel in contento. Per *adminiculum animi* intelligitur animus possidendi, sine quo non potest iniri ipsa rei possessio. Per *Iuris adminiculum*, &c. intelligitur quòd ipsa apprehensio facti non sit Iure prohibita, idèd fur, aut raptor non possidet propriè Iure, aut facto rem alienam: quia non possidet rem suam, aut bona fide. Possessio Iuris secundum Bartol. in prædicta L. prima citata, *Est insinstandi alieni rei tanquam sua, non prohibita possideri*, &c. Oritur ex possessione facti, si iusta fuerit: aliquando autem iusta esse potest in foro externo, quia non prohibita, & defendi potest ab extraneo inuasore, imò etiam ab ipso domino aliquando, donec interueniat authoritas publica; si tamen iniusta in conscientia non potest Iure possideri in foro poli; neque dat ipsa possessio facti vllum ius. Dicitur insistentia rei: quia non dat facultatem disponendi, quæ competit vero, & indubitato dominio, sed etiam iustè detinendi, & defendendi Iuris remediis, & excludatque armis. Dicitur *tanquam sua*, &c. vt extendatur insistentia nomine alterius quod competit tutori; filio nomine patris, seruo nomine domini, &c. *Non prohibita possideri*, quia Iure reclamante nemo iustè possidet: vt nec laicus res sacras, quia talis possessio Iure ipso reprobat: idèd nullum ius tribuit.

Hæc possessio vt continuatur, diuiditur in ciuilem & naturalem. Ciuilis, quæ solo animo continuat possessionem, vt inter absentes; & parit effectus Iuris ciuilibus, per quod insitit rei

Ratio.

Limitatio.

Iuxta consuetudinem in iure consensum communitatis.

39

Requisita ad
præscriptionem,
& usucapientem.
Possessio;

Vnde dicitur.

Possessio duplex.

Possessio facti
describitur.

Declaratur.

Possessio Iuris
describitur.

Oritur ex possessione
facti.

Declaratur
descriptio.

Possessio contra legem non
tribuit ius.

40

Possessio ciuilibus,
& naturalibus.
Ciuilibus.

vt præscriptionem, vsum fructuum. Naturalis est, qua quis corpore, & animo continuat per se possessionem. Alio modo dicitur ciuili- ter possidere, qui habet dominium rei directum: naturaliter verò possidere, qui habet vsum fructuum. Videatur Couarruias in Reg. Possessor. Syluester vers. *Dominium quest. secundanda*. Non sufficit naturalis possessio ad vlti- captionem, vt præscriptionem. Sufficit ciuilis tantum; de qua magis Doctores in præfenti materia: vtraque simul est commodissima præscriptioni.

Hæc autem regula generalis est circa hanc conditionem: *vt quando quis est incapax ipso iure ad possessionem ciuilem rei, nunquam præscribit*, quia ciuili- ter nunquam eam possedit; neque etiam potuit possidere, cum lex eidem repugnet. Ex qua regula neque laicus res sacras, neque decimarum ius acquirere potest proprium, neque incapax dominij, & proprietatis, vt religiosus, potest vllam rem præscribere, sicut nequidem priuilegium contra obedientiam debitam superiori, neque aliquid aliud contra sua vota solemnia, & approbata ab Ecclesia. *Extra cap. Cui non liceat, &c.*

41 *Secunda regula est. Tunc induci possessionem ciuilem rei vsucapite, quando desinit prior dominium eam ciuili- ter possidere.* Hinc sequitur, quòd quamdiu tenetur res nomine alterius non induci possessionem ciuilem, vt patet in conductore, fructuario, emphyteuta, commodatario, feudatario, colono, &c. Hi enim nomine alterius possident: & *qua precario possidentur, in ius proprium præscriptione temporis non reuocentur, &c. Dummodo patet Ecclesia rem fuisse, &c. 16. quest. 3. c. Clerici: & ex cap. sequenti. Si Episcopus, &c. cum duobus sequenti- bus.* Videatur glossa in c. Clerici, &c. Vbi determinat, quæ res præscribi possint, & quæ possessio requiratur, citans Iura ciuilia, & canonica.

Glossa.

42 *Secundò, requiritur titulus probabiliter præsumptus, ordinariè loquendo, nisi diuturnitate temporis obliuio tituli succedat, cum nesciat in emptione, an dono, an testamento, vel alia via iusta iniuit possessionem rei, possessio tamen currente tempore præscriptionis præsumit pro præscribente, nisi fiat contra Iura; præscriptio quomodo dicitur malæ fidei, quia lex dicit præsumi ignorantiam, nisi probetur scientia. ff. de probat. l. Verius.* Sic etiam si dubium est, an possessio ipsa cum ignorantia Iuris; aut facti fuerit: præsumitur quòd facti in fauorem possidentis, non requiritur titulus, verus, & validus, quia ille solus sufficeret sine præscriptione; sed sufficit titulus probabilis, quamuis reuera inualidus sit. Dixi supra: *Nisi fiat contra Iura, &c. Quia, vt dicit glossa in c. Si diligenti, &c. Si Iure communi nequeat res possideri ab eo, qui obicit præscriptionem, quantumcunque habeat bonam fidem, compellitur ostendere titulum.* Aliqui excipiunt tempus immemorabile, quod præscribit sine titulo

Sufficit probabilis titulus.

Exceptio.

Tertiò, requiritur bona fides. Patet ex cap. *Si diligenti, &c. cap. finali ac præscriptionibus:* quod est Concilij Lateranen. *Regula, possessor malæ fidei, &c. de Regulis Iuris in 6.* & hoc generaliter exigunt Canonès tota titulo de præscrip. & 16. quest. 3. & 4. & 34. cap. *Si virgo, &c.* Bona fides intelligitur *assensus prudens credulitatis, qua credit rem esse suam, vel nesciat esse alterius.*

Quartò, requiritur tempus lege præscriptum: in aliquibus tamen calibus tempus non computatur, quod aliàs sufficeret ad præscriptionem, quando impedimentum vel ætatis, vel status, vel captiuitatis, vel bellorum, vel aliud iustum impedimentum subest, quod actionem impedit, vt patet ex glossa in cap. *Prima actione 16. quest. 3.*

Hoc tempus variè definitur à legibus iuxta naturam rerum; vt in mobilibus trium annorum. In aliis decem, inter præsentés, inter absentes 20. 30. & 40. In rebus sanctæ Romanæ Ecclesiæ 100. anni requiruntur. De his videantur Doctores, & speciatim Couarr. loco citato. Tempus immemorabile in iis, quæ præscribi possunt, sufficit sine titulo, vt patet cap. 1. de præscriptionibus in 6. tam diuturna enim possessio habet vim tituli: nam facit iusti tituli præsumptionem, excludit præsumptionem malæ fidei. Videatur cap. *Cum persone primo de Priuilegiis.*

Aduertendum præterea, præscriptionem dici aliquando non procedere, aliquando dormire, aliquando etiam interrumpi, quæ diuersa sunt. Dicitur non procedere, quando nequit incipere ex defectu alicuius requisiti, vel quia lex in fauorem domini, & actoris prohibet, stante impedimento, præscriptionem, vt contra Ecclesiam, quando vacat Pastore, vel si eum habet, est inutilis, vt excommunicatus, suspensus, vel iniuste alienans, vel negligens, & sic plures alij casus excipiuntur à Iure, vt belli, inhabilitatis ad agendum, vt si est filius familias sub potestate patris.

Secundò dicitur dormire, quando iam inchoata pro aliquo tempore cessat, quo mox exacto, incipit currere, & tempori priori continuatur sequens. Patet in casibus superuenientibus, belli, pestis, &c.

Interrumpitur, quando ita cessat, vt prius tempus reuiuiscenti denuò non currat, neque continetur cum sequenti, sed de nouo incipiat, & hoc contingit vel naturaliter, vt si aliquid substantiale requisitum deficiat; vel ciuili- ter per litis contestationem, citationem, proclamationem synodalem, & huiusmodi. Vide Syluestr. in *summa*, Verb. *Præscriptio 1. quest. 10. 11. & 12.* Remedium generale contra præscriptionem est restitutio in integrum, quod aliquando conceditur à iudice minoribus ætate, & Ecclesiis, quæ eorum priuilegio gaudent. Debet peti intra quadriennium completa præscriptione. Hæc breuiter iuxta institutionem nostram dicta sufficiant, magis pro declaratione terminorum, quàm ad resolutionem particularium questionum, & casuum, quæ legi possunt apud authores passim in hac materia.

43 Bona fides requiritur ad præscriptionem.

Definitur.

Tempus præscriptum.

Obstante impedimento tempus non computatur.

Tempus idoneum præscripti.

Tempus immemorabile inducit titulum.

44

Præscriptio non procedere quid sit quædo contingit?

Præscriptio dormit.

45 Interrumpitur, & quando?

Remedium generale contra præscriptionem.

SCHOLIVM.

Quemlibet non iuste prohibitum, posse rem suam in alium transferre; quia sicut voluntate fit quis dominus, eadem definit esse, & alius ei succedit, modo nulla lex, vel superior impediat: easdem condiciones requiri ad commodandum, id est, liberam dationem ad usum, receptionem, & carentiam prohibitionis.

Secundò. Potest fieri¹ translatio per actum personæ priuatæ immediatè habentis dominium rei. Hoc autem potest esse, vel per actum merè liberalem, vel per actum secundùm quid liberalem. Primus est, quando transferens nullam expectat redditionem. Secundus est, quando pro eo, quod transfert, expectat aliquid sibi reddi.

De primo, sit hæc conclusio, quæ est secunda huius articuli. Dominus alicuius rei non prohibitus à lege, seu superiore, à cuius voluntate dependeat in dando, vel transferendo, vel donando, potest donare rem suam alij volenti recipere. Hoc probatur, quia ex quo per actum voluntatis suæ fuit dominus, pro voluntate potest cessare esse dominus: & alius vult recipere: ergo potest incipere esse dominus: & non prohibet aliqua causa superior istum definire, & illum incipere esse dominum: ergo per donationem istam fit verè & iuste translatio dominij.

Ex hoc^m patet quid requiritur ad iustam donationem, quia liberalis translatio ex parte donantis, & voluntas recipiendi ex parte illius, cui fit donatio: & libertas ex parte amborum, huius donandi, & illius recipiendi, hoc est, quòd nulla lege superiori prohibeatur iste, vel ille; nec per actum alterius à quo dependeat in ista translatione. Et propter defectum secundi non potest donare pecuniam fratri Minori: quia ille non vult esse dominus. Propter defectum tertij non potest Monachus dare sine licètia Abbatis, nec filius familias sine voluntate parentis; nec etiam clericus in aliquo casu, sine voluntate, vel saltem contra voluntatem Papæ, vt habetur *Extra de Cens. c. Romana*. Ad cuius capituli obseruationem pœnam posuit Gregor. X. cuius capitulum est hodie in *6. lib. Decret. c. Exigit*. Quòd scilicet visitantes à visitatis nulla recipiant munuscula: & si receperint, teneantur duplum restituere, vel non absoluantur à maledictione, quam ipso facto incurrunt, vt dicit Innocentius IV. in *novis constitutionibus*.

Huic autem correspondet in translatione vsus liberalis accommodatio, & habet similes leges ad hoc quòd sit iusta, quia requirit in accomodante liberam voluntatem, & in recipiente, quòd velit recipere rem accommodatam ad usum, & quòd non sit aliqua voluntas legis, vel Principis obsistens illi accommodatiioni.

C O M M E N T A R I V S.

46
Translatio
auctoritate
priuata facta.
Donatio.
Tres condi-
tiones requi-
rit.

Secundò potest fieri translatio, &c. In hoc paragrafo statuit conclusionem secundam huius articuli, quæ est de translatione, auctoritate priuata facta per donationem, quæ est translatio liberalis. Ad eam requirit tres condiciones. Prima, vt sit liberalis donatio ex parte dantis. Secunda, vt sit acceptatio ex parte recipientis. Tertia, vt vterque sit liber, id est, capax lege nulla prohibente: & res ipsa possit transferri, quod supponitur; neque dependeat ab actu alterius, vt fiat illa translatio. Hæc doctrina est communis & perua. Variæ sunt species donationis, & talis est, qualis est voluntas donantis, eiusque motiuum, vt dicit glossa ff. de don. l. 1.

Diuisio eiu-
dem.
Donatio in-
ter viuos.

Donatio inter
mortuos.

Species dona-
tionis inter
viuos.

Alia donatio inter viuos; alia causa mortis. Illa, quæ est inter viuos fit secundùm Azor. quando rem, quam dono, malo habere eum, cui dono, quam me ipsum. Inter mortuos intelligitur, quando quis magis velit se habere rem donatam, quam eum, cui donat; sed illum magis vult habere, quam hæredem.

Donatio inter viuos, quædam fit ob causam interpositam, & dicitur donatio sub modo: cau-

sa verò interposita intelligitur subsequens, & non antecedens, quia sic esset remuneratio, non donatio. Alia dicitur donatio simplex & mera, quæ non respicit causam, & hæc vel est absoluta, vt quando res ipsa transfertur; aliquando conditionata, vt quando suspenditur translatio rei, donec impleatur conditio.

Ex hoc patet quid requiratur, &c. Hic statuit quid requiratur ad donationem. Dicitur primò, quòd debeat esse liberalis translatio ex parte donantis, &c. vt excludatur debitum: quia si est solutio debiti, vel interueniat permutatio, non est liberalis: excluditur debitum iustitiæ, non verò gratitudinis secundùm aliquos. Quòd sit translatio, excludit promissionem, quæ est de futura donatione, & secluso Iure positiuo, non inducit ipsam translationem ex natura sua, sicut donatio; tamen quando donatio est tantùm verbalis sine traditione rei, ius positiuum non impedit translationem rei, vt quando donetur per traditionem alteri, aut vendatur: tunc enim acquiritur actio tantùm in donatorem personalis, non autem in rem ipsam, & sic parum differt à promissione, nisi tantùm ex motiuo.

II
Translatio
domini à
particulari
persona dup-
pliciter fit.
Conclusio
secunda.

Ad dona-
tionem re-
quiritur li-
beralis da-
tio, & re-
ceptio, &
non impedi-
tio superio-
ris.

Possunt ta-
men accipe-
re procuran-
tionem; i.
videtur. c.
Cum sit, de
Simon. ;
Quid requi-
ritur ad ac-
commodan-
dam?

Donatio sub
modo.

Simplex &
mera.
Diuiditur in
absolutam, &
conditiona-
tam.

47
Prima condi-
tio, vt sit li-
beralius trans-
latio.
Excludit de-
bitum.
Differt à pro-
missione.

Secunda conditio est, voluntas recipiendi ex parte eius, cui fit donatio. Hinc si quis donauit internè aliquid alteri, non obligatur, vt communiter Doctores: quia donatio requirit mutuum consensum, vt effectum inducat; consensus autem internus non est natus sic nudè sumptus inducere consensum alterius, aut cum eo concurrere: quia sic nequit esse notus nisi soli Deo. Vnde votum internè factum obligat; quia Deus est inspector cordium: non ita homo; vnde neque iurisdictio per solum actum internum confertur; neque lex, aut præceptum internum, & mentale obligat, neque vilis consensus internus respectiue ad alterum natus est inducere obligationem, nisi vt externè aliquo modo significatus.

Interna non sufficit.

48 Dubium quo iure sit nulla?

Sententia Molina, & aliorum.

Responsio. Esse nullam esse naturam.

Requiritur vt sit respectiue ad alterum per signa externa.

Vt sit acceptationi applicata.

49 Responsio. Ad fundamenta opposita. Ad primam rationem.

Ad secundam.

50 Non inducit obligationem ante acceptationem.

Secunda conditio est, voluntas recipiendi ex parte eius, cui fit donatio. Hinc si quis donauit internè aliquid alteri, non obligatur, vt communiter Doctores: quia donatio requirit mutuum consensum, vt effectum inducat; consensus autem internus non est natus sic nudè sumptus inducere consensum alterius, aut cum eo concurrere: quia sic nequit esse notus nisi soli Deo. Vnde votum internè factum obligat; quia Deus est inspector cordium: non ita homo; vnde neque iurisdictio per solum actum internum confertur; neque lex, aut præceptum internum, & mentale obligat, neque vilis consensus internus respectiue ad alterum natus est inducere obligationem, nisi vt externè aliquo modo significatus.

Dubitant autem Doctores, an nullitas donationis internæ factæ homini proueniat iure positivo tantum, an verò naturali. Primum docet Molina disp. 266. quem sequitur Ledesma in 2. p. 4. q. 1. §. art. 1. dub. 1. 3. quia promissio interna, seu donatio addit supra positum, aliquid; ac proinde magis obligat: tum quia actu merè interno potest quis abdicare dominium rei; tum quia vis obligandi donationis est per actum internum.

Respondet etiam iure naturæ non inducere obligationem respectiue ad hominem, cui fit donatio; vt tenet D. Thomas q. 68. art. 1. dicens promissionem vnius hominis alteri non posse fieri, nisi per signa externa; non sic verò de promissione facta Deo. Quod perinde de donatione verum est: & hoc magis conforme est Doctori supra in hac quæst. quatenus dicit appropriationem rerum non tenere iure naturæ absolute, sed ex iure Gentium: ergo etiam translatio rerum secundum obligationem non acquiritur alteri iure naturæ, nisi vt respicit voluntatem alterius in eo statu, quo ipsi possit applicari: hoc autem contingit per signa practica, quibus notificatur actus internus, vt natus est fundare obligationem respectiue ad alterum. Præterea, vt dicit hîc, requiritur voluntas alterius acceptans donationem: sed donatio interna, quæ sic manet, non est applicabilis acceptationi, neque dicit ad eam ordinem causæ proximæ concurrentis ad effectum obligationis, ergo, &c. Ex quo patet ad tertiam rationem in oppositum.

Ad primam, respondetur actum illum internum, vt aliqui dicunt superaddere inchoationem promissionis, aut donationis proposito. Vel dici potest non differre à proposito in vltima, & perfecta determinatione voluntatis ad effectum, quantum est ex parte elicientis; & negatur consequentia.

Ad secundam, rectè quidem aliquem sine præiudicio alterius per actum internum definire posse esse dominum alicuius rei: sed non transferre dominium in alterum, nisi exterius exprimitur.

Ex eadem conditione sequitur nullam obligationem naturalem, aut ciuilem inducere donationem ante acceptationem donatarij: quæ est sententia communis Doctorum, vt testatur Gomez tom. 2. cap. 4. colligitur ex L. Absenti, l. ff. de donat. & l. Nec ambigi. C. eodem; & patet ex ratione dicta, nempe quia requiritur consensus duarum voluntatum, neque res transit in dominium alterius, nisi volentis per se, aut

alium. Excipitur donatio facta ciuitati, vel vniuersitati, ob honorem receptum, aut recipiendum, aut ob expensas publicas. Eadem exceptio extenditur ad causas pias, quæ eodem priuilegio gaudent, vt patet l. Illud 19. & l. Vt inter 23. C. de Sacrosanctis Ecclesiis. Vide Felin. in cap. 1. de Pactis n. 7. vbi citat Baldum, Bartolum, & Panormitanum. Deinde patet prædicta conditio, quia sicut ad donationem requiritur potestas, ita etiam non extenditur ad conditionem impossibilem: ergo imbibit in se, quæ vult rem fieri alterius, vt alter acceptet; sine qua expectatione nequit fieri eius. Deinde; in aliis contractibus onerosis licet iure Gentium reuocare contractum, antequàm alter consentiat, vt emptionis, matrimonij, sponsalium: ergo similiter idem licet in donatione gratuita, nisi obstat lex positiua adimens talem potestatem reuocandi prohibito, vt fit in iis, quæ iam præmissimus. Præterea, alter dans consensum potest reuocare: ergo similiter & donans, antequàm accedat consensus alterius, potest pænitere. Ex quibus patet illa conditio secunda.

Tertia conditio est, vt donans, & donatarius sint liberi; id est, nulla lege superiori prohibiti; nec dependeat à voluntate alterius. Hæc conditio est iure statuta; & patet in exemplis, quæ subiicit Doctor: nemo potest donare pecuniam fratri Minori: quia nequit ille habere dominium vllius rei, vt patet cap. Exiit. & Clementina, Exiit de paradiso, & pluribus aliis expositionibus Sedis Apostolicæ, & Doctorum in Regulam nostram; quæ videre licet in Nite-la Franciscana, in controuersia de paupertate Christi, & fratrum Minorum. Non potest Monachus donare sine licentia Abbatis: & idem de quocumque alio Religioso, sine consensu tacito, vel expresso superioris. Videatur Syluester v. Donatio 1. q. 1. qui omnes hos casus exprimit, & alios adiungit de prodigo, cui datur curator, de minore, filio familias, vxore. Vndecim casus ibidem exprimit, quibus nunc non insistimus. Videantur Doctores in titulo de donatione.

Nec etiam clericus in aliquo casu sine voluntate, &c. Hunc casum trahit Fauentinus in hac quæstionem, quam doctè, & diffusè tractat, ad illam quæstionem controuersam, An clerici sint proprietarij fructuum suorum beneficiorum: & idem de aliis Ecclesiasticis, ita vt possint de superfluis sustentationi congruè donare, & pro libito disponere. quam controuersiam disp. 45. abundè transigit; sed immeritò ad eam reuocat hunc casum, quia nihil tale intendit hîc Doctor, quod omninò ad illam quæstionem spectet; vnde illa propositio eius: nec clericus in aliquo casu, &c. non habet vim vniuersalis, & indefinitæ: sed particularis, & determinatæ, nempe non posse clericum aliquid donare causa visitationis; præter solas expensas necessarias, quæ procuratores dicuntur in constitutionibus ab eodem citatis: casus ergo vniuersales primùm proposuit Doctor, in quibus quis redditur iure incapax donationis faciendæ, hîc verò voluit etiam exprimere casum particularem, in quo idem non liceat, subiiciens ipsam prohibitionem ex 6. cap. Romana, &c. de Censibus, quod est Innocentij IV. in Concilio Lugdunensi; & aliud sequens, quod est Gregorij X. in quibus directè prohibetur visitatoribus recipere vltra procuraciones, aliqua munera

Exceptio.

51

Tercia conditio. Vt partes sint libera ad contractum.

Exempla.

52

Exceptio Fauentini.

Non facit casus Doctorum ad controuersiam præsentem. Non posse donari in causa visitationis.

Sensus Doctorum.

Constitutiones Apostolicæ.

muera. Casus ergo ad has constitutiones spectat, quæ extraneæ sunt illi controuersis: etsi hinc aliquid de mente Doctoris in præsentia controuersia liceret interpretari: magis insinuat ipso posse alias donare seclusa prohibitione legis, quæ particularem casum duntaxat comprehendit; ac proinde esse dominos: neque prohibitio hæc particularis restringitur tantum ad donationem ex fructu beneficiorum, sed ad donationem ex quibuscunque bonis, etiam patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, simpliciter enim prohibet donationem in eo casu, ex quibuscunque bonis fieret.

o *Huic autem correspondet in translatione, &c.* Subiungit hinc breuiter translationem liberalem quoad usum, quæ fit per accomodationem, quæ iisdem legibus, & conditionibus regulatur, quibus donatio, seruata differentia inter utrumque contractum. Definitur, quod sit *concessio gratuita alicuius rei solum quoad usum. In his. Quibus modis fit obligatio. §. Item is*, addit glossa in cap. vnicum de commodato quod sit ad certum usum. Quod tenet etiam Hostiensis. Dicitur *concessio gratuita*, aliis si mercedem pacificetur, dicitur locatio, non commodatum, vel contractus innominatus, quod explicatur per *do vs des*. Distinguitur à mutuo, quia in mutuo transfertur dominium rei in numero, sed exigitur eadem, aut æquiualens in specie. Deinde, quia commodatio est tam rei mobilis, quam immobilis, ut si domum quis commodet, non ita mutuum. Distinguitur à precario, quod fiat ad certum usum, & tempus; precarium non ita, sed liberè, donec reuocetur. Item, quod commodatum nequeat reuocari ante præscriptum tempus, commodari nequit res vsu consumptibilis, nisi ad usum, in quo non consumitur: verbi gratia, nequit accommodari aurum, ut expendatur, aut panis ut fumatur, quia eadem numero res debet à commodatario restitui: tamen ad alios vsus, cum quibus rei substantia non destruitur, possunt commodari.

Prima conditio, quæ exigitur ad donationem hinc etiam petitur, ut nempe commodator habeat voluntatem commodandi, sine qua nequit subsistere obligatio, quæ interuenit; neque etiam vsus iustus. Secunda, eodem modo de commodatario dicendum quantum ad acceptationem. Tertia etiam conditio requiritur, quia is, qui nequit contrahere, nequit commodare. arg. l. *Julianus ff. de actionib. empti & venditi*, idèd pupillus nequit commodare. *ibidem*, & sic de aliis personis, quibus interdicitur contrahere.

Dubium est, si fur possit commodare, aut possessor malæ fidei.

Respondetur negatiuè, quia nequeunt de re aliena iure disponere.

Dices, potest eis competere actio accomodati: ergo possunt accommodare.

Respondetur negando antecedens, nisi in quantum præsumunt domini, aut administratores. Vnde, si occurrit verus rei dominus cum legitimis probationibus, ei debet fieri restitutio, aut certè iudicio.

Petes, quale est peccatum uti re alterius sine voluntate vera, aut præsumpta eius? Respondetur esse furti. Commodatarius, quando res in commodum eius cedit, tenetur de culpa non solum lata, & leui, sed etiam leuissima.

Quid si commodator commodet rem vitiosam, quam talem nouit, ex qua sequitur damnum commodatarij? Respondetur teneri ad damnum: vt communiter Doctores.

Res commodata ad certum usum, ad alium nequit trahi sine consensu commodantis, siue voluntate præsumpta eius saltem. Si vitietur verò, aut pereat in eo vsu, ad quem fuit concessa, vitietur, aut perit commodanti, modò absit culpa commodatarij. Nequit reuocari ante tempus præscriptum, nisi interueniat aliquod maius damnum, aut par commodantis, illi damno, quod euenit commodatario. In his autem dubium est si reuocari possit. Sed verior est affirmatiua: quia neque ex voluntate gratuita, neque ex lege videtur teneri commodans, ad subeundum damnum, quod extraneum est primæ concessionis, neque damno suo maiori, aut æquali impedire damnum minus, aut æquale alterius: quia neque fieret prima commodatio, si præuidisset damnum sequens; & hæc conditio videtur implicari in ipsa concessione prima, vt scilicet repetere possit in casu damni proprij: quam præuidere debet commodatarius, ut sibi prospiciat. Videatur glossa in caput vnicum de Commodato. Syluester verb. *Commodatum*, & alij Summistæ.

Huc reuocari potest alia translatio liberalis quoad usum, quæ dicitur precaria, aut precarium; quod precibus datur ad usum petenti: conceditur quamdiu is, qui concessit, patitur *ff. de Precar. l. 1*. Dicitur contractus ad quinquennium; *cap. 1. de Precario*. Dicitur etiam precaria ad preces facta donatio vsus vsque ad mortem accipientis. *12. qu. 2. cap. sepe, 16. quæst. 3. cap. Clerici*. debet renouari expirato quinquennio. *cap. 1. de Precariis*. Quod si taciturnitate prætereantur, intelligitur renouatus contractus. *ff. de precar. in reb. §. ultim.* Irrationabiliter factum potest à successore reuocari, *cap. fin. de Precariis*. Tenet culpa lata in precario tantum, & dolus: leuissima in commodato. *l. Quæstium. §. Et illud ff. de Precario, & l. contractum. ff. de reg. Iuris*.

Reuocatur precarium, seu soluitur voluntate concedentis. *l. 1. ff. eodem*. Quod tenet Panormit. in *cap. finali. eodem*; etiam si fuisset ad certum tempus concessum. Secundò, morte eius, cui est concessum, *cap. finali. eodem*, quia concessio personalis extinguitur cum persona, ut in *regula Præuilegium, &c. de reg. Iuris in 6*. Tertio, si res precaria alienatur, modò is, cui alienatur, eam velit possidere independentem à voluntate concedentis domini. *cap. finali. eod.* Quarto, finito tempore, ad quod fuerat concessum, non tamen morte concedentis, nisi ita primò fuerit expressum in contractu: quia moriens præsumitur manere in voluntate, quam non mutauit. *cap. Maiores, de Baptismo*. Vide glossam in *cap. finali, de precario*: & Panormitanum.

Extenditur
cõstitutio ad
quacũque bo-
na, etiam pa-
trimonialia.

§ 3
Accommo-
datio.

Definitur.

Explicatur.

Distinguitur
ab aliis.

§ 4
Prima condi-
tio.

Secunda con-
ditio.
Tertiam condi-
tio.

Fur nequis
commodare.

§ 5
Dubium.
Regula 1.

Dubium.

Secunda re-
gula.

Perit, & vi-
tiatur com-
modanti.

Nequis reuo-
cari.

Exceptio in
casu damni.

§ 6
Precarium.

Est ad quin-
quennium.

Quando re-
nouatur.

Regula.

Quomodo re-
uocatur.

Diuidit contractum dominij translatiuum in tres species, permutationem, mutationem, & emptionem; quorum duobus, quoad vsum, correspondent, permutata accommodatio, & conductio. At etiam ad permutationem requiri tres conditiones dictas donationis. Item absentiam fraudis, quoad substantiam, quantitatem, & qualitatem rei permutanda, & aequalitatem commutandorum secundum rectam rationem. At etiam pretium præscribi lege, vel consuetudine.

12

Alia translatio, ^p vel accommodatio non est merè liberalis, sed vbi transferens expectat aliquid æquiualens ei, quod transfert, dicitur propriè contractus: quia ibi simul trahuntur voluntates partium: trahitur enim iste ad transferendum in illum, à commodo, quod expectat transferendum in se. Huiusmodi contractus, in quibus dominia transferuntur, quidam sunt rei vtilis pro re vtili immediatè, sicut vini pro blado, & huiusmodi, & dicitur rerum permutatio *do vt des*, vel *do si des*. Quidam rei vtilis pro numismate, vel è conuerso: quia enim difficile erat res vsuales immediatè commutare, idè inuentum est medium, per quod talis commutatio faciliter fieret, quod vocatur numisma: & dicitur commutatio numismatis pro re vsuali emptio: è conuerso verò venditio. Quidam tertio, numismatis pro numismate, & dicitur mutui datio, & mutui acceptio.

Quid sit permutatio, & quid emptio.

Tres contractus translatiui dominij, permutatio, mutatio, emptio.

13

Conditiones dictæ ad donationem requisitæ, requiruntur ad permutationem, cum absentia fraudis in substantia, quantitate, qualitate rei permutanda.

Sunt ergo tres contractus, in quibus transfertur dominium: quibus correspondent alij contractus, in quibus transfertur vsus, vel ius vtendi, retento dominio. Nam rerum permutationi correspondet mutua, vel permutata accommodatio: emptioni correspondet conductio: & venditioni locatio. Mutationi non correspondet aliquid propriè in translatione vsus rei.

De prima ^q translatione, scilicet rerum permutatione, si hæc conclusio, quæ est tertia huius articuli. Quod domini rerum iustè eas permutant, si sine fraude feruent æqualitatem valoris in commutatis secundum rectam rationem. Intelligendo hinc conditiones priùs expositas ad donationem iustam requisitas. Explicantur etiam aliæ, quæ sunt propriæ ad iustam permutationem. Quod primò additur *sine fraude*, excludit fraudem in substantia, quantitate, & qualitate. *In substantia*, vt non commutetur aurichalcum pro auro, nec aqua pro vino. *In quantitate*, vt siue quantitas mensureretur per pondus, siue per aliam mensuram, scilicet virgam, vel huiusmodi, quantum ad longitudinem, vel mensuram aliam corporalem, vt scilicet modium, sextarium, vel huiusmodi; siue in liquidis, siue in aridis, iustum pondus, & vniuersaliter iusta mensura seruetur. Consimiliter de qualitate, quod non commutetur vinum corruptum, quod accipit ab alio commutante tanquam vinum purum.

Et hæc omnia probantur, *Extra de Iniuriis, & damno dato c. Si culpam. Qui occasione damni dat, damnum videtur dedisse*. Sed defraudans illum in substantia, qui putat permutando accipere aliam substantiam: vel in quantitate, qui putat accipere aliud quantum, dat occasionem damni, quia ille non permutaret, nisi crederet aliam substantiam, vel quantitatem, & qualitatem recipere: ergo videtur non tantum fallacia de libro Elenchorum, sed præsumptione Iuris, & secundum veritatem damnum dedisse. Sequitur in illa regula, quod æqualitas valoris est seruanda. Hoc probatur per Augustinum 13. Trin. cap. 3. *Vili velle emere, & carè velle vendere, reuera vitium est*. Et hoc intelligendo de re vili, & cara, quantum ad vsum, quia frequenter res, quæ in se est nobilior in esse naturali, minus est vtilis vsui hominum: & per hoc minus preciosa, sicut secundum Augustinum de Ciuit. libr. 2. cap. 16. *Melior est in domo panis, quam mus*: cum tamen omne viuum nobilior sit simpliciter non viuo in esse natura. Et propter hoc additur, *secundum rectam rationem*, attendentem scilicet naturam rei in comparatione ad vsum humanum, propter quem fit commutatio ista.

14

Res melior in esse naturali, sæpe est vilioris pretij.

Ric. lib. 3. d. 33 a. 3. q. 4. Hæc. quodl. 6.

Dari latius dinè pretij in medium, infimum, & summum.

Ita autem ^v æqualitas secundum rectam rationem non consistit in indiuisibili, sicut dicit quidam Doctor, motus ex hoc, quia iustitia habet tantum medium rei, sed cæteræ virtutes medium rationis. Hoc enim falsum est, vt declaratur *lib. 3. dist. 34. quæst. 1.* imò in isto medio, quod iustitia commutatiua respicit, est magna latitudo, & intra illam latitudinem non attingendo indiuisibilem punctum æquiualentia rei, & rei: quia quoad hoc, quasi impossibile, esset commutantem attingere: & in quocunque gradu circa extrema fiat, iustè fit.

Quæ autem ut ista latitudo, & ad quantum se extendat, quandoque ex lege potius, quandoque ex consuetudine innoscit: lex enim rescindit contractum, ubi contrahens decipitur ultra mediocritatem iusti pretij: tamen infra illud, si ex alio appareret iniustitia, debet restitutio fieri correspondens. Quandoque autem relinquitur ipsis commutantibus, ut pensata mutua necessitate reputant sibi mutuo dare æquiualens hinc, inde, & accipere: durum est enim inter homines esse contractus, in quibus contrahentes non intendant aliquid de illa indiuisibili iustitia remittere sibi mutuo, ut pro tanto omnem contractum concomiteretur aliqua donatio. Et si iste est modus commutantium, quasi fundatus super illud legis natura: *Hoc facias alij, quod tibi vis fieri*, satis probabile est, quod quando sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi remittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa iustitia requisita.

Iustum pretium, aut lege, aut consuetudine determinatur. Omnem contractum commutatur aliqua donatio, saltem seclusa fraude, si non excedatur latitudo pretij iusti.

COMMENTARIUS.

57
De contractu.

Præle dicitur.

Definitur.

Latè dicitur.

Alia translatio, vel accommodatio non est merè liberalis, &c. Hic Doctor aggreditur explicare translationem, quæ non est liberalis, sed quando transferens expectat æquiualens, & cum obligatione: & dicitur propriè contractus, quia ibi simul trahuntur voluntates partium, inquit: quia scilicet à commodo reciprocè trahuntur ad se inuicem, ut se alter alteri obligat, & iura commutat. Ideoque l. 19. *Labeo. ff. de verborum significatione* definitur: *ultro, citò, que obligatio*: ubi autem non est talis mutua obligatio, non est propriè contractus, ut donatio, promissio, commodatio, precarium, quæ tamen lato modo dicuntur contractus, ut patet l. *Contractus. C. de fide instrumentorum. l. Aristo. ff. de donat. caus. mort.* & sic sumitur pro duarum voluntatum in idem conuenientium ex mutuo consensu, licet obligatio non sit reciproca.

58
Diuisio eius.
Prima diuisio in explicitum & implicitum.

Implicitus.

In genere diuiditur contractus multipliciter à Doctoribus; ut videre licet apud Syluestrum verb. *Contractus*, & verb. *Factum* 1. Diuiditur in explicitum, & implicitum. Explicite dicitur, quando conueniunt cum expressione mutue obligationis, aut alterius. Et hoc propriè dicitur contractus latè sumptus. Virtualis, quando conueniunt sine expressione obligationis, ita secundum Theologos. Iuristæ verò vocant, *quasi contractum*. Et hic contractus, aut quasi contractus contingit, quando officium aliquod sumitur, cui secundum se, & consuetudinem, annexa est obligatio: verbi gratia, tutela, curator, mandatum, & huiusmodi: de quibus habetur in *Institut. de obligat. per totum*, & in *lit. Cod.* dicitur tacitus contractus: quia sicut omnes consentiunt in legem, & consuetudinem, ita etiam in effectum eius, quoniam, ut supra dictum est cum Doctore, lex habet consensum communitatis annexum, vel in se, vel in sua causa.

59
Secunda diuisio.
Contractus nominatiui.
Innominatiui.

Sequitur naturam nominatiui.

Secundò diuiditur contractus in nominatum, & innominatum. Ille est, qui habet nomen proprium, quod aliis non competit, ut *emptio, venditio, mutuum, depositum, societas, locatio, commodatum, pignus, & hypotheca, depositum*, &c. Innominatus est, qui habet nomen genericum tantum, quod conuenit speciebus; & talis explicatur per hoc; ut *do, ut des*, de quo Doctor in littera: quod sub se comprehendit etiam alia, quæ addunt Iuristæ, ut *do ut facias. Facio ut facias; facio ut des*. Sequuntur hi contractus naturam contractuum nominatorum, quibus assimilantur. l. *Naturalis. §. Sed si facio. ff. de prescriptis verbis.*

Aduertendum, quod nomine contractus absolute veniant tam nominati, quam innominati: glossa super verb. *In suo nomine, l. Iuris. ff. de Pactis*, & omne pactum, ex quo nascitur obligatio, l. *Si ab eo. ff. de leg. 2.* Si tamen in statuto fiat mentio contractus, intelligitur de propriè dicto tantum, nisi amplietur per aliquid adiunctum, ut supponat generale: ut si dicatur omnis contractus, vel simile: quia verba statutorum strictè sunt sumenda in propria significatione. l. 1. *ff. de exerc. act.* nam contractus, ut in lege vocatus, debet sumi pro illo, quod habet firmitatem ex lege ciuili, & in foro externo. Contractus autem innominatus, licet pariat obligationem naturalem, non tamen ciuilem, hoc est quæ tribuat actionem in foro externo, nisi ex altera parte sit impletus, vel nisi vestitur forma stipulationis, iuramento, aut alia ratione: de qua dicemus in sequenti.

Tertiò, diuiditur in nudum, & vestitum. Nudus dicitur, qui hæret in ipsa naturali conuentione, sine alia solemnitate, aut firmamento per legem requisito, quo tribuat actionem in foro externo, & secundum iura; & talis est omnis contractus innominatus, antequam ex altera saltem parte sit impletus, & sic contractus, qui re perficitur ante rei traditionem, ut *mutuum, donatio, commodatio*, &c. de quibus superius, nisi accedat stipulatio, aut iuramentum. Excipe causam priuilegij, ut supra dictum est de donatione in causa pia, vel publica.

Vestitus est ille contractus, cui adest solemnitas, aut firmamentum iure requisitum, ut det actionem in foro externo, quod sex modis contingit. Primò, re ipsa, ut si ex altera, vel utraque parte sit impletus. Secundò, verbis, ut si accedat stipulatio. Hæc fit per certam formam verborum, quæ constat interrogatione præuia, & subsequente responsione. Ut *spondes dare tantum? spondeo. Dabis centum pro equo meo? dabo. Facies? faciam. Fide iubes? fide iubeo*: & similia; de quibus plura Gomez tom. 2. cap. 9. Debet actus interrogantis, aut stipulantis, & compromittentis esse continuus, & non interruptus. l. *Continuus. ff. de Verbor. obligat.* Tertiò, per litteras, ut si fatearis tibi esse satisfactum; siue id verum sit, siue non; & hæc vocatur acceptilatio. Quartò, specifico nomine contractus, & sic omnes contractus nominati sunt vestiti, si in suo genere sint completi, ut *emptio, venditio, locatio*. Quintò, per coherentiam ad pactum vestitum: ut si vendam domum 100. cum pacto, ut ipse eam inhabitem per mensem, & tibi pro inhabitatione

60
Contractus absolute impletus comprehendit vestitum.

Exceptio.

61
Tertia diuisio in nudum, & vestitum.

Vestitus.
Sex modis fit.

Primus modus.
Secundus modus.
Stipulatio.

Tertius modus.
Acceptilatio.
Quartus modus.

Quintus modus.
Adhærentia

tatione dem hanc vestem. Pactum de inhabitatione est nudum : sed vt inhæret alteri de venditione , subit naturam eius , sicut accessorium sequitur naturam principalis. Sextò, quando contractus firmatur iuramento.

Sextus modus per iuramentum.

62

Pactum nudum obligat Iure Gentium.

Pactum nudum , seu contractus obligat Iure Gentium , & in conscientia , atque etiam Iure canonico, nisi aliàs Iure sit irritus. Patet cap. 1. de pactis. & cap. Iuramenti 22. q. 5. Panormitan. in caput Prudentiam , &c. de donat. & in cap. Si cautio , &c. de fide instrumentorum , &c. quod limitatur ab eo , si interueniat causa vera , aut præsumpta , vt si quis promittat 100. præsumitur liberalitas , vt causas ; aut si promittat in causa pia , præsumitur pietas , & fauor eius. Hoc intelligitur , quando personæ contrahentes sunt hábiles , vt supra dictum est : & consequenter quando contractus ipso Iure non fit nullus , vt impuberis , alienatio fundi dotalis , &c. In foro ciuili dictum est pactum nudum non dare actionem , nisi habeat privilegium illius fori ; vt promissio acceptata. Vide glossam in §. De constituto , Infitur. de actionibus. Quosdam præterea effectus pariunt l. Iuris Gentium. 7. de pactis.

63

Quarta diuisio. Bonæ fidei.

Stricti Iuris.

Quarta diuisio est in contractum bonæ fidei , & in contractum stricti Iuris. Dicitur bonæ fidei non ea ratione , qua excluditur dolus , & error , sed quia eueniunt vsuræ ex mora , & iudex ex æquo , & bono æstimat resarciendum damnum , aut recompensandum. Contractus stricti Iuris strictè interpretantur , & in iis proceditur secundum medium legis , vt proprie sonat. l. Quidquid adstringenda. ff. de verb. obligat. vnde verba dubia in fauorem legis interpretanda sunt contra proferentem. l. Veteribus ff. de pactis ; debuit enim apertius legem dicere.

64

Quinta diuisio. Lucratium. Onerosum.

Diuisio in proprium , & improprium.

Contractus proprius Prima eius species permutatio rei utilis pro utili.

Quinta diuisio est contractus in lucratium , & onerosum. Lucratius est , quando aliquid transfertur sine onere , & cedit in lucrum recipientis : vt donatio liberalis , & huiusmodi. Onerosum , quando datur cum onere retributionis , aut expectatione æquivalentis. Plures aliæ diuisiones assignantur , sed hæc quam tradit Doctor magis est ex vsu Theologorum , nempe contractus proprii & improprii. Diuisio verò proprii secundum naturam rerum fit in quibus contingit translatio rerum , rectè cum diuidit in tria genera. Primum est contractus permutationis rei utilis pro alia utili , vt do vt des , vel do si des , & sub hæc comprehenditur contractus innominatus quem sub illis quatuor modis intelligunt Iuristæ , do vt des : do vt facias ; facio vt des : facio vt facias , est enim translatio permutando res ipsas & iura , & voluntates seu consensum , in quibus tantum est differentia secundum naturam rerum , & quæ à Philosopho morali , & Theologo materialis dicitur , à Iuristis autem qua respiciunt varias leges , & solemnitates , quæ ad excludendum dolum , & errorem , & seruandam æqualitatem inducæ sunt , distinguuntur in varias species.

Secunda species rei pro pecunia emptio , venditio.

Tertia species mutatio.

Permutatio vsus triplex.

Secundum genus est permutatio rei utilis pro pecunia ; & dicitur proprio nomine venditio , & emptio. Commutans pecuniam est emptor ; rem verò commutans est venditor. Tertium genus est , quando commutatur numisma pro numismate , & dicitur mutatio , nempe per translationem dominij. His correspondent tres alij contractus , in quibus transfertur vsus , & non dominium :

nam rerum permutationi correspondet mutua accommodatio , emptioni conductio , venditioni locatio : mutationi nihil proprie correspondet in translatione vsus recte. In his non est controuersia realis inter Doctores , quamuis differant in modo loquendi , & explicandi.

q De prima translatione , scilicet rerum , &c. Conclusio Doctores , quæ est tertia huius articuli , est quod domini verè in se eas permittant , &c. Ad iustam permutationem exigit tres conditiones supra allatas , & declaratas in præced. conclus. & §. Præterea ad hanc permutationem , &c. adiciit duas alias , nempe vt absit fraus , & dolus : & feruetur medium , seu æqualitas secundum rectam rationem , aut prudentem æstimationem. In tribus consistit fraus , & error , seu deceptio ; in substantia , quantitate , & qualitate. In substantia , vt si pro vino permittetur aqua. In quantitate , quando non feruetur iustum pondus , & mensura. In qualitate , vt permittetur res vitiosa , vt vinum corruptum , aut dilutum pro vino mero , & non corrupto. Hæc doctrina est communis , & recepta ab omnibus , quam optimè probat Doctor per Extræ de iniuriis & damno dato. cap. Si culpam. Qui occasionem damni dat , damnum videtur dedisse , &c. & ex Augustino : vbi rectè adiciit æqualitatem rei ad prout spectandum esse non ex natura rerum , sed prout accommodantur vsui humano ; & idè additur ab eo , quod hæc æqualitas pensanda est secundum rectam rationem.

Aduertendum errorem , & dolum in substantia secundum omnes reddere contractum irritum. Si error sit in quantitate , & qualitate , non est irritus , sed debet suppleri , si deceptio , aut error in re sit notabilis ; v. g. vltra dimidium iusti pretij. Gloss. in cap. Cum dilecti 3. de empt. & vendit. Quod patet etiam ex textu : si contractui non interuenit dolus , qui causam dedit contractui. Si autem dolus dedit causam , non est irritus lege naturæ : sed irritare potest , si est solubilis. Quantum ad Ius positium distinguunt Doctores contractum bonæ fidei , & stricti Iuris. Si dolus dedit causam priori , est irritus , posteriori verò dante causam , non facit irritum , sed posse elidi exceptione doli. Couarruias ad reg. Possessor. Sed quidam distinguunt de contractu stricti Iuris , intelligendo Ius ciuile primarium , quod distinguitur à prætorio ; & sic intelligendo non dari actionem Iure ciuili , sed dari per Ius prætorium. Vide Couarruiam citatum.

Dixi supra irritari posse contractum , cui dolus dedit causam , si est solubilis : aliquando enim non est solubilis , vt contractus matrimonij , qui non soluitur , si contingat dolus , qui non est in substantia. Item , si contractus iuramento firmatur , quando iuramentum est validum , vt quando contractus non est de re prohibita , quæ sit peccatum , quia tenetur non adimplere iuramentum , neque stare promisso ante executionem ; si tamen exequatur promissum , probabile est teneri ad id , quod promissit , quia in hoc non est peccatum , sed in opere , vt qui promissit mulieri 100. vt sui copiam faceret , non tenetur adimplere , sed magis resilire : si tamen sequatur peccatum , tunc tenetur ad solutionem non ratione contractus , quia erat nullus , sed fidei , & iuramenti : hoc tamen iuramentum non obligat ad incognita : quia iuramentum non excedit

65

De permutatione rerum.

Eius conditiones vs absit dolus.

In tribus fit deceptio. In substantia. In quantitate. In qualitate.

Quomodo spectandum medium.

66

Error in substantia annullat. In ceteris suppletur.

Quid si dolus dedit causam contractui.

Bona fidei irritatur. Si stricti Iuris exceptioni patet.

Dari actio nem per Ius prætorium & non ciuile.

67

Excipiunt matrimonium.

Est contractus iuramento firmatus.

Iuramentum non firmat incognitum.

dit intentionem, neque hæc cognitionem iurantis. Vnde si dolo extortum sit, ita vt dolus dederit causam contractui, cui opponitur, vel accedit iuramentum per modum firmamenti (quod competit tantum iuramento promissorio de stando contractui, & non assertorio, quod respicit præsens, & non futurum) nihil confirmat, nisi bona fide cognitum, & non refertur ad illa, quæ si cognoscerentur, non fieret contractus; cum sequatur naturam actus, cui opponitur. Vnde sicut contractus habet vim ex intentione contrahentis, quæ implicat, seu inuoluit semper illam conditionem, maximè si sit onerosus, & non merè liberalis, vt non consentiat in proprium damnum: sic non extenditur iuramentum, nec confirmat contractum, nisi quoad ea, quæ subsunt cognitioni iurantis: etiamsi error proueniat non solum ex dolo, sed etiam ex ignorantia inuincibili, quia secundum præsumptionem Iuris, & facti semper censetur excepta, tam dolus, aut fraus ignota, quam damnum, & iniuria notabilis.

sequitur naturam actus cui opponitur. Ratio huius.

Præsumptio fundata.

68 Contractus lege nullus non firmatur.

Idem dicendum est, quando tam contractus, quam iuramentum sunt ipsa lege prohibita; & quando iuramentum fit in fauorem tertij, sicut & contractus, dum ipse non acceptauit; quia hæc conditio etiam implicatur tam in actu, quam in iuramento: sic hoc sequitur naturam, & qualitatem actus sicut accessorium naturam principalis: neque confirmatio adiecta rei excedit naturam eius, vt patet in aliis conditionibus, quibus contractus vestitur, qui ab initio fuit nullus, quia lege prohibitus; non autem quia lege non fuit probatus, aut dabat actionem: vnde neque traditio rei, neque stipulatio, neque alia conditio *supra* explicata vestitur contractum ipsa lege prohibitum, hoc est irritum; nam aliud est contractum, aut pactum non esse lege approbatum, quæ concedat actionem fori; & aliud est esse contra legem irritantem. Vnde, quando iuramentum obligat; quod opponitur contractui prohibito, & irritum, si quando habet effectum obligationis, vt in casu *supra* expresso, quidam dicunt habere illum effectum non ex vi contractus, vt apponitur vt confirmatio, sed ex natura absoluta iuramenti, vt executio eius caret peccato, iam adimpleta conditione peccaminosa; & respectu cuius subsistit iuramentum.

Controversia. Prima sententia.

69 Secunda sententia.

Aliqui dicunt quod quando lex irritat pactum, quæ nititur præsumptione, si illa non subest, obligat contractus in conscientia, & consequenter iuramentum confirmans, quia iuxta commune axioma lex innitens præsumptioni non obligat in foro conscientia, quando non subsistit, quod lex præsumit. Sed distinguendum est, quia si præsumptio non subsistat vt in plurimum, id verum est, quia desinente

sine intrinseco legis, & ipsa lex desinit obligare: lex enim respicit bonum, & periculum commune: quamuis enim quis non sentiat rebellionem carnis, non idè lex ieiunandi respectu ipsius desinit obligare: quando verò desinit in singulari veritas præsumptionis, lex non deobligat, quia non respicit casus particulares, sed statum commune: quia enim aliquos contractus non contingit vtriplurimum celebrari sine detrimento, & peccato; idè lex vt obuiet periculis talibus, inhihet simpliciter tales contractus, & annullat; idè repugnante lege nequeunt iuramento confirmari.

Aduertendum tamen est, si contractus complicit in se plura, in quibusdam autem non inuoluitur, sed in aliis; iuramentum appositum confirmare contractum respectu illorum quæ possunt trahi in contractum, sicut & ipse contractus in his subsistit, licet sit irritus quoad alia, nisi lex ipsa annullans cumulatiuè in odium fraudis, & transgressionis prohibeat totum, quod accedit, & concurrit.

Ista autem aequalitas secundum rectam, &c. Hic desinit æqualitatem rerum, quæ permutantur, attendi secundum rectam rationem; neque consistere in indiuisibili, vt bene probat contra Richardum & Henricum, quos impugnavit in 3. dist. 37. concludens magnam latitudinem esse in medio iustitiæ commutatiuæ, & eam seruari in quocumque gradu intra summum, & infimum pretium, quæ hic vocat extrema. Hoc dicit cognosci posse ex lege, aut consuetudine; lex autè quando taxat medium, quandoque illud est in indiuisibili, quandoque in quadam latitudine; & hoc vocatur à Doctoribus pretiū legitimum; frequentius autem consistit in indiuisibili.

Item, ex consuetudine imponitur pretium, & cognoscitur, l. Pretia 63. ff. ad l. Falcidiam. Hoc vocatur vulgare; & diuiditur in illa tria *summū, infimū, & medium*. In summo, & infimo est etiam latitudo in omni gradu, quo excedit medium maius, aut minus. Hoc etiam pretium dicitur naturale, quia secundum dictamen naturale prudentiæ taxatur. Est doctrina communis.

Addit præterea posse commutantes, spectatā vtriusque necessitate hinc, & nunc, taxare pretium rei, vt æquiualens commutatio æstimeretur, licet non seruetur pretium vulgare; ita vt quod deficit pretio, in donationem transeat. Hæc regula intelligitur, quando non subest ignorantia iusti pretij; neque interuenit dolus, sed bona fide fiat commutatio. Ratio limitationis est, quia aliter præsumitur inuoluntarium esse, & non liberum contractum absque commixtione fraudis, aut coactionis. Idem tenet Conradus q. 57. c. 58. de Contractibus. Medina q. 32. Nauar. cap. Nouis, de iudiciis, notab. 6. Molina dist. 351. Lessius lib. 2. cap. 21. num. 37.

Valer iuramentū quoad ea, quæ in contractu nō videntur.

70 Medium secundum rectam rationem attenditur.

71

SCHOLIUM.

De venditione eodem modo philosophandum est, ac de permutacione iam dictum est, à num. 12. potest res vendi carius ob damnum euitandum, sed non ob lucrum, quod ea accipiet emptor.

CONsimilis conclusio omnino est de iusta venditione, & emptione; quia ibi cita oportet ex vna parte considerare numisma, sicut hic rem permutatam. Ad do, quod in istis vtrisque contractibus licet permutantem, vel vendentem, pen-

fare damnium suum, non autem commodum ipsius ementis, siue cum quo permutat. Hoc dico in carius vendendo, vel permutando: & intelligo sic, si quis multum indiget re sua, & per magnam instantiam inducatur ab alio, vt vendat, vel permutet pro re alia, cum possit se præseruare indemnem, & ex venditione, vel permutatione ista multum damnificatur, potest carius vendere, quam si aliis sine tali damnificatione venderet, vel permutaret. Sed si emens magnum commodum consequatur ex illa re sibi vendita, vel permutata, non potest carius vendi, vel permutari: nam propter maius commodum eius, quod consequitur, nec res mea est in se preciosior, nec mihi melior: & ideo non debet mihi maius precium apportare. Secus autem est, quando damnificor, quia tunc mihi est preciosior, licet non in se.

Cum istis contractibus (vt dictum est, conueniunt mutua accommodatio, conductio, & locatio: & consimiliter quantum ad positas iam condiciones, est seruanda iustitia, considerando ibi ad vsum, sicut hic ad dominium.

COMMENTARIUS.

Potest res carius vendi, ad euitandum damnium. Non potest res carius vendi ob lucrum, quod ex ea accipiet emptor. De commodatione, & locatione eadem tenet, que dicta sunt de permutatione.

72 De emptione, & venditione.

Regula huius contractus.

Dolus realis, & præsumptus.

Dua regula propria. Prima commoditas, & damnum supra rem æstimantur.

Consimilis conclusio omnino est, &c. Hic agit de secundo genere contractus, vt res permutatur pro numismate per venditionem, & emptionem, in qua computatione assignat regulas generales, quas supra ad permutationem rerum iustum præscripsit, tam quoad personas, vt sint habiles, quam quoad contractum, vt non sit contra legem. Deinde, vt absit fraus, & dolus, tam realis, quam præsumptus Iure. Realem voco, quando est intentus; & causam dedit contractui. Præsumptus est, quando Iure præsumitur, & in re ipsa contingit deceptio, licet ex bona fide, seu ignorantia: & prior est ex mala fide, & intentione decipiendi ex altera parte; & sic opponitur dolus realis, id est, intentus, præsumpto, vt cadunt sub voluntate: quamuis termini aliter sumi possunt ex stylo Iuris.

Addit præterea duas regulas, quarum vna est affirmatiua, altera negatiua. Prima, vt quis siue emens, siue vendens, suum damnium æstimare possit supra naturam rei, & ratione damni carius vendere, & similitur minori pretio emere, considerando præcisè medium iustitiæ, secundum quam res appetiatur, non solum ex natura sua, sed etiam vt vestitur; quæ est pretio æstimabilis: quia transferendo rem in alium, secundum dominium, & vsum, non solum transfero rem ipsam, sed commodum meum, ex re, hic & nunc, quod ex illa secundum circumstantias redundabat præsentibus, & necessitatem, qua me prius, transferendo rem, vel è contra, & emendo illam non necessariam mihi per illud, quod magis est necessarium. Vnde, ex iustitia damnium illud, vt dicit Doctor, est æstimabile, ita vt in translatione rei possem me ipsum indemnem seruare: quia secundum consuetudinem, & prudentiam, & aliquando ipsam legem, pretia rerum, & valor numismatis ex circumstantiis mutantur, vt secludatur damnium, & æqualitas seruetur respectiue ad currentem necessitatem.

73 Secunda regula. Commodum, aut damnium alterius non transit in lucrum.

Secunda regula est, vt nemo vendat mercem ex commodo alterius ex illa: quia illud commodum neque rem ipsam in se facit preciosorem, neque vendenti. Contra emptor non debet emere rem iuxta necessitatem vendentis: quia tam commodum, quam necessitas alterius non sunt circumstantiæ sufficientes rem absolute, sed solum personam, cuius necessitas, aut commodum nihil iuris tribuit alteri, neque afficiunt rem, vt permutatur, & cadit sub contractu secundum iustitiam, ex commoditate enim alterius, aut necessitate nemo debet lucrari, sed præcisè ex proprio.

Ex his regulis generalibus deducuntur reiquæ in particulari, quibus hi contractus legem habent, & regulariter: quidquid enim ex suo remittit vendens, aut emens, per se, & non per accidens, supra naturam rei æstimari potest, seruata debita mensura, in lucrum eius, vt necessitatem illius rei, affectum, expensas in ea aduehenda, seruanda per se, & non fortuitas, aut ex culpa sua distractas, affectum, copiam, aut raritatem mercium, vel pecuniæ lucrum cessans, damnium emergens, laborem, gratiam, vt si vendat, vel emat in commodum, & gratiam partis, aliàs non empturus, vel venditurus. Ac denique ex donatione, quoad superfluum excedens pretium vulgare, & bona fide incruentente. Deinde, si magnam copiam simul quis emat mercium, quia hoc valde commodum est vendenti: hic tamen casus spectat magis ad donationem. In his ergo casibus licet non seruare pretium rei ex natura sua, sed excedere, aut deficere. Accedit & aliud genus contractus ex natura fori particularis; vt contingit in venditione sub hasta, vel in auctione, quia in primo contractu minus æstimatur res, quam si quando in vulgari contractu venditur. In secundo contractus est fortuitus, & quandoque minus ex raritate emptorum; aliquando magis ex ipsorum concursu, & seruire emitur. Ex hoc vsu probatum est, ex contralicatione emptorum.

74 Casus ad superiora spectantes deciduntur.

De venditione sub hasta, & auctione.

75 Extensio prædictorum ad alios contractus.

Hæ regulæ sunt communiter receptæ, & seruandæ sunt in contractibus accommodatiõis, conductiõis, & locatiõis: in quibus vsus rei transferitur. Et perinde dicendum est de aliis speciebus, quæ sub his continentur. De quibusplura in specie apud Doctores sub propriis titulis legi possunt: & ad has regulas generales reduci debent; quibus seruetur æqualitas, & contrahentium nemo patiatur, quicunque enim casus ad has regulas reduci nequit, non est regulatus secundum iustitiam: & licet quandoque in foro externo non detur actio, vt contingit, quando quis non grauatur ultra dimidium iusti pretij, nihilominus in conscientia manet obligatio restitutionis: leges enim fori non solum respiciunt iustitiam, sed pacem ad elidendas lites, & ideo non concedunt actionem, quia aliàs non esset finis litium.

Hi contractus reducuntur ad emptionem, & venditionem; vel eis similes sunt, appellationibus propriis gaudentes, pactis etiam, & legibus. Locatio est contractus, quo persona, aut res aliqua ad vsum, vel fructum pretio conceditur, retento dominio,

76 Locatio, Conductio.

minus, & proprietate eius. Transferens sicut dicitur locator, ita eiuus vsuum dicitur conductor; qui rem, vel personam in vsuum, aut fructum comparat. Conductor prædij rustici dicitur colonus; vrbani inquilinus; rei mobilis conductor. Conductio rei immobilis, vt prædij, dicitur emphyteutis, feudum, liuellus. Emphyteutis est concessio rei immobilis cum translatione dominij vilis sub onere soluendæ certæ pensionis, vel in perpetuum, vel ad certum tēpus, quod nequit esse minus decennio. Feudum est translatio similis rei immobilis sub onere fidelitatis, & obsequij personalis. In quo differt à priori, in quo est onus pensionis; in feudo non ita, licet quandoque soluitur aliqua pensio in recognitionem dominij recti.

Liuellus. Liuellus generaliter idē est cum duobus prioribus; propriè verò est subemphyteutis, & subfeudatio; quando emphyteuta, & feudatarius similem contractum inuit cum tertio.

77

In his requiruntur regulæ illæ generales contractuum, & speciales venditionis, & emptio- nis: ex quarum æquitatē præscriptæ sunt leges particulares in fauorem vtriusque partis, ne succumbant, & in pœnam non obseruantis contractuum.

Leges emphyteutis. Emphyteutis conditiones sunt, vt ineat contractus in re immobili, & fructifera: quia si non fructifera grauetur emphyteuta, neque cadit in contractum quoad tractus, quos nequit facere res locata. Hinc sequitur, si res sine culpa emphyteutæ omnino pereat, vt si terra occupetur à mari, aut hoste, eum non teneri ad pensionem (nisi aliàs se subiecerit casibus fortuitis) quia sic perit proprietario, l. 1. C. de iure emphyteutis. Intellige si pereat absque spe recuperandi; & nisi aliqua pars rei supersit, quia sic tenetur ad integram pensionem, quæ non solum est ex fructibus, & vtilitate pensanda, sed etiam ex recognitione dominij: quod est proprietarij, sed ex æquitatē pensio si magna esset, aut æqualis fructibus, esset minuenda pro rata dispendij. Imò etiam si soluenda esset ad mensuram fructuum. Idem dicendum, si sterilitas superueniens infructuosam reddit, minuenda est pensio ex æquitatē, licet non de iure. Item, sequitur rem illam posse emphyteutam aliis locare, vendere in emphyteusum, & etiam donare, & legare. Quòd pensio non sit maior ordinariè, quàm sit fructus detractis expensis, & industria.

78 In fauorem proprietarij est, quòd nequeat emphyteuta præscribere, vt supra dictum. Secundò, tributum, quod rei vtili imponitur, recidere in emphyteutam, non in proprietarium. Tertio, quòd nisi pensionem quotannis soluat,

amittat rem emphyteuta eam omnibus melioramentis, Emponematibus, seu operibus, quæ in ea fecit, & dominium vtile consolidetur eam decreto, redeunte tē ad proprietariū ex integro. Requiritur vt emphyteuta vt sit interannium non soluat, si est communis: si autem teneat rem emphyteuticam ab Ecclesia, biennium tantum datur, & locus purgationis moræ cum celeri satisfactio; non requiritur vt sit interpellatus pro solutione, quia ipsa dies interpellat, seu tempus solutioni constitutum, & ipso iure cadit commissum ante sententiam iudicis: non tenetur se spoliare, nisi proprietarius declarat suam voluntatem; qua declarata tenetur cedere ex vi conuentionis, seu contractus. Item, si rem notabiliter euertat, aut deteriorem reddat, posse etiam ab eo auferri: in venditione rei, & melioramentorum proprietarius præfertur aliis, si ea comparare velit, quem tenetur primum ante rei traditionem admonere, aliàs cadit commissum. Donare potest non consulto proprietario, sed non inuestire donatarium nisi alter consentiat. Empor autem tenetur domino proprietario pro inuestitura ad laudemium, hoc est, partem pretij quinquagesimam iure communi, trigessimam ex consuetudine.

79 Hæc omnia particularia reducuntur ad regulas illas generales præmissas secundum æquitatem, quam præscribunt, vt partes seruentur indemnes: nam quæ fauent proprietario, seu domino directo, fundantur tam in dominio rei, quæ apud ipsum est; ac proinde sine voluntate eius non permittitur dispositio libera rei emphyteuticæ conductori; & conueniunt etiam ratione iuris in pensionem soluendam ex fructibus; & in pœnam adduntur contra partem, quæ non stat contractui, aut excedit ius, quod habet in rem tantum ratione fructuum, & non substantiæ; vt patet in casibus, in quibus cadit commissum. Ea verò, quæ competit emphyteutæ in fauorem eius statuuntur ratione iuris, quod habet in fructus, quorum est dominus directus, salua substantia rei, & iure, quod habet proprietarius.

Leges feudorum. Feudorum autem iura feudalia, excepta pensione, similia sunt, in quo proprietatis rei manet in domino. Ius vtile in feudatario cum debito fidelitatis, & obsequij, quādo interpellatur; quòd si interpellatus non præstiterit, cadit feudo. Item, si sine voluntate domini illud alienauerit, inuestituram à domino recipit, cui tum iuramentum fidelitatis præstat, non potest donare, oppignorare, vel feudare alteri feudum sine prædicta voluntate domini, vt communiter Doctores, quia hi actus à voluntate proprietarij dependent.

S C H O L I V M.

Ad mutuum requiri æqualitatem in pondere, & numero, probat, rei cetera ratione Richardi, quia mutuum transfert dominium, & sic si mutuans ultra sortem accipiat, ex alieno recipit. Excipit primò, si ponatur pactum aliquid soluendi ultra sortem, nisi certo die soluat. Quod tenet D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 4. ad 2. Secundò, si ponatur pactum de reddendo intercesse, si damnatur mutuans ratione non solutionis. Tertio ex pacto, ratione periculi sortis, licet aliquid accipere ultra sortem. Addit Doct. solum animum accipiendi ultra sortem non obligare ad restitutionem sic accepti; quod intellige verum, si gratis datur. De quo Couar. in reg. Peccatum, part. 2. princ. n. 5. Nauar. c. 17. n. 19. Si vero datur timore incommodi à mutuante inferendi, secus est, ex cap. Consuluit, de vsur. Addit secundò, pecuniam ad ornatum, vel similem finem posse locari. est contra Nauar. c. 17. n. 2. negantem torquenti aureum esse locabilem. Sed tenent Molina d. 719. Azor. tom. 3. lib. 4. c. 4. q. 3. & communis

17
*Rich. hic a. 5.
 7. 5.*

DE ultimo contractu, scilicet de mutui datione, sit hæc conclusio quarta istius articuli. Ad iustè contrahendum mutuuum, oportet seruare æqualitatem simpliciter in numero, & pondere, exceptis quibusdam casibus: de quibus dicetur in fine. Ratio huius à quodam assignatur talis, quia vsus pecuniæ est eius consumptio: ergo concedens eam mutuò per consequens, consumit eam.

Contra hoc obiicitur per illud *Extra de significationibus verborum: Exijt qui seminat, & est hodie in 6. lib.* quòd quarundam rerum vsus perpetuò separatur à dominio. Potest ergo talis ratio assignari, quia in mutui datione transfertur dominium: hoc enim sonat vocabulum, *mutuo do tibi meum*: ergo qui concedit mutuò, non manet dominus pecuniæ mutuatæ; & per consequens, si pro illa pecunia recipiat aliquid ultra sortem, pro non suo recipit, siue vendit non suum.

Quare in mutuo nihil ultra sortem recipi potest? Pecunia nõ est res fructifera.

Alia ratio est, esto quòd pecunia maneret sua, tamen illa pecunia non habet ex natura sua aliquem fructum, sicut habent aliqua alia ex se germinantia, sed tantum prouenit aliquis fructus ex industria alterius, scilicet vrentis: industria autem huius non est eius, cui concedit pecuniam: ergo ille volens recipere fructum de pecunia, vult habere fructum de industria aliena, quam tamen non dedit ille alius sibi, ex hoc quòd accepit mutuuum ab alio. Et hæc est ratio, quare per oppositum fructus lignorum germinantium computatur in sortem.

18
Ex pacto aitione pœna aliquid ultra sortem accipi potest.

Excipiuntur in ista mutatione duo casus in genere. Quandoque enim licet accipere ultra capitale ex pacto: quandoque autem non ex pacto. Primum tripliciter: vel ratione pœnæ conuentionalis, dum tamen non fiat in fraudem vsurarum: verbi gratia, ego indigeo pecunia mea ad mercandum, concedo tamen tibi ad certum diem, adiiciens pœnam conditionalem, quòd nisi tali die soluas, quia multum damnificabor, solues postea tantum ultra. Hæc pœna adiecta licita est: quia licet me seruare indemnem, sic præmonendo illum, cum quo contraho. Signum autem, quando non est in fraudem vsurarum, manifestum est illud, quando mercator magis vult pecuniam sibi solui die præfixo, quàm in crastino cum pœna adiecta sibi. Et per oppositum est in fraudem, quando vult diem transfiri potius, quàm pecuniam ipso die solui.

Ratione dani ex non solutione aliquid accipi potest ultra sortem ex pacto.

Secundum est ratione *interesse*: debitor enim, ex cuius non solutione creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iustitia satisfacere creditori de *interesse*. Et licet ille creditor non posset habere contra eum actionem in foro exteriori, utpote quia non sunt pacta, vel iuramenta: tamen in foro conscientie debitor tenetur ultra sortem ad *interesse*. Tertia conditio est, quando vtrumque, scilicet capitale, & illud superfluum ponitur sub incerto. Quod probatur *Extra de vsuris, c. Nauiganti. §. Ratione*; arguendo per locum à simili, quia sicut hic incertitudo excusat, ita ibi.

19
Intellige si gratuito sibi datum iudicet. Pecunia ad ornatum potest locari.

Sine pacto etiam licet: solus enim animus sine omni pacto verbali, vel alio signo æquivalenti ostendente debitori, quòd mutuans non mutuaret sine spe lucri, non facit illum recipientem ultra sortem sine pacto, habere alienum, & idèd non teneri ad restitutionem.

Intelligendum etiam, quòd pecunia habet aliquem vsum vtilem ex propria natura, utpote ad videndum, ornandum, vel ostendendum possibilitatem tanquam diuitem: & ad illum finem potest locari, sicut equus, vel aliud locabile; & pro vsu isto, retento dominio pecunia recipi; & tunc ex toto est contractus locationis; vel conductionis; non autem mutuatio, seu mutui datio: & deberet idem pondus restitui, nisi fortè sufficiat locati æquale in pondere, & valore.

Hæ regulæ prædictæ ostendunt quid iustum, & quid iniustum in commutationibus statim factis, id est, quando vterque commutans statim dat, vel recipit illud, pro quo commutat.

COMMENTARIUS.

80
De mutuo.

DE ultimo contractu, scilicet de mutui datione, &c. Conclusio huius, quæ est quarta in ordine huius articuli, est: *Ad iustè contrahendum mutuuum, seruandam esse æqualitatem simpliciter in pondere, & mensura, &c.* Vnde, *mutuum est contractus, in quo numisma pro numismate commutatur, seruato numero, & pondere equali*: in qua definitione veniunt etiam illæ mutationes, quæ fiunt in rebus vsu consumptibilibus, seruatis iisdem conditionibus: sed quia frequentior

Definitur.

materia est numisma, idèd definitur respectiue ad ipsum: pondus enim in pecunia ordinatiè non seruatur, sed numerus. Vnde, si quis massam non culam mutet pro pecunia numerata, non est propriè mutuuum, sed venditio. Sicut ergo in aliis rebus vsu consumptibilibus pondus, & mensura seruatur, ita veniunt hac definitione, ut si muretur granum, oleum, & similia, transfereudo dominium, & vsum cum pacto recipienti eadem in specie, seruata eadem mensura.

81

In hoc contractu seruantur regulæ generales requisitæ ad translationem, & contractû iustum. Ad quas etiam reducuntur speciales regulæ huius contractus: quia æqualitas seruanda reducitur ad medium rei, vt leruatur æqualitas in numero, pondere, & mensura. Rationem reicit, quæ est D. Thomæ, & Richardi ex his, quæ dicuntur in cap. exiit, de *verborum significatione*, quantum ad distinctionem vsus, & dominij in rebus vsu consumptibilibus: negat ergo consequentiã, quia dominium, & vsus possunt separari in pecunia, vt pote in eo, qui vitur pecunia ex voluntate domini, non ex propria dispositione.

Reicitur ratio quorundã.

Probatio conclusionis.

Probat ipse aliter cõclusionem, quia mutans transfert dominium pecuniæ, hoc enim sonat vocabulum *mutuo do tibi meum: mutuum enim dicitur quasi de meo facio tuum. ff. Si cert. per. l. 2.* Vnde stat periculo tuo, postquam accepisti, etiã si pereat casu fortuito C. *Si certum per. l. Incendium. Instiit. quibus mod. re cont. oblig.* ergo qui concedit mutuo, non manet dominus pecuniæ mutuatæ, & consequenter, si recipiat aliquid vltra sortem, pro non suo recipit, & vendit non suum.

Secunda probatio.

Secundò, quia pecunia manens mutuanti non est nata fructificare: sicut aliæ res, vt ager, & huiusmodi, quia ex natura sua non habet fructum distinctum ab vsu & industria vtentis: ex quibus nihil debetur mutuanti à mutuatario vtente pecunia vltra sortem: in aliis autem rebus fructiferis computatur fructus in sortem, quia est aliud à substantia rei, & per se vile.

Quid sit vsura.

Ex his duabus rationibus colligitur, in quo consistat vsura, nempe in recipiendo aliquid vltra sortem intuitu solius mutui ex pacto iustitiæ, & obligationis, quod est ex natura rei peccatum contra iustitiam, & præceptum naturæ eius, non solum positium diuinum, vt malè Abulensis in cap. 25. *Matthæi. quæst. 171. & 172.* Est prohibita etiam iure diuino, *Psalm. 14. Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & c. Ezechielis 18. Luc. 6. est prohibita.* Iure canonico, *Clementis de vsuris, & c. in Decretalibus toto titulo de Vsuris. in Decreto 4. quæst. 3. & 4.*

Eius prohibitio.

82

Excipiuntur casus, in quibus mutuus iuste vltra sortem aliquid exigere possit. Primus est ex pœna conuentionali, nisi ante certum diem soluat, vt addiciat ex obligatione tantum vltra sortem; & hoc eo casu, quo mutuans incurreret damnum ex dilacione solutionis vltra illum diem, & absit fraus vsuraria. Hic casus licitus est: quia quis potest se indemnem seruare: quod intelligendum est, quando subsistit damnus ex dilacione solutionis, & præuidetur. Est doctrina communis, vt autem sciatur quando conditionalis pœna adiiicitur sine fraude, vel quando contrarium, assignat regulam à posteriori vnde colligatur ex dispositione mutuantis; qui si præfert solutionem in diem statutum pœnæ currentis, ex eius dilacione rectè colligitur conuentionem de pœna non dedisse speciem contractui ex parte eius, aut intentioni: si tamen mauult pœnam decurrere, quam solutionem anticipari, signum est intuitu lucris ex pœna eum fuisse morum, & consequenter animo vsurario: dispositio enim voluntatis, & intentio recipit speciem à motiuo principali, quod dat speciem contractui: ac proinde fit in fraudem, vt subest contractus intentioni ex tali motiuo: neque licet recipere pœnã. Si autem talis voluntas est solum concomitans,

Excipiuntur casus, in quibus mutuus iuste vltra sortem aliquid exigere possit. Primus est ex pœna conuentionali, nisi ante certum diem soluat, vt addiciat ex obligatione tantum vltra sortem; & hoc eo casu, quo mutuans incurreret damnum ex dilacione solutionis vltra illum diem, & absit fraus vsuraria. Hic casus licitus est: quia quis potest se indemnem seruare: quod intelligendum est, quando subsistit damnus ex dilacione solutionis, & præuidetur. Est doctrina communis, vt autem sciatur quando conditionalis pœna adiiicitur sine fraude, vel quando contrarium, assignat regulam à posteriori vnde colligatur ex dispositione mutuantis; qui si præfert solutionem in diem statutum pœnæ currentis, ex eius dilacione rectè colligitur conuentionem de pœna non dedisse speciem contractui ex parte eius, aut intentioni: si tamen mauult pœnam decurrere, quam solutionem anticipari, signum est intuitu lucris ex pœna eum fuisse morum, & consequenter animo vsurario: dispositio enim voluntatis, & intentio recipit speciem à motiuo principali, quod dat speciem contractui: ac proinde fit in fraudem, vt subest contractus intentioni ex tali motiuo: neque licet recipere pœnã. Si autem talis voluntas est solum concomitans,

Excipiuntur casus, in quibus mutuus iuste vltra sortem aliquid exigere possit. Primus est ex pœna conuentionali, nisi ante certum diem soluat, vt addiciat ex obligatione tantum vltra sortem; & hoc eo casu, quo mutuans incurreret damnum ex dilacione solutionis vltra illum diem, & absit fraus vsuraria. Hic casus licitus est: quia quis potest se indemnem seruare: quod intelligendum est, quando subsistit damnus ex dilacione solutionis, & præuidetur. Est doctrina communis, vt autem sciatur quando conditionalis pœna adiiicitur sine fraude, vel quando contrarium, assignat regulam à posteriori vnde colligatur ex dispositione mutuantis; qui si præfert solutionem in diem statutum pœnæ currentis, ex eius dilacione rectè colligitur conuentionem de pœna non dedisse speciem contractui ex parte eius, aut intentioni: si tamen mauult pœnam decurrere, quam solutionem anticipari, signum est intuitu lucris ex pœna eum fuisse morum, & consequenter animo vsurario: dispositio enim voluntatis, & intentio recipit speciem à motiuo principali, quod dat speciem contractui: ac proinde fit in fraudem, vt subest contractus intentioni ex tali motiuo: neque licet recipere pœnã. Si autem talis voluntas est solum concomitans,

Excipiuntur casus, in quibus mutuus iuste vltra sortem aliquid exigere possit. Primus est ex pœna conuentionali, nisi ante certum diem soluat, vt addiciat ex obligatione tantum vltra sortem; & hoc eo casu, quo mutuans incurreret damnum ex dilacione solutionis vltra illum diem, & absit fraus vsuraria. Hic casus licitus est: quia quis potest se indemnem seruare: quod intelligendum est, quando subsistit damnus ex dilacione solutionis, & præuidetur. Est doctrina communis, vt autem sciatur quando conditionalis pœna adiiicitur sine fraude, vel quando contrarium, assignat regulam à posteriori vnde colligatur ex dispositione mutuantis; qui si præfert solutionem in diem statutum pœnæ currentis, ex eius dilacione rectè colligitur conuentionem de pœna non dedisse speciem contractui ex parte eius, aut intentioni: si tamen mauult pœnam decurrere, quam solutionem anticipari, signum est intuitu lucris ex pœna eum fuisse morum, & consequenter animo vsurario: dispositio enim voluntatis, & intentio recipit speciem à motiuo principali, quod dat speciem contractui: ac proinde fit in fraudem, vt subest contractus intentioni ex tali motiuo: neque licet recipere pœnã. Si autem talis voluntas est solum concomitans,

& non dat speciem contractui, non tenetur restituere pœnam, de qua conuentum est iuste ex voluntate, qua se indemnem seruare potest: modò damnus ipium, seu conditio, ex qua iustificatur conuentio ex parte mutuantis, subsistat, & non sit prætextus, aut fictio intuitu lucris. Adde præterea, eum potuisse habere duplicem intentionem mutui, ex vtroque illo fine: quamuis intentionem ex parte mutui non exprellit in pacto: tunc autem eum quidem peccare, sed non teneri ad restitutionem, quia conuentio iusta saluatur ex damno emergente, quam non vitiat altera concomitans, quæ non est exprellã in contractu. Hæc duplex intentio explicatur: verbi gratia, si ita erat animo paratus, vt etiam mutuo concederet, etiam si damnus non interueniret, aut subsisteret cum onere lucris, intuitu lucris: nam sicut lucrum ex vtroque motiuo petendi posset esse iusto, & iniusto, ita etiam conuentio intendi ex vtroque tanquam medium, & ex altera intentione desinente adhuc altera subsisteret, sicut & conuentio per eam tanquã causam sufficientem: quòd si partialis esset, iam tota conuictio esset vsuraria.

Nauarrus in *Manuali c. 17. n. 215.* Conradus, & alij limitant casum ad eum, qui potest, & præuidetur posse soluere tempore præstituto: alioquin conuentio esset vsuraria, & cum obligatione restitutionis. In qua sententia putat esse Doctorem Nauarrus, sed malè, quia id non dicit Doctor, vt patet ex textu. Limitatio autem non subsistit, vt patet ex ratione Doctoris, quia in eo etiam casu non tenetur cõmodum alterius præferre mutuans suo damno, nisi in casu, quo charitas, & necessitas alterius, & impotentia ad soluendum obligaret mutuandum esse. Quòd si tamen apponatur pœna conuentionalis, non erit contra iustitiam, sed contra charitatem; pœna enim illa apponitur partim ad summouendum damnus, partim etiam ad sollicitationem solutionis suo tempore: debet autem hæc pœna esse tolerabilis, & non excessiua. Quòd si mutuatarius non fuit in culpa, quin solutio fieret ex æquo, debet mutuans saltem mitigare pœnam, quòd si partem dedit pecuniæ mutuatæ, similiter pro rata debet temperari, nisi in casu, quo damnus mutuantis redundaret ex carentia summæ integræ: verbi gratia, si ipse alteri creditori sub pœna conuentionali ciuili, aut iudiciali tenetur reddere creditum præstituto die, quod nequit, nisi recuperet mutuum, tunc potest se indemnem seruare ex regula sequenti. Idem dicendum erit, quando mutuatarius tenetur ex lege, aut sententia iudicis sub pœna soluere mutuum die præstituto. prior pœnæ dicitur legalis, & ciuilis, quia ipsa lege statuta: secunda verò dicitur iudicialis, aut ex sententia iudicis.

Secunda regula est: ratione lucris cessantis, & damni emergentis potest recipere mutuatarius vltra sortem. Hæc est communis, & patet, quia iustitia non permittit, vt mutuatarius recipiat commodum ex mutuo cum damno mutuantis: debitor enim in conscientia tenetur, inquit Doctor, ad interesse creditoris, licet sine pacto, aut conuentione de lucro, non datur actio in foro externo. Soto *lib. 6. de Iustitia & Iure. qu. 1. art. 3.* oppositum docet, & Molina *disp. 314.* & alij dicentes, si dñum emergens non trahatur in pactum, ad illud non teneri mutuatarium, quando non est in mora solutionis. Contrarium huius docet Maior in 4. in hac dist. quæst. 30. Faustinus

83

Limitatio resolutionis præmissa.

Finis imponendi pœnam ex conuentione.

Mitiganda est in casu.

84

Secunda regula.

De damno emergente, & lucro cessante. Ad hæc tenentur mutuatarii.

Requiritur se ipsum aliquis interuenire pacti.

Alty docent hic disp. 47. que? 6. Hanc sententiam sequitur non requiri factum.
ante diem statutum, & potest advertere, & concurrenre mutuatariū de solutione; & hic tenetur soluere, si potest, ante tempus præstitutum, aliàs tenetur ad damnium.

85
Præferunt se- cunda sen- tentia.
Hæc sententia est satis consona æquitati: & videtur hoc pactum implicari tacite in ipso contractu, quia si non statueret diem solutioni, posset in tali casu damni emergentis interpellare mutuatarium etiam coram iudice, & hic posset iuste eum compellere ad solutionem sub pœna damni emergentis mutuantis soluenda: quia ex re gratuita concessa, & sine onere, non potest trahi damnium mutuantis; neque alter habet ius eam retinendi cum damno concedentis. Vnde sicut se habet commodatarius, & precarius respectu domini, quantum ad usum rei concessæ, sic etiam mutuatarius quantum ad dominium rei mutuatæ: sed in prioribus non transit usus in commodatarium, aut precarium in casu emergentis damni commodantis, aut concedentis, quin rem ipsam possint reuocare: ergo etiam mutuantis gratiæ non censetur transferre dominium rei mutuatæ sine conditione, & pacto implicito se seruandi indemnem, neque mutuatarius aliter rem accipit, nisi cum onere eodem, quando aliàs de hoc non est facta conuentio, vt mutuantis etiam cum suo damno rem transferat.

86
Qui in mora est, tenetur ad damnium.
Præterea, quando statuitur terminus solutioni, si mutuatarius est in mora, tenetur ad damnū emergens mutuantis, quod ex dilata solutione venit, quamuis de damno tali non præcesserit pactum, aut conuentio explicita, vt colligitur l. 2. §. Non utique, & §. Nunc de officio. & l. 4. ff. de eo quod certo loco dari oportet, &c. & hoc idem, quia contractus ipse implicat talem conditionem implicitè, quamuis non interueniat conuentio, & ex culpa alterius eueniat damnium: sed siue ex culpa, siue ex commo proprio det causam damno mutuatarius, perinde est eius causa, quia tenetur ad solutionem: & quamuis aliàs ante diem præstitutum non sit acceleranda: tamen in hac circumstantia non habet ius sui commodi cum damno alterius inuoluntario ipsi: ergo, &c. Confirmatur, quia concessio gratuita non implicat conditionem, quæ si præiuderetur, aut exprimeretur, non feret ipsa concessio, ac proinde ad eam non extenditur, vt patet ex materia de Præiudiciis. Sed mutatio est concessio gratuita, cum sit translatio rei sine villo fructu, aut commo concedentis in gratiam petentis: ergo etiam implicat illam conditionem damni, etiam non præuisam, cum qua mutuantis non mutualet, si ei esset cognita, aut præuisa sine pacto saltem explicito de damno: ergo neque mutuatarius fit dominus mutui liberè, & sine tali conditione, si in re euenierit, nisi ex voluntate mutuantis.

87
Æqua conditio vtriusque
Tertiò, debet esse æqua conditio vtriusque, tam mutuantis, quam mutuatarij, sed mutuatarius obligans se ex pacto ad soluendam damnium, aut lucrum, in casu, quo sine culpa sua redditur impotens: vt si omnia sua perierint incendio, aut redactus sit in captiuitatem, non tenetur soluere pactum lucri, aut damni: quia pactum ordinarium explicitum, aut implicitum non videtur ad hos casus se extendere, neque habuisse voluntatem se sic obligandi: ergo similiter

dicendum est de mutuantem, non habuisse voluntatem mutuandi cum damno fortuito, & non præuiso; si ergo ex casu incendij, aut simili, in quo excusatur mutuatarius à soluendo lucro, aut damno vltra fortem eximitur à pacto, explicito etiam, eodem modo mutuantis debet liberari à mutui pacto, superueniente tali damno, & habet ius repetendi mutuum ante tempus præstitutum, vt seipsum seruet indemnem. Patet consequentia, quia minus grauari debet, quam mutuatarius, secundum leges iustitiæ, cum gratiæ, & sine obligatione vlla mutuet in commodum alterius: quamuis enim contractus sit onerosus ea parte, qua mutuatarius obligatur ad solutionem, tamen est gratuitus ratione mutui sine villo commo mutuantis, aut obligatione mutuandi, ac proinde nulla æquitas suadet, vt ex beneficio damnium reportet. Confirmatur, si mutuantis per vim, aut metum cogatur mutuaere, mutuatarius tenetur ad damnium, vt plures concedunt, etiam si non transeant in pactum: quia mutuatatio est causa damni: sed eo modo si ex mutuatione sequatur per se damnium non præuisum, cui posset occurrere mutuantis, si habeat, & haberet pecuniam mutuatam ad manum, vt si interpellatur à suo creditore hic, & nunc, cui non potest nisi soluta forte mutuata satisfacere, damnetur ad carcerem, aut alias pœnas iudiciales, vel bona ipsius supponantur hæc vendenda minori pretio iuxta naturam huius fori particularis, mutuatatio dedit causam tali damno: ergo mutuatarius ab ipso interpellatus tenetur ei soluere, vel certè reparare damnium in conscientia: quamuis in foro externo non habeat actionem ante tempus præstitutum; hæc autem intelligenda sunt cum duabus conditionibus.

Prima est, vt ipse interpellat mutuatarium: aliàs præsumitur volens damnium, & non repetens solutionem. Secunda est, vt mutuatarius possit soluere.

Vltimò tandem hæc sententia probatur, ex titulo gratitudinis eum teneri soluere, & charitatis: vel enim nunquam charitas obligat, vel in hoc casu obligat. Hi tituli accedunt ad titulum iustitiæ, ex quibus patet ad fundamenta Molina, & Soti.

Primò obiciunt, quod si mutuatarius fuisset admonitus, fortè non reciperet, aut peteret mutuum.

Respondetur, ipsa iustitia admoneri ex ratione huius contractus, & ex damno alterius inuoluntario ipsi, quod causatur ex mutuo non subeat commodum cum tali damno mutuantis. Deinde, ipse mutuantis, si præiudicaret tale damnium, etiam si fortè non mutualet, non plus iuris accedit mutuatario ex voluntate præsumpta, quam mutuantis.

Obicit Molina, quia sibi imputare debet, quod non duxerit in pactum, quodcunque damnium emergens, neque mutuatarius eo ipso pacificetur cum eo de tempore, tenetur solutionem anticipare, aliàs autem non tenetur de mora.

Respondetur ex dictis verum esse in foro externo per legem non obligari: sed ex lege naturali ipsius contractus, qui inicitur cum hac conditione implicita, maxime quando est damnium notabile non præuisum, sequens ex mutuo, præsumitur non voluntarium, neque dominium transferre rei, nisi cum conditione implicita, qua possit repetere solutionem in causa talis damni ante

Minus grauari debet mutuantis.

Confirmatur. Cogens ad mutuandum obnoxius est dano securo.

88

Obligatio gratitudinis & charitatis.

Obiectio.

Responsio.

Interpellatur mutuatarius ex vi contractus.

Secunda obiectio.

Responsio. Mutuatarius teneri lege naturali contractus.

ante tempus: neque aliud præsumi potest consuetudine, aut vsu communi inter homines.

89

Vnde, sicut in alijs coneractibus initis bona fide, quando pars notabiliter grauatur in qualitate, aut quantitate rei, debet ipsi refarciri in conscientia, aut restitui pretium: quia conditio ignota non includitur in pacto, neque ad eum extenditur quæcunque superueniens confirmatio, vt stipulationis, aut iuramenti: vt patet ex supradictis: ita etiam hæc conditio damni notabilis non præuisa nequit transferri in pactum mutui, aut in ipsum pactum. Sicut ergo res non transit in dominium alterius, nisi ex pacto mutui, quod nullo modo comprehendit talem conditionem, vt etiam cum damno tali transferatur in detrimentum tam notabile mutuantis res mutuata; ita ex vi ipsius contractus venit talis conditio exclusa à mutuantem, & intentionem, quam habet mutuando. Si damnum autem non sit notabile, præsumi potest contemni à mutuantem, neque de minimis curare. Vnde sicut ipsum lucrum intuitu mutui præcisè, & non alicuius rei vltra sortem pretio æstimabile, est in fraudem: quia grauat mutuatarius vltra debicum, contra naturam contractus, & regulas contractus, quibus innititur: ita etiam damnum mutuantis eodem modo, quando ipse est inuitus, perinde est contra eandem iustitiam: quia pecunia illa, vt habet annexum damnum ex mutuo incursum, pluris æstimanda est mutuantem, quam ipsa in se valeat; aut etiam mutuatario, quando eam soluit: & mutuantem, si differatur solutio vsque ad tempus præstitutum, quando damnus incursum nequit refarciri: idè mutuantem non consentit in contractum mutui cum tali suo onere, & incommodo, neque præsumi potest consensisse.

Conditio ex-
cepta impli-
citur.

Vsura prohibita, & obno-
xia restitu-
tioni.

Simile in pro-
posito.

90

An lucrum
cessans possit
in pactum de-
duci.

Negatiua
sententia.
Sententia
Doctõris affir-
matiuam.

Est commu-
niter.

Fundamen-
tum.

Lucrum est
æstimabile.

Alia difficultas est de lucro cessante. Aliqui negant lucrum cessans deduci posse in pactum. D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. Innocentius cap. *Nauigant*, finali, de *Vsuris*. Sotus lib. 6. de *Iustitia & Iure quæst. 1. art. 3. conclus. 4.* Contrarium tenet Doctor in hac regula sub nomine *interesse* comprehendens non solum damnus, sed etiam lucrum cessans: quem sequitur communis modernorum. Couarruias lib. 3. *Variarum resolutionum cap. 4.* Caietanus in D. Thomam. Molina *disp. 315.* Azor. 3. p. lib. 5. cap. 5. *Contradus de contractibus q. 30.* & Maior in *hac dist. q. 3.* Gabr. *quæst. 2.* Nauarrus in *Manuali cap. 17.* Lessius de *Iustit. & Iure lib. cap. 20. dub. 11.* Est etiam antiquorum. Hostiensis in cap. *Salubriter, &c. de vsuris*, vbi Abbas. Archidiaconus, cap. *Vsura est. 14. q. 3.* Ratio huius est, quia lucrum cessans ratione mutui est pretio æstimabile, & est quoddam damnus mutuantis: & re ipsa commodum saltem in spe, quod æstimabile est, & facit sortem magis valere mutuantem vltra eius pretium substantiale.

91

Ex qua ratione soluitur fundamentum oppositæ sententiæ, vt quod mutuum debeat gratis fieri; quod non possit vendi quod adhuc non habes, & impedi non possit; quale est lucrû cessans: quod lucrû cessans non sit impedi à lucro; atque preces non impediunt, maximè si te offeras. Responderetur ad primum, ipsum mutuum gratis fieri, lucrum tamen cessans, & spes eius vltra sortem aliquod valent mutuantem, quod æstimari potest; ac proinde deduci in pactum vltra sortem.

Ad primam
rationem.

Lucrum in
spe est æsti-
mabile.

Ad secundum, patet per idem, quia lucrum in spe possidet, & ea certitudine, qua negotiatores lucrum sperant, quando pecuniam exponendam subtrahit negotiationi, vt eam mutuet.

Ad secun-
dam ratio-
nem solutio.

Tertia ratio
soluitur.

Reuicetur so-
lutio.

Quid debeat
lucro detra-
here.

92

Tertia regu-
la.

Periculi ra-
tio potest in
sortem com-
parari.

Exponitur
casus pericu-
li.

Probatio.

93

Obiectio.

Soluitur.

Ad tertium respondet Conradus, & alij, requiri vt se mutuanem non offerat ad mutuum: sed neque hoc necessarium est: quia potest aliquis res suas venales exponere, habita etiam ratione commodi particularis, vt expensarum, &c. quando saltem id emptori exponit, idè se vendere pluris, quam alias res ipsa per se valeat. Vnde licet non inuitus faciat, vel ad preces alterius, non idè tenetur commodo suo cedere; debet tamen lucro detrahere propriam industriam, labores, & expensas, quæ in lucrando impenduntur.

Tertia regula est, aliquid recipi posse vltra sortem, quando vtrumque, scilicet capitale, & superfluum ponitur sub incerto, id est, sub periculo. Hæc communior est Doctorum: quam probat benè Doctor in textu, argumento cap. *Nauigant*, &c. *Extra de Vsuris, casu tertio*, qui est, quando quis vendit pannos, & alias merces, vt amplius recipiat tempore constituto, quam valebant tempore venditionis, & id licitum esse ratione dubij, quod perinde in proposito concludit. Hanc conclusionem tenet Corduba q. 78. Angelus verb. *Vsura 1.* Syluester *ibidem* q. 35. Azorius 3. p. lib. 5. cap. 6. Lessius lib. 2. de *Iustit. & Iure cap. 20. dub. 13.* Ratio est, quia hoc pretio æstimabile est, vt si mutuatarius est dubiæ fidei, aut decoctor, aut obstructus rationibus reddendis, timentur expensæ, & molestiæ in recuperando mutuo, & huiusmodi. Deinde, potest fideiussorem exigere, quo ipsi caueatur; aut pignus deponi. Ergo similiter, si in se assumat periculum, aliquid proportionatum recipere, & in pacto transferre. Ipse fideiussor potest etiam ratione periculi aliquid exigere, quamuis fideiussio sit gratuitus contractus. Idem patet in contractu accommodationis, quia si timeatur res accommodata perire, aut deteriorari ex negligentia commodatarij factis perspecta, potest ratione periculi commodans aliquid exigere.

Obicitur caput citatum in primo caso; vbi dicitur mutuanem pecuniam ad nundinas, & suscipiens in se periculum, cuius ratione aliquid vltra sortem exigit, esse vsurarium.

Responderetur communiter illum ita mutuassee, vt alteri imposuerit necessitatem in eundem secum alium contractum, quo pretio dato vltra sortem lucraretur amplius, ob periculum in se assumptum: quod non licet, quia illa necessitas imposta mutuatario est aliquid æstimabile, cum periculum alijs refarcire possit datâ cautione per pignus, aut fideiussorem, & hoc minore detrimento. Contrarium huius tenet Sotus *suprà* citatus ex eadem ratione, quæ ibidem soluta est.

x *Sine pacto etiam licet, &c.* Hæc quarta regula, in qua Doctor determinat: quamuis mutuanem recipiat aliquid à mutuatario sine pacto aliquo externo verbis, aut signo expresso, non teneri ad restitutionem: quia in eo casu animus vsurarius non expressus, neque exteriori manifestatus, non sufficit ad vsuram. Hanc conclusionem tenent multi alij sequentes Doctorem. Est etiam Richardi in *hac dist. dist. 5. q. 5.*

94

Quarta re-
gula.

Si non inclu-
datur pa-
ctum, recipi
potest vltra
sortem.

Aduertendum, intentionem reciprocam, quæ

Explicatur. spectat ad vsuram mentalem variis modis contingere posse. Primò, prout sit reciproca intentio mutuandi propter lucrum, & recipiendi, & dandi aliquid iurisdictionem ex eodem motiuo; & sic committitur vsura mentalis ex parte mutuantis, tam mutuando, quàm recipiendo vltra sortem, quamuis non interueniat pactum externum, quia non solum dat, & recipit intentione vsuraria; sed etiam mutuatarius tanquam ex contractu implicito ei soluit lucrum, & non liberaliter, aut gratis; aliàs non soluturus.

Secundò, potest compleri hæc intentio in solo mutuatario; quia in eo potest esse error, vt putet alterum non gratis, sed cum tali onere solutionis vltra sortem ei mutuasit: quamuis hæc præsumptio in re ipsa non subsistat; sed mutuantis concesserit gratis, & liberaliter.

95 Tertiò, potest subsistere intentio, & mala fides in solo mutuantem, vt verè mentaliter intendat spem lucri, & recipiat vltra sortem datum à mutuatario; quamuis hic bona fide, & sine præsumptione intentionis prauæ alteri concesserit vltra sortem merè liberaliter. In primo casu est vsurarius intentione, & receptione, & tenetur ad restitutionem. In secundo verò tenetur ad restitutionem in re ipsa, quando rescierit alium non dedisse vltra sortem, nisi ex præsumptione contractus impliciti, & voluntatis prauæ alterius.

96 Tertiò, potest subsistere intentio, & mala fides in solo mutuantem, vt verè mentaliter intendat spem lucri, & recipiat vltra sortem datum à mutuatario; quamuis hic bona fide, & sine præsumptione intentionis prauæ alteri concesserit vltra sortem merè liberaliter. In primo casu est vsurarius intentione, & receptione, & tenetur ad restitutionem. In secundo verò tenetur ad restitutionem in re ipsa, quando rescierit alium non dedisse vltra sortem, nisi ex præsumptione contractus impliciti, & voluntatis prauæ alterius.

Tertius casus est ad propositum, & resolutur. Tertius casus spectat ad regulam præsentem, & licet mutuans peccet dando, & recipiendo, in re ipsa tamen non tenetur ad restitutionem lucri; quia, vt bene Doctor, non recipit aliam rem alienam, sed donatam liberaliter, ab eo, qui potuit in eum transferre illam: quamuis ex conscientia erronea teneatur ad restitutionem, quia putat eam esse alienam, si deponat conscientiam, vbi rescierit liberaliter datam fuisse, non tenetur eam restituere. Hanc tenet Doctor, quia ratio subiecta eius eam solum probat. Gabriel in hac dist. q. 2. Syluester v. vsura 6. q. 3. Caiet. in opusculo de vsura cap. 3. Medina q. 3. Azorius 3. p. Sum. lib. 5. cap. 16. Couarr. ad reg. p. prim. 2. n. 4. Cardinalis in Clement. unica. de vsuris. q. 14. & plures alij Iuris interpretes. Quos etiam citat Lessius supra citatus dub. 6. conc. 2.

96 Probatur ratione Doctoris, quam sic formo: Animus vsurarius non expressus villo modo non dat speciem translationi gratuita factæ à mutuatario pecuniæ, aut rei iurisdictionem supra sortem, quia non est causa eius villo modo, neque ad eam concurrat secundum pactum, signum, aut præsumptionem, cum sit omnino ignota mutuatario, & circumstantia ignota non det speciem actui eius. Sed illa translatio solum, vt procedit à mutuatario facit rem esse mutuantis, & tollit omne debitum restitutionis, cum per meram donationem, vt potuit, rem fecit esse alterius: ergo, &c. Confirmatur, quia si non interueniret mutuum, donatio rei valeret ex natura sua, neque eam amplius posset repetere donator; sed quod fiat titulo remunerationis gratuita, seu gratitudinis, non minuit vim eius, aut effectum, quo res transeat iure in alterum secundum proprietatem. In proposito etiam casu sic donatur ratione mutui, non ex debito, sed animo regrandi beneficii receptum.

97 Dices, vt transferatur dominium rei per donationem, requiri vt res ipsa acceptetur; mutuans

autem non acceptat rem titulo gratitudinis: idè non facit suam.

Contra: ad acceptationem rei sufficit vt rem tanquam suam recipiat, & ea vtatur tanquam sua, quamuis iniquo animo, & eam amplius inter sua connumeret; & hoc in re ipsa, ita vt vsum, aut dispositionem eius non permitat alteri. Quod verum est quantum ad realem acceptationem requisitam ad donationem, qua transfert dominium, modò non constet eam acceptare titulo debiti, & non donationis.

Imò hæc ipsa acceptatio & vsus rei tanquam suæ implicita est acceptatio eius omni titulo, quo in eum transfertur à primo domino, quia acceptatio rei complicat in se voluntatem transferentis, licet ex errore putetur talis, aut talis; quia ad complendam actionem transferentis in genere contractus requiritur, vt ipse finis acceptationis, qui est facere rem suam, importet titulum, ex quo facta est sua. Præterea, ipsa acceptatio rei, est tantum conditio requisita, ne translatio maneat suspensa, & imbibitur tacite, vt conditio in ipsa donatione, quæ exigit consensum alterius, vt rem tanquam suam accipiat.

Secundò, quando in re ipsa nulla est læsio iustitiæ, & rei alienæ vsurpatio, non fundatur obligatio restitutionis. In hoc casu non læditur, qui pecuniam transtulit in alium, eamque abdicauit in illum: ergo nullum ei manet ius expectandi eandem pecuniam, neque consequenter obligatio mutuanti eam restituendi, quia prima translatio neque in re ipsa manet suspensa: & si maneret, in potestate mutuantis est eam acceptare semper titulo congruo, vt donatio ex parte eius recipiat complementum: ex quo sequitur eum in re ipsa non teneri ad restitutionem.

Tertiò, patet in aliis. Qui recipit rem alienam, si dononetur, non tenetur ad restitutionem, quantumuis aliàs citra donationem non haberet voluntatem eam restituendi. Sic creditor condonans debitori, liberat eum ab obligatione restituendi: siue aliàs habuerit animum restituendi, aut facultatem, siue non.

Quartò, qui ex errore rem propriam possideret, & teneret vt non suam, sed alienam, ille in re ipsa non tenetur ad restitutionem, quia error eius nullum ius acquirit alteri, cui fieret restitutum, cum res illa nullo titulo Iuris, aut facti ad ipsum spectat; aut recipere posset titulum debiti, nisi ex ignorantia simili laboraret. Ergo similiter in proposito cessat obligatio in re ipsa restituendi præstatum lucrum, quando recipiens ex illa spe vsuraria, & errore concomitante illud receperit.

Vltimò tandem ex cap. finali, de Simonia, &c. Dantes aliquid secluso pacto in Monasterio, vt gradum, aut locum obtinuerint, animo tamen simoniaco, secluso pacto, recipientes non tenentur restituere obtentum, & bona fide ab aliis concessum, sed per penitentiam purgare peccatum: ergo simili modo de vsura dicendum est, vt bene notauit Couarruias. Sic etiam in aliis contractibus contingit ex solo animo non fundari obligationem restitutionis, si medium iustitiæ in re ipsa non lædatur; vt si emptor ex errore putet se subtraxisse debitum pretium vltra mediatare iusti, si in ipsa re non subtraxerit, re ipsa non est obnoxius restitutioni, quamuis

Impugnatur.

Sequitur acceptatio realis.

Includit translationem.

98 Secunda ratio.

Desinit re esse donantis.

Donatio non manet suspensa.

Tertia probatio.

Condonatio tollit debitum etiam non valens restituere.

Quarta probatio. Restitutio debita supponit ius creditoris.

99 Vltima probatio. Bona fide datum simoniaco, si non restituit.

Solum animus non fundat restitutionem, si aliud medium re saluatur.

uis iniquus animus ei ad peccatum sit. Sic qui ex proposito diffamat alterum, si ei nihil nocuit: quamvis animum habuerit nocendi, non tenetur restituere famam: vel bi gratia, si ei non creditur, vel diffamatus iam antea famam apud audientes perdidit notoritate facti, aut sententia iudicis: ergo similiter, licet mutuans acceperit iniquo animo, & vsurario lucrum, putans ex debito intuitu mutui concessum, cum in re ipsa id non subsistat, sed in erronea præsumptione animi; in re ipsa etiam non tenebitur ad restitutionem. Et habetur expressè, l. *Inter omnes* 46. ff. de furtis, &c. *Contrictans*, inquit, *rem, credens inuitum dominum, committit furtum; sed furto non est obligatus, si dominus erat volens, &c.*

Contrariam sententiam tenet Soto lib. 6. de Iustit. & l. 10. c. 3. l. art. 4. Molina disput. 306.

Obiiciunt cap. *Consuluit*, &c. de vsuris, ubi Pontifex dicit eum, qui ex proposito mutuum pecuniam credit, ut plus forte recipiat, tanquam debitam ex mutuo inducendum efficaciter ad restitutionem: quamvis sine omni conuentione receperit ultra sortem.

Respondetur, in illo capite agi de lucro concessio ratione, aut intuitu mutui, & non liberè: quia non fuit fundamentum præsumendi aliter fuisse concessum.

Obiiciunt secundò, illam acceptionem esse iniustam; ergo fundat obligationem restituendi.

Respondetur ex dictis acceptionem in re non esse iniustam, sed animum; obligatio autem restitutionis oritur ex acceptione iniusta in re, non intentione.

Dices, saltem non acquirit dominium rei, quia non acceptat titulo iusto.

Respondetur eodem modo acceptare in re ipsa iusto titulo, quo acceptat eam in quantum transfertur, tanquam rem propriam sibi, licet ex errore putet non donari. Vnde acceptatio, ut respicit usum rei tanquam propriæ, seu appropriationem eius, includit titulum, quo transfertur, qui est iustus. In mutuante enim illa acceptatio est respectiue ad translationem rei in ipsum, quocumque titulo transfertur, licet ex errore particulari putet transferri titulo oneroso debiti, & non liberali.

Obiiciunt tertio, ex hac sententia Doctoris sequi nunquam vsurarium mentale teneri ad restitutionem.

Respondetur negando sequelam: quia si mutuarius non dederit ultra sortem, nisi ex titulo oneroso debiti; tunc enim in re ipsa non tran-

fertur id, quod ultra sortem datur: quia non subsistit ex alterutra parte titulus iustus.

Obiiciunt quartò, irrationabile esse dare regulam generalem, quasi semper, quando non exprimit vsurarius intentionem suam, aut mutuans, non committeretur vsura, neque teneretur ad restitutionem: ergo hæc regula vniuersaliter fallit.

Respondetur, regulam non dari vniuersaliter in eo sensu ex sola taciturnitate pacti, aut intentionis mutuantis, sed ea supposita, ex intentione dantis ultra sortem liberaliter, & non ex debito. Et sic regula est vniuersalis, ut probatum est ex fundamentis allatis: vsura enim attenditur ex sola mente dantis, quando non exprimitur pactum: vnde si mutuans habeat animum recipiendi: quia liberaliter putat dari sibi ultra sortem, & ex altera parte non eo titulo mutuarius dederit, teneretur ad restitutionem, quia non acquirit iusto titulo rem alienam; quæ non transfertur in ipsum à domino, nisi ex titulo non subsistente, & iniusto, ex quo acceptans nequit facere suam ex vi huiusmodi translationis præcisè. Quando verò datur liberaliter contrarium contingit, quia talis est rei translatio, qualis est titulus, ex quo transfertur; si persona in quam transfertur, sit capax rei ex tali titulo, & non impeditur lege ne tali titulo acquirat dominium.

y *Intelligendum etiam, quòd pecunia, &c.* Hic determinat, quod aliàs supra dictum est, nempe dari usum vtilem pecuniæ, ut ad ostentationem, ornatum, & huiusmodi: & sic locatur, non mutatur: & pro vsu eius hoc modo recipi pretium, sicut pro vsu equi. Aliqui hoc negant: sed ex natura rei patet, & vsu, & æstimatione hominum: quia pecunia sic locata facit ad commodum conducentis: quod commodum est æstimabile pretio; pecunia autem, ut est materia mutui, transfertur quoad dominium in mutuante, non sic quando commodatur. Pecunia etiam consideratur dupliciter. Primò ut est mensura rerum venalium, & solutionis debitorum, & hic vsus est primarius eius. Alio modo consideratur materialiter, ut habet alios vsus ratione materiæ, commoditatis, &c. & sic potest esse vsus eius pretio æstimabilis, & locari potest. Hactenus Doctor assignauit regulas seruandas in commutationibus, in quibus de præfenti transfertur res; in sequenti verò adiungit duas regulas respectiue ad dilationem solutionis, seu lucri.

Quarta obiectio.

Solutur, & explicatur regula.

102

Pecunia potest locari.

Duplex vsus pecuniæ.

100
Opposita sententia.
Obiicit.

Solutio.

Secunda obiectio.

Solutio.

Explicat.

Solutur.

Acceptatio respicit usum, & translationem rei.

101

Tertia obiectio.

Solutur.

SCHOLIUM.

Præter regulas positas pro commutationibus de præfenti, ponit alias duas obseruandas, quando differtur receptio illius, pro quo alter commutat. Prima, quòd non vendatur tempus. Secunda, quòd alter non ponat se in tuto de lucro altero posito in periculo damni. Iuxta hos varios casus facile est soluere. Quòd ait commutantem pro pretio maiore indeterminate corrente usque ad tempus B, esse vsurarium, intelligit, si erat aliquo die intra illud tempus rem expositurus commutationi: quia si in omnem euentum, erat eo usque seruaturus, non est vsurarius, quia fortè post illum terminum venderet aequè carè, vel cariùs.

SEd² quando commutans non statim recipit illud, pro quo commutat, sed differtur huiusmodi receptio, quæritur quid iuris? Respondeo, præter regulas prædictas pertinentes ad iustum, vel iniustum in singulis contractibus pro præfenti, addo hæc istas duas. Prima est, quòd commutans non commuret, vel vendat tempus: quia

25
Dua regula, quando non datur statim, quòd alteri con-

mutantium tempus non est suum. Secunda, quod non ponat se in tuto de lucrando, & illum cum quo commutat de damno: intelligo in tuto semper, vel ut in pluribus.

Casus optimi de commutante dilata solutione.

Ex istis regulis patent multi casus in speciali: verbi gratia, dicatur festum Natiuitatis Domini *A*, & festum sancti Ioannis Baptistæ *B*. iste commutans tradit alij rem suam in *A*: aut ergo tunc eam erat venditurus, aut non, sed in *B*. Si sic, vel determinat nunc pretium secundum quod currit tempus pro *A*, & tunc facit misericordiam, quia supplet indigentiam proximi antequam teneatur illam supplere, quando scilicet expectat solutionem huius vsque in *B*. Aut determinat pretium maius, quam sit iustum pro *A*, & tunc est vsurarius, quia vendit tempus contra primam regulam, quod probatur *Extrà de Vsur. Consultuit*.

Si autem non esset modò venditurus, sed aliàs, quando videretur quòd secundum cursum temporis plus posset lucrari; aut ergo nunc ponit certum pretium, aut non, sed dimittit certificationem pretij pendentem ex aliquo futuro. Si primo modo, scilicet si ponit pretium secundum quòd res nunc valet, non est dubium, quin faciat misericordiam magnam. Si verò maius, quam nunc valet; tamen non ita immoderatum pretium, quin tempore solutionis verisimiliter quandoque plus, quandoque minus valeat res vendita, ratione dubij excusatur, quia contra nullam regulam supra dictam facit, quod probatur per illud capitulum *Nauiganti. §. Ratione*.

21

Et si obiicitur contra hoc per illud ibidem, *In tua*. Respondeo, ibi continetur monitio utilis, non præceptum necessarium.

Si autem determinationem pretij ex valore futuro illius rei, pendere relinquit; aut ergo pro tempore determinato illius solutionis, vel alio, in quo non consuevit regulariter res plus valere, quam quando dat rem suam: & tunc misericordiam facit: vtpote, concedo tibi istud pro tanto pretio, pro quanto valebit in *B*, vel aliquo tempore citra *B*: cum tamen illa res consuevit communiter carior esse in *B*, quam in aliquo tempore præcedente.

Quia talis si retineret rem, ante illum terminum, eam venderet, tamen in ipso termino vilius vendendum, quod si omnino vsque ad terminum erat seruaturus, non est vsurarius, ex ratione Doctoris.

Si autem velie pretium determinari pro tempore indeterminato hoc modo, ut ponat se in tuto lucri, ut in pluribus, & alium in damno, vtpote, volo quòd tantum soluas mihi pro isto, quantum valebit, in quocunque tempore vsque ad *B*, quando carius vendetur; vsura est, quia ponit se, vel partem suam quoad lucrum, ut in pluribus in tuto, & illum, cum quo contrahit, ad damnum: & tunc habet pro se illud, quod euenit, ut in pluribus, & contra se illud, quod euenit, ut in paucioribus.

Est etiam ibi alia iniustitia, quia aliquo die determinato oporteret eum exponere rem suam venditioni, & non in tempore particulari vago; & in illo contingeret, quòd minus carè venderetur, quam in die carissimo inter *A*, & *B*: & per consequens in tali pacto facit se certum de lucro vsquà quam humana industria pertingere posset.

Hæ ergo regulæ dictæ sunt de iusto, & iniusto in venditione, & commutatione quacunque pro nunc, vel futuro, & hîc loquendo de commutatione æconomica, quæ est, quando commutans intendit rem accipere, pro qua commutat, ut non mercetur ea, sed vsq̃ ea vtatur.

COMMENTARIUS.

103; *Alia dua regula circa lucrum. Prima regula. Secundaregula. Vendere tempus.*

X Sed quando commutans non statim recipit illud pro quo commutat, &c. Statuit duas regulas obseruandas. Prima est ne commutans vendat tempus, quod non est suum. Secunda: quòd non se ponat in tuto de lucrando, & illum cum quo commutat de damno. Vendere tempus est, quando quis exigit lucrum ratione temporis, quod prohibitum est, de *Vsuris. cap. Consultuit*, &c. Venditur autem tempus, quando venditurus erat rem suam, de præsentis exigit pretium, quod pro tempore currat futuro, quando res illa carius vendi potest. Si autem rem suam erat seruaturus vsque ad tempus, quo magis valebit, tunc ex moderata auctione pretij, quod aliàs currit, vel maius, vel minus; non committit vsuram, ut patet *cap. Nauiganti*, de vsuris, & *cap. In ciuitate*.

104 *Casus.*

Dubitatur an aliquis possit obligare alium ut eandem mensuram, quis restituat tempore futuro, quando constat pretium rei crescere:

Respondet Molina *disp. 311*. cum Soto *lib. 6. de Iustitia & Iure. q. 1. art. 2*. si quis mutat frumentum pro frumento in tanta mensura soluendo, quòd potest exigere eandem mensuram, modò non obliget alterum ne ante illud tempus soluat.

Respondetur tamen iuxta principia præmissa, si constat valiturum magis tempore solutionis constituto, & mutuans non determinauit seruare frumentum in illud tempus exponendum, sed de præsentis consumere, vel alienare, committi vsuram, quia ratione rei, recipit pretium, & temporis quod nondum habet in sua potestate, etiam in spc, cum rem suam non erat seruaturus vsque ad illud tempus.

a Si autem velit pretium, &c. Exponit casum, in quo quis ponendo seipsum in tuto, quantum ad lucrum, mutuatarium autem in incerto, committat vsuram: ut si dicat, Volo ut soluas pro merce pretiū summum, quod valebit pro omni tempore,

Responso aliorum. Resoluitur. Res de præsentis distrahenda non debet carius vendi pro futuro.

105 *Transactio vsuraria.*

tempore, vel quocunque, usque ad tempus constitutum solutioni. Patet hæc resolutio, quia seipsum reddit securum de pretio summo, quod neque res apud ipsum manens certo pareret, neque etiam apud mutuatarium, hanc autem in incerto. Ratio autem harum regularum est: quia debet seruari æqualitas; neque quis aliquid lucri potest expectare ultra id, quod valet tam res in se, quam lucranti, vel mutuant, ita ut aliquid pretio æstimabile ultra sortem mutuatam debeat semper remittere mutuant, ut aliquid supra sortem pacificatur iustè, aut recipiat ex debito contractus: alioquin non seruat æqualitas rei: & quidquid ultra sortem (vel in re valet, & mutuant ratione præsentis incommodi, quod ex mutatione eius incurrit) recipitur a mutuant, recipitur præcisè ex causa, & motiuo mutui, ètque usura; quia nihil aliud subsistit, quod esset causa, aut motiuum eius recipiendi tanquam ex debito.

*Nò licet eor-
sù lucrum cū
incerto alio-
rius pacifcā.*

*Ratio prædi-
ctarum regu-
larum.*

*Regula gene-
ralis ex qua
dignoscatur
usura.*

106

*Regula gene-
ralis à Do-
ctore præscri-
pta applicari
debent ad cō-
tractus singu-
los in specie.*

b *Haec ergo regula dicta sunt, &c.* Hactenus assignauit Doctor regulas communes, & particulares, quibus regulari debet medium seruandum in emptione, & commutatione rerum in quocunque contractu, ut seruetur æqualitas rei: quæ regulæ sunt principia, ad quæ redeuntur quocunque casus in particulari spectantes ad contractus, ita ut ex alio fundamento nequeat resolui, nisi vt reducit ad has regulas, & conditiones illas præscriptas; ac proinde eas breuiter subiungam suo ordine.

*Subiiciuntur.
Prima regu-
la.*

Prima regula est, *ut persona sint capaces translationis, neque impedita voluntate alterius, à qua dependent, nisi ipsa lege.* Adde præterea, vt nulla sit prohibitio contractus in se, quæ reducit ad eandem regulam.

*Secunda regu-
la.*

Secunda regula, *vt absit fraus in commutatione, vt quando æquale datur pro æquali, secundum median rectā rationis, quod determinari debet lege, aut consuetudine.*

107

*Tertia regu-
la.*

Tertia regula, *quod vendens, aut transferens possit damnnum proprium ex rei translatione reducere, & pretio æstimabile, ultra valorem naturalem sortis, aut rei permutatae, in partem trahere, & appetiari, & rationem eius habere, non tamen commodum alterius ex re mutuatæ, aut translata: quia ad rectam, & iustam æqualitatem requiritur, vt transferens non grauetur, & commodum, & damnnum, quod ex re translata ipsi contingit secundum æstimationem fundatam in valore rei, vt ipsi valet, reputetur inter fructus rei ultra naturam eius.*

*Quarta regu-
la eius.*

Quarta regula, *quod nihil potest accipere intuitu mutui ultra sortem: quia per mutuum nihil, quod suum est, aut æstimabile pretio remittit in contractum, aut transfert in alium præter nudam, & meram sortem, ad quam alter tenetur ex vi contractus: vnde esset inæqualitas, si mutuant acquireret commodum, ex eo, quod non remittit de suo.*

108

*Quinta regu-
la.*

Quinta regula, & sequitur ex tertia, est, *quod mutuant possit damnnum suum per se sequens ratione mutui tanquam ex causa, trahere in partem, & quocunque aliud pretio æstimabile, vt cessationem lucri, quod se tenet; vel damnnum, quod ex mora solutionis ultra præstituum tempus incurrit, traheret in partem, vt seruetur æqualitas: & ratione horum aliquid exigere, quo se indemnem seruet.* Hæc regula non comprehendit aliud lucrum, aut damnnum, nisi illud præcisum, quod intuitu mutui euenit,

*Ad quid ex-
centitur.*

non verò ratione expensarum, laborum, industriae, aut negligentiae ipsius mutuantis. Vt quando ex culpa sua incurrit necessitatem solutionis anticipandæ. Ratio huius regulæ est eadem, quæ superioris.

Sexta regula, *quod animus usurarius, non expressus exterius, non vincit quantum ad obligationem restituendi in re ipsa id quod ultra sortem mutuatarius concedit, non inuiui debuit, sed liberaliter.* Est probata superius.

*Sexta regu-
la.*

Septima regula, *vt non vendat tempus quod non est suum, neque seipsum de lucro in mutatione rerum constituat certum, mutuatarius vero in incerto: quia sic etiam tollitur æqualitas.*

*Septima regu-
la.*

Ex his regulis satis perspectè constat, quid iustum sit in commutationibus in genere, & in specie: ad quas prædictæ regulæ extenduntur, vt ad census, cambias, societates: de quibus hic suo ordine agendum esset: sed quia neque textus Doctoris in tpeie tangit hos contractus, & Doctores satis fusè suo loco de illis agunt, ita non est expediens vt eis immoremur: nisi breuiter tantum, applicando regulas generales præmissas.

DE CENSIBVS.

Census definitur *ius percipiendi annuam pensionem super re, aut persona alterius.* Hoc autem ius pretio est æstimabile, ac proinde emi potest. Non dicitur ergo emi ipsa pensio, sed ius ad pensionem, quod tale debet esse; qualis est spes, quæ fundatur in iure, ipsum ius cõparatur, vt fructificat per pensionem, quæ sequitur: & seruandæ sunt conditiones, ad æqualitatem requisitæ. Diuiditur census primò in resignatiuum, & consignatiuum. Resignatiuum est, quando dominium directum, & vile rei transfertur in censarium, cum reservatione iuris percipiendi pensionem annuam super eadem re. Distinguitur ab emphyteusi: quia in hac tantum transfertur dominium vile, & non directum; hic verò vtrumque. Ibi, nisi soluatur biennio, aut triennio, vt supra dictum est, cadit in commillum, & coalescit dominium vile directo, non ita in censu. Ibi nequit emphyteuta rem vendere non consulto domino directo; non ita in censu. Couart. lib. 3. Variarum Ref. cap. 7.

109
*Definitur
census.
Ius emitur,
non pensio.*

*Diuisio cen-
sus prima.
Resignatiuus
census.*

*Differet ab
Emphyteusi.*

Consignatiuum est, quando aliquis constituit ius pensionis super bonis suis, non translato dominio vtili, aut directo ipsorum, aut etiam super persona. Diuiditur in realem, personalem, & mixtum. Realis est, quando in re ipsa constituitur pensio, seu ius, quod ipsi semper adheret, etiam si vendatur, aut alienetur, donec pensio, & ius redimatur, quæ obligatio redundat in personam, cuius est ratio rei, quia onus rei est etiam eius cuius illa est.

110
*Consignati-
uus census.
Diuisio in
realem &
personalem, &
mixtum.
Realis qui:
Semper manet.*

Personalis, quando constituitur ius in ipsam personam, quæ se immediate obligat, & consignat ad solutionem pensionis. Hic aliquando interuenit hypotheca, ratione securitatis factæ pro solutione pensionis, quæ cadit in ipsam hypothecam; quando persona, pro qua deponitur non soluit: hoc tamen per accidens est, & commune aliis contractibus, quibus securitas per hypothecam interuenit.

Personalis;

*Securitas per
hypothecam*

Mixtum est, quando obligatio cadit immediate tam in rem, quam in personam, vt si res pereat, maneat obnoxia persona pensioni soluendæ: quod non contingit in censu reali, qui perit cum

Mixtum.

*Diuisio hæc
est materia-
lis.*

cum re ipsa. Diuisio in hæc membra est materialis, & ratione subiecti, cui annexum est debitum soluendæ pensionis.

111
*Alia diuisio
censuum in ge-
nere.*
*Certus cen-
sus.*
*Incertus cen-
sus.*

Alio modo diuiditur in certum, & incertum, ratione taxæ, hoc est, quando certa pensio soluenda est quotannis, dicitur census certus. Quando verò tertia, aut quarta pars fructuum qui incerti sunt ratione copiatæ, aut sterilitatis, dicitur census incertus. Item diuiditur in fructuarium, & pecuniarium, ratione rei quæ soluitur, vt fructus, aut pecuniarium.

*Alia diuisio
in fructua-
rium & pecu-
narium.*
*Diuiditur in
perpetuum,
& tempora-
lem.*

Diuiditur etiam in perpetuum, & temporalem, ratione termini constituti, vt decem annorum, vel ad vitam vnius, aut plurium: qui dicitur inde vitalicius. Perpetuus census est, qui non statuitur quoad terminum durationis; aliquando est redimibilis, aliquando non. Ex quo in hæc duo etiam diuiditur.

112
*Applicatur
regule gene-
rales præmis-
se.*

Huc reducitur prima regula generalis, quantum ad censum resignatiuum: ille solus potest illum creare, aut fundare, qui potest alienare dominium directum, & vtile rei in censuarium; quantum ad censum consignatiuum ille potest, qui habet rei dominium directum, nisi ipsa sit impedita per alium contractum; vt quando dominium vtile ex iure quo sit penes alium directè, tunc autem ius, quod manet domino directo in fructus, aut pensionem, vendi potest. Vnde in quacunque re censum potest imponere, qui habet ius in illam: nisi sit persona, cui impeditur contractus. *Instit. de vsufr.* Ratio est, quia qui habet dominium, & non impeditum rei, potest eam vendere, vel in toto, vel in parte: constituere autem censum est vendere, aut donare in parte, & patet ex *Constitut.* Martini V. & Calixti III. Nicolai V. & Pij II.

113
*Quid de cen-
su nouo di-
cendum?*
*Sententia ne-
gans.*

De censu nouo creato dubitatur plures, an liceret illum vendere: vt Innocentius, Ioannes Andreas in *cap. 6. In ciuitate tua, de vsuris.* Henricus quodlib. 1. q. 39, quodlib. 8. q. 24. negant: quia talis creatio census, & statim venditio est mutatio vsuraria palliata pecunia pro pecunia, quia si quis mutuet centum, & recipiat pro hypotheca feudum cum fructibus, committit vsuram, quia recipit vltra sortem ratione mutui.

*Sententia
contraria
transfertur.*

Contrarium tenent communiter Doctores; & patet ex *Extrauagantibus* Martini, & Nicolai, qui habetur inter communes, titulo de *Emptione, & venditione*; & patet ex ratione præmissa. Deinde potest quis constituere ius pensionis de nouo ex titulo donationis: ergo & titulo venditionis potest emi, & vendi vltus fructus rei in toto, vel in parte: ergo similiter & ius constitui ad aliquam partem fructuum, & illud vendi. Sic etiam potest quis constituere, & vendere ius seruitutis in suo agro, quod est pars quædam iuris integri, quod competit domino. Fundamentum etiam prioris sententiæ non subsistit, quia non interuenit hic mutatio: quia neque constituens censum nouum tenetur soluere pretium emptori, sicut mutuatarius mutuanti, neque rem ipsam, quæ subiecta est pensioni, tenetur perpetuare, aut stabilem facere; sed tantum pensionem ex ea soluere. Quod si pereat, perit pensionario: neque hic est mutatio pecuniæ pro pecunia; sed pecuniæ pro iure ad pensionem. Vnde casus ille de hypotheca propositus non infert consequentiam intentam, neque refert quod dicatur ius non extare, ac proinde de eo non posse fieri conuentionem, quia & illud fal-

*Soluitur fun-
damentum
oppositum.*

*Constituere
pensionem non
est pecuniam
pro pecunia
vendere, sed
pro iure pe-
cuniam dare.*

sum est, quia extat in vendente ius percipiendi fructus ex re sua: & quamuis non extaret, ita- tium extabit, & sufficit quod in spe certa possideatur, vt contingit in aliis contractibus. Ex quibus patet census reales redimibiles esse licitos; vt patet ex illis *Extrauagantibus*, quæ de his loquuntur.

Dubitatur de censu personali, an licitus sit iure naturæ? Negat Nauarr. *com. de vsuris* post plures antiquos in *cap. In ciuitate, de vsuris*. Vbi Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Cardinalis Zabarella, Panormitanus. Contrarium docent Sotus de *Iustitia & iure lib. 6. q. 5. art. 1. conclus. 4.* Couarr. loco *supra* citato, & alij plures. Fortè non est controuersia realis, quia priores authores iuxta rationes, in quibus fundantur, excludunt censum personale, quoad condiciones oppositas libertati humanæ, quæ conueniunt censui reali, vt quod censuarium possit vendere, aut vindicare rem ipsam in dominium proprium, quod non conuenit respectu hominis, vt possit vendi, aut trahi in seruitutem propter pensionem, quando non est soluendo. Alia ab hac est conditio pensionis, aut census personalis; de quo posterioris sententiæ Doctores, per quam manet tantum obligatio census annui in persona vendente, cui accedit quandoque obligatio hypothecaria in bona eius aliqua, aut omnia; quæ transit ad hæredes, ita vt non obliget illos nisi secundum vires hæreditatis; ideoque sæpe perit talis obligatio. Requiritur autem ad hunc censum, vt persona sit fructifera, id est, vt persona sit talis, quæ ex propria industria, & opera pariat fructum, seu lucrum, quo soluatur pensio; aut alia bona habeat in re, aut spe: verbi gratia hæreditatem, ex qua talis pensio solui possit: quod perinde requiritur ad censum realem, vt res ipsa, cui annexa est, sit fructifera, & portet onus pensionis, & census: aliàs ius, quod emitur, esset nullum, & fictum: quod nullum pareret commodum: cum non ematur dominium directum, aut vtile, sed ius ad pensionem ex fructu rei, aut personæ. Hoc totum patet ex regula secunda superius assignata: quia in contractu emptionis, & venditionis, atque permutationis debet hinc inde interuenire res pretio æstimabilis, vt seruetur æqualitas, & translatio rerum mutua; ius autem ad fructum impossibilem, & nullum, non est pretio æstimabile, cum nulli pariat, aut parere possit commodum.

Ad hunc censum rectè exigitur hypotheca generalis in omnia bona, aut specialis in aliqua, pro securitate censuarij: quia sicut in aliis hæc conditio iuste exigi potest, ita in proposito, cum sit contractus licitus, & censuarium iure possit cauere propriæ securitati, quando aliquod periculum rationabiliter præsumitur. Et huc reuocari potest regula septima iam præmissa, vt venditor census non constituit se in securo, & certo, constituendo personam censuarij in incerto: ille enim recipit pretium numeratâ pecuniâ, res autem, & persona eius, si obnoxia est aliis oneribus, quibus detracta redderet incerta solutio census, rectè censuarium exigit securitatem per contractum hypothecarium, vt similiter ipse reddatur certus, & securus.

Hinc patet census mixtum posse etiam fundari, & emi; ita vt si res, quæ constituta est solutioni, sit incerti fructus, vt obligatio transeat in

114
*De censu per-
sonali du-
bium an sit
licitus?*
*Sententia ne-
gatiua.*
Affirmatiua.
*Reconcilia-
tur.*

*Requisita ad
hunc censum.*
*vt persona
sit fructifera.*

*Patet ex re-
gula secunda
generali su-
pra data.*
*Debet res
pretio æsti-
mabili sub-
iici permuta-
tioni.*

115
*Requiri hy-
pothecam.*

*Patet ex re-
gula septima
generali.*

116
*Mixtus cen-
sus est licitus.*
in

in personam, quia hic contractus nihil includit ex natura rei, quod importat inæqualitatem, modò censuarius in emptione comprehendat pactum, & pretium census in augmento correspondeat iis, quæ venditor de suo exponit in contractu quantum ad iuris sui renuntiationem, & maioris obligationis cumulum. Quamquam etiam hic contractus reduci posset ad contractum hypothecarium necessarium ad venditionem census.

Obiactio contra personalem.

Contra censum personale primò sententiæ Doctores obiiciunt primò, quòd sit contra libertatem.

Responsio. Non esse contra ius naturæ.

Ad hoc responsum est de tali personali non agi: & si ageretur, non esse contra Ius naturæ simpliciter, vt si quis se in seruitutem vendat, aut operas suas alteri locet spectato statu præfenti: quia est sui iuris in iis, quæ Deus sibi, & dispositioni fixæ per legem non reseruauit, quale est illud, de quo agitur.

117

Contra ius naturæ dico, ita vt hoc non sit licitum: ergo etiam potest quis emere censum spectato tantum iure naturæ, cum hac conditione, vt venditorum, si non soluat, vendicare possit in proprium dominium, aut operas eius in iis, quæ alimento superflunt, & sustentationi: Iure tamen positio cauetur, ne propter debita in seruitutem redigatur, aut pignori detur, cap. 2. de Pignor. si non sit soluendo.

Iure positio cauetur.

Secunda obiactio.

Alia etiam obiiciuntur; vt quòd pecunia nequeat vendi, & qui emit ius ad pecuniam, seu possessionem, emit ipsam possessionem.

Solutio.

Respondetur non emi pecuniam, sed ius ad pecuniam. Et idem de possessione dicendum, vt patet in eo, qui vendit ius litigiosum in possessionem. Sic non emitur vsus domus, quamuis propter vsum ematur domus; sed ipsa domus emitur. finis enim extrinsecus rei, quæ cadit in contractum, non est materia commutationis; sed res ipsa, quæ in talem finem emitur.

Emi ius, non pecuniam.

118

Tertia obiactio.

Præterea obiiciunt: qui emunt aliquid, vt prædium ab iis, qui non habent prædium, neque ius ad prædium, & eadem pro annua pensione fictis venditoribus locant, sunt vsurarij: sed hoc est falsum; si ius ad censum personalem possint emere: ergo, &c.

Responsio.

Respondetur negando minorem, vt optimè Lessius lib. 2. cap. 22. dubit. 4. qui bene, & clarè hanc difficultatem tractat: quia similitudo non bene adæquatur; tunc enim esset proportio, si venditor nihil in re constitueret, quod fructuaret censum; vt si neque persona esset fructifera, aut res obligata censui, quia nihil in re exponeret pretio vendibile, sicut neque locans prædium, quod non habet in re; aut iure aliquid exponit, quod facit ad contractum locationis, aut emphyteuseos, qui sine re fructifera nequit consistere: sequitur nulla ratione titulum requisitum ad talem contractum ex parte locantis subsistere; idèd committitur inæqualitas secundum speciem huius contractus, quia fictè, & non verè hoc modo initur.

Requiri materia ad contractum qua subsistat.

119

Hoc seruari in censu personali.

In censu autem personali non ita contingit, quia requiritur vt res obligata censui, aut persona sit fructifera, & par oneri, quod ex contractu sequitur, vt supra visum est. Prior autem contractus quem exprimit argumentum, sicut est fictus quantum ad titulum ex parte vendentis prædium quod non habet, neque ex

Contractus fictus.

parte ementis idem prædium, quod in re non subsistit, comparatur, quia sic fictè locatur. Sic etiam sequitur contractum hunc ex vtraque parte esse fictum. Vnde in re ipsa fors ab emptore repetitur in parte; quod nequit fieri in tali contractu. Contrarium contingit in censu personali, quia ius percipiendi censum commutatur pro sorte; & illud ius subsistit: quia persona vel in se ex propria industria, vel in aliis bonis, quæ possidet in re, vel in spe, accedente hypotheca, est fructifera, & census supponit titulum verum, non fictum. Instant etiam in quibusdam aliis contractibus mutui, qui sunt vsurarij. Sed vnica responsione soluentur in genere, considerandam esse particularem naturam contractus, & leges seruandas in commutatione, quia per vnum contractum fieri potest rei translatio, quæ per alium contractum esset iniusta: vt in mutuo, si detur aliquid vltra fortem titulo donationis, valet: si autem ex debito, & titulo mutui, fit vsura, qui mutuatur centum, nequit recipere nisi centum ex vi mutui. Si verò emat aliquid, quod successiuè valeat ipsi vltra centum, modò pretium illud sit lege, aut æstimatione sufficiens, validè contrahit.

Personalis vs est fictus.

Specièda natura contractus.

Qui sub vno titulo est inualidus, sub alio est legitimus.

120

Circumstantia perpèdenda.

Ex ipsi pretij crescit, aut decrescit.

Hæc autem æstimatio, vt seruetur æqualitas in contractu, dependet etiam à circumstantiis concurrentibus in venditione, & emptione, sicut dictum est in contractu mutui: quæ circumstantiæ aliquid valoris superaddant ipsi rei naturæ, aut certè derahunt: vnde pretium augeri, aut minui debet: vt in nundinis, quando est copia mercium, & raritas pecuniæ, aut emptorum: è contra quando est copia emptorum, raritas mercis, & sic de cæteris circumstantiis.

In proposito autem est ex parte vendentis considerandus census; vt per solutiones annuas, & successiuas, excedit fortem, quam commutat emens. Ex parte ementis considerandum est, quòd fortem simul numerata pecunia exponit; vnde quamuis pensiones speratæ ex censu simul collectæ excedunt summam ipsius sortis, qua emitur census: tamen non excedunt illam, quæ simul præstatur summa, quæ exposita alteri negotiationi potest tantum fructum parere emptori, quantum ex successiuâ pensionis solutione speratur. Considerandum præterea ex parte ementis periculum, & incertitudo recipiendæ pensionis, cui subest, vt si res ipsa, cui annexa est pensio, & censuris, sit subiecta periculo, vt seruetur æqualitas in contractu, etiam pretio subtrahendum est, quod periculo imminet.

Æqualitas in contractu census quomodo pensatur?

Æqualitas materia.

Periculum censuarius.

Item, si vltra rem ipsam, quæ omnino fructifera est pensionis, addatur à venditore alia securitas, vt personalis, aut hypothecæ: hoc etiam pretio æstimabile est. Vnde hinc inde seruandum est medium rectæ rationis, prout lex, aut consuetudo præscribit, quæ sit secundum rectam æstimationem. Quòd si in casu particulari deficiat aliqua harum conditionum, non idèd contractus aliter iniuri debet, aut regulari, quàm vt lex, aut consuetudo habet, quæ non respiciunt casus particulares. In hoc ergo regulam determinatam non est assignare. Aliquæ enim circumstantiæ in aliquibus locis sunt appetibiles, & re ipsa æstimantur, quarum aliis in locis non habetur ratio, quia neque damnum, neque commodum inferunt, quod alibi habent

121 Securitas data à vendente censum.

Lex non comprehendit casus.

Diversi locorum consuetudo variis circumstantiis concurrentibus.

habent annexum: idcoque in variis prouinciis, & regnis iuxta statum temporum, & conditiones rerum mutantur. Bulla Martini V. & Calixti III. approbant consuetudinem receptam in Germania, & Polonia vt decem, aut vndecim, aut tredecim aurei constituantur in singulos census. In Hispania, vt Nauarrus ait, & Medina 28. 29. & 30. In Sicilia decem, ex Bulla Gregorij XIII. & Nicolai V. in aliis alia sunt constituta pretia. Considerandum est, quantum emi possit res fructifera, quæ tot fructus annuos parit: quia eodem pretio potest census irredimibilis realis; imò etiam minoris emi, quia minus æstimatur ius ad pensionem, quam ipsum rei dominium; & census redimibilis minori pretio emi potest. Si negotiatio vigeat in prouincia, quæ expositione pecuniæ plus lucrari facit, quam ferat census, facit pecuniam paratam, & præsentem plus æstimari, quam censum: sic etiam inopia pecuniæ facit censum viliozem; è contra cariorem copia pecuniæ. Hinc in Hispania carius æstimatur census ob copiam prædictam.

Varia consuetudinis locorum.

Quomodo p̄sanda æqualitas, & ex quibus?

122
Constitutiones Põtificie. Octo conditiones fundandi census.

Quæ uerde- im conditio- nes fundandæ à Pio V.

Summi autem Pontifices contractui censuali adiecerunt conditiones; ne fraus irrepat vsuraria. Martinus, & Calixtus, vt colligit Nauarrus *com. de Vsuris, cap. 27.* octo apposuerunt; quamuis non necessaria declarauerint; sed quibus obseruatis docent censum rectè fundari in Polonia, & Germania. Postea, Pius V. anno 1569. edita constitutione plures apposuit conditiones necessariò obseruandas, quas enumerat Nauarrus *loco citato, num. 84.* Thomas Boninfignius *tract. de Vsuris, cap. 4.* Sunt autem quatuordecim; quarum vna tollit census personales. De his conditionibus illud statuendum est, eas seruandas, vbi Bulla vsu fuerit recepta; in aliis autem locis non ita; sed seruandam esse consuetudinem, & æqualitatem legis naturalis, & positivæ receptæ, ac diuinæ. Prædictas conditiones explicat benè Nauarrus *ibidem*; quem sequuntur moderni, qui de his legi possunt. In genere dicta sufficiant: nam conditiones illæ eò spectant, vt natura contractus seruetur, & æqualitas rei inter contrahentes, ne aliqua pars grauetur vltra debitum, singulis proinde regulæ positæ applicentur: ex quibus discernitur iustitia in dato, & accepto, sed quia variæ sunt locorum constitutiones, quæ variant circumstantias, & æstimationem ex commodo rerum, & pecuniæ. Regulæ etiam æquitatis diuersimodè applicantur.

DE CAMBIIIS.

123
Cambium licitum.

Pecunia æstimatione unde consurgat?

Hic contractus est licitus, & vilis Reipub. Quando seruatur æqualitas inter datum, & acceptum, deductis deducendis. Potest reduci ad varias species, vt emptionis, & venditionis ex vsu mercatorum, qui pecuniam absentem computant inter merces; eamque pecunia præsentem, tanquam mercem emunt, & vendunt, quia pecunia non solum est mensura venalium, sed etiam ex adiunctis potest esse res venalis, vt ratione materiæ, quæ melior, vel deterior esse potest, vel commoditatis, vel distantie, & loci; vel ratione periculi, conseruationis, translationis, numerationis, & huiusmodi.

Potest etiam reduci ad permutationem, vt cum commutatur pecunia abiens pro præsentem, aut diuersi generis. Reducitur etiam ad locationem, & conductionem ratione translationis, quæ est opera conducibilis, & locabilis, pretio æstimanda. Aliquando etiam ad contractum innominatum; vt *do vt des.* Definitur quòd sit contractus, in quo pecunia permutatur pro pecunia, &c. Vt sit contractus, requiritur consensus, & commutatio Iuris. Vt sit permutatio, requiritur saltem, vt inchoatiuè tradatur ex vna parte, & pecunia, quæ recipienda est, existat.

Cambium ad varios contractus redi- sur.

Eius definitio. Requisita.

Diuiditur in reale, & siccum. Siccum est, quando fingitur cambium: vt quando ratione temporis aliquid exigitur. Qui titulus est vsurarius; & idè hoc genus vocatur siccum, quia caret iustitia, & titulo lucrandi, èstque in re ipsa vsura, verbis præferens cambium, non re ipsa: vt quando fingitur pecunia præsens permutari pro absente, quæ neque in re, neque in spe existit, & lucrum accipitur, quasi existeret; & alio loco facienda solutio, in eodem ipso fit. Reale cambium est permutatio pecuniarum in re facta, ex qua aliquid lucri iuste accipitur. Diuiditur in minutum, & locale. Illud contingit, quando pecunia diuersæ speciei pro alia permutatur. Locale dicitur, quando præsens pro absente, quod vocatur cambium per literas.

124
Eius definitio. Cambij siccum. Est vsurarium.

Cambij reale. Eius definitio. Minutum. Locale.

Huc spectant regulæ superiùs assignatæ, & potissimum, quæ decernunt iustitiam in mutuo, quantum ad damnum, & lucrum. Tituli ergo cambij, in quibus fundatur iusta acceptio vltra sortem, sunt imprimis lucrum cessans, & damnum emergens pretio æstimabilia, & intuitu cambij redundantia. Secundò est officium camporis à Republica, & Principe impositum ad vtilitatem publicam, & commoditatem negotiandi, vt habeat pecuniam paratam ad cambium, cum aliis oneribus, & periculis, quibus subiacet, & operis, quas in communem vtilitatem conferret: ex quibus viuere potest, quia in vtilitatem aliorum, & Reipubl. cedunt. In his computatur labor numerandi pecuniam, comoditas, quæ ex custodia, translatione, numeratione, & vbique per eam negotiatione facienda. Tertio præstantia materiæ, ad quam reducitur etiam raritas, & antiquitas monetæ, & quidquid ad æstimationem eius materiale spectat; in quo excedit aliam, ob quam commutatur, quia hæc omnia in pretium veniunt secundum æstimationem. Huc etiam aduocari potest commoditas negotiandi per vnã, magis quam per alteram, & vsus, & distractionis, seu expensibilitatis eius.

125
Regula de mutuo seruanda. Titulus, lucrum, & damnum.

Opera camporis, & vtilitas ex ipsis.

Opera eorum æstimanda. Labor, custodia, commo- ditas.

Excessus materiae, raritas, antiquitas.

Quartus titulus est translatio pecuniæ, siue absentem faciat præsentem in æstimatione, siue præsentem faciat transferri in alium locum. Primum fit, quando absentem pro absente. Secundum, quando è contra præsentem pro absente permutat. Hæc translatio est virtualis, aut secundum æquivalentiam, & pretio æstimabilis est; & currit in cambio locali. Quintus titulus est assecurationis. Sextus, si pecunia est minoris valoris, vbi eam campor recipit, quam vbi eam restituit. Septimus ex copia, aut inopia pecuniæ potest valor eius crescere, aut decrescere; sicut aliarum mercium. Hi sunt tituli, vt plurimum, in quibus lucrum cambij vltra sortem iustificatur.

126
Quartus titulus translatio.

Quintus titulus assecurationis. Sextus titulus æstimatione minor. Septimus copia, & inopia.

Ad casus particulares facilis est ex his resolutio, suppositis regulis generalibus præmissis de æqualitate dari, & accepti; nam quidquid pretio æstimabile est, potest in lucrum venire campfori, iuxta æstimationem, & mensuram rei, seruatâ proportione. De praxi cambiorum videantur auctores, & Lessius lib. 2. cap. 23. dubio 5. & sequentibus. Videatur Bullâ Pij V. de Cambijs, apud Nauarrum cap. 17. num. 300.

religionis remedium hoc Montis Pietatis inueniunt, cõsultis Doctoribus Vniuersitarum, potissimum Perusina, & Bolonensis; qui suo calculo hanc institutionem licitam esse comprobant; & magna suborta est de iis altercatio, vt docet Matthæus Villanus, & alij. Mons autem Pietatis est appellatus ex cumulo pecuniæ à viris pijs deposito, ex quo pauperibus possit mutuari. Variæ sunt eius leges.

Mons Pietatis unde dicitur?

Leges eius.

DE SOCIETATE.

127 Societas quid sit?

Modus eius inuendæ.

Lucrum. & damnum debet esse commune pro vira.

Æstimatio qualiter faciendâ?

128 Seruanda regula superius assignata.

Si inicitur quoad lucrum tantum, manus deponens, si nihil est lucri, fors integra manet domino: neque refert quod socius operas perdidit, quia etiam cessatio lucri domino sortis reputatur, sicut si tota fors sine culpa socij perderetur, ei perderetur. Titulus lucrandi in hoc contractu est, quod quisque è re sua, aut operis iuste commodum expectet, eaque ad lucrum exponat. Potest à deponente sortem paruum lucrum certum ob magnum incertum pacisci, sicut & de securitate sortis cum socio pacisci. Varios modos inuendi hanc societatem tradunt DD. apud quos videri possunt. Hæc de societate in genere dicta sufficiant, ex quibus omnis contractus eius in specie regulari debet, vt iuste ineat, & iusto titulo quis per eam lucratur.

Titulus lucrandi inicitur.

Hic contractus est duorum, vel plurium ad conferendum aliquid in quæstum, & vsum communem; in quo contractu vnus, vel plures deponunt sortem pro rata conuentionis; alius instrumenta lucranda, vt equos, nauem, & huiusmodi; alius industriam; alius etiam securitatem sortis, aut lucri. Potest iniri, vel quoad solum lucrum, manente sorte salua ipsi deponenti: vel potest conuentio fieri, etiam vt totum transeat quoad sortem, industriam, & reliqua in commune dominium, & fiat communio in capitali, & lucro. Vt seruetur æqualitas iuxta regulas positas, debet lucrum, & damnum esse commune pro rata eius, quod quisque deponit. Et omnia reducenda sunt ad æstimationem pecuniariam, quod certius attingitur medium iustitiæ seruandum in distributione. Ex parte deponentis sortem æstimatur fructus eius, vt si in aliam negotiationem expenderetur, valeret tantum. Sic etiam operas deponens, æstimandum est quantum valeant communi æstimatione; & sic de reliquis, vt secundum ratam fiat distributio, tam sortis, quam lucri, vel folius lucri; si de eo facta est conuentio: vel etiam folius sortis, si lucrum obuenerit, quando omnia in cõmune dominium, & vsum trãseant.

Ideoque præter regulam secundam, tertiam, & quintam superius assignatas ad æqualitatem requisitas, seruanda est specialiter regula septima, vt ne quis seipsum in lucro certum constituat, socium verò in incerto. Si autem societas inira est tantum quoad lucrum saluâ sorte, quæ non confertur in dominium commune, si nihil est lucri, fors integra manet domino: neque refert quod socius operas perdidit, quia etiam cessatio lucri domino sortis reputatur, sicut si tota fors sine culpa socij perderetur, ei perderetur. Titulus lucrandi in hoc contractu est, quod quisque è re sua, aut operis iuste commodum expectet, eaque ad lucrum exponat. Potest à deponente sortem paruum lucrum certum ob magnum incertum pacisci, sicut & de securitate sortis cum socio pacisci. Varios modos inuendi hanc societatem tradunt DD. apud quos videri possunt. Hæc de societate in genere dicta sufficiant, ex quibus omnis contractus eius in specie regulari debet, vt iuste ineat, & iusto titulo quis per eam lucratur.

Prima, vt ex eo mutuetur pauperibus loci, non diuitibus, neque externis. Secunda, vt certum tempus præscribatur, vt anni, aut paululum vltra. Tertia, vt deponatur pignus idoneum à mutuario, ne multis non soluentibus, Mons exhauriretur. Quarta, vt singulis mensibus aliquid minutum soluatur in expensas ministrorum, qui custodiunt Montem, & administrant in expensas. Quinta, si tempore præstituto non soluatur, liceat pignus vendere, & detracta sorte, & mensuris detrimentis quod superfluum est, restituere. Medina de Vsuris, g. 10. Nauarrus, & alij.

Hunc modum mutuandi illicitum esse docet Caietan. tom. 2. Opusculo 6. Sorus lib. 6. de Iustitia & Iure, quæst. 1. art. 6. Inclinat Syluester verb. Vsuræ, 5. quæst. 4.

130

Nequæ contractuum esse licitum.

Contrarium est certissimum, atque ad fidem spectans, quod definitum est à Leone X. in Concilio Lateranensi; qui definit hos Montes esse licitos, & ad pietatem spectantes; & suadet variis in locis erigendos per Italiam, concessis indulgentiis iis, qui aliquid conferunt ad erectionem Montium sub conditionibus præscriptis supra; & vltra fulminat pœnam excommunicationis in docentes, aut prædicantes contrarium: incipit, *Inter multiplices*, facta est in sess. 10. Concilij: in qua præterea citantur Decretales Sixti IV. Innocentij VIII. Alexandri VI. Iulij II. super eadem materia. Accedit Tridentinum sess. 22. c. 8. 9. 11. decernit visitationem Ordinarij comprehendere hos Montes, sicut & alia pia loca, vt Xenodochia, vbi supponit esse opera pia.

Contrarium definitur in Lateranensi.

Indulgentia concessa.

Pœna inimpugnantis.

Trident.

Respondet Sotus ad Bullam Leonis, Caietanum, qui Concilio adfuit, docere contrarium in præfato opusculo, non obstante illa determinatione. Sed hæc responsio non valet: quia Caietan. ante Concilium scripsit præfatum Opusculum anno 1498. Concilium autem definiuit contrarium anno 1515.

Responsio Sotii.

Reijcitur.

Falsa supputatio temporis.

Respondet secundò, Concilium non fuisse receptum in iis, quæ de talibus Montibus determinauit.

131

Secunda. responsio.

Contrà, quia oppositum constat ex praxi, & ex Tridentino. Neque hæc responsio valet, quia decreta fidei, & morum non indigent receptione populorum. Vnde illa responsio locum tantum habet in obseruatione legum.

Impugnatur. Hoc decretum fuit receptum.

Respondet tertio, Concilium approbasse solum illos Montes, quatenus non obstant sacris Canonibus; atqui conditiones positæ obstant sacris Canonibus. Sed hæc responsio minus valet, quia Concilium definit non obstante sacris Canonibus, & exprimit ipsas conditiones.

Tertia respõsio.

Reijcitur.

DE MONTIBVS.

129 Montes, & eorum origo. Inuenti à Franciscanis in cõmodum pauperum.

Olim in Italia soli Iudæi vsuras exercebant, & Christianorum opes, & potissimum pauperum res emungebant. His incommodis maxime pauperum, quidam viri nostræ Scoti oper. Tom. I X.

Declaramus, inquit, & definimus Montes pietatis antedictos per res publicas institutos, & auctoritate Sedis Apostolica approbatos, & confirmatos; in quibus pro eorum impensis, & indemnitate aliquid moderatum, ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum, ad illorum conseruationem (vt præfertur) pertinentium; pro eorum indemnitate, sum-

Declaratio Coniij.

taxat ultra sortem, absque lucro eorumdem Montium recipitur: neque speciem mali præferre, nec peccandi incentiuum præstare, neque villo pacto improbari: quinimo meritorium esse, ac laudari, & probari debere: tale mutuum minimè esse usurarium putari; licetque illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, &c. Ex quibus patet responsionem Soti nihil facere ad mentem Concilij, imò esse violentam.

132

Quarta responsio.
Impugnatur.

Respondet quartò nò spectare ad Concilium has quæstiones; quæ magis ad Philosophiam spectant, quàm ad sacras literas determinare. Hæc responsio est satis temeraria, & includit reprehensionem Concilij; quia Còcilium in hac quæstione versatur tanquam in ea, quæ spectat ad salutem animæ; quid sit peccatum; quid demeritum; quid meritum; in quibus Ecclesia consulenda est; cuius est statuere differentiam inter virtutem, & vitium in operibus humanis.

Titulus istius expensarum.

Conclusio posita satis clara est ex dictis, quia expensæ, & conseruatio montis debet fieri expensis eorum, quibus mons seruit, & quorum lucro conseruatur, & ministratur. Sed hoc commodum cedit omnibus qui lucrum ex monte capiunt, vt sunt pauperes. Ergo, videantur Authores citati, & Faentinus disput. 47. qui fusè hanc quæstionem tractat cap. 11. impugans Sotum.

Alij Montes.

Alij sunt Montes, qui sunt in vsu ad commodum Reipublicæ; & quibus emitur census: verbi gratia, pro centum quinque, plus, vel minùs. Alij sunt vacabiles, alij non vacabiles. In his habenda ratio æqualitatis, quæ requiritur ad census. De quibus videri possunt Summistæ, & alij in materia de Contractibus. Emitur census super hoc Monte fundatus, cuius plures commoditates explicat Lessius cap. 20. dub. 23. in fine.

Diuisio.

133

Alij contractus.
Ludus.
Definitur.
Fortuitus prohibetur in re ciuili.

Prohibetur Ecclesiasticis.

Æqualitas vt absit fraus.

Leges eius seruanda.

Sunt & alij contractus, vt promissio, ludus, sponsio, depositum. De promissione aliquid diximus superiùs, & infra agetur dist. 28. Ludus est certamen duorum, vt fors deposita æqualiter cedat victori. Ludus fortuitus Iure ciuili est prohibitus, qui communi nomine alearum est dictus; vt patet l. 1. & 3. C. de Aleatoribus. Dicitur fortuitus, quia fortunà magis, quàm arte regitur. Quod magis lege Canonica est prohibitum Ecclesiasticis can. 41. Apostolorum, cap. Clericò 35. de vita & honestate Clericorum. c. Adaleas, & cap. Inter dilectos, 11. de excessibus Prelatorum. Videtur Tridentinum sess. 22. cap. 1. de Reformatione. Æqualitas hic seruanda est primò, ne minis, aut fraude inducatur quis ad ludum, quia sic datur causa damni, si perdat, quia est contractus per iniuriam extortus. Secundò, vt feruentur leges ludi, nec fraudes ingerantur. Quando etiam error, aut dolus dedit causam contractui, potest repeti deperditum ab eo, qui deceptus est: sicut contingit in aliis contractibus; vt si quis lusit animò tantùm lucrandi, & non soluendi alteri, si vinceret. Item, si sit tantus excessus in peritia vnus supra alterum, quem si hic sciret, non luderet, est similiter error, qui non venit in contractum, quia non fuit præuisus; & si fuisset, non iniretur: vel si is, qui deponit rem ludo, non possit eam alienare, vt religiosus, filiusfamilias, & huiusmodi.

134
Sponsio.
Definitur.

Sponsio est depositio alicuius, quod cedit ei, qui veritatem alicuius, de qua inter duos, aut plures

certatur, & sitque incerta. Excludit similiter fraudem, vt si alter, qui vicit, iam certus erat de veritate, nequit lucrari sponsonem. Varia autem sunt genera sponsonum: vt do tibi tantum ea conditione, vt si vixero post annum, restituas duplum, aut triplum; si rediero ante tale tempus, &c. Restitutio harum reducitur ad hoc, quòd quisque potest transferre dominium rei liberè, vel cum conditione; & exponatur fors lucro incerto, seu euentui. Hi duo contractus, si sunt lege prohibiti, nemo potest lucrari, quia contractus ipsa lege est irritus.

Excludit fraudem.

Diuisio eius.

Titulus iurandi iustus.

Depositum.
Ad qua extenditur

Eius iura.

Obligatio depositarij.

Sequitur commodati contractum.

135
Accessorij contractum.

Fideiussio definitur.

Eius iura, & obligatio.

Quomodo conueniri debeat?

136
Fideiussor indemnitas.

Solvens succedit in iura creditoris quoad alios.

Depositum fit traditione rei, vt custodiatur. Est plerumque rei mobilis: aliquando contingit in re immobili, & litigiosa inter partes, quarum neutra est in possessione, vel altera contra Iuris ordinem iniuri possessionem; vel subest periculum de re alienanda, aut deterioranda, vel suspicio de fuga. Depositarius nequit vt re deposita sine concessione deponentis expressa, vel tacita; aut sit vsu consumptibilis, vt pecunia, cuius æqualem habet paratam, quando deponens repetit; depositarius tenetur ex culpa lata tantùm, quando res in commodum proprium deponentis cedit: quia tenetur adhibere diligentiam, quæ à diligentibus, & sollicitis adhibetur; ex leuissima vero, si in commodum proprium eius deponitur. Ad similes leges reducitur, ad quas commodatum. De quo supra diximus, nisi quòd commodatarius tenetur de leuissima culpa.

Contractibus accedunt fideiussio, assicuratio, pignus, hypotheca ad confirmationem, & assicurationem.

Fideiussio est aliena obligationis in seipsum translatio. Vnde nequit fideiubere, nisi qui potest contrahere, & habet vnde satisfaciat pro principali, illo deficiente. Debet esse valida obligatio principalis debitoris, vt fideiussor teneat; quia est accessorius contractus, sequens naturam principalis: idèd nequit obligari fideiussor plus quàm principalis contrahens, pro quo fideiubet: arctiùs tamen obligari potest ad idem, vt iuramento, vel instrumento publico, vel hypotheca: quibus positus manet obligatus ciuilitè, in casu quo principalis ex defectu alicuius conditionis requisitæ ad actionem fore, solùm maneat obligatus naturaliter, vt si fideiubeat pro religioso, aut Minore, quorum contractus à Superiore, aut Curatore reddantur irriti, aut exceptione Iuris eliduntur; vt quia inhabiles erant, non potest conueniri principaliter in iudicio donec facta excussione inueniatur principalis contrahens inhabilis ad soluendum.

Dari etiam potest fideiussor indemnitas, vt qui se obligat pro aliis fideiussoribus in casu, quo hi inuenirentur inhabiles ad obligationis assumptæ solutionem, deficiente principali. Vide Syluestrum verb. Fideiussor. tenetur debitor fideiussori ad damna incurta ex fideiussione. Et si sunt plures fideiussores in solidum, quisque etiam conueniri potest seorsim, nisi excipiat ante sententiam definitiuam, postulans vt alij etiam conueniantur, & creditor, cui soluit, debet cedere suam actionem, quam habebat in reliquis fideiussoribus ei, qui soluit; qua cessione facta potest ille eos conueniri pro parte virili, vt si debitum fuerit trecentorum aureorum,

aureorum, potest à quolibet centum exigere, si sunt alij duo; & à principali aliud centum cum damno incurso. In quibus casibus, vt patet, currunt regulæ generales assignatæ, quia & ipse se substituit creditori pro principali debitor: idè ipsi tenetur. Alij similiter tenebantur creditori, & idè actio ipsi competens translata in eum, qui soluit debitum in solidum, parit eundem effectum, quem habuit in creditore. Ex altera parte, quia debitor principalis per se dedit causam damno, tenetur ad rescindendum damnum. Qui gaudet priuilegio Iuris, potest elidere actionem exceptione priuilegij; & restitui in integrum, nisi renuntiauerit priuilegio expressè; quisque enim fauori proprio renuntiare potest, nisi illud sit priuilegium commune, & fideiussio fiat in damnum commune; vt Ecclesiæ à Prælato, aut monasterij, si quis fideiubere sine consensu superioris, & maioris partis Capituli: aut si sit Prælatus, sine consensu maioris partis Conuentus. Potest clericus in damnum proprium, & non Ecclesiæ, fideiubere, vt si habet patrimonium, aut fructus beneficij, nisi his priuatis nequeat seruire curæ, quæ tenetur Ecclesiæ, & sic redundaret in damnum Ecclesiæ.

dùm varias consuetudines locorum fit: iure autem variis modis contingit, vt fitco, vel Principi omnia bona debitoris ex contractu, aut tributo constituta sunt hypothecata, excepto minori, cuius res empta à fitco hypothecatur pro debito, & non alia bona. Bona mariti omnia sunt hypothecata vxori pro dote, sic promittentis dotem bona, donec soluatur. Item bona tutoris, & curatoris, & administratoris, seu Prælati Ecclesiæ, aut ciuitatis, aut patris administrantis aduentitia filij, &c. Plura alia lege apud Molinam diff. 438. & 536.

Comunia hypotheca Principi constituitur. Bona mariti vxori, &c.

Actio creditoris parit eundem effectum soluenti fideiussori.

Exceptio priuilegij elidit actionem, nisi renuntietur.

Non renuntari commune, sed tantum personale, sine consensu.

Potest clericus in damnum proprium fideiubere.

I 37 Assuratio desinitur.

Eius iura & ritus.

Pignus & Hypotheca.

Dñisio eius. Vniuersalis. Particularis.

Pignus prætorium.

Hypotheca tacita.

Variis modis contingit tacita.

Hypotheca vniuersalis non impedit quin res aliqua vendi possit, quia pretium succedit rei; particularis semper manet affixa rei ad quemcunque deueniat, donec extinguatur præscriptione, aut solutione debiti. Illæ res possunt hypothecari, quæ possunt debitum pecuniarum compensare, non ita res, quibus id non competit, vt ius patronatus. Vnde si res, cui est annexa, oppignoratur, hoc ius manet saluum oppignoranti, licet si vendatur transeat ad emptorem, quia sequitur materiam principalis. cap. *Bartholus de sententia & re iudicata*, nec homo liber. c. 2. de pignor. neque suppellex pretiosa cultui diuino dicata, nisi cum debita solemnitate, & accedente necessitate, vt quia aliter nequit solutio haberi, vel vt redimantur captiui Ecclesiæ, vel subueniantur pauperibus in necessitate famis: census, vectigalia, iurisdicção, iura, actiones possunt oppignari, perit obligatio hypothecaria cum ipsa re, sicut & omnis obligatio realis, nisi sit aliter conuentum, vt dictum est suprâ de censibus.

138 In vniuersali pretium succedit rei, non in particulari.

Quantum hypothecantur.

Perit cum re.

Hactenus de quibusdam contractibus in specie egimus, qui continentur sub emptione & venditione, vel ad eas reducuntur, vt praxis generalium regularum, quas assignat Doctores, in iis de facili habeatur, earumque applicatio ad casus tam expressos, quam non expressos, & ad conditiones requisitas ad æqualitatem in contractibus. Quod superest legi potest apud Doctores; qui rem ex professo agunt; nam quæ dicta sunt, instituta nostro sufficiunt, & ad declarandas regulas generales propofitas de æqualitate permutationis rei pro numismate, aut numismatis pro numismate, vel rei pro re. de quibus in genere tantum agit Doctor.

SCHOLIUM.

Vltra regulas assignatas pro permutatione, mutuatione, & venditione, assignat duas obseruandas in commutatione negotiatiua. Prima, quod sit utilis Reipub. Secunda, quod lucrum correspondeat labori, industria, & periculis, & explicat, ac probat vtramque.

Sequitur de commutatione negotiatiua, vbi commutans intendit mercari de re, quam acquirit, quia emit non vt utatur, sed vt vendat, & hoc carius: & hæc negotiatiua dicitur pecuniaria, vel lucratiua. De hac vltra regulas prædictas quid iustum, & quid iniustum, addo duo. Primum est, quod talis commutatio sit utilis Reipublicæ. Secundum est, quod talis iuxta diligentiam suam, & prudentiam, & sollicitudinem, & pericula accipiat in commutatione pretium correspondens.

22

Dua regula pro commutatione mercatoria.

Prima conditio exponitur, quia Reipublicæ est vile habere conseruatores rerum venalium, vt promptè possint inueniri ab indigentibus, volentibus illas emere. In vltiori etiam gradu vtile est Reipublicæ habere afferentes res necessarias, quibus illa patria non abundat; & tamen vsus earum ibi est utilis, & necessarius. Ex hoc sequitur, quod mercator, qui affert rem de patria, vbi abundat, ad patriam vbi deficit, vel qui illam emptam conseruat, vt promptè inteniatur venalis à volente eam emere, habet ætum vtilem Reipublicæ. Hoc quoad expositionem primæ conditionis.

Mercatores sunt utiles reipub.

*Mercator
curis ven-
dere potest,
quam enit,
ratione la-
boris, indu-
stria & pe-
riculorum.*

Sequitur secunda, quia vnumquemque in opere honesto Reipublicæ seruientem oportet de suo labore viuere. Honestè dixi, propter meretrices, & histriones inhonestè viuentes: sed asserens iste vel conseruans, honestè, & vtiliter seruit Reipublicæ: ergo oportet cum de suo labore viuere. Nec hoc solum, sed vnusquisque potest industriam suam, & sollicitudinem iustè vendere: industria illius transferentis res de patria ad patriam requiritur magna, vt consideret quibus patria abundat, & indigeat: ergo potest iustè vltra sustentationem necessariam pro se, & familia sua ad istam necessitatem deputata recipere pretium correspondens industriae suae: & vltra hoc tercio aliquid correspondens periculis suis. Ex quo enim in periculo suo transfert, si est translator, vel custodit, si est custos. Propter huiusmodi periculum potest securè aliquid accipere correspondens, & maximè si quandoque sine culpa sua in tali seruitio communitatis damnificatus est; vt pote mercator transferens quandoque amisit nauem onustam maximis bonis; & alius quandoque ex incendio casuali amittit pretiosissima, quæ custodit pro Republica.

23

*Locare pro
cōducere.*

*Mercator
qui vltra
suam, & fi-
milie suste-
ntatione po-
test lucrari?*

Hæc omnia confirmantur, quia quantum deberet alicui ministro Reipublicæ legislator iustus, & bonus retribuere, tantum potest ipse; si non adsit legislator de Republica, non extorquendo, recipere. Sed si esset bonus legislator in patria indigente, deberet locare pro pretio magno huiusmodi mercatores, qui res necessarias afferrent, & qui cas allatas seruant: & non tantum eis, & familiae sustentationem necessariam inuenire: sed etiam industriam, peritiam, & pericula omnia locare: ergo etiam hoc possunt ipsi in vendendo.

Ex istis duabus^d conditionibus requisitis in negotiatiua iusta, patet quomodo aliqui sent vituperabiliter negotiatores, vt scilicet illi, qui nec transferunt, nec conseruant, nec eorum industria melioratur res venalis, nec certificatur aliquis alius simplex de valore rei emendæ, sed modò emit, vt statim sine omnibus istis conditionibus vendat; iste esset exterminandus à Republica, & exulandus: & vocantur tales gallicè *regatiers*; quia prohibent immediatam commutationem volentium emere, vel commutare œconomicè: & per consequens faciunt quodlibet venale, vel vsuale carius ementi, quàm deberet esse, & vilius vendenti; & sic damnificant vtramque partem.

C O M M E N T A R I V S.

139

*Negotiatiua
& mutatio.
Vt est politi-
ca, & non
œconomica
tantum.*

*Prima regula
esse iustam,
& vtilem.*

*Patet ex re-
gulis cambij.*

Sequitur de commutatione negotiatiua, &c. In superioribus egit de permutatione œconomica, quæ consistit inter priuatos, qua quis sibi, & familiae contrahit, & prouidet in commodum priuatum. Hic breuiter agit de negotiatiua, qua etiam, intenditur lucrari; & spectat ad bonum commune politicum. Assignat autem duas regulas: quarum prima exprimit iustitiam-huius negotiationis ex vtilitate Reipublicæ. Primò, quia *uile est reipublicæ habere conseruatores rerum venalium, apud quos promptè inueniantur omnia venalia, quibus quis indiget, & vult ea emere, &c.* Hæc regula patet ex iis, quibus iustificatur cambium, ad vtilitatem publicam institutum à Principe, aut Republica, in quo pecuniâ habeatur semper parata ad necessitatem tam publicam, quàm priuatam.

140
*Secunda re-
gula.*

*Titulus lu-
crandi iustus,
& estimabi-
lis.*

Probat.

Secunda regula decernit iustitiam ex parte negotiatorum; quia *in pretium renouare possunt labores, pericula, translationem mercium, expensas: qui est honestus labor, ex quo viuere possunt, & valde vtilis Reipublicæ.* Deinde computanda sunt pericula, expense, industria, custodia, & reliqua pretio estimabilia, vltra necessariam sustentationem; & confirmat, quia quantum deberet alicui ministro legislator iustus, & bonus retribuere, tantum potest ipse, si non adest legislator, de Republica, non extorquendo, recipere: legislator autem iustus deberet conducere operas transferentium res, quibus indiget Reipublica: ergo & ipsi possunt suos labores, industriam, pericula, & reliqua pretio estimabilia vendere.

Contra secundam hanc regulam Sotus *lib. 6. de Iustit. & Iure q. 2. art. 3.* Molina *disp. 348.* obii- ciunt, quòd iustum pretium non sit ponendum in manu mercatorum: neque ex lucro, vel damno eorum attendi debere: sed ex communi mercium æstimatione.

Sed frustra hæc obii- ciunt, quia Doctor assignat iustitiam, & causas ex natura rei, ex quibus pretium debet æstimari secundum rectam rationem: nam *suprà* ostendit medium rectæ rationis, quod lege, aut consuetudine determinatur, seruandum esse: & in hac æstimatione venire non solum res ipsas, sed pericula, expensas, ex quibus valor rei crescit; vt patet ex dictis de emptione, venditione, mutuo, cambijs, & reliquis contractibus, quos *suprà* attigimus, & patet ex regulis promissis, generaliter de æqualitate seruanda in permutationibus œconomicis. Vbi ergo Reipublica, vel Princeps statuit pretium, horum debet haberi ratio, ne mercatores vltra iustum grauentur, & nocuum inferatur Reipublicæ, si cesset negotiatio: ac prouide ad eam conseruandam tenetur Princeps ex iustitia taxare pretium cum indemnitate mercatorum, sine qua nequit conseruari; & patet in *campforibus*, qui ratione damni, laboris, & obligationis habendi pecuniam paratam, & à petentibus per cambium aliquid lucri cedit. Patet etiam in mutuantem, qui lucrum cessans, & damnum emergens potest in pactum ducere. Patet ex communi Doctorum: quando Princeps, vel

*Impugnant
a'ij secundam
regulam.*

141
*Riticiu im-
pugnatio.*

*Contractus
lucraui, &
cori titulu.*

*Obligatio de-
lita in esti-
mandis mer-
cibus.*

*Varij exēplis
probat.*

vel Magistratus ex malitia ad damnum mercatorum constituunt pretium non proportionatum mercibus, & infra infimum, quod communi æstimatione, & spectato valore mercium, est inæquale: tunc mercatores possunt vendere maiori pretio, quam sit taxatum: quia illa taxa facta hoc inodo est iniqua. Benè ergo Doctor dicit, vel per Principem, vel ubi non est alia æstimatio rei, quam illa, quæ fit à mercatore, appetiari debere non solum rem ipsam, sed labores, industriam, & reliqua, quæ valorem rei augment, & in lucrum iuste computantur, quæ est doctrina communis. Aliud autem non intendit Doctor: sed tantum illa exponere, ex quibus lucrum licet, & acquiri potest, & debet, seruatis seruandis.

3: ofus D. 3.
vii.

I 42
Casus quem
ad iudicium Do-
ctor.

Doctor inter alia adducit exemplum; vt quando nauis onusta mercibus, quas aduehit mercator in obsequium Reipublicæ, perit naufragio, vel incendio pereat domus eius, in qua merces pretiosas conseruat in usum Reipublicæ, & commodam, & vtrumque fortuito, & sine propria culpa. Fortè hunc casum impugnant præfati Doctores: qui merces crescere dicant, vel decrescere in pretio ipsis mercatoribus, non Reipublicæ; vnde, inquit Sotus, si mercator Siculus conuehat tres naues frumenti in Hispaniam, ibi vigente penuria, & vna submergatur, non inde sequitur quòd mercator ille possit aliter vendere frumentum, quam pretio corrente. Quidquid sit de casu; Resolutio Doctoris est, quando damnificatur mercator feruens Reipublicæ sine culpa sua debet ei aliquam compensationem dari: verbi gratia, si in necessitate communi indicetur mercatoribus, vt conuehat suis, aut communibus expensis aliunde merces necessarias, vt frumenti in penuria famis: si citra eorum culpam aliquid pereat, non solum ipsis perit, sed Reipublicæ, ac proinde sicut negotiorum gestores debet labor, & industria ipsorum secundum iustitiam recompensari. Præterea damnum incursum quoad ipsam sortè resarciri saltem in parte.

Explicatur
caus.

Mercatores
quasi mercum
gestores.

I 43

Labor in com-
mune bonum
redundans
æstimari de-
bet.

Propterea addit ad casum Doctor illam circumstantiam pro seruitio Reipublicæ: nam aliud est, quòd ipsi lucrui priuati causa tantum conuehat merces: aliud verò quòd ex præscripta vtilitate communis boni Reipublicæ. Vnde in priori casu damna incurta debent etiam in æstimatione mercium, saltem conuectarum, transferri, cum ipsi causam dedit vtilitas publica, ad quam sunt electi, & ordinati in casu præscripto à Doctore, & ex mandato particulari adacti. Vel dici potest hæc etiam pericula fortuita, quibus se mercatores exponunt in communem vtilitatem, considerari debere à Republica & legislatore in

communi æstimatione mercium, quamuis res pereat conuectanti, aut conseruanti tantum in particulari: tamen illa damna, quibus se subiiciunt mercatores in vtilitatem Reipublicæ, quamuis in specie non teneatur Reipublica compensare; debet tamen rationem eorum in communi æstimatione mercium conuectarum habere, ne pereat mercatura; & sic taxare pretium, ex cuius lucro cætera damna incurta tollerari possunt.

Vnde ad rationem in oppositum respondetur, merces crescere, vel decrescere in pretio ipsis mercatoribus, quando accrementum, vel decrementum est per accidens, concedo; quando verò per se, nego. Per se autem se habet respectiue ad æstimationem valoris rei hic, & nunc, concurrentibus circumstantiis, quæ pensari debent, vt vtilitate publica, indemnitate mercatorum, & conseruatione negotiationis, & hoc quantum ad pretium ordinariu, & lege statutum: quia iniustum esset mercatores subiicere damno in publicam vtilitatem, & non sentire aliquod commodum æquiualens ex lucro, seu pretio mercium, ideòque in æstimatione ordinarij pretij debent pensari etiam pericula, & damna imminetia, & communia.

I 44
Solutur ex
rio opposita.

Damnium per
se estimari
debet.

Per accidens crescit, vel decrescit pretium ipsis mercatoribus; vt quando est copia mercium, & raritas emptorum, aut pecuniarum: vel ex casu fortuito hic & nunc, cuius haberi mox debet ratio quoad communem æstimationem ordinariam, quia particularis est, vt si ex sterilitate & penuria augeatur pretium mercium, vt frumenti, aut olei, & similibus. Transeat ergo totum argumentum, & casus Soti, quia talis mercator sibi amisit nauem: tamen quoad frumentum aduectum, nisi pretium sit lege taxatum, aliquid ratione transactionis exigere potest, quia illa est pretio æstimabilis.

Damnium per
accidens nou
ita.

d Ex istis duabus conditionibus, &c. Deducit ex dictis, damnabiles esse negotiatores, qui nec ad commodum publicum faciunt transfendo, conseruando, aut meliorando merces, neque rationem pretij habent. Hinc quædam monopolia etiam damnabilia sunt, in quibus vltra debitum, vsus mercium subtrahitur communitati, & necessitatibus eius, vt mox vendantur non ex valore, aut æstimatione rerum; sed ex necessitate ementium, quam ipsi subtrahentes copiam mercium cauant. Hi tenentur ad restitutionem, quia damnum inferunt Reipublicæ, & merces, quæ ab externis conuectantur in copia, & tolerabili pretio distraherentur, faciunt cariores nulla in ipsis facta melioratione. Quædam tamen monopolia licita sunt; vt quando auctoritate Reipublicæ instituantur, & seruatur æqualitas in distrahendis mercibus.

I 45
Damnantur
quædam mono-
polia.

S C H O L I V M.

In donatione committi iniustitiam, quando non liberaliter donatur; vt quando quis deceptus renitente superiore, vel necessitate tractus, dat alia non dandum. Exemplum, si peius fingeret se cognatum, vel pauperem; vel nollet mutuare nisi sub vsuris. Idem dicendum in accommodatione, qua est donatio vsus rei ad tempus. Item, in permutatione, de iniustitia in venditione dictum est num. 14. & conformiter dicendum de iniustitia locationis, & mutui.

DE tertio articulo, satis patet ex prædictis; quia rectum est index sui, & obliquus, primo de Anima; & ideò ex iustitia determinata in præcedenti articulo in

24
Tex. 85.

translationibus dominij, vel vsus rerum, apparet iniustitia, quæ accidit in talibus; quod breuiter potest exponi discurrendo. Nam in donatione non est iustitia, si donans non merè liberaliter donat, vel si contra voluntatem alicuius, à quo dependet in donando, donat: sicut patet in illo casu, de quo allegatum est ibi, *Extrà de Censibus, c. Exigit, lib. 6.* Non autem merè liberaliter donat, si vel deceptus, vel quasi necessitate tractus donat: quia ignorantia, & aliqualis coactio excludunt voluntarium simpliciter, ex 3. *Ethic.*

Et ex hoc sequitur, quòd deceptus de eo, cui donat quantum ad illam rationem propter quam donat, non simpliciter donat. Et ideò, si alicui tanquam propinquo donat, qui tamen non est propinquus, non simpliciter donat.

Consimiliter, si alicui, vt egeno, qui non est egenus: & ideò videant illi trutani, scilicet qui diuites existentes recipiunt, tamen tanquam egentès elemosynas, ne iniuste omnia huius recipiant, quia non est in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam, quam respicit in donando. Consimiliter, si attractus, vt in vsuris dandis, non est merè donatio liberalis.

Consimiliter dicendum est de accommodante, licet ibi non sit defectus æqualis propter æquale iustum; quia translatio vsus ad tempus non requirit tantam liberalitatem, quantam translatio dominij.

In permutatione est iniustitia ex eisdem causis, scilicet ex deceptione, & inuoluntario, & prohibitione superioris, cui commutans subest in commutando. Et ex hoc potest dici iniusta commutatio, quæ fit in ludis alearum, & huiusmodi, iuxta illud, *ff. de Aleatoribus, l. ult. & Extrà de vita & honest. cleric. c. Clerici.* Super illud *Officia*, in Gloss. tamen ista lex non ligat, nisi illos, qui viuendo politicè subsunt legi imperiali, qui fortè nulli sunt hodie: quia vbi præcipuè illa lex locum habere consuevit, municipalia præiudicant imperialibus, vt patet in Italia. Iniustitiæ in emptione, & venditione tactæ sunt prius, tangendo de iustitia in eis. Et iuxta hoc de locatione, & conductione ^f. Per idem patet de mutui datione, & solutione; iniustitia præcipua est vsura, cuius vituperatio habetur *Extrà de vsuris, c. Super eo.*

C O M M E N T A R I V S.

146
Articulus tertius.
Causa generalis iniustitia in donatione.
Coactio.
Ignorantia.
Conditio exclusiva visit contractuum, si ad sit.
Lex non comprehendit ea sua expressos.

147
Causa & conditio per se exclusiua.

2
Iniustitia permutationis oritur ex deceptione, inuoluntario, vel prohibitione superioris.

25
Iniustitia permutationis oritur ex deceptione, inuoluntario, vel prohibitione superioris.

2
Iniustitia permutationis oritur ex deceptione, inuoluntario, vel prohibitione superioris.

DE tertio articulo satis patet ex dictis, &c. In hoc articulo determinat ex dictis breuiter de iniustitia, quæ fit in translatione rei, vel quoad vsum, vel quoad dominium: quia rectum est iudex sui ipsius, & obliqui. Reducit autem iniustitiam ad duas causas generales, vt quando aliquid transfertur sine voluntate eius, à quo dependet sic transferens; vel quando inuoluntariè transfert: hoc inuoluntarium procedit ex necessitate coactionis, aut ex ignorantia. Patet in donatione, qui est contractus merè liberalis, si coactus quis donat, non liberaliter donat. Si ignorans etiam donat, non liberaliter donat; vt quando donat aliquid ei, quem putauit esse propinquum, aut pauperem; & non subsistat conditio, non donat, & accipiens peccat, quia decipitur donans non subsistente causa legitima, & ex qua fit donatio, & cuius defectu cognitio non fieret donatio. Ratio est, quia non habet donatio vim, nisi ex voluntate, & intentione donantis, quæ omnino comprehendit conditionem, & causam; ex qua fit, & excludit contrarium: sicut enim lex non extenditur ad casus, quos voluit excipere legislator, vel tacitè, vel expressè; quia recipit speciem, & extensionem à voluntate legislatoris, quæ causam, & rationem legis comprehendit.

Ita in proposito donans implicat illam conditionem in suo consensu, cuius error dedit causam donationi, vt aliàs non fieret, neque bona fides donata acceptatur à donatario. Hoc intelligitur de conditione, & causa per se donationis; quam donans suo consensu tacitè, vel explicitè comprehendit principaliter, ita vt aliàs

non donaret, neque cogito errore eam ratificaret, sed intenderet repetere: quo casu ipsi est restituenda. Quidam tamen Doctores dicunt donationem factam pauperi ficto dandam esse pauperibus veris, quia præsumitur voluntas donantis iam abdicasse dominium in Christum. Alij dicunt restituendam esse ipsi donanti, si est res notabilis; de qua non potest fieri talis præsumptio, quantum ad voluntatem domini: si minuta, præsumendum esse eam alienasse, neque plurimum intendere restitutionem. Si autem conditio illa sit tantum accidentaria, & accessoria, completo iam consensu, & animo donationis, valet donatio: quia licet impellat ad donationem, tamen animus donantis, seu consensus, à quo dependet donatio, completur independentè à tali donatione.

Hæc resolutio Doctoris patet ex multis textibus, *ff. de conditione causa data non secuta, & C. de condit. & tenet Bart. l. 1. §. final. ff. de donat.* & patet, quia contractus nominatus non impleto modo, quod perinde est, reuocari potest, quado fuit causa principalis, *l. cum lege, C. de Pactis inter vendit. & empt. & l. ea condicione, C. de Rescinden. Vend.* Ad idem facit, quòd donatio facta in persona liberti, aut extranei, reuocetur ex præsumpta voluntate donatoris in totum ipso iure, quia talem conditionem tacitè excepit donator; vt donatio facta illis non fiat in præiudicium superuenientis prolis, vt in *l. Si unquam, &c. cum glossa, C. de Reuoc. donat.* Videatur Bartol. in *l. Tria, in §. Imperator. ff. De leg. ij.* & Panormitanus, *cap. Si quis irascitur* 1. 3. *quest. 2.*

Cui facienda restitutio rei donata inuoluntariè.

Conditio per accidens non annullat translationem donationem.

148
Probatio.

149
Eadem regula sunt commo-
datis.
Non est aqua-
lit præsuppositio.

In permuta-
tione seruan-
tur eadem re-
gula doli, &
erroris an-
nullantis.

Idem aicendū
in reliquis
contractibus.

Quomodo ap-
plicanda sunt
regula gene-
rales.

Officiū Theo-
logi.

150
Distinguedi
tituli.
Contractus
innominatus
sequitur no-
minatam.

Tituli repug-
nantes.

In commodato eadem regulæ seruantur, nisi, vt dicit Doctor, quòd hic non sit tanta liberalitas, sicut in donatione, quia hic tantum sit donatio quoad vsum tantum; neque proinde tantum præsumitur debet de repugnante voluntate commodantis, quantum de voluntate donantis, quia res ipsa manet salua domino. Sequuntur eadem regulæ in permutatione, nempe ex iisdem causis ex deceptione, siue oriatur ex dolo, siue ex errore conditionis, quam excludit contrahentis voluntas, & ex inuoluntario per metum, & coactionem, quæ dedit causam contractui, siue ex prohibitione superioris, oritur iniustitia contractus.

Et sic de reliquis contractibus, vt de locatione, conductione, donatione, & solutione, & reliquis, qui ad hos reducuntur; de quibus supra dictum est. Iniustitia in his ex prædictis capitibus desumenda est in genere, vt probant tam regulæ generales, quam speciales, quæ ex iisdem delumuntur. In his omnibus non requiritur aliud, quam applicare hæc principia, considerando naturam contractus, vt lege præscribitur, causam, modum, & conditiones, & voluntatem contrahentium, vt in his versatur, & vltra, vt cognoscatur æqualitas secundum medium rectæ rationis, quæ desumitur à lege, consideratis iis circumstantiis, quas lex ipsa comprehendit, aut excipit. Vel debet sumi ab æstimatione communi, cuius praxim debet inquirere, qui casus occurrentes resolvere nititur, & ea petenda est à viris in æstimatione rerum versatis, & integris; alioquin procedens ex solis generalibus regulis iustitiæ, speculatiue loquendo, non poterit eas commodè applicare, nisi omnia sciat, quæ hic, & nunc ad excelsum valoris rerum, aut decrementum spectat, singulis circumstantiis pensatis, ex quibus lucrum expectari debet, vel decreverit. Ad quod facit communis sententia Doctorum, & casus similes decisi lege, aut à legis peritis, quia ad Theologum tantum spectat regulæ generales applicare; ad Iuristas verò particulares leges, & receptam consuetudinem illis legibus conformem, quia lex non fouet peccatum: & quando in specie lex non datur, consuetudo probata à viris prudentibus succedat: in casibus autem extraordinariis æstimatio rebus, aut circumstantiis accommodata ius dicit, cui cætera adminicula accedunt ex variis locis: ex quibus argumenta desumi possunt à lege, & æstimatione communi, & iis contractibus in specie, quibus magis ipsi casus concordant, & quorum naturam induunt.

Vnde distinguendi sunt varij tituli concurrentes in contractibus innominatis, & secundum eos reducendus est casus ad contractus nominatos; quorum naturam imitatur, & considerandum an rectè titulus fundatur, & aliis cohæret. Nam sæpe tituli ipsi repugnant, vt si quis aliquid dicat esse suum titulo donationis, & permutationis, tituli non cohærent. Si quis tibi sibi vendicet priuilegium, & præscriptionis titulo, non cohærent. Si quis mutuatione, & emptione dicitur acquisiuisse, &c. nam aliter nequit regula generalis dari, quæ ad omnes casus applicari in specie possit secundum diuerfas circumstantias. Et sicut in moralibus quæ in iis ad alias

virtutes spectant, procedi debet, quoad circumstantias diuerfas ex regulis particularibus virtutum, ad quas rectitudo, aut obliquitas reducitur. Sic in contractibus, quando varij concurrunt in eadem permutatione, debet conici natura singulorum, vt reducuntur ad contractus nominatos, quos imitantur, & secundum hos considerari iustitia, aut iniustitia. Cæterum quod hic docet Doctor de vsu alearum iam supra resolutum; & spectandæ sunt leges, prout consuetudo non improbat eas trahit in vsum.

f Per idem patet de mutui donatione, &c. Hoc patet ex dictis supra: hic autem dicit præcipuam iniustitiam contra hunc contractum esse vsuram, quæ reprobatur extra de vsuris. c. Super eo. Vide quæ in hoc dicta sunt contra Abulensem supra de hoc contractu. Hoc idem patet ex pœnis iuris, quas incurrit vsurarij manifesti, id est, qui facti, vel iure, manifeste sunt tales, quæ legi possunt apud Couarr. lib. 3. Variar. cap. 3.

Illi sunt manifesti facti, qui nulla tergiuersatione hoc lucrum faciunt. Iure verò, qui sententia iudicis sunt damnati, aut in iudicio crimen ipsorum sunt facti, aut contra quos adductis testibus est plene in iudicio probatum. Prima pœna est infamia iuris. l. Improbum 20. c. Ex quibus causis irrogatur infamia. Requiritur plena probatio in iudicio, non verò infamia, aut semiplena probatio, aut confessio extraiudicialis facta: verbi gratia, coram Parocho & testibus, vt infamiam iuris incurrant.

Secunda est, vt si sit clericus, sit incapax beneficij, & irregularis, de qua pœna dictum est cum Doctore supra dist. 13.

Tertia pœna est, excludendos à communione cap. In omnibus. 3. de vsuris. non intelligitur eos esse excommunicatos per hoc.

Quarta ibidem adiicitur, vt excludantur ab oblatione faciendâ, & admittens manet suspensus, donec satisfecerit ad arbitrium Episcopi.

Quinta, neque ad confessionem peccatorum admittitur, donec satisfecerit. Hæc fieri debet ipsa pro sua facultate, aut per idoneam cautionem, nempe pignoris, aut fideiussorem, & hoc ipsis creditoribus, si sunt præsentibus, vel coram Episcopo, aut eius Vicario, vel coram Parocho cum testibus idoneis, vel coram Notario publico habente mandatum ab Episcopo. cap. Quamquam, de vsuris in 6. si cautionem præstare non possunt, debent iurare se non posse, & facturos quod possunt; & tunc absoluedi sunt, si periculum est in mora.

Sexta, caret Ecclesiastica sepultura. cap. Quia in omnibus, &c. de vsuris, & sepeliens in loco sacro incurrit excommunicationem ex Clementina de Sepulturis, quæ magis comprehendit Parochum, & alios principales, quorum mandato fit, quam vespillonem.

Septima. Testamenta ipsorum sunt irrita, nisi ante mortem soluerint, aut cautionem sufficientem dederint.

Octaua. Non possunt Ecclesiastici locare domos exteris vsurariis: tenentur eos expellere ex suis terris intra tres menses: alioquin ipso facto incurrit suspensionem, si Episcopo: si Minores, excommunicationem, interdicitum verò si sit collegium, aut vniuersitas. c. 1. de vsuris. in 6.

Exemplum
in materia
concurrentis
virtutum.

151
Iniustitia
quæ fit in mu-
tuo.

Pœna vsura-
riorum.

Vsurarij ma-
nifesti.

Prima pœna
infamiae.

Secunda in-
capacitas be-
neficiorum.

Tertia priua-
tio commu-
nionis.

Quarta ex-
clusio ab obla-
tione.

152
Quinta ex-
clusio à con-
fessione, nisi
satisfecerint,
aut cautione
præmissa.

Sexta priua-
tio sepultura
in loco sacre.

Septima nul-
litatem testami-
ti.

Octaua priua-
tio locu-
tionis, & ex-
pulsio.

Vsuram esse prohibitam nouo, & veteri Testamento. Quod ait ratione damni nihil ultra sortem deducendum in pactum, forte cum D. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 1. vult non esse constituendum pretium pro tali periculo; quia speciem habet mali, & vix sine scandalo fieri potest: non ergo negat quin possit mutans pacisci de indemnitate, quia supra num. 18. dixit (& notat bene Med. C. de Vsur. quæst. 3. §. Non obstat) aliquid ultra sortem recipi posse ratione pœnæ conuentionalis, interesse, & periculi sortis. Tribuitur hic ad secundum Scoto, quod teneat dominium vsuræ transire in vsurarium: sed tantum ait, si transeat, non inde sequi, non teneri vsurarium ad restitutionem: probabile tamen est sic transferri dominium. Ita Alens. 4. part. qu. 33. memb. 2. art. 2. Henr. 4. quodl. qu. 27. Nau. cap. 17. num. 265. Palud. hic qu. 5. Bald. l. 1. num. 3. C. de Pignor. act. gloss. cap. Si quis vsuram 14. qu. 4. & c. Si Episcopum 16. quæst. 6. & alii. Nec obstat factum esse prohibitum, quia ad dominij translationem sufficit eam non esse iure cassatam.

26
Cap. 18.
I salm. 14.
Qui pecuniam suam
nō dedit ad
vsuram.

*An liceat
mutuati ex
pacto seruare
se indem-
nem.*

*An domi-
nium vsuræ
transeat in
vsurarium?*

27
Quando est
iniustitia in
commutatio-
ne, vbi dif-
fertur solutio.

*Iniustitia in
negotiatione
quando
contingit.*

*In furto, rapina, & huiusmodi non
transferitur
dominium.*

VSuræ crimen vtraque Pagina detestatur. Quòd vetus, patet per Ezech. Ad vsuram non accomodabis, &c. Quòd noua, Luc. 6. Date mutuum nihil indesperantes. Et si arguetur contra hoc, quòd licet vnicique in contractibus se seruare indemnem, vt dictum est prius, quòd vendens potest carius vendere, attendens damnum suum in vendendo, maximè si inducatur ab illo, cui vendit: ergo eodem modo, si inducatur ab alio quis, vt sibi mutuet, licet sibi se seruare indemnem: quod non potest, nisi accipiendo aliquid vltra sortem, & hoc ex pacto, aliàs est incertum. Similiter dans vsuram, voluntariè dat, quia nullus cogit eum ad hoc, sed voluntate sua accipit pecuniam, & reddit vltra sortem: & sic potest dominium transferre in alium. Si autem transfert dominium: ergo alius, scilicet vsurarius, non habet alienum.

Ad primum respondeo, si non vult damnificari, pecuniam sibi necessariam referuet, quia nullus cum necessitat ad faciendam misericordiam proximo: sed si vult misericordiam facere, necessitatur ex lege diuina, vt non faciat eam viritam. Ad secundum, & si transferat dominium, tamen recipiens tenetur restituere: sicut in mutui datione transfertur, & tamen debitor tenetur tandem restituere creditor.

Consimiliter patet de iniustitiis in commutationibus, vbi fit dilatio recipiendi. Est enim iniustitia vendendo tempus, vel ponendo se in certo de lucrando, vel simpliciter, vel vt in pluribus. Consimiliter, in negotiatiua est iniustitia, si officit Reipublicæ actus eius, vel si immoderatè recipit à Republica vltra industriam, diligentiam, sollicitudinem, & pericula.

Item, præter iniustitias^h istas partiales in istis contractibus, vel commutationibus, est vna generalis; quando aliquis vsurpat rem alienam domino simpliciter inuito; & hoc tam domino proximo, quam remoto, scilicet legislatore, qui non vult imò prohibet illam rem occupari inuito domino, nisi in casibus præscriptionis, & vsucapionis. In istis autem non est translatio dominij, scilicet in furto, rapina, & huiusmodi, licet sit violenta occupatio rei, cuius est dominium: & ista iniustitia est manifestior quacunque alia: vbi propter solam defectuosam conditionem est iniustitia in translatione, vel commutatione, vt est in casibus supradictis.

C O M M E N T A R I V S.

153
Prohibita vsura
in Scriptura.
Dua obiectio-
nes.

*Ad primum
respondetur.*

*Vsuræ toleran-
tia non appro-
batur.*

VSuræ crimen vtraque Pagina detestatur, &c. Docet tam veteri, quam nouo Testamento vsuras esse prohibitas. Deinde resoluit duo in fauorem vsuræ obiecta. Primum est, quòd licet cuique se indemnem seruare: ergo & vsurario: quod fit, quando vltra sortem aliquid recipit. Secundo, quia volenti non fit iniuria: recipiens autem vsuras soluit liberè vsuram: ergo transfert dominium eius, quòd vltra sortem concedit in vsurarium: ergo ille iure accipit.

Respondet ad primum, si non vult damnificari pecuniam sibi necessariam teneat, quia nullus eum necessitat, ea scilicet necessitate, qua campores ordinati à Republica necessitantur ad cambium: quamuis enim vsuræ tolerentur ob

aliquid bonum Reipublicæ, tamen non approbantur, sicut neque prostibula non necessitatur coactione, aut metu: si enim interuenient, est sufficiens titulus aliquid vltra sortem exigi: eo ergo quo velit mutuare proximo, tenetur cum hoc damno mutuare, & nihil exigere.

Contra, quia vt supra dictum est, cum ipsa in hac materia damnum, quod intuitu mutui incurritur, est æstimabile: & labor numerandi, & conseruandi pecunias sunt tituli iusti recipiendi aliquid vltra sortem: ergo responsio illa non cohæret dictis in artic. 2.

Respondetur non improbari hōs titulos à Doctore, neque alios pretio æstimabiles hic: sed damnum prætextum ab vsurario, quo exigit aliquid

154
Replica.

Soluiur.

Intuitu mutui nihil recipi potest.

aliquid intuitu ipsius mutui, quo pecuniam in alterum transfert, hoc autem damnnum sufficienter refarcitur per solutionem mutui: ac proinde non debet bis solui in toto, vel in parte, dando aliquid ultra fortem. Vnde si alio titulo iusto recipiat mutans, modò non excedat, non est usurarius.

Ad secundam obiectionem solutio.

Ad secundum respondet: etsi mutuarius transferat dominium pecuniae in usurarium, non ideo non teneri eum ad restitutionem: nam & ipse usurarius transfert dominium pecuniae mutuatario in mutuarium, quamuis teneatur ad restitutionem eius.

155

Dubium. Ad quem spectat dominium pecuniae usurariae.

Dubitatur circa hanc doctrinam huius responsionis, quam supponit Doctor, vtrum scilicet usurae dominium transeat in usurarium. Multi enim docent contrarium: vt Alensis 3. *part. qu. 36. num. 4. art. 2.* Alciusdorensis 3. *part. tract. 3. 1. quest. 1.* D. Bonaventura in *hac distinct. part. 2. art. 2. quest. 2.* Richardus idem supponere videtur *quest. 5.* docet Gabr. *quest. 11.* & citatur D. Thomas 2. 2. *quest. 78. art. 3.* quamuis in *praesenti dist. quest. 2. art. 4. quest. 1.* videatur inclinare in affirmatiuam, quam non impugnat. Hanc eandem tenet Caiet. *tom. 2. Opusc. 8. cap. 1. Medina quest. 4. de Usur. Couar. lib. 3. Variarum. cap. 3. Sotus lib. 6. quest. 1. art. 4.* estque frequentior modernorum.

Sententia affirmatiua.

Partem affirmatiuam imponunt Doctores in textu; sed neque vnam, neque alteram *ibidem* assertiuè tenet, sed respondet ex suppositione antecedentis, negando consequentiam, & dat instantiam commodam, de qua nulla est difficultas. Hanc tamen partem sequitur Henricus *quodlib. 4. quest. 27.* Glossa in *cap. Si quis usuram 14. quest. 4.* Paludanus in *hac dist. quest. 2. art. 5.* Nauarr. in *Manuali cap. 17.* Baldus *L. 1. num. 3. C. de Pignor.*

156
Probat.

Hæc sententia fundatur in argumento, ad quod respondet Doctor, quia mutuarius dans pro usura, voluntariè tradit rem ipsam, quod sufficit ad translationem dominij, sicut tradens ex metu, & coactione transfert dominium rei, acquisitæ sufficit traditio voluntaria proprietarij, licet non transferat ius, quod habet in rem; ac ratione eius alter tenetur ad restitutionem, latius enim patet dominium, quam ius in rem: vt patet in multis casibus. Usurarius autem ex quasi contractu acquirit dominium per traditionem illam voluntariam mutuariatij; & est quasi indebiti solutio, per quam rem facit suam, quamuis restituere teneatur, eique insitit tanquam rei propriae, ita vt perturbari non possit ab alieno: vnde si rem loco usurae accipiat, & eam vendat, acquirit dominium pretij, vt patet *l. 46. Qui vas, & in fine ff. de Furtis*: vbi dicitur, quòd nummus, qui reductus est ex pretio rei furtiuae non sit furtiuus. Vnde quamuis emptor rei furtiuae possit contractum rescindere, & pretium repetere; tamen quamdiu id non facit, manet dominium pretij apud furem venditorem; vt patet ex decisione illius legis; quamuis teneatur ad restitutionem pretij. Eodem modo, si usurarius emat ex pecunia usuraria aliquid, res empta transit in eius dominium.

Ius in rem, & dominium differunt.

Per translationem usurarius acquirit dominium.

Nequit perturbari ab alieno.

Pretium rei usurariae facit summ.

157

Responsio.

Dices hic celebrari contractum, quia bona fide emens, aut vendens, nescit rem esse alienam: si autem sciret, contractus esset irritus.

Contra, nisi contractus esset in re etiam irritus ratione conditionis exceptae, & ignotae, non sequeretur obligatio restitutionis; ac proinde quantum est ex natura contractus perinde est irritus, siue sciatur, siue non. Vnde, quamuis mala fide contrahens sciuit illam conditionem, irritantem, & rem obnoxiam esse restitutioni; facit tamen pretium suum, quantum ad dominium, licet maneat obligatus ad restitutionem; ita recipiens rem à vero domino per traditionem, quasi ex contractu, recipit eam in proprium dominium, licet sit obnoxius restitutioni eius. Præterea, vt prior sententia admittit, si pecunia usuraria permisceatur propriae pecuniae usurarij, ita vt discerni non possint, (eodem modo de oleo, grano, & huiusmodi,) dominium eorum transit in usurarium: sed ex nulla actione, ad quam non accedit consensus veri domini, potest facere rem esse suam, quamdiu subsistit: vel ergo hoc non est dicendum: vel dicendum est rem simpliciter manere in dominio eius post traditionem, etiam impermixta.

Impugnatio.

Obligatio restitutionis ex contractu irritio.

Dominium transfertur in contrarium male fidei.

Argumentum ex concessis.

Si dicas rem illam in specie determinatam non manere, & quasi perire; ideo dominium eius amitti mutuuario.

Responsio.

Contra manet in cumulo, licet non separata: ergo non perit in specie, quia subsistit, & sic manet dominium eius mutuuario, sicut eius cumuli possunt concurrere plures, tanquam domini. Deinde, si res illa periret sine culpa usurarij, maneret adhuc usurarius obnoxius restitutioni, quod non est verum, si dominium rei maneret apud mutuarium, quia res, quae sine culpa alterius perit, perit proprio domino: vt patet in commodato, & precario: vt patet etiam in emptione, & venditione rei certae, quae transit in dominium emptoris cum omnibus suis commoditatibus, & fructibus, & ei perit etiam ante traditionem, vt si domum aut vineam emerit, quae casu fortuito pereunt ante traditionem.

158

Pecuniam in cumulo manere.

Pereuntia re obligatur usurarius.

Exemplum.

Præterea, si dominium pecuniae usurariae non transit in dominium usurarij, sequitur quòd neque vfus, qui consequitur, quia hic sequitur ad dominium, cum non per modum mutui, sed debiti transferatur pecunia à mutuuario: ergo neque fructus consequens ex pecunia per alium contractum legitimus facit suos, detracta propria industria, quod est falsum. Probat tamen consequentia, quia in deposito non potest contra voluntatem deponentis depositarius ex vfus eius lucrari; neque vti commodato, nisi ad vfum determinatum, ad quem fuit res commodata repugnante domino: & tenetur ad restitutionem fructus rei ex tali vfus sequentis: ergo similiter tenetur usurarius ad restitutionem eius, in quo factus est locupletior, ex pecunia alterius (si dominium eius manet apud mutuarium) detracta propria industria.

Fructus ex pecunia usuraria legitimus est usurarij.

Depositarius nequit lucrari ex deposito.

Si dicas pecuniam ex se esse sterilem, ac proinde illos esse propriae industriae usurarij, non verò pecuniae.

159

Responsio.

Contra, non habet ius vllum lucrandi per pecuniam non suam, siue quoad vfum, siue quoad dominium. Deinde, quamuis pecunia, vt est mensura venalium, non habeat fructum: tamen vt supra dictum est, potest habere rationem rei venalis: ergo saltem, ad hos fructus tenetur, quia tenetur ad lucrum cessans, & damnnum emergens mutuuario.

Impugnatio.

Fructus pecuniae venalis.

Accedit

Accedit ad hæc, quòd mutuatarius transferat vsuras in mutuantem, vt fidem suam liberet; & quamuis vsurarius intuitu mutui esset incapax illius domini, aut effectus translationis, tamen licet ex titulo iniusto ex parte mutuantis, iusto tamen ex parte mutuatarij ratione promissionis, res transfertur, quod sufficit ad translationem domini rei traditæ: vt patet in eo, qui bona fide emit rem furtiuam à fure, licet sit iniustus titulus ex parte furis; tamen, vt admittunt aduersarij, ex iusto titulo ex parte ementis bona fide transfertur dominium pretii in furem: & eodem modo de vsurario emente per legitimum contractum aliquid per pecuniam vsurariam, quam accepit à mutuatario, acquirit dominium rei emptæ, quamuis pecunia non sit sua; neque de iustitia per eam inire contractum potuit, neque de ipsa disponere; quia hæc de voluntate domini fieri tantum iuste possunt. Similj ergo modo, licet non possit vsurarius acquirere dominium vsuræ intuitu mutui, aut debiti, quia hic titulus non est fundatus, aut sufficiens ad acquirendum dominium, cum sit iniustus, quod est fundamentum alterius sententiæ: tamen quia iusto titulo ad liberandam fidem, & promissionem mutuatarij tradit, & transfert, & ne impedimento imponat subueniendi per mutuum alijs necessitatibus suis maioribus, sufficit iste titulus, vt transferat dominium pecuniæ traditæ in vsurarium, quamuis ex parte eius deficiat titulus

fundatus præter solam acceptationem naturalis rei translatae.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ confundunt dominium rei cum obligatione restituendi, & iure, quod habet mutuatarius in pecuniam traditam, quæ diuersa sunt: quia tamen hoc dominium nullam tribuit actionem vsurario respectiue ad mutuatarium, idè præfati Doctores primæ sententiæ negant in eum transferri dominium rei vsurariæ, quia tenetur ante sententiam restituere mutuatario. Secunda sententia dicit dominium quidem rei transferri per solam traditionem voluntariam mutuatarij, quæ traditio, quia innititur titulo iniusto debiti propter mutuum, non extinguit ius in rem, quod habet mutuatarius, obligationem restituendi in mutuantem; & ratione huius nunquam res fit mutuantis iusto titulo, quin obnoxius sit, siue maneat res ipsa in specie, siue non. Et vt supra dictum est, bona ipsius manent omnia hypothecata pro vsuris.

h Item, præter iniustitias istas partiales, &c. Hic insinuat iniustitiam generalem, ad quam nullus accedit consensus domini, sed est vsurpatio rei alienæ, domino simpliciter inuito, vt est furtum, rapina, damnum datum: in his enim est generalis iniustitia, atque omni ex parte, in prioribus tantum est ex parte, & ex defectu alicuius conditionis requisitæ.

160
Reconciliatio
vtriusque sen-
tentia.

Dominium
non tribuit
actionem vsu-
rariæ.

Iniustitia
generalis in
quibusdam.

Ex ipsa trans-
latione titulo
promissionis
acquiris domi-
nium vsu-
rariæ.

Non verò ti-
tulo mutui.

SCHOLIUM.

Restitutionem esse faciendam ex vi illius præcepti negatiui, Non furtum facies; includi tamen affirmatiuum de actu, vt medio ad eius impletionem. Ita Canus Relect. de Pœn. part. 4. Adrian. de Restit. quæst. 1. & alij. Ponit Doctor quasdam differentias inter restitutionem, & satisfactionem; & alias posuit de præced. quæst. 2.

28

DE quartoⁱ sunt quinque videnda: Primò, propter quam rationem sit restitu-
tio faciendâ. Secundò, quis teneatur restituere. Tertiò, quid. Quattò, cui.
Quintò, quando.

Exod. 20.
Deut. 5. &
Leu. 19. &
alibi.

Restitutio
nō est satis-
factio gene-
ralis, nec
specialis: de
quibus præ-
ced. 7.

De primo, dico quòd sicut auferre alienum est peccatum mortale contra præceptum diuinum negatiuum, Non furtum facies: ita & tenere alienum: & idè sicut necessarium est seruare præcepta negatiua, ita necessarium est non tenere alienum domino inuito: & per consequens, vel actu statim reddere, vel saltem velle reddere, cum fuerit opportunitas. Vnde non est restitutio faciendâ necessariò, vt pars quædam satisfactionis, neque generaliter accipiendâ satisfactionem, neque specialiter: generaliter enim accepta reddit pro peccato æquiualens ei, in quem peccatur: non sic ista restitutio, quia absque omni redditione pro peccato posset reddi proximo, quod suum est; sicut in mutuis redditur creditori absque omni satisfactione pertinentæ ad reconciliationem peccatoris.

29
Restitutio
requiritur
ante partes
pœnitentiæ.

Consimiliter, non est satisfactio specialis, quæ est tertia pars Pœnitentiæ, quia de congruo requiritur restitutio in re, vel in voto, ante omnem partem Pœnitentiæ; sicut cessatio, voluntate, vel factò à peccato; sed satisfactio, quæ est tertia pars Pœnitentiæ, non requiritur ante alias duas partes Pœnitentiæ, imò sequitur contritionem, & confessionem, vt iniuncta à Sacerdote: restitutio autem non iniungitur à Sacerdote, sed à lege diuina, & est simile in alijs peccatis, si quis teneret fornicariam, vel magis adulteram, restituere eam viro suo, non est nisi cessare à peccato, vel à transgressione huius præcepti, Non machaberis: & istud præcedit omnem partem Pœnitentiæ acceptæ: & idè sicut tenens adulteram non est capax pœnitentiæ, sed irrisor, & si talis veniat ad pœnitentiã, addit peccatum peccato: ita detinens alienum, & voluntate, & factò, dum talis est, non est capax alicuius partis Pœnitentiæ.

COMMENTARIUS.

161
Articulus
quartus.
Quinque qua-
sita.

DE quarto sunt quinque videnda, &c. Hic quartus articulus respondet quæsitio principali huius quæstionis; & agit de restitutione, comprehendit quinque quæsitia. Primum est, quare tenetur quis restituere? Secundò, quis tenetur restituere? Tertio, quid tenetur restituere? Quarto, cui? Quintò, quando?

Primum qua-
siti soluitur.

k De primo dico, &c. Quantum ad primum,

docet restitutionem esse faciendam ex vi præcepti negativi: *Non furtum facies*, &c. quia nemo potest tenere alienum domino inuito, ac proinde tenetur, vel actu reddere, vel proposito cum fuerit opportunitas. Distinguit eam à satisfactione in genere, & in specie: de qua distinctione supra egit de satisfactione strictè sumpta, quæst. 1.

Præcepti re-
stitutionis.

SCHOLIUM.

Resolvit, quis teneatur restituere; scilicet quicumque abstulit, vel detinet alienum, id est, qui quocumque modo est causa, quod alter iniuste patiatur damnum; & ponit versum de 9. cooperantibus ad restitutionem obligatis. Per consensum intelligit licentiam eius, à quo dependet. Palpo est, qui laudibus ad damna incitat. Recursus est, quando ex tua protectione similiter quis incitatur ad damna inferenda. Participans, id est, comitans, dans instrumenta, & similes, quia hic non agitur de participante rem alienam. Alij tres modi sunt negativi, & intelliguntur de eo, qui ex officio tenetur clamare, ob stare, vel manifestare, ut enitetur damnum. Probabile est participantem, id est, cooperantem ad damnum diuiduum, non teneri nisi ad restitutionem eius, quod accepit: ceteri verò omnes tenentur in solidum. Vno cooperantium restituente, ceteri ei tenentur ad ratam: si tamen imperans, vel exequens restituant; alij eis ad nihil tenentur. Ratio est, quia inter hos, & cooperantes est ordo, inter ipsos cooperantes non est. Ita communis.

DE secundo¹ ponuntur versus, scilicet quis; *Quilibet in solidum reddat prius iniuriato: Injusto, consilium, consensus, palpo, recursus: Participans, mutus, non ob stans, non manifestans.*

30

Quorum fiat sententia in hac maxima. *Quicumque abstulit, vel detinet alienum, tenetur restituere.* Auferre autem potest, ut causa superior, scilicet præcipiendo; vel ut proxima immediatè auferendo; vel ut causa coadiuuans, ut socius in auferendo; vel ut inducens, si consuluit, vel fauet, vel adulatur tali consilio, fauore, vel adulatione, propter quam fit ablatio, & sine qua non fieret.

Restitutio
oritur ex
iniusta abla-
tione, vel
detentione,

Consimiliter de detinente, qui immediatè detinet positivè, vel priuatiuè, siue interpretatiuè, ut scilicet, quia non facit restituendi, cum ei ex officio hoc competeret, vel auxilium, vel fauorem præbendo; ut si tacet requisitus in iudicio, ubi posset sententialiter restituendi res domino suo; & tamen dicendo veritatem, non imminet ei periculum status, vel personæ. Vnde breuiter omnis obligatio ad restitutionem reducitur ad auferre, vel detinere: & hoc, vel ut causa principalis, vel proxima, vel coadiuuans, vel inducens, vel non impediens; quando eius esset ad bonum Reipublicæ, & sine periculo personæ impedire; & hæc omnia, ex quo reducuntur ad consensum efficacem, verum, vel interpretatiuum, probantur per illud 2. q. 1. *Notum sit*; ubi dicitur, quod facientem, & consentientem par pena constringit: & hoc accipitur ex dicto Pauli, Rom. 2. *Non solum, qui talia agunt, sed qui consentiunt facientibus.* Istorum omnium quilibet tenetur ad restitutionem in solidum: sed vno restituente omnes alij liberantur à debito in comparatione ad illum damnificatum; tamen alij tenentur pro rata portionis, quæ eos contingit, illi qui pro omnibus satisfecit.

Omnis re-
stitutio ori-
tur ex vno
è duobus ca-
pitibus.

Vno coope-
rantium re-
stituente ce-
teri ei obli-
gantur.

COMMENTARIUS.

162
Secundū qua-
situm.
Quis tenetur
restituere?
Novem modi,
quibus fun-
datur obliga-
tio restituendi.
Limitatio.
Requiritur,
ut in re ipsa
fiat concursus
ad damnum.

DE secundo ponuntur versus, &c. Exponit novem modos, quibus peccatū alienum participatur; & quilibet istorum modorum fundat obligationem in solidum, quando esset causa auferendi, aut retinendi rem alienam inuito domino. Requiritur tamè, ut consilium, atque aliæ causæ morales sint propriæ causæ, ut effectus ex ipsis sequatur, tanquam causis, sine quibus non fieret; alioquin si accedant, effectu iam determinato in aliis causis, non habent rationem causæ, neque ex ipsis sequitur vlla obligatio restituendi, sicut non concurrunt ad effectum auferendi, aut retinendi rem alienam: ex quo titulo præcisè oritur obligatio restituendi. Quòd verò in eo casu, quo effectus determinatus sit, ante Scoti oper. Tom. 1 X.

quam accedat cõsilium, consensus, & huiusmodi, non concurrant ut causæ, patet; quia efficacia consilij, verbi gratia, est persuadere; consensus autem voluntate cõcurrere, quando suspenditur ad huc effectus, donec accesserit consilium, aut consensus; sine quibus non habet plenam determinationem sui in causis: sed si iam effectus est simpliciter determinatus, & omnia disposita sunt ad eius executionem, consilium, & consensus nullam determinationem inducunt effectui; ac proinde virtute ipsorum non fit sed consequenter se habent, aut concomitantur: & hoc modo sicut non dant causam, sic etiam neque fundant obligationem restitutionis. Vnde hæc regula in singulis locum habet,

Consilium,
& consensus
quando ope-
rantur?

Aliquando non
operantur ef-
fectum.

Datus solum causam obnoxius est restitutioni.

bet, & respondet ad varios casus; qui proponuntur à Doctõribus: nam sicut restitutio, & eius obligatio præcisè incurrat ratione rei iniuste ablatæ, aut iniuste detentæ inuito domino, ille solum qui dat causam ablationi, aut retentioni, concurrat ad ipsam, & tenetur præcepto, non alius. Nec sufficit quoddam alius quantum est ex parte voluntatis, & affectus, concurrat quantum est ex sensu etiam influat proximè in ipsum effectum aliquam determinationem, ex qua sequatur effectus: aliàs enim sine tali determinatione esset quidè inordinatus, & peccaret contra iustitiam; sed non teneretur ad restitutionem, quia non fuit causa ablationis, aut retentionis.

163

Dubium. An obligetur quis per ratihibitionem?

Sententia affirmans.

Æquivalere mandato.

Sententia negatiua.

Hinc quærent Doctores, si quis, vt placeat domino suo, aut alteri, auferat, aut retineat rem alienam, aut damnum det absque omni consensu tacito, aut expresso domini, aut eius, in cuius gratiam operetur, an dominus teneatur ad restitutionem? Quidam admittunt teneri, modò ratum habeat factum, quia ratihibitio secundum Ius Ciuile, & Canonicum æquiparatur mandato: si ablatio autem fieret ex mandato, obligationem incurreret tam mandans, quàm mandatarus: ergo, &c.

Alij negant ratihibitionem æquivalere mandato, nisi in contractibus. Videatur in *reg. Iuris, reg. ratihibitionem*, &c. in iis, inquam, contractibus, qui nomine alterius absque mandato expresso celebrantur: quia si contractui deficiat voluntas vnius, sine qua suspensus manet, per ratihibitionem accedens completur contractus, ac si primò ex mandato celebraretur.

Resolutio.

Resolutio casus est ex regula data, nunquam recidere obligationem restitutionis in eum, qui non est causa per se influens in ablationem, retentionem, aut damnum illatum: neque sufficit ad causalitatem moralem, ex qua redundat hæc obligatio, vt quis habitualiter sit dispositus, ita vt ipse etiam influeret, si peteretur eius consilium, aut consensus; sed requiritur vt virtualiter, aut formaliter concurrat, id est, vt ipse auferat, vel causam det per se ablationi: idè ratihibitio præsumpta, vel realis consequens non dat causam ablationi; licèt possit dare retentioni; & sic non erit consequens, sed antecedens retentionem.

164

Quid de eo, qui scit non impedire?

Teneri ex charitate.

Etiam ex iustitia si auferens est seruus, aut filius.

Sufficit voluntas interpretatiua.

Sed quid esset, si damnificans in gratiam alterius cognoscitur ab hoc, in cuius gratiam facturus est damnum, an teneatur hic eum impedire aliàs incursum obligationem restitutionis? Quantum ad obligationem charitatis non est dubium, eum teneri præcauere damnum proximi, si potest. Quantum autem ad iustitiam, tenetur Molina, nisi impediatur, ad restitutionem obligari: quod limito, si est seruus, aut persona subiecta, vt filius: quia hi tenentur in eo casu non permittere hos rem alienam tenere, vel auferre, vel damnum inferre. Deinde sufficit voluntas interpretatiua in hoc casu, vt saluetur influxus causæ moralis, quia illa quæ interior est non influat, sed quæ exterius significatur. Dum ergo cognoscit dominus seruus ablatorum rem alienam, aut damnum illaturum, vt satisfaciatur voluntati præsumptæ, & interpretatiuæ domini, quam putat esse eius de præsentia, tenetur dominus illud impedire, alioquin verè dat occasionem damni per voluntatem interpretatiuam, & quæ exterius apparet esse vera domini, & ex qua ipse principaliter mouetur ad operandum,

quia respectiuè ad alterum: non qualis quique interior est, pensatur; sed qualis exterius apparet, maxime nisi ipse contrarium manifestando, aut significando elidat præsumptionem de se; neque consensus internus eius aliter influere potest in alium, nisi vt exterius apparet.

Hinc vterius dicendum est, si mandans aliquem ad damnum inferendum proximo, aut alia agenda, ex quibus oritur obligatio restitutionis, si primùm reuocauerit consensum, iussionem, antequam res habuit effectum, & reuocationem proximo damnificatori insinuauerit, non teneri eum ad obligationem; quia non est causa damni, ablationis, aut retentionis rei alienæ: neque per se, neque per alium in eo casu.

Dubitatur quando consilium influat: Respondetur, quando est causa per se mali illati tunc influere. Hinc si quis est paratus animo, vt faciat malum graue alteri, si suadeas minus malum, non es causa damni, sed vtiliter rem eius geris. Si suadeas minus malum faciendum Petro, quando quis intendit malum graue inferre Paulo, das causam: quia alter non cogitauit de Petro: si tamè cogitasset de vtroque, minus malum esset ei suadendum. Ad consilium etiam pertinet preces, & promissiones, adhortationes. Si consilium est falsum, sufficit vt retractes, dicendo contrarium esse verum, & te fuisse deceptum, vel errasse, & respondeas rationibus, quæ pro priori atulisti. Si consilium dedisti ad maleficium, ostendendo viam occultam nocendi, vel suggerendo motiuum, ex quo alter plenè motus est ad maleficium; non solum debes consilium reuocare, sed etiam persuadere contrarium, quia causam das maleficij, quam alter in virtute consilij tui persistens in motiuo, quod aliàs ipse non cognouit, prosequitur. In quo consilium distinguitur à iussione, quia reuocato mandato, definit omnis causa, quam mandans dat; non ita aliquando in consilio, quando suggerit ignota, ex quibus alter ex toto determinatur ad maleficium.

De consensu nihil occurrit, nisi tunc esse causam damni, quando damnum ex eo sequitur. Vnde aliter dicendum, si sequatur ex alia causa, & non ex consensu. Hinc excusat Nauarrus in *Manuali*, c. 17. n. 21. Caiet. de *Restitutione*, & alij. Si quis suffragando concurrat hoc modo ad maleficium, vt numerus suffragiorum requisitus sit determinatus antequam Titius, verbi gratia, det suffragium, tunc Titius non tenetur ad restitutionem, quia causa damni fuit completa antequam suffragium dederit. Limitatur responsio, quando à maleficio ipse per suffragium, aut alia via eos non speraret auertere.

Respondetur tamen, si suffragium præcesserit maleficij executionem, eum teneri ad damnum; quia integrat damnum, ex qua procedit executio maleficij; neque refert quòd aliàs sine suffragio eius datur causa completa maleficij per anteriora suffragia, quia licèt detur causa sufficiens, non tamen abundans, & excedens; sicut si plures concurrerent simul ad damnum dandum, vt ferri, eum ea animi determinatione; vt si quilibet solus esset, furaretur, verè quilibet furtum facit, & tenetur ad restitutionem; ita in causa præmissa possumus distinguere causam sufficientem à causa in effectu concurrente, & ex abundanti; quæ licèt in actu primo sit sufficiens, si sola esset; in actu

Reuocatus mandatum non obligatur restitueri.

165

Qualiter influat consilium

Suadens minus malum non grauat.

Preces, & alia spectantia ad consilium.

Ostendens viam maleficij.

166

Consensus.

Suffragium ad maleficium.

Si integrat damni causam tenetur.

Causa concurrès in executione.

secundo tamen non est sola influens, sed admittit concursum alterius. Ita est in suffragantibus, quia licet numerus prior suffragiorum sufficiat teorim, tamen reliqua accedentia ante executionem, concurrunt in actu secundo ad eundem effectum.

167 Talpo.

Palpo comprehendit non solum laudem, adulationem, sed irrisiones, impropria, quibus quis ad maleficium inducitur, & reduci potest ad consilium.

Recurfus.

Recurfus etiam quandoque est causa damni, vt quando fouet malefactorem; vnde magis ea confidentia excitatur ad malum, vt inde sumatur occasio, & causam maleficij; aliàs vero non est causa, si per accidens præbeat recursum.

Participans.

Participans dupliciter dicitur, vt qui participat in re ablata, & retenta; vel participat in mala operatione, vt ablatione, aut retentione rei. Si primo modo, tenetur pro rata ad restitutionem; si secundo modo, similiter tenetur, quia auxilium, instrumenta, & alia ferunt: nisi ex metu, vel coactione, & necessitate excusetur, quando adiutorium aliàs ex se non est ab intrinseco illicitum. Hinc excusantur Christiani

Tenetur ad restitutionem.

captiui in tremibus Turcarum, & Infidelium remigantes contra Christianos.

Alij tres modi sunt *mutui, non obstants, non manifestans*: & hi negatiue causant damna, quia omittunt ponere, quod tenebantur ex officio ad impediendum damnum. Vnde si ex officio non tenebantur, cessat obligatio. *Mutui*, vt custodes positi, & vigiles. *Non obstants* comprehendit Magistratus, & reliquos ministros habentes auctoritatem ad impediendum damnum, ne sequatur, & tenentur ex officio impedire. *Non manifestans* intelligitur is, qui tenetur denunciare in iudicio, aut certe iuridicè interrogatus, vt testis, nõ dicit veritatem; hi obligantur ad restitutionem. Ordo autem restitutionis in his est, vt principalis author respectiue ad alios, qui ex impulsu eius, aut autoritate aguntur ad maleficium, veniat principaliter; illo autem solvente, reliqui nihil tenentur, quia ipse eis necessitatem imposuit maleficij: verbi gratia, mandans, cõsulens, &c. Quod si ipsi etiam remittatur à credito, reliquis, qui accessorie se habent, remittitur. Quod si vni ex his remittitur, non idè censetur remissum principali. In his nõ est aliqua controuersia magni momenti apud auctores.

168 Alij tres modi.

Mutui. Non obstants.

Non manifestans.

Ordo restitutionis quantum ad personam, qui tenentur.

SCHOLIUM.

Omne alienum restituendum esse cum interesse, & fructu naturali, non industriali. Interesse est respectu lucri cessantis, vel damni emergentis. Industrialis fructus est, quando res ex se non est ferax, vt pecunia: de quo Sylu. v. Fructus. Colligitur ex cap. Grauis, de Restit. spol. & ex l. Ex diuerso, ff. De rei vend.

DE^m tertio, scilicet *quid*, dico quod non solum tenetur quis ad restituendum rem ablatam, vel vsum rei; sed etiam ad *interesse*, & fructum conceptum de re, si res erat fructifera: sed non fructum, qui prouenit ex industria eius, qui vitur illa re. Ex quo sequitur, quod lucrum acquisitum ex pecunia fœnebris nõ tenetur fœnerator reddere; alioquin ille, qui reciperet, posset esse iuste vsurarius, quia recipere fructum de sua pecunia prouenientem per industriam alterius, est facere vsuram; & hoc est fortè, quod magis posset homines inducere ad vsuram, quia de vsuris lucrantes, illud quod lucrantur, non tenentur restituere: imò illud suum est, quia per suam industriam acquisitum erat: alienum autem restituendum est.

31

Lucrum ex pecunia vsuraria non tenetur vsurarius restituere.

COMMENTARIUS.

169

DE^m tertio, scilicet *quid*? Hic distinguit inter fructus naturales, & industriales: & regula tradita est certissima, & communis, nempe teneri ad restitutionem tam rei, quàm fructuum, quos ex se facit, detractis expensis, si aliqua adhibita est industria, vel melioramentum. Alterum etiam membrum regulæ est, quod nulla sit obligatio restituendi fructus ex propria industria acquisitos, vt quando res non est ferax fructu ex natura sua: verbi gratia, pecunia fœnebris, quam vsurarius per negotiationem iustam expedit, & lucratus est sua industria aliquid vltra sortem. Vide probationem huius in litera. Dubitatur de possessore bonæ fidei, vt qui emit bona fide ab eo, quem nesciuit esse latronem, quid teneatur, siue quoad fructus, siue quoad rem ipsam?

Qui fructus restituendi sunt?

Dubium de possessore bonæ fidei.

170 Responsio.

Respondetur primò; si rem alienauit bona fide, non tenetur ad restitutionem eius, nisi quoad id, quo factus est locupletior. Est communis Doctorum, quia actio nõ datur domino, nisi in rem ipsam; & cum, qui mala fide eam possidet, vel abstulit. Secundum patet, quia ex re aliena nõ

quit fructum facere, si est fructus rei, qui sequitur ad rem ipsam, estque eius, cuius est dominium rei. Vnde, si eam dono accepit, & postea vendit, tenetur ad pretium; si tamè emit, & postea eodem pretio vendit, ad nihil tenetur. Si eam etiam consumpsit, rebus suis parcens, tenetur etiam ad id, quod pepercit, si dono rem ipsam accepit; si eam donauit, ad nihil tenetur, quia non est factus locupletior. Si eam perdidit durante bona fide, etiam ad nihil tenetur, quacumque ex culpa perdidit, quia eam vt suam perdidit, quamdiu mansit in eo bona fides. Eodè modo respondendum est quoad fructus rei, teneri tantum ad illud, ex quo factus est locupletior: è contra possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem rei, & damni, & fructus, etiamsi negligentia sua eas perdidit; vel etiam casu fortuito, & hoc ratioe iniustæ ablationis, aut detentionis rei alienæ.

Quoad fructus rei tenetur.

Et quoad ea quibus factus est locupletior. Possessor malæ fidei ad quid tenetur?

Sed quid dicendum, si cognouerit rem esse alienam, postquam eam emit bona fide? Distinguant aliqui de eo, qui dono accepit, & de eo, qui rem emit. Dicunt quoad primum, si certò sciat moraliter furem restitutum, cum posse

171 Dubium. Quid faciendum emprovi bonæ fidei, & postea scienti errorem?

dare furi. Si verò eam emerit, duplex est sententia. Prima afferit eum teneri proprio domino, non furi restituere. Ita Caietan. 2. 2. q. 62. art. 6. Sotus lib. 4. q. 7. art. 2. Couarr. ad regulam primam, 3. p. in initio, & lib. 1. Variarum, cap. 3.

Prima sententia.

Secunda sententia.

Secunda sententia est Alenſis 4. p. q. 86. m. 3. art. 5. afferens eam posse tradi furi, vt recuperetur pretium, quia sic nullam iniuriam facit domino ratione ablationis, aut retentionis; & quia contractus erat nullus ex errore, & dolo vendentis, potest rescindi, & peti restitutio in integrum. Hanc sequitur Nauarr. cap. 17. Syluester verb. Restit. 3. quest. 7. Angelus verb. Restit. 1. num. 1. Gabriel hac distinct. quest. 3. art. 3. dub. 5.

Rescindere potest contractum.

172. Confirmatur.

Potest se indemnem facere.

Et confirmatur, ex iustitia tantum tenetur, quantum est ex præcepto restitutionis non auferre rem alienam, aut eam retinere, aut ex ea inuito domino lucrari, aut de ea disponere; non autem tenetur rem proprio domino seruare cum damno proprio: licet ergo non possit retinere, aut alienare; tamen ratione contractus potest conuenire furem de pretio ei restituendo quod accepit in ordine ad recuperationem proprii, quia rescissio contractus inter priuatos exigit communiter restitutionem hinc, inde in integrum, vt vulgò fit ex priuato cōsensu. Deinde, non tenetur emptor subire coram iudice actionem furti: quia iudex ordinariè intentat actionem ei, qui rem alienam possidet: vt ergo hac nota, & molestiis fori se eximat, non tenetur rem proprio domino restituere, etiam sibi donatam; siue dominus eam recuperaturus sit, vel non; quia cum ipse non sit in culpa rei ablatæ, aut retentæ; non tenetur domino procurare, aut negotium eius gerere ex iustitia (nisi aliàs ex alio titulo præter illum solum emptionis bona fide tenetur) maximè cum propriis molestiis, & subire actionem furis non tenetur, vt si probare non possit se rem, ab alio accepisse.

Non tenetur subire actionem furti.

Neque rem alterius curare.

Vnde sequitur limitandū esse primum casum: nempe tunc eum teneri domino dare rem sibi donatam, quando alioquin ipse periculo carcat: quod vix caueri potest, nisi quando coram testibus eam accepit. Quod ampliùs patet, si in gratiam domini illam rem, vt eam saluaret domino, minoris emit, tenetur dominus ei soluere pretium tanquam negotij benè gesti. Imò etiam, vt tenet Couarr. si mala fide eam emerit, potest incontinenti rescindere contractum, & se indemnem seruare: quia rem non constituit peiori loco, quàm fuit ante contractum: meliori autem loco statueri non tenetur: licet ergo dominus rei ablatæ habeat actionem naturalem, & ciuilem in propriam rem, vbicumque eam inuenierit: non tamen habet actionem in personam ementis bona fide, aut recipientis, si rem non teneat, neque alioquin ex iustitia tenetur curam eius gerere, vt eam conferuet domino cum proprio damno, aut periculo. Verùm si talem rem mala fide quis apud se retineat, licet bona fide eam receperit, tenetur de culpa, & mora, quia iniusta retentio æquiparatur iniustæ acceptioni. Sunt & multi alij casus huc spectantes; de quibus consuli possunt auctores: & seruanda regula generalis tradita, in qua fundatur obligatio restitutionis, ratione iniustæ acceptionis, & retentionis, & concurrentium caularam. Item, regula de damno & lucro per se sequentibus, non autem per accidens. Item, alia regula de culpa lata, leui, leuissima, quæ est frequens apud Legisperitos, & Morales; ex qua resoluuntur plures casus, qui spectant ad Aduocatos, Medicos, tutores, curatores, & reliquos officiales; qui diligentiam requisitam debent adhibere in suis ministeriis, & damnum ex culpa eorum veniens, eis quibus operas suas lege, aut contractu obligant, refarcire. Lex commentarij non permittit in singulis versari: sufficiat regulas generales cum suis exceptionibus assignasse cum Doctore.

Rem peiori loco non statuit rescindere contractum.

Retinens mala fide, tenetur de culpa, & mora.

Regula generalis.

SCHOLIUM.

Restitutionem faciendam esse damnificato, vel eius propinquis, si ipsi fieri non potest. Quòd si nec propinquis, fiat pauperibus. De incertis bonis male acquisitis, id habetur cap. Cum tu, de Vfur. De alijs incertis pia bonorum omnium consuetudo docet; probabile tamen incerta non male acquisita, facta inquisitione, posse retineri, licet retentor non sit pauper. Sotus 5. de Iustit. quest. 3. art. 3. Salon. 2. 2. quest. 66. art. 5. contr. prima. Bannes, & Aragon. ibi: & alijs. Restitutio pauperibus non necessariò fit, per Episcopum, vel confessorium, quia id nullo iure cauetur.

32

DE^a quarto, scilicet cui, dico quòd damnificato, si tamen sit possibile, possibile inquam, vt si nouit eum, & si habeat eum præsentem, vel habere potest, vt sibi mittatur sine maiori incommodo, quàm illud, quod mittendum est, esset vtile ei, cui mittitur. Et intelligo de ipso, vel aliquibus eius propinquis, si mortuus est, vel si absens est, quia præsumitur lege naturæ, quòd ille magis velit restitutionem fieri suis propinquis. Et ideò in duobus casibus, nec illi, nec suis: vt pote si cui, nescitur, vel scito, cui tamen mortuo nesciuntur propinqui. In alio si maiores sumptus essent ponendi in mittendo, quàm illud valeat illi, cui mittitur. Et in istis, si quæras cui? dico quòd pauperibus vice illius: quia cui non potest temporaliter reddi, redditur spiritualiter: redditio spiritualis fit maximè reddendo pauperibus pro illo.

In duobus casibus non fit restitutio damnificato.

Si quæras per manus cuius debet reddi pauperibus? Respondeo, non inueni quis necessariò determinatus sit mediator in distribuendo ista pauperibus. Dicit vnus Doctor, quòd confessor, vel aliquis, de cuius fidelitate credat.

D. Th. hic a. 5. & Ric. art. 4. q. 4.

Videtur mihi, quòd per seipsum: consilio tamen alicuius boni viri potest illud distribuere pauperibus, quia tali mediatori posset dare, vt restitueret; de cuius fidelitate

tate præsumeret, & tamen iste sibiipſi applicaret, vel aliis vſibus, quàm deberet. Vnde, vbi lex diuina, vel Eccleſiaſtica non ligat perſonam, ſequenda eſt ratio naturalis: illa autem dicitur magis, quòd perſona, quæ tenetur, reſtituat pauperibus per ſeipſam, quàm per aliam, licèt non excludendo conſilium alterius boni viri, ſed includendo.

C O M M E N T A R I V S.

174 *Cui facienda reſtitutio? Reſtitutio fit domino.*
DE quarto ſcilicet cui, &c. Prima regula eſt, quòd reſtitutio debeat fieri domino, qui accepit damnum. Hæc eſt communis, & patet ex lege iuſtitia, quæ docet ſuum cuique tribuendum; ſoli autem domino competit actio in rem, & perſonam, eo inuito, retinentem, aut auferentem. Limitat primò ad caſum poſſibilitatis: quia ad impoſſibile nemo tenetur. Poſſibilis eſt reſtitutio, ſi cognoſcatur, & habeatur præſens, aut haberi poſſit, aut ad eum abſentem mitti. Secundò, limitat ad caſum, in quo miſſio eius ad abſentem dominum plus noceret ei, quam proficeret. Ratio huius eſt, quia ex commo-
Limitatio, ſi eſt poſſibilis.

Secunda limitatio ne fiat cū nocimento domini.

Tertia regula ut fiat propinquis.

Qui ſunt propinqui?

175 *Succedit pauper, Princeps, Reſponſi creditores.*

Præſumpta voluntas domini ſequenda.

Quarta regula.

176 *Dubiū de veritate quarta regula. Prima ſententia diſtinguit inter poſſeſſorem bona, & mala ſolui.*

modo propriæ iuſtitia non debet ferre damnum maius, aut grauari. Et quia reſtitutio non ſolum fundatur in ablatione, & reſtitutione rei alienæ; ſed ſupponitur inuitus dominus, & velle rem ſuam recuperare. In tali caſu non poteſt præſumi inuitus, aut velle reſtitutionem rei cum maiori ſuo damno. Tertia regula eſt, vt ſuis propinquis fiat reſtitutio, quando ipſi nequit fieri. Ratio eſt, quia lege naturæ præſumitur velle magis fieri reſtitutionem illis, quàm rem teneri à poſſeſſore, aut tradi alienis. Hæc communiter recepta eſt, & ratio præmiſſa eam probat. Intelligendi ſunt propinqui, qui ſunt hæredes, aut certè de alijs, qui, hæredibus deficientibus, ſuccedunt in bona eius; & ſic in caſu præſenti abſente domino, aut hæredibus, illi ſuccedunt, qui præſentes ſunt.

Quòd ſi nulli ſunt tales, ſuccedunt pauperes, vel Republica, & Princeps, ad quos hæreditas deuoluitur, aut alij creditores abſentes; quibus primùm debet fieri reſtitutio præ alijs in abſentia tali domini, & hæredum, in qua non ſperatur rediturus, neque alij nomine eius comparent: quia ſic præſumitur velle; & ratione debiti manet ipſe obligatus, & bona eius, quæ apparent hypothecata, vel quaſi hypothecata creditoribus. Et hoc etiam ſpeçtat ad ordinem debitum, & bonum Reipublicæ, vt reſtitutio illa fiat, prout magis expedit vero domino, quando ipſi, vel defuncto, vel abſenti nequit fieri perſonaliter: vnde creditores poſſunt conuenire retinentem rem eius, & coram iudice eam repetere, vt fiat ſatis debito, quo obligatur.

Addit quartam regulam, vt quando verus dominus ſcitur, ſed mortuus eſt, & nulli eius propinquis apparent, dicit dandam eſſe pauperibus: quia ſic in vtilitatem eius ſpiritualem cedit. Item, ſi nequit res ſine maiori incommodo, & expenſis, quàm ipſa res valeat, ad eum mitti.

Circa hanc vltimam non ita conueniunt Doctores. Eam tenet D. Thomas 2. 2. quæſt. 62. a. 2. Richardus, & Gabriel in diſt. præſenti. Hæc regula intelligenda eſt de eo, qui rem alienam bona fide accepit: quia licèt teneatur reſtituere, non tamen tenetur reſtituere verum dominum in ſtatum priſtinum, in quo fuit, antequam res iniuſtè ei ablata eſt, quia ipſe eam non abſtulit; ſed ſi mala fide accepit, tenetur

etiã ſuis expenſis eam mittere ad dominum; vel ſi fuit in mora reſtituendi eam mala fide. Ita tenent communiter moderni, cum Caietano, Nauarr. Cou. citatis. Cæterùm hæc ſententia eſt dura, quia hæc obligatio non eſt ſatis fundata, quia poſſeſſor malæ fidei, aut auferens rem alienam non tenetur ſecundùm iuſtitiam, niſi ratione damni, aut fructus, aut lucri, aut ipſius rei. Caſus intelligitur de lucro ceſſante, aut damno, quibus cauſam dedit, quia reſarcire debet: tenetur ergo ſolum ratione rei: ſed non plus tenetur ex iuſtitia ratione rei, quàm res ipſa valeat: quia nec alter acquirit aliquid ius in ipſum, niſi ratione rei, & ablationis eius. Vnde ſi reciperet vltra ſubſtantiam, & fructus, ſi qui ſunt rei, ſecluſis alijs titulis præmiſſis, peccaret contra iuſtitiam; ergo etiam neque debitor ei tenetur cum proprio damno notabili, quod excedit rem ipſam in decuplo, verbi gratia, ad reſtitutionem rei, quia perinde lucrum proprium, & damnum alterius æſtimari debent ſecundùm leges iuſtitia. Vnde neque cum periculo vitæ, aut famæ diſpendio tenetur rem reſtituere, quia obligatio reſtitutionis in his caſibus ſopitur, ſicut & durante maxima neceſſitate: ergo ſimiliter ſopitur obligatio reſtitutionis cum notabili, ex exceſſiuo damno debitoris faciendæ, quando nulla inde commoditas creditori, aut vero domino accedit: imò præſumi debet de voluntate rationabili domini, non velle reſtitutionem ſic oneroſam, ex qua notabiliter grauatur debitor, ſine vtilitate ſua correſpondente.

Dices debitorem obligari ſimpliciter ad reſtitutionem: expenſæ autem faciendæ ſunt medium neceſſarium ad hoc.

Contra. Ex obligatione finis nemo tenetur ad medium improporcionatum fini, ſed cenſetur obligatio finis hîc, & nunc ſuſpendi, donec medium commodum ſupperat, aut proporcionatum; ſed in eo caſu reſtitutio cum exceſſiuo, & notabili damno non eſt medium proporcionatum ex iuſtitia, iuri, quod habet alius in rem ipſam: ergo non tenetur debitor per tale medium ſe grauare: ac proinde reſtituere debet prout poteſt, & expedit: quia neceſſitas illo modo ſtatuit impoſſibilitatem moralem, qua ſopitur obligatio ſic reſtituendi. Pater exemplor: ſi alia via reſtituendi non datur, niſi vt ipſe debitor ferat rem oblatam creditori degenti in alijs regionibus, ad quas alia via commercij non inuenitur, tunc nemo dicet eum teneri ad hunc modum reſtitutionis: quia iuſtitia nequit obligare cum præiudicio charitatis; creditor autem cõtra charitatem exigeret talem modum reſtitutionis: ergo neque ſecundùm iuſtitiam ei debetur: ergo ſicut impedimentum hoc reſtituendi imponit neceſſitatè, quæ impoſſibilitatur debitor moraliter, ſequitur eum debere tantùm reſtituere ſecundùm vtilitatem creditoris præſentem, quæ offerri poteſt, vt ſi aliud deſiciat, reſtituat in cauſam piam, aut pauperibus, aut

Hunc teneri ſuis expenſis eam rem domino remittere. Veritas illius regula deſinitur ſine hac exceptione.

Nõ teneri poſſeſſorem mala fidei rem remittere cum notabili damno, excedente valore eius.

177 *Reſponſio.*

Obligatio ad finem non ſe extendit ad medium improporcionatum.

Exemplum.

Reſtitutio in hoc caſu faciendâ.

Ecclesiæ; quia creditor, cui nequit aliter restitutio fieri, nisi cum damno notabilissimo debitoris, quod ipsi non cedit in aliud commodum, quam sit solius rei, aut pretij iusti, censetur cedere, & acceptare restitutionem congruam debito: quia secundum iustitiam non potest exigere aliud. Hoc etiam cedit in bonum Reipublicæ, ut debitor non grauetur ultra delictum in bonis propriis notabiliter: quia secundum mensuram iustitiæ id solum sufficit in talibus circumstantiis, ad vindictam delicti.

178

Restitutio honorum incersi domini qualiter facienda?

Prima sententia docet teneri posse ab inuenteore.

Sententia Doctorum, & communis.

Restitutio fieri pauperibus.

Reconciliatio utriusque sententia.

179

Probatior sententia sententia.

Voluntas presumpta, & ordinata domini.

Conformis est ebaritati.

Medium iustitiæ secundum eandem voluntatem seruantur.

Hæc regula à fortiori idem decernit faciendum; quando quis bona fide inuenit aliqua incerta: quæ licet sua non sunt, nouit esse alterius, licet ignoret cuius sint. Aliqui dicunt hæc posse retineri ab ipso inuenteore, sicut bona vacantia domino, si facta diligenti inquisitione non compareat dominus: quamuis ius naturale non dicat ea danda esse pauperibus. Ponamus esse Turcam, aut infidelem, aut mortuum in peccato mortali, sine vltima voluntate disponente de rebus suis, neque habeat hæredem, ius naturale non dicat succedere pauperes intestato. Ita Sotus de *Iustit. & Iure, lib. 5. q. 3. art. 3. ad 2. L. desma 2. part. 4. q. 1. art. 5. Petrus Nauarrus lib. 4. de Restitut. c. 2. & alij.*

Contraria sententia supponit communiter: quam præter Doctorem docet D. Thomas 2. 2. *quest. 62. art. 5. ad 3. Gabriel in hac distinct. quest. 2. art. 3. dub. 3. Couart. in reg. Peccatum. Nauarrus in Manuali, cap. 17. num. 92. & alij quos citat. Et supponitur cap. Cum ius, de vsuris. Vbi decernitur, quod superest de vsuris dandum esse pauperibus; vbi glossa idem docet, sicut superiorem sententiam Doctoris, *arg. cap. Anteriorum, 2. quest. 6. In præsentia autem casu forte non est controuersia realis: quia illud dare pauperibus non est præceptum rigorosum Iuris naturalis: ita ut aliter non posset disponi in lege positua Principis, aut Reipublicæ, aut lege Canonica ex dispositione Pontificis; & hoc intendit Sotus: tamen secundum æquitatem Iuris naturalis succedunt pauperes; & hoc intendit opinio communis: & probatur, quia hoc magis consonum est legi posituæ; quæ æquitatem legis naturalis respicit.**

Secundò, quia reperiens talia incerta non fit dominus ipsorum, quia non sunt bona vacantia, quæ sint primò occupantis, quando lex positua aliter non disponit ad bonum publicum; vt quòd talia inferantur in ærarium commune ad supportanda onera Reipublicæ. Vnde si dominus compareat, ei restituendæ sunt, modò supersint res ipsæ, aut eorum fructus; quando autem non comparet, disponi de ipsis debet iuxta voluntatem præsumptam eius, & ordinatam: hæc autem esse debet, vt indigentibus cedant, & in utilitatem eorum, & propriam, si capax est utilitatis ex orationibus pauperum, etiãmsi etiam non sit; vt si sit mortuus in peccato: hoc idem præsumendum de ipso, quia illa debet esse voluntas eius, quæ magis est conformis charitati: hæc autem est magis conformis, vt pauperibus distribuatur, quod in commodum proprium nõ cedit; quamuis autem non attendatur æquitas iustitiæ commutatiuæ secundum medium charitatis; attenditur tamen secundum dispositionem voluntatis domini non comparentis, etiam præsumptam: ex qua attenditur medium iustitiæ; ne-

que huic repugnat, quòd lex positua aliquando aliter disponat de incertis in bonum publicum, quia quando accedit talis dispositio, secundum eam debet præsumi de voluntate domini, cum nequeat aliter de re disponere, quam lex permittit. Neque in hoc iuri pauperum derogatur, quibus Reipublica subuenit aliter; & quia ius, quod habere possunt ex voluntate præsumpta domini, per hoc extinguitur: quia illa præsumptio contra dispositionem legis non subsistit.

Per idem patet ad rationem adductam à Soto, sicut & ad alteram eius rationem; nempe si illa bona deberent pauperibus ex lege naturali distribui, non posse Pontificem, aut Principem aliter de eis disponere.

Respondetur deberi pauperibus in casu, quo subsistat præsumpta voluntas domini: quando autem accedit dispositio ciuiliis, aut Pontificia circa illas res, præsumenda est voluntas domini, vt his conformis esse debet, tanquam regulæ superiori: & idè eliditur prior præsumptio, & dispositio, aut ius in ea fundatum. Quod præterea dicitur de infideli, non præsumi hanc voluntatem, neque de mortuo in peccato, quia nihil utilitatis possunt ex tali distributione lucrari.

Respondetur, quantum ad viuos, posse utilitatem personalem etiam, vel quoad conuersionem, vel quoad aliquid temporale præmium ex tali voluntate lucrari. Quoad mortuos in peccato, quamuis non lucrantur refrigerium pœnæ: tamen non refert, quia voluntas ipsorum in eo statu, quo transferuntur ex ciuitate terrena, non attenditur, quia iam desierunt habere dominium bonorum temporalium, vt in eo statu sunt; præsumptio autem respicit voluntatem quam habuerunt viui, aut habere debuerunt, & lex semper præsumit rectum; quando aliud non constat. Præterea, non refert quòd commodum personale ex re amissa non capiant, quia sufficit vt recipient commodum in aliis, vt sunt membra eiusdem corporis, & conciuies Reipublicæ, cuius bonum velle debent ex lege; præsumptio autem fundatur in hac voluntate, quam non est necesse vt eam actû habeant, sed quòd debeant habere; neque alia dispositio appareat, aut voluntas contraria, quæ probari possit. Ex quibus patet, quo titulo debeantur bona incerti domini inuenta pauperibus. Si autem inuentor sit pauper, ipse eadem sibi potest tenere: vbi aliud non est ordinatum: nempe vt cedant determinato vsui pauperum, vt redemptioni captiuorum, vel eiusmodi. Si autem sint bona derelicta, aut vacantia possessore, & domino, qui saltem ea voluntate teneat; & si non possessione ciuili, aut naturali Iure Gentium, sunt inuentientis; lege autem positua deuoluuntur ad eum, cui lex ipsa, aut statutum ea addicauit.

o Sed si quæras per manus cuius debeant reddi, &c. D. Thomas in præsentia distinct. art. 5. quest. 4. ad 5. dicit debere fieri per confessarium, aut ministros Reipublicæ. Quod tenent interpretes Iuris Ciuiliis & Canonici. Doctor autem dicit, vbi ciuiliis lex, vel Canonica, non obstat, sequèdam esse rationem naturalem, quæ magis dicat, vt ipsa persona, quæ debet, restituat pauperibus. Hic nomine pauperum non soli

Dispositio legi sequenda in tali restitutione.

180

Solutio ratio opposita.

Voluntas domini presumitur ea, quæ est conformis legi.

Qua voluntas debet presumi in infideli viuo, aut mortuo?

Attenditur voluntas defuncti, quam habere debuit viator.

Commodum ex ea reddendum. Requisita ad presumptionem.

Pauper sibi retineat inuenta in hoc casu.

181

Per quem fit restitutio?

Sententia aliorum, fieri debere per alios.

Per inuentionem & possessionem fieri posse. Probatio.

foli intelliguntur mendicantes ostiatim : sed omnes indigentes , etiam qui secundum sui status decentiam patiuntur inopiam , vt bene notauit Nauarr. *in manuali cap. 17. num. 93.* Sententia Doctoris est magis communis apud modernos , quia neque ratione rei , neque actionis , quæ competit domino vero rei , qui non comparat ,

deuoluitur potestas dispēlandi illa bona ad alios , seu restituendi , cui restitutioni solus ille , qui rem alienam habet , est obnoxius . Vnde sicut si restitutio facienda esset ipsi domino , deberet fieri per debitorem , ita etiam per eundem fieri debet iis , qui vero domino succedunt , & ad quos ius domini in re ipsa deuoluitur .

S C H O L I V M .

Statim faciendam esse restitutionem , posita tamen voluntate restituendi . Exterior restitutio differri potest , quando est damnosa notabiliter Reipub. vel ipsi damnificato , (adde vel tertio .) Item quando esset diffamatiua restituētis , vel nimis ei damnosa , respectiue scilicet ad commodum recipientis , quia his casibus dominus non est rationabiliter inuitus . Hanc regulam Scoti , inquit Petr. Nau. lib. 4. cap. 4. num. 32. vt clauem , & maximam in hac materia sibi statuunt Sylu. v. Restit. 5. quæst. 3. Couar. reg. Peccatum 1. part. num. 2. Med. de Rest. quæst. 2. Gabr. 4. hic quæst. 2. & ceteri Doctores. Lopez 1. part. cap. 117. con. 3. dicit eandem Scoti regulam multum laudari à Sylu. citante multos Doctores , qui eam amplectuntur .

DE quinto , ^p scilicet quando , dico quòd non licet aliquo tempore detinere alienum inuito domino , id est , nolente , & secundum rectam rationem nolle debente : & per consequens , regulariter restitutio est statim facienda , sicut statim cessandum est ab actu cuiuscunque peccati mortalis , non tantum exteriori , sed interiori .

33

Sed ^q in casibus quandoque licet differre restitutionem exteriorem ; posita tamen iam interiori , scilicet voluntate restituendi , cum occurrerent circumstantiæ opportunæ . Illi autem casus vniuersaliter continentur sub hac maxima ; *Licet detinere rem alienam , quando ille , cuius est , debet velle eam rationabiliter detineri .* Sed in quibusdam casibus hoc debet velle aliquis , etiam rationabiliter , scilicet rem suam detineri ab alio de facto , posita iam restituendi voluntate cum circumstantiis opportunis : ergo . Debet enim velle quilibet restitutionem sibi non fieri tunc , quando est in præiudicium communitatis , vel ipsius recipientis restitutionem : quia debet velle bonum suum , bonum commune , & ita dilationem aliqualem illius restitutionis boni utilis , vt seruetur maius bonum . Debet etiam velle non fieri restitutionem tunc , quando esset in diffamationem restituētis , quia debet magis velle famam proximi , quam illud modicum commodum suum statim . Consimiliter debet magis velle , quòd videretur magnum incommodum proximi restituētis , quam modicum incommodum suum , vel nullum in illa modica dilatione restituētis .

Posita voluntate restituendi , potest sapè externa restitutio differri .

Regula quado differri potest restitutio .

Ex his sequitur , quòd quando esset restitutio damnosa Reipublicæ , vel ei cui fit , vel diffamatiua restituētis , vel nimis notabiliter damnosa , non tenetur ad statim restituendum , sed sufficit , quòd statim ex affectu restituat , & actu restituat cessantibus inconuenientibus hinc , inde .

Et si obiicitur : restituere est actus præcepti negatiui , quia non tenere alienum : ad obseruationem autem præcepti negatiui tenetur quilibet semper , & pro semper ; Respondeo , tenere alienum iniuste , id est , inuito domino , est semper prohibitum : & ideò semper , & pro semper oportet non tenere isto modo . Sed quando aliquis habet voluntatem restituendi pro tempore opportuno , ex tunc tenet domino volente ; et si non actu elicto , tamen actu debito , quia dominus debet velle , quòd qui suum habeat , teneat quousque possit reddere opportunè .

34

Licet tenere alienum domino irrationabiliter inuito .

Quòd si dicas ; dominus hic est inuitus , quia non vult quòd per quantumcunque tempus teneatur suum . Respondeo , quòd domino malè , & inordinatè volente statim rehabere suum ; & per consequens , inordinatè non volente proximum suum illud tenere , non est tenens iniustus : quia etiam depositum , de cuius redditione est lex strictissima , potest teneri licitè domino inuito voluntate inordinata .

Et ad istam particulam quando , possunt reduci etiam multi alij casus à prædictis . Vnus specialis est , qui etiam potest reduci ad particulam , quis , scilicet quando ablatio fuit occulta , tunc non tenetur ablator se prodere ; nec per consequens per seipsum restituere , sed per aliam personam secretam , & fidelem ; & expedit quòd per confessorem , quia sibi est crimen detectum in confessione : & de eius fidelitate , quòd restituar fidei suæ commissum , satis debet credi : potest ergo hic differri restitutio , quousque voluntas talis personæ , & opportunitas habeatur .

Inopia debitoris suspenditur, obligatio non extinguitur. Alius etiam est casus, quando quis non potest reddere, qui etiam posset reduci ad quis: quando enim est impotens, pro tunc non tenetur: tenetur tamen potest, cum peruenit ad pinguiorem fortunam, sicut probatur, *Extra de Solutionibus. c. Odoardus.* Sicut etiam in *Gloss.* notatur, quod illa actio non expirat per inopiam debitoris, sed sopitur. Vnde est illud, *Inanis est actio, quam inopia debitoris excludit.* Sed ius agendi manet, sicut obligatio in debitorem, licet sopita.

35
Ad arg. 1. Ad argumenta. Ad primum patet in prima particula articuli ultimi, propter quam rationem quis non tenetur ad restitutionem, vt ad satisfactionem proprie dictam, quæ est tertia pars Pœnitentiæ; sed tenetur ad eam, vt ad cessationem à peccato; & hoc actu, & effectu cum circumstantiis debitis, vel opportunis.

Ad 2. & 3. Quid de inuentis, quorum non existat dominus? Ad secundum, & tertium, patet ex dictis in quarto articulo, quia nesciens tenetur reddere pauperibus. Sed quod adducitur ibi de nescientia domini rei inuentæ: dico quod res inuenta debet tradi alicui personæ publicæ custodienda, & in locis publicis proclamari, vt sic dominus, qui amisit, possit ad eam pertingere. Sed si post talem clamorationem nullus appareat dominus, faciendum est, sicut de restitutione vaga.

Ad 4. Ad aliud patet, quod non est maior sumptus ponendus in missione, quam valeat illud, quod mittitur: sed expectanda est præsentia personæ, si quandoque credatur haberi. Si tamen non credatur haberi, nec nuntius interueniat sine nimis sumptibus, tradendum est parentibus; qui si non adsint, dandum est pauperibus: vniuersaliter enim dando eleemosynam pauperibus pro aliquo, datur ei bonum spirituale, & in hoc fit sibi restitutio possibilis, quando non potest sibi reddi bonum temporale.

Ad 5. Ad aliud, si persona præoccupans rem alienam sit multum necessaria Reipublicæ, & esset in necessitate arcta; & illa alia persona, cui debetur, similiter, argumentum haberet aliquam euentiam. Sed de hoc dicitur statim in responsione ad sequens argumentum. Sed si illud iniuste detentum à persona multum necessaria Reipublicæ, non sit sibi necessarium simpliciter, sed tantum ad saluandum statum suum solemnem, dico quod non licet alicui statum solemnem tenere de bonis alienis, nec tantum valet Reipublicæ istius status solemnem, quem tenet per non restitutionem, quantum valet fidelitas eius, & iustitia communis.

C O M M E N T A R I V S.

182
Quando fieri debet restitutio. **P** DE quinto: scilicet quando, &c. Assignat hic duas regulas vere insignes, quas maxime Doctores laudant in hac materia: vt patet ex citatis apud Scholiasten, & conciliant iustitiam debitis circumstantiis. *Prima est, ex natura præcepti negatiui, quod obligat semper, & pro semper: scilicet, Nullo tempore licere cuiquam retinere rem alienam iniusto domino, id est, nolente, & secundum rectam rationem nolle debente.* Vnde regulariter quis debet statim restituere alienum, sicut debet cessare à peccato. Hæc regula est ex primis principiis iustitiæ nota, & communis. Videatur D. Thomas loco supra cit. art. 8. detinens enim alienum iniuste, priuat dominum verum dispositione illius, & pro quanto tempore priuat, pro tanto magis peccat contra iustitiam, quia omnis mora est in culpa.

Propositum restituendi scilicet per se pro semper in se. **q** Sed in casibus quandoque licet, &c. Dicit nunquam licere differre restitutionem, quantum ad propositum, sed in quibusdam licere differre quantum ad effectum; & statuunt secundam maximam, seu regulam, ex quibus hi casus resoluuntur, quam alicui cum Syluestro appellant clauem huius materiæ, & est talis.

183
Secunda regula. Fundata in præcepto affirmatiuo. Licet detinere rem alienam, quando ille, cuius est, debet velle eam rationabiliter detineri, &c. Sed debet is cuius est hoc, in quibusdam casibus velle, posita voluntate restituendi vt fiat cum circumstantiis opportunis: ergo, &c.

Hos casus reducit ad quatuor in genere; vt

quando sequeretur ex anticipatione solutionis damnum maius Reipublicæ, aut proprium domini, aut damnum famæ restituentis, aut aliud eius damnum graue, vt vitæ, aut bonorum, &c.

Resolutionem reducit ad duo principia. Primum est, præceptum negatiuum restitutionis non obligare, nisi quando inuito domino res tenetur, quia volenti, & consentienti non fit iniuria. Secundum principium est, tunc dominum esse inuitum, quando secundum rectam rationem est inuitus: ac proinde non sufficere vt sit inuitus actu elicito, nisi ille actus sit ordinatus, & regulatus secundum iustitiam, & charitatem: vnde restitutio facienda in eo casu non regulatur à tali voluntate inordinata: sed à voluntate, quam debet habere, & quæ conformis est titulo, quem habet ad rem detentam: nullum autem ius habet ad restitutionem rei in effectu, quamdiu manent illæ circumstantiæ: quia titulus ex iustitia non lædit charitatem, aut iustitiam in genere, qua ipse proximo tenetur; neque in specie iustitiarum commutatarum cum damno notabili proximi sine commodo proprio proportionato. Sufficit ergo quod res maneat sua, aut habeat ius in personam debitoris, & hic cessante impedimento sit paratus ad restitutionem. Huc reuocatur etiam casus periculi famæ, & casus inopiæ, aut impotentis: vt bene probat Doctor in littera.

Circumstantia, in quibus differenda restitutio.

Restitutio obligat, quando est iniustus dominus.

Debet esse iniustus ordinatus.

In his circumstantiis non læditur iustitia per detentionem rei.

184
Exemplum.

Et hæc omnia confirmat per exemplum de deposito, quod tenetur depositarius stricto iure reituere, *C. de Depof. l. final.* quod tamen in casu non tenetur depositarius reddere, vt fit gladius, quo depones se, vel alium velit iugulare. Impotentia autem ad restituendum reducit ad inopiam; vt quia vel nihil habet, quod secundum omnes excusat, vel non habet nisi necessaria sibi, & familiae sustentandæ; vel etiam suo statui conseruando sine excessu vilo, vel quia notabiliter grauaret restitutio in bonis sine commo creditoris: ille enim dicitur non posse, qui commodè non potest. Secundò, impotentia est, quando sine periculo vitæ, famæ, membrorum, pœnæ ciuilib, vt carceris, exilij, confiscationis bonorum, nequit restituere. Item, si sine scandalo, aut peccato, aut infamia aliorum, aut eiusmodi periculis nequeat. Item, si sine detrimento, aut Reipublicæ, aut graui aliorum nequeat. Item, si sine periculo honestatis nequeat; vt si exponat se periculo prostitutionis, vt si sit mulier, aut filia & eiusmodi, quia in his omnibus circumstantiis, in quibus nequit fieri restitutio sine peccato lethali, aut periculo proximo eius, & sine damno aliorum notabili censetur lege diuina & naturali impotens. Et ratio est manifesta, quia quando concurrunt diuersarum virtutum præcepta, aut etiam eiusdem virtutis præcepta diuersa ex circumstantiis, saltem in eadem materia, præceptum fortius ligans tenet, & minus ligans pro tum cedit. Præceptum autem restitutionis rei temporalis suo domino simpliciter minus ligat, quàm aliud quocunq, ex quo sine peccato nequiret fieri restitutio, aut sine periculo peccati.

Impotentia restituendi, & varij eius gradus.

Ratio præmissorum.

Præceptum fortius ligans obtinet.

185
Dammum casualens.

Deinde, damnum debitoris notabile, & excedens valorem rei alienæ, non lucrum veri domini, aut eius damnum emergens præponderat: ac proinde ipsi non debetur res cum tali damno debitoris: quia restitutio respicit æquitatem, & nihil ultra; ex parte autem creditoris, neque actio in rem, aut personam debitoris, neque res ipsa, aut commodum ex re æquat simile damnum. Nam sicut vsurarius non potest recipere aliquid ratione mutui, quia bis eidem solueretur idem, quod est contra iustitiam; ita etiam in proposito debitor, si obligaretur ad tales expensas excessiuas ex vi præcepti negatiui restitutionis, sequeretur quòd idem quasi bis teneretur soluere: quia & rem ipsam restituere, & simul excessiuas expensas facere, quæ licèt non cedunt in diuersum commodum creditoris à commo rei in se, tamen cedunt in idem commodum, quod perinde est ac bis idem soluere hoc modo, quia intuitu commo creditoris ex re ipsa fiunt: quod non obligat præceptum iustitiæ, sed tantum soluere, aut restituere quantum potest; & secundum quòd cedit in vtilitatem creditoris consideratis circumstantiis præsentibus, & æquitate, vt dicit *infra* Doctor in *responsione ad secundum*.

Exemplum.

Solutio iniurata non obligat.

186
Primum argumentum principale.

Ad argumenta. Ad primum, &c. Hic respondet ad argumenta principalia. Primum, quòd restitutio non fit pars pœnitentiæ: ergo potest esse vera pœnitentia sine ipsa.

Responsio. Restitutio est circumstantia debita pœnitentiæ.

Respondet concedendo antecedens, & negando consequentiam: quia licèt non sit pars pœnitentiæ, est tamen circumstantia requisitæ ad veram conuersionem, sicut requiritur cessatio à peccato: quamdiu enim tenetur res alie-

na inuito domino, eo modo quo dictum est, iniuste tenetur contra præceptum negatiuum iustitiæ.

Ad secundum, in quo vrgetur casus, quando nescitur dominus rei, aut propinqui, aut hæredes eius.

Tertium argumentum est, ex casu, quo restitutio esset notabiliter damnosa.

Responsio patet ex dictis in articulo 4. nempe ex proximè dictis. Assignat autem regulâ, quam quis obseruare debet circa inuenta incerti domini, nempe vt consignata re in manus Officialis publici, qui proclamare in locis publicis faciat eius inuentionem, vt compareat dominus. Quòd si non compareat, tunc inuentor fecit diligentiam requisitam ad restitutionem eius. Et hoc est quod *supra* docuit D. Thomas, & Iuris interpretes, quia aliàs non videtur inuentor adhibuisse sufficientem diligentiam inquirendi dominum, & requisitam ad restitutionem inuenti. Quòd si facta hac diligentia non compareat dominus, fiat restitutio pauperibus, sicut de bonis incertis, & vagis contingit.

Ad tertium patet similiter ex dictis in casu quo dominus, aut hæredes eius, aut propinqui inueniantur; vel si dominus sit absens, neque speratur venturus, neque res ad eum remitti possit sine magno damno debitoris excedente rei ipsius valorem, tunc restitutionem fieri debere spiritualiter, id est, dando rem illam pauperibus, quando in alium vsuum domini seruari non possit, vt qui est absens, neque ea temporaliter vti potest, nisi sic mittatur cum damno excedente valorem rei: restitutio autem spiritualis, id est, in commodam spirituale domini, æquiualeat debito temporalis, neque secundum leges iustitiæ tenetur ad restitutionem rei ipsius cum tanto excessu proprij damni, verbi gratia, si consumpsit fur rem alienam, in casu quo non valeret domino ultra valorem ipsius rei, vt cum ipsam tum dominus esset consumpturus, quando ablata est, sit oleum aut granum repositum in vsuum ordinarium familiae, tunc restituens sufficienter restituit pretium, dando illud quod tunc currebat, quando abstulit, licèt quando restituit debitum tum res illa pluris valeat.

Item, contingit in contractibus quod æstimari licet, & possit, non solùm quantum valeat ex se, sed etiam quantum valeat domino, vt in contractu mutui *suprà* dictum est, & ratione illius commo potest dominus pacisci de damno etiam secundum iustitiam: eodem modo secundum eandem iustitiam restituens rem alienam cum excessiuo damno, quod non cedit in commodum creditoris, aboluitur ab obligatione restitutionis cum tali damno, & solùm sufficit restitutio æquiualeus, & proportionata debito.

Si dicas dominum esse inuitum, & rem suam velle recuperare, neque debitorem posse de ea disponere aliter, quàm ipse vult: quia neque mandatum ad hoc habet, neque alioquin ex propria auctoritate potest rem alterius distrahere.

Respondetur vt *suprà*, voluntatem domini eam esse, quam debet habere; ea autem, quam debet habere, est vt res restituatur secluso tanto grauamine debitoris, & secundum æquiualentiam, quando in specie restitui nequit:

Secundum.

Tertium.

Responsio. Diligentia perquirendi dominum incertum rerum.

187
Ad tertium respondetur.

Pretium rei qualiter æstimatur.

Exemplum ex contractibus.

188
Replica.

Solutio. Voluntas requaliter æquiualeat mandato.

habet ergo mandatum debitor, tum ex voluntate interpretatiua domini; tum ex præcepto legis, quo tenetur restituere, vt potest: & in talibus circumstantiis obligatur. Vnde authores tenentes contrariam sententiam, dicunt quòd non tenetur ad tempus restituere rem alienam cum tanto damno suo; sed possit expectare sine peccato opportunitatem minoris incommodi: sed hæc ipsa ratio optimè confirmat sententiam Doctoris: quia quæcumque circumstantia suspēdit obligationem præcepti negatiui obligantis semper & pro semper alias; hæc eadem circumstantia, si semper manet, semper etiam suspendet obligationem quātum ad effectum restitutionis in re ipsa; vt patet in omnibus aliis circumstantiis, vt inopiæ, vel periculi famæ, & vitæ, vel peccati, vel damni publici, vel notabili, ipsius creditoris; sed circumstantia, de qua loquimur respectu absentis, qui semper cognoscitur absens mansurus, & impossibilitatis mittendi re sine excessiuo dāno mittentis, semper manet: ergo suspēdit obligationē restituēdi rem cum tali dāno, pro semper; sicut extinguit eādem pro tempore. Ex alia parte tenetur debitor reddere vt potest; si non absenti, iis, qui lege & cōsuetudine recepta ei succedunt, vt sunt propinqui, & alij hæredes; & his deficientibus pauperes: ergo sic restituens non est detentor rei alienæ, & ille verè secundum legem restituit. Patet consequentia, quia restituens eam hæredi, vel creditori præsentideobligatur domino; neque tenetur eam mittere absenti cum expensis præfatis, sed etiam lex

Retorquetur
argumentum
aduersa sen-
tentia.
Circumstantia
suspēdit obli-
gationem ad
tempus, si sem-
per manet,
etiam semper
suspendit.

substituit pauperes: ergo restitutio ipsis facta in eo casu est valida, & æquiualens quantum ad restitutionem debiti.

Ad quartum, quod est ex eo, quòd bonum commune ex Philosopho præferendum sit bono particulari, quia illud est diuinius. Sed in casu, quo Petrus esset persona necessaria magis Reipublicæ, quàm Paulus, & restitutio facienda Paulo esset consequenter damnosa Reipublicæ; sequitur non teneri.

Respondet Doctor ad casum: vel vtramque personam esse æquè necessariam: & ad hoc respondet in sequenti. Vel Petrus debitor tantum esset necessaria persona, tunc dicit quòd non licet ei ex alienis tenere statum solemnem: intelligit per *solemnem* illum, qui ex abundantia, & superfluis tenetur: quia neque hoc necessarium est Reipublicæ; imò magis ei conducit, vt seruet fidelitatem, si sit officialis, & minister Reipublicæ, & iustitiam communem, quàm vt ex superfluis viuat in præiudicium creditorum. Supponit autem hæc exceptio alterum membrum, quod includit, nempe si nequeat simpliciter statum necessarium Reipublicæ conseruare, restituendo, quod pro tum non tenetur, quia talis restitutio esset damnosa Reipublicæ. Debet ergo subtrahere superflua, & quæ ad pompam faciunt, conseruando necessaria ad auctoritatem; quæ Reipublicæ est opportuna, & necessaria; & sic soluere quod potest in effectu cum dispositione voluntatis, vt soluat quod reliquum erit tempore opportuno.

189
Ad quartū.

Responſio.

Status superfluum.

Exceptio im-
plicia.

S C H O L I V M.

Si simul incidant creditor, & debitor in extremam necessitatem rei, cuius creditor est dominus, ipsi debetur. quia præter aqualem necessitatem cum debitore, est dominus rei. Ita Rich. hic art. 5. quæst. 4. Gabr. quæst. 2. art. 2. Ang. v. Restit. num. 3. Ros. num. 1. Sylu. v. Rest. 5. quæst. 2. Arm. num. 27. Nau. cap. 17. num. 60. Occupantem rem in extrema necessitate non teneri ad æquiualens (& idem videtur de rebus antea iuste acceptis, & in illa necessitate consumptis) Richard. Gab. Sylu. Ang. citati, & communis: secus de rebus male acceptis, & sic consumptis, Man. 1. tom. cap. 15 1. citans Sotum, & Aragon. & est communis cum Scoto hic,

36
Ad 6.

Ad aliud, aut detinens est in extrema necessitate, & ille cuius est res, non; sed habet aliquam citra extremam necessitatem; & tunc dicendum, quòd ista res fit istius detinentis iure poli, quo in extremæ necessitatis articulo, ad prouidendum sustentationi naturæ, via omnibus extrema necessitate detentis est concessa. *Extrà de Verb. sig. Exiit qui seminat;* & est hodie in 6. *Decret.* Si autem ambo, detinens scilicet, & cuius res detinetur, sunt in extrema necessitate, si priùs deuenit dominus ad illam extremam necessitatem; debet reddi domino duplici iure: tum quia priùs suum, tum quia iam ex ista necessitate factum est suum. Si verò priùs deuenit detinens, factum esse suum: & tunc domino pòst deuenienti ad istam necessitatem, non debet reddi: quia cessauit dominium eius in re ista; & factum est alterius iure poli. Si autem ambo simul deueniant, dico quòd debet reddi domino, quia nunquam cecidit à dominio.

Et si arguas, quòd magis debet quilibet se diligere, quàm proximum; & per consequens, magis vitam suam corporalem, quàm vitam proximi: & per consequens, istam rem simpliciter necessariam sibi, magis retinere, quàm dare proximo. Respondeo, magis debet diligere vitam suam ordinatè, vt est diligibilis ad vitam æternam; & ita magis conseruationem iustam vitæ suæ, quàm conseruationem iustam vitæ proximi: sed non magis conseruationem iniustam vitæ suæ, quàm conseruationem iustam vitæ proximi. Sic enim magis debet latro sustinere suspendium, quàm occidere suspendentem, vt euadat. Cuius ratio est, quia dilectio vitæ corporalis iniustè custoditæ, non est dilectio ordinata, quia non est ad dilectionē animæ, nec Dei.

Istius

Istius autem detinentis in casu ultimo, custodia vitæ de re aliena est iniusta: & cum hoc est etiam homicida, quia iniuste occidit alium, qui subtrahit sibi necessarium, quod sibi debetur.

Sed nunquid si post extremam necessitatem deueniat detentor, in primo, vel secundo casu ad pinguiorem fortunam, tuncne tenetur restituere? Regula videtur quod sic, quia illa est de possibilitate soluendi, ut allegatum est *suprà de solutionibus. Odoardus.*

Contrà, res illa facta est istius detinentis, per hoc, quod fuit in extrema necessitate, & per consequens desit esse domini primi: ergo non est sibi reddenda. Posset dici, quod res talis necessaria simpliciter non posset esse, nisi aliquid pertinens ad vitæ, & tunc confumeretur, & iuste, quia iuste consumens fit dominus: tenetur tamen potest deueniens ad pinguiorem fortunam reddere æquiualens: quia obligatio ad æquiualens videtur ortum habuisse per comparationem ad illam occupationem primam rei alienæ, quæ fuit iniusta ante extremam necessitatem: & illa obligatio per extremam necessitatem, non est extincta, sed sopita. Sed si nunquam ante extremam necessitatem occupasset, tunc iuste simpliciter occupasset rem suam, nec ad aliquam tenetur restitutionem. Ad aliud de gladio patet ex *quando in 5. argum. 4. articuli.*

C O M M E N T A R I V S.

190
Ad quintum
argumentum.

Ad aliud, &c. Hoc est quintum argumentum in ordine: nempe quod quis debeat magis diligere se, quam alium: ergo quando restitutum est sibi damnoſa, ut si sit in extrema necessitate, tenetur magis illud sibi retinere, quam dare proximo, &c. Supponit hoc argumentum omnia in necessitate extrema esse communia, ac proinde, quando quis est hac necessitate indigens, potest uti re aliâ aliena suo iure, neque tenetur reddere alteri quod in tali casu ipsius est iure naturæ.

Suppositio ar-
gumenti.

Responsio.
Vary casus.
Primus casus.

Respondet discernendo casum in varias circumstantias. Primum, si creditor, aut dominus verus rei non sit in extrema necessitate, sed solus retinens rem alienam: & sic manet detinentis, ut bene probat in litera *cap. Exiit, &c. de verborum signific.*

Secundus ca-
sus.
Necessarius
domini.

Secundus casus est, si uterque sit in extrema necessitate, ad quam deuenit prius dominus rei, quam alter retinens, debet reddi domino duplici iure, nempe illo, quod prius habuit in rem suam, & illo quod superuenit necessitatis antequam alter in eandem incidit.

Tertius casus.
Necessarius
propria.

Tertius casus est, si prius deuenit retinens rem alienam in necessitate, quam dominus, tunc non debet eam reddere: quia ex articulo necessitatis illa res facta est sua.

Quartus ca-
sus.
Necessarius
extrema in
utroque.

Quartus casus est, si simul deuenerunt in necessitatem extremam, debet reddi domino, quia nunc cecidit dominio illius rei.

191
Obiectio.

Si obicias, quod magis quis debeat diligere se ipsum, & vitam suam, quam vitam alterius: ergo non tenetur alterum seruare cum dispendio propriæ vitæ.

Responsio
facienda do-
mino extremi
indigenti.

Respondet, quod licet aliâ possit iuste suam vitam conseruare, non tamen iniuste: iniuste autem tunc conseruaret, & esset homicida, subtrahendo alteri extremè indigenti quod suum est, & necessarium ad vitam eius seruandam.

Controuerſia
leuius casus.

Quoad hanc resolutionem non omnes conueniunt, nisi in hoc quod si incidente pari necessitate utriusque, si qui auferat alteri, quod tunc titulo dominij, & necessitatis peccet; neque faciat rem esse suam, quia in pari causa melior est conditio possidentis, saltem domini, &

ablatio illius rei dat causam morti alterius. Si tamen non ex illa retentione, aut ablatione, quando iniuste primum facta est, non sequatur casus necessitatis in altero, sed ex alia causa diuersa, tunc non tenetur restituere, qui eam tenet: ita quoad ultimam partem docet Caietan. 2. 2. *quæst. 62. art. 5. Sotus lib. 6. de Iustitia & Iure q. 7. articulo 1. Toletus in Summa cap. 39. Quod approbat Lessius de Iustitia & Iure lib. 2. dub. 16. imò quod amplius est cum Soto docet id licere in necessitate extrema parentis, uxoris, filiorum, fratris, qui possunt præferri creditori in eadem necessitate constituto. Alij tenent utramque probabilem esse.*

Conclusio Doctoris est præferenda: quam tenent Richardus hic *art. 5. quæst. 4. Gabr. qu. 2. art. 2. Angelus verb. Restitutio 1. Rosella ibidem, Sylu. v. rest. 5. qu. 2. Armilla num. 27. & Nauar. cap. 17. num. 6. maxime si debeatur re ipsa in specie creditori; ut contingit, si quis habeat pacem alterius, aut equum in fuga, aut tabulam in naufragio, & similia: à quibus dependet vita domini, à quo iniuste accepta sunt. Formatur ergo casus, quo dominus habeat ius in re ipsam in specie. Tota difficultas est in hoc, ad quem scilicet spectet de iure illa res? Pro debitore stat possessio, & necessitas, quæ aliâ tribuit titulum. Pro domino stat ius primum, quod habuit in rem, & ei accidit eadem necessitas. Probatur conclusio ratione Doctoris: nunquam cecidit dominus iure suo in illam rem: ergo nunquam deuolutum est eius dominium ad alterum: ergo vitur re non sua, & inuito domino rationabiliter, & secundum rectam rationem, qua debet consulere vitæ; vel potest eam præferre vitæ alterius, & consequenter vsus ille & detentio rei alienæ est contra iustitiam. Antecedens probatur, quia possessio non facit rem esse alterius, nisi quæ fundatur in iusto titulo: sed non fundatur illa possessio nisi in ablatione iniusta per furum, aut volentiam: ergo.*

Dices eam fundari in necessitate, quæ facit rem esse possidentis.

Contrà. Possessio naturalis rei fundatur in ablatione, quæ fuit iniusta.

Dices, quantum ad inchoationem ita fundari,

37

Prima sententia præferri possessorum eadem necessitate extrema laborantem. Auctores.

192
Præferunt sententia Doctorum.

Explicatur casus.

Eius difficultas.

Probatio conclusionis.

Ius domini præferunt, & semper manent.

Responsio.

Impugnatio.

Responsio.
dari,

dari, & fuisse iniustam; non tamen quantum ad continuationem superueniente necessitate.

193

Impugnatio. Necessitas domini confirmat ius eius.

Præfertur possessioni.

Pares tituli in rem iudicij sibi non parantur decisionem.

Exemplum.

Par necessitas non sustinetur in casu.

194

Confirmat.

Sequi aliàs si iustitiam retinet, iustitiam etiam auferre.

Necessitas extrema ad utriusque extenditur.

Præceptum negatiuum iniustitiam utramque actionem comprehendit.

195

Responsio.

Impugnatio. Possessio iurij præfertur possessioni facti.

Contrà. Necessitas illa non magis tribuit ius ad rem, quam par necessitas, quæ est domini: quia similes causæ similem habent effectum, & parem titulum fundant: ergo necessitas possidentis non magis iustificat possessionem, quam necessitas domini similis iustificet ius, quod habet in rem ipsam: sed comparando possessionem ad ius domini præcisè potior est dominus iure, imò possessio, & retentio nullo iure fundantur: ergo necessitas possidentis concurrente pari necessitate domini non iustificat possessionem in præiudicium domini existentis in eadem necessitate. Probatur consequentia; quando concurrunt pares tituli, & causæ, non ex iis debet desumi decisio rei integræ, quæ indiuisibilis est, neque dictamen ex principiis naturæ, aut lege quoad hæc magis adiudicat rem vni, quam alteri: ergo inæqualitas inter partes debet reduci ad alios titulos, & causas, in quibus vnus excedit alterum; & non sunt pares. Sicut, verbi gratia, primogenitura non debebatur Esau ultra Iacob, quòd vno partu sunt editi, & concepti: quia in hoc erant pares: sed ex eo quòd Esau prior egressus est prior ex utero materno: ergo similiter hic titulus necessitatis paris non sustinet dispar ius inter dominum, & possessorem, sed possessio ipsa auferentis, & ius quod est domini, hic titulus ex parte domini est potior, & alter nullus est.

Confirmatur; necessitas quæ confirmat possessionem iniustam aliàs factam, vt ipsa necessitate fiat iusta, si antecederet possessionem, à fortiori eam iustificaret, vt possessio non acquireretur iniuste. Patet, qui auferit rem alienam ex casu necessitatis, non auferit iniuste; aut qui acquirit possessionem rei, quæ aliàs fuit alterius ex sententia iudicis iusta, qua priuat alterum dominio eius, & transfert in Titium, hic iuste possidet, naturaliter & ciuilitè, seu in re, & facto: & vniuersaliter eadem causa inducit eundem effectum, siue antecedit, siue subsequatur: ergo necessitas in proposito, si confirmat iure possessionem iniustam antecedentem, etiam induceret eundem effectum, si sequeretur possessio: ergo ratione necessitatis posset ille furari rem illam domino etiam in necessitate existenti: quod negant omnes; & patet vltima consequentia, ius quod natum fundat in necessitate, per quam communis rerum vsus conceditur, perinde extenditur ad ablationem, & retentionem, absolute loquendo, & tam ablatio, quam retentio rei alienæ per se comprehenduntur sub præcepto negatiui iustitiz: quod prohibet utramque actionem æquè primò, siue in eadem persona coniungantur, siue in diuersis exercentur: ergo si necessitas iustificat retentionem, idem erit de ablatione.

Dices diuersam esse rationem, quia dominus in eo casu ratione necessitatis confirmatur nouo titulo in possessione rei suæ, quæ nequit ipsi auferri: sed non ita est, quando iam est in possessione alterius necessitatis.

Contrà, vt supra dictum est, possessio iuris est penes dominum, quæ præfertur possessioni iniustæ facti: ergo accedens necessitas domini eum confirmat in illa possessione, & consequenter necessitas alterius non priuat eum sine culpa sua tali iure; sed stante hoc iure nequit alter vti,

aut retinere rem alterius sine iniustitia manifesta, & maximè in sententia illa satis frequenti, quæ est D. Thomæ; nempe præcepta Decalogi esse stricti Iuris naturalis & indispen-sabilis.

Neque ad hoc valet retrudere aut in genere necessitate occupantis, aut retinentis rem alterius, quia etsi necessitas tollat absolute materiam præcepti: quia censetur Iure gentium, ex quo facta est diuisio rerum, non appropriari res in casu necessitatis; aut certè dominus rei aliàs non esset repugnans secundum voluntatem ordinatam, quam debet habere: hoc, inquam, non valet, quia par necessitas domini spectata, & simultanea non permittit eum priuari iure suo in rem, quæ est vnicum medium seruandæ suæ vitæ; & iure censetur repugnare, quia & par necessitati alterius, & ius quod habet in rem, præfertur possessioni iniustæ, & vsurpatæ alterius sine vilo titulo fundatæ. Vnde titulus naturalis accedens ex necessitate præfata dominio, à fortiori confirmat ei ius, quod habet ex lege Gentium, quod est medium necessarium in effectu seruandui Iuris naturalis prouidentis ex necessitate.

Præterea, si illa sententia esset vera, seu respectio data, quæ in ipsa fundatur, sequeretur saltem, quòd etsi ablatio rei à domino in prædicta necessitate constituto esset iniusta, non obstante necessitate auferentis, saltem retentio, & vsus rei ablata esset iusta ex necessitate. Consequentia est omnino falsa, quia tam ipsa retentio & vsus rei magis esset causa mortis alterius, quam eius ablatio: cum per vsum, & retentionem priuaretur dominus re sua, in quantum est ei necessaria ad salutem ipsa vtenda. Sequela tamen probatur ex fundamentis oppositæ sententiæ, quia melior est conditio possidentis in pari necessitate, & res illa sit occupantis ex possessione cum tali necessitate.

Dices legem naturalem non fauere occupanti, aut retinenti in eo casu, quia contra Ius naturale alterius in rem, quam possedit, non potest occupare, aut retinere rem alterius, quæ sit eius, tam Iure naturali ex necessitate, quam possessione facti.

Contrà. Necessitas non magis confirmat titulum domini ex possessione facti, quam titulum eius ex possessione Iuris: ergo etiam in casu cõtrouerso manet etiam dominus illius rei: & consequenter non fit res occupantis stante necessitate pari vtriusque. Vel si possessio facti sufficiat cum necessitate in possidente, etiam retentio & vsus rei, quamuis tollatur domino in casu necessitatis existenti, valet tollenti existenti similiter in necessitate.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ: supponit enim falsum, nempe rem illam fieri alterius occupantis iniuste aliàs, quando simul concurrunt dominus, & retentor in eadem necessitate, quia necessitas illa possidentis non præiudicat necessitati alterius, & iuri quod habet in rem ipsam. Quamuis aliàs solius possidentis necessitas præiudicaret. Ratio est, quia ius domini confirmatur ex propria necessitate. Exemplum esse potest in casu supra disputato; si creditor incurrat damnum ex mora solutionis, aut restitutionis, tenetur debitor restituere rem illam cum damno excedente valorem rei, si tantum dānum incurrit creditor ex eius priuatione, quamuis

196

Inconueniens aliud deductum ex priuati.

Responsio.

Necessitas nõ magis confirmat possessionem facti, quam iurij.

197

Soluntur fundamenta opposita sens.

Falsa suppositio sententia contraria tollitur per exceptionem.

quamvis aliàs non teneretur rem ipsam restituere cum tanto damno, aut remittere creditori: quia causam dat ex retentione rei tali damno creditoris; ita in proposito, quia dat causam mortis creditori, aut domino, qui nunquam cecidit dominio illius rei, tenetur ad restitutionem eius existente pari necessitate: quamvis enim habet ius ad saluandam vitam propriam, non potest eam saluare cum damno vitæ alterius, quod ex retentione causet; idè distinctio, quam adducunt, non subsistit, nempe retentorem non dare causam morti alterius, quando non aufert rem eius tempore necessitatis: quia ablatio, & retentio perinde causant damnum domini, & eum priuant iniuste re sua, quæ ipsi est medium vnicum hîc, & nunc saluandi vitam; necessitas enim auferentis, non tribuit ius ad rem, quam non potuit facere propriam eius, cum priuatione iuris proprietarij; licet aliàs quoad superflua, & non necessaria tribuat ius vtendi, & proprietatem.

*Distinctio al-
legata rejici-
tur.*

198
*An cessante
necessitate te-
neatur resti-
tuere?
Responsio.*

t Sed nunquid si post extremam necessitatem, &c. Hic quaerit Doctor, vtrum extremè indigens, quando peruenit ad pinguiorem fortunam, debeat restituere æquiualens rei, quam consumpsit. Distinguit Doctor, & dicit si rem iniuste accepit antequam curreret necessitas, tunc ratione iniustæ acceptiōnis prioris cum teneri ad restitutionem, quando potest, nempe æquiualentis; quia supponitur res ipsa periisse. Ordina-

riè contingit hæc necessitas in cibariis magis quàm in aliis. Quòd si autem res post vsum maner, deficiente necessitate redit ad primum dominum. Patet ex illo capite, quod citat Doctor, in quo dicitur quòd sopitur, non extinguitur ius creditoris, quando inopia solutionis premit debitorem. Et patet etiam ratione, quia extrema necessitas non plus iuris in rem alterius tribuit, quàm necessarium est subuentioni vitæ. Non videtur ad hanc facere extensio aliàs debiti, quando cessat necessitas, quia iura creditoris, & domini reuiuiscunt, quæ tantum sopiuntur.

*Iniuste aufe-
rens cessante
necessitate te-
neatur resti-
tuere.*

Respondet secundò, quando iniuste occupat rem in casu necessitatis, facere eam propriam, neque teneri restituere, quia vitur iure suo, & res ex lege naturali fit sua. Hanc tenet communis. Priorem partem huius resolutionis negant quidam, putantes rem aliàs non suam fieri propriam eius in necessitate, quia iusto titulo eam consumpsit. Sed ratio posita probat contrarium, quia ius, quod habet creditor in debitorem inopem, reuiuiscit, quando tollitur inopia; non alia ratione, quàm quòd iusto titulo fundatur primò, & impedimentum superueniens desinit. Videatur Panormitanus in cap. Si quis, &c. de furtis. Couar. in reg. Peccatum. Azor. lib. 4. c. 39. & alij, qui hoc dubium fusiùs tractant.

*Secunda re-
sponso.
Iniuste occupat:
non tenetur.*

Ad sextum patet ex dictis, nempe restitutionem non posse fieri cum damno Reipublicæ, aut ipsius creditoris.

*Ad Sextum.
Responsio.*

SCHOLIVM.

Adulteram non teneri se prodere, vt filius legitimus succedat, sed omnem diligentiam adhibere sine vitæ, & fama dispendio, vt spurius dimittat hæreditatem. Quòd si sciat spurium ei fidem adhibiturum, & dimissurum hæreditatem eius suassione, innuit Doctor eam teneri patefacere illi crimen. De quo Gabr. hic quaest. 2. Castro 2. de leg. Pæn. cap. 11. Nauar. cap. 18. num. 89. & cap. 16. num. 44. Couar. reg. Peccatum 1. part. num. 7. Molin. tract. 3. d. 102. Si tamen fama adultera sit longe minoris momenti, quàm hæreditas, puto cum eius dispendio legitimum restituendum. Ita Couar. Molin. & alij.

AD illud de adultera dicitur multipliciter. Vno modo, quòd ipsa debet reuelare suum crimen filio spurio, & inducere eum ad dimittendum hæreditatem vero hæredi propter hoc, quòd iniuste occupat, cum non sit hæres. Aliter dicitur, & minus valet, quòd debet reuelare culpam suam marito, vt assignet hæreditatem vero hæredi; quòd licitum est secundum Iura imperialia, vbi testans primò in testamento instituit hæredem.

38
De adultera.

Contra primam responsionem, quia aut filius credit matri, aut non: si credit, non est probabile, quòd propter hoc dimittere velit hæreditatem, quia pauci inueniuntur ita perfecti, vt propter iustitiam seruandam in foro Dei, dimittant magnas possessiones, quas possunt tenere iure exteriori: nec hoc potest mater præsumere, nisi multum priùs experta fuisset voluntatem filij sui: non autem debet se exponere certo periculo diffamationis apud filium suum, propter incertam correctionem filij. Si verò non crederet, tunc essent duo mala: quia & ipsa esset diffamata, & ipse teneret hæreditatem, vt priùs.

*Richardus
9.4. art. 5.
Hostiens. in
sum. lib. 5.
tit. de pœnia
& remiss.*

Contra secundam responsionem arguitur; quia & mulier se diffamat, & exponit se periculo mortis, & maritum periculo vxoricidij: quia talis posset esse zelator, vt sunt multi, quòd illam occideret, vel perpetuo haberet odio, & à se, & ab actu coniugij expelleret. Ad ista mala diffamationis, mortis, vel saltè odij, vel discordiæ, quæ sunt valde probabilia, & videntur vt in pluribus euentura, non debet se mulier exponere propter incertum bonum hæreditatis restituendæ. Et præter hoc in terris, vbi primogenitus est hæres, pater si crederet vxori, non posset à spurio auferre hæreditatem, nisi in foro publico probaret eum talem: & tunc oporteret mulierem diffamari, non tantum apud maritum, sed apud totam patriam.

39

Quid adul-
tere agen-
dum circa
Spurium?

Dico * ergo quòd mulier debet laborare, quantum potest ad hoc, quòd hæreditas reddatur vero hæredi, quantum in se est. Dico autem quantum in se est, quia non debet se diffamationi exponere: sed ex aliis causis honestis filium spurium quantum potest inducere, vt dimittat hæreditatem. Vnus modus honestus est, vt intret Religionem: alius vt sit clericus, & recipiat beneficia Ecclesiastica, & his quasi sufficientibus contentus, hæreditatem dimittat alij fratri laico remanenti. Sed si per nullam honestam persuasionem potest mater flectere cor filij spurij, vt dimittat hæreditatem, non videtur quòd debeat se proderi illi spurio: quia non est certa, quòd talis imperfuabilis ab ipsa in aliis honestis, propter hoc flecteretur: imò fortè tenaciùs teneret concipiens diffamationem sui, quia per illam dimissionem notaretur spurius, & talem notam multum cauent malè nati: & tunc debet mulier laborare aliunde restitutionem fieri vero hæredi, quantum potest, & secundùm correspondentiam iustitiæ: quia non dico quòd teneatur ad restituendum æquiualens toti hæreditati: nam multum differt inter habere, & propè esse: iste autem nunquam habuit hæreditatem, licèt fuerit propè secundùm iustitiam: & idèd minus, quàm æquiualens hæreditati, sufficit sibi pro restitutione: & illud minus determinetur secundùm arbitrium boni viri. Videtur tamen ad minùs, quòd debeat sibi prouidere de victu honesto, & vestitu, si fuit hæreditas pinguis, vt possit sufficere hæredi ad duplum, vel ad triplum istius. Quòd si hoc non possit, faciat quod dicitur *in illo cap. Odoardus.*

Multum
differt inter ha-
bere, &
propè esse.

COMMENTARIUS.

199

Casus de ad-
ultera con-
cipiente ex
adulterio ad
quid tenetur?
Prima senten-
tia.

AD istud de adultera, &c. Hic respondet ad septimum argumentum principale; quòd est de adultera secuto partu ex adulterio, qui adibit hæreditatem in præiudicium legitimorum; vel certè legitimam. Ad quid tenetur adultera? Doctor citat duas opiniones; quarum prima tribuitur Richardo *in præfati dist. art. 5. quæst. 4.* eam teneri, vt reuelet hoc filio, ne adeat hæreditatem. Secunda sententia est Hostiensis, *in Summa lib. 5. tit. de Pœnit. & Remiss.* eam teneri reuelare marito, vt consignet testamentum hæreditatem alteri. Maior *hic q. 17.* Adrianus *q. 1. de Restitut. ad 5.* docent cum periculo vitæ, & famæ teneri ad reuelationem. Quod limitat Sotus *de Iustit. & Iure lib. 4. q. 7. art. 2. ad 2.* Couarruuias *reg. Peccatum part. 1. & alij.*

Secunda sen-
tentia.

Tertia senten-
tia.

Resolutio Do-
ctoria.

Doctor primò dicit, quòd si filius vel non sit crediturus matri, vel si est crediturus, non inde dimittit hæreditatem; mater non tenetur reuelare filio peccatum: quia vel non credit; & tunc inutiliter acciuit sibi damnum famæ; vel si credit, & non putet mater eum posse per hoc corrigi, non potest dispendium famæ certum incurere ob incertam emendationem filij. Si tamen experta fuisset voluntatem filij, & quòd sit crediturus, & dimissurus hæreditatem, tunc videtur Doctor insinuare eam debere se ipsam proderi suo filio, modò non sequatur apud alios maior diffamatio, aut periculum aliquid vitæ matris à filio, aut marito, si esset periculum, vt filius id reuelaret patri putatiuo, aut aliud periculum matris, & hinc spes certa sit auertendi damni; hæc tamen rarissima sunt, vt vix sperari cum prudentia possint.

Non debet in-
currere dam-
nū famæ, nisi
subsit certa
emendatio, &
securitas à
periculo.

Dicit suppo-
ni certitudo
rei.

Idem dicerè quando iam diffamata est publicè, aut priuatim apud maritum, & filium de adulterio: quia non est in eo casu in possessione suæ famæ. Debet præterea ipsi certò constare filium esse ex adulterio, quia si tantùm ex coniecturis suspicatur, aut probabiliter etiam censet, non potest nocere filio, cuius melior est conditio vt possidentis, tam ius ad hæreditatem, quàm æstimationem sui, ideòque non tenetur credere matri, dicenti contrarium, nisi conuincat, aut cedere iuri suo, vt patet *cap. Officij 9. cum glossa;*

& docent omnes Canonistæ *in cap. Per tuas, 10.* & Iurisperiti *in l. Si Posthumus, ff. de Liber. & Posthum.* alleganti enim suam turpitudinem nulla debetur fides in alterius præiudicium; & filius, qui sua & publica opinione est legitimus, & educatione, non tenetur cedere iuri suo, nisi conuincatur. Vnde vix fundari potest certa regula auertendi damni in adultera, aut fundamentum se diffamandi sine commodo.

Allegatio tur-
pitudinis pro-
pria caret fi-
de in præiudicium alie-
ri.

Secunda resolutio Doctoris est contra secundam opinionem cum suis assertoribus, non teneri mulierem se proderi marito cum periculo vitæ, & famæ propriæ, vxoricidij, & aliorum plurium peccatorum in marito, & filio, & maxime discordiæ in familia. Quantum ad primam partem conclusio est communis. Hæc patet ex casu præcedenti, quia bonum vitæ est superioris ordinis, ac proinde in necessitate eius extrema potest quis vti re aliena: vel non restituere alteri, quod aliàs ipsi debetur: ergo quantum ad obligationem iustitiæ commutatiuæ non tenetur adultera conseruare hæreditatem in filio legitimo; & hoc loquendo in circumstantiis communibus. Vnde illam limitationem Scholasticis, & Doctorum, quos citat, hoc sensu admittendam sentio, scilicet ex aliis circumstantiis, nempe pietatis in patriam, in familiam, si est amplissima, teneretur exponere se morti; tunc etiam teneretur se proderi cum periculo mortis. Hæ circumstantiæ sunt, vt si ex improbis moribus spurij præuideat certò administrationem hæreditatis ad eum non posse peruenire sine periculo euersionis, & subuersionis Reipublicæ, familiæ, aliorum legitimorum, in quibus tale periculum non subsistit; vt qui sint melioris indolis, & bonis moribus instructi, & prudentia requisita ad administrationem. Sed hic casus extraneus est præsentis, in quo tantùm quæritur de restitutione secundùm iustitiam commutatiuam.

200
Secunda con-
clusio.
Non teneri ad-
ulterā cum
periculo vi-
tæ, &c. se pro-
dere.
Probatio.

Limitatio.

Ex quibus-
dam circum-
stantiis tene-
ri.

Præterea, si sciat post mortem suam fore, vt diffamatio sequatur, & præuideat pericula, & eandem inter filios legitimis, & spurium, de recuperanda hæreditate, fore certò, tunc etiam tenetur se proderi, ne talia damna, quibus ipsa cum

cum periculo vitæ suæ tenetur occurrere, succedant.

201
Secunda pars
conclusionis
probat. ur.

Eadem conclusio quoad secundam partem est communis Doctorum, & Canonistarum in cap. Officij cit. vbi Innocentius, Panormitanus, Couart. loco cit. Nauarrus in Manuali, cap. 16. num. 44. Castro de potestate legis pœnalis lib. 2. cap. 11. Syluester, Angelus, & alij Summistæ, v. Adultera. Medina C. de Restitut. quæst. 3. Azorius lib. 5. Institut. cap. 6. quæst. 2. Gabriel in præfenti d. q. 2. Caietan. 2. 2. q. 62. art. 6. & Opuscul. 31. respons. 41. Ræcè probatur, quia fama est superioris ordinis, neque est pecunia æstimabilis. Prouerb. 22. *Melius est nomen bonum, quam diuitia multe.* Renuntiatio pecuniæ potest fieri ad conseruandam perfectionem, vel acquirendam, non ita famæ. Præterea, patet ex ratione prima contra Richardum facta, & maximè ex cap. Officij cit. Conclusio supponitur, vbi dicit Pontifex quòd mulieri ex adulterio concipiens, quamuis id confiteri timeat, non sit deneganda penitentia, &c. denegati tamen deberet, si teneretur confiteri, aut se prodere: ergo.

Bonum fama
est superioris
ordinis.

202 x Dico ergo quòd mulier debet, &c. Hic do-

cet adulteram teneri aliis viis commodis resarcire damnum, aut præuenire, ne spurius adeat hæreditatem; vt persuadendo per alios prætextus, vt fiat Religiosus, aut clericus, & cedat aliis. Si autem id nequeat persuadere, inquit, non tenetur se prodere, & tunc conetur quantum potest siue per bona Paraphernalia, siue ex aliis acquisitis, vt restituat damnum legitimo, & inducat patrem, vt bonis non solum acquisitis ex fructu hæreditatis, sed etiam cum grauamine hæreditatis eidem prouideat, & in eum finem sustentationi propriæ, quod potest, detrahat. Si autem hoc modo non adæquet debitum, faciat, inquit Doctor, quod dicitur cap. cit. Odoardus; habeat scilicet animum restituendi quod non potest, cum opportunitas, aut facultas non suppetat. Ita communis Doctorum. Et idem dicendum de adultero, modò constet ei filium esse suum: quia est, causa damni illati, & tenetur in solidum ex regulis supra præscriptis, deficiente adultera; si tamen non constat, non tenetur quidpiam restituere, quia in solo dubio non tenetur seipsum priuare re sua.

Ad quid te-
netur adu-
ltera?

SCHOLIUM.

Litera sequens est obscura. Vult per directè intendere damnum alterius, esse fraude eum impedire à beneficio sine alio fine; indirectè verò, quando primò intendis tuum commodum, sed cum hoc alterum fraude impedire: & iuxta hanc explicationem cessant quæ alij obijciunt contra Doctor. cum quo concordant D. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 4. Rich. hic art. 5. quæst. 4. ad 7. Paludan. quæst. 2. art. 2. dicentes, impedientem ex odio à beneficio, teneri ad restitutionem. Patet sic Doctorem sentire, quia dicit, si primariò intendis commodum, & ex consequenti alius damnetur, quòd ad nihil teneris: sed hîc indirectè intendis damnum alterius: ergo fraus est, quæ obligat, & non talis intentio. Secundo, lex quam affert Scotus, tantum dat actionem de dolo (vt ostendit Molin. d. 704. & 709. contra Nauar. cap. 17. num. 71.) contra præscindendum venas in suo fundo, quo impedit alterius bonum: ergo loquitur Scotus in casu doli. Tertio, quæst. seq. fin. ait retrahentem aliquem à Religione sine fraude non teneri ad restitutionem. Sic Azor. 3. tom. lib. 4. cap. 19. intelligit D. Thom. & Scotum; & quòd secundum eos scindens venas animo nocendi, tenetur ad restit. (de quo Molin. supr.) sed sibi contradicit 2. tom. lib. 6. cap. 15. quæst. 16.

AD vltimum dico similiter, quòd iste tenetur restituere beneficium, non totum, quia multum interest inter habere, & prope esse: sed aliquam portionem correspondentem alicui parti valoris beneficij: & hoc si directè abstulit sibi beneficium intentione damnificandi eum. Si autem indirectè, scilicet procurando sibi ipsi, & cum hoc etiam damnificare alium intendebat, tenetur, vt dixi. Sed si tantummodò propriæ vtilitati intendebat prouidere, & sic procurat sibi, & ex consequenti alius præter intentionem illius damnificatur; iste ad nihil tenetur illi: quia licet vniciuque sibi ipsi prouidere, alio neglecto.

40
Ad 8.
Intellige se
iniusto mo-
do intendis
damnum al-
terius.

Confirmatur hoc per illud, l. 1. §. Idem aiunt, ff. De aqua pluua arcen, si præscindo venas in fundo meo, per quas deriuabatur aqua ad puteum alterius, intentione nocendi sibi, teneor ad restitutionem damni: sed si hoc facio sine fraude, intendens consulere vtilitati propriæ, vt quia mihi est vtile facere murum, qui non potest conuenienter fundari sine præcissione illarum venarum: non damnifico alium, quia ius habeo faciendi vtilitatem meam in fundo meo. Et ff. de regul. iur. Nemo damnum facit, nisi qui illud facit, quòd facere ius non habet: iste autem habet ius procurandi sibi beneficium seruatis circumstantiis iustis, & honestis.

203

*Ad ultimum.
Qui procuras
beneficium im-
pediendū al-
terum.*

*Possidere in
re, & in spe
differunt.*

*Indirectè in-
tendens dam-
num.
Intèrens vti-
litatem, &
non damnum
non tenetur.*

*Intentio indi-
recta.*

*Glossa Scho-
lastica.*

*Fraus obno-
cium facit.*

204

*An sola in-
tentio per me-
dia aliàs li-
cita inducat
obligationē?
Pars negati-
ua fundatur.*

*Intentio non
est efficax, ni-
si per media
accommoda-
ta.*

Confirmatio.

AD ultimum dico similiter, &c. Responder
ad octauum argumentum, quod est de
eo, qui procurando sibi beneficium Ecclesiasti-
cum, impedit alterum ab eius consecutione.
Tria dicit. Primò, quòd si abstulit beneficium
intentione directa damnificandi proximum, te-
neri ad restitutionem; non totius beneficij, sed
partis fructuum: quia differunt plurimùm habe-
re beneficium, seu possidere, & propè esse, id est,
possidere in spe, & possidere in re ipsa: tantum
ergo tenetur, quantum æstimabilis est spes, &
ius ex illa datum ad beneficium, aut in illa fun-
datum. Si autem auferret iam beneficium pos-
sillum, tunc non impediret collationem, sed
priuaret beneficium collato, & teneretur ex toto.
Secundò dicit, si propria vitilitati consulit pri-
marid, indirectè verò intendat damnum proximi,
etiam teneri. Tertiò dicit, si non intendat
damnum proximi, sed propriam vitilitatem, illo
neglecto, ad nihil teneri. Per intentionem direc-
tam intelligit Doctor illam, quæ sola est causa
operandi. Per indirectam intelligit illam, quæ,
et si sit causa sufficiens operandi, non tamen so-
la, aut primaria: sed vitilitas propria, cui accedit
etiam secundariò intentio damnificandi alterum.
Vtramque intètionem intelligit Dominus
Scholasticus esse fundamentum obligationis res-
tituendi, quando coniuncta est fraus & dolo,
per quæ impeditur iniuste ius alterius, siue in re,
siue in spe ad beneficium. Et sic intelligendo
textum, resolutio est communis Doctorum: quia
qui ex fraude, & dolo damno causam dedit, te-
netur relarcire damnum illarum, intelligendo
fraudem in re ipsa factam per minas, vel alia me-
dia æquivalentia; quibus excluditur alter iniuste
à beneficio; & tum obligatio redundat ex
mediis illicitis, non ex sola intentione maligna,
aut iniusta, quæ non est causa iniustitiæ, nisi
etiam reducatur in opus per media iniqua.

Cæterum Doctor videtur in solam intentionem iniustam refundere damnum, tanquam in causam, ex qua sequitur obligatio, & damnum. Et ita alij etiam eum intelligunt: videndum ergo erit an sola intentio per media aliàs licita sufficiat ad fundandam obligationem? Videtur quòd non; quia vt supra visum est, & tenet Doctor, animus vsurarius mutuantis, nisi trahatur in pactum, verbis aut signis manifestatus, non recipit rem alienam, quamuis vltra sortem recipiat: neque tenetur ad restitutionem: ergo idem in proposito dicendum. Quæ ratio benè sustinet interpretationem Scholasticis: & confirmatur, quia intentio illa iniusta non est causa damni, nisi vt effectum habet in re ipsa, & executione per media accommodata intentioni, quæ iniusta est; aliàs nihil ponit in opere ipso, quæ iniusta est; sed tantum erit speculatiua, & non practica, id est, cautatiua operis: ergo intelligendus est Doctor de intentione iniusta, vt exierit vires in opus ipsum, quæ iniusta est; & consequenter adhibendo fraudem, & media illicita in re. Et confirmari potest, quia obligatio restitutionis non oritur nisi ex eo, quòd tollatur in re ipsa res, aut ius alterius per media, & contractum illicitum: ergo intentio, quæ non exierit per media iniusta, licet ipsa sit iniusta, non fundat obligatio-

nem. Patet consequentia, quia licet illa respectiue ad finem sit iniusta, non tamen respectiue ad media, aliàs licita erit iniusta; & consequenter non tollit per hæc media rem alienam; nam si intentio illa sola esset absque eo, quòd sequeretur effectus, ad nihil obligaret intendentem alteri: quia sic non esset efficax, & neque tolleretur ius alterius. Ergo si exeratur similiter per media licita, non est causa damni, quia talis tantum vtitur iure suo. Videantur rationes Scholasticis, quæ ad hanc interpretationem faciunt: ètque satis probabilis, & conformis Doctori, & iis, quæ superius dicta sunt circa modum, quo quis ex concursu participat peccatum alienum, & causat damnum, ad quod tenetur; non autem quando non sit causa damni.

Pro altera etiam parte facit, vt dixi, quòd Doctor in duobus primis casibus refundat obligationem restitutionis in solam intentionem iniustam. Et in tertio casu dicit, supposita intentione iusta, quamuis damnum occasionatè fiat alteri, non oriri obligationem. In tertio autem casu non est necesse aliud variari, nisi solam intentionem, applicatis iisdem mediis. Probari potest interpretatio, quæ etiam est satis fundata, quia in multis casibus intentio praua inficit totum opus, quod aliàs licitum esset, si subisset alteri intentioni: verbi gratia, mulier prægnans fumens medicinam in infirmitate periculosa, in qua & ipsa, & partus aliàs occumberet, si sumat medicinam ex sola causa, & motiuo suæ salutis, non est homicida; si tamen directè intendat occisionem prolis, est homicida: & similiter medicus sic intendens, quando certa est mors prolis. Item, in bello iusto exhortantes ad defensionem iustitiæ, vt Sacerdotes, si non intendant occisionem hostium inuadentium, non sunt homicidæ; quamuis defensio sine illa occisione non fiat: si tamen directè intendunt occisionem hostium, sunt irregulares ex homicidio. Item, dans gladium alteri, quem habet depositum, vt se, vel alios occidat, si intendit occisionem, est particeps criminis; si tamen intendat solum restitutionem depositi, quod aliàs non potest sine suo periculo saltem retinere, non fit particeps criminis.

Item, dans mutuum cum intentione recipiendi vltra sortem intuitu mutui, est vsurarius, & tenetur ad restitutionem, si illud recipiat ex pacto: si tamen intendat rationem damni, quod in re ipsa incurrit ex causa mutui, non tenetur ad restitutionem. Vel, vt clariùs formetur, recipiens vltra sortem ex debito mutui, & quando alius dat intuitu debiti, tenetur ad restitutionem; si tamen dat titulo donationis, & hac intentione non sequitur obligatio restitutionis. Similiter, si quis det equum suum alteri intentione tantum accommodationis, tenetur restituere; si intentione donationis, non oritur restitutio: quamuis datio in ratione actionis, & acceptio non variantur, nisi vt subsunt intentioni, & consensui voluntatum. Et sic in aliis casibus actio eadem variat speciem iuxta naturam intentionis.

Item, si quis procurat Parochiam, habens intentionem non se ordinandi; sed tantum percipiendi

Intentio iniusta respectiue ad finem, iusta respectiue ad media.

205

Solam intentionem per media aliàs licita inducere obligationem.

Intentio inficit opus.

Exemplum de prægnante, & medico.

Exemplum de irregularitate ex homicidio.

Restitutio gladium depositum ex differentia intentionis.

206

De mutuum animo vsurario.

De comman- te, & donante.

Actio variat speciem ex intentione.

207

Procuras Parochiam, ne, & intendens ordinari.

piendi fructus, tenetur ad restitutionem: quamvis alias sit idoneus, & per media licita procuraverit beneficium. Sic etiam qui dat munera Episcopo intuitu recipiendi beneficij est simoniacus, & recepto beneficio tenetur restituere: si autem titulo donationis non tenetur ad beneficium resignandum, neque ad fructus eius. In his omnibus media sunt eadem, sed ex diuersa intentione sortiuntur speciem suam, vt transeunt in effectum, & inducunt obligationem restitutionis, quando intentione iniusta applicantur, & sortiuntur effectum.

Dans munus ex diuersa intentione.

Probatio à priori. Intentio efficax requirit tantum media sufficientia per qua transit in effectum.

Ex quibus sic argumentor à priori: intentio vt fiat efficax, non exigit alia media, quam quæ sunt sufficientia, & re ipsa inducunt finem: ergo etiam vt exeratur intentio iniusta, quæ talis, nihil aliud requirit, quam vt media, & eorum electio ex ea tantum procedat, & attaingant effectum: ergo tota actio est iniusta: quod admittunt omnes. Sed per hanc actionem in re ipsa priuatur alius suo iure, & iniuste, aliàs actio non esset iniusta: ergo sufficit talis actio vt hic, & nunc procedit, vt medium priuandi alium suo iure, à tali intentione, & vt in re ipsa, tanquam vera causa priuat, vt fundet obligationem restitutionis illius iuris, seu æquivalentis.

208 Responsio. Impugnatio.

Intentio iniusta habens effectum priuat alterum iure suo.

Dices non inferri fraudem, quia non adhibetur fraus, sed alius iure suo vitur.

Contrà, illa actio, vt fit per modum executionis iniuste intentionis, non est vsus proprii iuris, sed executio, & exercitium dolosæ intentionis defraudandi alium suo iure: quia vsus proprii iuris debet esse ex consensu, & intentione, quæ concordat iustitiæ, & titulo fundato iuris proprii: verbi gratia, si quis ficta intentione celebret contractum matrimonij in foro externo, vel alium quemcumque contractum, quamuis fictè, non tenet contractus in foro poli ex defectu intentionis requisitæ ad translationem sui, aut rei propriæ in alterum; quamuis teneatur ad restitutionem damni, quodcumque intulit: neque dicitur vt iure suo, quia nullum habet in fraudem alterius: ergo si ex intentione iniusta per medium efficax intulit alteri damnum, non vitur iure suo; sed exequitur fraudem conceptam in damnum alterius.

Non est vsus iuris proprii.

Confirmatur ex lege, quam citat Doctor in litera, & confirmatione argumenti.

209 Responsio. Impugnatio.

Respondent Molina, & alij per illam legem dari tantum actionem de dolo, si probetur.

Contrà, non datur actio de dolo, nisi quia dolus in re ipsa committitur, & contra iustitiam alterius: sed hic dolus, vt patet ex lege ipsa redundat, quatenus actio illa aliàs iusta, si intentio requisita subesset, fit solum dolosa ratione intentionis iniustæ; ex qua fit actio: ergo sola iniusta intentio causat dolum in opere, quod ex ea duntaxat prouenit, & fundat obligationem restituendi rem in integrum: quia non datur actio, nisi ratione iuris læsi. Vnde vt in illa lege supponitur alterum habere quidem ius exscindendi venam aquæ, si ex utilitate propria operatur; si verò tantum ex damno alterius, non habet tale ius, & idè datur actio ad restitutionem rei in integrum: quia alter iam acquisiuit ius aquæ fluentis, quod non impeditur, nisi vt

potiori iuri alterius cedit, quando illud reducitur in vsuum: vsus autem eius est utilitas quæ ex impedimento, aut interiecto muro euenit, non verò damnum alterius tantum.

Ex quibus patet ad fundamenta modernorum, qui hanc sententiam impugnant; quam etiam tenent citati à Scholiaste, vt D. Thomas, Richardus, Paludanus: vt visum enim est, supponunt falsum, nempe actionem illam, vt subest intentioni iniustæ, non includere fraudem.

Ad aliud quod opponitur ex Doctore de vsurario.

Respondetur, rectè non fundari obligationem; quia titulus, quo restitutio fundatur, est, quando inuito domino res aliena, aut ius tenetur, vel occupatur: dans autem vltra fortem titulo donationis non est inuitus; idè non fundatur obligatio. Non ita autem hinc contingit, quia alius inuitus suo iure priuatur. Ex dictis patet solutio ad reliqua.

Petes quòdnam sit illud ius, quo defraudatur procurans beneficium?

Respondetur, loquendo de beneficio tam Ecclesiastico, quam temporali, duplex ius assignari. Aliud proximum; aliud remotum. Proximum est, quod ei ex titulo iustitiæ competit ratione promissionis, stipulationis, venditionis, præsentationis, expectatiuæ, oppositionis, regressus, accessus, coadiutoria, primogenitura, & aliorum huiusmodi; quibus datur ius in re, vel ad ipsam rem. Et de his magis claret responsio data. Remotum autem ius est, quod habet idoneus, & benè meritis; quod non tribuit actionem in iudicio, sed secundum æquitatem iustitiæ ei debetur: sicut & aliis concurrentibus, & de hoc maxime intelligitur casus propositus à Doctore: & hoc ius impedire est iniustum, quia licèt non sit proximum, tamen habet ius suspensum remotè in voluntate libera collatoris ad beneficium; & ratione illius iuris, quo potest esse competitor, nec lege, nec demerito excluditur à sollicitatione, & procuracione sui commodi; habet ius proximum, vt non statuatur ei impedimentum per se, & ex intentione illum priuandi hoc iure: potest enim quilibet quære re suam utilitatem, quando non prohibet lex, & aliàs est dignus: & supposito quòd beneficia sint libera, & nulli ex titulo speciali debita, sed communiter benè meritis, & idoneis exposita, quilibet habet ius concurrenti, quo nequit priuari per fraudem, statuendo ei impedimentum: & hinc oritur obligatio restitutionis, non ex iure, quod habet proximè in rem ipsam, sed ex iure proximo concurrenti cum cæteris æquè, & sine impedimento. Si tamen persona non sit idonea, tunc neque hoc ius habet, & statuendo ei impedimentum, non incurritur obligatio restituendi: quia ipsa lege excluditur, quando non est idoneus ad ministerium in beneficio. Multi alij sunt casus circa hanc materiam, quos hinc omitto, quia legi possunt passim apud Summistas; & fortè commentum huius quæstionis erit graue lectori: quamuis tantum versetur in regulis generalibus iustitiæ, & restitutionis, prout eas tradit, vel insinuat Doctor; & in casibus particularibus ab eodem expressis.

210 Ad fundamenta opposita.

Ad obiectum nem illam ex Doctore restituta.

Quo iure priuatur quis in casu?

211 Responsio. Duplex ius. Proximum. Eius tituli.

Ius remotum.

In quo fundatur.

Nequit iure impediri.

QVÆSTIO III.

Vtrum damnificans alium in bonis personæ, scilicet corporis, vel animæ, teneatur restituere ad hoc, quòd possit verè pœnitere?

D. Thom. *hic q. 1. art. 5.* Richard. *arr. 5. q. 2.* Palud. *q. 2. art. 2.* Maior *q. 17. dub. ult.* Gabr. *ibi art. 2. concl. 1.* S. Anton. *2. p. iii. 2. c. 2. §. 1.* Sylu. *v. Rest. 3. q. 1. & §. 5.* Soto *4. de Inst. q. 6. art. 3.* Petr. Nauar. *2. de Restit. c. 2. n. 50.* Aragon. *2. 2. q. 6. 2. art. 2.* Salon. *ibi controu. 2.* Valentia *d. 5. q. 6. p. 5. qui agunt de restitutione damni spiritalis. De restitutione damni in corpore, agitur 2. 2. q. 6. 2. art. 2. ubi Salon. controu. 4. & 7.* Aragon. *ibi.* Valentia *d. 5. q. 6. p. 5.* Petr. Nauar. *lib. 4. c. 1. dub. 10. n. 76.* Gabr. *hic q. 1. 5. art. 2.* Scotum *sequuntur.* Astenf. *2. pari. lib. 5. tit. 2. 9. art. 2.* Adrian. *4. de Restit. quæst. ult.* Richard. Palud. Gabr. Maior. Syluest. Anton.

1

ERTIO^a quæro, Vtrum damnificans alium in bonis personæ, scilicet corporis, vel animæ, teneatur restituere ad hoc, quòd possit verè pœnitere? Videtur quòd non: nullus tenetur ad impossibile; sed in tali damno quandoque est impossibilis restitutio: ergo, &c. Minor patet, quia damnificans non potest reddere bonum spirituale æquiualens ei, quem damnificauit in bonis animæ. Similiter, si damnificauit auferendo membrum, vel occidendo, non potest reddere, nec illud, nec æquiualens: quia nullum bonum exterius, quod est bonum minimum, quia bonum fortunæ potest esse æquiualens bono naturæ, quod est bonum medium, secundum Augustinum *primo Retractationum.*

Argum. 1.

Cap. 9.

Argum. 2.

Item retrahens hominem à religionis ingressu, damnificat illum in bonis animæ, quæ esset habiturus in religione, & damnificat religionem, subtrahendo illi talem personam: nec tamen tenetur ad restitutionem illorum bonorum illi, quia non potest, nec ad restituendum religioni personam illam, vel æquiualentem illi personæ: quia tunc teneretur ipse intrare religionem pro eo, si non posset inducere alium æquiualentem.

2

Ratio 1.

ad opp.

Ratio 2.

Exod. 22.

Contrà, 6. quæst. 1. cap. Ex merito. *Deteriores sunt, qui vitam bonorum prauis moribus corrumpunt, quam qui substantias aliorum, prædiæque diripiunt.*

Item Exodi 22. *Qui seducit virginem, & dormit cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem: aut reddet ei pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines solent accipere:* ergo ista damnificatio illata virgini contra castitatem, requirit restitutionem castitatis coniugalis reddendæ pro ea.

Ratio 3.

Item de damnificante in corpore, habetur *Extrà de Iniurijs, & damno dato, cap. 1. Si rixanti.* & sumitur ab Exod. 21. cap. *Si percusserit alter proximum suum, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lecto: qui percusserit, operas eius, & impensas in medicos restituet.*

C O M M E N T A R I V S.

1

Ordo quæstionis.

TERTIO quæro, vtrum damnificans alium, &c. In superiore egit Doctor de restitutione, vt versatur iustitia in bonis fortunæ. Hic agit de restitutione, vt versatur in bonis animæ, & corporis. Et primò de restitutione in bonis animæ. Secundò in bonis corporis.

S C H O L I V M.

Inducentem alium ad vitia, & corruptionem virtutum, teneri ad restitutionem modo sibi possibili. Quod etiam tenent Rich. hic art. 5. quæst. 2. Paludan. quæst. 2. art. 2. Gabr. d. 17. q. 2. Maior ibi dub. ult. Anton. p. 2. tit. 2. c. 2. §. 1. Ang. v. Restit. 1. & alij. Sed puto obligationem esse tantum charitatis. strictiorem tamen obligatione aliorum. Vel si velis Scotum loquentum de obligatione iustitiæ. intellige, id locum habere, si per fraudem quis inductus est ad peccatum ex ijs quæ notauit præced. quæst. fin. Tunc enim tenetur inductor ex iustitia tollere illa, quibus inductus, ne in posterum per ea peccetur: vt si doceret falsas doctrinas, vel modos extraordinarias peccandi.

3

Intelligit de
suis potest-

Respondeo^b, hic primò videndum est de damnificante alium in bonis animæ. Secundò, in bonis corporis. De primo, non intelligitur de bonis naturalibus animæ; quia nullus potest sic alium damnificare, cum illa naturalia bona, sint bona incorrupti

incorruptibilia : sed de bonis morum intelligitur, vel acquisitis, quæ contumpuntur : vel acquirendis, quorum acquisitio impeditur, vt scilicet de peccatis, & vitiis, quibus virtutes acquiruntur contumpuntur, vel tandem vitia generantur, & quæ deberent generari ex actibus bonis, impediuntur. In istis non potest quis alium directè damnificare, quia peccatum, & omnis actus vitiosus ad eodè est peccatum, quo voluntarium; quod si non est voluntarium, non est peccatum, secundùm Augustinum *de vera religione* : ergo sola voluntate propria potest aliquis sic damnificari. Sed aliquis potest alium indirectè damnificare, inducendo eum ad peccatum, & actus vitiosos, quibus virtutes contumpuntur, & vitia generantur; & ista inductio potest esse multiplex, scilicet consulendo, persuadendo, rogando, &c.

non est peccatum quæ sunt in corruptibilibus.

Directè, id est quod alius volens patiatur hoc dñm, sicut alia dñna, si enim sic pateretur non peccaret.

De isto dico, quod tenetur modo sibi possibili, restituere sibi damnum, scilicet inducendo eum efficaciter ad pœnitentiam, & ad actus virtuosos; & si sola inductio non sufficiat, quia facilius est pervertere, quàm conuertere : tenetur & per se orando, & per orationes aliorum procuratas, impetrare sibi conuersionem, & per alios persuasores efficaces : dum tamen illis non prodatur peccatum occultum illius alterius.

Et ex hoc patet, quantum periculum est alium sollicitare, & inducere ad peccatum : quia vix potest dignè restituere, cum voluntatem illam allectam ad peccata vix possit persuasionibus, & aliis multis viis reducere ad virtutem. Ratio huius satis patet, quia cum virtutum bona sint maxima, secundùm Augustinum *primo Retractationum*, plus damnificat qui in istis damnificat, quàm qui in quibuscunque aliis : & per consequens plus secundùm iustitiam tenetur ad restituendum proximo tale bonum, quantum sibi possibile est.

De inducè te ad peccatū quātum ad restituentionem. Cap. 9

C O M M E N T A R I V S.

Restitutio in bonis animæ.

Respondeo, hic primò videndum est, &c. Hic agit de eo, qui damnum infert in bonis animæ. An teneatur ad restituendum, quod in se est? Excludit bona substantialia animæ, quia in his lædi non potest, cum sint incorruptibilia; sed de bonis acquisitis virtutum naturalium, aut moralium; & in his nequit quis directè alium damnificare, sed indirectè, vt docendo errorem contra fidem, bonos mores, artem aliquam necessariam & vilem, & suadendo opus, ex quo corrumpitur bonum animæ, vt virtutis, & hoc indirectè, quia nemo sine propria voluntate potest in his damnificari, quæ dependet à libertate eius.

Damnū inlicitum spirituale.

2 Conclusio teneri ad restitutionem.

Conclusio Doctoris est affirmatiua: nempe eum teneri inducere alium efficaciter, & potest per se, vel alios ad respiciendam, & pœnitentiam. Quem sequitur Paludanus *in hac distict. quæst. 2. art. 2. Gabr. quæst. 17. art. 2. conclus. 1. & 2. Maior ibidem dub. vlt. Adrian. q. de Restitut. bonorum animæ. & quidam alij*; & intelligendo conclusionem de obligatione charitatis tantum, & non iustitiæ, potest dici sententia communis: quia communiter tenetur talis maiori vinculo charitatis cum reducere, quàm alij. Quantum ad obligationem iustitiæ distinguunt moderni, si per fraudem, aut vim induxit, quæ adhuc perseverant, tenetur, & dicunt, tollere causam, ne amplius perseveret in peccato; aliter verò non tenetur ei ex iustitia. Ita Sotus *lib. 4. de Iust. & Iure, quæst. 6. art. 3. Quem sequitur Molina tract. 3. disput. 50. Azorius 3. part. lib. 5. cap. 1. Idem docet Syluester verb. Restit. 9. Lessius lib. 2. de Iustit. & Iure cap. 8. dub. 2. conclus. 2.*

Sententia alicrum.

3 Doctoris conclusio.

Probaturs conclusio: secundùm hos Doctores, & communem, si per fraudem, aut compulsionem, aut falsam doctrinam quis seducat alium ad errorem, aut peccatum, tenetur ex iustitia summouere causam erroris, & peccati, ne continetur: ergo similiter tenetur ad damnum re-

farcendum. Consequentia patet: quia idèd tenetur ex iustitia summouere causam damni à se datam, quia reuera contra iustitiam ratione damni sequentis nocet proximo; alioquin si nullum ex tali causa sequeretur damnum proximo, non teneretur ad remotionem causæ; ex qua non sequeretur damnum; non teneretur, inquam, secundùm obligationem iustitiæ; ergo præcisè ratione sequentis damni ex fraude, & aliis causis prædictis exurgit hæc obligatio.

Tenetur ad tollendā causam damni, & ad resarcieudā ipsam damnū, vt potest.

Sed non est maior ratio, vnde obligetur ad damnum ex fraude, quàm ex alia quacunque per se causa damni: quia priuat iniustè alium bono suo, ad quod habet ius in re ipsa, ne ei tollatur iniustè; & quo pretiosius est bonum, eo potiori iure priuatur: quia bona fortunæ secundùm rectam rationem debent exponi pro bono famæ, & vitæ; & vitam pro bono spirituali animæ conseruando tenetur contemnere: ergo læsio proximi in bonis salutis excedit læsionem eius in bono fortunæ, sed ex hac læsione oritur restitutio: ergo ex illa. Patet consequentia, quia dictamen iustitiæ non magis respicit vnum, quàm alterum; imò plus respicit illud, in quo magis nocetur. Vnde si alterum horum, aut vita, aut pecunia esset perdenda, potest consuli, vt potius pecuniæ fiat detrimentum, & vitæ pro salute animæ.

4 Omnis per se causa damni fundat obligationem.

Bonum spirituale præferendum aliis.

Regula iustitiæ cōmuni.

Dices, volenti, & consentienti non fieri iniustitiam: sed qui inducitur ad peccatum voluntariè, peccat: ergo, &c.

Responsio.

Contrà, qui alium inducit vt damnum inferat proximo iniustè, peccat contra iustitiam, & causat damnum: quamuis executor liberè, & volens id faciat.

Impugnatio.

Dices patientem damnum non esse volentem.

Responsio.

Contrà, qui per fraudem inducit alium, vt peccet, peccat contra iustitiam, & tenetur summouere causam, secundùm illos, quia est causa

Impugnatio.

posita contra iustitiam, & ius, quod habet alius in bonum virtutis, quod possidet, quamvis volens, & consentiens eo priuatur: ergo idem sequitur ex alia quacunque causa per se, quã inducitur ad peccatum, vt suadendo, instruendo, donando, rogãdo importunè, & sollicitando, &c. quæ æquivalent fraudi, & dolo ad extorquendum consensum ex efficacia morali, quam habent ad inclinandum voluntatem alterius, quæ alioquin sine tali impulsione non faceret damnam iustitiã. Item, qui precibus, & muneribus & huiusmodi induceret aliquem, vt se occideret, aut mutilaret, aut incurreret aliquid detrimentum salutis corporalis, peccaret contra iustitiam, & teneretur ad restitutionem, quæ possibilis esset, quamvis alter volens & consentiens incurreret damnum: ergo similiter in proposito.

Præsumptio, & irregularitas, per se causa damni æquivalent.

Inclinatione ad malum tenetur de dño.

Confirmatio, Impulsio & fraus æquivalentur.

6

Nihil obstat quin tenetur.

Secundò, præterea nihil impedit hic sollicitantem, aut præcipitantem in peccatum, obligari ex iustitia ad damnum datum, vt potest, resarciendum: ergo non est eximendus. Probatur antecedens, quia tenetur specialiter ex obligatione iustitiæ in genere, quæ est secundum charitatem, quæ est virtus ad alterum: sed materia est etiam capax obligationis iustitiæ in specie: ergo comprehenditur sub naturali præcepto talis iustitiæ, prout interuenit inter proximos: secundum communionem, & distinctionem bonorum. Minor probatur, quia damnum, quod infert, est æstimabile, & bonum, quo priuatur, quia est vltimum commodum, & supremum bonum hominis, & ipsi debitum secundum rectam rationem, cuius habet possessionem, & ratione operum, seu titulo iustitiæ; quo acquisiuit illud bonum, loquendo de donis; & gratia, qui titulus fundatur tam in merito Christi, quàm etiam operibus propriis, vt habent rationem meriti, aut dispositionis præuixæ, & in liberalitate Dei, aut iustitia correspondentem operibus iusti, secundum medium distributiæ, aut commutatiæ iustitiæ; prout volueris. Adde etiam ex frequenti opinione debitum esse secundum rigorem iustitiæ fundatum, saltem vt innititur operibus Christi. Demus vlteriùs tantùm fundari debitum in liberalitate Dei donantis; non refert, quia quod acquiritur titulo liberali donationis, perinde transit in ius, & proprietatem donatarij, & in bonis eius computatur, & ei fructificat ad cumulum maioris meriti, & gloriæ: ergo qui eum priuatur tali bono, quod est eius secundum iustitiam, verè priuatur iniuste, & peccat consequenter contra præceptum naturale negatiuum iustitiæ: ergo sequitur obligatio restitutionis in damno dato, prout facultas suppetit, sed hæc facultas suppetit ex medijs assignatis à Doctore.

Teneri ex iustitia.

Ius acquisitum damnificat.

Debitum ex merito, est iustitia.

Donatio transfert ius rei in donatarium.

7

Requisita ad obligationem restituendi.

Prima consequentia probatur, quia vniuersaliter ad obligationem strictè iustitiæ, ex qua redundat etiam obligatio restitutionis, nihil exigitur, nisi quòd quis priuatur iniuste re sua, quam ex fundato titulo, & iusto possidet, & priuans possit, si non in toto, saltem in aliquo per se, aut alia media, quæ in siculitate eius sunt re-

stituere: saltem in æquivalenti; vel aliquali, & in parte, à qua satisfactio non excusat eum periculum aliquod, aut necessitas propria, & præponderans restitutioni in re ipsa faciendæ.

Sed in proposito priora concurrunt, & nullum impedimentum, aut necessitas propria damnificantis vrget, aut præponderat, & media, quæ in facultate habet, sunt tam efficacia ad damnum recuperandum, quàm fuerint ad idem inferendum, quantum est ex parte mediorum: ergo illa tenetur applicare ad iustitiam, si commode potest, vt patet ex suppositione casus, de quo dicitur absolutè, seclusis circumstantiis, in quibus damnificans ex periculo proprio, aut aliunde impeditetur.

Concurrunt in proposito.

8

Tertia ratio. Obligatio pastorum ex iustitia.

Tertiò, ad eandem minorem principalem; habens curam spiritualem animarum tenetur ex iustitia, & non solùm ex charitate ministrare, corripere, & cetera necessaria ad salutem subditorum ex pacto officij, & onere, quod assumit, & ratione beneficii quod recipit in Ecclesia, cui præsidet. Et hoc idè, quia talis obligatio est annexa suæ curæ, in qua constituitur, non solùm vt prælatus, & pastor spiritualis obnoxius rationi reddendæ Deo, & Ecclesiæ pro ouibus; sed etiam vt iudex: ergo secundum iustitiam ratione huius muneris tenetur populo, quoad ea, quæ sunt salutis, & hoc ex præcepto, vel affirmatiuo; si quod est tale: aut negatiuo iustitiæ, quo operas debitas populo non potest subtrahere, aut retinere. Vnde consurgit etiam obligatio residendi, & prouidendi media necessaria, & ministros quoad ea, quæ ipse per se nequit obire.

Sed sicut prælatus ex iustitia tenetur non subtrahere debitum ministerij populo, & eo subtrahendo, peccata populi ipsi imputantur secundum charitatem, & dictamen iustitiæ tanquam reo, quamvis populus volens, & consentiens peccet: inde sequitur quòd bonum iustitiæ in populo, quantum ad sui conseruationem, & propagationem cadat sub iustitia strictè sumpta, in quantum prælatus obligatur ad hoc conseruandum, & promouendum ex debito sui muneris; & per media debita: vt patet d. 86. c. Inferiorum: quod est Leonis Papæ epist. 3. & 84. seu 86. & c. Faciens. quod est Ioannis VIII.

Hæc obligatio est iustitia stricta.

9

Sed non est aliquod fundamentum, vnde prælatus obligetur ex iustitia ad resarciendum damnum spirituale populi ex eius culpa emergens, quin perinde concludat quemcunque alium positiuè causantem simile damnum, in alio similiter obligari: quia obligatio prælati ex subtrahendo debito officij sufficienter fundatur, & ex sola omissione, debitum verò in causante damnum positiuè exurgit ex positiuâ actione, qua committendo, & impellendo committit damnum, & non solùm interpretatiuè. Et quòd prælatus omitendo contra iustitiam peccat, aliter committendo peccat. Sicut si custos rei alienæ dissimulet, & permittat furem illam auferre: vterque obligatur, ille ex debito fidelitatis, & custodiæ: hic verò ex debito acceptionis rei alienæ inuito domino.

Subtractio debiti, & actio positiuè inferens damnum comparatur.

Exemplum.

Confirmatur ratio ex argumento Doctõris, &c. *vers. Sed contra*, &c. ad oppositum huius quæstionis, ex verbis Anacleti, epistola 3. & habetur 6. quæst. 1. *Deteriores sunt, qui bonorum vitam, morisque corrumpunt, his, qui substantias alio-*

Confirmat. Anacletus.

rum, prædique diripiunt: ipsi enim ea que extra nos, licet nostra sint, auferunt: nostri autem detractores, & morum corruptiores nostrorum, sine qui aduersus nos armantur, proprie nos ipsos diripiunt: & ideo iuste infames sunt, & merito ab Ecclesia excommunicati sunt, &c. Item patet ex illo Exodi 22. *Qui seducit virginem, &c.* vt patet ex littera Doctoris, & habetur ad verbum *cap. 1. de Adulteriis.*

Seducor virginis tenetur ad damnum.

Hæc pœna imponitur lege seducenti, quamuis ipsa virgo consenserit in stuprum: ergo ratione iniuriæ illatæ, quam lex sic iubet compensari, neque refert, vt quidam volunt, ante sententiam iudicis non teneri stupratorem ad hanc pœnam: quia hoc non tollit, quin pœna ratione damni illati iustitia ordinante per sententiam infligatur: vnde *ibidem* additur reluctantem intrudendum esse in monasterium, corporaliter castigatum, & excommunicatum, vt patet *cap. 2. illo cap. Primo condemnatur prætere ad dætem.* Et intelligitur textus de seductione sine vi, aut violentia. Vnde *Deuteronom. 22. & 29.* seducens virginem per vim, damnatur in quinquaginta cyclis, quos parenti virginis ratione iniuriæ debet: & prætere eam tenetur ducere vxorem; vt benè notat *ibidem* Abulensis & Cornelius à Lapide. Excluditur per hoc responsio modernorum, qui dicunt teneri tantum ærtiori vinculo charitatis ad resarciendum damnum: & non secundum iustitiam: quia, inquirunt, *volenti & consentienti non fit iniuria.*

Responsio. Reicitur.

I 1

Quæstio. Deceptor, & rufurarius obligantur.

Quartò, qui decipitur in pretio vltra medietatem iusti pretij de lege naturæ, habet actionem in personam, vt restituat superfluum; & de lege fori datur ei actio, vt rescindat contractum, vel certè petat restitutionem damni accepti, quamuis volens, sciens, & consentiens, illud sit passus. Item, dans vfuras pro mutuo, quamuis sciens, & consentiens dat, habet ius in vfurarium ratione damni accepti: ergo similiter patiens damnum spirituale ex alterius importuna sollicitatione, & persuasione, etiam habet: simile ius restitutionis, quantum potest restitutio fieri, peius est enim persuadere, quàm facere, ff. *de ser. cor. l. 1. §. Persuadere, & l. vt tantum, & d. 86. cap. Tanta puniuntur consulentes parcendo facienti.*

Confirmat. Inferis damnum tenetur.

Confirmatur, secundum aduersarios, suadens peccatum contra iustitiam tenetur ad damnum incursum: ergo ratio data non eximit, quin etiam suadens quodcumque peccatum, & vt causa per se inducens sicut reipsa infert damnum, non teneatur similiter ad restitutionem, non quòd illud possit restitui, sed quòd damnum illatum, quantum potest, teneatur amouere ex iustitia. Patet consequentia, quia si ex fraude, & vi inferat damnum spirituale, tenetur secundum aduersarios tollere causam, si adhuc subsistat, & hoc ex iustitia, vt conceditur: ergo similiter à fortiori ipsum damnum illatum debet ex iustitia tollere, cuius fuit causa; tollere, inquam, modo dicto secundum æquiualentiam. Patet vltima consequentia, quia per effectum magis priuatur proximus suo iure, & bono, quàm per causam: causa enim ad nihil obligat ex iustitia, nisi sequatur effectus; ac proinde vt est effectui coniuncta fundat hanc obligationem.

Inferis damnum magis obligatur quàm dâs causam.

I 2

Secunda confirmatio.

Confirmatur secundò, strictiori obligatione secundum aduersarios tenetur restituere damnum illatum, inducendo peccatorem ad pœni-

tentiam, qui fuit ei causa lapsus, quàm alius; sed hæc obligatio non est charitatis præcisè, quæ strictior est obligatio, sed solius iustitiæ: ergo, &c. ex iustitia sola prouenit hæc obligatio strictior. Probatum minor: quia charitas ex meretricia sua obligat ad procurandum bonum proximi, & salutem; & hæc est communis obligatio; specialis autem fundatur ex commodiori facultate, & ex ordine charitatis, vt sunt parentes, superiores, & alii, quibus ex officio, aut munere id competit; vel sunt magis coniuncti, & non alienos eodem vinculo comprehendit; quales sunt plerumque qui peruersè suadent, & inducunt alios ad ruinam: ergo ærtior obligatio ex his non confurgit ex vinculo charitatis; sed ex damno dato, cuius ipsi erant causa per se; quod est intentum, & conclusio Doctoris.

Non esse obligatione solius charitatis tollere causam.

Obligatio charitatis ex ordine suo.

Obicit Sotus primò quòd *sciens & volenti nulla fit iniuria, de reg. iur. in 6.*

I 3
Obiectio. Responsio. Explicatur regula.

Respondetur hanc regulam intelligi, quando nulla imponitur necessitas volendi, sed ex libera sua voluntate operatur: inducens autem alii ad malum (quod alias non vellet, imò est repugnans ex se) sicut est ei causa mali, ita etiam est causa inuoluntarij. Vnde magis voluntarius est inducens, quàm inductus, quia hic magis agit, quàm agit, & quam agat, agit vt compulsum necessitate inducta per compulsionem inducentis, quæ est vis moralis illata, licet non corporalis; & ex qua parte sequitur damnum tanquam ad causam magis principalem. Vnde in contractibus etiam sciens, & volenti sæpe datur actio elidenda per exceptionem: & patet in exemplis *suprà* allatis, verbi gratia in virgine seducta: in vfurario, quibus datur actio ratione damni recepti, quamuis sciens, & volens.

Differantia in casu.

Secundò obicitur, quòd nemo ex consilio dato sine dolo tenetur ad restitutionem, ex *cap. Nullus, de reg. iuris in 6.* ergo seducens alium per consilium, modò non interueniat fraus, non tenetur ad damnum.

I 4
Secunda obiectio.

Respondetur negando suppositum: quia, vt dictum est *suprà* in casu de beneficio, consulens malum directè, vel indirectè, quod alias non fieret nisi ex consilio, ex intentione committit fraudem, quia alium repugnantem aliàs inducit in malum, & in damnum per se sequens. Vnde consulens alicui, & per hoc eum inducens, vt occidat, aut furetur, tenetur ad restitutionem. Regula autem illa intelligitur de consilio in contractu, aut quasi contractu, quando abest dolus, quando adest, datur actio de dolo contra consulentem, vt si consulat alicui dare vfuras suis debitoribus, quibus consulenti ab eis satisfiat, & amplius non sunt soluenda mutuario: tunc hic potest intentare actionem de dolo contra consulentem, quia in commodum proprium, & non consiliati consuluit, vt mutuum daret iis, qui non erant idonei: excluditur ergo actio de dolo, quando consilium non fit cum dolo à consulente. Consilium de maleficio, non ratione doli, sed maleficij, cuius est causa, obligat ad restitutionem, vt patet ex dictis.

Respondetur.

Interpretatio regula.

Tertiò, non est in potestate inducentis ad peccatum restituere damnum: ergo non tenetur.

I 5
Tertia obiectio.

Respondetur ex dictis posse restituere modo dicto à Doctore.

Responsio.

Dices,

Replica.

Dices, auferens rem alienam, modò constituat eam in potestate eius, à quo eam abstulit, ad nihil aliud tenetur, sed in potestate peccantis est cum Dei adiutorio resurgere: ergo & recuperare quod amisit, & consequenter inducens ad nihil tenetur.

Responsio.

Respondetur auferentem teneri, vt res ablata restituatur siue per se, siue per alium, & tollere tenetur impedimenta, si quæ sunt, & potest. Sic inducens ad peccatum tenetur restituere quantum potest, damnum, & procurare vt impedimenta à se iniecta tollantur, prout ipsi etiam concedunt. Si quis per falsam doctrinam seduxit alios, tenetur verum eis præiudicare: si quis ergo malè suadendo, aut consulendo induxit aliquem ad peccatum, similiter tenetur dissuadere peccatum, & obviare impedimentis eius, quantum potest.

16

*Quarta obie-
tio.*

Quartò, ex sententia Doctoris sequeretur quòd qui inducit mulierem sordidam, aut publicam ad peccatum, tenetur ei procurare conuersionem.

Responsio.

Respondetur negando sequelam, quia est iam exposita actu, & voluntate ad peccatum, & alter occasione tantum se habet, non tanquam causa impellens, & inducens, sed, vt concurrans, vel potius sine qua non, & consequens determinationem voluntatis, non vero cauans.

*Quinta obie-
tio.*

Quintò, obiiiciunt sequi scandalizantem publicè sic teneri, vt omnes quos scandalizauit, reducere.

*Responsio.**Differentia
inter scandalizantem, &
consulentem.*

Respondetur negando consequentiam, quia scandalizans est causa remota ruinæ aliorum, & occasionatiua tantum, vt comparatur ad suasionem huiusmodi, quæ est causa proxima; quamuis etiam quandoque legibus, maxime Eccle-

siasticis, compellatur talis ad satisfactionem publicam, quæ ex natura operis deuenire sufficienter possit in notitiam aliorum; quæ satisfactio compensat damnum eo modo, quo ad illud accurrit, vel ipsum causauit, & saltem tenetur ad emendationem publicam ex charitate, vt ipsi dicunt, & ad petendam veniam, si suo malo exemplo alios in ruinam traxit, & dissuadere invitationem, reprobando factum. Vt si sit prælatus, qui suo malo exemplo nocuit, & hic tenetur ex iustitia compensare damnum. Imò & priuatus, vt patet ex verbis Anacleti: quibus comparatur raptor, & furi.

Sextò, sequeretur, quando nequit reuocare corruptum, teneri saltem pecunia compensare maleficium. 17
Sexta obiectio.

Respondetur negando consequentiam, nisi in casu, quo ex maleficio sequeretur per se damnum aliquod temporale famæ, aut bonorum, quia salus eius spiritalis non est æstimabilis pecunia, sicut neque vita: aliud est de fama, vt quidam volunt, & de damno in bonis fortunæ.

Septimò: *Exodi loco cit.* non præcipitur, vt qui seduxit virginem, eam procuret emendare. *Septima obie-
tio.*

Respondetur, argumentum esse ab auctoritate negatiua. Deinde sufficienter emendat quando eam sibi copulat vxorem, & sic tollitur perseuerantia in peccato, aut periculum eius, & ex natura rei inducitur emendatio.

c Ex hoc patet quantum periculum est, &c. Ex hoc corollario piè insinuat Doctor sua pericula inducentibus ad peccatum, confirmans conclusionem positam ex Augustino 1. *Retract.* cap. 9. qui dicit plus damnificare eos, qui in spiritali vita damnificant, quam qui in aliis.

S C H O L I V M,

Possent iuste modo lex talionis condi pro mutilatione, & vulneratione, aliæque multa legis Moysi possent accipi, vt leges obligantes, non quæ Moysi, sed quæ instituantur à legislatore alio civili, vel Ecclesiastico.

4

*Mutilatio
enormisque
consecratur,*

DE secundo, ^d damnificans in corpore, aut intulit vltimum damnum, scilicet mortem: aut aliquod aliud damnum, citra mortem: & hoc dupliciter; vel irremediabile. Exemplum de primo, mutilatio: exemplum de secundo, vulneratio, vel alia læsio curabilis. Et si in mutilatione, dupliciter: quia vel est enormis, quæ impedit ex toto actum humanum aliquem, qui competeret homini secundum illam partem amputatam, vt in manus dextræ amputatione, vbi aufertur omnino actus humanus, natus competere secundum illam manum: vel non enormis, id est, non impediens actum humanum, vt amputatio digiti, vel alicuius parris digiti. De istis omnibus damnis videndum est primò quid possit omnibus iuste restitui. Secundò, quid statutum est.

De primo dico, quòd si lex talionis in omnibus his statueretur, iusta esset, quia non est facile, vt pro damno tali illato, homini fiat recompenratio æqualis per bona aliqua fortunæ, quia non æquivalent. Si obiiicitur, ergo lex Mosaica iudicialis remaneret, & tunc in lege noua liceret iudaizare, quantum ad Iudicialia. Respondeo, lex aliqua potest habere robur, vt à legislatore in communitate, vbi statuitur: & tunc vndecunque accipiatur ratio statuendi, non habet robur, vt statuta ab alio, sed vt ab isto. Et hoc modo Iudicialia multa legis Mosaicæ possent à Papa, & ab Imperatore statui à Christianis obseruanda: nec obseruarentur, vt à Moyse statuta, sed vt à legislatore Euangelico; nec hoc esset iudaizare, quia non seruatur lex iudicialis, quia Mosaica; sed quia eadem statuitur à Principe, qui potest statuere leges in lege Christiana. Istud probatur primò de facto, quia multa talia in Decretalibus sumuntur ex Iudicialibus legis Mosaicæ, vt patet *Extra de Iniuriis, & damno dato, c. 1. & sequentibus*; quæ

quæ omnia sumuntur de Exodo 22. & 23: & seruanda sunt hodie, vt Iura Canonica, non vt in lege Mosaica.

Hoc patet etiam per quatuor exempla. Nam communitas aliqua videns aliam benè legibus ordinatam, potest illas leges, quas iudicat rationales, vt vtilis sibi assumere: vt ille qui habet auctoritatem condendi leges in ista communitate statuat istas hic obseruari; & tunc obseruabuntur hic, non quia leges illius communitatis, sed quia statuta à legislatore in ista communitate. Patet etiam hoc in ciuitatibus vbi est regimen per potestatem, & intrinsecum præsidem, vbi vna accipit leges alterius, & ordinat eas in ciuitate ista seruandas. Patet etiam in regnis, sicut leges Franciæ possent alius Rex accipere, & statuere eas in suo regno seruandas. Patet etiam in Religionibus, quia constitutiones, & ordinationes vnus Religio, alia videns esse honestas & benè conuenientes ad obseruationem vitæ regularis, possent statuere, vt illæ in ista Religione obseruarentur. Nec obligarent tunc Prædicatores, quia sunt ordinationes Fratrum Minorum; sed quia à Capitulo generali Prædicatorum approbatæ.

Sic in proposito de iudiciis legis Moyfi: nec mirum, quia Deus non fuit fatuus, vt daret illa iudicia contra rationem: imò legendo leges imperiales Codicis multa inueniuntur satis consona multis iudiciis legis Mosaicæ, & licet dederit aliqua valde dura, quæ non oportet in Euangelio seruare; tamen multa dedit rationabilia valde, etiam pro statu quocunque in hac vita mortali; & idè si ista statuuntur à legislatore obseruanda pro quocunque tempore, iustè statuuntur.

Et hoc modo si statueretur ab aliquo, blasphemum, adulterum, idololatram, debere occidi: multò iustius ordinaretur, quàm quòd fur suspendatur, vt post patebit. Sed patet ad quid aspiciunt plus Principes, quia magis ad commodum temporale, quàm ad honorem Dei, & per hoc plus puniunt & reprimere volunt peccata in proximum, quàm in Deum, vt patet.

C O M M E N T A R I V S.

18
De restrictione
in bonis
corporis.

DE secundo, damnificans in corpore, &c. Hic primò supponit damnum corporis consistere in occisione, mutilatione, vulneratione, & iis quæ ad hæc reduci possunt, vt verberatio, & alia eiusmodi, quæ ad præceptum *Non occides* reduci possunt, quia sunt iniuriæ, quæ circa vitam corporalem perficiuntur. Plura de his tractari hic possunt, vt si quando liceat occidere, &c. quæ nunc omittimus, quia Doctor agit præcisè de occisione in ordine ad restitutionem. Et primò in hoc paragrapho querit quid secundum iustitiam statui possit per modum punitionis, quæ æquiva-

leret restitutioni, saltem secundum iustitiam vendicatiuum. In sequenti verò quid sit statutum.

Conclusio est, quòd si lex talionis in omnibus his statueretur, esset iusta: & idem dicit, si statueretur contra blasphemum, adulterum, idololatram, fore iustam: quia illa lex esset conformis rectæ rationi. Cætera huius paragraphi sunt clara, & infra paragrapho finali tractabuntur. Et resolutio patet ex eo, quòd pœna mortis legibus inducta sit in aliis multis casibus, in quibus minor offensa, & damnum continetur, verbi gratia pro furto simplici.

Conclusio de
lege talionis.

Probatia.

S C H O L I V M.

Iustè statutum esse in communitatibus regulariter, vt iniustus homicida occidatur, quia id conforme est legi, Euangelio, & Iuri naturali. Ait etiam homicidam teneri ad alendos parentes, & propinquos, quos occisus alebat. Quod tenet communis, si intelligatur de iis, qui sunt hæredes necessarii, quia tales leduntur in bonis propriis. Probabile est locum etiam habere, quoad omnes qui erat alimenta accepturi ab occiso. Ita Adrian. 4. de Resl. quæst. ult. Ang. v. Restit. 1. & v. Homicida. Gab. hic quæst. 15. art. 2. Nau. & Per. Nau. citati, Panor. cap. 1. de iniuriis num. 6. Azor. 3. tom. l. 5. c. 3. q. 11. Molina tr. 3. disp. 83. Ratio est, quia actione iniusta impediuntur omnes ista persona à suo commodo: nec requiritur quòd eis debeat ex iustitia, quia nec filiis, nec parentibus sic debetur, quibus tamen secundum omnes tenetur occisor. Videtur dicere occisorem teneri ex iustitia orare pro defuncto, lucrari ei indulgentias: quod etiam tenebant consequenter citati Scholio primo pro restitutione in spiritualibus.

DE secundo, quid scilicet statutum est. Respondeo pro primo damno, & maximo, scilicet vitæ ablatione regulariter in multis communitatibus, statuta est lex talionis, scilicet vt homicida moriatur: & rationabiliter, quia scilicet non solum hoc competit legi Mosaicæ, sed etiam legi naturali: & approbatum, & confirmatum est in lege Euangelica à Christo. Matth. 26. *Omnis qui gladio occidit, gladio peribit: &*

6
Vnde virgo, vt virginitas seruet, nõ debet sibi mortem inflicere.

per gere.

Est tantum consilium sic exponere ut tam frustra ergo Salon sup. & alij impugnant Doct. ac si diceret teneri ad hoc. De restitutione spiritali, intelligit, ut sup. num. 2.

per consequens vbiunque lex talis de vita pro vita reddenda, statuta est, iuste debet homo patienter soluere istam pœnam, quæ si alicubi non sit statuta, nullus debet eam sibi inferre, quia nullus debet esse homicida sui, sine speciali præcepto Dei: sed expedit sibi, quod exponat vitam suam in causa iusta, utpote contra inimicos Ecclesiæ, pro restitutione facienda illi, cuius vitam abstulit. ^f Qui si nec tantam restitutionem velit facere, non potest omnino esse immunis à restitutione: sicut quidam fatui faciunt, qui absolunt homicidas, non eis ostendentes restitutionem necessariò incumbentem, quasi faciliùs possit transire homicida, quam (ut ita dicam) canicida, vel bouicida: quia si occidisset quis bouem proximi sui, vel canem, non absolueretur sine restitutione: tenetur ergo ad restitutionem spiritualem æquiualem vitam, quam abstulit, sicut potest esse æquiualemtia in talibus. Nec hoc solum, sed ^g si interfectus sustentabat aliquos, patrem, vel matrem, vel propinquos, tenetur interfectus omnibus illis ad tantam restitutionem, quantam illis abstulit per interfectionem illius.

Intelligit de propinquis, qui sùt hæredes necessarij, & hoc tenet communis. Nau. c. 15. num. 24. Pet. Nau. l. 4. c. 1. d. h. b. 10.

Et quia ^h vix posset aliquis dignè recompensare per actiones, illud quod abstulit homicida, expedit simpliciter animæ talis, quod solueret per passiones voluntarias, vel patienter susceptas, ut scilicet occideretur pro homicidio: & idè optimè prouidum est communitati, vbi statuta est lex talionis in causa homicidij. Patet enim quantum Deus detestatur homicidium, quando Dauid (qui tamen iuste occiderat) voluit ædificare sibi domum: sed quia fuit effusus multi sanguinis humani, prohibitus est à Deo: si ergo iustus occisor non acceptatur ad cultum Dei, iniustus occisor vbi appareret? Hoc ergo quod dictum est ibi, est dictum de iniuste occidente.

C O M M E N T A R I V S.

19
Legi talionis iustitia.

DE secundo, quid scilicet statutum est, &c. Primò docet legem talionis in multis Rebus publicis iuste statutam esse pro homicidio iniusto. Primò, quia id statutum est in lege Moisaica, quæ fuit lata à Deo, & consequenter rationabilis, & iusta. Et confirmat lex Euangelica *Matth. 26*. Vnde concludit vbiunque ista lex iuste statuta est, debere homicidam patienter ferre pœnam. Et hæc est sententia communis. Deinde dicit, quòd non potest eam ipse pœnam sibi inferre, quia nullus debet esse homicida sui ipsius sine speciali mandato Dei, verbis gratia, si Deus reuelaret, & præciperet alicui homicidæ, ut ipse sibi esset vindex illius sceleris, inferendo pœnam lege statutam. Tertio dicit vbi illa lex talionis non est posita, expedit ut homicida vitam suam exponat pro defensione Ecclesiæ. Antiquitus quando prædicabatur crux contra infideles, eam homicidæ, & alij peccatores non solum in zelum fidei, sed etiam pro satisfactione & pœnitentia suorum peccatorum assumebant, & talis etiam satisfactio eis ab Ecclesia imponebatur, quando seipsum offerebant. Hæc autem consilij est, non præcepti, ut patet ex littera. Sed expedit, inquit, quòd exponat vitam in causa iusta, ut pote contra inimicos Ecclesiæ, &c. Expedit, inquit, quòd inducit congruitatem, & non præceptum, & postea subiungit: Quòd si nec tantam restitutionem velit facere, &c. supponens non obligari ad eam: licet esset congrua, quia sic ad æqualitatem satisfaceret iustitiæ.

Pœnam talionis non debet sibi inferre reus.

Quid faciendum homicidæ vbi non placetur neque pœna est statuta.

20
Reiicitur falsa interpresatio litteræ.

Declaratur sententia Doctorum.

inimicos exponat vitam suam, non intelligens ex hoc id esse præcepti, sed tantum consilij; & secundum æquitatem iustitiæ, quam transgressus est; ut hoc modo ponat æqualitatem secundum æquiualem iustitiæ læsæ; & quamuis talis restitutio non cedat in particulare commodum occisi, tamen cedit in commune bonum Reipublicæ, & Ecclesiæ, quibus occidendo nocuit, atque etiam in debitam æqualitatem iustitiæ læsæ; & ipsius occisi, in quantum fuit membrum corporis communis: nam, ut supra diximus in bonis fortunæ, quando debitor non potest reddere debitum personaliter ipsi creditori: restituit secundum æquiualem, quando redditit pauperibus, aut hæredibus, aut Reipublicæ, si indigeat, aut Ecclesiæ; & hoc est stricti iuris. Ad eundem ergo modum licet hic non sit necessitas præcepti, & stricti iuris, tamen est congruitas, ut quis exponat vitam suam pro causa iusta Reipublicæ, aut Ecclesiæ defendenda, non solum quia membrum eius est, & debet, & potest ita se exponere, quando necessitas urget: sed etiam quia nocuit Reipublicæ, & Ecclesiæ, priuando iniuste vitam membrum eius, congruit ut ipse suam vitam etiam exponat propter nocumentum datum, & ut ponat æquiualem æqualitatem iustitiæ læsæ respectiue ad Deum, Reipublicam, & Ecclesiam: quæ sententia, neque dura, neque seuera est: nam si lex talionis iusta est in hoc casu, supponit necesse esse æquitatem, & congruitatem rei, in qua medium iustitiæ seruatur. Et quod potest Princeps secundum legem iuste decernere, potest politicus, & priuatus ex eodem motiuo id facere, quando lex non vetat. Sed neque diuina, naturalis, aut positua, neque humana impedit, ut quis suam vitam pro causa iusta Reipublicæ exponat, aut sic etiam exponat se ad satisfaciendum nocumento dato, quòd alias suæ vitæ æquiualeat: ergo hoc ipsi expedit secundum rectam rationem, quia iustitia in hoc facto

Restitutio qua fit ab ini.

Æquitas satisfactiois.

Expungitur censura aduersarij.

facto non solum attenditur ex commo-
Reipublicæ quod aliis licite procurat; sed etiam ex
recompensatione hoc modo damni dati: praxis
enim tenet in rebus publicis bene ordinatis, ut
pœna mortis, & vitæ commutetur in mortem
ciuilem, ut quando quis dignus morte aliis cor-
porali damnetur ad tritemes, aut operas publi-
cas per vitam.

21. Obiectiones aduersariorum contra Doctorem
procedunt ex defectu intelligentiæ; imponunt
ei sententiam, quam non tenet.

Solutio obiectionis. Hanc assertionem Doctorem intellige absolu-
tè, & seclusis circumstantiis: nempe inter pares,
non autè quando eminentia, aut status occiden-
tis, & necessitas eius in Republica, aut periculū
spirituale ipsius, aut aliorum ex tali expositione
vitæ non obstant; & vniuersaliter quando resti-
tutio in effectu ex legitimo impedimento cessat:
ut cum non sit idoneus ad operas, quas assument,
& ad defensionem Reipublicæ, ex defectu æta-
tis, virtutum, aut expensarum, & huiusmodi. Ratio
est, quia tum potest alia obligatio præponderare,
vt necessitas proli, iura matrimonij, & cha-
ritatis, vel ipsa inhabilitas, ex qua nulla Reipu-
blicæ commoditas, aut defensio sequeretur, vt si
sit mulier, quia homicida, vt exponat vitam pro
defensione Reipublicæ ex fine satisfaciendæ, debet
esse medium aliquod proportionatum, & consequenter
commodum Reipublicæ, & ex natura operis proficuum,
aut vtile; alioquin, vt supra dictum est, sicut non
potest se occidere; sic etiam neque exponere vitam ad
defensionem Reipublicæ, quæ non est medium idoneum,
aut habens proportionem ad finem proximum, qui
est defensio Reipublicæ.

Circumstantia,
in quibus ratio
satisfactio
non sit legitima.

22. Ex quibus cessant aliæ obiectiones Soti, &
Molinæ, qui dicunt non expedire quandoque
vt se exponat, aut hoc ei suadere: quia Doctorem
non limitat conclusionem ad circumstantias,
quibus inæqualitas inducatur, & pars grauetur
vltra debitum, & æqualitatem: nam sicut in bonis
fortunæ attenditur res non solum secundum
valorem naturalem, sed etiam iuxta valorem
æstimabilem, hoc est, quantum valeat ei, qui
eam possidet; & ratione huius oritur pactum de
damno ex bono, quo se priuat: ita etiam in hoc
casu æstimatio vitæ vnus præ altero ex multis
rationibus fundata cadit in æstimationem secun-
dum æqualitatem iustitiæ, & restitutionis
secundum æquitatem faciendæ. Pœnsanda præ-
terea obligatio strictior, quæ est præcepti, &
præferenda obligationi, quæ est tantum de con-
gruo, sicut inhabilitas, & pericula maioris in-
commodi, & damni spiritualis sui, aut aliorum.

**Plura qua
cadunt in
æstimationem
pœnsanda.**

23. Expositio nempe vitæ pro compensanda vita
alterius non attenditur secundum medium iusti-
tiæ commutatiuæ tantum, sed etiam secundum
medium vindicatiuæ: nam vt refertur ad com-
pensationem personæ occisæ non habet propor-
tionem, aut æqualitatem iustitiæ commutati-
uæ, cum occisio homicidæ non sit reparatio
vlla damni in altero; quod damnum in se irre-
parabile est, quantum ad vitam; neque fortuna-
rum, neque famæ, nisi ex circumstantia id com-
petat. Loquimur autem hic de eo, quod per se
congruum est ad restitutionem æquiualentem
pro vita alterius præcisè, de recompensatione
fortunarum, & famæ mox agetur. Pœna autem
talionis potius spectat ad iustitiam vindicati-
uam, quæ seruat in pœna æqualitatem ad cul-
Scoti oper. Tom. IX.

**Pœna talio-
nis quid re-
spicit.**

pam, & secundum medium vindicatiuæ expo-
sitiō illa dicitur compensatio æqualis respectiue
ad culpam commissam in personam occisi. Ser-
uatur tamen medium commutatiuæ respectiue
ad Rempublicam, qua priuatur iniuste vita al-
terius, quod est membrum eius; huic damno
secundum commutatiuam, vt respicit commo-
dum Reipublicæ digna compensatio, seu con-
grua, & æqualis expediens, est expositio vitæ
homicidæ: si tamen illa non esset commoda
Reipublicæ, iam cessat congruitas talis restituti-
onis. Loquitur autem Doctor de restitutione
æquali vtroque modo in prima conclusione,
quatenus per pœnam talionis fit satis legi. In
hoc casu quatenus etiam Reipublicæ, & ex pri-
uata, & voluntaria vindicatione, qua procedit
secundum æqualitatem prædictam, vt sibi eam
imponit homicida, vel assument pro iustitia læsa,
talis expositio vitæ seruat medium vindicatiuæ.
Et sumit Doctor restitutionem, vt respicit me-
dium vindicatiuæ per modum satisfactionis
congruæ, & æqualis, quando per legem talio-
nis infertur pœna; & sic loquitur, vt dixi, pri-
ma conclusio: vbi autem non est talis lex, vt hic
loquitur, agit de restitutione, vt ex ea oritur
commodum æquale, aut maius Reipublicæ se-
cundum iustitiam commutatiuam, cuius æqui-
tas, vt est congrua, cessat quando talis expositio
vitæ vel est perniciosa, vel inutilis, vt patet in
prædictis circumstantiis: vt autem vltimus talis
expositio respicit compensationem pro culpa in
alterum, & damnum commissum ex fine ex-
ponentis, potius videtur respicere modum vi-
ndicatiuæ iustitiæ.

**Satisfactio
illa vt respicit
medium
commutati-
ua.**

**Proportio ta-
lis satisfactio-
nis ad di-
uersas iusti-
tias, & fines.**

f. Qui si nec tantam restitutionem velit facere,
&c. Dicit quod nequit homicida esse omnino
immunis à restitutione damnans vt fatuos, eos
qui absoluunt homicidam, non exponendo ei
hanc obligationem. Pro eadem citantur Caie-
tanus in summa verb. Restit. cap. 2. Syluester verb.
eodem 3. quæst. 3. Soto lib. 4. de iustitia & iure quæst.
6. art. 3. ad 3. Molina tract. 3. disp. 84. Azorius 3.
part. lib. 5. cap. 1. quamuis hi non eodem sensu,
quo Doctor, loquatur, nempe intuitu ipsius ho-
miciidij debere aliquid restituere occiso, atque in
eius emolumentum. Doctorem tamen sequuntur
authores, quos supra citauimus de obligatio-
ne, quam habet restituendi is, qui alium spiri-
tualiter occidit. Contrariam autem sententiam
videntur sequi consequenter iam citati post So-
tum ex eodem fundamento: quia nempe vita
hominis liberi non est pretio æstimabilis secun-
dum varias leges; quas citat Nauarrus in Ma-
nuali cap. 1 §. num. 22. & ex cap. 1. de iniuriis &
damno dato, &c. cum glossis, & patet ex l. 1. ff. de his,
qui effud. & deiec. Vbi dicitur, quod pro cicatrice,
& huiusmodi in corpore libero factis, nihil
iudex decernat; sed propter expensas in cura-
tione factas: quia corpus hominis liberi non
est pretio æstimabile: & idem de vita dicen-
dum erit; & hæc est communis modernorum.

24

**Homicida
debet aliquam
satisfactionem
dare.**

Contraria sententia est Doctoris, & probatur,
quia secundum legem naturalem iustitia inferes
damnum alteri, tenetur, si potest, æquiualemter
resarcire, vel in eo quod potest: ergo & pro vita,
& membro tenetur quis, vt potest, resarcire. An-
tecedens patet, quia qui offendit iustitiam, non
eximitur per ipsam ab obligatione damni illati,
neque per charitatem, aut vllam aliam virtutem,

25

**Probatursen-
tentia Docto-
ris.**

**Violans iusti-
tiam non exi-
mitur per
ipsam.**

per se loquendo: ergo quantum ad dictamen, & legem iustitiæ tenetur. Absurdum enim videtur, vt bene Doctor in litera, vt quis teneatur ex iustitia, si occidat canem, bouem, aut feruū alterius, ad recompensationem; quæ sunt minoris iniuriæ; & non teneatur pro recõpensanda vita hominis.

Responso.

Dices, non esse æstimabilem pretio secundum illas leges. Contrà, leges fori externi respiciunt actionem illius fori, quæ datur secundum æqualitatem in rebus fortunæ, & pecunia, quæ est pretium & mensura venalium, aut aliquid æstimabile pecunia, & sic verū est vitam hominis non habere pretium: nunquam enim licuit vitam hominis liberi exponere venalē pro pecunia: quia est res superioris ordinis, loquendo de vita corporali: sed alia æstimatio est æstimabilis, vt per legem talionis, & iustitiam vendicatiuam dando vitam propriam, vel oculum pro oculo, aut dentem pro dente, vt in lege veteri sancitum est; & hæc æstimatio est iusta, & æquiualens: ergo licet non sit æstimabilis pretio inferioris ordinis, de quo loquuntur leges præfatæ, quæ decernunt restitutionem in bonis fortunæ, quorum damnus mors alterius induxit; est tamen æstimabilis vita hominis per aliquid eiusdem ordinis, vel certè superioris ordinis, vt sunt bona spiritualia: ergo supposito quòd non duntur vita pro vita ablata, saltem præcepto iustitiæ naturalis tenetur recompensare damnum illatum per bona spiritualia, vt potest, in quibus potest esse recompensatio in commodum occisi per æquiualentiam.

Vita homini non est æstimabilis pecunia.

Est æstimabilis per bonum eiusdem, aut superioris ordinis.

Recompensatio eius per bona spiritualia.

26

Fama non est pecunia æstimabilis.

Restitutio ad quam obligat iustitia.

Confirmatur, fama non est pretio æstimabilis, tamen damnificans in fama tenetur ex præcepto naturali eam restituere, reuocando calumniam, aut alio modo æquiualentis; & consequenter quando negatur hæc esse pretio æstimabilia, non intelligitur ea esse absoluta à præcepto restitutionis; sed tantum non haberi in re inferioris ordinis, vt est pecunia pretium proportionatum æstimationi, quæ est secundum æqualitatem, non verò de re æquali eiusdem ordinis, aut superioris ordinis: nam & æquiualentia in his dari potest, & iustitia semper obligat ad restitutionem secundum æquiualentiam, quando res ipsa in specie nequit restitui. Vnde & pœnitentia, quæ est species iustitiæ, sic obligat ad satisfactionem pro peccato, quamuis non sit proportio æqualitatis inter peccatum mortale, & satisfactionem nostram, sed solius æquiualentia, per legem & acceptationem diuinam, tamen iustitia obligat ad eam satisfactionem, quam potest homo dare spectatâ eius facultate: ergo similiter obligat proximo.

Confirmatur, quia iudex spiritualis, vt confessorius, potest æquissime imponere satisfactionem congruam in foro pœnitentiæ homicidæ in bonis spiritualibus faciendam pro occiso, vt sic satisfiat iniuriæ, & damno in vita accepto: ergo in his bonis datur proportio æqualitatis secundum æquiualentiam, quæ fundet obligationem, & cadat sub præcepto restitutionis. Probat consequentia: quia idem tantum aduersarij ex tenore illarum legum eximunt homicidam à restitutione, quia est impotens soluere per bona fortunæ, bona vitæ, ob improportionem pretij ad rem, sed hæc improportio tollitur in bonis spiritualibus: ergo ad illa tenetur homicida, quando vitam propriam non exponit.

Dices incertum esse an illa bona profint occiso.

Responso.

Contrà, casus supponit eum in statu iustitiæ innocetèr obiisse, & cum esse capacem, aut non constare de contrario: sufficit enim vt sit mortuus, pro quo possint applicari bona spiritualia, & sit in opinione, & ætimatione hominum, suffragiorum capax, quæ pro eo applicantur.

Impugnatio.

Dices non posse teruari medium iustum, aut taxari quod lege iustitiæ debeatur.

Responso.

Contrà: licet non possit attingi medium indiuisibile; tamen potest attingi medium in latitudine, quod sufficit ad fundandum obligationem iustitiæ, quia confessorius rectè imponit illam satisfactionem, quamuis nesciat punctum indiuisibile talis medij; quod nescit sciri nisi Deo reuelante: & in aliis satisfactionibus pœnitentialibus non requiritur vt attingatur medium æquale, quamuis ex iustitia vindicatiua, & per modum sententiæ ligantis pœnitentem imponatur, & confessor tenetur imponere pœnitentiam proportionatam culpæ, vt supra diximus q. 1. huius diff. agendo de satisfactione pœnitentiæ: quamuis confessor nequeat certa regula attingere medium indiuisibile: ergo hoc non requiritur ad iustitiæ obligationem. Deinde, qui non potest in toto satisfacere, non idè eximitur ab obligatione satisfaciendi in parte, & eo quod potest: ergo quāuis nesciat medium iustum, tamen scitur quòd debeat satisfactio, & recompensatio, quæ eo maior debet esse, quo maius damnum est illatum: & hæc regula satisfaciendi sufficit vt quis præcepto comprehendatur.

Impugnatio.

Medium in latitudine attingi posse.

Qui nequit in toto, tenetur satisfacere in parte.

Obiiciunt Doctores contrarij sententiæ prædictas leges; ad quas iam responsum est.

28

Obiectio soluitur.

Dices, si esset compenhabilis vita, nõ esset ratio quare non ordinaretur talis restitutio per legem, & iudicem, quā nullus melius eam ordinare posset.

Responso.

Respondetur, quòd lex diuina, & humana, vbi habetur lex talionis, eam ordinat, diuina, inquam, loquendo de veteri lege.

Responso.

Dices, mors homicidæ non est recompensatio pro vita occisi. Respondetur esse recompensationem adæquatam secundum medium iustitiæ vendicatiuæ; quin etiam cõmutatiuæ, vt fuit membrum, aut pars Reipublicæ; estque recompensatio eius in ius hæredibus, qui iuste eius mortem coram iudice expostunt recompensari per mortem alterius. Comparado ergo æqualitatem rei, & modi, quo violatur iustitia, non solum publica, sed particularis, quæ debetur occiso, æqualitas seruatur: quamuis autem hinc, inde non seruetur aliquod lucrū rei: quia neque mors vnus potest esse lucrum alterius, considerando tamen actionem iniustam inuasionis, & ius defensionis iustæ, & restitutionem secundum hanc fundatam, seruatur vera æqualitas: quia potestas publica succedens occiso ius læsæ defensionis per inuasionem iniustam restituit læso, quantum restitui potest.

Responso.

Seruari æqualitatem per ius restitutum defensionis læsæ.

Respondetur secundò, quòd ad iudicem fori externi non spectet decernere restitutionem in spiritualibus pro vita; idèd hoc relictum est iudici fori interni, & Ecclesiæ, & arbitrio ipsius homicidæ, vt restitutionem hanc in æquiualentem faciat, quantum potest: neque enim in omnibus præceptis naturalibus iustitiæ est taxatum medium satisfactionis per legem positum; neque etiam in contractibus, aut quasi contractibus, quæ lege naturali tenent, ita est taxatum: sed boni & prudentis viri arbitrio decernere relinquunt, quantum sit restituendum, aut commutandum: quod in proposito contingit potissimum,

29

2. Responso. Decernere spiritualis satisfactionem spectat ad sacerdotem.

Leges non decernunt medium in omnibus taxatum.

simum, quia passim lex talionis decreuit restitutionem hanc fieri per mortem homicidæ: quæ si non sequatur in effectu, remanet satisfactio faciendi per bona spiritalia, ut patet. Hanc sententiam Doctoris sequitur Gabriel in hac distinct. quæst. 15. art. 2. Adrianus quæst. vlt. de Restit. Angelus verbo Restit. §. Homicida: quin etiam aliquam restitutionem deberi etiam ex lege naturali in bonis fortunæ docet D. Thomas quæst. 62. art. 2. ad primam. Sotus lib. 4. de Iustit. & Iure quæst. 6. art. 3. ad 3. quamuis in hac quæst. non sit admodum constans sibi. Syluest. verbo restit. 3. & alij; quia licet debitor non possit in toto restituere, debet saltem in aliquo recompensare: quæ sententia satis æquitati naturali videtur conformis. Doctor autem hanc compensationem ad illa duo iam explicata limitat.

g Sed si interfectus sustentabat aliquos, &c. Est quarta conclusio huius paragraphi, nempe teneri ad restitutionem patri, matri, propinquis, qui per occisum sustentabantur, & filiis; tantum autem debet soluere, quantum sustentatio horum ab eo dependebat, & eius operis. De patre, matre, filiis non est dubium: de propinquis autem aliqui negant, dicentes solum obligari patri, matri, uxori, & parentibus; quos ex iustitia tenebatur alere, non autem iis, quos alebat ex liberalitate. Item, tenetur ad expensas factas in eius curatione: & ut cõmuniùs Doctores, tenetur etiam creditoribus, si occisus ex industria sua erat soluendo. Ratio est in his omnibus, quia homicida causam per se dedit damno istorum, quibus ex iustitia tenebatur occisus, & sua industria erat satisfactorus.

Sed est dubium si occisus ante mortem remittit occisori omnia, an ipse teneatur filiis, aut aliis, quibus ex iustitia is tenebatur?

Respondent plures moderni, ad nihil teneri, ut Soto, Salon, Bannes, Lessius eos citans lib. 2. cap. 9. dub. 26. in fine.

Respondetur tamen negatiuè, quia licet sic remittere possit damnum proprium, nullo tamen modo remittere potest damnum aliorum, ad quod ex iustitia ipse tenetur: quia sicut non potest ei remittere damnum Reipublicæ, & legis violatæ; sic etiam neque iura filiorum, quibus ipse subest;

aut parentum, aut creditorum, verbi gratiã, aliquis operas eius anticipato pretio conduxit, non potest ipse, si ad mortem vulneretur lethali, remittere ius creditoris ad operas substractas. Si filij sunt egentes, tenetur eis ex iustitia de sustentatione: & eodem modo de aliis, quibus sic tenetur, non potest ipse, sicut neque se ipsum ab soluere ab hoc iure, sic etiam neque condonare hoc ius occisori. Si sit seruus, nequit similiter condonare ius domini, cui lucratur. Et hæc responsio patet ex regulis iustitiæ, & damni dati ratione iuris aliorum, & commoditatis, quam ex vita ipsius de iure proprio suo expectare ex titulo iustitiæ possunt. Iura tamen quæ sunt propria ipsius primò, & per ipsum ad alios descendunt, ut ad filios, remittere potest, quando lex positua aliud non decernat; neque hoc potest remittere, ita ut licet ipse cedat actioni, ex hoc ipsa actio cessare debeat, ut patet: ubi tamen est lex talionis, quamuis occisus vitam suam remittat, vel mortem condonet homicidæ: tamen iuste secundum leges punitur.

Præterea, aliud dubium est, si occisor plectatur lege talionis, an etiam parentibus ex bonis eius debeat refarciri damnum, aut filiis, aut creditoribus? Pro negatiua citant aliqui Doctorem in hoc textu. Sed immeritò, quia expressè dicit, præter restitutionem, quam debet pro vita occisus, vltèriùs teneri cum ad restitutionem alimentorum parentibus, & propinquis; qui per alium sustentabantur, & ad tantum, quantum abstulit per mortem illius. Hæc restitutio non fit pro vita, sed pro damno illis factò in alimentis, quod est pecunia æstimabile; & satis probatur hoc ex regulis restitutionis ratione damni dati. Ita Nauarr. in Manual. cap. 17. n. 25. Couarr. lib. 2. variarum cap. 10. num. 7. & alij.

h Et quia vix possit aliquis dignè, &c. Hic subdit modos præmissos satisfaciendi pro vita occisi; & approbat legem talionis in hoc casu. Præterea, quantum displicet Deo homicidium: & tandem dicit omnia intelligenda esse de homicidio iniusto. Plures casus in hac materia occurrunt. & tractant Doctores, quæ ex prædictis resolui possunt: pensanda enim iniuria, damnum datum, & facultas, & obligatio restituendi.

30 Restitutio qua fieri debet aliis.

Teneri creditoribus.

Dubium. Si occisus remittit offensam, an sit liber occisor?

31 Obligari filiis & aliis.

Quia hac iura ad ipsum non spectant.

Iura propria, non aliorum remittere potest.

32

Subiectus pena talionis manet aliis obligatus ratione damni.

Modus satisfaciendi pro occisus.

SCHOLIUM.

Litera hac difficillima est, & idèò occasione eius à Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. aliisque Thomistis ibi, multa absurda Doctori impinguntur. Sed non vult Doctor, ut ei imponitur, exceptiones legales modo habere vim, ut constat ex eo supra, d. 3. q. 4. quia Legalia cessarunt. Docet etiam quæst. præced. ad 5. licere accipere rem alienam in extrema necessitate; quod tamen in lege non reperitur exceptum ab illo præcepto, Non furtum facies; & idem habet de occisione infra, d. 2. 5. q. 1. quando quis non potest aliter euadere. Sed ne hoc exceperit lex. Per exceptionem ergo ab illo Non occides, intelligit rectam naturalem explicationem, quo sensu aduersarij exponunt Augustin. citatum à Doct. quia cum secundum Doct. 3. d. 37. ad 2. præcepta Decalogi sint naturalia, lumine nature constare debet quando ligant, vel non. Videtur Doct. ex August. d. c. Si non licet, tripliciter limitare illud, Non occides. Primò, per exceptionem lege datam, ut passim habuere Iudæi. Secundo, iussione speciali: qualem habuit Abraham de necando Isaac. Tertiò, quando recta ratio dicit mortem esse pœnam proportionatam culpæ; & supponendo mortem non esse equam pœnam pro furto solo, seu simpliciter, putat quòd deberet constare de exceptione, lege, vel iussione data ab illo Non occides: ut simplex fur licitè occideretur. Tenes ergo resolutiuè simplicem furem, (id est, inermem, cuius furtum non comitantur enormes circumstantiæ) non licitè occidi. Ita Alesf. 3. part. quæst. 47. memb. 4. art. 3. & æquialenter D. Thom. 2. 2. q. 66. art. 6. ad 2. Sylu. v. Furtum, quæst. 3. §. 4. Castro 1. de lege pœn. cap. 6. col. 8. dicens oppositum esse nimis crudele. Soto 5. de iustit. q. 3. art. 3. §. in 4.

argum. ubi reprehendit Baldum, tanquam auctorem occisionis furum, & dicit quod tempore D. Thom. simplices fures non occidebantur, cui Doctor ferè fuit contemporaneus. Habetur etiam intentum expresse auth. ut nulli iud. lic. c. ult. coll. 9. tit. 17. ubi etiam pro furto mutilatio prohibetur. Quod si pax publica nullo modo conseruari potest sine furum occisione, proculdubio licita erit. Nec Doctor vnquam oppositum dixit, sed quod furtum solum, id est, secundum se consideratum, non est dignum morte. Si tamen hic & nunc, salus Reipublicæ talis occisione dependet, non est simplex furtum, sed compositum cum ruina Reipubl. Sic quandoque in militia, alitius loqui verbum, egredi ordinem vnum passum, furari vnam gallinam, iuste morte puniuntur; quia ex his pendet salus exercitus. Item statui potest lex, vt sub pœna capitis innocens se offerat, vel se offerri permittat Tyranno pro salute Reip. ergo & vt fur occidatur pro eadem salute, si aliter haberi nequit. Tamen Doctor non videtur excusare magistratus ciuiles, qui non statuunt alias pœnas proportionatas furtis, sicut olim factum est; & nunc in multis regnibus fit, in quibus fures non occiduntur. Per hac euanescent censuræ, & impugnationes aduersariorum contra Doctorem in hac litera.

7.

c. 21. & 22.

Quis sit iniustus occisor.

Quæ lex cœditur iniustis?

Sed quis est iustus occidens? Responso habetur 23. questione quinta: Si non licet; & inticulatur ibi Augustinus primo de ciuit. Dei. *Hic, inquit, exceptis, quos lex iusta generaliter, vel Deus specialiter iubet occidi, quisquis hominem occidit, criminis reus erit. Quæ autem sit lex iusta, ipse determinat de libero arbitrio, libro primo breuiter: Nulla nisi que vel descendit à lege diuina, sicut conclusiones practicæ à principiis practicis, vel quæ concedat legi diuina, ad minus quæ non discordat.*

Ad propositum, lex diuina absolutè prohibuit non permittas hominem occidi: & nulli licet inferiori in lege superioris dispensare: ergo nulla lex positua constituens hominem occidendum, iusta est, si in illis casibus statuat, quos Deus non excipit.

Exod. c. 21.

Leuit. 24.

Deut. 21. &

22.

Exceptit autem multos, vt patet in Exodo, scilicet blasphemum, homicidam, adulterum, & multos alios: nullus ergo secundum iustam legem occidit, nec lex positua iuste infligit homicidium, si non excipitur ille casus à Deo prohibente homicidium.

8.

Et si obicias; ergo lex est iniusta, quæ præcipit furem occidi, quia non exceptit ab illo præcepto negatiuo *Non occides*, peccatum furti, imò manifestè ostendit se nolle excipere furem, nec velle eum plecti morte; quia infligit furi aliam pœnam. Respondeo, quòd Deus in lege Moyssi, vel Euangelica explicitè non exceptit peccatum furti ab illo præcepto *Non occides*, vt scilicet propter hoc peccatū liceat hominem occidere: & idèd nisi reuocauerit aliqua reuocatione speciali, quod non habetur ex Scriptura; nec de bulla super hoc descendente de Cælo audiuius; non video quòd lex aliqua iusta possit statuerè hominem occidi pro furto solo: dico autem solo, quia si est fur, & cum hoc inuasor, præsumitur homicida, quia vult occidere, & ad hoc paratus est, si aliquis sibi resistat. Hoc patet per illud Exodi vigesimosecundo capite de fure nocturno, & diurno: fur nocturnus impugne occiditur: qui autem intrantem de die ad furandum occidit, homicidij reus est. Causa diuersitatis est hæc, quia præsumitur, quòd qui de nocte furatur, occideret sibi resistantem, si posset: non autem, qui de die intrat.

Vide Lyranum.

Exod. 22.

9.

Prov. 6.

1. Insuper-

nit, quòd il-

la pœna nõ

esset in lege

noua, quia

tunc non

abrogauit,

imò nec in

passione le-

galia, sed in

Pœtoste se-

cundum Scot.

sup. d. 3. q. 4.

Quid red-

dendum est

pro mutila-

tione.

Præter dā-

na in bonis

fortuna, etiā

reddendum

est aliquid

pro ipsa car-

ritia mem-

bri, vel viti.

D. Thom. 2.

2. q. 62. a. 2.

Con. 2. var.

c. 10. n. 7.

Esto etiam, quòd aliquo modo licuisset Iudæis pro furto occidere; magis videtur per misericordiam Euangelicam iste rigor reuocatus, quàm rigor contra adulterium, quia peccatum furti est multò minus, quàm adulterium: iuxta illud Prouerb. 6. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum.* Sequitur, *Qui autem adulter est propter inopiam cordis, perdet animam suam.* Sed pœna de adulterio est reuocata in illo Ioan. octauo, *Nemo te condemnauit mulier, nec ego te condemnao: vade, iam amplius noli peccare.* Multò magis ergo reuocatus esset rigor contra furtum, si fuisset statutus in lege Mosæica.

De alia autem damnificatione in corpore, scilicet mutilatione enormi, vel non enormi, communiter non est statuta in Ecclesia restitutio nisi pecuniaria, & illa debet respondere, non solum damno, quòd incurrit quis per mutilationem pro toto tempore futuro, quo vsurus esset quis membro abscisso: sed etiam expensis appositis in curatione; & hoc dicit capitulum allegatum *Extra de iniuriis, & damno dato*: & vltra plateationi ipsius læsi, quæ requireretur, etiamsi non esset talis mutilatio, & consolationi ipsius afflicti: quia perpetua est sibi desolatio de tali mutilatione. Plus etiam est ponderanda mutilatio pauperis, quàm diuitis; si magis egebat parte abscissa ad victum necessarium, quia vsus fuisset parte illa ad procuranda necessaria; licet ex alia parte sit quædam conditio præponderans, scilicet dignitas personæ, sed hoc parum est respectu primæ conditionis.

Ad argumenta ¹: ad primum, patet quomodo possibile est restituere bonum animæ in primo articulo, & bonum corporis in secundo, restituendo bona exteriora correspondentia, vel pro occisione, bona spiritualia ipsi occiso.

Ad ^m secundum dico, quòd si extraxit de religione aliquem iam obligatum ad religionem obligatione professionis, tenetur agere ad restitutionem, vt scilicet ille redeat ad religionem: sed si aliquem dispositum ad intrandum retraxit ne intraret, quia interest inter habere, & prope esse; non tenetur ad tantam restitutionem religioni, ad quantam si fuisset in religione: sed tenetur ad aliquam restitutionem, puta ad aliqualem inductionem alterius aequaliter æquivalentis ad ingressum illius religionis: & hoc intelligendum est, si illum retraxit intentione damnificandi religionem. Si autem intentione consulendi utilitati propriæ sine fraude, non tenetur religioni: sed in primo casu, & in secundo tenetur personæ, quam retraxit, vt in persuasionibus, & aliis bonis spiritualibus ad æquivalentiam bonis illis, in quibus illum retrahendo damnificauit.

COMMENTARIUS.

33 **S**ed quis est iustus occidens, &c. Superius egit de occisione iniusta; hic autem agit de iusta occisione. Locum hunc optime declarat Scholiastes, quia tamen multi Doctores impugnant conclusionem, & fundamenta Doctoris, dicemus breuiter quid Doctor habeat. Deinde respondebimus inapugnantibus; primò ad occisionem iustam requiri, vt lex iusta generaliter id disponat, vel Deus specialiter iubeat. Habetur *cap. Si non licet, 23. q. 5.* Estque Augustini de *ciuit. Dei, lib. 1. cap. 21. & 22.*

Ad iustā occisionem requiritur dispositio legis iustæ.

Lex iusta qua sit?

Secundò, dicit quòd lex iusta est illa solùm, quæ descendit à lege æterna, sicut principia, aut cõclusiones necessariæ ex his, vel quæ sunt conclusionæ, vel certè quæ non discordant. Quod deducit ex August. *lib. 1. de lib. arbit. c. 6.* Item, *q. 67. in Exodusum, tract. 6. in Ioannem, de vera religione, c. 3. 1.* Quem sequitur communis Theologorum. Alen. *3. q. 26. m. 7.* D. Thomas *1. 2. q. 93. art. 3.* & reliqui. *Per me Reges regnant, &c. & legum conditores iusta decernunt, &c.* Prouerb. 8.

Diuina lex hominem occidi prohibet.

Excipitur casus.

Tertiò subsumit diuinam legem absolutè prohibuisse hominem occidi per illum, *Non occides:* in qua lege nullus inferior dispensare potest. Inde colligens quòd nulla lex, quæ statuat hominem occidi, sit iusta, nisi in iis casibus, in quibus Deus excipit à lege illa vniuersali, vt patet ex Scriptura.

34 Quartò obiicit sic, non licere statuere poenam mortis furi.

Non licere furem simplicem occidi.

Respondet concedendo consequentiam, si est simplex fur, id est, quod aliud damnum non infert, nisi solius furti; nam componendo damna alia, ex quibus liceret diuina lege eum occidi, vt si sit inualor, & huiusmodi, non esse legem iustam, quæ sic ordinaret furem occidi ob simplex furtum, etiam tenent alij citati à Scholiaste; & ipse probat, primò, quia lex diuina est vniuersalis, nisi in casibus à Deo excipitis: in Scriptura autem non inuenitur hic casus exceptus, neque ex aliqua speciali reuelatione, de qua constat: ergo. Deinde, si Iudæis liceret, magis esset mitigandus in lege Euangelica iste rigor, quàm rigor exceptionis de occisione adulteri, qui tamen est mitigatus, *Mat. 8.* quia furtum est leuior culpa, vt patet ex litera, *Prouerb. 6.* Hæc summarie Doctor, quem præterea sequuntur scholæ nostræ Doctores.

Probatio Doctoris.

Lex vniuersalis diuina.

35 Quamuis hæc controuersia tanquam realis sustineatur à pluribus; si tamè fundamenta hinc inde solidius expendantur, fortè non inueniretur tanta differètia. Impugnatores enim Doctorum

Scuti oper. Tom. I. X.

ris recurrunt ad leges municipales, quibus falcitur praxis; sed neque hæc impugnat Doctor, quia pax Reipublicæ, damna, & pericula eius, ex quibus cædes, rixæ, inuasiones, violentiæ, & propriæ possessionis causâ, & defensio locû ex vna parte dat cædibus, & discordiis; ex alia verò parte cupiditas aliquibus in locis prædominat, & rei alienæ vsurpatio frequens, quod paci publicæ obstat, & pauperibus innocentibus, & iniuriam passis præiudicat; neque securitatem vllam ex propriis viribus habentibus quoad retinendam possessionem, à qua eorum vita, & sustentatio dependet; quibus debet Princeps defensionem necessariam. Hæc, inquam, furto adiecta cõponunt circumstantias, quibus licet fures occidere: ac proinde ferre legem, qua decernatur eorum occisio. Hoc affirmat Doctor tam in limitatione adiecta in cõclusionone, quàm etiam ex probationibus eius, quia complicant casus, in quibus ex legis exceptione à Deo facta liceat furem occidere; & consequenter hanc poenam decernere: si enim in causa inuasionis, defensionis vitæ, & bonorum, in periculo Reipublicæ liceat occidere, & eodem modo, quando furtum talia damna infert, licet illud ordinare tali poena ratione damni per se consequentis, vel periculi certi talis damni, & vt in pluribus euidentis.

10
Ad arg. 1.
Ad 2.
Non tenetur quis ad restitutionem, nisi ad suum fraudem, & iuxta hec intellige sol. ad vit. q. preced. & hac q. 2.

Circumstantia excipit furem, in quibus licet occisio eius.

36 Considerando autem furtum præcisè, secluso omni periculo, aut damno adiuncto præter solius rei ablatae damnum, sic dicit Doctor non esse iustam legem, quæ decernat furem occidere. Hanc conclusionem non impugnant commodè aduersarij, sed procedunt ex circumstantiis, quas supra allegauimus, quæ faciunt casum diuersissimum. Et Doctor ex lege diuina, & Cæsarea reformata, procedit in casu solius furti, quibus non conceditur mors furi inferenda. Vnde Soro *lib. 5. de Insi. & Iure, q. 3. art. 3.* consentit, putans mortè non mereri furem, & damnatum vsum, quo Principes simplex furtum morte damnant: quâuis putet eos habere potestatem ad hoc de lege naturæ. Vnde meritò confutat Baldum, quæ putat fuisse auctorem, vt pro simplici furto poena mortis inferatur: quem benè *ibidem*, & meritò, impugnat. Ratio autem Baldi est, quia furtum geminatum putat æquialere latrocinio. Hæc ratio, licet falsa sit, vt benè probat Soro: fauet conclusioni Doctoris, quia atrocissimum est furtum cum violentia, rapina, & inuasio; latro enim dicitur, qui insidiatur in viis publicis, seu fur, quem lex iubet occidi; vt Doctor supra allegat. Idem dicit Baldus de furto

36
Consideratio furti simplex seclusis circumstantiis.

Lex diuina, & Cæsarea, fauet Doctori.

Sententia Baldi.

rei notabilis nempe æquivalere latrocinio. Sentit ergo Baldus ex hac ratione furtum simplex non multatundū esse morte: sed furtum, vt æquiualeat, vel est latrocinium, quæ est sententia Doctoris: quamuis Baldus etiam in discernendo furtum simplex à latrocinio. Melius Panorimitan. in cap. 2. de Furtis, dicit furtum esse, quando quis clanculo sine armis, & aggressura rem alienam aufert: inuito domino. Latrocinium verò est, quando palam cuni armis, vel aggressura. Vnde fur propriè dicitur, qui nocte furatur, nempe sine armis, & aggressura. Authent. Sed nouo iure, C. de Erymologia. fur. & ser. cor. & l. i. ff. eodem, dicitur fur à furuo, id est, nigro; eo quod in tenebris, & de nocte plerumque furatur. Eandem distinctionem tradit Bartolus in Auth. Sed nouo iure, C. de ser. fugit.

Quid sit furtum simplex? Differit à latrocinio.

Erymologia.

37

Panorimitanus in cap. 1. de rapin. similiter ait ex opinione Bartoli plures fuisse suspensos fures, qui cum furto in territorium alienū transierunt, & ante ipsum non fuisse datam actionem contra furem ex continua atrectatione furti, & comunem sententiam modernorum dicit tenere illam actionem non esse stricti Iuris: hanc tamē consuetudinem rationabilem fecit necessitas pacis cōmunis, & incortigibilitas hominum, & alia pericula, quæ ex impunitate nascuntur, vt inuasiones, & cædis. Hæ autem circumstantiæ coniunguntur furto rationabile, & iustam faciunt legem, qua decernitur mors furibus inferri posse. Nec repugnat Doctor, & patet ex dictis, quem sequitur Syluest. verb. Furtum, q. 4. & plures interpretes C. de seruis fugit. Authent. Sed nouo iure, & in l. Capitalium, ff. de penis, §. Grassatores, & §. Famofum. Vbi decernitur fures cedendos esse fustibus, non tamen occidendos, aut mutilandos. In alijs etiam locis plerumque talis consuetudo seruatur, vt fures pro simplici furto non iterato, non puniantur morte, sed cedantur, vel alijs poenis afficiantur.

Alio contra fures unde data?

Non esse stricti Iuris.

Pœna in furtis.

38

Quod si puniantur morte, præsumuntur saltem inuales, quod sufficit ad inferendum, & statuendum hanc pœnam: quia fur, vt inquit Doctor, præsumitur inualor, & impunè occiditur; vt statuit l. De nocturno. Ex quibus patet controuersiam fore non esse realem, quantum ad praxim, & vsuum, sed diuersis principijs inniti; nam concedimus nos fures occidi iuste, & statutum sic ordinans esse iustum, non ratione furti simplicis: sed ex circumstantiis alijs, ex quibus inualor, & cædes, & pacis publicæ perturbatio periclitatur; quæ tamen non in omnibus locis contingunt, sed ex peculiari conditione diuersorum locorum, & statuum. Alij volunt legem esse iustam, quia Principes eam potestatem habent; vel quia ipsum damnū furti simplicis id postulat, vel certè quia prædictas circumstantiis vbi que præsumunt coniungi. In hoc vltimo, subsistente hypothesi, nobiscum sentiunt. In primis duobus discordant. Sed pro opinione Doctoris stat lex diuina, & Ius Canonicum, quod nullo modo concedit pœnam mortis inferendam esse pro furto simplici. Habes Ius Cæsareum supra allegatum, & quod magis est, omnes interpretes, qui non decernunt pœnam mortis pro furto, nisi vt est latrocinium, aut æquiualeat latrocinio, & pacis publicæ periculum, & perturbationem inferi; quibus casibus furtum non est simplex: sed compositum his circumstantiis, quæ concurrunt. His dictis de controuersia, Probatur prima ratio Doctoris, quæ est Au-

Semelia Doctorum lege diuina Canonica, & Casarena fulcitur. Interpretatur.

39

Ratio Doctorum confirmatur.

gustini, & habetur loco citato. Lex diuina de non occidendo est generalis; & sub hac lege contineri docet omnem occisionem, quam diuina auctoritas non excipit. Non occideris; non alterum, ergo nec te, neque enim qui se occidit, alium quam hominem occidit. Quasdam verò exceptiones eadem ipsa diuina fecit auctoritas, vt liceat hominem occidere his exceptis, quos Deus occidi iubet, sine data lege, siue ad personam pro temporis expressa iussione, & c. & ideo nequaquam contra hoc præceptum fuerunt, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum eius leges, hoc est, iustissime rationis imperium sceleratos morte punierunt, & c. & infra: His ergo exceptis, quos vel lex iusta generaliter, vel ipse fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominē, vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidij crimine inuehitur, & c. Ex quibus verbis manifestè apparet, & hanc legem esse generalem de mente Augustini, & solum pati exceptionem in iis, quæ Deus ipse excipit, siue per legem, siue per iussione, & præceptum particulare, & instinctum; vt fuit iussio facta Abrahamæ de occidendo filio, & instinctus, quo Iephte, Sampson, & alij excusantur ab eo ibidem. Confirmatur ex tenore legis: quia indefinitè prolatur generaliter intelligendū est, 3. 1. q. 1. c. Quod si dormierit. Item, qui non excipitur, intelligitur in lege, d. 5. c. Si Euangelica, & Extra de iurpatron. c. Ex lieris. Item, quod de vno dicitur, de omnibus alijs intelligendum est, vt 2. q. 1. c. Multi d. 4. c. Denique, & d. 5. cap. Ad eum. Item, non licet alicui excipere, quod Canon non excipit 1. q. d. Si Romanorum 1. 7. q. 1. Lex diuina 16. q. 1. Sum nonnulli, & c. Ergo lex hæc generalis est.

Augustin.

Non debere occidere, nisi in casibus à Deo exceptis à lege.

Confirmatio.

Lex generalis, quomodo intelligenda?

40 Responso.

Respondent aduersarij intelligi hoc præceptum de occisione hominū iniusta, non verò iusta; ac proinde non patere legem exceptioni, quia non comprehendit occisionem iustam.

Impugnatio.

Contra hoc patet manifestè intentum Augustini supra, quia dicit occisionem factam ex lege, aut iussione Dei esse exceptiones à lege vniuersali non occidendi. Vnde dicit; quod eo ipso, quod lex non excipiat occisionem propriam, quod nemo potest seipsum occidere, Lex communem statum respicit, exceptio verò singulares casus, & personas, quales sunt illi, in quibus lex permittit occidere. Et patet præterea hanc legem esse vniuersalem, Genes. 9. vbi Deus dicit, quod sanguinem hominū exquires de manu bestiarum, de manu hominis, & de manu viri, & de manu fratris, & c. Sic vniuersaliter intelligi debere probatur.

41 Secunda ratio.

Secundò, omnis potestas à Deo facta homini in vniuersum recipit limitationem ex Dei voluntate, in ordine ad illa, quæ non sunt ei concessa: sed nulli data est potestas in vitam, & mortem alterius directam, quam sibi soli Deus referuauit, qui est dominus directus vitæ, & mortis, & quidem solus: ergo sine voluntate Dei cognita, atque eius concessione non licet priuare aliquem vita sua: quia sine voluntate directi domini nullus, saltem inferior, potest vti directe re sua, sine iniustitia: sed ob furtum simplex seclusa inuasiōe, & huiusmodi alijs circumstantiis, Deus non dedit potestatem Principi Politico: ergo nequit illè priuare vita hominem ob tale furtum. Patet subsumptum, non est data maior potestas Principi Politico per electionem, aut quæcumque via accipit potestatem etiam à Deo mediatè, quam fuerit potestas politica

Potestas referuata, & limitata à Deo. Solut Deus est dominus vita. Sine eius concessione non licet occidere.

Æqualis potestas data Iudæis, & Principi politico.

litica instituta à Deo, & data iudicibus in Republica Iudeorum: sed in illa Republica reseruat potestas occidendi furem simplicem, qualis præsumitur diurnus; ita vt quicumque occideret, esset reus mortis: ergo similiter est reseruata talis potestas principi politico in Republica ciuili. Probatur consequentia: quia eius potestas non excedit illam, quam per legem habuerunt à Deo iudices in populo Iudeorum: illis enim data est potestas per se requisita ad bonum commune, & obseruantiam legis naturalis, sed ex alio capite nequit vlla ratione fundari potestas legitima nisi in ordine ad hæc: quia lex in tantum est iusta, in quantum respicit bonum commune, & debitum Reipublicæ, estque conformis legi diuinæ; alioquin nequit deriuari à lege diuina, aut esse iusta.

Tertio, *Non occides*, est legis naturalis etiam (vt volunt aduersarij) stricti iuris, nos autem dicimus esse consonum, & ex diuina voluntate: & adde aliud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, nempe quod rationabiliter non vis tibi fieri. Sic argumentor, qui occidit furem, qui non est inuafor, est homicida, & quamuis ex lege naturali permittitur homini defensio vitæ, & bonorum, non licet ei occidere furem, vel alium directe; sed titulo defensionis necessariæ, vltra quam, si adhibeat maiorem vim; regulariter loquendo, est homicida, & peccat, & incurrit pœnam Canonicam irregularitatis, vt patet ex titulis de homicidio in variis capitulis, & consequenter transgreditur præceptum non occidendi: & aliud vniuersale præmissum supra, quia rationabiliter quilibet eligit detrimentum boni fortunæ, vel alterius, magis quam vitæ, & animæ: lex autem Canonica optime interpretatur legem naturalem, & diuinam: ergo sequitur, quod præceptum non occidendi etiam comprehendat furem simplicem non esse occidendum, aliàs quilibet priuatus posset eum occidere, non peccando contra legem diuinam, & naturalem homicidij, cum nulla alia sit, quam illud præceptum, *Non occides*. Quibus suppositis patet (sicut ex alijs casibus, vt si maritus occidat uxorem deprehensam in adulterio, quamuis lex ciuilibus id permittat, canonica tamen & diuina prohibet in lege Evangelica) non omnem iniustitiam inferre pœnam mortis, neque ratione iniuriæ acceptæ licere mortem inferre, si aliter propulsari potest. Sequitur præterea præceptum *Non occides* etiam obligare in his casibus.

Dices, licere potestate publica inferre mortem furi simplici, non autem priuata.

Contra hanc responsionem. Quarto sic argumentor, si fur simplex posset occidi auctoritate publica, posset etiam occidi auctoritate priuata ab eo, quem offendit. Loquor autem de Iure simplici, vt excluduntur aliæ circumstantiæ. Probatur illud antecedens: præceptum illud est vniuersale, & legis naturæ, nempe, *Non occides*, sed comprehendit, vt probatum est in argumento præcedenti, furem non esse occidendum, dico simplicem à persona priuata, quam in bonis offendit, vel offendere nititur, secluso iure defensionis necessariæ: ergo etiam comprehendit potestatem publicam, quando aliæ circumstantiæ non concurrunt; sed sicut quilibet particularis tenetur lege naturali, ita etiam potestas publica, quæ nequit in eò dispensare: & idem

de lege diuina vniuersaliter data; potestas autem publica ex titulo suo nullum acquirit ius in vitam furis, nisi ratione delicti: hoc autem delictum, vt nunc de eo agimus, ratione sui non tribuit hanc potestatem, aliàs quilibet priuatus sicut potest furem cædere, sic etiam interficere posset: quia hoc ius habet eum cædendi ratione iniuriæ illatæ: ergo etiam eum occidendi, si ratione delicti excluditur à præcepto *Non occides*, sed non excludi iam probatum est: ergo ratione delicti nullum ius in vitam eius acquirit magistratus, cum Deus id veteret, vt supra vitum est.

Confirmatur, potestas publica non acquirit ius in vitam furis ratione delicti, nisi illud sit tale vt inferat damnum æquiualens vitæ eius, communi bono, & paci Reipublicæ, ad cuius defensionem, & iniuriam propulsandam tenetur, & seruare medium iustitiæ, ne vltra debitum grauetur reus, hoc est, vltra iniuriam illatam, & vltra damnum, quod emanare posset Reipublicæ; sed sistendo in natura furti simplicis pœna mortis est excessiua, quia vita non est pretio æstimabilis, neque damnum Reipublicæ, aliàs seclusis circumstantiis non æquiualeat vitæ furis, aliàs non esset furtum simplex, sed vltius compositum ex damno communi adhærente, quod præponderat vitæ, in quo casu iam non loquimur: sed de furto simplici, quod nullum aliud damnum infert Reipublicæ præter illud, quod patitur is, cuius res aufertur; & supponendo hoc ipsum esse solum damnum rei ablatæ. Vel si inferatur præterea aliquid damnum, vt illud sit minoris æstimationis, quam vita furis, & posset commodè resarciri per alias pœnas: ergo videtur neque secundum diuinam legem, neque secundum rectam administrationem iustitiæ, aut leges eius, tunc posse damnari talem ad mortem, vel magistratum acquirere ius talem legem statuendi, nisi aliàs status Reipublicæ sit talis, vt furtum non sit simplex propter consequens: imò in damnum Reipublicæ & rectæ administrationis cederet, quod pœnæ maximæ, quæ reseruari debent ad atrocità delicta passim, & sine delectu pro leuioribus statuuntur, & inducit contemptum disciplinæ, neque natura, neque prudentia id dicit, neque conseruatio Reipublicæ.

Dices cum aduersarijs, quod sequeretur etiam quod fur non posset puniri in duplo, aut in quadruplo, quæ est pœna ciuilibus.

Respondetur negando consequentiam, quia licet ratione rei ablatæ in conscientia satisfaciatur per eius restitutionem, actio tamen iniuriæ illatæ alteri, vsurpando rem eius eo inuito, meretur propriam pœnam, non tamen quamcunque pœnam improporcionatam, qualis est mors, nisi aliud accedat, quo id mereatur. Ex quibus patet ad fundamenta opposita.

Obiiciunt primò leges municipales, quibus statuitur suspendium pro simplici furto.

Respondetur ex dictis statum ciuitatis, & Reipublicæ id quoadque postulare: sed negatur suppositum, nempe pro simplici furto id statui, sed ex necessitate defensionis Reipublicæ à latrocinij, & inuafionibus; tunc autem furtum non est simplex, vt comparatur ad publicum statum, licet possit esse simplex, vt comparatur ad personam offensam, & priuatam, cuius res aufertur. Negatur ergo consequentia, quam

Requiritur ius in personam furis rationis solius delicti.

44
Pœna non iusta excedit culpam.

Furtum non æquiualeat morti & vitæ.

Talis pœna non est in eodem Reipublica.

Replica.

Soluitur.

45
Obiectio.

Responsio.
Suppositio falsa.

Habuerunt requisitâ ad bonum commune, & obseruantiam legis naturæ.

42
Tertia ratio.
Lex non occidendi est naturalis stricti iuris.
Titulo defensionis non licet occidere furem, si id non requiritur ad defensionem.

Lex Canonica optime interpretatur legem naturalem, & diuinam.

Responsio.

43
Quarta ratio.
Si potestati publica liceret occidere furem, liceret etiam priuata persona offensa.

Potestas publica subest legi naturali, & diuina.

inde inferunt, nempe furtum simplex esse mortem multandum.

*Si unia ibi
se hio.*

Obiiciunt secundò præceptum *Non occides* non comprehendere nisi occisionem iniustam, & præter casus expressos in lege scripta dari iure naturæ potestatem occidendi in auiorem vitæ, quæ tamen in lege scripta non reperitur concessa: ergo factum est fundamentum Doctores.

*Responsio.
Occisio inua-
foris lege aequi-
uolentur ex-
pressis.*

Respondetur legem esse vniuersalem, & omnem occisionem factam contra ipsam esse iniustam, neque vllam esse iustam, quæ non sit expressa, & excepta æquiuolentur in simili, aut in scripta per legem scriptam: nam furem, qui præsumitur inuasor, concedit lex scripta posse occidere, à fortiori inuasorem directum vitæ. Potest idem *Exodi* 21. & 22. & quamuis titulo defensionis liceat interficere inuasorem; non tamen licet directè hoc intendere per modum finis; sed quantum necessarium est medium defendendæ vitæ propriæ: alioquin si non sit periculum vitæ, non licet inuasorem interficere, quia defensio iusta sistit in medijs necessarijs, alias non esset defensio, sed inuasio, & homicidium, vt patet cap. 18. *Significasti*, &c. de homicidio, ad hanc exceptionem nequit reduci lex, qua simplex fur decerneretur occidi, qui non sit inuasor rei, aut præsumptio, quæ forum idem sortitur: quia illa directè præcipere mortem furis; & inferret solum ratione illius delicti, non inuasione, aut alterius æquiuolentis; & sic esset iniusta, quia contra diuinam legem, & iustitiam, & bonum etiam publicum, quod vetat grauari quempiam vltra debitum iustitiæ. Vnde lex Canonica, quæ procedit melius secundum principia naturæ, & scriptæ in multis correxit legem ciuilem, quantum ad hanc materiam.

*Defensio in
quo sistit.*

*Lex canonica
eiusdem cor-
rexit in plu-
ribus.*

46

In hoc autem errant aduersarij, quod leges municipales interpretantur de occisione furis simplicis, quia præsumi debet (vt latè Panormitanus in cap. *Cum Ecclesiarum*, & Felinus de *Consiuitur*. Turrescremata in cap. *Sententia* 1. 1. q. 3. conclusio. & 7. & in cap. *Si dominus*, eod.) pro iustitia legis ex motiui debito, & necessitate Reipublicæ ordinatum esse, vt fures percant, quia degenerabant in latrocinia, statuta autem lex ratione huius periculi, & damni erat iusta: per accidens autem est, vt furtum simplex puniatur hac pœna ratione adiuncti. Quod si dicas tunc non posse decernere secundum eandem iustitiam contra eum, qui tantum esset simplex fur. Admittunt multi consequentiam: sed etiam negari potest, quia sufficit, vt periculum ex natura rei in tali Republica sit coniunctum, vt in plurimum, & particulares casus lex non excludit. Sicut præceptum de ieiunio ad macerationem carnis, & domandam libidinem, ligat etiam eos, qui non sentiunt talem rebellionem; finis enim extrinsecus legis non cadit sub lege: sufficit autem vt periculum vt plurimum subsistat: vnde talis non iudicatur secundum naturam furti simplicis; sed secundum furti, vt damnatum & periculum Reipublicæ vt in pluribus habet coniunctum.

*Lex municipi-
palis non re-
spicit furtum
simplex.*

47

*Tertia obi-
ctio.*

Obiiciunt tertio: si præceptum *Non occides* fuisset ita generale, Deus non excepisset tot casus. Deinde esset indispensabile, quia esset præceptum negatiuum Iuris naturalis.

Respondetur Deum excepisse eos casus, in quibus sequitur damnum æquiuolens, aut excedens vitam alterius, quantum ad materiam iustitiæ; aliquos autem excepit, quia est dominus vitæ, & mortis; de quibus potest liberè disponere; vt quando præcepit interficere Isaac: hoc autem casu nullo modo potest Princeps, aut Respublica interficere per se innocentem, & directè, licet possit in defensionem Reipublicæ, & redemptionem vitæ, & fortunatum populi præcipere, vt innocens suam vitam exponat, vel tradere innocentem Tyranno: in quibus casibus non occidit, sed defendit Reipublicam; quia & membrum Reipublicæ tenetur ad eius defensionem, eam proinde iuste imperat Princeps: & non tenetur in secundo casu defendere innocentem quoad vitam corporalem cum tanto Reipublicæ damno: sicut neque persona particularis tenetur defendere vitam propriam cum occisione inuasoris, si aliter eam saluare nequit, quamuis possit etiam sic saluare, neque infirmus tenetur per exquisita medicamenta, quæ exhauriret totam substantiam eius, saluare vitam propriam, relinquens post se uxorem, & liberos in mendicitate. Sic ergo Princeps non tenetur per damnum vniuersum Reipublicæ saluare personam priuatam innocentis, quamuis ipse mortem inferre non potest, sed permittit vt Tyrannus inferat. Ex quo sequitur, quod superius dictum est, quod Princeps non habeat potestatem directam in vitam subditi, sed tantum ratione delicti, cui ex diuina exceptione inferenda est mors, quando scilicet delictum alioquin æquiualeat in re, aut modo, vitæ alterius. In re æquiualeat, quando decernitur mors homicidæ: in modo verò æquiualeat, quando decernitur mors latronis, qui concalet cædes, & perturbationem pacis in Republica. Vnde Raynerius ex hoc capite apud Syluestrum licitam asserit pœnam mortis in furem simplicem, sicut & Baldus *suprà*, quando æquiualeat latrocinio; tunc autem, vt dictum est, non est furtum simplex.

*Responsio.
Quos casus,
& quo titulo
occepit Deus.*

*Aliud est oc-
cidere, aliud
non defendere.*

Exempla.

Obiiciunt quartò, præcepta veteris legis de occidendis malefactoribus, quas Doctor vocat exceptiones, vel erant legalia, vel naturalia. Non legalia, quia illa cessauerunt, ac proinde non potest vllò modo in lege noua fieri occisio eorum: quia lex vetus quoad iudicialia cessauit. Si erant naturalia, vt reuera erant, quia erant interpretatio Iuris naturalis, sequitur contra Doctorem non fuisse exceptiones à lege *Non occides*: quia sub illo non comprehendebantur: si enim comprehenderentur, essent indispensabiles, cum lex sit Decalogi, & negatiua: ergo præceptum illud *Non occides*, non erit vniuersale.

48

*Quarta obi-
ctio.*

Respondetur sicut præceptum Decalogi. *Non occides* spectat ad omnem statum naturæ, & confirmatum est in lege noua, ita etiam exceptiones ab eo factæ diuina voluntate, quoad casus, quæ spectant ad ordinationem iustitiæ, & communitatis hominum, quoad pacificam collocationem, transferunt ad legem nouam, vt interpretatur Apostolus, qui dicit Principes & potestatem superiorem portare *gladium Dei in vindictam malorum, defensionem autem bonorum*. Non ex eo ergo Doctor dicit illas exceptiones modò vigere, quia fuerunt in lege veteri: nam *suprà* 6. *De secundo damnificans, in corpore*, &c. docet

*Sicut præcep-
tum non oc-
cidendi tran-
siit ad legem
nouam, ita
exceptiones
legi.*

docet legem Iudaicam, aut eius iudicialia non obligare aliquam Rempublicam Christianam ea ratione, qua ex vi legis Mosæicæ obligabat Indæos; sed tantum quando aliqua Respublica illa præcepta iudicialia, tanquam consona æquitati naturali, & conducentia ad bonum politicum eius, assumeret, & propria auctoritate sanciret, eo modo, quo lex canonica aliqua eorum retinuit, vt ibidem dicit. Retinuit etiam Ecclesia multos ritus Ecclesiæ veteris in paramentis sacerdotibus, & aliis exercitiis, vt per se patet, quæ ex ordinatione Ecclesiæ Euangelicæ vim habent, & obligationem. Sicut regnum aliquod, quod potest leges alterius sumere, & præcipere, ciuitas statuta alterius municipalia; vt ibi Doctor. Non bene ergo assumunt principium Doctores: nam non dicit illas exceptiones valere, quia erant legis veteris: sed hoc est eius principium, quod nempe Deus præcepit absolute, & sine limitatione hominem non esse occidendum per illud *Non occides*: in qua lege nemo potest dispensare, neque excipere, nisi solus Deus, qui eam condidit, & qui est dominus directus vitæ, & mortis. Sed licet in lege veteri habeantur aliquæ exceptiones, neque in veteri, neque in noua lege, aut aliqua speciali concessione cognoscitur Deus excepsisse ab illa lege simplicem furem; imò contrarium habetur in lege veteri, nempe eum comprehendi in illo præcepto. Supponit ergo Doctor, vt exceptio fiat per diuinam voluntatem, vt cognoscatur per reuelationem Dei, quæ ex Scriptura haberi debet, aut traditione, ad hoc vt quis licite occidat.

Sunt moralia & non ceremonialia obseruatio.

Verus scriptus & discernitur Doctor.

49

Ad argumentum in forma respondetur, sicut & præceptum non occidendi non fuit proprium legis veteris, licet in eo promulgatum; sed etiam præcessit in lege non scripta; vt patet *Genes. 4.* vbi Cain ob cædem fratris punitur: & *Genes. 10.* vbi Nemrod damnatur ob cædem hominum, & *Genes. 9.* vt iam diximus: ita etiam exceptiones illæ factæ, & promulgatæ à Deo, vt respiciunt communitatem politicam, manent cum ipsa lege; quia finis & necessitas ipsorum perinde eam stabilitatem requirit: non sunt autem præcepta, sed exemptio, & exceptio à præcepto, vt eas vocat Augustinus. Vnde Respublica potest etiam dignum morte alio modo castigare, si id expediat bono communi; & hoc sine iniuria condonando vitam, & commutando pœnam mortis in aliam. Quod si essent præcepta naturalia, vt ea quidam vocant, non possent ex principiis aduersariorum id facere; & quando condonat Princeps vitam, eatenus condonat, quatenus est supra legem positum iustam; & vtiur potentia absoluta, absoluendo à pœna legis. Quando autem infligit pœnam legis, non procedit ex lege naturali, aut diuina immediatè, sed ex lege politica iusta, quæ conformis est legi diuinæ, aut æquitati naturali, & vtiur sua potestate in ea materia, quam Deus permisit, & utilitas publica requirit saltem iuxta dispositionem legis ordinariæ, vel de congruitate iustitiæ, & secundum eandem congruitatem Deus excepsit illos casus, in quibus licet occidere, & hoc consonum erat priuilegiis legis naturalis in statu peccati, quia alioquin non posset conseruari pax sine tali pœna. Sic ergo manet legem quidem vniuersalem esse, sed exceptiones factas esse à legis latore, nempe Deo. Supposita autem

illa exceptiones ante legem fuerunt.

Eorum necessitas.

ex vna parte hac exceptione à lege, & supposito ex altera principatu politico legitime instituto in communitate, & vt procedit a Deo ad gubernationem iustam, & conseruari habet obligationem promouendi, & obseruandi, boni communis, & statuendi pœnas necessarias, etiam mortis, quando alioquin nequeat salus Respublicæ conseruari: quia per exceptionem iam factam à lege, subiicitur ratione talis delicti reus potestati Principis. In his ergo duobus illæ exceptiones, seu effectus illarum dicuntur esse legis naturalis, quia consona: tum quia potestas legis latius est consona legi naturæ, & exceptio facta à lege vniuersali ratione delicti similiter est consona eidem. Ex his negatur assumptum illius argumenti, quod fit in probatione antecedentis, quod fit in probatione antecedentis, quoad alterum disiunctum, nempe exceptiones illas esse interpretationes legis naturalis, & negatur similiter consequentia.

Quomodo exceptiones spectent ad legem naturalem.

Ad illud de indispensabilitate præceptorum Decalogi requiritur longior concertatio, quam videre licet apud Doctorem in 3. dist. 37. vbi dicit præcepta secundæ tabulæ plerumque esse dispensabilia, imò de facto dispensata; & quoad præsens patet de præcepto occidendi filium, dato Abrahæ. Hoc enim præceptum est consonum naturæ; non tamen oritur ex necessitate simpliciter ipsius naturæ, aut suppositionis in diuina voluntate: sed merè contingenter: sicut enim Deus est dominus vitæ, sic etiam disponere de ea potest prout vult, & tradere dominium directum vitæ vnus alteri, sicut potest dare dominium alterius rei, vel ipsius vitæ indirectum ratione delicti per exceptionem factam. Doctores autem contrariæ sententiæ putant hoc præceptum esse stricti Iuris naturalis, & necessarium, & non contingens; ideó que has exceptiones factas à Deo in lege Decalogi negant esse dispensationes, aut exemptiones à lege, quæ inuariabilis est; sed dicunt mutari materiam præcepti aduenientibus his, aut illis circumstantiis: & consequenter in proposito volunt non comprehendi causam delicti sub præcepto, *Non occides*: neque datam fuisse exceptionem vllam; sed ex natura rei id licere. Sed quamuis id eis concederemus gratis, adhuc nihil concludunt quoad præsentem casum, quia si lex vetus prohibens furem simplicem occidi, erat iusta; si lex Cæsarea citata etiam erat iusta (de quarum æquitate magis præsumere licet, quam de æquitate legum municipalium alicuius loci particularis, quæ in aliis non obseruantur communitate); ita etiam sequitur in fure simplici non concurrere circumstantias, quibus defineret obligare præceptum non occidendi, quod magis declarant Canones.

50 Præceptum occidendi dispensabile à Deo.

Exemplum dispensationis.

Fundamentum dispensandi.

Fundamentum opposita sententia.

Retorquetur quoad casum præsentem.

Circumstantia, in quibus debet obligare præceptum, non concurrunt in simplici fure.

Obiiciunt quintò, Gentiles occidebant furem iustè ante legem scriptam: ergo non ex lege scripta emanat.

51 Quinta obiectio.

Respondetur potestatem occidendi ex causa iusta fuisse etiam ante legem scriptam: sed probandum esset iustè potuisse occidi furem simplicem, vel id fuisse in praxi ante legem scriptam, quæ esset iusta. Ius Romanorum fuit post legem scriptam sicut & Græcorum. Aulus Gellius *Nolium Atticarum lib. 11. cap. ultimo* dicit apud Romanos, & apud Ægyptios quoddam fur efficiebatur seruus eius, à quo furabatur rem. Vt quidam colligit *Genes. 44.* In aliis locis primum cæditur,

Responsio.

Lex Romanorum & Ægyptiorum de simplici fure.

cæditur, pro furto iterato alias pœnas soluit. Sed quidquid sit, exemplum Gentilium non probat æquitatem facti. Olim apud Romanos, vt docet Appius Alexand. lib. 3. belli ciuiliis dupli persoluendi tantummodo pœna fuit. Plato *sexro de legibus* ita præcipit: *Si ultra fortem quidpiam vel duplum reddat, vel vinciat, donec persuaserit ei, cni debet, aut reddiderit, &c.*

Plato.

Sexta obiect. Ex potestate Principum.

Potestas cœlestis emanat ex potestate defensionis.

Hac non extenditur ad mortem sine causa legitima.

§ 2

Praua interpretatio in litteram Doctoris reiciitur.

Non esse potestatem in Republica statuendi pœnas aliter, quàm ex mensura delicti. Deus nequit secundum iustitiam punire veniale eandem pœna, qua mortale.

Lex militaria.

Pœnant aduersarij secundum fallaciam occiderit, aut consequentiu.

Obiiciunt lex tẽd, & est fundamentum principale, quod de lege naturæ datur potestas Principibus, & Reipublicæ occidendi malefactores, & defendendi innocentes, & hoc æquali modo: ergo licet occideri ob furtum simplex.

Respondetur consequentiam nullam esse, imò absurdam: quidquid sit de consequente, quia defensio innocentum est finis potestatis cœccidendi malefactores: quando ergo defensio innocentum non exigit mortem malefactoris, neque bonum publicum, non data est talis potestas, quæ esset in destructionem iustitiæ, & boni communis: & falsum est proinde æquali modo datam esse potestatem defendendi, & occidendi alios; aut pro quauis iniuria licere occidere, sicut & defendere. Plures autem iniuriæ fiunt in Republica, quæ grauiores sunt omnium æstimatione, quàm & intentione rationabili eius, qui patitur, quàm sit furtum simplex, quæ tamen non subiacent pœnæ mortis, vt patet de adulterio, & stupro. Ad argumentum hoc responsum est *suprà*.

Adducuntur præterea aliæ quædam rationes, quæ inuoluunt calumniam ex praua intelligentia litteræ Doctoris, quæsi voluerit Respublicas teneri ad legem Moïsis, quæ nullius sunt momenti, & magis inuenta sunt ad reconciliandum assensum suis ratiunculis, quàm ad veram conclusionem casus, de quo disputatur, idè eas dimitto. Falsum etiam est in Republica, vt vult Molina, esse potestatem statuendi pœnam, quam vult in malefactores, nisi intelligatur secundum mensuram delicti, non solum in se, sed etiam vt redundat pœna in bonum Reipublicæ, & caueatur eius damnum. Nam sicut Deus ipse non potuit secundum iustitiam statuere pœnam peccato veniali, eandem quam statuit mortali, ita etiam non dedit potestatem Reipublicæ, vt excedat omnem mensuram in statuenda pœna pro delicto leui: ex quo non redundat damnum Reipublicæ proportionatum. Si autem damnum Reipublicæ proportionatum sequatur, tunc admittimus licere statuere pœnam mortis pro delicto leui, vt contingit in legibus militaribus, quia ex damno, & periculo censatur graue: hoc tamen non fundatur in libertate Reipublicæ statuendi pœnas, sed in potestate statuendi pœnas condignas, quæ debent commensurari delicto: nam sicut materia leuis quoad moralem malitiam non est capax grauis maculæ, aut pœnæ consequentis: sic etiam in materia politica res leuis non est capax delicti politici, aut læsionis iustitiæ grauis, aut pœnæ, quæ secundum iustitiam nequit imponi, nisi ob graue delictum politicum: talem materiam leuem dicimus nos esse furtum simplex respectu mortis. Contrarium non probant aduersarij, sed complicant damnum notabile Reipublicæ, aut pacis quasi ex natura furti simplicis otriretur, quod negamus. Vel arguunt ex potestate Reipublicæ, qua decernit pœnas mortis ob delicta æquivalentia tali pœnæ; & ita in omnibus rationibus addu-

ctis non arguunt directè ad conclusionem prætenfam, vel certè contradicunt verbis, & non recipi: quia talem potestatem esse in Republica non negat Doctor: neque negat furtum compositum circumstantiis inuasionis, aut publicæ perturbationis sic posse ordinari: sed tantum negat furtum simplex esse materiam idoneam, & capacem talis pœnæ secundum iustitiam, vt constat Proverbiorum 6. *Non grauid est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoque reddet septuplum, &c.* loquitur autem respectiue ad adulterium, quod grauius est, & excusationem non habet, sicut fur famem, aut inopiam.

Hinc rectè Iuriconsultus in l. *Respiciendum. ff. de pœnis, &c.* admonet: *Respiciendum est, inquit, iudicanti, ne quid aut durius, aut remissius constituatur, quam causa deposcat: nec enim severitatis, aut clementie gloria affectanda est; sed perpenso iudicio, prout quæque res exposulat, statuendum est. Planè in leuioribus causis prioribus ad lenitatem iudices esse debent: in grauioribus pœnis serueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi, &c.* Hinc omnes authores pœnam mortis negant esse statuendam, nisi pro valde grauib delictis; & quæ plurimum Reipublicæ nocent. Vide Castro lib. 2. *de potestate legis pœnalis cap. 13.* Archidiacon. in *cap. penultimo dist. 84. & in cap. Innocens 2. qu. 4.* Felinum in *cap. Qualiter, & Quando, &c. de accusationibus.*

Sed pœna de adulterio est reuocata, &c. Hanc minorem subsumit Doctor in vltima probatione conclusionis præmissæ. Proccedit enim ex illa proprietate, & excessu Legis nouæ supra veterem, quod hæc lex timoris fuit, & seruitutis, ad *Hebr. 1.* & ad *Roman. 8.* vt videre licet apud August. contra *Adimanium c. 16. & 17.* & lib. de *moribus Ecclesia cap. 26.* lex autem noua sit iugum suauæ, & onus leue. Si ergo in lege noua sublata est pœna adulterij, quæ fuit in lege veteri, etiam ex hac conuenientia videretur pœnam furti auferendam fuisse, si fuisset, quæ tamen non est ablata; adulterium enim grauius peccatum fuit, quàm furtum, ex illo *proverbiorum cii. cap. 6.*

Contra hoc Sotus lib. 5. *de Iustitia & Iure, q. 1. art. 2.* vbi fusius hanc quæstionem tractat, arbitratur non fuisse eam legem reuocatam, tunc à Christo, quia reuocato legis diuinæ requirit officium iudicis: Christus autem non sumpsit officium iudicis sæcularis, neque ibi se gessit vt iudex.

Contrarium verius est ex tenore textus, quia iam ex *cap. 7.* multi ex populo crediderunt in illum, vt in verum Messiam, & ipse prædicauit se missum à Patre, & per alia, quæ præmittuntur in illo *cap.* patet ortum fuisse schisma alijs asserentibus, alijs verò negantibus illum esse Messiam. Quin etiam ministri à Pontificibus, & Phariseis, referentes de Christo reprehensi sunt; quare non adduxerunt eum, & responderunt: *Nunquam sic lacrimis est homo, sicut hic homo, &c.* Patet etiam ex responsione eorum ad ministros, & ad Nicodemum, qualis fuerit opinio de Christo in populo. In *cap. autem 8.* dicitur quomodo manè veniens in templum totus populus eum auditorus conueniebat. Tandem subiungitur historia adulteræ, qua sermo eius interrumpitur; indicant ministri primò pœnam statutam

§ 3

Mediocritas in pœnis seruanda.

Pœna mortis requiritur graue delictum.

Pœnæ adulterij esse reuocatam in lege noua.

Lex timoris. Lex charitativa.

§ 4

Sententia contraria.

Probatur sententia Doctoris. Ex circumstantia litteræ.

Schisma inter Iudeos de Christo.

statutam in lege, & interrogant, licet tentantes, quid ipse decerneret, aut diceret. Ad quid ergo acculatio hæc coram Christo, nisi vt fictæ auctoritas, quæ Messæ ex Scripturis attribuitur, in Christo tentatur. Vnde postquam omnibus responso Christi confusi recesserunt, interrogat mulierem. *Mulier ubi sum, qui te accusabant? nemo te condemnauit*, &c. acculabant autem coram Christo, sed tentantes, ac tandem accedit sententia per illa verba, *Neque ego te condemno: vade, iam amplius noli peccare*, &c. Vbi non abdicauit Dominus potestatem iudicis: sed absoluit eam, admonens ne amplius peccaret: sic aliàs dixit Magdalenz, & multis aliis, (quos absoluebat à peccato, aut pœna eius) auctoritatiuè, *Noli amplius peccare*, &c. *neque ego te condemno*, inquit. Hæc verba nequeunt referri ad condemnationem peccati, aliàs non diceret, *vade*, quod significat absolutionem, & pœnam remissam, pro qua interpellabatur: *iam amplius noli peccare*, significat admonitionem de fugiendo peccato. Ergo illa verba, *neque ego te condemno*, &c. referenda sunt ad sententiam & pœnam legis.

Vnde Augustinus tractat. 33. in Ioannem. *Neque ego te condemno*, &c. *a quo foris te condemnatum timuisti*, quia in me peccatum non inuenisti, &c. *quid Domine? faues ergo peccatis? non plane. Ita attende quod sequitur: vade deinceps, iam amplius noli peccare. Ergo & Dominus damnauit, sed peccatum, non hominem*, &c. Vide quæ sequuntur, in quibus Augustinus declarat Christum exercuisse potestatem iudiciariam, condemnando peccatum, & non personam: quin etiam sententia Christi ad Phariseos sonat potestatem iudiciariam, qui iustitiam eius voluerunt hic tentare, aliàs scientes eum veracem, & mansuetum, vt ibidem Augustinus in verbis præcedentibus. Vnde rectè Doctor hinc colligit pœnam legis reuocatam esse ex sententia Christi in adulteram, sicut ex aliis factis eius & dictis, vt ex præsentia ad nuptias in Cana Galilææ colligitur eum confirmasse matrimonium, rectè, inquam, colligitur ex hoc loco eum sustulisse pœnam legis: quia hæc sententia non ad illam solam referenda est, sed ad alias in eadem culpa: quia non solum ad præsentem referenda est illa sententia, sed ad alias eiusdem culpæ.

Præterea, constat communi sententia Doctorum leges ciuiles, quæ hanc marito facultatem dabant, reprobati ab Ecclesia; vt insinuat 32. quæst. 2. cap. *Inter hæc*, &c. vbi consultus Nicolaus Papa, an liceret marito vxorem adulteram occidere iuxta leges Longobardorum tum in Italia regnantium? Respondet tacitè Ecclesiam non cognoscere, aut recipere tales leges mundanas: quæ est sententia Augustini lib. 2. de adulterinis coniugijs cap. 15.

Postremo, inquit, *quaro abs te, an marito Christiano liceat, vel secundum veterem Dei legem, vel Romanas adulteram occidere* (vt correctior textus habet. Alia lectio dicit *abicere*: sed hoc non cohæret textui, & responsioni Augustini: quia id certum est ex Euangelio licere. Respondet autem Augustinus negatiuè: quæ responsio esset falsa, si intelligeretur de repudio; nam & ipse infra docet licere repudiare.) *Si licet, melius est, vt ab utroque se temperet, & à licito, illa peccante; supplicio, & ab illicito, illa viuente, coniugio*, &c. & infra: *Si autem quod verum dicitur, non licet homini Christiano adulteram coniugem occidere, sed*

tantum dimittere. Quis dicat tibi, fac quod non licet, vt tibi liceat quod non licet? cum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, siue adulteram occidere, siue, illa viuente, aliteram auertere, ab utroque abstinentum est, &c.

Dicit ergo Augustinus non licere marito adulteram occidere secundum legem Christi, quænam autem alia lex id prohibet præter iam præmissam? Vnde idem Augustinus ad eam remittit Zelotypos maritos qui vindicare volunt adulterium morte vxoris. c. 14. & cap. 16. *Nunc autem postquam Christus ait adultera: neque ego te condemno; vade, deinceps noli peccare: quis non intelligat debere ignorare maritum, quod videt ignorasse dominum amorum; nec iam se debere adulteram dicere, cuius penitentis crimen diuina credis miseratione deletum? Sed hoc videlicet infidelium sensus exhorret, ita vt nonnulli modica, vel potius inimici vera fides, credo mentes peccandi impunitatem dari mulieribus suis, illud quod de adultera indulgentia Dominus fecit, auferrent de cordibus suis, quasi permissionem peccandi tribuerit, qui dixit, deinceps noli peccare; aut idè non debuisset mulier à medico illum peccati remissionem sanari, ne offenderentur insani*, &c. Ex quibus patet ad fundamentum Soti.

Quantum ad ipsam causam, an liceat auctoritate politica, vt adulter, vel adultera conuicta in iudicio per auctoritatem publicam possit morti destinari, cuius executio ipsi marito remitteretur; non disputo hic: quia Doctor *suprà* §. De secundo dico, &c. in sine videtur approbare licitè id statui posse, vt blasphemia, adulteriù, & idololatria plectantur morte magis quam fures. Quod docet etiam communis. Leges ciuiles plures permittebant adulteram occidi à marito, & dant ius, & potestatem in hoc: sed id non licet ex dictis, vt in flagranti delicto occidatur: quia est contra salutem animæ eius. Sotus art. 3. dicit occidi posse adulterum, non tamen adulteram, nisi lata sententia à iudice: sed vtrumque perinde obstat charitati, & periculo animæ, quæ absque vlla necessitate exponitur hoc modo contra debitum ordinem iustitiæ; cum sententia lata posset remedium iuris adhiberi cum salute animæ, quæ sententia tenenda est in praxi iuxta Canones, & legem Dei. Vide Couarr. in *Clementi. Si furiosus*. Quod si obiciat Christum reuocasse legem, & præterea Augustinum citatum. Respondetur sicut *suprà* responsum: est de furto non simplici, posse plecti morte per legem iustâ; ita & adulterium ob damnâ sequentia similia.

k *De alia autem damnificatione in corpore, &c.* Hæc resolutio patet ex hætenus dictis, & iure allegato: damnâ autem per se incurâ sunt expenitæ curationis: & reliqua, quæ ibi Doctor in littera habet: circa quæ non occurrit noua cōtrouersia, præter ea quæ dicta sunt in superioribus. Quod enim tenetur placare mutilatum patet iisdem rationibus, quibus probatur teneri pro morte illata homicida: quia tamen non occurrit alia satisfactio æstimabilis præter solam placationem, ad eam tenetur, non solum ex charitate, verum etiam ex iustitia. Quod si fuerit mutilatus pauper, verbi gratia, qui labore manuum se sustentabat, & familiam, tenetur ad sustentationem, si omnino factus est inutilis ex mutilatione ad sui sustentationem, quia pari modo se habet, sicut & homicida quoad hoc, quia per se causam dedit huic damno.

Christum vt iudex absoluit adulteram.

Verba Christi non respiciunt peccatum, sed pœnam legis.

55 August.

Sententia Christi sonat potestatem iudiciariam.

56

Nicolaus Papa.

August.

Non licet adulteram occidere.

57

August.

58

Licere illam pœnam legi politica.

Resicitur sententia Soti.

59

Ad quid tenetur mutilatus.

60

*Ad argumē-
ta.
Ad primum
respondetur.
Ad secundum
responsio.
Seducens re-
ligiosum obli-
gatur ad re-
stitutionem.*

1 *Ad argumenta, &c.* Responsione primi argumenti habes ex dictis de restitutione, quæ faciendæ est in bonis vitæ, & corporis.

in *Ad secundum dico, &c.* Hic respondet ad secundum argumentum *suprà* propositum; & explicat ad quid teneatur, qui retrahit aliquem à religione. Casus autem patet controuersitæ, & resolutio eius petenda est ex aliis dictis *quasi*. 2. de eo, qui impedit alterum, ne consequatur beneficium; & de restitutione damni spiritualis. Seductio alicuius à religione fieri potest, vel precibus, & suasionem; vel vi, & fraudibus. Restitutio faciendæ est in damno temporalis, aut spirituali, vel personæ seductæ, vel monasterio. Damnum temporale est hæreditas legata intuitu talis personæ monasterio; & spiritualia, vt existimatio, doctrina, instructio, & similia, quæ ex tali persona prouenire possunt.

*Sententia con-
traria.*

Sotus *lib. 4. de Iustitia & Iure, q. 6. art. 3.* tenet partem negantem quoad obligationem fundatam in iustitia, licet ipsi retracto teneatur ex fraterna correctione, tenetur etiam ex iustitia submouere vim, & fraudem, & permittere retractum in sua libertate. Hanc sententiam limitat Azorius *3. parti, lib. 5. cap. 1.* & Molina *in tract. 4. de Iustit. & Iure, disp. 5. 1.* quando retraheretur professus, quia sic teneretur ad restitutionem damni incursum, quia religio habet ius in emolumenta, quæ ipsi obuenirent à tali religioso, vel eius industria; & ideo alter priuans religionem tali utilitate tenetur per se ad damnum. Alij addunt, si religiosus non vi, vel fraude, sed iam laxata vi, vel detecta fraude factus est suæ libertatis, quod damna vltiora non teneatur retrahens.

*Limitatio
quoad profes-
sum.*

61

*Cöclusio Do-
ctoris sustine-
tur.*

Hic casus habet similem decisionem, sicut & priores casus *suprà* expressi.

Conclusio Doctoris est eadem hinc cum illa, quam *suprà* posuit de impediendo beneficium dandum alteri ex intentione ei nocendi, & per fraudem teneri ad restitutionem iuxta arbitrium boni viri, non in toto, sed quanti valebat ius quod habuit in spe ad beneficium. Ita similiter in proposito tenetur seducens ingredientem religionem ad similem restitutionem monasterio, quod iam habuit ius in spe ad rem ipsam; & ius ne excluderetur ab illo iure, quod habuit in voluntate, & proposito alterius, ne, inquam, excluderetur iniuste per fraudem, & intentionem nocendi monasterio, siue hæc fraus adhibeatur in ipso opere per iniqua media decipiendo, vel impedimentum statuendo per vim: siue etiam fraus fuerit in sola intentione vt respicit media aliis non illicita, de quo *suprà* diximus, quod si nouitium seduxit, magis tenetur, quia licet adhuc non sit incorporatus religioni; tamen per possessionem eius, & oblationem acquiritur propinquius ius ad rem ipsam, & personam, quam fuit in personam nondum ingressam; quod potest reduci ad ius ex possessione, vel quasi possessione naturali. Et in hanc sententiam conueniunt omnes antiqui Doctores, vt videre licet apud Sayrum *lib. 1. cap. 1. dub. 4. in prima opinione.*

*Ius in spe non
debet impedi-
ri.*

*Ius possessoriū
in nouitium.*

62

*Soluitur ra-
tio oppositæ
sententiæ.*

Per hoc excluditur fundamentum oppositæ sententiæ: quæ in eo fundatur, quod nouitij ante professionem non acquirat religio vllum ius. Respondetur enim acquisiuisse ius per receptionem nouitij non completum ante professionem, inchoatum tamen, & cum certa spe, &

expectatione complendum, quo nequit iniuste priuari, sicut neque præterdens beneficium debet impediri iniuste; sic etiam neque hoc ius impediri iniuste, quod iam ponitur in exercitio, & in fieri donec per professionem compleatur. Ex mutuo nempe consensu nouitij ingredientis, & recipientis monasterij, iam ponitur contractus in dispositione requisita, qua completa per professionem mature scit ex lege, quæ impedimentum statuit ne ante certum tempus, vnus anni probationis fiat professio, & quamuis nouitius in eo statu est in sua libertate, & spes ipsa monasterij suspendatur: tamen nequit impedimentum statui utilitati monasterij.

Si autem seducat professum à monasterio, non video qua lege possit absolui ab obligatione damni incursum monasterio; nam monachus monasterio acquirit; & monasterium, si est capax proprietatis, & dominij, nequit priuari emolumento; quod ei prouenit ex monacho: si ergo monachus aliquid propria industria acquirit, & qui illud vi, aut furto auferret, peccaret contra iustitiam, & teneretur monasterio, nescio quare seducens religiosum à monasterio, non teneretur ad utilitatem qua priuauit monasterium. Aliqui respondent monachum non teneri ex iustitia, sed ex obedientia procurare emolumentum sui monasterij.

63
*Seducens pro-
fessum tene-
tur ad dam-
num monaste-
rio.*

Responsio.

Contrà, siue ex iustitia, siue ex obedientia tenebatur non refert, modò emolumentum fuit certum, & re ipsa futurum, quia illud Monasterio debetur ex iustitia, ita vt non possit eo priuari. Et sicut monasterium acquirit ex iustitia per monachum, sic etiam habet ius, ne priuaret iniuste potestate, & effectu acquirendi per ipsum. Præterea, licet religiosus ex obedientia applicetur Curæ, & rebus monasterij, tenetur, supposita applicatione, ex iustitia ad fidelitatem, & diligentiam, ne ex culpa eius inferatur damnum monasterio; & si haberet vnde resarciret, teneretur ad restitutionem.

*Impugnatio,
Licet ex obo-
dientia tene-
tur mona-
chus ad ope-
ras, iure ta-
men sunt ma-
nasterij.*

Quantum ad damna spiritualia iam diximus *suprà*, obligationem oriri ex iustitia ad restitutionem, prout in potestate damnificantis est restituere: tenetur ergo seducens quantum potest, in re, aut æquivalentia ad illa restituenda seducto.

*Obligatio re-
stituendi da-
num spiritua-
le.*

Vltima conclusio Doctoris est; si auertat quis alium non ingressum à religione absque fraude, & animo nocendi monasterio, aut personæ, sed ex alio fine licito propriæ utilitatis, non teneri talem monasterio, quia non per se causat damnum monasterij, sed propriam utilitatem præfert utilitati monasterij; tenetur tamen personæ, quam auertit ad æquivalentem, vt potest, in bonis spiritualibus ei damno, quod auertendo à monasterio ipse incurrit.

64
*Qui auertit
eum qui in-
tendit religio-
nem ex cau-
sa, non tene-
tur monaste-
rio.*

Et si dicas non licere alicui procurare propriam utilitatem cum damno proximi.

Obiectio.

Respondetur negatiuè, quando voluntariè proximus incurrit damnum, vt si quis petat aliquid sibi donari, vel accomodari, non facit iniuriam proximo. Limitandum tamen est, vt quando aliquis auertatur à religione, de cuius salute in sæculo esset periculum, tunc non liceret eum auertere, etiam ex intentione non nocendi. Supponit autem Doctor auertentem posse æquivalenter resarcire damnum incursum per alia media, & facultatem suppeterè similiter personæ auertæ seruandi se indemnem, & spem

Responsio.

*Nam licet
auertere ab
ingressa eum,
de cuius sa-
lute in sæcu-
lo esset dubiū.*

& spem profectus in religione saltem probabilem esse; quæ omnia pensanda sunt ex circumstantiis personæ, religionis, causis, ex quibus retrahitur, & necessitate personæ: quæ benè pensanda sunt, quia non est extinguendus spiritus Dei, & vocatio concepta, cuius rationem Deus exigit: *Vocatus, & renuisti*: & pa-

ter ex parabola de inuitatis. Hæc res non est temerè attendanda; neque vocatio Dei contemnenda: videmus enim eos, qui spe aliqua lactati vocationem suam contemnunt, etiam à Deo contemni, & vix peruenire ad exitum suæ expectationis, vt in multis experientiâ probat.

Res non temerè attendanda.

Pensanda circumstantiis.

Q V Æ S T I O I V.

Vtrum damnificans aliquem in bono famæ, teneatur ad restitutionem, ita quòd pœnitere verè non possit, nisi famam restituat?

D. Thom. 2. 2. quæst. 61. art. 2. ubi Caiet. Salon, Aragon. Richard. hic art. 5. quæst. 3. Gabr. quæst. 16. art. 2. Soto 4. iust. quæst. 6. art. 3. Emanuel 2. part. cap. 45. Nauarr. cap. 18. lib. 2. cap. 4. Syluest. ver. De iractio. Ang. ibi. Sayr. lib. 11. cap. 3. Lessius lib. 2. cap. 11. dub. 20.

Vartò^a quæritur, Vtrum damnificans aliquem in bono famæ, teneatur ad restitutionem, ita quòd pœnitere verè non possit, nisi famam restituat? Videtur quòd non: *Extra de Calum. cap. 1. & 2.* Infamis est denuntiator, vel accusator falsi criminis: ergo negans verum crimen sibi impositum, iniuste infamat accusantem; quia ostendit eum accusatorem falsi criminis; & tamen iste negans tale crimen sibi impositum non tenetur famam restituere accusanti: quia magis videtur accusans debere restituere famam accusato, cum non possit probare crimen sibi impositum.

Argum. 1.

Item tenetur quilibet magis zelare pro fama propria, quàm pro aliena, sicut magis diligere seipsum, quàm proximum: sed accusatus in publico de crimine occulto non potest famam suam custodire illæsam, nisi directè alterum diffamando, negando scilicet crimen sibi impositum, & ita denotando eum delatorem falsi criminis: ergo iste secundum rectam rationem tenetur eum diffamare, licet indirectè, & per consequens non restituere; quia in primo actu non egit iniuste.

Argum. 2.

Contra, Augustinus ad Macedonium epistola 2. & ponitur 14. quæst. 6. cap. 1. Si res. *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui potest.*

Rat. ad opp.

Item Prouerb. 22. *Melius est nomen bonum, quàm diuitia multa*: ergo plus lædit proximum, qui aufert ei nomen bonum, quàm qui aufert diuitias: si ergo ibi tenetur secundum iusticiam restituere, multò magis hîc.

C O M M E N T A R I V S.

I
De bona fama, & eius restitutione debita.
Definitio.

In quibus consistit?

a *Q*uartò quæritur vtrum damnificans aliquem in bono fama, &c. In hac quæstione agitur de tertio genere bonorum, quæ hominis dicuntur, vt famæ; agitur de bona fama. Definitur à glossa in cap. *Vestra, de cohabitatione cleric. & mulier. Fama est illa dignitatis status, lege, & moribus comprobatus.* Hanc amplectuntur Iurisperiti; & habetur l. *Cognitionum 5. ff. de extraordinar. cognit.* Consistit autem in bona opinione virtutis, & sapientiæ alterius, & in iis omnibus, ex quibus laudari potest quoad corpus, animam, affectiones, dotes, opera, & facultates

tam naturæ, quàm fortunæ. Distinguitur ab honore, quòd illa in opinione consistat; hic verò attestacione excellentiæ alterius verbis, vel signis exhibitâ; quæ excellentia similiter consistit in sapientia, & virtute, & aliis: ex quibus laudari, & honorari potest; vt dignitate, munere, sanctitate, & his similibus exhibetur honor per verba, per cessionem loci dignioris, inclinationem, genuflexionem, & eiusmodi, prout in vsu sunt. Distinguit Doctor quæstionem in tria membra, quæ suo ordine explicabuntur.

Distinctio eius ab honore.

Exhibitio bonorum.

Ordo quæstionis.

S C H O L I V M.

Hic duo dicit. Primum, imponentem falsum crimen debere se retractare ita publicè, sicut dixit. Ita D. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 2. Richard. hic art. 5. quæst. 3. Gabr. quæst. 16. art. 2. Soto 4. iust. quæst. 6. art. 3. ad 4. Secundum, dicens tantum se audiuisset talia crimina de aliquo, non tenetur ad restitutionem, quia verè famam non abstulit, si tamen preuidit auditores leui rumori credituros in grauem infamiam proximi, peccat mortaliter contra charitatem. Adde extra literam, si falsò dixit se illa accepisse ex talibus fide dignis, quòd peccat contra iusticiam, quia tunc ladit verè famam proximi. Adde secundo teneri infamatorem ad damna sequuta ex infamia, vt si propterea perdidit infamatus beneficia, ex

quest. 2. fin. Adde tertio, quandoque adducendos esse testes, ut probes te falsum dixisse, quia teneris efficaciter te reuocare.

Respondeo ², in genere potest aliquis alium tripliciter diffamare; vno modo falsum crimen imponendo: secundo modo verum crimen, tamen occultum, non seruato ordine Iuris in publico proponendo: tertio modo verum crimen, sed occultum, in publico tamen sibi impositum negando, quia in hoc negans notat imponentem de calumnia.

Richar. hic art. 5. q. 3. Tripliciter potest quis alium diffamare.

In ^o primo dico, quod oportet restituere famam, retractando verbum suum, vel quod sibi imposuit; & hoc ita publicè, sicut sibi imposuit: quia aliàs non seruat iustitiam in reddendo proximo, quod suum est.

Imponens falsum crimen retractet. Et. et. ad 5,

Et si obiicitur, quod magis tenetur zelare pro fama sua, quàm aliena, non autem posset illi reddere suam famam, retractando verbum suum, nisi seipsum diffamaret. Respondeo, sicut dixi in prima quæstione de restitutione, responsione ad sextum argumentum, quod bona corporis, vel exteriora, non sunt diligenda, nisi in ordine ad bonum animæ, & ad Deum; hoc autem non est, nisi ut possint iustè competere illi, qui diligit: & ideò sicut ibi de dilectione vitæ propriæ corporalis dixi, ita dico hîc de dilectione famæ propriæ, quod quilibet, cui potest iustè competere in se fama, debet magis diligere illam, quàm alteri, cui non potest iustè competere. Sed si sibi non potest competere, nisi iniustè; alteri autem iustè, magis debet diligere alteri, cui iustè conuenit, quàm sibi cui iniustè; & ita est hîc, accusato enim de falso crimine, iustè conuenit fama: accusanti autem post talem accusationem, iniustè; non solùm, quia mentitus est in accusando, sed quia publicè mentitus est, in quo sufficienter, & iudicabiliter se diffamauit. Et ideò postea directè ostendens innocentiam alterius, cui tenetur in hoc, & indirectè nocentiam sui, non tunc propriè diffamat se, sed tunc amouet falsam laudem, qua iste post accusationem mendacem, indignus est.

Publicum vocat, quod probari potest sine tergiversatione,

Exemplum, aliquis fornicatur tribus videntibus; illi postea accusantes non diffamant illum, sed ipsemet se diffamauit in facto illo publico: quia breuiter, committendo quodcumque crimen publicè, incurrit læsionem dignitatis, & sic amittit famam, quantum est in se: nec publicatio illa postea, per quam notificatur illa læsio, aufert sibi famam; sed tantummodò facit deuenire magis in publicum illud, quod ex natura actus commissi priùs simpliciter erat publicum.

3 An referens delictum reueatur ad restitutionem.

Et si quærat, aliquis non imponit in publico tale crimen alij, sed mutat, vel indifcretè loquitur, vel alicui coram multis narrat: tamen non tanquam sibi certum, sed sic se audiuisse, nunquid tenetur restituere? Respondeo, *rara fides ideò est, quia multi multa loquuntur*: & ideò dicens se tantùm audiuisse, nisi ex modo dicendi ostendat aliquam maiorem certitudinem quàm ex communi relatione, non aufert ex natura actus in opinione aliorum famam ipsi: quia si illi firmiter concipiant illum, de quo est sermo, criminofum esse, leues sunt; quia *qui citò credit, leuis est corde*. Ecclesiastici 19.

1. Cor. 8,

Veruntamen, quia à scandalo pusillorum oportet cauere, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum*. Et multi sunt tales pusilli leues ad credendum mala, ideò est periculosum eis talia audita ex relatu eis referre: & si fiat hoc animo malo, lædendi scilicet illum, de quo est sermo, non est facile excusare, quin sit contra charitatem, & per cõsequens mortale peccatũ. Si autem fiat coram talibus ex inconsideratione, durum est quod exeat genus peccati venialis, quia lingua in lubrico posita est: & *qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir*, Iacobi 3.

Iac. 3.

C O M M E N T A R I V S.

2 Sex modi infamandi.

1. Modus.

2. Modus.

3. Modus.

4. Modus.

5. Modus.

6. Modus.

Respondeo in genere, potest aliquis, &c. Alensis 2. par. quest. 129. membr. 1. in fine ponit sex modos detractionis, seu priuandi aliquem fama debita iniustè. Primus, negando bonum, quod scimus ab aliquo factum. Secundus, cum ad laudem debitam alteri tacemus. Tertius, cum affingimus mala intentione factum esse bonum, quod negare non possumus. Quartus, cum occultum malum reuelatur modo, quo non debetur. Quintus, cum malum augetur. Sextus, est adinuenire malum.

Octo modos detractionis assignat D. Thomas,

quatuor directos, & quatuor indirectos. Primò, imponendo crimen falsum. Secundò, amplificando crimen verum. Tertio, reuelando crimen occultum. Quarto, sinistrè interpretando bonum factum alterius. Intelligentus est hic modus, quatenus in animo alterius, cui maligna interpretatione significasti verbis, aut signis læsisti famam alterius; aliàs quamdiu tacita est interpretatio in mente, spectat ad iudicium temerarium. Quintus, est negando rectè facta alterius, aut bona, ex quibus conciliata fama est. Sextò, ea extenuando. Septimò, frigidè laudando.

Octo modi assignati à D. Thoma.

landando, & simulatè. Octauò, tacendo bona alterius eo tempore, & loco, quo silentium tuum nocet alteri apud præsentès.

Doctòr autem omnes modos detrahendi reducit ad tres in genere. Primus modus est per impositionem falsi criminis. Ad hunc modum reuocari possunt omnes modi, quibus detrahitur alteri per significationem vitij, aut criminis in ipso, siue verbis, siue alio modo contingat talis detractio, ita vt per se sit causa infamiae ex natura actus. Secundus modus est, quando crimen verum alicuius in publicum producit, non seruato Iuris ordine. Tertius modus est, quando crimen verum alicuius in publicum ab alio productum negat, ex quo sequitur infamatio accusantis.

c *In primo dico quòd oportet restituere, &c.* Hæc est prima conclusio huius quæstionis, est communis omnium. Patet per se ex regulis iustitiæ, quia damnum per se causatum tenetur restituere, seruando suum ius proximo.

Dices, magis tenetur zelare famam propriam, quàm alterius in eo casu, si retractet dicta apud alios fiet infamis: ergo non tenetur.

Respondet Doctòr ex dictis *suprà quæst. 2. respons. ad 6.* quòd diligens bonum ex iustitia teneatur diligere illud ei, cui ex iustitia debetur, & cuius est; fama autem proximo debetur ex iustitia, quam ipse læsit, imponendo falsum crimen, fama autem propria in hoc casu, quo amittitur, restituendo alteri famam ablatam, per detrimentum propriæ famæ, quod incurrit reuocando dicta, ipsi non debetur, quia iniuste eam possidet: tenetur magis diligere famam proximo, resarciendo damnum, quàm sibi ipsi, cuius detrimentum tenetur facere. Et hoc ex duobus capitibus; tum quia mentitus est publicè, ex quo casu ipse ex natura operis se diffamauit, nempe vt mendacem, quia de tali mendacio notoriè facti, & in iudicio potest conueniri, & damnari. Ex secundo capite, quia per mendacium intulit calumniam, & dispendium famæ proximo; quod tenetur restituere per hoc medium, reuocando dicta coram eis, in quorum præsentia diffamauit; idè non possidet famam iniuste, neque potest proferre famæ iustè alterius, quem iniuste læsit. Probat exemplo eius, qui publicè est fornicatus coram tribus, illi eum accusantes de illo crimine, non eum diffamant iniuste, quia ex natura actus iam quantum est in se, incurrit læsionem dignitatis, & seruato Iuris ordine cum accusando coram iudice non incurrit damnum iniuste datum, sed quod debetur crimini. Sic in proposito casu, accusando se ipsum de mendacio coram iis, apud quos infamauit, ad restituendum alteri famam, non facit damnum famæ, nisi illud quod aliàs incurrit ex facto, aut infamatione alterius per tale factum, tenetur autem reuocare quod dixit, se ipsum accusando, quia aliter nequit restituere quod abstulit.

Dubium est si sufficiat ei simplex reuocatio cum assertionè mendacij facti, dicendo se esse mentitum, & an ampliùs teneatur ad tollendam falsam opinionem de alterius dignitate adhibere testes, aut iuramentum. Sotus. *de Iustit. & Iur. lib. 4. quæst. 6. art. 3.* affirmat de hoc requiri. Nauarr. loco citato à Scholasticè, & Azorius *3. part. lib. 5. cap. 6.* admittit illam limitationem, quantum ad iuramentum, non verò quantum ad te-

Scoti oper. Tom. IX.

stes: quia hoc videtur istis durum: sed par est ratio: si enim ad vnum, ita ad alterum tenetur. Et ratio est, quia debet adhibere causam efficacem restituendi famam. Antiqui Doctòres non descendunt ad has limitationes: sed dicunt eum obligari ad reuocationem mendacij coram iis, coram quibus diffamauit; loquuntur enim de casu, seclusis circumstantiis: nam infamia, quæ in opinione sola consistit, & innuitur auctoritati, & veracitati infamantis per mendacium, nihil aliud ex natura rei exigit secundum regulam prudentiæ, & iustitiæ, quàm vt dicendo sincerè contrarium eo modo, quo alij intelligunt, aut intelligere debent seriò retractari dictum ex affectu iustitiæ, & veritatis. Quòd si opinionem aliorum nequeat in hoc mutare ex natura rei ampliùs non inhæret dictis eius, sed propriæ pertinaciæ, & leuitati aliorum. Cæterum si iuramentum & testes necessarii sunt ad hoc vt credatur infamator seriò retractare, tunc vera est opinio modernorum; quantum etiam hoc fortè non requiratur: quia secundum prudentiam debent auditores iudicare, sicut in retractatione posset esse mendax, & fictus, sic etiam in prima assertionè fuisse. Non est ergo ratio vnde magis credant infamationi, quàm retractationi; & quæcunque causa præsumi posset non credendi, eadem etiam adhibitis testibus posset in opinione eorum durare, si irrationabiliter sint increduli. Verum est ex natura confirmationis adhibitiæ per iuramentum, & testes eos magis obligari ad dandam fidem retractationi: quia hæc in iudicio adiecto maiorem fidem faciunt, & exiguntur sæpè per modum confirmationis, & ex iis oritur obligatio maior credendi.

Spectandæ tamen sunt circumstantiæ facti: si enim ille in prima assertionè diffamatiua adhibuit iuramentum, & alia motiua credendi, ex quibus aliàs opinio, aut vehemens suspicio oriri possit, tunc tenetur ad retractationem congruam: nec sufficit ex natura rei sola retractatio, dicendo se falsum dixisse: quia etiam alias causas adhibuit de se sufficientes, ex quibus fama proximi læsa est, vel saltem reuocata in dubium. Quid ergo faciendum? tenetur adhibere media tam efficacia tollendi damnum, quàm fuerunt illa, quibus illud causauit, & quibus adhibitis alij teneantur credere secundum prudentiam, & æquitatem. Exempli gratia, si quis alium seduxit per falsam doctrinam, & apparentibus argutiis, tenetur non solum retractare errorem, sed etiam destruyere imposturam factam per media fallacia, & hoc secundum iustitiam, vt omnes concedunt; ita & sufficit hic ex natura rei adhibere illam satisfactionem læsæ famæ, quam iudex, & tribunalia imponunt: verum quidem est quòd retractatio facta ex sententia iudicis habeat maiorem auctoritatem, non solum quia procedit ex potestate publica: sed quia seruato Iuris ordine censetur legitime conuictus reus de calumpnia, & mendacio. Adhuc ergo media ex natura rei sufficientia, siue ex assertionè, siue alio modo, & sufficit quòd media sint de se efficacia ad tollendum opinionem falsam de alio causatam, vt asserit Doctòr in simili in litera proxima.

Sed adhuc manet dubium, quia potest fieri vt

Resolutio.

Retractatio simplex sufficit.

Spectanda circumstantia.

Adhibere debet causam efficacem reuocandi.

Dubium.

Trius modus assignatur Doctòri.

1. Modus.

2. Modus.

3
1. Conclusio communis. Fama restituenda.

Replica.

Responsio. Velle debet quis suum ius alteri ex iustitia.

Infamis possidet iniuste propriam famam.

Exemplum.

4
Dubium. An sufficiat simplex reuocatio?

Sententia quorundam.

Quid sit quādo alij, & si credant non cōcipiunt opinionem pristinam de infamato?

quamvis ille retractando mutet opinionem falsam, quam ex priore assertionē mendaci conceperunt alij, tamen possunt non concipere opinionem bonam, quam prius habuerunt, & ille destruxit; sed manere suspēsi: quia sicut illum aliās, quem iudicantur fide dignum, iam deprehenderunt ex propria assertionē indignum fide, sic ex occasione huius deceptionis possunt dubitare de fide aliorum; à quibus bona opinio fuit impressa: ergo talis non abstulit per solam retractationem damnū, quod intulit proximo.

Responso.

Respondetur eos teneri ad restaurandam priorem opinionem, sublato impedimento: nam imprudentis est, & temerarij iudicare omnes esse mendaces, si vnus mendax est: aliās destruetur fides humana, & debita consuetudo inter homines: neque possunt sine iniuria præiudicare alteri, de quo aliās habuerunt bonam ex debita fide, & motiuo fundatam opinionem, iam sublato impedimento, & opinione contraria per sufficientem retractationem eius, & ablato fundamento erroneo.

Teneri auditores credere, & retinere priorem opinionem retractato mendacio.

6

Dubium. Ad quid tenetur infamia propagata apud alios. Responso.

Dubitatur secundo ad quid tenetur quoad alios, ad quos talis calumnia diffamata peruenit, & bona fide relata fuit à primis auditoribus, apud quos diffamauit.

Respondetur; si ea intentione dixit, vt diffamaretur apud absentes, teneri ad restitutionem. Si etiam præuiderit ita fore, tenetur similiter. Si tamen sub secreto aliis id dixerit, & illi cum hac stipulatione exceperunt dictum, non tenetur ipse, sed alij tenentur: quia contra iustitiam alium diffamauerunt. Alij tenent in primo, & secundo casu eum non teneri: quia non fuit causa diffamationis apud alios, fortè inde, quia alij non poterant illud reuelare sine iusta causa; quamvis apud iudicem possint accusare, vel certè denunciare crimen. Dicendum fortè est attenda hac causa, & etiam in tertio casu omnes teneri in solidum, sicut omnes concurrunt ad damnū; auditores tamen non tenentur ad aliud, quàm vt calumniatorem, & reuocationem dicti factam dicant tertijs, quibus crimen impositum reuelauerunt; quod ipsis nihil nocet. Et in casu, quo calumniator alijs non indicaret veritatem, sed solum primis auditoribus, hi possunt, & debent reuocationem eius alijs indicare; quibus ipsi crimen detexerunt, ea ratione qua ipsi non debebant contra Iuris ordinem crimen proximi ab vno auditum proflare, nisi in casu, quo crimen is imponeret, publicè, & coram multis in frequentia populi, ita vt iam amplius non possit esse secretum; tunc autem eadem publicitate facta sufficienter reuocatio de facili ad alios peruenit. Hæc omnia intelligenda sunt de eo, qui crimen imposuit cum damno famæ secuto: quia aliās si ei non creditur, nihil abstulit, cuius restitutio obligaret, neque retractatione sui alium effectum induceret diuersum ab eo, quem prius est operatus, quo ab alijs reputatur mendax.

Auditor infamans ad quid tenetur?

Limitatio.

Non nocet ad nihil tenetur.

7

Hæc resolutio est communis modernorum, quamvis Adrianus de restitutione famæ quest. 1. contrarium doceat, & Nauarr. in repet. capituli Inter verba. In Manuali tamen cap. 18. num. 43. sequitur communem: quam tenet Soto loco citato ad 4. Ledesma in 2. part. 4. quest. 18. art. 2. dub. 3. conclus. 3. Petrus Nauarr. lib. 2. de Restitut. cap. 4. part. 3. dub. 3. Salonijs 2. 2. quest. 62. art. 2.

Valentia tom. 3. disp. 6. quest. puncto 4. & alij: Patet ex regulis generalibus, ex quibus quis tenetur ad restitutionem ex damno illato, non aliter. Peccauit tamen contra iustitiam mortaliter: quia quantum est ex parte detrahentis, abstulit famam. Limitanda est hæc sententia quando aliās non infert aliud damnū suspicionis, quia sic minuit famam, & bonam opinionem alterius; vel certè si periculum sit cum tempore talem detractionem nocituram, vt frequenter contingit, quia dat causam maleuolis, & æmulis, vt ex ea deducant æstimationem alterius in dubium, ideòque sanum consilium est, vt se retractet.

2. Limitatio.

Sed quid dicendum sit in casu, quo alij iam oblitæ sint infamæ causatæ?

8

Respondetur, si ex toto exciderit, ita vt non sit periculum ne reuiuifcat (quod admodum rarum est, nisi in casu mortis eorum, qui audierunt, & alijs non diffamarunt) eum non teneri ad restitutionem; tenetur autem quandoque periculum timetur, cum tempore fore, ne inferat damnū.

Dubium. In casu oblitæ criminis. Resolutio.

Aliqui tenent contrarium, sed resolutio data est verior: quamdiu enim causa damni efficax subsistit, & cum tempore ipsum damnū prudenter timetur reuiuifcente causa tenetur qui causam dedit, & applicat, ex qua speratur damnū, vt eandem tollat.

Causa damni probabilis auferenda est.

Ex his patet quid dicendum sit, quando diffamatus alia via per legitimam purgationem, aut probationem innocentiam recuperauit famam.

Corollarium.

Respondetur non teneri detractorem, nisi præcisè ad damnū incursum ex detractione, vt si quæ factæ sunt expensæ, aut alia grauamina incurta ex priuatione famæ quamdiu viguit.

Recuperata fama expensas soluat.

d Et si queratur aliquis non imponi in publico,

9

&c. Hic resolut de eo, qui murmurat, vel indiscretè loquitur, vel tanquam ex alijs auditu sibi tamen incertum deponit de proximo ea, quæ detrahunt famæ eius. Dicit in primis, si consideratè hæc fecerit, & animo nocendi alteri, peccare mortaliter contra charitatem. Si inconsideratè, durum esse eum damnari peccati mortalis: nam licet materia sit grauis, inaduertentia tamen minuit peccatum, & voluntarium in opere: nam qui verbo non offendit, hic perfectus est vir, &c. Non peccat contra iustitiam, quia non posuit causam sufficientem infamandi alium ex natura operis, licet contrarium acciderit ex leuitate audientium, aut praua dispositione, & alienatione animi ab eo, de quo loquitur, aut certè prona inclinatione ad iudicia temeraria, & suspiciones. Doctorem sequitur Caietanus 2. 2. quest. 73. art. 3. Nauarr. in Manuali cap. 18. num. 48. Adrianus de restitut. famæ in fine. Syluester ver. De retractio. Lessius de iustitia & Inve lib. 2. cap. 7. dub. 5.

De murmuratone.

Peccatum contra charitatem.

Inaduertentia excusat.

Non peccare contra iustitiam.

Limitat Doctor casum, vt quando ex modo dicendi adhibetur maior certitudo; vt si dicat se audiuisse ex fide dignis, & huiusmodi, afferendo alia motiua, ex quibus præsumptio oriri potest: quia tunc tenetur ex iustitia restituere: quem sequuntur præfari. Sed Sotus reprobat resolutionem priorem: quia fama crescit eundo, & nimia libertas datur nocendi ex tali resolutione.

Limitatio.

Obiectio.

Respondetur crescere non ex causa data, quæ

Soluitur. in cifi

inefficax fuit ad causandam fidem, sed ex vitio aliorum; neque libertas datur murmurandi: quia est peccatum contra charitatem, dando aliis sine necessitate vlla causam lapsus: quamvis contra iustitiam non peccetur, aut auferatur fama ex natura actus, nam radix restitutionis est ablatio iniusta alienæ famæ per causam in re sufficientem ex natura causæ.

Sed quid si animo nocendi hæc faciat?

IO

Quid si animo nocendi murmuratur. Responso. Teneri ex iustitia ad damnum.

Respondetur iuxta ea, quæ superius resoluta sunt de impediendo beneficium, eum peccare contra iustitiam, & teneri ad damnum, licet non ad restitutionem famæ, nisi inquantum est necessarium medium refarciendi damni, quod ex dictis suis præuidit securum, & intendit: verbi gratia, apud tumidos, & temerarios retulit se audiuisse Titium in ipsos aliquid subdolè machinari, præuidens hinc ipsos excitandos, vt Titium concipiunt inimicum, ac proinde aliquid in ipsum machinatos, in eo casu intendit per se malum Titij, & applicauit causam sufficientem ex intentione effectus: quod sufficit ad iniustitiam ratione damni accepti, & intenti per se. Sic dicerem etiam de ipsa infamia causata, quia licet simpliciter taliter relata non sunt ex se causæ sufficientes, tamen vt subsunt intentioni iniustæ, quæ per illa hic, & nunc tanquam media electa ad finem reducitur in effectum, ipsa intentio completur causâ proxima iniustæ infamationis. Videantur quæ ibi dicta sunt quæst. 2. Dixi eum non obligari ad refarciendam famam: quia non intendit infamiam per se, sed damnum prætextum, quod adhibita fraude causauit, in re autem non intendit infamiam, neque per se sufficientem causam applicuit: sed intendit commouere animos aliorum in alterum per illud remedium. Exemplo declaratur: si quis dicat furi pecuniam alterius seruari in tali loco absque diligentia, cum intentione nocendi, præuidens furem ablaturum illam pecuniam, est proditor rei alienæ, & tenetur ad restitutionem: si tamen hoc dicat non præuidens damnum, neque intendens, neque debens præuidere, non tenetur ad damnum: ita in proposito; nam licet tale dictum aliàs non sit sufficiens causa ablationis rei alienæ, aut nocenti ex se, tamen vt applicatur ad furem cum intentione nocendi, est causa proxima, & efficax, ex qua damno secuto tenetur tanquam proditor rei alienæ. Sic qui refert hostibus ciuitatem in aliquo loco negligenter custodiri, est proditor ciuitatis: casus autem vt explicatur à Doctore, intelligitur absolute, & sine his circumstantiis, vt communiter contingit in praxi. Aliud exemplum potest adduci de eo, qui consilium dat maleficij, instruendo simul de

Intensio damni cum causa sufficienti in re.

Non tenetur ad refarciendam famam, sed ad damnum.

Præuidens rem alienam furi cum animo nocendi tenetur.

Instruens de maleficio peccando.

modo, quem malefactor nesciuit, quamuis reuocet postea consilium, & aliter renuat morem gerere, sed applicando modum operatur damnum alterius, quod aliàs ignorato tali modo non fecisset. Tenetur prior ad restitutionem, non obstante reuocatione consilij, & disuisione facti: quia ratione instructionis dedit per se causam maleficij licet captatam ex propria malitia malefactoris. Eodem ergo modo in casu nostro præuidens damnum secutum, & illud intendens per medium efficax in his circumstantiis, & dispositione aliorum, per se causat damnum, quia sermones operantur iuxta naturam, & capacitatem auditorum.

Sed quid dicendum si aliquis bona fide difamauit alium, putans crimen esse verum, & publicum, an reliciens suum errorem, teneatur ad restitutionem? Aliqui negant eum ex iustitia teneri; teneri tamen ex charitate.

Respondeo tamen verius teneri ex iustitia, quia licet bona fide infamauerit; tamen cum reliciuit errorem, tenetur restituere quod abstulit, aliàs in retentione erit iniustus, licet acceptio fuerit non iniusta, excusante bona fide: sicut qui rem alienam bona fide occupauit, postea sciens esse alienam, tenetur eam restituere; sed quid de damno inde secuto? Respondetur, si damnum fuit illatum, quamdiu ipse possedit bonam fidem, eum non teneri ad restitutionem: si tamen fuerit illata ex causa infamationis: si, verbi gratia, infamatus priuatus beneficio, aut officio, & huiusmodi, & infamans in mala fide perseuerauit ante damnum illatum, tenetur ad restitutionem: quia fuit in mora contra iustitiam. Dicerem eum teneri cum suo incommodo ad damnum, quia simpliciter in re, & intentione tenebatur restituere famam, & præuenire damnum alterius; licet quidam doceant contrarium: qui putant in hoc distingui auferentem famam iniuste, ab eo, qui non iniuste eam abstulit, quod ille etiam grauissimo incommodo teneatur restituere: hic verò non. Sed distinguendum est casus, quia si damnum incursum, sit ratione ablationis, tunc vera est differentia adducta inter vtrumque: sed si damnum sit incursum ratione moræ, & iniustæ retentionis, tunc retinens est per se causa damni, & tenetur de damno. In proposito autem casu sic supponitur: imò nequit non inferre damnum alteri priuato: verbi gratia, beneficio, donec restituatur saltem ei fama, quia infamia continuata perinde ei nocet, ac causata, cum eundem semper effectum inducat, quantum ad iacturam famæ, & fama læsi semper sit penes ipsum, quantum ad damnum datum, & potestatem restituendi.

II
Infamans bona fide ad quid tenetur?

Responso. Ex iustitia teneri.

Quando tenetur ad damnum?

Iniusta restitio æquiparatur ablationi iniuste.

SCHOLIUM.

Qui imposuit publicè verum crimen occultum, non debes dicere se fuisse mentitum, sed quod male dixit, vel fatuè, vel quid simile, quo satisfacias. D. Thom. 2. 2. quæst. 62. artic. 2. ad 2. Gabr. hic quæst. 15. art. 2. Angel. v. Detractio, num. 3. Syluest. quæst. 4. Solus 4. de inst. quæst. 6. art. 3. ad 4. Nauar. cap. 18. num. 45. Si dicas quod ingeniosi statim capient æquiuocationem, idem etiam dici posset, si secundum aliam sententiam, oporteret infamantem dicendo verum se retractare. Adde sic infamantem teneri ad damna infamati. Petr. Nauar. lib. 2. c. 4. num. 443. Lessus lib. 2. cap. 11. dub. 20.

4
*Referēs ve-
 rum crimen
 occultū non
 tenetur re-
 tractare, ad
 quid ergo?*

DE secundo dico, quòd non tenetur retractare verbum suum, quòd proposuit in publico, quia hoc faciendo mentiretur, cùm sciat illud, quòd proposuit, esse verum: & non tenetur mentiri propter quodcumque bonum reddendum alij: sed tenetur alio modo licito reddere sibi famam, utpote per huiusmodi verba: non creditis eum esse talem: malè enim dixi, & fatuè dixi: & hæc quidem vera sunt; malè dixi, fatuè dixi, quia non seruato ordine Iuris: proposui etiam in publico, quòd non est verum publicum: & persuasio ista, *non reputetis istum malum*, bona est; quia quilibet præsumendus est bonus, donec probetur contrarium, iuxta illud Extrà de scrutinio in ordine faciendo cap. v. nico, *Humana fragilitas illum, quem indignum esse non nouit, dignum debeat aestimare*: sed iste non est probatus malus coram iustis: ergo bonum est persuadere eis, quòd ipsi non reputent eum indignum, nec malum.

C O M M E N T A R I V S.

12
*Secundus mo-
 dus infaman-
 di in genere.
 Imponens cri-
 men verum
 non potest
 mentiri retra-
 ctando.*

DE secundo dico, quòd non tenetur retractare, &c. Secundus modus est infamare alium per impositionem criminis veri, sed occulti. Dicit ergo Doctor eum non teneri mentiri, cùm sciat esse verum, quòd dixit, quia peccaret, & nemo ad restitutionem cum damno animæ tenetur: tenetur tamen alio modo licito persuadere, ne ipsi credant: verbi gratia, dicendo malè dixi, fatuè dixi, huiusmodi enim vera sunt: quia contra Iuris ordinem dixit, & proposuit in publico, quòd non erat verum publicum. Hæc est sententia communis antiquorum. S. Thomæ *quest. 62. art. 2. ad 2. Alensis supra. Gabriel. in hac dist. qua. 16. art. 2. concl. 3. Ledesina art. 2. dub. 3. vbi supra. Nauarr. cap. 18. num. 45. Aragonij in 2. 2. quest. præfata, art. 2. in solut. 2. norab. 4. Bartholomæi Medinæ lib. 1. Instrucl. Sacerdotum, cap. 14. Angeli verb. De iracundia, num. 3. Syluestri *quest. 4.**

*Modus resti-
 tuendi famam,
 ad quem re-
 mittitur.*

*Secundus mo-
 dus restituendi
 laudando.*

Aliis hic modus restituendi non censetur efficax, ita Caietan. Sotus, & alij, ut Nauarr. & Petrus de Nauarr. lib. 2. de restitut. c. 4. part. 3. dub. 5. Salon. quia apud eruditos magis confirmat veritatem dicti, nempe scientibus crimen falsum deberi retractari cum infamatione sui ipsius, dicendo se mentium fuisse, licet apud rudes, & simplices fortè sufficeret. Addunt debere eum non mentiri; sed nihil aliàs de tali crimine dicere, & personam apud omnes laudare.

*Reijcitur ut
 inefficax.*

Hic etiam modus minùs efficax est, quia perinde prima infamia incursa apud omnes, & potius censentur hominem vanum esse, & imprudentem, quia laudat eum, quem criminose diffamauit apud eisdem, nulla facta retractione: laudare tamen, administratum est retractionis factæ priori modo.

13
*Tertius mo-
 dus obligari
 ut se dicat
 mendacem.*

Tertius modus est, debere se retractare, dicendo se mentium fuisse, quia dixit in publico crimen de alio, quòd non fuit publicum, licet in re ipsa verum erat veritate rei. Hunc modum tenet Salon. citatus, & Petrus de Nauarr. Ille citat pro eo Canum, & Magistrum Mansum. sequitur Valentia supra citatus. Molina *iracundia. 4. disp. 44.* Probabiliorum censet Lessius *cap. 20.* Quod patet etiam ex Doctore in litera, vbi dicit, quòd is proposuit in publico, quòd non est verum publicum, quia neque euidencia Iuris facti, vel famæ, fuit publicum: tum quia sic potest respondere confessio interrogatus: sic etiam reus respondere potest se non fecisse crimen interrogatus in iudicio, si aliàs fuit occultum: & probari nequit. Sic

*Exempla de
 alijs.*

etiam iudex damnans innocentem, qui ex allegatis, & probatis conuincitur, dicit eum esse criminofum; quamuis scientia priuata nouit eum esse insontem: ergo hoc sine mendacio dici potest per æquiuocationem. Hoc dato, est efficax medium & optimum: ergo ad illud tenetur, cùm sine mendacio id affirmare possit.

Respondetur tamen primum modum esse seruandum, quia est communis sententia, & probatur ratione Doctoris: quia siue apud prudentes, siue apud rudes per talem modum sufficienter satisfacit, & retractat dictum, quia ipsi tenentur habere bonam opinionem de alio, donec ex sufficienti fundamento constet de opposito, & probetur: eo autem ipso, quo alter non inhæret dictis, sed ea damnat tanquam indiscretè dicta, nullum est fundamentum seruandæ opinionis primæ, iuxta illud Extrà de iudicio in ordine faciendo, cap. v. nico: *Quem indignum esse non nouit, dignum debeat aestimare, &c.* Si ergo dicenti malè de aliquo fides adhibeatur ex autoritate sola illius, ita etiam seriò dicenti non esse credendum malum de eo, & se inconsideratè locutum, vel fuisse deceptum, similiter adhibenda est, maximè cùm iustitia, & charitas ad hoc obliget; ad illud autem non ita: quia sicut vnus testis non facit fidem in iudicio, aut sufficientem probationem, nisi sit omni exceptione maior, ita etiam neque accusator, nisi probet quòd deponit. Ergo etiam neque in iudicio priuato ex relatione vnus debet formari iudicium in detrimentum bonæ opinionis (quæ ex pluribus alijs probationibus, & motiuis subsistit,) saltem ex vlla obligatione, qua tenentur audientes credere dicenti, & quòd amplius est retractanti suum dictum: nam cùm videant eum imponere alteri contra iustitiam peccatum occultum, & in hoc peccare grauiter contra iustitiam: sic etiam secundum iustitiam præsumere magis debent eum ex passione mentium, quàm verum dixisse. Præsumere etiam possunt, & prudenter, eum hoc modo retractare ex quadam modestia, aut pudore, quo famæ propriæ magis parcat, ne dicat expressè se mentium fuisse, quàm ex conscientia criminis alieni non velle mentiri. Præsumere etiam possunt, quòd ea sit opinio eius de probitate ipsorum, ut putet illam retractionem sufficientem esse, ex qua ipsi tenentur reuera opinionem prauam de alio deponere, si quam conceperunt ex ipsius solius relatione priori, cui vident eum non constare.

14
*Primus mo-
 dus restituendi,
 sine menda-
 cio sustinetur.*

*Auditores te-
 neri accepta-
 re talem sa-
 tisfactionem.*

*Obligat iusti-
 tiam, & chari-
 tatem.*

*Retractanti
 debetur fides.*

*Præsumptio
 fit pro re-
 tractatione sa-
 tis.*

15
Secundatio.
Crimen reuelare uni, aut alteri non inferre notabile detrimentum secundum aliquos.

Secundò probatur sufficientia huius retractionis. Crimen occultum alicuius reuelare uni, aut alteri, quibus perinde est dicere quantum ad publicam infamiam ac si nulli diceretur, non inferit notabile detrimentum famæ alteri, neque dicens tenetur ad restitutionem, cum non transit inde in publicum, neque sequitur aliud detrimentum. Hoc tenet Caietanus *qu. 73. art. 2. Nauarr. cap. 18. n. 33. Corduba tract. de detrahit. qu. 2. conclus. 5. Lessius cap. 11. & alij*, quos alij sequuntur, vt Petrus de Nauarr. *lib. 2. cap. 4.* quia neque confitens peccata Sacerdoti, aut explicans personam complicitis ex necessitate integræ confessionis ob circumstantiam, censetur detrimentum famæ facere sibi, aut alteri, quod sit notabile.

Confessio persona coplicis non grauat notabiliter famam.

Responsio.

Si dicas obligari ex præcepto particulari confessionis, vt se infamet apud sacerdotem, & etiam complicem, quæ sicut consensit in peccatum, ita etiam renunciat iuri suo.

Impugnatio.

Contra, eodem modo sicut peccans publicè ex natura actus de se notorij, etiam iuri suo cedit, quantum ad famam in publico, ita vt diffamàs eum de tali, non teneatur ad restitutionem; sic etiam peccans in occulto renunciat suæ famæ in occulto, quando peccat alio conscio: si ergo is seruet quidem peccatum in occulto, vt non publicetur, si illud communicat modo, quo non possit, neque timeret venturum in publicam notitiam, non violat ius alterius, ita vt teneretur ad restitutionem ei faciendam: quia eo ipso videtur renunciare famæ in occulto, quo peccauit alio conscio, & maximè si sit ratio sufficientis communicandi illud peccatum alijs, qui secretum tenebunt, vt si inde commodum aliquod notabile sequatur ipsi, aut alijs, aut submoueat occasio relapsus.

Peccans alio conscio renunciat fama in occulto.

16
Ordo correctionis fraternæ.

Confirmatur, quia hoc ordine procedit correctio fraternæ, vt quis inter se, & alterum eum corripiat de peccato. Deinde adducendo testes, quibus necessariò cõmunicatur peccatum eius, & adhuc manet occultum, & censetur manere, neque committi iniuriam alteri, quamuis communicetur sic peccatum eius: neque communicans tenetur ei restituere famam, cuius ius perdidit peccando occultè, quantum ad famam in occulto.

Retraçtio facta modo dicta reducit peccatum ad secretum occultum.

Hoc ergo supposito sic argumentor: retractione facta modo *suprà* expresso reducit peccatum alterius ad statum peccati occulti: quia auditores tenentur ex iustitia, & charitate non deducere illud amplius in publicum; quia non subsistit fundamentum deducendi in publicum peccati, nisi dictum alterius, quod sufficienter est reuocatum illo modo: vnde si peccatum ab audientibus deducatur in notitiam aliorum, tenentur ad restitutionem famæ alterius, & peccat contra iustitiam, & omne damnum est ex ipsis: ergo ille modus est sufficiens, quia alter non tenetur de infamatione, nisi solùm de publica, quam sufficienter reuocauit.

17
Tertia ratio.
Infamatio de crimine vero est tantum contra Iuris ordinem.

Præterea tertid. Hæc infamatio de crimine vero est contra iustitiam tantum, in quantum est contra Iuris ordinem; sed peccatum contra iustitiam ex hoc capite duntaxat, non inducit obligationem tantam, quantum inducit peccatum contra substantiam iustitiæ, auferendo iniuste quod est alterius, vel damnificando ipsum contra iustitiam: ergo alia est satisfactio per se requisita, & correspondens iustitiæ in substan-

Alia satisfactio debita

tia lætæ, & lætæ tantum in modo, aut contra Iuris ordinem: quia potest illud peccatum denunciare superiori tanquam patri, seruato ordine charitatis, vel eidem tanquam iudici, seruato ordine iustitiæ, modò probati possit; & in eo casu non obligatur alteri ad restituendam famam: ergo eatenus præcisè tenetur, quatenus iniuriam, aut damnum intulit contra Iuris ordinem: ergo restitutio debita est diuersæ rationis, & æstimationis, quam sit restitutio faciendæ ex impositione falsi criminis: sed hæc restitutio rigorosa, & vltima, quæ debet in hoc casu dari, est reuocare dictum, asserendo se esse mentitum, infamando seipsum ex qualitate delicti, seu iniuriæ, & damni dati: ergo hæc non debetur infamato solùm contra Iuris ordinem: sed alia minoris æstimationis: hæc autem minoris æstimationis, proportionata tamen iniuriæ factæ, est reuocatio dicti, vt erat contra Iuris ordinem, prout completè fit eo modo, quem præscribit Doctor, & antiqui: ergo ad illum tenetur solùm de stricto Iure.

Ex his patet ad fundamenta secundi modi, & etiam ad fundamenta tertie opinionis: quia quidquid sit, an ipse tum mentiat iure cum tali æquiocatione, mentitur in opinione aliorum, ad quod non tenetur, & sine necessitate est prodigus suæ famæ: imò hæc libertas æquiouocandi, & decipiendi alios, non temerè debet admitti, neque trahi in praxim, quia destruit societatem humanam, & multum detrahit fidei, & sinceritati hominum, & etiam securitati in contractibus, in iudicijs, & alijs commercijs, & in re ipsa plurimum posita in vsum, eadem penè damnosa infert, quæ inducit me idacium, quantum ad deceptionem: quia perinde inducit mendacium apparens errorem in audiente, ac mendacium reale, quia eundem conceptum in audiente vtrumque causat, & perinde tollit securitatem audientis, & auctoritatem dicentis apud alium, si ei expertum sit talem per verba æquiouoca, ex mera intentione fallendi, solere illud, & decipere: quamuis enim quis non semper dicat veritatem, neque expedit dicere, alia via tentanda est, quam vt verbis contra communem sensum, & vsum sermonis abutatur. Quod videtur contra iustitiam, quia per fraudem alius seducitur in errorem, cuius causa per se est instrumentorum communium, aut signorum, quæ necessaria sunt, & à Deo data ad conseruationem societatis inter homines, & communicationem fallax assumptio contra illud, quod per se, & in rigore significant ex communi sensu; & quod peius est ex animo decipiendi, & seducendi alium in errorem.

Quoad me pertinet non minùs crederem mendaci, quam allueto æquiocationibus, non damno tamen in causa necessitatis, vt plures docent, quandoque vti his: sed damno abusum, & consuetudinem. Et quamuis non sit peccatum non dicere alteri veritatem quandoque, quia nec habet ius inquirendi eam, neque tu dicendi obligationem, videtur tamen habere ius, vt per te non decipiatur per se per impressionem erroris applicando verba, & ita coniungendo, vt ex rigore sermonis faciat sensum erroneum, quem loquens videt concipiendum ab audiente. Quod si casus necessitatis, nocumenti grauis, aut præcepti urgeat, ita vt alter ex taciturnitate grauius aliquod incurrat peccatum, tunc potest

iustitia in substantia lætæ, & lætæ tantum contra Iuris ordinem.

Denunciari potest peccatum occultum, & quomodo.

18

Solutio ad fundamentum secundi modi dicendi.

Æquiouocatio sine necessitate damnanda.

Eius incommoda.

Æquiparatur mendacio.

Non tenetur quis semper dicere veritatem.

Tenetur per se non decipere.

19

Causa per se, erroris.

*Æquiuocatio
tanquam mi-
nus malum in
casu permit-
titur.*

*Committere
mendacium
aliquo modo
in opere.*

*Excluditur
instantia de
vno interroga-
to à iudice,
quando cri-
men non pro-
batur.*

20
*Excluditur
etiam casus,
quo interro-
gatus confes-
sarius negat
crimen con-
fessum sibi.*

quis æquiuocare, non ea ratione, qua hoc semper liceat, sed quia inter extrema mala, in qua alter est lapsurus in tali dispositione animi, quæ aliter nequit, aut aliis mediis emendari, minus malum potest consuli, & permitti. Hæc dixerim sub correctione melius sentientis, ne quis ex frequenti vsu, & libertate reseruationis mentalis, & deceptione vocali fidem suam, & auctoritatem prostituat, aut fallacis, & fraudibus contra Iura Gentium, & naturæ locum præbeat: quia puto graue esse delictum, & contra iustitiam. Adde quoddam difficulter saluari posset mendacium, quin committatur in opere, quia signi vsus secundum communem acceptionem, & institutionem est naturalis, & solum permixtus. Vnde si quis vteretur signo in re contra communem significationem, sicut Ioab, & Iudas osculo, quod est signum amicitiae ad circumueniendum alios, committet deceptionem in opere. Ergo similiter committit deceptionem in voce, qui vitur verbis contra eorum significationem, seclusis aliis circumstantiis: ex quibus fallacia deprehendi posset; committit, inquam, non solum deceptionem, sed etiam mendacium; quod est contra mentem ire, quæ supponitur significari per sermonem, quod passim non licet: neque valet sequentia illa in speculatione, aut praxi: aliquando licet æquiuocare: ergo semper.

Neque contra facit casus de reo, & iudice: quia ille respondet prout interrogatur in foro externo: & hoc ex circumstantiis patet: quia respondet in iudicio, & tenetur iudici tantum, quantum ad id, ad quod sua potestas extenditur in ordine ad crimē, quod publicè probari potest. Iudex etiam, cum iudicet secundum datam potestatem, vt persona publica, respicit veritatem legis, cuius materia est crimen secundum allegata, & probata; vt deducitur ad forum, in quo cognoscit de crimine.

Alius casus de confessore sic interrogato ob naturam Sacramenti, & secreti sacramentalis; aut sigilli illicitè & iniuste interrogatur, si videt damnum secuturum ex sua taciturnitate, nisi neget crimen sibi confessum, tunc minus malum, nempe deceptionem alterius eligere potest, qui sua culpa decipitur: & ex circumstantiis, aut natura materiae, debet alter prudenter iudicare confessarium non dicere ei veritatem rei, neque posse dicere. Vnde dicendo crimen se non audiuisse in confessione, debet præsumere etiam eum vti reseruatione, & signo cum tali reseruatione, & sibi imputanda est deceptio: non inde sequitur fundari talem præsumptionem in quibuscunque occasionibus, in quibus interrogatus non velit dicere veritatem, quia hoc modo omnes mendaces se excusarent, prætendendo reseruationem mentalem. Sed hoc ad aliam materiam spectat examinare: nunc quo ad casum, de quo disputatur, sufficit quoddam infamator criminis occulti nulla in re obligetur ad præfatam retractationem, dicendo se mentitum fuisse, imò meo videri, si ad aliud tenetur, melius diceret se fuisse æquiuocatum ad deceptionem aliorum ex ludo & artificio: & quandoque ex natura rei admonetur sufficienter audiens non intendi dici veritatem, neque debere dici: ergo licet semper, & passim æquiuocare, non valet consequentia, sicut non valet hæc: potest quis cum defensione inculpatæ tutelæ occidere: ergo semper, & passim occidere, non in defensionem.

Petes vtrum qui de vno, aut altero crimine est infamatus in publico, possit infamari publicè de alio crimine.

Respondetur à quibusdam, si crimen est per se connexum aliis, de quibus est infamatus, posse infamari sine peccato: si tamen est aliud diuersum, non licet. Quantum ad secundum, resolutio est communis Doctorum, & patet ex dictis. Quantum ad primum, dicendum est simpliciter, si augeatur infamia delicti commissi peculiari ordine, & modo, vel ex alio crimine etiam connexo, non licere eum infamare: verbi gratia: si quis est infamatus de homicidio tantum, non licet eum infamare de prodicione facta, qua incautum occidit, aut de nimia crudelitate, neque etiam de nimia continuatione criminis, aut frequentatione; si tamen media sunt ordinaria, aut circumstantiae communes, verbi gratia: litteræ, & munera inter sollicitandum mulierem ad lapsum, hoc licet dicere secuta infamia ad effectum.

Petes secundò vtrum qui infamatur in vna ciuitate, aut loco, adhuc retinens in altero famam suam liceat eum ibi infamare?

Respondetur: si est infamatus publicè notorietate facti, aut Iuris, non videtur contra iustitiam eum alibi diffamare, quia in primo casu videtur suæ famæ renuntiasse; in secundo per sententiam ea priuatus. Videtur id sentire Doctor in primo membro huius quæstionis, quando, verbi gratia, quis publicè commisit peccatum fornicationis, ex natura actus se priuasse sua fama. Sequitur Caietanus *Opusc. 31. responsione 9. Nauar. 1. 8. n. 26.* quantum ad infamiam ex sententia iudicis, hoc est clarius, quia illa poena est, quam lex inducit.

Cæterum intelligendum est hoc, quando aliud damnum diuersum non sequeretur ex tali infamia alibi, & quando alius non recuperauit famam suam, seipsum emendando: quia putarem peccatum esse contra iustitiam, & charitatem eum diffamare, vbi acquisiuit nomen bonum. Sicut si quis furatus rem alienam, & mox restituens, si eandem emerit, denuò non potest ea priuari iniuste, quia facta est sua per contractum, quam aliàs illicitè contraxit. Deinde ille rationabiliter est nolens famam, quam recuperauit, amittere: ergo nequit ipsi auferri: debet enim ei, & habet possessionem facti fundatam in Iure, quod emendatus acquisiuit.

Sic etiam potest quis reuelare peccatum occultum alicuius, in quantum est necessarium ad impediendum notabile damnum proximi: vt verbi gratia, si aliquem scio furem, possum admonere eos apud quos habitat, vt rebus suis caueant. Sic etiam de medico imperito, ne eius imperitia noceat aliis, qui putent eum peritum. De aduocato, & aliis. Sotus libro 5. de *Injustitia & Iure quæst. 7. art. 7. art. 1.* Nauar. loco citato. Ratio est, quia alter non habet ius famæ suæ cum detrimento, & notabili damno innocentis. Si alia via impediti posset damnum, tum parcendum est famæ alterius.

Infamia Iuris incurta per delictum, cui hæc poena in specie annexa est, quid sit, & quid operatur ante sententiam.

Respondetur illam esse, quando lex dicit auctorem talis, vel talis sceleris esse ipso facta infamem. Vt si quis simul contrahat cum duabus, & si

21

*Dubium.
An alius in-
famatus de
vno, possit
etiam de alio
infamari.
Resolutio ne-
gatiua.*

*Circumstantia
extraordina-
ria non sunt
prodenda.*

22

*Dubium An
liceat infa-
mare infama-
tum vbi non
est nota eius
infamia.
Responso.
Non esse contra
iustitiam.*

Limitatio,

*Non licet, si
recuperauit
famam.*

Exemplum.

23

*Potest des-
tus oculis
reuelari, si ex
sacrumtata
timeatur dæ-
num notabile
proximi.*

*De infamia
Iuris quid ope-
ratur ante sen-
tentiam.
Responso.*

Si occultum est crimen, nõ debet publicari. Si notorium, potest ante sententiã expelli. Si notoria lata infamia retrahitur ad tempus commissi criminis.

& si exigat vsuras vsurarum: si quis filias, aut neptes prostituit, & huiusmodi. In hac infamia cognito crimine tantum in occulto non licet eum propalare, aut ipsum infamare in publico: quando tamen notum sit, potest ante sententiam declaratoriam iudicis expelli, & lata sententia retrahitur infamia ad tempus sceleris commissi: quia ipso facto iure incurritur, & ab eo tempore censetur inhabilis ad officia, & beneficia. Si tamen sit periculum maioris damni, & notabilis, potest etiam crimen eius in publicum trahi, quantumvis aliàs fuerit occultum. Et idem dicendum de eo, qui acquisiuit famam fictis virtutibus, & si-

mulacione, quando periculum subest inde damni: nempe deceptionis notabilis in aliis, quæ inferret eis damnum, aut certe periculum simulationis bonorum, ne in dubium vocetur, ut læpe contingit, deprehensa simulatione alterius. Plures alij casus ex his soluuntur, in quibus licet crimen occultum alterius publicare, quando damnum notabile sequeretur sibi, aut aliis ex eius occultatione: quia & charitas, & iustitia non fauent maleficio in damnum innocentis: neque tollunt potestatem eum defendendi ei, qui damnum eius præuidet, & potest impedire, ad quod nullum ius habet criminofus.

Limitatur ad casum damni ex taciturnitate. Crimen occultum in casu damni reuelandum. Iustitia non fauet criminofis in præiudicium innocentium.

S C H O L I V M.

Negantem crimen verum occultum, in publico sibi impositum, non teneri se retractare, quia ius suum iuetur, donec iuridicè interrogetur, id est, à legitimo iudice, præcedente semiplena probatione: de quibus constare debet reo, ex D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1. & 2. Quod ait Doct. teneri talem ad aliqualem restitutionem accusanti, est tantum consilium charitatis, quia post docet cum non peccare contra iustitiam, vel veritatem, negando in publico, quod commisit in occulto: in quo admittit licere aquiuocare, quando iniuste interrogaris, & cogaris ad respondendum. Quod docet D. Thom. 4. dist. 21. quæst. 3. Sancius citans multos 3 in Decal. cap. 6. Molin. tract. 4. disp. 44. Suar. tom. 2. de relig. l. 3. de iurament. cap. 10. & communis. Vide 3. dist. 38. Schol. ult. Si tamen interrogatus iuridicè neget crimen, tenetur restituere famam, & damna accusatori, D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1. vbi Salon. art. 2. Controu. 10. colligitur ex Scot. hic ad 2. Sotus de seg. secreto m. 2. qu. 7. Nau. c. 25. n. 36.

IN tertio^f membro dico similiter, quod non tenetur retractare negationem suam, Inqua negauit in publico verum crimen sibi impositum: quia non tenetur quicumque statim in iudicio confiteri se reum nondum conuictus: tenetur tamen per quædam verba sobria, ut dictum est in proximo articulo, restituere famam illi accusanti quem indirectè notauit de calumnia; dicendo non habeatis eum pro calumniatore, quia credo quod habuit bonam intentionem proponendo, vel fortè se credidit probare intentum suum, & deceptus fuit.

Sed de illo, qui negat tale crimen verum, sed priuatum, in publico sibi oppositum, nunquid peccat mortaliter? Videtur quod sic, quia mentitur, & quidem mendacio pernicioso, & Reipublicæ, quia Respublica propter eius mendacium publicum impeditur à punitione eius iusta; & personæ accusanti, quia per hoc notatur de calumnia. Respondeo, *iuste, quod iustum est, exequeris*, Deuteron. 16. non ergo Respublica omnia mala debet punire: sed quæ cum hoc, quod sunt puniende, potest ista potestas iuste punire: talia autem sunt, quæ coram iudice seculari sufficienter possunt probari: & idè non læditur Respublica, si diuino iudicium excedat iudicium eius, ut aliqua referuentur diuino iudicio, super quæ non potest esse iustum iudicium Reipublicæ: quia *homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* 1. Reg. 16.

Per hoc patet ad obiectionem, cum dicitur, quod est contra Rempublicam: & cum dicitur, quod est perniciosum contra accusantem. Dico quod non est verum, sed ipsemet est sibi perniciosus, qui eo modo proponit, quo non deberet proponere: imò deberet non proponere; & idè imputer sibi, si aliqua infamia sequitur, quia ipse est causa; non autem ille negans, quia defendit innocentiam suam in publico, vbi non est nocens, nec habendus est pro nocente, donec fuerit conuictus.

Sed remanet difficultas, si peccat mentiendo pro se? Durum videretur, quod quilibet accusatus in publico ab vno statim teneretur de necessitate salutis in publico confiteri illud, & sic statim exponere se patibulo in iudicio sanguinis. Sed habendo oculum non tantum ad pœnam, sed ad honestum, & inhonestum, non apparet, quod iste honestè, & secundum rectam rationem debeat confiteri coram tali iudice: quia ipse plusquam quicumque alius accusans singularis auferret sibi famam, quia confitenti contra se in iudicio creditur.

Quid ergo? Cauta est responsio Iuristarum, nego proposita ut proponuntur: & hæc quidem sine mendacio possunt dici in proposito, quia proponuntur in publico, & ut publica, & publicè probanda: sic autem negare ea potest quis, si scit ea non posse probari in publico. Quod si iudex urgeat eum, ut confiteatur propositum, vel

Potestas humana nõ potest punire nisi quæ probari possunt.

Accusator non potens probare, est sibi perniciosus, quia causa sue infamia.

6

Causa respõsio Iuristarum nego proposita, ut proponuntur.

vt publicè neget? Respondere posset, quòd ipse respondit sufficienter ad accusationem, & sicut est modus Iurisperitis respondere; nec ab illa responsione vult declinare, faciat iudex erga accusantem, quod Iuris est.

7

Solus 4. de suscit. 9. 6. a. 3. ad 4. ait esse veniale. Doctor non putat esse, tamē ait in omnē eundem tutum esse pœnitentem, quia res non est omnino certa. Ad argum. Negans in publico quod commisit in occulto ad nihil tenetur accusanti.

Sed² nunquid si neget, intendens tamen negare illud vt propositum est, scilicet vt publicum, sicut Sacerdos facit de confesso, dicens nihil mali scio istum fecisse, quia loquitur vt in publico, audiuit autem in alio foro, nunquid tenetur iste qui negauit de illa negatione pœnitere? Respondeo, *bonarum mentium est culpam agnoscere, vbi culpa non est*, dist. 5. *Ad eius*: & intitulatur Gregor. & idem multò magis vbi dubitatur, an sit culpa, & qualis culpa, bonæ mentis est culpam agnoscere: & idem in tali casu tutum est post talem negationem pœnitere indistinctè de hoc, tanquam de tali quale est, vt pote sub tali indistinctione, si mortale tanquam de mortali, si veniale tanquam de veniali.

Ad¹ argumenta. Ad primum patet ex isto tertio articulo.

Ad secundum, si arguitur de illo, qui non seruato ordine iustitiæ in publico accusatus negauerit, concedo quòd ille non tenetur restituere famam accusanti, imò accusans accusato: & imputet accusans diffamationem sibi ipsi, quia & impudenter, & iniustè egit in publico accusando priuatum.

Si autem¹ illud argumentum fiat de mendaciter accusante innocentem, qui non potest accusato reddere famam, nisi seipsum infamet, patet responsio ex primo articulo quæstionis: quia non est dignus fama post tale mendacium publicum: alius autem dignus est fama, idè debet secundum iustitiam sibi reddi.

COMMENTARIUS.

24

An postoroum crimen suum occultum negare in iudicio: & an teneatur accusatori?

IN tertio membro dico similiter, &c. In hoc membro agitur de infamia, quæ ex negatione criminis à reo inuritur accusatori, nempe quòd deficiens in probatione habetur pro calumniatore. Casus est, si crimen sit aliàs occultum, licet verum, an possit reus illud negare? crimen autem occultum est, quod nequit in iudicio probari. Si tamen est publicum, & notorium crimen, author verò in occulto, tunc per accusationem deducitur ad forum publicum author, contra quem secundum ordinem Iuris potest procedi per testes, & alia adminicula.

Conclusio. Non teneri reus retractare negationem criminis.

Conclusio Doctoris est *reus non teneri retractare negationem criminis occulti impositi sibi in iudicio, quia non tenetur se reum confiteri, nondum conuictus*, &c. Conclusio intelligitur itaque de crimine occulto, & non probato sufficienter. Illa particula conclusionis *nondum conuictus*, &c. seu potius, quæ additur in conclusione ad probationem, potest intelligi dupliciter: nempe quando supponitur plena probatio criminis, vel semiplena probatio eius; tantum in hoc secundo casu intelligi videtur à Doctore, vt patet ex sequentibus, nempe quamdiu deficit semiplena probatio, quæ tribuit ius interrogandi iudici publico secundum ordinem Iuris; & consequenter obligationem reo respondendi statuit. Vnde in responsione ad obiectionem dicit, quòd accusatori ad nihil tenetur reus, quantum ad restitutionem famæ, si deficiat in probatione criminis; sed ipse accusator sibi ipsi officit, qui eo modo proponit crimen alterius, quo non deberet proponere, imò tenetur non proponere, quia proponit crimen merè occultum alterius in publico probandum, quod perinde se habet, ac si innocentem accusaret, quia alter, licet in occulto sit criminofus, tamen in foro externo est innocens, & habet ius se defendendi. Loquitur Doctor de crimine occulto, de quo neque fama, neque indicia, neque testes suppetunt, ad plenam, aut semiplenam

Resus celsionis.

Supponit non procedere semiplenam probationem.

Accusator deficiens in probatione si in dñi causa est, & non rone.

probationem requisiti, præter solam personam accusatoris.

Item postea dicit, §. *Sed manet difficultas*, &c. *Durum*, inquit, *videtur, quòd quilibet accusatus in publico ab uno, statim teneretur de necessitate salutis, in publico confiteri illud, & sic statim exponere se periculo in iudicio sanguinis*, &c. Hæc ergo est sententia Doctoris: & patet ex natura casus, quem determinat, quia vt in casu præcedenti determinauit, agit de eo, qui famam alterius læsit extrajudicialiter: hinc agit pro reo, qui famam accusatoris negando crimen verum, sed occultum, lædit in iudicio: ex eo verò præcisè quòd ratione criminis commissi conueniatur coram iudice, datur maius ius contra ipsum, quàm contra eum, qui extrajudicialiter accusatur coram priuatis, ad quos non spectat de Iure cognoscere de reo, aut crimine. Non descendit Doctor ad alias circumstantias, ex quibus crimen illud redditur iam notorium quoad authorem, de quo semiplena probatio habetur, aut ipsum probabile sit in iudicio, quod requiritur, & sufficit ad accusandum, seruato Iuris ordine, nempe vt accusatio fiat de crimine probabili per testes, aut alia adminicula, vt confessione rei. Ex his enim sententia fertur, alioquin erit iniusta, nisi quando in flagranti deprehenderetur à iudice cum aliis tribus, aut quatuor: requiruntur autem testes, per quos debet probare accusator, quia ex his cognitio, & certitudo criminis commissi haberi debet; vnde Iure Ciuili, & Canonico requiruntur, quando per viam accusationis conuenitur reus. Plures etiam personæ in causa criminali Iure Canonico repelluntur à testimonio ferendo, sicut & Iure Ciuili; inter quos est accusator, sicut & eius collaterales, & ascendentes, & descendentes. Iura enim magis fauent reo in dubio, idè quæ, vt vsus habet, parentes & consanguinei eius admittuntur ad probationem suæ innocentie, vt patet ex Gomezio *cap. 12.* & Claro *quæst. 24.* Vnde sequitur, si accusator pro-

25

Scopus Doctoris.

Requisita ad iudicium, & ordinem eius.

Qui repelluntur à testimonio ferendo? Iura fauent reo. Testes innocentie eius possunt esse parentes.

ducatur

ducat crimen, quod nequit per alium probare, neque per rei confessionem cenferi plenè occultum, & suo periculo intentare actionem.

supponat femiplenam probationem: dico eam esse probabilem, & factus ex rationibus eius adduci. Vnde si plectendus est pœna temporalis, docet Panormitanus eum non teneri respondere, cap. Cum super, de confessis. Sylueiter verbo Confessio delicti, quæst. 1. Fanius, & Angelus eodem. Petrus de Nauarr. lib. 2. cap. 4. Emanuel Saa verb. Reus. Probatur hæc sententia ratione Doctoris, quia illud præceptum esset durum, vt quis in iudicio sanguinis concurret: et ad sui necem, & infamiam, vel teneatur concurrere: quia rarus est, qui illud adimpleret, quin peieraret. Præcepta autem debent accommodari humanæ conditioni, sicut & lex, ne difficilia adeo sint, vt censeantur impossibilia, & maximè quando necessitas communis non præponderat, vel aliud, quod vitæ rei iure diuino præferri debeat, aut naturali: ergo iudex non habet ius obligandi reum sub pœna salutis æternæ, & peccati ad confitendum delictum: quod alia via probare contra ipsum plenè non possit. Confinitur, non habet iudex maius ius in reum ex femiplena probatione, quam ex plena probatione: sed non tenetur conuictus de crimine capitali obedire iudici, vt executio sententiæ fiat per ipsum reum, vt communior, & sanior doctrina tenet: ergo neque etiam præceptum iudicis eum obligat, vt concurrat ad propriam mortem: concurrat autem, si confiteatur crimen morte dignum per leges: ergo non tenetur ad hoc. Probatur prima consequentia, quia iustendiæ vitæ, donec conuincatur reus, ipsi manet integrum, sicut & famæ, & hoc est Iuris naturalis: sed præceptum iudicis est Iuris positium: ergo nequit præiudicare iuri, quod alter habet defendendæ vitæ, quod solum amittit probato crimine. Probatur consequentia prima, quia ex sua confessione conuincitur, & non aliter. Secunda consequentia etiam probatur, quia dum crimen est omnino occultum, si iudex interroget, non tenetur respondere; & hoc ideo, quia est innocens in foro externo, in quo tantum iudex habet auctoritatem interrogandi, sed per femiplenam probationem non fit nocens: ergo adhuc est in possessione suæ innocentia: ergo habet ius defendendi illam; sed stante hoc iure, non tenetur ipse cedere: ergo neque confiteri crimen, donec conuincatur cum tanto suo damno.

sentia sustinetur secundum interpretationem posteriorem.

Probatio. Quia oppositum est durum.

Lex accommodata non fit conditionis.

Confirmatio. Non tenetur reus exequi in seipsum sententiâ laicam, & capitalem.

Ius tuenda vitæ manet saluando donec conuincatur.

Non tenetur iure suo.

Est in possessione innocentia donec conuincatur.

29 Maior auctoritas legis quam iudicis. Non obligat cum periculo mortis.

Alij casus, in quibus quis non tenetur interrogatus respondere.

26 Alij aliter sententiam Doctorum interpretantur.

Semiplena probatio datur ius interrogandi reum.

Requisita ad accusationem veram, aut falsam.

Iudex fori externi sequitur scientiâ publicam.

Quando reus non interrogatur iuridicè, non tenetur dicere veritatem.

27 Status causa declarandus est reo.

Crimen negari potest, quando annexa est falsa præsumptio, qua nequit elidi.

18 Eadem sententiam

Hanc puto esse sententiam Doctoris, non verò illam, quam intelligunt alij esse eius: vt Caiet. 2. 2. quæst. 68. art. 2. ad secundum. Soto de Iustit. & Iure lib. 4. quæst. 6. art. 3. Azorius lib. 5. cap. 9. quæst. 8. Molina tractatu 8. disputat. 43. de Iustit. & Iure; quibus consentit Fauter. disp. 53. cap. 2. num. 56. Melius tamen Scholastes excipit casum femiplenæ probationis, in quo tenetur interrogatus iuxta communem sententiam respondere veritatem: quia femiplena probatio datur ius contra ipsum, vt interrogetur, sicut & infamia probata de crimine, vel indicia manifesta: & hæc debent esse coniuncta accusationi veræ, de qua loquimur, vel factæ in causa inquisitionis particularis, quando licet sic procedere. Non potest iudex reum interrogare iuridicè, aut obligare ad dicendum veritatem, nisi aliquo ex his tribus præsuppositis. Ratio est, quia sicut iurisdictioni ipsius est respectiue ad forum externum, sic etiam debet esse scientia, qua regulatur, & procedit ad cognitionem de causa, quæ est scientia publica aliquo istorum modorum. Vnde si interroget aliter, non seruat Iuris ordinem, neque tenetur respondere reus, aut dicere veritatem etiam præstito iuramento, modò sibi referret mentem: quia in quocunque casu potest negare crimen, potest etiam iurare, quia iuramentum non extenditur ultra naturam eius, cui additur vt confirmatio. Quòd si alius intendat aliud, nempe exigens iuramentum, non refert, quia potestas eius non extenditur ad aliud, quam sit illud, quod de Iure debet interrogari. Quid autem continuat iuramentum de calumnia, docet glossa in cap. 1. de iuramento calumnie.

Aduerte vltèriùs teneri iudicem exhibere primum reo, vel declarare statum causæ, probationes, indicia, vt sciat iuridicè contra se procedi, quando interrogatur, & vt possit opponere, & excipere, si necessum sit, quia nemo tenetur parere cum graui suo, aut alterius detrimento, nisi ei constet se legitime interrogari: hoc autem nescit incognito itatu causæ. Addendum præterea, si crimen in te ipsa commissum est sine culpa lethali, licet procedatur ex crimine iuxta præsumptionem falsam, quam sufficienti probatione non potes elidere, si admittas crimen, non teneri respondere, verbi gratia, si quod tibi debetur, abtuli secreto, quia non fuit via recuperandi; & agatur contra te actione furti, nisi probare posses tibi deberi, neque alia via potuisti recuperare, si interroget iudex an commiseris furtum, aut abstuleris rem alterius, potes negare: quia ipse intendit ablationem, quæ in foro externo habet annexam præsumptionem falsam, quam elidere non potes, verbi gratia furti, sic etiam non teneris fateri te occidisse quem in defensionem inculpatam tui ipsius occidisti, quam nequis probare. Item, si non es author criminis, non teneris confiteri aliquas eius circumstantias, ex quibus oriretur vehemens suspicio te esse auctorem, verbi gratia, te fuisse in loco; requiritur etiam vt iuramentum reo adhibeatur præcedere indicia, quæ sufficiant ad torturam.

Intelligendo præterea Doctorem, iuxta alteram sententiam, scilicet de interrogatione, quæ

Item, non magis obligat præceptum iudicis, quam ipsa lex positia, quia hæc à maiori auctoritate procedit: sed lex positia humana non potest obligare cum periculo mortis ad sui obseruantiam, si pondus rei, aut materiæ ob necessitatem specialem rei publicæ non contingat: ergo minus potest præceptum iudicis inducere obligationem confitendi crimen, quod maius est, quam periculum mortis, quæ est certa, supposita confessione.

Item vt docet Corduba lib. 1. quæstionum. qu. 43. dub. 3. Nauarr. cap. 26. num. 46. Petrus de Nau. loco citato, si consilij, aut auxiliij petendi causa tibi sub secreto crimen reuelet, non potes denunciare, aut testificari crimen, etiam interrogatus, quamuis præcesserit femiplena probatio, quando proceditur ad punishmentem criminis, & non ad obstandum alicui damno publico, aut priuato alterius. Item, neque contra sanguinem coniunctum, neque si damnum notabile tibi ipsi succederet ex testimonio lato seclusa necessitate publica, pro qua debes etiam te exponere dano;

vt docet Nauar. *suprà*, n. 50. & Couar. *in quæstionibus practiis*, cap. 18. ergo à fortiori minus tenetur reus contra se testimonium facere, confitendo crimen etiam interrogatus iuridicè.

30
Potest reus ex carcere fugere, etiam sententia lata.

Item, potest reus ante sententiam latam carceri mancipatus fugere, si potest, vt dicit Couar. *lib. 1. Variarum*, cap. 2. quin etiam post sententiam latam, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst. 69. art. 4.* Couar. *suprà*, si sententia est mortis, & mutilationis; & hoc ex iure conseruandæ vitæ, quam ita natura concessit, vt nullo iure humano possit reus tali iure priuari, quando potest non inferendo violentiam, & abest periculum Reipublicæ: ergo etiam manet ius defensionis vitæ eidem, quamdiu nondum est conuictus de crimine, quamuis præcesserit probatio semiplena: & conlequenter non tenetur fateri crimen interrogatus, nisi aliunde plenè probetur, vel probandum sit, quia in hoc casu non prodest criminis negatio; si aliunde cõprobetur.

31
Non tenetur obedire sententia in re iniusta.

Item, ex communi Doctorum reus, qui conuincitur, seruato Iuris ordine, vel ex falsa præsumptione criminis, aut certè ex falsis testibus, & probationibus, non tenetur obedire, secluso scandalo, & detrimento notabili Reipublicæ tali sententiæ, si in re sit iniusta, vel crimen non commisit, quamuis iusta sit secundum Iuris ordinem: quin etiam aliqui tenent, si pœna sit mortis secluso scandalo se posse defendere contra iudicem, & ministros: vt citat Couar. *suprà* n. 3. sed fortè vix in praxi secludi potest scandalum: ergo etiam quamuis in re crimen commisit, si nequit probari plenè in foro, in quo iudex habet suam potestatem, potest etiam non obedire interrogationi iudicis ad saluandam innocentiam suam publicam, quia minus in hoc est scandalum, aut periculum Reipublicæ, quàm vt is qui seruato Iuris ordine est subiectus sententiæ, non obediat iudici, quia, vt benè Doctor, non est contra bonum Reipublicæ, vt crimina, quæ non probantur, aut probari possunt seruato Iuris ordine remittantur solius Dei iudicio, qui est solus iudex occultorum, vt tradunt Canones, cap. *Erubescant*, dist. 3 2. c. *Consultuisti*, 2. q. 4. cap. *Tua nos*, & c. de *simonia*. Quibus in locis agitur de iis, quæ testibus probari non poterant, aut alia via sufficenti, & si opus exterius prodijt. Et *Clementina Pastoralis* in fine, ita habet: *De crimine graui delatio facultas defensionis, qua à iure naturali prouenit, adimi non valet, eam illa tollere Imperatori non licuit, qua Iuris naturalis existunt, &c.* Si ergo alter nondum conuictus manet in possessione huius Iuris naturalis, non tenetur ipse arma defensionis necessariæ deponere, sicut nemini auferri possunt arma materialia iustæ defensionis contra inuaforem iniustum, qualis est accusator, qui crimen occultum non probabile opponit reo.

Quadam crimina remittenda Dei iudicio.

Ius defensionis iusta nemini auferitur.

32
Vltima ratio.

Sententia negans posse iudicem eodem dicere reum, quem scientia priua a nouit innocenter.

Vltimò tandem probatur: quia non magis tenetur reus iudici interroganti, suppositis iis, quæ ad semiplenam probationem faciunt, quàm ipse iudex ad præceptum legis, & executionem ratione officij, quando reus conuictus est secundum ordinem Iuris, licet in re ipsa sit innocens, & id iudici constet ex scientia priuata: sed nullo modo licere ipsi condemnare quem sic scit esse innocentem, quamuis publicè falsis probationibus conuictum, docent plures Doctores, vt Hostiensis, Calderinus, Panormitanus in cap. *Pastoralis* 28. de officio delegati; & multi

Theologi, & Canonistæ, quos citat Couarruias *suprà*, quamuis alij contrarium doceant, quos ipse sequitur cum D. Thom. *quæst. 64. art. 6.* ergo neque semiplena probatio, & præceptum iudicis inducit reo obligationem seipsum condemnandi, & accusandi, cum adhuc maneat in foro externo innocens.

Confirmatio.

Confirmatur, nullus iudex, inferior saltem, potest condemnare reum nondum conuictum: ergo neque inducere ei obligationem, vt propriam deserat defensionem.

33
Quis est finis interrogati.

Ex his patet interrogationem iudicis ed tendere vt sufficientem diligentiam adhibeat ratione muneris, & satisfaciat Reipublicæ: vel vt alij dicunt, ad terrorem malefactorum, non autem vt obligationem inferat reo, qui alioquin nequit conuinci, nisi ex propria confessione, & sicut interrogatio eius mensuratur per notitiam publicam, ita etiam responsio rei ad confessionem criminis debet respicere eandem scientiam, ex qua procedit iudex: quamuis enim sciat scientia priuata ipsum esse reum, nisi conuincatur in foro externo, non permittunt leges vt eum condemnent; neque etiam ex quacumque confessione eius potest eum punire: verbi gratia, si confiteatur vi torturæ, nisi aliàs confirmet eandem confessionem post torturam, quia confessio debet esse libera, & spontanea, vt sufficienter probet, nisi aliunde ex atrocitate criminis, & periculo Reipublicæ, & aliis indicis fulciatur processus.

34
Secunda conclusio.

Secunda conclusio Doctoris est, non licere reo accusatorem directè notare de calumnia, aut mendacio: quia ius defensionis propriæ non debet excedere defensionem iustam, aut fieri per media illicita: vnde sobriè agendum est, & secundum ordinem Iuris adhibendo media licita. Hæc patet ex dictis; estque communiter modernorum.

35
Modus quo se gerere debet reus respondendo.

Dices reum etiam hoc modo facere iniuriam Reipublicæ, quæ habet ius puniendi crimina.

Respondetur non habere ius puniendi crimen, nisi quòd scientia publica est probatum contra reum; iudicare enim occulta spectat ad Deum, & ad forum pœnitentiæ, quod scientiæ priuatae innititur habitæ per confessionem secretam ipsius rei.

Quid ergo agendum est reo, aut quomodo se debet defendere vtendo suo iure?

Respondet Doctor eum debere vt i responsione accommodata, qua Iurista vtuntur, nempe negando proposita eo modo, quo proponuntur, & hoc sine mēdacio dici potest: quia proponuntur publicè, & negantur vt publica. Quod si iudex vrgeat respondere, potest dicere se respondere sufficienter ad accusationem, sicut moris est Iuristarum; nec ab illa responsione vult declinare: quia nempe Iura dant ius defensionis reo, quo nequit priuare eum, quantum ad defensionem seruato Iuris ordine ei debitam, imò hoc ipsum supponit forma iudicij, & interrogatio proposita à iudice, aliàs non teneretur audire reum, si quid habeat in sui defensionem, ad excipiendum contra testes accusatoris, & alia obiecta, neque appellationi eius iustæ à sententia, aut exceptioni fundatæ contra ipsum iudicem obstare.

Quòd si ex negatione reus saluatur, contra quem nequit probari delictum, & damnatur, accusator pœna talionis, aut nota calumniæ incurrat infamiam: hic non tenetur auertere, quia neque illa intendit, sed propriam defensionem, neque

Rima non tenetur damno accusatori.

neque per se causat. Dicit tamen Doctor debere exculare accusatorem non obligatione iustitiae, aut veritatis dicende, sed de congruo charitatis: sed hoc est consilij, ut bene Scholiastes: quia, si tali excusatione etiam vigeret aliqua suspicio de admisso crimine, neque ad hoc tenetur etiam de consilio.

36 Quid de ipsa negatione?

g. Sed nunquid sine neget, &c. Hic agit de negatione absoluta criminis, antea enim dixit de negatione modificata iuxta modum servari solitum à Iuristis: & dicit, si habeat intentionem negandi tantum in publico, ut proponitur, supponit cum non mentiri: tamen ad cautelam tatius esse confiteri, & securius quam omittere pœnitentiam: quia ex Gregorio, & habetur dist. 5. c. Ad eius: Bonarum mentium est culpam agnoscere, ubi culpa non est, &c. In hoc casu diximus supra licere respondere non ad mentem interrogantis, quam habet de facto; sed ad illam, quam debet habere, licet sit superior, quia ut procedit secundum ordinem Iuris ad punitionem, debet interrogatio eius regulari per scientiam publicam, in qua fundantur iudicia.

Non est mendacium.

Responsio respicit mentem, quam habere debet interrogans.

Quod si decipiatur, vel inducatur in errorem circa veritatem rei, sibi ipsi debet imputare: quia nequit imponere reo necessitatem aliter respondendi de crimine non probato: & præsumere debet cum non confessurum crimen; quod non tenetur reuelare, & consequenter responsionem eius fundari in reservatione; quam ius defensionis concedit. Ideo diximus supra, quando ex natura rei, de qua interrogatur, & damno secuto ex dicenda veritate, in iis quæ ius tacendi veritatem tribuunt interrogato, colligi debet cum non dicturum veritatem, quam non tenetur alius dicere, eum non mentiri, neque decipere, sed alium interrogantem si decipiatur sua negligentia, & temeritate decipi, qui fidem tribuit dictis, quæ ex intentione recta dicentis ad alium sensum referri possunt in iis circumstantiis. Cum hoc stat non licere æquiocare, ubi talis, aut similis necessitas compungit, vel alterius excusat à dicenda veritate, esto non habeat alter ius interrogandi: quia licet non tenetur dicere veritatem: tamen tenetur non inducere alium in deceptionem, aut errorem: quia infert ei damnū iniustè; quod nullo Iure ipsi licet, taceat vel non respondeat, vel alio modo vtatur, qui nō officit alteri: & sic intelligenda sunt, quæ Scholiastes docet cum aliis de æquiocatione.

Æquiocatio quomodo non liceat.

37

h. Ad argumēta. Ad primum, &c. patet ex litera.

i. Si autem illud argumentum fiat, &c. Hic respondet iuxta determinata in primo articulo: excipiuntur tamen à hac doctrina generali, & communi, plures casus, qui ex circumstantiis excusant à restitutione famæ. Primò, quando infamatus condonat famæ damnum incursum. Secundò, iuxta compensatio famæ, ut si iam infamia facta est mutua; quamvis aliqui de hoc non immeritò dubitent. Tertio, si non nocuit, quia fides ei non fuit adhibita. Quarto, si infamans, verbi gratia, accusator, sententia iudicis declaratus est calumniator, aut imposta est ei pœna talionis: quia per hoc ablatum est damnum famæ incursum, quamvis etiam ille de calumnia convinctus, si mendaciter accusavit, teneatur confiteri veritatem. Quintò, si non possit fieri sine periculo vitæ: quia bonum inferioris ordinis, ut fama, non obligat ad compensationem superioris ordinis. Aliqui excipiunt, quando aliqua persona illustris patitur ex calumnia falsa, teneri calumniatorem ad compensandum etiam cum periculo vitæ, quod alij negant; sed prima opinio videtur valde rationabilis: quia non solum illa familia patitur, sed etiam Respublica, quæ plurimum dependet à familia illustri, eiusque salus, & magis quam à vita calumniatoris. Vnde meritò etiā deprehensus, & convinctus de calumnia tali, posset pœna mortis iuste puniri: ergo etiam cum periculo mortis tenetur famam restituere.

Casus in quibus excusatur infamans à restitutione. Casus condonationis re- compensationis. Defectus iniuriam. Declaratio calumnia per sententiam.

Periculum vitæ.

Excipitur casus.

Cum periculo vitæ fama illustris persona rescindenda.

Sextò, si fama est recuperata. Septimò, si fama infamantis, & accusantis sine proportionate excedat famam infamati, quia nullo Iure ipsi debetur maior satisfactio in re excedente. Tunc modus restituendi famam est eum laudare, & per dona, & alia, quæ hominis statu considerato, arbitrio prudentum satisfacere possunt.

38 Fama recuperata. Excessus inter personas.

Plura omittimus hic de infamia, & eius restitutione, quæ à Doctoribus in particulari tractantur, quos consulere potest lector: sunt enim obuij. Quartum etiam solet num homo sit suæ famæ dominus: sed fortè si per tempus licebit, hanc questionem tractabimus infra dist. 21. quest. 2. Hic etiam agendum erat de restitutione, & læsione honoris proximi: sed quia facilis est questio, eam omittimus, quia harum questionum tractatus fortè legem commenti excesserit: quamvis ansam præbeant tractandi in specie quidquid alij de iustitia & iure, ea ratione tractare solent, quæ diximus necessitate declarandi principia vniuersalia Doctoris, eaque defendendi dicta sint, &c.

DISTINCTIO XVI.

De tribus in perfectione Pœnitentiæ obseruandis.

N perfectione autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet compunctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Vnde Ioannes os aureum, [Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia,] ut sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet corde, ore & opere, ita tribus modis satisfaciamus. [Sunt enim tres peccati differen-

A De pœnit. dist. 1. cap. perfecta pœnitentia. Chrysost. ser. de pœnit. qui est 29.

inter *form.* tix; vt ait Augustinus, & in corde, & in facto, & in consuetudine, vel
eius de ser. verbo tanquam tres mortes. Vna quasi in domo, scilicet cum in corde
hab. in mite consentitur libidini. Altera quasi prolata iam extra portam, cum in fa-
lib. 1. c. 23. ctum procedit libidinis assensio. Tertia cum vi malæ consuetudinis tan-
ctra finem, quam mole premitur animus, vel noxiæ defensionis clypeo armatur, quasi
Tom. 4. in sepulchro iam foetens. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ Deus legi-
 tur suscitasse. Huic ergo triplici morti triplici remedio occurritur: contri-
 tionem, confessionem, satisfactionem. Compunctio nobis commédatur ibi, *Scin-*
Ioëlis 2. c. *Pron. 18. c.* *dite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Confessio ibi, *Iustus in principio ser-*
Psal. 6. *Iacob. 5. d.* *Mat. 3. b.* *Luca 3. c.* *Beda.* *monis accusator est sui.* Verè enim confitetur, qui accusat, qui se execrando ma-
 lum sibi imputat. Et ibi, *Effundite coram illò corda vestra.* Et iterum, *Con-*
De vera, & *falsa pæn. c.* *14. in prin-* *cip. tom. 4.* *fitemini alterutrum peccata vestra.* Satisfactio à Ioanne præcipitur, vbi ait,
Facite dignos fructus pœnitentiæ, scilicet vt secundum qualitatem, & quan-
 titatem culpæ sit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par debet esse
 fructus boni operis eius, qui nihil vel minùs peccauit, & eius qui grauiùs
 cecidit. Idèò discretio pœnitenti valde necessaria est, vt illa gerat quæ tra-
 dit Augustinus, dicens: [Consideret qualitatem criminis in loco, in tem-
 pore, in perseverantiâ, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione,
 & in ipsius vitij multiplice executione. Oportet enim pœnitere for-
 nicantem secundum excellentiam sui status vel officij, vel secundum mo-
 dum meretricis, & in modum operis sui: & qualiter turpitudinem egerit,
 si in loco sacro, si in tempore orationi constituto, vt sunt festiuitates, &
 tempora ieiunij. Consideret quantum perseverauerit, & defleat quòd per-
 severanter peccauerit, & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim
 qui non solum non vincuntur, sed vtrò se peccato offerunt: nec expec-
 tant tentationem, sed præueniunt voluptatem. Et pertractet secum,
 quàm multiplice actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis ista varie-
 tas confitenda est, & deflenda, vt cum cognouerit quòd peccatum est, ci-
 tò inueniat Deum sibi propiciam. In cognoscendo augmentum peccati,
 inueniat cuius ætatis fuerit, cuius sapientiæ, & ordinis. Immoretur in sin-
 gulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualita-
 tem vitij: defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim non
 solum quòd peccauit, sed quia virtute se priuauit. Defleat etiam, quo-
 niam offendens in vno, factus est omnium reus. Ingratus enim extitit,
 qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque
 peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Idèò enim Adam plus
 peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens in
 vno, factus est omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab
 vno vitio.] [Ponat se omnino in iudicio & potestate sacerdotis, nihil sui
 reseruans sibi: vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita
 animæ, quæ faceret pro vitanda corporis morte: & hoc cum desiderio,
 quia vitam recuperat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immor-
 talis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus: semper depre-
 cetur Deum, offerat Deo mentem, & cordis contritionem. Deinde & quod
 potest det de possessione: & tunc quod offert, securus offerat. Respexit Do-
 minus ad Abel, & ad munera eius. Priùs dicit ad Abel, quàm ad munera
 eius. In iudicio ergo cordis conferenda est elemosyna tribuentis. Nec con-
 siderandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat quod potest.
 Qui ergo sua peccata redimere vult temporalium oblatione, priùs offerat
 mentem.

mentem. Caueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quod alteri manifestandum conseruant: quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere: ad quam per frustra putat peruenire. Caueat etiam ne priùs ad dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona conscientia, & doleat quòd nondum audeat sumere, quem multùm desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se à ludis, à spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captiuam elaqueantes, & in libertate seruantes.] Et infra. [Quærat anima dignos fructus, etsi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiore postulat, vt dolore, & gemitibus mortuus impetret vitam.] Ex his ostenditur, qui sint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera satisfactio expletur: & quòd non omnes digni fructus pœnitentiæ, sunt digni fructus: quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ maiorum est criminum. Non enim sufficiunt grauiter delinquentibus, quæ sufficiunt minùs, vel parùm peccantibus.

Aug. *ibid.*
15.

Quæ sit falsa satisfactio?

ET sicut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfactio, ita & indigni fructus, & falsa satisfactio, id est, falsa pœnitentia. Vnde Gregorius. [Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundùm auctoritates Sanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccatò exerceri non possit, si culpis grauioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit: recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, & bona quæ iniuste abstulit, restituat. Nec tamen desperet, interim quicquid boni facere potest, hortamur vt faciat, vt Deus cor eius illustret ad pœnitentiam.] Cùm sit pœnitentia interior, & exterior, de vtraque per præmissa satis apparet, quæ sit vera, & quæ sit falsa.

B.
Greg. 7. de
pœn. dist. 5.
cap. Falsas.

De tribus actionibus pœnitentiæ.

PRædictis verò adiciendum est, quòd tribus modis agitur pœnitentia ante Baptismum, scilicet de prioribus peccatis, post Baptismum de grauioribus, quæ post committuntur. Est etiam pœnitentia venialium quotidiana, quæ etiam humilium est, & perfectorum. Vnde Augustinus [Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum eruditio vestra recognoscit. Vnâ est quæ nouum hominem parturit, donec per Baptismum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam inchoare potest: à qua paruuli sunt immunes, cum baptizantur, quia nondum possunt vti libero arbitrio, quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur. Altera est actio pœnitentiæ post Baptismum, quæ fit pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante Baptismum de peccatis prioribus, ita tamen vt etiam baptizentur: sicut Petrus ait, *Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum*

C.
Hom. de
utilitate, &
necessitate
pœn. quæ est
50. cap. 3.
& 4. in 10.
10. & lib.
de medici-
na pœnitē-
tia cap. 2. in
tom. 9.

Eadē hab.
epist. 108.
qua est ad
Seleucianū.
Exod. 20. a.
Ait. 2. f.
Mat. 6. b.
Quod mul-
titudine ve-
nialium ita
aggravat,
sicut unum
grande pec-
catum.
Mat. 6. b.

in nomine Domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post Baptismum ita peccauerunt, vt excommunicari, & reconciliari postea mereantur. Est etiam pœnitentia bonorum, & humilium fidelium penè quotidiana: in qua pectora tundimus, dicentes, *Dimitte nobis debita nostra*, &c. Neque ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa nobis in Baptismo non dubitamus: sed illa quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra surrepunt: quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & oppriment, sicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur, & obruatur, an paulatim surrepens aqua in sentinam per negligentium culpam impleat nauem, & submergatur? Ideo ieiunium, & elemosynæ, & orationes inuigilent: in quibus cum dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, &c. manifestamus nos habere, quod nobis dimitatur, & in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam agere pœnitentiam non cessamus.

De satisfactione venialium.

D
Cap. 71. 10.
3. & de pœ.
dist. 3. Sed
verba.

Quæ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, Augustinus insinuat, ita inquit in *Ench.* [De quotidianis, & breuibus, leuibisque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere, *Pater noster qui es in caelis*, &c. Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitendo in melius commutata discedit. Sicut veraciter dicitur, *Dimitte nobis debita nostra*, ita & veraciter dicatur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, id est, sic fiat quod dicitur, quia & ipsa elemosyna est veniam petentibus omnino ignoscere.] Ex his, aliisque præmissis iam facile est intelligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim Dominica oratio cum ieiunio, & elemosynis: sic tamen, vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confessio, si adsit facultas: de qua confessione post tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multò vehementius, atque distinctius: quia, vt ait Augustinus, ad agendam pœnitentiam non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfaciat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis.

Mat. 6. b.

Lib. de pœ.
medicina.
cap. 5. 10. 9.
& hom. 50.
qua est de
vitiis. ac ne-
cessit. pœn.
c. 15. tom.
10.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum ista tria, contritio, confessio, & satisfactio sint partes Pœnitentiæ?

Alenf. 4. par. quest. 66. per totum. D. Thom. 3. par. quest. 84. art. 2. & 3. & quest. 90. art. 2. & per totum. D. Bonauent. hic dub. 1. Richard. ar. 1. quest. 1. Martil. 4. quest. 10. Durand. 4. dist. 14. quest. 3. Suar. tom. 4. disp. 18. sect. 2.

I
Argum. 1.

IRCA istam distinctionem quæro, Vtrum ista tria, contritio, confessio, & satisfactio sint partes pœnitentiæ? Probo quòd non. Peccatum est simplex defectus; ergo potest competere sibi simplex remedium, pœnitentia est tale remedium: ergo, &c.

Argum. 2.

Item, si essent partes pœnitentiæ, aut ergo integrales, aut subiectiuæ, & accipio *integrales* communiter ad partes essentielles, & quantitatuas non integrales, quia totum non prædicatur de tali parte: conteri autem est pœnitere, & confiteri est pœnitere,

tere, & satisfacere est pœnitere: ergo, &c. nec sunt partes subiectiuæ, quia in quolibet parte subiectiua perfectè saluatur ratio totius sine alia parte: Socrates enim est perfectè homo, dato quòd plures non essent in specie humana: sed in contritione sine aliis non saluatur perfectè ratio pœnitentiæ: ergo, &c.

Item, si essent partes Pœnitentiæ, aut pœnitentiæ virtutis, aut Pœnitentiæ Sacramenti. Non primum, quia pœnitentia virtus est simplex forma in anima, quia spiritalis; & per consequens indiuisibilis. Consimiliter confessio, & satisfactio non sunt spiritalia, sed sensibilia extra mentem. Nec secundum, quia omne Sacramentum est signum sensibile, vel consistit in signo sensibili; contritio non est aliquid sensibile, sed spirituale quid in anima: ergo non est pars Sacramenti.

Argum. 3.

Item, nulla pars est posterior naturali ordine suo toto: sed Pœnitentiam Sacramentum sequitur naturali ordine satisfactio: ergo, &c.

2

Argum. 4.

Item, fructus non est pars eius, cuius est fructus. Patet exemplo, vt pomum non est pars arboris: & ratione, quia fructus est vltimum, quod expectatur de eo, cuius est fructus: nulla autem pars eius est tale vltimum; sed satisfactio est fructus pœnitentiæ, secundum gloss. super illud Matth. 3. *Facite dignos fructus pœnitentiæ*: & secundum sententiam Augustini de vera & falsa pœnitentia: & ponitur in ista dist. cap. 2.

Argum. 5.

Matth. 3.

Contrà, Magister in litera, qui dicit, quòd ad perfectionem pœnitentiæ ista tria requiruntur: non autem requiruntur ad perfectionem alicuius, intrinsecè loquendo, plura, nisi sint aliquo modo partes eius.

Ratio ad opp.

SCHOLIUM.

Exponit latius quatuor: de quibus actum est d. 14. q. 2. scilicet, imperare pœnam, detestari malum, tristari de eo, hoc acceptare, & de eodem gaudere: & quomodo omnia ista possunt oriri ab habitu pœnitendi: de quo ibi non egit.

Hic * intelligendum est, quòd præter istum modum, quo accipitur Pœnitentia pro Sacramento Pœnitentiæ; pœnitentia, vel magis pœnitere potest multipliciter aliter accipi. Sicut enim habetur ex dictis dist. 14. q. 2. & 3. contingit habere iustitiam quamdam vindicatiuam peccati proprii: & proximum ei est actus proprius eius elicitus, qui est quoddam velle imperatiuum pœnæ, vt culpam vindicantis. In tertio gradu est effectus proximus istius actus eliciti, qui effectus est aliquis, vel actus aliqui, ad quem, vel ad quos sequitur pœna vindicatiua. Non enim potest voluntas per actum volendi imperare pœnam, nisi priùs imperando causam pœnæ, quia passiones non sunt in potestate voluntatis, nisi mediantibus actibus. Quarto, & vltimo sequitur pœna consequens istum actum imperatum ab actu elicito ipsius pœnitentiæ virtutis, & ista pœna est effectus remotus illius actus eliciti.

3

Patet autem distinctio istorum omnium per se posse separari ab inuicem. Potest enim virtus illa esse sine actu suo elicito. Patet de se: & è conuerso, quia, vt dictum est, primus actus conformis rectæ rationi, natus generare virtutem, potest haberi antequam aliquid virtutis habeatur, quia est generatiuus primi gradus virtutis. Consimiliter actus ille elicitus, qui est secundus, potest esse sine tertio, id est sine actu imperato: quia non statim ad actum imperij in voluntate, sequitur actus, qui imperatur, quia voluntas imperans non est omnipotens. Et è conuerso. Tertium illud potest esse sine secundo, scilicet actus aliquis causatiuus pœnæ sine actu voluntatis imperante actum istum, sicut potest habere quis detestationem peccati à se commissi, immediate ex contemplatione Dei, licet non imperet talem actum elici, vindicatiuum culpæ.

d. 14. q. 2. num. 13

Quomodo differat acceptio pœnitentiæ

Potest etiam esse tertium sine quarto, quia non semper ad actus illos, qui essent nati generare pœnam, sequitur pœna propter aliquam indispositionem. forte in ipsa potentia susceptiua pœnæ: sicut non semper ad volitionem, vel odium, peccati commissi sequitur tristitia, vt priùs dictum est.

4

d. 14. q. 2. num. 18.

Potest etiam quartum separari à tertio, quia illa pœna potest esse sine actu illo ordinato, qui natus esset pœnam illam causare: quia ille actus, vt ordinatus, non est causa præcisa generationis pœnæ illius: ergo istorum quodlibet, sing. quolibet esse potest, & quolibet duo, vel tria, sine quolibet, vel quibuslibet aliis.

Ad propositum de hoc vocabulo pœnitere, propriè, vt dictum est priùs, est pœnam tenere; tenere autem includit & actionem tenentis, scilicet quod voluntariè teneatur, & applicationem pœnæ sibi, quod in se teneatur. Potest ergo habitus ille dici pœnitentia; quia quædam habitualis tenentia pœnæ, sicut principium habitualiter inclinans

Pœnitentia dicitur de

habitu, & de vris allibus.

nans ad infligendam sibi pœnam voluntariè; & actus eius potest dici pœnitentia actualis, vel pœnitere, quia quoddam *velle* inflictiuum pœnæ sibi ipsi: & actus ille proximus imperatus ab actu elicitio istius, potest dici pœnitere, quia est voluntariè habere in se pœnam, saltem in causa sua, nec aliter potest æquè principaliter voluntariè haberi, sicut in causa.

Tristitia nõ est pœnitentia actiua.

Quartum, scilicet puniri pœna sequente actum illum, non est propriè pœnitere, sed magis (vt ita dicam) pœniteri, id est, pœna teneri, vel vtitatiùs, puniri.

COMMENTARIUS.

HAc distinctione agit de actibus peccatoris, vt partes sunt pœnitentiæ in prima quæstione. In secunda de inuentione peccatoris, quæ contingit quando iustificatur.

1

a *Hic intelligendum est, &c.* In hoc paragraho distinguit pœnitentiam virtutem aliter quam in quæstione prima, & secunda distinctionis decimæ quartæ: quia ibi egit potissimum de pœnitentia actuali secundum diuersos gradus voluntarij, & vt dicit in recto ipsos actus voluntarios, & secundum naturam, & distinctionem eorum ab inuicem, & cuius virtutis esse possint. Primus actus est *velle* imperatiuum vindicandi peccatum. Secundus, detestatio peccati. Tertius, est acceptare libenter, & cum gaudio punitionem, seu pœnam peccati. Quartus, serte patienter pœnam. Hic autem agit de pœ-

Diuerfa consideratio pœnitentia.

Prima, secundum speciem virtutis.

nitentia virtute, vt distinguitur à Sacramento, & non secundum naturam suam specificam, aut alia concurrentia ad actum circumstantionatum eius: sed agit de ipsa, vt comprehendit tres actus, de quibus quærit, & ordinatur ad Sacramentum per modum materiæ, vel quasi materiæ, vt loquuntur Trident. & Florent. vt visum est *quasi. 4. d. 14.* explicando id, pro quo Sacramentum in recto supponit. Prima itaque acceptio pœnitentiæ est pro ipso habitu specialis virtutis, & vindicatiuæ peccati. Secunda, pro actu illius habitus. Tertia, pro causa proxima pœnæ, seu punitionis. Quarta, vero pro ipsa pœna, & punitione. Rectè declarat hæc in litera: de quibus etiam sufficienter dictum est in *distinct. præmissa 14. quæst. 1. & 2.*

Secunda, in ordine ad Sacramentum.

Quatuor acceptiones pœnitentia.

Vide supra dicta.

SCHOLIUM.

Contritio, confessio, satisfactio non sunt partes habitus pœnitentia, nec actus imperatiui pœnæ: sunt tamen partes pœnitentia, sumptæ pro ea causa, proxima pœna infligenda: & etiam sumptæ pro ipsa punitione, quia contritio, seu nolitio peccati, est casualis tentio tristitia: confessio, verecundia: satisfactio, afflictionis, & laboris.

5

AD^b propositum, tria prædicta nullo modo sunt partes pœnitentiæ virtutis, vt argutum est ad principale: quia illud est quædam forma simplex in voluntate, vt charitas, vel quæcumque alia iustitia. Et per aliud patet, quia illud est permanens, sicut permanentia pertinet ad virtutem. Contritio autem, confessio, & satisfactio sunt quædam habentia esse in fieri: permanens autem non constat ex partibus habentibus esse in fieri. Item, ista duo vltima non sunt in voluntate, vt in subiecto, sed sunt quædam exteriora.

Consimiliter dico, quod non sunt partes pœnitentiæ secundo modo dictæ: quia & actus ille est quidam actus simplex, sicut est actus virtutis simplicis. Patet etiam ex alio, quia ille actus est immediatè voluntaris, vt elicitus à voluntate: sed confessio, & satisfactio non sunt actus immediatè eliciti à voluntate, sed imperati. Sed loquendo de pœnitentia tertio modo, scilicet prout est causa proxima ipsius pœnæ infligendæ, quæ causa est actus imperatus ab actu pœnitentiæ virtutis, istius partes possunt poni ista tria.

Quomodo contritio, confessio, satisfactio sũt partes pœnitentia? Pœnitentiã ad commutatiuã spectare.

Et consimiliter istius quarti, quod est puniri, partes possunt poni tres pœnæ, quæ concomitantur istos tres actus: & hoc modo iustitia commutatiua vniuersaliter respicit æqualitatem in commutatione, non rei, sed magis secundum rectam rationem: ergo hoc modo iustitia punitiua, quæ est quædam commutatiua in punitione, respicit pœnam æqualem, siue cõmensuratam illi culpæ: & hoc, secundum rectam rationem illius legis, secundum quam ipsa est vindicatiua: lex autem illa, secundum quam pœnitentiæ virtus est vindicatiua, dicitur culpam debere ordinari, & per pœnam intrinsecam tristitiæ, & per pœnam extrinsecam duplicem, verecundiæ scilicet, & afflictionis, siue laboris corporalis; sicut colligitur ex diuersis Scripturis, quæ continent legem illam: ergo illa pœna, siue puniri, quod respondet culpæ, integratur ex tribus pœnis.

6

Et consimiliter causa proxima istius pœnæ oportet quod integretur ex causis propriis istarum pœnarum: Causa autem propria tristitiæ interioris est detestatio peccati commissi à se, siue displicentia de peccato. Et hæc includit duas causas partiales, scilicet considerationem peccati commissi, & nolitionem eius: & inter istas principalior est causa nolitio: ipsa etiam posita necessariò ponit aliam, non è conuerso.

Iste

Iste ergo actus qui est propria causa proxima tristitiæ, dicitur contritio: secundus actus, qui est causa proxima erubescentiæ, vel verecundiæ, dicitur confessio, ubi peccatum occultum propalatur homini. Tertia causa proxima, vel propria tertiæ pœnæ, est opus aliquod laboriosum, vel pœnale. Sicut ergo pœna perfecta correspondens culpæ secundum iustitiam vindicatiuam, habet tres pœnas partiales, quæ sunt partes vnius punitionis perfectæ, eo modo quo tres restitutiones essent partes vnius restitutionis perfectæ illi, qui fuisset tripliciter damnificatus: ita tres actus, ad quos sequuntur istæ tres pœnæ, sunt partes vnius causæ sufficientis proximè respectu pœnæ condignæ.

Confessio
causa verecundiæ

C O M M E N T A R I V S.

2 b **A**D propositum tria prædicta, &c. Negat hos actus esse partes pœnitentiæ primo, & secundo modo hic sumptæ: cuius ratio nota est ex littera. Sed aduertendum est actum vindicandi peccati posse dupliciter considerari: vno modo, quando pœnitentia imperat actum nolitiois peccati, quo causatur proximè ipsa pœna, seu tristitia; & sic hic intelligitur non integrare pœnitentiam, id est, pœnæ tenentiam per actum elicited voluntatis. Alio modo sumitur vt est nolitio peccati, seu detestatio perfectæ ex motiui vindicationis, vt imperatur à charitate: quia sic habet se vt causa proxima pœnæ. Hoc modo integrat pœnitentiam tertio modo per modum contritionis (vt esse potest ex dictis *suprà qu. 2. dist. 14.*) prout in hac diuisione sumitur pœnitentia.

Actus pœnitentiæ imperatiui.

Actus elicited.

Tertio dicit tres illos actus esse partes integrantes pœnitentiæ tertio modo, vt sumitur pro causa proxima, ad quam sequitur pœna ipsa. Et quartò dicit pœnas concomitantes ipsos actus integrare vnam punitionem totalem, quæ correspondet peccato secundum medium iustitiæ vindicatiuæ, sicut restitutiones partiales faciunt vnam totalem, ad quam restituens obligatur ex triplici damno illato, aut triplici contractu: iustitia enim vindicatiua respicit medium æqualitatis secundum rectam rationem voluntariæ punitionis correspondentis peccato. Hic nihil offertur dicendum præter ea, quæ aliàs dicta sunt ex hac integritate, quæ actus conueniunt in vnam pœnitentiam, vocantur quasi materia à Conciliis *suprà citatis.*

Punitione totali.

S C H O L I V M.

Contritionem, confessionem, & satisfactionem esse essentialiter requisitas ad Sacramentum Pœnitentiæ, non tamen esse propriè partes eius. D. Thom. 3. part. quæst. 84. art. 2. & quæst. 90. & ibi eius expos. Suar. dist. 18. sect. 2. & 3. multum sudant, vt probent esse propriè partes. Sed non est facienda vis in verbo, cum de re constet: tantum enim controuertitur de voce, an debeant vocari partes propriè, & Scotus in rigore putat quod non. Cui fauet Trid. sess. 14. cap. 3. dicens tria prædicta esse quasi materiam, & ponens præcipuam vim in absolutione; & similiter loquitur Concil. Colon. cap. 3. dum ergo aliquando vocantur partes à Patribus, intelligunt per hoc, esse requisita necessaria ad Sacramentum. Scotum sequuntur Gab. hic qu. 2. Maior qu. 2. Cisterciens. dist. 23. qu. 2. art. 1. Bassol. Tartaret. Alm. Angles hic, & omnes Scotistæ. Idem tenent omnes asserentes pœnitentiam supponere pro absolutione; quos citauit d. preced. qu. 4. schol. 1. Caiet. 3. part. qu. 90. art. 1. ait. sent. D. Thom. definitam in Flor. decret. Eug. sed magis fauet Scoto, quia ait actus pœnitentiæ esse quasi materiam, quam leuiter Caiet. & ex suo capite definitionem conciliarem obtrudit.

DE pœnitentiæ Sacramento dico, quod ista tria nullo modo sunt partes eius, quia, vt dictum est *dist. 14.* Pœnitentiæ Sacramento est illa absolutio sacramentalis facta certis verbis, &c. huius autem nulla pars est contritio, quæ est quoddam spirituale in anima: neque confessio, quia nihil est ipsius sententiæ Sacerdotis, sed actus rei accusantis se: neque satisfactio, sed sequitur illam absolutionem sacramentalem.

Hæc tamen tria ad Sacramentum Pœnitentiæ ad hoc, vt dignè recipiatur, requiruntur, vel præuia, vel sequentia. Simpliciter enim requiritur confessio, quia Sacerdos non absoluit reum arbitrariè, nisi priùs reus sibi fuerit accusatus in foro illo: non est etiam utilis illa absolutio, nisi præcedat in confidente aliqua contritio, vel attritio. Partes istius distinctionis patent ex dictis *suprà*; sufficit enim quod aliqua displicentia, licet informis, præcedat, & tunc ille capax est absolutionis sacramentalis: & per illam fit contritio.

Satisfactio^d autem debet sequi Sacramentum Pœnitentiæ ad hoc, vt habeat efficaciam, & hoc in re, vel in vobis, nisi iudex posset perpendere illas pœnas alias præcedentes sufficere ad totalis pœnæ solutionem. Ista enim sententia Sacerdotis sic absoluit, quod tamen ligat. Absoluit quidem à debito pœnæ æternæ; sed ligat ad solutionem

7
quæst. 4.
Contritio, confessio, satisfactio requiruntur ad Sacramentum Pœnitentiæ, non tamen sunt eius partes propriè loquendo.

Dist. 14. q. 2. & 4.

Quomodo sacerdos absoluit, & ligat.

nem pœnæ temporalis, nisi sit sufficienter iam soluta. Ipsa etiam vel nullo modo absoluit, vel saltem non efficaciter, nisi ille reus sit in se debito modo dispositus: quia Sacramentum est signum absolutionis interioris, quæ interior non concomitur, nisi sit debita dispositio in mente interiùs absoluedi.

8

Ad arg. 1.

Ad argumenta, ad primum, non sequitur si peccatum sit simplex: ergo remedium vindictiuum, vel vindicta pœnæ debet esse simplex. Iustè enim potest legislator statuere multas pœnas partiales correspondere, tanquam vnam vindictam integram, vni peccato.

Ad 2.

Ad secundum dico, quòd pœnitentia tertio modo dicta, vel pœna pro quarto modo correspondens alicui peccato, potest accipi dupliciter. Vno modo pro tali adæquatè correspondens; & sic vnica pœnitentia, & vna pœna correspondent vni culpæ: & illud, si habet partes, se habet ad illas sicut ad partes integrales. Alio modo potest accipi pœnitentia tertio modo dicta, vel pœna quarto modo pro generali ratione eius, quod est tenere pœnam; vel puniri pro culpa, licèt non adæquatè: & hoc modo est totum vniuersale ad illas, quæ sunt partes integrales primo modo.

Hoc patet in exemplo: esto enim quòd aliquis occidat alium: iusta potest esse lex, quòd pœna corporali puniatur, & pœna pecuniaria tradenda amicis occisi: & vtrumque istorum est pœna, & pœna pro homicidio: & hoc modo pœna pro homicidio potest dici vniuersalis respectu pœnæ corporalis, & pœnæ pecuniariæ, quia vtrumque istorum est pœna, & pro isto peccato. Alio autem modo accipiendo pœnam pro homicidio, pro pœna totali correspondente illi culpæ; sic nec punitio corporalis tantùm, nec pecuniaria tantùm, est pœna illa, sed quodlibet istorum est pars integralis illius pœnæ.

Et secundum hoc patet quomodo pœnitentia prædicatur de quolibet istorum trium diuisim, accipiendo pro renentia alicuius pœnæ correspondentis culpæ, sed non totaliter adæquatè: & quomodo ex alia parte, nullum istorum sine alio integrat pœnitentiam vt est adæquata culpæ.

9

Ad 3.

Actus imperatiuus pœnitentia quodammodo habet partes.

Ad tertium patet, quòd neque sunt partes Sacramenti Pœnitentiæ, neque pœnitentiæ virtutis, nec etiam actus illius virtutis: sed actus imperati ab illa virtute, qui est actus proximus punitiuus: & pœnæ concomitantes eos sunt partes effectus remoti actus pœnitentiæ: tamen actus elicited pœnitentiæ posset aliquo modo dici habere partes istas, non formaliter, sed quasi causaliter, pro quanto ipse est aliquo modo distinctus, vt imperat istam partem, & illam: & hoc modo, remotissimè posset dici partes ipsius virtutis pœnitentiæ, vt inclinât ad omnes istas ipsilicidas.

Ad 5.

Solutio 4. patet ex dictis.

Opera externa quomodo partes pœnitentiæ.

Ad quintum dico, quòd pœnitentiæ virtutis, & actus eius elicited, & actus eius imperati opus exterius laboriosum est fructus: & hoc modo debet intelligi de opere exteriori operato, & concedo quòd illud opus exterius non est pars pœnitentiæ aliquo istorum trium modorum dictæ: tamen est pars eius, quod est puniri, quod est quartum inter illa priùs numerata: & non est inconueniens idem esse partem posterioris, & fructum prioris.

C O M M E N T A R I V S.

3

Prima conclusio.

DE pœnitentiæ Sacramento dico, &c. Conclusio Doctoris est, hos actus non esse partes pœnitentiæ Sacramenti, quod supponit in recto pro absolutione, quæ est sententia iudicialis, quæ procedit a potestate ligandi, & soluendi, quæ in foro sacerdote est, non in pœnitente, aut reo, cuius illi sunt actus. Secunda conclusio est, hos actus requiri essentialiter ad Sacramentum. De hac controuersia actum est *suprà d. 14. quæst. 4.*

Secunda conclusio.

4

Tertia conclusio. Obiectio.

d. Satisfactio autem debet sequi Sacramentum, &c. Rationem assignat, quia alioquin non esset efficax. Intellegit de satisfactione in re, vel in voto: sed dubium est in eo, quòd dicat in voto subsequi Sacramentum: quia videtur votum satisfactionis implendæ debere præmitti vt dispositio prior. Respondetur, eo ipso, quo quis subiicit se Sacerdoti quoad peccata, regulariter habere votum adimplendi satisfactionem, quam iniungit; nisi excipiatur casus, de quo suo loco dice-

Soluitur.

in quo non debet obligari ad satisfactionem: hic autem intendit Doctor teneri pœnitentem in re satisfactionem iniunctam adimplere, si potest: sæpè enim contingit casus, in quo nequit ex impedimento eam adimplere. In quo casu debet habere voluntatem adimplendi, ipso cessante impedimento: & hanc voluntatem intendit Doctor per votum.

Votum satisfaciendi.

Sed ex ratione illius dicti posset quis hic interpretari, Doctorem velle efficaciam satisfactionis esse ex opere operato, & deducere argumentum ex hac contra conclusionem principalem: quia si satisfactio habeat efficaciam ex opere operato, sic etiam contritio, & confessio: sed requiruntur essentialiter ad sacramentum ex secunda conclusione Doctoris: ergo sunt partes essentielles Sacramenti, etiam in recto. Probat consequentia, quia nullus effectus competit ex opere operato ipsis in Sacramento, nisi quantum sunt signum sacramentale, saltem partiale;

Obiectio contra conclusionem.

ex dictis autem *supra distinct.* 1. & 2. 4. de essentia Sacramenti, eiusque efficacia; quidquid fundat rationem signi practici spectat ad Sacramentum in recto: quidquid autem non fundat, licet requiratur, habet tantum rationem conditionis, & circumstantiæ requisitæ, & non signi sacramentalis: ergo si actus pœnitentis requisiti ex diuina institutione ad Sacramentum Pœnitentiæ habent propriam efficaciam, & effectum diuersum ab eo, qui correspondet absolutioni Sacerdotis: sequitur eos esse de integritate Sacramenti, quæ Sacramentum est.

Respondetur intentum Doctoris non fundari in efficacia satisfactionis ex opere operato ipsi immediate, & ex se conuenienti: sed de efficacia quacunque, & simpliciter. Loquitur regulariter, quando quis est in re ipsa peccator, & virtute clauium remittitur ei peccatum, quod habet, neque aliàs fuit dimissum: excipit enim casum, in quo censetur prudenter à iudice, seu à sacerdote, peccatum aliàs, & pœnam debitam fuisse remissam antè, vel ex perfectione contritionis, & operum satisfactionis præmissorum ante confessionem: vel certè ex frequenti confessione; & satisfactione applicata pro tali peccato. Dato ergo quòd peccatum in re ipsa absolua- tur, quod est, satisfactio non habet efficaciam respectu pœnæ debitæ illi peccato, nisi prius per Sacramentum deleatur peccatum, non habet, inquam, efficaciam per modum satisfactionis: quia correspondet pœnæ temporali remanenti post peccatum dimissum, & non ipsi peccato, cuius remissio per confessionem, & absolutionem cum dispositione debita obtinetur, & non per satisfactionem. Ex quo patet ad objectionem, qua deducitur ex littera; qua verò aliàs, impugnat conclusionem.

Respondetur secundò efficaciam consistere in ipsa absolutione, & potestate clauium, loquendo de efficacia ex opere operato: actus autem pœnitentis requiri præuè, vt contritio & confessio; satisfactio verò vt aliquo consequens, & sic habent rationem circumstantiæ, & dispositionis requisitæ. Quod autem dicitur à Doctoribus antiquis virtute clauium illos actus habere effectum, vt quando de attrito fit contritus: illud ita intelligendum est (statuendo rationem Sacramenti in sola absolutione, vt Doctor statuit) quæ sub sunt clauibus, habere effectum perfectiorem, quàm si seorsim ponantur, nempe eo sensu, quo dispositio præuia aliquo modo dicitur causa respectu effectus, qui sequitur virtute causæ applicatæ ad subiectum dispositum; non verò quòd efficacia illa excedat genus dispositionis. Sic etiam in aliis Sacramentis, & in hoc ipso perfectiorem dispositionem sequitur perfectior effectus ex opere operato virtute Sacramenti, quod applicatur vt causa; ex dispositione tamen in suo genere prouenit ille effectus, tanquam à causa, sine qua non applicaretur virtus causæ in ea perfectione causandi. Sicut ergo idem manens idem semper natum est causare idem, non solum in substantia; sed etiam in modo causandi perfectiøre, excessus in dispositione causat per modum dispositionis tantum excessum in effectum, non per modum causæ per se, & principalis; ita etiam quando aliquid requiritur vt dispositio ad effectum causæ per se, & principalis, sine quo non sequeretur effectus quoad substantiam, quia est conditio essentialis,

non accidentalis, hinc sequitur quòd ad substantiam effectus comparetur etiam vt conditio, non vt causa per se & principalis; talis est actus præuius pœnitentis per se requisitus ad Sacramentum Pœnitentiæ, vt attritio, & confessio, quæ virtute Sacramenti coniungantur formæ, ad quam disponunt, vnde nihil significat virtute clauium habere effectum nisi hoc, id est, effectum produci virtute clauium, non verò ex virtute propria, quæ eis ex se competit; neque virtute aliqua influxa, & detiuata in ipsos ex clauis, seu potestate eius: quia potestas clauis exercetur per absolutionem, quæ ex significatione directè refertur ad remissionem peccati per se, & personam pœnitentis, non verò ad actus eius, aut virtutem influxam in actus.

Dices, secundum te, requiruntur ex diuina institutione actus pœnitentis, neque repugnat eis habere efficaciam ex eadem institutione: vnde ergo colligis non habere talem efficaciam? Respondetur dubium non esse, quin Deus illam efficaciam eis conferre potuerit. Quòd autem non contulerit, colligitur ex dictis in *quaest.* 4. *dist.* 14. ex fundamentis pro conclusione Doctoris allatis: quia remissio peccati, vt effectus debet correspondere potestati remittendi, & ligandi, quæ est in Præpositis & sacerdotibus solis. Sicut potestas ordinaria est in iudice, non autem in reo: quamuis requirit alia, quæ ordinatur ad ordinem iudicalem: exercitium autem talis potestatis est absolutio, in qua ex *Trid. præcipua vis huius Sacramenti est sita.* Hinc colligo quòd illa virtus non sit per se in pœnitente, aut actibus eius ex opere operato. Præterea in eodem gradu requiritur dolor de peccato commisso in ordine ad Baptismum & Pœnitentiam: respectu autem Baptismi se habet vt dispositio, vt patet ex *Tridentino sess. 6. cap. 6. 7. & 8.* non autem vt pars Sacramenti est: quia virtus sanctificandi tribuitur aquæ à Scriptura, & Patribus: eodémque modo potestas abluendi, & ligandi solis sacerdotibus. Dolor autem de peccato ex lege ordinaria se habet vt dispositio in ordine ad remissionem peccati, de lege particulari, & institutione huius Sacramenti per modum tribualis, & iudicij, non sequitur habere aliam rationem causandi, sed magis oppositum, cum ex natura rei omnis efficacia eius debet fundari in potestate iudiciaria. Hinc colligo sicut contritionis non competet causare ex opere operato per modum Sacramenti, sic etiam neque confessioni, quæ ex natura sua ordinatur ad informationem præuiam iudicis, & cognitionem causæ. Idem de satisfactione, quæ tantum ordinatur pro pœna remanente post Sacramentum, & ad quam eius efficacia non extenditur.

Obiicies Tridentinum *sess. 14. cap. 1.* vbi postquam ostendit necessitatem doloris de peccato ad effectum remissionis etiam ante Baptismum, subdit: *Porro nec ante aduentum Christi Pœnitentia erat Sacramentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante Baptismum, &c.* Vbi loquitur de pœnitentia virtute, & appellat Sacramentum, post Baptismum peccanti. Respondetur obuiam locum malè à quibusdam obiici: quia in his verbis non agit de pœnitentia virtute; sed de pœnitentia Sacramento; caput enim illud est de necessitate, & institutione Sacramenti. Necessitatem pœnitentiæ virtutis ostendit in verbis præce

Differentia signi sacramentalis ab aliis concurrentibus.

5
Responsio. Declaratur Scopus Doctoris.

Satisfactio pro pœna supponit remissionem peccati.

6
Responsio salua conclusionem præmissam.

Actus pœnitentis ex clauibus sortitur perfectiorem effectum.

Perfectio hac reducit in Sacramentum, vt causam per se.

In dispositionem verò vt conditionem.

Absolutio respicit directè peccatum

7
Replica.

Soluatur.

Virtus absolutionis.

Attritio in ordine ad Baptismum, & Pœnitentiam eodem modo requiritur.

8
Obiectio ex Tridentino.

Responsio.

Processus Concilij.

præcedentibus ex Ezechiele *cap. 18. & 13. Ioël 2. & All. 2.* tandem in verbis allegatis ostendit materiam eius esse peccatum commissum post Baptismum, & subdit eius institutionem factam fuisse *Ioannis 29.* cum data est potestas ligandi, & soluerdi Apostolis : *Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum à mortuis excitatus insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittantur eis, &c. Quo tam insigni factio, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi, & reinuendi peccata, ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit, &c.* Sicut ergo institutio Sacramenti fuit per collatam potestatem ligandi, & soluerdi, ita etiam eius significatio & virtus consistit in eadem potestate exercita, quod fit per sententiam absolutionis. Vnde idem Tridentinum *cap. 4.* dicit dolorem illum in genere, vt comprehendit perfectum, & imperfectum, præparatæ ad remissionem peccatorum, quod perinde est, ac dilponere: & distinguit ipsum à Sacramento, vt est circumstantionatus; & necessarium requiri asserit cum talibus circumstantiis, vt ritè Sacramentum suscipiatur, in initio capitis: & in fine loquens de attritione, dicit: *Quamuis, inquit, sine Sacramento Pœnitentiæ, per se ad iustificacionem perduere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit, &c. & Canone 5.* Similiter dicit dolorem esse præparationem ad gratiam: præparatio autem, & dispositio idem sunt ex stylo Concilij in capite iam citato, & ex *sess. 6. cap. 5. 6. 7.* *Hanc dispositionem, seu præparationem iustificatio ipsa consequitur, &c.* Ex his ergo patet veritas huius conclusionis, quam præmitto Doctor.

9

Ad primum respondetur.

Ad secundum.

Pœna inie gualiter sumpta.

Ad tertium.

Ad quartum.

c Ad argumenta, &c. Ad primum respondet, vni peccato rectè correspondere posse plures pœnas partiales. Quod declarat in responsione ad secundum.

Ad secundum, respondetur ex pluribus partialibus pœnis abstrahi conceptum pœnæ, quæ correspondeat peccato. Alio modo, plures pœnæ per modum adæquatæ, & totius integralis coriepondent eidem, secundum æqualitatem rectæ rationis, cuius medium sequitur pœnitentiæ, sicut & iustitiæ commutatiuæ. Exemplum, si puniatur morte, & pœna pecuniaria, vtraque simul integram adæquatam, & ab vtraque etiam quatenus diuersæ sunt, & in diuersis materiis, vt in vita, & bonis fortunæ, potest abstrahi conceptus communis: sic ergo pœnitentiæ vt sumitur pro pœnæ tenentia, potest prædicari de contritione, confessione, & satisfactione, vt includunt tenentiam voluntariam pœnæ adiunctæ: quamuis neutra sine alia integret totalem pœniam debitam peccato.

Ad tertium, respondet hos actus non esse partes formaliter inclusas in pœnitentiæ virtute, aut Sacramento: sed eos posse dici virtualiter, & remotè includi in actu pœnitentiæ virtutis, quæ imperantur ab ipsa.

Ad quartum, respondet quod actus elicitus, & imperati virtutis pœnitentiæ sint fructus pœnitentiæ: quamuis opus laboriosum externum non sit fructus pœnitentiæ, vt sumitur pro puniri quarto modo.

10

An requira-

Petes, an ad deletionem peccati requiratur actus proprius huius virtutis pœnitentiæ, vt est

specialis virtus: Ratio difficultatis est, quia contritio elicitæ de peccato ex fine, aut motiuo intrinseco charitatis est efficax ad deletionem peccati, secluso actu alterius virtutis. Item, quia Doctor *supra* docet *qu. 1. & 2. dist. 14.* variis in locis, quatuor modos pœnitentiæ efficacis, quorum quilibet sufficit ad deletionem peccati, adhibitis circumstantiis.

tur actus pœnitentiæ specialis.

Respondetur, regulariter requiri actum pœnitentiæ virtutis ad deletionem peccati: quod supponit Doctor in responsione ad vltimum, & penultimum, quæ sunt tertium, & quintum ad oppositum: ad quartum enim & quintum simul respondet. Patet ex §. primo, & secundo huius quæstionis: & idem supponit *dist. 14. quæst. 2. in fine. §. Si queratur de illis quatuor, &c.* vbi supponit iustitiam, & charitatem se inuicem impedire, in responsione ad quæstum. Probatur, quia pœnitentiæ vt est specialis virtus, nullam alioquin haberet efficaciam circa peccatum, ac proinde non esset ponenda virtus specialis. Secundo, *Trid. sess. 14. cap. 2.* dicit exigente diuina iustitia non remitti per Pœnitentiæ Sacramentum totam pœnam temporalem sine magnis nostris stertibus, & laboribus, id exigente diuina iustitia: ergo exigitur talis pœna in vindictam peccati, ac proinde in sic vindicantem exigitur actus virtutis pœnitentiæ. Dices hoc tantum probare necessarium esse quoad remissionem pœnæ temporalis, non verò quoad remissionem peccati, Contra, hoc non refert: quia ista coniunguntur, quia saltem ex diuina iustitia vindictiua peccati exigitur de factio dolor, & tristitia de peccato commissio, neque aliter sine tali afflictione, & pœna dimittitur peccatum: ergo fides docet in pœnam peccati personalis mortalis requiri à Deo talem pœnam: ergo quæ docet dolendum esse de peccato, docet de eo dolendum esse in pœnam, & vindictam; ac proinde Concilium *loco citato* dicit pœnitentiæ à Patribus vocari laboriosum quandam Baptismum: talis ergo labor, & dolor imperatur à pœnitentiæ per modum necessariæ satisfactionis, quam Deus exigat.

Responsio, requiri regulariter.

Probatio.

Responsio.

Impugnatur.

Fides docet vindicandum peccatum.

Tertiò non sufficit, vt rectè Doctor *d. illa 14. qu. 2.* contritio, aut detestatio peccati sine voto Sacramenti: sed votum Sacramenti est propositum subeundi iudicium sacerdotum in satisfactionem peccati, & faciendi quidquid præscriperint in eius vindictam: ergo nequit abstrahere à pœnitentiæ virtute, cuius est exigere talem satisfactionem. Hoc patet in voto confitendi, quod est accusandi, & diffamandi se coram iudice in pœnam sceleris commissi, qui est actus iustitiæ vindicatiuæ: accusatio enim ordinatur ex se ad punitionem sceleris. Dixi in conclusione *regulariter*, quia si casu daretur contritio, aded absorbens mentem, vt non permetteret eam considerare motiuum vindictæ, talis videtur sufficere, sicut & votum implicitum Sacramenti; sed rarè fortè euenire contingit casus: quia fides, quæ docet de peccato pœnitendum, docet etiam vindicandum commissum. Conclusionem tenere debent omnes, qui constituunt actum proprium huius virtutis in detestacione peccati, quatenus offensa Dei est; quia sine hoc non contingit contritio secundum Tridétinum; quidquid ipsi dixerint postea.

11

Philippus Faber admittit casum oppositum conclusioni: sed meo iudicio non rectè scotizat: Doctor

12

Reicitur explicatio Fa-
centini.

Doctor

Doctor enim actum doloris, seu detestacionis peccati ponit effectum remotum, seu actum imperatum pœnitentiæ virtutis, ostendens quomodo volûtas seipsa circulariter vitur ad finem diuersarum virtutum: sed actus imperatus, quâ talis, supponit imperantem.

Ad rationem dubiandi respondetur.

Ad rationem dubitandi patet ex dictis, nempe actum contritionis illo modo sufficere, modò adsint aliæ circumstantiæ, de quibus agit Concilium tanquam necessariis ad

veram pœnitentiam, & Christianam, *sess. 6. c. 14. & sess. 14. cap. 4.* de quibus est votum contitendi, quod non habetur regulariter sine actu pœnitentiæ vindicante peccatum. Ad Doctorem respondetur pœnitentiam quocunque modo ex dictis sufficere in ratione doloris disponentis ad remissionem, de quo ipse agit: sed regulariter etiam supponit illum dolorem imperari à pœnitentia, vt patet ex locis citatis: & semper habetur in virtute in omni casu, quo dolor est efficax, & sufficiens.

Q V Æ S T I O II.

Vtrum remissio, vel expulsio culpæ, & infusio gratiæ sit vna simpliciter mutatio?

Alenf. 4. part. qu. 17. m. 4. art. 6. §. 2. aliàs qu. 72. m. 1. D. Thom. 1. 2. qu. 113. art. 1. D. Bonau. 4. dist. 17. 1. p. art. 1. qu. 1. Richard. d. 15. a. 1. q. 7. & d. 17. art. 4. q. 2.

Secundò quærò, Vtrum remissio, vel expulsio culpæ, & infusio gratiæ sint vna simpliciter mutatio? Videtur quòd non: Augustinus de vera & falsa pœnitentia, & ponitur in littera huius distin. cap. 2. *Dolendum est peccatori, non solum quod peccauit: sed quia se virtute priuauit.* Ex quo sequitur, quòd peccare non est se formaliter priuare virtute, nec peccatum formaliter est priuatio virtutis, sed infusio gratiæ, quæ est virtus, si est formaliter expulsio alicuius priuationis, non est nisi priuationis propriæ: ergo non est ipsa expulsio culpæ: ergo est alia materia doloris priuatio virtutis, & ipsa culpæ: ergo per oppositum expulsio culpæ, virtutisque restitutio, est alia, & alia materia gaudij.

1
Arg. 1.

Item, in moralibus corruptio vitij est alia mutatio ab inductione virtutis: ergo similiter hîc. Probatio antecedentis, vitium est quædam qualitas positiua, vt timiditas, vel parcitas: non enim omnis carens fortitudine est timidus, sed habens habitum inclinantem ad timendum: nec omnis carens liberalitate est parcus, sed qui acquisiuit habitum ex frequenter parcè agere. Patet etiam inducendo in vitiis, quia extrema inclinant potentias virtualiter ad habitus sibi conformes, sicut media ad actus sibi conformes: & ista inclinatio non est per solam priuationem, sed quando sunt formæ positiuæ oppositæ, quarum vna succedit alij, sunt aliæ mutationes, quia quatuor termini, vt patet in alterationibus à contrario in contrarium.

Argum. 2.
Vitia non sunt priuationes, sed habitus.

Item, generatio & corruptio sunt duæ mutationes propter quatuor terminos, scilicet duas priuationes, & duas formas: sed hîc est corruptio peccati, quod infuit, & quædam generatio in esse gratuito, quando gratia infunditur: ergo duæ mutationes.

2
Argum. 3.

Item, dispositio, & illud ad quod disponit, non sunt idem: expulsio culpæ disponit ad infusionem gratiæ. Probatio, quia per expulsionem culpæ est non inimicus, per infusionem verò gratiæ est amicus: sed non esse inimicum disponit ad esse amicum, & posset ex hoc formari ratio principalis, quia non est idem desinere esse inimicum, & incipere esse amicum: sed per expulsionem culpæ desinit esse inimicus, per infusionem gratiæ incipit esse amicus: ergo, &c.

Argum. 4.

Contrà, si expulsio culpæ sit alia mutatio ab infusione gratiæ, aut ergo erit mutatio positiua, vel priuatiua; vel (vt alij loquuntur) deperditua, vel acquisitiua. Non acquisitiua, quia mutationis positiuæ terminus *ad quem* est aliquid positiuum: illius autem expulsiois terminus *ad quem* positiuus non est alius à gratia. Nec priuatiua, quia tunc terminus à quo esset positiuus: sed culpa non est aliquid positiuum: ergo, &c.

3
Ratio 1. ad opp.

Item, si sit alia mutatio hæc, & illa, aliquem ordinem habebunt inter se prioris, & posterioris, quia ordinantur ad eundem finem, & non ex æquo, quia non æquè immediatè attingunt illum: sed non est ibi dare ordinem: ergo, &c. Probatio minoris, quia si expulsio esset prior natura: ergo in illo priori esset ille amicus, & tamen non amicus: quia non habens gratiam sine qua nullus est amicus. Si etiam infusio gratiæ esset prior in illo priori, esset amicus, quia habens gratiam: & tamen inimicus, quia habens adhuc culpam.

Ratio 2.

Remissionem culpæ, & infusionem gratiæ non esse vnā mutationem. Primò, quia primum plurificari potest cum unitate secundi. Secundo, potest primum esse sine secundo, & è contra. Tertiò, formaliter non repugnant culpæ, & gratiæ, aliàs posset creatura annihilare gratiam; sed vnica mutatio tantum est inter formaliter repugnantia. Quarto, vna priuatio non est nisi à propria priuatione ad propriam formam. Vide Scot. suprà, d. 1. q. 6. §. Contra istam, & d. 1. q. 1. art. 2. & 2. d. 2. 8. q. 1.

4 *Conclus. 1.* **R**espondeo ^a, hæc sit prima conclusio, quòd infusio gratiæ, & expulsio culpæ, seu magis, propriè loquendo, remissio culpæ, non sunt simpliciter vna mutatio. *Vide Var. in 4 q. præsentii.* Hoc probatur quadrupliciter, Primò sic, idem simpliciter non potest plurificari, & non plurificari simul, & hoc accipiendo vniformiter identitatem, & plurificationem, puta si realiter, realiter, & si ratione, ratione: hoc enim includit oppositum primi principij; quia idem, vt est idem, esset vnum, & non vnum; sed remissiones culpæ sunt multæ, quando non est nisi vna infusio gratiæ: eo enim modo, quo quis dicitur peccator post actum peccati transeuntem, dicitur peccator à multis culpæ postquam multas commisit: & illarum quælibet habet propriam remissionem, quia quælibet remissio posset esse sine alia, si tantum illam culpam commisisset, & non aliam.

Remissio culpæ, & infusio gratiæ nõ sunt vna mutatio. Item secundò sic, idem non separatur ab eodem, accipiendo vniformiter identitatem, & separationem, puta si realiter, realiter, & si ratione, ratione (quia etiam hoc includit oppositum primi principij, scilicet quòd idem, vt est idem, simpl. sit, & non sit) sed remissio culpæ, & infusio gratiæ possunt ab inuicem separari. Probatur tam comparando primum ad secundum, quàm è conuerso: posset enim in statu innocentie in genere humano, (& ira factum est in Angelis, qui non peccauerunt) gratia infundi absque culpæ remissione, quia nulla culpa infuit. Similiter potest culpa remitti absque hoc, quòd gratia infundatur: potest enim Deus de potentia absoluta hominem creare in puris naturalibus sine culpa, & sine gratia: ergo & post lapsum talem reparare, & ita remittere culpam sine infusione gratiæ. Euidencia istius rationis patet *suprà in questione de Circumcisione, dist. 1.*

Remissio culpæ potest esse sine gratiæ infusione, & è contra. Tertiò sic; culpa, & gratia non sunt formaliter opposita, nec formaliter repugnantia. Probatio, quia tunc agens effectiue, vel defectiue potens super *esse* vnius, posset effectiue, vel defectiue super *non esse* alterius; vt patet vniuersaliter in impossibilibus: voluntas autem creata potest effectiue, vel defectiue super *esse* culpæ, quia ab ipsa est culpa: ergo ipsa posset effectiue, vel defectiue super *non esse* gratiæ, quod est falsum, quia gratia non destruitur nisi annihiletur; sed creatura non potest aliquid annihilare. Patet ergo prima propositio, scilicet quòd non est formaliter repugnantia inter culpam, & gratiam: sed non est vnica mutatio ab aliquo, vt à termino *a quo*; ad aliud vt ad terminum *ad quem*, nisi illa sint formaliter repugnantia: ergo, &c.

Unica mutatio est tantum inter formaliter repugnantia. Quarto sic; vna mutatio non est ad formam positiuam, nisi à propria priuatione eius: culpa vt ab ea post actum dicitur aliquis peccator, non est propria priuatio gratiæ, quia vnica gratia non habet, nisi vnicam priuationem: multæ autem sunt culpæ hoc modo, vt dictum est in prima ratione. Nec valet instantia contra maiorem, quòd aliqua mutatio habet vtrumque terminum positiuum: quia istius mutationis, quæ est ad gratiam, per se terminus *a quo* est priuatio; & per consequens propria priuatio termini *ad quem*.

C O M M E N T A R I V S.

I *à* **R**espondeo, hac sit prima conclusio, &c. In *Cöclusio prima.* hac conclusione negat Doctor infusionem gratiæ, & remissionem culpæ esse simpliciter vnā mutationem. Per vnā mutationem simplicem intelligit transitum de priuatione, aut negatione ad formam, aut contrā, de forma in priuationem, & negationem *ex 5. Phys. text. 30.* Probationem subiungit primò, quia culpa est multiplex, vel esse potest, sicut & eius remissio; infusio autem gratiæ est simplex: idem autem, vt est idem, semper est idem, & vnum,

quod est primum principium; ergo remissio, quæ est multiplex, nequit esse vna cum infusione gratiæ. Secundò probat, quia infusio gratiæ, & remissio culpæ separari possunt ab inuicem, vt patet in Angelis, quibus infusa est gratia sine remissione culpæ; ita in Christo, & Virgine. Item, de potentia absoluta potest peccatum remitti sine infusione gratiæ, vt patet, si Deus crearet aliquem in statu puræ naturæ sine culpa, & gratia, & lapso remitteret peccatum non infusa gratia, vt posset. Quin etiam id posse de

Secunda probatio. Infusio gratiæ, & remissio peccati separari possunt. Remitti potest culpa sine gratia.

facto

facto *suprà* ostendimus. Ad has rationes Doctoris, quibus probat distinctionem, seu non identitatem harum mutationum, per viam contradictionis, quæ est sola ratio colligendi distinctionem inter quæcumque extrema, & quocumque modo distincta. Respondet Caietanus

Responsio Caietani.

Culpæ non multiplicari secundum substantiam: sed per accidens.

Conuertibilia non posse separari.

2

Impugnatio.

Substantia culpæ etiam à specie est.

Confessio in specie peccati requiritur ad remissionem.

Pœna peccati in specie.

Responsio. Impugnatur.

Aliter se habet dolor, aliter remissio. Dolor ad conuertionem, remissio ad delenda culpâ.

Trident.

Cur integra confessio ad remissionem exigitur.

Sententia per se respicit directè speciem, & numerum culpæ.

3

1. *part. quæst. 113. art. 6.* quod idem secundum idem non multiplicatur: culpæ autem in substantia sunt eadem, quia conueniunt in ratione culpæ, & offensæ, seu auersionis à Deo; multiplicantur verò per accidens: unde remissio culpæ secundum substantiam non multiplicatur, sed secundum rationem, vel secundum accidens; ita respondet ad primum. Ad secundum respondet, quod ea, quæ sunt idem conuertibiliter, non separantur, sed quæ sunt idem non conuertibiliter possunt separari, verbi gratiâ, animal, & homo.

Contra, culpa non solum remittitur secundum rationem generalem offensæ, & auersionis; sed etiam secundum rationem specificam, & indiuidualem, verbi gratiâ, homicidium, furtum, infamia: neque sola ratio generalis est substantialis culpæ: sed magis, vel æquæ ratio specifica, & indiuidualis. Hinc debet in specie, & numero confiteri peccator sua peccata de necessitate remissionis; vt docet Trident. *cap. 5.* loquendo de mortalibus: & hæc confessio eorum per se ordinatur ad remissionem, & absolutionem peccatorum, quibus sub hac ratione correspondet propria macula, & pœna tam damni, quàm sensus æterna; eis autem remissis satisfactio propria, & pœna temporalis: ergo culpæ in ordine ad remissionem etiam multiplicantur quoad substantiam, & non quoad accidens tantum: ergo si non sunt eadem, remissio eorum erit diuersa quoad rationes particulares, & ab infusione gratiæ, vt bene argumentatur Doctor. Neque refert, si dicas non requiri dolorem specialem de singulis peccatis, sed sufficere generalem, qui sit de ipsis sub ratione offensæ: quia aliud dicendum est de remissione, aliud verò de dolore: dolor enim requiritur tantum vt dispositio, & sufficit quicumque, per quem voluntas est correctâ ab impietate, ad pietatem, & quo auertitur à peccato cum firmo proposito non peccandi amplius, & voto Sacramenti: sed remissio exigitur respectiue ad maculam delendam, etiam in specie, & in indiuiduo. Vnde Trident. *lococitato* ostendens necessitatem confessionis integre peccatorum iure diuino, subiungit rationem: *Quia Dominus noster Iesus Christus est terris ascensus ad Cælos, Sacerdotes suis Vicarios reliquit, tanquam Presides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in qua Christi fideles ceciderant, quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam promerent, &c.* Vnde colligitur Sacerdotes sententiam promere remissionis directè super peccata proposita in specie, & numero, quæ talia sunt, & non sub ratione generica offensæ. Imò cum omnia sint æqualia in ratione illa generica, sequeretur non esse necessariam confessionem eorum in specie, aut numero: quod planè est contra omnem rationem recti iudicij, in quo de crimine hic, & nunc cognoscitur in specie, & in indiuiduo: alioquin sententia esset nulla in quocumque foro. Quod etiam patet ex sequentibus verbis Concilij.

Constat enim Sacerdotes, inquit, iudicium hoc Scoti oper. Tom. IX.

incognita causa exercere non potuisse, neque aquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere dimittaxat, & non potius in specie, ac sigillatim, sua ipsi peccata declarassent, &c. Vnde sequitur necesse est sententiam remissionis, & retentionis confessionem integram induci: ergo remissio, quæ procedit ex sententia, & regula, quæ cognoscit iudex crimen, debet referri ad peccata in specie, & numero ex Concilio, & non tantum ad peccata sub ratione generica.

Confirmatur, tam iustitia vindicatiua, quàm iudex, quàm lex particularis, quæ procedunt ex dictamine prudentiæ, respiciunt transgressionem in specie, & numero, & non sub ratione generali præcisè sumpta: ipsa etiam peccata, vt opponuntur virtuti huic, aut illi in particulari, cadunt sub cognitione, & inquisitione, & vindicatione: & aliter non competit eis ratio offensæ in praxi, aut iudicij, aut sententiis, aut in oppositione ad legem, aut rectitudinem oppositam, quamuis speculatiue loquendo possit ab eis abstrahi aliqua ratio communis, quæ sicut non habet rationem operis in particulari, quod seorsim cadit sub potestate liberi arbitrij, aut prohibitione legis, nihil facit ad praxim: ergo ratio peccati in particulari est quod spectat ad legem, & sententiam, & consequenter ad remissionem, aut condemnationem: ergo in hac sola attenditur substantia peccati, vt cadit sub remissionem. Quod magis declaratur ex Physicis: nam nihil est producibile primum, aut corruptibile, nisi quod in specie, & in indiuiduo existit, nisi fingere vellemus ideas: ergo similiter cum remissio primò respiciat peccatum, quæ potest deleri, & corrumpi (vt abusiue loquar) ita etiam respicit peccatum in specie, & in indiuiduo primò, & per se, & non secundum rationem genericam, aut transcendentalem. Patet consequentia, quia nulla gratia infunditur, aut iustificat peccatorem, nisi in indiuiduo communicetur, ita vt infusio, quæ est actio productiua gratiæ, respiciat primò gratiam in indiuiduo, & non in gradu generico, aut transcendentem: ergo similiter remissio peccati respicit peccatum in indiuiduo, & non in genere.

Patet ex interrogatione Christi ad Pharisæum, & responsione ipsius data Christo, & approbata: vt quando creditor dimisit vni quingentos denarios, alteri quinquaginta; & interrogat Christus, *Vter horum magis diligis creditorem.* Respondet Simon quod ille qui plus dimisit, &c. Hæc responsio approbata à Christo, supponit dimissionem spectari secundum numerum debiti, & augmentum: ergo in specie, & in indiuiduo tot erant remissiones peculiares, quot erant debita pecularia: hoc non esset verum, si debitum tantum consideraretur, vt remissum secundum rationem genericam: ergo tot sunt remissiones peccatorum, quot sunt peccata remissa: nam Christus hanc parabolam refert ad remissionem peccatorum. Vnde rectè procedit primum argumentum Doctoris tam in Moralibus, quàm Physicis: nam si essent plures formæ in subiecto, quibus aliqua alia inducta repugnaret, tot fierent corruptiones, quot formæ deperderentur, & tot mutationes subiecti secundum corruptionem. Ita similiter, quamuis peccata mortalia sint connexa remissione, quia non datur status medius inter filium Regni,

Trident. Supponit confessionem, vt valida sit.

Confirmatio.

Processus necessarius iudiciali quoad crimen in specie.

Ratio offensæ in praxi est specifica, & indiuidualis.

Ratio generica per se non cadit in opus.

Declaratur ex Physicis.

Gratia datur in indiuiduo vt insufficient.

4

Parabola debitoris. Responsio Christi.

Refertur ad debitum multiplicata peccatorum.

Tot sunt corruptiones quot forma corrupta. Cur mortalia remissionem conueniunt.

Y

gni,

gni, & gehennæ: tamen remissiones tot esse constat, quot sunt peccata: ergo nequit esse simplex mutatio infusio gratiæ, & remissio plurimum peccatorum: sicut neque generatio, & corruptio sunt vna simplex mutatio.

5
2. *Responsio Caietani, & exemplum reijctur.*
Per hoc manet impugnata secunda responsio Caietani: exemplum autem, quod adducit, non est commodum; quia non ita se habet infusio gratiæ ad expulsiorem peccatorum, sicut animal ad hominem, quod est prædicatum genericum: sed se habent gratia, & peccatum sicut termini eiusdem mutationis, si mutatio est simplex: quia iustificatio inuoluit mutationem subiecti propriè dictam, vt de ea hîc loquimur, quod est aliter se habere respectuè ad prædicata contradictoria, seu priuatiua, id est, ad formam, & negationem: ergo si gratia dicit habitum, & peccatum dicit priuationem, mutari nequit subiectum ad habitum, nisi etiam aliter se habeat ad priuationem, & consequenter se habent conuertibiliter æquatur, si sit simplex mutatio, quia nequit priuatio in eodem subiecto multiplicari, non multiplicato habitu: ergo neque mutatio ad expulsiorem priuationis multiplicari, nisi etiam multiplicetur mutatio in ordine ad habitum: sed multiplicatur mutatio in ordine ad peccatum, quod in subiecto multiplex est: ergo hæc mutatio nequit esse eadem cum infusione gratiæ.

Responsio. Dices, de facto secundum omnium opinionem per infusionem gratiæ tolluntur omnia mortalia: quamuis illa infusio sit simplex mutatio. Contrà, de hoc non disputatur: id enim supponitur tamquam de fide: sed disputatur, *An illa infusio gratiæ respectuè ad remissionem peccatorum sit eadem simplex mutatio?* Negat Doctor, quamuis admittat gratiæ infusæ annexam esse remissionem cuiuscumque culpæ ex diuina ordinatione, qua acceptat ad hæreditatem hominem mediante gratiâ, & remittit debita propter Christum: & hanc remissionem diuersum esse beneficium ab infusione gratiæ, vt *infra* patebit, & tot esse remissiones peccatorum, quot peccata remittuntur, quamuis simplex sit infusio gratiæ. Vnde rectè colligit non esse eandem mutationem: sicut neque peccatum esse priuationem Physicam gratiæ, sed tantum demeritoriam, & inferre priuationem propriam gratiæ.

6
2. *Ratio Doctorum prolatum, & declaratur.*
Non esse eandem mutationem probat Doctor, quia separari possunt: quia infusio gratiæ potest esse, loquendo etiam de prima gratia, absque remissione culpæ, vt fuit in Angelis, in primo homine, in Christo, in Beata Virgine. Instantia autem Caietani, aut distinctio non soluit hoc argumentum, vt patet ex dictis; quia animal, vt est in bruto, non est idem animal quod est in homine, maxime in ordine ad mutationem: sed mutatio simplex, vt saluetur, debet esse in terminis per se eius, vt inter negationem & formam; aut habitum, & priuationem. Dices gratiam primam, quæ data est Angelo, & homini, supponere tantum sui negationem extra genus, & sic saluatur mutatio simplex inter prædicta contradictoria, verbi gratiâ, calor in aqua supponit negationem, & calefactio aquæ est mutatio simplex inter illam negatiuam, & formam; in igne autem, qui exigit naturali inclinatione illum calorem, mutatio est inter priuationem, & formam. Aut

ponatur exemplum clarius in corpore, quod est indifferens quantum ad inclinationem ad albedinem, & nigredinem seorsim, productio alterutrius est mutatio inter negationem & formam; at in cygno & Æthiope est inter priuationem & formam. Eodem modo est in Angelo, & homine: quia productio primæ gratiæ in vtroque fuit mutatio inter negationem, & formam, si vera est sententia Angelum primum productum fuisse in esse naturæ, & se disposuisse ad gratiam, & ita de homine: vel certè illud non repugnat; sed quando infunditur gratia peccatori, est inter priuationem, & formam mutatio: ergo exemplum Doctoris non vrget: quamuis enim infusio gratiæ possit esse non supposito peccato, inde non sequitur, quin infusio eius, supposito peccato, sit mutatio eadem, & simplex cum remissione peccati.

7.
Impugnatur præmissa responsio.
Contrà, priuatio gratiæ supponit debitum gratiæ, siue Physicum ex inclinatione naturæ, siue morale, & ex diuina institutione. Primum negant aduersarij, quia gratia supponit in subiecto potentiam tantum obedientialem ante, & post gratiam collatam, quam peccatum, aut quicumque alius status naturæ non variat: ergo loquendo de priuatione Physica, & naturali gratiæ, nulla talis datur, cum in natura non sit inclinatio naturalis ex principiis ipsorum: ergo etiam peccatum non est priuatio Physica, & naturalis gratiæ, vt bene probant rationes sequentes Doctoris: ergo neque infusio gratiæ, & remissio peccati est in consideratione Physica, vna mutatio simplex inter formam, & priuationem eiusdem generis: ergo neque ex infusione & effectu formæ, quæ est gratia, loquendo physicè, & secundum naturalem considerationem, sequitur remissio peccati, sed ex causa aliqua extrinseca, nempe diuina voluntate remittente peccatum ex infusione gratiæ, sicut causat effectum, verbi gratia, Sacramenti ex applicatione Sacramenti, vt *suprà* dist. 1. *quæst.* 1. est dictum. Hæ consequentiæ suo ordine sequuntur ad antecedens, quod est aduersariorum: sed repugnat dari mutationem simplicem, nisi inter formam, & negationem, aut priuationem eius; neutra horum est peccatum respectu gratiæ: ergo repugnat infusionem gratiæ esse eandem simplicem mutationem cum remissione peccati. Subsumptum probatur, quia mutatio simplex est à non esse formæ ad eius esse tanquam inter extrema priuatiua, aut negatiua, vt dictum est, & supponimus ex Physicis. Consequentia probatur, quia hæc mutatio ita saluatur, vt expositione formæ sequatur expositio sui non esse: quod supponitur.

8
Confirmatio. Ex diuersa determinatione diuina voluntatis ad remissionem, & infusionem.
Confirmatur, quia diuersa determinatio eiusdem causæ requirit etiam diuersam rationem effectus, & mutationem diuersam subiecti, vt reducitur in actum à causa efficiente, alioquin varietas determinationis in causa esset superflua in ordine ad effectum, & subiectum: sed remissio peccati requirit diuersam determinationem in diuina voluntate ab ea, qua determinatur ad infusionem gratiæ; ergo & aliam mutationem, & effectum in subiecto, vel realem, vel rationis: quia tam infusio gratiæ, quam remissio peccati à Deo solo fit, loquendo de causa principali, & non instrumentali, aut meritoria. Probatur minor, quia ex infusione gratiæ non tollitur

Exemplum

Infusio gratiæ in primo homine, & Angelo fuit mutatio simplex.

7. Impugnatur præmissa responsio.

Potentia obedientialis ad gratiam.

Peccatum nõ esse priuationem naturalem gratiæ.

Mutatio simplex.

8. Confirmatio. Ex diuersa determinatione diuina voluntatis ad remissionem, & infusionem.

collitur aliquid à subiecto, nisi quòd in se priuatio est Physica gratiæ, aut negatio, aut certè forma contraria, & incompatibilis: sed neque peccatum est priuatio gratiæ Physica, neque etiam negatio in hoc genere, si autem est forma contraria (quod repugnat, physicè loquendo, & patet ex alijs dictis) ad ipsam est diuersa mutatio ab infusione gratiæ: ergo ex infusione præcisè gratiæ non sequitur remissio peccati: ergo requirit diuersam determinationem diuinæ voluntatis hæc remissio, ab ea, quæ est solius infusionis gratiæ, aut hæc physicè considerantur, & in proprio conceptu.

9

Responsio peccati esse priuationem moralem. Impugnatur.

Priuatio moralis tollitur per formam oppositam in hoc genere.

Repugnancia gratiæ ad peccatum inest secundum esse morale eius.

Sic æquales pluribus formis.

10

Quòd si dicatur alterum membrum disiuncti præmissi, nempe peccatum esse priuationem moralem gratiæ, sic argumentor: priuatio, quæ fundatur in solo debito morali naturæ non tollitur ex infusione alicuius formæ alterius generis, sed ex voluntate statuente debitum in natura, nempe Dei: ergo non ex præcisè voluntate, qua infundit gratiam, tollitur illa priuatio; sed ex voluntate extrinseca, qua statuitur repugnancia inter peccatum, & formam gratiæ; de qua hic loquimur secundum rationem realem ipsius formæ: ergo neque productio formæ in esse entis, aut ipsa forma sic considerata, tollit peccatum, sed forma, vt subest diuinæ institutioni ordinantis talem repugnantiam: sic autem considerata non infert vnā, & simplicem mutationem, sed diuersas, sicut diuersa sunt in ipsa esse naturale, & esse institutum, sicut in aqua lauare & sanctificare; in esse autem morali sumpta æquivalent tot formis, quot priuant peccata, & sic sequitur tot esse remissiones, quot peccata, sicut & tot esse repugnantias morales in forma, quot sunt peccata, & tot esse effectus remissionis formæ, quot remissiones ex vnica Dei voluntate instituentis cum infusione gratiæ remittere peccata in specie, & in indiuiduo.

Dando ergo peccatum esse priuationem moralem gratiæ, quamuis hoc impropiè dicitur, cum sit tantum demeritoria, & quasi efficienter tollens gratiam: sic argumentor, saluando instantiam Doctōris, quamuis ipse in sensu Physico, & naturali loquatur. Debitum habendi gratiam non oritur ex peccato: quia supponitur inclinatio ad priuationem, quæ est debitum habendi formam: ergo illud debitum fuit in Angelo, & in homine primo ante gratiam collatam, vel certè esse potuit: ergo distinctio illa in responsione data non subsistit. Antecedens probatur, quia debitum morale habendi gratiam non est, nisi à Deo, qua Angelum & hominem determinauit creare in ordine ad finem supernaturalem mediante gratiæ adoptionis; sed hæc voluntas præcessit generaliter in Deo ante creationem, & ad illam ordinata est creatio sicut & gratia: ergo quodcumque debitum morale gratiæ, quod fuit in homine, & Angelo ex diuina misericordia, & bonitate sic eos ordinante, fuit etiam in illis ante gratiam receptam: ergo negatio gratiæ supposita ante eius infusionem fuit etiam priuatio gratiæ hoc modo: sed non fuit peccatum: ergo peccatum est alterius rationis à priuatione morali gratiæ hoc modo sumptæ: ergo sicut infusio gratiæ prima Angelo non fuit remissio culpæ, ita etiam neque infusio eius peccatori est remissio culpæ in for-

Scoti oper. Tom. IX.

mali, & præcisè acceptione remissionis; sed alia, vel non eadem, quæ est consequentia Doctōris.

Si dicas aliud esse debitum, quod supponit priuationem peccaminosam ex parte subiecti præter debitum finis, nempe debitum, quod determinatur mediante diuina voluntate, vt decernit legem. Contrà, non inducit lex debitum aliquod in natura rationali, nisi operandi secundum legem; hoc debitum non determinat gratiam habitualement, sed ipsum opus in specie, seu actum secundum, & non primum; media conferuandi gratiam, & non ipsum finem, quæ est gratia; ergo peccatum ratione huius inclinationis, seu debiti moralis nequit esse priuatio gratiæ, sed solius rectitudinis in actu secundo, quem solum respicit ipsa lex, & est priuatio medij, & non finis: sed alia esse mutatio, quæ attenditur quoad secundum actum, & medium à priuatione gratiæ, & finis: vnde neque positio finis est positio medij, neque positio actus secundi est positio actus primi: ergo neque priuationes his oppositæ sunt termini eiuſdem mutationis simplicis, & consequenter neque peccatum, quod consistit in priuatione rectitudinis actus secundi, est priuatio actus primi, aut habitualis; ex quo sequitur remissionem peccati non esse infusionem habitus gratiæ, licet sit connexa.

Ex his patet tertia ratio Doctōris, quæ est ex communi suppositione Theologorum antiquorum, quam supra alijs dist. prima probauimus, nempe gratiam creati. Quo supposito, probat Doctōr tertid conclusionem: gratia, & peccatum non opponuntur formaliter, alijs quod posset supra vnū, posset etiam ad destructionem alterius: sed liberum arbitrium potest super peccato: ergo ad destructionem formæ oppositæ, si gratia esset forma opposita: sed hoc non, quia non definit per mutationem in subiecto, sed per annihilationem; quia creatur. Quotquot negant gratiam creati, sed educi de potentia subiecti, negant suppositum huius argumenti. Vasquez etiam 1. 2. disput. 91. cap. 3. respondet; dato etiam quòd gratia creatur, non sequitur quin corrumpatur per peccatum, quod est oppositum formaliter eius: quia talis oppositio sufficit ad destruendam gratiam.

Contrà, superius ostendimus non esse oppositionem priuatiuam naturalem, de qua est quaestio: neque etiam oppositio contraria, quæ inuenitur in qualitibus, tanquam inter formas contrarias hic inueniri potest: nam forma, quæ producitur natura sua id exigente, à solo Deo, & conferuatur; nequit opponi contrariæ formæ, quæ est in potestate causæ naturalis: quia præterquam quòd naturale, & supernaturale in forma iuxta principia aduersariorum, determinant prædicatum intrinsecum formæ, per quod est talis in suo genere: ac proinde sub eodem genere proximo non continentur, data hac hypothese, neque ex definitione contrariorum sic consequenter opponuntur contrariè. Vltierius probatur idipsum ex principio dato: quia idèd per se essentialiter requiritur agens toto genere diuersum ad formam; quæ in sua entitate est talis, & excedit virtutem agentis creati, & omnem eius actionem: ergo non potest talis forma habere oppositionem contrariam ad aliam,

11

Responsio. Peccatū fundari in debito legi. Impugnatur.

Lex respicit actum secundum, & non primum, medium, & non finem.

12

Tertia ratio Doctōris.

Responsio duplex.

13

Impugnatur. Non esse oppositionem naturalem gratiæ ad peccatum.

Gratiæ à solo Deo produci potest ex perfectione sua, quam attinuit causa secunda.

quæ includitur in virtute agentis creati : sed gratia siue creetur, siue educatur ex potentia subiecti, nequit fieri, aut conseruari, nisi à solo Deo; peccatum autem fit viribus liberi arbitrij: ergo non potest esse oppositio formalis contraria ex natura rei inter gratiam, & peccatum: rectè ergo deducit Doctor ex creatione, & annihilatione gratiæ, vel certè ex actione propria Dei, & particulari, non esse oppositionem formalem inter gratiam, & peccatum: nam ex eo quòd neque eminenter, neque virtualiter includitur gratia secundum gradum vltimum sui in potestate agentis creati, sequitur genere esse diuersam à forma, quam includit in sua virtute; quando enim agens superioris ordinis requiritur ad effectum ex perfectione effectus, benè probatur perfectio eius, & excessus super alio, qui includitur in potestate agentis inferioris, & tanta perfectio seruata proportionè, quanta ex tali agente colligitur inesse effectui.

Ex perfectione agentis per se requisiti essentialiter colligitur perfectio forme.

Responsio.

Differre genere à formis naturalibus.

Dices hoc probare quidem distinctionem specificam, non autem generis proximi. Contra, gratia magis conuenit cum aliis formis supernaturalibus, quæ eodem modo producuntur à Deo, quam cum formis naturalibus: sed illa conuenientia est solius generis, & non specifica: ergo à formis naturalibus differt magis quam specie, quod ex aliis rationibus Doctoris probari posset, sed hinc tantum expenditur vis argumenti contra repositionem datam.

*I 4
Alia probatio Doctoris.*

Responsio Vasquez reijciatur.

Forma creata nequit esse terminus corruptionis.

Dependens à subiecto, & non dependens non opponitur contrariè.

Sicut creatio gratiæ non dependens à subiecto, ita neque conseruatur.

Altera propositio Doctoris est, quòd ex oppositione contraria formarum sequitur quòd potens in productionem vnus, possit in destructionem alterius; liberum autem arbitrium potest in peccatum: ergo etiam in destructionem gratiæ, si esset opposita formaliter, sed hoc est falsum; quia gratia definit per annihilationem, quod concedunt omnes antiqui. Hoc ergo dato à Vasquez, nescio vnde neget consequentiam, nempe non opponi formaliter contrariè gratiam, & peccatum; quia contraria se mutuo tollunt per corruptionem: ergo agens non potest effectiue corrumpere formam contrariam, nisi illa nata sit esse terminus corruptionis: forma autem creata, & quæ annihilatur, non est terminus corruptionis: ergo in eam non potest agens creatum. Patet consequentia primo, quia nequit agens dependens à subiecto, & materia in sua actione, ex vi suæ actionis in formam, quæ nullo modo dependet à subiecto: talis est forma creata, quæ neque à subiecto, neque ab vlla per se dispositione naturali, quæ subesset actioni agentis naturalis dependet in subiecto, qualiter gratia non dependet: ergo in eius corruptionem non potest physicè agens naturale: posset autem, si gratia esset forma opposita contrariè peccato, quia necessariò dependeret à subiecto, sicut & peccatum dependet, cum oppositio saluetur tantum inter formas respectiue ad subiectum, à quo dependent, & in quantum dependent à subiecto. Hæc dependentia nequit esse in termino per se creationis, quia eadem actio manens est conseruatio formæ, vnde sicut in fieri non dependet, ita etiam neque in conseruari: quando ergo definit, non aliter definit, quam per suspensionem illius actionis conseruatiuæ, & sic per annihilationem.

Secundò patet eadem consequentia, quia actio prouenit à proportionè maioris inæqualitatis, seu ab excessu, & victoria agentis producentis contrariam formam in subiecto habente oppositum; sed Deus agens actionè speciali incomparabiliter excedit virtutem agentis creati, & manente actione Dei, semper manet terminus eius, vt gratia: ergo agens creatum non habet in se & natura sua potentiam destructiuam gratiæ per corruptionem. Confirmatur exemplo, Cælum non est corruptibile ab agente creato quantum ad effectum, vt dicit Doctor in 2. dist. 14. quest. 1. quia illa forma ita determinat materiam, vt licet ipsa sit capax formæ incompatibilis, tamen superet resistentia formæ omnem virtutem agentis creati, & ne controuersia fiat de exemplo, saltem in aliis passim suppetunt exempla, in quibus resistentia ex parte subiecti tollit actionem corruptiuam agentis: sed quamdiu gratia manet in subiecto secundum aduersarios, nequit inesse peccatum; sed gratia semper manet ex natura suæ productionis, & causæ, à qua particulari influxu producitur & conseruatur, loquendo de permanentia Physica, cui improporcionata est virtus agentis creati ad oppositum, physicè loquendo: ergo non subest physicè loquendo, corruptioni agentis naturalis: ergo quòd definit, est ex voluntate Dei, & non ea potentia agentis creati, nisi tantum moraliter, & demeritoriè, quatenus Deus saluat ei libertatem agendi, & gratiam vult conseruare dependenter à suo merito, vel demerito.

Confirmatur, in iustificacione peccatoris dispositio ipsius non inducit aliquid per se physicè habens connexionem cum infusione gratiæ, & cum forma infusa, neque etiam repugnans physicè peccato habituali, quidquid alias dixerit Vasquez; sed ex ordinatione diuina, & liberaliter infunditur gratia peccatori supposita pœnitentia: ergo similiter delictio gratiæ non ratione alicuius Physici causatur, quasi ex contrarietate peccati, sed ex voluntate Dei, quæ subtrahit gratiam indigno. Vnde sicut non obstante peccato infunditur gratiam pœnitenti, sic etiam posset eam semper conseruare, si vellet: quòd autem non velit, est demeritum peccati, non autem ex potestate Physica, & contraria, quam habet liberum arbitrium super eius destructionem, quæ non dependet à subiecto in fieri & conseruari, sed à solo Deo. Ex quo sequitur conclusio principalis, nempe infusionem gratiæ, & remissionem peccati non esse eandem, & vnã mutationem.

Quarta ratio Doctoris pro conclusione, est, quòd vna mutatio non est ad formam positiuam, nisi à propria priuatione, culpa habitualis non est priuatio gratiæ; quia vnica gratia non habet in subiecto, nisi vnica priuationem. Excludit præterea instantiam, si quis responderet, quòd contingat produci, formam ex termino positio, verbi gratia, quando supponit formam contrariam in eodem subiecto, dicit autem gratiam non habere formam contrariam. Hæc ratio tacta est supra in impugnatione aduersariorum in confirmatione prima argumenti: & probat præterea gratiam, & peccatum non opponi positiuè, quamuis

*I 5
Actio est à proportionè maioris inæqualitatis.*

Cælum incorruptibile est, & quomodo?

Improporcionata est virtus agentis creati virtuti diuine agendi ad oppositum.

*I 6
Dispositio ad gratiam non necessitas physicè.*

Compatitur physicè cum peccato habituali.

*I 7
4. Ratio Doctoris.*

quamvis peccatum inducat priuationem gratiæ in subiecto.

Hactenus Doctoris probatio pro hac conclusione satis manet declarata. Confirmatur ratione Theologica ex Conciliis, quæ in iustificatione peccatoris agnoscunt duas mutationes, vel quasi duas; aliam remissionis peccati, aliam renouationis hominis interioris per infusionem gratiæ, & donorum: & hæc recolunt tanquam diuersa beneficia à Deo collata.

18

Quinta probatio conclusio ex Concilio. Dogma Pelagij.

Augustin.

Pelagius admittens remissionem peccatorum, & negabat gratiæ renouationem.

Nō reprehenditur, quod dixerit remissionem esse speciale beneficium, & diuersum.

Reprehensio eius ex eo tantum, quod negauerit diuersum beneficium gratiæ.

19

Mileuitanæ Concil.

Responsio. Per remissionem intelligi

Quintò itaque probatur conclusio: Pelagius, vt patet ex Concilio Diopolitano, admittit gratiam remissionis peccatorum: non tamen renouationem interiorum hominis, aut gratiam, quæ dat vt non committerentur de cætero; ad quam etiam spectat habitualis, quæ eleuantur potentia, vt possint perficere opera legis, & fructus iustitiæ. Idem patet ex Augustino lib. de gratia Christi, cap. 2. vbi dogma hoc Pelagij optimè ex libris eius declarat. *Quia, inquit, est gratiam Dei; quæ Christus uenit in mundum, peccatorum saluos facere, in sola remissione peccatorum constituat, potest huic sensui ista uerba coaptare dicens (supple Pelagius) idè eam per singulas horas, per singula momenta, & per actus singulos necessariam, vt semper in memoria retinentes, & remissentes dimissa nobis esse peccata; non peccemus ulterius, adiuui non aliqua subministratio virtutis, sed uiribus propria uoluntatis, quod sibi remissione peccatorum præstitum fueris per actus singulos recordantes, &c.* Nunquam in hoc Pelagius reprehensus est, quod dixerit remissionem peccatorum esse gratiam specialem Christi, & diuersam à gratia auxiliante, & renouante, vt hæc comprehendit tam actuale, quam habituale; sed tantum reprehenditur quod aliam gratiam auxiliantem non admiserit, quæ est propria Christi; in quo etiam passim impugnatur, & ibi & alibi sæpè ab Augustino: neque uideo ullum argumentum in eum torqueri ex eo, quod ipse sibi contradiceret negans gratiam interiorum, & admittens remissionem peccatorum, quasi eadem simplex esset mutatio remissio peccati, & renouatio ad vitam per infusionem gratiæ, vel idem beneficium ex natura rei, vel etiam repugnaret remitti peccatam sine infusione gratiæ: imò contrarium huius supponunt Patres, & hæc tanquam diuersa beneficia numerant, vt patebit ex decretis, quibus error eius conuincitur: rectè ergo Doctor negat esse vnam, & eandem mutationem.

In primis id constat ex Mileuitano canone 3. *Item placuit, vt quicumque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum ualere, quæ iam commissa sunt, & non etiam ad adiutorium, ut nō committantur, anathema sit, &c.* Hic Canon factus est præsentè Augustino, vt patet ex epistola quinque Patrum ad Innocentium I. quæ est 92. inter epistolas Augustini: & in eo non damnatur prædictus error Pelagij, vt discernit remissionem peccatorum à gratiæ adiutorio tanquam diuersam gratiam Christi, & beneficium, vt patet ex illa exclusiua *in sola peccatorum remissione, & ex copulatiua illa, & non etiam ad adiutorium*: ergo prout Doctor in conclusione docet, non est eadem simplex mutatio remissio peccati, & renouatio interior, seu gratiæ adiutorij. Dices, fortè per gratiam remissionis peccatorum significari gratiam sanctifi-

cantem, per quam remittitur peccatum, & hanc non negat Pelagium: sed solam gratiam auxiliantem, in quo damnatur ad Concilio, Contra, vt supra dictum est, gratia sanctificans etiam spectat ad adiutorium, maxime si sit charitas, (vt esse patebit:) ergo illa expositio non facit ad intentum Concilij: quia sub nomine adiuantis gratiæ etiam illa uenit, neque aliter. Patres contra Pelagium ad probandum dona, & gratiam interiorum procedunt, quàm probando necessitatem adiutorij ex Scriptura: sed quia huius probatio esset prolixa, remitto eam ad lectionem Patrum.

Probatur aliter intentum: quia, vt ait Augustinus in libro de gratia Christi iam citato, nullam gratiam admittit Pelagius superadditam naturæ, nisi doctrinam, & legem, & remissionem peccatorum commissorum, & exemplum Christi: hanc autem remissionem peccatorum eatenus conferre dicebat ex Augustino cap. 2. ad fugiendum peccatum, quatenus memoria remissionis acceptæ retraheret à peccato: & cap. 3. *Nam gratiam Dei, & adiutorium*, inquit Augustinus, quod adiuuamur ad non peccandum, aut in natura, & libero ponit arbitrio, aut in lege, & doctrina; & infra: *Nam cum tria constituat, atque distinguat (supple Pelagius) quibus diuina mandata dicit impleri, possibilitatem, uoluntatem, & actionem: possibilitatem scilicet, quæ possit homo esse iustus; uoluntatem, quæ uult esse iustus; actionem, quæ iustus est: horum trium primum, id est, possibilitatem datam conficitur à creatore natura, nec esse in nostra potestate: sed eam nos habere, etiam si nolumus: duo uero reliqua, id est, uoluntatem, & actionem nostra esse asserit, &c.* Denique gratiam Dei, non ista duo, quæ nostra omnino uult esse, id est, uoluntatem, & actionem; sed illam, quæ in uoluntate nostra non est, & nobis ex Deo est, id est, possibilitatem dicit adiuuari, &c. Possibilitatem itaque, quam cum natura à Deo sine nostris meritis accepimus, intelligebat esse gratiam: vt constat etiam ex cap. 4. & seq. quam adiuuari intelligebat non per dona intrinseca, sed per reuelationem doctrinæ, & mandatorum. Ex quibus colligitur sensus uerus Canonis, nempe remissionem peccatorum esse quidem gratiam Dei per Christum, sed non in ea sola consistere gratiam Christi, sed etiam in adiutorio, sub quo comprehendit dona, quæ in renouatione hominis interioris infunduntur per Spiritum sanctum, seu uirtutes, & quam gratiam negauit Pelagius.

Confirmatur hæc intellectio Canonis ex Tridentino sess. 6. cap. 7. *Hanc dispositionem, seu preparationem iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per uoluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, &c.* Sanctificatio ergo & renouatio interioris hominis non est ipsa remissio peccatorum; sed alia mutatio diuersa, vt indicat particula aduersatiua, quæ partes iustificationis discernit adiuncta copulatiua, per quam ipsam sanctificationem, & renouationem aggregat remissioni peccatorum, tanquam diuersum beneficium gratiæ Christi receptæ in iustificatione impij: nam ex sola peccatorum remissione non fieret peccator iustus, aut hæres secundum spem uitæ æternæ, vt improbè dicebat Pelagius fieri ex sola possibilitate naturæ, adiuncta doctrina, & lege: idèoque ad faciendum iustum non sufficit peccatorum remissio; sed præterea requiritur ipsa iustitiæ infusio.

sanctificatio gratiam.

Impugnatur.

20

Nullam gratiam infusam admittit Pelagius.

Augustin.

Sensus Canonis.

21

Confirmatio ex Trident.

Diuersitas remissionis, & sanctificationis.

22
Trident.

Eadem diuer-
sas partes.

Et infra: *Vnde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hac omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inferitur, fidem spem, & charitatem, &c.* In verbis præcedentibus dixit merita passionis Christi communicari homini, ut fiat iustus, quando charitas per Spiritum sanctum infunditur iustificationis. In verbis autem citatis clare distinguit infusionem donorum, seu gratiæ à remissione peccatorum, tanquam diuersas mutationes, & membra iustificationis, seu beneficia tum collata peccatori; cum remissione, inquit, peccatorum, hac omnia simul infusa accipit homo, &c. quæ particulæ, verbi gratia, cum & simul segregant remissionem peccatorum, & infusionem donorum, ut diuersam gratiam per Christum collatam, & adiungit remissionem peccatorum, tanquam differenti ad infusionem donorum.

Vnde Canone conformiter ad doctrinam huius capituli, comprehendit etiam Canonem antiquum Mileuitani, quo damnatur Pelagius; simul etiam damnans alios eius sequaces. *Si quis, inquit, dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum renouatione, exclusa gratia, & charitate, qua in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, atque illis inhaeret, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei, anathema sit, &c.* In secunda clausula tangitur error Pelagij: damnatus in antiquis Conciliis Africanis, ut patet ex Canone Mileuitani, qui receptus est à posterioribus.

23
Dicitur.
Trident.
Descriptio iustificationis.

Ad maiorem euidentiam huius veritatis obiciens Concilium cap. 4. in descriptione iustificationis, ita habere, ut iustificatio sit translatio ab eo statum, in quo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum Salvatorem nostrum, &c. ubi videtur denotari vna, & simplex mutatio inter illos duos terminos, nempe peccati originalis tanquam termino à quo, & gratiam adoptionis tanquam terminum ad quem. Item cap. 7. post verba primò citata subdit: *Vnde homo ex iniusto fit iustus, ex inimico amicus, ut sit hæres secundum spem vite æternæ, &c.* Quibus verbis denotat similiter vnam mutationem inter iustitiam, & iniustitiam, inimicitiam, & amicitiam. Item infra assignans causam formalem iustificationis esse iustitiam inhærentem qua iusti nominamur, & sumus: ergo non est alia iustitia præter hanc; ac proinde remissio peccatorum non est diuersa ab hac, aliàs esset etiam enumeranda, & adiungenda causæ formali: quia etiam iustitia dicitur ex Scriptura variis in locis.

24
descriptio.

Respondetur Concilio agere de iustificatione, quæ impius fiat iustus per translationem à statu filiationis Adæ, ad statum filiationis Dei per gratiam adoptionis. Vnde sicut status dicit terminum diuinæ sapientiæ legibus præfixum, & oppositio fiat inter primum Adam, ut fuit causa damnationis, & peccati, & Christum, ut est causa gratiæ, & adoptionis; item inter filium Adam, & filium Regni, seu filiationem vtramque, ut suas leges ratione status inuoluant: sic etiam translatio denotat oppositionem positivam in esse status, & conditionis, & mutationem, quæ quis definit esse filius Adam per remissionem peccati, & mutationem, qua fit filius per gratiam, ut di-

Diuersa statum, & oppositio.

sertè Concilium verbis citatis docet. Translatio autem de rigore sonat vtramque mutationem, seu quali mutationem, quia moraliter, & secundum differentiam status considerata remissio peccati denotat ex parte Dei actum peculiarem, qua remittit peccatum; & ex parte peccatoris defitionem peccati, quæ licet physicè considerata non sit ad terminum positium physicum, loquendo de formali ipsius peccati: est tamen ad terminum positium, ut ratione eius fundatur status secundum regulas iustitiæ, & damnationis, qui est positium moraliter, & discernens iniustum non solum à iusto, sed etiam ab eo, qui contineretur in pura natura: sicut seruitus non solum ratione status discernitur à filio, & hærede; sed etiam à libero, qui non est hæres: mutatio autem inter contraria, aut opposita positium, rectè sumit denominationem a termino ad quem: & dicitur vna mutatio ex fine agentis primariò, licet respectiue ad subiectum non sit simplex: sic mutatio inter substantias dicitur generatio, conuersio, & huiusmodi inter qualitates alteratio: ex appellatione ergo vna plurium, ut connexa sunt, non sequitur ipsa connexa esse vnum, & idem in propriis rationibus, maximè cum ipsa appellatio denotet eorum differentiam, ut in proposito particula translatio importat differentiam status, ex quo transfertur impius ad statum oppositum: inter oppositos autem status non est mutatio simplex. Hinc Concilium supra sess. 5. can. ult.

Translatio significat mutationes oppositas.

Sumit denominationem à termino ad quem, mutatio inter contraria.

Trident.

non solum differentiam status, sed etiam mutationis in baptizatis exprimit cum Apostolo dicens: *Nihil damnationis esse in eis, qui renati sunt, quia veterem hominem exuimus (quod denotat peccati remissionem) & induemus nouum, qui secundum Deum creatus est, innocentes, &c. Deo dilecti effecti sunt.*

Exuere, & induere diuersa sunt.

Ex his patet ad secundum locum ex ipso Concilio, loquitur ex verbis præmissis, nempe per remissionem peccatorum, & infusionem donorum, seu renouationem fieri ex iniusto iustum, & ex inimico amicum, quæ non sunt vna mutatio ex Concilio: sed diuersæ, connexæ tamen ad finem iustificationis, ad quem ordinatur: ut sit hæres, inquit, secundum spem vite æternæ, &c. Hic enim est finis remissionis peccatorum, ut quis acquirat vitam æternam, cuius impedimentum est peccatum: renouatur autem in spem vite æternæ, per gratiam infusam, & dona; quia non datur status medius de facto inter peccatorem, & iustum, inter membrum Christi, & diaboli; ideòque necessariò connexa sunt remissio peccati, & gratiæ infusio, quæ datur, ut quis fiat hæres: quod ipsi non competit in statu peccati mortalis, qui est oppositus, ut dictum est, oppositione positiva: ea ergo voluntate, qua Deus infundit gratiam, eaque mediante in spem vitæ fit hæres iustus, eadem ipsa voluntate est annexa gratiæ remissio peccatorum mortalium, quæ peccatorem reum damnationis, & eum Babylonis, & inferni inscribunt. Breuiter ergo Concilium loquitur de iustificatione impij, qua fit de iniusto iustus in hoc capite, quæ non sunt vna mutatio; non agit autem de iustificatione Angelorum, seu primi hominis, de qua supra Doctor in secundo argumento, neque de iustificatione etiam iusti, de qua agit Concilium cap. 10.

25
Explicatur secundum locum Concilij.

quæ est renouatio hominis de vitio in virtutem, non de vitio in virtutem. *Qui iustus est, iustificatur adhuc;* Apocalyp. 1. 2. *ne verearis usque ad mortem iustificari;* Ecclesiasti. 8. *Ex operibus iustificatur homo;* & non ex fide tantum, Iacob. 2. Neque agit de iustitia, vt præcisè sumitur pro remissione peccati, *Nihil mihi confisus sum: sed non in hoc iustificatus sum;* &c. sed agit de completa iustificatione impij, vt dictum est, prout comprehendit ablationem peccati, & collationem gratiæ, seu boni, sicut iustitia actualis completè in his duobus comprehenditur, nempe recedere à malo, & facere bonum: quamuis hæc diuersa sunt opere, exercitio, & lege. Ita etiam neque ex statu mali transferri in statum boni est idem in re ipsa, licet cõnexa sunt, non ex natura vnus, & alterius mutationis per se, sed ex connexionem, quam habent ex diuina lege, & institutione excludente statum medium inter peccatorem & iustum in via, sicut & inter beatum, & damnatum in termino.

Agit de iustitia completè sumpta.

26
Terminus locus Cõcilij explicatur.

Ad vltimum respondetur, Concilium loqui de iustitia, qua constituit iustum, & sic vnica est formalis, nempe gratia: non autem loquitur de iustitia, vt etiam extenditur ad remissionem peccati à Scriptura, & Patribus. Loquitur etiam de iustitia, vt est inhærens & intrinseca, & terminus ad quem iustificationis; & vltiùs vt habet annexam de facto remissionem peccati, quam suprà initio capitis, & verbis etiam sequentibus distinguit à iustitia infusa, & renouante. Ex quibus sicut ex dictis patet intentum, nempe hæc esse in re ipsa in causa, quæ est diuina voluntas, atque in subiecto, diuersas gratias, & beneficia, non verò vnum & idem, & consequenter non esse eandem mutationem ex parte subiecti, qua recipit vnum, & alterum: quamuis vt partes integrent vnã completam iustitiam habitualem.

Probatio & confirmatio Canonis ex Lateranensi, & Viennensi. Hæc Concilia supponunt diuersa esse beneficia remissionem, & iustificationem.

Confirmatur secundò illa veritas ex sensu Ecclesiæ cap. *Maiores*, &c. de Baptismo, & *Clementina de summa Trin. rat. & fide Catholica*, quæ illa planè esse diuersa beneficia supponunt; & probabile esse de facto in paruulis leparari, & quâuis Clementina præfert sententiam eorum, qui dicebant infundi etiam infantibus baptizatis gratiam, & virtutes, tamen non recurrit ad effectum naturalem gratiæ, quasi esset remissio peccati, neque ad virtutem mutationis simplicis, sed ad efficaciam causæ meritorie, & mortis Christi applicatam in Sacramento. Neque Doctores, de quibus ibi asseritur, quòd negauerint infundi virtutes, & gratiam paruulis, diserebant cum aliis, aut discordabant de materia iustitiæ habitualis, vt malè aliqui interpretantur, quia idem censebant quoad hoc, nempe eam consistere in virtutibus, & habitibus: sed negabant eam infundi paruulis in eò statu, in quo vsus eius in eis esse non posset, vt patet ex Innocentio: tam ergo quæstio, quæ prædictis in locis resolutur, quam responso ad eam data supponit diuersitatem iustitiæ remissionis, & reuouationis.

27
Sexta ratio. Augustin. Iustitiam vitæ boni principaliùs consistere in remissione. Confirm.

Sextò patet eadem distinctio ex Augustin. lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 27. vbi dicit iustitiam nostram pro hoc statu principaliùs consistere in remissione peccatorum, quam in perfectione virtutum, in patria autem è contra: quia ibi virtus erit completa, & nullum erit peccatum dimittendum. Confirmatur, quia remissio pec-

catorum est ex primarijs effectibus, qui tribuuntur morti, & passioni Christi Luc. 19. Ioan. 10. & 14. ad Rom. ad Galat. ad Hebræos 1. ad Timotheum 10. & 1. Ioan. 2. & vbique videatur Trid. sess. 5. can. 3. & 6. & sess. 6. cap. 7. & 9. Diopolitan. Can. 1. 2. aliàs 1. 3. apud Augustinum ex iis, quæ obiecta sunt ex Cælestio de gestis Pelagij, sed hoc non idè dicitur quia gratia, seu iustitia infusa est ex meritis Christi: ergo idè quia effectus diuersus est correspondens Christi satisfactioni, quæ satisfactio oblata est pro peccato, gratia verò & gloria nostra correspondet operibus Christi, qua erant meritoria: neque enim in Scriptura vanè hæc inculcarentur tanquam diuersa, & diuersum modum causandi in Christo respectiue ad ipsa, vt est mereri, & satisfacere, quia satisfactio propriè attenditur secundum medium vendicatiois peccati, mereri secundum medium iustitiæ commutatiuæ, aut distributiuæ præmij. Et licet tam remissio peccatorum, quam collatio, & infusio gratiæ fiant in nobis gratis, vt tamen innotuntur operibus Christi hoc, & illo modo, fuit secundum iustitiam in diuerso genere, scilicet meriti, & satisfactionis: ergo remissio peccati ita immediatè innititur operibus Christi, quæ erant satisfactoria, sicut & collatio gratiæ eius merito: ergo sunt effectus distincti, attento diuerso modo, & medio iustitiæ, qua causantur, sed si ex sola infusione iustitiæ ex natura rei remitterentur peccata, sicut ex sola positione formæ tollitur eius priuatio, superfluous esse ille modus causandi diuersus in Christo secundum medium diuersarum virtutum: quia ea ratione, qua causaret gratiam, vel mereretur, etiam tolleretur peccatum, & sic euacuatur eius crux, passio, mors pro peccato per modum satisfactionis, quod non debet admitti, cum nihil magis vrgeant Patres, & Scriptura, quàm Christum venisse, & passum fuisse pro peccati, & sanguine suo redemisse mundum à seruitute eius, & pœnis.

Christus venit in redempcionem peccati.

Satisfactio, & meritum eius ad partes iustitiæ referuntur.

Satisfactio, & meritum diuersa media iustitiæ respiciunt.

Esse diuersos effectus.

Hinc etiam Sacramenta ordinavit directè contra peccatum, vt Baptismum, & Pœnitentiam, quæ licet conferant iustitiam: tamen eam conferunt quæ habet annexam de facto remissionem peccati, & directè remittunt ipsum peccatum, in quo specificè ab aliis discernuntur. Item, aliæ sunt leges, quæ ordinantur ad iustitiam, aliæ quæ ordinantur ad fugam peccati in opere: seruata ergo proportione, aliter ordinata sunt opera Christi contra peccatum, quod non est priuatio iustitiæ, vt nunc supponimus ex dictis, aliter ordinantur contra priuationem iustitiæ, seu ad ipsam iustitiam recuperandam, quæ amissa est per peccatum demeritorie: & sic saluatur remissionem peccati aliter inniti operibus Christi, aliter verò infusionem iustitiæ, quamuis simul fiant, quoad durationem.

28
Infusio Sacramentorū contra peccatum.

Diuersa lex ad utrūque.

Hinc Tridentin. locis iam expressis hæc distinguit, & consequenter cap. 9. excludens inanimatam fiduciam hereticorum vtrumque combinat tanquam diuersas partes iustitiæ completæ: *Quamuis autem necessarium, inquit, si credere, neque remitti, neque remissa vquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactant, & in ea sola quiescent, peccata dimitti, aut dimissa esse credendum est, &c. & infra. Sed neque illud asserendum est oportere eos,*

29
Trident. Remissio peccati, infusio iustitiæ diuersa partes iustitiæ tota.

qui verè iustificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuerè se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolvi, ac iustificari, nisi eum, qui certe credat se absolutum, & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem, & iustificationem perfici, &c. Quibus verbis sumit iustificationem pro infusione gratiæ tantùm, vt aliquid addit remissioni peccatorum, non secus ac in cap. 7. vtrumque comprehendere docuit, & in cap. seq. eodem modo sumit eam pro infusione gratiæ, quæ fit per incrementum eius per merita in iustitia facta: non ergo sumit synonymè, aliàs superflueret additio in materia doctrinali; & proculdubio iustificatio, si sumatur hîc pro vtraque, vt fit in cap. 7. plus importat, quàm significat remissio, aut absolutio peccatorum: sic autem repetitio non est eiusdem particulæ; sed appellatio totius coniuncta appellationi vnus partis, & propriæ, supponit pro altera parte, quæ non exprimitur: absolutio autem, & remissio peccatorum propriam significationem important; iustificatio autem, quæ per copulam additur, supponit pro altera parte, nempe pro infusione gratiæ, quæ non importatur per remissionem ex titolo Concilij cap. 7.

Remissio, & iustificatio quomodo sumuntur hoc loco?

30
Quid iustificatio denotet aliquando.

Adde quòd iustificatio ex propria significatione nihil aliud denotet, quàm motum ad iustitiam, quæ quis per gratiam formaliter fit iustus; per accidens autem est quòd supponat statum peccati, vt patet in Angelo, & primo homine, qui fuerunt iustificati, secundùm aliquos, etiam præeunte bono motu suæ voluntatis ex diuino adiutorio, Patet etiam in iusto, qui etiam ex meritis iustificatur per incrementum iustitiæ. Quod autem dicit Concilium cap. 4. & 7. de iustificatione impij, intelligit de iustificatione prima in statu peccati, qua ex iniusto fit iustus, & sic ex statu subiecti connotat remissionem peccatorum, non autem ex præcisa ratione iustificationis, quæ est motus, aut mutatio ad iustitiam, quia non confertur iustitia impio, per quam ordinatur ad hæreditatem, nisi destruendo statum peccati, in quo est, & per quem ordinatur ad gehennam, Deo ordinante, hanc immediatam oppositionem, inter vtrumque statum; ita vt vnus immediatè succedat alteri: de potentia tamen absoluta, & ex natura rei secundùm plerosque Scholasticos, & maxime Doctorem in secundo argumento pro conclusione, quantum est ex parte rei, non repugnat dari statum naturæ puræ medium inter statum peccati, & gratiæ, in quo posset esse remissio peccati sine infusione gratiæ, quamuis peccatum quoad malitiam in specie, & oppositionem ad legem, esset eiusdem rationis. Et si dicas Augustinum id negasse alibi. Respondetur eum intellexisse statum puræ naturæ, qua dimitteretur suis viribus, seclusis adiutorijs necessariis ad impletionem legis, his autem datis, non videtur negasse talem statum possibilem, in quo creatura rationalis non ordinaretur ad alium finem supernaturalem, sed ad illum tantùm, qui esset ei possibilis, & secundùm dictam rectæ rationis, cum adiutorijs proportionatis, præfixus: peccatum autem tunc non esset priuatio physica gratiæ, vt supra probatum est: ergo etiam neque nunc: ergo sequitur intentum, remissionem peccati non esse eandem mutationem simplicem cum infusione gratiæ.

De potentia absoluta dari posse statum puræ naturæ.

31
Primum

Hinc Chrysoström decem honores gratiæ cælestis enumerans, seu quosdam eius gradus,

& effectum remissionem peccatorum primo loco statuit, & distinguit à cæteris hominibus ad Neophytos: & loquitur de gratia sub generali ratione doni. Multis quidem, inquit, videtur cælestem gratiam in peccatorum tantum remissione, nos autem honores computabimus decem. Hac de causa etiam infantes baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hereditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint amnes, vt Spiritus habitatio fiant, vbi docet expressè remissionem peccatorum, quæ fit per Baptismum, in quo passio, & mors Christi redemptoris applicantur, addi sanctitatem, & reliqua, quæ subsequuntur, & sunt effectus, seu dignitates gratiæ infusæ. Prout comparatur ad diuersa, dicitur sanctitas, quia per eam homo Deo dedicatur per signationem internam, eo modo, quo Patres plerique Græci intelligunt loca Pauli de signatione spirituali, vt supra visum dist. 6. qu. 9. de charactere. Dicitur iustitia, per quam homo subditur Deo, & redditur arbor bona ad faciendum fructus iustitiæ in opere. Dicitur adoptio, quia per eam acceptatur à Deo. Dicitur hereditas, quia datur ad Regnum. Dicitur fraternitas Christi ex eadem ratione. Dicitur etiam incorporatio in ipso, tanquam membri ad corpus eius mysticum. Dicitur denique per eam inhabitare Spiritum sanctum in homine vt in templo per communicationem donorum. Cæterum, quia hæc omnia ad eandem formam referuntur, non dicit ea addi, sicut dicit formam sanctitatis addi infanti in Baptismo ad remissionem peccatorum. Sic etiam Paulus 1. ad Corinth. 6. distinguit sanctificationem, & abluionem à peccatis per Baptismum. Et hac quidem fuisisti: sed ablui estis; sed sanctificati estis; sed iustificati estis, &c. vbi abluione, & sanctificatione primùm vitur ad significandum diuersas partes eius, quod per iustificationem significatur vt totum.

effectus gratiæ remissio peccatorum. Chrysostr.

Sic etiam Patres hos effectus Baptismatis tanquam diuersos enumerant. Clemens Alexandrinus Pedagogy cap. 6. Multis vocatur hoc opus, inquit, gratia, illuminatio, perfectum, & lauerium. Lauacrum quidem, per quod peccata absterimus; gratia, quæ remittuntur poenæ, quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illuminationem intelligit gratiam, Eodem modo Nazianzenus ratione 40. vbi similia habet.

32
Clemens Alexandr.

Isidorus Pelusiota epistola 195. Quoniam magnificentia tua per litteras ex me quesuis, quid sit causa, cur infantes, cum peccatis careant, baptizentur, necessariò tibi rescribendum putauis. Quidam igitur nimis tenuiter, & ieiunè aiunt eos spurcissimam eam qua ob Adami transgressionem ad humanam naturam transfusa est, eluere: ego verò hoc quidem etiam fieri persuasum habeo, at non solum (neque enim id tam magnum esset) verum alia quoque multa naturam nostram longè superantia beneficia nobis concessa esse, &c.

Isidorus Pelus.

Theodoretus in Epitome diuinorum Decretorum lib. 5. de Baptismate, Pro illis asperisionibus (supple veteris legis) sufficit iis, qui credunt donum sanctissimi Baptismatis: non solum enim donat remissionem veterum peccatorum, sed etiam spem inseris promissorum bonorum, & mortis Dominice, resurrectionisque effectus participes, & doni Spiritus largitur participationem, & filios Dei reddit, & non solum filios, sed etiam heredes Dei, & coheredes Christi: non enim, vt dicunt amenes Messiani, Baptismu

Theodot.

Baptismus nouaculam imitatur, quæ præcesserunt peccata auferens; hoc enim ex abundantia largitur, &c. non enim hoc solum pollicetur Sacramentum, sed huius etiam maiora, & perfectiora; est enim artha futurorum bonorum, &c.

Ioannes Maxentius in professione fidei: *Propterea recentes ab utero paruulos non tantum ut adoptionem mereantur, aut propter Regnum colorum, sed in remissionem peccatorum credamus baptizari, ne pereant in aeternum, &c.* Dicebant nempe Pelagiani baptizari infantes, non in remissionem peccatorum, sed vt possint intrare Regnum cælorum, & recipere adoptionem, vt constat ex Augustino, quem suo loco citauimus de *Baptismo dist. 4. quæst. 3.* Hoc autem impugnant Patres, & quamuis dissertatio potissimum fuit circa veritatem peccati originalis, quæ negabatur hæretici, & Patres è contra urgebant Baptismum dari in remissionem peccatorum, tamen sua dissertatione satis indicant diuersitatem horum effectuum Baptismi, qui primùm ordinari dicebantur ex sua forma ad remissionem peccati; vnde dicebant formam fore falsam, nisi in paruulis supponeretur peccatum, vt satis explicatum est supra de veritate huius formæ, cuiusque sensu: vt patet ex *canone 2. Mileuitani, qui 77. Africani, cap. Placuit, de cons. dist. 4. & 5. Trid. sess. 5. & patet sess. 7. can. 13. de Baptism. & ex clem. de Sum. Trin. & fide, &c.* Si ergo forma Baptismi datur per se primò in remissionem peccatorum gratis propter Christum, sequitur hunc effectum non esse confundendum cum renouatione, & sanctificatione, qua renouatur homo in spem Regni cælestis, atque diuersa esse beneficia, vt supponunt, vel expressè docent Patres: ergo cum ad diuersos effectus non sit vna simplex mutatio, ita remissio peccatorum, & infusio gratiæ non sunt vna, & eadem mutatio, in eo rigore physico, prout iam loquimur de mutatione à priuatione ad formam: cuius oppositum sustinent Doctores, quos hæctenus impugnauius.

Argumenta autem quæ contra hanc conclusionem militant, petunt alias quæstiones, nempe *utrum gratia habitualis ex natura rei opponatur peccato, & tribuat adoptionem.* Item, *posset fieri remissio peccati mortalis, & originalis sine mutatione peccatoris, per aliquam formam peccato oppositam?* quas huc ad complementum huius difficultatis, & confirmationem conclusionis præmissæ Doctoris transtulimus: quia etiam tertia, & quarta ratio horum resolutionem supponunt, sicut & quæ in sequenti conclusione docet.

Vtrum forma, quæ dicitur gratia, det ius ad Regnum ex natura rei, & repugnet peccato mortali habituali?

34 **O** Missio hæreticorum errore damnato in Tridentino *sess. 6. cap. 7. & can. 11.* Cuius impugnatio petenda est ex Scripturis, quibus ostenditur Spiritus sanctus nobis communicari, habitare in cordibus nostris per charitatem, aliaque dona: ac proinde iustitia nostra non potest in aliquo extrinseco de facto collocari. Sententia satis communis nunc potissimum in Scholis versatur illos effectus esse naturales gratiæ, non morales, id est, ordinatione. Eam defendunt Aurecolus 1. *dist. 17. qu. 1. art. 2.* Capreolus *ibidem*

quæst. 3. Medina 1. 2. quæst. 110. art. 4. Bellarm. lib. 2. de Iustificacione cap. 16. Vasquez 1. 2. d. 204. cap. 2. & seq. Suarez lib. 7. de Gratia cap. 1. Eandem consequenter tenere debent, qui dicunt gratiam, & peccatum ex repugnantia Physica non posse compati.

Prima conclusio: *Hic effectus est moralis gratiæ, non autem physicus, est nostri Doctoris, hic & in 2. dist. 37. Richardi in 3. dist. 31. art. 1. qu. 1. Gabriel in 4. dist. 14. Ocham in qu. 3. Ioannis de Medina codice de penitencia.* Et pro hac sententia citari possunt quotquot dicunt peccatum demeritorie expellere gratiam, non autem physicè, vt tenet Durandus in 1. *dist. 17. qu. 10.* Paludanus in 3. *dist. 28.* Conradus 1. 2. *qu. 71.* interpretantes eam esse opinionem S. Thomæ. Possunt etiam consequentia doctrinæ fortè citari illi authores, qui dicunt gratiam posse augeri in esse gratiæ, non crescendo in esse qualitatis; vt Victoriam in *relezione de penitencia: sumitur ex Diu Tho. 3. part. qu. 7. art. 11. Sotus in 4. d. 15. quæst. 1. art. 2. de natura & gratia lib. 2. cap. 17.* Probatur conclusio, quia nullo creato ad extra posito, Deus tenetur creaturam amare amore illo, quo dat ius ad hæreditatem: ergo nulla creata forma habet pro effectu formali naturali constituere homini ius ad hæreditatem. Probatur antecedens, quia seclusa voluntate sua, cuiusque determinatione non potest Deus obligari ad extrà, posita quacunque creatura: sed si aliqua forma creata haberet pro effectu formali naturali constituere iustum, ita obligaretur: ergo. Maior patet, quia alioquin gloria non esset gratia ex gratia, & ex liberalitate glorificantis: neque per adoptionem homo esset filius Dei, sed per naturam, si daretur forma, quæ ex naturali effectu hoc haberet constituere gratum. Deinde sequeretur in Deo imperfectio, si independenter à sua voluntate subesset obligatio: quia sic subesset legi inducenti talem obligationem. Probatur minor, quia constituere iustum est dare ius ad hæreditatem, & facere Dei amicum, quæ amicitia in hoc consistit, vt per eam homo ad gloriam, & hæreditatem debitam lege acceptetur. Præterea, sequeretur Deum amare aliquid extra se necessariò: ergo ab eodem dependeret.

Dices, amore complacentiæ aliquid extra se, non amore beneficiæ: distinctio est Aureoli, quam sequitur Suarez.

Contra, amore complacentiæ etiam in omni creatura, prout est participatio sui esse, complacet, vt fusè probat Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæstione 1. iuxta illa Gene. & vidit Deus quòd essent valde bona: ergo hic effectus non est peculiaris gratiæ.

Confirmatur, si gratia esset participatio diuini esse ex natura sua, ita vt ea posita non posset non amare iustum secundum amorem adoptionis, & filiationis, quem traheret secum forma tanquam effectum naturalem, sequeretur quòd creata gratia necessariò eam conseruaret: sed hoc repugnat principiis fidei, vt in confesso est apud omnes, quia & iustificatur seprobi, & electi etiam cadere possunt, & plures ceciderunt: ergo, &c. Sequela probatur: quia quidquid Deus necessariò amat amore efficaci, necessariò conferuat in esse, imò & necessariò producit cum voluntas eius non sit defectibilis. Sed ille amor est efficax supposita iustitia saltem, ergo trahit

33
Ioannes Maxentius.

Patres dissentientes contra Pelagianos præmissam diuersitatem supponunt.

Argumentum ex forma Baptismi.

Conclusio interua.

35
Prima consl.

Probatio prima.

Nò posso obligari Deum seclusa sua voluntate.

Gloria est gratia.

Gratia si ex natura daretur ius, constitueret filium naturalem, non per adoptionem. Deus subesset legi.

Responsio.

36
Impugnatur.

Confirmatio.

Sequi gratiã necessariò conseruari.

Probatio sequela.

Voluntas efficacex Dei adimpletur.

Sententia affirmatiua.

trahit secum necessariò omne medium conferuandi iustum in iustitia, quia est amor amicitia: perfectæ, in qua secundùm æqualitatem gratia constituit iustum in ordine ad Deum, independentem à voluntate eius alia ab illa, quæ ei dedit gratiam; sed amor amicitia: perfectæ, & synceræ inter alias leges hoc habet, vt efficaciter intendatur conferuatio amici, alioquin non esset vera amicitia, & cum effectu procuraretur, si est in potestate amantis: est autem in potestate Dei confirmare iustum in iustitia data, eique donare consequenter merita, & reliqua, quæ ad iustitiam conferuandam faciunt: ergo si amat necessariò posita iustitia, etiam eadem necessitate amaret ei conferuationem eius in re ipsa, & effectu; sed hoc non facit: ergo neque iustitia ex natura rei trahit secum amorem amicitia: diuinæ, aut filiationis, aut adoptionis; sed tantùm ex voluntate differenti Dei, quæ non impeditur, aut determinatur in oppositum eius, quod per regulas suæ infinitæ sapientia: statuit circa salutem, & libertatem, & opera viatoris.

37

Premissa distinctio amoris reijciuntur.

Ex quibus tollitur distinctio præmissa amoris complacentia:, & beneficentia: quia amor amicitia: est amor beneficentia: supposita indigentia: supposita ergo indigentia iusti, vt in gratia accepta conferuaretur, si Deus eum necessariò amaret amore amicitia: ex natura, & effectu formæ iustitia:, etiam amaret eum amore beneficentia:, vt patet ex dictis; si autem tantùm eum amat amore complacentia:, non est aliquid peculiare: quia & impium etiam tali amat amore, non quæ impius est, sed quæ ex Deo est tanquam creatura eius. Dices, secundùm omnes, de facto amat Deus iustum amore speciali filiationis, & adoptionis, & amicitia:, vt interuenire possit inter Deum, & hominem viatorem. Respondetur hoc verum esse; sed hic amor est liber, & non includit aliud præter id, per quod ordinatur, nempe ad Regnum Dei, cæteris adhibitis, vt obseruantia mandatorum, & perseuerantia finali, quia ius tantùm habet in spe, nempe si fidem seruaueris, bonum certamen certaueris, si cursum consummaueris, &c. cum Apostolo: vnde colligitur adoptionem per diuinam voluntatem ita annexam esse iustitia:, vt cætera requirantur; ac proinde non ex natura formæ tanquam effectus eius naturalis sequi, qui ab extrinseco non recipiat limitationem; sed ex diuina bonitate, & libera voluntate, quæ limitationem illam adiunxit; & collatam iustitiam ob demeritum subtrahit: quod non contingeret, si necessariò supposita iustitia amaret iustum amoris amicitia: quia sic reliqua ei amaret efficaciter, à quibus dependeret conferuatio iustitia:, & iusti in iustitia.

38

Secunda ratio. Non colligitur ex Scriptura talis effectus.

Secundò, non magis tribuitur gratia: in Scriptura ius ad Regnum, quàm operibus; sed omne ius fundatum in operibus est morale tantùm, vt pote meriti: ergo ex Scriptura non colligitur gratiam sanctificantem ex natura sua dare talem effectum.

Tertia ratio.

Tertiò, nulla forma creata potest constituere paritatem inter Deum, & creaturam: ergo neque perfectam amicitiam, seu completam. Consequentia probatur, quia secundùm Philosophum, 8. Ethic. c. 7. & lib. 9. c. 8. ad amicitiam requiritur æqualitas. Antecedens probatur, quia nulla forma potest tollere rationem creaturæ,

Qualis est amicitia inter Deum & creaturam.

& seruitutis ab homine: ergo nulla constituere requisitam proportionem inter ipsum, & Deum ad propriam amicitiam. Dices, gratiam esse participationem quandam diuini esse. Contrà, videtur hoc metaphoricè dici. Vel est participatio in esse, vel secundùm imitationem. Non in esse, quia hoc repugnat: si aliud, natura Angelica, vt habet in se imaginem Trinitatis, magis imitatur essentiam diuinam, quàm gratia: ergo illa participatio naturalis videtur insufficiens fundamentum ponendæ æqualitatis requisitæ ad perfectam amicitiam.

Quartò, Deus sine iniuria, posita charitate, seu iustitia, de potentia absoluta potest negare visionem, & beatitudinem: ergo ex natura rei non potest charitas & gratia, dare ius ad regnum. Antecedens probatur in sequenti. Consequentia patet: quia alioquin Deus non posset tollere effectum formalem eius, aut per se consequentem. Dices, iustitiam concedere condignitatem ex natura sua, seclusa acceptatione extrinseca. Contrà, vel illa condignitas consistit in iure aliquo morali, seu iustitia: rigorosæ, vel in physica entitate. Non primum, quia non posset Deus, cum nequeat esse iniustus, suspendere debitum rigorosæ iustitia:, quo ipse obligaretur, sine debito effectu; si autem esset in homine tale debitum, obligaretur ipsi Deus: cum iustitia sit ad alterum, nec in vno tantùm compleatur. Si secundum dicatur. Contrà: nihil debetur physice alicui, nisi secundùm inclinationem ad iuum, passiuam, formalem, aut finalem; sed constituere iustum non conuenit iustitia:, nisi vt forma est secundùm aduersarios: sic autem talis effectus ab ipsa potest separari, quamuis in subiecto existat: ergo saltem non est effectus eius primarius.

Si autem daretur gratia, & peccatum simul, quod aliqui possibile esse putant ex aduersariis: tunc non posset dare ius aliquid ad Regnum, aut constituere iustitiam; &c. Patet antecedens, quia non est magis nata iustitia constituere iustum, quàm peccatum iniustum: ergo, &c.

Quintò, & potest esse confirmatio prioris, non potest adoptio, seu ius ad gloriam esse effectus iustitia:, nisi Deus per priorem voluntatem, creaturam rationalem, vel generaliter, vel particulariter elegisset ad gloriam: ergo non est effectus eius naturalis. Probatur antecedens cum consequentia, quia ex electione ordinavit creaturam ad finem supernaturalem gloria:, & hæreditatis, facta est capax, loquendo de morali capacitate gloria:, & hæreditatis, & illa capacitas, seu electio reducit in actum mediante gratia, quantum ad effectum, seu ius in exercitio. Si autem Deus non sic elegisset electione, seu intentione finis creaturam rationalem, quamuis in ea poneretur iustitia, non haberet aliquod ius hæreditatis, seu adoptionis ad gloriam. Sed Deus posset creare hominem, & Angelum cum iustitia, in ordine ad finem supernaturalem, prout capax esset eius in via, & mediante fide tantùm, seu cognitione ænigmatica, non ordinando ipsum ad gloriam: quia in hoc nulla est repugnantia, & illa esset beatitudo vltima supernaturalis hominis, & Angeli ex beneficio, & liberalitate Dei. Sicut ergo potuit primum sic creare, sic etiam conferuare, neque secundùm iustitiam, neque secundùm

39

Quarta ratio. Pote de potentia absoluta ius ad beatitudinem separari à gratia.

40

Quinta ratio. Gloria debetur ex electione Dei.

Potuit Deus ordinasse creaturam ad finem supernaturalem mediante fide tantùm.

dum misericordiam teneretur Deus alium statum perfectiorem homini ordinasse, neque vlla imperfectio esset in eo statu, quæ redundaret in diuinam bonitatem, aut potentiam, aut aliud debitum hominis non perfectè, & secundum æqualitatem tributum. Sed tunc posito casu, cessaret ius ad gloriam: ergo dare ius hoc ad gloriam, non est effectus naturalis iustitiæ, sed tantum moralis, & ex Dei præsentis providentia.

41 *Responso. Impugnatur.* Dices, tunc etiam iustitia constitueret filium Dei ex natura sua. Contrà, non extenderetur illa filiatio ultra finem statutum à Deo, qui non esset tunc adoptio ad gloriam, neque alia esset filiatio, nisi quatenus homo inhærens iustitiæ frueretur Deo per opera elicita, sequens legem & dictamen rationis & fidei, hæc ipsa opera essent eius beatitudo, vt operaretur secundum finem charitatis in via, & dependenter à libertate: sed neque iustitia tribueret ius sic operandi, aut ad talem beatitudinem magis, quam dat homini viatori, vt Adamo in paradiso, aut Angelo viatori, aut certè iustis in hoc statu: quia Deus non teneretur donare opera aliter in eo statu, supposita iustitia, quam iustis viatoribus tenetur; quibus tamen non debetur gratia operandi in particulari, neque donum persecuerantiæ, vt fides est: ergo etiam iustitia ex effectu naturali non fundat hoc debitum adiutorij, aut gratiæ specialis: ergo illa filiatio non subsisteret in statu illo, tamquam aliquod, cui deberetur hæreditas, seu bene operari, sicut neque Angelo, neque homini instituto tale ius dabat, quo Deus teneretur eis providere de gratia speciali, aut efficaci: alioquin omnis effectus naturalis eius etiam iustis datur, cui non derogat, quòd iuxta præsentem statum, & providentiam Dei habeant ius adoptionis. Quòd si dicatur suppositionem illam talis status non esse admittendam, vt pote impossibilem. In primis non video repugnantiam, maximè cum secundum plerisque aduersariorum admittatur possibilitas status puræ naturæ. Quòd si dicatur repugnantiam oriri ex natura iustitiæ, à qua inseparabilis est adoptio ad gloriam, quia est participatio diuini esse, quia est semen gloriæ. Contrà, videtur peti principium, & inhærere assertioni tantum, & nihil notius adducendo: esse enim semen gloriæ competit etiam operibus, tamen ex promissione diuina & pacto: ex quibus tanquam ex semine est etiam augmentem iustitiæ. Et quidquid dicitur,

Beatitudo hominis pro eo statu.

Gratia operandi, & donum persecuerantiæ nõ debentur viatori.

42 *Sexta ratio. Possibilitatem illius status probatur.* Sextò sic argumentor ad idem. Gratiam esse participationem diuini esse, quocunque verborum inuolucro dicatur, non repugnat posse compati cum statu præsentis viatoris: ergo etiam non repugnat eam posse compati cum statu illo possibili. Consequentia patet, quia perinde augetur in illo statu ex operibus, vel augeti posset, sicut augetur de facto secundum statum præsentem: sed quæcunque forma perficitur in quocunque statu, conferuati etiam potest in eodem statu, ac proinde est compatibilis cum statu ipso: ergo, &c. Præterea, si gratia, vt nos putamus, sit ipsa charitas habitualis, & mox dicitur, in illo statu operaretur perfectè mediante fide; neque ei debetur aliter operari secundum media illius status, & regulam; neque ex natura hominis, aut creaturæ Angelicæ, quibus non debetur operari nisi circa latitudinem sui obiecti tam

Modus operandi illius status.

naturalis, quam supernaturalis iuxta modum, quo eleuatur ad obiectum supernaturale. Neque Deus teneretur acceptare opera illa vt meritum ad visionem, & fruitionem tanquam ad præmium, quia secundum Apostolum etiam gloria est gratia pro gratia, Ioan. 1. Augustinus sic intelligit Epistola 105. & Cælestinus Epistola ad Episcopos Galliarum cap. 12. *Deus cum coronat nostra opera, quid aliud coronas quam sua dona.* ad Rom. 6. *Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Trid. sess. 6. cap. 16. *Propouenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda, &c.* In ordine ad quam non renouat iustitia in præsentis statu nisi secundum spem, & promissionem Dei: neque est possibilis homini, nisi per alia media Deus eam liberatè conferat: ergo ex parte Dei seclusa promissione, & pacto, non inuenitur aliquod debitum dandæ gloriæ etiam iustis: ergo neque ius fundatum in iustitia per modum naturalis effectus, quo deberetur.

Gloria de facto est ex Dei gratia, & liberalitate.

Gloria debetur ex Dei promissione & pacto.

Præterea secundum aduersarios consequenter dicentes ipsa iustitia in perfectione excedit gloriam, quia est participatio Dei in esse, gloria verò in operari, & extrinsecè, vt obiecti. Sed hoc dato sufficienter ordinaretur creatura rationalis, quantum ad iustitiæ diuinæ, & misericordiæ ostensionem, per hoc, quòd ipsa gratia haberet rationem præmij intrinseci operum illius status: sufficienter etiam extrinsecè, quæ operaretur immediatè erga Deum propter se, etiam si nulla alia hæreditas superioris ordinis; seu status ordinaretur, ad quam adoptaretur creatura.

• 43

Confirmatur, & peto qua ratione dicatur gratia, seu iustitia esse participatio diuini esse, an secundum prædicatum vniuocum transcendens, an secundum prædicatum vniuocum in specie, & in particulari ipsius Deitatis? Non primum, quia sic multa alia sic sunt in participatione deitatis, vel secundum rationem effectus, per modum vestigij, vt omnes creaturæ, aut imaginis, vt creatura rationalis; vel secundum prædicationem etiam transcendentem, vt ex principiis nostris supponimus, quamuis non habeant talem effectum; mirum enim est, cur negent aduersarij talem vniuocationem inter Deum, & creaturam, si admittant vniuocationem in specie inter gratiam, & Deitatem in aliquo prædicato.

Confirmatio. Quomodo gratia sit participatio Deitatis.

Si ergo secundum dicatur, peto vnde id eis constet, cum Deus sub ratione propria nequeat perfectè à nobis concipi conceptu distincto, neque aliter quam ex ipsis creaturis, vt communiter Theologi admittunt, quorum nullus hæc tenus processit ex conceptu gratiæ, quæ perinde ipsi ignota est sub ratione propria & peculiari, nisi prout reuelatio ad eam extenditur, de qua non habemus alium conceptum, quam qualitatis supernaturalis eleuantis hominem ad statum supernaturalem, & quoad effectus, quos Scriptura ei assignat. Ex nullo horum effectuum cognoscitur gratiam sic esse participationem diuini esse, quia omnes illi effectus tribuuntur charitati, quæ per ipsos non est gratia: quia gratiam constituit formam altiore in substantia animæ; charitatem in voluntate, vt principium operandi. Neque esse participationem illam

44 *Non esse participationem diuini esse in specie.*

rectè

rectè deducunt ex eo, quòd Apostolus dicat per gratiam nos effici consortes diuinæ naturæ: quia hoc nihil denotat magis, quàm illud quod *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, &c. nempe qua communicatur mediante charitate, & donis, vt omnes Patres explicant, & nouissimè Tridentinum *sess. 6. c. 7.* sic enim eius consortes sumus, vnde colligitur illam participationem, quam volunt prædicti Doctores ex verbis Petri non sequi (de hac enim participatione agit, vt constat ex eius verbis); neque aliunde probari à priori, aut posteriori: in mysteriis autem fidei nihil est obcurandum, neque tradendum vltra captum communem Doctorum. Vnde si cum antiquis hæreticis res fieret, qui sangebant partem Deitatis esse animam rationalem, aut humiuismodi alia, si responderent esse partem hoc modo per participationem, sicut gratia dicitur eius participatio specialis, quid replicaretur? Quod idcirco non dico, quasi virorum doctorum sententia Catholica æquiparetur figmentis: sed quia vix capere possum quomodo possit aliqua creatura fieri particeps Deitatis secundum aliquod prædicatum in specie ipsius Dei, in quo vniocaretur: quia videtur implicantia in adiecto. Et sic Patres obiciunt Deitate impartibilem esse, quia incorruptibilis est. Ita etiam videtur quidquid sit particeps Deitatis in esse, quòd est Deitas, esse incorruptibile; quod nequit dici de gratia.

45

Sed quidquid sit, aut dicatur, dato etiam intento, seu participatione hoc modo, non habetur gratiam dare ius adoptionis ex natura rei respectiue ad gloriam. Primò, gratia non dat ius ad gloriam, nisi vt est participatio diuini esse, & secundum quòd est participatio diuini esse: hoc est fundamentum aduersariorum, quia argumenta facta concludunt oppositum de gratia saltem sub quacumque alia ratione considerata, ab hac participatione extranea: verbi gratia, sub ratione accidentis, aut qualitatis, etiam supernaturalis, & huiusmodi: quæ etiam aliis competunt, quæ non fundant tale ius adoptionis. Quo supposito, sic argumentor: eatenus iustitia daret ius adoptionis, quatenus est participatio diuini esse, secundum prædicatum vniuocum, quod habet necessariam connexionem cum hæreditate, seu gloria, & summo bono; sed tale prædicatum dicit necessariam connexionem ad gloriam, & inseparabilem substantialiter ex natura sua, non autem ius diuersum ab actu, seu potentiam, vt est in Deo: vel ergo participatur sub hac ratione determinata, & specificata; quod nemo dicit sana fide, aliàs non posset gratia separari à gloria, & hæreditate in actu: vel non participatur, quod est verum: ergo non participatur quòd dicitur connexionem ad gloriam: ergo non est natum dare ius ad gloriam vt participatur Deus in esse à gratia. Probatur consequentia: quia sub alia ratione extranea participatum non dicit ordinem ad gloriam, neque potest tribuere alium effectum, aut constitutionem formalem gratiæ immediate, aut iusto mediata, diuersum ab eo, quod tribuit Deitati, cum non sit alterius rationis: vel si sit alterius rationis formalis, non est participatio Deitatis vniuoca, ex regula & definitione vniuocorum; & consequenter ex eo quòd sit aliqualis participatio Deitatis, non sequitur quòd det ius ad gloriam

magis, quàm charitas infusa, cui tale ius non competit secundum aduersarios.

Secundò, si daret ius ad gloriam, illud non esset adoptionis, & fundatum in libera Dei voluntate, sed esset naturale debitum; quod est contra Scripturam, & fidem. Probatur consequentia, quia tale debitum, seu ius ad gloriam tribuit iustitia, qualis est ordo eius ad gloriam: sed hic est essentialis, & naturalis, non verò contingens: ergo etiam debitum in eo fundatum erit essentialis, & naturale, non contingens per adoptionem.

Confirmatur, quia hac ratione negant ipsi Christum, quòd homo est, dicere ius adoptionis ad gloriam, sed naturale; quia per vnionem hypostaticam recipit natura assumpta esse suppositi, cui competit naturaliter gloria, vel, vt alij statuant, fundatur etiam filiationi naturalis in ipsa natura assumpta, per quam excludit adoptionem: ergo similiter si iustitia est participatio diuini esse secundum naturam ius, quod fundat, non erit adoptionis, sed naturale: quia tale est ius, qualis est titulus, seu fundamentum, ex quo emanat: neque vnio magis intrinseca est naturæ assumptæ, quàm gratia iusto, vtraque forma est creata; sed gratia magis dicit ordinem ad hæreditatem, quia est participatio diuini esse secundum essentialiam, vnio verò ratione termini est participatio extrinseca suppositi diuini, aut natura ea mediante. Accedit quòd vnio possit separari à filiatione naturali, quam aliqui statuant in ordine ad gloriam, & respectiue ad Trinitatem, vt si natura vnita sit materialis, & irrationalis, quæ est incapax talis filiationis, gratia verò semper dicat ex prædicato, quo participat diuinum esse, alteri ordinem, ita vt incommunicabilis sit talem, quàm naturæ rationali creatæ, & capaci filiationis: ergo magis nata est constituere filiationem naturalem, quàm vnio: nisi quis velit iuxta sententiam Alenis asserere nullam naturam posse assumi, nisi rationalem; quam suò loco impugnant aduersarij.

Tertiò ad idem: idèd gratia daret ius adoptionis, quia vt est participatio diuini esse, est sanctitas per essentialiam; sed hoc est falsum; ergo, &c. Probatur minor: quia sanctitati per essentialiam æquè repugnat peccatum mortale, & veniale, quia vtrumque absolutè repugnat: sed iustitiæ non repugnat peccatum veniale, vt de fide est: ergo non est sanctitas per essentialiam, seu per participationem vniuocam diuini esse, quia Deus est sanctitas per essentialiam: quia æquè ipsi repugnaret, vt dictum est, mortale, & veniale: & quod amplius est, quidquid ex peccato est, vel ad peccatum inclinatur, vt concupiscentia: ergo non videtur subsistere fundamentum illud, in quo statuit opposita sententia hunc effectum conuenire iustitiæ ex natura rei, quia est participatio diuini esse. Quòd si dicas esse participationem diuini esse sanctitatis, qua opponitur peccato mortali, non verò qua opponitur veniali. Contrà, hoc gratis dicitur, & præterea sequitur quòd non sit participatio formalis diuinæ sanctitatis, & per vniuocationem: quia perinde repugnat diuinæ sanctitati veniale, & mortale; & si esset capax venialis, esset etiam capax mortalis, seu peccati grauis: nam est incapax vtriusque, quia est indefectibilis per essentialiam, & non per donum: aliud autem est in creatura, quæ

Si daret ius ad gloriam, vt est participatio dicto modo, esset naturale, & non adoptionis.

46
Confirmatio. Christus cur dicit ius naturale, & non adoptionis.

Tale est ius, qualis est titulus.

Comparatio vnionis, & gratiæ.

47
Sanctitas per essentialiam repugnat omni peccato, etià veniali.

Non ita gratia.

Responsio.

Impugnatur.

Indefectibilis Dei ex natura.

Non dare ius sic ius adoptionis ad gloriam.

Non est participatio Dei, vt habet necessariam connexionem ad gloriam.

Creatura ex dono.

Defectibilitas ex libero arbitrio.

48
7. Ratio.

Dignitas operis ex gratia est tantum moralis.

Secundum eandem rationem gratia dignificat opera, & personam.

49
Sententia Vasquez de merito.

Probatio minoris ex communi sententia.

Merita ex promissione subsistunt.

quæ in tantum non deficit, inquantum ipsi donatur rectitudo a Deo liberaliter vni magis, vni minus: si autem rectitudo essentialis Dei deficeret quoad peccatum leue, tolleretur etiam simpliciter indefectibilitas eius quoad graue: vnde in creatura idem est fundamentum vtriusque defectibilitatis, nempe liberum arbitrium, quæ est ex nihilo, secundum Augustinum, vel quæ ex seipso non habet rectitudinem, sed ex dono Dei in opere. Vnde sequitur iustitiam nostram, seu gratiam, sicut ex natura rei non dicit rectitudinem, qua repugnaret veniali in actu, vel habitu; sic etiam non dicere repugnantiam ad mortale ex natura rei, neque consequenter participationem prætenlam, & naturalem diuini esse.

Septimò principaliter probatur conclusio: non magis dignificat gratia formaliter, & ex natura sua hominem in ordine ad gloriam, quam opus ipsius iusti in genere meriti; sed dignitas operis ex gratia est moralis tantum, & non physica, aut naturalis: ergo similiter dignitas hominis ad gloriam per gratiam collata est moralis effectus eius, & non naturalis: hoc est dicere, quod sicut opus bonum factum à iusto non fundat ius, & debitum ad gloriam, nisi supponatur primum Dei acceptatio, qua opus ipsum ordinatur, & completur in esse meriti, ita etiam neque gratia fundet ius ad gloriam, quod est tantum per adoptionem ex natura sua, nisi accedat Dei acceptatio, seu supponatur in ordine ad hunc effectum. Maior patet, quia ex communi Theologorum, vt visum est *dist. 14. quæst. 2.* in eodem gradu gratia informat iustum, & opera eius bona, & meritoria, ad quæ requiritur dignitas personæ tanquam circumstantia necessaria, vt modò supponimus, quia gloria filii, & iustis promissa est, quæ tales sunt: hæc autem dignitas per gratiam non est alia, quam eius effectus, quo constituitur Filius: ergo eadem ipsa est, qua dignificat opera in esse meriti, ad quæ etiam ordinatur gratia, maximè in sententia eorum, qui dicunt opera ipsa affici intrinsecè per dignitatem personæ, verbi gratia, opera Christi Domini, vnde reddantur deificata, & inhiuiti valoris, & de rigore iustitiæ in esse meritorio, & satisfactorio.

Minorem assumptam negat Vasquez 1. 2. *disp. 214.* vbi asserit actum elicitem à iusto ex natura rei esse meritorium vitæ æternæ: cui accedit promissio diuina tanquam completo in esse meriti, non verò supponitur ad complendam in eo rationem meriti. Contrarium docet Doctor in 1. *dist. 17. quæst. 2.* in 2. *dist. 41. in in 3. dist. 18.* & *quodlibet 18.* & aliàs passim, vbi hanc difficultatem tangit. Quem sequuntur in 1. *dist. 17. Gregorius quæst. 1.* Ocham *quæst. 2.* Gabr. *quæst. 3.* & in 2. *dist. 27. quæst. 2.* Durand. in 1. *dist. 17. quæst. 2.* in 2. *dist. 27. quæst. 2.* in 3. *dist. 20. Marsil. in 2. quæst. 18.* Castro contra hæres. *ver. Meritum.* Vega de *Iustificat. quæst. 5. ad 1.* & 3. Suarez *lib. 12. de gratia cap. 17.* imò est communis Theologorum, S. Thomæ 1. 2. *quæst. 114. art. 1. ad 3.* Capreoli in 2. *dist. 27. Soto lib. 2. de Natura & Gratia cap. 4.* D. Bonauenturæ in 2. *dist. 27. art. 2. quæst. 3.* ita Bellarminus *lib. 5. de Iustificat. cap. 14.* & proculdubio est sententia Patrum contra Pelagianos, qui Dei commendant misericordiam in eo, quod nostra voluerit esse merita, quæ sua sunt dona. Augustinus *epistola 105.*

Scoti oper. Tom. I X.

Cælest. *Epistola 1. cap. 12.* Trident. *sess. 6. cap. 16.* Sed nemo ex dono obligatur, nisi quia ipse vult, & acceptat: ergo opera nostra in tantum sunt merita apud Deum, inquantum ipse ea acceptat. Concilium Senonense in *Decretis fidei cap. 16.* dicit iustitiam nostrorum meritorum non fundari in absoluta conditione operum, sed magis in liberali, & gratuita promissione Dei, qua, conuentione facta, conduxit operarios. Item, Trident. loco citato dicit, *Propendam esse vitam æternam, & tanquam gratiam filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissam, &c.* Si vt gratia, & misericorditer promissa filiis bene operantibus: ergo non ex sola conditione operum. *Ei si tanquam mercedem ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddendam.* Si ex promissione Dei fideliter reddenda bonis operibus: ergo iustitia operum, vt sunt merita, fundatur in promissione Dei, quod expressè insinuat Paulus ad *Hebræos 6.* cuius verba adducit Concilium in præmissis.

Præterea, vita æterna est, vt merces, ex Concilio, & ad *Rom. 4. & 2. ad Timoth. 4.* Iustitia autem mercedis est ex conuentione: *Math. 20. Voca operarios in vineam meam, & redde eis mercedem, &c. Nonne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, & vade, &c.* Hoc autem refertur ad merita nostra, & præmium à Deo statutum. Augustinus *serm. 16. de verbis Domini. Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, vt dicamus: redde quod promissisti, quia fecimus quod iussisti; & hoc fecisti, quia laborantes iussisti.* Item, *ser. 16. de verbis Apostoli: Debitor factus est (supple Deus) non aliquid à nobis accipiendo, sed aliquid, quod placuit, promittendo: aliter enim dicimus homini, redde mihi quod dedisti tibi, & aliter petere debitum à Deo.* In *Palm. 109. Fidelis Deus, qui se nostrum debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed multa nobis promittendo, &c.* Item in *lib. Confessionum lib. 1. cap. 4.* loquens Deo *Supererogabitur tibi, vt debeas; & quis habet quicquam, non tuum. Donas debita nihil perdens, reddis debita nulli debens, &c.* Accedit ratio, quia primò, nulla obligatione iustitiz Deus tenetur ad præmianda quæ sua sunt dona, & ab ipso principaliter procedentia: talia sunt opera meritoria quæcumque; ergo vt inducatur obligatio, seu ius ad præmium, requiritur voluntas Dei, & promissio, seu pactum.

Item, si opera essent ex natura sua meritoria præmij: ergo etiam à fortiori opera Beatorum essent meritoria præmij talis. Item, limitatio præmij est à voluntate diuina: ergo & ius meriti. Antecedens patet, quia idè iustum pro alio non meretur gloriam, sed pro se tantum, quia Deus non acceptat eius opera pro alio: quantum enim ad naturam operis, & valorem, perinde est, siue præmium retribuatur propriæ personæ, vt contingit in puris creaturis, siue alteri, vt patet in operibus Christi, quæ retribuantur in nobis. Non esset etiam ratio, quare ad statum vitæ limitaretur meritum, nisi ex diuina voluntate non acceptante opera Beatorum, aut animarum Purgatorij: quamuis opera de se dicant eandem perfectionem, ex quibus patet minor.

Fundamenta Vasquez de facili soluuntur: sed materia est alterius negotij, & tractatus. Vrger primò non sequi ex sola promissione esse meritum: aliqui id concedunt: sed nos negamus;

Senonens. Concil.

Trident.

50
Vita æterna merces. Ex conuentione.

August.

Probatio à ratione.

51

Soluuntur fundamentum Vasquez.

mus; requiritur enim opus ex parte merentis, quòd sit bonum, & circumstantionatum qualitatibus meriti, obligatur præmiandi, seu ad opus præstandum: præmiandis verò ad præmium merenti; quæ obligatio mutua est, & requirit consentium, & voluntatem utriusque.

Dices, peccatum est ex natura sua dignum pœna: ergo est opus bonum præmio. Respondetur, negando consequentiam: quia peccator posita lege, & transgressione, potest incurere debitum pœnæ: Deus autem nequit obligari ad præmium, nisi ipse velit. Deinde salum est anteedens, vt aliàs dictum est, nisi intelligatur de debito, & dignitate fundamentali. Dices, promissio non semper inducit præmium, aut fundat ius ad ipsium: ergo etiam neque facit ad meritum. Respondetur negando consequentiam. Ad anteedens respondetur, quòd alia est promissio merè gratuita, & liberalis, alia verò onerosa, & ex motiuo, vel secundum motiuum iustitiæ. Promissio primo modo non fundat meritum, quales fuerunt promissiones factæ Patribus; vt Abrahamo, & Dauidi, consequentes ad bona opera ipsorum, quia promissus est Christus futurus ex semine ipsorum. Promissio secundo modo cum conditione operis, & intuitu eius facta secundum motiuum iustitiæ fundat ius ad præmium exhibito opere. Dixi secundum motiuum iustitiæ, quia si fiat tantum ex motiuo misericordiæ, non fundat ius meriti, licet supponat opus: talis est promissio remissionis peccatorum facta pœnitentiæ. De vtraque supra dictum est: illa enim est imperatoria veniæ, & remissionis, non meritoria. Dices, ipsa iustitia dat ius ad gloriam, quia est filiatio. Respondetur non dare ad gloriam per modum coronæ, quia hoc ex operibus est, ad quod requiritur Dei acceptatio præuia, seu ordinatio.

Obligatio tua conuentionis.

52 Peccati quomodo dignum pœna?

Replica.

Solutur.

Promissio gratuita, & onerosa differit.

Promissio ex merito iustitiæ facta fundat ius ad præmium.

53 Octaua ratio.

Iustitia nostra de facto innitur Christo, in quo acceptamur.

Iustitia innitens in sui acceptatione à causa meritoria non dat ius nisi morale.

54

Opera sumere valorem ex meritis Christi.

Negat Vasquez.

Octauò principaliter probatur conclusio. Iustitia nostra, siue in habitu, siue in opere, non tribuit ius ad gloriam, nisi quà innitur meritis Christi de facto, ita vt gloria, ad quam ordinat iustitia tam actualis, quàm habitualis immediatè, etiam innitur Christo: ergo non ex natura rei tribuunt ius ad gloriam: sed ex diuino beneplacito, quo ordinatus est Christus tanquam nostra redemptio, & sanctificatio; quod probat hoc ius gloriæ in ipsis esse morale, non reale, seu naturale: nulla enim causa formalis dependens à libera ordinatione, & per hanc à causa meritoria, & morali quoad aliquem effectum, etiam formalem, potest illum habere ex sua præcisa entitate reali: sed necessariò ei competit moraliter.

Anteedens probatur ex dictis, quia ius ad gloriam non magis tribuitur iustitiæ habituali, quàm operibus iusti in Scriptura: in priori autem argumento est probatum hoc ius sine promissione Dei non fundari in operibus, neque consequenter opera dignificari à gratia respectiue ad præmium naturaliter; neque consequenter personam: sed opera sicut promissionem exigunt, ita etiam valorem sumunt à Christo immediatè, vt ei innuntur, & non solum à iustitia, & gratia actuali, & habituali, quæ sunt ex meritis Christi. Subsumptum negat Vasquez loco citato cap. 7. vbi dicit opera iusti ex gratia facta nullum valorem specialem habere ex meritis Christi Domini.

Subsumptum tamen tenent Caictan. in 3. tom. Opusculorum tract. 9. cap. 9. Ruardus art. 11. Hofsius in confessione cap. 73. citatur Vega quest. 5. de Iustificacione ad 3. Eam sententiam docet Suarez lib. 1. 2. de Gratia cap. 19. Id tenet Sotus de satisfacione in 4. d. 19. q. 1. art. 2. conc. 3.

Probatur ergo illud subsumptum ex Trident. scilicet 14. cap. 8. Neque verò ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Iesum Christum: nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus: ita non habet homo vnde gloriatur; sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus; in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre, &c. Perinde dicit Concilium nos mereri in Christo, sicut & satisfacere in Christo; sed satisfactio in Christo, vt ex vltimis verbis apparet, non solum denotat satisfactio-nem heri per gratiam Christi, qua donatur opus satisfactorium, & iustitia per pœnitentiam restituitur, sed etiam quia ex Christo vim habet, per illum offertur Patri, & per illum acceptatur à Patre. Pat ergo ratio est de merito: quia eodem modo per gratiam Christi comparantur merita, eodem modo innuntur eius operibus, & ipsi, vt est causa meritoria, satisfactoria, & vniformiter influens in vtrumque.

Præterea, vt supra probatum est, vita æterna est gratia, vt confertur etiam operibus iusti, & perleueranti vsque in finem: Quia est gratia filius Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, &c. Trident. sess. 6. cap. 16. ergo si gratia misericorditer per Christum promissa, sequitur inniti Christi meritis etiam immediatè, vt est gratia diuersa à bonis operibus, & bonis operibus misericorditer promissa per Christum; in quo benedicimur omni benedictione in cælestibus, & à quo est omnis gratia: sed suppositis operibus iustis, adhuc vita æterna dicitur esse gratia collata, & promissa ipsis operibus misericorditer: ergo hæc promissio, & collatio innitur immediatè operibus, & meritis Christi. Confirmatur claribus ex canone 26. in eadem sess. qui delumptus est ex doctrina huius capituli: Si quis dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si b enè agendo, & diuina mandata custodiendo vsque in finem perseuerauerint, anathema sit, &c. Ergo præsuppositis operibus ex iustitia factis, & perleuerantia vsque in finem in obseruantia mandatorum, adhuc vita æterna, & retributio dicitur per misericordiam Dei facta, & per meritum Christi: ergo alius est influxus meritorum Christi in retributionem; alius verò in opera, & vterque innitur immediatè Christo: ergo quod est intentum principale, neque iustitia, neque opera iusta, & meritoria etiam in esse posita, dicunt ordinem ex natura rei tanquam causa præcisa, & totalis ad vitam æternam, supposita quacumque gratia prærequisita, & anteriore, qua donantur tam iustitia, quàm opera, nisi præterea includunt promissionem, & misericordiam Dei, & meritorum Christi valorem, quibus hæc retributio etiam immediatè innitur, & sine quibus neque iustitia, neque opera possunt tribuere ius ad gloriam: quia ipsa promissio facta tam iustitiæ,

Tenent alij.

55 Et probatur subsumptum. Trident.

56

Promissio facta meritis innitur misericordia in Christo.

Trident.

tiæ, quam operibus, inuoluit Christum ut causam meritoriam, & principalem: ex qua ipsa promissio est facta, etiam misericorditer, & ex bonitate Dei, sine qua promissione, reliquæ non possunt dare ius ad gloriam, & qua supposita, ius illud complete fundatur: unde sequitur non esse effectum iustitiæ, aut operum ex natura rei, sed ius fundatum ex misericordia sic ordinante intuitu operum Christi, ut afficit iustitiam, & opera.

Obiicit Valquez tam iustitiam, quam opera ab intrinseco esse talia, neque accelerare ab extrinseca promissione, aut ex meritis Christi: quia sunt eiudem speciei, & entitatis, siue dentur in Christo, siue non dentur: ergo non tumunt valorem à Christo. Respondetur ex dictis, neque opera, neque iustitiam ab entitate Physica habere ius ad gloriam; ac proinde accrescit eis hoc ius formale supposita tam promissione Dei, quam etiam valore operum Christi, quibus innituntur, & in quibus principaliter acceptantur in ordine ad gloriam: loquendo namque de operibus, multis titulis debentur Deo tanquam bona propria eius, & tanquam debita etiam creaturæ per obseruantiam legis: nam & filius debet seruire patri, mandata eius seruando, & obsequium præstando, ex quibus non debetur ei præmium aliquod, nisi pater id promiserit, sic etiam nec seruo debet dominus, & spectando naturam iustitiæ magis seruari potest inter filium, & patrem; dominum, & seruum, quam inter Deum & creaturam: si ergo ibi requiritur promissio & pactum, quanto magis inter Deum & creaturam respectu obligationis ad præmium, seu iuris eius acquirendi ex operibus. Hæc autem promissio pro statu præsentis saltem facta est intuitu operum Christi principaliter, sicut & satisfactio quæ ex eodem fonte est, & ininitur operibus eius, in quibus etiam acceptatur. Unde hic author nimis arctat iustitiam Christi quam nobis communicauit, quasi nihil nobis contulerit præter solam primam gratiam, & auxilia bene operandi, non verò gloriam meruerit, nisi tantum remotè ex gratia habituali, & actuali collata; unde rectè applicatur ei argumentum Augustini contra Pelagium *lib. 1. de gratia Christi loco supra cit. argum. 5. ad conclus. Doct. in commento*, nempe plus nos habere ex nobis ipsis, quam ex Christo: sic enim Augustinus vrget Pelagium dicentem possibilitatem esse ex Deo, in qua tantum constituebat gratiam: quia non fuit illa possibilitas liberi arbitrij ad bonum, & malum ex meritis nostris; tamen voluntatem dixit, & actionem nos habere ex nobis, loquendo de bona voluntate, & actione. Quod absurdum putat Augustinus ex eo, quòd plus boni haberemus ex nobis immediatè, quam ex Deo.

Eodem modo præfatus author statuit tantum possibilitatem gloriæ esse ex Christo, inquantum dat media remota: quibus constituat in potestate hominis, ut gratiam actualem, & habituales, ex quibus est opus meritorium; de cætero ipsam gloriam esse ex nobis, suppositis illis medijs, & bono vsu liberi arbitrij; sed ipsa gloria sicut finis est proculdubio maius bonum, quam illa, quæ habet rationem mediorum, & ius quodcumque ad rem est inferioris ordinis, quam sit ipsa rei acquisitio, & possessio, ad quam ordinatur, sicut ad commodum ex re: sic sequeretur quòd neque electi essemus in

Christo ad gloriam, neque gloria prius volita esset saltem in ratione finis, quam merita: & plura alia deduci possunt inconuenientia, sicut et illud, quòd plus haberemus ex nobis, quam ex Christo.

Si dicas gloriam esse ex Christo, sed mediatè: sic diceret Pelagius voluntatem, & actionem esse ex Deo, sed media possibilitate. Sed breuiter procedendo; peccatum non solum priuatur gratia, sed etiam gloria: imò magis per se natum est priuare gloria, cum qua nullum peccatum stare potest, etiam veniale, quod non repugnat iustitiæ actuali, aut habituali: peccatum enim dicit auctorem à Deo pro quocumque statu hominis, & in statu gloriæ magis subiicitur suo creatori, quam in statu viæ, & iustitiæ, quo peregrinatur a Domino in fide, & spe. Unde si gloria non esset ex meritis, sed tantum liberaliter, ut fuit gloria Christi, adhuc repugnaret ei peccatum: quia nihil inquinatum ingreditur in eam; quin etiam pœna debita excluditur à gloria, quæ est plenitudo bonorum, & excludes omnem misericordiam tam culpæ, quam pœnæ: sed omne nocuum, quod est ex peccato, restituit Christus: ergo etiam ex meritis eius restituitur gloria, cuius priuatio immediata consequitur peccatum, non secus ac priuatio gratiæ: neque peccator solum demeretur gratiam, sed etiam magis demeretur gloriam: & sicut remissio peccatorum datur inmediate propter Christum, ut Scripturæ, Patrum, & Conciliorum consensus habet, ita etiam restituitur per eundem non solum iustitia tam actualis, quam habitualis, sed etiam ius ad gloriam, quod ab his diuersum est, ut considerantur secundum intrinseca naturalia in ratione habitus, & operis boni, ut patet ex præmissis fundamentis conclusionis positæ.

Hanc eandem conclusionem probant optimè, & directè argumenta posita in commento, & in specie, illa, quibus probatur peccatum non esse priuationem gratiæ, aut formam contrariam physicè, & peccatorum remissionem (ex fundamentis *ibidem* deductis *argumento 5. & sequentibus* ex doctrina Patrum, & Conciliorum) esse diuersum beneficium ex meritis Christi datum, ab infusione gratiæ, adoptione, & filiatione. Fundamenta autem oppositæ sententiæ commodius resoluemus in fine quæstionis, quia implicant quasdam difficultates de natura iustificationis, quas in sequentibus conclusionibus oportet primùm resolvere.

Secunda conclusio. Iustitia non est distincta forma à charitate, sed est eadem in re forma physica. Ita Doct. in *2. dist. 26. quæst. unica. Alensis 3. part. quæst. 61. membr. art. 4. Richard. in 2. dist. 26. art. 1. quæst. 4. Nominales, & Scotiæ in eodem 2. dist. 26. Marfilinus quæst. 17. in 2. Vega lib. 7. in Trid. cap. 25. Bellarminus lib. 1. de Grat. & lib. arb. cap. 6. Gaspar Cassali lib. 1. de Quadrupartita iustitia. Contrariam sententiam docet D. Thomas 1. 2. q. 113. art. 3. & 3. contra Gentes cap. 151. & quæst. 27. de Veris. art. 1. Quem sequuntur discipuli Caiet. Conrad. Med. in Summa Ferrariensis contra Gentes. Capreolus in 2. d. 26. quæst. 1. Soto lib. 2. de Natura & Gratia cap. 17. & 18. Valent. tom. 2. disp. 8. q. 2. Suarez lib. 6. de Gratia cap. 12. quam sententiam ipse fatetur non posse satis clarè deduci ex sacra Scriptura, Concilijs, aut Patribus; eamque sic declarat esse formam*

quan

57
Obiicit.

Responsio.

Acceptari iustitiæ, & opera in Christo.

Non tenetur Pater filio quas opera eius remuneranda.

Magis interuenit iustitia inter patrem & filium, &c. quam inter Deum, & creaturam.

Derogari gratia Christi, & meriti.

Argumentum Augustini contra Pelagium.

Applicatur ad propositum.

Finis perfectior medijs.

58

Peccatum priuatur gloria per se.

Christus restituit gloriam qua peccator repugnat.

Probatio conclusionis præmissa in commentario.

59

2. Conclusio. Charitatem esse gratiam.

Sententia contraria esse diuersam formam.

quandam accidentalem, quæ inhæret substantiæ animæ, dans ipsi esse diuinum quoddam, quia participat essentiam diuinam, non prout est voluntas, aut intellectus, vel aliud attributum, quod sit operatio, aut principium proximum operandi, sed prout est essentia quædam, & natura supra omnem naturam substantialem creatam, aut creabilem: vnde fit, sicut natura diuina est radix attributorum voluntatis, atque intellectus, ita hæc forma sit radix secundum rem ipsarum virtutum infusarum, etiam charitatis. Respectu animæ comparata est accidens, respectu virtutum est forma, seu quasi forma substantialis, quia non est principium proximum alicuius operationis.

60

Sententia
Vaquez.

Iustitiam consistere in actu.

Vaquez 1. 2. *disp.* 196. c. 3. vtramque probabilem sententiam sentit, sed contemnit tanquam in Patribus, Scriptura, aut ratione non fundatam; excedit tamen, & amore opinionis suæ præterens, quæ vult iustitiam esse in actibus, dilapsus est. Videatur 3. *part. disp.* 2. cap. 6. vbi asserit probabilius esse iustitiam adultorum consistere in actu, quam in habitu: & consequenter 1. 2. *disp.* 203. *per totam*, docet actum dilectionis Dei super omnia, & perfectæ contritionis delere peccatum formaliter: quamvis in fine videatur dissimulare, quasi id saltem de potentia Dei absoluta non repugnaret: sed non rectè philo- sophatur ex regulis oppositorum: nam si ex natura rei opponitur dilectio, & contritio perfecta peccato habituali, vt intendit tota eius disputatio, ad hoc non requiritur potentia Dei absoluta, imò sæpius à Deo peccatoribus. Si autem illi actus non dicant oppositionem formalem ad peccatum habituale in quacumque materia, neque per potentiam Dei absolutam ex natura rei possunt formaliter delere tale peccatum, natura ipsorum actuum in se considerata.

Consistit in habitu.

61

Omnes effectus gratiæ tribuuntur charitati ex Scriptura. Natiuitas, & filiaris. Sanctificatio. Remissio.

Est fons reliquorum donorum.

Supponendo ergo cum communi Theologorum, & Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. & penè *per totum*, vbi cum loquitur de iustitia nostra, eam consistere in aliquo inhærente permanenter, quod infunditur, augetur, conseruatur, manet. Alterutra opinio ex prædictis fundata est in Scriptura, Patribus, & ratione. Omnia hæc sententia,

Probatu conclusio, primò ex Scriptura, quæ omnes effectus gratiæ tribuit charitati: ergo, &c. Probatu esse, & nominari filios Dei, 1. Ioan. 3. *Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij nominemur, & simus.* Nasci tribuitur charitati, ibidem *cap.* 4. *Omnis, qui diligit, ex Deo natus est,* &c. Item, sanctificare ad Ephel. 1. *Elegit nos in ipso, vt essemus sancti, & electi in conspectu eius in charitate,* &c. Dimittere peccata. Luc 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Videndus est Apost. 1. *ad Cor.* 13. qui præfert charitatem omnibus donis, & describit eam fontem reliquorum, & sine ea reliqua nihil esse: hoc non esset verum, si non esset gratia: ergo. Et vt vno verbo concludam, vel non potest probari ex Scripturis iustitia habitualis, vel si probatur, probatur esse eadem cum charitate, quia nullus locus Scripturæ agit de iustitia nostra, qui non exponat eam sub nomine charitatis, vel synonymè his vtatur.

2. Ratio. Charitatem esse iustitiam formalem. Tident.

Probatu secundò, speciatim ex Concilio Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. Causam iustificationis nostræ dicit esse iustitiam, qua iustius renouamur: & quam illa sit subiungit: *Id tamen fit*

in hac impij iustificatione, dum eiusdem passionis merito per Spiritum sanctum charitas diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsi inheret. Vbi exprimit eam esse causam formalem iustitiæ, nobisque inhærente, vt excludat errorem hæreticorum, quem *ibidem* damnat, ponentium iustitiam nostram in extrinseco; quod nobis non inest, vel in sola remissione peccatorum, quæ nobis non inhæret permanenter. Quæ dogmata damnat hic Concilium verbis præfatis.

Errores damnati à Concilio.

62

Responsio. Impugnatur.

Processum Concilij.

Dices *ibidem* Concilium circumloqui gratiam per charitatem, tanquam per proprietatem notio- tiorem. Contrà, hæc est casualis, qua destrui possunt omnes rationes formales rerum, imò & causæ: nam Concilium ostendit omnia genera causarum in seipsis, non in proprietatibus. Si dicas secutam esse consuetudinem Scripturarum. Contrà, ostendatur vbi in Scriptura distinguit inter gratiam & charitatem: sed probo ex eodem loco non subsistere responsionem. Duos errores impugnat Concilium, nempe iustitiam nostram esse extrinsecam; alterum, nobis non inesse permanenter, sed consistere in sola peccatorum remissione, quæ fuit etiam hæresis Pelagianorum, vt constat ex Augustino, *de gratia Christi.* Contra hæc, Concilium in principio definit quid sit iustificatio, & quid includat, nimirum quod non sit sola remissio peccatorum, sed sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum. Mox subiungit omnes eius causas, & verbis præfatis, exprimens eius causam formalem, statim declarat doctrinam in principio positam in descriptione iustificationis, vt vtrumque membrum includit, scilicet renouationis, & remissionis; & quid per eam homo recipiat: *Vnde, inquit, cum remissione peccatorum hac omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fides, spes, & charitatem, &c.*

Quid sit iustificatio, & qua includit

Renouatio per quas formas

63

Sola fides non vnus ad Christum.

Vnio cum Christo vt fit, & per quæ

Causa præcisæ excludit reliqua.

Deinceps probans non sufficere donum fidei, neque perfectè vnire Christo sine spe, & charitate, neque corporis eius viuum membrum efficit: ergo supponit in his consistere vitam, & vnionem membrorum ad Christum: nam illa exceptio solius fidei includit affirmationem reliquorum ad perfectam vitam, & vnionem requiri, & sufficere: vita autem, & vnio membri viui ad Christum habetur ex iustitia: ergo cum hæc sint per charitatem, erit iustitia. Verba Concilij sunt clara: dicit enim inseri hominem Christo per remissionem peccatorum, & infusionem fidei, spei, & subdit: *Nam fides, nisi ad eam accedat spes, & charitas, neque vnus perfecte cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit:* ergo si accidant, vnitur per ipsas Christo, & sic viuum eius membrum. Deinde in his causam præcisam vnionis, & vitæ statuit Concilium: nam ex subtractione eorum intelligit non posse stare vnionem, & vitam: ideò que negat fidem solam vnire, aut viuificare: ergo, &c. Tertio supponit non dari aliquod donum, cuius ille esset effectus, diuersum; nam dans causam adæquatam, & præcisam alicuius effectus, excludit quodcumque aliud, nec esset ratio cur fidem solam excipiat, si effectus ille non esset ab aliis donis, quæ includit iustitia infusa, sed absque aliquo priore, cuius esset effectus expressus, & ad quod sequerentur dona tanquam proprietates: quia ex necessitate huius effectus requirit Concilium charitatem, & reliqua, quæ necessarii sunt, si charitas inest: nec refert

Charitas vni: refert quòd alia dona enumeret, quia antea illum effectum tribuit soli charitati; quam dicit ipsi fundi nobis, & inhærere, sicut superius loquitur de illa, sub appellatione iustitiæ, perinde dicit nobis esse donatam, *qua iusti nominamur, & sumus.* Deinde subiungens modum, dicit hoc fieri per infusionem charitatis: non est ergo quòd condemnemus Concilium de æquiuocatione, quasi in tam breui decursu verborum in doctrina fidei transiret de vno in aliud, seruato eodem tenore, & docens non solum iustitiam nostram esse intrinsecam, & causam formalem, atque infundi, sed vterius modum, quo infunditur, & quod sit illa forma, quæ infunditur, dicens esse charitatem.

64 *Confirmatio.* Confirmatur ex verbis sequentibus; dans rationem ex Scriptura, quare fides sola non vniat Christo, neque faciat viuum membrum eius. *Quæ ratione,* inquit, *verissimè dicitur fidem sine operibus mortuam, & otiosam esse, & in Christo Iesu, neque circumcisionem aliquid valere, neque praputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur, &c.* quia nempe fides sola non viuificat, neque informat opera, neque sufficit sine operibus, quæ fiunt per charitatem, quia sicut charitas vniat Christo, & facit viuum eius membrum, ita etiam informat, & dignificat opera, quæ sunt meritoria vitæ æternæ. Hinc *sess. 14. cap. 4.* dicit contritionem charitate perfectam reconciliatæ Deo extra Sacramentum: vbi loquitur de charitate, quæ habet annexam remissionem peccati, & consequenter de habituali, non solum actuali.

Charitas informat opera. Confirmatur secundò, *ex eodem cap. 7.* vbi subiungit hanc fidem informatam charitate petere Catechumenos ab Ecclesia, quando petunt fidem, vitam æternam præstantem, & concludit: *Itaque veram, & Christianam iustitiam accipientes, &c. per Christum Iesum illis donatam, candidam, & immaculatam, iubentur statim renati conseruare, ut eam præferant ante Tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam, &c.* Sed quam iustitiam? nempe illam, quam hæcenus declarauit consistere in fide, spe, & charitate; quam idèò vocat primam stolam, quia est prima hominis iustitia, non supponens aliam anteriorem.

65 *Charitas prima stola.* Confirmatur tertio, infra c. 10. de acceptæ iustificationis incremento: *In ipsa,* inquit, *iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus crescit, atque magis iustificatur.* Et infra declaratans in quo consistat hoc iustitiæ incrementum: *Hoc verò,* inquit, *iustitia incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum, &c.* Item, Canon. 11. qui desumptus est ex cap. 7. idem docet: *Si quis,* inquit, *dixerit homines iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, & charitate, quæ in corâibus eorum per Spiritum diffundatur, atque illis inhercat, &c. anathema sit.* In quibus verbis sumit gratiam, & charitatem pro eodem, & synonymè, sicut in doctrina capituli septimi pariter sumpsit synonymè; idèòque adiungit verbum singulare *diffundatur,* atque *inhercat,* vt ostendat se loqui de vna, & eadem forma, non verò *diffundantur,* & *inhercant,* quæ denotaret diuersas, seu plures formas: atque præterea aduertendum est, Concilium in doctrina capituli 7. quando agit de charitate sub appellatione iustitiæ, non vti verbis illis, quæ sumpsit Canon fidei, sed aliis æquivalentibus, vt

Locusio singularis de charitate, & gratia denotat eandem esse formam. refert quòd alia dona enumeret, quia antea illum effectum tribuit soli charitati; quam dicit ipsi fundi nobis, & inhærere, sicut superius loquitur de illa, sub appellatione iustitiæ, perinde dicit nobis esse donatam, *qua iusti nominamur, & sumus.* Deinde subiungens modum, dicit hoc fieri per infusionem charitatis: non est ergo quòd condemnemus Concilium de æquiuocatione, quasi in tam breui decursu verborum in doctrina fidei transiret de vno in aliud, seruato eodem tenore, & docens non solum iustitiam nostram esse intrinsecam, & causam formalem, atque infundi, sed vterius modum, quo infunditur, & quod sit illa forma, quæ infunditur, dicens esse charitatem.

66 *Confirmatio.* Confirmatur tertio, infra c. 10. de acceptæ iustificationis incremento: *In ipsa,* inquit, *iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide, bonis operibus crescit, atque magis iustificatur.* Et infra declaratans in quo consistat hoc iustitiæ incrementum: *Hoc verò,* inquit, *iustitia incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum, &c.* Item, Canon. 11. qui desumptus est ex cap. 7. idem docet: *Si quis,* inquit, *dixerit homines iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, & charitate, quæ in corâibus eorum per Spiritum diffundatur, atque illis inhercat, &c. anathema sit.* In quibus verbis sumit gratiam, & charitatem pro eodem, & synonymè, sicut in doctrina capituli septimi pariter sumpsit synonymè; idèòque adiungit verbum singulare *diffundatur,* atque *inhercat,* vt ostendat se loqui de vna, & eadem forma, non verò *diffundantur,* & *inhercant,* quæ denotaret diuersas, seu plures formas: atque præterea aduertendum est, Concilium in doctrina capituli 7. quando agit de charitate sub appellatione iustitiæ, non vti verbis illis, quæ sumpsit Canon fidei, sed aliis æquivalentibus, vt

quòd non solum reputamur, *sed iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes, &c.* Agens autem de charitate sub appellatione charitatis, vtitur illis verbis, *Charitas Dei diffunditur, atque ipsis inhercat, &c.* Simili modo quomuis in c. 10. exprimat augmentum iustitiæ per augmentum fidei, spei, & charitatis, tamen *can. 24.* qui inde sumptus est, solum exponit augmentum sub nomine iustitiæ, & synonymo.

Tertio, Patres eodè modo synonymè sumunt gratiam, & charitatem. Augustinus, de Natura & Gratia, c. 42. *Charitas,* inquit, *est verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia:* & tract. 5. in 1. epistolam Ioannis, *Charitas est, quæ separat inter filios Dei, & perditionis,* 15. de Trinitate, c. 18. *Nullum esse isto dono excellentius* in Psal. 113. *Nihil eminentius in sacra Scriptura inueniri potest, quam charitas.* Gregorius homil. 27. in *Euangelia,* dicit eam esse radicem omnium virtutum: & 38. esse vltimam nuptialem, quam Patres intelligunt iustitiam. Prosper de *vita contemplatiua,* c. 13. esse mortem criminum; quod conuenit tantum iustitiæ.

Quarta ratio est fundata in Scripturis, quia nullum attributum conuenit gratiæ, quod non inuenitur conuenire charitati, est amicitia inter Deum, & hominem, nõ compatitur cum peccato mortali: est radix boni operis, & meriti: neque vnquam potest esse informis, sicut spes, & fides. Deinde Concilia, & Patres non agnoscunt in nobis gratiam aliquam, quæ non sit operatio, aut principium operationis. Item, in eodem ponitur debet gratia, in quo est beatitudo; hæc conuenit mediantibus potentiis. Fundamenta oppositæ sententiæ non habent difficultatem: hærent in metaphoris, & quòd iustitia sit vita, terminus reuerterationis, per eam Deus illabatur animæ; quæ non possunt conuenire ratione habitus existentis in potentiis, sed alicuius prioris in ipsa anima. Hæc omnia conuenire charitati, ex dictis patet, quæ est vita; ac præter eam asserere aliam vitam, videtur superfluum.

Tertia conclusio. Iustitia, seu charitas non ex natura rei, sed ex diuina voluntate, & dispositione opponitur peccato mortali habituali. Est Doctoris, & aliorum, quos citauimus in præcedenti conclusione. Probatur ex fundamentis vtriusque conclusionis; in specie verò probatur ex dictis in commento, vbi ostensum est remissionem peccatorum fieri misericorditer in Christo; & eam esse diuersam gratiam, & beneficium ab infusione iustitiæ, adoptione, filiatione, & huiusmodi: oppositio ergo hæc est ex diuina bonitate, cui non congruit dare filiationem, ac ius ad gloriam, seu adoptionem, nisi remittendo maculam, & offensam, quam incompatibilis est cum vera amicitia Dei: hæc autem sunt connexa charitati, qua Deus mediante illa tanquam intrinseca iustitia, ordinare voluit hominem ad gloriam, & acceptare ad amicitiam: sic autem considerata charitas non in esse formæ physicæ, sed vt est fundamentum vitæ, & adoptionis, habet annexam necessariò remissionem peccatorum, & sicut ipsa immediatè operatur circa finem vltimum tanquam supremum, & perfectissimum donum, & virtus; ita etiam congruit mediante ipsa acceptare hominem, & adoptari ad amicitiam Dei, & vitam: licet autem ex parte creaturæ etiam ex natura rei non possit dari magis fundamentum amicitie respectiue ad Deum, quo se creatura perfectè

67 *Quarta ratio.* Ex attributis charitatis. *Gratia est principium operationis.* Tertia conclusio. Iustitia, seu charitas non ex natura rei, sed ex diuina voluntate, & dispositione opponitur peccato mortali habituali. Est Doctoris, & aliorum, quos citauimus in præcedenti conclusione. Probatur ex fundamentis vtriusque conclusionis; in specie verò probatur ex dictis in commento, vbi ostensum est remissionem peccatorum fieri misericorditer in Christo; & eam esse diuersam gratiam, & beneficium ab infusione iustitiæ, adoptione, filiatione, & huiusmodi: oppositio ergo hæc est ex diuina bonitate, cui non congruit dare filiationem, ac ius ad gloriam, seu adoptionem, nisi remittendo maculam, & offensam, quam incompatibilis est cum vera amicitia Dei: hæc autem sunt connexa charitati, qua Deus mediante illa tanquam intrinseca iustitia, ordinare voluit hominem ad gloriam, & acceptare ad amicitiam: sic autem considerata charitas non in esse formæ physicæ, sed vt est fundamentum vitæ, & adoptionis, habet annexam necessariò remissionem peccatorum, & sicut ipsa immediatè operatur circa finem vltimum tanquam supremum, & perfectissimum donum, & virtus; ita etiam congruit mediante ipsa acceptare hominem, & adoptari ad amicitiam Dei, & vitam: licet autem ex parte creaturæ etiam ex natura rei non possit dari magis fundamentum amicitie respectiue ad Deum, quo se creatura perfectè

66 *Tertia probatio ex Patribus.*

67 *Quarta ratio.* Ex attributis charitatis.

Gratia est principium operationis.

68 *Tertia conclusio.* Charitas moraliter opponitur peccato habituali.

Filiatio, & adoptio connexa est charitati.

Congruitus iunius connexionis.

Est fundamētum amicitia ex parte hominū.

Requiritur acceptatio diuina ut fundat amicitia ad Deum, & ratio huius.

69

Requisita ad amicitiam.

Qualis est amicitia inter creaturam, & Deum.

Possit esse non mediane dono habituali.

70

Charitas est iustitia nostra, & qua ratione.

Iustitia ut delet peccatum.

Ut subiecit creaturæ Deo.

communicat Deo, quàm sit charitas; & secundum æqualitatem quantum est ex parte hominis amantis Deum super omnia, & in ipsum se, & sua refundentis; tamen quia charitas non tollit seruitutem, & subiectionem in ordine ad Deum, idè se sola, & secundum propriam naturam, non est sufficiens fundamentum, vt inducat amicitiam mutuam, etiam ex parte, sine voluntate Dei, & consensu acceptantis creaturam, & se idem communicantis per dona in via, & per gloriam in patria.

Vnde sicut amicitia, quæ est ad alterum species iustitiæ in genere, dicit relationem illam, quæ exigit terminum ex parte alterius per mutuum consensum, à fortiori id requiritur ex parte Dei, vt per charitatem ex parte creaturæ fundetur amicitia, & hic terminus est acceptatio Dei, qua acceptat creaturam mediante charitate eo modo, quo potest fundari amicitia per communicationem bonorum, & affectuum, mutua inter Deum, & creaturam: requiritur enim intrinsecè ad amicitiam, vt amor sit mutuus, & notus amicis, extrinsecè autem, & concomitanter; ne sit magna distantia inter personas in diuitiis, potentia, virtute, vitio, conditione; vt patet ex Doctore in 2. d. 27. *Ad primum principalem.* Secundum has condiciones nequit esse amicitia propriè inter creaturam, & Deum: est ergo tantum secundum mutuum amorem, & communicationem affectuum, actionum, beneficiorum contantia, & firmitas, quod sufficit: neque haberi possunt ex natura alicuius doni habitualis ex natura rei, sed vt accedit acceptatio, & consensus Dei mediante tali dono acceptantis creaturam, & redamantis eo amore, qui requiritur ad amicitiam per constantem communicationem affectuum, beneficiorum, & actionum: quæ sine charitate infusa habituali etiam possunt de potentia absoluta, & secundum aliam prouidentiam interuenire mediante Dei electione speciali, ex qua peccatorum remissio, ordinatio hominis ad gloriam per iustitiam actualem; & adiutoria mediante dilectione actuali, & operibus fidei operantis per charitatem, quæ sicut in his de facto iustitia actualis, quia meretur gloriam, versatur; ita etiam posset amicitia in iis fundari ex Dei speciali voluntate: quia sic in iis esset vera communicatio actionum affectuum, & beneficiorum: nam & ipsam gloriam, quæ est perfectissima Dei communicatio respectu creaturæ, posset donare independentem ab omni dono habituali; vt communior sententia Theologorum fert: quo casu seruarietur amicitia inter Deum, & creaturam.

Charitas etiam habitualis dicitur iustitia nostra, vt patet ex dictis: hoc tamen non competit ipsi præcisè ex natura habitus seclusæ Dei voluntate: nam sicut iustificatio includit ex Tridentino & Patribus hæc duo, nempe remissionem peccati, & renouationem interioris hominis, loquendo de iustificatione impij pro statu peccati: sic etiam, vt dictum est, illa remissio non est coniuncta ex natura formæ charitati diuinæ habituali, sed ex Dei voluntate. Loquendo præterea de iustitia, vt est vera subiectio creaturæ ad Deum, & excludens peccatum in opere, seu obliquitatem: hoc etiam modo non conuenit charitati habituali rectificare liberum arbitrium

defectibile, sine aliis adiutoris gratiæ actualis: nam quòd charitas ut plenitudo legis, id prouenit ex diuina voluntate ordinante obleruantiam legis ad finem charitatis, & cæteras virtutes, tantam media eius acquirendæ, & conferuandæ, non autem ex natura rei, seu solius habitus, qui nequit solus rectificare liberum arbitrium defectibile, & cum effectu boni operis in materia aliarum virtutum. Hinc concludunt Patres necessaria esse adiutoria gratiæ Christi actualis ad hunc effectum, etiam iustis, non solum vniuersaliter ad obleruandam legem, & superandam concupiscentiam, & tentationes in materia cuiuscumque virtutis; sed etiam in materia ipsius charitatis. Vnde siue dicatur iustitia, qua excludit peccatum originale, aut habituale, siue dicatur iustitia, vt finis legis, per quam adimpletur iustitia, siue dicatur iustitia, qua informat cæteras virtutes, & opera meritoria ex ea procedentia (ita vt aliter non acceptentur ad vitam, nisi supponant charitatem habitualement, & eliciantur secundum finem eiusdem formaliter, aut virtualiter) apparet omnia hæc inuolucere voluntatem Dei, non solum qua donat habitum ipsum, sed etiam, qua cætera dicunt ordinem ad habitum, exigitur voluntas eius specialis.

Charitas etiam dicitur filiatio & adoptio, quatenus mediante ipsa Deus eligit hominem ad hæreditatem, & vt ipsa subest electioni tantquam forma, qua discernitur inter filium Dei, & peccatorem, loquendo de electione in genere, qua communis est per media specialiter electis, & reprobis; qui etiam sæpè iustificantur. Per charitatem autem constituit differentiam ex parte iustificati, & filij, inter vtrumque statum, nempe filij, & extranei, seu inimici. Vnde Patres sæpè exponunt signationem interiorum per Spiritum sanctum (& quam docet Apollolus per charitatem diffundi in cordibus) per charitatem tantquam characterem, qua filius discernitur à peccatore. Hunc effectum ei conuenire probatum est supra, vt includit voluntatem Dei acceptantis creaturam mediante charitate. Ex his patet non esse necessariò statuentiam formam aliam diuersam à charitate, quæ hunc effectum ex natura rei tribuat, & similiter quomodo charitas dicatur gratia adoptionis, amicitia ad Deum, iustitia, & filiatio: nam id ipsi competit ex Trident. vt vnit Christo, & facit vium eius membrum: vtrumque potest similiter separari à charitate: verbi gratia, si Christus non veniret in carnem; vel dato quòd non fuerit caput Angelorum quoad influxum gratiæ, sicut est hominum, tunc charitas non vniret Christo, quamuis esset iustitia, & filiatio in ordine ad gloriam per acceptationem diuinam modo explicato.

Obiicit Tridentinum loco citato supra, quatenus declarat iustitiam nobis esse intrinsecam, atque inhærente: hoc argumentum plurimum vrget Vasquez, quasi hæc opinio concidat cum errore damnato: ineptè sanè, sui que immemor, nam qui tenet probabiliter iustitiam consistere in aliquo actu tantum in adultis, neque oppositum conuincit ex Concilio magis incidit in Canonem, quia ille actus non potest inhærenter esse permanens, sed physicè transiens, moraliter tantum permanens, & secundum imputationem extrinsecam Dei acceptantis permanenter, & pro tempore sequenti talem actum. Nostra autem

Dona habitualia sine adiutorij non tribuunt hunc effectum.

71

Charitas est filiatio, & adoptio, & qua ratione?

Non esse poterda aliam formam in ordine ad effectum explicatos.

72

Obiectio.

Retorquetur argumentum in auctorem.

Solutur.

autem conclusio tenet iustificari nos per formam intrinsecam ; quamvis id conueniat ex ordinatione diuina, non effectu naturali. Sic Patres tribuunt aquæ bapritimali virtutem sanctificandi, qua Spiritus sanctus aquæ illibatur, vt suo loco de efficacia Sacramenti dictum est, quæ tamen est moralis ; quidquid igitur conuenit alicui mediante forma sibi inhærente, verè ipsi conuenit, siue id moraliter, siue physicè tribuat talis forma. Dices Bucerum admisisse fidem, spem, & charitatem, vt constat ex colloquio Ratisponensi. Respondetur negasse in his consistere iustitiam completè, sed inchoatè, & imperfectè, quia imperfecta erat, sed per extrinsecam Dei iustitiam. Verba eius sunt : *Hanc tamen inchoatam iustitiam* (loquitur de dictis habitibus infusis) *non esse eam, qua iusti sumus apud Deum, ita vt propter illam vita æterna nobis debeatur : cum ex parte tantum, & imperfecta sit, nec lege Dei satisfaciatur dum hic viuimus, idèdè aliam in nobis, nempe Dei iustitiam esse, qua Christo confidamus & fiducia saluis confirmemur.* & in eodem colloquio, quod habuit cum Maluenda secretario Imperatoris Caroli V ponuntur hæc verba eiusdem Buceri : *Idcirco non possum fieri, iustitia inhærente, quam fide spe & charitate consistet nos iustificari, iustisque esse, quia imperfecta est, nec lege Dei satisfaciatur, &c.* Quid ergo commercij habent hæc, quæ ipsè Vasquez citat cum opinione Theologorum : quia negabat Bucerus in illis habitibus infusis contineri iustitiam, sed in extrinseca Dei, & fiducia, quam quis de ipsa concipiebat. Vnde minus philosophicè accommodare conatur Vasquez hunc errorem ad doctrinam nostræ conclusionis, qui non meretur in hoc respon-

Replica.

Solutur.

Quid senserit Bucerus.

73
De eius calumnia. Gratia unit Christo.

Hic est effectus moralis, & intrinsecus.

Vnde hac vnica ratione præmissa, probatur non referre siue physicus, siue moralis sit effectus talis formæ, vt intrinsecus dicatur. Gratia iustificans vnit iustificatum Christo, & constituit eum eius viuum membrum ex Trid. *sess. 6. cap. 7.* vbi id negat fidei, & concedit iustitiæ : sed hic effectus moraliter tantum conuenit gratiæ : ergo. Probarur subsumptum, quia si Christus non venisset in carnem, effectus quicunque naturalis conueniret gratiæ ; sed tunc nullum ordinem ad Christum diceret : ergo sic constituerentur vniti Christo, & viuum eius membrum sunt effectus morales, sed sunt denominationes intrinsecæ, vt per se constat, quia viuum membrum dicitur ratione sanctitatis, vt distinguitur à fide mortua sine vita. Eodem modo dicit Paulus hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Videantur Chrysostomus, & alij Patres citati quoad hos, & alios effectus gratiæ morales ; tamen per idem cohæredes, per quod hæredes ; sic salutem dicit esse ex fide Christi, non ex lege : hæc autem sunt denominationes intrinsecæ in iustificatis quantumlibet morales : ergo futiliter, si consuetudo Scripturarum, & Conciliorum spectetur, ex hoc quod iustum constitutur dicitur conuenire gratiæ tanquam effectus moralis, infert aduersariis esse fauorem extrinsecum, quem constituebant hæretici, negantes interiorum renouationem. Si verò ratio moralis spectetur, exemplum habet in contractibus, matrimonio, & aliis, quæ sunt denominationes morales, intrinsecæ tamen per ordinem ad extrinsecum. Sed de hoc satis pro delenda calumnia. Vnde quamuis gloriatur se agere pro dignitate iustitiæ,

nos magis agimus pro dignitate, & excellentia Dei, & veritate Canonum, ac Scripturæ : ex quibus inuestigari debet excellentia iustitiæ.

Quarta conclusio. Deus potest de potentia absoluta remittere peccatum tam originale, quam personale habituale sine infusione gratiæ, aut alicuius realis formæ peccatori. Hanc tenet Doctor *suprà* dist. 1. *quæst. 6. & dist. 14. quæst. 2.* eamque supponit in *presenti quæstione, in probatione prioris & secunda conclusionis* : & sequitur ex dictis quam tuentur plures alij ex citatis in specie, vel supponunt. Suarez *lib. 7. de Gratia* negat peccatum originale prout de facto contrahitur, remitti posse sine infusione gratiæ. Videatur *cap. 24. & 23.* Vasquez autem idem docet de peccato habituali personali 1. 2. *disp. 206.* Omitto alios authores, quos *suprà* citauimus post primam conclusionem : consequenter enim ad sua principia rectè negant possibilitatem huius remissionis : quamuis etiam plures nobiscum sentiant, quoad remissionem peccati habitualis, sicut & D. Bonauentura in *4. dist. 17. art. 1. quæst. 1.* Henricus *lib. 5. Summa cap. 30.* & Suarez etiam *tom. 4. disp. 9. sect. 4.* alios citans. In eadem conclusione conueniunt Nominales cum aliis, quos *suprà* citauimus.

Probatur conclusio : posset Deus remittere peccatum mediante Sacramento, quod non haberet efficaciam ad causandam gratiam, sed ad solam remissionem peccati eodem modo, quo antiqui aliqui docebant cum Magistro *suprà* dist. 1. *quæst. 6.* Circumcisionem habuisse vim remittendi peccatum, & non conferendi gratiam. Et sicut aliqui etiam ita dogmatizabant de Baptismo *infantum, in eo non infundi dona, sed remitti peccatum* : in hoc enim nulla est repugnantia, neque ex parte Sacramenti, neque ex parte Dei, qui hoc beneficium tribuere potest, non dando gratiam, aut alia dona diuersa, quia ille actus esset misericordix, & omnis efficacia signi, respectu diuersorum effectuum est ex voluntate liberali Dei : *suprà* enim ostendimus de facto hoc effectus distingui ; & quamuis coniuncta sint, hæc coniunctio est ex Dei beneplacito sic ordinante, & instituyente, non verò ex debito aliquo naturæ, aut ex connexionione horum effectuum naturali inter se ; neque etiam vt procedunt à Deo ; aliàs non esset diuersa gratia remissio peccatorum, & infusio gratiæ ; cuius oppositum latius probatum est : sed in hoc casu nulla esset mutatio positua in anima peccatoris spectans ad effectum Sacramenti, aut requisita per se : quia non esset habitualis, vt patet ex dictis, neque esset actualis ; ponamus enim esse infantem, qui remittitur peccatum originale ; aut dormientem, cui per martyrium remittitur tam actuale ; quam originale, supposita voluntate priori, qua vellet occumbere pro fide, quantum non manet.

Dices requiri gratiam habitualem ex natura effectus : verbi gratia, quia peccatum originale est priuatio iustitiæ habitualis de facto dicens ordinem ad peccatum Adami, idèdè nequit tolli nisi posita iustitia, ita Suarez. Contra in primis ad hominem : illa limitatio, quam adiicit de peccato originali, prout de facto superflue additur, nisi supponatur originale posse fuisse, secundum diuersam prouidentiam diuinam, & pactum sub alia ratione contractum : non potuit aliter se habere

74
Quarta conclusio.

De potentia absoluta posset remitti peccatum sine infusione doni renouationis.

Negativa sententia quoad originale.

Alij idem docent quoad habituale.

75
Probatio conclusionis.

Remitti posse per Sacramentum.

Ostenditur actu repugnantia buius.

76
Responsio.

Impugnatur.

Retorquetur responsio.

bere quantum ad causam, quia sine peccato Adami, aut parentis non fuisset transfusum secundum originem tantum, & non ex propria voluntate personaliter operante: quia hoc modo esset personale, & non originale. Peccatum autem nequit diffundi nisi per voluntatem propriam, aut alienam, neque originale nisi per voluntatem parentis: sed in eo casu deberet esse priuatio alicuius rectitudinis habitualis, reliquis manentibus ut sunt, quantum ad generationem humanam, qua nascuntur infantes: quia non sunt infantes capaces priuationis alicuius doni consistentis in actu, sicut neque ipsius actus: ergo sicut posset remitti originale, quod tum esset priuatio alicuius habitus, ita etiam posset remitti originale, ut est priuatio cuiuscunque habitus non infuso ipso habitu: vel ergo consequenter oportet dicere quod si consisteret in rectitudine actuali, quod ipsa etiam rectitudo actualis deberet in posterum transfundi cum suo actu, vel sine actu, si ita fieri posset eo modo, quo iustitia ex operibus manet transfusa opere; quo modo etiam non ignobiles Doctores docent peccatum originale nostrum consistere in ipso actuali Adami, prout habitu diffusum est in posteros.

Opinio quorundam de peccato originali

77

Impugnatur repugnantia assignata.

Hoc etiam dato, sic argumentor: non minus repugnat peccatum habituale peccatoris remitti posse à Deo mediante Sacramento, quod institui posset; vel quacunque alia via sine physica mutatione peccatoris per infusionem iustitiae oppositae, quam peccatum originale, si consisteret in priuatione actualis rectitudinis etiam remitti non communicando ipsam rectitudinem: sed primum asserit Suarez: ergo sequitur etiam secundum. Probatur consequentia, quia omnis repugnantia, quae in proposito haberi potest, est ex oppositione formali, quam dicunt priuatio, & rectitudo ad inuicem, quarum illa non posset tolli sine infusione huius: nam quod illa priuatio inquit mediante voluntate propria, aut aliena, est tantum ordo ad causam diuersam, quae non spectat ad rationem formalem intrinsecam oppositorum, quae formaliter opposita sunt: sed, ut ipse concedit, priuationem rectitudinis actualis per voluntatem propriam inducendam potest Deus remittere sine restitutione ipsius rectitudinis: ergo etiam priuationem originariam eiusdem rectitudinis posset Deus remittere non restituendo eandem rectitudinem. Totum hoc fore admitteret praefatus author, quia priuatio tum esset alicuius moralis, quam non repugnat Deo tollere, non dando rectitudinem oppositam, sicut posset remittere peccatum habituale sic, quia nempe talis priuatio dependet aliquo modo à voluntate, saltem in fundamento, & regula, cui opponitur; sed priuatio physica non ita: quia ergo peccatum originale consistit in priuatione physica gratiae communicata per peccatum Adami, nequit tolli nisi posita gratia.

In quo consistit repugnantia.

Habituale sic remitti posse.

Responsio.

78

Impugnatur.

Priuatio gratiae nequit esse non moralis, ut est peccatum.

Contra, quantum ad dependentiam, & communicationem eius per peccatum Adami par est ratio vtrinque, quia in quocunque consisteret, deberet sic communicari per actum alienae voluntatis, & personae. Quantum vero ad naturam ipsius priuationis, argumentor: negatio gratiae in filio Adami, loquendo de physica, non potest esse priuatio physica gratiae: nam siue detur inclinatio naturalis ad gratiam in natura

creata rationali, ut nos putamus dari, siue non detur, sed tantum obedientialis passiva, ut ipse cum aliis frequenter docet, quaecunque illa inclinatio sit, nequit fundare debitum ex quo priuatio formae physica (demos ipsam inclinationem naturalem) posset imputari in peccatum: quia alias, si Deus crearet, aut creauit Adamum in statu naturae sine donis habitualibus, habuit, aut haberet talem priuationem pro illo priori, quae non esset peccatum, quia non fundatur in aliquo debito legis voluntario: neque iustitia, aut gratia Adami tuit debita posteris, nisi ex ordinatione, & pacto Dei, implicante meritum, & perseverantiam voluntariam Adami, ut conditionem, qua Deus ipse transfunderet physicè in posteros gratiam: ergo debitum illud est merè morale in filiis Adami: ergo neque negatio gratiae, ut fundatur in tali debito, & inducitur ex peccato Adami tanquam causa, transit in priuationem gratiae originalis, aut iustitiae, quidquid erat, nisi secundum naturam debiti, in quo fundatur ex pacto Dei, communicatio gratiae, si perseverasset, quia negatio in tantum fit priuatio, in quantum supponit debitum formae, & non aliter; ergo est priuatio moralis iustitiae, seu gratiae habitualis, & non priuatio eius physica, sicut & ipsa gratia ex debito tantum morali nata est inesse. Sed priuatio moralis nequit opponi aliter gratiae, quam moraliter, quia oppositio eius nequit transcendere conceptum suum formalem, & intrinsecum, qui specificatur à debito: ergo perinde potest Deus tollere peccatum originale, quod in tali priuatione consistit sine infusione gratiae, ac etiam tollere peccatum habituale, quod consistit in priuatione simili rectitudinis in actu; vel quidquid dicatur peccatum habituale.

Priuatio gratiae physica non est peccatum.

Debitum iustitiae in filiis Adami fundatur in pacto.

Priuatio eius moralis.

Originale remitti posse sine infusione doni.

79

Secundo ratio.

Possit deleri originale, & actuale per viam satisfactionis.

Possit remitti sine actu vtrumque

Ratio.

Secundo, potest Deus secundum medium iustitiae, exigendo satisfactionem, quam ipse determinare potest in opere, & congruam peccato, remittere peccatum habituale, vel etiam originale, supposito aliquo actu, per modum dispositionis, ut dilectionis Dei super omnia, & secundum iustitiae vindictivae medium, aut retributivae, statuente tale beneficium sic operanti. Et ulterius nihil donando praeter media ad actum efficaciam, & remissionem consequentem: sed quidquid potest hoc modo, aut mediante Sacramento, potest etiam se solo facere: ergo remittere peccatum sine infusione gratiae habitualis, & etiam sine actu peccatoris: sicut remittit infanti sine actu suo per martyrium, aut dormienti, aut attrito sine actu per se sufficiente per modum satisfactionis, aut dispositionis perfectae. Probatur antecedens, quia sicut potest debitum poenae remittere sine vlla satisfactione, cum satisfactione exhibita, ita etiam non videtur ratio, cur non possit etiam remittere debitum peccati, quod mediante lege incurritur, quae perfectè est in potestate Dei legislatoris, & quoad naturam obligationis, & quoad omnem eius effectum, quem inducit, etiam consequenter ad incursum debitum, quod tollere potest ea potestate, qua potuit hominem subigere legi, cui ipse est superior quoad voluntatem absolutam: nam sicut ex lege non est iustificatio, sic ex praecisa voluntate legislativa Dei non est iustitia hominis, sed ex misericordia, qua ipse donat iustitiam, & infundit: ergo possit, ut supra legem est, remittere peccatum, & iniuriam in legem committam

commiffam absque infusione doni habitualis, & seruato, vel non seruato medio iustitiæ, exigendo satisfactionem, vel non exigendo: supposita enim voluntate vniuersali legislatiua potest habere dispositionem specialem respectu huius, aut illius, qua ipsam exciperet a lege, vel eum eo dispensaret, aut certe debitum incursum ex lege remitteret, vt patet in legislatore humano. Lex enim non inducit debitum, nisi vt voluntas legislatoris obligans liberè: ergo potest eadem voluntas etiam soluere subditum à debito incurso, per alium actum, vel quasi alium, vt aliter tendit, & sub alia ratione in ipsum subditum: & sic alia debita legalia, aut moralia remitti possunt ex voluntate creditoris, aut domini, vt pacta, vota, iura, & similia: ergo & peccatum ex voluntate sola Dei sine immutatione intrinseca reali peccatoris.

Legislator habet effectum legis in sua potestate.

80 Confirmatur, secundum plures aduersæ sententiæ potest Deus immutando peccatorem per actum tantum, & sine infusione habitus remittere peccatum: ergo etiam sine actu. Probatur antecedens, quia ita tenet Conradus 1. 2. q. 113. art. 2. Ferrariensis 3. contra Gentes cap. 157. Medina in D. Thom. in loco citato, dub. 2. Zumel in D. Thomam disp. 2. asserit hoc esse certum. Sotus de natura & Gratia lib. 2. cap. 18. quin etiam videtur sequi ex principiis D. Thomæ quæst. 28. de veritate 4. 2. & in 4. dist. 17. q. 1. art. 3. quæst. in c. 1. vbi dicit gratiam habitualem requiri ad remissionem peccati, sicut ad meritum: sed meritum de potentia absoluta haberi potest sine gratia habituali: quin etiam sit primus homo, & Angelus secundum aliquos meruerunt primam gratiam sanctificantem.

Quod sine actu idem remittere possit. Consequentia probatur, quia siue actus tunc formaliter iustificaret, siue non, sed tantum per modum satisfactionis, aut dispositionis præuix, diuina voluntate eam exigente, non opponitur peccato habituali actus formaliter ex natura rei; sed tantum ex diuina ordinatione, & moraliter, vt eandem diuinam ordinationem includeret: sed omnis oppositio conueniens actui, ex diuina ordinatione præcisè, qua tollitur peccatum, vel tolleretur, potest stare cum sola diuina ordinatione secluso actu; ergo per eandem tolleretur peccatum etiam secluso actu. Patet subsumptum, quia diuina ordinatio in tantum ligaretur necessariò actui, quoad effectum prætensum, in quantum actus ex natura sua diceret repugnantiam ad peccatum, & sic ordinatio superflueret in ordine ad effectum; & quandocumque haberetur actus ex natura rei, excluderet peccatum formaliter, aut meritorie, iuxta alterum istorum modorum; meritorie, inquam, per modum satisfactionis, aut certe dispositiue: satisfactio autem ex natura rei tollens peccatum sine acceptatione diuina est impossibilis: dispositio verò eatenus tolleretur peccatum per modum dispositionis, quatenus haberet necessariam connexionem cum forma expellente peccatum formaliter: sed casus tollit infusionem talis formæ, & connexionem, sicut reuera tolli debet, vt probabitur: ergo restat quòd ex sola diuina ordinatione, vt adhæret tali actui, tolleretur peccatum: sed hæc potest stare secluso omni eo, quod non exigitur ex natura rei ad effectum: ergo sine actu, & consequenter remissio peccati ad eam sequetur.

Diuina ordinatio idem sine actu præstaret.

Per eundem actum deleret peccatum non ex natura rei.

81 Restat probandum actum ex natura rei non

opponi formaliter peccato habituali, sed tantum ex diuina institutione: iustitia habitualis secundum ipsos opponitur peccato formaliter; vel ergo sub ratione iustitiæ habitualis in specie, vel sub ratione iustitiæ supernaturalis, vt abstractit ab actu, & habitu. Si primum: ergo iustitia in actu, verbi gratia dilectionis Dei super omnia, aut contritionis, (quia hi sunt actus perfectissimi, & accommodati ad tollendam auersionem à Deo, & consequenter ad remissionem peccati) non opponitur ex natura rei peccato habituali. Probatur consequentia: quia inter priuatiue, aut negatiue opposita non datur medium; sed iustitia actualis, seu actus dilectionis, & contritionis non includunt in se formaliter habitum gratiæ; ergo nequeunt tollere priuationem, aut negationem ei formaliter oppositam ex natura rei qua talis esse habitus in specie, dato quòd peccatum in priuatione gratiæ consistat, vt opposita sententia tenet, & perinde etiam argumentum formari potest, si solum demeritorie, & moraliter ei opponitur.

Quod actus ex rei natura non opponatur formaliter peccato habituali.

Contritio non opponitur.

Si secundum dicatur, etiam nequit admitti: quia sic dilectio, & contritio de facto iustificarent formaliter ex natura rei, quia nihil eis formaliter deficit, quod spectat ad naturam actus Physicam, aut Metaphysicam, vel rationem formalem eius. Sed consequens est expressè contra Trident. sess. 6. cap. 7. & 8. nam cap. 7. docet iustificationem nostram de facto includere tantum remissionem peccatorum, & infusionem gratiæ habitualis, quam dicit esse vnicam formalem causam iustificationis peccatoris, quæ nobis inhæret, & præsupponi ad eam actus peccatoris præmissos; vt patet ex cap. etiam 6. & c. 8. docet nos ita gratis iustificari, quia neque fides, neque opera ipsam iustificationis gratiam promerentur, &c. ergo minus includunt ipsam iustificationem formaliter. Sic etiam sess. 14. cap. 4. negat contritionem etiam dispositiue iustificare peccatorem, nisi adiuu cæteræ circumstantiæ, quas ibidem enumerat. Sed hæc omnia essent falsa, si contritio, aut dilectio Dei supernaturalis ex natura rei opponeretur peccato, quia sic, antequàm infunderetur gratia habitualis, iustificaremur etiam sapissimè secundum legem ordinariam, ac proinde gratia habitualis non includeretur in iustificatione, tanquam vnica eius causa formalis, sed accederet posterius iustificationi præhabitæ per dilectionem, & contritionem perfectam, & oppositam formaliter ex natura rei peccato: vnde sequitur illam oppositio- nem, in casu deletionis peccati per actum, esse tantum ex diuina ordinatione acceptante hominem, mediante actu, vt desinat amplius esse auersus, vel obiectum odij: quæ ordinatio potest stare sine actu, aut habitu, vt probatum est. Huc spectant cætera argumenta, quibus tam in commento, quàm in conclusionibus præcedentibus probatum est, neque gratiam habitualem ex natura rei dare ius ad Regnum, aut constituere filium, hæredem, amicum Dei, quæ etiam argumenta ex præsentī ratione confirmantur, dato quòd Deus per solos actus acceptaret ad gloriam, non infuso habitu, & remitteret peccatum.

82 Dilectio, & contritio non iustificans de facto ex natura rei.

Trident.

Opera præcedentia iustificationem eam non merentur.

Tertio principaliter probatur conclusio, tollendo repugnantiam ex parte subiecti, nempe peccatoris, quod passuè se habet ad remissionem, sicut ad peccatum habituale.

83 Tertia ratio.

Primo

*Non stare re-
pugnantiam ex
parte subie-
cti.*

*Mutari posse
voluntatem
moraliter si-
ne mutatione
physica noua.*

*Reijciuntur
iustantia.*

Primo modo, quando non fundetur repugnantia ex parte causæ efficientis, & formalis non potest oriri ex parte subiecti capax tam remissionis, quam peccati; ergo, &c. Præterea, non repugnat hominem fieri sub peccato sine mutatione Physica, vt patet, quia per puram omissionem (quam nunc posse dari supponimus) actus debiti, fit peccator hoc modo. Sic etiam per fugam mali suspendendo solum consensum fit bonus bonitate morali virtutis oppositæ. Item, per motum primò primum non intermissum post aduertentiam non mutatur physicè, mutatur tamen moraliter quoad bonum, & malum iuxta naturam actus, & secundum voluntatem, in qua est peccatum, vel bonum oppositum morale. Et si dicas mutari secundum intellectum, non refert, quia agimus de mutatione eius quoad voluntatem, quæ est subiectum peccati. Et si dicas actum fieri liberum de necessario; hoc non inducit mutationem Physicam voluntatis. Idem dicendum, quando continuat actum, quem habuit ante prohibitionem superueniente prohibitionem, loquendo de solo interno saltem: quia sic non mutatur physicè subiectum, quod non transit de vno opposito in alterum physicè. Item, non repugnat eum mutari moraliter quoad obligationem, & eius cessationem independentem ab omni eius mutatione Physica: vt quando lata lege, aut dato præcepto inducitur ei obligatio noua, aut infligitur pœna ex arbitrio iudicis ob peccatum præteritum, manet obligatus ad pœnam. Sic peccator remissâ pœna æterna debita peccato personali manet obligatus pœna temporali, ipsa lege, sine mutatione Physica noua. Item, potest ei remitti debitum sine omni eius mutatione Physica, qua remissione cessat obligatio restitutionis: sic obligatur per procuratorem, & mandatarium sine vlla mutatione noua physica. Item, per tutorem, curatorem, & multis aliis viis patet eum posse mutari moraliter, sine mutatione Physica intrinseca; vt quando acquirit hereditatem per mortem alterius vicinioris; ergo similiter potest mutari sine Physica mutatione in ordine ad bonum salutis, vel remissionem peccati.

84

*Quarta ra-
tio.
Non esse re-
pugnantiam
ex parte ter-
mini.*

*Posse deleri
peccatum in
statu puræ
naturæ, sine
infusione doni
supernatura-
li.*

Quartò ex parte ipsius peccati non esse repugnantiam probatur, & confirmatur argumentum præcedens. Si Deus creasset hominem in statu puræ naturæ, posset ordinare ei aliquod remedium remissionis peccati, & lapsum restituere: quo casu non infunderet illi gratiam vllam supernaturalem quoad actum, vel habitum; quia non deberentur illi statui: sed peccatum tum esset eiusdem rationis intrinseca, quia quòd opponatur fini supernaturali prouenit de facto ex coniunctione tam naturalis, quam supernaturalis finis; & ex hac oppositione opponitur etiam charitati supernaturali, quæ deducit ad talem finem: ergo etiam de facto remittendo peccatum, vt est contra finem naturalem, similiter remittitur, vt est contra supernaturalem, quia nequit manere sublata ea ratione, qua opponitur rectitudini finis naturalis.

85

*Posset Deus
ordinare re-
medium peccati
aliter quam
ordinauit.*

Item, Deus posset ordinasse Christum Dominum tantum in Redemptorem peccati, & non vt causam meritoriam vitæ æternæ, & gratiæ. Posset etiam acceptare satisfactionem Christi non solum sufficienter, sed etiam efficaciter

vt seipsa, & ex tali acceptione speciali, & Christi oblatione proportionata; maneret in effectu applicata ad remissionem peccati sine villo actu peccatoris, vt applicatur mediante Sacramento infanti quoad vtrumque effectum, vel vt applicatur sine Sacramento ex priuilegio sanctificatis in vtero: ergo in eo casu tolleretur peccatum per satisfactionem condignam, & extrinsecam, Deique acceptionem.

Item, posset Deus de potentia absoluta, & secundum aliam prouidentiam ordinasse aliquem peccatorem ad gloriam sine infusione gratiæ, vt ita dicam, posituæ; hæc ordinatio ex natura rei includeret deletionem, seu remissionem peccati, quia daret ius ad gloriam: verbi grati, infanti; ergo, &c. Dices, fortè non posse acceptare aliquem sic, qui est in peccato. Contrà, quia electio ad gloriam specialis Petri non deletur per peccatum; quamuis per media ordinaria reducitur ad effectum remissio peccati, & collatio gloriæ: ergo etiam non videtur repugnare, quin Deus seipso, sic eligendo peccatorem, possit supplere hæc media, vt patet ex dictis, quæ talia sunt ex diuina ordinatione tantum, & non simpliciter ex necessitate mediourum quoad naturam rei præcisè.

Item, non minus repugnat dimitti peccatum habituale veniale sine mutatione Physica peccatoris per formam oppositam tali peccato ex natura rei, quam peccatum etiam mortale habituale sine tali forma opposita ex natura rei: quia vtrumque consistit in priuatione aliqua, seu alicuius, maximè in sententia eorum, qui tenent contrarium huius conclusionis, qui dicunt veniale esse non solum contra consilium, sed etiam contra præceptum. De quo non est dubium, quando ex leuitate materiæ, aut defectu deliberationis, & aduertentiæ, excusatur à mortali: ergo perinde repugnat veniale remitti, sicut mortale, sine forma positua, & incompatibili: nam quòd sit hæc, vel illa priuatio, aut huius, aut illius formæ, non variat essentiam, & naturam priuationis, quantum ad repugnantiæ, & in esse eius; sed falsum est veniale non posse remitti sine forma aliqua noua, quæ induceret mutationem Physicam, & incompatibilem cum veniali: ergo idem de mortali, & originali dicendum. Patet subsumptum, quia veniale remittitur in Sacramento sine oppositione physica ad gratiam sacramentalem, quæ est eiusdem rationis physica, siue in Sacramento conferatur, siue extra Sacramentum per alia opera meritoria, vel aliter conferatur à Deo; sic autem collata non dicit repugnantiam ad peccatum veniale, quod remittitur virtute Sacramenti, etiam si esset gratia ipsa in perfectiore gradu intentionis, quam sit gratia sacramentalis: ergo posset etiam à Deo remitti sine infusione gratiæ.

Confirmatur, veniale remittitur aliquando de facto sine infusione gratiæ ei, qui moritur in termino suæ gratiæ, ad quam destinatur, & sine memoria, aut dolore de venialibus. Ponamus repente mori; tunc ei remittuntur omnia venialia sine dispositione præuia, & sine gratia noua, vt infra dicitur, siue illa remissio fiat in instanti solutionis animæ à corpore, siue post solutionem. Infra etiam dicitur remitti posse per actus omnium virtutum, & per modum satisfactionis in hunc finem relata, quamuis nulla requira

*Satisfactio
Christi applica-
tur infan-
ti, & sanctifi-
catis in vte-
ro.*

86

*De potentia
absoluta per
electionem ad
gloriam dele-
retur pecca-
tum.*

87

*Remissio ve-
nialis.*

*Ratio priua-
tionis.*

*Remitti ve-
niale sine for-
ma opposita
physicè.*

88

*Confirmatio.
Remitti de
facto sine in-
fusione gra-
tiæ.*

requiratur infusio gratiæ. Hoc autem ex nulla oppositione Physica, sed ex Dei misericordia, & acceptatione: ergo etiam posset remitti peccatum habituale mortale per eandem acceptationem sine vilo medio; quidquid enim, vt dictum est, fieri possit à Deo (quod alioquin non inuoluit imperfectionem) per medium, quod tantum est tale ex ordinatione diuina, posset per ipsam ordinationem fieri sine tali medio.

Ex tribus ergo viis præmissis ex parte efficientis, ex parte subiecti, & parte effectus, manet probatum Deum posse remittere peccatum sine vlla mutatione Physica peccatoris. Videantur præterea dicta circa remissionem peccati originalis in dist. 1. quæst. 6. quamuis longiorem dissertationem huc inde transfulimus, omitendo quæ ibi in specie dicta sunt: nunc autem superest vt respondeamus fundamentis aduersæ partis: quibus non est plurimum insistendum, quia solutionem habent ex dictis.

89
Prima obiectio, & fundamentum aduersæ sententiæ.

Obiectiones contra primam, tertiam, & quartam conclusionem, desumuntur ex iis, quæ Scriptura, Patres, & Concilia declarant de perfectione iustitiæ, qua constituit filios, & hæredes Regni, cohæredes Christi: & qua facit opera iustorum condigna in ratione meriti ad vitam æternam. Item, qua constituit iustum gratum Deo, sanctum, acceptum, amicum, &c.

Secundum medium, & fundamentum.

Secundum medium est ex oppositione, quam habet peccatum cum gratia, & condignitate eius ad pœnam, & odium Dei.

Tertium medium.

Tertium medium est ex communi ratione oppositorum priuatiua.

Quartum medium.

Quartum verò ex eo, quòd iustitia nostra sit nobis inhærens, & intrinsecè: ergo colligitur iustitiam ex natura formæ seclusa Dei acceptatione anteriore, & extrinsecà, constituere iustum, amicum, filium, hæredem, repugnare ex natura rei peccato, non posse peccatum dimitti ex natura rei, nisi per infusionem iustitiæ ex regula oppositorum.

90
Responsio.

Respondetur quoad primum medium, & vniuersaliter etiam quoad alia, omnes illos actus concomitari iustitiam, seu gratiam infusam: sed negamus esse effectus eius ex natura Physica formæ, siue Dei acceptatione, seu ordinatione annexa ipsi formæ. Hoc sufficienter probatum est in commento, vbi okensum est ex Conciliis, & Patribus remissionem peccatorum esse diuersam gratiam ad infusionem formæ, hæreditate, filiatione, &c. qui sunt effectus coniuncti iustitiæ de facto, vt subest diuinæ acceptationi, & ordinationi: rectè colligitur itaque ea ratione, qua iustitia excludit peccatum, quo tollitur ius ad hæreditatem, & ponitur impedimentum horum effectuum, qui tribuuntur iustitiæ in Scriptura, sic eadem ratione, & modo habere hoc effectus: si autem ex natura rei excluderet peccatum, non esset annumeranda remissio peccatorum tanquam pars iustificationis impij diuersa ab ipsa infusione gratiæ. Circa hæc videantur fundamenta posita, quæ non est necesse hic repetere.

91
Replica. Soluitur. In nostra sententiâ melius saluari proprietates iustitiæ.

Dices hoc plurimum derogare iustitiæ infusæ, seu gratiæ, ac proinde nos humiliter sentire de iustitia. Respondetur nos saluare omnes proprietates iustitiæ iuxta doctrinam sanam Patrû, & Conciliorum, & veram subordinationem eius ad voluntatem diuinam, sine qua repugnat sup-

posita quacunque forma compatibili cum statu viæ fundari hos titulos. Vnde posuit Deus consequenter fundare hos titulos in sola iustitia actuali, seu operum, ordinata iustitia habituali solùm tanquam medio operandi, & non tanquam formalem iustitiam, & plerique ipiorum hoc etiam concedunt: quod tamen falsum esset, si ex natura rei hi effectus seclusa Dei ordinatione conuenirent iustitiæ habituali, quia nequere sic communicari iustitiæ actuali, quæ est diuersæ rationis. Saluamus præterea per hoc subordinationem iustitiæ nostræ, seu gratiæ sanctificantis à Christo, tanquam causæ primæ meritoria, non solùm per quam sanctificamur, sed etiam in qua sanctificamur quatenus ex eo habemus accessum ad Patrem, & in eo adoptamur, cui vnimur, & cuius membra sumus, & in quo consequenter sanctitas, & adoptio nostra acceptatur, vt fusius probatum est, & omnem benedictionem in cœlestibus accepimus: in quo opera nostra tam meritoria, quam satisfactoria acceptantur, & vim specialem, & primariam habent diuersam ab ea, quam ex aliis causis siue liberi arbitrij, siue gratiæ actualis, & habitualis, siue obiecti, & circumstantiarum, siue adimpletionis legis sortitur: quæ virtus in ea perfectione influxus non esset ex Christo, si iustitia habitualis se sola, & ex natura rei communicaret præfatos effectus, & condignitatem operibus, vt docet Vasquez: quem supra impugnauimus in vltimo, & penultimo argumento pro prima conclusione: meo tamen videri magis consequenter in hoc philosophatur, dato quòd iustitia ex natura rei daret huiusmodi effectus.

Subordinatio iustitiæ nostræ ad Christum causam meritoriam

Dependentia operû necesse est ad Christum.

92
Saluatur proprietas sacra Scriptura Conciliorum & Patrum. Finis aduentus Christi.

Præterea tertio saluamus proprietatem loquendi Scripturæ, & Patrû, atque Conciliorum: quia perinde Deo immediate in Scriptura tribuitur tam remissio peccatorum, quam infusio gratiæ. Item, Christus venit principaliter in redemptionem peccati, sicut & ad dandam, aut restaurandam iustitiam infusam, seu perditam per peccatum, quam non restitueret, nisi secundum iustitiam satisfaceret pro debito peccati, sua sanctissima passione, & inorte: hic enim finis aduentus eius inculcatur in Scriptura, saltem aduentus in carne passibili, quo factus obediens vsque ad mortem. Item, hic effectus tribuitur pœnitentiæ, & aliis virtutibus, in quibus fructus eius versatur. Item, finis institutionis Sacramentorum, quæ instituta sunt, vt remedia infirmitatis ex peccato incurræ; in specie verò Baptismus, & Pœnitentia contra ipsum peccatum ex significatione sua formali, & expressa. Quòd ergo dicamus remissionem peccatorum dependere immediate à diuina voluntate, tanquam diuersum in re beneficium, & partem iustificationis diuersam ab infusione gratiæ, qua interior noster homo præcisè renouatur, sequimur in hoc Tridentinum, & Mileuitanum, & alios Patres, qui ita docent, & seruant proprietatem, & sensum verum Scripturæ: quo supposito ex vera Philosophia tam morali, quam naturali, sequitur non esse effectum naturalem gratiæ infusæ, & communicatæ, aut idem beneficium, cum nullus seruata proprietate formam infusa nobis, vt infusa est, & inhæret, diuidat à suo effectu formali, quò excludit sui negationem, aut priuationem in subiecto, cum neque interueniat diuersitas mutationum; sed

Sacramenta contra peccatû instituta.

Effectus formalis non separandus à forma.

una & simplex inter formam, & priuationem: neque effectus formalis includens formam in subiecto aliud sit in accidentibus secundum naturalem considerationem, quam ipsa forma in fusa subiecto, & inhærens, neque secundum moralem considerationem pariter reputantur diuersæ gratiæ, aut beneficia, aut diuersæ partes integrantes iustificationem totalem.

¶ Vtundè tandem non sequitur, quin iustitia tribuat illos effectus intrinsecè, quamuis sine diuina ordinatione adhærere id ei non conueniat, quod est potissimum fundamentum, quod contra nos vrget Vasquez *suprà* citatus; quia eadem proprietate, qua causæ efficienti morali tribuitur proprietates causæ, sic etiam causæ formali tribuitur: in Scriptura autem eadem ratione tribuitur gratiæ sanctificare, & tollere peccatum, quo Sacramentis tribuitur remittere peccatum, & dare sanctitatem efficienter, & includere in se vim sanctificandam intrinsecè, & continere, vt sapissimè Patres, & Concilia, & Scriptura loquitur; & patet ex distinctione prima huius, & reliquis, vbiçumque de efficacia cuiusque Sacramenti agitur: hæc tamen contentia virtutis est per solam diuinam institutionem, non quæ manet in Deo, sed quæ transcendit in obiectum, & consideratur spectare ad constitutionem intrinsecam Sacramenti, cui adhæreret, tanquam ordo rei sacramentalis ad effectum, estque in se moralis tantum, & non Physica: sic ordo ad gloriam inest gratiæ, ordo ad Christum, ordo ad opera, in quæ etiam non inluit physicè, quamuis ea reddat condigna præmio, ordo ad virtutes alias, quæ ab ipsa dicuntur informari; ordo etiam oppositionis ad peccatum mortale, aut originale, quæ sicut ipsa est intrinsecè infusa, ita etiam has denominationes intrinsecè esse constat, sicut est denominatio signi sacramentalis in aqua baptismali: sicut & in multis aliis exemplis patet, quæ *suprà* adducta sunt. Et si instare vellemus ad hominem, ipse constituit rationem boni, & mali in actu humano per denominationem extrinsecam à ratione approbante, aut reprobante: quamuis actus ipse tribuat denominationem boni, vel mali intrinsecam voluntati: quæ non dicitur bona, aut mala per denominationem à regula immediatè, sed sola denominatione ab actu bono, vel malo: ergo similiter posset hîc dici de iustitia, etiam si ex ordinatione extrinseca Dei conueniret ipsi denominatio amicitia, & filiationis; posset tamen intrinsecè consistere, & denominare hominem filium, amicum, &c. Ex quibus patet ad reliqua media per generalem hanc doctrinam, quæ in specie supponitur in argumentis pro conclusione.

Contra secundam verò conclusionem obiiciunt, quod gratia dicatur à Petro participatio diuini esse. 2. Petri 1. *Per quem maxima, & pretiosa nobis promissa sunt: vt per hæc efficiamini diuina consortes natura, fugientes, qua in mundo est, concupiscentia corruptionem, &c.* Item, obiiciunt Tridentinum *sess. 6. c. 7.* vbi distinguere videtur gratiam à donis. Et Viennense *Clementina 1.* vbi eligit sententiam asserentem gratiam, & dona infundi in Baptismo.

Respondetur secundum veram, & communiorum interpretum sententiam, non intelligi à Petro solam gratiam sanctificantem, sed reliqua dona, & idèd in numero plurali dicit: *Maxima, & pretiosa nobis promissa donauit: vt per hæc efficiamini diuina consortes natura, &c.* id est, per *maxima, & pretiosa dona.* Veniunt ergo etiam dona virtutum, & operum, vt patet ex verbis consequentibus: *Fugientes eius, qua in mundo est, concupiscentia corruptionem, &c.* Et adhortatur proinde, vt ministrent ad fugam concupiscentiæ in fide virtutem, in virtute scientiam; in scientia abstinentiam; in abstinentia patientiam; in patientia pietatem; in pietate amorem fraternitatis; in amore fraternitatis charitatem. Venit præterea vocatio, & electio sub promissis: *Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera vestra, scietam vestram vocationem, & electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando, &c.* Veniunt et Sacramenta, & reliqua dona, & gloria, & visio beatifica, per quæ confortes Dei, & similes Deo fiunt Beati, 1. *Ioan. 3. 1. ad Corinth. 13.* Venit & passio Christi, vt patet, & passionem tribulationem electorum propter Christum, & per gratiam eius toleratarum, per quas conformes fiunt imaginis filij sui, ad Romanos 8. Patres etiam attendunt hanc similitudinem in natura assumpta per vnionem hypostaticam: vt Athanasius *orat. 5. contra Arrianos.* Ambrosius refert *epistola 38. ad imaginem in natura rationali condita, ad imaginem, & similitudinem Dei, Genes. 3.* Ad quam alludit Paulus *Altorum 17.* Cyrillus Ierosolymitanus: *Cateches. 4.* explicat de sumptione Eucharistiæ. Hieronymus *lib. 1. contra Iovinianum* interpretatur de dono virginitalis. Origenes *homil. 1. in Leuiticum*, intendit consortium in omni genere virtutum. Leo Papa *serm. 1. de Natiuitate Domini, ad Incarnationem.* Et vno verbo, omnia dona pretiosa, & maxima à Deo nobis promissa hic exprimuntur, per quæ dicimur consortes fieri diuinæ naturæ; vnde nescio qua proprietate interpretationis intelligi hinc solum possit gratia sanctificans, vel esse præ cæteris participationem Deitatis per prædicatum vniuocum, cuius contrarium *suprà* probatum est.

Ad Tridentinum patet ex dictis. Viennense Concilium idem dicit, quod Tridentinum, quod communis Theologorum post Magistrum, quorum nullus distinxit gratiam sanctificantem à charitate, præter D. Thomam; quin etiam Theologi, qui negabant gratiam infundi infantibus baptizatis, non discernabant gratiam ab habitibus, quos idèd negabant infundi; quia in infantibus non poterat esse vsus ipsorum, vt patet *ex cap. Maiores, de Baptismo, & ex premissa Clementina.* Et sola discordantia fuit de eorum infusione, non verò de eo, in quo consistebant: quia supponebant consistere in habitu, quod perinde Innocentius, Clemens, & Tridentinum supponunt. Hæc sunt potiora, quæ vrgetur contra doctrinam Doctorum præmissam. Quædam alia adducunt moderni, quæ magis faciunt ad euersionem, quam ad probationem sententiæ oppositæ, aut ad impugnationem nostræ: idèd is amplius non inhæreo.

Remissionem culpæ, & infusionem gratiæ non esse duas mutationes reales: quia prima non est realis, quia non est ad formam positivam, nec necessario tollit positivum reale, & hic habes ex Scoto rectitudinem non esse quid reale. Declarat hic Doctor quod dist. 14. quæst. 1. art. 1. dixit de macula manente post actum peccati, negans eam dari, & intelligit per eam aliquid reale, à quo daretur mutatio realis ad eius carentiam. Ex quo patet Doct. non negare maculam, seu habituale peccatum manere in vero sensu, id est, ipsum actuale non remissum; sed tantum negat aliquid medium reale inter actuale, & relationem ad pœnam; de quo notari d. 14. quæst. 1. art. 1. longam habet disputationem, an daretur transitus à contradictorio in contradictorium, sine mutatione, si Deus remitteret peccatum, sine villo positivo posito in peccatore: & hic videtur negare mutationem etiam rationis in hoc transitu. In primo tamen d. 30. num. 1. & alibi sapius eam admittit; sed concordia facilis est, quia hic ad mutationem rationis petit mutationem realem in altero extremorum, alibi non.

Secunda^b conclusio est hæc: Infusio gratiæ, & remissio culpæ non sunt duæ mutationes reales. Hoc probatur, quia infusio gratiæ est mutatio realis, quia est inter priuationem formæ realis, ad formam illam: remissio autem culpæ non est mutatio realis: ergo, &c. Maior huius est probata: & ex hoc patet, quia hic est vna mutatio realis. Minor indiget probatione. Vbi est^c intelligendum, quod si poneretur peccatum actuale, esse corruptionem, vel priuationem formaliter alicuius gradus naturæ, vel rectitudinis naturalis, vel cuiuscunque positivum proprium, tunc expulsio culpæ esset restitutio istius positivum, quod culpa priuabat: & tunc posset illa expulsio esse mutatio realis, & positiva à priuatione rectitudinis huius ad ipsam rectitudinem. Sed hoc est improbatum. 2. lib. dist. 35. quia natura intellectualis est incorruptibilis per quamcunque actionem sui: & sicut tota natura, ita & quicumque gradus: quia si vnus gradus posset corrumpi ab illa natura per aliquam actionem sui, sequeretur quod per actiones aliquoties iteratas posset totaliter corrumpi. Vnde illud Augustini Enchir. *Peccatum in tantum est malum, in quantum adimit de bono*; debet intelligi, non quod adimat de bonitate naturæ in esse primo: quia defectus effectus contingentis non repugnat esse, quia nec repugnat effectui contingenti, cui magis videretur repugnare: sed debet intelligi de adimere bonum in actu secundo, non quidem quod inest, sed quod deberet inesse.

Si etiam^d poneretur, quod aliqua macula remaneat in anima, propria peccato actuali, & quod illa expelleretur in pœnitentia: tunc posset poni remissio culpæ mutatio realis ab illa culpa ad carentiam eius, sed hoc est improbatum *suprà dist. 14. quæst. 1. art. 1.* vbi ostensum est, quod post actum culpæ transeuntem interiorem, & exteriorem, præter iniustitiam habituales, quæ est carentia gratiæ, & vnica, in vna anima, non remanet aliqua iniustitia actualis propria, à qua dicatur peccator tali peccato: quia non est immediatè receptiva illius obliquitatis, quæ nata est esse in peccato actuali: sed tantum mediante actu, in quo proximo sit illa obliquitas: ergo post actum transeuntem tantum remanet anima obligata ad pœnam propriam correspondentem illi culpæ commissæ: & ista obligatio dicitur reatus ille, qui manet in anima postquam transitus actus peccati intrinseci, & extrinseci.

Ex^e hoc potest probari minor rationis illius præceptæ sic: obligatio ad pœnam pro culpa commissâ non est aliquid reale in anima post actum præteritum, sed est tantum relatio rationis in obiecto voluto, vt volitum est: ergo remissio, quæ est ab obligatione ista ad non obligationem, non est mutatio realis. Consequentia patet, quia non est mutatio realis, nisi sit in terminum realem positivum, vel priuationem realem. Antecedens declaratur, quia sicut volitum à me, per hoc, quod est à me volitum, nullam habet formam realem nouam absolutam, vel relatiuam, sed tantum relationem rationis correspondentem reali volitioni in me: ita per hoc, quod aliquis est volitus, vel ordinatus ad pœnam voluntate diuina, postquam commisit culpam, cum culpa non remaneat, nec aliquid reale positivum, vel priuatiuum: nec alia relatio realis fundata super culpam remanebit, sed tantum rationis: & hoc indifferenter accipiendo relationem rationis pro obiecto voluto, sicut pro obiecto intellecto, vt dictum est in primo lib. dist. 45. quæst. 1. quia non magis est realis collatio obiecti voluto per actum voluntatis ad aliud, quam comparatio obiecti intellecti ad aliud per actum intellectus.

Contra hoc^f, non est transitus à contradictorio in contradictorium sine aliqua mutatione: *Scoti oper. Tom. 1X.*

6
Conclus. 2.

De quo 2.
d. 37. q. 1. §.
ex ista. &
3. d. 23. ad
arg.

Videtur velle
actum secundum
non esse immediatè
subiectum peccati,
de quo 2.
d. 37. q. 1.
notari.

7
Patet quod
tantum negat
manere aliquid
reale post actum
peccati, à quo
possit esse mutatio
realis: manet
tamen ipse actus
moraliter, vt
notari d. 14. q. 2.

Ex hoc collige,
quod sicut intellectus
potest causare
relationes rationis,
ita et voluntas.

ratione : sed quando isti remittitur culpa , est transitus talis , quia ante remissionem iste est ordinatus ad pœnam , & dignus pœna , & post non : ergo , &c. Maior patet , quia si nulla est mutatio , non est ratio quare magis nunc pars vna contradictionis est vera , quàm alia , & priùs alia vera magis , quàm nunc , & potest hæc probatio ulterius deduci , quòd talis transitus non potest esse sine mutatione reali : quia mutatio rationis oportet quòd reducat ad aliquam mutationem realem. Minor probatur , quia antequam culpa remittatur , iste est ordinatus ad pœnam , & dignus pœna : quando remittitur , non ordinatur ad pœnam , nec dignus pœna.

Et confirmatur , quia ante remissionem , intellectus diuinus scit ipsum esse puniendum : ergo illud scitum est verum : post remissionem autem scit illum non esse puniendum : ergo illud est verum : ergo est transitus. Et potest argui ex conclusione probata ulterius , quia cum ista mutatio non sit in voluntate diuina , nec in actu eius ; ergo erit in isto , cui culpa remittitur , & per consequens remissio culpæ in isto , secundum propriam rationem eius est aliqua mutatio.

9

De voluntate creata digressio.

Potest voluntas creata diuersis actibus velle opposita eidem, nõ pro simul.

Non necessario mutatur id , cui voluntas creata vult aliquid.

Respondeo^s, hîc primò videndum est aliquid de voluntate creata ; postea ad propositum applicandum. Voluntas autem creata , licet non possit simul velle affirmationem , & negationem eidem pro simul : tamen potest non simul velle illa eidem pro simul , scilicet per diuersos actus sibi inuicem succedentes , & potest simul velle illa eidem non pro simul ; & hoc eidem nullo modo in se variato ante terminum volitionis. Patet , si simul consideret idem pro diuersis *nunc* , & pro illis opposita sibi competere : sed nec necesse est illud , cui vult affirmationem , & negationem , pro diuersis *nunc* variari ex illa volitione , nisi illa sit causa sufficiens illorum oppositorum , & sit volitio absoluta , non conditionata. Si enim non posset esse causa illorum , & sit volitio absoluta , vt pote si ambo non sint causabilia extrà , quia sunt tantum entia rationis : vt volo huic dominium , vel aliquid tale , quod non est causabile realiter in illo : vel si illud volitum isti est causabile , non tamen ab hac voluntate ; vt volo isti beatitudinem , quæ est quoddam reale causabile in isto , non tamen à voluntate mea. Si etiam sic causabile realiter in isto , & à voluntate mea imperante causabile illud : velim tamen isti conditionaliter pro *A* , & oppositum pro *B* conditionaliter : nec oportet hoc oppositum pro *A* , nec illud pro *B* inesse isti , nisi conditio stet pro vtroque , vel altero.

10

Quicquid vult voluntas creata diuersis actibus , præter peccatũ , voluntas diuina potest velle vno actu.

Stat bene , nec volens , nec volitum mutari , licet volitum sit post nolũ.

Ad propositum , quæcunque absoluta obiecta , exceptis peccatis , & generaliter inordinatè volitis , voluntas creata potest velle pro eodem *nunc* , vel pro alio , & alio , & hoc , siue vno actu , siue diuersis ; voluntas diuina potest vno actu velle eidem pro eisdem *nunc* vna volitione realiter , sed diuersis secundum rationem : quia voluntatem esse limitatam ad aliqua obiecta secundaria præcisè , ita quòd in alia non possit , est imperfectionis in voluntate ; & per consequens pro diuersis instantibus potest velle affirmationem , & negationem isti nullo modo in se variato ante actum volitionis : & hoc magis potest ; quàm voluntas creata , quia minùs dependet æternum à temporali , quàm actus temporalis à temporali : imò non dependet. Quòd si illa affirmatio , & negatio , qua vult illa voluntas isti non variato in se , vnum pro *A* , & alterum pro *B* sint simpliciter causabilia , quia sunt realia , sequitur quòd sunt causabilia à voluntate diuina , quia est omnipotens. Sed si non sint causabilia , vel voluntas illa velit tantum alterum , vel ambo conditionaliter ; sequitur quòd illa voluntas volet isti vnum oppositum pro *A* , & aliud pro *B* , & sine omni istius mutatione : sine etiam omni mutatione sui in se , & in actu suo , & sine fine mutatione obiekti , vt obiectum est : quia & volitio , & obiectum vt voluntati obiicitur , habet esse in æternitate : nec posset obiectum variari , vt obiicitur actui sine variatione actus.

11

Entis rationis aliquando infert mutationẽ.

Ex hoc ergo sequitur quòd voluntas diuina potest velle isti affirmationem (dicatur *C*) pro instanti *A* , & eidem negationem (dicatur *D*) pro instanti *B* absque omni mutatione in voluntate diuina , vel in obiecto , vt obiectum est , vel aliquo extrà : & hoc si inter illa opposita non sit nata esse mutatio , puta quia affirmatio non est , nisi tantum affirmatio rationis , & per consequens negatio est tantum negatio entis rationis. Vel si voluntas non velit illa , nisi tantum conditionaliter , vel ambo , vel alterum. Sed quia nullum ens rationis est nouum , nisi per nouum actum voluntatis , vel intellectus ; ista conditio , scilicet de ente rationis , non saluat transitum à contradictorio in contradictorium sine mutatione , licet non inter illa , quæ sunt rationis : tamen inter actum , & non actum : propter ergo omnipotentiam voluntatis diuinæ nullo modo potest velle isti *C* pro *A* , & *D* pro *B* sine mutatione aliqua in isto.

Et

Et hoc si velit illa volitione efficaci, & absoluta; sed si velit ambo, vel alterum conditionaliter, & conditio non existat; nec tunc requiritur mutatio; voluntas autem creata, quia non est omnipotens, potest absolute velle eidem non variato *C* pro *A*, & *D* pro *B*, & sine aliqua mutatione præcedente, vel sequente.

Ad ^h formam ergo rationis concedo maiorem, proprie accipiendo transitum: sed minorem isto modo nego, quia voluntas diuina pro instanti, pro quo iste peccat, & pro toto tempore habito vsque ad instans *B*, vult illum esse puniendum; non prout *puniendum* est participium futuri temporis passiuum, sed prout est nomen, id est, vult illum esse dignum puniri; quod nihil aliud est, nisi velle punire istum pro tunc, & hoc volitione conditionata, videlicet si fiat in termino: vel si in instanti *B* pœnitent, vult istum pro tunc, & pro toto tempore habito vsque ad instans noui peccati non esse puniendum, quod est velle istum conditionaliter non punire, si fiat in termino. Hic ergo non est transitus aliquis ab vno opposito in aliud oppositum: sed hic est circa idem obiectum velle conditionatum affirmationis pro vno instanti, & velle conditionatum negationis pro alio instanti: & ista duo *velle* in æternitate simul stant, & circa obiectum in æternitate volitum, licet non pro æternitate, sed pro alio, & alio *nunc*.

12

Ita puniendum sumitur participialiter, & nominaliter.

Per hoc patet ad illam probationem de intellectu diuino, qui scit istum ante remissionem esse dignum pœna, & post remissionem non esse dignum: hoc enim non est aliud, quàm scire istum esse ordinatum ad pœnam per actum voluntatis conditionatum pro illo instanti; pro quo sic est ordinatus, & non ordinatum pro illo instanti, pro quo sic non est ordinatus.

Si ⁱ arguas, quòd omnimoda simultas est impossibilis, quia tunc simul vellet opposita, & pro simul: necessariò ergo requiritur ibi vltra aliqua successio, & pro tanto aliqua mutatio. Respondeo, non requiritur aliqua successio actus ad actum, neque actus, vt tendit super obiectum, ad actum, vt tendit super aliud obiectum: quia in æternitate tendit super vtrumque: sed nec successio vnus obiecti ad alterum in se extrà, quia non requiritur ad istam Dei, volitionem existentia rei extrà, sicut nec temporale ad æternum: sed requiritur ibi aliqua successio eorum, quæ sunt obiecta in *esse* obiectiuo. Nec hoc est idem sic habere ordinem, & habere ordinem in *obiecti*: quia prius vt prius, & posterius vt posterius possunt simul intelligi, ita quòd in *obiecti* ipsi intellectui non habet ordinem: & tamen ordo est ipsorum, vt sunt obiecta, scilicet in *esse* eorum obiectiuo. Nec ex isto ordine obiectorum in *esse* obiectiuo sequitur aliqua mutatio, quia oppositum non succedit opposito, neque in *cognosci*, neque in *esse*.

13

Aliqua habens ordinem in esse, non in intelligi.

Si ^h arguas contra hoc, quia semper stat difficultas rationis, quia primò est vna pars contradictionis vera, scilicet, iste est ordinatus ad pœnam: secundò, altera, scilicet, iste non est ordinatus ad pœnam: sed non est transitus à contradictorio in contradictorium sine mutatione: ergo, &c. Respondeo in æternitate hæc est vera, iste pro *A* est ordinatus ad pœnam, & iste pro *B* non est ordinatus ad pœnam. Nec ista sunt contradictoria simul vera, nec succedentia sibi inuicem in veritate: sed illa pro quibus affirmatio, & negatio denotantur inesse, apprehenduntur vt succedentia sibi realiter, vel possibiliter. Vel aliter, nihil aliud est, iste est nunc ordinatus ad pœnam, nisi iste est volitus ad pœnam pro *A*, si tunc iudicetur, & iste postea non est ordinatus ad pœnam, id est, iste non est volitus ad pœnam pro *B*, si tunc iudicetur, & hæc non sunt contradictoria. Quòd autem vtraque volitio ista pertinens ad retentionem & remissionem culpæ, non sit nisi conditionata: patet, quia si vellet absolute peccatorem, statim cum peccat, punire, statim puniret.

Contra totum istum processum de diuersis *nunc*, pro quibus est offensa, & remissio, arguitur, quia Deus posset Angelo peccanti in xuo existenti absque omni tempore remittere offensam: & tunc non esset dare talia diuersa *nunc*, pro quibus esset culpa, & remissio, maxime si ponatur xuum indiuisibile.

14

Si dicatur, quòd tunc esset aliud xuum culpæ, & tunc desineret esse adueniente remissione: Contra, quia alterum istorum duorum, vel culpa, vel remissio est tantum priuatio, & ita non habet proprium xuum. Comparando etiam ad xuum Angeli manentis primò sub culpa, postea sub remissione, & in illo xuo eodem, & pro illo instanti essent illa duo opposita. Responso istius queratur 2. lib. dist. 2. quæst. de successione *ant.*

Sed ¹ estò, quòd Deus remittat isto modo culpam post offensam sine omni mutatione, siue in actu, siue in obiecto, vt obiectum est, siue in obiecto, vt extrà: nonne huic

Notatur à quibusdam, vt additio, sed nõ reitò.

actui remissionis correspondet in Petro, cui remittitur extrà aliqua mutatio rationis? Videtur quòd sic, quia alioquin non magis esset Petrus absolutus, seu reconciliatus post remissionem, quàm ante. Quod si correspondet, de illa erit quæstio, an sit eadem cum illa gratificatione, an alia.

15
Esse volitum non esse mutationem rationis, ubi volitio non est terminus mutationis.

De potentia ordinaria non tolli peccatum sine gratia.

Potest dici, quòd ubi actus, in quo obiectum habet esse rationis, potest esse terminus mutationis realis, ibi potest obiectum mutari mutatione rationis: sicut lapis potest fieri de non intellecto intellectus à me, quia intellectio eius in me potest esse noua: sed ubi actus nullo modo est terminus mutationis realis, ibi obiectum vt in actu, non potest mutari mutatione rationis. Huiusmodi est *velle* diuinum, & per consequens Petrus, vt est obiectum istius actus, quia vt extra habens esse nouum, non habet nouiter rationem obiecti, sed vniformiter in æternitate, & ita nulla videtur esse concedenda mutatio, nec rei, nec rationis in Petro, quando dicitur culpa sibi esse remissa^m. Concomitatur tamen ibi remissionem illam actiuam Dei, & passiuam secundum *dici* in Petro, quædam mutatio realis; & hoc semper de potentia ordinata, quæ est ad gratificandum Petrum: quia de potentia ordinata nulli remittit Deus pro *A*, quin illum pro tunc gratificet: sed de potentia absoluta, & in re extrà, & in actu intrà pro æternitate possent ista separari, vt scilicet remitteret Petro in *A*, adueniente *A*. quod non est nisi actus immanens Deo: & tamen non gratificaret ipsum in *A*. aliquo actu transeunte extrà, si in æternitate vellet remittere in *A*: & tamen non vellet in æternitate gratificare pro *A*, quia primum nihil dicit, nisi negationem actus positiui, qui est *velle punire*: secundum autem dicit actum alium positiuum.

Et si obiicias, quòd non potest aliter se habere Petrus ad diuinam voluntatem, vt punitiuam, vel non punitiuam, nisi quia aliter se habet secundum aliquid aliud, puta quia acceptus, vel non acceptus: quia obiectum non variatum in se secundum aliquid prius actu, vel non aliter obiicitur volitioni diuinæ. Hæc est falsa, quia voluntas nostra potest alio actu aliter se habere ad obiectum vniformiter se habens in se ante actum, & posset si semper haberet eundem actum contingenter transeuntem super obiecta secundaria.

COMMENTARIUS.

95
p. Conclusio. Non esse duas mutationes reales.

Secunda conclusio est hæc, &c. Hæc est secunda conclusio huius quæstionis, nempe remissionem culpæ, & infusionem gratiæ non esse duas mutationes reales. Probat primò, quia remissio culpæ non est realis mutatio, infusio autem gratiæ est realis; quia inter formam, & priuationem, nempe inter gratiam, & suam priuationem. Hic dubitari posset, quomodo in anima est priuatio gratiæ, cum non sit inclinatio naturalis in subiecto ad gratiam, quæ est in eadē supernaturali forma, non debita subiecto: sed hanc controuersiam de inclinatione naturali animæ ad gratiam remittimus in alium locum. Respondetur interim hic agere Doctorem de iustificatione impij, & omnes admittere priuationem gratiæ in anima, quia ei debetur, si non ex inclinatione naturali, vt quidam volunt (quamuis aliud secundum principia nostræ Scholæ est tenendum) ex ordinatione nihilominus diuina, qua hominem creauit in gratia, & eâ mediante ordinauit ad hæreditatem; ipsi debetur gratia moraliter, qua se priuat per peccatum demeritorie, & Deus ob peccatum subtrahit ipsam, quæ ex dono Dei debetur proinde homini: & sic negatio eius, vt fundatur in titulo donationis diuinæ, qua facta est propria iusto, supponit debitum. Aliunde etiam hoc debitum fundatur ex obligatione legis, qua homo obligatur ad opera bona, & fugiendum verita, quibus ipsa gratia, & conseruatio eius statuta est in potestate liberi arbitrij, per obligationem ad opera. Eodem modo iustitia originalis debetur infanti ex prima institutione hominis, cuius priuatio per peccatum Adami est peccatum origi-

Inclinatio anima ad gratiam.

Quæstione sit debitum gratiæ in nobis?

Debitum iustitiæ originis.

nale infantis. Tertio denique debetur gratia ex meritis Christi nobis applicatis.

C Vbi est intelligendum, quòd si poneretur peccatum actuale, &c. Vt probet remissionem peccati non esse mutationem realem, supponit, si peccatum actuale esset corruptio, vel priuatio formaliter alicuius gradus naturæ, vel rectitudinis naturalis, aut alicuius positiui (supple realis, quia de hoc agit) tunc remissio culpæ esset mutatio realis inter priuationem, & positiuum illud per remissionem restitutionis: sed hanc sententiam impugnavit in 2. d. 35. quamuis in modo loquendi sit plurium authorum: D. Thomæ 1. 2. quæst. 85. art. 1. D. Bonauent. in 2. d. 35. art. 1. quæst. 1. Richard. ibidem art. 2. q. 1. Ariminenfis in 2. d. 33. & 35. quæst. 1. art. 1. Alensis 2. part. quæst. 95. memb. 3. art. 1. in corpore, & ad secundum. Hos tamen auctores reducant moderni ad sensum, quem intendit Doctor ibidem impugnans hanc sententiam. Cæterum dari aliquam rectitudinem naturalem, quam corrumpt peccatum, videtur satis vulgaris doctrina, Augustini varijs in locis, vt in lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 6. prout Doctor eum citat in prædicta distinctione. Malum illud bonum corrumpit, cui nocet. lib. 2. contra Faustum cap. 27. agit de hac rectitudine naturali, qua creatura adhæret summo enti, & recedit à nihilo lib. 1. 9. explicat eundem ordinem in eo esse, vt anima subdatur Deo, & animæ caro, & vtraque Deo. Et varijs alijs in locis docet esse ex voluntate peccatum; qua est ex nihilo. Hæc referri possunt, quæ de mutatione, & vulnere naturæ ex peccato dicunt Patres, nempe quia talis ordo corrumpitur, & perturbatur debita subiectio.

Peccatum esse priuationem rectitudinis naturalis sepe docet Augustinus.

Vulnus naturæ ex peccato.

Verum

Verum difficile explicari potest talis ordo, ut reducat ad captum, verum est Augustinum, ubique tractat de statu primi hominis in sua innocentia, dicere fuisse creatum rectum quoad voluntatem, & intellectum. Quam rectitudinem alibi videtur explicare per bonam voluntatem: & hanc rectitudinem explicant communiter Theologi per donum iustitiæ originalis; & Augustinus sæpe vulnus naturæ explicat per infirmitatem ad bonum operandum, & ignorantiam, ex qua est error, ad cognoscendum quid faciendum sit. Quod vulnus per gratiam Christi curatur, quæ per eundem consistit in amore boni, & delectatione vincente cupiditatem, quæ à bono auertit. Deinde ipsum peccatum sæpe explicat per oppositionem ad legem Dei.

97
Restitutio à peccato, & quid sit?

Nescio quid ulterius intelligendum sit, quod restitui posset in iustificatione impij, per quod excluderetur priuatio ordinis præter gratiam infusam, & inhærentem (per quam rectè homo Deo subiicitur) simul cum remissione peccati: nam secluso quocumque alio, ipsa iustitia inhærens rectè subdit hominem, neque ad hanc iustitiam spectare aliud docet Tridentinum *sess. 6. cap. 7. de iustificatione peccatoris*, quam habitus supernaturales charitatis, fidei, & spei. Demus etiam ulterius dari aliam formam supernaturalem, ex principiis D. Thomæ, vel simul etiam morales infusas, saltem nihil aliud admittit Concilium diuersum ab his, nempe remissione peccati, & iustitia supernaturali infusa, per quam iusti nominamur, & sumus: ut patet etiam in descriptione iustificationis impij. Si autem ordo naturalis hominis ad Deum esset forma naturalis diuersa ab his, qua priuaret peccatum, deberet etiam restitui in iustificatione, quia sine illa non posset deleri peccatum, aut priuatio eius rectitudinis, aut fieri iustus, cum illa seclusa non esset homo subditus Deo: quod requiritur ad veram iustitiam: imò ille ordo esset magis iustitia hominis ad Deum, quam gratia supernaturalis. Deinde, ille ordo nequit subdere carnem animæ, aut animam Deo: nisi sit principium operandi iustitiam diuersam à potentia: quia sicut lex æterna, ut est regula operandi ad extrâ, respicit præcisè potentias, ut operatiuæ sunt, ita ut sic tantum habeat rationem regulæ præceptiuæ, & subiectio animæ ad Deum, & carnis ad animam, non intelligitur quoad actum primum, sed in exercitio, & opere. Similiter nulla forma potest dare talè ordinem, nisi sit principium operandi, neque opponi peccato, quod est in opere tantum formaliter, ut est habitus corruptus, & debitus naturæ, nisi ipsum respiciat opus inquantum in eo seruari debet rectitudo naturalis; quidquid ab aliquibus dicatur.

Deberet restitui illa, si esset diuersa à gratia, & virtutibus.

Esset principium operandi.

98
Excederet virtutes.

Si ergo sit principium operandi, debet comprehendere in se perfectionem charitatis, & aliarum virtutum, perfectiori modo, quam in ipsis continetur, quod nequit dici: quia secundum Augustinum, inter dona Dei charitas est perfectissima, ut *suprà* diximus *concl. 2. præced. quæst.* Quod autem sic contineret patet, quia respicit vniuersaliter ad completionem legis, quæ est materia omnium virtutum, quarum singulæ determinatam solum materiam respiciunt. Quomodo ergo præterea charitas erit plenitudo legis, & tota lex ad duo illa præcepta charitatis reducat, si illa restitudo naturalis sit magis finis legis, quam cha-

ritas: quin etiam ipsa charitatis ad eam reducit tanquam finem, cum immediatè opponitur peccato, quam charitas, quia hæc tantum demeritoriè opponitur; restitudo autem illa naturalis priuatiuè, & immediatè.

Accedit ulterius illam restitudem perfectius creaturam rationalem viuere Deo, quam charitatem in actu primo, aut secundo. Præterea, nequit dici restitudo naturalis, intelligendo naturalem formam, ut communiter concipitur, quæ priuatiuè opponitur peccato in materia supernaturali, ut virtutum infusarum; de quibus dantur præcepta obligantia ad restitudem supernaturalem in opere, seu ad actus supernaturales. Præterea, vel corrumpitur simul per primum peccatum; & sic secundum peccatum non est eius priuatio, quæ nequit multiplicari in eodem subiecto respectuè ad formam simplicem. Vel non corrumpitur; sed hoc nequit dici, quia aliàs peccator manente aliqua parte rectitudinis esset subiectus Deo, & ipsi vnitus. Quidquid sit, non capio illam restitudem diuersam ab enumeratis, donec per magis exercitatum explicetur.

99
Alia difficultates circa eundem.

Ad Augustinum verò, patet ex dictis cum intelligere illam subiectionem, & restitudem naturalem per illam, quam Ecclesia, & ipse in donis, adiutoriis, & similibus, cum remissione, & fuga peccati constituit; & hæc ad restitudem seruandam sufficiunt: differens autem contra figmentum Manichæorum, qui mysteria gratiæ non capiebant; & peccatum in aliqua natura constituiebant; rectè vitur illo modo loquendi, qui verus est, & accommodatus captui eorum, qui vitium naturæ tribuebant creatori. Vnde in *libris de libero arbitrio contra eosdem*, peccatum statuit in auersione à summo bono, & causam eius dicit esse uoluntatem, ut aduersatur legi Dei; quæ auersio proculdubio est perturbatio ordinis naturalis, quo creatura rationalis conformari, & subiici debet legi æternæ, & suo creatori; neque hæc restitudo videtur in alio statui, quam in conformitate consensus, & operis ad legem. Hæc dixerim, proponendo magis difficultatem quam aduersando viris grauissimis, & in doctrina Augustini versatissimis, quibus cedendum est, modò veritas permittat, & quorum illa sententia esse videtur, quæ mihi est satis obscura quoad substratum verborum. Impugnationes Doctoris loco præfato procedunt contra asserentes corrupti naturam ipsam per peccatum substantialiter: magis autem differit *d. 29. 2. quæst. vnica, in principio*, contra restitudem naturalem, quam statuit Henricus in iustitia originali. Hic etiam repetit duas rationes factas in *d. 35.* & explicat Augustinum, ut patet ex litera.

100
Explicatur Augustinum.

d. Si etiam poneretur quòd aliqua macula, &c. Intelligit hanc maculam esse positam, & realem, quia dicit remissionem eo casu fore realem ab illa culpa ad earentiam eius: supponit ergo sententiam, quam impugnavit *d. 14. q. 1. artic. 1.* quæ peccatum habituale statuit in aliquo reali. Deinde repetendo breuiter resolutionem illius articuli, in quo dixit post actum præteritum peccati non manere propriè aliquam iniustitiam actualem in anima præter illam, quæ est earentia gratiæ, quam vocat iniustitiam habitualem, quia est earentia gratiæ amissa: per demeritum peccati, & manens propriè in anima, cum qua dicit manere obligationem ad penam:

101

Post actum transeuntem manet priuatio gratiæ, & obligatio ad penam.

ob peccatum præteritum commissum; & hanc obicit esse relationem rationis. Sed contra, quia in *dist. 1. quest. 6.* admittit duas mutationes in iustificatione; aliam quæ est de peccato ad carentiam eius, quam vocat mutationem rationis; aliam ad gratiam, quam vocat realem. Præterea, illa ipsa obligatio ad pœnam tollitur per remissionem peccati, quæ aliqua mutatio rationis est, seu moralis. Respondetur cum hinc agere de mutatione tantum reali, non verò de mutatione morali, ut patet ex præcedentibus, quæ hinc interuenit, & per quam fit translatio hominis à statu peccati. Loquitur Doctor in hac *questione* de mutatione in rigore Philosophico, & reali, siue intinseca, siue extrinseca, ut *infra* etiam constabit, nempe quando vel forma, secundum quam mutatur subiectum intrinsecè, est realis; vel certè si est rationis, interuenit aliqua mutatio realis, saltem extrinseca, aut concomitans in causa mutationis, ut patet quando per actus proprios mutatur creatura ad aliquid rationis de nouo, ut obiectum de esse sensibili, & sensato, ad esse intelligibile, & intellectum.

102

Actus exterior addit bonitatem, & malitiam interiori.

Probat denique Doctor non manere iniustitiam actualem peccati propriè transacto actu peccati tam intrinseco, quam extrinseco. Addit extrinseco, quia, ut tenet *quodlib. 18.* actus exterior superaddit malitiam distinctam, & propriam actui interiori, & contingit actum exteriorem continuari, desinente actu interiore, à quo imperatur; ut quando quis distrahitur, licet maneat interior virtualiter in exteriori, sicut actus charitatis manet in opere meritorio, etiam in distracto, & dat ei bonitatem finis per relationem virtualem, ut ipse docet *1. dist. 17.* & aliàs. Dicit præterea Doctor non manere propriè iniustitiam actualem transiente utroque actu, nempe secundum rigorem physicum, & requisitum ad mutationem intrinsecam propriè dictam, in qua tam terminus à quo, quam terminus ad quem necessariò insunt intrinsecè, ut propriè dicatur secundum eos mutari subiectum, seu aliter se habere. Non negat autem, quin maneat moraliter, & impropiè. Quod duobus modis intelligi potest iuxta ea, quæ dicta sunt in hac *quest.*

Non manet iniustitia, transiente actu physico.

Duobus modis manet macula. Titulus, quo fundatur debitum, manet moraliter.

Supra dist. 14. quest. 1. art. 1. ubi cum ipso disputauimus de natura peccati habitualis. Primus modus est manere ipsum peccatum in esse morali, ut est fundamentum obligationis ad pœnam, quia titulus ex quo fundatur debitum secundum legem, & æstimationem moralem, semper manet, quandiu ipsum debitum manet, licet ipse titulus non maneat physice, sed transeat. Patet in contractibus, & aliis quibuscunque.

103

Macula manet virtualiter.

Secundo modo intelligitur manere virtualiter in suo effectu, nempe in debito, quod inducit, sicut etiam de titulo, ex quo fundatur ius, aut debitum, dici potest manere virtualiter in ipso iure, aut debito. Sicut actus etiam imperans dicitur manere in actu imperato, non solum quando hic elicitur, & imperatur, & actus simul sunt; sed etiam quando imperans desinit physice continuato actu imperato, quæ continuatio habet eandem in specie moralitatem in sui continuatione, quam haberet, si actus imperans simul esset physice, quamuis hic & nunc voluntas non afficiatur explicitè circa finem actus imperati transeunte imperante: tamen habet, ut dixi, moralitatem eius, & qualitatem finis, siue

bonus, siue malus sit, in actu imperato, ex eo præcisè, quòd ex affectu efficaci finis eliciat actum imperatum, quem continuat in casu distractionis, siue imperante. Sic ergo similiter manet peccatum præteritum actuale in debito, quòd ipsum semper connotat, & virtute, ac moraliter continet, ex natura debiti in morali consideratione, secundum regulam prudentiæ, cuius dictamen non mensuratur in hoc secundum persistentiam moralitatis, aut rei in actu formali, qui desinit: neque sumitur ab existentia rei, seu actus in rigore physico, sed in proprietate morali, & secundum affectum, seu dispositionem voluntatis explicitam, aut implicitam, & virtualem, in qua continuatur moralitas secundum imputationem fundatam in prudentia, licet physice prætereat.

Secundò etiam continuatur eadem moralitas in voluntate, ut dicit ordinem ad legem, quæ fixa est, & semper manens, & ligans voluntatem, eique affixa est sine vlla sui variatione; & perinde se habet ad eandem post transitum peccati actualis, donec remittatur, ac si actu peccaret ipsa voluntas, secundum imputationem peccati præteriti, ratione cuius voluntas in se manet deordinata, & difformis legi, non secus nunc, quam quando peccauit. In his ergo omnibus, & in priuatione iustitiæ habitualis demeritorie manet peccatum præteritum semper moraliter, licet transeat physice. Hanc permanentiam vocat Doctor impropiam, ut comparatur ad permanentiam peccati quoad actum in se, & affectum explicitum voluntatis, quia hæc permanentia est Physica, & tantum spectans ad præsens institutum Doctoris, inquirentis de mutatione, quæ fit in iustificatione peccatoris iuxta rigorem mutationis realis, & Physicæ, non autem moralis: & secundum hunc modum communiter Moralistæ declarant voluntatem interpretatiuam, quando scilicet non inest ipse actus in voluntate, ita tamen se habet voluntas secundum dispositionem præsentem in ordine ad actum debitum præcepti, ac si haberet actum nolendi opus præcepti. Et qui negant dari omnifunctionem puram sine aliquo actu, maxime insunt huic volitioni interpretatiuæ, ut quando vrgente præcepto neque habet volitionem operis, neque nolitionem, sed aliquem actum, qui in se compatibilis est cum opere præcepti, aut nolitione operis.

Ratio autem Doctoris ad hanc sententiam sic intellectam reducit. Dicit enim voluntatem non esse natam habere malitiam peccati actualis nisi mediante ipso actu, qui præterit, ex quo intendit non habere illam in se, & explicitè, seu propriè, ut est in actu, & secundum proprietatem Physicam; quod est intentum eius, quo probet non dari mutationem Physicam in remissione peccati: quia peccatum requirit eam terminare nisi ratione sublati actus, qui est forma Physica: neque voluntas nata est terminare eandem mutationem, aut secundum eam mutari, nisi mediante actu eodem, cui proximè inest malitia secundum modum inexistendi physice, & formale in seipso. Potest tamen inesse, & inest peccatum moraliter, & ut est continuatum non in actu, sed habitu, modo dicto: nulla ergo est impugnatio aliorum contra Doctorem in hac questione, ut fufius suo loco, & *suprà* visum est. Hæc etiam ratio Doctoris satis vrget eos, qui

104

Secundus modus quo manet macula.

Quaratione dicatur hæc permanentia macula impropiam.

105

Declaratur ratio Doctoris.

Actus manet virtualiter in imperato.

qui constituunt ipsam malitiam actualem peccati non in priuatione, quæ immediatè inest voluntati.

106
Non esse mutationem realem ad peccatum præteritum remissionem eius.

e *Ex hoc potest probari minor rationis, &c.* Probat conformiter ad dicta, remissionem peccati vt distinguitur ab infusione gratiæ, quæ est altera pars iustificacionis, non esse mutationem realem ratione termini intrinseci à quo, vel ad quem: quia peccatum non est in anima realiter, seu per modum formæ realis, à qua desumetur realitas mutationis, sicut in omni motu corruptiuo reali, sed est tantum relatio rationis. Per hanc intelligit debitum pœnæ, &c. per illam particulam exclusiuam tantum non excludit quin peccatum sit in voluntate modo explicato, sed negat esse in voluntate peccatum sub ea ratione, quæ est in actu, sub qua ratione actus posset terminare mutationem realem. Præterea negat esse in voluntate per modum formæ permanentis physicè, sed tantum moraliter, & virtualiter: qui modus existendi non est natus terminare mutationem formalem physicam, & corruptiuam, ex defectu existentie formalis termini à quo: neque etiam mutationem formalem, quæ ab esse formali termini ad non esse eius formale procedit, non autem ab esse virtuali in alio: sequendo ergo modum hunc explicandi, nempe peccatum manere in virtute, & in suo effectû, vt connotat ipsum peccatum, ex quo est, nempe in debito pœnæ, quod manet formaliter: sic etiam mutatio propriè dicta non est ad ipsum ex dictis, & maxime realis, tum quia non est in esse formali, sed virtuali, seu, vt alij dicunt, morali tantum, quæ est distractio respectu esse eius formalis, & simpliciter. Videtur enim tota hæc controuersia de natura peccati habitualis esse de nomine, spectando modum, quo moderni Doctores explicant peccatum habituale: nam malitiam, quæ est in actu, transire cum actu à quo est inseparabilis, & ex Augustino constat, & ex natura ipsius actus, cuius nihil manet: quomodo illa maneat habitualiter in voluntate, magis dependet ex modo dicendi, & explicandi, quam ex controuersia reali, dato quòd habituale sit ipsum actuale, manens sub aliquo modo. Concludit Doctor intentum, nempe remissionem peccati non esse mutationem realem ex defectu realitatis veræ in vtroque termino, vel vt in se est, vel vt in alio: quod autem dicit debitum pœnæ esse relationem voliti ad pœnam, intelligit de volito volitione diuina, qua est lex generalis constituens pœnam peccatoribus, estque antecedens ad peccatum commissum, & annexa eidem: quia propter peccatum incurritur lege hoc debitum: non autem intelligitur volitio noua, & quasi posterius accedens peccato: nam eo ipso, quo quis peccat, redditur obnoxius legi, statuenti talem pœnam ante peccatum incursum, neque requiritur noua ordinatio, præter solam executionem, quando quis decedit in peccato, cui talis pœna ex lege debetur.

Controuersia videtur de solo modo loquendi.

Ordinatio peccatorum ad pœnã ex volitione vniuersali legi.

107
Obiectio. Ex natura contradiçtionis.

f *Contra hoc: non est transitus de contradicçtorio, &c.* Verget contra dicta, quòd à contradicçtorio ad contradicçtorium non fiat transitus sine mutatione: quia nulla esset ratio vnde alterum contradicçtionis membrum esset nunc falsum, nisi interueniret talis mutatio: sed peccator ante remissionem peccati est obligatus ad pœnam, post remissionem non est obligatus ad pœnam: ergo per aliquam mutationem. Si dicas esse mu-

Ref. 32. 10.

tationem rationis tantum. Contra, hæc mutatio rationis reducitur ad aliquam realem: quia idèd mutatur secundum rationem, quia aliquid aliter se habet in se ipsa. Et confirmat ex veritate diuini intellectus, qua cognoscit peccatorem esse puniendum, id est, secundum regulas diuinæ ordinationis, & prouidentie ex suppositione peccati, cui pœna est ordinata: nunc verò cognoscit, remisso peccato, non esse puniendum; ex misericordia diuina remittente peccatum; ergo illud est verum determinatè: ergo ex mutatione facta: non in diuina voluntate: ergo in peccatore, cui culpa inest & dimittitur.

g *Respondeo. Hic primò videndum est, &c.* Ad solutionem prædictæ obieccionis cum tua confirmatione explicat modum operandi voluntatis humanæ, & diuinæ, quantum ad differentiam, quæ est inter ipsas in modo operandi. De hac differentia agit in 1. dist. 39. §. *Quoniam ad primùm dico, quod voluntas diuina, &c.* vbi differentiam in hoc statuit, quòd voluntas diuina sit indifferens ad diuersa obiecta, & effectus, quantumcunque differens vnicò simplici actu: voluntas creaturæ non ita, sed ex sua imperfectiõne, & propter limitationem actus, & dependentiam eius ab obiecto, nequit per vnum actum tendere in simpliciter diuersa, & contraria, aut contradicçtoria; magna autem difficultas est, quomodo idem actus diuinæ voluntatis transeat de necessàrio in liberum, vel quid libertas ei superaddit, & quomodo diuerso modo secundum affirmationem, & negationem tendat in idem obiectum. Hæc difficultas non est huius loci per se: sed vt tantum requiritur ad præsentis difficultatis solutionem.

Dico ergo quòd libertas formaliter est in voluntate tantum, vt subiecto, nullo modo in actu eius, licet actus, quantum est ex se, possit esse indifferens, & non necessariò connexus cum obiecto: quod ergo actus diuinæ voluntatis non in essendo, sed in operando sit necessarius ad intrà respectu obiecti primi sui, & aliorum connexorum per se, quæ spectant ad perfectiões, aut modos essendi Deitatis, aut personarum, prouenit ex ipsa voluntate, quæ necessariò tendit in essentiam, & non liberè libertate indifferentiæ: obiecta verò secundaria creata sicut se habent ad primarium, ita etiam ad voluntatem diuinam, & actum eius, si contingenter, contingenter, si necessariò, necessariò (vt excludamus illam controuersiam, an amor complacentiæ simplicis creaturarum sit necessarius, aut verè indifferens) prout itaque se habent contingenter ad obiectum primarium voluntatis, sic voluntas non necessariò in ipsa tendit, sed indifferenter; actus autem voluntatis tunc est infinitus ex se, & ex suo primo obiecto, quod continet in se sine imperfectiõne omnem rationem volibilis, & ex ratione potentia, quæ potest tendere ex infinitate sua in omne illud, quod sine imperfectiõne vlla est volibile, à quacumque voluntate, ita actus includit perfectè in se ipso manens idem, omnem rationem tendendi in obiectum volibile, & secundum omnem modum fugæ, aut profecutionis; quod verò tendat hoc, aut illo modo determinato, prouenit ex libertate voluntatis, non verò ipsius actus, nisi vt est in voluntate, aut ipsius voluntatis.

Hinc patet quomodo possit diuina voluntas nolle idem, & velle secundum diuersas rationes,

Impugnatio

108
Differentia in modo operandi inter voluntatè diuinam, & humanam

109
Libertatis solutio sic, indifferentiæ, & necessitatis, vt compete diuina voluntati, aut actui.

Ratio ex qua idem simplex actus diuinæ voluntatis formaliter diuerso modo in obiecto.

110

& pro diuersa mensura rei, sit tempus, sit æuum, sit instans, non secus ac voluntas creata per successionem actuum, & diuersitatem potest velle contraria, aut contradictoria eidem obiecto pro diuersa mensura, aut secundum diuersas rationes obiecti, & determinationes. Potest quidem voluntas creata ob mutabilitatem suam, quæ imperfectionis est, velle, & nolle per successionem actuum in ipsa, eidem obiecto contraria, aut contradictoria, vt quando, verbi gratia, iudex vult nunc absoluerè reum, & statim per voluntatem contrariam definente priori vult eum condemnare. Hoc non cadit in diuinam voluntatem.

III

Diuersitas status hominis supponitur ad diuersas ordinationes Dei circa ipsum.

Resolutoriè ergo dicit Doctor, quòd in æternitate Deus vult simul punire peccatorem, & simul non punire; quæ volitiones, licet sint simul, respiciunt obiectum extra, secundum diuersas mensuras, in quibus habet diuersum statum peccati, & pœnitentiæ, seu iustitiæ præsentis, & secundum alterum statum, si fiat in termino: & vocat has volitiones conditionatas, & diuersas sola ratione, & simultaneas simulatè actus in Deo: quia sunt ab æterno; terminatas tamen ad idem obiectum secundum diuersas conditiones eius, & statum peccati, aut iustitiæ, quæ simul non insunt; sed pro diuerso tempore. Non intelligit *conditionatas*, vt est differentia actus voluntatis ab absoluto, quia verè vult absolutè hoc modo peccatum esse puniendum: & non puniendum verè pœnitentem secundum legem suæ prouidentię ordinariæ. Vocat ergo conditionatas, quia omnis voluntas absoluta respiciens obiectum sub ratione determinata tantum, inuoluit illam rationem tanquam conditionem latè sumptam, & sine qua non esset ad obiectum: quia ergo lex diuinæ sapientiæ præfixa absolutè determinat peccatorem in termino puniendum, si peccatum est inferens damnationem, & omnem iustum in termino non esse puniendum damnatione æterna, inuoluit tamen conditiones has peccati, & iustitiæ; tanquam determinatas rationes, secundum quas tendit in obiectum; & hoc modo dicuntur conditionatæ, non aliter.

Quomodo volitio puniendi est conditionata?

Conditio latè sumpta.

III 2

Responsio ad obiectiõem cũ sua confirmatiõne.

h Ad formam ergo rationis, &c. Ad argumentum in forma, negat minorem: concedit maiorem de transitu propriè dicto, sed negat minorem, nempe hic inueniri transitum propriè dictum. Per transitum propriè dictum intelligit transitum secundum aliquam formam realem, de mutatione enim reali agit: quia in actu voluntatis diuinæ, seu quasi actibus non est successio, aut transitus realis, cum simul sint in æternitate, & circa obiectum in æternitate nolitum, licet non pro æternitate, & per idem respondet ad confirmationem.

III 3

i Si arguas quod omnimoda simulatio sit impossibilis, &c. Verget adhuc difficultatem, quia sequeretur quòd diuina voluntas vellet simul opposita, & etiam pro simul: ergo requiritur aliqua mutatio. Respondet in ipsis actibus non esse successionem, neque vt tendunt super obiecto sub diuersis istis rationibus, quia ad hoc non requiritur existentia obiecti ad extrà, sicut neque temporale requiritur ad æternum. Obiectorum tamen, quæ obijciuntur, aut diuersarum illarum rationum datur successio ad extrà inter se: non tamen respèctiue ad volitionem: sicut inter prius, & posterius datur ordo in re, vt ob-

Non esse successionem in illis actibus diuinæ voluntatis, etiam vt respiciunt obiectum.

ijciuntur tamen intellectui diuino non dicunt ordinem, quia vtrumque æquè primò intelligit: ex quo ordine non sequitur aliqua mutatio, aut successio in diuina intellectiõne, quia vt sunt in intellectiõne, seu vt intellectio est ipsorum, non est successio neque in *intelligi*, aut *obiici*, neque in *esse*: quia nempe ordo, quem dicunt, est in ipsis, vt existunt in se, non verò vt intelliguntur à Deo.

k Si arguas contra hoc, &c. Verget præterea quòd prius est vera, quòd iste sit peccator, quàm quòd sit remissus eius peccatum: ergo est successio, & transitus à contradictorio in contradictorium, & consequenter mutatio. Respondet in propositionibus, quæ habent veritatem in æternitate nullam esse successionem, quantum ad veritatem: quod verissimum est: quia æquè primò cognoscit Deus vnam, & alteram: verbi gratia, quomodo esse viuum, & esse mortuum: in re tamen extrà est successio in iis, secundum quæ est affirmatio, & negatio, quia mors supponit vitam: hæc tamen successio non transfertur ad actum diuini intellectus, neque ad veritatem eius. Idem dicendum de actibus voluntatis diuinæ, & conditionatis modo explicato; non sunt ergo contradictoria velle punire Petrum, & velle non punire Petrum pro diuersis temporibus, & secundum diuersos eius status, & conditiones, quia non sunt secundum idem affirmatio & negatio. Subiungit ad confirmationem huius, si Angelus peccaret in æuo, & Deus dimitteret ei peccatum, non esset aliqua successio, quia æuum est mensura indiuisibilis. Resolutionem huius remittit *ad dist. 2. lib. 2. Sententiarum, quæst. 1. 2. 3. 4. 5.* vbi dicitur an sit successio in *esse* Angeli, vbi problematicus est.

III 4

Obiectio.

In propositionibus æternæ veritatis non est successio.

Non est contradictio.

Circa totum hunc discursum Doctoris, aduertendum est eum, v. sepè dixi hætenus, disserere de mutatione reali corruptiua, cuius terminus à quo necessariò est forma realis. Vnde supponit, seu probat remissionem peccati non posse esse mutationem à forma reali, quæ insit intrinsecè in ipso peccatore: quia neque actus peccati in eo manet, neque inducit aliquid reale in ipso, quod habeat rationem peccati. Ad hoc ergo vt mutatio illa inferat saltem mutationem realem, debet inferre eam in causa extrinseca, quæ est voluntas diuinæ, & idè obijcit illud principium vulgare, à *contradictorio, ad contradictorium*, &c. Probans in peccatore esse mutationem saltem rationis per remissionem peccati: & hanc mutationem rationis inferre mutationem realem: & consequenter in causa extrinseca, qui est solus Deus, aut voluntas eius; cum talis mutatio realis ex dictis ipsius in superioribus nequeat esse in peccatore: in hoc ergo versatur totus discursus Doctoris, quem hætenus explicuimus, vt probet non esse successionem, aut transitum in actu diuinæ voluntatis ab æterno, neque etiam in obiecto, vt terminat obiectiue talem actum, neque illos actus esse contradictorios, aut oppositos; ex qua oppositione sequeretur talis mutatio, vt patet ex discursu. Vnde excludit mutationem realem extrinsecam in causa remissionis, siue vt actu sit remissio in re, siue vt ab æterno terminat obiectiue voluntatem Dei. Antè autem probauit non esse mutationem realem, aut propriè dictam in ipso peccatore, de qua mutatione hætenus

III 5

Scopus discursus præcedenti.

hætenus tota hac quæstione differuit, nempe de mutatione Physica, & ex sequenti litera hic scopus discursus eius clarè intelligitur: non licet ergo hunc discursum esse, quo probat in voluntate diuina non esse mutationem, aut in actu eius, transferre vltra intentum, quasi ex hoc vellet concludere non mutari peccatorem: hoc enim insulsum, & ridiculum esset: ostendit ergo tantum quomodo illi duo actus in voluntate diuina possunt simul consistere in æternitate, etiam vt tendunt in obiectum, sine aliqua successione, mutatione, aut contradictione, aut in obiecto extrà, quæ est realis.

I 16
An sit mutatio rationis.
Remissio peccati.
Responsio.
Causa mutationis rationis.

I 17
Declaratio præmissæ doctrinæ.

I 18
Explicatur in eum Doctrinæ.
Remissio peccati non est mutatio realis propriè dicta.

Sed esto quod Deus remittat isto modo, &c. Hic quærit an sit saltem in Petro, cui remittitur peccatum, aliqua mutatio rationis per ipsam remissionem, licet non sit mutatio aliqua propriè dicta in ipso, siue in obiecto, vt obiectum est, siue in obiecto extrà, id est, à parte rei? Respondet posse dici, quòd vbi actus, in quo obiectum habet esse rationis, potest esse terminus mutationis realis, ibi obiectum mutetur mutatione rationis. Exemplum statuit in lapide, vt est in intellectuè nostras, sed quando ad actum non potest dari mutatio realis, ita ad obiectum nequit dari mutatio rationis, talis actus est velle diuinum, vt respicit Petrum tanquam obiectum vniuersimodè se habens ad voluntatem diuinam in esse tam in æternitate, quàm in tempore: idèd in eo neque rei, neque rationis est ponenda mutatio, quando ipsi remittitur culpa. Est tamen alia concomitans, nempe realis, qua infunditur ei gratia.

Hæc doctrina est obscura, si spectetur in superficie, quia in hac ipsa quæstione supra, asserit obligationem ad pœnam esse relationem rationis, quæ proculdubio tollitur, quando remittitur peccatum. Deinde, in d. 1. q. 1. admittit mutationem rationis in remissione peccati. Ad declarationem tamen huius aduertendum est ex Philosopho 5. *Physicorum*, terminum à quo mutationis esse priuationem *text. com. 2. & 8.* vt benè ex eo probat Doctor in 2. d. 1. q. 4. *respons. ad quinquagesimum*, ita vt mutatio propriè sumpta siue productiua, siue corruptiua sit inter habitus, & priuationem. Quod etiam docet in 2. d. 5. q. 2. *Ad primum*, &c. Requirit præterea vt terminus à quo sit prius tempore in subiecto in 4. d. 4. q. 5. Item, in 3. d. 2. q. 3. ad 3. dicit propriè mutationem non esse inter affirmationem, & negationem, sed inter affirmationem, & priuationem. Item, in 4. d. 1. *quæst. 1.* dicit mutationem propriè requirere subiectum: vnde transsubstantiatio, vt ibi vidimus, non est propriè mutatio; quia nullum subiectum commune aliter se habeat ad terminos eius, & quòdlibet *primo ad primum pro opinione*, vbi declarat authoritatem Boëtij. Requiritur ergo vt terminus à quo insit subiecto, & prius tempore, & sit priuatio, vel habitus. Præterea vt mutatio dicat ordinem ad agens, vt patet in 2. d. 1. q. 4. ad 5.

His suppositis, respondetur sensum Doctoris esse facilem; quia agit; vt patet ex verbis eius expressis, de mutatione, quæ sit inter culpam remissam, & terminum ad quem, quærens an remissio culpæ sit saltem mutatio rationis propriè dicta, seruata proportione ad mutationem realem. Docet ergo primò, quòd neque in voluntate diuina, neque in obiecto, vt obiectum est, neque in Petro, qui est obiectum, etiam extrà,

fiat mutatio propriè dicta, quæ sit realis. Dicit præterea neque fieri mutationem rationis etià in ipso Petro, vt est in se, quæ seruet proprietatem mutationis secundum proportionem debitam; non fieri, inquam, mutationem rationis per ipsam remissionem formaliter, tanquam ea esset mutatio. Ratio desumitur ex dictis, quia mutatio corruptiua, vt seruet conceptum formalem mutationis, requirit vt priuatio insit subiecto prius termino, & hoc permanenter. Item, vt insit sub propria ratione, & formaliter vt patet ex dictis. Patet præterea ex dictis eius, peccatum non manere in se, sicut subiectum eius immediatum non manet, nempe actus, qui transit, nihilque post peccatum manet in Petro præter obligationem ad pœnam, vt respicit peccatum præteritum, propter quod obligatur, seu ordinatur ad pœnam secundum iustitiam vindictiuiam diuinam, ad quam sufficit in rigore Petrum peccasse, & peccando meruisse pœnam legis (licet peccatum ipsum non maneat in rigore Physico tanquam forma inhærens, secundum proprietatem, qua forma intrinseca, siue realis, siue rationis dicitur manere) & vltierus Petrum non satisfacisse legi, aut pœnituisse: manet ergo peccatum non secundum proprietatem formæ intrinsecæ, quæ requiritur ad mutationem: de qua loquuntur Philosophi, & secundum quam discurrit Doctor; sed manet moraliter in suo effectu, & virtute, manet secundum debitum legis, & satisfactionis, siue per pœnam, siue per pœnitentiam.

Et hæc imputatio non est illa, de qua loquuntur hæretici, nempe quòd idèd aliquid est peccatum, quia Deus imputat illud in peccatum, ex alio dogmate erroneo, quo putant etiam iustum, quantum est ex se, & natura operis peccare etiam in omni actu quantumlibet bono, & alio, quo negant aliquam iustitiam intrinsecam operum; & quo negant posse legem Dei esse obseruabilem per gratiam ipsius; & quo reducant omnem iustitiam nostram, ad extrinsecam Dei, vel Christi, vel ad fiduciam diuinæ misericordiæ, qua nos ipsos iustos esse firmiter credamus. Quos variis Canonibus Trid. *sess. 6.* damnat. Hæc imputatio, inquam, longè differt ab ea, qua dicimus iuxta hunc modum explicandi Doctoris, (quem vt infra apparebit, & supra docuimus, mutauit) & quam non ignobiles eius discipuli sequuntur: quia aliud est manere peccatum in debito, & obligatione, qua ordinatur ad pœnam sibi debitam, & aliud est peccatum tantum esse peccatum, quia Deus imputet, quasi non sit differentia in ipso opere inter bonum, & malum; nisi imputatio diuina; quia nempe omnia opera nostra ab intrinseco sunt mala ex fomite. Hoc dicunt hæretici, quos meritò damnauit Trid. *loco citato cap. 11. in fine,* & *Canone 25. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter; atque idèd pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem: anathema sit, &c.* Docebant nempe hæretici liberum arbitrium nullum esse saltem ad bonum, & de necessitate semper peccare: idèdque miror quosdam hoc peruersum dogma contra hunc modum explicandi præmissum, aut peccatum habituale, non remissionem vrgere; in quo certè ostendunt se non perfectè attendere ad erro-

Neque ratio
 niu propriè.

Ratio huius.

Non manere
 peccati phy-
 sicè.

Manet mora-
 liter.

I 19
 Error hereti-
 corum.

Error eorum
 de nostra ius-
 titia in ope-
 ribus.

rem, aut verum fidei dogma; sed magis ad proprias opiniones, quali ratione possint eas ex dogmate Ecclesiæ stabilire.

120
Peccatum
præteritū quo-
modo manet.

Dicit ergo Doctor peccatum præteritum non manere in se formaliter; manere tamen debitum in eo fundatum respectu pœnæ, quod respicit semper peccatum præteritum tanquam causam sui. Quod respicit præterea diuinam voluntatem, vt habet legem punitiuam respectu peccati præteriti, quæ est voluntas diuina stabilis, & permanens respectu peccatoris, & sicut in æternitate fuit ante peccatum commissum, pro tempore tamen quo habitum est, ita etiam perinde ei est, vt peccatum maneat formaliter intrinsecè in peccatore, siue non, quia respectiuè ad legem, & voluntatem diuinam est post commissum, respectu cuius peccatum illud manet semper præsens, vt motiuum, & causa pœnæ, donec penituerit peccator, & satisfecerit; licèt ergo intrinsecè non insit peccatori, inest ei moraliter modo dicto, & secundum voluntatem punitiuam, cuius est motiuum, & causa; ex qua ordinat peccatum ad pœnam, & manet hoc modo præsens, ac si in se præsens esset intrinsecè. Hanc ergo voco præsentiam moralein, quæ non est sufficiens ad mutationem: de qua loquimur, & de qua in specie agit Doctor.

121
Remissio pec-
cati, & pœna
sunt diuersa.

Hinc vterius aduertendum est aliud esse remissionem peccati, aliud verò desitionem obligationis ad pœnam; remissio peccati non est mutatio ad aliquid nunc existens intrinsecè in anima, sed remittitur præteritum actuale, quod tantum virtute, & moraliter manet modo dicto, & hoc supra probatum est *diff. 14. quæst. 1. art. 1.* Et patet ex Doctore *infra responsione ad primum.* Sicut ergo ad mutationem physicam, vel quæ seruat proprietatem physicæ mutationis, exigit Doctor *esse*, qualecumque illud sit, termini, & secundum illud mutari subiectum: idèd negat hanc esse propriè mutationem rationis, quæ seruet similitudinem mutationis physicæ, quia nempe sicut peccatum hoc modo non est, ita neque subiectum mutatur per remissionem peccati, & desitionem sui *esse* formalis, quod insit: sicut si forma comproduceretur cœrua subiecto, nõ propriè mutaretur subiectum, quia non præsupponitur priuatio inesse subiecto ante formam. Quantum autem ad remissionem obligationis pœnæ, admittit eam concomitantè desinere ad remissionem peccati, prout dicit *Trid. sess. 6. cap. 14.* quod reatus pœnæ æternæ remittatur simul cum peccato. Videatur Doctor *infra in responsione ad primum in oppositum*, non negat itaque Doctor esse mutationem moralein, sed negat esse mutationem rationis in illo rigore, de quo loquitur, quia peccatum non inest: & idèd nequit mutari secundum *esse* propriè subiectum præcisè remissione peccati formaliter.

Remittitur
simul cum
peccato.
Trident.

122
Ens rationis
propriè dictū.

Ratio autem Doctoris intelligenda est de ente rationis propriè dicto, quod recipit *esse* tantum per actum alicuius potentie per modum obiecti, aut consequentis obiectum, vt est in actu, sic nequit propriè mutari nisi mutetur actus, & consequenter *esse* obiecti in actu: quia mutatio dicit ordinem ad causam efficientem

suo modo: vbi ergo nequit esse nouitas in actu realis, sic neque rationis in obiecto, vt est in actu, loquendo de mutatione rationis propriè dicta. Si loquamur tamen de ente rationis latè sumpto, aliàs docet sine mutatione reali in actu illud quandoque sequi, vt patet in actibus diuinæ voluntatis, vt sunt ad obiecta secundaria, quia hæc obiecta secundaria recipiunt aliud *esse* rationis, quamuis in actu non sit mutatio realis, vt per ipsum aliàs patet *in 1. d. 30. 36. 37. & aliàs sepe.*

Ens rationis
latè sumptū.

in *Concomitatur tamen ibi remissionem illam actiuam Dei, & passiuam secundum dici in Petro, quadam mutatio realis, &c.* Dicit de lege ordinaria remissionem peccati mortalis concomitari infusionem gratiæ in Petro: quamuis de potentia absoluta separari possint. De quo *suprà in prima conclusione* videantur dicta. Vocat remissionem actiuam Dei, quia est actus suæ misericordie. Vocat passiuam ex parte Petri, quia gratia illa fit Petro, & est mutatio eius secundum dici, & moralis vt explicatum est; non verò mutatio in rigore mutationis, vt à Philosopho desumitur, & hanc mutationem secundum dici concomitatur mutatio realis Petri vt recipit gratiam sanctificantem infusam.

123

Obiectio sequens, & responsio reducenda sunt ad dicta. Instantia illa de voluntate nostra, vt potest aliter & aliter operari circa obiectum vniformiter manens, vera est, sed intelligenda est comparatio respectiuè ad diuinam voluntatem, qua de potentia absoluta potest remittere peccatum non infundendo gratiam, aut acceptando eum, cui remitteret, in suam amicitiam: non verò refertur comparatio ad voluntatem diuinam de facto, & secundum legem ordinariam, neque etiam, qua præcisè dimittit culpam de facio dependenter à dispositione.

Vnde breuiter, & facilius posset responderi ad principalem difficultatem luperius præmissam, dicendo quod non contingat hinc in remissione peccati transitus de contradictorio in contradictorium sine mutatione intrinseca peccatoris, siue in se, siue qua subest diuinæ voluntati: quia diuina voluntas non respicit Petrum vt eum ordinat ad pœnam, nisi vt concludit suum motiuum, & causam, & incurrit debitum, quia peccauit, neque remittit ei peccatum, nisi vt similiter exhibet satisfactionem lege præscriptam per debitam penitentiam, qua posita, desinit Petrus esse obiectum iustitiæ punientis, seu ordinantis ad pœnam æternam, & fit obiectum voluntatis Dei ex misericordia, & ex meritis Christi remittentis peccatum aliàs commissum. Hinc autem Doctor considerat mutationem tantum vt est inter terminos intrinsecos præcisè: & iuxta exigentiam argumentorum, quæ posuit ad initium questionis, vt probet remissionem peccati non esse eandem mutationem cum infusione gratiæ, vel certè non esse, vt quidam volunt, mutationem contrariam, quasi peccatum esset aliquod positiuum reale, & physicum: illud autem principium optimè saluatur per mutationem extrinsecam, quam non intendunt argumenta, quorum doctrinam examinat in corpore questionis.

124
Solutio prin-
cipalis obie-
ctionis de transi-
tu à contradictorio, &c.

Dari muta-
tionem ex par-
te peccatoris.

SCHOLIVM.

Ad primum, peccatum non esse priuationem gratiæ; de quo latè 2. d. 37. quæst. 1. Ad secundum, corruptionem vitij, & generationem virtutis esse duas mutationes; remissionem culpæ, & dationem gratiæ, vnâ. Ad tertium, quomodo remissio culpæ non est mutatio; de quo Schol. præced. & seq.

ADⁿ argumenta. Ad primum concedo, quòd peccatum non est formaliter priuatio gratiæ, vt probarunt aliqua rationes ad primam conclusionem. Et ex hoc patet, quòd inductio gratiæ, & cuiuslibet virtutis, non est formaliter expulsio culpæ. Sed si ex illa auctoritate velis probare duas esse mutationes, infusionem, & expulsio- nem, per hoc quòd peccare, & gratiam corrumpi sunt duæ mutationes: ergo à simili in proposito. Dico quòd consequentia non valet, quia illa culpa, ad quam est motus peccati, vel peccandi, non manet vsque ad infusionem gratiæ: nec etiam tunc posset esse terminus à quo propriæ mutationis: sed illa culpa transeunte manet sola obliga- tio in isto, vt est obiectum secundarium voluntatis diuinæ, & illa in iustificatione non potest esse terminus à quo alicuius mutationis propriæ.

16
Ad arg. 1.

Scilicet, in
esse actuali
Physico.

Ad secundum, patet quare sunt ibi duæ mutationes in moralibus, quia sunt ibi quatuor termini, duo positiui reales, & duo priuatiui reales; non sic hîc. Per idem patet ad illud de generatione, & corruptione.

Ad 2.
Ad 3.

Ad vltimum de dispositione ad formam, ad quam disponit; dico quòd ista remis- sio priuatiua, quæ est carentia obligationis ad pœnam, non est aliqua dispositio realis ad amicitiam, seu gratiam: & idè ipsa remissio accepta quasi terminata ad hanc care- ntiam, non est aliqua mutatio realis. Si ergo accipias, quòd remissio mutatio est dispositio ad illam mutationem, quæ est infusio gratiæ; nego: quia remissio non est aliqua mutatio, neque actiua, neque passiuâ, nec rei, nec rationis.

17
Ad 4.

Remissio
peccati non
est mutatio
rationis sêtu
dicto n. 15.
Soluât ra-
tiones ad-
ductas pro
secunda con-
clusionem qua
tenus pos-
sem probare
duas muta-
tiones rea-
les, salte in
remissione
peccati &
infusione
gratiæ.

Et per eadem posset responderi ad quatuor rationes positas ad primam conclusio- nem in solutione quæstionis: si tamen illæ ab aliquo extenderentur ad probandum quòd sunt duæ mutationes, quod negatum est in secunda conclusione. Maior enim primæ rationis, si sic accipiatur, quidquid multiplicatur, vel plurificatur in sua enti- tate tali quali, est aliud realiter ab illo; quod non plurificatur in sua entitate; falsa est, nisi sit ens reale: & idè remissiones quæ plurificantur taliter qualiter, sunt entes, quia tantum rationis entia sunt, & infusio gratiæ est vna; non sequitur quòd illæ sint aliæ mutationes ab illa: sed benè sequitur, quòd non sunt eadem sibi: quia vniuersali- ter plurificarum in sua entitate tali quali, non est idem non plurificato, accipiendo similem plurificationem hinc inde.

Consimiliter maior secundæ rationis, quicquid separatur ab alio in suo esse, est aliud realiter ab illo, falsa est, nisi sit in suo esse ens reale. Tertia ratio, & quarta non probant pluralitatem istorum tanquam duarum mutationum: sed tantum, quia illa mutatio, quæ est ad gratiâ, non habet pro se termino à quo culpam, quod concedo.

COMMENTARIUS.

125
Responsio ad
primum prin-
cipale.

AD argumenta. Ad primum, &c. Concedit peccatum non esse priuationem gratiæ, & quòd infusio gratiæ, aut alicuius virtutis non sit remissio culpæ. Loquitur de virtute quan- tum ad habitum iuxta intentum argumenti. Ad- mittit præterea peccare in actu, & corrumpi gra- tiam, esse duas mutationes: quia peccatum ad quod est motus peccandi non manet vsque ad infusionem gratiæ, quæ est tempore posterior: neque tamen potest esse terminus à quo muta- tionis propriè dictæ. Sola manet obligatio ad pœnam intrinsecè peccatori transeunte actu; & illa non potest esse terminus mutationis propriè dictæ in iustificatione, &c. Intelligit de muta- tione reali: quam intendit argumentum, & cuius terminus à quo, nequît esse aliquid ratio- nis, qualis est obligatio ad pœnam. Infrâ enim responsione ad primum præ opposito admittit defi- tionem huius obligationis esse mutationem ra- tionis. Ad secundum similiter respondet negan- do mutationem realem esse remissionem pec-

cati. Ad vltimum negat mutationem priuatiuam esse dispositionem realem ad infusionem gratiæ, aut esse mutationem realem, aut rationis iuxta sensum superius explicatum. Respondet conse- quenter ad argumenta, quæ posita sunt pro pri- ma conclusione, in casu quo quis iis vti vellet contra secundam conclusionem, probando duas esse mutationes, remissionem peccati, & infusio- nem gratiæ. Resoluit mediû dari inter distinctio- nem propriè dictam, & nõ identitatem: non sunt ergo eadem mutatio simplex, neque diuersæ mu- tationes: quia numerus supponit veritatem ter- mini numerabilis saluari in extremis. Hoc non cõtingit in proposito, quia remissio culpæ nõ est propria mutatio, saltem realis, quam intendunt probare præmissa argumenta primo loco. Argu- menta verò pro conclusione intendunt probare remissionem peccati, & infusionem gratiæ non esse eandem simplicem mutationem realiter, aut remissionem esse infusionem gratiæ formaliter, sed tantum concomitanter.

Respondet ad
rationes pri-
ma conclusio-
nis vt mili-
tant contra
secundam.

Ad primum, admittit remissionem culpæ esse mutationem rationis (de quo obscure loquutus est num. 15.) quatenus peccator transit à nunc, in quo est obligatus ad pœnam, ad nunc, in quo caret illa obligatione. Ad secundum, gratiam priùs intentione dari, sed priùs executione culpam tolli.

18

Ad arg. posita num. 3.

AD rationes ° in oppositum. Ad primam dico, quòd sicut reatus, vel planiùs obligatio ad pœnam, quæ sola manet post transitum actus interioris, & exterioris in peccato est ens, quia rationis, & sic est ens positivum: & per consequens non reatus, vel non obligatio, vel non debitum, est privatio entis rationis: & ita si esset alicubi transitus rationis ab obligatione ad non obligationem, illa esset mutatio rationis privatiua, vel deperditiva: sed illa nusquam est, nec in actu voluntatis diuinæ, nec in obiecto, vt obiectum est, nec in obiecto, vt extrà; nisi dicatur, quòd pro tanto est in obiecto extrà, pro quanto illud obiectum est in illo *nunc*, pro quo actus voluntatis diuinæ respicit illud obiectum: & tunc obiectum extrà transire à *non esse* in isto *nunc*, ad *esse* in illo *nunc*, est concomitanter mutari mutatione rationis ab obligatione ad non obligationem. Cùm ergo arguis, quòd non sit mutatio deperditiva, quia terminus eius à quo non est aliquid positivum: nego. Nec tamen culpa est aliquid positivum, nec illa manet: sed obligatio sequens commissionem culpæ est aliquid positivum, & illa remanet.

D. Th. 17.

d. 9. 1. a. 4.

Ric. eadem

d. a. 4. q. 4.

Text. 16.

Text. 15.

& c. c. c. c.

Priora ge-

neratione

sunt poste-

riora perfe-

ctione.

Consequens

an est im-

perfectius

antecedens?

Secundum argumentum de priori, & posteriori ponderatur ab aliquibus in ista materia, quia ponendo distinctionem istorum tanquam mutationum, quarunt ordinem inter ea. Breuiter dico, quòd secundum Philosophum 5. *Metaph. cap. de Priori*, & 9. *Metaph. cap. 7.* aliqua sunt priora generatione, aliqua perfectione; & istæ prioritates communiter è conuerso se habent: in via enim generationis imperfectiora sunt priora. Hoc modo dico, quòd si expulsio culpæ esset aliquod ens, & infusio gratiæ; via generationis prior esset expulsio culpæ, sed è conuerso, via perfectionis prior esset infusio gratiæ, quia immediatior ipsi fini, quod est simpliciter perfectum in isto ordine. Similiter de prioritare consequentiæ patet, quòd imperfectius est prius, sicut animal est prius secundum consequentiæ, quàm homo, & vniuersaliter consequens est imperfectius, quàm antecedens. Sic eo modo, quo esset consequentiæ inter ista, expulsio sequeretur gratiæ, non è conuerso. Non enim sunt opposita immediata simpliciter ex natura extremorum, sed ex institutione diuina: & non sequitur inductio vnius ad amotionem alterius, nisi in oppositis immediatis secundum se.

19

Sed an gratiam sequatur expulsio culpæ, dubium est, cùm non sit formaliter opposita, vt probatum est in tertia ratione, & prima conclusionis solutionis. Sed posset dici negando illud, quia contradictio est esse amicum Deo, & non amicum: per gratiam est amicus, per culpam verò inimicus: ergo, &c.

An gratia

magis infe-

rat carètia

culpæ, quàm

in contra.

Sed hoc non cogit, quia amicitia per gratiam est ordinari ad vitam æternam: inimicitia per culpam est ordinari ad pœnam condignam. Hæc possunt simul stare, licet non pro eodem *nunc*, saltem quomodocunque sint opposita, magis videretur formalis consequentiæ ad inesse gratiam, non inesse culpam, quàm è conuerso: quia in secundo antecedens nullo modo ponit consequens.

Sed si queratur de prioritare causalitatis inter ista. Respondeo, non est quæstio: nec enim ista negatio obligationis, quæ non est nisi negatio entis rationis, causa est gratiæ, nec è conuerso: quia sola voluntas diuina ex sua iustitia determinat illam obligationem, sed ex misericordia non obligationem.

Gratia, &

privatio cul-

pæ ex n. n. n.

rei nullum

dicunt ordi-

nem: ex Dei

voluntate

prius volita

est gratia.

Prius exe-

cutione est

carètia cul-

pæ, quàm

gratia.

Si quæras, quem ordinem habent ista, scilicet gratia, & non culpa, vt sunt obiecta secundaria diuinæ voluntatis? Respondeo, sicut dictum est *lib. 1. dist. 41. qu. de Prædestinatione*, eo modo, quo est ordo volitionis diuinæ ad obiecta secundaria. Prius enim vult propinquius fini, & ita simpliciter prius vult isti pro *A*, postquam scilicet peccauit, gratiam, quàm non vindicare, loquendo de prioritare intentionis: sed exequendo vult è conuerso: sicut enim prius vult istum habere merita, quàm gloriam, ita vult prius ordine executionis isti non inesse culpam, quàm inesse gratiam.

Vel si dicatur, quòd per inesse, vel non inesse nihil ponitur in isto extrà, sed tantum, vt est obiectum voluntatis diuinæ; potest dici consequenter, quòd hæc obiecta secundum perfectionem habent ordinem quendam, vt in ea tendit voluntas diuina: sed secundum causalitatem, vel generationem nullum ordinem habent.

126
Ad rationes
luminares pro
parte negati-
ua.

o **A**d rationes in oppositum, &c. Respondet
Ad rationes pro parte negativa, ad ini-
tium quæstionis posita. Prima ratio est, quia re-
atus ad pœnam, qui manet post peccatum, non
est aliquid positium: ergo non est terminus à
quo mutationis corruptiua, seu deperditua, &c.
Respondet esse aliquid positium rationis, &
remitti ex eo quod obiectum ex hoc *nunc* scilicet
status peccati ordinationis ad pœnam ob-
peccatum, transit ad aliud *nunc*, conuersionis scilicet
à peccato, & veræ pœnitentiæ & infusionis
gratiæ & ordinationis ad amicitiam.

Ad secundum.
Ordo inter
remissionem
culpa, & in-
fusionem gra-
tia.

Secundum argumentum petit ordinem inter
remissionem culpæ, & infusionem gratiæ. Qui
tenent hic duas mutationes contrarias, aut vnâ
simplicem ex natura rei, dicunt infusionem gra-
tiæ priorem esse remissione peccati. Respondet
via generationis, quæ procedit ab imperfectiori,
remissionem esse priori, sicut etiam prioritate
consequentiæ, quæ similiter est secundum viam
generationis. Via autem perfectionis prior est
infusio gratiæ. Secundum prioritatem etiam fi-
nis, quæ est secundum perfectionem, prior est
infusio gratiæ secundum intentionem, secun-
dum executionem verò prior est remissio culpæ.
Reliqua, quæ dicit, vt non esse oppositionem in-

Duplex prio-
ritas gratia.

ter gratiam & culpam ex natura rei, sed ex diui-
na institutione, patet ex dictis *suprà*.

Expositio huius literæ præmissa, sicut &
discursus Doctoris refertur tantum ad modum
dicendi, aut explicandi peccatum habituale.
quem *suprà* d. 14. quæst. 1. art. 1. præmisit, & hic
repetit: sed aliter dicendum esset tenendo aliam
sententiam, quam ipse inferius præfert, nempe
reatum culpæ esse diuersum à reatu pœnæ, tan-
quam magis conformem Patribus: & talem rea-
tum inesse intrinsecè peccatori, vel manere post
culpam actualem præteritam: tunc ergo dicen-
dum esset remissionem peccati habitualis, qui
est ipse actus peccati, vt manens moraliter, esse
mutationem rationis intrinsecam, nempe mora-
lem: sed vix est realis controuersia in hoc, te-
nendo habituale esse peccatum actuale præter-
ritum manens in habitu, & moraliter, & diffe-
rentia est in voce, seu in modo accipiendi mu-
tationem. Videantur interim quæ suo loco di-
cta sunt *suprà*. Hic autem aliqua repetere, ali-
qua supponere, aliqua etiam adicere debui,
quia textus in modo loquendi est obscurus, &
ambiguus. Et ad occupationem congruam cal-
lumniam crebra repetitio eiusdem necessaria
fuit.

127

Alii responsio
iuxta diuer-
sam resolu-
tionem Docto-
ris quoad na-
turam pecca-
ti habitualis.

DISTINCTIO XVII.

De confessione Sacramentali, & de his, quæ ad eam spectant.

Hic oritur quæstio multiplex. Primò enim quæritur, Vtrùm
absque satisfactiõne, & oris confessione per solam cordis
contritionem peccatum alicui dimittatur? Secundò, an ali-
quando sufficiat confiteri Deo sine sacerdote: Tertiò, an laico
fideli facta valeat confessio? In his enim etiam docti diuersa
sentire inueniuntur: quia super his varia, ac penè aduersa tradidisse viden-
tur Doctores. Dicunt enim quidam sine confessione oris, & satisfactiõne
operis neminem à peccato mundari, si tempus illa faciendi habuerit. Alij
verò dicunt, ante oris confessionem, & satisfactiõnem in cordis contritio-
ne peccatum dimitti à Deo, si tamen votum confitendi habeat. Vnde Pro-
pheta: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu re-
misisti impietatem, &c. Quod exponens Cassiodorus ait: Dixi, id est, deli-
beraui apud me, quòd confitebor, & tu remisisti. Magna pietas Dei, quòd
ad solam promissionem peccatum dimiserit. Votum enim pro operatione
iudicatur.] Item Augustinus. [Nondum pronunciat, promittit se pronúcia-
turum, & Deus dimittit: quia hoc ipsum dicere, quoddam pronuciare
est corde. Nondum est vox in ore, vt homo audiat confessionem, & Deus
audit.] Item. [Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, cor contritum, &c.
alibi etiam legitur. Quacunque hora peccator conuersus fuerit, & inge-
muerit, vita viuet, & non morietur.] Non dicitur, ore confessus fuerit, sed
conuersus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quòd etiam ore tacente ven-
niam interdem consequimur. Hinc etiam leprosi illi, quibus Dominus

A
Testimoniis
probat in
sola contri-
tione pecca-
tū dimitti.

Psal. 31.
Cassiod. in
glosordin.
In eundem
Psal. 31.
non longè à
princip.
Psal. 50.
Ezech. 18.
c. De pœnit.
dist. 1. c. 1.
In quacū-
que, &c.
Conuertimi-
mini, quafi
per totum.

- Luc. 17. d.* præcepit, ut ostenderent se Sacerdotibus, in itinere antequam ad Sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo insinuatur, quòd antequam ora nostra Sacerdotibus aperiamus, id est, peccata confiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam non priùs de monumento est eductus, & post à Domino suscitatus: sed intus suscitatus prodiit foras viuis, ut ostenderetur suscitatio animæ præcedere confessionem. [Nemo enim potest confiteri, nisi suscitatus: quia à mortuo, velut cui non est, perit confessio.] Nullus ergo confitetur, nisi resuscitatus. Nemo autem suscitatur, nisi qui à peccato soluitur, quia peccatum mors animæ est, quæ ut est vita corporis, ita eius vita Deus est. His, aliisque pluribus auctoritatibus probatur, ante confessionem, vel satisfactionem sola compunctione peccatum dimitti: quod qui negant, eas determinare laborant: nec non in huius sententiæ deprecationem, & ad suæ opinionis assertionem, auctorum testimonia inducunt.
- Isai. 43. d.* Ait enim Dominus per Isaiam, Dic tu iniquitates tuas, ut iustificeris. Item Ambrosius. [Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum antea fuerit confessus. Idem dicit: Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradysum, confessio spem salutis tribuit: quia non meretur iustificari, qui in vita sua non vult peccatū confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quisque commisit. Item Ioannes. Non potest quisquam gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confessionem, & per Baptismum. Item Augustinus. [Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo dicat sibi, occultè ago pœnitentiam, quia apud Deum ago: nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est; Quæ solueritis super terram, soluta erunt in cœlis? Ergo sine causa clauis datæ sunt. Frustramus ergo verbum Christi.]
- Iob 31. d.* Iob dicit, Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambrosius (*libr. de paradiso cap. 14. in medio, in tom. 4.*) Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum.] Item Augustinus super illum locum Psal. 68. in fine concionis 1. ad illum Psal. tom. 8. Psal. 129. Prou. 18. c.
- Super Psal. 68. in fine concionis 1. ad illum Psal. tom. 8. Psal. 129. Prou. 18. c.* Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. [Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si cecideris, non claudet super te os suum, si tu non claudis os tuum. Confitere: ergo, & dic, De profundis clamaui ad te Domine, &c. & euades. Claudis super illum, qui in profundum cum venerit, contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio.] Item Augustinus *libr. de continentia, cap. 6. tom. 4.* [Nullus debite grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi longè minorem, quàm debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, ut non relinquatur iustitiæ disciplinæ.] Item Hieronymus. [Qui peccator est, plangat delicta propria, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & dormiat in sacco, ut præteritas delicias, per quas Deum offenderat, vitæ austeritate compenset.] His aliisque auctoritatibus nituntur asserere, sine confessione vocis, & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

Cui sententia potius consentiendum sit?

B Vid ergo super his sentiendum sit, quid tenendum? Sanè dici potest, quòd sine confessione oris, & solutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem, & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se confessurum, Deus dimittit: quia ibi est confessio cordis,

cordis, etsi non oris, per quam anima interiùs mundatur à macula, & contagione peccati commissi, & debitum æternæ mortis relaxatur. Illa ergo quæ superiùs dicta sunt de confessione & pœnitentia, vel ad confessionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda sunt. Sicut illud Augustini, [Quòd nullus dicitur veniam consequi, nisi priùs quantulumcunque peccati soluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda sunt, & ad contemnescentes, vel negligentes referenda: sicut illud, Nemo dicat, occultè ago, &c. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt, & erubescunt, & ideò non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia, & ita oris confessio, & exterior satisfactio, si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio munus Dei est, ita pœnitentia, & confessio, per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à Deo, vt Augustinus ait. [Iam, inquit, donum Spiritus sancti habet, qui confitetur, & pœnitet, quia non potest esse confessio peccati, & compunctio in homine ex se ipso. Cùm enim irascitur sibi quisque, & displicet, sine dono Spiritus sancti non est.] Oportet ergo pœnitentem confiteri peccata, si tempus habeat: & tamen antequam sit confessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

De pœn. dist. 2. c. Nullus.

Ibid. cap. Agite.

Sup. Pf. 50. Post mediū enarrationis ad illum Psal. tom. 8.

Si sufficit soli Deo confiteri?

Iam secundum quæstionis articulum inspiciamus, scilicet, Vtrùm sufficiat peccata confiteri soli Deo, an oporteat confiteri sacerdoti? Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio sine iudicio sacerdotali, & confessione Ecclesiæ, quia Dauid dixit: Dixi confitebor Domino, & tu remisisti, &c. Non ait Sacerdoti, & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambrosius. [Ideò fleuit Petrus, quia culpa obrepit ei: non inuenio quid dixerit, inuenio quòd fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, ablui potest. Lauant lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri: & veniæ fletus consulit, & vercundia.] Hoc idem etiam Maximus dicit Episcopus. Item, Ioannes Chrysostomus. [Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque apud alios accuses, sed obedire te volo Prophetæ dicenti, Reuela Deo viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientia tua memoria: & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in mente continuè, nunquam malum aduersùs proximum in corde tuo tenebis.] Idem, [Peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo. Non dico, vt confitearis ea seruo tuo, vt tibi exprobrat, dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea, cùm faciebas ea, præstò erat: cùm admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult à te cognoscere? Peccare non erubuisti, & confiteri erubescis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiscens & lachrymans, In codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lachrymæ tuæ sint.] Item Prosper, [Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri, vel emendare noluerint, Deum quem habent testem, ipsum & habituri sunt ultorem. Quòd si ipsi sui iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis ultores, hîc in se voluntariam pœnam seuerissimæ animaduersionis exercent: temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachry-

C

Psal. 31. f.

Sup. Luc. lib. 10. in fine commentarij ad cap. 22. 10. 4. & in ser. quæ habetur 46. apud Amb. Snp. cap. 12. ad Hebr. hom. 31. post mediū eiusdem. Psal. 36. homil. 2.

In Psal. 50. ad eum versum, Et peccatum meum contra me est sepe. post mediū. hom.

Libr. 2. de vita æstiva, & cons. c. 7.

Et de pœn. dist. 2. cap.

Potro illi. *Ibid. cap. Facilius.* mis ex vera cordis contritione fluentibus restinguunt æterni ignis incendia.] Et infra, [Facilius sibi Deum placabunt illi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis ipsi in se voluntariæ excommunicationis ferunt sententiam: & ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam quasi mortuam plangunt: certi quòd reconciliati, sibi efficacis pœnitentiæ fructibus, à Deo non solum amissa recipiant, sed etiam supernæ ciuitatis gaudia recipiant.] His auctoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt Deo confiteri peccata sine Sacerdote. Dicunt enim, quòd si quis timens detegi culpam suam apud homines, ne inde opprobriò habeatur, vel alij suo exemplo ad peccandum accingantur, & ideò tacet homini, & reuelat Deo, consequitur veniam,

Quòd non sufficit soli Deo confiteri si tempus adsit, si tamen homini possit.

D Sed quòd Sacerdotibus confiteri oporteat, non solum illa auctoritate Iac. 5. d. Scobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. sed etiam aliorum pluribus testimoniis comprobatur. Ait enim Augustinus. [Iudicet seipsum homo voluntariè, dum potest, & mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit, præter voluntatem à Domino iudicetur, & cum in se pertulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen vtilissimæ sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi clauis ministrantur Ecclesiæ. Tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis Sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, in offerendo sacrificio contriti cordis deuotus, & supplex. Id tamen agat, quòd non solum sibi profit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: vt si peccatum eius non modò in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitiam multorum, vel totius plebis, agere pœnitentiã non recuset: nec lethali plagæ per pudorem addat tumorem.] [Cum tanta est plaga peccati & impetus morbi, vt medicamentæ corporis, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate Antistitis, debet se quisque remouere ab altari ad agendam pœnitentiã, & eadem auctoritate reconciliari.] Item Leo Papa. [Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non modò per Baptismum, sed etiam per Pœnitentiã spes vitæ repararetur. Sic diuinæ voluntatis præsiidiis ordinatis, vt indulgentiam Dei nisi supplicationibus Sacerdotum nequeant obtinere. Christus enim hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eisdem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.] Item Augustinus. [Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat: repræsentet vitam suam Deo per Sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem: Præcepit enim Dominus mundandis, vt ostenderent ora Sacerdotibus; docens corporali præsentia confitenda peccata, non per scripta, aut nuncium manifestanda. Dixit enim *ora monstrate*: & omnes, non vnus pro omnibus, non alium statuat nuncium, qui pro vobis offerat munus Deo à Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescencia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim, quod per seipsum dicit Sacerdoti,

Iac. 5. d.

In ho. 50. qua est de utilitate, ac necessitate pœn. c. 11. rom. 10. & de pœn. dist. 1. In actio- ne.

In epist. ad inquisitiones Iannarij, qua est 118. cap. 3. Epist. 91. De pœ. dist. 1. c. Multiplex.

Lib. de vera, & falsa pœn. cap. 10. rom. 4. & de pœn. dist. 1. cap. Quem pœnitet.

Luc. 17. d. Len. 13. & 14.

doti, & erubescantiam vincit, timore Dei offensus fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione: & si non statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescantiae dominans, nihil eorum, quae commisit, nuncio Dei negavit. Deus enim qui misericors, & iustus est, sicut servat misericordiam in iustitia, ita & iustitiam in misericordia. Opus enim misericordiae est peccanti peccata dimittere: sed oportet ut iustus misereatur iuste. Considerat enim si dignus est, non dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola damnat, sed dignus est misericordia, qui spirituali labore quaerit gratiam. Laborat enim mens patiendi erubescantiam. Et quoniam verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in * spe veniae turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim Sacerdotes plus possunt proficere, plus confitentibus parcere.] Item Leo Papa. [Quamvis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiusmodi peccata, ut ea, quae poenitentiam poscunt, non timeant publicari: remoueatur improbabilis consuetudo, ne multi à poenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta referare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quae primum Deo offertur, & tunc etiam Sacerdoti, qui pro delictis poenitentium preceptor accedit. Tunc enim plures ad poenitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.] Ex his, aliisque pluribus indubitanter ostenditur, oportere Deo primum, & deinde Sacerdoti offerri confessionem; nec aliter posse perueniri ad ingressum Paradisi, si adsit facultas.

Quod criminale fit veniale.

* *Alias tē. pore.*

Leo in epistol. quae est in ordine, epistola eius 80. & de poen. dist. 1. c. Quāuis.

De tertio articulo, scilicet an sufficiat confiteri laico?

NVnc priusquam praemissis auctoritatibus, quae his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quaestionem intueamur. Quod enim secunda quaestio continebat, scilicet an sine confessione, & iudicio Sacerdotis soli Deo confiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum praemissis testimoniis, quod non sufficit confiteri Deo sine Sacerdote, nec est verè humilis, & poenitens, si non desiderat & requirit Sacerdotis iudicium. Sed nunquid aequè valet alicui confiteri socio, vel proximo suo, saltem cum deest Sacerdos? Sanè ad hoc potest dici, quod Sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia Sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi, atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit Sacerdos, proximo, vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque Sacerdotem quaerere, qui sciat ligare, & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina diiudicat. Vnde Augustinus, [Qui vult confiteri peccata, ut inueniat gratiam, quaerat Sacerdotem, qui sciat ligare, & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab eo, qui cum misericorditer monet, & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest Sacerdos, confiteatur proximo. Saepè enim contingit, quod poenitens non potest verecundari coram Sacerdote, quem desideranti nec tempus, nec locus offert. Et si ille, cui confitebitur, potestatem non habeat soluendi, fit

E

Quaestio. Solutio.

Matth. 16. c

Lib. de vera & falsa poenit. c. 10. in medio eiusdē. Tom. 4. & de poenit. dist. 1. cap. Quae poen. Luc. 17. d

tamen dignus venia Sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ora, vel se ostendere Sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inspicere; dum ex necessitate prohibentur ad Sacerdotes peruenire. Sæpè quidem quærunt cos sani, & læti: sed dum quærunt, antequam perueniant, moriuntur. Sed misericordia Dei vbique est: qui & iustis parcere nouit, etsi non tam citò, sicut si soluerentur à Sacerdote. Qui ergo confitetur Sacerdoti, omnino meliori, quàm potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam Sacerdotis. Nam in resurrectione filia Archisynagogi pauci interfuerunt, qui viderunt: nondum enim erat sepulta: nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit, relictis solis, Petro, & Iacobo, & Ioanne, & patre, & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur Sacerdotes Ecclesiæ. Quos autem extrà inuenit, aduertendum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduæ; fleuit Martha, & Maria supplicantes pro fratre: flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur publicè peccantibus non proprium, sed Ecclesiæ sufficere meritum. Laboret ergo pœnitens in Ecclesia esse, & ad Ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori, sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quòd omnes orationes, & eleemosynæ Ecclesiæ, & opera iustitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideoque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat vnitas Ecclesiæ. Ideoque nemo petat Sacerdotes per aliquam culpam ab vnitatem Ecclesiæ diuisos: Ex his satis aperitur, & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendus est enim Sacerdos sapiens, & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium: qui si fortè defuerit, confiteri debet socio. Beda verò inter confessionem venialium & mortalium distinguit super illum locum, *Confitemini alterutrùm peccata vestra*. Ait enim, [Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò Sacerdoti pendamus, & quanto iusserit tempore purgare curemus: quia sine confessione emendationis, peccata nequeunt dimitti.] Sed & grauiora coæqualibus pendenda sunt, cum deest Sacerdos, & vrget periculum. Venialia verò, etiam Sacerdotum oblata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdam placet; si tamen ex contemptu non prætermittatur Sacerdos. Tutius est tamen, & perfectius vtriusque generis peccata Sacerdotibus pandere, & consilium medicinæ ab eis quærere, quibus concessa est potestas ligandi, & soluendi.

Hic aperit qualiter supradictæ auctoritates intelligendæ sunt.

F Cvm ergo ex his, aliisque pluribus testimoniis perspicuum fiat, & indubitabiliter constet, peccata primùm Deo, deinde Sacerdoti esse confitenda; & si ipse defuerit, etiam socio. Illud Ioannis Chrysostomi superius positum non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, Sacerdoti non confiteri: sed quia sufficit vbi crimen occultum est, soli Deo per Sacerdotem dicere, & semel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum est. Quod notauit dicens, Non tibi dico, vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio; ita

*De pœnit.
dist. 1. cap.
Quos aliquando, ad
pœnit.*

ita & occulta secreta confessione, & occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est, ut quod Sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur: sed lingua cordis, non carnis, apud verum Iudicem id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioannes ait, [Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronuncies, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si verò obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum, & inimicorum, sanctorumque Angelorum proferentur.] Ita etiam illud Ambrosij, Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri: ad publicam penitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lachrymarum, & confessionis ostendens significare voluit, quod lachrymæ occultæ, & confessio secreta, sicut quæ fit soli Sacerdoti, lauant delictum, quod pudet aliquem publicè confiteri. Quod verò dicit se lachrymas Petri legisse, non satisfactionem, vel confessionem, per hoc non excludit illa. Multa enim facta sunt, quæ scripta non sunt: & fortè nondum facta erat institutio confessionis, quæ modò est. Similiter, & illud Prosperi, Si sui iudices fiant, mutabunt æterna supplicia: & illud, Facilius Deum placabunt sibi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis in se sententiam excommunicationis ferunt: ad publicam confessionem & satisfactionem referri oportet. Non enim solis Sacerdotibus ius ligandi, atque soluendi datum est, si cuique suo arbitrio se pœna, vel excommunicationis sententiâ ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum Deo, vel altari reconciliare licet: quod Ecclesiasticæ institutioni, & consuetudini penitus repugnat. Potius ergo, si publicè peccasti, publicè confitere te reum, & emenda. Si verò occultè deliquisti, etiam si non taceas: nec tamen dico ut publices. Taciturnitas enim peccati ex superbia nascitur cordis. Ideò enim peccatum suum qui celat, ne reputetur foris, qualem se iam diuino conspectui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est, se velle iustum videri, qui peccator est: atque hypocrita conuincitur, qui instar primorum parentum vel tergiuersatione verborum peccata sua leuigare contendit, vel sicut Cain peccata sua reticendo suppressere quærit. Vbi ergo superbia regnat, & hypocrisis, humilitas locum non habet. Sine humilitate verò alicui veniam sperare non licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis. Iam certissimè liquet, quàm sit detestabile peccati silentium, & è conuerso quàm sit necessaria confessio. [Est enim confessio testimonium conscientie Deum timentis. Qui enim timet iudicium Dei; peccatum non erubescit confiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem habet, & ipsa erubescencia est grauis pœna. Ideoque iubemur confiteri peccata, ut erubescenciam patiamur pro pœna: nam hoc ipsum pars est diuini iudicij.] Si ergo quaeritur, an confessio sit necessaria, cum in contritione iam deletum sit peccatum? Dicimus, quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit Sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator fit humilior, & cautior.

*Leo prius
uitato.
De pœn.
dist. 1. cap.
Nunc autè.
De pœn. d.
1. cap. La-
chrymæ.*

Ioan. 21. g.

*Hesychius
sup. Leu. &
alleg. de pœ-
nit. d. 1. c.
Item taci-
turnitas.*

Gen. 4. f.

*Ioan. Chr.
in opere im-
perf. circa
illud.*

*Marth. 3.
Baptizabatur ab eo
confit.*

*Ad quid
valeat con-
fessio.*

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum necessarium sit ad salutem peccatori confiteri sua peccata omnia suo Sacerdoti?

Alenf. 4. part. quæst. 70. per totum. D. Bonau. hic 1. part. art. 1. quæst. 4. & 3. part. art. 1. quæst. 1. Rich. art. 2. quæst. 1. D. Thom. quæst. 3. art. 2. Suar. tom. 4. disp. 17. sect. 2. & disp. 21. & 35. Bellarm. lib. 3. de pæn. per totum. Coccius in thes. cathol. tom. 2. lib. 7. art. 3. citans Patres Græcos & Latinos.

1
Argum. 1.

IRCA istam distinctionem decimam septimam quæro hanc quæstionem, Vtrum necessarium sit ad salutem peccatori confiteri sua peccata omnia suo Sacerdoti? Videtur quòd non. Ambrosius super illud *Luc. 22.* vbi habetur, quòd Petrus post negationem Christi fleuit amarè, dicit sic: *Lachrymæ lauant delictum, quòd voce pudor est confiteri. Lachrymas Petri lego: satisfactionem non lego.*

Argum. 2. Item, super illud Psalm. *Dixi confitebor*, &c. dicit Cassiodorus: *Dixi, id est, apud Psalm. 31. me deliberaui, quòd confitebor: & tu remisisti, sequitur; magna misericordia Dei, quòd ad solam promissionem dimittit peccatum.*

Argum. 3. Item, Augustinus ibidem. *Nondum pronuntiat, sed promittit pronuntiatum, & Deus remittit.*

Argum. 4. Item, Ezech. 18. *Quacunq; hora peccator ingemuerit, vita vinet.* Ad hoc etiam ponuntur aliæ auctoritates hîc in littera de Lazaro, *Ioan. 11.* quia priùs resuscitatus est, quàm solutus ab inlicitis, & de leprosis *Luc. 17.*

Argum. 5. Item, per rationem, sola præcepta Decalogi sunt necessaria ad salutem, iuxta responsum Christi Marth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, & alibi, Mandata nostri, hæc fac, & vines:* ergo si confessio esset simpliciter necessaria, contineretur sub aliquo decem mandatorum Decalogi: sed non continetur, quia huiusmodi præcepta sunt de lege naturæ, & ad minùs ligabant tempore legis Mosaicæ: sed nec in lege naturæ, nec in lege Mosaica erat obligatio confitendi sua peccata homini.

Item, nullus obligatur ad impossibile: sed mutus non potest loqui.

Argum. 6. Item, omnis extraneus inter illos, quibus est barbarus, est mutus: ergo non tenetur confiteri.

Argum. 7. Item, non habens Sacerdotem præsentem, non potest ei verbo tenus confiteri, patet. Nec tenetur per scriptum, quia super hoc non inuenitur præceptum editum.

Argum. 9. Item, nullus tenetur mentiri, imò ex lege diuina non mentiri, saltem perniciosè: sed habens conscientiam, quòd per totam suam vitam vixit innocenter, & sine peccato mortali, si confiteretur se peccasse saltem mortaliter, mentiretur: ergo, &c.

Rat. opposit. Contrà, *Iac. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra.* & in Decretis de pæn. dist. 1. adducuntur multæ auctoritates, quas etiam Magister ponit in littera. Vna est Ambrosij. *Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus.* Item Augustinus. *Nemo dicat sibi, occultè ago pænitentiam: nouit Deus, quia in corde ago.* Sequitur ergo sine causa dictum est, *quæ solueritis super terram, erunt soluta in calo: & sine causa clauis data sunt: verbum Christi frustramus.* Et idem super illud Psalm. *Non absorbeat me profundum; puteus est profunditas iniquitatis, in quem si cecideris, non claudet super te os suum, si tu non claueris os tuum.*

SCHOLIUM.

Explicat quid est ius naturale, & diuinum, positium, ac Ecclesiasticum, & docet præceptum confessionis non esse iuris naturalis, aliàs esset in omni statu. Arguit fuisse in lege Moyse, & esse consonum legi naturæ, & clarè soluit obiecta.

3

IN ista quæstione tria videnda sunt. Primò, quo præcepto tenetur quis ad confessionem peccati sui faciendam Sacerdoti. Secundò, quid includit istud præceptum de confessione. Tertio, quid circa illud est per præceptum Ecclesiæ explicatum. De primo ad propositum non possumus inuenire præceptum, quo teneatur quis ad confessionem, nisi Iuris naturalis, vel positiui, & hoc, vel diuini, vel Ecclesiastici. Illud autem est verum de Iure naturali, cuius veritas est nota ex terminis, & tale est principium

principium in lege naturæ, sicut & in speculabilibus principium notum est ex terminis, siue quod sequitur euidenter ex tali vero sic noto, cuiusmodi est conclusio practica demonstrata: & strictè loquendo nihil aliud est de lege naturæ, nisi principium, vel conclusio demonstrata: sic tamen extendendo quandoque dicitur illud esse de lege naturæ, quod est verum practicum consonum principiis, & conclusionibus legis naturæ, intantum, quòd statim notum est omnibus illud conuenire tali legi.

Quod est consonum Iuris naturali, dicitur de lege natura, 3.d.37.

Et ex hoc patet, quòd non rectè loquitur Gratianus de Iure legis naturæ, volens illa, quæ sunt in Scriptura veteris, vel noui Testamenti de lege naturæ esse: quia nec illa omnia sunt principia practica nota ex terminis, nec conclusiones practicæ demonstratæ: nec vera euidenter consona talibus principiis, & conclusionibus: exponendus ergo est, quòd extendit Ius naturale ad Ius positium ab auctore naturæ, vt distinguitur contra Ius positum ab aliquo, qui non est auctor naturæ.

In decretis d.1. humanum.

Secundum membrum, scilicet de lege positua diuina, patet ex prædictis. Quæcumque enim continentur in Scriptura pro tempore, pro quo sunt obseruanda, & tamen non sunt nota ex terminis, nec demonstrabilia ex talibus notis, nec statim consona talibus veris euidenter, sunt merè de Iure positio diuina, cuiusmodi sunt omnes cæremoniæ Iudæorum pro tempore illius legis, & Christianorum pro tempore legis nostræ: nec enim est notum ex terminis, nec demonstratum, nec euidenter consonum talibus, quòd Deus sit colendus in immolationibus * bestiarum veteris legis, & hoc pro quocumque tempore: nec quòd sit colendus in cæremoniis nostris, puta in oblatione Eucharistiæ, vel cantu Psalmorum, licèt ista sic sint consona legi naturæ, quòd non repugnent.

4
Quid lex diuina positua?

* *Alias hostiarum.*

Hoc etiam patet, quia illa, quæ sunt de lege naturæ, siue propriè, siue extensiuè, semper sunt vniformia: non sic huiusmodi cæremoniæ, quæ erant aliæ pro tempore alterius legis.

Cæremonia noua, & antiqua nō sunt de Iure natura.

Tertium membrum patet, quia vltra Ius positium diuinum, quod continetur in Scriptura diuina, Ecclesia statuit multa; & propter obseruantiam honestiorem in moribus, & propter reuerentiam maiorem in suscipiendis, & dispensandis Sacramentis.

Ad propositum dico, quòd non tenetur quis præcepto legis naturæ ad confessionem peccati, de qua quæritur: quia tunc hæc obligatio fuisset pro statu, vel tempore cuiuscumque legis, quod falsum est, quia nec erat in statu innocentie, nec in statu legis Mosæicæ.

5
Confessio non est de lege natura.

Sed contra hoc obiicitur per Glossam super illud Genes. 3. *Adam ubi es? vox est, inquit, increpantis, & confessionem inquirentis, &c.* ergo fuit confessio in tempore legis naturæ post lapsum. Similiter de Aaron, & filiis eius legitur in Leuit. quòd debuerunt confiteri peccata filiorum Israël: & frequenter dicitur in lege, quòd qui peccasset, deberet confiteri peccatum suum, & offerre tale, vel tale sacrificium.

Cap. 16. & inde.

Hoc etiam confirmatur, quia in veteri Testamento multæ sunt auctoritates de confessione faciendâ; sicut illud, *Iustus prior accusator est sui*, & huiusmodi.

Prou. 18.

Item, quòd sit conclusio sequens ex principiis legis naturæ probatur, quia hæc est nota, quòd quilibet reus debet iudicari: & ista, quòd nullus debet esse iudex in causa propria: ergo reus debet iudicari per alium: non potest iudicari per alium, nisi accusetur illi alij: nec potest accusari, nisi à seipso, si peccatum suum sit occultum: ergo debet seipsum accusare alij, à quo iudicetur: & magis est consonum rationi, quòd in secreto quàm in publico, si peccatum sit occultum: imò fortè satis notum ratione naturali, si peccatum sit occultum, quòd accusatio debet esse occulta: ergo ex propositionibus notis legis naturæ, vel saltem valdè euidenter consonis, sequitur confessionem istam secretam proprii peccati esse faciendam alij: & tunc nulli rationabiliùs quàm Sacerdoti.

Arguit ratione confessionem esse Iuris natura.

Respondeo ad primum argumentum, quòd Adam non debuit peccatum suum occultasse Deo, quia ipse est iudex, cui manifestum est omne peccatum, & coram quo quilibet reus debet recognoscere peccatum suum: & hanc confessionem Deus requiuit ab eo, quam non solum non fecit, sed peccatum suum excusauit retorquendo in mulierem, dixit, *Mulier quam dedisti mihi, &c.* Vnde illud non concludit, quòd in illa lege esset confessio faciendâ homini, licèt esset faciendâ Deo increpanti.

6

Ad secundum, in tota lege Mosæica non fiebat ista confessio, de qua loquimur, sed de peccatis occultis tantum Deo fiebat confessio: de quibusdam tamen defectibus publicis, & obseruantia Legalium, fiebat confessio, & vniuscuiusque, quando scilicet obtulit pro tali delicto sacrificium: & generalis confessio Sacerdotis pro populo

Que confessio fiebat à Sacerdote in lege Mosæ.

Psalm. 105. populo erat ista, *Iniussè egimus, peccauimus*, & huiusmodi. Et isto modo publica confessio Sacerdotis erat quædam dispositio ad perendam misericordiam Dei populo, sicut & modò in Ecclesia, non confessione ista, de qua loquimur, confitemur nos peccasse, & petimus misericordiam, & nobis, & toti populo.

Ad tertium dico, quòd omnes auctoritates de veteri Testamento ad probandum confessionem, sicut hic loquimur, sunt tantùm vocales, non sententiales.

7 De qua ergo confessione loquuntur? Respondeo, de illa generali, quam fecerunt Sacerdotes, & Daniel, & multi alij viri sancti; vel de illa confessione delicti sui publici propriij in obseruatione Legalium, vt sunt illæ irregularitates in contrahendo immunditias legis.

Peccatorem iudicari est Iuris naturalis. Ad rationem illam, concedo quòd ista est nota lumine naturali, vel saltem valde consona propositioni notæ, quòd reus est iudicandus, quia nullum delictum relinquendum est impunitum in vniuerso, si est vnus rector vniuersi iustus; quod est notum naturaliter, vel valde consonum notis naturaliter. Sed vltrà, quòd iudicandus sit ab alio iudicandus, concedo: sed quis est iste filius? Non est notum per rationem naturalem, nec per aliqua consona rationi naturali, nisi de eo, qui est retributor meritorum, & punitor peccatorum. Et tunc vltrà, cùm dicitur, ille alius non potest iudicare, nisi sibi fiat accusatio; potest negari, quia ipse peccata nouit etiam antequam fiant sine omni accusatione. Vel esto quòd detur ibi tanquam consona notis, quod isti iudici debet culpa accusari, & ab ipso peccante, quia ipse solus scit. Ex omnibus istis non sequitur, nisi quòd peccator debet Deo confiteri, & concedo fuisse de lege naturæ confessionem talem, id est, consonam veris notis ex lege naturæ: quia pro omni statu post lapsum, iusti qui habuerunt fidem de Deo, quòd erat rector vniuersi iustus, postquam peccauerunt contra Dei legem, confitebantur Deo peccata sua, petentes ab eo remissionem, scientes eum sine tali remissione tanquam iustum iudicem vindicaturum de ille peccato.

8 Sed si arguas, quòd alicui alij hominì debet se accusare, qui sit iudex eius; istud non potest probari per nota legis naturæ: nec etiam est eis euidenter consonum, quia nullus homo potest esse iudex peccati hominis, nisi vt minister summi iudicis: hoc autem modo, scilicet esse ministrum iudicis in vindicando, vel puniendo peccatum commissum, magis concessum est vnicuique respectu sui, quàm vni respectu alterius. Vnicuique enim commisit Deus, vt sit minister Dei in vindicando peccatum proprium, in infligendo sibi disciplinam, & trinitiam pro illo peccato, non sic autem notum est quòd concesserit alicui respectu alterius.

Et si arguas, quòd in Republica humana vnus est iudex alterius. Respondeo, verum est de illis, quæ possunt sibi innotescere in illo iudicio, cuiusmodi sunt publica.

C O M M E N T A R I V S.

IN hac distinctione agit Magister de confessione. Eandem materiam comprehendit Doctor vnica quæstione, in qua necessitatem confessionis, & modum explicat.

I *Ordo quæstionis.* a *In ista quæstione tria videnda sunt*, &c. Agit primò de præcepto confessionis. Secundò quid includat. Tertio de præcepto Ecclesiastico. Supposita itaque diuisione præcepti in naturale, & positium, docet legem naturalem in triplici

acceptatione sumi, videlicet pro primis principiis. Secundò pro conclusionibus necessariò sequentibus. Tertio pro consono his, atque illis. Prætera docet confessionem non esse in præcepto legis naturæ, quia in lege veteri non fuit, in qua tantùm fiebant confessiones generales, non verò sacramentales, & illæ fiebant humilitatis, nõ informationis gratia, aut tanquã actus iudicio subordinatus, vt se habet confessio sacramentalis.

S C H O L I V M.

Posita & refutata sententia glossatoris de pæn dist. 5. princip. scilicet præceptum confessionis esse tantum Iuris Canonici, decidit esse Iuris diuini positum: & probat ex Ioan. 20. Quorum remiseritis, &c. iuncto illo præcepto, Diliges Dominum Deum tuum, & te ipsum. & esto ex his verbis secundum se, non probaretur euidenter necessitas confessionis, sufficit quòd ex eis iuxta Ecclesia sensum colligatur. Vide alia Scriptura loca, & Patrum, ac Conciliorum dicta, de hoc, apud Bellarm. lib. 3. de pæn. per totum. & latius apud Coccium citatum.

9 *Præceptum de confessione non esse tantum de Iure Canonico.*

SI tertium^b membrum teneatur, scilicet quòd confessio non cadit, nisi sub præcepto Ecclesiæ, non potest faciliter improbari, nisi quia vel Ecclesia non attentasset tam arduum præceptum imponere omnibus Christianis, nisi esset præceptum diuinum,

diuinum, vel quia non inuenitur vbi ab Ecclesia imponatur istud præceptum, quia ante hoc Sancti reputarent hoc præceptum de confessione obligare. Si enim allegatur illud capitulum *Extra de penitent. & remis. Omnis vtriusque sexus.* patet quòd illud est Innocentij III. in Concilio Lateran. Ante autem illud tempus per multos annos fuit Augustini, plus quàm per octingentos annos, qui prædicauit confessionem valde esse necessariam: vt patet in libro suo *de vera, & falsa penitentia*, & auctoritates quædam illius ponuntur *hic in littera*, quædam in *Canone, de penitentia distinct. sexta.* Nec Canonista facile inueniret aliquod Concilium, vel præceptum propriè, vbi exprimat præceptum de confessione facienda, sicut hic loquimur. Hanc tamen opinionem tenet glossator *de penitent. distinct. quinta in principio*, vbi priùs diuersas opiniones recitat de penitentia, & post subdit suam, dicens; *Melius dicitur eam institutam à quadam vniuersali Ecclesia traditione, potius quàm ex nouo Testamento, vel veteris auctoritate.*

Sed salua gratia sua, irrationaliter loquitur. Turpe enim esset Theologo dicere aliquid esse in Biblia, & nescire vbi illud inueniretur: & ita inconueniens debet esse Canonistæ dicenti aliquid esse ex vniuersali traditione Ecclesiæ, & non inuenire in Canone, si Canon sufficienter continet vniuersales traditiones Ecclesiæ: non allegat autem aliquod capitulum Canonis ad istam traditionem, sed tantùm post subdit quòd traditio Ecclesiæ est obligatoria, & ad hoc allegat *art. 11. dist. in his rebus.*

Item, si hæc opinio vera esset, videretur quòd Papa non teneretur confiteri, quia sicut habetur *Extra, de verborum signific. Exiit qui seminat.* non habet imperium par in parem. Item, non videretur, quòd infideles tenerentur ad præceptum de confessione, quia secundùm Apostolum 1. Corinth. 5. *Quid mihi est de his, quæ foris sunt iudicare?*

10

Tamen vnum argumentum innuit glossator pro sua opinione tale, confessio non est necessaria apud Græcos: esset autem necessaria si præceptum de ea esset ex auctoritate sacræ Scripturæ: sed antecedens non est manifestum: necessarium enim est apud eos Baptisma fluminis, sicut & nobis tanquam prima tabula: sic etiam penitentia videtur, imò Sacramentum penitentia, vt secunda tabula.

Et si probarur antecedens, quia non est apud eos consuetudo confitendi. Respondeo multas laudabiles consuetudines omiserunt, ex quo ab Ecclesia recesserunt, & istam non solum laudabilem, sed etiam necessariam potuerunt omittere. Nec necessariò istius actus inducit consuetudinem: nec est istud quod ipse accipit pro antecedente, scilicet quòd Græci non teneantur confiteri ita notum inter eos, sicut ipse dicit: quin imò nec notum quòd non confiteantur. Nec hoc alicubi aliquis Doctor scribens contra alias abusiones eorum, expressit, cùm tamen fuisset notabilis discordia ab Ecclesia Romana, si in hoc discordarent, notabilior, scilicet quàm conficere in fermentato, vel vti hac forma, *baptizetur seruus Christi*; de quibus non racetur à Latinis.

Multa laudabilia omiserunt Græci postquàm defecerunt ab Ecclesia Romana.

Breuitè, videtur rationabilius tenere secundum membrum, scilicet quòd confessio cadat sub præcepto diuino positiuo. Sed tunc oportet videre an explicitè habeatur in Euangelio à Christo immediatè, quia patet quòd non in veteri lege, an ab ipso explicitè in aliqua doctrina Apostolica, an nec sic, nec sic; sed dato à Christo, & voce tenus ab Apostolis Ecclesiæ promulgato. Primum istorum esset magis conueniens tenendum, si posset euidenter haberi istud præceptum ex Euangelio. Nec oportet ad hoc adducere illud Matth. 16. *Tibi dabo clauis Regni cælorum*: quia non est nisi promissio de datione futura. Si autem aliquid in Euangelio valet ad hoc, videtur illud Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c.*

11

Præceptum confessionis esse iuris diuini.

Ex hoc arguitur vno modo sic; hic data est potestas Apostolis, & in eis omnibus Sacerdotibus remittendi peccata; non principaliter, quia hoc est proprium Dei: ergo ministerialiter, & arbitratiuè, sed non possunt arbitrari in causa ignota: ergo est eis manifestanda causa, in qua debent arbitrari. Hæc manifestatio est confessio: ergo ex ista collatione potestatis arbitrarie, Sacerdotibus in causa peccati obligatur peccator ad accusandum se eis tanquam arbitris, quod est confiteri.

Probatur ex Ioan. 20. Quorum remiseritis, &c.

Si dicatur, quòd ratio benè concludit, quòd Sacramentum penitentia est institutum à Christo tanquam vtile, & efficax: non tamen sequitur ex hoc, quòd sit necessariò recipiendum, vt cadens sub præcepto: quia extrema vnctio est instituta à Christo, & confirmationis Sacramentum, vt dictum est suprà, & tamen neutrum est simpliciter necessarium, nec est præceptum de isto, vel illo recipiendo: & tunc ad formam argumenti, sunt arbitri in causa peccati, ergo alij debent se illis accusare; verum est, illi qui volunt se eorum arbitrio submittere, & si submittant, ipsi habent benè potestatem

Vnctionem, & Confirmationem non esse sub præcepto, ita D. Thom.

3. p. 9. 65. testatem arbitrandi : sed non sequitur , ergo alij necessitate præcepti tenentur se sub-
 art. 4. ad 3. mittere eorum arbitrio. Exemplum, quatuor sunt Sacerdotes, quorum quilibet ha-
 c. 9. 72. ar- ber auctoritatem absoluedi iustum peccatorem, quilibet est complete arbiter eius
 tic. 1. ad 3. quantum ad potestatem : non tamen tenetur se submittere cuilibet, sed vni tantum,
 Vide supr. cui voluerit.
 d. 7. 9. 2.

12

Et hoc confirmatur per hoc, quod Christus subiunxit : *Et quorum retinueritis, retenta sunt* ; illud verbum non est præcisum : non solum enim illa peccata retenta sunt à Deo peccatori ad pœnam, quæ retenta sunt à Sacerdote, quia Sacerdos non retinet aliqua, nisi aliquo modo sibi accusata, licet signis indebitis pœnitentiæ : & tamen illa, quæ nullo modo sunt ostensa Sacerdoti, Deus retinet ad vindictam gehennæ : ergo nec istud verbum, *Quorum remisistis, remittuntur*, erit præcisum. Vnde neutri affirmationi adiunxit negatiuam denotantem remissionem factam ab Apostolis, vel retentionem esse præcisam respectu retentionis, vel remissionis à Deo faciendæ.

Licet hæc responsio videatur multum probabilis, excludendo rationem præcepti ab isto verbo Ioan. 20. *Quorum remisistis*, &c. tamen excludendo eam ostenditur propositum dupliciter. Primò sic : nulli committitur potestas iudiciaria, vel arbitraria, nisi alicui imponatur necessitas submittendi se sibi : sed Sacerdoti per te committitur huiusmodi potestas in causa peccati : ergo alicui vt reo imponitur necessitas submittendi se arbitrio eius, & hoc per idem. Maior probatur, quia nullus est iudex alicuius, in cuius scilicet iudicandi voluntate est iudicari ab isto iudice, vel non iudicari : tunc enim iste nullam auctoritatem iudicandi haberet, si iste posset iudicari, si voluerit, & non iudicari, si noluerit. Ad quid enim est potestas iudiciaria apud aliquem, nisi vt ius diceret in illum, qui tenetur parere Iuri ? tantummodò enim iudicare per modum punitionis, si tu velis, non est iudicare. Sed nec istud cogit. Concedo enim quòd iste arbiter non tantum habet, vt possit dicere Ius in causa ista : sed ex quo alius submittit se sibi, sua dictatio ligat, vel soluit istum : non sic autem dictatio alicuius scientis ius, & non habentis potestatem iudiciariam.

13

Aliter ergo arguo sic : Quicumque primam gratiam amisit, tenetur de necessitate præcepti, & hoc illius, *Diliges Dominum Deum tuum*, &c. agere quantum in se est ad eius recuperationem, & etiam virtute illius præcepti, *Diliges teipsum* : sed iste peccator in peccato mortali amisit primam gratiam, & potest eam recuperare suscipiendo Sacramentum Pœnitentiæ ab illo arbitro, quia hoc est institutum, vt remedium efficax ad recipiendum primam gratiam, ex illo verbo Ioan. 20. *Quorum remisistis peccata*, &c. & sic concluditur necessitas præcepti confessionis non ex isto verbo tantum, *Quorum remisistis*, &c. sed ex isto, & illo præcepto, *Diliges Dominum Deum tuum*, &c. simul iuncto.

Si dicas, quòd maior est vera, quòd tenetur ad aliquam viam, per quam possit recuperare, sed non ad istam determinatè ; si alia sit possibilis : nunc autem, licet suscipere Sacramentum Pœnitentiæ sit via utilis, tamen est etiam alia utilis, quia non probatur istam esse præcisam ad illam recuperandam. Contra hoc, nulla alia est ita facilis, & ita certa. Hic enim non oportet, nisi non ponere obicem ad gratiam, quod multò minus est, quàm habere aliquam attritionem, quæ per modum meriti de congruo sufficit ad iustificationem, vt dictum est *suprà distinet. 14.*

Potest etiam aliquis esse magis certus, quòd non ponat obicem, quàm quòd habeat attritionem sufficientem, quasi per modum meriti de congruo : quia probabiliter potest scire se tunc non peccare actualiter peccato interiori, vel exteriori, & intendere recipere, quod Ecclesia intendit in illo Sacramento conferre : non sic potest scire se habere attritionem sufficientem, vt meritum de congruo ad iustificationem.

Tunc hanc maiorem accipio, vbi est via facilior, id est, magis in potestate hominis, & certior ad gratiam recuperandam, tenetur quilibet ad illam viam ; ita quòd non omissa illa attendet aliam difficiliorem, & incertior, quia tunc exponeret se periculo salutis suæ, & videretur esse contemptor propriæ salutis. Sed illa via suscipiendi Sacramentum Pœnitentiæ est magis possibilis homini, & certior ad primam gratiam recuperandam : ergo ex illo, vnde istud habet efficaciam, & ex illo præcepto dilectionis Dei, & sui ipsius, tenetur quis ad istam.

Ista ratio, si concludat præceptum de confessione haberi ex Euangelio ex illo verbo, *Quorum remisistis peccata*, &c. & illo, *Diliges Dominum*, &c. benè quidem. Sin autem saltem hoc concludit, quòd præceptum de confessione faciendæ est valde rationale pro multitudine : quia et si aliqua persona possit habere aliquod remedium speciale, tamen de isto remedio, quòd communitati est possibilis, & certius rationaliter

An præceptum confessionis liget ex illo Diliges Dominum Deum tuum, vel ex illo Diliges teipsum.

Requiritur tamen imperfecta attritio cum absolutione, ex d. 14. q. 1. c. 9. 2. n. 13. clarius q. 4. n. 7.

14
 An tenemur ad remedia certiora salutis ?

biliter datur præceptum etiam omnibus in communitate, vt dictum est *suprà de Baptismo*: quòd licet aliquis habeat Baptismum fluminis sine Baptismo fluminis: tamen quia Baptismus fluminis est remedium facile, & certum, præceptum de hoc pro tota communitate est valde rationabile, & ita ad minùs habebò, quòd rationabiliter fuisset datum præceptum generaliter de confessione facienda.

Dist. 4. q. 5.

C O M M E N T A R I V S.

2 **S** *I* tertium membrum tenetur, &c. Tertium autem membrum est, confessionem esse tantum Iuris Ecclesiastici, vt tenuit Glossa de penitentia *dist. 5. principio*. Tandem Doctor docet esse præcepti diuini: vt ergo errores etiam cæteros comprehendamus, & varios dicendi modos,

Error hereticorum.

Hæretici huius temporis appellant confessionem humanam inuentum, carnificinam conscientiarum, & fuisse inuentam ab Innocentio III. *cap. Vtriusque sexus*, &c. docent, ac proinde non solum non esse in præcepto, sed abolendam esse. Aliqui eximunt Lutherum ab hac opinione: condemnat Castro *v. Confessio*. Huius erroris sunt eius discipuli, vt confessio Vitembergensis, Melancthon, Caluinus, & successores, sicut & antiqui Nouatiani, Massalini, Iacobitæ. Petrus etiam Oxomensis Salamantinus Doctor, vt constat ex Concilio Complutensi, quo damnatus fuit. Secunda propositione asseruit contritum non obligari ad confessionem. Alij etiam condemnati varie in hac materia senserunt. Glossa in principio *d. 5. de penitentia*, asserit melius esse credere confessionem tantum in præcepto ex lege aliqua antiqua Ecclesiæ, aut traditione. Quod probat Panormitanus in *cap. Vtriusque sexus, de penitent. & remissionibus*. Et Græcos non ligare docet; Erasinus etiam in idem incidit in Scholiis super Epistolam Hieronymi. Citatur pro eadem sententia, S. Bonauentura in *4. d. 17. in 2. part. d. art. 1. q. 3.* dicens confessionem non fuisse positam in præcepto à Christo, sed insinuatam Apostolis, vt ipsi eam autoritate ipsius committà præcipiant. Eadem est sententia Hugonis *lib. 2. de Sacram. part. 1. c. 1.* Hæc insinuatio facta est, vt refert Matth. *4. Penitentiam agite*, non Ioannis 20. Ita etiam Alex. *4. part. q. 17. m. 3. art. 2.* quamuis asserat esse Iuris diuini, non tamen sub præcepto. Alij asserunt esse Iuris diuini, & sub præcepto, quod tamen neque clarè ex Scriptura colligi vrgent. Ita noster Doctor, hîc, qui illud præceptum rationibus probat, Ioannes de Medina *de confess. q. 2.* Iansenius.

Aliorum planctus.

3 *1. Conclusio.*

Necessitas confessionis, & doctrina fidei asseritur.

Prima conclusio: Confessio est necessaria Christiano peccatori. Hæc est de fide: patet ex Trid. *sess. 6. cap. 14. sess. 1. 4. cap. 4. & 5.* Docet Origenes hanc necessitatem super *Psal. 37. in hom. 2.* explicans illud, *Quoniam iniquitatem meam pronuntiabo*, &c. Vbi loquitur de Sacramentali. Tertullianus in *lib. de penitentia* increpat fugientes exhomologesim, cum animalia bruta medicinas à natura institutas suo tempore accipiant. Clemens Roman. in epistola ad fratrem Domini hortatur ne quis erubescat confiteri peccatum suum, quo fugiat pœnas ignis. Dion. Areopagita epistola 8. ad Demophilum reprehendit quòd penitentem calce prostrauerit. *Cum ille quidem*, inquit, *verecundè quòd oportuit faceret se ad peccatorum remedia quaerenda venisse*. Cyprian. in *serm. de lapsis* reprehendit accedentes ad Eucharistiam in peccatis non præmittà exhomologesi, id est, con-

fessione; & sic reliqui omnes Patres ostendunt necessitatem confessionis.

Secunda conclusio. Est in diuino præcepto positio, non solum naturali, naturalis enim eius colligitur ex necessitate, quam omnes Patres demonstrant. Positio verò præceptum docet Cyrillus Alexandrinus *lib. 3. in Leuit.* in illa, *Si peccaueris vnum aliquod de istis, pronunties peccatum*. Item patet ex Tertull. Cypriano. Eusebio *lib. 6. Hist. cap. 23.* docet Eusebium Papam non permisisse Philippum Imperatorem accedere sine præuia confessione. Item Zepherinus; & habetur *22. quæst. 1.* Fabianus *Epistola 2.* Leo Papa *Epistola 89.* Definitur in Constantini Concilio contra VVitelesum *sess. 8.* & in Bulla Martini V. & in Concilio Complutensi congregato contra Petrum Oxomensem sub Sixto V. Trident. *sess. 1. 4. cap. 5.* Doctores variè colligunt hoc præceptum. Noster Doctor reducit ad duo principia, quorum alterum est *teneri hominem conuertere se ad Deum post peccatum*: secundum *teneri ad tutiorem viam ineundam, que est per Sacramentum*. Ex his duobus locis, *Diliges Dominum Deum, & quorum miseris peccata*, &c. dicit congruè, non autem necessariò deduci hoc præceptum, vel recurrendum esse ad Ius diuinum, quod habitum est per traditionem Apostolicam. Aliqui impugnant hæc rationes; vt Adrianus, Medina, Gabriel: tanquam via Sacramenti esset tutior; quia dubitari potest, si Sacerdos sit ordinatus, aut habeat iurisdictionem. Sed hoc nihil facit ad propositum; quia faciliùs constare potest hoc, quàm aliquem esse verè contritum. Alij vrgent non teneri hominem ad tutiorem viam, sed sufficere ipsi viam tutam, de qua ipsi constare potest moraliter: sed de hoc in superioribus dictum est. Negat Gabriel, Sotus, & alij confessionem esse faciliorem viam, sed ex falso fundamento putantes requiri ad Sacramentum contritionem saltem æstimatam.

4 *1. Conclusio. Esse in præcepto diuino.*

Colligitur à Doctore.

Congruè ex Scriptura colligitur.

Et traditio- ne. Via Sacramenti tutior est.

5

S. Thomas *q. 84. a. 7.* dicit hoc præceptum latum fuisse à Christo in principio lux prædicationis *Matth. 4. Agite penitentiam*, &c. sed hoc nõ quadrat, quia præceptum nõ fertur ante institutum Sacramentum, quod factum est *Ioan. 20.* post resurrectionem. *Accipite Spiritum sanctum*, &c. Aliqui etiam recurrunt ad illud *Ioan. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*, &c. Sotus *dist. 1. 8. quæst. 1. art. 1.* & Paludanus *dist. 1. 7. quæst. 2.* quia ibi agitur de iudicio confessionis secreta. Alij colligunt ex *Matth. 18. Amen dico vobis, quæcumque alligaueritis*, &c. verùm ibi fit promissio futuræ potestatis, quæ data est *Ioan. 20.* non autem confertur. Alij colligunt eam ex illo Iacobi *5. Confitemini alterutrum peccata*, &c. quem locum S. Augustinus *lib. 50. homil. de Sacramentali* intellexit, aut eidem accommodauit. Sed alium sensum faciunt illa verba; & quamuis ex iis interpretari præceptum iam positum quis posset: tamen antea *Ioan. 20.* quando insti-

tutum est Sacramentum, & ante Ascensionem latum est à Christo.

Aliqui deducunt hoc præceptum ex potestate retinendi peccata, quæ data est Sacerdotibus. Sed neque hoc vrget: quia licet habeant talem potestatem, est mihi liberum simpliciter me supponere, aut non supponere, cum pateat remedium per contritionem, dato quòd non esset aliud præceptum suscipiendi Sacramentum: debet ergo præceptum aliunde probari, Recurrendum est vltimò ad definitionem, & declarationem Ecclesiæ, & institutionem ipsius Sacramenti per modum tribunalis, ad quod recurrit ipsum Trident. *sess. 14. cap. 5. Ex institutione, inquit, Sacramenti pœnitentia, iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutum esse à Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptisum lapsis iure diuino necessariam esse, &c.* Natura ergo Sacramenti, & institutio cum interpretatione Ecclesiæ tale præceptum certò probant, reliqua de congruo.

Obiiciunt hæretici ex tripartita historia, quæ est Sozomeni *cap. 35. Nectarius Constantinopolitanum abrogasse confessionem auriculari, seu secretam: ergo talis nunquam fuit in præcepto diuino, aliàs vir probatus, & orthodoxus eandem non abrogaret, relinquens quemque iudicio conscientie suæ, vt communicaret.* Est obiectio Caroli, apud Ruardum *art. 5. Confirmatur autoritate Chrysofomi successoris, qui idem secutus est tom. 1. hom. 2. in Psal. 50. super illud, Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, &c. Peccata autem tua, inquit, dicitò, vt deleas illa, si confunderis alicui dicere, quæ peccasti, dic quotidie ea in anima tua, non dico vt confitearis confertio tuo, vt exproberet, dic Deo, qui curat ea, &c. & tom. 5. ser. de pœnitentia & confessione, alludens ad consuetudinem inductam à Nectario, Nunc autem, inquit, nec necessarium est presentibus testibus confiteri, cogitatione fiat delictorum exquisitio, absque teste fit hoc iudicium, solus Deus confitentem videat. Deus qui non exprobrat peccata tua, sed solus peccata quæ propter confessionem. Nunquid sic grauaris, & retrocedis? Item tom. 2. hom. 4. de Lazaro. Caue homini dixeris, ne tibi exproberet, neque enim confertio est confitendum, qui in publicum proferat, sed Domino, qui tui curam gerit, & qui humanus est, & medicus, ostende vulnera tua, &c. Non ergo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes, mihi solum dic peccatum tuum, vt sanem vlcus, sic dolore liberabo, &c.*

Ad hæc variè respondent authores. Canus in *relect. de pœnitentia 5. pari. ad 6. arg. & V Valdensis 2. tom. cap. 141. concedunt Nectarium sustulisse confessionem secretam, ob icandalum casu ortum Constantinopoli, quod tempore successoris Chrysofomi nondum fuit sedatum; ideoque Chrysofomus non fecit mentionem auricularis, aut secretæ; nec ausus fuit eam restituere. Id ipsum respondet Sotus in 4. dist. 18. quest. 1. art. 1. dicens illam abrogationem paruo tempore durasse, & Chrysofomum eam permisisse pro tum ratione scandali: sed hæc responsio non saluat Nectarium, aut Chrysofomum; quia ille erronee sic induxit, hic permisit. Addunt Chrysofomum non probare simpliciter non esse confitendum, sed non esse confitendū proximo ad finem exprobrationis, & manifestationis peccati. Alij parui faciunt hoc factum Nectarij, vt qui non fuerit sufficienter instructus in rebus Ecclesiasti-*

cis, sed ex prætorè vrbano catechumeno statim baptizatus, ad Sacerdotium promotus non ita pridem, vt docet Rufinus ex *lib. 2.1. historia apud Eusebium cap. 21. Sed hæc responsio non valet, quia testis est Nicephorus Calixtus lib. 12. c. 28. omnes Orientis Ecclesias secutas fuisse Nectarium: cuius electio, licet insolita, diuina tamen prouidentia facta Nicolaus etiam primus eundem hæreticorum expugnatorem appellat Epistola ad Photium, approbata in 8. Synodo actione 4.*

Respondet ergo Ruardus cum non sustulisse confessionem, sed modum inductum, seu appendicem vsu Ecclesiæ Orientalis, qui talis fuit, vt vnus esset pœnitentiarius constitutus, qui omnium peccata solus exciperet, & secretò, mox ad Episcopum deferret, qui eadem publicè in Ecclesia recitaret. Vnde Tripartita sic habet. *Propterea ab initio visum est Episcopis peccata annuntiare, sine promulgare, quasi in theatro teste multitudine Ecclesiæ, &c. & hic modus, inquit Ruardus, qui fuit per Episcopos introductus, abrogatus est ex scàdalo, quod ita contigit, vt ferunt Sozomenus, Socrates, Nicephorus, cum quædam matrona cõfessã fuerit pœnitentiarij, & ex eius præcepto multis diebus in Ecclesia hæretet pœnitens in ieiunio, & orationibus, consuevit cuidam Diacono Ecclesiæ, quo audito tota ciuitas in clerum commota est, quòd occasione pœnitentiæ in Ecclesia tale scelus committeretur. Hunc modum reuocauit Nectarius. Hanc doctrinam sequitur Petrus Bulingerus lib. 4. Christianarum institutionum, alferens eadem consuetudinem in Ecclesia Latina reuocata à Leone magno Epist. 78. c. 2. Idem docet Petrus à Soto *lect. 2. de confessione. Negat hinc Ruardus aliud genus fuisse pœnitentiæ publicæ in vsu Ecclesiæ, quo ipse pœnitens sua peccata confiteretur, sed tantum in Cæpania, angulo Italiæ; quem morem sustulit Leo in Epistola citata, ad Episcopos Campaniæ. Hanc doctrinam fatetur se excepisse à magistro suo, Ioanne Hasselio in responsione quadam mandata ad Concilium Trident. de hac historia.**

Sed falsum omnino esse illum fuisse modum pœnitentiæ publicæ, quasi in ea secreta peccata, aut Episcopus, aut Presbyter reuelaret publicè, imò hoc ipsum tanquam contrarium doctrinæ Apostolicæ docet Leo in illa epistola: *Illam etiam, ait contra Apostolicam regulam presumptionem, quam nuper agnouit, à quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri de pœnitentia, videlicet vt de singulorum peccatorum genere libellis scripta confessio publicè recitetur. cum reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari confessione in secreta, &c.* Nequit ergo dici quòd aliquid contra doctrinam Apostolicam fuerit vsu in Orientali, & Occidentali Ecclesia: qualis fuit vsus publicæ pœnitentiæ, vt referunt præfati authores: estque contra diuinum præceptum reuelare peccata secreta. Vnde Trident. *sess. 14. cap. 5. ait non esse diuino præcepto mandatum confessionem publicè fieri: & addit, nec satis consultè aliqua lege præciperetur, vt dilecta præsertim secreta publica essent de confessione aperienda, &c.* Canon autem de pœnitentiario super pœnitentibus constituto fuit in tota Ecclesia: ergo non debuit induci ad pœnitentes secretos: imò esset impossibile satisfacere toti populo hoc modo per vnum. Adde quòd inimicitia, furta, adulteria, odia secreta, nequeant vlla ratione dici publicè: ille ergo Presbyter fuit constitutus super publicè

Colligitur ex Sacramenti institutione. Trident.

6
Obiectio

Chrysof.

7
Responsio quorundam.
Nectarium sustulisse confessionem.

Reicitur solutio.

Responsio aliorum.

Reicitur.

Electio Nectarij approbata. exemplè receptum.

8.

Responsio Ruardi

Historia Tripartita.

Alij illam responsionem approbant.

9

Reicitur disticta responsio.

Leo. Vfus reprobatioria publicæ pœnitentia in Campana.

Vfus pœnitentia publicæ pro notorijs delictis.

publicè pœnitentes, qui ob publica, & notoria peccata redigebantur ad pœnitentiam, & priuabantur Eucharistia; quorum locus erat iuxta, aut intra atrium Ecclesiæ: & hunc modum abrogauit Nectarius, de quo intelligendi sunt præfati authores, & fuit in vsu in Latina, tempore etiam Nicephori Calixti.

Locus pœnitentia in Ecclesia.

Carthag. 3.

Burchard.

Vnde Carthag. I I. c. 32. sub Siricio Papa ante tempus Leonis solum præcipit pœnitentiam publicam imponi ante Ecclesiæ atrium si publicum fuerit crimen. Et Burchardus in suo decreto lib. 19. cap. 28. docet ex quodam Moguntino Concilio: *Sed distinctio seruanda est inter pœnitentes publicè, & absconditè, nam qui publicè peccat, oportet vt publicè multietur pœnitentia, & secundum ordinem Canonum pro merito suo excommunicetur, & reconcilietur, id est, priuetur Eucharistia. Et idem refert lib. 19. c. 51. ex quodam Toletano, peccata secreta delenda esse solum occultâ confessione facta Episcopo, vel Sacerdoti, vt eorum venia à Domino percipiatur. Videatur Augustinus de vera & falsa pœnitentia, cap. 11. Epistola 108. Enchiridij cap. 65. lib. 50. hom. 50. Ritus autem pœnitendi publicè à principio fuit in Ecclesia, vt pater ex Canonibus pœnitentibus: sed institutus est mox Presbyter, qui publicè pœnitentibus præellet, contra Nouatianos, qui pœnitentiæ non dabant locum. Hæc quoad factum Nectarij.*

August.

Expōnitur Chrysostrōmus.

Quoad Chrysostrōmum, respondent quidam, vt supra præmissi. Alij dicunt cum loqui de pœnitentia extra calum confessionis faciendâ. Alij loqui de examine conscientiæ, & confessione interiori, qua quis petit à Deo veniam suorum delictorum. Locus obfcurus est: id certum Chrysostrōmum non fuisse in ea opinione, vt confessio non fuerit necessaria ad remissionem peccati, nam lib. 2. de Sacerdotio ait, *multa quidem arte opus est vt qui laborant Christiani vltro sibi persuadeant Sacerdotum curationi sese submittere oportere.*

I 1 Duplex necessitas pœnitentia.

Necessitas mediij.

c. *Aliter ego arguo sic, &c.* Hoc argumento probat huic Sacramento conuenire necessitatem mediij: duplex enim necessitas assignatur communiter: alia mediij, seu finis, alia præcepti. Necessitas mediij infert necessitatem præcepti, quando opus est in potestate nostra: quia idem præcipitur, quia sic est necessarium; quando verò non est in nostra potestate, separantur, verbi gratia, gratia excitans non est in nostra potestate, tamen necessaria est necessitate mediij. Pro necessitate mediij apud antiquiores legitur necessitas salutis; vt apud D. Thom. 3. part. 9. c. 65. art. 4. vbi docet duo Sacramenta cuiuslibet necessaria esse necessitate salutis, Baptismum, & Pœnitentiam.

Necessitas mediij probatur.

An conueniat Sacramento?

Sententia.

Est ergo sententia communis, Sacramentum Pœnitentiæ esse necessarium necessitate mediij ex suppositione peccati mortalis post Baptismum. Probat de pœnitentia dist. 1. *Agite pœnitentiam, Can. multiplex.* Difficultas autem est, quomodo conueniat talis necessitas Sacramento, si cum sola cōtritione deleri peccatum de fide sit, siue adit opportunitas confessoris, siue non. Supposita contritione non agnoscit Gabriel aliam necessitatem percipiendi Sacramentum actu, quam præcepti: quia iam peccatum dimissum est; quamuis in ordine ad Sacramentum, & nisi peccetur denuo, homo est in statu filij, & adoptionis. Causus relect. de pœnitentia 5. p. con-

Scoti oper. Tom. I X.

clusione 3. docet necessarium esse Sacramentum in re susceptum, quando tempus adest, & instat periculum, alias sufficere votum eius explicitum cum contritione; neque sufficere, ait, virtuale, seu implicitum. In eadem opinionem inclinât Vasquez, nisi quòd addat instante tempore, vt sine vitæ, quando obligat confessio faciendâ, ita esse necessarium, non quòd contritio non haberet tum efficaciam, si adellet, sed quòd talem spiritum compunctiōnis Deus non tribuat nolenti in tali casu suscipere Sacramentum.

2. Sententia.

I 2

Imugnatur 2. sententia. Contritionem semper iustificare ante Sacramentum.

Contra Canum vrget, de fide esse, contritionem pro quouis tempore efficacem esse ad expulsiōnem peccati, & semper esse actum formatum antecedenter ad Sacramentum actu susceptum, de voto autem adiuncto, si debeat esse implicitum, aut virtuale, seu potius explicitum formale, agemus suo loco. Contra Vasquez est, quòd innitatur incerto fundamento, quia contritionem potest quis habere in tali statu, & tempore, accedens ad Sacramentum: ergo etiam si non suscipiat Sacramentum erit efficax. Dices non dari contritionem nolenti suscipere tunc Sacramentum: sed hoc nihil est; vel illa nolitio est peccaminosa, & sic neque attritio ipsi datur: vel est inculpabilis, verbi gratia, ex ignorantia inuincibili, vt si contingat Sacerdotem esse talem, qui reuelare dignoscitur confessionem in præiudicium pœnitentis, & aliorum, ipsiusque Sacramenti; vel putet pro tunc se non esse obligatum. Alij dicunt necessitatem Sacramenti consistere in eo, quòd in re, vel in voto remittat peccatum, ita vt dimissio peccati ipsius voto, nō cōtritioni concomitanti attribuenda sit: quia cum passio Christi applicata sit vi clauium, nunquam contritio operetur, nisi in virtute clauium. Ita Ferrariensis 4. contra Gemes cap. 72. sed hoc tollit efficaciam contritionis, de qua est alterius loci disputare. Ioannes de Medina Cod. de confessione questione de eius necessitate, dicit hanc necessitatem in eo præcisè consistere, quòd non dimittatur peccatum sine ordine ad clauis: sed hoc nihil est; quia certum est quòd clauis non exerceant suam efficaciam, nisi actu applicatæ; vnde si instituerentur tanquam indifferentia media contritio, & Sacramentum, tunc quodlibet sine ordine ad aliud in re, aut voto remitteret peccatum. Idem alij respondent simpliciter non esse necessitatem, nisi vt in re, aut voto suscipiatur, quid autem præterea dicendum sit vix occurrit.

Sententia Vasquez reijciuntur.

Sententia Ferrariensis.

Ioannes de Medina.

Alius modus dicendi occurrit, Canones, & Patres nomine clauium, & potestatis remittendi peccata comprehendere etiam contritionem in genere, tanquam partem, vel quasi partem in toto, siue actu sit pars, siue potestate; & tunc simpliciter Canones verificantur: quia comprehendunt totum, quod est necessarium simpliciter. Neque hæc forma loquendi aliena est à stylo Patrum: nā quandoque agentes de Sacramento, transeunt ad partem eius materialem sine vlla distinctione, aut limitatione verborum, tanquam ad idem: vt patet in Trident. sess. 14. cap. 1. quod est de necessitate, & institutione Sacramenti, vbi exprimens necessitatem eius in initio capituli, *Sacramentum, inquit, Pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur: fuit quidem pœnitentia vniuersis hominibus, &c. necessaria, &c.* vbi agit de virtute pœnitentiæ,

I 3 Alius modus interpretandi canones.

Trident.

rentiæ, & postea ante Christum non fuisse Sacramentum, neque post Christum, nisi baptizatis, ubi necessitatem pœnitentiæ virtutis comprehendit sub necessitate Sacramenti, tanquam idem, & non diuersum. Quando loquuntur Canones de necessitate Sacramenti, extendunt se etiam ad contritionem sub appellatione clauium, aut Sacramenti, quoniam votum Sacramenti annexum habet.

14
An contritio sit in præcepto

Petes an contritio perfecta, quæ sufficit absque confessione, & Sacramento, habeat eandem necessitatem præcepti, quam habet Sacramentum.

Philippus Faber *disp. 18. cap. 1.* asserit dari præceptum particulare de contritione; & colligit ex iis locis, ex quibus necessitas pœnitentiæ colligitur, *Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Matth. 4. Pœnitentiam agite, appropinquat Regnum celorum, &c.* Sed huius præcepti non inuenio apud Doctorem aliquod vestigium. Eandem sententiam tenentur sequi, qui negant attritionem cognitam pro tali sufficere ad Sacramentum.

Tenetur ad contritionem, qui nequit accedere ad Sacramentum.

Conclusio prima. Qui non suscipit Sacramentum Baptismi, aut Pœnitentiæ, neque ea suscipere potest, tenetur ad contritionem perfectam. Hæc conclusio patet ex iis locis, quibus præcipitur pœnitentia, & satisfactio pro peccatis: sic enim obligatur homo facere eam pœnitentiam, quam in facultate sua habet.

15
Non obligare suscipientem Sacramentum.

Secunda conclusio: Suscipienti Sacramentum non datur tale præceptum, nisi fortè in articulo mortis. Hæc videtur tenenda. Consequenter ad ea, quæ dicta sunt, quia sufficit attritio cum Sacramento ad omnem effectum cōtritionis, nempe gratiæ obtinendæ, remissionis culpæ, & pœnæ: ergo suscipiendo Sacramentum, satisfacit quis omni obligationi, quam incurrit vt peccator. Sed ratione peccati tantum tenetur simpliciter ad contritionem: quia Beata Virgo, in qua non fuit peccatum, non tenebatur ad contritionem, aut vllam pœnitentiam: ergo. Confirmatur, quia contritio remittit peccatum cum voto, & subordinatione ad Sacramentum: ergo applicato Sacramento perfectiùs & certiùs acquiritur omnis eius effectus. Consequentia patet, quando aliquid operatur in virtute alterius, si id, cuius virtute operatur, applicatur, perfectiùs causat.

Obligatio pœnitentiæ ex peccato est.

Secundò, si esset talis obligatio remisso per Sacramentum peccato, sequeretur quòd de quo-

libet mortali esset conterendum; hoc est absurdum, & rigorosum: quia aliàs Sacramentum non esset remedium efficax, & vltimatum, quod est contra Trident. & Florent. & ea, quæ traduntur de efficacia Sacramentorum nouæ legis: neque Ecclesia talem obligationem explicat: nam *sess. 14. cap. 1. & 4.* ubi explicat pœnitentiam peccantibus actualiter semper fuisse necessariam, loquitur de pœnitentia, & contritione in genere; quam diuidit in perfectam, atque imperfectam, asserens hanc sufficere cum Sacramento. Probatur antecedens, quia non est obligatio contritionis, nisi vt reconciliet peccatorem: hæc autem reconciliatio æquè necessaria est respectu cuiuslibet mortalis, cum quodlibet excludat gratiam, includat offensam simpliciter: ergo. Deinde hac ratione dicimus quodlibet mortale, quantumlibet de eo quis conteratur, esse subiiciendum clauibus: ergo sicut contritio includit votum Sacramenti, ita è contra Sacramentum votum contritionis, si maneat adhuc obligatio eius respectu peccati remissi per clauis, aut confessi. Consequentia patet; quia, supposita tali obligatione, nullum peccatum remittitur, nisi per ordinem ad contritionem, qua hæc habet necessitatem præcepti saltem respectu peccati, & consequenter tenetur accedens ad confessionem habere votum explicitum eius, sicut & Sacramenti contritus.

Efficacia Sacramenti non subordinatur contritioni.

Ad rationem in oppositum respondetur Trident. *sess. 6. cap. 6. & cap. 14. §. 14. cap. 1. & 4.* intelligere illa loca, & cætera, quibus necessitas pœnitentiæ probatur de pœnitentia in genere; non autem de contritione perfecta. Nam iisdem in locis, vt dictum est, agit de pœnitentia in genere requisita ad Baptismum, & Sacramentum clauium: cuius necessitatem ex locis præfatis colligit. In conclusione dixi, *fortè in articulo mortis*, quia licet tunc adhibuerit quis Sacramentum remedium efficax, sicut tenetur præcepto charitatis adhibere omnem conatum dilectionis diuinæ: ita etiam detestari simili conatu offensas commissas cōtra Deum. Accedit obligatio salutis propriæ, cui ex omni conatu quis tunc debet prospicere. Alia ratio talis obligationis non occurrit: adhiberi potest dictum Augustini, qui dixit sub finem vitæ neminem, quantumcumque sibi videatur mundus, hac vita debere discedere sine pœnitentia peccatorum, quod de perfecta interpretandum est. Ita legitur in vita eius.

16
Soluitur ratio in oppositum.

SCHOLIUM.

Præceptum confessionis non haberi ex illo Iacob. 5. Confitemini alterutrum, &c. Suar. 4. tom. d. 35. sect. 1. Vasq. quest. 90. art. 1. dub. 1. restantur locum illum non cogere, licet multi eum asserant ad propositum: quia non ostendit Iacobus se præcipere nomine Christi, nec verba illa plus sonant præceptum, quam illa alia eodem cap. Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros; tamen de unctione non est præceptum.

15
Alens. in 4. part. sum. de confessione quest. 9. & Richard. ubi suprâ.

Si omnino contendas, quòd per rationes positas in isto membro non probatur fuisse datum ex verbis Euangelij; nunquid dicemus secundum, scilicet quòd illud præceptum habetur ex verbis alicuius Apostoli? dicitur quòd sic de illo verbo Iacobi quinto, *Confitemini alterutrum peccata, &c.* Sed nec per hoc videtur mihi, quòd Iacobus præceptum hoc dedit, nec præceptum à Christo promulgauit. Primum non: vnde enim sibi auctoritas obligandi totam Ecclesiam? cum esset Episcopus Ecclesiæ Ierosolymitanæ: nisi dicas illam Ecclesiam in principio fuisse principalem, & per consequens eius Episcopum principalem, Patriarcham: quod non concederent Romani, nec quòd illa auctoritas propriè pro tempore illo erat sibi subtracta.

Nec

Nec secundum videtur, quia Apostoli publicantes præceptum Domini in Scripturis suis utebantur modo loquendi, per quem poruit innotescere, quòd erant præcones Christi; vt patet per illud Pauli 1. ad Corinth. 7. vt quando vult publicare illud præceptum Domini de non dimittenda vxore, dicit: *Præcipio, non ego, sed Dominus, &c.* Quando autem vult facere propriam persuasione, dicit de cohabitatione viri conuersi ad fidem cum sua vxore infideli, vel è conuerso: quia hoc licet sit sine contumelia Christi, non tamen est necessarium: *Dico ego, non Dominus*: alioquin non posset Ecclesiæ constare, quòd ipse vt præco publicaret præceptum, nisi ex præcedentibus, vel sequentibus manifestaret se esse in illa publicatione præconem.

Vnde constat Apostolum suo vel Christi nomine præcipere.

Vtrumque etiam membrum simul probatur per illa verba annexa, dicendo enim *Confitemini alterutrum*, non magis dicit confessionem faciendam esse Sacerdoti, quàm alij. Subdit enim, *& orate pro inuicem, vt saluemini*: vbi nullus diceret ipsum instituisse, nec promulgasse præceptum diuinum: sed intellectus eius est sicut in illo verbo *Confitemini alterutrum*, persuasio ad humilitatem, vt scilicet generaliter nos confiteamur apud proximos peccatores, iuxta illud, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, &c.* Ita per secundum persuadet ad charitatem fraternam, vt scilicet per charitatem fraternam subueniamus nobis inuicem. Apparet ergo istud non esse de Iure diuino promulgato per Scripturam Apostolicam.

16

1. Ioan. 1.

SCHOLIUM.

Resoluit præceptum de confessione haberi ex Euangelio (Ioannis scilicet) vel per traditionem, & sic esse Iuris diuini positum scripti, vel traditi, & hoc secundum tenet D. Bonauent. hic, & alij.

VEL^d igitur tenendum est primum membrum, scilicet quòd sit de Iure diuino promulgato per Euangelium; vt in secundo, vel tertio membro est declaratum: vel si illud non sufficiat, dicendum est tertium, scilicet quòd est de Iure diuino positum promulgato à Christo Apostolis, sed Ecclesiæ promulgato per Apostolos absque omni Scriptura, sicut multa alia tenet Ecclesia ore tenus per Apostolos sibi promulgata, sine Scriptura, cuius fundamentum est illud Ioan. 20. *Multa quidem, & alia signa fecit Iesus, &c.* & habetur expressè *Extra, de celebratione Missar. Cum Martine, lib. 3.*

17

Ioan. 29.

COMMENTARIUS.

VEL igitur tenendum est, &c. Hæc est conclusio quam supra probauimus; de reliquo nihil difficultatis occurrit ex textu.

Conclusio.

SCHOLIUM.

Omne adultum rationis compotem teneri ad confessionem. Explicat quando quis incipit obligari ad eam. Soto supr. d. 12. q. 1. art. 1. 1. fin. petit annum duodecimum. Antonin. 2. p. sit. 9. cap. 8. §. 2. annum decimum cum dimidio. Emanuel Sà v. Confessio num. 3. pubertatem requirit. Sed communis cum Doct. hic nullum tempus determinat, sed usum rationis tantum desiderat. Nauar. cap. 2. 1. num. 33. Soto sibi contrarius d. 18. q. 1. art. 3. fin. Suarez 4. tom. d. 36. sect. 2. num. 3. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 40. quæst. 6. Sed ante duodecimum annum non incurruntur pœna, cap. Omnis vtriusque, ex cap. 1. de delict. puer. Soto, & Azor. Sanchius lib. 1. in decal. c. 1. n. 7. Idem est de alijs præceptis Ecclesiæ, præter communionem.

DE^e secundo articulo dico, quòd hoc præceptum includit quis debet confiteri: quia adultus, id est, habens usum rationis, & cognoscens peccatum, quod commisit; per quem adultum non intelligo tantæ, vel tantæ ætatis, sed quòd habeat ætatem ad cognoscendum iustum, vel iniustum contra legem Dei. In multis enim ante ætatem consuetam malitia supplet ætatem, & non tantum in malis, vt dicunt communia verba, quia fortè habet citius prudentiam ad malum; vnde dicitur doli capax: sed etiam in bonis, iuxta illud in Legenda sanctæ Agnetis, *Fides non in annis computatur.* Et istius breuiter regula est, quando aliquis instructus, & interrogatus ordinatè percipit distinctè, quod iustum, & quod iniustum in lege diuina; quod potest faciliter videri, si ad ordinatas interrogaciones ordinatè respondeat, sicut alius adultus perfectè ex similibus præmissis similiter responderet.

18

Omne adultum teneri ad confessionem.

Quando incipit quis teneri ad confessionem.

17
Artic. 2.
Conclusio.
Præceptum
comprehendit
adultum.
Modus dis-
cernendi v-
sum rationis.

DE secundo articulo, dico quòd hoc præceptum, &c. Conclusio est, præceptum hoc comprehendere adultum, quem intelligit per eum, qui est compos rationis, & capax boni, & mali. A posteriori assignat modum, quo dignoscitur vltus rationis completus, nempe quando instructus respondet ordinate ad interrogata. Hæc conclusio est communis, quia peccatum mortale post Baptismum non remittitur, nisi in voto Sacramenti; idèd præceptum Sacramenti comprehendit omnes capaces peccati mortalis, & consequenter pueros, qui ante annos pubertatis peccant mortaliter, quia neminem comprehendit hoc præceptum diuinum Sacramenti, quod institutum est per modum tribunalis, nisi ratione peccati: in sequenti autem §. vbi agit de peccato, quod est materia necessaria, & ex præcepto, dicit esse solum mortale.

Pueri peccã-
tes mortaliter
invenitur con-
fiteri.

An obliges
præceptū di-
uinum infide-
les.
Sententia af-
firmatiua.

Maiores difficultas est, an hoc præceptum diuinum tam Sacramenti, quam confessionis obliget infideles? Partem affirmatiuam docet Richardus in hac dist. art. 2. q. 4. Eandem supponit Doctor in probatione 2. quam assert contra glossam art. 1. quæ dicit confessionem non esse Iuris diuini. *Videretur*, inquit, quod infideles non tenerentur ad confessionem, &c. quasi hoc falsum esset. Hanc sequitur Angelus, v. Confessio 2. Sylu. *ibid.* §. 5. Adrianus *quest. 2. de confessione.*

Sententia ne-
gatiua.

Hanc sententiam acriter impugnant Sotus d. 18. q. 1. art. 3. Maior in 4. d. 17. q. 1. Almainus *ibid. quest. 1. art. 2.* Medina *tract. 2. quest. 7.* Suarez *disp. 3. §. 5. sect. 5.* Vasquez in 3. p. q. 90. art. 2. dub. 1. qui contrarium tenent. Priorem opinionem supponit Doctor tanquam vulgarem suo tempore, aliàs ipsam non omitteret probare.

18
Probatio af-
firmatiua.
Lex Euange-
lica compre-
hendit infide-
les.
Obligatio præ-
cepti affirmati-
ui, nõ est pro
semper.

Probat, quia lex Evangelica promulgata est tam fidelibus, quam infidelibus, sicut & remedia illius legis, qualia sunt Sacramenta, & eorum præcepta: ergo comprehendit tam fideles, quam infideles. Antecedens est notum. Probat: consequentia, ad obligationem legis, aut præcepti in genere, quod spectat ad substantiam legis, non requiritur vt præceptum pro omni statu, materia, & circumstantia, loquendo de affirmatiuo, adimpleatur: sed in statu determinato, materia, tempore, & circumstantiis determinatis, quando occurrunt: sed hoc non tollit quin aliquis obligetur lege, licet nunquam occurrat ei tempus, in quo præceptum legis affirmatiuum adimpleri debeat, aut materia, quam determinat: ergo potest stare obligatio legis, & præcepti, quamuis ad exercitium actus non obliget, nisi ex conditione prærequisita, quam lex ipsa determinat. Maior patet, quia ipsa lex implicat illam conditionem determinatam, quæ potest non poni, aut non occurrere. Minor probatur, ex lege naturali quilibet tenetur succurrere proximo extremè indigenti, dum potest; quamuis autem non occurrat casus adimplendi hoc præceptum, non inde sequitur quin quisque teneatur lege: quisque tenetur pro Republica vitam & bona exponere; quamuis necessitas determinata, in qua tenetur ad hæc, in exercitio non occurrat. Sic tenetur fidelis ad confessionem fidei, & vitam commutandam pro eius defensione, coram tyranno, si occurrat ca-

Præceptum
succurrendi
proximo indi-
genti.

Alia præ-
cepta.

sus; & sic de cæteris: ergo obligatio legis non tollitur, neque confunditur cum exercitio operis præscripti, quamuis circumstantia particularis operis perficiendi non occurrat.

Sed eodem modo obligatur infidelis ad legem Euangelicam, cuiusque præcepta, quamuis non pro statu infidelitatis retentæ: quia sic nequit aliquid eius præceptum positium, vt est proprium huius legis adimplere (quia neque fidei, quæ est fundamentum cæterorum, neque Baptismi, qui est Sacramentum fidei) saltem fructuosè, quantum ad salutem. Et quidquid ad hæc dicatur, præceptum Eucharistiæ comprehendit infideles, hoc est, eos qui nondum fidem Christi receperunt; quamuis hoc præceptum pro statu infidelitatis nequeat adimpleri. Dices, cum Suarez, & alijs, infidelem suscepta fide, & Baptismo posse sumere Eucharistiam, non ita pœnitentiam, nisi peccauerit post Baptismum. Contrã, sic etiam neque fideles tenentur præcepto pœnitentiæ, nisi ex suppositione peccati commissi post Baptismum, & mortalis, loquendo de præcepto diuino pœnitentiæ; imò neque in vllò statu vnquam fuit obligatio pœnitentiæ, nisi ratione peccati mortalis personalis, vt supponit Trident. *sess. 14. cap. 1. c. 4.* cum tamen præceptum pœnitentiæ omnes obligat non in exercitio, nisi ex suppositione peccati, si fieret: sicut ergo præceptum Eucharistiæ obligat infideles, vt ita dicam, in actu signato, quamuis non in exercitio, nisi adimpletetur conditio præuia, nempe per susceptionem fidei, & Baptismi, & in ætate adulta: sic etiam præceptum pœnitentiæ obligat infideles supposito Baptismo, & materia ipsius pœnitentiæ, nempe peccato post Baptismum actuali mortali. Sed hoc etiam sufficit: quia non aliter obligat fideles; quos tamen obligat secundum omnes, non in exercitio, nisi supponatur peccatum tale. Vnde si hæc ratio eximat infideles ab obligatione præcepti, quia in eo statu non possunt habere actum, per quem adimpletur præceptum; sic etiam eximendi sunt ab eius obligatione fideles iusti pro statu iustitiæ. Sic etiam eximendi sunt infideles à præcepto restituendi, seu lege restituendi, qui non habent alienum; & in vniuersum omnes leges pœnales, vel aliæ præscribentes actum non habebant rationem fixam, & stabilem legis, aut obligationis, quando non occurrat circumstantia particularis, in qua actus legis exercetur. Hinc ergo patet quòd sicut lex Evangelica data est homini viatori, & eius præcepta, sic etiam obligat omnes viatores; quamuis actus præcepti non à quolibet, & in quocumque statu exerceri valeat, aut debeat: lex enim sicut est voluntas stabilis, & fixa legislatoris, respiciens communiter, ita neminem omnino excipit, licet actus præscriptus legis determinet particulares conditiones, & circumstantias, sine quibus non adimpletur secundum legem, & quibus positis, omnes, & singulos obligat ad actum exhibendum.

19
Tenerur infi-
delis ad le-
gem Euange-
licam suscipi-
endam.
Præceptum
Eucharistiæ
comprehendit
infideles.
Responso.
Impugnatur.

Hinc patet ad fundamenta aduersariorum: nam aliud est legem quidem obligare omnes, quantum est ex parte legis; & aliud est actum legis exerceri ab omnibus: qui actus exigit circumstantias particulares ad sui exercitium, seu

Præceptum
Eucharistiæ
comprehendit
infideles.

Responso.

Impugnatur.

Pœnitentia
nõ obligat, ni-
si ex supposi-
tione peccati.

Circumstan-
tia requiritur
ad obligatio-
nem actus in
exercitio.

Lex obligat
communiter.

20
Fundamen-
tum aduersa-
riorum salui-
tur.

quod

Aliud est legem obligare, aliud teneri ad actum legis præstandum pro semper.

quod idem est, aliud est legem, quantum est ex se, comprehendere omnes; quia ad hoc sufficit latam esse respectu communitatis; & aliud est omnes circumstantias ad actum lege ipsa præscriptas, in omnibus, & singulis, vel certe in particularibus tantum concurrere. Primum illud dicunt nostri Doctores, & benè. Secundum verò nec dicunt ipsi, neque alius fidelis, quia materia per se pœnitentiæ est peccatum post Baptismum commissum, quæ materia per accidens est, siue in pluribus, siue in omnibus, siue pro determinato statu, & circumstantiis concurrat, quantum ad obligationem vniuersalem legis, quæ obligatio vniuersalis comprehendens totam communitatem, hoc verò aut illud, suppositam eius particulariter concernit ratione materiæ; Concilia autem, & Patres magis loquuntur de hac obligatione particulari, ratione peccati, quæ est materia pœnitentiæ, quam de vniuersali: supponunt tamen obligationem vniuersalem ipsius legis, & quæ lex est, licet respectiue ad determinatam materiam, quam ipsa lex importat, & quæ separati potest à supposito, qualis est materia pœnitentiæ.

21

Modus obligationis legis diuersus. Quædam obligant ad actum singulos.

Distinguendum est ergo inter leges ipsas, seu præcepta vniuersalia: nam quædam obligant ad actum absolute omnes, & singulos; licet præquirant media, ad quæ ponenda tenetur quis ex necessitate finis intrinseci ipsius præcepti; talia sunt præcepta fidei, & virtutum, & Baptismi, Eucharistiæ, & similia. Ad hæc omnes tenentur: vnde infidelis etiam peccat contra præceptum Eucharistiæ, quo tenetur apponere media, vt fidem, & Baptisma, præter peccata, quæ committit contra præceptum particulare fidei, & Baptismatis. Alia verò sunt præcepta, quæ comprehendunt omnes, & singulos, quantum est ex vi legis vniuersalis, sed ratione materiæ tantum in particulari hunc, vel illum, quantum ad actum præscriptum: talia sunt præcepta satisfactionis, & iustitiæ, quale est præceptum pœnitentiæ, quæ ad satisfactionem, & punitionem peccati talis respicit particulariter hunc, & illum. Secunda ergo sententia talem obligationem rectè excludit ab infidelibus, in quibus non est materia Sacramenti; non tamen rectè obligationem, quæ ipsi competit ex natura legis vniuersalis, licet ex defectu materiæ ipsos in particulari non concernat obligatio exhibendi actus, sicut neque etiam iustos sic concernit, & fideles, à quibus non remouetur obligatio generalis legis: sicut neque in Republica leges restitutionis rectè dicuntur esse particularium tantum, qui obnoxij sunt rationibus, licet illos particulariter concernat ratione debiti. Hinc dicimus infideles capaces esse obligationis huius legis, quæ lex est Euangelica, licet in particulari pro eo statu non sint capaces actus ex defectu materiæ præscriptæ: nihil aliud intelligit Doctor. Errat tamen Angelus, qui docet peccare in necessitate constitutos, qui omittunt confiteri peccata ante Baptismum commissa: quia ex Conciliis illa non sunt materia Sacramenti, neque etiam talium confessionem excipere debet confessarius pro materia Sacramenti. Contingere fortè posset ratione alicuius circumstantiæ, quæ reddit peccata post Baptismum commissa, grauiora: verbi gratia, ingratiuidinis, & cōtinuati eiusdem

Alia obligant ex supposito.

Viriusque sententia cōcordia.

Error.

Peccata ante Baptismum non sunt materia confessionis.

peccati, vt dici possint in confessione, & causa humilitatis, & consilij, in quantum frequentatio eiusdem peccati ex aliqua radice, & causa antiqua oriatur.

Alio etiam modo potest intelligi obligatio huius legis spectare ad personas infidelium, non pro statu infidelitatis, quia & lex diuina vniuersalis est, quæ lata à Christo potuit comprehendere infideles, & quia pœnitentia habet necessitatem mediij in communitate hominum, sine qua pro maiori parte non peruenitur ad effectum salutis consequendæ: pauciores enim sunt, qui primam stolam conseruant, respectiue ad eos, qui per peccatum mortale eam amittunt: tenentur ergo omnes se capaces reddere huius remedij, quibus Christus dedit potestatem filios Deiferi, quia est remedium vniuersale, & necessarium in communitate, quasi pro omnibus eius suppositis: nam pauciores, qui ex speciali Dei gratia præseruātur à lapsu, post Baptismum, pro modico reputantur, & modicum pro nihilo; & hi pauciores non ex natura sua, aut industria humana, sed ex priuilegio eximuntur à frequentatione Sacramenti, quod ipsis necessarium est necessitate mediij, si communi lege, & secluso prædicto priuilegio censeantur, & secundum fragilitatem humanæ conditionis: quamuis ergo Baptismus det remissionem integram, & primam stolam, non sufficit tamen ad conseruationem eius, & ideo viget præceptum de Eucharistia, cuius hic est effectus tanquam mediij ordinarij ad hunc finem instituti. Et quia etiam Eucharistia non dat infallibiliter peccatorum, ideo succedit pœnitentia tanquam medium ordinarium, & necessarium supposita fragilitate hominum, vt cum effectu possint peruenire ad finem salutis; ideo obligat etiam infideles, vt tollant impedimentum eius applicandi. Et quia necessitas eius vniuersalis est pro statu viæ de lege ordinaria, & spectata natura, & habilitate hominum, comprehendit omnes ex natura sua, supposita obligatione, & necessitate salutis, ad quam hoc medium est necessarium de facto spectatis circumstantiis, quia est ordinarium, & vltimo inductiuum salutis per remissionem peccatorum: à qua necessitate non absoluit, quod alioquin salus in effectu non ab oleo concedatur per aliquod medium extraordinarium huic, aut illi à Deo, quia id non tollit efficaciam mediij ordinaria lege statuti in communitate, aut necessitatem eius; sicut non patitur necessitatem ex stimulo carnis hanc, vel illam personam in particulari, non eximit eam à lege vniuersali ieiunij, quod semper manet, donec finis eius deficiat in communitate, sic lex pœnitentiæ, licet ratione peccati obliget: quia illud semper manet, & supponitur in communitate, sic ipsa lex manet comprehendens personas particulares, si peccent; & quamuis alia remedia salutis in suo genere sint efficacia, vt Baptismus & Eucharistia, tamen ex fragilitate hominum non inducunt effectum salutis vltimum sine pœnitentia. Fundamenta oppositæ sententiæ sunt illa, quibus in probatione conclusionis occurrimus: & reducuntur ad illa duo, nempe quod infideles non sint capaces; quod pœnitentia obliget ratione peccati post Baptismum commissi.

22
Alius media comprehendendi infideles sub vniuersale.

Ex necessitate mediij vniuersalis.

Quæ ratio pœnitentiæ est medium ordinarium ad salutem necessarium & vniuersale.

Omnia mortalia, quæ occurrunt memoria post inquisitionem, quam faceres in re graui temporali, esse confitenda. Venialia confiteris voluntariè: non ex præcepto. Trid. sess. 14. cap. 5.

19
*Venialia nõ
necessario
subiciuntur
clauibus.*

*Quæ præpa-
ratio requi-
riur ad re-
ducenda pec-
cata in me-
moriã.*

*Confessio nõ
est dimidiã-
da.*

CONTINET^f etiam hoc præceptum quid debet confiteri, quia peccatum mortale, & non continet aliud: nam per veniale nullus periclitatur extra nauem Ecclesiæ: quia peccatum veniale stat cum perfecta charitate, quæ est nauis saluans, & ideo ex prima institutione pœnitentiæ, vt secundæ tabulæ, non oportet aliquem ad eam confugere pro remedio contra veniale, sed tantum contra mortale.

Sed quod peccatum mortale? Respondeo, quod omne de quo habetur memoria: & hoc præmissa inquisitione diligenti secundum possibilitatem fragilitatis humanæ. Intellego quantam inquisitionem possit aliquis apponere circa aliquod multum arduum, quod sibi multum esset cordi, tantam deberet apponere circa omnia peccata mortalia reducenda ad memoriã, & illa reducta ad memoriã debet eidem confiteri, non diuidendo confessionem: quia dicit Augustinus de vera, & falsa pœnitentia, & ponitur de pœnitentia distinctione quinta. cap. Consideret. *Quidam vni celant, quod alij manifestandum conseruant; quod est se laudare, & ad hypocritism tendere, & semper venia carere, ad quam credunt per frustra peruenire.*

Si contra hoc obiiciatur, quia tunc videtur quod quilibet peccator tenetur cuilibet requirenti dicere omnia peccata sua, alioquin tacendo ea; vel aliquod illorum, esset hypocrita, quia ostendit se innocentiorẽ, quàm sit; Respondeo quod tacendo cui non debeo dicere, non ostendo me innocentem, in his quæ taceo: sed illi cui dicere debeo, & quando dicere debeo, & quomodo, sicut in confessione tacendo aliquid confitendo aliud, ostendo me innocentem in hoc quod taceo: & in hoc est hypocritis, non in alio casu.

C O M M E N T A R I V S.

23

CONTINET etiam hoc præceptum quid debet, &c. Ordinatifsimè procedit Doctor: primò explicuit necessitatem, & præceptum diuinum pœnitentiæ. Secundò, quos comprehendat. Tertio tandem hinc quæ nam est eius materia?

*Conclusio.
Materia ne-
cessaria huius
præcepti est
peccatũ mor-
tale.*

Trident.

Prima, & principalis conclusio est; peccatum mortale tantum est materia necessaria huius Sacramenti, non veniale. Intellegit de peccato mortali post Baptismum commisso: quia illud solum est quod exturbat ex nauis, estque materia necessaria confessionis, & Sacramenti Pœnitentiæ, quæ est secunda post naufragium tabula, vt supra visum est dist. 14. quæst. 4. & supponitur per totum tractatum. Conclusio est de fide, quam tradit Trident. sess. 14. cap. 1. Ibi docet peccatum mortale post Baptismum esse materiam huius Sacramenti (supple, necessariam.) In quinto docet mortalia esse materiam necessariam, venialia autem liberam. Ex his, inquit, colligitur (intellegit quæ præmisit de præcepto diuino confessionis) oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, &c. nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in qua frequentius labimur, quanquam velle, & utiliter, citraque omnem presumptionem in confessione dicuntur, &c. saceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt, &c. Quomodo autem remittatur veniale, & an eius remissio exigat pœnitentiam formalem, & infusionem gratiæ sanctificantis infra tractabitur dist. 21.

24
*Secunda con-
clusio.
Integritas cõ-
fessionis præ-
cipitur.*

Sed quod peccatum mortale? Respondeo, &c. Hæc secunda conclusio est, confessionem esse debere integram: estque de fide, vt patet ex Tridentino loco citato, & canone 7. Intellegitur de peccatis, non quæ in re habet; sed quæ memoriæ post

post diligentem inquisitionem occurrunt: hæc autem diligens inquisitio circa mortalia habet latitudinem ex circumstantia personæ, & statu eius, & ex circumstantia temporis, & opportunitatis: nam alia est inquisitio, quam debet prætermittre is, qui multo tempore hæsit in peccatis, & alia quàm alij, qui non sunt assueti vitiis, & frequentant læpius Sacramentum; debet esse talis, quæ adhiberi debet in re ardua, & plurimum commendata, qualem timorati adhibere solent. Item, si repentina necessitas urgeat, debet accommodari necessitati, & quantum tempus permittit, & periculum, & suppleri dolore vtrumque horum, quæ dixit Doctor, comprehendit Canon præmissus; sicut & cap. 5. declarauit vtrumque necessarium esse. Probat idem authoritas, quam citat ex authore de vera & falsa pœnitentia, cap. 9. & 15. quantum ad integritatem confessionis, non rectè quidam citant Durandum pro opposito huius in presenti dist. 9. 15. qui conclusionem hanc tenet ibidem; sicut & vniuersi Doctores Catholici, & praxis, & traditio Ecclesiæ, & doctrina sanctorum Patrum, & natura ipsius Sacramenti exposuit; in quo de integro statu pœnitentis quoad mortalia, scire debet confessarius huius fori iudex: impium enim est dimidiatam veniam à Deo sperare; sic etiam dimidiatam confessionem peccatorum facere, quæ non remittuntur, nisi in ordine ad sacramentum, vel per Sacramentum in re, aut voto: quod votum nequit esse verum, & syncerum sine proposito confitendi omnia mortalia, quibus est obnoxius: si contritio ergo perfecta in ordine ad Sacramentum non delet peccata, nisi cum tali voto, vt patet ex Trid. sess. 14. cap. 4. quod votum eatenus est necessarium, quatenus

*Inquisitio
præmitenda.*

*Falsa allega-
tio Durandi.*

*Integritas
cõfessionis mor-
taliũ proba-
tur.*

quatenus ipsa peccata subiici debeant Sacramento: ita sequitur necessariam esse confessionem integram, & mancã non sufficere. Patet ex effectu Sacramenti, cui ponitur obex per omissionem integræ confessionis: quia sicut peccatũ non dimittitur, nisi de quo dolet pœnitens, neque vnũ sine alio lege ordinaria dimitti potest; ita qui non confitetur vnũ, non dolet verè de ipso, neque proinde est capax veniẽ in reliquis, neque gratiæ: quia est fictus, & hypocrita.

Aliqui hæretici, quos damnat ibi Concilium, negauerunt peccata occulta esse confitenda, quia id esset se infamare apud confessorem contra legem naturæ. Item, peccata illa, quæ sunt contra vltima præcepta Decalogi, non esse confitenda: sed vtũque errorem meritò damnat Concilium, & optime probat contrarium *cap. 5.* neque infamia illa apud confessorem præponderat necessitati salutis, nec diuinæ iustitiæ præponderat, quæ in pœnam peccati hoc instituit, neque fructui ex confessione acquisito præferatur: accedit secretum sigilli sacramentalis, quo peccata occulta semper manent.

g Si contra hoc obijciatur, &c. Tangit casum, in quo ab integritate confessionis aliquando quis excusatur. Dicit autem quando quis tacet peccatum ei, cui non debet illud confiteri, non esse simulatum, aut hypocritam: sed integritatem attendendam esse quoad ea peccata, quæ debet pœnitens dicere, cui debet, & quando debet, & quomodo debet. Hinc ab authoribus modernis duplex integritas confessionis explicatur. Alia materialis: alia formalis. Materialis est, quando omnia in re commissa confitentur. Formalis est, quando integrè confitentur omnia, quæ occurrunt memoriæ; quamuis aliqua ex naturali obliuione subterfugerint; vel certè quando confitentur omnia, quæ potest hic & nunc in casu legitime excusationis, aut necessitatis, cæteris prætermisissis, quæ non tenetur confiteri in iis circumstantiis. Hæc dicitur formalis, quia & lege regulatur, & sufficienter informatur tam ab iolutione hic & nunc, quàm effectu Sacramenti: non ita confessio manca, quæ excusationem non habet: quia semper illa est informis. Casum obliuionis insinuat Concilium, & Doctor *supra*, dicentes præceptum comprehendere integram confessionem peccatorum, quæ memoriæ occurrunt post debitum examen.

Plures casus declarat DD. in quibus præceptum integræ confessionis non obligat etiam quoad ea, quæ memoriæ occurrunt: qui reducuntur ad tres illos modos, quos assignat Doctor, & quibus regulari debet confessio; nempe ad personam confessarij, ad tempus, ad modum confessionis peccati.

Hi sunt præcipui casus in genere, in quibus integritas confessionis excusatur, quando periculum est ne subito moriatur pœnitens, confessio aliquot peccatis absolueudus est, & postea, si super sit tempus, audiendus quoad reliqua, & de nouo absolueudus. Hic casus concernit extremè laborantes. Idem dicendum est, si instat naufragium, periculosa pugna, irruptio hostium repentina, possunt tunc omnes simul absolui; sed conandum est, vt quisque materiam aliquam determinatam proferat, & ostendat signa doloris. Ita Suarez *d. 23. scilicet. 1.* id quidem cõgruè, si fieri potest, sed non simpliciter necessarium, neque vtile in tanto concursu, cum Sacerdos est vni-

cus, & statum cuiusque neque scire possit, neque audire in tumultu; sufficit enim vt signis exhibitis externè ab iolutionem petant, cum tunc confessione pectoris, & signis doloris. Item, quando notabile damnũ sibi, aut tertio immineret ex confessione peccati alicuius: ita communiter Doctores. Exempla sunt peruiui; vt si inde cognosceret sibi imminere confessarij deinceps odium damnosum, aut persecutionem; vt si ei inferuiat, & ab eo dependeat. Item, si timeat ex confessione ruinam ipsius confessarij, vt si pœnitens sit fœmina, & ex confessione lapsus carnis timeat sollicitari à confessario ad simile. Cauendum tamen ne tale sine fundamento præsumat de confessario, quia peccaret mortaliter: fundamentum esset ex conditione ipsius, exemplis præteritis, vt si constet id aliàs fecisse, & sit vita lubrica, aut reuelator confessionis. Item, quando tertius audit confessionem, tunc secundum aliquos non tenetur ad confessionem mortalium. Item, si hærendo in examine cõscientiæ ex propria fragilitate timeat propriam ruinam excitatis, ex cogitatione minuta præteriorum delictorum, & circumstantiarum inordinatis affectibus, tunc leuiter percutienda sunt. Ex qua ratione confessarij etiam prudenter se gerant in examinandis eiusmodi circumstantiis, ne minutim agant, maximè si pœnitens sit mulier, aut puer; ne magis noceant, vel suggerendo media ignota, & modos peccandi, vel excitando praua desideria, vel certè ne causent de seipsis suspicionem ex nimia curiositate, & absterceant pœnitentem à Sacramento.

Examinent ergo tantum circumstantias vulgares, & ordinarias, non autem insuetas; quamuis fortè contingere possint quibusdam, possunt in genere tantum, & leuiter transcurdo quærrere; si quid aliud in ea materia super sit, quod inferat scrupulum. Hæc regula in peccatis carnis maximè locum habet: si sit tamen persona lubrica, vt meretrix, potest interrogari an adhibuerit media inordinata peccandi. Item, quando imminet confessario periculum vitæ, vt si audiat confessionem alicuius contagiosi, vt contingit tempore pestis, potest aliqua tantum audire, & absoluere. Aduertendum tamen hæc omnia incommoda debere esse grauiora, & extraordinaria, neque sufficit quæcumque præsumptio, vt si timeatur, verbi gratia, quod Confessarius ex confessione talis peccati mutet apud se opinionem suam de pœnitente, vt quem putauit fuisse aliàs honestum, deinceps existimet magnum peccatorem, aut impurum. Hæc enim per se coniuncta sunt confessioni, quam Christus tamen præcepit, & erubescens fundamentum, quam Patres definiunt connexam esse pœnitentiæ, & primariam satisfactionem pro peccato, quam quis debet vincere, considerando nihil Deo ignotum esse, & conuenire, vt seipsum peccator pœnitendo contemnat, qui peccatõ aliàs Deum Optimum Maximum contempnit: omniaque fore aliàs diulganda à iudice, quæ iniquè referuantur iustitiæ, & subtrahuntur misericordiæ, & veniæ, quæ in Sacramento offertur. Addit etiam Suarez *scilicet. 2.* ad hoc, vt quis non integrè non confiteatur, exigi necessitatem præsentem tali confessario confitendi; quod si alius offertur, tenetur eum adire, aut si breui expectatur commoditas liberius confitendi, tenetur differre confessionem, non tamen

Error hæreticorum.

25
Casus excusans ab integritate confessionis.

Duplex integritas confessionis.
Materialis, & formalis.

Vnde dicitur formalis.

Tres modi, in quibus excusatur integritas.

26
Casus infirmitatis mortis infirmi.

Casus notabilis damni.

Casus peccati.

Documentum pro confessarijs.

27

Casus periculi ipsius confessarij.

Incommoda excusantia ab integritate debent esse grauiora.

Circumstantia, in qua hæc integritas excusatur.

tamen valdè diu : vt etiam docet Soto *d. 18. q. 2. artic. 5.* quia esset inde magnum damnum , & periculum vltioris lapsus , si quis priuatur fructu , & adiutorio Sacramentorum , cum incerta sit contritio , & perseuerantia in statu peccati mortalis , inferret damnum reliquorum operum , vt pote in tali statu mortuorum : integritas autem confessionis sicut non obligat in casibus præmissis ob detrimenta allegata , sic etiam non obligat cum tanto nostro detrimento spiritali , vt differatur , quando nequit commodè hîc & nunc fieri. Excusant ergo à dilatione eius necessitas celebrandi , communicandi , confessionis annuæ , scandalum , & maximè quando quis iu-

dicat se non esse cõtritum ante communionem , teneretur confiteri etiam non integrè , imò iudicaretur non sufficere tunc contritionem æstima- tam ob declarationem Trid. modò adfit copia eius , cui possit confiteri , etiam non integrè. Ratio est , quia licèt non sit integra materialiter , erit tamen integra formalis confessio , quia comprehendit omnia peccata , quæ in tali casu confiteri possunt : & est necessitas confitendi ob reuerentiã Sacramenti. Duo alij casus adferuntur , quæ quandoque excusant ab integritate confessionis iuxta aliquorum opinionem , & concernunt casus referuatos , & personam complicitis , quos in sequëtibus commodiùs examinabimus.

Alia circumstantia huc spectantes.

SCHOLIUM.

Circumstantias mutantes speciem, esse necessario confitendas, de aggravantibus autem, id esse tutius, sed non omnino certum, impertinentes verò confiteri non licet. Trid. sess. 14. cap. 5. de aggravantibus. Vide Suar. tom. 4. disp. 22. sect. 3. Caiet. 1. 2. quest. 7. art. 1. Sotus disp. 18. quest. 1. art. 4. Maior hîc qu. 1. Rich. art. 3. quest. 5. Nau. c. 6. num. 67. Sylu. v. Confessio.

20
De circumstantiis aggravantibus non resoluunt.

NEC solùm peccata , sed circumstantias peccatorum notabiliter aggravantes includit dictum præceptum , iuxta illud Augustini. *Prius consideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate persone, &c.* Saltem illas dico aggravantes , & necessariò confitendas , quæ speciali prohibitione prohibentur , verbi gratia , alienum accipere est illicitum , sed speciali prohibitione prohibetur accipi de loco sancto , & idèd speciale peccatum , scilicet sacrilegij , per hanc circumstantiam constituitur.

Similiter est illicitum non suam cognoscere , sed si qua propinqua sit , speciali prohibitione prohibetur : & idèd speciale peccatum , scilicet incestus , per hanc circumstantiam constituitur : frequentia etiam non est dubium , quòd est circumstantia , simpliciter ponens aliud peccatum : quia qualibet vice committitur nouum peccatum , & de similibus simile habeatur iudicium.

Multæ autem sunt circumstantiæ , ex quibus peccatum est aliquo modo grauius ; & hoc vel ex parte obiecti , vel ex parte personæ peccantis , de quibus non est ita certum , quòd oporteat illas confiteri : tamen tutum , & vtile est hoc fieri. De aliis verò , quæ nihil ad B, puta sine qua esset tanta grauitas , quanta cum illa circumstantia , impertinente : fatuum est confiteri , vt pote si aliquis peccat cum aliqua , quæ vocatur Berta , vel Lucia , & huiusmodi.

COMMENTARIUS.

28
De circumstantiis peccatorum.

NEC solùm peccata , sed circumstantias peccatorum , &c. Distinguit circumstantias in eas , quæ mutant speciem , & eas , quæ aggravant peccatum intra eandem speciem ; & impertinentes , vt quæ nec aggravant , nec mutant speciem.

Conclusio. Circumstantia mutantes speciem, & numerus peccatorum confitendus.

Prima conclusio : species , & numerus necessariò sunt confitendæ : est Trid. *sess. 14. cap. 5. & can. 7.* Caietanus in *Opuscul. tom. 1. tract. 5. qu. 3.* Nauar. in *cap. Consideret, &c. de pæn. disp. 5.* Docent non omnes species in vniuersum esse explicandas , sed eas tantùm , quæ variant iudicium confessoris circa statum rei. Hoc fusiùs impugnat Valquez *3. part. quest. 91. 1. art. 1.* Sed facilis est concordia , quia aliqua specie differunt morali , & malitiæ ; aliqua physicè tantùm : vt omittere sacrum die feriali , & festo , eadem erit species physica , non moralis ; quia hoc peccatum est contra religionem , seu cultum : illud verò non. Ingurgitare se vino , aut alio liquore diuersa sunt physicè , moraliter eadem : diuersitas physica non facit ad confessionem ; moralis au-

tem sic. Quidquid ergo variat iudicium in confessario , ex natura rei confitendum est , nisi aliàs talis circumstantia ex natura actus cognoscatur , vt quæ ordinariè eum concomitatur , vt rixæ , & contentioni , rancor adhæret animi. Varietas hæc iudicij in confessario est ex natura actus , quia aliter iudicandus est , qui peccauit contra plures virtutes , quàm si contra vnã solam peccaret.

Maior est controuersia de circumstantiis aggravantibus tantùm , quia ex vtraque parte concurrunt graues Doctores. Affirmatiuam partem docet Antiosod. *4. part. Sum. tract. 6. cap. 3. qu. 3.* Alens. *4. part. quest. 18. memb. 4. art. 3.* Caiet. *1. 2. quest. 7. & verbo Conf. in Summa.* Maior in *4. d. 4. quest. 4.* Soto *disp. 18. qu. 2. art. 2.* Noster Doctor in *4. disp. 17. §. De secundo articulo,* rem pro incerto habet , asserens tutius esse confiteri. Oppositum tenent D. Thom. *4. disp. 16. quest. 3. art. 2. quest. 5.* D. Bonauentura *disp. 17. 3. p. disp. art. 2. quest. 3.* Richardus *ibid. art. 3. q. 5.* Almainus *quest. 1. art. 2.* Valquez *dup. 1. . . citans alios.*

De circumstantiis aggravantibus. Docet plures esse confitendas.

Negant alij.

Doctõr

Sententia Doctorum ambigua.

Doctor neutrum esse certum docet, tutius tamen esse, si quis ea confiteatur: quem sequitur Gabriel, & Thomas Argentinensis.

29

Notabiliter aggravantes sunt confessiones.

August.

Secunda conclusio. Circumstantiæ notabiliter aggravantes confitentis sunt. Hoc videtur deferendum primæ opinioni; reliquæ autem præteriti possunt. Augustinus de visitatione infirmorum cap. 5. tom. 9. *Quæ ergo mentem grauius exacerbant facinora Dei Angelo manifestata, nihil obscurum dicens, culpam multis ambagibus inuoluens, &c. Designanda sunt etiam in quibus peccasti loca, si recordaris, & tempora; cum quibus peccasti personis, non nomina ipsarum, & ut a peccato desistant secreto corrigenda familiaritas, in quo peccasti, labilis ætas, in quo gradu seruiebas Ecclesie, &c.*

Probatio.

Secundò, quia ratio adducta à Tridentino & superius præmissa idem concludit, quia eiusmodi circumstantiæ variant iudicium confessarij expressæ, & merentur maiorem simpliciter pœnam: vnde in Canonibus pœnitentialibus antiquis (vt patet ex Burchardo *lib. 1. 9. cap. 5.*) imponebantur diuersæ pro peccato homicidij diuersimodè perpetrato, & pro furto. Dices, Concilium Trident. assignauit omnia necessaria huius Sacramenti, & tantùm comprehendit numerum, & species peccatorum: ergo nihil aliud necessariò exigitur. Hoc est præcipuum fundamentum vltimæ sententiæ. Respondetur Concilium tantùm definiisse ea, quæ certa sunt; quod moris est; reliqua verò reliquisse sub inquisitione Doctorum, quibus præiudicare non solent Concilia. Conclusio autem videtur comprehendendi in ratione Concilij, & doctrina, quæ applicari potest ad propositum. Deinde, explicandum docet numerum peccatorum, hæc est circumstantia aggravans: ergo etiam continuatio peccati, cum sit magis peccatum. De leuiantibus notabiliter eadem est ratio. Afferuntur multi alij casus, quibus probatur conclusio tanquam ex absurdo, quod sequeretur: nam aliàs sequeretur quòd qui expulsiōe tormenti maioris simul interficeret viginti, non teneretur confiteri, nisi commissum à se simplex homicidium. Incestus in primo, secundo, & tertio gradu, secundum probabiliorem opinionem non differunt specie, tamen sunt confitendi. quod nequeant aduersarij negare. Quartò, si aliquis amputasset alteri brachium, sufficisset dixisse eum læsisse. Qui haberet voluntatem occidendi 100. furandi mille, sufficienter confiteretur dicendo se habuisse voluntatem occidendi, & furandi. Sed petes quando cognoscitur circumstantia aggravans confitenda? Aliqui dicunt, quando vnum peccatum ratione grauitatis æquiualeat pluribus eiusdem speciei; vt si quis vellet occidere duos. Alia sententia docet, quando grauitas sumitur ex parte, seu quantitate materiæ, vt in exemplis allatis, non autem continuationis, aut intensiōis actus. Sed hoc puto simpliciter falsum quando est conatus extraordinarius, & modus peccandi, vt si quis interfectum à se sæpiùs confoderet, exprimenda esset talis rabies.

De leuiantibus peccatis.

Absurda opinio negat un obiecta.

30
Numerus circumstantiarum.

Septem autem communiter numerari solent, quæ hoc versu continentur.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando

Circumstantia persona quando confitenda.

Prima circumstantia quis explicat personam: tunc hæc est confitenda, quando ex aliqua speciali obligatione, præter eam, quæ determi-

nat communi lege substantiam operis, peccatum fugere reatur. Hæc communiter ad hæc quatuor reducitur, *otio, votum, officium, contractus*, vt si contra castitatem constitutus in sacro Ordine, aut habens votum, peccauerit, si iudex permiserit, quod tenebatur prohibere; si ex contractu deputatus ad custodiam neglexerit ipsam. Alij addunt constitutos in dignitate; alij id negant, nisi aliàs sequatur scandalum. Alij addunt ad dicta, status obligationem; vt Virgo teneretur confiteri se virginem esse, quoties aliquid animo admiserit contra castitatem. Alij id negant tanquam graue; addentes etiam quando consentit in sui deflorationem, peccare solum simplici fornicatione (sed praxis contra hoc est) si verò violentiam patiat, peccare eum, qui intulit, ratione damni illati, quia reddit difficulti matrimonium. Idem dicendum, si religiosus, aut Sacerdos peccat contra castitatem, sufficit dicere quòd contra votum castitatis peccauerit iuxta sententiam iam magis receptam, quæ solenne à simplici non distinguit specie: putarem tamen confitentiam circumstantiam voti solemnis, non tamen necessariò regularis; quia sic vsus habet, & grauius videtur peccatum, notabiliter enim aggravat. Si penitens est notus confessario, potest omitti circumstantia personæ.

Circumstantia virginitali.

Circumstantia voti.

Circumstantia rei, & quid.

Quid denotat substantiam facti. Huc refertur quantitas materiæ, qualitas obiecti, quæ concurrunt communiter in materia iustitiæ in genere; vt si mille furatus fuerit, si iniuriam in fama, bonis, persona, &c. comiserit, si parenti, si alieno, si superiori, si lapsus cum virgine, coniugata.

Circumstantia loci.

Vbi denotat locum. Tunc confitentium, quando locus ipse speciali prohibitionem tenetur, vt si in sacro quis effuderit sanguinem, &c. aut quis furatus fuerit; quamuis hoc alij limitent quoad res, quæ specialiter commissæ sunt custodiæ loci sacri: quia tunc eius sanctitas violatur; quando verò non ita, non aggravat.

Circumstantia mediorum.

Quibus auxiliis determinat circumstantiam mediorum, & instrumentorum tunc explicandam, quando eorum vsus sit specialiter prohibitus: vt si scelopeto infeceris cum periculo aliis nocendi: si habent speciale crudelitatem; vt si lento igne, aut aliis tormentis interfeceris. Aliqui sub hac comprehendunt socios, quando quis est ipsis causa peccandi.

31
Circumstantia finis.

Cur determinat circumstantiam finis, vt quando inducit nouam malitiam præter malitiam medij. Si autem non inducit, non videtur confitenda; vt si sit indifferens, vt omittens Sacrum ob venationem, aut aliud exercitium. Aliqui oppositum affirmant: quia nempe statuitur vltimus finis in tali exercitio: sed si homo sit ita affectus, vt malit transgredi quodeunque præceptum, quàm omittere tale, esset confitentium, quia est peccatum mortale statuere vltimum finem in vlla creatura absolutè, & contra charitatem Dei, qui est vltimus finis, & contra ordinationem seruandam in operando, quia *summa peruersitas est frui utendis*, quamuis aliàs in suo genere res ipsa licita, & honesta sit. Sic peccauerunt Philosophi, statuentes finem vltimum in virtute: sic etiam peccant nimium addicti huic, vel illi scientiæ inordinatè, vt alia omnia præ acquisitione eius contemnant.

Frui utendis magna peruersitas.

Quomodo determinat modum actus; quando affert speciale malitiam comprehendit intentionem,

Circumstantia modi.

tionem, & durationem, passionem, ignorantiam, malitiam.

Circumstantia temporis.

Quando dicit circumstantiam temporis: circa eam nihil occurrit speciale. Aliquorum opinio fuit quòd peccans in die festo violat festum: sed hoc non admittitur, nisi sit peccatum prohibitum aliàs diuerso fine. Ita Nauar. *cap. 6. num. 9. Sum.*

32
Dubium.
Quòd actus duplici præcepto prohibetur.

Petes, an quando actus est duplici præcepto prohibitus, teneatur quis confiteri transgressionem duplicem. Respondetur, hæc difficultas petenda est ex materia de Legibus, sicut & multæ aliæ, quæ hic à quibusdam mouentur de obligatione Iuris positui; & ad quam speciem virtutis spectet transgressio Iuris positui, & an per illud possit prohiberi quod aliàs prohibitum est de Iure diuino, aut naturali, aut alia lege superioris. His ergo in suum locum remissis, respondetur breuiter ad quæsitum affirmatiuè, quando motiua variarum prohibitionum diuersa sunt specie, & loquor de motiuis intrinsicis, non autem extrinsecis, seu finalibus: quia *finis præcepti non cadit sub præcepto*. Dices, quando non habet honestatem ex obiecto, sequeretur non peccare contra aliquam virtutem. Respondetur esse còtra virtutem obedientiæ: sicut alioquin actus non possit alterius virtutis honestatem participare, quia ad nulum est congruum medium, aut ordinatum. Si autem est in eo proportio medij, si accedat præceptum ex fine talis virtutis, participabit etiam honestatem eius. Sed quid si motiua variantur numero tantum? Respondetur non inferre diuersa peccata numero, nisi in materia iustitiæ, vt si coniugatus, verbi gratia, cognosceret alterius uxorem, faceret duplicem iniuriam contra propriam, & contra maritum alterius, cum qua est mœchatus. Hæc fusius in materia de Legibus.

Resolutio.

Quomodo numerus peccatorum confitendus sit?

33
Quomodo confiteri debeat numerus peccatorum.

Numerus peccatorum confitendum esse est de fide ex *cap. vtriusque sexus*; vbi dicitur omnia peccata mortalia confitenda: & Tridentin. *sess. 14. cap. 5. de quo supra*. Difficultas præsens offertur circa ea peccata, quorum numerus vix haberi potest; vt quando quis est in continua voluntate peccandi per longum tempus, vt est in meretricibus, ysurariis, & huiusmodi: & quando quis ipsum peccatum, aut voluntatem peccandi interruptam sæpius iterauit.

Attingenda est circumstantia, ex qua saltem in confesso cognoscitur numerus.

Conclusio quoad primum casum; attingenda est circumstantia, quantum fieri potest, quæ magis exprimit numerum peccatorum, quando nequit haberi memoria ipsorum certa quoad numerum. Hæc conclusio probatur ex ratione fundamentali sæpius tacta: quia ex expressione talis circumstantiæ mutatur per se sententia iudicis: ergo necessaria est ad eius informationem. Vnde ideò excusatur à confessione ipsius numeri, quia non est possibilis eius memoria distincta: ergo debet in aliquo confuso æquivalenti exprimi, qualis est talis circumstantia. Exemplum, si aliquis fuerit ysurarius in continua voluntate lucrandi, sine occasione tamen

Probatio.

Exemplum.

lucri, quia defuit qui peteret. Alius autem in ciuitate populosa ex occasione quotidie oblata etiam quotidie addebat voluntati ipsum exercitium: hic debet hanc circumstantiam oblatae quotidie occasionis exprimere, quo confessarius intelligat voluntati superuenisse effectum, seu opus externum, siue hoc addat nouam malitiam, vt asserit noster Doctor, siue circumstantiam aggrauantem, vt Thomistæ. Ex his reducendæ sunt discrepantiæ Doctorum, qui videntur tantum in verbis differre; quorum alij dicunt in meretrice sufficere explicare tempus: vt Nauarum, Caietanum, Canum. Alij negant, vt Soto *in 4. d. 18.*

Quoad secundum casum idem dicendum erit: quoties enim interruptitur peccatum, & resumitur, mutatur numerus, qui debet confiteri, si occurrat. Dubium solum est, quando censetur interrupti. Canus *in 5. p. relect. de penitentia*, asserit interruptionem fieri contraria voluntate retractante priorem: si verò tantum naturali obliuione contigerit, non erit interruptio moralis: quia semper manebit habitualiter voluntas continuata. Sed hæc ratio non valet, quia voluntas habitualis non facit ad culpam, aut vllum actum; & sequeretur vltèrius quòd peccans semel voluntate, verbi gratia, habens desiderium occidendi, & non pœnitens de eodem, deberet confiteri per annum durasse talem voluntatem. Caiet. *in tom. 1. Opuscul. tract. 3. 1. qui est 17. responsionum, respons. 13. q. 2. & 1. 2. q. 66. art. 3. Nauar. in Sum. cap. 6. n. 16. Vasquez 3. part. q. 91. art. 1. dub. 5.* asserunt intentionem remanere in suo effectu, vt quamdiu ex intentione operetur quis, quamuis actu non cogitet actu de obiecto prauo, vt si parat arma ad occidendum; si aggreditur iter ad eum finem, continuatur moraliter, & virtualiter praua voluntas in his effectibus eo modo, quo dicitur intentio finis continuari in electione, & executione: & charitatis actus in opere meritorio; & hæc sententia est vera: debet ergo hic confiteri tanquam actus continuatus pro tempore voluntatis formalis, aut virtualis. Quando verò desinunt ista duo, interruptitur: verbi gratia, si assumatur aliquid aliud incompatible faciendum, quod potest dici interruptio virtualis: vel si accedat ipsa voluntas contraria expressè. Si tamen interruptio sit breuis, & paruæ considerationis, tunc confitendum est peccatum per modum continuati secundum praxim, vt docet Suarez *disput. 22. sect. 5.* nam talis interruptio vix variat iudicium confessarij. Ex his sequitur vltèrius, si quis applicauerit media ad aliquod opus, licet non sequatur effectus, esse confitendum: quia hoc superaddit voluntati internæ vel circumstantiam, vel nouam malitiam, vt quando medium de se est prohibitum, licet eiusdem generis cum fine, vt si quis excitaret cogitationes rancorosas in seipso ad finem vindictæ: quantum aliàs si sequatur effectus, non sint explicandæ, quia intelliguntur ex natura finis.

Secunda conclusio. Peccata dubia, vt dubia sunt confitenda: sequitur ex dictis, quia informatio debet esse conformis iudicio pœnitentis. Circa modum dubij adhibentur variæ regulæ, quæ spectant magis ad materiam de conscientia per se, quam ad præsentem. Excipiuntur scrupulosi, quibus magis expedit non confiteri dubia

34
De interruptione peccati.
Quomodo censetur interruptio?
Sententia Cani.

Reijcitur.
Voluntas habitualis non reputatur.

Sententia aliorum.

Continuatio virtualis.

Continuatio moralis requiritur.

Applicanda media peccati.

35
Dubia confitenda, vt dubia.

Exceptio de scrupulosis.

dubia propter anxietates: in his enim tanta integritas confessionis cum tanto periculo animæ, & desperationis non obligat. Secundò, in eis non est periculum omissionis alicuius, quod sit peccatum, cum magis orientur scrupuli circa materias non pertinentes ad vitium.

Tertia conclusio. Examen necessarium ad

confessionem debet considerari ex circumstantia pœnitentis, & temporis: quia non est idem in omnibus necessarium, verbi gratia, in religioso, & vsurario: omittere tamen aliquod peccatum ex defectu examinis est peccatum mortale: vt communis tenet. Ratio, quia non accedit præparatus.

Præmissi debet examen delictum.

SCHOLIUM.

Confessionem faciendam Sacerdoti iurisdictionem habenti, habetur ex Trident. sess. 14. cap. 7. Item, confessionis præceptum obligare semper in periculo mortis. Item, ante communionem post culpam mortalem, ex Trident. sess. 13. cap. 7.

Continet hoc præceptum cui, quia Sacerdoti: ille enim in Ecclesia habet solus auctoritatem ligandi, & soluendi, vt dicitur *distinct. decimanona*. Et Sacerdoti habenti iurisdictionem, quia sententia à non suo iudice data, nulla est. Continet quartò quando, quia quodcumque est in periculo mortis, quilibet enim, quando imminet iudicium damnationis, vel misericordiæ, debet se præparare ad misericordiam, quantum potest. Istud autem non tantum est in infirmitate mortali, sed quando aggredditur actus arduos, in quibus sit verisimile quòd mors imminet, vt in bello mortali, & in naufragio, & huiusmodi: & etiam quando vult exercere actus aliquos, quibus deberet reuerentia specialis, vt quando vult communicare: quia, sicut dictum est *suprà dist. 9.* habita opportunitate confessoris, nullus debet sine confessione communicare: & in similibus simile est iudicium.

21
Confessio facienda Sacerdoti iurisdictionem habenti tantum. Confessio ligat in periculo mortis, & ante communionem post culpam mortalem.

COMMENTARIUS.

36
Cui debet fieri confessio?

Continet hoc præceptum Cui, &c. Explicat duas aliàs circumstantias spectantes ad hoc præceptum, nempe cui debeat fieri confessio Sacramentalis, & quando debet fieri: Quoad primum, docet iudicem huius fori esse Sacerdotem, qui habet potestatem ligandi, & soluendi ex sua ordinatione, & vterius iurisdictionem ab Ecclesia: quia *sententia à non suo iudice data est nulla*. Superius in d. 14. dictum est hoc Sacramentum institutum esse per modum iudicij: idè in ministro eius requiri auctoritatem; confessio autem habet rationem informationis, cui accedit absolutio Sacerdotis tanquam sententia iudicialis in hoc foro: idè. Sacerdoti fieri debet confessio, sicut informatio iudici. De hac conditione latius dicitur *infra dist. 19.* ac proinde vterius eius tractatui superseditur hic.

Sacerdos est minister.

37
Tempus obligationis.

Continet quartò Quando, &c. Hic determinat tempus obligationis præcepti, quæ est secunda conclusio huius paragraphi. Dicit ergo primò in articulo mortis obligari viatores baptizatos ad hoc Sacramentum, data scilicet opportunitate, & aliis requisitis: quia quilibet tenetur in tali articulo, à quo dependet iudicium damnationis, aut misericordiæ, se præparare quantum potest. Hunc articulum mortis extendit ad omnem statum, & circumstantias, in quibus mors imminet, siue infirmitatis, siue naufragij, siue belli, & huiusmodi. Deinde dicit obligare, quando est exercendus aliquis actus, cui annexa est specialis reuerentia, vt in articulo cõmunionis percipiendæ. Intelligit hoc iuxta limitationem *suprà præscriptam* in duobus articulis præcedentibus, nempe quando quis habet conscientiam peccati mortalis: de quo tantum statuit necessitatem præcepti confessionis faciendæ: nam aliàs præceptum hoc non obligat per ipsum in particulari, nisi ex suppositione talis materiæ:

Obligat in articulo mortis.

In articulo cõmunionis.

Ex suppositione peccati mortalis.

idè dicit ad communionem requiri talem probationem, nec sufficere solam contritionem data opportunitate confessoris idonei, vt *suprà dist. 9.* cum ipso declaratum est. Addit præterea in similibus simile esse iudicium, nempe in ministerio, aut receptione aliorum Sacramentorum, quæ specialem hanc reuerentiam exigunt, vt sanctæ sanctè tractentur.

Circa hanc litteram Doctoris occurrunt plura dicenda. Primò quid circa tempus obligationis pœnitentiæ ex præcepto diuino dicendum sit, vt pœnitentia comprehendit tam Sacramentum, quam contritionem perfectam. Secundò, in quo non sufficiat sola contritio habita copia confessoris. Tertio denique, an in ministracione, aut receptione Sacramentorum obliget confessio, & non sufficiat sola contritio. Hæc sequentibus quæstionibus suo ordine resoluetur.

Quando obligat præceptum pœnitentiæ in genere?

De tempore obligationis huius præcepti variè sentiunt Doctores. Gulielmus Parisiensis in tractatu de Pœnitentia existimat statim teneri peccatorem ad pœnitentiam post peccatum: quem sequutus est Innocentius I V. in capitulo *Omnis viriisque sexus, de pœnitent. & remission.* Archidiaconus in capitulo *Ille Rex d. 3. de præcepto confessionis*, docet teneri ad contritionem, aut confessionem. Thomas de Argentina in 4. d. 17. art. 4. ad 4. idem tenet de contritione, non autem de confessione. Petrus de Soto *lectione 13.* eam opinionem, velut tutiorem docendam asserit Maior in 4. d. 17. quæst. 2. ante medium, & in fine. Caiet. tom. 1. *Opuscul. tract. 17. q. 1. de contritione*, asserit præceptum pœnitentiæ obligare statim à peccato, sicut restitutionis, non

38
Varia Doctorum sententia. 1. Sententia.

Præceptum pœnitentiæ obligare statim post peccatum.

tamen eius omissionem esse culpam nouam, aut continuationem prioris, antequam habeatur positua impenitentia, & voluntas sistendi in peccato. Sicut nec omisso restitutionis donec habeatur voluntas non restituendi. Statuit duos modos obligationis per affirmatiuum præceptum. Vnus est, quando obligat absolute, & non in ordine ad aliud, tunc peccat qui omittit tale præceptum accedente obligationis tempore. Secundus modus est, si obligat præcise in ordine ad aliud, verbi gratia, præceptum confessionis ad sumendam Eucharistiam, aut administrationem alicuius Sacramenti: contra tale non peccatur donec adueniat tempus exercitij ipsius actus, in ordine ad quem obligat præceptum tale; huiusmodi est præceptum contritionis, & restitutionis. Hoc adiuuenit Caietanus, ne videretur admittere peccatum nouum omittentis sine voluntate contraria positua penitentia, aut contritionis, quod esset rigorosum. Sanctus Bonaventura in 4. d. 17. art. 2. quæst. 2. ait præceptum penitentia statim obligare Religiosos à peccato ratione sui status, qui est penitentia. Sanctus Bernardinus Senensis in lib. de aeterno Euangelio sermone de confessione tenuisse fertur cum Parisiensi.

Sententia
Caietani.

Sententia S.
Bonaventurae.

39
Sententia
Alensis.
Teneri ad penitentiam
quoties memoria
peccatorum
occurrit.
Limitatio.

Alia est opinio Alen. 4. part. quæst. 17. mem. 2. qui docet hominem obligari ad penitentiam de peccatis, quoties memoria occurrunt. Idem tenere videtur D. Thomas 3. part. q. 84. art. 8. Richardus in 4. d. 14. art. 9. quæst. 1. Gabriel q. 3. dub. 1. Palud. dist. 17. q. 1. art. Cather. Annotationum in Caiet. lib. 5. Viguierius in Summa. cap. 16. Dicunt quidam hæc cogitationem debere esse practica, quando scilicet est deliberata, non transitoria, & proponit peccatum sub ratione offensæ, vel sub ratione delectabilis. Hoc vltimum defumit ex ratione fundamentali sancti Thomæ in corpore, & responsione ad primum. Canus in relect. de penitentia art. 4. docet non esse obligationem penitentia simpliciter, sed quia quis non potest suspendere actum, quin vel occurrente peccato semper habeat de eo delectationem, vel nolitionem penitentia, aut actum contritionis. Alij præceptum continuandæ penitentia ponunt in exercicio virtutum vique ad finem vitæ, quamdiu durat periculum lapsus: quia qui amans periculum, peribit in eo, & sic explicant D. Thomam loco citato. Soto in 4. d. 14. quæst. 1. art. 9. d. 17. quæst. 2. art. 6. Caiet. in locum citatum D. Thomæ, & tom. 1. Opuscul. tracl. 17. quæst. vnica. Ioan. de Medina cap. de penitentia quæst. 6. dubitatione 2. reducunt præceptum continuandæ penitentia ad negatiuum, id est, vt nunquam ei placeant peccata præterita, aut futura: & sic explicant Dium Thomam.

40
Non esse obligationem penitentiam statim post peccatum commissum.

Probatio.

Prima conclusio. Nulla est obligatio penitendi statim post peccatum commissum, neque pro tunc obligat præceptum penitentia, seu contritionis. Hæc est communis: eam supponit Doctor hic limitans præceptum penitentia ad certum tempus, & articulos præmissos, & infra a. 2. Quoad quando, &c. reicit contrariam, vt datam. Illam docet Alen. 4. part. quæst. 17. mem. 2. art. 2. D. Thomas in 4. d. 17. quæst. 3. art. 1. quæst. 4. Est Summistarum v. Contritio. Nauarr. c. 1. n. 27. & 29. Sot. in 4. d. 17. d. 17. q. 2. art. 6. Durand. q. 10. & aliorum. Probatur, quia neque colligi potest talis obligatio ex stabili fundamento, & est grauis contra naturam præcepti affirmatiui, quod

in eo distinguitur à negatiuo, quod non obliget semper, & pro semper, sed statuto tempore: quia sequeretur alias non penitentem semper peccare: nec valet Caietani solutio, dicentis hoc præceptum obligare in ordine ad aliud, nempe præceptum negatiuum, quo cauetur, ne vltimam habeatur voluntas non faciendi penitentiam, quia hoc videtur implicare, & esse contra naturam præcepti obligare pro aliquo tempore, quin determinet opus pro illo tempore faciendum, alijs nullo modo potest concipi pro illo tempore obligare: ergo omittendo opus pro illo tempore, peccatur contra præceptum. Probatur consequentia, quia peccatum est a se, factum, &c. contra legem, sed contra legem facit, qui non facit opus præscriptum pro tempore obligationis legis: ergo vel non obligat præceptum affirmatiuum penitentia statim post peccatum, quod est propositum; vel si obligat, peccat impenitens.

Natura præcepti affirmatiui.

Solutio Caietani impugnatur.

41
Aliud inconueniens.

Reicitur instantia.

Voluntas positua cur mala?

Voluntas positua, & interpretatiua contra præceptum affirmatiuum pro eodem reputantur.

Conclusio colligitur ex Tridentis.

42
Obiisio ex obligatione correctionis fraternæ.

Deinde sequeretur quod quando habet voluntatem perseverandi in peccato, aut nolitionem penitentia, peccet duplici peccato contra negatiuum, & affirmatiuum; quod non admittitur. Sequela est euidens ex doctrina Caietani. Deinde, instantia, quæ adducitur de restitutione, est falsa, quia præceptum restitutionis statim obligat à peccato: ergo quando adest oportunitas penitentia per Dei gratiam, si esset in præcepto statim post peccatum, statim etiam obligaret. Deinde, idco voluntas positua non penitendi statim est mala, quia obiectum eius est malum ex se: sed idco potest esse malum, quia præceptum penitentia tunc obligaret antecederet ad ipsam voluntatem non penitendi: quia omisso actus præcepti affirmatiui, & nolitio perinde reputatur, quantum ad transgressionem, & malitia in specie: & perinde opponitur præcepto. Si ergo præceptum obligat, omisso eius peccatum erit antecederet ad nolitionem, alioquin nolitio penitentia hic & nunc non esset peccatum, si penitentia non obligaret. Præterea, illa distinctio non est in praxi, neque congruit communi interpretationi legum: quia si præceptum pro tunc obligat, omittens, etiam si nullum habeat actum posituum nolitionis, est difformis legi, & regulæ: ergo peccat. Vltimo tandem hæc sententia est contra communem praxim Ecclesie in hoc foro, quæ non agnoscit illam obligationem statim faciendæ penitentia, vt supponit Trident. sess. 13. cap. 7. vbi necessitatem præparationis ad Eucharistiam explicat hic & nunc ratione Eucharistia, & non penitentia; & addit præceptum nouum, & ibi communiter Doctores intelligunt; non declarat præceptum antiquum: sed neque cap. 1. & 4. & 5. declarans necessitatem penitentia, talem obligationem explicat. Neque ex natura virtutis colligitur, cuius præceptum affirmatiuum non secus obligat, quam præceptum affirmatiuum charitatis, & aliarum; quod non obligat pro semper.

Obiicies primò contra hanc conclusionem: teneor statim adhibere correctionem fraternam peccanti proximo, quando opportunitas, & spes emendationis subest: ergo à fortiori teneor mihi ipsi subuenire per penitentia remedium. Consequentia patet, quia in spiritualibus magis obligat charitas ad bonum proprium, quam alienum: ergo si obligat ad subueniendum proximo, statim post peccatum idem

dicen

*Responſio quæ-
runtiam.*

dicendum erit de persona propria. Respondent ad hanc difficultatem varie, quidam negant antecedens, vt Adrianus, Valquez. Alij vt Canus, negant consequentiam. Ratio disparitatis est, quia bonorum spiritualium proximi, inquit, custos sum, meorum verò dominus: sed hæc disparitas nulla est: quia custos tenetur ex iustitia ad fidelitatem seruandam, & summouendum damnum, omittens correctionem non peccat contra iustitiam, sed contra charitatem, & misericordiam; sed magis teneor mihi ipsi ex charitate: ergo. Respondet aliter, teneri ad correctionem statim, quia non semper adest oportunitas, respectu sui ipsius nunquam deest oportunitas: sed hæc etiam non sufficit; quia si præcisè ratione opportunitatis tenetur quis ad correctionem eandem, in causa propria, potest contingere ob incertitudinem vitæ, & pericula aliorum lapsuum, ac tentationum; neque quis magis tenetur ad cauendum futurum proximi peccatum quàm proprium. Deinde si ratione opportunitatis tantum quis tenetur ad illud, sequitur proximum non obligari ad pœnitentiam pro præfenti, vel ad adhibendum remedium, donec aduenit tempus obligationis futurum, in quo timetur periculum: ergo neque proximus eundem admonere; cum non habeat periculum, aut necessitatem præsentem.

*Responſio se-
cunda solutio.*

Respondet ergo Valquez, negando antecedens, & idem facere videntur asserentes peccatum præteritum, quando non timetur ex eo periculum vltioris lapsus quoad opus, aut complacentiam, non esse materiam correctionis: sed futurum, quod docuit Sotus *libello de legendo sermone mcm. 2. quaest. 2. con. 2.* Glossa in c. *Si peccauerit 2. quaest. 1.* dicit futurum, quod timetur, esse materiam correctionis. Syluester v. *Correctio* peccatum tantum, quod habet perseuerantiam, quod si non habet, spectare ad Prælatum corrigere sub alligatione, vt docuit Glossa in cap. *Qui alios, &c. de hereticis*, & c. *Abulensis, quaest. 83.* in *Matth. cap. 18.* Angelus, Caiet. *Armillæ v. Correctio.* non tnetur ergo quis corrigere fratrem ad pœnitentiam, donec illi incurrat obligatio pœnitentiæ: quæ statim non incurritur.

*Responſio
Valquez.*

*Peccatū, quod
timetur futu-
rum, esse ma-
teriam corre-
ctionis.*

Obiicit secundò, tenetur quis statim succurrere vitæ corporali, aut damno vnus membri, si incurritur periculum: ergo à fortiori vitæ spirituali. Respondet Canus negando consequentiam, quia illorum non est dominus, huius autem est dominus, cum eam reliquerit Deus dependenter à sua voluntate, iuxta illud Ecclesiastici: *Reliquit hominem in manu consilij sui.*

Impugnatur.

Obiicit tertio, teneor statim restituere alienum, quod abstuli: ergo idem dicendum de pœnitentia. Probat consequentiam, quia maior est obligatio satisfaciendi Deo, quàm homini. Respondet Soto in 4. de *iustitia*, & *iure quaest. 7. art. vltimo*, non teneri nos statim ad restitutionem: sed melius noster Doctor *suprà dist. 15. quaest. 2. art. 4.* docet restitutionem esse de præcepto diuini negatiuo, quo inhihetur alicui auferre.

*Responſio
Soti.*

Ex quo patet ad obiectionem, negando consequentiam, & paritate, quia præceptum restitutionis, quod est negatiuum, obligat semper, & pro semper, affirmatiuum pœnitentiæ non ita. Ex his patet etiam religiosum non obligari statim à peccato pœnitere, quia status non inducit aliquam obligationem præter eam, quæ in votis assumpta est, nisi fortè per accidens ratione

*Responſio ve-
ra.*

Soti oper. Tom. I A.

scandali, quatenus exemplo religiosi aliqui magis ad impœnitentiam, aut malum animarentur.

Secunda conclusio. Non est obligatio pœnitentiæ, quoties peccata memoriæ occurrunt. Est contra vltimam sententiam, quoad peccata, de quibus non est præmissa pœnitentia. Patet conclusio ex præcedenti. Probat, talis obligatio est onerosa, & sine effectu aliquo necessarii, quia neque est præceptum negatiuum, cum hoc præcisè prohibeat semper, & pro semper actum contrarium virtuti; non præcipiat actum positium ipsius virtutis, vt patet in omnibus similibus. Quòd non sit affirmatiuum, probatur: quia si loquatur de omnibus, in genere, etiam de quibus acta est pœnitentia, talis obligatio fundatur, vel in effectu aliquo necessarii pœnitentiæ, vel in certitudine pœnitentiæ peractæ, vel in periculo complacentiæ in peccato, vel ex obligatione amicitiae diuinæ: sed nihil horum probat talem obligationem: ergo, &c. Probat, omnis effectus contritionis habetur perfectius per Sacramentum, quod susceptum est, & certius, quàm per ipsam contritionem, quia certius est me habuisse dispositionem ad Sacramentum requisitam, quàm contritionem perfectam, idèd communicanti non sufficit contritio sine Sacramento, hoc autem sufficit sine contritione; vt patet ex Tridentino *sess. 13. cap. 7.* ergo certius habetur effectus iustificationis per Sacramentum pœnitentiæ; sed non teneor confiteri quoties mihi occurrunt peccata confessæ, neque vnquam confiteri illa, nisi fortè in articulo, quia sunt materia libera; & colligitur ex Tridentino *sess. 14. cap. 5.* in quo peccata mortalia, quorum conscientiam habet pœnitens, declarat esse materiam necessariam confessionis: ergo ratione incertitudinis, si esset aliqua obligatio, magis teneretur ad Sacramentum, quàm ad contritionem. Neque periculum complacentiæ inducit talem obligationem; quia sufficit non cõplacere, & complacentia, si fieret, reducit ad genus, & speciem peccati: in quo complacet, sicut omnis actus in bonitatem, aut malitiam sui obiecti; & esset contra virtutem aliam distinctam à pœnitentia, verbi gratia, castitatem. Neque simili ratione spectat ad charitatem, non ad pœnitentiam, & satisfit vtrique per non complacentiam: ergo, &c. Dices saltem teneri hominem, vt quidam volunt, continuare exercitium virtutum; & sic continuatur pœnitentia latè sumpta. Contrà, quidquid sit de hoc, illa obligatio nascitur ex singulis virtutibus, seu earum collectione, non ex pœnitentia, quia si intelligamus de non transgressione illarum, spectat respectiue ad præceptum negatiuum cuiusque. Si de actibus, ad illos non semper tenemur, nisi pro tempore determinato, quando occurrit obligatio affirmatiui præcepti cum debitis circumstantiis illo tempore, cuius adimpletio tunc fit non per actum alienæ virtutis, qualis est contritio, sed per proprium: quis enim diceret satisfieri misericordiæ per contritionem?

Sed obiicit loca Patrum Augustini, seu alterius de vera & falsa pœnitentia cap. 13. vel 12. *Dolorem cum vita finiat, &c. ubi enim dolor finitur, deficit pœnitentia, si autem pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia, &c. dixit enim Dominus, Vade, & noli amplius peccare: non dixit ne pecces; sed nec voluntas peccandi in te oritur, quod quomodo seruabitur, nisi dolor continiè in pœnitentia custodiatur.*

44
Non esse obli-
gationem pœ-
nitentiæ, quo-
ties peccata
memoria oc-
currunt.
Probatio.
Non esse obli-
gationem ex
præcepto ne-
gatiuo.
Non esse ean-
dem ex præ-
cepto affirmati-
uio.

Fundamentū
obligationis.

Destruitur
quoad incer-
titudinem.

Effectus ius-
tificationis
certior est per
Sacramentum.

Non tenetur
ad Sacramen-
tum.
Peccata con-
fessæ sūt ma-
teria libera
confessionis.

Non tenetur
ob periculum
complacen-
tiæ.

Non tenetur
ex charitate.

Responſio.

Impugnatur.

45
Obiectio.

Explicatur
patres.

ur, &c. Ad hæc & similia respondetur, non intelligi necessitatem obligationis, sed congruitatis, & utilitatis, ut ex illa clausula, *quomodo servabitur voluntas, nisi dolor continuè in pœnitentia custodiatur?* Sicut & illud, *Oporet semper orare, & non deficere*, & monet Paulus semper esse gaudendum.

De tempore
determinato
obligationis
præcepti.

Variæ sunt sententiæ circa determinatum tempus, quo obligat præceptum diuinum pœnitentiæ, quamvis in specie magis loquantur de contritione; id tamen supponimus nunc in genere ubique suppleri præceptum contritionis per summptionem Sacramenti cum debita dispositione, & aliis requisitis: agit ergo de pœnitentia in genere, qua sit remissiva peccati: coniiungunt autem tempus obligationis huius præcepti ex circumstantiis. Valquez *quæst. 86. art. 2. dub. 6.* asserit tantum obligare in articulo mortis, fundatur in eo, quòd sit præceptum charitatis, quo obligatur ad contritionem. Eandem sententiam tenet Suarez *disp. 1. §. sect. 6.*

Articulus
tæm mortis
à quibusdam
statuitur.

46
Teneri ad pœnitentiam ex
diuino præcepto ante
articulum.
Probatio.

Tertia conclusio. Hæc sententia non videtur esse vera, quòd peccator de Iure diuino non teneretur ad pœnitentiam, nisi semel in vita, & hoc in transitu, seu articulo; quia aliàs sequeretur etiam quòd non teneretur facere bonum, aut suis meritis ingredi Regnum, & præparare sibi coronam; hæc autem nequit in statu peccati: ergo sicut ante finem vitæ teneretur ad actus aliarum virtutum, & operari suam salutem mediante verbi gratia, fide, sic etiam ad pœnitentiam, quæ sicut fides sine operibus mortua est ad effectum salutis, ita opera existentis in peccato mortali sine pœnitentia. Deinde regulariter non datur victoria tentationum perseverantibus diu in peccato mortali: & habemus ex Paulo

Necessitas
pœnitentiæ
regularis ad
opera salutis.

Ad fugienda
peccata de no-
uo.

ad Rom. primo. quomodo vnum peccatum trahat secum plura alia, donec detur peccator in reprobum sentium; ergo ex his colligitur necessitas pœnitentiæ non solum ad iustitiam, & fructus iustitiæ acquirendos, id est, merita, sed esse etiam medium ad obferuantiam legis. Accedit vterius, quòd nequeat homo tamdiu perseverare in peccato, volens sine inordinata delectatione, & contemptu tam Dei, quam suæ salutis.

Responsio.

Dices inde probari tantum pœnitentiam ex necessitate finis esse faciendam ante finem vitæ, quia sine ipsa non contingit iustificatio, non tamen ex præcepto: quia finis præcepti non cadit sub præcepto. Contrà, aliæ virtutes, quæ non sunt tam necessaria media ad salutem, obligant sæpius in vita ex proprio præcepto: ergo in proposito, vbi talis inuenitur, imò maior necessitas, erit similis obligatio. Probatur consequentia: quia præceptum interpretari licet ex necessitate virtutis: lex enim polita est ad directionem hominis in suum finem: ergo ut sit in bonum, debet ordinatè disponere, & præcipere ea, quæ magis faciunt ad finem; talis est pœnitentia peccatori. Confirmatur hac ratione: omnes Scripturæ, quæ præcipiunt pœnitentiam, præcipiunt eam ante finem vitæ faciendam, *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis*, Luc. 13. & Patres suspectam habent pœnitentiam feram, quæ fit in fine vitæ: ut *infra* dicitur.

Impugnatur.

Præceptum
sequi na-
uræ,
& necessitatē
virtutis.

Confirmatio.
Scriptura de-
clarat: pœni-
tentiam ante
finem vitæ
faciendam.

Pœnitentia fo-
ra suspecta.

Deinde, nescio quomodo pœnitentia non inferat præceptum proprium, si habeat necessitatem mediæ, cum Eucharistia habeat præceptum.

Præterea, fundamentum sententiæ oppositæ magis probat contrarium: quia si præceptum

pœnitentiæ obligat secundum naturam, & inclinationem charitatis, sequitur obligare ante articulum mortis toties, quoties vrget necessitas propria spiritualis, ratione damni notabilis, periculi vterius lapsus, & contemptus notabilis diuinæ iustitiæ, & misericordiæ sufferentis in peccato fordescentem, & expectantis eius pœnitentiam: & ob periculum obdurationis excæcationis, ne à Deo iustè derelinquatur. Accedit ingratitude aduersus Deum, & contemptum notabilis vocationis, quæ commouetur ad pœnitentiam. Sicut ergo charitas obligat proximo non solum in extrema, sed etiam graui necessitate tam corporali, quam spirituali. Item, correctio fraterna ob delictum fratris obligat toties, quoties oportunitas, & circumstantiæ requisitæ concurrunt. Sequitur ex ordine, & inclinatione charitatis quemque teneri, ut suæ salutis provideat in similibus circumstantiis ante articulum mortis. Ex quo patet ad fundamentum oppositæ sententiæ. Neque contra ea, quæ diximus, facit quòd asserit Doctòr *infra art. 2. §. Quoad quando, &c.* Vbi eligit secundam sententiam, tanquam mitiorem, quæ asserit præceptum diuinum pro aliquo tempore indeterminato ante mortem. Ibi enim loquitur de præcepto diuino confessionis, & non pœnitentiæ in genere.

Fundamentum
oppositæ sen-
tentia faciet.

Ex multis
capitibus ob-
ligatio innas-
citur.

Alia item est sententia, obligare præceptum pœnitentiæ in diebus festis. Hæc imponitur Doctòri in *3. dist. 27.* sed ut aliàs dictum est, ibi loquitur de præcepto charitatis diuinæ, cuius ratio per congruitatem sumpta, huc applicari posset: neque absolute id determinat de ipso præcepto charitatis: sed cum dubio: forte, inquit, &c.

Sententia qua
imponitur
Doctòri.

Quarta conclusio. Hæc sententia probabilis est; eam sententiam docet Petrus à Soto *secl. 1. 3. de pœnitentia cap. 1. 3.* Viguierius in *Summis cap. 16.* Gabriel in *3. dist. 27.* Marfilus in *4. quæst. 12. art. 1. part. 5.* Fundatur in congruentia desumpta ex cultu diuino, & sine institutionis festorum, qui est sanctificare hominem; peccator autem per pœnitentiam sanctificatur, non aliter. Eam probò vnica hac ratione: quando incertum est tempus adimplendi præcepti, debemus illud interpretari ex congruentia, & necessitate operis: sed nullum aliud tempus magis congruit conuersioni ad Deum, quam illud, quòd eius cultui est destinatum: ergo, &c. Conuersionis autem peccatoris fit solum per contritionem, aut Sacramentum: ergo, &c. Maior patet: quia nullum aliud medium superest, neque alij, qui hoc aut illud tempus designant, aliter procedunt, quam ex congruitate operis, & eius necessitate. Minor probatur: quia peccatores non exaudit Deus: ergo quando instat tempus orationis, & cultus diuini, tunc maximè congruum est, ut se conuertant: non intendit ergo hæc sententia probare nos obligari ad contritionem ex vi cultus Sabbati, aut festorum, sed præceptum contritionis pro tunc in circumstantia alterius præcepti concurrere, ut dignè Deus colatur à peccatore; sicut alij colligunt, quando ministratur, & suscipitur Sacramentum aliquod, tunc obligare ex congruitate operis. Hanc sententiam variè impugnant Soto in *4. d. 17. quæst. 2. art. 6.* Suarez *disp. 16. §. 6.* Canus *relect. de pœnitentia 4. parte Ioan. de Medina, cap. de pœnitentia quæst. 6.* Valquez *dub. 6. citato.*

48
Sustinetur, vs
probabilis.

Probatio ex
congruitate.

Modus colli-
gendi tempus
prescriptum
præcepto.

Sensus con-
clusionis.

Obiectiones
aliorum.

49

Sed impugnatio in vniuersum reducitur ad quatuor capita : primò, quòd diuersa præcepta sunt cultus, & pœnitentiæ. Secundò, quòd licèt finis sit sanctificare animas, finis tamen præcepti non cadit sub præcepto. Tertiò, quòd sit rigorosa. Quartò, quòd Ecclesia determinauit semel in anno tantum confitendum, *cap. Viriusque sexus, de pœn. & remissionibus*, &c. ergo Ius diuinum non determinauit crebrius pœnitendum,

Responsio ad primū, & secundum.

sed ad hæc patet ex dictis. Concedimus primum, & secundum : diuersa enim sunt præcepta: neque contritio cadit in obligationem ex vi cultus, aut præcepti eius; sed ex proprio, quod concurrit, quando exercendus est cultus; sicut quando ministrandum est Sacramentum, aut suscipiendum, vt communis tenet. Quamuis aliqui dubitent an ex proprio præcepto obliget, aut ex præcepto Sacramenti talis, aut ex communi religionis, quo præcipimur sancta tractare sanctè. Tertiū est falsum, quia sicut medicina necessaria ægrotò nequit esse rigorosa, aut onerosa; ita neque contritio existenti in peccato, qua viuificatur ad iustitiam, & gloriam, atque opera eius redduntur fructuosa, & oratio exauditur. Quartum est ad oppositum, quia si ex præcepto Ecclesiæ de confessione semel in anno colligitur pro tunc obligare contritionem iure naturali diuino, non solùm Ecclesiastico, sequitur posse rectè ex natura operis præscripti, ab Ecclesia interpretandum esse, quando obligat præceptum cõtritionis, & pœnitentiæ. Ecclesia item præcepit confiteri semel in anno, ne ad longius tempus differatur pœnitentia; non inde tamen sequitur, quin intrà illud tempus incurra fuerit obligatio præcepti diuini contritionis.

Ad tertium respondetur.

Ad quartum respondetur.

Ad tertium respondetur. Ad quartum respondetur. Alias item circumstantias proponunt Doctores, in quibus obligatio pœnitentiæ concurrir: vt quando magna ingruit calamitas populo. Ita Petrus de Soto *lecl. 1. 3. de pœnitentia*. Adrianus *in 4. q. 3. de contritione*. Approbat Nauar. *in Sum. c. 1. n. 27*. Fauet huic ratio necessitatis: quia illa calamitas vt plurimùm ob peccata imminet, vel certè ex insidiis dæmonis, & ad probationem. In quibus circumstantiis nullum aliud remedium est magis opportunum, quàm pœnitentia, & opera satisfactoria: vnde Trident. *sess. 14. c. 8*. *Neque verò, inquit, securior illa via in Ecclesia Dei vnquam existimata fuit, ad summouendam imminentem à Domino pœnam, quam vt hac pœnitentia opera homines cum vero animi dolore frequentent, &c.* ergo ex necessitate mediij, & praxi vniuersali Ecclesiæ veteris, & nouæ, & Sanctorum interpretari licet hanc obligationem tum instare.

50
Alia circumstantia, in quibus obligat præceptū pœnitentiæ. Calamitas communis.

Trident.

Alius casus administrationis, aut receptionis Sacramenti hîc communiter ab omnibus admittitur; sed Vasquez, & Suarez asserunt obligari nos ad contritionem ex præcepto alieno, non pœnitentiæ, vt Sacramenti; an generali, an speciali? Dominicus Soto, & Canus asserunt in reliquis Sacramentis obligationem generalem esse in Eucharistia, tantum obligare præceptum contritionis proprium: quia exigitur contritio, & confessio tanquam propria dispositio huius Sacramenti ob eius dignitatem. Alius casus est, quando ingruit periculum obliuionis peccatorum. Ita Soto. Alius est articulus mortis; qui ab omnibus ponitur: quia vltrà non est tempus differendi pœnitentiam: vt ergo non hæreamus in incerto: sit

Casus accessus ad Sacramentum.

Alij casus huius obligationis.

Scoti oper. Tom. I X.

Ultima conclusio. Pium est, & tutum credere nos non posse differre conuersionem ad Deum sine peccato mortali, pro notabili tempore, & nos obligari præcepto contritionis, quoties occurrit casus damni notabilis spiritalis, vt periculum lapsus, tentationes graues, afflictiones ex peccatis, opus arduum præcepti, vt ieiunium quadragesimale, non quòd præcepta aliarum virtutum nos directè obligent ad contritionem, sed quòd ipsum præceptū conuersionis ad Deum nos obliget in talibus circumstantiis, in quibus gratia Dei necessaria est, quæ peccato subtrahitur, & damnus notabile meriti, & operum alijs bonorum incurritur, vt disponamus nos, ne tale contingat ad sollicitandam Dei misericordiam; & sicut oratio in tali casu obligat, ita à fortiori pœnitentia, qua iustificamur. Hæc conclusio fundatur in necessitate pœnitentiæ ad delendum peccatum, in damno, & periculo, quod præsens est sine pœnitentia. Et argumentum sumi potest ex alijs damnis, quibus tenemur obuiare; sicut ergo æquum est in talibus circumstantiis nos conuerti, ita æquum erat non ad hoc obligari per argumentum desumptum à congruitate, & necessitate operis in talibus circumstantiis; quod pari conditione concludit hîc, ac in casibus, quos in specie explicant Doctores.

Petes an ad ipsum Sacramentum pœnitentiæ suscipiendum ritè, obligat præceptum contritionis. Ad hoc responsum est *suprà d. 14. q. 4. suscipere solam attritionem ad Sacramentum*: ergo nulla est necessitas contritionis. Magister *in 4. d. 18. D. Bonau. ibid. art. 2. q. 1. Alensis 4. p. q. 21. memb. 1. & 2.* tenent contritionem in re necessariam esse: nec sufficere æstimatam. Pro eadem citantur Gabriel *in 4. d. 14. q. 2.* & Maior. Petrus de Soto *lecl. 7. de pœnitentia*. Ratio huius est, quia contritio est Iuris naturalis; sed Euangelium non mutat naturam, sed perficit: ergo talis exigitur ad Sacramentum. Secundò, auertit peccatum à Deo, & peccans mortaliter amat creaturam vltra Deum: ergo ad hoc vt sit conuersus perfectè, requiritur contritio, qua Deum super omnia diligit. Hæc soluuntur ex dictis, quia supposito Sacramento iam habetur contritio in æquivalente, aut perfectiore, quod sufficit. Ad secundum, attritio, quæ ad Sacramentum exigitur, est super omnia. Deinde in proposito non solùm attenditur perfectio actus, sed etiam acceptatio diuina, quæ coniuncta est attritioni: malè ergo argumentatur ex proportione doloris ad peccatum, quasi essent formæ ex natura rei se expellentes, aut æquiualerent ex natura rei. Accedit optima ratio contra illam opinionem, quòd si requireretur contritio perfectè ex natura rei, sequeretur quòd Sacramentum nõ remitteret vnquam peccatum ex opere operato; ac proinde falsa essent, quæ definiuntur de efficacia clauium ad hunc effectum. Est ratio Doctoris contra Magistrum, qui ex hac opinione tenet Sacerdotes nouæ legis non mundare, sed ostendere mundatum peccatorem, sicut Leuitici faciebant respectu lepræ, quod impugnauimus *d. 14. q. 4.* Videndi auctores, quos pro eadem sententia *ibidem* citauimus, ad idem tenentur, quia vnum ex alio sequitur: peccata enim remitti est de fide. Qui negauerit id fieri virtute clauium, necesse est vt supponat præexigi contritionem, supposito quòd hæc tantum ostendant remissum.

51
Non posse differri longi tempore sine peccato mortali.
Circumstantia, in quibus obligat, varia.

52
Dubium, an requiratur contritio ad Sacramentū ritè suscipiendum.
Prima sententia.
Contritionem in re exigi.
Eius ratio.

Soluitur.

Inconueniens illius sententia.

53
Secunda sententia.

Secunda opinio est Henrici quodlibet 1. q. 32. Caietan. 3. p. quest. 84. art. 1. Ferrariensis 4. contra Gemes, cap. 72. asserunt contritionem necessariam esse vt licite suscipiatur Sacramentum, vt vel præsupponatur, vel si tantum sit attritio virtute Sacramenti, mutetur substantialiter in contritionem, vel faciendo vt attritus transeat in contritum conatu suæ voluntatis. Hæc sententia in principiis tenentium hos actus distingui ex motibus, & in specie, est improbabilis, si intelligatur vt vnus fiat alius in specie. Deinde Sacramentum non habet efficaciam circa actus, sed circa habitus, vt patet ex Tridentino sess. 6. cap. 7. vbi explicat quid per Baptisimum in nobis causatur, nempe iustitia, & habitus infusi, &c. vbi nulla est mentio de vilo actu. Deinde Trident. non asserit attritionem disponere ad contritionem, sed ad Sacramentum.

Tertia sententia.

Tertia opinio est illa, quam primò explicuimus ex Soto, quam tenet etiam Nauar. in Sum. cap. 1. n. 30. & ille ipse Soto de Natura & Gratiæ, c. 15. Cordub. lib. 1. questionary, q. 2. opin. 3. & 4. Alia opinio est in extremo opposito, nullam scilicet pœnitentiam formalem esse in præcepto, aut necessitate huius Sacramenti, sed sufficere vt neque formaliter, neque virtualiter velit peccatum, & habeat voluntatem suscipiendi Sacramenti. Hæc est Syluestri in Sum. v. Confessio, quest. 21. quam tribuit nostro Doctori in 4. d. 14. quest. 4. art. 3. quod tamen est falsum, vt patet tota illa distinct. & loco citato respons. ad 2. Hæc opinio non quadrat cum Tridentino, & videtur temeraria; quia loca Scripturæ, quæ præscribunt pœnitentiam, nequeunt intelligi de sola illa non complacencia in peccato; quæ verè nequit dici dolor, detestatio, auersio, conuersio, odium, sed suspensio actus ad tempus.

Requiritur.

54
An pœnitentia cadat sub præcepto naturali.

Petes secundo, an secluso etiam præcepto positio sit præceptum Iuris naturalis faciendæ pœnitentiæ, siue per contritionem, siue per Sacramentum? Loquor respectiue ad existentem in peccato mortali, quod non deletur de lege ordinaria, vt ex alijs dictis supponimus, nisi per alterutrum horum. Suppono etiam, suscepto idoneè Sacramento, cessare obligationem contritionis in re ipsa, nisi ex circumstantia aliqua teneatur peccator, vt in articulo mortis, adhibere conatum omnem, quem potest, ad detestandam offensam Dei, ad eliciendum amorem perfectum, & fidem, & reliqua, quæ ad perfectam dispositionem, faciunt. Loquor ergo de Pœnitentia in genere vt comprehendit hæc duo,

Resolutio affirmatiua.

Respondetur hic dari præceptum Iuris diuini naturalis. Est Doctores art. 1. huius questionis, vt ibi dictum est. Idem tenet D. Thomas 3. part. q. 84. art. 7. ad 1. Caiet. ibid. art. 7. Soto in 4. d. 14. q. 7. art. 7. D. Bonau. d. 17. p. 2. art. 3. Richard. art. 2. q. 3. Alen. 4. part. q. 18. memb. 2. art. 3. §. 2. Probatur conclusio, quia de lege naturali est dilectio Dei, quam procurare tenetur peccans mortaliter, & amittens dilectionem Dei, De lege etiam naturali est, reum esse puniendum, summouendam Dei iniuriam, &c. subueniendum salutis propriæ; his omnibus satisfit per solam contritionem, aut æquiualem; ergo est præceptum naturale diuinum, saltem late, vt quid consonum tali legi: quia in his est necessitas mediij ad salutem, supposita diuina institutione, & acceptatione.

55
Sententia opposita fundamentum.

Contrariam opinionem sustinet Medina C. de pœnitentia, tract. 1. quest. 2. art. 2. Fundatur in hoc:

Omnia præcepta legis naturæ reducuntur ad aliquod Decalogi; hoc non reducitur ad aliquod tale. Respondet Vega in Trident. lib. 13. cap. 20. reduci ad quintum, Non occides. Contra, aliàs sequeretur quòd peccans mortaliter, peccaret semper contra quintum præceptum, si in illo comprehendatur hominem non debere se occidere spiritaliter. Hac ratione reicitur opinio aliorum, qui dicunt reduci ad illud, Diliges teipsum; vt Soto, & Cani, qui reducunt ad iustitiam per obligationem satisfaciendi iniuriæ: quia aliàs sequeretur quòd si non esset aliud speciale præceptum de pœnitentia, quòd impœnitentia non esset peccatum speciale. Probatur sequela, quia circumstantia vniuersalis inobedienciæ, iniuriæ diuinæ, offensæ, &c. includuntur in omni peccato, neque sunt malitia aliqua superaddita, neque dant speciem, nisi specialiter intendantur: ergo ad hoc vt impœnitentia sit peccatum speciale, requiritur præceptum speciale. Respondetur ergo negando antecedens, quia in Decalogo includuntur tantum ea, quæ spectant ad iustitiam proximo seruandam, quamuis simili ratione, vel à fortiori deducatur obligatio, qua quis sibi tenetur. Ex hac responsione patet, rationes factas pro cõclusionem intelligendas esse de congruitate, nempe tale præceptum esse de lege naturæ, saltem, vt aliquid consonum, non vt principium ex terminis notum, aut conclusio euidens ex tali principio deducta: & hoc tantum intendit Medina, quia sumit legem naturalem primo, & secundo modo, non tertio. Et noster Doctor in 3. d. 36. & in 4. d. 17. loco citato. Eam fuisse mentem Medinæ declarant eius rationes. Secundo loco vrget præcepta naturalia esse immutabilia, non ita contritio, quia polleret Deus remittere peccatum sine eo quòd exigeret ab hominibus formalem aliquam contritionem: ergo. Tertio, quia nequit tale præceptum cognosci, nisi per positiuam legem, qua Dei voluntas explicatur. Ad hæc facilis est solutio, quæ quidquid sit de veritate principij, ex quo desumuntur, tantum probant, quod præmissum est de lege naturali primo, & secundo modo. Hinc Suarez disp. 15. sect. 3. asserit præceptum quidem satisfaciendi iniuriæ esse Iuris naturalis, modum verò per contritionem esse tantum positiuum Iuris. Et sic vtramque sententiam concordat: quem sequitur Faber disp. 18. c. 1. dub. 2. sed melius explicatur per trinam acceptionem præmissam legis naturalis, quæ est Doctores: quia circa hæc non concordamus cum discipulis, & schola Angelici Doctores.

Solutio. Reicitur. Non spectare ad quintum Decalogi.

Solutio aliorum reicitur. Non reduci ad charitatem propriam, vel ad iustitiã in genere.

Solutio alter illud fundamentum.

Quomodo præceptum pœnitentiæ sit Iuris naturalis.

Rationes Medinæ.

Soluntur.

Quando contritio sine confessione, aut Sacramento sufficiat?

AD hanc questionem, respondetur primò quoties præceptum pœnitendi non obligat, sufficere contritionem cum voto Sacramenti, & confessionis ad iustificandam peccatorem. Hic supponit Tridentin. sess. 14. cap. 4. & non est controuersia, quia de fide est contritionem perfectam iustificare: seclusis ergo circumstantiis, in quibus non obligat hic & nunc præceptum, illa sufficit, positus voto Sacramenti, & aliis circumstantiis, quas ibidem Concilium determinat. Difficultas tamen est, quando vrget præceptum

56
Resolutio. Sufficit contritio, quando non obligat præceptum.

Difficultas specialis huius dubij. præceptum, an sufficiat sola contritio? Qui dicunt præceptum pœnitendi vrgeri, quoties peccata occurrunt memoriæ, aut statim post peccatum, aut certe diebus festis videntur supponere non esse in præcepto confessionem, & apparet saltem in circumstantia peccatorum præteritorum, etiam confessorum, quando memoriæ occurrunt. Maior difficultas est in tertio puncto *suprà* præmisso, nempe in recipiendo Sacramentum.

An obliget confessio, quando recipitur Sacramentum.
Responso Suarez.
Non obligare nisi ad Eucharistiæ susceptionem.

Suarez *disps. 35. sect. 3. in fine* docet non obligare præceptum confessionis, nisi tantum quando recipitur Eucharistia: vbi putat hanc sententiam esse certam, & citat alios, quos *suprà* præmisimus obiter, qui in eadem opinione sunt. D. Thomas *quodlibeto 1. art. 11. excipit Sacramentum Ordinis: quem sequitur Nauar. in Summa cap. 2. sed* respondet præfatus author id intelligi per accidens, ratione ipsius Eucharistiæ, quæ sumitur ab ordinatis. Et hanc sententiam insinuari docet à Trid. *sess. 24. cap. 1. de reformatione Matrimonij. Postremò, inquit, sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequam contrahant, vel saltem triuò ante Matrimonij consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pie accedant, &c.* videtur ergo indicare non esse obligationem confessionis ante contractum matrimonium.

57 Responso.
Obligari ad confessionem.

Respondetur secundò, quoties certum est peccatorem obligari ad pœnitentiam, si opportunitas adest, teneri eum confiteri sua peccata, & maximè in receptione Sacramentorum. Dixi quouis certum est: quia, vt *suprà* visum est de tempore obligationis huius præcepti, in his aut illis circumstantiis determinatè, variant sententiam Doctores graues; & quamuis ex congruitate operis colligant obligationem præcepti pœnitentiæ: tamen id solum probabiliter, & non certò: in receptione autem Sacramentorum obligari ad pœnitentiam omnes docent siue per se, siue per accidens. Hanc conclusionem puto esse Doctoris his postremis verbis, vbi dicit obligationem confessionis interuenire, quando exercetur actus, cui debetur specialis reuerentia, vt quando vult communicare, & in similibus, inquit, simile est iudicium: certum est autem receptioni Sacramentorum deberi reuerentiam specialem. Idem etiam insinuat in *artic. primo in 2. ratione*, qua probat præceptum diuinum confessionis ex necessitate salutis, & medijs certis assumendi, cõcludens rationabiliter dari præceptum cõfessionis respectiue ad communitatem, quia est medium facilius, & magis certum, idest, operanti ad finem, qui tenetur medium certum sibi applicare relicto medio, de quo incertum est ipsi moraliter, an illud applicauerit, aut applicare possit sufficienter hic & nunc, licet in se sit medium efficax, si rectè applicetur. Hanc sententiam sequitur Paludanus in *presenti dist. qu. 2. Marfilii in 4. quæst. 12. articulo primo in fine. Adrianus quæst. 3. de conf.* Limitatur autem conclusio ad opportunitatem pœnitentis, & confessionis præmittendæ, quando nullum est impedimentum ex parte ipsius pœnitentis, aut confessorij, quando recepto Sacramenti, vel articulus obligationis præcepti ita vrget, vt non admittat dilationem.

Sententia Doctorum.

Applicari debere medium certum.

58 Probatio.

Probatur conclusio; primò ratione Doctoris: quia hoc medium est magis certum, & diuina institutione ordinatum tanquam medium necessa-

rium in re, aut voto ad recuperandam primam gratiam, in re verò ipsa tanquam medium ordinatum satisfaciendi Deo, & Ecclesiæ, etiam de Iure diuino, quo data est potestas ligandi & solvendi Ecclesiæ; sed præcepta legis intelligenda sunt de medijs ordinarijs, quantum ad articulum obligationis implendæ: ergo præceptum diuinum ordinarium de pœnitentia intelligendum est respectiue ad ipsum Sacramentum, quando sine impedimento recipi potest.

Secundò probatur ex iis, quibus *suprà* probatum est *dist. 14. quæst. 4.* hoc Sacramentum habere necessitatem medijs; sed hæc necessitas medijs non subisteret, nisi ratione præcepti, quia alijs sufficeret contritio sine vilo ordine ad Sacramentum, aut subordinatione. Item, votum, quod necessariò connexum est contritioni, vt sit efficax ad iustificacionem, & acceptetur à Deo, fundatur ratione præcepti sacramentalis: ergo pœnitentiæ Christianæ præceptum, quando alias nihil obstat, debet intelligi de præcepto Sacramenti in omni articulo obligationis ordinariæ, & certæ pœnitendi.

Confirmatur ex Tridentino *sess. 6. cap. 14.* vbi dicit, Pœnitentiam hominis Christiani post lapsum præter detestationem peccatorum, cor contritum, & humiliatum, & cessationem à peccatis, includere etiam confessionem sacramentalem saltem in voto, & suo tempore faciendam, &c. & *sess. 14. cap. 4.* Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, priusquam Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliacionem ipsi contritioni sine Sacramenti voto non esse adscribendam, &c. vbi ad propositum notanda sunt illa duo, quæ dicit Concilium, nempe pœnitentiam Christianam includere in voto saltem confessionem sacramentalem suo tempore faciendam: & secundò, quòd contritioni perfectæ non correspondeat reconciliatio peccatoris sine voto Sacramenti quòd in illa includitur. Ex quibus sic argumentor. illa particula suo tempore intelligi debet quoad tempus opportunum; votum etiam confessionis hoc ipsum importat: quia est propositum firmum, & absolutum confitendi; sed secluso impedimento, & posita opportunitate de præfenti confitendi præceptum pœnitendi obligat ad captandam præsentem opportunitatem, si adest, & satisfaciendum præcepto integrè: nam id, ad quod quis tenetur in voto, ratione actus præfentis, necessarij, & non liberi, nempe præcepti, tenetur de præfenti præstare, quando eadem opportunitas est præfens: permissio enim legis non trahitur in fauorem contemptus, negligentia, aut iniuriæ præstandi operis completæ, sed in exculpacionem impossibilitatis, aut impedimenti: ergo ex natura præcepti tenetur ad præfentem confessionem; quando ipsa opportunitas commoda est præfens.

Idem probatur ex natura actus præcepti quoad ipsam circumstantiam voti. Tenetur ex præcepto habere saltem votum confessionis suo tempore faciendæ: hoc autem votum est propositum efficax confitendi: sed non potest stare in eo propositum efficax confitendi, & absolutum ex natura huius actus, nempe perfectæ contritionis de peccato ob offensam Dei, & ex perfecta charitate conceptæ, nisi determinetur etiã ex vi actus, & secluso omni impedimento ad captandam occasionem præfentem confitendi:

Sacramentum est medium necessariu & ordinariu.

Præcepta intelliguntur respectiue ad medium ordinariu.

Secunda ratio.

Necessitas Sacramenti est ratione præcepti.

59 Confirm. Trident.

Ad pœnitentiã Christianam requiritur saltem votu Sacramenti.

Votum hoc respicit tempus opportunum.

Quando est opportunu tempus præfens, obligat Sacramentum.

Permissio legi non fauet negligentia, aut contemptui.

60 Probatur idè ex natura actus, & voti.

Non stat contritio perfecta, & votum eũ contemptu opportunu in præfenti.

ergo, &c. Probatur minor, quia nescit molimina tarda Spiritus sancti gratia; & conuersio perfecta ad Deum, & detestatio perfecta peccati determinant voluntatem ad integram satisfactionem præstandam Deo, quam potest hic & nunt commode, & ad quam tenetur ex præcepto: sed confessio sacramentalis est in præcepto, & in ea continetur satisfactio pars in ordine ad Deum propter erubescenciam; in ea continetur satisfactio debita Ecclesie per iudicium Sacerdotis absoluentis à peccato, & ligantis ad pœnam. In ea consistit satisfactio lege præscripta, per quam Deus vult vindicare peccatū post lapsum fidelis, & pœna ingratiitudinis commissæ contra beneficium receptum plenæ remissionis in Baptismo: ergo conuersio perfecta ad Deum ex natura actus, & perfectione eius non permittit dilationem confessionis, quæ de præfenti commode potest præmitti.

Baptismus: vt patet ex comparatione pœnitentiæ in ratione medijs ad salutem cum Baptismo; quam verbis prioribus per se declarat, & ex instituto, vt indulgentia Dei non nisi supplicationibus Sacerdotum nequeam obtineri, &c. Agit ergo de modo, quo peccator post Baptismum reconciliari debeat Deo. Quod probat verbis intermedijs, quibus declarat hanc potestatem absoluenti peccatores esse in Ecclesia, & reconciliandi peccatores, & eos reconciliatos, & purgatos ad communionem Sacramentorum admittere: vbi addit consuetudinem Ecclesiæ admittentis reconciliatos ad communionem, quia tum illa consuetudo viguit, vt patet ex Canonibus pœnitentijs: libus, vt peccantes grauius non admitterentur ad communionem, nisi peracta pœnitentia præscripta secundum Canones: neque ad ministerium etiam, si erant in clero. Leo ergo consuetudinem tantum insinuat; obligationem autem confessionis per se exponit. Vnde patet ex hac consuetudine antiqua Ecclesiæ in peccatis grauibz præmitti solere pœnitentiam integre etiam quoad satisfactioem, & modum eius præscriptum ante communionem; vnde dicit Pontifex vt & consentibus pœnitentia satisfactioem darent, & eadem salubri satisfactioe purgatos ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent, &c. In illa autem satisfactioe includebatur etiam cor contritum, vt patet ex ijs, quæ de satisfactioe dicta sunt in d. 15. qu. 1. Videatur Epistola 78. aliàs 80. vbi improbat consuetudinem illam quam abrogauit forte Nestorius, quo recitabantur peccata publice: quia ex illa multi timore legum absterrebantur à confessione, nè conscientiz eorum palam fierent in auribus populi. Sufficit, inquit, illa confessio, quæ primùm Deo offertur, sum etiam Sacerdoti, qui pro delictis precatoy accedit, &c.

Leo insinuat consuetudinē.

Necessitatem Sacramenti per se declarat.

Ritum, quem abrogauit Nestorius, improbat Leo.

Autor de vera & falsa Pœnitentia.

Item author operis de vera, & falsa pœnitentia; & habetur dist. 1. de pœnitentia cap. 88. Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet viam suam Deo per Sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem, &c. Vbi plura congerit ad hunc effectum de erubescencia, quæ meretur misericordiam. Accedunt & alia plura loca Patrum, in quibus ostenditur pœnitentiæ necessitas, vt illa quæ dicunt esse secundam post naufragium tabulam: sed dicta sufficiunt.

Obligatio primò, de fide esse contritionē iustificare peccatorem: ergo illa sufficit in casu receptionis Sacramentorum, excepta Eucharistia; & sic in alijs casibus similibus. Respondetur contritionem nec haberi, neque esse contritionem veram sine voto Sacramenti respectiue ad peccata non confessà; hoc autem votum cessat, quando adest opportunitas confitendi de præfenti; quam si quis negligat sine impedimento, contemnit. Vnde sicut Tridentinum ex consuetudine Ecclesiæ declarat non sufficere contritionem præuiè ad Eucharistiam sine confessione, sic etiam dicendum in alijs actibus, quia specialem reuerentiam exigunt, vt est receptio Sacramentorum, quæ debet fieri per pœnitentiam perfectam, & medium ordinarium Sacramenti ad hoc institutum, dum commode, & sine impedimento suscipi potest. Et hoc habet consuetudo piorum: contritio enim est medium extraordinarium, & subordinatum pœnitentiæ, cui non æquualet; quantum ad obligationem præcepti,

63 Obligatio ex efficacia contritionis. Responso.

Non habetur votū Sacramenti si differatur sine causa.

Inclinans ad satisfactioem perfectam.

61 Non subesse motiui differenda confessionis.

Nihilque excusare à factis.

Satisfactio completa danda est, quando non est impedimentum.

Securitas ex Sacramento.

Leo Papa. Eius necessitas.

Responso Suarez.

62 Vera est, sed non præcisa.

Præterea, votum confitendi ex præcepto obligat determinatè ad confessionem faciendam, licet indeterminatè quoad tempus opportunum; ad aliquod tamen determinatè obligat captandū; sed dilatio confessionis ex nullo motiui fieri potest, si alioquin cessat impedimentum, & datur copia confessoris idonei, & eiusdem, seclusis omnibus inconuenientibus, quæ excusare possunt à confessione de præfenti: ergo vbi nullum motiui subest differendæ confessionis, nec exceptio legis, neque perfecta in Deum conuersio patitur eius dilationem: quia hæc aliquo rationabili motiui innituntur secundum prudentiam: neque enim legislator à lege excipit casum, nisi secundum prudentiam, quæ est legis regula, neque perfecta ad Deum conuersio patitur dilationem perfectæ satisfactiois lege præscriptæ, nisi ex simili motiui: sed vt constat, est præceptum confitendi, & confessio ipsa est pars satisfactiois ex debito peccati incurse: ergo si nullum est motiui rationale eius differendæ, videtur adimplenda, vbi cunq; est obligatio rigorosæ præcepti ad pœnitendum perfectè, hoc est, recuperandam primam gratiam; talis autem est in sumptione Sacramenti. Accedit maior securitas per viam Sacramenti, quam in re graui captare debet operans ad finem prudenter. Atque hanc sententiam docere videtur Canus relect. de pœnitentia parte 5. atque ei fauent plura loca Patrum, quibus ostenditur necessitas Sacramenti, vt Leonis Papæ Epistola 91. aliàs 89. Multiplex, inquit, misericordia Dei: ita lapsibus subuenit humanis, vt non solum per Baptismi gratiam; sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparatur æterna, vt qui regenerationis donum violassent, proprio se iudicio condemnantes ad remissionem criminum peruenirent: sic diuina bonitatis prædici ordinatis, vt indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum nequeam obtineri, &c. Hanc autoritatem explicat Suarez respectiue ad communionem, ad quam debet præmitti confessio, vt declarat Tridentinum scilicet 13. cap. 7. Vt & consentibus, inquit, pœnitentia satisfactioe purgatos ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent, &c.

Fateor de pœnitentibus intelligi posse etiam in ordine ad communionem; sed hæc non sola est ratio, quasi obligatio ad communionem inferret ex mente Leonis obligationem confessionis: quia ipse loquitur de obligatione pœnitentiæ, & confessionis, quam habent peccantes post

Replica.

cepti, quando ipsa pœnitentia adhiberi potest. Dices, contritionis, & eius efficaciz non derogat præceptum confessionis: ergo illa sufficit. Respondetur, si ratio valeret, probaret nullū esse diuinum præceptum confessionis, etiam in voto. Respondetur ergo in hoc derogare, quatenus cōfessionis, seu Sacramento subordinatur, ita vt sine voto Sacramenti, quod est medium ordinarium, nihil efficiat; quale autem debeat esse hoc votum, dicemus in §. sequenti. Deinde subordinatur Sacramento, quasi pars. Deinde vt dispositio tantū remittit peccatum, quod per se remittitur à Sacramento tanquam à causa per se ad suum effectum ordinata. Deinde subordinatur in genere satisfactionis, quam Deus exigit pro peccato, quæ integrè consistit in tribus illis actibus pœnitentis, & specialiter in erubescencia confessionis. Deinde contritio non remittit sine ordine ad confessionem, confessio autem cum sola attritione sine contritione.

Solutur. Contritio subordinatur Sacramento.

64
Secunda obiectio.

Solutur.

Obiicies secundò, nullum inueniri fundamentum huius obligationis confitendi, quando obligat præceptum pœnitentiæ respectiue ad peccata non confessā. Respondetur, fundamentum huius obligationis esse præmissum, & illud sufficiens, cui accedit communis praxis eorum, qui curam sui gerunt, & Ecclesiz.

Tertia obiectio.
Solutur.

Obiicies terriò, id esse onerosum. Respondetur magis alleuare iugum; quia multò facilius est confessio, & securior; & quamuis aggrauaret iugum, non refert, modò sufficiant præmissa fundamenta. Quin etiam citari pro hac sententia possunt quotquot dicunt votum explicitum confessionis necessarium esse: nam simul dicunt, si opportunità adsit, statim esse confitendum. Neque refert siue hic & nunc, siue

Non aggruari opus pœnitentiæ ex hac obligatione.

aliàs teneris confiteri, ad aggrauandum onus pœnitendi: quia id certum est manere obligationem confessionis, donec actus adimpleatur. Ad illud, quod additur ex Tridentino, non habetur quidpiam ad propositum: quia Concilium non supponit contrahentes matrimonium esse in peccato mortali, quod nullo modo in genere præsumi debet, aut præsumit Concilium: quia illa præsumptio neque iure subsistit, neque factò adhortatur ergo ad confessionem, & communionem saltem tribus diebus ante consummationem matrimonij, ad implorandum potiùs diuinum auxilium ad ònera matrimonij supportanda.

Ad obiectiōem ex Trident.

Replica.

Dices, ipsa contritio perfecta semper iustificat ante confessionem, & absolutionem etiam in Sacramento: ergo ex necessitate iustificationis, ex qua colligitur præceptum pœnitendi, non sequitur obligatio confessionis. Respondetur clarum esse obligationem manere, non obstante contritione, siue tum, siue aliàs fiat confessio: quia Deus non remittit peccatum nisi in ordine ad confessionem faciendam, & sine eius voto; intentio autem confitendi de præsentis continet in se votum confessionis. Itaque contritioni etiam vt in Sacramento fit, non correspondet iustificatio, nisi vt subest tali intentioni, sicut nec extra Sacramentum, nisi vt subest voto: satisfactio enim completa, quam Deus exigit pro peccato, per contritionem, & confessionem fit, ideoque requirit vt confessio exhibeatur in re ipsa, vel certè in affectu, & proposito absoluto confitendi, siue de præsentis, si adest copia confessoris, & urgeat præceptum, siue de futuro; alterutro deficiente, deficit vera Pœnitentia.

Responsio.

SCHOLIUM.

Ad confessionem requiri displicentiam peccati commissi, & propositum non peccandi. Item negantem acceptare pœnitentiam esse absolendum: de quo supra dixi d. 1 §. q. 1. art. 3.

Continet etiam qualiter, quia cum displicentia peccati commissi, & cum proposito abstinendi à peccato, & obediendi Ecclesiz in satisfactionem pro isto peccato. Intellego, non quòd oporteat eum velle pœnam, vel pœnitentiam suscipere à Sacerdote, quia et si nullam sibi oblatam à Sacerdote veller recipere, tamen duas idoneitates, vel condiciones haberet præpositas hinc, & propositum recipiendi pœnam infligendam sibi à Deo hinc, vel in purgatorio; talis, inquam, citius esset absolendus, quam repellendus, vt dictum est supra distinct. 1 §. quæst. 1. Sed si suscipiat aliquam pœnitentiam, vel satisfactionem sibi impositam ab Ecclesia, tenetur illam seruare: & hoc propositum oportet quòd habeat, vt debito modo confiteatur, scilicet vt velit obedire confessori in seruando, vel soluendo illam satisfactionem, quam voluntariè suscipiet ab ipso impositam.

22

Sed arguitur contra hoc, quod dictum est in secundo articulo: quæ sunt confitenda, quia omnia mortalia, per hoc quod dictum est supra distinct. 1 §. quæst. 1. quòd aliquis potest soluere pœnam debitam pro vno peccato, non soluendo pœnam pro alio; imò permanendo in aliquo peccato: ergo à simili potest soluere confessionem debitam vni peccato, subicendo aliud.

Respondeo, ibi dictum est, quòd ille, qui verè est semel absolutus à peccatis omnibus, pœnam exteriorē sibi impositam potest soluere vel in charitate, vel in peccato mortali; & esto quòd in peccato mortali soluat, non tenetur eam iterum soluere, nec hinc, nec in purgatorio, nec in Inferno. Sed si aliquis nunquam verè absoluitur ab isto peccato, quia quādo debet absolui, ponit obicem, qualis est hypocrita, quia ponit obicem; tunc tenetur soluere, qualemcumque pœnam exteriorē soluat, vel satisfaciat. Et ratio est, quia priùs oportet pœnam æternam commutari in temporalem antequam

23

Quare non potest tolli una culpa mortalis sine alia, sicut pœna vniui peccati sine pœna alterius.

antequam aliqua pœna temporalis sit aliqua solutio pro ista culpa: quando autem ille hypocrita confitetur, non est sibi commutata, quia nec absoluitur ab ista culpa: commutata est autem quando iste semel verè pœnitit, licèt qualitercumque postea recidueret: iste enim aliquando verè fuit iustus, & non debitor pœnæ æternæ pro prius commissis: sed ille hypocrita semper manet debitor pœnæ æternæ pro prius commissis, & etiã de nouo fit debitor nouæ pœnæ pro nouo peccato, quod hîc committit.

C O M M E N T A R I V S.

65 **1** *Cominet etiam qualiter, &c.* Hic primum de qualitate, & circumstantiis confessionis tria determinat requisita: primum, vt fiat cum displicentia peccati commissi; per quam explicatur ea, quæ dicit in articulo primo huius quaestionis, *S. Aliter ergo sic arguo, &c.* quod est secundum medium, quo probat præceptum diuinum confessionis in replica contra responsonem adducta, dicendo probare tantum vilitatem confessionis, non necessitatem, quia sufficit contritio. *Contra, inquit, hoc, nulla alia est ita facilis, & ita certa: lic enim non oportet, nisi non ponere obiectionem ad gratiam, quod multo minus est, quam habere aliquam attritionem, qua per modum meriti de congruo sufficit ad iustificationem, vt dictum est supra d. 14. quaest. 2. Potest etiam aliquis esse magis certus, quod non ponat obiectionem, quam quod habeat attritionem sufficientem, quasi per modum meriti de congruo: quia probabiliter potest scire se tunc non peccare actualiter peccato interiori, & intendere recipere quod Ecclesia intendit in illo Sacramento conferre: non sic potest scire se habere attritionem sufficientem, vt meriti de congruo ad iustificationem, &c.* In quibus verbis loquitur de attritione perfecta, quæ dicitur contritio, seruando modum loquendi antiquorum, quo vtitur, *q. 2. d. 14.* & in comparatione doloris sufficientis cum Sacramento, vocatur ab eo contritio simpliciter, & per modum meriti de congruo, quod se sola sufficit extra Sacramentum.

66 Non intendit ergo Doctor, vt quidam cum Syluestro imponunt, quod sola voluntas suscipiendi Sacramenti valeat ad remissionem peccati sine vlla eius displicentia, aut dolore: nam contrarium expressè hîc dicit, & supra quaest. 4. dist. 14. vt ibi declaratum est: sed agit de causa per se remissionis, quam distinguit in attritionem perfectam extra Sacramentum, & in ipsum Sacramentum re acceptum. Displicentia autem, vel attritio imperfecta non remittit sua efficacia peccatum. Sed (vt dicit Trident. sess. 14. c. 4.) disponit ad impetrandam veniam in Sacramento: idèd Doctor cum hîc ageret de præcepto diuino, quo quis tenetur ad confessionem, & Sacramentum necessitate medij, ex instituto tantum, vt dixi, egit de Sacramento confessionis; & comparatur ad aliud medium contritionis, seu attritionis perfectæ, quod se solo sufficit ad gratiam recuperandam, quatenus ex efficacia ipsius ad hunc effectum solui posset argumentum, quod ipse proponit ex necessitate medij ad probationem præcepti confessionis.

In hac autem litera, qua tractat circumstantias confessionis sacramentalis, docet primò necessarium esse, vt fiat cum dolore, seu displicentia peccati commissi. De natura autem huius doloris egimus in prædicta dist. 14. quaest. citata, & q. 1. d. 15. & hîc in præmissis aliqua incidenter iuxta naturam currentis difficultatis. Superest tantum vt de proposito tam consistendi, quam

abstinendi à peccatis; vtrumque requiritur ad Sacramentum ex Trident. sess. 14. cap. 4. & quia difficultas occurrit circa vtrumque actum, idèd huc transferendam duxi resolutionem: quia in littera præmillà agit de proposito emendationis: infra verò responsonem ad secundum quod defumitur ex autoritate Augustini, & Cassiodori, vbi hanc difficultatem explicabimus, agit de proposito confessionis.

Queritur circa propositum emendationis, an debeat esse explicitum & formale?

Affirmat Soto in 4. dist. 15. quaest. 1. art. 2. putans oppositum, neque verum, neque tutum, neque in populum spargendum esse. Cui sententiæ fauere videntur antiqui, quamuis non adèd expressè loquantur, an propositum debeat esse formale, an solùm virtuale. D. Thomas in 4. dist. 14. art. 4. Alensis 4. part. quaest. 17. memb. 3. art. 9. Palud. dist. 17. quaest. 1. Durandus quaest. 2. Adrian. quodlib. 5. art. 3. Oppositum sentit Maior in 4. dist. 14. quaest. 1. Vega libro 13. in Trid. cap. 21. Nau. in Sum. Vasquez 3. part. qu. 86. art. 2. dub. 4. & videtur magis in vsu apud modernos. Suarez disp. 4. sect. 3. admittit priorem opinionem veram esse ordinariò, secundam verò in casu, vt quando quis non cogitat de futura vita.

Conclusio: prior opinio est magis conformis veritati & simpliciter tenenda iuxta mentem Doctoris hîc, qui superaddit propositum esse necessarium tanquam diuersum actum; licèt hæc reconciliatio Suaris non videatur simpliciter spernenda, si casus sit possibilis. Probatur, quia est Magistri, & antiquorum in 4. dist. 14. ex Ambrosio, qui definit pœnitentiam esse mala præcæta plangere, & plangenda iterum non committere, &c. & habetur de pœnitentia dist. 3. can. Pœnitentia. Gregorius idem habet antea peccata desistere, & fœnda non committere. Præterea, Scriptura, & Patres exigunt ad pœnitentiam necessariam esse nouam vitam. Ezechielis 18. Proiците à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prauaricati estis: & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum, &c. vbi que enim Scriptura idem commendat; & probatur speciatim ex Trident. sess. 6. cap. 6. Mouentur, inquit, aduersus peccata per ordinem aliquod, & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet; denique dum proponunt suscipere Baptismum inchoare nouam vitam, & seruare mandata. De hac dispositione scriptum est, &c. Ergo propositum nouæ vitæ est dispositio necessaria ad Baptismum, & adiuncta pœnitentia in adulto peccatore. Deinde cap. 14. docet pœnitentiam hominis Christiani post lapsam non solum includere cessationem à peccatis, & eorum detestationem,

Qualis debet esse confessio?

Displicentia peccati requiritur.

Textus ambrosii Doctoris.

Declaratur.

Interpretatio aliorum recitatur.

Loquitur Doctor de attritione perfecta, vt discernitur à Sacramento.

Requirunt dolorem peccati, vt circumstantiam confessionis.

67

Sententia affirmatiua.

Sententia negatiua.

Conclusio. Præfertur prima sententia.

Probatur. Ambros.

Gregor. Pœnitentia requiritur nouam vitam.

Trident.

nem, sed confessionem sacramentalem falsam in voto. hæc cessatio est propositum, & sess. 14. cap. 4. Declarat; inquit, *sancta Synodus hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ inchoationem, sed veteris etiam odium continere, &c. Infra loquens de contritione imperfecta, addit eandem conditionem, vt sit fructuosa, nempe vt voluntatem peccandi excludat, quod est propositum habere non peccandi, & can. 5. de hinciens dolorem pro peccatis vtilem esse, addit limitationem, cum propositio, inquit, melioris vitæ.*

68

Responsio aliorum. Reicitur. Requirit propositum formale.

Respondent aduersarij intelligi debere propositum virtuale, non formale. Sed contrâ, hæc distinctio ignota fuit antiquis in hac materia, & inferret doctrinæ Conciliorum & Patrum superfluitatem, & nugationem, & certè in Tridentino non habet locum, quia propositum virtuale nihil aliud est, quàm odium ipsum & detestatio peccati, seu contritio formalis & perfecta, sed præter odium, & detestationem peccati exigit Concilium, & Patres propositum tanquam quid omnino diuersum, vt patet ex particulis restrictiuis, & aduersatiuis, habentibus tecum notam aduersæ sententiæ, & non comprehensæ, vel certè copulatiuis, & cumulatiuis eius, quod ex integro requiritur: ergo non intelligunt propositum virtuale, sed formale. Vnde non rectè Valquez asserit Sanctos, & Scripturam parùm curasse de hoc proposito, & solum verum dolorem commendare.

Probatio ex inclinatione virtutis concurrenti ad pœnitentiam.

Deinde perfecta conuersio in Deum per veram reconciliationem hoc ipsum confirmat: quia non tantum inuoluit satisfactionem de præterito, sed vltra hoc voluntatem retinendæ amicitie, & iustitiæ de cætero. Item, iustitia vindicatiua peccati intendit satisfactionem ad finem obseruandi legem pro futuro. Caritas, ex cuius motiuo detestatur peccatum, sicut versatur absolutè circa Deum præsens aut absens, non sub modo determinato: ita etiam fugit peccatum absolutè pro quouis tempore; siue futuro, siue præterito. Vnde aduersarij versantur in falsa imaginatione, quasi pœnitentia obdormientibus nobis contingat, & tantum ex cogitatione præteriti, non recordando de vita futura, quod planè existimo falsum: quia eadem fides, quæ docet de præterito dolendum, id docet quatenus etiam pro semper doceat vitandum peccatum: ergo nequit inesse ignorantia illa vitæ futuræ, imò, quod amplius est, non censetur aliud argumentum veri doloris, nisi propositum emendationis. Deinde fides in hominè Christiano, & instructo, quæ docet de peccato dolendum, docet esse confitendum, si nondum est confessum. Nec video quomodo detestatio status peccati, in quo primum se apprehendit peccator illuminatus fide (vt docet Trid. sess. 6. cap. 6.) præscindere possit à cognitione, & voluntate fugiendi in posterum peccati.

69

Occasio illius distinctionis propositi virtualis, & formalis. Desumpta est à simili.

Dispar est ratio de dolore virtuali, & proposito virtuali.

Aliqui fingunt casum, si quis iam desperatus à Medicis, conteratur, non esse necessarium propositum ipsi vitæ futuræ, quæ ipsi non est duratura: sed hoc nihil est: quia duratura est vsque ad periodum, per tempus incertum, quo ipse peccare potest voluntate, & damnari: hæc ergo distinctio propositi inuenta est ad similitudinem eius, qua contritio in virtuale, & formalem distinguitur: sed diuersa est ratio: quia amor Dei contingere potest sine memoria peccati: non ita tamen contritio sine proposito emendæ,

quia non videtur admitti casus obliuionis propositi faciendi; si daretur autem casus, non esset negandum simpliciter hominem iustificari, & interpretanda essent loca proposita de cursu ordinario, non in casu: quando autem illuminatur peccator ad pœnitentiam perfectam, quæ iustificat, videtur semper illuminari sufficienter ad eliciendum propositum expressum, & detestatio perfecta peccati determinat ad illud voluntatem. Dato primo, concedunt aduersarij peccatorem teneri ad propositum eliciendum expressè.

Quòd verò conclusio sit Doctoris, patet etiam ex diff. 14. quæst. 4. respons. ad secundum argum. vbi attritioni in Sacramento adiungit necessarium esse propositum euitandi peccati pro futuro, ad hanc iustificationem in Sacramento obtinendam. Ex quo sequitur Fabrum in 4. diff. 16. num. 15. non rectè ex sententia Doctoris asserere hominem reddi certum se habere contritionem, quando habet propositum explicitum suæ emendæ: quia licet argumentum sit perfecti doloris, & omnino requisiti, hominem habere tale propositum: tamen neque admittit Doctor soli contritioni esse connexum, cum loco citato expressè loquatur de attritione, quæ extra Sacramentum non iustificat, neque dici possit ex loco citato Trident. sess. 14. neque certitudine rigorosa in hac materia admittenda sit, ex eodem Tridentino sess. 6. cap. 9. quo damnatur fiducia hæreticorum ex incertitudine, quæ oritur ex infirmitate nostra, & indispotione: si tamen præmiserit quis examen suæ conscientie, & orationem, qua impetraret à Deo gratiam compunctionis, & veræ pœnitentiæ, modò sentiat in seipso propositum firmum euitandi peccati cum confidentia in Dei adiutorio, ac meritis Christi, non in seipso, argumentum erit à posteriori quietandi animum, & se fecisse veram pœnitentiam: quia tale propositum oritur ex pœnitentia tali tanquam causa, siue attritio sit, siue contritio.

Difficultas vltèrius est, An sufficiat propositum generale cauendi peccata. Respondetur; si illud propositum sit absolutum, & perfectum, ita vt secundum affectum includat formaliter, aut virtualiter propositum particulare, maximè circa peccata confessæ, sufficere: Quid si propositum sit confusum, & in genere, ita vt ex efficacia sua non determinetur ad propositum in specie deserendi huius, aut illius peccati in specie, si ei applicetur per cogitationem? Respondent quidam sufficere tale propositum, neque debere confessorem in specie interrogare pœnitentem an habeat propositum deserendi hoc peccatum, confessum, aut non committendi illud de cætero, si viderit periculum esse ne ille placeat magis in peccato, & dicat se non habere propositum: quia alioquin id esset tentare pœnitentem. Hanc sententiam audic à quibusdam practicarij; nescio certè quibus authoribus, aut quo fundamento: fortè occasionem huius praxis desumpserunt ex Sanchez lib. 3. Sum. cap. 7. num. 9. qui aliud agens de reo, qui illegitimè negauit coram iudice veritatem: dicit autem eum se debere confessarium gerere circa hoc propositum reorum fatendæ veritatis, si iterum rogentur. Si enim credat quòd non sit interrogandus denuò, nil debet ipse interrogare de tali proposito, ne peccatores tentet de concipiendo proposito contrario,

Coniectura Fauçini reicitur.

70

An requiratur, vt sit extensiuè ad peccata confessæ, salte virtute.

Sententia querendum de proposito hoc.

contrario, cum sit difficillimum negotium fateri proprium crimen: sed satis est, ut in genere proponant cauere in posterum peccata. Imò si credat fore, ut iterum rogetur, non debet interrogare de proposito, cum iam pœnitens non sit in peccato mortali, id enim iam transit, & satis est in genere proponere emendam: quia si pœnitens sit in bona fide, debet confessarius illum non reddere certiore de hac obligatione confitendæ veritatis: dato etiam quoddam teneatur eam confiteri.

71
Hac sententia rejicitur.

Impugnatur.

Illud propositum non esse sufficiens, nec compati cum debita dispositione.

Non est fuga peccati.

Responsio.

Impugnatur.

Illud propositum esse ineficax, neque virtute excusandi ad peccatum confessionem.

Innocent.

Respondetur tamen, quidquid sit de obligatione confitendæ veritatis, de quo dictum d. 15. q. vltima, quantum spectat ad propositum emendationis, & fugiendi peccati, meo videri hanc sententiam nec veram, nec tutam esse, neque villo modo trahendam in praxim. Probat, de fide est odium veteris vitæ, & inchoationem nouæ requiri ad fructuosam pœnitentiam; sed neque talis habet odium vitæ prioris, neque inchoationem nouæ, neque dolet, neque emendatur de tali peccato villo modo secundum propositum absolutum voluntatis: ergo, &c. Maior supponitur ex iam dictis, & pater ex auctoritatibus Patrum, quarum plures citat Magister dist. 14. Minor probatur, quia nullus efficaciter dolet de peccato commisso, aut proponit emendam, & vitam nouam, qui affectu manet conuersus ad peccatum; sed quicumque ita dispositus est, ut in particulari interrogatus à Sacerdote, respondeat se non velle deserere tale peccatum, verè secundum affectum nec dolet de peccato, neque proponit emendam, & vitam nouam, quæ necessariò requiruntur, saltè quoad affectum, seu intentionem, & propositum absolutum: ergo is non verè pœnitet, sed fictè tantum, & verbaliter. Dices, illum habere propositum in genere, quod virtualiter extenditur ad hoc peccatum, & id sufficere. Contra, hæc euisio est, & omnino verbalis: quia nullus actus voluntatis virtualiter extenditur ad obiectum, qui non est natus inducere determinatè actum similem circa obiectum, vel certè ex efficacia sua excludere actum contrarium. Dixi actum similem, nempe si est volitio, induere volitionem, si est nolitio, nolitionem obiecti: verbi gratia, intentio electionem medij, & similia: sed propositum illud verbale in genere, si esset formale vnus obiecti, virtuale alterius esset natus inducere propositum formale illius, vel saltè æquiualeret illi, ita ut nullo modo admitteret actum contrarium: ergo neque in genere est propositum formale, quod exigit pœnitentiam, nempe voluntas absoluta, & efficax quantum ad intentionem, & affectum fugiendi illud peccatum; neque consequenter dolor, cui tale propositum inefficax est coniunctum, extenditur virtute ad detestationem illius peccati, de quo in specie interrogatus dicit se non velle fugere: ac proinde affectu, & voluntate affectat peccatum.

Rectè ergo Innocentius II. & habetur d. 5. de pœnitentia: *Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentijs laicorum animas decipi, & in Infernum pertrahi patiantur: falsam autem pœnitentiam esse constas, cum strentis pluribus, de vno solo pœnitentia queritur, vel cum sic agitur de vno, ut non discatur ab alio, &c.*

72
Instantia de contritione.

Si quis vellet instare de contritione, quæ efficacè est, licet de vno peccato concipiatur ex plu-

ribus, quæ reus commisit. Contra: illa contritio secundum affectum, seu virtute, & implicitè extenditur ad alia omnia mortalia, quæ quis commisit, & quorum est reus: sed non ita se habet propositum, quod formatur iuxta præsentem casum: ergo non est par ratio: si enim propositum in genere sit tale, ut virtute extendatur ad omnia, illud sufficit: sed tale propositum non compatitur cum illa dispositione peccatoris, qua interrogatus de aliquo in particulari, diceret se nolle deserere tale peccatum.

Rejicitur.

Secundò, vnum peccatum mortale nequit dimitti sine altero, quia non dimittitur, ut aliàs dictum est, nisi per reconciliationem peccatoris, & infusionem gratiæ, quæ non compatitur cum villo mortali: ergo neque pœnitentia de vno mortali, aut pluribus fieri potest validè ad effectum remissionis, nisi de singulari fiat virtute, & affectu: hoc autem sequitur propositum de fugiendis omnibus per voluntatem absolutam, & determinatam, quantum est ex parte actus, quæ tollit illam dispositionem in contrarium. Si dicas Trident. sess. 14. cap. 4. vbi agit de attritione, seu contritione imperfecta, tantum requirere ut simul excludatur voluntas peccandi. Contra, secundum opinantes requiritur præter dolorem, saltè propositum in genere quod consistit in aliquo positio. Præterea Concilium intelligit illam exclusionem non negatiuè; sed etiam positiuè, iuxta ea, quæ in initio capituli requirit ad contritionem in genere, ut communis est ad perfectam, & imperfectam. Requirit cessatorem à peccato, nouam vitam inchoationem, & odium veteris: quæ est communis sententia Patrum: quia illa ad reconciliationem peccatoris exigunt: quadam enim impietas infidelitatis est (ut author lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 9.) ab illo qui iustus, & iustitia est, dimidià sperare veniam, &c. nec Deus ad amicitiam admittit, nec in gratiam misericorditer acceptat, nisi qui auertit se à peccato, & habet voluntatem seruandi iustitiam per adimpletionem legis. Vtrumque æquè requiritur in homine adulto: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et, Si vus ingredi vitam serua mandata, &c. Matth. 19. officium enim Christiani est fugere à malo, & sequi bonum; & vtrumque in dispositione sufficienti voluntatis requiritur: nam sunt medià necessaria, quæ ex voluntate efficaci finis tenetur quis absolute, & quantum est ex se efficaciter velle secundum affectum; nec sola simplex complacentia eorum sufficit, aut stare potest cum efficaci voluntate finis. Vnde Trident. sess. 6. c. 14. explicat illud propositum per cessationem à peccatis, & sess. 14. can. 5. quod superius cap. 4. dixit, explicat absolute, & definit sub appellatione propositi melioris vitæ.

Secunda ratio.

Ex conexione mortali, quantum ad remissionem.

Responsio.

Impugnatur.

Odiu veteris vitæ, & inchoationem nouam requiri.

Quod amplius est, demus sufficere cessationem à peccato, & propositum vitæ melioris intelligi posse per voluntatem excludentem complacentiam actuale (quod neque in rigore Theologico, aut sermonis, neque secundum veritatem Scripturæ, aut Patrum dici potest) demus tamen, inquam, sufficere, dolere de commisso, & excludere propositum committendi de cætero: saltè hæc ipsa requiritur modo humano, & liberè per suspensionem voluntatis de cætero peccandi, & hoc liberè, & non merè necessariò, & naturaliter seclusa attritione, & reflexione: sed quicumque est ita dispositus, ut interro-

73
Suppositio falsa permissa.

Requiri saltem ut excludatur voluntas peccandi liberè, & ex deliberatione.

interro

interrogatus respondeat se non velle amplius non peccare pro futuro, neque propositum etiam hoc modo formatum habet, & tantum excludit voluntatem peccandi ex inaduertentia, non verò liberè, & ex deliberatione; propositum autem nouæ vitæ, aut emendæ se habet vt circumstantia requisita ad dolorem, aut confessionem peccati: ergo moraliter debet afficere vtique, vt sit circumstantia moralis pœnitentiæ.

In casu præmissi non subsistere talem voluntatem.

3. Ratio.

Inducit contemptum salutis.

Tertio, hæc sententia minuit sollicitudinem salutis, & inducit contemptum Sacramenti, & licentiam peccandi: quia si sufficit propositum ita formatum, quisque potest licitè absolui, & confiteri, modo interrumpat actualem complacentiam peccati, & aliquo modo ei displiceant commissa, & sic ex facilitate veniæ contemnitur omnis disciplina vitæ, & rigor Sacramenti, quod est perniciosum tam pœnitentibus, quam etiam confessoribus, vt per se constat: nec indiget vlla ponderatione, quæ facilis est ex Patribus, qui indulgentiam, & facilitatem in hoc foro perniciose esse docent; quod & ipsa experientia comprobatur.

74. Ratio. Minus debet absolui talis, quæ qui causam proximam peccandi non deserit.

Quarto, facilius absolui deberent qui causas proximas peccandi non excludunt, quam qui accedunt cum tali proposito, prout casus format; sed communis docet, & veritas, tales non esse absoluendos; quia qui non est paratus causam, & periculum proximum peccandi excindere, censetur non velle emendare peccatum, neque sincerè, & vt oportet ad salutem, pœnitere deserendo peccatum. Antecedens patet; quia periculum proximum peccandi, & voluntas periculi illius est tantum voluntas interpretatiua peccati in causa, modò velit periculum ex alio sine aliàs licito, aut permissio, & non ex complacentia explicita peccati, sed qui interrogatus respondet se non habere voluntatem deserendi peccatum confessum, habet voluntatem perseverandi in peccato, atque adeò ipsius operis in se ipsa, & non solum in causa: ergo minus debet absolui.

Responsio.

Dices totum esse verum: sed non debere interrogari, nisi in genere, an habeat propositum emendæ; ne interrogatus in specie complacet de nouo in peccato.

Impugnatur.

Contra: ergo etiam neque tenetur, aut debet contra excindere causas, & periculum proximum peccandi, si viderit ex dispositione pœnitentis cum non cessurum: sed hoc nequit dici; ergo neque illud.

75. Ratio. Ex obligatione confessarii, non absoluitur in eo casu.

Quinto ad idem si confessor viderit eum sic interrogatum ita dispositum esse, vt respondeat non velle se emendare, non potest præsumere in eo sufficientem dispositionem ad Sacramentum, aut dolorem cum proposito: sed confessor sine his nequit eum absoluere, aut committere se dubio nullitatis, contra debitam reuerentiam Sacramenti, & in perniciem ipsius pœnitentis: ergo si viderit dubiam esse eius conversionem, non potest absoluere. Ita Doctor c. 19. resp. ad d. 18. §. Sed nunquid pœnitentia, ver. Breuiter ergo dico, &c. Probatur consequentia: confessor est iudex huius fori, & tenetur inquirere de omnibus, quæ essentialiter requiruntur ad sententiam validam, & an sit pœnitentia dignus, qui absoluitur, vel qui legetur, atque in primis non solum confessio est materia, seu quasi materia huius Sacramenti, sed etiam contritio, & satisfactio, vt docent Concilia, de quibus cognoscere ex officio tenetur confessarius tam ob va-

Iudex tenetur inquirere de requisitis ad valorem sententia.

liditatem, & reuerentiam Sacramenti, quam etiam ad ipsius rei salutem necessariam: reus ergo primum debet esse pœnitens, & ea pœnitentia, quæ requiritur, vt satisfactio lege præscripta; hæc autem est odium veteris vitæ, & inchoatio nouæ secundum propositum efficacem, & absolutum, quantum est ex parte voluntatis. Si ergo confessarius dubitat modo dicto de veritate pœnitentiæ, & proposito, tenetur inquirere sufficienter donec res ipsi constet: sed per se constat quod propositum illud, quod neque virtute, neque explicitè excludit voluntatem perseverandi in hoc peccato confessio, non sit sufficiens propositum, aut auersio à peccato, neque dolor sufficiens consequenter habeatur cum tali proposito, ergo tenetur ex tali præsumptione fundata interrogari in specie an talis velit se emendare circa tale peccatum, & si interrogatus responderit se non velle emendare, & confessor credat eum dicere veritatem: debet etiam iudicare eum non esse dispositum, nec fuisse in eo veram pœnitentiam, aut propositum, cum viderit etiam ex sufficientibus indiciis, & fundatis eum interrogatum sic respondurum; debet etiam tunc iudicare eum non esse dispositum sufficienter, neque retraxisse tale peccatum, vt debet: nam præsumptio eius non potest fundari in alio, nisi quia sic dispositum vider, vt nullo modo absolute intenderit emendam talis peccati.

Debet exigere satisfactioem lege præscriptam.

Tenetur inquirere in specie, si velit emendare, si ipse dubitat, aut præsumit contrarium.

Præsumptio fundata sequenda donec elidatur.

Confirmatur, quia nullum periculum ei obdenditur ex tali interrogatione, quod non incurritur ex confessione actuali ipsius peccati ex natura rei: vel ergo dum confitetur peccatum, complacet in ipso peccato, vel non complacet? Si primum, confessio est sacrilega, imò dato quod non posset confiteri sine complacentia mortali peccati, non teneretur ad confessionem eius: sed casus non subiicit. Si non complacet: ergo interrogando, & examinando circumstantias particulares ipsius casus non incurrit tale periculum; sed hæc vna est ex requisitis, vt peccatum sit materia idonea confessionis, & absolutionis, nempe vt ipse se emendet: ergo necessariò requiritur: & idèò respondet se non velle emendare, non quia interrogatus; quia interrogatio est debita, & iuridica: sed quia nec dolet de peccato sufficienter, neque habet propositum eius deserendi, prout confessarius antea præsumere debet secundum prudentiam, & legem, cum certò præuiderit ita respondurum.

76. Confirmatio. Periculum ex interrogatione nullum.

Ex interrogatione non promouet periculum, sed ex defectu pœnitentia.

Secundò confirmatur: quia auarus obnoxius restitutioni, & vsurarius sic possint absolui, non obligando, aut interrogando, an velint restituere in particulari; imò neque interrogari deberent, si præuideantur esse in tali dispositione, vt responderent se non velle restituere: quare ergo similiter tenendo reum debere dicere veritatem, & iuridicè interrogatum, & præuidentur eum de nouo interrogandum, vt verbi gratia, quia citatus est in diem; quare, inquam, non deberet interrogari à confessario, & obligari, vt respondeat veritatem, dato quod teneatur: aut certè eum non esse absoluendum, quia iustitia non strictius obligat in materia particulari restitutionis inter priuatos, quam in materia iurisdictionis spectante ad bonum publicum.

2. Confirmatio. Ab incommuni, & simili.

Dices, difficulter vllus confitetur suum crimen.

77. Responsio.

77
Impugnatur.

Sequendo sententiam, qua docet reū interrogatū in iudicē teneri ad dicendam veritatem, nō est absolvens alicui.

Non habet bonam fidem.

Licitū in casu non proditur impedimentū matrimonij.

78
Excusatur Sanchez.

Contrā difficulter auarus, & vsurarius restituit, difficulter lubricus corrigit vias suas: hæc autem difficultas non à confessorio est, sed à lege inducente obligationem, quam quis tenetur seruire: illud debitum confitendæ veritatis (supposita veritate sententiæ, de obligatione confitendi veritatem secundum quam respondetur ad casum) incurritur ex crimine, quod ad notitiam fori deductum, non debet esse impunitum: hoc debitum sibi debet reus imputare, & suo delicto, quod factum est notorium, si tale est in circumstantiis, vt teneatur fateri veritatem. Neque prætendi potest bona fides in proposito, quia si confitetur negationem veritatis, vt peccatum, scit, & sciuit esse peccatum, non potest ergo prætendi bona fides, sicut aliquando prætenditur ex ignorantia inuincibili, verbi gratia, impediendo occulti matrimonij, quod in ipsa est nullum, si coniuges sunt in bona fide, neque timetur aliquod inconueniens ex silentio, sed grauiā incommoda ex eius reuelatione, tunc confessorius rectè, & secundum charitatem, licet sciat priuatim nullitatem matrimonij, permittit coniuges in bona illa fide. Crediderim ita velle Sánchez intendere in proposito, ex suppositione bonæ fidei in reo, quamuis confiteatur se negasse veritatem coram iudice interrogante, pro securitate conscientie suæ, vt quia dubitat, si fuerit mentitus, quamuis se putet non teneri ad veritatem dicendam: licet confessorius teneat sententiam oppositam, non debet tunc destruere bonam fidem eius, si sit saltem fundata. Cæterum satis confusè loquitur: quamuis non credam tantum virum fuisse illius opinionis, quæ dicitur esse in praxi alicubi, etiam quoad omnia peccata in genere, quantumlibet grauiā, & in ea dispositione pœnitentis, qua præuidetur responsurus se non velle de hoc in particulari emendari. Quam doctrinam censerem erroneam in fide, & pœnitiosam Ecclesie, &

populo, & reipublicæ, & saluti animarum: ac proinde dignam, quæ autoritate prælatorum excinderetur: alioquin nullus est in mundo adeo peruersus Christianus, quin sic posset confiteri, & sumere Sacramenta quouidie: quod nihil aliud est, quàm ea proficere, & prophannare, & fauere improbitati. Adde vltius confessorium esse mediatorem inter Deum, & pœnitentem, ideoque secundum leges iustitiæ vindictiue, secundum quas procedit, debere exigere satisfactionem lege præscriptam, quæ est pœnitentia de peccato cum proposito emendationis.

m *Intelligo, non quòd oporteat eum velle pœnam, &c.*

Docet requiri propositum non solum abstinendi à peccato, sed etiam obediendi Ecclesie in satisfactionem pro illo peccato. Duplex est satisfactio, quam præstare tenetur Ecclesie. Prima est ipsius confessionis, subiiciendo peccatum clauibus. Secunda est satisfaciendi pœnitentiæ iniunctæ à confessorio pro pœna temporali debita peccato, si eam acceptauerit: dicit tamen eum non semper teneri ad acceptationem talis pœnitentiæ iniunctæ, sed sufficere vt acceptet pœnam hic, vel in Purgatorio luendam. In hac vltima assertione est magna controuersia: eam explicabimus infra dist. 19, in qua respondetur ad quæsitum dist. 18.

Obiectio subiuncta cum responsione patet ex aliis dictis: quia cum satisfactio pœnitentialis imponi debeat non pro peccato, aut pœna æterna, sed pro pœna temporali, in quam illa commutatur, sequitur quando peccatum non est remissum manere semper obnoxium debito pœnæ æternæ, & non induci debitum pœnæ temporalis, quæ ei succedit, vt patet ex Tridentino sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 8. ideoque pro illa non incurri debitum satisfaciendi.

79
Tenetur pœnitens satisfacere Ecclesie.
Duplex satisfactio, ad quæ tenetur.

Quando peccatum non est remissum, non teneri ad satisfactionem pro pœna temporali.

S C H O L I V M.

Impugnatur Richard. asserentem ex præcepto Ecclesie venialia esse confitenda, quando quis non habet mortalia: & resoluit, nec contritionem, attritionem, vel confessionem requiri pro venialibus. Nauar. cap. 2. num. 9. Ledes. art. 5. dub. 6. Henrig. l. 4. c. 4. §. 1. & 10. Cano. relect. de pœn. p. 5. cum Ric. sentit Alm. hic art. 2. & Ang. v. Confessio 2. §. pœn. quoad Religiosos. Sed sine fundamento, quia Trid. sess. 14. c. 5. & can. 8. generaliter negat obligationem confitendi venialia.

24

DE^o tertio articulo dico, quòd Ecclesia præceptum istud, quantum ad aliqua prædictorum, non specificauit, & quantum ad aliqua specificauit. Præcipua autem specificatio huius præcepti inuenitur in illo capitulo Extrà de pœn. & remiss. *Omnis vtriusque sexus.* Quantum^o ad quos, specificauit, quia peccator adultus, postquam scilicet ad annos discretionis attigerit, &c. & nihil aliud est quàm adultus, secundum intellectum prius assignatum.

Ric. præsent. dist. art. 2. quæst. 4.

Quantum^o ad que, dicunt quidam, quòd si habet mortalia, tenetur præcisè ad confessionem illorum, & non venialium. Si autem habet sola venialia propter præceptum Ecclesie tenetur in illo casu ad illorum confessionem. Hoc non intelligo, quia in illo capitulo dicitur, *omnia peccata sua*: aut fit ibi distributio de peccatis venialibus, aut non? Si sic: ergo habens mortalia per virtutem illius præcepti, tenetur ad confessionem venialium. Si non; ergo non habens mortalia, sed tantum venialia, non tenetur ad confessionem illorum: quia simpliciter non cadunt sub illo, quod dicitur ibi *omnia peccata sua*. Vnde videtur contradictio ponendo eundem intellectum vocabulorum istorum *omnia peccata sua*, dicere istum obligari ad confessionem venialium, & non istum.

Item, esto quòd aliquis vixit sine peccato mortali vsque ad medium Quadragesimæ: si tunc confiteretur, vt impleret præceptum Ecclesie, per te, teneretur confiteri venialia, quia illa sola habet; peccet illo die mortaliter, velit post implere præceptum Ecclesie

Ecclesiæ de confessione, per te, non tenetur confiteri venialia illa, quæ priùs habuit: ergo per commissionem mortalis, absolutus est ab aliqua obligatione, scilicet à confessione venialium, quod videtur irrationabile.

Dico ⁹ igitur quòd quantum capio ex statutis Ecclesiæ generalibus, nullus tenetur ad confessionem venialium in quocunque casu: nec in hoc Ecclesia specificauit præceptum de confessione; & hoc rationabiliter; quia ipsa vtitur Sacramento Pœnitentiæ tanquam tabula secunda contra naufragium, quod non est in venialibus.

Nec ^r aliquis tenetur ad aliquam contritionem de venialibus: imò in actuali voluntate, vel actu venialis moriens, saluabitur; vapulabit tamen: non videtur autem, quòd aliquis tenetur ad secundam partem pœnitentiæ, quæ est confessio, de quo non tenetur habere contritionem, vel attritionem. Hoc etiam patet ex alio, quia (sicut *suprà* dictum est) venialia delentur totaliter quantum ad culpam, & pœnam, quandoque sine aliquo opere speciali, sicut per actum feruentem contemplationis in Deum, quemadmodum gutta consumitur à flamma vehementi.

Si quæras, quomodo ergo Sacerdos cognoscet vultum pecoris sui, si ille, qui dixit se vixisse innocenter, non tenetur confiteri venialia sua? Respondeo, si quis sibi confiteretur, & solum venialia, ex quo cognoscet ipsum non fecisse, nisi sola venialia? Ex nullo nisi ex confessione sua. Vnde *Extra. de offic. ordinarij, cap. Significauit. Confitenti pœnitentialiter in omnibus credendum est, quia non est verisimile, quòd quis sit immemor suæ salutis*: ergo sibi eodem modo credat venienti, & dicenti; Domine regrator Deo, quia ex quo fui vltimò confessus, non habeo conscientiam de peccato mortali: dare mihi Eucharistiam: & in ista pœnitentia tantam habet cognitionem vultus pecoris sui, quantum si narraffet venialia sua per duos dies; nec aliam certitudinem posset habere de propriis venialibus, si confiteretur, quàm modò habet de innocentia eius, scilicet per proprium testimonium eius. Quantum igitur ad *Quæ*, Ecclesiæ circa illud præceptum non specificauit.

25
Venialia: peccata confiteri non tenemur. De venialibus non est necessaria contritio, nec attritio.

Malè citatur iste textus.

COMMENTARIUS.

80
5. Articulus.

DE tertio articulo dico, &c. Hic agit de præcepto Ecclesiastico confessionis. Circa hanc materiam primùm occurrit, quantum se extendat Ecclesiæ potestas præceptiua?

Verùm Ecclesia potuerit præcipere confessionem peccatorum?

Sententia negans potestatem Ecclesiæ in actus internos.

Communis opinio est Ecclesiam non habere potestatem in actus merè internos, id est, quorum malitia, vel bonitas merè in interiori perficitur in anima, neque per modum causæ, aut dispositionis habent connexionem cum actu externo. Hanc vniuersaliter de omni lege humana docuit S. Thomas 1. 2. q. 91. art. 4. & q. 100. art. 9. Gabriel. in *Can. missa lect. 62.* Palud. in 4. d. 17. q. 7. Sotus d. 2. 2. q. 2. art. 3. & 10. de *Iustitia & Iure*. q. 5. art. 5. Castro de *iusta hereticorum punitione lib. 2. cap. 18.* Nauarr. in *Summa. cap. 11.* & multi alij.

Non posse ex potestate ordinaria præcipere confessionem actus merè interni.

Hac ratione Duran. in 4. dist. 17. q. 8. tenet non posse Ecclesiam præcipere confessionem peccatorum occultorum Iure merè humano, seu potestate sibi tradita ordinaria, sed præcepisse auctoritate, quam specialiter recipit ad hoc à Christo. Ex hoc aliqui interpretantur Durandum asseruisse confessionem non esse de Iure Ecclesiastico, sed tantùm sub consilio, quod tamen non rectè deducitur.

2. Sententia. Ecclesiam limitare tẽpũ confessionis: nõ posse præcipere substantiam actus.

Secunda sententia tenet ex eodem fundamento, Ecclesiam eatenus posse præcipere confessionem, quatenus limitare possit tempus præcepti diuini de hac facienda: Ita Sotus in 4. d. 18. q. 1. art. 1. Canus in *relezione de pœnitentia part. 5.* Probat, quia sicut Ecclesia non potest instituire Sacramenta, sic etiam neque vsum præcipere.

Scoti oper. Tom. IX.

Secundò, quia quando supponitur, præceptum diuinum non limitans aliquod tempus, potest Ecclesia præcipere tempus adimplendi præcepti; & hoc communiter vocant Theologi (inquit Caiet. in primo tomo *Opusc. tract. 5. q. 1.* limitationem Iuris diuini.) Quem loquendi modum videtur amplecti noster Doctor in 3. dist. 27. in simili de obligatione charitatis, quatenus limitata est per præceptum obseruandi festa: quod insinuare videtur etiam *hoc articulo infra in fine*, quatenus præceptum Ecclesiæ vocet explicationem præcepti diuini, quod magis postea explicat Trid. sess. 14. cap. 5.

Probatis.

Videtur hæc sententia Doctoris in eo quod factum est.

Conclusio est affirmatiua. Probat, de facto præcepit cap. *Omnis utriusque sexus*: ego, &c.

81

Conclusio.

Dices, ex potestate extraordinaria recepta à Christo sic præcepisse.

Probatis.

Contrà hæc non asserenda sine speciali reuelatione, quæ neque ex traditione, aut explicatione Ecclesiæ suppetit.

Reuelatio non fundata.

Probat, secundò, Ecclesia in tali præcepto vtitur potestate ordinaria, neque significat se aliter procedere, nisi ex clauibus: ergo. Tertio, supposità institutione huius Sacramenti per modum Tribunalis, & necessitate eius ad remissionem peccati, iurisdictione concessa Sacerdotibus in peccata, quoad hoc forum, & quæcunque cadunt necessariò in pœnitentiam Ecclesia habet potestatem actiuam quoad confessionem internorum peccatorum præcipiendum, sicut quisque iudex ordinarius quoad materiam sibi subiectam: ergo, &c.

Ecclesia vtitur potestate ordinaria.

Peccata interna subsunt Ecclesiæ.

Dices; Non potest discernere si verè confiteatur, nec ne. Contrà: sic etiam neque iudex nouit discernere certè, si testis verè, vel fictè deponat; nec sit Ecclesia si minister Sacramenti habeat veram intentionem, & sic in omnibus,

Responsio. Imagnatur.

ad quæ requiruntur actus interni, vt sunt contractus, electiones, transactiones; tamen lex humana ad hæc omnia obligat: ergo, &c. Ex quo patet ad rationem in oppositum, quia peccata interna suppositis institutione Sacramenti, præcepto diuino, potestate clauium data Sacerdotibus, spectant per se ad forum externum Sacramentale. Vnde ex institutione, & necessitate, ac potestate clauium, colligit Tridentinum præceptum diuinum confessionis.

Sed quæres, si non esset tale præceptum, Vtrum posset Ecclesia obligare ad vsum Sacramenti?

Respondetur affirmatiuè. Quamuis neget Sotus, & alij ex fundamento præmissio, nempe quia limitat tantum tempus præcepti diuini. Probat tamen responsio ex præmissis, quia omnis iurisdicctio includit coactiuam potestatem, & hac ratione Theologi colligunt Pontificem, & Ecclesiam habere potestatem condendi legem obligantem Christianos, sed tunc Ecclesia supposita institutione Sacramenti, quamuis nulla esset necessitas eius suscipiendi ex præcepto, haberet potestatem ordinariam remittendi peccatum; ergo quando videtur hoc esse in utilitatem fidelium, vt propriæ dispositioni non permitterentur; aut reuerentiæ Sacramenti, ac honori Dei, posset confessionem præcipere. Hoc patet ex Tridentino *sess. 21. cap. 2. Præterea declarat hanc potestatem perpetuè in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea staueret, vel mutaret, quæ suscipiuntur utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi pro reum, temporum, & locorum varietate magis expediens iudicaret, &c.*

Ex quibus verbis patet ad rationem primam Soti: neque videtur mihi tam scrupulosè loquendum, vt præceptum hoc dicatur tantum limitare diuinum præceptum quoad tempus: nam cuius est præcipere tempus ex potestate ordinaria non subordinata, eiusdem est præcipere substantiam actus, cum tempus accessoriè ad actum præcipiatur, tanquam eius circumstantia. Vnde non video cur Ecclesia non haberet hanc potestatem indirectè saltem, sicut habet potestatem indirectam præcipiendi temporalia, quando ad finem spiritualem necessaria sunt.

Cæterum non est contemnendus modus ille, quem ponit Doctor, & docet Soto, quodd Ecclesia præceperit tempus de facto confessionis faciendæ, non ipsam confessionem: quæ fuit de iure diuino, sic videtur mihi Concilium Tridentin. *sess. 14. cap. 5.* interpretari præceptum Ecclesiæ: *Neque enim, inquit, per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium, & inuictum esse intellexerat, sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur, &c.* Aliud ergo est, an Ecclesia possit præcipere confessionem; aliud an præceperit: quia potest præcipere aliquid quod iure diuino est præceptum, vt soluere votum, vt patet in Religiosis, præceptum ergo diuinum confessionis non obstat, quin Ecclesia eam præcipere possit.

Dices, quod diuina lex permittit liberum, Ecclesia non potest præcipere.

Hæc responsio falsa est, vt patet in consiliis Euangelicis, orationis, ieiunij, &c. quæ libera

sunt, tamen Ecclesia ea præcipit. Potest etiam præcipere confessionem venialium, vt infra patebit; quod perinde probat conclusionem præmissam.

o *Quamvis ad Quis, specificauit, &c.* Docet pueros comprehendere hoc præcepto, sicut superius dicit de præcepto diuino. Idem tenet Richardus *aristot. secundo quæst. 4. Gabriel. quæst. 1. concl. 2. Nauarr. cap. 21. num. 33. Corduba quæst. 60. Suarez disp. 36. sed. 2. Valquez quæst. 90. art. 1. dub. 4. & probatur, quia comprehenduntur præcepto diuino, cuius determinatio est præceptum Ecclesiasticum quoad tempus. Deinde, quia lex neminem excipit; necessitas autem est in pueris, vt in aliis peccantibus mortaliter. Tertio patet, quia Felix Papa 3. *Epistola cap. 2. de his qui ex industria bis baptizantur*, comprehendit etiam pueros sub pœna legis, mitigata tamen pœna, & iubet eos aliquamdiu teneri sub manus impositione, id est, penitentia, per quam reconciliati restituantur communioni: monet ergo eos prius reconciliari. Quarto denique idè in textu dicitur *cum ad annos discretionis peruenissent*, id est, discernendi inter bonum, & malum, ita vt peccare mortaliter possint: ergo eos comprehendit.*

Sotus in *4. dist. 12. quæst. 1. art. 2.* dicit pueros ratione ætatis non obligari hoc, aut aliis Ecclesiæ præceptis ante annum duodecimum ætatis, sicut neque censuris, & *dist. 18. art. 7.* idem dicit. Primum illud falsum esse patet ex dictis. Secundum ex *cap. Pueris, &c. de delictis puerorum* patet, quamuis aliqui excipiant quosdam casus: sed melius interpretatur benignitatem Ecclesiæ, quæ teneram ætatem non vult tam rigoroso præcepto punire, nisi pueros includat expressè: quod vix fieri contingit.

p *Quamvis ad Quæ, dicunt quidam, &c.* Hanc sententiam tenet Alen. *4. part. quæst. 18. mem. 4. art. 2. D. Bonaventura in hac dist. part. 4. art. 2. q. 1. in corpore. Richardus eadem d. art. 2. q. 4.*

q *Dico igitur, quod quamvis capio ex statutis.* Tenet conclusionem oppositam, quæ est communis aliorum. D. Thomæ in *hac dist. q. 3. art. 1. quæst. 3. ad 3. Durandi q. 2. Paludani q. 2. tenet Maior q. 2. Soto, & alij Doctores, quos supra citauimus. Probat bene Doctor, quia illa particula *omnia peccata*, vel comprehendit venialia, & mortalia simul, pro quibus distribuit, vel sola mortalia. Non primum, quia aliis etiam, si quis haberet mortalia ex vi huius præcepti, teneretur simul confiteri venialia; quod negant auctores primæ sententiæ: si secundum: ergo obligatio præcepti reduci debet ad sola mortalia: & confirmatur, præceptum Ecclesiæ est determinatio præcepti diuini quoad tempus, in quo debet exerceri: sed præceptum diuinum, vt patet ex Tridentino supra, non obligat ad confessionem venialium: ergo neque Ecclesiasticum. Præterea, venialia possunt remitti, & per alia media, & à Sacerdote simplice, vt infra videbitur: sed confessio, quæ hic præscribitur, non potest fieri, nisi proprio Sacerdoti, aut alteri de eius licentia, iuxta statutum legis: non intendit lex confessionem venialium. Quarto, quia confessio venialium ex fine Sacramenti, quem respiciet hoc præceptum, non est necessaria, neque consequenter capax pœnæ hinc iniunctæ, quæ exigit peccatum mortale. Quicquid sit, an confessio hæc possit iniungi sub graui obligatione ex fine religionis,*

84
Quinā obligantur præcepto Ecclesiæ. Obligari pueros sicut & præcepto diuino. Probatio.

Pueri non ligantur pœnia ante an. 12. aetatis.

85
Materia præcepti Ecclesiastici. Sententia asserens peccata venialia comprehendendi. Non teneri habentem sola venialia confiteri ex hoc præcepto. Non fieri distributionem pro venialibus. Confirmatio.

Præceptum diuinum non comprehendit venialia. Confessio venialium potest fieri Sacerdoti simplici.

Talis confessio non est capax pœnæ legis regulariter.

Soluitur ratio opposita.

82
An seculus præcepto diuino possit obligare ad confessionem. Responsio affirmatiua. Iurisdicctio includit coactiuam potestatem.

Trident.

83

Probabile est Ecclesiam de facto præcepisse tempus tantum, aut limitasse. Trident.

Possit tamen præcipere actum.

Responsio.

Impugnatur.

gionis, aut alterius virtutis in hoc, aut illo statu particulari: verbi gratia, religionis: saltem præceptum Ecclesiæ est sine intinsecò, & necessitate Sacramenti positum nequit obligare in materia veniali grauius quàm compatiatur ipsùm diuinum præceptum, & natura materiæ, vt dicit ordinem ad Sacramentum. Quintò, quia, vt benè Doctòr, Ecclesiã vitur hoc Sacramento, quã institutionem est tanquam secunda post naufragium tabula. Sextò, quia de veniali non requiritur contritio, aut attritio: ergo nec confessio, quia hæc necessariò supponit dolorem:

Disputatur à modernis fusiùs, an Ecclesiã possit præcipere confessionem venialium, vel an vnquam præceperit: Ratio dubitandi, quia nequit mutare materiam Sacramenti; sed si posset præcipere confessionem venialium, faceret de libera necessariam. Hanc negatiuam sequitur Soto in 4. dist. 18. quæst. 1. art. 3. Opposita pars est verior, & de facto id fecisse probabilius est. Clement. Ne in agro Dominico, &c. in quã præcipitur Benedictionis, vt singulis mensibus confiteantur: teneri autem illos singulis mensibus confiteri venialia, si alia non occurrant, docent Cãnus relectione de penitentia, pari. 5. Nauarrus cap. Placuit, &c. de penitentia, dist. 6. Ratio huius est, quia confiteri venialia est actus virtutis: ergo potest cadere sub præcepto. Conducit etiam ad bonum commune, & disciplinæ. Secundò, quia si quis voueret se confessorum singulis mensibus, teneretur confiteri; etiam si non haberet alia peccata, quàm venialia: ergo non est contra naturam Sacramenti aliquem altringi ad confessionem venialium. Ex quo patet ad rationem in oppositam, quia hoc non est mutare materiam; quia non extenduntur clauæ ad id, quod ipsis institutione diuina non subest soluendum, & confessio ipsa est capax talis præcepti.

Dices, non potest præcipere sine necessitate: hic nulla est, quia venialia possunt per alia remedia tolli.

Respondetur sufficere profectum, & consecrationem talis status pro sine præcepti, cultum & reuerentiam ipsius Sacramenti, ne vsus eius aboleatur. Præceptum tamen hoc obligaret ex natura materiæ tantum ad veniale peccatum, ratione verò alicuius grauis damni emergentis ad mortale. Ratio est, quia obligationis mensura debet ex materia desumi. Ita aliqui. Sed magis dicendum est præceptum esse grauo ratione ipsius confessionis tanquam exercitij Religionis Monasticæ necessarij: si enim ex vsu Religionis nemo cõfiteretur, nisi confcius mortalis, omnes absterretur, ne se proderent, idèò ne talis contemptus perniciosus inualescat, ipsa confessio facienda est materia grauis in talibus circumstantiis. Hinc intellige illa verba Doctòris: Ex statutis generalibus nullus tenetur ad confessionem venialium, &c. quia id verum est quoad Iura, quæ Doctorem præcesserunt, qui mortuus est 1308. ante Conciliũ Viennense.

Nec aliquis tenetur ad vllã contritionem, &c. In hoc puncto variz sunt opiniones, & plures

impugnant sententiam Doctòris, sed dissertatiouem remittimus ad dist. 21. infra, vbi ex proposito de remissione venialis agemus. Litera sequens est clara, & rectè fundata.

Petes, quale peccatum sit mendacium in confessione circa peccatum veniale?

Respondent quidam esse peccatum veniale. Ita Soto in 4. dist. 18. quæst. 2. art. 4. Nauarrus in Summa cap. 21. num. 37. & 38. Syluest. Angelas verb. Confessio. Valquez dub. 7. Contrarium affirmat Caietan. 2. 2. q. 69. art. 2. quamuis in Summa, strictiùs loquatur de veniali, quod proponit confiteri. Casum exponunt Doctores de mendacio circa materiam liberam, quando ea sola non subiicitur confessioni, vt rectè Nauarrus excipit. Ratio huius est, quia non fit iniuria Sacramento notabilis: neque mutat iudicium confessarij notabiliter, neque habet ius exigendi rigorosè rationem actorum in materia merè libera. Sed reuera hæc sententia non videtur mihi absque scrupulo practicanda, quia quidquid subiicitur clauibus, debet absque fictione fieri, & videtur sequi exceptione illa posita à Nauarro: nam quòd alia materia accedat veniali in confessione, per accidens est, cum ipsum subiiciatur clauibus, & iudicio confessarij cognoscendum, legitime autem interrogatus in iudicio circa causam tenetur respondere: ergo quamuis aliàs sit libera materia, tamen confessioni subiecta non est ampliùs libera. Idèò Paludanus in 4. dist. 21. art. 1. quæst. 2. art. 3. Richardus art. 3. D. Bonauentura artic. 1. quamuis indistinctè loquantur, videntur tenere cum Caietano. Et ratio est, quia mentiri in materia per se Sacramenti, & necessaria secundum alios oppositum sentientes, est peccatum mortale, sed (quidquid sit de veniali confesso) ipsa confessio est materia proxima penitentiz, & necessaria: ergo.

Secundò, si quis adiungeret hostiam ex materia non consecrabilis aliis ad consecrationem, esset peccatum mortale sacrilegij: ergo eadem ratio currit in proposito. Negat Valquez consequentiam: disparitas, inquit, est, quia forma Eucharistiz est demonstratiua, & indicat quod præsens est. Non ita penitentiz, quæ vagè profertur, non determinando hæc, aut illa peccata. Imò extenditur ad mortalia, & venialia; si quis tamen confiteretur cum mortalibus venialia, quorum non haberet contritionem, non remitterentur ei. Hæc responsio plura continet, quæ ex occasione facilè possunt impugnari: quidquid ergo sit de modo verificandi formam Eucharistiz, siue demonstratiuè, siue aliter, de quo consulti potest Doctòr supra dist. 8. quæst. 2. forma absolutionis cadit super materia propòsita iudicio per modum sententiz: ergo determinat explicitè, & efficaciter omnia, & singula confessa, de quibus penitet reus, & ligatur: ergo non vagè. Ad illud, quod vlteriùs addit de contritione, est impugnatum superiùs: coincidit cum sententia D. Thomæ, quam ipse impugnavit. Vltimam sententiam confirmant illæ conditiones vulgares confessionis, vt sit pura, fidelis.

Controuersia resoluatur dist. 21.

Mendacium in confessione quale sit peccatum?

88
Responso quorundam.

Reijcitur dista responsio.

Legitimè interrogatus tenetur nõ mentiri.

Materia proxima penitentia est confessio, & necessaria.

89
Secunda ratio. Commiscens materia non consecrabilis consecrabilis, peccat graviter. Responso Valquez.

Reijcitur.

Vfus Sacramenti, vs necessarius est præcipitur.

86
An Ecclesiã possit præcipere confessionem venialium?

Sententia negatiua. Affirmatiua sustinetur.

Præcipitur Benedictionis, vt saltem semel in mensibus confiteantur.

Hæc confessio est materia virtutis, præcepti, & vni capax.

Obijcies.

87
Responso. Finito talis præcepti sufficiens.

Limitatio. Reijcitur.

Explicatur Doctòr.

Nomine Sacerdotis proprii, quantum ad cui facienda sit confessio, intelligi omnem Sacerdotem habentem iurisdictionem Ordinariam, vel commissariam, siue hoc sit ex determinatione Ecclesie, siue non: est communis. Vide Suarez 4. tom. disp. 25. sect. 2. & disp. 26. sect. 1. & 2.

26

Quantum autem ad cui, videtur specificare per hoc, quod ait, proprio Sacerdoti: nam ex prima institutione Ecclesie non videntur fuisse distincti proprii Sacerdotes: quando enim Apostoli hinc, & inde ibant predicando verbum Dei, nec fuit iste Sacerdos istius gentis, nec illius; & nec iste, nec ille: sed post sunt dioceses distincte, & Parochie, & Sacerdotes in Parochiis: & pro tunc tamen possunt, & poterant dici proprii Sacerdotes quicumque habentes iurisdictionem ordinariam, vel commissariam; vel soli habentes iurisdictionem ordinariam contra Commissarios, vel strictissime soli habentes immediatam iurisdictionem, & proximam ordinariam. Et secundum hos intellectus possunt fieri altercationes hodie inter Ordinarios, & Commissarios de intellectu illius capituli. Siquidem Ordinarij, & proximi, & inferiores non altercantur contra superiores, ut ipsi soli sint proprii, & non alij. Non enim ita faciliter audent Curati resistere Episcopis, sicut pauperibus priuilegiatis.

Quis dicendus proprius Sacerdos?

Proprius Sacerdos in rigore significat solum Parochum: sumitur tamen pro quocumque habente iurisdictionem ad immediatam absoluendum.

Si tamen ponderaretur virtus vocabuli, proprio Sacerdoti, proprius qui solus, & non alius, vel proprius isti, quia isti & non alij; neutro modo obligatur aliquis ad confitendum proprio Sacerdoti: quia si multi ex æquo præsent alicui Parochiano, uterque ex æquo absoluit. Idem etiam ex æquo absoluit multos Parochianos: igitur intelligitur pro habente iurisdictionem ad immediatam absoluendum istum.

Nec in hoc tunc specificatur præceptum, quia in generali erat de cui, scilicet Sacerdoti habenti iurisdictionem. Et si aliquis possit committere illam immediatam iurisdictionem vni, quam alius habet ordinariè, quod ipsi non negant Papam posse: igitur secundum istum intellectum, Commissarius potest fieri proprius: non igitur illud, proprio Sacerdoti specificat cui, ut includitur in præcepto primo, nisi dicatur, quod in primitiua Ecclesia, quilibet Sacerdos habuit iurisdictionem supra quemlibet pœnitentem: & nunc singulis sunt determinati singuli pœnitentes ut subditi: & tunc quilibet erat proprius cuiuslibet, hoc modo, scilicet, quod habens iurisdictionem ordinariam super quemlibet: sed non proprius, id est, determinatus sibi, vel Parochie suæ, sicut modò est proprius: sed ista proprietates nullam potestatem specialem tribuit proprio, quam non habuisset ille, sed tantum limitat aliquos aliquibus.

C O M M E N T A R I V S.

90 *Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens iurisdictionem.*

Potestas Curatorum est Iuris humani.

Probatio.

Obiectio.

Soluitur.

Quantum autem ad cui, videtur specificare per hoc, &c. Hic dicit Sacerdotem esse ministrum ex hac constitutione, qui sit ordinariæ, aut delegatæ iurisdictionis: est communis sententia; & patet ex Tridentino eum intelligi proprium, qui habet iurisdictionem absoluendi hoc modo: quod patebit magis infra dist. 18. & 19. vbi agetur de potestate Ministri huius Sacramenti. In initio determinat iurisdictionem ordinariam Curatorum esse Iuris Ecclesiastici, & humani, quo vnus vni Ecclesie præficatur, alter alteri: & idem dicendum de Episcopis, quantum ad potestatem iurisdictionis, & non Ordinis.

Probatur, quia multi sunt tituli sine vlla plebe, aut Ecclesia, qui nullam habent in quemquam iurisdictionem absoluendi, aut ligandi. Et idem de eo qui depositus est, suspensus, aut excommunicatus, aut renunciauit acceptatam renuntiatione. Hi tamen sunt veri Episcopi quoad ordinem: ergo iurisdictione non est ipsis ex ordine.

Dices, Act. 20. *Attendi vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, &c.* Respondetur ibi multos fuisse, qui non erant Episcopi; & dato opposito, dici positos à Spiritu sancto ratione vñctionis, & Ordinis, non iurisdictionis. Secundò pro-

batur conclusio. Illa iurisdictione esset particularis, aut vniuersalis respectu omnium; sed primum nequit dici, quia neque huius determinatæ personæ, loci, aut populi. Non secundum, quia sic nequiret restringi ad particulare territorium, nam quod Iure diuino, & ex vi Sacramenti datur, est inuariabile. Conclusionem hanc docent Caletanus tom. 1. *Opusc. tract. 1. c. 2. Medina tract. 2. de penitentia quest. 35. conclus. 4. Paludanus in 4. dist. 24. quest. 6. artic. 1. Durandus ibid. quest. 5. artic. 1. Valent. disput. 7. q. 16. puncto 3. asser. 3. Henriquez lib. 6. cap. 3. licet contrarium doceat Petrus à Soto de confessione lect. 5. & alij quidam.*

Obiicit contra hanc conclusionem, quod sequeretur ex ipsa posse Pontificem in vniuersum validè suspendere Ius omnium Episcoporum per Ecclesiam.

Respondetur negando consequentiam: quia licet potestas Episcoporum deriuetur à Petro, tamen de Iure diuino est, ut Ecclesia regatur per Hierarchas, non per alios.

Secunda conclusio: hoc ipso, quod quis ordinetur, aut constituatur alicuius loci Episcopus, aut Parochus, accipit Ius in omnes, qui sunt illius loci, est communis. Difficultas tantum est, quinam censeantur illius loci? Respondetur, alij

Secunda obiectio.

91 *Obiectio.*

Responsio.

Secunda conclusio. Iurisdictione sequitur curam.

fiunt sublekti ratione criminis patrati in loco; alij ratione domicilij, maximè si morentur maiore anni parte: de hoc Summistæ.

Tertia conclusio. Tertia conclusio: qui habent titulum coloratum tantum, & alius in intrusi, validè absolunt. Ratio, quia Ecclesia in tali casu ob bonum

populi dat ipsis iurisdictionem ad eiusmodi actus. Habere titulum coloratum censentur ij, quibus datur aliquod officium, cui annexa est cura animarum inualidè. Conclusio fundatur in l. Barbarius, de officio Prætoris. Quo Jure vitur etiam Ecclesia.

Absolutio valida ex titulo colorate.

SCHOLIUM.

Confessionem ex præcepto non faciendam laico, & dubium est an expediat, vel liceat ei fieri, quia si dicatur expedire ob quarendum consilium, id potest haberi, proponendo factum in vniuersali, sine reuelatione proprii peccati, si tamen circumstantia suadeant, rem aperire in particulari, licet nec Doctor id negaret.

SI verò quæras vtrum de vi præcepti primi, & de eius explicatione, quantum ad istum articulum cui, liceat confiteri laico? Ad quod Magister videtur respondere in littera quòd sic, & auctoritates sunt in *Canone de pœnit. dist. 6. §. Placuit.* Respondeo, talis confessio potest esse materia verecundiæ, quæ est vna pœna debita peccato: & in hoc confitens soluit aliquam pœnam, quam solueret, si confiteretur Sacerdoti: sed quia accusatio ad hoc ex præcepto fit, & non ad aliud, vt sequatur sententia; & laicus nullam habet sententiandi auctoritatem in isto foro; sequitur quòd nullum præceptum est de accusando se laico: & fortè vtilius esset non accusare se illi, si posset æqualem verecundiæ habere apud se recogitando eadem peccata, & sic æquè puniri.

27
An laico confessio fieri possit.
Non esse præceptum confitendi laico.
De hoc sup. d. 14. q. 4.

Et si diceret aliquis quòd necessarium est non confiteri laico, quia nulli licet diffamare se, nec prodere peccatum suum occultum, maximè quando ille, cui prodit, non præsumitur celator secreti, nec scit meliùs consulere peccatori, quàm ipsemet sibi: fortè enim propter consilium requirendum, liceret alicui reuelare peccatum suum alicui laico discretiori. Sed nec hoc patet, quia consilium posset inquiri posito casu in vniuersali de aliquo, absque reuelatione peccati sui.

Quid igitur de malefactoribus damnatis confitentibus laicis? Respondeo, simplicitas excusat eos, ne in hoc peccent, & humilitas eorum est meritoria eis pro quanto volunt illud, quod pertinet ad Sacramentum Pœnitentiæ supplere, sicut possunt. Sed viro discreto, qui benè sciret ad quid est confessio instituta: nec fortè vtile foret, nec (sine fortè) necessarium talem confessionem facere.

COMMENTARIUS.

92
De confessione facta laico.
Qui eam docent faciendam.
Nō est sacramentalis.
SI verò quæras vtrum laico, &c. Confitentium esse laico in necessitate, consulit author libri de vera, & falsa pœnitentia; & ex eo Gratianus cap. *Quem pœnitet. dist. 1. de pœnitentia, & dist. 6. cap. Qui vult confiteri peccata.* Ex eodem Magister in hac distinctione, quem sequuntur plures antiqui, vt Alenf. 4. part. quæst. 19. memb. 1. art. 1. D. Thomas in *presenti distinct. quæst. 3. art. 3. quæstion. 2. ad primum.* D. Bonauentura 2. part. dist. art. 1. quæst. 1. & Paludanus *eodem distinct.* Nemo dicit horum hanc confessionem esse Sacramentalem, aut veram confessionem: quia, vt benè Doctor, nequit accusatio fieri nisi in ordine ad absoluentem, & cum, qui potest absolvere. Illi dicunt causa instructionis, & consilij posse fieri, quod admittunt etiam moderni: sed Doctor dat modum, nempe proponendo casum in persona tertij, ita vt sibi saluet famam. Attendendæ sunt circumstantiæ, & an vititas in periculo, & necessitate suæ famæ præponderet, & persona, cui aperit suam conscientiam, sit omnino discreta, & prudens, & secreta, quæ possit ipsum instruere, & dirigere, & excitare ad veram pœnitentiã agendam: quò casu iudicaretur id consultissimè agere, & debere contemnere famam in necessitate salutis, vbi nihil aliud damni sequitur, & certa spes emolumenti subsistat.

Toleratur ex debite sine.
Modus idoneus eam faciendi.
Circumstantia, in quibus fieri debet.

Cæterum quia casus iste dependet à circumstantiis incertis, magis iudicat Doctor in genere non esse consultum id passim agere, quia quis posset se diffamare sine vlla commoditate. Non ergo semper est consultum hoc facere: sed in determinatis circumstantiis, & necessitate auxilij, quod præstari potest à tali persona: multi enim & consultè suas conscientias, & tentationes viris spiritualibus, & exercitatis, consilij, & auxilij causa denudant. De malefactoribus, qui publicè confitentur aliqua crimina sua, dicit Doctor excusari ob simplicitatem. Sed etiam hic ritus potuit alio modo, & via induci, nempe quoad aliqua crimina ab ipsis commissæ, ne fortè alij innocentes in crimen ob illa delicta, aut suspicionem traherentur. Doctor ergo dicit confessionem laico factam causa consilij fortè esse licitam: sed negat semper esse licitam fieri cuiunque: minùs verò ad hoc obligari quempiam necessitate, aut præcepto Sacramenti: quia illa confessio nihil facit ad Sacramentum. Author verò de vera, & falsa pœnitentia, qui docet confessionem illam faciendam laico in absentia Sacerdotis: videtur causa erubescentiæ, & desiderij confitendi Sacerdoti vero ministro ad humilitationem sui, & in pœnam peccati esse approbandam. Et fortè quando ex vehementia doloris, & desiderio salutis ita fieret, non esset reprobandum;

93
Cur eam non iudicet Doctor expedire.
Confessio publica malefactorum.

Scopeus Authoris libri de vera & falsa pœnitentia.

dum ; & ad manifestationem veri doloris , & satisfactionem Ecclesiæ , & aliis , secluso scandalo : quia , vt dicit Doctor , illa accusatio , licet non esset sacramentalis , esset quædam pœna satisfactoria , & haberet eandem erubescerentiam , quæ connexa est confessioni sacramentali . Et habemus sanctum Apostolum Paulum , qui & suas infirmitates , & persecutionem contra Ecclesiam factam sæpius

confitetur , vt superexaltet gratiam Dei . Et adduci possunt varia exempla Sanctorum , qui in contemptum sui ipsius sæpè sua peccata , de quibus pœnitentiam egerunt , publicabant . Notissimè tandem Tridentinum *sess. 14. cap. 5.* approbat exempla eorum , qui ad confusionem sui ipsius , & ædificationem Ecclesiæ sua peccata publicè confitebantur , quamuis secretò possint confiteri , neque hoc Christus præcepit , aut vetuit .

S C H O L I V M .

Ecclesiam determinasse præceptum confessionis ad semel in anno : nec nunc , nec olim obligasse statim post commissum peccatum . Ita communis contra Ales. 4. part. qu. 77. memb. 4. art. 2. Vide Suar. disp. 35. sect. 3. quod ait , ante Ecclesiæ determinationem solum obligasse pro aliquo quando ante mortem , docent D. Thom. hic quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 4. Dur. q. 3. Gab. . . art. 3. dub. 1. Richard. 3. qu. 6. Palud. qu. 2. art. 5. fortè tantum volunt , nullum esse tempus determinatum huius obligationis ante mortem , si tollas Ecclesiæ præceptum , non tamen negant obligare pro aliquo tempore ante articulum mortis , & hoc puto secundum Scot. & veritatem , tenendum hic , & in aliis præceptis affirmatiuis , charitatis , fidei , spei , &c.

28

Quoad " Quando , Ecclesia determinauit præceptum , scilicet semel in anno : & illud semel videtur ad minùs esse circa Pascha , quo tempore secundùm illud capitulum , debet quilibet Christianus communicare , nisi in casu .

Alex. de Ales 4. p. 9. 77. memb. 4. Ric. præsent. d. 4. 3. q. 6.

Et si dicas , quòd hæc specificatio est laxatio , quia priùs tenebantur statim confiteri habita opportunitate confessoris , nunc autem non tenentur vsque ad Quadragesimam . Respondeo , vtrumque est dubiùm aliquibus , quibusdam dicentibus quòd tunc ; nunc tenentur statim habita opportunitate confessoris confiteri ; quibusdam dicentibus quòd nec tunc , sed tantùm in voto confiteri pro aliquo tempore ante mortem ; nec nunc , sed pro voto confiteri semel in anno .

An confessio statim post peccatū obligat.

Secundum videtur esse mirius , quia præcepta pœnalia non sunt amplianda , sed restringenda : nec inuenitur quando præceptum istud affirmatiuum liget , vel obliget , nisi ad aliquando : & illud quando ante specificationem Ecclesiæ , fuit indeterminatum ad quodcunque quando ante mortem : sed post specificationem , est indeterminatum ad quodcunque quando vnicum in anno : semper tamen oportet habere voluntatem confitendi tunc pro quando præceptum obligat ; hoc dico sic quòd pro nunquam * noluntatem habeat .

al. noluntatem.

29

Ad arg. 1. De institutione sup. d. 14. qu. 1. & 4. & hic n. 11.

Ad argumenta .² Ad primum potest dici , quòd tempore negationis Petri Sacramentum Pœnitentiæ non fuit institutum , sed post resurrectionem , quando Christus dixit discipulis suis : *Accipite Spiritum sanctum , quorum remiseritis , &c.* & idè non tenebatur pro tunc ad confessionem ; nec post institutionem Sacramenti adhuc tenebatur : quia iam ante resurrectionem per aliud remedium fuit peccatum suum deletum .

Et consimiliter responderi potest de infidelitate omnium discipulorum in passione Christi , quòd non tenebantur post ad confessionem : quia post resurrectionem pœnituerunt ante institutionem Sacramenti Pœnitentiæ , & hoc benè confirmat , quòd confessio non erat de lege naturæ , nec Mosaica .

Sed ad illa verba Ambrosij , *Lacryma lauant delictum , quod voce pudor est confiteri* , non sunt sic intelligenda , quòd sine confessione pudorosa in actu , vel in habitu , lauetur delictum : sed contritio potest esse tanta , quòd in ea etiam ante confessionem deleatur peccatum , quòd tamen est ita graue , quòd confessio eius sequens est pudorosa .

30
Ad 2.

Ad auctoritatem ³ Augustini , & Cassiodori super Psalm. 31. *Dixi confitebor* ; dico quòd illa contritio habet propositum , seu promissionem confessionis securæ : & sic non deletur peccatum sine proposito confitendi . Quod patet per finem auctoritatis Cassiodori , vbi subdit , *votum pro opere iudicatur* , quasi diceret , votum , vel voluntas confitendi iudicatur pro confessione futura : nec tamen sequitur ex hoc , quòd sine confessione futura , peccatum deletur quantum ad pœnam debitam : quia illa confessio est vna pœna , & si illa non soluatur hic , si sit tamen voluntas soluendi , soluetur alibi . Si autem mutetur voluntas soluendi illam , iam reciduat à vera pœnitentia , & peccat mortaliter , vt dictum est suprà de baptizato Baptismo fluminis , contemnente postea Baptismum fluminis .

Dist. 4. q. 6.

Ad primam^b rationem dico, quòd omnes cæremoniæ tam veteris legis, quàm nouæ, reducendæ sunt ad aliquod præceptum Decalogi, & possunt ad illud reduci. *Audi Israel, Deus tuus vnus est*, vel ad illud: *Memento vt diem sabbati sanctifices*: siue enim per primum, siue per secundum præceptum dicamus Deum præcepisse se honorandum vt Deum; sequitur quòd illæ cæremoniæ, quibus se vult coli, cadant summo præcepto, sicut conclusio sub præmissis.

Si arguitur contrà, quia tunc illæ cæremoniæ essent de lege naturæ. Respondeo, ex maiori de lege naturæ, & minori de lege positiua, non sequitur conclusio nisi Iuris positiui. Maior ista, *Deus est colendus*, est de lege naturæ, saltè quia est valde consona legi naturæ: sed hæc minor, *vult sic coli*, est merè de Iure positiuo. Variatur autem pro alio, & alio tempore: ergo conclusio, scilicet *sic colendus est*, est merè de lege positiua: quia semper conclusio sequitur conditionem præmissæ imperfectioris.

C O M M E N T A R I V S.

94 **U**o ad quando, *Ecclesia determinauit*, &c. Conclusio hæc communis est, & patet ex Iure communi in capitulo præfæto, *Omnis vniuersalis que sexus*. Quod confirmat Tridentinum sess. 14. cap. 5. non solum autem præcipitur confessio propter Eucharistiam, vt videtur dicere Antoninus titulo 14. cap. 19. §. 3. quod est etiam D. Thomæ in præsentis dist. qu. 8. art. 1. quæst. in c. 4. & quodlib. 1. art. 31. nisi fortè intelligant de congruitate, quia tunc vrget præceptum Eucharistiæ; & quis est in peccato mortali: quia eo casu tenetur confiteri, siue aliàs fuerit confessus, siue non: præceptum enim confessionis in specie, & per se obligat semel saltè in anno, vt patet ex vtroque loco citato. Et illud semel, inquit Doctor, *ad minus est circa Pascha*.

Sed difficultas est, quomodo debeat computari annus? Sotus dicit quòd à tempore vltimæ confessionis; sed meliùs Vasquez, quòd more communi intelligendo annum à Ianuario vsque ad Decembrem, quia hic modus calculandi annos est in vsu. Vnde asserit, etiamsi quis confiteretur etiam sæpiùs de venialibus tantum, teneretur in fine Decembris confiteri mortale, quod tamen commisit antequam expiraret adueniente Ianuario. Videtur hoc probabile, quia, vt diximus, præceptum annuæ confessionis est limitatio temporis ad satisfaciendum diuino, quod tantum est de mortalibus. Cæterum computatur communiter annus confessionis spectata consuetudine de Pascha in Pascha.

95 **S**ecunda conclusio; non tenetur quis confiteri in Quadragesima determinatè, ex vi præcepti confessionis Ecclesiastici etiamsi sit in peccato mortali. Sequitur ex præcedenti, quam tenent Victoria in Summ. Soto in 4. dist. 18. Henriquez lib. 4. de Sacramentis cap. 4. Vasquez 3. p. quæst. 90. art. 3. dub. 1. Contrarium tamen docet Petrus à Soto lect. 5. de confessione. Probari potest ex Tridentino sess. 14. cap. 5. cum mentionem fecisset præcepti quod tulit Concilium Lateranense de confessione annua, ac morem esse in Ecclesia confitendi circa Pascha, vel in Quadragesima; quem morem, inquit, *hæc sancta Synodus maximè probat, ac amplectitur tanquam pium ac meritiò retinendum*, &c. ergo non interpretatur esse sub præcepto.

Obiicit. Obiicit, Sixtus IV. in Extrauag. de Tregua, & pace, &c. vt componat lites inter Parochianos, & mendicantes, dicit quòd desistant mendicantes prædicare quòd Parochiani non sint obligati saltè in Paschate proprio cõfiteri Sacerdoti: ergo supponit paschalem esse in præcepto.

Respondetur negando consequentiam, solum loquitur supponendo consuetudinem, de qua Trident. non inferens obligationem, solum autem prohibet prædicationem illius articuli ob scandalum, vt infra videbimus.

Obiicit etiam Agathen. quod præcipit dari pœnitentiam in Quadragesima. Respondetur loqui de publica, quæ consuetudine introducta est ratione Eucharistiæ per modum præparationis necessariæ, non vt adimpleretur præceptum confessionis, quamuis congruum pœnitentiæ tempus sit Quadragesima.

Vrget teritiò statuta prouincialia id obtinuisse nunc dierum, vt puniant eos, qui non confitentur in Quadragesima. Vnde Parochis imponitur præceptum in Archiepiscopatu Toletano describendi nomina eorum, qui confitentur.

Respondet Vasquez non esse illam auctoritatem penes Prouinciales, vt determinant Ius diuinum, sed hoc solum spectare ad Ecclesiam vniuersalem, & Summum Pontificem. Sed hæc ratio non mihi placet, neque videtur quadrare antiquis Concilijs Prouincialibus; quæ ex propria auctoritate procedebant ad statuendum quidquid populo videbatur ipsis congruum. Vnde non video quare etiam in præsentis id statuere non possent, cum nullibi id inueniatur reseruatum à Pontifice, aut ab Ecclesia vniuersali. Quin imò ipsa consuetudo pro lege seruata illam obligationem inducere potest: ergo vbi tale statutum est, esset seruandum. Iam loquimur iuxta præscriptum legis vniuersalis.

97 **T**ertia conclusio. Præterito anno tenetur etiam quis ad confessionem: est communior Doctorum. Soto dist. 18. qu. 1. art. 4. Medina de pœnit. tractat. 2. quæst. 14. Nauarrus in Summa cap. 27. Victoria de confessione. Vasquez art. 3. dub. 2. Contrarium tamen docet Syluester verbo Eucharistia An. 2. part. iij. §. 9. cap. 9. §. 3. Probari potest, quia non confitentes semel in anno incurrunt censuram, seu excommunicationem, in qua donec consistantur. Ita colligit Vasquez fuisse intentionem Ecclesiæ determinandi tempus præcepti confessionis, vt non expiraret obligatio confitendi, etiam elapso anno. Vltra id quod etiam non confitens semel in anno peccet.

Obiicit aduerfarij. Omittens Missam, horas canonicas, ieiunium tempore assignato amplius non tenetur ad opus, quamuis pro tum peccet; sed hoc præceptum est similis naturæ: ergo.

Respondet

Cæremonie nouæ, & veteres reducuntur ad primam, vel tertium præceptum Decalogi. Dener. 6. Exod. 20. Ex maiori de lege naturæ, & minori de lege positiua conclusio est positiua.

96 **S**ecunda obiicit. Soluitur.

Tertia obiicit.

97 **R**esponso Vasquez.

Reiicitur.

Concilia Prouincialia possunt ordinare tempus præscriptum confessionis.

97 **T**ertia conclusio.

Præterito anno tenetur quis ad confessionem. Probat.

Obiicit.

Responsio Medina.

Respondet Medina negando minorem, & paritatem, quia illa opera ex fine præcepti determinantur ad certum tempus; eatenus enim præcipiuntur, quatenus vult Ecclesia opera fieri in cultum particularem illius diei, vt festi, audire Missam cuiusque diei, vt Ecclesiastici orent pro Ecclesia, & idem de ieiunio, vt in honorem venturi festi se disponant, &c. non ita in proposito.

98

Impugnatur.

Vnde oritur obligatio cõfiteñdi post annum.

Cæterum non video, quomodo præceptum affirmatiuum possit extendi vltra tempus ab ipso præscriptum, quin sic transfret in naturam negatiui. Ideò puto hanc obligationem non oriri ex natura præcepti, sed ratione censuræ annexæ, à qua nemo absolutus nisi peracta confessione; regula enim generalis est, pœnam non tolli sine congrua satisfactione, quæ in proposito tantum fuit completio operis. Neque conuincit vlla ratio, quam alij adducunt prolongatæ obligationis, instantes de voto, & de restitutione; quia hæc habent annexum præceptum negatiuum saltem. Restitutio, & votum ex affirmatiuo maximè obligat, quando est commoditas. Si sit de ingredienda Religione, quando homo commodè potest, & acceptatur, & idoneus est Religioni, quia aliàs possit superuenire impedimentum distrahens. Vnde rigorosè satis sentiunt quidam obligationem præcepti confessionis post elapsum annum incurri singulis diebus, vt omitrens toties peccet, quia sic esset negatiuum præceptum, quod neque ex illo capite, neque ex forma præcepti colligitur. Nisi dicamus in particula illa *saltem semel in anno, &c.* subindicari negatiuum protrahendi confessionem extra annum; vt iensus sit per affirmatiuum obligari, vt semel in anno fiat: quod trahit secum negatiuum pro vltiori tempore ex intentione Ecclesiæ, quæ indicatur per particulam *saltem, &c.* & sic facilis est conclusio: nec debet referri obligatio ad affirmatiuum, quod vltra tempus præscriptum vniuersaliter loquendo, non videtur extendi; aliàs transfret in negatiuum. Hoc ergo, vel priori modo colligitur fundamentum huius obligationis; quamuis hoc vltimum videatur rigorosum, quia inde colligitur toties peccare mortaliter post annum elapsum, qui sic omittit confessionem data opportunitate confessoris. Hæc videtur mihi intentio nostri Doctoris in litera præsentis, asserentis pro quocumque indeterminato intra annum tempore, obligare Canonem, *Omnis vtriusque sexus, &c.* videtur ergo supponere extra annum non se extendere affirmatiuum præceptum confessionis.

Sententia Doctoris.

99

Tenetur præuenire impedimentum præmissum.

Quarta conclusio. Præuidens periculum superuenientis impedimenti, pro reliquo tempore anni, tenetur præuenire illud, & confiteri oblata opportunitate. Hæc videtur communis: probatur, quia præceptum obligat determinatè ad confessionem annualem: ergo quamuis indeterminatè pro quouis tempore anni, præuiso impedimento pro reliquo tempore, iam obligat pro præsentis. Eadem ratio est, ac de habentibus referuata, si præuiderint defuturam commoditatem accedendi ad superiorem, tenentur ad captandam præsentem.

Responsio.

Dices, qui præuidet impedimentum communicandi in Paschace, non tenetur præuenire. Aliqui tenent contrarium huius, vt Vasquez; Soto tamen, Medina, & Victoria docent elapso anno

non esse eiusmodi obligationem amplius communicandi, neque etiam præuenire, quia tempus statutum communionis Paschalis fuit in honorem Domini, & cœnæ; sed quidquid sit de hoc,

Contrà, intra præscriptam quindenam communioni, si præuideatur impedimentum, tenetur quis præuenire: ergo similiter de confessione; & vniuersim quoad reliqua opera præcepta pro aliqua parte temporis determinati, indeterminatè tamen, tenetur quis præuenire impedimentum, quod occursum præuidet. Et idem dicendum erit de recitatione officij, quamuis id neget Canus, si impedimentum à natura, aut violentia fore sit præuisum; secus si voluntarium, aliàs tamen legitimum. Rationem assignat, quia facultatem anteuertendi, aut postponendi officium, censet esse fauoris, non autem necessitatis. Sed eadem est ratio vtrouique, & idem dicendum de auditione Missæ; hora autem recitandi officij determinata non inducit obligationem mortalem, personalem saltem; imò neque respectu communitatis, quin aliter ex causa dici possit. Tertius casus, quo quis obligatur ad confessionem, est periculum mortis, sed de hoc *suprà*.

Impugnatur.

Impedimentum præueniri debet.

Idè de officio diuino persolueno.

Quinta conclusio: Nunquam satisficit præcepto diuino confessionis integræ, donec peccata remissa sint per directam absolutionem ipsorum. Hæc est contra eos, qui dicunt dari confessionem validam informem. Probatur conclusio, quia semper manet obligatio confitendi peccata donec subiiciatur clauibus; præceptum enim confessionis est in ordine ad absolutionem, & ex fine informationis requisitæ, vt docet Tridentinum *sess. 14. cap. 5.* ergo donec informetur completè iudex, non adimpletur. Idem docent plures de præcepto Ecclesiastico confessionis, vt Soto *dist. 18. quæst. 3. art. 3.* Durandus *dist. 17. q. 14. art. 2.* Medina *de pœnitentia tractat. 2. quæst. 20.* Nauarr. *in c. 10. n. 4.* Suarez *36. sess. 7.* Sed non videtur mihi comprehendi præcepto Ecclesiæ, quin is adimplet præceptum, quotiescumque bona fide suscipit Sacramentum; quia non præcepit confessionem, sed solum tempus adimplendi præcepti diuini, vt interpretari videtur Tridentinum. Sed dici etiam potest ad hoc, quòd accessoriè præceptum temporis determinat substantiam actus; quia non præcipit tempus, nisi vt in eo exercendus est actus.

100

Quinta conclusio. Non implari præceptum diuinum confessionis peccata non remissa. Probatio.

Sententia extendens idem ad præceptum Ecclesiæ.

Sed hoc etiam dato ad intentionem Ecclesiæ sufficit, vt quis confiteatur validè. Ecclesia enim non præcipit, nisi substantiam actus, in quantum hic & nunc exigitur ad salutem; omnis autem confessio, quæ proponit materiam, circa quam exerceri potest clauium potestas, ad hoc sufficit; quamuis vltiùs non sit integra ex obliuione naturali, quam bona fides supplet. Nihilominus manet obligatio confitendi ex præcepto diuino recurrente memoriè peccati. Vnde si occurrat ipsi aliquod peccatum oblitum inculpabiliter, non putarem eum teneri ex præcepto Ecclesiæ ad confessionem statim illo anno: sed aliàs tempore congruo. Quamuis sub præcepto diuino tenetur illud aliquo tempore confiteri: ergo latius patet præceptum diuinum, quantum ad hoc.

101

Non extendi præceptum Ecclesiæ ad casum præmissum.

Latius patere præceptum diuinum. Dubium.

Sed petes, vtrum habens tantum peccata occulta teneatur ex præcepto Ecclesiæ confiteri?

Ratio

Ratio dubij superius expressa est, quia non præcipit merè occulta.

Solutur.

Tenetur præcepto Ecclesiastico, qui habet tantum occulta.

Respondetur affirmatiuè, quia determinat exercitium actus præcepti diuini sub quo cadit peccatum occultum. Confirmatur, quia Ecclesia præcipit seif. 13. cap. 7. Tridentini accedenti cum conscientia mortalis ad celebrandum in necessitate, & non habita copia confessoris, vt statim habita copia confessorij teneatur illud confiteri; ergo Ecclesia præsumit, & interpretatur se habere talem auctoritatem. Patet consequentia, quia neque ad occultum peccatum, neque ad externum, præceptum limitat, vtrumque comprehendens, quantumlibet celebrans habuerit contritionem de suo peccato.

mittere eum aliis, neque posset omnia peccata audire ex alia vigente, grauius necessitate, neque pœnitens posset expectare, quia necessitas incumbit celebrandi, aut quid simile. Idem tenet Suarez *disp. 31. seif. 1.*

Tertia conclusio. Extra casum necessitatis nullo modo licet. Ita Durandus *dist. 17. qu. 15.* Gabriel *dist. ibid. qu. 1. art. 3.* Suarez, & alij, quia pœnitens tenetur ad integram confessionem, quæ est Iuris diuini; & confessarius ad cognitionem integræ causæ, seclusa necessitate, confessio enim directè fit ad absolutionem, quam dare debet confessarius directè quoad omnia confessæ, quæ sub eius iurisdictione cadunt; neque contrarium est consuetudo Romanæ Ecclesiæ, nisi in absolutione tantum à censura seruata, quæ absolutio non est sacramentalis. In priori casu plerique dicunt, eum teneri confiteri peccata seruata inferiori, à quibus absolutus est: sed hoc est falsum, quia absolutio fuit in casu legitima, & confessio formaliter integra, idè ab omnibus fuit absolutus directè à non seruatis, indirectè à reliquis: quæ tenetur solum confiteri, vt subiiciantur clauibus. Nunquam ergo incurrit obligatio confitendi denuò peccata semel legitime confessæ, & directè absoluta, ex institutione huius Sacramenti. Si tamen quis inualidè sit confessus, si adeat eundem confessorum, potest tantum repetere ea, quæ omisit, si is recordatur confessorum. Si alium, tenetur totum repetere.

Extra casum necessitatis non licet audire confessionem.

Integritas confessionis seruanda.

Cessat obligatio confitendi peccata, quæ directè absoluta sunt.

Vtrum habens seruata excusetur à præcepto pro tunc, quando non adest Confessarius habens auctoritatem? vel an teneatur confiteri integrè.

102

Quoad primum, communis Doctorum tenet, eum non excusari, si præceptum instat, nec opportunitas recurrendi ad confessarium, qui potest in seruata: tunc enim tenetur lege, ne fructum ex peccato capiat. Quantum ad secundum punctum, dubium est, si sola illa peccata, quæ non cadunt in iurisdictionem inferioris, confiteri Superiori possit, & absolui sacramentaliter à solis seruatis, & remitti ad inferiorem quoad confessionem, & absolutionem directam reliquorum. Quoad primum dubium; aliqui docent eum omittere posse peccata seruata, & confiteri reliqua. Alensis *4. p. quæst. 18. memb. 5. art. 2. ad vltimum.* Quam probabilem tucur Maior *in 4. dist. 17. quæst. 5. art. 1.* Ioannes de Medina, Nauarr. *in cap. Consideret.* Suarez *disp. 31. seif. 3.* Vasquez *quæst. 91. art. 3. dub. 9.* citantes communem. Probatur, quia integritas confessionis est Iuris diuini. Trident. *seif. 14. c. 5.* & tenetur Sacerdos agnoscere statum rei, vt iudicet absoluendum, vel ligandum: & si posset esse iudex ipse, eique prouidere, & iniungere quod expedit, quia sententia à non suo iudice lata est nulla. Ad rationem dubitandi. Respondetur per accidens ex connexionem ad alia peccata cadere seruata sub cognitionem inferioris.

Sententia affirmatiua seruata posse omitti.

Conclusio.

Debet fieri integra confessio.

Per accidens remitti in casu seruata.

y Et si dicas quòd hæc specificatio, &c. Obiicit contra conclusionem præmissam, quòd specificatio illa præcepti diuini confitendi ab Ecclesia facta pro tempore eius adimplendi intra annum, sit relaxatio: quia tenebatur statim confiteri, scilicet ex præcepto confessionis diuino, habita copia confessoris; nunc verò non ita vsque ad Quadragesimam saltem. Hic non limitat obligationem præcepti Ecclesiastici ad Quadragesimam, sed tangit consuetudinem, secundum quam adimpletur, vel certè terminum illius temporis, in quo obligat, numerando annum de Paschate in Pascha.

104

Explicatur textus Doctorum.

Respondet vtrumque esse dubium; & tangit opiniones supra examinatas: An, scilicet præceptum diuinum pœnitendi, & confessionis obliget determinatè statim post peccatum commissum, & habita opportunitate confessoris, vt dicunt aliqui cum Alensi; vel certè obliget tantum pro aliquo tempore indeterminato ante mortem, vt sentit D. Thomas. Sententiam vtramque dubiam dicit: sed hanc esse mitiorem, quia pœnalia non sunt amplianda, neque onera aggrauanda. De hoc aliàs dictum est. Dicit præterea peccantem obligari ex præcepto negatiuo, ne habeat voluntatem confitendi: illa enim esset imprænitentia positiua contra præceptum negatiuum.

Præfati sententia D. Thomæ.

z Ad argumenta, &c. Ad primum, patet ex litera, & aliàs dictis.

105

a Ad auctoritatè Augustini, & Cassiodori, &c.

Respondet ad secundum. Dicit contritioni annexum esse votum confitendi, nec deleri peccatum sine proposito confessionis, & quòd votum confitendi iudicatur pro confessione futura, requiri tamen confessionem futuram, sine qua non ponitur integra pœna debita peccato, nempe experiri coram iudice, & erubescencia, & satisfactio debita Ecclesiæ: & si mutat propositum, seu

Requiri votum confitendi ad remissionem peccati per contritionem.

Prima conclusio: Debet fieri confessio omnium peccatorum in eo casu. Ita communis Doctorum. D. Thomas *in 4. dist. 17. quæst. 3. a. 4. quæst. 2. ad 4.* Henricus *quodlib. 1. quæst. 29. & 30.* Paludan. *in 4. dist. 17. quæst. 5. art. 1.* Ioannes de Medina, Nauarr. *in cap. Consideret.* Suarez *disp. 31. seif. 3.* Vasquez *quæst. 91. art. 3. dub. 9.* citantes communem. Probatur, quia integritas confessionis est Iuris diuini. Trident. *seif. 14. c. 5.* & tenetur Sacerdos agnoscere statum rei, vt iudicet absoluendum, vel ligandum: & si posset esse iudex ipse, eique prouidere, & iniungere quod expedit, quia sententia à non suo iudice lata est nulla. Ad rationem dubitandi. Respondetur per accidens ex connexionem ad alia peccata cadere seruata sub cognitionem inferioris.

Secunda conclusio. Potest superior in aliquo casu absolvere à solis seruatis, remittendo pœnitentem quoad alia ad inferiorem. Ita Caiet. *v. Confessio.* Antoninus *3. part. tit. 14. cap. 19.* Paludanus *in 4. dist. 17.* Petrus à Soto. Ratio huius est, quia dicunt esse consuetudinem Ecclesiæ Romanæ. Hæc opinio ad casum necessitatis reducenda est, vt quando necessarium esset Prælatum talem per se audire; neque expediret com-

*105
Secunda conclusio.
In casu absolutio superior à solis seruata.*

seu

seu voluntatem confitendi reciduat, & contemnit debitum. Hic expressè docet requiri votum explicitum Sacramenti, seu confessionis; de qua re est controuersia inter Doctores, quam huc remissimus cum Doctore.

Controuersia de qualitate voti.

Aliqui tenent sufficere virtuale,

Diobus modis intelligitur votum virtuale esse.

106 Conclusio. Requiritur votum explicitum.

Est sententia cõmunis Antiquorum.

Probatio.

Voluntas pro opere reputatur.

Author lib. de vera, & falsa pœnitentia.

Requiri enim votum confessionis ad remissionem peccati est doctrina Tridentini *sess. 14. cap. 4. sess. 6. cap. 14.* An debeat esse explicitum, an verò sufficiat virtuale, dubium est. Communiter affirmatur sufficere virtuale. Ita Valquez *3. part. quæst. 84. art. 5. dubio unico*; citans Richardum *in d. 17. art. 2. q. 1.* Adrianum *in 4. q. 1.* Gabrielem *dist. 17. q. 1. art. 1. not. 2.* Maiorem *dist. 14. q. 1.* Idem docet Soto *in 4. d. 14. q. 1. art. 5.* Hęc sententia non aliter fundatur, quam supponendo quòd separari possit tale propositum à contritione perfecta, vel per obliuionem, vel per ignorantiam ex defectu instructionis necessarię de hoc Sacramento: hoc autem virtuale votum duobus modis explicari solet. Primo modo, vt non sit actus aliquis elicitus distinctus ab ipsa contritione. Secundo modo, vt sit in genere propositum seruandi præcepta, sub quibus comprehenditur obligatio confessionis faciendę.

Conclusio prima. Ad remissionem peccati requiritur votum explicitum distinctum ab ipsa contritione. Hęc est nostri Doctõris hic. *Dico*, inquit, quòd illa contritio habet propositum, seu promissionem confessionis secutura: & sic non deletur peccatum sine proposito confitendi, &c. Quod probat autoritate Cassiodori. Eandem tenet Canon *part. 5. relect. de pœnitentia post 3. conclusionem.* Supponit Ioannes de Medina *C. de confessione.* Durandus, & Paludanus *in 4. d. 17.* Ille *q. 2. hic q. 1.* Est etiam D. Bonauerurę *in 1. part. eiusdem distinctionis art. 1. quæst. 4.* vbi asserit repugnare aliquem iustificari sine voto confessionis: loquitur autem de explicito, sic explicans plures auctoritates Sanctorum, qui docent non posse quempiam iustificari sine confessione. Est eadem sententia Alensis *4. part. q. 8. membr. 2. art. 1.* & videtur omnium antiquorum, etiam D. Thomę *3. p. q. 86. art. 6.* & Magistri *in 4. dist. 17. c. 2.* & illa distinctio voti virtualis, & formalis est magis celebrata à modernis, quam ab antiquis, licet pro ea citetur Richardus. Probatur ex Augustino, & Cassiodoro super illud Psalmi 21. *Dixi confitebor aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit: non cum pronuntiat ore. Si autem Deum aut in corde, quia ipsum dicere quoddam pronuntiare est: votum enim pro opere reputatur, &c.* Prima huius auctoritatis sunt Cassiodori, vsque ad illud *dimiserit*; reliquum est Augustini. Votum confessionis vocat ille promissionem: nomine voti intelligitur voluntas, seu desiderium confitendi: nam sic opponitur votum operi, seu voluntas facta in Iure sæpissimè quoad meritum, aut demeritum. Patet ex *d. 1. de pœnitentia, q. 3.* vbi præfatus textus ponitur *cap. 5.* & alij subiiciuntur, quibus voluntas pro facta reputatur quoad pœnam. Vnde *infra cap. 8. Quem pœnitet*, quod desumptum ex libro de vera & falsa pœnitentia, *cap. 10. Fit tamen dignus venia ex Sacerdotis desiderio, qui socio consuetur turpitudinem criminis, &c.* Loquitur de confessione laica: desiderium autem Sacerdotis est votum explicitum confitendi, quod repetitur *infra d. 5. cap. 1. Qui vult.* Huc spectat propositum damnata in

Concilio Complutensi contra Petrum Oxoniensem, Doctorem Salamantinum, quę talis est: *Peccata mortalia quantum ad culpam, & pœnam alterius seculi deletur per solam contritionem cordis sine ordine ad clauas, &c.* *Proposito d. nata.*

Secundò probatur idem clariùs ex Tridentino *sess. 6. cap. 14. Vnde docendum est*, inquit, *Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multo aliam esse à baptismali, eaq̃e contineri non modo cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum, & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem, saltem in voto, & suo tempore faciendam, &c.* Ergo votum Sacramenti suscipiendi est aliud à detestatione peccati; & requiritur ad pœnitentiam hominis Christiani, & *can. 29.* damnat asserentes lapsum post Baptismum sine Sacramento pœnitentię resurgere posse, &c. Intelligit autem Sacramentum in re, aut in voto. *sess. verò 14. cap. 4. in principio*, dicit contritionem in genere ita in homine baptizato præparare ad remissionem peccati, *si cum fiducia diuinę misericordię, & voto præstandi reliqua coniuncta sit, &c.* Sed certum est ad nihil magis obligari, quam ad confessionem, & Sacramentum: ergo votum eius requiritur; & sicut fiducia diuinę misericordię est alia voluntas distincta ab actu detestationis peccati, utpote actus spei, ita etiam & votum Sacramenti requisitum. Deinde *infra* docens contritionem perfectam reconciliare Deo antequam Sacramentum actu suscipiatur: *Ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramento voto, quod in ipsa includitur, non esse adscribendam.* Ergo tale votum aliud est à contritione.

Dices, intelligi tantum implicitum, quia loquitur de Sacramenti voto, quod in ipsa contritione includitur; non includitur autem nisi virtualiter. Ita Valquez interpretatur. Sed illa interpretatio est extra Concilij mentem; vt patet ex *initio capituli, & sess. 6. cap. 14.* in quibus exigit votum tanquam aliquid distinctum: nam illa particula *in ipsa includitur* non est intelligenda nisi moraliter, tanquam circumstantia bonificans actum, ad hoc vt sit sufficiens dispositio acceptata à Deo ad remissionem peccati, quod ipsi conuenit moraliter, quatenus perfectè circumstantionata est, non physicè: sicut ergo rectè dicuntur circumstantię includi in actu morali: ita votum confessionis in contritione. Deinde simili forma verborum statuens loco proximè citato differentiam inter baptismalem, & patientiam hominis Christiani (loquitur autem de virtute) dicit in hac contineri cessationem à peccatis præteritis, eorum detestationem; sacramentalem confessionem saltem in voto, absolutionem, & satisfactionem, &c. qui actus diuersi sunt, & tanquam diuersificantes hanc ab illa numerantur, licet contineri dicantur in pœnitentia; quod perinde est ac includi.

Tertiò, improbãdo eandem solutionem, probatur conclusio principalis. Si sufficeret votum virtuale, quod est ipsa contritio: ergo malè exigeretur votum Sacramenti, tanquam necessarium ad remissionem peccati. Probatur consequentia, quia nihil facit ad remissionem peccati, quod non facit ad perfectionem actus formalem: est enim meritum de congruo acceptatum, & sub hac ratione præcisè disponit: ergo quod non facit ad meritum, non facit ad remissionem: ad meritum autem facit bonitas tantum, quę

Proposito d. nata.

107 Secunda ratio. Trident.

Distinguit votum à contritione.

108 Responsio.

Impugnatur. Verum sensus Concilij.

Confirmatur.

109 Tertia ratio.

Votum virtuale non debet numerari, vt dixerim ab actu.

quæ defumitur ab obiecto, sine, & circumstantiis, quibus perficitur actus formaliter: sed nihil virtuale inclusum in causa facit ad perfectionem eius, sicut neque ad entitatem; perfectio enim sequitur entitatem. Dixi *in causa*, ne mihi instetur de merito relato virtualiter per charitatem, aut de intentione remanente in electione; quia in his actus elicitus formalis, & impetrans præcessit tam meritum, quam electionem, ex cuius motiuo eliciantur, & in quibus manet deinceps tanquam in effectu, qui ab ipso dependent, non quatenus nunc est, cum desierit, sed quatenus præcessit determinans voluntatem ad ipsos eliciendos effectus: ergo sicut inclusum virtualiter in causa non communicat causæ entitatem, ita neque perfectionem quatenus in ipso includitur virtualiter tantum: idem enim includit, quæ talis formaliter est causa in sua entitate, alias diceremus in Deo perfectionem importare, quod includat creaturas virtualiter.

Dices ergo quoddam contritio includit votum quatenus homo obligatur præcepto confessionis etiam contritus.

Contrà, homo contritus obligatur præcepto Eucharistiæ, sed hoc non obstante, non dicitur necessarium esse votum Eucharistiæ ad remissionem peccati per contritionem, neque à Conciliis, neque à Patribus: ergo votum Sacramenti requisitum hic ad remissionem peccati non est sola obligatio suscipiendi Sacramenti: quia hæc est effectus legis, votum autem spectat ad dispositionem, & voluntatem nostram.

Dices exprimi votum Sacramenti Pœnitentiæ, & non Eucharistiæ, quia Sacramentum Pœnitentiæ est institutum remedium peccati, non ita Eucharistiæ.

Contrà. Ex efficacia contritionis, si remittatur peccatum sine vlllo ordine ad Sacramentum, nisi solius obligationis præcepti, sequitur præcisè quoddam non magis Pœnitentiæ in voto, quam Eucharistiæ, aut obseruatio legis exigitur, cum eadem sit obligatio; & sic omnia, quæ definiunt Patres de necessitate Sacramenti in re, aut voto, facile elidi possunt, ne concedatur Sacramentum habere in se necessitatem medij. Præterea, obligatio suscipiendi Sacramenti non oritur ratione contritionis, sed peccati, & supponitur ad contritionem pro omni tempore, quo quis est in peccato, à quo non absolutus contritio, siue habeat explicitam, siue implicitam voluntatem eius adimplendæ: quin etiam manet cum contraria voluntate: ergo talis obligatio inaniter reducitur ad contritionem tanquam in ea inclusam, vel ipsi annexam, ex sua perfectione: ergo votum Sacramenti est aliud à dicta obligatione.

Si dicas contritionem, sicut est perfecta conuersio in Deum, sic etiam esse votum implicitum obseruandæ huius obligationis: hoc iam impugnatum est, quia sic etiam se habet ad obligationem Eucharistiæ, & quamuis aliam; neque aliter ad pœnitentiæ sub hac ratione reducitur; in voto tamen illorum non dicitur remittere peccatum: ergo aliquid speciale dicit tale votum respectu Pœnitentiæ Sacramenti præter iam dicta. Accedit quoddam tale votum explicetur per desiderium explicitum sacerdotis, quod computatur à Deo pro ipso opere, vt patet suprâ. Confirmatur, si aliquis conteratur de peccatis præteritis confessis, quæ ipsa fue-

runt remissa; nulla est in eo obligatio ad Sacramentum confessionis, cum eadem peccata bona fide subiecerit clauibus; & ponamus in Sacramento delecta: ergo falsum est contritionem includere votum implicitum confessionis ex natura actus, vt iam ab aduertariis explicatur, quia neque sic inducit obligationem semper, neque voluntatem confitendi etiam cognito Sacramento: ergo neque ipsa in se est virtualis causa; quia causa virtualis naturalis reducitur in actum secundum positos requisitus; quod dicendum esset de contritione, si in se esset voluntas virtualis confitendi; nihil enim aliud requireret, quam præcognitionem Sacramenti ad concipiendum votum, & opportunitatem confessarij: ergo præcisè eatenus nunc est virtualis causa Pœnitentiæ, quatenus inducit affectum obseruandæ legis, & excludit transgressionem contra quodcumque præceptum, quam nequit compati: ergo sub hac ratione non magis remittit peccatum in voto Pœnitentiæ quam cuiusque alterius rei præcepta, vt Eucharistiæ, cum æquè indifferenter fertur in omnem transgressionem sub ratione generali offensæ: ergo, &c. Contritio itaque subordinatur Sacramento quoad effectum remissionis per aliquid distinctum à se, & obligatione confitendi, & illud est votum, quod intendunt Patres. Sicut enim remissio peccati fit iuxta legem præscriptam in ordine ad satisfactionem integram, & vindicationem quam Deus voluit fieri, cuius pars est confessio, & absolutio sacerdotis, idem requirit, vt hæc adsint in voto contritioni per modum circumstantiæ, manente vltèrius obligatione confessio- nis in opere. Ex hoc argumento patet quæstionem esse de contritione, vt remittit peccatum non confessum, quod aliàs bona fide non est subiectum clauibus, non de eadem, quatenus est de confessis.

Secunda conclusio. In casu ignorantie, quando est defectus instructionis, qui contingere potest, sufficit votum confusum Sacramenti, neque requiritur voluntas distincta. Hæc conclusio videtur congrua diuinæ misericordiæ, & infirmitati nostræ; neque aliquo in casu est impossibilis, sed qui frequenter accidere possit in iis, qui minùs instructi sunt. Votum hoc explicatur per hoc, quoddam habeat voluntatem adhibendi media necessaria, vel quæ ordinata sunt in remedium peccati, quamuis in specie tale esse ignoret.

Probatur conclusio, quia tale propositum sufficit vt verè remittatur peccatum in ordine ad clauas: ergo aliud non requiritur. Probatur consequentia, quia aliàs facienti quod in se est ex fide, & gratia Deus deesset; hic autem aliud præstare nequit ex impedimento, quamuis habeat bonam voluntatem; & perfectum dolorem. Deinde, idem hac ratione voluntas Sacramenti pro opere reputatur iuxta præmissa, vt in casu sufficienter prouidum esset saluti, quæ ratio currit in proposito: atque idem dicendum de ipsa contritione, quam Deus efficacem esse voluit in defectu Sacramenti, vt in casu remedium salutis non subtraheretur.

Tertia conclusio: Remissio peccati est per ipsam contritionem, vt hac circumstantia voti Sacramentalis affecta est, sine qua non remittit peccatum; neque est perfecta contritio. Proba-

Contritio de confessi aliàs non dicit ordinem ad Sacramentum.

II 2.
2. Conclusio.
Sufficit ali-
quando votum
confusum Sa-
cramenti.

Explicatur.

Probatio.

*Remittitur
sic peccatum
in ordine ad
clauas.*

*Voluntas Sa-
cramenti pro
opere reputa-
tur.*

II 3.
3. Conclusio.
Ipsa remissio
correspondet
contritioni.

Trident.

bari videtur conclusio quoad primam partem ex Tridentino *sess. 14. cap. 4. Docet præterea, ensi contritionem hanc aliquando perfectam esse coniungat, hominemque Deo reconciliare, &c. ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam, &c. reconciliat ergo contritio, sed non sine Sacramenti voto, quod non per modum causæ requiritur; ergo per modum circumstantiæ. Probatur minor, quia votum Sacramenti non operatur, nisi in virtute ipsius Sacramenti, hoc est, quatenus in eo applicatur Sacramentum ipsum ad effectum: sed nulla est efficacia Sacramenti, nisi applicetur sensibiliter, quia est signum sensibile practicum. Deinde, nihil causat Sacramentum, nisi ex opere operato; remissio autem peccati per contritionem cum voto Sacramenti non est ex opere operato, Sacramentum per modum sententiæ, & iudicij tantum remittit, non ita contingit per contritionem. Probari etiam potest conclusio ex omnibus locis, ex quibus remissio peccatorum tribuitur penitentia, & charitati, de quibus *supra*. Et probatur amplius, quia hoc votum annexum est attritioni, & non remittit peccatum.*

Illam remissionem non esse voti tæquam causam.

Diversus modus causandi remissionem.

114

2. Pars conclusionis probatur.

Necessitas voti ostenditur.

Secunda pars conclusionis probatur, quod contritio non sit perfecta sine voto Sacramenti. Contritio est perfecta detestatio peccati, & voluntas efficax, qua destruitur: ergo non potest abstrahere à mediis ordinatis à Deo ad eius destructionem: nam velle destruere peccatum aliter, quam per media ordinata (quibus applicata est misericordia, & acceptatio diuina, qua liberaliter & non ex debito remittitur) esset præsumptio. Ex his patet etiam quomodo intelligendum sit, quod Sacramentum in voto remittit peccatum: qui est modus consuetus loquendi scholæ, qui non abhorret à Tridentino *sess. 6. cap. 4. & sess. 7. can. 4.* in quibus asserit ad salutem necessarium esse Sacramentum in re, aut voto eius: intendit enim primam conclusionem, nempe sine voto, & subordinatione ad Sacramentum nemini contingere salutem.

Dices. Ipsa contritio est tale medium.

115
Responsio.
Impugnatur.

Contrà. Hoc iam impugnatum est conclusione prima; quia sine ordine ad claves non remittit peccatum: hic autem ordo est ipsum votum Sacramenti. Sed demus etiam hoc ipsum, & probatur adhuc intentum. Ille non dicitur intendere efficaciter finem, qui non procedit per media efficacia sibi nota, & certa, sed nemini potest esse certum si habeat veram contritionem, efficacia autem Sacramenti est certa fide diuina: ergo non est censendus perfectè detestari peccatum, hoc est, efficaciter, & super omnia, nisi habeat voluntatem applicandi Sacramentum: quis enim prudenter, & efficaciter dicitur in finem intendere, qui relictis certis mediis alia ignota assumit, de quibus aded incertus est, ut nesciat si ea applicuerit, si non applicuerit? Adde ex necessitate satisfactionis præscriptæ, & completæ exigi votum, seu affectum Sacramenti.

Dices. Contritio in lege naturæ haberi potuit sine tali voluntate: ergo & nunc.

116
Responso.
Responso.

Respondetur negando consequentiam, quia nunc ordinata sunt media sensibilia, & certa, ad quæ homo ex cura etiam suæ salutis necessaria tenetur, & quibus subordinatur contritio.

Deinde, contritio non habet efficaciam remissionis peccati, ut quidam sentiunt, physice ex natura rei, sed tantum moraliter, ut dispositio necessitans tantum, in quantum acceptatur; Deus autem non acceptat eam de facto institutis aliis remediis, quibus applicatus est valor meritorum Christi, nisi cum subordinatione ad illa per votum, & propositum, ut Canones definiunt.

Subordinati
mediario.

Ex hoc facilis est responsio ad ea, quæ obijci possunt pro sententiæ aduersariorum ex perfectione, & efficacia contritionis: quia non debemus eludere Canones, & regulas certas fidei torquere ad improprietatem sermonis, nisi ubi alia cogunt limitandas ad eiusmodi sensum: nihil tale in proposito occurrit, quia & ex natura rei supposita institutione Sacramentorum, & ex ordinatione diuina probatum est circumstantiam voti Sacramentalis annexam esse de facto contritioni perfectæ.

Solutur fundamētū sententiæ oppositæ.

Quid dicendum de aliis votis, seu propositis, ut obseruandi legem, satisfaciendi pro peccatis, requiriturque explicitus actus, & à cæteris distincti? Vtrumque necessarium esse affirmat Sotus, quia in altero ponit, ut visum est, votum Sacramenti. Alterum verò etiam necessitate remissionis exigit: cum quo sentiunt alij, & ante eos fuit opinio Alensis 4. part. *quæst. 17. membr. 1. art. 3.* Oppositum tenet noster Vega in *Trident. lib. 13.* & Suarez citatus *quæst. præcedenti.* Nauarrus requirit virtuale. Si loquamur de satisfactione siue hîc, siue in Purgatorio, sufficienter ad eam determinatur voluntas, per actum virtutis penitentia, quo vult in se punire peccatum pœna lege statuta, superflueret aliud: ergo, &c. Si loquamur de satisfactione penitentiali iniungenda à Sacerdote, si non teneatur penitens eam acceptare (ut quidam docent, & infra videbitur) neque etiam propositum virtuale eius requiritur. Tenendo verò sententiam communem, dicendum est votum Sacramenti sufficienter determinare ad satisfactionem, & reliqua præstanda, sine quibus consistere nequit, saltem quoad vîum licitum. Quantum ad illud propositum legem, & præcepta in specie, non requiritur talis, neque ex necessitate contritionis, neque ex necessitate Sacramenti, quæ limitantur ad præcepta, quæ in re ipsa transgressus est penitens, sicut ad peccata contra hæc commissa; quantum autem ad obseruatiam legis in genere sufficienter includitur in proposito emendationis, qua offensa Dei vitanda proponitur; neque aliud videtur requiri.

117
Quid ut voto obseruandi legem, & implenda penitentia.

Voluntas satisfaciendi.

Voluntas adimplendi iactentiam.

Voluntas seruandi legem.

b Ad primam rationem dico, &c. Docet hoc præceptum, & reliquas cæremônias religiosas institutas à Deo reduci ad præcepta Decalogi, & esse iuris positiuum, & non legis naturæ, ut benè deducit: hoc est dicere, quantum ad rationem ex obiecto, & motiuo reduci ad legem naturæ latè sumptam, prout hæc lex comprehendit id, quod consonum est principiis primis practicis, aut conclusionibus per se sequentibus; quantum verò ad materiam institutam hîc & nunc, esse præceptum merè positiuum, quia connexio, aut limitatio cultus ad talem materiam est ex institutione, & præcepti positiuo, ex quo patet facilis resolutio eorum, de quibus concertant moderni. An hoc præceptum sit naturale, aut quomodo reeducatur ad Decalogum?

118

Præceptū penitentia, ut spectat ad legem Decalogi, & naturalem.

Idem ut est lex positiuum.

gum? Supposito autem præcepto, iam confessio in re, aut voto habet aliam necessitatem, nempe mediæ salutem, & sic cadit sub præcepto naturali salutis propriæ procurandæ, quæ sine hoc medio siue in re, siue in voto (iuxta va-

rias opiniones) non attingitur regulariter, imò nunquam ab habente conscientiam peccati mortalis: excipiuntur enim soli casus, in quibus quis bona fide per charitatem, martyrium, Sacramenta cum obliuione sui peccati iustificatur.

S C H O L I V M.

Confessionem per interpretem non cadere sub præceptum, quia istud forum est secretum. fawet Trident. sess. 14. cap. 5. Ita Caiet. v. Confessio. Sotus dist. 18. quæst. 2. art. 6. Nauarr. cap. 21. num. 36. Quos sequitur, & citat Vasq. 3. part. quæst. 91. art. 4. dub. 3. Doctõr tamen uidetur admittere præceptum confitendi per interpretem obligare, quando non timetur reuelatio confessionis; in quo conuenit cum D. Thom. hic quæst. 3. art. 4. ad penult. Docet non valere confessionem absentis per scriptum factam, & Clem. VIII. an. 1602. oppositum damnauit, ut falsum, scandalosum, temerarium: sed ante huiusmodi decretum, illud multi tenuerunt. De quo Vasq. supr. dub. 2. Suar. 4. tom. d. 19. sect. 3. & disp. 21. sect. 4. modo etiam multi tenent, agonizantem qui petijt vocari confessarium, ab eo posse absolui, licet nihil ei confiteri possit, cum accedit, ex Araus. l. cap. 12. habatur 26. quæst. 6. c. Qui recedit. & Carthag. IV. cap. 76. Leo epist. 89. August. lib. 50. hom. hom. 41. & de adult. coniug. cap. ult. Extant etiam authentica testimonia Illustriss. DD. Card. Belarmini, & Archiepiscopi nostri Armachani; quod Clemens VIII. declarauit se suo decreto non voluisse hunc casum comprehendere.

AD^o aliud dicitur, quòd talis debet confiteri per interpretem, vel per aliqua alia signa à verbis, quæ possunt esse nota sacerdoti. Secundum est benè concedendum, si aliqua talia signa sint communia confitenti muto, vel barbaro, & sacerdoti.

Sed primum non videtur necessarium: quia forum istud ex natura sua est secretissimum: ergo non tenetur aliquis ad istud forum, ut aliquo modo publicum: sed licet interpres velit celare, & teneatur celare, sicut sacerdos: tamen si velit malignari, ipse & sacerdos possunt esse testes contra accusarum, & ita ex natura huiusmodi accusationis hæc accusatio potest venire in publicum, & ita non est pœnitentialis.

Ex hoc patet, quòd pluribus sacerdotibus simul non est confitendum necessariò, ut melius iudicent. Quòd si fiat, non est Sacramentalis confessio: maximè autem videtur, quòd non sit confitendum per interpretem, quando timetur ipsum non esse secretarium idoneum: & si in tali casu iste habet impossibilitatem confitendi homini idoneo, confiteatur Deo cum proposito confitendi homini opportunitate oblata.

Ad^d aliud videtur quandoque confessio facienda per scriptum, ut legitur de Thoma Episcopo Cantuariensi, qui misit ad curiam pro absolutione. Sed hoc videtur esse contra rationem confessionis, quia omnis scriptura ex sui natura nata est esse publica: quantumcunque enim aliquis conseruet secretè apud se scriptum, tamen ex quo mittit illud, vel propter nuntium, vel propter illum, ad quem mittitur, potest publicari, & semper ex sui natura est patulum cuicumque legenti loquens, quod ibi continetur.

Quilibet ergo scribens aliquid, facit in hoc, quod est contra naturam signi idonei in confessione: & in ista scriptura tollitur verecundia, quæ est pœna magna in confessione, & hoc nisi confitens sit præsens, quando per scriptum confitetur: & idè quod dicitur 30. quæst. 5. *Qualis debeat*, quòd quis potest confiteri per scripturam; Ioannes exponit, quando confitens est præsens, quia absens non potest licitè: igitur absens expectet præsentiam cum proposito confitendi, ea habita.

Ad^e aliud dico, quòd simpliciter innocens à mortali, & veniali, tenetur simpliciter non confiteri. Vnde si Beata Virgo fuisset confessa Petro post ascensionem, peccasset confitendo: sed si est tantum innocens à mortali, potest confiteri venialia, & potest non confiteri, ut dictum est tertio articulo. §. *De qua*. Nec est incredibile multos esse in Ecclesia, qui per annum viuunt sine mortali, imò per Dei gratiam multi multò maiori tempore sine peccato mortali se custodiunt, & multa opera perfectionis exercent, de quorum meritis thesaurus Ecclesiæ congregatur.

31
D. Thom.
hic q. 3. art.
4. fol. 2. art.

4.
Cõfiteri per
interpretem
an quando-
que teneamur.

D. Thom.
ubi sup.

32
Non licere
cõfessionem
per scriptum
absenti factam.

B. Virgo nõ
poteras confiteri,
quia carnis omnĩ
peccato.

119
De mutis, &
barbaro.

AD aliud dicitur, quod talis debeat, &c. Resoluit quid dicendum sit de mutis, aut externo; quem nequit confessarius intelligere, an is teneatur confiteri per interpretem, & aliter per signa. Hi casus comprehenduntur argumentis tertio, & quarto ad oppositum pro parte negatiua conclusionis.

Respondet posse fieri confessionem per signa, si aliqua sint communia pœnitenti; & sacerdoti. Resolutio non solum vera est de pœnitente mutis, sed etiam barbaro, id est, peregrino, modo non adsit aliquis interpretis, quia in eo casu, quando non suppetit alius modus confitendi, debet absolui: signa autem communia esse possunt tam mutis, quam etiam barbaro, lachrymæ, genuflexio, suspiria, tussio pectoris, & huiusmodi naturalia, & certa. Quod autem Doctor dicit modo signa aliqua sint communia, &c. intelligit iis esse utendum maximè quoad mutos respectuè, ad specificam, & determinatam peccatorum confessionem: quia qui muti sunt à natiuitate, & habent vsum rationis, specialissimè habent assistentiam in hoc quoad familiares, & consuetos, vt perinde per signa conceptus manifestent quoscunque, sicut alij per verba. Plurima huius rei exempla habemus in Hibernia, vbi plerumque casus iste contingit de mutis à natiuitate, qui & doctrinam Christianam per signa discunt, & frequentant Sacramenta cum maximo feruore, & prudentia, & quicquid ad directionem conscientie spectat, optimè callent, & expedite familiaribus, & domesticis suis conceptus significant.

Signa communia.

Muti per signa expedite conceptus manifestant.

120

Quin etiam audiui à quodam Patre nostro, viro valdè erudito, & probo (qui magnos fructus in illa vinea per Dei gratiam congeffit, & etiamnum in isdem laboribus desudat) in Conacia se nouisse virum Illustrè, qui mutus à natiuitate læpissimè ei confessus sit, interprete suo fratre, & cum maxima claritate conscientiam aperiebat, & sacram communionem cum omni feruore sumebat: sed iste præterea habuit assistentiam specialem, qua sacerdotem nunquam visum, licèt vestitu simulato, & sæculari, vt ibi moris est ob pericula, accedentem statim ex vultu cognoscat primo intuitu, licèt nullus alius eum sciat esse sacerdotem: fratrem suum, & alios statim admonet, ipse genuflexus recipit eius benedictionem, & curam gerit, ita vt nullis famulis domesticis permittat ei inferuire, sed omnia obsequia ipse, & in mensa, & in cubiculo, & ad altare solus in persona beate, assistente tantùm ad Missam suo fratre viro Illustri, qui respondeat ad Missam, ille autem omnia ministeria perficit, & post mediam noctem altare, & paramenta omnia præter calicem & corporale, componit. Deinde accito fratre suo ante Missam per signa confitetur, & apposita particula sub Missa communicat.

In aliis familiis etiam Illustribus in eodem regno huiusmodi exempla etiamnum hodie cernuntur. Quod dixerit magis ad commotionem parentum, vt si quos edant filios, aut filias mutas, curam eorum gerant in iis, quæ Dei sunt, quos ipse Deus alia via dociles facit, & idoneos ad salutem, quando organum auditus vel subtrahit, vel causa naturali permittit im-

pediri; vnde deueniant muti, quia verba ad discere nequeunt, sed præstant per signa quod voci deest. Ad hæc exempla alludit Doctor, frequètia sunt in Hibernia, quando dicit mutum debere confiteri, si habeat signa communia sibi, & sacerdoti, & idem de barbaro: & hoc secluso interprete, quando Sacerdos capit illa signa.

Sed quid si interpretis necessarius sit, vt confessio in particulari fiat? Respondet eum non teneri per interpretem confiteri, maximè quando timetur ipsum non esse idoneum, aut secretum. Non negat autem eum posse confiteri, si velit, sed negat eum obligatum confiteri per interpretem. Quod tenet Tridentinum *sess. 14. cap. 5.* vbi negat Christum præcepisse confessionem publicè faciendam, aut Ecclesiam; neque consultiè præcipi posse peccata secreta confitenda publicè. Admittit tamen aliquando fieri posse, vt patet ex illa restrictiua clausula, qua dicit non esse confitendum per interpretem, quando timetur non fore idoneum secretarium. Eodem modo dicit non esse obligationem confitendi pluribus Sacerdotibus simul, quia illa confessio non est secreta ex natura actus: quod requiritur ad confessionem Sacramentalem. Non esse autem obligationem diuini, aut humani Iuris ad confitendum peccatum secretum publicè, satis declarat Tridentinum loco citato. Quid ergo?

Respondet confitendum esse peccatum Deo cum voto confessionis Sacerdoti data opportunitate: hoc dicit quantum ad impletionem præcepti diuini, & humani confessionis, quod non obligat ad confitendum pluribus: agit enim Doctor de eo, quod præcisè oritur ex obligatione præcepti.

Dicerem tamen iuxta primam viam, & prout mox declarabitur in casu sequenti in his circumstantiis, quando non adest interpretis, vel si adsit, non est idoneus ad secretum Sacramenti, eum tamen confiteri debere per nutus, & signa, & absolui posse, & talem confessionem idoneam esse, & integram formaliter, prout præsens casus, & circumstantiæ ferunt: sufficit autem ad legitimam confessionem, & absolutionem Sacramentalem integritas confessionis, quæ comparatur cum præsentis status pœnitentis: quæ aliter fieri nequit. Vnde si ex confessione integra peccatorum timeatur, vt *suprà* diximus, ex parte ipsius Sacerdotis periculum, aut damnum pœnitenti, non obligat confessio integra quoad illud peccatum: valet tamen confessio integra formaliter; sic etiam quando timeretur periculum, aut damnum ab interprete, valet confessio per signa, & lachrymas, & tussionem pectoris, non confessis peccatis alteri ex impedimento legitimo, quale est, ne quis cogatur peccatum suum publicare interpreti, aut aliis à confessario, nisi in casu, quo iam illa eidem interpreti essent nota. Idem patet ex aliis casibus, in quibus confessio integra non exigitur, vt *suprà* ostendimus ex simili motiuo.

Cæterùm aliqui impugnant rationem hanc, ad quam recurrit Doctor, nempe non esse de ratione confessionis Sacramentalis, vt fiat secretè: nam plures citat in oppositum Suarez *d. 21. sect. 2.* confessionis impugnantur.

121
An teneatur
quis confiteri
per interpretem?

Doctor.

Requiri secretum ad confessionem.

122
Quid oritur
ex præcepto.

In defectu interpretis debet fieri confessio per nutus, & signa.

Confessio integra, & præceptum eius impletur.

123
Ratio Doctoris de secreto confessionis impugnantur.

tinum

tinum loco citato rem certam esse. Deinde, quia ad Sacramentum non requiritur nisi confessio, & accusatio pœnitentis facta reo. Deinde, neque hoc est intrinsecè malum. Adducit præterea hunc casum de interprete. Item, quando aliquis est ita infirmus, vt non possit confiteri nisi alta voce, ita vt alij eum audiant. Tertio, quando confessarius non sit sufficienter instructus, potest alteri communicare peccata de licentia pœnitentis, & personam.

Respondetur tamen hanc sententiam Doctoris esse magis communem; vt patet ex illis conditionibus cōfessionis communiter receptis.

Sit simplex, humilis, confessio, pura, fidelis, Atque frequens, nuda, discreta, libens, veracunda. Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata. Fortis, & accusans, quæ sit parere parata.

Duodecima conditio est, vt sit secreta. Probat autem ex Tridentino, postquam præmisit illa, ex quibus certitudinem oppositæ sententiæ deducit Suarez; & in quibus dicitur Christum non prohibuisse, quin aliquis publicè sua delicta confiteretur, neque etiam præcepisse, subdit: *Non est hoc diuino præcepto mandatum, nec satis consultè humana aliqua lege præcipitur, vt delicta, præsertim secreta, publicè essent confessione aperienda. Vnde cum à sanctissimis, & antiquissimis Patribus magno, vnanimique consensu secreta confessio Sacramentalis, qua ab initio Ecclesiæ sancta vsa est, & modo etiam vititur, fuerit semper commendata: manifestè refellitur inanis calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum esse, & à Patribus in Concilio Lateranensi congregatis inuentionem habuisse, docere non verentur, &c.* Ex quibus verbis sic argumentor. Confessio secreta ita est secundum institutionem huius Sacramenti, vt inconsultè Iure humano aliud præcipitur, nempe publica peccatorum secretorum: sed quod inconsultè præcipitur, obstat alicui commodo pœnitentis, aut reuerentiæ Sacramenti, aut vtriq; quia aliunde nequit temeritas talis inconsultæ ordinationis colligi, nisi ex ipsa institutione, quatenus esset in oppositum, & nihil contra eam præcipi posset valide, aut licite. Si prima duo dicantur: ergo institutio Sacramenti intelligenda est fuisse, vt confessio fieret secreta, & ob cultum Sacramenti, & facilitatem, ne fieret odiosum, & ob securitatem pœnitentis; vt patet ex Leone Papa supra citato epist. 91. Secundo, Patres vnanimi consensu commendarunt confessionem secretam: vsa est eadem semper ab initio Ecclesiæ: ergo ex regula cognoscendæ traditionis Apostolicæ data ab Augustino, & recepta. Initium huius ordinationis referendum est ad institutionem Christi, qui non solum confessionem præcepit, dans potestatem ligandi, & soluendi, sed etiam modus eius saltem regulare definitiuit. Vnde Concilium infra dicit hoc non esse inuentum humanum: quia & Patres vnanimi consensu confessionem secretam commendarunt; & ea vsa est Ecclesiæ ab initio: ergo inueniat Concilium idè non esse inuentum humanum; ac proinde per traditionem Apostolicam emanasse talem usum ex ipsa institutione Sacramenti.

Secundo probatur principaliter idem ex natura actus, & ex eo quod Concilium referat Christum non præcepisse confessionem publicam, supposito quòd Christus, vt dicit Con-

cilium, non præcepit confessionem publicam, & præcepit confessionem: sequitur eum intendisse confessionem secretam. Probat sequela, supposito quòd non induxerit pœnitenti obligationem confitendi publicè sua peccata secreta, manet ei obligatio legis naturalis integra, quæ tenetur non se infamare sine necessitate salutis, aut debito ex obligatione medijs ad salutem. Sed per solam confessionem secretam saluatur illa obligatio: ergo confessio vt compatitur cum obligatione non se infamandi.

Confirmatur, præceptum correctionis fraternæ obligat ad correctionem secretam, corripere inter se & ipsum: ergo etiam obligat tale præceptum confessarium, vt pœnitentem tantum audiat circa peccata secreta inter se, & ipsum, hoc est, secretè, in ordine ad emendationem eius; & consequenter ex hoc capite indirectè intelligitur confessio secreta instituta esse. Vnde ex verbis Christi ad Petrum interrogantis, quoties dimittendum esset peccatum fratri: an septies? Respondet, vsque septuagies septies, vbi transitur de correctione fraterna in genere, ad hanc, quæ est ex potestate clauium.

Tertio, ex confessione oritur sigillum Iure diuino in hoc Sacramento, non solum ex natura secreti, & lege; sed etiam ex speciali lege, & institutione Sacramenti: sed sigillum non oritur ex confessione publica, sed tantum ex secreta: ergo ea institutione, qua ordinatur, seu fundatur sigillum, etiam ordinatur confessio secreta. Confirmari potest ex dictis supra; quia alioquin nisi vsus Sacramenti esset secundum confessionem secretam, non esset tolerabile, neque frequentatum, & plura alia incommoda ex eo sequerentur: ergo Christus præcipiens confessionem, & vsum Sacramenti intendit eum modum, quo homines regulariter fiant capaces.

Vltimò tandem Ecclesiæ non habet potestatem præcipiendi confessionem publicam peccatorum secretorum; sed potest omnia, quæ lege diuina, aut naturali non vetantur: ergo regulariter manet vsus confessionis publicæ talium peccatorum illicitus: ergo vsus confessionis secretæ est, qui regulariter, & de lege diuina sequitur ad præceptum confessionis, & intenditur per institutionem eius. Probat consequentia ex Concilio in initio ipsius capituli quinti, vbi probat ex potestate data ligandi, & soluendi Apostolis, & successoribus intelligi præceptum latum de cōfessione peccatorum secretorum: quia alioquin illa potestas esset inutilis, neque possit sententiam ferre circa ignota: ego similiter ex præcepto confessionis, quod non comprehendit publicam, nec tollit Ius fundatum in lege naturali de cōseruanda fama apud alios, quibus pœnitens non subditur, neque habent illam potestatem absoluendi, sequitur eum non debere subdi nisi ei soli, qui habet illam potestatem: sed ille nequit ob præceptum strictissimum sigilli eum diffamare apud alios: ergo sequitur, inquam, confessionem faciendam esse apud solum Sacerdotem: ex institutione huius Sacramenti, quantum ad institutionem Christi, & eo modo faciendam, quo manet obligatio sigilli, & quo reus subditur iudici secreto, quia accusatio in ordine ad absolutionem fit,

Confirmatur cum obligatione non se infamandi.

Confirmatio.

Correctio fraternæ debet esse secreta primum.

126

Tertia ratio. Ex obligatione sigilli.

Confirmatio. Vfus facilis Sacramenti accommodatur eius institutioni.

127

Vltima ratio. Aliàs Ecclesiæ posset obligare ad confessionem publicam.

Præceptum confessionis faciendæ obligat tantum respondere ad Sacerdotem.

Sufficiens ratio prædicta.

124

Trident.

Confessio secreta ex vsu Ecclesiæ.

Ex verbis prædictis probatur ratio Doctoris, & secreta confessio.

Vfus confessionis secreta est ex institutione Christi.

125

Secunda ratio. Patet eadem institutio.

& absoluentem, & tantum ad eum, ut est sacramentalis, dirigitur; ad alios autem, ex quibus sumit differentiam, aut denominationem confessionis publicæ, non dirigitur quæ est confessio sacramentalis. Inde *c. Omnis utriusque sexus*, & c. docet soli Sacerdoti faciendam. Bene ergo Doctor hanc differentiam statuit confessionis sacramentalis à non sacramentali, & publica; nihil enim facit ad Sacramentum, ut quis se apud alios accuset præter Sacerdotem. Vnde *suprà* cum Doctore confessio laica non est sacramentalis: ergo similiter confessio publica, quæ talis non est sacramentalis.

Confessio publica, quæ talis non est sacramentalis.

128
Confirmatio.

Confirmatur, quia nulla est potestas humana, cui subiicitur peccatum secretum, quod soli Deo referatur iudicandum, & Sacerdoti, qui Vicarium eius in hoc foro secreto agit: ergo ex institutione huius tribunalis debet peccatum manere secretum omnibus, præter solum iudicem, qui potestatem eius soluendi ad fructum, & salutem penitentis habet, quod & usus, & praxis Ecclesiæ, & Canones pro differentia utriusque fori præscripti aperte significant: sicut & modus procedendi in utroque foro diuersus est. Itaque accusatio, & denuntiatio fori secreti debet esse secreta, in foro autem publico requiritur confessio publica rei, aut probatio criminis, vel notorietate facti, aut per testes, & indicia, quia regitur scientia publica, praxis autem, & usus Ecclesiæ rectè interpretantur modum institutionis Sacramenti.

129
Ad obiectionē ex Concilio.

Ad fundamentum petitum ex Concilio, respondetur haberi contrarium eius, quod præten- ditur. *Cæterum quoad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, & si Christus non ueneris, quis aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensam adificationem delicta sua publicè confiteri possit, non est tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec consilium*, & c. Docet Concilium vnde modus confitendi secretè euenerit in verbis sequentibus, prout *suprà* explicauimus. Hic autem verbis præmissis ostendit confessionem publicam scelerum cum illis circumstantiis factam in vindicationem peccatorum, sui humiliationem, exemplum aliorum, & Ecclesiæ, quam offendit, adificationem non contineri diuino præcepto, neque vetari. Hæc autem confessio non est sacramentalis: sed non sacramentalis, & Concilium approbat factum aliquorum penitentium, qui publicè sua peccata confitentur ob illos fines laudabiles, quorum nullus est sacramentalis.

130
Replica.
Solutur.

Dices: ergo Concilium æquiuocat in verbo *Confessionis*.

Respondetur negando consequentiam: sed confessionem in genere, quæ est accusatio sui ipsius facta à peccatore, distinguit in publicam, & secretam, docens publicam esse licitam ex tali fine factam; confessionem secretam esse usum Sacramenti, & in ordine ad absolutionem, & soli Sacerdoti faciendam, ut dicit Canon Lateranensis, quem approbat ex communi sensu Patrum, & usu Ecclesiæ ab initio. Fines autem præscripti à Concilio, ex quibus declaratur confessionem publicam licitam, ut quandoque fuit in praxi, vel etiamnum fit, non respiciunt Sacramentum, nempe punitio voluntaria peccatorum per talem excessum, & humilitatio sui ipsius, & exemplum proximi, & ædifica-

Fines confessionis publicæ non sunt sacramentalis.

tio Ecclesiæ, quæ omnia redundant ex confessione illa, ut notificat peccata aliis publicè, qui non habent potestatem iudicariam absoluenti, & non in ordine ad absolutionem. Vnde absolutio, quæ accedebat tali confessioni per expleta opera iatisfactoria omnia, quibus tales penitentes subiiciebantur post tempus præscriptum, erat tandem ipsa reconciliatio per Sacramentum, & mox admissio ad communionem, si loquamur de penitentia publica, ut fuit olim in usu Ecclesiæ. Si verò loquamur de casibus extraordinariis, quibus aliqui spiritu compunctionis, & ex prædictis motibus sua peccata secreta proपालant. Non contingit etiam proximè in ordine ad absolutionem, quam aliàs fortè impetrarunt. Vnde sicut Concilium determinat motiua iustificantis talis confessionis, quæ raro incurrunt, ita sequitur intentum, nempe insinuare confessionem secretam tantum esse ex fine, & institutione Sacramenti, & regulariter.

Dices, saltem si Sacerdos absoluat sic confidentem, fiet Sacramentum: ergo erit valida, & sacramentalis confessio.

131
Replica.

Respondetur confessionem sacramentalem esse accusationem sui ipsius in ordine ad absolutionem sacramentalem; ac proinde requirere intentionem submittendi se absolutioni Sacerdotis: quia ille actus esset ex intentione suscipiendi Sacramentum. Quod si deficiat illa intentio, non erit materia proxima absolutionis. Quod si habeat intentionem recipiendi Sacramentum, poterit absolui, & tunc confessio, quæ publica est, per accidens se habet ad Sacramentum: quia in tantum respicit Sacramentum, in quantum præcisè est accusatio rei apud iudicem: quod verò fiat apud alios, similiter est impertinens ad Sacramentum. Imò illicite regulariter fit in ordine ad Sacramentum, quod quærit informationem secretam, ex qua oritur sigillum; neque illa responsio est contra Doctorem: quia ipse intendit tantum illum actum ex natura actus, ut est accusatio publica, ordinari ad forum publicum, sicut ordinatur ad scientiam publicam, qua regulatur per se tale forum: non autem esse confessionem sacramentalem quantum ad modum, licet in substantia possit esse, qua includit informationem iudicis in substantia, & cum intentione recipiendi absolutionem. Intendit itaque non obligari eum ad confessionem publicam peccati secreti ex præcepto confessionis, neque regulariter esse licitam, ut supponit consuetudo Ecclesiastica, secundum omnes: quod sufficit, ut dicatur non esse confessionem sacramentalem quoad modum, ad quem obligat præceptum. Deinde dubia potest esse illa materia publicè proposita: quia incertum esse potest, an penitens omnia, & singula peccata sua proponat integrè, plura enim non potest proponere ordinatè, ut illa ex quibus sequitur scandalum, & infamia aliorum. Itaque quoad examen integrum, & inquisitionem iudicis requiritur utriusque inquisitio secreta de penitente.

Solutur.
Requiritur ut confessio dirigatur ad absolutionem, si est sacramentalis.

Quæ dirigitur ad confessionem est capax absolutionis, non quæ publicè fit.

Confessio publica ex causa est materia dubia.

Aduertendum præterea duplicem esse confessionem publicam: aliam per se, & de hac loquitur Tridentinum *suprà*; ex qua intenditur ædificatio aliorum, & Ecclesiæ: Alia verò per accidens, ut quando quis ex necessitate confessionis apud Sacerdotem ob defectum linguæ, aut alium

132
Confessio publica per se, & per accidens.

alium ita confitetur Sacerdoti, vt licet intendat quantum potest secretum, tamen per accidens, ex impedimento præsentis, peccata eius veniunt in notitiam alterius, vt interpretis, vel eorum, qui non longè distant: & hæc confessio magis ordinatur ad absolutionem, quam prior: fieri autem potest quandoque, sed non tenetur pœnitens ad eam ex vilo præcepto, neque Sacerdos consequenter eam exigere. Sed potest in eo casu, intelligendo signa pœnitentiæ, & peccata, seu materiam in genere, & dispositionem pœnitentis, qua petat absolutionem, & est paratus confiteri, si possit in specie, aut expedire, & obedire Ecclesiæ, tunc eum absolueret; ad aliud non tenetur ex præcepto; quia illa confessio in genere ratione impedimenti, cum voto confessionis in specie, quando primum datur opportunitas, est confessio integra formaliter in hoc casu: verum etiam est posse pœnitentem pro securitate medij, & suæ salutis renunciare suo iuri, & confiteri, licet alij ex casu cum audiant, qui etiam obligantur ad secretum: quia illam scientiam non alia via acceperunt, quam per viam Sacramenti, licet per accidens audierint aut per se; vt si velut interpretis quispiam adfuit: quia, vt Tridentinum *suprà* docuit, si potest facere quandoque confessionem publicam ex motiuis præscriptis, à fortiori poterit hanc ex simili motiuis vindicandi sui peccati, & ob reuerentiam Sacramenti, & securitatem animæ suæ. Non dicit autem Doct̃or hanc confessionem non esse sacramentalem, quasi esset nulla: sed quia ad eam non tenetur ex præcepto Sacramenti, neque ex modo eius adimplendi, neque aliàs esset licita in aliis circumstantiis, aut admitti deberet à confessorio.

Ex quibus sequitur responsio ad alia, quæ adduxit Suarez; duo enim ad Sacramentum requiri confessionem secretam, quantum ad modum, quo debeat fieri confessio, licet per accidens in determinatis circumstantiis haberi possit confessio in substantia sufficiens, quæ non esset secreta: quamvis fortè non prima modo sumpta confessione publica, vt dictum est, sed secundo modo, loquendo de publica secundum quid, & per accidens: quin etiam neque hoc etiam modo nisi in determinatis circumstantiis necessitatis, quibus seclusa illa confessio esset peccaminosa: quin etiam in circumstantiis necessitatis abstinentum esset à peccatis, eorumque confessione, ex quibus sequitur scandalum aliis. Confessio autem, quæ est illicita, non est materia Sacramenti, loquendo de illicita ex peccato graui. Non valet ergo consequentia, licet quandoque ex necessitate confessio publica hoc modo: ergo confessio secreta sola non est confessio sacramentalis, ad quam obligat præceptum, & institutio Sacramenti: vel etiam hæc; ergo confessio publica regulariter ordinatur ad Sacramentum ex diuina institutione, aut fieri potest in ordine ad Sacramentum; sicut non valet hæc consequentia; licet quandoque absolueret agonizantem sine confessione verbalis, aut confitentem peractus, & signa: ergo etiam hæc confessio regulariter est sacramentalis, & passim valida.

Item patet ad tertium, quod dicit hoc non esse intrinsecè, & per se malum.

Respondetur esse intrinsecè malum seclusis illis circumstantiis, & iis positis etiam esse in-

trinsecè malum, quando videtur scandalum aliquod inde proueniens. Ad casus, quos proponit, patet ex dictis, quomuis tertius non faciat ad propositum, quia reuelatio facta alteri non est confessionalis; sed naturalis secreti ex licentia pœnitentis. Vltimò tandem, vt patet ex dictis, illa sola debet dici sacramentalis, quæ regulariter exigitur, & non illa quæ tantum in casu necessitatis permittitur, & non aliter: quia in quantum seruat substantiam, sufficit in casu, quo nequit obseruari modus, neque authores, quos citat Suarez, ita absolute conclusionem eius tenent: neque fundamentum hoc confessionis secretæ, quod conatur infringere (conueniendi illi sententiæ, quam plures docuissent constat de confessione per litteras, & in absentia) elidi patitur decretum Clementis VIII. quod processit non solum de absolutione in absentia data, sed etiam de confessione per litteras, & in absentia, quia illa non est sacramentalis, vt in responsione sequenti Doct̃oris patebit.

Reliqua obiectiones soluntur.

Interim queritur: An absolui potest pœnitens agonizans, qui nullum peccatum confitetur?

Casus est de moribudo, cui superuenit confessorius, quando amisit vsum rationis, & loquelæ, an possit absolui. Soto in 4. d. 18. q. 2. art. 5. can. p. 5. releit. de pœnitentia. Abulens. *super caput. 16. Matth. qu. 78. Ledesim. 2. p. 4. quæst. 9. art. 5. Nauarr. in Summa cap. 26.* asserunt non esse vlla ratione absolueundum. Canus autem asserit se non adeo repugnare oppositæ sententiæ. Hæc sententia fundatur in Tridentino *sess. 14. cap. 5.* vbi dicitur necessariam esse confessionem ad informationem iudicis, & causæ debitam cognitionem, in casu proposito talis haberi nequit: ergo, &c.

Conclusio est affirmatiua, si talis antea petierit pœnitentiam, dum fuit compos sui, & huius voluntatis superstit testimonium. Hanc docet Antonin. in *Summ. 3. part. 10. cap. 2.* Ioann. de Medina C. de confessione *quæst. de absolutione circa finem. Cordub. quæst. 30. de Indulg. dub. 3. op. 2.* Angelus v. Confessio. Valquez *qu. 91. a. 2. dub. 10.* Syluester, Paludanus, & alij: estque magis pia, & communior apud Modernos. Probat ex Arauf. I. cap. 11. *Subiud obmutescens (promissum est) baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præterita testimonium aliorum verbis habeat, aut presentis in suo nutu, &c.* quo felicitet dolorem de peccatis significet. Carth. III. cap. 34. *Vt agrotantes, qui pro se respondere non possunt, cum voluntas eorum testimonium sui dixerit baptizentur: similiter & de pœnitentibus agendum est.* Carthaginense IV. cap. 67. *Iis qui pœnitentiam in infirmitate petiit, si casu dum ad eum Sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesum versus fuerit, dum testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam, & si omnino creditur mortuus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia, &c.*

Respondent aduersarij cum glossa in cap. 13 qui 26. *quæst. 6.* Hæc Iura loqui de reconciliacione à censuris.

Contra, quia comparant Baptismum pœnitentis:

135
Sententiæ negatiua.

Conclusio.

Probatio
Araucan. I.

Carthagin.
III.

Carthagin.
IV.

136
Responsio.

Impugnatur.

In casu potest
pœnitens ab-
solui sine con-
fessione in spe-
cie.

133
Responsio ad
alios obiectiones.

Confessio pu-
blica per acci-
dens valet.

In circumstan-
tiis necessita-
tis tantum est
licita.

134
Tertia obiectio.

tenitiæ: ergo intelligunt Sacramentum. Deinde loquuntur de pœnitentiâ, quæ requiritur ad dignam assumptionem Eucharistiæ ab iis, de quorum statu nescitur; hæc autem est Sacramentum, Idem expressè docet Leo Papa *Epistola 91. ad Theodorum Episcopum Foroliviensem*. Ratio conclusionis est, quia aliàs non superesset remedium talibus per attritionem dispositis. Deinde, iudex sufficienter informatur de statu rei quantum licet in eo statu. Tertio, quia confitetur in genere se habere peccatum petens confessarium, sed hoc in casu sufficit, quia vt *suprà* probatum est, integritatem confessionis in casu non obligat. Quarto, si nutu signum faceret, esset secundum plerisque aduersariorum absolueudus: ergo similiter in proposito, quia voluntas illa prior moraliter adhuc censetur remanere. Accedit quoddam Rituale Romanum præcipiat talem absolui. Ex eo patet ad rationem in oppositum: quia confessio integra in casu non obligat, & iudex sufficienter informatur spectato statu pœnitentis. Friuolè quidam huic conclusioni obiiicit decretum Clementis VIII, de confessione in absentia, & absolutione, quia casus diuersus est, vt idem Pontifex respondit anno 1608. 16. Aprilis, interrogatus super hoc à Cardinale Bellarmino, & Domino Petro Lombardo Archiepiscopo Armacano.

137 *Ad aliud, videtur quandoque confessio faciendi per scriptum, vt legitur, &c.* Hic dicit confessionem per litteras factam absenti non esse sacramentalem, nec validam: quia scriptura ex natura sua ordinatur ad informationem publicam, & accusationem, per se loquendo. Deinde, quia minuit erubescenciam, quæ est pars satisfactiois per confessionem. Secunda ratio patet ex *dist. 1. de pœnitentiâ cap. Quem pœnitent*; vbi hæc verba habentur ex authore de vera & falsa pœnitentiâ cap. 88. *Præcipi*, inquit, *Dominus mandandis, vt ostenderent ora Sacerdotibus, docens corporalis presentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda, &c.* Et infra, *Qui per vos peccatis, per vos erubescatis, erubescencia enim ipsa partem habet remissionis, &c.* Et postea: *In hoc enim quod per se ipsum dicitur Sacerdoti, & erubescenciam vincit timore offensi, fit venia criminis, &c.*

Tertia probatio Doctoris. Tertio probat ex glossa Ioannis Andreae super 4. *quæst. 5. cap. 4. in fine*, qui negat confiteri posse aliquem in absentia, aut in absentia posse absolui à peccatis.

Obiectio Soti. Obiiicit, Sotus *dist. 18. quæst. 1. art. 6.* quod in illo capitulo non agatur de pœnitentiâ, aut confessione sacramentali: ergo non facit hæc probatio ad propositum.

Solutio. Respondetur Doctorem nihil probare ex illo capitulo, sed ex expositione Ioannis in ipsum; & fortè verba etiam illius capituli ad propositum facere possunt, &c.

138 Hanc tandem sententiam tuentur omnes post decretum Clementis VIII, qui anno 1602. in Congregatione sanctæ & generalis Inquisitionis, re maturè, ac diligenter considerata, hanc propositionem, scilicet *licere per litteras, seu inter nuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus vi falsam, temerariam, & scandalosam damnauit, ac prohibuit, præcipique ne desinceps ista propositio publicis, priuatisque lectionibus, concionibus, & congressibus doceatur, neque vquam tan-*

quam probabilis defendatur, imprimatur, aut ad praxim quouis modo adducatur, &c. Ita habet decretum Pontificis; de quo *suprà* egimus *dist. 14. q. 4.* quoad absolutionem in absentia: hic agendum erit quoad confessionem, an illa facta absenti per scriptum sufficiat.

Aduertendum est aliquos non rectè interpretari Doctorem quoad calum de confessione per interpretem, quasi negaret esse validam ex eo, quod non videatur sacramentalis. Aliqui ex hoc eodem loco, vt moderni cum Suarez, & Valquez dicunt eum dicere non posse perfici Sacramentum per confessionem publicam, quia conditio essentialis, per ipsum, est, vt confessio sit secreta; sed vtique horum nec allerit Doctor, neque sequitur ex eius textu in responsione illa ad tertium, & quartum: quia tantum ibi loquitur de confessione pœnitentiâ, vt est in præcepto, & sic negat obligari aliquem ad confessionem peccati secreti publicam (sive per se, sive per accidens publica sit, iuxta distinctionem *suprà* datâ) ex vi huius præcepti diuini, & Ecclesiastici: agit enim præcisè de necessitate confessionis, vt est in præcepto, ex quo præcepto dicit illam habere tantum necessitatem mediæ per se ex natura rei, licet fortè quoad operantem esset alia via necessaria, quia magis certa. Vnde sumit confessionem pœnitentialem, vt ad eam obligat lex diuina, & Ecclesiastica: quia hoc eius institutum est declarare vim præcepti Ecclesiastici, & diuini. Ex hoc non sequitur eum requirere hanc conditionem vt essentialem. Vnde dicit,

Ex hoc patet, inquit, quod pluribus sacerdotibus simul non est confitendum necessario, vt melius indicent, &c. necessario, inquit, lupple ex vi præcepti confessionis, quod si fiat, non est sacramentalis confessio, id est, ad quam obligat præceptum pœnitendi, & quæ ex necessitate præcepti est facienda. Maxime autem videtur quod non sit confitendum per interpretem, quando timeatur non esse secretarium idoneum, &c. Non negat ergo confitendum per interpretem, si est secretarius idoneus, quamuis neque ad hoc obligat præceptum; sed permittit, quando est idoneus: censet ergo confessionem esse validam, quæ fit per interpretem, licet non sit ex necessitate præcepti: qua ratione negat esse sacramentalem respectiue ad modum secretum confitendi, cum quo obligat præceptum affirmatiuum Sacramenti, & sine quo non obligat. Ex quo patet falsitas interpretationis: neque argumentum ex Tridentino, aut confessione publica, vt olim fuit in vsu Ecclesiæ, vt *suprà* probauimus, quidpiam facit contra Doctorem, quia non negat quod alij prætendunt, & quibus *suprà* responsum est: nam neque illa pœnitentia publica, vt fuit in vsu Ecclesiæ primitiue, & secundum Canones pœnitentiales, fuit sacramentalis, aut reconciliatiua, sed satisfactoria. Vnde pro qualitate delictorum aliquando per vnum, duos, tres annos durabat iuxta præscriptum tempus per Canones, & modum pœnitentiæ exactæ: tum demum reconciliabantur per manus impositionem, & admittebantur ad communionem vel laicam, vel in suo gradu, si erant Ecclesiastici.

Demus ergo illam reconciliationem fieri per Sacramentum; aliquando enim reconciliati ad alia se extendebat, vt patet ex epistola Cypriani 17. & fiebat quoad absentes; & quandoque in absentia Presbyteri per diaconos. Sed quid

An comprehendas confessionem factam absenti.

Falsa glossa aliorum in Doctorem.

Reiicitur. Negat Doctor aliquem obligari ex vi præcepti Sacramenti ad confessionem publicam.

139

Confessio sacramentalis sumitur à Doctore, vt est in præcepto Sacramenti, non autem vt est valida, & informata. Admissi per interpretem factam esse validam.

Argumentum ex confessione publica soluitur.

Pœnitentia publica non fuit sacramentalis, sed satisfactoria.

Ritus etc.

140

quid dicatur, non refert: fiebat aliquando per absolutionem sacramentalem: sed valde absurdum est per duos, aut tres annos pœnitentiæ, & segregationis ob peccata publicè confessâ, tantum illos tum admitti ad sacram communionem, & absolui non factâ inquisitione secreta, si aliqua peccata haberent confitenda, quæ nec publicè confitebantur, neque tenebantur ea confiteri, neque consultè confiterentur: ergo ex hoc non rectè impugnationem desumunt aduersarij. Adde quòd aliquando confessio secreta præcedebat, & absolutio à peccatis, sed pœnitentia publica indicebatur quoties opportunum erat, aut congruum, ante communionem, & peractâ pœnitentia secundum formulam communem reconciliabantur ad communionem. Neque enim idem modus in omnibus Ecclesijs, & locis seruabatur, vt patet ex varijs Ritualibus.

Quando dicitur reconciliatio per manus impositionem, etiâ confessio secreta erat necessaria.

Confessio secreta, & absolutio à peccatis, quandoque anteceditur publicam pœnitentiam.

I 41
Confessio discreti Gracii.

Praxis antiqua.

Hac ratione Petrus Arcudius docet Græcos Sacerdotes potissimum absterri à confessione sacramentali faciendâ, ne ex sententia confessarij experirentur cum suo aliquo dedecore rigorum Canonum pœnitentialium, & sui status: non rectè ergo considerant praxim consuetam seruari in pœnitentia publica, qui vtuntur hõc argumento: nam licet confessio peccatorum erat publica quoad aliqua, ex quibus subiiciebantur satisfactio, non tamen quoad omnia, & quando absoluebantur à peccatis publicis sacramentaliter, semper præcedebat confessio integra, & secreta de alijs, vel de his ipsis, antequam pœnitentiæ publicæ se offerrent. Quamuis hæc superiùs dixerim, placuit hic denuò replicare ob controuersiam circa præmissum decretum, eiusque interpretationem veram. Fauentinus videtur illum modum interpretandi Doctorem securus: sed Scholiasies nobiscum sentit, & ipse textus Doctoris exigit interpretationem datam.

Suarez interpretatur decretum Clementis extendi tantum ad absolutionem in absentia.

Decretum Clementis, quod in fauorem eius adduximus, non fauet iuxta interpretationem Suarez *disp. 19. sect. 3. in fine*: vbi docet mentem Pontificis fuisse damnare absolutionem in absentia datam consentienti per scriptum in absentia, vt prohibitio referatur ad ipsam absolutionem; cuius rationem in corpore sectionis eam esse ostendit: quia absolutio de rigore formæ, & institutionis exigit præsentiam pœnitentis, quia definiuit modum, quo iudex debet, & in præsentia tantum dare absolutionem. Confessio tamen, quæ requiritur ex parte pœnitentis, non habet modum determinatum ex institutione diuina, quia consecutiue præcipitur; & sufficit vt consentientia per eam aperiatur modo morali, vt potest. Hoc idem supponere videtur Vasq. *q. 91. dub. 2. quamuis dub. 3. videatur oppositum probare.*

I 42

Propositio dâta.

Est copulatiua.

Veritas copulatiua.

Dico hoc tenendum esse in re, & secundum rigorem huius decreti extendi ad confessionem in absentia; & ita supponit Doctor in præsentia licita. Et probatur, propositio, quam damnauit Pontifex, est hæc: *Licere per literas, seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem esse absolutionem obtinere, &c.* Hæc propositio est copulatiua, & includit duas categoricas, nempe *licere absenti confiteri sacramentaliter, & per internuntium.* & hanc: *ab absente absolutionem obtinere, &c.* Sed ad veritatem copulatiuæ requiritur, vt vtraque pars sit vera, vt in hac, Petrus scribit, & loquitur; & ad falsitatem

eius absolutam, quando comprehendit duas propositiones (vt hæc comprehendit) requiritur vt vtraque sit falsa: ergo damnatio, & censura Pontificis, qua iudicat esse falsam, referenda est ad vtramque propositionem categoricam, quam includit: censura enim de rigore refertur ad totum antecedens, ad quod referri de rigore debet, quia alioquin esset valde confusa, si veram propositionem copularet cum falsa, ita vt censura ad alteram tantum referretur.

Eius falsitas.

Censura refertur ad totam propositionem.

I 43
Responsio.

Dices, fortè explicationis gratia, & ad declarandum casum, vt in praxi erat, vel esse possit, & doceatur, addere primam propositionem, non verò vt materiam censuræ.

Impugnatur. Materia censura comprehendit primam propositionem.

Contra: In materia doctrinali, & definitionibus Ecclesiæ illa superfluitas nõ est admittenda, neque particulæ declaratiuæ ita adduntur, vt imperfectum sensum, & explicitum non faciant: hic autem Pontifex non per modum explicationis addit illam propositionem, aliàs id insinuaretur, sed per modum membri propositionis damnatæ: ergo cadit sub censura. Patet consequentia, quia propositio integra, vt constat ex duabus copulatiuis categoricis, non facit diuersum sensum à copulatis præter copulationem ipsam, & per coniunctionem copulatam, particulam illam exprimentem, expressam: ergo similiter sicut in sermone coniunguntur duæ propositiones per solam copulatiuam, vt faciant vnam, & respectiue ad censuram, quæ explicat qualitatem eius, ita etiam afficit totum, quod supponitur ex parte subiecti.

Censura afficit totum, quod supponitur ex parte subiecti. Confirmatio.

Confirmatur, quia si intentio Pontificis esset tantum damnare absolutionem datam in absentia, & non confessionem factam absenti sacramentaliter: solum perstringeret illam concipiendõ seorsim, & in recto materiam censuræ: verbi gratia, absolueret absentem consententem per literas, aut internuntium: quia ergo in recto comprehendit vtramque propositionem directè, & sub eodem tenore præmisit censuræ, tanquam membra eius copulatiua diuersa, sequitur vtramque propositionem comprehendisse, & non vnam solam.

Eodem tenore verberum vtraque pars subicitur censura.

Si dicas, comprehendisse etiam confessionem in absentia modo dicto factam; sed in ordine ad prohibitionem, & non ad censuram.

I 44
Responsio.

Contra: Hoc nequit dici, quia prohibitio oritur, seu adicitur ipsi censuræ, & ratione eius: ergo non refertur ex natura sua absolute apposita neque ex rigore sermonis, neque ex intentione Pontificis, in re tam maturè considerata, nisi ad subiectum censuræ: quasi verò Pontifici defuissent verba, quibus intentionem expressisset, aut in re tam maturè considerata, & discussa, & subiecto grauis censuræ (contra doctrinam quæ prætendebatur plurium Doctorum, & quæ alioquin in casu extremæ necessitatis prætendebatur pietatem) quibus suam mentem, si alia esset, expressisset, aut dubium ambiguarum interpretationis sustulisset.

Impugnatur. Prohibitio adhaeret censura.

Secundò probatur illam confessionem non esse in substantia sacramentalem, quia materia sacramentalis, & forma perinde requirunt ex communi institutione Sacramenti determinatam præsentiam, cui non derogat ratio particularis huius, aut illius Sacramenti: verbi gratia, pœnitentiæ, vt in materia iudiciali ordinata est. Et ratio est, maximè in sententia ipsius Suarez, qui docet hæc constituere integrum signum, & totale;

Secunda ratio. Confessio facta absenti nõ est sacramentalis.

Præsentia requiritur materia ad formam.

totale; ac proinde debent simul poni moraliter. In sententia etiam nostra requiritur saltem illa præsentia, quamvis confessio se habeat ut circumstantia, & determinatio requisita ex parte absolutionis, ut fundet significationem sacramentalem, sine qua limitatione nequit eam fundare, sicut nec lotio Baptismalis, aut forma seorsim posita sunt signa sacramentalia; sed lotio in ordine ad formam & è contra. Ita similiter neque confessio vlla est sacramentalis, licet aliàs possit esse sacramentalis, si adessent requisita, nisi illa quæ proximè, & immediatè, quantum est ex natura actus, est capax absolutionis; neque è contra absolutio est sacramentalis, nisi illa quæ supponit confessionem sacramentalem, cui immediatè possit applicari per se absolutio, ab habente iurisdictionem, & seruata approximatione requisita, & determinata.

Sed absolutio in absentia ex natura sua, & institutione diuina non est sacramentalis: ergo neque confessio in absentia per scriptum, aut internuntium facta est sacramentalis magis quam confessio facta laico, quæ aliàs esset sacramentalis, & valida, si fieret confessario: non est tamen sacramentalis, quia nequit fieri in ordine ad absolutionem, quam ille nequit dare, cum non sit iudex, ideòque confessio illa est extraiudicialis, non verò iudicialis; sed perinde nequit Sacerdos in absentia abolvere, sicut nec laicus præsens: ergo confessio in absentia facta Sacerdoti est extraiudicialis, & nullo modo iudicialis, neque consequenter sacramentalis.

Dices cum Suare loco citato Pontificem non declarare, si absolutio data in absentia esset valida, saltem in casu necessitatis, quamvis putet hoc etiam voluisse Pontificem.

Sed de hoc non est dubium, neque locus interrogationis, quia & casus ipse, & praxis eius ex communi Doctorum importat ealium necessitatis: quia nulli dubium est non licere aliàs contra consuetudinem, & praxim Ecclesiæ; & hoc non indigebat declaratione Pontificis, cum praxis ipsa in adminiculum necessitatis, & articuli fuerit supposita.

Dicit ergo Pontifex illam propositionem esse falsam, quæ censura refertur ad valorem actus, alioquin si in necessitate valeret actus; in necessitate etiam non esset illicitus: quia hæc tollit obligationem legis positivæ in mediis necessariis ad salutem, & periculum illius praxis non ex absolutione in absentia, si alioquin esset valida, oriebatur, sed ex natura confessionis, quæ potuit tali modo per scriptum, aut internuntium publicari in præiudicium pœnitentis, sed hic potest, secundum ipsos, cedere suo iuri, & confiteri etiam publicè, maxime in articulo necessitatis, & pro securitate suæ salutis: ergo casus ille supposito valore confessionis, & absolutionis non esset illicitus in illis circumstantiis, in aliis verò nemo dicebat licuisse cum vlllo fundamento contra consuetudinem Ecclesiæ.

Dices confessionem in casu, quem supra exposuimus, quando nempe agonizanti superuenit Sacerdos, qui in sensu constitutus voluit confiteri, eum posse abolvere alienum à sensibus, & non sine confessione aliqua, quia illa voluntas, de qua præsentis testimonium perhibent, reputatur pro facto, & supplet confessionem; quæ tamen in absentia Sacerdotis fuit habita, & reputatur pro confessione in absentia.

Contra. Hoc ipsum confirmat conclusionem. Quia illa voluntas ut in absentia habita, atque quando fuit vsus sensuum, & rationis, ideò reputatur pro confessione, quia præsumitur præsens, & non reuocata: nam ille est status præsens agonizantis extra sensum constituti, qui fuit eius, quando fuit in sensu: quamvis alioquin non sit confessio in re, sed in voto tantum. Unde sibi restitutus tenetur confiteri in re ipsa: ideò ergo sacerdos præsens absoluit: quia & illam voluntatem inuariatam manere cognoscit, & præsumit: ergo etiam idem dicendum de confessione per scriptum facta, aut internuntium non esse iufficientem, ut Sacerdos præsens absoluat, nisi ipse pœnitens eam ratificet, & declaret se in ea perseverare, & nihil immutatum esse quoad statum, & petat absolui. Patet consequentia, quia antiqua decreta in priori casu statuentia non permittunt absolutionem dari pœnitenti ex testimonio aliorum, si ipse per se respondere potest, etiam per natum, aut signum, quamdiu compos est, licet nequeat loqui, ideò ergo voluntas eius prior, quando respondere nequit extra sensum constitutus, valet pro confessione, seu substituitur, quia reputatur præsens. Ex hoc etiam casu sumi potest confirmatio dictorum contra primam responsionem de nullitate Sacramenti: quia Concilia Africana, aut decretum Leonis nulla ratione permittunt, aut supponunt eum posse absolui in absentia: ergo insinuant eum tantum posse validè absolui à præsentem Sacerdote: quod confirmat etiam voluntatem eius, ut habita est in absentia Sacerdotis, non sufficere, nisi præsumatur iam præsens, & in ea perseverasse, & perseverare moraliter, dum absoluitur à præsentem Sacerdote. Atque hinc etiam liquet, quòd si confessio per scriptum, aut internuntium facta absenti esset sacramentalis, posse superuenientem Sacerdotem ex ea sola procedere ad absolutionem, quod omnino est falsum: quia saltem requiritur rati habitio eius à pœnitente, quæ retrotrahit actum præteritum, ut iam fiat præsens, ac si cum primùm in præsentia Sacerdoti eam portigeret, & ut est præsens hic, & nunc, habet rationem confessionis sacramentalis.

Unde demus casum, superueniente Sacerdote pœnitentem agonizare, non potest ex illa confessione habita per scriptum eum abolvere, nisi quatenus subest voluntati præsentem, & præsumptæ pœnitentis, cuius testimonium dicta confessio præfert.

Tertiò, ut probatum est aliàs, non solum confessarius debet cognoscere de peccatis per confessionem: sed debet etiam cognoscere de statu rei, & dispositione, seu dolore, quem habet, & de proposito emendationis: est enim absolutio non solum sententia satisfactoria; sed etiam medicinalis ordinata ad salutem infirmi, ad quam ipse per dolorem, & detestationem peccati disponitur: sed hic dolor eius ex modo ipsius confessionis, & signis coniunctis cognosci tantum potest, & examinari, dum præsens confitetur quæ per scripta ad absentem nequeunt scribi. Et quidquid sit de hoc, saltem incertum erit confessario, si pœnitens interim non apposuit obicem absolutioni antequam datur. Oportet ergo ut cognoscat statum eius, quando absoluit, ne committat Sacramentum nullitati: ex quibus patet confessionem in absentia factam non esse validam,

146
Impugnatio.

Voluntas in absentia habita cõtinuatur præsentem.

Decreta antiqua non permittunt absolui agonizantem absentem.

Confessionem illam non esse iudicialem.

145
Responsio.

Impugnatur. Absolutio in absentia in casu necessitatis est inualida.

Censura Pontificis ad valorem actus refertur.

Periculum ex ipsa confessione oriebatur.

Responsio. Ex casu supra expressio.

147
Tertia ratio. Ex obligatione cognoscendi statum præsentem pœnitentem.

Solentur rationes in oppositum. validam, aut sacramentalem. Rationes in oppositum ex confessione publica, vel ex confessione per interpretem non probant contrarium, vt iam aliàs responsum est. Argumentum ex materia iudiciali, & vsu Scripturæ in iudiciis, & contractibus etiam inter absentes, hic non habet locum, vt patet; quia in illis Scriptura aliquando ex lege exigitur, & voluntas per Scripturam ratam ex ordinatione legis habetur firma & stabilis, vt retractari non possit, vt in contractibus, non ita contingit in confessione sacramentali.

Alia eius ratio. Quod præterea dicit Suarez ex institutione directa quasi determinari modum absolutionis, non verò confessionis, quia consecutiue colligitur ex data potestate clauium, nihil probat, quia confessio sacramentalis ex diuina institutione, sicut & contritio, seu dolor de peccato, exigitur; vnde ergo constat non requiri confessionem debere fieri præsentem? Imò ex hoc fundamento rectè colligitur ita debere fieri, quia absolutio necessariò respicit omnia peccata, idè necessariò exigi confessionem omnium docet Concilium ad valorem Sacramenti, ita vt omiſſa eius integritate, non esset sacramentalis, aut valida; quia nempe vnum mortale Deus non remittit sine alio, cum non remittat sine gratia reconciliante in amicitiam Dei, quæ nequit esse ad peccatorem in peccato lethali existentem: si recta, ergo est ex consecutione rei interpretatio Concilij quoad hoc, similiter rectè sequitur, si absolutio in absentia ex defectu potestatis sit inualida, & contra diuinam institutionem: ita

Soluitur. etiam confessionem respectiue ad absolutionem in absentia factam non esse sacramentalem, quia non est accusatio in ordine ad sententiam, aut iudicem competentem, & habentem potestatem: sed extrajudicialis, vt dictum est in secundo argumento.

Modus confessionis limitatus institutione. Deinde, finis diuinæ institutionis, qua determinauit modum abſoluendi, potest colligi à posteriori ex natura huius iudicij, & actuum tam absoluentis, quam contentis.

Potes an possit pœnitens saltem confiteri præsentem Sacerdoti per scriptum. Id supponere videtur Doctor cum Ioanne Andrea, sed vltèrius requiritur etiam quòd licitè fiat, vt accedat necessitas seu impedimentum, nempe vt sit mutus, vel ob vehementiam doloris & singultuum non possit vti voce, aut aliquod simile impedimentum excusans à confessione verbali: quæ tum suppletur per nutus, & per scripta, & crebras responsiones pœnitentis, vt potest, respondentis confessario. Plura de hac re Doctores. Vide Vasquem *dub. 4.*

c Ad aliud dico, quòd simpliciter innocens à mortali, & veniali tenetur, &c. Docet innocentem ab omni peccato, sicut fuit B. Virgo, non posse suscipere hoc Sacramentum, cuius ratio assignata est *suprà d. 14.* vbi actum est de significatione huius formæ. Subdit multos in Ecclesia Dei per annu cū Dei gratia esse sine peccato mortali, qui pròinde non obligantur hoc præcepto confessionis annuæ, & habent plura merita, ex quibus Theſaurus Ecclesiæ congregatur, &c.

148
Confessio præsentem per scripturam in eo licita est.

Innocens à mortali, & veniali non potest sumere hoc Sacramentum.

DISTINCTIO XVIII.

De confessione sacramentali in se, &c.

Hic quæri solet, Si peccatum omnino dimissum est à Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid postea dimittatur ei à Sacerdote? Video enim quo vinculo eum ligat, scilicet temporalis pœnæ, sed non à quo eum absoluat: & idè quæro. Ante pœnitentiam quippe cordis, anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò ante confessionem per cordis contritionem Deus per seipsum sine ministerio Sacerdotis, & debitum omnino relaxat, & animam interiùs purgat à contagione, & fœtore peccati: quid ergò mundat? quid dimittit Sacerdos? vbi sunt clauis illæ, quas Dominus tradidit Petro, & successoribus eius, dicens. Tibi dabo clauis regni cœlorum, & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta, &c. Vt autem præmissa quæstio plenius explicari valeat, quasi altiùs ducto reti, de his clauibus, & vsu eatum disseramus.

A
Matt. 16. c.
Luc. 5. q.

De clauibus.

Clauis istæ non sunt corporales, sed spirituales, scilicet discernendi scientia, & potentia iudicandi, id est, ligandi & soluendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno Ecclesiasticus Iudex, qui sicut

B

*Anbr. lib. 1.
de pœn. c. 2.
c. habetur
de pœn. d. 1.
cap. Verbū
Dei.*

sicut habet ius ligandi, ita & soluendi. Vnde Ambrosius, [Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrumque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet.] Et infra, [Certum est quod Ecclesiæ vtrumque licet, hæresis vtrumque non habet. Ius enim hoc solis permissum est Sacerdotibus. Rectè ergo Ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros Sacerdotes non habet.]

De usu clauium.

*C
Homil. 26.
sup. Euang.*

VSus verò harum clauium multiplex est, discernere scilicet ligandos, & soluendos, ac deinde ligare, vel soluere. Qui enim, vt ait Gregorius, [indignos ligat, vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit.]

Si Sacerdos potest dimittere, vel retinere peccata.

*D
Opinio quorundam*

Sed queritur, Vtrum à peccato soluere valeat Sacerdos, id est, à culpa: vt culpa maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat? Quidam arbitrati sunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prædictum est, scilicet mentis contagione, ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ, alterum curari per Deum, alterum solui per Sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores, & maculas, à quibus nisi liberetur, proicietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus: Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non Sacerdos, animam resuscitat, ac pulsas tenebris interioribus & maculis, eam illuminat, & mundat, qui animæ faciem lauat, debitum verò æternæ pœnæ soluere concessit Sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatum asserunt, quem Christus prius per se interiùs viuificauit: deinde foras exire iussit: eumque adhuc ligatum, soluere Apostolis præcepit: quia, vt aiunt, ipse interiùs animam à caligine maculæque peccati emundat, Sacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis soluere. Alij verò dicunt solum Deum, non Sacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, sicut & animam interiùs per se viuificat: nec tamen diffidentur Sacerdotibus traditam potestatem peccata

*Math. 22.
Ephes. 5. c*

Joan. 11. f

Aliorū sententia verior.

*Ioan. 20. f
Super Psal.
31. non lo-
gè à princ.
2. enarra-
tionis ad
eundem Ps.
108. 8..*

*In eundem
Psal. 31.
in princip.
commen.*

*Ad eundem
Psal. su-
per eo loco.
Beatus vir
cui, &c.*

dimittendi, & retinendi. Quibus dictum est: *Quorum remisistis peccata, &c.* Sicut enim Christus retinuit sibi potestatem Baptismi, ita & Pœnitentiæ. Et ideò sicut interiùs gratia sua animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata pœnitentium tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam non referuat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnæ soluit. Quod autem ipse tegat, apertè dicit Augustinus, exponens illum locum Psalm. [*Quorum tecta sunt peccata*, id est, cooperta, & abolita. Si enim textit Deus peccata, noluit aduertere; si noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit à Deo tecta, vt Deus non videat, id est, æternaliter puniat. Videre enim Dei peccata, est ad pœnam imputare.] Auertere autem faciem à peccatis, hoc est, ea ad pœnam non referuare. Item Hieronymus, [Quibus Deus dimittit peccata, tegit, ne in iudicio reuelentur.] Item Cassiodorus, [Qui graua habent peccata, aliis Deus imputat, aliis per misericordiam non imputat.] Ex his apertè ostenditur, quod Deus ipse pœnitentem soluit à debito pœnæ; & tunc soluit, quando intus illuminat, inspirando veram cordis

cordis contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, & auctoritates attestantur. Nemo enim verè compungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, nisi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus est vita. Nemo autem simul vita, & morte dignus est. Non est ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ esse desiit, ex quo diligere, & pœnitere cœpit. Ex tunc ergo solutus est ab ira, quæ non manet super illum, qui credit in Christum, sed super illum, qui non credit. Non ergo postmodum per Sacerdotem, cui confitetur, ab ira æterna liberatur, à qua iam liberatus est per Dominum, ex quo dixit *Confitebor*. Solus ergo Deus hominem interiùs mundat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ soluit: qui per Prophetam ait, *Ego solus deleo iniquitates, & peccata populi*. Item Ambrosius. [Verbum Dei dimittit peccata, Sacerdos est Iudex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatis Iura exercet.] Idem, [Ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est.] Item Augustinus. [Nemo tollit peccata, nisi solus Deus, qui est agnus tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta sunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam, vbi omnino fieri non possunt.] His, aliisque pluribus testimoniis docetur Dominum solum per se peccata dimittere, & sicut dimittit quibusdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.

*Ratione
vritur ad
probandum
quod dicit
Ephes. 2. a.
Ioan. 3. b.*

*Isai. 43.
Auctoritate
probat idē*

*Aug. li. 50.
Hom. hom.
23. in me-
dio, & habe-
tur de pœn.
dist. 1. cap.
Verbum
Dei.*

*Quòd Sacerdotes etiam dimittunt peccata, & tenent
peccata suo modo.*

NEc ideò tamen negamus Sacerdotibus concessam potestatem dimit-
tendi, & retinendi peccata, cùm hoc Veritas in Euangelio apertè do-
ceat. Hinc Augustinus ait, [Ecclesiæ charitas, quæ per Spiritum sanctum
diffunditur in cordibus eorum, qui participes sui sunt, peccata dimittit:
eorum qui non sunt, tenet.] Idem, [Sacerdotes possunt confitentibus par-
cere: quibus enim remittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumen-
to suscitatum obtulit discipulis soluendum: per hoc ostendens potestatem
soluendi concessam Sacerdotibus. Dixit enim, *Quodcumque solueris super ter-
ram, erit solutum & in cælo*, &c. hoc est, Ego Deus, & omnes cœlestis curiæ
ordines, & omnes Sancti in gloria mea laudant vobiscum, & confirmant
quos ligatis, & solutis. Non dixit, quos putatis ligare, & soluere: sed in
quos exercetis opus iustitiæ, vel misericordiæ. Alia autem opera vestra
in peccatores non cognosco.] Idem, [Cùm veraciter ad Deum conuersio pec-
cata dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipsa veraci conuersione con-
iungitur. Spiritus sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus Sanctis sibi
charitate coherentibus, siue se nouerint corporaliter, siue non. Similiter
cùm alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, à quibus ille cordis prau-
tate disiungitur, siue notis corporaliter, siue ignotis, omnes enim mali
spiritaliter à bonis seiuncti sunt.] Ecce hîc dicit peccata dimitti, vel tene-
ri à sanctis viris, & tamen Spiritum sanctum ea dimittere dicit. Et quod
maiori consideratione dignum est, idem etiam dicit, quod Deus per se, vel
per Sanctos suos tantùm dimittit peccata. Ait enim sic, [Sacramentum gra-
tiæ dat Deus etiam per malos, ipsam verò gratiam, non nisi per seipsum,
vel per Sanctos suos. Et ideò remissionem peccatorum, vel per seipsum fa-
cit, vel per ipsius columbæ membra: quibus ait, *Si cui dimiseritis, dimitten-
tur*.] Ecce quàm varia à Doctoribus traduntur super his, & in hac tanta

E
*Ioan. 1. d.
Mat. 16. c.
& Ioan. 20. f.
Super Ioan.
tract. 121. in
fin. tom. 9.
Aug. lib. de
pœn. vera
& falsa, c.
10. tom. 4.
Ioan. 21. f.
Mat. 16. c.
Lib. de Ba-
ptis. paruu-
lorum 6. c.
4.
De conf. di.
4. Quo-
modo ex-
audit.
Ibid. c. 6,*

*Lib. 5. con-
tra Dona.
de Bapris-
mo paruu-
lorum cap.
21. & de
conf. dist. 4.*

Quomodo
exaudit.

varietate quid tenendum. Hoc sanè dicere, ac sentire possumus, quòd solus Deus dimittit peccata, & retinet: & tamen Ecclesiæ contulit potestatem ligandi, & soluendi, sed aliter ipse soluit, vel ligat, aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantum dimittit peccatum, quia & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis soluit.

Quomodo Sacerdotes ligant, vel solvunt à peccatis?

F Non autem hoc Sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem soluendi, & ligandi, id est, ostendendi homines ligatos, vel solutos. Vnde Dominus leprosum sanitati prius per se restituit, deinde ad Sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam viuificatum obtulit discipulis soluendum. Quia etsi aliquis apud Deum sit solutus, non tamen in facie Ecclesiæ solutus habetur, nisi per iudicium Sacerdotis. In soluendis ergo culpis, vel retinendis, ita operatur Sacerdos Euangelicus, & iudicat sicut olim legalis in illis, qui contaminati erant lepra, quæ peccatum signat. Vnde Hieron. super Matth. vbi Dominus ait Petro, *Tibi dabo claves Regni cælorum, & quocumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quocumque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* [Hunc, inquit, locum quidam non intelligentes, aliquid sumunt de supercilio Pharisæorum: vt damnare innoxios, vel soluere se putent noxios, cum apud Deum non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quaratur, in Leuitico se ostendere Sacerdotibus iubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos, vel mundos, sed discernunt qui mundi, vel immundi sunt.] Ita & hîc apertè ostenditur, quòd non semper sequitur Deus Ecclesiæ iudicium: quæ per surreptionem, & ignorantiam interdum iudicat: Deus autem semper iudicat secundum veritatem. Et in remittendis, vel retinendis culpis id iuris, & officij habent Euangelici Sacerdotes, quod olim habebant sub lege legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt, vel retinent, dum dimissa à Deo, vel retenta iudicant, & ostendunt. Ponunt enim Sacerdotes nomen Domini super filios Israël, sed ipse benedicit, vt legitur in Numeris. Hunc modum ligandi, & soluendi Hieronymus supra notauit.

Alius modus ligandi, & soluendi.

G Ligant quoque Sacerdos, dum satisfactionem pœnitentiæ contentibus imponunt. Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad Sacramentorum communionem admittunt: quem modum superius Leo Papa notauit. Secundum hunc modum dicuntur etiam Sacerdotes dimittere peccata, vel retinere. Vnde superius Augustinus dixit, Quibus remittunt, & remittit Deus, &c. Opus enim iustitiæ exercent in peccatores, cum eos iusta pœna ligant: opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel Sacramentorum communioni conciliant: alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum est, quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt, quia non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quem Sacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alij verò non imponunt, & eo ipso peccatum retineri à Deo iudicant. Quòd autem hoc ad claves pertineat, Augustinus ostendit dicens, Frustrat claves Ecclesiæ, qui sine arbitrio Sacerdotis pœnitentiam agit,

Dist. præc.
lit. d.

Lib. de vera,
& falsa
pœn. c. 10.
tom. 4.

Lib. de pœ.
Sententia-
liter lib. 50.
tom. 49.

agit,

agit, si sine oris confessione criminis indulgentia impetratur. Est & alius modus ligandi, & soluendi, qui per excommunicationem geritur: dum aliquis secundum Canonicam disciplinam tertio vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipendens, sententia Ecclesie à loco orationis, & Sacramentorum communione, & fidelium consortio præcinditur, ut erubescat: & pudore sceleris conuersus pœniteat, ut sic spiritus eius saluus sit. Quod si pœnitentiam profitens resipuerit, negata 1. Cor. 5. b. communioni admittitur, & Ecclesie reconciliatur. Hæc est autem Ecclesie anathematizatio, hanc pœnam illis qui dignè percelluntur, infligit, quia gratia Dei, & protectio illis amplius subtrahitur, ac sibi ipsis relinquuntur, ut sit eis liberum ruere in interitum peccati; in quos etiam maior diabolo sæuendi datur potestas. Orationes quoque Ecclesie, & benedictionum, ac meritorum suffragia, eis nequaquam suffragari putantur.

Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud, Quodcunque solueris, &c.

Secundum hos ligandi, & soluendi modos, quomodo verum est quod H dicitur, *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, &c.* Aliquando enim Matth. 16. c. & 18. c. 14. 9. 3. Si quis nō. ostendunt solutos, vel ligatos, qui non sunt soluti, vel ligati apud Deum: & pœna satisfactionis, vel excommunicationis interdum indignos ligant, vel soluunt, & indignos Sacramentis admittunt, & dignos admittunt. Sed intelligendum est hoc in illis, quorum merita solui, vel ligari postulant. Tunc enim sententia Sacerdotis iudicio Dei, & totius cœlestis curiæ approbatur: & confirmatur, cum ita ex discretionem procedit, ut reorum merita non contradicant. Quoscunque ergo soluunt, vel ligant, adhibentes clauem discretionis reorum meritis, soluuntur, vel ligantur in cælis, id est, apud Deum: quia diuino iudicio Sacerdotis sententia sic progressa approbatur, & confirmatur. Quos ergo secundum merita sententia Ecclesie percellit, lædit: & illi foris sunt apud Deum. Qui autem non meruit, sententia Ecclesie non læditur, nisi contemnat. Vnde Origenes. [*Exiit quis à veritate, à fide, à charitate, per hoc exit de castris Ecclesie, etiamsi Episcopi voce non abiiciatur, sicut contra interdum fit, ut aliquis non recto iudicio eorum, qui præsentunt Ecclesie, foras mittatur: sed si non egit; ut mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus est: & qui foris est, intus videtur retineri.*] Ecce qualis, & quantus est vsus Apostolicarum clauium. Iam ostensum est ex parte qualiter Sacerdotes dimittunt peccata, vel retinent, & tamen retinuit sibi Deus quandam singularem potestatem dimittendi, vel retinendi, quia ipse solus per se debitum æternæ mortis soluit, & animam interiùs purgat.

Quæ sint interiores tenebræ, & interior macula?

Hic quæritur, quæ sit illa macula, & quæ sint illæ tenebræ interiores, à quibus Deus interiùs animam purgat, cum veram pœnitentiam immittit? De tenebris, & interiori caligine satis facile est & intelligere, & respondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, si qua præcessit, & naturalium bonorum læsionem patitur: vnde & intelle-

ctus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur, & ita quasi caligine quadam mens obuoluitur, quæ caligo peccati pœna est. Hanc verò Deus pellit cum pœnitentiam immittit, per quam perditâ bona restituit, & vitiata reparat. Vnde Propheta, *Nebulam sicut cinerem spargit*. Sed quæ est macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & parat, quo patrato desinit tam velle, quàm facere, nondum tamen verè, & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remansit in anima illius macula? Mala voluntas quidem fuit macula illius animæ, sed illa transit. Macula etiam est, si pœnitere contemnit, sed hoc est peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remansit, à qua ipse in pœnitentia purgatur? Polluta quidem est anima, quousque pœniteat, sicut erat dum in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinum, vel aliud immundum, ita pollutus est post tactum quousque lauetur, sicut fuit dum tangeret, ita post actum peccati ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati, quia ita est longè à Deo per dissimilitudinem, qui est vita & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa ergo dissimilitudo, quæ inest animæ ex peccato, & est à Deo elongatio animæ, macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitentia. Hoc autem solus Deus facit, qui solus suscitatur animam, & illuminat: quod Sacerdotes nequeunt, qui tamen medici sunt animatum. Vnde Propheta, *Nunquid medici suscitabunt, et confitebuntur tibi*, quod exponens Augustinus ait, [Boni doctores rectè medici dicuntur, qui viuentes curare ministerio possunt, sed non mortuos suscitare. Sola enim Dei gratia mortui reuiuiscunt.]

Psal. 147.

*Leu. 11. f.
Nu. 19. b.*

*Psal. 87.
non longè à
sine enarra-
tionis ad il-
lum Psal.
tom. 8.*

Q V Æ S T I O V N I C A.

*An potestas clauium tantummodò se extendat ad
pœnam temporalem?*

Alenf. 4. part. quest. 80. membr. 1. D. Bonau. hic art. 2. quest. 1. Richârd. art. 2. q. 1. Gabr. quest. 2. Maior. q. 2. D. Thom. in suppl. quest. 18. art. 2. Suarez. tom. 4. d. 16. sect. 2. 3.

IN hac distinctione decimoctaua Magister tractat de potestate clauium, & distinct. decimanona de collatione earum. Circa hanc decimoctauam distinct. quæro: Vtrum potestas clauium tantummodò se extendat ad pœnam temporalem?

Argum. 1.

Arguitur quòd non: quia si sic, aut ad remittendum illam, aut ad infligendum. Non ad remittendum, quia tunc per frequentes absolutiones possèt tota pœna debita peccato remitti: & sic apud quemcuque Sacerdotem esset potestas absoluedi à pœna, & culpa per frequentes absolutiones; quod est inconueniens.

Nec ad infligendum, quia tunc quilibet pœnitens teneretur adimplere quamlibet pœnam sibi iniunctam à Sacerdote; quod est falsum: quia si quis indiscretè imponat immoderatam pœnam, de qua pœnitens potest scire, quòd est improporcionata culpæ (potest vtrique scire ex Scriptura, quæ continet correspondentiam pœnarum ad culpas) non tenetur illam implere, quia non tenetur obedire inferiori contra voluntatem superioris; nec etiam præter, quia non obedit inferiori, nisi propter voluntatem superioris: non est autem voluntas superioris, scilicet Dei; quòd tanta pœna infligatur pro tali culpa.

Argum. 2.

Item Ioann. 20. *Quorum remisistis peccata, &c.* ergo potestas clauium Ecclesiæ est ad peccata dimittendum: non ergo extendit se præcisè ad pœnam temporalem

Rat. opp.

2. Contrà, illa potestas clauium ad aliquid se extendit: sed non ad aliud, quàm ad pœnam temporalem. ergo, &c. Maior patet, quia alioquin non esset aliqua potestas. Minor probatur, quia non ad remissionem culpæ, nec pœnæ æternæ: quia secundum Magistrum in litera, hæc duo conueniunt soli Deo: ergo, &c.

Item, ante vsum clauium per solam contritionem, & propositum confitendi, remittitur peccatum, secundum Augustinum, & Cassiodorum super illud Plalm. 31. *Dixi confitebor, & tu remisisti*, &c. ergo si vsus clauium circa talem aliquid respiciat, hoc non est nisi ad pœnam temporalem.

COMMENTARIUS.

IN hac distinctione mouet quæstionem : An scilicet potestas clauium se extendat ad pœnam temporalem tantum. Argumenta pro vtraque parte proponit : sed resolutionem quæstio-

nis transfert in distinctionem sequentem, in qua resoluit quæstionem hic motam ; & soluit argumenta proposita, cuius ordinem sequimur. Videatur ergo resolutio in prædicto loco.

Remittitur hac ad sequentem distinctionem.

SCHOLIUM.

Posita duplici ratione ad oppositum, remittit conclusionem in dist. seq. ubi à num. 21. rem hanc tractat. & argumenta hic posita soluantur ibi à num. 30.

DISTINCTIO XIX.

De confessione Sacramentali.

DOSTQVAM ostensum est quæ sint clauæ Apostolicæ, & quis earum vsus, superest inuestigare, quando istæ clauæ dentur, & quibus. Dantur hæ clauæ per ministerium Episcopi alicui in promotione Sacerdotij. Cum enim recipit ordinem Sacerdotalem, simul & has clauæ recipit. Sed non videtur quòd omnes, vel soli Sacerdotes has clauæ habeant : quia plerique ante sacram ordinationem, scientiam discernendi habent, plures post consecrationem ea carent. Sane dici potest, quòd alteram clauium istarum, id est, scientiam discernendi, non habeant omnes Sacerdotes : vnde dolendum est atque lugendum. Multi enim licet indiscreti, atque scientiæ, qua eminere debent, exortes, Sacerdotij gradum recipere præsumunt, vita & scientia eo indigni, quia nec ante Sacerdotium, nec post scientiam habeant discernendi, qui ligandi sint, vel soluendi. Ideoque illam clauem in consecratione non recipiunt, quia semper scientia carent. Qui verò ante Sacerdotium, scientia discernendi præditi sunt, licet habeant discretionem, non tamen in eis est clauis : quia non valent ea claudere, vel aperire. Ideoque cum promouetur in Sacerdotem, clauem discretionis rectè dicitur accipere : quia & antehabita discretio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vt ad claudendum, vel aperiendum.

A

Si alteram clauem omnes habeant, scilicet potentiam ligandi, & soluendi.

CVMque iam constet non omnes Sacerdotes illas duas clauæ habere, quia scientia discernendi plerique carent : de altera, id est, potentia ligandi, & soluendi, quæritur, vtrum omnes Sacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse concessam, qui doctrinam simul, ac vitam Apostolorum seruant. Illas enim clauæ promisit Dominus Petro, & imitatoribus eius tantum, vt aiunt, qui etiam auctoritatibus vtuntur in munimentum suæ opinionis. Hoc enim dicunt Augusti-

B
Mat. 16. c. Dist. 18. lit. c.

Ex lib. de Baptismo contra Donatistas 5. c. 21. tom. 7. Exod. 28. f. Aug. sup. Exod. cap. 120. tom. 4. in tractat. Euangel. Homil. 26. Quoad sensum hom. 1. sup. Matth.

num sensisse, vbi superiùs ait, [Remissionem peccatorum, vel per seipsam facit Deus, vel per columbæ membra.] Dicit etiam idem peccata dimitti, vel teneri à Sanctis. Idem super Exodum, vbi de lamina aurea legitur: *Erat autem lamina aurea semper in fronte Sacerdotis.* [Hæc, inquit, significat fiduciam bonæ vitæ, quam qui verè perfectèque, non significatione, sed veritate Sacerdos habet, solus potest auferre peccata.] Item Gregorius: [Illi soli habent in hac carne positi potestatem ligandi, & soluendi, sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctrina tenent.] Item ex dictis Origen. Hæc potestas soli Petro concessa est, & imitatoribus Petri. Nam quicumque vestigia Petri imitantur, habent rectè ligandi, & soluendi potestatem. His aliisque testimoniis innituntur, qui asserunt potestatem ligandi, ac soluendi illis solis concessam Sacerdotibus, qui vita, & doctrina polleat sicut Apostoli.

Aliorum sententia verior.

C Aliis autem videtur, quod & mihi placere fateor, cunctis Sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi, & soluendi: sed non eam rectè, ac dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ auctoritates malos Sacerdotes hanc potestatem negant habere: sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui præditi sunt vita, & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolorum imitatores dignè rectèque possunt ligare, & soluere. Et per Dominum tantum, vel per Sanctos, in quibus habitat Spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio, vel retentio peccatorum. Fit tamen, & per illos qui Sancti non sunt, sed non dignè, vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poscenti, etiam per indignum ministrum. Quòd verò hanc potestatem habeant omnes Sacerdotes, Hier. testatur super illum locum Euangelij, vbi Dominus dixit Petro, *Tibi dabo claues Regni cælorum.* [Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli, habet & omnis Ecclesia in Episcopis, & Presbyteris. Sed ideò Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant, quòd quicumque ab vnitatem fidei, & societate Ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cælum potest ingredi.] Item, quòd Sacerdos, etiam si malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio; Augustinus ostendit, dicens, [Dictum est à Domino in Numeris ad Moysen, & Aaron Sacerdotes, *Vos ponite nomen meum super filios Israël, & ego Dominus benedicam eos,* vt gratiam traditio per ministerium ordinantis transfundat hominibus, nec voluntas Sacerdotum obesse, vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas sacerdotalis officij, & ordinis, hinc aduertamus. Dictum est de nequissimo Caipha inter cætera, Hoc autem à semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit; per quod ostenditur, spiritum gratiarum non personam sequi digni, vel indigni, sed ordinem traditionis: vt quamuis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, vt officij ministerium exhibeat, Dei autem est effectum tribuere benedictionis.] Hinc euidenter ostenditur ordinem non priuari potestate tribuendi gratiam ob ministri indignitatem. Huic tamen Augustini sententiæ videtur obuiare quod ait Hesychius: [Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt, sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis est, plenitudinem benedictionis tribuunt, nec solum is, qui

Quòd omnes Sacerdotes habeant potestatem ligandi, & soluendi, confirmat.

Verba habentur in glossa circa hunc, & à quibusdam adscribuntur Rabano.

In lib. quæst. veteris, & noui Testamenti de illo quod habetur Numer. 6. d.

Quæst. 11. tom. 4. Ioan. 11. g.

Sup. Leuit. c. 9. lib. 2.

qui sacerdotium sortitus est : sed quicumque Christum in seipso habet , & eius figuram gerit per conuersationem bonam , sicut Moyses idoneus est vt benedictionem præstet.] Ecce hîc habes , quòd non solum Sacerdos , sed omnis in quo Christus habitat , benedictionem præstat. Sed alia est benedictio , quæ solis Sacerdotibus congruit : alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi Sacerdotes , in quibus Christus habitat , benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur : non quia soli illi transfundant gratiam , sed quia illi soli licitè & dignè id agunt. Nec subditos mala vita Sacerdotis lædit , si bona faciunt , quæ ille dicit. Vnde Gregorius , [Multi dum plus vitam sacerdotum , quàm suam discutiunt , in erroris foueam dilabuntur , minùs considerantes , quòd non eos vita sacerdotum læderet , si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent.]

Math. 23:
a.

1. qu. 1. c. sp.
Nulli sa-
cularium.

De hoc quod scriptum est in Malachia , Maledicam benedictionibus vestris.

PRæmissæ verò sententiæ , qua dicitur etiam per mali Sacerdotis ministerium transfundi gratiam benedictionis , videtur obuiare quod Dominus per Malachiam Prophetam malis Sacerdotibus comminatur. *Maledicam benedictionibus vestris.* Et alibi , *Væ his qui viuificant animas quæ non viuunt , & mortificant animas quæ non moriuntur.* Si enim maledicit Dominus benedictionibus eorum , & si animæ , quas viuificant , non viuunt : quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur ? Sed illud capitulum , *Maledicam* , &c. quidam referunt ad hæreticos , qui ab Ecclesia præcisi sunt ; & ad excommunicatos , quorum benedictiones fiunt maledictiones his , qui eorum sequuntur errores. Illud verò alterum , scilicet *viuificant* , &c. super omnes illos Sacerdotes exponunt , qui absque clauæ scientiæ , & formæ bonæ vitæ præsumunt ligare , vel soluere. Sed nullus officio Sacerdotis vti debet , nisi immunis sit ab illis , quæ in aliis iudicat , alioquin seipsum condemnat.

D

Mal. 2. a.
Ezec. 15. d.

Rom. 2. a.

Qualis debet esse iudex Ecclesiasticus?

QValem autem oporteat esse , qui aliorum iudex constituitur , Augustinus describit ita dicens , [Sacerdos , cui omnis offertur peccator , ante quem statuitur omnis languor , in nullo eorum sit iudicandus , quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium , qui est iudicandus , condemnat seipsum. Cognoscat ergo se , & purget in se quod alios videt sibi offerre , caueat vt à se proiecerit , quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat , quòd qui sine peccato est , primus in illam lapidem mittat. Ideò enim liberauit peccatricem , quia non erat qui iustè proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret qui se lapidandum cognosceret ? Nullus enim erat sine peccato , in quo intelligitur omnes fuisse reos. Nam venialia remittebantur per cæremonias. Si quod ergo in eis peccatum erat , criminale erat. In hoc ergo patentissimum est , crimen Sacerdotum esse detestabile , qui non priùs se iudicant antequam alios alligant. Caueat spiritualis iudex , sicut non commisit crimen nequitiae , ita non careat munere scientiæ. Oportet vt sciat cognoscere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat , vt quod debet iudicare , discernat. Diligens ergo inuestigator sapienter interroget à peccatore , quod forsitan ignorat , vel vere-

E

Lib. de vera & falsa pœn. c. 20.
De pœnit. dist. 6. Qui vult.
Rom. 2. a.
Ioann. 8. a.

Nota, nam venialia hic dicit & criminalia, secundum legem, ut venialia putabant, quæ per cæremonialia dimittebantur sine morte,

vel mutilatione, criminalia, que mortē vel mutilationem inferbant.

cundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locum, & tempus, cætera quæ suprâ diximus, quibus cognitio, adlit beneuolus, paratus erigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, discretionem in varietate, doceat perseverantiam, caueat ne corruat, ne iustè perdat iudiciariam potestatem. Etsi enim poenitentia possit ei acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Etsi Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpè lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas, non tamen est necesse ut omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Inuenitur auctoritas, quæ concedit, & quasi imperat: Inuenitur auctoritas alia, quæ non concedit, sed vetat, quæ Scripturæ non repugnant, sed concordant. Cùm enim tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quasi usum peccandi sibi faciant, reseindenda est spes ista. Si verò locus est, ubi ista non concurrant, restitui possunt, qui peccant.] Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse Sacerdos, qui alios ligat, & soluit, discretus scilicet, & iustus: alioquin mortificat sæpè animas, quæ non moriuntur, & viuificat quæ non viuunt, & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachia, scilicet, *Maledicam benedictionibus vestris*, siue super hæreticos tantum, & excommunicatos, siue super omnes Sacerdotes, qui vita & scientia carentes benedicere præsumunt, dictum accipiatur, sic intelligi potest, [*Maledicam benedictionibus vestris*, id est, his quæ * in eis benedictionibus possidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionem, non benedictionem. Quia etsi benedicunt Sanctis, non hoc faciunt ex vero corde, & idè eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel *maledicam benedictionibus vestris*, id est, quod à vobis benedicunt, à me erit maledictum, quia benedicunt iniquè agentibus, adulanturque peccantibus, dummodo diuites sint.]

Ezec. 13. d. Cap. 2. a.

* al. meis. Hieron. nō lōgè à princip. cōment. ad 2. cap. Malach. tom. 6.

Q V Æ S T I O V N I C A .

Vtrum cuiilibet Sacerdoti in susceptione ordinis Sacerdotij conferantur clauæ Regni cælorum?

Alenf. 4. part. quest. 79. & 80. D. Thom. 2. 2. quest. 39. art. 3. 4. & hic quest. 1. art. 1. D. Bonauent. hic part. 1. art. 1. & 2. per totum. Richard. art. 1. & 2. Suarez. 3. part. tom. 4. disp. 16. sect. 3. Castro de iustit. pun. cap. 21. Nauarr. cap. 9. Summ.

I

Argum. 1.

IRCA distinctionem decimamnonam, quia solutio istius quæstionis dependet ex solutione sequentis, quæ est de collatione clauium, siue quomodo clauæ Ecclesiæ habeat, de quo hinc distinctione decima nona agitur, idè quæro hinc hanc quæstionem: Vtrum cuiilibet Sacerdoti in susceptione ordinis Sacerdotij conferantur clauæ Regni cælorum? Videtur quod non, Apocalyp. 3. de Christo: *Claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit*: ergo solus habet clauæ istas.

Argum. 2.

Item, Augustinus de Baptismo contra Donatistas lib. 5. à peccato non absoluit nisi columba, id est, Christus, vel membra columba: ergo nullus Sacerdos iniustus habet clauæ, quibus possit absoluerè à peccato: & tamen iniustus potest habere clauæ Sacerdotij.

Argum. 3.

Item, vna clauis dicitur communiter esse clauis scientiæ, sed hæc non confertur cuiilibet ordinato in Sacerdotem: quia prius ignarus non inuenit se scientem post ordinationem, nec prius sciens plus scientem, quàm antè. Si autem conferretur nobis, non lateret nos secundum Philosophum 2. posterior. in fine.

Argum. 4. De reg. iur. in 6.

Item, sententia à non suo iudice lata nulla est: ergo nullus habet clauæ alicui aperiendi cælum nisi suo subdito: sed ex susceptione Sacerdotij non datur sibi subditus, nec iurisdicctio in subditis: ergo nec clauæ.

Item,

Item, si in ordine Sacerdotij dentur clauis: ergo non possunt haberi à non Sacerdote. Consequens est falsum, quia Archidiaconus, quem non oportet semper esse Sacerdotem, potest ligare, & soluere, quia excommunicare, & reconciliare. Patet *Extra de sent. excomm.*

Contra, Matth. 16. promittitur Petro, & Sacerdotibus: *Tibi dabo clauis Regni celorum.* & Io. 20. impletur illud promissum, dicente Christo: *Quorum remiseritis peccata, &c.*

Item, cui datur quod maius est, ei regulariter non negatur quod est minus: sed maxima potestas possibilis viatoris est potestas conficiendi corpus Christi, & hæc confertur in susceptione ordinis Sacerdotij: ergo & potestas respectu corporis mystici, quæ minor est, puta clauis ligandi, & soluendi eidem in ordine illo confertur.

COMMENTARIUS.

IN hac agitur de potestate clauium, & sub vna quæstione vniuersam materiam comprehendit.

SCHOLIUM.

Prænotatis quinque declarandis. De primo docet clauem quoad quid nominis, non esse aperitionem, nec aperientem, nec merita ad aperendum, sed potestatem sententiandi, ad, vel à regno celorum: & hæc triplex est. Prima principalis soli Deo conueniens. Secunda præcellens non principalis soli Christo. Tertia particularis Sacerdoti competit. De quo supra d. 14. q. 1. & 4. & d. 17. à num. 10.

HÆc ^a secunda quæstio, (vt prædictum est,) est primò soluenda, vbi sunt quinque videnda. Primò, quòd in Ecclesia, & hoc apud Sacerdotem ritè ordinatum, est vna clauis Ecclesiæ, quæ est potestas sententiandi in foro pœnitentiæ. Secundò, quòd apud eum est clauis, quæ est potestas cognoscendi in causa rei confitentis. Tertio, quòd hæc, & illa clauis non sunt eadem, sed duæ. Quarto, qualiter habens has duas clauis possit per eas in actus earum, siue qualem potentiam habeat per eas respectu actuum ipsarum clauium. Et quinto, si præter istas sit alia clauis in Ecclesia.

De ^b primo omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt: clauis materialis est proximum instrumentum aperiendi, & claudendi ostium, per quod intratur in domum, ac per hoc nec apertio, nec aperiens est, nec causa propter quam aperitur, puta dignitas personæ ad intrandum, vel indignitas, propter quam expellitur: hoc modo spiritualiter contingit considerare apertionem Regni celorum, quæ fit per sententiam definitiuam, qua sententiatur cælum isti aperiendum, quia ista apertio non est actualis, sed dictata condigna dispositio istius, cui aperitur.

Conuenit etiam inuenire aperientem, & iste est sententians; conuenit etiam inuenire causam, propter quam huic aperitur per sententiam introductiuam, & propter quam huic clauditur per sententiam exclusiuam, scilicet demerita istius, & merita illius. Nullum istorum est clauis, quia primum est apertio: secundum aperiens: tertium causa remota: igitur potestas illa, quæ est in sententiante, quæ est immediatè principium, siue instrumentum sententiandi; quæ sententia dicitur apertio, illa propriissimè dicitur clauis Regni celorum. Hoc de nomine.

De re sic. Auctoritas iudiciaria sententiandi cælum huic aperiendum, vel apertum esse, potest intelligi tripliciter. Vno modo, auctoritas simpliciter principalis. Secundo modo, non principalis, sed præcellens. Tertio modo, non principalis, nec præcellens, sed particularis. Prima, soli Deo conuenit propter duo. Primò, quia ipse solus ex se est iustus; imò ipsa iustitia: primum autem iudicium non potest competere nisi primo iusto, quia iudicium non est perfectum, nisi sit iustum, iuxta illud Psal. *Feci iudicium, & iustitiam*; siquidem iudicare est ius, vel iustum dictare. Primum autem iustum oportet esse perfectissimum, & ita iustissimum: igitur primi iusti.

Secundò, quia iudicare est præsentis, iuxta illud Apostoli ad Rom. 14. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum?* primus autem præsentis non potest esse nisi Deus solus. Vnde sicut non potest alij communicare diuinitatem, sic nec primam potestatem iudicandi, nec per consequens clauem simpliciter principalem, aperiendi cælum.

Secunda clauis, scilicet, non principalis, tamen præcellens, potest intelligi quantum ad duplicem præminentiã. Vnam quidem in vniuersalitate causarum iudicandarum: aliam in firmitate sententiæ definitiuæ. Et vtraque præminentiã potest conuenire illi, qui omnia merita, & demerita nouit, quæ sunt causæ propter quas cælum

Argum. 5.

2
Ratio opp.

Ratio 2.

3

6. Top.
Clauis quid est?

4

Quotuplex est clauis? Potestas iudicandi principalis soli Deo est. Psal. 118. Quid sis iudicare. Rom. 14.

5
Clauis præcellens non principalis conuenit in Christo propter duo.

cælum est aperiendum, vel claudendum. Et cum hoc habet voluntatem inseparabiliter conformem iustitiæ diuinæ. Propter primum potest in omnibus causis sententiarum, quia omnes nouit. Propter secundam potest eius sententia simpliciter esse firma, & irreuocabilis : quia semper iusta. Hæc clauis cum vtraque præininentia propriè est Christi, qui nouit omnia merita, & demerita iudicandorum, & semper iustitiæ diuinæ conformiter iudicat. Nec ista potest esse in Ecclesia militante, saltem congruè non potest, quia nullus in Ecclesia nouit omnes causas iudicarias, nec habet voluntatem immutabiliter iustam.

Tertia clauis, scilicet particularis, quantum ad causas cognoscendas, & infirma, quantum ad sententiam ferendam, puta quòd sit aliquando reuocabilis : potest conferri alicui in Ecclesia militante, qui potest in illa causa nosse, & in illa, secundum legem diuinam rectè iudicare ; & si quandoque præter illam, sententia eius non erit firma, sed si secundum illam, erit firma.

6 Potest ergo in Ecclesia esse vna clauis cælum aperiendi, scilicet auctoritas sententiandi particulariter, & non irreuocabiliter, alicui cælum esse apertum. Congruit etiam istam esse in Ecclesia, & hoc in Sacerdote, vt Hierarchia Ecclesiastica sit ordinata, & vltima reducantur in primum per medium.

Hierarcha autem est medius inter Deum, peccatorumque reducendum, & de hoc Bernardus *de consider. lib. 3. cap. 13*. Hoc etiam congruit perfectioni causarum secundarum in esse morali, sicut causarum in esse naturali. Deus enim vniuersaliter non negat creaturis causalitatem, quæ potest eis competere, imò & illam communicat, & ad eius actionem causis secundis assistit. Ex quo ergo in esse gratuito possibile est hominem habere istam causalitatem reductiuam, quæ dicitur clauis, congruum est, quòd hoc supremo in Ecclesia, scilicet Sacerdoti, detur.

Tertiò dico, quòd data est. Probatur per illud Ioan. 20. *Quorum remisistis, &c.* & hæc rectè dicitur clauis potestatis, quia auctoritas iudicandi rectè est potestas, cum iudicare sit præsidens.

COMMENTARIUS.

I **A** Hæc secunda questio, &c. Superius iuxta ea, quæ tangit Magister in *distinct. 18*. præmisit quæstionem illam, vtrem, scilicet clauis tantum se extendat ad pœnam temporalem : quia autem resolutio huius quæstionis dependet à natura clauium, hic primum resoluit, quid sit clauis, & quando, & quomodo datur Ecclesiæ. Deinde, infra respondet ad priorem quæstionem.

Hic ergo diuidit quæstionem præsentem de clauibus in quinque articulos. Primò, quòd apud Sacerdotem in Ecclesia sit vna clauis, quæ est potestas sententiandi absolueno, aut ligando in foro pœnitentiæ. Secundò, quòd apud eundem sit vna clauis, quæ est cognoscendi in causa rei contentis. Tertiò, quòd vtraque distinguitur, nempe prima, & secunda, quia prima dicitur clauis iurisdictionis. Secunda verò clauis scientiæ. Quartò, qualiter hæ clauis reduci debeant in exercitium actus competentis respectiue. Quintò denique, an præterea sit alia clauis in Ecclesia.

2 **b** *De primo, omnes transferentes secundum aliquam, &c.* Docet rationem, seu causam nominis Metaphorici : distinguit autem clauem ab actu eius, à persona, cuius est, à causa remota actus exerciti per clauem, & constituit ipsum in potestate, quæ est principium actus, scilicet claudendi, vel aperiendi. Distinguit præterea triplicem clauem. Prima est, quæ soli Deo competit, & dicitur principalis. Secunda est clauis excellentiæ, quoad vniuersalitatem causarum, & regulæ cognoscendi, & conformitate in iudicando ad iustitiam, stabilitatem sententiæ, & illa est in solo Christo. Tertia est clauis particularis quantum ad causas cognoscendas, & in-

firma quantum ad regulam respectiue ad priorem, quæ est in Christo, & cuius sententia est reuocabilis, & hæc competit Ecclesiæ, & est in Sacerdote tanquam in Hierarcha. Vltimò tandem concludit hanc esse in Ecclesia. Ioannis 20. *Quorum remisistis peccata, &c.*

Circa dictam metaphoram clauis, quam bene explicat Doctor, aduertendum est, sicut peccatum clauis cælum primo homini, & posteris, ita potestatem dimittendi peccatum rectè nomine clauis appellari. Quamuis autem in Baptismo aperiatur cælum per remissionem peccatorum, quia illa apertio fit per modum regenerationis in Christo, non verò potestatis iudicariæ ; non appellatur clauis, quia omnibus datur talis potestas baptizandi, ita vt non sit specialis, aut particularium personarum de necessitate Sacramenti : clauis autem denotat officium dispensatoris & œconomi, vel principis, eorumque auctoritatem, quæ proinde hic transfertur ad significantem potestatem, ex qua aperiatur cælum dignis, indignis autem clauditur.

Principalis autem potestas dimittendi peccatum est apud Deum, vt per se constat, *Quis est etiam hic, qui dimittit peccata, &c. Dominus uisificat, & mortificat, deducit ad inferos, & reducit. secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam, &c.* Eandem clauem communicaui Christo per potestatem excellentiæ. *Isaia cap. 22*. Christus autem Ecclesiæ, *Ioan. 20.* nam *Matth. 16*. promisit Petro alias clauis, quæ sunt Primatus. *Tibi dabo clauis regni colorum, & Ioan. 21*. promissum adimpleuit : & quamuis ab hac clauis iurisdictionis vniuersalis à Petro descendat communicatio potestatis iudicariæ in cæteros inferiores, tam fori interni, quàm ex-

Concessio huius.

3 Ratio metaphora.

Cur Baptismus non dicatur clauis?

Clauis officii signas dispensatoris.

Clauis principalis est solium Dei.

Clauis excellentiæ data Christo.

Clauis primatus Petri.

Congruè quòd in Ecclesia sit clauis & penes Sacerdotem tantum.
Ad Eugenium.

Ordo & diuisio quæstionis.

Articulus 1. Quid sit clauis in proposito.

Triplex clauis. Principalis. Excellentia.

Particularis.

Clauis particulari quantum data.

terni: tamen in specie clauis fori interni data est, Ioann. 20. vbi institutio huius Sacramenti inuenitur, quantumlibet eandem potestatem particularem in foro interiori sæpe etiam deducant Patres ex priori loco, sicut & Doctores *dist. 14. qu. 4. ad oppositum.* Augustinus, *trakt. 50. in Ioan.* Beda in *Ioann. 21.* Fulgentius *de fide ad Petrum*, & passim Patres. Merito etiam, quia potestas vniuersalis Petro data ad pascendum gregem, necessarîo etiam includit illam, quæ est huius fori ad remittenda peccata.

Potestas vniuersalis impositæ particularem.

4 Sacerdos minister huius Sacramenti.

Supponimus ergo Iure diuino ex Tridentino *sess. 14. cap. 6. can. 9. & 10.* & Florentin. in decreto vnionis Armenorum verum ministrum, & necessarium huius Sacramenti esse Sacerdotem, quod omnes Theologi admittunt. Magister autem in *4. dist. 17. cap. 5.* asserit absente Sacerdote esse obligationem confitendi laico: quod videtur etiam D. Thomæ *ibidem quæst. 3. art. 3. ex Cypriano epistola 17.* vel secundum impressionem Pamelij *13. docente. Si quis infirmus ne oppressus non possit expectare Sacerdotem, reconcilietur per diaconum, facto prius exhomologesi*, id est, confessione. Hæc sententia ab omnibus reiiicitur *dist. 17.* quia non habetur fundamentum talis obligationis, cum nullus sit iudex nisi Sacerdos. Si ratione consilij petendi esset necessaria, tunc

Cyprianus. Reiiicitur sententia de confessione facta non Sacerdoti.

confitendum esset peccatum, de quo petendum esset consilium, & instructio, & tunc casus forte vrget tantum quando est periculum relapsus, nisi quis sit ad eò rudis, vt neceat pœnitentiam, aut modum pœnitendi. Si autem causa humilitatis, & erubescentiæ, non videtur inferre præceptum, aut obligationem, sed tantum opus consilij. Sed forte nunc dieram hoc esse perniciosum, vt docet Doctores *quæst. 1.* Gabriel, Angelus, & Sotus. Cyprianus intelligendus est de reconciliatione exteriori cum Ecclesia, que tunc diaconis, quorum erat ministrare Eucharistiam, concedebatur, non de principali & sacramentali: vel certe ad probandum an talis contritus esset capax Eucharistiæ, & an habeat casus, quibus hoc Sacramento deberet priuari. Lutherus docuit potestatem hanc absoluedi conuenire quibuslibet promiscue, etiam feminis, quia nullam in ministro concedebat potestatem absoluedi, sed excitandi tantum fidem pœnitentis: quam potestatem in omnibus Sacramentis tantum agnoscebat. VViclef & alij non agnoscent aliam potestatem clauium, quam prædicandi remissionem, & detentionem peccatorum: de quibus *suprà* egimus de efficacia, & necessitate pœnitentiæ.

Exponitur Cyprianus.

Hæresis Lutheri, & aliorum.

SCHOLIUM.

Auctoritatem examinandi reum confitentem esse clauem scientiæ, & distingui tripliciter, sicut alia clauis, ac esse penes Sacerdotem, quatenus est particularis, quia sine hac non posset habere rectum usum clauis potestatis: quæ verò requiratur scientiæ ad valorem absolutionis, Doctores non dicit expressè, tamen innuit valere, licet ab ignorantibus differentiâ mortalis à veniali, vel circumstantias substantiales, detur: sed peccat qui sic ministrat. Ita Suar. tom. 4. disp. 2. 8. scilicet 2. Communior tamen sententia cum Richard. hic art. 2. quæst. 8. Gab. quæst. 1. art. 3. & Nauar. cap. 9. num. 12. ait non valere absolutionem datam à profano ignaro. Sed quàm stupidus debeat esse eius ignorantia, vt annullat absolutionem, non facile est determinatè scire. Itaque consilium est talibus non confiteri nisi in extrema necessitate.

DE secundo articulo dico, quòd illud, quod ordinatur ad istam auctoritatem sententiandi, vel cuius vsus ordinatur ad vsus istius, ita scilicet quòd sine vsu illius non est rectus vsus istius. Potest dici clauis, quia instrumentum quoddam aperiendi, licet non proximum: imò quasi concurrat in vnum cum instrumento propinquo, vel proximo. Sine isto enim non rectè aperit, nec claudit: auctoritas verò cognoscendi in causa peccatoris, est huiusmodi, quia sine ista cognitione non rectè quis sententiat cœlum huic aperiendum, vel claudendum: ergo illa auctoritas potest dici clauis Regni cœlorum.

7 Auctoritas Sacerdotis. Sacerdotem habere auctoritatem examinandi causam pœnitentis, & hanc dici clauem.

Ista autem potest distingui tripliciter, sicut præcedens: & de clauis tertio modo accepta potest probari, quòd congruum sit eam haberi in Ecclesia, & quòd habeatur ex præcedenti articulo: quia qui habet auctoritatem diffinitiuè sententiandi in causa, habet auctoritatem cognoscendi in causa illa, nisi alicui committeretur, quòd sine causæ cognitione sententiaret in causa ad suum libitum; quæ commissio non videtur alicui rationabiliter faciendâ, qui posset in sententiando errare, cuiusmodi est omnis viator. Deus ergo rectè committens Ecclesiæ auctoritatem primam, quæ dicitur clauis potestatis, commisit etiam sibi secundam, quæ dicitur clauis scientiæ.

Nemo sine causæ cognitione sententiarè potest.

Et in collatione primæ clauis, quæ habetur ex *Ioann. 20.* intelligitur etiam collatio istius secundæ, tanquam præuixæ (quantum ad vsum) vsui illius primæ: nec est ista clauis scientiæ aliqua scientia actualis, vel habitualis, vel discretio quæconque, sicut Magister videtur dicere, distinctione ista, cap. primo. *Multi, inquit, indiscreti, qui nec ante Sacerdotium, nec post scientiam habent discernendi, ideoque illam clauem in consecratione non recipiunt: qui verò ante Sacerdotium scientia discernendi præditi sunt, & antehabita discretio augetur, & fit in eis clauis, vt iam ea vti valeant, ad claudendum, vel aperiendum.*

Clauis scientiæ quid est.

Ista;

8 *Fidè interpretatur Magistru.* Ista, inquam, scientia actualis, vel habitualis non est clavis ista, quia auctoritas cognoscendi, etiam requirat scientiam, vel discretionem concomitantem rectum usum eius; quemadmodum requirit clavis potestatis aliquam iustitiam ad rectum usum sui: tamen sicut potestas iudicandi non est iustitia; imò potest esse sine iustitia, ita potestas, vel auctoritas cognoscendi in aliqua causa potest esse sine discretionem cognoscendi: & ita debet Magister exponi, qui vult eum saluare, quòd ad clauem scientiæ requiritur scientia, supple ad hoc quòd aliquis rectè vtatur ea: non autem ad hoc, quòd absolutè insit.

Quare non dicitur clavis iustitia, sicut scientia. Si obiicitur; quare ergo magis dicitur ista clavis scientiæ, quàm illa iustitiæ, siue iustitia, si non requiritur hęc scientia, nisi quantum ad rectum usum illius? Respondeo, sine iustitia habens auctoritatem, & aliquid sententians, facit quod est potestatis, licet indebitè fiat. Et ita habens auctoritatem cognoscendi in causa, si attentè aliquid facit, licet indebitè, illud tamen quod primus facit, semper est potestatis, & idèd semper dicitur clavis potestatis: hoc autem quod iste facit, semper est scientiæ, id est, cognitionis in causa, licet non scientiæ habitualis.

C O M M E N T A R I V S.

5 *Secundum articulum de clavis scientia. Subordinatur clavis potestatis.* DE secundo articulo dico, &c. In hoc articulo agit de clavi scientiæ, quæ subordinatur clavi potestatis ligandi, & soluendi, quia vsus huius non est rectus sine præuio vsu alterius, nempe clavis scientiæ, quæ triplex est iuxta diuisionem clavis potestatis, principalis, excellentiæ, & ministerialis. Ministerialis data est Ecclesiæ in hoc foro, quia recepit auctoritatem sententiandi: recepit etiam auctoritatem inquirendi, & cognoscendi in causa. Hanc auctoritatem inquirendi in causa vocat clauem scientiæ: & rectè, nam vt patet ex Tridentino, hoc Sacramentum Pœnitentiæ institutum est per modum iudicij, ad quod concurrunt ante sententiam confessio rei ad informationem iudicis, & inquisitio requisita ex parte ipsius iudicis, de materia quam debet iudicare, nempe de peccatis, eorum numero, & circumstantiis, vt patet cap. 5. & de statu peccatoris, an sit dignus qui debeat absolui, aut ligari. Item, in ordine ad satisfactionem congruam iuxta exigentiam peccatorum, requiritur similiter cognitio præuia, & discussio causæ: sicut in omni alio ordine iudiciali, seruato tantum hęc secreto processu, qui debet fieri, quia est forum secretum. Patet hoc ex cap. 7. & 8. Tridentini: rationem autem optimam assignat, nempe quia potestas iudicaria in omni iudice, qui errare potest, necessariò supponit cognitionem causæ: neque rationabiliter, aut secundum iustitiam ei committeretur libertas sententiandi ad libitum sine tali cognitione, quia sententia eius debet seruari medium iustitiæ, ne vltra debitum grauetur reus, aut infra debitum lædatur offensus, aut legislator, & lex communis, quæ necessariò supponunt in tali persona potestatem cognoscendi de causa, quam Christus Ecclesiæ communicauit simul cum clauē potestatis, Ioan. 20.

Clavis scientia est auctoritas inquirendi in causa.

Ad qua se extendit?

Necessitas huius clavis scientia.

6 *Magister clauem scientia intelligit habitum.* Deinde, impugnat subsequenter sententiam Magistri, qui, vt patet ex litera, clauem scientiæ intelligit scientiæ habitualis, seu notitiæ discernendi inter peccata, quæ si inest ante ordinationem, per hanc fit clavis; si tamen non inest, in ordinatione confertur. Melius Doctor, quem sequitur communis, in ordinatione asserit clauem scientiæ dari: & hanc non esse illam, quam intendit Magister: sed auctoritatem cognoscendi in causa, quæ scientiæ dicitur ab actu, ad quem ordinatur; illam autem (quam intendit Magi-

ster) scientiam discernendi inter peccata requirit ad rectum usum sui, sicut clavis potestatis iustitiam habitualem: quamuis potestas iudicandi non sit ipsa iustitia, ita neque auctoritas cognoscendi in causa est ipsa cognitio, aut discretio: sed concomitanter requiritur, & sic intelligit Magister, aut explicat.

7 *Obiectio.* Obiicit, quare non dicatur clavis potestatis etiam clavis iustitiæ, sicut clavis scientiæ dicitur clavis scientiæ.

8 *Responsio.* Respondeo, quòd sine iustitia habens auctoritatem facit quod est potestatis sententiam ferens, licet indebitè fiat: illud tamen, quod facit, semper est potestatis; & idèd semper dicitur clavis potestatis, id est, siue licitè, & secundum rigorem mediij iustitiæ, non deuiando faciat; siue etiam indebitè faciat in aliquo deuiando, vt si, verbi gratia, aggrauet, vel alleuiet reum quoad satisfactionem, non seruando iustum; & si seruet iustum, non faciendo, aut sententiando ex affectu, & motiuo iustitiæ; sed ex libidine, aut etiam motiuo extrinseco prauo: quorum vtrumque iniustum est: vt si non absoluat eum, quem deberet absolueri, vel certè oppositum, nempe absoluendo eum, quem aliàs non deberet absolueri, quamuis habeat potestatem absoluedi hęc & nunc, & re ipsa validè absoluat, vel quia alter est sufficienter dispositus; tamen sibi ipsi in his circumstantiis, & peccatis, magis expediret non absolui, vt quia, verbi gratia, ex facilitate veniæ fiat negligentior in obseruanda lege, & proposito; vel certè propter scandalum aliorum non deberet absolueri sine maiori probatione, & cautela. Non ergo intelligit Doctor clauem potestatis ita subiectam etiam arbitrio iudicis, vt in omni casu, & circumstantiis possit ea vti validè, vt si reus non sit emendatus, si non doleat, aut in vniuersum deficiat aliquid essentialiter requisitum.

8 *Cur non dicatur clavis iustitia.* Intendit tantum denominationem non debere sumi huius clavis ab eo, quod aliquando adest, aliquando deest, vel deesse potest, vt est iustitia rigorosa in vsu clavis, qui aliquando validus est, etiam si fiat illicitus, & sine iustitia in modo requisito vsus, manente actu valido.

Clavis scientia ab actu dicitur, & quæ sit illa actus. Ad eundem modum dicit de clauē scientiæ, eam dici clauem scientiæ à suo effectu, ad quem ordinatur, nempe à cognitione, & scientia causæ, non verò à scientia discretionis: nam aliud est

Explicatur Magister.

7 Obiectio.

Responsio. Clavis potestatis non dicitur iustitia.

Vsus potestatis iniustus, & invalidus.

Nequis vsus esse validus, si deficiat per se requisitum.

8 Cur non dicatur clavis iustitia.

Clavis scientia ab actu dicitur, & quæ sit illa actus.

est habere auctoritatem inquirendi, & exquirendi, & audiendi causam: quod fit quando excipit confessionem rei, & inquit de statu, & dispositione eius; aliud verò posse discernere peccata, circumstantias, & statum eius, vt oportet attingendo omnia, vt expedit. Primum est clavis, & dicitur scientiæ à notitia, ad quam ordinatur, causæ, excipiendo informationem. Notitia secundo modo est concomitans, & inesse debet, vt rectè fiat inquisitio, non tamen semper, & in omni casu saltem requiritur ad valorem, vt confessarius necessariò discernat inter peccata, & eorum circumstantias, & differentiam, quia neque ipse quandoque pœnitens, neque exercitarius confessor illa in particulari hîc & nunc attingere posset. Addit prætera requiri vt attentè faciat inquisitionem, & excipiat ea quæ dicuntur.

Vtrum necessitate Sacramenti requiratur scientia discretionis in confessore?

9 Ocasione huius literæ Doctoris hîc examinare oportet præmissum dubium. Illud in primis supponitur ab omnibus, vt licitè quis assumat onus confessarij, & licitè exerceat, requiri in eo scientiam discretionis, & hoc supponit etiam Doctor, hic Magister in litera: quæ obligatio defumitur ex natura Sacramenti, & necessitate pœnitentium, & officio ipsius iudicarij, quod licitè, & vt tenetur, nequit exercere, nisi hanc scientiam habeat. Quanta autem debeat esse, dependet à circumstantiis.

In primis debet cognoscere differentiam inter mortale, & veniale in genere, & practicè loquendo; non quòd de quibuscunque in particulari possit ferre hoc iudicium discretionis; sed debet saltem scire vulgariter quæ dicuntur mortalia, quæ venialia, & circumstantias ordinarias, & habere notitiam, qua discernere possit an pœnitens sit dispositus, quantum ad dolorem de peccatis, & propositum emendationis, & communiter omnia, quæ spectant ad integritatem confessionis, & intelligat ea per se, quæ frequentius accidunt. Debet scire casus reseruatos, & excommunicationes, quæ ipso facto incurruntur, à quibus nequit absoluerè, & hoc si se exponat confessioni audiendæ maxime vt minister ordinarius. Debet prætera, si est expositus, audire confessiones omnium, tam clericorum, quàm aliorum, scire ea quæ ad obligationem status ipsorum spectant, & in quibus peccare frequenter contingit. Deinde etiam ratione loci, in quo quædam peccata vigent peculiariter, vt vsuratum, simoniæ, & in contractibus illicitis, & ratione personarum concurrentium, quæ his frequenter obnoxij sunt in his habere notitiam, quamvis in his sententiæ communitati sufficiat, vt sciat quæ frequentè contingunt, & possit dubitare in circumstantiis particularibus, & extraordinariis, vt ab alijs possit informationem petere, vel certè legendo per se inquirere. Alleuiari potest hîc & nunc ex statu pœnitentis, vt si sit doctus, cuius informationi debeat fidem in iis, quæ sunt propriæ salutis, dare, quare non est præsumendum eum veritatem contemnere in dispendium propriæ salutis. Potest etiam alleuiari obliga-

tionis maioris scientiæ ex pœnitentibus, quos ordinariè audit, si non habent illa peccata, neque habere solent, quibus annexa est censura, & obligatio restitutionis, & contractus iniusti, & alia eiusmodi, in quibus in particulari etiam viri docti hærent: discernenda ergo in genere est mensura huius obligationis ex officio personæ, loco, concurrentibus, & circumstantiis, quæ frequentè, aut rarè accidunt, & in quantum hoc munus assumit, vel quoad plures, vel quoad pauciores, vel semper, vel rarè exercendum.

Quantum ad quæsitum, plures affirmant nullam esse confessionem factam ignorantem, & absolutionem ab eo datam. Ita Syluester v. Confessio 1. quæst. 3. part. 3. Richardus in præsentibus distinctione art. 2. quæst. 8. ad 1. Corduba in quæstion. qu. 9. Adrianus quæst. 4. de Confessione. Gabr. dist. 17. quæst. 1. art. 3. dub. 1. Nauarr. in Summa cap. 9. n. 12. Caietan. in Summa. v. Confessio. Intelligitur hæc sententia, quando ita est ignarus vt nesciat discernere mortalia, aut circumstantias vulgares.

Contrarium huius tenet Suarez disp. 28. scilicet 2. sed distinguit casum ignorantiam, si talis sit, vt nullo modo cognoscat actum morale in genere, sub ratione peccati mortalis, aut venialis; quod est dicere in re ipsa, si nesciat quid sit peccatum, aut malum morale, aut proferre absolutionem debito modo: tunc esse inhabilem, quod per se notum est: neque validè absoluerè. In casu tamen, quo cognoscat malum, licet non discernat inter mortale, & veniale, aut circumstantias, & sic de alijs necessarijs, absolutionem ab eo datam esse validam, modò pœnitens ponat in re ipsa omnia ex parte eius requisita. & iuxta hanc sententiam videtur Scholasticæ interpretari hunc locum Doctoris propter extrema verba. Pro qua citat Suarez alios Doctores præfato loco.

Neutri sententiæ præiudicare volo, quia neque aggraunda sunt onera, neque etiam in præiudicium Sacramenti, vel pœnitentium alleuianda sunt ultra id, quod institutio, & sensus Ecclesiæ fert. Iudico tamen casum hunc rarissimè extra casum necessitatis contingere: nam neque Ecclesiæ admittit tales ad confessiones audiendas, neque tanta ignorantia potest præsumi in illo, qui ministrare solitus est hoc Sacramentum, aut qui habuit in se ipso vsum confitendi, aut intelligit, quid sit confessio, vel an fieri debeat, aut quid sit absoluerè, aut in iungere pœnitentiam, aut eiusmodi tolerari in illo populo Christiano, aut alibi ab Ecclesiâ extra casum necessitatis.

Dico ergo primò extra talem casum necessitatis tenendam esse primam sententiã: & probatur hac ratione, nequiret Sacerdos dato casu, quo ei non daretur clavis scientiæ, absoluerè validè: ergo in eo casu, in quo clavis scientiæ caret suo fine in Sacerdote, non habet effectum: sed in tali caret suo fine: ergo inualidè absoluit. Probatur prima consequentia, quia desinente fine proximo potestatis, & quo mediante applicatur ad effectum, potestas nequit exerceri; sed finis proximus clavis scientiæ est cognitio peccatorum, & status pœnitentis in ordine ad regulam iudicij, & sententiæ ferendæ proximam, vt ex cognitione peccatorum habita per reuelationem, & confessionem pœnitentis, qui est reus, formetur regula proxima ferendæ sententiæ per potestatem clauium, quæ regula est iudicium.

Ex quibus assurgit obligatio maioris scientiæ.

IO
An ignorantia reddat nullam absolutionem. Sententia affirmatiua.

1. *Sententia negatiua.*

Casus hic videtur rarus.

II
Præfatum prima sententia.

Probatur.

Desinente fine proximo potestatis desinij potestas. Iudicium discretionis est finis proximus clavis scientiæ.

Requiri scientiam discretionis in confessario, vt licitè exerceat munus.

Debet scire differentiam inter mortale, & veniale in genere, & quomodo

Debet scire casus reseruatos.

Et alia plura huc spectantia.

Qualis debeat esse scientia eius?

Alleuiari obligationem.

discretionis peccatorum, & reliquorum, quæ sunt ex necessitate Sacramenti, vt doloris, & propositi ex parte pœnitentis, quæ requiruntur ad absolutionem: ergo deficiente tali iudicio, aut possibilitate eius formandi in confessario, sequitur eum non posse ferre actum iudiciale, aut vti clauis scientiæ ad finem institutum. Probatu consequentia: quia ad sententiam, & actum iudiciale requiritur non solum potestas; sed etiam regula, & scientia proportionata: ex qua procedat, maximè, si est minister, qui debet conformari iudici superiori, & habere intentionem procedendi secundum allegata iuxta præscriptum legis, ita vt aliter iudicare non possit. Vnde in foro publico requiritur, vt præcedat iudicium ex cognitione publica, secundum allegata, & probata, iudicium dico practicum, & non solum apprehensio criminis; sed iudicium de ipso crimine, & eius qualitate, in eo saltem gradu, quo debet, secundum legem puniri poena iudiciali, aut absoluti reus, iudicando similiter eum non esse dignum poena; ergo in proposito debet esse possibilitas in confessario iudicandi de crimine secundum discretionem aliquam, & de cæteris necessariis, si adsunt ex parte pœnitentis, vt quæ substantialiter exiguntur ad explendum hoc iudicium Sacramentale, quod non facit solum apprehendendo ea, quæ dicit pœnitens, nisi sit habilis ad formandam iudicium de dictis, ex quo procedat proximè ad sententiam: quia ex necessitate huius iudicij informatio illa prærequiritur, & non ad formandam solum apprehensionem.

Ad actum iudiciale requiritur cognitio cause in iudice inferiori.

Exemplum ex processu requisito in foro externo.

Apprehensio non est iudicium requisitum.

I 2
Responsio.

Impugnatur.

Requiri iudicium de statu rei.

Potestas ligandi respicit satisfactionem.

I 3
Requiri scientiam discretionis quoad poenam.

Contra, non requiritur in eo tale iudicium in genere de peccatis sub illa generalitate, vt possit procedere ad sententiam: sed requiritur vt cognoscat de pœnitentis dispositione requisita, per quam sit dignus absolui, & discernat illam: quia non solum confessio est materia, vel quasi materia pœnitentiæ, sed etiam contritio cum proposito requisito emendationis, & satisfactio, vt patet ex Tridentino, & Florentino, quæ definiunt quasi materiam huius Sacramenti esse tres actus pœnitentis, regulariter saltem loquendo, & contritio magis exigitur, quam confessio, quia in omni casu necessaria est contritio, licet confessio non sit necessaria, saltem verbalis, & in specie. Deinde, potestas ligandi maximè respicit satisfactionem, vt patet ex Tridentino *sess. 14. cap. 8.* quia subtrahere absolutionem non tam est ligare de nouo, quam relinquere ligatum in suis peccatis; obligat autem ad satisfactionem esse inducere nouum onus, ad quod obligat clauis. Debet ergo confessarius esse habilis ad ligandum reum per satisfactionem, vt possit vti clauis potestatis, sed qui neque statum rei discernere potest, neque peccata, nequit imponere satisfactionem, vt lege ipsi est præfixus terminus vtendi sua potestate: ergo nequit validè procedere.

Probatu præterea idem quoad cognitionem debitam peccatorum, si reus non confiteretur integrè sua peccata in specie; absolutio esset omnino inualida, ex defectu substantiali actus prærequisiti ad sententiam, neque rectè subiicere- tur in hoc foro iudici: quia quoad omnia pecca-

ta mortalia ei subiici debet, vel quoad nullum subiicitur ob necessariam connexionem materiæ mortalium in ordine ad remissionem: ergo similiter neque iudex, deficiente necessaria cognitione causæ, subiicit sibi reum hinc, & nunc; quia ratione criminis subiicit, in quantum de ipso cognoscit; sed quidquid substantialiter annullat actum ex parte informationis necessaria, & completæ in reo, annullat etiam actum ex parte iudicis ob defectum cognitionis correspondentis, ad quam per se ordinatur informatio, & simpliciter requiritur: vbi enim excusatur reus ab informatione, excusatur etiam iudex à cognitione causæ, vt in casibus, qui excusant à confessione, & vbi defectus informationis est substantialis, & reddens actum nullum etiam defectus cognitionis causæ reddit eum nullum; & vbi negligentia, seu defectus culpabilis examinis debiti reddit confessionem inualidam, ibi etiam defectus cognitionis discernentis peccata confessæ reddit actum nullum, vt si confessatus negligit per distractionem culpabilem, & grauem attendere ad informationem, vt omnes concedunt, absolutio est omnino inualida ex defectu cognitionis requisitæ ad discernendum statum rei, quia in eodem gradu, vel maiori tenetur iudex ad cognitionem causæ, discernendo statum rei, in quo reus tenetur ad informationem: nam, vt rectè Tridentinum *sess. 14. cap. 5* colligit necessitatem confessionis ex potestate absoluendi, vt possit per sententiam exerceri, quo pro potestate clauium remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam pronunciat. *Constat enim Sacerdotes iudicij hoc incognita causa exercere non potuisse, &c.* Rationem subdit, seu potius declarat quænam sit illa cognitio causæ requisita. *Neque, inquit, sequitur quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat; & non potius in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent, &c.* Vnde deinceps exponit quæ peccata ipsi debent de necessitate Sacramenti confiteri, quam necessitatem reducit originariè ad necessitatem cognitionis causæ, per quam discernatur status peccatoris, & pœnitentiæ ex æquo, & ipsius scientiæ, si ferenda sit, aut retinenda: neque enim casu, aut perfunctoriè hæc potestas exercenda committitur Sacerdoti, & ad arbitrium: sed ex debita scientia, quam præmittere debet, & esse habilis, vt eam præmittat. Si ergo confessio peccatorum in genere, vt dicit Concilium, non sufficiat ad informationem validam, sic etiam neque cognitio, qua in genere tantum discernuntur peccata, sufficit ad valorem actus ex parte iudicis, vt ferat sententiam iuxta institutionem & potestatem, quam habet, & quodcumque necessaria est cognitio causæ per informationem in specie.

Confirmatur, quia talis confessarius perinde se habet in casu proposito quoad cognitionem causæ, ac si nulla omnino permitteretur confessio in specie, quia eo ipso, quo reus confitetur se peccasse aliquoties, & sæpius, si ei credit, & petat absolutionem, habet conceptum in genere de peccatis eius: sed in casu præterea ignorantia, quo non discerneret inter peccata, non variatur in eo iudicium ex confessione peccatorum in specie: ergo tunc non tenetur alter confiteri peccata in specie, quia hæc obligatio oritur ex necessitate, & differentia iudicij in confessore variatis ob informationem habitam per confessio

Connectio mortalium.

Correspondentia, & connectio confessionis, ad cognitionem debitam in iudice.

Trident. Necessitas confessionis ex necessitate est cognitionis, & ferenda sententia.

Sicut confessio in genere non sufficit, sic neque cognitio in genere.

I 4
Confirmatio. Valeret confessio in genere si sufficeret scientia in genere.

Confessio in specie requiritur ad variandum iudicium.

confessionem in specie: si ergo ignorantia sit talis, vt nullo modo possit mutare iudicium, aut variare ex informatione, cuius finis intrinsecus est cognitio causæ per discretionem, cessat obligatio confessionis: quod negat secunda sententia. Negat præterea eadem sententia absolutionem esse validam in casu ignorantie tam rudis, ex qua non possit confessarius scire peccatum in genere: sed meo videri idem debet supponi in casu præfenti, quia nequit habere cognitionem peccati in genere, quæ faciat ad propositum, nisi ex aliqua regula morali, aut præcepto, ex quo discernatur peccatum aliquod in specie moralitatis, & in specie grauitatis, practicè loquendo, & determinatè. Deinde, quidquid sit de suppositione, aut eius possibilitate, illam cognitionem in genere non solum debet habere; sed cognitionem in specie requisitam, vt validè procedat; illa autem est ea, quam probamus esse necessariam, & de qua loquitur Tridentinum, & in ordine ad quam dicit confessionem in specie, & integram esse necessariam: ergo sine illa in eo gradu, quo requiritur, est inutilis absolutio.

Ex his patet ad fundamentum sententia oppositæ, quia deficit cognitio necessariò requisita, cuius contrarium illa supponit.

Dices nullo iure differentem cognitionem ad valorem Sacramenti, aut absolutionis requiri.

Respondetur Iure diuino institutionis requiri, & ex natura actus iudicialis, & ordinis.

Dices cum habere potestatem iudicandi ordinariam, aut delegatam: ergo tenet eius sententia.

Respondetur neque eum habere potestatem ordinariam, aut delegatam, neque Ecclesiam vnquam intendisse ei conferre talem potestatem in vllò casu, in quo Ius diuinum obligat ad confessionem in specie, neque posse ei talem auctoritatem delegate exercendam, manente tali ignorantia, aut in ea exercendi actum iudicij, quia ex ipsa institutione Sacramenti, & ex natura actus est inhabilis ad talem iurisdictionem in hoc foro, in quo Ecclesia declarat iudicium discretionis necessarium esse ad cognitionem causæ, vt patet ex Tridentino. Negatur etiam consequentia, quia licèt Ecclesia eum approbaret alterutro modo, semper includitur conditio per se requisita ad actum ministerialem huius Sacramenti: & quamuis haberet intentionem faciendi quod facit Ecclesia, non potest habere efficacem, & fundatam, nisi tollatur obex ex parte obstantis exercitio actus.

Dices; iurisdictione datur absolutè, & independentè à scientia; quæ multiplex est in confessorè, & alia, & alia debet esse iuxta statum peccatorum, & pœnitentiam: ergo Ecclesia non voluit hanc iurisdictionem dare dependentè à scientia, aut ex suppositione eius, quia esset valdè periculosum, cum vix discerni possèt quis habere scientiam hinc & nunc requisitam ad statum huius pœnitentis; & sequerentur plures anxietates tam pœnitentum, quam confessorum in ipsa praxi.

Respondetur negando antecedens, ad cuius probationem respòdetur supponi semper scientiam discretionis, quam exigunt Doctores, vt saltem discernat inter peccata, & circumstantias ordinarias. Quoad scientiam verò in casibus particularibus, & quibuscunque non requiritur

illa per se, sed respectiue ad tales casus: si ergo dubiret in his cum fundamento, nec sciat discernere gradum ipsorum, vel quomodo de iis iudicandum sit, non debet extra casum necessitatis absoluerè; sed remittere penitentem ad alios, nisi ipse aliunde informare se possèt ex lectione authorum: sed quia per accidens est si in re ipsa cadunt sub iurisdictione, validè in re absoluit, de quo tamen valdè dubito seclusa necessitate, quia si putat illa cum fundamento esse seruata, vix in eo saluari potest intentio debita absoluedi: quia sententia à non suo iudice lata est nulla: si ergo ipse putat, licèt ex errore, se non habere potestatem in illa peccata, quam icit esse necessariam, non videtur saluari intentio sufficiens, ne quidem conditionata: quia conditio apposita nequit compati cum illo errore, quo iudicat practicè determinatè se non esse iudicem illius rei. Quòd si dubius est, saltem tenetur abstinere extra necessitatem; dubius, inquam, de materia circa quam non potest formare iudicium, siue quæ peccatum est, siue quæ seruatum suspicatur. Quòd si manens in illo dubio ferat sententiam extra casum necessitatis, quidquid dicant alij, esset mihi sententia illa ad minimum dubia, & si reus cognoscit ignorantiam confessarij extra casum necessitatis, peccat confitendo, & hac in parte sententia etiam esset nulla.

Quòd si dicas hoc esse rigorosum.

Respondetur magis periculosum esse hac in parte esse indulgentem, quam rigorosum, quia à casu dependet salus penitentis, peccatum confessarij, & valor Sacramenti, & communis tenet peccare pœnitentem, cum eligit iudicem, quem scit non esse sufficientem ad cognoscendum in causa, relictis alijs, qui discernere possunt iuxta clauem scientiæ, & decernere iuxta clauem potestatis.

Nec puto Doctorem esse in hac sententia, quam impugnamus, quia neque litera superius expressa, & declarata id sonat, neque discursus, aut intentum eius, quod est tantum probandi clauem scientiæ esse diuersam à scientia actuali, & habituali: & contingere posse, vt quis attentè faciens inquisitionem in causa faciat quidem secundum auctoritatem, & tamen faciat indebitè ex defectu scientiæ discretionis, quod aliquando contingit, vt declarauimus subsistente valore facti. Ex his non colligitur aliud, nisi quando defectus est ordinarij ex negligentia, aut ignorantia leui, aut lata, non verò ex ignorantia latissima, & excludente omnem scientiam discretionis, quod sufficit ad intentum Doctoris, quo probet clauem scientiæ, non esse scientiam discretionis, quæ est finis, vt diximus, ad quem ordinatur proximè clauis scientiæ.

Dico secundò in casu extremæ necessitatis, seu articulo mortis, vt sumitur ex Doctore dist. 17. quæst. vn. & in casu quo quis excusat à confessione integra, & explicita omnium peccatorum, posse eum absolui à quolibet Sacerdote, in quo casu quæcunque confessio esset formaliter integra, quando aliter fieri non possit, neque alius inuenitur, nisi iste. Si autem casus permittit integrè fieri confessionem ex parte pœnitentis, debet fieri, licèt Sacerdos nequeat integrè iudicare iudicio discretionis ex defectu scientiæ, perinde necessitas excusat: tamè in eo casu debet ipse pœnitens confiteri sua peccata, si est disere-

Dubius an absoluat.

Replica.

Responsio.

Explicatur Doctor.

17

2. Conclusio. In casu necessitatis, in quo quis excusatur à confessione integra, & in specie valida absoluitur ignorans.

Et quid in hoc seruandū.

15
Solvitur fundamentum sententia opposita.

Responsio.

Obiectio.

Responsio. Ecclesia neque intendit, neque intendere potest, dare auctoritatem ei, qui est inhabilis.

Replica.

16
Responsio.

Scientia discretionis ordinaria requiritur.

tus, vt dicat Sacerdoti, hoc peccatum mortale feci contra tale præceptum, hoc contra aliud: hoc etiam quod est veniale, si velit ad instructionem Sacerdotis, contra aliud præceptum tale, & tunc ex instructione pœnitentis potest Sacerdos formare iudicium discretionis, quo discernat inter peccata. Quod si ipse reus sit in eadem ignorantia, dicat, & faciat vterque quod potest, & Sacerdos validè absoluit, quia neque vlla est referuatio pro tali casu. extrema necessitatis, neque requiritur confessio integra, si fieri nequit, sed materia aliqua, de qua certum est esse peccatum; vel nutus, & signa cum confessione in genere, in casu quo non possit fieri integra, & explicita: cui confessioni in genere æquiualebit illa, quæ tum fieri potest. Ita tenet Syluester. Habet ergo Sacerdos tum iudicium talem esse peccatorem, & velle absolui, & quæ confitetur esse peccata, & se habere auctoritatem, quæ sufficit in casu, non tamen extra casum. Addit Syluester, clauso periculo, & habita copia confessoris denudè confitenda esse illa peccata. Hoc negat Vasquez *quæst. 93. art. 3. dub. 2.* nisi in ea parte, quæ de ipsis Sacerdos non potuit formare iudicium, supponit enim neque

tunc confitenda esse peccata, nisi Sacerdos aliqua cognoscat, quia in extrema necessitate non variantur ea, quæ sunt essentialia Sacramenti: sed melius Syluester, quia essentialia Sacramenti, quæ spectant ad integritatem eius, variantur in casu necessitatis, ita vt sine aliquibus Sacramentum esset nullum aliàs, sine quibus in articulo necessitatis est ratum Sacramentum, vt patet de confessione integra, à qua plures casus excusant, sicut & à confessione vocali, vt quando quis amisit vsum loquelæ, & per nutus petit absolutionem. Duo sunt, à quibus nulla necessitas excusat, vt contritio, seu attritio, & absolutio: à confessione autem, & satisfactione non ita, quando nequeunt fieri. Itaque non secus iudicarem taliter absolutum obligari ad iterandum confessionem, quam agonizantem, si iterum restitueretur loquelæ, & sensui. Verum quando confessor est instructus quoad aliqua peccata, & hoc constat pœnitenti, non debere illa repeti, sed, vt dicit Vasquez, ea tantum quæ nequit discernere: si tamen pœnitenti constat cum esse ignorantem, neque determinatè sciat in quibus sit talis ignorantia discernendi peccata, tunc debet confiteri omnia in specie.

Necessitas excusat ab aliquibus, quæ aliàs requiruntur.

Sine dolore requisito, & absolutione nihil fit etiam in casu.

Iterum non est confessio.

At sic iterum da talis confessio.

SCHOLIUM.

Docet primò clauem non esse characterem, quia priùs tempore datus est character Apostolis, quam claus. Secundo ait duas esse clauis, vnã examinandi, alteram sententiandi, hæcque non repugnare ab inuicem separari. Tertio, in Sacerdotio dari duos characteres, vnum in corpus Christi verum, alterum in mysticum. Quarto, innuit hic, & asserit dist. 24. art. 3. fin. priùs tempore dari potestatem in corpus Christi verum: quod videtur docere Trident. sess. 2. 3. cap. 4. ibi. Si quis dixerit per ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra dicere Episcopum, Accipe Spiritum sanctum, anathema sit. D. Thom. 2. 2. quæst. 39. art. 3. 4. D. Bonauen. hic art. 3. quæst. 1. Richard. hic. Sotus dist. 18. quæst. 4. art. 2. Alex. 4. par. quæst. 79. 80. Castro de iust. her. punit. c. 21. & communis, tenent potestatem iurisdictionis distinguere à potestate ordinis. & videtur definitum in Trid. sess. 4. cap. 7.

9
D. Thom.
d. 18. q. 1.

DE^d tertio articulo dicunt quidam, quod istæ claus sunt idem cum characterem Sacerdotali, & tunc esset facile videre, quomodo conferuntur cuilibet Sacerdoti in eius ordinatione, sicut & characteres.

Sed contrà arguitur sic; illæ sunt distinctæ potestate, quarum vna potest esse sine alia; sed potestas conficiendi corpus Christi, siue character Sacerdotij, vt ad hoc est, potest esse sine illa potestate, quæ includitur in clauibus: ergo, &c. Minor probatur, quia sic fuit in Apostolis in cœna, cum dicebat eis, *Hoc facite in meam commemorationem;* vbi data est eis potestas conficiendi: sed non clauium vsque post resurrectionem, *Ioan. 20.* dicente Christo, *Quorum remisistis, &c.*

Matt. 26.

Sacerdos priùs tempore accipit potestatem conficiendi quam absoluenti.

Consimiliter videtur posse argui de quolibet Sacerdote nunc ordinato in Ecclesia. Priùs enim dicit Episcopus ordinando: *Accipe potestatem conficiendi, vel celebrandi Missam, tum pro viuis, quam pro defunctis,* dans ei calicem: & quibusdam interpositis, ponens manum super caput eius, dicit: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remisistis, &c.* Vnde videtur, quod quilibet Sacerdos priùs tempore accipiat potestatem conficiendi, quam absoluenti: ergo est alia, & alia. Et istud probat, quod non tantum distinguitur à characterem, si character est aliquid vnum, imò quod sunt distinctæ potestates inter se.

Dist. 6. art.
vlt. q. 2.

Item (vt dictum est supra) character non potest esse nisi relatio; relatio autem non potest esse eadem ad plures terminos. Corpus Christi verum, & mysticum, vel consecratio huius, & absolutio illius sunt distincti termini; ergo illud, quod est relatio ad consecrationem, non est idem cum potestate ad absolutionem.

10
Matt. 16.

Dico ergo, quod simpliciter sunt duæ claus, ita quod absolutè verum est illud verbum Christi, *Tibi dabo claus, &c.* & possent de potentia Dei absoluta separari ab inuicem; sicut enim aliquis nunc præsidens potest committere alteri auctoritatem cognoscendi in causa, non committendo sibi auctoritatem sententiandi in ea: vt si diceret,

committo tibi auctoritatem examinandi causam istam, & referas mihi vt sententiam. Posset etiam conferre auctoritatem sententiandi sine auctoritate cognoscendi, vt si diceret, Committo tibi, quodd sine omni cognitione causæ sententias, sicut placet; talis autem commissio non esset ordinata alicui, cui voluntas esset obliquabilis. Ita etiam posset Deus committere auctoritatem cognoscendi sine auctoritate sententiandi: & esset ista commissio ordinata simpliciter, si esset etiam in humanis. Posset etiam Deus de potentia absoluta alicui habenti voluntatem obliquabilem, committere auctoritatem sententiandi sine cognitione in causa. De potentia autem ordinata, siue de facto committitur vtrumque cui libet Sacerdoti Ecclesiastico ad minus completè ordinato. Quod pro tanto dico, quia si priùs tempore datur sibi auctoritas celebrandi, quàm absoluendi, non est perfectè ordinatus, quantum ad vtramque auctoritatem. Si primo facto, omitteretur secundum.

Sed an præcisè simul tempore vtraque potestas detur, non assero. Quòd si priùs detur vna, quàm alia, quando ergo imprimitur character Sacerdotij? & quomodo se habebit ista duplex clauis ad characterem?

Ad primum posset dici, quòd sicut sunt duæ potestates, ita duo characteres: & vterque imprimitur in signo proprio sensibili significante illud inuisibile: vt pote primus in datione calicis cum illis verbis, *Accipe potestatem celebrandi*, &c. Secundus in impositione manuum, cum illis verbis, *Accipe Spiritum sanctum*, &c.

Et secundum hoc pateret quid esset dicendum ad secundum: quia vtraque potestas est quidam character: sed illi duo integrant totum ordinem Sacerdotij: sed secundum hoc etiam viderentur esse duo characteres correspondentes duabus clauibus, vel non essent duæ clauis.

Si ergo non placet tot characteres ponere correspondentes vni ordini Sacerdotali: potest dici quòd per vnum characterem Sacerdotalem, habet quis potestatem conficiendi corpus Christi, vbi cumque ille imprimatur: & per illum ascribitur iste familiaræ Christi in tali gradu excellenti, vt pote in gradu cibantis populum Christi in Ecclesia. Sicut autem in istis curiis magnorum promotus ad gradum excellentem in familia domini, per hoc disponitur, vt habeat auctoritatem aliquam respectu aliorum seruorum: ita per hoc, quòd iste in familia Christi in gradu excellentiori constituitur per characterem Sacerdotalem, disponitur de congruo ad habendum potestatem super corpus Christi mysticum, ligandi, & soluendi: & tunc character Sacerdotalis est dispositio ad istas clauis, saltem collatio vnus non separatur à collatione alterius: quia (sicut dictum est) quòd Christus in eodem verbo *Ioan. 20.* contulit ambas Ecclesiæ: ita & Episcopus in eodè signo sensibili, & verbo confert ambas: vnam quasi excellentem, & explicitè, & aliam quasi implicitè, cuius vsus est antecedens ad vsum istius.

Et ex hoc patet quòd aliquialiter possunt dici vna clauis vnitatem ordinis: quia ad actum vnum vltimum, scilicet apertionis, ordinantur: & ad illum vna subordinatur alteri, quia remotior ab illo effectu.

COMMENTARIUS.

DE tercio articulo dicunt quidam, &c. Hæc sententia est D. Thomæ in 4. dist. 18. q. 1. Dicit D. Thomas clauis esse eandem characterem Sacerdotali, qui vnus est in se, & extenditur ad diuersos actus: sicut idem ignis ad calefaciendum, rarefaciendum, & huiusmodi. Quem sequuntur in hoc alij, vt Sotus *infra dist. 20. art. 1.* Petrus de Soto in *lectione de clauibus*. Turrecremata in *Summa lib. 1. cap. 93.*

Contra hanc sententiã obicit, illas esse duas potestates diuersas, quæ seorsim datæ sunt; vt potestas consecrandi in cœna Matth. 26. *Hoc facite in meam commemorationem*. Absoluendi verò per clauis. *Ioan. 20.* Et post resurrectionem. Secundò, in ipsa ordinatione non simul, sed seorsim dantur, vt patet, & per diuersa verba. Tertio, quia character nequit esse nisi relatio, quæ non est primò ad plures terminos.

Deinde dicit simpliciter, & absolutè esse plures clauis, & non vnam tantum. Et hoc probat in textu. Deinde, de facto clauis illas conferri Sacerdoti completè ordinato. Dicit completè or-

dinato, respectiue ad controuersiam de characteris ordinis Sacerdotis, si vnus sit, an plures, & an priùs detur ei character, quæ est potestas conficiendi Eucharistiam, & postea alius character, qui est potestas absoluendi; quia hoc dato non est completè ordinatus per primum characterem. Deinde, quærit si simul datur vtraque potestas: non asserit; quia, nempe hæc quæstio spectat ad materiam de ordine, vbi *infra dist. 24. q. 1. Ad secundum principale*, docet esse diuersos characteres. Deinde, quærit si priùs datur vna, quàm altera, quando imprimitur character Sacerdotij; & quem ordinem habent clauis ad characterem, seu potestatem Ordinis. Tandem respondet ad obiectiones præmissas, asserendo duos esse characteres, vel etiam vnum integraliter, vel certè non esse duos characteres iuxta sententiam præmissam D. Thomæ, quæ extenditur ad duas illas functiones, & cum hoc essent duæ clauis, habentes vnitatem ordinis.

Omissa ergo illa quæstione, quam in suum locum remittit ad Sacramentum Ordinis, an in Sa-

11
An priùs tempore detur vna potestas quàm alia.
Duos esse characteres Sacerdotis, idem habet d. 24. art. 3.

Modus dicendi quomodo simul detur vtraque potestas, quam tamen non tenet, sed oppositè, dist. 24. art. 3. fin.

Character Sacerdotalis duplex.

Resolutio Doctorum.

18
Artic. 3. Sententia D. Thomæ de clauibus, & characteribus.

Diuersas esse potestates, & diuersa tempore datas. Potestas consecrandi in cœna, absoluendi, Ioan. 20.

Summarium textus.

Exclusio Do-
ctorum.

cerdotio imprimatur duo characteres partiales: Conclusio definita huius textus est clausus esse diuersas, quauis vna subordinetur alteri, & potestatem iurisdictionis, vt comprehendit clausus per modum vnus secundum ordinem, & ad eun-

dem effectum vltimatum tendentis, distingui a potestate ordinis, vt præcisè dicit potestatem conficiendi Eucharistiam, quæ est sententia communis Theologorum in præsentia distinctione, & magis explicabitur in articulo sequenti.

S C H O L I V M.

Potestatem absoluendi non esse propinquam, & inimpedibilem, sicut est potestas conficiendi: quia nisi dentur Sacerdoti subditi, non absoluet. Intelligit subditum debere dari à superiore, quia non sufficit aliquem se submittere, vt putat Caiet. tom. 1. opusc. tract. 7. quia hoc non daret iurisdictionem ordinariam, nec delegatam, quarum alteram petunt Trident. & Flor. Item si dentur subditi, potest potestas suspendi: falluntur ergo Armach. lib. 1. de quest. Armen. c. 1. & Durand. hic, q. 2. tenentes in ipsa consecratione Sacerdotis dari potestatem clauium, quibus fauet Nauar. cap. 4. num. 20. & cap. 7. num. 259. putans eam potestatem tunc dari iure diuino, nisi Ecclesia prohibeat postea eius actum; quod falsum est, nec Ecclesia posset prohibere valorem actus, sicut nec consecrare valide, si esset iure diuino immediate data potestas. Vide Suarez 4. tom. disput. 16. sect. 3. in ordinatione tamen datum incompleta, & inchoata potestas absoluendi. Ita Angel. v. Confessio. 3. Maior hic, q. 1. Panorm. clem. 1. de priuileg. n. 16. Anton. 3. part. tit. 17. cap. 4. Hostiens. Summa tit. de pæn. & remiss. §. Cui, completur autem quando datur iurisdictione iam ordinato, cuius non ordinatus est incapax.

12

DE quarto articulo, potentia actiua, cui statim correspondet passiuæ, & non est inimpedibilis, ipsa est semper potentia propinqua ad agendum: sed si est aliqua, cui non correspondet passiuum in natura statim, vel habito passiuo ipsa est inimpedibilis; dum est actu impedita, non est potentia propinqua, sed remota, vt habetur à Philosoph. 9. *Metaph. cap. 4.* vbi vult, quòd actiuum, & passiuum habentia completè potentiam actiuam, & passiuam, statim agunt. Nec oportet addere, *nullo exteriori propinquo*, vt dicit potentiam propinquam actui.

Tom. 10.
Potentia propinqua, & remota differunt, & quomodo?

Potestas clauis est remota, inimpedibilis.

Ad propositum, potestas conficiendi statim habet materiam in natura, quia omnem panem triticeum: & est potestas non inimpedibilis; quia quandocumque aliquis attentat per eam facere in materia determinata, & debita, facit. Sed si hoc modo esset de clauis, vt pote quòd statim correspondet sibi pro materia peccator pœnitens, & non posset per actum alicuius alterius impediti, quin intendens vt ea, faceret quod facere intendit; tunc clauis esset potestas propinqua ad absoluendum, & tunc sequeretur quòd Sacerdos ex hoc, quòd ordinatus, posset quemcumque peccatorem sibi confitentem absoluere (non quidem quòd posset licitè, sed peccaret mortaliter, si hoc attentaret contra prohibitionem superioris) faceret tamen, sicut Sacerdos prohibitus quantumcumque, si attentat consecrare, consecrat.

13

A superiori scilicet, non ab ipso subditi.

Potestas conficiendi est propinqua inimpedibilis.

Sed hæc duo supposita communiter non tenentur: non enim tenetur saltem primum, scilicet quòd ex ordine habeat materiam: sed oportet aliquem subditum sibi dari, in quem habeat iurisdictionem; non solum ad hoc, quòd ritè absoluat, sed ad hoc, vt simpliciter absoluat: quia sententia à non suo iudice lata est nulla: & ita videretur etiam dicendum de secundo, quòd posset superior ad tempus subtrahere subditum per suspensionem istius: & tunc potestas istius impediretur simpliciter, ita quòd si attentaret absoluere, non absolueret de facto.

Est ergo secundum sententiam istam potestas conficiendi potestas propinqua: sed clauis est potentia remota: tum quia ex hoc, quòd est clauis in aliquo, non correspondet sibi passiuum aliquod, nisi aliunde fiat sibi passiuum: tum quia si est in aliquo potest impediti per aliquem superiorem prohibentem. Et ratio dissimilitudinis fortè poneretur, quia à principio nulli nocuit nec ordinationi Ecclesiæ, quod quicumque Sacerdos quamcumque materiam consecraret: nocuisset autem si per collationem clauium in ordine quilibet Sacerdos fuisset iudex cuiuscumque pœnitentis, & potuisset quantumcumque prohibitus exequi actum clauis: quia in hoc iste posset facere præiudicium alij, cuius iste est subditus.

1. de celo.

Quomodo ergo secundum istam viam communem saluabitur ista propositio *Omni potentia actiua correspondet passiuæ*? In natura enim, si aliqua esset potentia actiua, cui non posset correspondere passiuum, nisi per aliquam potentiam actiuam; illa prima non esset potentia actiua: ergo à simili hinc cum per clauem non possit isti correspondere

dere materia nisi per aliam potentiam actiuam, scilicet iurisdictionem; sequitur quòd claus non sit potentia actiua.

Ex hoc posset confirmari de ista potestate iudiciaria: nullus enim videtur posse habere potentiam iudicandi, cui nullus subest, vt iudicabilis ab eo: ergo claus, vnde claus non est potestas iudicandi.

Si dicas, quòd potentia actiua quantumcunque sit perfecta, tamen requirit materiam; verum est, & potestas conficiendi requirit materiam, scilicet panem, sed tamen statim quando habetur potestas conficiendi, non oportet requirere aliam potentiam actiuam, ad hoc quòd panis sit consecrabilis: si enim porteret ad hoc, quòd esset consecrabilis, quòd esset dominus illius panis, iam potestas Sacerdotalis non esset potestas conficiendi nisi remota. Ita in proposito benè oportet, quòd aliquis sit pœnitens offerens se isti, vt absoluat: sed si non potest esse materia absolubilis, nisi fiat talis per aliam potentiam concurrentem, ista non videtur esse potentia actiua absoluedi.

Consimiliter ista propositio est vniuersaliter vera in naturalibus, quòd *quando potentia actiua vnius rationis correspondet primò potentia passiva vnius rationis, cuiuslibet sub ista, correspondet quodlibet sub illa, si non sit defectus virtutis actiua*: sed non est sic in proposito, quia vni clauis correspondet iste, vt absolubilis, & alteri non; nisi dicatur, quòd clauis correspondet, non peccator, vt pœnitens, sed peccator subditus pœnitens,

Ista rationes benè probant potestatem datam in ordinatione non esse cõpletã, sed inchoatã, & sic loquuntur Maior hic qu. 1. Ang. Panor. Hostiens. S. Ant. citati in Scholia.

COMMENTARIUS.

DE quarto articulo, &c. Circa materiam huius articuli variz sunt sententiz, & modi explicandi: difficultas enim est, quo modo Sacerdos recipiat potestatem absoluedi, & ligandi in sua ordinatione à Christo si nequeat in actum, non solum licitè, sed neque validè, nisi accedat autoritas Ecclesiæ tribuentis potestatem ordinariam, aut delegatam in ordine ad absolutionem. Aliqui dixerunt clauem potestatis, & iurisdictionis in ministro non distingui ab ordine, & eonsequenter Sacerdotem ex vi characteris Iure diuino habere potestatem absoluedi proximam, sicut & consecrandi; quamuis omnibus promiscuè sit prohibitum Iure canonico absolueri sine approbatione Ecclesiæ, & peccaret absoluedo confessarius, & pœnitens accedendo, nisi accederet bona fide, qua supposita validè absolueretur, quia non haberet obicem illum peccati ex illicito accessu propter bonam fidem, & aliàs esset dispositus, & sic à quocunque Sacerdote absolueretur validè. Ita Durandus in 4. dist. 19. quæst. 2. quem secutus est Richardus Armachanus lib. undecimo quæstion. Armenorum à cap. 1. vsque ad 6. Alij dixerunt recipere quidem potestatem habitalem absoluedi, sed quæ impediri possit ab Ecclesia prohibente. Ita Nauarrus in Summa cap. 4. Alij dicunt recipere quidem & dari in ordinatione iurisdictionem per modum potentiz remotæ, in choatz, & dependere ab Ecclesia, quam nequit exercere nisi in subditum, quem recipit ab Ecclesia. Alij, licèt in re ipsa non sit magna differentia, in verbis dissentiunt, afferentes, totam iurisdictionem recipi ab Ecclesia, & solum in ordinatione recipi potestatem ordinis. In re ipsa differentia non est, sed in verbis, & modo explicandi inter has duas vltimas sententias; sed prior modus est magis accommodatus, vt videbitur, quem sequitur Doctor, & post eum plures alij, & Maior quæst. 1. ad finem. Paludanus quæst. 2. Angelus verbo confessio 3. Antonin. 3. part. tit. 17. cap. 4. & alij, contra primam sententiam, quæ est falsa.

Prima sit conclusio. Potestas iurisdictionis, & ordinis sunt distinctæ, vt ordo respicit præci-

sè consecrationem Eucharistiæ, neque illa confertur, dum quis ordinatur respectu materiz; saltem necessariè, ex vi characteris Sacerdotalis. Conclusio intelligitur de potentia proxima absoluedi, est Doctoris hic, & communis Theologorum dist. 16. in 4. & 17. Probatur quoad primam partem, quia Apostoli priùs fuerunt ordinati cum potestate in corpus Christi verum, quàm receperunt clauem aperiendi, & claudendi, quæ datæ sunt Ioan. 20. post resurrectionem: ordinati autem sunt in cœna, & in ordinatione Sacerdotis priùs datur ei vna potestas, quàm alia. Probatur conclusio quoad secundam partem, ex Florentino definiente ministrum huius Sacramenti esse Sacerdotem habentem iurisdictionem ordinariam, vel delegatam. Concilium autem definit tantum essentialia, & per se requisita. Tridentinum definit absolutionem esse actum iudicalem, & sententiam, cap. 7. sess. 14. Quoniam igitur, inquit, natura & ratio iudicij illud exposcit, vt sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hac confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum proferi, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet iurisdictionem, &c. Supposita hac definitione, & interpretatione Ecclesiæ, quam adducit Concilium, facilis est ratio conclusionis, quia cum totum hoc dependeat ab institutione Christi, ita contingit in re de facto, prout Ecclesia docet, quæ in hoc errare non potest. Secundò, ab inconuenienti, quia si haberet absolutam, & proximam potestatem absoluedi ex iurisdictione diuina, seu ex vi characteris, Ecclesia non posset eam limitare, quin validè fieret quidquid contrà tentaretur, sicut patet in potestate, quam recipit vi characteris, in corpus Christi verum, quòd validè conficit Sacerdos præcisus, & degradatus. Tertio potestas absoluedi in quocunque esset ordinaria, & nulla esset delegata, contra Concilium. Quarto, veritatem conclusionis supponit Lateranense in cap. Omnis vtriusque sexus, &c. vbi dicitur non posse aliquem confiteri alieno Sacerdoti sine licentia proprij, cum ille alioquin eum absolueret

Ex vi characteris, ut respicit corpus verum Christi non dari potestatem absoluedi. Probatur. Ha potestates distinctæ datæ sunt. Florent. Trident. Ratio multiplex conclusiõis.

Lateran

19
Articulus
quartus.
Quomodo Sacerdos recipiat potestatem absoluedi.

Prima sententia.

Iure diuino Sacerdos habere potestatem absoluedi validè independenter ab Ecclesia.

Tenet Durandus & Armachanus.

Secunda sententia. Habere potestatem habitalem, qua impediri potest.

Tertia sententia. Dari remotam.

Quarta sententia nullam habere nisi ab Ecclesia.

20
Prima conclusio.

non posset. & cap. Si Episcopus, &c. de pœnit. & remissionibus in 6. dicitur nulla consuetudine induci posse, vt quis sine licentia sui superioris posset confessorium eligere.

Quoad hoc est difficultas, vt respondeatur fundamentis aduersariorum.

2 1
Obiectio & fundamenta prima sententia.

Obiciunt primò, quia datur potestas absoluedi in ordinatione per illa: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, &c.* Secundò, Ecclesia nequit daretur iurisdictionem vllam in peccata, quia hæc dantur ex virtute Sacramenti: ergo iurisdictione, in qua fundatur eorum remissio, est data à Christo Sacerdotibus, & non ab Ecclesia. Tertio, aliàs Papa nequiret absolui, cum nullum habere possit lege humana superiorum; exercitium autem iurisdictionis est respectu inferioris. Quarto, cap. *Placuit, de pœn. dist. 6.* Urbanus secundus ita statuit: *Placuit vt deinceps nulli Sacerdotum liceat quemuis commissum alteri Sacerdoti ad penitentiam suscipere*: ergo ante illam prohibitionem licuit cuiusvis absolueret quemuis. Hæc omnia vnam habent solutionem, explicatio quomodo hæc iurisdictione infit Sacerdoti, in quo varij sunt Doctores. In primis opinio Nauarri allata impugnatur sufficienter per rationem secundam pro conclusione, quia si habet potestatem absoluedi proximam in habitu potest reduci ad actum validè, remittente etiam Ecclesia.

Varia sententia de iurisdictione Sacerdotis.

Prima sententia.

2 2
Secunda sententia. Darius iam ab Ecclesia impugnatur. Recipis Sacerdos potestatem à Christo.

Sententia Tertia Caietani.

Duplex potestas actiua, & passiu.

Impugnatur.

2 3
Secunda conclusio.

Iurisdictione datur in ordinatione. Subditum recipit ab Ecclesia Sacerdos.

Illia potestas est remota.

Respondent ergo *Can. relect. 5. de pœn. L. de scisma 2. 4. quæst. 22.* Turrecremata *lib. 1. Sum. de Ecclesia cap. 98.* & citatur S. Bonauentura, recipere Sacerdotem eam iurisdictionem ab Ecclesia; requirit tamen vt sit primùm ordinatus. Hæc opinio impugnatur ex secunda ratione præmissa pro aduersariis; quia claus aperiri, & claudendi dicuntur à Christo concessæ Sacerdotibus, quas nequit conferre Ecclesia, sicut nec institueret Sacramenta. Respondet Caiet. *tom. 1. opusc. tract. 7. qu. 1.* cum distinctione, quòd alia sit potestas iudicandi actiua, quæ est efficax ex parte principij, qualis est in Principe, quam non recipit à subditis: alia verò est potestas, quæ deriuatur ab eo, qui iudicandus est, sicut potestas arbitraria, quæ à partibus hoc ipso, quòd se subiciant, deriuatur, & hæc vocatur ab eo passiu, quæ oritur ex ipsa materia, in quam exerceri potest iudicium: principium absolutionis non est potestas iurisdictionis secundùm ipsum, sed ordo: potestas iurisdictionis ad hoc tantùm conuenit, vt applicetur materia constituens peccatorem subditum. Sed hæc distinctio inutilis est, quia fortè verbis differt à sententia communis: principium ergo absolutionis, cum actus sit iudicialis, iurisdictione ex Conciliis, non autem ordo: vnde minime definitur habens auctoritatem ordinariam, vel delegatam, quod necessariò ex parte principij oritur.

Secunda conclusio sit, Sacerdotem recipere potestatem ligandi, & soluendi à Deo in sui ordinatione, quæ potestas nequit reduci in actum secundum, nisi respectiue ad subditum, quem recipit ab Ecclesia tantùm, quæ habet claus iurisdictionis applicandi materiam in re ipsa, id est, ad subditum. Vnde potestas illa est remota, donec accedat actus iurisdictionis Ecclesiæ applicantis subditum, & in tantùm ei subditum, in quantum Ecclesia eum subdit, vel in parte, vel in toto respectiue ad peccata, quæ potest reseruarè.

Hanc conclusionem vt communem doctrinam tradit Doctor in præfenti articulo: eam autem declarat magis, quàm probat; quia supponit eam esse doctrinam Ecclesiæ, & fidei, quia sententia à non suo iudice lata est nulla. Etiam Tridentinum *sess. 14. cap. 7.* dicit sententiam non fieri nisi in subditum, idque spectare ad rationem iudicij. Suarez alium modum loquendi præfert, quo dicitur Sacerdos recipere suam iurisdictionem ab Ecclesia, cum dat ei subditos, & non habere iurisdictionem ex ordinatione. Primò, quia Concilia videntur agnoscere iurisdictionem recipere solum ab Ecclesia, & nullam aliam mentionem faciunt, nisi ordinariæ, & delegatæ, in quas diuiditur iurisdictione recepta ab Ecclesia. Secundò, quia Concilia dicunt Sacerdotem posse carere omni iurisdictione, quod non esset verum, si haberet ex sua ordinatione iurisdictionem. Tertio, quia Tridentinum loco supra citato agnoscit iurisdictionem, & subiectionem esse correlatiua. Deinde, quia solus character ordinis improprie dicitur iurisdictione, vt extenditur ad corpus Christi mysticum: quia non potest exercere actum donec adueniat iurisdictione.

Modus hic declarandi communis est.

Modus dicendi Suarez.

Cæterùm quantum ad modum loquendi Scripturæ, Patrum, & Conciliorum melius seruetur à Doctore, & magis proprie declaratur ipsius rei natura. Quamuis enim Ecclesia det iurisdictionem alicui qua tantùm ad subditos, vt sæpe contingit in iis, qui assumuntur ad Parochias, & Cathedrales, antequam sint ordinati Sacerdotes, & Episcopi, recipiunt iurisdictionem omnem, quam nata est Ecclesia dare respectiue, quoad subditos tum; sed non habent vllam iurisdictionem absoluedi, aut ligandi in hoc foro, inferiorem, donec ordinentur: oportet ergo iurisdictionem directe ligandi, & absoluedi, quantum est ex parte potestatis, eis conferri per ordinationem ipsam completam in Sacerdotio. Quod patet ex Scriptura Ioann. 20. & Matthæi 16. *Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis*; ergo potestas iudicaria per claus ipsi datur in peccata; hæc autem est iurisdictionis propriissimè sumptæ, quia hæc potestas data eis in ordine ad ferendam sententiam huius fori tanquam iudicibus, sicut & Sacramentum, quod ministrant, institutum est per modum iudicij: vt patet ex *Trid. sess. 14. cap. 2. cap. 5. & 7. & 8.* in quibus manifestè docet Concilium ex diuina institutione Sacerdotes esse iudices in hoc foro: idque expresse colligit cap. 1. *Dominus autem, inquit, Sacramentum Penitentia tunc precipue instituit, cum à mortuis excitatus insufflauit in Discipulos suos, dicens, Accipite, Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni saclo, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum successoribus fuisse communicatum vniuersis Patrum consensu semper intellexit, &c.* Et subdit merito damnatos fuisse Nouatianos olim ab Ecclesia, qui hanc potestatem à Christo datam esse Sacerdotibus, sicut ipsum Concilium damnat modernos, quia verba illa in alienam sententiam transferunt: non potest ergo negari, & perspicuis verbis, & factò datam esse potestatem ligandi, & absoluedi in ordinatione Sacerdotij: & dari tam proprie,

2 4
Præfertur modus explicandi Doctorem.

Probat ex Scriptura esse potestatem communicatam à Christo.

Trident.

Definitio Ecclesiæ.

quàm hoc Sacramentum, cuius ipsi sunt iudices, & ministri, institutū est per formam iudicij.

25
Trident.
Sacerdotes
Christi Vicarij
in hoc tri-
bunali.

Index pote-
statis confi-
mitur.

Idem Concilium cap. 5. dicit Christum ascendentem in cœlum Sacerdotis sui ipsius Vicarios reliquisse, tanquam præfides, & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, &c. qui pro potestate clauium remissionis, aut retentionis sententiam pronuntiant; certum est iudicem constitui potestate concessa, propriè loquendo, in officio iudicis, & clauis designant potestatem ligandi, atque soluendi, quas non recipit Sacerdos ab Ecclesia, sed à Christo in sua ordinatione, quæ designant potestatem prædictam, cuius ratione ligatur, & soluitur. Item cap. 6. in iniurio capitis, damnans eos, qui dicunt illa Christi, Matth. 16. Ioan. 20. non ad solos Sacerdotes, & Episcopos referri, tandem infra subdit.

Trident.
Verba ex-
pressa.

Docet quoque etiam Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere. Item cap. 8. docet clauis Sacerdotum non ad soluendum tantum, sed ad ligandum concessas esse; vt antiqui Patres & credunt, & docent. Ad idem facit can. 3. Item 23. can. 4. vbi definit per illa verba in Sacerdotum ordinatione, Accipe Spiritum sanctum, &c. conferri ab Episcopo alicui Sacerdotibus, nempe Spiritum sanctum, & characterem. Ex quibus patet Sacerdotes ex sua ordinatione verè, & propriè recipere potestatem, qua constituuntur iudices, & ministri in hoc foro: ac proinde iurisdictionem recipere, per quam duntaxat constituuntur iudices, & ex qua procedit sententia iudicialis. Ergo dici non debet, vel hanc recipere ab Ecclesia eum approbante in ordine ad subditos, vel non posse propriè vocari iurisdictionem: nam inter duo extrema, quorum vnum tangit virtutem, & potestatem clauium diuinitus concessam Sacerdoti in sua ordinatione: & ex altera parte iurisdictionem, quam recipit ab Ecclesia, sicut neutrum euacuat aliud; ita etiam proprietas, & modus loquendi debet temperari, ne in alterum extremum declinetur, quasi illud solum affirmaretur cum exclusione alterius.

26

In virtute
potestatis re-
cepta à Chris-
to Sacerdos
absoluit.

Dico ergo cum Doctore propriè loquendo, remissionem peccatorum ex integro prouenire ex potestate clauium, quam minister accepit in sua ordinatione tanquam à principio, seu potestate, per quam directè fiat ipsa remissio: quia remissio fit virtute Sacramenti, & directè per absolutionem, quæ est vsus clauis, & per ministerium ex diuina institutione, non per aliquam institutionem humanam Ecclesie, quæ nullam habet potestatem instituendi Sacramenta, aut eis efficaciam vllam tribuere, aut variare substantiam, quæ habent efficaciam, seu effectum, secundum quod instituta sunt à Christo, & mediante sola institutione Christi. Vnde sicut Ecclesia recepit tantum iurisdictionem fori externi, mediante quâ nequit remittere peccata, ita quidquid in hac potestate facit directè, non concedit auctoritatem dimittendi, propriè dico, & directè. Quia tamen auctoritas concessa Sacerdotibus in sua ordinatione non tollit auctoritatem cõcessam Ecclesie iurisdictionis, subordinationis, & Hierarchicæ, quam in personis omnes habet, idèò huic auctoritati subordinatur

Depidet exer-
cium clauis
ab Ecclesia.

potestas clauium indirectè, quatenus determinatio, & concessio personæ, in quam exerceri possit sententia directè spectat ad Ecclesiam. Vnde Tridentinum tell. 14. c. 6. *Quoniam igitur, inquit, natura, & ratio iudicij illud exposcit, vt sententia in subditos duntaxat feratur, &c.* Quamuis ergo Sacerdos recipit à Christo potestatem absoluedi à peccatis directè, & quando absoluit, absoluit in persona Christi, vt Vicarius eius; & in virtute potestatis illius, à quo data est, quia tamen illa potestas, vt validè exerceatur, requirit subditum, in quem feratur sententia, quem non habet Sacerdos ex sua ordinatione; sed debet recipere ab Ecclesia, quæ sola in subditos habet potestatem per se, & reliqui dependent ab ipsa, seu ex eius concessione. Hinc manet suspensa potestas clauium, donec per Ecclesiam reducat ad actus; potestas enim Sacerdotis est quasi arbitraria dependens à voluntate alterius in exercitio, qui se ipsi liberè subiicit in materia libera: verbi gratia, peccatorum venialium, vel si sunt mortalia, ob quæ tenetur Ecclesie, eidemque satisfacere, non ex voluntate sua potest se subiicere, sed ex auctoritate Ecclesie: idèòque Ecclesia potest limitare subiectionem, & modum eius quoad aliqua peccata, quæ reseruare potest determinatis ministris, ita vt de talibus nequeat absoluerè, quia Ecclesia non vult personam subiici quibuscumque, sed particularibus personis. Hanc auctoritatem Ecclesia in Ordinario per reservationem exercet, non quoad actus internos, sed externos.

Sacerdos non
habet subdi-
tum ex sua
ordinatione.

Ratione pec-
cati mortali
tenetur reus
satisfacere
Ecclesia.

Hinc patet ratio assignata à Doctore, seu disparitas inter potestatem consecrandi, & absoluedi, quod illà nequeat Ecclesia validè suspendere, quoad nullitatem actus, quem facit, si atteretur, quia illa potestas, cum habeat materiam in se ipsa independentem ab Ecclesie iurisdictione, & cõsensu, est potestas proxima nulli alteri subordinata: non ita potestas absoluedi, quæ non habet materiam independentem à consensu, & auctoritate Ecclesie, manet suspensa donec accedat approbatio Ecclesie respectiue ad designationem subditorum, quam tribuit, vel ratione muneris, & officij, ad quod aliquem assumit, vt ratione beneficij, cui annexa est cura animarum, & hæc vocatur ordinaria; vel tantum delegat auctoritatem personæ, quæ dicitur delegata, quia non ex munere conueniens. Et sic intelligitur habere auctoritatem vno, vel altero modo confessarius ab Ecclesia. Ex quo patet ad primam rationem Suarez, & ad secundam similiter: quia carere omni iurisdictione potest distribuere vel pro iurisdictione, quam habet, siue ex ordinatione, siue ex auctoritate Ecclesie deputantis subditos, & sic falsum est quod assumitur, quia oppositum ex Patribus vniuersim patet. Si distribuat pro iurisdictione secundo modo sumpta, verum est, sed consequentia est nulla. Ad tertium, patet intentum Tridentini ex dictis. Quoad alterum membrum etiam falsum est assumptum, nec tollit rationem potestatis, ex eo quod dependeat ab aliquo, sine quo manet suspensa; nam potestas absoluedi etiam dependet à potestate scientiæ, seu cognitionis causæ, ab informatione, & aliis requisitis ex parte rei, & quando causæ est mixti fori, requiritur concursus auctoritatum, vt iudicis, verbi gratia, ciuilibis, & Ecclesiastici: & tamen

27
Differètia ig-
iter potestatem
consecrãdi, &
absoluedi re-
spectiue ad
materiam.

Soluuntur ra-
tiones Sua-
rez.

non destruit hoc, quin auctoritas subsistat; peccator autem est subditus Ecclesiæ, & non Sacerdoti; idèd nequit cognoscere de persona eius sine auctoritate Ecclesiæ.

28
Iudices chartularij.

Exemplum huius potestatis, quam in ordinatione sua accipit Sacerdos, quidam ponunt in iudicibus, qui ex lege imperatoria dicebantur chartularij, de quibus Syluester, v. *Iudex Nauar. in cap. Placuit.* glossa in l. 1. ff. de iudiciis, & fit mentio in l. 3. C. de *Canonibus largitionum titulorū*, &c. Hi non intlicuebantur ordinarij alicuius causæ determinatæ, aut vniuersalis, aut territorij: neque vt arbitri electi ex consensu partium habebant potestatem iudicariam, sed ab Imperatore eam recipiebant, quoad eos, qui se vellent eorum iudicio subdere: exercitium ergo illius facultatis suspendebatur defectu materiæ: ita in proposito de potestate data Sacerdotibus absoluendi, & ligandi, quæ non habet materiã in re, nisi ei detur ab Ecclesiã; sed differentia est, quòd chartularijs quisque se posset subicere ex priuato arbitrio, non ita in proposito. Ordinariam potestatem habet Pontifex in totam Ecclesiam Iure diuino: Episcopi, Parochi, Superiores religionum respectu subditorum suæ curæ commissorum; delegatam habet quisque respectu subditi alterius, aut proprii, quando casus est superiori referuatus. Ordinaria potestas dicitur, quia de iure communi statuta est. Delegata, quæ à voluntate concedentis semper dependet, ad libitum reuocari, ampliari, coarctari potest.

29
Ad rationes Durandi.

Quomodo Pontifex absoluitur.

Ex his patet ad rationes in oppositum, quia Sacerdotes accipiunt potestatem absoluendi in sua ordinatione, & Ecclesiã tribuit eis subditos. Ex quo patet ad primam, & secundam. Ad tertium, Pontifex sicut alios in hoc foro subdere potest Sacerdoti, ita se ipsum, vt particularis persona est & pœnitens. Alij aliter respondent, nam Canus asserit, quòd Iure diuino quisque Sacerdos recepit auctoritatem ordinariam in Pontificem. Nauarrus videtur inclinare in hoc, quòd à Concilio deriuetur auctoritas absoluendi eum, sed hoc nequit dici, cum Concilium sit inferius. Alij dicunt hanc datam esse Pontifici Iure diuino, vt possit suo confessorij tribuere auctoritatem absoluendi se ipsum. Sed hoc non videtur necessarium. Panormitanus asserit eum non teneri ad confessionem, quod erroneum censet Almainus, & Valquez. Alij in potestate libera, & non coactiua posse tribuere auctoritatem se ipsum iudicandi. Hæc ferè coincidunt cum præmissa superius, nam quamuis Ecclesiã tribuat materiam modo explicato, modus tamen consuetus loquendi Conciliorum est, eam tribuere auctoritatem, seu iurisdictionem absoluendi. Ad quartum, negatur consequentia, eo enim in capite agit de iis, qui agebant publicam, & solemnem pœnitentiam: data enim consequentia, parum refert, in defectu ministrorum potestatem cuique committere absoluendi pro bono communi alicuius loci, modò absoluti non sint inhabiles.

Plura in specie occurrunt differenda circa hanc auctoritatem absoluendi, quam Sacerdos ab Ecclesiã recipit, quæ suo ordine hîc subiungemus.

Vtrum facultas absoluendi in articulo mortis conueniat Iure diuino, aut Ecclesiastico Sacerdoti?

Am facultatem esse Iuris diuini, & non Ecclesiastici, censet Durandus in 4. dist. 19. quæst. 2. quem sequitur Canus 4. part. Rel. Paludanus in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. Capreolus in 4. dist. 19. quæst. 1. Ruardus art. 3. contra Caluinum. Fundatur in hoc, quòd aliàs Christus non sufficienter prouideret periclitantibus, nisi relinqueret eam facultatem. Secundò, Ecclesiã posset pro libito limitare, & negare talem facultatem. Tertio, nescitur principium huius confessionis factæ ab Ecclesiã in articulo, vel quando facta sit: ergo præsumendum est esse Iuris diuini potius quam humani.

30
Sententia affirmatiua.

Conclusio: probabilius est hanc Iuris esse humani. quod tenet Soto in 4. dist. 18. quæst. 4. art. 4. Medina C. de confessione. Ledesma 2. 4. qu. 21. art. 6. D. Bonauentura in 4. dist. 19. Maior ibidem, & alij. Hanc videtur supponere Tridentinum sess. 14. cap. 7. *Veruntamen piè admodum ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis, atque adeo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis, & censuris absoluerè possunt, &c.* vbi interpretari videtur hanc facultatem esse Iuris humani, non diuini. Confirmari potest, quia facultas absoluendi ab executione est ab Ecclesiã collata: ergo etiam à peccatis. Patet consequentia, quia aliàs non posset absoluerè à peccatis, qui non tolleretur censuram: hoc tamen non obstante sufficienter prouisum est morientibus, quamuis illa facultas participetur ab Ecclesiã. Ex quo patet ad rationem in oppositum, quia Christus in institutione Sacramenti, quod etiam in casu est efficax, sufficienter prouidit, quamuis applicationem materiæ commisit Ecclesiã: in proposito, consuetudine ab initio introductum est, vt vnusquisque in articulo sit legitimus iudex.

Conclusio esse ab Ecclesiã.

Trident.

Confirmatur. Absolutio à Esura est per Ecclesiam.

Difficultas est an hæreticus, & excommunicatus etiam præcisus possit absoluerè in articulo mortis? In qua non conueniunt Doctores. Prima opinio est Soto in 4. dist. 18. quæst. 4. art. 4. Nauarr. in *Summa* cap. 26. num. 26. cap. 27. Ledesma 2. part. 4. quæst. 21. art. 6. Negant ergo talem facultatem concessam hæreticis Apostatis. Benè tamen reliquis suspensis, excommunicatis, etiam schismaticis, vt docet Nauarr. Ratio huius non potest alia esse, quàm quòd Ecclesiã negauerit hanc facultatem hæreticis, sed non inuenitur locus, vbi facta sit hæc arctatio. Alia ratio est Soti, quia caret fide. Sed hæc non valet, quia hæretici mentales, & occulti caret fide, tamen validè absolunt. Secundò, quia efficacia Sacramenti non fundatur in fide ministri, modò habeat voluntatem faciendi quod instituit Christus, & facit Ecclesiã. Alij docent, quòd neque excommunicatus nominatim, & denunciatus possit absoluerè. Ita Couar. cap. *Alma mater.* Medina C. de confessione, & alij. Ratio, quia excommunicatio tollit iurisdictionem necessariam, etiam in articulo mortis. Hæc ratio non concludit, quia hic est effectus excommunicationis

31
Dubium. An præcisus absoluerè possit. Prima sententia. Non conuenire hæreticis, & Apostatis.

Secunda sententia. Non conuenire nominatim excommunicatis.

nicationis non Iure diuino, sed humano, sicut nulla referuatur in articulo, ita etiam potuit Ecclesia ordinare, vt tali effectu etiam careret. Tertia sententia est omnino affirmatiua, & videtur magis pia. Eam tenent Canus, Syluester, Maior, Vasquez *quæst.* 93. *art.* 1. *dub.* 4. citans alios. Ratio est, quia sunt capaces talis iurisdictionis, nec inuenitur Ecclesia cuiquam referuasse facultatem; & finis non referuandi aliis currit in his, nempe salus penitentis, & Trid. *suprà* absolutè loquitur de quibuscunque sacerdotibus, neminem excipiendo. Sed aliqui dicunt non licere petere ab hæretico, & excommunicato Sacramentum: quod puto falsum, quia eatenus concedit eis in casu facultatem, vt penitens ea vti possit in suam salutem: quod aliter malè ministrando peccet, est per accidens. Intellegitur totum secluso alio extrinseco impedimento quando non est periculum subuersionis penitentis, aut scandalum, aut particularis irreuerentia Sacramenti. His occurrentibus non esset petenda absolutio, aut acceptanda. Aduertendum, quod hæc facultas, cum sit concessa ratione necessitatis præcisè in præsentia aliorum non esse in simplicibus Sacerdotibus, quia tum cessat necessitas, cum adsit qui habeat ordinariam, aut delegatam. Articulum mortis huius priuilegij Canus, Couarr. Sotus explicant esse, quando videtur certa in causis naturalibus. Alij melius, vt Syluester, Nauarrus, Vasquez asserunt comprehendere etiam aliquid latius, vt bellum, morbum contagiosum: quia non videtur ratio aliqua restrictionis, & Bonifacius VIII. in c. *Eos qui, de sens. excom.* in 6. synonymè in eo casu vtitur articulo, periculo, impedimento mortis: loquitur autem de absoluteione ab excommunicatione ratione articuli.

Tertia sententia affirmatiua.

Probatio.

Possit recipi ab omnibus, & potest Sacramentum in casu articuli.

Quis sit articulus.

32 De facultate absoluedi venialia.

Prima sententia esse iuris humani.

Secunda sententia docet esse iuris diuini.

Petes quomodo se extendat facultas absoluedi ad peccata venialia, & quo Iure? Respondent Medina *cap. de Confess.* Nauarr. in *Summa cap. 4. num. 5. & 6. & in c. Placuit, &c. de penitentia dist. 6. n. 22. & 23.* hæc facultatem tantum esse in proprio Sacerdote, aut ex eius commissione: docet tamen omnibus factam esse hæc facultatem. Fundamentum huius est, quod absolutio est actus iudicialis, & sententia à non suo iudice lata sit nulla: quod non sit locus colligendi hæc facultatem, nisi illud: *Quorum remissionis peccata remissa sunt, &c.* Quod si inde aliquid colligitur, sequitur etiam collatam fuisse omnibus facultatem iudicandi peccata mortalia.

Oppositam sententiam docent Soto *dist.* 18. *quæst.* 4. *art.* 1. Ruar. *art.* 3. *contra Caluin.* Caietanus v. *Absolutio.* Ledefma, Capreolus, Vasquez *dub.* 6. & alij. Hæc sententia videtur probabilior, quia venialia sunt materia libera, quæ non cadunt sub iurisdictione necessaria huius Sacramenti, idèd nequeunt referuari: & liberum est ea non confiteri. Supposito ergo quod in arbitrio penitentis sit ea confiteri, vel non, ipse poterit applicare materiam Sacerdoti. Hæc ratio non cogit; sed parum refert etiam vnde proueniat facultas absoluedi, cum omnes eam habeant præter excommunicatum, cui interdicitur omnis administratio Sacramenti, validè tamen absolueret supposita hac vltima sententia, sicut & consecraret.

Quid si aliquis habeat mortalia, & venialia, & nqn habeat copiam alterius Sacerdotis:

Iam responsum est ad hoc *suprà*, quia eadem est ratio sicut de referuatis, tenetur ea omnia confiteri, & potest in necessitate absolui indirectè, si sit articulus mortis directè.

Sed quid de peccatis mortalibus iam confessis, & absoluitis ab habente iurisdictionem.

Respondent Medina, Sotus, Nauarr. Ledefma, non esse concessam auctoritatem Iure diuino ea absoluedi, quia est ex genere suo materia, quæ postulat iurisdictionem. Ruardus, Paludanus, Vasquez asserunt Iure diuino id competere Sacerdotibus quibusuis, quia est materia libera, quæ nequit referuari. Hinc patet solutio eius casus: An possit quis obligari ad confessionem eiusdem peccati bis, verbi gratia, habet quis casus referuatos, à quibus in necessitate absoluitur ab inferiori.

An teneatur adire mox superiorem, vel possit ad hoc cogi per referuationem iurisdictionis in tali articulo.

Respondet Vasquez dubio citato, si non sit annexa excommunicatio, non posse, quia illa peccata confessà, & remissà sunt, ac proinde nihil ampliùs est in ipsis, quod remissione indigeat, cuius ratione petenda esset absolutio superioris.

Dices, vt imponatur penitentia à superiore. Contrà, quia nulla iurisdictione competit superiori in hoc foro ad imponendam satisfactionem nisi ratione iurisdictionis, qua potest ad seipsum reuocare de integro causam principalem, scilicet confessionem peccati remissi confessi, & iam absoluiti; hæc non habet: ergo.

Si annexa sit referuationi censura, tunc tenetur ratione censuræ recurrere ad superiorem ad recipiendam vltimam sententiam; vt patet *cap. Eos qui, de sens. excommunic.* in 6. Henricus *quodlib.* 1. *qu.* 1. & Gerson asserunt posse seclusa censura obligari ad iterum confitendum, quatenus sub ea conditione daretur ei licentia confitendi, vt teneatur ad hoc, iuramento, aut voto, non est dubium obligari posse, & indicatur statutum quoddam Cisterciensis in eam rem, quod confirmavit Sixtus I V. Hoc statuto præcipitur, vt confessi fratres suis confessoribus ordinariis, teneantur eadem peccata confiteri in fine anni Abbati suo.

Communior opinio est non posse præcepto superioris, aut lege etiam Ecclesiastica obligari penitentem ad confitenda peccata semel confessà extra casum proprii consensus: quam tenent Gerson *lett.* 2. *super Marcum Alphabet* 16. Dion. Cisterc. in 4. *dist.* 23. *art.* 2. Nauar. in *Summa cap. 9. num.* 1. *cap. Placuit, de penitentia dist.* 6. *num.* 106. *vsque ad* 119. Holcot in 4. *quæst.* 1. Durand. in 4. *dist.* 17. *quæst.* 15. *num.* 20. D. Thomas *quodlib.* 1. *art.* 12. Medina C. *de confessione fratribus priuilegiatis facta.* Paludanus extra causam referuationis, idem docet. In contraria opinione est Maior in 4. *dist.* 17. *quæst.* 6. Adrian. in 4. *q. 5.* Angelus v. *Confessio.* Henricus etiam citatur *quodlib.* 1. *quæst.* 32. quam tenuit Vasquez *qu.* 91. *art.* 3. *dub.* 7. sed retractauit *infra quæst.* 93. *art.* 1. *dub.* 6. Fundamentum huius sententiæ est Extravagans Martini V. quod non extat tamen. In eo præcipitur, vt confessi intra annum fratribus teneantur confiteri semel in anno proprio Parocho. Sed hæc nihil conuincunt, quia non intendit, neque exprimit eadem peccata confitenda esse, sed alia; & referuat confessionem Paschalè,

Simplex absoluitur indirectè à mortalibus in casu.

33

De mortalibus confessis quid dicendum.

Prima sententia non posse simplicem Sacerdotem absolueri.

Sententia contraria. Caius.

Responso Vasquez.

34

Replica. Soluitur.

35

Communio sententia non posse obligari quempiam extra proprium consensum, vbi confitetur idem peccatum.

Opposita sententia.

Extravagans Martini V.

quæ est præparatio ad Eucharistiam proprio Sacerdoti, subtrahendo pro tunc facultatem absol-
vendi in mendicantibus. Statutum Cisterciense intelligendum est de consensu religionis factum, quamvis sine scientia, vel quidam volunt, sed he-
que id affirmandum est accedente Pontificis approbatione, & Religionis postulatione.

Quoad hoc res omnino incerta mihi est: ne-
que fundamenta vlla ex parte conuincunt: quia neque praxis aliqua, aut lex extra consensum penitentis, votum, aut iuramentum extat, quæ ad confessionem peccatorum iam aliàs confes-
sorum obliget seclusa causa censuræ. Neque ex alia parte ostenditur præcipiendi: nam eadem ratio videretur esse ac de peccatis venialibus, quorum tamen confessio potest esse sub præcepto, vt supra dixi, & aliqua peccata sunt, in quibus sic expedit fieri reservationem, ita etiam hæc pœna adiungi potest, maxime quando absolutio eorum fieret in casu, & non à iudice suo ordinario. Et hoc fieri potest expedire penitentis, & saluti eius.

Aduertendum nos hinc non loqui in casu dubiæ confessionis, quia tunc de Iure diuino tenetur quis repetere sua peccata; sed in casu, quo quis existimaret legitime se esse absolutum, & confessum: vt in confessorio ponamus casum; potest esse talis, vt quando in necessitate quis absoluitur, & iudicaret confessorius expedire salutem penitentis, vt instructiorem accedat. Vtrum eum absolvens iniungere possit eidem vt accederet ad alium instructiorem confessorium eadem ipsa peccata. Nec video repugnantiam vllam hinc, aut institutioni Sacramenti; & recurrendo ad regulas communes iurisdictionis Ecclesiæ videtur eam posse præcipere, quidquid ad salutem expedit, & congruitas in casu exposito contingere potest in determinato statu, loco, aut persona, talis præcepti faciendi,

Quibus modis acquiritur iurisdictione necessaria in hoc foro?

37

Prima conclusio. Iurisdictione ex officio acquiritur.

PRIMA conclusio. Acquiritur potestas absol-
uendi ex officio, cui annexa est cura anima-
rum; hinc omnes Prælati, Archiepiscopi, Episcopi, Parochi, & vicarij horum, habent iurisdictionem ordinariam. Intelligitur de vicariis, quibus plena potestas commissa est; hanc tamen nequeunt Parochi committere secundum aliquos, nisi approbato post Tridentinum, secundum alios possunt; de quo infra. Archiepiscopi nequeunt audire subditos Suffraganeorum, nisi tempore visitationis. Hanc etiam habent Prælati religionum, Generales, Prouinciales, Guardiani, Vicarij. Ratio, quia hæc iurisdictione sequitur ad officium.

38

Secunda conclusio. Acquiritur potestas ex consuetudine.

Secunda conclusio. Aliquando acquiritur talis iurisdictione consuetudine, scientibus, & non repugnâtibz Superioribus, cum commodè possint repugnare, quia tunc videtur consentire; si tamen nesciunt, vel si sciunt, non audent impedire, non acquiritur. Ad hoc refertur cap. 2. de penit. in 6. Primus casus conclusionis fundatur in cap. Contingat, &c. de foro penitentis. Eam tenet Nauar. in cap. Placuit, &c. d. penit. d. 6. Non sufficit autem ad hoc consensus interior supe-

Requiritur consensus exterior.

rioris, nisi aliquo signo exprimatur: neque etiam præsumptio de animo eius, quasi gratum ei foret.

Tertia conclusio. Rati habitio non dat iurisdictionem sufficientem: est communis. Ratio est, quia ipsa iurisdictione debet antecedere actum iudicalem in ministro; rati habitio autem consequitur factum, & solum in contractibus, & causis civilibus retrotrahitur, & comparatur mandato; id tamen intelligendum est in iis, quæ solo mandato agi possunt; vt docet Paludanus, Medina, Nauarrus: verbi gratia, quando quod gestum est à procuratore, ratum fit à domino. Et in genere, quæ post facta suppleri possunt à Iure, quæ aliàs erant nulla; vt quod obligatio antiquitatem suam sortiatur per subsequentem rati habitioem. Nequit autem Ius supplere defectum essentialium in Sacramento, qui contingit ex carentia iurisdictionis prærequisitæ in ministro. Contrarium huius non rectè docuit Paludanus in 4. d. 19. q. 2. art. 3. quem probat Capreolus ibid. q. 1. Afferunt etiam posse aliquem peccata mortalia confiteri alicui non habenti facultatem sub spe rati habitioem faciendæ à proprio Sacerdote; (proprius dicitur ex cap. Omnis vtriusque sexus, &c. superior ordinarius: alienus, qui non habet iurisdictionem, quibus terminis vtitur deinceps iuristæ.) Quam sententiam docuit Hostiensis, & Nauar. sed post Florentin. & Trident. nequit amplius sustineri cum probabilitate, nisi rati habitio sit præsens, non futura, & antecedens ad absolutionem. Satis est ad hoc consensus proprij Sacerdotis.

Rati habitio non dat iurisdictionem huius fori.

Sententia contraria.

Quarta conclusio. Dubitans an habeat iurisdictionem absolvendi in omnia, aut alia peccata contentis, si posita diligentia adhuc dubius sit, satis omittit absolutionem ob reuerentiam Sacramenti. Ratio, quia in administratione Sacramentorum tutior pars est eligenda in opinionibus, quanto magis in dubiis, & in proposito currit periculum penitentis: si tamen absoluit in dubio, debet ei intimare, vt eadem peccata alteri pro securitate confiteatur denuò. Hoc non currit in eo, qui inceptit bona fide possidere beneficium, cui annexa est cura animarum, quamvis postea de titulo suo dubitet: quia talis sicut licitè possessionem, quam bona fide adiecit, retinet in dubio; ita & omnia annexa, vt est iurisdictione absolvendi. Quando etiam notabilis aliqua necessitas vrget ad confessionem, si Sacerdos habeat iurisdictionem in aliquo, quamvis dubitet de aliis, vt si sint reseruata, tunc licitè absoluit, quia etiam in tali casu potest absolutio indirecta dari quoad ea peccata, quæ sunt reseruata.

39 Quarta conclusio. Dubius de potestate non absoluat.

Casus de eo qui dubitas de titulo bona fide acquisito.

In casu necessitatis grauis quid faciendum.

Conclusio quinta. Quandoque ex electione penitentis Sacerdoti confertur iurisdictione seclusa approbatione; vt quando penitenti de Iure, consuetudine, aut privilegio datur licentia confitendi, cui vult. est communis. Explicandi sunt casus. In primis, quando proprius Sacerdos est ita ignorans, vt non habeat sufficientem scientiam ad administrandum hoc Sacramentum, tunc de Iure conceditur facultas aduendi alienum, etiam si non sit approbatus, vt patet cap. Placuit, &c. de penitentia, d. 6. vbi Nauarrus. Est communis hæc sententia, quamvis Sotus, & Canus negent illam facultatem, asserentes reuocatum in cap. Omnis vtriusque sexus, &c. Sed hoc falsum est, quia ibidem tantum Concilium determi-

40 Quinta conclusio. Acquiritur electione penitentis. Quando parochus est ignorans potest adiri alium

Responsum aliorum reuocatur.

determinauit tempus confessionis, quod erat ex præcepto diuino, & non reuocat aliquod Ius antiquum.

2. *Responsio*
communem re-
ijctur.

Respondent denud in cap. *Placuis*, comprehendunt tantum pœnitentias publicas, & solempnes, non autem secretas: sed hoc est magis diuinare, quàm explicare textum, qui aperte loquitur de Sacramento. Prohibet enim Pontifex, ne aliquis qui se vni commisit, & semel ab eo accepit pœnitentiam, postea ab alio recipiat pœnitentiam, vel ad hoc admittatur sine consensu Prioris. Intentio Pontificis fuit distinguere parochias, & earum iurisdictiones.

41
Quando est
periculum re-
uelationis sig-
illi adiri pe-
est aliis
iuxta plures.

Alius casus est malitia Sacerdotis proprii, fundamentum trahens non ex ignorantia, vt si periculum sit reuelationis sigilli, aut sollicitationis ad peccandum, vel huiusmodi, in quo variat Doctores posse tunc in tali casu adire alienum, & ab eo absolui, tenet Richardus d. 17. art. 3. q. 7. Paludanus q. 3. art. 3. Gabriel q. 2. art. 3. dub. 4. addens etiã casus, in quibus proprius esset suspensus, aut excommunicatus. Adrianus q. 5. de confessione d. 3. S. Bonaventura in art. 3. 1. Hostiensis in cap. *utrisque sexus*. Syluester v. Confessor S. Thomas d. 21. in expositione textus, dicit assignari communiter dictos casus, vt liceat relicto proprio adire alienum.

Opposita sen-
tentia aliorum.

Contrarium docet Cano 5. *Retelisionis de pœnitentia*, Soto in 4. d. 14. q. 4. art. 2. Valquez q. 9. 3. art. 2. dub. 4. Probat in genere, quia requiritur iurisdictione ad absolendum; nulla est in alieno, quia neque habet licentiam proprii Sacerdotis, neque Episcopi, neque Pontificis, neque ab Ecclesia, neque Iure conceditur ipsi, nisi quoad casum ignorantiz. Ergo Prior sententia videtur mihi magis sequenda ex auctoritate Doctorum grauissimorum, quibus adiungi potest Magister in 4. d. 2. in fine. Anton. 3. p. iij. 7. cap. 4. & meritò vocari potest communior, & licet alij casus non comprehenduntur expressè in titulo illo, cap. *Placuis*, comprehenduntur tamen similitudine rationis, & iuxta communem Iuristarum, vbi est eadem ratio, decisio legis esse debet. hic inuenitur eadem ratio, quia aliàs non esse sufficienter prouisum saluti pœnitentis, nisi in casu possit adire alienum, sicut contigit in casu ignorantiz, nec debet Sacramentum hoc necessitatis aggruari maiori onere: vnde sicut ex institutione diuina ob eandem necessitatem plura non requisita omittuntur (vt in confesio integra, confesio verbalis, aut scripta, si aliàs nequit fieri, vt in casu Arauscani) quamuis aliàs sint institutionis diuinæ: ita etiam non præsumendum est de Ecclesia, quòd non voluerit restringere libertatem necessariam in casu, aut priuare Sacramento pœnitentem, qui nequit tuta conscientia in casu confiteri proprio.

Præfertur
prima senten-
tia.

Ex similitu-
dine rationis.

Dices, confundetur tota Hierarchia, & regimem, quia quisque hoc prætextu calumniabit Parochos, & Ordinarios; meliùs ergo erit auferre talem occasionem, cum sufficienter sit aliàs prouisum per contritionem.

43
Obiectio.

Respondetur contritionem quantum ad omnem casum sufficere ad iustificationem, tamen pro maiori securitate Ecclesiam prouidisse, ne in casu subtrahatur etiam Sacramentum. Et quod additur de perturbatione regiminis, nihil est, quia si accedat parochianus ad alienum ex prætextu non fundato, sed ficto, nihil fit, neque absoluitur: ergo ex cura animæ suæ, qua vult con-

Soluuntur.

Scolis oper. Tom. IX.

fiteri validè, etiam præsumitur non adituros alienum, nisi dispositus, & cum debita occasione, alioquin non potest lubellè ratio fictionis.

Casum tamen de ignorantia intellige, quando non esset accessus ad Episcopum, aut alium approbatum. Probat ex cap. *Si Episcopus, de pœnit. & remission. in 6. vbi dicitur, In generali confessione illa non veniunt, qua non esset verisimiliter in specie concessurus, &c.* Non est verisimile in propolito, quando esset alius approbatus, vel Episcopus præsens, quòd Ecclesia voluerit dare libertatem eligendi simplicem.

Secundò, quia aliàs non posset Episcopus prohibere ne simplex cum abluat, quia habet potestatem à Pontifice, cum hic nequit coarctare. Anton. Palud. Sotus, Syluest. Gabriel, tenent contrarium, modò sit idoneus. Cæterum, quæ dicta sunt de hoc casu, quamuis ante Tridentinum vera, & probabilia sunt, post Tridentinum habent difficultatem, nisi dicatur Concilium reuocare in hoc priuilegia, non Iura.

Quoad alios in primis Pontifex ex Iure potest sibi eligere confessorium modo supra expresso. Communales Pontificis habent pro proprio Sacerdote Pœnitentiarium Pontificis, vt docent authores. Episcopi de Iure diuino non habent proprium præter Pontificem, habent tamen Iure humano facultatem eligendi sibi confessoris, quem volunt ex cap. *ut. de pœnitentijs, & remissionibus, &c.* vbi vniuersaliter conceditur omnibus Prælati hoc priuilegium, quo gaudent omnes Cardinales Episcopi, & Legati de Iure: qui autem non sunt tales, de Iure id non habent, sed consuetudine, vt docet Caietan. Sotus. Eodem priuilegio gaudent omnes superiores Religiosorum, quotquot nomine Prælati veniunt, vt Guardiani, Priores, Abbates, Prouinciales, Generales. Excluduntur Abbatis, & Præposita Monialium. Eodem priuilegio gaudent ex consuetudine omnes Parochi, & etiam Sacerdotes, vt cuius possint confiteri, & non proprio, qui est Episcopus, aut Præpositus, &c.

Reges, Principes absoluti habent hoc priuilegium. Vagabundi, peregrini, scholares alterius diocesis, quamuis de Iure subint Episcopo loci, in quo sunt, possunt tamen eligere Parochum pro libito: tamen vt refert Caietanus viuz vocis oraculo declarauit Eugenius I V. iter agentes de Iure pertinere ad eam diocesium, & Parochiam in qua inueniuntur tempore præcepti. Dubium fuit ante Tridentinum, An ex priuilegio eligendi confessorum possint pœnitentes eligere etiam non approbatum ab Episcopo, & simplicem Sacerdotem. Hæc quæstio cessat post Tridentinum sess. 23. decreto de ref. 15.

Sermandum
statuti Tri-
dentini, &
quid de eo
dicendum!

43
Quis possit
eligere con-
fessorem.

Priuilegium
Episcoporum,
& Prælatum.

Quid de va-
gabundis, &
alys.

Oraculum
Eugenij I V.

Vtrum confessi Religiosis priuilegiatis satisfaciant præcepto confessionis annuæ?

Ioannes Poliacus, & quidam alij in hoc olim Errarunt. Illius tres propositiones damnauit Ioannes XXI. in *Extraneanti, Vas electionis*. Primò, quòd cap. *Omnis utriusque sexus* stante confessi habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, teneantur eadem peccata semel in anno proprio Sacerdoti iterum confiteri. Secundò, quòd eadem lege stante, neque

44
Erroneo Ioan-
nis de Poliaci
damnati.

Tres enim pro-
positiones.

Pontifex facere possit, quin eadem proprio Sacerdori confiteantur parochiani. Tertiò, quòd stante eadem lege neque Papa, neque Deus possit dare licentiam generalem confitendi, quin confessus teneatur eadem peccata iterum proprio Sacerdori confiteri: quem intelligebat esse Curatum. Hic error consistit in eo solo, quòd stante præcepto Concilij Lateranensis contradictorium erat non teneri semel in anno confiteri omnia sua peccata, etiam confessà proprio Parocho. Contrarium definitum est à Ioanne X X I I. *Extrauag. Vas electionis*, &c. & Benedicto X I. *Extrauag. 1. de privilegijs*, & patet ex declaratione Tridentini *sess. 14. cap. 5.* ubi declarat Lateranense, non præcepisse confessionem, sed tempus eius, quia confessio aliàs Iure diuino erat præcepta: Iure etiam diuino erat facienda proprio Sacerdori, aut alteri de eius licentia; cum hoc etiam erit Iuris diuini, cum absolutio sit actus iudicialis, supponens iurisdictionem; quæ necessariò est ordinaria, vel delegata, vt definit Florentinum, & Tridentin. Prima conuenit proprio Sacerdori, delegata alteri de eius licentia, seu concessione: nihil ergo statuit circa Ministrum, aut preceptum quòd aliàs non erat Iure diuino præceptum. Deinde proprius Sacerdos cuiusque non est solus Parochus, sed Episcopus in sua diocesi; Pontifex in tota Ecclesia, quorum licentia sufficiebat, vt de fide est: ergo errabat intelligendo proprium, de cuius licentia posset quis absoluerè, solum Parochum. Tertiò errauit, quòd obligationem inducebat confitendi iam semel confessà: quia neque Iure diuino, neque humano id præcipitur, & communior opinio est non posse præcipi, licet contrarium *supra* docuimus.

Ius non condere. Hæc probatur rationibus *supra* præmissis, & patet ex verbis Martini. *Voluntus autem quòd is, qui Fratribus confitebatur, eissem suis parochialibus Sacerdotibus semel saltem in anno confiteri, prout generale Concilium statuit*, &c. Hic non specificantur peccata cõfessà, neque præceptum annuæ confessionis factum à Concilio Lateranensi illud onus inducit, vt *supra* differuimus. Quòd verò allerat Maior propositionem cuiuscumque Ioannis Angeli damnatam fuisse Faritius, quæ dicebat satisfacere confessionis annualis præcepto eos, qui Fratribus confitentur, intelligendum est factum ex vigore decretalis Martini, & Sixti, quæ tamen deinceps non habent vim vllam, quia posterioribus Pontificibus sublata sunt per concessionem aliorum priuilegiorum, quibus omnes gaudent, saltem per communicationem, quale est Pauli I I I. factum Societati Iesu, quo gaudent cæteri per cõmunicationem, & ita habet vbiq; praxis. Ex quo patet ad quæsitum, quia neque Iure, neque consuetudine limitatur licentia concessa Fratribus mendicantibus ad voluntatem, aut arbitrium parochorum, imò neque Episcopi, quamuis velint limitare licentiam, seu approbationem à se daram ad arbitrium parochi, haberet satis limitatio effectum, Religiosi accipiunt licentiam audiendi confessiones à Sede Apostolica, quamuis limitentur ad approbationem ordinariorum, qui nequeunt facultatem, & priuilegia Papæ in aliquo limitare, aut derogare, quia inferior nequit statuta superioris tollere.

Veritas declarata.

Ille extrauagantia renouata sunt.

Praxis communis sequens.

Proprius quis si dicendus.

De approbatione necessaria.

Alij interpretantur nomine proprii Sacerdotis Regulares, quia habent iurisdictionem directam ex priuilegijs Apostolicis super pœnitentibus; sed non videtur mihi hoc quadrare textui: nam per proprium Sacerdotem intelligitur ordinarius non delegatus, cum in ipso textu distinguitur ab alieno, cui de licentia proprii fieri potest confessio, *Si quis autem alieno Sacerdotei volueris iusta de causa sua peccata confiteri, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio Sacerdote*, &c.

Tridentinum *sess. 23.* ita statuit. *Quamuis Presbyteri in sua ordinatione absoluentis potestatem accipiant, decerni tamen sancta Synodus: nullum etiam Regularem posse confessiones secularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus indicetur, & approbationem, qua grauis detur, obtineat, priuilegijs, & consuetudine quacunque etiam immemorabili non obstantibus*, &c.

47
Approbatio præscripta à Tridentino.

Conclusio prima. Sententia Ioannis de Polanco in quantum docebat eadem peccata deberi iterum confiteri Parocho, erat erronea vsque ad Martinum V. & Sixtum I V. quia neque fuit obligatio confitendi parochis, supposita amplitudine priuilegij concessi Mendicantibus; neque obligatio confitendi eadem peccata, vt declarat Ioann. contrarium damnans pro erroneo, & Benedictus X I. *Extrauag. Inrer cunctas*, &c. *de privilegijs*, concedens iis licentiam absoluenti quocunque. *Non obstante*, inquit, *constitutione generalis Concilij, qua sano intellectum (ne sequatur absurdum, quod per penitentiam peccata dimissa quis confiteri debeat, & quòd liberatus debitor adhuc ad absoluentum remaneat obligatus) intelligenda est de illis, qui peccata sua cõfiteri alijs neglexerunt*, &c.

Membra huius Canonis sunt clara, & in ea fundantur, quæ variis quæstionibus ab authoribus deciduntur, quas variis conclusionibus comprehendemus.

Prima conclusio. Qui habet parochiale beneficium, ipso Iure est approbatus ad audiendas confessiones sine alio examine, aut approbatione quoad subditos. Patet ex Canone, qui nihil limitat quoad parochos: hoc autem aliàs de Iure ipsi conueniebat.

1. Conclusio. Iure citius parochi habeat potestatem sine alia approbatione.

Secunda conclusio. Extrauagans Martini V. relata à Ioanne Maiore in 4. dist. 17. q. 6. & aliud Sixti I V. *Vices*, &c. *de Tregua & pace*, quamuis confessionem annuam, seu paschalem referuarint parochis, intelligenda sunt quoad peccata mortalia aliàs non confessà, aliàs esset contradictio inter ipsos, & superiores Pontifices. Quod nequit admitti, cum ipse Sixtus affirmet se noui

Secunda conclusio. Nequit parochus concedere licentiam audiendi cõfessiones suorum parochianorum, aut adhuc assumere non approbatum ab Episcopo, neque licentia data ab Episcopo pœnitenti eligendi confessarium. intelligenda est de confessario non approbato, nisi id exprimitur: quamuis aliàs persona sit idonea. Patet ex Canone; & in hoc iurisdictione parochorum, quæ aliàs de Iure ipsi conueniebat, restricta est: quamuis oppositum non sit improbabile; consuetudo tamen id habet.

Sacerdos approbatus tantum eligi potest ad confessiones audientias.

Tertia conclusio. Non obstante hoc Canone stat *Clementina Dudum de sepulchris*; & quidquid statuit quoad fratres Minores, & Prædicatores

48
Non derogat Tridentinum Clementina Dudum.

45

1. Conclusio.

Sententia erronea.

Benedictus X I.

46

2. Conclusio. Extrauagantes Martini V. & Sixti I V. non comprehendunt peccata aliàs confessà.

tores. Ita Nauarr. in Summa cap. 27. Rodriguez tom. 1. quæstion. regularium art. 1. & 2. fuitus. Probatur, generi per speciem derogatur, id est, lex generalis derogatur per specialem, de reg. iuris in 6. Exemplum est, lex specialis, qua filij nobilium gerant arma ex prærogatiua suæ ingenuitatis: alia promulgatur, vt nullus in Republica ferat arma sub tali pœna, non facta aliqua mentione prioris legis. Non censetur prior derogata per hanc, vt omnes concedunt. Aliud exemplum ponit glossa; est lex specialis, qua transgressor legum punitur certa lumina; promulgatur alia posterior, qua transgressor legum ordinatur puniri ex arbitrio iudicis, transgressor non tenetur ad pœnam arbitrio iudicis, sed ad pœnam legis specialis. Sed Canon Tridentini est lex generalis, Clementina autem specialis: ergo, &c. Quod verò Clementina sit lex, probatur, quia est lex Concilij generalis Viennensis, inserta in corpore Iuris, & communi cum reliquis approbatione proposita, confirmata in Concilio generali Lateranensi sub Leone X. & ipsum Tridentinum sess. 25. cap. 13. de reformas. agens de quarta funerali præcipit eam solui non obstante quocumque priuilegio postea concessio. Supponit ergo legem esse staturam, qua quarta funeralis esset soluenda, distinguens eam contra priuilegium. Alia non est lex nisi Clementina dudum: ergo sicut parochi, & ordinarij prætenderent de iure sibi deberi quartam funeralem ex eadem Clementina, debent etiam admittere eam esse veram legem. Quod patet ex definitione legis, quia concernit bonum commune populi, & fidelium auctoritas facta Minoribus, & Prædicatoribus audiendi confessiones, & est in corpore Iuris inserta. Quod verò sit specialis; patet; quia istas duas familias concernit tantum.

Regula generalis, &c.

Lex specialis non derogatur per generalis, quia non facit mentionem eius.

Lex Clementina.

Confirmata in Concilio Lateranensi.

49 Obiectio.

1. Responsio.

2. Responsio. Priuilegia in corpore Iuris inserta habere nomen, & vim legis ordinaria.

Nauarrus. Vasquez. Responsio.

Hæc ratio se ipsam destruit, quia si Tridentinum non reuocat Clementinam, sequitur manifestè stare quicquid hæc statuit: statuit autem casum decisum à Nauarro. Si verò idem prælati præfuis fratribus ad confessiones, vt permittitur, audiendas electis, huiusmodi exhibere licentiam recusarint, nos ex nunc ipsis vt confessiones, &c. libere, & licite audire valeant, &c. gratiosè concedimus de plenitudine Apostolica potestatis, &c. Ita etiam Bonifacius VIII. in decretali Super Cathedra, &c. reuocans indulgentiam Benedicti XI. quo sine vlla approbatione licebat prælati Minorum, & Prædicatorum initiare confesso-

50 Impugnatur.

Hæc Bonifacij habetur inserta in dicta Clementina, & approbata. Sed negata licentia, quid faciendum sit? Respondet Cardinalis non referre, si iniuste negatur. Adhibenda est tria petitio, quibus refutatis iam à Sede Apostolica censetur approbati, præsentati, Episcopi enim in hac causa habent nudum ministerium tantum approbationis, non conferunt iurisdictionem absoluentis, vt docet Vivaldus in Candelabro aureo, Vasquez etiam quæst. 93. dist. 3. omnes religiosos exemptos recipere iurisdictionem à Sede Apostolica, approbatio est testimonium authenticum idoneitatis, cuius examen commissum est Episcopo. Exemplum adducit Vivaldus de eo, cui Papa concederet beneficium, modò approbaretur ab Episcopo idoneus, quando autem inuentus fuerit idoneus, iam beneficium obtinet, non ab Episcopo, sed à Pontifice. Si iniuste negaret approbationem, faceret iniuriam, & teneretur ad interesse.

Quid faciendum negata licentia. Responsio Cardinalis.

Religiosi exempti recipiunt potestatem à Pontifice.

Quarta conclusio. Illud statutum Tridentinum non se extendit ad Regulares, vt docet Nauarr. in Summa cap. 4. num. 7. Ratio, quia neque illos comprehendit, neque similitudine rationis veniunt, concernit enim subditos Episcoporum sæculares, non alios. Deinde regulares superiores respectu suorum sunt prælati ordinarij: ergo eis possunt ministrare Sacramenta per se, vel alios. Tertio, ratio illius statuti fuit, ne fieret iniuria ordinario Episcopo in sua iurisdictione: ergo restringenda est ad mensuram iurisdictionis.

51 Superiores regulares sunt ordinarij respectu subditorum.

Dubitatur an approbatio debet fieri ab Episcopo pœnitentis, aut confessarij? Alij asserunt, alij negant, quia approbatio est tantum testimonium authenticum de idoneitate. Iudicare quando per approbationem confertur iurisdictione necessaria, eam procedere ab Episcopo pœnitentis; quando non, perinde esse, quamuis declaratio quædam Cardinalium habeat non posse Episcopum assumere Sacerdotem non approbatum à proprio Episcopo in suam confessionem, ex priuilegio cap. fin. Sequenda est praxis.

Dubium. A quo Episcopo fieri debet approbatio.

Vnde declaratio Cardinalium bis ex ore Pontificis facta sic habet. S. D. N. audita consultatione Congregationis, declarauit Episcopum vigore priuilegij, de quo in cap. fin. de pœnit. & remiss. non posse sibi eligere Sacerdotem sibi non subditum, qui à proprio ordinario non fuerit adhuc ad formam huius decreti admissus, seu approbatus ad audiendam confessionem, &c. Ex quo deducit Suarez d. 28. sect. 9. approbationem debere esse ab ordinario confessoris. Sed ad propositum nostrum magis spectat approbationem requisitam à Concilio iuxta hanc declarationem non tantum esse ratione subditi, sed etiam non subditi, quia appro-

Declaratio Cardinalium.

Approbatio debere esse ab Episcopo confessarij.

batio ab Episcopo confessorij facta sufficit, ut assumatur ab alio Episcopo in confessorum, qui nullo modo est subditus approbantis.

52

Dicendum tamen si contradicit Episcopus, prohibens ne vllus admittatur ad confessiones audiendas in sua diocesi, nisi approbatus ab ipso, necessariam esse eius approbationem, quia Ius commune, & priuilegia seruant hanc auctoritatem Episcopis, vt circa consensum ipsorum, nisi iniuste esset substractus, nemo audiret confessiones subditorum. Et id patet ex *Clementina Dudum*, &c. & aliis priuilegiis; ex *capitulo etiam omnis vtriusque sexus*. Concessum tamen est à Gregorio XIII. patribus Societatis Iesu, vt confessorum eorum, ac prædicatores ab aliquo Ordinario alijs approbati possint iter terræ, vel mari facientes audire confessiones quorumcumque, & prædicare, modò id fiat non contradicentibus Curatis, & in locis, in quibus non morantur Ordinarij, à quibus si adlunt, debent petere licentiam. Huic priuilegio derogat constitutio nouissima Urbani, & idem deinceps non est practicandum. Quid autem deinceps possint, vel non possint Regulares ex suis priuilegijs, aut Iure communi in hoc foro, non potest expediri, nisi prolixius insistendo explicationi, & collectioni priuilegiorum per collationem eorum ad Ius commune Tridentini; quod iam non vacat. Sufficiat iam explicare, vnde habeant iurisdictionem, & quid ad eam requiritur. Aduertendum tamen sicut priuilegium contrario vsu, & praxi abrogatur, spectandum omnino esse, quid tenet praxis, neque in hoc casu aliquid temerariè tentandum esse contra salutem proutiam, & pœnitentium.

53

5. Conclusio.
Limitari potest auctoritas ad loca, & personam.

Quinta conclusio. Auctoritas concessa, seu approbatio potest restringi ad certas personas, & locum. Hæc est communis supposita ratione sufficienti. Vnde non solum scientia Sacerdotis, & prudentia perpendenda est, sed etiam persona, & mores, in quibus omnibus contingere potest motuum, vnde possit congruere approbati pro certo tempore duntaxat, & loco, & personis. Sic aliqui approbantur ad confessiones viro- rum, qui non approbantur ad confessiones mulierum.

6. Conclusio.
Reseruatio casuum.

Sexta conclusio. Potest etiam limitari approbatio, & facultas absoluendi quoad certa peccata, reseruando alia Superiori. Hæc ex dictis superius patet de potestate reseruandi casus in Ecclesia.

Septima conclusio. Habens facultatem absoluendi à casibus ex priuilegio non potest absolute, nisi in foro interiori. ministrando Sacramentum, & casus non sit reseruatus tantum ratione censuræ in quam non potest habens tamen facultatem ordinariam potest tollere reseruationem, non aboluendo à peccato. Hæc patet, & ex ea colligitur non posse priuilegium delegare suam auctoritatem in hoc alteri, sicut potest facere Ordinarius.

Priuilegium nequit absolute in casu reseruato, nisi in foro interiori.

7. Conclusio.
De absolutio-
ne à reseruati-
o.

Octava conclusio. Confessor expositus in vna diocesi ad audiendas confessiones peregrinantium, potest absolute à casu, qui reseruatus est in diocesi pœnitentis, quamuis ipse non habeat potestatem absoluendi à reseruatis. Ratio huius est, quia reseruans nequit reseruare casum, nisi subtrahendo auctoritatem absoluendi, quam solum limitat in iis, quos approbat, & quibus dat auctoritatem, quod nequit intelligi ad alterius diocesis Ministros. Ex hoc aliqui deducunt,

quòd à paritate non possit absolute subditum in propria, quamuis in loco, in quo commissa sunt, non sint reseruata. Sed iudicarem hoc esse falsum: quia Episcopi reseruantes casus, nequeunt eos reseruare, nisi quoad subditos; sicut nec dare auctoritatem absoluendi, nisi subditos, talis pœnitens non fuit subditus huius Episcopi, neque ratione delicti, quod in alia diocesi commisit, neque ratione loci, quia est ouis alterius: ergo reseruatio non potest ad ipsum extendi, neque etiam censendum videtur ex voluntate Episcopi reseruantis ad ipsum extendi, quia debet interpretari in eo voluntas commenerata iurisdictioni. Aliud esset, si delictum committeret in hac diocesi, in qua reseruatur. Ex prædicta conclusione sequitur, quòd Religiosus habens licentiam confitendi Sacerdotibus secularibus, dum iter facit, aut alijs, possit absolui à casibus reseruatis Superioribus suæ religionis, quantum est de Iure communi, nisi priuilegia particularia sui instituti obtent, quatenus Pontifex eadem reseruatur proprijs Pastoribus.

Nona conclusio. Episcopi possunt ex concessione Tridentini *sess. 24. cap. 6.* absolute omnes suos subditos ab omnibus casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis per se, vel suos vicarios, excepta hæres, quam per se tantum absolute.

Potestas Episcoporum absoluendi à reseruatis Pontifici.

55

Ex: um potest absolute in personis impeditas.

Decima conclusio. Idem ipso Iure habens auctoritatem absoluendi personas impeditas, quæ nequeunt habere recursum ad Sedem Apostolicam, vt mulieres, pueros, & huiusmodi; *cap. Mulieres, cap. Ea noscitur, cap. Quamuis, cap. Si quis suademe, &c. de sententia excommunicationis.* Aliqui à paritate id referunt de Parocho quoad casus Episcopo reseruatos; si nequit ad eum esse recursum, aut ad suum vicarium, sed raro casus fingi potest.

Vndecima conclusio. Mendicantes poterant alijs absolute ab omnibus reseruatis Episcopis à Iure, vel homine. Item à casibus reseruatis Papæ, exceptis casibus contentis in Bulla Cœnæ. Patet ex concessione Sixti IV. Fratribus Obieruantia Iulij II. Minimis Pauli III. Societati Iesu, de quibus *Rodriquez tom 1. quest. 61. arr. 3. & 5.* excipiendi sunt casus, qui iure speciali Tridentini conferuntur Episcopis ob persone industriam, *sess. 24. cap. 6.* Intelligenda ergo est conclusio quoad casus Iure communi reseruatos. Dubium autem est, quoad casus specialiter reseruatos ab homine; sed ex declaratione Gregorij XII. & concessione facta Societati Iesu, quæ ad reliquos per communicationem extenditur, id licet, vt tradit noster Rodriquez loco citato; sed hoc non obstante seruanda est constitutio Clementis VII. & Pauli V. derogans huic priuilegio.

Duodecima conclusio. Habens potestatem absoluendi à casibus reseruatis in religione, potest ipse ab iisdem absolui à suo confessore ordinario, cui alijs non competeret talis iurisdictione. Hoc patet per regulam, quam assignat Caietanus, nempe qui habet potestatem dispensandi cum subditis, posse secum dispensare; qui habet licentiam passiuam, vt absoluitur ab alijs à superiore, potest absolui à quocunque approbato in religione. Habens licentiam à Prouinciati absoluendi à casibus reseruatis, potest tantum fratres illius prouincia, & hospites absolueret: qui a Generali, potest omnes per vniuersum Ordinem,

56

12. Conclusio.

Regula moralis.

Absolutio à reseruatis in religionibus.

dinem, imò etiam hospites, sed non extra Pro-
uinciam. In casu necessitatis, scilicet scandali,
aut alterius grauis incommodi, si præteriretur
celebratio, aut communicatio, potest absolui indi-
rectè à casibus referuatis non habente aucto-
ritatem. Ita D. Thomas in 4.d. 17. q. 3. art. 4. quæ-
stionne. 2. ad 4. Paludanus *ibid.* & Gabriel. Anton.
tit. 14. c. 19. Syluester *verb. Confessio.* 1. q. 19. Limi-
tat Sotus ad casus non habentes annexam cen-
suram; Suarez *dispus.* 3. *sect.* 3. Henriquez *lib.* 6.
cap. 15. Dicunt etiam talem cum censura posse
absolui; modò habeat aliqua peccata mortalia,
quæ cadunt sub absolutione directè. Ratio hor-
um petitur ex eo, quòd obligatio altioris præ-
cepti sit præferenda; talis in proposito est obli-
gatio fugiendi scandali, quæ est Iuris naturalis
diuini; referuatio verò est Iuris tantum humani.
In tali etiam casu si superior præsens negauerit
facultatem confitendi alteri, quàm sibi, si time-
tur graue incommodum ex iis, quæ *suprà* dixi-
mus, excusabitur quis ab integritate confessio-
nis. Potest etiam absolui indirectè, quia iniuste,
& irrationabiliter nolens censetur tanquam ab-
sens, eadem peccata à quibus indirectè absolui-
tur, tenetur directè aliàs confiteri habenti facul-
tatem, vt communis tenetur, quia debent directè
subiici clauibus. Si autem nequeat tum con-
fiteri, accedat contritus ad communionem. Con-
fessus referuata habenti potestatem, quamuis
fuerit aliqua oblitus, tollitur etiam quoad hæc

referuatio, & ab iisdem directè potest absolui
à quocumque approbato, absolutio etiam directè,
& inualida ex defectu dispositionis in pec-
nente tollit referuationem.

Hæ sunt potissimæ regulæ casuum referuato-
rum, qui ad vndecim reducuntur ex decreto
Clementis VIII. Primus, veneficia, incarna-
tiones, sortilegia. Secundus, apostasiæ à Religio-
ne, etiam cum habitu quando quis extra septa
monasterij transgreditur. Tertius, nocturna, ac
furtiua egressio à monasterio, etiam non animo
apostatandi facta. Quartus, proprietates mortalis.
Quintus, lapsus carnis opere consummatus. Sex-
tus, occisio, vulneratio, percussio grauis cuius-
cumque personæ. Septimus, malitiosum impe-
dimentum, retardatio, apertio literarum à supe-
rioribus ad inferiores Missarum, aut è contra.
Octauus, iuramentum falsum in iudicio regula-
ri, aut legitimo. Nonus, auxilium, consilium, pro-
curatio abortus post animatum foetum, etiam
effectu non secuto. Decimus, falsificatio ma-
nus, aut sigilli Officialis Monasterij, aut con-
uentus. Vndecimus, furtum de rebus Monaste-
rij, quod sit peccatum mortale. Guardiani olim
poterant referuare casus ex concessione Alexan-
dri VI. Hoc reuocauit capitulum Assisinum
anno 1526. nec nunc etiam Prouinciales, aut
Generales possunt referuare aliquos casus, tan-
tùm in capitulo Prouinciali de consensu Pa-
trum, ac Generali ex decreto Clementis.

57
Casus refer-
uati, eorum-
que numerus.

Absolutio in-
directa in ca-
su.

Referuatio
tollitur licet
omnia non
subiiciantur
confessioni.

S C H O L I V M.

*Esse in Ecclesia clauem sententiandi publicè, & examinandi publicè causas: excommunicatio-
ne claudi Ecclesiam, & absolutione ab ea aperiri. Docet, & si non ita firmiter potestatem ex-
communicandi à Papa in omnes alios Prælatos deriuari, alioquin non possent obligare non
subditos; & consequenter tenet omnem potestatem iurisdictionis Episcoporum, & aliorum
Prælatorum dari immediatè à Papa. Quod tenent D. Thom. 2. 2. q. 39. art. 3. & 4. d. 20. q. 1.
art. 3. Sotus ibi q. 1. art. 2. Caiet. 1. tom. Opusc. tract. 1. c. 2. Cordub. lib. 4. q. 14. Suar. 4. tom. d. 2. 5.
sect. 1. Bellarm. 4. de Sum. Pont. c. 24. & communis. Reprehendit Prælatos pronos ad excommu-
nicandum, exemplo Pauli, qui tantum ter legitur excommunicasse, sapius tamen inculcauit
malorum consortia vitanda esse. Innuit Doctores Parochos non posse excommunicare, quod ve-
rum est: possunt tamen si ad id habent consuetudinem præscriptam; ita D. Bonau. d. 18. q. vlt.
Rich. ibi art. 4. q. 1. Alens. 4. p. q. 22. memb. 1. art. 4. §. 2. Angel. v. Excom. 1. §. 3. Nauar. c. 27.
n. 5. D. Thom. in add. q. 22. art. 1. Rich. ait Parochos consuetudine excommunicasse pro furtis,
& rapinis, quod frequenter præficari vidi à nostratis Parochis, sed Trident. sess. 25. c. 2.
sustulit hanc consuetudinem, rem referuans Episcopis. Henriquez 13. de excomm. c. 2. §. 3.
Soyrus de Censur. lib. 1. cap. 6. num. 32.*

DE quinto articulo dico, quòd in Ecclesia est duplex forus. Vnus secretissimus,
in quo idem est accusator, & reus: & ad istum pertinent clauis prædictæ. Est au-
tem alius forus publicus, quia & Ecclesia habet auctoritatè corrigendi delicta publi-
ca; & ibi requiritur duplex auctoritas correspondens duplici prædictæ, sicut ad quod-
libet iudiciū rectum requiritur cognitio in causa illa, & sententiatio. Istæ auctoritates
pertinentes ad forum publicum possunt dici clauis. De hac potestate data Ecclesiæ
habetur Matth. 18. dicente Christo Petro: *Si peccauerit in te frater tuus, & sequitur tan-
dem, dic Ecclesia: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* & sequitur:
*Amen dico vobis, quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcumque
solueritis super terram, erunt soluta & in cælis.*

Ex quo patet, quòd Deus approbat solutionem, & ligationem Ecclesiæ, factam in
foro publico, quam qui contemnit, habendus est sicut ethnicus, & publicanus. In hoc
foro clauditur Ecclesia, scilicet communicatio fidelium per excommunicationem; &
aperitur per absolutionem ab excommunicatione, seu reconciliationem.

Ex hoc patet, quòd istæ clauis non sunt eadem cum prioribus clauibus: quia istæ
separant ab illis: vt pote in habentibus iurisdictionem secundum ordinationem Ec-
clesiæ

15

Ecclesiam
habere cla-
uem iudicij
publici.

clesiæ sine Sacerdotio, vt in Archidiacono, & quibusdam aliis habentibus iurisdictionem secundum ordinationem Ecclesiæ sine ordine Sacerdotali, & è conuerso, vt est in quibusdam, scilicet communibus Sacerdotibus, quibus non est data hæc potestas excludendi ab Ecclesia, vel reconciliandi.

16

Sed ^h nunquid quilibet habens iurisdictionem potest excommunicare, & reconciliare? Respondeo, excommunicatio, quæ simpliciter est excommunicatio, quæ est sola maior, est exclusio alicuius à communione fidelium, non quidem exclusio corporalis, quæ fit in incarceratione, vel exclusione ab aliis: sed excludendo per prohibitionem, ne communicet cum aliis, nec alij cum eo: nullus autem non subditus isti tenetur seruare institutionem istius, sicut nec præcepta eius: ergo videtur quòd non subditus isti non tenetur vitare excommunicatum ab isto.

*Inferiores
Papa non
habere à se
potestatem
excommu-
nicandi, ita
vt omnes fi-
deles teneā-
tur vitare
excommu-
nicatum.*

*Quomodo
quod nõ est
concessum,
possit dici
prohibitum?*

17

Si ergo per excommunicationem tenetur quilibet Christianus vitare excommunicatum, oportet quòd hoc sit per præceptum illius, cui tenetur obedire quilibet Christianus: & tunc sequitur quòd nullus inferior Papa auctoritate propria possit excommunicare, licet possit excommunicare quantum ad suos subditos, hoc est, præcipere suis vt caueant suum, & tunc sequitur, quòd quicumque inferior, si simpliciter excommunicat, excommunicat ex commissione illius, cui tenentur omnes alij obedire, qui tenentur istum excommunicatum vitare.

Et ex hoc sequitur, quòd illud cadit sub illa regula Iuris, *Quod non est concessum, est prohibitum*, quæ vera est de his, quæ non conueniunt regulariter, nisi alicui ex aliqua concessione speciali: & tunc ex eiusdem auctoritate tenentur generaliter Christiani excommunicatum vitare, cuius auctoritate incurrunt pœnam excommunicationis minoris, si non vitant: illam enim incurrunt auctoritate legislatoris, non auctoritate huius iudicis particularis.

Si hoc non placeret, oporteret quærere vnde primò à principio Ecclesiæ habuit quilibet talis, qui modò communiter excommunicat in Ecclesia, auctoritatem super omnes Christianos, vt tenerentur sibi obedire, cauendo istum excommunicatum ab eo, propter eius præceptum, vt eius: & tunc quomodo fuissent auctoritates inferiorum limitatiores quantum ad numerum subditorum, saltem quantum ad istius præcepti obseruantiam: & quare non ita istorum, sicut & aliorum? quærat qui vult.

*Parochi nõ
possunt ex-
communica-
re, nisi forte
cõsuetudine
id habeant.
Nau. c. 27.
num. 5.
Tabien. v.
excomm. 3.
Reprehēdit
eos qui faci-
lità seruant
sententias
excommuni-
cationis.
Ter tantum
inuenitur
Paulus ful-
minasse ex-
communi-
cationem.*

18

*Contra ma-
la consortia.*

Si ⁱ prima sententia est vera, tunc Sacerdotes Parochiales, & alij consimiles in nullo casu possunt excommunicare, nisi in quo inuenitur expressè eis concessum: & sic excluduntur quædam pericula, quæ proueniunt ex pronitate quorundam fatuorum ad excommunicandum: frequens siquidem est huius gladij percussio in Ecclesia, qui tamen rarò ab Apostolis inuenitur extractus. In omnibus enim Epistolis Pauli non inuenies, quòd excommunicauerit, nisi tribus vicibus. Primo, 1. ad Corinth. 5. *Omnino, inquit, inter vos auditur fornicatio, qualis nec inter Genes, ita vt uxorem patris sui quis habeat. & sequitur; ego autem absens corpore, presens autem spiritu, iam iudicauimus eum, vt presens, qui hoc operatus est, in nomine Domini Iesu Christi congregatis vobis in vnum, & meo spiritu, cum virtute Domini Iesu, tradere huiusmodi hominem Satana in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini.* Item in 1. ad Timoth. cap. 1. *Quidam circa fidem naufragauerunt, ex quibus Hymeneus, & Alexander, quos tradidi Satana, vt discant non blasphemare.* Item ad Galat. 1. *Si quis vobis euangelizauerit præter illud, quod accepistis, anathema sit.*

Alicubi tamen legitur Apostolus bonis prohibuisse communicare cum malis, 1. Corinth. 5. *Si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruans, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, nec cum huiusmodi cibum sumere.* Item 2. ad Thessal. cap. 3. *Dennuntiamus vobis fratres in nomine Domini, vt subtrahatis vos ab omni fratre inordinatè ambulante. & post pauca subdit ibidem: Si quis non obedierit verbis nostris per Epistolam hanc, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur.* Et tamen qualiter liceat excommunicare cum illo, subdit: *Nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite vt fratrem.*

Idem, 2. Timoth. 3. *Erunt homines sese amantes. & post pauca, Hos deuota.* Ibidem c. 4. *Alexander ararius multa mala mihi ostendit, quem & deuota.* Idem ad Titum, 3. *Hæreticum hominem post vnam, & secundam monitionem deuota.*

Et Ioannes in 2. epist. canon. cap. vn. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domo, nec aue eis dixeritis. Qui enim dicit ei aue, communicat eius operibus malignis.*

19

Tantum ergo in primis duabus auctoritatibus videtur sententia excommunicationis

tionis simpliciter lata. Et patet, quòd ibi fuit causa iusta, quia peccatum enorme, & publicum: & forma debita, quia processus legitimus: & intentio recta, quia intendebatur correctio delinquentis. Vnde & primus ille per illam excommunicationem correctus est, vt patet per Epistolam secundam, vbi monet eos eum consolari ne absorbeat profundiori tristitia. Alij non leguntur pœnitentes fuisse, fortè iam erant apostatæ à fide, & permanserunt ibi.

Cap. 2.

In tertia auctoritate est contra prædicantem aliquid repugnans sanæ fidei: fuerunt enim tunc Pseudo-Apostoli. In aliis autem, vbi præcipit vitare malos, vel simpliciter, vel quantum ad aliquos actus, non videtur ita plenè esse lata sententia excommunicationis: quia non videtur illi per hoc traditi Satanæ: dicitur enim, quòd quos Apostolus tradidit Satanæ, statim habuit Diabolus potestatem vexandi eos: non sic autem probabile est factum de omnibus malis, quos scribit esse vitandos.

Lyra sup.
1. ad Corin-
th. c. 5.

Ad argumenta. Ad primum patet, quòd illa auctoritas Apocalypsis non debet intelligi de clauis ministeriali, sed de præminenti; quæ est auctoritas sententiandi vniuersaliter, & irreuocabiliter.

20

Ad secundum, Magister exponit illam auctoritatem *dist. ista cap. 3.* quod tantum per columbam, vel eius membra fit dignè remissio, vel redemptio peccatorum: fit tamen per alios, sed non dignè, vel rectè: dat enim Deus benedictionem dignè poscenti, etiam per ministrum indignum. Quod probatur per Hieronymum super illud Matth. 16. *Tibi dabo clauis regni cælorum.* & per Augustinum in lib. quæst. noui, & vet. Test. quæst. 11. *Voluntas Sacerdotis obesse vel prodesse non potest, sed meritum benedictionem poscentis.*

De hoc sup.
d. 5. q. 2.

Ad tertium patet ex secundo articulo, quia clauis scientiæ non est aliqua scientia, sed est auctoritas noscendi, hoc est, inquirendi, & examinandi causam rei.

Ad arg. 3.

Ad quartum, patet ex quarto articulo, quia secundum vnã opinionem clauis est de se tantum potestas remota: & ad hoc, quòd sibi respondeat materia, requiritur in eo alia potestas, scilicet iurisdictio, vel saltem per aliam potestatem actiuam subiicitur sibi materia, vt fiat sibi materia capax actionis eius. Sed iuxta aliam opinionem clauis est potestas propinqua, & includit iurisditionem priuatam. Quid enim aliud est iurisdictio, quàm auctoritas dictandi ius? Et hoc quid aliud est, quàm auctoritas iudicandi, & sententiandi?

Ad 4.
Hanc secundam viam non tenet Doctor, sed primam n. 13.

Ad quintum patet ex quinto articulo: concedo enim quòd non ordinatus potest habere clauis alias pertinentes ad forum extrinsecum, & ordinatus non habere: tamen ad hoc, quòd sit Hierarcha Ecclesiæ, id est, in principatu eminente, oportet quòd habeat illas clauis exteriores: & cum hoc præsupponitur, quòd habeat interiores. Vnde nullus ordinatur Episcopus, nisi prius in Sacerdotem fuerit ordinatus.

Ad 5.
Non ordinatus potest habere clauis fori extrinseci.

COMMENTARIUS.

DE quinto articulo dico, &c. In hoc articulo agit Doctor breuiter de potestate iurisditionis, quam recepit Ecclesia in foro externo, in quo accepit clauis ligandi, & soluendi. Hæretici huius temporis post Lutherum nihil magis enervare contendunt, quàm potestatem Ecclesiæ in foro publico. Lutherus in epistola ad Senatum contra Bullam Pontificis in assertionibus art. 23. & 24. Ante eum VVitclefus, vt patet ex art. 1. *damnato in Concilio Constantiensi.* Contrarium huius, & veram potestatem spiritualem fori externi esse in Ecclesia est articulus fidei, quem probat Doctor ex *Matthæi 18.* vt patet ex textu, & exercitium huius potestatis factum ab Apostolis infra probat ex *1. ad Corinth. 15.* & *1. ad Timoth. 1.* Hic est communis sensus Ecclesiæ à principio ex Concilijs, & Patribus. Ea vsus est Paulus, iuxta communem interpretum locis citatis, eamque comminatus *1. ad Cor. 4.* *Quid vultis? in virga veniam ad vos,* &c. 13. *Quoniam si venero iterum, non parcam,* &c. Eadem vsus est Petrus iuxta epistolam Tharsifaj ad Adrianum primum, & insinuat *Can. 30.* Apostolorum.

Præterea eandem potestatem in Ecclesia esse

docent alij Canones Apostolorum, vt *10. 11. 12. 20. 30. 31.* & reliqui Canones pœnitentiales sanctorum Patrum, & Conciliorum, in quibus passim hæc potestas exercetur contra contumaces, & scelerosos. Patet etiam ex sanctis Patribus, quorum hæc, nemine excepto, sententia est. Origene *hom. 7. in Iesue:* vbi citat consuetudinem, & potestatem Ecclesiæ datam, & *tract. 35. in Matthaum:* *In Ecclesijs (hristi, inquit, consuetudo tenuit talis, vt qui manifesti sint in magnis delictis eiiciantur ab oratione, ne modicum fermenti, ex non corde mundo orantium, totam vniuersitatis consperserunt, & consensum corrumpant,* &c. & *homil. 11. in Ieremiam.* Tertull. in *Apolog. cap. 39.* appellat censuram diuinam excommunicationem. Cyprianus epistola 28. & 55. & 62. vbi hanc potestatem comparat morti, quam Synagoga ex lege inferebat peccatoribus contumacibus contra Sacerdotes. *Inserfici, inquit, Dem iussit Sacerdotibus suis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumciso carnalis manebat: nunc autem quia circumcisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cepit, spiritalis gladio superbi, & contumaces necantur, de Ecclesia ei-*

Partes.

Origenes.

Tertull.

Cyprianus.

58
De clauibus fori externi.
Hæresis Lutheri.

Veritas fidei

Canon.

ciuntur: neque enim vincere foris possunt, cum dominus Dei vna sit, & nomini salus esse nisi in Ecclesia possit, &c.

59
Hieron.

Hieronymus epist. 1. ad Heliōdorum cap. 7. eadem habet. *In veteri quidem lege quicumque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus à populo lapidabatur, aut gladio cervicē subiecta, contemptum expiabat cruore; nunc vero inobediens spiritali mucrone truncatur, aut eiectus de Ecclesia rabido Dæmonum ore discerpitur, &c.* Videatur Epistola 9. ad Demetriadem, cap. 10. in cap. 18. Matthei.

Chrysof.

Chrysofostomus lib. 3. de Sacerdotio. *Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad caelos usque pervadit, usque ad eam, ut quacunque infernè Sacerdotes consecrerint, illa eadem Deus super nò rata habeat, ac feruorua sententiam confirmet, &c.* Videatur in Paulum & Mattheum.

August.

Augustinus tractatu 50. in Joannem; *Cum excommunicat Ecclesia, in caelo ligatur excommunicatus; cum reconciliatur ab Ecclesia, in caelo soluitur reconciliatus, &c.* contra aduersarium leg. & Prophet. cap. 17. & aliàs sæpè.

Ambros.
Gregorius.
Prosper.

Ambrosius lib. 1. de penitentia cap. 14. lib. 2. offic. cap. 27. Gregorius. *Constituta* 26. in Evangelia. Prosper de vita contemplatiua lib. 2. cap. 2. & alij Patres, quos citare longum est.

60
Differentia
inter claus
firi interni &
externi.

g Ex hoc patet, quod iste claus non sunt, &c. Hic rectè dicitur claus fori externi à clauibus fori interni; de quibus egit in præcedentibus; & ratio subiecta id probat: quia hæc potestas non comitatur ordinem, sed iurisdictionem in subditos; quæ committitur aliquando iis, qui non sunt Episcopi, aut Sacerdotes, vt Archidiacono; vt patet ex cap. Veniens, cum glossa, de eo qui ordinem furtiue suscepit, & glossa in Extraneag. execrabilis inter communes, de prebendis, & dignitatibus. Videatur titulus de Archidiacono. Prælati religionum approbatarum à Sede Apostolica, etiam non presbyteri, eandem potestatem habent secundum indulta Apostolica, leges, seu statuta specialia, & approbata, electi Episcopi nondum ordinati. Cæterum ad quos se extendat in specie hæc potestas, siue ordinaria, siue delegata, requirit longiorem tractatum, qui apud auctores legi potest; qui in hac materia fufius versantur: quia liberum non est mihi eidem nunc vacare, neque integrum tractatum de censuris hic exhibere, quamuis locus proprius eius sit: materia nempe peruiã est, & longum mihi restat iter. Ideoque in hoc articulo perstringam breuiter ea solum, quæ Doctior attingit.

61
Dubium.
Vnde habet
excommunicatio
vt ligetur
non subditis
ad evitandum
excommunicatum.

h Sed nunquid quilibet habens iurisdictionem, &c. Mouet dubium: An quilibet habens iurisdictionem fori externi possit excommunicare excommunicatione maiori, quæ inducit illum effectum, vt simpliciter excludatur à communione fidelium, tam subditorum excommunicantis, quam etiam non subditorum, ita vt hi etiam teneantur eum euitare. Ratio dubitandi est, quia sicut iurisdictione limitata eius, qui fert censuram, non extenditur ad non subditum, ita etiam neque præceptum ab eo latum ligat non subditum.

Resolutio
Doctioris.

Respondet hunc effectum obligationis, ex quo incurritur excommunicatio minor à com-

municante etiam non subdito, non esse ex vi præcepti particularis, sed ex lege vniuersali illius, qui habet potestatem in vniuersos Christianos, qui est Vicarius Christi. Si hoc, inquit, non placet, oporteret. quærere vnde contineat illa extensio præcepti particularis iurisdictionis ad vniuersos; & vnde ipsa eius iurisdictione non sit limitata quoad hoc præceptum, sicut est limitata quoad reliqua præcepta, respiciens solos subditos, & remittit inquisitionem huius alius.

Hanc extensio
nem esse ex
authoritate
vniuersali.

Respondetur hic duo considerari posse, nempe poenam ipsam, vt respicit subditum, qua fit incapax communionis cum Ecclesia, & segregatur ipso facto propter causam iustam. Aliud vero est considerandum, nempe obligatio aliorum fidelium, qui intra Ecclesiam sunt, eidem non communicandi, & vterius poena legis inducta, nempe excommunicationis minoris ipsis communicantibus.

Explicatur
& sustinetur
dicta resolutio.
Obligatio fugiendi excommunicatū, & poena inducta diuersa sunt.

Quantum ad primum effectum potest dici, quod originaliter est ab ipso Iure diuino, vt patet Matthæi 18. *Quodcumque ligaueritis super terram, erit ligatum & in caelo.* Vnde sententia iusta prælati confirmatur à Deo, ita vt ille, qui segregatur, non solum maneat segregatus in propria Ecclesia; sed etiam vniuersum ab Ecclesia vniuersali, cuius illa est membrum, nequit enim communicare corpori vniuersali. Republicæ Ecclesiasticæ, nisi mediante Ecclesia particulari, cuius est membrum, & cui debet primum vniuersi sub suo prælatu.

62
Obligatio
præmissa est
diuina legi.
Sententia lata confirmatur
in caelo.
Segregatur à particulari
manet etiam ab vniuersali
Ecclesia segregatur.

Hinc nascitur etiam originaliter obligatio aliorum fidelium eidem non communicandi: quia qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus, &c. Quantum, scilicet ad effectum communionis, vt patet etiam ex locis, quos infra citat Doctior, in quibus tam Paulus, quam Ioannes prohibent communionem cum peruersis 1. ad Cor. 5. & 2. ad Thessalon 3. & 2. ad Tim. ad Tuum 3. & 2. Ioannis 7. Ex quibus constare videtur hoc præceptum accessorie extendi per concessionem factam ad reliquos fideles, etiam diuina lege, ex vi potestatis concessæ, & effectus specialis, quem inducit sententia lata, & segregans vniuersaliter à consortio fidelium, quæ confirmatur in caelo. Et videtur ita intelligere Patres hunc effectum, nempe simpliciter ab vniuersa Ecclesia segregatum esse, qui ab Ecclesia particulari per sententiam segregatur, quæ in caelo absolute confirmatur.

Obligatio non
communicandi
est Iuris diuini.

Quantum ad poenam, quam incurrit præterea communicans cum excommunicato, etiam non subditus, dicendum est hanc poenam inductam esse à Canone, & legislatore vniuersali; à quibus præcipitur non esse communicandum cum excommunicatis: vt præcipit Canon 10. Apostolorum sub maiori poena, etiam segregationis. *Si quis cum excommunicato in domo vna præcatus fuerit segregetur.* Item Canon 11. Can. 12. Can. 31. Concilium Nicænum primum Can. 5. Antiochenum Can. 6. Sardienfe Can. 13. Chalcedonense act. 3. Epistola ad Valentinianum, & Marcianum Imperatores. Arelatenfe primum cap. 16. & Arelatenfe 2. cap. 8. Carthaginense 4. cap. 73. Toletanum 1. cap. 16. Altiliodorenfe cap. 39. Turonense 2. cap. 21. Lugdunenfe 1. cap. 4. Bracharenfe 1. cap. 33.

63
Poena vera
inducta est à
Canone vniuersali.

Canones Apo.
stolorum.

Niceni.
Antioch.
Chalced.
Et aliorum
Conciliorum.

Præterea, idem statuerunt Pontifices; vt Calixtus Epistola 2. Excommunicatos, inquit, à Sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis iustam examina

Calixtus.

excommunicationem, nec cum eis in oratione, aut cibo, & potu, aut osculo communicet; nec auct ei dicat, quia quicumque in his, vel alijs prohibuit scienter excommunicatis communicauerit, iuxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subiacet, &c.

Fabianus.

Eadem habet Fabianus epistola 1. *Quoniam, inquit, si Apostoli statuerint dicentes; Cum excommunicatis non est communicandum: & si quis cum excommunicatis auertendo regulas, scienter psallat in domo, aut simul locutus fuerit, aut orauerit, ille in communionem priuetur, &c.*

Ex his sequitur, vt cætera omittamus, hanc pœnam emanasse à Pontifice mediâtè, vel immediâtè; nam Canones Apostolorum, ex quibus origo eius habetur, retenti semper deinceps in Ecclesia, præsidente Petro facti sunt, & posteriora Concilia generalia à Romanis Pontificibus conuocata, & præsentibus eorum Legatis celebrata sunt, & mox ab ipso confirmata, ipsi etiam Pontifices suis cõstitutionibus secuti sunt Canonum Apostolorum præscriptum, vt patet ex Fabiano, & Calixto. Origine etiam horum, vt dictum est, in diuinam legem, & præscriptum modum correctionis à Christo Domino, Matth. 18. emerfit: rectè ergo Doctõr in potestatem vniuersalem vim Canonis refundit.

64

i Si prima sententia est vera, &c. Superiùs dixit hanc potestatem sequi iurisdictionem fori externi; hic autem ex effectu illo vniuersali Canonis, & excommunicationis, quæ inducit separationem absolutè, & vniuersaliter quoad omnes fideles limitat potestatem excommunican-

di; ita vt Parochis non conueniat, nisi in his casibus, qui Iure concessi sunt; Episcoporum enim proprie id munus est ex Canonibus, vt patet 23. q. 3. cap. Corripiantur, & 16. q. 2. in cap. Vbi, dicitur mucto Episcopi. Parochos D. Thomas hic, & Richardus allerunt ex consuetudine habuisse potestatem excommunicandi pro furtis, & rapinis. Hanc potestatem abtulit Tridentin. sess. 25. cap. 3. & meritò, vt patet *ibidem*, ex Concilio, & affirmat hic Doctõr: quia nihil æquè damnatur, quàm prompta, & præceptis huius potestatis in obuñs, & leuibus causis executio. Vnde Leo Papa epistola ad Episcopos Viennensis Prouinciæ, cap. 6. *Nulli, inquit, Christianorum facile cõmunio denegetur, nec ad indignantis fias hoc arbitrium Sacerdotu, quod in magni reatus visionem inuitus, ac dolens quodammodo debet inferre animus vindicantis. Cognouimus enim pro commissis, & leuibus verbis quosdam à gratia communionis exclusos, & anima, pro qua Christi sanguis effusus est, irrogatione tam sani supplicij, sauciatiæ, & incermem quodammodo, excuiusque omni munimine diabolicis incurfibus, vt facile caperetur, obiectam, &c.* Hoc ipsum confirmat Doctõr exemplo Pauli, qui ter tantum legitur sententiam hanc tulisse: videantur expõsitores in loca subiecta. Cætera patent ex litera; & responsio ad argumenta in distinctione quætionis per suos articulos. *In responsione ad 4.* insinuat duas opinionones circa clauem Sacerdotalem, & eius potestatem, an sit proxima, an remota potentia: *suprà in articulo 4. huius quætionis*, ipse sequitur primam sententiam, quam *ibidem* explicuimus.

Non conuenire Parochis, nisi in casibus permisis Iure.

Est mucto Episcoporum excommunicare. Ius Tridentini derogat antiquo.

Præcepti sententia damnatur.

Leo. Non esse leuiter videntium hac potestate.

SCHOLIUM.

Opinio Magistri, non tolli culpam, nec pœnam aternam per clauem, sed tantum pœnam temporalem, cuius partem dimittit Sacerdos, modo eius sententia sit conformis diuino iudicio, non aliter.

AD^k quætionem motam *dist. 18.* dicuntur duæ conclusiones. Prima negatiua, scilicet quòd vis clauium non se extendit ad remotionem culpæ, vel pœnæ æternæ; quod videtur Magister sentire *dist. illa: Deus, inquit, per se tantum dimittit peccatum, quia & animam mundat ab interiori macula: & à debito aternæ mortis soluit.* Quid ergo faciunt Sacerdotes Euangelici? Respondet, *Tribuit eis potestatem ligandi, & soluendi, id est, ostendendi eos ligatos, & solutos.* Quod probat per illud de leproso priùs sanato, quàm ad Sacerdotem misso, *Luca 5.* Similiter de Lazaro priùs suscitato, quàm discipulis ad soluendum tradito, *Ioan. 11.*

21
Opinio Magistri.

Quere Richard. hic art. 2. q. 1. & 2. & D. Thom. art. 1. q. 3.

Item per Hieronymum super illud *Matth. 16. Tibi dabo clauem, Iu Leuitico*, inquit, *se ostendere Sacerdotibus iubentur leprosi, quos illi non faciunt leprofos, vel mundos: sed discernunt, qui mundi, vel immundi sunt.* Ex hoc dicit Magister, quòd olim Sacerdotes legales habebant iurisdictionem in curandis leprosis, hoc nunc habet Sacerdos Euangelicus in retinendis, vel remittendis culpis.

Additur affirmatiua, quòd vis clauium se extendit ad pœnam temporalem; & in hoc Magister exponit aliter quomodo Sacerdos Euangelicus soluit, & ligat: quia ligat ad pœnam temporalem, quam imponit contenti: soluit autem cum à pœna debita aliquid dimittit, vel per eam peccatorem ad Sacramentorum cõmunionem admittit.

Vide Rich. artic. 1. q. 4.

Secundum Mag. clauis tantum tollit pœnam temporalem.

Additur autem, quòd hæc potestas respectu pœnæ temporalis talis est, quòd non ratificatur actus eius, nisi sit conformis iudicio diuino, scilicet nisi tantam imponat, quanta secundum iustitiam diuinam peccatis respondet: verbi gratia, pone, iste pro peccatis suis tenetur secundum strictum rigorem ad pœnam decem dierum, Sacerdos virtute clauium potest sibi remittere pœnam trium dierum.

22

Et esto quòd de thesauro Ecclesiæ iste dispensator possit vnum diem, vel duos remittere, post totum hoc, remanet iste obligatus ad sex, vel quinque dies: de quibus,

bus, si Sacerdos aliquid dimittat, non ratificatur ista obligatio: quia tunc clavis potestatis errat in iugando, & soluendo: facit enim cum magis solutum à pœna temporali, quàm Deus iudicet eum solutum, & per consequens, nisi ille hós sex dies hîc soluat, residuum ab eo exigetur in purgatorio.

C O M M E N T A R I V S.

65 *Resolutio distinctionis decima octava.*
Sententia Magistri.
 k **A**d *quæstionem motam dist. 18. dicuntur duæ conclusiones, &c.* Subiicit sententiam Magistri, qui negat confessarium absoluerè à culpa, aut pœna æterna; sed tantùm à pœna temporali in parte, vt si pœna proportionata culpæ sit decem dierum, potest Sacerdos pœ-

nam trium dierum remittere. Addit præterea remissionem esse nullam, nisi ratificetur in cœlo; tunc autem ratificari, quando clavis in iudicando non errat; sed pœnam iniungit debitam secundùm iustitiam diuinam, & præcisam.

S C H O L I V M.

Reijcit Magister, & probat per claves tolli culpam, & pœnam æternam, & rationes sunt clare. Vide alias dist. 14. quæst. 4. Decidit ergo tunc per claves tolli peccata, & dari primam gratiam, quando pœna dispositio ex se hoc non potest, nisi ei adiungatur absolutio. Refutat etiam quatuor rationibus num. 25. quod dicit Mag. non ratificari iudicium Sacerdotis; nisi sit conformis iudicio Dei quoad quantitatem pœna remittenda. Refutatio est clara.

23

Contra primum, ¹ quia tunc Sacramentum Pœnitentiæ non esset Sacramentum nouæ legis, nec aliquam causalitatem, vel dispositionem haberet causalem ad primam gratiam: quia nunquam dignè susciperetur nisi ab habente iam primam gratiam: nullus enim dignè ostenditur solutus à Deo, nisi prius sit solutus.

Est necessaria in re, vel voto.

Item, susceptio istius Sacramenti est instrumentum ad gratiam, hoc est, dispositio efficax necessaria ex statuto diuino ad gratiæ susceptionem; instrumentum autem, vel dispositio præuia, non est signum rememoratiuum, siue ostensiuum alicuius, vt iam præteriti, sed futuri: ergo collatio Sacramenti Pœnitentiæ, ad hoc vt fiat dignè, non oportet vt sit signum absolutionis diuinæ præcedentis.

Nota contra eos, qui imponunt Scoto quod non requirit attritionem cum absolutione.

Concedo ista, vt diffusè declaratum est *dist. 14. quæst. 4.* quod Sacramentum Pœnitentiæ potest dignè recipi ab attrito, & hoc tanta attritione, quæ non sufficeret per modum meriti ad iustificationem suscipiendam in termino attritionis: & si non fideò recipiatur, in termino recipitur gratia prima, quia à Deo confertur, & absolutio Sacramentalis est signum efficax illius absolutionis sequentis in vltimo instanti ipsius, sicut pœnitentia verborum est signum confessionis corporis Christi. Et secundùm hoc patet quomodo Sacramentum hoc est instrumentum ad gratiam primam, sicut dispositio præuia eo modo, quo alteratio potest dici instrumentum respectu generationis substantiæ, quia dispositio præuia.

Quomodo Sacramentum Pœnitentiæ est instrumentum ad primam gratiam.

Non igitur est simile de Sacerdote legali respectu lepræ, & de Euangelico respectu culpæ: quia ille tantùm exercuit aliquid, quod erat signum rememoratiuum mundationis lepræ, & nihil quod esset signum prognosticum efficax respectu mundationis sequentis: sed iste exercet actum, qui est signum prognosticum efficax mundationis sequentis in vltimo instanti, pro quo iste à Deo, & ab Ecclesia est absolutus.

24

Dist. 14. q. 1. a. 1. & d. 17. q. unica. Sacerdos tollit pœnam æternam, & culpam vt instrumentum, Deus vt causa principalis. Solus auctoritates adducas pro opin. Mag.

Si dicas; ergo Sacerdos delet maculam, & pœnam mortis æternæ, quod est proprium Deo; Dico, quod vtrumque facit; si tamen duo sunt ibi, de quibus dictum est aliàs: sed non facit nisi instrumentaliter, non quidem attingendo illum effectum, nec virtute propria, nec alterius: sed attingendo aliquid prius, quod est dispositio necessitans ad illum effectum; necessitans, inquam, ex diuinâ pactione, & tale agens causans dispositionem necessariam ad terminum, dicitur agens instrumentale, vt est de alterante, & generante: proprium autem est Deo principaliter mundare, & remittere illud debitum, etiam attingendo illum effectum: horum autem neutrum conuenit Sacerdoti.

Auctoritates ergo quas Magister adducit pro se, affirmatiuè loquuntur; quod hoc facit: & verum est quod Sacerdos Euangelicus ostendit illum mundatum, & solutum pro instanti, pro quo intelligitur sua absolutio: sed non hoc solùm, imò sic ostendit, quod illa ostensio est dispositio præuia & necessaria ad illud, quod ostenditur: hæc est enim excellentia Sacramentorum nouæ legis, quod eorum susceptio est dispositio

dispositio sufficiens ad gratiam : illorum autem legalium , nec susceptio erat dispositio efficax ad mundationem corporalem lepræ , vel huiusmodi sceleratis. Estet autem simile , si loqueremur de Sacerdote legali purificante aliquem per aquas asperfusionis ab aliqua irregularitate contracta in lege ex contactu lepræ , vel huiusmodi : tunc enim Sacerdos ille exerceret quendam actum , qui esset signum efficax reconciliatio- nis huius irregularitatis , & mundationis illius polluti , in cuius mundationis actu , vel termino , sequeretur effectus signatus , scilicet quod iste esset dignus communicare cum cæteris Synagoga.

Comparatio Sacerdotis legalis , & Evangelici.

Contra illud , quod dictum est de secunda conclusione , potest argui. Nulli committitur potestas arbitrandi in causa aliqua , cuius arbitrium nunquam erit ratum propter quamcunque diligentiam possibilem adhiberi ab ipso , sed tantum à casu , vel per miraculum speciale : sed per quamcunque diligentiam possibilem adhiberi à Sacerdote , non potest pertingere ad illud indiuisibile pœnæ , quo Deus iudicat peccatorem esse dignum. Si ergo attingat , hoc erit à casu , vel per miraculum speciale , nec erit ratum , per te , nisi ad illud attingat : ergo non habet auctoritatem aliquam arbitrandi.

25
Impugnata secunda con- Mag. posita nu. 21. quatuor rationibus.

Confirmatur , quia nec est verisimile quod Deus dederit potestatem Ecclesiæ arbitrandi , sic quod ipse voluerit arbitrium Ecclesiæ ratificare ; & tamen quod impossibile sit eam rectè arbitrari , sic nihil ratificatur , nisi à casu , vel per miraculum speciale.

Item , nullus constituitur arbiter inter partes sub hac conditione , quod præcisè arbitretur ad voluntatem vnus partis : & hoc maximè quando non potest nosse determinatè voluntatem illius partis : sed in iudicio pœnitentiæ partes sunt Deus , & peccator , inter quos est Sacerdos arbiter : ergo non obligatur præcisè ad arbitrandum illam pœnam , quam sibi Deus infligeret , maximè cum non possit sibi constare de voluntate Dei , quo ad hoc præcisè , vt est membrum Ecclesiæ.

Sacerdos est arbiter inter Deum & peccatorem.

Item , si Sacerdos imponat pœnitentiam aliquantulum maiorem , quam respondeat peccatis , non est probabile quin pœnitens teneatur eam implere : ergo si aliquantulum minùs pœna condigna , illa videtur sufficere : nam si non sufficeret aliqua citra illam punctalem , quam dicitur diuina iustitia : ergo non oporteret explere aliam vltra illud punctuale diuinæ iustitiæ.

Scilicet si acceptauerit eam , nõ aliter , vt dixit d. 15. q. 1. & d. 17. nu. 22. de quo hic nu. 27.

C O M M E N T A R I V S.

66
Reiicitur sententia prædicta quoad primam partem.

Contra primum : quia tunc Sacramentum , &c. Hic impugnat primam sententiam Magistri , remittens se ad dicta *dist. 14. quæst. 4.* vbi etiam hanc controuersiam tractauimus de remissione culpæ , & pœnæ æternæ. Patet etiam veritas ex iis , quæ dicta sunt *dist. 17.* de potestate clauium in foro interno.

De remissione pœna temporalis. Sententia Magistri.

Quoad secundam conclusionem , seu sententiam Magistri de remissione pœnæ temporalis , non desunt qui eam sequuntur : non est tamen intelligenda quasi sententia confessarij ex toto sit nulla , si non attingat medium indiuisibile rei : quia pro rata , & secundum proportionem remittitur pœna debita peccato , ita vt si pœna illa secundum præscriptum diuinæ iustitiæ non attingatur adæquatè per opus satisfactorium impositum à Sacerdote : tamen remittitur in parte , & secundum gradum , in quo proportionatur pœna satisfactoria , seu opus impositum à Sacerdote , pensatis omnibus ad pœnam præscriptam

Explicatur.

peccato ex diuina ordinatione , vel hic , vel in altera vita soluendam. Quoad reliquum verò , quod superest infra debitam proportionem ; pœna peccato debita , vel his per alia opera æquivalentia debeant redimi , vel certè in purgatorio soluantur. Non debet autem hæc proportio ita attendi , vt satisfactio viæ iniuncta à confessario seruet eandem mensuram diuturnitatis , & acerbitatis , quantum ad intensionem , & extensionem , cum pœna purgatorij : sed debet attendi medium , prout opera viatoris omnibus pensatis æquivalent pœnis purgatorij redimendis per modum satisfactiois.

Hanc sententiam sic explicatam sequitur Suarez *dist. 38. sect. 5.* citans Petrum à Soto *sect. 1. de satisfactioe.* Valquez in *3. parte quæst. 94. art. 2. dub. 6.* Eandem sententiam impugnat Doctor in hoc §. *versu Contra illud , quod dictum est de secunda conclusione , &c.* cuius rationes adducemus in sequenti.

Eandem sequuntur alij.

S C H O L I V M.

Impugnata secunda conclusione Magistri , dicentis non valere impositionem pœnitentiæ , nisi punctualiter correspondeat debito secundum iudicium Dei : resoluit non requiri hanc punctualem correspondentiæ , sed dari latitudinem , sicut in commutationibus. De quo dist. 15. quæst. 2. num. 15. & intra summum , & infimum pœnam iustè imponi. Quod si citra infimum , vel vltra summum imponatur , clauis errat , & secundum id , in qua errat , non approbatur à Deo.

Dico

26
d. 15. q. 2.
num. 15.

Quādo clavis errat in imponenda pœnitentia.

Dico ergo^m, quòd sicut in aliis commutationibus iustitia commutativa habet aliquam latitudinem, ita quòd non respicit in commutationibus indivisibile, sed medium rectæ rationis: ita iustitia punitiva, quæ est commutativa pœnæ pro culpa, non respicit necessariò gradum indivisibilem pœnæ correspondentem huic culpæ: sed est ibi aliqua latitudo, infra quam pœna minor non sufficit, & ultra quam pœna maior non est imponenda: & extra totam istam latitudinem clavis citrà, vel extrà ligans, errat: & tunc non immeritò quæ soluitur in terris, non soluitur in cœlis, id est, non ratificatur: sed intra latitudinem non errat, & idèò arbitrium ratificatur intantum, quòd quiddam imponitur intra illam latitudinem, hîc oportet implere, & si hîc non impletur, residuum in purgatorio exigitur: & si minùs imponatur, & expleatur, nihil maiùs exigitur in purgatorio.

Istud autem medium in ista latitudine possibile est esse homini notum per legem Dei cum adiutorio rationis naturalis: & idèò obligatio ad hoc medium latum est ad possibile homini sine miraculo speciali, & sine casu, & fortuna.

C O M M E N T A R I V S .

67
Secunda conclusio.
Medium rectæ rationis, non rei servari debet in satisfactione pro pœna temporalis.

Dico ergo quòd sicut in aliis commutationibus, &c. Hæc est secunda conclusio Doctoris in hac quæstione contra prædictam sententiam, in qua dicit non medium rei in se spectari in satisfactione, ut acceptatur à Deo pro æquivalenti: sed medium rectæ rationis, in quo datur secundum arbitrium prudentis æstimationis, latitudo inter summum, & infimum, & secundum iustitiam commutativam; ut supra determinavit dist. 15. q. 1. §. *Alia translatio circa finem.* Unde sicut commutativa respicit pretium, & servat æqualitatem hanc non in indivisibili, sed iuxta latitudinem prædictam; ita etiam vindictiva inquantum in hoc imitatur commutativam, commutando satisfactionem pro pœna, sufficienter adæquat pœnam, si servet latitudinem iuxta rectam rationem; neque requiri ut attingat indivisibile pœnæ. Quæ sequuntur Gabriel in hac dist. 18. q. 1. art. 1. not. 5. conclus. 2. Maior dist. 20. q. 1. Medina C. de Confessione, q. de effectu pœnitentia iniuncta. Socus eadem 20. quæst. 1. art. 3. Eandem tenent omnes nostræ Scholæ Doctores in prædictis locis.

Probat conclusio ex potestate clavis.

His positis probat Doctor conclusionem. Primò ex auctoritate, quam habet confessarius ligandi, & solvendi, seu arbitrandi inter Deum, & peccatorem. Nulli committitur potestas arbitrandi in causa aliqua, cuius arbitrium nunquam erit ratum ex quacumque adhibita diligentia: sed tantum à casu, vel per miraculum, id est, præter scientiam, & intentionem iudicis, sed ex mero casu, vel certè per revelationem specialem Dei, quæ non conceditur ordinariè Sacerdotibus; sed ex sententia opposita id sequitur, si Deus determinavit debere correspondere puncto indivisibili pœnæ secundum medium rei, quòd nequit attingere, nisi ex casu, aut miraculo: ergo non potest iudicare, seu arbitrari Sacerdos de pœna temporalis, & satisfactione ei correspondente. Confirmatur, quia non est probabile quòd in hoc dederit auctoritatem arbitrandi Ecclesiæ, cuius arbitrium ratum habet, in eo quòd nequit attingere nisi casu, vel miraculo.

68
Responsio.

Ad hanc rationem respondent præfati auctores, non esse inconueniens, ut nesciat Sacerdos attingere medium indivisibile rei, quin maiorem, aut minorem pœnam iniungat, pœna iniuncta tantum valebit, quantum proportionatur pœnæ, quam Deus peccato præscripsit se-

cundum legem, cuius indivisibile punctum omnino nescitur: sufficit enim ut Confessarius humano modo iniungat pœnam considerata gravitate peccati, & statu peccatoris, & modo conversionis, & cæteris circumstantiis. Unde aliquando propter peccatum lenius ratione scandalis annexi pro satisfactione aliorum debet iniungi pœnitentia maior, ut olim in Ecclesia fiebat.

Contrà: hæc responsio non solvit argumentum, quia clavis potestatis non potest consistere sine clavi scientiæ, ut suo loco tractavimus: sed confessario non tantum data est potestas solvendi quoad peccatum, & pœnam æternam: sed etiam quoad pœnam temporalem debitam, & ligandi pœnitentem per satisfactionem congruam: ergo etiam pœna temporalis constituta est sub arbitrio, & scientia Sacerdotis, etiam quoad modum istum: quod decernere potest secundum determinationem clavis scientiæ. Antecedens est certum ex Conciliis, ut Nicæno cap. 12. tit. de pœnitent. & remissionibus, d. 6. de pœnitent. cap. Mensuram, & 26. quæst. 7. & novissimè ex Trident. sess. 14. cap. 8. *Debent ergo Sacerdotes Domini quantum spiritus, & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & pœnitentia facultate, salutaris, & conveniens satisfactiones iniungere, &c.* Patet idem ex Canonibus pœnitentialibus, in quibus pœnitentia, & tempus eius perficiendæ præscriptum est: modus etiam conversionis, & gravitas peccatorum attenditur: ita ut pro gravioribus maiores etiam satisfactiones exigantur, non solum respectivè ad ædificationem proximi, & Ecclesiæ; aut etiam in medicinam: sed etiam in vindictam peccatorum, quæ contra Deum sunt commissa; ut patet ex locis citatis ex Tridentino; & hoc ad effectum servandæ æqualitatis, & medium iustitiæ inter peccatorem, & Deum offensum: ergo Deus commisit hoc iudicium Ecclesiæ, ad quod tenentur Sacerdotes ex natura huius fori, & diuino præcepto, si status, & facultas pœnitentis id permittat. Ex quo patet prima consequentia.

Confirmatur, potestas iudicariæ commissa Ecclesiæ regulatur per scientiam humanam, siue per fidem, siue per prudentiam fundatam: quia aliter nequit fundari potestas iurisdictionis in Ecclesia sine regula sufficiente, & directiva, ex qua decerni possent medium debitum iustitiæ. Ad prædicta autem reuocatur scientia huius status:

Impugnatio. Clavis potestatis dependet à clavi scientia.

Trident.

Praxis Ecclesiæ antiqua, & moderna præscribendi satisfactionem.

69
Confirmatio. Regulatur potestas commissæ per scientiam humanam, & fidem.

status: ergo ex prædicta scientia, & regula potest determinari medium iustitiam, quoad diuinam acceptationem, ultra quod Deus aliud non exigit, medium, inquam, satisfactionis, quo delectatur tota pœna debita peccato. Consequentiam negant præfati authores. Sed probatur, omnem iudicium fundatum in potestate plenaria, & non reseruata in aliquo foro, potest terminari completè in illo foro secundum leges, & regulam ipsius fori: sed Ecclesiæ cõmunita est potestas plenaria iudicandi reum in hoc foro quoad peccata omnia, Deo sibi nihil reseruante, & accessorie; recepit etiam sine vlla reseruatione potestatem vindicandi peccata quoad pœnam temporalem: ergo potest attingere medium iustum, & debitum satisfactionis per regulam & potestatem concessam huius fori, quoad diuinam acceptationem, si præscribat satisfactionem integram, quam iudicat sufficientem ratione delicti, secundum medium, quod dicitur regula ipsius fori, & recta ratio.

Ex prædicta regula potest determinari medium.

Causa per se potestatem plenariam, & non reseruata terminari potest.

Talis data est Ecclesiæ.

70 Probatio consequentia ex præcepto imponenda satisfactionis.

Probatur consequentia ex natura potestatis receptæ, & præcepti, ex quo redundat obligatio eius exercendæ, iniungendo satisfactionem pro pœna temporali iuxta qualitatem delicti: quia si obligatio tantum respiceret vindicationem peccati ad satisfactionem Ecclesiæ, aut etiam aliorum, vel etiam ad correctionem tantum peccatoris per modum medicinæ, non est fundamentum, vnde dicamus per eam tolli aliquid pœnæ debitæ peccato in altera vita, & secundum diuinam iustitiam, quod nemo dicit, ut dicere potest: de fide enim est opera satisfactoria, siue per clauem imposita, siue spontaneè assumpta, remittere pœnam alterius vitæ temporalem, & proinde a Deo acceptari per modum satisfactionis condignæ, & secundum medium iustitiæ: ergo potestas iudiciaria quoad satisfactionem imponendam data Ecclesiæ sine vlla limitatione, ex diuina institutione, & acceptatione (cùm sit actus iustitiæ vindicatiuæ seruans medium communitatiuæ inter delictum, & satisfactionem) respicit aliquod medium possibile attingi secundum rectam rationem, & regulam huius status, in quo est concessa, ultra quod, si statuat, Deus aliam satisfactionem, aut pœnam non exigit.

71 Præceptum imponenda satisfactionis iuxta qualitatem delicti.

Patet consequentia ex inconueniente assumpto: quia si præcepto huius potestatis exercendæ, secluso alio impedimento, tenetur confessorius imponere satisfactionem iuxta naturam, & qualitatem delicti in vindicationem peccati, nõ pro culpa, aut pœna æterna, sed pro pœna temporali, vt dicit Tridentinum *sess. 6. cap. 14. & loco iam citato cap. 8.* Sequitur Deum voluisse satisfactionem imponendam esse in ea mensura, quam exigit delictum regulariter, sed hoc præceptum nequit aliter interpretari, nisi quatenus ex natura fori datum est, ad finem seruandæ iustitiæ, & ponendæ æqualitatis debitæ: quia alius finis illius præcepti assignari nequit, inquantum præcisè respicit vindicationem debitam peccati, ex quo sine debeat interpretari natura ipsius præcepti, quod est iustitiæ vindicatiuæ: ergo cùm Deus voluerit ex natura fori, & præcepti seruare æqualitatem, sequitur in potestate Ecclesiæ esse attingere illam æqualitatem, & medium eius, ultra quod Deus non exigit aliam pœnam. Vel certè dicendū esset Deum ultra pœnã reseruata pro altera vita, determinasse aliam pœnam æqualem etiam in hac vita iniungendum esse pro peccato,

Supponit attingi posse medium ex regula fori.

Finis præcepti.

& eius mensura, & sic punire bis in idipsum, quod eius misericordiæ non congruit, vt nemo ita factum esse docet. Reitat ergo, & sequitur Deum præscripsisse hunc modum vindicandi peccatum iuxta Ecclesiæ, quo etiam potestas concessa seruet medium iustitiæ, & æqualitatem, quam solus Deus exigit. Hæc æqualitas sequitur determinationem regulæ, quæ est recta ratio, quæ dicitur de medio, non secundum indiuersibile Mathematicum, sed secundum latitudinem, vt in aliis commutationibus contingit, quæ est conclusio Doctoris; non autem dicitur casualiter, sed ex principis cognitis, & secundum prudentiam, qua attingit medium.

Probatur secundò eadem consequentia principalis, in qua versatur controuersia: probatur autem ex fine diuinæ institutionis, qua voluit aliter remittere peccata in Baptismo, aliter in hoc foro: si consideremus finem ex parte diuinæ voluntatis, est ostensio suæ iustitiæ, & clementiæ, vt decernit Tridentinum *loco citato cap. 8.* Motiuum iustitiæ fuit ingratitude peccatoris, qui post plenariam in Christo indulgentiam peccatorum quoad culpam, & pœnam per Baptisimum receptam, denuò immemor beneficii peccat. Motiuum clementiæ fuit fragilitas etiam nostra, ne ex facilitate veniæ contemnamus peccata, si sine satisfactoria nobis dimitterentur quia onus satisfactionis adimplendæ retardat hominem à peccato, vt ibi Concilium docet. Alius etiam finis assignatur *ibidem*, nempe vt peccator per opera satisfactoria redimendo pœnam configuretur Christo, & eius passioni.

72 2. Probatio. Ex diuina institutione, & modo peculiari remittendi peccata in hoc foro. Finis reseruata pœna temporalis

Ex quibus sic argumentor. Concilium statuit differentiam inter modum, quo Deus recipit peccatorem in gratiam mediane Baptismo, & modum, quo recipit mediante pœnitentiæ Sacramento, in hoc præcisè quòd in Baptismo sit remissio plenaria sine opere satisfactionis: in pœnitentiâ verò exigit Deus satisfactionem pro pœna temporali, quam alioquin non remittit sine satisfactione, & exhibita satisfactione par est indulgentia Baptismi, & pœnitentiæ: & consequenter satisfit diuinæ iustitiæ: quæ talem satisfactionem dandam ordinauit, & datam acceptat: ergo non exceditur vindicatio peccati secundum diuinam iustitiam ultra satisfactionem debitam: quod etiam aduersarij nobiscum cõcedunt, modo satisfactio sit competens, & proportionata pœnæ, & peccato: sed hæc satisfactio, de qua hic loquitur Concilium, est tertia pars pœnitentiæ: nam de satisfactione spontanea, & alia diuinitus inflicta à Deo, & humiliter tolerata agit *c. 9.* hinc autem, vt dixi, de satisfactione pœnitentiæ, quam imponere debent confessori, qui receperunt clauem non solum absoluendi, sed etiam ligandi; & quam tenentur imponere iuxta naturam delicti, & facultatem pœnitentis, etiam in vindictam, & castigationem peccatorum, vt ibi Concilium: ergo interpretatur non solum esse potestatem iniungendi hanc satisfactionem, sed posse determinare medium iustum eius, quo Deo satisfiat, & attingatur finis huius institutionis, ex quo Deus præscripsit satisfactionem, nempe iusta castigatio peccatoris, & correctio eius ex rigore satisfactionis, ne ampliùs peccet.

73 Exigitur satisfactio.

Tertia pars pœnitentiæ.

Sensus Concilij.

Patet consequentia, quia institutionem satisfactionis colligit Concilium esse ad placandam diuinam iustitiam, eique satisfaciendum, cuius minister est Sacerdos, quantū spiritus & pruden-

74 Probatio consequentia.

tia suggerit, pro qualitate criminum, & facultate pœnitentis pœnitentiam conuenientem iniungens, vt dicit Concilium: ergo potest pro qualitate criminum conuenientem decernere, prout spiritus, & prudentia suggerit. Hæc autem satisfactio est conueniens, quæ placat diuinam iustitiam: ergo medium talis satisfactio potest decernere, & discernere confessarius ex regula prudentiæ: & consequenter illa satisfactio sic iniuncta erit sufficiens tum ex fine diuinæ iustitiæ, quæ decernit pœnitentiam conuenientem sic iniungi in hoc foro: tum etiam ex fine diuinæ clementiæ, quo præscribitur talis satisfactio, qua peccator deinceps terreatur à peccato: quoniam ad vtrumque finem habet sufficientem proportionem satisfactio sic iniuncta ex qualitate delicti: & hic est finis proximus tam iustitiæ, quam clementiæ, vt per talem satisfactio conuenientem terminetur completè iudicium in hoc foro, & in vita præsentis, cuius opera habent sufficientem proportionem ad ponendam æqualitatem; in quem finem, & confessarius recipit potestatem ligandi ex Concilio, & diuinum præceptum ad iniungendum regulariter satisfactio debita iuxta qualitatem delicti.

75
Confirmatio.

Proportio satisfactio nis nõ attingitur respectu ad pœnam Purgatorij, sed ad peccatum commissum.

Potest attingi medium inter peccatũ & satisfactio nem.

Deus ex fine primario remissionis, & pœnitentiæ intendit satisfactio nem huic vita.

Confirmatur, non requiritur proportio quoad punctum Mathematicum inter opera satisfactoria vitæ præsentis, & pœnam purgatorij secundum intensio nem, & extensio nem; sed tantum inter peccatum, & pœnam proportionatam, & soluendam hic: & ille est finis institutæ satisfactio nis pœnitentialis; & vt Concilia decernunt, hæc satisfactio iniungenda est secundum qualitatem criminum commissorum: ergo regula iniungendæ satisfactio nis est qualitas criminum, grauitas, aut leuitas secundum speciem, & circumstantias; sed potest Ecclesia, & Sacerdos attingere regulam certam iudicandi de criminibus, & præscribere secundum hanc, mensuram satisfactio nis quoad intensio nem, & extensio nem, ita vt opera satisfactoria in aestimatio ne morali adæquent crimina quoad grauitatem pœnæ præsentis iniunctæ, & diurnitatem eius, considerato etiam modo conuersionis, quæ aliquando talis est, vt ipsa sola sufficiat ex perfectione sua delere totam pœnam in diuina acceptatione. Defectum etiam conuersionis potest supplere perfectio satisfactio nis iniunctæ, modò expleatur vt oportet.

Deus autem non ita reseruauit pœnam peccato, vt aduersarij purant, sub illa determinatione, quasi voluerit soluendam in purgatorio ex primario fine: sed potius voluit soluendam hic, seruata mensura delicti, per castigationem voluntariam, & ex sententia Ecclesiæ vindicantis delictum hoc modo: ideò que suadet vt faciamus dignos fructus pœnitentiæ, redimamus peccata nostra: ergo magis principaliter intendit peccatum castigari pœna proportionata statui præsentis, quam in purgatorio: neque decreuit pœnam purgatorij nisi ex omissione pœnæ proportionatæ in statu viæ: hæc autem est secundum mensuram delicti cognoscibilis, & subiecta Ecclesiæ: ergo, &c.

76

Ex his patet secunda ratio Doctoris, quæ in hoc consistit, quod arbitri non teneatur arbitrari inter partes secundum voluntatem ignorant alterius partis: sed in hoc foro Sacerdos est arbitrari inter Deum, & peccatorem: voluntas autem

Dei est ipsi ignota quoad punctum, scilicet indiuisibile pœnæ iuxta modum, quo Magister statuit determinationem pœnæ factam à Deo, quoad aliquid indiuisibile reseruatum, & omnino ignotum: ergo cum hoc non rectè cohæreret potestas arbitraria data Sacerdoti, cum nequeat de causa sic cognoscere ex regula potestatis traditæ, quæ debet conuenientem satisfactio nem, & proportionatam mensuræ delicti præscribere, vt superius in primo argumento, & in probatione consequentiæ principalis ex natura fori, & præcepti, & ex fine diuinæ iustitiæ, & clementiæ est deductum.

Tertia ratio est, quia tenetur pœnitens adimplere pœnitentiam iniunctam, etiam si maior sit, quam illa pœna, quæ peccato debetur: ergo si etiam adimpleat pœnam conuenientem iniunctam, licet in aliquo non attingat rigorem indiuisibilem pœnæ determinatæ à Deo, & soluendæ in purgatorio sufficienter satisfaciet, aliàs non oporteret explere aliam ultra illud punctum indiuisibile diuinæ iustitiæ, id est, si ratum est iudicium Sacerdotis imponentis pœnitentiam, quæ excedit debitum, & pœnam ei debitam, ita vt pœnitens tali pœna sit ligatus coram Deo: ita videtur dicendum in altero casu, in quo deficiat in modico, pœnitentia ab illa pœna, quam Deus decernit, vt remittatur etiam pœna per talem pœnitentiam, & ratificetur iudicium coram Deo.

Confirmatur hæc ratio: quia alioquin non datur certum fundamentum obligationis pœnitentiæ ad satisfactio nem explendam, si ratificatio sententiæ sit suspensa & incerta, nisi attingatur determinatum punctum præfixum à diuina voluntate, neque ex alia parte Ecclesiæ, aut Sacerdos habet potestatem obligandi ad dictam satisfactio nem exhibendam in opere, & sic esset tantum opus consilij, & non præcepti: ergo satisfactio non regulatur per illud indiuisibile pœnæ, neque consequenter diuina acceptatio, aut ratificatio illi ligatur. Antecedens probatur, quia potestas præcipiendi, sicut & ipsum præceptum, & lex supponit determinatam, & certam regulam, ex qua deternatur, vel secundum quam iudex, aut legislator humanus, & inferior decernat; & hæc regula debet esse nota, sed iudex in hoc foro debet sententiare ad satisfactio nem tãquam minister, & inferior, conformiter ad primam regulam, seu voluntatem Dei, per quam ratificari debet eius sententia, vt teneat: quia agit vt minister Dei, & iudex institutus in hoc foro: ergo si voluntas Dei est ipsi ignota, & incerta, potestas eius in quantum præcipit, non procedit ex regula certa, & nota; & consequenter non valide præcipit: neque pœnitens valide obligatur. Patet consequentia à simili in foro externo, non valide iudex inferior fert censuram sine causa sufficiente, & nota ipsi: neque est alia ratio, nisi prædicta. Ergo similiter ita hic dicendum erit, quod est inconueniens.

Dices notū esse Sacerdoti, & Ecclesiæ remanere regulariter pœnam temporalem post remissum peccatū virtute clauium, nisi excessus conuersionis, & doloris compenset pœnam, & hanc regulā sufficere, vt iniungatur aliqua satisfactio.

Contra: regula superior ordinat, vt secundum mensuram delicti sit & plagarum modus, & vt satisfactio iniungatur iuxta qualitatem delicti, & facultatem pœnitentis. Demus ergo pœnitentem posse satisfacere sicut spontaneè, ita etiã ex præcepto

3. Ratio ex obligatione pœnitentiæ.

77
Confirmatio. Aliàs deserviretur obligatio persicienda satisfactio nis.

Inferioris sententia supponit regulam certam, & notam.

Exemplum ex potestate fori externi.

78
Responsio.

Impugnatur. Præceptum satisfactio nis comprehendit modum eius, & mensuram.

Ratio Doctoris explicatur.

cepto per opus impositum : tunc autem attendi debet mensura delicti, & proportio debita satisfactoris: quia vt probatum est, idèd hæc potestas data est Sacerdoti, vt vindicet condigne peccatum commissum. Sed iustus vindicationis nequit esse regula sufficiens Dei voluntas secretæ, & omnino ignota: ergo alia regula ignota debet assignari; vel certe sententia non ligabit, vt procedit a regula ignota, & incerta, nisi nulla sit exceptio delegati iudicis. Hæc autem regula nota est qualitas delicti, omnibus pensatis, & proportio pœnæ satisfactoriæ sufficientis, quam proinde præteribens confessorius non errat, & Deus acceptando talem satisfactionem ratificat sententiam eius.

Fundamentum aduersa sententia.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ in hoc solo vertantur, vt proportio satisfactoris pœnitentialis, vt iudicatur sufficiens, & condigna debeat sumi in ordine ad pœnâ alterius vitæ, quæ cum sit determinata per diuinâ iustitiam, & ad certam mensuram, quam nequit Sacerdos, aut tota Ecclesia cognoscere; idèd nequit attingere inter illam, & satisfactionem, debitam æqualitatem, ac proinde tantum valebit satisfactio iniuncta à confessorio, in quantum commensuratur illi pœnæ, & non aliter: quia illa pœna non tollitur, nisi per condignam satisfactionem, & æqualem.

79 Respon. Sup. offitio facta.

Respondetur negando suppositum hoc: quia diuina iustitia, vt dictum est, non ita determinat pœnam temporalem debitam peccato, & determinat obligando ad pœnam alterius vitæ, sed vel pœnam condignam in hac vita per satisfactionem conuenientem exhibendam, vel certe in altera vita. Quin etiam pœnam huius vitæ per condignam satisfactionem magis intendit, seu primario, vt patet ex institutione Sacramenti; & potestatem data Sacerdotibus, vt arbitris, & præcepto etiam ex natura fori, quo tenentur mentiri satisfactiones imponendas iuxta qualitatem delicti, ad quam respicere debent præscribendo opus satisfactorium, non verò ad pœnam alterius vitæ, quæ non spectat ad forum ipsorum, & de qua nõ habeat ius, aut potestatem cognoscendi: citque alterius rationis à pœna satisfactoria huius vitæ, quæ spectat ad clauem potestatis, & scientiæ Sacerdotalis, & æquivalens in diuina acceptatione. Vnde si Sacerdos sequens regulam Canonum, & prudentiæ ex quibus percipere potest qualitatem delicti, imponat satisfactionem dignam, & æqualem in prudenti æstimatione secundum medium recte rationis, ratificatur iudicium eius; quia perfecte applicat merita passionis Christi, per opus tale iniunctum, & vindicat peccatum secundum regulam præscriptam, neque aliud vltra Deus exigit.

Satisfactio pœnitentialis respicit qualitatem delicti.

Confessoriu nõ cognoscit de pœna alterius vitæ, neque ad forum suu spectat.

80 Fauentinus dicitur.

Fauentinus noster plurimum hæsitat hac dist. disp. 3. §. 5. in fine, si possit Ecclesia, aut confessorius inuenire aliquam regulam determinatam, ex qua possit præscribi æqualitas satisfactoris pro peccato mortali, aut pœna temporali ei debita, & videtur rem in incerto statuere. Cæterum hæc perinde inconueniens est, sicut & sententia, quam impugnauimus: neque res adeo obscura est, vt medium recte rationis, quod sufficit, attingi non possit, quia pœna præscripta à Deo ordinatur per satisfactionem humano modo possibilem attingi à viatore, & præscribi ab Ecclesia secundum regulam recte rationis, quæ defumitur ex qualitate peccati: sicut autem iudicium Ecclesiæ de natura, & qualitate peccati non vacillat; sed

Regula decernendi, & discernendi satisfactionem certam.

ex lege, cui opponitur, habetur pensatis omnibus eius circumstantiis, quæ in confessionem cadunt, idque in ordine ad resolutionem, & sententiam; ita similiter ad eandem sententiam, & æquali certitudine spectat discernere opera satisfactoria, congrua in ratione pœnæ, & valoris, quæ peccatum ipsum sufficienter ordinat secundum æquauitatem iustitiæ: vltra quam Deus aliud non exigit, aliàs impositio illis esset hominis satisfactio, cuius nullam haberet certam regulam, neque iudicium Ecclesiæ esset firmum. Si ergo qualitatem peccati recte iudicat Ecclesia, & gradum oppositionis eius ad virtutem, & legem, potest etiam discernere illa opera, quæ æquivalent in ratione boni, & pœnæ ipsi peccato, quæ si præscribuntur, erunt sufficiens, & æqualis satisfactio, vt innuitur meritis Christi, & efficacia clauium: verbi gratia, ponamus aliquem violasse ieiuniu in vigilia, sufficiens satisfactio erit, si præscribatur ei ieiunium vnus, aut plurium dierum, cum oratione, & elemosyna, & huiusmodi. Quòd si ieiunare non possit, compensetur ieiunium per alia opera mortificationis, & aliarum virtutum, vel frequentationem Sacramentorum, opera indulgentiarum, quæ æquivalent satisfactori pœnitentiali: neque enim ita in hoc puncto Spiritus sanctus assistens Ecclesiæ, & Doctoribus eius, ipsos deseruit, vt regula eorum receptæ, praxi, & rationi innitentes sint omnino friuolæ, aut humanæ inuentionis, nec certo fundamento adherentes. Scimus enim satisfactionem esse ex genere suo redditionem æquivalentis pro æquivalente aliàs indebiti. Scimus vltcrius præscriptum esse Sacerdotibus ex regula huius fori, vt seruet æqualitatem inter satisfactionem, & peccatum commissum spectata facultate pœnitentis. Scimus tertio Deum non exigere vltra satisfactionem æqualem delicto iudicium autem Ecclesiæ, & Doctorum de oppositione peccati ad legem Dei, eiusque speciem, & grauitate est fundamentum ex cognitione legis: & idem dicendum est de iudicio eorum, quantum ad naturam, & valorem boni operis, per quod ordinari debet peccatum, tanquam per satisfactionem æqualem, qua Deo restituitur debitum. Ex quibus omnibus potest stare sufficiens regula determinandi satisfactionem æqualem secundum medium prudentiæ, seu recte rationis, & assistentiam specialem, quam habent arbitri ex suo munere (si agant quod in se est) ad profectum pœnitentium.

Regula discernendi, nisi peccatum, & satisfactorium

Exemplum.

Modus præscribendi satisfactionem

Ex his sequitur altera conclusio Doctoris, nempe si Sacerdos non seruet latitudinem debitam satisfactoris ab eo deficiendo, vel notabiliter excedendo iudicium, illud non esse ratum in cælo: tenetur quidem pœnitens ex præcepto Ecclesiæ, cui se subiecit ad implere pœnitentiam acceptatam, vt in tertio argumento docet: sed exhibitio actus compensabitur à Deo per remissionem alterius pœnæ debitæ, vel ad meritum gratiæ, & gloriæ; quia liberalis est in dominis suis, nec opera iusti relinquit sine præmio: quòd si satisfactio erit deficiens, acceptabitur pro rata, & valore suo. Addit præterea quòd si satisfactio æqualis imposita non adimpleatur, exigi pœnam ipsi correspondentem in altera vita, quod est consequens ad dicta: quia pœna aliàs temporalis debita pro delicto fuit virtute clauium commutata in illam satisfactionem, deinceps ratio exigitur, si omittatur.

Si 2 Conclusio. De satisfactioe nõ seruante æqualitatem.

Si excedit, compensabitur

Si deficiet, acceptabitur pro rata.

Satisfactio nõ adimpleta soluitur in altera vita.

pœnitentem non acceptantem pœnitentiam etiam moderatam à Sacerdote, adhuc misericorditer absolvendum. De quo supr. d. 15. q. 1. art. 3. & d. 17. num. 22.

27
An teneatur peccator acceptare pœnitentiam à Sacerdote.

Sed^o nunquid pœnam à clauē non errante impositam tenetur pœnitens adimplere? Respondeo quòd sic, si velit se submittere Sacerdoti huic; & quantum ad absolutionem culpæ, & quantum ad susceptionem pœnæ totalis correspondentis: quia tunc obligatur præcepto Ecclesiæ, cui se voluntariè submitit.

Si autem tantummodò se velit submittere huic quantum ad commutationem pœnæ æternæ in temporalem, & non quantum ad taxationem pœnæ totalis, sed tantum quantum ad illam, & illius taxationem, vult se subdere manui Dei, vel hîc, vel in purgatorio: non expediret talem sine absolutione repellere: tunc enim recederet desperatus: nec videtur propter istam voluntatem esse in peccato mortali, cum conteratur de peccato, & velit puniri pœna condigna pro eo, & ab eo cuius est, iustè eam infligere; licèt nolit eam sibi infligi ab isto Sacerdote, nec ipsemet velit eam recipere, vt sit minister ipsius infligendæ.

28

Nec potest dici hunc inobedientem Ecclesiæ esse, quia potest se submittere arbitrio Ecclesiæ quantum ad iudicium illud pœnitentiale, ad quod necessariò tenetur se submittere, licèt nolit se submittere illi sequenti. Et patet quòd illud non includitur necessariò in primo, quia Sacerdotes, primo existente quantumcunque vniformiter, valdè variant sequens. Vnde & frequenter propter voluntatem contentis ad subeundum pœnam non magnam, dant aliquam modicam, prædicendo sibi, quòd oportet residuum soluere in purgatorio: & cum illa parua sit manifestè improporcionata culpæ, & omnino extra illam latitudinem, non propter hoc non recipit talis Sacramentum Pœnitentiæ.

Eodem modo videtur quòd potest omnino pœnam nullam sibi imponere, propter resistantiam eius ad sustinendum, prædicendo sibi quòd totam illam pœnam oportet soluere in purgatorio, & Augustinus hoc innuit, quòd si tali vix inclinabili imponatur pœnitentia aliqua displicens, timendum est ne inde accipiat occasionem recidivandi in peccatum mortale: quia proiciendi illam pœnitentiam, in quo peccabit mortaliter, postquam voluit se submittere Sacerdoti in eius susceptione.

Clavis errat quando non bene examinatur vgu.

Sed^o dato, quòd erret clavis scientiæ, non tamen potestas clavis, nunquid arbitrium ratificatur in cælo? Respondeo, clavis scientiæ errat, quando nec benè requiruntur, nec examinantur illa, quæ pertinent ad hoc iudicium; vt pote si circumstantiæ aliquæ fatuæ, quæ nec aggrauant, nec alleuiant, sed placent auribus prurientibus confessoris: si etiam non requirit de attritione contentis, sed tantummodò, vt audiat eum, ac si narraret vnâ narrationem, vel fabulam. Et in primo quidem licèt aliquid fiat, quòd non esset faciendum, si tamen nihil omittatur, quòd esset faciendum, vt pote circumstantiis non requirendis requisitis, requiruntur illæ, quæ essent requirendæ, potest sequi rectum iudicium, sed in secundo omiſsa requisitione displicentiæ contentis, non potest sequi rectum iudicium, nisi casualiter.

29

Dupliciter potest errare clavis, positivè, & privativè.

Breuitè^r ergo dico, quòd si clavis scientiæ erret, exequendo non necessaria ad illam causam, vel illicita, peccat confessor: sed si nihil omittat de necessariis ad cognitionem causæ, potest rectè iudicare. Si autem errat clavis scientiæ, omittendo aliquid, quòd est necessarium ad causæ cognitionem, & peccat, & non potest rectè iudicare, nisi à casu, & potissimè de attritione, vel contritione contentis.

Quòd si pœnitens ostendat se dolentem, cum tamen non sit: est fictus, & recedit à vera pœnitentia, & cum nouo peccato: nec clavis scientiæ errat, sed pœnitens in periculum sui errat: & tunc ratificatur iudicium Sacerdotis in cælo, hoc est; quòd fecit quòd suum est: quia vt homo non potuit cor videre, nisi per signa exteriora: sed non ratificatur quantum ad illum suscipientem, quia non est capax istius, sicut ostendit se capacem.

An valeat absolutio eius, qui omisit bene inquirere, vel intelligere mentem pœnitentis.

Sed esto quòd non aliquo necessario omisso à casu, fecit iustam sententiam? Respondeo, ratificabitur quantum ad suscipientem, si non est fictus, ita quòd sibi sufficiat illam pœnam implere: sed non ratificabitur ex parte confessoris, quin peccet errando; & isto modo oportet distinguere, quòd aliquando ratificabitur arbitrium ex vtraque parte, scilicet tam Sacerdotis, quàm suscipientis, aliquando ex parte il-

82 **S**ed nunquid poenam à clauis non erante, &c. Hanc difficultatem tangit Doctor *supra* d. 15. q. 1. §. de 2. Principalis, & oditer d. 17. quæst. 1. art. 2. §. Continet etiam qualiter. Magis ex proposito hic, & in priori loco, d. 15. circa hoc punctum occurrit controuersia, An Sacerdos possit obligare poenitentem ad satisfactionem. Communis sententia est affirmatiua, quam sequitur Suarez *disput.* 38. *sect.* 7. *conclus.* 1. Valquez q. 94. art. 2. dubio citantes tam veteres, quam antiquos pro eadem sententia, in quos breuitatis gratia hic transcribere non est necesse.

An poenitenti teneatur acceptare poenitentiam iniunctam. Prima sententia affirmatiua.

Secunda sententia negatiua.

Secunda sententia est poenitentem non obligari acceptare poenitentiam iniunctam, neque consequenter Sacerdoti esse posse eum ad hoc obligare. Hæc tribuitur nostro Doctori in locis citatis: quam sequitur Gabriel *in hac disput.* q. 1. art. 3. *dub.* 1. & d. 16. art. 3. *dub.* 5. Medina *tract.* 5. q. 45. Syluester *verbo Confessio* q. 25. Armilla *v. Confessio* §. 29. Nauar. *in Summa* c. 26. Hostiensis, & Panormitan. *in c. Significauit*, &c. *de poenitent.* & remissionibus: & frequentius Doctores nostræ Scholæ. Caietan. etiam *in Opusculo* tract. 6. q. 2. ubi non solum negat acceptare teneri poenitentem: sed etiam non teneri acceptatam adimplere. In quo tam Valquez, quam Suarez, quibus accessit Soto d. 20. q. 2. art. 2. dicentes eum magis consequenter loqui, quam loquatur Doctor, id negando.

83 Negatiua non docuit Doctor. Explicatur sententia vetera eius.

In primis meo videri noster Doctor non tenet absolute hanc sententiam, quæ eidem communiter imponitur à Doctibus vtriusque scholæ; multum enim interest inter hoc, quod est Sacerdotem habere potestatem obligandi, seu ligandi ad opus satisfactorium, & inter hoc, quod est vti hic & nunc in casu tali potestate, & an congruat non vti, quando alius in poenitente est periculum damnationis, & desperationis. Doctor non docet in Sacerdote non esse potestatem ligandi, & obligandi poenitentem absolute: sed contrarium docet, cum dicat teneri eum poenitentiam acceptatam adimplere sub poena peccati, quæ obligatio nulla esset, nisi potestas ligandi induceret obligationem; in qua fundatur hæc obligatio, non in sola acceptatione poenitentis; *Tunc enim, inquit, obligatur præcepto Ecclesie, cui se voluntarie submisit.* Poneit ergo Doctor casum in primo loco *dist.* 15. ubi docet modum, quo confessarius se debet gerere circa quosdam peccatores, ne per satisfactionem impositam exponantur periculo peccandi eam omittendo.

84 Regula generalis imponendi satisfactionem. Satisfactio debet respicere facultatem poenitentis.

Primum assignat doctrinam generalem, vt satisfactionem congruam peccato imponat. Deinde admonet vtendum esse discretionem, ne imponatur poenitentia nimis disconueniens; sed illa quæ melius congruat poenitenti, & quam facilius adimplebit: verbi gratia, ne pauperi imponatur satisfactio per elemosynam, quam nequit ex penuria adimplere. Vnde Tridentinum docet vtendum esse prudentia spectata facultate poenitentis. Deinde non esse imponendam satisfactionem per orationem prolixam, quæ non congruit eius penuræ, vt qui laborare debet pro victu necessario acquirendo. Et idem docet de ieiunio ex simili ratione, quia deficerent ei vires necessariae: in his autem tribus generibus operum, ieiunij, elemosinæ & orationis in præcedentibus docet regulariter consistere, & præscribi satisfactionem, vt *ibidem* super

Scoti oper. Tom. I. X.

textu eius dictum est. Cæterum admonet confessarium ex causa iusta, & in eam posse aliam poenitentiam iniungere, vt *ibidem* docuit de paupere ob impondibilitatem operis, vel certe magnam difficultatem, quæ impossibili in re morali æquiparatur. Tandem subiungit inducendum esse pauperem ad tolerantiam laborum, & penuræ propter peccata, & iniungendum esse aliquam poenitentiam, quam adimplere potest, quouique saltem alia facultas satisfaciendi offeratur. Item, dicit de diuite delicato, & lapsio in peccatum carnis, qui nequit ieiunare, imponendam esse aliam poenitentiam elemosynæ, & orationis.

Tandem subiungit casum, in quo poenitens nullam poenitentiam acceptare vellet. Cæterum alia requirit, vt dolorem de peccatis, & propositum firmum emendationis habet: quoniam patitur repugnantiam adimplendæ, aut acceptandæ satisfactionis: *Absolucendus est, inquit, & non respuendus, ne cadat in desperationem, nuntiando ei poenam quam hic, vel in purgatorio subire tenetur, &c.* & adducit illud Isaïæ 42. *Arundinem quassatam non confringes, & linum fumigans non extinguet, &c.* ubi Propheta loquitur de Christo, & eius lenitate, & misericordia quoad peccatores. In hoc loco non loquitur regulariter: sed in casu in quo peccatori esset nimis difficile obligari ad poenitentiam, ex particulari suo statu, & tentationibus, quas patitur in adimplenda poenitentia ex obligatione, & de facili casus formari potest: verbi gratia, in scrupulosus, qui sentiunt in se maximas turbationes conscientie, & anxietates excitari in quibuscumque operibus obligationis, quibus læpius repetitis non quiescunt, neque existimant se omnino satisfecisse. Ideoque Doctor supponit casum, in quo nimis difficile esset poenitenti satisfactionem impositam adimplere, aut acceptare, non verò quod ex contumacia, aut impunitate peccandi velit Ecclesie clauis contemnere. Non negat etiam Doctor potestatem esse in Sacerdote iniungendi poenitentiam, aut repellendi poenitentem, suspendendo abolutionem: sed dicit eum debere in eo casu non vti tua potestate, aut durum, & difficilem se gerere; sed ad exemplum Christi non confringere arundinem quassatam, aut extinguere linum fumigans: sed descendere intimum obligationem, & debitum, & lucrando illam animam ne caderet in desperationem. Supponit ergo periculum desperationis subesse, quod oritur ex vna parte, quia subtrahitur absolutio; ex alia, quia nequit vincere difficultatem, quam patitur ex illa tentatione, qua nequit acceptare poenitentiam cum obligatione.

85 Casus quem docuit Doctor.

Loquitur tamen in casu.

Casus de scrupulo, cui difficile est adimplere satisfactionem.

Resolutio Doctoris.

In *dist.* 17. q. 1. loco cit. idem dicit, ne peccatum esse magis absoluendum, quam repellendum, modo habeat propositum recipiendi poenam à Deo infligendam in hac vita, vel in purgatorio, si tamen acceptarit poenitentiam, debet habere propositum eius adimplendæ: aliud nihil dicit.

In præsentem verò litera dicit non expedire talem repellere sine abolutione: tunc enim recederet desperatus: supponit ergo semper casum particularem, in quo ob difficultatem specialem, quæ in tali persona contingit, ex peculiari dispositione. vt ipse sibi sit minister infligendæ

86

Circumstantiæ casus.

pœnæ, aut inducatur noua obligatio per præceptum confessoris, & ad hæc repugnantiam, sicut & ad impletionem pœnitentiæ iniunctæ, & periculum peccati noui: & si subtrahitur absolutio, incidat in laqueum desperationis. In his circumstantiis censet Doctor non esse eum repellendum, sed vtendum esse indulgentia, adducens rationem, ex qua ostendatur id tutè fieri posse sine contemptu Sacramenti, aut clauis, & magis expedire tali personæ: quia ex parte pœnitentis ponuntur omnia per se necessaria; neque est inobediens Ecclesiæ, quia ex rationabili causa non se summittit quoad pœnam satisfactoriam, non verò ex contemptu, aut desiderio impunitatis.

Ratio cur absolui sic expedit.

87

Item, ex parte confessorij ostendit, sicut potest ex causa legitima temperare satisfactionem, vt omnino modicum imponat, sic etiam ex simili causa, quia status huius pœnitentis, & periculum id postulat, potest confessorius licitè absolueret, non imponendo vllam. Ex his ergo apparet Doctorem neque negare potestatem ligandi ad satisfactionem esse in confessorio, neque dicere eum teneri talem absolueret, sed magis expedire vt absoluat; non vtendo potestate, quam habet in hoc casu particulari: neque dare regulam generalem, quia sic esset cum omnibus, & quibuscumque agendum: sed præscribere tantum, quid fieri debeat in casu hoc particulari, vbi salus pœnitentis periclitatur ex desperatione; & alienetur ex toto à Sacramento, ob desperationem incursum ex causis præmissis. Nescio ergo quo fundamento trahatur in sententiam illam, quia neque assertio eius, neque etiam discursus eam continet: licet rationes, quas insinuat, alij posteriores extendunt extra casum, & circumstantias ad absolutam assertionem, quæ ei adscribitur.

88

Probatio assertionis, vt eam tenet Doctor.

Nullum esse sufficiens fundamentum neganda absolutionis.

Non teneri confessorium iniungere pœnitentiam. Fundamentum obligationis.

Non oritur obligatio ex titulo vindicandi peccatum.

Pœnitens censetur inhabili ad satisfactionem.

His positis probatur sententia Doctoris, vt iam explicata est, supponendo hic agi de pœnitentia non curatiua, aut præseruatiua à peccato: sed de illa, quæ est merè vindictiua peccati commissi: & sic argumentor; neque ex parte confessorij, aut Ecclesiæ, aut Sacramenti, aut ipsius pœnitentis aliquid obstat; quæ in casu expreſſo, & talibus circumstantiis valeat absolutio pœnitenti; & eam non solum licitè, sed etiam ex debito teneatur confessorius impertiri: ergo talis absoluendus est.

Antecedens probatur quoad primam partem; hæc obligatio, quæ tenetur confessorius iniungere pœnitentiam, vel attenditur ex præcepto, quo tenetur seruari æqualitatem inter partes, nempe Deum, & peccatorem, vindicando peccata, vel ex natura Sacramenti, cuiusque integritate, & reuerentia, vel denique ex obligatione, qua tenetur pœnitenti ad eius profectum. De his duobus vltimis titulis fundandæ obligationis agetur probando reliqua membra illius antecedentis. Nunc probatur hic non interuenire obligationem ex illo titulo vindicandi peccatum: obligatio ex præcepto seruandæ æqualitatem inter peccatum, & pœnam iniunctam regulatur per prudentiam; & etiam mensuratur secundum facultatem pœnitentis; vt docet Tridentinum; ex natura etiam fori respicit qualitatem delicti; vt sit ipsi proportionata iuxta latitudinem rectæ rationis; saltè; sed in his circumstantiis pœnitentis est inhabilis ad pœnitentiam subeundam; ex qua constituitur

in periculo proximo relapsus eam non adimplendo: ergo non habet facultatem eam adimplendi: vltra autem facultatem nequit obligari ex iustitia, aut medio eius: ergo neque confessorius tenetur; aut potest eum obligare, quia potestas confessoris non excedit materiam subiectam, nempe opus, quod est in potestate pœnitentis, cum pœnitens sit executor mandati confessorij in se ipsum exequens, tanquam minister opus præscriptum, ideòque supponitur esse in facultate eius.

Vltra facultatem nequit obligari.

Dices, supponi opus esse in facultate pœnitentis.

89

Responsio.

Impugnatur.

Contrà: Illud non est in facultate pœnitentis secundum legem, quod vel ex natura operis, aut ex dispositione particulari ipsius pœnitentis ita est difficile, vt censeatur moraliter ei impossibile, & spectatis circumstantiis, aut operis, aut personæ præsumitur non adimpletur, sed per omissionem eius de nouo peccaturus: ergo neque in potestate confessorij est eum ad tale opus in periculum salutis moraliter certum, & proximum obligare.

Quod est difficile, & periculosum non est in facultate.

Secundò, tenetur confessorius sequi regulam prudentiæ, quæ desumitur ex fine, & institutione huius fori: sed finis est salus pœnitentis, & reconciliatio peccatoris, ad quæ non est medium proportionatum satisfactio; quæ iniicit periculum proximum peccandi: ergo neque ex regula prudentiæ, quæ desumitur à fine Sacramenti obligatur imponere satisfactionem in casu.

Confessorius tenetur sequi regulam, quæ non deniat à fine.

Confirmatur primò. Voluntas ministri, seu iudicis inferioris debet sequi, & conformari voluntati Principis in iudicando; sed ex nullo fundamento colligitur Deum obligare pœnitentem in eo casu ad subeundam satisfactionem: ergo neque Sacerdos ad eam imponendam. Maior patet, quia potestas data inferiori est regulanda secundum legem, non contra, aut præter legem. Minor probatur, quia voluntas Dei, & legis colligitur ex fine Sacramenti, & institutione satisfactionis, quatenus ex motiuo iustitiæ præscribitur in vindictam peccati, & quatenus ex motiuo clementiæ ad absterendum à peccato nouo pœnitentem; seu à relapsu: ergo hæc duo motiua, quæ proponit Tridentinum supra tanquam satisfactionis imponendæ, debent compari in opere satisfactorio: sed satisfactio, quæ iniicit periculum proximum peccandi de nouo, non compatitur cum fine & motiuo clementiæ, quo respicitur abstractio à peccato nouo: ergo talis satisfactio non est præscribenda etiam ex motiuo iustitiæ, & vindicationis peccati, neque Deus eam præscribit.

Secundò: Deus licet dederit potestatem ligandi Sacerdotibus, quoad satisfactionem limitatur illa potestas, vt dicit Tridentinum, ad facultatem pœnitentis, quæ in præſenti casu non suppetit, vt dictum est, neque ideò violatur iustitia diuina, etiamsi pœnitens non satisfaciatur in hac vita, quia manet ei præscripta pœna temporalis à Deo infligenda, vel hic, vel in altera vita; quamuis ipse voluntariè non assumat opera pœnitentiæ, aut non imperantur congrua à Sacerdote, sed modica; vel nulla: ideòque neque Ecclesiæ, vt patet ex Canonibus pœnitentialibus alijs citatis, imponit satisfactionem in articulo; neque confessorij: quia deest facultas eam adimplendi; sed remittit peccata puniendâ

90
Secunda ratio.

Potestas imponendi satisfactionem limitatur ad facultatem pœnitentis.

Praxis Ecclesiæ.

à Deo in altera vita per pœnam condignam: neque vllum inconueniens sequitur, si Ecclesia remittat aliqua delicta puniendâ ipsi Deo ex peculiari ratione, & dispositione pœnitentis, quando ita congruit eius saluti, quam magis procurare debet ex institutione, & sine primario Sacramenti, quàm vindicare peccatum, quod misericorditer, & ex meritis Christi applicatis remittitur in Sacramento; satisfactio autem ordinatur ob pœnam temporalem, quæ remanet, & cuius debitum non excludit peccatorem à gratiâ, & iustificatione recepta; in mediis autem salutis illa primariò spectantur, & intenduntur, quæ ad salutem conseruandam faciunt, nihilque aliàs accessorium præscribitur, nisi ex fine salutis conseruandæ, aut inducendæ, idèoque pœnitentia satisfactio medicinalis, & curatiua magis requiritur, quàm vindicatiua; & magis conducit ad finem salutis: ergo in casu, quo satisfactio induceret maius periculum salutis, quàm adiutorium, non debet præscribi; imò, quod magis est, nequit Sacerdos eam præscribere pœnitenti, quin peccaret contra religionem, præscribendo contra finem, & reuerentiam debitam Sacramenti suscepti: & peccaret contra charitatem, vt de se patet, onera importabilia tali pœnitenti imponendo, spectatò eius statum; & ex quibus moraliter est certus eius lapsus. Imò amplius peccaret contra iustitiam: quia pœnitens ipsi non subiicitur simpliciter in iis, quæ præiudicant eis salutem; neque Deus commisit ei potestatem arbitrariam in pœnitentem, vt grauetur in sententia ferenda in præiudicium salutis pœnitentis, quam Deus primariò intendit.

Tertiò: nulla potest esse potestas obligans ad satisfactiõnem, nisi inquantum est pars integræ pœnitentia, & vt cohæret aliis partibus eiusdem, quæ sunt magis essentielles, qualis est contritio, seu dolor de peccato: sed in eo casu repugnaret satisfactio iniuncta contritioni circumstantionatæ; vt eam esse debere declarat Tridentin. sess. 14. cap. 4. & sess. 6. cap. 15. Vna ex circumstantiis requisitis est, vt ibi declarat Concilium, propositum emendationis, quod maxime spectare debet confessarius: sed huic propositio repugnat satisfactio modo dicto præscripta, ob dispositionem particularem pœnitentis, quia propositum emendationis nequit cõsistere cum acceptatione satisfactiõnis, quam moraliter nouit pœnitens sibi non esse possibilem, si iniungatur ex præcepto, vt per se constat: quia propositum emendationis inuoluit potestatem absolutam adimplendæ legis; acceptatio autem pœnitentiæ, & satisfactiõnis ex præcepto supponens iudicium morale certum de contrario destruit voluntatem emendationis: ergo talis satisfactio non est congrua, neque integrat respectiue ad subiectum tale, partem cohærentem cum eius conuersione.

Quartò, obligatio confessarij maxime in eo versatur, vt satisfactiõnem iniungat congruam peccatis, etiam ad vindicationem, & ne aliquis ex indulgentia communicaret peccatis pœnitentis, vt dicit Concilium: sed neque pœnitentiam rigorosam, & congruentem peccatis imponere potest, si non congruat fragilitati, & statui pœnitentis, vt omnes concedunt; sed modicam. Neque in eo statu comunicat peccatis eorum: quia vsus huius potestatis, vt in sinatu Concilium, & aliàs dictum est, debet esse in fa-

uorem pœnitentis, & salutis eius, & secundum prudentiam, & facultatem eius, neque Deus aliam obligationem induxit confessarius, cum ipse sibi reteruauerit ordinationem pœnæ condignæ in defectu satisfactiõnis pœnitentis, aut voluntariè exhibitæ: aliàs non possunt Sacerdotes se conformare facultati, & dispositioni pœnitentium; sed tenerentur satisfactiõnem metiri, & iniungere secundum qualitatem delicti, & non modicam.

Ergo supposita hac sententia communi in casu, quem explicamus, vt bene inferit Doctõr, potest confessarius nullam imponere satisfactiõnem, sed conformare se pœnitenti, & eius statui præsentis. Probatur consequentia: quia imponere pœnitentiam vindicatiuam, & improporcionatam peccatorum grauitati, & multitudini magis derogat vindicatiuæ iustitiæ, quàm intimare diuinam vltionem, & committere pœnitentem diuinæ prouidentia aggauando peccata, & informando debitum satisfactiõnis, & eius rigorem: modica enim pœnitentia pro nulla æstimatur, intimatio autem diuinæ iustitiæ magis reducit peccatorem in sui considerationem, quàm perfunctoria satisfactio, & modica iniuncta. Si ergo hæc imponi potest, ita etiam & nulla: quia perinde est quantum ad vindictam peccatorum.

Confirmatur, potest imponi pœnitentia opus consilij, & citra obligationem iniuncta valent ad satisfactiõnem ex opere operato; vt docet D. Thomas quæst. 3. art. 28. Paludan. dist. 20. qu. 2. art. 2. Petrus de Soto lect. 2. de satisfactiõne. Victoria in Summa num. 2 10. Nauarr. in cap. 1. de pœnitent. dist. 6. quando nempe additur clausula generalis. *Quidquid benefeceris, & malis sustinueris, &c.* & illa opera habent vim à clauibus, vt admittit etiam Suarez *sect. 6. loco cit.* ergo quando ita congruit pœnitenti, potest illa opera Sacerdos iniungere citra obligationem, nam quodcumque opus, quod cadere potest sub virtute clauium, erit proportionatum satisfactiõni. Item, opera præcepti possunt imponi, vt plures Doctõres affirmant, quos *suprà dist. 15. quæst. 1. de satisfactiõne strictè sumpta* citauimus; & sic etiam illa opera imponi possunt citra nouam obligationem, quando ita congruit pœnitenti.

Confirmatur secundo; modica satisfactio imponi potest iuxta aduersarios, & tam modica, quàm congruit statui pœnitentis, ne sit periculum lapsus; idèoque affirmant illam pœnitentiam, si leuis sit, non obligare ad mortale, vt rectè Suarez *sect. 7. vbi etiam admittit imponi posse pœnitentiam per modum consilij tantum; sed quod iniungitur per modum consilij, vel certè sub leui obligatione, omitti potest à confessario: ergo id verum est maxime in casu nostro, quando pœnitenti non congruit subire obligationem nouam pœnitentiæ sine graui perturbatione suæ pacis, & conscientia, quam experitur in persoluendis pœnitentis, vt aliquando contingit in aliquibus, qui in hac materia particulari vexationem intolerabilem patiuntur ex propria dispositione.*

Item, potest imponi pœnitentia ob peccata vnus alteri, si hic acceptet, prout grauiissimi Theologi loco præfato citati affirmant; ergo si id congruat statui pœnitentis: potest nulla pœnitentia eidem imponi. Patet consequentia,

Potest nullam imponere ex eadem regula.

93
Confirmatio.
Opera satisfactoria imponi possunt sine obligatione.

Satisfactio per opus præcepti.

94
Secunda confirmat.
Ex doctrina communi.
Pœnitentia leuis imponi potest.
Non obligat ad mortale.
Omitti potest à confessario.

Satisfactio imponi potest uni pro altero.

Non est incõueniens aliqua delicta manere impunita in hac vita.

Modum ordinariæ applicandi media salutis.

Peccaret confessarius in eo casu, præscribens satisfactiõnem.

91
Tertia ratio.
Satisfactio nequit præscribi nisi ut pars esset pœnitentiæ.

Satisfactio repugnat in casu proposito emendationi.

92
Quarta ratio.
Confessarius in casu non communicaret peccatis delictis.

Potest imponere leuem.

quia id, quod Scriptura, Patres, aut etiam Concilia definiunt de pœnitentia satisfactoria eiusque necessitate, aut obligatione confessarij, vt eam præscribat, intelligitur de personali, cuius Minister est ipse pœnitens: ergo si non repugnant, vt satisfactio valeat per alterum facta, quando status pœnitentis id. postulat, sic etiam non repugnant, si omitatur pœnitentia iniungi, quando ex statu pœnitentis suppetit motiuum sufficiens eius omittendæ.

Item, quod tollit omnem obligationem operis præcepti, videtur æquialere operi præcepto; sed opus superogationis, cui annexa est indulgentia plenaria peccatorum, tollit obligationem pœnitentiæ præscriptæ à confessario, qua est merè vindicatiua: ergo etiam confessor potest imponere illud satisfactorium ex consilio, & citra obligationem, ita vt verè satisfiat etiam clauis Ecclesiæ per tale opus: ergo etiam pœnitens potest non acceptare pœnitentiam iniunctam à confessario, dicendo se velle satisfacere per opus indulgentiarum. Probatur vltima consequentia: quia opus indulgentiæ plenariæ tollit obligationem impostam à confessario, & acceptatam à pœnitente: ergo etiam pœnitens eam acceptans citra obligationem satisfacit suæ obligationi; ac proinde ad aliud nequit cogi per modum satisfactionis vindicatiuæ. Hæc ratio facit etiam pro sententia, quæ Doctores imponitur.

95

Ex his patet antecedens principale quoad reliqua in eo assumpta, nempe neque ex natura Sacramenti, neque ex obligatione, qua tenetur pœnitenti obligari confessarium in casu præscripto iniungere pœnitentiam satisfactoriam pœnitenti. Sequitur etiam reliquum principalis argumenti: nempe hanc obligationem non oriri ex natura Sacramenti; quod subsistere potest sine satisfactione, quæ est pars integralis, non semper in casu necessaria; sicut neque ipsa confessio integra peccatorum, & expressa, quæ magis requiritur ex natura Sacramenti; neque talis obligatio resultat ex parte pœnitentis; quia non tenetur ad pœnitentiam, quæ non est in sua facultate, aut præiudicat suæ salutis: neque resultat eadem obligatio respectiue ad Ecclesiam, quia Ecclesiæ non acquiritur ius in pœnitentem nisi illud, quod est ratione huius fori, cui præiudicat confessarius tanquam iudex: si ergo non tenetur confessario in præiudicium suæ salutis, minus tenetur Ecclesiæ; quia confessarius vt minister Christi absoluit pœnitentem, quæ absolutio intantum dependet ab Ecclesiâ, in quantum ipsi subdit pœnitentem (vt suo loco dictum est) in quem possit exercere potestatem, quam recepit à Christo in sua ordinatione. Itaque neque confessario, neque Ecclesiæ in eo casu est contumax pœnitens: sed prouidet suæ salutis in necessariis, quantum ad requisita lege: in alio verò ex rationabili motiuo, & periculo suæ salutis subterfugit iudicium in accessorio satisfactionis, alia via, vel per penam, vel per opera supererogationis, aut indulgentiarum satisfactorius.

96

Argumenta aduersariorum non vrgenti contra Doctorem.

Contra hanc conclusionem Doctores argumenta aduersariorum non vrgent, quia tantum probant regulariter obligari pœnitentem ad acceptandam satisfactionem, non verò in casu, quando ipse confessarius ex statu pœnitentis cognito eandem non imponere tenetur: in quocunque autem casu, quod absoluit confessarius

ab obligatione imponendæ pœnitentiæ, in eodem etiam absoluit pœnitens vniuersaliter ab acceptanda pœnitentia: quia pars est hinc, inde obligatio: nam pœnitentiam imponere non est liberum confessario, nisi ex parte pœnitentis offeratur dispositio, aut impedimentum excusans à pœnitentia proportionata cuius: quod impedimentum si tale sit, vt excuset ab omni pœnitentia, ita etiam nulla imponenda est.

Quòd si dixeris hunc casum esse impossibilem.

Respondetur id non referre: quia in doctrina morali fingendus est aliquando casus, vt veritas regulæ, & legis appateat. Vnde in proposito materia, in qua examinatur modus, quo se debet Confessarius gerere respectu pœnitentis præscribendo satisfactionem secundum facultatem eius, & congruum hinc, & nunc, procedit gradatim ab extremo ad extremum secundum latitudinem, & statum pœnitentium, & obligationem legis, seu necessitatem satisfactionis, & proponit hunc casum, vt ex ipso cognoscatur veritas rei, & gradus obligationis tam in confessario, quam in pœnitente; neque alioquin casus est impossibilis practicè, vt constat ex dictis.

Dices, quomodo constat confessario pœnitentem esse dispositum, si renuat omnem satisfactionem?

Respondetur confessarium teneri credere pœnitenti circa proprium statum; vnde sicut veritas accusationis innitur dictis pœnitentis, qui nullo modo præsumendus est fraudulentus agere in propriam perniciem, ita etiam allegans suam impossibilitatem ad persoluendam pœnitentiam, quam imponit confessarius, debet ei credere, & hæc impossibilitas sæpissimè in melancholicis occurrit, qui sibi ipsis laqueos innectunt, & putant in omnibus se peccare, & potissimum nunquam rectè persolvere pœnitentias, etiam leues iniunctas, & toties à se repetitas, neque confessarios, neque ipsi sibi persuadere possunt, non esse graue periculum illas omittere. Vnde in eo casu consultissimum erit ipsis alleuiare iugum, quantum fieri potest, & nullam iniungere pœnitentiam, vel omnino citra obligationem, vt deceptio ex praua dispositione orta magis euacuetur, & anxietas ad desperationem vergentes submoueantur.

Secunda conclusio est pœnitentem obligari posse ad pœnitentiam acceptandam regulariter, quando rationabile motiuum, & periculum proximum eum non excusat, aut graue aliquid incommodum. Hæc est communis, contra quam nihil diserit Doctor, qui agit tantum in casu, quo omnis pœnitentia, aut certè proportionata culpis, & quam deberet confessarius iniungere secundum iustitiam huius fori, esset ei ita difficilis, vt moraliter iudicaret se eam non adimpleturum. Vnde hæc sunt extrema, ad quæ reducit Doctor suam resolutionem: neque vel relapsus, si acceptat pœnitentiam, vel certè desperationis, si reiciatur à confessario, supponunt eum nihil disere nisi in his circumstantiis ex vna parte desperationis, quæ non esset fundata, si pœnitens posset in effectu adimplere pœnitentiam; quia sic finis esset in potestate eius, sicut & medium, nempe receptio Sacramenti, qui est finis, & persolutio pœnitentiæ, quam aliàs iudicat sibi possibilem sine periculo eius omittendæ, & sic non recederet desperatus. Alterum

Ex eadem regula omni potest in vniuersum.

Modus examinandi veritatem.

97
Obiectio.

Responsio. Obligatio confessarij ad credendum pœnitenti.

Casus practicabilis.

98
Secunda conclusio. Regulariter obligatur pœnitens acceptare pœnitentiam.

Circumstantia in quibus diserit Doctor.

Alterum verò extremum est relapsus, si acceptet pœnitentiam, quam non est adimpleurus, vt ipse etiam propriam fragilitatem expertus de se iudicat, vel tunc regularibus: hæc autem circumstantiæ, neque regulariter, neque in omnibus, vel vtplurimum occurrunt, idèoque vt ad initium commenti adnotauimus, sententia, & discursus Doctotis non transfertur vltra calum ab eo formatum ex intentione propria, aut reuolutione assera ipsius.

Conclusionem præmissam tenet communis præter iam ad initium quæstionis citatos pro negatiua, quorum autoritas, etsi grauis sit, tamen non videtur in praxi sequenda. Supponendo autem rationes aliorum communes, sic argumtor; imponere pœnitentias leues ob grauia delicta facit confessarium participem peccatorum alienorum, vt bene Tridentinum, quia sic dissimulando tribueret occasionem liberius peccandi, neque sequeretur regulam huius fori: sed magis communicat peccatis pœnitentem, si nullam omnino pœnitentiam iniungeret, quando non est impedimentum excusans in pœnitente, quàm si lenem iniungeret: quia iniungendo lenem, seruat formam iudicij, ad quam ex officio tenetur, si absit casus impedimenti: ergo magis sic communicat peccatis, omittendo omnem pœnitentiam.

Secundò, pœnitentia medicinalis nequit omitti à confessario, neque respui à pœnitente, saluo verò proposito suæ emédationis, per quod debet fugere occasiones peccatorum, & causas, ex quibus vt in plurimum relabitur; sed etiam pœnitentia vindicatiua, retrahit à peccato, ex Tridentino *sess. 14. cap. 8.* ergo etiam eam recipere tenetur pœnitens, & confessarius præscribere. Vnde Tridentinum. *Et diuinam clemenciam decet*, inquit, *ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta peccata leuiora putantes, velut iniurijs, & contumeliosis Spiritui sancto in grauiora labamur, &c. procul dubio enim magnopere à peccatore vocant, &c.*

Tertiò, tenetur tam confessarius, quàm reus ad formam iudicij seruandam, quando non est impedimentum excusans, sed, vt patet, forma huius iudicij est soluere, & ligare, quod potissimum intelligitur quoad satisfactionem congruam: ergo, &c.

Quartò, satisfactio est pars materialis Sacramenti, ad quam extenditur clauis iurisdictionis, & scientiæ: ergo non est liberum confessario, aut pœnitenti eam omittere secluso impedimento. Probatur consequentia, quia hæc pars nulli declaratur ab Ecclesia esse libera: quamuis pœnitentiam præscribendam doceat iuxta qualitatem criminis, spectata tamen facultate pœnitentis, in materiis autem liberis extat declaratio Ecclesiæ, vt in confessione venialium, in mixtione aquæ in calice. Imò eo ipso quòd Canonones declarent in articulo mortis dandam absolutionem sine satisfactione, quia tempus satisfaciendi non præsumitur superesse, & ratione periculi pœnitentis quoad salutem omittitur satisfactio, quæ adimpleri nequit, supponit Ecclesia hanc non esse materiam liberam. Accedit quòd Tridentinum & *sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 8.* dicat satisfactionem hanc exigì à Deo, & esse de integritate pœnitentiæ Christianæ: sed non est in potestate Sacerdotis, aut pœnitentis reddere Sacramentum mancum quoad ea, quæ

sunt de integritate eius ex diuina institutione, nisi in casu, quo ipsa institutio id permittit, vt in casu necessitatis, quâdo satisfactio nequit aut simpliciter impleri, aut imponi, aut certe sine periculo salutis pœnitentis, prout in præcedentibus est declaratum.

Confirmari potest, iudex inferior in iudicando tenetur conformare se regulæ legislatoris, & legis in iudicando, teu ferendo sententiam vt hæc sit iusta; sed Deus instituit hoc iudicium etiam ad vindicandum peccatum per confessarium: ergo hic tenetur, & consequenter pœnitens se subdens huic iudicio tenetur acceptare vindictam. Minor probatur: *Sane*, inquit Tridentinum *cap. 8. & diuina iniustia ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero qui semel à peccatis, & demonis seruitute liberati, &c. scienter templum Dei violare, & Spirituum sanctum contristare non formidauerunt, &c.* Mox subiicit illum modum diuersum recipiendi in gratiam esse per satisfactionem pœnitentialem, vt ex verbis eius in tertio argumento citatis patet. Sed confessarius non exercet potestatem ligandi, & vindicandi, nisi iniungendo satisfactionem. Hanc præscripsit Deus tanquam modum recipiendi hominem in gratiam: ergo vt iudicet conformiter ad legem, & voluntatem Dei in hoc foro tenetur iniungere satisfactionem, & pœnitens eam acceptare regulariter.

Quintò, sequeretur ex opposito non posse Ecclesiam, aut Prælatos taxare certas pœnitentias imponendas, pro quibusdam peccatis, si in libertate pœnitentis esset non acceptare pœnitentiam à confessario. Antecedens est contra omnes, & praxim. Consequentia probatur, quia hæc præscriptio pœnitentiæ supponit non esse in libertate pœnitentis non eam acceptare, vt imponitur à confessario, aliàs nihil conduceret ad disciplinam eius taxatio, si liberum esset pœnitenti eam non acceptare, aut confessario eam non iniungere.

Dices fortè ex præscripto Ecclesiæ teneri pœnitentem eam acceptare, non verò ex natura fori.

Contrà: Ecclesia eam præscribit imponendam per modum pœnitentiæ Sacramentalis, & modum tantum præscribit, quo confessarius potestate ligandi vtatur: ergo supponit pœnitentem quoad substantiam, & modum satisfactionis subesse confessario.

Sextò, obligatio confessionis peccatorum, de quibus peccator est contritus, in eo præcisè est, vt subiiciantur clauibus Ecclesiæ, (vt bene Doctor *dist. 19. huius quæst. vnica. vt ibidem vltimè est*) & Ecclesiæ satisfaciatur: sed si nequeat obligare reum ad satisfactionem pœnitentialem, nihil videtur in quo satisfieri possit Ecclesiæ.

Dices subiicere peccatum per confessionem Ecclesiæ, & hoc sufficere; quia ipsa confessio est quædam satisfactio pro peccato, vt patet ex alijs dictis.

Contrà: hæc satisfactio non inducitur pœnitenti ex aliqua potestate iudiciaria clauis, sed ex natura ipsius actus ex parte pœnitentis oritur. Deinde, confessio fit per modum accusationis in ordine ad sententiam, qua vindicetur peccatum, aliàs non stabit vera forma iudicij, per quam ordinatur accusatio rei per sententiam vindicati-

101
Confirm.
Obligari ad legem, & regulam huius fori vultique.

Trident.

102
Quinta ratio.
Taxari possunt pœnitentia ab Ecclesia.

Responsa.

Impugnatio.

103
Sexta ratio.
Obligari peccatorum vt satisfaciatur Ecclesia est in ordine ad satisfactionem.
Responsa.

Impugnatio.

Ex forma iudicij confessio respicit satisfactionem.

99
Probatio conclusionis.

Secunda ratio.
Satisfactio est medicinalis.

Trident.

100
Tertia ratio.
Forma iudicij seruanda.

Quarta ratio.
Satisfactio est pars pœnitentiæ.
Non est libera materia.

Sensus Ecclesiæ.

Trident.

uam peccati: ergo si non est potestas vindican-
di in iudice illud peccatum aliis remilium per
contritionem, potestas, inquam, vindicandi per
satisfactionem iniunctam, ad quam tenetur reus,
non videtur obligatio ad confessionem substi-
tere, quia finis intrinsecus huius obligationis
est ipsa vindicatio peccati, cum clavis nihil
aliud iudicare possit de peccato iam remisso per
modum sententiæ, nisi vt absoluit ligando, si id
expedire videtur: nam si conuersio pœnitentis
sit perfectissima, & præter contritionem per-
fectam de peccato alia opera satisfactoria addi-
dit proportionata qualitati peccati: tunc mor-
taliter potest confessarius iudicare eum non in-
digere pœnitentia satisfactoria: sed absolvere
eundem, etiam sine satisfactione noua, vel certè
eum modica satisfactione: quia in Canonibus
pœnitentialibus opera satisfactoria præscribun-
tur ante manus impositionem perficienda.

Tertia conclusio: Pœnitens acceptans pœni-
tentiam, à fortiori tenetur eam adimplere: est
contra Caietanum; eam tradit Doct̃or in litera
præmissa, & locis citatis: & consequenter; vt
de censura Soti, Vasquez, & Suarez non sub-
sistit; qui asserunt Caietanum magis consequen-
ter docere, quàm Doct̃orem, aut alios *suprà* ci-
tatos. Demus etiam casum, quo pœnitens non
teneatur acceptare satisfactionem iniunctam,
vt supponit sententia, quam tenet Caietanus.
Hoc idè esset, quia non teneretur subiicere se
confessario quoad opus satisfactorium, sed tan-
tùm quoad remissionem peccati: quia nempe
arbitr̃e intantum ligat, inquantum subiicit se
ei pars; sed dato quòd pœnitens acceptet onus
talis satisfactionis, iam se subiicit arbitro quo-
ad vtrumque: ergo tenetur eius sententiæ. Ac-
cedit quòd potestatem arbitrandi non recepit
confessarius à reo, sed à Deo, & Ecclesia; à
quibus instituitur iudex huius fori. Et verè ha-
bet clauem ligandi, quod negari nequit, quam-
uis dependeret à voluntate pœnitentis quan-
tùm ad sui subiectionem plenariam in causa, ni-
hil eius referuando: vnde consensus pœniten-
tis non confert potestatem, sed dat materiam,
in qua exerceri potest: ergo nequit resilire à
sententia data, & acceptata, cui se subiicit; ne-
que ratio aliorum, aut Caietani habet vim; quia,
inquiunt, ista acceptatio non est votum, aut pro-
missio: sed tantùm simplex propositum.

Reponderetur nihil referre, quia est subiectione
pœnitentis quoad vindicationem peccati; iudi-
ci habenti facultatem ligandi. supposita subie-
ctione, & consensu rei: ergo deinceps non est
ipsi libereum resilire à sententia lata.

Accedit quòd ipsa absolutio data cum onere
satisfactionis acceptatæ implicet obligatio-
nem eius adimplendæ: conclusionem probant
rationes pro secunda conclusione factæ.

Quarta conclusio: Hæc obligatio iuxta na-
turam operis, & reuerentiam Sacramenti est
pensanda, ita vt si sit materia, quæ aliàs, si ex
voto, aut præcepto imponeretur, induceret obli-
gationem grauem peccati mortalis, si non adim-
pleretur; sic etiam iudicandum est in proposito,
dato casu, quo imponatur cum obligatione,
& non solum ex consilio. Hæc est sententia
Doct̃oris, quam hic supponit, insinuat pœni-
tentem peccare mortaliter, si non adimpleat
pœnitentiam iniunctam, & acceptatam intra la-
titudinem mediæ, quod est secundum rectam ra-

tionem; quamuis autem ex subiecta materia lo-
quatur de pœnitentia iniuncta pro peccato gra-
ui, secundum qualitatem delicti, proportionata:
idem dico de pœnitentia iniuncta pro peccato
aliàs confesso, aut etiam venialibus: nam licet
in imponenda pœnitentia debeat confessarius
attendere ad qualitatem delicti: tamen quan-
do imponit pœnitentiam absolutè, & cum obli-
gatione, mensura obligationis intrinsecè expen-
denda est ex natura operis iniuncti, & accepta-
ti, & ex natura præcepti in tali opere. Quod
si spectemus etiam satisfactionem in ratione
commutationis pro pœna temporali debita ex
peccato, non est tanta improportio inter pœ-
nam debitam peccatis venialibus, & opus satis-
factorium, quin satisfactio etiam grauis ex ma-
teria aliquando præscribi possit, hoc est, ad e-
dem grauis, vt eius omissio esset grauis, licet si com-
paretur ad pœnam alterius vitæ, non sit excedens.
Ponamus exemplum in eo, qui esset ne-
gligens in persoluedis satisfactionibus leuibus,
& sæpius iniunctis, licet non esset negligens
ex contemptu: si Sacerdos ei iniungeret septem
Psalms pœnitentiales, vel quid simile pro pœ-
nitentiis omissis, non inordinatè præscriberet,
& ille teneretur sub obligatione peccati gra-
uis ad illam pœnitentiam: pro peccatis enim
venialibus Patres etiam satisfactiones graues, &
lamenta præscribunt. Non inuenio ergo regu-
lam magis commodam, ex qua discernatur obli-
gatio satisfactionis quantum ad grauitatem, aut
leuitatem eius, quam eam pensare ex grauitate,
aut leuitate materiæ iniunctæ ex præcepto. Cui
hoc durum videtur, recogitet diuinæ iustitiæ ri-
gorem, & acerbiteret pœnæ alterius vitæ.

o Sed dato quòd erret clavis scientiæ, &c. Ha-
ctenus egit de errore, qui potest esse ex vsu po-
testatis iniungendi satisfactionem; hic deinceps
vsque in finem agit de errore clavis scientiæ.
Dicit primò errare hanc clauem ex defectu de-
biti examinis in iis, quæ spectant ad hunc for-
um; & de hoc satis dictum est, agendo *suprà*
de clavi necessaria scientiæ: siue enim confes-
sarius careat scientia necessaria ad discernen-
dum in hoc foro, siue etiam eadem non vtatur
in substantialibus, sed vel non attendat, vel ne-
gligat inquirere statum pœnitentis in his, ea
negligentia, ex qua defectus substantialis sequa-
tur in iudicio perinde se habet: quia iudicium,
& sententia valida supponit cognitionem cau-
sæ quoad substantialia. Deinde damnat inqui-
sitionem, aut confessionem superfluum. pp iis,
quæ non spectant ad materiam Sacramenti, &
meritò; quia & illa sunt contra reuerentiam
Sacramenti, & distrahunt tam attentionem con-
fessoris, quàm etiam spiritum pœnitentis, &
deuotionem, & de facili inducunt ad inordi-
nata, vt murmurationem de aliis, ac detractio-
nem; & huiusmodi numerus, species peccatorum,
& circumstantiæ spectant ad materiam, vt
aliàs dictum est *dist. 17.*

Præterea, docet spectare ad examen debitum
cognoscere de contritione, & dispositione de-
bita contentis, & hoc necessitate præcepti.
quod & *suprà* dictum est in eadem *distinç.* Quòd
si contingat confessarium in hoc examine esse
negligentem, peccat; vt bene Doct̃or, & sen-
tentia eius quidem valida est, licet casu. Hic ad-
uertendum est aliter requiri cognitionem de
specie, & numero peccatorum, aliter de dispo-
sitione

Mensura obli-
gationis vnde
sumi debeat.

106
De errore clauis
scientiæ.

Ex hoc errore
potest absolutio
esse nulla.

Inquisitio su-
perflua dam-
natur, & qua
sit?
Incommoda ex
ea redundan-
tia.

Debitum co-
gnoscendi de
dispositione
rei.

Inquisitio de
rei dispositio-
ne, & de pec-
catis aliter
requiritur.

104
Pœnitentiam
acceptatam re-
neatur pœni-
tens adimple-
re.

Probat̃ur.

Submissis se
sententia li-
gatur sensen-
tia.

Potestatem
arbitrandi re-
cipit confessa-
rius à Deo,
& Ecclesia.

Materia tan-
tùm à pœni-
tente.

Soluatur fun-
damentum op-
positum.

105
Quarta con-
clusio.
Obligatio
persolueda
pœnitentiæ, &
eius grauis.

ficione pœnitentis; nam illa per se requiritur tanquam materia circa quam exercetur potestas clausi directe, & necessitate Sacramenti, quia sententia supponit cognitionem causæ ex parte iudicis, sicut & informationem ex parte rei. Unde licet extra eatum necessitatis non valide absolueret pœnitentem, nisi supposita confessione; ita etiam neque valide absolueret ex defectu scientiæ, & cognitionis requisitæ, ad quam exigitur confessio. Cognitio verò de dispositione rei, licet necessitate præcepti ex parte confessarij sit adhibenda, vt licite ferat sententiam: quia tamen sufficit vt pœnitens in re ipsa sit bene dispositus, sufficit etiam ad valorem actus, quia dispositio ex parte pœnitentis præcisè requiritur ad substantiam Sacramenti.

& non potest rectè iudicare nisi a casu, & potissimum non inquirendo de attritione, & contritione pœnitentis, &c. Hæc conclusio patet ex dictis. Supponit eum quandoque valde iudicare à casu, quod verum est, non solum omnitero cognitionem de pœnitentis dispositione, sed etiam quando omitteret aliquam circumstantiam particularèim huius, aut illius peccati attendere: quia tum videtur confessio, quando non est defectus in pœnitente, & absolutio valere, si de reliqua materia, & substantia peccati ritè cognoscatur. Idem etiam dicendum videtur, si sit negligens circa vnum, aut alterum peccatum, aut distractus, aut certè ex ignorantia nequeat perfectè iudicare de natura eius hic & nunc in iis circumstantiis: nam si ignorantia hæc non tollit valorem Sacramenti, vt omnes concedunt, sic etiam distractio, aut negligentia, quæ illi ignorantiaæ æquiualeat, non tollit valorem Sacramenti, modo adhibeatur scientia, & inquisitio cum iudicio circa reliquam materiam in specie, quæ etiam in consulo extenditur ad hoc, & illud, vt in eadem cõfessione exponitur. Ex his patet malè quosdã citare Doctores, quasi asseruerit nõ requiri contritionem, aut attritionem in pœnitente ad confessionem, & remissionem peccatorum. Vnde subdit, quòd si pœnitens sit fictus, & sine dolore debito, quamuis exterius simulet se dolere, peccare peccato sacrilegij, & recedere à vera pœnitentia; quia errauit in proprium dñum: quamuis Sacerdos rectè iudicet, hoc est, faciendo quod debuit facere, quia dolor pœnitentis ipsi non aliter innotescit, quam per signa, & propriam confessionem.

Peccat omittens in pœnitentia non necesse est scire.

Causa in quo absolute valida sit cum pœnitentia de confessione.

Falsa negatio quorundam.

Tertia conclusio.

P Breuiter ergo dico, &c. Iuxta præmissa statuit sequentes conclusiones. Prima: peccare confessorem exequendo non necessaria ad illam causam, vel illicita, quamuis nihil omittens ad cognitionem causæ possit rectè iudicare. Illæ particulæ, *Non necessaria & illicita*, synonymè intelliguntur: quia referuntur ad circumstantias fatuas, & fabulas curiosas, quæ confessarijs non debet examinare, vt superius dixit, & idem patet ex sequenti clausula: qua dicit eum rectè iudicare, si nihil omittat requisitum ad cognitionem causæ, nam si illicita sunt talia, vt ex iis sequatur peccatum aliquod graue in pœnitente, verbi gratia infamando aliquem grauitè in confessione, vel huiusmodi alia, non esset iudicium rectum, nisi in casu, quo ipse aliàs de nouo doleret de peccato commisso, & se accusaret simul ac de reliquis antè absolutionem. Quòd si præterea sollicitaretur ad illicita, vt si sit mulier, ad turpia, non solum tenetur ad denunciandum confessarium ex constitutione Gregorij X V. etiam ex natura rei debet non recipere, aut acceptare ab eo absolutionem, si potest alium adire, cui possit confiteri licite.

Tertia conclusio est, quòd ratificatur sententia confessoris aliquando ex parte pœnitentis tantum, aliquando ex parte confessarij tantum, aliquando ex parte vtriusque. Intelligitur de ratificatione, non quantum ad valorem tantum: sed quantum ad licitum, ita vt peccatum sit ex parte vnius, & non ex parte alterius, siue Sacramentum valide fiat, siue non.

Secunda conclusio: si omittat aliquid, quod sit necessarium ad cognitionem causæ, & peccat,

107
Variæ conclusiones concernentes confessionem.
Prima conclusio.
Exequendo non necessaria peccat confessarius.

108
Secunda conclusio.

SCHOLIUM.

Est si peccata iam confessa sint materia sufficiens, non necessaria, absolutionis, secundum communem, & habetur Extrarag. 1. de priuil. tamen putat Doctor probabilis quòd non habet absolutio secunda effectum remissionis pœnæ. Quod etiam tenent Gabr. quæst. 1. art. 3. dub. 2. Tartares hic & D. Bonau. dist. 18. art. 2. quæst. 2. fin. Alia pars est satis probabilis, & communior, D. Thom. dist. 18. qu. 1. art. 3. dub. 2. Dur. quæst. 2. Soto quæst. 4. Palud. hic quæst. 1. Henr. quòdlib. 7. quæst. 20.

AD argumenta. ⁹ Ad primum concedo vtrumque membrum distinctionis: & cum dicitur contra primum, quòd tunc posset totam pœnam remittere: nego, quia aliquod est medium determinatum secundum rectam rationem, in quo stando remittit rectè, sed non vltra.

30
Ad arg. dist. 18.

Et cum dicitur, quòd saltem per plures absolutiones remitteret; hoc tangit bonam difficultatem an iterata confessio corundem peccatorum vi clauium, plus & plus de pœna remittat. Videtur probabile quòd sic, quia eiusdem rationis est absolutio secunda cum prima: ergo potest eandem virtutem habere respectu alicuius partis pœnæ remittendæ, & per consequens per aliquot absolutiones finitas, cum culpa illa habeat partitionem in partes finitas, posset totaliter remitti; siquidem omne finitum per ablationem partium finitarum aliquoties sumptarum, totaliter consumitur.

Secunda absolutio super eadem peccata an remittat aliquid de pœnæ.

Quid ergo melius, quam semper confiteri quousque post centesimam, vel millesimam confessionem, esset tota pœna remissa, debita quibuscumque peccatis commissis?

Videtur

31

Viderur probabilius, quòd secunda absolutio virtute clauium nullam partem pœnæ remittat; nam hîc fugere ad partes eiusdem quantitatatis, vel eiusdem proportionis, nihil est: quia non est ratio, quare secunda absolutio non potest auferre partem eiusdem quantitatatis, si quam possit: nec mirum si nullam potest, quia illud iudicium semel latum sine errore Deus ratificat in cœlis, quod est irreuocabile: ergo rationale est, quòd sic ratificetur, quod sit iterabile: non dico, quòd illicitum, vel impossibile sit iterari: sed tamen cum fructu isto, quem nunc habet, non est iterabile. Hoc videmus in sententiis definitiuus in foro litigioso, quibus absolutio accusati, quando inueniuntur innocentes: nec postea replicatur inquisitio, vt sit processus in eadem causa, nec si replicaretur per illam secundam sententiam, iste absolueretur, sed per primam: qui enim solutus est, ampliùs non absoluitur, qui nullus soluitur nisi ligatus.

Habet tamē fructum gratia aucta.

Modò eam acceptauerit, non aliter.

Instructio, & cōsiliū pro pœnitentiis.

Ad secundam partem distinctionis, concedo quòd pœnam inflictam à Sacerdote, quæ non excedit totam illam latitudinem iustitiæ, tenetur confitens soluere, & sufficeret.

Sed dices. Vnde sciet iste confitens si excedat latitudinem, an non? Respondeo, vel à lege diuina, si peritus est in ea per se: vel si non, potest requirere ab alio confessore, de cuius prudentia magis confidit; vel si nolit se submittere confessori alij, nec per industriam suam sufficit ad hoc, quòd iudicet de pœna hac, si sit condigna culpæ, an non; seruet pœnam sibi impositam, maximè si sibi videtur excedere pœnam condignam. Si autem videatur sibi deficere, tutius est adire alium confessorem prudentem, quàm exponere se purgatorio.

32

Secundum argumentum concedo, quòd vsus clauium extendit se ad culpam remittendam, & ad debitum pœnæ æternæ: sed instrumentaliter, & per hoc patet ad primum in oppositum.

Pœnitentia sicut Baptismus aliquid quando priuam, aliquid quando secundam gratiam causat.

Ad secundum dico, quòd sicut Baptismus fluminis non habenti priùs, gratiam confert, & habenti auget, & frequenter in adultis præcedit Baptismus fluminis Baptismum fluminis; si tamen non præcederet, vt in paruulis, conferretur per Baptismum prima gratia: ita frequenter hîc adulti per attritionem, tanquam per meritum de congruo, iustificantur antequam conscreantur, secundum illas auctoritates Augustini, & Cassiodori: & tunc in susceptione Sacramenti augetur eis gratia. Sed esto, quòd non habuerint sufficientem attritionem per modum meriti ad iustificationem, & per consequens in peccato existentes, & tamen aliquantulum attriti confitentur in vltimo instanti: recipiunt gratiam virtute Sacramenti; loquuntur ergo illæ auctoritates de iustificatis primo modo: sed non per hoc excludunt iustificationem secundo modo, vt satis patet de Baptismo secundo modo.

C O M M E N T A R I V S.

109 *Ad argumenta principalia.*

An iterata confessio debeat aliquando pœnam temporali?

Dat gratiam.

¶ **A**d argumenta. Ad primum, &c. In responsione ad primum mouet controuersiam: An scilicet iterata absolutio pœnitentis remittat aliquid pœnæ temporalis debitæ peccato. Doctor non querit an sit iterabilis pœnitentia de eodem peccato remisso, & quantum ad fructum gratiæ, quia id supponit in probatione secundæ sententiæ, quam putat probabiliorem: *Non dico, inquit, quòd illicitum sit iterari: sed tamen cum fructu isto, quem nunc habet, non est iterabile, &c.* supple iudicium pœnitentiale, nempe quantum ad effectum remissionis pœnæ. Si ergo sit iterabile, & licite per ipsum iteratur iudicium, nequeat autem iterari iudicium sacramentale sine fructu, & effectu: sequitur per pœnitentiam iteratam dari gratiam, & effectum hunc Sacramenti, licet non remissionem culpæ, quæ aliàs deleta est, aut etiam pœnæ. Hoc idem patet quantum ad effectum præmissum gratiæ ex responsione ad secundum inferius in litera. Vnde & hoc omnes concedunt, & patet ex Extrauaganti Benedicti XI. de priuilegiis; vbi docet reiterationem eorundem peccatorum in confessione esse salutarem. Patet ex praxi Ecclesiæ & piorum. Patet etiam ex iis,

quæ superius præmissimus d. 14. q. 4. de significatione formæ huius Sacramenti, ad cuius veritatem sufficit peccatum fuisse commissum, siue aliàs fuerit remissum, siue non; vt patet etiam in casu perfectissimæ contritionis, per quam non solum peccatum, sed etiam omnis pœna temporalis remittitur. Cæterum necessariò confitendum est illud peccatum, licet clauis nihil tum remittat; sed dat gratiam remissionem de se peccati. De qua & hac quæstione fusius actum est in 1. parte commenti in 4. d. 4. quæst. 6. sine, vbi egimus de veritate formæ Baptismi, & pœnitentiæ respectu iustificatorum.

His suppositis ad intelligendum præmissam difficultatem, supponendum quòd pœnitentia iniuncta à confessario possit esse æqualis pœnæ temporali debitæ peccato, quacumque via illa æqualitas pensanda sit, siue secundum medium rectæ rationis, vt cum Doctore differimus contra secundam conclusionem Magistri in hac quæstione; siue Mathematicè, vt alij volunt. Aliquando pœnitentia iniuncta à Sacerdote non est æqualis: sed infra latitudinem mediij, & tunc non remittitur integra pœna debita peccato, nisi secundum ratam satisfactionis iniuncta à confessario;

110 *Supponitur sensus controuersia, & declaratur.*

cessario, vel si confessarius nullam pœnitentiam iniunxit, manet integra pœna temporalis remittenda hic, vel in purgatorio. Doct̃or dilerit tantum in casu, quo pœnitentia æqualis sit iniuncta à confessario, non autem in secundo, aut tertio casu: quia iudicium confessarij non est ratum in cœlo in secundo casu, quantum ad totam remissionem pœnæ, ex eo autem quod iudicium Sacerdotis sit ratum in cœlo, sententia qua ligat ad pœnam æqualem, sit irrevocabilis, inde docet secundam sententiam esse probabiliorē: quia nempe causa est terminata per iustam sententiam, tam ex parte Dei, quam iudicis inferioris. Vnde concludit pœnam debitam peccato esse illam, quam iniunxit Sacerdos, clauæ non errante, & ad illam teneri pœnitentem, eamque sufficere, & §. *Sed dices*, &c. supponit in casu, quo pœna debita peccato non sit æqualis, tutius esse pœnitenti, vt se denuò subiiciat alteri confessori magis instructo, & prudenti, qui satisfactionem æqualem, & debitam peccato imponat. In tertio autem casu clarum est pœnitentem se posse subiicere, quia ei tota pœna debita peccato adhuc manet remittenda, quæ etiam remitti potest per clauæ.

Magistri, ac proinde hic tenet secundam sententiam probabiliorē; quam probat ex eo quod iudicium sit iam ratum à Deo, & terminatus processus per iustam sententiam ratam, qua absolutus est pœnitens a pœna temporalis: *qui enim solutus est, inquit, iam non absolvitur, quia nullus soluitur, nisi ligatus*, &c. & in responstone ad secundam partem distinctionis dicit pœnitentem esse obligatum ad pœnitentiam iniunctam; & si æqualis est, sufficit. Deinde, virget quomodo sciet esse æqualem? ac tandem reuoluit, si pœnitentia non sit æqualis, factus esse, vt subiiciat denuò alteri Sacerdoti, qui præscribat æqualem, quàm quod se committat pœnæ purgatorij: supponit ergo quando aliquid pœnæ temporalis maneat, eam posse absolui virtute clauium, quamuis aliàs peccatum sit remissum per priorem absolutionem. Quantum ergo ad consequentiam, hinc inde nulla est controuersia inter Doctores; veritas autem antecedentis examinata est supra.

Vasquez 3. part. quæst. 91. art. 3. dub. 7. vbi hoc punctum tangit, virget contra Doctorem, quod si clauis non sit efficax quoad pœnam temporalem remittendam, & debitam peccato præterito remisso per confessionem priorem, non fore etiam efficacem quoad collationem gratiæ, & sic nullo modo possit iterari Sacramentum quoad peccata cōfessā.

Respondetur argumentum recte concludere; sed non contra Doctorem: quia sine dubio clauis est efficax ad soluendum reum, si sit ligatus: idèd autem negat Doct̃or clauem in euentu absolueri; quia reus non est ligatus pœna temporali, si pœnitentia æqualis per clauem prius applicatam, & non errantem fuerit imposita. Quod si autem non seruabatur æqualitas in pœnitentia iniuncta, admittit Doct̃or eum posse absolui à pœna ab alio, cui se submittit, & virtute clauium per impositionem pœnitentiæ æqualis; *Vel si nolit, inquit, se submittere confessori alij* (supple ad effectum absolutionis à pœna temporali) *nec per industriam suam sufficit ad hoc quod iudicet de pœna hac, si sit indigna culpe, vel non, seruet pœnam sibi impositam, maxime si sibi videatur excedere pœnam condignam. Si autem videatur sibi deficere, tutius est adire alium confessorem prudentem, quàm se exponere purgatorio*, &c.

Supponit ergo in casu, quo non iniungeretur pœnitentia sufficiens, cum posse absolui à pœna debita per alium confessorem: ex quo patet etiam ad aliud, quod vertit in dubium Vasquez: An, scilicet Doct̃or senserit peccata aliàs confessā esse sufficientem materiam confessionis; quia ex præcatis verbis eius manifestè constat sufficere, idque eum supponere: quia non de confessione aliorum, sed de confessione eius, quod aliàs remissum est, loquitur.

Hinc sequitur quod censet circa potestatem mutandi pœnitentiam iniunctam, quia hanc esse in alio confessario supponit resolutio data.

Respondet tamen Sotus quod vel idem confessarius solus mutare potest, vel eius superior, non autem æqualis: quia par in parem non habet potestatem. Alij, vt Victoria & Viualdus docent etiam inferiorem posse commutare pœnitentiam.

Respondetur, si pœnitentia iniuncta sit pro peccatis non referuatis, nihil facit aliquem esse superiorem, aut inferiorem in hoc foro, quantum

Sensum quem respicit Doct̃or ex hypothesis satisfactionis æqualis iniuncta.

Sensu Doct̃or.

113 Obiectio Vasquez.

Soluitur.

Resolutio Doct̃or.

Alia dubitatio circa mentem Doct̃or. Licet peccata aliàs confessā confiteri, & esse sufficientem materiam.

114 Mutare potest unus pœnitentiam iniunctam ab alio. Sententia quorundam in hoc.

111

Obscuram facit resolutionem Doct̃oris in hoc casu interpretatio aliorum adhibita, quæ non discernit casum, vt proponitur à Doct̃ore, aut eius suppositionem necessariam, à qua dependet. Itaque supponit prima sententia, quàm probabiliorē censet, remanere aliquid pœnæ temporalis debitæ peccato ad effectum absolutionis, seu remissionis eius per clauæ, quæ remissio non subsisteret in effectu, nisi pœnitens esset ligatus ad aliquam pœnam, quæ remitteretur, sicut neque per secundam absolutionem remittitur ei peccatum, quod remissum est per primam, licet detur gratia, quæ nata esset remittere peccatum, non solum ex ratione generali, qua opponitur gratia peccato: sed etiam ex ratione specialis gratiæ huius Sacramenti, quæ confertur ad effectum remissionis, si aliquid sit remittendum ex hac suppositione; quam probabilem censet Doct̃or, censet etiam probabilem hanc sententiam, quam tuetur D. Thomas, & alij, quos citat Scholiasies in Scholio præmissis; & proculdubio vera est sine controuersia, modò suppositio subsistat, quam, vt dixi, probabilem censet Doct̃or; quia pœna temporalis debita peccato remissio potest tolli per alia opera satisfactoria, & libera assumpta: de quo nulla est controuersia inter Catholicos: ergo à fortiori per Sacramentum, in quo applicatur satisfactorio, & meritum Christi subiecto pœnitenti, virtute clauium, sub quibus directè cadit dicta pœna, & eius remissio; neque hoc negat Doct̃or, vt ex præmissis constat.

Sententia D. Thomæ probabilis est.

Ratio eius.

112

Illud ergo quod vertitur in dubium, non est ipsum consequens; sed antecedens, quod supponitur, nempe remanere aliquid pœnæ temporalis, supposito quod iudicium sit completum, & terminatum per sententiam congruam, imponendi pœnitenti satisfactionem æqualem secundum medium iustum, & proportionatum pœnæ temporali debitæ; hoc ergo dato nihil aliud superest pœnitenti, nisi vt impleat satisfactionem impositam, ad quam solam tenetur, & non ad aliam pœnam temporalem. Ita censet Doct̃or esse probabilius, vt superius cum eo tractatum est contra secundam conclusionem

Supponitur quod nihil pœna maneat remittendum.

tum est ad ministerium clauium : quia Sacerdos absoluit ex vi Ordinis supposita competenti iurisdictione in reum, & vi potestatis receptæ à Christo, vt docet Tridentinum *sess. 14. cap. 6.* Docet quoque etiam *Sacerdotes qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere, &c.* Quod si peccata, ob quæ imposita sit pœnitentia, fuerint reserua- ta, tunc inferior, qui non habet potestatem in reseruata, nequit mutare pœnitentiam iniunctam à superiore ; quia sicut principale excedit eius potestatem, nempe iudicium de peccatis, ita & accessorium.

105
Dicendum tamen hanc mutationem ab alio fieri debere audita confessione ex ratione prædicta : quia absolutio debet perfici, vt satisfactio imponatur, quæ ex virtute clauium vim habet

ex cognitione causæ, & seruata forma huius fori. Quod si superior habeat clauem, per quam dare possit indulgentias, sic etiam potest mutare pœnitentiam iniunctam, vel in parte, vel in toto : sed nunc non agit præcisè vt iudex huius fori ; sed vt dispensator thesauri Ecclesiæ in foro externo : ac proinde non exigitur, vt cognoscat de causa in foro interno per confessionem. Alius modus assignatus à quibusdam mutandi pœnitentiam est, interpretando eam esse excessiuam, & iniustam, vel perniciosam ex natura operis, aut certè ex statu pœnitentis. Hæc interpretatio non rectè dicitur mutatio : quia non fundatur in aliqua potestate : sed in scientia, & prudentia, quæ etiam extra confessionem fieri potest, qua supposita, obligatio cessat ex natura rei. Ad secundum, & tertium patet tam ex litera, quam aliàs sæpè dictis.

Alius modus mutandi pœnitentiam.

DISTINCTIO XX.

De confessione Sacramentali quantum ad temporis opportunitatem.

A
In epist. 90. respons. 5. & de pœn. dist. 7. in pr. August. lib. 50. hom. hom. mil. 41. de verè pœnitentibus, 10. & de pœn. dist. 7. Si quis pœn. pœn. Psal. 140. Exod. 12. c. Eccl. 17. d. Ioclis 2. f. Ezech. 18. e. Aug. lib. de pœnit. vera, & falsa, c. 17. tom. 4. & de pœn. di. 7. Nullus expe. 1. Cor. 13. b.

SCIENDVM est etiam, quòd tempus pœnitentiæ est vsque ad extremum articulum vitæ : vnde Leo Papa, [Nemo est desperandus, dum in hoc corpore constitutus est, quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.] Augustinus tamen de pœnitentiam differentibus ita scribit. [Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit ; sed non præsumimus, quia benè hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio. Pœnitentiam dare possumus, securitatem verò non. Nunquid dico damnabitur : sed nec dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari : age pœnitentiam dum sanus es. Si sic agis, dico tibi quia securus es : quia pœnitentiã egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiã, quando iam peccare non potes : peccata te dimiserunt, non tu illa. Item, duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur : quid horum tibi sit futurum nescio. Ergo tene certũ, & dimitte incertum.] Sed quare hoc dixit Augustinus, cum pœnitentia, quæ in fine agitur, in psalmo appelletur sacrificium vespertinum, quod erat acceptabilius in lege : & cum in quacunque die inuocetur Deus, adsit : & quacunque hora ingemuerit, & conuersus fuerit peccator, vita viuere, & non morietur. Sed illa dixit Augustinus propter illos qui pœnitentiam vsque in finem vitæ protrahunt, & tunc non ex Dei amore videntur pœnitere, sed timore mortis, quasi ex necessitate. Vnde idem quasi aperiens quare superiora dixerit, ait : [Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem quærit Deus, vt deleri possint commissa : non necessitatem, sed charitatem : non tantum timorem, quia non in solo timore viuere homo. Quem ergo serò pœnitet, oportet non solum timere iudicem, sed diligere : quia sine charitate nemo saluus esse potest. Non ergo tantum timeat pœnam, qui pœnitet, sed anxietur pro gloria. Quæ conuersio, si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix, vel rarò est tam iusta conuersio, timendum est de pœnitentia

pœnitente serò: maximè cùm filij quos illicitè dilexit, sint præsentès, vxor & mundus ad se vocet. Multos solet ferotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cùm ergo opus sit non hominis, sed Dei, fructifera pœnitentia: inspirare eam potest quodcumque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam.] [Sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur, non promittimus quòd euadat omnem pœnam. Nam priùs purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis etsi æternus non sit, tamen miro modo grauis est: excellit enim omnem pœnam, quam vnquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pœna, licèt mirabilia martyres passi sint tormenta: & multi nequiter iniqui tanta sæpe sustinuerunt supplicia.] Ex his satis ostenditur, quàm periculosum sit differre pœnitentiam vsque in fidem vitæ. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat, non sic tamen, vt nullam sentiat pœnam, nisi fortè tanta sit vehementia gemitus, & contritionis, quæ sufficiat ad delicti punitionem. Licèt ergo sit difficile, vt tunc sit vera pœnitentia, quæ tam sera venit, quando cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen sera, quàm nulla. Pœnitentia enim etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat, & liberat. Multùm sera fuit Latronis pœnitentia: sed non fuit sera indulgentia. [Sed licèt Latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi, & perseverandi auctoritatem.]

Ibid. 18.

*Luc. 22. f.
Aug. ibid.
cap. 17.*

De his, qui hïc pœnitentiam non complent.

SI verò quæritur de illis, qui in hac vita pœnitentiam non complent, vtrum transituri sint per ignem purgatorij, vt ibi compleant, quod hïc minùs fecerunt? Idem dicimus de istis esse sentiendum, & de his, qui in extrémis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio, & delicti exprobratio, vt sufficiat ad puniendum peccatum, liberi ab aliis pœnis transeunt ad vitam, etsi inexplata fuerit pœnitentia: quia perfectè pœnituerunt, & ingemuerunt corde. Qui verò non adeò conteruntur corde, & ingemiscunt pro peccato, si ante expletionem pœnitentiæ discesserint, ignem purgatorium sentient, & grauius punientur, quàm si hïc impleissent pœnitentiam, Horrendum est enim incidere in manus Dei viuentis. Deus enim, cùm sit misericors, & iustus ex misericordia pœnitenti ignoscit, non reseruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iustitia verò impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo, Deus autem pœnam exigendo. Et est pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta, vt sit sufficiens vltio peccati, Deus qui hoc nouit, ab illo, qui taliter pœnitet, vltèriùs pœnam non exigit. Si verò interior pœnitudo non sufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur, Deus qui modos & mensuras peccatorum, & pœnarum nouit, addit pœnam sufficientem. [Studeat ergo quis-

Hebr. 10. f.

*Aug. de ve-
ra, & fals.
pœnit. c. 18.
tom. 4.*

que sic delicta corrigere: vt post mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata mortalia in pœnitentia fiunt venialia, non tamen mox sanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, si non medicaretur, non tamen statim medicatus sanatur. Languet victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Si enim semper viueret, semper peccaret.

De illo, cui Sacerdos indiscretus iniungit parvam pœnitentiam.

C SI verò de illo quæritur, qui satisfactionem iniunctam impleuerit, quæ signorantia, vel negligentia Sacerdotis peccato condigna non fuit, vtrum de vita migrans, ab omni pœna liber sit? Idem respondeo quod supra de illo, qui pœnitentiam non compleuit, dixi. Quòd si tantum est lamentum interioris doloris, vt sufficiat in vindictam peccati, omnino liberatus est: si verò non, sufficit dolor interior simul cum pœna iniuncta, addet Deus pœnam. Quòd autem interdum sufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone, qui sola mentis contritione, & confessione, statim vt conuersus fuit, paradysum ingredi meruit. Sed quia dispensatores Ecclesiæ, contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non est datum intelligere occulta cordium: omnibus leges pœnitentiæ constituunt tam magis, quàm minùs de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præcipuè tenderè debet, vt cordis dolorem, (quantum fas est) cognoscant, & secundum ipsius modum satisfactionem iniungant. Vnde Augustinus, [in actione pœnitentiæ, vbi tale commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur: non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum, & humiliatum Deus non despicit. Verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam, nisi per verba, vel alia quæcunque signa procedit: cum sit coram illo, cui dicitur, *Gemitus meus à te non est absconditus*: rectè constituuntur ab his, qui Ecclesiis præfunt, tempora pœnitentiæ: vt satisfaciat etiam Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata.] Item Hieronymus. [Mensuram temporis in agenda pœnitentia ideò non satis aperte præfigunt canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant qualiter vnumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt, quia apud Deum non tantum valet mensura temporis, quantum doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quantum mortificatio vitiorum. Ideòque tempora pœnitentiæ pro fide, & conuersatione fidelium pœnitentium abbrevianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda, pro quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.]

*In ench. p.
65. tom. 3.
& de pœn.
dist. 1. In
actione.
Psal. 50.
Psal. 37.
2. Cor. 1. d.*

*De pœn.
dist. 1. cap.
Mensuram.*

Quòd morientibus non sit imponenda satisfactio, sed innotescenda.

D SOlet etiam quæri, Vtrum satisfactionis lex morituris sit imponenda? De quo Theodorus Cantuariensis Episcopus in Pœnitentiali suo sic ait, [Ab infirmis in periculo mortis positis, pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescen

*26. quæst. 7.
cap. Ab in-
firmis.*

tescen

teſcenda : & cum amicorum orationibus , & elemoſynarum largitionibus , pondus pœnitentiæ ſubleuandum , ſi fortè migrauerint . Si verò conualuerint , pœnitentiæ modum à Sacerdote impoſitum diligenter obſeruent . Aliis verò , pro qualitate peccati , pœnitentia decernenda eſt præſidentium arbitrio .] Vnde Leo Papa , [Tempora pœnitentis habita moderatione conſtituenda ſunt tuo iudicio , prout conuerſorum animos perſpexeris eſſe deuotos . Pariter etiam habere debes ætatis ſeruilis intuitum , & reſpicere periculorum quorumcumque , vel ægritudinum neceſſitates .]

*Ex Conci.
Carth. III.
cap. 31.
Epiſt. 77. ad
Nicetia, 26.
q. c. Tem-
pora pœn-*

In neceſſitate non eſt neganda pœnitentia , vel reconciliatio.

SCiendum etiam , quòd tempore neceſſitatis non eſt neganda pœnitentia , vel reconciliatio pœnitentibus . Vnde Leo Papa , [His qui tempore neceſſitatis , & periculi vrgentis instantia præſidium pœnitentiæ , & mox reconciliationis implorant , nec ſatisfactio interdicenda eſt , nec reconciliatio deneganda : quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere , nec tempora definire . Quòd ſi ita aliqua ægritudine aggrauati ſunt , vt quod paulò antè poſcebant , ſub præſenti ſignificare non valeant , teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt : ſimul & pœnitentiæ , & reconciliationis conſequantur beneficium .] Item Iulius Papa , [Si Presbyter pœnitentiam abnegauerit morientibus , reus erit animarum , quia Dominus ait ; *Cum conuerſus fuerit , tunc ſaluus erit.* Vera enim confeſſio vltimo tempore poteſt eſſe : quia non modò temporis , ſed etiam cordis Deus inſpector eſt , ſicut latro probat .]

*E
Epiſtol. 91.
ad Theodo-
rũ, 26. q. 6.
c. His qui.
Ibid. cap. Si
Presbyter.
Verba ſunt
Cæleſtini
Papæ in ep.
2. ſcripta ad
Epiſc. Gal-
lia, c. 2. &
ſub eius no-
mine alleg.
26. q. 6. A-
gnouimus,
3. c. 22. &
hab. 26. q. 6.
c. Cogno-
uimus, pa-
ragr. Qui
autem, &
c. Presby.*

*Quòd Presbyter non reconciliet inconfulto Epifcopo,
niſi neceſſitate.*

Non debet tamen Presbyter pœnitentem reconciliare inconfulto Epifcopo , niſi vltima neceſſitas cogat . Vnde in Carthaginenſi Concilio , [Presbyter inconfulto Epifcopo non reconciliet pœnitentem , niſi abſente Epifcopo , vel vltima neceſſitas cogat . Cuiuſcumque pœnitentis publicum crimen eſt , quod vniuerſam commouerit vrbeſ ante aſſida , ſcilicet introitum Eccleſiæ , manus ei imponatur .] Item , Aurelius dixit , [Si quis in periculo conſtitutus fuerit , & ſe reconciliari diuinis altaribus petierit : ſi Epifcopus abſens fuerit , debet Presbyter conſulere Epifcopum , & ſic periclitantem eius præcepto reconciliare . Inconfulto verò Epifcopo non poteſt excommunicatos , vel publicè pœnitentes Presbyter reconciliare .] Vnde in Carthaginenſi Concilio ſecundo ſtatutum eſt , vt chriſma , vel reconciliatio pœnitentium , & puellarum conſecratio à Presbyteris non fiat . Item , [Reconciliare quemquam in publica Miſſa Presbytero non liceat : puellarum tamen conſecratio conſulto Epifcopo per Presbyterum fieri valeat . Vnde in Carthaginenſi Concilio III. Presbyter inconfulto Epifcopo virgines non conſecret : chriſmā verò nunquam conficiat . Sicut præcepto Epifcopi poteſt Presbyter conſecrare virgines , ſic & reconciliare pœnitentes .]

*F
Ex Conci.
Carth. II. c.
9. & habet.
26. q. 6. c.
Aurel. E-
piſcop.
Cap. 3. &
habetur, 26.
quaſt. 6. c. Si
iubet.*

*Ibidem.
Cap. 36. &
in præll. c.
Presbyt.*

An oblatio eius sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte?

G SI autem quæritur de illo, qui ad pœnitentiam festinans, Sacerdotem sinuenire non potuit, & ita decessit: vtrum oblatio eius sit recipienda? Dicimus, quia est. Vnde in Epanensi Concilio; Si aliquis fuerit mortuus, qui non sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad Sacerdotem, sed præoccupauit eum mors in domo, vel in via: faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.

26. q. 6. c. Si aliquis.

Q V Æ S T I O V N I C A.

Vtrum pœnitentia in extremis valeat ad salutem?

Alenf. 4. p. 9. 1. 57. memb. 2. & q. 70. n. 2. 3. D. Thom. hic q. 1. art. 1. q. 1. & 3. p. 9. 86. art. 1. Richard. hic art. 1. q. 1. Sotus d. 1. 5. q. 1. art. 2. & 1. de natura cap. 8. Medina C. 1. de pœn. q. 1. 1. Vega lib. 13. in Trident. cap. 12. 13.

1
Argum. 1.

IRCA distinctionem vigesimam quæro: Vtrum pœnitentia in extremis valeat ad salutem? Videretur quod non: Augustinus in quodam sermone, ponitur in litera, loquens de sic pœnitente: *Non præsumimus, quod bene hic exit.*

Argum. 2.

Idem, & ponitur in litera, & de pœn. dist. 7. *Periculosum est, & interitui vicinum, usque ad mortem procrastinare pœnitentiæ remedium.* Ex hac auctoritate sic arguitur. Peccat mortaliter, qui se exponit periculo mortis suæ: sed talis est protrahens pœnitentiam usque ad vltimum: ergo, &c. Confirmatur per illud Augustini in sermone Innocentium: *Hac animaduersione percussitur peccator, ut moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.*

Nota.

Argum. 3.

Item, Ecclesiast. 17. *Visuus, & sanus confiteberis*, adducit illud Augustini: *Age pœnitentiam dum sanus es. Si sic egisti, egisti quo tempore peccare potuisti. Si vis pœnitere quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.* Ex hoc sic arguitur: nulla pœnitentia sufficit ad salutem, nisi sit voluntaria; sed pœnitens in extremis non dimittit peccata sua, sed illa eum, secundum Augustinum: ergo, &c.

Argum. 4.

Item, nihil ordinandum est à legislatore, quod est occasio transgrediendi legem, & præcipuè multis. Hoc patet, quia tunc legislator aliquid faceret per se, quod esset in destructionem legis suæ; sed pœnitentiam serotinam valere est occasio continuandi peccatum pro tota vita: quis enim non continuè peccaret per totam vitam, si breuis pœnitentia in fine saluaret? ergo, &c.

2
Argum. 5.

Item, nulli dimittitur peccatum mortale, nisi per aliquam pœnam temporalem correspondentem peccato: sed talis pœnitens in extremis nullam pœnam soluit, vel salutem non sufficientem, nec peccato correspondentem,

Si dicatur quod pœnam temporalem debitam peccato in purgatorio soluet. Contra, moriens in peccato mortali damnatur statim: ergo moriens in gratia statim saluabitur, & per consequens nulla pœna soluetur post hanc vitam.

Ratio opp.

Contra, Augustinus de vera & falsa pœnitentia dist. 7. & ponitur in litera: *Pœnitentia si in extremo vitæ hiatus adneneris, saluat & liberat.* Quod probat subdens: *Maliūm fuit sera latronis pœnitentia, sed non fuit sera eius indulgentia.* De quo habetur Luc. 23. Probatur etiam per illud Ezech. 18. & 23. *Quacumque hora ingesserit peccator, &c.*

C O M M E N T A R I V S.

IN hac distinctione solum quærit de pœnitentia in extremis, ommissis aliis, quæ tractat Magister, & supponuntur ex dictis resoluta.

Pœnitentia in extremis, si vera est, siue sit cum absolutione, siue sine illa, valet: quæ tamen tunc apparet esse vera, suspecta est, & raro habenda pro vera; & declarat utramque partem, & pro secunda, contra serotinam pœnitentiam affert quatuor fortia argumenta, quæ verè sunt tremenda. Valere pœnitentiam, quocunque tempore, & post quocunque, & qualiacunque peccata verè fiat, tenet omnes citatis, & videtur haberi ex Lateran. c. Firmiter, de sum. Trin. & ex Trident. sess. 6. cap. 4. Est contra asserentes tot, & talia peccata committi quandoque ab aliquo, quod amplius non sit ei pœnitentia possibilis. Ita Henriq. quodlib. 8. quæst. 1. Abul. in Exod. cap. 4. quæst. 12. Med. l. 3. de reâ in Deum fide cap. 1. Catharin. opusc. de prædicatione. Roffen. art. 36. contra Lutherum.

IN ista quæstione duæ sunt conclusiones satis certæ. Prima est hæc: Pœnitentia vera, siue interior sola, siue exterior cum susceptione Sacramenti Pœnitentiæ sufficit ad salutem alicuius in extremis. 3
Concl. 1.

Secunda, quòd pœnitentia, quæ videtur haberi in extremis, vix est vera pœnitentia sufficiens ad salutem: quia difficile tunc est habere veram pœnitentiam. Concl. 2.

Primum patet per Augustinum, & ponitur in littera, quoniam Deus semper potens est etiam in morte præmiare, quibus placet: cum ergo opus sit non hominis, sed Dei, fructuosa pœnitentia, inspirare potest eam quocunque vult sua misericordia: & per rationem patet, quia siue pœnitentia interior sola per modum meriti de congruo, disponat ad iustificationem, siue Sacramentum Pœnitentiæ per modum Sacramenti operetur ad eandem; si ab aliquo in extremis habeatur hæc, vel illa, habetur eadem ratio perceptionis gratiæ, quæ & in alio pœnitente, & per consequens gratia percipietur, & sic salus.

Opus Dei speciale inspirare fructuosâ pœnitentiam.

Secunda conclusio probatur primò, quia tunc impeditur vsus liberi arbitrij, vel vsus liber rationis, & voluntatis ex dolore, vel timore inhærentibus: non enim dico aliquem esse in extremis, qui grauetur morbo secundum communem legem curabili, vt febre tertiana, vel huiusmodi, nec qui subitò moritur, cuius mortis adhuc nulla apparet causa: sed qui ex causis euidentibus iam positus iudicatus est proximus morti secundum causas inferiores operantes, vt in pluribus, vtpote in infirmitate, quando iam attingit ad gradum desperatum iudicio medicorum, vel in aliis periculis, vt submersione, & huiusmodi, statim imminet mors; & in istis, inquam, vel est maximus dolor in parte sensitua, vel timor maximus. Et vtraque passio vehemens nata est impedire liberum vsum rationis, & voluntatis, quia secundum Augustinum 83. q. q. 36. *Passiones causata à tristibus, vel tristibus, plus mouent, quàm passiones causata à delectabilibus*: passio autem delectationis vehemens quandoque impedit totaliter, vel ferè, vsum rationis, vt dicitur *de Ciuit. Dei*, actus autem displicentiæ de peccato, ad hoc quòd sit sufficiens ad veram pœnitentiam, siue intrinsecam solam, siue ad dignam susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, requirit liberum vsum rationis, & voluntatis. 4
Quare pœnitentia in extremis est suspecta?

Si dicas, quòd dolor, vel timor, qui inest, non totaliter impedit intellectum, vel voluntatem; concedo: sed multum impedit, & per consequens remissiùs & imperfectiùs, vsus intellectus & voluntatis tunc potest haberi, qui vix sufficit ad displicentiam sufficientem, & requisitam ad veram pœnitentiam. Hanc rationem tangit Aug. in littera. *Cum fera venit pœnitentia, tantus aliquando cruciatus ligat membra, & dolor sensum opprimit, vt vix homo aliquid cognoscere valeat.* 5

Secundò, ad hoc quòd displicentia valeat, sit ordinata, oportet quòd sit debite circumstantionata, & maximè circumstantia finis, & principij actiui principalis, vt scilicet sit voluntaria propter Deum: sed difficile est tunc habere actum sic circumstantionatum: quia qui vsque tunc fuit impœnitens, non videtur tunc extorquere à seipso displicentiam nouam, nisi timore pœnæ imminētis: præsumitur enim, quòd si remotus esset à pœna, sicut priùs, non extorqueret à seipso illam displicentiam, sicut nec priùs, tum, quia saltem aliquid simpliciter inuoluntarium videtur causa istius displicentiæ: nam expectatio mortis videtur causa istius displicentiæ: illa autem est inuoluntaria: & quod non sit nisi ex suppositione cuiusdam inuoluntarij, non est simpliciter voluntarium; sicut non omnino voluntariè prouicit quis merces in mari, si non proiicit nisi ex suppositione cuiusdam periclitationem, quam nollit: saltem quod non est nisi sit inuoluntarium, non est multum acceptum alij, nec multum videtur propter amorem eius factum.

Difficillimè potest pœnitentia esse benè circumstantionata in extremis dilata.

Dolor, vel timor sine dilectione an delent peccata?

6

Hanc rationem tangit Augustinus in littera: *Oportet non solum timere iudicem, sed diligere: arbitrij enim libertatem querit, ut delere possit commissa, non necessitatem: charitatem, non timorem: non igitur timeat pœnam, qui pœnitet, sed anxietur pro gloria.*

Tertia ratio, quia habitus malus vsque tunc continuatus multum retrahit ab actu pœnitentiæ: & hanc rationem tangit Augustinus in littera. *Cum filij, quos illicitè dilexit, sint presentes, vxor, & mundus ad se vocet, multos solet pœnitentia serotina decipere.* Intellige hæc delectabilia esse præsentia in se, vel in phantasmatibus vehementer impressis: & siue sic, siue sic, ex vehementia habitus continuati multum inclinant ad se inordinatè amanda, & per consequens magnam faciunt difficultatem ad habendum magnam displicentiam de eis, ad hoc vt sit dispositio sufficiens ad deletionem culpæ.

Videtur ad cõrriptionem veram certã intentionem requirere, de quo d. 14. qu. 2. art. 2.

Quartò, quantò aliquis est minus dominus sui actus, tantò requiritur intensior displicentia, ad hoc quòd sit dispositio sufficiens ad deletionem culpæ: iste autem minus est dominus, quia nullo modo est dominus actus exterioris ad peccandum. Requiretur igitur secundum strictam iustitiã intensior motus displicentiæ ad iustificationem eius, quàm ad iustificationem sani, cum vix possit habere æquè intensum.

Et hanc rationem tangit August. in littera. *Age pœnitentiam dum sanus es, si sic agis, securus es, quia pœnitentiam egisti, quando peccare potuisti, si vis agere pœnitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimittunt, non tu illa;* ad minus non tu ita liberè illa dimittis, sicut ille sanus, & ideo quantum deficit in te de libertate, tantum secundum rigorem requiritur in te motus intensior, quem vix vel nunquam poteris habere.

Contra serò pœnitentes.

7

Ideo dicit Augustinus, quòd magnum est, cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam, quia vix, vel nunquam est aliquis, qui habeat dispositionem de congruo, vt cui inspiretur.

Duo corollaria.

Ex istis sequuntur duo corollaria. Vnum, quòd sano persuadendum est, vt sanus pœniteat incutiendo sibi timorem, quàm periculosum sit expectare serotinam pœnitentiam, propter rationes prædictas.

Aliud corollarium, quòd infirmo iam ad articulum istum deducto, suadendum est, vt secundum suam possibilitatem laboret ad pœnitentiam ordinatam, vt scilicet non obstante dolore, vel timore, vtatur ratione quantum potest, & nitatur habere displicentiam voluntariam propter finem debirum, scilicet propter Deum: & renitatur malæ inclinationi habitus, & delectationum præsentium, & laboret ad displicentiam quantum poterit habere, licet breuem: & ne in desperationem mittatur, extollenda est sibi Dei misericordia, proponendo sibi exemplum de latrone illo, cuius fuit pœnitentia sera, sed non sera indulgentia.

Ad arg. 1.

8

Ad argumenta. Ad primum dico, quòd præsumptio est secundum ea, quæ eueniunt vt in pluribus, & magis apparent consona rationi rectæ vt in pluribus, videtur difficile, vel impossibile tali bene pœnitere, propter rationes dictas: tamen ista præsumptio non concludit de necessitate, quia licet vt in paucioribus, & difficiliter, possibile est oppositum euenire, & ideo dicit Augustinus. *Non dico, quòd saluabitur, sed nec dico quòd damnabitur, quia de neutro potest homo esse certus.*

Ad 2. Ad confir. Scot. non resp. sed potest dici, quòd peccator, vt in pluribus percussus à Deo, non autem semper.

Ad 3.

Ad secundum concedo quòd qui scienter exponit se periculo salutis suæ, peccat mortaliter: & ideo ille si aliquo actu elicito determinat sibi nunquam pœnitere, nisi in extremis, illo actu elicito exponit se periculo tali, & peccat mortaliter: sed etiam de illo peccato, si sic peccauit, possibile est ipsum pœnitere in extremis, sicut & de alijs.

Ad tertium dico, quòd quamdiu aliquis habet vsum liberi arbitrij, potest peccare peccato interiori, licet non exteriori, saltem complacendo in peccatis iam prius commissis: & ita potest peccatum tunc dimittere per displicentiam de eis, licet necesse sit non peccare peccato exteriori: sed etiam istud intantum potest esse sibi pro tunc voluntarium, vt habeat tunc voluntatem. Quòd si posset tunc peccare peccato exteriori, fugeret hoc omnino: & non tantum displicentiam, sed aliam pœnitentiam exteriorem habere de peccatis prius commissis, saltem in voto, si superuiuat.

Ad 4. Nō requiritur durationem ad cõrriptionem, nec fortè aliquam intentionem certam.

9

Ad aliud dico, quòd legislator non debet ea prætermittere, quæ secundum se sunt congrua in lege ordinata, licet aliquis ex illis accipiat occasionem delinquendi: alioquin nunquam Deus debuisset instituisse pœnitentiam aliquam in aliqua lege, quia quilibet potest ex hoc accipere occasionem delinquendi; quam non acciperet, si non posset postea pœnitere: nunc autem ad legem simpliciter ordinatam pro statu isto naturæ lapsæ requiritur quòd pœnitentia possit esse fructuosa: & qua ratione in quocunque instanti sanitatis, pari ratione & in extremis: imò magis est necessarium pro multis

multis imperfectis, quòd tunc possit valere. Dico igitur quòd istud non est occasio data à lege, sed tantum accepta ab imperfectis: secundùm se autem est occasio seruandi legem propter amorem legislatoris, qui tantæ misericordiæ est erga miseros, vt nunquam eis claudat sinum misericordiæ suæ.

Potest confirmari responsio, quia quando ex aliquo directè prouenit maius bonum, quàm indirectè tanquam ex occasione accepta, proueniat malum; tunc illud faciendum est, & nullo modo prætermittendum propter talem occasionem: sed maius bonum est quòsdam vsque in finem malos per pœnitentiam saluari, quàm malum sit peccatum ex istius occasione factum; quia per istam pœnitentiam multi finaliter attingunt ad terminum prædestinationis diuinæ: per illam autem occasionem diuinam nulli cadunt ab isto, & si aliquando peccant, tamen non peccato, quo finaliter damnentur.

Ad aliud; concedo quòd oportet istum alia pœna puniri pro peccato: sed hoc non debet sibi imponi hic, quia non potest illam hic implere. Nec potest sibi imponi, quòd tanto tempore stet in purgatorio, quia iste Sacerdos non habet auctoritatem sibi infligendi illam pœnam: sed proponenda est sibi pœna correspondens peccatis tali modo, si sanus esses, talis pœnitentia esset tibi imponenda; quam si conualueris studeas adimplere: sed nunc es in manu Domini, confide de misericordia eius, quia etsi re puniat, tamen misericorditer: vel in casu, vbi non potest prorahi multus sermo, non oportet aliquam pœnam sibi specificare, sed tantùm cum instructe de iustitia Dei misericordis.

Ad aliud, quod obiicitur contra responsionem, dico, quòd illud non est simile: moriens enim in peccato mortali nihil haberet retardatiuum à pœna condigna; sed iste moriens in charitate, debitor tamen pœnæ pro peccatis commissis, quorum pœnitentiam non fecit, habet aliquid retardatiuum à gloria; quia nullus dum est debitor alicuius pœnæ, potest glorificari: quia gloria sicut nec pœnam secum patitur, sic nec debitum pœnæ, quia nec simul, nec posteriùs perfoluendæ.

C O M M E N T A R I V S.

IN ista quaestione, &c. Scholias, Fauentinus, & alij citant ad propositum huius quaestionis sententiam eorum, qui negant pœnitentiam aliquibus peccatoribus esse possibilem, qui derelinquuntur à Deo etiam in extremis in pœnam suorum peccatorum; sed hæc quaestio spectat magis ad materiam de auxiliis, in qua disputatur de gratia sufficiente; & ad materiam de prædestinatione, & peccatis, in quibus agitur de induratione, & obcæcatione peccatoris: qua in re Doctores illi Catholici non negant liberum arbitrium, sed afferant quòsdam in punitionem scelerum derelinqui à Deo iustè, vt ipso euentu non inspiretur eis pœnitentia, & in ea dispositione voluntatis adherent peccatis, vt ipsi non querant conuersionem per media debita, sed magis contemnant Dei misericordiam, & iustitiam, propriamque salutem. In hac autem quaestione vbi agitur solum de efficacia pœnitentiæ pro omni statu viæ, si deuter, priorem non admiscemus, quia de ea nihil agit Doctor: sed tantùm de efficacia veræ pœnitentiæ, etiam in extremis, & de difficultate eius, si eo vsque differatur propter impedimenta, quæ occurrunt ex parte laborantis in extremis; vnde colligatur obligatio, quam quis habet prouidendi propriæ salutis, & præueniendi prædicta pericula, dum integris sensibus potest.

Prima conclusio Doctoris. Pœnitentia vera in extremis sufficit ad salutem. Ita Doctor distinguens pœnitentiam in interiorem, & exteriorem. Interiorem intelligit contritionem perfectam sine Sacramento, quando scilicet non est copia confessarij, aut facultas ad impedi-

mento confitendi. Pœnitentiam exteriorem intelligit Sacramentum cum dispositione requisita susceptum. Hæc conclusio simpliciter est de fide: quam probat Doctor ex Augustino, & ex efficacia tam contritionis perfectæ, quàm Sacramenti ritè suscepti. Patet ex Tridentino sess. 7. de Sacram. in gen. vbi vniuersaliter definit Sacramentum nouæ legis dare hunc effectum secluso obice, & quantum est ex parte Dei, & ipsorum Sacramentorum, can. 6. 7. 8. Nullum autem peccatum post Baptismum commissum est obex respectu Sacramenti ritè suscepti. Patet etiam in specie sess. 6. cap. 14. sess. 14. cap. 1. & 4. & can. 6. Patet ex dictis hætenus de efficacia pœnitentiæ. Patet & ex illo Ezechielis 18. Quotiescumque ingemueris peccator, &c. Quorum remiseritis peccata, &c. Ioan. 2. quæ est potestas data sine limitatione. Patet etiam ex Canonibus Ecclesiæ, qui præcipiunt pœnitentiam dari in extremis constituto. Hæc denique est sententia omnium Patrum contra Nouatianos nemine excepto. Patet ex statu viatoris, & ordinaria dispositione diuinæ prouidentia, quæ comprehendit media legis ordinantis ad salutem respectiue ad omnes baptizatos sine exceptione, quos ipsa lex comprehendit, neque obligat ad impossibile: obligat autem ad pœnitentiam finalem peccatorem baptizatum, & ad Sacramentum in re, aut voto. Hæc obligatio est ad finem salutis consequendæ: ergo pœnitentia ritè facta, per quam adimpletur præceptum pœnitentiæ, est fructuosa peccatori ad remissionem suorum peccatorum: quia facit quod lex iubet, & quod diuina iustitia tantum exigit quantum ad effectum remissionis peccati.

Regula pro legislatore, & superio- re.

10 Ad 5. Nō est imponēda pœnitentia in extremis cōfidenti.

Est de fide.

Probatio ex Tridenti.

Ex Scriptura.

Ex necessitate clauium.

Patres contra Nouatianos.

Obligatio pœnitentiæ finalis.

Quaestio non tangens materiam.

Scopus huius quaestionis.

2 Prima conclusio. Pœnitentia in extremis valet ad salutem.

3
Secunda conclusio.
Poenitentia finalis difficultas, & obstaculo.

Defectus libertatis.

4
Documenta circa poenitentiam.

Stylus in omni modo, & non eorum quorundam prædicatorum.

Secunda conclusio est, quod poenitentia, quæ habetur in extremis vix est vera poenitentia, considerando scilicet impedimenta eius habenda. Hanc conclusionem optimè probat ex auctoritatibus, quas Magister in littera assertit, ex sancto Augustino. Primò, ob impedimentum recti vsus liberi arbitrij ex dolore vehementi, & timore, quam benè deducit. Secundò, eandem probat, quia actus circumstantionatus circumstantia finis requiritur ad veram poenitentiam, vt doleat, scilicet propter Deum offensum, qui vix haberi potest ab eo, qui vsque ad illud instans fuit impotens. Tertio, probat ex impedimento malæ consuetudinis. Quarto ex difficultate habendi conatum voluntatis requisitum.

b Ex istis sequuntur duo corollaria, &c. Primum est incutiendo timorem sanis deducendo eos, ad poenitentiam. Secundum corollarium est, etiam laborantem in extremis animandum esse ad veram poenitentiam, proponendo Dei misericordiam, & cum dirigendo vt perfectè displiceat de peccatis: quæ verissima sunt, & vsui ac praxi consentanea. Quibus regulis vt debent confessores & Prædicatores. Sed vt videro minor cura est prædicatoribus aliquibus huius temporis prædicare poenitentiam, qui stylus & auctoritatem pulpiti commutarunt in applausus comicos & theatrales; quibus id genitij est, vt proposito themate ad peregrina digrediantur, & in solita, quibus probandis inhærent, & totum tempus, quod solidæ doctrinæ, & excitandæ pietati impendere deberent, sine fructu velle transigunt in se ipsis aut in populo, qua in re Prælatorum, & Pastorum res agitur, quorum curæ esse debet, vt verbum sanum irreprehensibile ad pastum gregis proponi curent, vt prædi-

centur vitia, & virtutes, non curiositas, & vanitas, & potissimum hoc tempore, vbi maxime vigent peccata, deberet poenitentia prædicandæ sollicitudo maior esse, quia, vt dicit Tridentinum sess. 14. cap. 8. *Neque securior ulla via in Ecclesia Dei nunquam existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino penam, quam vt hac poenitentia opera homines cum vero animi dolore frequenter, &c.*

Trident.

c Ad argumenta. Ad primum dico, &c. Ad primum argumentum respondet, quod præsumptio vt in pluribus non inferat necessitatem. Ad secundum, quod determinatè proponens non poenitere nisi in extremis peccat mortaliter: quia exponit se ipsum periculo peccandi, & damnationis. Ad tertium, quod habens vsum liberi arbitrij possit peccare peccato interiori saltem, ita etiam & poeniteret de peccato cum voto non peccandi. Ad quartum, quod legislator non debet omittere præscribere congrua, quamuis aliquis inde sumat occasionem labendi ex propria nequitia. Addit confirmationem, nempe quando ex aliquo sequatur directè magis bonum, quam malum ex occasione eius acceptum, non teneri operantem ad omissionem talis boni. Hic posset tractari de scandalo, & eius speciebus; sed quia materia est proluxa, superfluo. Ad quintum, quod poenitens in extremis non debeat obligari ad satisfactionem in vita, quia est incapax, & poena debita in purgatorio punietur. Ad vltimum, assignat disparitatem inter morientem in peccato mortali, & morientem in gratia: quia hic potest habere aliquam poenam soluendam, quæ ipsum retardat à gloria: ille nihil habet, per quod tardetur à poena æterna, & damnatione.

5
Responsio ad Argumenta.

DISTINCTIO XXI.

De remissione peccatorum post hanc vitam.

A

Matt. 12. c.
Luc. 12. b.
Greg. lib. 4.
Dial. c. 39.
& hab. 25.
dist. c. Quæ
lis hinc.

1. Cor. 3. c
Libro de
Ciuit. Dei,
21. cap. 26.
tom. 5.

Aug. circa
Psalm. 37.
primū ver-
sum.

1. Cor. 3. c

OLET etiam quæri, Vtùm post hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quòd aliqua post hanc vitam remittantur, Christus ostendit in Euangelio, vbi ait, *Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Ex quo datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quòd quædam peccata in futuro dimittentur: quædam enim culpæ in hoc sæculo relaxantur; quædam verò paræ etiam in futuro, quæ quidem post mortem grauant, sed dimittuntur, si digni sunt, si bonis actibus in hac vita meruerunt, vt dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, dicit Augustinus, quòd ignem tribulationis transitoria inuenient, cremabilia ædificia, quæ secum portauerunt homines cremantem. Ait enim sic, [Post istius sanè corporis mortem donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis: si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum, qui ædificauerunt lignum, fœnum, stipulam, huiusmodi ignem dicantur perpeti, quem alij non sentiunt, qui huiusmodi ædificia non portauerunt, vt inueniant ignem transitoria tribulationis venialia concremantem, non redarguo: quia forsitan verum est. Sed

quia

quia dicitur, saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille, quam quicquid potest homo pati in hac vita.] Hic aperte insinuatur, quod illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata secum portant: quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde constat quædam venialia peccata post hanc vitam deleri.

Quod alij citius, alij tardius purgantur in igne.

IN illo autem igne purgatorio alij tardius, alij citius purgantur, secundum quod ista pereuntia magis, vel minus amauerunt. Vnde Augustinus. [Post hanc vitam incredibile non est, nonnullos fideles per ignem quandam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius, citiusque saluari.] [Vnde non frustra illa tria distinxit Apostolus, *lignum, fœnum, stipulam*, quæ illi ædificant: qui etsi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent. Qui secundum suos amandi modos, vel diutius, ut lignum, vel minus, ut fœnum, vel minimum, ut stipula, ignem sustinebunt.] [Qui verò superædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum, de utroque igne securi sunt, non solum de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternum: sed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam saluandi.]

B
In Ench. c. 69. tom. 3. Augustin. enarrat. in Ps. 80. nõ lege à fine, tom. 8. & enarraione ad Ps. 37. non longè à principio.

Oppositio.

Hic obiici potest, Si per lignum, fœnum, stipulam venialia intelliguntur peccata: & nullus adeò perfectus est, qui venialiter non peccat: ergo qui ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum, ædificant etiam lignum, fœnum, stipulam: ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis, qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ædificat: sicut è conuerso non omnis, qui contemplatur Deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem preciosum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento dilectio proximi, in lapide preciso bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt, nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum. Hæc enim ædificat, qui sic illa tria facit, ut cogitet quæ sunt Dei, & quomodo placeat Deo, non mundo. Lignum verò & fœnum, & stipula accipi possunt secularium rerum, quamuis licite concessarum, tales cupiditates, ut amitti sine animi dolore non possunt. Hæc ergo ædificat is, qui cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat mundo, qui circa diuitias suas quodam carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis, vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quod non idem homo simul hæc, & illa ædificat. Illa enim ædificatio, perfectorum tantum est, qui non cogitant placere mundo, sed tantum Deo: qui etsi venialiter aliquando peccant, feruore charitatis ita absumitur in eis peccatum, sicut gutta aquæ in camino ignis: & ideò nunquam secum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum est, qui non tantum Deo, sed etiam mundo placere cogitant, Deum tamen præponunt. Si verò mundum præponerent, non superædificarent, sed destruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales, quibus dediti sunt domibus, coniugibus, possessionibus, ita ut nihil præponant Christo: illis tribus significantur,

C
Prou. 14. b Eccles. 7. Solutio.

1. Cor. 7. f Aug. de fide & operibus, cap. 16. tom. 4. & in Ench. c. 68. 1. Cor. 7. f

quæ

quæ in mentes perfectorum non cadunt, etsi alia venialia admittant. In cordibus verò minorum interdum durant vsque in finem; qui cum talibus ædificiis transcunt, sed dissoluuntur in igne. Ipsi verò merito fundamenti salui erunt; grauiissimam tamen pœnam sentient. } Ex quo apparet, quantam hîc misericordiam exhibet Deûs, & quantam ibi exerceat seueritatem: cum pro eodem peccato multò grauius ibi puniat; quàm hîc.

Opinio quorundam cum obiectione.

D Sed fortè dices illud esse accipiendum de pœna peccati, non de ipso peccato, quod Gregorius dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimissa sunt ei; sed pœna fortè remansit. Ideoque si verè pœnitens obiit, sine peccato transiit. Si autem verè pœnitens non est in obitu, maculam portat, quæ nunquam delebitur. Qui verò ædificat lignum, fœnum, stipulam, verè pœnitet; quia bonus est, & charitatem habet, & in charitate de hac vita transit: ergo sine peccato transit. Non sequitur. Verum quidem est, quod quia bonus est, & charitatem habet, verè pœnitet: & tamen cum veniali peccato transit, quod non deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet nisi peccatum illud, quod deserit homo. Tale autem peccatum sæpè in hac vita non relinquitur ab homine, & tamen verè pœnitens est, etsi non de omnibus venialibus pœniteat. Potest enim quis de omni mortali, & de omni veniali pœnitere, excepto vno, vel pluribus venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum, vel plura venialia; quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem habens, sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc sæcularia; talis existens subita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus est, & tamen saluabitur, à quo non se hîc absoluit: ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Constat ergo quædam peccata, scilicet leuia, post hanc vitam dimitti. Si verò de pœna peccati illud intelligi voluissent auctores, cur magis commemorassent leuia, quàm grauia, cum etiam grauium pœna hîc inexpleta post hanc vitam restet?

*25. distinct.
cap. Qualis
hic, lib. 4.
dial. c. 39.
Quod ali-
quis verè
pœnitet, etsi
non de om-
ni veniali.*

*Exemplo
citatur ad
probandum
dictum.*

De generali confessione, quid profit?

E Post hæc considerandum est, quid profit confessio illa, vbi singula peccata, quæ quisque fecit, non exprimuntur. Sanè dici potest, quod omnia criminalia, semel saltem, oportet in confessione exprimi, nisi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter saltem ea confitere, quorum memoriam non habes: & sic nihil celasti de sceleribus tuis. Venialia verò, quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata: perfectius est tamen etiam illa exprimere, si vales. Ideoque quotidie generaliter fit confessio in Ecclesia pro venialibus, scilicet peccatis, quæ quotidie admittimus; & pro illis mortiferis, quorum notitiam non habemus. Vnde Augustinus: { Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commissis sceleribus celat: Nunquid etsi voluntatem celauerit, Deus ignoret? Sed veritatem sibi dici vult ab eo, vt veniam consequatur. Si verò mente aliqua exciderint, confitetur veritatem Deo, cum generaliter dixerit, Deus qui nosti occulta cordis, & opera mea, & delicta à te non sunt abscondita, quibus veniam largiaris precor; & hæc est veritas confitentis, quam diliget

Psal. 18.

*Lib. 5. Hy-
pognost. pau-
lâ post ini-
rium, tom. 7.
All. 1. d*

Psal. 68.

diligit Deus.] Vnde Psalmista, Ecce enim veritatem dilexisti. Hic insinuat, quod generalis confessio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur. Psal. 50.

Nemo confiteatur peccata, quæ non fecit.

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum suum, quia superbia F
 est: ita nec humilitatis causa fateri se reum illius, quod se non commi- De verbis
 sisse noscit; quia incauta est talis humilitas, & peccatorem constituit. Vn- Apost. ferm.
 de Augustinus. [Cum humilitatis causa mentiris, si non eras peccator an- 29. in me-
 tequam mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras: veritas in te non est, dio, tom. 10.
 nisi ita te dixeris peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa c. 22. q. 2.
 est, ut quod es, dicas. Nam quomodo est veritas, vbi regnat falsitas?] Cum hu-
militas.

De pœnis Sacerdotis, qui peccatum publicat confitentis.

Caveat autem Sacerdos ne peccata confitentium aliis prodatur: alioquin G
 deponatur. Vnde Gregorius, Sacerdos ante omnia caveat, ne de his, De Pœnit.
 qui ei confitentur, peccata alicui recitet, non propinquis, non extraneis; dist. 6. cap.
 nec (quod absit) pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & Sacerdos.
 omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. Quod verò Ibid. parag.
 dictum est, ut pœnitens eligat Sacerdotem scientem ligare, & solvere, vi- Quod au-
 detur contrarium ei, quod in Canonibus reperitur, ut nemo scilicet alterius tem.
 parochianum iudicare præsumat. Sed aliud est favore, vel odio proprium 9. quæst. 2.
 Sacerdotem contemnere, quod Canones prohibent: aliud cæcum vitare, quasi p. r
 quod Urbanus facere monet, ne si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam 101. m.
 cadant. Ait enim Urbanus II. *Placuit ut nulli Sacerdotum deinceps liceat quem-* Matth. 15.
libet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam suscipere, sine eius consensu, cui se b.
priùs commisit, nisi pro ignorantia illius, cui priùs confessus est. Qui verò contra hoc Ibid. dist. 6.
facere tentaverit, gradus sui periculo subiacebit. c. Placuit

Q V Æ S T I O I.

Vtrum post hanc vitam possit aliquod peccatum dimitti?

Alenf. 2. part. quæst. 1. 24. membr. 9. D. Thom. 1. 2. quæst. 87. art. 5. c. 3. part. quæst. 87. art. ult. c. hic quæst. 1. art. 1. D. Bonavent. art. 1. quæst. 1. c. 2. dist. 42. art. 2. Richard. hic art. 2. q. 3. Suar. 3. part. d. 11. sect. 2.

Hæc est distinctio vigesima prima. Quæro primò quæstionem hanc: Vtrum I
 post hanc vitam possit aliquod peccatum dimitti? Videtur quòd non, quia Argum. 1.
 nullus moriens iustus potest postea peccare: ergo nec moriens in pecca-
 to potest postea resurgere. Consequentia patet, tum à simili, quia simile
 videtur pro aliquo statu posse peccare, & resurgere à peccato: tum à maiori, quia faci-
 lius est cadere, quàm resurgere: tum quia resurgere à peccato non videtur competere,
 nisi ei, qui potest mereri: sed qui non potest in aliquo statu cadere, non potest mereri.
 Item, nullum peccatum mortale post hanc vitam post remitti: igitur nec veniale. Arg. 2.
 Consequentia patet, quia sunt eiusdem rationis, cum non nisi secundùm magis, &
 minùs differant.

Item, Damascenus lib. 2. cap. 4. *Quod est Angelis casus, hoc est hominibus mors*: sed An- Arg. 3.
 gelus post casum est omnino invariabilis ab huiusmodi, in quod cadit: ergo & homo
 ab illo, in quo moritur, est invariabilis post mortem.

Item, per pœnam minimam potest dimitti peccatum veniale, dum tamen sit volun- Arg. 4.
 taria, ut asperzione aquæ benedictæ, & huiusmodi: pœna mortis est maxima, quia *ulti-* Cap. 9.
imum terribilium est, 3. Ethic. ergo per illam, si sit accepta voluntariè ab isto morituro,
 potest deleri omnis culpa venialis: ergo post mortem nulli remanet dimittenda.

Si dicas, quòd mors est inflicta pro peccato originali, & idcò non potest esse pœna debita alij peccato, nec deletiua, nec remissiua peccati. Contrà, originale peccatum dimissum est in Baptismo, quia contra hoc specialiter ordinatur: ergo non est mors in isto pœna debita pro originali: ergo vt priùs.

Ratio ad
oppos.
De peccato
in Spiritum
sanctum,
vide 2. dist.
41.

Contrà, Magister in litera, & probat per illud Math. 12. Luc. 11. & Marci 3. *Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Subdit Magister: *Ex hoc datur intelligi, sicut sancti Doctoris tradunt, quòd quadam peccata in futuro dimittentur.*

COMMENTARIUS.

IN hac distinctione mouet duas quæstiones. Prima est, an peccatum aliquod post hanc vitam remitti possit. Secunda quæstio est de obligatione sigilli confessionis.

SCHOLIUM.

Pœnam pro peccato dimisso in hac vita solui sepè in alia vita, probat ex varijs locis August. & ex illis 1. Corinth. 3. Ipse saluus erit, &c. & hanc probant omnia, quæ probant dari purgatorium. 1. Machab. 12. Sancta est cogitatio pro defunctis orare. Tob. 4. Panem tuum, & vinum constitue super sepulchrum iusti. Matth. 12. Non dimittetur in hoc seculo, neque in futuro. De hoc Bellarm. lib. 1. de purg. per totum. Feuarden. noster exactissimè in sua Theomachia lib. 11. 12. & 13. Castro v. Purgatorium.

2

IN ista quæstione vna conclusio est certa, scilicet quòd peccato dimisso in hac vita, pœna debita pro ipso potest solui post hanc vitam. Quod probatur ratione, quia nullus cum debito pœnæ beatificatur; aliter enim pœnæ simul soluendæ essent cum gloria, aut post gloriam: sed neutro modo, quia nec pœna potest stare cum gloria, nec succedere gloriam; igitur si quis aliquando est debitor pœnæ, oportet quòd priùs illam soluat; iste autem, qui dignè pœnituit in extremis, quod possibile est, vt dictum est dist. præced. non soluit dignam pœnam pro peccato, de quo pœnituit: ergo illam soluet post hanc vitam.

1. Cor. 3.

Hoc etiam dicunt auctoritates, quas Magister adducit in litera. Vna est August. 21. de Ciuit. Dei cap. 27. vbi tractat illud 1. ad Corinth. 3. *De his qui edificant lignum, fœnum, stipulam; post istius (inquit) corporis mortem, donec veniatur ad diem damnationis, & remunerationis, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum, qui edificauerunt lignum, fœnum, si stipulam, ignem dicantur perpeti transitoria tribulationis venialia concremantem non red. ergo.* Et sequitur: *Gravior erit ignis ille, quàm quicquid homo pati poterit in hac vita.*

Et idem, de vera, & falsa pœnitentia, & ponitur de pœnit. dist. 7. loquens de serò pœnitente. *Finat, & non moriatur* (intellige de vita gratiæ) *non promittimus; quòd euadat omnem pœnam: non priùs purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum confessionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo grauis est: excellit enim omnem pœnam, quàm vnquam passus est aliquis in hac vita.* Et hanc sententiam dicit Magister dist. 20. cap. 2. *Si, inquit, & ante expletionem pœnitentiæ decesserint, ignem purgatorium sentiunt, & grauius puniuntur, quàm si hic expleissent pœnitentiæ.* Nec mirum, quia pœna quantò minus voluntaria, tantò minus satisfactoria: & tota ista sententia de purgatorio fundatur in verbo Apostoli, 1. ad Corinth. 3. vbi dicit, *Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Dicit de imperfecto moriente cum venialibus.

COMMENTARIUS.

I
Ordo, & di-
uisio quæstio-
nis.

Errores cõtra
v. ritum pur-
gatorij.

IN ista quæstione, &c. Duas veritates resoluit: quarum prima est certa, nempe dari purgatorium, quæ est veritas fidei. Secunda est dubia. An, scilicet aliquod peccatum remittatur in altera vita.

Purgatorium negarunt plures antiqui hæretici. Fortè primus, qui occasionem dedit alijs, fuit Acrisius Presbyter Arrius, qui negauit suffragia pro mortuis esse vtilia, quamuis expressè non inuenitur negasse purgatorium; vt patet ex Epiphano heresi 75. Augustino de hæresibus heres. 52. & alijs, qui de hac hæresi agunt, vt Philastrius, Iudorus, Damascenus. qui error facile potuit etiam hunc alium peperisse: quoniam

impugnatione coniunctus est. Eundem errorem quandoque docuit Lutherus, quandoque negauit: sed eam tuebatur Calvinus lib. 3. Instit. cap. 5. Brentius, Petrus martyr, & alij huius temporis sectarij, quos fortissimè impugnant Controuersistæ.

Hanc veritatem probat Doctor, primò ratione. Deinde ex traditione, seu auctoritate Patrum ex iis locis, quæ citat Magister in litera. Tertio ex Scriptura 1. ad Corinth. 3. & tota ista sententia de purgatorio, inquit, fundatur in verbo Apostoli 1. ad Corinth. 3. &c. Quibus verbis non intendit probationem ex solo illo loco haberi; sed veritatem ipsam ex illo loco optimè probari,

Veritas fidei.

bari, qui est magis expressus de purgatorio igne, quàm alia loca: & quò magis hanc veritatem confirmant ex Scriptura Patres, & Concilia: nam alia loca expressius agunt de remissione peccatorum aliquorum post hanc viam: vt patet *Matth. 12. Luc. 11. Marcus 3.* quos citat in argumento ad oppositum: vel agunt de suffragiis, quæ fiunt, & fieri debent pro defunctis, vt *Iob 4. 2. Machabeorum 12. Eccles. 7.* hic autem locus expressè docet purgatorium, & ignem, per quem purgantur iusti post hanc vitam pro pœnis peccatorum non solutis, & pro leuibus peccatis. Ad has probationes, quas breuiter attingit Doctor, reducitur integra probatio huius veritatis, quam fusè prosequuntur Doctores Catholici, qui in hac materia versantur, ad quos remitto lectorem. interim sequendo ordinem Doctoris, probatur veritas.

seria damnatorum, & status beatorum, ac gloria. *Matth. 13. tunc iusti fulgebunt, sicut Sol in regno Patris eorum. Apocalyp. 7. Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos Sol, neque vltus estus, &c.* In quæ loca Patres, & omnes expostores docent veritatem præmissam. Perinde probatur non fore, vt gloria illa terminetur, quia est vita æterna. *Isaia 65. Gaudebitis, & exultabitis, vsque in sempiternum, &c.* Patet etiam ex aliis locis, Scripturis, & Symbolis fidei, & Patribus, quod infra suo loco magis tractabitur: ex quibus patet efficacia huius rationis, quam præmittit Doctor, vt reducitur ad sua principia, quæ supponit certa.

2 Primò ex veritate fidei, quam supponit eius ratio, & *suprà* tractauimus de necessitate satisfactionis debita peccatis remissis per poenitentiam hominis Christiani pro pœna temporali, in quam commutatur æterna, quæ aliquin remanet in altera vita soluenda in purgatorio. Hæc satis patent ex iis, quæ dicta sunt de satisfactione *dist. 15. quæst. 1.* quibus suppositis argumentatur Doctor: nullus cum debito pœnæ beatificabitur: alias pœnæ essent soluendæ simul cum gloria, vel post gloriam; sed neutrum horum consistit cum gloria: ergo debitum pœnæ, seu ipsa pœna debita ante gloriam soluenda est, sed aliquando contingit pœnam non solui in hac vita, vt patet in eo, qui poenituit de peccato in extremis, cui non superfuit tempus satisfaciendi pro pœna. Patet in aliis, qui obnoxij multis venialibus mortui sunt sine poenitentia de ipsis. Patet etiam in iis, quibus non fuit iniuncta poenitentia secundum qualitatem culpæ; sed iuxta facultatem, & alia rationabili ex causa mitius actum est in foro poenitentia; neque ipsi deinde satisfecerunt voluntariè per opera assumpta, aut quibus Deus non infixit pœnas congruas in hac vita. His omnibus manet debita pœna soluenda: ergo, &c.

Prima probatio ex necessitate satisfactionis.

Cum debito pœna non compensatur beatificando.

Manere pœnam debitam quâdoque post mortem.

Debitum pœna non compati cum gloria.

Gloria excludit miseriam culpæ, & pœna.

Secunda probatio est ex autoritatibus, quas citat Magister in litera; quibus addi potest & traditio, & autoritas Patrum. Traditio autem patet ex consuetudine Ecclesiæ orantis pro defunctis, quæ ex omnibus Liturgiis. Patet Romana. *Memento Domine famulorum, famularumque tuorum, qui nos precesserunt, &c. Ipsi Domine, & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij, & pacis indulgeas, deprecamur, &c.* Sic etiam Liturgia Iacobi, Matthæi, Marci, Barnabæ, & Ambrosij, & cæteræ, quæ habentur apud Pamelium. Hæc oratio superflua esset, nisi ea indigerent animæ defunctorum, & eis esset proficua. Sed in tantum est proficua, in quantum remittitur eis pœna, in qua sunt, quod supponit traditio Ecclesiæ ab initio, & per omnia sæcula continuata.

4
1. Ratio. Ex auctoritate, & traditione. Liturgia.

Oratio pro defunctis

Patet etiam ex Patribus Clemente Romano *epistola 1.* vbi hæc oratio à Beato Petro commendata fuit *lib. 8. Constitucionum Apostolicarum. cap. 41. Oremus pro fratribus nostris, qui in Christo requieuerunt, vt Deus sanxna erga homines charitatis, qui animum defuncti suscepit, remittat ei omne peccatum voluntarium, & non voluntarium, & propitius ac beneuolus ei factus colloct eum in regionem piorum, qui relaxati sunt, &c. cap. 42.* præcepit memoriam defuncti peragi debere die 3. 9. 40 Quod & Nouella Iustiniani Imperatoris de monachis, & Affect. supponit retentum; & consuetudo Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalis, & post annum. Dionysius *Ecclesiast. Hierarchie cap. 7.*

Clemens Rom.

Origenes *homil. 14. in Leuiticum, & hom. 12. in Ieremiam,* vbi eleganter hanc veritatem explicat, cui non præiudicat error aliis particularis eius de salute damnatorum, quia veritati professæ, & declaratæ non obstat, si ex priuato errore extendatur ad ea, quæ non comprehendit. Rectè autem Origenes ex Apostolo declarauit literaliter peccatores purgari in altera vita. Quòd autem comprehendat damnatos, fuit error eius particularis, cui malè applicat veritatem ex Scriptura, & traditione totius Ecclesiæ receptam, quam ipse profitetur *lib. 8. in epistolam ad Romanos, cap. 11.* Idem docet Basilius *in cap. 6. Isaia. Et in manu habebat carbonem, &c. Reuera, inquit, quoniam ritus ille, quo apud Iudeos Deus colebatur, subseruiebat exemplari, & umbra celestium, celeste quoddam insinuarè intelligendum est altare illud, nempe locum illustrandis animabus accommodatum, à quo ignis ille purificatiuus per eas virtutes eximia sanctitate proditus elicitor, &c. & ad cap. 9.* Idem habet in illa verba: *Et eris populus ab igne adustus, &c.*

5
Origenes.

Basilius.

Gregorius Nyssenus orat, quòd non nisi dolendum ob eorum obitum, qui in fide discesserunt: vbi loquens

Nissenus.

loquens de dormientibus in fide: *Vel in presenti, inquit, vita precibus, sapientiaque studio purgatur: vel post obitum per purgatorij ignis fornacem expiatus ad pristinam velle redire felicitatem, &c.*

Item in libro de anima & resurrectione. Planè necesse est, ut dum vitiositas purgatorio igne absumitur, anima quoque, que cum vitiositate unita est, in igne sit, donec id quod inspersum est, adulterinum, materiale, & fucatum, atque corruptum, totum aboleatur igne consumptum, &c.

Tertullianus.

Lactantius.

Tertullianus de anima cap. 35. de monogamia cap. 10. Cyprianus epistola 52. ad Antonianum. Lactantius lib. 7. Instit. cap. 21. Sed iustos, cum iudicauerit Dominus, etiam igne examinabit: tum quorum peccata, vel pondere, vel numero praualeuerint, igne perfringentur, atque comburentur, quos autem plena iustitia, & maturitas virinitus incoxerit, ignem illum non sentient, &c.

6 Hilarius.

Hilarius in Psalm. 59. Est olla secundum Ieremiam vrens peccata, atque tollens, &c. & multi secundum Apostolum tanquam per ignem erunt salui, cum defecatis, & perustis vitis, & argentum ignitum probabile iudicentur, &c.

Hieron.

Hieronymus ad cap. 66. Isaia. & ad cap. 7. Michae. Post cruciatum atque tormenta educta de tenebris exterioribus anima, reddio nouissimo quadraure dicit: Videbo iustitiam eius, & loquar: iustificata sunt iudicia tua Deum.

Ruffin.

Ruffinus in Psalm. 37. Per ignem intelligi potest examinatio ignis purgatorij, in quo corripientur, qui modo super fundamentum Christum infructuosa adificans, detrimentum quidem patientur: sed salui erunt, sic tamen quasi per ignem, grauior autem erit ille, quam quidquid potest homo in hac vita tolerare, &c.

August.

Augustinus locis citatis in litera, & lib. 2. de Gen. contra Manichaeos cap. 20. super illud: Maledicta terra erit tibi in omnibus operibus tuis, &c. Si quis forte agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terra sua in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel poenam aeternam, &c. & in Psalm. 37. In hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam igne emendatio non sit opus, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare? nisi quia adificam super fundamentum ligna, fenum, stipulam, si adificarent autem aurum, & argentum, & lapides pretiosos, & de utroque igne ferri essent, non solum de illo aeterno, qui in aeternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt, dicitur enim: Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem: & quia dicitur saluus erit, contemnitur ille ignis: ita planè, quatuor salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita, &c.

Item de ciuitate Dei, cap. 13. & 16. idem expressè docet.

Sixtus III.

Sixtus III. de malis Doctoribus, & operibus fidei: Ego duo tantum loca in Scripturis inueni, Regni, & Gehenna, id est, vite, & mortis purgatorium, tamen locum semper excipio, in quo ad tempus piorum animae corporibus soluta excipiuntur.

Eucherius. Et reliqui Patres.

Eucherius Lugdunensis hom. 3. in Epiphaniam pulchrè ignes purgatorij describit. Sedulius ad cap. 3. prima ad Corinth. Caesarius Arelatenensis in verba Apostoli. Si cuius opus, &c.

Gregorius Magnus in Psal. 3. penitentialem lib. 4. dialog. cap. 9. & reliqui posteriores Patres.

7 3. Ratio. Ex Scriptura.

Tertia probatio est ex Scriptura, duo loca adducit Doctor, Primus est Matthaei 12. quem de

remissione alicuius peccati, nempe venialis post hanc vitam explicant plures Patres, quos sequitur Magister in hac distinctione: ita Augustinus lib. 6. contra Iulianum cap. 15. & lib. 21. de ciuitat. cap. 14. quem plures alij sequuntur.

Sed præcipuus locus est ille Apostoli prime ad Corinth. 3. vt rectè ad notauit Doctor. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est ipse Christus Iesus. Si quis autem superadificat, super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, & stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, &c.

Hic locus varias interpretationes patitur, que in aliquo confundunt eius sensum literalem.

Aduertendum est metaphoram fumi à conflagratione domus, in qua per ignem non destruitur aurum, argentum, marmora porphyretica, & alia quorum vsus est in aedificiis; & hi intelliguntur lapides pretiosi, lignum tamen, fenum, stipula igne consumuntur: & significatur domus spiritualis aedificata super Christo, quod est fundamentum salutis nostræ, cui superædificat fides alia opera; quædam perfecta, vt charitatis, & aliarum virtutum: quædam mixta, nempe quibus annexa est imperfectio venialis. Ignis intelligitur diuinum iudicium in discernendis operibus, cuiusque retribuendis per examen ignis, in quo exercetur iustitia quantum ad peccata, & penas debitas.

Aliqui Patres per accommodationem hoc loco comprehendunt etiam ignem inferni, quo puniuntur peccata mortalia. Ita videtur alludere ad hunc locum Hieronymus in cap. primum Ieremie, & in caput primum Nahum. vbi intelligit opera hereticorum, & in Zacharia primum, Chrysofostomus homilia 9. in priorem ad Corinth. Theophylact. in Apostolum. Nazian. orat. 39. in fine, vbi intelligit ignem aeternum, quo puniuntur heretici. quam expositionem sequitur Turrian. contra Magdeburgenses lib. 4. cap. 13. & Graec. in Concilio Ferrariensi, Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum.

Vtrum hæc interpretatio ita tenenda est, vt nullo modo excludatur præcipuus scopus Apostoli, licet verba eius accommodentur igni infernali, quasi à minori ad maius: nam si peccata leuia examinat diuina iustitia per districtum ignis iudicium, & poenam, à fortiori etiam peccata mortalia referuantur igni, & si doctrina friuola, vana, & curiosa fidelium Doctorum, & prædicatorum Euangelij, quos admonet etiam Paulus (vt docet Ambrosius, Anselmus, D. Thomas in hunc locum, quia tum Corinthij nullus erat hereticæ doctrinæ prædicator, vt pater) rectè etiam sequitur eos referuari igni, qui doctrinam peruersam, & contra fidem seminant: inde ergo illi Patres accommodant hunc locum Pauli, quasi probatione à minori ad maius, ad districtum iudicium ignis, quamuis alterius rationis ab igne, quem intendit, & ex quo saluus euadit is de cuius examine hic tractat Apostolus. Ideoque illa interpretatio quam adhibent illorum verborum: Si saluus erit quasi per ignem, &c. quasi intelligatur manere substantia animæ, & non consumi, impropria est, licet verum sit animam non perire: quia saluum esse non denotat aliam salutem

Ratio metaphoræ accommodatur.

Accommodatio.

8.

Extensio huius loci ad ignem inferni.

Præmissa interpretatio quali ex fundatur.

in Scriptura, quam vitæ spiritualis, quam Christus dedit. Deinde, saluum esse per ignem, denotat liberationem ex igne, & per ignem colari scelerum. Vnde per ignem recte dicitur salus tanquam per causam, quia per ignem, seu pœnam est retributio diuinæ iustitiæ, qua ordinatur peccatum leue, & pœnæ debitum, quæ impediunt iustum à vita sempiterna, & tollitur debitum retardans. Accedit quòd salus hæc debet statui in fundamento Christo, in quo est nobis salus, & cui innititur vita nostra: hæc autem salus est tantum vitæ spiritualis, & non naturalis, quæ ex Deo creatore est, & ex propagantibus naturam, non verò à Christo. Agit ergo Paulus hic de saluatione æterna, quæ fundatur in Christo, non autem de naturali, seu permanentia naturæ, quam habent etiam dæmones, & habent homines damnati ex vi diuinæ prouidentie, & legis, quamvis Christus in carnem non veniret. Et agit de salute, quam habet per ipsam conflagrationem ignis, tanquam per satisfactionem debitam diuinæ iustitiæ; nam ad effectum vindicationis denotatur ignis tanquam instrumentum diuinæ iustitiæ, qua purgat peccatores d. spem diuini patientis operis maculosi.

quòd natura peccati similis est materia, quæ igni consumitur, quam edificari Paulus Apostolus a peccatoribus dicit, qui supra fundamentum Christi edificant ligna, fœnum, stipulam: in quo manifestè ostenditur esse quedam peccata ita leuia, vt stipula comparentur, cuius visque ignis illatus diu non potest immorari. Alia verò sœno esse similia, quæ ipsa non difficulter ignis absumat, verum aliquantulo tardius, quam in stipulis immoretur. Alia verò esse, quæ lignis conferantur, in quibus pro qualitate criminum diuisum, & grande pabulum ignis inueniat, &c. Eodem modo Gregorius Nyssenus lib. de anima, & resurrectione exponit. Cæsarius supra citatus: Cæsarius. Non capitalia, inquit, sed minuta peccata purgantur, &c. Augustinus serm. 41. de Sanctis.

Possit & commodè per ligna pœna temporalis purgatorij debita peccatis mortalibus remissis intelligi: quæ grauior esse debet, & secundum mensuram delicti, quam pœna debita veniali.

Aliqui intelligunt Paulum loqui de Prædicatoribus Euangelij, de quibus ibi ad literam videtur loqui, vt patet ex verbis antecedentibus, & etiam consequentibus.

Respondetur vtrumque intelligi, & ædificationem per doctrinam, & per operationem: quia sequentia de templo Dei referuntur ad operationem cuiusque: verba antecedentia ad doctrinam, & sic Patres etiam vtramque ædificationem comprehendunt, nunc generaliter Apostolum exponentes quoad leuia peccata operationis; nunc specialiter, quoad peccata doctrinæ, & prædicationis; & verba ipsa Pauli, & scopus vtramque interpretationem admittunt. Sub dic Domini, intelligit Apostolus iudicium etiam particulare, sicut & sub igne illum purgatorij, & conflagrationis.

Aduertendum aliquos Patres nonnunquam extendere etiam huc locum Apostoli ad ignem tribulationis, & probationis, seu castigationis in hac vita, vt Augustinus de fide, & operibus, c. 1. & lib. 21. de Cuius. cap. 26. de fide & Symbolo, cap. 16. Gregorius lib. 4. dialog. cap. 39. sed hæc applicatio, seu interpretatio est figurata ex similitudine effectus, quia etiam tribulatio in hac vita probat iustos, & purgat etiam peccata, si patienter feratur, vt patet ex Tridentino sess. 14. cap. 9. Ita ergo intelligendi sunt Patres, vt huius loci sensus literalis sit de igne purgatorij, vt prædicti etiam Patres explicant locis citatis, cum reliquis, quos supra præmisimus in 2. probatione, quos sequuntur posteriores, vt Iulian. Toletan. lib. 2. prognost. c. 19. & c. 22. Beda in Proverb. Salomonis, lib. 2. cap. 11. in Psalm. 37. in cap. 2. Alcuinus de Trinit. lib. 3. cap. 31. in Psalm. 1. de diuinis officiis, cap. 39. Ambrosius Ansbertus in Apocalyp. lib. 9. cap. 20. Haymo in cap. 28. Isaie, lib. 2. & in Apostolum loco citato. Petrus Damianus serm. de sancto Andrea, & serm. de sancto Nicolao Episcopo. S. Anselmus Cantuariensis in Elucidario. Iuo Carnotensis epist. 198. Hildebertus Cenomannicus lib. de mysterijs Misse. Rupertus lib. 3. in Gen. c. 32. S. Bernardus serm. de obitu Humberti. Richardus de sancto Victore tractat. de iudiciaria, & in locum præfatum Apostoli. Hugo Victorinus de Sacramento, lib. 2. p. 16. cap. 4. admittit cruciatum purgatorij, licet de loco determinato dubitet. Stephanus Eudensis de Sacramento Altaris, c. 18. Petrus Cluniacensis epistola ad Arelatensem Episcopum, contra Petrobysanos. Magister cū omnibus Scholasticis in hac dist. 21.

Quænam ratione transferatur ad ignem tribulationis præsentis.

Ex similitudine effectus.

Scopus Apostoli declarat.

Ædificiū spirituale in Christo fundatum.

9 Non intelligi per ligna, &c. mortalia.

Replica.

Solutio.

Mortale comparatur ari, plumbo, non stipula.

10 Quid per ligna, fœnum, stipulam intelligitur.

Ex his intelligitur quid denotant verba illa, ligna, fœnum, stipula. Expositio prior intendit intelligi peccata mortalia: sed hæc expositio neque vera est, neque secundum intentum Pauli: quia Paulus loquitur de operibus, quæ superædificantur fundamento Christo; hæc autem nequeunt intelligi peccata mortalia, quæ superædificantur primo homini, & diabolo, qui est caput damnatorum; neque illa opera, ex fide, & lege Christi sunt, quia destruant ædificium.

Dices: etiam peccata venialia nequeunt in Christo ædificari. Contrà, licet non ædificentur in Christo, tamen adhærent ei, qui manet fundatus in Christo per gratiam, & fidem, & non soluunt compagem ædificij, neque subruunt ædificationem, quia non tollunt gratiam, & fidem, quibus non repugnant, licet maculent fidelem. Deinde, peccatum mortale non dicitur fœnum, lignum, aut stipula, quia peccata mortalia comparantur æri, & plumbo, vt rectè Augustinus Enchiridij, c. 68. Anselmus, D. Thomas in Apostolum: & confirmari potest ex verbis sequentibus; Nesitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, &c. Si ergo ij, ad quos loquebatur Paulus, erant templum Dei, & ædificatum in Christo, & templum in quo Spiritus habitabat; scilicet per gratiam, & fidem, sequitur quòd opera illa, quæ intelligit per ligna, fœnum, stipulam, non violabant templum Dei: Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus, &c. Quod intelligendum est de violatione per peccatum mortale, & doctrinam erroneam, & perniciosam. Priora opera, quæ designantur per fœnum, lignum, stipulam, fuerunt in Corinthiis, & Doctoribus eorum, non tamen illa interpretatur Apostolus violare templum Dei; vnde subdit: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos, &c.

Per ligna ergo, fœnum, stipulam intelligitur differentia in latitudine peccatorum leuium, vt vnum aliud excedit. Vnde Origenes homil. 14. in Leuiticum. Possimus adhuc addere etiam illud, Scoti oper. Tom. I X.

Cæsarius.

Obiectio.

Solutio. Ædificatio per doctrinam, & opera intenditur à Paulo.

Qui sit dies Domini.

II

Quænam ratione transferatur ad ignem tribulationis præsentis.

Ex similitudine effectus.

Trident.

Tandem Florentinum in decreto vnionis, Trident. *sess. 6. can. 30. sess. 14. sess. 22. cap. 2. & sess. 25. Cum Catholica*, inquit, *Ecclesia Spiritu sancto edoctrina ex sacris literis, & antiqua Patrum traditione, in sacris Concilijs, & nouissime in hac OEcumenica Synodo docuerit purgatorium esse, animasque ibi deuentas fidelium suffragijs, potissimum verò acgepiissimo altaris sacrificio iuari, precipit Episcopus, vt sanam de purgatorio doctrinam à sanctis Patribus, & sacris Concilijs traditam à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique publicari diligenter studeant, &c.* Mox subiungens suffragia fieri pro defunctis, quod & præcepit Nicenum I. *can. 65. Arabico.* Carthaginense III. *cap. 39.* Carthaginense I V. *cap. 79.* Vasense I.

Suffragia pro defunctis.

cap. 2. Tolet. XI. cap. 12. Cabilonens. cap. 19. Triburienfis cap. 15. Florentinum in decreto *vnionis*, & omnes vniuersim Patres tam Latini, quàm Græci.

Hæc ad veritatem fidei stabiliendam sufficiant; alia verò quæ de loco, situ, & ignis pœna differuntur, rectè tractantur à Theologis modernis, quos consulat Lector.

Ea quæ obijciunt hæretici ex Scripturæ locis, in quibus post hanc vitam describuntur duo termini vltimi status iustorum, & damnatorum, nihil habent difficultatis. Responiones autem eorum ad argumenta proposita blasphemia scætant, non autoritate, aut ratione, aut traditione, quibus proinde superfedeo.

S C H O L I V M.

Sententia Alenfis peccato veniali per se deberi pœnam æternam, per accidens temporalem. Sententia D. Thom. 1. 2. q. 87. art. 5. & 3. p. q. 87. art. vlt. D. Bonau. 2. d. 42. art. 2. q. 2. & communis, est à contra. Doctor impugnatur utramque: & primam triplici ratione. Prima, quia simul starent debitum pœnæ æternæ & gloriæ. Secunda, corresponderet veniali pœnæ damnationis. Tertia, mortale non excederet improportionabiliter veniale. Secundam rejicit, quia Deus punit citra condignum, vt docent August. 21. Ciuit. 2. 4. Cassian. Ps. 51. Magist. 4. d. 46. vbi D. Thom. quæst. 2. art. 2. & communis, & si condignè puniret, iniustum esset veniale punire pœnâ æternâ.

3

Sed^b aliud non est ita certum, scilicet de peccato hic non dimisso, an pœnitentia debita pro ipso possit solui in futuro, & sic remitti? & secundò, an tale peccatum hic non dimissum possit ibi dimitti?

Intellige de potentia ordinata.

Alenf. 2. p. 9. 124. m. 9. & D. Bonauent. 2. d. 42. n. 38.

De primo istorum tanquam de certo tenetur, quòd non de peccato mortali, quia pro ipso non dimisso pœna debita est pœna damnationis, quæ non remittetur. De^c peccato autem veniali oportet videre quæ pœna sibi respondeat secundùm Dei iustitiam. Et dicitur quòd sibi per se responderet pœna æterna: per accidens autem temporalis. Primum probatur, quia si quis damnetur pro mortali, & cum veniali, pro illo veniali semper punietur; alioquin in inferno posset esse redemptio alicuius peccati; sed non punietur à Deo pro illo æternaliter, nisi iustè sibi pœna æterna deberetur. Secundum probatur, quia peccatum veniale stat cum charitate, per quam homo ordinatur ad regnum, & per consequens ratione illius peccato veniali debetur pœna temporalis.

Cum charitate nõ stat debitum pœnæ æternæ.

Contra primum arguitur; primò sic, quia non stat cum charitate debitum pœnæ æternæ: sed cum charitate stat veniale, non tantùm non deletur post actum, sed etiam actualiter commissum; pater secundùm omnes: ergo, &c. Probatio maioris, quia per charitatem est aliquis dignus vita æterna; sed si cum hoc stat debitum ad æternam pœnam: igitur simul est aliquis dignus vita æterna, & pœna æterna; sed hoc est impossibile, quia nullus potest esse debitor pœnæ pro illo instanti, pro quo est ordinatus ad gloriam; quia tunc simul posset stare gloria, & pœna aliqua. Probatur etiam maior aliter, quia post actum peccati mortalis nihil remanet de peccato, nisi debitum pœnæ, vt dictum est *dist. 14. q. 1.* igitur si debitum pœnæ æternæ posset stare cum gratia, peccatum mortale non remissum posset stare cum gratia, eo modo quo manet post actum: & tunc idem esset amicus & inimicus.

4

Item secundò, essentialis pœna damnatorum non est pœna sensus, sed damni: illa autem necessariò concomitatur quamcumque pœnam, quia nulla pœna potest stare cum beatitudine: ergo debitum ad quamcumque pœnam æternam includit pœnam damni æternam, & per consequens pœnam essentialem damnationis: sed illa non correspondet veniali.

Pœna mortalis improportionabiliter excedit pœnam venialis.

Item, peccatum veniale & mortale sunt improportionabilia in ratione malitiæ, vel offensæ: quia infinita venialia si essent, non æquarentur vni mortali in ratione offensæ, quia nec omnia illa auerterent à fine vltimo, sicut vnum mortale: ergo pœna secundùm iustitiam correspondens mortali peccato improportionabiliter, & in infinitum excedit pœnam debitam veniali: sed non improportionabiliter, & in infinitum excedit in intensione, quia quælibet pœna secundùm intensiõnem finitè excedit, vel excedit

ditur

ditur ab alia : igitur hoc erit secundum extensionem : igitur non debetur veniali poena æterna. Hanc conclusionem concedo.

Ad rationem ^d in oppositum dicitur vno modo, quod peccato veniali per accidens, quando coniungitur mortali, debetur poena æterna, non autem ratione sui. Sed hoc non intelligo, quia Deus semper punit citra condignum. Et esto, quod simpliciter secundum rigorem puniret vsque ad condignum, omnino iniustum esset poenam æternam infligere pro illo, cui secundum se debetur poena temporalis : quantumcunque enim coniungatur alteri, hoc non facit istud in infinitum exire istud genus culpæ : ergo nec iuste correspondet sibi poena in infinitum excedens.

5
D. Tho. &
Rich. citati
in initio q.
Iniustum
foret punire
veniale po-
na æterna.

COMMENTARIUS.

13
An aliquod
peccatum in
altera vita
remittatur.
Mortale non
remitti post
hanc vitam.

S Ed aliud est non isa certum, &c. Hic proponit alteram questionem de peccato, an possit dimitti in futuro. Primò asserit certum esse peccatum mortale non dimitti in futuro, quia poena ei debita est poena damnationis. Hæc veritas est fidei, quam Patres communiter, & contra Origenem defendunt, & de ea infra agetur de poenis damnatorum, & patet ex variis locis Scripturæ.

Sententia
Alensie.
Poenam ven-
ialis per se
esse æternam.

C De peccato autem veniali oportet videre, &c. Adducit sententiam Alensie, quæ asserit loco citato à Scholiaste, poenam per se debitam veniali esse æternam, per accidens autem ex conjunctione cum charitate, & gratia ei deberi poenam temporalem. Huic sententiæ satis affinis videtur illa, quam docet Rossensis contra Lutherum art. 32. Gerson. 3. part. tractatus de vita spirituali lect. 1. collatio 1. Almainus tract. 3. mor. cap. 20. asserunt quodcumque peccatum ex natura sua mortale esse, & mereri separationem à Deo; ex benignitate autem, seu misericordia Dei prouenire, vt quædam sint venialia, quæ à Deo non separant, neque priuant gratia.

Sententia
aliorum.

14
Conclusio.
Communis
Theologorum.

Conclusio: hæc sententia improbabilis est, & à quibusdam modernis nota inuitur temeritatis. Conclusionem docent consequenter Theologi, noster Doctor, hic Durandus in 2. dist. 42. qu. 2. Capreolus ibidem, Richardus de sancto Victore tractat. de differentia venialis & mortalis. D. Thomas 1. 2. quæst. 88. art. 1. Ruardus art. 11. §. Ad quintam questionem. Petrus de Soto tractatu de discrimine peccatorum, lect. 6. Vega lib. 1. 4. in Trid. super cap. 15. & 16. Vasquez disp. 142. cap. 2. Curriel & alij in D. Thomam.

Probatio.
Veniale &
mortale ex
parte rei dif-
ferunt.

Probatur primò, quia sancti Patres, & Doctores signantes differentiam inter mortale, & veniale non recurrunt ad misericordiam Dei, sed ad illud, quod ipsis ex natura rei conuenit considerata qualitate peccati, & materiæ: ergo ex his habent suam differentiam. Secundò, vbi fides nihil docet sequendum, est lumen rationis naturalis: sed fides non docet veniale esse tale ex misericordia Dei tantum, ratio autem naturalis esse ex genere suo leuem: ergo, &c.

Ratio docet
veniale esse
leue ex natu-
ra sua.

Leuis offensa
non dirimit
amicitiam.

Tertiò, ob leuem offensam inter amicos, aut inter patrem, & filium, quod non dirimatur amicitia, non tribuitur misericordiæ, aut quod non expellatur filius è domo paterna, sed oppositum tribueretur crudelitati: ergo etiam id contingit in proposito. Confirmatur, misericordia, & iustitia vt inuenitur in Deo respectu nostri, seruat æqualitatem. Sed secundum iustitiam non potest peccatum leue puniri poena æterna, quia non seruaretur vera proportio inter culpam, & poenam: ergo.

Confirmatio.

15

Quartò, si omne peccatum est mortale ex ge-

nere suo: ergo omne peccatum inducit de facto priuationem gratiæ: sed hoc est falsum: ergo. Probatur sequela, quia aliàs de facto comparentur simul mortale ex genere suo, & gratia. Hoc argumentum habet maiorem efficaciam in sententia eorum, qui docent iustitiam, & peccatum mortale opponi ex natura rei. Confirmatur, ex opposito sequeretur quod non secundum opera fieret retributio contra Scripturam: ergo. Antecedens patet, quia omnia peccata secundum se mererentur poenam æternam.

Veniale non
inducit pri-
uationem gra-
tia.

Reditio fit
secundum ope-
ra.

Dices, quod secundum opera fit retributio, vt includunt tamen voluntatem priorem & acceptationem Dei, quibus temperatur poena debita.

Responsio.

Contra, vel illa poena temperatur ex misericordia Dei, qua primò temperatur macula peccati, non prohibendo materiam nisi sub obligatione leui, vel certè supposita malitia, temperando debitum poenæ, ne fiat æterna. Si primum: ergo saltem in hoc datur peccatum leue ex natura sua, cui non debetur poena grauis.

Impugnatur.

Si secundum dixeris, contra, Deus nequit dispensare in materia legis naturalis: ergo per suam misericordiam peccata venialia, quæ in ipsam committuntur, nequeunt non esse mortalia ex genere, & consequenter nequeunt non puniri seruata proportione iustitiæ poena condigna. Et peto quare in his peccatis ex genere suo mortalibus Deus temperet poenam, & non in aliis, vt quando peccata, quæ venialia, & mortalia dicuntur, sint eiusdem obiecti, & contra eandem virtutem.

Obiiciunt primò aduersarij: quodcumque peccatum est offensa Dei: ergo meretur poenam æternam. Consequentia patet, quia omnis offensa Dei meretur annihilationem: ergo à fortiori digna est poena æterna, quæ minus malum est, quàm annihilatio. Deinde, peccatum commissum contra Deum est contra personam infinitam: ergo est infinitæ malitiæ, & consequenter dignum poena æterna.

16
Obiectio.

Respondetur, negando primam consequentiam; & consequens falsum est, nisi quantum ad offensam simpliciter, quæ auertit ab ultimo fine, quale est mortale tantum. Ad probationem consequentis negatur antecedens de offensa veniali, quidquid sit de mortali, secluso ordine diuinæ iustitiæ, qua nunc alia poena punitur.

Responsio.
Veniale non
est offensa sim-
pliciter.

Ad aliud, negatur consequentia, quia neque ipsum mortale est infinitæ malitiæ, quia dignitas, aut malitia non sumitur absolutè à persona offensa, aut obiecto in quod tendit, quantum ad quantitatem, sed etiam ex modo, quo attingunt obiectum, qui finitus est, sicut & potentiæ, à quibus eliciuntur.

Mortale non
est infinita
malitia.

17
Secunda ob-
iectio.

Responsio.

In statu pura
natura peccatum
non esset
irremissibile.

• Obiiciunt secundò, si in statu puræ naturæ fieret, esset irremissibile; sed hoc ideò, quia dignum pœna æterna: ergo, &c.

Respondetur, quòd maior incerta est; dubium enim est si in illo statu remitti possint venialia per aliquas oblationes, aut retractationem ipsorum: nam sicut congruum est in eo statu fore virtutem religionis, sacrificia, & oblationes, quibus fieret Dei cultus, qui est Iuris naturalis: sic etiam congruum est dari remissionem peccati venialis, imò etiam dari remissionem peccati mortalis, non repugnet ei statui, quia peccatum tale in eo commissum non esset contra finem supernaturalem, cum ad eum non eleuaretur homo; sed tantum esset auersio à fine naturali, ad quem ordinaretur homo per media illius ordinis, & sicut non repugnant ei statui reliquæ virtutes morales; sic etiam neque pœnitentia naturalis, quæ acceptari posset à Deo ad finem remissionis peccati; quamuis non infunderetur iustitia supernaturalis, sine qua Deus omnino liberaliter remittere posset sine aliquo onere, aut dispositione præuia ex parte eius, cui remitteretur: & si lex ita statueret, vt exigeretur retractatio peccati per actum bonum moralis virtutis, ordinis tamen naturalis, illa esset condigna satisfactio, quia accepta & ordinata à legislatore. In omni præterea statu naturæ in via Deus non solum ageret secundum iustitiam, sed etiam secundum misericordiam, quia congruum esset, vt per opera manifestaret non solum potentiam, & sapientiam, sed etiam iustitiam & misericordiam. Quidquid ergo sit de maiori, negatur minor, quia reddit non causam vt causam: causa enim esset, quia ille status non esset capax remissionis vltius peccati, ideò maneret peccatum quoad maculam, pœna autem eius esset temporalis.

18
Tertia obiectio.

Responsio.
Malum non
est appetibile.

Obiiciunt tertid. Quia veniale ob nullum bonum esse faciendum, neque etiam pro aliquo malo fugiendo: ergo est grauis malitia ex se.

Respondetur, concedendo antecedens. Ratio est, quia mala non sunt facienda, vnde etiam eueniant bona; quia malum non habet rationem appetibilis, secundum rectam rationem, quæ malum est; neque vt finis, neque vt medium; ideò non potest ex vilo motiuo honestari, negatur autem consequentia.

Quarta obiectio.

Hieron.
Author de
vera & falsa
pœnitentia.

Basiliius.

Obiiciunt vltimò Patres: Hieron. *Epistola 14. ad Celaniam matronam cap. 1. Et sanè nescio, an possimus leue aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur.* Author de vera & falsa pœnitentia cap. 8. *asserit venialia esse leuia ex Dei misericordia.* Basiliius in *regulis minoribus ad interrogationem 293. Primò quidem illud scire conuenit differentiam hanc maiorum, & minorum (peccatorum scilicet) nusquam in nouo Testamento reperiri: si quidem vera est, & eadem sententia aduersus quolibet peccata, cum Dominus dixerit, qui facit peccatum, seruus est peccati, &c. Chrylostomus in sermone de leuium peccatorum periculis, dicit leuia dici comparatione prioris, supple grauis, & homil. 40. non esse leuius peccatum furari duos obolos, quàm magnam auri quantitatem.*

Chrylost.

19
Responsio.
Exponuntur
Patres.

Respondetur Hieronymum voluisse dicere veniale non esse contemnendum, & esse graue in suo ordine, quia qui modica spernit, paulatim decidit: quo sensu intelligendus est Chrylostomus priori loco: in secundo autem intelligitur de eo, qui furatur pauca animo furandi plura.

Author de vera, & falsa pœnitentia. intelligendus est intendere esse grauia, non quoad se, sed in suo effectu, quia tæpè disponunt ad lapsum maiorem, à quo Deus misericordia sua præseruat. Basiliius loquitur de mortalibus, quia dicit vtendum esse remediis correctionis fraternæ contra incidentes in peccata, de quibus agit.

Ex his sequitur contra Alensem; neque ex natura operis, neque secundum legem diuinæ iustitiæ deberi peccato veniali per se pœnam æternam, quæ est sententia communis Theologorum, quam docent *locis citatis, & 1. 2. quæst. 89. art. 5. & 3. part. quæst. 87. art. vlt.* Oppositum benè impugnat Doctor. Primò, quia non stat cum charitate, & gratia debitum pœnæ æternæ, vt supponit Tridentinum *sess. 6. cap. 14. ideò docens pœnæ æternæ debitum simul cum peccato remitti virtute clauium: debitum enim per se ex lege à peccato, est inseparabile ab ipso peccato.* Probat idem ex sententia aliorum, quam probabiliter sustinuit *dist. 14. quæst. 1. de reatu, qui manet post peccatum.* Secundò, probat ex eo, quòd pœna damni, quæ est essentialis damnatorum, per se coniuncta sit cuique debito pœnæ sensus, quia beatitudo non comparitur vllam pœnam: ergo debitum ad pœnam æternam sensus trahit secum pœnam æternam damni; sed hæc non correspondet veniali.

Rationis Doctoris contra Alensem.

Primum antecedens videtur negare Caietanus *tom. 1. Opusculorum tractat. 4. quæst. 4. negans in animabus purgatorij esse pœnam damni: quia hæc correspondet auersioni à Deo, vt est in peccato, pœna autem sensus conuersionis ad creaturam, seu bonum commutabile: sed peccato iam remisso non manet auersio à Deo: ergo etiam neque pœna damni.*

An sit pœna damni in animabus purgatorij. Sententia Caietani.

Communis sententia oppositum docet, & probatur ratione Doctoris, quia & ratio Caietani concludit hoc ipsum, quia pœna sensus etiam debetur peccato, quod remissum est, quantum ad omnem maculam, siue auersionis, siue conuersionis: ergo sicut hæc pœna manet, ita etiam pœna damni, quia intrinsicè connexa est pœnæ sensus, imò & ipsa pœna sensus etiam correspondet peccato in quantum auersio est: quia peccato secundum speciem suam grauiori, licet in intentione operis non sit grauius quàm peccatum inferioris ordinis, & malitia secundum speciem, correspondet grauior pœna sensus. Et peccatum mortale in quantum auertit à Deo, magis consideratur in ratione essentis incompenfabilis à nobis, quàm vt includit conuersionem ad creaturam.

20
Sententia communis probatur.

Concessio pœnæ damni & sensus.

Accedit quòd vita æterna sit debita animabus purgatorij, & negatio eius temporaria sit priuatio in apto nato formæ debita, & eius dilatio sit ob peccatum præteritum. Vnde etiam iuxta probabiles historias, & reuelationes Sanctorum designantur tria loca in purgatorij, quorum tertius non habet aliam pœnam, quàm dilationem desiderij animarum ad gloriam, donec idoneæ fiant ad visionem. Ita Beda *lib. 5. hist. Anglorum cap. 13. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 36. Dionys. Carthusianus in dialogo de particulari iudicio art. 31. Beata Brigitta lib. 4. reuelationum cap. 7. vbi Gulielmus Durantus Episcopus Feretranus in notis. Bellarminus lib. 2. de purgatorio cap. 6. Particularia autem loca ad leuiorem animarum pœnam tradit D. Thomas in hac distinctione. Cardinalis Turrecremata d. 7. de pœni*

Dilatio gloria est pœna dani suo modo ob peccatū incurfa.

Quidam locus purgatorij carens pœna sensus.

pœnitentia, cap. Hic autem ignis, &c. fundamentum Caictani ex dictis est iolumum.

2 1
Tertia ratio
Doctõrum.

Tertia ratio Doctõris est ex improportione peccati venialis, & mortalis in ratione malitiæ, vel offensæ: quia nulla venialia quantumlibet multiplicata auertunt a fine vltimo simpliciter, hoc est, non separant hominem à gratia, & salute consequenda; mortale autem vnum auertit à fine vltimo, & salute consequenda: ergo pœnæ etiam debitæ per se vtrique sunt improportionabiles, ita vt pœna debita mortali per se excedat in infinitum pœnani debitam veniali, sed non est improportio secundum intentionem: ergo secundum durationem; ita vt illa infinita sit, hæc verò secundum durationem finita, & temporaria. Conclusionem harum rationum admittit Doctõr, nempe pœnam debitam peccato veniali per se esse temporalem.

Pœna debita
mortalis est
improportionata
pœna
debita venia-
li, & quomo-
di?

Obiectio.

Obiectio contra hanc vltimam rationem Augustinum in lib. 50. homil. homilia vltima; & refertur de pœnitentia, d. 1. c. Tres sunt, vbi ait venialia, si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & opprimunt, sicut vnum aliquod graue peccatum.

Responsio.

Respondetur intelligi dispositiuè, in quo errauit glossa tensens contrarium. Sic exponi debent aliæ auctoritatis Augustini, & aliorum, quæ videntur aggrauare malitiam venialis.

2 2
Obiectio.

Obiectio; malitia peccati mortalis est finita: ergo multiplicata venialia eam æquabunt.

Respondetur negando consequentiam, quia hæc sunt alterius grauitatis, neque faciunt peccatum vnum intentiuè, sicut calor vt duo multiplicatus non facit calorem vt octo, etiam æquialenter in ratione formæ, aut causæ efficientis, quia est multiplicatio extensiuæ, non intensiuæ: sic venialia multiplicata manent sub genere offensæ leuis.

Solutio

Multiplicatus
in n. u. a, &
extensiuæ
autem
rationis.

Dices, furta leuia multiplicata faciunt materiam peccati mortalis.

Obiectio.

Respondet Nauarrus in Summa, c. 17. n. 140. si illa leuia fiant animo furandi quantitatem leuem, negat antecedens. Admittunt tamen antecedens Ioannes de Medina C. de restit. cap. 10. Sotus lib. 5. de Iustitia & Iure, quæst. 3. art. 3. ad 3. & in 4. d. 2. q. 1. art. 2. casu 3. Corduba in Summa casuum, quæst. 70. asserentes vltimum furtum respectiuè ad reliqua complete quantitatem notabilem damni.

Solutio.

Respondetur, quando continuantur illa furta sub vna volitione, fieri mortale, quando in eis peruenitur ad grauem materiam: non continuantur autem, si hoc non aduertat, furando singula non peccat mortaliter, peccat tamen non restituendo aduertens damnum esse graue.

d Ad rationem in oppositum dicitur, &c. Adducit responsonem, quæ dicit peccato veniali in inferno correspondere pœnam æternam per accidens: eamque impugnat. Hanc controuersiam explicabimus sub scholio sequenti.

Responsio ad
rationem in
oppositum.

SCHOLIUM.

Sententia Doctõris pœnam æternam nec per se, nec per accidens deberi pro peccato veniali; & sic pœnam venialis in inferno finire. Hanc probant impugnationes aliarum; & quia in inferno finitur pœna temporalis, in quam æterna, debita pro mortali hic remissa, commutata est, si hic non fuit soluta; vt fatentur D. Thom. hic q. 1. art. 1. ad 5. & D. Bonau. 2. d. 42. art. 2. q. 2. & aduersarij communiter. Ita omnes Scotista, Mayron. hic quæst. 2. Bassol. quæst. vnica, art. 3. Tartar. Petr. de Aquila, Gabr. d. 16. q. 5. art. 3. (Sed Henr. 2. d. 42. q. 5. & Angles 4. q. de Sacram. Pœnit. art. 5. p. 187. timide Scotum in alium sensum trahunt.) Idem tenent Medin. C. de Pœn. t. 2. c. de venial. confitendis. Alm. 3. Mor. 2. 3. Vega 14. in Trid. c. 16. Nauar. de pœn. d. 6. c. 1. §. Sacerdos. Maior hic q. 1. Gerson lib. 1. de vita spir. alphab. 6. litera C. Difficultas est, quod in inferno nulla culpa remittitur. Gerson ait ibi remitti venialem culpam: sed melius dicitur remitti ibi tantum pœnam. Ita Bassol. nec culpa secum necessario trahit pœnam, vt patet de culpis damnatorum. Si petas an illa pœna remittitur ex meritõ Christi? videtur quod non, quia est satisfactio temporalis, sicut satisfactio æterna est pro mortali, & non ex meritõ Christi; & in hoc casu non est maior difficultas quàm in eo, qui moritur cum solis originali, & veniali. quod admittunt multi ex aduersarijs, quos oportet fateri finire pœnam venialis, siue culpa tollatur, siue non.

Dico ergo, quod peccato veniali, siue hic puniendo, siue in inferno, siue alibi, non debetur, nisi pœna temporalis, nec per se, nec per accidens: quia secundum se est talis offensa, quæ secundum se punitur per temporalem sufficientem. Nec est inconueniens pœnam debitam veniali habere terminum in inferno: quia & verè pœnitens priuò, & partem pœnitentiæ impositæ explens, & ante totam expletam recidians in mortale, & in illo mortali decedens pro parte pœnitentiæ residua explenda, soluet pœnam in inferno: sed non nisi temporalem; quia ex quo in remissione peccatorum priori commutabatur debitum pœnæ æternæ in debitum pœnæ temporalis, nunquam iste est debitor pro illis, nisi pœnæ temporalis, & per consequens pœna totali soluta, erit liber ab istis. Non tamen in inferno est redemptio illius, scilicet peccati, pro quo iste est damnatus; quia pro illo debitum pœnæ æternæ nunquam fuit commutarum in debitum pœnæ temporalis: & ideo semper manet illud debitum, si nunquam potest esse illa pœna tota soluta.

6

Idem habes
suprà d. 15.
q. 1. art. 4.
Pœna debita
pro mortali
hic remissa
soluitur quãdo
que in inferno;
id est, temporalis,
in quã æterna
fuit commutata.

De secunda conclusione potest dici dupliciter. Vno modo sic, quod nihil aliud

c17

De hoc su-
pra dist. 14.
qu. 1. art. 1.

est culpæ venialis remissio, quàm solutio pœnæ temporalis debita pro ea. Probatur, quia post actum transeuntem, culpa, quæ manet, nihil aliud est, nisi reatus ad pœnam debitam: iste autem reatus venialis non est nisi ad pœnam temporalem, *ex artic. præced.* & per consequens soluta pœna temporali in purgatorio pro isto veniali, ex hoc ipso ipsa culpa veniali remissa est.

Non sic autem de mortali, quia pœna debita ei non potest esse totaliter soluta, nisi primò sit æterna commutata in temporalem: & ista commutatio vocatur remissio culpæ mortalis. Hæc autem remissio non fit, nisi per voluntariam displicentiam ordinatam, qualis non habetur post mortem.

Sic patet vnus modus, quomodo post mortem non potest dimitti mortale, sed tantùm pœna debita mortali priùs dimisso: potest autem post mortem dimitti veniale priùs non dimissum, quia potest solui pœna totalis sibi debita, & in hoc ipsum remitteretur.

C O M M E N T A R I V S.

23
Peccato veni-
ali neque
per se, neque
per accidens
correspondet
pœna æterna.

Controuersia.

Sententia as-
firmatiua.

Dico ergo, quòd peccato veniali, &c. Hæc est conclusio Doctoris, nempe peccato veniali, neque per se, neque per accidens debetur aliam pœnam, quàm temporalem: quam probat ratio eius præmissa, & respondet ad fundamentum Aletensis, explicando quomodo in inferno nulla sit redemptio.

Cæterùm hæc controuersia fusiùs tractatur à modernis; ideòque eam hîc subiungere necessum est. Partem affirmantem docet D. Thomas, cuius præmissa fuit responsio 1. 2. *quest.* 87. *art.* 5. & 3. *part.* *quest.* 8. *art.* 4. *quest.* 7. *de malo art.* 10. *in 4. dist.* 41. *quest.* 2. *art.* 2. *questiuncula* 3. Richardus in 2. *dist.* 42. *quest.* 2. *ad 5.* Richardus de Sancto Victore 1. *parte tract. de differentia peccati mortalis & venialis.* Capreolus in 2. *dist.* 42. D. Thomas in *Summa locis citatis.* Vasquez 1. 2. *dist.* 142. *cap.* 1. & 2. Curiel in D. Thomam 1. 2. *quest.* 87. *art.* 5. *dub.* unico. Suarez in 3. *tomo 4. dist.* 11. *sect.* 2. & plures alij: èstque frequens inter Thomistas, non dimitti pœnam debitam peccato veniali, quæ coniuncta manet mortali in inferno, siue ipsum peccatum veniale fuerit in hac vita dimissum, siue non.

24
Conclusio
Doctoris.

Conclusio prima. Pœna debita peccato veniali siue dimissum sit in hac vita ipsum veniale, siue non, non est æterna, sed determinatur ex natura sua completo termino passionis, seu, vt alij volunt, termino satisfactionis. Est Doctoris hîc & *dist.* 15. *quest.* 1. §. De 4. Mayr. *eadem dist.* *quest.* 1. & vniuersæ Scholæ Doctoris, ac Nominalium. Ita Gabriel. *quest.* 5. *art.* 1. & *art.* 3. *dub.* 2. *dist.* 18. Maior *dist.* 21. *quest.* 1. Almainus *eadem dist.* *quest.* 1. & 3. *Moral.* *cap.* 23. Vega in *Trid.* *lib.* 14. *cap.* 16. Nauarr. *de penitentia, dist.* 6. *cap.* 1. §. *sacerdos num.* 27. & 28. citans Doctores Parisenses, & *cap.* 1. in *principio num.* 43. Medina *Code de penitentia tract.* 2. *titulo de confitendis venialibus ad 4.* & C. *de satisfactione, quest.* 2. §. *ultimo.* Durandus sequitur eandem doctrinam quoad pœnam debitam peccatis tam mortalibus, quàm venialibus remissis in hac vita, quorum pœna manet nondum soluta. Probatur à Doctore primò: quia peccato veniali non debetur ex natura sua, nisi pœna temporalis: sed Deus punit citra condignum, & præmiat vltra condignum, ex communi Theologorum axiomate: ergo non punit peccatum veniale, nisi temporalis pœna, quæ ipsi solum debetur.

Probatio Do-
ctoris.

Veniali ex
natura sua
non debetur
æterna.

Responsio.

Respondet Caietanus cum aliis, quòd veniali per se non debetur alia pœna, quàm temporalis, per accidens debetur pœnam æternam, ex

conditione subiecti, & coniunctione cum mortali, quia non fit iudicium de veniali in proposito statu solitariè, sed prout coniungitur cum peccato mortali, cui debetur pœna æterna. Sed hæc solutio nulla est, & continet petitionem principij: datur enim pro causa conclusio; petitur enim quare ex coniunctione cum mortali puniretur alia pœna, quàm sibi proportionata. Et sic argumentor: Dignitas pœnæ, seu reatus præcisè oritur ex peccato, quò opponitur legi, & præcepto, non autem ex conditione subiecti, vt supponunt Patres contra Manichæos: & ideò siue iustus peccet venialiter, siue existens in peccato mortali, modò aliàs seruetur proportio operis, & circumstantiarum, idem erit peccatum vtriusque quoad grauitatem ex se: ergo nullus reatus pœnæ aduenit peccato veniali ex statu subiecti, quod neque exulat, neque aggrauat.

Dices deberi pœnam æternam peccato veniali ex concomitantia ad mortale.

Contrà: nihil infert debitum nouum pœnæ, quod non aggrauat peccatum in ratione peccati: quia peccato, quò peccatum est, commensuratur pœna, & debitum eius; sed peccatum mortale propter quod damnatur quis ad infernum, & pœnam perpetuam, neque est circumstantia peccati venialis, aut faciens villo modo ad malitiam eius: ergo, &c. Probatur subsumptum, quia peccatum mortale potest esse disparatum, & multis annis præcessisse veniale, aut subsequi sine villo ordine vnus ad alterum: in esse, operari, cognitione, intentione, vt manifestum est: nihil autem aggrauat malitiam, nisi quod est circumstantia operis, materiæ, aut operandi: ergo neque pœna aggrauatur: sed veniali ex ordinatione legis & natura sua debetur sola pœna temporalis, & terminabilis: ergo, &c.

Confirmatur, pœna debita veniali temporalis in hac vita non augetur ex coniunctione ad mortale in hac vita: ergo neque pœna eadem augetur in altera vita ex consortio ad idem. Consequentia manifesta ex paritate. Antecedens sine controuersia. Confirmatur secundò, quia pœna venialis quoad intensionem in inferno non crescit: ergo neque quoad durationem. Consequentia patet, quia non videtur ratio cur magis crescat extensiuè quàm intensiuè, siue consideretur in ordine ad subiectum, siue in ordine ad vindictiuam iustitiam Dei, quæ lege expressa est: nam sicut ex iustitia pœna debita veniali secundum intensionem est leuis respectiue

Impugnatur.
Petitio prin-
cipij.

Non grauatur
peccatum ex
conditione sub-
iecti.

25
Responsio.

Mortale non
circumstantia
venialis

Pœnam non
aggrauat nisi
quod aggrauat
peccatum.

Prima confir-
matiua.

Secunda confir-
matiua.

Atiue ad pœnam mortalis (sicut ipsa culpa leuis est) ita vt quicumque excessus vltra terminum statutum esset grauis, & non secundum iustitiam, ita etiam terminum habet pœna eadem secundum durationem, vt spectata lege, & secundum se sit temporalis: ergo ex coniunctione cum mortali in inferno protrahitur vltra illum terminum durationis, sicut nec intenditur vltra terminum proportionis.

26
Alia responsio Caietani impugnatur.
 Ex dictis alia Caietani solutio impugnatur: dicit enim peccato veniali abstractim sumpto deberi pœnam temporalem, æternam autem prout in tali subiecto: hæc enim distinctio est libera, vt coincidet cum priore, quia oportet licet habeant bonitatem, & malitiam formaliter in seipsis, & sic possint sumi abstractim à subiecto remoto bonitatis, & malitiæ, quod est eliciens, & operans: tamen vt habent rationem meriti, & demeriti non abstractantur ab operante, qua actu ordinantur per iustitiam ad suum terminum: quia retributio operum, quæ est præmium, aut pœna sit operanti, licet propter opera. Deinde, pœna debita peccato abstractim sumpto est eadem ipsa, quæ eidem correspondet in subiecto, quia in subiecto non crescit, neque decrescit, neque subiectum est debens pœnam nisi ratione peccati, tanquam fundamenti proximi, forma autem non mutatur in esse, aut denominatione, quoad fundamentum remotum, nisi etiam prius mutetur quoad subiectum proximum: ergo si debitum pœnæ temporalis commensuratur peccato veniali abstractim sumpto, idem erit de ipso in subiecto.

Opera nõ abstractans à subiecto in esse demeriti, aut meriti.

Pœna debita peccato abstractim sumpto est eadem, quæ ei debetur in subiecto.

27
Secunda ratio Doctoris. Ex natura iustitiæ vindicatiuæ.

Prima responsio. Secunda responsio.

Impugnatur secunda responsio. Satisfactio reconciliatiua non est in inferno.

Differentia vindicatiuæ, & misericordiæ. Misericordiæ actus.

Iustitiæ vindicatiuæ actus.

Secundò probat Doctor conclusionem ex ratione iustitiæ vindicatiuæ, qua ordinatur peccato pœna proportionata: nullum peccatum debet, aut potest puniri, nisi proportionata pœna suæ malitiæ: sed veniali ex genere suo debetur solum temporalis: ergo nequit alia puniri, quæ sit æterna.

Respondent aduersarij per distinctionem iam impugnatam debiti per se, & per accidens.

Respondent aliter assignantes duplicem causam, quare peccatum veniale in inferno puniatur sine fine. Prima est, quia peccatum iam est extra statum satisfactionis, & remissionis, quia in inferno nulla est redemptio; & ideo pœna venialis etiam ibi non est terminabilis. Secunda causa est, quia pœna non dimittitur nisi dimissa culpa; culpa autem semper manet: ergo, &c.

Contra: prima causa non subsistit, quia si per satisfactionem intelligant reconciliationem offendenti, qua recipiatur in gratiam offensi, verum est nullam esse in inferno satisfactionem talem, sicut neque remissionem, aut condonationem: neque ad satisfactionem, vt est actus iustitiæ, talis reconciliatio exigitur. Quod probatur. Misericordiæ, & iustitiæ vindicatiuæ sunt virtutes diuersæ, quæ in actibus non communicant, nec in eadem materia versari possunt, diuerso tamen modo, quia misericordiæ actus est subuentio indigentis excludens omne debitum eius, cui subuenitur; ac proinde actus eius est remissio, condonatio, redemptio, & reconciliatio, vt concernit peccatores: iustitiæ autem exigit æqualitatem rei ad rem, solutionis ad debitum, quia est suum cuique tribuens, & non vltra, neque infra hoc medium æqualitatis rei ad rem, vel secundum proportionem Arithmeticam, si est distributiua, vel Geometricam, si commu-

tatiua, cuius species est vindicatiua, seu ad eam reducitur, vt Philosophus 6. Ethic. Doctor in 4. dist. 46. q. 1. D. Thom. 1. 2. q. 60. art. 3. & alibi: quia sicut commutatiua respicit medium rei, id est, æqualitatem dati, & accepti, ita vindicatiua æqualitatem pœnæ ad peccatum secundum præscriptionem legis, & voluntatem legislatoris statuentis, & hoc medium exprimitur Apocalypsis 18. *Quantum glorificauit se, tantum date illi tormentum, & lucrum;* & illud Deuter. 17. *Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus,* &c. Ex quibus principiis communiter Theologi statuunt differentiam pœnarum in inferno, sicut & peccatorum statuitur, seruata proportionem æqualitatis inter hæc, nempe prout lex statuit.

Reducitur ad commutatiuam.

Sed iustitiæ vindicatiuæ potest seruari in inferno, & de facto seruatur, quia punitio pœnæ, & distributio eius secundum æqualitatem peccatorum est actus eius: ergo satisfactio prout debetur iustitiæ secluso cõcurso misericordiæ potest esse in inferno; sed hæc satisfactio est ea, quæ statuta est: peccato autem veniali non est statuta alia pœna quam temporalis: ergo alia non exigitur, quam temporalis. Pater consequentia, quæ hæc æqualis est Confirmatur, seruare dictam æqualitatem non habet iustitiæ ex concomitantia misericordiæ, sed ex sua specie, & obiecto, quia medium rei seruat: ergo quamuis in inferno nulla est redemptio, id est, actus misericordiæ, aut satisfactio reconcilians; saltem erit iustitiæ, & æqualitas prædicta ad eam requisita: ergo quæcumque pœna per legem statuta, & peccato æqualis erit satisfactio, seu satisfactio proportionata iustitiæ, aliàs non secundum peccati mensuram esset plagarum modus.

28
Vindicatiua in inferno exercebitur.

Confirmatio. Iustitiæ respectu mediæ ex natura sua.

Confirmatur secundò. Si statueretur homo in statu naturæ puræ, secundum iustitiam statui posset hæc pœna, seruata proportione ad peccatum: in eo autem statu non esset aliqua reconciliatio, aut amicitia eius ad Deum, quia non ordinaretur ad finem supernaturalem: ergo de facto contingit hominem esse obnoxium iustitiæ vindicatiuæ in statu etiam damnationis, in quo nulla est reconciliatio, sed sola punitio delicti secundum exigentiam legis, quam est transgressus, & pœnam proportionatam per legem statuta, quæ temporalis est. Confirmatur tertio. Nulla est alia lex, qua debeatur pœna peccato veniali in inferno præter eam, quæ data est homini viatori; sed hæc statuit temporalem pœnam: ergo ordinatio eius habet duntaxat effectum, quoad pœnam statutam. Maior probatur, quia quando homo ordinatus est in manu consilij sui, & libertate faciendi bene, vel malè, hæc lex data est solum pro regula, quam sequeretur, & pacto in vitam & mortem, & non alia: ergo ordinatio eius habet effectum in malè operante duntaxat. Confirmatur quarto, illa saltem solutio non habet locum in pœna peccati dimissi in hac vita, cui nondum est satisfactum; sed huius satisfactio non exigit reconciliationem, quia fieri potest in statu etiam peccati mortalis, vt postea probabimus, conclusione sequenti: ergo status damnationis non impedit, quin pœnæ temporalis exhibitione sufficienti, & proportionatæ passionis, soluatur.

Secunda confirmatio. In statu naturæ puræ posse esse vindicatio peccati, sine reconciliatio.

Tertia confirmatio. Lex qua statuitur pœna veniali.

Quarta confirmatio. Causa assignata non se extendit ad pœnam peccati remissi.

Alterà causa assignata non subsistit, nempe complacentia in peccato, quia siue maneat peccatum, siue non, secundum iustitiam nequit puniri, nisi proportionata pœna: verbi gratia, aliqua

29
Impugnatur prædicta responsio quoad alteram causam assignatam.

qua lex ordinat abscissionem membri ; huic satisficit plenè in executione pœnæ statutz ; ergo idem contingit in proposito casu, quo nihil existit quàm satisfactio legis, & iustitiæ. Secundò, inter pœnam & peccatum non est connexio necessaria : ergo potest esse peccatum sine pœna, & pœna sine peccato, maximè si debetur venialis ; ergo & satisfactio fieri pro altero horum seorsim. Consequentia patet, quia si in re sint separata, aut separari possent, eodem modo in ordine ad iustitiam quoad condignam satisfactionem, quia sunt debita diuersa, & habent diuersas satisfactiones lege statutas, quarum vna non dependet ab alia in opere, & exercitio. Antecedens probatur, quia in damnatis datur peccatum sine pœna : Deus enim non punit peccata damnatorum, quæ committunt in eo statu ; sicut neque præmiat actus bonos beatorum : quia pœna & præmium ordinata sunt solis viatoribus, & operibus in eo statu factis. Item, Deus potuit non statuisse pœnam viatori si vellet, in quo casu esset in eo peccatum sine debito pœnæ, quamuis haberet condignitatem fundamentalem ad pœnam, si statueretur. Item, Deus potest remittere peccatum de absoluta potentia sine vlla satisfactione liberaliter : ergo non repugnat peccatum esse sine satisfactione. Ex alia etiam parte non repugnat satisfactionem manere extincto debito peccati, vt patet in satisfactione, & pœnis purgatorij, quæ sunt propter peccata commissa & dimissa in vita.

Inter peccatū & pœnam nō est essentialis connexio.

Manet debitū pœna remissō peccato.

Idem patet de satisfactione pœnitentia, cuius debitum manet remissō peccato per absolutionem sacramentalem, aut per contritionem, aut alios actus bonos, si peccatum sit veniale, quod infra tractatur, & ipsi aduersarij magna ex parte concedunt : ergo non repugnat cessare pœnam per exhibitionem passionis proportionatæ, quamuis maneat etiam peccatum in damnatis, si pœna est temporalis, qualis est venialis debita, neque ad satisfactionem iustitiæ aliud requiritur.

30

Tertiò, vel intelligunt de complacentia in peccato, quam habet damnatus, vel de complacentia, quam habuit in via, quando actu peccauit : sed neutra inducit pœnam æternam : ergo, &c. Probatur minor quoad primam complacentiam, quia peccata damnatorum non computantur ad pœnam : ergo neque complacentia vlla, quam habent in peccatis pro eo statu. Consequentia manifesta est, quia idem imputaretur ad pœnam, quia mala est & peccaminosa. Confirmatur, magis operatur Deus secundum misericordiam, quàm secundum iustitiam, quia misericordia eius super omnia opera eius, &c. misericordia superexaltat iudicium : sed nulla est maior ratio, quare complacentia in peccato damnatis imputaretur ad pœnam, quàm quoddam displicentia de peccato acceptaretur ad satisfactionem in animabus purgatorij : hoc autem fides negat : ergo, &c. Deinde, non est necessaria pro semper illa complacentia in peccato, quia liberè complacent damnati, imò est impossibilis, vt semper & pro semper sit continuata, si plura sint peccata, quia non valet intellectus & voluntas, maximè in rigore pœnarum operari pro semper circa singula peccata : ergo saltem pro tum cessabit pœna.

Complacētia damnatorū in peccato nō reputatur ad pœnam diuersam.

Displicentia de peccato nō reputatur animabus in purgatoria.

31

Probatio mitem, quia si loquamur de complacentia viatoris,

illa fuit venialis, sicut & voluntas peccandi peccato veniali, ac proinde his non correspondet alia pœna, quàm temporalis. Si loquamur de complacentia habituali, quatenus scilicet peccator nunquam retractauerit in specie peccatum præteritum veniale per congruam satisfactionem, hæc etiam non inducit pœnam æternam, nec reatum eius, imò fortè nullum est peccatum ; quia obliuiscitur præteriti peccati venialis ; vel si recordatur, non tenetur facere de eo pœnitentiam, quia compatitur secum perfectam Dei amicitiam, & gratiam sanctificantem, neque opponitur fini vltimo simpliciter, (aliàs induceret reatum pœnæ æternæ, quia repugnat simul stare cum iure ad gloriam per adoptionem gratiæ, sicut peccatum mortale) sed tantum secundum quid : ergo permanentia in tali non meretur pœnam æternam, sed duntaxat debitam peccato veniali, imò, vt dixi, nullam. Hinc fide certum est non esse materiam necessariò confitentiam, vt declarat Tridentinum *sess. 14. cap. 5. de confessione*, quamuis sint sufficiens materia.

nonis quoad secundā partem. Complacētia illa fuit venialis. Complacētia habitualis.

Secunda conclusio. Pœna debita peccato mortali, aut veniali remissō in hac vita est temporalis in inferno, non æterna. Est Doctōris, & aliorum, quos citauimus : & probatur ex dictis ; quia ratio illa aduersariorum cessat, nempe peccatum, cui talis pœna debetur, permanere : ergo, &c. Deinde hæc pœna temporalis est. Negant Suarez, & Caietanus cum aliis antecedens, dicunt enim pœnam illam durare in æternam.

32

Secunda conclusio. Pœna debita peccato remissō non est æterna in inferno. Contraria sententia.

Contrà, Deus non punit bis in id ipsum, sed iam commutauit in Sacramento pœnam æternam debitam mortali in pœnam temporalem : ergo illa sententia manet stabilis, & consequenter nequit illa temporalis transferri in æternam.

Impugnatur.

Confirmatur, quia satisfactio pœnitentialis tali pœnæ correspondens perfici potest etiam in statu peccati mortalis, vt plures moderni sequentes Doctōrem tenent, imò & D. Thomas in 4. dist. 22. *quæst. 1. art. ad 5.* ergo etiam in inferno potest illa pœna temporalis finire.

Confirmatio.

Ex dictis fundamentum aduersariorum de facili soluitur.

Obiiciunt satisfactionem non dari in inferno : ergo neque terminatur pœna.

Obiicis.

Respondetur distinguendo antecedens quoad satisfactionem reconciliationem includentem concedo ; quoad satisfactionem, quæ sit vera ordinatio culpæ, negatur.

Solutio.

Obiicis secundò, quamdiu manet culpa, semper manet pœna ; sed reatus culpæ semper manet in inferno : ergo.

33

Secunda obiicis.

Respondent quidam negando minorem, quia culpa habitualis secundum ipsos consistit in reatu ad pœnam, qua soluta desinit. Hæc responsio probabilis est, de qua actum est *suprà* de peccato habituali, *dist. 14. quæst. 1.*

Prima responsio.

Sed respondeo etiam aliter, negando maiorem. Contrà vrget Curiel, quia reatus pœnæ dicit inseparabilem connexionem cum culpa : ergo nequit culpa manere sine ipsa : & confirmatur, quia statuitur contra inordinationem culpæ, ergo semper manet, quamdiu manet culpa.

Secunda responsio. Replicat.

Respondedo distinguendo antecedens ; si intelligas illam inseparabilem connexionem quasi in fieri, quoddam scilicet nunquam incurrat pœnæ reatus nisi ob aliquam culpam concedo ; in *facto esse*, nego. Nec probat Curiel contrarium,

Solutio.

vt probatur solutio suprâ, argumento ad conclusionem; & probo etiam iterum, quia pœna temporalis inflicta à Deo, verbi gratia, belli, famis, pestis, propter peccatum Regis, quibus punitur populus, aut filij ob peccata parentum, & innocentes ob peccata nocentum, licet supponat peccata, tamen non in quibuscunque, verbi gratia, in innocentibus, quibus infligitur. Deinde, hæc pœnæ rarò remittuntur, quamvis de peccato etiam fiat pœnitentia. Idem de pœna temporalis debita peccatis iam remissis in confessione, aut contritione, aut aliis operibus, quibus dimittuntur venialia, manente adhuc pœna: orgo non est talis connexio in facto esse inter pœnam, & culpam, neque ex natura rei, neque secundum exigentiam iustitiæ punitivæ, si pœna est terminabilis ex lege, vt est pœna temporaria dimissi peccati, & pœna venialis. Idem est de pœnis peccati originalis, vt concupiscentia, & morte in iustificatis.

Separari posse peccatum, & pœnam in facto esse.

34
Obiectio.

Dices, *Bona impiorum non probat Aliissimus*. Ecclesiastici 34. & 2. ad Corinth. 13. opera sine charitate facta, nihil sunt, nihil profunt.

Solutio.

Respondco. Ad satisfactionem reconciliatiuam concedo, rigorosam, & quæ sit ad effectum legis, nego.

Replica.

Dices, In hac etiam satisfactione interuenit voluntas Dei liberalis: ergo non valer, nisi ex misericordia Dei, quæ nõ extenditur ad dånatos.

Solutio.

Respondetur interuenire voluntatem Dei, qua legislator statuit pœnam proportionatam peccato, cui satisfit exhibitione pœnæ statutz, non autem liberalis, & reconciliatiua. Negatur ergo antecedens.

Replica.

Dices, remittuntur illa ob merita Christi, sicut & ipsa peccata.

Solutio.

Negatur antecedens, quia Christus est tantum propitiator, in quo reconciliauit Deus, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. *Ad Roman. 5. ad Hebr. 10.* Omnis ergo satisfactio reconciliatiua est per Christum, non autem rigorosa, quæ est purus effectus iustitiæ, & legis vindicantis peccata; cui per se satisfit exhibitione passionis, quæ natura sua terminatur non interuentu, aut intuitu mediatoris, aut operum eius, sed ex statuto, & pacto legislatoris sic ordinantis.

Satis passio est ex lege inflicta, non ex operibus Christi.

Obiicies vtimò: in inferno nulla est redemptio: ergo neque solutio pœnæ.

Respondetur negando consequentiam quoad pœnam temporalem, vt bene Doctor in litera. Aliqui dicunt ex probabilii authorum sententia (quam tamen non approbo) aliquam pœnæ relaxationem dari in inferno. Nam Chrylóstomus, *hom. 33. in Mat.* videtur asserere iustitiam viuorù prodelle etiam condemnatis quantum ad leuamen aliquod quoad tempus. Quod confirmat Damascenus in *serm. de curandis mortuis*, adducens exemplum de liberato Traiano precibus Gregorij Magni, & alia exempla. Hanc sententiam tolerat Augustinus in *Enchir. cap. 110.* Idem tenere videtur Prudentius hymno Paschali.

35
Obiectio vltima.

Marcens suppliciiis tariari nitibus,

Exultatque sui carceris otio

Vmbrarum populum, liber ab ignibus,

Nec feruens solis flumina sulphure, &c.

Præpositiui compendio sue Theologiae, ait progressu temporis fore, vt liberentur ab omnibus tuis pœnis, non in perpetuum, vt ait Origenes, sed vsque ad resurrectionem. Gilbertus Picta-uorum Episcopus sentit partes quasdam proportionales pœnæ vsque remitti per suffragia viuorum. Gulielmus Altisiodorensis ea iuuare ad confortationem patientis, non ad diminutionem pœnæ, & dicit subtrahit aliquam maiorem occasionem. Alij dicunt in die Dominico mitiùs saltem puniri ipsos, vel omnino suspendi tormenta, vt historia peregrinationis sancti Patris nostri Cherani per Oceanum. Hæc sententia meritò expurgata est in Expurgatorio Hispanico, neque coheret doctrinæ Ecclesiæ. Quid sit de hac subleuatione, quoniam Deus non excedit limites suæ iustitiæ, aut misericordiz, saltem id constat non exigere vltra debitam pœnam.

f. De secunda conclusione potest dici dupliciter, &c. Explicat modum, quo venialis peccati pœna etiam in inferno sit temporalis, & non æterna. Hic primus modus est iuxta sententiam, quam probabilem defendit suprâ dist. 14. quæst. 1. art. 1. & deinceps, quam ibi explicuimus; & ea data statuit differentiam inter mortale, & veniale, quod illius pœna sit infinita secundum durationem, id est, æterna, & proinde irremissibilis secundum legem in inferno, non ita pœna debita veniali. Hunc modum non adeò approbat, vt patet ex sequenti.

36
2. Conclusio Doctoris.

Modus quo pœna venialis remittitur.

SCHOLIUM.

Hic Doctor expressè docet id, à quo quis denominatur peccator, non esse obligationem ad pœnam; quia Sancti (inquit) distinguunt remissionem pœna à remissione culpæ: ex quo patet falli eos: qui oppositum ei imponunt. De quo suprâ d. 14. q. 1. art. 1. Dicit ergo veniale remitti morienti in gratia, non per solutionem pœnæ, sed propter aliqua bona opera, quæ in via fecit. Manet dubius an in instati vltimo huius vite, vel in initio alterius remittatur huiusmodi veniale.

SI iste modus non placet, quia videntur Sancti distinguere inter remissionem culpæ cuiuscunque, & pœnæ, & maximè inter remissionem culpæ, & solutionem pœnæ debite illi culpæ. Potest dici h. alio modo, quod peccatum veniale in ista vita remitti potest, non tantum per pœnam anteriorem, vel exteriorem, quia illi non est necessaria ad hoc: sed per aliquem actum Deo magis acceptum, quàm peccatum veniale displiceat: & hoc vel relatum ab ipso operante ad hoc peccatum veniale remittendum, vel non relatum ab ipso, sed à Deo acceptante in ordine ad illud.

8
Habituale peccati non esse obligationem ad pœnam.

Ad propositum, opera istius, qui moritur in charitate, etsi post mortem non referantur ab ipso ad veniale, in quo moritur, dimittendum: nec etiam ipse habeat aliquem actum nouum meritorium, per quem delectur veniale; tamen illa opera prius facta possunt esse à Deo relata ad remissionem istius venialis post mortem. Et hoc, isto

Quomodo veniale remittitur morienti in gratia.

modo, quia causa impedibilis, dum est impedita, non ponit effectum: dum verò est non impedita, ponit: sed merita istius morientis in charitate essent causa sufficiens deletionis venialium istius, vel relata ab ipso vel à Deo acceptante illa in ordine ad istud: sunt autem impedita dum iste vivit, si semper actu manet in peccato veniali: post mortem verò non sunt impedita, quia tunc non contrahit actum peccati venialis: igitur per illa debentur venialia post hanc vitam.

- 9 Ex hoc sequuntur duo. Primum, quòd in instanti mortis remittuntur venialia, quia tunc non manet actus peccati venialis, & per consequens tunc cessat impedimentum. Aliud, quòd omne peccatum veniale morientis in charitate remittitur in hac vita, nisi ille continuat actum peccati venialis vsque ad mortem, vel ad instans mortis. Hoc secundum videri probabile; nisi dicas Deum hoc ordinasse; quòd bona merita istius referuntur in diuina acceptatione vsque ad instans mortis, quando scilicet desinit viator esse; & per consequens tunc retribuat bonum correspondens istis meritis: non sic autem pro aliquo instanti priori, pro quo fuit viator.

Gratia debita meritis remissis datur in instanti mortis. Istud est probabile in aliis: quia cum quodcumque meritum mereatur (vt credo) augmentum gratiæ, quia aliquem determinatum gradum gloriæ, ad quem requiritur, vt dispositio præuia aliquis gradus gratiæ, & non semper Deus post quemcumque actum meritorium augeat gratiam proportionatam merito; videtur quòd augmentum debitum meritis remissis referuet vsque ad instans mortis.

- 10 Et eodem modo de ista deletione venialium, quæ est quoddam præmium non principale istorum meritorum, sicut & augmentum charitatis in tali gradu. Et hoc est rationabile, quia in illo instanti iste primò fit in statu alio, & præmium meritorum reddi eis impediunt status viatoris, vel aliquid concomitans statum huiusmodi. Nec oportet hinc assignare, quòd hæc reseruatio pro instanti mortis sit rationabilis; quia homo tunc maxime indiget propter maximas tentationes tunc imminentes: hoc enim non est verum, quia in instanti mortis anima est separata à corpore, & per consequens non est in via, sed in termino; nec per consequens tunc exposita tentationibus.

Si neuter modorum istorum placet: nec primus, scilicet quòd idem est veniale remitti, & pœnam solui debitam illi: nec secundus, scilicet quòd per merita in vita habita, & reseruata in diuina acceptatione, deleantur in instanti mortis, quærat alius, quem est difficile inuenire: nam motum aliquem bonum, per quem tanquam per dispositionem, vel meritum de congruo, vel condigno, deleatur veniale, ponere in anima post mortem, non videtur doctrinæ Theologicæ consonum, quæ ponit statum illum ab istis immunem.

Post mortem non est status meriti.

- 11 Ad argumenta. Ad primum, nego consequentiam, intelligendo *resurgere* pro liberari à peccato.

Ad probationem dico, quòd non est simile: quia peccare est liberè agere, & pro statu viæ: *resurgere* autem, id est, immunem fieri à peccato, non requirit liberè agere etiam in via, quia vel secundum primam opinionem non est nisi solvere pœnam, & hoc est pati eam: vel iuxta secundam, non est nisi per merita prius habita in via, & pro tunc acceptata, culpam nunc dimitti.

- 12 Ad secundam probationem consequentiæ concedo quòd facilius est cadere, quàm resurgere, prout *resurgere* dicit actum ordinatum in potestate simpliciter resurgentis; sed sic non accipitur *resurgere* in ista remissione peccati venialis. Ad tertiam probationem, falsum accipit, scilicet quòd *resurgere* tunc est per actum voluntatis meritorium, qui tunc insit: sed per actum meritorium, qui prius insuit in vita iuxta secundam opinionem; vel per nullum actum meritorium, sed tantum per pati pœnam condignam pro illo peccato, secundum primam opinionem.

Ad secundum, non valet consequentia: & ratio dicta est in prima opinione, & hoc secundum illam opinionem: iuxta verò secundam esset dicendum, quòd merita facta in vita non possunt acceptari pro instanti mortis, vt per ea deleatur mortale; quia Deus disposuit mortale non delendum, nisi per susceptionem voluntariam Sacramenti, vel per aliquam dispositionem tanquam meritum de congruo, tunc, vel vsque tunc in hærentem, quando peccatum deletur: non sic est in eo, qui decedit in mortali.

Ad probationem dico, quòd etiam mortale, & veniale sint eiusdem rationis in genere naturæ, vel fortè malitia moris, vt genus virtutis distinguitur contra gratuitum, & peccatum (non enim idem est esse virtuosum, vel vitiosum moraliter, & iustum, & peccatorem Theologicè: imò quandoque vitiosus est iustior, & magis virtuosus magis peccator, vt aliàs est dictum), sed ramen non sunt ista eiusdem generis, vel rationis in ratione offensæ diuinæ: & idèd nec vniformiter remittuntur.

Dist. 13. et in 3. dist. 1. de sinceris veritatib.

Ad tertium, est similitudo quoad hoc, quòd Angelus cadens est in termino, non in via, sic & homo in morte: sed non oportet similitudinem esse quantum ad stabilem permanentiam in quocunque, sed in illo, quod est principale in eo, qui iam attingit terminum; cuiusmodi est vita spiritualis per gratiam, vel mors spiritualis per peccatum mortale: & sic qui moritur in vita gratiæ, semper viuet: qui verò moritur in peccato mortali, semper permanebit. Sed de peccato veniali non oportet esse talem stabilitatem, quia illud non est aliquid, secundum quod per se attendatur status bonus, vel malus viæ, vel termini; quia potest stare cum bono statu, & cum statu malo, tam viæ, quam termini: sed quando est cum bono statu termini, oportet quòd deleatur antequam plenè habeatur vltimus terminus.

Et ad aliud potest benè concedi, quòd mors voluntariè accepta sit pœna sufficiens pro pœna cuiuscunque peccati venialis: & fortè pro magna parte pœnæ debitæ pro mortalibus dimissis. Nec obstat, quòd est pœna necessaria; quia aliquis potest necessarium voluntariè acceptare: & sic huic consonat, quod dictum est in secunda opinione, quòd peccatum veniale deleatur in instanti mortis, cum dicto in prima opinione; quia si per solam solutionem pœnæ remittatur in morte, illa pœna soluitur: & sic in morte veniale remittitur.

C O M M E N T A R I V S.

37
Doct̃r ad-
mittit distin-
ctionem inter
debitum pœ-
næ, & reatu
culpa.

S I iste modus non placet, &c. Primò dicit il-
lum modum dicendi non esse consehta-
neum Patribus, qui distinguunt inter remissionem
culpæ, & solutionem pœnæ debitæ. Hunc
locum Doct̃oris aliis loco citato adduximus
contra eos, qui eum calumniantur de opposito:
vbi ostensum est nullam esse in re ipsa discrepantiam
inter ipsum, & alios Doct̃ores; sed tantum
in modo loquendi, ipse enim loquitur secundum
rigorem Physicum lecutus Augustinum, & idèd
negat actum præteritum manere, neque conse-
quenter deformitatem, quæ subiectabatur in
actu, & cum ipso transit, manere autem priua-
tionem gratiæ: ex peccato præterito, & debi-
tum pœnæ, in quibus alij docent manere ipsum
peccatum præteritum virtualiter, vel moraliter,
vel habitualiter: quod ipse nullo modo negat;
sed negat tantum manere per modum forme
in esse, & rigore physico, eo modo quo in-
erat, quamdiu actus mansit peccati. Vnde remissionem
peccati, & media remittendi refert semper
ad peccatum præteritum, quòd præteritum
est, vt supra visum est etiam *diff. 16.* quia & peccatum
præteritum, etiam quòd præteritum, est
materia confessionis, & pœnitentiæ: ergo ex
mente ipsius illud peccatum semper manet quoad
imputationem, ac si esset præsens in esse physico,
ac proinde manet hoc modo moraliter per
modum habitualis non physici, sed moralis; ratione
status & legis, & obligationis.

38
Non remittit
in inferno
peccatum veniale
licet
pœna debita
cesset.

Hic ergo rectè dicit remissionem peccati
distingui à solutione pœnæ: vnde licet in inferno
terminetur pœna debita peccato veniali, non
idèd remitti in inferno ipsum peccatum veniale
in ratione culpæ: quia nempe nunquam remis-
sum, aut retractum fuit in via, neque in inferno
terminatur; idèd in ratione maculæ semper manet
moraliter; quia manet in eo, quod est peccasse,
& nunquam fuisse remissum peccatum, & sic
manet damnatum esse obnoxio legi, quam
transgressus est peccando, eique difformem, quia
neque per pœnitentiam, neque per aliud æquivalens
sustulit difformitatem, aut posuit subiectionem,
& conformitatem illius legis per propriam
conuersionem, & sic semper manebit in
inferno voluntas eius difformis illi legi habitua-
liter eo modo, quo peccatum præteritum ma-
Scoti oper. Tom. I X.

Manere pec-
catum quo-
modo intelli-
gitur.

net in habitu. Hinc non rectè dicitur peccatum
præteritum manere habitualiter in eo præcisè,
quia manet in suo effectu, nempe in debito pœ-
næ, quia soluta pœna iam definit eius debi-
tum, manet autem peccatum in habitu: melius
ergo dicitur manere ipsa peccatum in eo,
quòd status voluntatis desumitur ab opere donec
retractetur, & talis est voluntas in habitu,
qualis fuit eius operatio, siue bona, siue mala.
Vnde voluntas peccaminosa quamuis actualiter
non continetur eius motus, tamen donec corrigatur
à peccato, manet habitualiter, & secundum
æstimationem legis, & prudentiæ in actu
præterito, quod in ipsa hoc modo manere
propriè moraliter dicitur, quamuis physice
non maneat: hinc voluntas dormientis talis
esse dicitur, qualem habuit in vigilia, & voluntas
amentis, aut eius, verbi gratia, in infirmi, talis
censetur, qualem habuit dum erat capax rationis,
& sensus. Vnde sic etiam Ecclesia applicat
remedia salutis ex vi prioris voluntatis, vt
Baptismum, & Pœnitentiam, quia consensus
præteritus voluntatis, & non retractatus
sufficit vt hîc & nunc in eo statu quis
absoluatur, vel baptizetur: vt suo loco differuimus.
Eodem ergo modo sicut etiam in contractibus,
& aliis quæ dependent à consensu voluntatis
actus præteritus eius non retractatus trahitur
ad præsens, vt ipsi æquiualeat actus etiam
præteritus peccati nunquã retractatus in se,
aut æquiualente, censetur semper manere in
habitu; quæ permanentia est moralis, quatenus
voluntas sortitur statum ab actu præterito, vt
subest regulis legis, & prudentiæ, à quibus
desumitur esse morale rei, nõ est autem permanentia
physica, quæ sumitur à regulis motus, & mutationis,
& quietis sub forma in suo esse physico permanente.

Permanentia
moralis actus
præteriti.

h. Potest dici alio modo, &c. Conclusio Doct̃oris
est, quòd peccatum veniale in ista vita remitti
potest per pœnam interiorẽ, vel exteriorẽ, &
per aliquod æquiualens, nempe actum Deo magis
gratum, quàm displicuit veniale, & hoc duobus
modis. Primus est, si referatur ab operante
ad finem remissionis peccati venialis obtinendæ;
vel etiam si non offeratur: tamen à Deo acceptetur
in finem remissionis obtinendæ.

39
Duplex mo-
dus remissionis
venialis pec-
cati.

Circa hanc literam plura se offerunt dis-
N n 2 renda.

Controuerſa.

reuda. Primum est an satisfactio iusti saltem possit esse de condigno pro peccato veniali? Secundum est, in quo hæc satisfactio consistat.

An satisfactio iusti sit condigna veniali.
Sententia negatiua.

Sententia communis affirmatiua.

Ratio Vasquez.

Quoad primum; negat Petrus de Soto in institutione Sacerdotis. lect. 18. de poenitentia, hominem de condigno satisfacere posse pro peccato veniali, quia remissio venialis est opus diuinæ gratiæ, & ideo petimus in oratione Dominica, *Dimitte nobis debita nostra*. Contraria sententia est communis, nempe in homine posse contingere hanc satisfactionem per actum contritionis, aut dilectionis super omnia; sed variant Doctores in eius ratione. Valquez in 3. part. tom. 1. disp. 2. cap. 3. asserit seclusam omni Dei condonatione delicti peccatum veniale per satisfactionem illam, in hoc statuens differentiam inter mortale, & veniale sic remissum, quod satisfactio pro mortali habeat admixtam liberalitatem Dei, quia nempe homo per mortale incurrit debitum carenti omni auxilio gratiæ, quo à peccato resurgeret, facta autem condonatione huius debiti per dationem liberalem auxilij homo per gratiam Dei, inquit, potest pro mortali satisfacere quoad æqualitatem, seclusa ulteriori condonatione, aut promissione Dei: at per veniale homo non incurrit debitum carenti auxilio, ideo potest ex natura rei satisfacere, quia actus, quem elicit contritionis, ipsum ex natura rei iustificat à veniali; quamuis autem auxilium gratiæ ipsi gratis tribuatur, quia cum non incurrit debitum ipso carenti, ideo nihil ipsi remittitur gratis. Hæc sententia supponit hominem formaliter iustificari per actum, & gratiam dari liberaliter, quando indignis datur, non autem quando datur non dignis, datur autem iustus auxilium ad delendum veniale, non quasi indignis, sed non dignis.

Hæc doctrina non est solida, in primis peccatum mortale non inducit aliam priuationem, quam gratiæ sanctificantis de facto in homine; quamdiu enim durat status viæ non desunt auxilia in vniuersum existentibus in peccato, aliàs frustra maneret Scriptura: *Conuersimini ad me in toto corde vestro*, Ioëlis 2. frustra adhortaretur ad poenitentiam passim: frustra institueretur Sacramentum Poenitentiae, nisi ex lege parata essent auxilia, quibus homo se ad Dominum conuerteret, & disponderet: quamuis ea auxilia sine nostris meritis dentur ex sola Dei misericordia: si enim loquamur de gratia sufficiente, illam omnibus dari communis est Theologorum. Si de efficaci, dari eam prædestinatis est certum, cuius peccatum mortale non est priuatio, quia sicut non tollit efficaciam & ordinem prædestinationis; sic etiam neque medioſum, vt gratiæ efficacis, & vocationis diuinæ, alioquin frustra præfigeretur status viæ homini ad faciendum iudicium, & iustitiam: qui status non datus est Angelo, sed statim à peccato desertus, reprobat, & iudicatus fuit. Hoc confirmat parabola de vinea, de talentis, de nuptiis, de Samaritano, de operariis; & hanc gratiam meruit Christus peccatoribus: ergo eius priuatio non inducitur per peccatum mortale. Probatur consequentia, quia neque ex natura rei excludit Dei misericordiam vocantem, & auxiliantem, neque est statuta lege, cum lex sit in oppositum, vt patet ex dictis: aliter autem priuare nequit gratia actuali. Accedit quod veniale sit quædam Dei offensa, quæ ex gratia remitti debet non merenti ipsam gratiam, per quam conuertitur.

40
Impugnatur. Per peccatum mortale non priuari hominem vniuersum gratia auxiliante.

Mortale non tollit ordinem prædestinationis.

Secundò falsum est quod in donatione auxilij solum versetur liberalitas Dei, & misericordia, vt aliàs supra probatum est: quantum ad iustificationem peccatoris est expressè contra Patres, & Scripturam, vt patet in parabola eius serui, cui postulanti dimisit Dominus debitum, cuius orationem præcessit gratia vocationis: & patet ex Tridentino sess. 6. cap. 5. gratiam vocationis antecedere dispositionem, & conuersionem, quæ ex cap. 6. versatur in actibus fidei, spei, charitatis, & poenitentiae. Cæterum hi actus, vt docet idem Tridentinum cap. 8. non merentur iustificationem, atque ideo gratis, & misericorditer fit; quæ iustificatio includit infusionem iustitiæ, & remissionem peccati: ergo non in sola auxilij, seu gratiæ præuenientis donatione sistit Dei misericordia, quæ vltèrius extenditur ad remissionem peccati, quæ gratis fit. Item, Mileuit cap. 3. definit gratiam Dei non in sola peccatorum remissione consistere, & valere, sed etiam in auxilio, ne committantur: ergo distinctæ gratiæ sunt auxilium, & remissio peccati.

Misericordia Dei nõ solum in vocatione consistit, sed etiam in remissione.
Trident.

Mileuitanũ.

Tertiò, sequitur falsum esse non requiri promissionem, & condonationem Dei ad remissionem peccati, seu mortalis, seu venialis, vt patet ex dictis, quia si gratis fit, supposita etiam poenitentia, & conuersione peccatoris: ergo potuit non fieri, & liberaliter non ex debito fit ac proinde accedente voluntate liberali Dei. Quoad veniale autem id specialiter probatur ex 1. Ioannis 1. *Si dixerimus, inquit, quod peccatum non habemus, &c. vbi communiter Patres, & interpretes intelligunt de venialibus, quæ solum habere potuit Ioan. & mox subdit quoad remissionem, & modum remissionis. Si confiteamur, inquit, peccata nostra, fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, &c. vbi remissionem eorum reducit in fidelitatem Dei, & promissionem, non secus ac contingit remissio mortalis, Ezech. 18. *Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, &c. & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & non morietur, &c.**

42
Remissio fit grati.

Etiam peccati venialis.

Quartò, ex his sequitur non remitti veniale ex natura rei per actum contritionis contra eundem; & in primis consistere in ipsa contritione iustitiam formaliter, est opinio singularis huius Doctoris, aut alio actu; quam impugnamus aliàs: quoad præsens sufficit nobis autoritas Tridentini in oppositum afferentis cap. 6. sess. 6. actus fidei, spei, charitatis, & poenitentiae antecedere per modum dispositionis ipsam iustificationem, quæ ex eodem Concilio, cap. 5. & 7. includit infusionem gratiæ sanctificantis, & remissionem peccati: ergo distinguuntur ab ipsa iustificatione prædicti actus: sed si iustitia consisteret in actu, deberet in aliquo ex illis consistere: ergo. Deinde cap. 8. supponit illos actus antecedere iustificationem, non tamen mereri ipsam: ergo diuersa sunt, & can. 3. *Si quis, inquit, dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit, &c.* Vbi expressè distinguit illos actus ab ipsa iustificatione, & canon. 24. *Si quis dixerit iustitiam acceptam non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per opera bona: sed ipsa opera fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non autem ipsius augenda causam, anathema sit, &c.* Augeti, & conseruari

43
Iustitiam nostram non consistere in actu.

seruari non conuenit actibus. Deinde opera bona, seu actus sunt causa augendæ iustitiæ: ergo diuersa sunt. Quod uero non consistat in actu contritionis formalis nostra iustitia, de facili colligitur ex *sess. 14. de penitens. cap. 4. Doct. præterea est contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominẽque Deo reconciliare prius quàm hoc Sacramentum actũ suscipiatur, &c.* ubi sermo est de contritione perfecta: docet ergo eam vt perfectam charitate reconciliare: ergo non in ipsa formaliter consistit reconciliatio. Hæc autem charitas est habitualis, non actualis: quia ipsa contritio secundum communem Thomistarum consistit in actu charitatis. Deinde, in principio dicitur impetrare veniam peccati: quod intelligi nequit de formali iustitia, quæ inseparabilis est à remissione peccati, saltem mortalis. Accedit quod in infantibus, & adultis est eiusdem rationis, sicut & effectus Sacramenti; adultus ad Sacramentum accedens cum attritione iustificatur sine contritione perfecta: ergo eius iustitia non in ea consistit. Dimissa ergo quæstione illa de natura iustitiæ nostræ, quam alias supra tractauimus,

Non consistit in contritione.

44 Peccatũ veniale non tollit ex natura rei per iustitiam.

Trident.

Probatur sequela, peccatum veniale potest stare cum iustitia, quæcumque illa sit: ergo ex natura rei non tollit peccatum veniale. Consequentia est manifesta: probatur antecedens, quia omnes Patres supponunt peccata leuia, & venialia dari in iustis: de quibus intelligit illum locum Ioannis. *Si dixerimus quod peccatum non habemus, &c.* & ex Concilio Milcuitano *cap. 6. 7. & 8. Arauf. I. cap. 14. 22. ex Trident. sess. 6. cap. 11. Licet enim in hac mortali uita quantumuis sancti, & iusti, in leuia saltem, & quotidiana, que etiam uenialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti: nam iustorum illa uox est & humilis, & uerax, Dimittite nobis debita nostra, &c.* Ergo venialia compatiuntur cum iustitia: ergo à fortiori cum contritione, aut alia quacumque forma, quæ ad iustitiam solùm disponit. Probatur consequentia, quia magis repugnat peccatum iustitiæ, quàm dispositioni ad ipsam. Confirmatur. Eatenus contritio ex natura rei deleat veniale, vel quia ipsi in specie repugnat, quia actus talis virtutis: uerbi gratia, charitatis, aut pœnitentiæ, vel qua ordinat hominem ad Deum, finem ultimum. Non primum, quia sic tantum opponitur peccato in actu contra proprium motiũ, & rectitudinem. Non secundum, quia iustitia, in qua formalis sanctitas consistit, perfectiũs ordinat ad finem, quàm dispositio ad ipsum, vt est contritio: hoc non obstante compatiuntur secum peccatum veniale. Ergo, &c. Deinde, potest contingere contritio perfecta de solis mortalibus sine ordine ad venialia: uerbi gratia, oblita, quæ tunc non remittuntur, neque ex natura rei, neque ex diuina uoluntate.

Confirmatur. Dispositio ad contritionem non est peccati uenialis.

Dispositio remissionis Baptismali, & Pœnitentiæ.

Vnde in hoc distinguitur partim Baptismus à Sacramento Pœnitentiæ, quod ille remittat omnia peccata, pœnitentiæ nõ semper uenialia. Hoc idem argumentum probat, neque contritionem, neque alios actus nostros simpliciter sumptos, seu absolute, ex diuina etiam ordinatione remittere uenialia, quamuis ad remissionem mortalis sic sufficiant. Disparitas autem in eo est, quod dispositio ad iustitiam eatenus remittit ueniale, quatenus inducit iustitiam, quæ ei repugnat, saltem ex diuina ordinatione; simul autem esse po-

Scoti oper. Tom. I. X.

test cum iustitia ueniale, idẽ dispositio ad iustitiam sic absolute sumpta, qua disponit ad iustitiam ex diuina ordinatione, vel etiam qua actus est talis in sua specie morali, aut Physica, cum non dicat repugnantiã ad ueniale habituale, maxime in materia differentis virtutis, idẽ non tollit ueniale: oportet ergo aliam rationem superaddere præter hæc nostris actibus, vt impetrent remissionem uenialium.

Quid autem illud sit, vel quænam in specie satisfactio deleat peccatum ueniale, & quænam exigitur, non est concors Doctorũ sententia. Durand. in *4. d. 22. q. 2.* dicit non sufficere actum charitatis etiam seruidum, vt vocat, & incensum, sed requiri contritionem formalem, quia in hac tantum cõtinetur retractatio peccati uenialis, quod cum charitate tam actuali, quàm habituali etiam intensa cõpatitur. Gabriel in *d. 16. q. 5. art. 2.* dicit sufficere reordinationem uoluntatis ad hanc retractationem per actum oppositæ virtutis. Idem insinuat Medina *tract. 1. de pœnit. q. 3.* Thomas de Argentina *dist. 21. art. 4.* requirit contritionẽ, sicut Durandus: non tamen tam perfectam, aut in eo gradu, quo exigitur ad remissionem mortalis, quia non requiritur, vt sit super omnia, quamuis necessandõ debeat esse ex motiuo charitatis, & amore amicitie. Caiet. *3. p. q. 87. art. 1.* quæ sententia etiam uidetur D. Thom. *ibid.* exigit dolorem saltem virtualem, qui in cõtritione, aut perfecta dilectione charitatis continetur. Hanc sententiã plures amplectuntur. Richard. in *4. d. 16. art. 5. q. 1. & d. 21. art. 3. q. 1.* Palud. *ibid.* & Alen. *4. p. q. 106. memb. 8.* Eandem explicat Valquez in præfaram quæstionem D. Thomæ, dicens illam contritionem dici virtualem, non quod in se non sit dolor explicitus, & formalis: sed quod detur quandoque in gradu, vt non extendatur ad ueniale. Vnde quando ita est perfecta, vt natura sua deleat etiam uenialia, erit virtualis. Alij docent sufficere attritionem implicitam inclusam in quocumque actu bono repugnante ueniali. Suarez *tom. 4. in 3. disput. 11. sect. 2. concl. 3.* dicit in iustis extra Sacramentum sufficere attritionem. Ratio omniũ est, quia requiritur retractatio peccati, quæ nequit fieri nisi per pœnitentiã formalem, aut saltem virtualem. Alia est sententia sufficere satisfactiõnem ad remissionem uenialis: hæc statuit peccatum habituale in solo reatu pœnæ. Est Gabrielis in *4. dist. 16. q. 5. art. 2. conclus. 2.* & tribuitur Doctori, de qua satis dictum est.

45 Per quam satisfactionem, aut medium dicitur ueniale. Prima sententia.

Secunda sententia.

Tertia sententia.

Quarta sententia.

Explicatur.

Quinta sententia.

Sententia Doctorũ.

Ultima tandem sententia est Doctoris hic asseretis remitti ueniale per quemcumque actum bonum magis acceptum Deo, quàm fuerit inuisum peccatum ueniale, modò actus ille ab operante referatur in finem remissionis peccati, hoc est dicere, per satisfactiõnem oblatam Deo remitti ueniale: quæ satisfactio potest in quocumque actu bono æquiualente reperiri, modò in eum finem eliciatur.

Prima conclusio: cõdigna satisfactio pro peccato ueniali est actus quicumque bonus æquiualens modo iam dicto. Est Doctoris. Probatur ab inconuenienti, quia si requireretur contritio perfecta, aut in perfectiori gradu, vt Valquez, & alij uolunt, sequeretur quod magis, vel æquẽ rigorosa satisfactio exigeretur pro peccato leui, & graui, quod non congruit iustitiæ: ergo talis non exigitur. Secundò, ueniale de facto non deletur per contritionem, aut deletionem actualem, & habitualem, vt, uerbi gratia, si sit oblitum, vel si

46 Prima conclusio. Per actũ bonum æquiualentẽ oblatum remitti. Probatũ.

Non requiritur contritionem formalem, aut virtualem.

quis etiam in memoriam reuocet aliquod veniale sine proposito emendationis, tunc non dicitur: ergo talis contritio & dilectio neque formaliter, neque virtualiter extenditur ad illud veniale, neque ex natura rei, neque ex voluntate operantis, neque ex acceptatione diuina, nec est eius retractatio, aliàs sequeretur propositum emendationis, sine quo simpliciter talis est impenitens de veniali: ergo contritio, & dilectio Dei absolute sumpta non habent effectum delendi peccati venialis semper: sed neque contritio habet necessitatem, & semper illum effectum in ordine ad confessionem, quando non est de ipsis venialibus saltem in genere, aut specie. Probatur consequentia, quia contritio in ordine ad confessionem qua est dispositio ad Sacramentum, in eo differt ab attritione quoad efficaciam, quod ipsa sanctificet ante absolutionem; sed effectus sanctitatis ex dictis non repugnat peccato veniali: ergo.

Neque illo effectus conuenit semper contritioni.

47

In Sacramento Penitentiae non semper tollit venialia.

Deinde, quidquid facit contritio se sola, praestat attritio cum Sacramento: sed neque haec delent omnia venialia semper non confessa, quando in eum finem non diriguntur à penitente: ergo neque contritio. Maior patet ex communi Doctorum, qui dicunt Sacramentum facere de attrito contritum, cuius efficaciam respectu gratiae est maior quam contritionis, quia ex operato causat illam, & in virtute meritorum Christi; contritio autem ex opere operantis, seu merito proprio operantis, quod est inferioris gradus, & acceptationis. Minor probatur ex communi suppositione, quam insinuat Trident. *sess. 14. de poenit. c. 5. de confessione*, in haec verba: *nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in qua frequenter labimur, quamquam recte, & utiliter, citràque omni presumptione in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat; taceri tamen citrà culpam, multisque alijs remedijs expiari possunt, &c.* ergo supponit illa non expiari semper in confessione, sed per illa alia remedia.

Trident.

Per alia media diuersa deleri venialia.

Et quamquam illa

Opus quodcumque satisfactorium sufficit. Meritorium opus habet proprium.

Requiritur oblatio operum.

Haec autem remedia distincta à confessione, & penitentia, debent habere efficaciam delendi ipsa non aliter quam per satisfactionem, & consequenter per exhibitionem alicuius operis aequalentis in finem remissionis ipsorum; sed opus aequalens potest esse in materia cuiuscumque virtutis: verbi gratia, fidei, elemosynae, orationis, ieiunij, quia haec opera sunt satisfactoria, vt ex Scriptura constat; ieiunium autem, elemosyna, & oratio numerantur à Patribus, & Doctoribus tres partes satisfactionis: imò & quodcumque opus bonum potest hunc effectum habere: ergo maxime pro peccatis leuibus. Deinde, opus cuiuslibet virtutis potest esse meritum respectu vitae aeternae: ergo potest esse efficax ad tollendum impedimentum, si applicetur à voluntate, & consequenter satisfactorium tam pro poena temporali, quam pro peccatis leuibus, quae impediunt gloriam, non tollunt gratiam. Quod verò actus quicumque bonus vt habeat efficaciam ad delenda venialia, exigat vt per modum satisfactionis exhibeatur in eum finem. Patet, quia si alioquin actus dilectionis non habeat illum effectum semper, neque ipsa penitentia, quando ad veniale implicite, aut explicitè non extenditur, minus conueniat actui inferioris ordinis, sine tali relatione.

48

Obiectio.

Obiicies, si actus ex se non remittit venialia: ergo ex acceptatione Dei non habet il-

lum effectum, minus autem ex intentione operantis.

Respondetur, negando vtramque consequentiam; primam non lequi patet ex dictis. Secunda aequè falsa est.

Solutur.

Dices, opus ex intentione operantis dirigentis ipsum in talem finem remissionis non habet bonitatem, aut efficaciam: consequenter ergo inutilis est talis relatio.

Replicat.

Respondetur habere applicationem, sicut patet, in finem hunc, vel illum ad impetrandam hanc, aut illam gratiam fieri opus de se quidem dignum, & ex acceptatione diuina, requiritur tamen applicatio: sicut patet in oratione Ecclesiae, & cuiuslibet particularis personae, & communi praxi. Si ergo ieiunium ad impetrandum hanc, aut illam gratiam, exigit vt in eum finem referatur, sic etiam in proposito opus satisfactorium potest quis facere pro se ipso, aut pro alijs, vt dicere Missam: vt autem habeat effectum in se, aut alijs determinatum, requiritur intentio: quae non tribuit valorem operi, sed applicationem.

Oblatio operis est eius applicatio ad effectum remissionis.

Exempla.

Obiicies secundò. Si opus satisfactorium esset efficax in remissionem venialis, non esset ratio cur vnum magis, quam aliud tolleretur: ergo vel omnia, vel nullum tollit.

Obiectio.

Respondetur argumentum in simili forma concludere de contritione, & dilectione, quibus arguens tribuit illam efficaciam.

Retorquetur.

Respondet ergo causam habere effectum limitatum ex applicatione in actu secundo, quae in praesenti est intentio: quia si in genere applicetur ad omnia, habebit effectum sibi proportionatum, sicut contingit in satisfactione pro temporali in genere, quae non aequaleat toti poenae, habet effectum proportionatum sibi.

Solutur.

Obiicitur tertio, talis actus non includit retractationem peccati praeteriti: ergo non remittit ipsum.

Obiectio tertia.

Respondetur negando antecedens, quia eo ipso, quo offertur, vt satisfactionem ad finem delendi peccati, vult peccatum non esse, & consequenter retractat ipsum.

Solutur.

Obiicies quartò, Patres exigere lamenta de peccatis quotidianis.

49

Obiectio quarta.

Respondetur illud esse remedium magis proprium, & ex usu: tamen alijs etiam operibus remittuntur, vt dimittendo alijs iniuriam. *Dimittite, & dimittetur vobis. Dimittite nobis debita nostra, &c.* vt patet ex supradictis.

Solutur.

Obiicies quintò. Si opus relatum à peccatore in finem remissionis venialis, illud remittat, sequeretur nunquam posse remitti illud per clauas, quod est contra praxim, & sensum Ecclesiae absolutentis à venialibus. Patet sequela, quia attritio, aut contritio antecedens de venialibus illa remittit ante absolutionem.

Obiectio quinta.

Respondent quidam concedendo sequelam, neque illud esse inconueniens; nam & peccata aliàs confessa possunt subici clauibus, & absolutioni, vt patet ex praxi. Hinc patet ad subsumptum, eiusque probationem.

Prima responsio.

Respondet tamen negando consequentiam, quia licet attritio sit actus bonus ex gratia, & acceptus Deo, tamen non habet illum effectum, nisi relatus sit in finem satisfactionis per modum meriti impetratorij, quod non contingit semper, nempe quando tantum ex fine disponendi se, & sumendi dignè Sacramentum, habetur. Vel si dicatur meritum impetratorium, vt vocare videtur Trident. *sess. 14. cap. 4.* quia procedit ex fide

Secunda responsio.

Attritio in ordine ad Sacramentum non remittit veniale ante Sacramentum.

ad finem remittendi peccatum : non tamen habet rationem satisfactionis, nisi offeratur per modum satisfactionis : neque etiam refert quòd peccatum per ipsam dispositionem Sacramentali remittatur, vt patet quando quis disponitur per contritionem.

50
Secunda conclusio.
Remissio venialis extra Sacramentum non exigit infusionem gratia.
Sententia opposita.
Probatio conclusio.

Secunda conclusio. Remissio peccati venialis per condignam satisfactionem non exigit infusionem gratia sanctificantis. Hanc non docet in terminis Doctor, magis tamen conformis est dictis. Eam tenent Soto, Ledesma, Maior, Gabriel. Est contra Suarez, & Vasquez, qui non secus ratiocinatur de remissione venialis, quàm mortalis, quantum ad infusionem gratia. Probat primum, quia veniale ex dictis non includit priuationem gratia, & compatitur cum ipsa: ergo non requiritur ad remissionem ipsius infusio gratia. Secundò remittitur per Sacramentalia, neque Ecclesia explicat vsum Sacramentalium esse tantum in iustis; imò contrarium, vt patet in asperione aqua benedicta, quæ tam iustis, quàm peccatoribus communicatur. Tertiò secundum aduersarios, & satis communem sententiam remittitur iustis post mortem in instanti separationis : sed tunc non infunditur aliqua gratia de nouo. Quartò, opus satisfactorium pro pena temporalis factum à iusto non meretur ei gratiam nisi excedat debitam satisfactionem; quia in penis & premiis seruatur iustitia commutata proportio, & æquitas : ergo quandoque opus iusti bonum non meretur gratiam: ergo ad remissionem peccati venialis etiam iniusto per opus bonum, neque ex conditione operis, neque ex necessitate remissionis, neque ex ratione satisfactionis exigitur gratia infusio.

Non est priuatio gratia.
Remittitur per Sacramentalia.
Remittuntur post mortem vt quidam volunt.

Opus satisfactorium aliquando non dat gratiam.

51
Tertia conclusio.
Pote remitti existenti in mortali.
Probatio.

Tertia conclusio. Satisfactio condigna peccato veniali potest exhiberi à peccatore cum effectu remissionis venialis. Hæc conclusio patet ex dictis, quia hæc remissio non exigit infusionem gratia, peccatum veniale non dicit necessariam connexionem cum mortali, quantum ad sui remissionem, neque ex lege, neque ex iustitia: peccator potest satisfacere pena temporalis, quæ ipsi remittitur in statu peccatoris : ergo etiam similiter pro peccato, quod inducit debitum pena temporalis. Probatur consequentia, quia si status peccati non tollit potestatem satisfaciendi pro pena temporalis, non videtur tollere satisfactionem, quæ pro ipso peccato, cui tantum illa debetur. Item, peccata venialia remittuntur per Sacramentalia, quorum vsum etiam in peccatoribus est efficax. Vnde Augustin. in Enchirid. cap. 71. *De quotidianis, breuioribus, leuibusque peccatis*, inquit, *sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfaciunt; eorum enim est dicere: Pater noster, &c. fidelium dicit, & non iustorum.* Vltimò tandem, hæc sententia est magis pia, & commendat diuinam iustitiam, & misericordiam, & contraria retardaret à bono opere ob rigorem, si omnia opera peccatorum essent mortua quantum ad effectum satisfactionis.

Status peccati non tollit potestatem satisfaciendi pro pena temporalis.

Augustin.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio est iustum posse pro suo peccato veniali satisfacere de condigno. Sequitur ex dictis, quia nihil omnino deficit: ergo, &c. Hæc est communis sententia.

52
Deleri per Sacramentalia.

Quinta conclusio. Venialia delentur per Sacramentalia, & idem dicendum in susceptione Sacramentorum digna; quæ est opinio D. Thomæ 3. part. quæst. 87. art. 3. quam tenent Soto in

4. dist. 15. quæst. 2. Ledesma 4. 1. part. quæst. 28. art. 3. Id verum esse docet Trident. sess. 14. Cap. 2. de extrema vnctione, & cap. 2. Et idem de aliis docent moderni, quamuis valent in modo, nam quidam tenent ex opere operato diuinit per omnia : alij per motum dilectionis, aut contritionis, quem indignè sumentibus excitant Sacramenta, vt Eucharistia. Docent idem D. Thomas 3. part. quæst. 79. art. 4. D. Bonauent. dist. 12. part. 2. dist. 1. quæst. 3. Conclusio quoad primam partem est eorum, quos in præcedenti citauius : est negat Vasquez art. 3. dub. 1. citans Richardum, Durandum, Petrum à Soto.

Pro intellectu conclusionis nota Sacramentalia in genere vocari ritus, quos in administratione Sacramentorum instituit, & obseruat Ecclesia : de quibus Cap. 13. Trident. sess. 7. de Sacrament. in genere. Alia tamen magis specialiter dicuntur Sacramentalia, quæ ad vanos effectus instituit Ecclesia, qui eorum effectus ex orationibus, quibus ipsæ ad eum vsum applicantur, & consecrantur ab Ecclesia, colligi debent. Communiter dicuntur septem, & hoc versiculo continentur.

Sacramentalia in genere.

Eadem in specie.

Sunt septem.

Orans, unctus, edens confessum, dans benedicens.
Orans, id est, oratio Dominica ex Capitulo Si quotidianis, &c. *Unctus*, id est, aqua benedicta, de conf. d. 3. cap. aquam edens, id est, communicans, vt vult Sotus ex cap. cum omne crimen, de consecrat. d. 2. interpretatur tamen Paludanus de pane benedicto, qui distribuitur in Dominica populo. *Confessum*, id est, Generali confessione, vt vult Paludanus, & Sotus ad hunc effectum referens institutam ab Ecclesia vt in Prima, Missa, & Completorio dicatur. *Dans*, id est, elemosynam cap. Medicinam, de penit. d. 1. & cap. Quamobrem. *Benedicens*, id est, benedictio Episcopalis. His annumerantur alia, vt unctio peccatoris cum oramus, cap. Tres sunt autem, &c. de penit. 1. Et Augustin de medicina penitentia cap. 2. lib. 50. *Homiliarum homil. vltima* cap. 9. *Epistola* 108. Addit etiam Paludanus sumptionem cuiusque Sacramenti, vnctionem Regum, Episcoporum.

Oratio Dominica.

Aqua benedicta.

Pane benedictus.

Confessio generalis.

Elemosyna.

Benedictio Episcopalis. Unctio peccatori additur.

Alij adduntur.

Probatur conclusio ex interpretatione, & vfu Ecclesie. Talem esse affirmat Sotus. Specialiter probatur de oratione Dominica ex Augustino in Enchirid. cap. 71. quem citat Magister in 4. dist. 16. Tolet. IV. cap. 9. Iuo in suo decreto, *De quotidianis, breuioribus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfaciunt; eorum est enim dicere, Pater noster, qui es in caelis, &c. delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata delet, &c. Idem docet quoad penam peccatorum.* Respondet Vasquez id intelligi mediante motu contritionis, cui remissio debetur, ad quem excitat ipsa oratio. Sed hæc glossa est imaginaria, si remissio datur contritioni : ergo oratio non debet, neque talis effectus specialis huic adscribi debet magis quàm aliis orationibus, ex quibus excitari potest contritio : v. g. *Miserere mei Deus, &c.* Et sic de aliis penitentia libus. Deinde non contritioni, sed huic petitioni. *Dimitte nobis debita nostra*, talis effectus tribuitur. *Si, inquit, quemadmodum veraciter dicitur, dimitte nobis debita nostra, &c. ita veraciter dicatur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, &c.* Concilium Mileuitanum, ni fallor cap. vltimo, idem docet, sicut & reliqua Africana probantia contra Pelagium, neminem immunem esse à peccato : quod fusius Augustinus de peccatorum meritis & remis-

53
Probatio.
Augustin.

Responsio Vasquez.

Impugnatur.

sione prosequitur argumento orationis Domini-
cæ, & ex aliis Scripturis. Hoc enim maximè vr-
gebant contra hæreticos tolli orationem hanc,
& sicte, non verè dici, si non esset peccatum in
Sanctis. Quoad alia Sacramentalia patet con-
clusio ex Canonibus citatis, & vsu Ecclesiæ.
Ex quo patet ad oppositam rationem (dicit enim
præfatus Sacramentalia habere alios effectus à
remissione venialis.) Respondetur hoc non
obstare, cum illum etiam habeat. Hæc confir-
mant quæ dicta sunt prima conclusione.

54

An requira-
tur bonus mo-
tus?

Difficultas est an requiratur aliquis motus ex
parte nostra, seu quædam dispositio ad illum
effectum.

Respondet Vasquez totum effectum dari ex
efficacia motus contritionis.

Requiri fidem
& cultum.

Respondeo requiri vt nobis, mediante fide no-
stra, & cultu religionis applicentur, quia cære-
moniæ, quarum vsus debet esse religiosus, &
humano modo, idèd in amentibus, aut dormien-
tibus fortè non habent effectum talem, licet in
infantibus habeant alios effectus, vt fugandi dæ-
mones, & similia. Alia difficultas est, an ex ope-
re operato, vel ex opere operantis dent remissio-
nem venialis. Quæstio est de nomine, quia si
illud dicatur ex opere operato, quod confertur
non solum intuitu operantis, sed alterius, sic dici
possunt ex opere operato causare, quia habent
efficaciam, quatenus sanctitas Ecclesiæ ipsis ap-
plicatur mediantibus orationibus, quibus hunc
effectum ipsis impetrat à sponso. Si verò dica-
tur ex opere operato illud, quod de condigno &
infallibiliter ex meritis alterius datur, vel ope-
ratur, tunc Sacramentalia non causant ex opere
operato, quia tantum impetrat Ecclesia, non
meretur de condigno.

55

De remissione
venialium, quæ
vsque ad mor-
tem durant.

Ad propositum opera istius, &c. Hic tra-
ctat de remissione venialis; de quo aliàs in vita,
neque pœnitentia, neque alia opera satisfacto-
ria, aut media in finem remissionis fuerunt
applicata, & idèd manet vsque ad instans mor-
tis.

Responso.
Dimissi in-
uitu merito-
rũ quæ aliàs
in vita ha-
buit.
Probatio.

Respondet ergo remitti à Deo intuitu oper-
um bonorum, seu meritorum, quæ is aliàs ha-
buit in vita, eaque opera ad eum finem à Deo
acceptari. Ratio Doctoris est, quia caula impe-
dibilis sublato impedimento habet hunc effe-
ctum: sed merita istius, si non essent impedita
in vita, essent sufficientia ad deletionem venia-
lium: ergo in morte, sublato illo impedimento,
sunt efficacia ad hunc effectum. Declaratur hæc
ratio. Opera in vita facta, si offerrentur ad satis-
factionem venialis peccati ab ipso operante, ha-
berent illum effectum remissionis, & idèd non
habuerunt, quia defuit oblatio, defuit conse-
quenter diuina acceptatio, quæ ad effectum rem-
issionis peccati viatoris exigit satisfactionem,
aut aliquid æquiualens. Hæc sunt impedimenta,
quæ intendit Doctor. Accedit & aliud, nempe
complacentia, aut perseuerantia habitualis, &
interpretatiua in peccato veniali commissio, sup-
posito quòd non fuerit aliàs retractatum per pœ-
nitentiam, aut alia opera æquiualentia, aut me-
dia, quibus remittitur in via, & hoc est quod
intendit Doctor per illa verba: *Si semper actu
manet in peccato veniali, &c.* Non enim intelligit
de actu complacentiæ actualis, sed de perman-
entia in peccato habituali, quod commisit, &
pro quo non satisfecit: idèdque infra, §. *Ex hoc
sequuntur dno*, excipit à remissione in instanti

Declaratur

Impedientia
remissionis ve-
nialis in vita.

mortis casum, quo moriens actu continet ven-
iale, aut in eo complaceat: *Nisi, inquit, conti-
nuer actum peccati venialis vsque ad mortem, vel ad
instans mortis, &c.*

Manere ergo actu in peccato veniali, in-
telligit hic modo dicto, id est, in habituali.
Impedimentum ergo est non retractasse aliàs
peccatum, quod requirit lex in viatore ad
effectum remissionis, vel quod Deus non acce-
ptarit opera, aut alia media, vt Sacramenta ad
illum effectum; sed in morte cessat hoc impe-
dimentum, quia merita adiuncta perseuerantia
finali tribuunt vltimum, & completum ius ad
gloriam; quod ius aliàs fuit remotum, & suspen-
sum donec poneretur conditio, à qua depende-
bat, nempe perseuerantia finalis: quia, *Qui per-
seuerabis vsque in finem, hic saluus erit*: sicut ergo
addita perseuerantia finali completur nostra ius-
titia respectiue ad gloriam, sic etiam opera ac-
cipiunt valorem tollendi huius impedimenti,
quod est ex peccato habituali, ita vt ipsorum in-
tuitu remittatur: non ita autem tollunt debi-
tum pœnæ, quia ex lege manet purgatio facien-
da in altera vita pro pœna non satisfacta: non
sic medium satisfaciendi pro peccato. Hic autem
modus remittendi peccati est conueniens
tam iustitiæ diuinæ, quam misericordiæ: quia
peccata remittuntur ob aliquam satisfactionem,
saltem Christi; eandem autem operationem ha-
bent opera facta in Christo, & acceptata ad
gloriam addita perseuerantia finali, vt etiam per
modum satisfactionis acceptentur à Deo pro
peccatis leuibus.

Addit rationem congruam: quia sicut quod-
cumque opus meritorium etiam remissum me-
retur augmentum gratiæ, & gradum aliquem
gloriæ; quamuis non tum datur: gratiæ, quando
fuit elicited ipsum opus (vt supponit cum com-
muni antiquorum: de quo agemus in *dist. sequen-
ti artic. 2.*) sed in vltimo instanti ob merita dan-
dum referat Deus; ita etiam congruum est, vt
tribuat remissionem peccatorum venialium me-
ritis præteritis, tanquam præmium quoddam
vltimus principale.

Dicit, dari illam gratiam ob tentationes, &
pericula illius transitus, & sic rationabiliter da-
ri quoniam debetur, & est necessitas, non hic
autem remissionis venialium inuenitur oppor-
tuum motiuum.

Respondet in instanti mortis animam esse in
termino, & separatam, ac proinde non subesse
tentationibus: ergo motiuum est tantum retri-
butio pro operibus: sed idem etiam motiuum
in proposito habetur: quia vt dictum est, me-
rita, quæ habent ius completum ad gloriam, etiam
habent proportionem medij ad separationem
huius impedimenti, quod necessariò in virtute
alicuius causæ tolli debet etiam meritoria; ne-
que aliàs est improportio ex parte operum bo-
norum, vt eorum intuitu deleteretur.

Contra prædictam resolutionem Doctoris vr-
get Almainus, & Vasquez casum, in quo quis
non habeat vlla merita, sed solum iustitiam Ba-
ptismalem cum peccato veniali.

Respondetur Doctoris resolutionem esse iux-
ta regularem, & ordinarium cursum, non in eo
casu, qui fortè non contingit, & nec contingere
posse docent ij, qui in primo instanti vltus
rationis dicunt hominem obligari ad perfectam
in Deum conuersionem, qua sententia suppo-
sita

56

Merita iusto-
rum addita
perseuerantia
finali habent
completum ius
ad gloriam.
Tollunt impe-
dimentum
peccati.

Non pœna
temporalis.

Congruis huius-
modi rem-
issionis.

57

Congruum
probitur.

Obiectio.

Responso.

58

Obiectio ex
casu non me-
riorum.

Responso.
Non admitti
casum regu-
lariter.

lita, si aliàs baptizatus est infans, habet meritum aliquod: sed ad casum respondetur, remitti tunc veniale intuitu operum Christi, quia sicut gratia, & iustitia, quam habet talis, tantum ei confertur intuitu operum Christi, ita etiam Christus meruit, vt impedimentum venialis peccati submoueatur: quando autem habet propria merita, sic acceptantur ad finem deletionis venialis peccati. Ex dictis etiã habet responsum Suarez, interrogans quare ob illa opera in vita non dimittitur veniale, & patet ex sequentibus.

Responso ad casum, remitti veniale in virtute operum Christi.

Obiectio Suarez.

Sententia Alensis.

Impugnatio.

Alensis 4. p. q. 5. memb. 3. art. 3. allicit veniale remitti ex efficacia ipsius gratiæ in instanti separationis animæ.

Contra, peccatum veniale non dicit repugnantiam ad gratiam, nisi accedat aliqua specialis Dei voluntas. Deinde, peccatum personale ex lege dicit ordinem ad opera ipsius personæ, seu satisfactionem, vel certè ad satisfactionem Christi, neque extenditur efficacia gratiæ ad illud, ad quod non extenditur efficacia operum, siue per modum dispositionis, siue per modum meriti. Videtur ergo magis congruum interpretari remissionem venialis fieri ex lege intuitu alicuius satisfactionis.

59 Obiectio.

Solutio.

Dices: opera iusti non habent rationem satisfactionis, nisi offerantur ab ipso, vel certè acceptentur ab eo, si Deus infligat aliquam pœnam in vindictam.

Respondetur id verum esse in statu viatoris; sed in termino posse habere rationem satisfactionis acceptatæ à Deo, quia eo ipso, quo opera illa fuerint facta in iustitia ad finem gloriæ consequendæ, ita etiam impliciter fuerunt oblata ad summouenda impedimenta, licet hæc oblatio non sufficiat in vita, saltem quando non est ampliùs locus satisfactioni pro peccato, congruum est diuinæ bonitati, vt ea acceptet.

Sententia Richardi, & aliorum.

Richardus in præfati distiuct. artic. 2. Paludanus quæst. 1. art. 1. conclus. 3. Durandus, Maior, Almainus, quos sequuntur Suarez, & Valquez: dicunt quidem remitti venialia in instanti separationis animæ per actum contritionis, quem habet post separationem: sed hoc, inquit Doctor, non est consonum doctrinæ Theologicæ, quæ ponit statum illum à merito, & immerito immunem: in re namque obscura magis recurrendum est ad regulas generales, & modum remissionis secundum legem ordinariam, quæ respicit opera viatoris, aut certè Christi, quàm alicui statuendum contra legem, quæ non admittit meritum de condigno alterius vitæ.

60 Dubium.

Resolutio. Veniale cur remittitur post vitam.

Magister tenet.

Philippus Presbyter.

Sed petes quid cogit dicere peccatum veniale remitti in instanti separationis animæ, seu in altera vita?

Respondetur ex ratione hoc teneri, quia non repugnat iustitiæ habituali, vt dictum est, neque remittitur sine pœnitentia formali, virtuali, aut æquivalenti satisfactione: ideò remissio eius in instans mortis referatur, & post vitam.

Hoc probatur à Magistro per locum illum: *Qui peccauerit in Spiritum sanctum non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro*, Matth. 12. quod est argumentum Doctoris pro opposito quæstionis præsentis. Quod & sic explicat de venialibus Philippus Presbyter in Job 12. Hic fuit suppar, aut contemporaneus Augustino. Gregorius Magnus lib. 4. Decalogi, c. 39. *In qua sententia, inquit, datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari: quod enim de*

uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Isidorus Hispalensis de officijs Ecclesiasticis lib. cap. 18. Idem Beda in Lucæ c. 2. *Ipse vos baptizabit: sed & expressè in commentario huius loci, Augustinus lib. 21. de Civitate, c. 24. & lib. 6. contra Iulianum, c. 5. Bernardus serm. 16. in Cantic.* Christianus Druthimarus in Matthæ. 34. Rabanus Maurus ad cap. 12. lib. 2. Machabæorum. Petrus Cluniacensis epist. ad Arelatensem Episcopum, quæ expositio deridetur à Nouatoribus: sed in proprium detrimentum.

Ad argumenta. Ad primum, &c. Hæc responsio est clara, & patet ex dictis. Hic obiter admonendum est ea quæ docuit supra dist. 14. quæst. 1. art. 1. & deinceps per varia loca obiter de peccato (nempe post actum præteritum manere tantum debitum pœnæ, aut simul priuationem gratiæ, si peccatum est mortale) vsque ad quæstionem præsentem fuisse secundum opinionem aliorum, quam ipse probabiliter tenuit hætenus vsque ad §. *Si iste modus non placet, &c.* Unde in responsionibus ad primum, secundum, & tertium, quibus hic satisfacit, respondet secundum vtramque opinionem, quam insinuat esse aliorum, vt patet ex litera.

Ad secundum patet responsio in textu. Ad probationem consequentiæ assignat Doctor duplicem cõsiderationem peccati: aliam moralem, & Philosophicam, quæ est ex oppositione, quam habet ad regulam proximam, & rectitudinem virtutis ex genere: aliam Theologicam, quæ conuenit ei, vt includit rationem offensæ, opponitur fini supernaturali, & amicitie diuinæ, & sic dicit quòd mortale, & veniale conueniunt, vt opponuntur bonitati in genere, seu morali, & Philosophicæ, vt alij vocant, & sint eiusdem generis: tamen vt considerantur theologicè per principia reuelata, & in ratione offensæ diuinæ, non esse eiusdem generis. Hic differi posset an possit tolli ratio offensæ à peccato mortali ex ignorantia inuincibili Dei per possibile, vel impossibile, ita vt peccatum non esset graue, si ratio offensæ, seu oppositio ad charitatem & finem supernaturalem esset ab eo separabilis, & an præcisè hæc differentia sit ex offensa Dei: sed quæstio magis spectat ad materiam de peccatis, quam illuc remittimus, supponed de facto non esse separabilem rationem offensæ à peccato mortali; posset etiam tractari alia quæstio, cuius veritas hic supponitur, nepe veniale dari ex natura rei tale contra Nouatores: quam etiã in prædictum locum remittimus, & in aliâ occasione.

In responsione ad tertium optimè assignat rationem, & disparitatè inter Angelum damnatum, seu decedentem in mortali ex vna parte, & iustum morietem cum venialibus: quia licet hic sit in termino vitæ per mortè, & in statu non merendi, aut demerendi: tamen est in via respectiue ad vltimum terminum, donec purgetur, quia pœna temporalis debita eum retardat à gloria, quæ est terminus iustorum, qui habent vitam spirituales; decedens verò in mortali nihil eum retardat à sententia debita damnationis secundum legem ordinariam; & sic est par Angelis, qui per peccatum facti sunt in termino; peccatum enim veniale non est illud, secundum quod attenditur status primarius, & præfixus vitæ, aut termini, sed per accidens tantum se habet, licet etiam ordinetur per dignam pœnam: quod etiam addit, patet ex iis, quæ docet Tridentinum sess. 14. c. 9.

61
Ad argum. 1a.

De peccato habituali Doctor scutus est opinionem aliorum.

Ad secundum. Differentia venialis, & mortalis. Peccatū quoad malitiam ex genere, & Philosophicæ. Quoad malitiam offensa, Theologicam.

62
Ad tertium. Differentia status inter Angelū damnatū, & peccatorum vitiosorum.

Status non attenditur pro se ex carnali.

QVÆSTIO II.

Utrum confessor in quocunque casu teneatur celare peccatum sibi in confessione detectum?

Alenf. 4. part. quest. 78. memb. 2. per quatuor articulos. D. Thom. suppl. quest. 11. art. 5. & hic quest. 3. art. 1. D. Bonauent. 2. part. art. 2. qu. 3. hic art. 4. quest. 2. Suar. tom. 4. disp. 33. & 34. Durand. hic quest. 4. Bassol. quest. 2. qui duo impugnant fundamentum D. Thom. Sotus dist. 18. quest. 4. art. 5. & de reg. secreto, memb. 3. quest. 4. Nauar. cap. Sacerdos, de pœn. dist. 6. num. 42. Medina Cod. de confess. quest. 50. Canonistæ in c. Omnis vtriusque, de pœnit. & remis.

1
Argum. 1.

ECVNDÒ QUÆRO, ^a Utrum confessor in quocunque casu teneatur celare peccatum sibi in confessione detectum? Videtur quòd non, quia licitum est vnicuique renuntiare iuri suo: ergo confitenti, cum ius suum sit peccatum suum celari, licet huic iuri renuntiare, licentiando confessorem, vt non teneatur illud celare.

Argum. 2.

Item Bernardus de præcepto & dispensatione lib. 4. *Quod est institutum propter charitatem, non debet contra charitatem militare*: sed celatio peccati confessi in aliquo casu militaret contra charitatem: ergo, &c. Probatio minoris; quodocunque peccatum confessum esset contra bonum commune, vt pote crimen hæresis, vel proditio Republicæ, & maximè si ex confessione perciperetur istud non tantum esse factum, sed faciendum; videtur contra charitatem esse contemnere bonum commune propter bonum aliquod personæ priuatæ.

Argum. 3.

Item, aliqui condixerunt interficere Sacerdotem in tali nemore, qui Sacerdos cum eis est viator: vnus ante ingressum nemoris pœnitit, & confitetur eidem Sacerdoti hoc peccatum; iste Sacerdos, aliis non pœnitentibus, non tenetur se exponere morti sine causa: ergo nec ingredi nemus, sed non ingrediendo reuelat factò aliis fociis confessionem illius confessi (non enim diuerteret ab eorum societate, nisi iste fuisset confessus) ergo in isto factò, & consimilibus, licet reuelare confessionem.

2

Argum. 4.

Item, Sacerdos de factò absoluit aliquem Episcopum simoniacum, quod non potest de iure; iste Sacerdos tenetur confiteri, & in speciali de isto peccato, & sic circumstantiæ, quia est mortale, & istæ circumstantiæ aggrauant: sed sic confitendo, reuelat peccatum Episcopi illius simoniaci: ergo, &c.

Argum. 5.

Item, licitum est reuelare, quod non est peccatum, nec circumstantia peccati; sed talis est persona cum qua confitens peccauit, pone quia hæc, vel illa non sit circumstantia aggrauans.

Argum. 6.

Item Abbas habens monachum in loco pertinente ad monasterium suum, scit eum per confessionem in loco illo peccasse, & habere societatem ibi suspectam, per quam semper allicitur ad peccandum; videtur quòd possit consulere salutem animæ suæ: ergo potest eum amouere ab illa cura, vel ab huiusmodi officio, vt non habeat occasionem huiusmodi peccandi; sed amouendo eum factò reuelat confessionem, quia facit tale factum, quod non faceret, si iste non fuisset sibi confessus, per quod etiam alij possunt in notitiam peccati illius venire, saltem in vniuersali.

3

Argum. 7.

Item, Extra. de sent. excom. c. Cum non ab homine: *A communionem eius, qui pro iniectione manuum in clericum in edictum excommunicationis incidit, debes abstinere, nisi forè tibi soli illud pateret, in quo casu ipsum priuatim tantum vitabis, & sequitur; vt saltem rubore verecundiæ suffusus pro latenti excessu satisfacere compellatur*. Ex hoc habetur, vt videtur, quòd si in secreto, vel per confessionem scio istum incidisse in sententiam excommunicationis, debeo eum priuatim vitare, vt sit confusus: ergo propter confessionem licet alicui confusionem inferre: ergo pari ratione, & confessionem reuelare.

Ratio opp.

Pœna Sacerdotis reuelantis confessionem.

Contra, de pœnit. dist. 6. cap. Sacerdos, & in littera. *Sacerdos ante omnia caueat, ne de eis, quæ ei confitentur peccata eorum alicui recitet, & sequitur pœna, nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ peregrinando ignominiosus pergat*. Item, de pœnit. & remis. Extra. *Omnis vtriusque sexus. Caueat omnino ne verbo vel signo, aut alio quouis modo prodat peccatorem*. Et sequitur: *Si peccatum sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum à Sacerdotali officio decreuimus deponendum; verum ad agendum strictissimam pœnitentiam in arctissimum monasterium detrudendum*.

COMMENTARIUS.

a **S**ecundò quæro, *virum confessor*, &c. Hæc est secunda pars huius distinctionis in quo Magister agit de sigillo confessionis.

SCHOLIVM.

Ponit quinque conclusiones. Prima, iuris natura est celare peccata in confessione audita. Ratio huius non est, quia tunc confessor mentiretur, ut putat Rich. quem latè & clarè impugnat. Doctör, ostendens Sacerdotem nomine proprio absoluerè, audire, & cognoscere peccata penitentis.

In ista^b quæstione hæc sit prima conclusio. Quòd celare peccatum in confessione detectum tenetur Sacerdos de lege naturæ. Secunda, quòd ad hoc etiam tenetur de lege Dei positiva. Tertia, quòd ad illud tenetur de lege positiva Ecclesiæ. Quarta quando & qualiter tenetur, & de aliis circumstantiis pertinentibus. Quinta, de aliis secretis, vel sub secreto alicui detectis.

Prima probatur sic; eadem persona verè affirmare potest aliquid in persona alterius loquens quod verè negat in persona propria loquens. Probatio, Angelus loquens Moyse in persona Dei, verè dixit, *Ego sum Dominus Deus tuus*, Exod. 20. quod verè negasset in persona propria loquens: ergo à simili homo repræsentans personam Dei in foro confessionis verè potest aliquid affirmare, quod extra illum forum potest negare verè, quando loquitur in persona propria: ergo extra forum dicens illa se audisse, vel scire, mentitur, quia ad noticiam eius non venit, nisi in quantum repræsentabat personam Dei: sed vitare mendacium est de Iure naturæ, & maximè mendacium perniciosum: ergo, &c.

Contra rationem istam arguo primò sic. Eiusdem, & vt eiusdem in persona, est cognoscere in causa, & sententiarè de ea: hæc est manifesta, quia ad hoc cognoscit iste, & vt iste, vt rectè sententiet: sed Sacerdos non in persona Dei sententiat absolvendo confitentem, sed in persona propria: igitur & sic audit & cognoscit. Probatio minòris, non absoluit principaliter, sed tantum ministerialiter: absoluerè autem ministerialiter sibi non competit, nisi in persona propria: si enim in persona Dei loqueretur absolvendo confitentem, verè posset dicere sine prece præuia (quæ est, *Dominus te absoluat*) ego te principaliter absoluo, & gratiam infundo, sicut Angelus verè dixit in persona Dei: *Ego te eduxi de Aegypto*.

Item, non magis audit, vel absoluit Sacerdos in foro confessionis, in persona Dei, quàm conficiat Eucharistiam in persona eius: quia æquè excellens est actus iste, sicut ille, & actus Sacramentalis, in quo operatur virtus diuina, sicut hîc: imò videtur ibi plus agere in persona Dei, vel Christi, quàm hîc. Ibi enim profert verba Christi, *corpus meum*, & in persona Christi, de quo præmisit: *Qui pridie quàm pateretur*, &c. Ita quòd totum illud: *Accipite*, &c. *Hoc est corpus meum*, dicit ipse recitando verba Christi, non sic in proposito. Vnde non præmittit hîc, Christus volens absoluerè peccatorem dixit sic: *Ego te absoluo*, sed ly *ego* stat hîc pro persona ministri. Ex hoc ergo patet quòd magis, vel non minùs conficit in persona Christi, quàm absoluat, vel audiat confessiones in persona Christi: sed conficit in persona propria (vnde non mentitur post Missam dicens: ego scio me hodie consecrasse.) igitur & hîc.

Item, secundum istum eundem, & veritatem, vt postea probabitur, licet peccata in confessione detecta in vniuersali dicere, & in particulari non relata ad personam confitentem. Hoc etiam probatur per illud *Extra de pœnis. & remiss. cap. Officij*, vbi Innocentius III. responderet cuidam Cardinali legato, qui scripsit casum, quem audierat in confessione, & petiit consilium: Papa non redarguit eum de reuelatione illa in vniuersali etiam per scripturam, sed respondit qualiter sit tali personæ confitenti consulendum.

Hoc etiam patet ex communi vsu confessorum. Siue enim in communi sermone, siue in prædicatione, aliquando dicunt, talis casus contigit, aliqua persona sic, & sic peccavit. Habetur igitur illa propositio, quòd confessor potest licitè extra confessionem dicere peccatù sibi confessum: ita tamen quòd nullo modo relatum ad personam confitentem, vt possit deueniri ad noticiam eius. Sed si prædicta ratio valeret, hoc non liceret, quia mentiretur. Probatio, quia nesciens particularem, nisi pro determinato singulari, si nesciat singulare, nescit particulare: sed iste nescit aliquam personam

4
Responso per
5. concl.

Ric. præsen-
ti dist. ar. 4.
quæst. 1.
Exod. 20.

5
Sacerdos in
propria per-
sona absol-
uit, & au-
dit peccata.

Sacerdos nõ
minùs ab-
soluit, quàm
conficit in
persona pro-
pria.

6
Rich. vbi
suprà q. 2.

Licet dicere
peccata in
confessione
audita mo-
do non inde
detegatur
penitens.

tale peccatum fecisse, nisi pro hac persona sibi confessa, & hoc peccato sibi confesso: igitur si mentiretur de hoc, & de hac, quia nesciens confimiliter, & de alio, & de alia. Concedo istas rationes, quòd reuelatio non est contra legem naturæ, propter hoc, quòd reuelans mentiatur, & per consequens illam primam rationem non teneo.

7
Loqui in
persona al-
terius, &
auctoritate
eius disse-
runt.

Minister
agit in per-
sona prop-
ria, sed
auctoritate
aliena.

Respondeo igitur ad eam, quòd non est idem loqui in persona alicuius, & loqui auctoritate illius, siue ut minister illius. Communiter enim loquens in persona alicuius, præterdit simpliciter personam eius, ut est communiter in istis iocose simulantibus aliquos. Iste enim simulat istum balbutientem, vel talem in tali actu, & iste propriè dicendo, sicut ille diceret in persona illius, loquitur, vel facit tale factum: & ideò quàm citò deficit à faciendo sicut ille faceret, aut dicendo, sicut diceret; dicitur sibi, tu mentiris, vel tu deficis, quamuis tunc faciat, vel loquatur more suo proprio. Hoc modo est de locutionibus Angelorum in persona Dei. Non sic Sacerdos audit confessiones, vel absoluit in persona Dei: sed tantum est minister Dei in illo actu, & ut minister agit: & si ut minister, ergo in persona propria.

Concedo igitur, quòd iste, si audiret in persona Dei, & loqueretur in persona Dei, posset illud veraciter dicere, quod in persona propria non posset. Nam in persona Dei hoc verò diceret, *Ego sum Deus: ego creavi mundum, &c.* sed in persona propria sic loquens mentiretur: sed Sacerdos in confessione nec audit, nec loquitur in persona Dei, sed in persona propria, licet auctoritate Dei, ut eius minister. Eodem modo in aliis Sacramentis; vnde ut minister Dei baptizat, & consecrat, &c. & tamen ut homo, siue in persona propria scit se baptizasse, & sine mendacio potest dicere se baptizasse.

C O M M E N T A R I I V S.

I
De sigillo cõ-
fessionis.

Prima cõclu-
sio, esse iuris
naturalis.
Ratio Richar-
di fundatur
in obligatio-
ne non men-
tiendi.

Impugnatur.
Verè dicit
Sacerdos se
absoluisse ex
potestate cla-
uium.

Secunda ra-
tio.
Verè dicit se
consecrasset.

Absoluit in
persona prop-
ria.

Tertia ratio.
Possè dici sine
mendacio pec-
cata confessã
non reuelata
persona.

Quarta ra-
tio.

Confessorè di-
centem pec-
cata audita
non reuelari.

IN ista questione, &c. Subiicit Doctor quin-
que conclusiones, quas suo ordine probat te-
neri confessarium ad sigillum omnes. Catholici
Doctores docent, estque de fide.

Prima conclusio Doctoris, hanc obligatio-
nem esse legis naturalis; adducit probationem
Richardi, qui hanc obligationem adducit ad
præceptum non mentiendi, quod est iuris natu-
ralis: Sacerdos enim in persona Dei audit con-
fessionem in hoc foro: si autem extra forum, in
quo gerit personam Dei, dicat se audiuisse, men-
titur, quia non in persona propria audiuit quod
in persona propria exponit se audiuisse.

Hanc rationem impugnatur Doctor in hoc pa-
ragrapho quatuor rationibus. Primò, ex pote-
state clauium, quæ commissa est confessario, ut
cognoscat, & decernat in hac causa peccatoris,
& hoc in persona propria. Hæc ratio patet ex
iis quæ dicta sunt de clauibus, & iurisdictione
Confessarij in persona propria. Secunda ratio,
quia conficit Eucharistiam in persona Christi,
quia formam profert in persona Christi, ut aliàs
visum est in prima parte huius Commentii, dist. 8.
q. 2. tamen sine mendacio post consecrationem
dicit se consecrasset: ergo à fortiori se absoluisse à
peccatis post Sacramenti ministerium, quia formam
profert in persona propria, *absoluo te*, &c.
sicut & confessionem excepit in persona prop-
ria; hæc ratio ab omnibus admittitur. Tertia
ratio est ad hominem: quia concedit Richardus,
& omnes secundum veritatem, posse dici pec-
cata in confessione audita, non reuelando per-
sonam ex rationabili causa, & sine mendacio,
ut probat extra de pœnitentijs & remissionibus,
c. officij. Quarta ratio est ex communi praxi con-
fessorum. Tandem concludit, si ratio Richardi
valeret committi in his casibus mendacium,
quod est falsum; & probat optimè, quia neci-
ens particularem, nisi pro determinata, & sin-
gulari persona, si nesciat singularem, nescit par-
ticularem; potest enim aliquis particularem sci-
re pro indeterminato supposito, ut aliquem ho-

minem currere, quamuis nesciat an sic Petrus-
vnde in eo casu affirmans aliquem currere non
mentitur; si tamen nesciat vilum currere & af-
firmet, mentitur. Veritas ergo dicti à Confessore
fundatur tantum in cognitione particularis pœ-
nitentis; à quo tantum audiuit illud peccatum
quod dicit, non reuelata persona, cum hoc ta-
men fiat eum non mentiri: ergo, &c.

c Respondeo igitur ad eam, &c. Supple ad ra-
tionem Richardi, aliud esse loqui in persona al-
terius; aliud verò loqui per potestatem rece-
ptam ab altero. Priori modo loquens assumit
personam, & verba alterius, ut fit in Comœdijs,
sic etiam compatitur loquitur in persona in-
fantis, quem suscipit ad Baptisimum, quando ba-
ptizans dicit, *renuncias Satana?* & ille in perso-
na infantis dicit, *renunio*; sic Angelus in perso-
na Dei loquebatur in *Exodo*, cap. 20. Hoc mo-
do qui responderet in persona propria mentire-
tur, seu deficeret à vera representatione. Absol-
uens autem in persona propria per potestatem
receptam ab alio loquitur, & ideò non menti-
tur, quam solutionem sequitur Sotus in 4. dist. 18.
q. 4. art. 5. & communiter recentiores. Hanc ra-
tionem mutare videtur Richardus ab Alensi,
& D. Bonaventura: eam ad magis congruum
sensum reducit D. Thomas in hac distinctione,
quia ex significatione Sacramenti sequitur hoc
secretum; absolutio enim Sacerdotis est signum
absolutionis à peccato per causam principalem,
nempe Deum: Deus autem ita remittit pecca-
ta, ut ea tegat, & obliuioni tradat; ergo etiam
ad idem tenetur Sacerdos: quia pœnitens ita
se summittit Sacerdoti, ut principalitèr se sum-
mittat Deo, cuius minister est Sacerdos. Hanc
rationem impugnatur Durandus, eamque non suf-
ficienter probare dicunt quidam moderni: quia
sigillum non est significatum sacramentale. Neci-
o tamen vnde Suarez disput. 33. sect. 1. dicat
eam impugnari à nostro Doctore, cum ratio-
nem eius agant contra Richardum, & nihil de
hac ratione agat. Ratio tamen illa D. Thomæ
est

2
Soluitur.
Ratio Richar-
di.

Absoluit per
potestatem re-
ceptam, etiam
in persona
propria absol-
uit.

Impugnant
aliqui sic ex-
plicaram.

Sustinetur ra-
tio D. Thomæ.

est congrua, quamvis enim sigillum non sit significatum practicum & Sacramentale: tamen à posteriori colligitur ex natura huius fori secreti, ex parte Dei, & pœnitentis oriri sigillum: quia causa ministerialis, & instrumentalis debet conformare se causæ principali quoad cognitionem causæ, & sententiam, & materiam subiectam: ergo si Deus ita delet peccata in hoc Sacramento, ut velit esse tecta, & quasi oblita, neque aliter submittit pœnitens se Sacerdoti in confessione peccati, nisi ut principaliter submittit se Deo, & consequenter Ministro, ut agit con-

Obligatio sigilli ex natura fori.

formiter ad Deum causam principalem, sequitur sicut Deus vult peccata esse tecta, ita etiam conformari debere Ministro in hoc ad tegendum peccata confessa ex parte sui, ideoque supra d. 17. contra Suarez & alios modernos cum Doctore defendimus confessionem peccatorum occultorum debere regulariter, & per se esse secretam, & nõ publicam, imò rarissimè contingere posse, ut fiat publicè sine peccato, quia institutio diuina principaliter respicit confessionem secretam, idque ex natura sigilli, & præcepto peculiari diuino, ex quo oritur in hoc Sacramento, colligitur.

Confessio debet esse secreta ex natura actus.

S C H O L I V M.

Celanda esse peccata in confessione audita iure naturæ. Probat primò ratione charitatis, quam ad hoc ligare suadet auctoritate, & ratione. Secundò, ex fidelitate. Tertiò, ex veritate. Hac virtus inclinatur ut verba conformemus menti, ne mentiamur: illa, ut facta conformemus dictis, ne simus infideles, & fortè hoc non differt ab illa, sed est veritas in promissis. De quo 2. 2. q. 113. Quarto, ratione vnitatis ad communem vtilitatem.

TEnco^d igitur primam conclusionem: appono tamen quatuor rationes alias. Quarum prima sumitur ex ratione charitatis. Secunda ex ratione fidelitatis. Tertia ex ratione veritatis, vel veracitatis. Quarta ex ratione vnitatis, vel mutue vtilitatis. Prima talis est, lex naturæ de charitate fraterna exprimitur Matthæi septimo: *Omnia quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, hoc facite illis. Hoc est enim lex, & Propheta.* & Lucæ sexto, *Prout vultis, ut faciant homines vobis, & vos facite illis.* Sed sic intelligi debet illa propositio legis naturæ de charitate fraterna, *qua vultis vobis*, id est, quæ debetis secundum rectam rationem velle: & hoc intelligitur in illa propositione Matthæi 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Sed quilibet debet diligere secundum rectam rationem famam propriam: ergo & celationem peccati sui confessi, & per consequens confessor debet idem diligere, & velle ipse confessi: sed reuelatio tolleretur confessi famam: ergo, &c. Minor probatur per Scripturam Ecclesiastici quadragesimo primo, *Curam habe de bono nomine, & reddit rationem de hoc; hoc enim magis remanebit tibi, quam mille thesauri magni, & pretiosi.* Probat etiam per aliud, subdens; *bona vita numerus dierum, bonum autem nomen permanebit in æternum.* Prouerb. 22. *Melius est nomen bonum, quam diuitia multa.*

8

De fama bona.

Item per rationem probatur. Quilibet enim secundum rectam rationem debet sibi velle vitam ciuilem: hoc autem tollitur per ablationem famæ, quia in hoc aliquis vult vitam ciuilem, quod idoneus est ad actus aliquos competentes sibi in illa ciuilitate: sed fama amissa, priuatur est habilitate ad tales actus, quia amisit statum dignitatis illæ, scilicet habilitatem ad actus, quibus aliàs dignus esset. Secunda pars minoris, scilicet quod reuelatio peccati confessi tollit confesso huiusmodi famam, probatur, quia quæ ratione potest vni reuelari & alteri, & sic omnibus: sed in tali reuelatione est manifestum, quod status dignitatis illæ, quæ consistit in fama eius apud conciuies, tollitur isti.

Infamis perdit vitam ciuilem.

Secunda ratio. Quilibet de lege naturæ tenetur seruare fidelitatem proximo suo, quam veller, & deberet sibi velle seruare: sed committens secretum maximum alteri, veller sibi seruari, & deberet velle sibi seruari, tanquam secretum: ergo alter cui committit, tenetur illud sibi seruare. Hęc ratio tangitur Prouerb. 11. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, scelat amici commissum.*

Infidelis est qui reuelat arcana.

Prou. 11.

Tertia ratio. Quilibet ex lege naturæ tenetur seruare promissum licitum: sed recipiens secretum, maximè istud in confessione detectum, etsi non explicite, tamen implicite promittit se seruaturum, quia sine tali promisso saltem subintellecto, non committeretur sibi tale secretum: ergo, &c. Hęc ratio probatur, vel potest fumi ex illo verbo, *Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo.*

Confessor implicite promittit se celaturum peccata. Zachar. 8.

Quarta ratio. In hoc communitas aliquam habet vnitatem proportionatam vnitati corporis, quia ibi est ordo Superioris, & inferioris: & tenetur Superior influere in inferiorem, & inferior subministrare superiori, iuxta illam parabolam Pauli de corpore mystico, & in naturali in diuersis locis: sed in ciuilitate inferior est minus sufficiens, & minus sciens, & in Ecclesia peccator inferior. Superior autem est Hierarcha, qui & potest consulere, & reconciliare: ergo de lege naturæ est, quod nullus excludat inferiori

Ad Rom. 7. & 12. & prime ad Corinth. 6.

recursum ad Superiorem, quia hæc est communis vtilitas membrorum ad inuicem. Sed reuelatio secreti excludit talem recursum inferioris ad Superiorem in consilio animæ, & per consequens influentiam Superioris in inferiorem: quia nullus recurreret, si regulariter illud, de quo quærit consilium, vel remedium, non esset seruandum secretum: ergo eadem lege naturæ, qua tenetur quilibet ad seruandum vnitatem corporis Christi mystici, & ad communem vtilitatem alijs, sicut membris in corpore, tenetur celare secretum hoc.

C O M M E N T A R I V S.

3
Obligatio si-
gilli proba-
tur.

Ex lege cha-
ritatis.

2. Ratio ex
fidelitate.

Teneo igitur primam conclusionem; &c. Hic probat optimè primam conclusionem præmissam, probando hoc secretum esse iuris naturalis quatuor rationibus, quas sequuntur communiter reliqui posteriores. Prima est ex lege charitatis, Math. 7. *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, hoc facite illis, &c.* quilibet autem rationabiliter vult famam, per quam habet vitam ciuilem, qua priuatus redditur inhabilis ad vitam illam. Ergo, &c. Secunda ratio est ex

lege fidelitatis seruanda proximo, *Proverb. 11.* Tertia ratio ex obligatione promissi, vel expliciti, vel impliciti. *Zachar. 8.* Quod interuenit in proposito. Quarta ratio est ex vnitatem corporis mystici ad *Roman. 7. & 12. & 1. ad Corinth. 6.* in quo debet esse recursus inferioris ad Superiorem; quem impedit reuelatio secreti, & proinde tollit vnitatem inter inferiorem, & Superiorem in corpore mystico, vt bene probat in litera.

3. Ratio ex
promissa.

4. Ratio ex
vnitatem cor-
poris mystici.

S C H O L I V M.

Secunda conclusio, lege diuina positua celanda esse peccata accepta in confessione, probat triplici ratione. Tertia conclusio id ipsum cautum esse iure canonico, ex ratione ad oppositum, & magis laudat Doctorem, & meritiò, pro pœnitentia, detractionem in monasterium, quàm peregrinationem per mundum.

1-1
Prob. concl.
2.

Secunda conclusio, scilicet quòd tenetur lege diuina positua, probatur primò sic. Quilibet Christianus tenetur non dare occasionem alteri, qua reuocetur à lege Christi; sed lex Christi est de confessione facienda, vt est ostensum *diff. 17.* igitur quilibet in lege Christi tenetur non retrahere aliquem à confessione facienda: sed reuelans confessionem occasione data, retrahit aliquos à confessione; ergo, &c.

Si dicas, etsi ille Sacerdos reuelat, ramen alius erit celator secreti; hoc nihil est, quia iste quantum est ex genere operis sui, dat occasionem alteri cauendi eodem modo à singulis confessoribus.

Item secundò sic, Christus statuit arbitrium pœnitentiæ esse vltimum in terris quantum ad illud crimen confessum; quod patet ex illo verbo *Matth. 16. Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis*, id est, finaliter, & vltimatè approbatum: & *Ioan. 20. Quorum remisistis peccata, &c.* supple in iudicio diuino finaliter remissa approbantur: ergo peccat contra legem Christi quicumque aliquid in isto foro discussum, & ibi finaliter terminatum deducit ad alium forum publicum: sed reuelans, quantum in se est, facit, quod deduci possit ad alium forum: ergo, &c.

Tertiò sic, dans occasionem peccandi mortaliter exequendo præceptum Christi, peccat mortaliter; quia præceptum, quod esset debite exequendum, iste quantum in se est, facit indebite exequi; sed reuelans confessionem dat occasionem indebite exequendi Christi præceptum de confitendo, quia mendaciter: dat enim occasionem, vt aliquis confessione se ipsum laudet, & alium quem odit, vituperet; vt sic indignè à confessore promoueat, & alius puniatur: ergo, &c.

12
Prob. concl.
3.

Tertia conclusio, quòd est de iure posituo Ecclesiæ, celatio, &c. quæ patet ex allegatis ad oppositum. Inter quæ secundum fuit melius, & rationabilius: non enim expedit, quòd propter aliquod crimen fiat aliquis vagabundus, dum tamen aliquo modo eius mora communis, vel solitaria possit inter homines tolerari: quia vagabundus magis voluntati suæ malæ dimitteretur: & ita tam in se, quàm in alijs plus peccaret, & noceret, quàm si arctæ custodiæ manciparetur.

C O M M E N T A R I V S.

4
2. Conclusio
Esse præcepti
positiui diui-
ni.
2. Ratio, quia
ferre Sacra-
mentum ad-
sum.

Secunda conclusio, &c. Hanc obligationem esse legis diuinæ posituæ probat tribus rationibus. Prima est, quia ex natura reuelationis reuocarentur pœnitentis à confessione, quæ est in præcepto diuino; redderetur enim odiosa. Ad hanc reducit ratio illa, quam formant alij, nempe committi sacrilegium contra reuerentiã debitam Sacramenti, & fieret ei iniuria, quam

rationem fusiùs sequitur Suarez explicans hoc præceptum esse iuris diuini naturalis. Doctorem autem reuocat præceptum hoc ad ius diuinum posituum, & rectè. Quamuis enim præceptum sit diuinum naturale non committere sacrilegium contra Sacramenta, tamen hoc præceptum generale aliquando applicatur ad materiam ex præcisa institutione Sacramenti; aliquando ex circumstan-

Hoc præceptum
esse iuris di-
uini positum
& non natu-
ralis.

cumstan

Præceptum diuinum naturale Sacramenti specialiter, & generale oppositum irremittitur.

Irreuerentia contra positum præceptum.

Deus potest insinuere Sacramentum, sine tali præcepto.

Instantia ex sacri communis sententia.

Si esset præceptum naturale non liceret de licentia pœnitentis reuelare.

Sacramentum nõ subest pœnitenti.

Potest reduci præceptum hoc ad ius naturale diuinum ex fine, & congruentia.

Obligatio reduci potest ad plures virtutes.

Ad iustitiam.

Ad charitatem.

Ad fidelitatem.

Circumstantia in quibus non obligaret ex lege naturali sigillum.

cumstantia præcepti positiui adiuncti. Tunc autem est præceptum diuinum naturale, proprie loquendo, quando aliquod fit contra ipsam institutionem Sacramenti proximè, vt si omittatur materia, aut forma essentialiter requisita, vel si ipsum Sacramentum ad ludibrium exponatur, & huiusmodi in primo casu est sacrilegium, ex speciali institutione Sacramenti ortum. In secundo verò ex generali præcepto religionis, quod res sacra, & spectans ad Dei cultum debet reuerenter tractari, & in ordine ad proprium finem, non verò profanè. Sacriligium verò quod fundatur in præcepto positiui diuinum induit naturam ipsius præcepti; quia idè præcisè est contra reuerentiam debitam Sacramenti directè, quia est contra tale præceptum. Vnde si tollatur præceptum, aut eius materia, iam nõ erit sacrilegium actus oppositus, aut aliàs qui est in præcepto. Tale est præceptum sigilli, vt spectat ad ius posituum diuinum, & supernaturale. Vnde Deus posset instituire pœnitentiam, non addita alia obligatione ad secretum, præter illam solam, quæ est iuris naturalis de seruando secreto, quod magis declaratur in sententia eorum, qui dicunt, posse Sacerdotem de licentia ipsius pœnitentis reuelare peccatum, quia, hoc dato, illa reuelatio non esset contra reuerentiam Sacramenti, neque alia ratio est, nisi quia præceptum posituum non comprehendit lecretum in illo casu.

Sed si hoc secretum esset præcepti naturalis ex præcisa institutione Sacramenti, sequeretur quod in nullo casu, etiam de licentia ipsius pœnitentis, liceret reuelare peccatum respectiue ad personam pœnitentis: ergo hæc obligatio non est iuris diuini naturalis, sed positiui, vt bene Doctor, quod consequenter tenere debent, qui assentunt de licentia pœnitentis licere reuelare. Subsumptum probatur, quia licet fama propria sit in potestate pœnitentis, vt ei possit renuntiare: tamè Sacramentum non subest pœnitenti, neque aliquid quod de iure diuino naturali ex ipsa institutione conuenit Sacramento, nec de licentia eius posset confessarius præiudicare institutioni Sacramenti.

Potest tamen dici aliquo modo hoc præceptum spectato sine institutione Sacramenti, & congruentia, reduci aliquo modo ad ius naturale diuinum, quamuis ex fine extrinseco, & congruentia illa ex se non habeat vim obligandi: sed ex præcisa voluntate legislatoris. Vnde aduertendū est reuelationem illam spectare ad iustitiam, & religionem, & alias virtutes. Quia fit contra præceptum naturale secundi secreti cum dispendio famæ proximi, est contra iustitiam; quia contra dilectionem debitam proximo, est contra charitatem; quia fit contra promissum implicitum, est contra veritatem: & in his completur malitia eius contra naturalem legem, quæ obligatio, vt præcisè spectat ad hanc legem, posset in multis casibus non obligare ex natura legis; vt si peccatum illud, de quo non vellet pœnitens se emendare contra bonū non solum priuati alterius, aut ipsius confessarii, vt si vellet cum interimere, sed contra bonum publicum, vt si vellet proderè ciuitatem hosti cum interemptione eiuum, tunc non tenetur quisquam ad secretū talis delicti, aut ex charitate, aut ex iustitia, aut etiam ex promisso implicito, quod intelligitur iuxta voluntatē, quæ debet presumi secundum rectā rationē in promittente.

Eadem reuelatio est contra virtutem religionis, vt fit in irreuerentiam Sacramenti: hoc autem

ipsi competit quatenus præceptum illud negatiuum, & vniuersale adiunctum est, quod in nullo casu licet transgredi, & quamuis naturam præcepti ex motiuo, & sine rectè interpretatur comprehendere vniuersaliter omnes casus, quos tam finis quam ipsum motiuū comprehendit secundum rectam rationem, tam obligationem eius reducimus præcisè in ipsam voluntatem præcipientis, & hanc sententiam videtur mihi sequi Valquez 3. p. quæst. 93. art. 4. dub. 1. quæ est Doctoris in hac conclusione.

Secunda ratio Doctoris pro conclusione est ex natura ratio fori, in quo vltimatè terminatur sententia, & processus de peccatis secretis (quæ nullo modo spectat ad scientiam, aut forum publicum) per sententiam Dei, & Sacerdotis in hoc tribunali, per remissionem peccati, & congruam satisfactionem lege præscriptam quantum ad interiorem, & pœnitentialem exteriorem: ergo non licet vterius ad scientiā & forum publicum reducere causam illā in proprio foro terminatam.

Tertia ratio est ex occasione, quam dat reuelans ex natura operis faciendi confessionem indebitè & sacrilegè, vt pœnitens seipsum laudet, alios vituperet, peccata nõ confiteretur sincerè, & integrè quoad numerum, speciem, & circumstantias. His tribus rationibus rectè comprehendit Doctor motiuum, & materiam, & naturā huius præcepti vniuersalis negatiui, quatenus extenditur semper, & pro semper, ad omnes etiam casus vniuersaliter, etiam ad illum, quo ipse pœnitens cederet iuri suo, vt infra dicitur.

Tertia conclusio Doctoris est, hanc reuelationem esse prohibita iure Ecclesiastico. hanc probat argumentum quod pro parte negatiua questionis adducit in oppositum ex dist. 6. c. Sacerdos, ex cap. omnis vtriusque sexus, & c. de pœnitentiis & remissis, in quibus determinatur pœna reuelantibus. Pœna capituli Sacerdos fuit depositio, & obligatio ad peregrinationem omnibus diebus vitæ suæ. pœna hæc determinata est in cap. omnis vtriusque sexus, quod est Concilij Lateranensis, ad reclusionem in aliquo Monasterio perpetuam, & simul depositionem, & hanc pœnam esse magis rationabilem asserit Doctor: quia hæc pœna excludit magis periculum proprium animæ Sacerdotis, & commune aliorum. Si tamè aliquibus in locis desit comoditas eum recludèdi, prior pœna non esset omittenda, vel certè alio modo rigorosa puniendū esset tale peccatum, quantum tempus, & facultas permetteret, secundum arbitriū Prælatorum.

Quomodo autem cõuinci posset confessarius de hac reuelatione, nõ ita cõstat inter Doctores. Aliqui dicunt incumbere Sacerdoti probare peccatum à se dictum audiuisse extra confessionem. Ita Nauarrus in dictum cap. Sacerdos, & alij: quod intelligerem esse verum quando aliàs nequiret haberi veritas ex aliis circumstantiis, res ex factis & concurrentibus est ponderanda; & inquirèda, ne grauetur confessarius vltra debitum, neque ex alia parte delictū maneat impunitum. Vnde constat periculosum, & scandalosum esse colloqui de peccatis in confessione auditis, quamuis aliàs etiam fuerint cognita alia via, nisi cum magna discretione ex necessitate non est admittendum tale colloquium à confessario, & valde parcè, & iuxta modum cognitionis, & scientiæ, quam aliunde accepit, & explicando causam scientiæ, ne vlla modo presumi posset, cum vti scientiæ, quam habuit ex confessione pœnitentis.

Obligatio sigilli ex virtute religionis.

1. Ratio. Quia causa pœnitentiis terminata, & decisa est in proprio foro.

3. Ratio. Quia impediret confessionem debitam.

7. Esse præceptum Ecclesiasticum de seruando sigillo.

Pœna reuelantis sigillum.

Modus inquirendi peccati.

Quarta conclusio, Non tantum confessorum, sed etiam eos, qui ab eo mediata, vel immediate acceperunt, vel ipsum confitentem, dum confiteretur, audierunt, teneri ad sigillum. Item, hoc secretum pro semper, & ad semper obligare: quia est precepti negatiui, & hoc respectu quarumcunque personarum, etiam Papa.

13
Prob. concl.

4.
De sigillo
respectu cu-
iuscunque
audientis.

DE quarta conclusione^f videamus, quis, cui, quando, & quid. De quis dico, quod non solum confessor, sed & is cui confessor reuelat, licet illicitè, tenetur celare. Probatio, quia transferens aliquid in alium de facto, quod non potest licitè de Iure transferri, non dat illi alteri ius vtendi, vel transferendi istud in alterum; quia ex quo non habuit ius, non potuit ius in alium transferre, quia nemo dat quod non habet: sed confessor reuelans non habuit ius transferendi istud in alterum: ergo si de facto transferrat, alius non habet ibi ius vterius transferendi.

Idem dico de illo, qui audit confessionem confitentis; alius, scilicet à confessore. Si enim audit casualitè, non peccat: tenetur tamen ad silentium; si verò dolosè, mortaliter peccat, & adhuc tenetur ad silentium. Hæc duæ conditiones *de, quis*, probantur per rationes prius positas ad primam, & secundam conclusionem.

14
Guil. Alti-
siodorens. 4.
par sum.
tract. de cō-
fessione c. 5.

Sed^g *quando*. Dico quod pro semper, & ad semper: quia est præceptum negatiuum: & ex hoc sequitur quod non magis post mortem confessi quàm eo viuo: quia rationes positæ ad primam, & secundam conclusionem æquè concludunt de hoc, sicut de præcepto negatiuo pro tunc, & tunc.

Sed^h *de cui*, dicitur quod cuilibet tenetur celare, nisi Superiori, cui in casu potest reuelari. Sed rationes præmissæ concludunt de superiori, sicut de inferiori, nisi in casu, quando scilicet inferior non potest absoluere, sed recipit, vt referat superiori, qui potest absoluere: & tunc censendum est, quod confitens sibi, vt inferiori, narrat sibi vt interpreti tantum: & tunc stat totum intra vnicum actum confessionis, in quo confitens, & superior qui solus tunc est confessor, sunt iudicandus & iudex: medius autem qui audit & refert, tantummodò est interpres: tenetur tamen ad silentium quantum ad omnem alium ab illo, cui est interpres.

Num. 6.

Si dicas,ⁱ quod per hoc responderetur ad quoddam argumentum prius factum in illo *cap. Officij*, quia ibi inferior narrat superiori peccatum sibi confessum, & per consequens illud capitulum non probat quod liceat alicui etiam in vniuersali dicere peccata audita extra forum confessionis. Hoc nihil est, quia ille Cardinalis non scripsit Papæ, vt Papa absolueret: sed scripsit consilium requirens quid ipsemer faceret, vt patet per repositionem Papæ, qui non immediatè absoluit illam mulierem de hoc, quod supposuit partum; sed respondet sibi qualiter discretus Sacerdos debet illi mulieri consulere.

15

Et consimiliter posset in tali dubio requiri consilium, non tantum à superiori, sed à quocunque alio, non tantum alio, prudenti tamen, qui scilicet sciat consulere. Vnde illud, quod ibi dictum est contra rationem primam, generaliter est verum, scilicet quod peccatum confitentis non relatum, nec determinatum ad personam confitentem, potest dici à confessore, & vtiliter, imò necessariò, quando non est ita peritus, vt sciat ipse consulere: & tunc potest vtiliter, & necessariò dicere cuicunque prudenti, qui scit consulere sibi. Sed nunquid Papa potest præcipere^k, vt sibi reueletur? Respondeo, diceret aliquid, nunquid Papa potest supra ius naturæ?

COMMENTARIUS.

8
4. Conclusio.

Sigillum obli-
gat primò cō-
fessarium.

DE quarta conclusione videamus, &c. In hac conclusione determinat personas, materiam, tempus, & alias circumstantias obligationis huius præcepti.

Primò confessorem obligari ad hoc secretum est probatum, in 1. 2. & 3. conclusione, & omnes admittunt communi consensu, in hac dist. & 3. part. quest. 93. art. 4. varij casus attinguntur in argumentis pro parte negatiua, quæ concernunt personam Sacerdotis, vt causa fugiendi mortem & infidias, causas confitendi integra sua peccata, causa etiam boni communis, quos infra resoluuit Doctor in repositione ad argumenta, eoque ibidem examinabimus.

Secunda persona, quam obligat secretum hoc, etiam quæ Sacramentale est, proponitur illa, cui confessarius reuelat, licet illicitè, peccatum auditum solum in confessione, quam sententiam tuetur Syluester verbo *confessor* 3. q. 1. Richardus in hac distinct. Nauarr. in c. Sacerdos d. 6. de penitentiis. Suarez disput. 33. sect. 4. Vasquez 3. part. q. 93. art. 4. dub. 3. Ratio Doctoris est, quia illicitè transferens aliquid in alium, quod de iure nequit transferre, non potest transferre in ipsum ius vtendi illa re. huic affinis est ratio quam adducit Nauarr. in cap. Sacerdos, quia res ad quemcunque transit, cum suo onere transit, capitulo ex litteris, de pignoribus, res autem in confessione dicta

Obligat personam cui reuelauit.

Transferens contra ius non dat usum licitum rei.

Res cum suo onere transit.

dicta hoc habet onus ut celetur: ergo tenetur is cui reuelauit eam Sacerdos iniuste, ut eam celet.

9 *Ratio Vasquez.* Vasquez loco citato utramque rationem tantum probare dicit obligationem secreti ex iustitia, non verò obligationem sigilli, quam ipse alia ratione probat: quia nempe notitia quam habet Sacerdos immediatè, mediatè verò is, cui reuelatur confessio, est in ordine ad confessionem, & per ipsam solam, quia pœnitens eam non reuelauit, nisi in sola confessione, idè is cui Sacerdos eam reuelat, ex notitia in confessione tantum habita, tenetur sigillo, seu secreto confessionis. Sed hæc ratio Vasquez non differt à prioribus, quas impugnat; quia non tantum acquirit pœnitens ius celandi suum peccatum ex lege naturali de seruando secreto; sed etiam ex lege speciali huius Sacramenti, quo Deus voluit peccata confessa esse secreta: ergo non tantum iniuria facta pœnitenti est contra titulum fundatum, quem habet ex lege secreti naturalis; sed contra titulum, quem habet ex lege Sacramenti. Deinde præceptum diuinum sigilli respicit primò, & per se materiam, nempe peccatum in confessione, & non aliter dictum, quod Deus voluit vniuersaliter esse secretum; secundariò verò respicit personas, ad quas illa materia deuenit per solam scientiam confessionis, & hoc præceptum non solum respicit reuerentiam Sacramenti, sed etiam indemnitate, & impunitatem pœnitentis, quia iudicium illud per sententiam terminari voluit Deus in foro secreto, & non posse reduci ad forum publicum, aut damnum aliquod pœnitentis, vt bene Doctòr in secunda probatione secunde conclusionis; idè que remittit hanc conclusionem de obligatione tam Sacerdotis, quam alterius ad fundamenta primæ, & secundæ conclusionis. Ergo ex natura huius præcepti, & materiæ quam primò respicit, atque adè ipsius fori, quem concernit, acquiritur ius pœnitenti, vt peccatum confessum, & notum tantum ex confessione maneat secretum.

Non differt à prioribus rationibus. Ius pœnitentis ex Sacramento.

Ius eiusdè ex diuino præcepto, & natura huius fori.

IO *Ratio Doctoris suscinetur, & confirmatur.* Vt ius peccans in legem.

Ratio vniuersalis comprehendens omnem legem sigilli.

Sententia quorundam.

II *De consultore.*

Bene ergo Nauarrus asserit hanc rem transire cum onere, bene etiam Doctòr similiter dicit non posse Sacerdotem transferre ius vtendi illa re, quam de facto transfert in alium, quæ res transferri de iure non potest. Vnde si is in quem transfertur de facto, vtatur illa re, cuius vsum prohibet lex, etiam peccat contra eandem legem, sed hic non solum prohibetur translatio illa cognitionis peccati in confessione auditi per legem naturalem secreti, sed etiam per legem specialem, & priuilegium confessionis: ergo peccaret is cui reuelatur iniuste confessio, si non seruaret eam secretam, contra utramque legem; idè Doctòr in sua ratione loquitur vniuersaliter de iure, vt comprehendat utramque legem, ex qua superius probauit emanare obligationem secreti, ac proinde se remittit ad probationes, vt dixi, primæ & secundæ conclusionis; quæ perinde impugnat assentes teneri audientem à Confessario peccatum confessum solo teneri secreto naturali: in qua opinione est Ioannes de Medina C. de confessione, quæst. de his qui confessionem celare tenentur.

Sed quid dicendum de consultore, vt quando confessarius ad instructionem sui ipsius, & ad salutem pœnitentis de licentia pœnitentis consulit alium peritorem, & quandoque necessa-

Scoti oper. Tom. I X.

rium est communicare casum, etiam respectiue ad personam pœnitentis ob particularem circumstantiam, & statum pœnitentis, ex quibus oritur perplexitas in contestario. Quæritur an consultor teneatur ad sigillum speciale confessionis?

An teneatur ad sigillum?

Respondet Vasquez, cum solum teneri ex secreto naturali. Contrarium Doctòr supponit, quem sequitur Paludanus hac dist. quæst. 3. Adrianus quæst. vlt. de confessione dub. vlt. Nauarr. citatur, & in Summa cap. 8. Ledesma quæst. 10. art. 3. dub. 7. Petrus de Soto lectione 11. de confessione Viguerius in Summa cap. 16. §. 4. Suarez loco citato, sect. 4. Ratio est, quia ille cognoscit præcisè ex confessione quæ inducit hanc obligationem, & quamuis non habeat clauis, ponamus esse sæcularem: tamen in parte concurret ad actum clauis scientiæ, vt rectè D. Thomas & Suarez, & disponit iudicem quantum ad questionem iuris.

Sententia Vasquez. Teneri ad sigillum confessionis.

Ratio quia concurrens ad actum.

g *Sed quando: Dico quòd per semper, &c.* Quia nempe est præceptum vniuersale negatiuum, vt supra visum est; idè obligat in vita, & post mortem pœnitentis.

Quando obligat?

h *Sed cui: Dicitur quòd cuiuslibet tenetur, &c.* Hæc opinio, quam reicit, est Altisiodorensis lib. 4. Summa tract. 6. cap. 3. quæst. 7. qui communiter citatur in oppositum. Cæterum non adè assertiue hoc sequitur, citat enim præfata loco aliquos Magistros id dicere, quos ita impugnat: si reuelat, dicit confitens confessionem esse reuelatam: ergo facit confessionem odiosam hominibus: sed hæc est causa quare non debet reuelari cõfessio: ergo non debet eam reuelare, quod concedimus, inquit, dicentes quòd in nullo casu reuelari debet confessio, nisi forte ex aliquo matrimonio, vel ex re aliqua qua magnum detrimentum incurres, & nullum periculum immineret Sacramento confessionis. iste casus quasi impossibilis est, &c. Hæc ille, & casus quos proponit, de matrimonio in gradu prohibito, & annullante ob impedimentum, quod ipse in confessione tantum nouit, item de irregularitate subditi, quam scit Superior in confessione; item de furto Ecclesiæ conformiter ad dicta resoluit, quamuis in hoc videtur inclinare, vt possit Sacerdos vti scientia habita in confessione etiam extra confessionem, citra præiudicium Sacramenti: hæc videtur mihi sententia Altisiodorensis: sed cuiuscunque sit illa sententia, patet ex dictis eius impugnatio.

IO *Opinio Altisiodorensis imposita.*

Declaratur vera eius sententia.

Excipit Doctòr casum in quo necessarium est confessario recurrere ad Superiorem in casibus referuatis, quando excipit peccata in confessione, vt ea dicat Superiori, qui potest absoluerè. Casus iste supponit Superiorem velle scire casum respectiue ad pœnitentem, & non velle conferre authoritatem absoluedi inferiori, sed per se absoluerè, & iniungere pœnitentiam ex causa aliqua rationabili. Quòd si pœnitens sit talis, vt non audeat confiteri ore proprio Superiori, vel ex defectu idiomatis quod posset intelligere Superior, tunc Sacerdos habet rationem interpretis, & non absoluentis; sed ipse Superior pœnitentem absoluit præsentem tamen & inter omnes integratur vnus actus quia is qui primò excipit confessionem, sustinet partem pœnitentis, eique accedit, & casus in praxi potest contingere: modus autem quo tam Superior, quam confessarius se gerere debent in tali casu referuatiõis, explicatus est dist. 17. de casibus referuatis.

II *Excipiunt casus referuati, qui Superiori dicuntur. Suppositio: a. fua.*

*Interpres te-
netur ad sig-
illum.*

Ex hac conclusione sequitur idem dicendum de interprete, quamuis Caictanus verbo *confessio, condit.* 11. Sotus *suprà* citatus, negent eum teneri sigillo. Conclusio Doctōris est verior & communior, quam docuit etiam *dist.* 17. *circa finem*, ubi agit de obligatione confitendi per interpretem. Richardus *in hac dist.* art. 4. *quæst.* 3. D. Thomas *quæst.* 3. *art.* 1. *quæst.* 3. Nauarrus *in cap. Sacerdos*, Medina *Cod. de penitentia quæst.* 50. Suarez *señt.* 4. Vasquez *dub.* 2. & plures alij, quos citat contra Sotum. Ratio huius est iam dicta, & quia, vt dicit Doctōr, concurrit ex parte pœnitentis ad actum Sacramentalem, & ex confessione cognoscit peccatum.

14
*An ex con-
fessione facta
laico oriatur
sigillum?
Sententia af-
firmatiua.*

Sed quid de confessione facta laico bona fide, vel quia putabatur esse Sacerdos, & seipsum finxit Sacerdotem, vel quia est error vtrinque, vt putetur sic perfici Sacramentum, vel si causa instructionis facta est confessio, & non intuitu Sacerdoti: Quantum ad primum casum, aliqui dicunt teneri talem sigillo confessionis, quod & tenet Suarez *señt.* 2. *secunda*, quia hoc præceptum in fauorem pœnitentis & Sacramenti est ampliandum, non verò restringendum: sufficit ergo intentio, bona fides, & actus ex his procedens, vt inducatur obligatio sigilli: hæc sententia est probabilis: quia non requiritur ad hanc obligationem sigilli, vt actus sit terminatus, ex parte audientis confessionem, vt si sit Sacerdos, qui non habet iurisdictionem, sed fingit eam habere, vel certè audita confessione non absoluit, vel ex defectu iurisdictionis in casibus referuatis sibi, vel simpliciter, si est simplex Sacerdos extra casum necessitatis, & peccata sint mortalia; vel quoad aliqua quibus annexa est referuatio directè, vel per censuram referuatam, tamen in eo casu tenetur ad sigillum, licet confessio facta non sit terminata per absolutionem. Ergo similiter nihil prohibet quoniam fingens se Sacerdotem etiam obligetur sigillo, ad quam obligationem sufficit bona fides pœnitentis, & actum esse Sacramentalem ex intentione eius & in æstimatione.

*Defenditur
vt probabilis.*

15
*Opinio negati-
ua.*

Alij docent non oriri sigillum ex hac confessione, quia non est actus Sacramentalis, ex defectu iurisdictionis & ministri idonei: sed oriri strictissimum secretum naturale. Prior sententia quæ magis fauet pœnitenti, & Sacramento, videtur præferenda, quia & congruitas, & motuum præcepti ad eam extenditur, & nocumentum auertendi à confessione facienda, atque alia plura incommoda. Vnde censerem in foro exteriori talem seuerius puniendum esse, quam Sacerdotem reuelantem confessionem, ob duplex sacrilegium in Sacramentum commissum, & iniuriam duplicem in pœnitentem commissam, ex quo patet ad secundum casum.

*Quandoque
non oritur si-
gillum.*

*Conuentio
inanis.*

Ad tertium etiam respondetur negatiuè, quia ille actus non est Sacramentalis ne quidem in æstimatione; manet ergo solum obligatio naturalis secreti.

Ex quibus etiam sequitur ad fatuam conuentionem quorundam, quid dicendum sit. qui nullo modo perficientes Sacramentum, aut intendentes, extra confessionem reuelant aliquid secretum sub sigillo confessionis, nam talis obligatio nequit induci ex pacto, & sine intentione Sacramenti, vt benè docent Paludanus, Adrianus, Vasquez, Sotus.

16

Sed quid si pœnitens voluerit confessionem

suorum peccatorum facere coram Sacerdote, & Sacerdos noluerit cum audire vt confitentem, vel in ordine ad absolutionem dandam?

Dubium.

Respondetur vniuersaliter, quacunque via alter ipsi confiteatur tanquam iudici, siue ipsum absoluat, siue non, oriri sigillum, & non esse meram consultationem in eo casu. Idem dico quando pœnitens accedit ad Superiorem in casibus referuatis, petens ab eo licentiam & auctoritatem, vt confiteatur alteri, teneri Superiorem ad sigillum in eo casu: quia illa notitia quam habuit de referuatis in genere, fuit ei communicata per modum confessionis inchoatæ, & in ordine ad Sacramentum.

*Resoluitur.
Sigillum ex
quacunque con-
fessione in or-
dine ad Sa-
cramentum ori-
tur.*

Dico præterea oriri sigillum ex confessione etiam sacrilega, vt quando quis reuelat sua peccata sine animo emendandi se ipsum, sed ad euitandum scandalum, aut aliud inconueniens, oritur sigillum, vt patet ex consuetudine Ecclesiæ, & illa accusatio est inchoatum Sacramentum, quamuis desit aliquid requisitum ex parte dispositionis pœnitentis ad absolutionem.

*Etiã ex
sacrilega.*

i Si dicatur quod per hoc respondetur ad quoddam, &c. Hæc littera patet ex dictis contra Richardum *suprà* in prima conclusione. Sed dubium est, an liceat confessario vti scientia habita in confessione, quando non sequitur violatio sigilli?

17

Quinta conclusio: Nequit Sacerdos vti scientia habita in confessione, quando sequeretur violatio sigilli; hæc sequitur ex dictis. Sed difficultas est, an possit vti eadem, quando id non sequitur. Actiones varix sunt, in quibus contingere possit hic vicius. Primum, in actibus iustitiæ vindictiæ, vt puniendo ipsum in corpore, aut aliqua pœna legati, vt submouendo ab officio, priuando beneficio, aut fruendo ipsi infidias, & procurando media, quibus deprehendi possit in peccato, vt quando ex confessione nouit eum certo aliquo loco peccare, vel egredi Monasterio, per certam portam, & fenestram, hæc occultando. Aliæ spectant ad iustitiam distributiuam, vt in electione officiorum, possit ne negare ipsi suffragium, aut statuere impedimentum, ne assumeretur ad officium, vel procurando vt amoueatur à certo loco, in quo nouit eum peccare. Aliæ actiones sunt ad administrationem Sacramentorum. Aliæ sunt, quibus statuitur impedimentum, quo abstrahatur à committendo aliquo crimine. Hi casus mouentur quando sequitur suspicio confessarium in iis actibus procedere ex scientia habita in confessione, siue talis suspicio sequatur in ipso pœnitente solo, siue in aliis: & intelliguntur iidem casus quando aliàs extra confessionem non habeat aliam scientiam, aut media, quibus procedere possit, verbi gratia, si quis ingressus confessoris cubiculum furatus est inde bursam, & hoc ipsum statim confessus fuerit, an poterit postea confessor deprehensa bursa ablata, procedere contra ipsum ex eo quod alius non ingressus sit cubiculum præter ipsum.

*Quinta con-
clusio.
An liceat vti
scientia habita in confessione.
Actione: quibus ille usus interuenire potest.*

*Alia genera
actionum.*

Expositio casus.

Supponitur ergo primum posse confessarium vti scientia habita in confessione in ordine ad studium, ad consultationem cum peritioribus circa audita, ad consulationem de suo pœnitente, & aliis acquirendis, ad directionem propriæ conscientiæ. Supponitur secundò non licere Regularibus vti scientia habita in confessione, vel eam transferre ad actus gubernationis externæ,

18

*Posse vti illa
scientia in or-
dine ad stu-
dium & alia.*

Decretū Clementis VIII. inhibens regularibus uti scientia confessionis quoad politiam.

An sit contra ius diuinum talis usus. Prima sententia negatiua.

ex decreto Clementis VIII. anno 1594. 26. Maij quoad casus referuatos, id præcipientis tam confessariis, quam Superioribus, vt caueant diligentissimè, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem vtantur. Quoad hos ergo cessat quaestio. Difficultas est, si id iure diuino aliàs sit prohibitum? Prima sententia asserit licitas esse tales actiones, quando solus poenitens poterit suspicari, Alensis 4.p.q.78.art.1.memb.2. ad 8. D. Thomas in 4.d.21.q.3.art.1.q.1. ad 3. D. Bonauentura *ibidem* in 2.p.art.2.q.1.ad 3. Noster etiam Doctor videtur in eadem esse responsione ad 3. Paludanus *quest. 3. artic. 3. Gabriel quest. vnic. art. 3. dub. 1. ad 2.* Probatur hæc sententia, primò, quia sic vtens non reuelat confessionem: ergo non violat sigillum, ad quod solum tenetur. Secundò, nullo iure priuatur ex eo præcisè quòd confessionem alicuius audiuit, sed omnes prædictos actus poterat aliàs, vt negare alicui suffragium, &c. Tertio, hic est finis referuationis casuum, vt Superior possit sibi subditos in iis rebus gubernare: ergo potest vti scientia quam ex ea referuatione acquirit, quæ est scientia in confessione. Ideò S. Thomas, Socus, Nauarrus, Syluester, Paludanus tenent, non posse eum vti tali scientia in ordine ad eius quem indignum nouit ex confessione, sed teneri ad non dandum ipsi suffragium, vel amouendum ipsum. Sed hoc est falsum, vt patet ex decreto allegato Clementis, quod aliàs efficit inualidum stante obligatione diuini præcepti.

Secunda sententia negat in dictis actibus posse quemquam vti scientia habita in confessione. Armilla v. Confessor. Bannes 2.2.q.33.art.3. Sanchez lib.3. *dispus. 16.n.3. & 4.* Hæc sententia habet argumenta non contemnenda, quia sic aliàs retraherentur homines à confessione facienda, quòd referuatio casuum esset intolerabilis. Si Episcopus, verbi gratia, posset vti scientia habita in confessione quoad eum Clericum, qui commisit peccatum occultum, ex quo mereatur amotionem à beneficio, aut negationem promotionis vterioris: ergo si obligatio sigilli induta sit ne confessio hæret onerosa, currit in proposito.

Dico primò: Illicitum est vti scientia in præiudicium aliquod poenitentis, aut Sacramenti, siue sequatur suspicio, siue non. Probatur hac ratione, quia causa terminata in hoc foro non debet referri ad aliud forum, sed vtens scientia habita in confessione in præiudicium aliquod poenitentis, id facit quia impropereat ipsi reipsa

peccatum suum, & vindicat in foro externo: ergo; hæc conclusio à fortiori sequitur, quando nascitur suspicio.

Dico secundò, quando non sequitur suspicio ex natura actus, neque sequitur præiudicium aliquod poenitentis, videtur posse vti confessarij scientia habita in confessione, licet possit aliquis sic, vel sic affectus, concipere aliquam leuem suspensionem: & hoc videtur deferendum priuæ sententiæ, verbi gratia, aliqui intoxicarunt vinum, in quo consecrare vult Sacerdos, & hoc quidam eorum eidem confessus est, tunc potest Sacerdos, quamuis voluit celebrare, vt ea scientia, tamen aliàs occasiones simulando ne celebret si absit mendacium, vt dolorem stomachi, vel infirmitatem, vel fundendo calicem, frangendo quasi ex casu ampullam vini, & eiusmodi. Idem dicendum de eo cui structæ sunt insidie, & id cognouit ex confessione vnus insidiatoris, potest ex alia occasione declinare locum, & in hoc non reuelat confessionem, quia res sunt æquiuocæ, & eorum vsus potest esse ob varios fines ex libertate vtentis. Verba autem significant determinatè. Dixi quando suspicio non oritur ex natura actus, vt si verbi gratia talis Sacerdos statim audita confessione exerceret aliquos actus, quos statim cognoscerent prouenire ex confessione, vt si se armaret contra insidias, adhiberet comitatū tumultuariè, vel arriperet fugā, & huiusmodi, quia tunc censendus esset reuelare sigillum, ex his patet solutio ad dictos casus in specie accommodando singula singulis.

k Sed nunquid Papa potest præcipere, &c. Respondet negatiuè, quia hoc secretum est iuris naturalis, & Ecclesia non potest extendere iurisdictionem fori externi ad ea quæ sunt merè occulta, & extra scientiam illius fori. Per ius naturæ potest dici etiam Doctorem comprehendere etiam ius diuinum, quod latum est de sigillo iuxta naturam Sacramenti, & consentaneè ad ius naturæ, licet fortius liget quantum ad vniuersalitatē materiæ, includens omnes casus, in quibus alioquin ius naturalis secreti non obligaret. Vel dicendum est eum respondere à minori & notiori, ad maius: quia si nequit præcipere reuelationem secreti naturalis, in casu quo obligat, minùs potest reuelationem sigilli præcipere. Ex quo patet quid dicendum sit de aliis omnibus interrogantibus, quorum minor est auctoritas, in casu enim quando ex circumstantiis nocenti imminentis exigitur responsio, seruanda est regula, quam supra *dist. 15. quest. 4.* tradit Doctor de reo interrogato non iuridicè.

20
Licet uti scientia, quòd ex natura actus non sequitur suspicio.

Exemplum.

Actum ex quibus oritur per se suspicio.

21
Nullus præceptum obligat contra sigillum.

Expositio Doct. Storii.

S C H O L I V M.

Non tantum peccata confitentis (etiam venialia in specie) sed etiam circumstantias, & personam complicitis cadere sub sigillum. Quod probant rationes pro prima conclusione, pro integritate confessionis non licere reuelare complicitem. Tenet Nauar. c.7.n.3. & c. Consideret, de poen. d.5. citans alios, & Viger. c.16. §.4. vers. 17. Arm. v. Confessio. Marf. 4.q.12. Oppositum est commune D. Bernard. in formula honeste vite. D. Thom. opusc. 12.q.6. & 4.d.16. q.3. art.2. D. Bonau. hic 2.p.art.2.q.3. Suarez citans multos tom.4. disp. 34. sect. 2. rem bene explicat.

DE Quid dico quòd non tantum peccatum principale confitentis, & circumstantias peccati, quia circumstantiæ non possunt bene reuelari sine reuelatione facti: sed & persona secunda, cum qua peccatur. Quod patet per rationes positas ad

*Personam
complicis ca-
dere sub si-
gillo.*

primam, & secundam conclusionem: quia etiam confitens vult famam personæ, cum qua peccauit, saluare, id est, deberet velle, sicut sui. imò eò magis quòd persona illa sibi fuit coniuncta in crimine, tantùm enim magis tenetur ei ad boni restitutionem, quod per illam amisit, & ad custodiam illius boni, quod potest custodiri, non obstante illo malo commisso: fidelitas etiam & veracitas, & vnititas, seu communitas, patet hîc, vt priùs.

Consimiliter tres rationes pro secunda conclusione, quia non celatio retrahit à confessione: deducit etiam ad forum alium quod est in hoc foro ventilatum: & est occasio mentiendi in isto foro, vt priùs dictum est.

C O M M E N T A R I V S,

22

*Materia si-
gilli.*

DE quid: Dico non tantùm peccatum, &c. Hæc conclusio quoad primam partem patet ex prima & secunda conclusione: nempe peccata & circumstantias peccatorum cadere sub sigillo. Quoad secundam partem, quæ magis per se hic determinatur: nempe personam complicis cadere sub sigillo eodem, duo consideranda sunt: nempe id quod supponit, scilicet pœnitentem posse confiteri personam complicis in casu vt mox explicabitur, & secundum est veritas ipsius conclusionis, quam hic probat.

*Quis sit com-
plices?*

Complex intelligitur persona communicans in eodem peccato, ex qua circumstantia aliqua contrahatur necessariò confitenda, verbi gratia, stuprum cum virgine, incestus cum sorore, quæ circumstantiæ confitendæ sunt. casus est quando complex est nota confessario, & patitur apud eum in priuata opinione infamiam, eo modo, quo ipse pœnitens: secludendo ergo alios casus vltioris incommodi superiùs expressos. Item, si aliàs notum est confessario iudicio contentis complicem similibus peccatis aliàs implicari, vel si aliàs nota non est, casus quæstionis est ille expressus, in quo variant Doctores. Canus in

*An liceat cõ-
fiteri personã
complicis?*

*Sententia
Cani.*

relektio, de pœnit. part. 5. dicit licere explicare personam complicis in articulo mortis, quia in tali casu debet cadere suæ famæ ob salutem alterius. Hæc ratio non valet, quia vel præualeat præceptum integræ confessionis, præcepto seruandæ famæ complicis, vel non. Si primum, ergo etiam seculo articulo tenebitur confiteri: si secundum, ergo neque in articulo. Consequentia patet, quia integritas confessionis nunquam est in consilio, semper enim tenetur quis ad integritatem, quando licet, hoc est, quando impedimentum non subest iuris naturalis, aut diuini prohibentis reuelationem peccati talis, quòd confitendo quis mortaliter peccaret. Difficultas ergo est, vtrum præualeat in casu præceptum integræ confessionis, aut præceptum seruandæ famæ complicis. Nauarr. ergo in *Summa* cap. 7. num. 1. & sequentibus, & in cap. consideret in principio à num. 98. negat confitendam personam complicis. quam sententiam docuit Innocentius IV. in cap. omnes vtriusque sexus. Caietan. in *Summa* v. Confessio. Armilla v. Circumstantia. Viguierus in *Summa*, cap. 16. §. num. 17. Marsilius in 4. quæst. 12.

*Secunda sen-
tentia nega-
tiua.*

23

*Sententia af-
firmatiua &
communis.*

Oppositam sententiam tenet cõmunis Schola, nempe licere quando non sequitur aliud incommodum præter infamiam apud confessariũ, nec aliud superest remedium; ita Alensis 4. part. 18. memb. 4. art. 2. D. Thomas in 4. dist. 16. qu. 3. art. 3. quæst. 5. D. Bonaventura in opus. de modo confitendis, cap. 1. in 4. dist. 21. part. 2. dist. Paludanus ibidem quæst. 3. art. 2. Richard. art. 5. Durand.

dist. 17. Summa verbo confessio, & alij communiter. Rationes plures afferuntur huius conclusionis, quæ non conuincunt. Probat Soto, quia non fit infamia complici ob sigilli secretum, ad quod tenetur confessarius. Hæc ratio plus probat: quia sic sequeretur licere explicare complicem, quando non esset necessitas, item non teneri adire alium confessariũ, si adsit, cui complex esset ignotus. Tertio apud vnum solum difsamare proximum est peccatum, quamuis ille sit tenax secreti. Secundo probat, quia complex sua culpa patitur damnum peccato consentiens, quod mox iubiendum est absolutioni. Hæc ratio patitur eandem impugnationem, & neque euacuat difficultatem, quæ in eo versatur, an sit obligatio confitendi talis peccati cum detrimento complicis, Tertia ratio Cordubensis, quia potest quis vti iure suo, quamuis inde sequatur aliquod damnum proximi: hoc quidem in multis verum est, sed in proposito si concluderet sequeretur quòd liceret cum damno vitæ, famæ, & bonorum proximi confiteri circumstantiam complicis, quod nemo dicit: sic enim quis veteret iure suo. Totum ergo hoc reduci potest ad illud non incurri obligationem iuris naturalis seruandi secretum in tali casu cum tanto damno meo, sicut non est obligatio defendendi vitam, & bona proximi cum damno graui defendentis. Nec videtur vlla ratio obligare hominem ad non aperire crimen proximi secretum, quæ etiam non obliget ad non peritendum crimen proprium: in proposito integritas confessionis præponderat famæ propriæ: ergo etiam alienæ in multis etiam casibus possum alienum crimen aperire secreto alteri, verbi gratia, quando hoc est necessarium, vt in re magni momenti me adiuuet, quando periculum Reipublicæ proditiõnis & huiusmodi subest.

*Prima ratio
reiciitur.*

*Secunda ra-
tio.*

Reiciitur.

Tertia ratio.

*Non incurri
obligationem
secreti resse-
cti ad con-
fessionem in
eo casu ex so-
la infamia
complicis.*

24

Alia solutio.

*Seruare famã
non esse iuris
naturalis stri-
ctè iumpti.*

Hæc solutio non videtur stare. Resolutio ergo quæstionis reducenda est ad alia principia, negando præceptum illud de seruando famam esse iuris naturalis strictè, sicut principium practicum notum ex terminis, aut conclusio sequens, sed vt congruum ad illa, eo modo quo aliqua præcepta secundæ tabulæ iuxta doctrinam Doctõris, sunt iuris naturalis communiter dicti in 2. dist. 37. & in 4. dist. 17. quæst. 1. §. In ista quæst. vbi ponit nihil esse propriè de iure naturali, nisi principium & conclusio, reprehendens Gratianum, & videtur extensiuè loqui de lege, dist. 11. qu. 2. concl. 2. Sic ergo interpretando legem naturæ, qua teneor seruare famam complicis, dicendum est præualere virtutem superiorem religionis, magis, qua præcipitur confessio integra, quàm obligatio, qua teneor famæ proximi, cum detrimento tali, & cui ipse vt socius criminis

*Et obligatio
cedit religio-
ni.*

tenit

renunciauit in ordine ad confessionem, quando aliter nequit saluari.

Replica.

Dices, ergo idem dicendum in quocumque detrimento proximi.

Solutur.

Respondetur non sequi, quia non est confessionis integræ obligatio cum tanto rigore, deinde in aliis damnis vrget præter iustitiam, charitatem, & reuerentiam Sacramenti, quæ strictius obligat ex religione, quam confessio integra, redderetur enim Sacramentum odiosum, si ex illo notum esset inferri damnum alicui, &c.

25
Obiectio.

Obiicitur contra conclusionem, præceptum naturale præponderat positiuo, verbi gratia, si ingruat præceptum positiuum confessionis, & naturale defensionis proximi, teneor relinquere confessionem, & defendere proximum, quando nequeunt adimpleri; sed integritas confessionis est iuris positiuo, non infamare complicem, iuris naturalis: ergo.

Responsio.

Respondetur, quando damnum sequitur extrinsecè ex malitia Sacerdotis, qui inde occasionem sumeret perrendi, aut damnificandi complicem, est obligatio iuris naturalis; quando verò non sequitur aliud, nec timetur præter id quod solum ex vi confessionis, eiusque ex natura sequitur, non incurritur obligatio iuris naturalis. Aduertendum non posse aliquem explicare in confessione peccatum ex quo sequeretur fractio sigilli. In his casibus, in quibus excusatur poenitens ab integritate confessionis, aduertendum est non esse reseruanda aliqua, nisi vt oportet. Vnde quando non debet confiteri actus externus, debet internus confiteri, verbi gratia, in casu iam proposito de complice; & alij dicunt etiam peccatum debere confiteri iuxta cir-

Non est confitendum cum fractione sigilli. Debet peccatum aliquo modo confiteri, quando circumstantia complicitus est tacenda.

cumstantiam in genere conuenientem, verbi gratia, si sit stuprum, confiteri illud (quando aliud non licet) sub specie fornicationis simplicis.

Aliqui sunt illius opinionis, vt liceat non audire integrè confitentes, quando est magnus concursus in aliqua solemnitate, quo omnibus sit locus confessionis: sed hæc opinio non valet, quia vbi nullum est præceptum, aut necessitas confessionis, magis obligat integritas quam confessio. Imò si foret præceptum tecluso casu necessitatis & periculi supra expresso, comprehendit integritatem.

Opinio quorundam reijciatur.

His positis probatur à Doctore, sigillum extendi ad personam complicitis: tum, quia ex natura confessionis, & intentione confitentis sequitur sigillum in illo casu, & tenetur poenitens complici non solum quoad restitutionem illius boni quod per eum amisit, sed etiam ad custodiam illius quod non amisit, quantum scilicet potest & debet custodiri, & rationes positæ pro prima & secunda conclusione idem probant.

26

Idem consequenter dicendum de quibuscumque circumstantiis expositis in confessione, etiam imprudenter, vel causa necessitatis, vel utilitatis, & si confessus sit defectum natalium, malæ consuetudinis, peccatum alterius etiam non complicitis, & peccata non publica, ex rationibus dictis, quia alioquin redderetur confessio odiosa simplicibus, & aliis, si tota non maneret secreta sub eodem sigillo, vt bene Sorus, & Suarez, licet contrarium aliqui tenent, vt Ledesma; illud certum est, non licere vi scientia habita in confessione ad damnum alterius.

Circumstantia cadit sub sigillo.

SCHOLIUM.

Omne secretum iure natura esse celandum, non tantum quando quis exprimit se committere id vt secretum, sed quodcumque apparet id ipsum velle, & hoc probant rationes primæ conclusionis, reuelans crimen occultum, quod non potest probare, fit infamis.

DE quinta^m conclusione dicitur, quòd ad omne secretum seruandum tenetur quis de lege naturæ, propter rationes ad primam conclusionem adductas: nec solum quando exprimit committens se velle committere illud secretum: sed quodcumque ex modo committendi apparet, quòd velit committere vt secretum. Rationes autem ad secundam conclusionem non æquè hoc euidenter concludunt, nisi tertia; quia daretur occasio mentiendi in committendo alicui aliqua secreta.

17

Rich. dist. præsentis quæstionis. Secretum esse seruandum est iuris natura.

Quantum autem ad istum articulum, dico quòd poenæ Ecclesiasticæ non sunt eadem inflicte de quolibet secreto, sicut de isto. Si quis tamen publicè reuelaret aliquod aliud secretum, sibi imponitur alia poena, scilicet infamia. Impositor enim falsi criminis, vel cuiuscumque veri, licet occulti, quod non potest probare, pro calumniatore habetur *Extra de calumnia*: talis est iste, qui reuelat quodcumque secretum crimen, quod probare non potest.

Imponens crimen, & non probans, est infamis.

COMMENTARIUS.

27
Quinta conclusio. Limitatur.

DE quinta conclusione dicitur, &c. Dicit secretum iure naturæ obligare, intelligit de iure naturæ latè sumpto, vt in præcedenti §. dictum est.

Obiectio contra limitationem.

Contra interpretationem præmissam rationes Doctores in prima conclusione, & tertia ratio pro secunda, in quibus hanc veritatem fundat, videntur amplius probare, vt prima ratio de charitate debita proximo; secunda ex veracitate sumpta; & tertia pro secunda conclusio-

ne de scandalo, quia daretur occasio mentiendi, &c. Hæc præcepta videntur stricti iuris naturalis, & quædam spectare ad primam tabulam: ergo non admittunt dictam interpretationem.

Respondetur nihilominus interpretationem dictam veram esse absolutè loquendo: quia obligatio secreti non ita est stricta sicut principia, ex quibus deducitur. Principia enim practica vniuersaliter sunt vera, & ex terminis, quia necessaria,

Responsio.

Obligatio secreti ex principijs practi-

ei contingenter sequitur & in determinatio circumstantiis.

Explicatur.

Circumstantia in quibus non obligat secretum.

cessaria; vt autem deducitur ex his obligatio secreti, non deducitur nisi contingenter, & in determinatis circumstantiis: principia enim practica defumuntur à fine, & extenduntur ad media, in quibus versantur hęc & nunc conclusiones ex ipsis deductæ: quando autem est aliquod medium, quod aliàs est medium ad finem, & hęc & nunc exorbitat à fine; ita vt nullo modo reducat in ipsum, sed magis auertit à fine, tale medium hęc & nunc non participat bonitatem finis: tale est secretum in aliquibus circumstantiis, verbi gratia, inferentibus graue detrimentum contra bonitatem finis, contra salutem publicam, & priuatam, tam eius cui committitur, quam commitentis secretum, ac proinde sicut recedit à bonitate finis, & veritate principij, non inducit obligationem; neque ex charitate, quia ipsam magis offendit; neque ex veracitate, aut promissione, quia hęc interpretari debent vt reducant ad finem charitatis, & iustitiæ seruandæ; neque is qui audit secretum aliter voluisse obligare se proximo, aut deponenti secretum, interpretari debet secundum rectam rationem.

Imò tenetur non celare secretum in his circumstantiis, verbi gratia, prodicionis, aut si deponat secretò se velle se ipsum præcipitare, aut laqueo suspendere, & huiusmodi. Vnde colligitur principia prima practica non se extendere ad secretum ex genere, tanquam ad conclusionem necessariò deductam; sed tanquam ad materiam contingentem: aliàs in nullo casu liceret violare secretum, quod non est verum. Consequenter in tantum obligat secretum, in quantum participat bonitatem finis, & veritatem primi principij practici in determinata materia.

Hoc confirmatur ex iis quæ consequuntur in hac littera, & in tertia cõclusionem de obligatione fortiori secreti Sacramentalis ex præcepto sigilli positiuo, ratione grauitatis pœnæ, quæ violanti imponitur in omni casu, quo violaret sigillum; obligatio autem strictior potest interpretari ex grauitate pœnæ iniunctæ: si ergo obligatio præcepti positiui excedit obligationem secreti naturalis, quæ in aliquo casu non ligat, illa ligante in omni casu, sequitur secretum naturale non esse stricti iuris naturalis, & insolubilis.

Obligatio iuri non seruandi.

Confirmatio ex dicto.

Obligatio præcepti positiui sigilli præfertur obligationi secreti.

S C H O L I V M.

Non licere confessori, etiam id petente penitente, reuelare confessionem. Alens. 4. part. quest. 19. aliàs quest. 78. memb. 2. art. 2. §. 1. Dur. hęc quest. 4. Ma. quest. 3. Gab. quest. vnic. art. 3. Bassol. quest. 2. ad 2. Alm. quest. 2. Aureol. quest. 4. Ang. verb. Confessio num. 5. Ratio est, quia cedit in iniuriam Sacramenti, & nulla est necessitas dicendi peccata vt scita in confessione: nam penitens potest ea extra confessionem dicere, & rogare; quòd referantur vt sic scita, si ipsius interest vt referantur.

18
Ad arg. 1.

AD argumenta. ^a Ad primum dico, quòd peccatum confessum debere celari, non est tantum ius confitentis, sed ius communitatis: quia ex opposito, scilicet reuelatione, sequeretur continua perturbatio in communitate, quia passim quilibet reputaret alium abominabilem: & non licet isti renuntiare iuri communitatis, licet suo.

Aliter potest dici, esto etiam quòd tantum esset ius istius, id est, in fauorem istius indulti, non licet isti renuntiare quoad hoc, quòd confessor sit liber ad reuelandum: quia confessor tunc tenetur multiplici iure, naturæ scilicet, & positiuo, quorum nullius reuocatio est in potestate confitentis.

Quid faciet confessor quòd confitens vult suam confessionem aliis dici.

Quid igitur faciet ^o confessor confesso volente peccatum suum prodi? Dico quòd confitens potest postea peccatum suum extra confessionem dicere, & si vt secretum, adhuc licentia sequens non absoluit confessorem à lege naturæ, quin teneatur celare: sed si dicit, vt non habeatur secretum, & maxime apud aliam personam, vel apud alias certas, quibus fortè licet propter aliquem bonum finem, qui potest sequi ex reuelatione istis facta, vel illi, tunc confessor potest dicere illud tanquam sibi publicè dictum extra omne secretum.

19
Vide D. Th. dist. present. 11 q. vltima.

Sed nunquid potest tunc dicere, ^p audiui hoc in confessione? Respondeo, dicitur quòd hæc sola verba, *audiui hoc peccatum, & huius persona in confessione*, includunt peccatum mortale, quia includunt reuelationem huius vt cogniti, eo modo quo non licet reuelari. Vnde cui post confessionem reuelatur extra omne secretum, caueat in modo narrandi, ne hoc narret tanquam sibi dictum modo, quo non licet reuelari.

Contra hoc ^q licet hoc narratum extra confessionem dicere, quibus ille vult, & non est narratio specialis, per hoc, quòd dicit hoc esse sibi confessum: hoc igitur dicere est sibi licitum.

Ad 2. Nullo casu silere confessionem est contra charitatem.

Ad secundum dico, quòd nullus casus potest esse, in quo contra charitatem militet silentium, imò contra charitatem communem militaret oppositum, vt est ostensum quatuor rationibus ad primam conclusionem. Et quando instas de bono communi; dico illud Deuter. 16. *iuste quod iustum est exequeris*: ergo charitatiuè, quod charitatis

ritatis est, exequeris : sed non charitatiuè exequitur, qui contra legem naturæ modis prædictis manifestat aliquod malum commissum, vel committendum : quare reprobandus est ille versus Iuristarum : *Est hæresis crimen, quod nec confessio celat* : non quoniam metrum sit bonum, sed sententia est fallâ.

C O M M E N T A R I V S.

28

Ad Argumenta. Ad primum dico, &c. Primum argumentum est licere cuique suo iuri renuntiare, ergo & pœnitenti dare licentiam confessario vt peccata sua reuelet, quia sigillum impostum est in fauorem pœnitentis.

Respondet sigillum non esse ius pœnitentis tantum, sed & communitatis; quamuis ergo posset pœnitens renuntiare suo iuri, nequit tamen renuntiare iuri communitatis ex propria auctoritate, ita vt deobligetur confessor per talem renuntiationem.

Respondet secundò, quod licet ius solius pœnitentis esset, non licere ex licentia pœnitentis non tolli obligationem sigilli in confessore, qui pluribus aliis titulis obligatur ad secretum hoc, vt videre est conclusione 1. & 2. qui tituli, seu obligatio est illis non subest pœnitenti.

Hic tangitur illa quæstio, An scilicet de licentia pœnitentis possit Confessarius reuelare peccata confessâ, quæ aliter non nouit, nisi in confessione: Partem affirmatiuam docet S. Thomas in presenti distinctione, quæst. 3. art. 2. Sotus quæst. 4. art. 6. Nauarr. in Summa cap. 8. num. 2. & cap. Sacerdos. Syluester verbo confessor 3. q. 3. & 5. Suarez sect. 5. citans plures pro hac sententia. Vaquez veriore existimat dub. 5. eisdem auctores citans.

Conclusio Doctores est contraria, & magis fundata in ratione, & lege huius Sacramenti: idèque vt insinuauimus supra, non videntur consequenter loqui, qui dicunt sigillum confessionis esse intuitu Sacramenti, etiam de lege naturali diuina, & non solius pœnitentis, & hoc non obstantè posse tolli per voluntatem pœnitentis. Hanc sententiam docet Alensis & alij auctores, quos citat Scholasticus in præfixo Scholio, cum quibus consentire videtur D. Bonauentura part. 2. huius dist. art. 2. quæst. 2. vbi explicans illud quod dixit, nempe pœnitentem licentiam posse confessarium ad reuelanda peccata, dicit non debere confessarium vt illa licentia, sed magis ipsum pœnitentem constituere relatores, non se ipsum, inquit, nuncium facere, & sic vitatur scandalum, & non corrumpitur sigillum confessionis, &c. Ergo ex mente eius oritur scandalum, & corrumpitur sigillum, si Sacerdos de licentia pœnitentis reuelat confessionem. Sic etiam Richardus, qui citatur pro opposito art. 4. huius distinctionis quæst. 1. Ad primum principale dicit, non licere de licentia pœnitentis alteri reuelare, nisi pœnitens peccatum reuelat extra confessionem: secludendo itaque casum, quo confessarius reuelat superiori peccatum in ordine ad absolutionem, quæ reuelatio manet sub sigillo, vt supra cum communi dicitur. Hic restringitur casus ad ipsam confessionem, an liceat eam reuelare, aut peccata tanquam ex confessione dicta dicere, licet hoc peccatum mihi confessus est Petrus, & illud dico ex confessione eius, quia ipse voluit vt dicerem.

His positis probatur conclusio: sigilli secretum non tantum est ex iure pœnitentis; sed

etiam ex iure communitatis, & reuerentia Sacramenti. Ex his tenetur Sacerdos specialiter ad secretum confessionis, neque subsunt pœnitenti: ergo de licentia pœnitentis nequit reuelare peccata confessâ.

Respondetur hic non interuenire ius communitatis, aut dispendium eius, quando de voluntate pœnitentis reuelatur confessio, ac proinde non esse paritatem hic, & in casu de exemptione Clericorum, quia hoc intuitu ordinis sit, idèque nequit Clericus iudicari apud iudicem lætalem, aut percuci, etiam de licentia propria.

Contrà, Sacramentum est institutum tanquam medium ordinarium legis, quæ respicit bonum commune: ergo & institutio Sacramenti, & quidquid annexum est institutioni: sed lex de seruando sigillo est annexa institutioni, & intuitu Sacramenti, & boni communis est lata: ergo mediante institutione, & lege hac intuitu communitatis facta acquiritur ius communitati, ne sigillum violetur. Confirmatur primò, quia si sigillum violaretur sine licentia pœnitentis, violaretur non solum ius pœnitentis, sed etiam communitatis, & redderetur Sacramentum odiosum, & contemptibile, quod plurimum noceret Ecclesie, & communitati: ergo non solum obligat sigillum ex iure pœnitentis; sed etiam communitatis, & ipsius religionis, & reuerentiæ intuitu.

Confirmatur secundò: Pœna appositæ violationi sigilli non solum respicit fauorem pœnitentis, sed reuerentiam Sacramenti, & bonum communitatis: nam ius pœnitentis, quantum ad iniuriam receptam, sufficienter conseruatur per hoc, quod reuelans sit infamis, & habeatur calumniator, & nullius fidei. Deinde nisi ex lege Sacramenti atque eius intuitu obligatio induceretur, & speciale secretum sigilli, non esset ratio cur non possit in aliquo casu detrimenti boni communis, vitæ, aut conditionis, inaximè quando confessio est sacrilega ex defectu alicuius requisiti, vt propositi emendationis, non possit hoc secretum reuelari: quia in his casibus nullum ius acquirit secreti pœnitens, nisi intuitu tantum Sacramenti. Ergo hæc obligatio non est primò in fauorem contentis; sed solius Sacramenti. Probatur consequentia, quin in tali casu accedens sacrilegè ad Sacramentum, & agens contra reuerentiam debitam Sacramenti, & finem, & institutionem eius, non meretur fauorem vllum à Deo, ratione Sacramenti quod contemnit. Neque vllum est fundamentum vnde fauor ille ex Sacramento ei accedat, cum fides & contemptor accedat, ponens obicem ne ipsum Sacramentum terminetur absolutione, in qua primaria eius vis consistit: ergo secretum sigilli in eo casu solum oritur, quia hæc lex primariò & per se intuitu Sacramenti obligat in omni casu, & quia bonum commune id postulat, cuius est medium ordinarium, fauor autem pœnitentis, aut contentis secundariò se habet,

Sigillum obligat intuitu Sacramenti, & communitati.

Responsio.

Impugnatur.

Sacramentum intuitu communitatis institutum.

Confirmatio prima. Reuelatio facta sine licentia violat ius communitatis & Sacramenti.

31

Secunda conclusio.

Pœna adiecta non est in fauorem solius pœnitentis. Ius pœnitentis rescinditur ipso facto per legem. Possit in casu fieri reuelatio si ex solius pœnitentis iure obligaret sigillum.

Finis primarium legis est, fauor Sacramenti, & bonum communitatis.

Sigillum ius quo ius spectat ad communitatem.

Secunda responsio.

An possit confessarius reuelare peccatum confessarium de licentia pœnitentis. Sententia affirmatiua.

29 Conclusio negatiua Doctorum.

Alensis.

D. Bonau.

Richardus.

30 Probatio.

& tanquam finis secundarius extrinsecus; imò & fauor ille ad pœnitentem spectat, quatenus secretum Sacramenti ex lege est inuolabile: sed lex quæ intuitu Sacramenti, & boni communis obligat, non subest pœnitenti: ergo, &c.

*Responsio Sua-
rez.*

Dices, hanc legem esse latam ita ut tantum obligaret quamdiu pœnitens vult, vnde accedente voluntate pœnitentis iam mutatur materia præcepti: ita Suarez.

*Impugnatur.
Finis intrin-
secus legis nõ
mutatur.*

Contrà, materia, seu finis intrinsecus huius præcepti est reuerentia Sacramenti, ut respicit speciale præceptum sigilli: sed hoc non mutatur, neque subest voluntati pœnitentis. Ergo etiam neque præceptum. Probatur consequentia ex dictis, quia in confessione sacrilega iuxta expressam nequit pœnitens acquirere aliquod ius, nisi intuitu Sacramenti, cuius sicut institutio abstrahit à pœnitente, ita etiam lex sequens institutione non obligat independentem à pœnitente: ergo eius finis intrinsecus absoluitur etiam à voluntate pœnitentis, & maximè in sententia Suarez, qui dicit hanc esse diuinam naturalem ex ipsa institutione redundantem.

32

*Secunda ra-
tio.
Dari occasio-
nem mentiendi
ex tali reu-
elatione in
confessione.*

Secundò probatur conclusio; quia si posset confessarius reuelare confessionem cum licentia pœnitentis, daretur occasio mentiendi in confessione, & fallendi confessorem, & non consistendi integrè peccata, quod est maximum inconueniens, & ex quo colligitur inuolabilitas sigilli sacramentalis. Probatur sequela, quia diffamati de aliquo crimine, quod commiserunt, licèt de eo non sint conuicti, possunt hac via confiteri negantes crimen commissum, & dantes licentiam confessario ut reuelet peccata, & maximè reum non esse conscium talis criminis, ut sic euadere pœnas & infamiam, quod esset maximum ludibrium Sacramenti. Ergo & illud ex quo sequitur hoc inconueniens non videtur asserendum.

Responsio.

Dices, fortè non posse uti Sacramento in hunc finem.

*Impugnatur.
Tenetur con-
fessarius per
mentis licen-
tiam saluare
eum, quæ pu-
tat innocen-
tiam.*

Contrà: Potest uti confessarius scientia confessionis ex voluntate pœnitentis in profectum pœnitentis, & aliorum, & boni communis, ne puniatur innocens, imò tenetur ad hoc adhibere medium licitum si potest: ergo ad saluandam vitam, membra, famam, & aliud detrimentum graue, tenetur habita licentia rei reuelare confessionem eius. Sed hoc medium non admittitur ad probationem immunitatis, & innocentiam, neque acceptaretur: ergo est illicitum. Probatur consequentia, quia vel debetur fides confessario reuelanti de licentia contentis, & sic hoc medium esset opportunum; imò magis opportunum in rebus occultis, quam purgatio, nequit aliter probari, quam canonica purgatio, quia maior fides adhibenda est confessioni sacramentali, quam iuramento extra confessionem, quia confessio sacramentalis perinde vergit ad veritatem dicendam ex cura salutis propriæ, & reuerentia Sacramenti, & minùs admittit reservationem mentalem.

*Magis fidei
confessione ad-
hibenda, quàm
purgationi
Canonice.*

*Inuitia est
reuelatio, nisi
mercatur si-
dem.*

Si dicas non deberi, nec adhiberi fidem confessario reuelanti confessionem, etiam de licentia pœnitentis: ergo nequit de licentia pœnitentis reuelare confessionem. Patet consequentia, quia præceptum de sigillo Sacramenti non subdit voluntati pœnitentis, nisi ad aliquem profectum; sed nequit vllus profectus sequi, nisi debeat fides confessario: ergo, &c.

Dices, causa consilij, aut consultationis posse confessarium de licentia pœnitentis reuelare peccata eius, quando ipse est minùs instructus, aut idoneus.

33
Responsio.

Contrà: Tunc manet obligatio sigilli etiam in eo, cui communicantur ex sola confessione, ut aliàs dictum est: de hoc casu hic non loquimur; sed de casu publicæ scientiæ, ex qua non sequeret obligatio sigilli in eo cui reuelatur peccatum.

Impugnatur.

Tertiò, sequitur illud inconueniens, nempe ex licentia pœnitentis posse confessarium obligari ad reuelanda peccata, quando est sufficiens motiuum, & obligari etiam pœnitens, aut vi, aut promissis induci, ut concedat talem licentiam, quod inconueniens est: quia sic nihil erit securum in hoc foro. Sequela probatur, suspitio de crimine dat ius inquirendi suspectum, & conscius criminis, quod alioquin vergit in detrimentum publicum, & periculum aliorum. Sequela probatur, quia confessarius habita licentia rei potest reuelare: ergo si subest damnus ex silentio, interrogatus supposita tali licentia; potest, & tenetur reuelare iuxta præmissa, nullus tamen in condemnationem, aut abolutionem rei prudenter crederet confessario.

*Tertia ratio.
In casu obli-
gari posse &
confessarium,
aut pœnitentem ad
dicendam ve-
ritatem, si li-
cet reuelare.*

Quartò, si licentia contentis sufficeret ad reuelandam confessionem: ergo etiam quoties prudenter iudicat confessarius id velle reum, aut debere velle, potest reuelare, verbi gratia, si pœnitentis commodum inde redundet, aut certè damnus alterius euitetur, verbi gratia, si aliquis innocens plectatur ob peccatum, quod solus pœnitens iam defunctus aliàs commisit in vita, vel huiusmodi, in quibus sufficiens fundamentum præsumptionis captari potest; ut si alius, ut particeps criminis vexetur, propter quod confitens est damnatus, & morte affectus, tunc confessarius potest præsumere de voluntate, quam habere deberet pœnitens defunctus sine vlllo suo danno ad saluandum innocentem, sed hoc dici nequit: ergo, &c. Idem de peccato publico alicuius diceretur: quia nihil nocet pœnitenti; sed magis prodest ut reueletur ex confessione: quia facit ad famam eius, quo ostendatur eius pœnitentia de peccato aliàs publico. Ut hæc ergo incommoda euitentur, meliùs, & tutiùs dicitur non posse confessarium, etiam de licentia pœnitentis, reuelare peccatum; neque vllam fidem adhibendam esse sic reuelanti extra casus necessarios, in quibus per debitam administrationem Sacramenti consulitur saluti pœnitentis, in quibus etiam casibus manet obligatio sigilli, neque aliter communicari debet secretum, nisi ut ex confessione obligat eum, cui committitur, ad sigillum.

*Quarta ratio.
Aliàs ex vo-
luntate præ-
sumpt: a pœni-
tentis possit
forti reuelatis.*

Vltimò tandem sequeretur ex hac reuelatione maximum periculum ipsius confessarij, iuxta sententiam eorum qui dicunt eum teneri ad probationem, si quando accusatur de reuelatione sigilli: quia nequit probare contra pœnitentem se habuisse licentiam, vel semper debet adnoscere testes, vel certè habere chirographum pœnitentis authenticum, & quia vel in genere continet licentiam reuelandi confessionem, vel certè si in specie hoc, vel illud peccatum, debent exprimi in ipso: alioquin se graui periculo ingerit. Deinde etiam præsumi potest, quamuis dicat se habere licentiam pœnitentis, nullam habere; sed fingere, & infideliter agere:

34
*Vltima ratio.
Periculum re-
dundans in
confessarium.*

nam factum est publicum, & ignota facultas, nisi quia asserit eum ex ea procedere. Vnde nascitur scandalum, & periculum abstrahendi a Sacramento. Vnde licet opposita sententia tot Doctorum sit probabilis: tamen in praxi non est trahenda, nisi valde parcè, & cum magna discretione, quia in re tam delicata, & zelosa circumspectio valet; & ut dicit S. Bonaventura, melius est ut ipse aliis manifestet sua peccata, quam ut confessarius se ingerat periculis, & suspicionibus, & maximè in re dubia, in qua magis consulere debet reuerentiæ Sacramenti, & communi utilitati, quàm priuatæ voluntati penitentis, neque de facili calus formari potest, nisi in causa consultationis.

Obiicit Sotus, obligationem sigilli, & scandalum tolli per licentiam penitentis: ergo de eadem licentia potest confessarius detegere peccata.

Respondetur, negando antecedens quoad secundam partem ex dictis.

Obiicit secundò, casum illum in cap. *Officij de pen. & remiss.* &c. ubi consulitur Pontifex de peccato, quod quædam mulier confessã est: hoc autem nõ potuit fieri, nisi de licentia penitentis: ergo.

Respondetur, quòd reuelatio peccati respectiue ad personam, ex qua in particulari illa persona cognoscatur, sit prohibita; in eo autem casu de quo consulitur Pontifex, non ita fit: quia contigit in partibus valde remotis, & dicitur tantum persona in generali.

Obiicit tertio, sigillum confessionis continetur sub genere secreti, & eius naturam participat: at secretum potest dici de voluntate committentis secretum: ergo etiam hoc secretum Sacramentale. Patet consequentia, quia non datur lex specialis prohibens, neque ratio ex qua colligatur illud esse illicitum: ita Suarez.

Respondetur, sigillum confessionis contineri sub genere secreti: sed vterius addere specialem obligationem secreti Sacramentalis. Vnde argumentum committit fallaciam consequentis, & negatur consequentia: ad cuius probationem ex dictis patet, hoc secretum esse primario intuitu Sacramenti, & boni communis, quæ non subiciuntur penitenti, vt patet ex rationibus adductis.

o *Quid ergo faciet confessor*, &c. Hic quaerit quid faciendum sit confessario quando penitens rogat, vt suum peccatum manifestet?

Respondet Doctor eum debere dicere peccatum extra confessionem: non tamen sub secreto; quia etiam sic non posset illud referre confessor, sed referendũ iis, quibus vult comunicari: & sic licet ob bonũ finem quandoque iis comunicare.

Sed obiicit Sotus hanc esse caeremoniam Metaphysicam, nihil pertinentem ad rem moralem, quia si licet in hoc casu referre peccatum penitentis, cur non liceret etiam referre, si penitens dicat; reuela id quod confessus sum: cum idem vtrumque significent.

Respondetur, Doctorem probate ex lege Sa-

erameti suam conclusionẽ, non vetò per abstractionem entis Metaphysici à materia, & longe diuersam esse materiam, dicere, aut reuelare peccatum ex confessione solùm notum; & reuelare peccatum alia via notum: quia peccata manifesta alicuius potest dicere confessor ex scientia publica facti: non tamen potest dicere eadẽ peccata tanquam ex confessione audita. Imò sanctus Thomas negat confessarium dicere posse se narrare peccatum tanquam ex confessione auditum: sed tantum se audiuisse à tali illud suũ peccatum.

Obiicit Nauarrus in cap. *Sacerdos*, hunc modum esse onerosum penitenti: quia si confessarius in testem adducatur, in eadem causa, in qua alius testatur de peccato commisso, tenetur respondere.

Respondetur, hoc inconueniens sequi etiam ex eo quòd de licentia penitentis posset dicere peccatum, si illa licentia talis est, vt tollat sigillum, & eius obligationem: quia ex hoc inconuenienti supra processit tertia & quarta ratio pro conclusione. Maneat ergo peccatum occultum sub sigillo, si penitens nolit deuenire in cognitionem alterius: nam & inconueniens allatum voluntariè incurrit, cum tollit obligationem secreti, & rem vult proparari; quamuis etiam iudicarem sacerdotem in eo casu nõ teneri simpliciter respondere iudici propter scandalum saltem, ne qui debet esse causa salutis, fiat ipsi penitenti perniciosus, in causa criminali, de eo testificans, quod esset graue scandalum.

p *Sed nunquid potest dicere*, &c. Hic approbat regulam D. Thomæ, quæ præscribit vt nullo modo reuelat peccatum tanquam ex confessione auditum: sed tantum dicat, audiui hoc peccatum: ratio est quam assignat, quia reuelat peccatum eo modo quo non debet reuelare, tanquam ex scientia confessionis respectiue ad personam, dans enim causam scientiæ, ipsam confessionem auditam, procedit tantum ex scientia habita in confessione, & prout in confessione habita, quod non licet: caueat ergo confessarius loqui de peccato tanquam in confessione cognito.

q *Contra hoc, licet hoc narrare extra*, &c. Hæc obiectio nõ est Doctoris, neque coheret suæ litteræ, vt patet ex tota responsione ad argumentum hoc, & ex doctrina: quia si per eum nullo modo licet etiam de voluntate penitentis reuelare confessionem, & ad effectum reuelandi peccatum confessum, exigit vt extra confessionem & secretũ ei dicatur; sequitur neque confessariũ dando causam scientiæ, posse allegare confessionẽ, & huc omnes eius rationes tendunt: notatur etiam vt additio in secunda correctione Mauritij. Vnde vel est ipsius Mauritij, vel Antonij Taruisini, non autem Doctoris, soluitur autem ex dictis. Patet etiam quòd neque facto possit reuelari confessio.

Ad secundum argumentum patet ex littera, cuius doctrinam omnes sequuntur: merito ergo reprobat metrum illud Iuristarum.

Statutum opposita licet probabilis non trahenda ad praxim, nisi valde raro.

35 Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Sigillum fornicis, & striccius obligat, quam secretum.

36

Quid faciendũ quando penitens rogat aperiri peccatum.

Responsio. Dicendũ peccatum extra confessionem.

Obiectio Soti.

Solutio.

37 Obiectio Nauarri.

Solutio.

38 Non licet confessario dicere peccatum tanquam in confessione cognitum.

Obiectio hæc non est Doctoris, & soluitur ex dictis.

Ad 2. primum. Pale.

S C H O L I V M.

Sacerdotem ex confessione addiscentem sibi paratas esse insidias in nemore, quod intraturus erat, posse aliò declinare, quia factum illud ex se non est signum reuelatiuum confessionis, esto qui confessus est, ex sua confessione concipiet illam declinationem fieri. Est contra Nauar. c. Sacerdos, de pen. d. 4. Soto d. 18. q. 4. art. 5. Suar. tom. 4. d. 33. sect. 7. n. 7. sed cum Scoto sunt Maior hic q. vn. art. 3. Henriquez lib. 6. c. 2. n. 5. & c. 2. n. 3. Sanchez lib. 3. de Matr. d. 16. que ponunt circa hoc casus varios, & exquisitos.

20
Ad 3.
De Sacer-
dote intra-
turo nemus.

AD tertium potest dici: quòd Sacerdos iste multiplicem occasionem potest habere non intrandi nemus. Aliam ab ista malitia latronum sibi decreta, & ad minùs multiplicem aliam potest cogitare, & dicere coram illis; utpote volo hoc, & illud facere, ad illum & illum locum declinare antequam procedant ulterius. Et si ex tali occasione allegata videatur diuertere, nec verbo, nec facto reuelat confessionem. Si autem non possit ex aliqua occasione diuertere, quin appareat illis aliis, quod propter confessionem diuerteret, & in hoc facto reuelaret confessionem; dicit quidam quòd tenetur intrare, & si exponit se morti, hoc est pro causa iusta: ut scilicet feruet legem Dei de sigillo confessionis, & per consequens si moritur, martyr est.

Rich. præ-
senti dist.
art. 4. q. 2.

Sed aliter potest dici, quòd facta possunt esse signa æquiuoca, quia diuersimodè à diuersis concipi possunt, ad hoc scilicet, vel ad illud factum: igitur non debet reputari reuelatiuum confessionis, nisi ex natura sua prodar peccatum confessum, sed diuertere à nemore non sic ducit, quia si illi alij non fuissent priùs collocti de illa interfectione, nunquam per hoc quòd ille diuerterit, cognoscerent illum esse confessum de voluntate occidendi istum. Si tamen diuertere ex ratione sui est signum ductiuum in notitiam talis peccati confessi, duceret quoscunque in hoc, & istos, æquè si non fuissent collocti, sicut si fuissent collocti. Generaliter igitur potest dici quòd signum, quod est de se indifferens ad hoc quod est tale peccatum esse confessum, vel non esse, licet si aliquibus magis signum determinatum ex aliquo supposito, non est signum reuelatiuum confessionis, nec per consequens simpliciter illicitum confessorum.

21
Arg. 4.
Circumstā-
tia speciali-
ter aggra-
uantes quā-
doque non
manifestan-
de in con-
fessione.

Petius di-
midanda
est confessio,
quam dicē-
dū aliquid,
quo reuele-
tur pecca-
tor, qui tibi
est confessus.

Ad aliud dico, quòd confessor indiscretè ministrans Sacramentum Pœnitentiæ, tenetur non statim confiteri de facto suo indiscretò, quando scilicet confessor suus poterit statim deuenire in notitiam personæ, circa quam indiscretè exercuit vsum clauium; & hoc ad minùs tenetur, non in speciali exprimere culpam circa quam, & modum quò indiscretè exercuit: sed vel præcisè in vniuersali dicendo sic; mea culpa indiscretè, & indebitè ministraui Sacramentum Pœnitentiæ: vel si vrget eum conscientia de confessione facienda super hoc in speciali, ut dicit argumentum, quia est peccatum mortale speciale, & circumstantiæ specialiter aggrauantes; tenetur expectare opportunitatem confitendi alicui, qui ex tali confessione peccati, & circumstantiarum, non possit deuenire in notitiam personæ huic confessæ. Quòd si nunquam possit haberi talis confessor, quin ex explicarione peccati, & circumstantiarum, possit deuenire in culpam, & personam isti confessam; iste est in casu impossibilitatis ad confitendum homini, quia plus tenetur ad præceptum non prodendi culpam sibi confessam, quàm ad confitendum explicitè culpam suam: quia ad primum multipliciter ex lege naturæ, ut probant rationes ad primam conclusionem, & multipliciter ex lege positua diuina, ut probant rationes ad secundam conclusionem. Ad secundum verò ad plus de lege positua diuina, ut dictum est dist. 17. ergo iste confiteatur Deo.

22

Ex hoc sequitur, quòd quilibet ministrans Sacramentum Pœnitentiæ maximè debet cauere ne indiscretè ministret Sacramentum Pœnitentiæ, præcipuè in illo casu ubi ex indiscretionem sua non poterit explicitè pœnitere, absque hoc, quòd prodar confessionem alterius sibi confessi.

Arg. 5.

Ad aliud, esto quòd secunda persona quandoque non aggrauet, sicut fornicationem non aggrauat, quòd secunda persona sit Berta, vel Alicia, cæteris paribus, utpote soluta, non propinqua, & de cæteris; & tunc fatuum est secundam personam confiteri. Et si dubitaret aliquis, an hoc modo explicare sit peccatum mortale, siue tunc, siue aliàs, secunda persona expressa eo modo, quo fuerit necessariò exprimenda, semper sub sigillo confessionis cadit, ut dictum est in quarto articulo. Et tunc in primo casu neganda est illa maior: *quicquid non est peccatum, nec circumstantia*, &c. ad hoc enim quòd esset vera, oporteret addi, *nec aliquid, per quod possit deueniri in notitiam persona consentis*: vel in maiori oporteret plus addi, scilicet *nec aliquid de lege naturæ, vel diuina pro secreto habendo*: & minor est manifestè falsa de secunda persona, & patet 4. artic.

COMMENTARIUS.

39
Responsio.

AD tertium, &c. iam supra est responsum si dicas quod per hoc respondetur, &c. quæ responsio in genere sumpta est ex doctrina quam hic præscribit Doctor, & in responsione ad sextum. Hanc sententiam Doctoris sequitur

Gabriel. Maior. Syluester, verbo *Confessor* 3. q. 2. Adrianus. Resolutio Doctoris est, signum indifferens posse trahi in vsum absque reuelatione confessionis, licet aliquibus ingeneret suspitionem, quam non causat signum, merè æquiuo-

vsum signi
æquiuoci non
est reuelatio
confessionis.
cum

cam ex natura sua, sed ex temeritate, & dispositione suspicantis. Ponamus ergo casum, nempe complicem latronum, qui decreuerunt Sacerdotem in nemore occidere, non fuisse confessum illud peccatum, sed oblitum, & tunc Sacerdos ex alia intentione non ingrediatur nemus, siue quia ipse concipit periculum, siue ex alia ratione & motiua, non autem ex scientia periculi, tunc latrones concipient eandem suspensionem; mariet ergo causa suspicionis ipsis, atque æquæ ipsa suspicio; quamuis Sacerdos non procedat ex scientia confessionis.

Obiectio Suarez, & Nauarri.

Reuelari factu in indirecta confessionem.

Ex his soluitur obiectio Suarez, & Nauarri, qui obiciunt ex hac sententia Doctoris nullam fore indirectam reuelationem confessionis ex facto, si in præfenti casu non habeatur: quia hoc non abstractim sumptum & absolute est signum reuelationis; sed hæc & nunc, quatenus digressio Sacerdotis est coniuncta scientiæ habitæ in confessione. Deinde sequeretur quod Sacerdos posset locum insidiarum declinare, etiam si sciat confessum insidiarum à latronibus ob reuelationem insidiarum.

40
Soluatur.

Declinandi insidias modo prudenti, & indifferenti quo non manifestatur intentio non reuelat factu confessionem.

Respondetur ex dictis, quando factum est tale ex circumstantiis, vt sit signum vniuocum, tunc causare scientiam: in proposito non est tale, quia nullæ circumstantiæ per factum Sacerdotis adiunctæ declarant eius intentionem conceptam esse ex scientia in confessione habita, modo non adhibeat alia signa & circumstantias, quæ quibus exterius præderetur intentio fugæ, aut declinandi insidias: nam si complex criminis intenti, & homicidij pergat simul cum latronibus, quamuis sciant esse confessum, neque aliud in facto monstrat, possunt prudenter præsumere eum non fuisse confessum tale peccatum; sed magis ad illusionem simulasse confessionem: non enim magis fundatur suspicio concepta ex facto Sacerdotis, quam præsumptio fundata in facto latronis, qui in exteriori se simulat socium paratum criminis, quod ergo scientia confessionis sit hic & nunc coniuncta facto Sacerdotis declinantis insidias, non fundat suspensionem nisi alio qui per signum exterius notificet ex modo quo is declinat; ex quo patet ad argumentum, quia illa scientia merè per accidens se habet ad iudicium, quod formant latrones.

Præsumptio fundata in eo casu.

41
Ad aliam obiectiorem.

Differentia inter signum vniuocum, & æquiuocum.

Ad aliud quod obiciunt. Respondetur Sacerdotem non esse causam per se occisionis poenitentis; quæ temerariè fit ex facto Sacerdotis, quod interpretari potest ex alia intentione, quam ipse exterius præterdit. Vnde in hoc casu attendenda est distinctio, quam tradit Doctor, & doctrina de signo vniuoco, & æquiuoco *dist. 1. supra q. 2. & 6.* Confessio enim poenitentis, & scientia de peccato habita in confessione nõ tollit vsum signorum indifferentium iuxta intentionem exterius manifestatam: alioquin plura incommoda sequerentur, si vsum illorum signorum ad propositum præfentæ exterius intentionis relinqueretur, etiam in ordine ad ipsos poenitentes, quamuis ex dispositione particulari concipient intentionem, verbi gratia, si aliqua mulier sollicitauerit confessarium in confessione, si ille deinceps subterfugiat confessionem, & pericula eius, aut subtrahat se confessionibus audiendis, statim suspicabitur id provenire ex scientia in confessione habita, quantumlibet ille exterius ostendat aliam intentionem. Non minus autem quo-

Vsum signorum indifferentium manes liber confessario.

Exempla.

ad alios prohibetur vt signis æquiuocis, ex quibus nascitur suspicio, quam in ordine ad ipsos poenitentes. Sic etiam Superior qui audiuit confessiones suorum subditorum, si ingerat se deinceps correctioni, & consuandæ disciplinæ in talibus necessariis, statim poenitentes suspicabuntur eum procedere etiam ex scientia in confessione habita, ex quibus plura incommoda orientur. Vnde sequitur non reuelare confessionem eum qui eiusmodi signis exterius præfentia iusta, & prudenti intentione vtitur, quia nec signum ex se, & natura rei indicat confessionem, aut peccatum confessum, neque circumstantiæ exterius concurrentes possunt trahi in aliud, quàm ad intentionem expressam, ex natura etiam rei, & facti: quod si alij ex praua dispositione aliter interpretentur factum ex conscientia propria, temerariè iudicant, & per accidens se habet ad factum recta intentione qualificatum. Alioquin plura incommoda orientur in Societate communi, & necessariis functionibus, circa materiam secretorum, si omni suspicioni etiam male fundatæ via ex obligatione esset præcludenda.

Ad aliud dico, &c. Respondet ad quartum argumentum, non licere confiteri integrè si violatur sigillum, verbi gratia, si Episcopus qui est ordinarius, & solus in ciuitate, sit Simoniacus, & confessus sit Sacerdoti hoc peccatum, si ex confessione huius peccati, seu sacrilegæ absolutionis datæ reuelatur persona, ita vt aliter nequeat confiteri peccatum, in eo casu præualeat obligatio sigilli præcepto integritatis confessionis. Hanc resolutionem tenet Nauarrus in *summa, cap. 8. Syluester verbo confessio. Ledesma 2. part. 4. quæstio. art. 5. Valquez dub. 4. supra citato. Suarez sect. 1. estque communis. Bene eam probat Doctor, quia obligatio sigilli est legis naturalis ex multiplici capite, & legis positivæ, in omni casu damni cuiuslibet tenet: non ita præceptum integræ confessionis, vt supra dist. 17. visum est, hinc rectè admonet Doctor confessarios, vt rationem huiusmodi debitam seruent, ne se ipsos etiam in hæc pericula congerant, ex quibus reddantur perplexi, præter iniuriam, quam faciunt poenitentibus, & Sacramento.*

Ad aliud est quod secunda persona, &c. Respondet ad quintum, quod est reuelare posse quidquid non est peccatum poenitentis, aut circumstantia eius: agit autem de casu, in quo non requiritur ad integritatem confessionis reuelatio complicis: verbi gratia, ad confessionem peccati fornicationis non facit vt dicatur persona mulieris, vt quod sit Berta, vel alia. Aduertat tamen confessarius poenitentem ne secretum hoc reuelat in confessione, quia est peccatum ex genere suo mortale, nisi ignorantia, & inaduerentia excuset.

Dicit ergo Doctor illam maiorem argumenti esse falsam, quia vltèrius oportet eam suppleri, addendo etiam quod illud non sit lege naturali, aut diuina prohibitum, personam complicis cadere sub sigillo, rectè probat in quarta conclusione §. *De quid*, &c. cuius ratio *ibidem* rectè probat quod dictum est, in confessione non esse reuelandum peccatum mortale, & secretum alterius; nisi ex necessitate confitendi integrè, ideoque hic non est dubius: sed tangit casum controuersum, an liceat reuelare personam

Vsus illa signorum necessarius reuelatur per intentionem, qua exterius præterditur.

42
Ad 4. argumentum: Nõ licet in confessione violare sigillum.

Sententia communis.

Eius ratio.

43
Ad 5. argumentum.

Responsio. Quid reuelandum in confessione.

nam complicitas ob necessitatem confitendi, & alium casum, in quo hæc reuelatio citra necessitatem fiat, ita ut ex inadvertentia, & fatuitate penitentis contingat, & sic excusari possit, vel certè cum advertentia, & sic grauitè detrahit

proximo, reuelando eius peccatum graue secretum, siue fuerit complex, siue non, & manebit sub obligatione sigilli: quia ex noticia huius fori nemini potest extra ipsum forum prætendi aliquod damnum.

Obligatio sigilli extenditur ad peccata aliena.

S C H O L I V M.

Posse Superiorem ex scientia confessionis aliqua facere circa subditum, modo inde nulla suspicio oriatur respectu aliorum, quod ex scientia confessionis facit. Ita D. Thom. quodlib. 5. art. 13. & 4. d. 2. quest. 3. art. 1. D. Bonau. hic 2. p. art. 2. q. 1. ad ult. Richard. art. 4. quest. 2. ad 4. Nauar. d. c. Sacerdos, num. 146. Syluest. v. Confessor 3. quest. 2. & communis. Vnde licet suffragium secretum denegare ex scientia confessionis.

23
Ad 6.
Monachus an potest amoueri loco, ex scientia confessionis.
Henric. quodlib. 8. quest. 18.
Fide Rich. & D. Tho. qui idem ratiocinantur.

AD aliud^o si in collegio est consuetudo communis, ut sine nota quilibet extra monasterium curam habens, vel sine cura moram trahens, reuocetur pro libito præfidentis: vel etiam non passim pro libito, sed quandoque pro alia causa honesta, ut nunc iste quiescat in claustrum, nunc laboret cum Martha in exteriori ministerio, & nunc ille prout utile visum fuerit præfidenti. Dico tunc quòd monachum confessum de crimine commisso in aliquo loco extra monasterium, ubi moratur, potest Abbas ad monasterium reuocare: quia in hoc nullo modo peccatum confessum prodit; licet aliquis dixerit, quòd confessor nullo modo potest se habere aliter ad confessum ratione confessionis quantum ad quemcunque actum extra forum illum, quam si penitus nihil audisset. Si autem est consuetudo in collegio, quòd non transferatur monachus sic de loco forinsecum ad claustrum, nisi ratione delicti, vel insufficientiæ in cura illius loci; non videtur tunc licitum Abbati confessum ad monasterium reuocare.

Si dicas, non apponit remedium ad salutem ouis suæ. Respondeo, consulat sibi in foro penitentis meliori modo quo poterit, ut illum locum sibi periculosum dimittat. Si noluerit, non ardeat esse Deus: sed defectus occultos sibi secundum iustitiam incorrigibiles, Dei correctioni dimittat.

24

Ad^x vltimum dico, quòd capitulum illud non loquitur expressè de illo, qui nouit per confessionem aliquem esse excommunicatum, nec etiam per viam secreti sibi commissi: sed priuatim, id est, sic iste scit quod communitas nescit, vel credit communitatem nescire: & sic priuatim sciens debet priuatim vitare. Nec mirum est, quia non est debitor illi alteri, id est, istius tanquam secreti.

An vitandus excommunicatus cognitus ex ex sola confessione.

Sed si sciret per viam confessionis tantum, quid faceret? Respondeo sicut ad tertium argumentum, quia si potest per aliam viam vitare eum, quam ex vitatione, proferendo excommunicationem eius, debet vitare: sin autem, non solum non debet, imò non licet vitare: quia talis vitatio est de iure positio Ecclesiastica tantum: non proderet autem teneretur ille de lege naturæ, & de iure positio diuino, & Ecclesiastico. Quando autem præcepta videntur esse contraria, illud quod est superius magis obligat, & idèò firmius est seruandum: nec seruans illud, & prætermittens aliud, peccat: quia nullus ex lege diuina, & Ecclesiastica est perplexus.

C O M M E N T A R I V S.

44
Ad sextum
responsio.

AD aliud, si in collegio est consuetudo, &c. Respondet ad sextum argumentum quod est de Monacho, aut Religioso, quem nouit Superior ex confessione lapsum, & habere occasionem periculi, & relabendi, nisi præciudatur. Resolutio Doctoris est etiam D. Bonauentura, D. Thomæ, Richardi in hac distinctione, & Soti, dist. 18. quest. 4. art. 5. eandem tenet D. Thomas quodlib. 5. art. 13. Adrian. quest. vltima de confessione, Henricus quodlib. 8. q. 29. Syluester verbo confessio 3. quest. 14. Angelus verbo confessio vlt. Medina 9. de confessione celanda. Aliqui tamen negant villo casu eum amouendum esse ab officio: quia peccatum auditum in confessione non debet castigari in foro publico, donec ibi innotescat, quamuis alioquin amotio illa non esset reuelatio confessionis. Cæterum videtur sententia alia esse verior, quam sequitur Doctor cum antiquis, po-

test enim Superior uti illa scientia in profectum penitentis, quando non sequitur ex ea reuelatio confessionis, vel ipsi, vel aliis, & tunc amotio non habet rationem pœnæ, aut punishmentis, sed debet præuentionis in salutem subditi. Seruanda est Decretalis Clementis VII. in hoc, & similibus casibus, quæ prohibet scientiam in confessione habitam trahendam esse ad gubernationem externam, & meritò: quia reuera neque expedit, neque licet, ut supra dictum est. Hic etiam comprehenditur, ut bene Sotus, casus, in quo ex scheda confessionis scriptæ Superior cognosceret peccatum subditi: quia illa scientia in ordine ad confessionem habetur. Possit etiam contrarium magis dici sequendo ea quæ Doctor supra dist. 17. habet de natura scripturæ, seu confessionis in scriptis factæ; quia non est secreta, tamen sicut non debet aggrauari penitens, aliter opinio

Resolutio communis.

Sententia contraria.

Amotio peritiosa in eo casu non est peccata.

Seruari debet decretum Clementis.

opinio est valde pia, & sequenda in praxi, quia illa scriptura, & notitia per eam habita spectat ad scientiam confessionis.

45
Ad ultimum
de fugiendo
excommunicato.

x Ad ultimum dico, &c. Respondet de fugiendo excommunicato, quem quis nouit in confessione esse talem, dicit primò quòd cap. Cum non ab homine, &c. de sentent. excomm. in 6. non loquatur de excommunicato noto per confessionem tantum, sed de noto priuati, uerbi gratia, si percusserit ipsum confessarium sine arbitrio, vel alium Sacerdotem sciente id confessa-

rio. Si uerò in confessione nouit censuram incursum, debet vitare si potest sine reuelatione confessionis; aliter uerò non est vitandus, & præceptum de fugiendo excommunicato cedit præcepto sigilli. Et uniuersaliter, ut dicit Doctor, præcepto Superioris cedit præceptum inferioris in quacumque materia, in quibus opponuntur, quæ est doctrina communis. Plures alij casus in specie proponuntur à Doctoribus in hac materia, quorum resolutio ex dictis habetur.

DISTINCTIO XXII.

VMQVE multis auctoritatibus supra sit assertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confessionem, vel operis satisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapsurus est: quæritur, si post cordis contritionem confiteri contempserit, vel in peccatum idem, vel simile ceciderit, an peccata dimissa redeant? Cuius quæstionis solutio obscura est, & perplexa, aliis asserentibus, aliis contra negantibus peccata semel dimissa ulterius replicari ad pœnam. Qui uerò dicunt peccata dimissa redire, subditis se muniunt testimoniis. Ambrosius ait, [Donate inuicem, si alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimissa. Si enim in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam, per quam misericordiam dederat: sicut in Euangelio de seruo nequam legitur, qui in conseruum suum impius deprehensus est.] Item Rabanus. [Nequam seruum tradidit Deus tortoribus, quoad usque redderet uniuersum debitum: quia non solum peccata, quæ post Baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, sed etiam originalia, quæ in Baptismo sunt ei dimissa.] Item Gregorius, [Ex dictis Euangelicis constat, quia si ex corde non dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc rursus exigi, quod iam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus.] Item Augustinus, [Dicit Deus, Dimitte, & dimitteretur tibi: si ego prius dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseris, reuocabo te: & quicquid dimiseram, replicabo tibi.] Item, [Qui diuini beneficii oblitus, suas uult vindicare iniurias, non solum de futuris peccatis veniam non merebitur, sed etiam præterita, quæ iam sibi dimissa credebat, ad uindictam ei replicabuntur.] Item Beda, [Reuertar in domum meam, &c. Timendus est ille versiculus, non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.] Item, [Quemcumque enim post Baptisma siue prauitas hæretica, seu cupiditas mundana arripuerit, mox omnium prosternet in ima uitiorum.] Item Augustinus, [Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissime Dominus in Euangelio docet in illo seruo, à quo dimissum Dominus debitum petiit, eo quòd ille conseruo suo debitum nollet dimittere.] His auctoritatibus innituntur, qui dicunt, peccata dimissa si replicantur, redire simpliciter. Quibus opponitur, Si quis pro peccato, de quo pœnituit, & indulgentiam accepit, iterum punitur, non uidetur iustum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iustitia est aperta. Si uerò requiritur quod fuerat condonatum, vel iniustitia est, vel iustitia occulta. Videtur etiam Deus bis in idipsum iudicare, & duplex tribulatio

A
Dist. 17.
lit. c
Dist. 14.
lit. d

Ambros. super 4. c. ad Eph. in fine, & in glossa interlin. ibidem.
Matt. 18. d. De pœnit. dist. 4. in princ. & c. sequenti. Lib. 4. dial. c. ult. & de pœnit. dist. 4. Constat. De uerbis Dom. Hom. 15. Luca 6. f. Ibid. quoad sententiam. Super Lucam lib. 4. cap. 48. Ibidem. Lib. 1. de Bapt. contra Donatist. de consecr. dist. 4. c. 12. & quomodo exaud. Matt. 18. d. Nabum 1. c. Psalm. 102. Augustin. super illum. Psalm.

confurgere, quod Scriptura negat. Sed ad hoc potest dici, quòd neque duplex tribulatio confurgit, neque iudicat Deus bis in idiplum. Hoc enim fieret, si post condignam satisfactionem, & sufficientem pœnam iterum puniret, sed non satisfecit dignè & sufficienter, qui non perseverauit. Debit enim iugem peccati habere memoriam non ad faciendum, sed ad cauendum. [Debit non obliuisci omnes retributiones Dei, quæ tot sunt, quot sunt peccatorum remissiones.] Tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala sua, ac pro illis vsque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitum, sicut canis, rediit, antea cta bona mortificauit, & peccatum dimissum reuocauit, vt cui humiliato antè Deus peccatum dimiserat, eadem postea elato & ingrato imputet.

Aliorum sententia.

B Sed quia absolum videtur, vt peccata dimissa iterum imputentur, placet quibusdam neminem pro peccatis semel dimissis iterum à Deo puniri. Sed ideo dicuntur dimissa redire & imputari, quia propter ingratitude ita reus, & peccator constituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimissum fuerat dicitur exigi, quia remissionis perceptæ ingratus, ita reus fit vt antè fuerat. Vtrique parti quæstionis probati fauent Doctores. Ideoque alicui parti non præiudicans, studioso Lectori iudicium relinquo, addens mihi tutum fore, ac soluti propinquum: sub mensa dominorum miccas edere.

Quid sit hîc Sacramentum, & res?

C Post prædicta restat inuestigare quid in actione pœnitentiæ sit Sacramentum, & res? Sacramentum enim signum est sacræ rei. Quid ergo hîc signum est? & quæ est res sacra huius signi? Quidam dicunt Sacramentum hîc esse, quod exteriùs tantùm geritur, scilicet exterior pœnitentia, quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis, & humiliationis. Quod si est, non omne Sacramentum Euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitentia non efficit interiorem: potius interior causa est exterioris. Sed ad hoc inquirunt illi, hoc esse intelligendum de illis Sacramentis, quæ in nouo Testamento instituta sunt, vt est Sacramentum Baptismi, Confirmationis, & Corporis Christi. Sacramentum verò pœnitentiæ, sicut & coniugij, ante tempus gratiæ, etiam à primordio humani generis fait. Vtrumque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, si exterior pœnitentia Sacramentum est, & interior res Sacramenti, sæpiùs præcedit res Sacramentum, quàm Sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam & in aliis Sacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc sæpè contingit. Quidam autem dicunt exteriorem pœnitentiam, & interiorem esse Sacramentum, nec duo Sacramenta, sed vnum, vt species panis & vini non duo sunt Sacramenta, sed vnum. Et sicut in Sacramento corporis, ipsa etiam in hoc Sacramento dicunt aliud esse tantùm Sacramentum, scilicet exteriorem pœnitentiam; aliud Sacramentum & rem, scilicet interiorem pœnitentiam; aliud rem & non Sacramentum, scilicet remissionem peccatorum. Interior enim pœnitentia, & res est Sacramenti, id est, exterioris pœnitentiæ, & Sacramentum remissionis peccati, quam signat & facit. Exterior quoque pœnitentia, & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum peccata per pœnitentiam dimissa in recidiuante redeant eadem numero?

D. Thom. 3. part. quæst. 88. art. 1. D. Bonau. hic art. 1. quæst. 1. 2. Rich. art. 1. quæst. 1. 2. 3. Durand. q. 1. Hug. Viçt. de sacr. part. 1. 4. cap. 9. Gratian. d. 4. de pœn. princip. Sotus dist. 16. quæst. 1. Abulen. in 18. Matth. quæst. 140. Alber. hic art. 5. Suar. tom. 4. diff. 13. scilicet. 1.

I R C A, ^a distinctionem vigesimam secundam, quæro vnicam quæstionem. 1
Vtrum peccata per pœnitentiam dimissa in recidiuante redeant eadem numero. Videtur quod sic. Augustinus contra Donatistas lib. 1. cap. 5. *Argum. 1.*
Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissimè Dominus in Evangelio in illo seruo docet: eo quod dominus dimissum debitum repesiit, quia ille conseruo suo debitum nollet dimittere, Matth. 18. Et in hac auctoritate Christi fundantur omnia dicta Doctorum dicentium peccata redire, quorum multæ auctoritates ponuntur in littera.

Item Iac. 2. *Qui offendit in vno, factus est omnium reus.* Item, contritus de peccato si postea contemnit confiteri, aut redit idem peccatum, & sic habetur propositum: aut non, & sic erit dimissum sine secunda & tertia parte pœnitentiæ; quod est inconueniens. Argum. 2. Argum. 3.

Item, tenebra potest redire eadem numero: quia priuatio numeratur, vel ex numeratione habitus, cui opponitur, vel subiecti: sed tenebra sequens lumen habet idem subiectum cum tenebra præcedente, & est priuatio eiusdem luminis in numero, quia idem lumen in numero maneret, si tenebra non inesset: ergo eodem modo peccatum, quod est tenebra spiritualis in mente, potest eadem numero redire. Argum. 4.

Contrà, successiuum non redit idem numero: peccatum est huiusmodi: ergo, &c. Probatio maioris, quia tunc contradictoria possent simul esse vera. Sit enim in hoc instanti vnum contradictorium verum, si istud postea redit idem numero in illo recidiuante, aliud contradictorium potest esse verum. 2 Ratio opp.

Item, peccatum non inest alicui, nisi per actum aliquem peccantis: sed ille actus non redit idem numero in recidiuante: ergo nec peccatum.

C O M M E N T A R I V S.

I N hac distinctione Magister in prima eius parte agit de reuiuiscencia peccatorum. In secunda parte agit de natura Sacramenti. Noster autem Doctor hanc partem tractauit dist. 14. quæst. 4. . . idè primam partem hic tantùm differit vnica quæstione, quæ est vltima huius tractatus de pœnitentia.

a Circa hanc distinctionem vigesimam secundam, &c. Hæc quæstio diuiditur in tres articulos. Primus est, an de potentia absoluta possit redire peccatum dimissum quantum ad debitum pœnæ æternæ? Secundus, An de potentia ordinaria sic redeat? Tertius articulus, an redeat quoad circumstantiam aliquam? 1 Ordo & diuisio quæstionis.

S C H O L I V M.

Peccatum sumptum pro obligatione ad pœnam, quæ tantùm manet transacto actu peccati, & nihil aliud physice loquendo (licet moraliter maneat ipse actus peccati, donec remittatur, vt dixi dist. 14. quæst. 1. art. 1.) de potentia absoluta posse idem numero redire in recidiuante, vel non recidiuante.

I N ista ^b quæstione primò est videndum, vtrum possibile sit idem peccatum numero de potentia Dei absoluta redire. Secundò, si de potentia ordinata Dei possit aliquo modo idem redire. Tertio, quomodo de facto potest dici in recidiuante. De primo dicitur quod non, quia nihil potest redire idem numero, nisi per potentiam diuinam: sed peccatum quoad culpam non potest redire idem per Dei potentiam, quia secundùm Augustinum 83. quæst. qu. 3. *Deo auctore nemo fit deserior.* 3 Ric. presentis dist. q. 1. An idem numero peccatum redire possit.

Contra hoc, peccatum (vt dictum est dist. 14. qu. 1.) potest ad propositum intelligi dupliciter, & hoc loquendo de peccato actuali; vno modo ipsa inordinatio actualis: alio modo obligatio ad pœnam sequens illum actum. Primum dicitur culpa in actu:

secundum dicitur reatus sequens ex illa culpa. Illa autem obliquitas, quæ proprie nata est esse in actu, non propriè manet post actum; tum quia priuatio, quæ nata est inesse determinato subiecto, non propriè manet sine illo subiecto: tum, quia tunc opposita possent simul esse. Si enim aliqua inordinatio propria culpæ odij fraterni remaneret post actum, & postea sequeretur fruitio eiusdem fratris, essent simul culpæ oppositæ, quia odium immoderatum, & immoderata fruitio eiusdem personæ. Ex hoc igitur sequitur verum esse illud, quod dictum est ibi, quod post actum peccati transeuntem, nihil præter iniustitiam habitualem, id est, carentiam gratiæ, manet in anima, nisi obligatio propria ad pœnam correspondentem culpæ actuali.

*Manet ta-
men ipsum
actuale mo-
raliter, vt
ibi dixi.*

4

Ex hoc sequitur quòd prædicta ratio non concludit propositum, quia si loquitur de inordinatione, siue obliquitate, quæ est in culpa actuali: dubium est, an concludit illam non posse redire. Sed de illa non quæritur in proposito, sed de obligatione ad pœnam.

Probatio verò adducta per Augustinum nihil valet hîc, quia etsi Deo auctore non fit homo deterior malitia culpæ, tamen potest esse malus malitia pœnæ, & multò magis obligatus ad pœnam; cum nullus sit rectè obligatus ad pœnam, nisi per actum voluntatis diuinæ.

Item, Deus potest istum obligare pro *B*, ad eandem pœnam, ad quam pro *A*, igitur & iste potest obligari ad eandem, & per consequens habere eundem reatum, & voca, *A*, & *B*, instantia, inter quæ succedit tempus medium, in quo non est obligatus. Antecedens probatur, quia voluntas mea hoc potest velle, scilicet istum primò ordinare ad pœnam: & secundò velle non ordinare ad pœnam sub conditione, scilicet si iterum non offendat: & si iterum offendat velle eum ex tunc ordinare ad eandem pœnam.

5

Si dicas, quòd in hoc voluntas mea non est iusta, & per consequens simile non potest competere voluntati diuinæ. Contrà 1. *quest. 2. Episcopus*, seruus manumissus propter ingratitudinem iterum pœnæ seruitutis iustè subditur: ergo sic in proposito.

Sed diceretur fortè, quòd ista ratio non probat quòd hæc obligatio redeat eadem numero ad pœnam eandem numero: hæc enim sunt diuersa, obligatio ad pœnam eandem, & eadem obligatio ad pœnam. Et confirmatur, quia volitio Dei ad pœnam infligendam isti pro *A*, & pro *B*, non est eadem volitio secundum rationem, licet sit eadem secundum rem: est enim alia, & alia volitio diuina secundum rationem secundum diuersitatem obiectorum.

Contrà, si non pœniteret tempore intermedio, maneret obligatio non tantum ad pœnam, sed etiam eadem obligatio. Sed quicquid Deus potest circa creaturam manente aliqua continuatione, quæ nihil est illius voliti, potest illo circumscripito: quia illud non est aliquid de essentia illius voliti: ergo, &c.

*Exceptio
scilicet ipso
actu qui mo-
raliter ma-
net, donec
remittatur.*

Sic igitur potest dici quantum ad istum articulum, quòd siue in reciduiante, siue in non reciduiante, quia actus diuinus non dependet à peccato extrinseco istius reciduiantis: potest Deus de potentia absoluta reducere obligationem istius ad eandem pœnam quæ prius, & etiam eandem obligationem: & ita eodem modo, quo peccatum remanet post actum, quia non nisi obligatio ad pœnam, potest de potentia Dei absoluta peccatum idem numero redire, non solum in reciduiante, sed in non reciduiante.

COMMENTARIUS.

IN ista questione, &c. Præmissa diuisione questionis, in primo articulo adducit sententiam, quæ negat peccatum remissum posse de potentia absoluta redire idem numero in reciduiante, quæ est Richardi & aliorum. Non est hæc controuersia de reditu peccati dimissi quoad reatum: culpæ, & malitiæ, quæ fuit in peccato; sed de reditu peccati quoad reatum pœnæ æternæ. Supponit ergo Doctor id quod aliàs sæpe tractauimus, reatum culpæ & pœnæ distingui, reatum verò culpæ non propriè manere transeunte actu, id est, non manere physicè in homine peccatore, quamuis manet moraliter: sed manere iniustitiam habitualem, quæ est priuatio gratiæ demeritoriè inducta per peccatum, & debitum pœnæ æternæ incursum ob peccatum

*Sententia Ri-
chardi.*

præteritum. Ex quibus inferit quòd ratio Richardi non concludat ad propositum, quia si loquitur de inordinatione culpæ actualis, dubium est si concludit non posse redire per potentiam Dei absolutam; sed de illa, inquit, non quæritur in proposito: sed obligatione ad pœnam.

Ex hac responsione Doctoris, in qua dicit dubium esse, si ratio illa concludat non posse redire peccatum remissum, quoad culpam, & non solum quoad pœnam, inferit noster Fauentinus in hanc distinct. disp. 41. omnino secundum principia Doctoris de potentia absoluta posse redire eandem malitiam actuaalem culpæ, & principiis generalibus, quibus probat infra dist. 43. qu. 14. redire posse idem numero corpus, id colligit: sed neque illæ rationes concludunt propositum, neque

2

*Interpretatio
Fauentini de
reditu macu-
la saltem de
potentia ab-
soluta.*

Reiicitur.

neque ex aliis locis Doctoris suppetit argumentum, vnde id asseratur de peccato actuali, de cuius malitia hic agit Doctor: quamuis dicat rationem illam Richardi esse dubiam probationem.

Non posse redire culpam eandem numero. Dams non est auctor peccati.

Aliud enim est de effectu dicendum, quem Deus se solo producere potest, vel ad eius productionem determinare causam ex qua fit, & per quam fit. Aliud verò loqui de peccato quod Deus permittit tantum causat, & cuius non est proinde auctor: vnde ad hunc effectum qui repugnat esse à Deo auctore, aut suafore, aut determinante antecedenter, perinde se habet potentia eius ordinaria, & absoluta, quarum neutra in peccatum influit ipsum producendo, aut conseruando, aut determinando, & quantum ad hoc videtur ratio Richardi concludere, quam ipse Doctor amplectitur in 2. dist. 37. quæst. vnica § sed tunc restat videre, &c. In qua quæstione docet peccatum non posse esse à Deo, licet concurrat ad eius materiale, sed esse tantum à libero arbitrio deficiente.

3 Non posse redire peccati de potentia absoluta.

His ergo suppositis, sic argumentor: quia vel peccatum actuale rediret iterum de potentia absoluta, Deo solo illud reproducente, & tunc non rediret in ratione peccati, sed tantum actus materialis, de quo etiam esse dubium, an Deus se solo possit actum illum materiale producere cum illa specificatione, qua est peccati subiectum, de quo nunc non dilero (imò repugnat istum actum esse natum fundare priuationem peccaminosam, nisi vt est à libero arbitrio tanquam causa, & consequenter denominari posse peccatum materiale, vt produceretur à Deo solo) vel ille actus reproduceretur per ipsum liberum arbitrium, Deo tamen determinante ad indiuiduum actus, iuxta sententiam eorum, qui dicunt ita determinare, vt saluetur possibilitas operandi liberi arbitrij, quæ nequit ex infinitis possibilibus eiusdem perfectionis indiuiduis, nisi determinetur ad aliquod præ aliis, vnum præ aliis producere.

Si rediret per concursu voluntati, non esset idem peccatum numero in esse peccati.

Hoc etiam dato non rediret, proprie loquendo, idem numero indiuiduum peccati moraliter, quamuis physicè esset idem: quia quantum ad determinationem, & conatum voluntatis, esset nouum exercitium libertatis, & in pœna, & malitia æquivaleret diuersis numero peccatis, neque esset consequenter eadem priuatio numero, sed etiam diuersa, & per frequentationem actus opponeretur regulæ, & esset defectus nouus; non antiquus liberi arbitrij, ex quo tanquam ex causa multiplicatur priuatio hæc, quæ nequit esse à Deo, neque eadem numero à causa per diuersam efficientiam, scilicet deficientiam: vnde infra in hac quæstione responsione ad quartum negat Doctor redire posse eandem numero priuationem, virtute naturæ. Ergo idem diceret de hac priuatione morali, quæ inest ex libero arbitrio de nouo deficiente. Addit præterea *ibidem* ad vnitatem priuationis requiri vnitatem continuationis in subiecto. Quod si actus præteritus continuaretur per totum tempus intermissum remissionis, haberet malitiam diuersam ratione continuitatis; ergo ex frequentatione eius de nouo deficiente libero arbitrio, sequitur etiam noua priuatio. Probatur consequentia, quia si peccatum idem quoad materiale eius, fieret ab alio, esset priuatio diuersa ab illa, quæ fuit eius in Paulo cui est remissum, neque consequenter dicretur idem peccatum redire in alio, sed abso-

Prouisa ad vnitatem priuationis.

Idem actus si fieret ab alio esset diuersum peccatum.

lutè quantum ad deformitatem diuersum, quia & causa deficiens est diuersa, & supponit diuersum debitum rectitudinis in voluntate huius, (diuersum dico numero), ab eo debito quod habuit Paulus seruandæ rectitudinis. Ergo perinde etiam in Paulo se habet, qui de nouo contra regulam deficit peccando. Ergo non est idem peccatum quod redit in recidiuante; sed nouum quantum ad maculam. Hic autem modus recidendi peccati remissi in recidiuante non fuit ad scopum huius quæstionis, in qua agitur tantum an reuiuifcat peccatum quantum ad maculam per nouum peccatum in diuerso genere, quod committit recidiuans, ita vt remissio peccati commissi implicet conditionem perseuerandi in gratia remissionis, & non habendi vterius, & eo ipso quo labatur, an de possibili reuiuifcat peccatum eius aliàs dimissum, vt possit reuiuifcere.

Scopus quæstionis.

Tenendo ergo possibilem esse talem modum remissionis vt redeat peccatum remissum per modum circumstantiæ peccati noui, oporteret declarare modum, in quo hæc possibilitas ex parte Dei, & hominis fundatur, loquendo præcisè de macula, quem ego difficulter inuenirim: nam remittendo peccatum absolute, ita vt amplius non maneat, nequit apponi vlla conditio, per quam idem ipsum denuò reuiuifcat per actionem Dei, aut hominis in ratione peccati præteriti præcisè: potest tamen dici secundum eandem speciem malitiam, de possibili posse redire, vt si extenderetur præceptum contra quod peccatum dimissum, fuit peccatum, ad materiam cuiusque peccati primi recidiuantis ob ingratitudinem eius, tunc primum peccatum eius esset transgressio vtriusque præcepti, tam proprii, quam adiuncti virtute, & onere prioris remissionis, & sic rediret primum peccatum dimissam secundum æquivalentiam in numero, sed quoad speciem idem ipsum: sed fortè aliquis dicet materiam noui peccati non esse capacem talis præcepti, quia ex se non dicit proportionem medijs ad finem illius virtutis, cuius præceptum fuit violatum per primum peccatum. Solutio huius dependet ab illa quæstione de connexionem virtutum.

4 Non posse redire in ratione præteriti præcisè.

Modus quo rediret in specie. Per extensionem præcepti.

Olietia.

Respondetur tamen, sicut actus vnus virtutis potest ex fine alterius elici, ita etiam præcipi posse ex fine alterius, vel vtriusque præceptum posse coincidere respectiue ad aliam superiorem in eadem materia ex certis circumstantiis. Vnde si Deus vellet ob beneficium remissionis factæ, & ad finem conseruandæ remissionis peccati dimissi, & gratitudinis ob speciale hoc beneficium, extendere præceptum, cui peccatum opponitur ad materiam cuiuscunque alterius de nouo perpetrandi, non apparet repugnantia, quia suppetit motiuum gratitudinis, & iustitiæ, vt hoc onus induci possit: nam sicut requiritur de facto ad remissionem peccati non solum dolor, & eius detestatio. Sed præterea propositum emendationis ad effectum remissionis eius: sic etiam hoc propositum præscribi possit non solum in affectu vt præscribitur: sed etiam in effectu, & extendi præceptum violatum ad aliam materiam ex hoc fine.

5 Solutio. Actus vnus virtutis potest elici, & præcipi ex fine alterius.

Extensio præcepti violati ex onere remissionis ad peccatum nouum.

Ratio Faurentini non concludit contra præmissa: quia licet idem actus in numero rediret, non tamen eadem malitia rediret in numero, sed alia per differentem numero conatum voluntatis

Solutio præcisè Faurentini.

peccatum rediens per nouum uisum libertatis est aliud numero in esse macula.

Exponitur Doctor.

luntatis de nouo, siue repetitum. Et similiter multiplicaretur pœna debita peccato, ut si dimitterentur etiam requireret nouam pœnitentiam, & remissionem sui, non secus ac si esset aliud materialiter; unde colligitur in esse maculæ esse diuersum. Dubium autem Doctoris circa rationem Richardi intelligendum est iuxta æquiualentiam modo dicto explicatam; nam hoc sufficit, ut ratio dicta non probet de potentia absoluta non posse redire peccatum dimissum quoad scopum huius quæstionis, in qua queritur, an aliquo modo reuiuifcat peccatum præteritum quoad malitiam, eo modo, quo probabile est reuiuifcat iustitiam in eodem gradu, non quoddam eadem in numero restituatur; sed quoddam eadem in gradu æquiualentem.

6

Conclusio. Posse reuiuifcere pœnam æternam de potentia absoluta.

Conclusio huius §. est, quantum ad obligationem, seu reatum pœnæ æternæ reuiuifcere posse peccatum quoad potentiam Dei absolutam, etiam quoad eandem numero obligationem pœnæ; relinquit Doctor priorem casum quem hæcenus differuimus insolutum: quia de eo non differit, hic tamen supponit redire peccatum remissum quoad culpam, & maculâ esse omnino diuersum, ab eo quod hic tractat de reditu peccati quoad reatum pœnæ. Probat primum, quia non apparet repugnantia ex parte diuinæ voluntatis, obligatio enim ad pœnam est à diuina voluntate per iustitiam vindicatiuum: potest ergo Deus ita remittere pœnam peccatori cum hoc onere de potentia absoluta, ut reuiuifcat eadem pœna peccati dimissi propter contemptum prioris beneficii recepti, neque est vlla repugnantia ex parte iustitiæ, quia prior remissio fuit beneficium speciale etiam cum hoc onere, & sufficiens fundamentum debiti ad pœnam reuiuifcentem, est ingratitude peccatoris, & contemptus veniæ receptæ. Unde sicut Deus potest, & potuit peccatum primum eius non ordinasse per pœnam æternam de potentia absoluta, sed reseruasæ pœnam debitam peccato, quando adiceret creatura secundum peccatum: ita potest remissionem peccati dare simpliciter quantum ad culpam, quantum uero ad pœnam eandem remissionem dare cum hac reseruatione, ut si adiciat secundum peccare, redeat illa pœna in integrum. Probat Doctor hoc idem: quia voluntas creata hoc ipsum faceret, ut pœna reuiuifcat recidiant, & hoc per legem iustam. Ergo & voluntas diuina idipsum præstare potest. Antecedens patet 12. q. 2. cap.

Probat. Non repugnantiam ex parte diuinæ voluntatis.

Nō repugnant iustitia diuina.

Titulus reuiuifcentia.

Exemplum in voluntate creata.

Deum facere potest quod secundum iustitiam sit.

Episcopus; in quo seruus manumissus, seu donatus libertati, ob ingratitude iterum subditur pœnæ seruitutis. Consequentia patet, quia omnis lex iusta detinetur à prima regula, quæ est diuina voluntas: ergo quicquid legislator humanus ordinat secundum iustitiam, etiam voluntas diuina ordinare potest.

7

Responsio.

Impugnatur. Esse eandem pœnâ numero posse.

Volitio diuina pœna non est volitio peccati.

Dices, non sequi, eandem esse pœnam numero.

Contrâ replicat Doctor, quia si non pœniteret, maneret eadem obligatio ad pœnam tempore intermedium inter primum, & secundum peccatum; sed quidquid Deus potest circa creaturam manente continuatione, potest ea circumscripta; peccatum autem continuatum non est debitum, aut ordinatum ad pœnam; neque hæc includit peccatum ut volitum per ipsam, aut priorem voluntatem Dei; sed directè cadit in ipsam pœnam, ut debitam peccato, tanquam

eius ordinatio: peccatum enim nequit esse volitum positiuè à Deo, quia est priuatio omnis boni, quod nullo modo honestari potest ab intrinseco, aut extrinseco, aut communicare cum motiuo primario diuinæ voluntatis, quod est simpliciter infinitum bonum, quod nequit directè, aut indirectè participari à macula peccati, aut ad ipsum extendi tanquam finis: pœna uero ex suppositione peccati cadit directè sub iustitia vindicatiua Dei; ideoque volitio eius separatur à volitione positiuæ peccati, quæ nequit esse in Deo. Doctorem sequitur Gabriel hic, & Suarez *dispur.* 13. *sect.* 1. & 2. & videtur magis communis.

Cæterum Vasquez *quest.* 38. *art.* 1. *dubio unico*, hanc conclusionem reicit, supponens plura de natura iustificationis, & contritionis, & satisfactionis, peccati habitualis, & obligationis ad pœnam debitam, quæ ipse aliàs tractauit, & nos sparsim in superioribus, suis differuimus locis. Ipse autem amarè digreditur, & in Doctorem, & in alios sequaces: sed his contemptis, resolutio eius in hoc stat; quod peccator ex natura rei satisfaciatur contritione, ex natura rei exhibet condignam, & æqualem satisfactionem, qua non solum deletur peccatum, & dignitas pœnæ ex natura rei; sed etiam fit hæres regni cœlestis, participes diuinæ naturæ per gratiam, quam intelligit ipse contritionem ex natura rei repugnantem cum peccato. Unde si Deus vellet amplius renouare pœnam, posset dici ipsum pœnitum non esse dignum pœnæ, cum iam satisfecerit debito ad æqualitatem, & ex natura rei.

Aliam speciem iustificationis mox infra subiungit, quod si non contritione, inquit, sed infusione gratiæ habitualis cum attritione, ut in Sacramento contingit, iustificetur homo, perinde est ac si satisfecisset contritione, quia ita sanctus constituitur, & verè iustus: qui autem verè iustus constituitur, debet omnino maculam, quam habebat, ut iam amplius dignè ab ipso pœna repeti non possit, &c. & dicit si Deus eum puniret, acturum ut dominum, non verò ut iudicem.

Ex hac doctrina non adeò confidenter agendum esset, vel certè moderatius, quia quid sit, an gratia iustificationis ex natura rei deleat peccatum, quæ est sententia satis solemnibus in scholis; demus etiam iustitiam adulti, ut hic author tacite insinuat esse quandoque ipsam contritionem formalem, nullus admittit debet de facto actum peccatoris, in eo statu elicitum, esse condignam satisfactionem ex natura rei pro suo peccato mortali, si loquamur de satisfactione in rigore Theologico, prout ipse loquitur discernens hunc modum iustificationis ab eo qui fit in Sacramento per collationem gratiæ habitualis. Si ergo contritio ex natura rei sit digna satisfactio, quoad æqualitatem pro peccato mortali, ita ut Deus non liberaliter, sed ex iustitia remittat peccatum, ita ut amplius reuiuifcere non posset de potentia absoluta eius debitum, ut ipse contendit; nihil aliud est quam opera, quæ iustificationem antecedunt ipsam iustificationis gratiam, quantum ad remissionem peccati promereri, quod est contra Tridentinum, *sess.* 6. *cap.* 8. & *sim.* & Paulus ibi citatum, & antiquiora Concilia cõtra Pelagium, ut d. 16. fufius tractatum est, *quest.* 10. nam aliud est contritionem

Peccatum ne quis esse volitum positiuè à Deo.

8

Cõsuetudo sententia Vasquez.

Fundamentum eius. Contritio ex natura rei iustificat, ut satisfactio condigna.

Alia species iustificationis.

9

Remissio peccati sit gratia, & non per contritionem, ut satisfactio nem ex natura rei.

tritionem per modum iustitiæ opponi peccato, & aliud delere peccatum ex natura rei per modum satisfactionis, sine vlla Dei liberalitate, aut condonatione propter Christi satisfactionem.

Alia propositio quam subindicat, communiter in Scholis reicitur tanquam falsa: nempe iustitiam adulti consistere in contritione: quia Tridentinum *sess. 6.* de iustificatione, dicit consistere eam in aliquo dono permanente, vt *suprà* visum est.

Tertium quod supponit ad institutum præsentis quæstionis est, idem esse manere dignitatem & obligationem ad pœnam ac peccatum manere, est etiam falsum, quia dimisso peccato aliquando manet pœna debita eius, seu obligatio ad pœnam, dimissis venialibus in primo instanti separationis animæ iusti, manet obligatio ad pœnam, non manet peccatum, dimisso peccato mortali, per contritionem, vel Sacramentum, manet debitum pœnæ temporalis sæpe. Ergo non sequitur ex permanentia debiti pœnæ manere peccatum; ergo neque ex remissione peccati quoad culpam sequitur remissio eius quoad pœnam.

Vnde refellitur eius ratio fundamentalis: contritionem esse satisfactionem æqualem ex natura rei peccato, vel intelligit ita esse æqualem vt extinguat peccatum cum omni debito pœnæ debite peccato, vel solum pœnæ, verbi gratia, æternæ, de qua est senno. Primum dici non potest, quia nisi contritio sit excellens, non inducit extinctionem pœnæ temporalis, vt supponit Trident. *sess. 14. cap. 2.* quia pœnitentia non reduct ad plenam indulgentiam, nisi sit laboriosa, & cum magnis nostris fletibus. Hanc autem pœnitentiam, de qua ibi loquitur, subdiuidit infra *cap. 4.* in contritionem perfectam, & imperfectam, quæ dicitur attritio, & *cap. 8. de satisfactio- ne* supponit regulariter Deum non condonare peccatum sine debito pœnæ temporalis, supponit contritionem ex sua specie non habere hunc effectum delendi omnem pœnam, quod maximè verum est in sententia, quam ipse & alij sequuntur, quæ asserit contritionem ex sua specie esse talem ex motiuo supernaturali in quocunque gradu, etiam remisso, elicita: ergo nequit contritio ex sua specie esse satisfactio ex natura rei debens omne debitum pœnæ peccati.

Quod si dixerit delere per modum satisfactionis ex natura rei debitum pœnæ æternæ tantum,

Contrà, illud ex natura rei excludit per ipsum omnem diuinam acceptationem, ita vt non possit in vllò casu manere debitum pœnæ æternæ supposita tali, satisfactione, & argumentor sic: quidquid ex naturâ rei extinguit debitum pœnæ æternæ per modum satisfactionis æqualis, & rigorosæ, etiam ex natura rei habet proportionem satisfactionis rigorosæ, & æqualis pro pœna debita peccato, quæ sit temporalis. Sed hæc pœna est ex natura rei debita peccato iuxta opinantem, vt *suprà* suo loco visum est, quia ad meritum & demeritum vniuersim excludit diuinam acceptationem, & vult debitum quodcunque ex alterutro fundari ex natura rei secluso omni pacto, & specialiter id docet etiam de pœna temporali debita mortali remisso. Sed contritio non tollit hoc delictum ex natura rei, vt dictum est: ergo etiam neque ex natura rei tollit pœnam æternam, seclusa Dei remissione speciali, vt ipsi

est annexa iuxta præsentem prouidentiam. Ergo potuit etiam non fuisse annexa de potentia absoluta, & tunc non remittere debitum pœnæ æternæ, quamuis remitteret peccatum.

Secundò, ipsa contritio non habet hanc virtutem nisi per modum dispositionis, & quatenus lege acceptatur in Christo, aut eius satisfactionem applicat, in quo remittitur, & gratis iustificamur, & non ex operibus. Ergo si ex natura rei non tollit ipsum peccatum per modum satisfactionis æqualis, aut per modum formæ sanctificantis formaliter per adoptionem, sic etiam neque ex natura rei habet rationem dictæ satisfactionis seclusa Dei acceptatione pro pœna æterna debita pro peccato. Patet consequentia, quia hæc satisfactio secundariò ad pœnam extenditur, primariò vero ad peccatum: ergo sicut peccatum non delet ex natura rei, hoc est, secluso pacto, quo acceptatur vt innititur satisfactioni Christi, vel vt eam applicat, in cuius virtute tollitur peccatum gratis, ita etiam neque debetum redundans ex peccato aliter delet. Sed hoc non est delere peccatum ex natura rei, vt præfatus author intelligi vult, sed ex diuina misericordia in Christo, & gratis. Ergo de potentia absoluta potuit, etiam supposita contritione, non remitti, aut pœna, aut peccatum, aut ipsa contritio habere vim vllam satisfaciendi formaliter in effectu.

Tertiò, pœna æterna debetur peccato mortali de facto ex diuina lege, loquendo de debito exigente ordinationem, Deus ergo potuit de potentia absoluta non punire peccatum mortale pœna æterna, sed alia pœna condigna secundum intensiorem, quæ in duratione non esset æterna: potuit etiam acceptare satisfactionem pro peccato, non autem pro hac pœna temporali. Antecedens patet, quia peccata damnatorum non inducunt pœnam à se diuersam; quod ergo viatoris subiiciatur debito pœna, est ex diuina institutione, & lege, quæ potuit non esse: vel potuit aliter fieri cum limitatione, quam Deus præscribere posset, & sicut mutari potest genus pœnæ secundum iustitiam, ita & modus remissionis: in proposito autem casu contritio non posset ex natura rei tollere pœnam illam temporalem, sicut neque de facto tollit pœnam temporalem debitam mortali remisso per contritionem semper, & in quocunque casu: ergo.

Dices, pœnam illam æternam idèd tolli per contritionem, quia contritio constituit hæredem regni, & iustum,

Contrà, non sic constituit per modum satisfactionis considerata, qua ratione præcisè respicit debitum, sed formæ, quod etiam falsum est, & contra Tridentinum. Deinde, iuxta communem potuit esse vindictio digna peccati, quamuis non interueniret adoptio, aut amicitia, vt si Deus alium statum constitueret creature, finis tantum naturalis, in quo essent media delendi peccati, non autem pœnæ aliter, quàm per satisfactionem in termino, vel in hac vita.

Aliud etiam quod dicit præfatus author, nempe per infusionem habituum deleri ita hanc pœnam ex natura rei, ac si interueniret satisfactio, non consequenter dicitur: quia, vt dictum est, neque hæc delictio peccati per habitum infusum est per modum satisfactionis, neque delet omne debitum pœnæ, vt patet ex dictis, vel ex natura rei, vel ex diuina acceptatione, licèt de facto

IO
Iustitia in habitum & nõ in actum consistit.

Dimisso peccato manet pœna debita eius.

Impugnatur fundamentum Vasquez.

Contritio ex natura rei nõ satisfaciit pro omni debito pœna.

II

Contritio non est satisfactio ex natura rei pro pœna æterna. Argumentum à maiori ad minus.

Pœna debetur peccato ex natura rei secundum opinantem.

12
Secunda ratio.

Non datur satisfactio condigna ex natura rei pœna æterna, in nobis.

13

Tertia ratio. Deus potuit non ordinare pœnam, vel non ordinare æternam.

14

Responsio.

Impugnatur.

Aliud asserit impugnatur.

Gratia habitualis non delet omnem pœnam de facto.

facto tollat pœnam æternam : & licet iustificacionis præteritis hic sit effectus, tamen alia possibilis est, quæ non induceret remissionem pœnæ, nisi sub conditione, vel alio modo, quem facile est formare secundum regulas diuinæ iustitiæ, & status possibilis creaturæ.

15
Obicitur,
Obicitur Vasquez, Deum neminem ordinare posse ad pœnam, nisi eum quem inuenit dignum: non est autem dignus pœna, nisi per peccatum maneat maculatus, neque redit proinde pœna, nisi redeat dignitas pœnæ, & ipsum peccatum.

Responsio.
Respondetur, hanc rationem nullam esse: quia & dimisso peccato potest manere dignitas, seu obligatio ad pœnam, quæ ex natura rei debetur, verbi gratia, peccato veniali remisso; vel dignitas pœnæ temporalis pro mortali remisso, quæ dignitas est ex peccato, & secundum regulas diuinæ iustitiæ; sic etiam remisso originali manet concupiscentia, & mors, quæ sunt pœnæ illius peccati, neque pœna æterna magis ex natura rei sequitur ad mortale, quam pœna temporalis ad veniale: si ergo separari potest remissio venialis à remissione pœnæ debitæ, sic etiam potest de possibili remitti mortale non remissa pœna ei debita, vel etiam remitti hæc pœna, cum conditione, si iterum labatur vt redeat eadem eius obligatio, sine eo quod redeat macula peccati. Hæc autem dignitas pœnæ rediuiuæ incurreretur ex peccato præterito, adiuncta reciduatione in aliud peccatum nouum, & ex modo remissionis cum onere perseverandi. Negatur itaque subsumptum, nempe aliquem non esse dignum pœna, nisi sit tum maculatus peccato. Negatur etiam redire necessariò peccatum, redeunte obligatione ad pœnam: ex quibus refellitur id quod sequitur, nempe ex sententia hac Doctoris necessariò sequi, si pœna posset redire, etiam redire de facto tam pœnam, quam peccatū in eo casu.

16
Expungitur calumnia ex interpretatione non supradata.
Plura etiam alia imponit Doctori, quæ aliàs soluius, vt quod putarit maculam peccati consistere in ordinatione ad pœnam. Hoc non putauit Doctor, quia maculam peccati aliter definit. An verò maneat illa macula peccati actualis propriè in rigore physico, in peccatore, sicut manet in eo priuatio gratiæ, & debitum pœnæ, est alia quæstio longè diuersa, de qua sæpius tractauimus in superioribus. Doctor tenet ipsum esse verè peccatorem per actum præteritum, vt manet moraliter, & vt non est remissus, & illam maculam verè remitti per gratiam, quando infunditur, & mutari peccatorem moraliter & secundum dici, & quoad statum per remissionem peccati, licet hæc mutatio ex parte termini à quo, non sit mutatio realis, & in rigore physico, sed tantum moralis. Videantur quæ dicta sunt d. 16. q. 2. & d. 14. q. 1.

17
An possit reddi peccata æterna in eo qui non est relictus?
Ratio difficultatis.
c Sic igitur potest dici, &c. Quomodo possit esse obligatio ad eandem pœnam in reciduiante iam dictum est: sed vitior difficultas est, quomodo in non reciduiante posset eadem numero obligatio ad pœnam redire: quia Deus de potentia absoluta nequit punire pœna, per punitionem, quæ sit actus iustitiæ vindicatiuæ, & ex motiuo eius, nisi supposito debito pœnæ in reo: si ergo est absolutus à peccato, & pœna debita semel, nequit iterum redire eadem pœna sub ratione pœnæ propriè dictæ; nam peccator supposita indulgentia plenaria tam

culpæ, quam pœnæ, ita se habet, ac si non peccasset, quantum comparatur ad iustitiam vindicatiuam.

Respondetur intelligendum esse Doctorem iuxta primum argumentum, quando scilicet talis remissio pœnæ, seu voluntas puniendi esset in Deo pro tempore aliquo determinato, ita vt pœna non remitteretur absolute, & simpliciter pro omni tempore, sed pro aliquo tantum, & reuiuifceret pro tempore sequenti; tunc enim quamuis peccator non incurreret pœnam, aut debitum eius, nisi secundum tempus determinatum à lege, seu voluntate diuina, vt si tempore discreto vellet esse incursum; tamen expirato tempore remissionis, rediret pœna, etiam propter peccatum præteritum, & in hoc non esse repugnantiam patet ex dictis; quia remissio pœnæ pro aliquo tempore tantum, esset beneficium collatum peccatori, & obligatio ad pœnam pro alio tempore, si superuenisset, esset ex debito peccati præteriti, & remissi: posset ergo ex tali modo remissionis redire pœna, seu debitum eius in non reciduiante, aliter autem non, vt si remissio fieret absolute & simpliciter, & non limitata ad certum tempus, quia hæc remissio comprehendit totum tempus sequens ipsam remissionem, & includit voluntatem non puniendi absolutam, quia tollit obiectum iustitiæ vindicatiuæ in vniuersum, respectiue ad tale subiectum. Aliquis fortè exponeret textum de reuiuificatione pœnæ materialiter in ratione tormenti, & vt esset actus potestatis declarans dominium Dei in creaturam, non verò vt est actus iustitiæ. Sed hoc non est pœnam redire propter peccatum antiquum in esse pœnæ; quod supponit Doctor.

Videtur mihi Suarez meliùs intellexisse intentionem Doctoris in præcedenti litera, quam Fauentinus; hic enim ita intelligit Doctorem loqui absolute, vt non intendat aliquem modum remissionis diuersum ab eo, qui est de præsententi, & secludat omnem conditionem, ita vt quamuis absolute, & sine vlla limitatione fiat remissio pœnæ; tamen de potentia absoluta Deum posse facere, vt eadem reuiuifcat, quia sibi non ademit libertatem, & potestatem iterum puniendi, si vellet.

Argumenta tamen Doctoris implicant diuersum modum remissionis, & conditiones, & ratio manifesta est, quam ipse adducit contra Alensem diff. præcedens ad initiū quæstionis, probans quod peccato veniali non debeat pœna æterna, quia sic impossibile esset vt compareretur cum iustitia præsententi, & adoptione ad gloriam, cum qua nequit consistere pœna æterna. Sentit ergo manente iustificationis præsentis modo, & natura, ac remissionis peccati mortalis per ipsam, impossibile esse pœnam debitam peccato mortali redire, nisi ex alio modo remissionis: & argumentum iam factum id conuincit; quia modus hic remissionis absolute peccati, & pœnæ debitæ, tollit omnem inæqualitatem ex parte peccatoris, ita vt amplius non sit obiectum diuinæ iustitiæ; neque esse posset cum hac absoluta remissione, magis quam si nunquam peccasset. De potentia autem absoluta nequit Deus agere ex iustitia, nisi supposita materia eius in peccatore, neque per iustitiam derogare voluntati determinatæ, & absolute suæ misericordiæ, qua voluit peccatorem amplius

Responsio, & explicatio Doctoris.

Possit Deus de potentia absoluta infligere pœnam peccatis pro tempore discreto.

Remissio pœnæ pro aliquo tempore determinato esset beneficium. Reuiuifcentia autem pro reliquo esset debitum peccati.

Remissio absoluta non limitata repugnat reuiuifcentia pœnæ.

Alia expositio.

18

Expositio Fauentini.

Reijciuntur.

Remissio absoluta tollit omnino debitum in peccatore.

Iustitia supponit debitum.

Voluntas
opposita ne-
quæ: esse in
Deo.

amplius non esse reum peccati, aut pœnæ. Ergo hæc suppositio infert necessitatem Deo non puniendi amplius peccatorem, cui absolute, & sine vlla reſeruatione remiſit peccata quoad culpam, & omnem pœnam; itaque poſſibilitas puniendi ſicut ſupponit demeritam, cui obnoxius eſt reus, ita etiam implicat conditionem diuerſam remiſſionis, per quam absolute non fieret remiſſio, ſed cum onere, aut aliqua reſeruatione pœnæ, vt reuiuifcere poſſit.

19
Probatnr in-
tento Docto-
ri ex articu-
lo ſequenti.

Hanc etiam intentionem Doctõris rectè colligimus ex ſequenti eius articulo, in quo docet, de potentia ordinaria non poſſe redire peccatum dimiſſum quoad pœnam æternam: quia

quando poſſibilitas alicuius effectus reducitur in potentiam Dei abſolutam, ſumitur potentia Dei in ſenſu diuiſo, & vt præſcindit à determinatione particulari, & oppoſita, quam habet iuxta præſentem prouidentiam. impoſſibilitas ergo redeundi pœnæ æternæ iam remiſſæ, & fundata in potentia ordinaria, reducitur ad voluntatem Dei, qua absolute remittit illam pœnam ſimul cum peccato, & conſequenter abſoluta remiſſio inducit ſemper eandem effectum, & impoſſibilitatem. Verum ergo eſt de potentia abſoluta poſſe eandem pœnam reuiuifcere; ſed vt implicat conditiones non repugnantes ex alia Dei voluntate.

Potentia ab-
ſoluta, & or-
dinaria in
Deo quomodo
ſumuntur.

S C H O L I V M.

De potentia ordinaria peccatum ſiue pro culpa, ſiue pro pœna ſumptum, non redire per reciduationem: docet tamen merita mortificata per mortale, per pœnitentiam reuiuifcere, ad eandem gloriam, quæ antea debebatur eis. Ita communis hic, & D. Thom. 3. p. q. 89. art. 5. D. Bonaud. 14. 2. p. art. 2. q. 3. Richard. art. 8. q. 2. Gabr. q. 3. art. 3. Palud. q. 1. art. 2. eſi non omnes explicent, an reuiuifcant ad eandem gloriam, quæ antea eis debebatur.

DE ſecundo articulo dico^d, quòd Deus diſpoſuit peccata pœnitentis poſt pœnitentiam eſſe recta, ſecundùm Auguſtinum exponentem illud Pſal. *Beati quorum remiſſe ſunt iniquitates, & quorum recta, id eſt, non amplius videri ad vindictam; & ſecundùm illud Nahum, Non iudicabit Dominus bis in idipſum.* Et ideò de potentia ordinata non poteſt redire obligatio, nec ad eandem pœnam, nec eadem poſtquam eſt extincta, & hoc eſt, quod habetur de pœnit. diſt. 4. *Diuina clementia, dimiſſa peccata in ultionem ulterius redire non patitur.*

6
Pſal. 31.
Nahum 1.
1.

Contrà, bona opera mortificata per peccatum mortale, poſt in reſurgente à peccato reuiuifcent, vt dicit Auguſtinus de pœnit. diſt. 2. & ponitur in litera diſt. 15. cap. 4. *Pium eſt credere, vt cum Dei gratia in homine deſtruxerit mala priora, etiam remuneret bona: & cum deſtruit quod ſuum non inuenit, diligit bonum quod in illo plantauit.*

Item, ſimiliter ſe habent mala ad punitionem, & bona ad remunerationem: ſed bona facta priùs reuiuifcunt ad remunerationem: ergo & mala redeunt ad punitionem.

Reſpondeo, dici poſſet vno modo, quòd hæc eſt ſuperabundans bonitas, & miſericordia diuina: quia bona ſemper viuunt in eius acceptatione, bona, inquam, meritoria: & ſemper eſſet eis præniium retribuendum, niſi eſſet indiſpoſitio recipientis propter nouam culpam, ſed mala totaliter extinguntur, ita quòd nec in ſe, nec in intellectu, vel voluntate diuina, remanent in ordine ad vindictam, & ideò Auguſtinus ad quandam inſtantiam infidelium, probantium quòd non ſemper Deus vult dimittere peccata (dicunt enim Dominum mali incitatore, & ei ſemper placere mala, quibus ſemper præſtat gratiam.) Reſpondet Auguſtinus, *Conſtat ei multum peccata diſplicere, qui ſemper præſto eſt eadem deſtruire: ſi enim ea amaret, nunquam deſtrueret,* & ponitur in Canonice de pœnit. diſt. 3. quod frequenter, & hic diſt. 14. cap. 3.

7
Mala totaliter
extinguntur
per pœnitentiam,
bona non ſic per
lapſum.

Et per iſtam viam eſſet ad propoſitum bonum exemplum Iuriſtarum, quòd alicui remanet aliquid ius, cui tamen non remanet, vel non competit actio propter aliquod impedimentum. Ita habenti bona merita in acceptatione diuina, mortificata tamen per peccatum mortale, remanet totum ius, quod correſpondet illis meritis ad vitam æternam, ſed non remanet actio, quamdiu ille eſt inimicus: & ſi perpetuò ſit inimicus, perpetuò ceſſat illa actio: ceſſante autem inimicitia contracta per nouum peccatum mortale, non redit nouum ius, ſed competit actio ſecundùm ius antiquum, in mortali autem remiſſo, nec ius remanet, nec actio: quia nec Deus habet ius vindicandi in iſtum: ita enim perfecte textit peccatum iſtius, & remiſit, vt nec actio ſibi remaneat ad vindicandum.

Pro meritis
mortificatis
remanet ius
ad gloriam,
ſed impedi-
tum.

Quamuis hoc ſit benè dictum in commendationem miſericordiæ diuinæ: tamen poteſt aliquo modo reduci ad iuſtitiam, hoc modo. Peccatum non remittitur, niſi ad minus debitum pœnæ æternæ commutetur in debitum pœnæ temporalis, qua commutatione facta, nunquam regulariter remittitur illa culpa, niſi illa pœna ſoluatur in ſe, vel in pœna æquivalenti: & per conſequens remiſſo peccato mortali in ſe primò, & in pœna ſua ſoluta, poſt nihil iuris remanet, per quod ab iſto ſit exigenda pœna aliqua pro illo peccato. Sed poſt meritum aliquid vita æterna dignum, nunquam dignitas

8
Quare me-
rita redeunt,
non pecca-
ta.

ista ad bonum æternum commutatur secundum iustitiam in bonum temporale: igitur nunquam expirat illud ius, quousque bonum æternum sit solutum, sed illud non soluitur in viatore dum est viator: ergo semper manet illud ius, tamen extinctum per peccatum mortale, quia tunc non competit sibi executio iuris sui. Non est igitur simile de remuneratione meritorum mortificatorum, & de reditioe peccatorum remissorum, non solum propter Dei misericordiam, quod utique verum est: sed etiam propter istam iustitiam commutantem ibi æternum in temporale, non sic autem hic.

Per idem patet ad secundum argumentum, quia non similiter se habent mala ad punitionem, & bona ad remunerationem; quoad hoc, quod mala possunt puniri temporaliter, & sufficienter si pœna æterna sit commutata in temporalem: sed bona merita non possunt præmiari sufficienter per talem temporalem commutationem: nec per consequens, nisi ipsum præmium æternum in se sit collatum; quod nunquam fit viatori, & ideo semper remanet ius sibi saluum ad gloriam, quam acquisiuit per illa merita.

C O M M E N T A R I V S.

20
Secundus art.
Conclusio
communis.
Sententia op-
posita.

DE secundo articulo dico, &c. Conclusio hæc communis est omnium Theologorum in presenti distinctione, & 3. p. q. 88. art. 1. Contrariam sententiam tenuit Hugo de Sancto Victore 3. sumo lib. 2. de Sacramentis p. 14. c. 9. & Gratian. in eandem sententiam multa congerit de pœnit. d. 4. Magister eam subindicat in 4. d. 22. & oppositam opinionem asserens vtrâque de probatis Doctoribus sustineri, nec velle se præiudicare vni, aut alteri. Gulielmus etiam Parisiensis *tract. de Sacram. pœnitentia*, eandem tueretur. Fundamentum huius sententiæ oppositæ defumitur ex Scriptura ex illa parabola *Matth. 18.* vbi narratur Dominus reuocasse totum debitum serui, quia noluit dimittere conseruo suo, & subditur: *Pater meus celestis sic faciet vobis si non remisseritis quisque fratri suo de cordibus suis.* Secundò, Scriptura sæpe dicit peccata iustorum tegi, & ad charitatem operum, quod idem est ad remitti ipsa. Ergo quando Scriptura dicit peccata remissa recordari, vel fore in memoria Dei vindicantis, intendit ea iterum redire. Tertio, bona opera per peccatum mortificata redeunt per pœnitentiam: ergo mala etiam remissa per peccatum subsequens. Consequentia patet, quia *Ezechiel 18.* eodem modo dicit Deus se nõ recordaturum operum bonorum iusti quando labitur, ac malorum peccatoris quando pœnitet. Quarto, 3. *Regu 16.* *Quid mihi, & tibi est vir Dei, ingressus es ad me, ut rememoraretur iniquitates meas, & interficeres filium meum.* Item *Psal. 78.* *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, &c.* Augustinus contra Donatistas lib. 7. de Baptis. asserit expressè patere ex loco *Matthæi* citato redire peccata demissa denuò peccanti.

Fundamenta
huius senten-
tia.

21
Probatio con-
clusionis.

Efficacia
moris Chri-
sti & Sacra-
mentorum.

Omissis aliis rationibus, probatio Doctoris, quæ & communis est, est primum ex illo *Psalmi, Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum re-
cta sunt peccata, &c.* Id est, inquit Doctor, non amplius videri ad vindictam. Huic addit illud *Nahum 1.* *Non iudicabit Dominus bis in id ipsum,* iuxta versionem LXX. Ad primum locum reduci possunt reliqua Scripturæ testimonia de efficacia pœnitentiæ, fidei, & Sacramentorum ad salutem, & charitatis, cum efficacia satisfactionis Christi Domini, qui sua redemptione consummanit Sanctos, & delent chirographum peccati: hæc autem efficacia absoluta est; ergo effectus eius semper manet, quod & docet autoritas *Prosperi*, quam citat Doctor in litæ ra.

Quoad locum illum *Prophetæ*, quem communiter adducunt Scholastici aliqui, dubitant si probat: *Vasquez* autem negat habere illam sententiam, seu sensum qui prætenditur, secutus in-

terpretatione *Ariæ Montani*, qui refert illa verba ad *Assyrios*, quorum consummatio talis erit per vnam plagam, vt necessum non sit adicere aliam: quod confirmare videtur per verba sequentia: *quia sicut spina se inuicem complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potantium consumetur quasi stipula ariditate plena, &c.* Deinde in vulgata legitur: *non confurget duplex tribulatio, &c.*

Respondetur, hunc non esse verum sensum, & intetum à *Propheta*: sed illum quem sequuntur Scholastici, præmisit enim: *Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se, &c.* vnde infra se explicans, *Affixi te, & non affligam ultra, &c.* quod perinde est, ac non adicere secundam, & loquitur *Israëli*: & subdit: *nunc conteram virgam eius, supple Senacherib Regis Assyriorum, & Ninie, quæ fuit Metropolis regni, de dorso tuo, & vincula tua dirumpam, &c.* Vnde & hæc *Prophetia* destructionem *Ninie*, & consolationem *Israëlis* continet. Prima tribulatio fuit vastatio *Samaritæ*, & decem tribuum captiuatio per *Assyrios*; parcius autem duabus tribubus, vt *Iudæ*, & *Benjamin*, & *Ierusalem*, quæ deinceps non fuerunt vastatæ per *Assyrios*, ideoque dicit *Propheta*, *non confurget duplex tribulatio, vel iuxta septuaginta, non vindicabit bis in idipsum in tribulatione.*

Verba ergo illa quæ obiicit *Vasquez* ex textu *Prophetæ* denotant modum liberationis *Iudæorum* à secunda tribulatione per subuerfionem *Assyriorum*, qui eis inhiabant. Vnde si ratio temporum, quam inquit *Tornielus*, vera sit, nempe *Nahum* prophetasse an. 3. *Ezechie*, non possunt illa verba de duplici tribulatione referri ad *Assyrios*, qui annò sequenti 14. cæsi sunt ab *Angelo* in obfidione *Ierusalem*. Deinde, vt refert *Dorotheus* in vita *Nahum*, *Ninien* subuersam fuisse terræ motu, & aqua stagni adiacentis, & igne emerso ex deserto, quod etiam refert *Epiphanius*. Deinde subuersa est à *Chaldæis*.

Vnde *Chaldæus* vertit, *non confurget domus Israël duplex angustia, &c.* Arabicus, *non confurget altera vice in nocummo. Syrus, non stabit duribus vicibus tribulatio, &c.* *Theodotus, non confurget secunda tribulatio.* *Symmachus, non sustinebunt imperium secunda angustia*, qui omnes referunt sententiam ad populum *Israël*, non ad *Assyrios*, sicut & proprietates Scripturæ ita suadet, quia tribulatio iustorum est, & infidelium, consummatio verò impiorum, & infidelium, vt erant *Ninuite*.

Accedit quod etiam *S. Cyprianus* ser. de passione Domini, eandem interpretationem sequitur: *Neque*

Interpretatio
quorundam
in locum Na-
hum.

22
Reijciuntur.

Expositio cæ-
munis confir-
matur.

Duplex tri-
bulatio non
refertur ad
Assyrios.

Patet ex sup-
putatione tæ-
perum.

Tertio destru-
ti Assyrij.

23
Idem patet ex
omnibus ver-
sionibus Scri-
pturæ.

Tribulatio
iustorum est
consummatio
infidelium.

Patet ex Pa-
tribus.
Cyprianus.

Neque enim bis in idipsum iudicatur Deus, sed impœnitentes ipse iudicatur, & damnatur, pœnitentes verò, quia à se ipsi suscipiunt iudicatur absoluti, neque iudicio, quod pœnitentia humana fuerit as protulit, ali-quid iustitia celestis apponit, &c. Sic etiam Hieronymus & Remigius in idem cap. Cyrillus, Theophylactus, & idem docent super illa verba affixi referri ad Israël, & Ierusalem, non ad Niniven. vt idem Hieronymus, Remigius, Rupertus, Lyranus, Haymo, Vatabl. Ribera & alij. Huc etiam spectant preces fidelium, qui rogant vt peccata eorum in hac vita puniantur, ne feruentur in alteram. Vnde Paulus 1. ad Corinth. 11. *Domine iudicamur à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo dānemur, &c.* Hanc veritatem vlteriùs confirmat verba Prospero citata à Doctore, & autoritas Gelasij Papæ. Videatur Gratianus loco citato.

Conclusionem hanc existimat Vasquez probari non posse ratione, nisi dicantur peccata, & pœnas remitti, vt ipse docet ex natura rei per satisfactionem in contritione, aut Sacramento: sed hæc ratio non est vera in suo fundamento, neque scio quid iuuet vim satisfaciendi referre in contritionem peccatoris magis, quam in satisfactionem Christi, & meritum, in quo habemus redemptionem.

Probat ergo Doctor conclusionem ex diuina clemetia cum autore libri de vera, & falsa pœnitentia. Deinde ex ratione, iustitiæ assignans disparitatem inter bona merita per peccatū mortificata, quæ reuiuiscunt, & inter peccata, & pœnam æternam remissa per pœnitentiā; quia per pœnitentiā remittitur peccatum, & commutatur pœna æterna in temporalem, quæ commutatione facta, & soluta, pœna temporalis per condignam satisfactionem, & sufficienter punitur peccatum quantum exigit diuina iustitia, & delentur omne eius debitum per interiorem, & exteriorem satisfactionem, & virtute clauium per sententiam, quam Deus approbat in cœlo, ac proinde est irreuocabilis absolutè, ergo non reuiuiscit sic peccatum punitū & remissum. Bona opera quæ sunt præmium vitæ æternæ non ordinantur per præmium aliquod temporale: ergo manet ipsis ius præmij destinati, nisi impediantur, sublato autem impedimento reuiuiscunt.

Dices, ob peccatum subsequens reuiuiscere priora dimissa ob ingratitudinem.

Contrà, hæc responsio non satisficit, & contrarium supponit Tridentinum *sess. 14. cap. 2. & cap. 8.* vbi docet pœnam huius ingratitudinis esse obligationem ad solam pœnā temporalem, sicut & idem supponit *cap. 14. sess. 5.* pro qua pœna temporalis imponitur satisfactio pœnitentialis. Vnde, vt expressè constat, hoc iudicium & sententia de peccato confesso terminatur per solutionem pœnæ temporalem debite, & per absolutionem suppositis aliis requisitis. Sicut supponit Concilium ingratitudinem peccatoris recidiantis ex diuina clementia, & iustitia puniri per commutationem pœnæ æternæ peccati in temporalem; quam Deus manere voluit ex iustitia, & clementia ob ingratitudinem, quam committit baptizatus, post indulgentiam plenariam habitam in Baptismo.

Sicut ergo non redeunt peccata originale, & actuale ante Baptismū commissā quoad culpam, aut pœnam, vt supponit Concilium (& definit etiam *sess. 5. canone 5.*) & ingratitudinem per hunc specialem modum vindicari dicit; ita similiter neque peccata confessa, pro quibus est plene satisfactum, redeunt in recidiantem. Probat con-

sequentia, quia peccata quoad culpam, & pœnā delentur in Baptismo, & illa obligatio ad solam pœnam temporalem, tunc manet in fideli lapsō, quando pœnitentia non æquiualeat Baptismo in efficacia, vt patet *sess. 14. c. 2.* Hæc ergo obligatio quam dicit Conciliū manere, excludit ex mente Concilij, & secundū veritatem, omne aliud debitū, quia specificatio debiti in ordine ad plenariam satisfactionem pro peccato, aut alio, in materia iustitiæ, & secundum legem præfixam eius obligationi facta, præcisa est, & sic intelligit præcisè, vt nihil deficiat, nihil non expressum includat. Si ergo pœnam ingratitudinis refert Concilium ad satisfactionem interiorem, per erubescentiam, & contritionem, & ad pœnam temporalem, seu eius tantum obligationem, sequitur non esse aliā pœnam ingratitudinis commissæ ex mente Concilij, & consequenter iudicium de peccato, & eius pœna æterna dimissa, & temporali satisfacta, ita est ratū in cœlo vt amplius secundum iustitiam nihil peccati reuiuiscat denudè per subsequens peccatum quod & ipsa forma iudicij, & sententia absolutè lata non dependens ab aliquo statu futuro peccatoris confirmat.

Hinc euacuatur solutio Hugonis, qui dicit peccatum remissum esse quamdiu peccator pœnituit, & pro tum ei non reputari.

Contrà, quid est hoc *quamdiu peccator pœnituit de peccato?* vel intelligit peccatum non fuisse ex toto dimissum, sed sub quadam conditione: & hoc falsum est, quia aliàs sequeretur quod iudex huius fori nõ remitteret absolutè peccatum, aut pœnam debitam, neque consequenter posset inducere obligationē satisfaciendi pro pœna temporali, neque haberet clauē ligandi, neque etiam ipse pœnitēs obligaretur absolutè ad pœnā temporalem, neque ad satisfactionem implendam, quod nequit dici. Probat consequetia, non potest secundum iustitiam pro debito non remisso absolutè, neque remittendo, nisi posita conditione incerta, præscribi solutio certa, & in opere statim exhibenda: sed pœna temporalis est solutio certa, & abstrahens ab omni conditione futura, per quam non suspenditur eius obligatio, aut necessitas, & incurritur pro peccato, & pœna æterna tantum, remissis in effectu: ergo si non sunt absolutè remissa, tollitur etiam obligatio pœnæ temporalis, & potestas ligandi absolutè reum ad satisfactionem præstādā, quæ satisfactio debet esse secundum mensuram peccati: alioquin inducere obligationem certam, & onerosam sine fructu vllō non conuenit diuinæ clementiæ.

Confirmatur, si Deus hoc modo remittat peccatum, & pœnam æternam de facto sub conditione de futuro perseverandi in venia accepta, & nõ absolutè, sequeretur iudicem inferiorem debere intendere hanc conditionem, imò etiā verbis expressam concipere in sententia, vt conformiter iudicet ad legem præscriptam remissionis, & vt sententia eius sit rata in cœlo. Sed absolutè eum hac conditione expressa in forma absolutionis: *Ego te absoluo à peccatis tuis si perseveraueris, nihil faceret, & esset sacrilegus*: ergo sententia eius sicut absolutè profertur in peccatorem, & independentem ab omni futura conditione, aut eius, sic etiam remissio peccatorum per virtutem clauium absolutè à Deo fit, & non sub conditione, aut aliqua reservatione.

Dices remissionem quidem absolutam esse,

Expressio pœna temporalis excludit aliquid debiti, & pœnam ingratitudinis.

Iudicium pœnitentiæ ratū & terminatum. Patet ex eius forma.

26
Responsio Hugonis.

Impugnatur.

Ex incommuni.

Aliàs non obligari posse peccatorem ad pœnam temporalem.

Solutio certa pro remissione incerta nequis præscribi.

27
Confirmatio. Debetis talis evaditio inibi à iudice inferiori, & exprimi in sententia.

Expressio annullaret formam.

Responsio.

Ratio Vasquez.

Reiicitur.

24
Probatio Doctoris.

Disparitas inter reuiuiscantiam meritorum, & peccati ex medio iustitiæ.

Responsio.

Impugnatur. Trident.

Ingratitudo peccatoris puniuntur per solā pœnam temporalem.

25

sed quamdiu poenitentia est. *Iste*, inquit Hugo, *quãdã poenitentia egit, dimissum est ei peccatũ suum, quãdã poenituit peccatum suum, non imputabitur illi, quando merium fuit, prãmium permansit, &c.*

Impugnatur.

Sed hæc responsio non subsistit, quia terminata causa per sententiam huius fori, nihil amplius requiritur, & satisfactio per poenitentiam, quam Deus præfixit, completur: neque ulterius producere poenitentiam tenetur peccator, necessitate salutis, aut iustificationis. Omissio ergo continuationis poenitentia in se nequit esse causa unde peccatum reuiuifcat, quia non est fundamentum unde colligatur hoc, aut poenitentiam obligare semper, & pro semper; quia hoc non congruit, neque possibile est quòd sic obliget quoad præceptum affirmatiuum; nec congruit talis obligatio, quia sic aliarum virtutum contemneretur exercitatio, & præcepta.

Omissio poenitentia ea peracta nõ potest esse causa reuiuifcentia.

2 S

Responsio.

Impugnatur.

Si autem Hugo intendat manere meritum poenitentia moraliter, qua ndiu non peccatur de nouo, & tunc reuactari poenitentiam.

Contrã; neque hoc etiam rectè dicitur, quia peccatum nouum in materia alterius virtutis non dicit oppositionem ad virtutem poenitentia specialem. Ergo non erit eius retractatio specialis, qua defineret meritum antiquum, neque illud peccatum ex alia vlla obligatione, aut circumstantia per se, aut per accidens annexa, habet tollere efficaciam prioris poenitentia, aut meriti: quia ei non opponitur; imò sicut peccatum contra alias virtutes non tollit merita illarum antiqua, vt ipse Hugo supponit, ita minùs poterit tollere meritum poenitentia præterita

Peccatum contra etiam virtutem nõ opponitur poenitentia.

peccatorum, quàm retractatio meritorum, quæ præterierunt in materia virtutis propria, cui opponitur peccatum: aliàs omne peccatum esset impoententia, quod neque verum est, neque admittitur.

Deinde peracta poenitentia, secundum exigentiam, de peccato, definit omnis obligatio poenitentia, quæ non obligat, nisi ex suppositione peccati nondum remissi: minùs ergo dependet poenitentia à perseverantia in iustificatione per ipsam recepta, quàm ab aliis virtutibus, quarum præcepta affirmatiua absolutè obligant, & non ex suppositione.

Peracta poenitentia definit eius obligatio.

Dices, peccatum nouum opponi effectum poenitentia, & sic implicite retractari per ipsam poenitentiam præteritam.

Responsio.

Contrã, illa sententia, quæ fuit in cælo rata, nequit retractari. Præterea, quamuis peccatum nouum opponatur iustitia, quæ est per poenitentiam, non idèò opponitur eidem, quæ est effectus poenitentia: quia siue ex poenitentia, siue ex alia fiat in nobis iustitia, perinde tollitur per quodcunq; peccatum mortale, ex communi oppositione iustitia, & iniustitia. Illud ergo peccatum sicut non est retractatio Baptismi, sic etiam neque erit poenitentia, & quamuis deletur ex ratione prædicta gratiam collatam in poenitentia, non sequitur annullare veniam peccatorum remissorum, aut hæc ipsa quoad culpam, aut pœnam reuocare, ad quæ nullum dicit ordinem ex materia sua, aut lege, cui opponitur, aut intentione peccantis. Ad fundamenta sententia opposita respondebitur infra cum Doctore.

Impugnatur.

Peccati non opponitur iustitia, vt est effectus poenitentia.

SCHOLIUM.

Resurgentem non semper acquirere maiorem gratiam, quàm antea habuit. Hanc tenent qui docent per opera remissa charitatis, & aliarum virtutum, non augeri charitatem D. Thom. 2. 2. q. 24. art. 6. Alenf. 4. part. quæst. 57. memb. 3. Sotus d. 16. quæst. 2. art. 2. probabile tamen, & communius est oppositum, scilicet per omnes actus bonos iustorum augeri gratiam, & statim, cui fauet Trident. sess. 6. cap. 10. & can. 24. 32. quod alibi docuimus non esse difforme Scoto, quia ait tantum hanc conclusionem esse probabilem d. 21. art. 1. num. 10. & idem est de his, & de meritis resuscitatis secundum Scot.

9

Contra hoc, quia tunc omnis resurgens à peccato mortali resurgeret in gratia maiori, quàm fuit illa, à qua cecidit: quia resurgeret in omnibus bonis, quæ priùs habuit iam viuificatis, & præter hoc, in isto actu poenitentia per quem resurgit, & quem illis præteritis superaddit: & ita in maiori gratia; quod videtur inconuenientum, quia non omnis cadens semper grauiùs cadit, quàm priùs ceciderit: nec igitur resurgens grator resurgit, quàm præfuit: tum, quia prima gratia potest esse maior, & minor, & per consequens minima: sed per poenitentiam acquiritur prima gratia: ergo possibile est aliquando primam gratiam recuperatam per poenitentiam esse minimam.

Merito quantumcunque remisso debetur prãmium essentialiale, nõ tamen gratia statim danda, per ly statim, inuenit quod post mortem dabitur, habet expressè d. 21. q. 1. num. 10.

Ad hoc dico, quòd non est idem habere plura merita in acceptione diuina, reueruata in ordine ad præmium pro eis reddendum, & habere maiorem gratiam intensiuè. Vniuersaliter enim cuiusque merito debetur non tantum aliquod præmium accidentale, sed etiam præmium essentialiale. Patet, quia si quis istud solum haberet sine omni alio merito, beatificaretur, non præcisè in illo gradu, in quo propter gratiam solum sine meritis beatificaretur, sicut paruulus nunc baptizatus: gloria enim cuiusque habentis meritum proprium, excedit gloriam talis: ergo quodcunq; meritum sequens alia merita iam habita, requirit proprium gradum gloria essentialis sibi correspondentem: nec tamen per quodcunq; meritum augetur statim gratia: nec habens plura merita est semper in maiori gratia: si igitur sufficiat sola gratia ad aliquam gloriam, tamen meritis correspondet aliquis gradus gloria saltem; licet maiori gratia sine meritis respondeat maior gloria, quàm minori gratia. Tamen

in

in quocumque gradu eodem ponatur gratia merito adiuncto, licet per illud non statim intendatur gratia: tamen correspondet sibi gradus gloriæ, ultra illum gradum qui responderet præcisè illi gratiæ.

Per hoc dico ad argumentum, quòd resurgens plura merita habet in acceptatione Dei, quàm habuit quando cecidit; & per consequens ad maiorem gloriam ex ea parte ordinatur; sed non oportet eum in maiori gratia resurgere, quia secundum eius dispositionem in detestando peccatum commissum intensè, vel remisè datur sibi nunc maior, vel minor gratia.

Sed contrà, quia tunc reportaret commodum de lapsu suo, quia resurgit dignior præmio in Dei acceptatione. Item responsio data videtur includere repugnantia; quia si est dignus maiori gloria quando resurgit, quàm fuit quando cecidit, & cecidit à magna gratia per quam fuit dignus magna gloria; ergo non resurgit in parua gratia: quia illud vnicum meritum, quod resurgendo superaddit, non adderet tantum de gloria, quantum defectus secundæ gratiæ, siue eius minoritas respectu primæ diminuerit de gloria: ergo, &c.

Ad primum dico, quòd non habet commodum, sed magnum incommodum; non solum quia peccauit, sed ad propositum, quia totum tempus quo mansit in peccato, est sibi perditum, quo tempore merita potuisset multiplicasse, si tunc in gratia mansisset.

Ad secundum dico, quòd præcendendo illud in gloria, quod respondet meritis, & illud dicatur *B.* ab illo, quod respondet gratiæ, & illud dicatur *A.*; fortè *A.* excedit *B.* & quando iste resurgit, quia omnia priora merita viuunt in Dei acceptatione, redit sibi ius, & dignitas ad totum *B.* sed ad *A.* non redit sibi ius, & dignitas, si gratia secunda sit minor prima: igitur reuiuiscunt merita, sed non reuiuiscit prior gratia, quia prius habita. Et istud est satis consonum iustitiæ, quia gratia prior fuit tantum donum Dei: merita autem erant aliquo modo opera hominis. Et ideo illa sunt sibi semper salua in acceptatione Dei: gratia verò non, vt propter eam ordinatur ad aliquod præmium, quia habuit eam, sed tantummodo per eam si nunc habet eam.

Hæc via, tenens gradum essentialè gloriæ correspondere merito, consonat Scripturæ, quæ in multis locis istam sententiam diuinæ iustitiæ asserit, quòd reddet vnicuique secundum opera sua, in *Psal. 61.* & *Rom. 2.* nusquam autem habetur, quòd reddet vnicuique secundum habitum suum; & consonat obseruantia legis diuinæ, quia secundum ipsam vtile est continè, quantum possibile est, opera meritoria exercere, quamuis remissa, adeò vt per illa non statim augeatur gratia: quia correspondet singulis in acceptatione Dei determinatus gradus gloriæ. Nec adeò expedit saluare gratiam quantum opus remissum agere, per quod non augetur gratia: quia etsi iste remisè agens non habeat maiorè gratiam per opus suum, quàm ille dormiens, in quo saluatur gratia sine tali ope: non tamen frustra iste egit, nec in nullo excedit illū qui dormiuit: imò per illud, quod egit, iam dignus est aliquo æterno bono, quo non est dignus ille.

Ex isto sequuntur duo corollaria. Vnum, quòd aliquis dignus maiori gloria, loquendo de eo in gloria, quod correspondet meritis, & de digno non propinquè, sed remotè, puta secundum ius, sed suspensum, damnatur: & alius dignus multò minori gloria isto modo saluatur; sed hoc ideo est, quia ille alius dignus est propinquè, quia habens ius non suspensum, dignus est etiam ad illud aliud in gloria correspondens gratiæ, ad quod non est ille damnatus dignus, & nulli datur correspondens meritis sine correspondente gratiæ.

Si etiam illud correspondens merito est eiusdem rationis cum correspondente gratiæ, & per quocumque meritum augetur istud in diuina acceptatione; igitur meritis finitis correspondebit tantum gloriæ, quantum est illud correspondens gratiæ. Aliquis ergo in gradu determinato habens illam, saluaretur, & habens omnia ista, sed mortificata, damnaretur. Damnatur igitur dignus, sed remota dignitate & suspensa, & sic dignus multò maiori gloria, damnabitur: & dignus dignitate propinqua multò minori, saluabitur. nec mirum, quia inimico dum est inimicus, quæcumque bona præterita non sufficiunt ad præmium consequendum.

Secundum corollarium est, quòd illa quibus respondet magnus gradus gloriæ, dum sunt mortificata, non possunt mereri minimam gratiam; alioquin qui cecidisset à multis meritis, iam meruisset, vt resurgeret ab illo lapsu per primam gratiam sibi propter ista merita conferendam. Nec tamen credo quòd merita mortificata omnino nihil faciant in acceptatione diuina ad primam gratiam dandam huic lapsos; quia etsi secundum strictam iustitiam iste inimicus Dei non sit dignus de propinquo ad aliquam gratiam, & gloriam; tamen excellens misericordia Dei propter præcedentia

Non reportatur lucrum ex lapsu, licet merita reuiuiscant. Meritis reuiscitatis nõ redit gloria qua debebatur gratia gratuita, id est, prima gratia & secunda ex operato.

11
Debetur nobis gloria, que nõ correspondet gratiæ, sed operibus remissis.

12
Duo corollaria ex præcedenti doctrina.

13

*Merita mortificata, aliquid ficti-
oium pro
resurrectio-
ne.*

merita licet mortificata citius dat gratiam ad resurgendum. Vnde sicut credo quod perfectior grauius cadit propter maiorem ingratitude: ita credo quod cæteris paribus citius resurgit propter Dei benignitatem, merita prædicta ad hoc aequaliter acceptantem. Vnde aliquando audiui de viro prius valde perfecto, & postea profundissime lapsa, cum propter facinora sua esset morti adiudicatus, misericordissime visitato, perfectissima pœnitentia sibi subito inspirata est. Istud bene debet allicere quemlibet ad semper meritorie agendum pro viribus; quia siue mansurus, siue lapsurus sit, non erunt ista in obliuione totaliter coram Deo.

C O M M E N T A R I V S.

29

*Obicit Do-
ctor.
Renouiscencia
meritorum ad
maiores gra-
tiam.*

Contra hoc: quia tunc omnis resurgens, &c. Obicit contra disparitatem supra assignatam inter reuiuiscenciam meriti, & peccati, illius per pœnitentiam, huius per lapsum noui peccati. Obicit, inquam, quod resurgens à peccato resurget cuni maiori gratia, quam fuerit illa, à qua cecidit, & sic ex lapso reportaret commodum. Deinde contingit vt reuiuiscens non resurgat, quàm fuerit ante lapsum, magis gratus, & possibile est eum resurgere cum parua gratia.

*Responsio.
Plura merita
perest qui
habere cum
minori gra-
tia.*

Respondet Doctor ad hoc argumentum, aliud esse habere plura merita in diuina acceptatione: aliud verò habere maiorem gratiam intensiue. Probat, quia vniuersaliter cuiumque merito correspondet non solum præmium accidentale, sed etiam præmium essentialis gloriæ; quia si illud solum meritum haberet, responderet ei gradus gloriæ essentialis diuersus à gradu correspondente gratiæ, verbi gratia, baptismali quem recepit infans, & ratione illius gradus equaretur in gloria infantem, qui caret tali merito. Subiungit omni merito etiam remisso correspondere proprium gradum diuersum gloriæ, ab eo qui correspondet meritis prioribus, tamen non correspondere diuersum augmentum grauius, saltem tum dandum. Inde respondet ad argumentum quod aliquis habens alia merita retrugatur ad maiorem gloriam ratione meritorum, non tamen ad maiorem gratiam; sed ad eam quam exigit eius præsens dispositio maior, vel minor.

*Omnibus me-
ritis corres-
det gloriæ ef-
fentialia.*

*Merito remis-
so non corre-
spondere au-
gmentum gra-
tia.*

30

*An ius ad
gloriam fun-
detur in ope-
ribus ratione
sui?
Responsio af-
firmatiua.
Probat.*

Circa hæc quæ breuiter Doctor attingit offerunt se plures difficultates. Primò de natura actualis iustitiæ, vt distinguitur ab habituali an fundetur in ea titulus proprius respectu gloriæ, licet requirat adoptionem, & statum gratiæ in eo cui acquiritur hic titulus.

Ad quod respondetur breuiter affirmatiue, vt recte Doctor iura: nec via tenens gradum essentialis gloriæ, &c. quod probatur Psal. 61. & ad Rom. 2. *Deus reddit unicuique secundum opera sua.* Ad Roman. 4. *Ei qui operatur merces non imputatur: secundum gratiam, sed secundum debitum.* Ad Hebr. 6. *Non est iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri, &c. Eccl. 16. Misericordia facit unicuique locum secundum meritum operum suorum, &c. Ad Hebr. 13. Talibus enim hostijs promeretur Deus, &c. loquitur de beneficentia. Sap. 5. Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum, &c. Matth. 5. Merces vestra copiosa est apud Deum. Matth. 10. Qui suscipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet, &c. Superest mihi corona iustitiæ. 1. ad Timeth. 4. patet ex parabola vineæ, & operariorum; patet ex parabola talentorum, ex omnibus locis, in quibus promissio facta habetur operibus, & ratione ipsorum, in quibus iudicandi dicuntur homines secundum opera quæ gesserunt, Matth. 25. Luc.*

14. 2. ad Corinth. 5. Apocal. 2. 14. 22. Psal. 113. 17. ad Hebr. 10. & alias sæpissime.

Ex his sequitur titulum hunc fundari in operum acceptatione speciali, qua Deus per opera, tanquam per meritum ordinat hominem ad vitam, & non fundari in gratia, quasi solius gratiæ acceptatione acceptentur opera, licet opera vt sint digna supponant gratiam sanctificantem in iusto, quia promissio regni est facta filiis, & non peccatoribus. Hoc patet, quia promissio generalis facta est regni obseruatoribus legis, promissiones speciales operibus virtutum, vt hdei, charitatis, misericordiæ, pœnitentiæ, paupertati, &c. *Beati pauper. Spiritus, &c. Si vis ingredi vitam serua mandata;* obseruantia legis, & operatio virtutum, perseverantia vique in finem procedunt ex adiutoris gratiæ actualis Christi, & libero arbitrio, ex quibus habentur merita tanquam ex causis elicentibus: & promissio hæc facta est homini propter opera, & non propter habitus, vt dicit Doctor, & bene:

quia ipsa gratia sanctificans, in quantum talis, concurrit tantum per modum circumstantiæ mediante persona eliciente per eam dignificata, in quantum sanctificat. Ultra hoc præmium distribuitur secundum perfectionem propriam operis, quam participat ex aliis causis, nempe gratia operante, & libero arbitrio: ergo hic titulus fundatur in opere meritorio ratione sui. Deinde vel acceptentur opera hoc modo mediante prima gratia tantum, vel mediante secunda. Non primum, quia prima gratia est ex dono Dei, nec tribuit ius ad gloriam tanquam ad præmium, seu coronam iustitiæ, vt patet in infantibus decedentibus cum sola iustitia baptismali. Non ex secunda, quia hæc acquiri potest per ipsa opera, & acquiritur de facto tanquam præmium subordinatum, & effectus operum: ergo titulus præmij non fundatur in operibus per acceptationem solam gratiæ; accedit quod gratia consummatur per opera in fine, & conseruatur, non è contra, vt patet in perseverantia finali in obseruantia legis, in victoria tentationum, & concupiscentiæ, ex quibus conseruatur sanctitas tanquam per causas. Ex hac ergo conclusione sequitur titulum, seu ius operum, immediate fundari in ipsis operibus ex speciali promissione, pacto, & acceptatione diuina facta operibus; & non acceptari sola acceptatione personæ, aut gratiæ sanctificantis, vt habet secum adptionem personæ quæ acceptatio communis est habitibus, & non habitibus merita.

Sequitur præterea ipsa opera acceptari ad gratiam, tanquam ad præmium collatum propter opera, loquendo de augmento gratiæ, quæ acceptatio est secundaria operum, seu minus principalis: nam primaria est ad gloriam & finem. Accedit ulterius quod ipsa prima gratia sit etiam

perfectionis operis ex alijs causis.

Acceptatio operum specialis non est ex gratia prima, vel secunda.

Sequitur præterea ipsa opera acceptari ad gratiam, tanquam ad præmium collatum propter opera, loquendo de augmento gratiæ, quæ acceptatio est secundaria operum, seu minus principalis: nam primaria est ad gloriam & finem. Accedit ulterius quod ipsa prima gratia sit etiam

Sequitur ex d. 115.

Augmentum gratiæ est ex operibus tanquam subordinati præmij.

31
Fundatur ius specialis acceptatione operum.

Probat.

Vt or operum proprium.

Promissio ipsa facta.

Gratia sanctificans dignificat opera vt circumstantia.

Perfectio operis ex alijs causis.

Acceptatio operum specialis non est ex gratia prima, vel secunda.

Sequitur ex d. 115.

32
Augmentum gratiæ est ex operibus tanquam subordinati præmij.

ex operibus in adultis, tanquam ex dispositione, Deo eam exigente ante collationem gratiæ, quæ acceptatio operum à quibusdam, & etiam à Sanctis Patribus appellatur meritum latè sumptum, nempe meritum fidei iustificantis, atque in tali gradu meritum, vt si esset ex viribus liberi arbitrij, iam non esset à gratia, sed ex natura, & ipsa iustificatio ei tribueretur aliquo modo tanquam debita naturæ merces.

Prima gratia adultorū (supponit opera.

Aliud esse habere plura merita & habere gratiam intensiorem.

Vnde sit quod merita, & nō gratia reuiniunt.

33

An operibus remissis corresponsant augmentum gratiæ, & gloria.

Premium accidentale.

Idem premium potest ex multis titulis.

Secunda difficultas est ex probatione quam adducit Doctor: an scilicet operibus remissis meritorius debeatur augmentum gratiæ, & gloriæ essentialis. Plures autem fuerunt opiniones Scholasticorum circa incrementum iustitiæ. Prima est, operibus intensioribus quàm sit habitus duntaxat mereri nos augmentum gratiæ, quæ statim confertur, & gloriæ suo tempore: remissioribus autem, vel æqualibus, non mereri accessionem gratiæ, aut gloriæ essentialis, sed tantum accidentarium quoddam præmium, nouum gaudium futurum de bono opere præterito: mereri etiam perpetuitatem, seu æternam durationem præmij, eo quòd eiusmodi operibus multiplicatis homo disponitur ad conseruationem iustitiæ & sanctitatis. Deinde addunt his operibus correspondere etiam suum præmium essentialis gloriæ & gratiæ, non nouum, sed antiquum, quod prioribus promeritum est, nam idem præmium potest pluribus meritis correspondere, sicut gratiæ habituali gloriæ per modum hæreditatis, & vltimæ dispositioni correspondet vt merces, Christo exaltatio nominis conuenit ratione vnionis hypostatice, & ratione meritorum. Hanc sic declaratam docent S. Thomas in 1. dist. 17. quæst. 2. art. 3. D. Bonauentura in 2. dist. 40. art. 2. quæst. 3. sequitur Capreolus in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 3. & Conradus 1. 2. quæst. 114. art. 8. Fundamentum huius sententiæ est, quia non intenditur habitus nisi per actus intensiores ipso.

34

Secunda sententia.

Si actus intensior sit habitus: non correspondet.

Secunda sententia est, mereri hominem per actus remissiores augmentum gratiæ & gloriæ dandum suo tempore gloriæ in altera vita, gratiæ verò in hac vita, quando elicit actum intensiorem, quàm sit habitus, quod si non elicerit,

nunquam recipit augmentum, quod actui remissiori debetur. Pro hac citantur magis Capreolus & Conradus, quàm pro prima. item citari potest D. Thomas 1. 2. quæst. 114. art. 8. ad 3. 2. 2. quæst. 24. art. 6. in corpore. Hæc sententia refertur ad idem philosophicum principium, & quædam loca Scripturæ, quæ inferiùs proponemus.

det ei præmium, si remissior non sit.

Tertia sententia est Durandi in primo, dist. 17. quæst. 8. actibus remissis nos nec mereri augmentum gloriæ, nec gratiæ. Ratio est, quia non meretur augmentum beneficij, qui malè vitur recepto.

Tertia sententia nihil mereri.

Quarta est nostri Doctoris hic, & dist. 21. q. 1. §. Si iste modus non placet, &c. Per opera remissioria etiam nos mereri augmentum gratiæ & gloriæ, quamuis non detur illud gratiæ augmentum statim, sed tempore congruo.

Quarta sententia Doctoris usurumque mereri per actum remissum non statim dandum.

Quinta sententia est, dari etiam statim illud augmentum, quod tenet Gabriel in 1. dist. 17. quæst. 4. art. 3. dub. 2. & in 4. dist. 14. Almainus tract. 2. moral. cap. 11. & 12. Cordubens. lib. 1. quæst. 9. Valquez 1. 2. dist. 220. cap. 5.

Quinta sententia. Dari statim augmentum gratiæ.

Conclusio, Iustus quouis opere etiam remissiore quàm sit habitualis iustitia positus requisitis meretur. Probatür primò, quia Concilium Trident. sess. 6. cap. 16. enumerans condiciones operis meritorij, vt quod factum sit in Deo ex gratia Christi, qui influit tanquam caput in membra, &c. non agit de intentione actus supra habitum: ergo non debet tam onerosa conditio sine fundamento admitti. Secundò, meritum moraliter causat gratiam & gloriam: sed causa moralis potest esse inferioris ordinis & perfectionis, & semper hoc ipsum contingit in merito, quia nullus actus noster in hac vita accedit ad perfectionem gloriæ etiam remissioris in patria: ergo fundamentum oppositæ sententiæ corruit.

35
Probatio. Condiciones meriti non inuoluunt intentionem reuelatam.

Tertiò, causa moralis non causat secundum entitatem, sed iuxta ordinationem extrinsecam; ergo perfectio eius, & virtus in causando non est attendenda simpliciter ex entitate. Quartò probatur specialiter conclusio Matth. 10. vbi præmium offertur offerenti calicem aquæ frigidæ, quod est opus vile, & infimæ fortis. Vnde Trident. loco citato: *Neque verò illud omittendum est, quòd licet bonis operibus in sacris litteris vsque adeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigida dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum, &c.* Quintò, operibus remissis contingit obseruatio legis & præcepti: sed obseruatoribus eiusmodi promittitur vita æterna: ergò. Sextò, peioris conditionis essent qui intense post iustificationem operari conarentur, quàm qui remissè, quia in his potest crescere meritum, in illis nequaquam, cum non contingat semper intense operari. Confirmari potest, quia sequeretur, verbi gratia, in beatissima Virgine post incarnationem nullum fuisse meritum, quia nullus actus eius potuit esse æquare perfectionem gratiæ præexistentis, ne dicam excedere. Imò id etiam in viris perfectis, & qui conseruauerunt innocentiam, baptismalem: quia nullus actus in eis potest esse qui æquatur iustitiæ, quam acquirunt mediantibus Sacramentis, & prioribus operibus æquè perfectis, & ex magno conatu, & eisdem adiutorijs elicitis.

Secunda ratio.

Meritum & causa moralis potest esse inferioris gradus.

Tertia ratio. Causa ex ordinatione extrinseca.

Quarta ratio.

Ex promissione facta.

Trident.

Quinta ratio.

Ex obseruantia legis.

Sexta ratio.

Ex inconuenienti.

Confirmatio. Nullus actus B. Virginis excessi gratiam præexistentem post incarnationem.

Septimò, perfectio meriti non solum est ex actus intentione, sed etiam primariò ex obiecto, fine, & alijs circumstantiis: vnde actus intensior

36

Septima ratio.

Valor meriti ex obiecto sine & alio cre- scit, & nō ex sola intentione.

Perfectio charitatis supra reliquas virtutes.

Nona ratio. Ex relatione actus.

Reiciitur secunda sent.

37
Secunda conclusio. Dari augmentum gratiæ statim post elicitum actum remissum.

Explicatur Doctor.

Probatio.

Ex regula generali iustitiæ.

38
Responsio.

in se comparatus ad alium perfectè circumstantionatum, potest esse imperfectior simpliciter. Ergo accessio meriti non tantum debet pensari ex intentione actus, quæ est circumstantia eius tantum.

Octauo actus charitatis, & cuiuscunque superioris virtutis essentialiter perfectior est actu inferioris virtutis, sed ex sententia cōtraria æquè meretur voluntas per vnum atque aliam, modò intensio sit vniformis, quod est falsum ex Apostolo 1. ad Corinth. 13. vbi actus charitatis præfert perfectissimis actibus aliarum virtutum & intensissimis, neque alioquin perfectiùs esset operari ex motiuo superioris, quàm inferioris virtutis.

Nonò, actus actualiter relatus à charitate in finem vltimum est perfectior quàm actus virtualiter relatus: sed hic posset esse intenior, ille remissior, vel vtque æqualis. Ergo vltimò videtur præfata sententia retrahere homines à bonis operibus, cum multa inutilia ponat ad vitam æternam consequendam in ratione præmij. Ex dictis patet ad fundamentum illud philosophicum, cætera infra soluentur.

Ex his dictis patet impugnatio secundæ opinionis, nam quod de dispositione actus intentionis dicit, videtur fictum, cum neque id in physicis etiam requiratur. Vnde sistendum est præcisè in doctrina morali, quæ ex obligatione & debito adiuncto augmentum per actus remissos habetur, vel sistendum est in ratione physica, cui prima sententia inuitur.

Dico secundò. Probabilius mihi videri hoc augmentum dari statim post ipsum opus elicitum, neque huic repugnat Doctor, quia etsi dixerit hoc augmentum non dari statim post actum, id assertiue non asserit, sed ex suppositione sententiæ antiquorum, qui dicebant non augeri gratiam per actus remissos, vt seruarent proportionem inter meritum & gratiam, quæ est inter habitus acquisitos & actus, quibus acquiruntur. Hinc autem Doctor asserit saltem illud augmentum, seu gratiam debitam operibus remissis dari in termino, quod non est negare absolute dari statim per actum; sed permittere quoad hoc sententiam oppositam. Probatur iisdem rationibus, quibus probata est antecedens, quia meritum remissum perinde acceptatur ad præmium sibi proportionatum, ac meritum intentum ex generali lege, & per illud fit homo magis iustus. *Qui iustus est iustificatur adhuc, & magis dignus vita æterna, sicut per quodlibet peccatum redditur magis indignus.* Ergo sicut mortuo sine peccato, & pœna debita, daretur gloria essentialis debita operibus etiam remissis ex hac regula generali iustitiæ de dando debito, ita etiam quando nullum est impedimentum, & completum, manet ius creditori, ita etiam viatori datur augmentum gratiæ, sed in iusto, supposito opere quocunque meritorio, est ius recipiendæ gratiæ debitæ tali operi, & nullum est impedimentum eius recipiendæ: ergo statim eam recipit.

Dices, esse illud impedimentum gratiæ inferioris, quàm sit meritum, & in causis moralibus seruat proportionem causæ physiciæ, quæ non agit in aliquid simile, vel æquale, sicut etiam actus remissus non intendit habitum acquisitum, ita etiam neque infusus meritum remissum, neque causa etiam producit formam in subiecto, nisi iuxta dispositionem præsuppositam.

Contrà, hæc ratio nulla videtur, quia etiam tolleretur rationem meriti ab opere remisso in vniuersum quantum ad gratiam perinde & gloriam: quia etiam sicut non posset augere gratiam, sic etiam neque gloriam: quod maximum inconueniens est ex dictis, & contra promissionem factam operibus, & obseruantia legis. Probatum sequela, quia opus non dicit ordinem meriti, nisi ad præmium; præmium autem constitutum operibus in Scriptura est gratia & gloria, maxime in nouo Testamento: ergo ratio meriti completur in ordine ad gloriam, & gratiam, ex quo destruitur alia responsio, qua diceretur esse meritum alicuius gloriæ accidentalis, quia omne meritum etiam talis præmij ordinatur primò & per se ad gratiam, & gloriam essentialem, ex quibus secundariò emanat præmium secundarium tali operi destinatum, vt laurea martyrio, virginitati, & huiusmodi; quamuis martyrium & virginitas ordinentur per se primò ad gratiam, & gloriam essentialem. Ergo nullum est opus meritorium præmij accidentalis gloriæ, quin sit etiam meritorium gloriæ essentialis, & consequenter etiam gratiæ, quæ est dispositio ex lege ad gloriam: ergo sublato titulo meriti ad gloriam essentialem, & gratiam, tollitur etiam ratio meriti ad gloriam accidentalem, quando essentialis gloria est ex meritis, quod dico propter meritum Christi, quo meruit exaltationem sui nominis, non verò gloriam essentialem, aut gratiam, quia hæc in ipso non sunt constituta sub merito: ea tamen nobis meruit.

Patet idem ratione, quia illa opera, quibus datur præmium, accidentalem habent positum aliis requisitis proportionem ad præmium essentialis: quia opera facta ex gratia referuntur ad finem vltimum, & secundum obseruantiam legis, quæ primariò ordinat hominem ad finem gloriæ essentialis; ergo etiam est eius meritum. Deinde non est ratio cur ordinetur ad præmium accidentalem magis quàm essentiali, ad quod alia eiusdem rationis, vel perfectionis, opera præcesserint, quibus præmium accidentale corresponderet: quia ratio præsentia etiam currit in proposito quoad præmium hoc accidentale, quæ adducitur contra meritum præmij essentialis: & si in specie loquamur de duratione beatitudinis, quam aliqui constituunt præmium operis remissi; hæc etiam duratio lege statuta est, ita vt beatitudo sit ex præsentia prouidentia vt æterna statuta operibus meritoriis, posita perseverantia finali, non solum remissis, sed etiam à fortiori operibus intensis: ergo si non accrescit ius ad gloriam essentialem operibus remissis, & gratiam, vt est dispositio ad ipsam, ex ea sola ratione, qua supponitur totum ius acquisitum per opera intensa, sic etiam neque duratio beatitudinis correspondet operibus remissis, quia ius ad hanc legem acquisitum est per opera intensa. Confirmatur, idèò statuitur præmium accidentale operibus remissis, vt seruetur veritas promissionis factæ in Scripturis sacris: sed hæc primariò, specificat gratiam & gloriam essentialem: ergo, &c.

Tertiò ad idem: ius ad augmentum gratiæ & gloriæ acquiritur ex pacto, & promissione Dei, modò opera sint alioquin debite circumstantionata: ergo non sequitur naturam causæ physiciæ, sed iustitiæ, pacti, aut promissionis, quæ non determinant naturam operis, quoad gradum, sed

Impugnati.

Alia responsio reiciitur.

Meritum præmij accidentalis primo ordinatur ad essentialis.

39
Opus meriti gloriæ accidentalis habet, proprie vt ne ad essentialis. Sicut frustratur essentiali, ex eadem ratione etiam frustratur accidentali.

Duratio beatitudinis est ex lege, & magis correspondet operibus intensis.

Tertia ratio. Meritum non sequitur naturam causæ physiciæ, sed pacti, & conuenientis.

sed qualitatem, & proportionem iuxta medium commutatur: ergo ratio illa in proposito non concludit. Confirmatur ex ratione, quam Doctor adducit, quia taliter operans in ordinem ad finem ultimum, aliter se habet quam dormiens, vel nihil operans; & si meritum remissum solum esset, mereretur augmentum gratiae, & gloriae, & gratia etiam de praesenti daretur. Sed non est peior conditio iusti habentis plura merita, & maiorem gratiam per ipsa acquisitam, quam alterius qui nulla haberet alia merita, quia neque ille excluditur per legem generalem promissionis, aut pacti, neque per ullam specialem, neque hic ex carentia operum fit magis capax praemij gratiae, & gloriae, quam ille cui suus profectus non debet praevudicare, sed potius fauere: nam fortè dignitas etiam operis, in ceteris aequalis, eis crescit ex circumstantia personae, quae aliàs est magis accepta ex meritis: ergo, &c.

Quartò ad idem: ideò causa physica, aut actus remissus nequit habere effectum de nouo, quia non supponit priuationem eius in subiecto, & virtus eius remissa nequit intendere formam sibi aequalem; sed in proposito haec non currunt, quia & operans potest crescere in gratia hic & nunc, & opus ipsum non influit gratiam per virtutem physicam, sed ex pacto operis Deus eam producit, quod pactum manet etiam respectu operis remissi. Et patet ex parabola operatorum, quorum singuli receperunt denarium, de quo pepigit conductor, licet alij magis sustinuerint: & quidquid sit de sensu huius parabolae, probatur subsumptum, quia opera nostra remissa, vel intensa recipiunt valorem gratiae, & gloriae, vt etiam innituntur meritis Christi Domini, vt communis docent moderni, Caietan. 3. tom. opuscul. trall. 9. cap. 9. Richardus art. 11. Hostius in confessione, cap. 7 3. Noster Vega quest. 5. de iustificatione ad 3. Suarez lib. 1. de gratia, cap. 19. sicut & nostra satisfactio vim habet ex satisfactione Christi; vt docet Tridentinum sess. 14. cap. 8. & patet ex Paulo ad Roman. 6. Stipendium peccati mors: gratia autem Dei vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro, &c. vbi non dicitur vita aeterna stipendium, quia est beneficium collatum etiam per gratiam in Christo Iesu Domino nostro, &c. vnde rectè Caelstin. epistola ad Episcopos Galliae, cap. 12. Et Deus, inquit, coronat nostra merita, quid aliud coronat, quam sua dona? Trident. sess. 6. cap. 16. Bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna, & tanquam gratia filius Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda, &c. Ergo Christus meruit nobis & gratiam, & gloriam medianibus nostris operibus, & meritis reddi: quia in ipso benedixit nos Pater omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, &c. ad Ephesios 1. Ergo opus remissum nostrum licet aliàs ex virtute sua non possit augere gratiam, aut gloriam (quod etiam non admittimus) saltem vt innititur, & applicat meritum Christi Domini, qui est causa principalis meritoria, & promissioni Dei, est efficax in ordine ad hunc effectum, & sic tollitur illa instantia de causis physicis, qui in propria virtute tantum operantur. Haec ratio perinde probat dari per illud opus statim augmentum gratiae.

Quintò ad idem: supponendo ea, quae dicit Doctor cum communi supra d. 14. q. 4. & alij in locis, per Sacramentum fieri de attrito contritum, sic argumentor: attritio in Sacramento disponit ad gratiam, & continuata post Sacramentum eandem auget: hoc non esset verum, si actus remissus non posset augere intentionem gratiam in subiecto: ergo, &c. Probatum assumptum, quia gratia confertur secundum dispositiones subiecti in Sacramento iuxta Tridentinum sess. 6. cap. 7. ergo gratia recepta per Sacramentum in eo casu excedit gratiam, quae alioquin corresponderet contritioni, seu attritioni, vt fieret à iusto: sed hoc non obstante attritio illa continuata post Sacramentum habet augmentum gratiae sibi correspondens, etiam secundum aduersarios, & nihil ei accrescit in ratione operis, praeter solam dignitatem personae iustificatae in Sacramento, ad quam ipsa attritio vt antecedit disponit: ergo gratia intensior non derogat merito operis remissi, sed magis dignificat.

Sextò, si ratio praemissa valeret, derogaret etiam virtuti Sacramentorum, quae infallibilis est positus requisitis: hoc nemo admittit: ergo. Probatum sequela: quia ponendo casum quòd aliquis perfectè contritus de suis peccatis recipiat absolutionem sacramentalem, & deinde denuò confiteatur illa eadem peccata cum sola attritione, reciperet augmentum gratiae per secundam absolutionem, tunc applicat idem Sacramentum cum minori dispositione ad eandem materiam, & gratia prior recepta est intensior ex perfectiori dispositione: ergo si verum est illud principium, aut in hac materia sequamur modum agendi causae physicae, Sacramentum denuò applicatum nihil conferret: imò in casu quo peccata accederet in maiori gratia, quam Sacramentum regulariter confert, sequeretur idem inconueniens: quia perinde est siue effectus producat ab eadem causa aliàs applicata, siue à diuersa, modò supponatur subiectum esse in actu quoad formam, quae aliàs nata esset produci à causa denuò applicata subiecto.

Dices: fortè Sacramenta habere infallibilem suam veritatem, secluso obice ex meritis Christi, & ex pacto, ideòque semper habere effectum in fieri, aut facto esse.

Contrà, sed etiam eadem promissio, aut pactum Dei perinde habet veritatem suam in quacumque materia, & idem de valore operum Christi applicato: sed bonis operibus iustorum, tam promissio Dei, quam etiam meritum Christi sunt annexa, vt causis disponentibus ad gratiam, & gloriam: ergo perinde habent suum effectum.

Confirmari potest haec conclusio, & ratio ex Tridentino loco citato, quod non distinguit inter opus remissum, & intentum generaliter loquens. & cap. 10. Sic ergo iustificati, &c. euntes de virtute in virtutem renouantur, vt Apostolus, inquit, de die in diem, hoc est, morificando membra carnis suae, & exhibendo ea arma iustitiae in sanctificationem, per obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesia, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta cooperante fide, bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Quis iustus est iustificetur adhuc, ne verearis usque ad mortem iustificari. & can. 24. Si quis dixerit iustitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus soluta

Operans remissè tenet in finem.

Non est peior conditio magis iusti, quam manens iusti.

Quarta ratio.

Excluditur instantia de causa physica.

Opera nostra recipiunt valorem ex operibus Christi.

Caelstin.

Trident.

41
Quinta ratio.
Ex attrito fieri contritum.

Attritio continuata post iustificationem sacramentalem auget gratiam.

Sexta ratio.
Opposita sententia derogat virtuti sacramentorum.

42
Responsio.

Impugnatur.

Confirmatur.
Trident.

Can. 24.

solummodo, & signa esse iustitiæ adeptæ, non autem ipsius augenda causam, anathematis.

Et Canon. 32. *Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum, cuius viuum membrum est, sunt; non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratiâ decesserit) consecutionem, atque etiam gratiæ augmentum, anathematis.*

Locutio indefinita in materia fidei æquiualeat vniuersali.

In his locis Concilium loquitur indefinitè, & sine vllò discrimine de bonis operibus, locutio autem indefinita in materia doctrinali, & potissimum fidei, æquiualeat vniuersali; ergo iuxta mentem Concilij hæc doctrina comprehendit in genere omnia bona quæ fiunt ex fide, & gratiâ Christi à iustificatione ad intentum consequendæ salutis, & obseruandi legem, ac proinde opera etiam remissa, vel æqualia gratiæ præexistenti, & quæ ipsam in efficacia non adæquant, verè augent gratiam, quod optimè etiam Scholasticæ admonuit in *precedenti Scholio*. Addere possumus talia opera facere ad salutem, & procedere ex gratiâ Dei excitante & operante, quæ datur ad finem salutis consequendæ, & incrementi in iustitia accepta.

Obiectio.

Obiiciunt alij illud Matth. 25. *Habenti dabitur & abundabit, ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo, &c.* id est, ex Augustino, benè venti gratiis dabitur, &c.

44
Solutur.

Respondetur, opposites non citare Augustini locum, neque talem interpretationem habere, neque verba etiam adducta eam inducunt, non enim malè vitur gratia qui elicit opus magis remissum, aut æquale gratiæ habituali: cum fortè impossibile sit homini perfectò & exercitato in iustitia tenenda, & in seipso propaganda per vnum actum quantumlibet intensum, adæquare gratiam habitualem, quam mediantibus Sacramentis, & pluribus meritis acquisiuit longo tempore, & labore: nemo tamen dicit propterea ab eo auferri quod habet. Accedit etiam quòd perfectio operis meritorij non solum attendatur penes conatum liberi arbitrij, sed etiam penes gratiam Dei adiuuantem & excitantem ac præuenientem voluntatem eius ex Patribus, vt fusiùs tractatur in materia de auxiliis, quæ gratia non in eodem semper gradu assistit, quia, vt optimè Trident. cap. 1. *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis, &c.* Et quamuis nunquam deserat iustos, nisi ipsi priùs deseruerint gratiam Dei; tamen non eodem modo semper influit: vult enim vt solliciti sint, & cum timore & tremore suam salutem operentur, & suam opem implorent. Locus ergo ille intelligitur de iis qui gratiam Dei, & vocationem contemnunt, qui locus minùs congruè præsentis quæstioni applicatur.

45
Obiectio 2.

Obiiciunt secundò, *Apocalypf. 2.* quendam Episcopum reprehendi, quia charitatem primam deseruissset.

Respondet Ambrosius & Haymo eum lapsum fuisse.

Responsio.

Respondetur, saltem eum non fuisse sollicitum; ferari autem ab operibus charitatis est vicinum lapsui, maximè in pastore; sed hoc non facit ad propositam quæstionem, quia aliud est remissè agere, & negligenter; aliud verò opera ita remissa esse in sensu philosophico, vt non

possint adæquare, aut superare gradum gratiæ habitualis acqumtum per plures labores: quia hoc, vt dixi, videtur impossibile vt semper quis excedat in perfectione operis, neque hic modus merendi est congruus fragilitati humanæ, & periculis viatoris, & tentationibus, neque consequenter diuinæ clementiæ, & iustitiæ quæ nostro figmento accommodantur.

Obiiciunt tertio, illud *Apocalypf. 3.* *non inuenio opera tua plena.*

46
Tertia obiectio.
Responsio.

Respondetur & hunc peccasse: quia de eo *ibidem* dicitur: *nomen habes quòd viuus & mortuus es, &c.*

Obiiciunt quarto, Gregorium in 5. *parie Pastorali admonit. 35.* vbi citans illum locum *Apocalypf. 3.* inuelitur in tepidos.

Quarta obiectio.

Respondetur ad hoc, & vniuersim ad omnia loca, quibus tepor, & negligentia culpantur, longè diuersum esse cessare ab opere bono, vel negligenter exequi salutem suam, iuxta gradum vocationis, & gratiæ, & commoditatem benè operandi, ac hominem in singulis operibus non adæquare, aut superare gradum gratiæ habitualis, quia etiam id nequit præstare operibus intensis, quibus tamen intendens non dicitur ab vllò remissè agere in sensu Theologico.

Responsio.

Tertia difficultas est, quam tangit scopus principalis huius articuli de reuiuiscencia meritorum, quoad præmium essentiale gloriæ etiam totum quod ipsis aliàs debebatur, si homo non peccasset. Et quamuis ex supra dictis sufficienter probetur reuiuiscencia meritorum, vt supra in expositione textus dictum est, quam communiter Theologi Scholastici admittunt; tamen quoad vltimum punctum, est magna concertatio, si ad totum præmium essentiale reuiuiscant, & quomodo, vel qua ratione reuiuiscant, an scilicet requirant aliquam dispositionem ex parte pœnitentis præter solam remissionem peccati, & gratiam iustificantem, quæ tum datur iuxta præsentem dispositionem penitentis? Reducitur autem controuersia hæc ad illud punctum, an scilicet gratia sanctificans ita necessariò commensuret meritis, vt meritorum non sit retributio, neque esse possit nisi iuxta mensuram gratiæ sanctificantis; ita vt licet merita fundent ius speciale respectu gloriæ, tamen vt gloria proportionata meritis reducat in actum, an requiratur gratia sanctificans, & habitualis in eadem mensura eleuans potentiam, vt possit operari iuxta mensuram meritorum in fruitione & visione. An præterea vltèriùs ipsa acceptatio etiam meritorum sit dependens à gratiâ adoptionis in eo gradu, vt intantum acceptentur merita ad retributionem, in quantum ipsa persona mediante gratiâ acceptetur, & secundum mensuram gratiæ acceptæ, & acceptatio meritorum quoad gradum debitum gloriæ, seu proportionatum aliàs meritis ipsis supponat necessariò acceptationem commensuram personæ per gratiam correspondentem.

47
Tertia difficultas est de reuiuiscencia meritorum ad eundem gradum gloriæ.

Controuersia.

Explicatur.

Hæc autem diuersa sunt: nam prior modus licet supponat merita acceptari specialiter, & propria acceptatione, quæ est intuitu operis, & differenti ab acceptatione personæ ratione gratiæ; tamen supponit necessariò commensurari gratiam operibus per modum medij, per quod retributio ipsa meritorum reducutur in actum, siue gratia sit simpliciter medium necessarium ex natura rei, siue tantum ex prouidentia ordi-

48
Duplex sensus controuersia.

narîa, qua Deus aliter non reducit hanc retributionem in actum.

Alterum, quod secundo loco additur, ita reducit acceptationem meritorum ad finem, seu præmium, vt sit dependens ab acceptatione gratiæ, seu personæ per gratiam in gradu, & mensura, vt illa sit quasi mediata & secũdaria quoad gradum & mensuram; hæc verò primaria & immediata, à qua prior dependet acceptatio; necessitate, vtramque gratiæ commensuratæ descendunt aliqui Doctores.

De hac autem secunda necessitate differuimus in prima difficultate præmissa, explicando argumentum & sententiam Doctõris, dicentes hanc acceptationem operum bonorum & meriti dependere tantum à gratia, tanquam à conditione requisita, vt opus sit meritorium de condigno, & sufficere gratiam in quocunq; gradu ad hunc effectum, licet non sit commensurata merito, vt supponitur ad ipsum meritum, quoad gradum, imò in gradu, quo merito commensuratur subæqui ipsum meritum tanquam effectus, & præmium minus principale meriti, vt antecedit verò se habere vt conditionem necessariam, qua constituitur homo in statu merendi per adoptionem: quia meritum est tantum filiorum. Hæc difficultas magis tractatur per se in materia de merito, & conditionibus eius requisitis, quarum vna est status gratiæ.

Prior autem difficultas de necessitate gratiæ in gradu commensurato per modum mediæ necessarii ad finem, tangit quæstionem de beatitudine, & eleuatione necessaria potentiæ ad finem, & modo eleuationis, an scilicet requiratur eleuatio in eo gradu, quo attingitur ipse finis supernaturalis. an verò supposita eleuatione, siue intrinsicæ, siue extrinsicæ potentiæ, seu concursu supernaturali possit crescere perfectio actus ex perfectione sola naturali potentiæ, licet exigit concursum supernaturalem, an etiam de factõ si non restituitur gratia Deus suppleat eius defectum, iuxta principia nostræ scholæ, secundum tenetur vt infra suo tractabitur loco.

Contrarium defenditur in schola D. Thomæ, à quo dependet resolutio huius quæstionis, quod admonere hic placuit, vt sequela opinandi ad primarium fundamentum reducat, & quæstio ipsa ad principia, à quibus eius dependet resolutio, quidque nobis in præsentiarum consequenter ad doctrinam nostri Doctõris sit explicandum, nam reuiuiscencia meritorum ab omnibus conceditur, sed conformiter ad dicta fundamenta hinc inde declaratur modus, quo reuiuiscunt.

His ergo pro maiore declaratione huius difficultatis præmissis. Prima sententia est communis antiquorum. Alensis 4. part. quæst. 1. 2. memb. 4. art. 5. & 6. Alberti in 4. dist. 14. D. Bonauenturæ ibidem art. 2. quæst. 1. D. Thomæ 3. part. qu. 89. a. 2. non reuiuiscere merita, nisi iuxta dispositionem, quam habet pœnitens, vel præsentem, vel finalem, vel aliàs in vita, variè enim loquuntur, & possunt in hos omnes sensus explicari, statuunt enim reuiuiscencia meritorum iuxta mensuram, quam quis recipit charitatis, & gratiæ, vel tum, vel aliàs vsque ad vltimum terminum. Vnde si taliter disponatur vt recuperet gratiam æqualem meritis, vel ei quam amisit, aut maiorem, reuiuiscant merita ad integrum ius gloriæ: si autem deficiat, ita vt non adæquet

ex præsentî dispositione, aut aliàs in vita, æqualem, aut maiorem gratiam; sic etiam non reuiuiscunt merita antiqua in gradu excedente charitatem. Huc tendunt varij modi explicandi sententiam antiquorum, vt dicunt secundum augmentum charitatis reuiuiscere merita antiqua, & non aliter.

Duplex est modus, quo hæc sententia in genere declaratur. Primus est, quòd gratia, quæ datur resurgenti, sit secundum mensuram præsentis dispositionis: licet non propter illam solam; sed etiam propter merita priora detur, & nihil aliud. Consequenter dicunt nullum specialem gradum gloriæ, aut gratiæ, tribui ratione meritorum, qui non daretur per solam contritionem, & dispositionem, in qua quis resurgit. Dicunt præterea resurgere merita mortificata, non ad præmium distinctum, sed ad idem præmium, quod est maius præmium: quia ex diuerso titulo datum. Hanc sententiam citat Sotus dist. 16. art. 5. quam ibidem reprehendit & negat esse D. Thomæ, & Suarez in relectione de reuiuiscencia meritorum disp. 2. sectione 1. Ledesma in 1. part. 4. quæst. 30. art. 2. & 4. Hi etiam auctores, quos vocant prædicti modernos Thomistas, tenent illam sententiam, quam impugnamus in secunda difficultate præcedenti de actu remisso, vel æquali meriti, non habere præmium aliter quàm illud quod respondet prioribus, quia illi non sunt dispositiones excedentes formam quæ inest. Et quod amplius est, negant præmium essentielle correspondere aliis actibus virtutum, nisi soli charitati, quod parum consentaneum videtur, vt communiter tractant auctores in materia de merito.

Contra quam sententiam faciunt Scripturæ, in quibus promittitur vita benè operantibus vsque in finem, & obseruantibus legem Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, &c. Possidete paruum vobis regnum, &c. Esuriri, &c. Matth. 11. & 19. Ioann. 5. & aliàs sæpe. Item, promissiones factæ virtutibus in specie. Item Trid. locis citatis, quæ videntur expressa. Patres contra Iouinianum, vt Hieronymus, Augustinus, Gregorius lib. 4. Moralium cap. vltimo.

Prædictum modum explicandi sententiam D. Thomæ sequitur per omnia Bannes 2. 2. quæst. 24. art. 6. in dubijs vsque ad quintum inclusiuè, & in responsione ad recollectionem Francisci de Victoria de augmento charitatis, quam ibidem inserit post dubium quintum cum propria responsione ad singula, tanquam parum consentanea.

Secundus modus interpretandi eandem sententiam est, Soti & Ledesmæ locis citatis, secundum quem explicant D. Thomam, Capreolum, Paludanum, Caietanum. Eundem sequitur Victoria in relectione de augmento charitatis. Dicunt itaque reuiuiscere merita antiqua, non quoad totum præmium gratiæ & gloriæ semper, sed quoad aliquem gradum, iuxta proportionem præsentis dispositionis, in qua quis resurgit, verbi gratia, si illa dispositio mereatur præmium vt duo, gloriæ & gratiæ, etiam duo alij gradus reuiuiscant correspondentes meritis antiquis, ita vt præter id quod correspondet contritioni, verbi gratia, per se, in eodem etiam gradu detur gloria, & gratia propter merita: quòd si contritio sit summa, vel in gradu proportionato meritis antiquis, illa reuiuiscunt de integro.

Præfati

50
Primus modus explicandi hanc sententiam.

Reuiuiscere tantum meritum quoad titulum, non quoad diuersum præmium.

Non correspondere præmiũ essenziale nisi soli charitati.

51
Secundus modus interpretandi eandem sententiam.
Reuiuiscere merita quoad aliquem gradum, non quoad totum nisi dispositio sit æqualis.

Difficultas supra resoluta.

49

Supponitur controuersia suo loco tractanda.

Prima sententia.

Reuiuiscere merita iuxta dispositionem tantum resurgenti.

Præfati authores modificant dictam sententiam, vt reuiuifcentiam meritorum referant ad proportionalem conatum dispositionis, vt si contritio fit ex summo conatu, quem habere possit pœnitens, reuiuifcere omnia merita; si fit inferior reuiuifcere iuxta proportionem conatus. Hæc modificatio id superaddit, vt quoniam vnus actus quantumlibet intensus non possit æquare plures priores æquales, ex quibus aliàs comparatum est meritum, saltem in conatu voluntatis, & secundùm conatum, si faciat totum quod in se est, restituantur merita præcedentia.

quit iterari, vt ex eo loco etiam colligunt Doctores, & loqui Paulum ad Hebræos lapsos fiducia iterandi Baptismatis, sicut antiqua Baptismata iterari consueuerunt; & ostendit viam esse per pœnitentiam. Ergo hæc verba etiam referenda sunt ad lapsos; prout referunt etiam Patres. Epiphanius hæresi 59. *Et vides, inquit, quomodo inuolutionem non posse fieri iterum perfectè pronuntiauit. Verùm à salute nondum remouit pœnitentiam agentes, sed & cum salute coniunctam esse dicit, & Deum susceptorem bonorum operum ipsorum esse, qui etiam à delictis perfectissime pœnitentiam agunt, &c.* Chrysofomus homil. 1. c. in hanc epistolam idem intelligit perinde scribere Paulum ad Hebræos lapsos, sicut etiam scribit ad Galatas lapsos, Ambrosius lib. 2. de pœnitentia. Augustinus lib. de fid. & operibus, cap. 11. Athanasius in oratione de blasphemia contra Spiritum sanctum. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, vtraque glossa interlinearis, & ordinaria. Deinde ipse Paulus docet Hebræos in præcedentibus verbis factos esse imbecilles ad audiendum.

Impugnatio
Loqui Paulum
ad lapsos.

Epiphanius.

Chrysofomus.

Ambrosius.
Augustinus.
Athanasius.

Hieron.

Sententia Doctorum.

Controversia. De reuiuifcentia quoad gratiam antiquam.

Varia sententia.

Secunda sententia est Doctoris, reuiuifcere integrè merita quoad præmium gloriæ: quem sequuntur alij, quos infra citabimus. Quantum autem ad reuiuifcentiam meritorum quoad gratiam antiquam, non ita conueniunt omnes, quia supra citati docent reuiuifcere iuxta gradum dispositionis præsentis, & non aliter. Nominales docent reuiuifcere totam gratiam antiquam, quam sententiam probabiliorem censet Suarez sect. 2. in resolutione questionis. Valquez docet dub. 3. in art. 5. quest. 59. resurgere quidem gratiam, quæ debebatur meritis, sed non eam quam acquisiuit per Sacramenta ex opere operato. Noster Doctor tenet non restitui gratiam correspondentem meritis; sed solum ea reuiuifcere quoad præmium essentialia, quem sequitur Durandus in 3. d. 31. q. 2. Almainus in hac distinct. q. 1. Marfilius in 4. q. 11. art. 1. & nostræ Scholæ Doctores.

54
Confirmatio.
Trident.

Cæteris omissis, confirmatur hæc interpretatio ex Tridentino sess. 6. cap. 16. *Hac igitur ratione iustificatis hominibus siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba; abundat in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino; non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine illius, &c.* Quo in loco tam perseuerantes in iustitia accepta, quam etiam lapsos, & per pœnitentiam recuperantes eandem iustitiam comprehendit Concilium. Applicat autem duo loca Pauli; alterum ex 1. ad Corinth. 15. *Abundat in omni opere bono, &c.* qui locus comprehendit perseuerantiam in bonis operibus; & alium locum hunc quem tractamus, qui comprehendit etiam opera præterita, in gratia tamen facta, qui locus superflue adderetur, sicut & primum membrum distincti, nisi ex mente Concilij comprehenderentur merita facta aliàs, & mortificata per peccatum, quæ reuiuifcunt ad præmium vitæ æternæ ex Concilio, vt patet in verbis sequentibus: ergo sub fructu iustificationis etiam recuperata per pœnitentiam comprehendit reuiuifcentiam dictorum meritorum.

52
Prima conclusio.
Reuiuifcentia merita quoad totum ius ad gloriam.

Dico primò reuiuifcere merita integra quoad totum ius antiquum præmij essentialis, est Doctoris in litera. Idem tenet Richardus art. 8. q. 2. Gabriel q. 3. art. 3. Aub. 3. Maior q. 1. Ocham in 4. quest. 9. ad 6. dubium. Durandus, Marfilius, Almainus citati, & hic idem tenet tract. 2. moralium, cap. 24. Henricus quodlib. 5. q. 24. Adrianus de satisfactione q. 2. ad 1. Suarez loco citato, sect. 2. Valquez citatus, Valentia de essentia pœnitentiæ, dist. 7. q. 6. puncto 1. estque frequentior iam inter modernos.

Probatio.

Probatur primò ex loco Pauli ad Hebræos 6. *Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti, tamen si ita loquimur: non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis Sanctis, & ministrastis, &c.* hunc locum aliqui exponunt de operibus mortuis, seu in statu peccati factis: sed hæc expositio non quadrat, quia Deus non promisit peccatoribus regnum: sed filius, neque merita, vt inducunt obligationem iustitiæ, qua est Dei ad nos, possunt fieri in statu reprobationis, & peccati: quia peccator factus gehennæ, & damnationis filius, nequit in eo statu acquirere ius ad regnum. Neque explicari potest locus, quasi ex operibus mereantur iustificationem à Deo; quia neque iustificatio est ex operibus, sed gratis fit, vt docet Tridentinum ex Paulo sess. 6. cap. 8. & Paulus ipse loquitur hic de operibus factis in fide, & charitate.

Expositio quorundam reijcitur.

Eandem conclusionem Hieronymus docet in Malachiæ 3. & in illum locum ad Galatas 3. *Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa, &c.* Hic, inquit, aspiciendum quòd quicumque ob Christi fidem laborauerit, & postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa passus dicitur fuisse dum peccat; sic rursus non perdat ea, si ad pristinam fidem, & antiquum studium reuertatur, &c. Chrysofomus, Theophylactus, Theodoretus in eundem locum.

Hieron.

53
Alia expositio intelligitur de operibus iustorum.

Alij intelligunt hunc locum de operibus iustorum, & Paulum loqui ad Hebræos perseuerantes in fide & gratia, ita Cornelius à Lapide, & quidam alij interpretes; non est ergo sermo de operibus mortificatis. Contra, omnes Patres ponunt verba præcedentia, *impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, &c.* de Baptismo, qui ne-

His suppositis (ex quibus Doctores moderni hanc veritatem communi accedente Scholasticorum sententia, in eo gradu certitudinis statuunt, vt sine temeritate negari non possit, atque etiam impietate, vt addit Suarez;) sic arguuntur ad alteram partem præmissæ conclusionis, nempe merita quoad totum ius ad præmium essentialia resurgere. Neque Scriptura, neque Patres citati statuunt limitationem; non statuere etiam limitationem quantum ad reuiuifcentiam meritorum quoad præmium essentialia magis congruit rationi quæ in diuina promissione fundatur, & facta est operibus à Deo absolute,

55
Censura opposita opinio.

Reuiuifcere merita ad integrum ius, probatur.

absolutè, operibus, inquam, meritoris de condigno, seu iustorum, & id magis congruit iustitiæ, & clementiæ diuinæ; & modo loquendi Tridentini: ergo ea ratione qua statuitur reuiuiscencia meritorum quoad præmium essentiale, etiam dicendum est eadem resurgere quoad totum præmium essentiale. Probat sequela, quia nullum est impedimentum, ex quo resurgerent secundum iustitiam, & promissionem diuinam quoad totum, quin quoad partem obset reuiuiscenciæ, quia neque promissio diuina facta est operibus iustorum cum limitatione ad partem, sed absolutè quoad totum, & idem titulus fundetur quoad partem & totum, imò primò facta est promissio operibus quoad totum, & redeunt quoad partem ex vi promissionis, & acceptationis diuinæ quoad totum. Ergo non suppetit fundamentum asserendi vnum, & negandi alterum, cum neque in operibus ius diuersum fundetur, neque diuina promissio varietur quoad totum, & partem.

Obiectio.

Responsio.

56

Impugnatur.

Dices ex alia lege non resurgere opera quoad totum ius ad gloriam, nempe ob dependentiam ad charitatem; hæc autem talis est, qualis dispositio præfens resurgenti, aut profectus in reliquo, vitæ sequens.

Contra, hæc responsio, vel non saluat reuiuiscenciam meritorum, vel non saluat fundamentum reuiuiscenciæ eorum: ergo, &c. Probat antecedens quoad primam, quia si nihil tribuitur operibus mortificatis, nisi quod aliàs correspondet dispositioni resurgenti, non reuiuiscunt opera ad præmium, aut statum antiquum, & ius in ipsis fundatum, sed tantum ad titulum, & non ad præmium: sed hæc non est opera resurgere, quoad suum præmium eis aliàs debitum, quod ipsis proprium manet, & distinctum in suo gradu si operans postea non haberetur: ergo præfensa reuiuiscencia quoad titulum tantum, non est reuiuiscencia operum quoad pristinum statum. Consequentia patet, quia titulus secundum præfentem prouidentiam, qua ordinantur opera ad præmium, distinguitur secundum diuersitatem præmij, & meritorum, aliàs non cresceret præmium essentiale ex multitudine, & augmento operum, cui debetur præmium secundum medium iustitiæ commutatiuæ etiam in eodem gradu diuersitatis, quantum ad augmentum; ergo nisi opera reuiuiscant quoad præmium diuersum, non reuiuiscant quoad ius, & titulum antiquum in eo fundatum.

Titulus operis ex præfensi prouidentia.

57

Ratio.

Non reuiuiscere quoad titulum, nisi etiam in ordine ad præmium diuersum.

Secundò, si opera non reuiuiscant quoad præmium distinctum, non reuiuiscant etiam quoad titulum vllum, quod est contra Bannem, & responsionem datam. Ergo, &c. Antecedens probatur, ius quod habet ratione meritorum resurgens, est illud ipsum quod fundatur in operibus iustorum, & respicit præmium essentiale secundum propriam perfectionem, & augmentum, & excessum in meritis pro eo statu, in quo per ipsa est acquisitum ius præmij, neque habetur in Scriptura, aut Patribus, aliud titulus nouus acquisitus ratione illorum operum, neque ex ratione diuinæ misericordiæ, aut iustitiæ, vllus titulus nouus, aut mutatio tituli prioris colligi potest. Et probatur, quia promissio facta pœnitentiæ, & conuersioni perfectæ peccatoris tanquam dispositioni est absoluta, & independens, & alterius rationis

Scoti oper. Tom. I. X.

à promissione facta operibus iustorum, quia hæc promissio est ex motiuo iustitiæ commutatiuæ, vel quasi motiuo secundum Dei promissionem, quæ medium tale seruat. Hæc verò liberalis promissio est ex solo motiuo misericordiæ, quia gratis iustificamur, & non ex merito nostro. Promissio facta pœnitentiæ, ita præcisè respicit statum peccati, vt sicut ipsa pœnitentia versatur, & consummatur circa peccatum tanquam materiam, quocumque modo, siue intra, siue extra Sacramentum fiat iustificatio, ita etiam promissio iustificationis completur in remissione peccati, & collatione primæ gratiæ iuxta dispositionem præfentem, cuius naturam, & gradum præcisè respicit, & nullo modo per se extenditur hæc promissio ad aliud opus antecedens meriti, neque dignificat ipsum in ratione operis, neque acceptatur illud virtute pœnitentiæ in ratione meriti, aut constituitur in esse meriti: quia promissio, vt dixi, facta pœnitentiæ, & omnis retributio eius, loquendo de pœnitentia hominis existentis in peccato mortali (cui nihil ex iustitia in eo statu debetur faciens ad salutem proximè) est promissio gratuita, & non supponens meritum, cui deberetur merces ex iustitia: ergo omnis titulus in ea promissione, & ratione eius conueniens pœnitentiæ, est gratuitus & liberalis, non ex debito.

Titulus fundatus in; remissione operum, est diuersus ab eo qui fundatur in promissione que facta est pœnitentiæ.

Completur titulus pœnitentiæ circa remissionem peccati, & primam gratiam.

Non respicit opera antecedentia, neque constituitur in esse meriti.

Promissio autem liberalis fundans titulum merè precarium, aut impetratorium, seu congrui, vel quocumque modo vocetur, non est natus fundari secundum iustitiam, aut ius meriti, quod tale est, secundum iustitiam, concedere; quia primariò extendit suam virtutem circa materiam proximam, quæ est ipsa iustificatio, vt includit renouationem interiorem, & remissionem peccati, quantum ad retributionem; & ad pœnitentiam, quantum ad id propter quod fit ipsa iustificatio gratis: ergo nequit indifferente gradu respicere meritum antecedens, tanquam conferens ei valorem, & titulum ex iustitia, quia sic excederet naturam sui moui, & materis, & subiecti, cui nihil iuris ad vitam in eo statu peccati, accrescere potest ex iustitia; sed meritum in esse meriti nequit dignificari, aut constitui formaliter, nisi per illud quo accrescit ei ratio meriti, quod secundum iustitiam, vt hic interuenit, fundat ius ad gloriam. Ergo meritum mortificatum per peccatum non accipit nouum ius per pœnitentiam, quo fieret meritum, cui deberetur merces, præter oblationem impedimenti, quo ius antiquum reuiuiscit: vel ergo non reuiuiscit meritum in esse meriti, vel certè reuiuiscit quantum ad ius antiquum quod debebatur, non verò quoad præmium aliquod nouum ratione valoris antiqui debitum, aut pœnitentiæ, quasi ad diuersam rationem meriti translatum: quia secundum valorem antiquum habet præmium constitutum ex promissione diuersa Dei, pœnitentia verò non tribuit ei ius nouum in esse meriti, neque respicit opera antiqua, tanquam restaurans in eis aliud ius præter antiquum, vt patet ex dictis.

58
Titulus pœnitentiæ precarius.

Non potest fundare titulum ex iustitia, qui est meriti.

Meritum in esse meriti crescit ex iustitia.

Ex hoc patet antecedens principale quoad secundam partem: quia reuiuiscencia meritorum statuitur ex promissione Dei facta operibus in

R r statu

*Ius merito-
rū antiquum
resurgere.*

statu iustitiæ, & aliis requisitis ad merita: ergo, vel ex hac promissione sequitur ipsa ex integro iure reuiuiscere, aut certe tollitur fundamentum, ex quo adstruitur eorum reuiuiscencia, si enim ex aliquo nouo titulo reuiuiscunt, illa non est reuiuiscencia eorum propriè quoad ius, & promissionem antiquam, sed collatio iuris noui.

59
3. Ratio.

Tertiò impugnatur ratio, in qua fundatur præmissa solutio. Iustitia per pœnitentiam recuperata acquiritur gratis, & non ex merito; ergo nequit tribuere ius meriti operibus prioribus: ergo vel ratione sui habent illud ad præmium, secluso impedimento, reuiuiscens, vt sit ius proximum, vt dicit Doctor, iuxta modum dicendi Iuristarum, vel certè non reuiuiscunt in esse meriti. Prima consequentia probatur: quia prima gratia, quæ datur gratis, nequit tribuere personæ aliud ius, quàm sit illud quod proportionatur suæ naturæ, & motiuo ex quo datur liberali: sed hoc ius quod acquirit persona ratione gratiæ receptæ, respectiue ad gloriam est omnino gratuitum: ergo ius quod acquirit mediante illa gratia præcisè quoad opera, vt fundatur in sola gratia, est tantum gratuitum, & non iustitiæ.

*Ius fundatū
in prima gra-
tia.*

Est gratuitū.

*Non respicit
merita ante-
cedentia.*

Probatur consequentia: quia gratia illa recuperata primò, & per se ordinatur ad gloriam, & ad dignificandam personam in ordine ad gloriam, & totum hoc est merè gratuitum; non respicit opera meritoria per modum causæ, quia subsequitur, & solum dependet à conuersione præsentis peccatoris per modum dispositionis: ab aliis verò eius operibus non dependet, neque ex illis est, neque ad illa refertur ex suo fine intrinseco, quem habet, siue præcesserint merita, siue non præcesserint, ad quem finem omnino impertinens est, siue fuerint prædicta merita, siue non fuerint.

60

*Titulus dona-
tionis, &
conuenientis
diuersi secun-
dum iustitiæ.*

Sed ex dono merè gratuito non acquiritur ius aliquod quàm meræ donationis, neque consequenter aliquis titulus alterius iustitiæ, qualis est titulus fundatus in meritis: ergo reuiuiscencia meritorum secundum ius strictius ad gloriam, quàm sit ius donationis, non potest fundari in gratia iustificationis prima: ergo in solis meritis supposita gratia iustificante, tanquam excludente impedimentum. Probatur subsumptum, ipsa merita in ratione operis sunt dona Dei ex gratia, quæ non cadit sub merito; nempe excitante, & operante: sed sic non accresceret ius meriti operibus, vt sunt ex dono Dei præcisè, nisi accederet Dei voluntas, & promissio, qua voluit nostra esse merita, quæ sua sunt dona: ergo nullum donum gratuitum Dei, qua donum est præcisè, & non ex merito, fundat ius meriti: ergo neque prima gratia tribuit operibus præcedentibus, vt sint merita.

*Nullum donū
quæ tale fun-
dat ius meri-
ti.*

Obiectio.

Responsio.

*Meritum se-
quens ad gra-
tiam primam
qualiter ab
ea dependet.*

Dices, primam gratiam dare operi sequenti, vt sit meritum, quod aliàs sine gratia non esset meritum.

Contra, Prima gratia tantum tribuit illud ius operi meritorio, quæ constituit personam in eo statu, quo sit capax meriti, & non quod meritum ipsum fundet ius meriti præcisè ratione gratiæ, quasi hoc ius ex sola gratia sit. Et hac ratione dicunt Doctores requiri gratiam sanctificantem in persona ad meritum, quo sit actus formatus, nempe qua persona quæ elicit informatur per gratiam, & ordinatur ad vitam æternam; rationem tamen meriti ab hac informatione, & ius in merito fundatum distinguunt: nam aliàs si

gratia esset specialis ratio acceptandi meritum, & sola, non esset ratio cur moueretur quæstio de reuiuiscencia meritorum, quæ deberet proponi de reuiuiscencia gratiæ, & quidquid sit de modo loquendi.

Sic argumentor: gratia non tribuit valorem merito, quod non informat, & quod supponit completum, in esse meriti antequam adueniat: sed merita mortificata non informat gratia consequens per pœnitentiam, quia non sunt in esse operis, neque constituit in esse meriti; tum, quia informata fuerunt per gratiã antecedentem ipsa merita, à qua habuerunt totum quod necessarium fuit, quantum ad informationem actus: tum, quia illa non dependet in esse meriti ab ipsa gratia consequente ad quam disponunt, vel quæ datur ob ipsa merita; quamuis ad eam dicunt ordinem causæ. Ergo minus informantur in esse meriti per gratiam pœnitentialem, quæ neque est causa ipsorum, neque effectus ab iis procedens per modum, quo causant gratiam in esse meriti.

Confirmatur, si Deus auferret gratiam iusto quantum ad gradum, qui non est ex meritis ipsorum, ponamus, verbi gratia, sententiam illam quam impugnat Doctor in primo dist. 17. de modo intentionis formæ, nempe gradum priorem desinere adueniente gradu posteriore, vel certè Deum de potentia absoluta, & per miraculum, subtrahere gratiam primam, adueniente eius augmento per meritum acquisito: in eo casu meritum haberet ius ad gloriam in ipso fundatum, vt completur, antequam gratiæ augmento causet. Sed tunc gratia esset tantum conditio (illam dico quæ tum inesset per meritum) & non ratio formalis, in qua fundaretur ius meriti ad gloriam, cum gratia illa se teneat ex parte præmij, & non meriti: ergo similiter gratia, quæ acquiritur per pœnitentiam, habet tantum rationem conditionis, & causæ expellens impedimentum peccati, & non tanquam ratio formalis, in qua fundatur ius antiquum meriti quod reuiuiscit. Vnde patet quod gratia præcisè, vt correspondet pœnitentiæ, non ordinet hominem ad gloriam tanquam præmium, sed tantum vt gratuite datur, qua correspondet ipsi gratiæ præcisè, quidquid sit an reuiuiscat gratia antiqua debita merito, & vt ipsi debita, si modò debeat, de quo in sequenti conclusioe agetur: & consequenter si meritum reuiuiscit, debet reuiuiscere secundum ius antiquum, quod habuit antecedens ad peccatum, & gratiam pœnitentiæ; per quam expellitur. hoc autem ius fuit totale, & completum respectu præmij essentialis, & non partiale, neque in suo esse descendebat à peccato, aut gratia eius remissa: ergo totum reuiuiscit, vel nihil ius reuiuiscit.

Quartò ad meritum non requiritur aliud quàm vt eliciatur opus meritorium in gratia cum debitis circumstantiis; & decedat in gratia operans, vt patet ex Tridentino sess. 6. cap. 16. Nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, diuine legi pro huius vite statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam verè promeruisse censeantur, &c. & can. 32. idem dicit. Quibus verbis proponit Concilium ius completum meriti, quod solum dependet à statu gratiæ, quod opus bonum sit factum in Deo, id est, mediante gratia

61

*Gratia non
dat valorem
merito quod
non informat.*

*Merita anti-
qua recuperat
informationē
à gratia an-
tecedente.*

*Gratia pœni-
tentialis non
informas me-
rita antiqua.*

Confirmatio.

*Si desinetz
gratia ante-
cedens meriti
adueniente
augmento,
maneret ius
fundatum in
merito.*

*Gratia pœni-
tentialis sol-
ū impedimē-
tum peccati.*

62

*4. Ratio.
Requisita ad
meritum.
Tident.*

gratia auxiliante: & talis satisfaciatur legi Dei pro huius vitæ statu, & moriatur in gratia. De prima, secunda, & quarta conditione non est difficultas. De tertia autem posset esse dubium, an intelligat Concilium perseuerantiam in bono opere, & gratia à lapsu mortali, quia hoc videtur esse satisfacere legi Dei, ad hoc vt meritum habeat totum ius in esse meriti, ac proinde Concilium posset intelligi, vt quidam explicant, de operibus iustorum ex satisfactione legis, & perseuerantia in gratia tantum, non autem de meritis eorum, qui postea lapsi sunt à gratia. Sed contrarium huius probatur, quia Concilium loquitur de satisfactione pro statu vitæ præsentis, nempe subiectæ temptationibus, & peccato. Sed qui per penitentiam resurgit à peccato, satisfaciatur plenè legi Dei pro statu vitæ præsentis, quantum ad effectum salutis, qui est etiam effectus legis, quæ ad finem dirigit, seu ad salutem, quia penitentia habet annexam remissionem peccati, & pœnæ æternæ, & restituit aueritiam, & gratiam, satisfaciatur plenè pro offensa legis, tanquam satisfactio, & pœna ordinata in vita præsentis, per ipsam legem pro peccatis: ergo penitens habet hanc etiam conditionem satisfactionis, quam exigit Concilium vt opus meriti retribuatur per gloriam, & hanc satisfactionem comprehendit etiam Concilium, sicut in initio capitis comprehendit merita iustorum, qui perseuerant in gratia, vel qui lapsi eam recuperant per penitentiam; hoc autem insinuant verba prædicta

Dubium de tertia conditione meriti.

Resoluitur.

Pœnitens satisfaciatur legi Dei pro statu vitæ præsentis.

Pœnitentia à peccato mortali tota vita est donum speciale.

In eo non consistit satisfactio legis regularis, & ordinaria.

Scopus Concilij.

pro statu vitæ præsentis: quia perseuerantia in gratia, & satisfacere legi diuinæ pro tota vita sine peccato etiam mortali, est donum speciale Dei, quod regulariter omnibus non conceditur pro statu vitæ præsentis, & ex speciali priuilegio: illa autem satisfactio legis quæ regulariter datur per penitentiam, est satisfactio legis pro statu vitæ præsentis, quæ satisfactio à Deo instituta est, & acceptata, quoniam (vt idem Concilium dicit *sess. 14. cap. primo.*) *Dices in misericordia, cognouit signum nostrum, hoc vita remedium conuulit.* Occurrit autem Concilium per verba iam declarata tacite obiectiõni, quæ fieret ex obsequantia legis, quod est medium necessarium ad salutem *Matth. 19. & alijs*, posset enim obiecti quod lapsus non obseruat legem, neque ei satisfecerit.

Ad quod respondet tacite, quod satisfecerit penitens pro statu vitæ præsentis subiecto infirmitati, & ignorantia per penitentiam: ergo per talem satisfactionem reuiuiscit totum opus meriti, & non tantum pars, & semper etiam reuiuiscit, sicut & penitentia debita semper iustificat à peccato.

Confirmatur, peccatum remittitur quoad maculam, & omnem pœnam, siue damni, siue sensus, per penitentiam: ergo nulla pœna damni debita peccato, aut ex peccato, perseuerat post penitentiam. Ergo minus potest manere pœna damni quoad præmium debitum meritis prioribus post penitentiam: sed si non resurgent ad integrum præmium, maneret pœna damni quoad hoc: ergo, &c. hoc argumentum alijs sæpè deduximus cum Doctore de efficacia penitentia ad remissionem peccati.

63 Confirmatio. Si meritum non reuiuisceret, penitentia nõ dederat omnem pœnam peccati, vt damnum.

Responsio.

Dices, non esse pœnam peccati, sed effectum, quia peccans facit dispendium gratiæ, ad quam non resurgit denuò, nisi se ipsum disponat, & Scoti oper. Tom. I. X.

consequenter neque ad integrum præmium quod dependet à gratia.

Contrà, ex hoc sequitur merita, neque in toto, neque in parte resurgere: si enim referatur responso ad fundamenta Bannes, si merita dependent à mensura gratiæ, lequitur quod nullo modo resurgunt quoad titulum, nisi restituatur gratia proportionata meritis, vel si resurgant quoad titulum, hanc reuiuiscientiam eorum non dependere à mensura gratiæ. Si referatur eadem responsio ad fundamenta, & modum explicandi Soti, & Ledesma, qui dicunt dari tantam gratiam propter merita, quanta datur ex vi dispositionis præsentis, etiam sequitur idem: quia hæc doctrina nequit reduci ad fundamenta, ex quibus asseritur reuiuiscientia meritorum.

Impugnatur. Sequi merita non reuiuiscere.

Peto, cui correspondet ille excessus gratiæ collaræ supra gradum dispositionis: non ipsi dispositioni, quia tunc gratia excederet gradum dispositionis, quod negatur: ergo meritis: sed merita perinde exigunt gratiam illam partialem, ac totam gratiam. Vel ergo asserendum est totam gratiam restitui, & meritis debitam, vel certè nihil eius, ideòque magis consequenter differunt alij, qui dicunt totam gratiam in eadem mensura ex necessitate reuiuiscientia meritorum saltem restitui. Vnde videtur hoc congruum reuiuiscientia meritorum, si necessaria sit gratia, vt medium coniungens fini in pari gradu cum meritis eam restitui.

Impugnatur. Modus dicitur di Soti.

Dico secundò, hanc reuiuiscientiam meritum esse non solum opus diuinæ misericordiæ, sed etiam iustitiæ, supposito pacto de acceptatione bonorum operum in esse meriti. Hæc est conclusio Doctoris, vt patet ex litera eius in præsentis articulo, supra explicata, ubi approbat modum dicendi aliorum, qui reducant reuiuiscientiam hanc in diuinam clementiam. *Quamuis*, inquit, *hoc si bene dictum in commendationem misericordiæ diuinæ: tamen potest aliquo modo reduci ad iustitiam hoc modo, &c.* Et subiicit argumentum quod alijs ibidem deductum est contra reuiuiscientiam peccati dimissi per penitentiam, quoad culpam, & pœnam etiam temporalem, si satisfaciatur penitens adæquatè pro illa pœna, & è contra cum debitum præmium meritis non commutetur in aliquod præmium transitorium, & temporale, sicut pœna æterna commutatur in temporalem, manet suum ius operibus, quando uiuificatur peccator per penitentiam. Vnde nescio cur Suarez in præfato opusculo *seccione 3.* in principio adducat Doctorem, pro sententia illa, quæ reuiuiscientiam meritorum reducit solum ad diuinam misericordiam, neque etiam alij authores, quos pro eadem sententia refert, id dicunt, nisi quatenus misericordia plurimum immiscetur meritis, quia factum est, vt sua dona uoluerit Deus nostra esse merita, & quanquam iuste potuerit Deus vel hominem lapsus non reuocare ad penitentiam post Baptismum, vel etiam merita alijs facta obliuisci, in pœnam ingratiitudinis: tamen ex misericordia, & primo pacto, illa permanere uoluit perseuerantibus in sua gratia finaliter, tanquam media, per quæ prædestinatus ad gloriam electioni proportionatam perueniret, & hanc misericordiam, quæ magis admiscetur meritis nostris, quam iustitia, intendunt præfati authores, vt excludant iustitiam rigorosam, quæ nequit esse in proposito, aut nostri ad Deum. Vasquez allegat hæc rigorosam iustitiam, id est, ex natura rei

64 2. Conclusio. Remissio meritorum est ex iustitia.

Misericordia admiscetur meritis.

seclusa omni diuina acceptatione, per quam opera in esse meriti compleverunt. Hanc sententiam aliàs impugnamus, est singularis.

65
Probatio conclusiõis ex Trident.

Conclusio itaque patet ex Tridentino, nempe hinc seruari tam misericordiam, quàm iustitiam: *Proponenda est, inquit, vita æterna, & tanquam gratia filijs per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda, &c. & infra. Neque verò illud omittendum est, quòd licet bonis operibus in sacris litteris usque adeò tribuatur, &c. absit tamen ut Christianus homo in se ipso, vel confidat, ut gloriatur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum vellet esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c.*

Non est ratio unde reuifcant, ad præmiũ accidentale integrũ magis quàm ad essentialẽ.

66
Responsio.

Impugnatio.

Mosiuũ gaudij accidentale, aut præmiũ.

Præmiũ accidentale non est ex meritis, nisi ut merita dicunt ordinem ad finem.

Recte ergo dicitur & misericordiam & iustitiam supposita misericordia, & promissione Dei, operari hanc reuiuifcentiam meritorum ad præmiũ essentialẽ integrum: nam si reuiuifcant ad præmiũ accidentale ex integro, vt concedunt auctores, quos impugnamus hæctenus, non videtur ratio ex parte diuinæ misericordiæ suppetens, aut etiam ex parte iustitiæ, quæ primariò acceptant, & ordinariò merita ad præmiũ vitæ æternæ, cur magis eadem non reuiuifcant quoad præmiũ essentialẽ, quàm ad præmiũ accidentale, & primaria Dei acceptatione: nam & ordo ad præmiũ accidentale speciale quarundam virtutum, & operum supponit ordinem eundem ad præmiũ essentialẽ, à quo nequit separari secundum præsentem iustitiam.

Dices fortè, præmiũ essentialẽ dependere à mensura charitatis, non ita præmiũ accidentale.

Contra; hoc etiam dato, dicendum esset charitatem reuiuifcere ex reuiuifcentia meritorum quoad integrum. Deinde ipsum præmiũ accidentale, quod est gaudium de opere virtutis perfectò, cui debetur, crescit ex operibus in quantum ordinantur secundum gradum perfectionis ad præmiũ essentialẽ in esse meriti: quia hæc ratio in operibus est perfectior, quàm ordinatio ad præmiũ accidentale, ac proinde inferens gaudium de opere principaliter quatenus est ex Deo, & ad finem vltimum ordinatum, sine qua ordinatione non esset opus illud meritorium præmiij accidentalis, sed indifferens in esse meriti: sed gratia pœnitentialis non viuifcat opus indifferens in esse meriti, verbi gratia, si actus illi ex genere boni, non referuntur in finem charitatis formaliter, aut naturaliter, sine qua relatione non consistit meritum in operibus, quibus destinatur præmiũ accidentale, vt patet de Virginitate, & doctrina, verbi gratia, & idem de martyrio, nisi subeat propter Deum. Ergo vt opus sit meritorium præmiij accidentalis, requiritur, vt sit meritum vitæ æternæ, quia sicut illud gaudium de opere spectat ad beatitudinem, licet accidentalem redundantem ex essentiali, vt proportionatur operi virtutis, de quo est gaudium, sic etiam debet esse gaudium de illo opere, vt fuit medium speciale coniungens fini vltimo, & quoad bonitatem tantum Philosophicam, seu ex genere, secundum quam opus est indifferens, non dicens ordinem ad finem, nisi referatur per charitatem suo modo. Ergo si opus illud decreuit in ratione meriti, qua coniungitur fini vltimo, ceu præmio essentiali, decreuit similiter, qua est obiectum, & causa gaudij; ergo & ipsum gaudium de opere, in quo

consistit præmiũ eius accidentale, similiter decreuit, alioquin gaudium ipsum non esset secundum statum beatitudinis, si de aliquo esset sub ea ratione, qua non refertur ad finem vltimum, & conlequenter tenendo opera viuificali integrè quoad præmiũ accidentale, idem dicendum est quoad essentialẽ.

Tertia conclusio, licet non gratia antiqua data operibus, adhuc opera redeunt quoad ius antiquum ad præmiũ. Probat conclusio ex dictis, quia vt postea videbimus, communior sententia est, non redire gratiam, nisi secundum mensuram dispositionis, in qua resurgit pœnitens, neque de contrario ita ratio, aut auctoritas expressa vlla conuincit, sicut de reuiuifcentia meritorum. Et Tridentinum loco præfato præcisè determinat reuiuifcentiam meritorum in ordine ad præmiũ essentialẽ absolute, & vt videtur in integro, non ita agit de reuiuifcentia gratiæ antiquæ aut ibi, aut alibi. Quamuis autem dicat recuperari gratiam per pœnitentiam cap. 14. sess. 6. tamen ibi non loquitur de alia gratia, diuersa ab ea quæ correspondet pœnitentiæ, & dispositio in præfenti, vt postea in sequentibus apparebit. Locutiones etiam Scripturæ non exprimunt alia quàm reuiuifcentiam operum ad præmiũ essentialẽ, & non agunt expressè de reuiuifcentia pristinæ gratiæ, quæ fuit ante lapsum. Ergo certitudo hæc maior de reuiuifcentia meritorum non dependet ab alia veritate magis dubia, & incerta, quæ est de reuiuifcentia gratiæ in integro. Neque accommodari debet illa certitudo, & mensura meritorum gradui dispositionis, & gratiæ, ad quam resurgit peccator, neque est extendenda ratio ex diuina misericordia, & iustitia ad reuiuifcentiam integræ gratiæ, sicut & meritorum quo ad integrum ius: tum, quia promissiones factæ operibus hoc non exprimunt, penes quas procedit Dei misericordia & iustitia; neque diuina prouidentia præfens id compatitur, quæ mensuram gratiæ recuperandæ statuit iuxta mediã ordinatã, & eorum efficaciam in suo genere, nempe Sacramenti, & dispositionis præfentis, seu conuersionis peccatoris.

Neque debitum etiam ex parte operum conueniens rediuius per penitentiam: quia & gratia debita operibus iam est collata in effectu, quam sibi perdidit peccans, non ita collatum est præmiũ essentialẽ, ad quod primariò ordinata sunt opera, neque etiam necessitas dispositionis ad gloriam, seu præmiũ essentialẽ, ad quod disponit gratia, aliud conuincit, nisi aliquam gratiam supponi ex parte resurgentis ad effectum præmiij, qua constituitur filius Dei, & capax gratiæ, quæ tantum promissa est filiis. Vnde Tridentinum in verbis supra citatis inter hæc duo discernit, nempe vt gloria misericorditer per Christum promissa est filiis, id est, existentibus in gratia; & eandem vt correspondet bonis eorum operibus ex promissione diuina, tanquam præmiũ fideliter reddendum. Vnde rigor secundæ huius sententiæ, & promissionis seruanda est, quamuis supponatur gratia tantum pœnitentialis. Ex quibus colligitur maior certitudo reuiuifcentiæ meritorum quoad integrum spectando fundamenta, ex quibus asseritur, quàm sit certitudo alterius, nempe restituti in integro gratiæ antiquæ, aut etiam in parte. Quia in re nobiscum sentit Suarez, qui reuiuifcentiam merito

67
3. Conclusio. Redire imò ad præmiũ fundatum in operibus, quàmuis non redeat gratia.

Reuiuifcentia quoad gratiã non exprimitur in Scriptura.

Veritas certa non dependet ab incerta.

Negatiua existit ad reuiuifcentiã gratiã.

68
Gratia debita operibus fuit collata, non ita gloria.

Certior est sententia de reuiuifcentia meritorũ quoad gloriam quàm quoad gratiam.

Responſe, & fundamentum oppoſita ſententia.

69
Impugnatio. Necessitas reuivifcentia gratia.

Gratia qua datur propter merita nequit esse dispositio antecedens.

Non est dispositio consequens ex natura rei.

Consequitur gratia augmentum meriti, ut causam moralem.

70
Responſo.

Impugnatio.

Ius ad gloriam merito conueniens subsistit, tantum ad causas antecedentes meritum.

meritorum vt certam statuit, reuivifcentiam autem gratiæ prioris vt probabilioſorem: quoniam autem ſententia contraria hæret in eo, quòd gratia debet commensurari meritis ad effectum præmij essentialis conſequendi,

Secundò argumentor illa commensuratio exigeretur vel per modum dispositionis requisitæ, vel vt quis dicatur acceptatus à Deo in ordine ad præmium, vel certè quatenus charitas, seu gratia est medium assequendi præmium: sed nihil horum conuincit merita non redire quoad totum præmium essentialis, quamuis non rediret gratia in eodem gradu antiqua, vel etiam nullo modo rediret: ergo, &c. Probatuſ minor, in primis non qua disponit, quia gratia debita ex meritis non est dispositio antecedens meritum, sed consequens, quia meritum completur in omni suo esse, & iure ipsa competente, antequam tribuatur gratia merito: ergo in nullo sui esse naturali, morali, aut meritorio, dependet à gratia sibi debita, & qua redditur propter ipsum meritum, tanquam à dispositione antecedente, & causa: quia sicut completur in his meritum antecedenter, posset etiam manere, quamuis Deus non tribueret vllam gratiam consequentem, sicut opus remissum meriti, aut æquale in ſententia quam *suprà* impugnauimus, habet præmium gloriæ essentialis iuxta aliquos, licet non augeat gratiam, neque in præſenti, neque in vita futura. Sequitur ergo tantum gratiam datam ob merita esse dispositionem consequentem, si modò est dispositio necessaria.

Sed neque sic est dispositio ex natura rei ad præmium essentialis acquirendum. Quòd probatur sic primò, quia gratia redditur operibus, tanquam præmium, ad quam opera se habent vt causa moralis, & solum ex diuina acceptatione causans (non intelligo hîc quòd meritum non constituatur etiam ex bonitate morali, sed intelligo non posse esse meritum sine acceptatione diuina, neque causare sine illa, quidquid sit, an per solam acceptationem habeat rationem formalem meriti, quam difficultatem aliàs tractauimus,) sed quidquid tribuitur merito per modum præmij, nequit esse dispositio ex natura rei consequens meritum necessariò. Ergo gratia non sic est dispositio consequens ex natura rei.

Dices, quòd licet non sit dispositio consequens ex natura rei eo modo, quo sua dispositio consequitur formam physicam, tamen est dispositio consequens ex natura rei, qua meritum comparatur ad præmium vltimatam diuinæ gloriæ; ideoque supposito quòd meritum dignum sit gloria, sequitur quòd gratia detur secundum meritum, vt disponit ad gloriam; tum, quia est principium attingendi gloriam, tum etiam, quia acceptatio hominis ad gloriam.

Contrà, illud est sufficiens principium, & acceptatio hominis ad gloriam, per opera, quo supposito, completur omne ius meriti, & tota eius ratio; repugnat meritum esse meritum, nisi sit completum in ratione operis & acceptationis; sed quoad hæc omnia completur meritum antecedenter ad gratiam, quæ est ex merito, tanquam præmium minus principale meriti: ergo meritum vt est meritum ad gloriam, etiam completur in esse meriti gloriæ antecedenter ad gratiam, quæ datur propter ipsum; & consequenter ius ad gloriam subsistit ex causis antecedenti-

Scoti oper. Tom. I. X.

bus meritum quoad totam sui rationem: sed hoc esset falsum, si gratia subsequens meritum completet ipsum in ratione meriti: completet autem si ex natura meriti non respiceret gloriam, nisi dependenter ab illa gratia: ergo, &c.

Confirmatur, ad completam rationem meriti, neque Scriptura, neque Patres requirunt aliud, quam bonum opus fieri in gratia cum reliquis circumstantiis, & per gratiam Christi; ad effectum præmij conſequendi nõ requirunt etiam, quàm vt homo decedat in gratia: ergo alia dispositio ordinans hominem ad præmium ab his diuersa non exigitur ex natura meriti, quantum ad acceptationem diuinam, tam antiquam, quàm etiam vltimatam, qua coniungitur fini, seu præmio: hæc autem saluantur abique eo quòd gratia antiqua restituatur: ergo non habet rationem dispositionis necessariæ, etiam consequentis hoc modo.

Confirmatur secundò: Dispositio necessaria consequens formam se tenet ex parte formæ in ordine ad suum effectum; sed non ita se habet gratia, quæ datur propter merita: ergo non se habet vt dispositio necessaria. Maior patet, minor probatur, quia ad acceptationem personæ, in ordine ad merita, & in ordine ad gloriam, non concurret gratia data meritis, & consequens ad completum esse meriti: quia gratia, ex qua acceptatur antecedenter homo, vt possit mereri vitam æternam, adiuncto ipso merito in opere, est illa, per quam acceptatur persona, ea acceptatione quæ requiritur ad fundandum completum ius meriti: illa autem est sola antecedens: ergo etiam si non daretur gratia meritis, non inde tolleretur efficacia meritorum ad gloriam conſequendam.

Confirmatur tertio: gratia datur per se propter meritum tanquam præmium, & non solum propter gloriam: ergo non datur solum vt dispositio hominis ad gloriam per meritum. Antecedens patet, tum, quia perfectio gratiæ comparata ad opera habet illum excessum vt sit dignum præmium operibus; tum, quia gratia si non esset præmium distinctum etiam ex diuina ordinatione debitum operibus per se in esse præmij, & non dispositionis ad gloriam (loquor semper de gratia, quæ acquiritur per opera) respectu eius meritum non esset meritum, sed tantum respectu gloriæ, & in tantum respiceret gratiam, inquantum esset dispositio debita ex iure meriti ad gloriam: non sic autem Tridentinum *sess. 6.* locis citatis loquitur de merito, vt *canone 32. & 24.* vbi de gratia & vita æterna loquitur respectu ad meritum, tanquam de diuersis præmiis. Præterea, non esset ratio cur gratiæ augmentum statim tribueretur meritis, sed referuaretur vsque ad terminum conficiendæ gloriæ; si gratia tantum esset dispositio ad gloriam, & non speciale operum præmium, & distinctum in statu viæ: neque esset ratio cur daretur reprobatis, nisi principaliter respiceret opera tanquam præmium hoc modo. Quòd ergo sit dispositio ad gloriam vt præmium, conuenit illi præcisè, quæ est dispositio ad meritum, nempe gratiæ antecedenti, vel illa quæ iustificat lapsum, & refuscitat merita eius. Vnde Augustinus de gratia, & libero arbitrio: Cui daret, inquit, coronam iustus Iudex, nisi prius dedisset gratiam misericors Pater? & quomodo esset ista corona iustitia, nisi præcessisset gratia, qua iustificat

71
Confirmatio. Condiciones meriti ex Paulino.

Secunda confirmatio. Dispositio ad formam exigitur in ordine ad effectum eius.

Non sic se habet gratia data ob merita.

72
Tertia confirmatio.

Gratia datur meritis vt præmium.

Trident.

Non esset ratio cur tribueretur augmentum gratia in via, si esset solum dispositio ad gloriam.

Augustin.

impium? quomodo ista debita redderentur, nisi prius illa gratuita donarentur? &c. Ergo illa est gratia, quæ disponit ad gloriam, quæ iustificat impium, & quæ donat merita; neutrum horum conuenit gratiæ vt comparatur ad merita tanquam effectus, & præmium eorum: ergo non est gratia, quæ habet rationem dispositionis simpliciter ad gloriam; minùs autem dispositionis necessariæ; ac proinde quamuis non resurgat, manet suum ius meritis per gratiam, quæ iustificat in pœnitentia.

73

Secunda ratio, quæ probatio minoris præmissa.

Gratia finalis est qua requiritur, vt merito cõiungatur præmium.

In via non requiritur alia cõsequens meritum.

Responsio.

Impugnatur. Gratia dicitur meritis in via vt præmium, quæ non vt dispositio ad gloriam.

Si gratia est forma diuersa à charitate, non requiritur, vt reuiuifcat in patria.

74

Secunda probatio Suppleri posse gratiam deperditam in patria.

Responsio.

Impugnatio. Gratia eleuat potestiam ad meritum.

Secundò ergo probatur minor principalis præmissa, nempe gratiam non esse necessarium vt reuiuifcat per modum principij in ordine ad gloriam attingendam; quamuis merita plene reuiuifcant per pœnitentiam. Probatur autem primò sic: non est necessarium vt reuiuifcat gratia in esse principij præcisè attingendi obiectum beatificum in via, quia meritum non coniungit in effectu ad præmium gloriæ, nisi supposita finali perseuerantia, quæ est conditio necessaria, & lege statuta, vt præmium proximè detur merito, & adiuncta statui viatoris, cui constitutum est præmium dandum non in via, sed merendum in via, dandum verò in patria, sublato omni impedimento peccati, aut pœnæ debitæ: ergo ex iure meriti non reuiuifcat gratia illa in ratione principij, quo attingatur præmium, nisi in patria, quando confertur ipsum præmium.

Dices: ex hoc sequi non dari etiam gratiam operibus in via.

Contra; sequitur non dari per modum principij attingentis gloriam, vel necessarij ad gloriam, sed ex alio capite & intentione dari, nempe vt est præmium supremum, & vltimum, quod attingit quis in statu viæ, & ad quod acceptantur eius opera vt meritum, sicut in præcedentibus dictum est; quòd si in illa perseuerat iustus vsque in finem, etiam attingit per eam finem, quia in statu patriæ habet omnem operationem, quæ ipsi competit ex natura formæ: non sequitur tamen quando iustus eam ex demerito amittit in via, quòd reuiuifcat vt principium necessarium ad gloriam, saltem in via, quia id esset omnino superfluum.

Deinde gratia si statuatur forma in essentia animæ, & non operatiua, vt in schola Diui Thomæ tenetur, non est necessarium vt gratia debita meritis etiam reuiuifcat in patria, aut in via in esse principij, quo attingatur finis; sed sufficit vt charitas reuiuifcat in patria, quæ est principium fruitionis, & non in via, ex sola hac ratione.

Secundò probatur, quia, vt in nostra schola tenetur, potest conferri præmium essentiale, & suppleri defectus huius principij, etiam modo connaturali potentia per habitum eleuatæ, quamuis gratia non sit proportionata quoad intentionem graduum præmio: ergo neque ex necessitate gratiæ in esse principij sequitur gratiam collatam alijs meritis reuiuifcere in via, aut patria. Antecedens hoc alijs probabitur suo loco. Consequentia est bona.

Dices: quamuis id Deus potest, tamen non sequitur ita efficere secundum præsentem prouidentiam, quia hominem eleuat per habitus, & iustificat.

Contra, non solùm eleuatur potentia per habitus in ordine ad gloriam, sed etiam in ordine ad meritum in gradu excedente etiam habitum,

qui habetur in via per concursum gratiæ actualis, & liberum arbitrium, vt sequitur gratiam, eique coagit ad opus bonum: verbi gratia, si quis iustificetur per actum contritionis, & post iustitiam infusam continuet eundem actum, & maiori conatu, & intensione, vel eliciat actum longè perfectiorem; gradus gratiæ habitualis est inferior merito, & gratiæ, quæ est ex merito; quia vtraque sequitur mensuram suæ dispositionis præuiæ: ergo prouidentia ordinaria in via non eleuat potentiam ad actum per gratiam habitualement, quia est principium eius, secundum mensuram perfectionis actus: ergo ex vi eleuationis per habitus non sequitur prædicta proportio gradualis inter habitum & actum: ergo neque in patria. Patet consequentia, quia gratia actualis in patria præter habitum necessaria est, vt attingatur obiectum beatificum, quod voluntariè mouet in ordine ad actum non solùm beatificum, sed etiam ad alios actus, vt sunt illuminationes, & alia eiusmodi, quæ non debentur Beatis ex vi suæ beatitudinis.

Et transeat quòd voluntas non exigit excitationem in patria, vel etiam quod necessariò agat quantum est ex se, & per modum naturæ, vt alij volunt, tamen obiectum liberè mouet in ordine ad actum, & diuina voluntas: potest ergo manere in patria etiam ex prouidentia ordinaria, attingentia obiecti, deficiente habitu in gradu proportionato fruitioni. Quòd si vltèriùs prouidentiam in patria coniciamus quoad eleuationem potentia ex statu viæ, eleuatur potentia, verbi gratia, ad actus supernaturales, qui antecedunt gratiam iustificantem sine omni habitu, sicut etiam ad actum meriti simul cum habitu, vt dictum est. Accedit præterea quòd non sit connaturale potentia principij, ad quod dicitur tantum potentiam obedientialem, vt plerique tenent, qui in opposita sententia sunt: illud ergo principium est connaturale potentia in supernaturalibus, per quod ex diuina prouidentia ordinaria eleuatur potentia eius obedientialis, vt cum illis loquar. Sed ex debito meriti requiritur præmium essentiale in gradu proportionato merito; non debetur autem restitutio gratiæ deperditæ, neque in via, neque in patria: ergo ex debito meriti debetur concursus specialis, quo attingat potentia præmium destinatum operibus, & non restitutio gratiæ per modum principij: subsumptum ex parte probatum est ex dictis, & amplius probatur.

Tertid, prouidentia ordinaria Dei sequitur naturam mediorum, per quæ reducitur in effectum: sed media, per quæ viuificatur lapsus, sunt Sacramenta, verbi gratia, Baptismi & pœnitentiæ. Ponamus aliquem Catechumenum fuisse iustificatum per fidem ex charitate operantem, vel per actum contritionis perfectæ, & postea lapsus viuificari per Sacramentum. Sed hæc media sunt, quantum est ex vi Sacramentorum, & dispositionis præsentis, nata tantum causare regulariter eundem effectum in omnibus, vt per se constat: ergo non habent ex natura sua causare in eo qui lapsus est à iustitia, nisi eundem effectum, quem in alijs causant, siue iustis, siue iniustis, quantum ad gradum gratiæ. Eodem modo dicendum de contritione etiam extra Sacramentum. Sed Deus non confert regulariter alium effectum, nisi qui ex prima sui institutione

Potentia eleuata in via attingit actum supernaturalem excedentem habitum.

Requiri gratiam actualem in patria.

75

Eleuatur potentia quandoque in via sine habitu.

Ille est eleuatio connaturalis quæ diuina prouidentia ordinaria præscribit.

76

Tertia ratio. Ex efficacia ordinaria Sacramentorum.

Eundem effectum causat Sacramentum, quantum est ex virtute Sacramenti.

*Sacramentum
dat effectum
iuxta mensu-
ram disposi-
tionis, & qui
consequitur eius
inflationem
regulariter.
Trident.*

*Sententia cō-
muni anti-
quorum.*

*Gratia ex
operibus non
excedit perfe-
ctionem in o-
pere.*

77
*Confirm.
Gratia Sa-
cramenti con-
ferretur ex ope-
re operato,
gratia meri-
torum non est
nata sic con-
ferri.*

Responsio.

78
*Impugnatur.
Non reuiuif-
cero gratiam
perditam ex
debito gloria,
aut meritorū.
Promissio gra-
tia facta ope-
ribus non ex-
tenditur ad
eius conser-
uationem, aut
restitutionem.*

tione conuenit Sacramento, & dispositioni, in qua suscipitur: ergo non confertur ex vi prouidentiae praesentis alius effectus, quam sit gratia sacramentalis, iuxta mensuram dispositionis praesentis. Haec doctrina videtur Tridentini *sess. 7. cap. 7.* ubi mensuram gratiae iustificantis refert in Sacramento efficaciam, quae ex communi Theologorum regulariter limitatur ad determinatum, & in modum dispositionis, & gradum. Neque poenitentia aliter causat, nisi primam gratiam, & remissionem peccati, & poenae aeternae in poenam temporalem commutationem. Et hanc eandem doctrinam tanquam certam communis Theologorum sententia supponit, qui docent ex ratione allata de efficacia Sacramenti hominem non resurgere, nisi ad gratiam, quae debetur Sacramento, & dispositioni praesenti, quantum est ex efficacia & virtute Sacramenti. Vnde qui statuunt dependentiam meriti ad gratiam quoad mensuram perfectionis in gradu, ex hoc principio negant redire merita, nisi quoad eandem mensuram, quam recipit quis ex vi dispositionis praesentis, & Sacramenti, quae sententia quoad hoc quod docet de proportionione gratiae ad Sacramentum, & dispositione cum qua quis resurgit, est magis certa, quam gratiam antiquam restitui: nam effectus regularis Sacramenti est limitatus, & certus, eodem modo de effectu operum, siue ut praecedunt iustitiam per modum dispositionis, siue etiam ut subsequuntur per modum meriti, gratia eis correspondens praecise non excedit gradum perfectionis in ipso opere.

Confirmatur, quidquid confertur per Sacramentum, confertur ex opere operato, & per modum Sacramenti, sed gratia proportionata meritis viuificatis, nequit conferri ex opere operato: quia sic non conferretur ex debito meritorum, quod est ex opere operantis, sed ex debito meritorum Christi praecise, & virtute Sacramenti, quod meritum Christi applicat: ergo gratia illa antiqua, quae fuit ex meritis, non restituitur virtute Sacramenti, minus etiam ex efficacia dispositionis intra, vel extra Sacramentum, ut per se constat. Sed quid extra gratiae recipit viuificatus, recipit à Deo per hanc media, & secundum eorum efficaciam & acceptationem: ergo non confert aliam gratiam quam illam, quae eis regulariter in omnibus, quibus applicantur, correspondet. Quae doctrina mihi certior videtur, & magis reduci ad principia certa, quam quoddam gratia meritorum reuiuifcat per Sacramenta.

Dices, non conferri gratiam illam virtute Sacramenti, aut dispositionis, sed gratia, qui sit effectus ipsis proportionatus, & delet peccatum; tunc autem sicut merita reuiuifcunt ad gloriam, sic etiam reuiuifcunt ad gratiam antiquam, quae est debita meritis.

Contra, ex nulla dependentia meritorum ab illa gratia in ordine ad praemium essenziale hoc colligi potest, ut patet ex dictis, neque etiam ex debito fundato in meritis respectu gratiae amissae. Ergo summouetur ratio sufficiens id asserendi. Probatum antecedens quoad secundam partem: quia promissio diuina facta meritis quantum ad augmentum iustitiae, non extenditur ad gratiam rediuuam, sed ad augmentum gratiae statim conferendum ad augmentum iustitiae receptae, ex qua ipsa merita facta sunt idonea ad hunc ef-

fectum; sed dato illo augmento completur in re promissio; ergo & cessat meritum in ordine ad gratiam sibi debitam, quam neque Deus conseruare promissit adueniente peccato, minus autem restituere amissam, quia peccantem iustificat merè gratis, & non ex debito, ut fides est, & iustificat per Sacramentum, vel in ordine ad Sacramentum, & sine vllis eius meritis; quae locutio generalis vniuersaliter intelligenda est. Sed si conferret gratiam ex titulo meritorum antiquorum, non esset verum quod solum gratis iustificaret: ergo non est dicendum quod conferat illam gratiam. Patet subsumptum, quia per nomen iustificationis praesentis quae datur peccatori, comprehendit Concilium Tridentinum non solum remissionem peccati, sed etiam renouationem per dona & gratiam: ut patet ex definitione iustificationis *sess. 6. cap. 4. & cap. 7.* & ex doctrina illius capituli septimi, in quo exprimit, & declarat Concilium quid in ipsa iustificatione peccatoris, & per eam recipitur: totum autem dicit *cap. 3.* conferri gratis respectu ad merita peccatoris: ergo si iustitia, ad quam resurgit peccator, est ex meritis eius etiam in parte, non est verum ipsum iustificari gratis ex toto, & renouari interius, sed ex meritis: ergo non reuiuifcit ei iustitia, quam demeruit ex peccato.

Deinde, Concilium dicens hanc iustificationem fieri gratis, quia neque fides, neque opera, quae praecedunt iustificationem, ipsam iustificationis gratiam promeretur; opera autem solum confert peccator, se disponens in ordine ad iustificationem de suo: quia Sacramentum, quod est altera causa iustificationis, non operatur in virtute operum peccatoris, sed in virtute operum solius Christi, tanquam causae meritoriae. Ratio autem Concilij est praecisa & adaequata per causam etiam praecisam, & adaequatam, quia in causis praecisis si affirmatio est causa affirmationis, negatio etiam est causa negationis; dans ergo rationem cur iustificetur peccator gratis, & non per merita, est, quia opera quae antecedunt gratiam iustificationis, ipsam iustificationis gratiam non promerentur: ergo supponit haec ratio nullam causam esse iustificationis, nisi dispositionem prauiam, & Sacramentum, & alias causas, quas assignat minutim per omnia genera in *cap. 7.* Ergo censet iustificationem, ut comprehendit dona & renouationem interiorem hominis, esse adaequatè ex causis assignatis, vel falleret secundum consequens ratio data à Concilio. Ergo supponit non renouari peccatorem etiam in parte per aliquid concurrentis, ex parte peccatoris, nisi per dispositionem specificatam à Concilio *cap. 6.* ergo neque merita antiqua per modum meriti, neque per modum dispositionis concurrunt ad iustificationem peccatoris: ergo neque gratia deperdita propter eadem merita restituitur, quae est sententia Doctoris, & antiquorum Theologorum, & magis conformis principiis vniuersalibus fidei, ex quibus procedit Concilium.

Quarta conclusio est, non redire gratiam deperditam, siue ex meritis fuit, siue etiam ex aliis mediis. Haec est contra Nominales, & Suarezem & Valsquem locis citatis, & sufficienter probata est ex dictis. Eam tenet Doctor in littera, & omnes antiqui, ut patet ex fundamentis, & assertione eorum. Eandem etiam suetur Henricus, licet

*Iustificatio
gratua fit.*

*Non ferret
gratiam si gra-
tia ex titulo
meritorū re-
surgere.*

*Causa gra-
tia iustificatio
est Sacramen-
tum & dispo-
sitiuo.*

*Ita causa
excludit aliam
quocumque.*

80
*Quarta cōcl.
Non redire
gratiam de-
perditam.
Cōmuni sen-
tentia veterū
Theologorum.*

Falsum fundamētum Henrici.

ex fundamento falso; putat enim omnes resurgere pares in gratia quando iustificantur per Sacramentum, quia putat, si gratia augetur ex dispositione peccatorum, tunc non saluari nos gratis iustificari, cuius contrarium docet Tridentinum, & suo loco fusiùs probatur.

Suarez interprotatur Doctorem aliter.

Immeritò Suarez explicat Doctorem in eam sententiam trahens, quasi non negauerit gratiam, licet in hac vita non detur, dari eam in patria, neque consequenter negari potuisse, cum dicat merita quoad præmium essentiale in integram reuiuiscere.

Reiicitur.

Contrarium enim supponit Doctor, & ratio eius: quia dicit quòd non resurgat quia priùs habita est. In quo discernit inter ius ad gratiam, & gloriam: quia nempe ius meriti extinguitur solutione. Ergo cum gratia sit meritis collata, & demerito peccantis perditur, sibi perditur, & non Deo, & consequenter quantum est ex parte iustitiæ, non potest prætendi eius restauratio ex merito: gloria autem nunquam fuit collata, ideòque manet ius meriti ad gloriam in diuina acceptatione, quando meritum ipsum reuiuiscit. Videatur Doctor in §. *Ad secundum dico quòd præfando illud quod in gloria*, &c. Neque ratio Suaris vrget pro prætensa interpretatione, vrget primò, quia Doctor dicit dari augmentum charitatis, aut gratiæ actibus meritorius remissis saltem in tempore. Secundò quòd gratia sit dispositio ad gloriam. Tertio, quia datur de facto ad visionem beatam lumen proportionatum meritis in Patria; ergo similiter gratia, aut charitas.

Ratio Suaris.

81

Solutur. Præmium non solum saliter se habet ad meritum, aliter uerò solum.

Respondetur ex ratione præmissa, actum meritorium remissum fundare ius ad gratiam, quæ si non datur statim post ipsum actum, sed in termino, semper manet ius illud, donec detur gratia; nec peccatum subsequens actum delet nisi gratiam; quam supponit in subiecto. Eadem ergo ratio erit de actu remisso quoad debitam gratiam, & gloriam, si gratia non detur in via. Idem dicendum de lumine gloriæ, quod non datur in via, modò cadat sub merito; non est eadem ratio de iustitia viatoris, quam extinguit eius peccatum, & in re ipsa est concessa periculo recipientis, aut lucro. Quòd uerò gratiam appellet Doctor dispositionem ad gloriam, non intelligit proportionari in gradu ad gloriam, sed necessariò requiri in specie.

Immeritò etiam præfatus author negat hanc sententiam aliquo fundamento subsistere, ut patet ex dictis, quia magis concordat principiis de iustificatione, quæ fit gratis; & probatur alijs rationibus, quas hic prætermittimus, quia possunt apud alios uideri, & completus tractatus huius difficultatis dependet ab alia de eleuatione, quam inferiùs differemus de beatitudine.

Argumenta contra præmissas conclusiones soluuntur ex dictis: nam omnia reducuntur ad ea quæ iam sunt impugnata, ut quòd gratia sit dispositio ad gloriam, quòd gratia sit hominis acceptatio ad gloriam, quòd sit principium gloriæ: hæc omnia ex proposito *suprà* impugnauimus, ac proinde non est quòd in specie ad ea iterum respondeamus, eadem principia replicando, ex quibus impugnantur.

82

Obiectio Suarez.

Sed obicit Suarez, hominem in via esse capax pacem gratiæ rediuuæ, modò auferatur peccatum.

Responsio.

Respondetur nullum subiectum esse capax

formæ, nisi respectiue ad agens quod eam communicare potest. loquor de capacitate, quæ reduci potest ad actum: in proposito autem gratia illa deperdita neque per Sacramentum restituitur, neque etiam per merita mortificata, quorum uirtus respectu gratiæ expirauit, quando gratia est collata; illa enim uirtus conuenit ipsis, qua sunt meritum, quod expirat solutione debiti.

Secundò vrget, meritum non constituere formaliter iustum, seu filium, sed esse causam moralem huius, in quantum uerò quis acceptatus est ad gloriam, in quantum etiam in eo filio, & acceptatio ad hæreditatem: ergo etiam gratia. Unde distinctio illa, quam assignat in §. iam citato Doctor, de gloria in quantum correspondet meritis, & de eadem in quantum correspondet gratiæ præcisè, in qua resurgit, vel quæ data est absque meritis, non facit ad propositum: quia gloria ut correspondet meritis, non admittit illam distinctionem, in qua nulla est portio, quæ correspondet meritis, & non gratiæ ex ratione adducta de filiatione.

Respondetur eandem distinctionem admitti à Tridentino *cap. 16.* ubi distinguit in gloria illud quod filius Dei promittitur misericorditer per Christum, ab eo quod Deus ipsorum meritis reddit. Gloria ergo ut est hæreditas sic correspondet adoptioni, & filiationi; ut uerò est merces, respondet meritis ut præmium, & sicut illa diuersa sunt secundum ius, titulum, & fundamentum; sic etiam gloria potest crescere secundum unum titulum, non crescendo secundum alterum, uerbi gratia, si quis habet plura merita, & peccat, & postea pœnitens in ipsa pœnitentia decedat; alter uerò meritis minoribus persecutus in gratia decedat, hic habebit gloriam ex gratia maiorem, minorem ex meritis. Ille uerò maiorem ex meritis; minorem ex gratia, vel unus habebit maiorem gratiam, minora merita, alter è contra. potest ergo maior esse gloria ex meritis, minor ex gratia; & minor adoptio, & maior merces, quia hæc secundum diuersos titulos conferuntur, qui in eodem gradu non semper se adæquant. Equiuocant autem aduersarij, quando dicunt acceptationem diuinam fundari in gratia, quia vel intelligunt de acceptatione diuina per adoptionem, & hæc tanta est, quanta est mensura gratiæ; vel intelligunt de omni acceptatione, etiam qua ordinatur iustus ad gloriam tanquam ad coronam iustitiæ, & sic acceptatur iustus propter merita ad gloriam acceptatione speciali, quæ respicit medium iustitiæ, & non acceptatione gratiæ tantum.

Obiectes tertio, non esse inconueniens ut gratia detur ex diuersis titulis, uerbi gratia, Baptismi suscepti à fido, & pœnitentiæ, quando idem per pœnitentiam delet peccatum fictionis. Item, quando iustus suscipit Eucharistiam, recipit gratiam uirtute Sacramenti, & etiam meriti: ergo non repugnat etiam ut conuersus à peccato recipiat per se gratiam uirtute Sacramenti, & aliam uirtute meritorum, sublato impedimento peccati.

Respondetur, non esse inconueniens recipere gratiam ex diuersis titulis, quando applicatur causa per se efficax ad gratiam conferendam, ut Baptismus susceptus à fido, cuius effectus integer est suspensus, ob indispositionem ex parte subiecti; quia congruum est, ut suo loco tractari

Capacitas subiecti respectu agens.

Secunda obiectio. Correspondentia gloria ad filiationem per gratiam.

83
Responsio. Distinctio Doctoris subicitur ex Trident.

Diuersi tituli ex quibus conferuntur gloria crescit.

Acceptatio diuina ad gloriam duplex.

Obiectio. Gratiam esse ferri posse uariis titulis.

84
Responsio. Debet titulus ex causa sufficienti iustificare.

tractauimus, vt eius effectus conferatur, cum sit Sacramentum non iterabile, sed alia Sacramenta, quæ iterari possunt, non dant suum effectum hoc modo. Neque valet argumentum à simili, si Baptismus ficto dat effectum: ergo pœnitentia; quia alia est institutio huius & illius Sacramenti; & quia idem Sacramentum potest denuo applicari, congruum fuit vt effectus eius non daretur ficto, non ita effectus Sacramenti initerabilis, quamuis & de hoc sit controuersia. Ad propositum, gratia in via datur vt præmium operibus, & constituta est in potestate liberi arbitrij, vt eam conferuet, vel certè amittat ex demerito: si ergo amisit ex demerito, non est congruum vt ei restituatur, nisi per media ordinaria, nempe Sacramentum, & alia opera denuo facta; quia his potest viator damnum reparare gratiæ, acquirendo nouam.

Quòd autem dicatur, merita antiqua esse dispositionem sufficientem ratione iuris ad gloriam, iam impugnatum est. Neque est qualecunque impedimētum ipsum peccatum respectu gratiæ receptæ; sed demeritum, ex quo gratia vt fuit donata deperdi iustè potest ob ingratitudinem, & ex alia parte, quia promissio de danda gratia, ipsius collatione fuit adimpleta, non manet ius aliquid meriti quoad gratiam receptam, quod fuit retributum; quamuis autem peccatum sit etiam demeritū respectu gratiæ, & suspendat eius retributionem: tamen quia promissio facta meritis respectu præmij gloriæ, non fuit completa; ideo ius antiquum, & per peccatum suspensum, reuiuiscit: quia non est impedimentum perpetuum, sed quod auferitur per gratiam pœnitentiæ. Et totum hoc ex prouidentia ordinaria Dei, circa iustificationem, & gloriæ colligimus, cuius congruam rationem habemus ex natura misericordiæ, & iustitiæ diuinæ, ex quibus diuersitas in re ipsa discernitur. Dicere autem quòd merita antiqua habeant ex natura meriti efficaciam, ad restituendam gratiam demerito amissam, videtur omnino liberum, & non sufficiente ratione dictum; quia merita non idè reuiuiscunt ad gloriam, quasi postquam transierint, habeant efficaciam de nouo, qua solūm ipsis conuenit dum sunt; sed quia fundarunt ius in persona, quando fuerunt, quod ius manet in diuina acceptatione, adhuc non retributum, non ita se habet ius ad gratiam collatam, quod præsentem collationem eius retribuitur, & extinguitur. Spectando ergo materiam iustitiæ, disparitas hæc est manifesta; neque vlla ratione conuincit dari gratiam ex iure operum, & iam amissum, ex eo quòd manet ius ad gloriam ex solo hoc titulo statim post pœnitentiam: quia ad summum reuiuiscere potest vt dispositio ad gloriæ, ex debito ipsius gloriæ, & non ex debito operum, quod in ipsis est respectu gratiæ tanquam præmij in via, loquendo de hoc debito tanquam diuerso, vt loquitur Tridentinum; nam hoc dato quòd gratia sit necessaria vt dispositio ad gloriam, non sequitur vt statim reuiuiscat ex titulo gloriæ; sed ad summum tantum datur vt medium assequendæ gloriæ in patria, quando confertur: ius enim remotum in operibus, seu ratione operum, manet simul cum peccato in via, quando tollitur impedimentum peccati per pœnitentiam, & datur gratia sanctificans, quæ est dispositio antecedens necessariò, ipsum idem remotum sit pro-

ximum per gratiam tum collatam. Ergo ad hunc effectum non requiritur dari aliam gratiam, quæ sit proportionata operibus, vt finis attingitur in patria, donec ipsa gloria conferatur. Quòd neque tam etiam datur ex iure operum, seu meritorum ad gloriam, iam probatum est, quia ius ex operibus ad gloriam non inducit aliud, quàm eiusdem gloriæ retributionem, quæ per alia media, & modo, tribui potest, sine gratia habituali in eodè gradu proportionata, quamuis gratia in aliquo gradu requiratur, vt dispositio antecedens ad gloriam debitam meritis.

Obiicit quartò: peccatum præteritum fuit deletum quoad culpam, & pœnam per pœnitentiam: sed hoc falsum esset si maneret priuatio gratiæ collatæ in pœnitente; ergo hæc restituitur.

Respondetur ex communiori Theologorum, gratiam non restitui, nisi secundum mensuram præsentis dispositionis; idèd hoc incommodum incurrit ipse pœnitens ob demeritum, recompenatur per pœnitentiam, quatenus restituatur gratia per Sacramentum, aut contritionem gratiæ ex Dei misericordia, quæ est sufficiens ad iustificationem, & amicitiam Dei restituendam. Non refert ergo quòd maneat in eo hæc pœna, quæ non impedit salutem, sicut manet in eo pœna temporalis ob peccatum commissum. Neque est inconueniens vt Deus nō restituat peccatorem ingratum ad pristinum gradum ex toto: quia licet per Baptismum remittatur peccatum originale, verbi gratia, non idèd restituitur iustitia originalis, cuius illud fuit priuatio; sed iustitia tantum adoptionis æquivalēs, quantum ad effectum salutis. Nam alius modus est institutionis hominis, alius autem eius restitutionis per diuinam sapiētiam constitutus, alius modus iustificationis per Baptismum, quæ est plenaria, alius autem per pœnitentiam ob ingratitudinem peccatoris, manente pœna temporali. Non refert ergo vt peccator sua ingratitudine patiatur illud incommodum, quia periculo, aut lucro recepit præmium gratiæ per merita, quod sibi conseruare potest, aut amittere.

Obiectio quinta, Tridentinum *sess. 6. cap. 14.* dicit iustitiam recuperari per pœnitentiam; ergo reddit integra.

Respondetur, negando consequentiam. Concilium enim loquitur de iustitia secundum speciem, & iuxta ea quæ præmisit in superioribus vsque ad cap. 8. inclusiue de natura, modo, causis iustificationis, & dispositione ad eam requisita ex parte peccatoris adulti.

Alia argumenta, quæ contra reuiuiscētiā integram meritorum opponuntur, per hæc soluta sunt, quia fundantur in illa proportione iustitiæ sanctificantis ad gloriam, & merita.

In reliqua parte huius articuli docet Doctor, peccatorem non habere commodum ex lapsu: sed incommodum; tum, quia fecit dispendium gratiæ; tum, quia extinxit ius proximum ad gloriam; tum, quia contraxit maculam cum pœnæ consequentis debito; tum, quia tempus, quo durauit illud, detraxit operibus & meritis, quæ multiplicare posset. Hic Doctor cum communi negat opera peccatoris esse meritoria vitæ æternæ, quod supponit Tridentinum *sess. 6. cap. 8. & cap. 16.*

Hinc explicantur aliqui Patres, Author libri *de vera & falsa pœnitentia, cap. 14.* Augustinus sæpè

Baptismus dat gratiam ficto, quamuis pœnitentia non ita det gratiam ficto.

Gratia deperditā nequis recuperari, nisi per media ordinaria, quæ ipsam nō conseruent.

85

Ratio congruentiæ non restituitur.

Merita antiqua non efficiunt ad suū effectum.

Non requiritur vt reuiuiscat gratia in via quæ disponit ad gloriam.

86

Obiect. quarta.

Responsio. Nullum esse inconueniens, non restitui peccatorē ad gratiam perditam.

87

Obiect. quinta.

Soluitur. Et explicatur Concilium.

Dispendiū ex peccato.

De operibus factis in peccato.

sc̄p̄e contra Pelagianos, vt *lib. 4. contra Iulianum cap. 3.* vbi dicit si virtutes essent in paganis, non fore infructuosas, & Hieronymus in Aggæi primum, *feministis*, &c. vbi videtur admittere hæc opera bona peccatorum retribui aliquo præmio, quod intelligit D. Thomas de præmio temporali, sed aliquid amplius videtur insinuare illi Patres, potissimum Augustinus *loco citato*, quia loquitur de fructu ad salutem: quod intelligi potest quantum ad meritum de congruo, quia illa opera disponunt saltem remotè vt impetretur gratia conuersionis. Sed autoritas illa *lib. de vera & falsa penitentia*, est durior. *Pium*, inquit, *est credere, vt recepta Dei gratia, que in eo destruit mala priora, etiã remuneret bona, vt cum destruxerit quod suum non inuenit, amet, & diligat bonum, quod etiam in peccante plantauit*, &c. Sed hæc intelligenda sunt de dispositione, quæ proximè concurrat ad ipsam iustificationem, nisi quis vellet dicere etiam intuitu prædictorum tanquam de congruo Deum liberaliter tribuere iustificatione maiorem gratiam operandi meritum, & alia dona, & protectionem aliquam specialem, quibus in iustitia magis constanter operetur suam salutem. Hæc aliquo modo dici potest remuneratio quædam ex diuina liberalitate, & non ex merito propriè dicto, quod plurimum inuitat ad bene operandum peccatores. Quantum verò ad præmium gratiæ sanctificantis, & gloriæ; supponit Concilium non tribui illis operibus.

89

Responso ad secundum.

Deinde Doctor respondendo ad secundum argumentum, docet non redire gratiam, redire verò opera quoad ius ad gloriam, non etiam redire ius quod ratione gratiæ solius subdabatur ad gloriam: distinguit hæc per litteras *A*, & *B*. per *A*, designat gloriam correspondentem gratiæ; per *B*, gloriam correspondentem operibus & meritis. Circa hæc aduertendū est portionem gloriæ correspondere per modum hæreditatis gratiæ sanctificantis, alteram portionem meritis. Gratia autem sanctificantis duplex est quantum ad modum, quo confertur: nam alia gratis confertur vt iustificans, seu delens peccatum; & gratia quæ per Sacramento ex operato confertur, vtramque hanc non redire docet Vasquez, sequens in hoc Doctorem. Alia est gratia habita ex meritis, & de hac non loquitur hic Doctor præcisè, sed de tota gratia, quam habuit lapsus, quantumlibet hanc non differat ab ea quæ gratuito data est in prima parte huius litteræ. Cæterum ratio, quam subiungit, videtur referre tantum gratiam datam sine meritis & gratuito: *Igitur*, inquit, *reuiuiscunt merita: sed non reuiuiscit prior gratia (id est, quam habuit ante lapsus) quia prius habita, & istud est satis consonum diuina iustitia: quia gratia prior fuit tantum donum Dei: merita verò erant aliquo modo opera hominis*, &c. Hæc ratio non videtur comprehendere gratiam, quæ fuit ex meritis; quia illa non est gratuito data, sed ex meritis; ergo ratio hæc videtur tantum referre gratiam gratuito datam, & non aliam. Hinc aliquis sumeret fundamentum interpretandi Doctorem, quasi non loqueretur hic de gratia debita ex meritis, sed tantum de gratuito data, & consequenter non negare gratiam datam ex meritis reuiuiscere. Sed hæc interpretatio licet in modo loquendi præmissio haberet aliquam apparentiam, non videtur esse secundum mentem Doctoris, qui negat dari gratiam secundam; id est, penitentiam reuiuiscenti in yllo gradu, nisi secundum

Gloria correspondens gratia diuersa ab ea qua meritis correspondet.

Locus obscurus litteræ.

Spiritus.

mensuram dispositionis præsentis, in qua refurgit, & Sacramenti, vt patet in verbis præcedentibus.

Sed contra vrget ratio præmissa, quia neque illa gratia est donum Dei, vt comparatur ad meritum; neque per *donum Dei* intelligit Doctor, quasi à solo Deo producatur, per hoc, inquam, esse donum Dei: quia acceptio hæc vocabuli non esset ad propositum præsentis difficultatis. Deinde loquitur de gratia, quatenus tribuit ius in ordine ad gloriam: sed gratiæ, quæ est ex meritis, non videntur Doctores admittere ius ad diuersum gradum gloriæ separatim ab ipsiis meritis, seu iure meritum, & gloriæ correspondentis: ergo neque gratia data meritis est donum Dei, etiam respectiue ad gloriam.

Respondetur, vtramque gratiam comprehendere à Doctore sub *donum Dei* etiam respectiue ad portionem gloriæ correspondentem: quia gratiæ sanctificati & habituali per accidens est, in quantum constituit hæredem, vt siue gratis confertur per modum primæ iustificationis à peccato, siue etiam confertur per modum secundæ gratiæ, & augmenti ex meritis: nam gratia, quæ confertur etiã ex Sacramento, iustificatio, est per modum augmenti, & non primæ gratiæ, licet vt correspondet Sacramento detur gratis. Verum est gratiã, quæ correspondet meritis, dari per modum augmenti, quia supponit statum iusti. Siue ergo sic, siue sic confertur gratia, conuenit ei ex se, vt adiunctam habet adoptionem, consistere in gradu sibi proportionato hominem acceptatum ad hæreditatem, & hoc ex dono Dei, seu acceptatione (non verò ex natura formæ) vt vult Doctor. gloria ergo, vt præcisè refertur ad gratiam sanctificantem, datur per modum hæreditatis; vt autem confertur operibus, datur vt præmium, quoad hunc gradum operibus debitum, redit ius ad gloriam, non quoad gradum correspondentem gratiæ, vt constituit hæredem: quia nempe ipsa gratia antiqua, in qua fundatur hoc ius, deperditur peccatori, ob suum demeritum, quia iam collata est: non ita ius fundatum in operibus, quia manet in diuina promissione nondum completa, & acceptatione secundum illam promissionem: hinc reuiuiscit per gratiam, quæ datur per penitentiam. Ex quo patet intellectus litteræ, quem Doctor pretendit.

Sed obiicit, gloria vt correspondet per modum hæreditatis gratiæ, non fuit collata; ergo saltem gratia reuiuiscit in ordine ad gloriam debitam, quam etiam Christus nobis meruit, sicut meritum reuiuiscit ad gloriam.

Respondetur, ius ad hæreditatem non separari ab ipsa gratia, quæ constituit hæredem formaliter per adoptionem, ius verò ratione operum manet in persona, cui acquiritur transeunte opere, licet ratione operis acquiritur, ideo manet; est enim ex operibus, tanquam ex causa efficiente, cuius effectus manere potest, non manente ipsa causa. Ius ad hæreditatem per gratiam est effectus formalis gratiæ, quia ipsa adoptio & filiatio ideo manet non manente gratia. Christus meruit nobis hæreditatem mediante gratia conferendam modo dicto.

Mox subiungit Doctor duo corollaria, quæ patent ex littera. In secundo asserit merita mortificata aliquando facere in acceptatione diuina ad inspirandam penitentiam lapsio, quod pium est credere, & commodè reduci potest ad

90
Replica.

Soluitur & explicatur Doctor. Gratia tribuit ius ad hæreditatem quocumque modo causatur.

Gratia vt est adoptio correspondet diuersus gradus gloria ab eo qui correspondet meritis.

91
Obiectio.

Soluitur. Ius fundatur in gratia non separatur à forma. Ius ex operibus manet illis transeuntibus. Ratio diuersa in huius.

ad locum Pauli *ad Hebræos 6.* iuxta quorundam interpretum sententiam.

*Affertur ne-
cessitas gratiæ
ad pœnitentiam & me-
rita.*

Aduertendum est hic Doctorem exigere gratiam Dei præuenientem ad pœnitendum: quin ad meritum, vt ex modo loquendi supra in

ratione differentiæ assignatæ inter reuiuiscen-
tiam gratiæ, & meritorum patet. *Mertia,*
inquit, *erant aliquo modo opera hominis, &c.*
quia nempe principaliter sunt dona Dei per
gratiam.

S C H O L I V M.

*Peccata remissa redire in recidiuante quoad circumstantiam ingrati-
tudinis, ita communis cum
D. Thom. 3. part. quæst. 88. art. 2. resoluit etiam Doct. maius beneficium esse innocentiam,
quàm pœnitentiam, quod tenet Bonau. hic art. 1. quæst. 2. Gabr. quæst. vnica. art. 3. opposi-
tum tenet D. Thom. 3. part. quæst. 88. art. 1. & 2. 2. quæst. 106. art. 2. Rich. hic art. 1. qu. 5.*

DE tertio^f articulo principali, dico quòd peccatum dimissum redit tanquam cir-
cunstancia aggrauans hoc peccatum, in quod recidiuat, & hoc dupliciter. Pri-
mò, quia quantò aliquis recipit ab alio beneficium sibi magis indebitum, tantò sibi
magis tenetur lege gratitudinis, etiam si beneficium receptum sit minus, & per conse-
quens, magis, si beneficium est æquale: sed existenti in peccato mortali nullius est
Deus debitor, nisi pœnæ: igitur si sibi gratiam confert, hoc erit donum maximè gra-
uitè, & liberaliter datum, & præcipuè si est gratia æqualis gratiæ collatæ alij innocen-
ti. Igitur iste ex lege gratitudinis est Deo specialiter obligatus propter hoc donum
liberaliter collatum: & per consequens offendens post contra eum, grauiùs peccat
propter ingratiudinem.

14
*Peccatū re-
missum re-
dire ratione
ingratiudini-
nis.*

Secundò, quia quantò aliquis tenetur pluribus obligationibus ad aliquid, tantò, si
transgreditur, grauiùs peccat: sed pœnitens quotiescumque dignè pœnitet, obligat
se saltem voto ad non peccandum in posterum, quia sine tali proposito non est digna
pœnitentia, & præter hoc, est astrictus ad non peccare eadem lege, qua innocens:
igitur si post peccat, transgreditur duplicem legem obligantem ad non transgredien-
dum, scilicet & illam generalem, & istam specialem de promisso seruando; quod
maximè obligat de promisso facto Deo, & de aliquo pertinente ad honorem Dei.

Contra, ^g illud non aggrauat, quo non existente inò posito eius opposito, esset pec-
catum æquè graue, vel grauius: sed si iste non fuisset priùs pœnitens, inò semper in-
nocens, & nunc peccaret, grauiùs peccaret quàm modò: ergo, &c. Probatio mino-
ris, quia cadens à statu innocentiae grauiùs peccat, quàm cadens à statu pœnitentiae:
tum, quia maius beneficium recipit iste, cui Deus conseruauit innocentiam, quàm
cui concessit pœnitentiam post peccatum: tum quia innocens minorem habet occa-
sionem cadendi.

15
*Maius be-
neficium cõ-
seruare in-
nocentiam,
quàm inffi-
riare pœni-
tentiam.*

Item, non oportet cadendo à pœnitentia simul necessariò peccare duobus peccatis:
ergo possibile est quòd peccet vnico peccato tantum: sed illo vno æquè grauitè pos-
set peccasse priùs cadendo ab innocentia; quod patet comparando illud ad quam-
cunque intensiorem malitiæ conuenientem peccato: igitur, &c.

De quo D
Th. 2. 2. q.
106. art. 2.

Ad primum, ^h concedo quòd simpliciter maius beneficium diuinum est conseruare
innocentiam, quàm concedere post peccatum, pœnitentiam. Vnde maius beneficium
contulit Deus suæ Matri, quàm Magdalenz. Vnde singularis gloria, & ornatus est in
Beatis de nunquam cecidisse in peccatum. Et tunc ad argumentum, maiorem nego,
quia possibile est aliquod peccatum habere nunc vnã circumstantiam aggrauantem,
nunc aliam, & illa quæ ibi aggrauat, potest esse grauior, quàm illa quæ hîc aggrauat: &
istæ circumstantiæ duæ possunt esse repugnantes: & ita hîc pœnitentiam præcedere
aggrauat, quia tribuit ingratiudinem. Consimiliter ab innocentia cadere aggrauat
propter ingratiudinem, & innocentia & pœnitentia modo quodam repugnant: sed
caderè ab innocentia simpliciter magis aggrauat.

Contra hoc ⁱ arguitur per illud *Luc. 7.* vbi Christus quæsiuit à Simone de duobus
debitoribus, quorum alteri creditor plus dimisit, alteri minus, quis creditorem plus
diligeret: respondit: *Æstimo, quòd is, cui plus donauit*, quod Christus approbans dixit:
Rectè iudicasti. Sed innocenti nihil donat Deus hoc modo, peccatori autem multa
donat: ergo peccator plus Deo tenetur; quare magis ingratus est simpliciter quando
recidiuat.

16

Respondeo, donare potest intelligi absolutè prout est actus voluntatis liberaliter
communicantis, vel donare, id est, condonare, siue remittere, vt accipitur cùm dicitur,
donauit peccata. Primo modo verum est, quòd cui plus donatur, ille magis tene-
tur donanti, & hoc modo, dico quòd Deus innocenti maius donum dedit, quàm cui
dimittit

*An plus
donatur in-
nocenti quàm
pœnitenti.*

dimittit peccatum. Secundo modo penitenti donat plus quàm innocenti : quia innocens non habet quod sibi remittatur ; & si tunc sumatur maior, quòd ille plus tenetur diligere cui plura donantur, id est, remittuntur : verum est comparando duos, quorum vni pauciora donantur, & alteri plura ; & hoc si non esset beneficium aliud datum, nisi hoc quod est donare, vel remittere. Sed nullus est cui Deus pauca donat, quia pauca commisit, quin sit eidem aliud beneficium datum maius quàm donare, id est, remittere plura, scilicet præferuare eum ab aliis, in quæ cadere potuisset, & cecidisset, nisi præferuatus à Deo fuisset.

77

Et hoc consonat Glossæ Augustini super illud ; *& commissæ, & non commissæ donantur* ; quia nullus est, qui aliqua committat, quin alius posset eadem committere, nisi præferuaretur : igitur ille cui dimittitur, tenetur plus diligere, supple ex causa remissionis. sed alius tenetur diligere ex alia causa, quia non habuit dimittendo ; quòd sine præferuatione diuina esse non potest : & hæc causa requirit simpliciter maiorem gratitudinem.

Cui plus dimittitur plus diligit, ceteris paribus.

Exemplum huius, si aliquis ex liberalitate concedit alicui omnia sua, vt eis vtatur ad libitum : alteri verò concedit aliqua mutuo, & post, quando debet illa reddere, remittit sibi ; quis eum plus diligit ? Dico, quòd primus, quia maius beneficium recepit : & tamen plura remittit alteri ; sed quòd primus nihil habeat sibi dimittendum, hoc est ex beneficio illius, qui omnia sua liberaliter ei concessit. Vnde non est vera illa propositio simpliciter : *cui plus dimittitur, plus diligit dimittentem*, nisi de illo dimittente, per cuius beneficium non stat, quòd ille non tenetur ad tot ad quot ille.

C O M M E N T A R I V S.

92

Articulus scribitur.

Summarium.

Ratio peccata remissa, quoad circumstantiam ingratitudinis.

Prima ratio.

Legem gratiam alius obligari relapsus.

Secunda ratio.

Tenari etiam ex voto emendationis.

Impugnatur prædicta ratio.

93

Respondetur, et explicatur Doct.

DE tertio articulo principali dico, Sec. In hoc articulo resoluit questionem titularem de reitu peccatorum quoad circumstantiam ingratitudinis ; & explicat fundamenta Hugonis, & aliorum ex Scriptura & Patribus obiecta, & respondet deinde ad principalia argumenta posita ad initium questionis. Probat primò ratione ingratitudinis aggruari peccatum, & sic aliquo modo redire peccatum dimissum, quæ est conclusio communis, quam insinuat Tridentinum *sess. 14. cap. 1. & 8.* docens ob ingratitudinem peccatoris remanere pœnam temporalem ex peccato commissò post Baptismum, idque exigere diuinam iustitiam, & demeritam. Probat Doctor hanc conclusionem, quia ex beneficio indebito peccatori, quod Deus confert, remissionis peccatorum, sine vilo merito penitentis, tenetur peccator lege gratitudinis eum non offendere ; & quòd maius est hoc beneficium, tantò maior incurritur obligatio : peccatori autem nihil debet Deus præter pœnam, quam ex peccato suo incurrit quòd ad debitum : ergo, &c.

Secundo probat, quia ex pluribus titulis obligatur peccator Deo, nempe gratitudinis & voti, seu promissionis non peccandi de cetero, quod votum debet is qui dignè pœnitet habere, vt antiquum remittatur ei peccatum. Transgreditur itaque, & legem generale gratitudinis, & illam speciale voti, seu promissionis ; hanc rationem sequitur etiam Gabriel, Ioannes de Medina, *C. de pœnitentia, tract. 1. q. 9.* Suarez autem *sess. 3. in principio.* Vasquez *notatione in art. 2. q. 88.* impugnant hanc rationem, quia votum non peccandi non est promissio facta Deo, sed tantum propositum, quod non inducit obligationem vllam voti, aliàs quodlibet peccatum post penitentiam factam esset transgressio voti.

Cæterum ratio Doctoris est bona, neque intendit votum esse in suo rigore, aut promissionem : quia supra *d. 17. quest. unica, §. coninet etiam qualiter, &c.* dicit non requiri ad qualitatem

confessionis, nisi displicentiam peccati, & propositum abstinendi amplius, & obediendi Ecclesiæ ; hoc propositum hic appellatione *voti, & promissionis* exprimit, quia est votum, & promissio implicita secundum æquivalentiam, quantum est ex determinatione voluntatis, quæ debet esse absoluta, & quantum est ex parte penitentis ad non peccandum amplius, quæ voluntas est bona, & actus virtutis, non penitentia, quia non est dolor de peccato commissò, & hæc voluntas accedit actui penitentia, tanquam circumstantia eius, ex iis quæ supra in loco citato explicuimus cum Tridentino, probando debere esse actum explicitum regulariter. Ad aliam autem virtutem non spectat quàm ad fidelitatem ; quia non ad gratitudinem, vt vult Suarez, vel insinuat, dicens, ratione eius non incurritur aliam obligationem quàm gratitudinis ; hoc autem nequit esse verum : quia ille actus exigitur, vt circumstantia doloris, & supponitur ad beneficium remissionis peccatorum, & iustificationis, ex quibus concessis oritur obligatio gratitudinis præcisè, tanquam ex beneficio speciali in re dato, sicut ex vocatione etiam ad penitentiam Oportet ergo illum reducere ad aliquam virtutem, neque apparere alia, cui magis proportionatur, quàm fidelitas latè sumpta, prout comprehendit non solum promissionem strictè sumptam, sed etiam pactum. Vnde sicut Deus non remittit peccatum sine emendatione in proposito firmo voluntatis, & affectu, eo modo quo etiam exigit satisfactionem, in affectu saltem ; ita hoc propositum habet rationem pacti obligantis ex fidelitate in genere sumpta, specialiter autem obligat vt opponitur obligationi, quæ est ex circumstantia ingratitudinis generali ; sicut ergo ex pacto remissionis concedendæ obligatur peccator ad propositum illud habendum ex pacto, & hoc specialiter etiam transgressio, & contemptus propositi est transgressio pacti, licet ipsum propositum non sit promissio obligans Deo sub speciali ratione voti.

Quod votum dicit per votum, & promissio nem.

Votum illud spectans ad fidelitatem, nõ ad gratitudinem.

Votum illud reduci ad pactum.

voti. Per specialem ergo obligationem fundatam in proposito, non intendit Doctor illam, quæ est voti; sed illam quæ est pacti, vt distinguitur à circumstantia generali ingrati tudinis, quia propositum illud de non peccando de uerò exigitur ex pacto remissionis, & ad eius obseruantiam in effectu tenetur pœnitens ex lege fidelitatis, seu fidei seruandæ Deo, ad quam magis obligatur quàm Paganus, cui nullum remissum est peccatum, & hæc circumstantia est generalis, siue remittatur peccatum adulti per pœnitentiam ante Baptismum, & per ipsum Baptismum, siue etiam baptizati post Baptismum.

Exigitur ex pacto remissionis.

94
1. Obiectio.
Contra conclusionem.

Innocens magis obligatur ex gratitudine.

2. Obiectio.
Ex eadem preparatione.

g Contra illud non aggrauat, &c. Proponit duas obiectiones contra conclusionem positam. Prima, quia innocens grauius peccat si labitur etiam contra gratitudinem, quàm peccator, quia cadens à statu innocentie grauius peccat, quàm cadens à statu pœnitentie; tum, quia maius beneficium ille recipit à Deo: tum, quia minorum habuit occasionem peccandi.

Secunda obiectio est, quia ca lens à statu pœnitentie non necessarid peccat duobus peccatis; ergo possibile est, vt vnico tantum peccato peccet: sed illo peccato, quantum ad malitiam lapsus, posset peccare innocens grauius: ergo, &c. has duas obiectiones mouet Doctor, vt resoluat vter ratione sui status, & beneficii recepti, sit magis obligatus Deo: nempe innocens præseruatus, aut pœnitens ratione gratie pœnitentialis, ad quam fuit restitutus. Deinceps toto hoc §. differit hanc disparitatem itatus, & beneficii recepti, & obligationis consequentis.

95
Ad primam.
Maius beneficium est præseruatio in innocentia, quàm restitutio post lapsum.

Exponitur quid per donum præseruationis comprehenditur.

h Ad primam concedo, &c. Docet præseruationem innocentie, ne quis labatur, esse maius beneficium, quàm concedere gratiam pœnitentie. Vnde maius, inquit, beneficium concessit Deus Beata Virgini eam præseruando, quàm Magdalene, dando ci pœnitentiam, & singularis gloria est in Beatis, & ornatus, ex beneficio innocentie, quam non habent alij, qui salui facti per pœnitentiam. Vt clariùs procedamus explicare oportet mentem Doctoris, ipse intelligit statum innocentie non solum quoad gradum gratie sanctificantis primò concessæ, sed etiam vt includit reliqua omnia consequentia, & donum perseverantie, & reliqua adiutoria tam intrinseca, quàm extrinseca, quibus præseruatio à peccato per Dei gratiam specialem confertur, sicut obseruantiam legis, victoriam tentationum, & concupiscentie, hoc patet, quia non agit Doctor præcisè de prima gratia, quæ fuit primò collata, quia hæc non est innocentia, nisi tantum inchoatiuè; sed de eius conseruatione per gratiam Dei, & donum speciale, quo Deus præueniendi dat opera, per quæ conseruatur, & augetur. Et innocentiam hoc modo esse maius beneficium docet Doctor, quàm sit gratia pœnitentie, quia, vt infra docet explicans illud Euan gelij de duobus debitoribus, vter illorum magis diligenter crediderunt, & respondet Simon, *Estimo quòd is cui plus donauit*, &c. Nullus est, inquit Doctor, *cui Deus pauca donat, quia pauca commisit, quin sit ei aliud beneficium datum maius, quàm donare, id est, remittere plura, scilicet præseruare eum ab alijs, in qua cadere potuisset, & cecidisset, nisi præseruatus à Deo fuisset*, &c. quod optinè confirmat auctoritate Augustini lib. 50. homil. 23. *Regebam*, inquit, *te mihi vt adulterium Scoti oper. Tom. IX.*

August.

non commiseres, suator defuit, vt suator deesset ego feci; locus & tempus defuit, & vt hæc decessit ego feci; affuit suator, non defuit locus non defuit tempus, vt non consentiret ego terris, &c. (loquitur in persona Dei.) agnosce ergo gratiam eius, cui aebes, & quod non admisisisti. Mihi debes iste (supple peccator) quòd factum est, & dimissum uasisisti: mihi debes & tu (supple præseruatus) & quod non admisisisti, nullum est enim peccatum, quòd fecit homo, quòd non possit facere aliter homo, si defuit rector, à quo factus est homo, &c.

Item lib. 2. Confessionum, cap. 7. *Gratie tua de puto, quòd peccata mea tanquam glaciem soluisisti, gratie tua de puto, & quacunque non feci, &c. & omnia mihi dimissa esse fateor, & que mea sponte feci mala, & que te duce non feci, quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audeat viribus suis tribuere castitatem, & innocens. an suam, vt minus amet te, quasi minus & necessaria fuerit misericordia tua, qua donas peccata conuersis ad te? Et infra; & ideo te tantundem, imò magis diligit, quia per eum qui me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari, &c.*

Sequitur ergo in hoc principia Augustini, & loquitur de innocentia, vt habetur ex præseruatione Dei, & vt tubest dono perseverandi, & quatenus per tale donum datur beneficium speciale diuersum ab ipsa prima collatione iustitie, & dicit hoc beneficium esse maius, quàm hominem lapsum restaurare, ac proinde fundare maiorem obligationem gratitudinem cæteris paribus. Comparando ergo duos ad se inuicem, quorum alter præseruatur à lapsu hic & nunc, vel semper Deo disponente, & præseruante eius voluntatem, qua per amorem iustitie fugiat peccatum, & obseruet Legem; alter verò in eadem occasione labatur, præcisè in ratione beneficii maius, & perfectius est, quòd recipit præseruatus, quàm illud quòd recipit lapsus, vt expresse Augustinus docet in vltimo loco citatus, vt patet ex vltimis verbis. Vnde Cyprianus epistola 3. *Primum felicitatis genus est, non delinquere; secundum verò delicta cognoscere & restaurare.* Et Hugo de Sancto Victore lib. 1. de Sacramentis part. 14. cap. 4. *Si magnum est aliquando surgere, maius certe est nunquam cecidisse; si bonum est sanatum esse, melius est nunquam fuisse corruptum, &c.*

Confirmatur ratione, quia præseruari à peccato ex dono Dei est beneficium speciale; quia & ad fructum præseruari, & ad salutem, magis facit, & perfectius coniungit fini, & perfectius etiam continet effectum gratie pœnitentialis quantum ad liberationem a peccato, quia eminentiori modo liberat præueniendo, ne incurrat. Hoc patet in Beata Virgine, quæ præuenta est hoc modo quoad originale, & actualia, vt suo loco tractatur; patet in Apostolis, quibus datum est ex eiusmodi priuilegio ne peccarent mortaliter post aduentum Spiritus sancti; patet etiam in alijs, quibus hoc est concessum; patet in simili, quia non deficere in fide est beneficium singulare Ecclesie Romanæ, quo alijs supereminet. In beatitudine non posse peccare est similiter perfectio illius status, vt supereminet statui viatoris: quia sic etiam magis acceditur ad diuinam perfectionem, & participationem eius à creatura, magis redditur conformis legi, & subiecta Deo, in qua subiectione consistit eius

96

Comparatio vtriusque beneficii.

Cyprianus.

Hugo.

97

Præsentia ratione.

Præseruatio eminentius cõsines gratiam pœnitentialis.

Præseruatio Virginie. Præseruatio Apostolorum post aduentum Spiritus sancti.

Indefectibilis fidei Romanæ.

Indefectibilis beatitudinis.

perfectio. Ergo, cæteris paribus, ex hoc beneficio magis oritur obligatio gratitudinis, quam ex gratia pœnitentia. Præterea, considerando actum secundum per gratiam præservantem, quis constituitur etiam non solum in statu meriti, sed etiam effectu meriti, quando præservatur: ergo in hoc excedit peccatorem, qui labitur, quantum ad coniunctionem ad finem salutis, ita vt non solum sit præservatus à lapsu in ratione nocumenti, sed etiam habet fructum suæ iustitiæ, quantum ad meritum gratiæ, & gloriæ: vnde etiam hic tenetur ad gratias agendas magis ex præsertione sui, quam aliis.

D. Thomas 2.2. *quæst.* 106. *art.* 2. Richardus in *presenti dist.* *art.* 1. *quæst.* 5. Sotus *dist.* 16. *quæst.* 1. *art.* 4. Caietanus *super D. Thoma*, & alij distinguunt beneficium ex parte subiecti, cui confertur, & ex parte ipsius rei collatæ, vt quæ sit in se ipsa maior gratia, verbi gratia, & sic innocentia maior est, quam gratia pœnitentialis: sed ex parte subiecti, quia maior est indignitas respectu gratiæ in peccatore ratione peccati, sic etiam crescit beneficium ex hoc capite vt maius sit.

Impugnatur.

Beneficium ex commodo pensandum.

Præsertio respicit peccatum, vt remedium præueniens ne inest.

Cæterum ratio Doctoris, & autoritas Augustini probat contrarium: quia beneficiū attenditur penes commodum cui donatur: maius autem est commodum ex præsertione à peccato, quam ex liberatione à peccato incurso, & superat tam in dato, quam etiam in modo dandi beneficium; quamuis ergo verum sit peccatum incursum inducere indignitatē positivam, vt ita dicam, quia confertur gratia inimico, & quoad hoc sit excessus: tamen hic ipse excessus attenditur perfectius & eminentius in præsertione, qua quis præuenitur ne fiat inimicus, vnde donum præsertionis non respicit amicū, & iustum tantum pro statu præsentis, sed ex fine suo respicit peccatum quod inest, & ne inest datur ipsa gratia præsertionis, tanquam remedium peccati præueniens, & sicut maius est præuenire peccatum ex parte subiecti, ne inest, ita etiam præsertio vt respicit peccatum, quod inest, maius est beneficium, & inducit maiorem obligationem gratitudinis, & consequenter peccatum innocentis, cæteris paribus, esse grauius ex hac circumstantia ingratitudinis.

Obiectio.

Sed obicit Sotus quod secundum peccatum non solum sit contra beneficium pœnitentiæ receptæ, sed etiam contra omnia beneficia priora etiam innocentia: ergo peccatum contra pœnitentiæ beneficium est etiam contra innocentiam receptam in Baptismo.

Respondetur, hoc argumentum non tangere scopum quæstionis, aut sententiæ, quam præmittit Doctor, quia non agitur hic de innocentia, vt est commune beneficium ex Baptismo, tam lapsu, quam præserto; sed de innocentia, vt habetur ex dono pœnitentiæ, & præsertionis, & qua est singulariter donum, & privilegium datum, etiam per specialem gratiam, ex qua redundat obligatio gratitudinis maior, quam sit illa, quæ est præcisè ex gratia pœnitentiæ in lapsu. hinc etiam excluduntur illa quæ alij Doctores moderni huic quæstioni admiscerent: nempe si gratia pœnitentialis sit maior, eam esse maius beneficium, quam sit gratia minor innocentis: data: quia beneficium etiam crescit ex hoc capite, id quidem verum est; sed

per accidens se habet ad quæstionem, quæ dicitur, & præcisè versatur in comparatione innocentia, vt habetur per præsertionem ad gratiam pœnitentiæ, vt donatur post lapsum. Et quæritur an maius beneficium sit præuenire sic hominem ne labatur, quam lapsum iam restituarere. Non est ergo dubium quin maius beneficium recepit qui præsertus est, ratione cuius tenetur ad gratiarum actionem ex titulo speciali præsertionis, ad quam non tenetur lapsus ex illo titulo. Vnde si labitur innocens, aggravatur eius peccatum ex illo titulo speciali gratitudinis debita, ex quo non aggravatur peccatum alterius, qui caruit illo beneficio: sed vterius comparando vtrumque ad peccatum, in quod vnus lapsus, & à quo alter fuit præsertus; & comparando præterea ipsam restiturationem à peccato, ad præsertionem ab eodem, sicut hæc excedit in, ratione beneficii, ita etiam fundat titulum maioris obligationis quoad gratitudinem, quam fundet restitutio à peccato incurso: quia simpliciter eminentiori modo liberatus est à peccato per sui præsertionem, sine qua illud incurrisset, quam alter vt liberatur ab incurso: quia hæc liberatio includit peccatum, & offensam incursum, alia verò non ita; sed præventionem gratuitam ab incurrendo peccato, & hic sentus est quæstionis quæ ad alias circumstantias, ex quibus crescere potest beneficium, non trahitur.

Sensus verus & scopus quæstionis.

i Contra hoc arguitur per illud Luca 7. &c. Obicit contra dicta parabolam illam de duobus debitoribus, quibus dimissa sunt inæqualia debita. Vter eorum ex dono accepto magis diligat creditorem? & respondet Simon, quod is cui plus donatus: sed innocenti nihil dimittit Deus, quia non habet quod dimittat; peccatori autem plura dimittit: ergo hic recidius magis est ingratus.

100

Obiectio. Ex parabola de debitoribus.

Respondet Doctor donari sumi dupliciter. Primò, vt est actus voluntatis liberaliter se communicantis, & non ex vlllo debito eius, cui se communicat. Alio modo sumitur pro condonare, seu remittere debitum incursum.

Donum dupliciter sumi.

Respondet plus donari modo innocenti; quia præuentus est ne in debitum incurreret. Secundo modo plus condonatur peccatori: quia per remissionem liberatur à debito incurso: neminem autem esse cui Deus pauca donat primo modo, quod probat autoritate Augustini, subiungit exemplum morale satis commodum, ex quo sequitur quod donum quantum magis excludit onus, & minus admiscetur ei iustitiæ, tanto magis est liberale, & inducens obligationem gratitudinis. Quamuis autem per peccatum magis sit indignus gratia peccator, quantum ad vocationē ad pœnitentiam, tamen ipsa remissio peccati etiam admiscet iustitiæ aliquo modo, quia exigitur à peccante satisfactio tam interior per dolorem, quam etiam exterior per confessionem, & erubescitiam, & vterius pro pœna temporali, quæ ipsi manet post remissionem peccati: quamuis hæc vt procedunt à peccatore ante remissionem, vt supra dictum est in hac *quæst.* *art.* 1. non habeant condignitatem, seruatur tamen aliqua ratio iustitiæ vindicatiuæ in iis ad puniendum peccatum. Donum autem collatum in nocenti, quo præsert

Donum magis liberale, cui minus admiscetur oneris.

Onus gratia pœnitentialis.

99

Solutur. Agitur de innocentia, vt est ex dono pœnitentiæ.

præferuatur, est merè liberale, sine vllò eius merito præueniente, neque inducens obligationem vllam satisfactionis: ergo ex modo collationis, & gratia illa collata, confurgit in eo debitum maioris gratitudinis. Rectè ergo Doctor infert illud dictum non esse verum: *cui plus dimittitur, plus diligit*, nisi vt refertur ad eum qui donat debita, & per cuius beneficium non stet vt minùs debens non debeat tot in re ipsa, quot magis debitor: quia nimirum per gratiam creditoris confertur ipsi beneficium, quo præuentus non incurrat tot debita, quot alter, & hanc sententiam Doctoris ex parte tenet Suarez in tertio gradu innocentia, quem assignat.

Ex dictis in hoc articulo satis patet sententia Doctoris quoad necessitatem gratiæ Christi præuenientis, siue ad meritum & perseverantiam in bono, siue etiam ad resurgendum à peccato, & eius remissionem. hæc enim ipse refert in

gratiam Dei specialem, non in vires liberi arbitrij. Vnde, sicut aliàs dictum est d. 1. q. 2. non est locus calumniæ, quam moderni intentant; quia verba eius, & discursus clarus est, *in hac quæst. art. 2. & 3.* vbi per se hanc quæstionem tractat. in aliis verò locis supponit id quod fides & Theologi communiter docent, & disserit tantùm de eo quod in quæstionem venit pro occurrenti materia, sicut in loco præfato, vbi docet quomodo actus pœnitentiæ circumstantiatus haberi possit absque eo quòd procedat elicitiuè à gratia, seu charitate inhærente. Vnde rectè, vt multi interpretantur, sub *communi influentia*, præfato loco expresse, comprehendit omnia concurrentia ad actum pœnitentiæ, præter solam gratiam inhabitantem, & sanctificantem, quam excludit ab actu contritionis, vt habet rationem dispositionis prioris ad ipsam gratiam iustificantem.

Explicatur parabola.

101
Necessitas gratia asserta à Doctore.

SCHOLIUM.

Circumstantias ingratitudinis, inobedientia & contemptus, comitari omne peccatum, & sic non esse specialia peccata, nisi formaliter tendatur in ipsarum obiecta, vt si idè offendit benefactorem, vt nihili habeat eius beneficia, & de circumstantia inobedientia, quia est essentialis tanquam genus in omni peccato, certum est non fieri peccatum speciale, nisi per formalem intentionem contraveniendi præcepto, quis operetur. Tamen de aliis circumstantiis generalibus satis probabile est, quòd non petant voluntarium directum, vt tribuant specialem malitiam in re, que tamen in ordine ad confessionem non censetur specialis, quia de ea constat semper confessori, quoad communem rationem eius, & fortè sic vult Doctor de quo latè in materia de peccatis, in illa quæst. an ad scandalum requiritur, ruinam spiritualem proximi formaliter intendi, de quo 1. 2. quæst. 72. & 2. 2. quæst. 43.

AD secundum dico^k quòd possibile est reciduantem peccare pluribus peccatis, vel quasi pluribus^l, si ex deliberatione agat contra legem communem, & contra legem gratitudinis, & contra legem promissi: sed communiter non sic peccatur, quia peccans communiter non appetit, nisi delectationem, licèt inordinatè, & veller illi delectationi non esse annexas tot prohibitiones, & isto modo, omni peccato coniungitur inobedientia, & contemptus, & odium Dei, & ingratitude, & huiusmodi, non quòd peccator habeat tunc actum elicitem pertinentem ad singula istorum: sed implicite in quantum vult aliquid, ad quod quodammodo concomitantur hæc omnia. Concedo ergo quòd possibile est peccare reciduantem vnico peccato.

Et quando infers, ergo posset æquè grauiter peccasse primò quando cecidit ab innocentia; Concedo quantum est ex parte libidinis, & inordinationis formalis in peccato: sed non quantum est ex parte istius circumstantiæ ingratitudinis, & multiplicis obligationis, peccasset tamen tunc grauius quantum ad aliam circumstantiam, quia magis ingratus est cadendo ab innocentia, quam à pœnitentia.

Contra: esto quòd iste decies pœnituit, & qualibet vice de decem peccatis mortaliibus, post decimam pœnitentiam reciduat cum tanta libidine peccans, cum quanta in primo peccato, tunc hoc peccatum erit centies grauius primo peccato, quia ratione cuiuslibet peccati dimissi tenetur non cadere, & in ratione cuiuslibet, est specialis ingratitude in cadendo, & ratione pœnitentiæ cuiuslibet, in qua * promissit non peccare, tenetur non peccare.

Respondeo, nulla noua culpa est ita grauis ex aliqua circumstantia respiciente pœnitentiam præcedentem, quòd illa circumstantia æquiparetur grauitati peccati in se, siue in propria malitia, nec fortè in centesima parte. Tamen concedo quòd sicut ista circumstantia ingratitudinis, & promissi aggrauat; & ita grauius est, quòd fuit prius collatum bonum magis indebitum, quod erat regulariter in eo, qui grauius peccauerat, & quantum pluries promissit; quod regulariter accidit in eo, qui pluries pœnituit.

Sed quid est simpliciter grauius^l, vel cadere respiciendo ad maius beneficium, vel magis indebitum præstitum, vel ad plura promissa de non cadendo? Respondeo,

18
Quomodo omni peccato coniungitur odium Dei, inobedientia, ingratitude, &c.

* Promissit scilicet obligatione gratitudinis, non aliter.

absolutè plus ligat præceptum legis naturæ pertinens ad gratitudinem, quàm ista obligatio noua, contracta per propriam promissionem; nisi fortè istud principium, vel præceptum, *serua promissa*, magis obliget quàm istud: *Esto gratus beneficienti secundùm gradum eius in benefaciendo*.

In isto articulo restat dubium. Nunquid oportet in speciali confiteri peccata præcedentia tanquam circumstantias aggrauantes? Respondeo, quòd quanquam hoc sit licitum, & fortè vtile: non tamen videtur necessarium illa confiteri in speciali: quia in quantum aggrauant, possunt exprimi sufficienter in confessione absque expressione illorum peccatorum priùs dimissorum in speciali, scilicet dicendo de multis, & magnis peccatis aliàs pœnitui, & credo quòd Deus mihi remisit, & ideò nunc fui magis ingratus in peccando.

Ad argumenta. ²⁰ Ad primum patet quòd illa parabola ad hoc principaliter tendit, *Ad arg.* 1. quòd eadem pœna exigitur à seruo illo, qui noluit dimittere conseruo suo, quæ fuisset exacta ab eo propter delictum principale; quod enim ibi dicitur, *Tradidit eum tortoribus, donec redderes vniuersum debitum*; intelligo ad propositum, quia non redderet vniuersum debitum, nisi soluendo pœnam damnationis, pro eo mittatur in illum carcerem damnatorum; & ita ad propositum, recidiuans eidem pœnæ damnationis adiudicatur, quam habuisset propter peccata priora, & priùs dimissa, & æqualem quantum ad durationem, quia donec reddat, &c. sed non sequitur quòd æqualem quantum ad intensionem; & ita dicendum est ad omnes auctoritates Sanctorum fundatas in illa parabola Saluatoris, quòd peccata illa redeunt, id est, quòd obligatio ad damnationem redit, & aggrauata propter remissionem illorum peccatorum præteritorum.

Ad secundum ²¹ isto modo est intelligenda auctoritas Iacobi, quantum ad damnationem, quæ est generalis pœna omnium peccatorum mortalium, *factus est omnium reus*; vel aliter, & in idem redit quantum ad auersionem à fine vltimo, quæ est communis omni peccato mortali. Sed non est intelligendum, quòd factus est omnium reus quantum ad grauitates speciales singulorum, & nullo modo quantum ad illas grauitates easdem in numero, vel in specie.

Arg. 3. Ad aliud, vno modo potest dici quòd si contritus priùs, contemnit postea confiteri, peccat nouo peccato mortali in illo contemptu; nec tamen redit culpa dimissa per contritionem, neque, inquam, redit quantum ad malitiam, nec quantum ad reatum: sed semper sola pœna manet temporalis debita illi, licet pœna damnationis debeat nouo peccato mortali.

Alio modo posse dici, quòd quando pro peccato habetur pœna completa (intelligente completa quantum ad tres partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem, satisfactionem) tunc commutata est pœna damnationis in pœnam temporalem; non sic autem de peccato, de quo habetur contritio sine aliis duabus partibus pœnitentiæ. Sed prima responsio est conuenientior, quia peccatum in contritione simpliciter deletur, ita quòd non manet, nisi obligatio ad pœnam temporalem; & si post sequatur contemptus satisfactionis, seu confessionis nouum peccatum mortale est, & aggrauatum propter culpam priorem in contritione dimissam.

²² Ad aliud dico, quòd non potest redire eadem tenebra numero saltem per naturam: quia ita non potest esse eadem negatio, sicut nec eadem affirmatio, posita interruptione hinc, & inde. Ad probationem dico, quòd ad vnitatem priuationis non sufficit vnitatis subiecti, & habitus oppositi: sed requiritur vnitatis continuitatis eiusdem in subiecto eo modo, quo potest habere esse in subiecto; patet hoc per simile, quia ad vnitatem negationis non sufficit vnitatis affirmationis; nam non Socrates, quod est negatio vnius numero affirmationis, potest esse non solum plura numero, sed in pluribus specie, & genere: & tot esse, quot sunt entia quæ non sunt Socrates; ita & priuatio potest esse eiusdem formæ, & tamen non eadem: potest etiam esse in eodem subiecto plurificata, si sit interruptio, sicut & habitus eius est plurificatus, si cum interruptione inesser illi subiecto; siue enim positium, siue priuatum, vel negatum, idem numero reparare, hoc (sicut dicitur in materia de resurrectione) solius est potentie infinitæ Dei, cui sit gloria, &c.

d. 43. q. 3.
○ 4.

k **A**D secundum dico quòd possibile est recidivamtem, &c. Hic respondet secundæ objectioni supra factæ, qua opponitur, recidivamtem posse peccare vnico peccato tantum, quod esset æquè graue, vel grauius, quàm esset peccatum cadentis ab innocentia.

Respondet primò, posse peccantem facere contra plures leges eodem actu, vel pluribus, si intendat sic agere, vt contra legem gratitudinis, promissionis, iustitiæ, & sic de reliquis circumstantiis generalibus: sed hoc non contingit communiter, quia peccans non intendit per se, nisi delectationem inordinatam, & vellet non esse coniunctam prohibitionem.

Hic tradit doctrinam communem Theologorum, quam sequitur D. Thom. 3. p. 9. 88. art. 4. & 2. 2. q. 107. art. 2. D. Bonaurentia dub. 3. hic circa literam Magistri, Altiſiodorensis lib. 4. Summa, tract. 6. q. 2. Durandus in presenti distinctione, & alij communiter: nempe circumstantiam generalem non dare speciem actui, nisi quando est per se intenta. Contrarium huius docet Abulenſis quæst. 141. & 142. in Math. 18. Ioannes de Medina C. de pœnit. tract. 1. q. 9. communis tenenda est; rationem eius variè assignant Doctores.

Hæc quam adducit Doctor est optima, quia circumstantia generalis tantum implicite, & concomitanter se habet ad actum in specie, in quantum vult aliquid, ad quod illæ circumstantiæ sequuntur ex generali ratione, quia circumstantiæ generales in specie considerantur ex propria lege, & præcepto spectant ad materiam propriæ virtutis: verbi gratia, offensæ, ad materiam charitatis in specie; inobedienciæ, ad materiam propriam; ingratitude in specie, ad virtutis oppositæ materiam, in qua præceptum in specie obligat, quando peccatum est directè contra materiam præcepti, vltra quàm ex natura præcepti non extenditur. Dicuntur tamen hæ circumstantiæ generales in aliis materiis, quatenus hæ ex consequenti, & concomitanter faciunt aliquo modo, & reducuntur ad materiam illarum virtutum implicite tantum, & vt media tanquam ad finem extrinsecum, ad quem ordinantur; & qui continent medium, dicitur interpretatiuè contemnere finem, licet contemptus medi in tantum est peccatum in propria specie, in quantum opponitur proprio præcepto, & bonitati intrinsecæ, non autem bonitati finis extrinseci: quia finis præcepti extrinsecus, non cadit sub præcepto: sicut ergo finis est generaliter intentus, etiam per præcepta virtutum particularium, sic transgressio huius, aut illius virtutis includit concomitanter, & implicite contemptum finis per modum circumstantiæ generalis respicientis opera, quæ ad finem ordinantur: hoc ergo est circumstantiæ generales quodammodo sequi implicite, vel concomitanter se habere ad quodlibet peccatum in materia huius, aut illius virtutis in particulari, cui non competit dare circumstantiam generalem aliis virtutibus, quia alia ad ipsam non ordinantur vt ad finem, neque ex natura rei, neque ex vniuersali, aut particulari intentione legislatoris. Charitas autem est finis legis, subiectio creaturæ ad Deum, finis etiam generalis obseruantiarum mandatorum; gratitudo finis beneficiorum.

Scoti oper. Tom. I. X.

Dicitur præterea concomitanter, & implicite se habere illas circumstantias generales ad actum peccatoris, quia neque ex scientia, neque ex intentione, neque ex regula ad eas refertur actus.

Hoc posito, respondet ad argumentum, admittendo consequentiam, & ad subsumptum adimitit grauius posse peccare pœnitentè ex ratione duplicis obligationis, nempe gratitudinis, & fidelitatis, seu pacti transgressi, vt supra declaratum est in secunda ratione Doctoris, tamen innocens cadens peccaret grauius, quantum ad circumstantiam ingratitudinis.

Obicit deinde, si peccans sæpius iterauit peccatum, & postea pœnituit etiam iterando pœnitentiam, vt si peccauerit decies, & decies etiam pœnituit, deinde reciduat; sequitur quòd hoc vltimum peccatum esset decies grauius primo peccato: quia ratione cuiuslibet peccati dimissi tenetur non cadere, & ratione etiam promissi, seu pacti.

Respondet, quòd circumstantia aggrauans peccatum nequeat in malitia comparari ad peccatum in propria malitia. Admittit tamen quantum ad aggrauationem, quæ est ex circumstantia, magis aggruari, & in tantum aggruari peccatum, in quantum beneficium maius, & non debitum, fuit illatum.

Dices, si circumstantia aggruat peccatum, ergo confert ei aliquam malitiam: ergo hæc comparabilis est ad malitiam ipsius peccati in grauitate, quando grauitas circumstantiæ multiplicatur. Consequentia patet, quia circumstantia inutans speciem etiam aliquando aggruat peccatum in specie magis, quàm ipsum obiectum.

Respondetur, circumstantiam aggrauantem se habere ad peccatum, vt accidens in proprio genere, quod nequit comparari substantiæ actus, quam supponit, & cuius malitia crescit ex circumstantia: sed circumstantia mutans speciem licet talis sit respectu operantis, in quantum ipse ex alio fine, verbi gratia, homicidij, interfecit eum quem nouit esse Sacerdotem: tamen respicit actum illum, in quantum est materia propriæ virtutis, vt Religionis; & licet indirectè accedat, quantum ad intentionem homicidæ, directè tamen cadit in materiam ex propria prohibitione, qua comprehendit personam sacræ, & eius imunitatem.

I Sed quid est simpliciter grauius, &c. Respondet grauius esse peccatum ex ingratitude, quàm ex transgressione illius propoliti, quod habuit pœnitens. Quod propositum hic appellat promissionem, intelligi debet modo supra explicato: quia alioquin si intenderet promissionem strictè sumptam, & factam Deo, non cohereret doctrinæ præcedenti, in qua dicit malitiam ex circumstantia ingratitudinis non posse comparari ad peccatum in se in grauitate, si enim votum, aut promissio strictè sumpta hic per eum intelligeretur, esset peccatum nouum, seu circumstantia mutans speciem, quod idem est, vt ipse supponit supra in responsione ad secundam objectionem, neque dubitaret consequenter dicere grauitatem huius excedere grauitatem, quæ ex circumstantia ingratitudinis tantum aggruaret. Quod autem dicit gratitudinem magis obligare

102
Responsio ad secundam objectionem præmissam.

Responsio.

Doctrina communis.

Circumstantia generalis non dat speciem actui, nisi sit intensa specialiter.

103
Ratio præmissa sententiæ declaratur.

Quare dicuntur generales.

Contemptus medi est interpretatiuè contemptus finis.

104
Responsio ad objectionem.

Obiectio.

Responsio.

105
Replica.

Solutio.

106
Gratum est peccatum ex propria malitia, quàm ex circumstantia vtri.

Gratitudinis maior est obligatio, quam promissionis latè sumpta.

Circumstantia in ingratitudinis in genere consistens.

107
Ad argumenta principalia. Ad primum.

Responsio,

Explicatur parabola de seruo.

obligare ex præcepto legis naturæ, quam promissionem, ut ipse sumit, latè sumptum, est etiam verum, quia gratitudo in omni lege, & statu obligat, & vniuersaliter se habet, quam promissio altè sumpta, à qua aliquando potest quis resilire ex rationabili causa, non ita ab obligatione gratitudinis. Deinde subiungit non esse necessarium in specie confiteri hanc circumstantiam aggravantem, sed consultum esse ut in genere confiteatur, non declaranda peccata aliàs remissa.

m Ad argumenta. Ad primum patet, &c. Hoc argumentum est ex parabola illa Matthæi, in qua paterfamilias seruum, cui dimisit omne debitum, quia non remisit seruo suo debitum minus, tradidit tortoribus, repetens debitum dimissum.

Respondet intelligi debere de pœnæ debito, nempe damnationis, quantum ad durationem illius pœnæ, quæ requiritur per peccatum subsequens in æquivalenti; quia pœna ei debita est æterna quoad durationem, non verò redit pœna prior in se ipsa quoad intensiorem, neque in indiuisibile. Et sic explicat etiam auctoritates Sanctorum, qui dicunt redire priora peccata remissa per subsequens, nempe quoad durationem pœnæ, seu, ut alij dicunt, quoad pœnam materialiter aggravatam per circumstantiam ingratitudinis, ex prioribus peccatis remissis. Non requiritur enim ut parabola quoad omnia accommodetur in rigore, sed quoad principale significatum, quod in proposito est, denotare rigorem diuinæ iustitiæ in eos, qui non faciunt misericordiam: quia *iudicium sine misericordia his qui non faciunt misericordiam, &c.* Repetit ergo ab illo seruo crudeli in alium conferuum pœnam huius peccati de rigore, quam aggravat prior venia data, & condonatio facta debiti, & ob illam circumstantiam ingratitudinis priora peccata dicuntur in nouissimo puniri, non verò in seipsis. Alia loca Scripturæ, quæ huic questioni accommodantur, ut Psalm. 108. *In memoriam redeat iniquitas Patrum eius.* Psalm. 37. *Pueruerunt, & corrupta sunt cicatrices meae à facie insipientiæ meae, &c.* Psalm. 38. *Ne memineris iniqui-*

tatum nostrarum antiquarum, &c. explicantur, vel de pœna temporali, vel de pœnis malæ consuetudinis, & concupiscentiæ, quæ ex peccatis sunt, & in peccata cōpurescunt, quando eis consentitur, vel de pœna etiam subtracta iussè misericordiæ ob circumstantiam ingratitudinis, & de damnatione ob peccata nouissima, & contemptum misericordiæ præstitæ. Videantur interpretes.

n Ad secundum, &c. patet responsio ex dictis, quo modo qui in uno deliquerit factus sit omnium reus, &c. quam auctoritatem aliqui intelligunt, quantum ad materiam fidei. Ad propositum autem intelligitur, quoad apositionem à fine ultimo, quæ est communis omni peccato mortali. Alij dicunt redire hanc pœnam damni etiam in specie, & gradu eandem, loquendo de ipsa ut priuatio est gloriæ: quia putant eandem esse æqualem in omnibus peccatis. Sed de hac agemus infra *dist. 50. q. 6.* Interim dicta solutio Doctoris satisfacit præsentī difficultati: nam qui dicunt redire eandem, non dicunt redire ex iustitia diuina per modum pœnæ priorum peccatorum: sed tantum redire in pœnam ultimi peccati; ex natura verò rei necessariò redire eandem, quia est priuatio, in qua nulla datur latitudo, cum excludat vniuersim formam, qua ratione. Philosophi antiqui dicebant omnia peccata esse paria.

Ad tertium à ratione nempe, quia per contritionem remittitur peccatum in ordine ad alias partes pœnitentiæ, si eas contemnat postea pœnitens: ergo vel reddit idem peccatum, vel remittitur sine sufficienti satisfactione. Ad hoc, inquam, respondet dupliciter: sed secundam responsionem ipse reicit, & merito. Prima itaque tenenda, peccatum scilicet remissum non redire: sed peccare de nouo pœnitentem contra præceptum affirmatiuum Sacramenti.

Ad quartum, patet ex litera: & sic finitur tractatus de pœnitentiæ, iuxta ordinem Magistrī, quem sequitur Doctor. Sit laus Deo, Beatissimæ eius Matri, & omnibus Sanctis, specialiter sanctis Patribus Francisco, & Antonio, sub cuius octaua finem habuit, 18. Iunii 1636.

108
Ad secundum responsio.

Pœna damni qua ratione redeat.

109
Ad tertium à ratione.

DISTINCTIO XXIII.

De Sacramento Vnctionis extreme.

4
De vntionis extreme Sacramento.

De tribus generibus vntionis, de his Hug. lib. 2. de Sacram. p. 15. cap. 1.

PRÆTER præmissa est etiam aliud Sacramentum, scilicet vntio infirmorum: quæ fit in extremis, oleo per Episcopum consecrato. Et sunt tria genera vntionis. Est enim vntio quæ fit chrismate; quæ dicitur principalis vntio, quia in ea principaliter Paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum scilicet, & balsamum, oleum conscientiæ, balsamum bonæ famæ. Chrisma verò Græcè, vntio Latinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vntionem sanctificatum chrisma vocatur, sed illud solum quod miscetur cum balsamo, quo capita Regum & Pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos Sacerdos vngit in vertice, & Pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Est & alia vntio, qua

qua catechumeni & neophyti vnguntur in pectore, & inter scapulas in perceptione Baptismi. Tertia verò vnctio est quæ dicitur oleum infirmorum, de qua nunc agitur.

A quibus institutum sit hoc Sacramentum.

HOc Sacramentum vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus, *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* In quo ostenditur duplici ex causa Sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde constat eum qui hanc vnctionem fideliter deuotèque percipit, & in corpore & in anima alleuiari, si tamen expedit vt in vtroque alleuietur. Quòd si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ est animæ, sanitatem in hoc Sacramento acquirit. Et sicut in aliis Sacramentis, ita & in isto aliud est Sacramentum, aliud res Sacramenti. Sacramentum est ipsa vnctio exterior; Res Sacramenti, vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliacione perficitur. Et si ex contemptu, vel negligentia Sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & damnabile.

B
Hug. ibid.
cap. 2.
Iacob. vii. c.

De iteratione huius Sacramenti.

QVærent aliqui, Si hoc Sacramentum iterari possit, cum Baptismus, & alia quædam Sacramenta semel suscepta, non iterentur? Augustinus dicit. [Sacramentum non iterandum, & Sacramento non faciendam esse iniuriam.] Sed hoc dicit, vbi agit de Sacramento Baptismi, & Confirmationis, & Ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, sed de Sacramento Baptismi, Confirmationis, & Ordinationis, quæ nullatenus sunt reperenda, quia semel tantum, & non sæpius datur Baptismus, Confirmatio, & Ordinatio: Sacramento verò altaris, & pœnitentiæ, & coniugij, sæpè iterari videtur, quia sæpè Sacramentum corporis percipitur, frequenter pœnitentia agitur, coniugium sæpè contrahitur. Quare ergo vnctio similiter non potest iterari? Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si verò morbus non potest cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari potest, ita & vnctio iterari posse videtur. Vtraque enim illic cõmemorat Iacobus, & vtrumque alteri cooperatur ad conferendam alleuiationem corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem super infirmum posse iterari ad impetrandam sæpius sanitatem mentis & corporis, cum propter infirmitatem eadem sæpè iteranda sit oratio? Quidam autem de omni Sacramento intelligi volunt quòd non sit iterandum, scilicet secundum totum illud quod pertinet ad Sacramentum, dicentes quædam Sacramenta sæpius posse suscipi, quædam verò non. Nec tamen quæ sæpius sumuntur, totaliter iterantur, vt Sacramentum Altaris & Vnctionis, quæ licèt sumantur sæpius, tamen quia non iterum benedicuntur eadem hostia, vel idem oleum, non iteratur Sacramentum cum iniuria. Sed dicet quis, sic & Baptismus non iteratur, etiamsi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua non iterum benedicatur. Sed aliud est, inquit illi, de benedictione aquæ, qua fit Baptismus, & aliud de benedictione panis & olei. Potest enim Baptismus celebrari in aqua, etiam non

C
Hugo ibid.
cap. 3.
Lib. 2. contra
v. 2. Parm.
epist. c. 13.
& hab. 1. q.
1. quæ quidam.

*Aliorum
opinio.
Hug. lib. 4.
sentent.
cap. præter
supradicta.*

Obiectio.

Responsio.

benedicta, quia illa benedictio pro reuerentia tantum fit & decore, non virtute Sacramenti. Sed corpus Christi non potest confici, nisi de pane consecrato, nec unctio illa fieri potest, nisi de oleo ab Episcopo consecrato. Ideoque illa sanctificatio ad virtutem Sacramenti pertinere videtur. In coniugio quoque semel tantum benedicitur quisque, non saepius. [Benedicitur enim, ut ait Ambrosius, cum prima, & non secunda vxore.] Si ergo cum dicitur Sacramentum non esse iterandum, nec iniuria ei esse facienda, rationem dicti referas ad sanctificationem rei, qua Sacramentum expletur, de omni Sacramento generaliter id verum est. Si vero ad susceptionem Sacramenti, de quibusdam verum est, quod non iterantur crebra susceptione; de aliis vero quibusdam non, quia frequenter sumuntur, ut hoc unctiois Sacramentum, quod in omni penè Ecclesia saepe repetitur.

Amb. in fine comm. super 1. Cor. 7. & in gl. super illud eiusdem cap. Nubatur tantum in Domino.

Q V A E S T I O V N I C A.

Vtrum extrema Unctio sit Sacramentum nouae legis.

D. Thom. in suppl. q. 29. art. 1. & hic qu. 1. art. 1. Richard. art. 1. qu. 1. & per totum. D. Bonauent. art. 1. & 2. per totum. Suar. tom. 4. disp. 39. sect. 1. Bellarm. l. 1. de Sacram. unct. cap. 4.

I
Argum. 1.

I R C A hanc^a distinctionem vigesimamtertiam, quaero hanc quaestionem includentem totam materiam distinctionis: Vtrum extrema unctio sit Sacramentum nouae legis? Quod non: omnia Sacramenta nouae legis sunt instituta à Christo, supra *dist. 2. quest. 1.* sed istud videtur institutum fuisse à Iacobo in sua Canonica 5. cap. *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros, & orent super eum, &c.*

Argum. 2.

Item Sacramentum vnum habet vnam materiam, & vnam formam: hoc autem, secundum quod ministratur ab Ecclesia, habet multas materias, quia multas unctioes: & multas formas, quia multas orationes coniunctas multis unctioibus. Oppositum Magister in littera.

C O M M E N T A R I V S.

De extrema unctioe.

I N hac distinctione agit Doctor cum Magistro, de extrema unctioe, quod est Sacramentum commune institutum adultis, ad exitum ex hac vita. Concilium etiam Tridentinum seruat eandem methodum *sess. 14.* vbi proxime post illam de poenitentia, subiungit de extrema unctioe doctrinam: *Visum est, inquit, sancta Synodo, praecedenti doctrina de poenitentia, adiungere ea, quae sequuntur de Sacramento extremae Unctiois, quod non modo poenitentia, sed & totius Christianae vitae, quae perpetua poenitentia esse debet, consummatissimum existimatum est à Patribus, &c.* Sic Origenes homil. 2. in *Leuiticum* coniungit Poenitentiae hoc

Ratio dispositionis.

Trident.

Est consummatio Poenitentiae.

Origen.

Sacramentum. Chrysostomus *lib. 3. de Sacerdotio* asserit Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata per hoc Sacramentum, in quo a finis est Poenitentiae Unctio. Hanc distinctionem cum tota doctrina de hoc Sacramento vnica quaestione comprehendit breuiter noster Doctor.

a Circa hanc distinctionem, &c. In hac quaestione proponit duas conclusiones. Prima docet possibilitatem, & congruitatem, & institutionem huius Sacramenti. Secunda vero rationem eius comprehendit, quoad omnia quae ad ipsum spectant, Materiam, formam, effectum, Ministrum, &c.

Chrysof.

Paritio.

S C H O L I V M.

Respectu finalis remissionis venialium, conuenit esse, & de facto est, Sacramentum institutum in lege noua, scilicet extrema unctio, pro hoc est locus Iacob 5. & Marc. 6. Nicanum ex Arabico Latine redditum cap. 69. Cabilonense can. 48. Flor. in instruct. Armen. Trid. sess. 14. can. 1. patres quos citat Bellarm. l. 1. de Sacram. unct. cap. 4.

2

Hic sunt duo videnda. ^b Primò, quod possibile est esse aliquod Sacramentum nouae legis, quod sit signum efficax finalis remissionis venialium, quod congruit, & quod

quod hoc factum est. Secundò, quòd extrema vnctio est tale Sacramentum, & de totali ratione extremæ vnctionis. Primum sic, possibile est Deum finaliter remittere venialia: ergo possibile est sibi institui signum efficax istius remissionis: Consequentia patet, quia possibile est hominem instituere signum efficax practicum cuiuscumque operis sui: ergo multò fortius est Deo possibile; & ita potest quodcumque signum sensibile, cuius institutio non includit contradictionem, instituere tanquam signum practicum efficax istius effectus.

Hoc etiam congruum est, recessurum scilicet ab hac vita, finaliter à venialibus absolui: quia ista non remissa essent impedimentum gloriæ consequenda; & non remissa possunt esse vsque ad exitum, quia peccator quasi continuè peccat talibus peccatis. Hoc etiam factum est. Probatur ex illo verbo Iac. 5. *Si in peccato est, remittentur ei;* non intelligit de mortalibus, quia hæc non remittuntur, nisi in Baptismo, vel Pœnitentia: ergo de venialibus. Sit ergo prima conclusio, quòd respectu finalis remissionis venialium, conuenit esse, & potest esse, & est Sacramentum nouæ legis.

Non est de mortalibus, per se, sed per accidens est. Conclus. 1.

COMMENTARIUS.

Hic sunt duo videnda, &c. Hic primum ostendit possibilitatem institutionis, & congruitatem eius, nempe ad remissionem peccatorum non mortalium, quia illa sunt materia pœnitentiæ, sed venialium. Deinde subdit conclusionem primam, quæ talis est:

Sit ergo prima conclusio, quòd respectu finalis remissionis venialium conuenit esse, & potest esse, & est Sacramentum nouæ legis.

Prima conclusio.

SCHOLIUM.

Definit extremam Vnctionem, & declarat optimè particulas omnes definitionis, ministrum, subiectum, effectum, dispositionem, materiam, formam, &c. quod ait effectum esse remissionem venialium, tenet D. Bonau. hic art. 1. q. 1. Richard. art. 1. q. 5. 6. Durand. q. 1. Alens. 4. p. q. 5. memb. 7. art. 2. Nauar. c. 2. n. 13. quod intellige de effectu primario; quia habet alios effectus secundarios; ut curationem corporis, excitationem deuotionis, &c. Suarez tom. 4. d. 41. sect. 1. & Bellarm. lib. 1. de Sac. Vnct. putant eius effectum non esse venialium ablationem.

DE secunda conclusionem principali dicendum, quòd illud Sacramentum vocatur extrema vnctio; cuius assignari potest ratio talis, *Extrema vnctio est vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis, cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata à Sacerdote, simul verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione diuina efficaciter significans curationem finalem venialium.* Ita ratio apparet bona, quia non est in se falsa, ex 5. *Metaph. c. 17.* quia nulla pars eius repugnat alteri. Exponendo ergo partes, primò ponitur quòd est vnctio, cuius cõgruentia est, quia istud signum sensibile congruit effectui, scilicet interiori vnctioni curatiuæ; subditur, *hominis infirmi;* idèd non debet conferri sano, nec qualitercumque exposito periculo mortis, quia non ei cui imminet mors ex periculo extrinsecæ violentiæ, vt armorum, vel submersionis, vel huiusmodi; nec qualitercumque infirmo, sed periculosè, ita quòd probabiliter immineat sibi exitus de statu viatoris ad terminum.

3 Conclus. 2. Definitio Sacramenti extremæ vnctionis. Text. 34.

Quod additur, *pœnitentis:* patet, quia nullus est capax istius Sacramenti dignè, nisi sit in gratia: istud enim Sacramentum non est remedium acquirendi gratiam, quia ad hoc sunt tantùm Baptismus, & Pœnitentia. Et ex hoc excluduntur non vntes ratione, vt paruuli, & qui non habent materiam pœnitentiæ, saltè qui non habent pœnitentiam de venialibus, vt perfectè innocentes: quia etiam non vntes ratione non possunt esse pœnitentes; excluduntur furiosi, & amentes; & hoc nisi per voluntatem præcedentem expressam præsumantur illud velle.

Tantum infirmo periculose ministranda est vnctio. Vngendus debet esse in gratia, vel pœnitere.

Quod additur, *in determinatis partibus:* istæ partes sunt organa potentiarum, per quarum actus peccatur frequenter venialiter, vt pote organa quinque sensuum, & potentiarum motiuarum. Et hoc aliquando respectu eiusdem sensus, vel potentiarum geminarum, vt organa potentiarum visuarum, vt oculi duo, organa potentiarum audituarum duæ aures, organa potentiarum olfactuarum nares, organa potentiarum tactuarum manus. Et sic istis prædictis, sic figurantur organa, ita geminantur vnctiones; organum gustus est lingua, in qua non fit propter abominationem tollendam, vnctio: sed exterius super os; propter autem organum potentiarum generatiuarum fit vnctio ad lumbos, iuxta illud Gregorij super illud Lucæ: *Sint lumbi vestri praeincti, &c. Viris, inquit, luxuria in lumbis est.* Propter organum motiuarum quantum ad progressiuam, quæ est principalis motiua, fit duplex in vnctio in duobus pedibus tanquam organis ad illum motum ordinatis.

4 Vngendus sunt organa sensuum.

Cap. 12. Que partes vngenda?

Alia motio, qua frequenter peccatur, est motio linguæ, iuxta illud Iacob 3. *Qui non offendis verbo, hic perfectus est vir*, & multa alia ibi. Et contra istud est unctio oris, ita quod ipsa est remedium contra duplex peccatum veniale, sicut lingua congruit in duo opera naturæ, 2. de Anima, in gustum scilicet & loquelam. Sunt ergo undecim unctiones, scilicet parciales, sed aliquæ sunt geminatæ quasi vna, ita quod sunt septem principales, quinque in organis quinque sensuum, sexta in organo principali potentia motuæ progressuæ, septima in organo principali generatiuæ.

Text. 88. Unctio extrema perficitur in unctioibus partialibus.

COMMENTARIVS.

2. Definitio extrema unctiois.

DE secunda conclusione principali, &c. Definit extremam unctioem, quod sit unctio hominis infirmi pœnitentis facta in determinatis partibus corporis, cum oleo consecrato ab Episcopo, ministrata a Sacerdote, simul certa verba cum debita intentione proferente, ex institutione diuina efficaciter significans curacionem finalei, &c. Hanc definitionem explicat deinceps per singulas particulas, in reliqua parte huius quaestionis; cuius methodum sequentes, explicabimus particulas definitionis, simul respondendo ad dubia, quæ in hac materia mouentur.

Error hereticorum.

In primis, quia in priori conclusione docet esse Sacramentum nouæ legis, idè in hac definitione non comprehendit rationem genericam Sacramenti, quia subintelligitur: vt si dicitur, *Extrema unctio est Sacramentum nouæ legis, unctio hominis infirmi*, &c. Unctioem esse Sacramentum negarunt plures hæretici, vt Armeni, teste Guidone Carmelita, de Armenis, in sua summa. Idem refert de V. Valdensibus, sicut & Aneas Syluius de origine Bohemorum cap. 35. ita Lolardi, vt refert Trithemius in Chronico Hirsaugiensi anno 1315. Flagellantes apud Lutzenburgum. Thaboritæ apud Syluium. V Vitelufus lib. 4. Trialogio cap. 25. Hos sequitur Lutherus de captiuitate Babylonica, cap. de extrema unctioe, vbi negat esse Sacramentum propriè dictum, licèt non reiciit ritum. Caluinus lib. 4. Institutionum negat omnino esse Sacramentum. Kemnitius, V Vitemburgenses, Melanchton, & alij huius temporis nouatores, qui Ecclesiasticas traditiones contemnunt.

3. Esse Sacramentum nouæ legis Trident. floccat.

Unctioem esse Sacramentum nouæ legis definit Florentinum, & Tridentinum sess. 14. de hoc Sacramento, & alia quæ mox citabimus. Huius unctiois non habetur in Scriptura alia mentio, nisi tantum Marci 6. & Iacobi 5. In priori loco habetur, quod Apostoli ungebant infirmos oleo, & curabant. Hoc testimonio Marci probant aliqui Doctores Catholici institutionem huius Sacramenti, tanquam illis verbis contentam; vt V Valdensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 163. Nofter Castro de hæresibus v. extrema unctio. Petrus de Soto, lect. 1. de hoc Sacramento, quia aliqui Patres etiam videntur parem facere unctioem, de qua agit Marcus, & Iacobus, vt Victor Antiochenus ad cap. 6. Marci. Beda, Theophylactus, Oecumenius.

Probatio ex Scriptura.

Meliùs Doctor hanc probationem sumit, ex illo loco Iacobi, quæ est etiam sententia D. Thomæ in hac distinct. quæst. 1. artic. 1. qu. 3. ad 1. & communior Theologorum, & videtur Tridentini cap. 1. de hoc Sacramento, dicentis, tantum ibi fuisse insinuatam apud Marcum, commendatam verò, ac promulgatam fuisse à Iacobo.

Insinuat in Marco, promulgatur à Iacobo.

4. Rationes contra.

Varis autem coniecturis id probant Bellarminus & Suárez, loco citato à Scholiaste sess. 1.

quia in illo loco non fit mentio aliqua efficacis Sacramentalis, sed tantum curacionis corporalis. Secundò, quia Apostoli non erant Sacerdotes & instituti ministri huius Sacramenti. Tertio, quia verisimile est, non fuisse baptizatos, quos ungebant, quia pauci tunc baptizati erant, multos autem ægros curatur Apostoli. Sacramentum hoc nequit ministrari nisi baptizatis: quia Baptisma est ianuæ Sacramentorum. Quarto, quia non solum decumbentes in periculo mortis, sed & alios ægros minoris periculi verisimile est curasse. Quintò, non legitur Apostolos exegisse tunc pœnitentiam ab ægrotis. Sextò, Illa curatio ordinata est ad effectum confirmandæ fidei, & recipiendæ prædicationis Apostolorum de Aduentu regni Dei, & Christi, ac proinde congruentia institutionis huius Sacramenti pro tunc cessare videtur.

Non utebantur Apostoli Marci 6. Sacramento.

Septimò, addi potest, quod & olei sanctificationis vsus legitur in vitis Sanctorum ad curacionem corporalem, & eiectionem Dæmoniorum, vt Simeon Metaphrastes docet in vita S. Patherij. Fortunatus; Pictauiensis in vita Germani Parisiensis. Gregorius Turonensis lib. 6. Instit. Francorum cap. 7. Beda ad cap. 8. Lucae. Tertullianus in lib. ad Scapulam, cap. 4. docet Proclum Christianum sanasse oleo Antoninum Imperatorem, qui non fuit Christianus, quod etiam patet, vt norat doctissimus Pamelius in eundem locum ex vita Hilarionis apud Hieronymum ex Rufino lib. 2. historia cap. 4. de discipulis sancti Antonij. Videatur Ruardus in artic. 12. Louaniensem. Iansenius in 6. Marci.

Vsus olei sancti ad curacionem.

Probat ergo primò ex illo loco Iacobi, in quo exprimuntur omnia, quæ in specie requiruntur ad rationem veram Sacramenti: vt est unctio ipsa per oleum, vbi designatur materia, oratio fidei designat formam, quæ est deprecatura, per alleuiationem infirmi, & remissionem peccatorum designatur effectus & gratia Sacramentalis ex efficacia unctiois per oleum, & orationem fidei data. *Infirmitas*, inquit, *quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesia, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei alleniat infirmum, & si in peccatis suis remittentur ei*, &c.

Locus Iacobi de Sacramento intelligitur.

Respondent hæretici primò, illam epistolam Iacobi non esse Canonicam, quia Hieronymus in lib. de Ecclesiasticis scriptoribus, ait veteres dubitasse de eius auctore; & quia Eusebius lib. 3. cap. 23. dicit ab aliquibus censeri notham, seu adulterinam.

Responsio hæreticorum.

Contra, Eusebius *ibidem* dicit in plurimis Ecclesiis esse receptam. Traditio autem Ecclesiarum excedit fidem paucorum, quorum auctoritas obscura est. Deinde hanc epistolam cum cæteris annumerant Patres vt Scripturam Canonicam, vt rectè probat Bellarminus lib. 1.

Impugnatio.

de hoc Sacramento, cap. 3. & communis contra hæreticos de Canonicis Scripturis, inter quas Tridentinum eam comprehendit *sess. 4. Clemens can. ult. Apost. Innocentius I. Epist. 3. Gelasius primus in Concil. 70. Episcoporum. Laodiceum can. ult. Carthagen. I V. can. 47. Florentin. & Trident. Origenes hom. 2. in Leuiticum, & sept. in Iosue. Athanasius in Synopsi Epiph. heres. 76. Hieronymus Epistol. ad Paulinum. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio. Cyrillus Alexandrinus de adoratione in Spiritu lib. 6. Victor Antiochenus ad cap. 6. Marci, & reliqui posteriores. Sed & Ignatius epistola ad Ephesos citat testimonium ex hac Scriptura. Superbis, inquit, recessit Deus, humilibus autem dat gratiam. Dionysius Areopagita Cælestis Hierarchie cap. 1. vt rectè notauit Maximus in commentarijs. Eam reddidit atticam, Clemens Alexandrinus, teste Cassiodoro diuinarum lectionum lib. 1. cap. 8. Hippolytus martyr in lib. de consummatione seculi citat locum illius Epistolæ ex cap. 4. Iudicium enim fiet sine misericordia huic, qui non facit misericordiam, &c. D. Antonius Eremita epistola prima, inserit illud; Si quis videtur religiosus esse non refrænuat, &c. Anacletus epistola 1. Alexander primus epistola 2. Urbanus primus epistola ad omnes Episcopos. Innocentius primus epistola ad Exuperium Tolosanum cap. 7. Sixtus III. de malis doctoribus, & operibus fidei. Leo magnus serm. 2. de Quadragesima, cap. 4. citant eandem epistolam sub nomine Iacobi. Ad eam alludit Tertullianus de orat. cap. 8. aduersus Iudeos cap. 2. Cyprianus lib. contra Nouatum verba eius citat. Philaster de hæresibus cap. de Apocryphis eandem inter Canonicas enumerat. Ad eam alludit Concilium Mileuitanum cap. 7 Arafricanum II. cap. 25. Prosper de passionibus & predicationibus Dei, eam expressè citat, sub nomine Iacobi, & lib. 1. de vocat. gentium, cap. 24. & plerique Patres quos nunc omitto. Inter quos est Hieronymus lib. contra Iouinianum cap. 24. Transseamus ad Iacobum, inquit, qui frater Domini dicebatur, &c. Hic primus Episcopus ex Iudeis Ierosolyme credentis Ecclesie, ad quem Paulus cum Tito Barnabæque pergebat, loquitur in epistola sua. Nolite errare fratres mei dilecti: omne datum bonum, &c. Eandem vt canonicam Scripturam recipit Eusebius Cæsariensis in fati assestotes apud Damascenum in paral. lib. 1. cap. 9. & lib. 3. cap. 45. qui sunt auctores, quos hæretici in adiutorium sui erroris vocant. Didymus Alexandrinus ad primum caput huius epistola. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 4. Basilius Magnus in Asceticis. Nazianzenus carmine de Canonicis Scripturae libris. Ambrosius serm. 7. in Psalm. 118. & tractat. de quadraginta duabus mansionibus, & omnes Patres.*

Secundò respondet Lutherus, quòd Iacobus non habuit auctoritatem instituendi Sacramenta. Hæc responsio absurda est, & impudens: quia neque institutum à se Sacramentum proponit Iacobus, sed instituti Sacramenti commendat usum, neque error, quem intonat Lutherus in Apostolum, cadere potuit.

Tertia responsio est in eo loco commendari oleum quod habuit tantam virtutem ad sanandos infirmos à morbo corporali; ad instar eius quod in vsu fuit Apostolis, Marci 6. Hæc responsio impugnatur ex textu, quia etiam huic oleo tribuit Apostolus remissionem peccato-

rum. Videatur Bellarminus loco præfato.

Secundò probatur veritas ex traditione. Innocentius primus epistola prima ad Decentium Eugubinum cap. 8. dicit, hoc esse Sacramentum, & non dari pœnitentibus: nam pœnitentibus, inquit, istud infundari non potest: nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi, &c. Intelligit pœnitentes, qui ad publicam pœnitentiam faciendam segregabantur, & quibus non dabatur alia Sacramenta, donec per pœnitentiam satisfaciebant, & per manus impositionem admittebantur ad communionem. His dicit non posse hanc vñtionem ministrari; quia est Sacramentum, & sicut reliquæ negabantur, ita & hoc Sacramentum.

Hoc decretum Innocentij renouatur in VVormaciensi can. 72. Cabilonensi II. can. 48. Non itaque contemnenda est huiusmodi medicina, quæ animæ, corporisque medetur languoribus, &c. Aquilgranensi I. sub Ludouico can. 8. monet vt hoc Sacramentum non contemnatur, in quo saluatio infirmorum continetur. Moguntinum sub Rabano, can. 26. expressè traditur in Senonensi, cap. de extrema vñctione. Moguntino cap. 34. Florentino & Tridentino citatis.

Idem insinuare videtur Dionysius Areopagita, cap. de Ecclesiastica Hierarchia, in fine, vbi loquitur de vñctione viuorum, quæ post communionem fiebat, & sanctificante hominem. Author libri de rectitudine Catholicæ conuersationis inter opera Augustini tom. 9. in principio, cuius verba expressa sunt, estque vetus author. Alcuinus lib. de diuinis officiis cap. de infirmis. Amalarius lib. de Ecclesiasticis officiis, cap. 12. Petrus Damiani *scilicet* 1. de adificatione templi. Bernardus in vita nostri Sancti Malachia. Hugo Victorinus lib. 2. de Sacramentis, part. 15. cap. 1. 2. & 3. Magister cum omnibus Theologis in presenti distinctione. Quia verò hæc veritas olim non fuit impugnata, ita non est mirum si Patres non ita frequenter eam exponunt, quam consuetudine notam supponebant, neque necessitas eam tuendi, aut explicandi fusiùs vrgebat, cum ipsa litera Iacobi clarissima sit, eandem tam Ecclesia Græca, quam Latina semper retinuerit in vsu. Vt patet ex Florentino, in quo receptum est decretum vñtionis Armenorum, quod admiffum fuit etiam à Græcis. Censura Ieremiæ Patriarchæ Constantinopolitani in confessione Augustana admittit septem tantùm esse Sacramenta, non plura, neque pauciora, inter quæ enumerat extremam vñtionem, sicut & reliqui Græci moderni.

Obiiciunt hæretici eandem esse vñtionem apud Marcum & Iacobum.

Respondetur, negando assumptum, ex rationibus suprâ præmissis. Dices, aliquos Patres coniungere hæc duas vñctiones. Respondetur, coniungere ex eo quòd vñctio Sacramentalis habeat quandoque effectum sanationis, si expediat animæ, & sic æquiparatur vñctioni, qua utebantur Apostoli. Vnde Victor Antiochenus citans in cap. 6. Marci, etiam auctoritatem Iacobi. Oleum autem inter alia, subdit, & laborum molestias mitigat, & lumen fouet, & hilaritatem conciliat. Oleum igitur quod in sacra vñctione adhibetur, & Dei misericordiam, & morbi sanationem, & cordis illuminationem denotat, &c. Rectè etiam commemorant Patres vtramque vñtionem simul, quia Sacramentum quod in extrema vñctione

8
Probatio ex
traditione.

Pœnitentibus
publicè non
dabantur Sa-
cramenta.

9

10

Obiectio.

Satisfit obie-
ctioni.

Proprietates
olei.

Epistola Iacobi
recepta
in Canone
Scripturae.

Eius translatio
in linguâ
Græcâ.

7
Secunda re-
sponso Lu-
theri.
Reuocatur.

Tertia respon-
sio.
Refellitur.

vnctione consistit, fuit insinuatam, & præfiguratum in priori vnctione quæ legitur apud Marcum.

I I
Secunda obiectio. Solutio.
Obiiciunt secundò: Iacobum vti verbis, quæ denotant salutem tantum corporalem; vt *ἐγείρω*.

Alieuias animam.
Respondetur, non solum dicere Iacobum alleuiari infirmum; sed etiam remitti ei peccata, si in ipsis est. Vnde licet illud verbum *ἐγείρω*, significet excitationem corporalem, aut eleuationem; hic tamen pertinet ad animam, vt excitatur à torpore, somnolentia, mœrore, quæ propinquos morti grauant, quia confertur: ergo quibus, hæ molestiæ superantur patienter, & anima, iis non obitantibus, disponitur ad finem, rectè dicitur excitari, & alleuiari.

Obiiciunt tertio, illa verba Iacobi non pertinere ad alios, nisi suæ ætatis homines, doctrina autem de Sacramento comprehendit etiam posteros.

Solutio.
Respondetur, falsam esse maiorem, quia verba Iacobi continent doctrinam absolutam, & non limitatam, remissio enim peccatorum, non ad illos solos pertinet, qui tum viuebant, sed etiam ad posteros, sicut & verba præcedentia.

I 2
Obiectio.
Obiiciunt quartò, quod Iacobus moneat inungi quolibet infirmos, nos autem inungimus solos moribundos; ideoque rectè appellamus extremam vnctionem Sacramenti.

Solutio.
Respondetur Iacobum loqui iuxta ritum, & institutionem Sacramenti. Vnde in verbis ipsius non est necessarium singula exprimi, quæ per traditionem seruabantur. Deinde ex verbis Iacobi rectè insinuat ritus, quem seuat Ecclesia: quia dicit vocari debere Presbyteros ad infirmum, ac proinde supponit esse infirmum, qui per se nequit grauatius accedere ad Presbyteros, sicut contingit in aliis Sacramentis, quæ ministrantur in Ecclesia. Nostra præterea vnctio, de qua loquimur, dicitur extrema respectiue ad alias vnctiones, quæ sunt in Baptismo, Confirmatione, & Ordine, quamuis dici sic etiam commodè respectu subiecti extremè laborantis possit.

Ritus.
Dicitur extrema.

I 3
Obiectio.
Obiiciunt quintò, ritum vngendi desumptum fuisse partim ab Hæreticis Valentianis, partim ab Ethnicis, de illis agit Irenæus *lib. 1. c. 18*.

Solutio.
Respondetur, diuersos esse ritus: nam Valentianiani vngebant iam defunctos, vt constat ex Epiphânio *heret. 37.* & vngebant oleo aqua permixta, vt seruiret etiam pro Baptismo. Vtebantur etiam verbis quibusdam Hebraicis, & inauitis. Quantum ad alii de Ethnicis, nihil facit ad propositum, quia posset dici ritum baptizandi fuisse eodem modo desumptum ab Ethnicis, quia post mortem lauabant corpora defunctorum.

Solutio.
Ri. n. hæreticorum diuersus.

I 4
Debet esse infirmi.
Supponit penitentiam.

d Vnctio hominis infirmi penitentis, &c. Quod esse debeat hominis infirmi patet ex dictis; videatur Doctor in litera. Quod etiam sit penitentis patet, quia datur post viaticum, & supponit penitentiam, quæ est Sacramentum per se institutum, & necessariū ad remissionem mortaliū peccatorum; & vt suo loco diximus, *dist. 17.* præceptum penitentis obligat in fine vitæ, & periculo mortis. Penitentia ergo præmittenda est existenti in peccato mortali, vt patet ex omnibus locis, ex quibus necessitas penitentis adstruitur, quod nunc supponimus; ideoque illa particula *Penitentis* intelligitur respectiue ad eum, qui habet mortalia peccata, quoad ne-

cessitatem, quoad venialia verò tantum, non exigitur penitentia, quia remissio horum fit virtute ipsius Sacramenti. Reliqua quæ hic dici possunt, infra explicabuntur de effectu huius Sacramenti.

Excludit Doctor infantes, qui non habent vsu rationis, & perfectè innocentes, qui non habent peccata venialia, vt Beata Virgo non habuit, vnde negaret Doctor consequenter hoc Sacramentum dari potuisse Beatissimæ Virgini. Contrarium huius docuerunt alij, quos *supra* citauimus, *dist. 4. quæst. 6.* vbi agitur de Baptismo Virginis in fine.

Si dicas, potuisse habere alios effectus, vt gratiæ, alleuiationis, &c. in Beatissima Virgine, sicut fuit capax etiam Baptismi.

Respondetur, negando consequentiam, quia gratia quæ datur in hoc Sacramento est remissio peccati, & supponit proinde subiectum capax esse penitentis, quæ non potuit esse in Virgine. Baptismus autem habuit alios effectus, vt characteris, propter quos dari potuit, & gratia etiam quam confert Baptismus illi non repugnabat; vt aliàs dictum est *loco citato*, gratia autem huius Sacramenti habet annexam remissionem venialium, quæ aliàs non fuerunt deleta, vel saltem fuisse venialia, vt patet ex forma Sacramenti, quæ deprecatoria est, ipsius remissionis: *Per istam sacram vnctionem, &c. remittat tibi Deus quidquid per linguam commisisisti.* quæ verba supponunt peccatum fuisse, quæ forma verificari non potuit, circa Virginem, neque consequenter Sacramentum. Idem dicendum videtur de adulto baptizato in extrema infirmitate iam moribundo: quia remissio venialium in eo spectat ad Baptismum, & non sunt materia vnctionis, quæ limitatur ad peccata commissã post Baptismum; sicut & penitentia, cuius hæc est consummatium ex Tridentino in doctrina de extrema Vnctione.

Negativa par. sustinetur.
Disparitas inter Baptismum, & Vnctionem.

Dices, alios effectus, vt alleuiationis animæ, & gratiæ augmentum conferri virtute Sacramenti; ergo eius est capax.

Respondetur, Sacramentum non posse conferre effectum, nisi ei, qui est capax veritatis formæ: quæ non potest verificari circa peccata deleta per Baptismum; neque consequenter conferri Sacramentum, In his ergo respicit Doctor ad veritatem formæ, vt determinat vnctionem, quæ sine forma nihil conferre potest. Quin etiam ad Orationem fidei, quæ intelligitur forma Sacramenti principalius, aliqui referunt hanc efficaciam, vt Victor Antiochenus in *Marci 6.* alludens ad verba Iacobi Apostoli. *Dici tamen potest, inquit, Orationem hac omnia efficere, oleum autem eorum omnium quæ sunt, externum tantum Symbolum esse, &c.* saltem id constat nullum Sacramentum confici, aut conferri posse, sine sua forma.

I 6

Aliud ergo est alleuiationis, & gratiæ subiectum esse capax, aliud verò vt per hoc Sacramentum conferuntur, quando forma nequit verificari circa subiectum. Vel aliter posset responderi, Sacramentum dare gratiam, cui annexa est remissio venialium, si infans, & sic non repugnare subiecto non habenti peccatum: quia significat remissionem peccati in facto esse, & cæteros effectus adiungit, si subiectum indigeat. Excludit præterea Doctor furiosos & amentes, nisi aliàs habuerint voluntatem præteritam

I 7

Parv affirmatiua probabili.
suscipi

fufcipiendi Sacramentum, intelligit eos, qui non fuerunt femper tales.

18
De fubiectio
vnctiois in
quofit.

c In determinatis partibus, &c. Explicat bene hanc particulam, & feptem vnctiones, quas etiam Florentinum enumerat. Dubitant aliqui fi omnes fint eſſentialiter requiſitæ, aut neceſſitate præcepti, vel ſi in aliqua determinata requiritur vnctio.

Requiri, ut
ſiat in quin-
que ſenſibus.

Quantum ad primum communiter tenetur vnctio nem quinque ſenſuum eſſe neceſſariam. Aliqui negant vnctio nem renem, aut pedum neceſſariam eſſe etiam neceſſitate præcepti, poſſiſſimum in mulieribus cauſa honeſtatis. Doctõr non tangit hoc punctum in terminis, videtur tamen inſinuare omnes eſſe neceſſarias: quia abſolutè loquitur, & ſine limitatione. Deinde infrà §. *iſta ratio poſita completa eſt*, &c. vocat omnes ſeptem vnctiones principales, & §. *alia vnctio*, &c. Concilium etiam Florentinum abſolutè, & ſine vlla limitatione loquitur. Et quoniam reſ eſt dubia, ſequenda eſt praxis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ: ſed reſpondent plares Theologi Concilium docuiſſe tantum materiam, quæ ex ritu ſanctæ Romanæ Eccleſiæ fuit in vſu. Et ſic etiam intelligitur Doctõr, neque debet de facili vſus, & praxis Eccleſiarum approbata vocari in dubium ſine aliqua ſpeciali Eccleſiæ declaratione expreſſa. Non probatur itaque mihi quod aſſerit noſter Faudentinus diſputatione vnica de hoc Sacramento, dubio extremo, vbi ſequens rigorem verborum Concilij, & Doctõris, contendit omnes has vnctiones eſſe neceſſarias, & eſſentiales, præſumens omiſſionem vnctiois renem, & pedum in aliquibus Eccleſiis inductam eſſe ex ſententia D. Thomæ, quod nequit eſſe verum: quia conſuetudo antiquior eſſe videtur, & plures Doctõres eam approbant, & ritus diuerſi Eccleſiarum, & forma accommodata vnctio ni ſufficienter interpretantur inſtitutionem huius Sacramenti, & quamcunqve vnctio nem, æquivalentem, & formam accommodatam ſufficere.

Vnctio renem,
& pedum non
eſt eſſentialis.

19
Ritus Græcorum.

Quamvis autem ritus Eccleſiæ Romanæ ruſtiſſimus, & certiffimus ſit, Græci non inungunt renes; ſed tantum frontem, genas, mentum, qua vnctio ne comprehendunt vnctio nem quinque ſenſuum. Vngunt præterea pectus, manus, & pedes, vnctio pectoris denotat vnctio nem cordis, ex quo exeunt praua deſideria. Forma etiam Græcorum huic vnctio ni accommodata, non exprimit aliquem ſenſum in ſpecie, verbi gratia, *quidquid per viſum commiſiſti*, &c. Sicut exprimit forma Latinorum; ex ſenſu autem formæ expreſſè, quæ denotat materiam, colligi rectè poteſt vnctio accommodata, quæ ſufficiens erit, modò ſubiiciat materiam ſufficientem formæ verbalis, & vſitatæ.

Vary Eccl.
ſiarum.

Eandem conſuetudinem refert Albertus Magnus in hac diſtinctione in corpore, vbi ait diuerſarum Eccleſiarum, & Ordinum diuerſum eſſe vſum; quia in quibusdam Eccleſiis vnguntur loca plura, in alijs pauciora. Et in reſpoſitione ad ſecundum dicit, in quibusdam Eccleſiis inunguntur tantum extremitates, vt os, nares, oculos, & aures, in quibus ſunt organa ſenſuum. Tamen alij præter hæc inungunt ſcapulas, & pectus, & renes, in quibus eſt delectatio venerorum.

20
Ritus Eccl.
ſia Herbipolenſis.

Nicolaus Serrarius de extrema vnctio ne, cap. 9. ait in Eccleſia Herbipolenſi non inungi renes.

Scoti oper. Tom. I. X.

Cæterum quod ibi aſſerit, non requiri vnctio nem in partibus determinatis; ſed ſufficere ſi vngatur aliqua pars corporis (quia nomine *carnis* ſeminarium vitiorum intelligitur conſuetudo modo loquendi Scripturæ) non colliaret ſententiæ ſchola communis, neque ritui Eccleſiarum, qui neceſſariò vngendos eſſe ſenſus docent; atque inſtitutionem Sacramenti id poſtulare aſſerant; in quo conuenit Eccleſia tam Græca, quam Latina, & formulæ, & orationes adiectæ miniſterio Sacramenti; hoc ipſum inſinuant, vt quibus benedicatur oleum, & orationes, quæ ante, & poſt inunctionem adiciuntur, præterea forma, qua vtitur Eccleſia Romana, idem expreſſè ſignificat, & congruum etiam eſt, & conſonum alijs Sacramentis, quibus vnctio interuenit, quæ in determinatis partibus vſitæ vt confirmatio in fronte, vbi ſedes eſt pudoris.

Serrarius ſingulari.

Dicit ſc. in partibus ac terminis.

Neque ratio, quam pro hac opinione ex forma Ambroſiana, & Veneta, quæ non exprimit determinatas partes, contrarium probat: quia licet in forma non expriniatur aliqua pars determinata, non ſequitur, quin vnctio fiat in parte determinata, aut pluribus. Vnde in Miſſali Ambroſiano in benedictione olei inſirmorum id inſinuatur: *Inſunde*, inquit, *ſanctificationem tuam huic oleo, vt ab his qua vixeris membra fugatis inſidijs aduerſaria poteſtatis, ſuſceptione præſentis olei, ſancti Spiritus gratia ſalutaris debilitationem expellas, & plenam conferas ſuſcipiatem in nomine Domini Noſtri Ieſu Chriſti*, &c.

Fundamentũ
Serrarij ſeluitur.

Ritus Ambroſianus benediciendi oleum.

Dubium eſt, ſi plures vnctio nes requirantur? Ratio huius dubij fundatur ex rituali Mechlinienſi cap. 9. de extrema vnctio ne, vbi ex decreto, & ſententia facultatis Louanienſis Theologorum ita decernitur: *In morbis contagioſis, & peſte graſſante, vt periculum vitetur, ſufficit inungi ſenſus organum, magis ad vnctio nem expoſitum, aut detentum, dicendo, Per iſtam ſanctam vnctio nem, & ſuam piſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquiſti per viſum, auditum, odoratum, guſtum, tactum, & grefſum, & tunc preces, qua præmittenda, & ſubiungenda forent, poterunt in Eccleſia coram Venerabili Sacramento deuotè legi, &c.* Hoc decretum ſupponit requiri vnctio nem aliquius organi ſenſus, & ſufficere in caſu neceſſitatis, vnum organum inungere.

21
Ritus Mechlinienſis.

Non requiri in caſu vnctio nem inſtrum ſenſuum

Plures inſtantiæ poſſunt haberi ex proportio ne huius Sacramenti, ad Sacramentum poenitentia, vt quoddam confeſſio integra aliquando non requiratur, neque verbalis, quando non ſuppedit commoditas in præſenti periculo, ſed ſufficiunt nutus, aut ſigna, aut teſtimonium voluntatis præterita, ſi æger nequeat pro ſe reſpondere: ergo ſimiliter congruum fuit, vt hoc Sacramentum ita inſtitueretur, vt in caſu neceſſitatis expreſſæ in decreto, & concurrerent inſirmorum, vbi neceſſitas huius Sacramenti, & aliorum, præ multitudinem languentiũ expoſceret, vt ita miniſtrari poſſit in vna vnctio ne; quæ in tali neceſſitate eſſet ſufficiens materia Sacramenti; quamvis aliàs non ſufficeret, quia id præſumendũ videtur de diuina miſericordia, vt inſtitutionem vtilitatis, & neceſſitati languentiũ accomodarit, cuius in iis, quæ sæpiſſimè occurrunt, ratio habita fuit.

Confirmatur ex proportio ne ad Sacramentum.

Dices proportionem debere ſeruari in ipſa vnctio ne, ſeu materia proxima, vngendo omnes ſenſus leuiter, alioquin forma quæ verificatur ex praxi Romanæ Eccleſiæ (cuius illa de qua agimus eſt forma, etiam expreſſo ſeu reſpectiue

22
Obicitur.

ctiue ad vnctionem factam, non esset vera, aut proportionata.

Solutio.

Respondetur id quidem magis securum esset, & si fieret, tolleretur omnis difficultas decreti; aut si vnctio fieret eo modo, quo Græci vngunt in forma crucis, vngendo frontem, genas, & mentum. Cæterum auctoritas sacræ facultatis, & Prælatorum illius Prouinciæ probationis loco mihi est. Et probatur vnctio illa sufficiens materia respectu formæ, vt profertur; & exprimitur in decreto; quia vnctio organi non ita præcisè requiritur, quin in loco vicino (cùm æthoquin in iplo organo nequit, vt si periona careat organo, vel ex alia ratione congrua non possit organum inungi) facta non lufficiat, vt rituales docent & praxis.

Materia præscriptam sufficere, neque deogare veritati formæ.

23

Deinde vnctio Græcorum talis est vt nullum in ipse organum sensus inungat, sed per vnctionem factam in facie in modum Crucis, vt in fronte, genis, & mento comprehendat vnctionem organorum sensus. Et quantum ad institutionem, materiãque sufficientem, & quantum ad intentionem proportionatam Ministri: sic ergo in illo casu necessitatis quantum ad institutionem, & etiam intentionem vngentis, vnctio illa in vno organo extenditur ad reliqua ob vicinitatem, & quia ex intentione vngentis sensus ille, vt patet pro toto substituitur, & non vt particularis, & seorsim extra casum, repetita accommodata forma inungi solet, dicendo, *quidquid per visum, verbi gratia, commissisti, &c.* Deinde forma ipsa collectiue expressa, vt in decreto exprimitur, hunc sensum exponit, & non illum, quem aliàs repetita ad singulos sensus facit. Non est autem de ratione huius formæ, vt exprimat etiam sensus, vt patet in forma Ambrosiana apud B. Bonauenturam in præsentī distinctione. *Ungo te oleo sanctificato, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vt more militis vncti preparatus ad certamen aereas possis superare potestates, &c.* Richardus, Paludanus, Gabriel vsum huius formæ Mediolani referunt.

Forma Ambrosiana.

24

Liber etiam Sacramentorum Venetus, vt refert Palacius in præsentī distinctione, approbatus a Leone X. habet hanc formam. *Ungo te oleo sancto, vt hac vnctione proteclius, fortiter stare valeas aduersus aereas cateruas. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, &c.* Antiquus Codex Halitgarij, vt refert Serrarius, hanc formam habet. *Ungo te oleo sanctificato, vt more militum, & preparatus ad luctamen, aereas possis superare cateruas, &c.* Forma etiam Græcorum, vt exponit Arcudius lib. 5. de hoc Sacramento cap. 5. consistit in illa deprecatione. *Pater sancte, medice animarum, & corporum, qui missi vnigenitum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum, omnem morbum sanantem, & à morte liberantem, sana quoque hunc seruum tuum, à corporali spiritalique infirmitate, qua coninetur, &c.* Hæc sunt verba, quibus Græci vtuntur in actuali ministerio olei.

Forma ritus luiceni apud probati.

Forma Halitgarij.

Forma Græcorum.

25

Forma verius permanente non expressa sensu, aut vnctione.

Ex his formis & praxi antiqua Ecclesiarum, ex quibus sensus substantialis, seu essentialis formæ colligi licet sine præsumptione erroris, sequitur quòd non exprimat forma necessarī nisi vnctionem, non autem eam fieri in sensu. Neque forma Græcorum exprimit explicitè ipsam vnctionem, sed implicitè, quatenus adhibetur vt instrumentum curationis spiritualis,

quæ ex natura actionis sufficienter cognoscitur, ergo ex natura, & essentia formæ non est, vt supponat vnctionem fieri in singulis organis, maxime in casu expressio Decreti; sed sufficit vt vnctio præmittatur, vel adiungatur in aliquo organo, quod alius substituitur, sicut & in materia abluionis Baptismatis, sufficit ad veritatem formæ enunciantis totum hominem abluī, vt forma exprimit ipsam abluionem; sufficit, inquam, vt in aliqua parte principali abluatur. Similiter ergo ad veritatem huius formæ, quam exprimit Decretum, sufficit, vt vnctio fiat in aliquo organo, ad annunciandam vnctionem substantialem, vt importatur per formam, quantum ad essentialē significationem, & quantum etiam ad veritatem formæ huius particularis deprecationis, qua postulatur remissio peccatorum, quæ per sensus omnes committuntur.

Instantia: forma B. p. 117.

Confirmatur tam ex verbis Iacobi, quàm etiam ex proportione, & similitudine huius Sacramenti ad Sacramentum pœnitentiæ, cuius est consummatiuum: efficaciam huius Sacramenti, vt alleuiat infirmum, & remittit peccata, præcipue tribuit Iacobus orationi fidei, id est, formæ Sacramenti; *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei, &c.*

26 *Confirmatio*

Ex la. ob.

Hæc verba magis expriment efficaciam orationis fidei, seu formæ Sacramenti, eique principalius tribuit effectum saluationis, quod & Victor Antiochus, suprâ citatus, videtur alleuere.

Efficacia promissa vnctionis in formis.

Deinde in hac seruat proportionem cum Sacramento pœnitentiæ, cuius præcipua vis consistit in forma, vt docet Florentinum, & Tridentinum, ideoque in casu, vt dictum est, valet sine integra confessione ad remissionem peccati. Neque refert si dicatur ideò pœnitentiã principalius consistere in forma, quia instituta est in forma iudiciali, cuius præcipua pars est sententia Iudicis: non ita se habet extrema vnctio: hoc, inquam, non refert, quia institutio explicanda est seruando proprietatem scripturæ, quæ eam docet: potuit enim Deus sic, vel sic instituire; sed qualis fuerit institutio de facto colligimus ex proprietate verborum; verba autem magis expriment efficaciam Orationis fidei, seu formæ, vel, vt ita dicam, principalius in ea consistere efficaciam huius Sacramenti, vt patet ex loco Iacobi.

Proportio ad Sac. Pœnitentiæ.

Pœnitentiæ virtus præcipue in forma.

Deinde ipsa forma magis explicitè continet effectum, quàm vnctio, licet vtrique conueniat hæc efficacia.

27

Hoc ergo dato, seruatur proportio præmissa in casu Decreti, vt sicut forma pœnitentiæ sit principalis efficacis, ita & forma extremæ Vnctionis, & sicut ad pœnitentiã sufficit in casu confessio non integra in re, ad effectum remissionis omnium mortalium; ita etiam vnctio non integra omnium organorum sufficiat in casu necessitatis, vt forma deprecationis, in qua principalis efficacia Sacramenti consistit, det effectum completum Sacramenti, nisi quis diceret sufficere simpliciter vnctionem vniti organi, etiam extra casum necessitatis ad effectum Sacramenti, licet sic ministrans peccaret: tamen melius videtur dici ob communem auctoritatem Doctorem, & praxim, solum in casu sufficere, neque decretum illud aliud importet,

quibus

quia decernit tantum in casu necessitatis, de reliquo supponens ordinarium modum ministrandi Sacramentum.

28
Dubium.

Sed quid dicendum de ministro, An debeat sub conditione ministrare Sacramentum hoc modo, in illa Ecclesia, in qua viget Decretum?

Intentio ministri qualis esse debeat.

Respondet Suarez *dispnt. 4. sect. 3.* ita magis consultum esse: dubius enim manet circa decretum, an rectè subsistat, & an Sacramentum validè hoc modo ministraretur propter communem sensum Scholæ, & praxim Ecclesiæ. Respondetur tamen; sicut non implicatur in decreto vlla conditio, sic etiam neque minister debet eam concipere in sua intentione: sed sequi debet formam decreti, conformando se Ecclesiæ, cuius est membrum, & quæ ministerium fieri absolutè præscribit, non sub conditione: nam sicut ex sententia D. Thomæ, & plurium Doctorum, ministrari potest Sacramentum cum absoluta intentione, omittis quibusdam vnctionibus, quæ sunt in vsu Ecclesiæ Romanæ (quia consuetudo aliarum Ecclesiarum particularium illas vnctiones non habet:) ita etiam consuetudo Ecclesiæ Belgicæ ex matura discussione proueniens, eandem auctoritatem sortitur, vt ex ea interpretemur valorem Sacramenti collati hoc modo in casu necessitatis tantum.

Debet esse absoluta ex regula Decreti.

29

Sententia quorundam de efficacia prima vnctionis.

Vel certè si quis dicat primam vnctionem prolata forma Sacramenti tribuere totum effectum, tunc illa erit essentialis, reliquæ tantum integrales, & necessitate præcepti addendæ, cui præualeat in casu necessitatis consuetudo contraria, & ipsa necessitas, ex qua emanauit. Vnde sicut Sacerdos debet, & potest ministrare hoc Sacramentum agonizanti, de quo dubitat, si superuicturus sit vsque ad tempus, quo omnes vnctiones in sensum organum finiuntur, nec propterea desistere debet, aut concipere intentionem sub conditione si ille victurus sit, donec perficiatur talis vnctio, saltem in sensibus, ita potest hinc interpretari quamcumque vnctionem, vel in vnico tantum sensu prodessè infirmo, aliàs non liceret ministrare Sacramentum ei, quem statim præsumit expiraturum. Hæc ergo praxis non parum fauet Decreto: nam si integra vnctio sensuum esset essentialis materia, non videtur posse attentari ministerium Sacramenti, quando præsumitur periculum probabile non perficiendi, quæ sunt de essentia eius.

Casus excludit conditionem quandoque.

Moribundo ministranda sine conditione.

Sanctus Thomas, & alij Doctores asserentes vnctionem in sensibus integram esse necessariam, non verò in reliquis, fundantur præcipuè in praxi Ecclesiarum, in quibus vnctio integra in sensibus datur, non ita reliquæ, & sic præsumunt reliquis non esse essentielles, illas verò sic. Perinde ergo interpretari licet ex illa praxi, qua ministratur agonizanti, qui iam præsumitur moriturus, dari in casu completum Sacramentum.

30
Probatio ex visu.

Repositio forma supponit in singulis vnctionibus materiam.

Deinde, ratio ipsa desumpta ex modo, & ritu ministrandi Sacramentum idem confirmat, quia ad singulas vnctiones dicitur forma Sacramenti ex vsu Ecclesiæ Romanæ: ergo supponit in singulis vnctionibus esse necessariam, & sufficientem materiam; aliàs non posset integra forma dici, nisi in sensu Sacramentali, in quo est efficax, & supponit materiam requisitam, &

Scoti oper. Tom. I. X.

essentialem. Et hoc supponit Doctor responsione ad secundum, dicens hoc Sacramentum non esse vnum vnitate induitibilitatis, sed integritatis, & habere partiales effectus.

Si autem vnctio omnium organorum esset materia essentialis perficienda ante collatum effectum Sacramenti, sequeretur Sacramentum esse formaliter vnum vnitate induitibilitatis: quia sensus Sacramentalis nequit perfici, seu ipsum Sacramentum, nisi completa materia essentiali requisita. Sicut in Baptismo, licet tres immersiones adhibeantur, tamen in ratione materiæ Sacramentalis censetur vna ablutio respectiuè ad formam, quæ non finitur ante tertiam abluitionem: si autem proferatur forma ad primam solam abluitionem, illa erit Sacramentalis tantum, & non reliquæ.

Vnctio est vna integra.

Ab inconuenienti.

31

Instantia applicatur.

Sic ergo se habet materia vnctionis, vt præmissa vnica saltem in illo casu Decreti forma integrè possit proferri, quia illa vnctio substituit sufficientem materiam respectu formæ; in qua non requiritur expressio sensuum, aut partium, vt patet ex dictis, essentialiter, sed tantum vnctionis ad Summum, & effectus Sacramenti, vt ex forma Græcorum Ambrosiana, Veneta, & Hatilgarij citata patet, quæ æquiualeat formæ Ecclesiæ Romanæ, quæ, licet sit expressior quantum ad organa, & partes in ipsa comprehensas, tamen si sine iteratione proferretur in quantum deprecatur est, exprimit solum vnctionem cum effectu remissionis peccatorum, nihil obstat videtur, quin esset efficax, sicut aliæ formæ, quæ in hoc æquiualeant, licet non expriment sedes, vel instrumenta particularia, quibus peccatur, neque adhibent vnctiones in omnibus partibus, in quibus ex ritu Romano adhibetur.

Ex quibus colligitur expressionem partium, seu organorum non esse de essentia formæ Sacramenti, neque ad veritatem eius requiri, vt in singulis partibus, quæ in ipsa forma exprimuntur, fiat vnctio, quod concedit Suarez quantum ad vnctionem lumborum, & sequitur ad præmissam sententiam; quæ solum requirit vnctionem sensuum. Hoc non obstante forma illa non esset falsa, quamuis non comprehenderet partes non inunctas, quia significatio eius principalis refertur ad remissionem omnium peccatorum absolutè, & expressio organorum, aut partium, in quibus viget radix peccati, se habet materialiter quantum ad sensum primarium formæ, qui refertur absolutè ad peccata commissa, materialiter autem ad partes, seu instrumenta peccandi: aliàs aliæ formæ iam præmissæ non essent sufficientes, quæ non expriment hæc, & habent efficaciam remissionis peccatorum commissorum in iis partibus, quæ non vnguntur.

32

Expressio organorum non est de essentia forma.

Significatio primaria forma.

Ergo similiter est vera forma illa in Decreto præscripta, quamuis non præmittatur vnctio, nisi in vno tantum organo modo dicto, quia exprimit materiam proximam, & effectum vniuersalis remissionis, deprecatiuè, neque comprehendit aliquam particulam neque non subsistat, quoad sensum, & veritatem, quamuis non exprimat vnctionem fieri in singulis partibus, neque requiratur. Ac proinde intentio ministri ea ventis non debet implicare conditionem expressam vllam, sed debet esse absoluta. Doctores autem scholastici explicantes natu-

33

Explicantes scholastici.

ram huius Sacramenti, & definientes eius essentialia, sequuntur ritum Ecclesiæ Romanæ in iis, in quibus non discordat ritus aliarum Ecclesiarum, illud asserentes esse de essentia Sacramenti, in quo conveniunt ritus Ecclesiarum, illud, in quo discordant, non esse essentialia, neque aliam regulam certiore habere poterant, cum nulla particularis declara-

tio Ecclesiæ extet in contrarium, vsus autem Ecclesiarum communionis Catholice permissus censetur fundatus, quod in proposito casu dicerent, si vidissent Decretum & praxim Ecclesiæ Belgicæ.

In reliquo huius paragraphi declarat optime Doctor congruentiam vnctionum in determinatis partibus.

S C H O L I V M.

Materiam extremae vnctionis esse oleum oliuarum ab Episcopo consecratum. Prima pars patet ex loco Iacobi, & utraque pars ex Florentino Decret. Eugen. Trident. sess. 14. de extrem. vnctione. cap. 1. & D. Thom. hic quest. 1. art. 2. D. Bonavent. art. 1. quest. 3. Paludan. quest. 1. Durand. quest. 2. Quare Victoria summ. num. 216. vitandus est, quod dicat non requiri necessario benedictionem. An verò per Presbyterum ex commissione Papæ benedici possit oleum, non est certum: sed multi aiunt, multique negant, tam hic, quam agentes de materia confirmationis. Explicat formam, quæ est deprecativa, quam ponunt Florent. & Trident. supr. An autem sufficeret indicativa, non conuenit.

5
Materia
extrema
vnct. non
petit balsa-
mum.

SEquitur, *Cum oleo*^f: nec oportet ibi esse aliquid confectum ex oleo & balsamo, *vt* in materia confirmationis; quia confirmatio est ad confessionem, & confirmationem fidei: & idè in confirmato requiritur non tantum puritas conscientie significata per oleum; sed odor bonæ famæ significatus per balsamum. Sed hic, qui habet exire in breui de vita ad terminum, sufficit conscientia pura. Consecratio^b autem Episcopalis est necessaria ad hoc, vt sit materia apta; quia communiter in Sacramentis consistentibus in vsu, solus Baptismus non requirit materiam specialiter consecratam; quia Christus tactu mundissimæ carnis suæ, quando voluit à Ioanne baptizari, totam aquam consecrauit, hoc est, in vsum istum dedicauit.

Quod autem sequitur^b, *ministrata à Sacerdote*, exprimit ministrum idoneum, non solum qui licitè exerceat, sed qui solus Sacramentum ministret, ita quod si alius tentaret, nihil facit; sicut si non Sacerdos attentet conficere, nihil facit. Determinatio autem huius ministri habetur per illud Iac. 5. *Inducant Presbyteros.*

6
Forma ex-
trema vn-
ct-
onis, &
est depreca-
toria.

Quæ sequunturⁱ, *verba debita, & simul cum intentione debita proferente*, pertinet ad formam huius Sacramenti, & simultatem eius cum materia, & intentione ministri. Simultas, & intentio exposita sunt satis suprâ in materia de Baptismo. Forma autem hæc s^rptplex ad 7. vnctiones principales est. *Per istam sanctam vnctionem, & suam pyssimam misericordiam, parcat tibi Dominus quicquid narium, lingua, tactus, vel huiusmodi, vitio deliquisti.*

Ista ratio potius completa est, quia continet susceptiuum; quia hominem pœnitentem infirmum, & hoc in partibus determinatis prius expressis, & materiam remotam, scilicet oleum consecratum ab Episcopo; vel proximam, ipsam vnctionem factam cum oleo: & hoc septenariam principalem, & vndenariam, computando omnes parciales. Continet etiam formam, quia certa verba, id est, septem orationes à Sacerdote cum septem vnctionibus principalibus proferendas. Continet etiam ministrum, quia Sacerdotem, & hoc colligitur, vt dictum est Iac. 5. *ungentes oleo sancto, &c.*

7
Ad arg. 1.
d. 2. q. 1.

Ad primum dicitur hoc Sacramentum fuisse institutum à Christo, vt suprâ patuit *dⁱst. & quest. prædictis.* Iacobus autem non erat nisi promulgator, siue præco huius Sacramenti à Christo instituti.

Ad 2.
Extrema
vnctio, qua
vnitate est
vnum Sa-
cramentum?

Ad secundum dico, quod est vnum Sacramentum vnitate integritatis, sed non vnitate indiuisibilitatis; sicut effectus eius non est vnus indiuisibiliter; quia non remisso vnus venialis, sed vnus vnitate plenarie remissionis omnium venialium, vt omnibus remissis nihil remaneat retardans à perceptione beatitudinis, quam nobis concedat, &c.

34 **S** Equitur, cum oleo, &c. Nempe in definitione præmissa. In hac autem particula exprimitur materia remota huius Sacramenti, nempe oleum oliuarum simplex sine mixtura balsami: cuius congruentiam rectè Doctòr assignat in licera: nam, vt de materia Confirmationis *suprà* d. 7. ostensum est ex Patribus, congruentiam mixtionis esse, vt ostendatur nitor conscientia, & odor famæ, ille per oleum oliuarum, hic verò per balsamum, & illa duo requiri in Christiano viatore in ordine ad Deum, & ad Ecclesiam, cuius est membrum; ita etiam exeunti è vita, & desinenti esse membrum Ecclesie militantis, sufficit bona conscientia in ordine ad Deum, cui soli subicitur, & sic definit congruentia mixtionis balsami.

35 Debet esse oleum oliuarum, vt definit Florentinum, & communis Theologorum sententia tenet: & per oleum intelligitur communi modo loquendi, & proprietate Scripturæ oleum oliuarum simplex, quia illud est vsuale, sicut per aquam, quæ dicitur materia Baptismi, intelligitur naturalis per frumentum triticum. Accedit quòd Patres etiam proportionem ad significandum nitorem conscientia ad quem ordinatur hoc Sacramentum tanquam completium penitentia, & totius vitæ Christianæ, tribuunt soli oleo oliuarum, cuius vsus est in Chrismate conficiendo.

Non asserit Doctòr simpliciter si balsamus admisceatur, tolli materiam Sacramenti; sed non requiri necessitate Sacramenti, *Nec oportet, inquit, ibi esse aliquid confecti ex oleo, & balsamo*, &c. supple non est necessarium. Congruentia etiam, quam adducit, non probat aliud: quia certum est Chrisma significare nitorem conscientia, vt *dist.* 7. probatum est: ergo non derogat mixtio illa balsami efficaciaz huius Sacramenti, & significationi, quæ desumitur ex proportione materia: quamvis non requiratur, neque etiam videtur antiquæ praxi fuisse contrarium aliquando ad hunc effectum vti Chrismate, quia Innocentius I. ita loqui videtur, & Concilium Aquilegense videtur alludere ad Fabiani epistolam, in qua agit de consecratione Chrismatis, dicens ex traditione Apostolica debere Episcopos feria quinta in Cœna Domini conficere oleum, in quo saluatio infirmorum creditur. Vide Suarez *disputat.* 40. *sect.* 1.

36 **C**onsecratio autem Episcopalis est necessaria, &c. Declarat illam definitionis particulam (*consecratam ab Episcopo*:) huius congruentiam optimam subiungit, quæ etiam vtitur D. Thomas, D. Bonauentura, Paludanus, Durandus in hac distinctione.

37 Dubitatur an hæc benedictio requiratur necessitate materia, & non solius præcepti. Negat Victoria requiri ad essentiam materia, in *summa de Sacramentis*, num. 216. Contrarium docet communis Theologorum, & patet ex Florentino, & Tridentino, quæ assignantes materiam essentialem assignant, & dicunt absolute materiam huius Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum. Supponit Innocentius I. & Vvormatiense, & Aquilegense citata, traditio omnium Ecclesiarum, quæ non vtuntur nisi oleo benedicto. Hæc quæstio reducitur ad eadem principia, quibus *dist.* 7. probatur, necessarii operi. *Tom. IX.*

riam esse benedictionem Chrismatis, vt sit materia idonea ad confirmationem.

In Ecclesia Græca benedictio olei fit à Presbyteris, vt docet Arcudius ex consuetudine antiqua: sed hoc idem per omnia dicendum est, sicut diximus de benedictione Chrismatis ex delegatione, quia minister ordinarius benedictionis huius est Episcopus, extraordinarius ex delegatione Sacerdos. Aliqui dubitant si benedictio olei fuerit determinata à Christo. Respondetur affirmatiuè, quia materia instituta est oleum benedictum, vt traditio & definitio Ecclesie docet. Quantum autem ad formam benedictionis probabilius iudico, omissis opinionibus variis, habere benedictionem quoad substantiam ex diuina institutione debere in specie esse proportionatam effectui, ad quem ordinatur oleum, ita quòd non quæcumque benedictio sufficeret, sed illa in specie, quæcumque forma verborum concipiatur, quæ designatur finis, & hoc etiam ex diuina institutione, modò autem exprimitur finis ad quem exorcizatur oleum, sufficit, forma verborum quæ determinatur ab Ecclesia, iuxta ritum receptum.

h Quod autè sequitur: *Ministrata à Sacerdote*, &c. Hæc particula est de fide quantum ad necessitatem ministri, excludendo omnes non Sacerdotes, ita communis Theologorum præter solum VValdensem *tom.* 2. *de Sacramentis*, c. 163. qui docet in necessitate ministrari posse à clerico inferiori, aut à laico. Patet conclusio ex Iacobo, Florentino, & Tridentino *can.* 3. & *can.* 4. de hoc Sacramento, quam indicant etiam Patres citati *suprà*. Potest à pluribus fieri hoc Sacramentum, quoad vnctiones, & formas partiales. Supplendo, si idem minister eas non perficiat, vt docent frequentius Theologi: quin etiam non improbabilius Richardus *art.* 12. dicit posse à pluribus ministrari simul, ita vt vnus aures, alius oculos, proferendo formam inungat. Videatur D. Thomas, Richardus, Durandus, Soto, in *presenti distinctione*, & alij.

i *Quæ sequuntur, verba debita*, &c. Hæc particula continet formam Sacramenti, vt est in vsu Ecclesie Romanæ, quæ sine dubio est certa, & sufficiens. Alias formas superius assignauimus, vt Græcam, Ambrosianam, Venetam. Superest difficultas, an debeat necessitate Sacramenti hæc forma esse deprecatur. Affirmat D. Thomas *hic quæst.* 1. *art.* 4. *quæst.* 2. & cum eo Capreolus, Sotus, & videtur magis recepta sententia. Contrarium docent Albertus *art.* 4. Richardus *art.* 1. *q.* 4. *ad* 2. Paludanus *quæst.* 1. *art.* 2. Durandus *quæst.* 3. *n.* 2. quamuis in dubium vocet si indicatur & deprecatur æquiualeant in rigore verborum.

De hac quæstione nihil hinc agit Doctòr, sed supponit formam, quæ in vsu Ecclesie Latine deprecatur est, sic etiam deprecatur est forma Ecclesie Græcæ. Ceterum non videtur præiudicandum Ecclesiis, & ritibus antiquis approbatis, maximè cum forma Ambrosiana sit indicatur, quia sicut in materia proxima huius Sacramenti, quantum ad vnctionem in determinatis partibus, ex diuerso ritu Ecclesiarum admittuntur aliquæ vnctiones, quæ sunt in Ecclesia Latina non esse essentielles necessitate Sacramenti ex eodem motiuo non debemus præiudicare

38
Benedictio potest delegari Sacerdoti.

Benedicti est ex institutione Christi.

Qualis debeat esse.

39
Sacerdos minister est.

A pluribus potest conferri.

40
Forma Sacramenti.

Dubium.
Deprecatur.

Etiam nõ deprecatur a vtili.

care Ecclesiæ Ambrosianæ, & Venetæ, quæ vtuntur forma indicatiua; maximè, cum illud rituale Venetum fuerit à Leone X. Summo Pontifice approbatum.

41
Prima obiectio.
Soluitur.
Obiiciunt primò ex D. Thoma, formæ Ambrosianæ verisimile esse, adiungi aliquam particulam deprecatiuam, in qua consistit forma; illam verò indicatiuam non esse formam, sed cæremioniam quandam.

Soluitur.
Respondetur, Albertum antiquiorem habere indicatiuam, quam *suprà* expressimus, esse formam, quæ in Sacramento per modum formæ profertur, quod etiam asserit D. Bonauentura D. Thomæ cœtaneus, & posteriores Doctores, quod maximè verisimile est, quia in forma vera, cuius vsus est, debet fieri vnctio: si ergo in Ecclesia Ambrosiana vnctio fiat simul proferendo illa verba, signum est locum formæ tenuisse. Sed hoc dubium eliditur in forma Veneta.

Secunda obiectio.
Responsio.
Obiiciunt secundò, Florentinum & Tridentinum, quæ deprecatiuam formam proponunt.

Responsio.
Respondetur Concilia proponere formam, quæ est in vsu Ecclesiæ Latinæ, & certam, non præiudicare tamen rituum aliarum Ecclesiarum, quem non corrigunt: quæcumque ergo forma æquiualens sufficit: talem esse formam Ambrosianam, & alias similes, præsumendum est, alias Ecclesia, & Concilia eam correxissent, cuius ignorantia prædiit nequit in tanta temporis diuturnitate, & maximè id constat in forma Veneti ritualis à Sede Apostolica approbati.

42
Tertia obiectio.
Soluitur.
Obiiciunt tertidò, Formas indicatiuam, & deprecatiuam non esse æquiuales.

Soluitur.
Respondetur esse æquiuales in sensu substantiali, quem intendit Christus, & differentiam esse tantum grammaticalem: nam ad sensum substantialem sufficit, vt exprimat ad summum efficaciam Sacramenti, materia proxima, & effectus eius, quæ in prædictis formis explicantur.

Replicat.
Dices, orationem fidei, quam intendit Iacobus, esse intelligendam deprecatiuam.

Soluitur.
Respondetur id non colligi ex verbis Iacobi, ita vt indicatiua non sit sufficiens, quia per orationem fidei intelligitur quæcumque forma sufficiens Sacramenti; & sic Patres loquuntur quandoque de forma Pœnitentiæ, quamuis nequeat esse deprecatiua, cum sit exercitium potestatis iudiciariæ.

Quarta obiectio.
Obiiciunt quartò congruentias, quas adducunt Doctores, probantes formam debere necessariò esse deprecatiuam. Prima congruentia est, quia hoc Sacramentum nullum habet effectum infallibilem, qui non possit impediti, vel propter obicem recipientis, si est effectus gratiæ, vel quia effectus ipse est indifferens, vt salus corporis, quæ non datur semper, quia non expedit.

43
Responsio.
Efficacia Sacramentorum certa.
Non tollit obicem.
Respondetur hanc rationem non esse admitteendam; quia, vt constat ex Tridentino *sess. 7. de Sacramentis in genere*, omnia Sacramenta legis nouæ conferunt suum effectum certò, & infallibiliter non ponenti obicem; nullum autem Sacramentum habet efficaciam tollendi obicem suum in quacumque forma detur: ergo quantum ad effectum gratiæ, & infallibilem, eadem est efficacia extremæ vnctionis, sicut & aliorum Sacramentorum, quantum ad illum effectum; quoad obicem tollendum non habet efficaciam, etiam vt ministratur in forma deprecatiua.

Alia congruentia.
Secunda congruentia est, quia hoc Sacra-

mentum datur extremè indigenti, & propriis viribus destituto, qui iam incipit exire de foro Ecclesiæ, & in solius Dei manibus constitui; & idèd conuenienter debet orationibus Ecclesiæ adiuuari, Deoque commendari.

Respondetur hoc Sacramentum dari viatori, & constituto sub potestate Ecclesiæ, de quo non est dubium: quia Sacramenta sunt instituta in remedium viatoribus. Deinde Sacramentum operatur suum effectum in virtute meritum Christi, & non Ecclesiæ. Orationes etiam Ecclesiæ applicantur in benedictione materiæ Sacramenti, & in formulis precum, quæ ante, & post Sacramentum adiunguntur, & in formula commendandi animam. Vnde, sequitur hanc congruentiam non probare formam Sacramenti debere necessariò esse deprecatiuam.

44
Tertia congruentia.
Tertia congruentia, quia hoc Sacramentum ordinatur per modum indulgentiæ ad obtinendum id, quod in iudicio pœnitentiæ obtineri non potuit per modum iustitiæ, propter imperfectam hominis satisfactionem, aut dispositionem.

Responsio.
Causa per modum Sacramenti.
Respondetur operari Sacramentum effectum suum ex propria institutione, ex qua habet præcisè applicatum valorem meritum Christi, non verò applicantur per clauem potestatis eo modo, quo dispensantur indulgentiæ. Vnde hæc ratio non conuincit intentum, quamuis enim ostendant præmissæ rationes congruentiam formæ deprecatiuæ, tamen non probant necessitatem, ita vt indicatiua sit nulla.

Si dicas, misericordiam operari in hoc Sacramento solum, in alijs etiam partim iustitiam, vt in Sacramento Pœnitentiæ, ac proinde hinc congruit formam esse deprecatiuam. Admitto differentiam vtriusque Sacramenti hanc esse: sed etiam misericordia applicatur tota in Baptismo, & sola, si meritum subiecti attendatur, quod nullum est. Si autem loquamur de meritis Redemptoris, sic iustitia in quolibet Sacramento operatur, quia in meritis Christi habent efficaciam, vt à causa meritoria. Quamuis ergo formula Ecclesiæ Romanæ sit optima & maximè congrua; cui cohæret forma Græcorum, quæ etiam datur per modum deprecatiuæ. Non debemus tamen alijs Ecclesijs præiudicare, donec certior aliqua declaratio hac in re emittatur ab Ecclesia, cum ex approbatione Leonis X. suppetat argumentum de valore formæ indicatiuæ, ac proinde per eam seruari institutionem Christi; & adduci possunt ea, quæ de forma Confirmationis suo loco disseruimus *dist. 7.*

Ex institutione diuina significans, &c. Hanc particulam non explicat hic Doctor, quia *suprà dist. 2. q. 1. conclus. 2.* docuit omnia Sacramenta nouæ legis instituta esse à Christo, & in specie reprobatur modum dicendi eorum, qui dicunt pœnitentiam, & extremam vnctionem instituta esse à Iacobo Apostolo. Hic etiam responsione ad primum docet hoc Sacramentum fuisse institutum à Christo Domino. Fuit contraria sententia Hugonis *lib. 2. de Sacramentis*, quem secutus est Magister in hac *dist. D. Bonauentura, Aletensis 4. q. 8. memb. 2. art. 1. Altiiodorensis lib. 4. Sum. trakt. 7. cap. 1.*

Prior sententia est de fide, & cõmunis Theologorum. Patet ex Tridentino *sess. 7. de Sacramentis in genere, can. 4. & sess. 14. de hoc Sacramento, can. 1. & cap. 1.* Hæc difficultas in genere est probata *d. 2. cit. & dist. 1. q. 2. de tempore autem institutionis*

Soluitur.
Datur viatori Sacramentum.

Operatur ex meritum Christi.

44
Tertia congruentia.

Responsio.
Causa per modum Sacramenti.

Misericordia, & iustitia operatur in Sacramentis.

45
Institutum Sacramentum à Christo

Aliqui negat.

Affirmatiua sententia definita.

Tempus institutionis.

stitutionis non ita constat. Superius ostensum est non fuisse institutum, *Marci 6.* (quamuis aliqui auctores contrarium affirmant) sed infinium, ut dicit Tridentinum; quo modo intelligi debent, quæ dicit obiter Doctor, *dist. 2. qu. 1. cit.* faciens mentionem illius vnctionis, quæ utebantur Apoſtoli, *Marci 6.* nam in hac quæſtione, in qua per se agit de hoc Sacramento, argumentum ex Scriptura desumptum, reducit tantum ad locum Iacobi, quem dicit in responsione ad primum huius quæſtionis, fuisse promulgatorem, seu præconem Sacramenti à Christo instituti, non quoddam solus fuerit promulgator, sed quia in libris Canonicis solus de hoc Sacramento reliquerit testimonium.

Efficaciter significans curationem finalem venialium, &c.

Hæc clausula continet effectum Sacramenti, quem etiam in prima conclusione expressit, & in responsione ad secundum. Tres effectus numerantur in genere huius Sacramenti, nempe alleuare infirmum, sanare corpus, si expediat, & remittere peccata, patet ex Iacobo. Circa hos effectus, qui consistunt in alleuatiōne, & remissione peccatorum, est controuersia inter Scholasticos, quis sit effectus principalis Sacramenti, an gratia remissionis venialium, an aliud?

46
Effectus Sacramenti.
Triplex est.

Controuersia circa effectum remissionis.

Prima sent.

D. Thomas.

Reliquia peccatorum.

Sententia Doctoris & aliorum.

Modus remittendi.

Sententia Suarez.

Prima sententia est, hoc Sacramentum primario institutum esse ad tollendas reliquias peccatorum, ita D. Thomas in præſenti diſtinctione, quem sequitur Capreolus, Sotus, tenuit etiam Albertus art. 1. & 2. & plures alij suæ scholæ; per reliquias autem peccatorum aliqui intelligunt peccata siue mortalia, siue venialia, quæ non sunt remissa per alia Sacramenta. Alij intelligunt ætatum pœnæ temporalis. Alij prauos habitus. Alij pronitatem ad peccandum, torporum, & difficultatem bene operandi.

Secunda sententia est Doctoris, nempe effectum primarium huius Sacramenti esse remissionem peccatorum venialium. quam tenet D. Bonauentura art. 1. quæst. 1. Richardus art. 1. quæst. 5. Alenf. 4. part. quæst. 5. m. 7. art. 2. Altiſiodorensis lib. 4. Sum. cap. de extrema vnctione quæst. 1. Durandus in hac dist. qu. 1. Gabriel in supplemento quæst. 2. cap. 2. Maior quæst. 1. Carthusian. quæst. 2. Nauarr. cap. 22. num. 13. asserens esse communem, quam plures alij etiam docent.

Circa modum remissionis aliqui docent hoc Sacramentum remittere venialia in quantum excitat ad eorum detestacionem formalem, aut virtuale. Ita D. Bonauentura, Durandus, Vignerius in Summa cap. 16. Alij dicunt remitti virtute huius Sacramenti etiam immediatè sine vlla dispositione, quod magis conforme est veritati, & Doctori.

Tertia sententia est Suarez, qui docet effectum primarium huius Sacramenti esse confortare animam infirmi contra difficultates illi occurrentes in articulo mortis, in quantum dat robur; secundarium verò effectum esse disponere animam ad ingressum gloriæ. Ita dist. 41. sect. 1.

47
Prima conclus.

Prima conclusio. Effectus primarius huius Sacramenti non est tollere reliquias peccato-

rum, ut hæc reliquæ distinguuntur ab ipsis peccatis, tanquam aliquid diuertum à macula peccati. Probatur in primis, quia vel illæ reliquæ peccatorum essent pœna temporalis debita peccatis remissis; sed hæc pœna non tollitur nisi per opera satisfactoria hic, aut in altera vita per passionem purgatorij, vt constat ex his, quæ Tridentinum docet *sess. 14. cap. 8. & 9.* & fusiùs ex dictis *suprà* de hac materia satisfactionis *dijst. 15.* neque vllum Sacramentum est per se institutum ad deletionem huius pœnæ, præter solam pœnitentiam, ad quam spectat hæc pœna ordinare per opus pœnitentiæ iniunctum.

Non tolli pœnam temporalem per Sacramentum vnctionis.

Secundò, idem probatur quoad habitus vitiosos physicos, qui virtute Sacramenti non deletur, vt patet in conualescentibus, neque tales habitus sunt materia alicuius Sacramenti saltem primaria, sicut neque fomes tollitur virtute etiam Sacramenti; neque habitus illi, neque fomes impediunt ab ingressu gloriæ, à quibus ipsa gloria renouat.

Non tolli habitus vitiosos physicos.

Tertiò, neque reliquæ peccatorum rectè dicuntur ipsa peccata mortalia, aut venialia relicta post alia Sacramenta, aut de nouo commissa: quia Tridentinum distinguit inter hos effectus Sacramenti *cap. 2.* nempe inter delicta, si qua expianda, & reliquias peccatorum, neque propriè peccata dicuntur reliquæ peccatorum vt discernitur inter peccata, & reliquias.

Alius modus resistitur.

Secunda conclusio, effectus principalis huius Sacramenti non est roborare infirmum contra difficultates extremas: est contra eandem sententiam, vt explicatur à Suarez, Probatur, effectus Sacramenti primarius est in aliqua iustitia habituali, & effectu sibi connexo, qui statim absoluta forma, & materia confertur; sed alleuatiō animæ contra difficultates, quæ occurrunt ex morbo, aut ex tentationibus Dæmonis, quæ in exitu occurrunt, fit per gratiam actualem, cuius est excitare, & alleuare animam per lætitiã spiritualement, & fiduciam diuinæ misericordiæ: hi enim sunt effectus gratiæ actualis, & non habitus, cuius non est præuenire voluntatem; sicut gratia excitans præuenit: ergo non in hac consistit effectus primarius huius Sacramenti. Maior patet ex communi doctrina de effectu Sacramentorum. Minor probatur ex Tridentino, quod hunc effectum refert in solam excitationem, docens modum quo alleuatur anima. *Et agroti animam, inquit, alleuet, & confirmat (subiungit modum) magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, quæ infirmis subleuatur, & morbi incommoda, & labores leuius fert, & tentationibus Dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, &c.*

48
Secunda conclus.

Effectus primarius Sacramenti est gratia habitualis.

Alleuatiō fit per gratiã actualem.

Secundò, effectus Sacramenti primarius est certus, & infallibilis, & omnibus confertur; sed extrema vnctio sæpè confertur iis, qui miserunt vsum sensus, & voluntatis, in quibus pro eo statu nequit esse vlla excitatio voluntatis ad actum secundum: ergo effectus primarius Sacramenti non consistit in illa excitatione præcisè. Confirmatur, non magis conuenit huic Sacramentum roborare excitando ad spem, & fiduciam diuinæ misericordiæ, quàm vitico confortare ad perseuerantiam in charitate, & gratia, quam recepit, vel etiam pœnitentiæ finali confortare ad pacem conscientiæ, & serenitatem cum spiritus consolatione, ex quibus etiam nascitur fiducia diuinæ misericordiæ principaliter, quoad vitam

49
Secunda ratio.

Ex certitudine & capacitate effectus Sacramenti.

Confirm. In Iudiciis ex aliis.

vitam anteaquam, & remissionem peccatorum; sed effectus primarius horum Sacramentorum in his non consistit, sed in gratia habituali: ergo similiter dicendum est in proposito. Ex quibus patet ad fundamentum præfati authoris ex Tridentino, & aliis.

50
Fundamentū
fiducie.

Admittimus enim hoc Sacramentum institutum esse ad finem superandi tentationes in exitu vitæ, & ad confortandum animam infirmi contra eandem, per fiduciam diuinæ misericordiæ, quæ non solum fundatur in virtute huius Sacramenti, sed magis in virtute aliorum, & speciatim penitentiæ, per quam applicatur misericordia ad remissionem peccatorum, quæ damnationem inferunt, vt sunt mortalia, cuius penitentiæ & vitæ Christianæ hoc Sacramentum est consummatium, & eius efficacia, quantum ad gratiam actualem consistit in excitatione illius fiducie, & resistentia contra tentationes, & alias molestias, à quibus alleuiatur anima in eo statu per auxilium gratiæ actualis, quod tempore opportuno datur, nisi infirmus ponat obicem.

Cæterum quia effectus Sacramenti primarius in gratia habituali consistit, quæ statim datur si dignè recipiatur Sacramentum, & à qua ipsum Sacramentum in esse signi practicè primariò recipit veritatem, ille erit effectus primarius Sacramenti, iuxta ea quæ ei competunt, quando infunditur; quis autem sit hic effectus gratiæ habitualis, patebit ex sequenti; oportet ergo ad veritatem practicam Sacramenti saluandam, vt in vltimo instanti completi Sacramenti infundatur effectus eius, quando subiectum est capax, hoc autem non contingit de effectu gratiæ actualis, quæ tempore congruo datur, vt est robur contra tentationes, quando vrgent infirmum agonizantem.

51
Tertio conel.
Effectus primarius
Sacramenti.

Tertia conclusio, effectus primarius huius Sacramenti est gratia habitualis, vt habet annexam remissionem peccatorum venialium per se, an autem mortalium, postea videbimus. Hæc est Doctoris, & magis communis.

Ratio.
Ex forma exp-
pressionis.

Probat, ille est effectus primarius huius Sacramenti, qui exprimitur per formam Sacramentalem; sed remissio peccatorum exprimitur per formam, qua vitur Ecclesia Romana, & Græca: ergo hæc remissio est effectus primarius Sacramenti. Minor patet ex vtraque forma. Maior probatur, quia forma Sacramentorum exprimit effectum Sacramenti primarium, quia expressior est in significando. Et patet discurrendo per reliqua Sacramenta: ergo idem dicendum est in hoc Sacramento.

Secunda ra-
tio.
Trident.

Secundò, hunc primum effectum statuit Tridentinum cap. 2. de effectu huius Sacramenti. *Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cuius vn-
ctio delicta, si que sunt adhuc expianda, ac reliquias
peccati abstergit, &c.* Secundo autem loco statu-
it alleuiationem animæ per excitationem fidu-
ciæ in diuina misericordia, & canone 2. eundem
ordinem seruat. *Si quis dixerit sacram infirmorum
vnctionem non conferre gratiam, nec remittere pec-
cata, nec alleuare infirmos, &c. anathema sit;* in
quo definitur dari gratiam habitualement in hoc
Sacramento, & mox subiungitur tanquam pro-
ximus effectus illius gratiæ, remissio peccato-
rum.

52
Catechismus
Romanus.

Item Catechismus Romanus de hoc Sacra-
mento: *Docentur igitur pastores hoc Sacramento
gratiam tribui, quæ peccata, & in primis leuora qui-*

*depe, & vt communi nomine appellantur, venialia
remittit: exitiales enim culpe penitentiæ Sacramen-
to tolluntur: neque enim hoc Sacramentum primario
loco ad grauiorum criminum remissionem institutum
est; sed Baptismus tantum & Penitentia vi sua id
efficiunt, &c.* Ex Concilio, & forma Sacramenti
colligitur dari gratiam remissionem peccatorum
tanquam effectus primarius, & immediatus ex-
tremæ vnctionis. Et hoc loco declaratur illa
peccata primariò intelligi venialia, & per se, non
autem mortalia: quia hæc per se spectant ad
Sacramentum Baptismi & Penitentiæ. Vnde
& rituale Romanum de hoc Sacramento prohibet
illud dari peccatori manifesto, qui scilicet
noscitur esse in peccato mortali: ergo rem-
issio peccatorum intelligenda est primariò de
venialibus.

Rituale Ro-
manum.

Probat, ratione: hoc Sacramentum est con-
summatium penitentiæ, vt dicit Tridentinum,
nempe eo modo, quo confirmatio dicitur com-
plere, aut consummare Baptismū: ergo supponit,
per se loquendo, penitentiam validam in re, aut
æstimatione. Consequentia probatur; quia pœ-
nitentia est medium necessarium ad salutem exis-
tenti in peccato mortali, vt patet ex Tridentino
sess. 14. cap. 1. & cap. 4. & aliis probatum est. Si
loquamur de perfecta contritione, non remittit
peccatum nisi in voto Sacramenti Penitentiæ.
Si de attritione, non remittit per se peccatum,
nisi vt coniungitur Baptismo & Penitentiæ Sa-
cramento. Quod si remittatur per accidens in
aliquo Sacramento viuorum, requiritur necessa-
riò bona fides: ergo nequit remitti peccatum
mortale per se, nisi per Baptismum & pœnitentiam:
ergo hic effectus per se non competit ex-
tremæ vnctionis. Probat, conloquentia, quia
vsus Ecclesiæ, & ritus ministrandi hoc Sacra-
mentum supponit Penitentiam veram, aut præ-
sumptam ante hoc Sacramentum.

53
Ratio ex ne-
cessitate pœ-
nitentiæ.

Est medium
necessariū ad
salutem.
Trident.

Deinde, quodlibet Sacramentum potest ap-
plicari in ordine ad proprium effectum per se
eius: ergo infirmis per se hoc Sacramentum mi-
nistrari potest non præmissa penitentiæ, si effe-
ctus per se eius esset remittere mortale, & con-
sequenter præmitti deberet viatico contra ritum
Ecclesiæ; quo securius in statu gratiæ reciperet
Sacramentum Eucharistiæ. Vel præmissa sola
vnctione posset ministrari viaticum peccatori si-
ne penitentiæ contra determinationem Eccle-
siæ, & Tridentini *sess. 13. cap. 7.* quia ad fructum
& dignam sumptionem Eucharistiæ non requi-
ritur nisi status gratiæ, qui acquiri potest per Sa-
cramentum Vnctionis, si per se institutum est ad
remissionem cuiuscunque peccati siue venialis,
siue mortalis.

54
Supponit pœ-
nitentiam.

Trident.

Præterea, non obligaret præceptum pœni-
tentiæ finalis contra omnes, si hoc Sacramen-
tum haberet per se efficaciam ad remissionem
peccati mortalis, sicut de fide est habere effica-
ciam remittendi peccata, prout docet Iacobus,
& Tridentinum, & communis Doctorum, quid-
quid intelligitur nomine peccatorum, siue veni-
alia, siue etiam mortalia, siue reliquiæ pecca-
torum. De fide, inquam, est Sacramentum habe-
re efficaciam circa peccata. Probat, sequela,
quia quando duo remedia ordinata sunt per se
ad eundem effectum, quorum quodlibet est effi-
cax, neutrum eorum dicit necessitatem medi-
j, si vtrumque est remedium lege ordinaria, & sine
vlla subordinatione præscriptum, neutrum
determinatè

Æquivalen-
tia non habet
determinatè
necessitatem.

determinatè obligat, verbi gratia, ad remissionem peccati venialis est Sacramentum Pœnitentiæ: sunt & alia plura remedia, vt docet Tridentinum *sess. 14. cap. 5.* & idèd necessitate remissionis peccati venialis, non magis tenetur quis vnum adhibere, quàm aliud. Dixi plura remedia lege ordinaria statuta, & non subordinata, vt excludatur instantia de Sacramento in re, & voto, quia remissio data per Sacramentum in voto subordinatur ipsi reali Sacramenti susceptioni ex lege.

Sed neque Pœnitentia in sua efficacia subordinatur extremæ Vnctioni, neque extrema Vnctio Pœnitentiæ quoad effectum per se vnctionis, cum sit vltimum Sacramentum exituri è vita, & statu viatoris; neutrum etiã operatur effectum in virtute alterius, sed ex propria institutione vtrumque est remedium lege ordinaria institutum ad suum proprium, & per se effectum: ergo si extrema Vnctio ex sua institutione remittit peccatum mortale, tollitur necessitas Pœnitentiæ in extremo in ratione medij, & præcepti.

Probatur consequentia: quia obligationem pœnitentiæ in peccatore, & in extremis colligunt Doctores vt plurimum ex præcepto naturali, quo quis tenetur prouidere saluti in eo tempore, quod supremum est viatori; sed prouideret sufficienter per extremam Vnctionem, si effectus eius ex institutione esset delere omnia peccata etiã mortalia in eo statu, & sine vitæ. Imò quod amplius est, securius per extremam Vnctionem prouideret; quia hoc Sacramentum non exigit dispositionem peccatoris aliam, quàm fidem, & spem, per se loquendo; quinetiam datur iis, qui non sunt compotes sui ipsius, & in iis habet effectum ex opere operato: ergo posset dari peccatoribus in ordine ad hunc effectum, quos Ecclesia nouit esse impœnitentes; quod omnino absurdum est, & contra ritum Ecclesiæ, qui supponit necessitatem pœnitentiæ ante hoc Sacramentum: *Fuit enim pœnitentia hominibus*, inquit Trident. *qui se mortali aliquo crimine inquinassent quouis tempore ad gratiam, & iustitiam assequendam necessaria.* Ita *cap. 1.* & idem *cap. 4.* vbi docet: *fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, & in homine post Baptismum.* Ita demum preparat: *ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuina misericordie, cum voto prestandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur, &c.* & infra docet contritionem perfectam non iustificare, nisi cum voto Sacramenti Pœnitentiæ, neque imperfectam sine ipso Sacramento. Eadem est doctrina Concilij *sess. 6. cap. 14.* de necessitate Pœnitentiæ ad recuperandam iustitiam per peccatum post Baptismum amissam: si ergo extrema Vnctio haberet ex propria institutione hunc effectum, rectè posset administrari peccatori impœnitenti, & saltem extra sensum constituto, cum tum non posset pœnitentiam agere, neque ad effectum huius Sacramenti requiritur pœnitentia formalis, loquendo de effectu per se eius.

His itaque suppositis de necessitate pœnitentiæ ad remissionem per se mortalis, sequitur quoddam eatenus est pœnitentiæ consummatium, quatenus delet illa, quæ pœnitentia non delet, etiã quæ est medium ad salutem, & qua fructuosè suscipitur: oportet ergo vt habeat aliquam effi-

caçiam circa materiam pœnitentiæ ex propria institutione, & suppleat quod iuberit fugit pœnitentiam fructuosam, alioquin non esset ratio cur diceretur consummatium Pœnitentiæ magis quàm aliorum Sacramentorum à Patribus, vt Concilium dicit, Patres hoc ei tribuerunt; idèdque, vt idem Concilium docet, remittit per se peccata, si quæ sunt: & patet ex forma Ecclesiæ Latinæ. Hæc autem peccata non sunt mortalia, vt iam probatum est: ergo venialia, quæ non sunt confessa, & quibus gratia pœnitentiæ non repugnat, intelliguntur per hoc Sacramentum deleri, quò sensu est consummatium pœnitentiæ, & non aliter, inquantum remittit peccata.

Confirmatur ratio præmissa ex forma Sacramenti; peccata mortalia nequeunt remitti nisi simul, neque Ecclesia vtitur clauibus in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem partialem mortaliũ, neque vti potest, quamuis Sacramentum institutum sit per se ad remissionem mortaliũ; impium enim est dimidiatam à Deo veniam expectare; idèdque confessio integra mortaliũ exigitur, quia mortalia connexa sunt remissione: sed in hoc Sacramento extremæ Vnctionis iteratur tam vnctio; quàm forma, quæ est deprecatur remissionis peccatorum, ad singulas partes determinatas, in quibus fit vnctio, & completur tam vnctio, quàm forma in suo sensu sacramentali ad singulas partes ex ritu Ecclesiæ Romanæ: ergo intelligitur ex hoc modo ministrandi Sacramentum, formam verificari præcisè quoad ea peccata, quæ remissione non sunt connexa, qualia sunt venialia, aliàs non deberet proferri forma seorsim, donec completur vnctio in omnibus partibus, & proferri deberet copulatiuè quoad omnes partes simul, seu collectiuè.

Dices, non dari effectum Sacramenti, nisi post vltimam vnctionem.

Contrà: In primis hoc non cohæret Sacramentorum doctrinæ; per quam tenetur completa forma, & materia in eodem instanti dari effectum, si non sit obex. Deinde, si non datur effectus Sacramenti nisi completa vltima vnctione, & prolotione formæ, sequitur non esse proferendam formam vsque ad vltimam vnctionem; quia omnis prolatio prior est inutilis & falsa: quia non habet effectum signatum tunc neque postea, quia Sacramentum, quod est in vsu, non dicitur aliquid causare, quando iam transit, nullum post se effectum relinquens, in cuius virtute fiat effectus remissionis.

Sed quando vltima vnctio fit simul cum sua forma, non sunt formæ, aut vnctiones priores, neque earum effectus est vltima vnctio, quæ particularis est, & idem de forma: neque virtute, aut significatione continet priores: neque est ordo essentialis inter ipsas vnctiones & formas, quin incipiendo ab illa, quæ est vltima, consueto modo valeret Sacramentum completis reliquis: & magis patet ex sententia eorum, qui dicunt plures simul proferendo formas, & vngendo distinctas partes perficere Sacramentum validè posse; tunc enim non seruaretur necessariò ordo vnctionum, sicut in re ipsa nulla vnctio, aut forma connotat aliam.

Alij probant conclusionem magis destruendo fundamenta aliorum, & impugnando illam efficaciam, quæ dicitur remissionis reliquiarum peccatorum originalis & actualis: sed quia Concilium

Trident.

Ratio limitatiõis.

55

Obligatio pœnitentiæ in extremis.

Trident. Necessitas Pœnitentiæ.

56

Delere venialia.

Est consummatium vœnitentiæ.

57 Confirmatio ex forma, & materia vœnitentiæ.

Mortalia cõnexa sunt remissioni.

Non venialia.

58 Responso. Impugnatur.

Non esset iteranda forma & materia, si effectum haberet post vltimam vœnitentiæ.

In vltima vœnitentiæ priores non contineri virtute.

59

cilium *in cap. 2.* comprehendit hunc modum dicendi, magis congruit explicare, quid nomine *reliquiarum* intelligi possit; quamvis *in can. 2.* qui ex illo capite desumptus est, loquatur Concilium de remissione peccatorum absolute, non addendo illam particulam *reliquiarum*.

Effectus primarius est remissio inxta communem sententiam.

Illud solum aduerto sententiam communem scholæ constituere effectum primarium huius Sacramenti in remissione, vt distinguitur ab alleviatione, quæ confertur robor aduersus tentationes, & apud Apostolum, & Concilium Tridentinum, enumerari hos effectus tanquam diuersos, & Concilium statuere effectum remissionis primo loco, ac proinde intendit esse primarium: quia effectum primarium cuiuscunque Sacramenti semper primo loco enumerat; secundarium non ita, & id poscit ordo doctrinæ, quia specificatio Sacramenti, & efficacia debet declarari in ordine ad hunc effectum primarium.

Contra hanc conclusionem sunt plures rationes, quæ periude etiam impugnant fundamenta allata.

60

Prima obiectio.

Obicitur primò quòd hoc Sacramentum non sit medium vnicum, & necessarium ad remissionem venialium, licet per illa remittat, quia pœnitentiæ etiam remittit illa: ergo effectus eius primarius non est remissio venialium.

Responsio.

Respondetur distinguendo antecedens. Non est vnicum medium quoad peccata venialia, quæ non cadunt sub pœnitentia per contritionem, & confessionem, nego, quia, vt dictum est, in hoc consummat extrema vnctio pœnitentiam: licet ergo pœnitentia habeat efficaciam ad remittenda venialia, limitatur eius efficacia ad actus pœnitentis, prout comprehendunt ipsa peccata, & per confessionem subdantur clauibus tanquam materia absolutionis; aliter autem virtus Pœnitentiæ Sacramenti non extenditur ad venialia.

61

Quomodo spectans ad hoc Sacramentum.

Alterum membrum distinctionis est, quoad peccata venialia, quæ non cadunt sub pœnitentia, hoc esse vnicum medium in eo statu, quod non dependet à dispositione, seu actibus pœnitentis, quos tamen aliquando habere non potest; quia sæpissimè ministratur Sacramentum infirmo, qui non est integer sensu, aut sui compos; sicut ergo Sacramentum est inefficax in eo casu, ita remittit venialia, quæ per nullam aliud remedium tunc remitti possunt. Accedit quòd hoc sit vltimum remedium viatoris ipsum disponens ad gloriam, ac proinde cum nihil magis impediatur gloriam quam peccatum, idèd tollit sua efficacia peccata venialia per se tanquam vltimum eorum remedium; congruum autem fuit, vt in potestate Ecclesiæ esset aliquod remedium remittendi hæc peccata, quam diu quis est in statu viæ, & subditus Ecclesiæ, & possit ipsum disponere ad gloriam. Vnde ex hoc loco Jacobi Chryostomus *suprà* citatus, & Beda probant Sacerdotes habere potestatem remittendi peccata, & clarum est hoc Sacramentum remittere peccata ex efficacia sua, vt patet ex dictis, etiam in casu, quo nequit applicari pœnitentia, aut aliud remedium remissionis.

Disponit ad gloriam, & tollit impedimentum.

Valet vt vltimum remedium.

62

Secunda obiectio.

Obicitur secundò. Non oportuisse institui aliquod Sacramentum ad remissionem venialium; quia remitti possunt sine gratiæ infusione. Hæc ratio est D. Thomæ; vnde patet eum non

requirere ad remissionem venialis infusionem gratiæ sanctificantis, quod *suprà* etiam docuimus cum Doctore *dist. . . quest. . .*

Respondetur, licet aliquando remittatur veniale homini in via sine infusione gratiæ, per alia media: tamen remitti etiam per infusionem gratiæ, vt patet in pœnitentia, quando hæc peccata cadunt in confessionem. Aliquando etiam per Eucharistiam, cuius hic etiam est effectus, quorum efficacia in hoc non est inutilis: in termino autem vitæ, quo quis innititur solum diuinæ misericordiæ, neque reflectit ad alia media remissionis venialium, aut aliquando reflectere nequit, necessarium est hoc medium remissionis: necessitate dico gloriæ obtinendæ, quia, vt superius diximus, in hac materia peccata debent remitti homini existenti in gratia, venialia, inquam, in statu viæ, locus enim remissionis peccatorum non est altera vita, in qua non est vllum meritum acceptatum ad remissionem, neque in potestate Ecclesiæ relictum, per quod subuenire possit, præter opera satisfactoria, & indulgentias; quæ respiciunt tantum pœnam animarum purgatorij, & non remissionem peccati.

Responsio. Plura remedia venialium.

Remittuntur in via.

63

Obiectio 2.

Obicitur tertio. Si hoc Sacramentum per se institutum sit ad hunc finem remissionis peccatorum, non oportere expectare finem vitæ, sed aliquoties in plena sanitate illud recipere.

Responsio.

Respondent quidam apud Suarem hoc Sacramentum recipi ad plenam curationem venialium, quæ nequit fieri, dum vita durat. Contrà replicat, inde sequi quòd hoc Sacramentum sic deberet recipi post vitam, aut nunquam deberet recipi integris sensibus, quia infirmus postea peccabit venialiter, & quando aliquod remedium per se institutum est ad remissionem peccati, non respicit nisi illud, quod inest, non verò futurum. Hæc bene dicta sunt. Sed responsio aliter interpretari debet de curatione finali peccatorum, quæ super sunt pœnitentiæ, viatico, & aliis remedijs. Quòd si postea peccauerit infirmus venialiter, aut mortaliter, non remittitur virtute Sacramenti, sed per alia media, quia si compos est peccati, erit & pœnitentiæ. Sacramentum autem non idèd non est efficax ad remissionem, vt idem author admittere, licet putet hunc esse secundarium eius effectum. Vnde ex hac ratione non conficitur non esse primarium: nam gratia Sacramentalis, quæcunque illa sit, ordinatur ad liberationem à peccato, vt omnes cõcedunt, siue quod inest remittendo, siue quod inesse potest per excitationem præueniendo; tamen non derogat libertati, quin homo sui compos peccare possit: neque hoc etiam derogat efficaciæ Sacramenti.

Explicatur præmissa responsio & efficacia Sacramenti.

Quòd autem præfatus author vrget consuetudinem, qua datur hoc Sacramentum homini, dum sui est compos, non refert plurimum ad intentum: quia id præcipitur, quo vberiorum effectum Sacramenti acquiritur per propriam dispositionem, & magis reuerenter recipiat illud: quod intelligitur de gratia sanctificante quæ datur de præfenti, cui, vt diximus, est annexa remissio omnium venialium. Cæterum non requiritur ad Sacramenti necessitatem, vt vigente sensu illud recipiatur, sicut neque ad efficaciam Baptismi, vt conferatur infanti, vel adulto, quamuis in hoc habeat vberiorum effectum ex propria dispositione.

Quando ministrari potest, aut debet.

Alij respondent, vt dicit, conuicti rationibus præmissis,

64

præmissis, quæ iam solutæ sunt, non dari Sacramentum absolute ad remissionem peccatorum venialium, sed vt sunt impedimentum gloriæ, nè statim homo euolet in cælum.

Replicæ.

Contra replicat. Quia etiam pœna temporalis sic deberet remitti, cum sit impedimentum. Deinde, sic deberet in omni mortis periculo hoc Sacramentum recipi, quia idem finis & ratio vrget etiam in periculo violentia. Præterea, pœnitentia in eo casu sufficit; ergo non est necessitas instituendi hoc Sacramentum propter eandem remissionem.

Solutio.

Respondetur auctores illius responsionis, quicunque sunt, non ignorasse purgatorium, & pœnas temporales in eo solui pro peccatis. Vnde illa additio, vt statim euolet homo in cælum, non videtur alicuius Theologi ex proposito data, sed magis inuenta, vt esset locus replicæ. Ad quam respondeo, aliud esse impedimentum, quod in hac vita remitti debet, quale est impedimentum peccati, quod per Sacramentum tollitur ex Iacobo, & Tridentino; aliud verò impedimentum pœnæ, de qua alia lege statutum est secundum diuinam iustitiam, vt soluatur hic, aut in purgatorio quod superest, solutionem autem habet in specie determinatam ipsa lege; idè non subest per se huic Sacramento, sed pœnitentiæ, & operibus satisfactoriis, quæcunque illa sint.

Duplex impedimentum gloriæ.

Alia est lex ordinans pœnam à lege peccati.

65

Non datur in periculo violentia mortis.

Ad aliud quod perinde vrget, siue dicatur effectus primarius, siue secundarius huius Sacramenti remissio peccatorum. Respondeo quòd idè non ministratur existenti in periculo violento mortis, quamuis tunc subest tentationibus dæmonum, & impugnationi: quia ita institutum est. Congruentia institutionis facilis est: quia tunc non grauat eus libertas per morbum, quin alia remedia adhibere possit sui plenè compos, & integer sensu. At infirmus corpore & grauat per infirmitatem aliam habet dispositionem sensuum phantasmatum, & virium, quibus distrahitur, idèque requirit excitationem specialem. Peccat autem probatio secundum sensum diuisionis, seu accidentis: quia quando Sacramentum habet diuersos effectus per se, licet vnus sit primarius, & alius secundarius, non debet conferri per se nisi in eo statu, quo attingit vtrumque. Licet ergo gratia remissionis venialium sit effectus primarius huius Sacramenti quoad gratiam sanctificantem. Habet præterea effectum alleuandi infirmum per gratiam roborantem, & excitantem, quæ virtute Sacramenti confertur, & per se intenditur: non debet ergo probari ex congruentia solius finis partialis institutio, & collatio digna Sacramenti nisi addatur integer eius finis.

Tantum infirmis periculis tantibus datur.

Congruentia optima huius.

Sacramentum respicit statum, in quo attingere possit cõpletum effectum.

66

Effectus primarius trahit secundarium.

Quando autem Theologi loquuntur de fine primario huius Sacramenti, seu effectus remissionis, intelligunt finem, qui ex sensu primario, & expresso formæ exprimitur: qui etiam finis trahit secum effectum secundarium, qui consistit in robore, & excitatione infirmi contra tentationes ad cõcipiendam fiduciam diuinæ misericordiz ex effectu remissionis peccatorum omnium, tam per pœnitentiã, quàm etiam per hoc Sacramentum; gratia ergo ipsius remissionis, quæ fit in hoc Sacramento per abluentionem peccatorum, qua impediunt languentem ab ingressu gloriæ, trahit secum gratiam actualem Sacramenti, & excitantem contra molestias

morbi, & tentationes occurrentes, tanquam medium ordinatum ad ingressum gloriæ per remotionem impedimenti vicioris, quod imminet succumbendo peccato: nam eo ipso quòd datur remissio impedimenti, quòd inest, ad hunc effectum ingressus gloriæ, vt hinc ipse huius remissionis in re consequatur, prouidetur de hoc medio ex intentione primaria, quæ remissio ipsa fit in hunc finem.

Sicut in aliis Sacramentis, gratia excitans ad finem Sacramenti se habet vt medium, verbi gratia, in Eucharistia ad perseuerandum, & nutriendam charitatem datur gratiæ actualis auxilium tempore congruo, in quo auxilio non consistit primarius finis Sacramenti, seu effectus; sed in gratia sanctificante, vt datur ex fine perseuerantiæ, qui est specialis huius Sacramenti finis, ex quo consequitur effectus gratiæ actualis, tanquam secundarius, seu potius vt medium, quo gratia habitualis Sacramenti attingat suum finem ad quem datur.

Sic in proposito gratia sanctificans in remissionem peccatorum datur in hoc Sacramento ad finem ingressus in vitam, quam consequitur gratia actualis, vt medium attingendi illum finem, ex intentione scilicet primariæ finis, propter quem gratiæ sanctificantis à peccatis, ad ingressum vitæ, concessæ: nam remissio ipsa non attingit proximè finem, quamdiu homo subest periculo lapsus; idèoque hoc medium exigit, vt coniungatur suo fini, neque aliter discurrendum est in hoc Sacramento quantum ad gratiam excitantem, quàm in aliis Sacramentis seruata proportione, quorum effectus primarius non consistit in gratia actuali, sed in habituali sanctificante, cui subordinatur actualis tanquam medium, quo attingat finem; ad quem datur primario, sicut vniuersim gratia actualis operans, & excitans ordinatur ad gratiam sanctificantem inducendam, augendam, & conferuandam, non secus ac ipsa opera, ad quæ datur, sic ordinatur ad iustitiam habitualem: plenitudo enim legis charitas, & obseruantia legis per opera; fugiendo malum, & sequendo bonum. Gratia autem datur ex Patribus ad supplendam infirmitatem nostram, quam ex peccato incurritur, & cui succumbimus in obseruantia mandatorum, nisi præparetur voluntas à Domino ad bonum per hanc gratiam excitantem.

*Gratia exci-
tans est medi-
um ad finem pri-
mari-
um Sa-
cramenti.*

67

*Finis gratiæ
excitantis.*

Quod si quis obicit formam Ambrosianam & Venetam, quæ non facit mentionem remissionis sicut & forma Romana.

68

Obiect. 4.

Respondetur ex dictis æquiualem facere mentionem remissionis, in illis verbis, *vi more militis preparatus ad certamen*, &c. Vbi designatur gratia sanctificans tollens impedimentum peccati, ex qua conceditur gratia actualis vt medium ad victoriam. Illa tamen est fundamentum, qua conceditur plena innocentia finalis à peccatis, quæ grauant militem, & ad finem victoriæ conceditur, & per eam magis capax est diuinæ protectionis, & gratiæ auxiliantis, quam impediunt peccata.

*Explicatur
forma Am-
brosiana.*

Quarta conclusio. Hoc Sacramentum remittit mortalia per accidens, accedente dispositione congrua, & bona fide suscipientis, moti remittit verò per se mortalia ex propria institutione, sed solum venialia. Hæc conclusio est contra Suarezem, *disput. 41. sect. 1. conclus. 2.* Bellarminum *libro 1. de hoc Sacramento cap. 8.* & alios, qui compe-

69
*Remittit mor-
talia tantum
per acciden-*

compe-

comprehendunt sub efficacia per se huius Sacramenti remissionem mortalium, sicut & venialium.

Conclusio quoad primam partem probata est *dist. 9.* hoc esse commune Sacramentis viuorum, & satis congruit huic Sacramento; quoad secundam verò partem, nempe, hunc non esse effectum per se huius Sacramenti, probata est in fundamento conclusionis præcedentis ex necessitate poenitentiae ad remissionem mortalis, quæ sola est per se secunda tabula post naufragium, per quam saluari potest peccator à mortalibus.

70

Prima obiectio ex natura Sacramenti.

Responsio.

Obiicitur primò. Quòd si hoc Sacramentum remitteret sola venialia, quòd non posset probari esse Sacramentum: ergo intelligenda sunt etiam mortalia nomine peccatorum.

Respondetur negando antecedens, cuius probatio est illa, ad quam *suprà* respondimus *obiectione 2.* contra præcedentem conclusionem, ubi ostensa est necessitas huius remissionis, & quando fit mediante Sacramento fieri per gratiam sacramentalem, vt habet illam remissionem annexam.

Secunda obiectio ex conditionali particula.

Responsio non esse conditionalis.

Obiicitur secundò. Quòd si intelligeretur illa: *Si in peccatis est*, &c. de solis venialibus, non esset locus conditionali, quia omnes habent venialia.

Respondetur, particulam, *Si*, non necessariò intelligi importare conditionem, aut dubium, quando coniungitur rei factæ, vt patet ex oratione prima Ciceronis in Catilinam. *Si illustrantur*, inquit, *si erumpunt omnia non dubitat fuisse illustrata, & erupta, sed supponit tanquam probata, & certa, vt inde Catilina mores mutet.* Non dubitat Iacobus si in peccatis sunt infirmi, quia, vt docet cap. 2. *In multis offendimus omnes.* & Ioannes Apostolus. *Si dixerimus quòd peccatum non habemus, mendaces sumus, & veritas in nobis non est.* Vnde Patres Mileuitani, & posteriores contra Pelagianos docent Sanctos verè orare: *Dimittite nobis debita nostra*, &c.

71

Non intelligi de mortalibus.

Deinde, si per peccata intelligeret Iacobus tantum mortalia, ratione quorum verificaretur illa conditionalis, non esset, locus probandi in hoc Sacramento peccata venialia dimitti; quod non admittunt præfati auctores. Sed non habemus fundamentum ex Scriptura, neque aliunde remitti venialia per vñctionem nisi illa verba, quibus vtitur Tridentinum, ad probationem huius effectus remissionis peccatorum. Si ergo per conditionalem importantur sola mortalia (quæ contingunt regulariter non esse, quia remittuntur per priora Sacramenta ritè suscepta) tota hæc clausula refertur ad mortalia tantum, de quibus esse potest duntaxat dubium, & non ad venialia, quæ regulariter inesse supponit hæc ratio, quæ proinde seipfam destruit, vt ille relictus refertur ad remissionem venialium, aut reliquiarum peccatorum; forma autem Romana absolute profertur, & non conditionatè, ergo respectu ad venialia, de quibus non est dubium regulariter ea inesse.

72

Secunda responsio. Intelligi de venialibus conditionalis.

Respondetur secundò. Licet particula *Si* intelligatur conditionaliter, textum intelligi de venialibus; quia ex alijs Scripturæ locis, vt patet, & ex doctrina Ecclesiæ, mortalia remittuntur directe per Baptismum, & poenitentiam, quæ ad hunc effectum habent necessitatem medijs; vnde qui conscius peccatorum talium ac-

cederet ad Sacramentum vñctionis sine poenitentia, esset sacrilegus.

Dices debere accedere cum bona fide.

Contrà. Hinc colligitur quòd peccatum mortale non deletur per hoc Sacramentum directe, sed tantum per accidens, quatenus dans gratiam supposita dispositione poenitentis requiritur, tollit mortale; neque enim intelligo quòd dicit Suarez, hoc Sacramentum delere mortale, non per accidens, neque per se, ex primaria institutione, sed medio quodam modo: quatenus scilicet institutum est ad tollendum impedimentum gloriæ, vt ad ipsam gloriam imponit, ex fine tollere impedimentum peccati mortalis, & venialis.

Hoc non intelligo, quia finis extrinsecus non dat efficaciam medio, sed medium ipsum se habet vt causa, per quam acquiritur finis. Talis ergo est efficacia Sacramenti, qua medium institutum est ad finem, qualem habet ex institutione. Quidquid autem habet ex institutione causat per se, & ex opere operato. Vnde si non haberet efficaciam ad delendum mortale ex propria institutione, illud non deleret, nisi per accidens, accedente bona fide, eo modo quo cætera Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, illud tollunt. Si autem ex propria institutione habet illam efficaciam, iam per se simpliciter tollit, quia gratia sacramentalis, vt datur ad finem tollendi impedimenti, habet annexam hanc virtutem tollendi impedimentum, neque aliter Poenitentia, aut Baptismus tollunt de facto peccatum per se, nisi quia dant gratiam ad tollendum hoc impedimentum salutis per se; quòd autem non tollunt ipsum peccatum in euentu, & de facto, per accidens est, & ex statu subiecti; nempe si insit in peccato: quia ad veritatem Sacramenti sufficit per se dare gratiam quæ per se remissa est peccati.

Cætera etiam Sacramenta dant gratiam, cui annexa est sublatio impedimenti peccati mortalis, si ipsa gratia non habet obiecem peccati in subiecto. Peto ergo an peccatum mortale sit obex gratiæ huius Sacramenti? si non sit obex, ergo habet per se annexam remissionem eius ex efficacia Sacramenti; ac proinde potest accedere ad hoc Sacramentum cum conscientia peccati mortalis, non secus ac ad poenitentiam, & Baptismum; si autem peccatum mortale notum statuit obiecem gratiæ, quæ datur in vñctione, prout de facto statuit, sequitur quòd huic gratiæ non sit specialiter talis remissio, nisi vt est annexa gratiæ, verbi gratia, Eucharistiæ per accidens. Vnde quòd dicatur hoc Sacramentum disponere ad gloriam, intelligi debet secundum mensuram, & modum suæ institutionis, & non aliter.

Dices, hæc sententia est magis pia, & fundata in diuina misericordia, & commendat efficaciam & reuerentiam Sacramenti, magisque inducit homines ad eius receptionem, & ministrandi sollicitudinem. Respondetur, non debere ita commendari efficaciam eius, vt contemnantur media salutis necessaria, vt est poenitentia de mortalibus: quia hoc perniciosum esset, & pietati, & saluti animarum: neque vltra regulas præscriptas Scripturæ, & Conciliorum, in quibus expressè disponuntur media salutis necessaria, præsumendum est de diuina misericordia; sed sectanda sunt toto conatu quæ sunt certa.

Responsio.

Impugnatur.

Afferio obscura.

73

Impugnatur doctrina præmissa.

Efficacia Sacramenti est ex institutione.

Exemplum in alijs.

74

75

Obiectio.

Quomodo diuina misericordia commendatur?

Sequenda regula Ecclesiæ certa.

certa. Nam S. Augustinus sub fine vite ita commendauit pœnitentiam, vt dixerit, neminem, quantumlibet sancte vixerit, debere egredi ex hac vita sine pœnitentia, neque vnquam legimus dari aliquam tertiam naufragij tabulam inter sacramenta. Sufficit autem vt hoc Sacramentum remittat per accidens mortale ad reuerentiam eius, & vtilitatem etiam in hoc specialiter commendandam.

Respondetur ergo ad primum argumentum remissionem peccatorum, de quibus loquitur Iacobus, esse effectum per se, & primum huius Sacramenti, & intelligi venialia solum ex dictis. Ad illud obiectum ex vi conditionalis, respondetur intelligi commodè posse de venialibus: quia sæpe accedere quis potest ad hoc Sacramentum ita dispositus per plenam pœnitentiam, & viaticum, quorum efficacia extenditur ad remissionem venialium etiam omnium, quæ præcesserunt ex cura, & diligenti discussione, & frequenti elevatione mentis per amorem, fidem, spem, contumtionem in Deum, vt omnia peccata quoad culpam & pœnam dealeant, etiam venialia: nam laboriosa pœnitentia lacrymosa, & continuata aliquando perducit ad innocentiam Baptismalem, vt supponit Tridentinum *sess. 14. cap. 2.* & hic est finis pœnitentiæ perfectæ. Vnde sicut quis per continua opera satisfactoria potest in hoc mundo redimere totam pœnam temporalem, vt non patiatur vllum purgatorium in altera vita; ita etiam ex hoc sequitur etiam impetrare posse remissionem venialium per pœnitentiam, & alia media ante hoc Sacramentum; conditionalis ergo illa excepit eos, qui per alia media non satisfecerunt pro peccatis venialibus, dum accedunt ad Sacramentum. Ex his etiam patet ad Tridentinum, vbi dicit, *si quæ sunt delicta*, sequitur enim modum loquendi Apostoli; patet etiam ad formam Sacramenti quæ distribuit pro materia subiecta quæ sunt venialia: *Quidquid per oculos commissisti*, &c. Tridentinum autem dicens, *si quæ sunt delicta*, &c. non intelligit, nisi id quod Iacobus per peccata intelligit, non autem antonomastice pro mortali.

Dubitarum quando Sacramentum hoc confert suum effectum? Variæ sunt sententiæ. Prima docet dare suum effectum, quando completur omnes vnctiones, & non prius; hæc est sententia D. Thomæ *quæst. 1. huius distinctionis art. 2. quæstione. 1. ad 3.* quem sequitur Paludanus, Sotus, Ledclina, Suarez, vt probabilem, *disput. 41. sect. 2.* sed variè explicatur. Sotus dicit post vltimam vnctionem, quæcumque illa sit, ex intentione ministri dari effectum gratiæ sanctificantis, de qua quæritur. Suarez docet dari post completam vnctionem quinque sensuum, quia putat alias vnctiones non esse sacramentales, sed ceremoniales, ex vsu quarumdam Ecclesiarum.

Secunda sententia est, dari effectum Sacramenti partialiter, ita vt singulæ vnctiones cum suis formis dent effectum proprium. Hanc putat esse Doctoris responsione ad secundum, quod est vltimum. Videtur Adrian. *in quæst. 4. de hoc Sacramento*, & Medina *C. de confessione, quæstione de integritate absolutionis*, & probabilem tenet Suarez.

Fundamentum huius *suprà* præmissimus, quia ad singulas vnctiones completur sensus substantialis formæ, & subicitur materia. Vtraque

applicatur per modum signi sacramentalis infallibilis veritatis, & consentientis in vsu; ad cuius prouide veritatem requiritur, vt effectus eius detur in vltimo instanti completi sui esse, quando non supponitur obex: neque illa forma, aut vnctio præmissa, dicit ordinem ad alias vnctiones, aut eandem formam repetitam in significando; neque est repugnantia ex parte effectus, nempe gratiæ, vt est remissio peccatorum venialium per se, quia non repugnat hæc dimittere seorsim, & successiue, inter quæ non est connectio, quantum ad remissionem, sicut inter mortalia: neque est repugnantia ex parte peccatorum mortalium, siue dicamus illa per se, aut per accidens remitti, virtute huius Sacramenti, quia tolluntur omnia per gratiam primæ vnctionis directè vel indirectè ex incomparabilitate, quam habent cum effectu eius, directè quidem illa, quæ per organum vnctum committuntur: indirectè quæ per alia organa, aut interiori in ipsa mente consumuntur. Non secus ac quidam asserunt peccata mortalia in casu remitti posse per absolutionem, quæ cadit directè in venialia, vt si detur à simplici Sacerdote, quando alius minister nequit haberi, vel certè quando tolluntur peccata reseruata indirectè per absolutionem à non reseruatis, in casu particulari.

Secundò, ritus ministrandi ipsum Sacramentum id suadet, quia in nullo Sacramento reperitur eadem forma cum iteratione materiæ absolute, nisi in hoc Sacramento, quia vel significatio sacramentalis consistit in vtrisque, vel in altera, ex coniunctione alterius, vt suo loco diximus, quibus positis, Sacramentum applicatur quoad omnem efficaciam quam habet: ergo ex contrario sensu, ex iteratione materiæ, & formæ huius Sacramenti, sequitur diuersitas effectus, & efficaciarum.

Dices, fortè non esse eandem formam, & materiam, sed diuersas.

Contrà, à fortiori ergo habent diuersos effectus, & neutra in virtute alterius est efficax.

Dices, omnes formas partiales, & vnctiones facere vnã integram indiuisibilem materiam, & formam Sacramenti, quibus completis datur effectus, & non antea.

Contrà, vnctiones diuersæ supposita sententia contraria, qua essentialiter requiruntur, vt requiri docent præfati auctores, non faciunt vnã, & eandem vnctionem: quia quælibet determinatè, & essentialiter respicit suum proprium subiectum, & propter diuersitatem instrumentorum peccandi necessariè iterantur, quæ instrumenta sicut diuersa sunt in actione & virtute, ita etiam vt diuersa vnguntur. Ergo vnctiones neque in ratione specifica vnctionis sacramentalis, neque etiam in ratione subiecti proximi, & proprii cuiusque vnctionis faciunt vnũ.

Idem probatur de forma, quia vel ex sensu suo substantiali & essentiali refert subiectum vnctionis in expressa sua significatione, vt si dicatur: *Quidquid per visum commissisti*, &c. vel non requiritur essentialiter ad sensum formæ, vt exprimat subiectum vnctionis; sed tantum dicatur: *Quidquid commissisti*, &c. si primum dicatur, sequitur eadem ratio, quam pro diuersitate vnctionis adduxi, nempe formas vt diuersas, & in quantum diuersas requiri, quia vt quælibet exprimit proprium subiectum vnctionis,

Probat ex forma, materia. et ritu ministrandi.

79

Secunda ratio ex ritu.

Responsio.

Impugnatur.

Responsio.

80

Impugnatur.

Vnctiones ex materia, & subiecto diuersa.

Forma similiter expressio vnctionis accommodata.

Primum dicitur.

76
Responsio ad principalem obiectionem.

Fundamentum confessionis adiecta

Vnde pœnitentia innocentiæ Baptismalis restauratio.

77
Distin. quando datur effectus Sacramenti. Prima sententia.

Dari simul in vltima vnctione.

Secunda sententia Doctorum.

8

nequit etiam in significacione coalescere cum alia, sicut neque hæ orationes, *hoc est corpus meum: hic est sanguis meus*, &c. quamvis expriment partes quæ ad idem corpus viuum spectant: quælibet enim ex his significat suum significatum per modum totius in esse significati, & in modo significandi, quamvis coalescat in vnum Sacramentum totale per modum partus integri; eodem modo quælibet forma vñtionis absolutè significat in ordine ad subiectum proximum vñtionis, siue ipsam vñtionem, siue effectum sacramentalem, ad quem profertur; ergo nequit coalescere cum alia in significando.

81

Secundū dis-
iunctum.

Idem cum se-
ipso non com-
ponit.

Responsio rej-
ctus.

Si autem dicatur alterum disunctum, nempe illam expressionem non esse de essentia formæ: vt, *per visum*, &c. à fortiori sequitur intentum: quia eadem forma etiam repetita, nequit cum seipsa componere, quia compositio est vno disunctorum: ergo sicut completur in prima vñtionem sensus essentialis formæ, ita etiam datur effectus proportionatus: quia supponit materiam sufficientem, aliàs nequiret proferri verè, & sacramentaliter.

Si dicas, omnes vñciones esse vnam, & integram materiam requisitam essentialiter, sequitur perinde formam non posse proferri, nisi tenet in vltima vñtionem, vel certè simul protrahendo eius prolationem vnicam per singulas vñciones.

Vel dicas, quare non posset similiter pluries repeti forma Baptismi, Confirmationis, & aliorum Sacramentorum, super eadem omnino materia; si dicas formam pœnitentiæ iterari super eadem omnino materia, vt si eadem peccata sæpius quispiam confiteatur.

82

Contra, hoc nihil est, quia materia, qui sunt actus pœnitentiæ, variatur, & sit diuersum numero Sacramentum, & habet diuersum effectum: ergo cum quælibet prolatio formæ vñtionis sit prolatio eius sacramentalis, (id est, quæ instituta est à Christo in ordine ad effectum causandum ipsa forma, & sic etiam intendit Minister proferre sacramentaliter) sequitur poni omnia requisita ad effectum eius, cui non supponitur obex ex parte subiecti: quia supponimus subiectum esse capax de se effectus Sacramenti, & manere in eodem statu, vt si non sit sui compos. Deinde sensus sacramentalis formæ completur, quando completur sensus quem habet de rigore sermonis: ergo etiam sensus sacramentalis huius formæ toties completur, quoties integrè profertur præmissa vñtionem.

Sensus de ri-
gore sermonis
est sacramen-
talis.

83

Hoc Sacra-
mentum non
est vnum in-
diuisibilitèr.

Tertio denique, licet Sacramentum extremæ vñtionis numeratur tanquam vnum inter septem Sacramenta, non sequitur esse vnum vnitatem indiuisibilitatis, sed sufficit vt sit vnum vnitatem integritatis, quæ vnitatem confurgit ex diuersis partibus, non solum in esse actionis, & verborum, sed etiam in ratione signi, & signati. Hoc patet in Sacramento Eucharistiæ, & in Sacramento Ordinis, quæ similem vnitatem tantum habent, & in quibus formæ, & materiæ partiales habent singulæ suos effectus distinctos: ergo similiter in proposito non tollit vnitatem proportionatam Sacramento vñtionis, vt sit hoc modo tantum vnum, quæ singulæ eius partes integram vnum totale Sacramentum completæ remissionis peccatorum, disponens hominem ad exitum.

Accedit vltimò sic esse magis congruum institutioni, & fini huius Sacramenti: quod ministratur validè infirmis etiam agonizantibus (vt patet ex praxi, & ritualibus) quo eius effectus daretur partialiter, & quælibet vñtio cum sua forma esset efficax: quia sic semper fructuose ministratur, & pericula mortis imminētis sic poscunt: nam si Sacramentum esset solum efficax in vltima vñtionem, sæpè frustraretur suo effectu, & fructu, cum illa ante mortem nequeat perfici, neque videtur alioquin potuisse ministrari sine peccato Sacramentum, quando probabiliter videtur infirmus spiraturus ante completum Sacramentum quoad totum essentialè requisitum ad effectum Sacramenti.

Congruentia
ex fine & in-
stitutione.

84

Quid totum
de vltima
vñtionem?

Impugnatur.

Vnde vt euitetur hoc inconueniens, Sotus dicit illam esse vltimam vñtionem completiuam Sacramenti, quæ est talis ex intentione Ministri, quod rectè impugnat Suarez *prefato loco*, quia efficacia propria, & institutio Sacramenti non dependet, neque limitari potest à Ministro, aut eius intentione, quæ nequit aliquid facere substantiale quod alioquin non sit substantiale. Verum quod subinde ex hoc deducit vñciones in lumbis, & aliis partibus præter organa sensuum non esse sacramentales, sed tantum cæremoniales, in quibusdam Ecclesiis inductas, non videtur mihi verum, aut congruè dictum: quia ille ritus est Ecclesiæ Romanæ, vt patet ex Florentino & Tridentino, quæ sine discrimine vno annumerant illas vñciones aliis sacramentalibus, seu iis quas putat ille author esse essentialis, sine vno, inquam, discrimine, aut limitatione assignant formam, materiam, & effectum huius Sacramenti: quibus annumerari non deberent cæremoniales in eadem forma, & materia, neque vquam Ecclesiæ Romana confudit cæremonias cum substantia Sacramenti: neque vquam vsa est materia, & forma Sacramenti ad alios effectus, loquendo de materia proxima, nisi ad effectus sacramentales.

Sententia Sua-
rez.

Impugnatur.

Vñtionem in
renibus esse
sacramenta-
lem, non cære-
monialem.

Ritus non con-
fundit cum sub-
stantia Sacra-
menti.

85

Præterea, si excludantur duæ illæ vñciones cum repetitis formis ad efficaciam Sacramenti, aut substantiam eius, dicendo tantum esse cæremoniales, eadem libertate possunt dici cæteræ omnes esse cæremoniales. Ritus enim Ecclesiæ Romanæ seruat integram traditionem Apostolorum Petri & Pauli, ac proinde nunquam adhibet illas vñciones cum propriis formis, nisi essent sacramentales. Neque refert quod omitti possint, vel omittuntur in quibusdam Ecclesiis, & circa personas determinatas; quia hinc non colligitur, nisi tantum vñtionem in illis partibus esse materiam liberam, neque essentialiter requiri, ac proinde ex congrua ratione honestatis Christum instituisse, vt omitti possint: tamen si adhibeantur, erunt efficaces, sicut cæteræ vñciones, & ex hoc ritu omissionis eorum vñtionum sequitur confirmari sententiam quam impugnamus: nam si illæ vñciones adhibeantur, vt mihi omnino certum est, sunt efficaces, & habeant effectum proprium, qui alioquin non datur sine ipsis, aut aliis æquivalentibus: eodem modo cæteræ vñciones, & formæ non sunt minoris efficaciz: ergo etiam similiter habeant proprium effectum quando complentur.

Romana Ec-
clesia seruat
traditionem.

Omissio ipso-
rum non probat
esse vni-
versales, sed li-
beras.

Respondet ergo Suarez ad casum positum de vltima vñtionem, dari gratiam sacramentalem quando

86

Suarez.

quando

Dari: est: solum per vltimum sensum vñtionem in virtute priorum.

quando vltima vñtio sensus finitur, & illam agere in virtutem omnium præcedentium quæ essentialiter requiruntur, iuxta modum quod dixerunt de modo agendi Sacramentorum, quæ consistunt in vlt. Quod si non finiantur simul, illa quæ erit vltima, agit in virtute reliquarum.

Impugnatur.

Hunc modum agendi in d. r. suo loco impugnauimus, & quidquid sit de Sacramento, cuius significatio consistit in indiuisibili, nequit hæc doctrina applicari extremæ Vñctioni, quæ integratur ex diuersis vñctionibus, & foris iteratis, quarum quælibet est completæ significationis sacramentalis independenter ab alijs; non ita verò se habent forma & materia Baptismi, verbi gratia, quia nulla pars formæ est completæ significationis sacramentalis sine alia, neque ablutio vlla nisi vt accedit forma completa, & completè prolata. Ergo maxima est disparitas. Dato etiam quòd ille modus cauandis sit proprius Sacramenti, vltima autem vñtio cum sua forma neque significatione, neque in ratione actionis, aut prolationis æquiualeat prioribus: ergo non includit illas in sua virtute, neque illæ vltimam.

Vltima nõ a. omnialet prioribus.

87 *Aliud distiõ impugnatur.*

Quod addit de vltima, quæ in re ipsa contingit, vt si infirmus moriatur, antequam compleantur vñctiones omnium sensuum, videtur sine fundamento, & liberè dici: nam si significatio practica, & ex instituto Sacramenti essentialiter consistit in omnibus simul, & in nulla seorsum, sequitur non applicari Sacramentum, quòd tale est, nisi omnes compleantur, sicut non applicatur Baptismus in vltimo casu, quo deficiat aliqua particula essentialis formæ. Si enim significatio sacramentalis supponit essentialiter formas repetitas, aut iteratas, sequitur non compleri illam significationem, donec totum eius fundamentum, seu materia ponatur in esse; aut si oppositum dicatur, sequitur intentum, nempe quantumlibet vñtionem cum sua forma habere significationem sacramentalem, vt præmissum est.

Non dari effectum nõ completo essentiali Sacramenti.

Ex his facilis est responsio ad fundamenta opposita.

88 *Prima obiectio. Ex communibus regulis Sacramentalium.*

Obiicitur primò, nihil afferendum esse in hoc Sacramento præter communem legem Sacramentorum, nisi traditio Ecclesiæ, aut principia tradita id probent: communis autem lex Sacramentorum, quæ in vltu consistunt, est vnica gratiam conferre quando complentur; extremam autem Vñtionem dare toties gratiam partialem per singulas vñctiones & formas, aut tollere vnum peccatum sine alio est valdè extraordinarium.

Responsio. Alter Sacramentum indiuisibile, aliter diuisibile cauandis, & perficiuntur.

Respondetur, concedendo maiorem & minorem in iis Sacramentis, quæ sunt vnum vnitate indiuisibilitatis, & negatur in alijs, quæ sunt vnum tantum vnitate integritatis; nam & in Eucharistia in fieri quælibet forma habet significationem, & efficaciam propriam, & in Sacramento Ordinis, idem dicendum etiam in Sacramento Vñctionis, & hoc ex ratione generalis formæ sacramentalis, & efficaciam, & ex ratione & ritu speciali ipsius vñctionis, quo vitur Ecclesia Romana; hinc negatur subsumptum.

89

Dices, formæ partiales in Eucharistia sunt in-

dicatiuæ, in ordine verò imperatiuæ; extremæ Vñctionis tantum deprecatiuæ. Vnde singulæ non significant actiualem efficaciam, neque deprecatiuæ habent veritatem ex qua necessariò debeat poni effectus ad singulas particulas precatationis, sed satis est quòd pro illo tempore, pro quo petitur, & completur oratio, ponat effectum: ergo dispar est ratio de vñctione & ordine.

Replica ex modo significandi forma.

Respondetur, formam esse deprecatiuam, in dicatiuam, aut imperatiuam, nihil facere ad eius veritatem ex instituto Christi, conuenientem: hæc enim veritas fundatur in assistentia Dei, quæ ponit effectum formæ infallibiliter, completo sensu formæ: completur autem sensus perfectus formæ, quando supposita vñctione correspondente profertur sacramentale, vt fit in proposito. Argumentum haberet aliquid locum si præter formas repetitas daretur alia forma completa huius Sacramenti verbalis, quam partiales formæ, seu potius ipsa forma, quæ iteratur, componeret, quia dici posset significationem sacramentalem primò fundari in illa forma: sed in proposito non datur talis, neque formæ vñctionis componunt aliquid per modum vnus orationis completæ, ex quo negatur assumptum.

Solutur.

Significatio nõ practica fundamentum.

Obiicitur secundò: effectus huius Sacramenti est indiuisibilis, ita vt per partes nequeant dari: quia in remissione peccatorum est connexio inter peccata mortalia; inter venialia verò licet non sit talis connexio, tamen idem veniale committitur aliquando per plures sensus: ergo nequit remitti, nisi quando fit vñtio omnium sensuum, per quos committitur.

90

Secunda obiectio. Ex indiuisibilitate effectus.

Respondetur, negando primum suppositum, nempe mortalia remitti per se virtute Sacramenti huius.

Responsio.

Ad secundum suppositum negatur etiam: quia non est idem veniale, sed diuersa, tot enim sunt appetitus interiores sensitiui, quor sunt sensus, vt bene Doctõr alijs; & consequenter tot sunt etiam delectationes inordinatæ in voluntate, quotquot in appetitu, licet idem sit obiectum, secundum diuersas tamen rationes delectabilis, secundum inclinationem particularem huius, aut illius sensus mouet appetitum correspondentem, ex qua motione sequitur diuersa delectatio in voluntate, sicut etiam in appetitu; diuersus etiam consensus, vt applicat hunc, vel illum sensum ad perceptionem obiecti ob delectationem consequentem ex tali perceptione, & diuersam. Non erit ergo idem peccatum veniale, sed diuersa numero, etiam per diuersos actus voluntatis applicantis diuersè sensus ad idem obiectum sub diuersis rationibus delectabile; quòd si obiectum afficiat vnum tantum sensum, ita vt voluntas vtatur alijs potentijs in ordine ad illam delectationem, tunc peccatum erit vnicum, & deletur per vñtionem illius sensus, in quo principaliter committitur, ex quo patet ad rationem obiectam. Alia dubia circa subiectum huius Sacramenti, Ministrum, præceptum omitto, quæ legi possunt apud Authores passim, & Summistas; hæc enim potiora sunt quæ tetigit Doctõr in litera, & spectant ad essentiam Sacramenti.

Circa idem obiectum committi plura peccata venialia simul.

DISTINCTIO XXIV.

De Sacramento Ordinis.

A
Hug. lib. 2.
p. 3. c. 4.
Quare septem sunt ordines.
Esai. 11. a
Clem. Papa
in epist. 2.
ad Iacobum
Apostol. de
saceris vestibus, & habetur dist.
23. c. Tales.
Matth. 7. a

NUNC ad considerationem sacrae Ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradus, siue ordines: sicut ex sanctorum Patrum dictis aperte traditur, & capitis nostri, scilicet Iesu Christi exemplo monstratur, qui omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo, quod est Ecclesia, eosdem Ordines obseruandos reliquit. Septem autem sunt, propter septiformem gratiam sancti Spiritus, cuius qui non sunt participes, ad gradus Ecclesiasticos indignè accedunt. Illi verò, in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia Spiritus sancti, cum ad Ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Quales assumendi sunt ad clerum.

TALES autem ad ministerium spirituale eligendi sunt Clerici, qui dignè possint dominica Sacramenta tractare. Melius est enim Episcopo paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant. Tales enim decet esse ministros Christi, qui septiformis gratia Spiritus sancti sint decori, & quorum doctrina, & conuersationis forma, eadem gratia in aliis transfundatur, ne cœlestes margaritas spiritualium verborum officiorumque diuinorum sordidæ vitæ pedibus conculcent. In Sacramento ergo septiformis Spiritus septem sunt gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes; omnes tamen Clerici vocantur, id est, fortiti. Corona enim signaculum est, quo signantur in partem fortis ministerij diuini. Corona regale decus significat; quia seruire Deo regnare est. Vnde ministri Ecclesiæ, Reges esse debent, vt se & alios regant: quibus Petrus ait; *Vos estis genus electum, regale Sacerdotium, &c.* Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad Dominum libera monstretur, quæ reuelata facie gloriam Dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis. Denudatio capitis est reuelatio mentis. Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum & aurium: vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum & intelligendum verbum Dei præpediatur mens, pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tonsuræ autem Ecclesiasticæ vsus à Nazaræis exortus videtur: qui prius crine seruato, deinde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc vsus inoleuit, vt qui diuinis cultibus mancipantur, quasi Nazaræi, id est, sancti, crineposito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, *Fili hominis sume gladium acutum, & duc super caput tuum, & barbam.* In Actibus etiam Apostolorum, Priscillam & Aquilam hoc fecisse legimus. Paulus quoque, & alij quidam discipuli Christi hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus

De corona & tonsura.
Hugo lib. 2. parte 3. c. 1.
1. Petr. 2. b
2. Cor. 3. d

Hugo ubi supra c. 2.
Isid. lib. off.
Eccles. c. 4.
Num. 6. b
Ezech. 5. a
Act. 18. c
1. Cor. 11. c
Isid. lib. 7. c. 12.
& allegat.

dibus constituti, Clerici vocantur, quorum nomina & rationes nominum Iſidorus exponens, ait, *Cleros* & clericos hinc appellatos esse credimus, quia Matthias electus est sorte: quem primum per Apostolos legimus ordinatum. *κληρος* enim Græcè, Latine *sors*, vel *hereditas* dicitur. Ideo ergo dicti sunt clerici, quia sunt de sorte Domini, vel quia Deum patrem habent. Generaliter verò clerici nuncupati sunt omnes, qui in Ecclesia Dei deferuiunt: quorum gradus & nomina sunt hæc, Ostiarius, Lector, &c.

dist. 21. cap. Cleros. Act. 1. d. Numer. 3. & 18.

De Ostiarijs.

[**O**stiarij idem & Ianitores sunt, qui in veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus. Dicti autem ostiarij, eo quòd præſint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus, & extra custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos respuunt.] Vnde & eis cum ordi- nantur; clauis Ecclesiæ dantur ab Episcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tan- quam rationem Deo reddituri pro rebus quæ clauibus istis recluduntur. Hoc officium Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funi- culis factò vendentes & emedentes eiecit de templo. Ipse enim se ostia- rium significans dicit, *Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pasqua inueniet.*

C
Iſid. lib. 7. etym. c. 12. in fine. 1. Para. 26. a Ex IV. Cõ- cil. Carth. cap. 6. De consecr. dist. 23. cap. Ostiarij, & Hugo ubi supra c. 5. Ioan. 2. c. Ioan. 10. b

De Lectõribus.

Secundus est gradus Lectõrum. [Lectõres à legendo, sicut Psalmistæ à Psalmis canendis vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid se- quantur: isti cantant, vt excitent ad compunctionem animos audien- tium: licet quidam lectõres ita miserabiliter pronuncient, vt quosdam ad luctum, & lamentationem compellant. Idem etiam pronunciatores vocantur, qui porro antè nunciant; quia tam erit clara eorum vox, vt etiam longè positorum aures adimpleat.] Ad lectõres autem pertinet le- ctiones pronunciare, & ea quæ Prophetæ nunciauerunt populis prædica- re: vt iam ex officio in Ecclesia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo, traditur ab Episcopo codex diuinarum lectõnum, & di- citur, Accipe, & esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter impleueris officium, partem cum his qui benè verbum Dei ministrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt sen- sum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat: ne confu- sione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indica- tiuè, quid interrogatiuè sit legendum, vbi sit in oratione facienda di- stinctio. Hæc enim malè seruata, intellectum turbant, & alios ad ri- sum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox lectõris. Hoc of- ficiu impluit Christus, cum in medio seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè ad intelligendum legit, *Spiritus Domini super me*, &c. Ex quo le- ctõribus datur intelligi, quia gratia spiritali clarere debent, qui alii verbum Dei annunciant. Hic ordo formam, & initium à Prophetis ac- cepisse videtur: quibus dicitur, *Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.*

D
Hugo ibi- dem cap. 6. Iſid. lib. 7. etym. c. 12. & dist. 21. c. Cleros. Idem lib. 2. de off. c. 11. & dist. 25. cap. Perle- ctis. Ex Concil. Carth. IV. cap. 8. Dist. 23. c. Lectõr.

Luc. 4. c

Eſai. 61: a

Eſai. 58. a

De Exorcistis.

E Tertius est ordo Exorcistarum. [Exorcistæ autem ex Græco in Latinum adiurantes, vel increpantes vocantur. Inuocant enim super catechumenos, & super eos, qui habent spiritum immundum, nomen Domini: adiurantes per eum, vt egrediatu[r] ab eis.] Ad Exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manúsque super energumenos & catechumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde suo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina, quam alij facit, sibi non prosit, & dicatur ei: Medice cura teipsum. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi librum exorcismorum: & dicitur eis, Accipite, & habetote potestatem imponendi manus super energumenos, vel catechumenos. Hoc officio vsus est Dominus, quando saliu[a] sua tetigit aures, & linguam surdi, & muti, dicens, *Effeta*, quod est Adaperire: per hoc docens nos spiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad confitendum: vt pulso dæmone Spiritus sanctus vas suum recipiat. Hoc etiam officio vsus est Christus, cum dæmoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse; qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obsessis corporibus pellebantur. Huic officio mancipati Exorcistæ vocati sunt. De quibus Christus in Euangelio, *Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia: filij vestri, scilicet Exorcistæ, in quo eijciunt?*

Hugo ubi supra c. 7. Isid. lib. 7. Etym. c. 12. Et in causa dist. 21. c. Cleros. Dist. 25. cap. Perle-ctis. Luc. 4. d. Ex Concil. Carib. IV. c. 7. & Isid. ubi supra cap. 13. & dist. 13. cap. Exorcista. Marc. 7. d. Matth. 8. d. Luc. 8. d. Dist. 21. cap. Decretis. Gloss. 3. Reg. 4. & Iosephus lib. 8. antiq. cap. 2.

De Acolytis.

F Quarto loco succedunt Acolyti. [Acolyti verò Græcè, Latinè ceterarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium, vel sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis, non ad effugandas aëris tenebras, cum Sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua legitur; *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*] Ad Acolytum pertinet præparatio luminarium in sacrario. Ipse cereum portat: ipse vrceolum cum vino, & aqua suggesta, pro Eucharistia, Subdiaconis præparat. Hi cum ordinantur, cum edocti fuerint ab Episcopo qualiter in officio suo agere debeant, ab Archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium Dominus se habere testatur, dicens; *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris.* Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento: qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœlesti, ad illuminandas tenebras aquilonares.

Hugo ubi supra c. 8. Isid. c. 12. lib. præalleg. dist. 21. c. Cleros. Ioan. 1. a. Dist. 25. cap. Perle-ctis. Ex Concil. IV. Carib. cap. 6. Ioan. 8. b. Exod. 27. c. Leuit. 6. b. & 23. a. Exod. 25. a.

De Subdiaconis.

G Vintus est ordo Subdiaconorum. [Græcè Hypodiacones vocantur, quos nos Subdiacones dicimus. Qui ideò sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum. Oblationes enim in templo à fidelibus suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnei vocabantur, id est, in humilitate Domino seruietes.] Ad Subdiaconum pertinet calicem, & patenam ad altare Christi deferre, & Leui

Isid. ibid. Hugo ubi supra c. 9. & in Decret. dist. 21. cap. Cle-ros.

& Leuitis tradere, eisque ministrare. Vrceolum quoque & aquamanile, & manutergium tenere, Episcopo, & Presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. His lex continentia imponitur: quia altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portant. Vnde illud implere debent, *Mundamini qui fertis vasa Domini*. Ad hos etiam pertinet tantum de oblationibus ponere in altari, quantum sufficere possit populo: nec non corporalia, & pallas, & substratoria lauare. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi patenam, & calicem vacuum: ab Archidiacono verò vrceolum cum aquamanili, & manutergium. Hoc officio vsus est Dominus, quando linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo terfit.

1. Esd. 2. b
Dist. 25. cap. Perle-
ctis.
Isid. de gen. off. lib. 2. cap. 10. & Gregor. in reijst. epist. 42. lib. 1. Esa. 52. d Ex Concil. Carth. I V. cap. 5. Ioan. 13. a

De Diaconis.

Diaconorum ordo sextum tenet locum, propter senarij perfectionem. Hic ordo in veteri Testamento à tribu Leui nomen accepit, vel traxit. Dīcuntur enim & Leuitæ. Præcepit quippe Dominus Moyſi, vt post ordinationem Aaron, & filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur, & consecraretur Domino: & seruirent pro Israël coram Aaron, & filiis eius in tabernaculo. Ipsique gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent: & in transportando tabernaculo ipsi deponerent, rursumque componerent. A viginti quinque annis, & suprâ iussi sunt seruire in tabernaculo: quam regulam in nouo Testamento sancti Patres constituerunt, quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta. [Leuitæ ergo ex nomine auctoris vocati sunt. De Leui enim Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo mystici Sacramenti mysteria explebantur. Hi Græcè Diacones, Latini ministri dicuntur: quia sicut in Sacerdote consecratio, ita & in Diacono mysterij dispensatio habetur.] Ad Diaconum pertinet assistere Sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi, scilicet in Baptismo, in chrismate, in patena, & calice, oblationes quoque inferre, & disponere in altari. Componere etiam mensam Domini, & vestire, crucem ferre, & prædicare Euangelium, & epistolam ad populum. Nam sicut lectoribus vetus Testamentum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio catechumenorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad Dominum: ipse donat pacem, & ipse annunciat. Quod autem huic ordini à Moyſe statutum est, hoc etiam in nouo Testamento repræsentatur, cum Diacono super læuum humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij complicatur; quia quicquid laboris & sustinentiæ in hac vita toleratur, quasi in læua portatur, donec in dextra, id est, in æternitate, requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quando (vt legitur in Actibus Apostolorum) septem viros plenos Spiritu sancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa manus eis imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit, vt in omni matrice Ecclesia septem Diacones circa Christi aram, quasi septem columnæ, assistant. Hi sunt septem Angeli tuba canentes in Apocalypsi: qui quales esse debeant, Apostolus docet Timotheo scribens. Hi, cum ordinantur, solus Episcopus eis manum imponit; quia ad ministerium applicantur. Ponit eis orarium, id est, stolam super læuum humerum, vt per hoc intelligant se accepisse iugum Domini suauæ: quo ad sinistram

H
Hug. lib. 2. part. 3. cap. 10.
Num. 3. b & 8. d & 18. a Num. 4. a
Numer. 18. a
Dist. 78.
Isidor. 7.
Etym. c. 12. Dist. 21. cap. Cleros.
Dist. 25. cap. Perle-
ctis.
Num. 4. a
Isidor. ubi suprâ c. 8. Act. 6. b De consec. dist. 2. cap. Episcopus.
Apoc. 8. a 1. Tim. 3. a Ex Concil. Carth. I V. cap. 4. & Isidorus de gen. off. c. 8.

dist. 23. cap. Diaconus. Matt. 11. d. 1. Tim. 3. b. Matt. 26. c. Luc. 22. d. pertinentia, diuino timori subiiciant. Accipiunt & textum Euangelij, vt intelligant se esse præcones Euangelij Christi. Hi autem antequam ordinentur, probentur, vt docet Apostolus: & sic ministrent nullum crimen habentes. Hoc officio vsus est Christus, quando post cœnam Sacramentum carnis & sanguinis discipulis dispensauit, & quando Apostolos dormientes ad orationem excitauit, dicens, *Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.*

Presbyter.

I Septimus est ordo Presbyterorum. [Presbyter Græcè, senior interpretatur Latinè. Non modò pro ætate, vel decrepita senectute, sed propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt, Presbyteri nominantur, qui morum prudentia, & maturitate conuersationis præcellere debent in populo. Vnde scriptum est, *Senectus venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Ideò autem etiam Presbyteri Sacerdotes vocantur, quia sacerum dant, qui licèt sint Sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent sicut Episcopi: quia ipsi nec chrismate frontem signant, nec paracletum dant: quod solis deberi Episcopis lectio Actuum Apostolorum demonstrat. Vnde apud veteres iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt: quia illud est nomen dignitatis, hoc ætatis.] Sacerdos nomen habet compositum ex Græco, & Latino, quod est *sacrum dans*, siue *sacer dux*. Sicut enim Rex à *regendo*, ita Sacerdos à *sacrando* dictus est: consecrat enim, & sanctificat. Antistes verò Sacerdos dictus est ab eo, quod antè stat: primus enim est in ordine Ecclesiæ. Ad Presbyterum autem pertinet Sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere; qui cùm ordinantur, inunguntur eis manus, vt intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipit & stolam, quæ vtrumque tenet latus, quia debet esse munitus armis iustitiæ contra aduersa & prospera. Accipit etiam calicem cum vino, & patenam cum hostiis, vt per hoc sciat se accepisse potestatem placabiles Deo ostias offerendi. Hic ordo à filiis Aaron sumpsit initium. Summos enim Pontifices, & minores Sacerdotes instituit Deus per Moysen, qui ex præcepto Dei, Aaron in Summum Pontificem, filios verò eius vnxit in minores Sacerdotes. Christus quoque duodecim elegit discipulos priùs, quos & Apostolos vocauit, quorum vicem gerunt in Ecclesia maiores Pontifices. Deinde alios septuaginta, & duos discipulos designauit, quorum vicem in Ecclesia tenent Presbyteri. Vnus autem inter Apostolos Princeps extitit Petrus, cuius Vicarius & successor est Pontifex Summus: vnde dicitur Apostolicus, qui & Papa vocatur, scilicet pater patrum. Qualis autem eligi debeat Presbyter, Apostolus scribens Timotheo ostendit, vbi nomine Episcopi Presbyterum significat. Hoc autem officio vsus est Christus, cùm seipsum in ara crucis obtulit, idem Sacerdos & hostia, & quando post cœnam panem & vinum in corpus suum, & sanguinem commutauit. Ecce de septem Ecclesiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quemque pertineat, insinuauimus. Cùmque omnes spirituales sint, & sacri, excellenter tamen cantones duos tantum sacros ordines appellari censent, Diaconatus scilicet, & Presbyteratus, quia hos solos primitiua Ecclesia legitur habuisse, & de his solis præceptum Apostoli habemus.

habemus. Apostoli enim in singulis ciuitatibus Episcopos & Presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos verò, & Acolytos procedente tempore Ecclesia sibi constituit.

1. Tim. 3. 6
Actu 6. 6
De arat. &
qualit. ord.
c. A mul-
tis.

Quid sit quod hîc dicitur Ordo?

SI autem quæritur, Quid sit quod hîc vocatur Ordo? Sanè dici potest Signaculum esse, id est, sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato, & officium. Character ergo spiritualis, vbi fit promotio potestatis, ordo, vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines Sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

K

De nominibus dignitatis, vel officij.

SVnt & alia quædam non ordinum, sed dignitatum, vel officiorum nomina. Dignitatis simul & officij nomen est Episcopus. [Episcopatus autem vocabulum inde dictum est, quòd ille qui Episcopus efficitur, superintendat, curam scilicet subditorum gerens, *ἐπιστῆν* enim Græcè, Latinè intendere dicitur. Episcopi autem Græcè, Latinè speculatores interpretantur. Nam speculator est præpositus in Ecclesia dictus, eo quòd speculetur atque prospiciat populorum infra se positorum mores, & vitam. Pontifex est princeps Sacerdotum, quasi via sequentium. Ipse & summus Sacerdos nuncupatur: ipse enim Leuitas & Sacerdotes efficit: ipse omnes Ecclesiasticos ordines disponit.]

L
Isid. lib. 7.
etym. c. 12.
& dist. 21.
c. Cleros.
August. 19.
de cin. Dei,
cap. 19.
Ezech. 33. b
Dist. 21.
c. Cleros,
quasi per
totum.

De quadripartito ordine Episcoporum.

[**O**Rdo autem Episcoporum quadripartitus est, scilicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, & Episcopis. Patriarcha Græcè Summus Patrum interpretatur: quia primum, id est, Apostolicum tenet locum: vt Romanus, Antiochenus, Alexandrinus: sed omnium Summus est Romanus. Archiepiscopus, princeps Episcoporum. *ἀρχιεπίσκοπος* enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Metropolitanæ autem à mensura ciuitatum dicuntur. Singulis enim prouinciis præminent, quorum auctoritati & doctrinæ cæteri Sacerdotes subiecti sunt. Sollicitudo enim totius Prouinciæ ipsis Episcopis commissa est. Omnes autem superiùs designati ordines Episcopi nuncupantur.] Nota quòd Archiepiscoporum nomine, Prælati superiùs significasse videtur, & Metropolitanorum, quos nunc Archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio à Gentilibus introducta videtur, qui suos Flamines, alios simpliciter Flamines, alios Archiflamines, alios Protoflamines appellabant. [Sacerdotes enim Gentilium Flamines dicebantur: qui habebant in capite pileum, in quo erat breuis virga, desuper habens aliquid lanæ: quod cum per æstum ferre non possent, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde à filo, quo utebantur, Flamines dicti sunt, quasi filamines. Sed festis diebus filo deposito pileum imponebant pro Sacerdotij eminentia.] [Vates à vi mentis appellati sunt, cuius significatio multiplex est. Modò enim Sacerdotem, modò Prophetam, modò Poëtam significat. [Cantor verò vocatur, qui vocem modulatur in cantu. Huius sunt duo genera, Præcentor, & Succentor. Præcentor qui vocem præmittit in cantu. Succentor,

M
Isid. ibid. c.
in can. eodē.
Constantino-
politianus.
Hierosoly-
mitanus.
2. Cor. 11. g

Isidor. ibid.
& in can.
prealleg.

Hug. lib. 2.
p. 3. c. 11.

qui

qui subsequenter canendo respondet. Concenter autem dicitur, quia consonat. Qui autem non consonat, nec concinit, concenter non erit.] His breuiter tractatis admonendi sunt Christi ministri, quatenus sicut excellent ordinis dignitate, ita præcellant vitæ sanctitate, ut plebs eis commissa: eorumque disciplinis edocta, grater eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat, à quibus diuina Sacramenta percipiunt, & Missarum solemniam audiunt. Missa autem dicitur, vel quia missa est hostia, cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, *Ite, Missa est*, id est, sequimini hostiam, quæ missa est ad cœlestia, tendentes post eam, vel quia Missus cœlestis venit ad consecrandum dominicum corpus, per quem ad altare cœlesti defertur hostia. Vnde & dicitur, *Missæ est*.

Q V Æ S T I O V N I C A.

Vtrum in Ecclesia sint septem Ordines, eo modo, quo Ordo, vel ordinatio ponitur Sacramentum?

D. Bonau. *hic 1. part. art. 2. q. 2.* D. Thom. *in Supplem. q. 24. art. 3.* Richard. *hic art. 3. q. 2.* Bellarm. *lib. de Sacram. Ordin. cap. 2.* Ruard. *tom. 2. art. 17.* Valquez *3. part. disp. 225. cap. 2. & disp. 240. cap. 3.* Gabr. *hic, quæst. unic. Maior. q. 1. & 2. Nauar. Sum. cap. 22.*

I

IRCA istam vigesimamquartam distinctionem quæro vnam quæstionem tantum: Vtrum in Ecclesia sint septem Ordines, eo modo, quo Ordo, vel Ordinatio ponitur Sacramentum? Quod non, quia tunc in Ecclesia essent tredecim Sacramenta, quia præter Sacramentum Ordinis sunt alia sex.

Argum. 1.

Argum. 2.

Præterea, quilibet Ordo habet characterem sibi proprium: ergo illis septem responderent septem characteres; consequens est falsum, quia aut illi essent eiusdem speciei, quod est falsum, quia plura accidentia eiusdem speciei non possunt esse simul, & semel in eodem subiecto, *ex 5. Metaph.* aut alterius speciei; & hoc videtur inconueniens, quia in speciebus est essentialis nobilitas maior, & minor: non sic videtur assignari posse essentialis excellentia in istis characteribus.

Argum. 3.

Præterea, in primitiua Ecclesia tantum videntur fuisse duo Ordines, scilicet Sacerdotium, & Diaconatus. Siquidem in Actibus Apostolorum non legimus alios fuisse Ordines tunc in Ecclesia: ergo nec nunc sunt, quia Ecclesia post tempus Apostolorum nullum Ordinem superaddidit: quia in isto Sacramento, sicut & in aliis, oportet inuenire institutionem eius à Christo.

Argum. 4.

Præterea, Dionysius *5. Ecclesiastica Hierarch.* ponit tantum tres Ordines, scilicet Episcopatum, Sacerdotium, & Diaconatum.

Argum. 5.

Præterea, Isidorus *Etymolog. lib. 7. c. 12.* ponit Episcopatum esse Ordinem: sed nullus est istorum septem; ergo sunt plures. Idem de Episcopatu habetur *in Canone dist. 21. cap. Cleros.*

Argum. 6.

et 7.

Præterea, prima tonsura videtur Sacramentum, & quia signum sacræ rei, & quia habentes istam tonsuram, gaudent priuilegio clericali, quod videtur proprium ordinatis. Oppositum Magister in litera.

S C H O L I V M.

Refutat definitionem Ordinis, quam ponit D. Bonau. tribus rationibus. Ponit descriptionem Ordinis ut sic, ex August. ac duplicem eius acceptionem: ut verò hic tractatur, assertit duas definitiones eius, vnam secundum negantes Episcopatum esse Ordinem, aliam iuxta id asserentes.

2

CIRCA quæstionem hanc sunt quatuor videnda. Primò, quid sit Ordo, secundum quod loquitur de Ordine. Secundò, quot sunt Ordines in Ecclesia, isto modo loquendi. Tertio, si Ordo est Sacramentum. Quarto, quomodo sunt vnus? De primo dicitur,

dicitur, quòd *Sacramentum Ordinis est potestas spiritualis ad aliquem actum exequendum in Ecclesiastica Hierarchia*: & per consequens secundum ordinem diuerſitatis ad tales actus in Ecclesia, essent ordines distinguendi.

Contra, ex ista descriptione sequitur, quòd Episcopatus sit Ordo, quod est contra eos. Pater enim quòd Episcopatus est potestas ad aliquem actum in Ecclesia, utpote ad actum confirmandi, & conferendi Ordines sacros: & non tantum potestas congruè exercendi, sed simpliciter exercendi, quia non Episcopus si attendet istos actus, ut videtur, nihil facit.

Secundò, sequitur quòd sub Ordine sacerdotali non sit aliquis Ordo in Ecclesia, quod est contra omnes. Probatio consequentiæ: nam potestatem spiritualement, loquendo de potestate spirituali simpliciter, non habet Diaconus, vel Subdiaconus: quia etsi aliquid congruè possit facere, quod non faceret congruè laicus: tamen, si laicus attentaret illud facere, simpliciter faceret. Tertiò sequitur, quòd Sacerdotium sint duo Ordines, quia Sacerdoti competit duplex potestas spiritualis, scilicet conficiendi Eucharistiam, & absoluendi poenitentem, quæ non sunt vna potestas; quia vna videtur prior fuisse altera: cum in cæna contulit Deus primam: secundam autem non, nisi post resurrectionem, Ioan. 20.

Intelligendum ergo, quòd vno modo accipitur Ordo, sicut eum describit Aug. 19. de Ciuit. Dei, cap. 13. quòd *Ordo est rerum parium, dispariumque unicuique sua loca tribuens, congrua dispositio*. Isto modo accipimus communiter *Ordinem*, cum dicimus entium in vniuerso esse ordinem: & ita loquitur Aristot. 12. Metaphys. text. 52. *Omnia ordinata sunt aequaliter*, & declarat quomodo. Hoc modo etiam accipitur *Ordo* in politiis benè dispositis, vbi personarum parium, & imparium in illa politia, congrua dispositio dicitur esse Ordo illius politiæ, à quo ipsa dicitur esse ordinata. Sed alio modo gradus præeminens in tali politia dicitur Ordo: & sic persona in gradu præeminenti dicitur habere ordinem, sicut dicitur habere gradum, quasi Antonomicè, quia qui sunt in gradu inferiori, non dicuntur sic habere gradum.

Hoc modo in Ecclesia, quæ est politia ordinata, congruè est Ordo secundum istam duplicem acceptionem. Nam secundum primam, tota Ecclesia est ordinata, illa congrua dispositione parium, & imparium vniuscuiusque in suo loco. Secundo modo persona habens gradum eminentem in Ecclesia, dicitur habere ordinem: & licet hæc duo signata ponant se mutuò, quia vbi est Ordo primo modo in politia, ibi est gradus eminens, & ita Ordo secundo modo: tamen hoc signum, & illud non sunt idem, ut satis pater. Sicut ergo loquimur de Ordine hic, accipitur pro secundo significato, non pro primo.

Vtteriùs, gradus eminens in Ecclesia dicitur in ordine ad actum Ecclesiasticum eminentem; non sic quidem, quòd gradus sit potestas exequendi actum illum, ut dixit prior opinio improbata: sed quòd gradus sit disponens de congruo, vel simpliciter ad exequendum, vel debetè illum actum, ut sic possit Ordo, ut hic loquimur de Ordine, dici gradus præeminens in Ecclesia disponens ad actum aliquem Ecclesiasticum eminentem: & quia specialiter actus eminentes in Ecclesia sunt actus respicientes Sacramenta; idèò potest specialiùs dici, quòd est gradus disponens ad aliquem actum sacramentalem.

Ex hac ratione quasi generali, posset inquiri specialior ratio Ordinis, ut hic loquimur de Ordine: sed in hoc est quædam controuersia. Qui enim ponunt Sacerdotium esse simpliciter supremum Ordinem, negando Episcopatum esse Ordinem, ex quo Sacerdotium est gradus disponens ad Eucharistiam consecrandam, tanquam ad actum excellentiorem conuenientem illi gradui: & ratio omnium Ordinum inferiorum, vel graduum, debet accipi in ordine eorum ad istud primum, diceretur, quòd esset congrua descriptio Ordinis, quòd est *gradus eminens in Ecclesia disponens de congruo ad actum aliquem, ad consecrationem, vel dispensationem Eucharistiæ pertinentem*.

Alij dicentes Episcopatum esse Ordinem, quia tibi competit aliquis gradus in Ecclesia, qui non competit Sacerdoti; non restringunt rationem Ordinis, quia disponat ad actum eminentem pertinentem ad Eucharistiam: sed in genere, quòd sit gradus eminens in Ecclesia disponens ad actum aliquem sacramentalem exequendum. Et isto modo potestas, quam addit Episcopatus supra Sacerdotium, respicit aliquem actum sacramentalem, videlicet confirmare, & Ordines conferre, qui actus sunt proprij Episcopo.

Quid sit ordo?

D. Bonau. art. 2. prima partis huius dist. q. 2.

In 2. parte dist. art. 2. quæst. 3. Resuat definitione S. Bonau.

3 De Ordine vide Veril. lib. 1. dist. 20. & dist. 44 & lib. 3. dist. 31. lib. 4. dist. præfenti.

Dupliciter sumitur Ordo.

4 Gradus eminens in Ecclesia est respectu actus sacramentalis.

Rich. D. Thom. & D. Bonauentura, & alij.

Alisiod. 4. p. Summa, c. 1. de hoc Sacram. Goff. 4. p. Sum. c. 1.

I IN hac distinctione agit Doctor de sacris Ordinibus; in sequenti de inhabilitate eorum suscipiendorum, aut in eis ministrandi. Ordo plura significat. Primo dispositionem plurium inter se, quo modo definitur ab Augustino 9. de Ciuit. c. 13. vt notauit infra Doctor, *Parium dispariumque rerum, unicuique sua loca tribuens, congrua dispositio.* Talis est Ordo inter membra vniuersi ex Philosopho 12. *Metaphysic tract. 5. 2.* sic est dispositio in Republica bene ordinata. Alio modo dicitur gradus eminens in politia, vt Ordo Senatorius, Ordo Equestris. In Ecclesia est vterque Ordo, tam dispositionis, quam eminentiæ: sed adhuc etiam specialius sumitur pro consecratione ministrorum, ad actum aliquem exercendum, potissimum circa corpus Christi verum proximè, aut remotè; & sic sumitur ex vsu præsentis disputationis; vocatur etiam manuum impositio, Græcis *χρηστονία*, quæ etiam significat electionem. Hanc distinctionem duabus quæstionibus explicat Doctor: quarum prima est de Sacramento; secunda verò de inhabilitate ad Ordinem.

2 a *Circa hanc quæstionem sunt quatuor, &c.* Diuidit quæstionem in quatuor articulos. Primus est de acceptione vocis. Secundus, de numero Ordinum. Tertius, an Ordo sit Sacramentum. Quartus, de vnitae Ordinis.

3 b *De primo dicitur, &c.* In hoc articulo adducit definitionem, quam S. Bonaventura tradit artic. 2. prima parte huius distinctionis, q. 2. nempe quòd *Ordo sit potestas spiritualis ad aliquem actum exequendum in Ecclesiastica Hierarchia, &c.* Hanc impugnat: quia sic comprehenderet Episcopatum contra opinantem, quia est potestas

ad actum spirituales, nempe confirmandi, & ordinandi. Secundò, quia sequeretur, quòd sub Sacerdotio non esset potestas aliqua, simpliciter loquendo, ad quam necessitate actus, quantum ad valorem actus datur potestas spiritualis simpliciter. Hæc ratio eò tendit, vt probet non sufficere dare potestatem quocumque modo spirituales, vt sic Ordo. Quia si Pontifex ex priuilegio dat licentiam, vt Clerici inferiores exerceant officium Subdiaconi etiam in Missa cantando epistolam, & ministrando aquam; illa quædam potestas est, vt licitè exerceatur actus: tamen non est potestas Ordinis, & sic similiter de actibus inferiorum Ordinum; requiritur enim vt sit potestas permanens, & indelebilis. Hoc etiam intendit D. Bonaventura, quamuis in definitione eam non exprimat. Tertio vrget, quòd in Sacerdotio essent duo Ordines, nempe potestas spiritualis in corpus Christi verum, & altera in corpus mysticum, quæ potestates seorsim conferuntur. Conclusionem huius rationis ipse admittit infra, vt videbimus: sed hic vrget contra opinantem, qui contrarium videtur supponere in 2. parti. *dist. in l. art. 2. quæst. 4.*

In reliquo subiungit acceptionem vocis, quam supra ex ipso præmissi. Deinde subiungit definitionem Ordinis, iuxta varias sententias circa Episcopatum, An sit Ordo, necne: nempe quòd *Ordo sit gradus eminens in Ecclesia, disposens de congruo ad aliquem actum ad consecrationem, seu dispersionem Eucharistiæ pertinentem.* Qui asserunt esse Ordinem Episcopatum, dicent esse ad actum aliquem sacramentalem exercendum, sine illa limitatione ad consecrationem, &c.

Ratio explicatur.

Tertia ratio est ad hominem.

4 *Definitiones Ordinum secundum varias opiniones. Prima definitio.*

Secunda definitio.

S C H O L I V M.

Prima sententia dicens Episcopatum esse Ordinem & Sacramentum, quia non est potestas iurisdictionis: & ponit duos modos explicandi; vnus, quòd includit Sacerdotium, & sic est eo perfectior, quia in actum eius, & in alios potest. Secundus, quòd nondistinguitur ab eo; & sic licet illud supponat, est tamen eo imperfectior. Ponit sententiam negantem esse Ordinem, sed altercantem an possit a Papa tolli: quam altercationem putat Doctor variam, tenendo non esse Ordinem, quia certum est quòd potestas iurisdictionis tolli potest. In primam inclinat Doctor, quia impugnat secundam: & sic eum sequitur B.issol. hic; & sic eum intelligit Bellarm. lib. 1. de Sacram. Ordin. c. 5. & hoc pato verius. Ita Altsiod. lib. 4. Sum. tract. 8. q. 1. Palud. hic q. 6. art. 3. & q. 7. art. 3. Durand. q. 5. Supplem. Gabr. hic quæst. vnic. art. 3. dub. 9. Maior. q. 1. Nauar. c. 22. n. 18. no. ster Med. lib. 1. de sacrorum hom. contin. c. 3. 4. Bellarm. supra dicens esse Patrum. Vasquez 3. part. tom. 2. disp. 240. c. 3. dicens recentiores in hoc conspirasse, canonista c. Cleros 2 1. dist. & cap. Perlectis 2 5. dist.

5 *An Episcopatus sit Ordo?* **D**E secundo articulo, innitentes dictis Dionysij, & Isidori allegatis ad primam partem; & canonistæ dicunt Episcopatum esse propriè Ordinem. Ad quod videtur esse ratio, cum Episcopo conueniat quædam potestas specialis in quantum Episcopus: aut illa erit Ordinis, & tunc propositum: aut iurisdictionis, & tunc posset auferri per superiorem, quod videtur inconueniens, quia consecratio alia multo minor consecratione Episcopi, non potest auferri, quin semel consecratum semper maneat consecratum. Probat *Extra de consecratione Ecclesie, vel altaris, c. aqua. in Gloss.*

Duo modi dicendi, tenendo Episcopatum esse Ordinem, **I**sta via posset dupliciter teneri, comparando Episcopatum ad Sacerdotium. Vno modo sic, quòd gradus potest dici eminens, vel propter vniuersalitatem actuum, quos respicit, vel propter nobilitatem actus, quem respicit. Ista distinctio patet in aliis politiis, vbi alicui competunt plures actus, & alicui pauciores, tamen nobilior potest sibi

sibi competere: vt iudex poreft sententiare, qui est actus nobilior, quàm multi alij, qui conueniunt personæ inferiori. Sed cui competit vniuersalitas ad actus, ei competit etiam actus nobilior, quia in vniuersalitate actuum comprehenditur ille actus nobilior: & ex hoc videretur, quòd gradus ille, qui respicit vniuersalitatem actuum, sit simpliciter superior quàm ille, qui respicit præcisè actum nobilissimum: & sic diceretur Episcopatus simpliciter superior Ordo, quia habet Ordinem ad omnes actus Ecclesiasticos, Sacerdos non ad omnes, licèt ad nobilissimum.

Et tunc argumentum cuiusdam Doctõris contra istam conclusionem, quod est: Vnus Ordo non dependet ad alium quantum ad necessitatem Sacramenti: sed si non Presbyter ordinaretur in Episcopum, nihil esset factum: concludit magis oppositum. Nam quantò Ordo Episcopatus intimiùs includit Sacerdotium, & alios gradus inferiores; tantò est simpliciter perfectior, quia essentialiùs respicit actus istorum inclusorum.

Tenendo tamen istam conclusionem, scilicet quòd Episcopatus esset propriè Ordo, & alius à Sacerdotio, posset adhuc dici, quòd non esset nobilior: quia etsi includendo Sacerdotium, & Episcopatum, sit eminentia gradus, quia ad plures actus, quàm per alterum solum: tamen illud, quod præcisè addit Episcopatus supra Sacerdotium, non est ita excellens gradus sicut Sacerdotium: quia per illud, quod sibi superadditur, non conueniunt sibi actus ita nobiles, sicut conueniunt Sacerdoti per Sacerdotium.

Nec haberent isti pro inconuenienti, quòd imperfectior Ordo præsupponat, & hoc necessariò, vt recipiatur post Ordinem perfectiorem, quando imperfectior addit aliquam vniuersalitatem ad actus Ecclesiasticos, quam non includit ille, qui est perfectior, sed tantum Ordinem ad actum perfectiorem.

Alij contradicunt conclusioni, quam tenent illæ duæ viæ: quia negant Episcopatum esse Ordinem propriè dictum, & idè nec Ordinem superiorem Sacerdotio, vt dicit prima via: nec eo inferiorem, vt dicit secunda. Nec dicit ibi characterem imprimi, sed an sit delebilis à Papa deponente Episcopum: vel non delebilis propter consecrationem, cum qua confertur, altercantur inter se: sed vana videtur altercatio, negando Episcopatum esse Ordinem: quæcumque enim iurisdicctio in Ecclesia, vel per superiore suspendi potest, ita quòd si tempore suspensionis attentet aliquid facere, nihil facit: vel potest totaliter pro omni tempore tolli.

Saltem ⁴ quidquid sit de ista controuersia de Episcopatu, actus nobilissimus in Ecclesia simpliciter est consecratio Eucharistiæ: & ita supremus gradus siue nobilissimus propter nobilitatem actus, ad quem disponit, est Sacerdotium: & per consequens isto modo accipiendo descriptionem Ordinis iuxta primam descriptionem positam in primo articulo, & distinctionem Ordinis in Ecclesia, tantum sunt septem Ordines: quorum primus est gradus disponens ad consecrationem Eucharistiæ, & est Sacerdotium. Secundus gradus est disponens ad dispensationem Eucharistiæ, saltem sanguinis, & est Diaconatus. Tertius est disponens ad oblationem materiæ Eucharistiæ consecrandæ, & est Subdiaconatus. Et patet ratio, quare tres isti gradus Sacramenti dicuntur Ordines, quia immediatè disponunt ad actum aliquem, vel ministerium circa Eucharistiæ, vel eius materiam exhibendam.

Vtteriùs, aliqui alij gradus disponunt ad actus aliquos remotè se habentes ad Eucharistiæ: vel ergo ad conuenientem dispositionem in populo ad orandum, & suscipiendum: vel remouendum impedimentum, seu dispositionem inconuenientem. Primo modo dispositio conueniens pertinens ad effectum, est deuotio, & ad hanc deuotionem attingit Acolytus illuminando cereos. Alià dispositio est pertinens ad intellectum, scilicet cognitio, & ad hanc agit Lector. Remouere prohibens est arcere indignos, ne approximent: vel ergo indignos homines, & hoc pertinet ad officium Ostiarij: vel dæmones, & hoc pertinet ad officium Exorcistæ.

Ex dictis apparet, quòd non est proprius actus Diaconi legere Euangelium, & Subdiaconi Epistolam: sed isti sunt remoti, & minus perfecti actus eorum: perfectissimi autem, & proprii illorum Ordinum sunt, quos habet vnus immediatè circa Eucharistiæ dispensandam: alius circa materiam eius offerendam.

Hoc idem D. Thom. dist. presentis, art. 3. q. 2. Rich. dist. presentis, artic. 5. q. 2.

6

Episcopatus quomodo excellentior, & non excellentior Sacerdotio?

D. Thom. dist. presentis, art. 2. Rich. eadem dist. art. 4. q. 2. & 3. Rich. dist. 25. a. 2. q. 3. Soto q. 1. art. 2.

7

Sacerdoti est gradus nobilissimus in Ecclesia. Ad quos actus disponunt tres Ordines sacri?

Ad quæ ministeria disponunt quatuor Ordines minores?

Legere Euangelium, & Epistolam, an sint primi actus Diaconi, & Subdiaconi.

3
An Episcopa-
tus sit Ordo
Sententia ne-
gativa.

DE secundo articulo, ininitones, &c. Respon-
dens ad secundum articulum de numero
Ordinum, differit primo de Episcopatu, an sit
Ordo sacramentalis. Partem negatiuam docent
omnes antiqui Theologi præter solum Altisio-
dorensem. Magister in hac dist. cap. Et alia. Eam
insinuare videtur Alexander 4. p. Sum. quest. 20.
membr. 8. artic. 1. & q. 21. membr. 4. ad 4. vbi negat
Episcopatum esse Ordinem nouum, sed amplia-
ri potestatem clauis, quæ sequitur ad Ordinem
Sacerdotij per consecrationem Episcopalem.
D. Thom. in hac dist. q. 3. art. 1. q. 2. Richardus
art. 5. q. 2. Albertus eadem dist. art. 3. q. 3.
D. Bonauentura in 2. p. v. dist. 2. q. 3. art. 2. q. 3.
asserens esse communem sententiam. Eam tuen-
tur Capreolus dist. 25. q. 1. art. 1. concl. 2. Thomas
de Argentina quest. unica, art. 2. ad 5. & 8. Ferrar-
ienfis 4. contra Gentes, cap. 76. Sotus quest. 1. hu-
ius art. 2. Turrecremata in can. 1. dist. 21. & in ca-
nonem Cleros. Syluester in Summa verb. Episcopus,
quest. 1. Abulensis in 16. Math. quest. 74. Citatur
etiam noster Doctor in presenti litera.

6
Doctor incli-
nat in affir-
matiuam

Cæterum non rectè citatur, vt bene notauit
Scholiastes: quia si spectamus discursum, ex quo
debet mens eius colligi, tenet affirmatiuam, pro
qua discutrit, licet non exprimat conclusionem
propter reuerentiam antiquorum Theologo-
rum, & communem sententiam, vt dicit D. Bona-
uentura; primus tamen ex Theologis poste-
rioribus eam vocauit in dubium, quam in neu-
tram partem resoluit; sed abstinuit ab ipsa con-
trouerfia eam relinquens in propriis fundamen-
tis, & transit ad illud, quod erat certum in scho-
lis de numero Ordinum. Alij contradicunt, in-
quit, conclusioni, quam tenent ista dua via: quia ne-
gant Episcopatum esse Ordinem proprie dictum: sed
an sit debeat propter consecrationem, cum qua con-
ferretur, alterentur inter se: sed vana videtur al-
teratio negando Episcopatum esse Ordinem, quæcum-
que enim iurisdictio in Ecclesia, vel per superiorem
suspendi potest, ita quòd si tempore suspensionis atten-
tet aliquid facere nihil faciat, vel potest omnino pro
omni tempore tolli, &c.

7
De obiectio-
nis Doctrina.

Quibus verbis insinuat se manere in ratione
adducta pro opinione affirmatiua, quam infra
adducemus, & quam hic non putat solui; &
postea subdit excusando se à controuerfia: sal-
tatem quidquid de ista controuerfia de Episcopatu, &c.
& in responsione ad quartum quod est ex au-
thoritate Dionysij, Iliodori, & Canonis. Pater, in-
quit, ex secundo articulo, qui enim negant Episcopa-
tum esse Ordinem, exponunt eos accipere Ordinem
pre sacramentali, &c. vbi tantum adducit respon-
sionem Theologorum antiquorum, non pro-
priam. Deinde, si ex consequentia Doctrinae
argumentari libet, insit ait, Sed in Sacerdotio vi-
detur probabile, inquit, quod ibi sunt dua forma
partiales, in quarum altera conferretur potestas con-
ferendi Eucharistiam: in reliqua potestas absolucandi
in penitentia, &c. quod & supra fusiùs docuit
dist. 19. q. 1. art. 3. admittens etiam duos chara-
cteres partiales, qui integram vnam totalem: in
hac autem litera idè docet in Sacerdotio duas
ordinationes partiales, quia etiam correspondet
singulis sua propria materia, & sua propria for-
ma: sed in Episcopatu eam etiam patet habere

materiam, & formam diuersam à materia, &
forma Sacerdotij: ergo sequendo hæc principia
idem diceret, si propriam sententiam exponeret,
quia in hac cõclusionè de particulari caractere
Sacerdotij recedit à fundamento Theologorum,
quo negant Episcopatum esse Ordinem, quia
est officij & dignitatis tantum, in quo confer-
tur potestas, & non caractere, quæ est ratio
Magistri, & originariè fundatur in quibusdam
authoritatibus Hieronymi, quas ita explicant
Theologi antiqui, vt potestas hæc siue absol-
uendi in Sacerdote, siue Episcopalis collata in
consecratione, non sit caractere, sed illa con-
sequatur ad caractere Sacerdotalem immed-
iatè, vt dicit Alensis, hæc autem mediata; vel
certè vt sit actus caractere, vt alij dicunt, pri-
ma potestas, secunda verò, quæ est Episcopalis,
supponat caractere Sacerdotij tantum, & sit
potestas officij, & dignitatis, seu iurisdictionis
faciendi actus Hierarchicos.

Præterea, supra assignans definitionem Or-
dinis in articulo primo huius quæstionis, in se-
cunda definitione comprehendit Episcopatum.
Et doctrina eius, quæ explicat varias acceptio-
nes Ordinis in vltima & particulari acceptio-
ne eius, omnia quæ ibidem exprimit, conueni-
unt Episcopatu, quia est gradus eminens in
Ecclesia disponens ad actum aliquem Ecclesiasticum
eminentem, & quia specialiter, inquit, actus emi-
nentes in Ecclesia sunt actus respicientes Sacramen-
ta, idè potest specialiter dici, quod ist gradus dispo-
nens ad aliquem actum sacramentalem, &c. quæ
omnia conueniunt Episcopatu.

Quòd si obiciatur definitionem, quam ipse
propriam assignat in 3. artic. excludere Episco-
patum per illam particulam, cui conuenit aliquod
ministerium circa Eucharistiam exhibendam, &c.
Respondetur in articulo secundo, iam se excu-
sasse à resolutione ipsius controuerfiæ, & tan-
tum definire ordinem in 3. articulo, vt compre-
hendit quatuor Minores, Subdiaconatum, Dia-
conatum, & Presbyteratum, & prout conse-
quenter præcisè ad Eucharistiam ordinatur. Cæ-
terum sententiam præmissam affectiuè tenet in
Reportatis.

Hanc eandem sententiam tenent Altisiodo-
rensis lib. 4. Summa, tract. 8. q. 1. Omnes Canoni-
stæ in c. Cleros, dist. 21. & c. Perlectis, dist. 25. vt
citatur Doctor. Accedunt posteriores Theologi,
Durand. in hac dist. q. 5. Paludan. q. 6. & 7. Ballo-
lis quest. unica. Mayron. quest. 2. Gabriel in Sup-
plemento. Nauarr. in Summ. cap. 22. Petrus de Soto
de institutione Sacerdotum, lect. 4. Michaël de Mi-
dina lib. 1. de sacrorum hominum continentia, c. 3.
& 4. & cap. 16. & communiter recentiores. Bel-
larmin. lib. de Ordin. c. 5. Vasquez in 3. part. tom. 3.
disp. 224. cap. 4. Caiet. c. mo opusculorum, tract. 11.

Prima conclusio huius articuli sit, Episcopa-
tum esse Ordinem sacrum à Christo Domino
institutum. Probatur, 1. ad Timoth. 4. Noli ne-
gligere gratiam, quæ data est tibi per Prophetiam
cum impositione manuum Presbyterij, &c. & 2. ad
Timoth. 1. Vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te
per impositionem manuum mearum, &c. Hinc in-
telligitur communiter Ordinatio Timothei in
Episcopum, qui est gradus Ordinis Sacerdotalis.

In Sacerdotio
esse duplicem
charactere

8

In secunda de-
finitione Or-
dinis compre-
hendit Episco-
patum.

9

Obiectio.

In Reportatis
tenet affirma-
tiuam.

Sententia af-
firmans Epi-
scopatum esse
Ordinem.

10

Episcopatus
est Ordo?
Prima ratio
ex Scriptura.

Dionysius. per manus enim impositionem designatur gradus, quem recipit. Vnde Dionysius de Ecclesiast. Hierarch. cap. 5. *Manus, inquit, impositio docet eos, qui sacris Ordinibus mancipantur, sacra omnes actiones quasi sub Deo efficere, visque quem habeant operationum suarum in omnibus ducem & rectorem. Item manuum impositione indicatur protectio Principis & perfectioris Dei, qua interne illi ipsi, quibus manus imponitur, tanquam filij ab eo gubernantur, qua virtutem, & robur ipsi largitur, & aduersarias potestates repellit, &c.* Hieronym. in c. 59.

Hieron. Isaiæ ait ordinationem à Græcis vocari *χειροτονία*; id est, manuum impositionem. Vide in præfatum locum Chrysostomum, Theodoretum, OEcumenium, Theophylact. Augustin. in lib. quæstionum noui & veteris Testamenti q. 93. *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Insufflatio, inquit, hæc (de qua Ioannis 20.) *gratia quadam est, que per traditionem infunditur ordinatis, per quam commendatioribus habentur.* Vnde Paulus dixit: *Noli negligere gratiam, &c.* Ambrosius lib. de dignitate Sacerd. cap. 5. *Quis dat frater Episcopalem gratiam? Deus, an homo? Responde, sine dubio Deus? sed tamen per hominem dat Deus, &c.*

II Ordinario Pauli & Barnabæ. Aliqui negant. Contrarium probatur.

Item *Actorum* 13. habetur Ordinatio Pauli, & Barnabæ Episcopalis, *Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus dimiserunt illos, &c.* Suarez tom. 3. in 3. part. disp. 34. scilicet. 1. negat, hic agi de impositione manus consecratorie, sed deprecatorie; quod etiam quidam intelligunt, vt Valquez disp. 235. cap. 3. tom. 3. Sed hæc interpretatio multum enervat argumentum ex Scriptura probans Ordinationem esse Sacramentum, quod potissimum ex hoc, & loco citato desumitur. Chrysostomus autem in hunc locum *homil. 27.* docet fuisse ordinationes. Idem supponit Leo Papa epistola 81. aliàs 79. ad Diocorum Alexandrinum. *Præter auctoritatem, inquit, consuetudinis, quam ex Apostolica nonimus veniro doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quod cum Apostoli Paulum, & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium mitterent Gentibus prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus quanta, & danimus & accipientis Sacramentum negligenter videatur impletum, &c.* Dederunt ergo ex Leone Spiritum sanctum per manus impositionem & Sacramentum. Et libri rituales ex hoc capite sumunt argumentum, non debere ordinationem fieri nisi sub missam, quæ est consuetudo communis Ecclesiæ. Et ratio ipsa suadet, quia missio fuit visibilis, & in facie Ecclesiæ ad Apostolatam, seu prædicationem, & per signum visibile, quod denotat, vt patet ex primo loco, Sacramentum gratiæ, & collationem Spiritus sancti: nam per impositionem manus in primitiua Ecclesia consuevit dari Spiritus sanctus ab Apostolis in confirmatione & ordinatione, *Actorum* 8. & 19. 1. *ad Timoth. 4. & 5. & 2. ad Timoth. 1.* Manus autem impositio, & oratio fuit signum communicationis Spiritus sancti: vt *Actorum* 8. Vnde Hieronymus in *Isaiæ* cap. 58. *χειροτονία*, interpretatur manus impositionem, quæ cum vocis imprecatione ordinationem perficit.

Leo Papa. Fuisse Ordinationes.

Omnia ad Sacramentum requisita concurrunt.

Modus dandi Spiritu sanctum in primitiua Ecclesia.

Hieron. Neque rationes in oppositum conuincunt. Primum, quia vel illa Ordinatio accidit postquam primò ascendit Ierosolyman anno 3. post conuersionem, vel accidit post annos quatuordecim, quando iterum ascendit Ierosolyman. Sed quidquid dicatur, sequitur cum fuisse Apostolum electum à Christo, vt ipse testatur *ad Gal. 1.* & ordinatum, cum statim post conuersionem se contulit in Arabiam, antequam vllum Apostolum videret, aut ab eo aliquid disceret: ergo non est dicendum, quod non fuerit ordinatus Episcopus, antequam missus est hoc loco Antiochiam; nam hoc ipso, quod fuerit Apostolus, sequitur fuisse Episcopum sua electione, sicut & cæteri Apostoli.

II Obiectio 1. Valquez ex iurisdictione temporaria.

Scoti oper. Tom. 1 X.

Respondetur: Neque anno 3. conuersionis, neque anno 14. contigisse hanc ordinationem, sed tempore intermedio, nempe anno Christi 44. & secundo Claudij Imperatoris, quo vniuersalis fames totum orbem oppressit, quo eodem anno per Paulum, & Barnabam Antiocheni factam collectam miserunt Hierosolyman, & redeuntes Paulus & Barnabas tunc missi sunt, & ordinati: quamuis autem antea Paulus iuerit in Arabiam, deinde reuersus Damascum prædicauit, inde missus Ierosolyman confidenter agebat, licet per quindenam ibi hæserit propter insidias paratas Iudæorum. Deinde missus est in Tarsum, mox conquisitus à Barnaba ductus est Antiochiam, in quo plures primò receperunt fidem, quam prædicatur discipuli dispersi in persecutione, qua Stephanus occubuit; & hæsit ibi annum vnum: tamen toto illo tempore non legitur Ecclesiam fundasse, aut ministris eis proposuisse, aut consecrassè, donec hac vltima missione simul cum Barnaba profectus est, post hanc vltimam vocationem, & consecrationem post quatuordecim annos fundatis Ecclesiis ascendit Ierosolyman, vt conferret Euangelium, quod prædicauit, ne in vanum curreret, vt ipse testatur, cum Petro & aliis Apostolis, qui dexteram coniunxerunt.

III Habemus ergo & ipsam consecrationem per manus impositionem, & icuiuio præmissio. Habemus secundò signa, & prodigia confirmantia sermonem, quæ aliàs à Paulo facta non leguntur, in hac missione facta; nam cum primò ascenderet Ierosolyman, narratur tantum vocatione, & constantia in prædicando. Habemus etiam ordinationem, & institutionem Ministrorum, & Ecclesias fundatas. Item in ea ordinatione insinuati ritum ipsum eundem seruatum, quo ipsi ordinati sunt, vt capite sequenti. *Et cum constituisset illos per singulas Ecclesias, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.* Nam sic etiam ipsi ordinati dicuntur: vnde hic non deficit ordinatio, quam designat verbum Græcum *χειροτονία*. Quomodo enim constituisset Presbyteros, nisi per ordinationem. Additur præterea, ieiunium, & hic sermo est non solum de Presbyteris simplicibus, sed etiam de maioribus, seu Episcopis, quorum idem tunc nomen fuit, vt postea videbimus.

Deinde habemus exitum huius missionis *cap. 14.* nempe eos venisse Antiochiam, expolituros Magnalia, quæ Deus per ipsos peregit. *Ex inde, inquit, nauigauerunt Antiochiam, vnde erant traditi gratiæ Dei in opus, quod compleuerunt, &c.* nempe sicut in ea Ecclesia receperunt vltimam vocationem ad Apostolatam, & ordinationem, congruum fuit, vt totius vocationis exitus, & fructus ad eam referrent primò, & regressus eorum Antiochiam.

II 4 Signa ordinationis.

II 5 Ab exitu missionis idem patet.

Regressus eorum Antiochiam.

XX 2 prout

III Responso. Quando congruis hac Ordinatione Pauli.

Antea nec ministros consecrauit, neque Ecclesias fundauit.

prout fecerunt, in qua etiam aliquot annis prioribus Petrus Apostolus sui Primatus Cathedram fundauit, & ipsa prærogatiua Cathedræ Petri eminebat tum cæteris. *Cum autem uenissent, inquit, & congregassent Ecclesiam, resulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus osium fidei. Morari sunt autem tempus non modicum cum discipulis, &c.* Ad rationem autem, fidei congruitatem: Respondetur, sicut & ipse Christus primùm elegit Apostolos, antequam ordinauit eoldem, qui primùm ordinati sunt Sacerdotes in Cœna, & vt probabilior fert sententia, Episcopi, quando Ioannis 20. in ipsos insufflauit, dicens: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Ita etiam licet Paulus fuerit à Christo uocatus ad Apostolatam, & prædicationem Euangelij: tamen hanc uocationem priuatam dicit; non autem publicam, & in facie Ecclesiæ: neque dedisse ei tum ordinationem. Quando autem Spiritus sanctus in Ecclesia Antiochena iussit legregari Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpti eos, tunc hæc uocatio tum à Christo, facta est in facie Ecclesiæ, & per Ecclesiam conferentem gradum ordinationis.

Responsio ad rationem ex congruitate.

Diuerse uocationes Pauli.

Vocatio publica in facie Ecclesiæ.

16

Ordinatio Iacobi.

Vocatio ad Apostolatam diuersa est ab ordinatione.

17

Secunda obiectio ex defectu confessionis. Responsio.

Non derogat dignitati Pauli consecrati fuisse à non Apostolo.

18

Leo. Arator. Probabile est fuisse consecrati ab Apostolo.

constat tunc Petrum fuisse Antiochiæ. Verùm cum hoc anno solutus uinculis ab Angelo Ierosolymis dicitur Petrus uenisse Antiochiam, & inde Romam, vt constat ex Baronio tom. 2. anno 44. Benè potuit ipso Antiochiæ existente hæc consecratio contigisse, neque ad eodem fidem excedunt, quia hoc eodem anno conuictus missio, & ordinatio. Pauli & Barnabæ: quod autem non fiat mentio eius in hoc loco, sic etiam neque mentio eius fit *Actorum* 9. à Luca, quando Paulus uenit post tres annos suæ conuersionis Ierosolymam uidere Petrum, vt ipse fatetur *ad Galatas* 1. Quod Leo asserit, facillè per hoc intelligitur, nam si Petrus fuerit tum Antiochiæ, facillè nomen honoris plurale Petro accommodatur, nisi dicere mauis eum intelligere ipsos discipulos, & Episcopos, qui sæpius in Scriptura Apostoli dicuntur; quamuis particularium tantum Ecclesiarum curam habentes: nam *ad Philipp.* 2. Epaphroditus Episcopus Philippensis appellatur à Paulo Apostolus *ad Romanos* 16. Andronicus, & Ianius eius cognati nobiles fuisse in Apostolis dicuntur, 2. *ad Corinth.* 8. eos uocat Apostolos Ecclesiarum, gloriam Christi: hac ergo ratione discipuli Episcopi consecrantes Paulum dici potuerunt Apostoli à Leone.

Petrum hoc anno fuisse Antiochiæ.

Explicatur Leo.

Quod ulterius obiicitur ex uerbis Pauli *ad Galatas* 1. se nihil recepisse ab Apostolis, intelligitur quantum ad doctrinam, quam recepit à Christo, & quantum etiam ad statum uocationis, quæ fuit etiam à Christo immediate, consecrationem tamen accepit ab Ecclesia, cui Deus commisit ministerium ordinarium Sacramentorum, neque apparet fundamentum aliquod dispensationis necessarium à lege ordinaria.

19

Alia obiectio soluitur.

Secundò probatur conclusio, quia sancti Patres quando loquuntur absolute, & sine discrimine de Sacerdotibus, intelligunt Episcopos. Vnde Chrysostomus *in libris de Sacerdotio*, & Ambrosius *de dignitate Sacerdotali*, loquuntur de Episcopis solum. Anacletus epistola 3. cap. 1. *Sacerdotum, fratres, Ordo bipartitus, & sicut Dominus illud constituit, à nullo debet perturbari, &c.* & infra: *amplius quam illi duo Ordines, nec nobis à Deo collati sunt, neque Apostoli docuerunt.* Eusebius Papa epistola 3. asserit Episcopos successisse Apostolis: quod in uersum alij Patres, & Doctores affirmant; vt Damalys *in epistola* 4. Innocentius I. *epistola ad Decentium Eugubinum* cap. 3. Ioannes III. *in epistola ad Episcopos Germania, & Gallia.* Accedit ulterius quòd omnes damnarunt hæresim Aëtij, qui sustulit distinctionem inter Episcopatum, & Sacerdotium simplex, vt patet ex Epiphano *heres.* 75. & Augustino *de heres. heres.* 53. Quod si probatur iure diuino hæc differentia, sic etiam sequi uideatur probari Episcopatum esse Ordinem.

20

Secunda probatio conclusio.

Patres per Ordinem Sacerdotum primariò insollunt Episcopos. Anacletus.

Episcopos successero Apostoli.

Damnatur hæresis negans distinctionem inter Episcopum, & Sacerdotes.

Tandem vt cætera omittam, quæ à citatis suis tractantur, Tridentinum *sess.* 23. agens de ordinatione, uidetur expresse hanc ueritatem docere: nam *cap.* 1. docet sacrificium, & Sacerdotium coniuncta esse, & *cap.* 3. Ordinem esse Sacramentum propriè dictum *cap.* 4. esse indelebile, *cap.* 5. tandem ad Hierarchiam Ordinis præcipuè spectare Episcopos, quibus tantum competit confirmare, & Ordines conferre, neque

21

Trident.

in

in ordinatione eorum, aut Sacerdotum, aut aliorum Ordinum requiri consensum populi, aut magistratus; ac tandem subdit: *Hæc sunt quæ generatim sacra Synodo visum est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere, &c.* Ergo sicut discedit Episcopatum à gradu Sacerdotij, per actus sibi specialiter competentes, vt est confirmatio, & ordinatio, comprehendit Episcopatum inter Ordines, Quod etiam præfert titulus ipsius sessionis, *Vera, inquit, & Catholica doctrina de Sacramento Ordinis ad condemnandos errores.* Neque enim hic agit Concilium de Ecclesiastica Hierarchia, nisi præcisè, vt constat ex diuersis gradibus Ordinis, quæ Sacramentum est, inter quos enumerat Episcopatum; aliàs etiam comprehenderet cætera, quæ ad compagem, & regimen corporis mystici, siue ex institutione Christi, siue ex Canonibus iuncta sunt. Primò Vicarium Christi, qui est caput Ecclesiæ visibilis ex diuina institutione.

Episcopatum esse Ordinem.

Agit tantùm de Hierarchia Ordinis, & non iurisdictionis.

22

Deinde ex institutionibus Patrum, & Conciliorum, Patriarchæ, Primates, Metropolitaniani spectant ad corpus mysticum tanquam primarij Ministri. Ergo sequitur tantùm agere de Hierarchia mystica, vt præcisè consistit in diuersis gradibus Ordinis, quæ Sacramentum est; & consequenter comprehendere Episcopatum sub ordine, quæ est Sacramentum: quòd ipse can. 6. *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, qua constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, anathema sit, &c.*

23
Argumentum à ratione.

Vltimò probatur ratione Doctoris, vel potestas Episcopi spiritualis est Ordinis, vel iurisdictionis. Si Ordinis, ergo intentum. Si iurisdictionis tantùm, ergo auferi potest, aut suscipi per superiorem, quod videtur omnino inconueniens.

Sententia Richardi.

Richardus videtur admittere per degradationem amitti ex toto potestatem Episcopalem, ita vt si aliquid attentet, non possit esse validum.

Impugnatur. Episcopatum gradum non deleri. Supponit antiqui Canones de recipiendus hereticis.

Contra hoc sunt antiqui Canones, quibus præcipitur hæreticos in suo gradu admitti ad Ecclesiam abiecta hæresi; & id potissimum de Episcopis sanxiuit VII. Synodus actione 1. huius decreti, nulla esset ratio, si dignitas Episcopalis fundaretur in sola iurisdictione amissibili, & separabili à persona, quia certum est extra Ecclesiam, nullam dari iurisdictionem in aliqua hæresi; ac proinde Ordinatio Episcoporum ab hæreticis esse nulla, si consisteret in iurisdictione mera, quæ non esset potestas Ordinis; vnde receptio Episcoporum in suo gradu supponit priorem ordinationem validam fuisse, neque posse innouari; ac proinde potestatem ordinis: nunquam enim solita est Ecclesia recipere aliquem in eo gradu, quem inualidè recepit. Vnde Augustinus perinde asserit contra Donatistas Ordinem acceptum in hæresi valere, sicut & Baptismum lib. 2. contra Parmenianum, cap. 13. & cap. 11. lib. 1. de Baptismo, cap. 1. epistola 50. & de bono coniugali, cap. 18. & 24. & aliàs sæpè.

Ordinatio in hæresi factam tenere.

24
Trident. De Sac. in genere can. 9.

Hinc etiam Tridentinum sess. 7. docet Baptismum, Confirmationem, & Ordinem imprimere characterem, ex quo habent esse initerabiles, recipiendo ergo Episcopos ordinatos ab hæreticis, & non per nouam ordinationem, supponitur fuisse priorem validam, & non iterabilem, ac proinde impressisse characterem huius Ordinis. Vnde idem Tridentinum sess. 23;

Socii oper. Tom. I X,

cap. 4. *Quoniam verò in Sacramento Ordinis, sicut in Baptismo, & Confirmatione character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, merito sacra Synodus damnas eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti Sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, & semel rite ordinatos, laicos effici posse, &c.* Postea subdit id esse Ecclesiasticam Hierarchiam confundere: Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter ceteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc Hierarchicum Ordinem præcipuè pertinere. Hæc verba ex causali referunt doctrinam in initio capitis datam; de impressione characteris, & eius indelebilitate. Item errores contrarios, quibus, in verbis præmissis, per veritatis oppositæ declarationem, aduersatur. Ergo supponit in ordinatione Episcopi imprimi characterem, & potestatem, quam habet ordinandi ceteros, & confirmandi, in qua eminet Sacerdoti, esse potestatem Ordinis, & non iurisdictionis.

25
Responso. Impugnatur. Ordinatione Episcopi conferre gratiã.

Sotus admittit in Episcopatu imprimi characterem, vel extendi, non tamen dari gratiam, ideoque non esse Sacramentum.

Contrà, hoc videtur absurdum imprimi characterem Ordinis per Sacramentum, & non dari gratiam: quia sicut character ille est potestas actiua ad actus eminentiores, quàm sint actus, ad quos ordinatur Diaconus, & Subdiaconus, mirum est si in his datur gratia, in ordinatione Episcopi non ita, in qua maior est necessitas gratiæ. Deinde non rectè cohæret imprimi characterem ex opere operato, & signum imprimens non esse Sacramentum. Quia Baptismus non idèd tantùm est Sacramentum, quia confert gratiam, sed etiam, quia confert characterem. Vnde, quando imprimit solum characterem, supposito obice, per modum Sacramenti operatur.

26
Alia impugnatio eiusdem ex Tridentino.

Præterea, huic doctrinæ aduersatur Tridentinum: quia sess. 7. de Sacramentis in genere, docet omnia Sacramenta nouæ legis caulare gratiam, can. 2. 6. 7. & 8. subinde definiens canone 9. prædicta tria Sacramenta etiam imprimere characterem in anima. Deinde sess. 23. cap. 3. & canone 4. definit per ordinationem dari gratiam, dari Spiritum sanctum, sub qua ordinatione comprehendit Episcopatum, vt visum est.

Respondent alij in Episcopo quidem esse aliquam superiorem potestatem ex diuina institutione, & sic hunc gradum collatum esse ordinem lato modo sumptum, vt dicit gradum eminentiæ: sed non esse ordinem strictè sumptum diuersum ab ipso Sacerdotali characterem.

Responso aliorum.

Contrà, Concilium distinguit ordinem, qui imprimit characterem in Episcopatum & Sacerdotium, & potestatem ad actus, quos potest Episcopus, vt sunt Ordinatio, & Confirmatio, tribuit Episcopo, quia est in Ordine superiori, & supponit esse potestatem Ordinis, vel eos actus esse prouenientes ab Ordine proprie dicto, & refert eos in ipsum characterem, non aliam diuersam institutionem diuinam: ergo nulla fingi hæc potest diuersa institutio diuina ab ipso Sacramento, quod imprimit characterem, neque potestas etiam diuersa ex diuina institutione in Ordine ad præfatos actus, ab ipsa potestate Ordinis, seu characteris, vt est potestas actiua.

Impugnatur.

Neque valet instantia, qua dicitur Sacerdos recipere characterem Sacerdotalem, & potesta-

27

*Diuerſitas
inter poteſta-
tem ligandi,
& ſoluendi,
& inter poteſta-
tem Epifco-
palem.*

tem Ordinis in ordine ad corpus Chriſti ve-
rum, quam conſequitur poteſtas ligandi & ſolu-
endi per modum iuriſdictionis, & non ex vi
characteris, quia & hoc non eſt certum, quia
potius hæc poteſtas eſt Ordinis, & ſupponit cha-
racterem partialem, vt infra dicit Doct̄or. Et
quidquid ſit de hoc, hæc poteſtas eſt remota, ne-
quitque in actum reduci ſine poteſtate recepta
ab Eccleſia: quia, vt diximus, non debuit deroga-
re iuriſdictioni Eccleſiæ, cui conſeſſæ ſunt cla-
ues fori externi; ſed non ita ſe habet poteſtas
conſirmandi, & ordinandi in Epifcopis, qui val-
idè eam exercere poſſunt, renitente Eccleſia, &
per omnia imitatur poteſtatem Ordinis: ergo ne-
quit dici poteſtas iuriſdictionis, cuius nullum
modum, aut formam ſequitur. Ac proinde, vt
Concilium inſinuat, eſt poteſtas Ordinis: nam
nulla ratione diceretur inprimi character Ord-
inis in Epifcopi conſecratione, qui character
eſt poteſtas actiua, niſi habeat actus ſibi pro-
prios, & independentes ab Eccleſia, & omni iuri-
ſdictione proximè & remotè: hi autem actus
ſunt præfati, qui validè fiunt ex poteſtate Ord-
inis, ſicut & conſecratio hoſtiæ à Sacerdote de-
gradato, poteſtatem enim iuriſdictionis merè
eſſe in Epifcopis, aut aliis independentem, &
proximè, & remotè ab ipſus Eccleſiæ iuriſd-
ictione, non rectè cohæret, & perinde derogat
poteſtati abſolutè iuriſdictionis, quam habet
Eccleſia; ſicut ſi Sacerdos haberet poteſtatem
abſoluendi ſine vlla ſubordinatione proxima,
aut remota ad Eccleſiam. Poteſtatem autem Ord-
inis non dependere ab Eccleſia, expedit, quan-
tùm ad valorem ſui actus: quia completam pote-
ſtatem habet ex ipſa ordinatione.

28

*Reſicitur Vaſ-
quez.*

Vaquez diſput. 240. cap. 4. in fine, hanc ratio-
nem, quam adducit noſter Medina libro de ſacro-
rum hominum origine & conſiſtentiâ, cap. 16. vide-
tur contemnere, ſicut & inſtantiam de Epifco-
piſ titularis tantùm, qua probat iuriſdictionem
Epifcoporum, & aliorum dependere ab Eccle-
ſia, & vniuerſali poteſtate Vicarij Chriſti. Cæte-
rùm diuiſio poteſtatis in illam, quæ eſt Ordinis,
& iuriſdictionis vulgaris, eſt apud Theologos
& Canoniſtas, ſicut & differentia earum; quòd
vna ſit ſtabilis & independens, altera autem non
ita: ſed auferri, aut limitari poſſit iuxta volunta-
tem Principis, à quo dependet, & legis: loquen-
do de vtraque poteſtate, vt eſt in inferioribus, &
non in capite. Impugnatio autem Vaſquez eſt,
quia putat ex vi ordinationis habere Epifco-
pum poteſtatem, ſaltem remotam in foro exter-
no; vel proximam, qua poſſit excommunicare, ſi
haberet ſubditos, eo modo, quo Sacerdos abſolu-
ere, modò haberet ſubditos. Vnde Titularis
Epifcopus ſi tranſiret in ſuam ciuitatem in qua
habet titulum, poſſet excommunicare ſine vltè-
riori auctoritate Pontificis; & ſignum à poſte-
riori eſt, quia nullus Epifcopus poteſt excom-
municare, aut dicere, *Ego te excommunico nomine
Summi Pontificis, aut abſoluo nomine Summi
Pontificis*, ſicut neque Sacerdos abſoluit in foro
interiori nomine, aut auctoritate alterius, ſed ſo-
lus Chriſti.

29

Soluitur.

Reſpondetur tamen hanc impugnationem
non facere contra Medinam: quia non loquitur
Medina de poteſtate, quam habet Epifcopus ex
vi Ordinis, ſed ſolius iuriſdictionis: vnde ſiue
habeat remotam illam ex vi Ordinis, aut quo-
cumque modo vocetur, erit Ordinis, & non iu-

riſdictionis, ſicut etiam poteſtas abſoluendi eſt
poteſtas Ordinis, vt conſertur Sacerdoti in ſua
ordinatione. Nihil enim contendit Medina, niſi
poteſtatem illam, quam habet Epifcopus ex ſua
ordinatione, ad actus, qui inualidè ab alio quo-
cumque nou Epifcopo conſecrato fierent, non
eſſe iuriſdictionis, ſed Ordinis: quia illa nequit
limitari, aut auferri. Ipſe etiam Vaſquez admit-
tit poteſtatem, quam habet Sacerdos in foro in-
teriori ex ordinatione eſſe poteſtatem Ordinis.
Quantùm ad poteſtatem iuriſdictionis, de qua
Medina, intellectam, prout ipſe intelligit, non
eſt dubium eam auferri poſſe, vt patet in depo-
ſito, aut degradato, qui nequit excommunicare:
quod perinde dicendum de merè titulato, qui ſi
tranſiret in ſuam ciuitatem, vel non, cenſetur
merè titulatus, ſed ordinarius; vel certè ſi alius
in eadem ciuitate exercet plenam iuriſdictionem,
nequit ille excommunicare, ſicut neque
abſens excommunicare poteſt, neque abſoluere
ciuem ab alio, qui in ciuitate ordinariam po-
teſtatem habet, excommunicatum.

*Impugnatio
nō facit con-
tra Medinā.*

*Soluitur in-
ſtantia facta.*

30

Quòd autem abſoluens non dicat authorita-
te Romani Pontificis ſe abſoluere in caſibus
propriis, idè eſt, quia habet auctoritatem iure
ordinario, & non delegatam tantùm. Cæterùm
non ſequitur quin auctoritas illa ipſi conueniat
ab Eccleſia, & Pontifice: nam Sacerdos etiam
in perſona propria, & vt iudex abſoluit, licet per
poteſtatem traditam à Chriſto: vnde valet, ſi di-
cat; Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, non
inde ſequitur auctoritatem, in qua abſoluit, non
eſſe Chriſti, aut dependentem ab Eccleſia. Vn-
de Parochi, Archidiaconi, & alij, quibus iure
ordinario olim licuit excommunicare, id facie-
bant ex auctoritate Eccleſiæ, & Conciliorum,
atque Pontificis: ergo ſignum illud, quòd addu-
cit præfatus author, nihil conuincit. Neque Me-
dina negat Epifcopum ex ſua ordinatione habe-
re maiorem capacitatem iuriſdictionis externæ
in corpus myſticum, quàm habet Sacerdos: eſt
enim Hierarcha, & actus Ordinis, quibus ge-
nerat Sacerdotes miniſtròſque alios Eccleſiæ,
ſupponunt illam capacitatem; ſed eſt Ordinis,
& non propria iuriſdictionis externæ in actu,
ſed in potentia, & ratione eminentiæ gradus, in
quo conſtituitur per ſui ordinationem.

*Recipiens au-
thoritatem,
eam exercet
in propria per-
ſona, & nomi-
ne, ſi eſt ordi-
naria.*

31

*Dubium.
An diuerſus
ſit character?
Concluſio af-
firmans.*

Dubitatur, an character Epifcopalis ſit di-
uerſus à Sacerdotali, an potiùs extenſio illius ad
actus Epifcopales? Aliquibus placet eſſe eun-
dem extenſum; aliis verò placet eſſe diuerſum
characterem, licet neceſſariò ex parte ſubiecti
præexigat characterem Sacerdotalementem; quæ
connexio non eſt in alijs ordinibus ex parte rei. Ma-
gis placet hæc ſententia de rigore locutionis,
quoniam Anaclætuſ ſic diſtinguit duos Ord-
ines Sacerdotum, in Epifcopos & Presbyteros.
Leo Papa in epiſtola 84. alias 82. Subdiacona-
tum númerat quartum in ordine, vbi com-
prehendit Epifcopatum vt primum. Iſidoruſ etiam,
& habetur cap. Cleroſ, diſt. 21. hanc diſtinctio-
nem ſequitur, ſicut & Tridentinum locis cita-
tis, quòd Epifcopum ſupra Sacerdotem tan-
quam diuerſum ordinem ſtatuit. Probatur etiam
ſic conſequenter dici debere, tenendo hanc ſen-
tentiam, quam defendimus; quia illa extenſio
vix commodè applicari poteſt huic propoſito,
aut etiam explicari, tenendo Epifcopatum eſſe
diſtinctum ordinem; quidquid enim ſit de illa
extenſione prout ſit in quantitate, huc talis eſſe
nequit,

Extensio proprie sumpta. nequit, vt benè probat Medina, quia quantitas non extenditur per additionem noui gradus ad priorem; sed ratione subiecti per nouam dilatationem eiuldem formæ prioris. In proposito non ita fit, sed additur noua potestas ordinis; ergo nouus character.

32 Extensio relationis ad diuersos terminos.
 Si loquamur præterea de eadem extensione, prout ab aliquibus explicatur in relationibus, quando vna ad diuersos terminos dicitur extendi, vt paternitas, quæ fuit ad priorem filium, extenditur ad ceteros. Hæc sententia dependet à quibusdam fundamentis, quæ impugnationem patiuntur in Scholis, vt quòd accidens indiuiduatur à subiecto; quòd solo numero distincta non possint esse in eodem subiecto, de quibus hic non est agendum: sed similitudo non currit, quia in eo casu requiritur, vt termini sint eiuldem rationis, nempe specificæ, & procedant secundum eundem modum causandi à generante per generationem. Hic autem actus potestatis Sacerdotalis, & Episcopalis sunt diuersi ordinis, & speciei: ergo nequit eadem potestas extendi ad vtrosque, sicut neque eadem relatio est in patre ad filium, vt sunt idem in esse hominis, & vt vnus procedit ab alio.

33 Reijcitur similitudo extensionis scientiæ.
 Per hoc etiam patet ad instantiam de extensione habitus scientiæ totalis ad plures conclusiones: quia id affirmantes asserunt habitum non multiplicari in specie, & ei correspondere ex parte obiecti aliquam rationem vnã formalem, quocumque modo explicetur, sub qua respicitur ab habitu, sic abstractionis, aut alia; hic autem neque character Sacerdotalis virtute includit Episcopalem, aliàs non esset adhibendum aliud signum sensibile diuersum in esse Sacramenti ad impressionem huius, neque etiam character Sacerdotalis extendi potest ad actus Episcopales, sicut idem principium applicatum diuersis conclusionibus, quas includit, eas continet in seipso, quantum ad veritatem, & extrema, seu terminos inuariatum. Tenendo itaque Episcopatum esse diuersum, & propriè dictum Ordinem, nequit propriè saluari per solam extensionem characteris Sacerdotalis; aut hæc veritas Theologica satis explicari per præmissas instantias dubias, & præsentis conclusioni non adeò congruentes ex suis principiis, ex quibus deducuntur.

34 Probatio conclusiois à priori ex materia, forma, effectu.
 Probatur ergo imprimi nouum characterem, & speciem diuersum in Episcopi ordinatione. Suppono conclusionem præmissam cum suis fundamentis: quia hic tantum differitur cum iis, qui admittunt eandem conclusionem. Et sic argumentor: diuersa sunt Sacramenta quantum ad efficaciam, & institutionem, & quantum ad res, vt subsunt institutioni, Ordinatio Sacerdotis, & Episcopi; vtraque imprimi characterem, quæ est potestas actiua in ordine ad actus proprios, qui sunt alterius rationis: forma verborum significans potestatem traditam est omnino diuersa, quia exprimit effectum potestatis, seu ipsam potestatem traditam in ordine ad actus suos proprios. Ordinatio Sacerdotis non tribuit neque exprimit implicitè, aut explicitè potestatem Sacerdotalem, neque Episcopalis Sacerdotalem, licet illam supponat tanquam necessariam ex parte subiecti capacis Sacramenti, sicut Baptismus supponitur necessariò ad confirmationem, cuius dicitur à Patribus complementum. Ergo vtrumque Sacramentum ha-

bet etiam suos effectus tam gratiæ, quàm characteris diuersos, sicut Baptismus, & Confirmatio.

35 Probatio 107. sequentia.
 Probatur consequentia: diuersitas effectus in proposito sumitur ex diuersitate signi sensibilis, & verborum, & institutionis, quæ concurrunt in proposito, supponendò ordinationem Episcopi esse Sacramentum, & imprimere characterem. Diuersitas etiam potestatis sumitur in ordine ad diuersitatem actus, ad quem datur; ergo, &c. Diuersitas characteris in proposito sumitur etiam in ordine ad Sacramentum proprium, & diuersum, à quo imprimitur, & eadem diuersitas, vt est potentia actiua suo modo siue moralis, siue Physica, sumitur etiam in ordine ad actus diuersos specie, & proprios, ad quos præcisè ordinatur. Sicut ergo Confirmatio, licet supponat Baptismus, & sit eius complementum, quia ordinatur ad constituendum perfectè Christianum, & ad professionem fidei receptæ in Baptismo, quia per aliud Sacramentum, & institutionem diuersam datur, non dicitur character eius esse extensio characteris baptismalis, neque id conuenit Tridentino, aut Florentino, quæ numerant characteres diuersos impressos in his Sacramentis. Sic similiter cum Tridentinum asserit in Ordine imprimi characterem, ea diuersitate, qua characteres aliorum Ordinum à se inuicem distinguuntur, ita character Sacerdotalis distinguitur ab Episcopali. Nam eadem videtur esse ratio differentiæ propter diuersitatem actuum, & ordinationis, quæ reperitur, tam in his, quàm in aliis Ordinibus, & diuersitatem institutionis.

36 Responso.
 Dices, fortè vtrumque characterem facere vnum integrum ordinem eo modo, quo potestas data Sacerdoti in corpus Christi verum, & potestas in corpus mysticum, faciunt vnum integrum characterem, ita vt Ordinatio Episcopi sit perfectio quædam Sacerdotij, & Episcopus sit perfectus Sacerdos. Ita Valquez cap. 5. sequens Durandum.

Impugnatio.
 Contra, ad propositum conclusionis nihil refert, modò teneatur hæc ordinatio esse Sacramentum propriè dictum. Cæterum non consequenter videtur id dici; nam ea ratione veteres Theologi negarunt Episcopatum esse Ordinem propriè dictum, ne concederent esse diuersum Sacramentum à Sacerdotio. Sed quidquid dicatur, manet ratio præmissa, quia neque ex characteris naturâ id colligitur, neque ex alio villo capite characterem Sacerdotalem, & Episcopalem facere vnum magis, quàm Baptismalem, & Confirmationis, neque institutioni coheret, neque Sacramenta, seu signa sensibilia; quia hæc non ordinantur ad eundem effectum; neque character ad eisdem actus; imò maiori fundamento posset dici character Subdiaconatus extendi ad Diaconatus, quia hic gradus potest supplerè alterum, & Presbyter officium Diaconi; sed neque Episcopatus, si seorsim dari possit, suppleret Sacerdotium, neque Sacerdotium potest supplerè Episcopatum, neque Episcopus in quantum Episcopus absoluit, aut consecrat, sed in quantum Sacerdos, neque è contra Sacerdos in quantum Sacerdos ordinat, & confirmat, sed in quantum Episcopus. Neque Patres statuentes differentiam inter Episcopum & Sacerdotem, tanquam inter diuersos Ordines, hunc modum admittunt: nunquam enim Patres diuiserunt

Ordinem Presbyteratus in duos Ordines: diuidentur tamen Ordinem Sacerdotum in Episcopatum & Sacerdotium; vt Anacleus citatus, Isidorus, Leo Papa.

37 *Responsio Vasquez.* Sed respondet Vasquez Anacleum intendisse tantum excludere Coepiscopum tanquam Ordine diuersum. Leo vero intendit maiori iure Episcopum teneri ad continentiam, quam reliquos. Contrà, hoc ipsum euincit contrarium,

Impugnatio. Reorquetur solutio.

Anacleus.

Amplius, inquit, quam isti duo Ordines Sacerdotum, nec nobis à Deo collati sunt, neque Apostoli docuerunt, & quamuis inter Episcopos numeret Primates, subdit: *Episcoporum Ordo vnus est, licet sint Primates illi.* Deinde Leo numerat quatuor Ordines, Episcopatum, Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum: intendit ergo diuersos esse Ordines, & si continentia obligatio ex ordine nascitur, & præ reliquis ex Episcopatu ob eminentiam eius; sequitur illum esse ordinem diuersum ex mente Leonis, atque inducentem nouum titulum, & diuersum à reliquis. Deinde Isidorus ita explicari nequit, qui ex proposito differentiam, & nomina Ordinum tradit.

38 *Responsio impugnat.*

Si dicas loqui eum de Ordine latè sumpto, quia ibi enumerat aliquos gradus, qui non sunt Ordines strictè dicti. Hoc plurimum enervat argumentum probandi Ordinem esse Sacramentum desumptum ex Patribus, quod supponit Tridentinum *sessione 23.* nam eodem modo loca eorum interpretari licet de Ordine latè sumpto pro gradu dignitatis tantum, non verò strictè.

Epiphanius.

Epiphanius loco præfato: *Dicere, inquit, ipsum Episcopum, & Presbyterum equalem esse, quomodo eris possibile? Episcoporum enim Ordo patrum generator est, patres enim generat Ecclesia, Presbyterorum verò (supple Ordo) non potens generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesia, non tamen patres, &c.* Ecce quomodo distinguit duos Ordines ad propositum argumenti præmissi, ex diuersitate potestatis, & vt cæteros Patres omittamus, Tridentinum *sessione 23. cap. 4.* numerat Episcopum, Ordinem alium à Presbyteratu, & distinctionem ex diuersitate functionis probat.

Trident.

Fundamentum Vasquez.

Neque contra hoc plurimum vrget ratio præfati authoris, nempe ex communi sententia scholæ solum enumerati septem Ordines.

39

Solutio. Veterum scripturae & sententia.

Respondetur, nempe sic enumerati ex sententia veterum, qui negabant Episcopatum esse Ordinem propriè dictum, & tenendo tamen conclusionem, sequitur Ordinem Sacerdotum esse duplicem,

Cæterum hoc extraneum est intentioni veterum, qui tantum enumerabant Ordines respectiue ad ministerium Eucharistiæ; & sic etiam constituiebant: Noster autem Doctor eundem numerum tradit omittoendo Episcopatum, quem si adderet, diceret esse alium Ordinem. Cùm ergo de re ipsa constat, non est quòd numerus auctus scrupulum ingerat.

Instituta desumpta ex duplici potestate Sacerdotij, soluitur.

Ad instantiam, quam adducit Vasquez de Sacerdotio, quod ex duplici potestate partiali complet integrum Sacramentum, iam responsum est ex vsu Ecclesiæ dici vnum Ordinem, non ita Episcopatum, & Sacerdotium; congruum

etiam erat, vt habens potestatem in corpus Christi verum, illudque efficiendi, etiam haberet potestatem in corpus mysticum remittendi peccata, quatenus hæc requiritur ad dignam sumptionem Sacramenti, cuius ministerium primò competit Sacerdoti ex officio, & suo gradu; proinde etiam eidem potestas reconciliandi peccatores concessa fuit, vt disponens ad vsum legitimum Sacramenti: non ita est in proposito: quia vsus vnus potestatis non ordinatur ad actum alterius, idèoque nequit vna dici compleri per aliam, aut vtraque potestas coire in vnam.

Contra conclusionem præmissam obiicitur primò Hieronymus variis in locis, in quibus videtur non admittere differentiam inter Presbyterum, & Episcopum iure diuino; sed tantum humano, prout docuerunt Aërius, VVitclefus, & alij. Aliqui tamen constituunt differentiam in his, nempe hæreticos damnasse ordinationem Episcoporum, quatenus Ecclesiæ negabant potestatem constituendi hoc ministerium, neque licitum esse iure humano, quod non docuit Hieronymus, sed tantum iure diuino non fuisse introductum. Ita Soto, & Vasquez affirmantes, Hieronymum in illa sententia fuisse; sed hoc vltimum tenuisse hæreticos, indèque reprehendit Vasquez nostrum Medinam, *cap. 4.* qui hanc moderationem impugnat, statum tamen videtur impugnare hæretici, idque ex Scriptura, vt ipsi videtur, quia non fuit secundum institutionem diuinam, cuius mentio non habetur in Scriptura, vt ipsi mentiebantur, quibus Patres vicissim respondebant ex Scriptura, sed huic quaestioni non insisto, quia eximere hac ratione Hieronymum parum iuuat.

Primus locus Hieronymi tomo 6. in Commentariis Epistolæ ad Titum cap. 1. in illa verba: *Huius rei gratia reliqui te, &c.* Idem est ergo Presbyter, inquit, qui & Episcopus, & antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha, communi Presbyterorum consilio Ecclesia gubernabatur, postquam autem vnusquisque eos, quos baptizabat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus Presbyter electus superoneretur cæteris, ad quem omnis Ecclesia cura pertineret, & schismatum semina tollerentur, &c.*

Item Epistola ad Euagrium quaest. 85. & prima ad eundem ait. *Quod autem postea vnus electus est, qui cæteris praeponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumpere. Nam & Alexandria à Marco Euangelista vsque ad Heraclam, & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper vnum ex se electum in excessiori gradu collocatum Episcopum nominabant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se, quem indistrum nouerint, & Archidiaconum vocent.* Citatur etiam & in Dialogis contra Luciferianos, quem locum aliàs explicuimus distinctione 7. Propter has auctoritates multi existimant Hieronymum fuisse in prædicta sententia, vt noster Medina Castro verb. Episcopus aduersus hæreses. Vasquez distict. 240. cap. 1. & alij.

Respondent alij & melius Hieronymum non fuisse in illa sententia: nam epistola 54. ad Marcellum docet Episcopos successisse Apostolis, & Epistola 85. ad Euagrium, c. 2. in Michæam, Epistola 1. ad Heliodorum, *Diaconatum*, tertium gradum

Congruentia potestatis ligandi & soluendi in Sacerdotio.

40 *Obiectio ex Hieronymo.*

Interpretatio Hieronymi secundum aliquos.

Sotes. Vasquez.

Sensus hæreticorum.

41 *Loca Hieronymi subiunguntur.*

Epistola ad Euagrium.

Eximitur Hieronymus.

gradum constituit inter Ordines Ecclesiasticos in Iſaiæ cap. 19. super illud: *In die illa erunt quinque ciuitates in terra Egypti*, &c. intelligit quinque ordines Ecclesiæ, tres Ministrorum, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, duos alios plebis, nempe fidelium Baptizatorum, & Catechumenorum in Ieremiæ cap. 13. vocat Episcopos primum ordinem, reges Ecclesiæ, & filios de stirpe Dauid: Sacerdotes verò secundum gradum in honore Ecclesiastico. Item, in *Matthæi* 25. asserit Apostolos constituisse Presbyteros, & Episcopos per singulas ciuitates. *Contra Iouinianum*, cap. 19. docet Episcopos potiori iure teneri ad cathedræ, sicut & Presbyteros, & Diaconos, quin etiam in *Dialogo contra Luciferianos* docet manuum impositionem spectare ad Episcopum, & *Epistola* 85. etiam ordinationem esse Episcopi, & non Presbyteri. Ex his locis intelligendus est Hieronymus, non voluisse æquiparare vtrumque gradum, quasi distinctio esset solum ex lege humana, & consuetudine inter vtrumque ordinem.

42

Episcopi fuerunt in Ecclesia ante schisma.

Quod confirmari potest: quia hæc differentiam constituit Hieronymus inductam esse ex occasione schismatis; de qua agit Paulus in *1. ad Corinth.* cap. 3. Sed eodem anno, nempe Christi 57. scripsit etiam Paulus primam ad Timotheum, in qua de ordinatione Episcopali agitur, vt supra visum est: ergo distinctio vtriusque Ordinis præcessit schisma. Accedit ex Simone Metaphraſte in Itinerario Petri antequam Romam veniret (de qua re Baronius anno 44.) plures ab eo constitutas Ecclesias, & ordinos Episcopos; quod contigit ante schisma. Præcessit etiam ordinationem tam Iacobi, quam Pauli, & Barnabæ: de qua superius egimus: ergo nequit intendi à sancto Hieronymo Scripturarum, & Historiarum peritissimo, qui etiam de scriptoribus Ecclesiasticis illam ordinationem Iacobi in Episcopum Hierosolymorum docet; nequit, inquam, intendi differentiam Episcopatus ex causa schismatis inuentam esse, aut etiam prælationem: quoniam & hæc etiam iure diuino inducta est. Quoniam in *Epistola ad Euagrium, & Nepotianum* docet sicut ab Aaron summo Sacerdote ceteri differabant Sacerdotes, ita etiam ab Episcopo differre Presbyteros.

43

Scopus Hieronymi.

Quid ergo aliud intendit Hieronymus? Respondetur intendere supercilium Episcoporum deprimeri, qui dominantur in Clero, & sui gradus authoritatem in contemptum aliorum conuertunt, & potestatem concessam absolutam gubernandi Ecclesiam solis Episcopis, sine consensu, aut concessu Sacerdotum fuisse ex occasione schismatis inductam, non verò ex diuina ordinatione: quamuis enim Episcopi primum gradum semper iure diuino obtinuerunt tamen etiam Presbyteri in regimine Ecclesiæ commune ius habebant, in suo tamen gradu, & assistebant Episcopis, donec factionibus, & schismatici locum præberent, & in partes traxerint plebem, vt quis diceret, *ego sum Apollo, ego Cepha, ego Pauli*, &c.

44

Communis primus fuit administratio ierusalitano gradu.

Primum ergo confidebant etiam Presbyteri cum Episcopis, vt patet in Concilio Hierosolymitano, in quo actum est de Legationibus; vbi etiam cum Apostolis conueniunt seniores, qui & Presbyteri; sed postea quia Presbyteri subducebant se tanquam absolutos Episcopis, hæc subordinatio instituta est,

quæ fuit iuris diuini interpretatio, & primæ institutionis, quam sicut secundum gradum tenent in Hierarchia, ita etiam primò, qui est Episcoporum, deferrent, & suum gradum tenerent; quod plurimum commendat Ignatius Martyr discipulus Apostolorum, & vt fertur ordinatus à Paulo Antiochiæ Episcopus super Christianis gentibus ad fidem conuerſis, monet Epistola ad Trallianos, ad Tarsenses, ad Smyrnenſes, hunc ordinem, & subiectionem Presbyteri ad Episcopum, & tanquam diuini iuris, & institutionis exponit. Vnde in Epistola ad Philadelphios: *Boni sunt*, inquit, *Sacerdotes, & sermonis Ministri, melior autem est Pontifex, cui credita sunt Sancta Sanctorum, cui soli commissa sunt secreta Dei*, &c. in Epistola ad Smyrnenſes: *Laii Diaconis*, inquit, *subiiciuntur, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, & ipse Patri*, &c. & in reliquis Epistolis idem cum sollicitudine admonet.

Ignatius.

45

Ex his patet ad loca præfata Hieronymi eum velle tantum commune officium, & nomen fuisse Episcopis, & Presbyteris ante schisma: non verò ordinem, aut gradum, cum Episcopi soli ordinationem, & Christma, vt ipse docet, conficiant, quod non potest Presbyter. Hoc tantum intendere videtur mihi in Epistola ad Euagrium: nam Ecclesiam Alexandrinæ caruisse Episcopis ordinatis, vsque ad Heraclam, nec est credibile, neque concordat historiæ Ecclesiasticæ, aut Conciliis, in quibus priuilegium antiquitatis huic Sedi præ reliquis Patriarchalibus tribuitur, seu authoritatis, quod non subsisteret, si vsque ad Heraclam Pontificibus careret. Constat autem ex certis historiis & monumentis in eadem Sede præcessisse vndecim Pontifices, quorum primus nomenclatur Anianus successor Sancti Marci, vt patet ex historia Eusebij *lib. 2. cap. 23.* cui ceteri in hoc consentiunt. Secundus Abilius *lib. 3. cap. 12.* Tertius Cerdo *cap. 16.* Quartus Primus *lib. 4. cap. 1.* Quintus, Iustus *cap. 4.* Sextus Eumenes *cap. 5.* Septimus Marcus *cap. 10.* Octauus Eladion *cap. 18.* Nonus Agrippinus *lib. 5. cap. 9.* Decimus Iulianus *ibid.* Vndecimus Demetrius *cap. 21.* quem secutus est Heracla.

Exponitur locus Epistola ad Euagrium.

Episcopi qui præcesserunt Heraclam in Sede Alexandrina.

46

Sed audire præstat ipsum Hieronymum de hoc Demetrio *lib. 2. in Apologia contra Rufinum*, cap. 5. Hic enim Demetrius se opposuit Origeni, primum damnans eius promotionem contra Canones ad Presbyteratum: quia fuit ex electus, eam promotionem recepit in Palæstina à Ioanne Hierosolymitano. Deinde, propter errores eum communionem priuauit. In quem Origenes in quadam sua Epistola proinde inuehitur, de qua Hieronymus sic loco præfato agit: *Cum illa*, inquit, *Epistola (supple Origenis): tota Demetrium Alexandrinæ urbis Pontificem laceret; & in totius Orbis Episcopos, & Clericos inuehat, & frustra ab Ecclesijs excommunicat: esse dicat, &c.* Hæc Hieronymus, admittens Demetrium fuisse Pontificem illius Sedis, sicut & Episcopos à cæteris Clericis præbe distinctio. Quid autem speciale habuerit promotio Heraclæ quoad gradum Pontificalem præ Demetrio, & anterioribus, ego non inuenio. Coniicio tantum ex verbis Hieronymi ad Euagrium mutatum esse formam regiminis illius Ecclesiæ; quam communis consensu regebant Presbyteri confidentes prioribus Episcopis vsque ad Heraclam, &

Causa mutationis regiminis in Ecclesia Alexandrina.

Dionysium eius successorem, quænam autem fuerit ratio, aut causa huius mutationis, coniecere liber ex his, quæ tunc acciderunt, nempe ad schisma ortum causa Origenis, quod primum fuisse videtur in Ecclesia Alexandrina. Sublato enim Demetrio, cuius sententia rata fuit ab aliis Ecclesiis, Heraclius successor impense fuit Origeni. Sed Dionysius eius successor, licet Origenis fuerit discipulus, exemplum Demetrii lecutus est.

Schisma in causa Origenis

47 Ob has ergo causas videntur varia studia in Clero oborta, dum Heraclius acta sui Prædecessoris in Origenem dissimularet, & contra Dionysius renouaret; in partes autem diuiso Clero, summa rerum ad Pontifices ipsos reuocata est; & hanc tantum regiminis, non ordinis, aut gradus Pontificalis mutationem insinuare vult Hieronymus ad Euagrium, & in vniuersum finis eius, vt Episcopi sua præminentia non abutatur in contemptum Sacerdotum, quibus par nomen, & autoritatis communicata potestas fuit ante schisma in primitiua Ecclesia, quia etiam vsque ad Heraclium, & Dionysium Alexandriæ vsque ad schisma in causa Origenis; congruit autem vt in illa Ecclesia præ cæteris hic mos seruaretur in memoriam primi eius fundatoris Marci, qui non fuit Episcopus, sed Ecclesiam nomine D. Petri fundauit. Dicit etiam potest fortè electionem Episcopi Alexandrini aliàs spectasse ad Presbyteros; sed subito schismate reuocatum fuisse ad Metropolitanos, & Episcopos per Ægyptum, nam de electione videtur etiam loqui specialiter Hieronymus, tanquam fuerit mutata.

48 Ex his patet ad alia Hieronymi citata, quæ occasione dedisse videntur antiquis Theologis, vt Episcopatum Ordinem esse negarent, sed tantum Officium, & dignitatem.

Ad obiectio- nis solutio- nem.

Secundò obicit Sotus communem Ecclesiæ & Doctorem sententiam, qua numerantur septem tantum Ordines.

Respondetur, vt supra, sub Sacerdotio contineri Episcopatum tanquam primum gradum Hierarchiæ, vt patet ex Anacleto, & Tridentino.

Tertiò obicit Ordines Ecclesiasticos constitui tantum in Ordine ad Eucharistiam.

Respondet Doctor in litera, si Episcopatus est Ordo, non definitur Ordinem respectiue ad Eucharistiam, vt patet ex secunda definitione, quam in primo articulo statuit.

Episcopatum acere Ordinem ad Eucharistiam.

Respondet secundò Mayrones etiam Episcopatum respicere Eucharistiam mediatè, quia ordinat ministrum eius, hoc autem sufficit, vt dicat illum Ordinem mediatum, vt patet in aliis Ordinibus, qui mediatè tantum respiciunt Eucharistiam. Hæc responsio est etiam bona: quia actus primarius Episcopatus est consecrare ministros Eucharistiæ. Ab hac responsione etiam non abhorret Doctor, &c. art. 2. vbi respondens ad argumentum D. Thomæ, & Richardi, dicit: quante Ordo Episcopatus intèmius includit Sacerdotium, & alios gradus inferiores, tantò est simpliciter perfectior: quia essentialiùs respicit actus istorum inclusorum.

Quarta obiectio.

Obicitur quartò. Quòd Episcopatus, si esset Ordo, non dependeret à Sacerdotio, quia alij Ordines à se inuicem non dependent.

49 Respondet Doctor loco iam citato, tantum inde probari perfectionem Episcopalis Ordinis

super reliquos: Episcopatus enim vniuersalitate potestatis excedit reliquos. Vnde sicut dicit maiorè potestatem super corpore mystico Ecclesiæ, cuius compago, seu vnio maximè respicit corpus verum Christi, quod vnit mediante charitate membra inter se, & Christo: ita etiam congruum fuit, vt hæc potestas tantum posset acquiri supposita potestate in corpus verum Christi. Et quòd Hierarcha sicut consecrat ministros Eucharistiæ, etiam ipse in sui ordinatione supponat Sacerdotium, quod confert alioquin, aliàs non haberet Hierarcha potestatem completam in corpus Christi mysticum, nisi etiam haberet in corpus verum: hinc Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia, Pontificum Ordo, inquit, primus, idem summus & vltimus, purgat, illuminat, & perficit, &c. Debet ergo Episcopi purgare, & habere potestatem sacrificandi, & remittendi peccata, in qua communicant Presbyteris; perficiant verò christinando, & ordinando, & regendo Ecclesiam.

Sacerdotium supponit Episcopatum.

Dionysius.

Episcopus purgat, illuminat, & perficit.

Ex hoc patet ad aliam rationem, qua probatur character Episcopalis includere Sacerdotalem. Respondetur supponere; sicut illuminatio, & purgatio supponunt ad perfectionem.

Idè supponit Sacerdotium.

Obicitur quintò, quòd Episcopus ordinatur in Dominica die, Sacerdos autem in Sabbato: ergo Episcopatus non est Ordo alius, aliàs eodem tempore cum aliis daretur.

Idè supponit Sacerdotium.

Respondetur sequi contrarium, quia Episcopatus in die Dominico confertur, propter dignitatem eius. Sed etiam alij Ordines aliquando in Dominica conferuntur, vt patet de iis, quibus datur facultas suscipiendi Ordines extra tempus. Videatur cap. Quod à Patribus, dist. 45. cap. Quod die Dominico, eadem, & cap. Dilectionis, dist. 77.

Idè supponit Sacerdotium.

Vltimum argumentum est, quia neque materia, neque forma propria est huic Sacramento; ergo, &c. Ad quod respondetur, negando antecedens.

Idè supponit Sacerdotium.

Secunda conclusio. De materia huius Sacramenti est impositio manus. Hæc est communis; colligitur ex dictis 1. ad Timotheum 4. & 5. & infra amplius patebit. Forma verò est, quæ dicitur, dum manus impositio fiat: sit autem manus impositio tam in Ecclesia Græca, quam Latina à tribus Episcopis; proinde Doctores essentialè esse ceremoniam tradunt. In Ecclesia autem Latina præterea manus imponentes simul profertur forma: Accipe Spiritum Sanctum: quæ verba vt coniuncta materiæ designant gradum Episcopalem; neque refert quòd eadem dicatur in consecratione aliorum, vt Presbyteri: quia vt coniuncta est huic, aut illi materiæ, designat gradum, ad quem ordinat. Hæc est forma Græcorum ex Arcadio libro 6. cap. 8. Diuina gratia, quæ semper infirma sanat, & quæ desunt, supplet, creat, seu pronouet, N. Deo amabilissimum Presbyterum in Episcoporum, &c.

Idè supponit Sacerdotium.

Idè supponit Sacerdotium.

51 Secunda conclusio. Materia Episcopatus est impositio manuum; fit à tribus Episcopis.

Forma.

Forma Græcorum.

Quamuis autem hæc forma in consecratione Presbyteri, & aliorum rectè cohæreat iis, quæ in Rituali Græco ab eodem citantur cap. 2. tamè sequendo dispositionem, & ritum consecrandi Episcopum, quem ibidem vltimo loco subiicit, mihi dubium est, si sit forma consecrandi Episcopum: tum quia ante consecrationem illa forma legitur in scheda à chathophilace, quam porrigit consecranti. Tum quia non profertur à consecrante, neque ab aliis Pontificibus. Tum etiam quia ritus consecrandi videtur

52 Dubium est præmissa forma sit consecratiua.

videtur in ea actione consistere, qua consecrans imponit & manum & librum Euangeliorum capiti eius, qui consecratur, vnâ tangentibus aliis Episcopis assistentibus librum, & facta trina cruce à consecrante in capite ipsius consecrandi, subiicit orationes ibi expressas, in quarum prima hæc habentur, quæ efficaciam manus impositionis exprimunt: *Tu Domine omnium, & hunc qui suffragis electus est, & dignus factus qui subires iugum Euangelicum, & pontificiam dignitatem per manum mei peccatoris, & presensium ministrorum, & Episcoporum aduentu, & virtute, ac gratia sanilitus Spiritus corroborata, &c.* Sequuntur & alix orationes, quæ, vt videtur, continuata impositione manus, & libri, dicuntur, quibus finitis aufert librum Euangeliorum, deponens illum in sacra mensa, imponitque consecrato humerale, seu pallium Archiepiscopale, quod designat potestatem traditam, & quo vtuntur Græci Episcopi eam amplexatur, & salutatur ab aliis Episcopis, &c.

Hanc formulam posse dici consecrationis.

Ricci Græcorum.

§3
Dubia circa eundem ritum.

Forma Sacramentalis dici debet à consecrationibus.

Vel ergo forma nulla est essentialis, ita vt efficacia ordinationis Episcopalis consistat in sola impositione, & non in verbis: quia Orationes prædictas solus consecrans dicit: quamuis cæteri assistentes imponant manus. Vel si forma illa precatória sit sufficiens, & essentialis; alterum è duobus sequitur: vel dici debere ab assistentibus, sicut ritus fert Ecclesiæ Romanæ, vel esse impositionem manus, vt ab ipis est, non essentielle esse, quia exhibens materiam debet etiam proferre formam, vt communis sententia fert Theologorum. Illud etiam inconueniens est, quia ad ordinationem Episcopi ex traditione Apostolica, vt superius dictum est, requiruntur tres Episcopi, eorumque manus impositio, neque discernitur efficacia manus impositionis, vt est ab vno magis, quam ab aliis. Vel vltimò tandem dicendum erit, rituale illud debere in aliquo non expresso suppleri. Supponit autem Arcadius formam, quam assignat, ab vno tantum dici, seu à primario consecrante. Quod si ita contingat (non quòd fides authoris mihi suspensa sit, sed quia in re ignota differo iuxta communia principia de materia, & forma Sacramentorum tradita) dicerem potius impositionem manus esse Sacramentum in recto, & sufficere vt forma designans eius efficaciam à primario consecrante, nomine omnium dicatur. Sed hoc aliis magis expertis relinquo.

§4
Summarium sextum.

Id saltem quidquid sit de ista controuersia, &c. Omittens controuersiam, si Episcopatus sit Ordo, necne; subiicit septem Ordines esse, quorum numerum & diuersitatem, & rationem bene exponit in litera. Constituit tres Ordines, qui immediatè disponunt ad Eucharistiam, & communi vocabulo dicuntur maiores Ordines. Altera pars minores Ordines, quia remotè tantum disponunt ad Eucharistiam. Hæc distinctio Ordinis in septenarium numerum est Ordinis, vt describitur in prima definitione tradita in articulo primo. Ex hac litera sequuntur conclusiones sequentes.

Prima conclusio sextum.

Sacerdotium est Ordo & Sacramentum.

Sacerdotium est Ordo & Sacramentum legis nouæ à Christo Domino institutum. Hæc de fide est, & ab omnibus Catholicis contra huius temporis Nouatores asseritur. Patet ex Tridentino, & aliis dictis de ministro Eucharistiæ, & Pœnitentiæ. Patet etiam ex Florentino. Patet

passim ex Patribus, & Conciliis antiquis, quæ plura circa Ordinationem decernunt: non est quod ex multis pauca decerpamus.

Diaconatus est Ordo & Sacramentum à Christo Domino institutum. Durandus in hac distinctione negat Diaconatum esse Ordinem; quem sequitur Caietanus tom. 1. *Opusculorum, tract. 1. art. vnico.* Cæterum conclusio est communis Scholasticorum omnium, & videtur satis etiam declarata à Tridentino sessione 23. cap. 4. vbi Ordinationem & Confirmationem, & alios actus Episcopalis Ordinis non posse à reliquis inferioris Ordinis fieri, & can. 6. damnat negantes Hierarchiam esse in Ecclesiâ, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & ministris, &c. Præter ergo Episcopos, & Presbyteros, etiam ministri spectant ad Hierarchiâ Ordinis, quia Sacramentum est. Ad Philipp. 1. & aliis commemorat Paulus Diaconus inter Ordines. Ignatius Martyr in suis Epistolis citatis, perinde commemorat Diaconum, qui sicut ex sua ordinatione subest Presbytero, ita etiam Superior est populo, in quo exercet etiam actus predicationis, ministerij, Eucharistiæ, & Baptismi, reconciliationis publicæ pœnitentium.

§5
Secunda conclusio
Diaconus est Ordo, &c.
Sententia negans.
Impugnatur.
Trident.

Ignatius:

Item, ordinantur Diaconi per manus impositionem, & recipiunt characterem indelebilem. Vnde Clemens lib. 8. *constitut. cap. 46.* *Scitis enim, inquit, planè, eos qui à nobis per Orationem, & manuum impositionem Episcopi, Presbyteri, Diaconi nominati sunt differentia, nominum differentiam rerum declarare, &c.*

Clem. Rom.

Rationes etiam Durandi nihil obstant. Obiicit enim solum Sacerdotium habere effectum spiritualem, quem attingit; Diaconatum verò esse dispositionem ad effectum illum, sicut Catechismus ad Baptismum.

§6
Fundamentum Durandi.

Respondetur Diaconatum habere effectum proprium, & immediatum, nempe characterem, & gratiam in anima, ordinari vltèrius ad functionem sacram in gradu ministerij.

Soluitur.

Dices primò Diaconos ordinatos fuisse ex occasione.

Obiectio.

Respondetur id verum esse; sed antea fuisse institutum Sacramentum. Vnde ritus ipse, quo instituti sunt cum impositione manuum, & oratione, sunt cæremoniæ diuinæ ordinationis. Ignatius ad Trallianos: *Oportet, inquit, & Diaconos mysteriorum Christi ministros per omnia placere, nec enim ciborum, & potuum ministri sunt, sed Ecclesie Dei administratores; quid enim Diaconi, quam imitatores Angelicarum virtutum? qui purum, & inculpatum ministerium illis exhibent, supple, Sacerdotibus, vt Sanctus Stephanus Beato Iacobo, Timotheus & Linus Paulo, Anacleus & Clemens Petro, &c.*

Soluitur.

Ignatius.

Officiū Diaconi.

Secundò obiicit quòd Ordo sit potestas actiua ad actum Sacramentalem, sicut Baptismus potestas passiua ad eorum susceptionem.

Secunda obiectio.

Respondetur hunc characterem potestatem actiuam esse, non ad conficiendum Sacramentum; nam omnis actio, ad quam exigitur gratia, necessariò potest subesse Sacramento; talis est ministratio Diaconi, & actus, qui eidem ex sua ordinatione conueniunt.

Soluitur.

Obiicitur tertio, materiam huius Sacramenti esse traditionem libri Euangeliorum, qui tunc non erat scriptus, quando primi Diaconi sunt ordinati. Ergo.

Tertia obiectio.

Respondetur materiam esse impositionem manuum,

Soluitur.

manuum, & omnem actionem, per quam traditur potestas, exterius, de quo infra dicitur.

57
Tertio conclusio.
Trident.
Aliqui negant esse Ordinem.

Subdiaconatus est Ordo sacer, & Sacramentum legis nouæ institutum à Christo. Hæc est communior in schola: eam tradit Florentinum: supponit etiam Tridentinum *sessione 23. cap. 2.* licet Magister in *presenti distinctione*, Hugo de sancto Victore, & Gratianus, Martinus Ayala negent esse Ordinem Sacramentum. Sed hæc sententia magis fundatur in eo, quod desit probatio oppositi, quam in aliqua vrgenti ratione. In primis Subdiaconatum præcessit in lege veteri; & ministerio templi simile quoddam Officium, vt Nathanai, teste Isidoro *lib. 9.* Magist. in *hac distinctione*, Gratian. in *cap. Cleros, distinctione 21.* in institutione Sacramenti Ordinis Christus imitatus est figuram, quæ præcessit in lege Moysaica, addens rationem Sacramenti, & potestatem ad actus altioris Ordinis: ergo non est inconueniens vt Subdiaconatus etiam sit Ordo Sacramentum.

Probatio.

Habuit figuram in lege veteri.

58
Vetus eius antiquus.
Can. Apostolicus.
Ignatius.
Clemens.
Lortianatio.

Secundò, antiquissimus vsus eius est in Ecclesia, cuius initium non habetur, insinuat esse institutionis diuinæ, & non humanæ tantum. Canon 42. Apostolorum mentionem habet Subdiaconi, Ignatius in *Epistola ad Antiochenes* salutat Subdiaconos. Clemens Romanus *libro 8. constituit. cap. 5.* Deinde Subdiaconus est minister Episcopi, quamuis Sacerdotis immediatus in quibusdam actionibus: ergo par ratio est de vtroque. Item, Subdiaconatus inter Ordines sacros numeratur ab Ecclesia, eique adiuncta est continentia, sicut & aliis maioribus: quod sufficit ad interpretandum esse Sacramentum: quia alioquin neque Ecclesia ei tam rigidam, & æqualem cum aliis continentiam iniungeret, nisi quia res sacra est, & sua institutione Sacramentum. Item, quia etiam Ordinatus ab Episcopo hæretico seruat Ordinationem; quod non esset verum, si Subdiaconatus esset inductus per Ecclesiam, tanquam munus in auctoritatis concessione fundatum, nullam enim habet hæreticus.

Est Ordo sacer.

59
Obiectio.

Obiicit Subdiaconatum olim conferri potuisse à Chorëpiscopo, qui non erat Episcopus Ordinatus. Primum patet ex Canone Concilij Antiocheni; secundum verò ex Epistola Damasi.

Rosansio.

Respondetur facilem esse solutionem, dicendo quòd miniiter Ordinarius ordinandi Subdiaconum sit Episcopus, ex commissione verò Sacerdos, vt aliàs dictum est de confirmatione, & eius ministro.

Chorëpiscopi aliquando Ordinati Episcopi.

Respondetur etiam Canonem primò Antiocheni loqui de Chorëpiscopis, qui erant etiam Episcopi Ordinati; sed sine plebe, quibus non permittit Ordinationem, Presbyteri, aut Diaconi sine conscientia Episcopi, vel Ecclesiæ cui adiacens inuenitur. Aliqui impugnant hunc intellectum Canonis, ex *Epistola 4. Damasi*. Sed patet ex ipso tenore Canonis, in quo primum dicitur Chorëpiscopus, de quibus loquitur, receperit manuum impositionem ab Episcopis, posse ordinare Subdiaconos, Exorcistas, Lectores, non tamen Presbyteros, aut Diaconos præter conscientiam Episcopi; quod supponit illi non potuisse cum consensu Episcopi ordinare Presbyteros, & Diaconos: ergo fuerunt Episcopi ordinati, sine tamen plebe; & ratio cur subtracta fuerit Ordinatio Presbyteri, & Diaconi,

Non poterant ordinare Diaconos, & Presbyteros sine licentia Episcopi.

fuit, quia in his erat tunc iurisdictio gubernandi, & dandi Sacramenta, vt in Diacono baptizandi, & ministrandi Eucharistiam, prædicandi, imponendi manum reconciliatiuum fori externi; ac proinde sine licentia Episcopi loci, aut Ecclesiæ, non licuit eos ordinari. Damas autem loquitur de Chorëpiscopis sui temporis, qui non ordinabantur Episcopi: quia vsus ille ordinandi Chorëpiscopos, vt veros Episcopos, cessauit propter abusum, & insolentiam Ordinatorum, de quibus proinde plura statuerunt Concilia & Pontifices, donec mos ipse, & ex toto Chorëpiscopus cessarit.

Ratio prohibitionis.

Interpretatio Damasi Pat.

Obiicit secundò, olim Subdiaconatum non fuisse Ordinem sacrum: ergo non est Sacramentum.

60

Secunda obiectio.

Respondetur negando consequentiam. nam aliud est esse Sacramentum Ordinis, & aliud esse sacrum, Subdiaconatus inter maiores fuit semper computatus, sed idè non fuisse semper sacrum interpretatur Bellarminus, quia aliquando non licuit Subdiaconis tangere vasa sacra: patet ex Concilio Laodicensi *cap. 21.* & in *can. nullus Acolytorum, distinct. 24.* nunc autem maiores Ordines contingunt res sacras. Respondetur tamen Canones non prohibere contactum calicis vacui, & patenæ Subdiacono, quia in hoc est eius ministerium. Sed ad summum intelligi debent isti Canones de tactu factorum vasorum, quando continent corpus, & sanguinem Domini, quia ille contactus, & ministerium soli Diacono, qui est minister dispensationis institutus, permittitur.

Responso.

Bellarmin.

Cur non licuit Subdiaconis tangere vasa sacra?

Alia adducitur differentia Ordinis sacri ex adiuncta continentia, quæ etiam comprehendit Subdiaconos ab initio Ecclesiæ, vt aliqui contendunt ostendere partem affirmatiuam, quia sub appellatione Diaconorum veniebant, vt constat ex Canone Trullano 13. vbi agens de lege hac continentiarum in Ecclesia Latina non memorat alios, quàm Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quamuis lex hæc in Ecclesia Latina dudum antea comprehendebat Subdiaconos. Alia est sententia, quæ dicit hanc obligationem non fuisse ab initio Ecclesiæ in Subdiaconis, vt patet ex *cap. A multis*, de ætate & qualitate & Ordine perficiendorum, quod est Innocentij III. vbi colligere videtur ex decreto Vrbanij II. Canon. *Nullus ad Episcopatum distinct. 60.* Subdiaconatum non fuisse Ordinem sacrum ab initio, & ab hoc dici sacrum, quòd ei continentia sit adiuncta. Ex hoc patet ad argumentum, nempe aliud esse Subdiaconatum esse Sacramentum, & aliud esse Ordinem sacrum, quo quis Deo in continentia consecratur.

61

Ordo sacri ex continentia adiuncta dicitur. An fuit in dicta ab initio Subdiaconis.

Sententia negatiua.

Alia differentia adduci potest Ordinis sacri ex prædicto Canone Vrbanij: nempe illum dici antiqua consuetudine sacrum, ex quo ascendere liceret ad Episcopatum, vel ex eo assumere Episcopos, tunc autem non licuit, vt patet ex decreto Vrbanij ex Subdiaconatu assumere; quod reuocatum est: sed prior differentia magis placet, quæ an sit Iuris diuini, aut solius humani Ecclesiastici, plurimum controuertitur inter Doctores, & requirit longam discussionem decretorum.

62

Alia differentia Ordinis sacri.

Quatuor Ordines minores sunt Sacramentum à Christo institutum; imprimunt characterem, & dant gratiam. Hanc supponit Doctor; quorum munera benè explicat. Eandem tenent omnes antiqui

63

Quarta conclusio.

antiqui

Durandus negat.

antiqui Scholastici vsque ad Durandum : nam præcipuum fundamentum præter auctoritatem Hieronymi, vnde negant Episcopatum esse Ordinem, est, ne cogereutur vllum præter septem Ordines admittere, & Ordinem respectiue ad ministerium proximum, aut remotum Eucharistiæ constituunt. D. Thomas in *4. in hac dist. quæst. 2. artic. 2.* D. Bonauentura, Richardus, & alij docent in quo Sacramento dari gratiam imprimi characterem. Patet ex Florentino in Decreto vnionis Armenorum, vbi tradit doctrinam de Sacramentis propriè dictis, assignans materiam, & formam eorum. In sexto autem, qui est Ordo, similiter procedit, exprimens quidem materiam esse id, quod traditur, ponens exemplum de Presbyteratu, Diaconatu, & Subdiaconatu, & addit in aliis Ordinibus idem esse intelligendum.

Florent.

64 Probatio ex Tridentino.

Tridentinum *sess. 7. de Sacramentis in genere Canon. 1.* docet esse septem Sacramenta, non plura, nec pauciora. & *Canon. 9.* in tribus imponi characterem, Baptismo, Confirmatione, Ordine: agit deinceps de quolibet Sacramento in specie, vt in illa *sessione*, de Baptismo, & Confirmatione *sess. 13.* de Eucharistia, *sess. 14.* de Pœnitentia, & extrema Vnctione *sess. 13.* de Ordine; in *cap. autem 2.* docet diuisionem Ordinis in septem gradus: & docet ab ipso Ecclesiæ initio illos Ordines fuisse in vsu, vt Subdiaconatum, & quatuor minores: quamuis ille inter maiores connumeratur. & *cap. 3.* docet imprimere characterem; quem ordinem doctrinæ seruat etiam *Canon. 1. 2. & 3.* Ergo ex mente Concilij omnes prædicti Ordines sunt propriè Sacramenta à Christo Domino instituta; nam, vt alius dixi, hic agit tantum de Hierarchia Ordinum in Ecclesia, & sicut negat suffragium populi requiri ad ordinationem maiorum, ita etiam per omnia constituit de aliis minoribus.

Negativa sententia.

Contra hanc communem sententiam tenent Durandus, & Caietanus citati. Nauarr. in *Summ. c. 22.* noster Michaël de Medina *lib. 1. de continentia, c. 46.* Inclinat Dominicus Soto in *dist. præsentis, q. 1. artic. 4. & dist. 25. quæst. 1. artic. 2.* Sequitur Vasquez *disp. 2. 37. cap. 2.* Arcudius *lib. 6. cap. 9.*

65 Prima obiectio. Responsio.

Obiiciunt aliqui, quod hi non sunt Ordines sacri, neque omnes sunt pro ministerio altaris, sed populi.

Respondetur primum non probare quidpiam, vt patet ex dictis. Secundum est falsum, vt patet ex Doctore, quia mediâtè ordinantur ad ministerium Eucharistiæ.

Secunda obiectio. Ab antiquis aliquos numerari gradus abolitos, & alios qui non sunt Ordines, alios præteriri.

Obiiciunt secundò, alios etiam Ordines, qui non sunt in vsu, numerari à Patribus, vt fossiariorum, Psalmistarum, seu cantorum, quorum meminit Ignatius in *epist. ad Antiochenos*, Epiphanius post hæresim 80. memorat laboratores, seu fossarios. Concilium Laodicenum *Canon. 24.* facit mentionem cantorum. Deinde Patres antiqui, qui proximè Apostolis successerunt, non faciunt mentionem Acolyti, & inter Ordines Ecclesiasticos Diaconissas statuunt, quas certo instituebant ritù. Item sub IV. Concilio Carthaginensi Acolytus ordinabatur accepta materia ab Archidiacono. Clem. Roman. *lib. 8. Constitut. cap. 26.* negat Exorcistam esse Ordinem, sed gratiam tantum gratis datam. Item Concilium V I I. generale. *Canon. 14.* dat licentiam ordinandi Lectores in suis monasterijs Abbatibus.

Ex alijs Canonibus, & modo instituenti.

66 Responsio.

Respondetur leui omnino fundamento hos auctores eniti contra communem sententiam, Scoti *oper. Tom. I X.*

ex eo enim quod aliqui Patres enumerent inter Ordines, aliqua etiam officia instituta in Ecclesia, quæ etiam quandoque ordinatis cõferebantur, aut aliis, licet etiam aliqui quosdam Ordinum gradus omittant, alios recentent, quorum scopus est diuersus ab enumeratione Ordinum, aut designandis iis seorsim ab aliis, non hinc, inquam, colligenda traditio est, licet in hoc faueat, in quantum vsum antiqui officij, & gradus probare inde licet, & nõ esse recens inuentum. Traditio enim inaximè petenda est ab vsu stabili, antiquo & continuato Ecclesiæ Romanæ, quæ est magistra veritatis, & conseruator traditonis, & Scripturarum. Imprimis vt procedamus à traditione, habemus omnes Ordines commemorari ab Ignatio præter solos Acoluthos. Saluto, inquit, sanctum Presbyterum, saluo sacros Diaconos, saluo Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, laborantes, Exorcistas, Confessores, &c. Ita epistola ad Antiochenos. Hic discipulus Apostolorum ex occasione salutandi clerum suum (fuit enim Episcopus Antiochenus à Paulo Apostolo, vt quidam volunt, cõstitutus) commemorat officia, & gradus suæ Ecclesiæ, in quibus Ordines omnes enumerat, præter Acoluthos, quos tamè non excludit, neque Ordines ab officiis discreuit, quia non erat id sui instituti: leue ergo argumentum est, inde colligere minores nõ esse Sacramentum.

Patrum institutum aliud fuit à scopo quæstionis.

Traditio petenda ab Ecclesia Romana.

Ignatius commemorat Ordines præter solos Acoluthos.

Imò potius dicendum est illam sedem fundatam ab Apostolis Petro, & Paulo, vt commemorat ipse Ignatius recepisse, & obseruasse eandem traditionem, quam tenuit, & recepit ab iisdem Apostolis Ecclesia Romana circa iacos Ordines: nam si Lector, Exorcista, Ostiarius fuerunt gradus, & non officia, sed Sacramenta in clero Romano, fuerunt sine dubio, & Antiochiæ; quin etiam in illa Ecclesia fuisse etiã Acoluthos, quamuis eos expressè non commemorat Ignatius, qui sub nomine Subdiaconorum intelligi possunt; nam Subdiaconum non solum proximum gradu Diacono importat, sed aliquando reliquos ex vi vocis, quia reliqui subsunt Diacono, non refert tamen vt omisso Acoluthos dicamus: quia sicut non omnes Ordines cõnumerat, quia nõ Episcopatum; ipse enim tã erat Episcopopus jta neque omnia officia recëssit: quia omisit cursorè, de quo agit in epistola ad Polycarpum.

67

Testimonium Ignatii ad Propositum factum.

De Acolutho agit Cyprianus *lib. 2. epistol. epist. 8.* Epiphanius *heres. 80. sub finem*, recentet inter Ordines Lectorem, Exorcistam, Ostiarium.

Acoluthos intelligi nomine Subdiaconi.

Cæterum traditio non ex his nobis magis inquirenda, sed ex obseruatione Ecclesiæ Romanæ, quæ Ordines impermixtim aliis Officiis, & seorsim exponit, quod declarationis locum obtinet. hinc Cornelius Papa in epistola ad Fabium Antiochenum: *Is ergo*, inquit, *qui Evangelium vindicabat, nesciebat in Ecclesia vnum Episcopum esse debere, vbi videbat esse Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoluthos quadraginta duos, Exorcistam, & Lectores cum Ostiarijs quinquaginta duos, &c.* agit contra Nouatum, seu, vt alij vocant, Nouatianum, qui schisma contra Cornelium suscitauit, & se ipsum à tribus Episcopis seducit, & rudibus, & crapula oppressis ordinari fecit, vt patet ex eadem epistola, probat vnum caput esse debere in Ecclesia Romana (qui fuit ipse Cornelius legitime assumptus, & ordinatus) cuius ministros in sacris Ordinibus enumerat, quos, & in verbis sequentibus ab aliis discernit personis

Cyprianus & Epiphanius exprimit Acoluthum.

68

Traditio Romana.

Ordines suo gradu, & distincti enumerantur.

piis: post enim minores Ordines subdit; *Viduas, & alios morbo, & egestate afflictatos mille & quingentos, quos omnes Domini gratia, & benignitas abunde sustentat. Sed nemo ex tanta ministrorum multitudine, tamque in Ecclesia necessaria, nemo ex tanto egentium numero, &c. nemo denique ex maxima illa, & innumerabili populi frequentia, istum quem dico Nouatum, ab ea desperata mentis cecitate, & consummatione auertere, & ad Ecclesiam denuo reuocare potuit, &c.*

In his Cornelius consuetudinem, & numerum ministrorum in Ecclesia Romana, necessarium exponit: *Sed nemo, inquit, ex tanta ministrorum multitudine, tamque in Ecclesia necessaria, &c.* non ergo recens inuentum proponit; sed quod traditione seruatum est.

69

Conc. Rom.
sub Syluestro.

Item in Concilio Romano I I. sub Syluestro *cap. 1.* enumerantur prædicti gradus Ordinis, *cap. 3.* ordinatur, vt Presbyter contra Episcopum non dicat testimonium, neque Diaconus aduersus Presbyterum, neque Subdiaconus aduersus Diaconum, neque Acolytus aduersus Subdiaconum, neque Exorcista aduersus Acolytum, neque aduersus Lectorem Exorcista, neque Ostiarius aduersus Exorcistam, vt Subordinatio in Hierarchia debita seruetur, ne inferior contra superiorem insurgat, & subditur in eodem Canone numerus testium, qui aduersus singulos requiritur in iudicio. Contra Episcopum septuaginta duo, contra Presbyterum quadraginta quatuor, contra Diaconum triginta sex, contra Subdiaconum, & reliquos, septem. In hoc ergo Canone supponitur numerus Ordinum, Subordinatio vnus ad alium, & qualitas & exemptio qua omnes in iudicio gaudent.

70

Trident. &
Florentin.

Accedit communis sententia Scholæ, & maxime omnium Florentinum, & Tridentinum, quæ Sacramentum sine vlla limitatione absolute in hos gradus subdiuidunt, nihil autem hæc Concilia comprehendunt sub doctrina cuiuslibet Sacramenti, tanquam partem, & speciem eius, nisi quod participat rationem ipsius Sacramenti. Hanc ergo traditionem conseruauit Ecclesia Romana: quod autem Vasquez asserit, seu obicit, quod Acolytorum, & Exorcistarum non sit mentio facta à Patribus, qui proximè post Apostolos vixerunt, nihil probat, quia in Ecclesia Romana Cornelius, & Syluester, qui eos gradus numerant, inter cæteros, non tanquam recens inuentum proponunt; sed vt antiqua consuetudine, & traditione firmatum. Quin etiam Ignatius meminit loco citato Exorcistas, sed & antiqui Canones alios Ordines præter Maiores commemorant.

Can. Apost.

Canon primus & secundus Apostolorum agens de ordinatione ministrorum, *Episcopus, inquit, à duobus, aut tribus Episcopis ordinatur. Presbyter ab vno Episcopo ordinatur, & Diaconus, & reliqui Clerici, &c.* Sub hoc, *reliqui Clerici,* comprehenditur non vnus gradus Subdiaconatus; sed reliqui: terminus enim pluralis extenditur ad plures gradus Ordinis, non ad personas: quia in prioribus alij gradus maiores in singulari exprimitur, vt denotetur gradus, non in plurali, quamuis personas plures in Ecclesia in singulis gradibus ordinatas fuisse constet.

71

Causa Papæ.
Eius statum.

Inter instituta Caij Papæ refertur, vt per omnes gradus ascenderetur ad maiores, si quis Episcopus fieri mereretur, vt esset primùm Ostiarius, Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus,

Diaconus, Presbyter, & exinde Episcopus ordinaretur; quod Decretum ita intelligendum est, non quod ordinem Hierarchicum ipse primus instituerit in Ecclesia, qui ab ipso Christo institutus est, vt docet Tridentinum; sed decreuit vt ad supremum non ascenderetur nisi per alios, vt Hierarchia à Christo instituta seruetur in ordinatione, & assumptione personarum.

Eodem modo statuit Anacletus, vt Episcopus consecraretur à tribus Episcopis, non quod ille primus huius Decreti author fuerit, cum ex Apostolico Canone iam citato emanauerit: Alexander I. vt aqua misceatur vino in calice, quamuis hæc traditio antiquior fuerit, sicut & ritus. Sic etiam in alijs decreta extant Pontificum Romanorum confirmantia, & retinentia antiquam traditionem, quæ non licet ita interpretari, vt sic decernerent existimentur nouam legem, aut ritum instituisse; sed antiquum cõseruare in praxi & vñ, ne decidat ex negligentia, aut ignorantia: quod ergo Cornelius, & Cyprianus primùm inueniantur mentionem facere Acolytatus, non sequitur antea non fuisse in vsu, & institutio Christi, cum nec illi vt rem nouam proponant, sed vt Ordinarium ritum in Ecclesia retentum. Alioquin eadem facilitate traditio impugnabitur; cuius fundamentum ex Scripturis Canonicis non habetur expressum, & in eos tantum velut authores, & inuentores referretur, qui primùm eius mentionem faciunt, quod est omnino inconueniens.

Anacletus.
Traditiones
renouatur, &
retinentur.

Alexander I.

Inconueniens
secludendum.

Accedit præterea decreta antiquorum Pontificum circa ritus Sacramentorum vel declarare traditionem, vel certe corrigere abusum. Sic Stephanus Papa de Baptismo hæreticorum non iterando ad Cyprianum decernit *nihil in nouandum esse, præter id quod traditum est.* Eodem modo Victor Papa de celebrando Paschate. Sic Fabianus de conficiendo chrismate quotannis, & plura alia exempla suppetunt huius generis: sufficit ergo ad probationem legitimam traditionis Apostolicæ, vt ab antiquis Pontificibus mentio eius habeatur, non tanquam rei nouæ, aut tum primùm à se institutæ, quando potissimum nulla quæstio suborta tum in Ecclesia frequentiore sermonem de ea posebat: sed mentio eius fiat tanquam ex vsu notæ, & receptæ.

72

Pontifices de-
cernendo rei-
nens traditi-
onem, aut corri-
gunt abusum.

Ad confirmationem etiam eiusdem traditionis non obscure faciunt antiqui Canones *can. 4.* Niceni: *Omnibus interdicit sancta Synodus, neque Episcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque vllis Clericorum omnino licere habere secum mulierem extraneam.* Arelatense I I. canon. 13. *Nullui cuiuscumque Ordinis Clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Episcopus, quacumque ex occasione faciente propriam relinquit Ecclesiam, &c.* vbi sub appellatione Clericorum comprehendí videntur alij, non soli Subdiaconi. Canon Carthagenensis IV. suo Ordine explicat hos gradus, & ordinationem eorū, vt fieri debet ab Episcopo. Subiungit post Ostiarium (qui vltimus est incipiendo ab Episcopatu, vt incipit Concilium) Psalmitam, quia autem non est Ordo, dicit iussu Presbyteri posse sine alia Ordinatione suū munus exercere, quoad reliquos priores gradus hoc non affirmat, vnde colligitur non esse Ordinem.

73

Antiqui Ca-
nones in-
nuant tradi-
tionem præmi-
sam.
Can. Niceni.
Can. Concil.
Arelat.

Can. Carth.

Ex his patet ad objectionem, quia antiqui Patres, qui vel alia officia, & ministeria connumerant Ordinibus, non discernunt inter hæc, neque ex proposito agunt de solis Ordinibus, sicut alij,

74

Responsio ad
obiectiones.

quos

quos citauimus: idèò cumulatoriè agunt tam de Ordinibus, quàm etiam reliquis officiis, inter quæ etiam Diaconissæ numerabantur, quæ ob honestatem mulieribus præponebantur in quibudam ministeriis, quæ non debebant Clericum exercere. Quod additur de Acolyto, & eius ordinatione ex Concilio Carthaginensi. Respondetur, licèt materia, circa quam porrigebatur ab Archidiacono, potestas tamen conferebatur ab Episcopo ordinante, siue per manuum impositionem, siue per aliam cæremoniã, cui accedebat portectio materiæ, circa quam iussu Episcopi facta ab Archidiacono, qua portectio facta, & illo tangente materiã, Episcopus eum ordinabat: quamuis autem Canon id non exprimat, subintelligitur: quia Canon Apostolicus citatus præcipit ordinationem Clericorum fieri ab Episcopo, & Clemens Romanus lib. 3. *Constit. Apostolicarum, cap. 41.* An autem hæc ordinatio exigat vt ipse Episcopus porrigat instrumenta, postea dicitur.

Apud Græcos vt admittit etiam Arcudius, Lector per manus impositionem ordinabatur, & patet ex Concilio VII. generali *canon. 14.* Concilium etiam Sardicense *canon. 10.* mandat, vt nemo ex foro assumatur Episcopus, nisi prius fuerit probatus in officio Lectoris, Diaconi, & Presbyteri. Vnde colligere licet Lectoratum inter Ordines computari, *In Euchologio, seu Rituali etiam Græco,* quem citat Arcudius, habetur modus ordinandi Lectorem.

Hinc patet ad plura exempla Sanctorum, quæ adducit Arcudius ex vitis ipsorum, in quibus non fit mentio aliorum Ordinum minorum in ordinatione eorumdem, vt Chrysothomi; Eutythij Constantinopolitani Patriarchæ, Cæsarij; Arcelatenis, Ioannis Cabilonensis, & aliorum. Cæterum hoc argumentum ad summum probat non esse connexionem necessariam inter Ordines, qualis est inter Presbyteratum, & Episcopatum. Præterea non numeratur, plerumque in illis vitis ordinationis in Subdiaconum, qui tamen Ordo est secundum omnes, paucis exceptis, & fit mentio Lectoris. Aliquando etiam neque Diaconi mentio fit. Quod ergo aliqui vel studio populi, vel aliquo vehementiore impulsu Spiritus sancti ab aliquibus vitis Sanctis fuerint per saltum ordinati, non derogat conclusioni, aut veritati, quam secundum praxim Ecclesiæ Romanæ defendimus: quæ neque eiusmodi ordinationes per saltum probauit, tanquam legitime factas; licèt validas.

Extat epistola I. Syriaci Papæ ad Hymerium Tarraconensem Episcopum, in qua abusum damnat. Potest etiam dici nomine Ordinum expressorum venire reliquos non expressos, qui simul dabantur, & sine interstitiis, vt Lectora-

tus, & reliqui inferiores, Acolytatus & Subdiaconatus, vt patet ex eadem epistola; nam primo loco agens de his, qui ab infantia baptizati sacræ militiæ adscribuntur, præcipit vt Lectoribus eorum ministerio sciouentur, per triginta annos: vbi non facit mentionem Exorcistarum. Tamen secundo loco agens de grandævitiis baptizatis, qui ad Ordines admitti petunt, statim à Baptismo, *Lectorum,* inquit, & *Exorcistarum numero sciouentur,* &c. In priori ergo loco sub appellatione Lectorum comprehendit Exorcistas: quia non intendit diuersum ritum ordinandi inducere, aut præscribere, docet simul ordinandos Acolytos, & Subdiaconos: rectè ergo in antiquis Canonibus per expressionem vnus Ordinis comprehenduntur reliqui, qui simul dabantur, vt *canone 10.* Constantinopolitani sub Adriano Pontifice, & Basilio Imperatore celebrati, vbi decernitur vt in officio Lectoris annum vnum compleat (supple promotus) in Subdiaconi verò duos, sitque Diaconus tribus annis, &c. sub appellatione Lectorum intelliguntur reliqui: appellatione Subdiaconi Acolytus: & quamuis præfatus asserat in Ecclesiâ Græca non esse illos Ordines in vsu, hoc non probat non esse Ordines: sed nõ esse necessarios multiplicato numero aliorum ministrorũ in gradibus superioribus, qui supplere possunt inferiores.

Ecclesia tamen Latina retinuit semper antiquam institutionem, & satis constat ex Ignatio *suprà* citato, hos gradus fuisse in vsu Ecclesiæ Antiochenæ: omnes enim commemorat præter Acolytos, seu cæroferarios. Eosdem commemorat Epiphanius in compendiaria doctrina, quam subiicit post hæresim 80. Sed & Simon Thessalonicensis in libro de Sacramentis agens de manuum impositione, quæ intra, & extra Sanctuarium fiebat; agit de deputatis, seu cæroferariis; quibus manus extra Sanctuarium imponebatur, dicens: *Quæ sanè nescio cur non exercetur. In Ecclesiâ verò Thessalonicensium paulo ante in vsu erat, & in antiquis Ritualibus exemplaribus reperitur scripta,* &c. *supple, manus impositione cæroferariis;* quin etiam idem Arcudius modum ordinationis cæroferarij transcribit ex antiqua Rituali Cryptæ ferratæ, quam rectè ordinationi Acolyti quadrare docet. Ex quo patet intellectio antiquorum Canonum præmissa; nempe per Ordines expressos comprehendit alios, qui fuerunt etiam ex vsu Ecclesiæ tam Græcæ, quàm Africanæ; quem vsu semper retinuit Ecclesia Romana.

Ad locum Clementis Romani respondetur, eum loqui de illis Exorcistis, qui per gratiam datam receperunt potestatem in demones in primitiua Ecclesiâ: non de aliis, qui hanc potestatem per sui ordinationem accipiunt.

SCHOLIUM.

Ordinationem (Ordo enim propriè est ipse gradus, seu character inuisibilis) esse Sacramentum. Hanc supponit Doctõr. Ita Dionys. 5. *Eccles. Hierar. Leo epist. 81. Gregor. lib. 4. in lib. Reg. c. 5. Concil. Chalced. can. 2. act. 15. Flor. Decret. Eugen. Trident. sess. 13. can. 3. de quo Bellarm. lib. 2. de sacr. Ordin. Castro v. Ordo. Waldens. tom. 2. c. 123. ponit descriptionem ordinationis longam, sed valde vilem, & doctrinalem.*

DE tertio articulo dico, quòd loquendo propriè de Sacramento, Ordo non est Sacramentum: quia omne Sacramentum est signum sensibile, & Ordo (vt dictum est) quidam gradus est spiritualis: tamen accipiendo Sacramentum pro signo

Acolytus ordinabatur ab Episcopo.

Ordinatio Lectoris.

Concil. VII. generale. Concil. Sardicense.

Rituale Græcũ tradit modum ordinandi Lectorem.

75

Ad exempla Sanctorũ, quæ obijcit Arcudius.

76

Syriaci dicitur ordinatione per saltum.

Per Ordinem expressum superiorè intelligitur etiam inferior.

Conc. Constantinopol.

77 Ignatiu.

Epiphani. Simo Thessalonicens.

Responditur ad Clementem Romanum.

Ordo est res, & Sacramentum. inuisibili, sicut aliquid dicitur res, & Sacramentum, hoc modo potest dici Sacramentum, quia signum conuenientis gradus executioni actus debiti illi gradui, & etiam signum illius actus conuenientis tali gradui.

Descriptio ordinatio- nis Sacra- menti. Quid ergo est sextum Sacramentum? Dico quòd ordinatio, cuius descriptio potest esse ista. *Ordinatio est institutio alicuius in gradu Ecclesie præminente, cui conuenit ali- quod ministerium circa Eucharistiam exhibendum, facta à ministro idoneo, certa uerba præferente, & simul cum intentione debita ministerium gradus illius, aliquo signo uisibili re- presentans, ex institutione diuina efficaciter signans gratiam præminentem, qua ordinatus dignè aliquod ministerium exequatur.*

Describitur Sacerdotiũ. Et secundum uniuersalem istam rationem ordinationis possunt proportionaliter accipi rationes speciales Ordinum; puta ordinationis in Sacerdotem: *institutio in gra- du Ecclesie simpliciter præminente disponens habentem ad conficiendum Eucharistiæ Sacra- mentum, facta ab Episcopo certa uerba, cum intentione debita, præferente.*

Et si circa particulas huiusmodi descriptionis particularis, quaras, quis est minister idoneus? Respondeo, dico quòd Episcopus, & solus in sacris Ordinibus. In aliis autem non sacris aliquando ex commissione aliqui priuilegiati, ut Abbates.

Episcopus solus est mi- nister in sa- cris Ordini- bus. Si quæras quæ uerba, vel quæ forma? Respondeo, illa quam Episcopi habent in suis libris Episcopalibus. Sed in Sacerdotio uidetur probabile, quòd ibi sint duæ formæ partiales, in quarum altera confertur potestas conficiendi Eucharistiam: in reliqua potestas absoluedi in pœnitentia: & isti coniunguntur duæ materiæ, hoc est, duo signa uisibilia propria; formæ primæ traditio calicis, & patenæ cum hostia. *Accipe potestatem celebrandi, &c. secundæ formæ, impositio manus Episcopi super caput. Acci- pe Spiritum sanctum:* ut sic Episcopus concorditer agat summo Episcopo Christo, qui, ut dictum est prius, contulit potestatem Apostolis tam conficiendi, quam absoluedi.

Sacerdotiũ habet duas formas par- tiales, & duas mate- rias, de quo à. 19. n. 9. Ex hoc etiam patet quomodo sunt septem Ordines, qui sunt * institutiones in ordini- bus: & illi septem dicuntur contineri sub Sacramento Ordinis, vel magis propriè sub Sacramento ordinationis, inquantum est vnus Sacramentum.

C O M M E N T A R I V S.

78 **D**E tertio articulo dico, &c. Ordinem di- cit esse ipsum gradum, qui est res, & Sa- cramentum: ordinationem uerò, seu collatio- nem huius gradus esse ipsum sensibile signum, & nouæ legis Sacramentum. Hanc ueritatem Sacramenti Ordinis negauit VViteclufus, loquen- do de Sacramento uisibili ab Ecclesia collato per ritum externum, referens ordinationem ad gratiam inuisibilem benè uiuendi, ita VVilhel- mus VVidefordus contra ipsum, recensens er- rores ipsius damnatos in Cœcilio Constantien- si sub titulo de Sacramento Ordinis, errore 8. & 9. VValdenfis *tomo 2. c. 123.* citantur à quibusdam VValdenfis, sed præcipuè Lutherus de captiui- tate Babylonica, *cap. de Ordine.* Illyricus in *confes- sione Antuerpiensi, cap. 11.* Kemnitius in 2. parte *examini;* negant Sacramentum Ordinis. Et licet Caluinus *lib. 4. Institut. cap. 14. & c. 29.* admittat ordinationem ministrorum esse Sacramentum, tamen ita de efficacia, & natura Sacramenti dis- ferit cum aliis, ut nihil in re ipsa asserat, quod Catholicam ueritatem sustineat, aut ueram na- turam Sacramenti.

Conclusio f. dei Florent. Trident. 79 Conclusio posita est de fide, nempe ordinationem esse Sacramentum legis nouæ. Definiuit in Florentino, & Tridentino. Patet ex Scriptura Ioannis 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto uos: hæc cum dixisset, insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remisero is peccata, &c.* Patet *Actorum 6.* habetur Ordinatio Diaconorum per manus impositionem, *Actor. 13.* Ordinatio Pauli, & Barnabæ, *Actor. 14.* hi ordinantur alios, *1. ad Corinth. 12. Ad Ephecos 4.* dicitur Deus distribuisse in Ecclesia ministros ad ædificationem corporis mystici, nunquid

omnes Apostoli? ubi negatur hæc ministeria esse communia, *1. ad Timoch. 4. & 5. 2. ad Ti- moth. 1.* uocatur impositio manus ipsa ordinatio ad designandum materiam sensibilem, quæ adhibetur in ordinatione, per modum Sacramenti.

Clemens Romanus *lib. 2.* constituit. *Apostolice* *lib. 27.* *Quicumque laicus sine Sacerdote aliquid operatur, inaniter operatur.* & infra: *Si igitur Christus non vindicat sibi priuatum gloriam sine Patre, quomodo potest seipsum in Sacerdotium proiecere, non accepta dignitate à præstantiore? aut illa facere que solis Sacerdotibus licent?* *lib. 2. cap. 1.* negat laico opus aliquod Sacerdotale, replicans illud Pauli ad Hebr. 5. *Nemo sibi sumit honorem, sed qui uocatur à Domino;* huiusmodi namque gratia per impositionem manuum Episcopi datur, &c. *cap. 11.* citato, referuat ordinationem solis Episcopi faciendam. *lib. 8. cap. 46.* differentiam Ordinum in re ipsa, & non ex uoluntate humana, sed diuina institutione statuit. Dionysius Areo- pagita de *Cœlesti Hierarchia cap. 5.* Ignatius *supra* citatus: *Basilium Magnus lib. 2. de Baptismo. cap. 8.* Nazianzen. *orat. 21.* quæ est in laudem Athanasij: *Secundum magnum Dei Consilium ac prescientiam, in magnum hunc Sacerdotum ordinem coaptatur, at- que in eorum, qui appropinquant Deo appropin- quant, numerum adscribitur, ac sacrosancta situatio- nis & ordinis honore afficitur, cum illisque Ecclesiasti- corum graduum muneribus deinceps perfunctus (ut quæ media sint, recessum) Alexandrino populo proficitur, &c.*

Nyssen. *Orat. de sancto Baptismate: Eadem etiam uerbi uis Sacerdotem augustum & ueneran- dum facit, nonitate benedictionis à cõmunitate vulgi segregatum.* & infra: *Inuisibili quadam uis, & gra- tia*

80
Clem. Rom.
Laici à sa-
cris minis-
terijs exclusi.

Dionys.
Ignatius.
Basilius.
Nazianzen.

81
Nyssen.

Chrysoft.

ria inuisibilem animam in melius formatam generis, &c. Chrysoftomus lib. 3. de Sacerdotio. Sacerdotium in terra peragitur, sed in rerum celestium classem, & ordinem referentiam est, atque id per quam meruit, quippe non mortalis quædam, non Angelus, non Archangelus, non alia quævis creata persona, sed ipse Paracletus eiusmodi ordinem disposuit, &c. Theodoretus in 1. ad Timoth. c. 5. Manus eius nemini imposuerit, &c. Operet, inquit, prius examinare vitam eius, qui ordinatur: deinde in ipsum inuocare gratiam Spiritus, &c. Chalcedonense canon. 2. vocat ordinationem gratiam non venalem, ac proinde statuit ordinantibus Episcopis ob pecuniam poenam depositionis.

Theodoret.

Conc. Chalcedon.

82
Bracharenf.

Bracharense II. Placuit, ut de ordinatione Clericorum Episcopi munera nulla accipiant, sed sicut scriptum est, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dant, non aliquo pretio gratia Dei, & impositio manuum veniatur, quia antiqua definitio Patrum sita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens: Anathema sit danti, & accipienti, &c. Idem docet Tharasius in epistola ad Adrianum probans ex professo, qui vendunt Ordines, vendere gratiam Spiritus sancti, quæ in Ordine confertur, quæ est sententia Canonum præmissorum.

Parec ex epistolis decretalibus Anacleti, Zepherini, Cyricij, Innocentij I. epist. 1. Leonis epist. 81. & 87. Gelasij epist. 16. Anastasij II. ad Anastasium Imperatorem: ex Hieronymo item citato, & Augustino, qui asserunt Ordinem esse indelebilem. Ille in Dialogo contra Luciferianos, hic verò lib. 2. contra epistolam Parmeniani, c. 13. de bono coniugali, cap. 24. lib. 1. de Baptismo, cap. 1. Gregor. ad cap. 10. lib. 1. Regum. & ad cap. 16. Ex antiquis ritualibus tam Græcis, quàm Latinis, in quibus Ordinatio per modum Sacramenti celebratur: ut patet ex antiquo Ordinario Romano, & aliis authoribus, qui ante 700. annos de ritibus scripserunt: quos omnes, & alios Patres abundè citant moderni. Conclusio etiam satis probata manet in superioribus. Hæc de conclusione Doctoris sufficiant.

83
Censura Soti rejicitur.

Cæterùm Sotus dicit dist. 24. artic. L. modum loquendi, seu distinctionem positam inter Ordinem & ordinationem gratis inuentam asserit: quia, inquit, materia sensibilis, & forma, sunt sensibile signum potestatis, quæ confertur.

Ordo gradus, ordinatio sacramentum designat.

Sed hæc diligentia illius authoris superuacanea est: nam licet Ordo iuxta consuetudinem præsentem sumatur pro ipsa ordinatione, appellatione causæ per effectum: tamen in propria locutione Ordo designat potestatem traditam per Sacramentum, & gradum quo constituitur quis in gradu eminenti in Ecclesia ad ministerium sacramentale. Ordinatio verò significat collationem illius dignitatis per Sacramentum sensibile, seu ipsum Sacramentum in vsu: & sic vocant antiqui Patres collationem gradus ordinationem, non Ordinem. Zepherinus Papa epist. 2. auctor comment. in epistolam ad Timoth. c. 4. inter opera Ambrosij, Hieron. & Augustin. Innocentius, Leo Magnus, Gelasius, Bracharense II. citati. Primasius in 1. ad Timotheum, cap. 5. & appellatio, quæ Græcis etiam est in vsu, unanimum impositionis, quæ ex Scriptura est, eandem proportionem seruat, appellando mysterium ab actione, per quam potestas datur: non gratis ergo distinctio præmissa adducitur, quam vel ratio ipsius Soti, comprobat: nam si in ma-

Modus confectus Patri- bus.

Reperitur ratio.

teria, & forma sensibili consistit significatio & efficacia Sacramentalis, effectus verò, seu res collata in potestate, & gratia debent propriis appellationibus discerni.

Quid ergo est sextum Sacramentum? &c. Hic definit ordinationem: quod sit institutio alicuius in gradu Ecclesie præeminente, &c. Hanc definitionem assignat Doctor ordinationis, ut disponit ad Eucharistiam, & excludendo Episcopatum. Cæterùm hæc definitio, ut rectè Mayrones, potest etiam comprehendere Episcopatum, quia ordinando ministros, sic disponit ad Eucharistiam mediatè, sicut alij gradus inferiores Sacerdotio disponunt solum mediatè.

Aduertendum præterè ex verbis sequentibus de facili hanc definitionem accommodari ad ordinationes singulas in specie, vt Doctor applicat eam ad Sacerdotium, quod sit institutio in gradu Ecclesie simpliciter præeminente disponens habentem ad conficiendum Eucharistia Sacramentum, facta ab Episcopo, &c.

Circa hanc tamen definitionem Sacerdotij, quam assignat: Aduertendum est eam tradi iuxta sententiam, quæ asserit characterem Sacerdotalem esse simplicem, & conferri præcisè in Ordine ad Eucharistiam, potestatem autem, quam recipit per claus ab soluendum, esse dignitatis, & non characteris: tradit enim Doctor illam definitionem respectiue ad potestatem consecrandi, de qua nulla est controuersia, eam scilicet fundari in characterè.

Cæterùm tenendo Sacerdotij duplicem esse characterem, alterum conferendi corpus verum Christi, alterum ligandi, & soluendi, præmissa definitio debet suppleri addendo, & absolendum, & ligandum, &c. vt comprehendat tam completam ordinationem, quàm etiam integrum characterem, seu effectum. Hanc questionem problematè decidit Doctor infra, §. Si quaras, &c. & dist. 19. supra, vt ibidem differuimus.

Circa eas particulas definitionis præmissæ ordinationis in genere, supersunt tantùm explicanda illa, quæ comprehendunt ministerium, formam, & materiam.

84
Definitio Ordo.

Definitio Sacerdotij.

85
Definitio tantum potestas consecrandi.

Suppletur definitio per additionem alterius potestatis.

De Ministro Ordinationis.

FActa à ministro idoneo, &c. supple institutio. Quis sit minister idoneus ordinationis? Respondet Doctor solum Episcopum esse ministrum idoneum quoad Ordines sacros, & intelligit, vt videtur, necessitate Sacramenti, quia dicit in minoribus ministrum ex commissione esse posse simplicem Sacerdotem. Idem docet S. Thom. in 4. dist. 25. q. 1. artic. 2. Richard. artic. 1. q. 1. Capreolus dist. 7. quæst. 2. ad 3. Durandi, Syluester v. Ordo 3. Adrianus in 4. quæst. de Sacramento Confirmationis, artic. 3. Idem docet de omnibus Ordinibus. Coaruaruias lib. 1. variarum, cap. 1. D. Bonauentura dist. 25. q. 1. artic. 1. & alij veteres videntur in hac sententia fuisse, quoad Ordines sacros, quoad alios autem posse conferri per Sacerdotem simplicem non Episcopum.

Hanc sententiam tenuerunt præfati Doctores, cuius fundamentum est institutio Christi, quam ex praxi Ecclesie, & Canonibus eius interpretabantur talem esse: nam quoad Ordines minores concessum est iure communi Abbatibus eos consecrè suis subditis, cap. Quoniam, dist. 49.

86
Sententia communis antiquorum.

Præfatur in praxi quam videntur Ecclesie.

Facultas Ab-
batum dandi
Minores, &
consuam.

Rostratio.
Trident.

dist. 69. vbi permittitur eis, quando ipsi ab Episcopis manus impositionem receperunt, dare tonsuram, & lectoratum suis tantum subditis: & cap. Contingit, de arate & qualitate ordinandorum, vbi communiter interpretet, & cap. Abbares, de privilegiis in 6. Hanc facultatem restringit Tridentinum, sess. 23. de reformat. cap. 1. ad proprios Religiosos. Ex hac concessione admittunt antiqui Theologi Ordines minores posse concedi à simplici Sacerdote ex commissione tantum: quia omnes Canones referunt potestatem ordinariam ordinandi solis Episcopis, tanquam ministris Ordinariis, vt docet Florentinum, & Tridentinum locis citatis.

87

Facultatem
dandi maiores
non inueniuntur
in Canonibus
expressam.

Hoc autem non inuenitur in Canonibus concessum quoad alios Ordines sacros, seu maiores, alicui simplici Sacerdoti: alioquin idem tenerent præmissi Doctores de his, sicut tenent simplicem Sacerdotem posse ex commissione confirmare, & Ordines minores conferre. Primum sufficientes ex dispensatione Gregorij Papæ. Secundum verò ex priuilegiis Iure expressis; nam eadem ratio interpretandi institutionem, vtrumque perinde suadet.

Dixi in canonibus receptis non fuisse expressum talem vsum concedendi simplici Sacerdoti conferre sacros Ordines: quia licet hæc facultas data legitur Chorepiscopis, seu, vt sonat vox, Episcopis villanis, & ruralibus in can. 13. Ancyranis, & can. 10. Antiocheni, qui aggregatur Trullanis, probabilis iudicio illos fuisse ordinatione Episcopos, licet non auctoritate regiminis, & independentiæ quoad subiectionem, & limitationem potestatis. Quod colligi videtur manifestè ex Canone Antiocheni. *Qui in villis, inquit, & vicis, constituti sunt Chorepiscopi: tamen si manus impositionem ab Episcopis susceperunt, & vt Episcopi sum consecrati; tamen placuit sanctæ Synodo, scire eos oportere modum proprium retinere, &c. & infra: constituere autem his permittitur Leitores, & Subdiaconos, & Exorcistas: & postea, non autem Presbyterum, non Diaconum audeant ordinare præter conscientiam Episcopi ciuitatis, vel Ecclesiæ, cui adiacens inuenitur, seu ipse, seu regio, in qua præesse dignoscitur, &c.* licet autem hoc Concilium non sit alicuius auctoritatis, in quo Eusebiani sub Iulio I. confederint contra Athanasium; tamen quoad hunc Canonem non videtur aliud decreuisse, nisi quod in vsu fuerit, seu ritu Ecclesiæ, qui ad Arianismum, aut causam Athanasij non spectabat.

Pseudocouncilum
suis.

88

Canonem ci-
tat Damascus.
Decernit Pö-
visicare extra
Chorepisco-
pö.

Hunc citat Canonem proinde Damasus in epistola 5. *Decretali*, quæ est contra Chorepiscopos, ex qua aliqui contendunt Chorepiscopos non fuisse consecratos Episcopos: sed licet verum sit eum Chorepiscopos abrogare: tamen magis inuehitur in eorum ordinationem in præiudicium auctoritatis Episcopalis, & iurisdictionis, quatenus officia etiam ordinationis sua; non contenti prima institutione, & termino à Canonibus posito exercebant: & ordinationem contra Canones factam reprehendit: quia vt concedit Canon præmissus, & ipse iuxta tenorem eius, aliquando ordinabantur à pluribus Episcopis, iuxta præscriptum, quo ordinari debet Episcopus ex Canone Apostolorum 1. hanc improbat, quia in villis non debent secundum Canones ordinari Episcopi contra dignitatem gradus, & in eadem ciuitate non possunt ordinari duo Episcopi iuxta eosdem Canones, contra vnionem

debitam, & dispositionem Hierarchiæ, quo argumento magis impugnatur ordinatio tanquam non legitime facta, quam quod fuerit inualida. Item, dicit quod aliquando ab vno tantum Episcopo ordinabantur: quod etiam est contra Canones, & ordinationem Episcopalem.

Hinc tamen non videtur colligi, quin valida fuerit eorum consecratio, si ille Episcopus habuerit in hoc commissionem, vt infra videbitur; quia Gregorius Magnus ob necessitatem indul- sit Augustino, vt solus consecraret primos Episcopos in Anglia. Et quidquid sit de hoc, saltem id tantum sequitur aliquos Chorepiscopos, vt pote sic consecratos ab vno, non fuisse veros Episcopos, quod de aliis non sequitur. Tertio inducit argumentum ex eo, si consecrabantur sine titulo, & absolutè esse contra Canones: non sequitur tamen quin consecratio fuerit valida, licet nullam acceperint per eam potestatem præter solam characteris, neque hac illis licuisse vti contra Canones. Canon ergo præfatus Antiocheni videtur clarè loqui de vera consecratione prædictorum, licet limitata fuerit eis potestas propter subiectionem ad Episcopos ciuitatum, quibus æuri, & in villis tantum subistuebantur.

Cõcessio Gre-
goriana.

89

Decretum Da-
masi non fuit
receptum.

Accedit ad confirmationem horum Decretum Damasi non fuisse vsu receptum, etiam in ipsa Ecclesia Occidentali, vt patet ex epistola Nicolai I. ad Rodolphum Episcopum Bituricensis, cap. 1. *A Chorepiscopis, inquit, asseris multas esse in regionibus vestris ordinationes Presbyterorum, & Diaconorum effectas: quos quidam Episcoporum deponunt, quidam verò denuò consecrant. Nos verò dicimus nec innocentes oportere percelli, nec villas debere fieri reordinationes, vel iteratas consecrationes. Ad formam septuaginta Chorepiscopi facti sunt, quos quis dubitet Episcoporum habuisse officia? Sed quia sacri Canones, ne omnes sibi omnia vindicent, ac per hoc dignitas Episcoporum ad Chorepiscopos videatur transferri, fiat vilior honor Episcopi, decernimus nihil in hoc præter regulas vltèrius fieri, &c.*

Decretum Ni-
colai I.

Fuisse Episco-
pos consecra-
tos.

Ex hac responsione patet primò declaratio Canonis Concilij Neocæsariensis, quem citat Damasus, qui est 13. vbi dicitur Chorepiscopos ad formam septuaginta fuisse institutos, cum hoc tamen officia Episcopalia gessisse docet Nicolaus: ac proinde fuisse eos consecratos Episcopos, & consecrationes ab eis factas Presbyterorum, licet fuerint contra Canones id prohibentes, esse validas, indeque prohibet sic ordinatos denuò reordinari, aut etiam deponi ex alia parte innocentes. Quod si Chorepiscopi essent tantum Presbyteri ordinatione, non valeret ordinatio ab eis facta contra Canones: quia omnes concedunt non posse Presbyterum ordinare alios Presbyteros, aut Diaconos, nisi ex commissione, quæ sublata est omnino per Canones; tenet tamen ipse consecrationem factam Presbyteri, & Diaconi à Chorepiscopis validam fuisse, quamvis contra Canones, qui terminum posuerunt auctoritatis Chorepiscoporum ob honorem Episcopalis dignitatis, ne vilior fieret, si dignitas eius ad Chorepiscopos transferretur in omnibus. Vltimò tandem prohibet amplius ordinationes tales fieri à Chorepiscopis: cui consonat Canon Antiochenus citatus; quia docet illos consecratos fuisse Episcopos quantum ad Ordinem, sed limitat auctoritatem, quoad ordinationem

Ordinatio fa-
cta à Chor-
episcopis re-
senta.

Decretali
sumptuam,
& interpre-
tatio.

nationem Presbyterorum, & Diaconorum, sine scientia, seu consensu Episcopi. Itaque in hoc consensu valebat ordinatio, quia limitatio fit ad consensum, non ad potestatem aliâs ordinandi validè. Sic ergo intelligendus est Damasus, improbens ordinationem eorum contra Canones, non verò quòd fuerit inualida, & reprehendens præsumptionem, & abusum, quo ex arrogantia Iura Episcopalia ex integro sibi arrogabant contra Canones, sine dependentia, & subiectione.

90 Ex his ergo patet argumentum præmissum ex ordinatione facta à Chorepiscopis nihil concludere contra antiquos Theologos citatos: nam vt valeat hæc ratio, & teneat consecratio facta à Chorepiscopis, necessum est dicere eos fuisse ordinatione Episcopos, cum Canones passim eis ademerint potestatem ordinandi Presbyteros, & Diaconos, sine qua inualidè ordinentur, sicut Sacerdos simplex inualidè sine commissione confirmaret. Quod ergo Subdiaconi ordinatio eis permittebatur, inde fuit, non quòd fuerint solùm Presbyteri, sed quòd iurisdictionem eorum fuerit ad hoc limitata, vt cederent in reliquis ipsis Episcopis, eorumque dignitati; & iuxta hanc sententiam antiquorum Theologorum dixi aliâs in *distinç. 7.* Sacerdotem simplicem non posse ex commissione ordinare Diaconum saltem, quidquid de Subdiacono sit, cuius rationem ibi assignaui, iuxta congruentiam, quam tradit D. Thomas *distinç. 25.* & quam supponit hic Doctor. Benè ergo & consequenter antiqui Theologi sequentes præxim Ecclesiæ, & Canonum perinde senserunt de sacris Ordinibus, non posse eos conferri, nisi ab Episcopo ordinato: quia ex ordinatione, quæ fiebat à Chorepiscopis, non valet argumentum, vt patet ex dictis; neque aliud quidpiam suppetit, quod fuit in vñu Ecclesiæ ante prætatos Theologos.

Dico ergo primò hanc conclusionem tenendam esse quoad Presbyterium, quod necessitate Sacramenti debeat ordinari ab Episcopo, neque possit ex commissione ordinari à simplici Sacerdote. Hæc conclusio est antiquorum Theologorum. Contrarius docet Aureolus apud Capreolum in *4. distinç. 25. quæst. 1. art. 2. in secundo argum.* Glossa in *cap. Pernensis, distinç. 95. & in cap. Manus, distinç. 5.* Innocentius IV. in *cap. 4. de consecratione.* Panormitan. in *eodem.* Angelus in *summ. v. Ordo 2.* Eandem sequi tenentur, qui Chorepiscopos nunquam fuisse Episcopos ordinatione existimant: à quibus tamen ex dictis conferebatur aliquando Presbyteratus. Turrianus in *annot. ad Canon. 54.* Niceni Ayala de *tradit. Ecclesiæ 3. part. consid. 4.* & alij moderni.

Probatnr conclusio primò, quia vbi nulla praxis, aut interpretatio extat in contrarium Conciliorum, Patrum, aut Pontificum, aut ritus approbati, & recepti, institutio diuina debet intelligi iuxta congruentiam rei, & vñum seruatum, & debitam dispositionem Hierarchiæ Ordinum, & eminentiam gradus Sacerdotalis. Sed in primis nunquam legitur concessio facta Sacerdoti simplici ad ordinandum alium in pari gradu. Quia quod dicitur de Chorepiscopis, iam impugnatum est: ipsi enim fuerunt ordinatione Episcopi consecrati.

De reliquo nihil aliud inuenitur in contrarium concessum à Pontificibus, & Con-

ciliis, & consuetudo opposita rectè interpretatur institutionem factam, quæ exigit hanc ordinationem necessariò fieri per Episcopum: nam aliâs congruentia, & necessitas, quæ postulabant dispensari, vt Sacerdos simplex ordinaret non solum in minoribus, sed etiam in Subdiaconatus, & Diaconatus gradu, & confirmaret; postulabat etiam vt heret commissio etiam ad Ordinandos Sacerdotes, saltem vbi non posset esse recursus ad Episcopos, vt in Indiis, & huiusmodi partibus remotis, quando pauci erant ministri, & soli sine Episcopis: non legitur tamen facta: ergo non potuit fieri, aliâs ad ædificationem Ecclesiæ fieri deberet in ea necessitate; & quia concessione facta non sequeretur aliqua perturbatio Ecclesiasticæ Hierarchiæ, magis quàm ex concessione confirmandi, & ordinandi Diaconos, & Subdiaconos, quæ facta perhibetur: & magis exposcebat illa necessitas Sacerdotes, quam hos ministros: ergo, &c.

Si dicas argumentum esse ab autoritate negatiua, quæ non concludit.

Respondetur in materia dogmatica, qualis est præsens, concludere. Accedit casus expressus necessitatis in Ecclesia, quæ sollicitè prouidet, non solum de potentia ordinaria; sed etiam de absoluta, agendo quod potest, sicut fecit concedendo potestatem ordinandi alios ministros inferiores, non tamen Sacerdotes.

Deinde, congruentia rei idem probat primò: quia cæteri Ordines inferiores necessitate Sacramenti conferuntur à maiori, nempe vel ab Episcopo, vel à Presbytero ex commissione; nec Diaconus potest ordinare Subdiaconum, aut alium Diaconum, etiam ex commissione: ergo neque etiam Sacerdos Sacerdotem ex eadem ratione. Probatnr consequentia, quia idè negamus Diaconum posse ordinare ex concessione; tum quia non apparet vsus, aut ritus contrarius; tum quia Canones referunt ordinationem Episcopo, tanquam ministro Ordinario, tum quia ex ordinatione sua Diaconus licet sit Superior gradu aliis, tamen nequit ministros qui sunt superiorum graduum, per se ordinare, vt Sacerdotis, & Episcopi; sed Sacerdos etiam subordinatur Episcopo, qui est Hierarcha, & cuius est potestatem dare in corpus Christi verum, & in corpus mysticum, neque character Sacerdotalis per se extenditur ad alia Sacramenta, quàm ad Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam, & Extremam Vñctionem, ex commissione autem ad Confirmationem, quæ est consuminatio Baptismi; & quasi accessoriè se habet: ad nullum horum accessoriè se habet Sacerdotium, sed principaliter; collatio autem inferiorum Ordinum tanquam ministrorum accèssoriè se habet ad Ordinem Sacerdotij; vnde ex commissione ab eo dari possunt. Ordinatio autem Sacerdotis non ita se habet ad Sacerdotium alterius: ergo ex dispositione Hierarchiæ, eiusque Ordine, & ex eminentia gradus Sacerdotalis, atque adeò ex natura ipsius potestatis receptæ, spectat eius collatio ad eum, qui est primus, & summus in ordine, & Hierarcha, & habens primariam potestatem ad ædificationem Ecclesiæ ex diuina institutione.

Confirmatur; illa Ordinatio fieret ex vi characteris Sacerdotalis, aut ipsius concessionis, aut vtriusque simul. Non primum, quia si sufficeret

Correctio eius quod dicitur dist. 7.

91 Episcopus necessitate Sacramenti est minister Ordinationis Sacerdotalis. Sententia contraria aliorum.

Probatnr conclusio.

Ex praxi & congruentia.

92

Probatnr ex congruentia rei.

Diaconus nequit ordinare ex commissione.

Cur ad Episcopum solum spectet dicta ordinatio.

93 Confirmatio.

Sacerdos ne-
quit ex vi
charakteris
aut cōcessionis
aut vtriusque
ordinare alium
Sacerdotem.

solus character Sacerdotalis, etiam validè ordi-
naret Sacerdos sine vlla concessione, quod negat-
ur, reiecta sententia Panormitani, & aliorum
asserentium iure diuino non esse differentiam
inter Presbyterum & Episcopum. Non solius
concessionis, quia sic etiam fieret Diacono,
posset ordinare, quod non admittitur. Non
vtriusque, quia character Sacerdotalis non in-
cludit alium remotè, aut proximè. Non remotè;
quia sic tantum includit gradus inferiores pro-
pter sui eminentiam, ad quam vt ad finem, & per
modum ministrorum inferiores ordinantur.
Non proximè, quia sic etiam validè ordinaret
sine concessione, & potestas Ordinis esset par in
Sacerdote, & in Episcopo quantum ad ordina-
tionem Sacerdotis, nihilque ei accederet per
concessionem, quantum ad valore actus.

94

Secunda con-
clusio.
Explicantur
antiqui.

Sacerdotem
ex commissio-
ne validè or-
dinare Dia-
conum, &
inferiores.
Concessionem
in hac facta.

Dico secundò Sacerdotem posse ordinare
Diaconum, & Subdiaconum ex commissione
Pontificis Romani: quamuis hæc sit contra an-
tiquos Theologos, & Doctorem, quantum ad
asserentem; non est tamen contra mentem
ipsorum, & fundamenta, quibus tenent Sacer-
dotem simplicem posse consummare, & conferre
minores Ordines, quia nempe ex dispensatione
jam facta id colligant. Quod perinde dicerent
in proposito, si vidissent concessionem postero-
rum Pontificum, quæ factæ sunt. Huius con-
cessionis mentionem facit Victoria in *summa*
num. 235. quæ facta est Cisterciensibus, quan-
tum ad Subdiaconatum. Maior. in 4 *distinct.* 7.
quæst. unica. vbi etiam affirmat priuilegium ex-
tentum ad Diaconatus collectionem. Nauarr.
lib. 5. in Consilijs, conf. 13. Valquez citat concessio-
nem Innocentij VII. Eam habes apud Ro-
driquez in *Bullario, bulla 5.* Sub hoc Pontifice,
aliqui serunt hanc concessionem factam esse
Prælati nostris in India in prima conuersione
Indorum, quando soli illic laborabant: quam in
specie ego non legi. Fundamentum conclusio-
nis est concessio facta; quæ ritè interpretatur
institutionem diuinam, congruentia autem in-
stitutionis facta est in conclusione. præcedenti:
quoniam hi sunt ministri Sacerdotis, de quibus
dispar est ratio, ac de ipso Sacerdote.

95

Tertia con-
clusio.
Minister or-
dinationis
Episcopalis
vires Episcopi.

An necessita-
re Sacramenti.

Sententia
varia.

Canonum va-
ry.

Dico tertio ministros Ordinationis Episcopi
esse de iure tres Episcopos, vt constat ex decre-
to Anacleti, in *epistola 22. Decretali cap. 1.* Dama-
sus idem supponit loco citato. Nicenum I. *Ca-
none 4.* Nicenum II. *Canone 3.* Carthaginense II.
Canone 12. Arelatense I. *Canone 25.* Africanum
sub Bonifacio *cap. 16.* Aquigranense *cap. 9.* &
plures alij, quos citat Vasquez *disp. 24. cap. 6.*

Dubitarunt an hi plures requirantur vt mi-
nistri solemnitatis, an verò vt necessitatis? Palu-
danus in *tractatu de potestate Pape apud Amoni-
num 3. part. titulo 14. cap. 16. §. 9.* dicit esse tan-
tum solemnitatis; quem sequitur Anton. *ibidem.*
Syluest. *v. Consecratio 1.* Contrariam sententiam
defendit Vasquez asserens ministros Ordinarios
de iure diuino esse saltem tres Episcopos, ex
commissione verò duos, aut vnum tantum. Con-
trouersia hæc oritur ex vario modo loquendi
Canonum, & Patrum. Canon primus Apo-
stolorum dicit, vt à duobus, aut tribus Epi-
scopis ordinetur, & Clemens Romanus
libro 1. constituit. cap. 20. lib. 8. cap. 27. aliàs 33.
Quòd si tres non requirantur, nequit pro-
bati necessitate Sacramenti duo requiri,
quia Canones, qui pro secunda sententia

afferuntur, requirunt ad minimum tres Epi-
scopos.

Deinde hanc necessitatem declarat Simon
Cananus, apud Clementem loco vltimo citato.
Quod si necessitas, inquit, *coegerit ab vno ordinari,*
*quod propter persecutionem, aut aliam causam plu-
res adesse non possint, asseratur decretum commissio-
nis plurium Episcoporum,* &c. de ordinato autem
ab vno statuit, vt tam ordinans, quàm ordina-
tus deponatur in casu, scilicet in quo neque est
necessitas, aut Commissio plurium Episcopopo-
rum, vt sic ordinatio fiat ab vno. Concilium
Arausicanum I. *Canone 21.* statuit vt ordinatus
contra voluntatem à duobus loco vnus substi-
tuatur, & loco alterius ordinantis alius ordinetur
de nouo; depositio ergo, quam vt pænā
statuit Simon ei, qui ordinatur ab vno, videtur
supponere ordinationem validam esse: sic insti-
tutio Ordinati à duobus, iuxta mentem Arausi-
cani, loco alterius ordinantis, & sine noua ordi-
natione videtur similiter agnosceere Sacramen-
tum fuisse validum. Aliter enim de ordinato
substituto loquitur, & de alio substituendo al-
teri; quia præcipit, vt hic ordinetur, & non
ille.

Item, Gregorius Magnus dispensauit cum
Augustino Episcopo Angliæ, vt patet ex re-
sponione ad interrogata illius, *cap. 8.* vt solus
ordinaret primos Episcopos qui deinceps con-
currerent ad ordinationem reliquorum, iuxta
præscripta Canonum.

Videtur ergo mihi saluari, & conciliari me-
lius Canones dicendo esse vel solius præcepti
diuini ordinationem hanc celebrari à tribus sal-
tem, tum ob eminentiam gradus, in quo quis
ordinatur Hierarcha, concurrentibus cæteris ad
eius ordinationem, vt communio inter Pontifi-
ces seruetur, & solemnitas ipsa ordinationis
eminentiam gradus denotet, & consensus fra-
trum magis in ipso concursu plurium ordinan-
tium manifestetur, & caueantur pericula, si vni
soli commissa ordinatio esset. Vel certè ex his
ipsis motiuis esse institutionem Apostolicam
congruam diuinæ institutioni. Ac proinde si ab
vno, vel à duobus fieret ordinatio, confici Sa-
cramentum, licet talis ordinatus maneat sus-
pensus ab officio, & vsu gradus suscepti.

Si dicatur esse præcepti diuini, nihil obstat,
quin Sacramentum non obseruato tali præcepto
teneat, quia respicit tantum solemnitatem actus,
& non substantiam: proinde tenet ordinatio, li-
cèt indebitè, & illicitè facta, & sic saluari pos-
sunt ea, quæ originem huius reducunt ad diui-
nam ordinationem; quamuis ex alia parte non
sint multiplicanda præcepta, nisi constet de le-
ge lata; hoc autem præceptum, vt immediatè
latum à Deo, non mihi occurrit, cum ex sola
traditione notum fieri possit, de qua non
constat.

Primus Canon, qui exitit in hoc, est ille
Apostolorum, qui absolutè loquitur ordinationem
à tribus, aut duobus perficiendam statuens,
non exprimens casum necessitatis, quando fit à
duobus magis quàm si fiat à tribus. Eodem mo-
do loquitur Clemens, & apud eum Simon Ca-
nanus locis citatis, iuxta tenorem illius Cano-
nis, qui non facit mentionem diuinæ institutio-
nis. Si ergo à duobus fiat, valet ordinatio iuxta
hunc Canonem, & consequenter saluatur diui-
næ institutio, quoad substantiam Sacramenti,
&

96

Arausicanū.

Indultum
Gregorij.

97

Resolutio du-
by.Esse præcepti
diuini vt or-
dinatio fiat à
tribus.Vel esse insti-
tutionē Apo-
stolicam.Si est præcepti
diuini concer-
nit tantum
solemnitatem.

98

A duobus fa-
cta videtur
valida.

& ministri requisiti. Quòd ergo alij posteriores statuerint præcisè ordinationem faciendam esse saltem à tribus, ita vt à duobus facta non teneat, intelligendum est hoc non requiri ad substantiam Sacramenti, sed esse ordinationem Ecclesiasticam, quia substantia Sacramentorum nequit variari ab Ecclesia, vt supponit Tridentinum *sess. 21. cap. 2.*

Quòd ergo posteriores Canones irritam faciunt ordinationem, quæ non fit à tribus saltem, nequit referri ad nullitatem Sacramenti collati à duobus contra Canonem Apostolicum: sed ad suspensionem ab vsu Sacramenti, & ab honore gradus Episcopalis, cum Canon Apostolicus perinde ratam habeat ordinationem factam à duobus, vel à tribus, sub distinctione loquens.

Neque obstat Anacletus in 2. sua *Decretali*, de ordinatione Iacobi, quam dicit à Petro, Iacobo, & Ioanne Apostolis factam, & subdit: *Successoribus videlicet dantibus formam eorum, vt non minus, quam à tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus vllatenus Episcopus ordinetur, & communi voto ordinatio celebretur, &c.* hoc, inquam, exemplum non inducit necessitatem ordinationis à tribus faciendæ, cum Canon permittat à duobus fieri, neque contra diuinam institutionem præscriberet Canon, si à tribus necessitate Sacramenti fieri oporteret. Neque Clemens, neque Simon Cananus ipsum Canonem, vel secundum præscriptum eius ordinationem à duobus factam habent ratam.

Illam ergo formam ordinandi à duobus, vel tribus saltem dederunt Apostoli; suo autem exemplo vñ sunt forma, quam postea retinuit Ecclesia. Neque verba illa Anacleti, quibus dicit se respondere, *Prout Dominus tribuit, & vt à Beato Petro Principe Apostolorum fuit instructus, &c.* sonant illud, quod præterdit Vasquez, nempe ex eo quòd dicat, *Prout Dominus tribuit*, manifestè colligi formam illam ordinationis per tres concurrentes à Domino fuisse traditam, quia verba illa in plano sensu nihil indicant tale; sed assistentiam, & gratiam Domini, qua responsum formauit: sicut illa verba Concilij Hierosolymitani: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, &c.* non denotat reuelationem immediatam, sed assistentiam, qua Spiritus sanctus regit Ecclesiam, neque verba referuntur ad formam, quam exponit, tanquam ipsa à Domino fuerit tradita, & necessitate Sacramenti tres concurrerent, quia Canon citatus oppositum docet. Referuntur ergo ad personam ipsius Pontificis respondentis, prout Dominus ei tribuit responsum.

Neque Anicetus Papa replicans verba Anacleti in epistola ad Episcopos Gallie, colligit institutionem diuinam ex illis verbis Anacleti, sed ex exemplo Apostolorum. *Si autem non minus, inquit, quam à tribus Apostolis tantus vir fuit ordinatus Episcopus (supple Iacobus) patet profecto eos formam instituente Deo tradidisse, non minus quam à tribus Episcopis Episcopum ordinari debere, &c.* Illa autè verba: *Instituente Domino, &c.* taluo tenore Canonis præmissi, referenda sunt ad congruitatem institutionis diuinæ, non ad substantiam, neque probabilius ad præceptum: quia non præscriberent Apostoli ritum communem consecrandi Episcopum per duos contra diuinum præceptum, minùs contra substantiam Sa-

cramentum, si alioquin exigerentur tres Episcopi ad munus hoc conferendum.

Respondet Turrianus *lib. 1. pro Canonibus Apostolorum, c. 2. 2.* intelligendum esse Canonem de duobus simul cum Metropolitanano, qui sunt tres, & sic concordat Anacletum, & Canonem Apostolorum: quam responsum etiam sequitur Vasquez. Sed contrà, Canon Apostolicus non intendit illum sensum, quia formam statuens ordinandi, & differentiam inter ordinationem Episcopi, & Presbyteri, seu reliquorum, dicit absolute Episcopum ordinandum à duobus, aut à tribus Episcopis, *can. 2.* Presbyterum, & reliquos ordinandos esse ab vno Episcopo. Differentia ergo in forma ordinationis Episcopi, & Presbyteri absolute intelligenda est. Deinde Simon Cananus loquitur de duobus Episcopis ordinantibus in oppositione ad vnum ordinantem.

Item, Canones Apostolici priùs videntur facti, quam dignitas Metropolitana fuerit induta, quia in illis nulla fit mentio huius dignitatis, quæ postea ex ordinatione sanctorum Apostolorum per Clementem promulgata est, vt patet ex epistola Anacleti 2. & epistola 1. ipsius Clementis, & epistola 1. Stephani Papæ I. ergo Canon Apostolicus non comprehendit Metropolitanum. Accedit quòd ordinationes factæ à Paulo, & Barnaba, quando ordinarunt Presbyteros, seu Episcopos Ecclesiis, quas simul fundarunt, non possint intelligi factæ à tribus, cum ij soli tum in iis locis erant Episcopi.

Præterea, arguendo ad principale, Canones, qui prohibent ordinationem hanc fieri à minùs, quam à tribus Episcopis, totum hoc negotium referunt ad solos Canones, non ad vllam institutionem diuinam, & vltimum inuoluunt etiam consensum Metropolitanum, vt patet epist. 2. Innocent. I. ad *Vitricium Rothomagensem.* Ioannis III. epistola vnica, ex cap. 1. Concilij Regiensis. Ipsa decreta passim habentur, *dist. 64. & 65.* pœnæ item Deceptorum, quibus ordinatur ordinatio ab vno facta inanis, non sunt intelligendæ quoad nullitatem Sacramenti, sed prout etiam sæpè eadem verba extenduntur ad suspensionem ab exercitio, & dignitate Ordinis; vt *dist. 70. & 71.* ordinatur de quibusdam ordinationibus illicitis, licet aliàs validis, & quibus talis pœna adiecta legitur.

Item, Anacletus videtur in prædicta epistola in initio hunc ritum referre in authoritatem Apostolicam: *Ordinationes Episcoporum, inquit, authoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint Prouincia, Episcopis sumi celebranda, &c.* & subiicit ritum ordinandi. Dicit ergo omnes Comprovinciales debere adesse, & etiam concurrere ad ordinationem; quòd si autem adesse simul non possunt, *Assensum tamen, inquit, suis precibus præbeant, vt ab ipsa ordinatione animo nō desint, &c.* Rationem autem huius infra post medium assignat. Porro quòd Episcopus non ab vno, sed à cunctis, consensu, aut presentia Comprovincialium est ordinandus, & nullatenus minùs quam à tribus, ceteris consentientibus cunctis idcirco insiistente Domino fieri iubetur, ne quid contra fidem Ecclesie vnus tyrannica authoritas moliretur, & regula, vel fides confunderetur credentium, &c. Verba illa insiistente Domino, vel ad consilium, & congruitatem, vel ad præceptum referenda sunt; sicut & similia Aniceti *suprà*; nam Anacletus dicit

102
Responso Turriani.

Vasquez.

Canon Apostolicus præcisè ordinationem Metropolitanam.

103
Canones referunt institutionem Ecclesiam.

Quid intendit pœna ad iniuncta.

104
Anacletus in dicit ordinationem Apostolicam esse.

Ratio ad id tendit.

99
Interpretatio Canonum, qui à tribus faciendam faciunt.

Decretum Anacleti.

Explicatur.

100

101

Anicetus.

auctoritate Apostolica ritum ordinationis per omnes Episcopos Prouinciæ, aut saltem tres fuisse sancitum. Inde nequit deduci omissio- nem huius ritus esse substantialem, acque contra institutionem primariam Sacramenti; licet dicamus esse contra institutionem diuinam secundariam, seu præcepti, vel certe contra congruitatem institutionis. ideoque illa particula, *Idcirco institente Domino fieri iubetur*, &c. non excedit naturam præcepti. Perinde enim comprehendit consensum omnium Comprovincialium, sicut & ordinationem fieri à tribus saltem; & ratio inferius subiuncta, *ne tyrannica auctoritas vnus confundat fœdus*, &c. non aliam necessitatem videtur exprimere, quam præcepti vel diuini, vel Ecclesiastici: nam omnes præsentis debent concurrere ad ordinationem ex vi præsentis decreti, hoc autem certum est non requiri necessitate Sacramenti.

Dubium. Sed petes quare non possent dici etiam tres esse, minister ordinarius, & duo, aut vnus minister ex commissione, & extraordinarius.

105 Solutio. Respondeo, in primis Canon Apostolicus docet duos esse posse absolute. Secundò, quamuis Anacletus, & alij Canones requirant tres, exigunt etiam vt ordinationem celebrent, quando alij non possunt conuenire, & cum consensu aliorum propriis literis expresso, ergo ex commissione. Vnde Innocentius I. suprà citatus cap. 1. in Epistola ad Victricium: *Extra consuetudinem Metropolitani, inquit, nullus audeat ordinare Episcopum: integrum enim est iudicium, quod plurimorum sententia confirmatur, nec vnus Episcopus ordinare presumat Episcopum, ne surtinum præstet beneficium videatur, hoc enim & Synodus Nicensa constituit, atque definiuit*, habetur dist. 64. cap. 5. &c. *Idem, inquit glossa, dicit surtinum, quia quod ad omnes spectat, isti surripiunt, nil tamen vnus iure conferri, &c.* Supponit nempe ordinationem ab vno factam non subsistere iure: licet valeat ordinatio, quantum ad effectum Sacramenti. *Potius ergo, inquit glossa, hoc dicendo respexit similitudinem facti, quam rei essentiam.*

Innocent. I. Item, eadem distinct. ex Concilio Martini Papæ cap. 7. *Episcopum oportet maxime quidem ab omni Concilio constitui. Sed si hoc pro necessitate, aut pro longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres eligantur, & omnium presentium, vel absentium subscriptiones teneantur, & sic postea ordinatio fiat, &c.* Idem habet Concilium Antiochenum cap. 16. decernens aliter factam ordinationem nihil valere.

Glossa. Cum ergo perinde ad ordinationem requiratur per Canones ad hoc vt valeat subscriptio, & consensus absentium, & licentia Metropolitanæ, sicut & concursus trium Episcoporum ordinantium, sicut primum nequit interpretari necessarium necessitate Sacramenti, ita etiam illi tres concurrentes non exiguntur necessitate Sacramenti, & perinde ordinant ex commissione tam Metropolitanæ, quam aliorum Comprovincialium, sicut duo possunt ordinare ex commissione.

Martinus. Accedit vltimò ad confirmationem, quòd non possit hic dici Episcopum ordinare alium ex commissione, ita vt hæc commissio facta vni, aut duobus Episcopis sit necessaria necessitate Sacramenti, eo modo, quo requiritur commissio in Sacerdote simplici ad ordinandum, & confirmandum: quia hæc commissio requiritur

Concilium Antiochenum. *Non posse dici Episcopum ordinare ex commissione necessitate Sacramenti.*

in Sacerdote, qui non habet potestatem proximam ordinandi; aut confirmandi sine ipsa, sed solam remotam ex proprio caractere. Episcopus autem ex suo caractere est in potestate proxima ad ordinationem, vt minister ordinarius eius ex Tridentino, quod non limitat hanc potestatem ad solos Ordines inferiores, sed absolute ad ordinationem: tenendo ergo Episcopatum esse Ordinem, intelligi debet potestas etiam proxima ordinandi Episcopum esse in Episcopo, accessus autem, seu concursus aliorum in eodem gradu, & ordinæ, non videtur extendere gradum, seu potestatem Episcopalem ad aliquem actum Ordinis, ad quem non est ex se in completa potestate; quia ad hoc exigitur superaddi aliqua potestas diuersæ rationis, non autem eiusdem gradus, vt patet in reliquis.

Episcopus habet potestatem proximam ordinandi.

Resolutiuè ergo videtur magis probabiliter dici, referendo hunc ritum ad diuinam institutionem, esse solius præcepti, vt Episcopum ordinetur à pluribus, & non minùs, quam à duobus, aut tribus, cum consensu, & commissione aliorum, vt saluetur canon Apostolicus, qui ordinandum à duobus, aut tribus docet. Ceterùm necessitate Sacramenti id non exigit, sed solius præcepti. Vel dicendum est iuxta aliam viam esse dispositionis Apostolicæ, secundum congruentiam diuinæ institutionis; quia constituitur in gradu Hierarchico, cuius auctoritas in hoc limitari debet propter pericula, quæ exprimit Anacletus, si vnus solus ordinaret sine concursu aliorum, & assensu tam Metropolitanæ, quam etiam reliquorum Comprovincialium.

Dico quartò Episcopum etiam excommunicatum & hæreticum, & suspensum, esse sufficientem ministrum ordinationis. Hæc est communis Scholastico, & patet ex Hieronymo, & Augustino citatis suprà, qui Ordinem collatum in hæresi permanente docent. Canones etiam posteriores, qui non admittunt Ordines collatos ab hæreticis, vt Innocentius I. *Epist.* 18. & Leo *Epist.* 38. alijs 40. & alij posteriores intelliguntur quantum ad gradum & functionem; nam anteriora Concilia, vt Nicenum, teste Hieronymo, eos in suo gradu recipiebant conuersos.

107 *Quarta conclusio. Excommunicatus & hæreticus validè ordinant.*

Interpretatio Canonum.

Dico quintò Episcopum etiam degradatum validè ordinare. Hæc etiam patet ex dictis suprà probando Episcopatum esse Ordinem. Aliqui apud Richardum *distinct.* 25. *art.* 1. *questione* 4. existimant contrarium, ex eo quòd putant per degradationem ei auferri potestatem. Citant aliqui pro eadem sententia nostrum Doctorem, ex eo quòd dixerit *art. preced.* §. *Alij contradicunt conclusioni, &c.* Quòd si Episcopatus non sit Ordo vanam esse controuersiam, an auferri possit, cum omnis iurisdicção collata ab Ecclesia possit suspendi à Pontifice. Vaquez autem censet hanc vt probabiliorem docuisse Doctorem *disput.* 243. *cap.* 2. Ceterùm, vt suprà ostensum est, Doctor in hac re magis inclinatur in sententiam Canonistarum, nempe Episcopatum esse Ordinem, potissimum ex ea ratione, qua est indelebiles: cum omnis potestas iurisdictionis in Ecclesia possit auferri à membris eius, per Pontificem, & hanc potestatem, si eiset solius iurisdictionis, ita conferri dicit, respiciendo ad argumentum, quo alij indelebilem putant; quia confertur cum benedictione: consecratio Ecclesiæ semper manet, & vasorum sacrorum, quamdiu

108 *Quinta conclusio. Degradatus validè ordinat.*

Sententia Doctoris.

Potestas Episcopalis si esset iurisdictionis, non posset auferri.

res ipsa est integra. Hanc rationem non censet Doctoz efficacem: quam etiam improbat ipse Vasquez: quia, vt bene aduertit, permanentia benedictionis, est ex ordinatione Ecclesie, quæ posset mutari. Idem ergo Doctoz supponit de Episcopatu, si esset solius iurisdictionis.

109
Replicat
Vasquez.

Responsio.

Cæterum contra sententiam Doctoz replicat Vasquez potestatem Episcopalem esse Iuris diuini, & institutionis, proinde manere in Episcopo degradato.

Sententia An-
tiquorum.

Magister.

Respondeo hoc quidem rectè dici, tenendo hanc potestatem esse characteris, & sic cessat controuersia: quia character Ordinis indelebilis est. Verùm antiquiores non ita docent hanc potestatem esse Iuris diuini, qui negant esse Ordinis, sed esse Iuris humani, & Officij. Vnde eo ipso quod conseant esse indelebilem, in eo gradu solùm, quo consecratio Ecclesie indelebilis est, supponunt non esse Iuris diuini, & institutionis immediatè; sed Iuris Ecclesiastici, vt docere videtur Magister in litera, asserens esse nomen dignitatis, & officij, ex superintendencia gregis, & partiri in quatuor gradus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Metropolitanorum, & Episcopatus. Reliqui simpliciter sunt Iuris Ecclesiastici, à quibus non discernit Magister Episcopatum. Ad quam sententiam alludit Doctoz, & ad fundamentum eius præmissum. Posset enim Ecclesia conferre Archiepiscopo dignitatem cum aliqua benedictione speciali, qua non obstante, per degradationem desineret dignitas Archiepiscopalis.

110
Confirmatur
consequentiis
Doctoz

Vt ergo consequentiam Doctoz bonam probemus, peto ex quibus locis Scripturæ, Patrum, aut Conciliorum deducatur Episcopatum esse institutionis diuinæ, nisi ex iis tantum; ex quibus probatur esse Ordinem, vt superius dictum est? Dato ergo quod non esset Ordo, difficulter probatur eius institutio à Deo per modum potestatis; vnde antiqui Doctores, qui hoc tenent, meritò non recurrunt ad institutionem diuinam.

Excluditur
instantia de-
sumpta ex
potestate cla-
nis Sacerdotij

Deinde, nequit esse exemplum in potestate, quam recipit Sacerdos in sui ordinatione; quia vel hæc est characteris, vt nos cum Doctore probabilius iudicamus, quem sequitur etiam Vasquez. Vel certè adhæret characteri inseparabiliter, vt alij referunt. Et quidquid dicatur, non est potestas completa independenter ab Ecclesia dante ei per suam auctoritatem complementum, quo possit validè in actum, & sine qua nihil efficeret. Potestas autem Episcopalis ad ordinandum, & confirmandum est proxima, & completa: ergo vel est characteris, vt verè est, vel certè dependet ab Ecclesia, in qua vt includit suum caput, residet plenitudo potestatis.

111
Cur non sit
proxima?

Vnde, sicut aliàs dictum est suo loco de potestate clauium, Deus non voluit tribuere completam omnino potestatem seu proximam Sacerdotibus in corpus mysticum, & independentem, sicut contulit potestatem in corpus verum, ne præiudicaret plenitudini potestatis, & dispositioni Hierarchie Ecclesie; ita similiter videtur non instituisse potestatem per modum iurisdictionis in Episcopo, quæ non dependeret ab Ecclesia; quia perinde hoc præiudicaret supremæ iurisdictioni datæ Petro, & eius successoribus; ideoque sequitur illam potestatem ordinandi, & confirmandi in Episcopo esse Ordinis tantum.

Neque sequitur etiam exemplum ex potestate, quam recipit Vicarius Christi immediatè à Deo; quia hæc, vt patet ex Scriptura, collata est Petro, & eius successoribus: quamuis autem Episcopi succedunt Apostolis, id intelligitur quoad gradum suæ ordinationis, & non potestatis vniuersalis, quam habebant Apostoli, quia hæc limitata est in Episcopis. Videtur ergo consequentia Doctoz bona, data sententia asserente Episcopatum non esse Ordinem: quia extra propositum non occurrit aliud exemplum talis potestatis immediatè à Deo collatæ per modum iurisdictionis independenter ab Ecclesia, & suo capite; neque auctoritates, quibus adstrui posset, probant hanc potestatem Episcopalem esse solius iurisdictionis, & non characteris, magisque inicitur sententiæ Igrauium Doctozum, quàm Scripturis, aut Patribus, aut Conciliis, quorum opinioni nihil præiudicare intendo, sed vim illius consequentiæ, quam elicit Doctoz, tantum explicare.

Aliud exem-
plum exclu-
ditur.

Dico sexto, proinde dicendum esse de ordinatione facta ab Episcopo degradato, siue quoad sacros Ordines, siue quoad minores. Contrarium huius docet Vasquez loco citato, quia licet teneat minores etiam Ordines conferri validè ab Episcopo degradato, tamen quia putat hos non institutos à Christo, sed ab Ecclesia, & non esse Ordines propriè, idè dicit degradatum eos conferre validè: quia Ecclesia non priuauit eum auctoritate, quam contulit vt hos conferret.

112

Ordinatio in
minoribus fit
ex vi chara-
cteris.

Vasquez.

Verùm tenendo sententiam, quam supra defendimus, nempe Ordines minores esse propriè dictos Ordines, eadem ratio militat in his, sicut in maioribus ratione characteris indelebilis, & eo ipso quod collati à degradato valèant, non bene argumentum sumitur, esse veros Ordines: quia pœna degradationis importat priuationem officiorum, beneficiorum, & priuilegij Clericulis integram absque spe restitutionis, & abolet omnem iurisdictionem Ecclesiasticam in persona degradatæ. Ergo ex natura sua debet potestatem conferendi minores Ordines, si est collata ab Ecclesia, & non fundata in characterè; nec requiritur alia declaratio Ecclesie quoad nullitatem Ordinum collatorum, præter eam, quæ ad naturam huius pœnæ spectant, & statuta sunt. Vnde rectè sequitur minores idè conferri à degradato, quia collatio eorum fundatur in characterè, & non in potestate data ab Ecclesia, qua spoliatur ex integro degradatus.

Impugnatur
eius ratio.

Omnis iuris-
dictio cessat
in degradato.

Collatio mi-
norum fun-
datur in de-
gradato.

De Forma Ordinationis.

g **S**I queras qua verba, vel qua forma? &c.

113

Forma ordi-
nationis.

Respondet formam ordinationis consistere in illis verbis, quibus vtuntur Episcopi conferendo potestatem, & quæ habentur in libro Pontificali: quibus exprimitur collatio potestatis, respectuè ad materiam, seu instrumenta, in quibus exercetur, in iis Ordinibus, qui per traditionem instrumentorum conferuntur. Ecclesia Latina vtitur verbo imperandi, *Accipe hoc, vel illud*, &c. Quia hoc verbo commodissimè exprimitur potestas, quam ordinans habet ad conferendum gradum ordinato. Græci verò, sicut in Baptismi forma, non expriment, ex ritu antiquo ministrum (cuius caulam, & vocationem

Latina for-
ma.

Ritus Græco-
rum quoad
formam.

nem explicui *distinē. 3. de forma Baptismi vten-
tes verbo indicatiui in tertia persona, baptizatur.*
Sic etiam in forma ordinationem vntur verbo
indicatiui tertiæ personæ. *ὁ δὲ θεὸς, &c. ὁ ἐπι-
σκοπός, &c. Diuina gratia creat, seu promouet, &c.*
Vide Arcudium *lib. 6. cap. 8.* non ergo necessi-
tate Sacramenti, vt quidam voluerunt, Latina
vitur verbo imperandi: quia conflat apud Græ-
cos ordinationem esse legitimam, & validam,
qui aliter consueverunt verbo indicatiui, expri-
mentes causam principalem, subintelligentes
ministerialem Ordinis. Formam Græcorum su-
perius explicuimus: quæ talis est: *Diuina gra-
tia, quæ semper infirma sanat, & quæ desunt supplet,
creat, seu promouet, &c. Ἐν ἁγιωτάτῳ ὑποδιακόνῳ
ἐν διακόνῳ, ἁγιωτάτῳ ὑποδιακόνῳ ἐν
πρεσβυτέρῳ, Θεοῦ ἀγαθίστου πρεσβυτέρῳ ἐν
ἐπίσκοπῳ, &c.* Et sic variatur forma iuxta di-
uersitatem gradus, & subiecti ordinati ad ipsum:
expressio autem gradus anterioris, in quo fuit
ordinatus, non est essentialis: quia, vt aliàs di-
ctum est, potest conferri Ordo per saltum, vt
Diaconatus sine Presbyteratu, validè, præter
solum Episcopatum, qui supponit essentialiter
Presbyteratum.

Aduertendum tamen, vt supra aliàs notauī
sequendo ritum Euchologij, seu Ritualis Græci,
quem in *initio lib. 6. cap. 2.* præmittit Arcudius,
hanc formam esse in vfu Græcorum, quando ordi-
nant Diaconum, & Presbyterum duntaxat,
non verò in aliis ordinationibus, quæ celebran-
tur sola manus impositione cum oratione de-
precatia, vt patet ex præscripto *ibidem* ritu:
quæ oratio exprimit munus, ad quod assumitur
persona, & postulat gratiam ministerij, quod
conceditur.

Quamuis autem prædicta forma habeatur in
ordine consecrandi Episcopum, mihi ambiguum
est, si sit consecratoria, vt aliàs dixi; nam
dispositio ipsa, & Ordo, quem tenet Eucholo-
gium in ritu consecrandi Episcopum, dubium
mouet, si omnia, quæ interueniunt, exprimit:
primò dicit adduci consecrandum à tribus præ-
scentibus Pontificibus ad consecrantem. Secun-
dò aiserit Præfectum scriniorum, seu Chartophyl-
lacem offerre Pontifici schedulam, in qua hæc
scripta sunt: *Suffragio, & approbatione Deo ama-
bilissimum Metropolitanorum, vel Episcoporum,
&c. Diuina gratia, quæ semper infirma sanat, &
imperfecta perficit, promouet. Ἐν ἀγαθίστῳ πρεσ-
βυτέρῳ ἐν ἐπίσκοπῳ ἀπὸ Θεοῦ κηδεμένης πόλεως. Ἐν
ὄραμῳ ἰγὶτὺρ πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι ἐνταύθα ἐν χάριτι
ἁγίου πνεύματος, &c.* Subiungit.

Hac igitur porrecta charta Pontifici, & Char-
tophylace, vel Archidiacono dicente *attenda-
mus.* Pontifex vnà cum pallio imposita manu
recitat quæ vnà scripta, ita vt à circumstantibus
omnibus audiat, cunctis tam iis, qui in san-
ctuario, quàm qui sunt extra respondentibus ter:
Kyrie eleison. Pontifex aperit librum Euangeli-
orum, & imponit capiti, ac ceruici illius, qui ordi-
natus, simul vnà tangentibus aliis quoque
Pontificibus: deinde facta trina cruce in capite
illius, impositæque manu sic precatur.

*Domine Deus noster, &c. Tu Domine omnium,
& hunc qui suffragis electus est, & dignus factus, qui
subiret iugum Euangelicum, & Pontificiam dignita-
tem, per manum mei peccatoris, & præsentium mini-
strorum, & Coepiscoporum aduentu, & virtute gratiæ
sancti tui Spiritus corroborata, &c.*

Ex his sequitur primò dictam formam, vt
traditur primò à Chartophylace scripta, non esse
Sacramentalem. Secundò sequitur, vt profertur
à Pontifice consecrante imposita manu, & pallio
capiti eius, qui ordinatur, & legente scripta, si re-
feruntur hæc verba ad formam schedulariam,
non esse Sacramentalem: quia tunc impositione
manus, & prolatione formæ perficeretur con-
secratio, quia & materia supponitur, & prolatio
formæ perficitur, quam terminat responsio Cle-
rici dicentis ter *Kyrie eleison*: forma enim deter-
minat materiam tantum, quæ simul adhibetur.
Et hoc dato, sequitur aliud inconueniens; nempe
impositionem libri Euangeliorum, manuf-
que aliorum Pontificum esse tantum cæremo-
niale, quæ nequeunt referri à forma antecede-
nter prolata, & terminata per prolationem
Kyrie eleison. Hoc autem esset contra Canones
Apostolorum, Niceni, & aliorum Conciliorum,
in quibus requiritur concursus aliorum Pontifi-
cum ad consecrationem ordinandi, & contra
illam clausulam orationis sequentis, *qui subiret
iugum Euangelicum, & Pontificiam dignitatem per
manum mei peccatoris, & præsentium ministrorum
& Coepiscoporum, &c.* Item dicta oratione se-
quitur in rituali. *Et dicit Amen dicit vnus ex
eis qui vnà consecrant, Pontificibus, &c.* Supponi-
tur ergo eos concurrere ad consecrationem, &
consequenter forma deprecatoria, quæ simul
cum impositione manus profertur, ipsamque
tam consecrantis principalis, quàm etiam con-
currentium manus impositionem exprimit, vi-
detur esse consecratoria.

Sed adhuc restat dubium, quod aliàs *suprà*
mortum est, quomodo saluari possit concursus ad
consecrationem ex parte assistentium, cum for-
mam non profertant, sicut in Ecclesia Latina
consuevit ab omnibus proferri simul cum im-
positione manus, & ex alia parte Sacramen-
torum ministerium nequit esse diuisum, aut mate-
ria conferri ab eo, qui non profert formam,
quamuis pauci contrarium asserant, vt Caiet.
Paludanus, Marsilius, vt visum est, de Baptismo.

Dicendum in Ecclesia Græca fuisse veram
ordinationem, quia nullus de hoc hæctenus vi-
detur rectè dubitasse, neque in Concilio Floren-
tino, neque aliàs contrarium obiectum est Græ-
cis. Ritus etiam consecrandi antiquus non de-
bet vocari dubium. Similiter Canones, qui
præscribunt consecrationem Episcoporum fieri
debere à pluribus concurrentibus, perinde ob-
seruauit Ecclesia Græca. Dicendum ergo vide-
tur aut ordinationem hanc Episcopalem confi-
stere in recto in manus impositione, & licet re-
quiratur forma verborum, vt ex Florentino pa-
tet, sufficere in hoc Sacramento, vt dicatur a
principali consecrante, & hoc esse specialis in-
stitutionis, quam interpretari licet ex praxi &
ritu Ecclesiæ Græcæ, in qua est vera ordinatio
Episcopalis: ex diuerso enim ritu Ecclesiarum
colligitur etiam institutio substantialis Sacra-
menti, neque est necesse, vt suppetat instan-
tia in aliis Sacramentis; quia institutio om-
nium non est eadem, & quod per differentiam
vnus ab alio substituit, non est requirendum
in aliis: sufficit enim, vt aliunde colligatur pro-
pria institutio huius, aut alterius Sacramenti.

Videmus enim aliquam differentiam esse in
concurfu inter principalem consecrantem &
alios, vt in Eucharistiæ consecratione inter
Episco

Arcudius.

Forma Gra-
corum.114
Vfus illius
forme iuxta
præscriptum
ritualis.An sit forma
consecratoria
Episcopi?Ritus conse-
crandi Epi-
scopi ex Eu-
chologio.

115

116
Dubium.Vera ordina-
tio in Ecclē-
sia Græca.Resolutio du-
bii.117
Differentia
inter princi-
palem conse-
crantem, &
alios acce-
dentes

Episcopum, & Sacerdotes tunc ordinatos, qui concurrunt ad consecrationem vtriusque speciei, quæ consecratio aliquo modo est ab Episcopo, vt causa principalis, seu primaria, ab aliis cum proportione aliqua causæ accessoriæ, & minùs primariæ; vnde nascitur differentia in communione, quòd hæc fiat sub vtraque specie ab Episcopo, quia est principalis consecrans, ab aliis tantùm sub vna specie fit communio laica; quamuis aliàs de iure diuino consecrans primariò, & seorsim teneatur ad communionem sub vtraque specie; eodem modo cum inter consecrantes Episcopum sit talis Ordo, vt vnus sit principalis consecrans, reliqui vt assistentes, licet hic concurrant in eo, quod primarium est, nempe ad impositionem manus, per quam Patres, & Concilia in recto expriment hanc ordinationem; non esse tamen de necessitate Sacramenti, vt proferant formam, quæ licet essentialis sit, sufficit in hoc Sacramento, vt à principali consecrante proferatur, & id fortè requiri.

118 Concilium etiam Carthag. I V. cap. 2. de ordinatione Episcopi cõsentit Rituali citato. *Episcopus, inquit, cum ordinatur, duo Episcopi ponant, & teneant Euangeliorum codicem super caput, & cernicem eius, & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant, &c.* Illa verba, *fundente super eum benedictionem, &c.* referunt prolationem formæ, quæ intelligenda est illa, quæ dicitur, dum tenetur liber, & imponitur manus ab omnibus. Rectè ergo colligitur ab vno tantùm prolatam valere, & esse illam deprecatiuam in Ecclesiæ Græca, quæ simul cum impositione libri, & manuum dicitur.

Forma ab vno tantùm consecrante dicitur.

Aliud mihi in hoc non occurrit, nisi fortè hinc argumentum quis sumeret pro opinione antiquorum Theologorum, dicendo hinc colligi Episcopatum non esse Ordinem, cum forma illa à Græcis non proferatur nisi ab vno, & principali consecrante præter ritum communem Sacramentorum: sed ex alia parte non magis inde licet colligere nõ esse Sacramentum, quàm oppositum ex ritu Ecclesiæ Latinæ, in qua forma ab omnibus profertur simul cum impositione manus, concurrentibus aliis fundamentis, quibus colligitur esse verum Sacramentum.

De materia Ordinis.

Et simul cum intentione debita ministerium gradus illius aliquo signo visibili representans, &c.

119 Materia ordinationis.

PAUCIS verbis dirimit controuersiam de materia huius Sacramenti, an sit impositio manus, an traditio instrumentorum? Tota controuersia refertur ad diuersos ritus Ecclesiarum, & diuersos Canones, in quibus nunc vnum, nunc alterum, nunc vtrumque explicatur. Græci ordinationem appellant, *manus impositionem* à cæremonia, nempe per quam datur potestas Ordinis, & per solam manus impositionem ordinant Lectorem, Subdiaconum, Diaconum, Presbyterum & Episcopum, peracta verò ordinatione portiguntur instrumenta in aliis præter Episcopatum; hæc satis consonat Scripturis *supra*

Ritus Græci in manuum impositione statuit materiam.

citatis, ex quibus probatur Ordo esse Sacramentum; & satis indicant antiqua Concilia, & Patres, Nicenum, & Neocæsariense canon. 9. Antiochenum, & Ancyran. Canon. 10. Synodus V I I. Canon. 14. Clemens lib. 6. cap. 3. & sequent. Bellarm. lib. de sacro Ordine, tomo 2. cap. 9. Hossius de Sacramento Ordinis, cap. 50. Durandus in hac diff. quæst. 2. artic. 3. Altiliodorensis 4. part. de Sacramento Ordinis. cap. 1. D. Bonauentura in hac diff. part. 2. art. 1. quæst. 4. & noster Doctor sequentibus, idem docet quoad ordinationem Sacerdotis requiri manus impositionem.

Ex altera parte Concilium I V. Carthag tres Hierarchicos Ordines docet conferendos per manus impositionem, Subdiaconatum, & reliquos per traditionem instrumentorum. Florentinum per collationem instrumentorum conferri Presbyteratum, & reliquos. Idem etiam patet ex Pontificali Romano, & vsu Ecclesiæ Occidentalis, cuius ritum sequentes plures Scholastici hanc partem definiunt, eamque de fide esse contendunt aliqui moderni, ita vt aliter ordinatio facta sit inualida.

Concil. Carthagin.

Florent.

Ritus Ecclesiæ Romanae.

Sed temperandus est hic rigor, & concedendum in vtraque Ecclesiâ validam esse ordinationem: vnde tenendum cum Doctore non requiri ad materiam Ordinis, nisi vt fiat signo visibili, per quod ministerij illius gradus represententur, prolata debita forma. Ad idem videtur mihi respexisse Tridentinum sess. 23. cap. 3. dicens, *sacram ordinationem verbis, & signis exterioribus perfici.* Dicit *signis*, quia sicut traditio potestatis per signa externa variis modis fit, vt impositione manus, traditione instrumentorum, alterutrum sufficit, quando est proportionatum signum traditæ potestatis.

120

Materia est signum sensibile denotans traditionem potestatis. Trident.

Dixi *proportionatum signum*; quia non se habet traditio instrumentorum, sicut impositio manus in ratione signi proportionati eodem modo, & in eadem vniuersalitate proportionis: quia traditio instrumentorum non est proportionatum signum nisi respectiue ad potestatem, per quam ministerium per ipsa instrumenta exercetur circa aliquod subsistens de præsentibus; idè est solum signum proportionatum, quæ representetur ministerium circa corpus Christi verum, vt contingit in potestate consecrandi, & reliquis inferioribus gradibus, qui ordinantur ad ministerium Altaris. Non est autem signum proportionatum ad representandam potestatem in corpus mysticum, quæ per talia instrumenta non exercetur; idè in consecratione Episcopi sola manus impositio cum libro Euangeliorum super caput eius posito denotat potestatem, quam recipit confirmandi, & ordinandi ministros Ecclesiæ. Sic etiam quando confertur potestas Sacerdoti in corpus Christi mysticum, non adhibentur instrumenta, sed impositio manus, quæ etiam se sola esset sufficiens materia in cæteris Ordinibus.

Quid sit signum proportionatum?

Differentia inter manus impositionem, & traditionem instrumentorum.

Aduertendum autem est ad colligendum, quæ sit ex his materia essentialis, quæ verò tantùm solemnitatis, & non Sacramentalis (quam intelligo per non essentialem) quando vtraque adhibentur in ordinatione, iuxta diuersum ritum Ecclesiarum, & respiciendum esse ad formam ordinationis verbalem: nam illa præcisè est materia sacramentalis, quam determinat forma, & cui coniungitur; illa autem sola accidentalis,

121

Discernitur materia essentialis à Rituali.

calis, seu solemnitate, quæ nequit referri ad formam similitate, aut continuatione actionis non interruptæ per aliam, quæ non spectat ad substantiam Sacramenti. Quod patet ex communi regula de coniunctione necessaria formæ, & materiæ Sacramenti saltem morali, si non rigorosa physica.

Exempli gratia, impositio manus, quæ fit ab Episcopo, cõcurrentibus Sacerdotibus aliis præsentibus super caput eius, qui ordinatur Sacerdos; quia fit sine vllis verbis, est tantum dispositio, seu Ritus Ecclesiasticus, & non materia sacramentalis. Item, impositio manus, quæ fit Diacono, dicendo: *Accipe Spiritum sanctum*, ita etiam, vt plerisque placet, erit cæremonialis, & non sacramentalis; quia illa verba non ordinant ipsum ad aliquod ministerium particulare sui gradus: sed forma postea prolata, quæ exprimit ministerium sui gradus simul cum traditione instrumentorum, est consecratiua, nec subsistere videtur, quod aliqui dicunt, in vtraque impositione dari gratiam sanctificantem: quia Ecclesia nequit hanc gratiam conferre, nisi per signa sacramentalia, qualis non est illa impositio manus, aliàs perficeretur Sacramentum ante traditionem, & ante prolationem formæ.

Aliud præterea exemplum est ipsa traditio instrumentorum, vt fit in Ecclesia Græca, completa iam ordinatione; hæc traditio est solemnitate, qua ordinatus designatur ad exercitium æquale potestatis receptæ, & ministerium. Ex quibus facillè deprehendi potest materia sacramentalis ex Ordine ad formam verbalem, qua confertur potestas: neque dici debet Ritus Ecclesiasticus esse contrarius in substantia Sacramenti.

His positis probatur conclusio Doctoris, quia Ordinatio in Ecclesia Græca celebratur per manus impositionem, & verba exprimentia potestatem traditam; in Ecclesia autem Latina partim per impositionem manus, partim per traditionem instrumentorum modo dictor: sed in vtraque Ecclesia habetur verum Sacramentum, de quo nemini dubium esse debet. Ergo institutio Christi; & consequenter tam vna, quam altera materia est sufficiens huius Sacramenti.

Confirmatur, quia Christus instituendo Sacramenta designauit materiam ex communi vsu proportionatam ad significandum effectum Sacramenti; sed tam manus impositio, per quam confertur Spiritus sanctus ad effectum potestatis, & gratiam ministerij, in gradu, ad quem assumitur minister in eadem potestate, habet sufficientem proportionem ad designandum potestatem traditam: ergo est sufficiens materia Sacramenti. Simili modo traditio instrumentorum cum forma exprimente potestatem tradi, habet ex communi vsu tam fori, quam Ecclesiæ proportionem ad designandam potestatem, quæ exercetur per instrumenta: ergo erit sufficiens materia. Exempla varia suppetunt de inauguratione Regum, & Principum, & Magistratus, de inuestitura etiam, vt per certa instrumenta, & ritus fit: rectè ergo similiter traditio instrumentorum in ordinatione significat potestatem traditam: rectè etiam materia huius Sacramenti constituitur in signo visibili representante potestatem dari ordinato. Canones autem, qui nunc loquuntur de sola manus impositione, nunc de sola traditione instrumentorum, non sunt intelligendi præcisiuè, aut exclusiuè, quasi altera sola

esset materia ex diuina institutione, sed intelligendi sunt de materia sufficiente, & quæ in vsu est, aut fuit, iuxta particularem Ritus Ecclesiasticum.

Non mihi placet modus, quo aliqui moderni concordant, vt saluent impositionem manuum esse materiam essentialem in ordinatione; dicunt enim Concilia non intendisse dare completam doctrinam Sacramentorum, sed aliqua statuisse pro illorum temporum necessitate, & Ecclesiæ vtilitate; quamquam enim dici id posset de Patribus, aut Conciliis, quando incidenter loquuntur, & non ex scopo principali de Sacramentis, nequit dici de iis, qui per se hoc argumentum, & ex instituto explicarunt, prout fecit Florentinum, Tridentinum, & Carthag. IV. quia esset defectus in doctrina, qui admitti non debet.

Deinde, quod similiter dicunt omnes cæremonias, vt manus impositionem, etiam vñctionem, vt quidam volunt, & traditionem esse materiam, ita tamen vt in prima cæremonia manus impositionis imprimatur character nouus, & distinctus: similiter in cæteris, vel certè extendatur character, prout aliqui cum Durando dicunt Sacerdotalem extendi ad Episcopalem; de quo supra egimus, & dari diuersam potestatem. Hic, inquam, modus explicandi videtur mihi satis voluntarius, & non fundatus. Primò, quia & forma verborum non determinat illas materias vt diuersas, quæ tantum dicitur, cum traduntur instrumenta. Præter regulam autem est, vt materia sola ad scita, licet aliàs esset sufficiens, fiat sacramentalis sine forma verbali requisita. Secundò, nequit specificari potestas data per characterem, nisi habeat suum actum correspondentem: per impositionem primam manus, quæ fit, verbi gratia, Sacerdoti; & idem de vñctione eius, non confertur potestas conficiendi, quæ est prima, & primaria, quam recipit; sed hæc datur, cum fit traditio instrumentorum, & materiæ, & simul dicitur: *Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c.* quæ est forma huius Sacramenti, per quam confertur potestas adiuncta illa materiæ; non datur similiter potestas in corpus mysticum ligandi, & soluendi, quæ supponit potestatem offerendi, si diuersa est; sed in Sacerdote nulla est alia potestas præter has: ergo neque character. Idem similiter de Diacono dicendum, nullam potestatem tribui, donec recipiat instrumenta, & profertur forma suæ ordinationis: ergo doctrina præmissa non cohæret communibus regulis de materia, & forma Sacramentorum. Accedit tertio non referri formam Sacramenti seorsim ad materias discretas, & interruptis actionibus non cohærentes, eo modo.

Meliùs ergo diceretur omnes illas cæremonias per modum vnius materiæ cumulatiuè supponi, & ex intentione ordinantis, & Ecclesiæ ad maiorem expressionem potestatis conferendæ, quam plures illæ cæremonie, seu signa expriment, & omnes etiam per modum vnius determinari à forma Sacramenti: neque hoc est contra naturam collatæ potestatis, vt per plura signa concurrentia per modum vnius tribuatur, neque contra naturam Sacramenti, ad quam nihil requiritur, nisi proportio sufficiens inter materiam, & formam, & debita coniunctio; sufficit autem vt sit moralis: quia Sacramenta, quæ sunt in vsu, id tantum postulant: quamuis ergo

123
Modus loquendi quorundam corrigitur.

Aliorum sententia rejicitur.

Potestas non datur inchoatiuè, sed completo Sacramento.

Rituus materia.

Opinio quorundam rejicitur.

122
Probatio conclusiua.

Confirmatio.

Vtraque materiam designare traditionem potestatis.

124
Probabilior modus designanda prioris sententia.

Potestatis traditio per plura signa, & actiones fieri potest.

omnes illæ actiones successiue fiant, quia aliter humano modo neque fieri, cùm tamen supponantur in ordine ad formam per modum vnius materiæ ex intentione conferendæ potestatis, sic etiam determinantur per modum vnius materiæ per formam, quamuis simul cum vltima actione profertur.

125

Hoc tenendo in Ecclesia Latina tam impositione manus, quam traditione instrumentorum ordinatio fit, licet in Græca fiat per solam impositionem manus, & fieri possit per alteram materiam horum. Et tunc dicendum est ad Florentinum, Concilium specificasse illam actionem traditionis, cui copulatur forma, non exclusivè manuum impositionem, vt ei coniungitur.

Profertur sententia cõmunis.

Cæterum, quia plures Doctores negant manuum illam impositionem esse Sacramentalem, sententia Doctõris, & reconciliatio in ea fundata videtur magis sequenda; quia si manus impositio prædicta esset materia necessitate Sacramenti essentialis, ita vt quidam volunt, sine illa nihil feret, Concilium deberet in rebo eam exprimere, & non solum materiam accessoriam traditionis, quæ se sola non sufficeret, data priori sententia de necessitate manus impositionis: nisi quis dicat per verbum *Traditionis* Concilium voluisse comprehendere reliquam materiam ex natura rei coniunctam; quamuis in forma verborum non discernat inter Hierarchicos, & cæteros Ordines inferiores, supponens ea, quæ nota sunt ex ritualibus, & Pontificali Romano, ad quod se remittit, & in quo exprimitur forma ordinandi, vt comprehendit tam impositionem manus in Hierarchicis, quam etiam traditionem.

126

Dubium. An necessarius sit contactus instrumentorum. Affirmans sententia.

Dubitatur, An contractus instrumentorum ex parte ordinandi requiratur de necessitate Sacramenti. Affirmatiua communiter tenetur cum D. Thoma in hac distinctione quæst. 1. art. 2. ad 3. Paludanus quæst. 1. Anton. 3. part. iii. 14. cap. 16. Syl. v. Ordo 2. quæst. 5. Hostius in Confessione Catholica, cap. 50. Angelus v. Ordo 1. Viguierius in institutionibus moralibus, cap. 16. Caiet. tract. 16. Valentia quæst. 1. de hoc Sacramento, puncto 5. Sotus etiam in hac distinct. quæst. 2. art. 2. Henriquez lib. 10. cap. 10.

Negans alij.

Negatiuum docuit Albertus in hac distinct. art. 3. ad 2. quæ am sequitur Vasquez disput. 246. cap. 2. citans Sotum, Caietanum, & Victoriã, Priori sententiæ fauet praxis, & Pontificale Romanum, vbi statuitur, quando plures sunt ordinandi, vt bini tangant materiam successiue porrectam cum iteratione formæ. Secundæ sententiæ fauet communis sententia Theologorum, qua tenetur pueros ante vsum rationis ordinari validè, quam infra tractabimus quæst. 2. sequentis distinct. Hoc enim dato non videtur tactus materiæ necessarius, quia in his nequit ille tactus esse propriè receptio materiæ, aut potestatis per eam traditæ, per quam posset dici perfici recipere traditio: quia cùm in illis non sit vñs liberi arbitrij, ille tactus merè passiuus, & physicus non videtur concurrere ad traditionem per modum receptionis, & maximè necessitate Sacramenti, ad quod si requireretur tactus per modum receptionis, deberet esse actus humanus. Videantur Theologi citati. Neque ergo ex natura traditionis actiue, vt designat potestatem conferri, satis probari potest oppositum, neque etiam ex natura ordinationis requiritur concu-

Scoti oper. Tom. 1. X.

sus ordinati, cùm hæc fieri possit per impositionem manus, & prolationem formæ, quidquid sit de veritate speculatiua, sequenda est praxis Pontificalis in vñs.

h Sed in Sacerdotio videtur probabile quòd ibi sint dua forma partiales, &c. & istis coniunguntur dua materia, &c. Hinc sententiam superius insinuaui distinct. 19. asserens duplicem characterem imprimi in Sacerdotio, quorum alter sit potestas in corpus Christi verum, alter in corpus mysticum: hinc conuenienter dicit hoc Sacramentum duplici forma, & materia constare, quas in textu explicat.

Alij docent Sacerdotem ordinari quando traduntur instrumentum, & profertur forma, quam primo loco statuit Doctor. Accipe potestatem offerendi, &c. D. Thomas in hac dist. quæst. 2. art. 3. Richardus q. 2. art. 3. Sotus quæst. 1. art. 4. conclus. 5. & distinct. 20. quæst. 1. art. 2. Capreolus hac distinct. art. 3. ad 3. contra primam conclusionem. Supplementum Gabrielis quæst. 1. art. 1. Syl. v. Ordo 2. q. 4. distinct. 3. Angelus v. Ordo 1.

Conclusionem Doctoris (quamuis priorem etiam probabilem censet) vt verior tenent Bellarmin. de Ordine cap. 9. Vasquez satis diffusè disput. 239. cap. 3. & sequentibus. Reginaldus cap. 2. Coninck vb. 7. Fornarius de Ordinis materia & forma, vbi in additionibus Victorellus. Henriquez lib. 10. cap. 6. insinuat Suarez tom. 4. in 3. partem sectione 1. disput. 42.

Probatur, quia ad hanc ordinationem ex Scriptura, Conciliis antiquis, & Patribus requiritur manus impositio, vt fusè probat Bellarminus supra, & Arcudius loco citato: sed manus impositio, quæ primò fit Sacerdoti ab Episcopo, & aliis Sacerdotibus præsentibus iuxta ritum Ecclesiæ Romanæ, fit sine vllis verbis, quæ designarent potestatem vllam, & potestas ipsa offerendi traditur, quando instrumenta dantur, & profertur forma. Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c. vt constat ex Florentino: ergo manus impositio, quæ fit simul prolata altera forma, Accipe Spiritum sanctum, quorum, &c. illa erit essentialis.

Dices illam impositionem priorem spectare ad materiam. Contrà, id negat assertores prioris sententiæ, maximè post Florentinum; & eo etiam dato, sic argumentor, nequit illa manus impositio extendi vltra significationem formæ, quæ completur præcisè, sicut & traditio instrumentorum, in concedenda potestate offerendi, quæ est circa corpus verum Christi: sed vltra illam accipit Sacerdos potestatem in corpus Christi mysticum, tanquam diuersam, quæ nullo modo exprimitur in priori forma, & materia; ergo hanc recipit per manuum impositionem consequentem, simul cum forma, quæ eam exprimit eam per verbum imperatiuum, Accipe: quod denotat tradi tum ipsam potestatem nouam.

Confirmatur, per potestatem offerendi sacrificium nihil recipit ordinatus ex vi formæ & materiæ, qua illa potestas datur, quod non receperunt Apostoli in cœna, quando sunt ordinati Sacerdotes: tunc enim ordinatos esse Sacerdotes, docet Tridentinum sess. 22. c. 1. & Can. 2. per illa verba: Hoc facite in meam commemorationem, definit quoad hanc potestatem offerendi sacrificium fuisse institutos. Sed Apostoli non rece-

127

Duplex materia, & forma Sacerdotij

Sententia negans.

Sententia Doctoris affirmans.

128

Probatio.

Impositio manus requiritur in Sacerdotio.

Responsio in pugnat.

Commissio instrumentorum, & verba prolata non conferunt potestatem in corpus mysticum.

129

Confirmatio. Potestas datur offerendi sacrificium limitatur ad formam, & materiam. Trident. Apostoli prius ordinati cum potestate offerendi, quam ligandi.

perunt tunc potestatem remittendi peccata; ergo neque Sacerdos ordinatus eam recipit per formam, & materiam, qua datur ei potestas offerendi præcisè. Maior probatur, quia eandem potestatem recipit ordinatus per materiam, & formam præscriptam, quam receperunt Apostoli. Deinde, materia limitat formam, & contra forma materiam: sed materia tradita nequit referri ad potestatem ligandi, neque vsus eius est, nisi circa oblationem tantum cuius est materia, neque forma exprimit aliam potestatem, quam offerendi sacrificium, vt patet ex verbis eius expressis. Ergo significatio etiam practica ad aliam potestatem non refertur.

Significatio forme, & materia limitata ad sacrificium.

130 Potestas ligandi & solvendi data post resurrectionem.

Minor principalis probatur ex Tridentino sess. 14. cap. 1. Dominus autem Sacramentum Pœnitentia tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt: quam etiam iam insigni factò & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi, & retinendi peccata ad reconciliandos fideles, post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam vniuersorum Patrum consensus semper intellexit, &c. quod suo loco fufius probatum est: ergo non antea fuit communicata hæc potestas. Idem docet Concilium cap. 6. & cap. 8. Canon. 3. & Can. 9.

Recipiuntur quadam sententia.

Et hinc euacuatur sententia Capreoli, cuiusque responsio, dicentis in cœna hanc potestatem communicatam fuisse Apostolis: euacuatur etiam solutio Soti dicentis implicitè Sacerdotem recipere potestatem remittendi peccata, quando recipit potestatem offerendi: quia, vt dictum est, Apostoli receperunt plenam potestatem offerendi in cœna, & non remittendi peccata ante resurrectionem, cum dicta sunt eis illa verba, Ioannis 20. vt Concilium ex communi Patrum consensu definiuit.

131 Potestas clauium debet dari per signum sensibile.

Deinde, hæc potestas conferri debet per signum sensibile, & per modum Sacramenti: ergo explicitè debet significari, & conferri, & non tantum implicitè.

Euacuatur etiam sententia, quæ dicit hanc potestatem non fundari in charactere Ordinis, vel non spectare ad characterem completum Sacerdotij: quia potestas completa data per formam, & materiam sensibilem in Ordine ad sciendum Sacramentum fundatur in charactere. Vnde Tridentinum sess. 23. cap. 4. ex hoc probat Episcopatum esse primum gradum in Hierarchia ordinationis, quia Episcopus solus ordinat ministros Ecclesiæ, & confirmat vt Ordinarius minister; sed Sacerdos est minister pœnitentiæ, & etiam extremæ Vnctionis, in quantum præcisè recipit clauem, & potestatem in corpus Christi mysticum, quæ non competit ipsi ex sola potestate in corpus verum Christi, estque minister necessitatis, ita vt Episcopus non in quantum Episcopus, sed in quantum Sacerdos ordinatione per potestatem clauium absoluit, vel vngat. Ergo ex definitione Ordinis, quo dicitur quis constituitur in gradu eminenti ministerij in Ecclesia, hæc potestas est potestas Ordinis & characteris: aliàs negabo vniuersim characterem in reliquis, & mirum sanè videretur, vt in aliis aliterat, & in hoc negetur.

Argumentum ex definitione Ordinis.

Responsio in pugnat.

Quod si dicas Ordinis characterem definiti

præcisè ad Eucharistiæ ministerium. Contrà, Ordines inferiores remotè respiciunt hoc ministerium; sed hic etiam remotè potestas absoluedi disponit ad Eucharistiæ dignam assumptionem, sicut pœnitentia disponit ad eandem: ergo etiam in hoc dicit ordinem mediatum ad dignam ministrationem, & receptionem Eucharistiæ.

Secundò ad idem, & ad conclusionem principalem, Trident. sess. 23. agit de Sacerdotio vt est Ordo, & imprimitur in eo character: vnde cap. 3. docet conferri in eo gratiam tanquam per Sacramentum ipsa ordinatione, quæ verbis, & signis exterioribus perficitur. & cap. 4. imprimi characterem; quod aliàs definiuit sess. 7. de Sacram. in genere, Canon. 9. Sed in cap. 1. sess. 23. comprehendit in Sacerdotio legem nouæ, non solum potestatem offerendi, sed etiam remittendi peccata, tanquam diuersam; ergo hæc potestas est ordinis & characteris. Probatur subsumptum: postquam docuit coniunctionem Sacerdotij, & Sacrificij, & vetus Sacramentum Aaronicum translatum esse in Sacerdotium visibile, & externum legis nouæ, subdit: Hæc autem ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque successoribus in Sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, ministrandi, corpus & sanguinem eius, nec non peccata dimittendi, & retinendi, sacra litera ostendum, & Catholica Ecclesia semper traditio docuit, &c. Item Canon. 1. Si quis dixerit non esse in nouo Testamento Sacerdotium visibile, vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus, & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi, &c. anathema sit.

132 Secunda probatio conclusionis. Trident.

Potestas ligandi & solvendi est Ordinis.

Vtramque potestatem coniungit Trid. in Sacerdotio, vt est Sacramentum,

Can. 1.

Ex his verbis, doctrina, & definitione Concilij non obscure sequitur conclusio. Primò, illas potestates esse diuersas constat ex stylo Concilij, & hic & aliàs, nam sess. 13. & 22. in quibus præcisè agit de Sacramento, & sacrificio Ordinis, non facit mentionem alterius potestatis, quam illius, quæ est ad sciendum, & offerendum mysterium, supponens hunc esse actum completum talis potestatis, & nullum alium habere. In sess. 14. agit præcisè de potestate altera, quæ est remittendi, & retinendi peccata per clauem, quorum hic actus est proprius, neque ex vi alterius procedens; sed ex præcisæ ordinatione, qua recipit clauem, & mediante ipsa clauem, sess. autem 23. vbi agit de Sacerdotio, vt est Ordo, & visibile, & externum Sacramentum Sacerdotij, in Ecclesia Euangelica, dicit comprehendere vtramque potestatem, tanquam diuersam, Nec non, inquit, & peccata dimittendi, & retinendi. Supple in Sacerdotio potestatem traditam esse à Domino, &c. nempe in Sacerdotio visibili, & externo, quod verbis & signis exterioribus perficitur, sicut & cætera Sacramenta, ex cap. 3. dat gratiam per modum Sacramenti, in quo etiam imprimitur character ex cap. 4. ergo à primo ad vltimum potestas dimittendi, & retinendi peccata spectat ad Sacerdotium visibile, & externum, qua Ordo est, & confertur per signa, & verba externa dat gratiam per modum Sacramenti, & vt per ordinationem dicto modo communicatur, & imprimi characterem: ergo diuersum à characterem, qui imprimitur, dum confertur potestas consecrandi, per rationes, quæ supra de characterem Episcopali adductæ sunt.

133 Processus eõsilij doctrinali.

134
Regressus ad dicta, per consequentiam illusionis.

Redeundo autem ad dicta, probatum est hanc potestatem non conferri per priorem formam, & materiam, quæ applicantur per traditionem calicis, & materię sacrificij, neque per verba, quibus confertur potestas sacrificandi; quia illa non designant potestatem remittendi, aut retinendi, quæ spectat ad Sacerdotium visibile, & externum, vt patet ex Concilio, etiam in quantum per ordinationem confertur externam, & visibilem, & in quantum verbis, & signis externis perficitur; ergo datur hæc potestas per aliam materiam, & formam visibilem: hæc autem sunt impositio manus cum traditione expressâ huius potestatis per verba: *Accipe Spiritum sanctum, &c.* quæ denotant & potestatem in ordine ad remissionem, & retentionem peccatorum, & eiusdem collationem per verbum imperatiui iuxta ritum Ecclesię Romanę vtitatum in collatione gradus Ordinis.

Materia & forma quibus datur potestas clauis.

135
Confirmatio.

Confirmatur ex ipso Concilio *sess. 14. cap. 3.* de extrema Vnctione, vbi dicit ministrum huius Sacramenti esse *Episcopum, aut Sacerdotes ab ipsis ritè ordinatos per impositionem manuum, &c.*

Responsio.

Si dicas impositionem primam intelligi, in qua concurrunt etiam Sacerdotes præsentés.

Impugnatur.

Contra: hoc non admittitur à contrarię sententię autoribus, neque illa impositio, vt aliàs dictum, est consecratiua: quia sine verbis fit, sed traditio instrumentorum, quæ cum verbis fit. Sed ipsimum Concilium optimè declarat *sess. 23. canon. 4.* de qua manu impositione loquitur. *Si quis, inquit, dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipe Spiritum sanctum, aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit, &c.*

Sensus Concilij.

136

In hoc Canone potissimum agitur de sacra ordinatione Sacerdotij, vt ex fine Canonis apparet: quam etiam potissimum hæretici impugnât: ergo supponit Concilium hanc fieri, & dari Spiritum sanctum, cum illa verba proferunt Episcopi, *Accipe Spiritum sanctum, &c.* & consequenter manu impositionis Presbyterij priori loco expressâ à Concilio, intelligitur illa, quæ simul fit cum verbis prædictis, quæ habent rationem formæ: vnde non rectè negatur dari gratiam per illa verba, aut etiam non dari per modum ordinationis, & virtute Sacramenti, hoc est, materię & formæ applicatæ; cum Concilium expressè supponat dari, neque aliter quam ex vi ordinationis, qua Sacramentum est: neque enim minister aliter conferre potest Spiritum sanctum, quam per Sacramenta, & ministerialiter. Alia breuitatis gratia omitto, quæ hic dici possunt, iuxta varias coniecturas quorundam circa hanc formam, & materiam prædictam.

Dari Spiritum sanctum per verba, quibus confertur potestas clauis.

Minister nequit dare gratiam nisi per Sacramenta.

137
Conclusio prædictorum.

Vaquez reijcitur.

Ex dictis sequitur has potestates esse Ordinis, & diuersas, & spectare ad completum Sacerdotium. Item, ordinationes has partiales imprimere characteres parciales, quamuis hoc vltimum negauerit Valquez *cap. 6.* ex eo quòd putet characterem non esse potentiam actiuam, sed per modum habitus disponere subiectum in ordine ad se, seu per modum dispositionis: conferri autem potestatem nouam per vltimam formam, & materiam, ad absolendum, quæ est relatio rationis: sed non videtur hoc consequenter dictum, quia character Sacerdotalis est potestas actiua moralis: & ordinatio ex ratione sua per Scoti *opcr. Tom. 1. X.*

modum effectus imprimere characterem, vt patet ex Concilio: si ergo ordinatio est noua, debet esse character nouus aliquo modo, vel per extensionem, vt quidam dicunt, prioris, vel certè in sua entitate. Deinde non est maior ratio, vt imprimatur character in prima ordinatione partiali, vt ita dicam, quando confertur potestas consecrandi, quam vt imprimatur in secunda ordinatione: nam quidquid datur per primam materiam, & formam, tantum disponit in ordine ad potestatem consecrandi, cuius materia & forma est signum practicum: sed non minus requiritur etiam dispositio subiecti in ordine ad secundam potestatem, cum perinde ex natura sua sit indelebilis, & pertineat ad Ordinem Sacerdotij sicut prima, neque iterari possit sicut nec prima, & confertur per ordinationem distinctam, sicut prima, quæ ordinatio iuxta præsentem institutionem nequit saluari sine characterè.

Vtraque ordinatio Sacerdotis habet characterem proprium

Ostenditur paritas inter vtramque.

Item, sicut datur effectus gratiæ diuersus per secundam formam, & materiam, vt patet ex Concil. *Canon. 4. cit.* quid incommodi erit dari etiam characterem diuersum, aut extendi priorem, vt alij volunt: nam quæcunque ratio probat dari characterem in Ordine, perinde extenditur ad vtramque hanc, quibus completer integrum Sacerdotium, & completum.

Gratia noua Sacramentalis inferi nouum characterem.

Obicitur primò, inconueniens esse Sacerdotium per partes dari: hoc argumentum est Armacani nostri *lib. 11. de quæst. Armenorū, c. 15.* Respondit V Valdensis eum timuisse, vbi non erat timendum, quia sicut puer non dicitur per partes recipere humanitatem, dum crescit, ita etiam Sacerdotium non datur per partes, quamuis diuisim recepta altera potestate crescat; fortè alludit ad extensionem characteris per alteram potestatem.

138
Prima obiectio.

Respondet V Valdensis.

Respondetur Sacerdotium per partes dari iuxta ritum Ecclesię Romanę, & per partes datum fuisse Apostolis à Christo; hoc autem nullum inconueniens est: quia sicut includit in se diuersas potestates principales in ordine ad diuersa Sacramenta faciendi, ita etiam has potestates includit tanquam veras partes, quæ successiuè dari possunt, sicut datæ sunt Apostolis, & de facto dantur in Ecclesia Romana.

Secunda responsio.

Sacerdotium per partes & successiuè dari.

Obicitur secundò Sotus Florentinum, quod non facit mentionem in ordinatione Sacerdotis manus impositionis, aut illius formæ.

139
Obiectio secundum.

Responsio.

Respondetur Concilium expressisse quod primarium erat, cætera remittendo ad Pontificale Romanum: nam cum diceret in genere Ordinis materiam esse illud, per cuius traditionem Ordo confertur, subiicit exemplum in Sacerdotio, Diaconatu, & Subdiaconatu; agit ergo de Sacerdotio, vt conuenit cum aliis, & formam eius assignat, quæ proportionata est materię assignatæ, non tamen excludit aliam formam, & materiam Sacerdotij, quæ alioquin constaret ex Tridentino, & Patribus. nam in Superioribus pœnitentię, & extremæ Vnctionis ministrum ait esse Sacerdotem, cui hoc competit ex sua ordinatione, & fortasse, inquit Bellarminus, in hoc vltimo non errabant Armeni.

Certum est Tridentinum non discordare Florentino, explicâs contra Nouatores gradum Sacerdotij. Addi potest Florentinum explicuisse

Explicatur Florentinum

materiam & formam, de qua nulla fuit dubitatio inter Theologos, & abstinuisse à quæstione controuersa, remittens modum, & Ritum ordinationis ad Pontificale: quia non ita intentionis eius erat, assignare materiam, & formam Sacerdotij, sicut Ordinem esse Sacramentum. Hac etiam ratione abstinuit à controuersia altera, nullam faciens mentionem Episcopatus, quia nulla fuit necessitas. Tridentinum autem propter errores Nouatorum explicuit clarius, quod à Florentino ex causis expressis est omissum.

134
Tertio obis-
sio.
Responso.
Supplenda est
manus im-
positio, non ite-
randa.
Prior conse-
cratio.

Obiicit tertio Maior, cap. *Presbyter, de Sacra-
mentis non iterandis*: ubi dicitur ordinationem
factam Presbyteri nullatenus esse iterandam,
quamuis impositio manus sit omissa, sed cautè
splendum esse, quod omissum est.

Respondetur rectè hoc decerni: quia si lo-
quatur de secunda manus impositione, separa-
tim conferri potest ei, qui per traditionem in-
strumentorum, & formam proportionatam ac-
cepit potestatem conficiendi Eucharistiam. Hac
enim de facto confertur post communionem,
quando iam Sacerdotes nouelli consecratur
simul cum Episcopo, per potestatem prius tra-
ditam offerendi. Separari ergo possunt, & sepa-
ratim datæ sunt illæ potestates Apostolis, neque
ordinatio prior iteranda est, cum datur poste-
rior. Ita respondet Bellarminus, existimans hanc
posteriorem, seu secundam manus impositio-
nem intelligi.

Aliter respo-
detur.

Aliter & meliùs Vasquez intelligit illud ca-
put de prima manuum impositione, quæ sit ante
traditionem, in qua etiam concurrunt præsen-
tes Sacerdotes, quia in illo capite dicitur Ritus
ab Apostolis introductus, non verò agitur de
manuum impositione posteriori, quæ est mate-
ria Sacramenti. Hanc expositionem confirmant
postrema verba capituli. *Suspensio autem manuum
debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordi-
nandi, &c.* Loquitur ergo textus de manuum
impositione, cui succedit suspensio, quando ora-
tio effunditur super caput ordinandi. Vnde Glos-
sa in illud verbum *suspensio, &c.* *Quando Episco-
pus, inquit, incipit orationes ad benedicendum Sa-
cerdotem, tunc Presbyteri omnes, qui primo tan-
gebant caput, debent eleuare manus, ita quod non tan-
gant caput ordinandi, &c.* hæc autem suspensio
manuum non fit in secunda impositione, cum
datur potestas absoluendi, & retinendi. De prio-
ri itaque intelligitur textus. *Suspensio manuum,*
inquit, cum vnam tantum imponat Episcopus
ex Carthaginensi I V. cap. 3. Hæc etiam manus
impositio est Ritus Apostolicus, sed Ecclesiasti-

cus, & non institutus à Christo: quæ etiam La-
tina, & Africana Ecclesia utebantur, non expri-
mitur in Rituali Græco.

Obiicit vltimò Maior, & Angelus in aliqui-
bus Pontificalibus non haberi secundam ma-
nuum impositionem, aut formam illam: *Acci-
pe, &c.* ergo signum est non fuisse eam in vsu,
neque consequenter necessariam esse.

Respondetur, haberi in Ordinario antiquo
Romano, & in Pontificali, & nunc post Triden-
tinum, non esse locum dubitationi, *ex canon. 4.
c.* Non refert ergo, si in particularibus Eccle-
siis non inuenitur in Pontificalibus, quod non
concesserim, cum nullius Ecclesiæ Ritum spe-
ciale illi auctores memorent, & certum sit
in Pontificali Romano contineri ab octingentis
annis, quo ordinarium antiquum emanauit;
iuxta Ritum aliàs obseruatum. Videndum etiam
esset, qua forma ordinabantur Sacerdotes, iuxta
Ritum illius Pontificalis, quem ipsi citant, quia
nos non negamus, quin per formam accommoda-
tam, & materiam possit simul dari vtraque
potestas, & Sacerdotium completum, prout
conferitur in Ecclesia Græca per impositionem
manuum, & formam superius positam, quæ ipsi
ytuntur; ita enim Rituale Græcum; *Pontifex,*
inquit, *imposita manu vnà cum pallio clara voce
enuncias: Diuina gratia, qua semper infirma curat,
& qua desunt supplet, promouet N. Venerabilem
Diaconum in Presbyterum, &c.* *ubi impositio ma-
nus habet rationem materia, & verba rationem
forma.*

Aduertendum tamen, vt forma & materia sit
sufficiens, qua simul conferatur vtraque pote-
stas, debere eas referri absolute ad ordinatio-
nem completam, in qua vtraque potestas con-
feratur simul & totus gradus, & non debent re-
ferri particulariter ad alteram tantum potesta-
tem, quia sic illam designatam conferret, sicut
contingit in Ritu ordinationis, quem sequitur
Ecclesia Latina, in hoc imitans Christum insti-
tutorem Sacramentorum, qui has potestates
seorsim contulit Apostolis, vt dictum est. Vnde
sicut in Ecclesia Græca per ordinationem visi-
bilem impositionis manus, & verba prædicta,
simul conferatur gradus completus Sacerdotij,
vt continet absolute vtramque potestatem; sic
etiam per verba, & signa externa, seorsim con-
feruntur in Ecclesia Latina: vnde colligere li-
cet potestatem remittendi perinde per signa, &
verba conferri in vtraque Ecclesia, & in ipsa
ordinatione, sicut conferatur potestas offerendi;
vtraque verò complectitur totum, quod expri-
mit forma Græca.

S C H O L I V M.

*Ordinationis Sacramentum esse vnum unitate generis propinqui, non unitate specifica, eo modo
quo dicitur tres esse virtutes morales, non in specie, sed in genere, de quo lib. 3. dist. 36. pa-
nit etiam aliam rationem unitatis ordinationis, sed hac præcipua.*

10
Dif. 36.
quæst. unic. lib. 3.

SEd tunc de quarto qualiter est Sacramentum Ordinis vnum? Respondeo, vni-
tate generis propinqui, sicut virtutes morales dicuntur esse tres secundum gen-
us, iustitia, fortitudo, temperantia, & in prima diuisione virtutis moralis hæc pri-
mò occurrunt: tamen in speciali quælibet istarum vterius diuiditur, vt dictum est

Est etiam alia vnitas inter Ordines. Congruum est enim prius recipere Ordinem
inferiorem, quàm superiorem, nec tamen ille Ordo est simpliciter necessarius, ita
quòd

135
Vltima obie-
ctio.

Responso.

Rituale an-
tiquum Ro-
manum,

Possit simul
dari vtram-
que potesta-
tem in alia
forma.

136
Notabile a-
quendum in
praxi.

quòd si prætermittatur, nihil fit, vt apparet *Exrà de clerico per saltum promotò*, vbi habetur quòd non est iterandum quòd est factum: sed quòd fuit prætermissum, cautè est supplendum: & per consequens non nihil fit in collatione Ordinis superioris, etsi non fuerit Ordo inferior priùs collatus: ista tamen vnitas Ordinis non est illa, propter quam Ordo, vel ordinatio est vnum Sacramentum, sed magis vnitas prior, scilicet generis.

Cap. vnico. An teneat Episcopus vnus anie Sacerdotium datus, ac Bassol. alij negant.

Ad argumenta. Ad primum dico, quòd in diuisione illa primaria Sacramenti in septem, Ordo, vel magis ordinatio est ibi tantùm vnum membrum; licet possit vterius diuidi in quædam specialia contenta sub ipso: quia illa prima diuisio non est in species specialissimas, sed in quædam propinquius contenta sub ipso.

II
Ad arg. 1.

Ad secundum, concedo plures esse characteres, & probabilis quòd alterius speciei, vt apparet ex actibus, ad quos isti gradus disponunt; qui gradus vel sunt character, vel habent proprios characteres necessariò correspondentes. Cùm arguitur de illa excellentia specifica, potest concedi quòd eo modo quo characteres sunt entia, habent talem excellentiam. Si etiam ponerentur eiusdem speciei, illa improbatio quòd tunc non essent simul, non concluderet: illa enim propositio non est vera de relationibus etiam realibus, &, sicut dictum est *suprà dist. 6. quæst. 10.* characterem non oportet ponere formam absolutam.

Ad 2. An characteres Ordinum sint eiusdem speciei?

COMMENTARIUS.

137
De vnitate Ordinis.

i *Ed tunc de quarto, &c.* In hoc quarto articulo agit de vnitate Ordinis, & respondet ad argumenta. Vnitatem dicit esse generis propinqui, vel etiam Ordinis, & attributionis, quia, vt superius dixit, immediatè, vel mediatè ordinantur ad Eucharistiam; loquitur autem de Ordine, vt comprehendit Sacerdotium, & reliquos inferiores: de quibus hæcenus tractauit. Alij statuunt vnitatem perfectionis, vt Durandus. Alij potentialis: sed parùm refert. Ex hoc patet ad primum argumentum.

Ad secundum, docet quemlibet Ordinem ha-

bere proprium characterem, de quo *suprà* egimus in principio, artic. 2. dicit vnum excedere alium in perfectione, & esse diuersæ speciei, sicut sunt actus, ad quos ordinantur, & reicit improbationem, quæ adducitur in altero disuncto argumentum; nempe si essent eiusdem speciei, non posse esse simul: quia plura accidentia solo numero distincta nequeunt esse simul; hoc negat in relationibus. Hinc non sequitur eum admittere characteres esse eiusdem speciei: quia sic vnus sufficeret; tantùm reicit illam impugnationem.

Characteres esse diuersæ speciei.

SCHOLIUM.

In primitiua Ecclesia, intelligendo per hanc, ipsum tempus Apostolorum, vel ei vicinum, rarus videtur fuisse vsus quorundam Ordinum; quia pauci erant tunc fideles: tamen Cornelius creatus ann. 254. episc. ad Fabianum, ponit tunc Roma fuisse Diaconos septem, Subdiaconos totidem, Acolyos 42. Exorcistas cum Lectoris & Ostiaris 52. lidem numerantur in Concil. Rom. sub Sylu. c. 3. & in Concil. Carthagin. IV. & licet ponat Psalmistam can. 10. aduertit, non esse Ordinem. Isidor. 7. etym. 12. Rabanus de instit. cleric. c. 6. Hugo 2. de sac. p. 3. cap. 5. Florent. & Trident. hæc. 7. tantùm ponunt & explicant. De quo Castro v. Ordo. Vasquez 3. part. tom. 2. dispus. 236. & seq.

AD^t tertium dico, quòd in primitiua Ecclesia erant pauci credentes, & ideò pauci ministri sufficiebant ad dispensandum eis Eucharistiam: & ideò non oportuit tunc ministros in singulis gradibus institui. pòst autem multiplicata est fides, & etiam concomitabatur deuotio ad communicandum quotidie, & tunc fuit necessitas habendi multos ministros ad singula ministeria ad Eucharistiam pertinentia: & ideò tunc Ecclesia multos ministros in singulis gradibus instituit.

12
Ad 3.

Nec tamen tunc de nouo instituti sunt illi Ordines; imò Magister in litera dicit quòd Christus actus singulorum Ordinum in seipso exercuit; & etiam quòd antiquitus præfigurabantur in quibusdam gradibus correspondentibus eis in lege Moisaica. Sed Ordines ab antiquo instituti, tunc quando multiplicatus est numerus fidelium, collati sunt ministris, quos priùs non oportuit conferri alicui: quia non fuit priùs necessarium eius ministerium.

Hæc est etiam ratio, quare modò in Ecclesia non sunt in singulis Ordinibus determinati ministri; quia etiam modò sit multiplicata multitudo fidelium, tamen est * immutata læticia deuotione. Vnde multi vix semel in anno volunt communicari; & ideò circa Eucharistiam dispensandam non oportet modò tot ministros assistere.

* *Alias diuinita.*

Et propter hoc quatuor Ordines non sacri simul conferuntur, ita quòd nullus est deputatus ad ministrandum in gradu inferiori, quasi ille sit sibi proprius, & alius alij.

Ad 4.

Ad aliud Dionysij, Isidori, & Canonis patet ex dictis in secundo articulo: qui enim negant Episcopatum esse Ordinem, exponunt eos accipere Sacramentum pro Sacramentali.

C O M M E N T A R I V S.

138

AD tertium dico, &c. Vide Scholiū, & quæ dicta sunt de quatuor Ordinibus minoribus *art. 2.* eorumque antiquitate, & institutione: utramque congruentiam multiplicandi mi-

nistros, vel non multiplicandi, rectè assignat ex fine, ad quem ordinantur; nempe ministerij, & frequentatione Eucharistiæ. Ad quartum patet ex dictis *art. 2.* de Ordine Episcopatus.

S C H O L I V M.

Primam tonsuram non esse Ordinem, nec Sacramentum; sed quatuor minores utrumque habere. Ratio prima partis; quia non habet ullum actum, vel ministerium, nec à Concilijs inter Ordines numeratur. Ratio secunde est opposita. Ita D. Thom. hic quest. 2. artic. 1. D. Bonau. art. 2. q. 1. Richard. art. 4. quest. 1. Gabr. quest. vnic. art. 2. Alij multi tenent cum Caiet. tom. 1. opusc. tract. 11. post princ. Nauar. cap. 2. 2. num. 18. Durand. hic quest. 2. nec tonsuram, nec minores esse Sacramenta.

Ad 5.

Primam tonsuram non esse Ordinem, nec Sacramentum.

AD ultimum nego primam tonsuram esse Ordinem: & cum dicis, est signum sacræ rei. Respondeo, non est signum practicum efficax rei sacramentalis, id est, gratiæ, quomodo intelligendum est Sacramentum esse signum rei sacræ, ut dictum est *dist. 1.* Quod additur ibi de priuilegio clericali, non valet: quia laici conuersi in Religionem gaudent priuilegio clericali, & potuit legislator illud priuilegium dedisse Principi, vel alicui simpliciter laico: falsa est igitur illa propositio, quòd illud priuilegium est proprium ordinato.

C O M M E N T A R I V S.

139

Tonsuram non esse Ordinem

AD vltimum, nego primam tonsuram, &c. Ex Theologis Angelus in *Summa, v. Ordo, 2. num. 1.* Maior in hac *distinct. quest. 1.* Eckius in *hom. de Ordinibus.* Sequantur affirmatiuam cum Canonistis in *cap. Cum contingat, de etate, & qualitate ordinandorum.* Conclusio posita Doctoris est communis Theologorum in hac *distinct.* vbi S. Thomas *quest. 3. artic. 1. quest. 2.* D. Bonauent. *part. 1. dicto art. 1. q. 2.* Richard. *art. 1. q. 2.* Durand. *q. 4.* Altiſiodorensis in *Summa lib. 4. tract. 8. q. 1.* & reliqui moderni; vt Vasquez *disput. 236. c. 1.* quam supponit Trident. *sess. 23. cap. 2.* vbi agnoscit clericalem tonsuram esse tantum dispositionem ad reliquos Ordines, quos discernit in maiores, & minores. Ratio autem sumi potest ex doctrina præmissa Doctoris *artic. 1.* de variis acceptionibus Ordinis, & ex definitione assi-

gnata Ordinis strictè sumpti, in quo quis constituitur in gradu eminenti ad ministerium cum potestate determinata, nullum autem ministerium, aut gradum peculiarem habet clericus circa ministerium templi, aut altaris. Huc etiam tendunt rationes ab alijs Doctoribus assignatæ. Quòd verò dicatur quandoque Ordo, vt in capite citato, intelligitur vox larè sumpta, vt comprehendit quemuis gradum clericalem, in quo discernitur clericus a laico, quamuis ille gradus sit institutionis Ecclesiasticæ tantum. Idem dicendum de varijs alijs gradibus inductis ab Ecclesia, vt de Psalmistis, quos aliqui intelligunt eosdem esse cum clericis, quorum officium est idem, nempe in Ecclesia canere, vt Bernardus, Abbas, Innocentius, Anchoranus in prædictum caput.

Alij gradus non Ordines.

D I S T I N C T I O XXV.

De dispensatione Sacramenti Ordinis.

A

In epist. 18. c. 3. ad Alex. ant. Episc. & 1. q. 1. c. Arrianos. Ep. 22. c. 3. & 1. q. 1. Ventū elt,

SOLET etiam quæri, Si hæretici ab Ecclesia præcisi & damnati possint tradere sacros Ordines, & si ab eis ordinati, redeuntes ad Ecclesiæ vnitatem, debeant reordinari. Hanc quæstionem perplexam ac penè insolubilem faciunt Doctorum verba, qui plurimum dissentire videntur. Videntur enim quidam tradere

dere

dere hæreticos sacros Ordines dare non posse, nec illos, qui ab eis ordinari videntur, gratiam recipere. Dicit enim Innocentius, Arrianorum clericos non videri suscipiendos, cum Sacerdotij, vel ministerij alicuius dignitate, quibus solum Baptisma ratum esse permittit, quod in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti percipitur. Dicit etiam eos non posse dare Spiritum sanctum, quem amiserunt, & ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum, & eum, qui honorem amisit, honorem dare non posse; nec illum aliquid accepisse: quoniam in dante nihil erat, quod ille posset accipere. Tradit etiam venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantum tribuendam communionem: nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum subrogare. Gregorius etiam dicit [sacrilegam esse Arrianorum consecrationem, cum ex eorum manu communicatio percipitur.] Cyprianus etiam dicit, [Omnia quaecumque faciunt hæretici, carnalia, & inania, & sacrilega esse: & eorum altaria falsa, & illicita Sacerdotia, & sacrificia sacrilega: qui more simiarum, quæ cum homines non sint, formam imitantur humanam: vultum Ecclesiæ Catholicæ, & auctoritatem sibi vendicant, cum ipsi in Ecclesia non sint, & cum sint sacrilegi, Sacerdotium administrant, & altare ponunt: cum nec sacrificari oblatio illic possit, ubi Spiritus sanctus non sit: nec cuiquam Dominus per eius preces, & orationes proficit, qui Dominum ipsum violavit.] Hieronymus quoque asserit [omnia quæ offeruntur ab hæreticis contaminata esse in conspectu Domini: quia licet sancta videantur specie sui, tamen quia contacta sunt ab illo, qui pollutus est, polluuntur omnia.] Idem, [Odit Deus sacrificia hæreticorum, & à se proiecit: & quoties in nomine eius congregati fuerint, detestatur foetorem eorum, & claudit nares suas.] Idem, [Illi offerunt panem sacrilegum, &c.] Leo etiam testatur, [extra Ecclesiam nec rata esse Sacerdotia, nec vera esse sacrificia.] Idem etiam dicit, [per crudelissimam vesaniam in Alexandrina sede omnium Sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit christi sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria.] His, aliisque testimoniis astrui videtur Sacramenta Ecclesiastica, præcipue corporis, & sanguinis, ordinationis, & confirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

Auctoritates ponit, quæ videntur præmissis obuiare.

Contrà autem alij sentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præcisis sacri Ordines, sicut & Baptismus, tradi valeant: nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati sunt & baptizati, iterum ordinandi sunt, sicut nec baptizandi. Vnde Augustinus, [De hæreticis etiam damnatis, quod quidam dicunt, Baptisma quod accepit, non amittit, qui recedit ab Ecclesia, ius dandi, quod accepit, amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille, qui illud Baptisma amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur: illud, cum baptizatur, istud, cum ordinatur. Ideò non licet in Catholica Ecclesia vtrumque iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: etsi visum est opus esse, ut eadem officia gererent, quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut

Baptismus

& c. Perfectionem. Lib. 3. dial. c. 31. & alleg. 1. q. 1. cap. Superueniente.

Cyprianus martyr in ep. contra hære. & ponitur 1. q. 1. cap. Si quis inquit, circa medium. Ad eum locum Aggai 2. Interroga Sacerdotes, & habetur 1. q. 1. c. Sic pop. Idem super Amos ad c. 5. ad eum locum, Odi & proieci festiuitates, & in canon. ibid. cap. Odi. Idem lib. 2. ad cap. 8. Osee, & ponitur 1. q. 1. c. Illi offerunt. Leo ad Anasol. Constant. Episc. q. 38. c. 2. & habetur 1. q. 1. cap. In Ecclesia. Idem Leo Aug. & est 73. & habetur 1. q. 1. c. Manifestum.

B

Lib. 2. contra epistol. Parmeniani. c. 13. tom. 7. & habetur 1. q. 1. cap. Quod quidam.

Baptismus in eis, ita in eis mansit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitatem pacis est correctum, non in Sacramentis, quæ vbiicumque sunt, ibi vera sunt. Et cum ipsi expedire videtur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad Catholicam societatem, honores suos ibi non administrarent: non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed super eos manent. Ideoque non eis manus imponitur: ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat iniuria. Sicut autem in Baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi est: vtrumque quidem ad perniciem suam. Sed aliud est non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere.] Idem, [De his qui ab Ecclesiæ vnitatem separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint: sed perniciosè habent, perniciosèque dant, quia extra vinculum pacis sunt. Neutri Sacramento facienda est iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitatem recedit, sed tamen habet, & ideò redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat qui ab vnitatem recedit, & tamen dat; & ideò qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur.] Idem, [Aliud est non habere aliquid, aliud est non iure habere, vel illicitè vsurpare. Non ergo ideò non sunt Sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illicitè vtuntur, non modò hæretici, sed etiam omnes impij: sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem sunt agnoscenda & veneranda.] Item Gregorius, [Quod dicitis, vt qui ordinatus est, iterum ordinetur, valdè ridiculum est. Vt enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem Ordine non valet iterum consecrari.] His, alijsque auctoritatibus videtur asseri, in omnibus impijs, etiam in hæreticis præcis, & damnatis, Christi Sacramenta permanere, cum iure dandi. Possunt enim dare, sed perniciosè: & quibus dederint, non sunt iterum ordinandi: quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

August. in eisdem lib. & cap. Ephes. 4. 4

Aug. lib. 3. de Bapt. contra Donat. cap. 10.

Ioan. Rauennat. Episcopo, & est ep. 32. lib. 2. regist. habetur dist. 68. c. Sicut semel. & habetur 1. q. 1. parag. Opponitur autem.

Determinatio præmissæ contradictionis auctoritatum.

CHÆc autem quidam ita determinant. Dicunt enim hæreticos accepta Sacerdotali, vel Episcopali vntione ab Ecclesia recedentes, Baptismi quidem dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros Ordines, vel consecrandi dominicum corpus, postquam præcis, & damnati sunt ab Ecclesia. Sicut degradatus Episcopus non habet potestatem largiendi sacros Ordines: facultatem tamen baptizandi non amisit. Quod verò Augustinus ait, intelligunt dictum de hæreticis, qui non sententia Ecclesiæ, sed prauitate sensus sui à fidei veritate ac doctrinæ vnitatem diuisi sunt: qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem, etiamsi cum eis aperte exierint, & sententia Ecclesiæ damnati fuerint: tamen si redierint, iterum ordinandi non sunt. Et vbiicumque legitur de ordinatis ab hæreticis, quod seruatibus ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint: de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postquam præcis fuerint, & damnati iudicio Ecclesiæ, ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserunt: vt degradatis, vel excommunicatis. Alij verò dicunt Sacramenta ab hæreticis & præcis secundum formam Ecclesiæ celebrata, vera esse & rata, quia recedentes ab Ecclesia, ius dandi & consecrandi non perdiderunt: & qui sic ab hæreticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi

Prima opinio & falsa.

Secunda opinio probabilis.

ordinandi non sunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in Ecclesia fiunt, falsa sunt & inania : & qui à talibus ordinari videntur, non munus, sed vulnus accipiunt. Et secundùm hanc differentiam variè de his loquuntur Doctores. Quidam verò dicunt eadem Sacramenta ab hæreticis præcisè posse celebrari, quæ à Catholicis, si ab illis forma Ecclesiæ seruetur : & ab eis celebrata vera esse & rata, quantum ad se ; quantum verò ad effectum, falsa esse & inania, & in his qui malè tractant, & in his qui malè suscipiunt : & ideò irrita & falsa : quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur : quia illicitè dantibus, vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantum ad se, sed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideò Gregorius communionem Arrii vocat execrationem : & Innocentius Bonosij ordinationem, damnationem : non quòd ita in se sint, sed quia malè dantes, vel accipientes tales faciunt. Sicut etiam Hieronymus sacrificia eorum panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in Ecclesia ordinati sunt, ius ordinandi & consecrandi, etiam cum separati fuerint, habere. Qui verò in schismate, vel hæresi positi, ab eis ordinati, & inuncti fuerint, illo iure carent. Ideòque cum ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quàm gratiam conferant.

Tertia opinio.

Tom. 6. ad cap. 2. & 4. super Ose.

Quarta opinio falsa, & videtur esse Gratiani.

De simonia, unde dicitur, & quid sit ?

DE simoniacis verò non est ambigendum quin sint hæretici: qui tamen ante sententiam degradationis & ordinant, & consecrant. Et licet simoniaci propriè dicantur, qui instar Simonis Magi impretiabilem gratiam pretio conducere volunt, & qui pro ministerio sacro pretium recipiunt in modum Giezi, Gieziæ vocandi sunt : omnes tamen & dantes & accipientes simoniaci dicuntur, & vtrique eadem sententia percelluntur.

D
Hug. lib. 2. de Sacram. part. 10. tract. de Simoniacis. Act. 8. d. 4. Reg. 5. f.

De his qui scienter à simoniacis ordinantur.

Differt tamen inter eos qui ordinantur à simoniacis scienter, & eos qui ignorant. Qui enim scienter à simoniacis se permiserint consecrari, imò execrari, eorum consecratio omnino irrita est. Qui verò ordinantur à simoniacis, quos cum ordinantur, nesciunt esse simoniacos, qui & tunc pro Catholicis habentur : eorum ordinatio misericorditer sustinetur.

E
Urbanus Papa 1. q. 1. Si qui à sim.

De his qui dicunt se emere corporalia, non spiritualia.

Si verò aliqui obiecerint, se non consecrationes emere, sed res ipsas quæ ex consecratione proueniunt: penitus desipere probantur. Nam quisquis horum alterum vendit, sine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit.

F
Pesch. 1. q. 3. cap. Si quis obiecerit.

Distinctio simoniacorum.

Simoniacæ autem hæresis tripartita est distinctio. Alij enim simoniacè à simoniacis ordinantur; alij simoniacè à non simoniacis; alij non simoniacè à simoniacis. Vnde Nicolaus Papa, Statuimus decretum de simoniaca tripartita hæresi, id est, de simoniacis simoniacè ordinantibus, vel ordinatis, & de simoniacis simoniacè à non simoniacis, & de simoniacis non simoniacè

G
1. q. 1. cap. Statuimus decretum

simoniacè à simoniacis. Simoniaci simoniacè ordinati, vel ordinatores, secundùm Canones, à proprio gradu decidant. Simoniaci etiam simoniacè à non simoniacis ordinati, similiter ab officio remouentur. Simoniacos verò non simoniacè à simoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum est de his, qui ordinantur à simoniacis, ignorantes eos esse simoniacos. Hos facit simoniacos non reatus criminis, sed ordinatio simoniaci.

Alexander Papa de his qui violenter à simoniacis, vel ab hæreticis ordinantur.

H Similiter cùm decernit Alexander Papa simoniacos omnino damnandos, ac deponendos, subintelligendum est, nisi violenter quis attractus fuerit. De his enim, & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocentius, quòd possunt habere aliquem colorem excusationis, si statim discedunt ab eis, & pessimo eorum conciliabulo renunciant.

Alexander secundus. 1. q. 1. c. Erga simoniacos. 1. q. 1. Constat.

Nò tenetur hic Magister.

De etate ordinandorum ita decreuit Nicolaus Papa.

I Sacri, inquit, Canones sanxerunt, vt Subdiaconus non ordinetur ante Squatuordecim annos, nec Diaconus ante viginti quinque, nec Presbyter ante triginta. Deinde si dignus fuerit, ad Episcopatum eligi potest: quod nos etiam pari modo seruari iubemus. Item Fabianus, Si quis 30. ætatis non impleuerit annos, nullo modo Presbyter ordinetur, et si validè sit dignus: quia & ipse Dominus triginta annorum baptizatus est, & sic cœpit docere.

Dist. 77. & 78. quasi per totum.

Luc. 3. c. Math. 4. d. Luc. 4. b.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum pœna Canonica impediat à susceptione, & collatione Ordinum?

D. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 6. Richard. hic art. 2. quæst. 3. & 4. D. Bonau. art. 2. per totum. Suarez tom. 5. disp. 11. sect. 3. & disp. 12. sect. 2. n. 25. ubi de Excommunicatione. & disp. 33. sect. 3. de Interdicto. disp. 31. de eo qui in censura Ordines suscepit.

I
De impedimentis Ordinum. Argum. 1.

I R C A hanc distinctionem vigesimam quintam, quæro de suscipiente Ordines duas quæstiones. Prima est, Vtrum pœna Canonica impediat à susceptione, & collatione Ordinum? Quòd non; excommunicatus, vel irregularis si attentet conficere, conficit: ergo à simili Episcopus excommunicatus, vel irregularis; si attentet ordinare, & facere quod facit Ecclesia, ordinat: & iste qui suscipit, si intendit ordinari, ordinatur. Consequentia patet per locum à simili; quia simile videtur hinc inde: & etiam per locum à minori, quia quod non impedit executionem actus nobilioris, non videtur impedire executionem actus minus nobilis.

Argum. 2.

Præterea, irregularis non excluditur à perceptione aliorum Sacramentorum, quin, si intendat recipere, recipiat: nec ergo istius. Consequentia patet à simili. Antecedens patet, quia irregularis potest accipere Sacramentum Pœnitentiæ, alioquin præcluditur sibi salus.

Argum. 3.

Præterea, nulla pœna Canonica magis excludit ab aliquo gradu, vel actu Ecclesiastico, quàm hæresis; sed hæresis non excludit, vt habetur 1. q. 1. *Quod quidem.*

2
Ratio opp.

Oppositum 1. q. 1. de cætero, & cap. proximo, *Simoniacos omnino damnamus. & pòst, talem susceptionem, vel collationem irritam decreuimus.* Et c. Si qui, qui scienter se à simoniacis consecrari, imò execrari permisierint, eorum consecrationem omnia irritam decreuimus.

Præterea,

Prætereà, Ecclesia potest dare potestatem conferendi Ordines, vt patet, quia consecrandi Episcopum: ergo potest auferre: ergo aliam pœnam Canonicam potest infligere Episcopo, propter quam non possit conferre Ordines. Ratio 2.

Prætereà, Ecclesia illegitimam personas ad contrahendum matrimonium, ita quòd si attentant, nihil faciunt: ergo multò magis potest reddere Episcopum illegitimum ad actum spiritualem, ita quòd si attentet, nihil facit. Consequentia probatur, quia magis videntur subesse Ecclesiæ illa quæ sunt de Iure positiuo, quàm quæ sunt de Iure naturali, & diuino: sed quæcumque ordinatio Ecclesiæ per istas dignitates Episcopatus, & huiusmodi, videtur pertinere ad Ius positiuum Ecclesiæ; saltem adeò non videtur esse de lege naturæ, & diuina, sicut matrimonium. Ratio 3.

S C H O L I V M.

Definit pœnam Canonicam, & diuidit in septem species, depositionem, degradationem, infamiam, irregularitatem, excommunicationem, interdictum, & suspensionem: & singulas pro breuitate, cui studet, exactè explicat.

IN ista quæstione primò est videndum de pœnis Canonicis, de quibus quæritur quæstio. Secundò, qualiter excludant ab Ordinis collatione, vel susceptione. Circa primum, pœna Canonica, vt intelligimus in proposito, est pœna inflicta per Canones, prohibens, vel arcens punitum ab aliquo gradu Ecclesiastico, qui aliàs sibi liceret. Hoc vltimum additur, quia si aliàs non liceret sibi, non est pœna: quia non est pœna laico, quòd non possit conficere, quia hoc aliàs sibi non competit: sed Sacerdoti ordinato pœna esset. Dixi autem *secundùm Canones*, quia siue à Canone infligatur, siue à iudice, non à Canone: tamen ad hoc vt sit iusta, debet secundum Canones infligi. Dixi autem *prohibens, vel arcens*, quia pœna, de qua loquimur, vel intelligitur arctare tanquam prohibito tantum, vel si aliquo modo vltèriùs, de quo dicitur *in secundo articulo*, ille modus continetur sub *arcere, vel arctare*.

In speciali septem sunt huiusmodi pœnæ Canonice, videlicet depositio, degradatio, infamia, irregularitas, excommunicatio, interdictum, & suspensio. De istis, & per Ordinem dicendum est, & singulis in se, & qualiter incuruntur, & quali remedio remittuntur: & comparando eas ad inuicem secundum grauitatem, & permanentiam. 3

Prima, scilicet depositio est maxima, quia totalis amotio à statu clericali: etsi degradatio sit amotio ab omni gradu clericali, tunc idem est depositio, & degradatio. Si autem degradatio sit depositio tantum à determinato gradu, reseruat tamen gradum alio, sicut à Sacerdotij gradu remanet gradus clericalis: tunc degradatio est quædam partialis pœna respectu depositionis. Quid pœna Canonica?

Sed quomodo depositus amouetur à statu & gradu clericali? Respondeo, non quòd character Ordinis sibi tollatur, nec per consequens Ordines suscepti: sed tollitur licentia exercendi actum cuiuscumque Ordinis, & etiam priuilegium illud, quod competit ordinatis. Vnde talis traditur Curie sæculari, ita quòd & quantum ad actus Ecclesiasticos, & tutelam personarum Ecclesiasticarum, & quantum ad forum, totaliter excluditur de numero personarum Ecclesiasticarum. Septem pœna Canonica.

Ista pœna qualiter infligitur? Respondeo, nunquam à iure, sed præcisè infligenda est à iudice. Forma autem, secundum quam infligenda est, habetur *Extrà de pœnis, c. Degradatio*. & est hodie *in 6. lib. c. Causæ* autem propter quas infligenda est, sunt peccata enormia, vt pote hæresis, schisma, reuelatio confessionis: de primo *Extrà de hæreticis, Ad abolendam*: de secundo *Extrà de schismaticis, Ad sciendos, in 6. lib.* de tertio *Extrà de pœnit. c. remiss. Omnis vtriusque sexus*. 4

Qualiter remittitur ista pœna? Respondeo, non nisi per restitutionem in integrum, ab eo qui potest restituere, qui ponitur solus Papa, quamuis legitimè depositus non legatur postea restitutus. Depositiō & degradatio in quo differunt?

Secunda pœna est infamia, quæ est status lætæ dignitatis, quantum ad vitam, & mores; sicut fama est status illæstæ dignitatis quantum ad vitam & mores. Hæc autem læsio diuersimodè incurritur. Vbi sciendum quòd non est idem esse infamem, & infamatum. Infamatus est qui de crimine aliquo publicè accusatur. Infamis autem non est propter talem impositionem criminis, sed vel per crimen publicum publicè commissum, vt fortè si publicè periurauit, vel quodcumque aliud crimen publicè commisit, propter quod Ius determinat aliquem fore infamem: vel quia à iudice, coram quo probatur crimen eius, iudicatur infamis: ita quòd omnis infamis est 5

publicè notatus de crimine; quod Ius punit pœna infamiae. Sed quandoque non est in iudicio de hoc conuictus, & tunc est infamis tantum à Iure, & non à iudice: quandoque conuictus, & tali pœna à iudice punitus, & tunc est utroque modo infamis, & à Iure, & à iudice. Ex istis patet secundum, qualiter infamia contrahatur. Prima enim infamia contrahitur ex impositione criminis infamatorij: secunda, incurritur à Iure, vel iudice puniente tale crimen tali pœna.

6

Qui incur-
rant infamiam.

Sed^h quæ est causa propter quam incurritur infamia secundo modo? Respondeo, 6. q. 1. *Infames: Omnes infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant: ergo illæ leges sæculares, punientes crimen infamiae, sunt Canonicae, & illæ leges habentur ff. de his qui notantur infamia, per totum.*

Remedium
contra infamiam.

Quod^l remedium contra istam pœnam? Respondeo, contra infamiam primo modo, quando aliquis est infamatus, est purgatio Canonica, vt habetur *Extrà de purgatione Canonica, Ex tuarum*: illa enim purgatio totaliter tollit illam infamiam, vel infamationem. Contra infamiam secundo, vel tertio modo, quæ quasi est eadem, licet à diuersis Iure, & iudice, non est remedium, nisi restitutio in integrum ab eo, qui potest sic restituere, *Extrà de testibus, Testimonium: in gloss. Arcetur**. Ista pœna est simpliciter grauior quantum ad vitam ciuilem, quàm depositio, nisi depositio includat istam: quia hæc prohibet ab omni actu legitimo, etiam post actam pœnitentiam, quia talis persona vilis est, *Extrà de reg. Iuris. Infamibus portæ dignitatis patere non debent.*

* Alias habetur.

In 6.

7
Irregularitas quid sit?
Ex triplici capite oritur.
Ex quatuor criminibus circa actus Ordinum.

Tertia^l pœna est irregularitas; & ista est inhabilitas ad susceptionem, & executionem actuum Ordinum^m. Ista incurritur frequenter à Iure; & quamuis possit aliquando infligi à iudice secundum Iuraⁿ: incurritur autem à Iure ex quibusdam criminibus: & ex quibusdam non criminibus, & ex quibusdam, quæ quandoque possunt esse crimina, quandoque non crimina^o. Ex criminibus quatuor pertinentibus ad Ordines, vel actus eorum, quorum vnum est simonia: aliud furtum in Ordine: tertium ministerium in Ordine non suscepto: quartum contumacia in non seruando pœnas Ecclesiasticas.

Solus Papa dispensat in simonia Ordinis scilicet contracta.

Simonia vel potest esse in Ordine, vel in beneficio. Quod si in Ordine, & scienter, ita scilicet, quòd ordinatus sciat se simoniacè ordinari, solus Papa dispensat, *Extrà de simonia, Nobis, & 1. q. 1.* vt argutum est ad oppositum: ex quo enim legislator consecrationem eorum omnino non irritat, sibi soli conuenit relaxare. Si autem est ignorantia inuincibili, utpote alius de quo penitus nescit, pretium dedit vt ordinaretur, non efficitur irregularis, nisi postquam constiterit sibi, exequatur actum Ordinis sic suscepti. Vnde postquam sibi constat de Ordine sic suscepto, suspensus est ab actu illius Ordinis, quousque à tali suspensione liberetur.

C O M M E N T A R I V S.

Ordo & diuisio distinctionis 25.

IN hac distinctione agit Doctor de impedimenti, seu inhabilitate, quibus persona excluditur à receptione Ordinis, aut ministerio in receptis. Diuiditur in duas quæstiones; quarum prima continet inhabilitatem ex pœna Canonica; secunda verò impediendum ex sexu, & ætate.

I
Summarium, & dispositio quæstionis.

a In ista quæstione, &c. Diuidit quæstionem in duos articulos. In primo agit de definitione, & diuisione pœnæ Canonicae, breuiter, & clarè comprehendens fundamenta legum, & earum resolutionem. In secundo articulo agit de effectu pœnæ Canonicae quoad impedimenta Ordinis conferendi, aut etiam in eo ministrandi; quem amplius declarat in responsione ad argumenta principalia, quæ idem tangunt.

2
Pœna Canonica laici sumptis.

b Circa primum, pœna Canonica, &c. Hic sumit pœnam latè, vt comprehendit tam censuras propriè dictas, vt est excommunicatio, suspensio, interdictum, quàm etiam impedimenta, seu priuationes per Canones inductas, quæ sunt ad actus spirituales, seu Ordinis, & dicuntur pœnæ latè sumptæ, siue propter delictum incurrantur, siue ob inobedientiam; & pœna hoc modo sumpta est genus respectu censuræ. Sic etiam intelligenda est illa particula definitionis

punitum per correlationem ad pœnam latè sumptam. Ex quibus patet definitio: sunt autem septem pœnæ hoc modo sumptæ, vt in litera patet.

Prima scilicet depositio est maxima, &c. Hæc pœna inuenitur propriè in Ecclesiasticis personis, vt est spiritualis, quia est priuatio gradus, & functionis eorum ab Ordine, ab officio, & consequenter à beneficio, quod datur propter officium: & quando est depositio ex toto, aufert etiam statum, seu priuilegium clericale; excommunicatio, & interdictum priuationem inducunt eorum, quæ communia sunt omnibus fidelibus: suspensio in aliquo conuenit cum depositione, quòd illa etiam sit clericorum, & propter delictum, sicut depositio; tamen depositio reddit personam perpetuò inhabilem ex natura propria huius pœnæ, & per restitutionem personæ in pristinum gradum, potest tantum tolli: quamuis legitime depositus nunquam, aut raro restituitur; suspensio verò non reddit personam inhabilem simpliciter; & tolli potest per dispensationem. Hac ergo ratione dicit Doctor hanc esse maximam pœnam, tum quia extensiuè tollit omnem gradum Ecclesiasticum, & etiam, quando est ex integro, statum clericalem, & natura

3
Depositio.

Eius effectus.

Differentia eius ab alijs.

Reddit personam inhabilem perpetuò.

tura sua est perpetua, & irreuocabilis ex vsu Canonum, & Ecclesiæ, licet simpliciter renouari possit à Pontifice per restitutionem personæ in integrum.

4 *Comparatur ad degradacionem.*
 Dicit præterea depositionem, & degradacionem, quando est ab omni gradu, & priuilegio Ecclesiastico, esse eandem: quando verò degradatio est ab vno gradu tantum, vt depositio à Sacerdotio manentibus reliquis, degradacionem esse partialem depositionem. In prima acceptioe degradacionis loquitur in sensu, & modo Canonistarum, & quorundam Canonum, qui vtramque synonymè aliquando capiunt, & perinde significat degradatio depositionem à quocumque gradu, siue sit propriè ordo, siue ordo latè sumptus pro quocumque gradu eminenti in Ecclesia, etiam officij & dignitatis, vt patet ex cap. 2. de pœnis in 6. cap. Tue, de pœnis, vt ibidem.

Degradatio in vsu Theologorum.
 Abbas c. Ne Clerici, vel uouentes. In secundo loco distinguens degradacionem à depositione, loquitur in sensu Theologico, quatenus degradatio est depositio à gradu ordinis propriè dicto, & priuationem eius infert, quantum ad vsum, & exercitium, & in quantum eam inferre potest.

Ratio nominis.
 Nam sicut gradus propriè dictus denotat ordinationis effectum, in ordine ad ministerium Sacramentorum proximè, aut remotè, & potissimum Eucharistiæ; ita degradatio propriè dicta est motus ad amotionem dicti gradus quoad vsum, non verò quoad deletionem simpliciter, vt rectè Doctor in §. seq. de quo dictum est in quæst. præced.

5 *Alia acceptio degradacionis.*
 Alij discernunt inter hæc, quòd depositio, quando est totalis amotio ab ordine, officio, & statu clericali, se habet vt sententia lata in ordine ad degradacionem realem, quæ fit per quandam solemnitatem, quæ est executio sententiæ latæ, & per eam consignatur persona iudici sæculari puniendæ iuxta leges fori ciuilibus, & qualitatem criminis. Hæc etiam distinctio rectè probatur ex c. Degradatio, de pœnis in 6. quod citat Doctor, & c. Nouimus, de verbor. significat. quamvis dici possit degradacionem, seu ipsam depositionem actualem fieri per sententiam, reliqua spectare ad solemnitatem, & formam executionis.

6 *Infigitur ab homine, non à iure.*
 d. *Ista pœna qualiter infigitur, &c.* Respondet nunquam à Iure infigi hanc pœnam, nempe vt est amotio ab omni statu, & priuilegio Ecclesiastico; sed à iudice infigi: quæ est sententia communitis; & patet ex forma, quæ traditur in c. Illo citato, Degradatio, de pœnis; quæ requirit actionem iudicis, & sententiam; talis est: *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ac nostræ, tibi auferimus habium clericalem, & exuimus te omni ordine, beneficio, ac priuilegio clericali, &c.* Debet autem iudex Ecclesiasticus efficaciter pro eo intercedere, vt citra mortis periculum, sententiam circa reum moderetur iudex ciuilibus, ex cap. Nouimus, de verborum significatione.

Quos requiruntur personæ ad sententiam ferendam.
 Ad Episcopii depositionem requiruntur præter Metropolitanam duodecim Episcopi ad sententiam ferendam. Si Sacerdos deponatur, sex, præter proprium Episcopum. Panormitanus in cap. Non potest, &c. de re iudicata. Si est Diaconus, aut Subdiaconus, tres, 1 §. 9. 7. c. Felix, & c. Degradatio in 6. de pœnis. Si non est in sacris, sufficit Episcopus cū Capitulo. Panormit. supra. Syluest. v. Degradatio. Hic numerus requiritur tantum ad sententiam ferendam, qua lata, Episcopus

aut Metropolitanus potest procedere ad executionem per realem degradacionem, vt docet Panormitanus cap. Qualiter 2. de Accusationibus. vide cap. Si quis, cap. Felix, cap. Si autem 1 §. 9. 7.

Nouissimè Tridentinum sess. 13. de reformatione, cap. 4. statuit ad degradacionem Presbyteri, & reliquorum inferiorum posse substitui alias personas, quando nequit haberi numerus Episcoporum à Canonibus præscriptus. Ad verbaalem depositionem procedere potest Vicarius generalis Episcopi; ad realem autem solus Episcopus, vt ibidem decernitur.

7 *Causa ob quam depositio.*
 e. *Causa autem propter quam infingenda est, &c.* Enumerat causas aliquas, ob quas infingenda est ex Canonibus; sed in tertio casu non intelligitur degradatio realis à statu clericali, quia textus id non comprehendit, cùm dicat depositum à gradu Sacerdotali, detrudendum esse in monasterium ad agendum pœnitentiæ perpetuam. Pœnæ autem restringendæ sunt: intendit ergo degradacionem ab ordine, & verbaalem, vt est depositio simplex & perpetua, non respectiua ad degradacionem actualem, & realem. Voluit enim exemplū vtriusque degradacionis subiicere ex Canonibus, non comprehendendo omnes casus: nam cùm hæc pœna à iudice feratur, plures circumstantiæ concurrere possunt, quæ crimen aliàs simplex dignum faciant hac pœna; neque certa regula statui potest: quod supponit etiam Doctor dicens crimen esse debere atrox, & illa exempla subiicit. Additur etiam à Doctoribus crimen falsificationis literarum Apostolicarum, Ad falsiorum, de crimine falsi. Item, calumniæ grauis contra Episcopum, cap. Si quis Sacerdotum 11. 7. 1. quamvis autem glossa in cap. ad Abolendam, dicat, vltra tres casus hæresis, falsificationis literarum Papæ, & conuicij in Episcopum non solere tradi curiæ sæculari. Panormitanus tamen in cap. Nouimus, dicit pro crimine atroci, & pernicioso degradari posse: & id supponere videtur Tridentinum, & praxis. Huic pœnæ degradacionis, quantum ad effectum priuationis priuilegij clericalis, affinis est pœna clerici diffidati, in c. Pro humani, de homicid. in 6. vt docet Geminianus ibidem; quia hic est extra omnem protectionem Ecclesiasticam; & habet eundem effectum, quem degradatio, & traditio personæ iudicio sæculari; imò amplius quod diffidatus aliquando à priuato possit interfici.

8 *Qualiter remittitur ista pœna? &c.* Hæc resolutio est communis; & patet ex dist. 50. cap. 1. & 2. Restituitur autem per traditionem solemnem omnium instrumentorum, & aliorum; quæ ablata sunt per degradacionem. Degradatus etiam non alleuiatur onenibus Ordinis sacri, quia manet inhabilis ad matrimonium, & obligatus ad officium diuinum, quia pœna aufert honores, & non onera.

9 *Secunda pœna est infamia, &c.* De infamia, & fama aliqua dicta sunt generaliter distinct. 1 §. 4. ad effectum restitutionis famæ. Hic autem agitur de infamia, vt est impedimentum Canonicum, & inducit irregularitatem.

Primò definit quòd sit infamia, & fama; & patet definitio ex l. Cognicionem, ff. de varijs, & extraordinarijs criminibus: vbi dicitur quòd fama sit illa se dignitatis status, vita, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus: infamia verò per argumentum à contrario est status, seu qualitas se dignitatis, vita & moribus reprobatus.

Causa ob quam depositio. Tertiū exemplum quomodo intelligendum?

Modus & forma restitutionis depositi.

Pœna infamiae.

Definitio famæ. Definitio infamiae.

*Differtia in-
ter infamiam
& infamiam.*

Secundò discerit infamem, & infamatum; infamiam enim quis potest per accusationem sui de aliquo crimine: sed non idèd erit infamis, hoc est, non incurret pœnam infamiæ, nisi ipsum peccatum sit publicum, & notoriè commissum, & vltra hoc requiritur vt sit tale peccatum, cui à Iure, vel à iudice talis sit annexa pœna. Ita vt, inquit Doctòr, omnis infamis est publicè notatus de aliquo crimine: quod Ius punit pœnâ infamiæ; nam etiãsi quis committat aliquod crimen notorium, cui de iure non sit annexa talis pœna, erit quidem in opinione hominum indignus officijs, & dignitatibus ex natura rei; non tamen per pœnam canonicam, aut ciuilem infamiæ, sine adminiculo Iuris infligentis pœnam ob tale factum; idèd collatio officij, & dignitatis in ipsum erit valida.

10

*Incurritur
infamia à in-
te, ab homine,
ab vtroque.
Infamia fa-
cti.*

*Infamia Iu-
ris.
De infamia
facti.*

Dicit tertio, aliquando incurri infamiam ipso Iure, aliquando per sententiam iudicis infligentis, scilicet talem pœnam secundùm Ius; aliquando ab vtroque: vbi tangit diuisionem vulgarem infamiæ in illam, quæ est facti, & eam, quæ est Iuris. De priori habetur *cap. Licet*, &c. *de testibus*, & *cap. Licet*, &c. *de probationibus*. De infamia Iuris habetur *cap. Infames*, 3. q. 7. in l. 1. 2. 3. ff. *de his qui notantur infamia*. Infamia facti vocatur à Doctore infamia Iuris: quia nempe ex sententia legis incurritur absque sententia iudicis, aut Ordine iudiciario. Hæc ipsa dicitur facti, nempe ex ipso delicto, cui annexa est ex sententia lata legis, & incurritur sine vlla actione iudicis. Vt quando lex dicit; *Ipso iure, ipso facto, eo ipso, absque alia declaratione*, &c. Ad hanc ergo incurrendam non requiritur notitia publica, sed commissio delicti, licet sit occultum: excipitur si lex inurat ipso facto pœnam ob delictum notorium, & manifestum: tunc enim pœna non extenditur vltra materiam expressam: quia pœnæ sunt restringendæ. Quòd si delictum fiat publicum, & notorium, tunc incurritur pœna legis; quæ etiam retrahitur ad tempus commissi delicti quantum ad effectum nullitatis actuum, quia lex annullat, vt fiunt ab infami. Excipiuntur actus publicæ administrationis, qui tenent ex titulo existimato, ne Respublica, aut alij ex fraude particularis, patiantur damnum: actus tamen particulares, qui respiciunt fauorem personalem, declarantur irriti, vt ordinatio recepta, quantum ad vsum, *distint. 81. tantis Daniel*, &c. cadit dignitatibus, *de excessibus Prælatorum, c. Inter dilectos, reg. infamibus, de reg. Iuris in 6. & 3. quæst. 7.*

*Quòd incur-
ritur, & quæ
suis effectus?*

Exceptio.

11

*Dubium.
Resoluto.*

*Infamis non
tenetur se pro-
dere.*

Sed quid agendum tali, quando crimen est occultum? Responderet secundùm Panormitanum in *cap. vt si Clerici*, &c. *de iudicijs*, quòd renuntiare debet Prælati, vt euadat sententiam infamiæ. Hoc quidem bene, si sine sui ipsius prodicione, & nota renuntiare potest, abstineat tenetur quantum potest ab illis actibus, ad quos ex pœna incurfa redditur inhabilis ipso facto: tamen nemo in seipsum pœnam hanc legis exequi tenetur cum tam graui detrimento: sollicitate ergo debet sui restitutionem prudenti modo, quo sibi & conscientiam consulat; nam licet dominio suæ famæ ex legis sententia priuetur; tamen non priuatur vfu, & possessione facti, donec crimen fiat notorium: quamuis lex etiam criminis quomodocumque perpetrato talem pœnâ inducat, ad quam sufficit conscien-

tia facti, & reipsa inducit effectus legales, scilicet priuationem acquiratæ dignitatis, & inhabilitatem acquirendæ: quia tamen his annexa est possessio actualis famæ, quam nemo tenetur per se ipsum abdicare, antequàm sit conuictus notoritate facti, aut sententia, & Ordine iudiciario seruato, non tenetur exequi pœnam legis in præiudicium actualis possessionis famæ: sed tenetur quantum potest abstineat ab actibus legitimis, & prouidere sibi procurando restitutionem.

Nostr Castro *lib. 2. de lege pœnali, cap. 15.* quamuis *conclus. 4.* teneat pœnam ciuilem ipso Iure latam contra crimen etiam occultum tenere: excipit in fine pœnam infamiæ, ex eo quòd infamia dependeat à communi opinione, quæ manet integra ei, cuius crimen non est notorium, sed occultum. Cæterum infamia, vt hic sumitur per modum pœnæ priuantis officijs, & dignitate, & inhabilitantis ad eas acquirendas; longè differt ab infamia, qua quis diffamatur apud alios de crimine commissò, vt rectè Doctòr aduertit in initio huius textus. Crimen ergo perpetratum consummat causam pœnæ per sententiam latam ipsius legis, & superueniens eius cognitio publica illud habet, vt tollat etiam actuale possessionem famæ, quantum ad actus legitimos, quibus talis priuatur.

Infamia Iuris est, quando interuenit sententia, & processus iudiciarius; requiritur autem sententia definitiua ad eam incurrendam, nec sufficit interlocutoria, l. *Verbum, C. Ex quibus causis*. & *cap. vltimo, de temporibus ordinandorum*, vbi glossa & communiter Doctores, & in *cap. Vestra*, & *cap. vltimo, de cohabit. clericor. & mulier. cap. 1. de exceptionibus*, &c. Ad infamiam vt pœna canonica requiritur processus iudiciarius ex capitulo citato *de temporibus ordinandorum*. Si *proposita crimina*, inquit, *ordine iudiciario comprobantur*, &c. ordo autem iudiciarius exigit accusationem. Vnde Abbas in *cap. Inquisitionis*, &c. *de accusat.* dicit non valere sententiam per viam inquisitionis datam, sine ordine iudiciario. Requiritur itaque ad hanc infamiam incurrendam factum Iure notatum tali infamia, & sententia infligens pœnam, vt actu incurratur. Hoc autem contingit, vel quando delictum non fit notorium, nisi per processum iudiciarium, & sententiam declaratiuam. Vel quando lex ipso facto non imponit pœnam, sed præscribit imponendam per sententiam iudicis.

Ex quibus patet triplex modus incurrendi hanc pœnam, quem præscribit Doctòr, nempe ipso Iure, vel à iudice, vel ab vtroque simul. Ipso Iure, quando lex ipsa trahit, & applicat pœnam ipso facto sine sententia iudicis: à iudice verò quando lex non comprehendit sententiam latam, sed ferendam à iudice. Vtroque modo quando delictum est occultum, ex quo incurritur ipso facto pœna, & per processum iudiciale probatur, & fit notoria per sententiam publicam, & declaratiuam: quia tunc completè amittitur fama quoad dominium, & possessionem etiam facti, ita vt sine iniustitia possit quilibet de crimine loqui in publico, quod aliàs non liceret, quamdiu crimen non fuit probatum, & sententia lata, licet contra charitatem in hoc offendi posset in aliquibus circumstantijs.

12

*Reijcitur li-
mitatio præ-
missa.*

13

*Infamia Iu-
ris.*

*Quid ad hæc
infamiam in-
currendam re-
quiritur?*

14

*Triplex mo-
dus incurren-
di infamiam.*

Sed que est causa propter quam? &c. Hic textus patet ex allegata lege; citat autem duos textus *cap. Infames, & cap. Omnes vero infames*, &c. qui habentur *6. quæst. 1. & cap. Batus Petrus, eodem.* Aduertendum cum glossa in *cap. Omnes*, non omnem infamiam Iure ciuili inductam esse receptam a Iure Canonico, qualis est illa, quam incurrit vidua intra luctum nubens.

Hæc infamia Iuris ciuilibus reddit impedimentum Canonicum, in quantum per Canones est recepta in Ordine ad hunc effectum. Præterea, sunt alia crimina, ob quæ ipsi Canones infligunt infamiam directè, & numerantur *cap. Infames*. Hinc habetur diuisio illa infamix in ciuilem & Canonicam, &c.

i Quod remedium contra istam pœnam? &c. Resolutio hæc communis est, purgatio Canonica tollit infamiam ex opinione criminis, quæ dicitur vulgaris, & non probatur legitime. Infamia ex publico peccato tollitur per penitentiam, si alioquin non est specialis pœna infamix notatum. Hæc etiam Canonica est ex dicto capitulo quamdiu persona in tali statu perseverat. Infamia ciuilibus tolli potest directè per Principem, qua cessante, cessat etiam impedimentum Canonicum indirectè, nisi aliàs peccatum, ob quod incurritur, notatur infamia per Canonem in specie: penitentia non sufficit ad tollendam infamiam, quæ est pœna specialis per legem; sed requiritur restitutio in integrum, vt bene Doctor, & communis. Maior est hæc pœna, quàm depositio quoad vitam ciuilem, inquit Doctor, nisi ipsa depositio includat infamiam. depositio nempe realis ob crimen, & verbalis indirectè includit infamiam, seu eam infert ipso Iure; non tamen quæuis depositio ab aliquo gradu infert infamiam, vt si contingat aliquem malè promoueri, bona tamen fide ex parte eius, licet aliunde irrepit vitium; v. g. si suspensus ab Ordine ordinet ignorantem, esse eum suspensum. Alio modo intelligi potest, nempe depositionem directè, & ex intento legis inducentis talem pœnam, loquendo de completa, etiam indirectè trahere infamiam, quam lex infamix concurrentes directè infert. Cæterum si non est depositio completa, non necessariò infert hanc pœnam: nisi Iure, aut factò eadem causa concurrat & depositionis & infamix. De hac materia videantur Doctores in textus citatos, & in materia de accusatione, de testibus, de electione, de exceptionibus, de infamia, & irregularitate ex ea redundante, de censuris, vbi Suarez copiosè hanc materiam tractat, *disput. 48.*

1 *Tertia pœna est irregularitas*, &c. Hæc definitio ita intelligitur, vt irregularitas per se, & directè sit inhabilitas suscipiendi Ordines, etiam primam tonsuram, & reddit personam ex Iure Ecclesiastico inhabilem ad statum clericalem, & Ordinis. Hæc inhabilitas personam directè respectiue ad Ordines, & per se afficit, siue vt Ordinem suscipiat, siue vt in eo minister, ex quo possumus colligere differentiam huius impedimenti ab aliis, primò à depositione, & suspensione etiam perpetua ab Ordine, cum quibus magis communicat irregularitas; quia irregularitas respicit primò, & per se personam, ita vt per accidens sit, an sit laicus, an Ecclesiasticus, reddendo ipsam incapax Ordinis positivè, & ministerij, directè quantum

fieri potest ab Ecclesia. Depositio verò realis, & verbalis, sicut & suspensio etiam perpetua per modum priuationis, te habent auferendo gradum, & vsum, vt depositio, quem alias habuit; vel solum vsum, vt suspensio, non statueno impedimentum positivum per modum inhabilitatis, per quod subiectum feret incapax positivè, sed solum priuationem eius gradus, quem habuit, aut certè vsus: sicut ergo in Phisicis diuersa sunt in re ipsa subiectum constituit incapax formæ, quod denorat defectum potentix proximè ad eius receptionem, & subiectum solum priuari forma, quam habet: ita & in moralibus diuersa sunt subiectum reddere incapax positivè auferendo ipsam capacitatem ad formam, & subiectum informatum priuari forma quam habet, siue eam priuando quantum ad esse, siue quantum ad vsum: intelligo semper prout aliàs dictum est, inhabilitatem, & priuationem, vt ab Ecclesia induci possunt: quæ non agitur de iis, quæ ex diuina institutione spectant ad Sacramentum, characterem, & eius potestatem, quod aliquoties aduertit sufficit, ne quæ dicta, aut dicenda sunt, ad hæc referantur. Irregularitas ergo est inhabilitas positiva, vt dixi, ad Ordinem, & vsum eius in genere, vel in particulari, iuxta naturam eius prout lege est præscripta respectiue ad vnum, seu ad plures.

1 *Ita incurritur frequenter à Iure, quæuis*, &c. Diuidit hanc pœnam per ordinem ad causam efficientem in eam, quæ à Iure infligitur, & eam, quæ aliquando à iudice infligi potest. De primo membro nulla est controuersia. De secundo, scilicet an possit imponi ab homine, est dubium. Negatiuam partem tenet Soto in *4. distinct. 22. quæst. 3. art. 1. Ledesma q. 26. art. 2. Noster Castro libro 2. de lege pœnali, cap. vlt. Nauarr. in Summa cap. 27. Couarr. Clem. vnic. de homicid. in 1. part. Suarez disput. 40. sect. 4. dub. 2. Et in eandem sententiam citari etiam potest Doctor, sicut ibi explicuimus, *distinct. 13. quæst. 2. §. Restat ergo videre in fine*: vbi ait pœnam irregularitatis non incurritur concubinarius celebrantem, vsurarium, infamem, qui penituit, & celebrat ante restitutionem etiam, non fieri irregulare, quia talis pœna non est Iure expressa, ac proinde non est amplianda. Tenendo ergo hæc sententiam, quæ est frequentior Iuris prudentium, quæ fundatur in *cap. Is qui, de sentent. excommunic. in 6. & in vsu Ecclesiæ intelligit Doctor, quantum est ex natura pœnæ non repugnare simpliciter, quin à iudice imponi possit secundum Iura, quia nullum Ius id prohibet: illud verò capitulum citatum intelligi potest de irregularitate Iure incurra, de qua tantum quæsitio interrogabat: An scilicet celebrans in Ecclesia polluta factus sit irregularis; neque hoc speciale est in irregularitate, sed commune omnibus pœnis, quarum nulla incurritur ex vi Canonis, nisi in ipso Canone expressè comprehendatur per sententiam latam, vt communis est sententia.**

Sicut ergo iudex est lex viua, neque aliunde per Canones potestas eius limitatur quoad hanc pœnam, magis quàm quoad aliam, nequæ alioquin excedit potestatem eius ordinariam, nisi ostendatur limitatio, aut reseruatio huius potestatis, quæ inter Canones non inuenitur. Sequitur ex hoc capite posse imponi à iudice

Impedimentum priuationis.

Aliud est subiectum fieri forme, aliud verò priuari.

Irregularitas est impedimentum positivum.

18 *Diuisio prima per causam efficientem. An possit induci ab homine. Sententia negatiua.*

Expositio Doctoris.

Non repugnare vt feratur ab homine.

Expositio cap. Is qui. Nulla pœna incurritur ex Canone ipso facto nisi per sententiam latam.

19 *Iudex est lex viua.*

15 *Causa eam quam incurritur infamia.*

Diuisio infamia in ciuilem, & Canon. v. a. 29.

16 *Resolutio infamix. Purgatio Canonica. Penitentia.*

Restitutio a Principe.

Gravitas huius pœnæ.

Depositio quoad inducit infamiam.

17 *Pœna irregularitatis quid sit.*

Afficit personam.

Differentia eius à depositione & suspensione.

secundum Iura, id est, in crimine simili, in quo Ius talem poenam imponit. Et saltem dubium non est, quin Romanus Pontifex ob delictum hoc, vel illud priuatae personae hanc poenam imponere possit per modum sententiae. Illud ergo solum obstat, quod ex usu, & consuetudine haec poena a solo Canone infligatur. An autem hic usus inducat vim legis, incertum est; quamuis in praxi sit sequendus, & iam videtur haec poena soli Romano Pontifici referuari statuenda. Neque video quid summopere repugnet aliqui ex praedictis Doctoribus huic sententiae, qui dicunt aliquam irregularitatem esse proprie censuram: vt Soto, & Corduba, alique quidam recentiores: siue enim medicinalis, siue mere vindictiua dicatur, non videtur excedere potestatem iudicis, sicut neque aliae censurae, vt suspensio etiam perpetua ab Ordine; quidquid etiam dicatur de irregularitate ad susceptionem Ordinum, irregularitas ab usu Ordinum non videtur excedere in ratione poenae suspensionem perpetuam, aut depositionem ab Ordine, quae possunt fieri ab homine.

Romanus P[ro]p[ri]us P[ro]f[ess]or
bis ex eam possit infligere.

Tenendo eff[ect]u
censuram posse ab homine ferri.

Irregularitas quoad usum Ordinis aequales suspensioni perpetuae.

20

Exempla quibus ab homine lata videtur. Verbum futuri est nota sententiae ferenda.

Neque alioquin desunt aliqua exempla Iuris, quae possunt commode de hac poena intelligi: & continent priuationem Ordinis per verbum futuri, quae est nota sententiae ferendae, sicut verbum praesentis, & praeteriti sententiae latae, ex communi in l. Si quis maior. C. de transaction. Abbas, Decius c. At si Clerici, & c. de Iudicijs. Tiraquellus in l. Si vnquam, C. de renocat. donat. cap. Si qui Episcopi male ordinantes, ordinationis Ius, amplius non habebunt, & c. cap. Si de his, eodem, vana est habenda ordinatio cap. quoniam, dist. 47. de Clericis usurarijs, & c. deiciatur a clero, & alienus existat a regula, id est, extra regulam Ecclesiasticam, quod est esse irregulariter ex communi interpretatione vocis, cap. Quoniam, dist. 48. cesset a clero, praecipitabitur a statu sui clerici. c. Clericus qui, dist. 46. vt intelligit Maiolus, de notant irregularitatem ferendam, non latam tamen: cap. Cum illorum, de sentent. excommunic. vbi agit de ordinatis in excommunicatione in perpetuum deponendis. Item 41. q. 3. cap. Si quis Episcopus, vbi decernitur poena irregularitatis in Episcopum, Presbyterum, & Diaconum, qui in excommunicatione praesumerit facere oblationem, vel matutinum, & versperinum sacrificium, quasi in officio suo agere sicut prius: non liceat ei in Concilio spem reconciliationis habere, nec vltra recolligi, & c. In quibus verbis non intelligitur reconciliatio ab excommunicatione, quia haec poenitentia non negatur; sed dispensatio ab irregularitate, vt communis cum Glossa; est idem canon 4. Antiocheni, & in Concilio Martini Papae 37. Item cap. Theagualdum. eodem titulo, vbi in Concilio Nicolaus Papa depositis Colonienfi, & Treuirensi, ab omni dignitate Ecclesiastica, statuit eandem poenam: Desinientes, inquit, quod si iuxta praecedentem consuetudinem tanquam Episcopi ausi fuerint aliquod de sacro mysterio contingere, nullo modo liceat eis neque in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis. Haec sententia licet secundum Canones hic fertur a iudice, & intelligitur de irregularitate.

Nicol. Papa.

21
Secunda expositio Doctorum.

Alio modo intelligi potest Doctor, videlicet non intendere hic irregularitatem imponi per sententiam iudicis, nisi lato modo, nempe in re

dubia per declaratiuam, qua definit in hoc, aut illo calu dubio interuenire irregularitatem secundum iura. Haec interpretatio concordat, & ipsi Doctori loco supra citato, & communi sententiae, & praxi; ideoque tenenda: vnde illa verba eius; Quamuis possit aliquando infligi a iudice secundum Iura, id tantum importat, cum enim Iura non inducunt, neque faciunt mentionem irregularitatis incurrendae, sed ex sententia lata incurrae, vt communiter interpretes in caput citatum: ita iudex non imponeret secundum Iura hanc poenam aliquando, nec posset secundum Iura, cum nec arbitraria sit, neque Iura sub iudicis arbitrio eam disponunt, sicut disponunt alias poenas, quae ab homine imponi possunt. Vnde quod dicat tantum aliquando & secundum Iura, referri debet ad hoc tantum quod in casu dubio requiratur sententia eius declaratiua.

Intendit declaratiuam sententiam in casu dubio.

Possit etiam tertio explicari, eum hic intelligere suspensionem perpetuam, quae aequualet irregularitati; quia agens de suspensione videtur sentire eam esse ad tempus tantum: irregularitas autem est perpetua ex natura sua, & difficilis dispensationis.

Tertia explicatio.

Incurritur autem a Iure ex quibus criminibus? & c. Diuidit secundum irregularitatem ex materia, seu causa, ob quam incurritur, in tria membra. Primum, vt est ex crimine. Secundum, vt est ex non crimine. Tertium, vt est ex iis, quae aliquando sunt crimen, aliquando non. Hoc tertium membrum generali diuisione reduci potest ad duo prima, sicut reduct D. Thomas 2. 2. quae. 6. art. 7. ad 3. & quae. 108. art. 4. ad 2. Richardus in praesenti dist. 4. art. 4. quae. 3. ad 1. & communis: quia tamen in ordine ad effectum morale, & dispensationem diuersa ratio habetur irregularitatis quando est coniuncta culpa, ab ea, quam habet sine culpa, ideo distinctum vt tertium membrum.

22
Diuisio irregularitatis ex materia.

Reducitur ad duo membra. D. Thom.

Ratio diuisionis in tria membra.

Dubitari solet an irregularitas ex culpa sit censura? Partem affirmatiuam docet Soto in dist. 2. 2. loco citato, & alij. Hinc infert, quando in Bulla Cruciatu datur facultas absoluedi a censuris, comprehendendi irregularitatem ex culpa.

An sit censura quando ex culpa est? Sententia affirmatiua.

Respondetur tamen oppositum esse sequendum; vt patet ex cap. Quarens, & c. de verborum significatione, vbi sub censura non comprehenduntur, nisi excommunicatio, suspensio, interdictum: sub quibus non comprehenditur irregularitas. Secundum, quia a censuris datur potestas absoluedi, irregularitas autem non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, vt constat. Deinde tertio, quia in Bulla Cruciatu, & aliis similibus exprimitur concessio, seu facultas absoluedi a censuris, & peccatis referuatis tanquam diuersa a facultate dispensandi in votis, & irregularitatibus, in quibus additur concessio noua.

23
Praefertur negatiua.

Probatio. Irregularitas dispensatur, non absoluitur.

Dices, Beneficia Principis largissime interpetanda esse, l. de benef. de consit. Princip. priuilegia esse amplianda, cap. Olim, & c. de verborum significatione.

Obiectio.

Respondetur limitari priuilegia ad formam verborum, & rigorem, & materiam subiectam. Irregularitas non venit nomine censurae; sublatio eius non venit appellatione absolutionis, sed dispensationis: sicut ergo potestas absoluedi a censura nequit extendi ad id, quod non est

Solutur.

est censura; & sicut potestas absoluedi nequit exerceri nisi per absolutionem, quæ in alia forma, & modo fit differenti ad dispensationem, per quam tollitur irregularitas; sic etiam neque potestas absoluedi a censura comprehendit irregularitatem, in qua per potestatem datam dispensatur, non absoluitur.

24
Irregularitas
ex crimine.

o *Ex criminibus quatuor pertinentibus ad Ordines*, &c. Primum crimen est Simonia in Ordine, scienter commissæ. Hanc inducere irregularitatem probat *ex 1. q. 1. cap. de cetero*, & locis citatis in argumento ad oppositum, in eodem titulo. Plura capita eandem pœnam habent. Deinde, dicit dispensationem spectare ad solum Pontificem; *ex cap. Nobis, de Simonia*. Ita discernenda est allegatio Doctoris. Tertio dicit, quod si, ignorante illo, commissæ sit Simonia ab alio, qui pretium in fauorem eius dedit, eum non effici irregularem, nisi cum constiterit de errore, quia tunc manet suspensus ab Ordine, donec libere- tur. Quod si in eo statu exequatur actum Ordinis, manet irregularis.

Glossa aliorum,
& assertio cõ-
tra primum
actum.

Quoad primum, qui putant *ex cap. Is qui, de sententia excommunicat. in 6.* non incurri irregularitatem, nisi pœna sit Iure expressæ. Item, non posse imponi consequenter ab homine, negant illa Iura comprehendere irregularitatem, sed pœnam depositionis, aut degradationis, aut suspensionis; & hoc consequenter, quia ut constat ex illo titulo plures continent sententiam etiam iudicis, & eadem forma verborum exprimitur modus pœnæ; aliàs dicendum esset, hanc pœnam posse aliquando esse à iudice. Sed oritur, inde inconuenientia, nempe pœnam irregularitatis vix probari posse ex antiquis Decretis fuisse in vfu, cum nullam eius sub propria appellatione mentionem faciant, sed vtantur vocabulo *depositionis, suspensionis, eiectionis, irritationis*, & huiusmodi.

Impugnatur
ab inconueni-
enti.

25
Eorundem
alia senten-
tia.
Non incurri
per Simoniã.
Iura inducere
pœnam di-
rectè ob Simo-
niam.

Secundò dicunt per Simoniam per se non incurri irregularitatem in Ordine, sed ratione excommunicationis, aut suspensionis adiunctæ, aut interdicti. Hoc etiam non videtur subsistere: quia decreta antiqua loquuntur expressè de ipsa Simonia, ob quam inducunt pœnas, vt patet percurrendo illum titulum *causa 1. q. 1.* vel ergo in antiquis Decretis non includitur hæc pœna, vel incurritur propter peccatum Simoniæ. Item, *Extra de Simonia, cap. Nobis*, &c. in fine, vbi electio Simoniaca dicitur reprobata, & dispensari non posse cum electo per Episcopum. Dispensatio autem supponit irregularitatem. Item *cap. per tuas*, &c. decernitur vt simo-

niacè ordinatus Diaconus non ascendat ad superiores Ordines; neque in susceptis ministrat, nisi fuerit dispensatus, c. *Si quis ordinauerit*, &c. in fine. Ordinatus simoniacè manet ab Ordine suspensus donec fuerit dispensatus; per illam autem suspensionem intelligi potest irregularitas, quia suspensio non propriè dispensatur, vt censura. Ex quibus patet ordinatum simoniacè incurrere hanc pœnam ob ipsam simoniam, & non solum ob censuram annexam.

In Iure autem nquo, vt *Extravaugantis Pauli II. Cum detestabile*. Simonia realis punitur excommunicatione, & reliquis censuris, & pœnis contra simoniacos quolibet modo latis. Tridentinum *sess. 21. cap. 1.* eadem pœnas contra simoniacè ordinantes statuit. Item, Decretalis Sixti V. contra malè promouentes, & promotos, quam licèt quoad alia Clemens VIII. reduxit ad terminos Iuris communis; tamen quoad pœnam in malè promotos, & promouentes simoniacè, reliquit in suo vigore: per hæc ergo Iura reuiuiscit pœna irregularitatis, si vnquam lata fuit contra Simoniacos in Ordine. Videtur ergo dicendum quod suspensio per modum pœnæ latæ in Iure antiquo contra malè promotos simoniacè, & quæ ab aliquibus dicitur perpetua, non differat ab irregularitate, neque esse propriè censuram, sed illam suspensionem medicinalem, & temporariam, quæ supponit contumaciam, esse censuram.

Tertium dictum Doctoris tenet Felinus in *cap. Per tuas, de Simonia*, asserens esse communem. Et patet argumento *cap. Nobis fuit*, &c. de Simonia, quem citat Doctor *gloss. in cap. de Simoniacè, eodem titulo*. Contrarium huius docent aliqui ex fundamento suprà allegato, quia nempe illa pœna non est Iure expressæ; ita Nauarrus in *Summa cap. 25.* & alij posteriores. Sed contra licèt ipse non contrahat irregularitatem: tamen quia Simonia ex culpa aliorum interuenit, in odium eius hæc videntur statuta expressè, vt ex titulo de Simonia variis capitulis continetur æquialiter in beneficiis, & officiis, quibus interuenit Simonia ex culpa aliorum, nesciente promotore, quæ officia debent dimitti, & resignari, quando constat de Simonia. Hæc autem Iura non sunt noua decreta; sed declaratio antiquorum, quæ perinde comprehendunt, vel à fortiori Simoniam in Ordine commissam quomodocumque, nisi in fraudem ordinati fiat, ordinationemque ipsam irritam statuunt. Vide Glossam eum additione c. *At si Clerici*, &c. de iudicijs, vbi illas pœnas intelligit de irregularitate.

26
Diffusio Tu-
ri noui, circa
Simoniam in
Ordine.
Paulus II.
Sixtus V.

Clem. VIII.

27
Tertia cõclu-
sio Doctoris.

Contra opi-
nio.

Probatio cõ-
clusionis.

Glossa.

S C H O L I V M.

Accipientem beneficium simoniacè teneri restituere. Extra. Cum detestabile, de Simonia, c. *Si quis 1. q. 1. non tamen tenetur ad id iure diuino; tum quia aliàs si eo ignorante fieret Simonia, ad id teneretur, tum etiam, quia per alia peccata homo non efficitur iure diuino incapax beneficij. Ita Nauar. c. 23. num. 103. 104. Couar. reg. Peccatum, part. 2. §. 8. Alia tamen spiritualia simoniacè accepta non tenetur quis dimittere ante sententiam, quia hoc Iure non habetur. Less. lib. 2. c. 35. dub. 29. 30. docet Doctor an incurratur irregularitas in furtiua Ordinum susceptione, & in administratione in Ordine non suscepto, vel in censura, & per clara & expressa Iura.*

Simoniacus? autem in beneficio non sic grauius punitur: tamen ex quo sibi constat quod simoniacè illud obtinuit, tenetur resignare, & toto tempore quo tenet,

8
Simoniacus
in beneficio

tenetur resignare, & restituere. *De simonia in diuersis capitulis.*

Quæ pena suscipiens furtiue Ordinem? De furto in Ordine, distinguo; quia aut prohibetur per excommunicationem, ne quis accedat nisi de illo Episcopatu, & prius legitime examinatus, & receptus: aut non est talis excommunicatio, vel prohibitio: in utroque casu furtiue se ingerens, est irregularis, sed in primo indispensabiliter, nisi per Papam: in secundo dispensabiliter per Episcopum. Probatur *Extrà de eo, qui furtiue Ordines suscipit, in 1. cap. & 2. in ext. & in gloss.*

Quæ pœna ministrâti non ordinato ministrante, per totum. De tertio crimine, quod ad ipsum sequatur irregularitas, habetur *Extrà de Clerico non ordinato ministrante, per totum.* De quarto, habetur *Extrà de Clerico excommunicato, vel deposito ministrante, per totum.* Et hoc intellige maiori excommunicatione, quia, vt habetur *ibidem, c. Si cel.* licet in minori excommunicatione celebrans grauiter peccet, nullius tamen irregularitatis notam incurrit. Intellige etiam postquam sciuit se esse excommunicatum. Si enim haberet ignorantiam inuincibilem, non tenetur cauere ab actibus Ordinum; nec exercendo illos, incurrit irregularitatem, vt habetur *ibidem, Extrà Apostolica, in gloss.* utpote si quis excommunicauit alium per literas, & à tempore sigillationis literæ, voluit eum statim esse excommunicatum, ille non tenetur se habere pro excommunicato quousque litera ad eum peruenierit.

Non seruâs interdictum vel suspensionem an irregularis? Si autem non sit ignorantia inuincibilis, nec omnimoda incertitudo, vt si per famam, vel rumorem publicum deuenit ad eum noticia de excommunicatione, irregularis est, licet eum eo mitius agatur. Probatur *Extrà de translatione Episcoporum, Inter corporalia.* Sic etiam si non seruetur pœna interdicti, vt habetur *Extrà de excessibus prelatorum, & subditorum, Tanta;* tamen illud capitulum bene posse exponi. Sequitur etiam non seruantem suspensionem, vt habetur *Extrà de sententia, & re iudic. Cùm æterni. & Extrà de sententia excommunicatio, cùm medicinalis.*

C O M M E N T A R I V S.

28 *De simonia s. beneficio.* **S**imoniacus autem in beneficio, &c. Hic agit de eo, cui collatum est beneficium simoniace, ipso tamen ignorante, dicit eum dum sciuerit, teneri ad resignationem beneficij, & ad restitutionem fructuum: quia, nempe non fecit illos suos, cùm collatio ipso Iure fuerit nulla; vide Scholium, & authores, quos citat *Extrà, de*

stabile. Reliqua huius literæ patet ex Canonibus allegatis. Aliqui in superiori sententia manentes negant eum, qui censura innodatus suscipit Ordines, fieri irregularem proprie, sed suspensum: vt Suarez *disp. 42. de censuris, sct. 3. casu 7.* sed Iura aliter disponunt, & interpretari debent, vt communis Doctorum, & glossæ intelligunt.

S C H O L I V M.

Exactè explicat, quomodo serui illegitimi, & turpiter mutilati, vel infirmi, sint irregulares, per expressa iura. Vide Summistas v. Irregularitas. Enriquez lib. 14. c. 8. Suarez tom. 5. disp. 49. & duabus seq.

9 *Serui quare irregulares.* **S**equitur⁹ etiam irregularitas tria non crimina, utpote seruitutem *dist. 54. vt Extrà de seruis non ordinandis, per totum.* Ratio autem, quia seruus est possessio domini, & ideo non debet ab eo auferri ipso iurito. Quando autem ordinatur, fit inhabilis ad quosdam actus seruiles: quia si de facto fuit ordinatus domino incio, nec de nouo consentiente, debet sibi reddi: tamen dominus non debet eum actibus decentibus Ordinem suum applicare, sed debet seruire domino suo in actibus decentibus statum suum.

Illegitimi quare irregulares? Sequitur^r etiam illegitimum, *Extrà de filijs Presbyt. non ordinandis, c. 1. & 2.* & ratio, quia præsumuntur imitatores paternæ incontinentiæ: tales præsumuntur etiam malè morigerati, quia malè educati: tamen cum eis satis faciliter dispensatur; vnde Benedictus XI. cum quodam tali sine dispensatione ordinato, & in Ordinibus ministrante, postea faciliter dispensauit, sicut ipse vidi Bullam dispensationis.

Turpiter mutilati, & infirmi, irregulares sunt. Sequitur^s etiam tertium non erimen, scilicet turpem, vel enormem mutilationem, vel infirmitatem; vt habetur *Extrà de corpore vitiatâ non ordinandis, cap. Exposuisti, & 55. dist. 55. Si quis à medicis, & precedenti; & Extrà de Clerico debilitato.* Quod si non sit mutilatio deformis, nec ipse fuerit in culpa illius mutilationis, non excluditur, vt habetur *dist. 55. Si quis à medicis, & duobus cap. seq.* Si autem fuerit in culpa, vt si se ipsum mutilauerit, vt *ibidem* habetur, *Si quis absciderit,* eum tali vix dispensatur. Vnde Nicolaus IV. cum difficultate magna dispensauit cum quodam tali, quamuis Religioso. Confimiliter est dicendum de infirmitate enormi, vel non enormi.

29 **¶** *Irregularitas ex uō crimino.* **¶** *Ex seruitute.* **¶** *Qui sine illegitimis, aut legitimi filij.* **¶** *Irregularitas ex mutilatione.* **¶** *Qui sine illegitimis, aut legitimi filij.* **¶** *Irregularitas ex mutilatione.*

¶ *Sequitur etiam irregularitas tria non criminosa, &c.* Ex conditione seruitutis, ut opponitur libertati, oritur irregularitas, quamdiu est obnoxius seruus domino, seu seruituti subiectus. Patet *distinct.* 54. *ex toto titulo de seruis non ordinandis, Authem. Si seruus, C. de Episcopis & Clericis.* Ex communi Theologorum in hac *distinct.* Ratio, quam assignat Doctor, est Leonis Papæ *epist.* 1. *cap.* 16. habetur *capitulo Generalis, & cap.* 1. Ordinatus inficō domino, & inuito, si reperatur, debet reddi, nisi sit Sacerdos, *cap. Ex antiquis;* sed peculium reddere debet. Hæc irregularitas tollitur per manumissionem, aut quacunq; via restituatur libertati seruus.

30 **¶** *Sequitur etiam illegitimum, &c.* Hæc irregularitas patet ex textu citato, & in 6. *in cap. consultat,* &c. iuxta glossam, *de seruis non ordinandis, cap. Per venerabilem, &c. qui filij sint legitimi, & distinct.* 56. per multos textus in principio, intelliguntur illegitimi, qui non nascuntur ex matrimonio vero, aut probabili, etiam ex bona fide alterius coniugis, & quæ sufficit ad legitimacionem prolis, modo matrimonium non fuerit clandestinum. *cap. Ex tenore, qui sine filij legitimi, cap. Cum inhibitiō, &c. de clandestino desponsat.* Legitimantur nati ex soluto, & soluta, qui habiles erant ad matrimonium, ipso superueniente, *cap. Tanta, &c. qui sine filij legitimi.*

31 **¶** *Sequitur etiam tertium, &c.* Irregularitas ex mutilatione aliquando est cum culpa, aliquando sine culpa. Cum culpa fit etiam per voluntarium indirectum, ut quando ipse dedit mutilationi in parte, aut in toto membro causam, etiam occulto, ut si absciderit sibi partem, membrum aliquod, aut partem membri, tunc est irregularis; ut patet *cap. Qui partem, distinct.* 55. Quoad partis non notabilis abscissionem requiritur voluntas directa, & non sufficit indirecta, ut docet Nauarr. *c.* 27. ut si in duello aliqua pars digiti fuerit abscissa ab alio, non facit irregularem: quia longè atrocius est, ut quis in seipsum ferum stringat, quàm ut ab alio incidatur. Voluntas ergo directa, ut habet actum, est, quæ punitur in illo textu. Quod si causam dedit, ut membrum etiam occultum abscindatur integrè, ut si fiat Eunuchus ex pœna delicti, fit irregularis secundùm eundem; qui citat Hostiensem, & Ioannem Andream, & communem senten-

tiam. Et patet ex *cap. Ex parte, &c. de corpore uitiatis, &c.*

Oppositum huius est etiam probabile, si rigor Canonum, & proprietates inspiciatur, qui videntur semper loqui de voluntate directa, ut indicat quandam in seipsum ferocitatem, ut patet ex *Canon.* 22. & 23. *Apostol.* *cap. Hi qui, distinct.* 55. & *cap. Marium 33, distinct.* &c. *cap. Qui partem.* Prior sententia, quia communis, securior est. Ad irregularitatem ex voluntate directa culpabili sufficit, ut pars membri abscindatur. Ad irregularitatem ex voluntate indirecta requiritur totum membrum abscindi. Si mutilatio fiat sine culpa, incurritur quando ex carentia membri inducitur notabilis difformitas, & indecentia, vel certè inhabilitas ad sacrum ministerium. Est communis, & patet ex titulis citatis à Doctore.

Quando autem neutrum horum inducitur, non incurritur irregularitas. *Canon.* 22. *Apostolorum:* ubi dicitur Eunuchos factos sine sua culpa non esse irregulares. *cap.* 1. & 2. *de corpore uitiatis.* Vbi definitur eos defectus, qui non inducunt impedimentum ministerij, aut deformitatem, non inducere irregularitatem. Item, *c. Si partem. cap. Lator. cap. Precepta, distinct.* 55. impedimentum vsus Ordinis, & deformitas in laico inferunt irregularitatem simpliciter: in clerico verò ne ascendat ad Superiores Ordines; in ordinato quoad vsum si superueniat, respectiue ad vsum illius Ordinis tantùm, ad quem impeditur, vel quem nequit sine scandalo exercere. Si tamen aliquem actum Ordinis exercere potest sine scandalo, ad eum non fit irregularis. Ut si Sacerdos, si careat manibus, nequit celebrare, potest tamen audire Confessiones. Si fit lusus, nequit hoc, potest illud, potest solemniter exercere officium Diaconi, & Subdiaconi, nisi ad hæc sit impeditus.

Morbosimiliter incurabilis inducit irregularitatem, quando habet annexum impedimentum perpetuum, aut deformitatem. Patet ex Canonibus citatis *de corpore uitiatis, & de clerico ægroto, distinct.* 55. requiritur ut sit incurabilis, ut inferat hanc irregularitatem, & ut impedimentum, aut deformitas sit perpetua. Irregularitatis, quæ ex vitio corporis incurritur, ad solum Papam spectat dispensatio, ut tenet communis.

32

Probabile est
requiri volu-
tarium direc-
tum.

33

Effectus irre-
gularitatis in
diuersis sub-
iectis.

Irregularitas
ex morbo.

SCHOLIUM.

Hæc litera habet aliquot dicta. Primò, docet occisores & mutilatores esse irregulares. Secundo, ait occidentem in sua iusta defensione fieri irregularem, quod tenent D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 7. ad 3. gloss. cap. Sicut dignum. §. Clericus, de hom. facit Trident. sess. 14. cap. 7. quod verum est iure antiquo, sed oppositum est iure nouo Clem. unic. de hom. & tenet communis. Couarr. ibi 3. part. §. 1. Nauarr. cap. 27. n. 207. Castro 2. de leg. p. n. 4. Summisia v. homicid. Tertio, ait casualiter occidentem, si dat operam rei illicita, esse irregularem. Quod intellige, si opus quod exercet, est prohibitum ob periculum homicidij, non aliter. Ita D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 8. ubi Caietan. Syl. v. Homicid. 2. §. 2. Ang. ibi num. 1. Suarez tom. 5. disp. 45. sect. 6. citans multos. Couarr. de hom. 2. part. §. 4. num. 9. Io. Herrera 2. d. 32. quæst. 15. Emanuel Sum. cap. 166. Sotus de iust. quæst. 1. art. 9. ex quibus D. Thom. & alij sine ulla limitatione tenent hoc dictum, & habetur cap. Dilectus, cap. Ioannes, cap. fin. de hom. Item cap. Continebatur, eod. Opposita sentent. est probabilis valde. Henriquez lib. 4. cap. 11. §. 11. citans multos, Salon. 2. 2. q. 64. art. 8. Bannes & alij. Quarto, ait irregularitatem homicidij voluntarij

voluntarij non tolli nisi per Baptismum, intellige nisi adueniat dispensatio, ut explicat infra dist. 33. quæst. 2. f. n. alia enim nonnullæ irregularitates tolluntur, aliter, ut si cesset infirmitas, ætas puerilis, ignorantia.

10 **S**equuntur ^f etiam duo, quæ quandoque possunt esse cum culpa, quandoque sine culpa, videlicet homicidium, & bigamia. Sub homicidio continetur mutilatio actiua enormis alterius hominis: & de ista materia habetur *Extrâ de homicidio voluntario, & inuoluntario: & 55. distinctione cap. ultim. 50. distinct. Miror*, & hoc propter horrorem sanguinis effusi. Vnde etiam David non permisit Deus ædificare domum nobis mini suo, multo sanguine effuso, 2. Reg. 7. sed de hoc distingue de voluntario & inuoluntario: voluntarium nunquam deletur nisi per Baptismum, & tunc est ratio congrua, quia deletur ratio, quia non ampliùs habetur horrore iam nouus homo factus, per Baptismum. Si autem simpliciter est inuoluntarium, utpote aliùs irruit in gladium istius, in nullo nocet. *distinct. 28.* Si autem inuoluntarium secundùm *quid*, utpote non potuit euadere mortem nisi occideret, irregularis est, *ibid. distinct. 50. de his.* Sed facilis est dispensatio. Si autem est casuale, & dedit operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam, nullam pœnam incurrit: altera illarum conditionum prætermissa, incurrit pœnam. De bigamia, quæ simpliciter inducit irregularitatem, ut dicitur inferiùs in materia de matrimonio, habetur *Extrâ de bigamis.*

Dist. 33.

COMMENTARIUS.

35 **S**equuntur etiam duo, &c. Agit de irregularitate, quæ est ex homicidio, & bigamia; dicit etiam contingere aliquando ex culpa, aliquando sine culpa. Ad distinctionem huius à priori: nam licet mutilatio sui ipsius contingat cum culpa, ut superiùs supponit; quia tamen rarè contingit, & in moralibus frequenter contingentium habetur ratio, idèò in diuisione generali eam reducit ad irregularitatem, quæ est ex indecentia, & deformitate; ex quibus primariò resultat: quamuis etiam culpa ipsa puniatur in mutilatione se in parte, aut toto membro.

Contingit quandoque eum culpa, & sine culpa.
Hæc autem irregularitas, quæ ex defectu Sacramenti, seu significationis ut in bigamia, vel ex defectu lenitatis, ut in homicidio contingit, est frequenter cum peccato; aliquando etiam sine peccato, quod sufficit ad præsentem differentiam, quæ accidentalis est, & non substantialis, quia per accidens est ut coniungatur culpa, licet in ordine ad dispensationem obtinendam plurimùm spectatur tam culpa, quam modus culpæ, quo quis homicidium committit directè, aut indirectè.

36 **D**istinguit autem Doctor tria genera homicidij, nempe voluntarij simpliciter, voluntarij secundùm *quid*, & voluntarij casualis. Voluntarium simpliciter est, quando occisio intenditur in se, vel in sua causa proxima, & inuitabili mortis: v. g. cum quis intendit alium occidere directè, vel etiam si non concipiat occisionem inferendam directè, intendit tamen actionem, quæ per se est illatiua mortis inuitabiliter, ut percutere aliquem gladio, & quantum potest, & vbicunq; potest, aut eum præcipitare ex turri, aut propinare venenum per se lethiferum, quia vult causam proximam, vult etiam effectum, si sequatur quantum est ex se. In homicidio autem voluntario ex stylo Iuris distinguunt Doctores homicidium, ut est contra iustitiam, & homicidium licitum, vel certè illicitum, ut si fiat contra charitatem; v. g. cum iudex occidit secundùm iustitiam reum, cui ex lege talis pœna debetur, est homicidium licitum. Cum verò occidit ex odio aliquem, secundùm tamen iusti-

tiam, & ob demeritum, peccat contra charitatem, & non contra iustitiam: quia talis pœna debetur ex lege: homicidium autem voluntarium utroque modo inducit irregularitatem, ut dicit Doctor, & patet ex legibus citatis.

Sed in ordine ad irregularitatem, cuiusque reservationem, homicidium voluntarium intelligitur homicidium iniuste factum: quod Pontifici soli reservatur, ut patet ex tenore Iubilæi, Cruciatæ, & Priuilegiorum, in quibus facultas dispensandi in hoc homicidio reservatur Pontifici, & ex Concilio Tridentino *sessione 24. cap. 6.* quantumlibet homicidium sit occultum. Vnde colligunt Doctores, quando conceditur facultas dispensandi in omnibus irregularitatibus, excepta illa, quæ est ex homicidio voluntario, intelligi tantùm homicidium iniuste perpetratum directè volitum in se, vel in sua causa proxima: ac proinde in cæteris ex delicto occulto posse dispensari per alios, ut communiter Doctores, nisi deducantur ad forum publicum: deducitur autem ad forum publicum per denunciationem, & accusationem instituto processu iudiciario, quando probari nequit crimen, recidit ad eundem statum, in quo fuit priùs, quantum ad facultatem dispensandi, quia non mutatur status eius, ut quidam volunt, maximè deficiente plena, & semiplena probatione.

De homicidio voluntario hoc sensu loquitur Doctor, quando dicit homicidium voluntarium nunquam deleri, nisi per Baptismum, quia *infra distinct. 33. quæst. 2.* supponit tolli per dispensationem, sicut & bigamiam quæ etiam post Baptismum manet, ut *ibi* docet. Imò etiam in Ordine ad summum Pontificem dispensatio hæc reputatur in eo sensu impossibilis, quo est validè difficilis dispensatio, neque concedenda nisi ex grauissimis causis. Vnde Tridentinum citatum hoc ipsum significare voluit *sessione 14. cap. 7.* dicens *nullo tempore ad sacros Ordines promoueri possit, &c. omni Ordine perpetuo careat, &c.* Vide *cap. Miror, distinct. 50. cap. Inquisitionis, &c. de accusat. cap. Non ab homine, &c. de iudic.*

Ad homicidium voluntarium hoc modo reciditur homicidium etiam aliquando indirectè volitum

37
Homicidium iniustum & voluntarium inducit irregularitatem reservatam Pontifici. Trident.

Dispensare posse in cæteris ex homicidio occulto. Limitatio.

38
Hæc irregularitas quomodo indispensabilis.

Trident.

Homicidium voluntarium præsumptione fori.

volitum præsumptione fori, vt si quis alium vulnerauit, aut percusserit non intendens eum interficere, aut mutilare, secuta morte, aut mutilatione incurrit irregularitatem homicidij voluntarij, præsumptione fori, quæ in facto, fundatur, non tamen in conscientia est homicida voluntarius, hoc modo, quia rei veritas secundum conscientiam attenditur, & voluntas percipientis, quæ requiri potest ex circumstantiis, & confessione ipsius, nempe ex modo & aliis concurrentibus; quamuis ergo præsumptione fori habeatur homicida voluntarius ex proposito, quia voluntatem ex ipso facto præsumit: tamen in conscientia, foro aliter iudicandum est: licet irregularis sit ex delicto in vtroque foro: tamen non est ex proposito, aut intentione homicida; quod requiritur ad homicidium voluntarium, modò adhibuit moderamen conforme intentioni; neque ex natura actionis præuidere potuit, aut debuit securam mortem, aut mutilationem, aliàs in vtroque foro esset homicida voluntarius, quia intentio illa esset facta, quando sufficiens cautela non adiungitur, aut modus, per quem ex natura actionis præcauetur effectus mortis, aut mutilationis, qui ex casu sequitur.

Quomodo de irregularitate voluntarium sit in eo casu.

40

Addit præterea Doctor homicidium voluntarium secundum quid inducere irregularitatem; vt quando sit cum defensione inculpatae tutelæ: hoc verum erat tum, quando hæc scripsit, Iure antiquo: sed postea sublata est hæc irregularitas per *Clement. vnicam, de homicid. &c.* Hoc homicidium dicitur à Canonistis homicidium ex necessitate. Glossa in cap. *De his, dist. 50.* Archidiacon. & Præpos. *ibidem*, glossa in cap. *Sicut dignum, de homicid. Trident. sess. 14. cap. 7.* quam necessitatem diuidunt in cuitabi-

Defensio inculpata iustitiae.

lem, quæ non excusat ab irregularitate, & inuitabilem, quæ excusat. v. g. si mutilando euaderet, tunc occidendo fieret irregularis, & peccaret; si etiam defensio transeat in aggressionem, non excusatur, quia in illo excessu non est defensio, neque necessaria est ad euasionem mortis, tamen occidens etiam in eo casu non censetur homicida voluntarius primo modo: vnde irregularitas quæ ex tali homicidio incurritur, reducitur à quibusdam ad eam, quæ est ex homicidio casuali.

Quomodo intelligenda.

Quoad tertiam speciem, quæ est homicidij casualis, doctrina circa hoc, quam tradit Doctor, est communis, videatur cap. *Dilectus, &c. cum tribus sequentibus, cap. Ioannes, cap. vltimo, de homicidio: vbi Doctores, & Theologi in hac distinct. & 1. 2. quæst. 73. & 2. 2. q. 64. art. 8. Couarr. Clement. Si furiosus 2. part. Nauarr. cap. 27.* Hic culpatur potissimum negligentia ad euitandumj homicidium, & eius periculum. Circa autem irregularitatem ex homicidio his tribus modis prouenientem formantur regulæ generales, & casus à Doctoribus in specie, quæ passim occurrunt in Summis, quas hic proinde omitto breuitatis causa: nam sufficit aliqua in genere dicere ad declarationem textus, cum tractatus integer sine prolixitate nequit exhiberi. Est præterea irregularitas alia homicidij, quæ non est ex delicto, sed ex defectu lenitatis, seu significationis, quam vocant Sacramenti, vt quando iudex occidit malefactores secundum pœnam legis. Circa hæc omnia videatur Suarez *de censuris, disp. 44. & seq. vbi diffusè hanc materiam tractat.* Quoad regulas generales & casus particulares, de irregularitate ex bigamia agit Doctor *infra distinct. 33. q. 2.* quam ibi breuiter explicabimus.

41
Irregularitas ex homicidio casuali.

Irregularitas ex defectu lenitatis.

S C H O L I V M.

Excommunicationem esse à Iure, & ab homine, sed non posse ferri nisi pro peccato mortali graui; quam comitatur contumacia. Est communis, & prima pars habetur 11. q. 3. c. Nemo Episcoporum. & docet Leo epist. 89. Idem est de suspensione & interdicto, vs tenet Saar. 5. tom. disp. 4. sect. 4. contra Nauar. c. 27. n. 165. & alios. Secundam partem de contumacia tenet D. Th. 4. dist. 18. q. 2. art. 1. quæstiuncula 3. Soto 5. de iust. q. 6. art. 2. Nauar. c. 27. n. 9. & 11. Couarr. c. Alma mater. part. 1. §. 9. n. 4. & seq. ab excommunicatione ab homine, solus excommunicator, vel eius superior, absoluit ab excommunicatione iuris non reseruata, omnis confessor, ex c. Nuper. de sentent. excomm. Ric. 4. dist. 18. art. 9. q. 3. Gab. quæst. 3. art. 3. Bo. q. 6. fin. Soto dist. 22. quæst. 3. art. 2. Summis v. Absolutio. Syl. Ang. Caietan. Suarez tom. 5. disp. 24. sect. 4. & communis. Scotus tamen parui facit textum citatum ad propositum.

Quarta pœna est excommunicatio, de qua quid sit, dictum est *distinctione decima nona, quinto articulo solutionis*; & hoc de excommunicatione maiori, quæ est simpliciter excommunicatio: minor siquidem non est excommunicatio, nisi secundum quid: quia secundum quid excludit à communionem fidelium, puta in Sacramentis.

11
Num. 15.

Vnde etiam incurritur, patet, quia quandoque à Iure, quandoque à iudice. Et quidem à Iure quandoque erat possibile dicere numerum, imò erat paruus numerus, quando fuerunt decretales compilatæ sub Greg. I X. sed hodie quis numerare sufficiat, & cum crescant in infinitum, crescentibus moribus capitum, non oportet circa hoc membranas implere.

Contra multitudinem censurarum.

Hoc tamen dico, quòd nec à Iure, nec à iudice debet infligi, nisi pro peccato mortali: nec pro quocunque, sed graui, cum quo etiam comitatur contumacia: quia quamdiu aliquis est paratus satisfacere pro culpa, & audit Ecclesiam, quare habendus est sicut Ethnicus, & publicanus? cum secundum Christum pœna ista infligatur quauis vltima, illi, qui non vult audire Ecclesiam, qui est finaliter contumax.

Quando sit excommunicatio ferèda? que eius materia

Quis

Quis ex-communicare potest?

12

Rich. 18. di-
fin. 2. art. 9.
9. 1. & 3.
& D. Tb.
ibid. art. 2.
quæst. 5.
De transla-
tione Epi-
scoporu in-
ter corpora-
lia.
Excommu-
nicatio est
gravior ir-
regularita-
te.

Quis autem sit minister Iuris inferendo hanc pœnam, dictum est *suprà dist.* 19. vbi prius, quia ad simpliciter excommunicandum, nullus est nisi cui subsunt omnes fideles: ergo nec aliquis alius, nisi vt commissarius auctoritate illius.

Qualiter relaxatur? Respondeo, quod per absolutionem factam ab illo, qui excommunicauit, si est excommunicatio à iudice, vel à superiore eius. Si autem est à Iure, per absolutionem eius, qui Ius condidit, nec hoc solum, vt dicunt multi, sed per absolutionem cuiuscumque Sacerdotis, quando legislator non reseruauit sibi istam absolutionem, & probant per *capitulum Extrà de sententia excommunicationis, Nuper*. Sed illa probatio parum cogit: quia non sequitur; *ille non reseruauit: ergo concessit*, loquendo de forma consequentiæ, etiam secundum Iura: quia posse absolueri cadit sub illa regula, *Quod non est concessum, videtur esse prohibitum*; quia non competit alicui absolueri à sententia commissa à superiore, nisi sit sibi concessum.

Comparando autem istam pœnam ad præcedentem, hæc simpliciter est grauior, quantum ad intentionem, quia excludit ab omni communionem aliàs licita: illa tantum ab his, quæ pertinent ad Ordines; sed ista reputatur leuior, quia facilius remittitur; sed hoc est ad oppositum: ista enim ideò facilius remittitur, quia grauissima est, & à pluribus excludit: illæ autem duæ pœnæ, scilicet irregularitatis, & excommunicationis, possunt esse & publicæ, & priuatæ: & quoad hoc quod possunt esse priuatæ, sunt minùs graues, quàm alterutra præcedentium, quæ duæ semper sunt publicæ.

C O M M E N T A R I V S.

42

Quarta pœna excommunicatio.

u **Q**uarta pœna est excommunicatio, &c. Vide Scholium, quod summarie fundamentum huius doctrinæ exponit: quoad numerum verò vide Toletum in *Summa, lib. 1. c. 14.* & deinceps. Suarez *tom. 5. de censuris, Reginaldum in praxi lib. 9.* Sayrum *de censuris, lib. 3.* & Nauarr. in *Summa, c. 27.* Summitas verb. *Excommunicatio*. Fertur ob peccatum mortale, & graue, cui annexa est contumacia, & idem de interdicto, & suspensione. Tridentin. *sess. 25. cap. 3. de reformat. cap. Præsenti 5. q. 2. c. Veritatis, &c. de dolo & contumacia, cap. 2. de testibus cogendis, cap. Honoratus d. 75. August. de corrept. & gratias, cap. 15. cap. Nullus. 11. quæst. 3.* Est communis. Abbas in *cap. ultimo, de cohabitatione clericorum, & mulierum*. Felinus in *cap. Apostolica, &c. de exception.* Ideoque non pro omni peccato etiam mortali ferenda est, sed pro graui, cui annexa est contumacia, vt dicit Doctor; & ratio, quam assignat, est efficax: quia hæc potestas data Ecclesiæ explicatur in illo loco, quem insinuat Doctor *Math. 18.* & eius exercitium declarat fieri debere contra eos, qui non audiunt Ecclesiam, qui sunt contumaces; vt docet D. Thom. in *4. distict. 18. quæst. 2. artic. 1. quæstionc. 3.* Noster Castro *lib. 2. de lege penali, concl. 4.* Couarr. in *cap. Alma mater*. Nauarr. in *Summa, cap. 27. num. 9. & 11.* Soto in *4. distict. 2. 2. quæst. 1. artic. 2. & lib. 5. de Iustitia & Iure, quæst. 6. artic. 2.* Suarez *dispur. 4. sect. 5.* Quin etiam hæc censura non debet fieri, nisi in casu, quo alia remedia, & monitiones nullum habeant effectum. Vnde Tridentinum *sess. 25. de reformat. cap. 14.* in casu concubinitus clericorum sic ordinat procedendum, vt primò admoneantur. Secundò, nisi emendati fuerint, priuentur tertia parte fructuum. Tertiò, priuatione beneficij, officij, portionum, pensionum, & inhabiles fiant ad dignitates, officia, beneficia. Quartò, tandem excommunicentur, si in delicto hæserint, aut intermissum consortium repeant. Quis autem sit Minister iuris? &c. vide *distict. 19.*

Supponit peccatum graue, & contumaciam.

Ratio optima Doctoris.

Vfus debitus excommunicat. Trident. Regula procedendi contra concubinarium.

43

Quis absolueri potest ab

sententiam de absolutione ab excommunica-

tionem non reseruata *ex cap. Nuper, &c. de sentent. excommunicat.* sed probationem ex illo capite dicit non esse efficacem, quantum ad vim consequentiæ, quia simpliciter non sequitur: conditor Canonis non reseruauit; ergo concessit. Non sequitur, inquam, per ipsa Iura, ex regula, *Quod non est concessum, videtur esse prohibitum.* & clarum est rationem prædictam non tenere vniuersaliter in materia iurisdictionis, neque ex natura rei, neque etiam de Iure, vniuersaliter loquendo, quod requiritur ad vim consequentiæ: non ex natura rei, quia inferior nequit dispensare in lege superioris, vt Parochus in statuto Episcopali, aut Episcopus in lege Pontificia; neque consequenter potest propria auctoritate tollere effectum legis, aut pœnam, quæ ex lege est auctoritate propria: non sequitur eadem consequentia vniuersaliter secundum Iura, vt patet de dispensatione legum, & irregularitatum; aliàs sequeretur quod Episcopus posset dispensare in gradibus prohibitis; verbi gratia, eontrahendi matrimonium, eo ipso quod non sit prohibita dispensatio: sæpè enim in lege non sit expressa mentio concessionis: verbi gratia, in *cap. Dilectus, &c. de temporibus ordin.* expressè dicitur, quod Archiepiscopus non potuerit dispensare cum Episcopo, vt eodem die tres sacros Ordines conferret: *Quia huiusmodi dispensatio*, inquit Pontif. à *Canone minime est permessa*; vbi glossa colligit non posse Episcopos dispensare in Iure ordinario, nisi in casibus sibi permissis.

excommunicatio. Ratio capituli nuper, retyitur.

Etiã non prohibita reseruantur superiori.

Glossa.

Ante autem declarationem illam Pontificis non legitur prohibitio specialis facta in illo casu, aut reseruatio expressa potestatis, præter illam solam, quæ ex vi legis, vt à potestate superiori emanauit, orta est. Simile est illud Tridentini *sess. 7. de Sacram. in genere, canon. 13.* vbi negatur posse Episcopos, aut alios Prælatos Ecclesiæ habere potestatem mutandi, aut inno-uandi Ritus communes Ecclesiæ, ministrandi Sacramenta. Videantur Doctores in *capitulo, & si Clerici, &c. de iudicijs, &c.* cum glossa. Ratio ergo Pontificis in *c. Nuper, de sentent. excommu-* intelli

Explicatur ratio Pontificis.

44

intelligitur
de absolutio-
ne ab excom-
munications.

intelligenda est de absolutione ab excommuni-
catione, quia id conceditur, vel supponitur
concessum ex usu & praxi Ecclesie, cuius opti-
ma congruentia est illa, quam Doctor infra
insinuat §. Comparando, &c. de facilitate remis-
sionis, seu absolutionis ab excommunicatione;
ideo, inquit, facilius remittitur, quia gra-
uissima est, & à pluribus excludit: ob pericu-
lum itaque animarum, & quia non debet pro-
trahi absolutio, quando reus satisfacit, & se
disponit cap. Qua fronte, &c. de appellat. idem
ex intentione Ecclesie auferenda, est, & hæc
potestas ad Prælatos ordinarios emanat, non

ex propria auctoritate, sed ex Ecclesie, &
Pontificis indulgentia. Diuersam rationem ab
hoc inducit potestas dispensandi in lege, aut
aliis pœnis. Ideoque non valet illud axioma:
*Quidquid potest Papa in vniuersali Ecclesia, potest
Episcopus in sua diocesi, nisi prohibeatur, &c.* Fal-
lit enim in pluribus quia plura potest Pontifex
circa irritationem aliquorum actuum, quod ne-
quit Episcopus: plura impedimenta statuere, &
inhabilitates, quod nequit Episcopus. Item, sta-
tuere circa ministerium Sacramentorum plura,
quæ nequit Episcopus. Idem patet in dispensa-
tionibus etiam.

SCHOLIUM.

*Definit interdictum, ac diuidit, ponitque eius causam efficientem, & auferentem. Ponitur enim
& auferitur quandoque à Iure, quandoque ab homine. Definit etiam, ac diuidit, ponitque eo-
dem modo causas effectiuas, & destructiuas suspensionis. Omnia sunt clara, & per expressa
Iura, resoluta. Vide Summistas, v. Interdictum, & v. Suspendio.*

Quinta 7 pœna est interdictum, quæ est arctatio à quibusdam actibus Ecclesiasti-
cis exercendis, vel ab assistendo quibusdam talibus. Et licet ista pœna aliquan-
do possit infligi loco, & non personæ, quandoque personæ, & non loco, quandoque
vtrique; & sicut infligitur, ita est seruanda: tamen vt est distincta pœna à cæteris, fre-
quentiùs infligitur loco, & non personis, nisi dum in loco sunt, vt scilicet in tali loco
non liceat celebrare solemniter diuina, nec alios interesse.

Et ista pœna interdicti quandoque contrahitur à Iure, quandoque à iudice. A Iure
occurrit exemplum de receptantibus vsurarios extraneos, *Extrà de vsurarijs: Usura-
rum voraginem*, & est hodie in 6. lib. A iudice propter causas innumeras; commu-
niùs propter inobedientiam communem populi terræ². Relaxatur per illum, qui po-
suir interdictum: quandoque etiam relaxatur in certis casibus à Iure, vt patet *Extrà
de sentent. excomm. cap. Alma mater Ecclesia*, & est hodie in 6. lib.

Sexta^a pœna est suspensio, quæ est prohibitio à aliquo aliis conueniente, & hoc
ad tempus; in hoc distinguitur ista, pœna specialiter contra alias: hæc^b autem est
multiplex, quia quædam est suspensio ab officio: quædam à beneficio, quædam ab
ingressu Ecclesie: & vltra quandoque incurritur ipso Iure, vt habetur *Extrà de sent.
& re iudic. Cum aterni*. & *Extrà de sentent. excomm. Cum medicinalis*. Et etiam in susci-
piendo Ordines ab Episcopo, qui renuntiat loco, & dignitati tali: quia qui execu-
tionem non habet, executionem non confert, & ita si Ordinem confert, suscipiens
tamen, executionem non habet, idem est suspensus. De hoc 1. *quæst. 7. Daibertum*, &
Extrà de ordinat. ab Episc. qui renunc. cap. 1. in gloss. Similiter de ordinato scienter simo-
niacè, vt dictum est supra: frequenter autem infligitur à iudice nunc illa, nunc ista.
Tollitur autem per relaxationem factam talis suspensionis ab eo, qui eam tulit, vel à
superiori eius.

13
Quid in-
terdictum?
Interdictum
aliud perso-
nale, aliud
locale, aliud
mixtum.

Suspensio
quid sit?
Est multi-
plex.

Ordinatio
scienter si-
moniacè,
vel ab Epi-
scopo qui re-
nunciauit,
est suspen-
sus.

COMMENTARIUS.

45
Quinta pœ-
na.
Interdictum
definitur.
Eius effectus.

Y Quinta pœna est interdictum, &c. Definit
interdictum quod sit arctatio à quibus-
dam actibus Ecclesiasticis exercendis, vel ab assisten-
do illis actibus. Dicitur arctatio, seu prohibitio, seu
privatio, quæ communis est omnibus pœnis. Di-
citur à quibusdam actibus Ecclesiasticis exercendis,
vel ab assistendo, &c. vt comprehendat vsum tam
actiuum, quàm passiuum, quia vtrumque mo-
dum aliquando includit hæc pœna, quoad laicos
passiuum, quoad clericos actiuum etiam. Dicit
etiam ab aliquibus actibus, &c. quia quidam actus
excipiuntur, vt conferre Baptismum, & Chris-
ma, pœnitentiam, viaticum, prohibetur extrema
unctio, sepultura, & iuxta aliquos matrimonium,
& Ordo, si conferendus sit laicis, & diuina officia.
Differt hæc pœna ab excommunicatione
quoad actus, quibus priuat, quod excommu-
natio sit priuatio eorum, ratione commu-
nionis. Interdictum verò priuat directè vsu
illorum actuum, & per se quatenus res sacre
sunt, & independenter à communione mem-
brorum, quam spectat excommunicatio. Dif-
fert à suspensione, quod hæc priuat vsu actiuo,
& respectiue ad personas particulares, nempe
Ecclesiasticas. Interdictum cõprehendit vtrum-
que vsum, & etiam communiter, seu vsum eo-
rum, quæ communia sunt populo, & clero.
Interdictum diuidit in locale, personale, &
mixtum, si dirigatur ad locum erit locale: si ad
personam, personale; vtrumque potest esse ge-
nerale, & particulare: quorum differentia &
natura ex forma interdicti colligi potest, &
quia de natura pœnæ est, vt non comprehen-
dat nisi eos, ad quos dirigetur, tunc spectanda

Differentia
eius ab alijs.

Scoti oper. Tom. I X.

46
Eius diuise.

est proprietas verborum, & quid importatur per iubeñtium, ad quod dirigitur pœna; nam si clerus interdicatur, non comprehenditur populus, neque si populus, comprehenditur clerus; neque etiam alij, qui non sunt membra populi; sed omnes & singulos illius corporis tantum comprehendit pœna. Circumstantia sententiæ, & materia spectanda est, vt verus sensus eius comprehendatur: vt, v.g. Si interdicatur clerus, quia ex vsu Ecclesiastico sæpè hæc vox sumitur pro clero sæculari solo; aliquando etiam vt comprehendit regularem; dubium esse potest an in odiosis appellatione cleri veniant Regulares, spectanda est forma sententiæ, & materia vt intelligatur, si sententia etiam ad regulares extendatur: nam quando in materia, seu causa non communicant, sic etiam in pœna non videntur comprehendendi, nisi aliud forma sententiæ declaret. Non comprehendi autem in odiosis nomine cleri Regulares, docet Syluester *Interdictum 5*, Sed in hoc regula generalis assignari nequit; spectanda enim est forma sententiæ, vt cap. *Si sententia, de sententia excommunicationis in 6*. Vbi nomine cleri comprehenduntur Regulares. Sed casus ille ad totam communitatem oppidi spectabat, cuius onera sentire debebant; quando autem causa est particularis cleri secularis, tunc non videntur comprehendendi Regulares nomine cleri, nisi aliàs ex sententia ipsa constet, vel certè in causa communicant.

Comprehendit subiectum ad quod dirigitur.

An Regulares comprehendantur in clero quoad odiosa.

47
Interdictum mixtum.

Interdictum mixtum est, quando non solum locus interdicitur, sed etiam æquè specialiter persona determinatè, vel indeterminatè, vel communis; aut certè quando primariò persona interdicitur, vt Princeps, & locus ad quemcumque peruenerit; quod interdictum dicitur à quibusdam ambulatorium, vel deambulatorium. Eius mentio fit in c. *Non est vobis*, &c. de sponsalibus, & c. *Dilectus filijs*, &c. de appellationibus. Interdictum generale locale non includit interdictum generale personale, neque è contra, per se loquendo, quamuis à iudice coniungi possint. patet cap. *Si sententia, allegato*. Interdictum particulare personale non infert interdictum particulare locale; at contra interdictum particulare locale infert particulare personale: nempe eius qui dedit causam interdicto locali, qui simpliciter est interdictus vbique, donec satisfaciendi relaxatur pœna, ex dicto capitulo, *Si sententia*, &c. Idem dicas de interdicto generali locali inferre personale, quoad eos, qui causam interdicto dederunt, quia locus non interdicitur nisi ratione delicti personarum, quos pœna primariò comprehendit ex suo motiuo & causa: vbique enim dans causam subest pœnæ, nisi relaxetur.

Dans causam locali comprehenditur pœna.

48

z *Relaxatur per illum, qui posuit interdictum*, &c. Hic adducit etiam moderationem Bonifacij VIII. in causa interdicti, quæ habetur cap. *Alma mater*, &c. de sentent. excomm. in 6. Primò quantum ad Sacramentum Pœnitentiæ ministrandum tempore interdicti. Secundò, quantum ad officia diuina, & Missas celebrandas ianuis clausis, & submissa voce; non pulsatis campanis in loco interdicti. Tertid, de suspensione interdicti in festiuitatibus Natalis Domini, Paschæ, & Pentecostes, & Assumptionis Beatissimæ Virginis, vt continetur in constitutione; & hoc est quod inten-

Moderatio cap. Alma mater.

dit Doctor de relaxatione interdicti in certis casibus.

Pœna eorum, qui violant interdictum si clerici sunt, habetur c. *Is cui. de sent. excomm. in 6.* & cap. *1. eod. & cap. 1. de sententia, & re iudicata*, &c. Vnde colligunt Doctores incurrere eos irregularitatem, si Missas, si officia diuina celebrant cum solemnitate, exceptis casibus concessis; si ministrant Sacramenta, quæ prohibentur.

Pœna violentantium.

a *Sexta est suspensio, &c.* Definit suspensionem, quòd sit *prohibitio ab aliquo aliàs conueniente, & hoc ad tempus*, &c. non tollit ergo potestatem, sed vsum eius, & hoc, inquit, *ad tempus*, &c. Quibus verbis significat distinctionem huius pœnæ ab aliis. Loquitur de suspensione, qua est merè pœna diuersa ab aliis; nam vt fertur per modum censuræ, supponit contumaciam, & includitur in excommunicatione, tanquam pars in toto; neque habet tempus limitatum, cum dependeat à conditione ponenda ex parte suspensio: nempe correctione, aut emendatione; qua autem est mera pœna vindictiua, non imponitur: nisi quoad tempus. Idem docent Canonistæ, Innocent. c. *1. de excessibus Prælatorum*. Abbas in cap. *Reprehensibilis*, &c. & c. *Sape*, &c. de appellat. Patet ex c. *Eos*, &c. de tempor. ord. in 6. c. *fin. eod. cap. Si quis ordinarius*, &c. de *Simonias*. Cum in cunctis, &c. de elect. c. *Cum Medicinalis*, &c. de sentent. excomm. in 6. c. *Sacro*, &c. de sentent. excomm. c. *1. de sentent. & re iudicata in 6. c. fin. de offic. iudic. delegati*, &c. in 6. c. *Clem. Multorum*, &c. de hæreticis, Clem. &c. de vita & honestat. clericorum. Ex quibus patet hanc pœnam vt plurimum à Iure latam esse temporariam, nisi in casu contumaciæ, & satisfactionis exhibendæ; qualis est illa, quæ fertur cap. *Quia sæpè*, &c. de elect. in 6. & c. *Præfenti*, &c. de officio iudicis ordin. cap. *Exigit*, & cap. *Felicis*, &c. de censibus in 6.

49
Sexta pœna suspensio definitur.

Duplex accipio suspensio.

Vt merè est pœna durat ad tempus.

Quòd si suspensio perpetua feratur, potius habet rationem depositionis, quàm suspensionis; vel certè non plurimum differt à depositione, vel ab aliis pœnis quæ perpetuæ sunt. Quòd si quis velit cum aliis dari suspensionem perpetuam; tunc intelligendus est Doctor notasse differentiam, quæ vt plurimum conuenit suspensioni, eique soli, quod in re morali sufficit: nam cæteræ pœnæ non limitant tempus ex natura sua, quia excommunicatio, & interdictum manent, quamdiu causa eorum manet, & non tolluntur, nisi per absolutionem, seu relaxationem, posita satisfactione. Irregularitas, infamia, per sententiam, sunt etiam natura sua perpetuæ, sicut & depositio, & degradatio, neque ex se desinunt, sed per dispensationem, & restitutionem; suspensio autem temporaria ex natura sua desinit, & finito tempore finitur etiam pœna, absque vlla sententia iudicis, aut officio, aut declaratione. Per hoc ergo rectè statuitur hæc differentia à Doctore in re morali; nam cætera, quæ conueniunt suspensioni, conueniunt etiam in rato, vel in parte aliis pœnis: præter differentiam annotatam.

50
Perpetua non differt ab alijs.

Proprium suspensio vs sit temporaria.

Expirat cum tempore.

b *Hæc multiplex est*, &c. Ab officio, beneficio, ab ingressu Ecclesiæ, ab executione Ordinis suscepti ab eo qui executionem dare non potuit, & idem de Ordine scienter suscepto à simoniacò. Non commemorat Doctor suspensionem ab Ordine; quia hæc includitur in suspensione ab officio absolute lata, quæ priuat omni vsu Ordinis, iurisdictionis, & muneris Ecclesiastici, vt communis tradit, cap. *Cum dile-*

51
Eius diuisio.

Suspensio ab officio manet suspensio ab Ordine.

Plus, &c. de consuetud. Panormitanus *Clement. capientes, cap. Cauent, &c. de senent. excommunic. in 6. cap. ultim. de cleric. excommuni. in iuste*, suspensus ab officio, & idem de suspensio ab Ordine, exercens actum Ordinis sic irregularis, *cap. Cum aterni, de senentia, & re iudicata in 6.* Hæc suspensio ab officio intelligitur ab Ordine, & iurisdictione, non tamen à beneficio; vt glossa in *Clement. Capientes*. Patet ex praxi, quia sæpè fertur suspensio ab officio, & beneficio simul, quæ additio esset superflua, si suspensio ab officio esset etiam à beneficio. Suspensus à beneficio non idèd est suspensus ab officio. glossa in *cap. Vnitionensis, &c. de elect.* Panormitan. *cap. Cum dilectus, &c. de consuetud.* Limitat Nauarrus quando iurisdictione non competit solum ratione beneficij, *cap. 27. in Summa*. Solus suspensus est suspensus à perceptione fructuum: quando simpliciter fertur suspensio, intelligitur maior,

id est, suspensio ab omnibus, quia nihil limitat, & oportet effectum suum habere determinatum, aliàs esset inefficax.

Suspensus ab Ordine minori est suspensus à maiori, non è contrà. Ostendit *c. Dilectus filius, &c. de tempor. ordin. cum communi*. Suspensus à minori non potest ascendere ad maiores: suspensus à collatione minorum, nequit conferre maiores. è contra si à maiori conferendo tantum, potest etiam minores conferre. Abbas in *cap. final. de Apostat. & alij*.

Suspensus ab ingressu Ecclesiæ nequit exercere in ea Ordinem, aut audire in ea diuina. Ioannes Andreas, Geminian. *Anc. in c. Is cui, &c. de senent. excommunic. in 6.* nequit in ea sepeliri, aut in cæmeterio eius, nisi pœnitens absoluetur, potest tamen omnia extra illam percipere Sacramenta. Plura circa hæc vide apud Doctores, & Summistas.

Non includit suspensionem à beneficio.

Nec à beneficio suspensus est ab officio.

Limitatio.

Absolutè lata comprehensio omnia.

52
Suspensus ab Ordine.

Suspensus ab ingressu Ecclesiæ.

SCHOLIUM.

Quinque pœnas ultimas, id est, infamiam, irregularitatem, excommunicationem, interdictum, & suspensionem, non irritare collationem Ordinum. De degradatione si fiat circa Episcopum, id est dubium, iuxta dicta dist. preced. n. 6. si enim teneatur non esse Ordinem, consequenter dicendum collationem Ordinum ab Episcopo degradato, esse nullam. Hanc tamen non tenet Doctor, ut ibi notauimus, quia multò magis est Ordo, quàm Ostiarius, & Lectoratus.

DE secundo articulo principali certum est de quinque pœnis ultimis, quòd non prohibent à collatione, vel susceptione Ordinum de factò; vt probatur per August. 1. q. 1. *Quod quidam.* & est ratio, quia cum illis pœnis potest stare, & ratio ministri, & suscipientis, & intentio, & alia necessaria hinc inde: de Iure autem prohibent, ita quòd illicitè attentetur contrarium: tamen si attentatur hoc, fit quòd intenditur. Ratio autem istius negationis est, quia Ecclesiæ collata est potestas ordinandi sibi ministros, vt colligi potest ex Apostolo 1. ad *Timoth. cap. 3.* vbi describitur quales debent Diaconi ordinari. De prima autem pœna, scilicet degradatione, maximè si fiat circa Episcopum, dubium est utrùm excludat conferre Ordines de factò: sed pro & contra habetur *quæst. precedente, artic. 2.*

Ad argumenta. Ad primum concedi potest quantum ad quinque pœnas primas: sed si teneatur quantum ad sextam pœnam, quòd Episcopus depositus simpliciter non est Episcopus, tunc quoad illum casum neganda est similitudo in consequentia: quia character Sacerdotij tolli non potest, nec per consequens Sacerdotium, sicut Episcopatus.

Ad aliud, non sufficit intentio nisi sit minister idoneus, qualis non est depositus secundum illam opinionem.

Ad tertium, non est simile, quia pœnitentia est Sacramentum generale: & idèd ab illo nullus excluditur, nec de factò, nec de Iure: alia Sacramenta, quæ includunt aliquid excellentiæ, benè possunt alicui negari propter delictum, hoc exigens.

Ad illud de hæresi verum est, quòd non excludit de factò, sed de Iure excludit; si talis etiam non sit condemnatus. Si verò sit præcisus, & condemnatus ab Ecclesia, non confert Ordines, si Episcopatus non sit Ordo, & possit simpliciter auferri, sicut haberent respondere illi; qui tenent Episcopatum non esse Ordinem, sed quandam dignitatem additam super Ordines, quæ ad iurisdictionem magis spectat.

Ad argumenta in oppositum. Ad primum, concedo quòd simoniaci ordinatio est irrita quantum ad executionem: tamen Ordinem recipit; & idèd non indiget nisi vt eius suspensio relaxetur.

Ad secundum, consequentia non tenet, quia ministro Ecclesiæ datum est, vt sit minister in conferendo, non in auferendo.

Ad tertium tangetur inferius, quomodo Ecclesia potest personas illegitimare, & sic inhabilitare, ne sint idoneæ ad contrahendum matrimonium; sed hîc, ex quo collatus est character, non est similis potestas ad auferendum illis. Et cum arguitur quòd est illud magis secundum legem naturæ quàm istud, verum est, vt matrimonium contractum sit ratum: sed non vt quæcumque personæ, nullo obstante im-

14

15
Ad arg. 1.

Ad 2.

Ad 3.

16
Ad ratio
in opp.

Ad 1.
Ad 2.

Ad 3.

pedimento, possint illud matrimonium contrahere. Magis enim est de lege naturæ, quod Deus illud, quod imprimit naturæ, quod non repugnat peccato nec formaliter, nec tanquam causæ demeritoriz, perpetuò remaneat in anima, quàm quod quicumque, & quæcumque sint habiles ad contrahendum matrimonium. Et ideo inhabilitatio aliqua personarum ad istum actum, non est ita contra legem naturæ, sicut characterem alicui impressum deleri.

C O M M E N T A R I V S.

53
Secundus articulus.
Conclusio.

DE secundo articulo principali, &c. Hæc conclusio est certa, & de fide, quantum ad primum membrum, has pœnas non impedire, quin ordo valldè conferatur: quod verò illicitè talis suscipiat Ordinem nisi ignorantia excuset, certum est ex communi Theologorum eum peccare mortaliter, quia contra prohibitionem Ecclesiæ in re grauisissima transgreditur, & sacrilegè suscipit Sacramentum. Hoc ipsum patet ex rigore pœnæ, & Canonum. Addit præterea Doctor dubium esse si Episcopus degradatus conferat validè Ordines, ob controvertiam, quam supra explicuimus *distinct. præced. quest. vnica, artic. 1.* vbi defendimus partem affirmatiuam; & aliàs de ministro Ordinis, explicando definitionem *art. 2.* Idem ipsum dixi de Episcopatu, ac de aliis, excepta prima tonsura; quamuis aliqui etiam hanc validè conferri à degradato Episcopo existimant, quia non inuenitur Ecclesia annullasse collationem eius: sed tenendo tonsuram non esse Ordinem, & potesta-

Dubii aliàs resolutum.

tem eius conferendæ ab Ecclesia esse; magis consequenter dicendum spectando rigorem Iuris collationem esse omnino inuvalidam, quia degradatus amittit officium, & iurisdictionem eam conferendi. Quod si casus aliquis offerri possit, vbi talis tonsura ab Ecclesia non iteratur: dicendum est fieri validam per ratihibitionem; quæ retrotrahit actum, & non aliter ex vi primæ collationis à degradato.

Per hæc patet ad primum argumentum, & secundum argumentum. Ad tertium patet ex litera. Ad quartum patet ex dictis ordinationem esse validam etiam si fiat à præciso, & condemnato Episcopo. Ad reliqua patet ex litera, & ex dictis in responsione ad vltimum sumit legem naturæ latè vt comprehendit perfectionem eius, siue naturalem, siue supernaturalem, & modum agendi causæ primæ imprimentis characterem vt indelebilem, qui non subest corruptioni morali, aut naturali causæ creatæ.

Q V E S T I O II.

An sexus muliebris, aut ætas puerilis impediat susceptionem Ordinum?

D. Thom. *in addit. q. 39. art. 1. & 2. & hic quest. 1. art. 2.* D. Bonau. *art. 2. per totum.* Richard. *art. 3. & 4. per totum.* Vasquez *3. part. disp. 245. c. 2. & disp. 246. cap. 1.* Bellatminus *lib. de Sacram. Ordin. cap. Coccius tom. 2.*

1
Argum. 1.

SE C V N D ò quæro, an sexus muliebris, aut ætas puerilis impediat susceptionem Ordinum? Quod non, ad Galat. 3. *In Christo Iesu non est seruus, neque liber: non est masculus, neque femina:* ergo nulla differentia est inter feminam, & masculum in lege Christi, sicut nec circa seruum, & liberum: ergo illud Sacramentum legis Euangelicæ, quod potest masculus recipere, & femina, sicut seruus, & liber.

Argum. 2.

Præterea 32. *dist. Presbyter* fit mentio de Presbyteræ, & 27. *quest. 1.* Diaconissam non debere ordinari ante 40. annos.

Argum. 3.

De ætate etiam puerili arguitur, quia non prohibet aliorum Sacramentorum susceptionem, vt Baptismi, & Confirmationis: & videtur potissimè ad propositum esse de Confirmatione, quia illud Sacramentum datur ad dignè confitendum fidem Christi; iste actus non potest competere nisi adulto, sicut nec actus ordinationis; ergo, &c.

2
Ratio opp.

Oppositum 23. distinctione, *Sacras Deo feminas, vel monachas sacra vasa, vel sacras pallas contingere, incensum circa altare ferre, perlatum est ad Apostolicam Sedem, que omnia reprehensione, & vituperatione plena esse, nulli rectè sapienti, dubium est. Omne ministerium mulieris vituperio plenum est.*

Præterea 1. ad Corinth. 1. 1. *Turpe est mulieri tonderi.* ergo & Ordinem recipere: quia tonsura concomitatur Ordinem aliquem, vt signum signatum. Præterea de *vita, & honest. cleric. cap. Si quis, & dist. 23. ibi,* habetur quod clerici non nutriant comam, sed roncantur. Præterea de ætate puerili habetur in canon. *dist. 77. Subdiaconus non minus viginti annorum ordinetur.*

cap. Prohibete, &c. seq

Pueros & ratione carentes inhonestè ordinari;pueros tamen rationis usum habentes licitè ordinari minoribus, sed non sacris, utriusque tamen validè, etiamsi suscipiens usum rationis careat. D. Thom. hic quæst. 1. art. 1. quæst. 2. Bon. art. 2. q. 2. Ric. art. 4. q. 2. Palud. q. 3. Gab. q. 1. q. 2. Sotus q. 1. art. 2. conc. 3. Syl. & Ordo 4. q. 1. Durandum hic q. 2. tenentem paruulos ante usum rationis incapaces esse ordinationis.

Hic breuiter dico, quòd excludi ab Ordine, vel Ordinum susceptione, vel non posse suscipere Ordines, potest intelligi tripliciter, videlicet vel non posse debite, & honestè: vel non posse licitè, quia est contra præceptum: vel nullo modo posse etiam de facto, ita quòd si attemptetur fieri, nihil fiat. Primo modo puer, & non habens discretionem non potest recipere Ordines, quia non potest cum debita reuerentia recipere talem gradum, qui confertur in Ordine. Secundo modo puer non potest recipere Ordinem sacrum, licèt possit illo modo recipere Ordines inferiores.

3
Tripliciter potest quis excludi ab Ordinibus

Primum probatur, quia susceptioni Ordinis sacri annexum est votum continentiae, vt habetur *Extra*. sed puer, & non habens discretionem, non potest in istud votum tacite, vel expressè. Secundum probatur, quia non inuenitur prohibitio arcens pueros à susceptione Ordinum non sacrorum.

De^b tertio modo non posse, dico quòd istud non inuenitur in puero, & hoc respectu cuiuscunque Ordinis, etiam sacri: quia potestas exequendi aliquem actum, vel gradus, quo quis potest istum actum exercere, potest duratione præcedere actum illum, vel potentiam propinquam ad actum illum; Ordo non est nisi gradus disponens ad ministrandum in determinato gradu Ecclesiastico, vt dictum est *dist. præcedenti*: ergo ille potest competere antequàm solutis impedimentis sit in potentia propinqua ad exercendum illum actum: nec ibi requiritur consensus ad impressionem characteris, sicut nec in minoribus Ordinibus.

De aetate & qualitate à multis. & 28. dist. loquitur de habentibus usum rationis, ex cap. nullus. de temp. ord. 6. & ex Trid. sess. 2. c. 11

COMMENTARIUS.

Hic breuiter dico, &c. Distinguit triplicem modum suscipiendi Ordines. Primus est de susceptione cum debita reuerentia, & dispositione, hoc est, honestè, & debite. Secundus modus est suscipiendi Ordines licitè, & secundum leges. Tertius modus suscipiendi validè, & quoad effectum.

De tertio modo non posse dico, &c. Hic statuit tertiam conclusionem, nempe paruulos posse ordinari validè ante usum rationis. Est communis. Aliqui tamen antiqui negarunt infantem esse capacein Ordinis apud D. Thomam loco citato in scholio, quos postmodum secutus est Durandum in hac *dist. q. 2.* Fauet Petrus de Soto *leiti. de sacramento Ordinis*, quantum ad Ordines maiores tantum. Paludanus requirit consensum parentii, aut tutorum, sine quo etiam Baptismus collatus infanti esset nullus per eundem quem supra de Baptismo paruulorum impugnauimus, S. Thomas, & S. Bonauentura negant Episcopatum posse conferri infanti; quia in Episcopatu recipitur potestas in corpus mysticum, & cura pastoralis, ad quas exigitur consensus recipientis.

2
Infantes validè ordinari

Prima conclusio Doctoris est puerum primo modo ante usum rationis non posse suscipere Ordinem. Secunda neque Ordinem sacrum secundo modo, posse tamè Ordinem non sacrum. Tertia, posse Ordinem suscipere tertio modo.

Conclusio patet contra Durandum & Paludanum, ratione Doctoris, quia ad recipiendam potestatem Ordinis non requiritur, vt quis possit illum actum statim exercere, vel vt actus potestatis concomitetur per ipsam potestatem; Ordo enim est gradus disponens ad ministerium: ergo potest inesse, & communicari gradus, antequàm quis aptus sit exercere actum. Per similem rationem *cap. Maiores, de Baptismo*, docet cum communi Pontifex in fundi virtutes in Baptismo infantibus quoad habitum, licèt non quoad usum ante aetatem adultam: similiter ergo potest esse potestas Ordinis in habitu, licèt impediatur vsus eius pro statu infantili: quia in hoc nulla est ex parte rei repugnantia. Confirmatur etiam ita contingere quantum ad diuinam institutionem: quia non requiritur consensus, vt patet in Ordinibus minoribus, in quibus etiam traditur potestas in ordine ad actum exercendum: & probatur à posteriori

Sententia contraria Durandi. Aliorum sententia secundæ.

Tertia sententia excipit Episcopatum.

3
Probatio conclusionis contra primam & secundam.

Prima conclusio per se patet. Secunda quoad primam partem est communis: D. Bonauent. in hac *dist. art. 2. q. 2.* Richardi *art. 4. q. 2. ad 3.* Maioris *dist. 24. q. 2.* Paludani in hac *dist. q. 3.* & aliorum. Ratio Doctoris est manifesta: quia votum continentiae, quod est adiunctum Ordini sacro, neque tacite, neque expressè emitti potest ante usum rationis, & libertatis; quia debet esse promissio facta Deo altero istorum modo, ab eo qui obligatur per proprium actum emissa. Vide *Vasquez disp. 246. c. 3. tom. 3. in 3. partem.* Aliqui tamen non improbabilem docent, si rationis compos ratam habeat ordinationem factam, & exerceat actum Ordinis, obligari ad continentiam, quia illa rati habitio, & exercitium important consensum in Ordinem susceptum cum onere adiuncto ex lege, siue diuina illa sit, siue humana; quod maximè tenet, si in pubertate id contingat.

Secunda pars conclusionis patet, quia Iure antiquo septennis potuit recipere primam tonsuram, *cap. Nullus Episcopus, de tempor. ordin. indorum in 6.* deinceps etiam insigniti minoribus. *cap. De 35, & c. dist. 28.*

Cap. Maiores, de Baptismo.

Confirmatio

Prima conclusio. Secunda conclusio. Tertia conclusio.

Infans ordinatus non tenetur ad continentiam.

Limitatio conclusionis.

cap. de Clerico per saltum promotus, &c. vbi Innocentius III. præcipit eum, qui Ordines minores suscepit ante annos discretionis, & postea ordinatus est Sacerdos, sine eo, quod prius fuerit Diaconus, præcipit, inquam, vt ordinetur Diaconus; non præcipit, vt iterum conferatur ei Ordines minores: ergo supponit talem ordinationem fuisse validam ante annos discretionis.

4 *Secunda probatio. Non requiritur consensus infantu.*
 Secundo, consensus infantis, neque vt materia, neque vt forma, neque vt conditio requiritur ad effectum ordinationis, loquendo etiam de consensu in se, aut in voluntate parentum: ergo validè ordinatur. Antecedens patet, quia materiam, & formam clarum est non includere talem consensum, neque etiam vt conditio requiritur, quia in materia & forma Sacramenti non colligitur specialis dependentia ordinationis à tali consensu magis, quàm aliorum Sacramentorum: sed infans est capax Baptismi, Eucharistiæ, & Confirmationis independentè à consensu proprio, aut parentum, vt communis tenet: ergo etiam ordinationis, & vt dictum est instantia de capacitate ad minores Ordines, probat non requiri talem consensum ad recipendam potestatem characteris: ergo ex nullo capite requiritur. Idem dicendum est de Episcopatu, vt dictum est, quia etiam conferri potest

De Episcopatu idem dicendum.

per consecrationem ei, cui non confertur aliqua Ecclesia in titulum; quamuis per hoc non recipiat potestatem proximam in corpus mysticum, Præterea, potestas quam recipit Sacerdos ligandi & soluendi, est potestas remota, & per D. Thomam est dignitatis, & non Ordinis. Si ergo conferri potest infanti, ita etiam potestas Episcopalis, quamuis esset solius dignitatis: nos autem superius diximus esse Ordinis: proinde eadem est ratio de ipsa, & de aliis.

Obiicit Durandus absurdum esse infantem fieri Sacerdotem, aut Episcopum.

Respondetur esse absurdum, id est, illicitum: non tamen absurdum, id est, inualidè fieri.

Obiicit secundo requiri consensum.

Respondetur ex dictis contrarium constare, vt patet de ordinatione in minoribus: neque ergo ex ratione potestatis huius, neque ex ratione potestatis in genere requiritur talis consensus, quando potestatis collatio fit per imperium, & independentè à voluntate recipientis. In adulto verò aliud dicendum est, quia vniuersim requiritur consensus eius præsens, aut præteritus ad valorem cuiuslibet Sacramenti, & hoc ex diuina institutione: in genere quoad Sacramenta, quæ consistunt in vñu: nam ex communi regula permittitur suo arbitrio, cui non derogat institutio Sacramentorum.

5
Obiectio. Soluitur.

Secunda obiectio. Soluitur.

SCHOLIUM.

Mulieres iure diuino esse Ordinis incapaces. D. Thom. hic q. 2. art. 1. Bon. art. 2. q. 1. Sotus q. 1. art. 1. & oppositum vt heresim referunt PP. Ambros. in 1. Tim. 3. Epiphani. her. 49. tribuit eam Peputianis, Quintilianis. August. her. 27. qui verò tenent minores esse ab Ecclesia tantum institutos, non negarent posse dari feminis; de quo Vasquez 3. p. disp. 2. 45. r. 2. & disp. 2. 37. c. 2.

4 **I**stud tamen non posse tertio modo, est in muliere; quod non est tenendum tantquam præcisè per Ecclesiam determinatum, sed habetur hoc à Christo: non enim Ecclesia præsumpsisset rotum sexum muliebrem priuasse sine culpa sua, actu, qui posset sibi licitè competere, qui esset ordinatus ad salutem mulieris, & aliorum in Ecclesia per eam: quia hoc esse videretur maximè iniustitiæ, non solum in toto sexu, sed etiam in paucis personis: nunc autem si de lege diuina licitè posset competere mulieri Ordo Ecclesiasticus, posset esse ad salutem & earum, & aliorum per eas. Et quod dicit Apostolus 1. ad Timoth. 2. *Docere mulierem non permitto*, intelligens de doctrina publica in Ecclesia; non est dictum Apostoli tanquam statuentis: sed, *non permitto*, quia nec Christus permisit.

Cuius argumentum euidenter accipitur, quia nec matrem suam posuit in aliquo gradu Ordinis in Ecclesia, cui nulla alia potuit, vel non poterit in sanctitate æquiparari. Ratio autem naturalis huic dicto consonat, quam Apostolus innuit 1. ad Corinth. 14. Nam natura non permittit mulierem, saltem post lapsum, tenere gradum eminentem in specie humana, siquidem est dictum sibi in pœnam peccati sui Genes. 3. *Sub viri potestate eris.*

5 *Vide infr. d. 43. q. 3. artic. 1. in opin. Rich.*
 Contra hoc^d, vbi idem agens & passum eiusdem speciei, ibi est idem effectus; sed Episcopus est idem agens, & pono quòd eodem modo intendat hic, & ibi, vir & mulier, & anima viri & mulieris, passa eiusdem speciei: ergo si Episcopo aliquid agente, anima viri recipiet characterem, sequitur quòd ipso idem agente circa mulierem, ipsa idem recipiet.

Respondet, maior est vera de agente inducente formam, & agente naturali: sed si voluntariè agat & contingenter, non est verum quòd idem agat, sed poterit non agere. Si autem non inducat, sed tantum facit quendam actum, ad quem alius inducat, qui voluntariè inducit in illud passum, in quo proponit inducere, maior non est vera: & ita est in proposito. Et istud argumentum est bonum ad probandum quòd minister nullum actum necessarium facit, ad quem necessariò sequitur effectus Sacramenti, sed tantum contingenter, vt in pluribus ex pactione diuina.

Ad argumenta Ad primum dico, quòd quantum ad gloriam consequendam, & ad gratiam habendam, non est distinctio in lege Christi, inter fœminam & masculinum: quia tantam gratiam habere, & tantam gloriam attingere potest illa, sicut iste: sed quantum ad gradum excellentem habendum in Ecclesia, benè decet esse distinctionem inter virum, & mulierem in lege Christi, quia hoc consonat legi naturæ.

Ad secundum, fortè in Græcia vxor Presbyteri potest dici presbyterissa, vbi Sacerdotes vtuntur licitè matrimonio prius contracto: sed apud nos Latinos, vbi castitas, non coniugalis, sed simpliciter est Ordini annexa, presbyterissa potest dici aliqua bona matrona vidua, vel perfecta inter alias mulieres: vel fortè in collegio illa, quæ præest omnibus aliis, vt Abbatissa inter moniales: sed ista non habet per hoc gradum altiore Ordinis; imò nec præminentiam respectu alicuius viri. Consimiliter potest dici ad illud de Diaconissa, quòd illa, cui competit ex ordinatione Abbatissæ, vel collegij legere homiliam in maturino, potest dici Diacônissa: sed ille non est actus alicuius Ordinis.

Ad aliud potest dici, vt dicit Gratianus *dist. 4.* in illis moribus vtentium in contrarium, nonnullæ leges abrogatæ sunt, vt postea probatur ibi per multa exempla, & maxime quando mores contrarij innituntur rationi nouæ. Ita hic. In primitiua Ecclesia pueri non erant statim instructi in his, quæ pertinent ad cultum, vel officium diuinum; & imò benè adulti erant in talibus fatis rudes: nunc autem pueri statim in talibus erudiuntur, & exercentur: & idè sufficientiùs instructus est aliquis modò tredecim annorum in talibus actibus, quàm tunc fortè erat rusticus viginti quinque annorum. & idè non mirum, quòd decreta illa de ætate seruanda abrogata sunt. Et esto quòd de Iure ad omnino debitè sustinendum, deberent seruari (quod non credo tamen) nec simpliciter necessarium est necessitate præcepti illa obseruare, nec simpliciter necessarium necessitate facti, quin si hoc prætermisso, Ordo conferatur, verè suscipitur, & gradus determinatus ministrandi in Ecclesia confertur ab illo, qui pro tempore isto, ex ore infantium, & lactentium perficit laudem, cui sit laus in sæculum. Amen.

C O M M E N T A R I V S.

6 *c* **I**stud tamen non posse tercio modo, &c. *Kataphryges*, seu Montanistæ, *Quintilliani*, *Pepusiani*, qui iidem sunt apud *Epiphani. hæres. 49.* mulieres ordinabant in *Diaconissas* altaris; imò & in Sacerdotes, quod refert *Augustinus lib. de hæresi, cap. 27.* De *Pepusianis*, qui sic dicti sunt à *pago*, in quo nati dicuntur *Montanus*, *Quintilla*, & *Priscilla*, *Pseudopropheta* dicti sunt ab his *Quintilliani* & *Priscilliani*. *Cataphrygæ* à *Phrygia*, *Artotyritæ* à *pane* & *calceo*, quæ mysteriis adhibebant.

Conclusio s. dei. Conclusio posita est de fide; vnde *Patres* citati, quantum ad *Ordinem Diaconatus*, *Presbyteratus*, & *Episcopatus*, tanquam ex fide eum tenent, contrarium pro *hæresi* damnantes; quod & vniuersalis traditio Ecclesiæ docet, nunquam hanc potestatem explicans in *Ordine* ad mulieres: quam rectè probat *Doctor* ex *Paulo 1. ad Timoth. 2. Mulier in silentio dicat cum omni subiectione, docere autem mulieri non permitto: neque dominari in virum; sed esse in silentio.* Subdit rationem, quia nempe *primatus* ad virum spectat. *Adam enim, inquit, primus formatus; deinde Eva. & Adam non est seductus: mulier autem seducta in prauaricatione fuit, &c.*

7 *In*nuat *Apostolus* duplicem rationem, vnde mulier silere debeat in Ecclesia: quia subiecta viro est primùm ex creatione, quia ei in adiutorium facta est: deinde in pœnam peccati; vt patet *Genes. 3. Sub potestate viri eris, & ipse dominabitur tui. August. lib. 11. de Gen. ad literam, c. 37.* ex diuina ergo institutione mulier subiecta est viro; ac proinde nequit esse capax gradus eminentis in Ecclesia, in quo præset viro, aut publicè doceret ex officio; ex quo loco etiam

Epiphanius meritò impugnat prædictam *hæresin*. Sic etiam alius locus, quem citat *1. Cor. 14.* idem probat: *Mulieres in Ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit (supple Genes. 3.) si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* Vide *Ambros. & Anselm.* quod supra dixit, non permitto, hic dicit non permittitur, vt ostendat illud esse legis. Ex lege autem *Sacerdos*, & *Diaconus*, & *Episcopus* in Ecclesia docent ex officio: ergo cum hæc nequeant mulieres ex lege diuina, sequitur nullo modo capaces esse huius eminentiæ in Ecclesia, & qua præessent aliis, & qua docere possent, & deberent ex lege.

Duplex ratio huius à *Doctore* assignata est congruentissima: quia sine iniuria vniuersus sexus non posset excludi ab hoc gradu, si esset eius capax; & quia talis gradus in lege *Euangelica* collatus non fuit vlli mulieri, etiam sanctissimæ *Matri*, neque in lege naturæ, aut *Mosæica* potestas fuit sacrificandi in mulieribus.

Dicendum secundò, quòd neque tonsuram clericalem potest Ecclesia conferre mulieri: quod est contra *Paludanum*, & *Almainum* in *presenti dist. Et. q. 2. & 3.* licet hæc tonsura sit ex institutione Ecclesiæ, & non sit *Ordo*, tamen est dispositio ad *Ordinem*; ac proinde vt talis est, debet fieri in subiecto capaci; sicut ergo nequit Ecclesia exorcizare, aut benedicere fontem vini, verbi gratia, tanquam materiam *Baptismi*, quia non est capax illius benedictionis dispositio ad *Sacramentum*: sic etiam neque potest dare tonsuram clericalem, quæ est dispositio præsupposita ex *Ritu* ad *Ordines*, nisi subiecto

6
Ad arg. 1.Ad 2.
Presbyterissa dicitur vidua, & deuota matrona.

Ad 3.

8
Ratio, & congruitas.

Sunt incapaces tonsura clericali.

Ordinis capaci: quia dispositio præuia debet fieri circa subiectum capax formæ.

9
Obiectionis
solusio.

d *Contra hoc ubi idem agens, &c.* Responso huius obiectionis, & differentia inter agens voluntarium, seu liberum, & naturale, patet ex litera: quando dicit ad actionem ministri non necessario sequi effectum Sacramenti: excludit necessitatem naturalem, & necessitatem inuitabilem, non necessitatem ex pacto, & suppositis requisitis ex parte subiecti.

Ad primum argumentum patet responso ex litera.

10
Quid Diaconissæ,
& Presbyteræ?

Ad secundum, Nomenclatura illa ex Ordine quem assumebant mariti, patet ex Concilio Turonensi canon. 13. & 20. ex Altisiodorensi canon. 21. Gregorio lib. 4. *Dialogorum*, c. 22. In Ecclesia Latina post obitum virorum non licebat Diaconissæ, Subdiaconissæ, Presbyteræ, Episcopæ transire ad secundas nuptias, quia tenebantur voto castitatis, quando maritis licentiam dabant recipiendi Ordines: ut patet ex Altisiodorensi, & ex Concilio Romano sub Gregorio. De his intelligit Petrus Lombardus, & post eum D. Thomas, verba Apostoli 1. ad *Timoth.* 3. *Mulieres similiter pudicæ*; &c. Chrysostramus,

Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius de Diaconissis, quarum vltus fuit in Ecclesia.

Fuerunt autem alterius conditionis Diaconissæ, quæ præterant mulieribus, & seruebant in iis, quæ ob honestatem non decebant Diaconos, de quibus agit Chrysostramus, & alij citati, Clemens lib. 8. *constit. cap. 19. & 20. canon. 19.* Nicen. *cap. 11.* Laodicensi. Ignatius in *epist. ad Antiochenos*. De his agit fufius noster Medina lib. 4. *de continentia sacrorum hominum*. Vasquez *disp. 245. cap. 3.* quocumque modo sumatur Diaconissæ nullam potestatem Ordinis habuit, ut patet ex dictis, aut habere potuit.

11
Alius vsus
Diaconissarum.

Ad tertium patet ex litera: de ætate, & qualitate ordinandorum præter dicta vide statutum Trident. *sess. 23. de reform. c. 11. 12. 13. 14. &c.* Hæc sufficiunt de Sacramento Ordinis, prolixius posset quis hæere in hac materia: sed nobis ex instituto præfenti ad declarationem literæ Doctoris visum est non extendere tractatum, quia materia hæc passim apud Summistas, & casus eius particulares legi possunt. Et qui plura appetit, legat Doctores citatos tam in scholiis, quam in commentariis citatos, quia breuitas temporis, & frequentis materiæ abundantia nos vocant, &c.

12

DISTINCTIO XXVI.

De matrimonio secundum causam formalem.

A

VM alia Sacramenta post peccatum, & propter peccatum exordium sumperint, matrimonij Sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum à Domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim Scriptura. *Genes. 2.* in Adam misso sopore, atque vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem; ad quem vsus mulier facta esset, post eccltasim propheticè dixisse, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna.*

Genes. 2. d

Mat. 19. a

De duplici institutione coniugij.

B

CONIUGIJ autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in Paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra Paradisum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, ut natura multiplicaretur. Secunda, ut natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus, *Crescite & multiplicamini*: & post peccatum, omnibus penè hominibus per diluuium consumptis. Quod verò ante peccatum institutum fuerit coniugium ad officium, post peccatum verò ad remedium concessum, Augustinus testatur, dicens, Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium. Infirmetas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. Si verò non peccassent primi homines, sine carnis incentiuo, ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis.

Hiebr. 13. a
Hugo lib. 2.
de Sacram.
p. 11. c. 3.

Genes. 1. d

Genes. 9. b

Super Genes. lib. 9.
c. 7. tom. 3.
Ibid. cap. 3.
& 10

rabilis. Quia verò propter peccatum lethalis concupiscentiæ lex membris nostris inhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprehensibilis est, & malus coitus, nisi excusetur per bona coniugij. Rom. 7. d

Quando secundum præceptum, quando secundum indulgentiam contractum sit coniugium.

PRima institutio habuit præceptum, secunda indulgentiam. Dicimus enim ab Apostolo, humano generi propter vitandam fornicationem indultum esse coniugium: indulgentia verò, quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium, à quo si quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quod secundum indulgentiam conceditur, voluntarium est, non necessarium, alioquin transgressor esset, qui illud non faceret. Et potest sanè intelligi illud sub præcepto dictum hominibus primis ante peccatum, *Crescite & multiplicamini*. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsquequo est facta multiplicatio, postquam secundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium, quo vniuersum penè humanum genus deletum est, secundum præceptum dictum est filiis Noë, *Crescite & multiplicamini*. Multiplicato verò homine, secundum indulgentiam contractum est, non secundum imperium. C
Hugo lib. 4. Sement. tractat. de coniugio, c. 1. 1. Cor. 7. d
Genes. 1. d
Genes. 9. b

Quibus modis accipiatur indulgentia.

Indulgentia autem diuersis modis accipitur, scilicet pro concessione, pro remissione, pro permissione. Et est permissio in nouo Testamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis est coniugium, quod non meretur palmam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est, de venialibus, est coitus qui fit causa incontinentiæ. Illud enim coniugium, scilicet indulgetur, id est, conceditur: illud verò, id est, coitus talis, permittitur, id est, toleratur, ita quòd non prohibetur. D

Quòd nuptiæ sint bonæ.

Ferunt autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. [Hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus, aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero, coniugio vtentem marem, vel fœminam.] Quòd autem res bona sit coniugium, non modò ex eo probatur, quòd Dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes: sed etiam quòd in Cana Galileæ nuptiis interfuit Christus, eaque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait, Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non esse Sacramentum. Sacramentum enim sacrum signum est. E
August. de hæresibus, c. 25. tom. 6.
Damascenus lib. 100.
Hæresum, c. 45. & 46.
Hugo 4.
Senti. c. 3.
Genes. 2. d
Ioan. 2. a
Mat. 19. b
1. Cor. 7. g

Cuius rei Sacramentum sit coniugium.

Cvm ergo coniugium Sacramentum sit, & sacrum signum est, & sacrae rei, scilicet, coniunctionis Christi & Ecclesiæ, sicut ait Apostolus, Scriptum est, inquit, Relinquet homo patrem & matrem; & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vt enim inter coniuges coniunctio est secundum consensum animorum, & secundum permixtionem corpo-

rum : sic Ecclesia Christo copulatur voluntate, & natura, quia idem vult cum eo : & ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponfa sponfo spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriusque copulæ figura est in coniugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat. Commixtio verò sexuum, illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem.

Qualiter intelligendum sit illud ; mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum.

G **I**Nde est quòd quidam doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim August. [Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus.] Item Leo Papa, [Cùm societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum : non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium.] Item Aug. [Non est perfectum coniugium sine commixtione sexuum.] Hoc si secundùm superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium : & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum : quod nefas est sentire. Tanto enim sanctius fuit atque perfectius, quanto à carnali opere immunius. Sed superius posita, ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non est permixtio sexuum : sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram coniunctionis Christi & Ecclesiæ. Figuratur enim illam vnionem Christi & Ecclesiæ, quæ est in charitate : sed non illam, quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & Ecclesiæ ; sed illius tantùm, qua Ecclesia Christi charitate vnitur : non illius, qua per susceptionem carnis capiti membra vniuntur. Nec Ideò tamen minus sanctum est coniugium, quia, vt ait Aug. [In nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fecunditas ventris.] Est etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter se coniuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri, diligite vxores vestras, vt corpora vestra.

Quoad sententiam accedunt verba eius lib. 5. contra Iul. c. 10. & 27. q. 2. cap. Non est. In epist. 90. in resp. ad a. 4. ad Rustic. Narbo. epist. & ib. c. 30. Cùm societas. In soliloquijs, tit. 1. c. 10. sentimentaliter tom. 1. ubi dicitur, sine contactu corporum vxor haberi nõ potest. Ephes. 5. 8

Lib. de bono coniugali, cap. 18. tom. 6. Ephes. 5. c

Q V Æ S T I O V N I C A.

Vtrum matrimonium fuerit immediatè institutum à Deo?

D. Thom. in suppl. q. 2. art. 2. & hic q. 2. art. 2. D. Bon. art. 1. q. 2. Rich. art. 1. q. 3. Dur. q. 3. Palud. quest. 4. Bellar. lib. 3. de Matr. cap. 2. & 3. Castro v. Maurim. Sanchius lib. 2. de Matr. d. 4. & 9. Patres citandi Schol. 5. Coccius in thesauro tom. 2. lib. 9. art. 1.

I
Arg. 1.

Math. 19.

I **R**CA istam vigesimam sextam distinctionem, quæro: Vtrum matrimonium fuerit immediatè institutum à Deo? Quòd non, Gen. 2. ait Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis.* Et sequitur: *Quamabrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ.* vbi dicit gloss. quòd tunc institutum fuit Sacramentum Matrimonij, & Saluator allegat hoc in Euangelio: ergo Adam instituit illud, & per consequens non immediatè fuit à Deo institutum.

Præterea

Præterea, circa institutum à Deo nullus inferior Deo, potest aliquid immutare: sed Ecclesia immutat aliquid circa matrimonium, quia aliquas personas, quæ aliàs essent legitimæ ad contrahendum, illegitimæ: ergo. Arg. 2.

Contra, Matth. 19. ait Christus Phariseis. *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculinum, & feminam fecit eos. & sequitur, quod Deus coniunxit, homo non separet.* Ratio opp. Matth. 19.

SCHOLIUM.

Ponit quinque conclusiones, quarum prima est, marem & feminam indissolubiliter iungi ad procreandam prolem, religioſeque educandam, est honestum. Probat quatuor rationibus: docet tamen actum hunc non esse essentialiter bonum, nec malum, sed utroque modo posse fieri, & ponit circumstantias bonæ procreationis. Prima est finis. Secunda, determinatarum personarum. Tertia, perpetuitas vinculi. de obiecto & circumstantijs bonitatis moralis agit Doctor. 2. d. 7. §. Ad solutionem, & d. 40. & quodl. 18. §. de primo. Quod ait hic, num. 4. nulum actum esse de se bonum, nisi amare Deum, nec de se malum, nisi odium Dei; sumit valde strictè actum de se bonum, pro eo cuius obiectum est bonum simpliciter necessarium & perfectissimè conueniens, & hoc sensu fides & spes non habent actus de se bonos, quia obiecta harum, ut distinguuntur ab obiecto amoris, aliquid includunt, quod non est simpliciter necessarium, scilicet reuelationem, & beatitudinem formalem.

AD^a solutionem quæstionum tractandarum de matrimonio, sunt hîc quædam necessaria præmittenda. & sit hæc prima^b conclusio principalis. Ad procreandam prolem debitè educandam, marem & feminam vinculo indissolubili sibi mutuo copulari & obligari, honestum est. 2
Conclus. 1.
Secunda conclusio est, marem & feminam potestatem suorum corporum sibi mutuo tradere pro vsu perpetuo ad procreandam prolem debitè educandam, honestum est. Conclus. 2.
Tertia conclusio, istam donationem mutuatam à Deo institui, & approbari congruum est. Conclus. 3.
Quarta conclusio, isti contractui donationis mutux, aliquod Sacramentum annecti, congruum est, & ita factum est. Conclus. 4.
Quinta, in matrimonio necessarium est plura distincta concurrere, & quæ? Conclus. 5.

Ad^c probationem primæ conclusionis sit hæc prima conclusio præuia. Hominem velle procreare prolem in specie humana, est actus rectè circumstantionabilis. Hoc probatur, quia non est actus de se malus, vt non possit rectè circumstantionari, sicut est dare alienum. Probatur, tum quia non magis secundùm naturalem inclinationem est, quòd alia animalia conferuent suam speciem, quàm homo suam; imò tantò magis ipse, quantò ista species est perfectiòr: non autem potest saluari regulariter in isto statu mortalitatis, nisi per propagationem: tum quia si homo esset immortalis, adhuc secundùm rectam inclinationem naturæ, competeret sibi communicare perfectionem suam, eo modo quo esset sibi possibile: hoc autem est propagando: tum tertio ex credito, quia de illicito non datur præceptum. sed Genes. 1. & 9. datur præceptum de propagatione, *Crescite, & multiplicamini*: tum quarto, quia honestum est agere ad reparationem ruinæ Angelicæ, & restaurationem illius supernæ ciuitatis Ierusalem, secundùm prædestinationem diuinam: sed electi prædestinati ad reparandum ruinam illam, non producantur communiter in esse, nisi per propagationem: ergo.

Et^d sic patet, quòd iste actus non est de se malus, sed nec de se est sufficienter bonus bonitate moralì, quia nullus actus est sufficienter bonus moraliter, ex ratione agentis, vel obiecti, nisi amare Deum, quod non potest esse contra rectam rationem; imò necessariò est secundùm rectam rationem, quòd talis actus tendat in tale obiectum; hoc autem est, quia obiectum est finis vltimus secundùm se volendus, & à quolibet ordinato ad finem illo modo, quo potest finem amare: sed procreare prolem, patet quòd non est finis vltimus, sed aliquid ordinatum, vel ordinabile ad finem: & per consequens potest homo rectè, & non rectè ordinare illud in finem: ergo est actus circumstantionabilis rectis circumstantiis. Quia charitas non agit peccatam. 1. Cor. 13.

Præterea^e probatur vtrumque simul, quia ille actus est de se malus, cuius obiecto repugnat esse bonum, siue cuius obiectum repugnat actui, & actus agenti: & per oppositum, ille est de se bonus, cuius obiectum est simpliciter bonum necessarium, & perfectissimè conueniens agenti: sed neutrum istorum conuenit huic actui, quia eius obiectum non est bonum vltimum, nec repugnat sibi esse bonum: ergo de se nec malus, nec perfectè bonus moraliter: quia nullus actus est perfectè bonus ex genere tantùm, siue ex solo obiecto, nisi amare Deum: nec malus ex genere, siue ex solo obiecto, 4
Procreare prolem de se nec bonus actus, nec malus.

Vide Scot. obiecto, nisi odire Deum: & neutrum actum oportet specificare. Nec est circumstantionabilis, quia ex genere habet iste actus, qui est amare Deum, quod sit bonus, & odire, quod sit malus. Vnde loquendo de amore amicitiae, Deus non potest nimis amari: nec aliquis potest Deum bene odire.

De primo.
Prima circumstantia actus moralis, finis.

Hæc est ergo prima conclusio in probando primam conclusionem principalem, quod velle procreare prolem est actus circumstantionabilis rectis circumstantiis. Secunda conclusio sit hæc: Prima circumstantia requisita ad bonitatem moris istius actus, est circumstantia finis, sicut vniuersaliter est in moralibus: & est ista, velle procreare prolem religiosè educandam ad ampliandum cultum diuinum. Hoc probatur per rationem, quia perfecta operatio humana est finis hominis. 1. *Ethic.* ad finem autem debent alia ordinari: ergo ad hunc finem debet quilibet velle prolem. Ista probatur ex creditis, quia quilibet debet sic diligere proximum ex charitate, sicut seipsum, id est, ad idem; sed quilibet debet diligere se ad honestam conuersationem, & diuinum cultum: ergo & proximum suum, & maximè prolem, cui specialiter tenetur. Confirmatur per August. 9. super Genes. dicentem, *Bonum prolis dicitur non ipsa proles, sed spes, & desiderium, quo proles quaritur, ut religiosè educatur, vel informetur.*

Cap. 12. & inde.

Secunda circumstantia.

Vaga conmixtio est contra bonum prolis, familiae, & ciuitatis.

Sequitur secunda circumstantia, quæ est, quod iste actus debet esse determinatarum personarum, maris scilicet, & feminae; non quod esse maris, & feminae sit circumstantia, sed includitur necessariò in actu, qui est procreare prolem: sed determinatarum dico esse circumstantiam ex parte causarum agentium. Nam vaga coniunctio est contra bonum prolis, quod est finis hic intentus: contra bonum familiae, & contra bonum ciuitatis.

Primum probatur, quia proles non religiosè educaretur, tum ex parte parentum, quia non haberent determinatam noticiam suæ prolis, saltem pater, & ita non esset sollicitus suæ proli debitam impendere disciplinam: nec è conuerso proles patri debitam reuerentiam, & timorem filialem, propter quem timorem filius magis obedit patri, & magis ab eo disciplinam recipit, quàm ab alio.

Bonum familiae in quo consistit?

Cap. 12. 6

Secundum probatur, quia bonum familiae consistit in aliqua firma adhæsione principalium personarum familiae, aliàs esset bonum vagum. & propter hoc, dicit Philosophus 8. *Ethic.* quod homo naturaliter est animal coniugale, & domesticum. Nec etiam aliquæ personæ diligentiam adhiberent circa necessaria sibi mutuo & proli: ergo.

Tertium probatur, quia amicitia ciuium, vt plurimum est ex determinata propinquitate in certo gradu: sed ibi nulla esset propinquitas noua certa, quæ esset causa amicitiae: idè propter ista rectè reprehendit Arist. politiam Socratis 3. Pol. quia pro statu naturæ lapsæ, multò melior est illa, quam ipse ordinat, & pro omni statu fuisset contra rectam rationem vaga coniunctio maris cum femina.

Ista etiam circumstantia satis patet ex creditis per Scripturam sacram: nam Genes. 2. dicitur: *Erunt duo in carne vna.* & Christus idem dicit Matth. 19. & Apostolus 1. Corinth. 7. *Vnusquisque suam uxorem habeat propter vitandam fornicationem.* Et esto quod ista determinatio non probaretur per rationem naturalem esse simpliciter necessariam, ita quod eius oppositum repugnat manifestè rationi naturali, saltem hæc affirmatiua satis patet secundum rationem naturalem, scilicet, quod *honestum est, personas sibi inuicem esse determinatas ad actum istum.*

7
Tertia circumstantia, Indissolubilitas vinculi ad procreandam prolem est honesta.

Sequitur alia circumstantia, scilicet quod *personas istas sibi inuicem ad istum finem vinculo indissolubili obligari, honestum est.* Hoc probatur ex præcedenti, quia si determinatio ad commorandum, & mutuo seruiendum, valet ad debitam prolis educationem, & ad bonum familiae, & ciuitatis, multò magis ad hoc valet perpetua adhæsio determinatarum personarum ad inuicem: non autem perpetuò adhærerent sibi propter multas occasiones, & displicentias occurrentes, nisi ad talem adhæsionem essent sibi inuicem vinculo indissolubili obligatæ.

Et esto quod non posset probari ista conclusio (quæ principalis est in isto articulo) esse simpliciter necessaria ex ratione naturali euidenter: probatur tamen sicut proposita est, primò, quod marem & feminam sic obligari ad talem finem, est honestum, & rationi naturali consonum.

Dupliciter aliquid est de lege naturæ.

Et ex hoc patet solutio cuiusdam quæstionis, an talis obligatio sit de lege naturæ, quia (sicut dictum est *suprà dist. 17.*) propriissimè de lege naturæ est principium prætium per se notum, & conclusio demonstratiuè descendens ex tali principio: secundariò autem de lege naturæ est verum euidenter consonum talibus principiis, & conclusionibus, licèt non necessariò sequens. & hoc modo marem & feminam obligari ad finem prædictum est de lege naturæ, vt patet ex dictis.

IN hac distinctione incipit tractatus de Sacramento matrimonij, & extenditur vsque ad distinctionem trigessimam secundam inclusiuè; quem ordinem sequuntur Sententiarij. De eadem materia agitur lib. 4. *Decretalium*, & 6. *sub titulo de spons. & matrimon. in Decreto, causa 13. Summist. verb. Matrimonium. v. Sponsalia*. Plures Doctores differunt in particularibus tractatibus. Thomas Sanchez præ reliquis copiosè tribus tomis, in quibus diffusè examinat difficultates omnes, quæ ex natura contractus, promissionis, Sacramenti, obligationis mutæ spectant ad hanc materiam. Nos sequentes literam Doctoris explicabimus ea, quæ ad substantiam matrimonij pertinent, & impedimenta. Subinde incidenter dubia resoluentur, prout ipse textus occasionem dabit, reliqua remittendo ad alios, qui in specie plura tradunt, casus proponentes, qui ex natura contractus aliquo modo huc pertinent.

Auctores qui tractant de matrimonio.

1 *ad solutionem questionū tractandarum, &c.* In quæstione præsent: Doctor subiicit fundamentum totius materiæ, explicans matrimonium in ratione contractus, & in ratione Sacramenti, qualificans contractum ex substantia, ex fine, ex institutione legislatoris, quantum ad officium naturæ, ex institutione eiusdem in ratione Sacramenti, ac proinde subiicit quatuor conclusiones, quarum tres primæ agunt de ipso, quæ est contractus legitimus; vltima verò, quæ est Sacramentum.

2 *Nomenclatura, seu ratio nominis.*

Vt ergo has conclusiones ordine suo prosequamur, illud præmittendum, hunc contractum vocari matrimonium magis, quam patrimonium, pluribus de causis. Primò, vt mater efficiatur mulier nubens. S. Augustinus lib. 19. *contra Faustum, cap. 16*. Secundò, quia matris in procreandis filiis magis apparet officium, ratione laboris, educationis, lactationis in tenera ætate, & nutritionis in vtero. Nomen autem matrimonij ad bona externa spectat, in quibus magis apparet officium viri. Tertio, quòd in generatione filiorum certior sit mater, quam pater, *cap. Ex litteris, &c. de conuersione infidelium*. Hinc Couarr. *epitom. in 4. decret. part. 1. cap. 1.* asserit Iuriconsultos filios, seruos, aut liberos, non ex patre, sed ex matre diiudicare. Vnde illud vulgare, *Partus sequitur ventrem*. & tenet glossa *cap. 1. de coniug. ser. l. Et seruorum, ff. de stat. hom.* Dicitur etiam hic contractus connubium à velamine, quo teguntur coniuges cum benedictionem recipiunt, quasi à nube, qua teguntur, cœlum, vt Iudorus lib. 9. *orig. cap. de coniugis*, vel ob pudorem, vt annotauit Ambrosius lib. 1. *de Abraham, cap. 9.* cui fauent verba Achimelech ad Saram vxorem Abraham dantis ei velum, quo se obtegeret, *Genes. 20.* vel sit folis maritis se obnoxias leciant, 30. quæst. 5. Dicitur præterea coniugium à communi iugo, quod in vitæ societate, & indissolubili communione ferre debent.

Dicitur connubium à velamine.

3 *Haristici dantes nuptias.*

Matrimonium, & nuptias plures antiqui hæretici damnabant, tanquam illicita. Saturninus apud Irenæum lib. 1. *contra hæres. cap. 12.* docuit nubere, & generare à Satana esse. Item Marcion, vt Tertullianus lib. 1. *contra eundem*. Clemens Alex. lib. 3. *Stromas*. Hieronymus *contra Iovinianum, lib. 1. circa initium*. Idem Tatianus, vt patet ex *Scoti oper. Tom. I. X.*

Irenæo lib. 1. *cap. 3.* Epiphani. *hæres. 46.* Theodoro Adamiano apud August. *hæres. 31.* Hierarax apud Epiphani. *har. 67.* Apostolici, vt refert Augustinus *har. 4.* Priscillianus apud Leonem Papam *epist. 93.* Eulitachius apud Concilium Gangrense, & Socra. lib. 2. *Inst. c. 33.* Manichæi etiam damnant nuptias, vt patet ex August. & Theodoro. Idem error refertur plurimum aliorum, vt Bogomili: ita Euthymius *Pan. 2. parte*. Fuit Albigentium apud Anton. *part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.*

Contra hos omnes militat prima, secunda, & tertia conclusio Doctoris cum suis probationibus; & veritas fidei definita in Concil. Gangrensi *can. 1. 9. 10. & 14.* in Bracharenfi *1. can. 11.* Toletan. *1. in confessione fidei, can. 50.* *Apostolorum*. Clem. Roman. lib. 6. *c. 8. & c. 2. 8.* Ignatius in *epistola ad Philip.* Iustin. *orat. ad Antoninum pium*. Irenæus lib. 1. *cap. 30.* Clemens Alexand. lib. 3. & 4. *Stromatum*. Athan. *serm. contra omnes hæres. & epistola ad Annum Monachum*. Cyrillus Hierosolymitanus *cateches. 4.* Basilius *de vera Virginitate*. Epiphanius *locis citatis*. Nazianzenus *orat. 11. in laudem Gorgonia sororis, & orat. 51.* in illud: *Cum consummasset Iesus hos sermones, &c.* Origen. *homil. 11. in Exod. lib. 8. in epistolam ad Romanos*. Nyssen. *lib. de Virginitate, cap. 8.* Chysothomus in *cap. 5. ad Ephes. in secundam epistolam ad Titum, homil. 2. in Psalm. 43.* Cyrillus Alexandrin. in *Ioan. c. 22.* Theod. *locis citatis, & in epitome Decretorum diuinarum, cap. de Matrimonio*. Iulianus Imper. *Authent. 22. de nuptijs.*

4 *Veritas fidei.*

Patres Græci.

Item Martialis Papa *epistola ad Tholosanos, cap. 9.* Innocentius I. *epistola 22.* Leo I. *epist. 93.* Gregor. Magn. *homil. 36. in Euangel. & in 4. Psalmum penitentiæ*. Gregorius VII. lib. 1. *epist. 48.* Lucius III. *cap. Ad abolendam, &c. de hereticis*. Alij Pontifices *titulo de sponsalibus & matrimonio*. Præterea Florentin. in *Decreto unionis septimum Sacramentum, &c.* Tridentin. *sess. 24. in doctrina de hoc Sacramento*, eandem veritatem docet, & supponit in Canonibus fidei.

5 *Pbifices Romani.*

Neque secus Patres Latini eandem tradunt. Tertull. lib. 1. *aduersus Marcionem, c. 29. de anima, c. 21. & 27. contra Valentinianos, cap. 30.* Cyprianus *de disciplina & bono*. Laëtant. in *epitome diuinarum Insti. c. 8.* Ambros. lib. 6. in *Lucam, cap. 8. in cap. 5. epistola ad Ephes.* Hieronymus *ad c. 19. Math. & loco citato*. Augustin. in *oto lib. de nupt. & concupiscent.* cæterique Patres, & Doctores Catholici. Argumentum ex Scriptura subiicitur *conclus. 3.*

Patres Latini.

b *Prima conclusio principalis: Ad procreandam prolem debet educandam, matrem & feminam vinculo indissolubili sibi mutuo copulari & obligari, honestum est, &c.* Hanc conclusionem optimè probat Doctor per duas alias, quarum prima est de actu quoad substantiã; secunda verò de actu quoad circumstantias: quoniam actus ex substantia, seu obiecto malus nequit per vllas circumstantias reddi bonus; idè primò probat hunc actum contractus non esse malum ex se, aut obiecto, ac proinde esse circumstantionabilem in genere motus, vt sit completè bonus: subiungit ergo sequentem.

6 *Prima conclusio principalis.*

c *Ad probationem primæ conclusionis sit hæc prima conclusio præuia: hominem velle procreare prolem ex obiecto.*

7 *Contractus non esse malus ex obiecto.*

lem in specie humana est actus vellet circumstantionabilis, &c. Probat primò, quia non est de se malus, ita vt non possit circumstantionari, sicut est dare alienum, quia hoc est ex obiecto malum, & contra iustitiam, non ita contractus nuptus matrimonij; quia vtraque coniux habet potestatem sui corporis; & transferre potest per contractum in alterum; in quo contractu seruatur medium iustitiæ, tam in re ipsa, quam secundum rectam rationem: velle ergo procreare prolem interueniente hoc contractu legitimo, non est contra iustitiam, sicut est dare alienum contra iustitiam. Vel aliter intelligi potest ratio absolutè, & vniuersaliter, nempe sic velle non esse contra vllam legem, aut malum ex obiecto, sicut est malum dare alienum: nempe ex obiecto, quod est contra iustitiam.

Non esse contra iustitiam.

Non esse contra temperantiam.

8

Passio quam fugienda.

Antecedens est manifestum, quia velle procreare prolem non est contra iustitiam; vt dictum est, non est contra temperantiam: quia licet interueniat concupiscentia, seu delectatio, concomitanter se habet, & per accidens; ex infirmitate naturæ pro hoc statu, quæ delectatio non vitiat actum, quia alioquin nec liceret bibere, comedere, videre, aut exercere aliquem actum, ad quem sequeretur talis delectatio, aut concomitanter se haberet quantum ad intentionem operantis; aut in vniuersum exercere actus secundum affectum communi, quod omnino est falsum, & contra rationem rectam formatum ex principiis naturalibus, & creditis.

Deinde affectus passionis in tantum est ex lege fugiendus, aut temperandus, quatenus inducit in peccatum: affectus enim, ille de se est necessarius, neque potest esse subiectum legis, aut prohibitionis, nisi vt voluntarius in sua causa, aut per consensum sequentem: sed in proposito sicut velle procreare prolem, & propagare speciem, non est malum, aut vitium; ita etiam neque delectatio, quatenus in hoc sistit; potest esse vitia, sicut neque delectatio ex cibo est vitia lege temperantiæ, in quantum ordinatam intentionem conseruandi vitam propriam per alimentum necessarium conseruatur, aut sequitur. Ergo sic eam velle, aut permittere, non est contra temperantiam. Deinde, non est contra Religionem, quia hic est finis procreandi prolem, vt educetur in cultum Dei multiplicandum; medium autem ordinatum ad finem, maximè quod in re necessarium est, & vnicum, non repugnat fini, à quo sumit speciem: ergo vniuersaliter vera est ratio Doctoris, quia ille actus instantum esset malus, in quantum repugnaret alicui legi huius, aut illius virtutis in specie. Non repugnat iustitiæ, temperantiæ, aut Religioni; minus autem repugnat aliis: ergo est actus circumstantionabilis, & non prohibitus.

9

Secunda probatio. Inclinatio naturalis ad propagationem.

Secunda ratio Doctoris est ex inclinatione naturali, quam cætera viuentia habent ad propagationem suæ speciei, & quæ indita est homini, qui sicut est in specie perfectior; ita etiam magis eidem conuenit velle propagationem eius modo ordinato; quæ propagatio in statu mortalitatis nequit regulariter haberi, nisi per marem & foemina. Si etiam esset homo in statu immortalitatis, id est, innocentie, conueniret sibi velle propagationem suæ speciei modo sibi possibili, id est, per concursum maris &

foeminae, aliter enim non est possibilis ei propagatio. Hæc ratio est etiam manifesta, Philosophus 2. de anima, cap. 8. naturalissimum opus viuentium dicit esse generare sibi simile. Ethic. c. 12. Hominem magis esse coniugalem, quam politicum, quia vehementius inclinatur ad illam vitam consuetudinem, quæ est inter coniuges: quàm ad eam, quæ est inter ciues, & 2. Oeconomia, cap. 2. dicit matrimonium à Deo approbari.

Philosoph.

Præterea, sicut Deus, & natura nihil superflue agunt, ita etiam neque virtutem, aut appetitum rebus communicant nisi propter operationem; & perfectionem tam propriam, quam vniuersalem. Sed differentia sexus, & virtus generandi indita est à Deo homini, & appetitus propagandi: ergo ordinatus vsus eorum est secundum naturam hominis, & bonum vniuersi, & finem intentum à Deo, & natura. Patet consequentia, quia perfectio est in rebus habere virtutem agendi sibi simile, & propagandi suam speciem: virtus enim actiua est perfectio simpliciter, quæ inuenitur formaliter in causa prima, & in quantum causa inferior magis communicat in hac virtute, & excedit cæteras, tam in perfectione effectus, quàm in modo agendi; excedit etiam easdem in entitate, quia perfectio virtutis, & actionis redundat in causam: alio enim sequitur esse; & à posteriori hinc Philosophi colligunt perfectionem creatoris, & creationis, vt est ens in perfectione primum, & simpliciter, colligunt, inquam, per viam motus, & dependentiæ. Hæc perfectio attribuitur inferioribus secundum perfectissimam rationem, quam includunt, nempe secundum formam: ergo vsus talis perfectionis est, secundum perfectionem, & inclinationem naturæ propriæ perfectissimam, & secundum subiectionem, & ordinem causatum inferiorum ad primam: vnde colligitur etiam spectare ad bonum vniuersi.

10

Differentia sexus. Appetitus est ad finem operis.

Virtus est imperfectio simpliciter.

Compositum secundum formam.

Spectat ad bonum vniuersi.

11

Creatio, & conseruatio rerum ad bonum vniuersi ordinantur.

Hoc probò, quia creatio rerum secundum speciem spectat ad bonum vniuersi: ergo & conseruatio; sed in specie humana hæc conseruatio nequit haberi via naturali nisi per propagationem, & secundum leges politas, & ordinatas creationis, & conseruationis in statu mortalitatis, in quo indiuiduum conseruari nequit, quia subest corruptioni internæ, & externæ, in viuentibus corporis: ergo propagatio speciei per generationem est bonum vniuersi.

Prima confirmatio. Propagatio est in statu innocentie.

Confirmatur ex ratione Doctoris, quia si homo esset in statu innocentie, qui fuit immortalis, fieret generatio per propagationem; sed in eo statu minus requireretur talis propagatio: quia species perfecte conseruaretur in ipsis propagantibus, qui nullo modo deficerent: ergo à fortiori in statu mortalitatis propagatio magis spectat ad bonum naturæ, & vniuersi, in quo statu nequit haberi aliter propagatio speciei, aut eius conseruatio. Frustrantes: inquit Irenæus lib. 1. cap. 3. loquens de Saturnino, & Marcione antiquam plasmationem Dei, & obliquè accusantes eum, qui masculum & foemina ad plasmationem hominum fecit, &c.

Irenæus.

Confirmatur secundò, quia cætera animantia subiecta sunt homini, Genes. 1. & ad vsu eius fuerunt creata, & non propter seipsa; sed in aliis animantibus viget propagatio: ergo etiam debet vigere in homine. probatur consequentia, quia medium volitum propter finem tantum,

Secunda confirmatio. Ex propagatione eorum qua ad vsu condita sunt homini.

tantum, tamdiu est in vsu, quamdiu conducit ad finem: ergo generatio animalium idè conseruatur quantum ad vsum humanum est necessaria: sed nisi propagatio fieret humana in hoc statu, talis vlus dèiceret: ergo quamdiu propagatio est in animantibus, tamdiu intenditur etiam à Deo propagatio in homine.

12 *Tertia probatio ex præcepto diuino.* *Crescite & multiplicamini*, Genf. 1. & 9. quia hoc præceptum in priori loco datur pro statu etiam innocentiae, & immortalitatis. In secundo verò loco pro statu mortalitatis & peccati. Deus autem nihil inordinatè præcepit, aut imponit necessitatem peccandi; ergo velle propagationem secundum præceptum Dei non est venium ex se. Tertullianus lib. 1. aduersus Marcionem cap. 29. *Tunc denique coniugium exercite defendentes, cum inimicè accusatur spurcitiâ nomine in destructionem creationis: qui proinde coniugium pro rei honestate benedixit, incrementum generis humani, quemadmodum & vniuersum conditionis in integros & bonos vsus. Non idèo enim & cibi damnabuntur, quia oportiosius exquisiti in gulam comittunt: ut nec vestitus idèo accusabuntur, quia pretiosius comparati in ambitionem iuuescunt: sic nec matrimonij res idèo despuentur: quia imperantius diffusæ in luxuriam inardescunt. Multum differt inter causam, & culpam, inter statum, & excessum. Ita huiusmodi non institutio, sed exorbitatio reprobanda est, secundum censuram insinuationis ipsius, qui ait, Crescite, & multiplicamini, &c. hæc verba soluunt obiectiones hæreticorum, & calumnias, & confirmant superius dicta. Vide Augustinum de Gen. ad litteram lib. 9. cap. 7.*

Quarta probatio ex fine prædestinationis. Quarta ratio Doctoris est ex fine prædestinationis, quæ electio ad gloriam effectum fortiat, per propagationem electorum. Hæc etiam Theologica optima est: quia gratia supponit naturam, quæ de lege ordinaria, nequit esse, nisi per propagationem.

13 *Et sic patet quòd iste actus, &c.* In hoc textu tangit doctrinam moralem, & differentiam inter actum charitatis in genere morali, & ceterarum virtutum actus. Primò dicit velle procreare sibi simile non esse de se malum: quam propositionem hætenus probauit, nec esse de se sufficienter bonum bonitate morali. Supponit generare prolem, aut velle generare prolem ad propagationem speciei esse perfectionis, vt superius dixit, & esse etiam bonum morale quando fit ex obedientia præcepti, *Crescite & multiplicamini*, &c. tamen dicit non esse sufficienter bonum bonitate morali, donec accedat circumstantiæ, de quibus infra tractat; quia licèt ex obiecto, si fiat ex motiuo honesto obedientiæ, aut iustitiæ (vt insinuat Apostolus 1. ad Corinth. 7. *Vxor vir debitum reddat, & vxor viro, &c.*) actus ille sit bonus; tamen non ita est ex obiecto bonus, quin si fiat ex alio motiuo non honesto, possit reddi malus, aut saltem non honestus, sicut & actus aliarum virtutum: quia ad rationem honesti requiritur in actu, vt fiat ex regula recta, & ex ipso motiuo honesti, iuxta Philosophum 2. *Eth. cap. 4. & Eth. cap. 12.* multi enim iustum faciunt, sed non iuste, quando scilicet non ex motiuo iustitiæ, & propter ipsum operantur. Requiritur ergo vt actus sit bonus, vt circa obiectum, vt subest regula, & secundum dictamen regulæ rectæ veretur, quia electio recta dicitur, quæ est con-

Scoti oper. Tom. I X.

formis rationi rectæ: electio ergo potest esse præter rationem rectam, vt si sit de obiecto sub ratione aliqua indifferenti, & non venia, vt patet ex Philotopho citato. Potest etiam esse de obiecto cum repugnantia ad rectam rationem; & sic erit malus, quamuis alioquin circa obiectum ipsum, qua participat rationem honesti, possit esse actus bonus.

Item, licèt actus ex obiecto esset bonus, potest vitari per circumstantiam malam: quia non solum ab obiecto actus recipit qualitatem; sed etiam à circumstantiis, in quibus voluntas deficere potest ex sua libertate; quo defectu actus est simpliciter malus, quia bonum ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu secundum illud, quod ex Dionysio sumitur: neque bonitas obiecti indifferenti, seu creati ita necessitat voluntatem, vt circa finem & circumstantias inordinatè non possit velle, quorum bonitas neque formaliter, neque virtualiter includitur in bonitate obiecti ex genere proprio. Hinc voluntas vt intendit finem, potest ex sua libertate applicare media inordinata ad finem, vt furari ad dandam elemosynam. Potest etiam, vt operatur circa media, intendere malum finem, vel addere alias circumstantias vitiantes, vt abstinere à cibis necessariis ad conseruationem vitæ, vel abstinere ob vanam gloriam, quod genus virtutis statuit August. variis in locis fuisse in Philosophis quantum ad apparentiam, ob finem vanæ gloriæ, vt lib. 3. *contra Iulianum, cap. 4.*

Ex his patet probatio subiuncta Doctoris: *quia nullus*, inquit, *actus est sufficienter bonus moraliter ex ratione agentis, vel obiecti, nisi amare Deum*, &c. actum esse sufficienter bonum intelligit, quando est completus ex obiecto, & aliis concurrentibus in bonitate, ita vt amplius nequeat vitari. Vnde sicut in ratione boni non ordinatur ad aliud, quàm ad suas causas, ex quibus participat bonitatem, si ex causa integra sit bonus, esse completè bonus, & amplius nequit vitari ab eo, quod non est causa eius. Hinc infert quòd nullus actus est sufficienter bonus moraliter ex ratione agentis, & obiecti, nisi amare Deum, vt inde deducatur velle procreare sibi similem in natura non esse actum completè bonum, ex sola conuenientia agentis, & obiecti, nisi addatur finis, & ceteræ causæ, ex quibus participat bonitatem completam, quæ amplius nequeat vitari, vel quæ posita ipse actus nequit fieri malus: quia nempe iam completus est in suo esse naturali, & morali ex integra causa, & in nullo deficiente: quia ergo generare prolem est actus circa obiectum indifferens, id est, creatum, quod ordinari potest in finem; idèo, vt dicit, non habet completam bonitatem ex obiecto, sed potest bene, vel malè ordinari, & sic est circumstantionabilis bene, vel malè: ad probandam ergo completam bonitatem huius actus, non sufficit probare non esse malum ex obiecto, vel esse bonum, ad hoc vt liceat, nisi vterius probetur esse bonum etiam ex aliis concurrentibus, quæ dignificant, qualis est finis.

Per oppositum huius dicit amorem Dei,

14 *Actus ex circumstantiis vitiatum.*

15

Completè bonum nequit vitari.

Propagatio requiritur circumstantiis vt sit bona completè.

16

Actus charitatis est bonus completus ex obiecto solo.

Nequit vitari.

nempe amicitiae esse simpliciter bonum, quia est actus charitatis, quia est circa obiectum tale in particulari, qui est finis ultimus, & non ordinabilis ad alium, estque circa obiectum, ut est bonum summum, & secundum affectum amicitiae, ut est proprium amati: hinc nequit charitas vitari, quod proprium & peculiariter ipsi est: ut patet ex Apostolo 1. ad Corinth. 13. *Charitas non inflatur, non agit perperam, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet,* &c. In quibus verbis excludit omnem malitiam à charitate, & tribuit ei opera reliquarum virtutum, sicut ipsa est plenitudo legis, ad quam lex, & Prophetae ordinantur.

17
Notabile. Differentia virtutum aliarum ut fidei, & spei à charitate.

Ad explicationem autem huius difficultatis, & textus, advertendum est, licet conveniant virtutes Theologicae in hoc, quod Deus in se sit obiectum illarum: tamen fides, & spes connotant aliquas condiciones requisitas ex parte obiecti, & modi tendendi in obiectum, ut fides revelationem & propositionem ipsius revelationis per regulam congruam, *qui enim cito credit, levis est corde.* Non sufficit ergo revelationem credibilis in re ipsa contingere, nisi accedat propositio debita revelationis, ut actus fidei sit circumstantionatus: spes similiter supponit fidem, & ultra hoc arduitatem, & possibilitatem acquirendi finis per media ordinata ad finem: ideo potest vitari per praesumptionem, si sine mediis velit finem, & iis contemptis, quia non recte fundatur. Hæ ergo virtutes quamvis tendunt in finem supernaturalem, & Deum in se, quia modus tendendi limitatur ex conditione praescripta, & determinatione ex parte obiecti, ea neglecta, aut deficiente, actus ipsarum vitari potest.

Modus tendendi charitatis in Deum.

Charitas verò absolute, & sine vlla limitatione, aut conditione determinante, tendit in obiectum, quatenus est summum bonum ipsius amati, & secundum affectum amicitiae, non commodi: ideoque nequit vitari, quia & obiectum nullam dicit limitationem, quin amari debeat summe, & propter se; neque charitas, cum sit affectus amicitiae, dicit ex parte tendentiae aliquam conditionem limitantem, cum feratur in obiectum absolute, quia est summum amabile; & ideo *ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus,* &c. sine vlla limitatione, aut reservatione, ut sonat præceptum diuinæ charitatis.

18
Ratio ob quam charitas nequit vitari.

Hæc doctrina peruia est ex Doctore in 3. *dist. 23. 27. 31.* ex hoc ergo habet charitas, ut nequeat vitari, quia est affectus amicitiae tendens in summum bonum absolute, & quia est bonum necessarium, & ipsius amati bonum: ac proinde non limitatur ad vllam circumstantiam obiecti, ut priores virtutes, ex qua deficeret actus, vel deficere posset.

Repugnantia charitatis actualis peccato actuali.

Ex hoc etiam habet actualis charitas Dei vt nullo modo consistere possit cum actuali peccato simul; quia amor Dei absolutus secundum affectum amicitiae, nequit compari cum offensa actuali eius, aut auersione ab ipso amato: quia id repugnat quantum ad peccatum commissionis, & idem de peccato omissionis, quia amor amicitiae perfectæ conformatur amanti amato, eiusque rectæ, & ordinatæ voluntati. nequit ergo esse repugnans

in eo quod est contra manifestam eius voluntatem. Et hæc repugnantia est physica, & contradictionis ex modo tendendi in obiectum absolute, & propter se, eo modo quo scientia & fides non se compatiuntur in eodem intellectu simul de eodem, aut fides, & opinio cum formidine, *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit,* &c. Ioannis *epistola 1. cap. 3.* quod plerique intelligunt de natiuitate per charitatem: sicut ergo charitas fertur in Deum absolute, & propter se secundum affectum amicitiae ex suo motiuo determinatur ad hæc duo, nempe vt non referat, aut ordinet suum obiectum ad aliud, tanquam ad finem; quia obiectum non est sic ordinabile, cum sit finis ultimus, & sic excludit illam peruersitatem, quæ consistit in vsu fruendorum; quam Augustinus summam vocat. Dixi non ordinare obiectum ad aliud tanquam ad finem perficientem, quia ordinat aliquando tanquam ad medium ordinatum ad te vt ad finem, & perfectibile per ipsum, qui non est proprie vsus, quia non sinit in illo voluntas ordinantis; sed reducit ipsum in finem; vsus enim proprie mediorum est, quæ diliguntur tantum propter finem, vt bene Doctor in 3. *dist. 26. §. Ad questionem 5.*

Repugnantia hæc est physica.

Quomodo charitas ordinatur ad aliud.

19

Respondeo, &c. hoc modo charitas imperat actus aliarum virtutum, & è contra hæc actum charitatis: in vtroque ordine manet idem finis ultimus, nempe charitatis, quæ ordinat virtutes media ad hunc finem; virtutes imperant charitatem, vt per eam attingant eundem finem.

Habet etiam charitas ex motiuo suo, vt sicut est absoluta prosecutio summi boni per affectum amicitiae, vt comprehendat in se virtute fugam absolutam omnis peccati, quia est offensa Dei in genere, & non tantum sub ratione vlla particulari. Ex quibus patet actum eius non posse vitari: quæ difficultas fusiùs tractatur in materia de virtutibus in genere, & in specie de ipsa charitate.

Hic ergo, vt concludam, scopus Doctoris est, solum actum charitatis ex obiecto suo participare completam bonitatem, ita vt repugnet ei vitari, reliquarum virtutum actus non participare ab obiecto suo sufficientem, aut completam bonitatem hoc modo, quin vitari possit per finem, vt actus virtutum moralium, vel per circumstantiam, vt actus aliarum Theologalium: quamvis ex scopo literæ, & discursus agit primariò de actu virtutum moralium, qui ex obiecto suo non habet, quin ordinari possit ad malum finem, vel in ordinatione eius ad finem etiam bonum deficere in aliqua circumstantia, & modo ordinandi in debito.

Scopus Doctoris.

20

Præterea probatur vtrumque simul, &c. Desinit quis sit ille actus, qui ex obiecto suo est per se malus, & ex obiecto suo per se bonus, vt distinguitur ab actu indifferenti ad bonum, & malum. Loquitur autem præcisus de illo actu, qui necessariò habet bonitatem completam, & malitiam ex obiecto suo, ita vt repugnet amplius in his compleri. Dicit ergo actum charitatis solum esse ex obiecto suo per se bonum, ita vt amplius nequeat vitari, ac proinde esse necessariò bonum; actum autem odij Dei tantum esse necessariò malum ex suo obiecto, reliquos actus esse indifferentes ex obiecto suo ad bonum,

Explicatio textus.

num, & malum, siue ex obiecto, siue ex circumstantiis, & maxime à fine, *nullus actus*, inquit, est perfecte bonus moraliter ex genere tantum, siue ex solo obiecto, nisi amare Deum; nec malum ex genere, siue ex solo obiecto, nisi odire Deum, & neutrum actum oportet specificare, nec est circumstantionabilis, &c. loquitur de amore amicitiae, & de odio, vt opponitur charitati, & est actus inimicitiae. Dicit ergo actum charitatis, qui est amor amicitiae Dei in se, & propter se esse bonum per se ex obiecto, & non circumstantionabilem circumstantia finis, quæ addat speciem actui, quia ex obiecto suo habet, cum sit vltimus finis, vt non sit ordinabilis ad alium finem extra obiectum suum talis actus. Eodem modo actus odij inimicitiae, vt opponitur charitati contrariè, debet esse Dei in se, & propter se, hoc est, vltimi finis, & sic neque ordinabilis est ad alium finem; quia respicit finem vltimum absolute per modum fugæ, sicut charitas eundem absolute respicit, & propter se, non propter aliud; actus autem aliarum virtutum moralium respicit obiectum ordinabile ad aliud, & idem de vitiis oppositis: idem posunt specificari, & circumstantionari per finem, cuius gratia aliquid fit, diuersum & extrinsecum à suo obiecto.

21 **Obiectio.** Dices, actus quilibet vitiosus ex obiecto habet, esse complete malus: ergo disparitas inter odium & alios actus malos non rectè assignatur.

Solutio. Respondetur actus aliorum peccatorum habere quidem malitiam ex genere determinatam: sed non ex motiuo suo: quia actus peccaminosus non est de malitia, vt obiecti motiuo, quia peccatum non est obiectum prosecutionis; sed aliquid bonum concupiscibile, & delectabile, quod respicit conditionem obiecti materialis, & substrati; hoc autem concupiscibile supponit affectum inordinatum sui ipsius, seu operantis, quo se ipsum amat inordinate tanquam finem, & idem non est amor absolute obiecti propter obiectum, aut in eo sistens; sed amor obiecti propter ipsum operantem. Deinde actus peccaminosus est etiam ordinabilis ad finem extrinsecum, vt est circa obiecta creata.

Amor ergo amicitiae Dei, sicut & odium inimicitiae contrarium sunt ex motiuo suo ipsius finis vltimi, qua finis vltimus est, & non ordinabilis ad alium, sive sit operans, sive alius finis, diuersus ab operante, idè quæ sistunt præcisè in suo motiuo, & propter ipsum, ex quo habent, vt non possint circumstantionari ab alio fine extrinsecò, neque consequenter ab aliis circumstantiis, quæ ex genere suo supponunt finem in actibus humanis; hæc differentia amoris amicitiae satis declarata est in superioribus. De odio verò contrario, seu inimicitiae eadem regula seruatur propter oppositionem contrariam circa idem obiectum formale. Vnde non agit Doctor hic de odio Dei per accidens, quatenus infert incommodum, v.g. vt vindicat peccata damnatorum: quia illud odium non est oppositum charitati contrariè, sicut odium inimicitiae; sed est odium procedens ex affectu commodi, & amore inordinato sui ipsius, & specificatur ab incommodo pœnæ; per accidens autem tendit in Deum, vt vindex est, & non aliter, & ex formali motiuo pœnæ illatæ; respicit autem Deum indirectè qua causa est pœnæ.

Oidium Dei per accidens ex affectu commodi.

Scoti oper. Tom. I X.

Aduertendum tamen est, iuxta sententiam Doctores non esse possibile odium Dei contrarium spei, aut charitati: id est, ex motiuo finis vltimi, vt docet in 2. dist. 43. & idem supponit in 4. dist. 49. 7. 9. & 10. vbi asserit beatitudinem non posse esse obiectum volitionis formale, aut miseriam volitionis, quæ est sententia D. Thomæ 2. 2. quæst. 34. art. 1. allerentis si consideretur Deus præcisè secundum se, & ea, quæ in ipso sunt, non esse possibile odium eius sub illa ratione: & patet ex August. in Ench. cap. 104. vbi ait nos non posse velle miseriam, aut nolle beatitudinem; ergo minus possumus nolle Deum secundum se, vt est obiectum illarum virtutum, in quo est summa ratio boni, & nihil mali. Voluntas enim nequit prosecutiue ferri in malum, quia malum, neque per odium ferri in bonum, quia absolute bonum est.

f Hac est ergo prima conclusio, &c. nempe minus principalis, qua probatur velle procreare prolem, non esse actum malum ex obiecto, neque sufficienter bonum, sed circumstantionabilem; cuius completa bonitas accipitur à fine, & aliis circumstantiis.

g Secunda conclusio fit hæc, &c. Scilicet minus principalis. Prima circumstantia requisita ad bonitatem illius actus est circumstantia finis. Hic finis est educatio recta prolis ad ampliandum cultum diuinum.

Probat fidem requiri ad bonitatem huius actus, ex 1. Eth. cap. 12. quia perfecta operatio humana est finis hominis; ad finem debent cætera ordinari, finis enim se habet in agibilibus, sicut principium in speculabilibus. 2. Phys. & voluntas ex appetitu finis mouetur primò ad agendum; ergo & voluntas ordinata procreandi mouetur à fine, vt actus sit ordinatus. Hunc finem statuit esse religiosam educationem ad ampliandum cultum diuinum.

Tripartitum bonum coniugij statuit Augustinus de Gen. ad literam, lib. 9. cap. 7. Fidem, prolem, Sacramentum. In fide, inquit, attenditur, ne propter vinculum coniugale cum altero, vel altera concubatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benèque nutriatur, religiosè educetur; in Sacramento autem, vt coniugium non separetur, &c. Vinculum & fides sunt effectus coniugij. Susceptio, & educatio prolis est eius finis primarius; vnde idem Augustinus lib. 1. de nuptiis & concupiscent. cap. 15. Manet, inquit, vinculum nuptiarum, etiam si proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur, &c. & cap. 24. Hac omnia bona sunt, propter quæ nuptia bona sunt, Proles, fides, Sacramentum, &c. Est sententia communis & Patrum, & Scholasticorum, hunc esse finem primarium matrimonij: quod probat Augustin. lib. 9. de Gen. ad literam, mulierem in adiutorium factum primo parenti ad procreationem.

Probat autem Doctor primò. Ex præcepto charitatis necessariò prolem esse educandam religiosè: & confirmat ex Augustino, quamuis verba hæc præcisè non mihi occurrant, æquiualentem tamen illa habet in locis citatis sæpiùs replicata, & in libro de bono coniugali, adeò vt hunc finem ad castitatem thori requiratur; per quem coniugium veniale reddat commixtionem.

h Sequitur secunda circumstantia, &c. Vt sit determinatarum personarum; quia concubitus vagus est contra bonum prolis, quod est

22
Non dari odium Dei contrarium spei, aut charitati.

23
Prima conclusio minus principalis. Pro creatio bona ex obiecto indifferens ex fine.

24
Secunda conclusio.

Finis debite procreationis.

25
August. Triplex bonum matrimonij.

Propagatio, & educatio prolis finis primarius.

Finis patris ex præcepto charitatis.

26
Matrimonium vniuersum cui vna debet esse.

finis matrimonij contra bonum familiæ, contra bonum ciuitatis, vt optimè probat in litera. Deinde idem probat ex Scriptura, *Erunt duo in carne vna*, Genes. 2. Matth. 19. 1. ad Corinth. 7. *Vnusquisque suam uxorem habeat.*

Debet esse insolubile.

Sequitur alia circumstantia, requiri, vt interueniat vinculum indissolubile inter coniu-

ges: quod deducit ex prioribus rationibus. Doctrina est communis, & clara. Tandem quærit vtñ hæ duæ conditiones sint de lege naturæ, & respondet non esse de lege naturæ sicut principium practicum: sed sicut conclusio consona euidenter legi naturali. De hoc ampliùs dicemus *conclusif. 3.*

Vt consoni est de lege natura.

SCHOLIUM.

Secunda conclusio, honestum est marem & feminam tradere sibi mutuo dominium suorum corporum perpetuo ad generandam prolem, debite educandam. Hanc explicat, & probat alijs duabus conclusionibus.

8

AD probationem secundæ conclusionis principalis sit hæc prima conclusio: Obligationem illam indissolubilem expedit ex actu volùtatis personarum obligatarum innasci. Hoc probatur, quia vel sic nascetur, vel ex impositione legislatoris sine actu voluntatis eorum; sed primum est vtilius, & magis consonum rationi naturali: quia ex quo obligatio debet esse indissolubilis, expedit quoddam modus, quo fit, sit conueniens indissolubilitati eius; sed si cogerentur à legislatore sibi inuicem coniungi, minùs placerent sibi mutuo, & ita esset maior occasio dissensionis futuræ: quia sicut dicitur 20. quæst. 3. *Præfens, quod quis non eligit, profectò non diligit: quod autem non diligit, facile contemnit.*

Secunda conclusio est hæc: marem & feminam transferre in se inuicem potestatem corporum suorum pro vsu perpetuo ad istum finem, honestum est, & hoc contractu mutux donationis. Hoc patet ex præcedenti, visa ratione contractus mutux donationis; dicitur enim contractus, quasi simul tractus duarum voluntatum: & per consequens necessariò requirit actus voluntatum concordés in translatione mutua corporum, sicut in permutationibus, & venditionibus communiter accidit. Nec hoc sufficit, sed oportet istos actus per aliqua certa signa mutuo exprimi: alioquin neutri constaret de actu voluntatis alterius: & neuter vult transferre, nisi pro quanto concipit alium velle in ipsum transferre.

Contractus quid.

Ad matrimonium requiritur signum extrinsecum consensus.

Contractus matrimonij est mutua permutatio.

Si ergo ex præcedenti conclusione expedit illos obligari per proprias voluntates, & non sine signis expressis: ergo expedit ibi esse contractum, ex quo nascitur illa obligatio; sed contractus ille non potest esse, nisi mutux donationis, vel permutationis (quod idem est) potestatis corporum pro vsu perpetuo ad istum finem: nam potestatem sui corporis, quæ sua est, nullus transfert in alium, nisi per actum voluntatis suæ; quia per illum fit dominus, & desinit esse dominus, & sic facit alium dominum; & per consequens illud, quod alius acquirit in corpore alterius, transfertur in ipsum per actum voluntatis liberè transferentis: & hoc cum signo extrinseco euidenti, in quo habetur ratio contractus prædicti. Forma istius contractus est: *Do, si des, vel, do, vt des.*

COMMENTARIUS.

27
Secunda conclusio principalis

AD probationem secundæ conclusionis, &c. Subiicit duas conclusiones ad probationem primæ conclusionis; quæ talis est: *Mare & feminam potestatem suorum corporum sibi mutuo tradere, pro vsu perpetuo ad procreandam prolem debite educandam, honestum est, &c.* In hac conclusione duo exprimuntur, nempe mutua traditio, & contractus perpetuus. Debere esse mutuam traditionem per voluntarium, & mutuum consensum probat: quia alioquin si esset à solo legislatore, esset onerosum, & repugnaret Societati pacificæ, quæ requiritur inter coniugatos, per illud: *Adhærebit uxori*

Debet intervenire mutui consensus, & traditio.

sua, &c. quam societatem meritò Augustinus libro de bono coniugali, cap. 6. appellat primam generis humani: præiudicaret etiam contrarium procreationi, & educationi prolis, quæ inter discordias coniugum negligitur.

Secundum probat ex ratione generica contractus: quia nequit perfici nisi per mutuū consensum, & translationem, sine qua nequit dominium corporum transférri in se mutuo; ex quibus deducit §. *Sequitur*, conclusionem principalem: nam sicut quisque potestatem sui corporis habet, ita etiam in alterum transférri, aut ab eo acquiri nequit sine traditione, & voluntate domini.

Tertia conclusio, congruum fuit prædictam mutuam traditionem corporum à Deo approbari. Ratione innuit, quòd matrimonium non videtur esse de iure naturæ stricte obligantè, sed quòd est valde consonum naturæ. Quòd habet expressè num. 18. quòd etiam sentit Sotò hic, quæst. 1. & 1. de iust. quæst. 4. art. 4. & sic expedit confirmari iure positiuo diuino. Innuit etiam indissolubilitatem matrimonij compleri iure positiuo, quo secluso, tantùm esset dissona iuri naturali solutio, quòd tenet D. Thom. 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 2. D. Bonau. artic. 3. quæst. 2. Durand. quæst. 2. Richard. artic. 2. quæst. 2. Nauar. 3. consil. de conuers. infid. conf. 1. num. 14. Henriquez lib. 11. cap. 2. num. 3. Caietan. tom. 1. Opusc. tract. 28. de matrim. quæst. vnic.

Tertia^t conclusio principalis probatur sic; nulli obligarent se communi obligatione, saltem difficili, nisi ad hoc esset aliquid astringens, vel sicut lex naturæ, vel sicut lex positiuæ diuinæ, vel humana. Lex enim naturæ, etsi obliget ad indissolubilitatem vinculi prædicti præmissò tali contractu; tamen non lex naturæ euidentiissima, sed secundo modo dicta: illud autem, quòd non erit de lege naturæ, nisi secundo modo, non est omnibus manifestum: ergo expedit necessitatem illius præcepti à lege positiuæ diuinæ determinari.

Esto etiam, quòd ad hoc obligaret præceptum legis naturæ primo modo dictæ, puta principium practicum manifestum, vel conclusio, adhuc expediret ponere ad hoc præceptum diuinum; quia minùs obediunt homines soli legi naturæ, quàm Deo præcipienti: quia minùs timent, & reuerentur conscientias proprias, quàm auctoritatem diuinam. Nec expedit determinationem istam primo modo fieri à lege positiuæ humanæ, quia leges positiuæ humanæ variæ sunt apud diuersos: ista autem indissolubilitas debet esse vniformis apud omnes.

Hoc^l factum est, vt patet *Genes. 2. & Matth. 19.* vbi Christus allegat Deum dixisse, quòd Adam protulit *Genes. 2.* quia dixit per os Adæ, vt præconis, & ideò dixit Deum coniunxisse, supple marem & fœminam, coniunctione matrimoniali: quia præcepto, quòd protulit per os Adæ, dicens, *Adhærebit, &c.*

Sed^m intelligendum est, quòd aliud est præcipere contractum illum, & aliud præcipere adhæcionem perpetuam præmissò primo contractu. Primum benè expedit præcipi pro tempore illo, pro quo esset necessitas propagationis, & maximè si homines essent difficiles ad hoc sine præcepto: sed pro alio tempore, pro quo non est necessitas, non oportet præcipi: & hinc est, quòd Deus post lapsum bis dedit præceptum de contrahendo, *Genes. 1.* & iterum deletis omnibus post diluuium, præter octo animas. Sed præceptum secundum expedit dari pro semper, quia illam indissolubilitatem ostensum est esse consonam legi naturali, in prima conclusione: & minùs seruaretur, nisi super hoc esset præceptum diuinum, sicut dictum est in secundo articulo.

Adⁿ hanc conclusionem tertiam ponitur ratio talis: nullus potest rem alterius domini alteri obligare, nisi de consensu, vel approbatione illius, cuius est; sed corpus cuiuscumque est Dei, iure creationis: ergo nullus potest transferre illud in dominium alterius, nisi inquantùm Deus approbat: ergo si translatio est honesta ad istum finem, vt patet ex prima & secunda conclusione principali: sequitur quòd congruum est Deum istam translationem corporum approbare.

Sed diceretur hinc, quòd licèt homo ex creatione tenetur Deo in omnibus, quæ potest, Deus tamen non tantum exigit ab homine, sed dimittit eum libertati suæ: solummodò exigit, vt seruet præcepta Decalogi. Vnde potest quis se vendere in seruum, licèt de hoc non inueniatur specialis approbatio diuina in Scriptura, in qua venditione ita transfert potestatem sui corporis in alium, sicut in contractione matrimonij. Consimiliter patèt de translatione dominij omnium suarum rerum: & tota ratio est, quia in quibus Deus non obligat sibi hominem, vel sua, relinquit ea voluntati hominis

9
Conclus. 3.
probatur.
Indissolubilitatem non esse de lege naturæ stricte, sed esse valde consonam ei.
Præcepto naturali expedit apponi positiuum.

10
Indissolubilitas obligat pro semper, præceptum contrahendi, non.
Genes. 1. & 9.

Rich. 27. dist. artic. 1. q. 2.

Potest quis se vendere in seruum, exiplo Paulini. & Exodus. 21. & Deut. 15.

28
Tertia cōclu-
sio.

Institutio
matrimonij à
Deo.

Necessitas hu-
ius institutio-
nis.

29
Auctor insti-
tutionis, &
quādo facta.
Prima sentē-
tia.

Secunda sen-
tentia.

Resolutio.

Prima insti-
tutio.

Adam præco-
nium.

In creatione
Eua signifi-
catum nō in-
stitutum.

30
August.

Tertia conclusio principalis, &c. Est au-
tem tertia conclusio, *Hanc dationem mu-
tuam à Deo instituit, & approbari congruum est, &c.*
Optimè probat hanc conclusionem ab onere,
& difficultate contractus, quem lex naturalis
non inducit, vt principium notum, neque vt
necessariò deductum, sed vt consonum legi
naturali: hoc autem non est notum omnibus,
quia in his, quæ consona sunt legi naturali, plu-
res consuetudines contrariæ inducæ sunt apud
Gentes: oportet ergo regulam superiorem ma-
gis manifestam proponi, quæ est lex diuina in-
ducens hanc obligationem: quia lex humana,
quæ apud diuersos diuersa est, & mutabilis,
non sufficit, vt hic contractus vniformiter &
indissolubiliter teneret in toto genere huma-
no. Quòd si diceretur etiam contractum, &
vinculum eius esse de lege naturæ strictè sum-
pta, adhuc expediebat à Deo institui, & præ-
cipi vt magis teneret formidine pœnæ: magis
enim obediant homines Deo præcipienti, quam
legi naturali; quatenus scilicet eam distinguunt
à lege Dei, vel non apprehendunt esse ex Deo.

Hoc factum est vt patet Gen. 2. Marth. 19. &c.
Aliqui dicunt matrimonium esse institutum ab
Adamo. Augustinus de ciuitate Dei, lib. 14. cap. 2.
Magister in hac dist. Alensis 4. part. q. 2. memb. 2.
& plures alij Theologi, & Canonistæ, quos ci-
tat Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 4. & hæc in-
stitutio colligitur ex illis verbis Adami: *Erunt
duo in una carne, &c.* Alij docent fuisse institu-
tum à Deo per illa verba: *Crescite & multiplicamini,*
&c. quam supponit D. Thomas, & alij in
hac distinctione, & sequitur ipse Sanchez. com-
munis autem est sententia à Deo fuisse institu-
tum. Præmissæ sententiæ vix habent controuersiam,
quia institutio matrimonij ad vtraque ver-
ba referri potest, vt benè Doctor infra, conclus. 5.
§. *Per hoc patet ad questionem istam.* Prima ta-
men institutio referenda est ad illa verba Ada-
mi, non quòd ille fuerit institutor, sed præco-
diuinæ institutionis, vt dicit hic Doctor, &
probatur manifestè ex illo *Marthæ 19.* vbi Chris-
tus refert verba Adami tanquam à Deo dicta,
scilicet per Adamum. *Non legistis: quia qui fecit
hominem ab initio, masculinum & feminam, fecit eos?
& dixit, Propter hoc dimittet homo patrem, & ma-
trem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne
vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro, quod
ergo Deus coniunxit, homo non separet, &c.* In crea-
tione mulieris ex costa viri non fuit institu-
tum matrimonium, quod consistit in contra-
ctu, ac proinde requirit vtriusque consensum,
significabatur tamen Augustinus de bono coniun-
gali, cap. 1.

Prima itaque naturalis humana societatis copula
vir & uxor est: quos nec ipsos singulos condidit
Deus, & tanquam alienigenas iunxit, sed alteram
ex altero creauit; signans etiam vim coniunctionis
in latere; vnde illa detracta formata est: lateribus
enim sibi iunguntur, qui pariter ambulant, & pari-
ter quo ambulant intuentur, &c. tunc ergo primùm
institutum est matrimonium, quando Adam
consensit in uxorem à Deo sibi adductam; qui
consensus per illa verba eius designatur, atque
institutio ipsa diuina, vt Christus dicit: *Quod
Deus coniunxit, homo non separet.* Vnde illa verba

Adami, & Dei ordinationem sonant, & ipsius
consensum. In reliquis etiam locis, in quibus
præcipitur coniunctio, approbatur contractus,
& institutio confirmatur; ex quibus satis col-
ligi potest, licet ipsa per priora verba primùm
data sit, quia approbatio, & confirmatio diui-
na, & præceptum vim habent institutionis,
quam supponunt, & includunt.

Valquez de hoc Sacramento, *disp. 1. cap. 2.*
docet matrimonium solo iure naturæ, non hu-
mana, aut diuina voluntate fuisse institutum in
esse contractus: in esse tamen Sacramenti à Deo
fuisse institutum, nō intelligit ius præceptiuum,
sed facultatem; verùm quamuis facultas sit à
natura, vt condita est, & supposito fine, quo in
vtrouque sexu factus est homo, vt rectè signa-
uit Doctor in fine huius textus respondendo
ad rationem quorundam, ad procreandam pro-
lem. Et Augustinus locis citatis potissimùm de
Genesi ad literam, lib. 9. in primis capitibus; expli-
cans mulierem non aliter datam in adiutorium
homini, nisi ad hoc.

Communis sententiæ refert contractum in di-
uinam institutionem tanquam in causam, sicut
& Patres, & Scriptura, quam non rectè explica-
re videtur præfatus auctor, dicendo intelligen-
dam esse, vel de actuali contractu, vel de ipsius
naturæ creatione, cui hæc facultas inest. Quia
Scripturam intelligunt Patres, vt indicat contra-
cturam ex diuina institutione esse, quod verba
Christi clarè important. Vnde Bonifacius VIII.
in *6. de voto, & voti redemptione, &c. Matrimonij
verò vinculum ab ipso Ecclesia capit, rerum om-
nium conditore ipsum in Paradiso, & in statu in-
nocentia influente, unionem & indissolubilitatem
accepit, &c.*

Probatur sententiæ communis: quidquid sine
diuina voluntate, & institutione extrinseca, &
positiua à dono creationis diuersa conueniebat
primo homini, potuit illud cognoscere perfec-
tè sine vlla reuelatione; sed Adam non dixit
illa verba tanquam ex scientia naturali, sed Pro-
phetica, vt significat Christus *Marth. 19.* illa
verba referens in ipsum Deum tanquam ea di-
centem. Quod docet etiam Tertullianus *lib. de
anima, cap. 21.* & cæteris omissis Trident. *sess. 24.*
in doctrina de hoc Sacramento. *Matrimonium,*
inquit, *perpetuum, indissolubileque nexum primus
humani generis parens diuini Spiritus instinctu pro-
nunciavit: Hoc os ex ossibus meis, &c.* Ergo matri-
monij institutio non est Iuris naturæ: solius in
eo rigore: sed diuinæ institutionis. Minor est
communis; & patet *Ecclesiast. 17.* vbi loquens
de primis parentibus: *Et disciplina, inquit, intel-
lectus repleuit illos, creauit illis scientiam spiritus,
sensu repleuit cor illorum, &c.* & Genes. 2. patet,
quia nominibus propriis vocauit cætera ani-
mantia. Eusebius *lib. 11. de præparat. Evangelica,*
cap. 4. Chrysostr. *homil. 14. in Gen.* Hugo de
Sancto Victore *lib. de sacr. part. 6. cap. 1. 2. & 3.*
Magister in 2. *dist. 23.* vbi cæteri Scholastici.
D. Thom. 1. *part. q. 3. art. 3.* ergo ex virtute illius
scientiæ posset cognoscere matrimonium, si es-
set solius Iuris naturæ, neque cognitio natura-
lis, aut verba ex ea dicta possint referri ad Pro-
phetiam, neque ad instinctum Spiritus sancti.
Minus autem in Deum tanquam in personam
eius

31
Sententiæ Vas-
quez.
Matrimonij
Iure natura-
li, non diuino
institutum.

Sufficiens cō-
tractarium.

Institutio est
per voluntatem
diuinam.

32
Probatio.
Ex reuelatio-
ne facta pro-
mo parentis.

Scientia na-
turalis pri-
morū paren-
tum.

eius dicta. Sicut ergo verba Adami dicta sunt ex reuelatione, sic etiam sequitur institutionem matrimonij eum primùm cognouisse ex sola reuelatione diuina, & voluntate. Ac proinde nequit referri in Ius naturæ, modo dicto secluiâ Dei voluntate, nisi eo modo, quo *suprà* dictum est fuisse consonam legi naturali.

33
Secunda ratio.
Sola differentia sexus non probat institutionem præsentem.

Secundò, ex sola creatione maris & fœminæ in differentia sexus non sequitur eos habuisse facultatem se committendi, aut multiplicandi genus humanum tanquam ex se, quia licet cognouerint facultatem naturalem procreationis ipsis non deesse: tamen non potuerunt naturaliter scire, & absque reuelatione Dei voluntate in hoc esse, vt vel multiplicarentur homines, vel vt per propagationem ab ipsis multiplicarentur: quia & Deus aliter posset multiplicare, siue per creationem, siue etiam per propagationem ex aliis creatis primùm in differentia sexus, à quibus ipsum genus propagaretur.

Prædestinatio non scitur Adâ naturaliter.

Neque potuerunt scire finem huius propagationis, nempe cursum diuinæ prædestinationis, & electionis: ergo etiam neque media ad hoc à Deo ordinata determinatè saltem; neque consequenter genus humanum in ipsis constitutum fuisse, neque modum etiam, per quem propagari debet, & dependenter à sua voluntate, & consensu, seu per contractum: quia hanc necessitatem propagationis Deus, vt legislator, inducere potuit independentè ab ipsorum consensu; quo casu non esset matrimonium in ratione contractus, sed tantùm in ratione officij naturæ ad propagationem.

Nique modum contrahitur.

34
Tertia ratio.
Ex varijs modis quibus institutio fieri potuit.

Tertiò, potuit matrimonium institui citra obligationem viri, vt posset plures vxores habere, sicut dispensatum est cum quibusdam Patriarchis: ergo non potuerunt cognoscere matrimonium, quâ est contractus vnus cum vna tantùm. Item, potuit matrimonium institui per contractum ad tempus, verbi gratia, quamdiu maneret fœcunditas in vno, vel altero tantùm; hoc non potuerunt cognoscere, neque ex natura facultatem habere ad matrimonium, vt est vinculum perpetuum: ergo matrimonium, vt est vnus cum vna sola, & perpetuum vinculum inducit, non est Iuris naturæ solius, sed diuinæ institutionis, à qua est contractus quoad substantiam, sicut & modus eius. Sicut enim lex naturalis strictè sumpta est inuariabilis, & indispensabilis, ita etiam nequit immutari, aut determinari per positiam voluntatem Dei.

35
Quarta ratio.
Ex impedimentis.

Quartò, plura possunt esse impedimenta matrimonij, vt vorum, consanguinitas, affinitas, & eiusmodi. Ergo sequitur matrimonium non esse Iuris naturalis strictè sumpti, esset autem Iuris naturalis strictè sumpti, si ex sola natura esset, & non à diuina institutione, & voluntate; vnde sequitur voluntatem, quam habuerunt primi parentes ad contractum, & quem habent cæteri, supponere institutionem contractus per diuinam voluntatem, quâ non solum differentiam sexus constituit, sed etiam quâ voluit contractum ad finem propagationis, & legem ipsi statuit, & modum.

Differentia sexus mediū est remissum.

Hæc autem didicit Adamus per diuinam reuelationem, vt patet ex dictis, non instinctu naturali: nam & differentia sexus, quæ est medium remotum, non potuit esse principium cognoscendi medium proximum constitutum in contractu, neque eum finem, vt ponendum in effectu per

applicationem mediorem, neque ipsum contractum esse medium, nisi ex Dei ordinatione, & voluntate cognita, sicut neque ex eo procreari debuisset prolem: nam differentia hæc potuit à Deo induci ad alium finem diuersum vt de facili constat: quamuis de facto is fuerit primarius finis, qui tamen varijs modis haberi posset sine matrimonio in ratione contractus indissolubilis & perpetui, & dependentis à voluntate contrahentium: quia posset esse in voluntate parentum, aut aliorum constitui cum eodem onere.

Ex alio fine fieri potuit.

36
Explicatur Isidorus.

Locus autem Isidori, quem citat Vasquez, non loquitur de illa facultate distincta ab ipso contractu in effectu, sed de ipso contractu: idèque intelligi debet de lege naturali latè sumpta, vt loquitur Doctor, cuius institutionem supponit illa facultas, vt dixi; imò vniuersaliter facultas ad omnem contractum supponit ipsum contractum esse legitimum, seu firmiter aliqua lege: quia potestas inducendi obligationem alteri per contractum, supponit necessitati legem, per quam contractus firmatur, & teneat, verbi gratia, legem publicam, si est politicus, aut legem naturalem, aut diuinam: si ex his teneat, prius ergo contractus debet sua lege fulciri, quàm quis fiat habilis, vt mediante contractu acquirere possit Ius alterius, quod non acquiritur nisi per contractum, & legem qua tenet: sic ergo matrimonium debuit prius institui in esse contractus, quàm personis accresceret ius, seu facultas contrahendi matrimonium; hæc autem lex fuit ipsa diuina voluntas instituens propagationem hominum fieri, non aliter quàm per talem contractum determinatum ab ipso Deo, & institutum.

Facultas ad contractum supponit legem.

37
Præcepta diuersa matrimonij.
m Sed intelligendum est, quod aliud est, &c. Aliud docet esse præceptum contrahendi matrimonium, aliud verò de insolubilitate post contractum: vnum scilicet affirmatiuum, quod obligat non pro semper, sed quando est necessitas multiplicationis, qualis fuit *Genes. 2. & 9.* intelligit de obligatione non in genere, sed in singulis suppositis. Præceptum de insolubilitate est negatiuum, quod obligat semper, & pro semper post contractum matrimonium, nisi in certis casibus. Hæc est mens Doctoris.

Reiicitur interpretatio Vasquez.

Nescio proinde vnde Vasquez loco citato, c. 3. cum aliter interpretatur, quasi dixerit non semper durasse præceptum matrimonij, sed aliquando reuocatum fuisse, eo quòd nisi reuocatum fuisset, non esset post diluuium renouatum, nihil enim tale ait Doctor: sed loquitur de obligatione quoad singulos in particulari, non verò quoad communitatem hominum, aut Reipublicæ. Quod clariùs, & expressis verbis *infra* declarat *concl. 5. §. Per hoc patet, v. Et est institutio, &c.* cuius verba sunt: *Et est institutio per modum præcepti affirmatiui, ita quod obliget semper, sed non ad semper, sed tempore necessitatis; non tantum in principio, sed adhuc videtur eodem modo obligare, si paucitas in filijs ex aliqua causa incideret, puta ex bello, peste, vel clade, & huiusmodi, &c.* & subiungit hoc præceptum esse à Deo per legem positiam, & etiam naturale modo *supra* dicto, scilicet quantum ad euidenter consona legi naturali, & ipsi naturæ. Deinde tale esse dicit præceptum de insolubilitate, & esse negatiuum obligans semper, & pro semper, nisi ipse legislator aliter disposuerit, quæ est sententia con-

Sententia vera Doctoris.

munis D. Thomæ hîc, & aliorum, quos citat Sanchez *lib. 2. diffus. 3.*

38
In potestate
propria iunt
qua Deus no
reservauit si-
bi.

n *Ad hanc conclusionem tertiam, &c.* Instat contra rationem aliorum, quam rectè soluit, quamuis ex dono creationis corpus sit sub dominio Dei, tamen cum ipse non serua-

uit sibi aliqua lege dispositionem eius, sequitur illam reliquissè voluntati humanæ, sicut reliquit vt ex causa se venderet in seruum; & consequenter etiam vt potestatem sui corporis in alteram transferat, & suarum re-

S C H O L I V M.

Quarta conclusio, congruum fuisse rationem Sacramenti iungi mutua translationi corporum. Motis varijs questionibus de ratione Sacramenti in Matrimonio, resoluit primò, non fuisse Sacramentum in statu innocentiae, vel lege Mosaica, & respondet ad loca legis nouæ, quibus probatur esse Sacramentum.

II

DE quarta conclusione sit hæc prima conclusio specialis: Contractui prædicto congruum est annexi collationem gratiæ, quia contractus prædictus est difficilis, cum ex eo nascatur obligatio valde difficilis, cuius difficultas coniuncta est honestati, vt probatum est priùs: ad honestum autem, & difficile, congruum est gratiam conferri.

Datio gra-
tia per si-
gnum sensi-
bile, valde
congrua pro
contractu
matrimo-
nij.

Secunda^p conclusio est hæc: Congruum est in aliquo signo sensibili ad hoc à Deo instituto regulariter conferri, quia, vt dictum est *suprà*, in generali de Sacramentis *distinct. 1.* expedit talia signa esse instituta pro statu isto.

Variæ que-
stiones de
Sacramento
Matrimo-
nij.

Tertia^q conclusio: Expedit Sacramentum propriè dictum coniungi contractui prædicto. Patet ex duabus præcedentibus, quia signum efficax gratiæ tunc collatæ. Sed intelligendum est, quòd circumscripta consideratione de ratione Sacramenti, in proposito, possunt communiter veritates de matrimonio ostendi per rationem contractus, & obligationis. Hæc autem ratio Sacramenti annexa, difficultates nouas videtur adducere; puta à quo, & vbi fuit institutum? Quæ forma, qualiter vna, quis minister, & qualiter vnus, & quis effectus sit Sacramenti?

12

De primo non potest dici, quòd Sacramentum Matrimonij sit institutum in statu innocentiae, *Genes. 2.* quia omnia Sacramenta habent efficaciam à passione Christi exhibita, vel præuisa: si autem status innocentiae stitisset, passio Christi nec fuisset exhibita, nec præuisa. Nec apparet, quòd sit Sacramentum legis Mosaicæ, nec inuenitur vbi in lege Euangelica institutum sit. Christus enim *Matth. 19.* approbavit, quòd institutum fuit, *Genes. 2.* & Paulus *1. ad Corinth.* sic docuit vsum, vel actum sequentem contractum matrimonij.

Cap. 7.

Cap. 5. ad
Ephes.

Diceret ergo aliquis, quòd illud ad Ephes. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia,* intelligitur de Sacramento extensè accepto, pro signo sacrae rei; cuius tamen non est causa, nec signum aliquod efficax: non enim est matrimonium signum efficax respectu coniunctionis Ecclesiae ad Christum: sed si aliquo modo, est signum efficax, ita potest esse votum virginitatis signum coniunctionis Ecclesiae virginis ad Christum.

C O M M E N T A R I V S.

39

DE quarta conclusione sit, &c. Subiicit suo ordine tres conclusiones, ex quibus probatio huius quartæ principalis congrua sumitur.

Prima conclusio.
Congruitas
gratiæ adiu-
ta.

Prima conclusio: Contractui prædicto congruum est annexi collationem gratiæ. Hanc probat ex regula generali desumpta ex infirmitate naturæ, & necessitate gratiæ ad opus difficile, & arduum coniunctum honestati, hoc est, ad opus virtutis: quæ probatio fundatur in *aric. 7. Concilij Dispositani,* & in variis definitionibus Patrum, & Conciliorum contra Pelagianos, quæ in materia de gratia, & auxiliis, passim occurrunt. Vnde admonendi sunt, quos aliàs impugnauimus *dist. 14. q. 2. art. 1.* & aliàs calumniam esse asserere Doctorem in ea esse sententia, vt negauerit necessitatem gratiæ siue ad penitentiam, siue ad opera virtutum moralium, vt aliquoties aliàs admonuimus, & ex præsentis conclusione mani-

festum supponit, & in fine assumit: *ad honestum autem, & difficile,* inquit, *congruum est gratiam conferri, &c.* nempe ex infirmitate naturæ ad bonum virtutis in hoc statu peccati; & consequenter ex necessitate gratiæ propter adimplendam legem, & opera virtutis, quale docuit in præcedentibus esse hunc contractum ex obiecto, fine, & aliis circumstantiis.

^p *Secunda conclusio: Congruum est in aliquo signo sensibili ad hoc à Deo instituto regulariter conferri, &c.* Hanc conclusionem remittit ad dicta *d. 1. q. 2.* vbi congruitatem instituendi signa Sacramentorum cum reliquis docuit: videantur quæ ibi dicta sunt.

^q *Tertia conclusio: Expedit Sacramentum propriè dictum coniungi contractui prædicto, &c.* In prima conclusione loquitur generatim de gratia operatiua ad opus virtutis. In secunda conclusione loquitur de eadem gratia, vt confertur

40
Secunda con-
clusio.
Dati per si-
gnum sensi-
bile.

Tertia con-
clusio.
Illud signum
esse Sacramen-
tum.

virtute

virtute Sacramenti tam habitualis, quàm actualis, pro congruitate operis, & temporis. In hac concludit signum illud, per quod regulariter confertur hæc gratia, esse Sacramentum propriè dictum; quod sequitur ex duabus præmissis. Deinde subiungit hanc veritatem, nempe matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, esse alterius rationis, & probationis à veritate contractus, & obligationis; quia ex diuersis principiis oriuntur, ideoque ad resolutio-

Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

nem, & probationem huius tertiz conclusionis mouet interrogationem. completam ex singulis, quæ ad naturam Sacramenti requiruntur: vt à quo, & quo tempore institutum? quæ forma? qualiter vna? quis minister? & qualiter vnus? & quis effectus sit Sacramenti? Subiungit præterea rationes dubitandi, quod non in statu innocentiz, aut legis veteris, aut Euangelij: quia non apparet sufficiens probatio ex *Matth. 19.* neque ad *Ephesios 5.* ergo, &c.

S C H O L I V M.

Matrimonium esse Sacramentum institutum, Matth. 19. Quod Deus coniunxit, &c. Ita Sotus hic quæst. 2. art. 2. Bassol. Variaret. hic. Verac. 1. p. spec. art. 1. Pict. supr. num. 241. ex Chryf. ibi dicente, cum auctoritate legem indicit; esse autem Sacramentum, definitur in Florent. decr. Eugen. in Trident. sess. 24. cap. 1 habetur ex PP. Iren. lib. 1. cap. 1. Leon. cap. 1. Chryf. suprâ, & in ad Ephes. 5. Ambros. 1. de Abraham. 7. Augustin. lib. de fide & oper. 7. & de bon. coniug. cap. 18. & 24. Vide Bellarm. 3. de matrim. c. 2. 3. quod tangit Doctor, an sufficit filiam filere dum parentes pro ea contrahunt; communis aut ex cap. Vnic. §. fin. de despons. impub. Vide Sanchium 1. de Matrim. d. 2. 3. sub dubio relinquit sententiam asserentem verba Sacerdotis esse formam Sacramenti Matrimonij, sed sine eis valere Matrimonium. Ita tenent Canon 8. de hoc. cap. 5. ad 3. Enchir. Concil. Colon. §. de ministro. Petr. Ledesm. de Matrim. q. 42. art. 1. dub. 4. concl. 4. & vlt. ait ante Trident. fuisse probabilem sent. Sed Zephalus conf. 540. num. 47. ait sine verbis parochi, nec stare Sacramentum, nec Matrimonium: verius tamen & communius, sine omni parochi valere Matrimonium & Sacramentum, vbi Trident. non tenetur, nec eius verba requiri, vt valeat, vbi tenetur.

Sed quia cõmunitè tenet Ecclesia Sacramentum Matrimonij esse septimum inter Ecclesiastica Sacramenta, & de Sacramentis Ecclesiæ non est aliter sentiendum, quàm sentit Ecclesia Romana, *Extra de hæreticis. Ad abolendam.* Ideò dici potest, quod contractui matrimoniali annexit Deus Sacramentum propriè dictum, saltem pro lege Euangelica, alioquin non esset Sacramentum nouæ legis: & tunc oportet dicere, quod institutum fuit à Christo, sicut vniuersaliter dictum est *suprà* de Sacramentis Ecclesiasticis.

Vbi autem non inuenitur planius, quàm *Matth. 19.* & licet ibi tantum approbaucrit contractum institutum, *Genes. 2.* & per consequens illud non instituit: instituit tamen Sacramentum. Quod potest accipi ex illo verbo, quod addidit, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; vt non intelligatur ibi coniunxisse pro instituisse præcisè contractum matrimonij: sed coniunxisse ex tunc gratiosè per institutionem Sacramenti concomitantis illum contractum coniungentem. Forma autem est aliquod signum sensibile institutum à Deo, ad significandum efficaciter gratiam, tunc collatam.

Sed hic est dubium. Vel enim Deus instituit ita indeterminatum signum, vt sit signum efficax gratiæ, sicut indeterminatum signum requisitum ad contractum: vel magis determinauit illud, quod debet esse efficax gratiæ, quàm ex impositione humana determinetur signum sufficiens ad contractum; & si sic, vel determinauit aliqua verba præcisè, puta, *accipio te in meam*, vel *in meum*: vel determinauit indifferenter quæcumque verba exprimentia talem consensum.

Et inter ista multum interest, quia si determinauit strictissimè illud, scilicet quod forma huius Sacramenti consistit in verbis præcisè, sequitur quod multoties est contractus matrimonij sine Sacramento, etiam in lege Euangelica: quia multoties contrahitur per alia verba, quàm per ista. Si etiam determinauit verba, sed indifferenter consensum istum exprimentia, quæcumque sint ista, adhuc tamen, cum contrahatur quandoque inter mutos sine verbis; sequitur quod alicubi est contractus iste sine Sacramento. Nec istud est absurdum, quia possibile est, quod vsque ad legem Euangelicam frequenter contrahebatur, vbi tamen nunquam fuit Sacramentum, vt hic loquimur, scilicet propriè.

Si autem non determinauit, quod sit Sacramentum gratiæ magis, quàm ex impositione humana determinetur signum sufficiens ad contractum, tunc potest dici, quod in quocumque contractu in lege Euangelica comitatur Sacramentum, quia illud signum, quod requiritur ad contractum, est ex institutione diuina Sacramentum.

13

Matrimonium esse Sacramentum nouæ legis. Dist. 2. q. 1.

14

Ad matrimonium an requiritur determinatiu signum, vel verba.

15

Forma
Matrimo-
ny est vna
integrata,
non in-
diuisibili-
tate. *dist. 8.*
quest. 2.
Quis mini-
ster Matri-
monij.

Ex hoc patet secundum, qualiter sit vna forma, quia vna vnitate integritatis, non vnitate indiuisibilitatis: verba enim hinc inde expressiua consensus sunt vnum signum integrum, & respectu contractus, & respectu gratiæ: nec est inconueniens plures formas particulares esse vnius Sacramenti, sicut dictum est *suprà* de Eucharistia de forma super panem, & vinum.

De ministro est aliud dubium, quia vt plurimum ipsimet contrahentes ministrant sibiipsis hoc Sacramentum, vel mutuo, vel vterque sibi. Sed nec hoc requiritur necessariò, si in omni contractu est Sacramentum: quia aliquando patres contrahunt pro filiis, vel filiabus, præsentibus eis, nõ exprimentibus signa propria: si ergo ibi est Sacramentum, oportet dicere, quòd minister huius Sacramenti potest esse indifferenter quicumque potest esse minister in contractu matrimonij. Sed qualiter vnus minister? potest dici sicut priùs de vna forma.

Quis effectus Ma-
trimonij?

Sed quis effectus? Dico quòd duæ gratiæ in animabus contrahentium: & hoc nisi sit obex peccati mortalis hinc, & inde. Non enim sufficit ad gratiam percipiendam, quòd contrahens non sit fictus respectu Sacramenti: sed oportet, quòd priùs pœniterit, quia istud Sacramentum non dat primam gratiam. Secundus effectus est vnio animarum contrahentium: sed primus effectus totalis est vnus, scilicet gratiosa coniunctio animarum.

Sed ex ope-
re operantis
tantum, nisi
realiter ac-
cipiatur
Sacramen-
tum.

Si autem stringendo formam ad certum signum, & ad ministros determinatos, oportet consequenter dicere, quòd non omnes contrahentes in lege Christiana recipiunt Sacramentum, potest tamen dici, quòd percipiunt gratiam, si aliàs non sit obex, quia Deus assistit ibi propter difficultatem contractus honesti: non tamen tantam gratiam, quantam perciperent cum Sacramento, maximè si impossibilitas non excuset.

C O M M E N T A R I V S.

39

Quando in-
stitutum Sa-
cramentum.

Sed quia communiter Ecclesia, &c. statuit cõ-
clusionem fidei, nempe Matrimonium esse
verum Sacramentum nouæ legis: quam probat
ex cap. *Ad abolendum*, &c. de hæreticis, &
Matth. 19. institutum docet à Christo per verba
suprà allegata, vbi approbavit Matrimonium in
ratione contractus; & adiunxit esse Sacramen-
tum. Conclusio patet ex Florentino in decreto
unionis ex Tridentino *sess. 7. can. 1. 7. & 8. sess. 24.*
in doctrina de Matrimonio. & *can. 1.* Videantur
Patres citati in scholio.

Florent.
Trident.

Instituto Sa-
cramenti
Matth. 19.

Aduertendum, circa probationem ex Scri-
ptura, Doctorem non reuicere probationem il-
lam ex Paulo ad *Eph. 5.* dicit enim nullibi pla-
nitiùs, quàm *Matth. 19.* hanc institutionem repe-
rir. Aliqui referunt institutum Sacramentum
Ioan. 2. Sed meliùs dicitur ibi approbatum fuisse
matrimonium: quamuis aliqui Patres doceant,
sua præsentia Christum sanctificasse nuptias: vt
Cyrillus Alexand. *lib. 2. in Ioannis cap. 22.* Da-
masceus *lib. 4. Orthod. fidei, cap. 25.* Euthym. in
panoplia, part. 2. cap. 22. Martialis Papa *epistola ad*
Tholosanos, c. 9. Sed hi Patres non institutionẽ Sa-
cramenti intendunt; sed contra hæreticos pro-
bare nuptias esse licitas, & sanctas, quas Chri-
stus sua præsentia honorauit. Planitiùs ergo vi-
detur ex scopo sermonis Christi *Matthai 19.*
institutum Sacramenti, vbi disserit de contractu,
& reprobatur polygamiam, & præfert cælibatum
matrimonio; quam sententiam sequitur Adria-
nus *q. 1. de matrimonio.* Antoninus *3. part. tit. 1.*
cap. 2. Victoria in *Summa*, Sotus in *hac dist. q. 2.*
art. 2. & alij, quos citat, & sequitur Sanch. *lib. 2. de*
matrimonio disput. 4. in fine.

Christus sua
præsentia nu-
ptias appro-
bauit.

40

Significatio
figurali Ma-
trimonij, non
est sacramen-
tali propriè.

Eandem conclusionem probant etiam com-
muniter moderni ex loco citato Pauli: quamuis
autem matrimonium, qua significat coniunctio-
nem Christi cum Ecclesia, sit Sacramentum
communiter dictum: tamen non hac ratione est

Sacramentum propriè dictum: sed qua causat
gratiam: nam hanc esse peculiarem rationem
Sacramenti nouæ legis, docent Florentinum in
decreto *unionis*. Tridentin. *sess. 7. can. 2.* vt fufius
suo loco tractauimus, & insinuat Doctor *suprà*
agens de hac Pauli auctoritate.

Argumentum ex hoc loco Pauli conatur
euacuare Valquez *disput. 2. cap. 6.* quatenus ali-
qui contendunt locum intelligi de solo matri-
monio inter Christianos, ad quos loquitur Pau-
lus, quod impugnat ex cap. *Gaudemus*, &c. de di-
uorijis, &c. ex epistola *92. Leonis Papa, cap. 4.* ex
quibus colligit matrimonium, vt primò institu-
tum est, significasse hanc coniunctionem Chri-
sti cum Ecclesia; quamuis autem Paulus loqua-
tur ad fideles; ratio tamen eius etiam ad matri-
monium infidelium extenditur; Propter hoc re-
linquet homo patrem, & matrem, & adharebit uxori
sua, & erunt duo in carne vna. Verba etiam Chri-
sti *Matth. 19.* ad matrimonium indifferenter re-
feruntur, vt fuit Iudæorum, & infidelium. Quod
etiam intelligit Innocentius I I I. *cap. de infideli-
bus, de consanguinitate, & affinitate*, quo confirmat
bigamiam, quam non diluit Baptismus, vt *infra*
dist. 33. dicitur, quæ incurritur ex defectu signi-
ficationis, quam ex polygamia incurrit: tan-
dem ita videtur concludere fatius fuisse Theo-
logis hanc auctoritatem omisisse, quàm ea pro-
batione niti.

Valquez reij-
cit argumen-
tum ex loco
Pauli desum-
ptum.

Eius funda-
mentum.

Contra hoc est: quia Tridentinum *cap. de ma-
trimonio*, vtraque hac auctoritate, quas adducit,
& Doctor & Theologi, vtitur, asserens
Christum Sacramentorum institutorem sua pas-
sione promeruisse gratiam, qua coniuges san-
ctificaret, idque Paulum Apostolum insinuasse
in verbis prædictis, potissimum illis verbis: Sa-
cramentum hoc magnum est, &c.

Respondet Valquez id quidem verum esse,
neque obstat dictis, nam hoc ipso quòd
matrimo

41
Impugnatur.

Responsio.

matrimonium fuit semper signum vnionis Christi cum Ecclesia per amorem, conueniens valde fuit vt ipse Christus passione tua hoc signum perficeret, efficeretur, vt non solum amore naturali, sed etiam charitatis, coniuges significarent vnionem prædictam. Cùm verò Concilium veritatem aliquam ex loco Scripturæ ex professo confirmat, quæ in eo expressè continetur, vel efficaciter ex eo deducatur, loquitur alio modo, vt *sess. 13. cap. 4.* agens de transubstantiatione, & *sess. 14. cap. 5.* agens de præcepto confessionis, quod colligit ex *Ioannis 20. Quorum remisistis*, &c. in hoc autem *sess. 24.* veritatem Catholicam ex constanti & perpetua Ecclesiæ traditione solum deducit, & definit.

42
Impugnauit.
Paulus & Trid loquuntur de factis, non de congruentia.

Hæc responsio merito non placet. Primò, quia supponit in loco prædicto Pauli non contineri hanc veritatem, aut insinuari, cuius contrarium affirmat Concilium. Deinde, neque Paulus, neque Concilium loquuntur de congruentia dandæ gratiæ, aut conuenientia sola, sed de facto. Non rectè ergo explicantur per hoc quòd congruum fuerit Christum meruisse sua passione gratiam Sacramentalem dari in matrimonio. Quod autem addit Concilium, aliàs vti locis Scripturæ aliter, vt in exemplis allatis, quàm vtatur hoc loco, non est verum: quia aliis Scripturis non vtitur aliter, quàm ad absolutam definitionem veritatis fidei, iuxta veram interpretationem earum, quam Patres, & Ecclesia intellexit; ita etiam hoc loco Pauli iuxta mentem Apostoli vtitur asserens Apostolum inuuisse gratiam huius Sacramenti maxime per illa verba, *Sacramentum hoc magnum est*, &c. Interpretatur autem Concilium sensum Apostoli illum esse, & Scripturam illam ita absolutè interpretatur, vt contineat hanc veritatem, quam innuit Paulus; non enim discurrit Concilium, sed absolutè declarat, & definit hæc, nempe perpetuum, & indissolubile nexum matrimonij diuini Spiritus instinctu pronunciasse primum parentem in verbis præfatis. Secundò, Christum Dominum *Matth. 19.* apertius docuisse illud vinculum esse tantum duorum.

43
Item modus loquendi Concilij hic & alia.

Tertio, Christum Sacramentorum institutorem sua passione nobis meruisse gratiam, quo illud vinculum confirmaret, & sanctificaret. Quarto, quòd hoc Paulus Apostolus insinuat in præfato loco, ac tandem ex hoc per consequentiam deducit: *Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus coniugijs per Christum gratiam præster, merito inter legis noua Sacramenta annumerandum Sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesie traditio semper docuerunt*, &c. Quibus verbis ex tertia & quarta definitione præmissa, quæ absolutam & indubitabilem assertionem continent, confirmat veritatem vniuersalis traditionis Ecclesiæ, tantum abest vt veritatem Catholicam, vt præfatur author asserit, ex sola traditione deducat, & definiat: vt è contra veritatem traditionis ex loco Pauli confirmet, & deducat.

44
Impugnauit.
Paulus & Trid loquuntur de factis, non de congruentia.

Neque aliter procedit in locis allegatis, vt *sess. 13. cap. 4.* ex verbis Christi, & perpetuum sensum Ecclesiæ, & veritatem transubstantiationis colligit *sess. 14. cap. 1.* ex institutione peccentia per modum tribunalis & potestate iudicialia per clausa data colligit præceptum confessionis integræ. Eodem modo in proposito ex

loco Pauli veritatem traditionis: merito ergo Catholici Doctores hunc locum vrgent, neque idè reprehendi possunt, cùm Concilium ita declarat in eo Paulum insinuare institutionem, & gratiam Sacramentalem, volens officia mutua & debita inter maritos, & vxores in Christo commendare, & participant eam vnionem, quam significat matrimonium, nempe Christi ad Ecclesiam, & diligant se inuicem, sicut Christus Ecclesiam perfecta charitate, qua eam mundauit, & sibi desponsauit. Vnde *1. ad Corinth. 7.* monet, vt quæ nubant, nubant in Domino.

Scribit ergo Paulus Christianis de veritate, & nexu matrimonij, comprehendens non solum ea, quæ matrimonio adiuncta sunt ex prima institutione; sed etiam quæ coniuncta sunt ex institutione Christi, & Sacramenti: nam hæc potiora sunt, & quoad indissolubilitatem contractus, vt insinuat ipse *ad Corinth. loco citato* matrimonium inter infideles solui in fauorem fidei, quando aliter coniugum in infidelitate perseuerat, nec sine præiudicio fidei cohabitare velit. Inter Christianos non ita: quia manet insolubile.

Item, matrimonium Christianorum habet perfectiorem significationem, qua Sacramentum est, quàm fuerit significatio eius ex prima institutione, quæ participat suum signatum per gratiam Sacramentalem, quam prius non habuit, & communicat in forma cum vnione significata Christi cum Ecclesia mediante charitate. Si Paulus Christianis scribit, non debuit solum commendare matrimonium in iis tantum, quæ ei conueniebant in priori statu, nihil intendens de eo, quod ipsi competit in statu Sacramenti, & quod potius est; quia sic esset mancus in doctrina, si non innueret legum in specie, qua Christiani obligabantur ad mutua officia, præter illam, quæ generalis ab initio fuit: comprehendit ergo vtrumque; sed ex scopo magis agit de matrimonio Christianorum, quod & lege generali primæ institutionis obligat ad mutua officia, & ex lege speciali Sacramenti.

Vnde dicit *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Verumtamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam diligat sicut seipsum*, &c. nempe *Sacramentum magnum* non solum ex magnitudine rei significatæ, quamuis in forma non communicabat matrimonium in esse contractus significato, sed sola significatione, eo modo quo Sacramenta veteris legis significabant gratiam, quam in esse formæ non continebant. Sed etiam dicitur matrimonium Christianorum magnum, quia gratiam & charitatem, qua Christus vnuit Ecclesiæ vt sponsæ, in se ipso continet, qua est Sacramentum; nec est nudum signum vt antè fuit, sed signum continens significatum. Diligere autem vxorem vt seipsum, charitatis diuinæ præceptum & effectum designat. Vnde Apostolus combinat vbique, & signum & signatum quasi inseparabilia in matrimonio, prout de ipso loquitur, nempe de matrimonio Christianorum, similitudinem retinens dilectionis per charitatem, quæ debet esse inter coniugatos, sicut inter Ecclesiam & Christum, *Viri, inquit, diligite vxores vestras, sicut & Christus Eccl. sim.*: quomodo autem dilexit Ecclesiam: nempe per charitatem;

Sensu Pauli

44
Matrimonium fidelium perfectum significat.

Congruentia ex ratione.

45
Matrimonium quibus ex causis magnum est Sacramentum.

Matrimonium fidelium communicat in forma significato.

& seipsum tradidit pro ea, &c. Maiorem autem charitatem nemo habet, quam ut quis ponat animam suam pro amico suo, &c. Ioan. 15. Christus tradidit se ipsum pro Ecclesia ex hac charitate diuina, & supernaturali, cuius similitudinem, & communicationem vult Paulus esse in coniugatis, quoad mutua officia: ideo manet *infra*, vt vir diligat vxorem sicut seipsum, quod est charitatis. *Qui suam vxorem, inquit, diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & sonet, sicut Christus Ecclesiam, &c.* vbi repetit similitudinem institutam, vt denotet communicationem debere esse in forma.

46
Responso ad rationes oppositas.

Ad fundamenta ergo opposita. Respondetur matrimonium, vt primò erat contractus, & non Sacramentum, habuisse significationem, & fuisse Sacramentum latè sumptum, & de hoc nulla est quæstio. Cæterùm Paulus hîc ex scopo loquitur de matrimonio Christianorum secundùm omnia, quæ ipsi conueniunt, siue ex prima institutione diuina, siue etiam ex institutione Christi, qua Sacramentum est cauans gratiam, & perficitur significatio contractus, vt de speculatiua fieret practica, & de mero signo denotante vnionem Christi cum Ecclesia per charitatem, de qua vnione hîc agit Paulus, translatum est per Christi institutionem, vt communicaret in forma viuente, quæ est charitas, eamque contineret, & daret per modum effectus, cum maiori firmitate, quam habebat primùm, vt erat contractus ciuilis tantùm.

Interpretatio vera Doctorum.

Benè ergo Doctores Catholici interpretantur, qui dicunt Paulum hîc loqui de matrimonio Christianorum tantùm, ad quos loquitur, & quibus iam notum erat mysterium coniunctionis Christi cum Ecclesia; quod in similitudinem trahit Paulus ad declarandum conformitatem, quæ debet esse inter signum & signatum; neque refert quòd matrimonium aliàs significabat vnionem Christi cum Ecclesia, & quòd verba aliqua Pauli, vt sunt illa *Genes. 2.* possint aliquo modo intelligi de matrimonio latè sumpto, etiam quod non est Sacramentum propriè dictum; hoc, inquam, non refert, tum quia non verba, sed scopus & materia subiecta est attendenda.

47
Significatio æquiuoca non variat nomen signi.

Deinde, signum, quod perficitur in sua significatione respectiue ad idem signatum, non mutat nomen, aut appellationem, quamuis æquiuocum sit, vt patet ex definitione æquiuocorum, quorum nomen commune est, & idem de vniuocis. Vfus autem signi ex re substrata intelligitur; sic Patres dicunt Christum per contactum suæ sanctissimæ carnis sanctificasse aquas ad effectum Baptismi; sanctificauit etiam eas per institutionem Sacramenti: aqua autem per diuersas suas sanctificationes inducit diuersam rationem signi in ordine ad veritatem veram significandam, quamuis non variat nomen, etiam in esse signi. Sic panis, & vinum à quibusdam Patribus, vt suo loco diximus, sunt symbola corporis & sanguinis ante consecrationem, per oblationem sui, post consecrationem Sacramentum etiam dicitur panis, quamuis in vna acceptione denotetur signum, in altera denotetur signatum, vt subest accidentibus panis, & vini, & sumitur per modum patris spiritualis. Suppositio autem, seu signi mul-

tiplicis acceptio colligitur ex materia subiecta, & scopo loquentis.

Ad propositum, Apostolus loquens de matrimonio Christianorum, quod includit non solum rationem Sacramenti propriè dicti, sed etiam contractus, & sub vtroque modo significat coniunctionem Christi cum Ecclesia per diuersam institutionem, & diuersum modum significandi in ordine ad idem significatum coniunctionis Christi, & Ecclesie, & consequenter sub vtroque modo est Sacramentum, seu signum sacrum: ideoque Apostolus non mutat appellationem, seu vocem, quamuis scopus eius sit loqui de matrimonio Christianorum, quod vtramque significationem inuoluit, nec tam alludit ad verba primi parentis *Gen. 2.* quàm ad verba Christi Domini *Matth. 19.* vbi verius similitudinem est tum accessisse contractui rationem Sacramenti propriè dicti per Christi institutionem. Si ergo matrimonium, qua Sacramentum est propriè dictum, est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia communicans in forma coniunctionis, & simpliciter in omni casu in vinculo solubili, si est consummatum, rectè deprehenditur ex scopo Apostoli, & venit nomine *Sacramenti magni* autonomastice: quia stat per famosiori significato absolute positum, & ex materia subiecta, vt dixi, quod est Matrimonium inter Christianos sub vtraque ratione consideratum.

49
Fallacia consequentia.

Non valet ergo consequentia: Matrimonium ex prima institutione significat coniunctionem Christi cum Ecclesia: ergo ex secunda institutione non significat eandem. Loca, quæ adducit Vasquez, tendunt ad similem formam arguendi, nam ex priori affirmatiua vult contendere hîc non agi de matrimonio Christianorum, quæ est fallacia secundùm æquiuocationem: nam contractus ipse ciuilis est Sacramentum, seu signum illius coniunctionis; qua verò eleuatur ad esse Sacramenti, idem etiam significat, sed perfectiori modo: sub vtraque ergo ratione dicitur Sacramentum per diuersam institutionem, & appellatione *Sacramenti magni* venit Matrimonium in perfectiori significatione Sacramenti strictè sumpti.

50
1. ad Timoth. 2. eandem veritas continetur.

Hæc etiam veritas rectè colligitur ex illo loco Pauli 1. ad Timotheum 2. *Saluabitur autem (supple vxor) per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate, &c.* id est, continentia thori, vbi supponit hæc bona per Matrimonium dari Christianis. Hunc etiam locum inefficacem esse dixerit Vasquez: quia non constat Apostolum per sanctificationem intellexisse peculiarem sanctitatem collatam in Matrimonio. Sed hæc interpretatio humilis est, quasi verò Apostolus supposita institutione Sacramenti per Christum, quam ipse nouit, negligeret bonum Sacramenti ex institutione redundans, & tantùm ageret de dilectione, quæ ex natura contractus ex prima institutione conueniret. Videantur Patres citati à Scholiaste, ex quibus probatur conclusio.

51
Hæresis.

Prædictam fidei conclusionem negant hæretici, vt Lutherus in *lib. de captiuit. Babylonica, de Matrimonio.* Caluinus *lib. 4. institutionum, cap. 19.* Beza in *Annot. ad cap. 5. ad Ephesios.*

Sententia quorundam falsa.

Catholici etiam Doctores aliqui non rectè senserunt in hac materia. Durandus in hac distinct.

distinet. q. 3. affirmat ex cap. Ad abolendam, esse de fide esse Sacramentum; dicit tamen non conferre gratiam suscipientibus: sed dici æquiuocè Sacramentum, vt comparatur ad alia sex, quæ dant gratiam. Citat in eandem sententiam Iurisperitos, Gotfredum in Summa, tit. de Sacramentis. Hostiensium lib. 1. eodem tit. Bernard. in cap. Cum in Ecclesia, de simonia. Glossam in cap. Honorantur 32. quæst. 2. Hæc sententia nequit sustineri; vt patet ex Canonibus citatis Florentini, & Tridentini. Alij etiam volunt matrimonium fuisse Sacramentum etiam ante legem nouam; sed vel intelligendi sunt de Sacramento latè sumpto, vel non rectè obherent Tridentino, quod definit matrimonium esse Sacramentum legis nouæ à Christo institutum, vt sess. 7. can. 1. & expressissimè sess. 24. in doctrina de hoc Sacramento; vbi supponit non dedisse gratiam ante institutionem Christi, can. 1. Superest itaque vt fundamentis eorum respondeamus.

Aliorum sententia.

§ 2
Obiectio hæreticorum.
Soluitur.

Obiiciunt hæretici non colligi ex Scriptura, & potissimum ex loco Pauli ad Ephesos. Respondetur negando antecedens quoad vtramque partem.

Dices in Græco non inueniri Sacramentum, sed mysterium.

Respondetur Sacramentum Latine idem significare, quod mysterium Græcis, vt probatum est *diff. 1. quæst. 2. in principio.*

Secunda obiectio.
Soluitur.

Obiiciunt secundo, matrimonium repugnat Sacerdotio, non sic vnum Sacramentum alteri.

Respondetur repugnare ex Iure Ecclesiastico ratione status, vel vt alij volunt, Iure diuino; si præcedat Sacerdotium, de quo iam non differo. Ob eminentiam ergo status, & puritatem diuini cultus prohibetur matrimonium Sacerdotibus, qui munditiam ferre debent ad altare, & non implicare se negotiis sæcularibus, 2. ad Timoth. 2. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, & diuisus est;* 1. ad Corinth. 7.

Tertia obiectio.
Soluitur.

Obiiciunt tertio matrimonium fuisse inter Ethnicos, & infideles.

Respondetur fuisse in ratione contractus, non autem Sacramenti proprie dicti.

§ 3
Obiectio obiectio.
Soluitur.

Obiiciunt quarto Syricum vocare matrimonium, immunditiam, in epistola ad Himerium Tarraconensem.

Respondetur eum reprobare matrimonia sacrilega Sacerdotum. Deinde, licet matrimonium, cuius vsus sit legitimus, non sit immunditia quoad peccatum; est tamen immunditia quoad incontinentiam: quia *tribulationem carnis sentiunt huiusmodi, ex Apostolo. Et inquinamentum quoddam, ex Apocalyp. 14. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, &c.* Idèd Apostolus dicit Virginem, quæ manet, esse *sanciam corpore & animo, &c.*

Obiectio Durandii.

Obiicit Durandus alia Sacramenta ex institutione esse signa, & non naturâ suâ, sicut matrimonium; ab aliis applicantur semper res externæ, non ita in matrimonio. Non confert gratiam primam, sicut Baptismus, neque secundam: quia aliàs sequeretur quod qui primum vixerunt in gratia, & continentia, eadem gratia ipsis augetur per matrimonium, quod non est credibile, quia transeunt ad statum imperfectiorem. Item, quod est argumentum Iurisperitorum, in matrimonio pactum interuenit de dote; ergo si est Sacramentum, sit simonia. Ec-

clesia mutat plura circa matrimonium, quod nequit circa Sacramenta; Sacramenta ab aliis ministris conferuntur, non ita matrimonium; ergo, &c.

Respondetur rationes istas esse inanes, & nullius probationis. Ad primum dictum, est matrimonium esse ex diuina institutione in ratione contractus, & quidquid sit de hoc, in ratione Sacramenti proprie dicti est signum ex institutione.

§ 4
Responsio ad primum.

Ad secundum, respondetur conferre gratiam ex opere operato, quinetiam ex opere operantis, quia est actus de se honestus, & meritorius, si fiat cum debitis circumstantiis; neque refert quod transitur de statu perfectiori ad statum minus perfectum; quia ille prior status est consilij, non præcepti, neque tenetur quisque sequi semper perfectiora, sed operari bonum, & obseruare legem; quamuis autem adsumens statum matrimonij consummati non habeat meritum coelibatus, habet tamen meritum matrimonij, si illud debite obseruet.

Responsio ad secundum.

Ad tertium: Pactum de dote non esse propter Sacramentum, sed propter onera contractus.

Ad tertium.

Ad quartum, respondetur Ecclesiam non mutare materiam Sacramenti, quæ est contractus legitimus, sed statuere circa ipsum contractum, vt lege regulatur, & tollantur abusus, & vt fiat legitimus sine fraude, & detrimento.

Ad quartum.

Ad quintum, respondetur quodlibet Sacramentum habere propriam, & diuersam rationem; hoc autem Sacramentum similiter, quia in contractu consistit, qui debet per consensum partium, quo obligantur, perfici; idèd perficiuntur contractum, perficiunt & Sacramentum.

Ad quintum.

Obiicit præterea, matrimonium fieri validum inter infideles. Ad hoc responsum est.

§ 5
Alia obiectio.
nes.

Obiiciunt hæretici perniciosum esse non constare de materia & forma Sacramenti; inter Doctores Scholasticos non constat de materia, & forma matrimonij: ergo non est Sacramentum.

Respondetur constare inter Catholicos contractum legitimum inter coniugatos esse Sacramentum; an autem sic, vel sic habeat rationem formæ, aut materiæ, non est res fidei, sed quæstio disputabilis.

Petes primò, vtrum matrimonium fidelis cum infideli sit Sacramentum ex parte ipsius fidelis saltem. Supponitur matrimonium fore legitimum vel ex dispensatione, vel alia ratione saltem ex suppositione quod esset legitimum in ratione contractus, vtrum esset Sacramentum ex parte fidelis. Negatiuam partem tenent communiter moderni, vt Valquez loco cit. c. 10. n. 113. Sanchez *disp. 8. Angles 1. de matrimonio. q. 12. Henriquez lib. 1. de matrimonio, cap. 2.*

An fidelis cum infideli matrimonium sit Sacramentum.

Affirmatiuam docet Sotus in hac *dist. quæst. 2. art. 2. Eckius in lib. homil. hom. 73. de Sacramentis;* & est magis conformis nostro Doctore infra in hoc §. *versu, Ex hoc patet, &c.* vbi dicit dari duplicem formam partialem huius Sacramenti: & probatur; quia fundamentum oppositæ sententiæ stat in opposito, quatenus putat Sacramentum matrimonij esse vnicum vnitæ indiuisibilitatis; quod non esse verum, ibi probabimus. Secundo, consensus, vt procedit personaliter à quolibet coniuge, inducit obligationem contractus passiuam, & actiuam ex parte eius; ergo sic præcisè perficit Sacramentum in ipso: sed nihil deest ex parte baptizati, quin fiat contractus eius signum sensibile cauans gratiam in ipso,

Prima sententia.

§ 6
Secunda sententia præferitur.

Probatur.

quia est contractus legitimus, & matrimonialis, quo transfert potestatem sui corporis in alium, & vicissim acquirit potestatem alterius per mutuum consensum : ergo perficit ex parte sua Sacramentum , quia ipse sibi ministrat Sacramentum , & non alter, licet non possit ministrare sine consensu concurrente ex parte alterius; quia nequit poni contractus legitimus sine concursu vtriusque. Sufficit ergo vt sit baptizatus, & ponat contractum legitimum ex parte sua per verba expressum, contra hoc nullum sequitur inconueniens, supponendo contractum esse; aut fieri legitimum.

bile ex causa; neque possunt coniuges transferte potestatem sui, quæ iam translata est, cum nullus potest iure disponere de re non sua per contractum legitimum.

Quomodo fit ratiū per Baptismum.

Neque Baptismus illi vinculo concedit aliam firmitatem, nisi quod sit ratum, hoc est, non possit dissolui, quia remouetur impedimentum fidei, quo ex mente legislatoris esset solubile; sumpto autem Baptismo, iam remouetur illud impedimentum, quo amoto manet vinculum insolubile, & ratum ex lege simpliciter, & absolute, quod aliàs tantum fuit ratum sub conditione, nisi scilicet interueniret impedimentum fidei fortius ligans, quàm erat vinculum matrimonij inter infideles: ergo ex ratione peculiari matrimonij, vt celebratur per modum contractus, vel vt est Sacramentum annexum, non suppetit fundamentum conferendæ gratiæ matrimonialis infidelibus conuersis; & magis videtur consonum rationi, vt dicatur Deum per fidem, conuersionem, & Baptismum eorum supplere hanc gratiam, quàm vt detur gratia Sacramenti ex opere operato, nullo adhibito Sacramento.

Obiicies: Matrimonium non fuit ratum ante Baptismum, post Baptismum fit ratum: ergo fit Sacramentum, sicut venditio rei prius facta, ita tamen vt non sit simpliciter firma; sed ad nutum partium posse rescindi, si superueniat aliqua circumstantia, per quam reddatur irreuocabilis, per eam simpliciter fit firma.

60 Obiectio.

Respondetur ex dictis, coniugium infidelium fuisse ita ratum ex lege, vt in potestate eorum non sit ex voluntario tantum consensu illud rescindere, aliàs non esset verum matrimonium, aut secundum legem; non fuit autem firmum simpliciter, & insolubile in ordine ad legem fidei, nisi ex conditione, & secluso impedimento, quod remouet Baptismus, qui est Sacramentum fidei.

Responsio.

Obiicies: Qui sentiunt onera, debent sentire utilitatem.

Obiectio.

Respondetur eos esse incapaces vt sentiant utilitatem per Sacramentum, cuius non sunt capaces, sicut neque contractus de nouo. Non desunt alia media, quibus sibi subuenire possunt. Vnde, qui dicunt Baptismum esse consensum virtualem, aut præterea requiri ratificationem, aut consensum nouum; ideò ad hæc recurrit, vt fingant materiam & formam necessariam Sacramenti; & consequenter sine hoc consensu non posse acquirere gratiam sacramentalem. Ex ratione autem dicta nequit inter ipsos saluari materia, qui supponit quemque eorum esse sui iuris, & non in potestate alterius: quod dici nequit de iam coniugatis, qui celebrarunt contractum legitimum, qui non est suspensus, aut impeditus, neque posito Baptismo amplius impedi potest, si est consummatum matrimonium. Vnde si baptizarentur seorsim vtroque inscio, non minùs esset matrimonium eorum ratum; quamuis neque virtualiter, neque implicitè, neque explicitè consentiret alteruter in matrimonium alterius.

Solutio.

Contractum nequis innovari. Supponit partes esse sui iuris.

Petes: An inter fideles possit separari à matrimonio ratio Sacramenti, ita vt sit tantum contractus legitimus, & non Sacramentum?

61 Dubium.

Respondetur negatiue, quia inter fideles contractum habere rationem Sacramenti non dependet

Resolutio non separari in pendet

57

An matrimonium infidelium conuersorū fiat Sacramentum. Sententia affirmatiua.

Petes secundò: An matrimonium infidelium, quando baptizantur, fiat Sacramentum?

Affirmatiua pars tenetur à pluribus; sed bifariam. aliqui docent, sine vilo consensu nouo, aut ratificatione fieri Sacramentū. Ita D. Thom. in 4. dist. 39. quest. 1. art. 1. ad primum. Paludanus in hac dist. 9. art. 3. & plures eius discipuli. Coarrauias 2. part. de matrimonio, q. 1. Alij docent, si interueniat nouus consensus, seu ratificatio, fieri Sacramentum. Capreolus in hac dist. quest. vnic. art. 3. ad 5. Eckius citatus. Bellarminus lib. 1. de matrim. cap. 5. Henriquez lib. 1. de matrimonio, cap. 8. Sanchez lib. 2. disp. 9.

Sententia negatiua præsertur.

Respondetur tamen negatiue, & hoc magis conforme est Doctori infra d. 39. vbi docet matrimonium infidelium fieri ratum post Baptismum, eo quòd impedimentum fidei per Baptismum tollatur, quòd esset fortius ligans in ordine ad Deum, si alter coniunx nollet manens infidelis cohabitare fideli baptizato. Suscepto autem vtrimque Baptismo, tollitur impedimentum hoc. Vide ipsum §. Hic sunt duo videnda, &c. In responsione ad secundum dubium, quod in fine mouet. Hanc sententiam tuetur Vasquez disp. 2. de matrimonio, cap. 10. num. 117. & sequentibus in responsione ad hoc dubium. Conink disp. 24. dub. 2. conclusione 6. Ledesma de matrimonio, quest. 59. artic. 2. ad 3. Cornexus disp. 2. dub. vltimo, in responsione ad vltimam objectionem.

58

Probatio.

Probatur, quia regula generalis de Sacramentis, quæ consistunt in vsu, seruanda est, quando nullum inconueniens sequitur, aut aliqua ratio ex particulari ratione Sacramenti vtget. Illa autem regula est, vt Sacramenta, quando non sunt in se, aut vilo suo effectu disponente ad gratiam, non conferant gratiam, sed inter infideles præterit contractus matrimonij, neque nunc est, dum baptizantur, neque vllus eius effectus positiue disponit ad gratiam Sacramenti, quia Sacramentum non fuit positum, cum contractus non fuerit inter baptizatos; neque proinde ex vi Sacramenti, quòd non receperunt ipsis debetur effectus Sacramenti, eo modo quo dicitur in aliis dari ficto, recedente fictione, applicato tamen prius in re ipsa Sacramento sensibili, cuius effectus fuit impeditus: ergo ex hac parte non debetur effectus Sacramenti matrimonij, nisi ei, cui applicatur ipsum Sacramentum.

Sacramenta causant. Vt sunt in se, aut suo effectu.

59

Matrimonij non innovari per conuersionem.

Sed neque per Baptismum applicatur hoc Sacramentum de nouo, neque applicari potest, quia contractus iniri nequit, qui est completè consummatum secuta translatione mutua, & vinculo insolubili, cum non sit in potestate coniugum maius vinculum inducere per contractum, licet aliàs vinculum illud esset solu-

*fidelibus contra-
ctum, & Sa-
cramentum.*

Aliud dubiū.

*Resoluitur.
Ex natura
intentionis.*

pendet ab eorum voluntate, sed ab institutione Christi, quam ipsi separare nequeunt à Sacramento.

Sed quid, an esset validum matrimonium, tam in esse contractus, quam in esse Sacramenti?

Respondetur ex natura intentionis eorum hoc esse resolendum: nam si intendunt contractum stabilem, & mutuam corporum translationem ad finem matrimonij intentum, sicut in lege naturæ, aut aliàs institutum est, quamuis excluderent rationem Sacramenti, siue per errorem particularem, siue alio modo, salua tamen intentione absoluta contractus est Sacramentum, quia ratio Sacramenti annexa est contractui: ex institutione legislatoris, quæ ab eorum voluntate non dependet, nisi in quantum contractus legitimus ab eis procedit. Supposito autem contractu inter tales implicitè etiam voluntas eorum intendit Sacramentum, sine quo nequit esse contractus legitimus inter tales. Vnde nolitio Sacramenti non detrahit contractui hoc modo conceptæ, neque consequenter Sacramento, estque tantum conditionata in effectu & practicè.

Si tamen talis sit nolitio Sacramenti, ut prædominetur absolute voluntati contrahendi, neque inlit nisi cum conditione non perficiendi Sacramentum, & in casu, quo necessarium sit perficere Sacramentum, desisteret voluntas contrahendi, tum voluntas contrahendi non est absoluta, sed implicat conditionem repugnantem intentioni contractus, quam fortius intendunt, quam ipsum contractum; ideòque nihil fit ex defectu requisitæ intentionis.

Prædicta resolutio est Doctoris *infra in hoc tract. 5. Si autem non determinavit*, &c. vbi dicit quòd omnem contractum, legitimum scilicet, concomitatur Sacramentum in lege Evangelica, id est, inter baptizatos, quia illud signum, quod requiritur ad contractum, est ex institutione Sacramenti; hoc est, independentè à contrahentibus, & non ex eorum voluntate.

62

*Dubium.
Eius intentiū.*

Sed hic est dubium, &c. Hic mouet dubium de forma huius Sacramenti, & loquitur de forma, vt comprehendit etiam materiam, nempe de forma inducendi obligationem contractus, in quo consistit Sacramentum; vel de causa efficiente vinculi eo modo, quo Florétinum in Decreto vnionis loquitur. Quod autem est causa efficiens vinculi, est etiam causa gratiæ sacramentalis. Dubium ergo mouet Doctor circa formam hoc modo sumptam, quomodo cadat sub institutione Christi, & sacramentali, vt sit signum gratiæ efficax: an scilicet institutio præscripserit formam tantum indeterminatam, non immutans contractum, sed tantum determinans omnem contractum legitimum, & ex humana impositione signo expressum: an potius determinauit aliqua verba præcise, sine quibus non fieret Sacramentum, quamuis aliàs sufficerent ad contractum humanum, & legitimum; & an præter signa requiruntur ipsa verba? Inter ista statuit discrimen, non resoluit tamen quid in facto contigit; quamuis mens eius colligatur ex discursu inclinari in hoc, quòd non determinauit strictius verba, quam vt ad contractum indifferenter exigantur, neque etiam signa.

Prima responsio.

Respondet, si determinauit verba strictissime, id est, sub determinata forma, & strictius quam exigantur ad contractum, semper contin-

Scoti oper. Tom. I X.

geret matrimonium celebrari in Ecclesia absque eo quòd fieret Sacramentum: quia contractus sæpè celebratur sub differente forma verborum.

Respondet secundò: Si determinauit verba, sed indifferenter exprimentia contractum, sequi inter mutos fieri contractum sine Sacramento: nec istud est absurdum, nempe contractum preparari à Sacramento, quia vsque ad legem Evangelicam ita fuit separatum, & etiam inter infideles est contractus sine Sacramento.

Respondet tertio: Quòd si non determinauit requiri aliud signum, quàm sit sufficiens ad contractum ex impositione humana in quocumque contractu in lege Evangelica comitari Sacramentum. In his responsionibus nihil resoluit Doctor; sed consequenter quid dicendum sit, exponit. Propter varias sententias Doctorum in hac quæstione, quia D. Thomas in 4. dist. 1. q. 1. artic. 3. in quinta ratione, & eius solutione, videtur negare per solos nuptus perfici Sacramentum, quamuis fiat contractus legitimus: neque adèd certum est contractum inter baptizatos non separari quandoque à Sacramento, vt quando contractus de præsentibus fit per procuratores absentium: quam sententiam docet Durandus in præsentibus dist. quæst. 3. Caietan. tom. 1. opusculorum, tract. 12. de contractu matrimonij, q. 2. Victoria in Summa de matrim. num. 244. Canus de locis lib. 8. cap. 5. ad 3. Viguerius in suis institutis, cap. 16. Barthol. Ledelma in 2. ed. dub. 18. & probabilem docet Sotus in 4. dist. 27. artic. 3. ad finem. Lopez 2. p. instructarij de matrim. cap. 3. Petrus Ledelma de matrim. quæst. 42. artic. 1. dub. 7. allerens fieri Sacramentum, quando postea per præsentibus ratificatur contractus. Superius etiam dixi in litera præcedenti 2. petitione, matrimonium inter infideles conuersos ratificari per Baptisum, quamuis non transeat in Sacramentum, vt nunc loquimur de Sacramento.

Meritò ergo Doctor in litera negat matrimonium inter mutos fieri Sacramentum, si verba propriè dicta, vt distinguuntur à signis, & nutibus, requiruntur ad matrimonium ex diuina institutione, vt fiat Sacramentum: quia tamen nihil disserit nisi ex suppositione institutionis hoc, vel illo modo factæ determinatè quoad verba, vel indeterminatè, vt comprehendit etiam quæcumque signa ex humana institutione signifiantia contractum legitimum de præsentibus, immeritò Sanchez lib. 2. de matrimonio, disp. 3. q. 2. eum citat pro sententia, quam asserit D. Thomas, eum nihil resolutiue in hoc tradat, nisi rationem Sacramenti pensandam esse ex natura institutionis, & modo, quo facta est.

Tertia responsio est magis sequenda ex principiis Doctoris, quia in textu præcedenti docet, quòd institutio matrimonij in esse Sacramenti facta est Math. 19. vbi Christus Dominus loquitur de matrimonio, nihil innouans in contractu, sed absolute prout ex prima sua institutione tenebat: ergo institutio ibi facta non limitat contractum aliter fieri, vt sit Sacramentum inter fideles baptizatos, neque ad hoc aliquid requiri magis, quàm vt præcedat Baptismus, & fiat contractus legitimus iuxta primam institutionem; rectè deducitur etiam id solum sufficere ad Sacramentum; sic etiam neque Paulus ad Ephes. 5. alludens tam ad verba primi parentis, quàm ad eadem repetita, & confirmata à Christo aliquid speciale in contractu de-

Secunda responsio.

63
Tertia responsio.

Aliquando celebrari contractum sine Sacramento.

vt quando fit per procuratores.

64
Sententia magis conformis D. Thome.

Institutio Sacramenti non variat formam contractus.

signat: de quo loquitur solum absolute, & vniuersaliter iuxta primam institutionem; sed ex Doctore, & communi, muti non erant inhabiles ad hunc contractum, quin legitime inter illos transigi possit, & saluari finis, & reliquæ eius circumstantiæ, neque nunc sunt inhabiles, vt idem asserit; & patet ex cap. *Tue fraternitati*, &c. de sponsalibus, & matrimonio, &c. *Surdi*, inquit, & *muti possunt contrahere matrimonium sine verbis*, &c. & vt patet. ex verbis præcedentibus, loquitur de matrimonio, quod sit etiam Sacramentum inter fideles, docens perfici per consensum; sed verba requiri quoad Ecclesiam, exprimentia consensum, & cap. *Cum apud Sedem Apostolicam*, &c. eodem; neque Pontifex æquiuocat, vt sumat matrimonium in ratione nunc contractus, nunc Sacramenti. Hoc idem insinuat Florentinum, dicens verba regulariter requiri ad matrimonium; loquitur autem de matrimonio quæ est Sacramentum: nam tradit communem, & particularem doctrinam de Sacramentis legis nouæ; quamuis autem in principio doceat hæc Sacramenta perfici in tribus, rebus vt materia, verbis vt forma, & persona ministræ, &c. intelligit verba, vel æquiualentia in hoc Sacramento sufficere, sicut neque verba ita præcisè attribuit formæ, vt condistinguitur à materia, quin etiam habeant quandoque rationem materiæ, vt in Sacramento Pœnitentiæ confessio, & in hoc ipso Sacramento iuxta communem sententiã modernorum Theologorum, etiam habeant rationem materiæ, vt exprimunt consensum mutuũ, quæ habet rationem materiæ.

Dubium est an in potentibus loqui requirantur verba, necessitate Sacramenti, aut saltem ex præcepto?

Prima sententia docet requiri verba necessitate Sacramenti tanquam conditio per se requisita, non institutione diuina, sed Ecclesiæ inhabilitatis personas ad contractum aliter, quam per verba perficiendum, dummodo loqui possint, & habere consensum. Pro hæc citantur plures à Sanchez *dist. 3. 1. quæst. 1.* Fundamentum huius est ex cap. *Tue*, &c. *supra citato*, vbi requiruntur verba in ordine ad Ecclesiam, tanquam forma contrahendi. Sed necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia, &c. quod necessarium est in contractu per legem, quæ formam sonat, & textus constituit discrimen inter mutos, & valentes loqui. Idem supponitur cap. *Licet*, &c. de sponsa duorum, & cap. *Si inter*, &c. de sponsal.

Secunda sententia docet si præcessit tractatus de matrimonio, non requiri verba in ipso contractu; secus autem si non præcesserit. Alij dicunt sufficere verba ex parte alterius.

De primo non sufficere consensum merè internum ad matrimonium, siue in esse contractus, siue in esse Sacramenti: requiritur ergo, vt sit expressus per verba, aut signa. Patet, quia hoc vniuersaliter requirit lex ad contractum humanum, qui ad alterum dirigitur, vt ei innotescat, nequit autem innotescere nisi per verba, aut signa. Sacramentum etiam requirit materiam, & formam sensibilem: ergo, &c. Quid si per reuelationem internam innotescat consensus mutuus, & perficiatur?

Respondetur, sine speciali Dei dispensatione non tenere, quia contractus regulatur per legem ordinariam, vt sit legitimus, quia de eius

valore debet cognoscere respiciendo de contractu humano in genere, in specie autem Ecclesia de matrimoniali.

Dico secundò matrimonium validè contrahi per signa æquiualentia verbis. Hæc est communis tam Doctoris in præfatis responsionibus, quam Theologorum, quos citat Sanchez abundè loco citato. Eam insinuat Florentinum, cum dicit regulariter verba requiri, *Consensus*, inquit, *per verba regulariter expressus facit matrimonium*, &c. Patet, quia ante Tridentinum sponsalia secuta copula transibat in matrimonium: vt patet cap. *Is qui*, de sponsalibus. si copula sublequebatur animo maritali.

Ad fundamenta in oppositum respondetur in cap. *Tue*, non statui formam, sed insinuari id, quod regulariter fit, & ad probationem matrimonij faciliorem facit: nam cum Pontifex dicat consensum efficere matrimonium, intelligit de consensu exteriori expresso; cuius rationem postea reddit, *quia muti & surdi*, &c. Interrogatus enim Pontifex an solis verbis, & quibus contrahatur matrimonium? Respondet per consensum fieri matrimonium: nam *surdi & muti*, &c. & *pueri*, per verba sine consensu non contrahunt, in c. *Licet*, & alio citato, supponuntur verba tanquam signa, quæ regulariter adhibentur, & gratia exempli.

Dico terciò perfici etiam Sacramentum per matrimonium nutibus, & signis contractum inter valentes loqui: est Doctoris in tercia responsione; & patet ex dictis, quia si verba tantum requiruntur regulariter, & non de necessitate contractus legitimi inter tales, & baptizatos, perficitur totum, quod requiritur ad materiam & formam Sacramenti sine verbis.

Dico quartò, licet valde congruum sit, vt matrimonium per verba celebretur, secluso scandalo non videtur esse de præcepto diuino, aut Ecclesiastico, modò subsit aliqua causa sufficiens, quia recedere à communi formæ, quæ est in vsu, & in re graui, si fiat ex contemptu, peccatum esse posset: si tamen ex causa excusante, qualis in puellis est pudor, non est peccatum: quia onera non sunt aggravanda nisi lex sit expressa; noui apparet autem vlla lex in contrarium, quæ præcipiat verba adhibenda esse. Vide Sotum *dist. 24. quæst. 1. art. 3. conclus. 2.* Sanchez loco citato q. 3. Parochi autem curare debent vt per verba celebretur, ad efficaciorum probationem: quia res grauis est, & sæpè subiecta litibus, & dolis.

Dubitat secundò de materia & forma huius Sacramenti iuxta proportionem, qua assignantur in alijs, & vt vniuersale dictum Florentini saluetur, Hæc quæstio non tangitur à Doctore, & varias sententias continet.

Prima est, actus contrahentium esse materiam, verbum Dei sanctificans matrimonium, esse formam. Cather. in opusculo de matrimonio, *quæst. 1.* intelligit illa verba *Genesis 2. Matth. 19.* alijs citata, in quibus institutio Matrimonij tam in esse contractus, quam Sacramenti habetur. Hæc sententia, si intelligatur de formæ signi totali, quæ est per institutionem, non facit ad scopum huius quæstionis. Intellectu verò de forma partiali, reicitur ab omnibus; quia Deus est institutor Sacramentorum, non minister; qui autem applicat formam Sacramenti, est minister. Deinde, tam institutio respicit formam, quam

Muti & surdi legitime contrahunt.

Verba nõ esse necessaria ad valorem.

Florentin.

65
Dubium.

Prima sententia requirit verba essentialiter.

Secunda sententia.

66
Prima conclusio. Non sufficere consensum internum.

Non sufficit enclausa.

67

Secunda conclusio. Matrimonium valide fit per signa.

Ad fundamenta prima sententia responsio.

68

Tercia conclusio. Perfici Sacramentum absque verbis.

69

Quarta conclusio. Non requiritur verba ex præcepto, modò subsit causa rationabilis.

70

Dubium de materia & forma. quæ sunt?

Prima sententia Catherini.

Reijciuntur.

quàm materiam : ergo per eam non discernitur forma à materia.

Secunda sententia. Cōsensum esse materiam, verba formā. Reijciuntur.

Secunda sententia asserit consensum internum esse materiā, verba quibus exprimitur esse formam. Ita Capreolus *art. 3. ad 7. Nauarr. in Summa. Glossa in cap. Tuae, de spons. & alij.* Hæc impugnatur, quia materia debet esse sensibilis per se, vel per aliud; illud autem, per quod redditur sensibilis, sunt verba, quæ lubituntur consensui, vt signum externum, per quod exprimitur, sicut confessio per verba explicatur. Verba ergo supponunt pro consensu, vt spectat ad Sacramentum, ac proinde nequeunt imponere alteram partem, vt diuersam à materia.

71 Tercia sententia reijciuntur.

Alij dicunt consensum vnus, vt supponitur alteri, esse materiam; sed hoc est per accidens, vt vnus consensus prius explicetur, quàm alterius: forma autem Sacramenti debet in aliquo per se consistere. Alij dicunt materiam esse personas contrahentes, vt res est translata: sed hæc est materia *circaquam*, non autem *ex qua*, sicut in quolibet contractu aliud est res subiecta, aliud ipse contractus, qui inducit obligationem. Sicut ergo Sacramentalis significatio est annexa contractui, ita etiam debet materia, & forma in ipso contractu discerni, & distingui à re, de qua fit, & à ministris, qui sunt ipsi contrahentes.

Quarta sententia reijciuntur.

Ideoq̄e sententia illa, quæ discernit in contractu mutuam dationem per modum materiæ, & mutuam acceptionem, per modum formæ, quæ acceptatio complet contractum, magis appositè loquitur; & hæc est frequentior modernorum.

Contractum esse materia, conformitatem ad legem formam.

Possit tamen etiam aliter designari materia & forma, & fortè magis ad propositum: quia contractus legitimus est materia, seu fundamentum significationis Sacramentalis; dici ergo potest actum mutuæ translationis, & acceptionis esse materiam, conformitatem autem ad legem esse formam, per quam determinatur ad contractum legitimum, & in his duobus perfici materiam, & formam Sacramenti: quorum vnum sine altero nequit fundare significationem Sacramentalem.

72 Obiectio. Soluitur.

Si dicas illam conformitatem ad legem non esse sensibilem. Respondetur esse sensibilem, vt contractus exterior explicatur per formam conuenientem, & conformem legi; & sine hac contractus esset nullus, quamuis esset mutua datio, & acceptio. Quod dat ergo formam contractui intrinsecè vt sit conformis legi tanquam regulæ, illud potest dici forma contractus, vt comparatur ad significationem Sacramentalem, quæ aduenit contractui legitimo, vt legitimus est, non immutatà eius naturā. Hæc autem forma facile discerni potest à materia, quia materia contractus, vt perficitur in actibus contrahentium, necessariò comprehendit tam dationem, quàm acceptionem, sine quibus nequit consistere, vt versatur in mutuo consensu. Requirit autem vterius hæc materia, vt teneat, & compleatur actu, vt datio & acceptio fiat conformiter ad legem, quæ dat firmitatem, & stabilitatem contractui, aliàs ex mutuo consensu posset dissolui: ergo hæc conformitas magis dicenda est forma, quia dat vltimum actum: loquor autem de conformitate passiuæ, quæ est regulatè ad regulam; & sicut in omni contractu politico, aut ciuili forma contractus

validi discernitur in ordine ad legem, ita etiam hic videtur similiter dicendum.

Ex hoc patet secundum, &c. Respondet formam huius Sacramenti esse vnā vnitate integritatis, non indiuisibilitatis: quia verba hinc inde, vt sunt expressiuæ consensus, sunt forma respectu contractus, & respectu Sacramenti; neque est inconueniens hoc, vt patet in Sacramento Eucharistiæ, vt concurrant plura signa partialia ad integritatem eiusdem Sacramenti, quorum quodlibet habet propriam efficaciam. Contrarium huius docet Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst. 42. art. 1. dub. 3. ad 3.* quem sequitur Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disp. 10. n. 5.* Enriquez ab eo citatus. Conink *disp. 24. dub. 2. conclus. 6.*

73 Forma est vna vnitate integritatis.

Tenenda est sententia Doctoris, quia licet coniunctio mutua, seu contractus, significant coniunctionem Christi cum Ecclesia, vt dicit Ledesma, aut naturæ assumptæ cum supposito diuino, sub hac ratione non est Sacramentum nouæ legis, quia & hanc coniunctionem non causat, sed supponit. De ratione autem Sacramenti nouæ legis est causare suum significatum. Deinde, eandem significationem habuit, antequàm institueretur Sacramentum. Dicitur autem Sacramentum vt causat gratiam.

Sententia aliorum.

Probatur conclusio Doctoris.

Duplex autem gratia hic causatur, & per duplicem causam, nempe per vtrumque consensum mutuam verbis expressum; quæ diuersitas consensus constituit contractum, qui ex his integratur; neque datur aliquid sensibile causatum gratiæ diuersum in ipso contractu, quàm vterque consensus verbis expressus, vt etiam diuersi sunt. Deinde, siue minister sit vterque sibi ipsius Sacramenti, siue alteri (vt communiter tenetur ipsos esse ministros) non ministrat sibi, aut alteri, nisi per consensum proprium, qui est in potestate ipsius; ac proinde respectu illius saluatur intentio requisita in ministro; quia actio, vt procedit à ministro, est applicatio, seu ministerium Sacramenti, non aliter. Vinculum præterea est diuersum in ipsis, qui est effectus contractus, quia vir non habet potestatem sui corporis; sed mulier, neque vicissim, mulier sui, sed vir. Vinculum ergo vnus respectu alterius est obligatio, qua alteri tenetur, cum nullus ad seipsum obligari possit per iustitiam, quæ est ad alterum: & quamuis correspondeat obligatio similis in altero, planè diuersa est, & ex diuersa numero causa, nempe ex consensu proprio eius. Ex quibus patet veritas conclusionis.

74 Ex diuersitate effectus.

Ex diuersitate causa.

Ex diuersitate vinculi.

Instantia autem contra hoc, quam adducit Ledesma, non probat; dicit enim species Eucharistiæ seorsum significare, & perfici.

75 Obiectio.

Respondetur diuersitatem non inde primò probari, sed ex natura intrinseca formæ diuersæ, & materiæ, & ex diuersitate effectus: quod ergo causæ diuersæ ad suos diuersos effectus simul cōcurrant, non tollit diuersitatem in causis. Accedit vltimò, quòd diuersi consensus applicantur diuersis subiectis per modum signi sensibilis, etiam differentis, & in eis causant diuersos effectus gratiæ, ita vt in vno possit causari gratia, eâ non causatè in altero propter obicem. Ac proinde supponitur diuersa dispositio in vtroque; quin etiam in vno maiorem, in altero maiorem gratiam causat Sacramentum ex eadem ratione. Patet ergo diuersitas partialis à Doctore asserta: ex diuersitate signi, partiali,

Soluitur.

Causa diuersificatiua.

tiali, ex diuersitate ministri, ex diuersitate subiecti, ex diuersitate dispositionis.

7.6
De ministro.
Sententia
quorundam.

u De ministro est aliud dubium, &c. Hic dilferit de ministro huius Sacramenti; Canus de lucis lib. 8. cap. 5. in solut. ad 3. docet Sacerdotem esse ministrum Sacramenti. Et matrimonia clandestina ante Tridentinum fuisse Sacramentum, sed contractum legitimum. Idem supponere videtur author Enchiridij Concilij. Colonienfis, quod tamen Concilium non asserit.

Ipsos contra-
hentes esse
ministrum.

Contraria sententia, quam tenet Doctor, est communis Theologorum. D. Thomæ in hac dist. quæst. 2. Soti ibidem art. 3. Bellarmin. lib. 1. de mariu. cap. 6. Henriquez lib. 11. cap. 2. Suar. tom. 1. de Sacram. disput. 16. sect. 1. Angles flor. 1. parti. quæst. 1. de essentia matrim. disput. 26. art. 4. diff. 2. Valquez disput. 3. de matrim. in cap. 3. & alij plures: quos sequitur, & citat Sanchez lib. 2. disput. 6. & patet, quia matrimonia clandestina ante Tridentinum erant Sacramentum, vt patet ex dictis, & docet ipsum Tridentinum sess. 24. c. 1. de matrim. in decreto reformationis. Florent. docet causam efficientem matrimonij esse consensum contrahentium: ergo ipsi sunt ministri. Ad matrimonium ratum post Tridentinum requiritur solum præsentia Parochi, & testium, qui fidem faciant de matrimonio, & reprobatur tantum clandestinum, quod alias fuit validum; non requiritur ergo vt Parochus proferat aliqua verba necessitate Sacramenti; quod tamen necessarium supponitur in ministro Sacramenti. Ad Matrimonium, qua Sacramentum, requiritur solum vt contractus sit legitimus; hoc autem contingit vt est ab ipsis contrahentibus secundum legem.

Probatio ex
matrimonio
clandestino
valido.

Quale est
peccatum cō-
trahentium
in peccato.

Aliqui hinc inferunt contrahentes in peccato mortali committere duplex peccatum, nempe quia ipsi indignè recipiunt, & indignè ministrant. Ita Nauarr. de Pœnitent. dist. 6. cap. 1. ad 5. Petrus Ledesma quæst. 42. art. 3. ad vltim. Probabilem censent Suarez, & Sanchez citati. Alij hoc negant vniuersim in ministro non consecrato, aut solemniter ministrante. Prior sententia videtur magis probabilis ex præcepto, quo quis tenetur sancta sanctè tractare.

Fundamentum Cani non vrget, quia asserit Sacerdos: *Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, &c.* Respondetur idem esse *coniungo*, ac declaro, & approbo tanquam legitimum matrimonium, seu legitime coniunctos.

77

x Sed nec hoc requiritur necessario, &c. Hic tangitur difficultas, An matrimonium possit celebrari per alium nomine contrahentium?

Respondet autem Doctor ex suppositione quod in omni tali fidelium, seu baptizatorum fiat Sacramentum, non solum per parentes nomine filiorum, validè contrahi, sed etiam per quoscumque, qui possunt esse ministri in contractu legitimo.

Matrimonium
validè fieri
per procura-
torem.

Sequitur ergo primò contractum hunc validè fieri posse per procuratorem. Patet cap. finali de procuratoribus in 6. in quo præscribuntur hæc conditiones, Prima est, vt ad hoc habeat mandatum speciale, neque satis est generale ad negotia peragenda, quia grauitas & pondus negotij non venit per mandatum generale. Idem dicendum de sponfalibus, qua sunt dispositio ad Matrimonium. l. Orat. ff. de sponfal. requiritur, vt

Conditiones
requisitæ.

fit mandatum de certa persona, vt *ibidem* gloss. ff. de rit. nupl. l. Generali.

Secunda conditio vt per se exequatur mandatum, non per alium, nisi hoc eidem fuerit specialiter demandatum; quia nempe eligitur industria personæ.

Secunda con-
ditio.

Tertia conditio est, vt mandatum non sit reuocatum ante contractum; licet reuocatio fiat etiam infcio procuratore, & persona, cum qua contrahitur. Quod speciale est in hoc contractu: quia requiritur consensus domini ad contractum hunc, vt sit validus. Potest enim in cæteris Ius commune supplere consensum domini, in hoc non ita, quia sufficit Iure diuino, & naturali, & dependet à consensu personali. Vnde si reuocatio sit merè interna, non valet contractus matrimonij in foro conscientiæ, quamuis in foro externo requiratur probatio reuocationis per testes. Quocumque enim modo deficiat consensus, annullatur contractus. Reuocatur etiam mandatum per factum contrarium, vt si ipse dominus contrahat cum alia, vel certè mandatum dederit de contrahendo cum alia: quia hæc nequeunt consistere cum priori mandato, & consensu.

Tertia condi-
tio.

Reuocato
mandato ni-
hi fit.

Necessarius
est consensus
domini.

Quod si incidat in amentiam, aut dormiat etiam, vel interim aliud agat, nisi reuocauerit priorem consensum, valet matrimonium contractum per procuratorem; ita rectè Sanchez disput. 11. Verba procuratoris debent exprimerè mandatum, dicendo, talis te accipit in suam, mediante me, supple procuratore constituto ad hoc specialiter.

78

Debet expri-
mi mandatum
in forma con-
tractus.

Quod si dominus fictè dedit mandatum, sufficit vt iterum per se consentiat; antequàm contractus sit initus: si reuocauerit similiter, sufficit vt iterum reuiuifcat consensus reuocatus per nouum, antequàm contractus sit initus. Requiritur vt hic contractus per procuratorem fiat coram Parocho & testibus, post Tridentinum, vbi receptum est. Ita communiter moderni; quia hæc est conditio essentialis. Non requiritur, vt procurator ostendat mandatum Parocho, & testibus, neque si impedimentum aliquid notum Parocho interueniat, quod dispensatum est ante contractum, vt dispensationem exhibeat Parocho, quia sufficit eius præsentia, & testium, nec dant aliam formam contractui, qui alias validus est, & secundum legem. Requiritur tamen, vt de contractu constet per scripturam, aut alia via, qua probari possit in facie Ecclesiæ. Non requiritur etiam vt procurator per scripturam instituat ad hoc munus. Diuersitas sexus non obstat: quia etiam mulier potest in hoc contractu esse procuratrix. Si excedat mandatum, contractus est nullus, intellige in aliquo substantiali, cui annexus fuit consensus mandantis domini: vt si certam dotem præstituit, sine qua non dat consensum. Quod si conditio apposita est accessoria, seu ex forma communi, quam non exigit essentialiter contractus, neque inuoluit consensum mandantis tanquam substantialem, eius omifio non annullat contractum: quia neque per se intenta est aliter, quam comitatur contractum, neque etiam ab ea de lege dependet contractus.

Debet adesse
parochus &
testes.

Potest mulier
procurare in
matrimonio.

Dubitatur an post Tridentinum valeat matrimonium contractum per procuratorem: Aliqui negant cum Bartholomæo Ledesma.

Dubium.

Respon

79
Responsio.
Vel matrimonium post Trid. factum per procuratorem.

Respondetur affirmatiuè, & constat ex praxi Ecclesiæ: Trident. enim nihil statuit nisi præsentiam Parochi, & testium, vt matrimonium in facie Ecclesiæ probari possit; neque reuocauit contrahendi facultatem per procuratores; quæ ex Iure antiquo fuit licita, & ex natura ipsius contractus. Et sequeretur magnum inconueniens, si retraheret hanc facultatem maximè inter Principes, & personas absentes; ex quo plura emolumenta redundant, neque alioquin fierent, nisi matrimonium ratum esse posset per procuratores, cum re infecta nemo subiret lubens periculum, si negotium ab consensu alterius in præsentia penderet: Parochus autem, & testes sufficienter præsentem sunt contractui, quando per procuratores nomine absentium celebratur in eorum præsentia, & sic seruatur forma statuta à Tridentino huic contractui.

80
Esse Sacramentum.

Sequitur ex alijs dictis hoc matrimonium esse Sacramentum, quæ est communior sententia, quam docet Doctor in tertia responsione supra præmissa, licet plures eam negent, quos supra citauimus, admittentes esse legitimum contractum, & ratum, non tamen Sacramentum: de qua difficultate iam egimus.

80
Effectus Sacramenti.

y *Sed quis est effectus?* &c. Conclusio Doctoris est communis; & patet ex Tridentino & Florentino citatis. Rectè reducit effectum Sacramenti ad gratiosam coniunctionem animarum

contrahentium: sic Tridentinum in doctrina de matrimonio dicit Christum addidisse gratiam coniunctioni huic. Digidendo autem effectum Sacramentum ab eo, qui est ipsius contractus iuxta primam institutionem, est gratia Sacramentalis, quæ perficit illam cõiunctionem, vt sit ex vera, & supernaturali charitate.

z *Si autem stringendo formam, &c.* Respondet iuxta sententiam quæ asserit ad Sacramentum requiri consensum expressum per ipsos contrahentes, hoc dato, sæpius contingere contractum sine Sacramento. Quam sententiam plures tenere supra ostendimus, imò propter auctoritatem tenentium hanc sententiam, docet Sanchez loco citato expedire, vt ij, qui per procuratores contrahunt absentes, vt iterum præsentem per se ipsos contrahant; & Florentinum interpretari potest, quoad illud, quod dicit regulariter fieri contractum per verba, alludere ad formam cap. *Tua fraternitati*, &c. de sponsalibus. Sed quidquid de hoc sit, asserit Doctor, in casu contractus sine Sacramento Deum assistere contrahentibus ad illum actum honestum, dando eis gratiam, nempe ex opere operantis, & per excitationem; non ex opere operato, neque recipere tantam gratiam, quantum recipere per Sacramentum, quod nempe dat gratiam ex opere operato iuxta dispositionem, & gradum eius, quo crescente crescit etiam gratia, vt commune est omnibus Sacramentis.

81

Non fieri Sacramentum per procuratores multo tenent.

SCHOLIUM.

In matrimonio sunt tria, ipsum matrimonium, contractus eius & Sacramentum. Primum est vinculum indissolubile ex mutua translatione corporum ortum. Secundum mutui actus translatus corporum ad generationem. Tertium, ydem actus expressi verbo (si hoc requiritur) quatenus ex Dei institutione causant gratiam. Sacramentum tantum sunt actus: res tantum gratia: Sacramentum & res simul vinculum. Dubius videtur Doct. an verba sint necessaria ad hoc Sacramentum: & communis negat, & fauet Flor. supra, dicens causam efficientem, regulariter esse mutuum consensum per verba expressum: multi tamen in potentibus loqui, dicunt verba esse necessaria, de quo Sanchius lib. 2. de Matrim. disp. 31.

DE quinta conclusione, quæ applicat significata ad voces, dico quòd aliud est matrimonium, & aliud contractus matrimonij, & aliud Sacramentum Matrimonij. Matrimonium est illa obligatio mutua, vel vinculum illud, de quo dictum est in prima conclusione principali. Contractus autem est ille actus mutuus voluntatum, de quo dictum est in secunda conclusione principali. Sacramentum est signum efficax gratiæ concomitans actum illum; de quo Sacramento dictum est in tertia conclusione principali. Et patet distinctio istorum per se. Primum enim est permanens in animabus coniugum, & est relatio tantum realis extrinsecus adueniens: vel quod verius videtur, relatio rationis, quia nihil est ibi, nisi dominium nouum, & noua seruitus per nouam commutationem: sed dominium tale, vel seruitus nihil reale ponit in domino, vel seruo.

16

Matrimonium semper manet, dum manet coniuges, & est relatio rationum.

Secundum etiam tantum est in fieri, & est actio vel passio interior, vel exterior: vel magis constans ex actibus interioribus & exterioribus duarum personarum: & habet se istud ad matrimonium primo modo dictum, sicut causa in fieri, quemadmodum generatio ad paternitatem: vel magis, sicut baptizari, vel ordinari ad characterem, sicut patet supra.

Contractus est causa vinculi matrimonij. Matrimonium propriè significat tantum vinculum.

Tertium autem similiter est in fieri, & simul est, & non est cum primo, & idè non semper manet cum secundo: nec oportet dicere, quòd hoc nomen *matrimonium* sit æquiuocum ad ista tria; imò, quòd tantum significet primum, & pro alijs duobus accipiatur tantum in obliquo specificans illa, vt pro secundo dicatur contractus matrimonij, & pro tertio Sacramentum Matrimonij, vbi non est constructio intransitua, sed

sed tranſiciua. Si autem omnino concedas, quòd hoc nomen matrimonium ſignificet illa tria, non erit contentio de nomine, quia hoc erit æquiuocè.

17
Definitio matrimonij.
Definitio contractus matrimonij.
 Possunt autem hæc tria ſic deſcribi, *Matrimonium eſt vinculum indiſſolubile inter marrem & feminam, ex mutua tranſlatione poteſtatis corporum ſuorum in ſe inuicem facta ad procreandam prolem debitè educandam.* Secundum ſic, *Contractus matrimonij eſt maris & femina mutua tranſlatio corporum ſuorum, pro uſu perpetuo ad procreandam prolem, debitè educandam.*

Definitio Sacramenti matrimonij.
 Sacramentum matrimonij eſt expreſſio certorum uerborum maris & feminae, ad ſe inuicem ſignificantium traditionem mutuae poteſtatis corporum ad prolem debitè procreandam, ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans gratiam conferendam, mutuo contrahentibus ad coniunctionem mutuam animorum gratioſam. Vel ſi uerba certa non ſunt præciſè forma huius Sacramenti, nec etiam contrahentes ſint præciſè miniſtri, ponatur in principio, loco illius expreſſio certorum uerborum, exhibitio certorum ſignorum maris & feminae, vel aliquid generalius ſignificans traditionem mutuam poteſtatis corporum maris & feminae ad prolem debitè procreandam.

C O M M E N T A R I V S.

82
Triplex acceptio matrimonij.
 DE quinta concluſione, &c. Iuxta traditam in prioribus concluſionibus doctrinam diſtinguit tria in matrimonio, ſeu ipſum matrimonium docet ſumi tripliciter.

Primò, pro uinculo, qui eſt effectus contractus, & conſiſtit in relatione mutuae obligationis, ſeu dominij, & ſeruitutis, qua hinc inde corpora traduntur in poteſtatem in ordine ad finem contractus; quæ relatio eſt moralis, ſeu rationis, & permanens.

Secundò ſumitur matrimonium pro ipſo contractu in fieri, ex quo manet illud uinculum.

Propria acceptio.
 Tertio ſumitur pro Sacramento ſenſibili cauſante gratiam. Acceptio autem uocis pro his tribus eſt æquiuoca, ſi æquè primò illa importet. Vel magis ſumitur pro ipſo uinculo in recto, pro aliis uerò ut connotantur in obliquo; ita tamen ut matrimonium abſolutè prolatum ſupponat pro uinculo, & per modum ſpecificantis reliqua, ſumatur in obliquo, dicendo contractus matrimonij, Sacramentum matrimonij. Hæc acceptio eſt magis ex ſtylo Canonum. Vnde Tridentinum ſumit matrimonium pro ipſo uinculo in cap. doctrinali, & cap. 1. de reformat. matrim. ſeſſ. 24. & ſequentibus.

83
Conſiſtoro in uinculo.
 Matrimonium autem conſiſtere eſſentialiter in uinculo, docet S. Thomas in 4. d. 27. q. 1. art. 2. Victoria in Summa de matrimonio, num. 246. Ledefma in 4. 2. p. queſt. 46. art. 1. Barthol. Ledefma de matrimonio, dub. 15. Petrus Ledefma ead. q. 44. art. 3. concl. 1. Sanchez lib. 2. de matrimonio, diſt. 1. num. 6. Henriquez lib. 1. cap. 8. relationem uerò hanc eſſe rationis, docet Paludanus in preſenti diſt. 9. 1. art. 2. q. 3. art. 3. Sotus diſt. 27. q. 1. artic. 1. ad 2. Alij, ut Sanchez, Henriquez, Ledefma, eſſe realem, quæ fundatur in actione præterita, prout primo loco aſſerit Doctor; ſed prior ſententia uidetur magis, & ſecundùm mentem Doctoris, & ſecundùm ueritatem, quia actio præterita conſenſus non inducit uinculum ex natura actionis phyſicæ, ſed quæ moralis eſt, & ſub eſt legi, & inſtitutioni; ideòque ſub hac ratione,

quæ realis non eſt, aut phyſica, ſed moralis, nequit relinquere effectum phyſicum, qualis eſt relatio realis, ſed quid dicatur, non plurimum refert.

Iuxta præmiſſas acceptiones matrimonij, in triplici ſuppoſitione pro uinculo, pro contractu, pro Sacramento, ſtatuit tres definitiones matrimonij; quarum prima eſt matrimonij ut ſupponit pro uinculo: ſecunda, ut ſupponit pro contractu. Tertia uerò ut ſupponit pro Sacramento. In uita autem definitione aduertit accommodandam eſſe definitionem ſententiæ, quæ aſſerit uerba non requiri, aut ut contractus ineatur per ipſas perſonas, iuxta ea, quæ ſuperius præmiſit in hac litera de forma, & miniſtro. Prima definitio datur per cauſam formalem, *Vinculum indiſſolubile, &c.* per materiale, *maris & feminae, &c.* per efficientem, *ex mutua tranſlatione, &c.* per finalem, *ad procreandam prolem, &c.* ideòque eſt completa definitio.

Secunda definitio eſt ſimiliter completa, in qua ponitur *tranſlatio*, loco generis ſe habens ad contractum corporum, &c. materiam contractus designat. *Maris & feminae*, perſonas contrahentes. Reliqua uſum, & finem contractus.

Tertia ſimiliter completa eſt: in qua expreſſio uerborum deontat remotum fundamentum ſignificationis ſacramentalis, *maris & feminae*, &c. miniſtrum Sacramenti, *ad ſe inuicem ſignificantium*, &c. ſupple uerborum, denotant formam contractus, quod eſt fundamentum proximum ſignificationis ſacramentalis; *ex inſtitutione diuina, &c.* efficaciam Sacramenti, & effectum; *ad coniunctionem mutuam animorum gratioſam, &c.* denotat finem, & differentiam huius gratiæ ſacramentalis, ut diſcernitur ab aliis: quia gratia baptiſmalis eſt ad regenerationem, & ſic de aliis Sacramentis, quæ ſicut inſtituuntur contra differentes morbos uiatoris, & infirmitates, ita conferunt gratiam ad hunc finem; matrimonium uerò ad finem designatum, & proprium.

84
Definitio matrimonij, iuxta præmiſſas acceptiones.

Prima definitio.

Secunda definitio.

Tertia definitio.

Hæc litera ait primò, matrimonium institutum ante lapsum. Secundo, præceptum de eo esse affirmatiuum, obligans tantum tempore necessitatis, tunc, & nunc. Tertio, hunc contractum compleri per legem positiuam Dei. Quarto, licet sit consonus valde legi nature, non tamen esse de lege nature strictè, quia non concluditur necessario euidenter, ex aliquo principio nature. Quintò, indissolubilitatem esse completiue de lege positua Dei. Gen. 1. Adhærebit uxori suæ. & Matth. 19. Quod Deus coniunxit, &c. Circa secundum, aliqui putant in lege noua cessasse illud præceptum, oppositum tamen verius, quia est naturale, & Christus nullum tale abrogauit. Ita D. Thom. hic q. 1. Palud. q. 3. Dur. quæst. 2. Sotus q. 1. art. 2. Henric. de Matr. lib. 11. c. 1. n. 5. Pet. Ledes. de Matr. q. 4. art. 2. Angles hic q. 1. art. 2. diff. 3. vnde alijs pereuntibus obligaret Monachos. Ita Sotus, Angles citati, & Mol. tom. 1. iust. tr. 2. disp. 2. 2. Quod verò Matrimonium consummatum Sacramentum semel validum sit omni casu indissolubile, contra sectarios asserentes fornicatione uxoris solui, quibuscum errat Caiet. in Mat. 19. probant laicè Coccius, tom. 2. lib. 9. art. 3. Bellarm. lib. 3. de Matr. cap. 16. 17. habetur ex Mat. 5. Mar. 10. Rom. 7. 1. Cor. 7. & docent Patres in hæc duo loca, Ambr. Chrysost. Theodor. O Ecum. Anselm. D. Thom. Aug. de adult. coniug. cap. 4.

Per hoc patet ad quæstionem istam applicando, contractus siquidem matrimonij institutus est à Deo ante lapsum. Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis. & Crescite, & multiplicamini. Et post lapsum Genes. 3. Multiplicabo conceptus tuos, & ærumnas, dixit dominus Eux. & Genes. 9. Crescite, & multiplicamini.

Et est institutio per modum præcepti affirmatiui, ita quòd obligat semper: sed non ad semper, sed tempore necessitatis: non tantum in principio, sed adhuc videtur eodem modo obligare, si paucitas in filiis ex aliqua causa accideret, puta ex bello, peste, vel clade, & huiusmodi. Et hoc probat quomodo iste contractus est à Deo per legem positiuam diuinam institutus, & etiam aliter est ab ipso, scilicet vt imprimente legem nature cordibus hominum: de qua lege nature est iste contractus, licet non primò, nec vt necessarium notum, tamen vt secundariò consonum.

Secundum, scilicet obligationem indissolubilem, instituit Deus ex lege sua positua, Genes. 2. Adhærebit uxori suæ. Adhærebit, inquam, id est, non momentaneè accipiet. Instituit etiam imprimendo legem nature, non solum quantum ad euidenter necessaria ex lege illa, sed quantum ad euidenter consona illi legi: & quòd sic instituerit, probatur in principio primæ conclusionis. & istud præceptum secundum habet vim negatiui, quia obligat semper, & ad semper, nisi per legislatorem fiat specialis dispensatio, vt dicitur dist. 34. Tertium, scilicet Sacramentum Matrimonij, instituit Deus, sicut dictum est in quarta conclusione principali.

C O M M E N T A R I V S.

S5 **P**er hoc patet ad quæstionem, illam, &c. Hæc litera superius explicata manet, continet institutionem, & præcepta matrimonij, quorum alterum est præceptum affirmatiuum, quod obligat semper, non pro semper, sed in circumstantiis particularibus, vt si deficeret alioquin propagatio ex paucitate hominum. Quærunct moderni, An si soli Religiosi superesset ex viris, tenerentur contrahere matrimonium, non obstante voto castitatis? Sed dubium hoc, quantum ad casum, est speculatiuum; quia diuina prouidentia in hoc non deficeret. Quantum ad moralitatem autem versatur in eo, an obligatio voti sit strictior, quam propagatio in casu necessitatis, obligante præcepto.

Respondetur præceptum hoc affirmatiuum fortius obligare accedente circumstantia, in qua concurreret cum voto; quia quantum ad finem religionis magis facit propagatio ad cultum diuinum multiplicandum, quam particularis obseruantia voti, seu personalis: vnde præcepta eiusdem virtutis diuina, & naturalia, qualia sunt hæc, quando concurrunt in eadem ma-

18
Contractus
matrimonij
ante lapsum
fuit.

Indissolubi-
litas Iure
positiuo Dei
completur.

Quod facit ad
bonum commu-
ne fortius
obligat, cate-
rius paritius.

Propagatio in
eo casu magis
attingit finem.

Necessaria pro-
blica præua-
let voto.

teria, & opponuntur, tunc illud præualet quod magis spectat ad bonum commune, & particulare, & sublimius attingit finem, seu perfectiori modo, quam aliud: obseruantia voti personalis est propagatio diuini cultus, vt particularem personam concernit, & in particulari persona perficitur, non verò in communitate; ac propagatio diuini cultus in communitate per multiplicationem eius respicit vniuersalius, & consequenter perfectius finem virtutis, seu cultus. Deinde, votum in casu concurrente necessitate communi esset nullum: ergo etiam votum emissum non præuisa necessitate, si in casu superueniret, cedit præcepto matrimonij. Hinc inferitur si necessitas Reipublicæ id exigeret ad seruandam pacem & fidem in Republica, vt filius Regis duceret uxorem, aliàs professus religionem, eum ad hoc teneri, & ad acceptandam dispensationem voti à Summo Pontifice, & per eum posse obligari vt matrimonium & regimen assumeret, non solum ratione scandali, sed ob necessitatem communem conferuandæ fidei in regno, quæ ipsius personam exigeret.

Ex dictis haberi rationem institutionis matrimonij, esse procreationem, non delectationem, nec incontinentiæ vitiationem. Inclinat in sententiam tenentem actum coniugalem petitum ob alium finem, quàm procreationis, non esse sine culpa veniali: quam tenent D. Thomas dist. 31. q. 2. art. 2. Magist. ibi. D. Bonau. art. 2. q. 2. Rich. art. 3. q. 2. & est communis, quam expresse tenent Auguf. de bon. coniug. c. 10. tom. 6. & 5. contra Iul. c. 7. tom. 7. in Enchir. c. 78. tom. 3. Gregor. 32. moral. c. 18. 19. 20. Anselm. & D. Thom. in 1. Corinth. 7. ubi Paulus id tantum indulget.

19

Sed ° hîc est dubium, quia ex omnibus conclusionibus istis, & ex ista solutione non habetur nec ratio contractus matrimonij, nec obligationis, nec institutio diuina respectu eius, nisi propter principalem finem, scilicet procreare prolem debitè educandam: hæc autem institutio dicitur fuisse in officium: sed præter hoc, matrimonium fuit institutum in remedium, scilicet vitandæ incontinentiæ post lapsum.

Ratio institutionis matrimonij fuit procreatio, non delectatio.

Vnde ergo primò est honestas contractus huius, vel obligationis isto modo, vel institutio, vel approbatio diuina respectu eius ad istum finem? Respondeo, non apparet facilè, quòd secundum rectam rationem debeat quis in illo actu præcisè ad delectationem aspicerè: imò magis oppositum videtur consonum rationi; ergo magis tolerandum, quia non videtur inueniri ibi finis laudabilis, nisi procreatio prolis. Ratio etiam naturalis non videtur concludere aliquam honestatem in actu illo, nec per consequens in obligatione, vel cum contractu obligatorio mutuo ad illum actum: nec per consequens, quòd legislator rectè debeat talem contractum, vel obligationem approbare, vel instituire.

Quid^d ergo si dicatur, quòd quicumque volens vti corpore suo ad delectationem peccati, ne vtatur iniuste cum non sua? potest commutare corpus suum pro corpore alterius, quo iuste vtatur tanquam suo: & tunc ista datio honesta erit propter illam iustitiam: præsupposito tamen tali fine licito, nec oportebit tunc, quòd de licentia diuina vtatur se, vel corpore suo ad talem actum, ad hoc, vt licitè vtatur, quia (vt dictum est) excludendo secundam rationem ad tertiam conclusionem, Deus vnicique commisit se, & sua, in quibus non obligauit eum sibi. Si hoc non sufficiat, nec iustitia ad illum actum erit magis laudabilis, quàm iusta coniunctio, vel commutatio ad vnum alium actum, qui non esset laudabilis, puta commutatio ad vtendum alio ad locum alium, pro simili vsu, & è contra.

20

Saltem potest hîc recurri ad institutionem Dei, qui non ex laudabilitate actus propter alium finem, quàm propagationem, sed ex infirmitate post lapsum, & pronitate ad istum actum indulgit, non approbavit actum istum, & hoc ad vitandum maius malum: & ista indulgentia posita, contractum ordinatum ad actum istum instituit, & si non lege naturæ impressa, saltem lege positiua, & hoc tam quantum ad contractum, quàm quantum ad obligationem.

In veteri lege non inuenitur matrimonium præceptum, nisi ad procreationem.

Sed difficile est inuenire, vbi quoad contractum, quia nunquam in veteri Testamento inuenitur contractus præceptus, vel laudatus nisi ad procreationem prolis: semper enim mandatum diuinum est ad hoc, *Crescite*, &c. quod non est nisi propagando, saltem in nouo Testamento certificati sumus de hoc, propter alium finem, scilicet propter vitandam fornicationem. 1. Corinth. 7. *Hoc autem secundum indulgentiam dico*, &c. & verisimile est, quòd ista indulgentia non fuerit primò facta in noua lege, sed à principio humani lapsus.

Epilogus doctorū hac dist.

Sic^c ergo ex primis conclusionibus habetur de institutione matrimonij, & obligationis in ordine ad finem propagandi prolem, & institutio Sacramenti concomitantis illum contractum: sed institutio contractus ad vitandam fornicationem non habetur ita per rationem naturalem; imò vix tanquam licitum ex institutione diuina, nisi vt indulgente. Iustitia tamen ibi per rationem in indissolubilitate, & Sacramentum concomitans contractum illum eodem modo concomitatur, vt priùs, de matrimonio instituto propter primum finem.

Ad arg. 1.

Ad argumenta. Ad primum pater ex prima conclusione: quia Adam sicut præcõ protulit illa verba, *Hoc nunc os ossibus*, &c. sicut manifestè exprimit Christus, *Matth. 19.* dicens de Deo, qui fecit masculum & feminam, & dixit, *Quamobrem adherbit homo*, &c. Ad secundum, Ecclesia circa materiam habilem, vel inhabilem aliquid immutat: sed non circa illud, quod est essentialè contractui matrimonij præsupposita materia idonea.

Ecclesia nõ immutat quod est essentialè matrimonio

86

Finis secundarius matrimonij.

Qualiter intenditur?

Delectatio non est finis.

Quæ sit peccata nisi intendatur sola.

87

Non esse peccatum sic intendere.

Sed hic dubium est, &c. Hactenus egit de matrimonio, & sine eius principali; hic agit de fine secundario, quatenus ordinatum est in remedium infirmitatis contra fornicationem, quod alias ex fine primario fuit in officium ad propagationem naturæ, & diuini cultus. Quærit Doctor de honestate huius finis, & quomodo contractus ad eum finem ordinari possit ex natura rei, aut institutionis diuinæ. Aduertendum autem est aliud esse ordinare contractum ad delectationem, aliud autem ad remedium infirmitatis, & secundum iustitiam. Ordinare contractum ad finem delectationis non est secundum rectam rationem, si sistantur in illo sine præcisè, imò magis oppositum videtur consonum rationi. Nec ratio naturalis concludit in illo actu aliquam honestatem ex obiecto. Ita Doctor. Et patet, quia non est honestas temperantiae, neque iustitiæ, neque alterius virtutis, si præfigatur solum delectatio tanquam finis actus, & contractus. Imò plures Doctores statuunt inordinationem, quia peruersum est extrahere actum à suo fine præstituto per legem naturalem, & positivam; hic autem est finis matrimonij, nempe soboles, & remedium concupiscentiæ tantum. Vnde aliqui dicunt illud esse peccatum græue ex genere suo. Alij peccatum saltem esse veniale; quos videre licet apud Sanchez lib. 2. disput. 29. quæst. 2.

Doctor non reprehendit actum, sed dicit non esse honestum ex obiecto, aut secundum rectam rationem, quamuis non sit contra rectam rationem; nam aliud est non apponi honestatem actui, & aliud actum aliis non prohibere exerceri, qui est toleratus, licet non bonus: quando ergo non excluditur positivè finis, licet expressè non intendatur, non inde sequitur actum esse vitiatum ex obiecto, quem contractus legitimus reddit non prohibitum. quòd autem expressè intendatur delectatio in contractu, & actu coniugali, non videtur prohibitum, aliis esset prohibitio græuis ex genere, quod omnes communiter negant contra asserentes esse peccatum mortale, & merito: quia esset

sententia nimis dura; vera tamen, si sola intentio delectationis exclusio alio fine matrimonij daret causam contractui finalem. Quòd si ergo ex contractu legitimo matrimonij adhibito debito fine, nempe primario, & secundario, reddatur delectatio concomitans non illicita; sic eam velle, qua scilicet non est illicita, & per Sacramentum redditur venialis, vt sæpius dicunt Patres, potissimum Augustinus, non videtur esse peccatum contra ullam prohibitionem, licet non apponat expressè honestatem, quia sic est obiectum indifferens ad bonum, & malum. Sicut faciens iustum non peccat, quamuis non habeat honestatem iustitiæ, nisi iuste, id est, ex motu iustitiæ, id faciat.

Quid ergo si dicatur, &c. Hic determinat de honestate illius finis secundarij, &c. duplicem autem statuit, nempe ex iustitia, & debito obligationis mutuæ, ne vtatur indebitè suo corpore, cum non sua. Aliam honestatem adiungit ex diuina institutione post lapsum, nempe vt est remedium concupiscentiæ, ne in maius malum incidat, nempe in fornicationem. Hæc honestas est temperantiæ, quæ vocatur continentia thori, aut coniugalis, & potest esse materia voti, sicut patet de facto esse in quibusdam religionibus militantibus. Hanc vocat Doctor ex Paulo indulgentiam, 1. ad Cor. 7. vbi hic finis secundarius matrimonij exprimitur, *propter fornicationem tamen unusquisque suam uxorem habeat, &c. Iterum reuerimini in idipsum, ne tenet vos Satanas propter incontinentiam vestram, &c.*

Sic ergo ex primis conclusionibus, &c. Recapitulat dicta, & respondet ad argumenta. Ad secundum, dicit Ecclesiam posse aliquid circa materiamabilem, vel inhabilem immutare, hoc est, circa personas, quæ subiectæ sunt Ecclesiæ, statuere aliquam solemnitatem contrahendi, sine qua personæ reddantur inhabiles ad contractum, & consequenter ipse contractus nullus; nequit tamen immutare materiam essentialem contractus, quin si legitimus est inter personas habiles, teneat in esse contractus, & Sacramenti.

Delectatio fit venialis per Sacramentum.

88

Duplex honestas ex fine secundario.

Iustitia.

Temperantia.

89

Potestas Ecclesiæ vt extenditur ad matrimonium.

DISTINCTIO XXVII.

De matrimonio secundum causam efficientem.

Post hæc aduertendum est, quid sit coniugium, & quæ sit efficiens causa coniugij, & causa propter quam contrahi debeat, & quæ sint bona coniugij, & quomodo excusetur coitus carnalis, quæ sunt legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt & alia plura in matrimonio consideranda, quæ sub compendio perstringemus.

Quid sit coniugium?

Sunt ergo nuptia, vel matrimonium, viri mulierisque coniunctio maritalis, inter legitimas personas individuum vite consuetudinem retinens. Ad individuum consuetudinem vite pertinet, quòd absque consensu alterius neuter

A

B

Gloss. 1. Corinth. 7. circa: illud.

De quibus autem, 27. quest. 2. in princ. continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quod inter eos, dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat, & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quisque sibi. Hac autem descriptione legitimorum, & fidelium tantum matrimonium includitur.

De consensu, qui efficit coniugium.

C Efficiens autem causa matrimonij est consensus, non quilibet, sed per verba expressus: nec de futuro, sed de presentia. Si enim consentiunt in futurum, dicentes, *Accipiam te in virum, & ego te in uxorem*, non est iste consensus efficax matrimonij. Item, si consentiant mente, & non expriment verbis, vel aliis certis signis, nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis explicant, quod tamen corde non volunt, si non sit coactio ibi, vel dolus, obligatio illa verborum, quibus consentiunt, dicentes, *Accipio te in virum, & ego te in uxorem*, matrimonium facit.

Auctoritatibus probat, quod solus consensus faciat matrimonium.

D Quid autem consensus matrimonium faciat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Isidorus. [Consensus facit matrimonium.] Item, Nicolaus Papa, [Sufficiat solus secundum leges eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui solus, si forte in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.] Item, Ioan. Chryostomus, [Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideo non soluit illud separatio corporis.] Item, Ambrosius, [Non defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis.] Ex his apparet, quod consensus, id est, pactio coniugalis, matrimonium facit, & ex tunc coniugium est, etiam si non præcessit, vel secuta est copula carnalis.

Quando incipiat esse coniugium?

E Quid enim ab ipsa desponsatione, in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges sint, Sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambrosius, [Cum initiatur coniugium, coniugij nomen asciscitur: cum coniungitur viro, coniugium est, non cum viri admixtione cognoscitur.] Item Isidorus, [Coniuges verius appellantur à prima desponsationis fide, quamuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus.] Item Augustinus, [Coniux vocatur, (scilicet Maria) ex prima desponsationis fide, quam concubitu non cognouerat, nec fuerat cogniturus, nec peierauerat, nec mendax manserat coniugis appellatio; vbi non fuerat, nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium ambo parentes Christi vocari meruerunt, non solum illa mater, sed etiam ille pater eius, sicut coniux matris eius: vtrumque tamen mente, non carne.] Ex his euidenter insinuat, quod ex tempore, quo intercedit consensus voluntarius ac maritalis, qui solus coniugium facit, veri coniuges sunt sponsus, & sponsa.

Secundum quosdam non est coniugium ante carnalem copulam, sed sponsi, & sponsæ sunt.

F Quidam tamen asserunt verum coniugium non contrahi ante traditionem, & carnalem copulam: nec verè coniuges esse aliquos, antequam intercedat commixtio sexus: sed à prima fide desponsationis vir sponsus,

sponsus, & mulier sponsa est, non coniux. Sponso autem, & sponsas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia sint, sed quia futuri sunt, cuius rei sponsonem inuicem fecerunt. Et secundum hoc verba præmissarum auctoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur?

Quod verò inter sponsam, & coniugem plurimum interfit, ex eo asstruunt, quia licet sponsæ ante carnalem copulam inconsulto, vel nolente sponso monasterium eligere, quo facto, sponso etiam licet aliam ducere. Coniugatus verò, vel coniugata, nec continentiam nisi ex communi consensu seruare valet, nec monasterium petere, nisi vterque continentiam pariter profiteatur. Quòd verò liceat sponsæ monasterium eligere, auctoritatibus Sanctorum probatur. Ait enim Eusebius Papa, [Desponsatam puellam non licet parentibus alij viro tradere: tamen licet sibi monasterium eligere.] Item Gregorius, [Decreta legalia desponsatam, si conuerti voluerit, nullo penitus censuerunt damno mulctari.] Refert etiam Hieronymus, quòd Macarius inter Christi Eremitas præcipuus, celebrato nuptiali conuiuio, cum vespere thalamum esset ingressurus, ex vrbe egrediens transmarina petiit, & eremi solitudinem sibi elegit. Beatus enim Alexius similiter ex nuptiis diuina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. His auctoritatibus, & exemplis liquet, licere sponsis sine consensu suarum sponstarum, & è conuerso, continentiam profiteri.

G
Quòd sponsa potest monasterium eligere, nõ exquisito sponsi consensu.
 27. quæst. 7. c. Desponsatam.
Lib. 6. Reg. epist. 20. quæ est in ordine epist. regist. 184. & habetur vbi supra cap. Decreta.
In vitis Patrum, p. 1. in vita Sæli Macarij Rom. 27. quæst. 2. Exempla ponit in eod. c.

Quòd coniugatus, vel coniugata nequeant continentiam profiteri, sine alterius consensu.

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine vxoris consensu, & è conuerso. Vnde Gregorius scribens Theotistæ patritiæ, [Sunt qui dicunt, Religionis gratia coniugia debere solui: verum sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, tamen lex diuina prohibuit. Si verò vtriusque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos Sanctorum nouimus cum suis coniugibus, & prius continentem vitam duxisse, & post ad sanctæ Ecclesiæ regimina migrasse. Si verò continentiam, quam vir appetit, mulier non sequitur, aut quam vxor appetit, vir recusat, coniugium diuidi non potest, quia scriptum est, *Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir. Similiter & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.*] Idem, Agathosa latrrix præsentium, quæta est virum suum contra: voluntatem suam in monasterium esse conuersum. Quapropter experientia tua præcipimus, vt diligenti inquisitione discutias, ne fortè eius voluntate conuersus sit, vel ipsa mutare se promiserit. Et si hoc repereris, & illum in monasterio permanere prouideas, & hanc sicut promisit, mutare vitam compellas. Si verò nihil horum est, nec quondam fornicationis crimen (propter quod licet vxorem dimittere) prædictam mulierem commisisse cognoueris, ne illius conuersio vxoris relicte in sæculo fieri possit perditionis occasio, volumus vt maritum suum illi, etiamsi iam tonsuratus est, reddere debeas, omni prorsus excusatione cessante: quia nisi fornicationis causa virum vxorem dimittere nulla ratio concedit. Postquam enim copulatione coniugij viri & mulieris vnum

H
Lib. 9. Reg. epist. 39. post medium, & 27. quæst. 2. c. Sunt qui.
Matth. 5. c. & 19. b
1. Cor. 7. a
Ibidem c. 44. & 27. quæst. 2. cap. Agathosa, & quatuor cap. sequentibus.
Matth. 5. c. & 19. b

17. *quest.* 2. corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, & ex parte remanere in sæculo.] Item, ex VIII. Synodo, [Si quis coniugatus conuerti ad monasterium velit, non est recipiendus, nisi priùs à coniuge castimoniam proficiente fuerit absolutus. Tales ergo coniuges tunc sine culpa sequuntur Christum relicto sæculo, si habent ex pari voluntate castitatis consensum.] Item, [Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine consensu Episcopi fiat: vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Nam vxore nolente, vel altero illorum, etiam

Lib. 1. de adulterinis cōiugijs, c. 1. 2. & 3. & 27. q. 2. Si abstines.

pro tali re matrimonium non soluitur.] Item, Augustinus, [Si abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ.] Item, Nicolaus Papa, [Scripsit nobis Taberga Regina, Regia se velle dignitate, vel maritali copula exui, & sola vita priuata esse contentam desiderare. Cui rescripsimus, non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam vir eius Lotharius elegerit.] Ex his patet, quòd coniugati sine communi consensu monasterium eligere, continentiam profiteri, vel habitum Religionis sumere non valent; & si fecerint, reuocari debent. Sponsi verò possunt sine communi consensu monasterium eligere. Vnde videtur inter sponsum & sponsam coniugium non esse. Ideòque asserunt à prima fide desponsationis coniuges appellari, non re præsentium, sed spe futurorum: quia ex fide, quam ex desponsatione sibi inuicem debent, postea efficiuntur coniuges. Præmissas autem auctoritates, quibus asseritur quòd consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt consensus, vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimonium, nisi præcedat pactio coniugalis, ita nec pactio coniugalis, antequàm adsit copula carnalis. Ex pactioe ergo coniugali sponsi & sponsæ fiunt ante coitum, in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit etiam pactio coniugalis, vt quæ priùs erat sponsa, in coitu fiat coniux.

Responsio ad prædicta cum determinatione superiorum.

I His autem ita respondemus: Fit aliquando desponsatio, vbi est commissa promissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de præsentibus. Est & desponsatio habens consensum de præsentibus, id est, pactioe coniugalem, quæ sola facit coniugium. In illa ergo desponsatione, vbi est pollicitatio contrahendi matrimonium, sponsi tantum & sponsæ fiunt, non coniuges: & talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea verò desponsatione, vbi est consensus de præsentibus, coniugium contrahitur, & ab illius desponsationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundum hanc distinctionem desponsationis, de sponsis variè loquuntur Doctores.

Quomodo accipiatur sponsa in subditis capitulis?

K Aliquando enim sponsas vocant, quæ talem habuerunt desponsationem, vbi fuit pactio coniugalis de præsentibus, & illæ verè coniuges sunt. Vnde Gregorius, [Si quis vxorem desponsauerit, vel subarrhauerit, quamquam postmodum præueniente die mortis eius, nequiverit eam ducere

Quòd sponsam dimissam alius cognatus nō

in uxorem, tamen nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in coniugio, & si inuentum fuerit factum, separaretur omnino.] Item Iulius Pa-
 pa, [Si quis desponsauerit uxorem, vel subarrhauerit, & vel præueniente
 die mortis, vel irruentibus quibusdam causis eam non cognouerit, nec frater
 eius, nec ullus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in uxorem
 vlllo vnquam tempore.] Item Gregorius, [Qui desponsatam proximi sui
 puellam cœperit in coniugium, anathema sit ipse, & omnes consentien-
 tes ei: quia secundum legem Dei mori decernitur. Nam diuinæ legis mos
 est sponsas appellare coniuges: vt in Euangelio, *Accipe Mariam coniugem
 tuam.* Et in Deuter. *Si quis alterius sponsam in agro, vel quolibet loco oppresserit,
 vel adduxerit in domum suam, moriatur: quia uxorem proximi sui violauit: non
 quæ iam uxor erat, sed quæ à parentibus uxor fieri debebat.*] Ex his colligi-
 tur, quòd sponsæ quædam coniuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed
 fortè illud mouet quòd in fine capituli dicitur, *Non quæ iam uxor erat, sed
 quæ uxor fieri debebat.* Quod non ita intelligi debet, quasi vxor verè non
 fuerit, ex quo pactio coniugalis intercessit: sed quia nondum traducta fue-
 rat, nec res vxoria intercesserat, scilicet concubitus coniugalis.

*post de-
 re.
 27. quæst. 2.
 cap. Si quis
 uxorem.
 Vbi supra
 cap. Si quis
 desponsa-
 uerit.
 Ibidem, cap.
 Qui de-
 sponsatum.
 Deuter. 22
 Mat. 1. d
 Deut. 22. d*

Quòd aliter accipitur in his alijs capitulis sponsa.

HÆc etiam sponsa est, quæ sic viro desponsata est, vt non intercesse-
 rit consensus de præsentì, sed sponsio futuri. Secundum quem mo-
 dum illud decretum intelligitur: *Si quis sponsam filij oppresserit, & post filius
 eius eam duxerit, pater postea non habeat uxorem, nec mulier virum: filius qui pa-
 tris facinus ignorauit, aliam ducat.* Si coniux illa fuisset (quod vtrique forer,
 si in sponsalibus pactio coniugalis intercessisset) non permetteretur spon-
 so aliam ducere. Mæchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur,
 vt alij terreantur. Idem ex eodem, *Quidam desponsauit uxorem, & do-
 tauit, & cum ea coire non potuit, quam clanculo frater eius corrupit, &
 grauidam reddidit, decretum est, vt quamuis nupta non potuerit esse le-
 gitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mæ-
 chus & mæcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita verò
 eis coniugia non negentur.* De illa desponsatione hoc intelligi debet,
 vbi non fuit consensus coniugalis de præsentì, alioquin non liceret eis
 alia sortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet, *Statutum
 est à sacro conuentu, vt si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mul-
 tetur, & sine spe coniugij maneat.* Et si ipsa eidem crimini consentiens non fue-
 rit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuisse desponsa-
 tam sine pactioe coniugali de præsentì; & idè non fuisse coniugem,
 cui viuente sponso, alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quæ-
 dam nuptialia pacta de futuro, ex quibus sponsi & sponsæ vocantur, nec
 exinde coniuges sunt. Et est pactio quædam coniugalis de præsentì, quæ
 sponsum & sponsam etiam coniuges facit. Et vtraque pactio, desponsatio,
 vel sponsalia interdum dicuntur: propriè tamen sponsalia dicuntur quæ-
 dam solemnia pacta nuptialia.

L
*Ex Concl.
 Tributen
 cap. 43. &
 habetur 27.
 quæst. 2.
 cap. Si quis
 sponsam.
 Ibidem, cap.
 41. & ha-
 betur vbi
 supra cap.
 Quidam
 desponsa-
 uit.
 Ex Concl.
 Tolcan. vbi
 supra cap.
 Statutum.*

Quare non statim tradantur sponsæ?

DE nuptialibus pactis, vbi est tantum sponsio futuri, ait Augustinus,
 institutum est, vt iam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem
 habeat maritus datam, quam suspirauit sponsus dilatam.

M
*Lib. 8. con-
 fess. c. 2. &
 vbi supra c.
 Instituitur*

Quæ sponsa sit vidua mortuo sponso, & quæ non?

N **E**T est sciendum, quòd illa sponsa quæ tantùm in futuro est pacta, mortuo sponso non remanet vidua, quia non fuerat vir eius. Vnde si quis eam duxerit, ad sacros Ordines conscendere non prohibetur, quia non duxit viduam: Viduæ enim maritus æquè sicut bigamus, Sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arceatur à sacris Ordinibus.

27. quæst. 2. cap. Quod autem par. Item, si sponsa.

Qui alterius sponsam eo mortuo ducit, ad sacros Ordines accedere potest.

O **S**ecundùm hoc intelligendum est, quod ait Pelagius Papa, de illo qui mortuo sponso eius sponsam ducit in vxorem. Nihil est, inquit, quantum ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de Canonicis institutis, quin ad sacros Ordines promoueri valeat. Si verò talis sponsa fuisset, inter quam & sponsum eius consensus de præsentì intercessisset, eo mortuo vidua remansisset, cui copulatus in coniugio, vltèrius ad sacros Ordines non accederet, cùm viduam duxerit. Non est ergo ambigendum, quin solus de præsentì consensus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Idè post talem consensum, si quis alij se copulauerit, etiãsi carnis commixtio illic sequatur, ad priorem copulam reuocandus est.

Dist. 34. c. ultimo.

Magister hic non tenetur.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum conuenienter dicatur matrimonium viri, mulierisque coniunctio maritalis, inter legitimas personas, vitam indissolubilem retinens?

D, Thom. Supplem. quæst. 44. art. 3. D. Bonau. dist. 26. art. 2. quæst. 3. & hic melius art. 1. q. 1. Richard. 1. q. 1. Argent. quæst. 1. art. 1. Sanchius lib. 2. de Matrim. disp. 1. 2. & 3.

1
Definitio
matrimonij,
ex Magistro.

QUERO duo circa istam vigesimam septimam distinctionem. Primò de definitione matrimonij, quam ponit Magister in litera, Vtrum sit conueniens, cùm dicit, quòd *matrimonium est viri, mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, vitam indissolubilem retinens?* Videtur quòd non, quia aut coniunctio accipitur ibi pro coniunctione passiuã: aut pro relatione. Non primo modo, quia illa transit transeunte & cessante actu contrahentium; & etiam omnis passio est ad aliquem terminum: & tunc oportet dare terminum aliquem inductum per istam coniunctionem; quod non est verum, quia nihil est ibi nouum nisi respectus rationis. Nec secundo modo; quia cùm sint duæ relationes, vna viri ad mulierem, & alia è conuerso. 3. Physic. *eadem est via*, &c. ergo sequitur quòd essent duo matrimonia, vel quòd matrimonium non sit essentialiter vnum. Contrà Magister in litera.

S C H O L I V M.

Explicat benè definitionem matrimonij, remittendo se ad dicta quæst. præced. num. 17. Consistit in duabus relationibus mutuis viri ad mulierem, & è contra: ex quibus fit integritate vnum sacramentum, vnusque contractus.

2
AD istam quætionem patet ex dictis ad quintam conclusionem præcedentis quætionis, quia ista definitio matrimonij debet intelligi, sicut explicata est per definitionem, vel descriptionem positam ibi, quia si matrimonium accipiat propriè pro illa coniunctione, tunc debet intelligi coniunctio habitualis idem, quod obligatio. Si autem accipiat ibi pro contractu propriè, tunc coniunctio potest accipi pro actu

actu coniungendi, vel passione, quæ includit vtrumque actum, scilicet intrinsecum, & extrinsecum personarum in actu suo coniunctarum.

Ad argumentum dico, quòd intelligendo matrimonium propriè, coniunctio intelligitur pro relatione; & cùm dicis, quòd illa esset terminus motus, non sequitur, quia, illa mutatio præuia, qua erat ibi, erat per actum voluntatis non derelinquentem aliquid inductum, & secundùm actum causandi signum, exteriorem, à quo etiam nihil derelinquebatur. Cùm autem dicis de dualitate, responsum est priùs, quia matrimonium est vnum vnitate integritatis, non indiuisibilitatis: & ita est vniuersaliter in omni contractu, quia contractus includit duas partes, scilicet assensum huius, & illius, & in vtroque etiam duos actus, scilicet interiorem, & exteriorem significantem illum interiorem.

C O M M E N T A R I V S.

Circa hanc distinctionem quærit duo. Primum, an definitio tradita à Magistro sit bona? Secundum, de causa efficiente matrimonij, quæ breuiter expedit ex dictis in dist. 26.

Ad istam quæstionem patet, &c. Responso hæc patet ex definitionibus matrimonij secundùm varias eius acceptiones. Hæc definitio

Magistri habetur apud Gratian. 27. quæst. 2. in principio, & ff. de ritu nuptiarum, & §. 1. Institui. de patria potestate. satis patet eius explicatio ex prima, & secunda definitione supra expressis. Ad argumentum patet in litera, & ex dictis circa essentiam matrimonij conclus. 5. præced. distinct.

Q V Æ S T I O II.

Vtrum consensus expressus per verba sit causa sufficiens matrimonij?

D. Thom. Supplem. quæst. 45. art. 3. & hic quæst. 1. art. 2. D. Bonau. art. 1. quæst. 1. Richard. art. 1. q. 2. Argent. quæst. 1. art. 2. Sanchius 2. de Matrim. disp. 24. 25. & disp. 30. 31.

EC V N D O quæro, An consensus expressus per verba sit causa sufficiens matrimonij? Quòd non, quia tunc nullus posset esse certus de matrimonio, sicut nec de consensu alterius: non enim videt quis voluntatem alterius. Consequens est inconueniens, quia nullus posset tunc vti certitudinaliter actu matrimonij sine periculo.

Præterea, 32. q. 2. Honorantur, in textu, & in Glossa. & Extrà de sponsalibus, Tua. sufficit expressio parentum pro filiis.

Contra, Magister in litera, & Extrà de sponsalibus, Tua nos, in fin. Sine consensu, &c. nequeunt matrimonium facere: consensus autem tacitus, non sufficit ad Sacramentum, quia non est ibi signum sensibile.

S C H O L I V M.

Consensum expressum per verba esse dispositionem, seu lato modo causam efficientem matrimonij: de alijs signis, præter verba, nihil affirmas, an sufficiant, necne: de quo dist. præced. num. 14.

Solutio istius quæstionis patet ex secunda conclusione primæ quæstionis, quia sibi habetur qualiter contractus mutæ donationis potestatis corporum est honestus: & qualiter se habeat ad vinculum derelictum inter coniuges; & tunc ad formam quæstionis, non est dicendum, quòd sit propriè causa efficiens illius vinculi: sed est dispositio præuia, sicut baptizari, & ordinari est præuia dispositio ad characterem: consensus autem expressus verbis sufficientibus, includendo ista duo, nihil aliud est, quàm contractus matrimonij: & idè se habeat ad matrimonium, sicut iste contractus.

Ad primū argumentum dico, quòd potest ibi esse certitudo talis, qualis requiritur in actibus humanis: in alijs enim contractibus, puta venditionis, vel commutationis rerum, non requiritur certitudo demonstratiua: sed sufficit probabilis, & vt in pluribus: & talis est in proposito, ex suppositione istius propositionis, quilibet habendus est verax, de quo non habetur euidentis signum oppositi. & ista est de lege naturæ, id est, consona legi naturali, quòd pro fideli & veraci quilibet habeatur, quousque per experientiam

ines, donec
probecur
malus.
Ad 2.

tiam, vel per testimonium aliorum, fuerit certitudinaliter contrarium aestimatum. Si autem aliquis dicat se fraudasse personam secum contrahentem, de hoc *infra dist. 30. q. 1.*

Ad secundum, concedo quòd ad contractum sufficit parentes contrahere pro filiis: & sufficeret sine quibuscumque verbis contractus per literas. Siquidem in aliis contractibus emptionis, & venditionis firmior contractus habetur in literis, quàm in verbis nudis. Sed an in istis signis, aliis à verbis, vel exhibitis ab aliis, vel à contrahentibus saluetur ratio Sacramenti, tactum est in conclusione quarta solutionis præcedentis.

COMMENTARIUS.

1 **S**olutio istius questionis patet ex secunda conclusione, &c. Hæc solutio patet ex dictis in locum citatum. Negat consensum expressum per verba esse causam efficientem propriè dictam respectu vinculi, &c. Sed dispositionem præuiam, sicut baptizari, & ordinari ad characterem, intelligit causam efficientem physicam non esse, sed moralem, seu imitari modum cauſandi dispositionis præuiæ, vt comparatur ad formam sequentem: de hoc modo cauſandi, quem tribuit *dist. 1. q. 4. §. Ad primam ergo questionem, &c. Sacramentis, ibidem diximus.*

2 **H** Ad primum argumentum, &c. Benè explicat certitudinem necessariam ad contractum, & fundamentum talis certitudinis, vt innuitur fidei humanæ, & veracitati, adhæret autem alia certitudo ex lege publica, per quam fraus, & dolus excluditur, de qua *infra dist. 30.*

Ad secundum, respondet hunc contractum

fieri posse per parentes nomine filiorum, & ex consensu ipsorum, fieri etiam posse per literas. *Fieri per literas, & parentes.*

Hanc sententiam tenet etiam Felinus *cap. Ex parte, &c. de rescriptis.* Couarruias *4. Decret. 2. p. cap. 4.* plures pro ea referens. Nauarr. *lib. 4. consil. conf. 2.* aliàs *6.* Molina *rom. 2. de Insti. & Iure, disput. 254.* Sotus *in hac dist. q. 1. artic. 3.* Patet ex *l. Mulierem, ff. de ritu nuptiarum, l. Sufficit, ff. de sponsalibus.* Glossa *in cap. Nec illud, 30. quest. 5.*

An sit autem Sacramentum, relinquit Doctor sub resolutione data *concl. 4. dist. 26.* Esse Sacramentum probatur iisdè rationibus, quibus probatum est contractum per procuratores inicum esse Sacramentum: quia in hoc Tridentinum nihil innouauit; est autè contractus legitimus, modò adhibeatur Parochus, & testes: ergo Sacramentum inter baptizatos: nam epistola lecta coram Parocho, & testibus, & altero præſente acceptante, completur contractus legitimus. *An sit Sacramentum.*

DISTINCTIO XXVIII.

An consensus de futuro, addito iuramento, coniugium efficiat?

A **H**ic quæri debet, Vtrum consensus de futuro, addito etiam iuramento, coniugium efficiat? Vt si quis promittat, vel etiam iuret alicui, se vsque ad tempus placitum illam ducturum, & illa promittat, vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato proposito alter, vel vterque ad alienam copulam transit, nunquid ob priorem sponſionem iuramento subnixam, secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera, quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nondum facit. Qui ergo promisit se in vxorem ducturum aliquam, nondum eam duxit in vxorem, & quæ sponſionem se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo coniuges appellari possunt, qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges: cur iurant in futuro se facturos, quod in præſenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant, mox efficiuntur coniuges, tunc rem hanc efficiunt quam iurant se facturos. Ideo dico quòd coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si verò ille post vxorem duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrimque fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium, vel periurium, pœnitentiâ est corrigendum, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est, quando iuramentum coniugij præſentis consensus attestatone

tione firmatur: quia post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam reuocari.

Quæ videntur obuiare præmissis.

PRæmissæ autem sententiæ videtur obuiare illud, quod leges tradunt. Si quis tactis diuinis Scripturis iurauerit mulieri se eam legitimam vxorem habiturum, vel etiam si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illi legitima vxor, quamuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hîc ostenditur, quid fieri, vel esse debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud iuramentum tunc fit vxor, sed fieri debet, quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præsentis consentiunt, ac se inuicem suscipiunt. Illi etiam sententiæ, qua dictum est, solum consensum facere coniugium, videtur obuiare quod Euaristus Papa ait, Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus sponsetur, & legibus dotetur, & à Sacerdote (vt mos est) benedicatur, & à paranympis custodiatur, ac solemniter accipiatur. Item, ita legitima scitote esse connubia, aliter verò præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis non habet decorem, & honestatem debitam. In huius enim Sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad substantiam Sacramenti, vt consensus de præsentis, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solemnitatem Sacramenti, vt parentum traditio, Sacerdotum benedictio, & huiusmodi: sine quibus legitime fit coniugium, quantum ad virtutem, non quantum ad honestatem Sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri, vel fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculo nubunt, & vtrique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsentis, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de præsentis per verba expressus coniugium facit, licet non sit ibi honestus contractus, sed matrimonium non sanxit consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio Ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge, quia non potest probari testibus contractus, qui in occulto est factus. Quòd si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eundem consensum voluntarie in manifesto profiteantur, tunc vtrique propria voluntas suffragatur: & legitima vota succurrunt ad sancendum coniugium, quod prius occultè fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffragatur, vt fiat coniugium: manifestè verò expressa suffragatur, vt sanciat & roboret, ac liberum sit Ecclesiæ de hoc iudicare, si expedierit.

De qua re sit consensus ille, an de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio?

Hic quæritur, cum consensus de præsentis matrimonium faciat, cuius rei consensus sit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriusque? Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater

B
*In anth. qui
 bus mod.
 nat. eff. legit.
 parag. pen.
 col. 6. &
 allegatur
 30. q. 5.
 Si quis.
 Determinatio.
 30. quest. 5.
 c. Aliter.*

Quæ ad necessitatem, qua ad decorem pertineant Sacramenti.

C
*27. quest. 2.
 c. Sufficiat,
 parag. Sed
 cum quæritur.*

August. de
sancta vir-
ginitate, c.
4. tom. 6.
Luc. 1. d.
Lib. 1. com-
ment. supr.
Luc. cap. 3.
ad caput 1.
Lucæ.
Ecce in quã
rem fuit il-
le cõsensus.

Quare de
latere vi-
ri facta sit
mulier?
Genes. 2. e
Sup. lib. 2.
d. 18. lit. E.

cum sorore, pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulæ, tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. [Proposuerat enim Maria in virginitate manere, nisi Deus aliter facere iuberet: secundum quod videtur Angelo dixisse: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est, me non cognituram proposui. Neque enim quia virum tunc non cognoscebat, necesse erat inquiri, quomodo posset habere filium: sed quia se nunquam cognituram proposuerat.] Dicit enim Beada, quod in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suum propositum post consensit in carnalem copulam, videtur facta voti rea mente, etsi non opere violata. Dicamus ergo quod consensus cohabitationis, vel carnalis copulæ, non facit coniugium: sed consensus coniugalis societatis, verbis secundum præsens tempus expressus: ut cum vir dicit, *Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed coniugem.* Quia enim non ancilla, vel domina datur; ideò nec de summo, nec de imo à principio formata est, sed de latere viri, ob coniugalem societatem. Si de summo fieret, ut de capite, videretur ad dominationem creata: si verò de imo, ut de pedibus, videretur ad seruitutem subiicienda. Sed quia nec in dominam, nec in ancillam assumitur, facta est de medio, id est, de latere, quia ad coniugalem societatem assumitur. Cum ergo sic conueniunt, ut dicat vir: *Accipio te in meam coniugem;* & dicat mulier, *Accipio te in meum virum:* his verbis, vel aliis idem significantibus exprimitur consensus, non copulæ carnalis, vel cohabitationis corporalis, sed coniugalis societatis: ex qua oportet eos cohabitare, nisi fortè causa Religionis pari voto corporaliter separentur, vel ad tempus, vel vsque in finem.

Q V Æ S T I O V N I C A .

Vtrum solus consensus de presenti expressus verbis causet matrimonium?

D. Thom. in addit. quest. 45. art. 3. D. Bonau. hic art. 1. per totum. Richard. art. 1. per totum. Sanchius lib. 2. de Matrim. disput. 30. 31.

1
Argum. 1.

VÆRO circa istam vigesimamoctauam distinctionem, Vtrum solus consensus de presenti expressus verbis causet matrimonium? Quod non: omne vinculum, vel contractus, ad quem licitè potest sequi carnalis copula, est matrimonium, vel matrimonij contractus; sed post consensum expressum verbis de futuro, licitè sequitur copula carnalis, quia tales non dicuntur fornicarij, quia subsequente copula carnali, Ecclesia simpliciter dicit esse matrimonium inter illos: ergo. Hoc confirmatur *Extra de sponsalibus, Is qui.*

Argum. 2.

Præterea; impletio promissi sicut & fidelitas, est de lege naturæ: non autem est per illum actum, quia ille actus non est forma contrahendi, nec Sacramenti: ergo priùs fuit matrimonium: ergo promissio est vinculum indissolubile, & maximè si confirmatur iuramento, quia seruare iuramentum est de lege naturæ.

Præterea, non est medium quantum ad contractum istum inter sponsalia, & matrimonium: sed quando apponitur iuramentum, excedit contractus firmitatem sponsalium, quia sponsalia habent firmitatem suam sine iuramento: ergo quando apponitur iuramentum, est contractus matrimonij: ex promisso ergo cum iuramento, surgit vinculum indissolubile: ergo matrimonium. Contrà Magister in litera.

Solum consensum de presenti, verbis, vel signis expressum, non verò de futuro, etiam cum iuramento, facere matrimonium.

Respondeo * sicut patet ex secunda conclusione primæ solutionis, contractus matrimonij, qui scilicet inducit obligationem, vel vinculum, quod dicitur vinculum matrimoniale, est datio, etsi non liberalis, cum sit tamen datio pro alio recipiendo, quæ est permutatio, est traditio saltem mutua potestatis corporum; sed nullus promittendo tradit illud, quod promittit, imò est contradictio; quia promissio est de tradendo in futurum, consensus autem de futuro expressus signis conuenientibus tali consensui, non est nisi promissio: ergo impossibile est ibi esse traditionem, nec per consequens contractus matrimonij.

Si quis autem vellet facere vim de Sacramento concomitante contractum, posset dicere, quòd propria forma huius Sacramenti, siue consistat in verbis tantum, siue in signis aliis, non tamen consistit nisi in signo repræsentatiuo, non autem prognostico: nec intendere pro futuro, est sufficiens intentio in ministro ad ministrandum Sacramentum: sed oportet quòd intendat pro præsentis, sicut signum significat. In Sacramentis enim veritatis, minister non ministrat idoneè, si mentitur: ergo non est Sacramentum si est consensus de futuro tantum, propter defectum intentionis ministri; & mendacium est, si vtitur signo repræsentatiuo. Si autem vtitur signo prognostico, etsi non mentiatur, tamen deficit intentio requisita, & signum debitum requisitum.

Ad primum argumentum dico, quòd maior non est vera, nisi intelligatur de vinculo indissolubili, ante actum copulæ carnalis; istud autem etsi fiat indissolubile per actum illum, non tamen erat priùs indissolubile.

Et si quæras isto supposito secundum præsumptionem Ecclesiæ, quid secundum veritatem, est vinculum indissolubile; nunquid actus sequens causat vinculum indissolubile? Respondeo veritas præualer præsumptioni simpliciter, & in quocumque iudicio, si appareat quòd æqualiter possit esse veritas nota, sicut illud vnde oritur præsumptio. In veritate ergo si iste in actu sequenti sponsalia non mutat consensum sponsalium, in consensum matrimonialem, non efficitur matrimonium per istum actum: quia iste actus, nec ex natura rei, nec ex lege diuina est forma sacramentalis, nec matrimonij in proposito. Ecclesià tamen cui non potest innotescere animus exercentis actum illum, præsumit quòd iste noluit peccare mortaliter: & ideò, quòd talis procedat à consensu sponsalium, ad nouum consensum matrimonialem, & illo affectu cognoscat istam.

Et per hoc ad illud, quod adducitur Extra. Concedo enim, quòd si non mutetur consensus prior in matrimonialem secundum veritatem, non est matrimonium, licèt Ecclesià sic præsumat.

Ad secundum dico, quòd promissio, etsi sit de lege naturæ seruanda, tamen non attingit ad contractum dationis: & ideò quantumcumque teneatur soluere promissum, res tamen manet sua: si autem det alteri, data est, nec potest postea ab illo, cui dedit, auferre, vt reddat promissum: nec tenetur ad restitutionem, quia nihil sibi abstulit: sed debet de impossibilitate reddendi promissum pœnitere, siue de defectione promissionis. Ita est hîc: ergo illa propositio maior, quòd vinculum indissolubile perueniens ad istam obligationem, est matrimonium, vera est de indissolubili de iure, & de facto, sicut est, quando datio facta est perpetuò: promissio autem, etsi sit indissolubilis de iure, tamen dissolubilis est de facto per dationem sequentem.

Ad tertium dico, quòd in sponsalibus est gradus in firmitate, & firmitas iuramenti addita sponsalibus per consensum, & de futuro, licèt magis certificet, non tamen exit certitudinem, & firmitatem sponsalium.

C O M M E N T A R I V S.

IN distinctione præcedenti quæstione prima egit de definitione Magistri, & de ipsa coniunctione, seu vinculo; in quæstione verò secunda egit de causa efficiente, qui est consensus viri & mulieris. In hac autem distinctione quæstione vnica, An debeat esse de presenti, vel sufficiat consensus de futuro,

2 *Respondeo sicut patet, &c.* Conclusio hæc est communis, & patet ex dictis dist. 26. cuius rationem optimè assignat ex intrinsicis, & essentialibus huius contractus; quia inducit vinculum cum traditione, & permutatione corporum: quæ traditio nequit fieri per consensum de futuro, quia est promissio de traditione facienda,

2
Arg. 3.3
Arg. 1.
Copula post sponsalia nõ facit matrimonium in re, sed in foro Ecclesiæ.

4

Ad 2.
Res vni promissa, & alteri data, est secundi.

Ad 3.

1
Requiri consensum de presenti.

cienda, non autem fit ipsa traditio, quod perinde probatur non fieri Sacramentum, sicut nec contractum de præsenti, vt patet ex litera.

Matrimonia præsumpta an nullat Erid.

Ad primum respondet secundum Lura antiqua, quæ disponunt sponsalia subsecuta copula transire in matrimonium, coram Ecclesia: sed per Tridentinum *sessione 24. cap. 1. de reformat. matrim.* hæc matrimonia præsumpta sunt annullata, vbi fuit receptum Tridentinum. Ad argumentum ergo respondet negando maiorem, nempe copulam esse licitam, nisi præcedat consensus maritalis de præsenti, stante iure, etiã antiquo; quamuis autem contractus ille, qui fuit de futuro tantum, reddatur insolubilis, tamen contractus ipse ante coitum non fuit insolubilis; quia Ecclesia præsumit consensum, qui debet inesse, nempe actum illum non procedere animo fornicationis, sed per legitimum consensum de præsenti, & matrimonialem. Et sic secuta copula insolubilitas matrimonij solum fundatur in præsumptione, & non in veritate: quia nequit vinculum fundatum in consensu de præsenti induci per copulam, nisi ipso consensu comitante, aut præcedente; quod optimè notat in textu §. *Et si quaris*, &c. quæ est sententia communis.

Præsumitur consensus maritalis per copulam.

Sine consensu erit matrimonium nullum

2 Promissio non sufficit sine datione de præsenti.

Ad secundum optimè respondet ad matrimonium requiri ipsam dationem fieri: nam promissione sola posita adhuc manet res possessa in dominio promittentis, & si facta cum alteri conferat, perpetuo valet collatio, licet priorem promissionem violet, & ad eius impletionem reddatur impotens: v.g. contractis sponsalibus cum vna per promissionem de futuro, contrahit matrimonium de præsenti cum altera, & sic redditur inhabilis, vt impleat promissionem factam alteri. Dicit ergo promissionem fieri insolubilem de iure, non tamen de facto, nisi secunda datione.

Ad tertium, optimè respondet, iuramentum confirmare contractum non excedere naturam eius, aut mutare: adiectum ergo sponsalibus confirmat quod factum est, non mutat illum contractum, nec transfert in matrimonij contractum: quia sequitur naturam actus, cui adicitur.

3 An simultas consensus requiratur. Prima sententia.

Dubitatur an simultas temporis requiratur ad consensum mutuum de præsenti, vt sit validus?

Aliqui affirmant, vt Panormitan. *cap. Dilectus*, &c. *de sponsalibus, in fine*. Ioannes Andreas *conf. Si inter*, &c. *eod. Couarr. 2. part. de matrim. cap. 4. Anchar. cap. Ex literis 2. eod.* & alij quidam.

Secunda sententia.

Secunda sententia docet non referre quanto tempore distent consensus, modò prior permaneat. Nauarr. *in summa c. 22. n. 80.* quia sufficit vt moraliter se mutuo detrimant, & sint simul.

Prima conclusio. Spectata la circumstantia.

Dico primò non requiri simultatem physicam semper, aliquando requiri, & vtrumque esse pensandum ex natura consensus, & intentione consentientium, prout temporis circumstantia, & aliæ conditiones adiectæ transeunt in substantiam actus, vel ab iis abstrahit ex intentione consentientis: v.g. quando ipsæ personæ contrahunt de præsenti personaliter, consentiens non censetur nisi ipse id exprimat, consensum alterius expectare; sed absolute consentire hîc, & nunc, & pro illo solo tempore.

A

Item, si intendat expectare consensum alterius pro aliquo tempore, illud tempus etiam li-

mitatur per consensum, vt eo transacto, si determinatum sit, non maneat consensus prior limitatus, ex voluntate consentientis ad tempus determinatum, intra quod, si alter consentiat, valet contractus.

Quando limitatur consensus ad tempus.

Item, si conditio aliqua importatur per consensum datum, cuius adimpletio exigit moram, & deliberationem, manet prior consensus ex natura, nisi reuocatur, per illud tempus, quo expirante non censetur moraliter manere, sicut neque conditione negata per partem.

Item, si consentiens præuiderit difficultates obstantes matrimonio cum absente, censetur moram intendere illis difficultatibus expediendis necessariam.

Variæ regulæ. Prima.

Item, consentiens per procuratorem, aut literas, aut nuncium, censetur dare moram necessariam transactioni.

Secunda.

Item, consentiens hoc modo non censetur consentire, nisi alter cum necessaria solemnitate consentiat: v.g. post Tridentinum, vt alter præstet consensum in præsentia Parochi, & testium, quòd si casu horum facultas non habeatur, nisi pro determinato tempore, eo autem expirante, non censetur consensus datus esse suspensus, sed defuisse.

Tertia.

Item, qui consentit per procuratorem, si re infecta regreditur procurator, etiam domini consensus non manet suspensus, qui consensum suum obligauit actui procuratoris, non aliter. Vnde si persona abiens interim consensum suum præbet, absente procuratore, nihil fit; quia ille consensus non sequitur formam contractus per procuratorem ineundi.

Quarta.

Aliud dicendum est, si per epistolam, aut nuntium aliquis consentit in absentem, quamuis enim neget consensum præsentem nuntio, aut etiam rescribat, reuocans contractum; si interim antequam nuntius, aut epistola peruenire possit, pœniteat facti, & suum consensum præstet coram Parocho, & testibus, valet contractus; quia non dependebat à nuntio, aut epistola aliter quàm ab organo referente consensum datum alterius mittentis, qui consensus manet suspensus, donec nuntius, aut epistola ad mittentem peruenerit. Non potest ergo regula certa dari de tempore, quo permanere censetur consensus datus suspensus; sed totum dependet ex modo consentiendi, & circumstantiis, quæ in re morali occurrunt, hîc, & nunc: quamuis non sit necessaria simultanea existentia consensuum semper, loquendo de physica, sed vt bene dicit Doctor *dissert. 26. conclus. 4. & 5.* quidquid sufficit ad contractum legitimum, valet hîc; modò cõsensus non sit expressè, aut implicitè reuocatus per se, aut actum contrarium, vel alia motiua, quæ si primò occurrerent, consentienti non præstaret consensum, & quibus occurrentibus ipso facto, aut per intentionem contrariam cedit. Quamuis autem consensus mutuum requiratur, sufficit vt secunda sententia dicit, quòd sint mutui in habitu, seu virtualiter, & moraliter ad rationem contractus, & Sacramenti, quia voluntas prior semper censetur manere donec reuocetur.

5 Quinta.

Consensus per nuncium, & literas non dependet ad ipsi.

Sufficit permanens in habitu.

Dubitatur secundò, an Deus possit inducere obligationem vinculi matrimonij de potentia absoluta sine consensu partium? Vel an Ecclesia, vel Respublica etiam independenter ab eodem consensu id possit de facto.

6 An Deus per legem inducere possit vinculum matrimonij.

Quantum

Sententia negatiua.

Quantum ad primum, aliqui tenent partem negatiuam, vt supplementum Gabrieli in 4. *distinct.* 27. *quæst.* 1. *art.* 1. Adrian. in 4. *quæst.* 2. de matrimonio. Petrus Ledesma de matrimonio, 9. 4. 5. *art.* 1. *dub.* 1. *concl.* 3. Probabilior sentit Sanchez *lib.* 2. *disput.* 26. Cornecus de matrimonio, *disput.* 3. *dub.* 1. *quæst.* 2.

Præfertur affirmatiua.

Dico primò affirmatiuam esse magis consonam Doctori in *dist.* 26. *concl.* 2. docet magis consonum esse vt inducatur hæc obligatio per mutuum consensum, quàm quoddã legiflatore instituentem, supple à Deo, induceretur, supponens induci potuisse. Et in fine conclusionis primæ, & aliàs docet vinculum hoc esse de lege naturæ tanquam consonum, non verò necessarium, sicut principium, aut conclusio necessariò sequens, & *dist.* 27. *quæst.* 2. non loquitur de hoc consensu verbis expresso, tanquam de causa præcisa simpliciter, & sine qua nequiret induci; causa autem efficiens non inuoluens imperfectionem, suppleri potest à Deo. Quod ergo consonum est tantum legi naturali, obligationem non inducit ex natura sua, sed ex mente legiflatoris: vnde *suprà* *distinct.* 26. *concl.* 1. probatum est matrimonium institutum esse, contra Vasquez, à Deo.

7
Est communior sententia.

Conclusio est magis communis Theologorum: eam tenet Soto in 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 2. Henriquez *lib.* 12. *cap.* 1. Victoria *relect.* de matrimonio, *part.* 2. *num.* 4. Ledesma 2. *part.* 4. *quæst.* 47. *art.* 1. noster Angles in *flor.* in 4. 1. de matrimonio, *quæst.* 1. *distinct.* 27. *art.* 2. Ludouicus Lopez 2. *p. instruat.* *cap.* 39. Conick *disput.* 24. *dub.* 5. & probatur primò. Quod Deus coniunxit, homo non separat: Ergo Deus coniunxit; ergo etiam sine ipsorum consensu posset etiam eos coniungere. Probatur ex ratione *suprà* præmissa: quia Deus potest de potentia absoluta inducere obligationem, quam de potentia ordinaria inducit independentem à voluntate creaturæ, & consensu, quia potestas eius est independens à creatura, aut eius voluntate, quantum ad obligationem legis lætæ, & ferendæ, cum sit absolutus dominus creaturæ, potest dare potestatem mutuam, & dominium, & seruitutem corporum ad procreationem, & hoc perpetuò sine consensu coniugum, & ad hoc obligare vinculo indissolubili, & illud matrimonium representaret coniunctionem Christi ad Ecclesiam, & naturæ assumptionem ad Verbum, imò ex hoc etiam sequitur veritas prædicta argumento à matrimonio spirituali ad corporale: vnio autem naturæ humanæ ad suppositum, & Christi ad Ecclesiam facta est Dei voluntate ante consensum humanæ voluntatis Christi: ergo similiter & hoc vinculum potest per solam Dei voluntatem induci sine consensu viri, & mulieris.

Prima probatio.

8
Ex potestate suprema Dei.

Secundò, nihil obstat: ergo, &c. Probatur antecedens: quia in primis ratio Sanchez excluditur, qua dicit consensum esse causam formalem huius vinculi; hoc autem non est verum, quia communi consensu Doctorum, consensus est causa efficiens solum, & distinguitur à suo effectu, nempe à vinculo, quod inducit, & pro quo per ipsum etiam supponit matrimonium, vt *suprà* visum est *distinct.* 26. *concl.* 5. repugnat autem causam formalem & efficientem concurrere in idem respectu eiusdem effectus siue physicè, siue moraliter, quia ex modo & genere causandi differunt, cum causa efficiens ex-

Secunda ratio. Tollitur causa repugnantia.

Consensus causa efficiens vinculi, non formalis.

Vtraque genere differt.

trinsecè se habeat ad effectum, causa formalis è contra intrinsecè, & actio causæ efficientis terminetur ad formam, & eius vnionem: nulla autem forma seipsa vnitur ex propria virtute. Consensus præterea, vt est actualis, transit, vinculum manet.

Per idem impugnatur responsio aliorum, qui dicunt esse causam materiale, vt Cornecus, seu fundamentum vinculi, quod dependet à consensu sicut paternitas à generatione. Contrà, paternitas non dependet à generatione, vt à fundamento, seu subiecto inhærentiæ, sed vt à ratione fundandi, quia nempe generatio requiritur, vt ponatur terminus paternitatis in esse, scilicet filius, sine quo nequit paternitas esse; sed in proposito non ita se habet consensus ad vinculum, quod inter personas resultat posito consensu, & eo præterito manet: quia perinde inesset per solam Dei voluntatem, vel per actum voluntatis aliorum, si Deus institueret sic, tradendo hanc potestatem Reipublicæ, aut parentibus: ergo non præcisè ita dependet à voluntate propria coniugum, quin de potentia absoluta aliter fieri possit.

9
Consensus non est causa materialis.

Confirmatur, vinculum hoc non sequitur præcisè ex consensu coniugum; sed ex lege, quia, vt est contractus legitimus, inducit vinculum. Vnde impediti, aut inhabiles ad contractum, quantumlibet consentiant, non inducunt vinculum: & contrahentes alio modo, quam sit præscriptum per legem, similiter non inducunt vinculum: ergo consensus ipsorum in virtute legis inducit vinculum, & non ex propria natura; ergo, vt inducit, vel non inducit, continetur perfectè in voluntate legiflatoris, & consequenter potest disponere legiflator de vinculo independentem à voluntate contrahentium.

Vinculum non est ex solo consensu parentum: sed ex lege contractus.

Tertiò, non magis repugnat voluntatem filiorum obligari voluntati parentum quantum ad contractum, seu consensum matrimoniale, quàm obligari voluntati parentum quantum ad peccatum, & pœnam, imò hoc magis repugnat; sed voluntas omnium alligata est voluntati Adami quantum ad peccatum: ergo à fortiori potest voluntas filiorum obligari parentibus quantum ad contractum. Confirmatur, quia in aliis rebus, in quibus Deus non reseruauit sibi potestatem in filios, quamdiu sunt sub patris potestate, potest contrahere pater nomine filiorum, & contractus est validus sine ipsorum consensu: quia voluntas ipsorum est alligata, & obligata voluntati parentum, vbi lex non eximit eos à parentibus; sed potestas Dei excedit paternam: ergo à fortiori habet alligatam voluntatem creaturæ suæ absolutæ dispositioni. Probatur consequentia, quia contractus matrimonialis non ex natura contractus ita præcisè exigit consensum, quin suppleri possit per alium, statuentem id lege: neque quia matrimonialis est, quia sic non specificat aliud quàm indiuiduam vitæ societatem; sicut autem societas politica ab habente absolutam potestatem institui potest, & fulciti legibus independentem à voluntate subditorum, ita à fortiori, cum Deus habeat plenam, & absolutam potestatem cum dominio perfecto in corpus; animam, & voluntatem coniugum, independentem ab eorum consensu: potest etiam hanc societatem ad finem procreationis instituire.

10
Voluntatem alligari posse alteri absque proprio consensu.

Confirmatio ex alijs similibus.

Deus habet potestatem voluntas creaturæ, & consensus.

Dices requiri mutuum amorem.

Responsio im-
pugnatur.

Contrà: etiam quàm ad obligationem mutui amoris potest esse independenter à consensu proprio coniugum; licet actus ipse nequeat esse sine consensu: amor autem mutuus, qui est effectus contractus, est ipsum vinculum societatis indiuiduæ, & indissolubilis, siue sequatur affectus, siue non, vt patet ex Tridentino *sess. 14. cap. Doctrinali*, vbi primò vocat nexum indissolubilem, deinde amorem naturalem; *Gratiam verò*, inquit, *que naturalem illum amorem perficeret*, &c. nempe quo sunt duo in carne vna. Siue autem amor sit in affectu, & voluntate coniugum correspondens illi, siue non, nihil facit ad essentiam matrimonij, quod perinde manet inter odientes insolubile, & inter amantes per affectum. Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententiæ.

Trident.

11

Obiectio.
Soluitur.

Obiicies primò: Vinculum hoc consistit in relatione, & fundatur in consensu mutuo.

Respondetur ex dictis, negando alteram partem antecedentis: est enim ex consensu de facto tanquam ex causa morali efficiente, non solum vt consensus est à voluntate contrahentium, sed vt est secundum legem, & habet annexam voluntatem legislatoris specialem in ipsa lege contentam: quæ voluntas perinde posset hoc vinculum inducere per aliam causam, vt per consensum parentum, & Republicæ, aut alio modo independenter ab omni consensu proprio. Hoc ergo vinculum consistit in relatione reciproca ad finem matrimonij, quæ ex mera voluntate Dei induci posset.

Vinculū non esse ex solo consensu; sed etiam ex lege.

12

Secunda ob-
iectio.

Soluitur.

Obligatio, qua est per votum, potest induci per legem.

Obiicies secundò: Nequit Deus inducere vinculum Religionis ortum ex voto sine consensu, & actu voti: ergo neque similiter hoc.

Respondetur primò negando antecedens: quia votum inducit obligationem ex virtute Religionis, cuius est actus: Deus autem potest suo præcepto inducere eandem obligationem in specie ex motiuo etiam Religionis, & imponere obseruantiã trium virtutum Euangelicarum citra consensum eius, cui imponeretur talis obligatio.

Secunda re-
sponso.

Differentia inter votum & matrimonij.

Respondetur secundò, negando consequentiam, quia votum essentialiter includit promissionem, quia nequit esse sine proprio actu promittentis; at vinculum matrimonij consistit in dominio, & seruitute, vt dictum est, quæ ex mera potestate Dei supremi domini potest induci sine actu coniugum; & talis obligatio esset vsus dominij supremi, & dispositio libera de re propria, quæ non ligatur voluntati creaturæ, nisi tantum ex condecencia, & non necessitate.

13

Tertia obie-
ctio.

Responsio.

Obiicies tertio: Matrimonium est essentialiter coniunctio animorum; hæc autem nequit fieri sine consensu: ergo, &c.

Respondetur argumentum hoc fallere secundum æquiuocationem: aut minorem esse fallam, quia coniunctio animorum habitualis, qua sunt duo in carne vna, est de essentia matrimonij, seu ipsum vinculum matrimonij, quæ coniunctio de facto manet, siue dissentiant quoad effectum coniuges, siue non dissentiant; supponit de facto consensum, seu contractum in *si. vi* tanquam causam efficientem; de possibili tamen inest sine tali consensu, Deo solo operante.

Obiicit quartò Corneus: Deus nequit coniungere dissentientes: ergo nequit sine consensu eorum coniungere: quia si posset supplere consensum, posset supplere dissentium. Probatur antecedens, dato quòd Deus tribuat mutuum potestatem corporum inter dissentientes, & illi præterea contententur in impedimentum prolis, quando fieret traditio, esset contra substantiam matrimonij: ergo.

14

Quæstio ob-
iectio.

Respondetur negàdo antecedens: sicut enim Deus habet dominium perfectum in creaturas, ex quo sequitur, aut lequi potest vinculum, perinde habet dominium prædictum independenter à consensu, & dissensu ipsorum. Ad probationem antecedentis respondetur, admitendo etiam casum, & negando assumptum; quia sicut vinculum in eo casu non dependeret à voluntate ipsorum, ita etiam nec ab inordinata voluntate in impedimentum prolis; neque hoc esset contra substantiam matrimonij in casu conclusionis, quamuis de facto sit contra substantiam matrimonij, vt fit per contractum, & mutuum consensum, ex quo inducitur vinculum tanquam ex causa: nam sicut contractus legitimus nequit stare contra legem contractus; ita etiam non comparitur cum voluntate positua impediendi finem intrinsecum contractus, qui per legem determinatur; idè annullat contractum; sed in eo casu matrimonium non consisteret in contractu per consensum coniugum, idè ad vinculum eius nihil faceret eorum peruersitas, aut repugnantia, quia vinculum teneret independenter ab ipsis, sicut tenet de facto in iis, qui supposito contractu procurant venena sterilitatis, aut alio modo impediunt prolem, quod non dissoluit contractum, aut vinculum per voluntatem antecedentem tenens, independenter à voluntate consequente peruersa contra finem contractus. Sic ergo in casu expresso, nullo modo ab eorum voluntate dependeret vinculum matrimonij, sed esset ex necessitate imposta per voluntatem diuinam, & staret finis præfixus ex eadem voluntate, non obstante repugnantia ipsorum. Posset etiam aliter responderi ad prædictum argumentum: sed hæc responsio sufficit, quia est per causam intrinsecam, & à priori.

Responsio.

Conditio irri-
tans contra-
ctum.

Dico secundò neque Rempubicam, neque Ecclesiam posse inducere hanc obligationem independenter à consensu contrahentium: quia Deus hoc sibi reseruauit, & instituit absolute contractum per consensum viri, & femine, cui alligauit contractum, ita vt sine illo nequeat de facto iniri. Est etiam vinculum indissolubile, quod nequit Ecclesia, aut Princeps dissolueri; patet veritas ex dictis, & Trident. *sess. 24. de matrimonio, cap. 9.* Est communis Doctorum, vide Sanchez *dispur. 27.* vbi citat Doctores, & patet resolutio ex verbis Christi, *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, &c.

15

Obligatio ma-
rimonij ne-
quit à Repu-
blica induci.

Dubitatur tertio, vtrum requiratur consensus parentum, quando contrahentes sunt filijfamilias, ad valorem contractus? Partem affirmatiuam docet Cassianus in *Catalogo gloria mundi, part. 12. consid. 36.* & Ioannes Odeldochius *4. classe actionum, act. 26.*

16

An sit neces-
sarius consen-
sus parentum.

Dico illum consensum parentum non esse necessarium ad valorem matrimonij. D. Thomas *2. 2. q. 104. art. 5. in corpore, & 3. p. q. 51. art. 10.*

in

in corpore. Couarr. 2. part. de matrimon. cap. 3. & est communis Theologorum; quam sententiam supponit Doct̄or dist. preced. q. 2. vbi dicit, consensum expressum per verba esse sufficientem causam matrimonij, & assertiuè docet dist. sequenti ad vltimum argumentum. Patet ex cap. Virum, & c. de regularibus, vbi dicitur filium in electione propositi non cogi sequi voluntatem parentum, & cap. Sufficit 27. quest. 2. vbi habetur consensus contrahentium sufficere ex Trident. sess. 24. cap. 1. de matrimonio: vbi anathema fert, Ac proinde, inquit, iure damnandi sunt illi, qui vera & rata esse negant, supple matrimonia clandestina, antequàm Concilium ea irritauit, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, quiue falsò affirmant, matrimonia à filijsfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, & irrita facere posse, & c. Ratio est, quia filijfamilias peruenientes ad ætatem legitimam habent dominium sui corporis, & possunt vouere Religionem, & alia facere, quæ personalem obligationem inducunt, & non realem.

Obiicies, cap. Aliter 30. q. 5. quod est Euaristi Papæ, vbi exigit ad legitimum matrimonium filijfamilias, consensum parentum. Aliqui exi-

stimant olim hoc obtinuisse impedimentum irritans.

Respondetur tamen per legitimum non intelligi ratum, sed quod secundum leges sit licitè, & cum requisitis solemnitatibus, quas ibi describit Pontifex; nam ad matrimonium legitimum in hac acceptione requirit, vt vxor doteatur, & à paranymphis viro tradatur, & quòd coniuges biduo, aut triduo vacent orationi ante consummationem matrimonij; quamuis sine his matrimonia sint rata, vt per se constat. Hæc interpretatio patet ex c. Nostrates, & c. quod est Nicolai Papæ eadem, vbi eædem cõditiones exponuntur, & dicit esse peccatũ has non obseruare.

Ad idem spectant quædam Iura ciuilia, quæ interdicit matrimonia filiis sine consensu parentum, vt l. 2. ff. de ritu nupt. l. In sponsalibus, ff. de sponsalibus, l. Ea que patris, ff. eodem. quia glossa in l. 2. ff. de ritu nupt. notat hoc potius esse consilij, quàm præcepti, & si esset præcepti, non refert, cum factum, licet illicite attentetur, teneat, neque leges irritum esse decernunt, aut declarant. Vnde l. Filius emancipatus, ff. de ritu nuptiarum, & c. validè contrahit filius emancipatus, & filius ei natus est hæres.

Non requiritur consensum parentum.

Trident.

17
Obiectio.

Responsa.

Dispositio circa consensum parentum.

DISTINCTIO XXIX.

Consensus coniugalis qualis debeat esse.

PORRET autem consensum coniugalem liberum esse à coactione. Coactus enim consensus, qui nec consensus appellari debet, coniugium non facit, sicut testatur Vrbanus Papa, scribens Sanctio Regi Arragonum in hæc verba: De neptis tua coniugio, quam te cuidam militi daturum necessitatis instanti articulo sub fidei pollicitatione confirmasti, hoc æquitate dictante decreuimus: vt si illa virum illum omnino (vt dicitur) renuit, & in eadem voluntate persistit, vt viro illi se prorsus denegat nupturam: nequaquam eam inuitam, ac renitentem eiusdem viri cogas coniugio copulari. Idem, Si verum esse constiterit, quod nobis Legati Iordanis principis retulerunt, scilicet quòd ipse coactus, & dolens filiam suam flentem, & pro viribus renitentem, Raynaldo desponsauerit: quoniam legum & Canonum auctoritas talia sponsalia non approbat, ne ignorantibus leges & Canones nimis durum videatur, ita sententiam temperamus, vt si princeps cum assensu filix id quod cœptum est, perficere voluerit, concedamus. Sin autem, Legatus noster vtrasque partes audiat, & si nihil fuerit ex parte Raynaldi, quod ampliùs impediatur, ab ipso Iordane Sacramentum; quo consentent hæc, quæ dicta sunt, accipiat. Et nos Canonum & legum scripta sequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro, si voluerit prædicta eius filia tantum in domino nubat. Ex his apparet, coniugium fieri inter consentientes & spontaneos, non inter renitentes & inuitos. Verumtamen qui inuitè, & coactè coniuncti sunt, si postea ab aliquo temporis spacio sine contradictione, & querimonia cohabitauerint, facultate discedendi, vel reclamandi habita, consentire videntur: & consensus ille consequens supplet, quod præcedens coactio tulerat.

A

31. q. 2. cap. De neptis.

Ibidem cap. Si verum.

Quis consentire dicatur?

B
In lib. Pan-
declarum.

Consentire autem probatur, qui euidenter non contradicit: secun-
dum illud, In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in
nuptiis desideratur. Intelligitur tamen semper patri filia consentire, nisi
euidenter dissentiat. Item, Sponsalia, sicut nuptiæ, consensu fiunt contra-
hentium. Et ideò sicut in nuptiis, ita & in sponsalibus patrisfamilias filiam
consentire oportet: quæ si patris voluntati non repugnat, consentire in-
telligitur.

Q V Æ S T I O V N I C A.

*Vtrum consensus coactus sufficiat ad contrahendum verum
matrimonium?*

D. Thom. in addit. quest. 45. art. 4. D. Bonau. hic art. 1. quest. 1. Richard. art. 1. quest. 1. Dutand. quest. 1.
Sanchius lib. 4. de Matrim. disp. 15. 16. & per totum librum.

1
Mag. A. B.
Argum. 1.

IRCA istam vigesimam nonam distinctionem quero, Vtrum consen-
sus coactus sufficiat ad contrahendum verum matrimonium? Quòd sic;
quia baptizatus timore pœnarum sufficienter consentit, ita quòd verè
recipit Baptismum; vnde & cogendus est ad obseruantiam fidei iam
susceptæ, Extrà de Baptismo, & eius effectu. Maiores. ergo à simili in proposito, cum ibi
sit matrimonium spirituale, sicut hinc carnale; imò consequentia videtur tenere à
minore, quia minùs videtur requiri libertas ad carnale, quàm ad spirituale matri-
monium.

Argum. 2.
Cap. 9.

Præterè, nullus metus impedit, nisi qui potest cadere in constantem virum; sed
vir constans est fortis, & fortis est impavidus. 3. Ethic.

Præterè, Extrà de his quæ vi, metùsque causa fiunt, Ad aures, electio facta per metum,
si sit iuramento firmata, est obligatoria: ergo à simili in proposito.

Argum. 3.

Præterè, coactio facta per metum non est nisi quædam inductio efficax ad illud,
quæ non est simpliciter coactio: sed blanditiæ ita efficaciter inducere possunt, sicut
terrores, vel minæ: ergo consentiens propter aliquas blanditias, vel delicias allicien-
tes non contraheret matrimonium; consequens est falsum: ergo.

2
Argum. 4.

Præterè, Extrà de despons. impuberum. Tua nos, pater filium nondum adultum, cu-
ius voluntas non potest discerni, cui vult, potest matrimonio tradere, & postquàm
filius ad perfectam ætatem peruenerit, debet hoc adimplere: & hoc habetur, ff. de
sponsal. l. Sed quæ patris. dicitur de filia, quòd tunc solum dissentienti à patre licentia
conceditur sibi, si indignum moribus, vel turpem sponsum pater ei eligat: & pro-
batur hoc à simili, quia Papa potest suos filios cogere ad contrahendum matrimonium
spirituale, puta ad recipiendum Episcopatum; ergo.

Ratio opp.

Contrà Magister in litera. Præterè, fauorabilius est matrimonium spirituale, quàm
carnale; sed consensus coactus impedit professionem Religionis, vt habetur 20. q. 3.
presens: ergo & hinc.

Præterè, quòd filius non possit cogi à patre ad contrahendum matrimonium; ha-
betur Extrà de despons. impub. cap. 1. extrà de his, quæ vi, metùsque causa fiunt, c. 1. & in Gloss.
matrimonium contractum per metum non tenet, nec obligatus est, qui hoc facit,
etsi iuret.

S C H O L I V M.

*Sententia tenens matrimonium metu ad id incusso contractum, esse validum, si motum pa-
tiens, intus consentiat, censi tamen ab Ecclesia non consensisse. Hanc refutat Doct. expres-
sis iuribus, & ratione. Ita omnes Canonistæ, cap. 2. de his quæ vi. D. Thom. hic quest. vnic.
artic. 3. D. Bonau. art. vnic. q. 1. Sotus quest. 1. art. 3. Henriquez lib. 11. cap. 9. Nauar. cap. 22.
num. 51.*

Hic

Hic^b dicitur, quòd simpliciter non potest aliquis cogi ad consensum, sed tantum secundum *quid*, scilicet per metum pœnarum, quas vult euadere. Tunc arguitur, sed pœnas quas timet, sufficienter euadit consentiendo tantum verbo extrinseco: ergo si ultra hoc consentit animo interiùs, isto consensu consentit, non ex metu; & per consequens ille consensus est liber, & non coactus: & ita obligat. Sed tamen iudicio Ecclesiæ non est matrimonium, quæ talem præsumit in matrimonium non consensisse, sed tantum in prolacione verborum, ad periculum quod metuit, euadendum.

Contra hoc, quicumque cogitur ad aliquid, quod non potest esse sine alio absque peccato mortali, cogitur ad illud aliud, & hoc accipiendo coactionem similiter hinc inde: sed iste, per te, cogitur ad dicendum verba exteriora ad exprimendum consensum per metum; illa autem verba non possunt esse sine consensu illo interiori sine peccato mortali, quia proferens illa sine illo, perniciosè mentitur: ergo sic, per te, potest cogi ad proferendum verba sic, & ad consensum interiorem. Maior probatur multipliciter, tum quia iste metus, qui excusat, est ille, qui potest cadere in constantem virum secundum Iura; sed in virum constantem non potest cadere metus maioris incommodi, quàm peccati mortalis: tum etiam, quia nullus metus potest cadere rectè in aliquem, nisi ad subeundum minus malum, vt fugiat maius malum: sed pati quamcumque pœnam, est minus malum, quàm peccare mortaliter. Idem etiam possit probari de licito, & illicito, quia metus non potest inducere aliquem ad aliquid, nisi vt est licitum: quia magis necessarium est vitare illicitum, quàm fugere pœnam; siquidem plus à causa superiori determinatur aliquis ad fugiendum illicitum, quàm ad pœnam cauendam, quia Deus per affectionem iustitiæ retrahit hominem ab illicito: affectio autem commodi inclinatur ad pœnam vitandam.

Hæc ratio tota confirmatur duplici exemplo. Primò, si alicui non liceret consentire interiùs, nullus metus deberet eum inducere ad proferendum verba exteriora: sicut esset de Religioso, qui nullo modo induci debet ad dicendum hæc verba, quia aut est consentiens animo, & sic peccat mortaliter contra votum: aut non consentiens, & sic peccat mortaliter mendacio pernicioso: ergo nullus alius inducitur sufficienter per metum ad dicenda ista verba, nisi vt distinguitur à Religioso, quia licet tibi consentire interiùs.

Aliud exemplum, si quis violentiam inferens isti, vt accipiat illam, & etiam per violentiam exigeret ab eo tale iuramentum, *iuro ad sancta Dei Evangelia, quòd sine metu consentio in ista*; nullo modo debet ex aliquo metu ad istud iuramentum induci, quia est peccatum mortale iurando mendaciter: ergo à simili nullo metu potest iste induci ad accipiendum istam verbo exteriora, nisi vt sic accipere est licitum, non est autem licitum, nisi vt coniungitur consensui interiori.

Si dicas, per istas rationes probari potest, quòd non debet dicere verba propter quemcumque metum, nisi consentiat animo, tamen si consentit, tenetur: quia ad illum consensum non inducit eum sufficienter metus. Contrà, nec ad verba exteriora cogitur simpliciter, sic quòd alius moueat linguam suam: sed quia imminet sibi aliud magis vitandum, scilicet mors; idè dicitur cogi ad sic loquendum: ergo à simili cum imminet sibi maius malum, quàm consentire in istam, vtpote mors, vel peccatum mortale, metu cogitur ad consentiendum in istam.

Confirmatur istud, quia oppositum daret occasionem multis mentiendi perniciosè. Confirmatur etiam per exemplum: si quis in magno periculo proiciat merces in mari, ne submergatur, ex metu proiicit, & si esset actus alius sine quo non posset esse proiectio, vel absolutè, vel sine peccato mortali, ad illum similiter cogeretur.

Secundò, peccat opinio in hoc, quod dicit Ecclesiam præsumere non esse consensum, quia præsumit ipsum ex metu tantummodò consensisse exteriora, non interiùs in animo; hoc falsum est, quia Ecclesia semper præsumit pro meliore parte, sicut habetur *Extrà de reg. iur. Estote misericordes, & extrà de scrutinio in ordinibus faciendo, cap. vnico*: quis præsumitur idoneus, quando non probatur inidoneus: & apparet manifestè, quia Ecclesia copulam carnalem sequentem sponsalia præsumit esse ex affectu matrimoniali, quia præsumit sponsum, & sponsam non peccare mortaliter in illo actu: ergo à simili hic.

3
Gosf. q:od. d.
13 q. 15

Metus peccati mortalis maxime cadit in constantem virum.

4

Religiosus coactus dicere verba matrimonii, an peccet mortaliter.

5

Ecclesia præsumit pro meliore parte.

IN hac distinctione agit de consensu coacto, & quid valeat ad matrimonium: deinceps autem in sequentibus de reliquis impedimentis irritantibus, quorum numerum, & rationem exactè explicat, *dist. 42. ac proinde in eum locum differemus illum tractatum, qui euidenciam habet ex iis, quæ in specie ad singula spectant.*

1 *Hic dicitur, quod simpliciter non potest, &c.*
 Hanc sententiam allegat S. Thomas in *presenti dist. quæst. unica, art. 3. quæst. inc. 1. in corpore.* D. Bonaventura *art. 1. q. 1. in corpore.* Pro ea in margine Doctores citatur *Gotfredus quodl. 13. q. 1. 5.*

Asserit enim tria.

Mendacium graue, & perniciosum.

Metus nõ ex cusat.

2 *Religiosus nequit ex metu consentire exteriori in matrimonium.*

Tria continet hæc sententia, quæ impugnat à Doctore. Primum est, quod talis sibi prouidere sufficienter potest, dicendo verba, seu consentiendo per verba, non autem corde. Secundum est, quod si corde consentiat, matrimonium valere in foro conscientiæ. Tertium est, non valere in foro externo, aut iudicio Ecclesiæ, quia Ecclesia præsumit eum non consensisse in matrimonium; sed in verba tantum, vt euaderet pœnam. Primum & tertium hic impugnat. Secundum verò infra §. *De secundo dico, &c.* Primum impugnat, quia talis consentiens in verba tantum, peccat mortaliter, mentiendone perniciosè in re graui: hoc autem nullo modo licet ad euadendam etiam mortem, aut alias pœnas, quia est maius malum peccatum mortale, quod separat à Deo, quàm vllum malum pœnæ; metus autem non excusat, quia nequit inducere ad aliquid, quod non est licitum. Deinde, metus, de quo agunt hic Doctores, est cadens in constantem virum, hic autem non mouetur nisi ad licitum. Deus secundum affectionem iustitiæ determinat prohibendo peccatum mortale; metus secundum affectum commodi ad fugiendam pœnam; obligatio autem orta ex affectu iustitiæ, non cedit commodi.

Confirmat duplici exemplo. Primum est de Religioso, qui obligatur voto castitatis, hic neque coactus potest licitè exteriori consentire in matrimonium, quia id ei prohibitum est, cum non possit habere consensum internum correspondentem, impeditus per votum: ergo alter non Religiosus idèd potest exteriori consentire in verba, quia etiam debet habere consensum internum. Aliud exemplum, si proferatur iuramentum, quod non ex metu, vel coactus consentiat, tunc qui profert iuramentum, peccat mortaliter.

Confirmat secundò ab inconuenienti, &

scandalo: quia multis daretur occasio mentendi ex hac doctrina, etiam perniciosè. *Scandalum.*

Confirmat tertio de proiiciente merces in mate, voluntariè quidem simpliciter, sed inuoluntariè secundum quid, nempe ex metu mortis imminente. Hoc exemplum impugnat fundamentum oppositæ sententiæ, quo dicit neminem posse cogi ad consensum. Rationes hæc sunt receptæ ab omnibus.

Voluntarium secundum quid est simpliciter voluntarium. Non tollitur per metum.

Tertium, quod est de præsumptione, quam interpretatur esse Ecclesiæ, optimè refutat. Quia Ecclesia semper præsumit pro meliori parte, quia in re dubia præsumit bonum, quod sine peccato fieri potest, vel ex duobus malis minus malum. Primum patet ex Iure allegato in textu, *Estote misericordes, &c. de reg. iuris, cap. unico, de scrupulo in ordinibus faciendo, &c.* quo quis censetur idoneus, quando non inuenitur non idoneus, neque præsumit vllum delinquere in facto, quando per legitimas probationes non constiterit, *l. Merito, ff. pro socio.* Tertium exemplum patet ex cap. *Is qui fidem, &c. de sponsalibus.*

3 *Præsumptio Ecclesia est in parte meliorem.*

Ex duobus malis sic etiam minus malum benignè præsumit secundum charitatem, & iustitiam. Ex his autem minus malum sicut est eligendum, c. *Cum David, c. Si aliquid, dist. 22. c. Duo mala, dist. 23.* ita etiam præsumi debet. Ex quo sequitur responsio ad obiectionem Durandi in hac *dist. quæst. 2.* Dicit enim Ecclesiam aliquando præsumere deterius, vt in fauorem secundi matrimonij publicè contracti præsumebat mentiri eum, qui dixit se contraxisse aliàs cum prima.

Obiectio Durandi.

Respondetur minus malum esse mentiri, quàm duo matrimonia contra iustitiam, & reuerentiam Sacramenti contrahere. Deinde, non præsumit Ecclesia nisi de delicto, quod ipse propria confessione fatetur, nempe contraxisse cum secunda, sciens se inhabilem ad contractum; in quo contractu ex confessione propria mentiebatur perniciosè proferens verba sine legitimo consensu, quem habere non potuit, dato quod priori vxori manebat obligatus adhuc viuenti; inter duo autem mendacia illud magis præsumendum erat, quod in probatione deficiebat, & minus obstabat Sacramento, quod in facie Ecclesiæ fuit publicum, neque admitti debuit prior contractus in præiudicium eius, nisi sufficienter probaretur: neque consequenter allegatio non probata in præiudicium secundæ vxoris, & contractus, de quo constabat.

4 *Soluitur.*

S C H O L I V M.

Voluntatem non posse absoluitè violentari, quia violentum est totaliter ab extrinseco; & contra inclinationem passi, & velle, sic non potest inesse voluntati, saltem per creaturam. Explicat tamen optimè quomodo cogitur ad aliquid volendum simpliciter liberè, metu tamen impellente.

6 *De consensu coacto. Cap. 2. Explicat ratione violenti.*

AD quæstionem igitur duo sunt videnda: primò, qualiter possit esse consensus coactus; secundò, si ille sufficiat ad contractum matrimonij. De primo, contradictio est, voluntatem simpliciter cogi ad actum volendi, quia cum *violentum sit*, ex 3. Ethic. cuius principium est *extra, non conferente vim passo*, intellige passo vim, id est, violentiam non conferente, non negatiuè, sed contrariè, id est, conferente, quod est dictum, violentum est quod est totaliter à principio extrinseco, quod est contra incli-

nationem

nationem passi, & velle non potest sic inesse voluntati, quia tunc nolens veller, vel volens noller, & sic sequitur propositum.

Potest ergo habens voluntatem cogi ad aliquam passionem, vt pote ligatus hic cogitur remanere: vel ad aliquam actionem instrumentalem, quæ tamen non est actio sua, vtputa, si aliquis manu mea percutiat, ita posset facere manu xrea: sed ad actionem voluntatis elicitam, vel imperatam, quæ propriè est actio humana, non potest cogi nisi secundum *quid*, metu scilicet maioris mali, quàm sit ille actus: & est ista coactio possibilis in homine virtuoso, quando non leui æstimatione, sed certitudine; saltem certitudine sufficiente in actibus humanis, scit malum sibi inferendum, quod maius est inconueniens sibi, quàm actum istum displicentem elicere: & potest bene esse, quòd secundum rectam rationem sit sibi maius inconueniens, vt pote mors, vel sustinere carcerem, vel captiuitatem, mutilationem enormem, stuprum, & similia mala. Cùm ergo iste sit dominus voluntatis suæ, potest & velle aliquod, quod aliàs noller: & imperare actum aliàs nolitum, antequàm incurrat ista mala: & hoc secundum rectam rationem. Vnde talis metus dicitur posse cadere in constantem virum; sed nullus metus potest inducere aliquem ad peccatum mortale secundum rectam rationem, quia non potest esse maius malum, quod imminet quàm sit istud peccatum: quia nulla poena solum peior est, quàm culpa mortalis.

Voluntas non potest violentari.

Quæ mala causent metum viri constantis? Secundum rectam rationem potest quis ex metu contrahere.

COMMENTARIUS.

C AD questionem igitur duo sunt videnda, &c. Explicat definitionem *violenti*, & naturam eius ad propositum, quo doceat modum coactionis in voluntate; videatur in 2. dist. 18. in 4. dist. 4. 3. quæst. 2. & aliàs sæpè docet *violens* consistere in passiuo. Aduertendum est cogi, & *violentiari* in rigore distingui, vt aduertit Durandus in 2. dist. 16. quæst. 4. quia *violens* tam in animatis, quàm inanimatis dicitur: *Coactio* verò respectiue ad voluntatem. Angustus *coactionem* refert cap. 3. *moralium* ad appetitum elicitem voluntatis, *violens* verò ad inclinationem naturalem. Plures tamen Theologi, & Philosophi non multum inhzrent huic distinctioni, & synonymè per accommodationem vtrumque sumunt in ordine ad voluntatem, vt dicant *violentiari*, quando cogitur. *Coactio* tamen vt plurimum in moralibus attenditur secundum *voluntarium*, & *involuntarium* in actu, & denotat respectum ad causam efficientem, vt subest motio fortiori impellenti ad actum, qui non est absolute voluntarius, sed ex metu maioris mali ei imminenti. Doctor autem hic sumit synonymè *coactionem* & *violens* respectiue ad voluntatem.

Definitionem *violenti* statuit ex Philosopho 3. *Ethic.* cap. 2. illa verò verba, *Passo non conferente vim*, explicat contrariè, id est, repugnante passo secundum suam inclinationem naturalem ad actionem, quæ est ab extrinseco agente tota: nam eo ipso quòd passum repugnat secundum inclinationem passi, id est, qua passum est, sequitur actionem non esse ab ipso: quia virtus innata, si agat actione immanente, agit ad formam connaturalem subiecto; cùm ordinetur ad perfectionem subiecti, & sui ipsius conseruationem. Vasquez 1. 2. *dispus.* 25. cap. 3. dicit illam particulam *passo non conferente vim*, referri ad inclinationem actiuam, non verò passiuam. Contrarium communiter docent interpretes. Hanc questionem in materia de actibus humanis tractauit suo loco, quæ etiam prælo destinata est, ideòque eam in prædictum locum remitto, & supponi debet, vt propria ipsius materia discutiantur.

Resolutio Doctoris in hoc præsupposito est, voluntatem simpliciter non posse cogi, hoc est, violentari ad volitionem, quia sic vellet nolens, aut nollet volens. Volitio & nolitio, seu actus elicitus vt comparatur ad potentiam nudè sumptam, & in sensu diuiso, absque omni alio actu, est ipsi connaturalis: quia est potentia vniuersalis respiciens bonum, aut malum in genere per fugam, & prosecutionem, ideòque connaturale ipsi est velle bonum quodcumque, & fugere malum; nequit autem nolle bonum sub ratione boni, aut velle malum sub ratione mali.

Secundò, hinc deducit, licet cogi posset ad aliquam passionem, vt si quis detineatur in aliquo loco violentè, vel ad aliquam actionem instrumentalem, vt si manus alicuius, aut caput in alium per agens extrinsecum inculciatur, qui actus nati sunt imperari à voluntate, & fieri ab extrinseco, etiam voluntate repugnante: tamen nequit violentari voluntas ipsa ad actum vllum humanum elicitem, aut imperatum, quæ actio humana est, id est, procedens à voluntate per actum imperantem, & per modum principij non potest, inquam, nisi secundum *quid*, nequit cogi ad actum elicitem, sic etiam nequit cogi ad actum imperatum, qui solum est à voluntate mediante actu elicito.

Tertiò, docet cogi posse voluntatem secundum *quid* per metum maioris mali imminenti, & ista coactio possibilis est in homine virtuoso, aut studioso, quia secundum rectam rationem potest velle aliquid, quod aliàs noller, aut imperare, vt eisset inconueniens graue, vt mortem, mutilationem, stuprum, & similia mala; & hic metus dicitur cadere in constantem virum. Concludit autem quòd nullus metus potest aliquem inducere ad peccatum mortale: cuius ratio est, quia voluntarium ex metu simpliciter fit ex electione, & simpliciter est voluntarium, secundum *quid* tantum involuntarium, ideòque non excusat à peccato mortali, aut veniali, respectiue ad materiam alterutrius. Vnumquodque enim simpliciter, & absolute dicitur secundum id quod est in actu, & re ipsa, si compare-

6
Voluntas in actu nequit violentari. Probatio.

Cogi potest ad passionem.

7
Cogi potest secundum quid.

Metus cadens in virum constantem.

Non excusat à peccato.

5
Violentum.

Distinguitur à coactione.

Sumuntur quandoque synonymè.

Definitio violenti.

Respicit inclinationem passiuam.

tur ad id quod est in apprehensione tantum, causa metus in apprehensione est; actus, aut gestum ex metu est in ipsa re, & liberè per electionem: quando est prohibitum, & contra rectam rationem, nequit excusari per causam in apprehensione, quæ etiam si in te ipsa applicaretur, deberet refutari per obseruantiam legis, & secundum rectam rationem: quia vir fortis, & constans debet sequi rectam rationem.

8

Qua conditiones metus viri constantia.

Debet malum esse graue ab hoste.

Duas condiciones metus cadentis in constantem virum assignat Doctor necessarias, vt metus ille annullat contractum matrimonij. Prima conditio est, vt malum sit graue, & quod secundum rectam rationem eligi non possit à viro forti, & constante. Hæc est communis, & patet, l. *Metum*, §. 1. ff. de eo quod met. causa, inconstantem autem, & leuis animi est modicam rem timere. Hæc grauitas attenditur ex natura mali in se, vt patet in exemplis, quæ Doctor subiicit, non autem respectiue ad minus malum; & patet ex verbis legis, vbi dicitur, *metum autem non vni hominis, sed qui merito, & in hominem constantissimum cadat ad hoc edictum pertinere dicimus*, &c. requiritur ergo vt malum sit graue, & in se tale, non autem ex vana, & non fundata æstimatione patientis, aut metuentis.

Exemplaris vis moris.

Incarcerationis.

Qua ratione est graue malum.

Captiuitatis.

Mutilatio.

Stuprum.

9

Æstimationis discriminium.

Exempla huius metus aliqua subiicit Doctor, vt *moris*, est communis, cap. *Cum dilectus*, &c. *De his que vi, met. causa*, &c. l. *Nec timorem*, ff. de eo quod metus causa. Secundum est, *Incarcerationis*, habetur l. *Timorem*, citato, est communis Doctorum, distinguunt tamen aliqui, si incarceration sit diuturna, & grauis dare causam viro constanti, id est, timendi; si autem sit breuis, non ita. Sed hoc reducendum est ad circumstantias damni, in vita, bonis, fama, libertate; & conueniendum quando carcer sit graue malum. Tertium est captiuitatis malum, quod procul dubio æquiparatur carceri, imò excedit carcerem; & itaque seruitus, & amissio libertatis. Quartum est mutilatio enormis, cap. *Si quis absiderit*, dist. 55. Huc etiam reuocatur grauis cruciatus corporis, cap. *Cum dilectus*, & grauis verberatio. Quintum est stuprum, ita communiter. & l. *His*, §. ff. eodem: quia in virgine amissio virginitatis est graue malum.

Idem dicunt Doctores & bene, de vidua, seu quacumque muliere honesta propter æstimationis detrimentum. Reliqua ex his conuenientia relinquit Doctor, vt est metus infamiae, amittendi status, fortunæ, & huiusmodi, quæ nequeunt certa regula determinari, sed arbitrio iudicis explicanda sunt, quando iura ipsa ea non exponunt.

tendi status, fortunæ, & huiusmodi, quæ nequeunt certa regula determinari, sed arbitrio iudicis explicanda sunt, quando iura ipsa ea non exponunt.

Aduertendum est secundò hæc mala etiam cadere in virum constantem, quamuis non in persona propria timeantur, sed filiorum, parentum, amicorum, affinium. Vide Sanchez lib. 4. dist. 5.

Secunda conditio est, vt illa mala imminere certò, hoc est, secundum prudentem & fundatam æstimationem, quæ sufficit ad electionem rectam in actibus humanis. Est communis sententia Doctorum in hac distinct. & patet ex l. *Nec timorem*, ff. de eo quod met. causa, &c. & l. *Metum*, glossa in cap. *Audientes*, &c. de his que vi, &c. sufficit vt sciat probabiliter malum inferendum, siue de præterito, siue de futuro post aliquod tempus, cum nequit aliis medijs obstare sine contractu præteriti. Non sufficit vana suspicio mali inferendi, vt si timeatur malum ab eo, qui neque per se, nec per alium illud inferre potest, & probabiliter inferetur, siue sequatur effectus, siue non ex alia causa incognita. Requiritur etiam vt timens non possit occurrere malo per alia media: quia non est constantis timere mala, quæ per alia media effugere potest de facili.

Intelligitur hic metus cadens in constantem virum respectiue ad personas, & qualitatem earum secundum vigorem animi, & constantiam, vt bene Sanchez iuxta communem sententiam lib. 4. dist. 3. vnde minor causa ad incutiendum timorem feminæ, quæ ex natura sua pusillanimitas est, & inconstans, requiritur, quam in viro, in senes etiam, & puero, quam in eo, qui virili ætate floret. Et attendendum est quid feminæ constans iuxta communem conditionem facere debet secundum rectam rationem, & sic de aliis: quia iuxta hæc limitationem extenditur illud axioma, *Metus cadens in constantem virum ad singulos iuxta communem statum sexus, conditionis, ætatis, quæ iudicis arbitrio definienda sunt, & quantum ad æstimationem periculi, & quantum ad causam datam respectiue ad personam iuxta conditionem communem sui status, non verò defectum particularem ipsius, aut pusillanimitatem, aut corruptionem phantasiæ, & iudicij sequentis; arbitria enim danda sunt iuxta regulam communem, aut legis, aut prudentiæ.*

Secunda conditio requiritur ad hunc metum.

Requiritur certitudo probabilis.

Non excusat vana suspicio.

10

Attendenda qualitas personæ iudicis.

Regula discernendi dubia.

S C H O L I V M.

Probat ex causa formali, efficienti, & finali, matrimonij, consensum ad id requiri, omnino liberum, & non coactum.

7 Ex causa efficienti, formali, & finali consensu matrimonij requiritur sine coactione.

DE^d secundo dico, quod consensus isto modo coactus in istam non sufficit ad contractum matrimonij; vt expressè habetur *Extra de despons. cap. Cum locum*, &c. *Veniens. 2. & cap. Consultationi*. Sed quæ est ratio istius? Respondeo, & à causa formali istius contractus: & à causa efficiente, à qua est, quod contractus habet talem formam: & à causa finali, propter quam efficiens dedit isti contractui talem formam. Primum patet, quia iste contractus est datio, & licet non liberalis, quia dat vt detur sibi æquale, est tamen libera datio, quia contra dationis rationem est, quod non sit libera.

Secundò à causa efficiente: quia Deus talem instituit istam translationem summè liberam: vnde non est istud ab Ecclesia determinatum, sed tantum expressum. Patet enim

enim quòd etiam in lege naturæ erat istud requisitum in contractu matrimonij. Genes. 2. *Adheretis uxori suæ.* Sed non adheret quis illi, quod iniuste tenet. & Genes. 2. 4. dicitur de Abraham, qui dixit illi seruo suo, *Si noluerit mulier tecum venire, tunc liber eris in iuramento,* & cum peteret ille Rebeccam, dixerunt: *Vocemus puellam, & queramus voluntatem eius,* & statim quæsierunt parentes, *Vis ire cum homine isto?* Respondit, *ibo.* Tertio ex parte finis, quæ est proles procreanda, ex quo nascitur indissolubilitas vinculi. Ad istum competit istam dationem esse simpliciter liberam, quia (vt dictum est, & habetur 20. q. 3. *presens*) quod quis non diligit, facile contemnit.

Dist. 36. in 2. concl. princip.

COMMENTARIUS.

I 1
Secunda conclusio.

Matrimonium ex hoc metu est nullum iure.

Probatio.

Dico secundo, quod consensus isto modo, &c. Respondet ad quæstionem, dicendo matrimonium hoc modo contractum esse nullum in vtroque foro, scilicet conscientia, & externo. Hæc conclusio est communis Theologorum, & Canonistarum contra Cardinalem cap. 2. de his que vi, &c. vbi dicit non esse ipso iure nullum, sed rescindendum, sicut cæteri contractus. Patet ex cap. Cum locum, cap. Veniens 2. cap. Consultationi, &c. de sponsal. Probat præterea ratione, primo à causa formali, quia ille contractus est datio, ac proinde debet esse libera. Secundo à causa efficiente contractus, & instituyente, qui est Deus, qui talem formam tribuit contractui matrimonij, vt probat Genes. 2. & 24. & fuit talis forma eius in lege naturæ. Tertio, ex parte finis, quia ad educationem proliis hoc fuit necessarium. Quod quis non diligit facile contemnit. 20. quæst. 3. & matrimonia coacta infelices exitus habent, cap. Requisiuit, &c. de sponsal.

Limitatio quorundam.

Aliqui limitant conclusionem, quando cum certa scæmina contrahendi ingeritur metus, contractum esse nullum, oppositum esse dicendum, quando cum incerta persona: quia permanet libera electio quoad determinatam personam inter incertas, quia sic valet electio, cap. 2. de elect. in 6. & inter plures datur consensus electiuus. l. Serui elect. ff. de legat. 1. Sic tenet Abbas cap. Cum terra, &c. de elect. Felin. cap. Cum presentia, &c. de probat. Euerardus in locis topicis, loco à matrimonio spirituali ad corporale.

I 2
Reijctur.

Respondetur tamen conclusionem absolutè intelligendam, quia coactio debet abesse, & huic contractui cum certa persona ex incertis metus cadens in constantem virum dat causam, & non libera electio requisita; quia cum nulla contraheret si metus abesset; ergo ex causa metus contrahit, vt patet ex canonibus citatis, quorum decisio non procedit ex vlla præsumptione consensus, sed absolutè ex metu tanquam causa irritante, qui in proposito similiter datur; vnde secundum rectam rationem ex metu illato vir constans mouetur vt contrahat cum vna ex incertis, non contracturus alioquin si metus & causa metus abesset. Ita Couarr. 4. decret. 2. p. cap. 3. citans alios.

Mator libertas ad matrimonium, quam ad electionem.

Ad obiectionem respondetur, ad electionem minus requiri libertatis, quam ad matrimonium: quia lex potest restringere ad determinatas personas, electionem in iis faciendam, non ita in hoc contractu, in secundo casu. l. Serui, &c. illa libertas est respectiua, & non plena, qualis requiritur ad matrimonium, & respicit circumstantiam, & non substantiam contractus.

Aliorum limitatio.

Alij etiam limitant ad casum, in quo consanguinei, & amici non sint præsentés, quia alio-

quin his præsentibus non præsumitur metus. Sed neque hæc limitatio admittenda est, nisi quando præsentia ipsorum submoueret causam metus, atque adeò ipsum metum; vt quando possint, vel velint submouere periculum, & id constaret ei, cui incutitur metus: in eo casu tantum allegans metum, tenetur ad probationem illum fuisse iustum & fundatum per clariores probationes. Felin. cap. Causam matrimoni, &c. de officio delegati.

Reijctur.

I 3
Sequela doctorum.

Hinc inferitur primò requiri metum grauem cadentem in constantem virum, vt patet ex dictis, & decisione Canonum, etiam in foro conscientia ad annullandum contractum, & consentium matrimonij, nec sufficere leuem, quamuis ex dispositione timentis ille metus sit ipsi grauis ex causa in re ipsa leui. Est contra Nauarr. in Summa latina, cap. 2. lib. 1. conf. 11. de his que vi, &c. conf. 1. & 3. de reg. conf. 84. & patet, quia hic metus debet esse ex natura causæ grauis, & secundum rectam rationem, cui debet cedi: vt bene Doctor, & reliqui: quia de hoc tantum in Canonibus fit mentio: ergo eius ratio solùm habenda est. Secundo, quia casibus particularibus, & per accidens ex corruptione particularis personæ non est prouidendum in præiudicium matrimonij, & ex opposito daretur materia scrupulis.

Contra Nauarr.

Obiicies: Metus leuis virum inconstantem ita necessitat, sicut grauis virum constantem: ergo aut vterque dirinet, aut neuter.

Obiicitur.

Respondetur negando consequentiam ex dictis: quia metus causa sufficiens in re, & secundum rectam rationem subsistere debet, & non tantum in corrupta apprehensione.

Solutur.

Obiicies secundo, Metus qui sufficit ad alios contractus rescindendos irritat matrimonium; sed metus grauis ex causa etiam leui sufficit ad primum: ergo etiam ad secundum.

I 4
Obiicitur.

Respondetur negando paritatem inter alios contractus, & hunc quoad causam propositam; nam alij contractus ratione iniuriæ factæ rescinduntur. Hic autem ex defectu libertatis, quæ maior in eo requiritur, quantum ad valorem contractus, vt non sit irritus, in quo discorrit ab aliis contractibus, qui non sunt irriti, sed irritandi. Cæterum vt matrimonium sit irritum ipso iure requiritur, vt causa metus sit grauis ad inducendum illum effectum, in quo ab aliis discordat.

Solutur.

Matrimonium coactum irritat defectus libertatis.

Petes an metus cadens in constantem virum debet solùm intelligi, quando metus est iniuste illatus, vel etiam intelligatur metus iuste illatus in ordine ad hunc effectum matrimonij irriti?

I 5
An debeat esse iniuste illatus?

Doctores distinguunt metum per causam intrinsecam, aut naturalem extrinsecam a metu, qui

Diuisa causa me. us.

qui incutitur à causa extrinseca libera, per iniuriam & coactionem: v. g. si quis ex metu Dei, aut inferni, aut mortis, aut causa intrinseca naturali, vt est abundantia humoris, vel ex bello, fera, peste, naufragio, incurrat periculum, & contrahat matrimonium, aut voueat religionem, valet matrimonium, quamuis ex metu mortis contractum: & sic de voto, & iuramento, quia ille metus non est à causa libera, seu ab homine incussus, sed ex naturali necessitate, aut causa intrinseca, cuius rationem proinde non habet lex, neque causæ metus impellunt per se ad matrimonium, sed merè per accidens ex libera electione contrahentis; non ex necessitate per se directa ad matrimonium, quod non cadit sub effectu ipsorum.

Metus ex causa extrinseca.

Ex causa extrinseca.

16
Iniuste illatum irritas.

De iniuste illato dubium.

Prima sententia.

Secunda sententia.

Tertia sententia.

17
Præfertur vltima sententia.

Metus autem à causa extrinseca libera incussus potest aliquando esse iustus, aliquando iniustus, & per se tendere in matrimonium tanquam effectum, aliquando verò solum per accidens.

De metu iniuste illato constans est sententia Doctorum annullare matrimonium, non ita tamen de metu iuste illato. Aliqui docent hunc metum non irritare matrimonium: v. g. si quis latroni dicat, nisi duxeris meam filiam, te accusabo, matrimonium tenet. Item, si quis similiter intente malum, quod lege inferre potest nisi ducat alter uxorem, si ducat, matrimonium tenet. Hanc sententiam tuetur Sanchez vt probabiliorē disput. 1. 3. lib. 4. citans alios Doctores per consequentiam doctrinæ.

Alij docent quando lex incutit metum, valere matrimonium, si incutiat ad extorquendum matrimonium, vt quando violator virginis cogitur eam ducere, aut contrahens sponsalia ea completere suo tempore, tamen si lex non incutiat metum ad finem matrimonij contrahendi, tunc metum incussus à iudice directè ad contractum irritare matrimonium. Hanc tenet Sotus in hac distinct. quæst. 1. art. 3. noster Corduba in Summa quæst. 171. puncto 1. Angles in 1. part. de matrimonio, q. 3. de consensu coactio. Barthol. Ledesma dub. 13. & alij.

Tertia sententia est, quam probabilem etiam docet præfatus auctor, metum iuste illatum annullare matrimonium, quam tenet Couarruuias loco citato, & plures Canonistæ, & alij quos citat Sanchez sententia prima.

Hæc vltima sententia magis conformis est Doctori in litera, quia libertas hæc matrimonij est, vt neque Ecclesia, neque Respublica possit directè & per se cogere ad matrimonium; & hanc libertatem habet contractus ex diuina institutione, vt in iura sequenti patebit; sicut ergo nulla humana potestas potest derogare libertati matrimonij, sic nulla lex iusta potest inducere per metum directè, & per se ad matrimonium contrahendum. Ita tenet glossa in cap. Veniens 2. de sponsalibus. Gotsfredus in Summa de his que vi in 2. solut. ad l. si mulier, & c. de eo quod metu causa. Hostiensis cap. Veniens, & c. de sponsal. Ioannes Andreas ibidem. Ancharanus, Henticus, Abbas, Præposit. Alexander de Nauo. glossa in cap. 1. de his que vi, & c. asserentes hanc esse prærogatiuam matrimonij ob summam eius libertatem vltra alios contractus, qui tenent ex culpa, quæ metui causam dedit. Idem patet ex cap. Gemma, & c. de sponsal. cum uaque libera matrimonia esse debent, & c. patet ex fine ma-

trimonij, nempe pacificæ societatis, & rectæ educationis proles, quibus obest matrimonium coactum, & extortum.

Dixi superius directè, & per se non posse legem aliquam obligare ad matrimonium per coactionem: quia per accidens, & ex alia circumstantia potest cogi quis ad matrimonium per legem indirectè, quia potest compellere ad implendam promissionem, & contractum initum liberè, per sponsalia directè, potest inferentem iniuriam cogere ad debitam satisfactionem, vt si virginem deflorauit, ad eam ducendum, vel dorandum, si per vim, aut dolum eam seduxit; & simpliciter ad ducendam illam, quam violauit per vim; quia in his casibus alia restitutio iniuriam passæ non est congrua, nisi ducatur, & iura decernentia coactionem inferendam, non respiciunt directè libertatem matrimonij, sed culpam per se adiunctam violentiam contractum, aut inferentis iniuriam, & voluntatem eius, vt huic oneri liberè se subiecit, vel per contractum, vel inducendo damnum, quod refarciri debet per condignam restitutionem, & sic lex respicit directè medium iustitiæ seruando; indirectè verò, & per accidens matrimonium, vt in eo consistit æqualitas reddenda parti læsæ. Vnde libertas matrimonij non potest præiudicare legi naturali iustitiæ, quæ fortius ligat. Per hoc concordari potest secunda sententia, & tertia, nam reus facti per consensum voluntarium seipsum ligauit ordinationi legis, cui est obnoxius, & causa metus ab intrinseco oritur, nempe ex facto in quod consensit, & quod ex lege exigit talem ordinationem hic & nunc ex hoc consensu antecedente in sponsalia, vel in damnum partis læsæ iniuste illatum, quod nequit aliter resciri, quàm per matrimonium: consensit etiam in matrimonium, ad quod obligatur ex facto, vel contractu, proindeque coactio sequens in ipsius prioris consensu fundatur, & causa eius ab intrinseco oritur, neque est metus cadens in constantem virum, quia secundum rectam rationem tenetur ad matrimonium ex consensu prioris, & secundum affectum iustitiæ, sicut tenetur ad euitandum peccatum.

Dices, matrimonium non solum debet esse liberum, quantum ad priorem contractum, seu consensum, sed etiam debere esse liberum, dum actum perficitur: ergo si adhibetur coactio, redditur nullum. Vnde Couarr supra citatus asserit siue iuste, siue iniuste incutiat metus, irritare matrimonium, prout docet Abbas c. Requisiuit, de sponsalibus. Ledesma in 1. part. 4. q. 49. Gutierrez de iuramento 1. part. q. 57. Manuel. 2. tom. Summ. cap. 93. Vega lib. 3. Summa.

Respondetur negando antecedens simpliciter in illa generalitate, quia libertas matrimonij non excludit, vt dixi, ordinationem legis ex suppositione contractus prioris, seu damni illati inductam, vt patet expressè Exodi cap. 22. Si seduxeris quis virginem necdum desponsatam, dormietque cum ea, dotabis eam, & habebis eam uxorem, & c. vbi lex diuina derogat libertati matrimonij ex suppositione delicti, & habetur Extra cap. 1. de adulterijs, & stupro: vbi etiam cap. 2. quod est Gregorij Papæ, per intrusionem in monasterium, & excommunicationem punitur nolens ducere virginem à se seductam, & corruptam, quæ poenæ sunt graues, & coactionem inducunt ad matrimonium, quia meritò timen-

18

Lex nequit directè cogere ad matrimonium, potest per accidens.

Quomodo per accidens cogat lex?

Libertas matrimonij non derogat iustitia læsæ.

19

Obiectio.

Responsio.

Gregor.

Alexander III.

dx. Item, *cap. Ex literis 2. de sponsalibus*. Alexander III. sponsalia iurata sub excommunicatione seruanda præcipit.

20
Seclusa culpa & consensu lex non obligat ad matrimonium.

Hinc ergo colligitur quod libertas matrimonij non præiudicat potestati legis, quæ supponit obligationem, ex facto, aut contractu ad matrimonium ineundum: quando verò non supponitur talis obligatio ex parte rei, nullum erit matrimonium ex metu inductum: lege: v.g. si delictum mercatur ex lege directè pœnam capitis, aut carceris, & nullo modo tendit in matrimonium, non potest iudex, aut magistratus compellere ad matrimonium; & si compellat, erit nullum. nec refert quod delictum mereatur tales pœnas, & iuste imponantur: quia non iuste punitur delictum, quod ex se non tendit in matrimonium per coactionem ad matrimonium, quod liberum esse debet ex diuina institutione. Quod si iudex, aut magistratus directè procedat ad pœnam legis, id est, capitis, aut carceris, quæ debetur delicto, rectè potest reus ex libero suo consensu redimere illam pœnam per contractum matrimonij, & iudex, si eam potestatem habet, pœnam sic commutare, & matrimonium tenebit: quia metus pœnarum non tendit in matrimonium, vt est à iudice, aut lege, sed in delictum commissum, cui debentur: redemptio autem earum procedit ex libero, non coacto consensu rei, ad quem non compellit iudex.

Si redimat pœnam per contractum valebit.

21
Soluntur rationes aliorum.

Ex his patet ad fundamentum primæ sententiæ, quæ fundatur in eo, quod metus iuste incutitur: v.g. cum quis dicit latroni, te accusabo, nisi duxeris filiam vxorem, quia oritur talis metus ab extrinseco, & ex natura delicti.

Responsio ad casum intentantis accusationem.

Respondetur, licet oriatur metus ex natura delicti, tamen iniuste torqueri directè ad matrimonium inducendum hoc modo: quia nec minas intentans habet ius aliquod ex tali delicto inducendi contractus matrimonialis, aut acquirendi aliquod lucrum ex taciturnitate, neque ob causam frustrati lucri, aut contractus accusandi: & si accusatio ex hoc motiuo præcisè sequatur, peccat accusans contra iustitiam, quia & accusatio ipsa, quæ debet fieri ex motiuo iustitiæ, abstrahitur à suo fine, & apponitur iniuste finis lucri, aut commodi proprii, quod nequit expectari ex delicto alterius, quod nullum ipsi damnum intulit, aut intulit reo debitum præstandi lucri, aut ineundi contractus.

22
Secunda obiectio soluitur.

Obiicies secundò. In eo casu non dicitur incutere metum, sed auferre: ergo coactio ab ipso non est.

Respondetur, licet non incutiat metus, vt oritur ex delicto, & lege; tamen incutitur metus per se à minitante publicationem delicti ad finem executionis pœnæ: quis enim hoc ignoret? & ille metus incussus directè tendit ad matrimonium contra iustitiam, & libertatem talis contractus.

Tertia obiectio.

Obiicies tertio. *l. Si mulier 21. in principio, ff. de eo quod metus causa, &c.* vbi ita habet. *Si mulier contra patronum suum ingratam facta, sciens se ingratam, cum de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in seruitutem redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert, &c.* vbi ponderanda est Iuriconsuliti ratio: *quia de hunc sibi metum ipsa intulit, &c.* quasi sentiat eo ipso, quo quis delictum commisit, concipere timorem nemine

Ingratitudo libera obnoxia seruituti.

incutiente: *Fugit enim impius nemine persequente, &c.*

Respondetur hunc textum non esse ad propositum: quia serua à patrono restituta libertati, ob ingratitude est obnoxia patrono, & merito periclitatur de suo statu, ac proinde ipsa causam dedit, quam redimere potest recompenfando iniuriam illatam. Sic in proposito violans virginem per vim, aut dolum etiam dat causam timori, & obnoxio debito matrimonij, sicut serua ingrata debito seruitutis. Si tamen delictum non tendit in matrimonium, neque iudex, neque accusator potest intentare coactionem ad matrimonium, siue in processu, siue in executione, quando delictum ipsum non tendit in matrimonium ex natura delicti. Vnde si iudex intenter pœnas lege debitas reo nisi ducat filiam suam in vxorem, matrimonium erit nullum, quia licet pœna sit debita, & metus pœnarum ex delicto oriatur; tamen executio est iniusta, vt per se tendit in matrimonium, & contra libertatem eius. Quod si reus, vt dictum est, ex proprio consensu orto ex metu iuste pœnæ offerat matrimonium ad redemptionem pœnæ, erit validum matrimonium: quia iudex non infert pœnas, neque intenter directè ad matrimonium, sed ad finem legis, & executionem debitam iustitiæ, quam remittere potest per satisfactionem oblatam, ad quam ipse nec minis, nec ope cogit.

23
Responsio.

Disparitas casus.

Obiicies quartò. Metus excommunicationis iustæ non cadit in constantem virum, qua ipse est in culpa, ex qua pœnam, aut metum eius patitur; ergo similiter in casu proposito metus non est viri constantis.

24
Quarta obiectio.

Respondetur negando consequentiam, vel distinguendo, metus eius vt procedit ex delicto & lege, concedo, quia est iustus; vt applicatur per modum coactionis ad matrimonium, negatur: quia sic est volentus, vt refertur ad delictum furti, & legem, quæ non respiciunt ad matrimonium, neque ad illud dirigi possunt. Vnde perinde est ac si sollicitetur ad peccatum, intentata accusatione delicti; licet metus accusationis esset ex delicto: nequit tamen intentari ad delictum, aliud committendum; quia esset iniustum. Eodem modo est iniusta accusatio intenta in finem contrahendi matrimonij, quando delictum non tendit ad matrimonium.

Quintò obiicies. Metus iustus non rescindit cæteros contractus: ergo neque irritat matrimonium.

25
Quinta obiectio.

Respondetur antecedens esse dubium, quod negat Molina *tom. 2. de Iustitia & Iure, disp. 326. Sotus lib. 8. q. 7. Bartol. l. Metum presentem, ff. de eo quod metus causa, &c.* asserunt enim metum cadentem in constantem virum annullare ipso Iure contractus ex eo procedentes: & quidquid de hoc sit, negatur consequentia, quia, vt dictum est, sæpe, metus hic nec iustus est, quia contra libertatem matrimonij, & est cadens in constantem virum, vt intenter in ordine ad matrimonium: qui metus omnium consensu annullat contractum matrimonij sequentis ex ipso, quidquid sit de reliquis contractibus.

Soluitur.

Sextò adducitur *cap. de regularibus, &c. de simonia, &c.* vbi præcipitur Monachum ob simoniam detrudendum esse in strictius monasterium, & certum est ibi debere emittere professionem,

26
Sexta obiectio.

professionem,

fessionem, quæ matrimonium est spirituale, vt docet Nauar. in prima editione *conf. de reg. conf. 27. in 2. lib. conf. 8. de his que vi, &c.* Noster Manuel in *Summa 2. tomo, cap. 8.*

Respondetur.

Respondetur, quamuis id lex constituerit in simoniacos monachos, aut monachas, *cap. Quoniam, de simon.* quod est Lucij III. in Concilio generali, rectè Ecclesiam id stituisse in pœnam delicti, quod fuit etiã contra sui status professionem, & ex antiquis Decretis, quibus simoniaci ad arctam pœnitentiam obligantur: potest autem Ecclesia aliquem cogere ad matrimonium spirituale, quod directè ipsi subest, & maximè ratione delicti; potest & idem soluere: non ita ad matrimonium corporale. Disparitas etiã est in casu, quia supponitur metus latronis esse iustus, vt intentatur ad matrimonium, quod non admittitur. Deinde patet disparitas, quia sicut in Ecclesiæ potestate est pœnitentiam indicere ob delictum simoniæ; ita etiã præscribere modum pœnitentiæ: non ita licet ex lege, aut factò homini priuato cogere ad matrimonium ex delicto, quod non tendit lege, aut factò ad matrimonium. Quod confir-

matur ex *cap. Veniens 2. de sponsalibus, &c.* vbi decernitur matrimonium esse irritum, ad quod pater coëgit iuuenem repertum in eodem lecto cum filia, quamuis delictum ipsum cadat in matrimonium, vel saltem præsumi posset. Ratio autem est, quia præsumitur metus ex autoritate priuata incussus irritare matrimonium, & esse cadentem in constantem virum, quamuis delinquens fuerit in culpa: ergo à fortiori metus intentatus ob delictum, quod non tendit in matrimonium, incussus à priuata persona irritabit matrimonium.

Petes quid dicendum sit, quando pater puellæ, aut virginis seductæ intentat accusationem stupratori eius, aut mulier per vim oppressa per viam iustitiæ similiter intentat accusationem damni passi, nisi eam ducat oppressor, an matrimonium ex tali metu sit irritum? *Dubium.*

Respondetur negatiuè ex dictis, quia & pars læsa habet adminiculum legis, & iuste potest accusare, & delictum ipsum ex lege tendit ad matrimonium, & metus ille habet causam ab intrinseco ratione talis delicti. *Resoluitur.*

SCHOLIUM.

Tenet consensum coactum, iure diuino irritare matrimonium. Ita D. Thom. hic quest. vnic. art. 3. quest. iunc. 1. Gabr. q. 2. art. 2. Sotus q. 1. art. 3. vers. 7. arg. Angles hic q. 3. de consensu coactò. Veracruz 1. part. spec. art. 8. concl. 1. Couar. 2. part. cap. 3. num. 6. Hæc intelligi debet, sicut dixi distinct. 26. de indissolubilitate, quod scilicet consensus coactus irritet completiuè iure diuino positiuo, principiatiuè iure naturali. Opposita sententia tenens iure tantum Ecclesiastico irritare, est valde probabilis. Forte concordari possunt amba, si dicamus iure diuino requiri plenam libertatem ad hunc contractum, & maiorem quàm ad vllum alium, explanationem tamen huius relictam Ecclesiæ, & foris ultimam determinationem libertatis requisita. Ad tertium, docet malum proximi sufficere ad metum cadentem in virum constantem. Quam graue hoc malum esse debet, & quàm intimus, & charus ille proximus, puto arbitrio boni viri determinandum. De quo vide Sanchez lib. 4. de Matrimonio, disput. 4.

8
*Rich. præ-
senti dist.
art. 1. q. 1.*

Dicitur etiam quidam, quod posset dici, Ecclesiam illegitimare personam aptam etiam pro tempore illo, pro quo est coactio: quia sicut potest illegitimare simpliciter, ita etiam in casu, vel ad tempus. Sed hoc non credo, imò statutum Ecclesiæ hoc requirit ad naturam istius contractus ab efficiente determinatam propter finem, ad quem est.

Contra hoc, si iste coactus metu simpliciter consentit in istam, (vt dictum est priùs) verè consentit: quia ex quo virtuosus est, vt vitet peccatum mortale, consentit interiùs concorditer verbis exterioribus: ergo cùm per actum voluntatis transferratur dominium, iste transfert potestatem sui corporis in illam.

Præterea, si quis ex metu peccati mortalis, contraheret matrimonium simpliciter, puta si ex præcepto diuino, vel hominis superioris, si posset hoc præcipere, simpliciter contraheret: & tamen metus peccati mortalis est ita metus, & ita cadens in constantem virum, sicut aliquis metus pœnæ, imò multò magis.

Præterea, non tantum sibi potest quis timere malum, sed etiam proximo: ergo si malum imminet huic mulieri, vel peccati, vt si dicat pro firmo, quod se prostituat statim, nisi ducatur: vel pœnæ, vt si dicat quod alius, vel ipsa occidet se, nisi ducatur; iste vt vitet ista mala, accipit eam, videtur quod sit contractus matrimonij, & tamen ibi est metus: ergo.

Ad solutionem istorum, posset accipi ratio ex Sacramento: quia requiritur libera intentio in ministrando hoc Sacramentum: sed istud non est ita notum, sicut de libertate requisita ad contractum. Ad primum, concedo quod iste cui imminet metus peccati mortis, vel carceris, secundum rectam rationem debet dicere verba matrimonialia, quæ exiguntur ab eo, & ex consequenti debet consentire interiùs concorditer verbis: nec tamen per istum consensum transfert potestatem sui corporis in illam:

illam : quia nullus consensus est translatiuus , nisi merè liber. Et si dicas, saltem iste liberè habet actum voluntatis : ergo quantum est in se, transfert. Respondeo, non liberè habet, quia non nisi ex metu habet, licet metus non sit causa effectiua, sed causa vehementer inductiua; sicut non liberè loquitur verba exteriora, sed ex metu. Vel posset dici, quòd Deus, qui est superior Dominus in ista translatione, non ratificat eam, nisi sit merè libera.

Et per hoc posset responderi ad istud argumentum, iste scit se non transferre corpus suum, quia non liberè consentit, & signo exteriori ostendit se transferre : ergo mentitur. Respondeo, ostendit se transferre quantum in se est : sed scit se non transferre, quia scit hæc non ratificari à superiori.

Si dicas; ergo ad hoc, quòd non mentiatur, oportet dicere, *Accipio te in meam, si Dominus permiserit.* Respondeo, ista conditio semper intelligitur, quantumcumque sit absoluta locutio : & isto modo debet intelligi absolute verbum eius, *Accipio te in meam*, supple quantum in me est, præsupposita violentia ista : & si Deus ratificaret per talem consensum, qualem nunc habeo traditionem corporis mei fieri, traderem tibi meum, & in tantum trado, quantum tradi potest per talem consensum.

Ad ^b secundum, dico quòd contrahens ex obedientia, propter metum peccati mortalis, contrahit, vt seruet iustitiam : & ideò ex mera electione, & tunc videtur cessare ratio contra primam opinionem; quia ita diceret ille, quòd coactus ad verba ex mera electione, consentit ad verba ex iustitia, quia consensum illum habet zelo iustitiæ, ne scilicet peccet.

Ad ^c tertium, si tantummodò timeatur pœna in proximo, dico quòd non posset ex tali metu esse consensus sufficiens ad matrimonium : sed si timeatur peccatum in proximo, & hoc valdè certitudinaliter, opus perfectum esset, si quis illam acciperet, ne peccaret : & si acciperet, teneret matrimonium, quia esset consensus liber ex charitate.

Ad ^k primum argumentum principale, non est simile propter tria. Primò, quia conditio baptizati efficitur melior : non sic matrimonio astricti. Secundò, quia voluntas superioris ratificat per talem consensum coactum, aliquem fieri filium Ecclesiæ : non sic autem in matrimonio. Tertio, quia in Baptismo non est ita propriè matrimonium, sicut adoptatio. Potest autem benè sufficere minùs de voluntario in adoptato, quàm in contrahente matrimonio. Vnde non habens vsum rationis potest adoptari, sed non desponsari.

Ad secundum, fortis non est omnino impavidus, quia hoc est audacis in nullo pueri : sed est impavidus, & pauer, vt recta ratio dicitur : dicitur autem ratio recta plus debere timere mortem, quàm carcerem, & peccatum mortale, quàm actum istum aliàs displicibilem.

Ad tertium, in inductione per terrores, multum est de inuoluntario, & parum de voluntario; è conuerso autem in inductione per blanditias, & delicias : ibi enim multum est de voluntario, & parum de inuoluntario; quia in primo si voluntas dimittatur sibi, statim resilit : in secundo autem, si iam allecta dimittatur sibi, forsitan prosequeretur illud, ad quod allecta est : & ideò non sic est inuoluntaria coactio per blanditias, sicut illa quæ est per minas, & terrores; & ratio est, quia frequenter voluntas concordat appetitui sensitui, qui ab aliquo magis conuenienti patiens, magis, & magis inclinatur, & è conuerso patiens ab aliquo disconueniente, magis, & magis fugit.

Ad vltimum, illud caput potest exponi de *debere*, de congruo : non autem de necessitate præcepti; & ad illud, quod adducitur *de ff.* dico quòd ita loquitur Ius civile, sed Ius Canonicum est contrarium. Vnde illud Pauli, *Filij obedite parentibus*, non intelligitur quoad istud : quia in isto non tenetur filius obedire patri. Quod autem adducitur de matrimonio spirituali, non est simile, quia non tantam auctoritatem habet pater corporalis super filium ad matrimonium carnale, quantam habet pater spiritualis, super filium respectu matrimonij spiritualis : & ratio congrua est, quia hic efficitur contrahens melioris conditionis, non sic autem ibi.

Quis cõsentit in matrimonium coactè, armentitur, sciens non esse matrimonium verè?

10

Matrimonium in solo metu nõ uirritatur. Vide Sachs. lib. 4. de matr. d. 1;

11

Ad arg. 1. Quare tenet Baptismus ex consensu coactò, matrimonium non?

Ad 2. Fortis rectè timet, audax non.

12

Ad 3. Inductio per blanditias, & delicias, non annullat matrimonium.

Ad 4. Iy debet non afferre præceptionem Ephes. 6. Filij an tenentur obedire parentibus quoad matrimonium contrahendum.

27
An sit imp-
dimentum
Iura Eccle-
siastici.

Dicit etiam quidam, quod posset dici, &c. Hæc est sententia Richardi in hac distinct. art. 1. quest. 1. in corpore, ubi tenet probabiliter dici posse Ecclesiam illegitimare personam pro tempore, quo durat coactio; ac proinde matrimonium esse irritum, si adhibeatur coactio ex Iure tantum Ecclesiastico: quam sententiam tenet Durandus hic quest. 2. Paludanus quest. 1. art. 3. conclusione 2. Sotus quest. 1. art. 3. Arboreus lib. 11. Theosophia, cap. 15. Ledesma 2. p. 4. quest. 49. art. 3. Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 9. & alij, quos sequitur Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 1. 4.

sententia af-
formalia.

Esse Iuris di-
uini, & non
Ecclesiastici

Conclusio Doctoris est negatiua, quam tenet D. Thomas in hac distinct. quest. vnic. art. 3. quest. 1. in corpore. D. Bonaurenta q. 1. Richardus loco citato. Gabriel. in 3. distinct. 39. quest. 1. art. 2. conclus. 8. in supplemento hac distinct. quest. 2. art. 2. Almain quest. 1. Carthusianus quest. 2. Anton. 3. part. Summa tit. 1. cap. 7. Veracruz 1. part. speculi, art. 8. conclus. 1. Angles in flor. 1. part. de matrim. quest. 3. art. 1. difficult. 1. Bartholom. Ledesma dub. 2. 3. de matrim. conclus. 3. Molina tom. 2. de Iustitia & Iure, disp. 326. ad secundum. Sotus docet esse valde probabilem. Couat. in 4. decret. 2. part. cap. 3. Victoria, & alij, qui magis adhærent primæ sententiæ.

28
Probatio.

Huius conclusionis fundamenta, & probatio- nem adducit Doctor in textu præcedenti, ubi probat matrimonium coactè contractum esse Iure diuino inualidum ex causa formali, finali, & efficiente. Confirmatur, Iura, quæ citantur, & solum mentionem faciunt huius metus cadentis in cõstantem virum, non continent inhabilitatem hanc, quam dicit prima sententia inductam ab Ecclesia, tanquam per eam primò institutam, neque alibi extat vllus Canon continens institutionem huius inhabilitatis Iure Ecclesiastico, & anterior: ergo nequit institutio referri in Ecclesiam. Antecedens patet, quia illi Canones declarant metum constantis viri irritare matrimonium, & nihil in hoc statuunt, quia agunt de matrimonio contracto, non autem contrahendo. Institutio autem Ecclesiastica reducitur semper ad suam originem, quando est noua, vel si ex traditione est Apostolica, illa traditio habetur ex Conciliis, & antiquis Patri- bus; casus autem præsens non ita reducitur, neque Ecclesia se remittit in illis Canonibus ad aliquod Ius antiquum, aut traditionem: ergo ex natura contractus, & prout primùm institutum est, debet referri illa explicatio, non verò ad institutionem Ecclesiæ.

Canones refe-
runt hoc in
Ius diuinum.

Causa irri-
1471.

29
Probatur consequentia, quia in primis c. Cum locum, &c. de sponsalibus, &c. intelligi debet iuxta rationem, & causam, quam adducit Pontifex irritati matrimonij ex metu viri constantis. Hæc ratio præcisè defumitur ex natura ipsius contractus, & Sacramenti; Cum locum non habeat, inquit, consensus, ubi metu, vel coactio intercedit, necesse est, ut ubi assensus cuiusquam requiritur, cõsitioni materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur, & ubi de ipso queritur, plena debet securitate ille gaudere, cuius est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere quod odit, & sequatur exitus, qui de iniuriis solet nuptijs

prouenire, &c. Vbi Pontifex primùm sumit rationem ex natura consensus liberi à coactione, quod est consonum Iuri naturali, & ex institutione Iuris diuini positiui. Deinde, fundat rationem quatenus per consensum liberum hoc modo perficitur tanquam per causam. Hanc eandem rationem assignat Innocentius II I. cap. Tuae fraternitati, &c. de sponsalibus & matrim. &c. ubi queritur, an solis verbis contrahatur matrimonium?

Respondet, matrimonium verè contrahi per legitimum viri & mulieris consensum, &c. requiri verba in ordine ad Ecclesiam, & surdos & mutos posse contrahere matrimonium per mutuum consensum. Ex quibus Doctores colligunt contractum matrimonij ex diuina, & non Ecclesiastica institutione fieri per consensum mutuum verbis, aut signis expressum; quia consensus est qui inducit contractum, in quo consistit matrimonium, siue fiat Sacramentum, siue non; de quo supra dictum est: ergo nullum est fundamentum interpretandi Pontificem in c. Cum locum, allegando eandem causam, ex qua declarat matrimonium coactum esse nullum, loqui secundum institutionem Ecclesiæ, cum causa ipsa allegata contineat diuinam institutionem, & quæ determinauit de natura cuius contractus.

Item, Pontifex assignat aliam rationem, quam supra Doctor expressit ex causa finali: ne per timorem, inquit, dicat sibi placere quod odit, & sequatur exitus, qui de iniuriis solet nuptijs prouenire, &c. cui concordat illud 20. q. 3. cap. Præsens, quod quis non diligit, facile contemnit, &c. & cap. Requisiuit, &c. dicitur libera esse matrimonia, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere, &c. Cum ergo matrimonium sit indiuidua vitæ societas per amorem mutuum, ad finem educandæ prolis, idèd Deus instituit illud in consensu libero vtriusque, per quem contractus firmaretur, ne iniuri à sine destinato resiliirent. Eodem modo etiam instituit, vt idem consensus liber à coactione, quod non minus ad talem finem facit, & ad mutuum amorem cum pacifica cohabitatione. Primum citra controuersiam est diuinæ institutionis: ergo & secundum: nam quod aliqui moderni doceant matrimo- nium non potuisse institui sine mutuo consensu, idèd id docent, quia vel consensus est causa formalis, vel materialis, & requisitus ad hunc nexum ex fine, ad quem tendit: quod à fortiori probat consensum non esse debere coactum hac coactione, de qua loquimur: qui verò dicunt posse induci, aut potuisse vinculum à Deo, sine dependentia à voluntate coniugum; idèd de facto docent non fuisse sic institutum, quia non congruebat fini præscripto. Vnde id rectè Doctor colligit ex illo Gen. 2. Adhærebit uxori suæ, &c. relinquendo, scilicet patrem, & matrem, non adhæret autem nisi libera, & non coacta voluntate eam accipiat. Et huius libertatis exemplum rectè statuit Gen. 24. in Rebecca, cuius voluntas explorata fuit antequàm parentes consensum præstiterint in matrimonium eius cum Isaac: ergo hæc institutio ex præfatis Canonibus non colligitur esse Ecclesia

Causa impe-
dimenti est
diuini iuris.

30
Probatio à
causa finali.

Effectu ad
eam legem
pertinet, per
quam deter-
minatur cau-
sa.

*Declara-
tio ad
reducenda ad
suum funda-
mentum.*

Ecclesiastica, sed diuina ex fine, & causa con-
tractus assignata in prædicto cap. Cuius locum; ex
quibus procedit declaratio.

31
*Contractus
Iure diuino
nullus nequis
esse matrimo-
nialis.*

Secundò probatur conclusio: Contractus
Iure diuino, & naturali nullus nequit esse legiti-
mus matrimonij, aut fieri legitimus per Eccle-
siam; sed contractus coactus per metum viri
constantis est nullus lege diuina, & naturali; er-
go nequit esse ex eadem lege legitimus matri-
monij. Sumo contractum latè, vt obnoxius est
restitutioni, & solubilis, aut irritari potest. Maior
est certa. Minor recepta ab omnibus: quia tales
contractus sunt ipso humano Iure nulli, aut irri-
tandi, quia per eum res non transit in iustam
possessionem alterius: aut dominium, cum hoc
requirat translationem liberam, & antequàm ir-
ritetur contractus, qui eam possidet, tenetur eam
restituere ex diuino & naturali Iure, quo quis
nequit priuari re sua iniuste. Probatur conse-
quentia, quia contractus matrimonij ex natura
sua est intuibilis ex diuina institutione: ergo
nequit fundari in aliquo solubili; & quod diu-
ina lege, aut naturali irritum est, aut irritandum:
ergo non ex sola Ecclesiastica, aut humana in-
stitutione est nullus, sed ex diuina, qua habet vt
fiat per consensum legitimum, & irreuocabilem,
siue per humanam legem, siue etiam per
propriam voluntatem; ea enim ratione, qua in-
ducta est diuini retum, & proprietatis, Deo ap-
probante in Decalogo, manet res in proprietate
sui domini, nisi ipse eam iuste transferat, & per
liberum consensum, quando lex aliter non dis-
ponit in pœnam negligentiae, aut delicti, & hoc
ad communem pacem, & societatem legitime
seruandam.

*Contractus
dati in ter-
mine, solubili.*

32
Responsio.

Dices inde sequi quoddam etiam consensus me-
tu leui, & inconstantis extortus annullat matri-
monium, quia cæteri contractus tali metu facti
sunt obnoxij restitutioni in foro conscientiae,
quia deficit translatio libera.

Impugnatio.

Contrà Non sequitur, sed argumentum à
fortiori concludit dato antecedente; & peto qua
lege consensus coactus non transferat domi-
nium in foro interno animæ: non alia quàm ex
lege illius fori propria, quæ est diuina, & natu-
ralis, quæ iudicat de occultis: ergo contractus
nullus illa lege non potest esse matrimonialis
inducens vinculum insolubile, nisi ipsa lege, &
voluntate legislatoris suppleatur. Sed consensus
coactus per metum viri constantis non inducit
contractum legitimum in foro conscientiae
obstante diuina lege: ergo neque matrimonial-
lem; cur autem metus leuis non annullat con-
tractum matrimonij, non est ex institutione
Ecclesiæ, sed ex diuina institutione, quam per
declarationem Ecclesiæ cognoscimus, quæ de-
clarat requiri consensum liberum à coactione,
quæ cadat in virum constantem, ad valorem
matrimonij, quod non annullatur per metum
viri inconstantis, & leuis, quia id non declarat
Ecclesia, imò excludit per exceptionem solius
metus cadentis in constantem virum, diuina in-
stitutio ex declaratione Ecclesiæ est petenda,
quæ institutio congrua fuit propter præceptum
& necessitatem propagationis, & ad excluden-
dos prætextus faciles ad soluendum matrimo-
nium, quod Deus voluit esse insolubile,
nisi in casu præfato, aut quando deest cir-
cumstantia lege statuta, vt contrahentes sunt
habiles.

*Cur mat-
rimonium ex
leui metu sa-
lum tenetur?*

Senti oper. Tom. I X.

Tertiò. Omnis ratio & congruentia, quæ
probat necessitatem contentus proprii coniu-
gum, ita vt parentes pro filijs infantibus con-
trahentes, aut tutores non petant matrimonij
pupillorum nomine, quamuis alij contra-
ctus valeant nomine ipsorum, omnis, inquam,
talis ratio reducit ad necessitatem consensum
liberi ipsorum coniugum ex diuina institutione;
sed perinde etiam probatur necessarium esse
illum consensum liberum esse à coactione præ-
dicta ex diuina institutione, ex qua consensus
coactus non reputatur pro vero consensu, & li-
bertatis necessariæ ad contractum in foro con-
scientiæ: quia consentiens licet sit voluntarius,
tamen electio eius magis specificatur à motiuo
coactionis, tanquam à fine operantis, quàm à
translatione rei, in quam non consentit, nisi vt
præcisè est medium liberandi seipsum à co-
actione graui, quæ infertur, & eius causa, quæ
applicatur. Consensus autem liber in matrimo-
nio, & personalis idè requiritur, quia vincu-
lum amoris naturalis per indiuiduam societa-
tem, quæ prima est in genere humano, inducitur
per matrimonium: ergo requiritur consensus in
eo gradu liber ex diuina institutione, quod speci-
ficatur à suo fine principaliter, & vt ex eius mo-
tiuio procedit, non autem ex motiuo contrario,
& solitante perpetuum diffidium, & odium
inter contrahentes, contra naturam specificam
huius contractus, & finem matrimonij à Deo
institutum, & lege inseparabilem: qui enim de-
terminat finem, determinat etiam media ad fi-
nem in eo gradu, quo sunt media, & non aliter.
Alias rationes non continentur pro hac con-
clusionione vide apud Sanchez loco præfato.

33
*Terre proba-
tio.*

*Causa à
causa magis
specificatur,
quàm à fine
contractus.*

*Requiri con-
sensum à fine
specificatur.*

*Media sequi-
tur naturam
suis.*

Obiicies primò. Quia metus cadens in con-
stantem virum aut annullaret contractum Iure
diuino, & non Ecclesiastico ex defectu libertatis,
aut ex iniuria illata: sed vtrumque horum
perinde reperitur in metu leui: ergo signum est
Iure Ecclesiastico induci hoc impedimentum,
non verò Iure diuino, aut naturali.

34
*Prima obie-
ctio.*

Respondetur primò. Quia defectu libertatis
requisitæ Iure diuino, vt supra probatum est, &
consequenter ratione iniuriæ illatæ, per co-
actionem talem. Neutrum inuenitur in eo gra-
du in metu leui, cuius causa est in apprehensione
erronea, & non subsistit in re ipsa, aut in rec-
ta ratione; ac proinde non tollit libertatem in
eodem gradu, quo metus constantis viri, quia
etiam ob hunc metum Iura dant actionem in
foro externo, non ita ob metum leuem. Magna
ergo est differentia vtriusque. Ratio adducta
perinde vrget etiam in sententia propria: quare
enim Ecclesia annullat contractum matrimo-
nij ex metu viri constantis, & non ex metu leui
initum, nisi ex diuersitate præmissa: lex enim
debet respicere ea quæ in recta ratione com-
muniter fundantur, & non quæ ex accidenti in
hoc, aut illo eueniunt ex propria infirmitate,
aut corruptione. Sicut ergo Ecclesia habet ra-
tionem vnius, & non alterius metus, quantum
ad nullitatem matrimonij, iuxta primam sen-
tentiam, ita Deus perinde instituendo con-
tractum voluit esse liberum à coactione proue-
niente à metu graui, & non à metu leui; & hoc
declarat Ecclesia ex prima institutione contra-
ctus in consensu libero hoc modo.

Responsio.

*Differentia
inter metum
leuem, & gra-
uem.*

Quod amplius est, dico Ecclesiam non po-
tuisse hanc differentiam inducere: quod supposito
quod

35
*Ecclesiam non
potuisse indu-*

cere, hoc impedimentum.

quod vinculum hoc sit indissolubile ex diuina institutione, & alligatum contractui legitimo, qui excluderet defectum libertatis, & iniustitiam, sicut Ecclesia nequit facere, quin contractus etiam initus per consensum extortum per metum leuem non sit obnoxius nullitati in foro conscientie, quia est contra legem diuinam, ita etiam ex ratione communi contractus, matrimonium esset nullum, nisi Deus specialiter exciperet coactionem grauem. Quia si contractus non est legitimus, qui fit contra legem positiuam humanam, à fortiori non erit legitimus, qui fit contra legem Dei fortius ligentem. Sicut ergo Deus solus excipere potuit hunc contractum, ne irritaretur per metum leuem in foro conscientie, ita etiam instituit, vt per solum grauem fieret ipso Iure diuino nullus: ex quo patet ad rationem adductam.

35
Secunda responsio. Matrimonium esse nullum si metus dedit causam.

Declaratio Ecclesie innititur præsumptioni.

Respondi potest secundò, Iure diuino irritari in foro conscientie matrimonium quocunque metu extortum, si ipse metus sit tota causa consensus, & Ecclesiam nihil circa hoc mutasse, asserens metum cadentem in constantem virum reddere matrimonium nullum: quia Ecclesia sequitur præsumptionem fori externi, qui fundatur in causa metus, quando est leuis, non præsumitur coactio repugnans libertati; quando verò grauis, contrarium præsumitur; si tamen metus ex causa leui sit adeò grauis in affectu interno, vt tollat omnino spontaneum consensum, ita vt nullo modo patiens vellet contractum nisi ex terrore, tunc tollitur consensus liber requisitus ad matrimonium, cum locum non habeat consensus, vbi metus & coactio intercedit, &c. cap. Cum locum, &c. de sponsalibus, &c. & plena libertate debet gaudere matrimonium loco citato, vt procedat ex electione spontanea, & non coacta, Ius enim statuens discrimen inter metum leuem, & grauem, innititur præsumptioni, vt dixi, ex natura causæ, vbi autem veritas in foro occulto conscientie (de quo nequit sciri publicè nisi ex natura causæ applicatæ) elidit præsumptionem; in foro perinde conscientie standum est veritati rei, & non præsumptioni, vt patet in simili casu præsumptionis, quo sponsalia per copulam ante Tridentinum transibant in matrimonium, quia Ecclesia præsumebat copulam maritali consensui inniti: si tamen in veritate animus non fuit maritalis, sed fornicarius, matrimonium erat in foro conscientie nullum. Sic etiam ficto animo proferens verba exprimentia exteriori, nullum contrahit matrimonium, quamuis in facie, Ecclesie præsumitur consentiens, & matrimonium tenet: quia in foro conscientie veritas præualeat præsumptioni. c. Tunc, cap. Is qui fidem, &c. de sponsalibus. Sicut ergo reliqui contractus metu ex leui causa initi, in foro conscientie non tenent, si metus solus dedit causam contractui, ita neque matrimonium, quod requirit maiorem libertatem, valebit: vbi enim cæteri contractus propter metum sunt rescindendi, matrimonium erit oulum.

Exemplum de matrimonio præsumpto,

Aliud de fide.

37
Metus ex causa leui potest esse grauis in persona.

Metus autem ex causa leui quoad affectum potest esse ita grauis respectiue ad personam, vt eundem effectum inducat, quantum ad priuationem libertatis, quem metus grauis in viro constante operatur. Hinc etiam Doctores metum grauem respectiue ad personam attendi debere dicunt propter libertatem requisitam consensus spontanci, siue quo non valet con-

tractus. Hanc sententiam tenet noster Roderiquez 2. tomo Summa, cap. 8. Decius reg. in omnibus causis 29. ff. de reg. iuris. Nauarr. in Summa Latina cap. 2. lib. 3. consil. cons. 84. de regul. lib. 1. de his qua vi, &c. cons. 1. 3. 5. & 9. Iacobatus de Concilijs, lib. 4. art. 4. in tomo 11. tract. Iuris. Veracruz prima parte speculi art. 8. Probabilem tenet Ledesma in 4. 2. part. 9. 46. Henriq. lib. 1. de matrim. cap. 9. Salzedo super regula 592. & probabilem etiam docet Sanch. lib. 4. disp. 17. maximè dicendo metum irritare matrimonium ex Iure diuino.

Aduertendum tamen metum grauem in affectu, licet ex causa leui in æstimatione prudentium, aliquando esse, aliquando verò leuem, siue ex causa leui, siue ex causa graui, respectiue ad consensum præstitum. Tenendo ergo hanc sententiam dicendum est vniuersaliter illum metum esse grauem ex quacunque causa oriatur grauem dico in affectu, & præiudicantem, libertati consensus, qui non est solum impulsus per modum excitantis ad consensum, sed dat causam finalem consensui, ita vt nullo modo daretur consensus nisi ad summouendum causam metus, & ipsum metum, & nullum sit motius operandi propositum voluntati, quod affectat propter se, nisi tantum summotio metus, & causæ eius hic & nunc; talis autem consensus est simpliciter coactus, & vt est matrimonij, non est ipsius propter se, sed vt est medium summouendum metum. Econtrà siue causa leuis, siue grauis sit, modò metus sit leuis in affectu, & solum excitans ad consensum, qui aliàs fit propter finem intrinsecum ipsius contractus, tunc non dat causam contractui finalem, & valet in foro conscientie quantumlibet in foro externo præsumatur nullus ob causam metus grauis; & si dicatur Ecclesiam induxisse impedimentum inhabilitatis in casu coactionis grauis ex causa, esset nullus: tamen tenendo sententiam quam sequimur erit validum matrimonium; quia consensus spontaneus est, vt respicit suum motiuum finale, & ex mera electione, licet ad eum excitet metus leuis in affectu; v. g. aliquis contrahens sponsalia accedit animo maritali ad sponsam, quam omnino vult ducere: si adiciatur ad hoc metus ex causa graui, non potest esse grauis in affectu, quia talis non est repugnans, sed potius promouet interiùs consensum, quem habet, in suum finem: metus autem est circa nolitum, & repugnans appetitui elicitio voluntatis: in proposito casu voluntas non est repugnans, sed inclinata in consensum: ergo, &c.

Hinc sequitur Deum non instituisse aliquid speciale circa contractum matrimoniale, quantum ad libertatem necessariam consensus, præter id quod commune est cæteris. Doctores autem & Ecclesia loquentes præcisè de coactione viri constantis, innituntur præsumptioni fori externi. Ex quo patet ad argumentum in oppositum, vna vel altera via, dicendo scilicet quòd ex diuina institutione tantum metus cadens in constantem virum annullat matrimonium, attendendo tantum ad metum rationabilem, vt eo est consensus, vel dicendo ex secunda responsione omnem metum ex quacunque causa ortum, qui dat causam, & finem consensui, annullare contractum secundum veritatem, & in foro conscientie, non secundum præsumptionem.

38

Declaratio prioris responsionis.

Quando metus leuis dat causam finalem irritum.

Metus ex graui causa in voluntate inclinata aliàs non irritat matrimonium.

39

Deum nihil noui confisuisse circa consensum coactum.

Responsio problematica.

Obiectio.

Obiicies secundò: Baptismus requirit consensum adulti, tamen coactus sufficit: ergo etiam coactus non irritat Iure diuino matrimonium.

Responsio. Aliter cõsensu ad Baptismum, aliter requiritur ad matrimonium.

Respondetur non requiri consensum adulti ad Baptismum, vt materia, & forma, sicut ad matrimonium; sed vt conditionem, ideòque consensum coactum sufficere, per quem inclinatur voluntas efficaciter ad receptionem eius: non ita in matrimonio, quia requiritur vt perficiatur contractus eius per consensum mutuum personalem, & liberum, in forma, & materia, ex diuina institutione; est enim contractus onerosus, ad quem Deus instituit hominem debere de libero suo consensu excludente coactionem grauem induci, & hoc requirit finis, & ratio specifica huius contractus.

40 Tertia obiectio.

Obiicies tertid: Nihil magis contrariatur contractui, quàm dolus & error; sed hic non irritat matrimonium, nisi sit personæ, aut conditionis: ergo metus non irritat, nisi solo Iure Ecclesiastico.

Responsio.

Respondetur negando consequentiam ad antecedens verò dicitur *dist. sequenti*: quis error, & quo Iure dirimat matrimonium, nempe vtrumque Iure diuino, & non Ecclesiastico dirimere ex defectu libertatis, & consensus; sicut metus grauis, qui magis repugnat libertati consensus, quàm ignorantia, & error, quia metus positiuè repugnat, error verò solum priuatiuè, & ex defectu intellectus.

41 Obiectio contra conclusionem ex libertate absoluta contractuum.

¶ *Contra hoc, si iste coactus metu simpliciter, &c.* Obiicit contra conclusionem principalem, primò, quia consensus coactus, supple ex metu, est absolutus, & transfert dominium; est enim conformis verbis, per quæ exprimitur, quæ sunt signa consensus absoluti, & non conditionati. Debet autem proferens verba habere consensum conformem, & absolutum, ne mentiatir perniciosè, vt *suprà* probauit §. *Hic dicitur, &c.*

Secundà obiectio.

Secundò contrahens ex metu peccati validè contrahit: ergo etiam contrahens ex metu pœnæ, vel damni.

Tertia obiectio.

Tertid, contrahens ex metu mali in proximo validè contrahit, siue sit peccati, siue pœnæ.

42 Responsio ex libertate intentionis requisita in ministro.

8. *Ad solutionem istorum, &c.* Respondet primò ex ratione Sacramenti, ad quod requiritur intentio libera in ministro: *Quamuis hoc, inquit, non sit sic notum, sicut notum est requiri libertatem ad contractum.* Ministri huius Sacramenti sunt ipsi contrahentes, vt dicit *distinct. 26.* meritò dicit non esse notum libertatem in eo gradu requiri ad intentionem ministri; sicut ad contractum: quia intentione, coacta etiam, ministri, saluatur intentio Christi, & Ecclesiæ: quod sufficit ad perficiendum Sacramentum, adhibitis materia, & forma. Cæterum in hoc Sacramento est ratio specialis, quia contrahentes ministrant Sacramentum; inquantum contrahunt, si sunt baptizati: quidquid ergo requiritur ad contractum validum, requiritur ad Sacramentum. Quia tamen manifestior est ratio delumpra ex natura contractus, quàm Sacramenti, & ministri intentione, licèt hic coniuncta sint; idè dicit non esse ita notum primum, sicut est notum secundum.

43 Secunda responsio.

Hoc ergo præsupposito respondet secundò ad primum, quòd ille, cui incutitur metus peccati mortalis, aut carceris, seu alterius pœnæ, secundum rectam rationem, debet dicere verba matrimonialia exteriori, & habere consensum

conformem interiùs. Intelligit metum peccati mortalis secundum rectam rationem, illum qui est mendacij perniciosi, si fictè diceret verba sine consensu debito, quem repræsentant, quando scilicet est constitutus in ea perplexitate, vt vel mentiatur dicendo verba fictè, vel certè det consensum per metum. Negat autem per talem consensum transferri potestatem corporis, vel ex defectu consensus liberi requisiti ex ratione communi contractus; vel quia talis in specie non ratificatur à superiori domino, qui est Deus.

Perplexitas consentientis.

Hæc solutio trimembris patet ex responsione præmissa ad primum argumentum oppositæ sententiæ, secundum vtramque viam ibi assignatam: consensus ergo ille, licèt sit absolutus, impeditur per metum; est autem absolutus, quamuis imbibat conditionem præsuppositam legis annullantis, quia est absolutus, quantum est ex parte consentientis in talibus circumstantiis; ex quo patet ad replicam, vide textum.

h *Ad secundum dico, &c.* Respondet ad secundam obiectionem, nempe si consensus fiat ex zelo iustitiæ, & ad euitandum peccatum, tenere consensum, & contractum factum, quia nempe hic consensus est ab intrinseco, & secundum rectam rationem, & non ex commodo, sed ex iustitia, de quo superiùs diximus: verbi gratia, quando aliquis contrahit cum concubina metu diuinæ offensæ, & ne ampliùs peccatum in eadat: vel aliquis timore scandali contrahat, & huiusmodi.

44 Responsio ad secundum.

Hinc infertur primò, quòd si aliquis ex metu reuerentiali contrahat, validum esse contractum, si ille consensus fiat ex motiuo iustitiæ seruandæ, aut morem gerendi, præcepto patris, aut consilio superiorum, & voluntati: quòd si consensus sit ex metu reuerentiali, cui adiunguntur minæ, & periculum damni grauis, est cadens in constantem virum, & annullat matrimonium: quia metus ille ex affectu commodi procedit, & non iustitiæ. Vide plura de hoc apud Sanchez *lib. 4. disp. 6.*

Illatio. Contractum ex metu reuerentiali est validum.

Infertur secundò; quòd si aliquis metu graui contraxit matrimonium, quòd si eodem metu inductus fuerit ad consummationem eius, si consummatio facta sit ex affectu iustitiæ, & spontanea ne peccaret, valere matrimonium, *cap. Is qui fidem, &c. de sponsalibus, &c.* & communiter Doctores in *presenti distinct. vt D. Thomas artic. 3. quæstionè. 2. ad 2.* D. Bonauentura *quæst. 2. Richardus artic. 2. quæst. 2.* Paludanus *quæst. 1. artic. 4. Glossa in cap. consultationi, &c. eodem. Summis verb. Matrimonium,* qui dicunt per copulam spontaneam animo maritali habitam matrimonium nullum ex metu ratificari. Ratio est, quia metus in casu proposito mutat rationem causæ, quam habuit in priori contractus, quia in illo fuit causa non solum compulsiva, sed etiam finalis, & dans speciem actui, id est, consensum specificans ex solo affectu commodi ad remouendum damnum; in casu copulæ sequentis ex animo maritali, est solum excitans, & consensus maritalis est nouus, & diuersus, & conceptus ex regula iustitiæ ad euitandum peccatum, quia aliàs non liceret habere copulam ex vi prioris consensus coacti: consensus ergo maritalis superueniens specificatur ab ipso contractu, & sine eius, ratificat priorem contractum,

45 Secunda illatio. Matrimonium contractum ex metu validatur per consensum sequentem.

Secuta copula animo maritali alevitandum peccatum validam matrimonii.

46

& reddit copulam licitam, est concomitans cum consensu alterius coniugis, qui manet aliàs suspensus, & nullus donec accedat consensus patientis coactionem.

Idem dicendum si ex vtraque parte fuit coactio, modò superueniat consensus maritalis mutuus in ordine ad copulam. Hoc matrimonium ita ratificatum per consensum præmissum non est matrimonium præsumptum, sed reale, & secundùm veritatem rei, vel in foro conscientiarum, vel aliquando etiam in foro externo, vt si metum passus affirmet se de nouo consentire in contractum, qui aliàs nullus erat per consensum priorem, & metum, asserens se consentire in copulam non ex coactione, quæ infertur, sed ne illicita sit, & ad salutem animæ suæ, & ne ex facto sequatur scandalum. Tunc matrimonium erit validum in foro exteriori supposito vero consensu maritali. Si verò adhibeat consensum internum tantùm, & factum externum, erit saltem matrimonium verum in foro conscientiarum, licet aliqui id negent.

47

Dubium de valore huius matrimonij in foro externo. Prima sententia.

Dubium est, si in foro externo, & coram Ecclesia fiet verum matrimonium. Idem etiam dubium non obstantibus præmissis manet etiam quoad valorem matrimonij in foro conscientiarum. Qui dicunt inhabilitari personas pro eo tempore, quo durat coactio; consequenter dicebant, quòd neque in foro interno, neque externo valeat matrimonium: quia consensus maritalis non perficit contractum, quia inhabiles sunt personæ ad contrahendum per legem; ideòque donec recedat coactio, nullus consensus erit legitimus: hæc satis consequenter dicta sunt, & patet in aliis impedimentis irritantibus, quamdiu persistunt, non valere matrimonium. Hanc tenet Sanchez *disput. 1. 8. lib. 4.* Aliud fundamentum esse potest, nempe durante coactione non posse copulam haberi ex consensu maritali: ergo etiam neque in foro conscientiarum valebit matrimonium in casu præmissis ex vtraque causa.

Sententia affirmans esse matrimonium secuta copula.

Alia sententia tenet matrimonium in foro externo valere, *cap. de eo qui duxit in matrimonium, &c.* vbi glossa in *cap. consultationi*, cum glossa *cap. Ex literis; de sponsalibus, impub.* quibus præsumitur matrimonium subsecuta copula, ex ratione aliàs allegata; quia nempe Ecclesia præsumit consensum maritalem, qui debet inesse secundùm rectam rationem, & legem. Pro hac facit Paludán. Supplementum Gabrielis *hic dubio 3.* Sotus *quest. 1. art. 3.* Angles *suprà* citatus, & Barthol. de Ledesma *dub. 2. 3.* Vega *lib. 2. Summa casu 5 1 3.* & probabilem censent Henriquez & Sanchez citati. Idem de sponsalibus quando copula sequitur etiam coacta olim transiisse in matrimonium, docent Couarr. *4. decret. 1. cap. 4.* Cuccus *lib. 1. Institut. Maior. tit. 10.* Hostiensis *cap. 15 qui fidem, &c. de sponsalibus, &c.* Ioannes Andreas *ibidem;* dicens sceminam posse solùm allegare contra præsumptionem se vim passam, non autem virum, qui opprimi nequit.

48

Prima conclusio esse dubia præsumptionem.

Dico primò præsumptionem in hoc casu esse dubiam, quia eadem causamans elidit præsumptionem, nempe coactio. In prædictis autem Iuribus fundatur præsumptio in copula spontanea, ad quam vis exterior non compellebat, & cessante coactione. Vnde sicut Ecclesia nequit præsumere consensum spontaneum ex causa metus in contractu sequente, quia metus ille præsumitur causa consensus, ita etiam sup-

posita perseverantia eiusdem coactionis ad consummationem matrimonij coacti, manet dubia præsumptio in facto externo consummationis, quamdiu voluntas subest coactioni: quia ex offensione libertatis offenditur, & deliberatio, & iudicium obscuratur in operante, de quo aliter præsumendum est in repentinis, & coactis, aliter verò quando spontaneè, & ex deliberatione operatur.

Dico secundò, quidquid sit de præsumptione, matrimonium esse validum in foro conscientiarum modò præcessit consensus maritalis, quia nihil deest requisitum: copula enim ex consensu maritali provenit. Ad rationem primam in contrarium aliàs dictum est, Iure diuino reddi matrimonium coactum nullum ex defectu libertatis, non autem Iure Ecclesiastico: quia Ecclesia declarat secundùm Ius diuinum, & non statuit. Ad secundum respondetur, sicut in potestate libera hominis est non peccare exercendo actum, ad quem compelleretur; sic etiam consentire in actum, vt fieri debet sine peccato, hunc consensum ex casu, & occasione metus sollicitat, libera verò electio, & recta ratio in homine constante causat, excitat, vt dixi, metus, & coactio, non verò specificat. In moralibus autem facilis est distinctio inter causam excitantem, & specificantem actum: verbi gratia, stipendium oblatum Sacerdoti, vt sacrificium hic & nunc offerat, vel præceptum superioris; tamen oblatio ab his non specificatur intrinsicè, sed à cultu Dei, neque refert, vt idem medium, quod habet diuersam efficaciam, ad diuersos fines, cadat simul sub duplici electione, quarum neutra communicat alteri: verbi gratia, vt quis emat equum ad vecturam, & arandum. Sic in proposito consummans ex metu, & coactione matrimonium, intendit summouere metum, & libertatem suam; consummans similiter animo matrimoniali intendit summouere peccatum, & sic consummatio ex vtroque sine simul contingere potest, quia vt sit animo maritali, est medium proportionatū etiam ad summouendam coactionem secundùm rectam rationem eligibile, & ille finis erit secundarius, & extrinsecus actus, intrinsecus verò recta ratio, & honestas actus. Dicit ergo potest metum esse solūm causam excitantem, & non specificantem actum, nisi secundum *quid*, & remotionem, vt nempe concipitur secundùm rectam rationem, & ex fine primario intrinsecò.

Dico tertio, matrimonium ex metu coactum posse ratificari aliis modis, vt fiat præsumptum. Primò, per cohabitationem mutuam, & spontaneam, cessante errore, metu, & causa eius, manente altero in sua libertate, vt recedere possit absque impedimento, & reclamare contra factum ex coactione. Quia his omnibus concurrentibus non præsumitur aliqua cohabitationis causa sufficiens, nisi ratificatio prioris contractus. Ita communiter Doctores. Si autem error, quo putaret priorem contractum fuisse validum, subsistat, aut ipse metus durat, aut causa metus, & subiectio inde proveniens, aut defectus eorum, quæ ad recessum, aut reclamationem sunt necessaria; cohabitatio ex his sumet interpretationem, & non ex ratificatione.

Ratificatur etiam si cessantibus dictis impedimentis spontaneè, & in plena libertate existentis se complectantur vt coniuges. Hæc omnia

49

Secunda conclusio, valere in foro conscientiarum. Responsio ad oppositam rationem.

Causa excitans & specificans actum diuersa est.

50

Tertia conclusio. Aliis modis ratificari matrimonium.

nia habent locum post Tridentinum, modò Pa-
rochus, & testes adhibiti sunt præsentès con-
tractui, & ignorantès impedimentum metus,
& coactionis: illi ergo actus omnes significant
ratificationem matrimonij ab utriusque.

51
*Ad verum
obiectionē re-
sponso.*

i *Ad tertium, &c.* Supple obiectionem su-
perius factam, respondet, si timetur pœna in
proximo, & timor ille sit grauis, seu cadens in
virum constantem, irritare contractum. Si verò
timeatur peccatum tantum, vt prostitutio, &
huiusmodi, esse opus perfectum si datur per-
sona, in qua est periculum, & valere matrimo-
nium, quia procedit ex electione libera, &
secundum charitatem. Hæc responsio quoad
vtramque partem patet ex dictis.

52
*Responsio ad
argumenta
principalia.
Dimissio in-
ter metum, &
blanditiarum.*

k *Ad primum argumentum, &c.* Respondet
ad argumenta præliminaria: quoad primum, &
secundum patet responsio ex litera.

Ad tertium, negat paritatem inter inuolun-
tarium ex terrore, & inuoluntarium ex blandi-
tiis, ad sollicitandum, scilicet consensum volun-
tatis. Hæc doctrina est communis, blandi-
tiarum enim non annullant actum ex natura sua,
vt tenet D. Bonauentura *hic quest. 1.* Richardus
art. 1. q. 1. ad 3. Durandus *quest. 2. ad 1.* D. Tho-
mas *1. 2. q. 6. art. 6.* Aduertendum tamen id in-
telligendum esse ex natura actus; si tamen pro-
cedat à tali persona, qua solet damnum inferre,
aut illaturus meritò præsumitur, & potest in-
ferre, & solet, quando voluntati eius non ceditur,
tunc blanditiarum eius, & illecebrarum, vt habent
coniunctum timorem tantum, & grauem, pos-
sunt causare inuoluntarium ex metu, & contra-
ctum eo metu factum irritare. Felinus *cap. Cau-
sam matrimonij, &c. de officio delegati.* Ioan. An-

*Metus illece-
brarum coniu-
gij irritat
contractum.*

dreas *c. fin. qui clerici, vel vident.* Abb. *cap. Cùm di-
lectum, &c. de his qua vi, &c.* Sotus *in hac distinct.*
part. 1. art. 2. Manuel *tom. 1. Summ. cap. 23.* Hen-
riquez citatus. In hoc casu idem dicendum est,
quod de contractu ex metu per causam expres-
sam, & minas; quia metus implicitus eundem
effectum inducit, etiam in viro constante, &
perinde derogat libertati consensus. Idem do-
cent aliqui de precibus, quando sunt instantes,
importunæ, & sæpius inculcatur, quarum fasti-
dio cedit voluntas per coactionem. Sed atten-
dendum est, si metus coniungatur cadens in
constantem virum, vt si sint à Principe, qui
æquo animo non fert repulsam.

53
Ad vltimū.

Ad vltimum patet responsio ex litera, & iis
quæ diximus *suprà in hoc casu dist. 28. dub. 3.* vbi
iuxta glossam citatam interpretantur leges ciui-
les, quibus statuitur, vt filij ex consensu paren-
tum ineamt matrimonium, de consilio id ordi-
nare, non de præcepto. Doctor autem hic ad-
mittere videtur esse præcepti; sed per Canones
illa lura fuisse correctæ. Quod etiam verum esse,
quantum ad libertatem filiorum, patet ex ibi-
dictis. Aliqui etiam docent quandoque illas le-
ges fuisse receptas per Ecclesiam, & statuisse im-
pedimentum dirimens: sed hoc etiam fuit per
posteriores Canones sublatum.

*Argumentum
ex spirita-
li matrimo-
nio nõ semper
concludit.*

Argumentum ex matrimonio spiritali, licet
in aliquibus teneat, non tamen in omnibus con-
cludit, nisi vbi ex natura actus, & legum præ-
scriptione æquiparantur in proposito ex natu-
ra actus, vt quando quis eligitur sine suo con-
sensu ad Episcopatum, & Pontifex cogit ad
subeundum onus, conditio electi fit melior; at
in matrimonio corporali fit deterior.

DISTINCTIO XXX.

Quid excludat consensum?

Nec solùm coactio impedit, vel excludit consensum, sed
etiam error. Non autem omnis error consensum impedit.
Est enim error alius personæ, alius fortunæ, alius conditio-
nis, alius qualitatis. Error personæ, quando hic putatur esse
homo ille, & est alius, Error fortunæ, quando putatur esse diues, qui pau-
per est, vel è conuerso. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui
seruus est. Error qualitatis, quando putatur esse bonus, qui malus est. Er-
ror fortunæ, & qualitatis coniugij consensum non excludit. Error verò
conditionis conjugalem consensum euacuat; de qua conditione postmo-
dum tractabimus. Error quoque personæ consensum conjugalem non
admittit, [vt si quis scæminam nobilem in coniugium petat, & pro ea alia
ignobilis tradatur ei, non est inter eos coniugium, quia non consensit vir
in istam, sed in aliam.] Vt si quis promitteret mihi se venditurum au-
rum, & pro auro auferret mihi aurichalcum, & ita me deciperet: nunquid
diceret consensisse in aurichalcum? nunquam volui emere aurichalcum,
nec ergo in illud consensi: quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut
ergo error materiæ excludit consensum, ita & in coniugio error personæ.

A
*Multiplex
error.*

29. *quest. 1.*
post princ.
vbi totū ponit
quod hic habe-
tur, vsque
ad para. seq.
Dist. 36. bu-
im.
Oppositio
Genes. 29. d
Solutio.

Sed obiicitur de Iacob, qui pro Rachel septem annis seruiert, & supposita est ei Lia, nunquid error personæ exclusit coniugium, cum non in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbè traditur; ibi tamen etsi non præcessit, secutus est consensus, nec ex illo concubitu, qui consensum præcessit, fornicarij iudicantur, cum ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum persoluerit, putans lege primogenitarum, & paternis imperiis se illi iure copulatam. Excusatur etiam, quia Dei consiliò in mysterio ita actum est.

34. quæst. 1.
 & 2. cap. In
 lectum.

1. Cor. 11. c

Hodie etiam excusaretur ille, cui inscio vxoris foror lectulum eius ingressa se subiiceret, quæ cum sine spe coniugij perpetuò manere censeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam, excusatur: quod per simile probatur. Si enim diabolus transfigurans se in Angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus. Quòd autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Si quis hæreticus nomine Augustini, vel Ambrosij, alicui Catholico se offerret, cumque ad suæ fidei imjrationem vocaret: si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Error verò fortunæ consensum non excludit. Quæ enim nubit pauperi, putans illum esse diuitem, non potest renunciare priori conditioni, quamuis errauerit. Nec error qualitatis, vt si quis ducat vxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam, vel virginem, non potest eam dimittere.

De coniugio Mariæ & Ioseph.

B Præmissis aliquid addendum est de modo illius consensus, qui inter Mariam, & Ioseph intercessit. Sanè credi potest, non solum Mariam, sed etiam Ioseph apud se disposuisse virginitatem seruare velle, nisi Deus aliter iuberet, eosque sic consensisse in coniugalem societatem, vt vterque de altero, reuelante Spiritu sancto, intelligeret quòd virginitatem seruare vellet, nisi Deus aliter inspiraret; sed illam voluntatem verbis non expresserant, postea verò expresserunt, & in virginitate permanerunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulam, nisi de eadem specialiter Deus præciperet: cuius etiam consilio in maritalem consensit copulam, quia virginitatem seruare volebat: & ideò non aliter consensisset in coniugalem societatem, nisi familiare Dei consilium habuisset; de qua Augustinus sic ait, Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum non expressit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni, proposuit se perseueraturam virginem, nisi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed diuinæ inspirationi in vtroque obediendo, postea verò simul cum viro labiis expressit, & vterque in virginitate permansit.

Libr. de
 Nupt. &
 Concup. 1.
 cap. 11. &
 12. & ha-
 betur 27. q.
 2. cap. Bea-
 ta Maria.

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium.

C Inter quos, vt ait Augustinus, perfectum fuit coniugium, perfectum quidem non in significatione, sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Augustinus, [Quod Deo pari voto & consensu voueratis, ambo perseueranter reddere debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem perseuera. Non quia pariter temperabatis

In epist. ad
 Edition, que
 est 199.

batis à commixtione carnali, ideò maritus tuus esse destiterat: imò verò tantò sanctiùs coniuges manebatis, quantò sanctiora concorditer placita seruabatis.] Perfectum ergo fuit Mariæ, & Ioseph coniugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secundum triplex bonum coniugij, scilicet, prolem, & Sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Augustinus, impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum: Fidem, quia nullum adulterium: Sacramentum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui sine peccato futurus erat. Et licet non intercesserit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente, non carne, sicut & parentes: quamuis Ambrosius dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. [In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat, & perficit coniunctorum commixtio corporalis.] Sed intelligendum est coniugium perfici commixtione corporali, non quantum ad veritatem, vel sanctitatem coniugij, sed quantum ad significationem; quia perfectiùs vnionem Christi, & Ecclesiæ tunc figurat.

Lib. 1. de nuptijs & concup. c. 1. & 12. tom. 7. & habetur 27. q. 2. cap. Omne, uiaque.

Lib. de Patriarchis, c. 11. & 12. tom. 4. & habetur 27. q. 2. cap. In omni.

De causa finali coniugij.

EXposito, quæ sit efficiens causa matrimonij, consequens est ostendere **D**ob quam causam soleat, vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc enim instituit Deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit, *Crescite & multiplicamini*, &c. Secunda est, post peccatum Adæ vitatio fornicationis: vnde Apostolus, Propter fornicationem vnusquisque habeat uxorem suam, & vnaquæque habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestæ, vt inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ causæ minùs honestæ, propter quas aliquando contrahitur, vt viri, mulierisque pulchritudo, quæ animos amore inflammatos sæpe impellit inire coniugium, vt valeant suum explere desiderium. Quæstus quoque & diuitiarum possessio frequenter est coniugij causa, & alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis, qui dicunt non esse coniugium, quod propter has causas minùs honestas contrahitur. Constat enim ex præmissis coniugium fieri ex communi consensu verbis de præsentibus expressis, quamuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Iacob, qui Rachel decoram facie, & venusto aspectu amauit, eamque multum diligens, ait, Seruiam tibi pro Rachel septem annis: In Deuteronomio etiam legitur, Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque uxorem habere, introduces eam in domum tuam, &c.

Genes. 1. 1. Cor. 7. a

Dist. 27. & 28.

Gen. 29. c Deut. 21. b

Quòd malus finis non contaminat Sacramentum.

ET licet sine non bono contrahatur coniugium, quando species contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum est: quia vita mala, vel intentio peruersa alicuius Sacramentum contaminat. Habuit autem coniugium Mariæ, & Ioseph alias causas speciales, scilicet vt virgo solatio viri sustentaretur, & vt diabolo partus celaretur, vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspicionis, ne vt adultera damnaretur.

E Gloss. Math. 1 circa illud, Cùm esset despósata, ex Hieron. & Origen. ibidem.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum ad contractum matrimonij requiratur consensus sequens rationem non erroneam, siue apprehensionem?

D. Thom. in addit. quest. 51. art. 1. & hic quest. 1. art. 1. D. Bonau. art. 1. quest. 1. & 2. Richard. art. 1. q. 1. Argent. quest. 1. art. 3. Sanchius lib. 7. de Matrim. disp. 18. 1. 9.

I **V**ÆR O circa istam trigessimam distinctionem duas quæstiones. Prima: *Argum. 1.* Vtrum ad contractum matrimonij requiratur consensus sequens rationem non erroneam, siue apprehensionem? Quòd non, *Genes. 29.* de Iacob & Lia, in quam non consensit, nisi ex errore credens eam esse Rachelem: & tamen videtur fuisse matrimonium, alioquin copula carnalis fuisset fornicatio. Quòd si excuses eum per ignorantiam, licet non fortè sufficientem, quia non inuincibilem. Contrà, saltem in craftino potuisset eam repellere, tanquam non suam.

Argum. 2. Præterèa, *Genes. 27.* Isaac ex errore benedixit Iacob, credens ipsum esse Esau: & tamen postea dixit: *Benedixit ei, eritque benedictus*: ergo à simili in proposito.

Argum. 3. Præterèa, Sacerdos credens baptizare vnã personam, si baptizaret aliam, esset baptizata: ergo error non ibi impedit, & pari ratione nec hîc.

Argum. 4. Præterèa, plus obest coniugi moralis malitia in coniuge contra legem diuinam, quàm pœna seruitutis; sed apprehensio erronea quoad istam malitiam, si sequatur consensus in istam personam, non impedit contractum matrimonij: ergo nec error in conditione seruitutis.

Contrà, Magister in litera.

S C H O L I V M.

Triplex error annullare matrimonium, scilicet personæ, conditionis peioris, & consensus correspondentis in altero contra hente: & dat rationem solidam pro singulis.

2 **A**D istam quæstionem dico *ex 2. concl. 1. q. dist. 26.* quòd iste contractus est donationis liberæ, & voluntariæ, sicut dictum est *dist. preced.* ignorantia autem, & maximè illius conditionis, quæ requiritur ad actum voluntatis, causat inuoluntarium secundum Philosophum 3. *Ethic.* & secundum August. 8. de Trin. cap. 4. *Nihil est amatum, vel volitum, nisi prius cognitum.*

Cap. 3. & 12. de Trin. Nihil volitum, quin præcognitum, ex August. Triplex error irritans matrimonium.

Ex hoc sequitur breue corollarium, quòd error, siue apprehensio erronea quantum ad omnem conditionem requisitam, per se, ad contractum, facit contractum nullum esse: sunt autem in genere tres tales conditiones, duæ ex parte personarum. Vna, quòd hæc persona putetur esse illa: alia, quòd persona serua credatur libera. Tertia conditio est error sibi correspondens, ex parte contractus, puta si credatur aliam personam simili contractu contrahere: cum tamen in rei veritate non contrahat, quia non intendit dare, sicut alia intendit accipere.

3 De primo errore patet: quia impedit omnem venditionem, & traditionem rerum. Puta, si ematur aurum, & venditor vendit aurichalcum, ita hîc intelligitur, quòd *B* det potestatem sui corporis, si alia det, aliàs nihil fit.

Secunda conditio est hîc specialis, quia hæc est permutatio potestatis corporis pro potestate corporis: seruus autem non potest dare potestatem sui corporis liberæ, sicut illa è conuerso: & illa nesciens seruitutem eius, per consequens non consentit scienter in seruum, nec vult commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis, quam seruus non potest facere, quia non habet illam.

Et ex hoc sequitur aliud corollarium, quòd error conditionis melioris non impedit, nec seruitus, si non sit ignota.

Tertia conditio generalis omni contractui est, quia si vnus contrahit animo simplici, & alter dolosè vtens signis contractus sine animo contrahendi, non est contractus: quia deficit ibi principalior causa, scilicet actus mutuus voluntatis, sine quo causa minus principalis, scilicet signum exterius, non sufficit.

Error conditionis melioris non impedit matrimonium.

Hec agit Doctor de consensu inuoluntario Hex errore personæ, & conditionis, &c. Diuidit eam in duas quæstiones; quarum primâ resoluat quid inferat error. Secunda verò quærit de matrimonio inter Beatissimam Virginem, & sponsum eius Ioseph.

I

a *Ad istam quæstionem, &c.* Supponit primò quæ differuit *dist. 26.* circa naturam huius contractus: deinde consensum liberum, qui est eius materia, posse impediri, ex Philosopho, & Augustino. Per ignorantiam, si concernat conditionem illam, quam respicit actus voluntatis, sumit ignorantiam quæ inuoluit errorem, quia ignorantia non tollit actum voluntatis, nisi ut est coniunctus error, & apprehenditur aliqua conditio in obiecto, quam intendit consentiens, & sine qua non fieret consensus, quæ apprehensio est erronea, & cum falsitate. Hæc autem est ignorantia antecedens dante causam actui: de qua vide Doctores in *2. dist. 22.* ubi etiam eam diuidit Doctor in antecedentem, concomitantem, & consequentem. Antecedens facit actum inuoluntarium considerata dispositione voluntatis, quæ non daret consensum, si adesset scientia opposita. Concomitans facit non voluntarium, quia nihil volitum quin præcognitum: non tamen facit inuoluntarium, quia si scientia opposita adesset, non prohiberet actum fieri, consequens est pœna peccati. Antecedentem *ibidem* vocat in secunda diuisione ignorantiam, cui coniunctus est error, & potest esse facti in se, vel quoad aliquas circumstantias, vel quoad aliud consequens. Concomitantem autem vocat nescientiam, quamuis ignorantia illa facti in ordine ad peccatum contingat: tamen in ordine ad contractum non contingit, quia nequit contractus iniri de re omnino ignota. Sed contingit ignorantia alicuius circumstantiæ, ut personæ & qualitatis, & conditionis fortunæ, quæ respiciuntur specificè à consensu, aut supponuntur, siue ad circumstantiam contractus à contrahente: & habetur *c. vnico, 29. q. 1.* Magister autem in *hac dist.* distinguit in quatuor species errorem ad propositum. In errorem personæ, ut cum vna persona pro alia supponitur, ut Lia supposita est Racheli. Secundus error est conditionis: verbi gratia, seruilis, ut cum quis contrahere intendit cum libera, quæ tamen est serua. Tertio, error contingit in qualitate, ut cum putat se contrahere cum nobili, pulchra, virgine, &c. & contrahit cum ignobili, deformi, & corrupta. Quartus error est quoad fortunam, & diuitias, quæ est qualitas extrinseca. Antecedentem ignorantiam appellant Iuristæ, si est cum dolo, *dolent dantem causam contractui.* Concomitantem, posteriorem vocant *eandem in contractum.*

Ordo & diuisio huius distinctionis.

Quando error impedit liberum.

Diuisio ignorantia, ut comparatur ad actum.

Antecedens.

Concomitans.

Quomodo se habet ad contractum.

Diuisio erroris à Magistris facta.

2

Prima conclusio, error annullans contractum.

est consensus, nec voluntas, *l. Cum testamentum, & l. Non idcirco, C. de Iuris, & facti ignorantia.*

Hinc deducit triplicem errorem annullare matrimonium. Primus error est personæ, ut in casu contingit, quo Iacob duxit Liam, putans esse Rachelem. Secundus error circa conditionem personæ, nempe qui ducit cum serua matrimonium, putans esse liberam. Tertius error annullans est circa consensum alterius coniugis, ut quando defecit consensus verus, & contraxit fictè, & animo fornicario, non maritali.

c *De primo errore patet, &c.* Probat errorem in persona annullare matrimonium, quia annullat contractum emptionis, & venditionis, ut si quis substituat aurichalcum pro auro.

Sed dices: Contractus venditionis, & emptionis non attendit, nisi qualitatem secundum iustitiam commutatiuam. Vnde vendens aurum non obligatur ad hoc, aut illud in indiuiduo, sed in specie ad aurum: ergo similiter in proposito perinde est siue Franciscæ, siue aliâ sit in indiuiduo, modò seruetur æqualitas, & ratio proinde non concludit.

Respondetur, sicut consensus ementis respicit rem in specie, usum, & commoditatem secundum naturam suam, per quam cadit in contractum, ita illum fieri nullum, si alia res supponatur diuersæ speciei, licet eiusdem possit esse valoris, non eiusdem tamen usus, aut commoditatis: quia error est circa substantialem conditionem, & materiam, circa quam fit contractus. Ita in proposito, materia, circa quam fit contractus, est indiuidua persona, pro cuius corpore transfert consentiens suum corpus, dirigendo consensum ad personam indiuidualem, ad inuendum indiuiduam cum ipsa, & personalem societatem indiuisibilem; idèd fit dolus in substantia contractus quoad materiam, quam respicit consensus per se, & sic annullat, sicut emens aurum non intendit aurichalcum. Ratio ergo Doctoris rectè concludit.

Hinc inferit, quòd si error sit concomitans, ita ut si sciret contrahens eam, cum qua contrahit non esse Franciscam, cui se per actualem consensum coniungit; sed aliam æqualis, aut melioris conditionis, eam duceret, adhuc matrimonium esse nullum; quia consensus actualis de præsentis est causa matrimonij, *ex dist. 27. q. 2. & dist. 28. quæst. vnica,* non sufficit autem habitualis: quia talis non transfert dominium corporis in aliam. Consensus autem præsens dirigit tantum ad Franciscam, & non ad aliam: ergo. Deinde, consensus ex errore antecedente non idèd matrimonium annullat, quia inferit vim libertati, sicut coactio facit, aut quia scientia, quam tollit error, si adesset, tolleretur omnem consensum, quem nunc habet voluntas ex dispositione consentientis: sed quia tollit consensum actualem requisitum de præsentis, & directum ad personam, quæ cadit sub consensu, tanquam materia: sed perinde id facit ignorantia, seu error concomitans: ergo. Non enim ad valorem contractus attenditur quid facturus esset consentiens, si abesset error. Sed quid de præsentis per scientiam actualem, qua regulatur eius consensus, præstet; & quamuis ignorantia illa, quæ dicitur concomitans, ita se habeat, quantum ad dispositionem

Error annullans matrimonium triplex est.

3
Error persona annullans.

Obiectio.

4
Responsio.
Suffinetur ratio Doctoris.

4

Error persona concomitans annullat contractum.

b *Ex hoc sequitur breue corollarium, &c.* Statuit conclusionem, & fundamentum commune, nempe omnem errorem cõtra conditionem per se requisitum ad contractum facere contractum nullum. Conclusio hæc certissima est, & communis, quia talis error est substantialis: omnis conditio per se requisita ad contractum legitimum est substantialis. Ille error tollit consensum liberam, & necessarium ad contractum, *l. Si per errorem, ff. de iurisd. omn. iudic. & errantis nullus*

habitu

habitualement voluntatis, quæ non transit in expressum consensum cum alia, neque consequenter reducitur ad actum; est tamen antecedens ignorantia, vt consensus actualis ex ea causatur, vt præcisè dirigitur ad Franciscam; neque illa dispositio indifferens informatur per alium consensum, quam per hunc directum ad personam indiuiduam, quæ sub actuali noticia cadit, quam sequitur voluntas.

5
Dubium.

Sed quid si ipsa Francisca tunc præsens simul cum alia, ad quam dirigit ex errore vir suum consensum, reciprocè præstaret suum, per verba de præsentis quid fieret?

Resoluitur.

Respondetur matrimonium esse nullum, & cum Francisca, & cum alia: quia verba, aut signa externa requiruntur ad matrimonium, siue vt contractus est, siue vt Sacramentum, & debent respicere eandem personam, & non diuersas, tam consensus, quam verba, per quæ exprimitur. Verba autem diriguntur ad personam substitutam ex errore proferentis, licet consensus quantum ad intentionem respiciat Franciscam: quin verò ipse consensus ad personam substitutam ex eodem errore dirigitur, licet intentio Franciscam respiciat.

6
Obiectio.

Obiicit errorem personæ in aliis contractibus non annullare contractum, vt si quis vendat seruum sub nomine Pauli, licet vocetur Petrus. Vel si quis in venditoris nomine erret, aut si sericum Granatense vendat pro alio, aut è contra.

Resoluitur.

Respondetur errorem in nomine serui non facere ad contractum, modò ipsa serui persona distrahatur, quia ille error non est circa materiam, quæ est persona serui; sic etiam si quis contrahat cum Maria præsentem, intendens personam eius, non irritat contractum, si in nomine erret: quia ille error non respicit consensum, qui dirigitur ad personam præsentem in indiuiduo, & quæ per se intenditur. Si tamen substitueretur alia persona vel in hoc, vel in illo contractu, quando emens velit personam indiuiduam propter vsum eius, contractus esset nullus, quia error est in materia. Dixi quando emens velit, seu intendit personam indiuiduam propter vsum particularem eius, & industriam, sibi aliquo modo notam; quia si intenderet tantum emere seruum, sufficit vt persona æquivalens illi reddatur: sicut etiam quando intendit sericum Granatense, modò aliud sit æquale, quantum ad substantiam, vsum, & commoditatem. Idem dicerem de seruo etiam, seruata æqualitate in re commutata, matrimonium tamen in hoc specialiter distat ab aliis, necessariò dirigitur ad personam indiuiduam, ex natura transmutationis, quæ interuenit, & consensus requisiti.

7
Error conditionis annullat.

d *Secunda conlilio est hic specialis*, &c. Probat conditionem seruitutis annullare matrimonium, quando liber contrahit ex errore conditionis, intendit non seruitutem adscriptitiam, qualem habent illi, qui ad certas operas tenentur dominis, vt qui colunt terras nunquam inde recessuri, & quibus tantum sumptus & victus cedit: neque etiam originariam seruitutem, quibus obnoxij sunt filij illorum; sed seruitutem propriè dictam, qua quis est obnoxius voluntati domini, vt cum vendat, & omnia acquirat domino, non tibi, aut filiis, aut vxori.

Errorem talis conditionis annullare matr-

monium definitum est *cap. 2. §. 3. & finali de Probatio con-*
coniugio ser. & cap. Si quis ingenuus 29. quest. 2.
& per totam questionem idem supponitur. Conclusionem probat Doctor ratione, ex eo quòd liber intendat commutationem sui corporis liberam facere, pro potestate libera corporis alterius; sed seruus non potest hanc liberam facere, quia est obnoxius domino per seruitutem, qui cum vendere potest, etiam extra patriam: ergo liber non censetur consentire scienter in teruum; & sic ex defectu consensus liberi contractus est nullus. Patet vltima consequentia: quia est maxima inæqualitas quoad materiam transmutationis in ordine ad finem intrinsecum matrimonij, vt educandæ prolis, cum omnia acquirat seruus domino, eiusque alendæ, sicut & vxoris, & indiuiduæ societatis, quæ abstrahentur à consensu, si scirentur; consensus autem matrimonialis contrarius his intendit ex natura ipsius consensus, vt respicit finem contractus: ergo eorum error reddit consensum nullum; de quo non est dubium, quamuis dubium sit qua lege id fiat, an diuina & naturali, an verò sola lege humana?

Plures tenent lege Canonica tantum irritari matrimonium ex errore conditionis, pro qua citatur D. Thomas in 4. *dist. 36. quest. vnic. art. 1. ad 3. tenent D. Bonauentura art. 1. quest. 2. Durandus quest. 2. ad 1. Paludanus dist. 30. quest. 1. art. 2. Supplementum Gabrielis conf. 5. & dist. 36. quest. 1. art. 2. Sotus distinct. 35. art. 2. post primam conclusionem.* & plures Summistæ, *verb. Matrimonium, verb. Impedimentum*; & alij, quos citat Sanchez *lib. 7. disp. 19. quest. 2.* quam vt probabilior sequitur, licet contrariam sentiat etiam probabilem.

Dico Iure naturali, & diuino errorem conditionis irritare matrimonium. Hanc supponit Doctor in litera præcedenti asserens hunc errorem esse circa conditionem per se requisitam ad contractum; & huc tendit ratio eius, quam supra præmisimus. Idem expressè docet *dist. 41. quest. vnic. §. Ex dictis breuiter colligo*, &c. vbi connumerat hoc impedimentum inter ea, quæ ex natura contractus irritant; & distinguit impedimenta, quæ Iure naturali, aut diuino irritant, ab aliis, quæ Iure tantum Ecclesiastico: & hæc recenset *§. Sequenti eiusdem questionis.* Hanc tenet Magister in hac *dist. Mayrones* cum aliis nostræ Scholæ. Angles *1. part. de matrim. quest. 1. art. 1. dub. 1. conclusione 1.* Almainus in 4. *dist. 36. quest. vnic.* Palacios *dist. 30. quest. vnic.* Petrus de Soto *lect. 3. de matrimonio.* Glossa in *cap. fin. de coniug. ser.* vbi etiam Hostiensis, & Gotfredus. Couarr. 4. *decret. 1. part. cap. 3.* Antonius Cucus *lib. 5. instit. Maior. tit. 12. Syluester verb. Matrimonium 6. quest. 2. dist. 1.*

Conclusio hæc non ex eo probatur, vt quidam putant, quòd seruitus repugnat contractui matrimonij; quia huius contrarium infra probabimus cum Doctore *dist. 36.* Sed probatio peti debet ex ea ratione, quam adducit Doctor, nempe ex defectu consensus per se requisiti ad contractum, quem talis error impedit. In proposito autem deficit talis consensus: ergo contractus ex natura rei deficit. Minor probatur; error circa personam de naturali Iure impedit contractum, vt communiter Doctores contra glossam 29. *quest. 1.* asserentem Iure tantum Ecclesiastico dirimi, & error in qualitate, quando

Probatio con-

eiufonis.
Ratio ex in-

Inæqualitas contractus.

3
Quale sit impedimentum Prima sententia esse Iuris Canonici.

Esse Iuris diuini.

9

seruitutu
differentia.

Error redun-
dans in perso-
nam irritat
matrimoniu

reduciat

redundat in personam, vt postea videbimus, etiam irritat matrimonium; sed error conditionis redundat in personam: ergo etiam eodem Iure impedit, quo error personæ impedit. Probatur subsumptum: quia contrahens non solum intendit contractum, sed etiam æqualitatem ex vi præsentis consensus, ita vt transfert liberam potestatem suam in alium, ita etiam acquirit liberam potestatem alterius. In contractu enim oneroso nequit interpretari alius eius consensus, quo sibi præiudicaret, quin per se intendat seruando medium iustitiæ recipere æqualem in commutatione, neque solum personam respicere tanquam materiam contractus, sed etiam quoad æqualitatem dati, & accepti, seruando medium rei: ergo consensus eius prorsus ex errore antecedente conditionis non solum & præcisè respicit personam, sed etiam æqualitatem in commutatione, & sic personam, vt ei affixa est hæc conditio, qua seruatur talis æqualitas.

IO
Quantitas spectat ad substantiam contractus in iustitia commutativa.

Confirmatur, in iustitia commutativa, quæ versatur in medio in re ipsa, quantitas spectat ad substantiam contractus, absolute loquendo, quando aliud non excipitur per formam, & ad materiam commutationis, vt si quis vinum, aut granum in specie mutauit, acquirit Ius recipiendi tantum in specie, quantum mutauit: sed in proposito persona libera ex errore antecedente transferens potestatem liberam sui corporis in aliam, quam putauit liberam, contrahit secundum iustitiam commutativam, vt versatur in medio ipsius rei: ergo consensus eius non est trahendus ad inæqualitatem in re ipsa ex vi contractus, neque ex lege, neque secundum rectam rationem. Probatur consequentia, quia contractus bonæ fidei, cui dolus causam dedit, est ipso Iure nullus, secundum communem Doctorem. Si autem est stricti Iuris, est irritandus; quando autem in cæteris contractus est irritabilis, in matrimonio est nullus; quia aliter subueniri nequit huic contractui, quia validè transactus fit insolubilis, ac proinde ad eum requiritur consensus legitimus, & per legem regulatus, vt valeat, qui in præsentem casum non inuenitur in persona libera, cuius consensus dirigitur ad personam, quæ libera putatur, & secundum æqualitatem rei.

Contractus bonæ fidei, cui dolus causam dedit, ipso Iure est nullus.

II
Non esse contractum legitimum.

Patet eadem consequentia quoad legem non esse consensus legitimum: quia lex diuina & naturalis excludit dolum, & inæqualitatem notabilem in commutatione, prout per dolum causatur, & non per consensus eius, qui patitur; & magis respiciat hunc contractum secundum naturam contractus legitimi, & iuxta ordinatum modum contrahendi secundum æqualitatem regulariter, quam ex accidenti annexo. Ordinarius modus, quem respicit prima institutio, est libera, & æqualis translatio; quia contractus institutus est ante conditionem seruitutis. Idque concedere debent aduersarij, qui docent Ecclesiam instituisse hoc impedimentum propter iniustitiam, quæ per dolum fit personæ liberæ, & propter necessaria detrimenta, quæ fini matrimonij in alenda, & educanda prole conueniunt.

Prima institutio matrimonij.

Eliditur præsumptio in contrarium.

Hinc etiam patet tertium, nempe consensus personæ liberæ secundum rectam rationem summouere hæc impedimenta, & detrimenta, quia neque præsumptione Iuris, aut facti

Scoti oper. Tom. I X.

potest consensus eius illa includere: quia præsumptione Iuris & facti censetur exceptus dolus, & iniuria notabilis redundans in finem ipsius contractus: finis autem contractus est educatio debita proles, & remedium infirmitatis, vt supra distinxit. 16. præmisimus cum communi. Ergo consensus liberæ personæ ex dolo non censetur ad contrarium horum se extendere, secundum rectam rationem, ex præsumptione facti, aut Iuris, consequenter deest consensus liber requisitus.

Præterea secundò, conditio implicita in consensu tantum operatur, quantum conditio eadem, si esset expressa, modò includatur ex natura ipsius tanquam intrinseca, vt respicit materiam contractus: sed si exprimeretur hæc in consensu *Si es liber*, annullaret contractum: ergo etiam vt includitur ex natura consensus etiam annullat contractum. Maior probatur; quia consensus liberi ex dolo causatus includit illam conditionem hic & nunc, & ex natura sua respicit personam cum tali limitatione: quia ex natura commutationis eodem modo respicit acceptum, quo respicit datum secundum æqualitatem; vt autem est datio, est libera sui corporis translatio, & non reseruat: est etiam translatio onerosa, ita vt recipiat similiter tantum, quantum dat: ergo non refertur ad personam serui, nisi ea libertate, qua propriam respicit, vt sicut dominium sui liberum transfert, ita dominium liberum alterius expectet, neque aliter dominium sui liberum tradit nisi alterius respiciat.

12
Secunda probatio. Conditio implicita quid operatur.

Consensu inuoluit conditionem contrariam seruitutis.

Confirmatur, quia liber nequit transferre dominium sui aliter quam liberè, si contrahat cum libera, nisi intendat ingressum Religionis; quod soluit matrimonium sequente professione in fauorem Religionis, vel in fauorem fidei, si sunt infideles, quando aliter conuertitur ad fidem, nec cohabitare potest. Cæterum contractus etiam in his casibus requirit liberam translationem, sine qua esset nullus, licet obligatio & vinculum inde sequens soluat ex institutione Dei speciali. In priori enim casu, licet non teneatur talis consummare matrimonium, tamen tenetur translationem facere absolutam, & liberam sui ipsius: quia tenetur eam facere vt potest, & ex vi contractus exigitur, & in casu quo non ingrederetur Religionem, aut in ea non emitteret professionem, perinde teneretur coniungi, ac si non intenderet Religionem, quando contraxit; quia conditio reseruat, & intenta, non adimpleta, redit contractus ad suam naturam, & obligatio remota fit proxima; quod non esset verum, nisi contractus ex natura sua, vt fit, & fieri debet inter liberos, includeret liberam translationem ex natura consensus: sed consensus liberi in personam serui, quam putauit liberam, & ex dolo causatus, seu errore, non debet aliter interpretari, quam per modum consensus liberi, & inter liberos, quantum ad naturam ipsius consensus, vt fit, & respicit intrinsecè suum obiectum, aut materiam circa quam: ergo nullam inducit obligationem, quando materia in re ipsa est impedita per seruitutem repugnantem translationi liberæ, quæ solum fieri potest per talem consensus, & regulariter fit.

13
Confirmatio.

Contractus liberi debet esse libera translatio sui.

Tertiò. Non inuenitur aliqua lex per modum statuti inducens hoc impedimentum, sed

14
Tertia ratio. quid

HH h

quidquid in hoc edidit Ecclesia, per modum declarationis decreuit. Ergo potius recurrendum est ad legem diuinam, & naturalem, quàm ad Ecclesiasticam non scriptam. Patet antecedens ex legibus; quæ huc spectant; & probatur consequentia, quia 29. *quæst. 2. cap. Omnibus nobis*, &c. valor matrimonij inter liberum, & seruum decernitur ex lege diuina; quia omnibus vnus patet est, &c. vna lex in ordine ad Deum, & intendit Canon matrimonium scienter contractum nota conditione ante contractum, vt ibi glossa, & patet ex *cap. 5. Si femina*, &c. *Si femina ingenua acceperit seruum, sciens quod seruus esset, habeat eum: quia omnes vnum patrem habemus in cælis, vna lex erit viro, & femina*, &c. Ex quo sic argumentatur: quando regula generalis includit exceptionem, debet respectiue ad eandem legem, & causam suam veritatis referri, tã exceptio, quàm regula, nisi aliud apponatur; sed lex de coniugio seruorum scienter inuito, per quam tenet, est diuina, vt patet in præmissis declarationibus: ergo etiam exceptio, quam continet, veritatem suam habet ex eadem lege diuina: ergo contractus cum errore conditionis initus, qui excipitur à regula generali diuinæ legis, debet excipi per ipsam diuinam legem: ergo omnes textus præfati tituli, qui supponentes per legem diuinam valere connubia inter liberum, & ancillam, & addunt limitationem illam, scienter contracta, vel per modum exceptionis, siue per modum limitationis materiæ, quam respicit ipsa lex à sensu contrario; consequenter, si non scienter sunt contracta inter liberum & seruum, non sunt rata lege diuina: ergo nulla.

Exceptio à regula eandem legem, & causam respicit.

Lex diuina excipi errorè conditionis.

Confirmatio ex defectu libertatis.

Et confirmari potest per rationem aliàs factã de consensu coactò annullante matrimonium ex defectu libertatis; sed hic similiter est defectus libertatis sicut & scientiæ requisitæ ad libertatem: ergo lex diuina, quæ annullat matrimonia non libera, eundem habet effectum, siue tollatur libertas per coactionem, siue tollatur per ignorantiam, cum eadem causa subsit: & idem semper operetur: non minus enim requiritur ad libertatem consensus, vt absit coactio, quàm vt adsit scientia requisita.

Ex his facilis est solutio ad fundamenta oppositæ sententiæ, quæ in eo versantur, quòd coniugium cum serua valeat cognita eius conditione: ergo etiam lege diuina, aut naturali non est irritum matrimonium ex errore conditionis. Patet consequentia, quia seruitus ex natura sua non aduersatur matrimonio, aut ex diuina lege.

Solutur. Nullum ex defectu consensus.

Respondetur negando consequentiam, ad cuius probationem patet ex dictis nullitatem huius contractus non provenire per se ex conditione seruitutis, sed ex defectu consensus liberi, qui per se requiritur ad matrimonium.

Secunda obiectio.

Obiectio secundò: Seruitus non impedit liberum vsum matrimonij, sed certis temporibus, quando dominus licitè occupat seruum: ergo non aduersatur naturæ matrimonij.

Responsio.

Responderi potest, quòd scienti, & nolenti non fit iniuria, quia quilibet potest iuri suo renuntiare cognita conditione seruitutis, si tũ contractit, non ita verò quando ignoratur seruitus.

Respondetur secundò, hanc responsonem, etsi bonam, remotam esse. Dicendum ergo quòd idèd matrimonium est nullum, quia consensus liber & per se requisitus deficit.

Dices consensum hunc non esse erroneum circa substantiam matrimonij, quæ respicit personam, sed circa qualitatem, & sic esse inuoluntarium secundum quid.

16
Replica.

Respondetur, esse errorem in substantia, quia in personam non fit cõsensus, nisi seruata æqualitate, & vt libera censeatur, & vt excluditur graue detrimentum repugnans fini ipsius matrimonij, idèd error est in substantia contractus ex forma & natura consensus; quia hæc est ratio. Si dicas Ecclesiam annullare matrimonium liberi cum serua ex errore conditionis, cur Ecclesia illud annullat, & non annullat matrimonium ex errore qualitatis factum, quia nempe in iis, quæ per se sequuntur ad matrimonium fit maxima inæqualitas ex dolo in priori, non verò in qualitatis errore, quæ non cadit in contractum ex natura consensus, quæ respicit substantiam ipsius quoad finem contractus regularem, & sicut facit translationem liberam, ita etiam implicat necessariò vt tantum expectet, quantum dat, neque aliter consensus eius præsens subsistit. Quando verò conditio est cognita, valide contrahitur, quia liber sicut habet dispositionem liberam sui quantum ad translationem corporis, ita potest etiam consentiendo sibi ipsi præiudicare. Sicut aliter in contractu bonæ fidei, cui dolo dat causam, censeatur, aliter verò quando nullus subest dolo, nam prior nullus est, posterior verò est validus; licet altera pars ex propria voluntate cedat iure suo, minus accipiens quàm dat. Prior iure naturali & diuino est nullus. Secundus verò non ita. Neque alia diuersitas est inter vtrumque, nisi quòd consensus in contractu vtroque est omnino diuersus in substantia, vt subest consensui, & intentioni.

Cognita conditio non irritat matrimonium.

Hinc ergo applicando similitudinem ex commutatione, quæ fit in aliis rebus, ad propositum casum; idèd notabilis error in qualitate rei in contractu bonæ fidei irritat contractum: & si est stricti iuris, dat actionem læso, quia non sola substantia, aut quantitas, seu mensura, & pondus facit ad finem intrinsecum contractus, qui est vsum, & commodum ex re, sed etiam qualitas ad eundem finem potissimum facit, ac proinde error notabilis in qualitate derogat valori & æstimationi eius, & minus vtilem ad vsum, & commodum expectatum, & intentum facit, & talis error facit contractum nullum; quia nemo sibi præiudicare præsumitur iure, aut facto cum notabili iniuria, & dolo alterius, & contra finem intentum contractus, nisi rem esse vitiatam cognoscat, & consentiat in ipsum, sic affectam, quia tunc valet contractus.

17
Contractus bona fidei ex errore in qualitate nullus.

Sic ergo in proposito, finis contractus matrimonialis est indiuidua societas, seu vinculum insolubile, bonum prolis, remedium infirmitatis: & his notabiliter derogat conditio seruitutis, idèd quæ siue à Deo, siue per statutum Ecclesiæ irritatur contractus, qui fit cum ignorantia eius; quia, inquam, notabiliter derogat fini contractus cum graui detrimento. Sicut ergo contractus bonæ fidei in aliis rebus, qui ex dolo fit, & supposito errore in qualitate rei tãtùm, fuit nullus, quia error est in substantia, idèd quæ in substantia; quia in qualitate, quam spectat finis contractus, qui est vsum rei; ita in proposito error conditionis se habet ad finem matrimonij: ergo cõsentiens bona fide in seruum, quem putat liberum, non consentit præsumptione iuris, aut facti

applicatio doctrina præmissa.

facti in seruum, errorque ille est in ipsa substantia contractus, ut ad suum finem est. Alius autem error in conditione non faciente ad finem præscriptum matrimonij non annullat contractum, ut error in qualitate, ut dicitur; quia hæc extrinsecus se habet ad contractum, ut ad suum finem per se reducitur.

Error in qualitate non irritat matrimonium.

18

Error conditionis, quomodo ad substantiam reducitur.

Vnde sequitur intentum, quamuis autem seruitus est accidens personæ, ut persona distinguitur à suo statu; tamen ut comparatur ad contractum matrimonialem, & finem intentum eius, qua perficitur per consentientem bona fide in personam, quam putat liberam, non est accidens, aut circumstantia, sed conditio per se intenta hinc, & nunc per talem consensum. Instantia autem aduerlariorum de valore matrimonij supposita scientia conditionis iam contracti, non est ad propositum, quia variatur casus, & consensus, sicut *suprà* diximus de contractu bonæ fidei, ut sit supposita scientia, aut dolo per varios consensuum, quorum vnus includit per se qualiter rei, alius excludit. Reliqua de coniugio seruorum, *infra* *distin.* 36.

Instantia reijctor.

Ex dictis sequitur, quòd si ignorantia crassa conditionis fuerit causa consensus, etiam eam irritare matrimonium Iure diuino, seu tenendo sententiam, quam alij tenent, Iure Ecclesiastico, ex defectu consensus; nam ignorantia crassa eundem effectum, quoad nullitatem consensus inducit, quem metus ex causa leui, in affectu tamen grauis, quia per se requiritur consensus liber, ex quacumque causa deficiat, sine eo nihil fit. Hanc tenet Sanchez contra Sotum, & alios *lib. 7. disput. 19. quæst. 2.*

Error ex ignorantia crassa irritat.

19

Error in meliori conditione non irritat.

e Et ex hoc sequitur aliud corollarium, &c. Docet errorem in meliori conditione non annullare matrimonium, neque seruitutem cognitam illud annullare. Error in meliori conditione est, quando quis velit contrahere cum alia, quam putat esse seruam, & est libera, quæ conditio est melior. Idem docet *infra* *dist. 36. quæst. 1. art. 2. §. Dico ergo quantum ad istum articulum, &c. versu, Sed si ancilla credidi, &c.* ubi dicit errorem in meliori, & etiam æquali conditione non annullare matrimonium, quia in utroque casu conditio contrahentis non fit deterior, sed melior in primo, æqualis in altero casu. Est communis sententia Canonistarum, & Theologorum, quos magno numero refert Sanchez *loco citato, q. 3.* eamque rectè probat ratio præmissa: quia neque ex vi contractus, aut consensus sequitur aliqua

Sententia communis.

Probatio.

inæqualitas; aut grauamen contra finem matrimonij, diuersum ab eo, cui non sit ipse obnoxius ex propria conditione: verbi gratia, si est seruus dicens ancillam, quam putauit esse liberam, nulla inæqualitas est in contractu, quæ sequitur ex errore, aut ad quam subsisteret rationabiliter consensus voluntatis repugnantis, Iuris, aut facti præsumptione, nisi hæc conditio redundet in personam, ut cum ipsi solum est persona per libertatem nota: verbi gratia, si quis vellet alterutram ex filiabus, quarum vna est libera, altera serua, offerre seruo sub electione, & ille eligeret liberam, quam aliàs non nouit; si supponatur serua, est error personæ, quia consensus contrahentis dirigitur in liberam, quam solum nouit ex libertate; vel si contrahat per procuratorem cum mandato speciali, ut suo nomine contraheret cum libera: quamuis aliàs non annullat matrimonium ex communij sententia, nisi consensus exprimat ipsam qualitatem per modum conditionis per se intentæ, & honestæ. Casus est, si aliquis primogenitam spondat, & alter consentit eam accipere, quam aliter non nouit, nisi vi erat primogenita, tunc si supponatur secundogenita, matrimonium est nullum ex errore personæ, quia consensus viri determinat fertur in primogenitam, quam aliter non nouit nisi per hanc qualitatem: neque refert si mortua priori secundogenita fiat primogenita; quia prima cognitio, & consensus ex ea sequens fertur in determinatam illam personam, quæ fuit primogenita.

Consensus non subsistit ad conditionem.

Error conditionis aliquando redundas in personam, & irritat.

f Tertia conditio generalis omni contractui est, &c. Hæc conclusio patet ex dictis *dist. 26. conclus. 2.* in matrimonio enim requiritur consensus verus, sine quo nihil fit: neque hunc consensum potest supplere Ecclesia, licet illum præsumat, donec contrarium probetur, & ad cohabitationem cogat; in aliis autem contractibus, quæ sunt secundum legem humanam, & eius institutionem, aliquando lex ipsa supplet defectum consensus in poenam doli, & tunc valet contractus virtute legis, ut quando contractus est stricti Iuris, neque adest impedimentum præter defectum consensus ex dolo. In contractibus tamen bonæ fidei requiritur consensus, & eius defectus non suppletur. De his intelligit Doctor ex defectu consensus fieri contractum nullum, non in aliis, quando lex ipsa supplet defectum consensus, qui deberet inesse, & præsumitur inesse.

20
Tertia conclusio, ex defectu consensus irritatur matrimonium.

Lex supplet consensum, & quando.

SCHOLIUM.

Coniugem credentem alteri coniugi, asserenti, quòd non consensit in matrimonium, non posse ei reddere debitum, nec ire ad alias nuptias: deponat ergo scrupulum, si vult vitare perplexitatem, sibi que suadeat quòd mentitur alter: non loquitur Doctor in casu, quo coniux tantum dubitaret de valore matrimonij, ut ei imponunt quidam; hoc enim casu videtur probabilius quòd coniux dubitans speculatiuè, non practicè facta diligentia, potest reddere & petere debitum. De redditione habetur c. Dominus, de secund. nupt. de utroque tenent Sotus 4. de iustit. q. 5. art. ult. fin. & dist. 27. q. 1. Henric. lib. 1. c. 6. num. 57. Emanuel 1. som. Summ. c. 243. Sanchez cum multis 2. de Matrim. disp. 41. num. 46.

SED^o hinc sunt dubia. Primum, esto quòd aliquis ad exequendum libidinem, discat verba, animo tamen, non intendens contrahere; alia persona simplici animo. *Dub. 1.* contrahens, nunquid obligatur? Videtur quòd sic: quia ex parte sua sunt, tam consensus, quàm verba, & ita tota causa obligationis.

Dub. 2.

Præterea, esto quòd dolosè contrahens exprimat alteri dolum suum, ista persona simplici animo contrahens non potest recedere à contractu, quia exponeret se periculo fornicationis. Nec potest stare, quia non potest reddere debitum certitudinaliter ex parte sua, & præbabiliter ex parte alterius, de quo præsumendum est melius, quia tunc exponeret se periculo fornicationis: ergo videretur in tali casu persona ista simplex esse perplexa.

Rich. 27.

dist. artic. 1.

q. 3.

Ad primum dico quòd contractus matrimonij non claudicat; & idè si secunda persona non dat, nihil fit, vt dictum est in 1. quæst. conclus. 2. Do vt des, vel, do si des. Et ideo si illa non dat, ista nihil facit; licèt ex parte sua non sit impedimentum facti, nisi ex consequenti.

Quid faciendum, quando aliter coniux dicit se non consensisse.

Sed de secundo est maior altercatio, quibusdam dicentibus, quòd ista persona non potest reddere debitum stante conscientia de dolo alterius: nec recedere, quia exponit se periculo fornicationis, vt dictum est. Dico tamen breuiter, quòd nullus est perplexus in lege diuina, etiam quocumque actu proprio posito; dum tamen non maneat aliquod peccatum mortale, per quod fiat perplexus: ista simplici animo contrahens cum doloso, nec tunc, nec multò magis post, habet aliquem actum, per quem sit perplexa: ergo simpliciter patet sibi via salutis.

5

Dico^h ergo, quòd via tutior non est facere sibi conscientiam, quòd alter dolosè consenserit: imò, quòd tunc veraciter consensit, sed modò mentitur: & in hoc casu faciat, sicut vero coniugi. Si autem non potest tollere conscientiam, quam habet in verbo priuatiuo alterius coniugis, stante illa conscientia peccat mortaliter reddendo debitum, quia fornicatur: non reddendo autem, & multò magis recedendo, exponit se periculo peccati mortalis, quia fortè iste mentitur. Et probabilius est, quòd nunc mentiatur, quàm quòd mentitus fuerit in principali contractu: & tunc ista, vel negat sibi, quod suum est: vel si recedit, mœchatur secundum Euangelium. In magnam ergo brigam ponitur contrahens cum dolosè contrahente.

Matth. 19.

C O M M E N T A R I V S.

2 1

Duo dubia.

Sed hic sunt dubia, &c. Primum dubium est, an bona fide contrahens obligetur ficto. Secundum dubium est, quid agere tenetur, quando fictus manifestat dolum?

Responsio ad primum.

Ad primum, respondet matrimonium esse nullum ex vtraque parte, licèt persona, quæ consensus verum exhibet, non ponat ex parte sua impedimentum facti, quia præstat consensus vt debet, & exigitur ad contractum, quia tamen alterius consensus deficit, non valet matrimonium.

Responsio ad secundum.

Ad secundum, supponit regulam generalem, nempe in legem Dei neminem esse perplexum, supposito quocumque actu suo, dummodò non maneat aliquod peccatum mortale, per quod fiat perplexus. Hæc regula est verissima: quia sicut lex diuina est medium ad salutem dirigens, ita non inducit necessitatem peccandi, aut periculum: perplexitas ergo oritur ex alia causa extrinseca, nempe ex errore intellectus, qui non deponitur, vel ex prauo affectu voluntatis, qui non excluditur per debitam correctionem eius. Hinc colligitur coniugi, quæ bona fide contrahit, patere viam salutis, & respondet ad dubium.

Vnde oritur perplexitas.

2 2

Conclusio. Secunda bona fides.

H dico ergo quòd via tutior, &c. Respondet quòd tutior via sit conseruare bonam fidem, non credendo: inter duo enim mala minus malum est præsumendum; minus autem peccatum est mendacium, quod nunc præsumitur inito matrimonio, quàm mendacium, quod commisit fictè contrahens: quia hoc est perniciosum contra naturam contractus, illud verò non ita. Neque fidem tenetur dare coniux in præiudicium sui iuris: ergo cohabitaret bona fide tanquam coniugi.

Secunda conclusio.

Quòd si conscientiam nequeat deponere, cre-

dendo verbo alterius, peccat si reddat debitum, & magis peccat si recedit, quia alter fortè mentitur, & se exponit periculo fornicationis, & aufert alteri quod suum est, si matrimonium subsistat. Hic aliqui distinguunt dubium speculatiuum, & practicum: aliqui dicunt cum dubio speculatiuo non posse coniugem reddere debitum, aut recedere. Pro hac citat Sanchez lib. 2. disput. 41. q. 4. nostrum Doctorem, Altisiodorenses, Medinam, & alios. Alij dicunt posse recedere, & petere debitum in tali dubio. Alij docent teneri reddere debitum, & non petere: alij mitigant hanc sententiam, vt vera sit antequàm adhibeat diligentiam requisitam inquirendi veritatem, ea verò adhibita, posse reddere, & petere debitum.

Dubium speculatiuum, & practicum.

Varia sententia.

Respondetur in primis non rectè allegari Doctorem pro prima sententia, vt bene aduertit Scholiales, quia Doctor non loquitur de dubio, sed de conscientia. Si autem, inquit, non potest tollere conscientiam, quam habet in verbo priuatiuo alterius coniugis, stante illa conscientia peccat mortaliter, &c. Conscientia autem per ipsum

2 3 Allegatio falsa.

Conscientia.

ex priori contractu ex natura motiui, quod perinde inclinatur ad assensum contrarios; quod verò formatus conscientiam adhæreat allegationi frustrati consensus prioris, est ex propria leuitate, non ex natura motiui: nec proinde euacuatur obligatio cohabitationis; licet perplexa maneat persona credens, aut suspensa; manens etiam suspensa nequit operari: quia ad copulam supponitur, vt sit legitima, regula determinata vt fiat debito modo per vsum proprii iuris, & animo maritali; ac proinde assensus determinatus circa valorem matrimonij, licet ex allegatione secunda negati consensus maneat aliqua formido de nullitate: hæc autem formido, sicut non transit in consensum determinatum; ita non inducit obligationem operandi secundum illam, neque est actus aliquis medius in intellectu inter assensum, & dissensum; sed priuatio certitudinis in assensu, quam prius habuit stante bona fide, antequam allegauit alter fictionem consensus.

Aduertendum ergo est ad discussionem casus præsentis, in intellectu non posse stare actum medium hic & nunc inter assensum & dissensum huius veritatis, qui actus spectet ad iudicium practicum, seu regulam operandi; neque assensum & dissensum simul circa idem: quia vtrumque horum repugnat. Quòd si motiua sint paræ efficaciz, loquendo de contrariis, potest esse suspensio, & inquisitio veritatis, non tamen assensus determinatus conclusionis, nisi ex dispositione personæ, vt in præsentis casu, si est timida, & facilis inclinationis ad credendum potius malum, aut accedat imperium voluntatis, aut applicentur perfectius alia principia remota ad vnam partem magis, quàm ad aliam: ex quibus determinatur intellectus ad assensum, licet apprehensio contrarij motiui dubitabilis faciat ne assensus ille sit omnino certus: est tamen determinatus, sicut actus fidei humanæ, aut opinionis, & regula, quam sequi debet voluntas operando determinatè.

In proposito ergo casu si nullum aliud subest motiuum dubitandi de nullitate consensus merè interni præter allegationem dicentis, neque ex factis, dictis, aut aliis indicij, aut modis sit cognoscibile, distinctio dubij speculatiui, & practici non habet locum, quia nulla sunt principia remota, ex quibus speculatiue oriri posset dubitatio hic & nunc, sed hæc duæ regulæ immediatè applicantur, quæ sunt practicæ, vt reddendum esse debitum matrimoniale; non esse mæchandum, &c. inter quas non est locus suspensioni, quin alterutrum debeat sequi ex obligatione præcepti negatiui, & affirmatiui concurrentium; ex parte materiz fides allegantis vacillat, & perinde ad assensum contrarios inclinatur proximè: quòd si ergo perplexus vnus sequatur, aut alterum horum, secundum illud debet operari iuxta conscientiam, quam format; quia non suppetit aliquid aliud medium inquirendæ veritatis; & hic est casus, quem deciderit Doctor. Quòd si sint alia motiua, aut indicia, vt impediunt affinitatis, aut si alter signa deceptionis aliàs ostendit, aut aliis se fictè contracturum manifestauit, tunc neque reddere debitum debet, neque petere etiam, donec examinetur veritas: quòd si ea examinata format conscientiam de nullitate matrimonij, perinde dicendum est, quidquid sit de veritate rei, si autem fidem non præstat allegationi, sed inhæret primo contractui per assensum determinatum, est secunda, si oppositum aliunde non probatur sufficienter; quia innititur possessioni, & præsumptioni magis fundatæ, quæ est in fauorem matrimonij, & sicut Ecclesia prudenter præsumit de valore matrimonij, & de consensu requisiti in eo casu, ita etiam persona, quæ bona fide contraxit, prudenter præsumit, & adhæret contractui, cum nihil vrgentiùs præter dictum fictè opponatur, qui fide caret in præiudicium coniugis, & contractus in facie Ecclesiæ initi, neque oppositum probet sufficienter.

S C H O L I V M.

Fictè contrahentem teneri verè contrahere. Ita Sotus hic quæst. 1. vers. Respondeo stante. Nauar. cap. 2. 2. num. 76. Medin. Summ. cap. 16. §. 13. Henriq. lib. 11. cap. 11. Bannes 2. 2. q. 77. art. 3. dub. 1. Maior. 4. dist. 27. quæst. 1. videtur D. Thom. ibi. art. 2. quæst. iunc. 4. ad 1. Ratio est, quia vix aliter satisfieri potest parti deceptæ, quia non potest aliud matrimonium inire, & si sunt æquales, etiam si posset, grauius maneret læsa in fama. Si tamen posset his damnis aliter sufficienter occurrere sine eo, quod deceptor contrahat, non video quare non sufficeret: quod tenet Petr. Ledesm. de matrim. quæst. 45. artic. 4. dub. 1. §. 2. in hac difficultate. Secundo, ait defloratorem virginis teneri ei ad dotem iuxta consuetudinem patriæ. Puto loqui de deflorante per raptum, vel violenter, quia deflorans volentem ad id non tenetur: quia hæc defloratio non differt à simplici fornicatione; vt tenet Sotus 4. distinct. 28. quæst. 2. art. 4. col. 13. Suarez tom. 4. disput. 22. sect. 4. num. 6. Quòd nec etiam eo casu restitutio debeatur parentibus, tenent Sotus 4. de iustit. quæst. 7. artic. 1. ad 2. Nauar. lib. 2. de restit. part. 4. cap. 3. Bannes 2. 2. quæst. 64. artic. 2. dub. 7. Salon. ibi. controu. 5. Sanchius lib. 7. de Matrimonio, disput. 24. num. 11

Sed nunquid iste dolosus erit immunis? Respondeo, stante illo dolo, in foro conscientiz dicendum est sibi, quòd nullo modo reddat, nec petat, quia fornicaretur: & cum hoc dicendum est sibi, quòd de necessitate salutis tenetur satisfacere personæ læsæ, vt sibi reddat de suo, quantum sibi abstulit: erat autem istius de iure

Nō rectè discerni in proposito dubij speculatiui, & practici.

Regula proxime operandi in casu proposito dubij allegata.

Aimonicæ allegatio.

Obligatio cohabitationis.

Quid sit formido, quam patitur bona fides.

24 Dispositio dubitans.

Intellectus aut suspensus manet, aut assensio, aut dissensio.

Contrahens fictè an tenetur verè contrahere?

corpus dolosi, quia commutauit corpus suum pro corpore illius, sicut qui veraciter contrahit cum alia, quod est seruandum: & ideò tenetur iste dolosus commutare dolum in verum contractum. Sed esto ^k, quòd tempore intermedio contrahat cum alia veraciter. Respondeo, seruandum illud est cum satisfactione exteriori possibili, puta cum procuratione matrimonij conuenientis, sicut dicitur *Exod. 22.* & de impossibilitate reddendi huic, quod sibi debetur, est pœnitendum.

De deflorã-
te virginem.

Quid ^l de dormiente cum virgine? Tenetur sibi ad certam restitutionem, secundum morem dotis, quam solent accipere virgines in patria illa.

Si ^m arguatur contra solutionem istam de errore, quæ consistit in hoc, quod commutatio non est, nisi secundum apprehensionem valoris commutati ad illud, pro quo commutatur. Contra hoc, aliquis potest aliquid dare, vel commutare expectans magnum sibi dari, cui tamen nihil reddetur, nec tamen propter hoc datio prima est nulla. Respondeo, quædam est datio non liberalis, expectans redditionem futuram: quædam est exigens dationem præsentem concomitantem, quæ propriè commutatio est. Prima benè tenet, etiamsi postea non sequatur redditio expectata: quia in præsentem fit translatio solum sub spe redditionis futuræ. Secunda nunquam est, nisi sit statim redditio concomitans: quia contractus commutatus est conditionalis: & si non expressa conditione, tamen vniuersaliter ex natura contractus subintellecta: & contractus conditionatus non est non stante conditione.

7
Ad arg. 1.

Ad ⁿ primum argumentum, siue Iacob possit excusari à peccato, si cognouit Liam prima nocte, siue non, non est magna vis, quia non fuit confirmatus, sed postquam deprehendit illam esse Liam, contempsit nouo consensu propter illa verba Laban.

Genes. 29.

Non est consuetudinis in loco isto, ut minores prius tradantur ad nuptias: & ex tunc fuit vxor eius. Aliàs benè concedo, quòd potuisset repudiare eam, sicut non suam.

Ad 2.

Ad secundum subditur ibi, quòd post egressum Iacob, & ingressum Esau, Isaac stupore vehementi, & vltra quàm dici possit admirans expauit: *Et quis ergo?* &c. Et tunc subiunxit: *Benedixi ei, eritque benedictus;* vbi ex textu datur intelligi, quòd fuerit raptus in illa admiratione vehementi: & in ea vidit Iacob esse iuste benedicendum: & ita licèt illam benedictionem primò ab homine, & humana cautela extortam dedisset, tamen postea in ecstasi, à Spiritu sancto approbatam pronuntiauit, tantquam firmam, subiungens, *eritque benedictus.*

8
Ad 3.

Ad aliud dico, quòd non est simile de Baptismo ignoranter collato, quia ibi non est contractus mutuus. Si tamen aliquis ad solutionem huius quæstionis acciperet rationem ex ratione Sacramenti, quòd non posset conferri ab errante; videretur probabile, quòd errans in baptizando circa personam, non baptizaret, sicut nec in matrimonio. Sed ista ratio non est posita ad solutionem quæstionis: nec talis error, quòd sit *A*, vel *B*, dum tamen intendat conferre Sacramentum illi personæ, quæ præsens est, videretur impedire collationem aliorum Sacramentorum, sicut hic impedit; non quòd impediatur Sacramentum primò, sed quia impedit contractum donationis faciendum illi, cui non vult donare illud, quod hîc datur.

Error persona in alijs
Sacramentis non viciat.

Ad 4.

Ad vltimum dico, quòd malitia moralis non est aliquid per se requisitum, nec eius oppositum, ad istum contractum: & ideò non impedit ipsum: secus est de scrupute, propter rationem dictam in solutione quæstionis.

C O M M E N T A R I V S.

2. 6

i **S**ed nunquid iste dolosus erit immunis, &c.

Resolutio hæc Doctoris plura continet. Primum, non debere dolosum petere, aut reddere debitum: quod patet ex dictis. Secundum est, eum teneri necessitate salutis ad satisfaciendum personæ lætæ, & de hoc nullum est dubium. Tertium, docet hanc satisfactionem esse, vt verè contrahat matrimonium; & ratio est, quia de iure ad hoc tenetur, & ex vi contractus. Hanc docet S. Thomas *dist. 27. quæst. 1. art. 2. quæst. 4. ad 1.* Maior eadem *dist. 9. 1.* Adrianus *in 4. quæst. 2. de matrimonio.* Sotus *dist. 27. quæst. 1. art. 3.* Petrus de Soto, & alij, quos citat Scholasticus. Quod regulariter verum est: quia illud matrimonium in facie Ecclesiæ tenebit, & mulier, quæ bona fide contraxit, tenetur semper conti-

Teneri solum
ad contrahendum verum
matrimonium.

Possit huius.

nenter viuere, & patitur dâmnium in fama, quod aliter resarciri nequit, nisi per matrimonium verum contractum. His omnibus causam dedit fictus: ergo tenetur dare satisfactionem æqualem, quod nequit aliter, quàm per matrimonium. Accedit, si cognouit eam, alius titulus, ex quo obligatur in conscientia, neque debet absolui donec actu contrahat. Non desunt tamen, qui negant fictum teneri ad contrahendum denud, nisi sequatur copula, vt si virginem duxit, eam non deflorauit. Hostiens. *cap. Ex parte, &c. de sponsalibus.* Anton. 3. p. tit. 1. c. 9. Ledesma *in 2. p. 4. q. 47. art. 4.* Excusant aliqui ab hac obligatione fictum, vt quando ipse dedit signa fictionis, quia scæmina in eo casu sibi imputare debet dâmnium, quod aduertens incurrit. Item, si

Aliqui negant
nò secus contra
fictum.

Excusantia
à matrimonio
fictum

lit magna inæqualitas inter fictum, & mulierem aut conditionis, aut sanguinis, quia in eo casu debuit etiam ipsa præsumere de fraude. Deinde, si scandalum magnum, aut exitus infelix ex matrimonio vero sequatur. Item, si fœmina decipiat virum fingens se virginem, quæ fuit corrupta, vel si fœmina cum alio mox debuit, quia tunc obligatio prior extinguitur, nec iterum reuiuiscit. Item, si ipsa noluerit matrimonium inire cum ficto, extinguitur obligatio.

27 *k* Sed esto quòd tempore intermedio contrahat, &c. Hæc conclusio est D. Thomæ, Soto, & communis, & regulariter intelligenda, quando scilicet damnum notabile intulit; quod aliter nequit rescitari.

28 *l* Quid de dormiente cum virgine, &c. Hæc etiam intelligenda est in causa ledutionis, vt patet ex textu citato. Videantur authores citati apud Scholiam.

29 *m* Si arguatur contra solutionem istam, &c. Rectè distinguitur dationem liberalem cum expectatione retributionis de futuro, à datione, quæ exigat commutationem de præsentem, qualis est matrimonialis. Intelligit dationem liberalem cum spe recipiendi de futuro, illam quæ fit non interueniente pacto, de satisfactione recipienda pro futuro: verbi gratia, si quis donet merè liberaliter, vt gratiam alterius ineat, à quo expectat beneficia maiora, vt officium aliquod in Republica, aut huiusmodi. Si tamen datio illa non sit liberalis, sed onerosa interueniente pacto, aut contractu de satisfactione pro futuro, confurgit obligatio secundum iustitiam, nisi aliàs contractus sit prohibitus lege.

Quomodo contractus commutatorius inuoluit conditionem.

Conditio generalis.

Conditio specialis.

Conditio expressa, quamdo specialis?

Asserit præterea in ratione subiuncta contractum commutatorium esse conditionale, etiam non conditione explicita, sed ex natura contractus subintellecta, quia nempe translatio non fit nisi cum onere recipiendi rem, pro qua res translata commutatur, intelligit Doctor conditionem generalem, quæ includitur in omni contractu, & explicatur per hoc, si volueris, aut conserferis; si autem conditio verbis exprimitur, dicitur conditio specialis, quia iam dat speciem contractui, & suspendit dispositionem factam, donec ipsa compleatur, eaque non completa nihil acquiritur iuris, quia dispositio illi alligatur; requiritur tamen vt conditio expressa aliter apponatur, si sit generalis, quàm includitur in ipso contractu ex lege: quia sic expressa non inducit vllum effectum, quem ipse consensus ex lege non inducat, neque suspendit consequenter contractum aliter, quàm ex vi legis suspensus est.

30 Vnde hæc conditiones adiectæ in matrimoniali consensu, vt si non es impeditus aliquo impedimento dirimente, vt consanguinitatis, &c. aut si conserferis, nihil efficiunt, nec suspendunt contractum, quin sit absolutus, quia ipsa lege tales conditiones includit contractus, vt iis non positis, aut obstantibus fiat consensus, & nullus. Si ergo contrahentes conantur serio contractum, expressio talium conditionum, vt ex natura contractus inhærent, non suspendunt contractum. Quia tamen adiectio conditionis sit expressio voluntatis, & talis sit contractus, nempe purus, vel conditionatus, qualis est consensus: si adiectio illarum conditionum fiat ex alia causa, contractus erit suspensus, donec purificetur: verbi gratia, ad euitandum sacrile-

gium adicitur conditio, si non es consanguineus, pro maiori reuerentia Sacramenti, ad euitandam penam, quæ in contrahentes cum tali impedimento est à Iure, vel ab homine lata, ad tollendum scandalum ex præsumptione in contrarium in re dubia, quando certum non est ipsis, aut aliis præsentibus eos non esse in gradu prohibito consanguinitatis, vel ex alio sine, & circumstantia, quæ ex qualitate personarum hic & nunc concurrunt, expressio talis conditionis non est superflua, & alio modo adicitur quàm ex lege importatur, ita vt sit expressio consensus conditionati, & non puri, & maneat consensus suspensus, vt in casu iam expresso, donec constet ipsis de veritate rei. Hinc sequitur veritas illius extremi assumpti in textu Doctoris, nempe *contractus conditionatus non est, non stante conditione, &c.* vniuersaliter esse verum loquendo de conditione latè sumpta, & quando conditio ex ipsa lege inhæret, vel de conditionato specialiter sumpto, qui proprie conditionatus est.

Ad maiorem huius intelligentiam non erit superfluum hinc adicere breuiter aliquod de conditionibus, quæ ad matrimonium, eiusque consensum adici possunt, & quid operentur. De quibus alij Doctores in hac materia tractant, D. Thomas in 4. dist. 29. D. Bonauentura dist. 28. & latè moderni agentes de hoc contractu in specie. Thomas Sanchez lib. 5. de matrimonio per totum, & Extra de conditionibus apposis, plura huc spectantia traduntur, vt cap. 1. 3. 5. 8. & 7. in quibus plures casus matrimoniales deciduntur dependentes à conditione apposta.

Conditionem etiam apponi tam ex parte consensus, quàm ex parte contractus non repugnat: quia sicut consensus est liber, ita etiam dari potest sub conditione, si aliàs non sit prohibita, & contractus tam matrimonialis, quàm alij admittunt conditiones. Consensus autem, vt inhæret conditioni, dicitur ex obiecto conditionatus, vt distinguitur à consensu puro, seu absoluto, cui non admiscetur conditio.

Adiiciuntur aliqua contractui variis modis. Primò, per modum temporis, vt do tibi equum in diem crastinum, ante autem tempus adiectum non transit in ius donatarij. Aliquando per modum oneris, do tibi equum, vt sis bonus. Aliquando per modum causæ. Do tibi equum, quia es amicus. Aliquando per modum specificationis, aut demonstrationis, vt do tibi equum, qui es fortis, &c. Aliquando per modum conditionis suspendentis consensum, & contractum, donec conditio ponatur, vt si quis contrahat cum Francisca, si patri placuerit, aut si dos consignetur tanta, &c.

Aliæ sunt conditiones de futuro, aliæ de præterito, aliæ de præsentem, aliæ possibiles, aliæ impossibiles, impossibilitate rei, aut Iuris, vt sunt conditiones turpes, & reprobatae Iure naturali, aut positivo. Alia etiam est conditio necessaria euentura, alia contingenter.

Dico primò in omni contractu spectandam esse intentionem contrahentium, vt fertur in obiectum, seu materiam circa quam ipse contractus: nam talis est dispositio, qualem inducit consensus disponentis de re sua, quæ in libera potestate est, vt eam sic vel sic transferat, hoc est, absolute, non adiecta conditione, aut alia limitatione, vel aliter, his adiectis.

Conditio generalis expressa, quandoque habet effectum.

31

De conditionibus apposis.

Non repugnat consensui, aut contractui.

Consensus conditionatus, & absolutus.

32

Varij modi adiecti contractui limitationes.

Diuise conditionis.

33

Specianda intentio adiciens.

*Requiritur
ut sit efficax.*

Dico secundò requiri ad contractum, ut intentio hæc sit efficax ex natura sua, & operetur modo humano, id est, ut sit conatus per se requisitus ad commutationem, quantum est ex dispositione præsentis contrahentis, & nõ fictus, aut irrisorius; quia requiritur ut iniens contractum conferat ex parte voluntatis eum actum, qui essentialiter requiritur ad dationem onerosam, aut liberalem rei; aliàs non potest abdicare dominium eius, neque etiam acquirere per contractum dominium rei, in quod commutare intendit id quod est proprium, & sui iuris. Oportet ergo ut iniens contractum applicet se per actum ex genere suo requisitum ad contractum, si illum intendit, qui actus ex natura sua est consensus in rei commutationem, hoc vel illo modo, & natura sua efficax vniuersaliter loquendo, siue ille actus sit inhærens conditioni, siue non, ut absolutus; quod maximè notandum est circa conditiones ex natura rei impossibiles, ut postea videbimus, & quæ cognoscuntur impossibiles.

34

Debet respicere legem.

Dico tertio, sicut vniuersaliter ad translationem rei requiruntur tria, nempe ut persona sit habilis ad transferendum, & persona in quam transferatur ad acquirendum dominium, & materia circa quam sit subiecta translationi; ita etiam in contractu hæc requiruntur; ac proinde non solum spectato Iure naturali, aut Gentium, sed lege positua, capacitas ex parte personarum, & materiæ inhæreat, ita ut legi posituæ disponenti de rerum usu, & dominio non repugnet: intentio ergo efficax, ut sit talis in gradu, quo requiritur ad contractum legitimum, debet respicere legem non solum naturalem, sed etiam posituam, ut sit vera intentio, & requisita ad contractum: verbi gratia, habens sacros Ordines in Ecclesia Latina, aut votum emittens solempne Religionis, quantumlibet consentiat in matrimonio, non potest dici habere intentionem efficacem ad illum contractum, ad quem est inhabilis, sicut vniuersaliter in moralibus, nullus potest intendere finem efficaciter, quantumlibet in obiectum feratur ardentè, quando nequit prosequi finem, aut ad hoc est inhabilis: ergo similiter nemo potest efficaciter intendere contractum supposita scientia requisita ad naturam talis contractus, nisi ad contractum intendat, iuxta præscriptum legis inhærentis contractui quoad substantiam, quia nullus potest inire obligationem ex iustitia per proprium actum efficaciter, nisi seruat is, quæ ad naturam huius obligationis spectant.

His ergo suppositis de natura consensus requisiti ad contractum in genere, & spectata rei veritate, & non sola præsumptione, & ut confusio euitetur ex variis Doctorem in hac materia limitationibus, & modis dicendi desumptis ex libertate, & modis operandi voluntatis, in quantum potest actum habere absolutum, aut dependentem à conditione adiecta, facilius erit resolutio in reliquis.

35

Consensus vero non statum conditionem impossibili. Limitatio. Probatio.

Dico quarto consensum ad contractum requisitum non posse admittere conditionem impossibilem vtroque modo supra expresso, siue sit impossibilis ex natura rei, siue sit impossibilis ex lege irritante, modò præsupponatur in contrahente scientia de impossibilitate conditionis. Hæc conclusio patet primò ex dictis, quia consensus in contractum debet esse ex na-

tura sua efficax, & inducens obligationem iustitiæ per translationem rei intentam hoc modo, & acquisitionem alterius, pro qua commutatur, & hoc per viam contractus: ergo nequit inuoluerè aliquid ex natura sua repugnans intentioni efficaci, & requiritur ad illam translationem, & consequenter nequit suspendi ad illam conditionem, quæ ex natura, aut lege repugnat translationi, supposita eius cognitione; alioquin, vel idem actus inuolueret contradictionem, aut essent simul in voluntate duo actus incompatibiles. Vtrumque horum perinde repugnat. Si ergo vult efficaciter dare mutuum, & translationem per ipsum fieri, nequit respicere id, quod est repugnans substantiæ contractus, aut translationi intentæ: sicut qui vult dare mutuum, nequit velle efficaciter dare mutuum tentata re sibi, aut eius proprietate, quoad usum, & dominium: quia hoc intrinsecè repugnat substantiæ huius contractus: ergo idem dicendum de omni contractu, in eo qui syncerè, & efficaciter intendit contractum, non posse eum inuoluerè aliquid repugnans substantiæ eius, quod scit repugnare, vel ex natura rei, vel Iure.

Exemplum.

Hinc sequitur veritas illius axiomatis, seu communis regulæ: *Conditio qua est de factis, aut Iure impossibilis, vitiat dispositionem, aut habetur pro non adiecta*, &c. si enim tollit intentionem contrahendi, irritat contractum; si autem non tollit, habetur pro non adiecta; vtrumque verum est, si supponatur scientia conditionis, quantum est ex natura contractus legitimi, & consensus requisiti eum irritate, aut pro non adiecta haberi; habetur autem pro non adiecta, quando intentio fuit seridè contrahendi; quia tum licet adiciatur conditio, non comprehenditur sub intentione, neque illam respicit, sed impertinenter, aut ioco adicitur. Quòd si cadat sub intentione, repugnat consensui, & trahit voluntatem ad dissensum, seu non consensum, spectata rei natura, & modo, quo voluntas fertur in contractum per conditionem irritantem vtroque modo. *l. Non solum, 31 ff. De action. & obligat. Quia, inquit, omnium ea cogitatio est, ut nihil agi existiment appposita ea conditione, quam sciant esse impossibilem*, &c. nempe cum qua non potest esse contractus, aut translatio, vel ex natura rei, si taliter sit conditio impossibilis, vel certè inuolata lege, quæ contractum irritat, ut si professus Religionem, matrimonium, sciens impedimentum, contrahat.

36

Prima illatio. Conditio impossibilis irritat, vel habetur pro non adiecta.

Tollit intentionem.

Sequitur secundò si illa conditio sit ignota, quæ impossibilis est, posse stare consensum, seu intentionem requisitam ad contractum ex natura actus, & intentionis, quæ suspenditur ad conditionem, qua existimatur possibilis, licet in re ipsa sit impossibilis: quia ad concipiendam intentionem sufficit ut finis existimetur possibilis, respectuè ad conatum præsentem voluntatis, & operantis; eodem modo ad suspendendum consensum sufficit ut conditio existimetur possibilis, & tunc nascetur obligatio hinc inde in opinione contrahentium, suspensa ad conditionem oppositam: quæ obligatio oritur ex conscientia erronea, deposito autem errore desinit.

Secunda illatio. Conditio impossibilis existimata possibilis quid operetur?

Dico quinto, conditionem impossibilem aliquando haberi pro non adiecta, vel ipso Iure, vel præsumptione in re dubia: ipso Iure habetur pro non adiecta in testamentis, quantum ad institutionem hæredis, fideicommissum, legatum,

37

Quandoque habetur pro non adiecta.

tum, & donationem factam in causa mortis, vt constat l. 1. 4. 6. 8. & 9. de conditionibus institutionum, & 9. Impossibilis, Instituit. de hered. instituend. Quod intelligendum est in vtroque foro; quia siue fuerit consensus testantis dependens ab illa conditione, siue non, dispositio tenet ex lege, supplet defectum consensus: quia res externæ subsunt dispositioni legis directæ, quando illa dispositio habet iustam causam: quia mortuo testatore, nemo est, qui possit voluntatem eius interpretari, & ne dispositio ab eo facta reddatur inutilis, ad euitandas lites, ius supplet defectum, vel in pœnam testatoris, vel etiam in fauorem: in pœnam quidem, si conditio sit turpis: in fauorem vt dispositio eius fortitatur effectum.

Lex supplet consensus.

haberi; sicut potest instituere alias solemnitates huius contractus, sine quibus contractus non esset legitimus. Ita etiam instituere, vt conditiones aliquæ habeantur pro non adiectis, & impossibilitate personas ad eas trahendas in contractum. Itaque intentio sincera ineundi contractum, refertur ad substantiam eius, & non ad conditionem eo casu appositam, quam de iure nõ potuerunt intendere, aut substantialem facere contra statuti dispositionem; potest autem intentio concipi primariò ineundi contractum legitimum, & apponi ex voluntate contrahentium secundariò illa conditio: vt respicit primarium finem, intentio valet & consensus ex ea datus, & conditio illa sicut non specificat intentionem, ita etiam neque consensus, & habetur pro non adiecta. Quòd si intentio primò respiciat ipsam conditionem, & accessoriè tantum, aut secundariò contractum, tunc deest animus seriò contrahendi, & matrimonium est nullum; & si constat etiam de tali intentione Ecclesiæ, non præsumit de valore matrimonij. Tunc enim conditio non est appositæ, sed primariò intenta ex dissensu, & magis ipse contractus est appositus conditioni, quæ primariò, vt causa dissensus intenditur, vel certè vt signum non consensus veri in contractum, sed frustratorij.

Intentio seria ad substantiam contractus fertur, non ad conditionem.

Duplex modus concipiendi intentionem.

38 Quòd si constat adiectam esse conditionem ex errore, vel quia putabatur possibilis, aut licita, aliqui dicunt non valere testamentum, sed reddi irritum. Sed oppositum videtur, quia lex non confirmat dispositionem ex interpretatione, aut præsumptione, sed ex absoluta potestate, quam habet in bona testata, & supplet defectum testatoris, cuius voluntati succedit ordinatio legis in defectu, & sicut extenditur ad conditionem impossibilem ex scientia adiectam, ita etiam ad ipsam, si in re est impossibilis, videtur extendi. Aliud dicendum esset, si solùm præsumptioni lex inniteretur. Priorem tamen sententiam docet Gomezius de legatij num. 65. ex l. seruo manumisso 58. de conditione indebiti, & plures alij, tunc dicendum est legem non extendi nisi ad casus, quos comprehendit, cum alioquin in cæteris irritat contractum per talem conditionem adiectam: quia præsumit dissensum.

38 Quid si adiciatur ex errore?

Valet testamentum non obstante conditione.

Sententia negans.

41 Dices, in omni casu, quo intenditur conditio impossibilis, frustrari veram interpretationem contrahendi, ac proinde contractum esse nullum.

41 Obicitur.

Respondetur distinguendo antecedens, quando finis per se intentus est vinculum, seu ipse contractus, negando antecedens, & quia potest subsistere talis intentio in ordine ad materiam non impeditam: & quia voluntas primariò mouetur ex fine, contractus de facto subsistit, quamdiu ratio finis non immutatur, neque affectus voluntatis circa finem. Quòd si vltèrius addatur conditio impossibilis, habetur pro non adiecta: quia adiectio eius non est principalis causa operandi ex parte voluntatis circa contractum, neque medium inducendi contractum, qui per se intenditur, & à cuius intentione non distrahitur voluntas: illa ergo adiectio conditionis consequenter se habet ad intentionem absolutam contrahendi, quæ non vitiat factum ex intentione priori, & non est consequens ex natura rei, aut ipsius intentionis primariæ: sed merè ex libertate & impertinenter, ac otiosè, quia nullum inducit effectum.

Soluitur.

Cur habetur pro non adiecta.

39 In contractu matrimonij conditio impossibilis, aut turpis habetur pro non adiecta: quia præsumitur in fauorem matrimonij. cap. fin. de conditionibus appositis, & contrahentes seriò egisse in re tanti momenti, & sancta. Hæc ordinatio idè innititur soli præsumptioni, quia nequit Ecclesia dare potestatem mutuaam huius contractus sine consensu contrahentium, requiritur autem vt constet vel ioco illam conditionem adiectam, vel sciant contrahentes illam conditionem esse impossibilem, & ex ordinatione legis pro non adiecta reputari, & nihilominus contrahunt scientes à iure eam haberi pro non adiecta: quia tum præsumitur eam ioco, & impertinenter adiectam; vel etiam in dubio præsumuntur etiam validè per debitum consensus contraxisse, ne viuant in adulterio, aut certè irrisoriè agant in re sancta, & graui. Cæterum in foro externo illa præsumptio valet, in foro verò interno, si nullus fuit consensus, nihil fit.

39 In matrimonio conditio impossibilis, & turpis habetur pro non adiecta.

42 Exemplum esse potest in ministro Sacramenti, qui ex intentione faciendi, quod facit Ecclesia, validè ministrat Sacramentum, quamuis ipse adiciat aliam intentionem particularem ex errore conceptam, quæ quidem esset contra veritatem Sacramenti: tamen non repugnat priori intentioni, per quam primariò mouetur ad operandum. Et sicut potest stare scientia in vniuersali: v. g. omnem mulam esse sterilem cum ignorantia particulari; an hæc mula sit sterilis in eodem intellectu: ita etiam in voluntate eadem potest esse intentio vniuersalis ineundi contractum hic & nunc, cum alia particulari, & minùs principali concomitante, quæ non derogat priori, quæ magis principalis est, seu primariæ: v. g. si hæreticus vel sit seriò contrahere matrimonium, & ex errore, quo vellet repugnare statuto Ecclesiæ in contemptum, adiceret conditio

42 Exemplum.

Aliud exemplum.

Dubium est si contrahentes sciant statutum Pontificis, & velint nihilominus contrahere per consensum alligatum conditioni, an valeat matrimonium? Ratio difficultatis est; quia illud cap. finale innititur præsumptioni, quæ non variat factum, & falsa est quando veritas non subest, quæ præsumitur.

40 Dubium. De conditione illa cù scientia statui.

Si seriò agunt, non obstat.

Respondetur valere matrimonium in re ipsa, si contrahentes habuerunt animum seriò contrahendi, hoc est, ineundi contractum; nam Ecclesiæ statutum in eo capitulo tantum efficit, vt contrahentes non possint alligare consensum tali conditioni, quam voluit pro non adiecta

conditionem impossibilem; matrimonium in utroque foro teneret, tum quia talis conditionis adiectio non est ex fine principali, quo vellet contractum absolutè, & necessarium consensum, & adiecit conditionem ex fine extraneo, nempe contemptus, & non ipsius contractus; tum quia ex statuto Ecclesiæ adiectio talis conditionis esset frustratoria, si aliquin intentio contractus seria reducitur in actum per consensum proportionatum.

Adiectio conditionis, quæ de irritat, & quomodo?

Quod si verò intentio primaria contractus pendeat, aut inhæreat conditioni per se, tunc nihil fit; quia adiectio conditionis impossibilis principaliter intenditur ad frustrandum contractum: & quamvis intelligatur per modum prosecutionis, ut tendit in conditionem; tamen ut reducitur in contractum per conditionem sic intentam, est dissensus, seu non consensus in ipsum contractum. Et in eo casu non habet intentionem per se perficiendi contractus diuersam, ab ea, quæ adiecit conditionem impossibilem & frustratoriam contractus, ut non tenet.

43
Utrique modus adiectæ conditionis probatur.

Hos autem diuersos modos intentionis, ut respicit tam contractum seriò ineundum, quam frustratoriè, non solum possibile esse, sed etiam in praxi contingere, patet: quia præsumptio Iuris ciuilibus fundatur in possibilitate rei, & prout in plurimum, vel secundum rectam rationem contingit præsumptio in fauorem matrimonij, adiectæ tali conditione, fundatur in eo quod animus seriò contrahendi inesse possit, quamuis conditio adiciatur, spectata scilicet intentione, quam debent contrahentes habere, & quæ ut in plurimum inest. Præsumptio etiam Iuris ciuilibus quoad vltimas voluntates, fundatur in contractu favorabili, & idè statuit secundum intentionem, quæ præsumitur, & debet inesse. In aliis autem contractibus præsumit, ex conditione adiectæ de impossibili, non fuisse consensum firmum in contractum, aut serium: ergo sicut utraque præsumptio recta ratione fundatur; ita etiam intentio, vno, aut altero modo concipi potest. Vnde si conditio impossibilis, quocumque modo adiecta, tollit intentionem absolutam, & necessariam ad contractum, nulla ratione posset Ecclesia declarare has condiciones haberi ut non adiectas; quia nequit supplere consensum requisitum hoc modo, aut im mutare naturam eius in ordine ad matrimonium, quod non subest directè eius voluntati. Talis enim est consensus in contractum, qualis præcessit intentio contrahentis; & talis est intentio, qualis est finis primariò intentus, qui inclinatur voluntatem ad contractum ineundum.

Præsumptio vtriusque Iuris aliter fundatur.

inconueniens.

44
Obiectio ex natura contractus ut exprimitur.

Dices, intentio non facit ad contractum, si non exprimitur: v.g. Si quis mutatur animo vsurario, & intenciu lucri, nisi trahat in contractum, seu pactum talem intentionem, non redditur per eam contractus vsurarius; ad contractum enim requiritur consensus respectiue ad contrahentem, seu partem expressus, ut inducit obligationem ex contractu; sed intentio seria contrahendi non exprimitur respectiue ad partem, nisi ut inhæret conditioni: ergo non inducit obligationem absolutam, sed talem quæ nata est induci per contractum conditionatum, spectata natura ipsius conditionis adiectæ. Minor probatur, quia contrahens sub hac forma, *Ego te accipio in meam, si cæcum digito tetigeris, aut si detrahas lunam*, non exprimit alium con-

sensum respectiue ad alteram personam, quam consensum inhærentem conditioni: ergo neque alia obligatio sequitur, quam nata est: ex natura expressæ consensus de præfenti sequi.

Respondetur negando subsumptum; quia consensus ut inhæret præsumptioni Iuris, intelligitur ille qui procedit ex intentione seria contrahendi, cum statutum Ecclesiæ impossibilitate ad talem conditionem, in præfenti contractu; ex natura autem facti præsumitur etiam intens talem contractum, intendere obligationem connaturalem contractui, ac proinde debitam intentionem, sine qua nequit oriri. Ad probationem patet: quia forma illa ut exprimit consensum, ita etiam exprimit eundem, ut supponitur inhære debet intentioni, siue subit, siue non. Deinde, non solum seria intentio exprimitur per verba, sed etiam per signa; ut si taliter contrahens se gerat ut sponsus, si acceptet dotem, si cohabitet, & in reliquis se gerat ut sponsus, & tanquam agnoscentem ex tali contractu in ea forma se obligatum sponsæ. Requiritur ergo ad expressionem intentionis frustratoriæ, & malignæ, præter consensum in ea forma expressum, ut interueniant alia, quibus declaret se non seriò agere. Non ita verò requiritur talis declaratio, quando inest debita intentio. Exemplum, quod proponitur de vsurario, non perinde se habet: quia intentio eius maligna non facit ad contractum quæ maligna est; nec exprimitur, quæ neque Iure, neque facto ex vi contractus supponitur, idè extranea est contractui, nullumque effectum respectiue ad contractum parit.

45
Soluitur.
Præsumptio iuri & facti.

Exprimitur debita intentio per signa.

Responsio ad exemplum.

Superest ex prædictis declarandum, quid contineat statutum Ecclesiæ in cap. finali, de conditionibus appositis: potior enim difficultas iam tacta est; quomodo possit inesse voluntati animus, seu intentio efficax contrahendi, & seria simul cum conditione adiectæ de impossibili, quæ non vitiat contractum. Dixi autem hoc contingere vel per diuersos actus modo explicata, vel per eundem etiam actum, qui primaria intentione fertur in ipsum contractum; ex secundaria verò, & ex alio motiuo extrinseco contractui in conditionem; quo casu conditio adiecta non redundat in contractum; neque consequenter illud vitiat, sed in ordine ad eum habetur pro non adiecta. Quantum autem ad prædictum statutum varias eius interpretationes adducit Sanchez lib. 5. disp. 3. Durandus in 4. dist. 39. reuocat in dubium quomodo Ecclesia potuerit præsumere pro matrimonio, cui adiegitur talis conditio, cum potius fundamentum præsumptionis in oppositum inclinet. Et Iura in cæteris contractibus similibus præsumunt nullitatem, aut defectum consensus requisiti. Basilii in tract. de impedimentis, cap. 17. §. Secundo colligo. dicit spectato Iure naturali ita interpretandam esse; sed ex statuto Ecclesiæ in dicto cap. finali, de cond. apposit. &c. aliter dicendum esse de matrimonio. Alij cum Adriano in 4. de matrimon. q. 1. dub. 7. intelligendum esse de conditione impossibili, existimata tamen possibili. Alij intelligunt de conditionibus resolutiuis, & non suspendentibus contractum: suspenditur contractus, quando contractus non habet effectum; resoluitur autem in conditionem, quando à principio habuit effectum

46
Declaratur cap. fin. de conditionibus appositis.

Varia interpretationes dicti capituli.

Suspendere contractum, & resoluere.

ctum obligationis, sed ad euentum conditionis.

47

Alij, vt Sotus *dist. 29.* intelligunt præsumptionem illius statuti fundari, quando ex alijs signis præsumitur adfuisse consensum, alioquin conditionem impossibilem adiectam annullare contractum.

Alij, vt Lopez *in 2. part. instr. de matrim. cap. 43.* docent consensum præsumi in matrimonium ex appetentia naturæ, quæ in illud inclinatur, & eo ipso, quod intelligatur conditionis impossibilitatem non esse voluntatem eam adiucentis, vt ab altero obseruetur, aut acceptetur, cum voluntas non sit impossibile, supple intentio, ex Philosopho.

Alij cum Couarr. *in 4. decret. 2. part. cap. 3.* docent statutum intelligi debere de conditionibus, non quæ sunt natura impossibiles; sed de impossibili respectiue ad contrahentem. Priori modo dicitur ex se absolute impossibilis. Secundò licet possibilis sit, tamen respectiue ad contrahentem sit impossibilis, vt si contrahat cum paupere sub cõditione, si montem aureum in dotem præstet. Hos modos optimè explicat, & impugnat Sanchez loco præfato: declinant enim in extrema, vt vel locum declarationis Pontificis non concedant, vel ex alia parte doceant, hoc statutum supplere posse consensum, cum non sit, sed potius dissensus, quando à tali conditione pendet per se voluntas contrahentium, vel denique, vt Couarruias, non rectè distinguunt conditionem in impossibilem à natura, & impossibilem respectiue, cum hæc eundem effectum habeat in contrahentibus, vt hic & nunc intendunt finem, qui debet esse in potestate ipsorum.

48

Explicat Sanchez.

Fundamenta interpretatio- nis.

Tandem ipse Sanchez quibusdam fundamentis præsuppositis docet in dubio præsumendum esse pro matrimonio, & in fauorem eius. Primum fundamentum est, quod conditio impossibilis existimata possibilis suspendat contractum, & illum annullat adueniente scientia de impossibilitate talis conditionis: quia consensus ab ea pendebat ex intentione contrahentium. Secundum fundamentum est, vt nota sit contrahentibus tam conditionem esse impossibilem, quam etiam statutum Ecclesiæ, quo habetur pro non adiecta. Tertium fundamentum est, in dubio præsumendum esse in fauorem matrimonij, quia in dubio sententia pro matrimonio ferenda est. *cap. fin. de sent. & re iudicata,* &c. quia sic tutius est contrahentibus. Ex quibus colligit cum fideles scientes conditionem esse impossibilem, & pro non adiecta haberi ab Ecclesia, & recipientes Sacramenta velint ea recipere prout conuenit, & secundum intentionem Ecclesiæ, videantur velle inire contractum seriò, & purè, & sic Ecclesia præsumit, nisi aliter de intentione constet. In hoc ergo fauor matrimonij statuitur in illo decreto, quod conditio talis habeatur pro non adiecta, neque vitiet contractum, qui alioquin naturæ conditionis impossibilis relictus esset nullus.

49

Resolutio hæc supplenda est.

Sed hæc resolutio, licet valeat ad præsumptionem, qua fundatur valor matrimonij in foro externo: tamen nihil aliud continet, quod à reliquis discrepet, quantum ad forum conscientie, in quo si defuit consensus requisitus, Ecclesia nequit supplere, neque intendit supplere, sicut Ius positium humanum potest supplere consensum in contractu ciuili, & reuocare

huiusmodi condiciones, tanquam impertinentes ex potestate directæ, quam habet in testamento, & res eius, & sic contra voluntatem eius fauere testamento; nequit autem Ecclesia sic fauere matrimonio contra voluntatem contrahentium, quin etiam neque in foro externo fauere potest, si constat de nullitate consensus, licet in dubio præferatur matrimonium.

Inhærendo ergo dictis. Dico de Iure naturæ matrimonium esse purum, quocies fuit intentio seriò contrahendi, & conditionem impossibilem adiectam non posse haberi pro adiecta, neque contractum initum cum tali intentione eam respicere, vel ei inhære; quia id repugnat ex natura ipsius actus, qui est efficax, ac perinde nequit inhære alicui impossibili cum scientia impossibilitatis eius: omnis intentio efficax reducitur in suum finem per media possibilia tantum. Quamuis ergo dissensus in contractum matrimonij possit inhære conditioni impossibili; tamen consensus nequit inhære, si est expressus, & efficax, qualis requiritur ad translationem dominij. Neque perinde in ordine ad consensum iudicandum est ex natura rei respectiue ad conditionem possibilem, & respectiue ad impossibilem; quia possibilis potest adiungi etiam consensui, cum non repugnet intentioni veræ contrahendi, & adimpleri possit; non ita impossibilis, quæ ex natura sua destruit intentionem seriò agendi, quando non supponitur error, nempe quo iudicaretur impossibile, vt possibilis. In eo ergo stante in actu seria intentione contrahendi, & consensu ei conformi, conditio impossibilis habetur pro non adiecta in ordine ad substantiam contractus, & nihil operatur; perinde ergo inter fideles, & infideles valet matrimonium si seriò contrahant, non obstante tali conditione, quia ex natura contractus sic initi habetur pro non adiecta. Et si sunt fideles, noticia huius statuti, licet in iis augeat præsumptionem in fauorem matrimonij, qua præsumitur eos seriò contraxisse, tamen ipse contractus non inniuitur tali scientiæ, sed veritati rei, & intentionis, quæ excludit conditionem, & trahit secum effectum consensus absolute perinde ac si non adiuiceretur conditio.

Vnde sequitur illud capitulum finale esse declaratorium partim, partim etiam habere rationem statuti. Est declaratorium quatenus docet conditionem adiectam contra substantiam matrimonij annullare contractum. Vnde si dicatur, *Contraho secum si generationem proliis enitas:* quia licet contractus sit fauorabilis, nequit saluari cum conditione contra eius substantiam, & finem intrinsecum, qui est generatio, & educatio proli. Item, si dicatur, *Contraho secum donec inueniam aliam pulchriorem, aut ditio rem,* &c. quia vinculum est insolubile, & nequit fieri solubile. Item, si dicatur, *Contraho secum, si pro questu adulterandam te præbeas,* &c. quia hoc est contra fidem, quæ est bonum substantiale matrimonij.

In altera parte dicitur, quod condiciones turpes, & impossibiles, quæ non sunt contra substantiam matrimonij, habeantur pro non adiectis in fauorem matrimonij. Hic supponitur cum talibus conditionibus expressis posse stare consensum contrahendi verum, quia per tales non vitatur: quia, vt dictum est, Pontifex nequit supplere talem consensum. Reicitur autem præsumptio legis ciuilis in contrarium, in quantum

50
Resolutio ex dictis.

Quocies est vera intentio contractus valet, non obstante conditione, etiam de Iure natura.

51
Declaratio statuti.

Conditio repugnans substantia contractus.

Eliditur præsumptio legis ciuilis.

quantum annullat contractum, qui per conditionem impossibilem, aut turpem celebratur, exceptis casibus, in quibus ordinatur, tales conditiones pro non adiectis haberi in fauorem vltimæ voluntatis, vt statuitur, *C. de insit. & substit. ff. de condit. insit. & C. de his, que pen. nomin. in test. ff. de legat. 1.* Turpia. *cap. finali, de pactis*, &c. *intra legitimas sanctiones, Pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de iure, vel de facto nullam obligationem inducit*, &c. vbi glossa has leges citat.

52

In proposito contractu matrimonij statuitur pactum de turpi, aut impossibili conditione haberi debere pro non adiecta, in fauorem matrimonij, quando non est contra substantiam eius, non obstantibus aliis statutis, quæ talia pacta irritant; & eodem modo voluit tales conditiones pro non adiectis haberi, sicut habentur pro non adiectis in causa vltimæ voluntatis Iure ciuili, & relinquendum esse matrimonium suæ naturæ, vt subiacet intentioni contrahentium, quæ si est in contractum, valet Iure naturæ; si verò non inest intentio contrahendi seria, nihil fit, etiam Iure naturæ, ob defectum consensus. Rationes, quæ militent contra hanc resolutionem adducit Sanchez loco citato, & foluit; facilius autem soluuntur dicendo Iure naturæ intentionem seriam contrahendi euacuare conditionem, ita vt nequeat haberi pro adiecta, quoad substantiam contractus cum tali intentione perfecti; ius verò ciuile in poenam contrahentium annullat contractum cum talibus conditionibus expressum, quantumlibet intentio seria contractus inerat, exceptis iis casibus, quos ipsum ius excipit. Pontifex etiam excipit matrimonium, quæ exceptio spectat ad matrimonium fidelium. Quoad infideles verò, qui non subsunt legibus positiuus, irritantibus contractum hoc modo, validè contrahunt, non obitante conditione, si adest consensus contrahendi: si verò conditio adiiciatur in fauorem dissentis, nihil fit.

53

Eadem est ratio conditionis impossibili pro quantumque duratione adiecta.
Probatio.

Dico sextò conditionem impossibilem tam de futuro, quam de præsentis, & præterito perinde haberi pro non adiecta, si aliàs consensus saluetur modo *suprà* expresso. Est contra Syluestr. & alios, quos citat Sanchez *disp. 4.* qui habet conclusionem tenet. Pontifex etiam Pontifex in *cap. finali, de conditionibus appositis*, &c. absolute loquitur, non limitando conditionem ad vltimam differentiam temporis: ergo sic debet intelligi, non solum comprehendere conditionem de futuro, sed etiam de præsentis, & præterito, quod negat prior sententia.

Deinde, finis Pontificis, & fauor matrimonij, & natura contractus, vt subest intentioni, perinde respiciunt quamcumque impossibilem; & perinde etiam conditio impossibilis de præterito & præsentis suspendit actum, si ab ea pendet, & significat dissentium. Deinde, in testamento conditiones prædictæ habentur pro non adiectis. *l. Si Mania. 45 ff. de hered. insit.* Conditio, si filia testatoris viuet in casu, quo nunquam habuit filiam.

Obisatio.

Dices. Conditio de præterito, aut præsentis non est propriè conditio: quia non suspendit actum.

Solutio.

Respondetur, Pontificem spectare impossibilitatem conditionis, quæ æquè reperitur in conditionibus de præterito, & præsentis, & præten-

dere valorem matrimonij, non obstante tali conditione adiecta, ne vitiet contractum, sicut perinde vitiat contractus alios, siue sit de futuro, siue de præterito, aut præsentis, ad quod respicit Pontifex in illo contractu, ideòque, vt dixi, in causa testamenti habentur pro non adiectis per exceptionem, quamuis in aliis contractibus irritent lege factum.

Dico septimò conditionem Iure impossibilem haberi pro non adiecta, vt si quis contrahat sic, *Duco te in matrimonium, si inter sanguineos possit esse in gradu prohibito*, &c. Supposito quòd contrahentes non sunt in gradu prohibito, talis conditio habetur pro non adiecta, quia impossibile est quòd Iure fieri nequit. *l. Nepos Proculo, ff. de verbor. signif.* & reicitur similiter talis conditio à testamento. *l. 1. ff. de cond. insit. l. consummus, ff. de verbor. obligat.* vide Sanchez *Amb. 3.* Idem dico de conditione, quæ factò impossibilem dicitur, vt si pauperi dicatur, *contraho tecum, si dederis montem auri*, &c. quia possibilitas, aut impossibilitas conditionis spectanda est, secundum facultatem contrahentium, & illa simpliciter est impossibilis, quæ per eos nullo modo impleri possit, aut per alios sperari possit implenda. Alij contrarium huius docent, ex eo quòd talis conditio non sit simpliciter de natura impossibilis. Verùm dicta resolutio tenenda videtur, quia non refert quòd conditio sit possibilis per alias causas, quæ non sunt in facultate contrahentis, practicè loquendo; cùm neque in re, neque in expectatione fundata sit in potestate contrahentis: quia contractus celebratur per media possibilis operanti; vnde illa quæ possibilis non sunt ipsi, habentur simpliciter impossibilia respectu eius. Aliud dicendum est, si conditio sit probabilis in opinione contrahentis: v. g. si quis dicat, *Contraho tecum, si es virgo*, &c. quæ licet corrupta sit, & conditio illa in re sit impossibilis pro statu præsentis: tamen induit naturam probabilis in opinione contrahentis, non secus ac conditio impossibilis apprehensa vt possibilis, inducit conditionem in æstimatione erronea. Quòd si verò sciat certò non esse virginem, tum conditio illa habetur pro non adiecta, & pro impossibili. Si ergo conditio sit impossibilis natura, aut factò, aut Iure, aut transeurus temporis, vt quando ad præteritum non datur potentia, vt in vltimo casu, si supponatur scientia impossibilitatis, dico haberi pro non adiecta, & consensum serium non vitari ex vi conditionis.

Dico octauò. Conditio necessaria de futuro adiecta matrimonio, seu contractui, non suspendit contractum, sed de præsentis est validus: ita communis Doctorum, quos citat Sanchez *disp. 2.* Limita primò, si addatur per modum conditionis, veram esse conclusionem; nam si addatur vt determinatio temporis, pro quo intenditur obligacionem consummari, sic manebit suspensa vsque ad præfatum tempus, quo conditio adimplenda sit. Limita secundò, si sciatur à contrahentibus necessaria, oppositum erit, si putetur contingens. Limita tertio alij, si conditio sit certa in causis naturalibus, & proximis; quia fundamentum conclusionis est, quòd effectus necessarius in determinatione causarum sit etiam in se præsens moraliter, vt in causis spectatur. Cæterum sufficit vt effectus sciatur esse necessarius in dispositione prima

54

Iure impossibilem habetur pro non adiecta.

Conditio impossibilis respectu ad contrahentes.

55

Conditio necessaria de futuro non suspendit. Prima limitatio.

Secunda limitatio. Tertia limitatio.

prima

primæ causæ, & immutabilis, vt sic dicitur, *Contraho secum, si Antichristus eris*; quia per fidem hæc determinatio est certior, quam quod effectus sit in dispositione causarum proximarum. Limita etiam si effectus ita sit necessarius vt impediri naturaliter non possit, vel saltem ita reputatur à contrahentibus. Non refert etiam si conditio diem certum non habet, modò necessariò sit euentura.

Quarta limitatio.

56
Dico nonò. *Conditio honesta, possibilis, & futuro adiecta contractui matrimoniali ipsam suspendit vsque ad euentum conditionis, quæ posita purificatur contractus, vt contraho secum si pater tuus uult, &c.* Et idem est, si sit de præsentis, si conditio subdit; aut irritus est, si desit. Patet prima pars conclusionis *ex cap. Super eo, & cap. de illis, de conditionibus apposisis, &c.* Intelligitur conclusio de conditione apposita ipsi contractui, quando inhæret consensus substantialis ipsi conditioni, quo casu non refert si conditio adiiciatur: v.g. dependens à consensu alterius, vt patris, vel si adhzreat pactio de dote, conuersione ad fidem, vel huiusmodi: quia spectanda est iuxta mentem, & consensum contrahentis, & prout exprimitur ipse consensus, vt adhzrens tali conditioni. Ex tali autem consensu oritur obligatio in specie, à qua nequit resilire contrahens, & ad euentum conditionis pendet quantum ad consummationem, ita vt alter altero inuito nequeat resilire.

Declaratio.

Obligatio in se tenet.

57
Dubium. *An purificata conditione transcat contractus in absolutum.* *Affirmatiua sententia.*

Dubitarur, an adueniente conditione in effectu transeat prior consensus in absolutam, ita vt non sit necessarius consensus alius de nouo, qui sit absolutus & independens ab omni conditione: Quia in re duz sunt sententiæ. Prima est Canonistarum communis, quæ docet non requiri nouum consensum. Innocentius c. 1. & cap. Super eo, de conditionibus apposisis. Hostiensis, cap. 1. Ioan. Andr. ibid. & cap. de illis eodem. Abbas cap. De illis, & reliqui in præfatos textus. Nauarr. in Summ. Latina cap. 22. Paludanus in 4. distinct. 29. quæst. 2. art. 5. Petrus à Soto lect. 3. de matrimonio. noister Manuel tom. 1. Summa, in 2. edit. cap. 219. Sanchez lib. 5. disp. 8. quæst. 1.

Secunda sententia est communis Theologorum, quam tenet D. Thomas in 4. distinct. 29. quæst. unic. art. 3. quæstionc. 3. D. Bonauentura dist. 28. quæst. 3. Durand. quæst. 2. Richardus art. 2. quæst. 2. Maior. dist. 27. quæst. 4. Adrianus art. 1. conclus. 3. Nauarr. lib. 4. cons. tract. de sponsalibus, cons. 14. Couarr. in 4. decret. 2. part. cap. 3. & reliqui Theologi. Prima sententia fundatur in valore, & natura contractus conditionati, purificata conditione, qui transit in absolutum: ergo similiter in proposito, cum in matrimonio seruetur natura contractus legitimi: ille autem contractus est de præsentis, licet sub conditione adimplenda: ergo non est contractus sponsalitiuus, vt docet secunda sententia; quia ille est promissio de futuro, non contractus de matrimonio pro præsentis, & Ecclesia talem contractum sub conditione admittit: ergo, &c. Secunda sententia fundatur in ratione Sacramenti, quod perficitur, dum contractus per consensum conditionatum tunc non fit quando conditio purificatur, & quia ratio Sacramenti debet esse sensibilis in vsu, quando perficitur.

Sententia Theologorum.

58
Sententia media.

Iter sententias mediari possit, dicendo illum consensum conditionatum de præsentis transire

in contractum absolutum, & ratum, adimpleta conditione, prout rationes primæ sententiæ rectè probant; quia consensus conditionatus purificata conditione transit in absolutum. l. Hæc venditio 7. ff. de contrahen. empt. & l. prior. 11. ff. qui prior. in pig. hab. & supponitur in illis tractatibus citatis de condit. apposis.

Esse contractum.

Tamen dicendum est talem contractum non esse Sacramentum: quia ex regula generali de Sacramentis requiritur vt materia, & forma sit in actu, & non in habitu ad causandum effectum Sacramentalem, & per ministros applicentur. Ministri autem Sacramenti Matrimonij sunt ipsi contrahentes, & per consensum conditionatum non ponitur materia, & forma Sacramenti in effectu, quia requiritur consensus absolutus de præsentis verbis expressus, vt fiat Sacramentum, cuius effectus neque per arbitrium ministri, neque alterius, cuius est conditionem adimplere, suppleri potest.

Non esse Sacramentum.

Dices materiam, & formam Sacramenti consistere in consensu, seu contractu nihil immutato; sed hic contractus est legitimus, & inducit vinculum indissolubile: ergo & Sacramentum.

59
Responsio.

Contrà, ex Florentino requiruntur res, & verba, vel his æquivalentia: requiruntur ergo hæc vt actu applicentur, & sint ad effectum Sacramenti. Sed consensus conditionatus non est completus, & inducens vinculum consummatum matrimonij quando est; quando verò impletur conditio, quæ etiam dormientibus contrahentibus impleri potest, tunc non est: ergo nequit esse materia Sacramenti, aut forma, aut tum applicari per intentionem ministri: ergo neque esse Sacramentum, quod requirit contractum completum, & consummatum; vt inducatur vinculum, cuius intuitu datur gratia. Potest ergo vinculum matrimonij induci absque eo, quòd Sacramentum, quod concomitanter se habet, conferatur; quia præter rationem legitimam contractus, requiritur vt sit completus, & absolutus de præsentis ex vi consensus, verbis expressis, vt sit Sacramentum.

Impugnatur.

Dices sequi etiam matrimonium factum per procuratores, aut literas, non esse Sacramentum, quia consensus præteritus absens tunc non est.

Respondetur plures admittere: sed negatur consequentia, & paritas, quia non est præteritus, qui virtute manet in suo effectu; manet autem consensus domini expressus in mandato, & in literis, quæ æquivalent verbis de præsentis, non ita consensus conditionatus, qui neque completus est, sicut prior, neque manet in vllò suo effectu sensibili, qui ei æquiualeat, quando conditio purificatur: ergo magna est disparitas.

60
Solutur. *Differtur inter contractum conditionatum, & absolutum per literas, aut procuratorum.*

Dices, consensum conditionatum alligari conditioni, & tunc esse quando conditio impletur, sicut voluntas domini sic alligatur mandato, vt fiat Sacramentum virtute eius. Constituunt enim contrahentes consensum suum in arbitrio parentum: v. g. quando contrahunt cum ea conditione, si parentibus non displiceat, aut placeat.

Responsio.

Contrà. In eius virtute perficitur Sacramentum, in cuius virtute perficitur contractus; sed contractus perficitur ex vi consensus conditionati præsentis, per contrahentes habiti, qui licet

61
Impugnatur.

Conditio non est causa contractus.

pendeat à conditione ; tamen conditio ipsa tantum est conditio , & non causa contractus , aut inducens obligationem , & vinculum , licet consensus conditionatus non inducat vinculum completum donec ponatur conditio . Item , ipsi contrahentes ministri sunt Sacramenti , non verò causa , quæ ponit conditionem : non ita est alligatus consensus domini mandato , & consensui præsentis procuratoris , qui nomine illius exhibetur ; sed alligatur tanquam causa suo effectui , & signo sensibili , per quod exprimitur ; quamvis ergo conditio sit in arbitrio alterius , non tamen consensus de præsentis conditionatus est in arbitrio eius ; sed tantum est in potestate eius impedire subtracta conditione , ne ille consensus transeat in absolutum , neque induit personam contrahentis , sicut procurator personam mandantis : vnde potest quis vel per se , vel per alium suo nomine contrahere vinculum , & ministrare Sacramentum , vt *suprà d. 26.* præmissum est.

62

Quid conditio illa operetur ?

Responsio.

Petes quid operetur conditio posita in arbitrio alterius : v. g. Si Pontifex dispensauerit in gradu consanguinitatis . Accipio te in meam , vel si patri placuerit .

Respondetur primò , esse validum contractum , & non solum promissionis virtute , vt dicit Henricus *lib. 12. de matrim. cap. 13.* Alij verò dicunt , neque ratione promissionis valere , quia talis conditio pro impossibili , & non adiecta habetur , & promissio recedendi à Iure communi est nulla . Cæterum responsum datam tenet Nauarr. *lib. 4. consil. cons. 1.* Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 3.* Tabiena & Armilla *vers. sponsalia.* Adrian. *in 4. de matrim. quest. 3. dub. 10.* Sanch. *lib. 5. disp. 5. quest. 1. & 2.* quia contractus ille non est inter impeditos , quò impediti sunt , sed qua conditione impleta tollitur impedimentum , & fiunt habiles : potest ergo suspendi vsque ad conditionis implendam tempus , per quam transit in absolutum , & tollitur impedimentum .

Difficile pro impossibili in re repugnat.

Aduertendum tamen illam conditionem haberi pro impossibili , quando non solet Pontifex in tali impedimento dispensare , vt quando est tale , vt non fiat dispensatio , nisi ob grauissimas causas , quæ non semper contingunt , vt quoddam existens in sacris Ordinibus dispensetur ad matrimonium : hoc enim rarissimum est , & non fit sine graui causa . Ideoque si illa causa non subsit , neque spes fundatur obtinendam dispensationis , reddit conditionem impossibilem in effectu , & moraliter , & consequenter contractum omnino nullum .

63

Limplicatio.

Conclusio itaque intelligatur quando dispensatio de facili conceditur , & subest legitima causa , & spes eius obtinendæ ; quia sicut institutio spurij , si Princeps eum legitimauerit est valida , ita etiam alij contractus pendentes à voluntate Principis , vt venditio maioratus , si placeat Principi , votum Episcopi ad ingressum Religionis , si Pontifex dispensauerit . Et patet ratio præmissa , quia ipse contractus inuoluit conditionem , quæ in existentia posita tollit impedimentum , & contractus ipse intelligitur sicut inuoluit conditionem , ita tantum inducere obligationem ex intentione contrahentium , pro tempore conditionis impleta , sic autem nihil repugnat : ergo , &c .

Hoc ergo supposito , difficultas est , quando ita dependet à consensu alterius , vt conditione ,

quis eius consensus intelligi debeat , an primò interrogatus , si sit dissentiens ipso facto soluat contractus , & conditio censetur non impleta , quantumlibet post primùm dissentium postea consentiat . Communius tenetur conditionem respicere primùm eius arbitrium expressum per dissentium , aut consensum , vt vel transeat in absolutum , vel certè fiat nullus contractus .

Quando censetur conditio data , vel frustrata ?

Sententia communis.

64

Responsio.

Respondetur tamen hoc decidendum esse secundum naturam intentionis , & contractus ex vna parte , & circumstantias præuisas , quia non temerariè , sed humano modo admiscenda est conditio in hoc contractu , & quæ aliquid momenti habet respectiue ad bonum contractus , vel contrahentium , vel aliorum . Vnde si præuisa difficultate , aut præsumpta , obtinendi consensus , v. g. parentum , celebratur contractus seriò , & vt debet , tunc comprehenditur etiam mora necessaria , & applicatio sufficiens , & matura mediocrius requisitorum ad sollicitandum consensum , quia ex intentione contrahentium in his circumstantiis alligatur consensus ad conditionem difficilem , licet possibilem , ac proinde inuoluitur mora congrua superandæ difficultatis : sicut v. g. si consanguinei contrahunt sub conditione obtinendæ dispensationis , intendunt moram , & petitionem , & expensas necessarias . quibus redditur talis conditio , & nõ aliter possibilis : & deinde debet constare sponsis de medijs applicatis , & subtracta , aut impleta conditione antequàm resiliere posse censeantur , vel certè si negligentia , & contemptus mediocrius interuenit , tunc censendi sunt renuntiasse conditioni , vel consensisse in irritationem contractus , vel certè in ratificationem , vt si animo maritali commisceantur , antequàm conditionem impletam , aut non impletum sciuerint , tunc censentur contraxisse de nouo per consensum absolutum , & renuntiasse conditioni priori .

Mora datur præuisa difficultati superanda.

65

Casus de contractu cum duabus.

Addunt præterea Doctores casum , in quo quis contrahat cum duabus sub conditione dotis , an impleta conditione vtraque simul , aut successiue , valet contractus ille , si conditio simul , aut successiue impletur ?

Resoluitur.

Respondetur , si contractus simul fiat , & conditio simul adimpletur , fieri nullum , quia incertum matrimonium pro nullo habetur . *cap. Ex literis 2. de sponsalibus , &c. & ex regula vbi repugnancia. ff. de reg. iuris. vbi repugnancia inter se in testamento inuenirentur , neutrum ratum est.* Ita etiam in proposito perinde se haberet contrahens , ac si simul cum consensu absoluto contraheret cum duabus . Quòd si simul contraxit cum duabus sub tali conditione , valet contractus cum ea , quæ prius impleuit conditionem , nisi adiecta fuerit determinatio temporis , ad quod tam contractus , quàm conditionis adimpletio determinatur : si enim tum ab vtraque simul conditio ponatur , perinde censendum est , sicut in priori casu , quia anticipatio conditionis non iuuat ante tempus adiectum , ad quod pendet contractus , & pactum conditionis .

Quòd si successiue ineatur talis contractus , semper valet prior , nisi reuocetur consensus , aut subtrahatur conditio , quia contractus cū secundus non valet , nisi prius reuocetur prior initus . Aliqui tamen probabiliter docent secundum contractum valere , quia ipso facto reuocatur prior .

De contractu cum duabus successiue.

Dico

65
 Condicio: sur-
 pu: habetur
 pro non adic-
 tis.

Dico decimò, conditionem turpem haberi pro non adiecta ex cap. fin. de conditionibus appositis, quia inuitat ad peccatum. Tales sunt, si virgo inueniatis, explorando virginitatem per tactum illicitum, scilicet, si in primo coitu placueris, si tui copiam feceris ante contractum, &c. De conditionibus contra substantiam matrimonij dicemus in sequenti distinet.

sio est communis, & patet ex ipso textu Iacob consentisse in Liam. Ad secundum respondet ex doctrina Augustini lib. 6. de ciuit. c. 37. Theodoretus quæst. 79. in Genes. & sic supponitur hoc modo benedictionem initio non fuisse firmam, sed post eccliam confirmatam, tanquam à Deo ratam. Alij docent mentem Isaac fuisse benedicere filium præsentem, quicumque fuisset. Ad reliqua patet ex litera.

67
 u Ad primum argumentum, &c. Hæc respon-

Q V Æ S T I O II.

Vtrum inter Mariam, & Ioseph fuerit verum matrimonium?

D. Thom. 3. part. q. 29. art. 2. & hic q. 1. art. 2. D. Bonauent. art. 1. quæst. 2. Richard. art. 2. quæst. 2. Durand quæst. 2. Sanchez lib. 2. de matrim. d. 1. 28. Suarez 3. part. tom. 2. disp. 7. scil. 1.

SECUNDÒ QUÆRO, Vtrum inter Mariam, & Ioseph fuerit matrimonium verum? Quòd non. 17. quæst. 1. Sunt quædam. Fouentibus non solum nubere, sed velle nubere, damnable est. Argum. 1.

Præterea, Numer. 31. habetur quòd mulieres debebant nubere viris suæ tribus: ergo Maria secundum legem non potuit nubere, nisi viro de tribu sua; sed Ioseph erat de tribu Iuda, sicut habetur Luc. 2. Eo quòd esset de tribu, & de domo David: Maria autem erat de tribu Leui, quia cognata Elisabeth, Luc. 1. Argum. 2.

Præterea, Contrahens matrimonium in aliquid aliud consentit, quàm in cohabitationem: quia sic frater, & soror possunt consentire: ergo in carnalem copulam, quia nihil aliud videtur addere matrimonium super cohabitationem; sed in illam non poterat consentire, quia vouerat virginitatem. Argum. 3.

Contrà Magister in litera, & accipitur ex Euangelio Matth. 1. Cùm esset desponsata, &c.

C O M M E N T A R I V S.

SECUNDÒ QUÆRO, &c. Hac quæstione agit de matrimonio Virginis & Ioseph, vt inde colligatur vinculum coniugale recte sine copula haberi posse, & cum intentione non consummandi matrimonij.

S C H O L I V M.

inter Mariam & Ioseph fuisse verum matrimonium, ex Luc. 1. & 2. & authoritatibus, quas hic habet Magist. Ita D. Thom. 3. p. q. 29. art. 1. August. 23. contra Faust. 8. Ambros. de instit. virgin. c. 6. & in Luc. 1. Basil. homil. 25. de humana Christi gener. Bernard. hom. 2. in Missus est. Suarez tom. 2. in 3. p. disp. 7. scil. 1. ait omnes Theologos docere hoc esse de fide. Sed noster Medin. 5. de sacr. hom. cont. c. 64. dicit oppositum probabiliter defendi. & Canisius in Maria. li. 1. cap. 5. ait esse arbitrariam quæstionem, quibuscum sentit Sanchius lib. 2. de matrim. disp. 28.

Hic sunt duo videnda: primò, quia ita est; secundò, quomodo? Primum patet Hex auctoritatibus Magistri, quas ponit in litera, & ratione congrua ad hoc: quia vel erat præceptum vniuersale omnibus, qui erant in lege illa, de contrahendo matrimonio: quod videtur, quia pro benedictione erat fecunditas, & pro maledictione sterilitas (patet ex multis locis Scripturæ) vel non fuit præceptum generale, quod patet ex hoc, quòd Ieremias & Ioannes Baptista remanserunt virgines: tunc beatæ Virgini fuit datum speciale mandatum de contrahendo cum Ioseph. Jerem. 2.

Et ad hoc possunt esse rationes congruæ, quæ accipiuntur ab Ambrosio super Luc. 1. vt scilicet esset testis virginitatis Mariæ: Secundò, vt etiam ipsa non haberet occasionem mentiendi de virginitate sua: quia secundum Ambrosium occasionem mentiendi indefonsata habuisset, desponsata non habuisset; vt sic tam testimonio, quàm ex præsumptione magis crederetur sibi de virginitate, & de mirabili conceptione filij sui. Congruum etiam fuit vt sibi de virginitate crederetur, ne notaretur infamis: quia non putauit Christus ortus sui fidem matris iniuriis astruendam: sciebat enim teneram esse Virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris: ideò maluit Dominus aliquos de suo ortu, quàm de matris pudore dubitare. Vide D. Th. & Richard. & Bonau. & alios antiquos hic. Congruentia pro cingio vero B. I. virginis.

Alia ratio, vt esset in obsequium Virgini, & puero siue in Ægyptum eunti, siue redeunti: quam rationem tangit Origenes, super illud Matth. 1. *Cum esset desponsata.* Alia ratio assignatur ab Ambrosio, vt diabolus falleretur.

3
Vide supra
dist. 10. q. 8.
sol. 3. arg.

Sed hæc ratio videtur parui valoris. Quomodo enim non posset diabolus videre virginitatem matris, si habuisset virum, sicut si non habuisset? Debet ergo intelligi, quod non potuit hoc videre, quia non fuit permixtus, licet naturali potentia intellectus sui potuerit hoc videre: nec tunc ista ratio videtur magni momenti, quia æquè fuisset prohibitus, si non habuisset virum.

Aliz rationes: quia Christus noluit incipere ab iniuria legis, ne daret occasionem Iudæis, & Herodi persequendi ipsum, cum partus in nuptæ lege damnetur: ne etiam virginibus sinistra opinione viuentibus daretur velamen excusationis, quod ipsa quoque mater Domini infamata videtur. Istæ videntur bonæ congruentiæ ad propositum.

C O M M E N T A R I V S.

1
Diuisio qua-
sionum.

b **H**ic sunt duo videnda, &c. Diuisa quæstione in duos articulos, quorum primus docet matrimonium intercessisse inter Virginem & Ioseph. Secundus verò de modo, quo intercessit. Matrimonium intercessisse inter Virginem & Iosephum docent communiter Theologi, exceptis illis, qui ad calcem Scholij præcedentis citantur, quorum sententiam aliqui notant vt temerariam; alij vt erroneam, si referatur ad rationem illam, qua putat Gratianus non posse celebrari matrimonium, nisi sequatur copula. Quæ ratio aduersatur dictis supra dist. 26. de institutione matrimonij in paradiso inter primos parentes, inter quos fuit matrimonium verum & ratum, antequàm fuit consummatum: & patet cap. unico, de voto, & voti redemptione in 6. Item, Florentinum in Decreto vnionis dicit causam efficientem vinculi esse consensum vtriusque verbis expressum. Et passim in Iure distinguit matrimonium ratum à sponsalibus, & matrimonio consummato. Patet etiam ex Trident. sess. 24. can. 6. Ratio autem Medinæ, qua putat matrimonium sine spe proli non posse contrahi, videtur damnata primùm in VVitelesse, qui id docuit, per Concilium Constantiense ratificans, & confirmans sententias in eum latas in Anglia, Bohemia, & in Concilio Romano, in quibus comprehenditur dictus articulus, & alij, qui non exprimentur in Constantiensi.

Copula non
spectat ad ef-
sentiam ma-
trimony.

Potest esse
inter steriles
matrimonium.

2
Tunc verum
inter Virgine
& Ioseph.

Matrimonium verum inter Virginem & Iosephum fuisse docet Augustin. lib. 23. contra Faustum, c. 8. & lib. 1. de nupt. & concupiscentia, cap. 11. quem sequitur Magister in præsentis distinctione, & ceteri Scholastici. Hanc veritatem Doctor breuiter, & fundatè in præsentis quæstione differit. Primò ergo statuit probationem ex auctoritatibus Patrum, quas adducit Magister in litera, potissimum Augustini. Mox supponit quoddam dubitabile, An scilicet necessitate præcepti generalis de contrahendo matrimonio in lege veteri omnes subdebantur, ita vt matrimonium præferretur cælibatui, aut virginitati, aut an contrarium erat verum, in quod ipse inclinat, nempe tale præceptum non fuisse generale, vt patet exemplo Ieremiæ, & Ioannis Baptistæ. Hanc rationem adducit Hieronymus, lib. 1. contra Iouinianum, addens Eliam, & Elisæum, Ioannem Euangelistam, Danielelem, tres pueros, Ananiam, Azariam, & Abdenago, ex traditione Hebræorum, & omnes Apostolos reliquisse uxores, quotquot eorum erant coniugati, vt patet Matth. 19. Ignatius quoque Martyr in

An in anti-
qua lege ma-
trimonium cæ-
libatui præ-
latum?

Negatur.
Exemplum con-
firmatur.

epist. ad Philadelphios addit Iesum Naue, Melchisedech, & Ieremiam. Damascenus lib. 4. fidei Orthodoxæ, cap. 24. Ambrosio, lib. 1. de Virgini. idem testatur de Helia. Epiphanius contra hæres. hæres. 30. asserit virginitatem in pretio fuisse apud Hebræos, adducens exemplum Iacobi fratris Domini, quem virginem dicit fuisse, & pro tali æstimatum. Videantur Baronius in apparatu, & sub anno 64. in iis quæ scribit de Essenis ex Plinio, Iosepho, Solino.

Cætera autem, quæ videntur sonare benedictionem fecunditatis, & maledictionem, aut pœnam sterilitatis, intelligi debent quoad eos, qui in thoro erant steriles, quia id ignominia, & pœnæ, seu peccato adscribatur. Vnde Genes. 30. Rachel cum peperit filium Ioseph. Abstulit Deus, inquit, opprobrium meum. Osee 9. Da illis vuluam sine filiis, & vbera arenia. Deus autem, Deuter. 7. obseruantibus legem promittit fecunditatem in prole, & cæteris fructibus, neque maledictio illa potuit ad virginitatem extendi, aut interpretari, cum ex prophetia Esaiæ: Ecce Virgo concipiet & pariet, &c. Sciebatur communiter Messiam promissum esse nascendum ex Virgine, & alioquin de cælibatu Iudith præclarum testimonium haberet in Scriptura.

3
Explicatur
Scriptura.

Quidquid in prædicta quæstione de benedictione fecunditatis, aut maledictionis sterilitatis dicitur, asserit Doctor Beata Virgini datum esse mandatum speciale, quo nuberet Iosepho infra §. sequenti, ex congruentia asserit factum.

c **E**t ad hoc possunt esse rationes congruæ, &c. Adducit congruentias ex Patribus, quibus constare possit veritas matrimonij. Supponunt enim Patres matrimonium fuisse, & rationem eius initi, prosequuntur non solum Ambrosius, & Origenes: sed & Basilius de humana Christi generatione. Hieron. in illud Matth. Cum desponsata esset, &c. Chrysost. homil. 4. in Matthæum, c. 1. Priusquam conuenirent, &c. Bernardus serm. 2. de laudibus Virginis. super Missus est, &c. Rupertus lib. 11. de victoria verbi Dei, cap. 9. illam rationem, quam assignat Ambrosius, nempe vt partus eius celaretur Diabolo, assumpsit tam ipse, quam Hieronymus, quam Origenes, Chrysostomus, Damascenus lib. 4. de fide, c. 15. Bernardus, ex Ignatio Martyre, quem pro ea citat Hieron. loco citato, & Origenes hom. 6. in Lucam. Hanc rationem difficilem esse dicit Doctor, aut non conuincere, quia si dimitteretur diabolus virtuti naturali, posset discernere ex natura rei virginem à corrupta: quod ergo non vidit, ideo fuit, quia ipsi non licuit. Aliqui sustinent ex natura

4
Congruentia
huius matri-
mony ex Pa-
tribus.

Ratio dubia.

rei non potuisse Dæmonem discernere hæc differenciam, ex opinione Medicorum, qui virginem negant cõsistere in aliquo posuero. Alij esse veram ex medio extrinsecò, quia Dæmon non potuit suspicari Virginem admisisse fornicationem, qui eius sanctitatem cognoscebat, per matrimonium autem fuisse elusum, ne curiosus indagaret. Contrà tamen est, quia etiam post partum, & in partu permansit virgo, & potuit ita discerni, si ei permetteretur.

5
Explicatur. Iuxta communiorem sententiam dici potest hoc medium fuisse cõmodum, supposita tamen providentia primaria, qua Deus voluit partum eius, & integritatem esse occultam, quia etiam per matrimonium exclusa esset suspicandi materia, quæ esset obuia, si Virgo inuupta conciperet. Hoc autem non improbat Doctor: nam relictus Angelus suæ cognitioni naturali, cum referuaretur ei cognitio per causas proximas, & determinatas ipsi occultas, procederet per principia communia, & inclinaret se in conclusionem magis conformem, nempe ex fornicatione concepsisse, quia illa naturaliter sequitur, unde notam intentare possët, quam Doctor in vltima congruentia asserit: supposita ergo occultatione, & matrimonio, vt medio idoneo ad illusionem Dæmonis, nõ possët Dæmon intentare calumniam ex lege; imò inclinaretur ad suspicandum partum esse via naturali conceptum: & hoc tantum intendunt Patres, ex quibus supponitur, matrimonium fuisse verum, & ratum, cum illud vt medium respectu prædictorum, & aliarum congruentiarum, quas sub finem assignat Doctor, fuerit ex sententia Patrum ordinatum. Non enim loquuntur de alio matrimonio, quàm de eo, quod in lege fuit ordinatum in ratione contractus, vt differt à sponfalibus, & matrimonio consummato: quia sponfalicia non erant idoneum medium ad hunc finem, cum perinde etiam sponsa in domo patris manens antequàm matrimonium fieret, eidem pœnæ subiaceret ex lege *Deuteronom. 2. 2.* Dæmon autem grauidam, & parturientem videre poruit, & ex alia parte matrimonium non fuisse contractum, sed solam promissionem de futuro, seu sponfalicia, quibus suppositis non tolleretur calumniæ intentandæ fundamentum. Neque sponsa in domum sponsi transibat ante matrimonium contractum, vt testis est Philo *de legibus special.* neque transire de lege in potestatem eius potuit, cum nullum ius ex solis sponfalibus in eam acquirere possët, sine matrimonio, nisi tantum ex promissione futuri matrimonij, ex qua non redundat translatio sponsæ in ius sponsi, aut contrà, vt patet ex hæcenus dictis.

Integritas Virginis fuit occulta diabolo.

Matrimonium ad hoc etiam ordinatum fuit.

Pœna legis.

Ritus Iudaicorum.

6
Sponfalicia inferunt de iure matrimonium, cui ex lege naturali seclusis impedimentis, & manentibus sponfalibus firmis, succedit obligatio matrimonij ineundi: ergo sponfalicia firma, & ex lege rata, inter Virginem, & Iosephum non potuerunt stabiliri, nisi secuto matrimonio; promissio enim illa erat adimplenda: nisi dicas fictè, & apparenter tantum esse inita: sed hæc euasione repugnant ea, quæ dicta sunt quæstione præcedenti, quia promissio exterior necessariò supponit interiorem consensum, ne sit mendax.

Promissio adimplenda est.

Responsio.

Dices, supposito voto castitatis, seu proposito
Seus oper. Tom. IX.

hinc inde manifestato inter partes, saltem, Deo dispensante, potuisse interuenire promissionem externam, sine consensu interno.

Contra: Hoc nemo dicit, aut dicere potest, quia promissio externa significat consensum internum, qui si non inest, promittens contra mentem promittit, & consequenter inuenitur. In mendacio autem Deus dispensare nequit. Deinde, Scriptura, vt videbimus, saluari nequit, sine sponfalibus saltem; sponfalicia autem sine matrimonio abique peccato, si sunt, non soluuntur. Inter Virginem autem & Iosephum nunquam soluta sunt: ergo de necessitate præcepti naturalis adimplendæ promissionis inferunt matrimonium.

7
Tertio patet eadem veritas ex Scripturis, Matth. 1. *Cum esset desponsata Maria mater Iesù Ioseph, &c.* Luc. 1. *Desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, &c. cap. 2. Ascendit Ioseph in Bethleem cum Maria desponsata sibi uxore, &c. Ioseph filii David noli timere accipere Mariam conjugem tuam, &c.* quæ verba propriè intelligenda sunt: licet & alia similia. Neque simulatio, aut apparentia exemplo Scripturarum, aut traditione fundatur, quasi diceretur Ioseph maritus Virginis putatius; neque alioquin ad sacrificium, & cetera, quæ in lege præcribebantur, admitterentur, nisi constaret in facie Ecclesiæ veteris illos fuisse verè coniugatos. Nam vt refert Philo in solemnio amicorum conuentu, mariti vxorisque nomina scribebantur in tabulis. Fuerunt etiam apud Hebræos Annales huius argumenti de genere, & familiarum antiquitate, quos incendit Herodes, ne ignobilitarem sui generis ei obicerent alij, quam ex tabulis proferre non possët. Facit ad idem congruentia, quam adducit Doctor, quia Christus, qui non venit soluere legem, sed adimplere, ab iniuncta legis incipere noluit: voluit ergo ex Virgine nasci, sed nupta, vt lex, & institutio seruaretur.

8
Deinde, ex hac ratione Euangelistæ deducunt genealogiam Christi ad Ioseph: quia Scriptura genealogias non textit sponfalium, quæ in eadem familia, ne hæreditates commiserentur, nubebant.

Tandem, vt probabitur inferiùs, status virginitalis, & matrimonij non repugnant, & magis conforme est legi, vt Beata Virgo vtrumque teneret, sicut etiam cætera opera legis adimpleuit, vt purificationis, & oblationis secundum legem, &c. ergo, &c.

9
Sed obiciunt plures Patres negare hoc matrimonium, vel supponere Virginem non fuisse nuptam, sed sponfam. Epiphanius hæres. 78. *Desponsata, inquit, Maria, & non nupta, &c.* Gregorius homil. 26. in Euangelia, *Habere, inquit, Mariam, sponsam voluit, qui tamen ad eius nuptias non peruenit, &c.* Nyssenus in orat. in die Natalis Christi, dicit ex traditione, Mariam coniunctam Ioseph ex consilio Sacerdotum. *Quis consuncitio, inquit, sponfalicia non est egressa, &c.* Hieronymus in cap. 1. *Marthæ, in illud: Virum Mariæ, &c. cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, &c. sponsi viri, sponsa uxoris vocantur, &c.* Bernard. homil. 2. de laudibus Virginis: *Virum, inquit, nominat, non quia maritus, &c. neriò appellatur (supple vir eius) quod necessariò putatur, &c.* sic Chryostomus homil. in Matthæum, dicit Euangelistam nomine coniugis intendisse sponfam.

Intelligatur Ioseph: si suspicatus non fuit.

7

Fuisse coniugatos.

Scribebantur nomina coniugum in tabulis. Annales tribusse Herodis.

8
Genealogia Christi.

Matrimonium non repugnat virginitali.

9
Obiectio ex Patribus. Epiphanius. Gregorius.

Nyssenus.

Hieron.

Bernard.

10
Respondetur.

Respondetur aliquos Patres loqui de Virgine iam desponsata, ut supponit Lucas, cap. 1. & tum fortè non fuit intum matrimonium de presententi. Sic loquitur Origenes hom. 1. in diversis super illud: *Inuenta est in utero habens*, &c. ubi de Iosepho sic ait: *Qui penè licentia maritali, licèt eam non contingeret, futura tamen, ut putabatur, uxoris omnia nouerat*, &c. Vbi supponit matrimonium futurum. Ad hoc facit quòd Beatissima Virgo in domo paterna conceperit Filium Dei post sponsalia inita; solebant enim post sponsalia ex Philone remitti virgines, quæ erant in templo educatæ, in domum paternam, dum nuptiæ parabantur, & hoc supponit lex *Deuteronomij* c. 22. Ut patet ex pœna constitutæ sponsæ in domo paterna, quæ fornicata esset ante nuptias. Nyssenus etiam citatus asserit dimissam esse Virginem ex templo post sponsalia cum Ioseph in domum paternam, donec nuptiæ pararentur: quamuis hoc sit controuersum. vide

Valquez in 3. p. disput. 1. 25. c. 8. Suarez in 3. part. tom. 2. disput. 7. sect. 2. sic ergo intelligi possunt aliqui Patres. Sed alij, qui negant Virginem fuisse nuptam, aut fuisse uxorem, intelligendi sunt iuxta consuetudinem Scripturæ loqui de nuptiis, & matrimonio; secundum communem legem, quæ etiam per copulam carnalem consummabantur, non verò de rato matrimonio, ad quod talis commixtio non sequitur: intendunt autem hoc matrimonium, cuius usus non fuit in Virgine, quæ semper Virgo permansit, potius nomine sponsalium venire, quàm matrimonij, quod regulariter intelligebatur in illo populo de consummato. Et hoc modo loquendi excludunt nuptias, & matrimonium, astruuntque solum sponsalia interuenisse, ut excluderent calumniam hæreticorum contra Virginis integritatem, & astruant conceptionem Filij Dei in utero per obumbrationem Spiritus sancti, & non opere naturali.

Explicantur
alij Patres.

Cœpisse ante
matrimonium
post sponsalia.

SCHOLIUM.

Reiecto modo dicendi aliorum, dicit primò B. Virginem emisisse votum virginittatis absolute, ex Luc. 1. habetur cap. Sufficiat, &c. B. Maria, 27. quæst. 2. docet D. Thom. 3. part. q. 2. 8. art. 4. ad 1. August. serm. 14. de Natiuit. Bern. serm. 4. de Assumpt. Ambros. in 2. Luc. Beda lib. 1. in Luc. c. 1. Greg. Nyssen. homil. de sancta Christi Natiuit. Dicit secundo, in contractu matrimonij non includi redditionem debiti, nisi sub conditione, si petatur, & B. Virgo certificata fuit à Deo, Ioseph id nunquam petiturum. Explicat optimè, ratione & exemplis, quomodo obiectum matrimonij non est copula, sed potestas ad illam, copula autem est effectus eius: unde valeret matrimonium cum expressa intentione nunquam habendi copulam, ut in exemplo Scoti. Quod docent etiam D. Thom. dist. 28. quæst. vnic. art. 4. D. Bonau. q. ult. Richard. art. 2. quæst. 4. Gabr. quæst. 1. art. 4. Sotus dist. 27. quæst. 1. art. 2. Henriquez lib. 1. de Matrim. c. 15. Suarez 3. part. tom. 2. disput. 7. 8. 1.

4
Vide Mag.
in liuera, &
D. Thom.
hic Rich.
art. 2. q. 1.

DE^d secundo articulo, dicitur quòd Beata Virgo vouerat virginittatem sub conditione, scilicet nisi Deus aliter disponeret: & ideò licuit sibi matrimonium contrahere. Contrà, in omni voto quantumcumque absoluto videtur includi hæc conditio, si Deo placet: quia nullus debet offerre aliquid Deo, velit Deus, vel nolit, neque ordinatè intendit sic offerre: ergo cum conditione ista, sic intellecta, stat absolute votum.

Maria vouit virginittatem absolute.
Luc. 1.

Dico ergo quòd absolute vouit virginittatem. Quod Sancti coniiciunt ex illo verbo suæ interrogationis ad Gabrielem: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Si enim solum non cognouisset sine proposito nunquam cognoscendi, nulla esset quæstio: quia in posterum cognoscenda si non esset sterilis, concepisset; & ideò fuit quæstio de modo supermirabili, quia firmissimè disposuerat, vel vouerat nunquam se cognoscendam à viro: & ad hunc intellectum exposuit Angelus respondendo, *Spiritus sanctus superueniet*, &c.

5
Variatur
hic litera in
quibusdam.

Quomodo ergo potuit contrahere matrimonium? Respondeo, in contractu matrimoniali est mutua datio corporum ad copulam carnalem non nisi sub conditione implicita, scilicet si petatur. Vnde contrahentes cum proposito statim vouendi castitatem, verè contrahunt: hæc autem conditio non præiudicat voto castitatis,posito etiam contractu matrimonij, nisi illa conditio ponatur in effectù: ergo ubi est certitudo simpliciter quòd nunquam ponetur in effectù, ibi in nullo præiudicat voto castitatis contractus matrimonij: sed hîc fuit talis certificatio. Ex quo enim habemus Matth. 1. quòd Angelus instruxit Ioseph. *Noli timere accipere Mariam coniu-gem tuam*, multò magis, inò indubitanter concluditur quòd ipsa per Angelum, vel immediatè à Deo antequàm desponsaretur Ioseph, fuit certitudinaliter edocta; noli timere accipere Ioseph virum iustum in coniugem. Ecce enim Spiritus sanctus dabit eum tibi custodem, & testem virginittatis, qui tecum pari voto contineat, & in multis tibi ad virginittatis custodiam congruentibus obsequatur.

Maria fuit edocta quòd Ioseph nunquam petere debuit.

Nec est mirum de ista probabilitate, quia quicquid factum est circa Ioseph per visionem Angelicam, rotum factum est ratione Mariæ, quæ fuit immediata in illa infabibili & mirabili conceptione, scilicet vnigeniti Filij Dei.

Exemplum

Exemplum istius potest haberi *Extrâ de verbor. signif. Exijt*, & est hodie in 6. lib. vbi dicitur sententialiter, quòd retento dominio concedere aliis vsus, non est inutile, quia vsus ille necessarius est vtentibus. Et à simili in proposito, concedere potestatem sui corporis ad talem actum, si petatur, retento tamen vsu, quia certum est, quia ab illo non petetur, non est inutile. Hoc tamen exemplum patitur calumniam, quia non ita videtur, quòd vsus possit reseruari dominio tradito, sicut è conuerso: quia posterius magis traditur sine priori, quàm è conuerso: sed quoad hoc, videlicet quòd alicui potest competere vnum sine alio: in proposito autem nec vsus retinuit sibi auctoritate sua, sed certificata fuit quòd Spiritus sanctus vsus illum retineret, ita quòd nunquam ille alius, cui talis vsus debebatur, exigeret.

Aliud^f exemplum, si quis contraxisset sponsalia cum iuramento, & postea vouisset virginitatem; videretur consulendum illi quòd consummaret sponsalia contrahendo de facto, vt seruaret fidem iuramenti: & tamen vt seruaret votum, statim ante consummationem deberet anhelare ad Religionem: ergo isti licet dare potestatem sui corporis coniugi, verè contrahendo matrimonium ratum, & tamen cum intentione nunquam dandi vsus, quantum est ex parte sui, etiam sine hoc, quòd fecit illum nunquam petiturum talem vsus: ergo multò magis licet sic contrahere, si sciret nunquam prædictum coniugem petiturum.

Præterea^g, adultera habet potestatem alterius coniugis, quia per matrimonium fuit sibi data, & indefectibiliter: tamen non habet, nec habere potest vsus corporis illius, propter peccatum suum: ergo peccatum potest perpetuò prohiberè vsus, stante potestate data in matrimonio: ergo multò magis Spiritus sanctus propter aliquam causam honestam hoc potest.

Ad^h primum argumentum principale dico, quòd illa auctoritas debet intelligi de volentibus nubere secundum communem legem: non autem de illis, quibus constat certitudinaliter quòd nunquam vsus sequens talem actum, petetur.

Adⁱ secundum potest dici, quòd illa lex fuit data propter filias Salphaad: & hoc ne transferretur possessio de tribu in tribum, vt patet *ibidem Numer. ultimo*: ergo non obligauit nisi mulieres illas, ad quas deuoluebatur hæreditas paterna; sicut ad illas deuoluta fuit patre mortuo. Maria autem non fuit sic hæres, idè licuit sibi nubere alteri alterius tribus.

C O M M E N T A R I V S.

11
Secundus articulus.
De voto Virginitatis.

In lege matrimonii prælatum virginitatis docet D. Thomas.

Votum Virginitatis ante matrimonium ex hac sententia.

DE secundo articulo, &c. Difficultas huius articuli consistit in tempore, quo votum absolutum virginitatis emisit Beatissima Virgo: nam ab hoc dependet resolutio huius articuli. Difficultas autem oritur præcipuè ex eo quod Doctor tetigit in principio præcedentis articuli, an matrimonium in lege antiqua præferretur virginitati? Assertiuam partem videtur tenere D. Thomas 3. p. q. 28. art. 4. in corpore, vbi dicit oportuisse tempore legis generationi insistere viros, ac mulieres: quia secundum carnis originem cultus Dei propagabatur. Et in responsione ad primam, asserit lege fuisse prohibitum non dare operam propagationi. Hinc deducit consequenter Beatissimam Virginem non vouisse virginitatem absolutè ante matrimonium, sed tantum sub conditione, si liceret, aut placeret Deo, eamque habuisse in desiderio, quod diuinæ dispositioni commendauit. Accepto autem sponso votum emisit absolutum simul cum ipso. Ita etiam alij intelligunt sententiam S. Thomæ, quem sequitur Caietanus q. 29. art. 1. Sotus in præsentis dist. art. 1. & 2. Capreolus art. 3. ad secundum Scoti, &c. fuit sententia Alberti art. 11. in corpore, & ad secundum.

12
Prima illatio.

Ex hac sententia consequenter infertur Virginem habuisse propositum absolutum obseruandi legem, per quam supponitur prohibitam fuisse permanentiam in virginitate, eo ipso, quòd propagatio fuerit in præcepto, & in ea iuxta statum illius temporis maior perfectio consistebat.

Tum quia à lege quoad hoc non supponitur exempta, tum quòd perfectissima Virgo diuina gratia promouebatur. Sequitur secundò, quòd etiam sicut in legem consensit obseruandam, ita etiam in matrimonium antequàm fuerit irritum, aut consultum, consensit in ordine ad propagationem naturalem per copulam carnalem, licet habuerit desiderium seruandi virginitatem, & licuisset; quod supponitur absolutè non licuisse. Tertio, sequitur consequenter ante matrimonium in initum non vouisse absolutè virginitatem, sed ad summum sub conditione. Quæ est sententia, quam hic impugnat Doctor.

e Dico ergo quòd absolutè vouit virginitatem, &c. Hæc est conclusio Doctoris, quam reputat Sotus in 4. dist. 30. q. 1. artic. Secundò esse singularem, & contra reliquos Theologos, sed in hoc aberrat, quia conclusionem tenet Magister in hac distinctione, dicit enim Virginem vouisse absolutè in corde virginitatem, licet verbis eam non expresserit, ante contractum matrimonium, quando tam ipsa quàm sponsus votum nuncuparunt verbis expressum. Hugo de Sancto Victore lib. de Maria perpetua virginitate, cap. 1. docet ita fieri potuisse, vt Virgo in Deo fiduciam habens, indubitanter crederet se posse parentibus obedire in matrimonio contrahendo, & votum, inquit, castitatis, cuius ipse solus conscius erat, inuolatum conseruare, &c. D. Bonauentura 1. 1. unico, q. 2. ad penult. Richardus

Cōsummatio sponsalium, id est, contrahere matrimonium.

7
Ad arg. 1.

Ad 2.

Secunda illatio.

Tertia illatio.

13
Conclusio Doctoris.
Censura Societatis
Conclusio est plurimum Doctorum.

das *artic. 1. q. 2. ad 3.* Durandus secundum modum posteriorum. Supplementum Gabrielis *q. 2. art. 2. conclus. 7.* Maior *quest. 4.* Almainus *quest. 2.* Henricus de Gandavo *quodlib. 9. q. 11.* licet enim conueniat in primo fundamento cum D. Thoma ascendendo virginitatem in lege fuisse prohibitam, tamen aliter Beatam Virginem emisisse votum ante matrimonium, cognita diuina voluntate, & dispositione per reuelationem. Abulensis in *cap. 30. Num.* Suarez, & Vasquez *locis citatis*, & interpretes moderni sacrae Scripturae: quin etiam Augustinus *lib. de sancta Virginitate, cap. 4.* ubi postquam dixit Mariam Deo vouisse virginitatem. *Disponsata est, inquit, viro iusto non violenter ablaturo, sed contra violentos custodiituro, quod illa iam vouerat*, &c. Sic etiam Rupertus *lib. 3. in Cantic. Quia*, inquit, *votum egregium Deo prima vouisti, votum virginitatis: attamen sponsi nomen admisisti, desponsari viro non renuisti*, &c. Hoc idem tenet Nyssenius iuxta traditionem illam, quam citat *loco supra citato*. Imò supponit votum fuisse expressum verbis, & notam Sacerdotibus, quibus ipsa id in templo communicauit; ac proinde eos cogitasse de Iponso Iosepho, qui virginitatis eius esset custos. Idem docet Abdias Babylonius in vita sancti Bartholomæi, qui docet votum hoc expressis verbis nuncupasse ante matrimonium.

Secundò patet, quia probabile est Iosephum matrimonium contrahens emisisse votum virginitatis, & sic prior sententia tenet: sed plures Patres docent Virginem primam fuisse, quæ votum nuncupauit virginitatis: ergo tale votum eius præcessit matrimonio. Minor patet, quia id docet Abdias Babylonius in *loco citato*. Bernardus *homil. 3. super Misus est*. Rupertus *loco citato*. Fauet ratio D. Thomæ *loco cit. art. 4. ad secundum*: ubi dicit decessisse sicut plenitudo gratiæ fuerit in Virgine, ita etiã consilium de perfectione in ea fuisse inchoatum. Ad quam rationem, & congruentiam respicere videtur Origenes in illud *Matth. 13. Et factum est cum consummasset Iesus*, &c. *ambirorūque rationi consentaneum esse virilis quidem puritatis in castitate primitias fuisse Christum, muliebris verò Mariam*. Ambrosius, de institut. Virginitatis. *cap. 5. Egregia igitur Maria, quæ signum sacrae virginitatis exulit, & intemerata integritatis piam Christi vexillum leuauit*, &c. Augustus *tract. 10. in Ioan. Inde*, inquit, *copit dignitas virginum*.

Tertiò probatur conclusio ratione Doctōris. Conditiō illa, si Deo placeret, includitur in omni voto: quia non debet aliquid offerri Deo, velir, nolit. Debet enim votum, qui est actus Religionis, esse de eo, quod constat esse bonum, aliàs non esset in cultum Dei, neque acceptum, debet esse de meliori, &c. sed conditio generalis inclusa in voto non suspendit votum: ergo non facit conditionatum.

Dices, illam conditionem in statu legis, quæ præcipiebat vacari propagationi filiorum ad cultum Dei, fuisse speciale ratione præcepti oppositi, ac proinde suspendere actum.

Contra, superius probatum est in articulo præcedenti, fuisse liberum seruare virginitatem, & cœlibatum, vt patet in exemplis allatis: aliàs Iudich non excusaretur, quæ mansit in cœlibatu, neque alij, qui erant virgines: ergo conditio illa non fuit specialis ratione præcepti tatis, quod non non fuit, cum votum nullum im-

pedimentum habuit, ex quo adderetur conditio, aut caulam motiuum eius adiciendæ: votum enim, vt distinguitur a simplici desiderio, debet, quantum est ex parte vouentis, inducere obligationem, aliàs esset fictum, nisi nuncupatio eius supponeret animum inducendi obligationem, & transferendi rem oblatam in ius speciale Dei. Sed hæc obligatio nequit suspendi à conditione communi inclusa in voto ex materia sua, & forma; ergo, vel Beata Virgo non emisit votum, quamuis in ea fuerit desiderium simplex ante matrimonium: vel certe emisit votum absolutum non obstante illa conditione, quæ etiam expressa nullam inducit obligationem magis, quam si esset tacita.

Dices, præceptum legis obligasse descendentes ex tribu Iuda, & familia Dauid.

Contra: Præceptum, si quod fuit in lege, comprehendit omnes eius obseruatores, & profectores, fuit enim vniuersale: neque magis tribum Iuda, quam reliquas. Deinde, Daniel, & tres pueri fuerunt de tribu Iuda, *Danielis 1.* qui manserunt virgines ex supradictis.

Deinde, si præceptum illud vrgeret in contrarium, Virgo vouere non posset, licet desiderare posset conditionatè virginitatem sublata obligatione legis: ergo neque votum conditionatum emittere. Probatur sequela, quia tollitur materia voti stante diuino præcepto in contrarium. Deinde, quia votum est de meliori bono; sed matrimonium in casu præcepti præferebatur virginitati, & magis faciebat ad cultum Dei, quam ipse, supposito, seu dato, quod fuerat præceptum, limitauit, quantum ad modum, nempe per propagationem fieri: præceptum autem declararet voluntatem, & acceptionem diuinam, quæ ad cultum requiruntur, aliàs nullus esset cultus; vt patet, si quis iam vellet colere Deum per sacrificia Mosaiica, ille cultus esset reprobatus, quia Deus illum nunc prohibuit in lege noua: ergo etiam si præcepit vniuersaliter cultum fieri per propagationem, comprehendendo etiam Virginem, non potuit illa vouere castitatem, etiam conditionatè, per votum propriè dictum, vt distinguitur à desiderio simplici, quia materia absolute fuit prohibita, sicut coniugatus consummato matrimonio nequit tale votum emittere repugnante coniuge; quia est contra præceptum Dei, & emittendo peccaret, & esset nullum, & irrisorium, si diceret, *Ego voueo continentiam, si placet Deo*. Ergo perinde Virgo sciens se comprehendere sub præcepto contrario virginitati, non potuit vouere virginitatem sub conditione, *si placeret Deo*, &c. cui voluntas Dei expressa per præceptum supponitur manifesta, & certa ex lege, & per fidem diuinam.

Dices, ex inspiratione speciali potuisse emittere votum conditionatum hoc modo, non cognoscendi virum, si Deo placeret, cum fiducia certa diuinæ providentiæ circa se, quam in reliquis est experta.

Contra, motiuum conditionis expressæ, seu adiectæ, fuit certitudo præcepti, cui se subiectam esse nouit; aliàs nulla esset ratio cur Virgo adiceret conditionem, sed cum hac scientia præcepti, & obligationis eius respectiua ad ipsam, non potuit emittere ordinatè votum, vel certe non potuit adicere beneplacitum Dei, sed absolute vouere: ergo vel absolute vouit, vel

Votum in dicitur obligatio nem.

Non sufficitur per conditionem generalem.

16
Responsio.

Impugnatur. Præceptū legis fuit vniuersale.

Stante præcepto propagationis non potuit Virgo vouere conditionatè.

Modus colendi determinatus per præceptum.

Votum illicitum obstante præcepto.

17
Responsio.

Impugnatur. Motiuum expresse conditionis.

August.

Rupertus.

Trinitio.

14
Secunda probatio.

Virgo prima votum virginitatis emisit.

Origenes.

Ambrosius.

August.

15
Tertia probatio à ratione.

Conditiō generalis non suspendit votum. Responsio.

Impugnatur. Eiusdem in lege seruare virginitatis.

certè nullo modo vouit, licèt conceperit desiderium vouendi. Probatnr maior : inspiratio certa, & quam quis debet operando sequi, supponit illuminationem præuiam conformem ex parte intellectus, vt opus sit deliberatum, ea deliberatione, quæ requiritur ad votum : quia votum indeliberatum temerarium est, & non inducit obligationem. Vel ergo Virgo habuit illuminationem per reuelationem, qua se non comprehendit sub præcepto contrarij legis dicitur, vel certè cum ea dispensari in præcepto illo, quod fuit positium, vel non habuit talem reuelationem ? Si primum dicatur, iam sublata est conditio specialis, quæ erat ex obligatione præcepti, & ratio eius adiiciendæ, & sic votum Virginis fuit absolutum, quod est intentum. Si dicatur secundum, illa illuminatio non fustulit scientiam legis, & præcepti, cui se nouit absolute teneri : ergo non fuit sufficiens regula emitteendi votum conditionatum.

*Inspiratio
supponit illumina-
tionem.*

18

*Affensus con-
tradictori
præcepti ne-
quens inesse.*

Antecedens patet ; quia aliàs esset error in virgine : nam si illuminatio illa determinaret assensum contractum scientiæ legis, seu dictamen, quo exprimeretur votum castitatis esse placitum Deo, hæret in contradictorio scientiæ legis, & præcepti, quæ sciebatur non esse placitum, & cui voluntas virginis in proposito electionis debebat se conformare : ergo præter oppositionem vtriusque assensus practici, alter esset erroneus : non ille qui est scientiæ legis, & per diuinam fidem ex reuelatione vniuersali, cui nequit subesse error : ergo assensus ex illuminatione potius esset erroneus, vel deberet sic æstimari à virgine, ac proinde non esse sufficientem regulam operandi. Deinde, in ipsa voluntate esset duplex electio, nempe absoluta obseruandi præceptum, & altera nuncupati voti, quæ repugnans practicè ; quia votum virginis, quod hic & nunc de præsentis inducit obligationem, non potest compari, cum voluntate expressâ, & absoluta violandi virginis-tem per adimpletionem præcepti contrarij, quod sufficit ad tollendam materiam etiam voti conditionati de virginitate seruanda tam interiori, quam exteriori ; cuius materia est priuatio actus oppositi : licèt ergo desiderium simplex possit stare virginitatis seruandæ cum voluntate, & consensu absoluto matrimonij ad finem propagationis filiorum ; & consequenter amittendæ virginitatis, nequit votum aliquod cum tali consensu consistere, quod proprie dici posset votum inducens obligationem, & egrediens naturam desiderij simplicitatis ; sicut v. g. votum continentiæ non potest stare in coniugato, etiam conditionatum cum proposito absoluto reddendi debitum coniugale ; nam continentia absoluta dicit priuationem actus, & sicut cum actu in re ipsa nequit consistere, ita etiam neque votum eius de præsentis obligans potest stare cum absoluto proposito vsus matrimonialis : ergo similiter cum virginitas consistat in priuatione omnis consensus in copulam, loquendo de interiori puritate virginali, nequit votum virginis consistere cum consensu absoluto in copulam per matrimonium, loquendo de virginitate perpetua, de qua loquimur, & cuius votum fuit in Virgine sanctissima.

Duplex electio in voluntate contraria non fit.

Votum virginis conditionatum repugnat absolute voluntati matrimonij.

Virginitas.

19

Fiducia quibus medijs inmittitur.

Deinde, fiducia illa diuinæ prouidentæ vel probat votum fuisse absolutum, vel nullum fuisse ; quia fiducia diuinæ prouidentæ specia-

lis contra communem regulam legis ordinariæ respicit media extraordinaria, quorum vnicum erat exemptio a lege, & præcepto, si quod fuit ; ac proinde supponit intentionem finis, cuius gratia tale medium requirebatur : ergo vel virgo in hac fiducia concepit votum absolutum, vel certè conditionatum non concepit ; quia ad illud non ordinabatur illa fiducia prouidentæ extraordinariæ, & futuræ exemptionis.

Dices concepitse votum conditionatum, relinquens se dispositioni diuinæ quoad reliquum. *Responsio.*

Contrà, dispositio diuina ordinaria fuit nota virgini, nempe præceptum nubendi ad effectum propagationis, à quo seipfam exemptam esse non cognouit, vt supponitur : ergo non potuit recedere à præcepto, donec ei constaret de diuina voluntate, & beneplacito : sed aliter non potuit constare quàm per reuelationem : per votum autem conditionatum recedebat à præcepto, quia illud importabat relaxationem præcepti, aut fiduciam eius futuræ : ergo hæc fiducia magis denotat suspensionem actus vouendi ignorata Dei voluntate, aut certè actum fuisse absolutum voti innitens tali fiducia : hoc non potuit congruè esse cum conscientia præcepti contrarij in Virgine : ergo magis congruè primum est dicendum ; quia humilitati Virginis, & perfectæ conformitati in omnibus, ad diuinam voluntatem cognitam, non videtur congruere oppositum, aut emittere votum inducens obligationem solum innitendo fiduciæ, quam ignorantia dispositionis futuræ, & specialis reddebat incertam. Vnde melius videtur asserendum interuenisse reuelationem specialem exemptionis ante votum emissum, vt dicit Henricus ; & illud fuisse absolutum. Conari enim, & perficere in Virgine non separantur, ob eminentissimam eius perfectionem, & plenitudinem gratiæ ; ac propterea non est præsumendum eam conatum fuisse illud, quod nouit sibi illicitum esse, & absolute se perficere non posse, adimpleta lege.

Responsio.

Impugnatio.

Fiducia incerta non sufficit ad votum factum contra opus præcepti cogniti.

Conatum, & opus coniuncta in virgine.

20

Virginitatis puritas supereminens in virgine.

Tertiò probatur conclusio. Puritas virginalis in Beatissima Virgine fuit supereminens, & post filium causa exemplaris, quoad alios, qui in hac perfectione excelluerunt : ergo votum eius fuit simpliciter absolutum. Antecedens patet, quia dicitur *Virgo Virginum*, iuxta illud Psalm. *Adducetur Regi virgines post eam*, &c. Et sic canit Ecclesia, *Sola sine exemplo placuisti Domino nostro Iesu Christo*, &c. Et illud Sedulij nostri in carmine Paschali, *Sola sine exemplo placuisti femina Christo*, &c. Consequenter probatur : quia puritas virginalis excludit omnem consensum in copulam carnalem ; sed si Virgo ex suppositione præsentis legis emitteret votum conditionatum tantum ob impedimentum præcepti, supponendo eius obligationem, haberet consensum in matrimonium absolutum ad finem etiam propagationis, per quem consensum impediretur votum eius, ne fieret absolutum : nam voluntas inhærens conditioni magis per se eligit conditionem, quàm actum operis oppositi, quem non habet nisi dependenter ab ipsa conditione, quæ præponderat respectiue ad volentem. Quin imò ex hac sententia sequitur quoddam ipsum matrimonium inierit per consensum in finem matrimonij, scilicet propagationem : nam idè negatur emississe votum absolutum virginis

Votum conditionatum præfert conditionem operi.

nitatis

nitatis ante matrimonium; quia illud votum tolleretur consensus debitum, & requisitum ad matrimonium; quia esset contra finem lege intentum matrimonij: ergo sequitur quòd ipsa consenserit in matrimonio ex fine matrimonij: sed consensus absolutus in copulam matrimoniale tollit votum conditionatum de opposito, & propositum etiã nubedi ex hoc fine excludit puritatem virginalem interiore, quã consistit in priuatione consensus in copulam: ergo tale votum non cadit in virginem; sed debuit fuisse simpliciter ita absolutum, vt nullo modo vniquam consenserit expressè in copulam carnalem, aut propagationem, imò, vt postea videbitur, ne quidem implicitè contrahendo matrimonium consensit.

Consensus in copulam tollit puritatem interiore.

Non fuisse in virgine talem consensus.

Vltimò probatio. Votum absolutum virginis non derogabat matrimonio.

Consensus de tempore emissi voti.

2 1 Ratio Doctore.

Virgo habuit reuelationem non fore petitionem debiti.

Exemplum primorum parentum.

Responsio.

Vltimò tandem, votum absolutum virginitatis non derogat matrimonio Virginis cum Iosepho, ergo tale fuit votum; nam eam habuisse votum absolutum omnes concedunt, ex illo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* dubitatur tantùm de tempore, quo emisit illud votum. Prædicta sententia, quam hæcenus impugnamus, docet post matrimonium fuisse emissum, quia Virgo supposito voto absoluto, non poterat contrahere matrimonium: quia consensus in matrimonium non separatur à fine contractus, qui est propagatio. Ex ratione tamen iam præmissa sequitur consensus in matrimonium sub hac ratione, id est, secundum finem propagationis, ita repugnare voto conditionato & absoluto, quantum ad effectum tollendæ puritatis virginis intentionis: ergo asserere quòd fuerit votum conditionatum, non conducit ad illum effectum, non purificata conditione, quia tam obligatio voti cessat, sicut & obligatio contractus in hærentis conditioni, quando in re ipsa frustratur conditione.

Antecedens probatur à Doctore. §. *Quomodo ergo potuit, &c.* quia contractus matrimonij perficitur per mutuam dationem non nisi sub conditione implicita, si petatur copula: data ergo reuelatione, & certitudine de ea nunquam petenda, non derogat virginitati, aut voto eius absoluto; talem habuit certitudinem Virgo per diuinam reuelationem: ergo matrimonium hoc modo contractum non derogat voto absoluto præmissa, quia nullum fuit periculum violandi voti. Antecedens patet ex Florentino, quantum ad primam partem, nempe matrimonium fieri per consensus mutuam. Quantum ad secundam partem etiam patet; quia vsus matrimonij non debetur nisi petenti, neque acquirit ius vllum non petens ad vsum præfatum, vbi enim nulla est petitio, nulla est mora debitoris. Stante ergo certitudine diuinæ reuelationis non secuturam petitionem ante matrimonium contractum, manet votum illæsum. Patet consequentia: quia ratione vsus matrimonij opponitur matrimonio virginitati, non ratione contractus; nam primi parentes in paradiso manserunt virgines, quamuis contractum inierint, & habuerint dominium sine vsu.

Probat exemplo Doctore idem antecedens extra c. *Exijt, de verborum significatione in 6.* vbi desinitur vsum rei siue dominium non esse inutile, neque dominium consequenter sine vsu esse inutile.

Respondet tamen hoc exemplum non esse sine difficultate, quia vsus, licet possit separari à

dominio: tamen non ita videtur posse stare dominium sine vsu; ad hoc tamen valet decisio, vt illa separari posse constat. *In proposito Beata Virgo non retinuit sibi vsum autoritatis suæ, sed certificata finit, quod Spiritus sanctus vsus illum retineret, ita quòd nunquam ille alius, cui talis vsus debebatur, exigeret, &c.*

Vasquez disputat. 125. cap. 7. *sub finem*, hoc exemplum ex Doctore adducit, & eo vti non vult, quia agitur ibi de vsu facti, non autem de vsu Iuris, qualis in proposito reperitur. Deinde, per hoc, quòd certificata fuerit Virgo Iosephum nunquam petiturum debitum, non inde colligitur ipsum vsum matrimonij fuisse impeditum, quin si peteret, ei deberetur.

Respondetur tamen rationem illam, seu exemplum à Doctore adduci congruè ad explicandum dominium posse separari ab vsu in genere; & licet in præfata Decretali agatur de vsu facti, tamen exemplum habet non paruam proportionem ad vsum matrimonij; quia sicut vsus facti semper manet, donec reuocetur à domino proprietario, ita libertas corporis sui manet coniugi, donec petatur debitum, non petenti non tenetur, quinetiam petenti multis casibus non debetur. Aliud autem quòd dicit necessarium esse vsum matrimonij debere esse impeditum in proposito.

Respondetur certitudinem diuinæ reuelationis, qua certificata est Virgo, nunquam fore, vt peteretur, æquivalere impedimento; quia votum nihil aliud postulat, quam non consentire affectu, & effectu in copulam; ad hoc autem sufficit certitudo reuelationis prædictæ; quamuis nullum esset impedimentum diuersum. Neque necessarium fuit vt Virgo conciperet dissensum respectiue ad conditionem impossibilem, qualis fuit petitio, supposita reuelatione eius nunquam secutura; nam tam votum, quam materia subsistit independentè à tali dissenso. Ad saluandum ergo votum Virginis, & excusandum matrimonium superueniens per contractum, sine præiudicio voti, sufficiebat illa reuelatio, & certitudo ex ipsa, per quam excludebatur periculum violandi voti.

Hic enim agitur de excusando matrimonio præsupposito absoluto virginitatis voto, non autem agitur de obligatione voti, & debiti matrimonialis, virum præponderat; & magis saluatur debitum matrimonij si dicatur non fuisse impeditum debitum, quamuis vsus eius supposita reuelatione non sequeretur. Quòd si obligationem vtriusque comparemus, tam debiti, quam voti, certum est debitum magis obligare: v. g. in aliis, vt qui habet votum simplex castitatis, & contrahit; neque postea ingreditur Religionem, neque vult ingredi, aut separare se ab vxore, tenetur reddere debitum, si petatur, non obstante voto, quòd tum primum violauit, quando contraxit animo non ingrediendi Religionem, & cohabitandi; hoc enim votum, licet inducat obligationem ex promissione, non tamen per illud transfertur dominium corporis sicut in matrimonio fit. Vnde non videtur rectè colligi, vt ipse colligit, ex simplici obligatione voti vsum matrimonij impediendi respectiue ad alterum coniugem petentem.

Alio ergo modo videtur hunc vsum in Virgine fuisse impeditum, tam ex reuelatione modo dicto, supposito prius voto. Vnde Doctore verbis

Obiatio Vasquez.

Soluitur.

Applicatio exempli.

23 Reuelatio facta æquiualeat impedimento debiti.

Obligatio debiti præponderat voto.

24

verbis allegatis dicit Virginem non propria auctoritate retinuisse sibi vsum, sed Spiritum sanctum retinuisse vsum. Potest ergo dici fuisse etiam impeditum per iustitiam, & non solum ex obligatione Religionis, seu voti. Ad cuius explicationem notandum est quod supponunt Doctores, matrimonium ordinatum esse ad finem propagationis, & constat ex aliis dictis: hinc dicunt Virginem consentiendo in contractum ipsum implicitè consensisse in copulam, quia nempe propagatio, ad quam requiritur copula, est huius contractus; ac proinde consensus in contractum implicitè respicit finem eius lege præscriptum. Hoc autem competit matrimonio ex diuina institutione vniuersali, & regulariter: potuit ergo Deus instituire alium finem peculiarem huius matrimonij virginialis, sicut de facto constituit, sicut & ipsius integritatis, nempe Incarnationem Filij sui, ad quod institutum est in specie matrimonium Virginis; qui finis specificus principalis specificat contractum, vnde licet consensus Virginis, vt refertur ad matrimonium secundum regularem institutionem, & vniuersalem, esset consensus implicitus in copulam: quia tamen hoc matrimonium sortitur finem particularem, quæ talis contractus est, etiam secundum diuinam voluntatem illud specialiter ordinantem ad Incarnationem, consensus Virginis in ipsum contractum ne quidem implicitè ferebatur in copulam, sed potius in oppositum, vt suberat speciali institutioni Dei, quæ copulam exclusit. Neque hoc destruit finem vniuersalem matrimonij, quæ est propagatio, quia in hoc matrimonio perfectiori modo, & mirabiliori conseruatur sine opere viri, per Spiritum sanctum manente integritate Matris; copula autem non ordinatur ad finem matrimonij, nisi vt medium naturale multiplicandi naturam, vel vt remedium concupiscentiæ accessorium in natura lapsa. De hoc secundo nihil hic dicitur, quia neque in Virgine fuit fomes, neque in Ioseph appetitus prædominans eius perfectioni, alias non eligeretur in sponsum Virginis.

Quantum autem ad primarium finem matrimonij, hic perfectius saluatur, vt dixi, & sine consensu in copulam, etiam implicito, secundario, vt alij volunt: quia ad pertingendum finem vniuersalem contractus, vt limitatur per specialem institutionem Dei, in hoc matrimonio Virginali copula non fuit medium, idè consensus in ipsum finem non refertur ad copulam tacite, aut expressè: & hoc modo intelligo illa verba Doctoris, vbi dicit Spiritum sanctum retinuisse sibi vsum, non verò Virginem propria auctoritate illum retinuisse. Quod verò dicat sibi constituisse quòd non peteretur debitum, & eò reducatur consensum Virginis, quasi liberum à copula, intelligo hoc modo, quia matrimonium regulariter, sicut transfert potestatem corporis, ita etiam fundat ius ad copulam ex natura communi contractus huius in specie. Ideòque donec præcessisset certitudo reuelationis nunquam fore vt vsus sequeretur, Virginem non potuisse contraxisse, supposito voto absolute virginitalis: reuelatio ergo illa hunc effectum etiam habuit, vt matrimonium separaretur ab vsu, sicut & consensus. Vnde ex vtroque sequitur neque Virginem tacite consensisse in copulam, ex eo quòd præcisè consensisset in

contractum, neque etiam consensisse in contractum, vt inducit obligationem copulæ non impeditam.

Obiicies: Virgo contraxit matrimonium antequàm Filius Dei incarnatus est: ergo consentit in contractum vt lege communi, & institutione tenet: ergo consensus ille fuit tacitus in copulam, saltem vt in radice.

Respondetur in primis, quidquid sit de antecedente, negando primam consequentiam: quia Virgo consentiens in contractum, idè diceretur consentire in copulam; quia ex communi lege, & institutione contractus ad hanc ordinatur; sed Virgo non consentit tantum ex regula illa communi, sed ex speciali reuelatione, & mandato in matrimonium hoc, quod ipsa contraxit, prout suberat speciali Dei voluntati illud ordinantis citra præiudiciu voti, aut dispensationem in ipso. Si ergo contrahens de communi lege dicitur consentire in matrimonium, vt ordinatur ad finem propagationis per copulam, quia de lege vniuersali id coniunctum est matrimonio: ita etiam Virgo contrahens ex voluntate Dei speciali sibi reuelata in matrimonio cum Ioseph, consentit tantum iuxta Dei voluntatem specialem, qua illud ordinatum est, vt medium seruandi voti, & ad alium finem, quem Deus præordinauit in specie talis matrimonij, qui fuit propagatio sine copula per virtutem Spiritus sancti. Neque refert quòd tum quando consentit in matrimonium, ille finis fuerit ignotus Virgini in specie, sicut & Incarnatio subsequuta, quia eo ipso, quòd consenserit in matrimonium sine præiudicio voti, & ex speciali reuelatione, & voluntate Dei, consentit in illud, prout suberat his, & iuxta finem, ad quem Deus illud ordinauit; hic autem finis excluderat ex natura rei, seu ex intentione ordinantis Dei, ipsam copulam: ergo ex consensu in contractum ad hunc finem specialem præordinatum non sequitur consensus in copulam. Vnde aliud est de matrimonio, quòd contrahunt astricti voto, verbi gratia, Religionis, cum intentione ingrediendi post contractum; aliud verò de hoc Virginis matrimonio: quia illi consentiunt implicitè, seu in radice in copulam, quia nempe talis contractus non sortitur lege, aut institutione speciali alium finem, quàm vniuersalem, idè què consensus expressus in contractum, vt legi subest, & institutioni vniuersali, intelligitur respicere finem vniuersalem eius. Sed matrimonium Virginis habuit specialem legem, & institutionem, quo attingeret finem propagationis altiori modo, & supernaturaliter: idè Virginis consensus in ipsum non distrahitur à tali fine, neque respicit copulam, quæ non erat medium proportionatum ad talem propagationem.

Respondetur secundò, quamuis plures moderni sentiãt matrimonium Virginis fuisse contractum antè Incarnationem Christi, contraarium mihi tenere videtur Doctor in litera, in qua primò statuit conclusionem, nempe vouisse absolute, & non solum conditionatè virginitalitatem ante matrimonium: & hoc probat ex repositione eius ad Gabrielem annuntiantem Incarnationem cõplendam: *Quomodo fiet istud*, &c. quæ ratio vt sustineat conclusionem in extremo contradictorio priori sententiæ, quam impugnauit, videtur etiam hoc trahere vt annuntiatio

Dabitur fuisse impeditum per iustitiam.

Finis matrimonij ex lege vniuersali.

Finis specialis matrimonij virginialis.

Incarnatio.

Cõsensu virginis in oppositum copulæ ferebatur.

Copula mediū naturale propagationis.

25

Finis primarium matrimonij in virgine saluatur, sine vilo ordine ad copulam.

26
Obiectio.

Solutio.

Virgo contraxit ex speciali mandato, & reuelatione.

Cõsensu virginis respectiuè ad finem specialem.

Differenzia inter consensum virginis, & alioru votatorum.

27
Cõsensu virginis in matrimonio fuit post Incarnationem.

existio fuerit ante matrimonium facta, quia prior sententia docet matrimonio inito Virginē emississe votum absolutum. Intendit ergo Doctor primum votum nuncupatum à Virginē fuisse absolutum. Quod probat ex illo textu, quæ probatio alioquin esset insufficientis, si annuntiatio subsequeretur matrimonium, cum apud omnes constet tum fuisse votum absolutum.

28 *Probatio ex Sponsibus.* Huic sententiæ fauet traditio, quam refert Nylsenus, quæ docet Virginem post sponsalia remissam esse in domum paternam. Quam sententiam sequitur Baronius in Apparatu. Eam videtur tenere Tertullianus de velandis Virginibus, cap. 4. dans, rationem cur Angelus appellet virginem mulierem, eò quòd desponsata quodammodo nupta erat. Ambrosius de Institut. virgin. cap. 6. in illa, Antequam convenire, &c. Matth. 1. Neque illud, inquit, moveat, quod ait (nempe Evangelista) quia Ioseph accepit coniugem suam, desponsata enim viro coniugis nomen accepit: cum enim inicitur coniugium, tunc coniugij nomen adsciscitur, &c. Initiatum autem per sponsalia de futuro. Origenes etiam, & Hieronymus idem docent supra citati. Vide Maldonatum in Mathai 1. qui alios Patres pro hac sententia citat.

29 *Probatio ex Scriptura.* Et ex circumstantia literæ videtur probari, Antequam convenirent, inventa est in vtero habens, &c. Hæc convenientia non fuit copula, quæ consummationis matrimonij, vt omnes concedunt; ergo fuit cohabitationis, & contracti matrimonij, alias si fuisset matrimonium ante contractum, iam ex more transfret in domum mariti; ergo tantum videtur convenisse Iosephum ad matrimonium. Neque obstat quòd alij Patres citati alias dicant matrimonium eius fuisse ordinatum ad celandum partum eius diabolo, quia etiam id saluari potest, quamvis post conceptum filium præmissis sponsalibus contractit postea matrimonium. Tenendo ergo hanc sententiam, facilis est responso ad salvandum consensum Virginis in matrimonium fuisse sine ordine ad copulam, etiam in radice; quia iam edocta de vniuerso mysterio, & finem contractus, ad quem ordinabatur, explicitè cognouit, & certa reuelatione didicit cætera.

30 *Exemplum de iurante sponsalia, & maxime Relegationem.* Aliud exemplum, si quis contraxisset, &c. Hæc resolutio habetur cap. commissum, &c. de sponsalibus, &c. vbi de hoc casu interrogatus Pontifex respondet: Tutius est ei, inquit, religione iuramenti seruata, prius contrahere, & postea si elegerit, ad Religionem migrare. Consequentia Doctoris rectè tenet, quia si talis non obstante voto emissio Religionis, & absoluto, validè contrahat cum intentione seruandi voti, & nunquam reddendū debitum; quamvis altera pars id nesciat, sicut & nescit eam non postulataram debitum; à fortiori Beata Virgo validè contraxit, non obstante voto, & licitè, maximè supposita circumstantia reuelationis, de cessione alterius quoad vsum.

An teneatur talis ad matrimonium. Circa casum illum dubitatur, an talis teneatur ad matrimonium ratione iuramenti? Doctor dicit non teneri, sed consultum esse vt iuramenti fidem obseruet; teneri autem probabiliter docet Richardus in 4. dist. 29. artic. 2. quest. 4. Idem docet Nauar. cap. Non dicaris 1. 2. quest. 1. Ledesma in 2. part. 4. q. 35. art. 3. Maiolus lib. 1. de irreg. cap. 34. noster Angles de impedim. matrim. quest. 11. art. 3. dub. 1. Vega lib. 1. Summa. Hæc sen-

tentia vera est, si alioquin scandalum, aut damnum partis sequeretur, non obseruato iuramento, & ex alia parte non subit periculum consummandi matrimonium, & violandi votum ex parte iurantis sponsalia, & patet ex textu iam citato.

Sententia affirmatiua.

Ceterum eum non teneri contrahere ex vi iuramenti communiùs tenetur; quia iuramentum sortitur naturam, & conditionem actus, cui adhæret. cap. Quemadmodum, &c. de iurciurando, &c. & l. finali, C. de non num. pecun. &c. Sicut ergo contracto matrimonio rato potest transire ad Religionem; ita non obstante iuramento, quod firmat sponsalia, potest idem facere ante contractum matrimonium; quia illa conditio, nisi intrauero Religionem, &c. tacitè includitur in contractu, neque excluditur consequenter per iuramentum, quod firmat sponsalia. Vide glossam in dictum cap. Innocentium, Hostienlem, Ioannem Andream, Cardinalem eodem Anchar. Abbatem, & reliquos interpretes. Limitanda tamen est sententia iuxta prædicta. Item, si alter etiam exclusit ingressum Religionis, quando iurauit, quia licet cedant sponsalia professioni, aut ingressui Religionis, & per hoc dicuntur solui: tamen conditio illa exclusa est per appositionem contrarij, quod firmavit iuramento: verbi gratia, si teneatur inclusus, & dato iuramento spondet se contracturum matrimonium die determinato, ante quem nequit capessere Religionem; vel si iurat se non ingressurum Religionem, donec sponsalia consummet per contractum de præsentem, tunc tenetur matrimonium contrahere, secluso tamen periculo eius consummandi.

31 *Sententia negatiua.*

Limitatio.

g Præterea adultera habet potestatem, &c. Hoc est tertium exemplum, quo Doctor probat, vsum posse impediri, manente potestate, quæ transfertur in contractu matrimonij; ergo etiam in Virgine potuit impediri vsum, quamvis contractus fuerit verus, & licitus.

32 *Exemplum in quo manes dominij sine vsu.*

Si dicas, hoc impedimentum superuenire matrimonio contracto, non ita impedimentum voti ante matrimonium contractum, quia hoc obstat matrimonio contrahendo tanquam impediens.

Respondetur illud quidem verum esse, neque exemplum in omnibus debere quadrare; intentum autem Doctoris est ostendere per exempla potestatem mutuum, quæ est in hoc contractu, ac proinde contractum posse iniri sine vsu subsequente, vel eo impedito per obligationem altioris finis, & virtutis; quod etiam in alia materia contingit: verbi gratia, quando quis debet alteri pecuniam, aut aliud, quam vt videt debitor cedere hic & nunc in præiudicium ipsius creditoris, aut alterius tertij, aut communis boni, aut in iniuriam præsentem Dei, vt si velit ea abuti in cultum falsum, non tenetur ipsi eam in his circumstantiis soluere; sed potest differre solutionem in aliam occasionem, quia charitas, aut Religio præualet obligationi iustitiæ in eo casu, vt si quis gladium alterius mutuò accepit, non tenetur restituere, si videt eum velle se, aut alios iugulare; quia in eo casu sicut deberet, si posset, gladium violenter abripere, ita etiam mutuatum retinere. Ad propositum, matrimonium quantum ad vsum, sicut impeditur per votum absolutum castitatis, ita sequitur supposita reuelatione, & Dei ordina-

Quartū exemplum ex mora solutionis in certis circumstantiis.

Applicatur.

tione

tione speciali matrimonium Virginis, quod ordinatum est ad finem altiore[m] seruandæ castitatis, & Incarnationis (siue vt medium contegens, siue vt antecedens, iuxta diuerfos modos sentiendi) & cedente parte suo iuri fuisse validum, & legitimum non obstante impedimento vsus. An autem matrimonium licite contracti possit animo ineundi Religionem, ad quam quis voto se adstrinxit, dicemus *infra dist. 38. vbi de hoc differit Doctor.*

33
Illatio ex di-
ctis, & recu-
sitatio.

Ex dictis ergo hætenus colligitur matrimonium Virginis supposito voto fuisse licitum & legitimum, quamuis vsus copulæ fuerit impeditus. Primum cedente parte. Secundò, quia perfectiùs attingit finem etiã generalem contractus per altiora media, & efficaciora. Tertio, quia ordinatum fuit ex Dei voluntate speciali ad Incarnationem, vt medium congruum antecedens, vel certè consequens, iuxta varias opiniones. Quarto, quia ordinatum est in finem communem Redemptionis generis humani. Quintò, quia substantia contractus in eo perfectissimè saluatur, etiã respectiue ad finem primarium propagationis modo dicto: ergo nihil ei obstat. Ex quibus vlteriùs deductum est votum Virginis perfectissimè saluari sine vilo ordine ad copulam, siue in radice, siue voluntate expressa, & in hoc excedere alios, qui contrahunt cum animo non consummandi matrimonium: quia in his sicut regula contrahendi est illa, quæ est communis legis, & institutionis, ita etiã consentiendo in contractum tacite consentiunt in finem eius, lege, & institutione præscriptum; quia hic est accessorius ad ipsam contractum, seu consequens ex natura contractus, vt sub-
legi generali, quæ respicit finem, vt per medium naturale copulæ attingi potest, & non aliter; quia ordo ad finem importat respectum ad media.

34
Finius specia-
lia matrimo-
nij virginialis.

Matrimonium autem Virginis ex Dei speciali ordinatione, & per virtutem Spiritus sancti ordinatum fuit in finem per media supernaturalia, & specialia, quæ excludunt ex natura sua propagationem naturalem, per quam debitum proximum, aut remotum labis originalis incurritur, à quo ex modo natiuitatis in vtero Saluator mundi debuit esse immunis: in matrimonium autem consensus Virgo vt his mediis supernaturalibus, & Dei institutioni speciali innitebatur, ideòque consensus eius nequit etiã tacite, seu in radice, respicere copulam: consentit enim in matrimonium supposita Dei reuelatione, & prouidentia speciali circa illud, quod contrahere voluit ex Dei mandato; & prout ordinabatur in finem seruandæ etiã puritatis virginialis; quæ ratio mihi videtur fuisse potissima. Vnde aliqui Patres negant matrimonium Virginis ne præiudicaret eius puritati, quamuis *suprà* exposuimus eos loqui de matrimonio secundum communem legem, & stylum Scripturæ, vt sequitur ex eo vsus, & consummatio in ordine ad finem naturalis propagationis: quæ intellectio eorum est realis; potest tamen intentio eorum huic accommodari, ita vt non solum puritatem Virginis voluerint saluare quoad effectum, sed etiã quoad omnem actum, qui quouis modo respiceret in se, aut in alio copulam, hoc est explicitè, vel implicitè, seu in radice. Virgi-

Puritas vir-
ginalis.

Scoti oper. Tom. I. X.

nem enim fuisse exemplar puritatis post filium, & excessisse Angelicam puritatem, facile possemus ex Patribus probare eam esse, qua maior sub Deo nequit intelligi: sed tractatus hic ab aliis copiosus est, neque spectat ad præsentem materiam, in qua tantum agitur de concordantia voti eius, & matrimonij: illud ergo dixerimus, quod neque etiã in radice consensus Virginis ad copulam coniugalem referri potest.

h *Ad primum argumentum, &c.* Hoc primum argumentum tangit fundamentum sententiæ oppositæ, quam ante conclusionem exclusit, nempe in Virgine ante matrimonium non fuisse votum absolutum, aliàs non liceret ei contrahere; quin etiã hoc argumento vitur Gratianus ad probandum, non intercessisse verum matrimonium: habetur apud eum loco citato à Doctore 17. quæst. 1. cap. *Vouentibus*, & 27. dist. cap. *Vouentibus*: vbi vtrobique citat Hieronymum. Magister etiã Sententiarum similiter citat Hieronymum auctorem dictorum; meliùs Glossa ordinaria in 1. ad *Timoth. 5.* In illa *Habentes condemnationem*, citat Augustinum, cuius illa propria sunt verba, *de bono viduitatis, cap. 8. vel 9.* & habetur *cap. Nuptiarum 27. quæst. 1.* Respondet autem Doctor intelligi hæc verba de matrimonio regulariter, & secundum communem legem, & prout contrahitur in ordine ad vsum propagationis, & ille est sensus & intentum Augustini; docet enim eos peccare, quia fidem continentia sefellent: tamen negat eos esse separandos, & reprehendit asserentes eorum nuptias esse appellandas adulteria.

35
Responsio ad
argumenta
principalia.
Primum ar-
gumentum.

Solutio.

i *Ad secundum potest dici, &c.* Hæc responsio duo continet. Primum est interpretatio legis *Numer. ultimo.* Secundum est, Beatam Virginem non fuisse hæredem, ideòque ei licuisse nubere alteri diuersæ tribus. Quantum ad primum Lyranus noſter, & Abulenſis docent legem fuisse vniuersalem, & non solum respectiue ad eas mulieres, quæ succedebant in hæreditatem deficiente prole mascula. Cæterum quæstio mota, & ratio legis de non commiscenda hæreditate, interpretantur legem, sicut & exempla. nam Dauid duxit Michol filiam Saul ex tribu Benjamin, & filiam Regis Gethsari, 2. *Reg. 3.* Mahalon & Chelion duxerunt Moabitidas vxores *Ruth. 1.* Booz duxit *Ruth. ibid. cap. 4.* *Deut. 21.* permittitur Iudæis ducere alienigenas virgines, modò non sint Chananæ, & *Judic. ultim.* iurant reliquæ tribus se non daturas filias suas nuptui Beniamitis. Vnde alias id potuisse colligitur. Textus etiã Hebræus fauet huic interpretationi, qui specificat feminas, ad quas deuoluebatur hæreditas, *Et omnis, inquit, femina hereditans hereditatem nubet viro ex tribu sua.* Ita Chaldæus, & Septuaginta. Eam sequitur Caiet. Vatablus, Burgen. Oleaster. Philo Iudæus *lib. 2. de Monarchia* asserit Tribum Sacerdotalem, & Regiam, quæ erat tribus Dauid, fuisse commixtam. Idem docet Epiphanius *heres. 78.* & alij eum secuti: exemplum adducunt Aaron, qui duxit Elizabeth filiam Aminadab, qui fuit princeps tribus Iuda, & fororem illius Naalem. Item, Ioiadas Pontifex duxit Iosabeth sororem Ochosiæ Regis Iuda, & filiam Ioram.

36
Ad secundum.
Præsumptum de
non nubendo
extra tribum.

Intelligi quo-
ad eas qua
erant hæredes

Exemplis pa-
ter.

Secundum, quod tangitur in illa respon-
sione,

KKk

37

*Maria fuisse
hæredem.*

*Unigenita
fuit.*

*Fuit ex Tribu
Dauid.*

sione, est, Mariam non fuisse hæredem, hoc autem non subsistit: quia parentibus grandævis nata est, quibus constat non fuisse vllam prolem masculam iuxta communem sententiam, imò neque aliam præter solam Virginem, vt fufius probat Baronius *in apparatu*. Tertium etiam quod additur, licuiffè Virgini nubere in alia tribu, fequeretur inconueniens; quia sic Christus non effet ex tribu Iuda, de qua constat fuisse Ioseph, vt patet ex illo: *Ioseph filii Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam, &c.* Impugnatur etiam ex præmissa lege, quæ comprehendit sceminas hæredes, qualis fuit Virgo, non posse nubere extra tribum & familiam suam. Rectè ergo colligitur Virginem & Iosephum non solùm fuisse ex tribu Iuda, sed ex eadem etiam familia; neque cohæret Scripturæ Mariam genere paterno esse ex tribu leui tantùm, quia genealogia Christi tantùm deduci potest ex Virgine: ipsum autem fuisse ex familia Dauid, & de tribu Iuda, expressè constat ex Scriptura *ad Roman. 1. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Ad Hebræos 7.* negauit. Paulus eum fuisse sacerdotem Leuiticum, ac proinde non fuisse ex tribu Leui secundum genus paternum matris: *In quo enim hac dicuntur*, inquit, *de alia tribu est, de qua nullus altari præstò fuit, &c.* nempe de tribu Iuda, quæ non seruiuit altari.

38

Hæc traditio fuit etiam apud Iudæos, vt patet Ioan. 3. qui, vt impugnarent Christum non esse verum Messiam, dicebant: *Nunquid à Galilæa venit Christus? nonne Scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, vbi erat Dauid, venit Christus?* &c. Psalm. 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, &c.* vbi promissit Deus Messiam venturum ex semine Dauid, quem locum *Ath. 2.* Petrus interpretatur de Christo. *Matthæi 1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham, &c.* Fide ergo Catholica tenendum Mariam ex tribu Iuda, & familia ortam esse, sicut canit Ecclesia: *Natiuitas gloriosa Virginis Mariæ ex semine Abrahæ, orsa de tribu Iuda, clara ex stirpe Dauid, &c.* & Paulus ad Hebræos 7. *Manifestum est quòd ex Iuda orijs sit Dominus noster, &c.* vbi negat

ortum ex tribu Leui, vt patet ex eodem loco. Hoc ergo ita intelligi debet: quia Christus genealogiam ex sola Virgine habuit. ipsa etiam Virgo ex genere, & recta linea paterna descendit ex Abraham, Iuda, & Dauid, quia genealogia ex linea paterna defumi solebat, vt patet ex vsu Iudæorum, & stylo Euangelistarum, qui non prosequuntur genealogiam Christi, vt descendit ex Ruth, sed vt descendit ex Booz. Neque etiam genus Bersabee prosequitur, licet eam exprimat Euangelista, sed prosequitur rectam lineam paternam. Idem colligitur ex verbis Pauli, qui negat Christum descendisse ex Leui; quod eo sensu verum est, quia ratio genealogiæ defumebatur ex linea paterna: nam Beatam Virginem fuisse cognatam Elizabeth, quæ erat ex tribu Sacerdotali, & Leuitica, constat, & Patres allegerunt, vtrumque genus conuenisse in Christo ex parte matris: quia tamen sacerdotium Leuiticum solùm spectabat ad masculos descendentes, & non ad sceminas, rectè negat Apostolus eum fuisse de tribu Leui; vnde consequenter dici debet Virginem non fuisse ex tribu Leui ex linea paterna; sed ex linea materna, vt plerique docent iuxta antiquam traditionem ex Hippolyto martyre apud Nicephorum *lib. 2. histor. cap. 3.* Annam fuisse ex genere Sacerdotali filiam Mathan Bethleemitis sororem Sobe, quæ genuit Elisabeth, Elizabetham autem fuisse ex filiabus Aaron docet Lucas.

Modus deducendi genealogiam.

Responsio ergo præmissa rectè deseritur à Doctore, cui fortè occasionem dedit S. Augustinus contra Faustum, & ex eo S. Thom. 3. p. 9. 31. art. 3. ad 2. Dicit enim Augustinus *lib. 23. contra Faustum* (qui opponebat Ioachim patrem Virginis fuisse ex tribu Leuitica ex Scripturis apocryphis) hoc dato, vel vxorem Ioachim fuisse de tribu Iuda, vel matrem; quod fufficit, vt descendencia Christi ex hac tribu esset, & ex familia Dauid. Cæterum expositio illa non est tenenda ex rationibus præmissis: quia genus, nomen, & genealogiam fortiebantur Iudæi ex patre; vt patet ex tota serie Scripturarum, in quibus gradus ascendentes, & descendentes enumerantur semper secundum lineam paternam.

39

S C H O L I V M.

Mariam descendisse ex Dauid per Nathan filium eius ex Bersabee, colligitur ex Luc. 3. secundum communem explicationem, Caiet. Iansen. Gagnei. Dionys. Carthus. Quod verò orta sit ex tribu Leui, tenet D. Thom. 3. part. quest. 29. art. 2. ad 4. & clarius quest. 31. art. 3. ad 3. D. Bon. hic art. 1. quest. 2. Nazian. carmine de genealogia Saluatoris. Epiphan. her. 78. Hilar. can. 1. in Mat. Aug. lib. 83. quest. 61. Ambr. lib. de benedictionib. Patriar. cap. 3. 4. fortè Anna fuit ex tribu Leui, vt vult Niceph. 2. hist. cap. 3. ex Hippolyto, vel ipsa, vel Ioachim potuerunt habere matrem ex illa tribu.

8
Lib. 4. c. 15.

A Liter^b potest dici, quòd Maria fuit de vtraque tribu, scilicet Iuda & Leui: de tribu Iuda ex parte patris: & de tribu Leui ex parte matris. Siquidem Ioachim descendit ex Nathan filio Dauid, sicut patet per Dam. cap. 15. vbi ponit genealogiam sanctæ Dei genitricis: illa autem Anna præsumitur fuisse de tribu Leui, quæ scilicet fuit mater Mariæ, & per ipsam esset Elisabeth cognata Mariæ. Istud etiam primum de cognatione Iudæ probari potest per hoc, quòd Euangelium deducit Christum fuisse de tribu Iuda, deducendo Ioseph ex illa tribu; quod non effet verum, nisi Maria esset de illa tribu: & hanc rationem tangit Hieronym. super Matth. in principio.

Ad

Ad vltimum patet ex 2. artic. *quæst.* quia consensus iste est in traditionem mutua potestatis corporum ad prolem procreandam : & per consequens in vsum , si peratur ; sed hic fuit certitudo , quod nunquam vsus iste à coniuge peteretur.

COMMENTARIUS.

40
Responsio vera, & sententia Doctorum. Communis Patrum.

A Liter dici potest, &c. Hæc responsio est vera, & patet ex dictis, estque magis communis, & recepta ab antiquis Patribus, quorum testimonium præferri debet. Iulius Africanus in epistola ad Aristidem, citatus ab Eusebio, lib. 1. hyst. cap. 6. & Iustinus Martyr in lib. *quæstionum à Gentilibus propositarum*, q. 131. Hieronymus in *Matth.* 1. Beda in illud Lucæ, *Qui fuit Eli.* Nazianzenus in *carmine de genealogia Christi.* Ambrosius lib. 3. in *Lucam*, cap. 1. & alij posteriores. Sub controuersia est, An vterque Euangelista describat genealogiam Ioseph per lineam rectam, qui habuit duos patres; alterum naturalem, alterum legalem. An verò Lucas describat genealogiam Christi per lineam maternam; ita vt illa, *Qui fuit Eli*, referat ad Christum, & auum eius maternum, nempe Ioachim, qui perinde Eli dicitur. Mathæus verò genealogiam Christi per Iosephum, iuxta consuetudinem legis, quia putabatur Christi pater. Genealogiam Christi per auum maternum describi à Luca, plures authores moderni docent. Ioannes Lucidus lib. 2. de *emendationibus temporum*, cap. 9. & lib. 7. cap. 1. Ioannes Annæus in lib. de *Chronographia Philonis*, noster Galathinus lib. 7. de *arcanis*, cap. 12. Iansenius in *concordia*, cap. 14. Arias Montanus in *Luca* 3. Epagnerus *ibidem*. Driedo lib. 3. de *dogmat. tract.* 3. cap. 5. part. 4. eandem citat. Sequitur Suarez in 3. p. 2. tom. *disp.* 2. sect. 3. Opposita sententia est communis Patrum, à qua non debet de facili recedi, & priorem impugnat Vasquez tom. 2. in 3. part. *disp.* 127. cap. 3. & sequentibus. Illud non leue videtur inconueniens, quòd præter stylum Scripturæ in texenda genealogia Lucas pergeret.

Opposita sententia verior, & cõmuniior.
Probatio ex stylo Scripturarum.

41
Aliæ variationes.

Secundò, quòd Christus per Mariam non descenderet per gradus enumeratos à Mathæo. Tertio, quia sententia hæc est moderna, neque

sequatur traditionem Patrum, aut antiquitatem, sed qualdam coniecturas, quæ non tam propriè in litera Euangelistæ fundantur. Quarto, quòd Beata Virgo orta ex stirpe Dauid, & vni genita parentum non nupierit proximo sanguinis, ad quem hæreditas de lege spectabat; nam si in gradibus remotioribus, imò valde remotis attingeret Iosephum in Nathan, qui dicitur ab aliquibus non fuisse naturalis filius Dauid, sed adoptiuus, sequeretur inconueniens dictum de translata hereditate contra præscriptum legis, sequeretur etiam Christum non esse ex genere Dauid per naturalem descendentiã; quòd omnino falsum est. Sed huic controuersie superfedeo, quia prolixum esset singula discutere: neque video magis insistendum esse rationi apparenti, quàm traditioni antiquæ Africani receptæ à Patribus.

Ad vltimum patet ex secundo articulo, &c. Hæc responsio iuxta dicta superius intelligi debet, vt traditio mutua corporum ad prolem procreandam intelligatur conuenire matrimonio ex lege vniuersali, & institutione; hæc etiam saluantur in matrimonio Virginis; sed modo eminentiori, vt dictum est: quod ergo addit Doctor in illa, & per consequens ad vsum, &c. intelligitur respectiue ad medium naturale procreationis, non autem ad medium supernaturale, quod in proposito fuit ex speciali institutione; quã matrimonium hoc ordinatum est ad Incarnationem. Quòd si sistatur in fine tantum vniuersali matrimonij, vsus eius supponit petitionem partis, quæ in proposito ex diuina reuelatione subtrahenda cognoscebatur, ita vt nunquam sequeretur ipsa petitio, neque vsus matrimonij: ex hoc etiam capite matrimonium Virginis non derogabat eius voto absoluto.

42
Ad vltimum.

Declaratur responsio.

DISTINCTIO XXXI.

De matrimonio quantum ad bonum coniugij.

POST hæc de bonis coniugij quæ sint, & qualiter coitum excusent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona coniugij. Vnde Augustinus, Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet, fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne post vinculum coniugale cum alio, vel alia coëatur: In prole, vt amanter suscipiatur, religiosè educetur: In Sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus, vel dimissa, nec causa prolis alteri coniungatur.

A

Sup. Genes. lib. 9. cap. 7. tom. 3.

De duplici separatione.

B Separatio autem gemina est, corporalis scilicet, & sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa Religionis, siue ad tempus, siue vsque in finem. Sacramentaliter verò separari non possunt dum viuunt, si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiam si aliis à se descendentes, adhæserint. Vnde Augustinus, [Vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges etiam separati, quàm cum aliis, quibus adhæserunt.] Item, [Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima de coniugio Christi recedens, etiam fide perditâ Sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc, qui recesserit ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.] Item, [Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt vinculum inter illos coniugale rumpatur, imò firmiùs hæret, quò magis ea pacta secum gerunt, quæ chariùs concordiusque seruanda sunt, non voluptariis corporum nexibus, sed voluntariis animum affectibus.] Et attende quòd tertium bonum coniugij dicitur Sacramentum, non quòd sit ipsum coniugium, sed quia eiusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi, & Ecclesiæ.

Hæc tria non adsunt omni coniugio.

C ET est sciendum ab aliquibus contrahi coniugium, vbi hæc tria bona non comitantur. Deest enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adhæret, vt ex eo, si adsit, amplius commendetur coniugium: si non adsit, non inde annihilatur. Quæ enim adultera est, non ideò coniux non est: imò si coniux non esset, adultera esse non posset: non enim est adulterium nisi cum fides thori violatur legitimi; quod cum fit, culpa committitur, Sacramentum verò non cassatur. Bonum quoque prolis non omnibus adest coniugibus. Quidam enim pari voto continentiam seruant. Alij pro ætatis defectu, vel alterius rei causa generare non valent. Nec omnes illi etiam, qui prolem recipiunt, bonum prolis habent. Nam bonum prolis dicitur, non ipsa proles, vel prolis spes, quæ ad Religionem non refertur: verum ad hæreditariam successionem: (vt cum quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat) sed spes ac desiderium, quo proles ad hoc quæritur, vt Religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideò tamen coniugium esse definit. Sacramentum verò ita inseparabiliter coniugio hæret legitimarum personarum, vt sine illo coniugium non esse videatur, quia semper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis causa, coniugalis vinculi firmitas non soluatur. Vbi verò non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum, quod dicitur Sacramentum: quia potest solui talium copula, de quibus potest dicitur. Quod verò coniugium sit inter eos, qui coniugali affectu, non tamen gratia prolis, sed explendæ libidinis causa conueniunt: nec fornicarij, sed coniuges appellentur, ostendit

ostendit Augustinus, inquiens, [Solet quæri, Cùm masculus & fœmina, nec ille maritus, nec illa vxor alterius, sibimet non filiorum procreandum, sed pro incontinentia solius concubitus causâ copulantur: ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciât id: vtrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest fortassè non absurdè hoc appellari connubium, si vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quamuis non ea causâ coniuncti sunt, non tamen vitauerint, vt vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Cæterùm si vel vtrumque, vel vnum horum desit, non inuenio quomodo has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus, aut suis facultatibus inueniat, quam in coniugio adducat, animo ipso adulter est, nec cum illa, quam cupit inuenire, sed cum ista, cum qua sic cubat, vt cum ea non habeat maritale consortium.] Ecce coniuges dicuntur, qui solius concubitus causa conueniunt, si tamen prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

Lib. de bono coniugali, c. 5. tom. 6. & habetur 32. q. 2. cap. Solce quæri.

De his qui procurant venena sterilitatis.

QVi verò venena sterilitatis procurant, non coniuges, sed fornicarij sunt: vnde Augustinus, [Aliquando eousque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam venena sterilitatis procuret: & si nihil valuerint, conceptos fœtus intra viscera aliquo modo extinguat, vel fundat, volendo prolem suam priùs interire, quàm viuere: aut si in vtero viuebat, occidi antequàm nasci. Prorsus si ambo tales sint, coniuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potiùs conuenerunt. Si verò ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodammodò est mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.]

D
De nupt. & concup. lib. 1. cap. 15. tom. 7. & 32. quæst. 2. c. Aliquando.

Quando sunt homicidæ qui procurant abortum?

Hic quæri solet de his, qui abortum procurant, quando iudicentur homicidæ, vel non? Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum est, & animam habet, vt Augustinus *super Exod.* asserit: [In forme autem puerperium, vbi non est anima viua, lex ad homicidium pertinere noluit.] Dicit etiam Augustinus, [Quòd informe puerperium non habet animam: ideóque mulctatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine & anima existit de anima, tunc & multæ animæ quotidie pereunt, cùm semen fluxu non proficit natiuitati. Primùm oportet domum compaginari, & sic habitatorem induci. Cùm ergo lineamenta compacta non fuerint, vbi erit anima?] Item Hieronymus *ad Algasiam*, [Semina paulatim formantur in vtero: & tamdiu non reputatur homicidium, donec elementa * confecta suas imagines membraque suscipiant.] His apparet, tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cùm formatum est, & animatum puerperium.

E
32. quæst. 2. cap. Quod verò. Aug. lib. 9. sup. Exodum, c. 80. Aug. lib. 9. nou. & veter. c. 23. tom. 4.

Tom. 3. epistol. in solui. 9. 4. * Al. confusa.

De excusatione coitus, quæ fit per hæc bona.

CUm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causâ prolis coniuges conueniunt, sic excusatur coitus, vt culpam non ha-

F
Hug. 4. Sentent. c. 4.

beat. Quando verò deficiente bono prolis, fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ, non sic excusatur vt non habeat culpam, sed venialem. Vnde Augustinus, [Coniugalis concubitus generandi gratiâ, non habet culpam. Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter thori fidem venialem habet culpam.] Item, [Hoc quod coniugati victi concupiscentia vtuntur inuicem, vltra necessitatem liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, &c.*] Vbi autem hæc bona desunt, fides scilicet & proles, non videtur coitus defendi à crimine. Vnde in sententiolis Sixti Pythagorici legitur, Omnis ardentior amator propriæ vxoris, adulter est. Item Hieronymus, [Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdus quàm vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitentur saltem pecudes: & postquàm venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos.] Idem, [In matrimonio opera liberorum concessa sunt, voluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore sunt damnatæ.]

De indulgentia Apostoli, quomodo sit accipienda?

G Sed si concubitus, qui fit causa prolis, culpa caret: quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? ita enim ait, *Hoc autem dico secundum indulgentiam.* Cui enim præstatur venia, nisi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias esse peccatum. Sed, vt prædictum est, indulgentia alia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptiis, & de carnali coitu: & ad vtrumque retulit illud, *Hoc autem dico secundum indulgentiam.* Indulgentur enim nuptiæ secundum concessionem, & concubitus nuptialis, qui fit tantum causa prolis; Concubitus verò qui est præter necessitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur secundum permissionem, quia ibi est aliqua culpa, sed leuis. Ideoque non iubetur, nec conceditur, sed permittitur, quia non est laudabilis, sed venialis. De hoc Augustinus, sic ait, [Fortè aliquis dicet. Si veniam concessit Apostolus; ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato, conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundum veniam, audeo dicere peccatum esse: veniam namque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quòd vir cognoscit vxorem etiam vltra necessitatem procreandi liberos, sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, idèd coniugium. Vbi est concubitus præter intentionem generationis, non est bonum, non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale, quod non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ.] Idem, [Concubitum qui non fit causa prolis, nuptiæ non cogunt fieri: sed impetrant ignosci, si tamen non ita sit nimius, vt impediatur tempora quæ orationi debentur, nec immutetur in eum vsus, qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille verò, qui vltra necessitatem progreditur, non rationi, sed libidini obsequitur, & hunc non exigere, sed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt,

J. ib. de bono cōiugali, c. 6. tom. 6. Ibid. c. 7.

Matth. 6. b

Hier. sup. Ezech. c. 13. in princ.

Epist. 1. cōtra Iouin. in fine, 32. q. 4. cap. Origo quidem. 3. 2. quest. 4. Liberorū.

1. Cor. 7. a

Dist. 26. lit. d

De verbis Apost. & in gl. sup. illud 1. Cor. 7. Secundum indulgentiam.

Quod sit malum incontinentiæ, lib. 1. de adul. cōiugij. cap. 12. & lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. & de sancta viuitate c. 4. sententia-liter.

Aug. lib. de bono cōiug. c. 10. tom. 6.

ciunt, quæ non est nuptiarum, cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem coniugale est castitas, procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus, dicens, *Non peccat Virgo si nupserit.* Cùm ergo culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est, quid secundùm veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges debitum carnis exposcunt, non propaginis voluntate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progressio secundùm veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ, quia etiam illud, quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se. Non enim iste concubitus, quo seruitur concupiscentiæ, agitur, ut impleatur fœtus, quem postulant nuptiæ. Omnino ergo in genere suo nuptiæ bonæ sunt, quia fidem thori seruant, & prolis suscipiendæ causa vtrumque sexum commiscunt, & impietatem separationis horrent.] Sanctitati etiam coniugij nec coniux infidelis obesse potest, sed potius fidelis prodest infideli, ut Apostolus docet. Ex his ostenditur, quòd coniuges, qui causa prolis tantùm conueniunt, vel qui exigentibus debitum reddunt, defendit à peccato sanctitas coniugij, bonumque nuptiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus coniugalis, non præcepisset Dominus post diluuium eos copulari, dicens, *Crescite & multiplicamini,* cùm iam sine carnali concupiscentia non possint commisceri.

Idem ibid. cap. 11.
1. Cor. 7. 3
Aug. c. 14. lib. 1. de nuptijs, & concupiscent. 7.

Aug. lib. 3. contra Iulianum haeret. cap. 16. tom. 7.

1. Cor. 7. 6
Hug. 4. sen. cap. 4.

Genes. 9. c

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum est.

SEd fortè aliquis dicet, omnem carnis concupiscentiam & delectationem, quæ est in coitu, malam esse & peccatum, quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malam esse, quia fœda est, & pœna peccati: sed non semper peccatum est. Sæpè enim delectatur vir sanctus secundùm carnem in aliqua re, ut requiescendo post laborem: edendo post esuriam: nec tamen talis delectatio est peccatum, nisi sit immoderata. Sic & delectatio, quæ fit in coitu coniugali, cui ad sunt illa tria bona, à peccato defenditur. Videtur tamen Beatus Gregorius aliter sentire, scilicet quòd sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens, [Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua, Ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersæ hominum nationes de hac re diuersa sentiant, & alia custodire videantur. Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit: post admixtionem propriæ coniugis, & lauari purificationem quærere, & ab ingressu Ecclesiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium, sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu est abstinendum: quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest.]

H
Hugo ibid.

Gregor. in responsione ad 10. interrogationem Aug. Cantuariensis Archiepiscopi in fine, 12. lib. regist. & habetur 33. 9. 4. cap. Vir cum propria.

Determinat auctoritatem.

HOc autem ne prædictis obuicet, intelligendum est in illis, qui non gratia prolis conueniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes: qui non interdum conueniant præter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingressu Ecclesiæ abstinendum est. Et quod ita intelli-

I

Ibidem.

gendum sit, Gregorius consequenter ostendit, [Si quis verò sua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantùm creandorum liberorum gratia vitur, iste profectò, siue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumendo corporis dominici mysterio suo est iudicio reliquendus, quia prohiberi à nobis non debet accipere, quia in igne positus nescit ardere. Cùm verò non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habeant coniuges etiam de commixtione sua quod defleant. Tunc autem vir qui post admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionem valeat accipere, cùm ei secundùm præfinitam sententiam Ecclesiam etiam licuerit intrare.]

Q V Æ S T I O V N I C A.

Vtrum sint tria bona matrimonij, quæ Magister ponit in litera, scilicet fides, proles, & Sacramentum?

D. Thom. in addit. quest. 49. art. 2. & hic quest. 1. art. 1. & 2. D. Bonau. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 1. & 2. Durand. quest. 2. Sanchius lib. 2. de matrim. dispur. 29. latè. August. 9. super Genes. ad lit. 7. & de bon. coniug. c. 6. 7. habetur c. Omne itaque 27. quest. 2.

- I** **V**ÆR O^a circa istam trigesimamprimam distinctionem, Vtrum sint tria bona matrimonij, quæ Magister ponit in litera, scilicet fides, proles, & Sacramentum? Quòd non, quia Sacramentum est formaliter in se bonum: ergo non est aliis bonis bonum.
- Argum. 1.*
- Argum. 2.* Præterea, inter adulteram, & adulterum potest esse matrimonium, vbi tamen non est bonum fidei.
- Argum. 3.* Præterea, cum sterili potest esse matrimonium, vbi non est bonum prolis.
- Argum. 4.* Præterea, cùm matrimonium sit Sacramentum, non est bonum partiale matrimonij, quia idem non est pars sui.
- Contrà Magister in litera.

C O M M E N T A R I V S.

I **a** **Q**UERO circa istam trigesimamprimam distinctionem, &c. Agit de tribus bonis matrimonij, quæ in præfenti distinctione explicantur à Magistro, & quæ statuit Augustinus lib. 9. in Genes. cap. 7. de bono coniugali, cap. 6. & 7. & refertur cap. Omne itaque 27. quest. 2. Hæc autem bona sunt, Sacramentum, fides, & proles.

S C H O L I V M.

Impugnat sententiam tenentem, nullum se posse obligare ad actum carnalem, nisi habeat tria bona excusantia, scilicet bonum fidei, prolis, Sacramenti. Primò, quia in innocentia non requirentur excusantia. Secundo, non fuerunt in matrimonio B. Virginis. Tertiò, magis priuatur quis vsu rationis per somnum, quàm per actum carnalem.

2 **H**IC^b dicitur, quòd contrahens matrimonium obligat se ad copulam carnalem, (altem sub conditione, si petatur, & certitudo de non petendo in paucissimis habetur. In isto autem actu priuatur homo magno bono, scilicet vsu rationis secundùm Philosophum 7. Ethic. Talis, inquit, actus furatur intellectum sapissimè sapientis. Vnde August. 14. de ciuit. cap. 16. Voluptas, qua maior in corporis voluptatibus nulla est, in ipso momento temporis, quo ad eius peruenitur extremum, penè omnis acies, & quasi vigilia cogitationis obruitur: nullus autem secundùm rectam rationem debet se obligare ad aliquid, in quo tantum malum patitur, nisi sit ibi aliquid bonum recompensans: ergo nullus debet contrahere matrimonium, nisi sint aliqua bona recompensantia istam iacturam vsus rationis: & hæc dicuntur à Sanctis excusantia illum actum carnalem: ista autem sunt bonum fidei, prolis, & Sacramentum.

3 Contra hoc, quia in statu innocentie fuisset matrimonium habens ista bona, nec tamen fuissent tunc posita, vt excusantia illum actum.

Præterea,

Præterea, in matrimonio Ioseph, & Mariæ non oportuit ponere excusantia ista, nec vniuersaliter in spiritali matrimonio valet, cum pari voto castitatis coniugum.

Præterea, multò magis priuatur homo vsu rationis per somnum, quàm per actum illum, & hoc tam intenſiue: vnde secundùm Philosophum 1. Ethic. *Felix non differt à misero, nisi secundùm medietatem vite, scilicet in vigilia.* quàm etiam extenſiue, quia somnus diu priuat; iste autem actus quasi momentaneè: ergo nullus secundùm rectam rationem debet se exponere somno, nisi essent bona excusantia, & maiora istis; quod tamen non conceditur.

Dicitur, quòd sunt hæc bona excusantia, scilicet necessitas naturæ, & confortatio organorum: quia sine somno esset nimia fatigatio virium sensitiuarum, & per consequens impedimentum in intellectu: quia intellectus impeditur phantasia impedita. Aliter dicitur, quòd non patitur quis propriè damnum in somno, sicut in isto actu: quia post somnum vigoratur intellectus: post actum istum heberatur; ita quòd per istum actum non tantùm priuatur quis illo bono, sed redditur minùs aptus, vel habilis ad illud, & alia post actum illum: oppositum autem est de somno.

*Rich. vbi
supr. sol. 3.
argum.
Idem.*

COMMENTARIUS.

Hic dicitur quòd contrahens matrimonium, &c. Hæc sententia est satis communis Doctorum in præſenti distinctione, qui dicunt requiri aliqua bona excusantia matrimonium; tria autem detrimenta inducit matrimonium; nempe seruitutis perpetuæ. 1. Cor. 7. libidinis absorbentis mentem, & rectæ rationis vsu. Sollicitudinis, qua placeatur coniugi, educetur proles, & eiusmodi; ideòque non deberet quis eligere secundùm rectam rationem hæc detrimenta, nisi aliquibus bonis compensari possint. Seruitus compensatur bono Sacramenti; impedimentum rationis compensatur bono prolis; sollicitudo bono fidei compensatur. Ex his Doctor tantùm impugnat illud, quod asseritur de vsu matrimonij, quà rationem absorbet; hoc autem docet non esse per se connexum matrimonio, quia neque in statu innocentie, neque in matrimonio rato sine vsu interuenire possunt, vt de matrimonio Virginis, & de matrimonio inter eos, qui pari voto se astringunt castitatis custodiendæ; non requiruntur ergo illa excusantia, seu tanquam excusantia: nam ad honestatem actus spectant ratio eius formalis, & finis tam proximus, quàm remotus, eo modo, quo est finis.

*Detrimta
matrimonij.*

*Impugnatio
secundi.*

*Qualiter tria
bona compensantur ad
matrimonium?*

*Non rectè dis-
ponitur excu-
santia contra-
ctum.*

*Quid sit ex-
cusatio actus?*

impugnantibus matrimonium tanquam illicitum, & tria illa bona docent reperiri in matrimonio, quibus excusatur, intelligunt illa esse specificantia matrimonium, & excusantia à peccato, per quæ concupiscentia concomitans redditur venialis, & non peccaminosa, cum matrimonio in eius remedium ordinetur in natura lapsa. Fulgentius epistola 1. de coniugali debito, & voto continentie à coniugibus emisso cap. 3. *Iustitia vitendi coniugij hæc est, vt non explenda libidinis, sed substituenda prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur: in illis namque bonis, que fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris, & viri; in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitia congruit, que non hominibus, ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio prima prauaricationis accessit: sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non fertur, non eam affertans coniugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum, &c. sine qua non potest in carne peccati naturalis expleri sæcunditatis officium, &c. vbi dicit coniugium esse opus Dei, & inquantum est opus Dei, non inueniri in eo libidinem, quæ ex prauaricatione accessit, & excusatur per honestatem nuptialem in statu naturæ corruptæ, quibus rectè confirmatur ratio præmissa Doctoris, & ostenditur libidinem à peccato excusari per sædus nuptiale.*

*Sensu Pa-
trum.*

Fulgentius.

Item Augustinus de Genes. ad literam lib. 9. cap. 7. *Denique vtriusque sexus infirmitas, propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis posset esse officium, sit egrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideò conubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: imò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum veniale est illud malum, &c. Hinc ergo sequitur Patres non intendere aliud detrimentum, quod excusatur per nuptias, aut bona præmissa matrimonij, quàm detrimentum turpitudinis, & peccati, non autem offuscationis mentis, aut seruitutis, aut sollicitudinis; nam libido, quæ toleratur, & non affectatur, sed ad officium naturæ in coniugatis temperatur, nõ ad eò mentem offuscat secundùm Patres. Seruitus autem, & sollicitudo educandæ prolis per se coniuncta sunt matrimonio, in quocumque statu, etiam innocentie, si perseveraret; quia essent duo in carne*

*Seruitus &
educatio pro-
li per se con-
iuncta matri-
monio.*

Quando autem respondent Patres hæreticis

carne vna, & insolubiliter, & vir relinqueret patrem, & matrem, &c. & adhæretet vxori, & non alteri, & proles etiam iure naturæ esset educanda, & hæc duo insunt matrimonio, vt est opus Dei, & vt ab eo præceptum fuerat in communitate.

6

*Tertia ratio
sustinetur.*

Tertia ratio Doctōris contra præfatam sententiam videtur rectè solui, & ipse acceptare solutionem; tamen vrgeri potest, quia aliud est aliquem se priuare vsurationis, vel hebetare; aliud non conseruare in quocunq; casu: v.g. martyres exponebant se tormentis, quæ aliquando offuscant rationem ex pœnæ vehementia; tamen in eo casu non tenebantur respicere ad damnum, seu vitæ, seu vsurationis, vrgente præcepto in contrarium: ergo exercere actum, ad quem sequitur aliqua mentis hebetudo, si alioquin actus est necessarius necessitate præcepti, non est contra rectam rationem, aut ab intrinseco malum, quia illa hebetudo mentis neque per se intenditur, sed actus, cui est annexa, & qui in substantia est bonus, & laudabilis: sicut ergo somnum quis appetere potest, vt remedium suæ infirmitatis & salutis, ita etiam potest quis velle matrimonium etiam ad euitandum magis damnum, nempe periculum peccati grauis, & mortalis. Ex duobus autem malis, minus secundum rectam rationem est præferendum, quamuis non sequatur aliquod aliud commodum præter fugam maioris mali. *Melius autem est nubere quàm vri*, secundum Paulum: sicut ergo potest velle actum, ita etiam se obligare ad ipsum metu maioris mali; quod imminet ex propria fragilitate.

*Hebetudo
rationis ali-
quando per-
mittenda.*

7

*Priuatio vsus
rationis quæ-
dã illicita?*

Deinde priuatio rationis, & mentis hebetudo, in tantum inducit damnum, in quantum hic & nunc vitiat regulam operandi, aut eam tollit,

sed quando actus est licitus, & honestus, & procedens ex regula antecedenti incorrupta, nullum patitur damnum rationis operans ex sola hebetudine concomitante, à qua neque dependet actus, neque vitium, aliàs omnis actus, cui annexa est voluptas, & delectatio, non posset exerceri, quia etiam aliquo modo rapit mentem. Deinde, non omnis concupiscentia est mala, sed quæ inclinatur ad peccatum, & quæ illicita est ex hoc; omnis autem hebetat aliquo modo, seu distráhit mentem ad fortiorum imaginationem concupiscentis, si est in gradu intento; sed vsus matrimonij, si legitime fiat, non potest vitari à passione, vel inclinare hæc ad peccatum, quia actus, vt dixi, in suum finem debitum relatus, est honestus & iustitiæ: ergo talis non corrumpit rectam rationem, licet augeat voluntarium, & consequenter non infert damnum rationi rectæ, neque corrumpit principia eius, neque etiam necessariam aduertentiam ad legem, modò seruetur modus. Imò temperamentum ex se statuit copula coniugalibus libidini, ne ad illicita prorumpat: quia ex illo bono hoc malum fit veniale secundum Augustinum. Accedit non prohiberi libidinem, quia infert hebetudinem mentis, sed quia est contra temperantiam, hæc autem tollitur per matrimonium.

*Concupiscentia
qua vitanda,
aut con-
tinnenda?*

*Vsus matri-
monij separatur
libidinem.*

Ad fundamentum huius sententiæ patet solutio ex dictis, quia neque matrimonium necessarium & semper includit copulam, qua inducat obligationem ad ipsam, quæ suspendi potest ab executione: neque præterea hebetudo illa mentis, vt concomitans, infert damnum menti, vt format rectam rationem, sicut dictum est, & merè accessorie, & concomitanter se habet, si actus fiat ex debita circumstantia finis.

S C H O L I V M.

Bonum intrinsecum, seu formam matrimonij pro vinculo sumpti, esse indissolubilitatem: bonum verò extrinsecum, seu finem, esse duplicem. propinquum, & est fides in iussu reddendo & remotum ac vltimum, & est bonum prolis. De indissolubilitate matrimonij rati, reijciunt duos dicendi modos, & resoluit id esse indissolubile vsque ad mortem naturalem, nisi Deus relaxet, quod facit per ingressum religionis. Quòd verò hoc ingressu tollatur vinculum matrimonij, tenet Trident. sess. 24. can. 6. quod ait Doctōr de Ioanne Evangelista, vocato post nuptias, tenet Beda in præmium Ioann. & multi idem tribuunt. Aug. & Hier. in eodem præmio, sed Baron. tom. 1. an. 31. fol. 106. probat illud præmium non esse istorum Patrum, sed de Alexio, id habent Metaphrastes, & Surius, ac etiam de D. Cecilia, de B. Thecla post ratum conuersa per Paulum, testantur Ambros. lib. 2. de virgin. & Epiph. her. 58. alia exempla habent Gregor. 3. dial. 14. & August. 8. confess. 6. & de Macario id refert Hier. vt habetur 27. quæst. 2. cap. scripsit.

4

*Text. 21.
Duplex
perfectio,
intrinseca
& extrin-
seca.*

*Sacramen-
tū est bonū
intrinsecum
matrimonij.
Fides est bo-
nū extrinse-
cū matrimo-
nij, quia est
finis eius
propinquus.*

AD quætionem ergo dico, quòd secundum Philosophum 5. *Metaphys. cap. de perfectio*, bonum & perfectum idem est: duplex autem est perfectio rei, scilicet intrinseca, vt forma: & extrinseca, vt finis. Alicuius etiam potest esse duplex finis, scilicet remotus, & propinquus: & remotior est regulariter principalior, quia ad illum ordinatur propinquior^d. Accipiendo ergo matrimonium pro isto vinculo de relicto ex primo contractu, forma eius est indissolubilitas, sicut tactum est in 1. q. conclus. 1. Et ista indissolubilitas dicit Sacramentum pro eo, quòd significat indissolubilitatem coniunctionis Christi & Ecclesiæ: ergo Sacramentum, vt hic accipitur, est bonum intrinsecum matrimonij, quia eius prima perfectio est formalis: hæc autem ordinatur ad actum carnalem mutuò reddendum, si peratur; quæ redditio iusta est ex ista obligatione mutua præcedente: ergo huius matrimonij fides, id est, fidelitas, siue iustitia ad actum, ad quem coniuges mutuò obligantur, est eius bonum extrinsecum, sicut finis propinquus. Vltimò, iste actus ordinatur ad procreandum prolem debite, vel religiosè

religiôsè educandam : ergo proles religiôsè educanda, si sequatur, est bonum extrinsecum matrimonij tanquam finis principalis.

Sic ergo patet quomodo Sacramentum, vt hic accipitur, est bonum matrimonij primum, & intrinsecum, & forma: Fides, id est, fidelitas in iustè reddendo actum debitum, est bonum eius, vt finis proximus, sed minùs principalis: bonum prolis est eius bonum extrinsecum, vt finis vltimus, sed principalis.

Sed ⁵ propter argumenta videndum est quomodo hæc tria sunt in quolibet matrimonio. Non enim videtur esse bonum Sacramenti in matrimonio rato non consummato: quia illud est dissolubile per Religionis ingressum, sicut patet *Extrà de regularibus, Ad Apostolicam*: nec bonum prolis videtur esse, vbi est impossibilitas ad susceptionem prolis: nec bonum fidei, vbi non seruatur fides, vt in adulteris.

Respondeo ⁶, Sacramentum, vt est bonum matrimonij (sicut dictum est) non accipitur pro Sacramento nouæ legis, quia illud est sensibile: ista autem indissolubilitas est quid spirituale in mentibus contrahentium. Sacramentum etiam matrimonij statim transit, quia consistit in *feri*: ista autem indissolubilitas manet, & est in *esse* quieto, non in *feri*. Sacramentum etiam est dispositio ad gratiam indignè suscipientibus: non autem ista indissolubilitas. Hoc enim est intrinsecum bonum omnis matrimonij nouæ legis, ita quòd impossibile est esse matrimonium formaliter sine illo, quod est forma eius. Sed alia duo bona non sunt intrinseca matrimonio, nec necessaria ibi formaliter: sed sunt ibi necessaria in obligatione & virtualiter. Bonum quibus fidei seruandæ in actu, reddendo coniugi quod suum est, & non dando alteri alienum: est enim necessariò in obligatione, & quantum ad negatiuam, saltem est ibi obligatio semper, & ad semper; quantum autem ad affirmatiuam, dicitur in sequenti distinctione; & idè non seruans fidem peccat mortaliter. Tertium bonum, scilicet prolis, est ibi in obligatione sub conditione, si eueniat, vt suscipiatur granter, & religiôsè educetur: idè est ibi sub obligatione pro semper, & ad semper non impedire illud bonum studiôsè.

Ex ⁸ his ad instantias. Ad primum dicitur vno modo, quòd indissolubilitas manet vsque ad mortem. Quod autem dicit Apostolus 1. Corinth. 7. *Si dormierit vir eius, soluta est mulier à lege matrimonij*: dicunt esse verum de morte ciuili, non tantum de morte carnali, quia iste actus non competit, nisi viuenti vità ciuili: proficiens autem vitam religiosam moritur ciuilitè.

Contra hoc, matrimonium esset consummatum, esset indissolubile omnino vsque ad mortem, ita quòd si coniuges etiam pari voto continerent, non dissolueretur vinculum inter eos, etiam per ingressum Religionis: ergo secundum istam viam indissolubilitas ista competeret matrimonio: non ex contractu matrimonij simpliciter, qui est datio mutua: sed ex actu carnali superaddito; quod non videtur probabile, quia iste actus non est aliquid noui contractus, nec per consequens aliquam nouam indissolubilitatem obligationis inducit.

Aliter ^h dicitur, quòd per professionem Religionis non dissoluitur vinculum coniugale: sed si arguitur, quòd sponsa manens in sæculo potest alteri nubere, & esse vxor eius, & ita erit simul vxor duorum. Responder, quòd hoc non est inconueniens, ita tamen quòd vnus tantum spiritualiter, scilicet vinculo spirituali, alterius spiritualiter, & carnaliter: esset autem inconueniens, quòd esset duorum simul carnaliter: & secundum hoc haberet consequenter concedere quòd vna posset esse vxor centum simul, isto vinculo spirituali: & tunc matrimonium vnde matrimonium, non determinaret quòd vna esset vnus, nec illa iustitia commutatiua, quæ ibi requiritur: nec videtur quòd illa copula carnalis sequens, aliquam nouam iustitiam commutatiuam tribuat.

Tertio ^l modo dici potest, quòd in matrimonio rato, etiam si contrahens intendat non consentire in carnalem copulam, sed statim ad Religionem auolare ante consummationem, non est accomodatior, sed permutatio potestatis, non ad tempus, sed pro vsu perpetuo; alioquin non esset verè matrimonium nouæ legis, & ex datione ista oritur vinculum indissolubile, nisi per mortem naturalem alterius coniugum, vel per reuocationem, seu relaxationem illius, qui statuit hoc esse sic indissolubile. Christus autem, qui istam indissolubilitatem induxit, *Matth. 19.* reprobans pro lege sua repudium Mosaicum, ipse relaxauit istam indissolubilitatem, quando alter coniugum conuertitur ad Religionem.

Vnde ^k Ecclesia nunquam attentasset post matrimonia rata non consummata, licentiarè alterum ad Religionem, altero manente in sæculo, nisi Christus hoc institueret:

5
De conversione coniug. Ad Apostolicam, & c. Verum & c. Ex publico.

Bonum Sacramenti, seu indissolubilitas, est formaliter in matrimonio, bonum fidei & prolis tantum virtualiter. Fides est in dando debitum coniugi, & in negando alteri.

6
Vide Rich. dist. 27. huius, artic. 2. quæst. 2.

Matrimonium ratum, quomodo iudicatur dissolubile?

Hér. quodl. 5. quæst. 39.

Vna simul uxorem esse duorum, quomodoque, est absurdum.

7
Matrimonium ratum indissolubile vsque ad mortem naturalem, nisi Deus relaxet, quod facit per ingressum Religionis.

tuisset: habetur autem hoc ex facto Christi vocantis Ioannem Apostolum, & Euangelistam ad Apostolatam à nuptiis, *Ioan. 2.* cuius exemplum imitati sunt sancti Patres, Alexius, Theonas, & alij. Nec tamen illa nubens alij erit simul vxor duorum: sed tantum secundi, quia vinculum ipsius ad primum dissolutum est per relaxationem Christi. Non autem præcisè per talem, vel talem mortem eius, quia dissolutio, quæ est per mortem, est per defectum alterius extremi, nec requirit specialem relaxationem legislatoris.

8

Matrimonium ratum solui per ingressum Religionis est valde rationale. Status virginis præstator conjugalis. * Alias trigesimum.

Hæc¹ autem relaxatio Christi rationalis fuit, quia rationale est obligationem ad minus bonum, commutari in obligationem ad maius bonum, ab eo qui habet auctoritatem commutandi. Professio autem in Religione est obligatio ad maius bonum, quia ad spirituale. Vnde & Christus statum virginis intellit non tantum per carentiam actus, sed cum proposito continendi perpetuo: & istum prætulit statui coniugali. *Matth. 19. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum caelorum: qui potest capere capiat.* Vnde hæc castitas diuisa contra conjugalem dicitur habere fructum centenarium, illa verò * trigenarium, secundum Hieronymum contra Iouinianum.

Si^m quæras, an ista indissolubilitas conueniat matrimonio Euangelico propter rationem Sacramenti? Dico quod in lege naturæ fuisset indissolubile: & tamen tunc non fuisset propriè Sacramentum annexum contractui matrimonij: & Christus potuisset istam indissolubilitatem præcepisse in matrimonio suæ legis, licèt nullum Sacramentum adiunxisset illi contractui. Potuisset etiam Sacramentum adiungere contractui, ex quo tamen contractui non vellet nasci vinculum indissolubile, si voluisset repudium Mosaicum approbare: est ergo ista indissolubilitas à domino superiori determinante contractum debere fieri pro semper, & obligationem debere sequi pro semper; nisi ipsemet in aliquo casu dispenset. Ad hoc etiam consonat ratio naturalis recta.

9

Conditio contra aliquid ex tribus bonis matrimonij irritat.

Exⁿ ista solutione sequitur corollarium notabile, quod contrahentes sub aliqua conditione repugnante alicui istorum trium bonorum, nihil faciunt, puta contra primum, accipio te in meam, donec occurrat magis placens. Contra secundum, accipio te in meam, ita vt non teneat tibi seruire fidem; nec affirmatiuè ad reddendum, nisi quando voluero: nec negatiuè, quin possim pro libitu meo alteri coniungi. Contra tertium, accipio te in meam, si procuraueris venena sterilitatis, vel consentias mecum in procuracione talium venenorum.

Conditio de non seruanda fide, dādo debitum, non irritat.

Et ratio quare isti contractus non sunt matrimoniales, est, quia non tenent nisi sub illa conditione, cum sint conditionales: sed impossibile est quod sint matrimoniales sub illa conditione, quia repugnat contractui matrimoniali: imò nullus contractus est, quia iste non potest dare se contra præceptum superioris. Prohibitio autem superioris est de translatione sub istis conditionibus, quia præcepit translationem, quæ debet fieri, sub conditionibus oppositis fieri. Vnde quicumque attentauerint, non solum peccant mortaliter, sed obligantur ad recedendum ab omni vsu mutuo virtute talis contractus.

10

Ad arg. 1.

Ad^o argumenta. Ad primum, patet quod ista non sunt tria bona Sacramenti matrimonij: illud enim est quoddam signum concomitans contractum: sed sunt tria bona matrimonij vinculi indissolubilis manentis post contractum: & non est inconueniens illud esse bonum aliis bonis, & esse bonum vni istorum, tanquam bonitate intrinseca, aliis tanquam finibus propinquiore & remotiore, seu principaliore.

Ad 2.

Ad^p secundum, patet ex solutione quæstionis, quia bonum fidei est semper in obligatione, licèt non in executione.

Ad 3.

Ad tertium, patet per idem, quia obligatio non est absolutè ad bonum prolis, sed sub conditione, si eueniat, ad gratanter suscipiendum, & religiosè educandum: & ad non procurandum studiosè oppositum, scilicet ne eueniat. Tamen secundum veritatem vbi est certa impossibilitas ad bonum prolis, non videtur actus ille coniugalis multum excusari per istud bonum; nisi fortè dicas quod miraculosè Deus daret fecunditatem sterili. Sed si nec illud est probabile, nec intentum ab istis vtentibus tali actu, alia duo bona excusant: & tunc matrimonium est ibi tantum vt in remedium, non autem vt in officium, de quo dictum est *dist. 26. in solutione quæstionis.*

Alia duo bona excusant vt valeat matrimonium, sed an actus eius sit venialis diffi est d. 26. fin.

Ad 4.

Ad vltimum, patet quomodo æquiuocatur de Sacramento, quia vt est vnum bonum matrimonij, non est formaliter nisi indissolubilitas illius vinculi, vel obligationis: vt autem est Sacramentum matrimonij, est signum sensibile gratiæ collatæ dignè contrahentibus matrimonium, ad coniunctionem gratiosam animorum.

8 **C** *Ad questionem ergo dico, &c.* Doctrina huius resolutionis est peruia: dicit primò bonum & perfectum idem esse ex Philoſopho; perfectum autem est illud quod est ex integra causa, & cui nihil deest ad complementum sui, siue sumatur physicè, siue moraliter bonum & perfectum. Hic sumitur moraliter: bonum autem morale completur intrinsecè ex propria forma, quæ dicitur bonitas ex genere, & extrinsecè per finem tanquam per formam extrinsecè perficientem. Hæc duplex perfectio trahit secum reliquas circumstantias: nam bonum est illud, quod conuenit personæ operanti, aut subiecto, cui est bonum: quòd si ergo nihil ei deficiat perfectionis, quantum ad formam intrinsecam, qua constituitur, & quantum ad finem, seu formam extrinsecam, completur etiam per reliquas circumstantias, quæ ex parte rei exiguntur, vel ex natura actus, aut finis, & modo attingendi vtrumque. Distinguit finem in proximum, & remotum. Loquitur de fine cuius

Ordo actus ad extrinsecam.

Diuisio finis.

gratia, seu extrinsecò. Proximus dicitur finis, sub fine, seu finis ordinatus ad vltimum, in quo sistit motus, & completur vltimatè bonum, v.g. cæteræ virtutes ordinantur ad charitatem, quæ est forma ipsarum dans vltimum complementum meriti. Dicitur autem finis ille, qui est proximus, quia potest esse motium electionis per se, & ex propria bonitate, in quo distinguitur à medio, quod tantum est bonum vtile, & non intenditur propter se, sed propter finem, & in quantum conducit ad finem, & ex motiuo tantum finis eligitur.

9 *Finis extrinsecus regularior perfectior est.*

Præterea dicit finem remotum esse regulariter perfectiorem quam proximum. Hoc patet, quia aliàs proximus non ordinaretur ex natura sua ad finem remotiorem, vt perficiendum per ipsum. Dicit autem regulariter; quia aliquando finis proximus est perfectior, & communicans perfectionem fini remoto, vt quando imperatur actus charitatis ad finem Pœnitentiæ, aut alterius virtutis, actus imperatus attingit bonitatem charitatis, vt finem proximum, & ordinat vltèrius illam ad finem, seu bonitatem alterius virtutis, vt per charitatem perficiatur: quæ bonitas est finis remotus actus imperantis, & ordinantis charitatem: sic ipse infra in 4. dist. 48. quæst. 2. §. Sed illam rationem, &c. Finem distinguit in perficientem, vt est beatitudo, & consequentem perfectionem, qualis est finis causæ se ipsam communicantis alteri, communicando effectum, qui dicitur finis causæ, qui eam non perficit, sed sequitur in alio, ex perfectione causæ, quæ effectum communicat alteri perfectibili extra se. Vide etiam dist. 49. quæst. 8. ad 4. vbi quatuor acceptiones finis designat. Prima est causæ finalis. Secunda est perfectionis vltimæ. Tertia est eius quod dicitur optimum. Quarta est illud quod vltimum.

10 *Finis perfectior.*

Varia acceptione finis.

10 *Insolubilitas forma matrimonij.*

d *Accipiendo ergo matrimonium, &c.* Sumit matrimonium pro vinculo relicto ex contractu, cuius formam intrinsecam, vt distinguitur ab obligatione ex aliis contractibus, dicit esse insolubilitatem ipsius vinculi: nam cæteræ obligationes sunt solubiles, vel ex consensu partium, vel per potestatem superiorem: hoc autem vinculum manet insolubile, & ratione huius insolubilitatis hoc vinculum dicitur Sacramentum, seu signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. Ita Augustinus variis in locis, & de nuptiis & concupiscentia lib. 1. cap. 10. *Verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Huius proculdubio Sacramenti res est, ut mas & femina connubio copulati, quamdiu viuunt inseparabiliter perseuerent, &c. cap. 21. quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in Christo, & in Ecclesia: quod ergo est in Christo, & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris, & uxoris minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum, &c. de bono coniugali cap. 7. 15. 24. de Genes. ad literam lib. 9. cap. 7. In Sacramento autem (supple attenditur) vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa, nec causa prolis alteri coniugatur, &c. Perfectio itaque formalis, & intrinseca huius vinculi est eius perpetuitas, & insolubilitas.*

August. *Finis proximus extrinsecus matrimonij. Finis principalis.*

Finis extrinsecus proximus est fides, seu obligatio, qua sibi mutud tenentur ad debitum, si petatur, & qua nequeunt aliis sui copiam facere. Finis autem principalis est procreatio, & educatio prolis, si suscipiatur, ad quem ordinatur copula ex natura contractus, tanquam ad principalem finem. Ex quibus patet quomodo, & quo ordine hæc tria bona spectant ad matrimonium.

e *Sed propter argumenta videndum est, &c.* Vt ostendat hæc tria bona esse in quolibet matrimonio, obiicit primò quòd bonum Sacramenti, seu insolubilitatis non sit in matrimonio rato, non consummato: quia illud solubile est per professionem in Religione approbata, *Extra de reg. cap. Ad Apostolicam.* Secundò obiicit bonum prolis non esse in matrimonio inter eos, qui sunt steriles: v.g. neque bonum fidei in coniugio adulterorum.

f *Respondet Sacramentum vt est bonum matrimonij, &c.* Dicit primò non sumi Sacramentum hic vt signum sensibile gratiæ: quod patet etiam ex locis citatis Augustini. Distinguit vtrumque ab inuicem secundum diuersas, & proprias rationes. Prima differentia, quia Sacramentum secundo modo sumptum est quid sensibile. Primo modo est aliquid spirituale: illud est transiens, hoc autem permanens: illud causat gratiam, hoc autem nequaquam: hoc bonum insolubilitatis est intrinsecum Matrimonio, reliqua autem non sunt intrinseca formaliter, sed in obligatione, & virtualiter quod est dicere obligationem esse intrinsecam ex lege, licet non actus obligationis, fides scilicet, & educatio prolis, si contingat.

g *Ex his ad instantias, &c.* Soluit objectiones præmissas supposita doctrina iam tradita. Primò reicit responsiones duas, quarum prima est Richardi dist. 27. art. 2. quæst. 2. dicentis insolubilitatem esse perpetuam, & vsque ad mortem: sed per mortem intelligit non solum naturalem, sed etiam ciuilem, quæ est per professionem, & sic intelligit Apostolum 1. ad Cor. 7. Hanc impugnat, quia si matrimonium fuisset consummatum, maneret etiam insolubile quantumlibet coniuges pari voto continerent,

aut ingrederetur Religionem altera ex ipsis de consensu alterius, quia emissâ professione manens in sæculo nequit coniungi alteri, quia vinculum manet. Subiungit ex copula hanc insolubilitatem non oriri, quia nihil est contractus, aut nouam obligationem inducens, &c.

24

Arguit contra principia illius responsionis, quibus dicitur matrimonium per mortem ciuilem dissolui, quia non inducit obligationem, nisi vsque ad mortem, vel naturalem, vel ciuilem. Vnde hoc tenendo sequeretur obligationem, seu insolubilitatem matrimonij consummati non oriri simpliciter ex contractu, sed ex copula, quod non est probabile, quia copula sequens non est aliquid contractus, sed ex contractu, & eius obligatione oritur tanquam actus obligationis: ergo non dat contractui vt sit insolubile, tanquam scilicet addens nouam obligationem ex natura sua distinctam ab ea, quæ est ex natura contractus, quod verum est: licet enim matrimonium firmetur per copulam (cap. Ex publico, &c. de conuers. coniug. & ex pluribus alijs, 27. q. 2.) quoddam matrimonium consummatum sit insolubile, non prouenit hæc insolubilitas ex copula præcisè; sed ex vi contractus, vt consummatur per copulam, qua traditur possessio actualis corporum mutua per commixtionem, & fiunt duo in carne vnâ; insolubilitas autem proueniens est à lege Dei positiua, qua afficit primò contractum, vt firmatur per copulam, seu consummatur. Vide cap. Lex. cap. Sunt qui dicunt. cap. Agathosa. cap. Si quis coniugatus. cap. Si vir ex vxor, &c. cum tribus sequentibus, 27. q. 2. Lex ergo insolubilitatis matrimonij primò afficit ipsum vinculum, & non copulam, licet, copula subsequuta, maneat vinculum omnino, & quauis causa insolubile ex eadem lege, vt infra Doctores. 5. Tertio modo dici potest, &c. vbi respondet ad instantias præmissas ex propria sententia.

15

Responsio aliorum.

Matrimonij ratum nõ solui per professionem, si simul conuertantur coniugati.

Hæc aliter dicitur quod per professionem, &c. Hæc sententia est Henrici. Eam aliter defendunt alij, quod si vterque coniunx ingrediatur, & professionem emittat, manere vinculum; non manere autem vinculum, si vnus solus profiteatur. Ratio disparitatis est, quia dum vnus solus proficitur, renunciat iuri suo: quando autem vterque simul proficitur, neuter renunciat. Hæc est D. Thomæ in 4. dist. 27. q. 1. art. 3. quæstiunc. 3. ad primum. Paludani q. 3. art. 2. conclus. 2. Palacios dist. 2. Probabilem docet Sanchez lib. 2. disp. 20. Ledesina in 2. p. 4. q. 63. art. 3. Sententiam Henrici sequitur Erasmus in c. 7. 1. ad Corinth. Franciscus Torrensis de sexta Synodo, in eadem pro-pendit. Claudius Espenceus lib. 6. de continentia, cap. 4. Glossa etiam in cap. 2. de conuers. coniug. aliquos idem docere ait. Panormitan. in cap. prædictum, asserit aliquos dicere non statim dirimi vinculum, sed dum manens in sæculo contrahit matrimonium.

16

Impugnatio.

Hanc sententiam rectè impugnat Doctores in litera ex huius contractus natura, qui non est vagus, sed vnus cum vna ex diuina institutione, & secundum dictamen rectum legis naturalis; est enim indiuidua vitæ societas, & apertè definitum est contrarium in Tridentino scilicet. 24. de matrimonio can. 6. Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem alterius coniugis non dirimi, anathema sit, &c. Eusebius Papa, vt habetur cap. Desponsatam, 27. q. 2.

Trident.

Eusebius Pa-pa.

Desponsatam puellam non licet parentibus alij tradere, licet tamen illi monasterium sibi eligere. Item, Gregorius lib. 6. Regesti, epist. 20. ad Fortunatum, & habetur cap. Decreta legalia, &c. idem docet eodem titulo. Alexander III. cap. Ex publico, &c. de conuers. coniugat. Innocent. III. cap. Ex parte tua, &c. eodem titulo. Ioannes XXI. in Extraneagani Antiquæ, &c. de voto, &c. Idem patet ex praxi, & vsu Ecclesiæ.

Probat ratione: quia hic contractus non est vagus, sed inter duos, vt in commento, dist. 26. quæst. vnica, dictum est. Aduersarij etiam admittunt vinculum esse perpetuum ex natura sua, quia ratione tenent manere post professionem: ergo si manet, manet etiam obligatio contractus; sed hæc incompatibilis est cum alia obligatione, quam in sæculo manens possit superinducere: ergo, &c. Probat minor, quia omnes Scripturæ, ex quibus probatur obligatio vinculi matrimonialis esse insolubilis, probant similiter eam esse respectiue ad vnum, vel vniam, & non ad plures, iuxta illud, Erunt duo in carne vna, Gen. 2. Matth. 19. 1. ad Corinth. 7. ad Romanos 7. ergo sequeretur quoddam manens in sæculo non posset inire matrimonium. Deinde, obligatio manens semper viuit respectiue ad personam cui manet: ergo habet semper eundem effectum quantum ad ius, in quo fundatur; sed matrimonium ratum contractum inhabilitat partes ad ineundum aliud matrimonium ex natura sua, quia habet Sacramentum, & fidem annexam, quæ excludit in solidum obligationem similem cum altera: ergo si non extinguitur professione, perinde habet eundem effectum.

Dices manere quoad vinculum spirituale, non verò quoad corporale.

Contrà: Matrimonium principaliter consistit in societate indiuidua, vt fundatur in permutatione perpetua corporum: ergo vel manet quoad hoc, vel soluitur. Deinde non est ratio cur dicatur matrimonium non esse, tam perpetuum vinculum quoad permutationem corporum, quam quoad vinculum spirituale, cum matrimonij vinculum sortiatur obligationem in ordine ad finem, ad quem institutum est, qui, vt supra declarauit Doctores, est debitum fidei, & procreatio prolis. Præterea, vinculum spirituale matrimonij vel intelligitur de amore mutuo coniugum, & naturali, vel in significatione mystica, qua representat vnionem Christi cum Ecclesiâ; sed neutrum cõparatur cum diuisione personæ, & carnis suæ per aliud matrimonium simul, quia amor ille naturalis est indiuiduæ societatis, quam non habet superinducens aliud matrimonium, in quo diuidit societatem, neque representare potest vnionem Christi cum Ecclesiâ, vt vna sponsa: ergo nequit manere vinculum spirituale.

Deinde, si Pontifex dispensaret cum professâ persona in voto, sequeretur vel eam posse repetere coniugem priorem, quia manet matrimonium ratum, & non impeditur, & cõproinde reuiuiscit quoad totam obligationem, cum sit perpetuum; vel non posset repetere, sed inire aliud matrimonium, & consummare: sic autem maneret obligata duobus, quod ad eò absurdum est, ac dicere manere aliquem obligatum contractu legitimo, & non rescisso, & non manere; aut vendere equum, quem alteri vendidit denuò sine ipsius consensu illæso iure. Vel, vt clariùs dicam, rem, quæ tranfuit in ius alterius, & ampliùs

17
Probatio à
ratione.

Monogamiam

Obligatio manens semper
viuit.

18

Responsio.
Impugnatio.Non manere
matrimonij
ratum quoad
vinculum spi-
rituale.

19

Ab inuicem
nisi.
In casu di-
spensationis.

plius non est propria, permutare de Iure cum alieno. Sed cōtractus matrimonij etiam rati perficitur de præfenti permutando corpora, ita vt per Apostolū vir non habeat potestatem sui corporis, sed mulier, neque mulier sui, sed vir: ergo manente iure partis, neque vir potest disponere de corpore suo, neque mulier de suo, illa Iure.

20
*Impugnatur
secunda sen-
tentia.*

*Matrimonij
ratum dirimi
per professio-
nem vnius
quo coniugū.*

*Priuilegium
status, quo-
modo acqui-
riunt.*

Ex hoc sequitur impugnatio secundæ sententiæ, quia si professio alterius coniugum dirimit matrimonij ratum in vna, sequitur etiam habere eundem effectum in altera, si simul ingrediatur. Probat sequela, quia ex textibus allegatis constat professionem dirimere matrimonium ratum, vt patet ex Tridentino, quacumque lege id dirimat: dirimitur tamen in fauorem Religionis tanquam status perfectioris, cui hoc priuilegium datur absolute, & sine consensu partis, cuius ius extinguitur; sed quod in fauorem conceditur Religionis professæ, perinde subleuat onus antiq̄ obligacionis, siue vnus coniugum, siue vterque participet eundem fauorem: ergo etiã perinde dirimitur matrimonij inter vtrumque, siue alter profiteatur, siue vterque; priuilegia enim, quæ absolute ratione status, & eius intuitu cōceduntur independentē a personis, participatione sola status communicantur: ergo & hoc priuilegiū, quod tale est intuitu solius status.

21
*Retorquetur
fundamentum
opposita sen-
tentia.*

*Perpetuitas
vinculi non
dependet à
consensu con-
iugum.*

Deinde idem patet ex ratione, seu fundamento sententiæ oppositæ, quia idē dicit non dirimi matrimonium ratum in casu conuersionis communis coniugum, quia non censentur renunciare iuri suo: sed matrimonium, & eius vinculum ratum non potest dissolui per consensum eorum, neque ab eis ampliùs dependet eius perpetuitas, sed à lege instituyente: ergo retentio, aut renuntiatio iuris per ipsos facta, non facit ad solutionem vinculi: vel ergo ex natura status Religiosi dirimitur, & professionis factæ, vel certè nullo modo dirimitur.

Responsio.

Dices, textus *suprà* allatos loqui tantum de conuersione alterius ad Religionem, & per eam dirimi matrimonium, non verò quando vterque conuertitur.

*Impugnatur.
Professio diri-
mit.*

Contra: Textus allati dicunt matrimonium dirimi per professionem in Religione, quod verum etiam est, etiam si alius reclamet contra conuersum: ergo causa tollens vinculum est ipsa Religio professæ; ac proinde eundem semper effectum inducit in altero, & in vtroque. Deinde, à contrario sensu, si ingrediens Religionem dicitur renuntiare suo iuri in eo solum, quod ingrediatur, & profiteatur ex incompatibilitate status cum vinculo matrimonij rati, quod lex non vult tenere cōtra professionem; eodem modo dicendum videtur, quod vterque assumens statum, cum quo illud vinculum est incompatible ex lege, ipso facto renuntiet suo iuri per solam professionem superinductam, quæ lege repugnat. Aliud autem est de matrimonio consummato, quando coniuges simul conuertuntur, quia illud ipsa lege insolubile est, ac proinde semper manet: ergo eadem lex statuens contrarium quoad matrimonium ratum, habet suum effectum respectiue ad vtrumque coniugem; quod probat ipsa exceptio.

*Vterque re-
nunciat iuri
suo per pro-
fessionem.*

22
*Casus si ma-
trimonij ra-
tum consum-
maretur post
professionem
vtriusque.*

Deinde, si vterque post professionem consummaret matrimonium, non cōmitterent fornicationem, licet copula esset sacrilega, & contra votum, si matrimonium esset ratum, & manens. Quid autem tum de ipsis disponendum
Scoti oper. Tom. I. X.

esset secundum diuinam legem, ex qua maneret vinculum matrimonij rati inter professos Religionem? An matrimonium sic consummatum præualeret voto, maxime secuta prole, an votum matrimonio spectato solo Iure diuino?

Dices præualere votum.

*Responsio.
Impugnatio.*

Contra: Matrimonium consummatum Iure diuino fortius ligat, & idē vinculum eius manet etiam in professis, quia indelebile est: ergo etiam matrimonium ratum, si manet, in casu transit in consummatum: ergo perinde habebit eundem effectum insolubilitatis in quocumque casu: ergo nequit Pontifex dispensare, vt alter ipsorum solutus à vinculo Religionis possit coniungi alteri; hoc autem videtur inconueniens, quia copula superinducta voto, quod simpliciter inhabilitat personas ad inendum matrimonium, non videtur plus iuris tribuere partibus, quo eximantur à potestate plenaria superiori, quam si non sequeretur, sicut qui post consummatum matrimonium professi sunt, nihil iuris noui in se acquirunt etiam interueniente copula, quia per votum facti sunt inhabiles ad acquisitionem noui iuris: ergo similiter illi facti sunt inhabiles ad acquisitionem noui iuris per copulam sequentem votum ipso voto. Quod si nihil iuris acquirunt, manet eadem potestas Pontifici in eisdem, quæ fuit antea. Non manet ex alio capite, quia iam consummarunt matrimonium. Et vt infra dicitur de impedimento voti aliquando non fuit dirimens iuxta sententiam Augustini: sed fit tantum dirimens Iure Ecclesiastico inhabilitante personas: ergo Iure diuino solo attento præualeat matrimonium consummatum hoc modo: ergo si contractus manet in professis, idem nunc dicendum esset, quia Ecclesia nequit in contractum, nisi vt inhabilitat personas, & stãte contractu legitimo nequit tollere effectum eius ex diuino Iure cōuenientem.

Ponatur, & iam alterum fuisse solutum à Religione per dispensationem, sequeretur eum non posse coniungi alteri, quia ligatus priori matrimonio maxime in sententia eorum, qui dicunt matrimonium ratum non esse dispensabile, quod communis tenent Theologi: ergo derogat eius libertati fauor Religionis, aliàs dirimentis matrimonium ratum, & peioris sit conditionis, ex eo quod sit professus Religionem: quod non videtur dicendum, quia sublato vinculo Religionis tollitur onus, & impedimentum accessorium. Dicendum ergo solui matrimonium ratum per professionem Religionis.

23

i Tercio modo dici potest, quod in matrimonio rato, &c. Hic statuit conclusionem, per quam respondet ad instantias præmissas, nempe Iure diuino positum matrimonium ratum esse perpetuum, excepto casu professionis, quem exemit Christus à lege insolubilitatis; & hoc consonat rationi naturali rectæ. Hanc tenent Abulenſis 1. Reg. cap. 8. q. 98. 103. 113. Victoria de potestate Papa proposi. 1. Sotus in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. concl. 1. Petrus de Soto lect. 12. de matrim. Ledesma in 2. pars. 4. q. 63. artic. 3. Corduba lib. 1. q. 25. Angles in flor. 1. p. q. 1. de essentia matrimony. Henriquez lib. 1. 11. de matrim. r. 8. & multi alij; quam vt probabiliorē sequitur Sanchez lib. 2. de matrim. disp. 19. Citari etiam possunt pro hac sententia Altiſiodorensis lib. 4. Sum. tract. 9. cap. 2. D. Thomas in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. quæstion. 2. Richardus artic. 2. q. 2. Durandus q. 2. Paludanus

24
*Responsio Do-
ctore.
Solutum ratum
Iure diuino in
fauorem pro-
fessionis.*

quest. 3. art. 3. & alij, qui afferunt Iure diuino naturali solui matrimonium ratum per professionem, quia non intendunt Ius naturale in rigore, sed vt consonum Iuri naturali contractus, & status Religionis, supposita institutione diuina contractus, & eminentia status Religiosi supra statum coniugalem; & hoc est, quod dicit Doctor, nempe hoc priuilegium Religionis esse consonum rationi naturali rectæ: *infra*, §. *Hæc autem relaxatio Christi*, &c. Eandem sententiam tenet Turrecremata *c. Sum quidam*, 27. q. 2. Lancelotus *insiuur. Iuris canonici*, lib. 2. tit. de sponsalibus. Couarruias 4. decreti, 2. p. cap. 7. nam fundamentum huius sententiæ est, quia mors spiritualis est professio in Religione ad Coloss. 3. *Mortui estis, & uita uestra abscondita est in Christo*, &c. & ratione naturali licitum esse à statu imperfectiori, ad perfectiorem fieri transitum nullâ tertio illatâ iniuriâ, quia hæc commutatio est minoris boni in maius non læsa iustitia, quod non excludit Dei ordinationem, & acceptationem, seu legem.

25
Probatio conclusi.

Probatum conclusio à Doctore, quia in contractu matrimonij non est accommodatio, sed permutatio potestatis, non ad tempus, sed perpetua; alioquin non esset verum matrimonium nouæ legis institutum à Christo, *Matth. 19.* & reuocatum ad primum statum suæ institutionis à principio, excluso repudio, quod in lege Moisaica permittebatur. Hæc ratio patet ex dictis de natura & essentia matrimonij, & eius fine. In hac ergo lege Christus ipse dispensauit, aut non comprehendit casum conuersionis coniugis ad Religionem, non cõsummato matrimonio. Hoc insinuat in cap. *Ex publico*, &c. de conuersione coniugatorum. Vbi Alexander III. in fine dicit: *Sane quod Dominus in Euangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquij, de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest*, &c. & respondet in casu proposito de matrimonio rato, quod solui dicit per ingressum Religionis, & cap. *Ex parte 2. eodem titulo*, dicitur Sanctos ex diuina reuelatione, quæ superat omnem legem, à matrimonio rato transisse ad statum perfectiorem.

26
Confirmatio.

Confirmatur: nam copula carnalis subsecuta matrimonium ratum, quæ est eius cõsummatio, à sensu contrario reddit causam cur coniugatorum vnus nequit ad Religionem conuolare inuita altera, vt cõstat ex decretis Patrum, 27. q. 2. & causam esse asserunt, quia iam consummato matrimonio facti sunt vna caro, & *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, quia illud est diuini Iuris, vt patet ex Canonibus allegatis: ergo quoddam ex matrimonio rato alter possit ad Religionem transire, est Iuris diuini dispensantis in fauorem Religionis, & perfectionis huius status in tali matrimonio. Probatum consequentia, quia matrimonium ratum eadem legem sortitur cum consummato, excepto casu dispensationis, quia est perpetua permutatio corporum ex natura, vt patet, quia sic institutum in paradiso, est vnus cum vna, vt declarat Christus *Matthæi 19.* insolubilis extra hunc casum per consensum partium saltem; est etiam Sacramentũ significans vnionem Christi cum Ecclesia, & est signum sensibile dans gratiam, vt patet ex Trident. *sess. 24.* in doctrina de hoc Sacramento, & ei conueniunt bo-

Ingressus Religionis soluit matrimonij ratum ex dispensatione diuina.

na tria matrimonij; sed matrimonium, vt est institutum primò, & secundum legem illius institutionis, est fundamentum significationis sacramentalis, loquendo de contractu in fieri, & de Sacramento, vt est signũ practicum gratiæ: ergo sicut institutio sacramentalis adhæret contractui secundum primam institutionem, & sicut gratia sacramentalis datur ad supportanda onera matrimonij, & vtrumque saluatur in matrimonio rato, ita etiam vinculum eius sortitur eandem legem, & significationem, & finem, quæ habuit matrimonium ex prima sua institutione; hæc autem lex fuit vt esset vinculum perpetuum ex natura sua; quæ manet quoad ratum, nisi in casu excepto per Christum.

Conuenientia rati, & consummati.

Secundò probatur, quia matrimonium ratum non differt à consummato, nisi ratione copulæ; sed copula non est de essentia matrimonij, aut per se de substantia, sed perfectio accidentalis. Vnde matrimonium Virginis cum Iosepho fuit verum, & substantiale matrimonium, quamuis ratum, sicut & primorum parentum in paradiso. Deinde, si quis inito matrimonio rato, contraheret de præsentibus cum altera, & illud consummaret, sequeretur, si copula esset de essentia matrimonij, posterius valere, contra declarationem Gregorij I X. cap. *Si inter virum*, &c. de sponsalibus, &c. imò sequeretur vlteriùs, si matrimonium ratum non esset insolubile Iure diuino, sed tantum Ecclesiastico, posterius matrimonium esse insolubile: quia consummatum, quod Iure diuino in omni casu manet insolubile; Iuri autem diuino cederet præceptum Ecclesiasticum de insolubilitate matrimonij rati, quiu etiam ipsum vinculum, si solubile esset, ex natura rei cederet alteri consummato incompatibile, quod Iure diuino est insolubile.

27
Eorum differentia.

Alexand. III.

Dices, Ecclesiam contrahentes matrimonium ratum inhabilitasse suo præcepto ad aliud matrimonium.

Responsio.

Contrà: Præceptum tale nullibi legitur latum ab Ecclesia, neque inhabilitas statuta. Demus etiam oppositum, si Ecclesia reuocaret tale statutum, vt potest, sequeretur matrimonij ratum non esse ex natura contractus perpetuum, vt subest diuinæ legi: ergo tunc quantum est ex parte diuinæ legis, solueretur per matrimonium aliud superueniens, & consummatum: quia adueniente strictiori vinculo, rumpitur minus forte, *Gloss. in cap. Dnibus modis*, &c. de sponsalibus, &c. sicut sponsalia de futuro præmissa soluuntur per matrimonium de præsentibus subsequens, vt ibi dicitur: hoc autem falsum est, nempe matrimonium ratum cedere matrimonio consummato, vt omnes concedunt: ergo eadem lege censentur, diuinâ, inquam, quæ statuit matrimonium ratum esse insolubile, & perpetuum ex natura sua, nisi in casu expresso ingressus Religionis, qui ab ipso legiflatore eximitur, interpretante Ecclesia talem casum eximi.

28
Impugnatio. Insolubilitas matrimonij rati non est ab Ecclesia.

Confirmatur, sub institutione matrimonij, *Genes. 2. Matth. 19.* comprehenditur matrimonium ratum, vel non comprehenditur? Si primum; ergo lex matrimonij designata prædictis locis matrimonium ratum comprehendit; sed nulla alia diuina habetur matrimonij consummatum esse indissolubile, quàm per illam legem, quam pro fundamento vinculi perpetui post consumptionem adferunt Patres, & Pontifices: ergo perinde extenditur lex hæc vniuersalis ad matrimonium

Confirmatio.

Fundamentum indissolubilitatis comprehendit rationem matrimonij.

monium ratum, quia ubi nihil excipit, aut distinguit, nec nos excipere, aut distinguere debemus; lex autem absolute loquitur de hoc contractu, vt est inter duos permutatio corporum: ergo sic debet intelligi.

29

Si dicas quoddam non comprehendatur: ergo neque cōtractus ille matrimonij rati sortitur aliam naturam lege diuina ab aliis contractibus, secundum iustitiam commutatiuam inieci: ex quo sequuntur absurda. Primum, non erit Sacramentum, quod est contra fidem, & Tridentinum, vt suo loco dictum est; quia nullum matrimonium est Sacramentum, nisi dum fit cōtractus de præsenti, & vt est matrimonium ratum per cōsensum de præsenti. Imò neque matrimonium olim præsumpta valebant in facie Ecclesiæ, nisi in virtute consensus antecedentis copulam; quia Ecclesiæ præsuebat illā copulam non esse fornicariam, sed maritalem; proindeque præsupsisse cōsensum præsente maritalem, per quem sponsalia transibant in matrimonium ratum, ex quo consensu sequebatur copula, aut præsuebatur sequi; nunc autem post Tridentinum Sacramentum semper perficitur per matrimonium de præsenti, quod dicitur ratum. Quod verò non sit Sacramentum, nisi comprehendatur sub lege matrimonij expressa prædictis locis, aut sub institutione adiuncta (negando scilicet cōprehendi sub vna, negatur consequenter comprehendi sub altera) probatur vniuersim ex doctrina tradita de hoc contractu, quæ est Sacramentum legis nouæ, quia institutio Christi accessit matrimonio, vt erat contractus institutus à Deo in officium naturæ in paradiso, quod optimè declarat Tridentinum *sess. 24. in cap. Doctrinali.*

Matrimonij, inquit, perpetuum, indissolubileque nexum primum humani generis diuini Spiritus instinctu pronunciauit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis, &c. Quamobrem relinquit homo patrem suum, &c. & adharebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna, &c. Postea subiungens Christi declarationem ex *Matthæi 19.* quia hic contractus esse debeat duorum tantum, iuxta primam institutionem, subdit Concilium; *Eiusdemque nexum firmitatem ab Adamo tanto ante pronuntiatum his verbis confirmauit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Tertio loco subiicit quomodo euexit contractum illum ad esse Sacramenti nouæ legis: *Gratiam verò, inquit, qua naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugisque sanctificaret, &c. sua nobis passione promeruit.* Deinde, asserit hoc Paulum ad *Ephesios 5.* insinuasse: *Sacramentum hoc magnum est, &c.*

Ex quibus Concilij verbis, & consequentia doctrinæ eidem scopo infixæ, sic argumentor; primò asserit perpetuum, & indissolubilem nexum matrimonij fuisse prædictum à primo parente verbis præfatis. Secundò, Christum eam declarasse prophetiam, *Matthæi 19.* & declarasse nexum perpetuum (tollendo scilicet libertatem repudij in lege Moisaica permissam ob duritiam cordis Iudæorum, & alia pericula) à lege Evangelica, in qua voluit nexum manere perpetuum, dicens, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Tertio, asserit Christum institutorem Sacramentorum sua passione gratiam nobis meruisse, qua naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret. Particula *illum;* refert, seu demonstrat antecedens, nempe perpetuum, nexum, & indissolubilem prædictum

Scoti oper. Tom. IX.

ab Adamo declaratum, & confirmatum à Christo, esse Sacramentum, vt est in *fieri* per contractum. Tandem quartò, id insinuasse Apostolum per illa verba: *Sacramentum hoc magnum est, &c.* quibus declaratur etiam significatio mystica, ex qua tanquam ex motiuo, per institutionem Dei sortitur matrimonium perpetuitatem, & insolubilitatem nexum, ex August. *lib. de nuptijs & concupisc. c. 10. & de bono coniugali, 7. Quid,* inquit, *sibi velis tanta firmitate vinculi coniugalis, quod nequam puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maiori quoddam Sacramentum adhiberetur, &c.*

Ergo à primo ad vltimum sequitur, nisi matrimonium ratum comprehendatur sub institutione, & lege diuina prædictis locis expressa, non esse Sacramentum, quia Christus non dedit efficaciam hanc gratiæ, nisi matrimonio, de quo præfatis locis agitur; contrariū est contra fidem: ergo matrimonium ratum, & non consummatum comprehenditur in lege, & institutione illa generali; & consequenter est indissolubilis, & perpetuus nexum secundum doctrinam Cōcilij, prædictionem Adami, Christi declarationem, & confirmationem, est Sacramentum, quod perficit amorem, seu societatem hanc primam generis humani (vt vocat Augustinus) naturalem, & indissolubilem vnitatem, vt dicit Concilium. Deinde, habet in se significationem sacramentalem, tam mysticam, quam practicam, quam insinuat Paulus loco præfato. Imò omnia hæc perficiuntur in matrimonio rato, antequam sequatur copula, quia collatio gratiæ sacramentalis, qua nexus ille amoris naturalis, & indissolubilis vnitas perficitur, & confirmatur, vt dicit Concilium, reliqua supponit in *fieri*, & eis accedit ante copulam.

Optimè ergo docet in matrimonio rato fieri perpetuum permutacionem corporum, & non temporariam, quantum est ex vi legis vniuersalis. Imò, & vltèrius addo ex vi vniuersalis legis, & institutionis, & Sacramenti practicæ caulantis gratiam, perinde matrimonij ratum, & consummatum esse insolubile, & in hoc tantum differre ratum, in quantum contra legem vniuersalem ex priuilegio in fauorem Religionis, data est relaxatio ab insolubili, aliàs vinculo matrimonij rati; quæ non est data quoad matrimonium consummatum: esse manet subiectum legi in omni casu; idèoque magis insolubile est, quam ratum: non comparando matrimonium ratum præcisè ad legem, sed ad priuilegium contra legem datam in casu particulari Religionis, quo sublaço vtrumque eadem lege censeretur.

Non ergo rectè, neque consequenter mihi videntur aliqui moderni tenentes copulam non esse de essentia, aut substantia matrimonij, asserere prædictis in locis Scripturæ citatis, tantum intelligi matrimonium consummatum, ex eo quòd dicantur duo fieri in carne vna, quod per copulam, inquit, tantum fit; quia illa loca, vt visum est, comprehendunt duos fieri in carne vna, etiam quantum ad vinculum per matrimonium ratum, antecedenter ad copulam, vel aliàs: vnde suppetit fundamentum, ratum in quouis alio casu esse insolubile, aut esse Sacramentum institutum à Christo, aut significare coniunctionem Christi cum Ecclesià? Neque refert quòd in aliquibus locis Patres asserunt copulam facere matrimonium insolubile, quia loquuntur de matrimonio respectiue ad

L L I 3 conuer

Absurda que sequuntur ex opposito. Sequitur non esse Sacramentum.

Trident.

30
Doctrina Cōcilij.

31
Consequenter ex præmissa doctrina.

32

Rati, & consummati eodem modo se habent quoad legem vniuersalem.

Per matrimonium ratum fieri duos in carne vna.

conuersionem ad vitam religiosam inter fideles, quod Christus manere voluit; matrimonium verò ratum, vt iam dictum est, sic respectiue ad priuilegium vitæ religiosæ est solubile. Sicut olim etiam fuit matrimonium consummatum solubile in lege Mosaïca per repudium, vt plures tradunt, & matrimonium infidelis conuersi ad fidem, quando alter non vult ipsi cohabitare.

Neque vrgent etiam quidam Canones citati à Gratiano 27. q. 2. vt cap. *Non est dubium*, &c. & cap. *Cum societas*, &c. quia primum citatur ex Augustino, qui illud nullibi docet. *Non est dubium*, inquit, *illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse*; &c. Hic textus est corruptus, quia vltra verborum variationem, variatur etiam sensus; sic enim legitur apud Leonem: *Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt prater sexum coniunctionem, haberet in se Christi, & Ecclesia Sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuisse mysterium*, &c. Ita epist. 90 aliàs 92. ad Rusticum, cap. 4. loquitur de concubina, quam non facit vxorem coniunctio sexus, quia defuit fœdus nuptiale. Vnde *ibidem* docet nuptam superinductam per matrimonium concubinæ, esse legitimam vxorem, nisi prius, quæ concubina fuit, per matrimonium legitimum fuerit coniuncta. Hic textus corruptus Gratiani multos decept.

Ex quo sequitur oppositum eius, quod intendit, nempe matrimonium non fieri per copulam, sed per consensum. Quæ doctrina est communis Patrum, & ex ea sequitur intentum nostrum. Vnde Ambrosius *lib. de inuitu. Virg. c. 6.* & habetur cap. *Cum iniuitur, eodem. Cum iniuitur coniugium, tunc coniugij nomen adsciscitur. Non enim desolatio virginis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella, coniugium est, non cum viri, aliàs virili, admixtione cognoscitur*, &c. Idem docet Chrysostrum, seu author imperfecti operis in Matth. & habetur cap. *Omnis res, eod. matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Isidorus lib. 9. etymolog. cap. 7.* habetur cap. *Coniuges, eodem. Coniuges, inquit, verius appellatur à prima desponsationis fide: quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugalis concubitus. Augustinus de nupt. & concupiscentia, lib. 1. cap. 11. Coniux vocatur à prima fide desponsationis, quam concubitu non cognouerat Ioseph, nec fuerat cogniturus, nec peierat (aliàs peieraret) nec mendax manserat coniugis appellatio, &c. Dicit præterea fidele coniugium fuisse inter parentes Christi, mente, & non carne, id est, consensu, & non copula. Et in hoc matrimonio ipsorum assignat tria bona matrimonij; prolem, fidem, Sacramentum, iuxta ea, quæ superiori dist. 2. docuimus, nempe hoc matrimonium altiori modo, & ordinatione attigisse finem matrimonij, quamuis fuerit tantum ratiuum. *Omne, inquit, nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum fidem, quia nullum adulterium; Sacramentum, quia nullum disortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat, sine ulla pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, quò futurus erat sine peccato, &c.* Hæc eadem doctrina est Pontificum de sponsalibus & matrimonio, matrimonium per solum consensum verbis*

expressum contrahi. cap. *Cum locum. cap. Cum apud Sedem Apostolicam. cap. Tua fraternitati. cap. Tua nos duxit*, &c. Ex quibus locis deducitur hæc propositio: *Copulam non spectare ad vinculum, aut essentiam matrimonij. & hæc matrimonium fieri per solum consensum*: ergo rectè deducitur sententia Doctoris, matrimonium scilicet ratum comprehendit sub institutione, & lege vniuersali matrimonij, & ex vi eius esse diuina ordinatione insolubile, licet ex priuilegio Religionis soluatur, non autem ex natura sua, aut vi legis: quia consensus dirigitur immediatè, & proximè ad matrimonium, quæ ratum dicitur, & inducitur vinculum; illud autem est de natura contractus, quod ei per legem propriam competit.

Secundum absurdum, quod sequitur ex doctrina hæctenus impugnata, est, quod si matrimonium ratum non esset lege diuina insolubile, quod nulla alia insolubilitas eidem conueniret, quàm illa, quæ conuenit ei ex ratione iustitiæ commutatiuæ; sed hæc solubilis est per consensum partium, quo suo iuri quisque liberè potest renuntiare: ergo in specie perinde maneret solubilis, sicut in aliis fit, quantum est ex natura iustitiæ, & obligationis sequentis.

Dices Ecclesiam tribuere illam firmitatem. *Contra, vt supra dictum est, tale statutum Ecclesiæ nullum est, aut extat. Sed omnis dispositio refertur per modum declarationis iuxta naturam, quam sortitur contractus ex prima eius institutione, & secunda, per Christum, à quo etiam eleuatus est ad esse Sacramenti nouæ legis: & secundum finem, qui ei præfixus est à Deo instituyente ad significationem mysticam vnionis Christi cum Ecclesia: ergo declaratio Ecclesiæ non innititur propriæ auctoritati statuenti, seu disponenti talem indissolubilitatem, sed causis præmissis, quas in fundamentum veritatis declaratæ adsciscitur; quia, vt dixi, has causas vbique supponit tanquam notas, vel exprimit. Deinde, Patres exponentes hanc insolubilitatem ad easdem causas recurrunt, & non ad auctoritatem vllam humanam. Quinimò Ecclesia statuta humana legum ciuiliu in præiudicium huius insolubilitatis declarat nulla, ob diuinam legem contrariam.*

Deinde ab eodem sumitur forma contractus, à quo est eius institutio, sed institutio eius est à solo Deo: ergo & forma; forma autem eius est sua insolubilitas, per quam ab aliis contractibus in specie distinguitur, qui sunt solubiles: ergo est à Deo, & non ab Ecclesia. Deinde, nequit dare formam, qui nequit supplere ipsum contractum, quia forma est potior pars contractus; Ecclesia autem nequit supplere contractum, aliàs posset supplere consensum, sicut in aliis contractibus contingit, quorum materia subest directè legislatori: ergo nequit dare formam. Demus ergo Ecclesiam subtrahere hîc & nunc formam contractus matrimonij rati, & quod amplius est, rescindere matrimonium illud pro futuro quantum in se est, & sequi copulam inter coniuges, matrimonium in eo casu esset solubile, & non esset solubile. Effet solubile, quia formam irritaret Ecclesia, potestatem suam vtens: non esset solubile, quia matrimonium per copulam consummaretur; sublata autem firmitate, aut perpetuitate contractus, copula sicut non facit matrimonium, & nihil est contra

33
Explicatur
Canon.

Leo Papa.
Restituitur
Canon, eius-
que sensus.

34
Matrimonij
fieri per con-
sensum, non
per copulam.
Ambrosius.

Chrysoft.
Auctor im-
perfecti.

Isidorus.

Augustin.

35
Secundum ab-
surdum ex
sententia op-
posita sequit.

Responsio.

Ecclesia de-
clarat insol-
ubilitatē ex
diuina lege,
non statuit
ipsa.

Veritas de-
clarata refer-
tur ad cau-
sas, ex quibus
est.

36

Forma con-
tractus est à
Deo.

Ecclesia ne-
quit supplere
contractum.

Casus.

contra

contractus; sic etiam nequit dare ei formam, aut perpetuitatem. Casus hic ponitur ad indagandum quid Ecclesia possit circa contractum. Confirmatur ergo ratio præmissa, quia Ecclesia nequit quidpiam statuere, aut immutare circa matrimonium directè, vt omnes concedunt Theologi: sed tantùm statuere circa personas, quæ sunt materia remota, ipsas inhabilitando ad contractum ineundum, matrimonio autem legitimè intro subuenire nequit: ergo aequè dare perpetuitatem, & formam matrimonio. Ratum autem est legitimum matrimonium, imò in eo completur totum, quod spectat ad naturam contractus, & vinculi: ergo Ecclesia nihil in hoc statuere potest, neque dare ei firmitatem, aut contrarium, &c.

Confirmatio.

Contractus non subest Ecclesie directè.

37 Probatio conclusionis à posteriori.

k Vnde Ecclesia nunquam ausensasset, &c. Probat conclusionem à posteriori quoad secundam partem, scilicet solui matrimonium ratum per professionem Religionis: quia Ecclesia id approbat, & permittit: quin etiam declarat licitum, vt patet ex locis supra citatis, cuius originem refert Alexander II. cap. Ex publico, &c. de consecr. coniugatorum, &c. ad interpretationem.

Exemplum, quod subdit de Sancto Ioanne Euangelista Baronius, reicit in annum 31. Domini tomo 1. Annalium, & Toletus in cap. 2. D. Ioannis, annotat. 13. Maldonatus etiam in proæmio in Ioan. sed malè ibi refertur Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, dixisse Ioannem fuisse maritum, & virginem: nam Hieronymus id non asserit. Petrus, inquit, Apostolus, Ioannes Apostolus, maritus & virgo. Sed Petrus Apostolus tantum, &c. Ioannes Euangelista, &c. verba illa, maritus, & virgo, non copulatiue, sed diuim referuntur; vt sensus sit Petrum fuisse maritum, Ioannem virginem, & inde prærogatiuam amplioris gradus Euangelistæ conuenisse Ioanni, quem virginem in antecedentibus probat. Author autem sententiæ præmissæ fuit Beda in Prologo in Ioannem. Et Rupertus in cap. 2. quam dicit fuisse communem author proæmij in tractatu Beati August. in Ioannem, & satis vulgaris est, sed non vera, vt ibidem probat Baronius ex August. Hieronymo, Ignatio, epistola ad Philadelphios. Putarem tamen à Græcis emanasse primum; qui epistolam Ignatij corrupterunt in fauorem incōtinentiæ suorum ministrorum: quòd notat etiam Baronius tom. 1. anno Christi 57. qui post Petrum addunt etiam Paulum, & cæteros Apostolos; quod falsum est; vt idem sætè probat præfato loco.

Ioannē Euangelistam non fuisse coniugatum.

Vocatus à nuptijs Simon Apostolus.

Cæterum ad propositum facit, quòd ille, qui vocatus fuerit à nuptijs, dicitur fuisse Simon Chananeus Apostolus; vt tradit Nicephorus lib. 8. hist. cap. 30. & approbat idem Baronius. Hic viso miraculo conuersionis aquæ in vinum secutus est Christum. Aliquem autem fuisse cognatum Christi videtur ex factò, quia alioquin neque Virgo, neque Christus vocaretur ad nuptias, Simonem autem fuisse cognatum Christi ex Virgine constat. Exemplum inde perinde valet, quamuis non in Ioanne contigerit. Alia exempla Sanctorum, quæ subiungit Scholiastes, fauent.

38 Congruum facti.

l Hac autem relaxatio, &c. Congruitatem relaxationis huius probat, quia minus bonum in maius commutare congruum, sicut & obligationem ad minus, in obligationem ad maius: quod intelligitur, seclaso præiudicio notabili

tertij: vnde cessat instantia de matrimonio consummato: quia Christus noluit inferre præiudicium graue coniugi, aut proli, seu detrimētum: & cum ista expressione alij Doctores proponunt hanc rationem, quam etiam ex Icopo discursus comprehendit Doctor. Quod autem subiungit de eminentia virginitatis, & superare statum matrimonij, patet ex loco allegato, & communi Patrum sententia contra hæreticos damnantes virginitatem, & cœlibatum. Item in locum citatum Matthæi, etiam in 1. ad Corinth. cap. 7. ac nouissimè tandem ex Tridentini definitione sess. 24. can. 10. fructum centesimum virginitatis, de quo Doctor, tradit Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, cap. 1. & in Apologia ad Pammachium, cap. 1. Athanas. in epist. ad Amman. Theophilus Antiochenus lib. 2. Apologiarum in Marcum.

Non extenditur ad matrimonium consummatum.

Dignitas virginitatis superstatu coniugij.

m Si querat an illa indissolubilitas cōueniat, &c. Querit an per rationem Sacramenti conueniat matrimonio illa indissolubilitas? Intelligit Sacramentum propriè dictum, quod est legis nouæ. Et respondet primò hanc insolubilitatem fuisse adiunctam matrimonio in lege naturæ, & Christum potuisse in lege Euangelica etiam instituisse contractum insolubilem, etiam i matrimonio non adiunxisset Sacramentum; quinimò potuisse adiunxisse Sacramentum retento libello repudij legis Mosaicæ, per quem erat solubile matrimonium etiam consummatum. Docet ergo hanc insolubilitatem conuenire matrimonio à Domino, superiori legislatore, qui voluit matrimonium vniri pro semper, & sic pro semper tenere inter coniuges, nisi in casu premissò, quo ipse dispensauit: hoc autem patet ex dictis; & confirmari potest, quia si contrahatur matrimonium; etiam ratum, per expressam determinationem temporis, vt per annum, vel cum hac, donec inueniam aliam, quæ magis placeat, erit nullus contractus ex cap. finali de conditionibus apposis: ergo matrimonium non est temporarium ex natura sua, vt legi subest, sed includit permutationem perpetuam.

39 Matrimonij quæ lege insolubile.

Ex prima institutione insolubile est.

Confirmatio.

Sensus autem Doctoris, & intentio est, insolubilitatem matrimonij fundari in diuina ordinatione, non in Sacramento, neque etiam in contractu seorsim sumpto: non negat tamen quin hæc ordinatio admittat motiuum significationis sacramentalis, tanquam causam finalem, ex qua inducta est perpetuitas, loquendo de Sacramento latè sumpto, vt scilicet matrimonium significat coniunctionem Christi eum Ecclesia: in quam rationem vbique Augustinus refundit hanc perpetuitatem, nempe vt in causam finalem: nam hæc ipsa significatio non conuenit matrimonio, nisi ex diuina ordinatione; & in casu, quo Christus non veniret in carnem, non conueniret, quia sic esset significatio falsa, aut difformis, non subsistente significato. Conuenit etiam eadem perpetuitas matrimonio; secundariò tamen, vt est Sacramentum nouæ legis, vt patet ex Tridentino; quæ ratio adiecta est contractui, vt perficeret amorem naturalem, & confirmaret indissolubilem vnitatem eius, vt ait Concilium.

40 Explicatur sententia Doctoris.

Cæterùm hæc ex his motiuis tanquam causa finali, conueniat insolubilitas Matrimonio, primariò tamen & simpliciter ei conuenit à causa superioris instituentis, & efficiente principali, à qua etiam matrimonium sortitur vt ram-

41

A causa efficiente prima videtur in insolubilitate.

Exemplum de Sacramento.

Sententia legislatorum recitatur.

42.
Dubium. An possit Pontifex dispensare in voto? Sententia negativa.

Sententia affirmatiua.

43.
Non rectè citari Doctorem pro sententia negativa.

Doctorem legem diuinam interpretatur iuxta usum Ecclesia.

que significationem. Sic etiam in signis Sacramentalibus cæteris est distinguere efficaciam, aut significationem, respectiue quidem ad finem particularem cuiusque, sed ut inest per institutionem à causa superiore. Et quamuis explicare liceat per finem Sacramenti ipsam efficaciam, & rationem formalem eius, tanquam à termino specificante: tamen efficacia originaliter referat ad causam principalem, à qua inest efficacia ad finem ab ipsa præfixam. Hoc modo S. Augustinus exponit formam contractus, nempe insolubilitatem ex natura rei significatæ, vniõnis scilicet Christi cum Ecclesia. Et Tridentinum perinde docet adiunctam esse gratiam sacramentalem contractui ad perfectionem, & confirmationem eius, ut repræsentat illam vniõnem perfectiùs, quò magis ipse contractus per hanc rationem eleuatur ad perfectiorem statum supernaturalem. Vtrumque autem horum est à causa efficiente, & eleuante contractum. Ex quibus patet communis sententia Theologorum contra Iuristas asserentes insolubilitatem hanc conuenire matrimonio rato ex Iure Ecclesiastico, & consequenter solubilitatem in ordine ad ingressum Religionis ex eodem Iure conuenire, quos magno numero citat Sanchez lib. 2. dispur. 13.

Dubium superest, an possit Pontifex dispensare in matrimonio rato, siue ex causa, siue non supposita causa? Negatiuam partem tenent plures Theologi, inter quos primus citatur à modernis noster Doctor. Eam tenent communiter antiqui Theologi, & consequenter qui dicunt insolubilitatem Iuris esse diuini naturalis. Eam docet Paludanus in 2. dist. 27. quæst. 1. art. 2. & quæst. 3. art. 3. Almainus de potestate Ecclesia, c. 15. Victoria in Summa. Sotus lib. 7. de Iustis. & Iure quæst. 1. & præfata dist. 27. quæst. 1. art. 4. Corduba noster lib. 1. qq. quæst. 25. & quæst. 11. Aragon. 2. 2. quæst. 88. art. 11. & plures alij etiam ex Iuris interpretibus.

Secunda sententia est affirmatiua, quam consequenter tenent omnes, qui dicunt insolubilitatem matrimonij rati esse Iuris Ecclesiastici. Eandem docent communiter plures moderni, ut Anton. 3. part. tit. 1. cap. 2. Caietan. tom. 1. Opuscul. tract. 18. Sanchez disp. 14. lib. 2.

Quantum ad citationem Doctoris factam pro prima sententia, non subsistit, neque vera est, quia in toto hoc paragrapho, vt patet per singula, quæ iam explicuimus, non tractat casum, sed disserit quo Iure conueniat matrimonio rato esse insolubile, resoluens conuenire Iure diuino positiuo, & ex alia parte dicit eximium casum professionis in Religione. Rationem autem adducit à posteriori, quia aliàs nunquam Ecclesia licentiaret ad Religionem conjugem, post matrimonium ratum, nisi Christus ita voluisset, sumens fundamentum relaxatæ legis à Christo ex praxi Ecclesiæ, & præcisè disserit de solubilitate matrimonij respectiue ad hunc casum tantum; à contrario ergo sensu perinde diceret ipse, si vidisset in praxi aliquam dispensationem Pontificis in matrimonio rato, aut Ecclesiæ, vt in omnibus similibus sustinet interpretationem legis diuinæ, iuxta sensum Ecclesiæ, & praxim. Et hoc supponit prædicta eius ratio, ex qua colligit relaxationem matrimonij in fauorè Religionis, quæ ab Ecclesia id praticatur. Nò extant autè inter Canones, aut decreta,

quæ ante Doctorem fuerunt in vsu Ecclesiæ, talis dispensatio, & sic non fuit occasio eius asserendæ, aut etiam differendi de hoc casu, sicut fuit in alijs, vt supra dist. 27. dispensationem Gregorij sustinet de ministro Confirmationis, vt ibi visum est.

Posteriores Pontifices vsi sunt hac potestate. Martini V. & Eugenij I V. dispensationes allegat S. Antoninus à se visas. Nauarrus in Summa Latina cap. 22. refert se impetrasse ter, vel quater talem dispensationem factam à Paulo I I. & Pio I V. Caiet. verò suo tempore sæpiùs fuisse dispensatum. Henriquez ait vna die Gregorium X I I. dispensasse cum vndecim.

His ergo suppositis, & assistentia Spiritus sancti, per quam Pontifices in regimine Ecclesiæ diriguntur infallibiliter, rollitur dubium, & sequenda est affirmatiua; hanc autem potestatem habet Pontifex ex plenitudine potestatis: & sicut matrimonium ratum cedit voto Religionis emissio solemniter, in quo tamen ex principiis Doctoris infra dist. 38. dispensari potest, à simili etiam eius potestas extenditur ad matrimonium ratum, quod minoris vinculi est.

Obiicies, Pontifex non potest immutare Sacramentum, quod annexum est matrimonio: ergo neque dispensare.

Respondetur negando consequentiam, quia Sacramentum natura sua est transiens, & sic non impedit dispensationem.

Dices. Non potest Pontifex, aut Ecclesia immutare naturam contractus directè: ergo etiam neque contractum initum relaxare; omnis enim res per quascumque causas nascitur, per eandem soluitur: ergo à contrario sensu nequit solui nisi per eandem causas, per quas nascitur.

Respondetur negando consequentiam. Disparitas est, quia vinculum hoc Iure diuino annexum est consensui legitimo, & mutuo, neque aliter induci potest: sicut neque potest Pontifex directè inducere alicui obligationem voti personalis, neque iuramenti, quæ annexa est propriæ promissioni, quamuis horum obligatio possit ab ipso tolli, licet vtrumque sit Iuris diuini, & annexum proprio consensui. Ex quo patet ad probationem allatam ex regula Iuris, quæ est Chrysostomi, seu auctoris operis imperfecti in Matth. hom. 32.

Obiicies secundò. Nequit Pontifex dispensare in matrimonio consummato: ergo neque in rato.

Respondent quidam Canonistæ negando totum, sed malè, vt benè probat Couar. 2. decret. 2. part. cap. 7. & communis Doctorum; negatur ergo consequentia, quia Christus hanc potestatem non tribuit Ecclesiæ, vt matrimonium consummatum dissoluatur in præiudicium prolis, siue sequatur, siue non sequatur proles: quia casum non respicit lex vniuersalis, sed disponit absolutè; in proposito autem id congruè factum est in fauorem prolis. Alij dicunt matrimonium consummatum significare in effectu vniõnem Christi cum natura humana, quæ insolubilis est, post Innocent. cap. de Bigamis. sed hoc accommodatè dicitur propter insolubilitatem, quæ ipsi ex lege vniuersali non relaxata competit, per ordinationem Christi in nouo Testamento. Matth. 19. reuocantis libellum repudij permiffum in lege Mosaiica.

Possit dispensari & fuisse dispensatum in rato.

44

Potestas dispensandi sustinetur.

Obiectio.

Solutio.

Replica.

Solutio.

45

Obiectio.

Consummatum non potest dispensari.

46
An requiratur causa?
Responso.
Requiritur causa dispensandi.

Petes an requiratur causa vt dispensatio Pontificis sit valida?

Respondetur non posse eum, sicut neque in voto, dispensare sine causa, quia (omissa ludentia Iuristarum, quam iam reiecit, qui dicunt insolubilitatem matrimonij rati esse Iuris humani) nequit Pontifex vti potestatem dispensatiua in lege diuina illa, quæ eius dispositioni hic & nunc subicitur, nisi vt fidelis dispensator in ædificationem, & interueniente iusta causa, aliàs non ratificatur talis dispensatio à Deo, qui potestatem tribuit in ædificationem, & non in dissolutionem, aut destructionem. Varias causas huius dispensationis assignant Doctores, vt scandalum, imparitatem qualitatis, pericula ex odio, & dissidiis, lepram, allegationem non habiti consensus; sed res hæc iudicio dispensantis relinquuntur; vniuersaliter autem videtur sufficiens causa impotentia superueniens matrimonio rato contracto, & quidquid sufficit ad relaxandum votum solemne Religionis, vel etiam annexum Ordini sacro; non videtur sufficiens consensus mutuus, nisi alia alia legitima causa subsistat.

Causa sufficientes dispensandi.

47
Non posse lege vniuersali annullare matrimonium ratum.

Ex his sequitur quòd matrimonium ratum neque possit Pontifex vniuersali lege annullare, aut facere vt matrimonio consummato superuenienti cedat, quia Iure diuino tenet matrimonium ratum, quod vnus est cum vna; ac proinde impedit Iure diuino matrimonium cum altera, donec dirimatur; ex alia autem parte potestas Pontificis tantum exerceri potest in casu particulari & necessario, & sufficiente, extra quem non est concessa. Sequitur secundò rectè, & rationabiliter Ecclesiam statuisse tempus bimestris coniugibus ad deliberandum de ingressu Religionis. c. Ex publico, &c. de conuersione coniugatorum. quia intra id tempus, spatium idoneum conceditur deliberandi, neque grauatur pars alterutra ex tali dilatione consummationis matrimonij; quando enim Ius in re fauorabili præscribit certum tempus, cuius initium determinatur, debet ab initio computari de momento in momentum. l. 3. ff. de minor, &c. sic etiam tempus probationis præscriptum à Tridentino sess. 25. de regul. cap. 15. debet computari, & tempus obligationis alterius rei debet etiam à momento inceptionis computari continuè, quia ille est modus vulgaris.

Tempus deliberanda Religionis concessum coniugatis ante consummationem matrimonij.

Eius suppletio.
Tempus probationis.

48
Tempus aliquando à Iure præscribitur.

Distinguendum etiam est, quando tempus præscribitur à Iure sine ministerio iudicis, & quando præscribitur dependenter à ministerio, & arbitrio iudicis: quia in priori casu sicut iudex non est supra legem, ita nequit præscriptum tempus in lege restringere, aut dilatare: secus est in secundo casu, si subsit causa legitima, & interpellatur eius officium: quia idè tum lex admittit arbitrium iudicis, vt in casu prouidere possit: tale autem est bimestre designatum, cap. Ex publico, vt docet ibi glossa, & tenet Nauarr. in Summa, cap. 16. Manucl. rom. 1. Summa cap. 242. quamuis de facili non debet iudex à termino præscripto legis recedere. Intra illud tempus quando coniuges non cogitant, neque se disponunt ad ingressum Religionis, probabile est secundum aliquos teneri alterum petenti consummationem matrimonij consentire ex natura contractus, de præsentibus obligantis; quia ille terminus in fauorem Religionis concessus, non præscribitur, quando deest animus, & deli-

Sententia probabilis.

beratio; quia hæc tantum suspendunt ius vtendi, quod ex contractu præsentis acquiritur, nisi conuentio præcellerit in oppositum, aut consuetudo; aut certe aliqua alia causa, quæ aliàs excusatur à redditione debiti, & hoc maximè verum est, si periculum continentiarum in altero petente subsit: nam quod lex præscribit in fauorem Religionis, quando de ea nihil consultatur, aut intenditur, non censetur velle id decernere in præiudicium, aut periculum partis non subsistente sine, ad quem præscribit, & hoc consonat Apostolo 1. ad Corinth. 7. Oppositum huius à pluribus aliis cum D. Thoma in 4. dist. 27. tenetur quæst. 1. art. 3. quæst. 1. art. 2. ad 2. & probabiliter etiam: quia illud tempus potest dici concessum absolute in fauorem Religionis si in casu interim cogitaret de Religione, & consilium capessat, vt infra etiam Doctores tenent.

Aliqui dicunt intra tempus bimestris teneri alterum coniugem profiteri, ne fiat præiudicium parti, si addatur annus præterea probationis supra bimestre, quo expectare debet. Contrarium est magis commune & verius: quia cap. Ad Apostolicam, &c. de regularibus, &c. datur nouitio annus integer probationis, vt experiatur Religionem, cui non præiudicat matrimonium contractum, imò non derogat dispositioni legis ordinariæ, & ipsum matrimonium, quod dirimitur per professionem ingredientis hanc conditionem tacite includit, quæ excipitur redditio debiti vsque ad tempus idoneum, & vtriusque conditio est par. Hæc sententia maximè fundatur post statutum Tridentini sess. 25. cap. 15. vbi statuit legem vniuersaliter negatiuam de professione faciendam ante annum expletum nouitiatu, ac proinde excludit omnes casus. Alij dicunt excipi hunc casum, aut non comprehendendi, ac proinde debere intra illud bimestre ingredientem profiteri, quamuis etiam non perueniret ad annum 16. ætatis, alioquin esset intolerabile præiudicium parti expectare sponsum, v.g. si duodecim annorum ingressa sit, per quatuor annos, ac proinde Concilium non voluisse præiudicare, aut comprehendere hunc casum. Hæc etiam probabilis est, quia lex specialis cap. Ex publico non videtur comprehendendi sub generali Tridentini; quam tenet Nauarr. quem sequitur etiam Cordub. in 99. quæst. 38. & Henriquez lib. 1. 3. de excommunic. cap. 40. docent professum in Religione mendicantem, & translatum ad Monachalem, posse ante annum profiteri ex dispositione cap. Ad Apostolicam, &c. de reg. cui non censetur derogare Tridentinum.

49
Varia sententia circa præscriptum tempus probationis in hoc casu.

Sed quid dicendum, quando copula vi extorqueatur ante illud bimestre, an sponsa violentiam passa possit ingredi Religionem? Non posse ingredientem Archidiaconus cap. finali, dist. 11. Hostiens. in Summa, tit. de conuers. coniugat. & fauet Couarr. in 2. part. decret. cap. 7. Probabiliorum censet Durandus dist. 27. quæst. 2. Probabilem autem Sotus quæst. 1. art. 4. & alij plures. Ratio est; quia iam consummatum est matrimonium. Sententia contraria est probabilior, nisi sequatur proles, quæ alioquin sine matre educari commodè nequit, quia dolus nemini debet patrocinari, aut quis iure suo priuari sine propria culpa. Ita Paludanus dist. 27. quæst. 3. art. 2. conclus. 1. Sanchez lib. 2. dist. 22. & alij. Peccat autem sponsus inferens violentiam, & probabilius mortaliter, quia statuit impedimentum sponse,

50
Quid in casu violentia adhibita?

sponsæ, ne vtatur suo iure in re graui. Quando verò censetur matrimonium consummari, docet Sanchez lib. 2. *dispus.* 21.

§ 1

De conditionibus appositis ei contra substantiã contractus.

n *Ex ista solutione sequitur corollarium notabile, &c.* Hæc doctrina delumpta est ex *cap. finali, de conditionibus appositis*, ubi explicantur hæ tres conditiones, quas proponit Doctor. & 32. q. 2. *cap. Solet queri*, &c. quam tenent communiter expositores, & Sententiarij *dist.* 29. Ratio eius optimè assignata est à Doctore, quia isti contractus tenent sub his conditionibus, & non aliter; quæ conditiones voluntati Dei, & legi statutz matrimonij repugnant, ideoque reddunt contractum nullum; quinimò in genere, omnis conditio repugnans contractus substantiæ facit irritum, in cõtractu autem matrimonij obligat vinculum, cuius forma est perpetuitas, vt diximus: idèd nequit induci ad tempus tantum contra formam substantialem eius; fides etiam, & proles virtualiter includuntur in ipso contractu, idèd nequit tolli ad hæc obligatio stante contractu valido substantialiter. Sicut ergo ex institutione Dei contractus matrimonij debet fieri sub oppositis conditionibus; ita hæ conditiones appositæ irritant matrimonium.

Irritant matrimonium.

Ratio huius.

§ 2

Conditio de presenti, & præterito quoad inducens rationem futura.

Conditiones irritantes debent concurrere ad contractum vs fiat nullus.

Intelligitur etiam conclusio de conditionibus istis, potissimum vt sunt de futuro, quia id præ se fert textus, & exempla, & ratio assignata, quatenus suspendunt contractum, & in se repugnant substantiæ obligationis, quæ induci debet, seu iuri, quod quisque acquirit in alterum. Vnde conditiones illæ, si sunt de præterito, habentur pro turpibus, & non adiectis, & valet matrimonium. Aduertendum tamen si conditio, quæ est de præterito, & præsentis, ita trahatur in pactum, vt efficiunt matrimonium pro futuro, tunc induere conditionis futuræ naturam. vt si quis dicat: Contraho tecum si venena sterilitatis habes, quibus vtaris, & vt eis vtaris: regula ergo generalis est, quotiescumque trahitur in pactum conditio repugnans bono matrimonij, siue sit vinculum, siue fidei, siue prolis, irritare matrimonium, vt alligatur contractus tali conditioni ex vi ipsius contractus, & pacto explicito, & in vim obligationis, & dum simul conditiones concurrunt cum matrimonio, quantum ad obligationem etiam ad ipsas conditiones. Quod si non concurrunt cum matrimonio, sed ante contractum matrimonij debeant impleri, tunc non vitiant matrimonij contractum, sed habentur pro non adiectis, & contractus absolute, qui sequens est, inicitur independentè ab ipsis.

Debent exprimi in contractu.

Ratio.

Intentio non expressa non vitiat.

Aduertendum præterea, si conditio contra bonum matrimonij mente retenta non trahatur in pactum, non vitare matrimonium: quæ est communis sententia. Ratio autem est, quia contractus non procedit à tali intentione, quæ maligna est, & tacetur, sed vel ab alia intentione legitima concomitante, vel certè ab eadem intentione substantialiter, quæ inducit obligationem, vt verbis est expressa respectiue ad alterum. Vnde consensus verbis expressus est legitimus inducens obligationem, & non mente retentus; sic illa intentio ea parte, qua non exprimitur, non facit ad contractum, neque illum vitiat. Ex hoc communiter Doctores asserunt contrahi validè matrimonium ab eo, qui intendit illud non consummare, quando illam intentionem non irahit in pactum externum. Et sic consequenter dicunt Beatissimam Virginem contraxisse abso-

lutè matrimonium, cum intentione tamen seruandi voti, quam verbis non expressit.

Dubium tamen controuersum inter Doctores est, si conditio honesta expressa in contractu illum irritet; vt, contraho tecum si voueris castitatem, aut Religionem. Valere matrimonium docet Paludanus *dist.* 30. *quest.* 2. *art.* 1. *conclus.* 2. Abulensis *quest.* 32. in *cap.* 30. *Numer.* Barbarius *cap. finali, de precarijs*. Supplementum Gabrielis *dist.* 28. *quest.* 1. *art.* 3. *dnb.* 1. Imola in *leg. ubi ita donatur. ff. de donat. causa mortis*. Vasquez *tom.* 2. in 3. *part. disp.* 123. Contrariam sententiam communius tenent Doctores. D. Thom. in 4. *dist.* 28. *quest.* unica, *art.* 4. ad 3. D. Bonauentura citatur pro eadem *dist. quest. vltima*, & alij, quos breuitatis causa omitto. Vide Sanchez lib. 5. *dispus.* 11. Henriquez lib. 11. *quest. de matrimonio, c.* 4. Nauar. lib. 4. *conf. de sponsalibus, conf.* 18. Couarruias in 4. *decret.* 2. *part. cap.* 43.

§ 3
An conditio honesta irritet matrimonium. Sententia negans.

Sententia affirmans.

Quid autem in hoc sentiat Doctor, non satis liquet, quia hîc agit de conditionibus turpibus contra finem matrimonij; in quæstione autem secunda præcedentis distinctionis magis fauet primæ sententiæ; quia tum in resolutione secundi articuli asserit Beatam Virginem emissio voto absoluto virginitatis consensisse in matrimonio cum Iosepho, & consequenter transulisse potestatem sui corporis in ipsum quantum ad ius, non autem quantum ad vsum, quia vsum ille fuit impeditus per votum, ac proinde non potuit consentire in vsum. Exempla etiam quibus probat id licitum, & validum esse, eò tendunt, vt ostendatur ius mutuum in corpora separari posse ab vfu, etiam illæsa iustitia, in responsione autem ad vltimum licet fauere videatur secundæ sententiæ, inquantum dicit traditionem mutuz potestatis fuisse quoad vsum, si peteretur, quamuis certum fuit, non fore vt vnquam peteretur: tamen intelligit finem mutuz traditionis, non autem consensum in vsum, quia obligatio ex contractu insurgens ordinatur ad vsum tanquam ad actum suum legitimum, quamuis contingere posset legitime impediri ipsum vsum, vt fuit impeditus in Virgine iuxta dicta ratione voti, vt non potuerit consentire in copulam in se, neque etiam in causam eius, hoc est obligationem vinculi non impeditam in executione, vel quoad vsum, vt infert ius proximum reddendi, & petendi debitum.

Quid sentiat Doctor?

Sequitur ergo prima sententia magis ex mente Doctoris, & principiis eius inhæret, oppositis fundamento secundæ sententiæ, quibus probat separationem iuris possibilem ab vfu. Quamuis autem dicat consensisse Virginem in matrimonium, & per consequens in vsum, si peteretur, intelligi debet modo dicto, hunc consensum fuisse tantum quoad ius, non verò quoad vsum supposita reuelatione; qua consensus eius purificabatur ab vfu. Aliud enim est consentire in ius, quæ est mutua translatio specificatiue, & aliud consentire in ipsum, vt executione non impeditur, quia non potuit consistere consensus hoc modo in mutuum translationem sine voti transgressione, vt ibi probatum est; neque talis consensus coniungi potuit cum voluntate absoluta, & expressa seruandi voti, ad quam tenebatur Virgo. Præterea, in hac distinctione, §. Contra hoc si matrimonium esset consummatum, &c. Docet matrimonij vinculum manere in conuersis post consummationem, non autem matrimonij rati,

§ 4
Doctor prima sententia magis fauet.

rati, & vtrumque horum refert ad diuinam institutionem, supponens vinculi insolubilitatem ex ea esse, non verò ex copula: ex quibus patet eum sentire ius vinculij matrimonialis separare ab vsu.

55 *Probatur prima sententia.* Probatur ergo sententia prima, contractus matrimonij non irritat votum antecedens castitatis, aut Religionis: ponamus tale votum in vtroque coniuge præcessisse, & contra votum castitatis in Religione emissum irritat matrimonium ratum, & soluit ex lege; ergo etiam si tale votum trahatur in pactum, non irritat matrimonium. Probatur consequentia, votum vtriusque coniugis impedit, vsum matrimonij, siue ante, siue post matrimonium concipiatur, loquendo de voto simplici: ergo potest stare vinculum cum tali voto, etiam si trahatur in pactum. Probatur consequentia; quia conditio iure inclusa, si exprimitur, non derogat contractui, quia eandem vim habet siue teneatur, siue exprimat, vt hæc, *contraho tecum ea conditione vt non teneat ad debitum, si adulterium admisseris: contraho tecum ea conditione, vt liceat mihi intra bimestre ingredi ad Religionem ante matrimonij consummationem*, &c. Illæ conditiones lege importantur ipsius contractus, & idèd expressæ non irritant matrimonium: ergo etiam si addantur conditiones seruandæ castitatis, vel ingrediendi Religionem absolute, non irritant matrimonium.

Votum non derogat vinculo.

Includitur ipsa lege in contractum.

56 *Confirmatio.*

Votum non expressum impedit vsu.

Confirmatur, qui scientes votum mutuum castitatis, aut Religionis, & non exprimentes in contractu validè contrahunt ex secunda sententia; sed contractus non tollit impedimentum mutuum non petendi, & non reddendi debitum: ergo perinde valet contractus, etiam si illud impedimentum exprimat. Probatur consequentia, quia mutua translatio ius tribuit de nouo ratione contractus, quod habent coniuges eo modo, quo habent idem ius, si præmissis matrimonio ex communi consensu vouerent; in hoc autem casu esset impeditus, vsus manente vinculo mutuo: ergo etiam supposito impedimento, quo ipsi renunciant iuri suo, potest ex pacto seruandi voti, etiam iniri vinculum illud: haberet autem vinculum illum effectum, vt neuter, etiam dispensato voto, posset contrahere cum altero.

Secunda ratio. Separari vsu posse à dominio.

Præterea, vsus & dominium in matrimonio diuersa sunt, vt patet: quia in matrimonio consummato superueniente adulterio, vinculum, seu dominium manet idem, & insolubile; vsus tamen sequens deperditur, vel hoc modo, vel per professionem vtriusque in Religione. In matrimonio rato acquiritur de præsentibus ex vi contractus dominium, non tamen acquiritur vsus, vsque dum transeat bimestre: vnde qui violentiam inferret ad vsum matrimonij extorquendum ante illud tempus, faceret iniuriam coniugij: ergo etiam potest quis acquirere dominium non acquisito vsu, tam quoad tempus, quam etiam in perpetuum: nam si ad tempus separantur, possunt etiam ex natura impedimenti separari semper, si impedimentum est perpetuum.

57 *Soluitur obiectio ex capitulo finali de vñd. appositâ.*

Ad caput illud finale de conditionibus appositis respondetur, conditiones ibi assignatas opponi contrariè fini matrimonij, ac bono; ac proinde irritare contractum: conditiones autem honestæ castitatis, & Religionis opponuntur

negatiuè tantum, quia est cessio iuris proprij, quantum ad vsum coniugij, quæ est in potestate coniugum; neutri enim debetur vsus, nisi in quantum petit debitum, cui petitioni potest ipse renuntiare ex motiuo perfectionis virtutis, vt Religionis, aut ex motiuo castitatis; ac proinde conditiones expressæ non derogant fini matrimonij contrariè, sicut conditiones, quas enumerat Pontifex in illo capitulo finali: & possunt etiam post matrimonium sine peccato de communi consensu apponi; non ita conditiones contrariæ. Possunt etiam iuxta sententiam oppositam mente intendi, dum contrahitur, sine peccato, quamuis non in pactum adduci: sed hoc ipsum confirmat nostram sententiam: quia si ita votum antecedens matrimonium impedit vsum matrimonij, vt contrahens cum intentione non vtendi sic teneatur contrahere propter obligationem voti, sequitur etiam in pactum posse hoc deduci, quia eatenus conditiones contrariæ matrimonio sunt contra substantiam eius, quatenus destruant consensum requisitum ad matrimonium, vt deducuntur in pactum per appositionem contrariæ & prohibitiuæ à lege. Sed conditio honesta, de qua loquimur, non prohibetur lege, matrimonij: ergo si deducatur in pactum, perinde erit.

Conditio contraria, & negatiua aliter opponuntur matrimonio.

Neque contra hoc est irritari matrimonium per talem conditionem, *contraho tecum ita vt non teneat reddere debitum, & vt tenearis non petere*. Hæc conditio irritat contractum: quia contractus debet compleri in toto suo iure, quando non subest impedimentum quod de lege tenet, quale est votum castitatis, & Religionis: conditio autem non reddendi debitum, & non petendi, ex solo sine libertatis expressa, & detrahendæ obligationis, quæ ex contractu sequitur, non autem ad finem virtutis, aut perfectionis sequendæ, æquiualeat contrariæ, quia lex Superioris non admittit talem conditionem, nisi reddatur honesta per alium finem, quem ipsa lex præfert vsui matrimonij.

Obiectio soluitur.

Conditio adiecta debet esse honesta.

Obiicies. Vsus matrimonij est ex iustitia: ergo conditio prædicta, quæ deducitur in pactum, est contra substantiam matrimonij, quia ex iustitia & pacto impedit ius, seu dominium, quod acquiritur per contractum.

58 *Obiectio.*

Respondetur acquiri dominium per contractum aliquando separatum ab vsu: quia tantum quis transfert dominium in alterum, in quantum consentit in alterutrum, & potest consentire. Vnde si vsus sui corporis est impeditus per votum, non transfert dominium sui corporis, nisi sub hoc onere: transfert enim vt potest, & non aliter. Vnde sicut ex vi contractus de præsentibus transfertur dominium suspensio vsu de lege vsque ad spatium bimestris (etiam de iustitia: quia alioquin inferens vim intra illud tempus non peccaret contra iustitiam) ita etiam hæc conditio expressa in pacto non derogat matrimonio, aut permutationi dominij, quamuis separaretur ab vsu ex Ecclesiæ determinatione, quæ illud spatium tribuit consulendæ Religionis: sed lex Dei etiam admittit impedimentum voti, quod natura sua perpetuum est: ergo etiam adiecta conditio voti valebit matrimonium quantum ad translationem dominij, & non vsus, quæ separari possunt.

Soluitur.

Translatio rei cum suo onere non derogat iustitia.

Dices separationem vsus à dominio quoad breue tempus non ita obstare fini, aut bono matrimo

Replicat.

matrimo

matrimonij, sicut separatio perpetua: ergo non est par ratio.

Solutur.

Respondetur negando consequentiam, quia ex natura contractus, quo acquiritur dominium, statim perinde sequeretur usus, seu ius ad debitum exigendum, si essent diuina institutione inseparabiles, & consequenter Ecclesia non posset statuere impedimentum usus presentis: quod ergo Ecclesia statuere potest quoad tempus secundum legem Dei, hoc ipsa lex diuina statuit in fauorem Religionis, & castitatis perpetuum, quod non derogat dominio in rem, cuius usus à dominio separari potest. Vnde & votum superueniens matrimonio, non obstante dominio, & obligatione, & ex eo velut radice redundante, præstat tale impedimentum, siue alter coniugum per votum renuntiauit debito petendo, siue uterque.

Hæc distinctio conditionis oppositæ contrariæ, à conditione opposita negatiuè, fati insinuat in Doctore in illis verbis, quibus nullitatem contractus reducit ad oppositionem legis, qua præcipitur fieri sub conditione contraria illis, quæ irritant matrimonium.

60
Replicata.

Dices: Pontifex non tam attendit turpitudinem illarum conditionum, quas exprimit in cap. finali, quam oppositionem ad bonum matrimonij: ergo etiam conditio honesta perinde opposita annullat contractum.

Solutio.

Respondetur, duplicem oppositionem considerari posse, non solum, vt dictum est, contrariam, & negatiuam; sed præterea eam, quæ ex lege destruit substantiam contractus, & quæ non destruit, licet suspendat executionem alicuius obligationis manente ipsa in sua radice. Conditiones lege reprobatae primo modo destrunt contractum, & faciunt irritum, quia non tenet, nisi vt lege firmatur. Conditiones secundo modo, aut per legem toleratae, aut admittæ, non destrunt contractum, aut obligationem eius naturalem, licet actum illius obligationis impediunt. Contractus enim ea ratione, qua non est impeditus, valet, non est impeditus, qua acquiritur dominium, nempe à lege, vt per eam firmatur, quia admittit tales conditiones; non enim inhabilitat personas tales ad contractum, aliàs obligatus voto castitatis inualidè contraheret: neque extinguit contractus, vt firmatur lege, obligationem voti, aliàs non peccaret petendo debitum, quod est falsum, quia vtrumque excludit votum; neque etiam votum ex alia parte excludit contractum, quia neque inhabilitat ad ipsum, loquendo de simplici; neque etiam obligatus voto peccat contrahendo, nisi exponat se periculo voti violandi, quia Virgo sine peccato contraxit. Sic ergo lege vtrumque compatitur, & nemo redditur perplexus ex diuina lege citra propriam culpam; potest autem, vt supra dictum est, post sponsalia iurata vouere Religionem, & contrahere, (quia hæc compatible sunt) & ea intentione vt statim ingrediatur Religionem; potest etiam vouere castitatem: ergo contractus, vt subest legi, potest iniri cum tali impedimento usus per solam translationem dominij.

Compatibilitas voti, & contractus.

61

Deinde, si loquamur de matrimonio, vt procedit à consensu particulari contrahentium, nihil repugnat vtrumque transferre dominium sui corporis, retento usu quantum ad debitum coniugale copulæ, quia quisque suo iure vti po-

Quisque suo iuri potest renunciare.

test in iis, quæ propriæ dispositioni permittit lex Superioris, non reseruans aliquid libertati eorum. Vnde in lege Mosaica, vbi permittebatur repudium, poterant illam conditionem trahere in pactum, quæ iure inerat; possunt ergo coniuges, quantum est ex natura consensus particularis, renuntiare vsui, & acquirere dominium.

Ex his ergo duobus, nempe ex lege, & particulari consensu, inferitur intentum, nempe conditionem illam honestam non repugnare substantiæ matrimonij, qua impeditur usus eius, quia nec ei ex lege repugnat, nec etiam ex particulari consensu, qui illam admittit; aliter autem nequit repugnare. Quod amplius declarari optimè potest ex Doctore. §. *Ad questionem*, vbi declarat hæc bona matrimonij, & modum, quo illi conueniunt.

Conditio honesta non repugnat ex lege, aut consensu.

In primis, conditio honesta expressa in contractu, non obstat vinculo, aut eius perpetuitati, nisi in quantum lex ipsa eam importat, vt si est votum Religionis, quod dirimit matrimonium ratum. Secundò, non obstat fidei: quia non tollit quin acquiratur dominium mutuum, ita vt cum alio nequeant coniuges amplius contrahere. Tertium bonum, quod est prolis, intantum obligat, in quantum proles ipsa sequeretur: vnde & steriles possunt contrahere, aut senes, de quibus nulla est spes prolis; neque vllum est præceptum affirmatiuum, qua teneantur coniuges operam dare proli procreandæ; quod præceptum particulares personas hic & nunc obliget, seclusis circumstantiis necessitatis illius procreandæ; aliàs non possent post contractum matrimonium renuntiare debito coniugali, aut seruare castitatem, quod est falsum: ergo cessio ab actu coniugali non est cõtra substantiam Sacramenti. Si etiam loquamur de illo actu, quatenus est in remedium infirmitatis, non est dubium quin in cõelibatu ex Apostolo 1. *ad Corinthi. 7.* possit per alia media subueniri perfectiùs infirmitati, quam per copulam; si illa remedia applicentur. Vnde colligitur talem conditionem expressam in pacto non repugnare contrariè substantiæ ipsius contractus, & remanere posse vinculum, & bonum fidei, non obstante tali conditione expressa, & in his dominium perfectum corporum cum obligatione debiti in radice; licet actus eius impediatur per conditionem, cuius impedimentum non est contra substantiam contractus, sed est cessio libera ab actu, sine quo manet contractus in substantia; neque refert quo titulo inducatur illud impedimentum, modò cum eo possit iniri contractus quoad substantiam; neque contractus superueniens auferat impedimentum, sed lege compatiantur: si ergo impedimentum usus trahatur in conditionem, & pactum, nequit destrucere naturam contractus, quia conditio apposita censetur iure contractus importari, siue exprimat, siue non exprimat. Hinc ergo à posteriori colligitur talem conditionem non esse contrariam substantiæ matrimonij.

62
Vinculo non obstat.

Neque fidei.

Non obstat fidei.

o *Ad argumenta, &c.* Ad primum patet solutio, quia committit æquiocationem, sumendo *Sacramentum* pro signo sensibili gratiæ, quod comitatur contractum: illa ergo bona tria sunt vinculi, quod dicitur *Sacramentum* in significatione mystica, quo representatur coniunctionem Christi cum Ecclesia, modo explicato.

63
Ad argumenta principalia questionis.

Ad

¶ *Ad secundum, &c.* Respondet bonum fidei, ut *supra* explicuit, esse quoad obligationem, ex quo patet ad tertium, inter steriles enim matrimonium excusatur propter duo prima bona, & propter obligationem proles educandæ, si eueniat, & propter fiduciam etiam miraculi, si inest; & hoc quantum ad officium naturæ: ex alia parte est ipsis in remedium infirmitatis, quo vti licet. Dicit autem alias ubi neque est probabilitas proles secuturæ, neque intenditur miraculum à contrahentibus matrimonium, non excusari per bonum proles. Loquitur autem in vulgari sensu Doctorum, qui dicunt ad incundum matrimonium excusari personam ad detrimentum incursum per illud

Quomodo excusantur steriles.

onus, ob illa tria bona, quorum tertium inter steriles esse non contingit. Excusantur ergo per duo priora vinculi, & fidei. Unde minuat non necessarium requiri in effectu (quod confirmat præmissa) neque etiam in expectatione, aut spe; sed matrimonium sine illo posse stare, licet non possit stare cum conditione apposita, qua procuratur non secuturam copulam; hoc est, obligando ad conditionem, qua impeditur proles ex copula sequente, quia id irritat contractum, aut si post contractum sequatur talis procuratio, est peccatum mortale.

Ad vltimum patet ex litera, & responsione ad primum.

DISTINCTIO XXXII.

De matrimonio quantum ad causam finalem.

SCIENDVM etiam est, quòd cum in omnibus aliis vir præsit mulieri, ut caput corpori (est enim vir caput mulieris) in soluendo tamen carnis debito pares sunt. Ideò Apostolus vtrique pariter præcipit in hac causa sibi inuicem subiici, iniquiens, Vir debitum reddat vxori, similiter & vxor viro, quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem potestatem sui corporis habet, nec vir ad continendum, nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu, sed alter alterius potestatem habet corporis: ut poscenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares sunt, quia nec viro, nec mulieri corpus suum licet alij tradere: sed sibi inuicem debitores sunt in hac causa, ne peccandi detur occasio. Per quod non dominium tollitur viro, sed vitium. [Debent enim sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quæ prima est in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo seruitutem: ut etsi alteri eorum continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis, quod adeò verum est, ut etiam quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ causa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa non sibi alterum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis: exigere autem ultra generandi necessitatem, culpæ est venialis. Fornicari verò, vel mæchari, puniendi est criminis.]

A

1. Cor. 11. a

1. Cor. 7. a

Lib. 32. contra Faustū, c. 31. & in lib. de bono coniug. c. 6. tom. 6. c. 32. quæst. 2. Quicquid inter. Ibid. c. 7.

Quòd neuter continere valeat, nisi ex communi consensu.

QVòd verò sine consensu vxoris vir continere non valeat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Augustinus: si dicat vir, [Continere iam volo, Nolo autem, dicit vxor: non potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria?

B

In epist. ad Ediciā, quæ est 199. in initio quæ-

ad sententiam, & habetur 33. q. 5. c. Si vir dicat. *Ibid. in forma paulo inferius. & 33. quest. 5. Secundum verba.*
In prefatione expositi.

Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum compensari, Redde debitum, & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exigis, sed reddis quod debes vxori.] Idem, [Secundum verba Apostolica, etiam si vir continere voluisset, & tu voluisses, debitum tibi reddere cogeretur, & illi Deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ cedens infirmitati, nè in adulterij damnabile flagitium caderes: maritalem tibi concubitum non negaret, quantò magis te, quam magis subiectam esse decuerat, nè ipse quòque in adulterium, diabolica tentatione traheretur in reddendo huiusmodi debito, voluntati eius obtemperare conuenerat, cùm tibi voluntatem continendi acceptaret Deus, quia propter eam non faceres, nè periret maritus. Quisquis ergo compatiens infirmitati vxoris, reddit, non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxorem plangens potiùs, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens, quia duxit, securus expectat diem nouissimum.] Idem, [Vna sola causa esse potest, qua te ad id quod vouisti, non modò non hortaremur, sed etiam prohiberemus implere: si fortè tua coniux hoc tecum suscipere, animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu, & voluntate communi, & si præproperè factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm persoluenda promissio. Non enim Deus exigit si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potiùs vsurpare vetat alienum.] Idem, [Apostolus nec ad tempus, vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit coniuges carnali inuicem fraudari debito. Idem manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota, quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi auctor fuerit vir permittendo. Nam cùm ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, si priùs permisit, & postea prohibuerit, non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permissa iam priùs à viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuuit quòd priùs concesserat: non tamen mulieri ex hoc iussum dedit, vt cùm priùs vir ei concesserat, postea si prohibuerit contemnatur.] Ex his apparet, quòd vir vel mulier continentiam Deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à suo iure absoluerit, ad præteritam seruitutem, nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus suprà voluisse. Quibusdam videtur, quòd mulier non discedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel promiserit, eodem prohibente soluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui est caput mulieris. Sed meliùs hoc intelligitur in tali casu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiam, & ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit, non potest reuocari, secundum illud, *Qui vxorem suam velare permisit, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur.*

Ex Concil. Remen. 33. q. 5. Qui vxorem.

Quibus temporibus cessandum sit à coitu?

CET licèt debitum poscenti semper sit soluendum, non licet tamen quando licet conuenire, aliquando non. Propter processionis enim dies, & ieiuniorum aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinentium est, vt faciliùs impetrari possit quod postulatur.] Idem, [Quoties

Lib. de q. nou. & vet. Test. tom. 4. q. 127. ad finem.

enim vel dies natiuitatis, vel reliquæ festiuitatès aduenerint, non solum à concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinerere.] Item Ambrosius, [Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum vsum: quia & dies festi, & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus, iuxta legem cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant.]

In serm. de Dominic. 2. Aduent. 33. q. 4. Christiano, & quotiescūque.

Hieronymus videtur dissentire à promissis.

Illi autem, quod dictum est, reddere debitum non esse peccatum, videtur obuiare quod ait Hieronymus, [Quicumque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec carnes agni edere.] Item, [Si panes propositionis ab his, qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant: quanto magis panis, qui de cælo descendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulò antè adhæsere complexibus, violari atque contingi: non quòd nuptias condemnemus, sed quòd eò tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debeamus.] Hoc capitulum maxime ad ministros Ecclesiæ pertinere videtur: quibus non licebat sacra officia celebrare, atque mysteria tempore coniugalis amplexus: quo etiam præsentia Spiritus sancti non datur. Vnde idem ait, [Connubia legitima carent quidem peccato, nec tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti dabitur, etiam si Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.]

D
Circa illud. 1. Cor. 7. Ne vos tetet Satanas. & 23. q. 4. Si can. In serm. de esu agni Paschalis, tom. 4. 33. q. 4. Sciatis. Ibidem 1. Reg. 21. b Ioan. 6. d Hieron. super Matth. 32. quæst. 2. Cõnubia.

Quibus temporibus non sunt celebranda nuptia?

Nec solum in opere carnali obseruanda sunt tempora, sed etiam in celebrandis nuptiis: secundum illud, *Non oportet à Septuagesima vsque in octauam Paschæ, & tribus hebdomadis ante festum sancti Ioannis, & ab aduentu Domini vsque post Epiphaniam celebrare nuptias: quod si factum fuerit, separentur.* Item Nicolaus Papa, *Nec vxorem ducere, nec coniugia facere Quadragesimali tempore conuenire posse vllò modo arbitror.*

E
38. quæst. 4. c. Nõ oportet. Nicolai Papa ad eõsulta Bulgariaeorum 33. quæst. 4. c. Nec vxorem.

Q V Æ S T I O V N I C A .

Vtrum sit simpliciter necessarium in matrimonio reddere debitum petenti?

D. Thom. in addis. q. 53. art. 1. & hic q. 1. art. 1. D. Bonau. art. 2. q. 1. & art. 2. & 3. per totum. Richard. art. 1. q. 1. & 2. Durandus quæst. 1. Sanchius lib. 9. de matrim. dispus. 1. & 2. late, & per totum lib. 9.

CIRCA istam trigesimam secundam distinctionem quaero, Vtrum sit simpliciter necessarium in matrimonio reddere debitum petenti? Quòd non: nullus obligatur simpliciter ad peccatum mortale; sed reddere illud debitum est peccatum mortale; tum quia priuat se maximo bono, scilicet vsu rationis, quod est maius bonum, quàm actus virtutis (agens autem actum contrarium actui virtutis, vel actum vitiosum, peccat mortaliter) sed priuare se actu virtutis est peccatum mortale: ergo & priuare se vsu rationis, quod contingit in actu illo: tum quia si non esset contractus matrimonij, talis actus esset peccatum mortale; sed nullus potest seipsum licentiare, & per consequens ex actu suo proprio non licet sibi, quod prius non licuit: contractus matrimonij est actus istorum.

I
Argum. 1.

Præterea, contrahens matrimonium antequàm consummet, si intret Religionem, non tenetur reddere debitum, & tamen tunc est coniux. Et si dicas, mortuus est

Argum. 2.

ciuiliter. Contrà, ante professionem non est sic mortuus, & tamen illo tempore non tenetur reddere.

Argum. 3. Præterea, tempore obseruationis, & orationis sacræ, & ieiunij, non tenetur quis reddere debitum: quia tunc esset indispositus ad comedendum carnes agni, sicut habetur in litera: sed nullus fit inidoneus ad Eucharistiam propter actum illum, ad quem necessariò obligatur.

Argum. 4. Præterea, in loco sacro non tenetur quis reddere, quia maius malum sequitur quàm vitetur, scilicet interdictum loci, quod est malum commune quoad multitudinem, & malum quodammodò reducibile in Deum, cuius cultus impeditur in loco illo.

Ratio opp. Contrà 1. Corinth. 7. *Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus; & vir uxori debitum reddat, & uxor viro.* & probat. ibi, quia *uir non habet potestatem corporis sui, sed uxor, & è conuerso similiter.*

C O M M E N T A R I V S.

Dispositio. a **C**irca istam distinctionem trigessimam secundam, &c. In hac distinctione Scholastici cum Magistro tractant de debito coniugali; quam vnica quæstione Doctor transigit, exponens obligationem esse præcepti affirmatiui, & in duobus casibus in genere hoc præceptum non obligare.

S C H O L I V M.

Redde debitum coniugi petenti, esse actum iustitiæ ex præcepto affirmatiuo, obligante secundum debitas circumstantias, non aliter: in duobus casibus in genere non tenetur quis illud reddere. Primus est, quando petens non habet ius, ut si est adulter: probabilius est tamen adulterum posse petere, quia non est priuatus ipso facto, sed priuandus, ut tenent Sotus dist. 36. q. vnic. art. 4. vers. Vtrum vero. Palacius dist. 35. disp. 1. Henriquez lib. 11. de Matrim. cap. 15. num. 6. Item, non est ius petendi post ratum ad bimestre, cap. Ex publico, de conuers. coniug. mouet dub. an ingressus Religionem de licentia uxoris, ipsa non viuente continenter, sit extrahendus: & dicendum non posse profiteri, nisi altero coniuge votum continentie emittente, si est senex: & cogitur intrare Religionem, si est iuuenis, c. 1. cap. Cum sis. & cap. Coniugatus, de conuers. coniug. si aliter professus fuerit, est extrahendus.

2 **A**D^b quæstionem dico, quòd reddere debitum coniugale, potest intelligi dupliciter; vel propter duplicem finem, sicut matrimonium duplici de causa est institutum, ut dictum est *suprà quæst. 1. de matrimonio*; & propter primum finem, scilicet bonum prolis, reddere est dupliciter laudabile. Vno modo, quia ad finem laudabilem, scilicet ad bonum prolis. Alio modo, quia in se actus iustitiæ reddentis illi quod suum est, quia ad finem, ad quem debet esse. Propter secundum finem, scilicet causa vitandæ fornicationis, est laudabile tantum secundo modo, scilicet, quia actus iustitiæ, istud tamen iustè redditum non esset iustum, nec illi deberet reddi, nisi Deus dispensasset propter prouitatem hominis post lapsum.

Reddere debitum est præcepti affirmatiui. Præscindendo ergo primum bonum laudabile, scilicet bonum prolis, si quæratur de redditione debiti vniuersaliter ex obligatione coniugum. Dico quòd est actus præcepti affirmatiui explicantis iustitiam commutatiuam. Præceptum autem affirmatiuum obligat semper, sed non ad semper, sed pro quando actus potest esse debite circumstantionatus.

Ex duplici causa iustè negatur debitum. Et ita hic in genere potest aliquis iustè non reddere debitum coniugi dupliciter. Vno modo, si coniux amisit ius petendi, vel non habet ius petendi pro tunc. Alio modo, quando obligatur ad non reddendum vinculo fortiori. Primum^c contingit in fornicatione coniugis, maxime si alter tantum fuerit fornicatus: tunc enim innocens potest lapsum, si sibi publicè constiterit, repellere, & amittit lapsus ius petendi, pro eo quòd non seruauit fidem: & ideò non est necessariò sibi fides seruanda, saltem affirmatiuè. Si autem vterque lapsus sit, tunc paria crimina pari vindicta sunt delenda. Sic^d non habet ius petendi statim post matrimonium ratum, licet adhuc non amiserit, quia nondum peccauit, eo quòd post matrimonium ratum licet intrare Religionem: nec oportet statim, sed ad tempus potest stare in sæculo, & deliberare; & si teneretur statim reddere, teneretur facere se inhabilem ad Religionem.

Vide Rich. dist. 27. huius artic. 2. q. 2.

3 **D**uo mensuras à deliberandam, c. Ex publico, de conuers. coniug. Sed^e esto post ingressum Religionis mulier remanens in sæculo non continet, vel timetur nè continere velit, nunquid vir professus extrahendus est de Religione, & sibi reddendus? 33. quæst. 5. habetur expressè, quòd *qui uxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur.* Sed contrarium videtur expressè haberi Extrà de conuersione coniugatorum, c. 1. *Laiicus uxoratus qui de licentia, & permis-*

Vide Rich. ubi supra q. 2. & 3.

sione

fiore vxoris Religionem ingressus professionem fecerit, vxore in seculari habitu, vel in seculo permanente, nec transeunte ad Religionem, aut perpetuam continentiam non vouente: dicimus quòd nisi vxor ad Religionem transierit, aut castitatem perpetuò seruare promiserit, vir potest, & debet de monasterio reuocari.

Si autem dicatur quòd debet intelligi quando mulier non renuntiat iuri suo, sed tantùm ad tempus, vt vir vacaret orationi; hoc est contra planum sensum literæ, quia habetur ibi quòd si de licentia, & permissione vxoris monasterium ingressus, professionem fecerit, quid de stricto rigore esset faciendum, an illa compellenda esset ad continentiam, an iste extrahendus, in casu isto, quia scilicet ignorante Episcopo factum est. Sed præsentibus Presbyteris, & Monachis, dubium est; quia ista videtur renunciaffe iuri suo perpetuo quantum ad debitum petendum, licentians eum publicè ad profitendum in Religione: non enim talis renuntiatio requiritur necessariò, quòd sit de scitu Episcopi: si ergo renunciauit sufficienter, nihil iuris habet illa ad reperendum eum. Similiter coactio eius ad continentiam est aliquid licitum: & licet pœnale, tamen debitum ex ista licentia data viro: coactio autem viri ad standum cum vxore, videtur ad illicitum inducere, quia ad peccatum mortale, cum ille vouerit castitatem, & potuit vouere, quia licentians.

Saltem^f de hoc cautum est in regula Fratrum Minorum, vbi, *de his, qui volunt vitam istam accipere, dicitur, Si vxores non habent, vel si habent, & iam Monasterium intrauerint vxores vel licentiam eis dederint, auctoritate diocesani Episcopi, voto continentie iam emisso, & illius ætatis sint vxores, quòd non possit de eis oriri suspicio, dicant illis verbum sancti Euangely, &c.* Vnde prætermisissis istis conditionibus, scilicet voto continentie emisso, vel saltem licentia data auctoritate diocesani Episcopi, videtur quòd hodie fieret secundùm illud capitulum, scilicet quòd vir extraheretur, & redderetur vxori.

Et tunc quando dicitur quòd ipsa dicitur renuntiare iuri. Respondeo, non sufficienter, & perfectè quantum ad forum Ecclesiæ, quæ determinauit modum debitum istius renuntiationis per votum continentie emissum, & licentiam datam auctoritate diocesani Episcopi.

Et^b quod tangitur de peccato mortali ipsius reuocati, posset dici quòd tenetur non petere, quia renunciauit iuri suo, quantum in se fuit; sed potest reddere, quia non potuit renuntiare iuri alieno. Et quia putauit se absolutum à iure illius, idèò pro tunc non peccauit: tamen quando constat sibi per Ecclesiam, quòd non fuit absolutus à iure vxoris, tenetur sibi reddere illud, cui non potuit renuntiare.

COMMENTARIUS.

AD questionem, &c. Primò supponit actum coniugalem esse honestum, primò ob bonum prolis, tanquam ex fine. Secundò, quia est reddio debiti. Deinde hanc redditionem debiti esse præcepti affirmatiui; quod semper, & non pro semper obligat: obligat enim in certis circumstantiis, & non pro omnibus: obligat autem quando actus est debite circumstantionatus. Vt autem decidatur quando incurritur hoc debitum, præter hoc quod dicit esse debitum, quando actus est circumstantionatus, adducit duos casus generales, quibus reddere debitum non tenetur coniux, vt indè ex regula contrariorum colligatur quando est debitum, & obligatio eius petenti. Quoniam autem hæc obligatio duobus tantùm modis impeditur, nempe ex amissione iuris petendi, vel ex concurrentia maioris præcepti hic & nunc, cui cedit præceptum iustitiæ de reddendo debito: ita ad hos casus generales, seu regulas reducit excusationem negati debiti, vel quia ius amittitur, vel non ligat contra præceptum fortius obligans. subinde exponit aliquos casus, vt per exempla generales regulas confirmet, ad quas reliqua decisio in aliis similibus reducenda est in specie.

c Primum contingit in fornicatione coniugis, &c. Illic subiicit exemplum primæ regulæ, & dicit per adulterium alterius, innocentem, si ei con-

sterit publicè, repellere posse adulterum, quia ius petendi amisit, quia violauit fidem affirmatiuè, hoc est, quantum ad redditionem debiti, quod ex præcepto affirmatiuum obligat, non tenetur innocens: tenetur tamen negatiuè, hoc est, quantum ad negatiuum præceptum non committendi se alteri. Dicit autem Doctor eum amittere ius debiti, si adulterium eius sit notorium, seu publicum: videtur ergo per illa verba excludere sententiam iudicis esse necessariam, ad negandum debitum supposita notoritate facti, seu publicitate, contra Hugonem citatum à Glossa *cap. finali, de adulterijs*, &c. quam sentit etiam probabilem Innocentius *c. penult. eod.* vbi Anchoranus. Turrecremata *cap. Agathosa 27. quæst. 2.* Supplementum Gabrielis *in 4. d. 35. quæst. vnica. art. 2. concl. 6. & in solue. ad 2. & 4.* Reicere etiam videtur sententiam aliorum, qui negant requiri ad negandum debitum adultero, & amissionem iuris, aliud, quam certam scientiam de eius adultero, quam tenent communiter Theologi *in 4. dist. 35. vbi D. Thomas art. 3. in corpore.* D. Bonauent. *q. 3. Richard. art. 1. q. 3.* & alij communiter. Hostiensis, Ioan. Andreas, Anchar. *in cap. Porro, &c. de diuortijs.* Conclusio Doctoris sustinetur à Glossa *c. finali, de adulterijs.* Hostiens. *cap. Inquisitione, &c. de sent. excommunicat.* Archidiaconus *cap. In coniugio 32. q. 1. Præposit. cap. Ex parte, &c. de sponsalibus.*

Nō tenemur affirmatiuè ad debitum.

Teneri negatiuè.

An proprie auctoritate sibi est notorium.

Sententia Innocentij negatiua.

Sententia aliorum Theologorum.

r De debito coniugali. Esse honestum, & in præcepto.

Regula generalis reddendi, aut negandi debiti.

Amitti ius debiti per adulterium.

3
Probatio con-
tra primam
sententiam.

Probatur contra primam sententiam, quia amissio iuris debiti ob adulterium, est diuini Iuris, & imbibitur in contractu tanquam conditio adherens: ergo ipso Iure diuino, quando factum est notorium, conditio habet effectum suum. Probatur consequentia; quia nihil obstat; ob stare enim potest, vel scandalum, quod notoreitate tollitur, vel certe pretextus, & perturbatio debiti ordinis: quæ etiam notoreitate facti excluduntur; nam lex diuina contractus, & exceptio facta, in causa fornicationis dimitti possunt: vxorem, viro concedit propria auctoritate.

Adultero non
datur actio
deficiente vi-
sulo possessio-
rio, & con-
tractum.

Deinde, sententia iudicis non requiritur, nisi in administratum iustitiæ seruandæ in causa dubia, ne temerè fiat, quod diuina lege sancitum est; pœna autem hæc ab ipsa lege est lata, & excluditur periculum, seu temeritas notoreitate facti. Deinde, non potest adulter agere contra coniugem, nisi iure possessorio, vel contractus præteriti; sed non primo modo, qua exceptio notorij defectus tituli obstat agenti iure possessorio, cap. Ad decimas, &c. de restitut. spol. in 6. ergo quando notorium est adulterium, deficit titulus adultero, vt agit iure possessorio. & cap. Significasti, &c. de diuorij, negatur coniugi dimisso ob notorium adulterium restitutio; nec licet eidem agere ex contractu, quia lex ipsa contractus hoc ius tribuit innocenti, & cap. Ex parte, &c. de sponsalibus, &c. dicitur nemini licere dimittere vxorem sine manifesta causa fornicationis: ergo quando causa est manifesta, licet dimittere, & à fortiori negare debitum.

4
Impugnatur
secunda sen-
tentia.

Ex quo patet etiam contra secundam sententiam; negatio debiti coniugalis, & causa sufficiens eius negandi, sufficit etiam, & requiritur ad tollenda impedimenta, sed in casu cohabitationis coniugum nequit quandoque innocens commodè vti Iure suo: ergo requiritur adulterium posse probari, vel esse notorium, vt coniux neget debitum, & sine scandalo se separare, quod indicat prædictum capitulum; hoc enim requiritur ad negandum cohabitationem secundum omnes; sed cohabitatio non obligat, nisi ex iure reddendi debiti: ergo quoties soluitur ius reddendi debiti, etiam soluitur ius cohabitationis: sed nequit hoc solui ex adulterio occulto: ergo neque soluendi debiti obligatio. Deinde, licet hæc sit conditio quedam contractus, tamen in modum pœnæ Iure diuino est adiecta facti, seu violationi fidei ipsa lege, & non solum ex natura contractus: perinde enim tenet, siue coniuges habeant, nõ seruandi fidem intentionem internam, siue non habeant: ergo ex lege inest talis conditio, non aliter, quam per modum pœnæ; sed delictum priuatum nequit pœna publica puniri, mulier autem, quæ obnoxia est violentiæ, nequit suum ius conseruare commodè, nisi per separationem saltem thori, quo casu priuat alium publicè debitum; ac proinde sequitur scandalum, cum quo nequit acquirere ius negandi debiti: quia præceptum scandali fortius ligat. Sequitur etiam infamia alterius in crimine merè occulto, contra Iuris ordinem: ergo non videtur cum tanto damno adulteri posse negare debitum, quando crimen nequit probare testibus, aut aliis adminiculis, & quando nequit adhibere per separationem thori, aut cohabitationis media opportuna suo iuri seruando, & necessaria: quia

Ex occulto
adulterio non
datur separa-
tio.

Delictum oc-
cultū publi-
ca pœna non
punitur.

lex, per quam acquiritur ius completum, concedit etiam media necessaria applicari posse.

Dices vxorem posse negare debitum priuatim, & non publicè.

Contra, negatio illa non eximit mulierem à violentia, quæ ipsi imminet, & inferri potest, & vt præsumitur inferretur ab altero, si thorum ineat: ergo si acquirit ius completum negandi debiti, acquirit etiam ius separationis thori, vel etiam cohabitationis, si necessarium est ad sui iuris conseruationem: hoc autem non permittitur: ergo etiam neque illud.

Obiicit; ex hac sententia sequeretur quòd vir si teneretur ad debitum vxori adulteræ (tenetur autem in casu, quo illa non amisit ius petendi debiti) incurreret necessariò sine sua culpa damnum bigamia, quando ipsi census est lapsus alterius: hoc autem damnum non tenetur incurrere: ergo.

Respondetur negando consequentiam, in eo casu ratione damni si intendat suscipere sacros Ordines non tenetur ad debitum, cum ex culpa alterius tale damnum sequatur; sicut etiam non tenetur ad debitum reddendum, quando notabile aliud damnum sequitur.

Cæterum, quia secunda sententia est satis communis inter Theologos, posset intelligi Doctor non de negatione priuata debiti, sed de negatione debiti, & eius amissione respectiue ad forum externum, in quo crimen debet esse notorium, vt extingatur ius debiti, & sine scandalo negetur. Addit ergo crimen notorium debere esse, vt comprehendat casum, in quo ex toto tam priuatim, quam publicè extinguitur ius partis ad petendum debitum, & iuxta stylum Canonum, qui non audiunt non probantem, & compellunt ad debitum, præsumendo pro iure matrimonij, donec constet de fidei violatione.

Sed quid si vterque fidem violauit? &c. Respondet tunc paria crimina pari vindicta esse punienda: hæc est ratio Canonis, de adulterijs & supra. cap. Intelleximus, vbi dicitur paria delicta mutua compensatione tolluntur. & cap. Tua fraternitas. Paria crimina compensatione mutua delentur. Loquitur vterque Canon in casu præmissio violatæ vtrique fidei. Doctor autem ideò dicit paria crimina pari pœna censenda, seu vindicta, quia seruitus, à qua adulterium liberat innocentem, per superueniens delictum renascitur, seu per mutuum, & vtrique priuantur iure libertatis, quod aliàs ex adulterio vnus alteri competit; vnde vir nequit obicere vxori delictum, si ipse est in simili. Eodem modo, si vir vxorem ad adulterium compulit, aut tradidit: quia eo casu ipse est particeps criminis, & sibi præiudicat sciens & volens. Item, si fuerit cum ignorantia lapsus, vt qui putauit proprium esse coniugem, cap. 1. de eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ. Item, si vxor violenter oppressa fuerit, ff. ad legem Iuliam, &c. de adulter. Itē, si putans virum mortuum alteri bona fide nupsit 3. q. 2. cum per bellicam. Item, si reconciliata est viro suo post adulterium 2. q. 4. Si illic, &c. nam in eo casu cessat alter ipsi suo reconciliari: censetur autem, si interuenit copula post notum adulterium.

Dubitatur si sola suspicio adulterij sufficiat ad negandum debitum: quòd non, quia ex suspicione nemo debet priuare possessione sua. Sed contra hoc est Hieronymus in cap. 1. q. 9. Math. & habetur dist. 3. q. 2. c. Dixit Dominus, &c. vbi dicitur

5
Responsio.
Impugnatur.

Obiectis.

Aliter expli-
catur Doctor
cum commu-
ni.

6
Neuter est li-
ber si in pari
culpa sunt.

Quibus casu-
bus excusa-
tur vxor.

7
Quid iniur-
tribuas suspi-
cio.

citur ubique est fornicatio, vel fornicationis suspicio, liberè dimittitur vxor, &c. & cap. Ex literis, &c. de præsumpt. vbi dicitur ex violenta adulterij suspicione posse ferri sententiam diuortij: hoc enim crimen, seu eius probatio sicut est occulta, & non peruia, plurimum innititur indicij, & præsumptioni: requiritur tamen vt suspicio sit violenta, & indicia, quæ in foro externo probata conuincerent reum: communiter enim Doctores asserunt suspensionem violentam sufficientem adulterij noticiam inducere. Quid sit autem suspicio violenta, & quibus medijs innititur, seu indicij, habetur prædicto cap. Ex literis, &c. de præsumpt. vt si videatur solus cum sola, nudus cum nuda in lecto iacens, horis, & locis suspectis, erit violenta suspicio, & his etiam æquiuales in iudicio prudentis viri. Ex quo patet ad rationem dubitandi: quia priuatur adulter iure ab habente auctoritatem, qualis est innocens.

Suspicio violenta æquiuales probationi

8

Non teneri ante bimestre consummare matrimonium, aut reddere debitum.

Limitatio vngitur.

Præceptum affirmatiuum quando obligat.

d Sic non habet ius petendi statim post matrimonium ratum, &c. Exponit casum alium, quem supra tractauimus, nempe non teneri post matrimonium ratum reddere debitum. Patet cap. Ex publico, de conuers. coniugat. Aliqui moderni hoc limitant, si nempe alias coniux intendat Religionem, si autem non intenderit, teneri ad debitum petitum. Sed hæc ratio non satis fundatur, quia redditio debiti tunc tenet ex iustitia, quando accedit circumstantiæ, in quibus obligat præceptum affirmatiuum de eo reddendo. In proposito autem non sunt illæ circumstantiæ, neque nascitur obligatio proxima, aut compatitur cum libertate, quam concedit Ecclesia per illud tempus coniugi: ergo petitio debiti potest repelli: neque refert quod dum petitur debitum, non cogitet de Religione, quia, vt bene Doctor, huic negotio tempus idoneum deliberationi concedi conuenit, imò & Ecclesia meritò concessit, & hoc consonum est Iuri diuino, quo licet ex matrimonio rato, & non consummato transire ad Religionem, qui transitus non temerariè, sed cum magna deliberatione in casu fieri debet: ergo requirit moram. Item, licet pro tunc non cogitet, potest tamen cogitare pro reliquo tempore antequam expiret: qui imò etiam prorogare tempus implorando auctoritatem iudicij, si causa subest, vt plures tenent.

9

Obiectio.

Solutio.

Dices, posset esse periculum incontinentiæ in altero coniuge: ergo in eo casu dum non cogitat de Religione, debet reddere debitum, si non ex iustitia, saltem ex charitate.

Respondetur negando consequentiam, quia, vt bene Doctor, non tenetur consummando matrimonium, sibi impedimentum Religionis statuere. Plura alia etiam media suppetunt patienti, periculum, vt sibi prouideat ne labatur, cui non tenetur, neque ex vi contractus, neque ex charitate condescendere coniux in tantum detrimentum, seu cum impedimento maioris boni sui, ad quod est liber à seruitute debiti. Vnde sicut illi qui amisit ius debiti coniugalij sua culpa per fornicationem, neque iustitiæ, neque charitatis obligatione tenetur innocens subuenire: ita neque etiam in casu nostro. Quamuis enim debitum, & obligatio ex matrimonio rato insit, non viuunt ad vsum, & possessionem corporis alterius in præiudicium suæ libertatis, quæ tam lege diuina, quam humana conceditur intuitu sublimioris boni. Vnde D. Thomas & alij asserunt hoc spatium bimestris datam esse ab Ecclesia

non solum causa Religionis, sed apparandis nutritijs, & huiusmodi. Hanc sententiam Doctores tenet D. Thomas d. 17. q. 1. art. 3. quæst. 11. c. 2. ad 2. D. Bonauentura art. 3. quæst. 2. Syluester Rosella v. Debitum. Tabiena v. Matrimonium 3. q. 3. Paludanus d. 3. 2. q. 1. art. 1. Sotus q. 1. art. 3. Henriquez lib. 11. de matrimonio, cap. 1. 5. Etque communior, quamuis oppositum doceat Richardus in dist. 27. quæst. 2. art. 2. Nauarr. in Summa Hispan. cap. 16. & alij. Fundamentum eorum iam est impugnatum: est autem tale, nempe per contractum de præsentibus transferri de præsentibus dominiū corporum: ergo quando non cogitat coniux de Religione, vsum etiam debetur de præsentibus.

Obiectio.

Solutio.

Respondetur dominium quidem transferri, sed non vsum, quia lege diuina hæc libertas data est in fauorem Religionis, cui tempus bimestris Ecclesia præscripsit. Oppositum huius superioris in præcedenti dixi esse satis probabile: sed vtraque sententia potest etiam esse vera, & referri ad diuersas circumstantias, aut dispositionem coniugis; nam potest esse suspensus de ingressu, aut cunctanter cogitare; & in hoc intelligitur præsens resolutio: quia non tenetur sibi statuere impedimentum; potest etiam repugnare ingressui, & tali dispositioni non fauet Ecclesia, & sic intelligitur resolutio prior, cessante possibilitate ingressus cessat consultatio, & facultas ad eam data, modò finis in re, & in spe esset.

Vtraque sententia concordatur.

e Sed esto post ingressum Religionis, &c. Hic querit quid agendum sit in casu, quo post matrimonium vir est ingressus Religionem, & in ea professus, manente vxore in sæculo, quæ non continet, aut timetur non velle continere, aut non posse continentiam seruare, An illi sit restituentus de rigore maritus professus, non obstante licentia tradita & professione secuta? Difficultas in hoc consistit, an magis est cogendus coniux in sæculo manens ad continentiam seruandam; an potius restitui debeat professus. Proponit rationes difficultatis primò ex Canonibus, vt patet in litera, qui indicant cogendum manentem in sæculo ad conuersionem. Secundò verò contrarium, nempe restituendum esse professum. Item, à ratione confirmat primùm, quia ad renuntiandum suo iuri non requiritur scientia Episcopi, saltem si fiat præsentibus Presbyteris, & Monachis: si ergo renuncians sufficienter nihil iuris habet, consequenter magis cogendus est ad continentiam; quia licet sit pœnalis, tamen supposito matrimonio consummato, & licentia data, est debita. At contrà, coactio viri professi videtur indubita, obstante voto licite emisso.

10 Casus.

Manens in sæculo altero, & non continente, an professus restitui debeat.

Alterutra parti differitur.

Qua in re tenet Durandus in hac dist. q. 2. tenere votum, & manentem in sæculo cogendum esse ad continentiam. Ita etiam glossa aliquos docuisse refert in cap. 1. de conuers. coniugat. citato in litera. Alij docent, si fuit scientia iuris vxor, non debere reuocari, sed ipsam esse cogendam. Si verò ignata, reuocari posse. Ita Hugo cap. Qui vxorem 3. q. 2. Alberticus in dilectionarij, vers. v. 1. sum. Astensis cap. 2. Summa lib. 8. tit. 11. art. 2. q. 1. 2. fauet capitulum Qui vxorem, &c. citatum in litera glossa ibid. cap. Agathosa 27. quæst. 2. cap. Seriatim, verb. Post mortem, dist. 32. c. Ex parte 2. de conuersione coniugat. & cap. Veniens 3. eodem. Richardus distinct. 27. art. 3. quæst. 4. Syluest. Angelus; Tabiena, verb. Matrimonium. Sotus

11 Sententia Durandi.

Sententia Hugonis.

Tenere professionem, & cogendam partem ad continentiam.

distin. 27. q. 1. art. 4. Henriquez. Ratio huius est, quia ignorantia Iuris faciliè in mulieribus admittitur, & in militibus, & similibus personis, ideòque excusat. E contrà, si adest scientia, cum disponant Iura votum professionis, vt valeat requiri, vt voto se adstringat continentia, etiam manens in sæculo; dando ergo licentiam censetur tacite vouere. Vnde si vxor in eo casu sit suspecta, vt si est iuuenis, & sciens dispositionem Iuris, cogetur ad continentiam seruandam: non admittitur excusatio, ignorantia Iuris in viris, quoad forum externum: vnde si ignoret, siue sciat vir legis dispositionem, perinde etiam cogetur, modò licentiam tribuat vxori ad professionem iuxta hanc sententiam.

12
Cautio in regula Minoris expressa.

f. Saltem de hoc cautum est in regula fratrum Minorum, &c. Optimè & de Iure illa cautio Deo inspirante, & reuelante nostro Patri Seraphico adhibita est, non ab ipso inuenta, vt constat ex oraculo publico ipsius Christi respondentis aliis dubitantibus: sic enim ter asseruit, *Francisce nihil est de iuro, &c. Volo obseruetur ad litteram, ad litteram, ad litteram, sine glossa, sine glossa, sine glossa, &c.* vt habetur *somo primo Annalium.*

Requiri de Iure illam cautionem.

Quo vel potissimum ducor in sententiam Doctoris asserentis alteram harum conditionum requiri, ad cogendum manentem in sæculo, vt continentiam seruet, neque detur ei restitutio, nempe vel quòd emisit votum continentia; vel quòd dederit licentiam auctoritate Diocesani Episcopi, & alteram harum ex Iuris dispositione requiri ab Ecclesia, ne cogatur professus redire ad relictam. Vnde concludit Doctor rectè iis ommissis restitutionem securitatem, & faciendam repetenti coniugem professum, quia Ecclesia aliàs sequetur dispositionem c. 1. de conuersione coniugat. his ommissis,

13
Dua conditiones obseruanda vt restitutio elidatur.

Dux ergo conditiones, quas in regula expressit Pater noster Franciscus, sunt, vt vxor etiam ingrediatur monasterium, nempe si iuuenis. Secunda: si illius sit aetatis, vt non possit de ea oriri suspicio, quia senex, vt votum continentia emitat de licentia Diocesani Episcopi, & his non obseruatis neminem admittendum ad Religionem, qui matrimonio sit obnoxius. Has autem conditiones Iure præscriptas meritò docet Doctor. Quoad primam habetur *cap. Cum sis, de conuersione coniugat.* vbi dicitur, *ne virum, vel uxorem (nisi vterque ad Religionem migrauerit) transire permittas. Verum si ita vxor senex est, & sterilis, quòd sine suspitione possit esse in saeculo, dissimulare poteris, vt ea in saeculo permanente ad Religionem transeat vir eiusdem.*

Prima conditio.

Item *cap. Vxoratus, eod. Vxoratus sine licentia vxoris inter vos nullatenus recipiatur, qua integra opinio ista existat, quòd nulla marito suspicio habeatur, eam ad secundam vota velle migrare, vel quòd minus continenter debeat viuere. Quòd si talis extiterit marito eius in consorcio vestro recepto, ipsa publice in conspectu Ecclesie continentiam professam in domo propria, &c. poterit permanere. Si autem talis fuerit, qua suspitione non careat, voto consuetudine celebrato, ad secularium hominum se conuersione remoueat, & in loco Religioso, vbi Deo seruiat, perpetuò commoretur, &c.* Idem habetur *cap. Ad Apostolicam, &c. eodem.* Idem etiam insinuat *cap. Significauit nobis, &c.*

Requiri licentiam Episcopi.

Alterum verò, quòd est de licentia Episcopi, habetur 27. q. 2. *Si vir & vxor, &c.* vbi dicitur, *Si vir & vxor diuertere pro sola Religiosa inter se con-*

fererint vita, nullatenus sine Episcopi licentia fiat, &c. Idem supponitur c. 1. de conuers. coniugat. & e. *Significauit, &c.* nam primo loco dicitur, si vxor sit senex, satis esse votum continentia, ab ea emitti interueniente Episcopi auctoritate, vbi glossa in verb. *Renocari*, vbi hanc sententiam tenet: *si vxor sit senex, requiri vt interueniat licentia Episcopi & votum continentia, si vero iuuenis, requiri vt Religionem ingrediantur etiam ipsa.* Quòd tenent etiam Hostiensis, *cap. Cum sis, &c. eod. Ancharan. ibid.* Ioannes Andreas, & alij. Idem etiam colligitur ex *cap. Significauit.*

Hinc ergo sequitur hanc conditionem requiri in facie Ecclesie, siue mulier ignorauerit legem, siue non, ad effectum professionis alterius coniugis, vt tollatur ius eius petendi; vnde cum Iura id disponant, & congruè vt provideatur sufficienter matrimonio in facie Ecclesie contracto, ne fraus, aut vis in causa sit, & prospiciatur securitati vtriusque coniugis, quoad obligationem, quam habent vi contractus, & etiam transeundi ad Religionem, ne votum eius substat, aut professio iuri debiti, & ex parte solubile, quòd natura sua perpetuum esse debeat. Cum, inquam, Iura id disponant, receptio alterius absque his conditionibus, & cautione præmissa, obnoxia est restitutioni, ideòque recipientibus vxoratum illud incumbit, sicut & ipsi recepto, vt cautionem Iure præscriptam obseruent, vt patet *cap. Vxoratus.*

14
Ratio prescripta conditionis.

Quòd autem dicitur licentia tacite vouere Religionem, si sciuit ius, ac proinde compellendum intrare, non subsistit: quia Iura exprimunt votum in facie Ecclesie expressum debere emitti; conditio autem exprimens ex Iure adhiberi debet, neque tacita eam supplet. Vnde *cap. Vxoratus: Ipsa, inquit, in conspectu Ecclesie continentiam professam, &c.* ergo non sufficit implicitum votum. Probatur consequentia, quia ideò hoc sufficeret, quia Iura non ignorata inducunt, aut præscribunt tale votum: sed præscribunt votum explicitum, & in conspectu Ecclesie: nec illud solum, sed etiam ingressum Religionis, si vxor sit iuuenis: & de qua oriri possit suspicio: ergo non extinguitur ius repetendi ex natura legis, nisi conditiones explicitè compleantur.

Impugnatio sententia opposita.

Dices non esse in vsu, vt coram Diocesano illa conditiones expleantur, vel vt licentia Episcopi petatur, vt testatur Ioannes Andreas in *cap. 1. de conuers. coniugat.* & Cardin. q. 2. eodem. & Fredericus *cons. 57. in fine.*

15
Responsio.

Contra, licet fortè non requiratur licentia Episcopi, vt coniuges communi consensu ingrediantur, quia sic nullum remanet periculum incontinentia, & ipsi Canonem in casu sub diuisione loquuntur de alterutra conditione, disponentes vt si vterque ingrediatur, & professionem emittat, sufficere: tamen quando alter manet in sæculo, exigunt vt votum emittant de licentia Episcopi, & absit periculum incontinentia per aetatem. Et contra hoc nulla est praxis, neque esset ordinata, quia matrimonium in facie Ecclesie celebratum, & obligatio mutua indè redundans exigit vt sine pèficulo extingatur illa obligatio debiti, & cohabitationis; ideòque interueniat iudicium & examen Ecclesie, quòd spectat de Iure ordinario ad Diocesana, aut eius Vicarium saltem; aliàs non rectè prouideretur periculo, aut securitati ingredientis Religionem, aut inuentis in sæculo, iuxta superius dicta. Hoc enim iudicium & exam-

Impugnatur.

Requiri iudicium Ecclesie.

Id spectare ad Episcopum.

men non solum est necessarium, sed etiam de iure & consuetudine in omni casu diuortij spectat ad Episcopum, siue ex culpa fiat, siue etiam per concilium. Vnde, quando coniux ex adulterio alterius negat debitum, vt iure immunis sit a seruitute alterius, & coram Ecclesia nequit propria auctoritate deserere colibationem, nisi interueniat sententia per officium iudicis, & aliàs petens restitutionem eius auditur, donec sententia lata celebretur diuortium. Per ingressum autem Religionis, si vterque coniux impediatur, licet non requiratur sententia, aut officium iudicis, potest tamen de iure suo ordinario inquirere de causa; quando autem manet alter coniux in sæculo, non solum potest, sed etiam debet prouidere eius securitati, alioquin semper ingrediens suberit periculo restitutionis sui, si altera petat.

Causa diuortij ad Episcopum spectat.

16
Renunciatio sine requisita solemnitate non tellis iur.

Ex quibus patet responsio Doctoris ad obiectionem, quam pro opposito facit, dicens manentem alterum in sæculo non renunciare iuri suo sufficienter, & perfectè, seu requisita solemnitate, non interueniente licentia Diocesani, quantum ad forum Ecclesiæ, quæ determinauit modum debitum renuntiationis per votum continentis, & licentiam Diocesani Episcopi. Quia in re Ecclesia prouidet scandalo, & prætexitibus reuerentiæ Sacramenti, & securitati coniugatorum, quantum ad debitam fidem seruandam quoad obligationem præcepti negatiui, & perpetuitati matrimonij spiritualis per votum, ne subsit restitutioni personæ proficis, & diuortio, aut separationi à Religione.

Dubium.

Dices, quid conducit votum, cùm aliàs in sæculo manens teneatur ex vi matrimonij consummati ad fidem seruandam, quæ est fortior obligatio, aliàs non esset restituendus proficis contra votum professionis.

Solutur. Effectus voti continentis in hoc casu.

Respondetur per votum perfectè renunciare suo iuri, & irreuocabiliter; ac proinde compelli posse ad eius obseruantiam, quando votum in conspectu Ecclesiæ est emissum; vnde quamuis senex sit, Ecclesia potest, si viuat incontinenter, compellere manentem in sæculo, vt profiteatur, vel certè includatur in monasterio, vt obseruet votum factum, aliàs etiam excluditur scandalum, quod esset, si Ecclesia approbaret ingressum ex sola licentia coniugis manentis in sua libertate, cuius saluti prouidere tenetur. Vnde sicut temerè facta in præiudicium Sacramenti annullare potest, ita etiam licentiam datam sine sufficienti, & secunda cautione irritare in fauorem Sacramenti. Quod si præcesserit cautio, tunc in fauorem Religionis agere contra non obseruantem fideliter cautionem per votum præstitam.

17
Aliud dubiū. An iure actionis debeat restitui?

Dubitatur an iure actionis, aut ex solo officio iudicis conueniat remanenti in sæculo repetere coniugem proficis? casus intelligitur quando sola licentia præcessit sine voto, & sine auctoritate Diocesani.

Responsio affirmatiua.

Respondetur, si res est integra, nempe ante professionem, antequàm incorporaretur Religioni, iure actionis repeti posse coniugem reuocata licentia data. Quod si est proficis iure actionis, & non solum ex officio iudicis ei competit: quia, vt dicit Doctor, non renunciauit iuri suo, vt debuit in facie Ecclesiæ, & vt iura præscribunt: ergo ipsi manet ius actionis, & interpellandi officium iudicis. Quod tenet Abbas cap. 1.

de conuers. coning. Innocent. cap. Quidam, cod. Richard. in hac dist. q. 3. art. 2. Supplementum Gabrielis q. 1. art. 2. Guliel. noster Vorilon q. v. art. 2. Palacios in 4. dist. 27. dist. 2. Angles in flor. dist. 4. eadem dist. q. 1. de essentialibus matrimony: nam cessante iure actionis cessat etiam interpellatio, & officium iudicis; prout cessant, si præmittæ conditiones obseruentur.

3 *Et quod tangitur de peccato mortali, &c.* Hic respondet ad alteram partem prioris obiectionis, & responsio confirmat, quod iam dictum est. nempe ius debiti, & reuocationis manere coniugi in sæculo. Dicit ergo talem proficis non posse petere debitum, sed teneri reddere: quia ipse suo iuri renunciauit per professionem, & votum solemnem Religionis. Ita etiam Paludanus dist. 27. q. 3. art. 2. Abbas cap. Vxoratus, &c. de conuers. coning. Turrecremata cap. Seriatim, dist. 3. 2. art. 3. Gabriel, & Palacios citati. Ex quo inferitur professionem non esse irritam; sed suspendi effectum voti, quantum ad redditionem, donec vxor moriatur. Est communis Doctorum tam Theologorum, quàm Canonistarum, exceptis paucis, qui volunt illud votum in Religione factum habere tantum vim voti simplicis: & expressè colligitur ex cap. Ex parte 2. &c. de conuers. coniugatorum, vbij declaratur secundum matrimonium contractum ab eo, qui post professionem ad primam reuocatus est, & ea mortua contraxit, esse nullum, & cogendum esse ad monasterium regredi: quod non subsisteret, nisi prior professio esset valida, & patet cap. Agathosa 27. quæst. 2.

18

Restitutum non posse petere debitum.

Sed quid de eo, qui renitente, & contradicente vxore proficis est?

19

Dubium. Inuita parte proficis non fit monachus.

Respondetur professionem esse inualidam, quia matrimonio consummato sine licentia alterius coniugis non licet diuino iure transire ad Religionem, nisi quando prout fornicationem, aut diuortium alter suo iure cadat. Cæterum votum castitatis emissum tenet per modum voti simplicis, ita vt restitutum petere debitum non possit: quia renunciauit iuri suo quantum potuit. hoc patet ex cap. Quidam. & cap. Placet, &c. de conuers. coniugatorum. Limitat Nauarr. in Summa cap. 12. Hæc decreta vt intelligantur cum non posse exigere debitum quantum ad violentiam, quod sonat verbum Exigere, non verò quantum ad humilem, & pacificam petitionem, quam dicit licere reuocato. Eum sequitur etiam Henricus lib. 1 2. de matrim. c. 2. & lib. 1 1. c. 1 5. Sed hoc non est dicendum, quia cum voto absoluto castitatis non comparitur licita petitio. Si ergo illud tollit exactionem, ex natura talis voti inducit etiam completam obligationem, quæ voto antea est castitatis.

Tenetur voto simplici castitatu.

Limitatio Nauarri.

Reijcitur.

Ex hoc etiam sequitur illud votum non obligare in ordine ad Religionem; neque professionem emissam & irritam inducere obligationem voti, etiam simplicis, ita vt talis, mortua coniuge, ad quam rediuit, reneatur iterum regredi ad monasterium. Ratio est; quia votu illud erat omnino irritum: ergo nullum effectum inducit repugnantem lege matrimonij; non sic autem votum castitatis, licet non inducat effectum completum, quia nõ potuit renunciare iuri alterius; inducit tamen effectum, quem potest, nempe renuntiationem iuris proprii pretendi. Plura alia circa hæc clarè resoluit Sanchez lib. 7. disp. 33. & deinceps, quæ spectant ad materiam de voto.

Non obligatur votarius in ordine ad Religionem.

SCHOLIUM.

Secundus casus excusans in genere à debito reddendo, est periculum salutis propriæ, vel vitæ fetus. Ita D.Thom.hic quæst.vnic. Richard.art.1.quæst.1. Sanchez lib.9.disput.24.num.1. imò tunc non liceret reddere, quamuis quoad salutis propriæ incommodum, graue periculum incontinentiæ in altero, reddentem excusaret. Secundo ait debitum reddendum leproso, quod intellige, quando inde non oritur euidentis periculum infectionis. Ita D.Thom.hic quæst.vnic. art.1. D.Bonau.art.2.quæst.1. Richard.art.2.quæst.2. Tertio ait, accedere ad menstruatam esse culpam, & quidam, quibus fuit Gregor. respon.10.ad August. & habetur c.fin.dist.5. putans esse mortale (quibus videtur Doctor fauere, sed nihil asserit.) Ita Anton. Rub. de sponsal. num.14. & ibi Alex. de Neno num.21. Alens.2.part.q.166.memb.2.ad 5. D. Bonau.art.3. quæst.1. Vorillon.Orbellis hic. Palacios dist.1. Alij volunt tantum esse veniale. Palud.hic q.1. artic.3. Tabiena matrim.3.q.7.§.8. & Soto hic quæst.vnic.artic.2.fin. Oppositum tamen, scilicet nullum esse peccatum sic accedere, est communior sententia. Nauar. Summ.c.16.num.32. Castro 1.de leg.pæn.c.vltim. Sanchez 9.de matrim. disput.21. Ad tertium innuit esse veniale exercere actum coniugalem ante communionem. Ita Alens.2.part.q.166.memb.2.ad 3. Mayron.hic q.vnic.fin. Tabiena v. Communicare §.43. Arnil. v. Communio, n.5. Manual.1.tom.Summ.cap.65. & est certum si exerceatur causa voluptatis, si tamen causa generationis, vel vitandæ fornicationis, oppositum est satis commune, & probabilissimum.

5
Debitum non est reddendum cum dissidio salutis propriæ, vel fetus

Luit. 10.
An peccet accedens ad menstruatam.

6
Leprosa an debitum reddendum sit à sano coniuge.

Se obligauit, scilicet si ante contractum scilicet lepram. De laborantibus morbo Gallico idè iudicium.

7
Ad arg. 1. Vide in 3. d. 15. q. 1. Priuare se

Secundus^h casus est, quando obligatur fortiori vinculo ad non reddendum, puta si vergat in detrimentum propriæ incolumitatis; tenetur enim magis diligere propriam incolumitatem, quam istud debitum reddere alteri coniugi, vel sit causa occisionis fetus in utero prægnantis, vel sit causa abortus. Ad hæc enim cauenda tenetur fortiori vinculo, quam ad reddendum debitum isti. Vbi ergo est probabile periculum de extinctione fetus, vel quod nascatur abortus, non tenetur reddere. Consimiliter maiori præcepto tenetur non agere; vnde proles nascatur leprosa, quæ posset alias procreari sana, quam pro nunc satisfacere voluntati mulieris, pro quando vt in pluribus, puer nascitur leprosus; vnde non sine causa in lege Moisaica accedens ad mulierem menstruatam, debuit mori: nec mors infligebatur ibi, nisi pro peccato mortali, & graui: nec est probabile quòd in lege Euangelica, quæ est lex castitatis, sit minùs prohibitus ad menstruatam accedere.

Siⁱ obicitur: ergo leprosa non debet sanus reddere debitum, quia & est contra bonum prolis, quæ nascitur leprosa, & contra incolumitatem propriam, quia posset ex tali actu incurrere lepram; cuius tamen oppositum habetur *Extra de coniugio leproforum, cap.1.* vbi habetur: *Mandamus, vt uxores viros, & viri uxores, quæ lepræ morbum incurrant, sequantur, & eis coniugali affectione ministrent: & ad hoc eos sollicitis exhortationibus inducere non postponas. Si vero ad hoc induci non poterunt, iniungas eis, vt vterque continentiam seruet. Quod si mandatum tuum seruare contemnant, vinculo excommunicationis adstringas.* & cap. sequenti, *Si virum, vel uxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano carnale debitum exigit, generali præcepto Apostoli, quod exigitur est soluendum, cuius præcepti in hoc casu nulla exceptio inuenitur.*

Respondeo, quòd licet coniugi leprosa coniux sanus, vel leprosus, debeat reddere debitum secundum ista capita, tamen non sequitur quòd tempore menstruorum, quia ibi non est contra bonum prolis, quòd procreetur leprosa; imò magis est contra bonum prolis, quòd nunquam procreetur de ista matre, si propter lepram vitetur: hæc autem etiam non procreabitur tempore menstruorum, procreabitur tamen postea tempore competentis: & tunc sana, nunc autem leprosa. Si autem obicias de periculo lepræ in sano reddente; posset dici quòd in illa coniunctione non est probabile lepram incurri, sed diuturna cohabitatio non præcipitur, quia ex illa potest sanus infici ab infirmo. Est etiam quòd timeretur ex tali coniunctione infectio lepræ in sano reddente saltem ex frequenti, quoties leprosa peteret. Dico quòd ad talem pœnam se obligauit in contractu matrimonij. Vnde & alicubi Sacerdotes expressè ad ostium Ecclesiæ exprimunt illud.

Ad^k argumenta. Ad primum nego minorem. Ad primam probationem, dico quòd perpetuus vsus rationis est maius bonum, quam actus virtutis, & idèd qui per aliquem actum priuaret se sic vsu rationis, peccaret mortaliter: imò mortalissimè; sed carentia vsus rationis pro momento non est tantum malum, sicut actus oppositus actui virtutis, nec quodcumque priuans vsu rationis ad tempus, est peccatum: nam

nam nimia tormenta ita impediunt vsum rationis, sicut voluprates: & tamen matres scienter se exponentes: talibus tormentis, non peccarunt, sed meruerunt.

*vsn ratio-
nis, quando
peccatum.*

Ad secundam probationem, concedo quòd isti ante contractum non liceret talis actus, licet tamen post contractum; non quòd ipsi seipso licentiarè possint, sed faciunt quandam actum, quo factò Deus licentiarè eos ad quandam actum sequentem, ad quem non licentiarè sine illo præuio: & ista responsio videtur benè persuadere, quòd iste vsus non est licitus ex sola iustitia, qua voluntate propria dant se mutuo, sed adueniente approbatione Superioris.

Ad ¹ secundum, patet ex solutione, quòd coniux non habet pro tunc ius pe-

Ad 2.

Ad ^m tertium Apostolus non dicit absolute abstinendum tempore sacro, sed consuluit ad tempus, vt vacent orationi, & iterum reducantur in seipsis, nè tentent eos satanas. Et quod adducitur de Hieronymo, & ponitur 33. quæst. 4. *Quicumque uxori debitum reddidit, non potest carnes agni edere;* Respondeo, non potest omnino, cum reuerentia debita: & cum dicas, non excluditur aliquis propter actum præcepti à communicando; nego, quia aliquis actus præceptus est, propter quem iste est minùs dispositus ad reuerenter percipiendum Eucharistiam. Si tamen loquaris de excludi ex necessitate præcepti: concedo quòd non, quia non video quo modo propter hoc solum peccaret mortaliter, si perciperet corpus Domini.

Ad 3.

*Vrens nocte
uxore non
excluditur
vir manè à
cōmunican-
do necessa-
riò, sed de
congruo.*

Ad ⁿ vltimum dico quòd in loco sacro regulariter abstinendum est, quia non statim imminet periculum fornicationis, quin statim committi possit in loco non sacro. Si tamen diu oporteret eos commanere in loco sacro, negaret aliquis istum peccare si redderet debitum ibi petitum. Quod adducitur de interdicto loci; diceretur fortè, quòd propter actum occultum non est locus interdictus saltem publicè, vt oporteat cultum diuinum ibidem publicè prætermitti.

Ad 4.

*Vide sup.
dist. 13. q. 2.
An licet
reddere de-
bitum in
loco sacro.*

COMMENTARIUS.

20
*Secunda re-
gula genera-
lis subtrahit-
ur debitum.*

H Secunda casus est, &c. Hic proponit secundam regulam generalem, in qua præceptum affirmatiuum reddendi debiti non obligat, licet alter petens habeat integrum ius, & non impeditur per se, sicut in prima regula perditur quantum ad vsum. Hæc autem regula est desumpta ex natura ipsius affirmatiui, quod non obligat pro semper, sed aliquando concurrentibus circumstantiis requisitis. Vnde sicut communitur in omni materia concurrentibus præceptis contrariis, illud obtinet simpliciter, quod est superioris virtutis, aut fortius ligans, cui cedit præceptum minùs ligans. *cap. Duo mala, dist. 13.* ita etiam in proposito, quando concurret vinculum fortius ligans, quam sit præceptum de reddendo debito, ita cessat obligatio reddendi debiti: huius autem regulæ proponit aliquot exempla.

*Exempla hu-
ius regula.*

Primum exemplum est, quando vergit in detrimentum salutis corporalis. Secundum est, si sit periculum occisionis fœtus, aut abortus. Tertium exemplum, quando vxor patitur menstrua, ob periculum prolis, nè nascatur leprosa, quæ potuit sana generari. Subinde alios casus tangit in responsione ad argumenta controuersos, quos ibi explicabimus, interim hos casus explicemus, quos in corpore proposuit.

21
*Probatur pri-
mum exem-
plum.*

Quantum ad primum casum est communis omnium sententia in hac distinctione, quando scilicet est graue detrimentum salutis propriæ, non obligari reddere debitum; aut periculum graue, & probabile; & probatur, quia non tenetur reddere debitum ex iustitia, aut charitate: ergo nullo titulo. Non ex iustitia, quia non tenetur debitor creditori cum notabili vitæ suæ detrimento, v. g. ei reddere quod propriæ sustentationi præcisè esse necessarium. Deinde,

*In periculo
salutis corpo-
ralis cessat
debitum in
vsn.*

non tenetur ad vsum corporis sui, nisi ex præcepto propagandæ speciei generali, vel certè ex particulari, qua respicit commodum coniugis non ex primo, quia non est illa extrema necessitas: propagandæ speciei per particulares coniuges, hic & nunc: non ex secundo, quia neque vxor, neque maritus est dominus vitæ, idèò neuter tenetur ad vsum corporum, nisi ad illum, qui non vergit in detrimentum vitæ. Hinc patet etiam, quòd neque ex charitate, quia quilibet habet debitum conseruandi vitam propriam in casibus, in quibus non est obligatio contemnendæ vitæ, inter quos nullo modo præsens casus annumeratur.

Dices alterum posse habere periculum incontinentiæ, & peccati.

22

*Responsio.
Impugnatur.*

Contrà: magis vrget periculum non occidendi, quam illud, & illud non est extremum, quin per alia media summocti possit.

Hæc conclusio intelligenda est siue reddenti, siue petenti instar tale periculum. Excipiunt aliqui casum, in quo salus Reipublicæ dependeret ab illa copula; quo casu necessitatis contemni deberet proptia vita: quia licet præceptum vitæ conseruandæ obliget, non tamen in omni, & quibuscunque modis, instar talis obligatio. Hinc infertur etiam periculum hoc debere esse proximum; & ex natura actus: vnde si sit periculum remotum; v. g. in quibusdam, quæ in partu ordinariè periclitantur, non censerem tale periculum tollere ius debiti; quia remotum est, & ex fine matrimonij & prolis oritur: aliàs nunquam talibus liceret copulari, nec matrimonium ipsorum esset in officium naturæ, aut remedium incontinentiæ, cum etiam, quia periculum non oritur proximè ex copula; sed per accidens ex prole si sequatur, quæ semper

*Limitatio di-
ctorum.*

*Si bono com-
muni noceat.*

*Si periculum
sit proximum.*

semper non sequitur. Casus autem particulares, in quibus periculum illud imminet ex natura actus coniugalis magis spectat ad Medicos decernere.

23

Probatum secundum exemplum.
Pependenda circumstantia, & natura periculi.

Secundus casus similiter patet, quia tenentur providere salutem proles, aut eam per se non impedire, quin ad perfectum perducatur; nam hic est finis matrimonij primarij. Qualis autem sit culpa vsus matrimonij cum grauida, coniciendum est ex periculo proles; aliqui enim dicunt esse veniale tantum: sed hoc non recte, quia si absit periculum proles, non videtur adesse culpa, maxime si fiat ex animo licito, seu sine; quod si sit periculum proles, seu abortus, nequit esse culpa venialis: si enim periculum tantum sit æmotum, cui caueri potest, & de facto caueatur, iam submouetur per cautionem debitam adhibitam, & tunc vacat culpa: si autem sit proximum, erit lethale, siue sequatur mors, aut abortus proles, siue non. Resolutio autem huius dependet ex natura periculi, quam aliis relinquo coniciendam.

24

Tertium exemplum controuersum de menstrua.

Sententia negans.

Affirmatiua communis est, & Doctorum.

Damnum proles ex tali concubitu.

Præceptum veteris legis fuisse morale.

Augustin.

Tertius casus est controuersus. Prima sententia est nullum esse peccatum accedere ad patientem menstrua, aut petere. Hanc tenet poster Calstro de lege penalis, lib. 1. cap. ultimo. Glossa cap. Si causa, 3. 3. quest. 2. Sequitur Nauarr. in Summa, cap. 16. Si ratio honesta petendi subsit, ut periculum incontinentiæ, aut auersionis inter coniuges, si se subtrahant ab vsu matrimonij.

Cæterum, sententia, quam sequitur Doctor, est communis antiquorum. Tenet Alensis 2. p. quest. 166. memb. 2. solutione ad 5. D. Thomas hic art. 2. quest. 2. in corpore. D. Bonauentura art. 3. quest. 1. à Tarantasia art. 3. quest. 3. & plures alij, Probatum autem à Doctore ratione damni proles, quæ leprosa, aut certe subiecta variis infirmitatibus nascitur ex tali concubitu. Deinde, quia in lege Moisaica illud seuerè, & sub pena mortis interdicebatur *Leuit. 18. & 20.* quod præceptum non fuit cæremoniale, sed morale: nam adicitur alijs impedimenta matrimonij, & peccatis prohibitis contra castitatem, ut fatetur etiam Augustinus lib. 3. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 12. ex Ezechiele cap. 18. ubi etiam hoc ut morale proponit: *Qui ad menstruatam, inquit, non accedit, & uxorem proximi sui non violauerit, &c.* Quod non figuratè dictum docet Augustinus, siue propter aliam causam, quæ ibi non exprimitur, & lib. 3. super *Leuiticum* in c. 18. idem docet manifestè ex Ezechiele etiam in lege Euangelica id prohibitum asserens: *Hoc, inquit, quod superius sufficienter prohibuisset (supple accedere ad menstruatam) quid sibi vult, quod etiam hic hoc ipsum præceptum voluit adiungere? An forte ne in superioribus quod dictum est, figuratè accipiendum putaretur, etiam hic positum est, ubi talia prohibita sunt, quæ etiam tempore noui Testamenti, remota umbrarum veterum obseruatione sine dubio custodienda sunt? Quod videtur etiam per Prophetiam Ezechielis significasse, qui inter peccata, qua non figurata, sed manifesta iniquitatis sunt, etiam hoc commemorat: Ad mulierem menstruatam si quis accedat, & inior iustitia merita si non accedat. Qua in re non natura damnatur, sed concipiende proles noxiæ prohibetur, &c.* Quibus apparet ratio præmissa Doctoris, hoc nempe præceptum morale esse, & ob periculum proles latum.

Idem docet S. Hieronymus in præfatum locum Ezechielis, qui dicit ideo prohiberi, quia

proles ex vitio seminis per menstrua corrupti trahit infectionem, ex qua proles leprosa, & elephantica nascitur. Clemens in epistola ad Iulianum, & Iulianum discipulos. D. Gregorius responsione 1. ad Augustinum Anglorum Antistitem, & habetur in cap. finali, dist. 5. de hoc fusius Tiraquellus lib. 1. 5. Connub. num. 128. Sed respondet Calstro illud præceptum fuisse partim iudiciale, ut declarat poenam; partim cæremoniale, ut includit prohibitionem propter munditiam legalem. Sed hoc non quadrat expositioni S. Augustini, neque etiam textui, quia cap. 18. non agitur de hoc præcepto in ordine ad cæremonias legis; sed ut morale est, & coniungitur alijs, de quibus idem esse iudicium. Neque interpretatio eius, quam adhibet Patribus, etiam quadrat Augustino, aut Hieronymo; dicit enim eos loqui de prohibitione ex consilio, & ob indecentiam: illi enim causam præcepti assignant graue damnum proles, & poena adiecta declaratur grauitatem præcepti, & eius obligationis, quia talis poena non indicitur in lege, nisi ob graue peccatum, ut bene Doctor. Vnde si aliud quod peccatum ex opere illo sit, debet esse graue: quia præter damnum, quod explicuit Hieronymus, lepræ, & elephantici morbi, sequitur etiam generatio monstri; quod damnum infert, & parentibus, & maxime matri, præter ipsum damnum proles: hoc autem contingit ex superabundantia humoris noxijs, sicut & alij plures morbi infantum.

Obiicies: Experientia constare non sequi illud damnum, & plures in eo casu edi infantes, qui nihil damni patientur: damnum ergo hoc, cum sit incertum, non tollit obligationem certam præcepti.

Respondetur, sufficere ad præceptum saluandum, quod ex natura actionis subsit periculum damni securi, ut præceptum urgeat; nec referre quod finis præcepti in his, aut illis cesset, nisi tollatur vniuersaliter: certum autem est ex natura illius copulæ imminere periculum præfatum, perinde in lege noua, quam in veteri, ut Leuinus Lemnitis de occultis naturæ miraculis, & alij Medici asserunt. Ex Patribus autem citatis hic fuit finis præcepti, quod morale est, ac proinde manet in lege noua. Hinc rectè Doctor dicit uxorem non obligari ad debitum reddendum, quod vniuersale est in omnibus casibus, in quibus ipsa reddendo concurrat ad peccatum alterius. Sicut ergo matrimonium ordinatur primariò ad finem proles & bonum, ita etiam ad tempus tenentur cessare à copula parentes, quando imminet tale periculum.

Dices, melius est proli nasci leprosam, quam omnino non nasci: ergo cessatio illa non est in bonum proles, quia nec parentes suo modo cedere debent, quamuis proles sic nascatur, & ex alia parte nasci sit ipsius bonum.

Respondetur, prolem nascituram, quamuis pro eo tempore non nascatur, & melius ipsi esse non nasci tempore determinato, cum aliàs sit nascitura, in quo patitur tale detrimentum, quam in illo præcisè nasci, cum detrimento tali.

Ad aliud similiter dico, vsum matrimonij non esse commodum parentibus, nisi vt recta ratione, & lege regulatur: in proposito ex lege ordinante matrimonium ad suum finem principalem, quod est bonum proles, inhibetur talis copula, neque cum detrimento finis principalis

Clemens.

Responsio aliorum.

Impugnatur.

Damnum proles, & parentum.

26

Obiectio.

Responsio.

Non cessare finem vniuersalem legis.

27

Obiectio.

Responsio.

Finis secundarius cum detrimento primarij non est amplectendus.

25 Hieron.

palis vsus ille est rectus, ex solo sine minùs principali. Vnde in casu, quo nascatur proles leprosa, non est dubium quin parentes vellent se non fuisse in causa, vt sic nasceretur, & si res integra esset omnino, in eo casu secundùm rectam rationem vellent postponere commodum ex copula tali incommodo prolis; quod etiam est graue incommodum ipsorum parentum, & speciatim matris. Quod ergo ipsi tenentur secundùm rectam rationem eligere, hoc lex statuit.

28

Malum prauisum obligat, sicut & incursum.

Deinde, omne malum, quod obligat sub graui delicto ad remedium, si fieri, aut adhiberi potest, quando incurritur, illud idem vt præuiliu in periculo, & causis, similiter obligat vt præueniatur; sed in infirmitati prolis natæ tenentur parentes prouidere remedium, si commodè possunt: ergo etiam, ne nascatur talis, remouere causas hic, & nunc, ex quibus nascitur, donec sine detrimento tali nasci potest, maxime quando per hoc non frustrantur ipso bono prolis, quia in aliis circumstantiis ædetur sine contagio tam graui. Vnde hæc prohibitio potest ex hac ratione reuocari ad ius naturæ prouidendi bonum prolis: ideoque indignum est vt more bestiarum in se iniucem exardeant, cum tanto detrimento prolis, & sui ipsius nocimento, quorum etiam famæ detrahic, vt proles ex ipsis infecta, & monstruosa nascatur ex impotenti libidine. Merito ergo Sancti Patres hunc casum esse prohibitum exponunt, & vt cohibendæ incontinentiæ alia remedia applicentur præter copulam, cui annexum est tale periculum.

Prohibitio reuocatur ad ius naturale.

29

Obiicitio de leprosis coniugibus.

i Si obiicitur, &c. Hic obiicit contra vtrumque casum, nempe de abstinentia à copula ratione periculi, infirmitatis propriæ, & ratione menstrui fluxus, ne nascatur proles leprosa, aut aliis morbis obnoxia. Obiicit, inquam, inde sequi non posse coniugem sanum reddere debitum leprose; quia & est periculum prolis, quæ infecta ex vitio alterius nascetur; & periculum etiam propriæ salutis, ne eandem infectionem contrahat.

Responsio.

Respondet ex decisione primi, & secundi capituli de coniugio leproforum, licere reddere debitum, & petere, & ad rationem difficultatis

Ad primam obiicitioem.

Respondet primùm ex copula non sequi periculum illud infectionis, nisi sit frequens, sed ex cohabitatione diuturna, quæ non præcipitur ob periculum sani. Dato etiam opposito, dicit quòd ad hoc se obligauit sanus in contractu matrimonij: vnde, inquit, Sacerdotes expressè ad ostium Ecclesiæ illud expriment.

Ad secundam dam.

Ad secundam rationem de infectione prolis dicit in hoc casu, quo aliter nequit sana procreari, meliùs esse vt infecta nascatur, quàm vt nullo modo nascatur; & negat consequentiam prioris casus ad hunc: quia modico tempore fluxus menstrui abstinendo à copula potest proles nasci sana, & hoc melius ipsi est, vt tardius procreetur sana, quàm vt anticipatè per modicum tempus ædatur infirma.

30

Sententia communis.

Quantùm ad doctrinam traditam de redditione debiti leproso, conclusionem hanc Doctoris tenent D. Thomas in presenti dist. artic. 2: ad 4. D. Bonauentura art. 2. quæst. 1. Richardus artic. 4. quæst. 2. Maynes dist. 35. quæst. vnica, & communiter Theologi, quando non est periculum infectionis. & hanc exceptionem impor-

Scoti oper. Tom. I X.

tat prima ratio Doctoris, quia negat ex copula sequi infectionem, sed ex diuturna cohabitatione, ad quam non censet teneri: idem diceret de copula, si iudicio medicorum periculum redundaret.

Alteram autem solutio Doctoris est matrimonium inducere hanc obligationem, ac prouide esse onus ipsius contractus; vnde Presbyteri in aliquibus locis, inquit, ante fores Ecclesiæ, id exponunt. scio in Hibernia id in vsu fuisse, vt non solum coniuges admonerentur huius obligationis; sed præterea transiret in formam contractus, quæ fuit talis: *Accipio te in meam, & te in meam, cum omnibus conditionibus sanis & infirmitatis, vel vt vulgari exprimitur fad ishlaine, agus fad theaslaine*, quod idem sonat. Casus ergo potest intelligi, vel vt lepra præcesserit matrimonium, & sciatur à sano; vel etiam vt transit onus, hoc explicitum in ipsam formam contractus in casu, quo eueniret; vel tertio vt contractui, tanquam inter sanos celebrato, non præuifa infirmitas sequeretur. In vtroque casu priori tenetur coniux sanus reddere debitum, quia vitium rei patefactum cognouit, & ei per consensum liberum, & absolutum adhæsit permittens corpus sanum pro leproso. Est idem dicendum in secundo casu, quando specificata conditio in forma contractus, quæ æquè vtrumque afficit, & quisque se etiam iure suo spoliatur in euentu, quo accideret: nam licet in aliis infirmitatibus, quæ proximè tendunt ad mortem, & paruo tempore durant, fortè non liceret talis contractus contra iuris diuini vinculum fortius obligans ad vitæ conseruationem: tamen in lepra, & aliis diuturnis, ex quibus periculum euident, aut probabile vitæ non incurritur, hoc onus etiam in contractum, & eius formam transire potest; aliàs certè non liceret sano matrimonium contrahere cum leprosa, quam talem cognoscit, nisi iuri suo cederet.

Praxi in Hibernia seruata.

Circumstantia.

31 Resoluitur tertius casus.

In tertio casu maior est difficultas: quia tunc neque præuidetur lepra, neque in contractum ex pacto trahitur ius seruitutis in casu lepræ magis, quàm vt vi contractus matrimonialis sequitur. Doctor loquitur absolute, *Dico*, inquit, *quòd ad talem penam se obligauit in contractu matrimonij, &c.* quod & tenet Bassolis quæst. vnica, art. 3. Gulielmus Vorillon quæst. vnica, art. 2. Hæc sententia satis patet ex textu cap. 2. de coniugio leproforum. Loquimur autem in casu matrimonij consummati, aut etiam rati, quando coniux sana non ingrederetur Religionem, aut leprosa suo iuri non cederet. Dicit autem textus, *quoniam nemini licet, excepta causa fornicationis, uxorem dimittere, constat quòd siue mulier lepra percussa fuerit, seu alia graui infirmitate detenta, non est à viro propterea separanda, aut dimittenda, &c.* Quamuis hæc verba ad cohabitationem referri commodè possint: tamen faciunt ad propositum, quia minus periculum est infectionis in redditione debiti, quàm in cohabitatione: ergo si hæc nequit fieri ex causa lepræ, aut alterius morbi contagiosi sine periculo mortis incurrendæ, neque etiam subtrahi potest debitum, & perinde matrimonium ad vtrumque obligat. Deinde, fortius ligat matrimonij debitum, quàm periculum infirmitatis, quæ ad mortem non ducit, qualis est lepra, nisi sit horribilis cum defluxione membrorum: ergo hoc periculum non

Teneri ad debitu.

obligat. Antecedens patet, quia licet matrimonium sit institutum in officium naturæ, & non ut illam destruat, tamen vsus matrimonij tunc destruit, quando alias morbus de se inducit periculum mortis.

32

Præterea, illud non tollit redditionem iustam debiti, quod non obligat ad aliud ex præcepto strictiori, contra quod fieret peccatum cum transgressione eius reddendo debitum. Sed potest sanus, si velit contemnere periculum contagionis, reddendo debitum ex fine matrimonij, & sine vilo peccato, ut docent plures: ergo periculum hoc, quod non est mortis, sed infectionis, non tollit debitum vsus matrimonij. Subsumptum patet, aliàs sanus sciens lepram alterius non posset contrahere cum ipsa matrimonium licite, non habens intentionem ingrediendi Religionem, aut non ingrediens post

Lepra non inhabilitat ad matrimonium.

Circumstantia obligationis præcepti affirmatiui debiti.

tatum: quod nullus dicit, lepra enim non inhabilitat ad matrimonium, neque ad finem eius, siue ut tendit ad prolem, siue etiam ut est remedium concupiscentiæ: qui autem contrahit absque animo vouendi Religionem, contrahit in ordine ad vtrumque finem, ex natura ipsius contractus, qui obligationem hanc inducit ad debitum: ergo citra culpam innocentis, quando cessat ingressus Religionis, neque contrahens esse liber à debito, non occurrente præcepto fortiori, quod nullum est in proposito; ac proinde potest uti iure suo in ordine ad vtrumque finem, idcoque hic currit obligatio præcepti affirmatiui, quod incurritur, quando actus est circumstantionatus; est autem circumstantionatus perfectè, quando alter non cedit iuri suo, neque illud amittit ex propria culpa, aut ex ordinatione legis Superioris, neque occurrente præcepto fortiùs ligante, ut quando interuenit periculum infirmitatis inducentis ad mortem, aut periculum prolis, ac præterea refertur actus ipse in finem, quem lege fortiori, nempe bonum prolis, & remediū concupiscentiæ: quamuis etiam infirmitas non diuturna hic & nunc pro aliquo tempore excusaret alterum à debito, pro breui tempore, donec cessaret periculum; quia in hoc non facit iniuriam notabilem coniugi, tamen infirmitas diuturna, & quæ mortem non accelerat, non excusat à debito. Vnde hæc sententia etiam ex rationibus præmissis satis videtur probabilis, ut eam Doctör probabilem reddit, quamuis priorem etiam sequatur.

33
Quid de cohabitatione.

Tenendo etiam hanc sententiam idem dicendum erit de cohabitatione, quamuis Doctores pro prima sententia Doctöris allegati teneant idem, quod Doctör iuxta illam asserit, nempe non obligari sanum ad cohabitationem; quæ est D. Thomæ, D. Bonauenturæ, & plurium aliorum, & frequentior, asserendo tamen non obstante periculo infectionis coniugem sanum ad debitum, ex vi ipsius contractus obligari; idem dicendum esset quoad cohabitationem, scilicet teneri, ut Caiones citati magis expriment.

Alii casus frustrati debiti.

Alios casus affligunt Doctores, in quibus est licitum aliquando negare debitum, ut si alter est nimius, & inordinatus in petendo; quod etiam vergit in detrimentum generationis, si alter est insanus mente, quia sic petitio illius est nulla, cum non sit voluntaria; non supposita autem petitione, nulla est mora non reddentis: de-

trimentum etiam notabile temporale, & sic de reliquis, quæ ad prædictas regulas possunt reduci in genere; excommunicatio tamen non inducit suspensionem debiti, aut cohabitationis. Item, affinitas contracta, & alia eiusmodi, quæ legi possunt apud Summitas, sufficit petitio tacita saltem in vxore, ut obligetur vir ad debitum.

k *Ad argumenta. Ad primum, &c.* Hoc argumentum videtur sumi secundum sententiam Hugonis 33. *quest. 4. cap. Vir cum propria, &c.* vbi asserit vsum matrimonij semper esse peccatum, saltem veniale. Omitto errorem antiquorum hæreticorum in hoc, qui damnabant nuptias ob vsu: hoc etiam argumentum explicatur *suprà* quoad doctrinam eius *dist. præcedenti. §. Hic dicitur*, de qua ibi dictum est.

34
Responsio ad argumenta principalia.

Respondet, dato scilicet quod vsus coniugij priuaret vsu rationis; quoad modicum tempus non esse peccatum, ut patet in martyribus, quia aliud bonum præponderat, ut est propagatio speciei. Verum tamen est supponi in argumento falsum: quia non priuatur vsu rationis, sed consideratione viuaciori eius.

Ad primum membrum.

Alia ratio insinuat in argumento præmissa, nempe idco vsus matrimonij non esse peccatum mortale, quia interuenit contractus; sed nullus potest se licentiaré ad actum aliàs illicitum, si ex proprio actu se licentiat ad ipsum, id est, nullus ex propria auctoritate potest reddere sibi licitum, quod aliàs fuit illicitum: ergo neque per contractum matrimonij, qui consistit in proprio actu, & consensu fit licitus vsus eius.

Secundum membrum.

Respondet Doctör interueniente contractu per legem, & superiorem reddi licitum vsu: quod etiam verum est in reliquis contractibus permutationis. Hinc colligit vsus matrimonij non esse licitum ex iniustitia priuata, quæ procedit à voluntate priuata coniugum, sed ut firmatur per superiorem, nempe à Deo. Hanc difficultatem tractauimus *suprà dist. 26. de institutione matrimonij.*

Solutum.

Vsus matrimonij lege approbatur.

l *Ad secundum, &c.* Respondet ex dictis in prima regula, nempe ingredientem Religionem non teneri ad debitum, aut per spatium deliberationis, aut per tempus etiam nouitiatu: de quo casu aliàs *suprà* est dictum.

35
Ad secundum.

m *Ad tertium, &c.* Hoc argumentum petit difficultatem, an tempore sacro obseruationis, & ieiunij, & sumptionis Eucharistiæ saltem ex præcepto teneatur coniux ad non reddendum debitum coniugale, quo mundiùs accedat, & perfectiori reuerentia ad Eucharistiã sumendam. Non desunt authoritates Patrum, qui id videntur reprobare, ut Hieronymus in *Apologia ad Pamachium, & lib. 1. contra Iovinianum, & in sermone in vigilia Paschatis, & habetur 3. 7. 4. cap. Sciatis, &c.* Aliqui ergo dicunt esse culpam venialem, &c. Aliqui verò nullam culpam, si causa prolis exerceatur. Idco Sanctus Gregorius *respons. 1. ad Aug. & refertur cap. Vir cum propria, &c. eodem. Talem, ait, suo relinquendum esse iudicio, quia à nobis inquit, prohiberi non debet, &c.* Hæc sententia est satis communis. Doctör negat tantum peccare mortaliter: considerandæ ergo circumstantiæ, & dispositio accedentis, & quid magis proficuum est suadendum: quia certa regula hic præscribi nequit. Videantur quæ dicta sunt in prima parte huius commenti.

Ad tertium: An tempore ieiunij, orationis & cõmunionis negari possit debitum.

Gregorius.

Aliud

Aliud de diebus ieiunij abstinere est quidem Consilij causa orationis, vt Apostolus 1. ad Corinth. 7. quod plures tenent; contrarium aiunt multi etiam esse peccatum veniale. Sed in hoc idem consequenter tenendum est, sicut in communione; nam causa voluptatis tantum vti coniuge nequit carere culpa veniali; quod maxime verum est, quando præscribitur oratio, maceratio carnis, & accessus ad communionem, ad quæ illecebrosi minus apti sunt, & Christiani non debent ita curam sui abicere, vt semper in voluptate quouis tempore, & sine discrimine hæreant; sed aliquando vasa sua in munditia, & sanctitate possidere; neque videtur contemptu aliquo carere opera orationis, & mortificationis negligere, & diuini cultus decentiam, maxime cum alijs nullum incontinentiæ periculum notabile subit.

36
De delicto in loco sacro.

Primum dictum.

Secundum dictum.

Primum tenent alij.

Sententia Suarez.
Habere deformitatem faciem.

n Ad vltimum, &c. Quod petit difficultatem circumstantiæ loci sacri, dicit abstinendum esse regulariter; quia periculum incontinentiæ nequit pro paruo tempore ita imminere, quin vsus matrimonij extra locum sacrum expectari possit; quod si tamen diu ibidem commorandum esset, vt si coniuges in loco sacro obdiderent, tunc licitum esse vltum matrimonij, ob periculum incontinentiæ: dicit præterea, ex concubitu occulto non interdicti Ecclesiam publicè. Primum dictum, scilicet regulariter non licere petere, aut dare debitum coniugale in loco sacro, tenent Paludanus d. 3. q. 3. art. 2. Richardus in dist. 3. 2. art. 3. q. 1. Supplementum Gabrielis q. vnic. art. 2. Sotus art. 3. concl. 3. Caietanus, Armilla, Victoria, verb. Matrimonium. Nauarr. c. 16. Rodriguez in Summ. tom. 2. cap. 243. Valquez 1. 2. q. 72. art. 6. disp. 98. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 15. puncto 1. Henriquez lib. 1. 1. de matrim. cap. 6. est contra Suarez 3. p. q. 83. art. 3. disp. 81. sect. 4. quia negat deformitatem specialem oritii in eo, quod polluat Ec-

clesia effusione sanguinis, aut seminis, quibus tantum ob indecentiam coniunctum est interdictum loci. Probat tamen contrarium, quia Canones Ecclesiastici prohibent hæc fieri in Ecclesia vt cap. vnic. de consecratione Ecclesie in 6. cap. Ecclesijs, de consecrat. dist. 1. & cap. Si mossum, eod. cap. Significasti, de adult. & cap. final. de consecratione Ecclesia dist. 68. eo ipso, quo violatur Ecclesia huiusmodi, violatur res sacra, & dedicata ad diuinum cultum, & reuerentia ei debita ex Iure Ecclesiastico: ergo erit sacrilegium; ac proinde, vt dicit Doctor, regulariter illicitum, & sicut grauis est violatio, qua Ecclesia interdicta est, ita etiam graue est peccatum, quod perinde ratione actus vt procedit à petente, & reddente in loco sacro vtrumque afficit. Non ita sacrilegium, quod committit astrictus voto castitatis petens debitum, non afficit reddentem, maxime si votum tantum fuit de non petendo debitum: quia malitia huius actus afficit personam, cui interdicatur, & tenetur voto. Communis ergo sententia est accessum in Ecclesia ad actum coniugalem esse peccatum mortale extra casum necessitatis.

Esse mortale peccatum.

37
Secundum dictum commune.

Secundus casus, seu dictum Doctoris est, si diu maneat in Ecclesia, ita vt egredi non possint, carere culpa vsus coniugij: quam tenent Alensis 2. part. quest. 166. memb. 2. ad 1. Albertus Magnus in hac dist. art. 1. ad 2. Richardus art. 3. quest. 1. & communior Doctorum, dicunt etiam plures in eo casu Ecclesiam non pollui, neque violari, quod probabile est: quam tenent Rossella, Syluester, Castro lib. 1. de lege penali, cap. 7. Couarr. 4. decret. 2. part. cap. 7. Henriquez, Sanchez disp. 15. lib. 9. quest. 1.

Tertium dictum Doctoris patet, quia ad hunc effectum, qui est ex lege, ad publicum interdictum Ecclesie requiritur publica notitia per famam, aut confessionem coniugum.

Tertium dictum.

DISTINCTIO XXXIII.

Qualis fides thori fuerit in Patribus antiquis?

VERITUR hinc de antiquis Patribus, qui plures simul leguntur habuisse vxores, vel concubinas, vtrum peccauerint? Ad quod dicimus; Pro varietate temporum varia inuenitur dispensatio conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam, scilicet & Euam, inchoatum est coniugium, Deo per os Adæ dicente, *Homo adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna*; & secundum inchoationis modum inter duos tantum per omnem successionem temporum contraheretur coniugium, si primi homines in obedientia persistissent. Post eorum verò copulam filij & filia eorum matrimonio coniuncti sunt, sed vnus vni tantum. Ideo autem fratres sororibus tunc sunt copulati: quia non erant alia mulieres, vel viri, quibus Adæ filij, vel filia iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea verò cum iam penè omnes homines falsis dijs seruirent, paucis in cultu Dei permanentibus, consultum est à Deo

A
32. quest. 4. c. Recurrat nunc, parat. His ita.

Genes. 2. d

Genes. 4. c
Quis primo accepit duas vxores?

plures in matrimonio copulare sibi, ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abraham viuentē vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiam liberis, & ancillis se copulauit. Et filiaē Loth patre ebrio * vsq̄ sunt. Cū enim cæteris in idololatria relictis, Abraham, & filios eius in peculiarem populum sibi Dominus elegisset, ritē multarum fœcunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur, quia in successione sanguinis erat successio Religionis. Vnde etiam in lege maledicta erat sterilis: quæ non relinquebat semen super terram. Hinc etiam Sacerdotibus coniugia decreta sunt, quia in successione familiaē, successio est officij. Non ergo Abraham, vel Iacob deliquit, quia præter vxorem filios ex ancilla quæsiuit: nec tamen illorum exemplo præter coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cū illorum coniugia nostrorum æquentur virginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Augustinus sic ait, [Antiquis iustis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis utebantur, nec contra naturam hoc faciebant: cū non lasciuendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant, nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum.] Idem, [Obiiciuntur Iacob quatuor vxores, quod quando mos erat, crimen non erat. Sic Patriarchæ coniugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed prouidentia propagandæ successione, sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur non auiditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis.] Idem alibi, [Antiquis temporibus, cū adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, iusti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate: qui multo facilius continere possent, & vellent. Utebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat, quas castius habebat, quàm nunc vnam quilibet istorum, in quibus videmus, quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderij.] Item Ambrosius, [Dixit Sara ad Abraham, Ecce conclusit me Dominus, vt non pariam: Intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea: & ita factum est. Considera primum quòd Abraham ante legem Moyse, & ante Euangelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem præuenit. Non enim interdictum videbatur. Secundò considera, quòd non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non perulantis formæ captus decore ancillæ contubernio coniugalem posthabuit thorum: sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluuium raritas erat humani generis, erat etiam Religionis. Denique & Loth sancti filiaē hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt: ne genus deficeret humanum, & ideò publici muneris gratia, priuatam culpam prætexit.] Item Augustinus, [Iustus quamuis cupiat dissolui, & esse cum Christo, tamen sumit alimentum, non cupiditate viuendi, sed officio consulendi, vt maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri fœminis iure nuptiarum officiosum fuit sanctis viris, nō libidinosum.] [Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis, & vtrumque non est sine delectatione carnali: quæ tamen modificata, & refrænante temperantia in vsum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est cibus,

hoc

32. quæst. 4.
c. Recur-
rat, in fine.
Genes. 16. a
* Al. abu-
lx.
Genes. 29.
30.
Genes. 19. g
Deuter. 7. e
Exod. 23. d
Leuit. 21. c

Lib. de bo-
no coniuga-
li, cap. 15.
tom. 6. con-
tra Faustū,
lib. 22. cap.
47.
Ibid. c. 48.
& habetur
33. quæst. 4.
c. Obiiciū-
tur.
Actū 2. c
Idem de bo-
no coniuga-
li, cap. 13.

1. Cor. 7. a
Lib. 1. de
Abraham
Patriarcha,
c. 4. & 32.
quæst. 4. c.
Dixit Sa-
ra.
Genes. 16. a

Genes. 19. g

Lib. de bo-
no coniuga-
li, c. 15. tom. 6.
Philip. 1.
Ibid. c. 16.

hoc est in quærenda prole fornicarius, vel illicitus concubitus; & quod est in cibo licito immoderatio appetitus, hoc est in coniugibus venialis ille concubitus.]

Non præfertur virginitas Ioannis castitati Abrahamæ.

Quod verò castitas virginalis non præferatur in merito coniugali castitati Abrahamæ, Augustinus ostendit, inquit, [Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, & in Ioanne, qui passus non est, sic non est impar meritum continentiam in Ioanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & istius connubium, pro temporum distributione Christo militauerunt, sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in solo habebat habitu.] [Melior est autem castitas cœlibum quàm nuptiarum, quarum vnam Abraham habebat in vsu, ambas in habitu. Castè enim & coniugaliter vixit. Esse autem castus sine coniugio potuit, sed tunc non oportuit.] Item Hieronymus, [Quis ignoret, sub alta dispensatione Dei, omnes retro Sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quomodo Abraham antè placuit in coniugio, sic nunc virgines placent in castitate. Seruiuit ille legi, & tempori suo, seruiamus & nos legi, & tempori nostro, in quos fines sæculorum deueniunt.] Ex his apparet, quòd sancti Patres ante legem sine peccato plures habuerunt vxores, vel concubinas. Eas enim nunc vxores appellat Scriptura, nunc concubinas. Rachel tamen & Lia ambæ vxores fuerunt, non concubinae.

B
Lib. de bono coniug. c. 21.

Idem ibid. cap. 22.

Lib. 2. contra Iovin. parum post princip. & habetur 32. 9. 4. c. Quis ignoret? 1. Cor. 10. c. Genes. 19. e, f

Oppositio.

Si quis opponat, quòd fidem thori non seruabant illi Patres. Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis vxoribus, vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis verò tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & aliis quibusdam. Permisit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir scribebat causas, pro quibus vxorem repudiabat. Permisit autem aliam ducere dato priori libello, quod propter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit. Non vt concederetur dissidium, sed vt tolleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent peiora, & hoc permitendo non Dei iustitiam demonstrauit, sed in peccatore minuit culpam.

C
Quæ erat consuetudo legalis. Levit. 18. a Deut. 27. d Deut. 24. a Mat. 19. a Chrysost. in expos. 2. sup. Mat. 19. cap.

Cui licebat plures habere, vel non?

Sed nunquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio, *Non habebit Rex vxores plurimas, quæ alluciant animam eius.* Super quem locum ait Augustinus, [Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse. Dauid autem plures habuit, nec præceptum præterit. Permissum est enim Regi plures habere, non plurimas; quæ alluciant animam, multiplicatæ. Cùm tamen additur, *Vt non eleuetur cor eius,* alienigenas habere prohibitum esse videtur. Verumtamen multiplicatio vxorum generaliter prohibita est. Permissum est autem Regi plures habere, sed non multiplicare.] Veniente autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem, honestioremque institutionem, vt vnus vni in figura

D
Deut. 17. e Lib. 5. in Deut. c. 27. tom. 4. 3. Reg. 11. a 2. Reg. 12. c Galat. 4. a

* Al. sciē-
tia. fione generis, sed in perfectione vitæ, & sinceritate * conscientiæ, & virginitas fecunditati præfertur, & Sacerdotibus continentia indicitur.

De virginitate mentis, & carnis.

E Melior est autem virginitas mentis, quàm carnis. Vnde Ambrosius, [Tolerabilius est mentem virginem, quàm carnem habere, vtrumque bonum est, si liceat: si non liceat, saltem non homini, sed Deo castissimus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest, nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam.] [Idem., Non potest caro antè corrumpi, nisi mens antè fuerit corrupta.] Item Isidorus, [Non potest corpus corrumpi, nisi priùs animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat.] In fine huius capituli aperitur quomodo verum sit, nisi anima priùs fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi, scilicet peccato. Illud etiam Augustini aduertendum est. [Sicut, inquit, sanctius est mori fame, quàm idolothyti vesci, ita sanctius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu stirpem quærere. Vndecumque verò nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti & salui erunt: semen enim ex qualicumque homine, Dei creatura est, & eo malè videnti, malè erit, non ipsum aliquando malum erit.]

Q V Æ S T I O I.

Vtrum fuerit licita aliquando bigamia?

D.Thom. *hic quest. 1. art. 1.* D. Bonauent. *art. 1. per totum.* Richardus *art. 1. quest. 2.* Sotus *quest. 1. art. 3.* Gabr. *quest. 1. art. 2.* Sanchius *lib. 7. de matrim. disp. 80.* Bellarminus *lib. 1. de matrim. cap. 11.*

1

IRCA istam trigesimam tertiam distinctionem, in qua Magister agit de matrimonio antiquorum Patrum, quæro de bigamia primò: & secundò de repudiatione vxoris. Circa primum quæro duo, primò quantum ad legem naturæ, vel Mosâicam, Vtrum fuerit aliquando licita bigamia? Secundò, quantum ad legem Euangelicam, Vtrum bigamus ante Baptismum, posset post Baptismum ad sacros Ordines promoueri? Ad primum, arguitur quòd non: quia bigamia est contra legem naturæ. Quod probatur, tum ex illo verbo Genes. 2. *Erunt duo in carne una*, vbi expressit legem naturæ de matrimonio: non ergo plures quàm duo: tum ex Glossa quadam interlineari de Lamech. *Acceptit uxores duas*, &c. vbi habetur, quòd iste primus induxit bigamiam, quæ est contra legem naturæ.

Argum. 1.

Genes. 4.

Argum. 2.

Præterea (vt ita loquar) biuiria nunquam licuit, ita quòd mulier duos viros haberet: ergo nec è conuerso. Consequentia probatur, quia ad actus coniugales æquales iudicantur. 1. *Corinth. 7.*

Ratio ad opp. Patres antiqui habuerunt plures uxores.

Contrà, *Genes. 16.* Abraham habuit Saram, Agar, & Ceturam. & de Iacob, *Genes. 29.* & 30. qui habuit quatuor uxores; & de Dauid 2. *Reg. 5.* non est autem probabile, quòd isti sancti Patres in tali copula fecerint aliquid illicitum: ergo.

Præterea, Augustinus de bono coniugali versus finem. *Antiquis iustis non fuit illicitum, quòd pluribus fœminis utebantur: neque contra naturam hoc faciebant, cum causa gignendi hoc facerent: neque contra legem, neque contra morem: quia eo tempore nulla lege erat prohibitum.*

Ordo & di-
uisio quæstio-
nis.

Circa distinctionem trigessimam tertiam, &c. In hac distinctione in qua Magister agit de coniugio antiquorum Patrum, proponit duas quæstiones principales, quarum prima est de bigamia, secunda de repudio. Sed primam diui-

dit in duas. Primò quærens an fuerit bigamia licita in lege naturæ, aut Mosaica. Secundò, An bigamus possit ordinari, vel an Baptismus tollat bigamiam, hinc secunda, quæ principalis, exponitur tertio loco.

SCHOLIUM.

Quantum ad officium naturæ, & finem procreandi, videtur bigamia licita, solo iure naturæ assensu; tamen quantum ad finem remedij concupiscentiæ, stricta iustitia petit commutationem vnius corporis pro vno: sed hoc videtur de iure naturæ, tantum inchoatiuè & fundamentaliter, completiuè autem & formaliter iure positiuo superioris, scilicet Dei, ut dictum est de indissolubilitate dist. 26. est dicere polygamiam non esse iure naturæ irritam: quod tenent Durand hic quæst. 1. Abulens. 1. Reg. quæst. 25. & cap. 19. Matth. quæst. 30. Caiet. cap. 16. in Genes. Medin. lib. 4. de sacr. homin. contin. controuer. 1. cap. 9. Palacios hic disput. 1. col. 16. Gabr. quæst. 1. art. 2. fin.

Hic primò videndum est, quid requiritur ad strictam iustitiam commutatiuam in contractu matrimoniali, & hoc ex parte contrahentium: & quid ultra hoc additur ad completam iustitiam in tali contractu, & hoc ex parte superioris. Secundò, quid in casu sufficit ad iustitiam quantum ad istam materiam, de qua quæritur, & qualiter istud sufficiens fiat completè iustum.

De primo, dico quòd in omni commutatione quantum est ex parte commutantium, & commutatorum, stricta iustitia requirit æqualitatem commutatorum, quantum possibile est: & hoc ad illum finem, propter quem commutatur: ista autem commutatio in contractu matrimoniali fit propter duas causas. Vna, scilicet propter procreationem prolis: alia in remedium vitandæ fornicationis. Quantum ad primum, corpus viri est maioris valoris quàm corpus mulieris, quia pro eodem tempore idem vir potest plures fœcundare, quàm eadem mulier possit à viris concipere.

Quantum ergo ad istum finem de stricta iustitia, videtur bigamia licita, ut vir cum tot corporibus mulierum corpus suum commutet, quot potest fœcundare, eo modo quo est eis possibile fœcundari, nec tamen in statu innocentie, quando matrimonium fuit præcisè in officium, fuisset bigamia, quia non fuisset tunc necessitas, quòd vir commutaret corpus suum pro pluribus ad plures proles procreandas: quia per simplicem commutationem vnius cum vna fuisset sufficiens procreatio, & nec vir, nec mulier fuisset tunc sterilis.

Quantum ad secundum finem, qui tantum est pro statu naturæ lapsæ, scilicet pro fornicatione vitanda, æqualis valoris sunt corpus viri, & mulieris: idè de stricta iustitia pro statu naturæ lapsæ, considerando contractum istum, ut est ad vtrumque finem, requiritur commutatio vnius corporis pro vnicò. Et addo, quòd completio iustitiæ in ista commutatione, non est nisi ex auctoritate superioris instituentis, vel approbantis talem commutationem: quia etsi res aliquæ sunt inferiorum dominorum, tamen commutatio earum licita, & iusta, talis vel talis, determinatur à legislatore; & multò magis in proposito, & de corporibus in comparatione ad Deum: ipse autem instituit, & pro statu innocentie, & pro statu naturæ lapsæ regulariter istam commutationem debere fieri vnius cum vno: in hoc ergo est completa iustitia.

COMMENTARIUS.

I
Controuersia.

Hic primò videndum est, &c. In hoc puncto sunt diuersæ Doctorum sententiæ, quæ tamen magis versantur in diuersa Iuris naturalis, & positiuæ acceptione, quàm in re ipsa, ut concernunt materiam huius contractus, tres sententiæ in proposito excogitauit Sanchez lib. 7. de matrimonio, disput. 80. Prima est negatiua, nempe polygamiam non esse contra Ius naturæ in vxoribus, quin plures possint eidem coniungi. Pro hac citat Durandum in hac dist. q. 1. Gerlon. Alphabeta 25. lit. I. Caiet. in Genes. 16.

Prima sententia.
Polygamiam non esse contra Ius naturæ.

Abulensem 1. Reg. 8. quæst. 15. & in Matth. 19. quæst. 30. in solut. ad 1. & quæst. 30. in corp. & ad 1. nostrum Medinam de sacrorum hominum continentia, cap. 9. controu. 1. Veracruz 2. part. speculat. art. 15. conclus. 1. & 2. Palacios in hac dist. q. 1. Doctorem nostrum in 2. art. quæst. 2. fortè quæst. 1. Supplementum Gabrieli quæst. 1. artic. 2. in fine. Secundam sententiam affirmatiuam docet esse Aureoli apud Capreolum in hac dist. q. 1. artic. 2. Victoriz in relect. de matrimonio priori, quæst. 1. & Menochij lib. 2. centur. 5. casu 420. Petri de Lc-

2
Communitio in matrimonio fit propter duas causas.

3
In natura lapsa iustitia requiritur commutationem vnius corporis pro vnicò, id verò complete à Deo fit.

Secunda sententia affirmatiua.

Tertia sententia media.

desma de matrimonio *quest. 63. art. 1. conclus. 2. & duabus sequentib.* Tertia sententia, per ipsum, est media, quæ dicit non esse Iuris naturalis quoad principia necessaria: sed aliquo modo aduersatur naturæ, vt opponitur ipsis conclusionibus deductis ex primis, & vniuersalibus principiis, in quibus tamen Deus aliter ordinare potest, pro hac citat D. Thomam *hic quest. 1.* Richardum, Paludanum, Capreolum, & plures alios Doctores.

²
Controuersia soluitur.

Ceterum hæ sententiæ, si reducuntur ad sua principia, vix, aut omnino in re ipsa non differunt, nam prima excludit Ius naturale indispensabile. Secunda sub Iure naturali comprehendit etiam Dei ordinationem pro statu legis naturalis. Tertia intelligenda est de lege naturali consona, seu de conclusionibus, quæ non necessariò deducuntur ex primis principiis (nam hæ sunt necessariæ veritatis, sine quibus veritas principiorum nequit consistere) sed de conclusionibus licet contingentibus, conformes tamen sunt principiis naturalibus, & conclusionibus primo modo sumptis: nam fides docet Deum in polygamia virorum ex pluribus vxoribus dispensare posse, ac proinde illud non esse contra Ius naturale strictissimè sumptum; sed tantum contra Ius naturale late sumptum, eo modo quo Doctor sæpius in superioribus dixit matrimonium, & debitum eius esse de Iure naturali hoc secundo modo, sicut & coniunctionem vnus cum vna tantum.

³
Notabile.

Duplici lege regulatur matrimonij contractus. Lex generalis commutatiua iustitiæ.

Commoditas ex re estimabilis.

Exponemus ergo primò Doctorem, qui optimè hanc controuersiam reducit ad sua principia, & deinde facilis erit solutio fundamentorum præmissarum sententiarum, inquantum repugnat magis verbis quàm re ipsa. Aduertendum ergo contractum matrimonij considerari posse secundum regulas generales iustitiæ commutatiuæ, inquantum est permutatio facta per consensum contrahentium. Alio modo considerari potest, vt subest Dei legi speciali disponenti circa ipsum specialiter. Lex generalis iustitiæ est, vt absit fraus, & ignorantia, & seruetur medium in commutationibus, aut secundum æquivalentiam rei, aut certè secundum æquivalentiam rectæ rationis. Hæc autem recta ratio in practicis sumitur à fine, seu ab ipsius rei commoditate, & fructu. Vnde hæc commoditas potest etiam æstimari secundum rectam rationem, prout maior, aut minor est respectu permutantis: vnde emanant illa principia de damno emergente, aut lucro cessante, quæ trahi possunt in pactum: quia non tantum appretiatu res secundum communem eius conditionem aliàs, sed etiam prout suo domino valet, qui censetur non solum rem permutare, sed etiam commoditate certam & specialem, quam ex re ipsa hic & nunc carpit. De quibus dictum est distinctione 15. q. 2. de contractu emptionis & venditionis. De matrimonio ergo, vt est contractus iustitiæ commutatiuæ, & in ordine ad finem suum, seu commoditatem contrahentium, possumus loqui secundum legem illam generalem iustitiæ, aut secundum legem specialem Dei determinantis medium permutationis, & positium.

Exponitur litera.

Hinc patet litera Doctoris, primò proponit hunc contractum posse considerari secundum strictam iustitiam commutatiuam, vt dictum est, secundum regulas generales sibi, & aliis

contractibus communes. Secundò, posse considerari secundum ordinationem Superiorem, nempe Dei, vt speciali lege aliquid ordinauit ad medium huius contractus, quæ ordinatio rectè vocatur à Doctore complementum iustitiæ, quia matrimonium, vt est contractus, seu medium iustitiæ commutatiuæ, communicat cum aliis, ita vt exigat fieri secundum æqualitatem: vt autem in specie ab aliis distinguitur, habet specialem legem, quæ modum æqualitatis decernit, quæ lex dicitur in specie matrimonialis, & complet in hoc contractu, quoad illud, quod lex generalis non decernit.

^c *De primo dico, &c.* Statuit duas conclusiones, supposito principio vniuersali de medio, vt possibile est, & secundum æqualitatem seruandam in iustitia commutatiua, & hoc in ordine ad illum finem, propter quem fit commutatio. In matrimonio autem duplex est finis, nempe primarius, quo ordinatur ad procreationem prolis: secundarius, vt ordinatur in natura lapsa in remedium concupiscentiæ.

Prima conclusio est, quantum ad finem primarium corpus viri, sicut magis idoneum est ad generationem multiplicandam, ita excedere corpus mulieris, quia potest plures fecundare, quamuis mulier à pluribus fecundari non possit, aut certè rarissimè, vt aliqui dicunt, posse mulierem prægnantem super prægnarij, sed hoc rarum est, & dato opposito, non æquiualeat corpus mulieris, vt patet ex ratione Doctoris, & experientia.

Secunda conclusio est, cōmutationem hanc, vt respicit finem secundarium, seruare æqualitatem inter duos tantum; quia quoad hoc æquale est corpus vtriusque; vnde infert cōmutationem istam, vt est ad vtrumque finem cumulatiuè, seu copulatiuè, exigere vt sit vnus cum vna tantum, & non cum pluribus. Hoc tamen dicit esse ex ordinatione Dei, per modum complementi iustitiæ huius contractus, vt contingit in aliis contractibus à legislatore eos habere suam firmitatem, & complementum.

Dices, duo corpora in ordine ad finem secundarium æqualia sunt per iam dicta: ergo non sumunt complementum transmutata ab ordinatione extrinseca Dei.

Respondetur, intelligere eum per complementum firmitatem, & stabilitatem contractus, ita vt neque aliter teneret, aut seruaretur medium; quia sicut est institutus à Deo ipse contractus, ita etiam & perpetuitas eius, & medium statutum, vt duo tantum se inuicem permutarent, quia alioquin nolenti & volenti non fit iniuria, idè sicut quis posset permutare aliquid, non seruata, aut expectata æqualitate rigorosa, quin per alia media compensari posset: verbi gratia, si plebeia Principi nuberet, consentiendo vt aliam etiam duceret, posset non solum secundum leges generales iustitiæ cedere iuri suo, sed etiam nuptiæ Principis essent sufficiens recompensatio inæqualitatis, quam aliàs pateretur.

Quòd ergo vnus cum vna, quoad finem secundarium permutatio habeat non solum firmitatem à Dei ordinatione statuentem, sed etiam vt medium contractus sic seruetur, prouenit ab eadem, ita vt neque iuri suo altera pars validè cedat, neque defectus æqualitatis in permutatis, per aliud æquiualeus compensari possit; & hoc est

⁴
Prima conclusio. Corpus viri excedit corpus mulieris in ordine ad generationem.

⁵
Secunda conclusio. Quoad finem secundarium esse æqualia.

Obiectio.

Solutio.

Æqualitas à lege speciali Dei conueniens.

est quod vocat Doctor complementum iustitiæ generalis, quod nempe per regulas generales commutatiuæ non habeatur, quin ex consensu partium, & aliis viis sine offensione illarum possit iustitia commutatiua in hoc contractu seruari. Nam manendo etiam in principiis explicaris in statu innocentia, vt dicit Doctor, non esset bigamia: tamen hoc etiam ex lege Dei speciali eueniret, quia ibi cessaret finis secundarius matrimonij; & quantum ad finem primarium excederet vir mulierem in ordine ad multiplicandam generationem, in statu etiam natura lapsæ, licet quantum ad finem secundarium æqualeat corpus mulieris corpori viri,

*Permutatio
vt est ad v-
trūque suum,
aliter consi-
deratur secū-
dum modum.*

tamen excedit corpus viri, quantum ad primarium finem, nempe fecunditatis & procreationis, vt docet etiam August. lib. 3. de doctrina Christiana, c. 12. ergo comparando vtrumque secundum diuersos fines præscriptos, si æqualitas iustitiæ rigorosæ, & strictæ in permutatis consideretur, est excessus in viro, quod compensari posset in permutatione, vt fit ad finem secundarium per libertatem, qua vir alteram ducere posset: quod ergo non possit non est ex qualitate strictæ iustitiæ, vt est ex regulis generalibus; quia sic vir grauat: sed ex ordinatione Dei statutentis complementum iustitiæ, & modum quo medium hoc seruari debeat, & non aliter.

S C H O L I V M.

Deum dispensasse cum Patribus veteribus in pluralitate uxorum, habetur cap. Gaudemus, de diuors. & latè probat Bellarmin. lib. 1. de matrim. cap. 11. tenent D. Thom. hic quæst. 1. art. 2. D. Bonau. art. 1. quæst. 3. Richard. art. 1. quæst. 2. Gabr. quæst. 1. artic. 3. Sotus quæst. 1. artic. 2. & communis, contra assertentes nunquam licuisse polygamiam. Explicat bene rationabilitatem huius dispensationis.

DE^d secundo articulo, dico quòd dispensatio est Iuris declaratio, vel Iuris reuocatio. Potuit ergo Deus legem suam de commutatione ista vel declarare, vel in aliquo casu reuocare: & hoc rationabiliter, in casu illo, quando maius bonum prouenit ex reuocatione, quàm ex obligatione, seu obseruatione: tunc autem, quando erat necessitas multiplicandi genus humanum ad cultum diuinum, puta, quia pauci erant cultores Dei, necessitas fuit, vt multiplicarentur cultores Dei, quantum posset, quia in sola successione eorum, mansit fides, & cultus diuinus: ergo pro tunc rationabile fuit, dispensare, vt vnus commutaret corpus suum pro pluribus corporibus mulierum ad maiorem multiplicationem cultorum Dei, quæ sine hoc non fieret. Sic autem fuit dispensatum, vt præsumitur, de Abraham, & quibusdam aliis Patribus.

4

*Quare di-
spensatum
cum Patri-
bus in poly-
gamia.*

Qualiter^e autem ibi saluabatur iustitia, considerando contractum ex parte contrahentium, declaratur sic: Quando aliquid ordinatur ad duos fines, principalem scilicet, & minùs principalem, rationabile est vti illo, eo modo, quo magis valet ad finem principalem, licet per hoc aliquid detrahatur fini minùs principali. Exemplum, cibus valet ad duo, scilicet ad delectationem, quæ est minùs principalis, & ad nutritionem, quæ est magis principalis: & conueniens est, vt aliquis vtatur cibo eo modo, quo magis expedit nutritioni, licet in hoc detrahatur delectationi.

5

*Duo sine
cibi.*

Ita contractus iste matrimonij, & est ad bonum prolis, vt ad finem principalem, & ad vitandum fornicationem, vt ad finem minùs principalem: ergo secundum rectam rationem debent contrahentes sic commutare, vt commutatio plus valeat ad procreationem prolis, licet minùs valeat ad illam redditionem. Sed hoc fit in commutatione vnus corporis viri pro pluribus corporibus mulierum: & sic hoc absolute faciendum est in casu necessitatis, quia quando est valdè necessarius finis principalis, negligendus est finis minùs principalis.

Et^f ex hoc patet quomodo ex parte partium est iustitia: quia secundum rectam rationem vtraque pars debet velle aliquid de Iure suo dimittere in commutando, & recipiendo permutationem in comparatione ad finem minùs principalem, vt recipiat æquialens in comparatione ad finem magis principalem, quem plus debet eligere, licet debeat commutari aliquid de aliquo, quod esset sibi detrimentum remittere. Et quandoque est necesse in aliquo casu, quando scilicet ad talem remissionem tenetur, & complere licet, & debet, quando à superiori est hoc ordinatum. Hoc patet Genes. 16. quia coëgit Sara Abraham, vt intraret ad Agar ancillam suam, vt vel sic haberet filium de ancilla, quem de ipsa habere non poterat.

Si^g obiicitur, quòd pro tempore moderno esset bigamia illicita. Respondeo, et si illicita sit, eo quòd pro nunc non est à legislatore dispensatum, imò reductum est ad illud legis naturæ, *Erunt duo in carne vna*, per Christum, *Matth. 19.* tamen loquendo de iustitia ex parte contrahentium, & contractus, etiam modò non est illicita: sed pro tanto est illicita, quia nunc non est necessarius ille finis principalis, eo quòd multi

6

*Bigamiam
non esse Iu-
re nature
irritam.*

vacant

vacant generationi fidelium, quia fides multiplicata est. Cessante igitur necessitate detrahendi aliquid secundo fini, propter necessitatem primi finis, seruandus est contractus, ita vt seruetur ibi iustitia respectu vtriusque finis, scilicet quod vnus habeat tantum vnā, & è conuerso.

Si tamen contingeret casus per bellum, vel cladem, vel pestem, quòd multitudo virorum caderet, & multitudo mulierum remaneret, posset tunc bigamia esse licita considerando præcisè iustitiam ex parte commutantium: & deberent ex parte sua velle sic commutare mulieres cum viris plus pro minori, quantum ad secundum finem, licèt pro æquali quantum ad primum finem: nec deficeret ibi, nisi completio iustitiæ, quæ est ex approbatione diuina, quæ fortè tunc fieret, & Ecclesiæ specialiter reuelaretur.

7
Ad arg. 1.
Ad^b argumenta. Ad primum dico, sicut dictum est *suprà distinct.* 17. quòd aliquid est de lege naturæ dupliciter, scilicet primò, quod est verum practicum simpliciter notum lumine rationis naturalis, & ita potissimum gradum tenet principium practicum, notum ex terminis. Secundum gradum tenet conclusio demonstrata ex talibus principiis. Secundariò autem est de lege naturæ, quod regulariter consonum est legi naturæ primo modo dictæ. Circa primum nulla cadit dispensatio: & idè eius oppositum semper videtur esse peccatum. Circa secundum in casu cadit dispensatio, in quo communiter oppositum videtur consonum legi naturæ. Et præcisè isto secundo modo est monogamia de lege naturæ, & bigamia contra illam: & sic concedo probationes illas, *Genes. 2.* & *Gloss. Genes. 4.*

Monogamia quomodo de iure natura, & quomodo polygamia, contra illud.

Nec sequitur tamen ex hoc, quòd in casu, oppositum non possit esse licitum, imò in casu est necessarium, præcipuè considerando iustitiam ex parte commutationis, & commutantium; quando propter necessitatem recta ratio dictat illo modo debere commutationem fieri, & quando præceptum diuinum adest.

8
Verumtamen de Lamech absolutè concedi potest, quòd peccauit mortaliter, quia contra legem naturæ, licèt secundo modo, & non in casu, in quo recta ratio dictaret illam legem reuocandam: nec superior dispensauit, imò fuit oppositum vtriusque.

Ad 2.
Ad secundum dico, quòd nunquam fuit ex parte iustitiæ inter commutantes sic commutare, vt minùs eueniret finis principalis, & magis eueniret finis minùs principalis: quia finis principalis est magis intendendus: sed biuiria magis esset ad finem minùs principalem, & multò minùs ad finem principaliorem: quia eadem mulier infra idem tempus à pluribus viris imprægnari non posset.

Biuiria magis contra legem naturæ, quam polygamia. Ad ratio. opp.

Ad argumentum in oppositum, licèt de aliquibus sanctis Patribus præsumatur, quòd in contrahendo bigamiam, non peccauerint, quia vtraque ratio contrahendi ibi concurrat, scilicet necessitas, propter quam iustè erat sic contrahendum, & auctoritas diuina approbans, & præcipiens: tamen si aliqui sine istis causis, vel altera earum contraxerint, non est mihi inconueniens, quòd mortaliter peccauerint: quia non reputo eos fuisse tunc confirmatos.

COMMENTARIUS.

7
Secundus articulus.
Dispensatio quid sit?
Dispensatio la. id sumpta.
Eius sumpta.
D^d **DE** secundo articulo, &c. Dicit dispensationem esse Iuris declarationem, aut Iuris reuocationem; sic definiunt dispensationem esse *Iuris relaxationem cognita causa, ab eo qui potest*, &c. *Glossa cap. Requiritis, q. 7. Nauarrus in Summa preluod. q. Innocentius c. Dilectus, &c. de tempor. ord. vbi Ioannes Andreas, & Abbas cap. fin. eodem. Cardinalis quest. 2. noster Rodriguez tomo 2. question. Reg. q. 46. art. 1.* Cæterum aliquando sumitur dispensatio pro Iuris declaratione, cap. *Quin. vallis, &c. de iur. iurand.* extremis verbis, vt notat Speculator *titulo de dispensatione*, paulò post principium. Sumit ergo Doctor dispensationem late vt dicitur Iuris interpretatio per Principem facta, secundum quam excluditur casus ab obligatione legis, quatenus ipsum non comprehendit ex mente legislatoris. Dicit alio modo sumi dispensationem pro Iuris reuocatione, in casu scilicet, vt postea declarat, & sic sumitur strictè dispensatio, vt defini-

tur à præfatis Doctoribus, & differt ab irritatione legis, & abrogatione: nam irritare est legem, quæ dependet à confirmatione Principis: verbi gratia, latam à ciuibus negata confirmatione cassare, vt vim obligandi non habeat: abrogare est legem factam, & obligantem omnino reuocare & cassare, vt amplius non obliget. Differt à derogatione, quòd hæc sit legis in parte, vt habetur *ff. de verborum significatione, l. Derogatur*. Differt etiam dispensatio à priuilegio, quòd hoc aliquando sine causa, & præter Ius concedi potest; dispensatio autem requirit causam cognitam, vt licitè fiat.

Differentia eius ab alijs. Irritatio.

Abrogatio.

Derogatio.

Priuilegium.

His suppositis resoluit Doctor difficultatem principalem quesiti, asserens Deum potuisse declarasse legem instituti matrimonij quantum ad æqualitatem seruandam, & sic late dispensasse in ea lege, vel certè reuocare, id est, relaxare ipsam legem in eo casu, & rationabiliter propter causam paucitatis hominum, & necessitatem

Dispensatio in polygamia.

tatem ampliandi diuini cultus per multiplicationem prolis, ita vt corpus vnus viri commutari possit pro pluribus mulierum, & sic dispensatum præsumitur cum Abraham, & aliis Patribus, inquit.

8 *Sermata fuit iustitia.*
Maxima.
e *Qualiter autem ibi saluatur iustitia, &c.* Declarat deinceps Doctor qualiter cum polygamia dispensata saluari possit iustitia? & proponit hanc maximam, nempe *quando aliquid ordinatur ad duos fines, quorum vnus est principalis, alius minus principalis, rationabile est vti illo in ordine ad finem principalem, vt magis valet, quamuis aliquid detrahatur de fine minus principali.*

Exemplum.
Subiicit exemplum de cibo, qui minus principaliter ordinatur ad delectationem, magis principaliter ad nutritionem; debet vsus eius fieri ad nutritionem, quamuis cesset vsus in ordine ad delectationem, vt patet in infirmis, & stomacho languentibus. Ita in proposito se habet matrimonium ad procreationem prolis, vt ad finem principalem, ad remedium, vt ad finem minus principalem, & occasionatum in natura lapsa ex peccato, & concupiscentia: ergo secundum rectam rationem potest esse vsus eius inter partes, prout magis ordinatur ad finem principalem, quamuis in aliquo derogetur fini minus principali. In polygamia autem attingitur finis principalis perfectius, licet derogetur fini minus principali: ergo secundum rectam rationem potest esse vsus eius quoad finem principalem, cum aliquo detrimento finis minus principalis, autimè in casu necessitatis finis principalis, aut multiplicationis hominum ad diuinum cultum, quando sunt pauciores, & hoc detrimento finis minus principalis seclusa aliis prohibitione legis superioris contemni potest.

9 *Detrimentum aliquod finis minus principalis debet ad saluandum principalem.*
Explicatur Maxima præmissa.
Vt principalis sit sufficiens per se.
Sit necessarius.
Probatio Maxima.
Ad maiorem huius maximæ declarationem, intelligenda est primò, quando finis principalis est per se sufficiens ad intentionem secundum rectam rationem, & electionem subinde medijs. Secundò, quando necessitas finis principalis vrget, neque attingi possit commodè sine detrimento finis minus principalis, & his positis patet veritas principij, quia inter duo mala maius malum secundum rectam rationem est fugiendum: ergo similiter in prosecutione idem est seruandum, vt maius bonum præferatur minori, & consequenter dispendium minoris boni postponatur dispendio maioris boni, secundum rectam rationem. Patet consequentia: quia idèd malum fugiendum est, quia aduersatur bono, quod est amplectendum, & idèd minus malum permittendum, quia bonum, quo priuar, & cuius dispendium avertit, postponitur bono maiori, quo priuar maius malum: ergo si dispendium alterutrius necessariò sequi, & permitti debet, secundum rectam rationem permitti debet dispendium minoris boni, hic & nunc, vbi necessitas alterius imminet.

10 *Finis principalis necessarius ultra finem secundarium.*
Sed in proposito ita se habet finis primarius matrimonij, & secundarius, tam ex natura rei, quàm etiam ex natura finis, & contractus, vt ad finem ordinatur: ergo idem sequitur. Probatur subsumptum, quia detrimento finis primarij nequit aliter suppleri, quàm per bigamiam, aut polygamiam; detrimento autem finis secundarij potest commodissimè suppleri per alia media, quibus summuoueri potest periculum formationis, & quibus timentes Deum vtuntur,

vt sunt icinia, oratio, maceratio corporis, & his medijs perfectius attingitur finis secundarius, quàm obsequendo concupiscentiæ, & maiori merito; quia per vsum matrimonij cedendo fragilitati, & ad satisfactionem concupiscentiæ tantum, secundum plerosque Patres, & Doctores vix abest peccatum aliquod, saltem veniale, estque tantum indulgentia infirmitatis, non opus honestum, nisi vt sit ex motiuo iustitiæ, seu debiti: ergo quantum ad naturam rei non eadem est necessitas, aut possibilitas refarciendi detrimenti vtriusque finis: quia, vt dixi, finis primarij detrimento hic & nunc nequit aliter refarciri: non ita detrimento finis secundarij, quod tantum est ex periculo mali, quod tamen per alia media, & maiori fructu potest declinari: spectando ergo ordinato modo electionem finis, & hic & nunc necessitatem multiplicationis hominum in cultum Dei, quando sunt pauci, inuitabilitatem detrimenti finis primarij, inuitabilitatem detrimenti finis secundarij, & seclusa alia ordinatione legis superioris, sequitur rectam rationem in eo casu, vt ordinatè procedit ex principijs desumptis à fine contractus, dicere admittendum detrimento hoc finis secundarij ad maiorem perfectionem primarij, & in hoc casu necessariam ex vi contractus, vt in officium naturæ est institutum.

Probatur altera pars illius subsumpti principalis ex natura vtriusque finis, quia procreatio est finis per se contractus, & ab intrinseco regulariter loquendo, scilicet de matrimonio, vt consummatur, & sequitur in omni statu viz tanquam præscriptus ex primæua institutione, & est idèd in præcepto respectu communitatis, quinetiam respectu particularium in casu, quo deficeret homines ad propagationem apti, vt *suprà* aliàs dictum est, *dist. 26. quæst. vnic.* Sed finis secundarius, neque est x natura contractus prima institutione intentus, neque in omni statu, nempe innocentia, sequens ad contractum, neque in statu naturæ lapsæ per se præcepto, sed toleratus, & concomitans; per accidens autem in præcepto ratione periculi: ergo non est par ratio eius, & finis primarij, quantum ad bonitatem intentam contractus, quantum ad legem obligantem per se ratione contractus, neque consequenter per se statutum contractui: quamuis enim permutatio corporum inducit obligationem debiti reddendi, si petatur, ex præcepto affirmatiuo, supposito conposito contractu; tamen nulla est obligatio per se ineundi contractus in ordine ad finem satisfaciendæ concupiscentiæ, sicut est obligatio ineundi contractus modo explicato ad multiplicationem populi Dei: obligatio enim ad debitum reddendum oritur ex ipso contractu, & respicit vsum tantum matrimonij: obligatio ineundi contractus respicit finem propagationis, & habet necessitatem præcepti: sicut ergo finis primarius & contractus, vt ad ipsum tendit, inuoluit talem necessitatem, ad finem autem secundarium nulla est necessitas præcepti per se, quia præceptum reddendi debitum, & petendi, oritur ex natura contractus, vt tendit in finem primarium, licet per accidens hic & nunc ille finis non sequatur in effectu: tamen præceptum debiti ad finem illum per se tendit, & non ad secundarium: vnde ad finem secundarium nullum præceptum obligat per se: quamuis indul-

Vnum, nõ alterum refarciri non posse.

11 *Vtriusque diuersitas in ordine ad contractum.*

Diuersa vtriusque intentio & obligatio.

Præcepta per se obligant ex primario, & non secundario.

geat lex, vt vtens finem secundarium intendat, non tamen obligat ad talem finem per se intendendum ex lege specialis contractus affirmatiuè: licet negatiuè obliget, ne alteri commisceatur, (vel per accidens etiam ratione periculi, vt dixi, quando alia media negliguntur, & ceditur concupiscentiæ) & hoc ex fide, & iustitia ipsius contractus, vt est inter duos, secundum legem Superioris, quam nunc excludimus in casu polygamix, in quo loquimur præcisè de contractu, vt innititur consensui contrahentium, & secundum generales regulas iustitiæ, & rectæ rationis, seclusa illa speciali ordinatione Dei. Intentum enim Doctoris in hoc discursu est, probare dispensationem factam à Deo cum Patribus antiquis non derogare æquitati iustitiæ naturalis, & commutatiuæ, considerato contractu, vt innititur suo fini per se.

Ex quibus sic breuiter sequitur intentum.

Ille finis est primarius contractus, & per se eius, qui ex prima institutione, & in omni statu sequitur ad ipsum, & ex quo præceptum incundi contractus tanquam ex motiuo sumitur, & ad quem præcepta iustitiæ, supposito contractu, primariò, & per se obligant: ergo vt comparatur ad finem secundarium, qui non est in præcepto, & magis toleratus, quàm præscriptus, debet secundum rectam rationem præferri; & consequenter excludi dispensium finis primarij magis, quàm secundarij secundum rectam rationem.

12
Ratio dictorum.

Responsio.

Dices, Petens debitum in ordine ad finem secundarium vtitur iure suo, & negans peccaret contra iustitiam: ergo etiam finis secundarius cadit sub præcepto per se contractus.

Impugnatur.

Contrà, Præceptum affirmatiuum reddendi debiti oritur ex natura contractus, vt est ad finem primarium, & idèd quando cedit petitio in periculum prolis, vt dictum est *superiori distinctione, regula secunda*, non obligat; quod ergo petens iure suo vtatur, quod habet ex vi contractus, & dominio in corpus alterius, id prouenit ex lege contractus, vt in finem primarium tendit per se; quod autem vtatur illo iure ad finem secundarium, est per accidens; non est ex natura præcepti, aut contractus, quamuis ex natura contractus acquirat dominium non imputatum in corpus alterius, & indulgetur talis vsus dominij.

Vsus matrimonij per se ordinatur ad primariu, per accidens ad secundarium.

13
Restitutio nõ specificatur ab intentione creditoris.

Applicatur exemplum.

Vnde licet vsus dominij fiat in istum finem, non tamè ex natura præcepti dirigitur in talem. Sicut qui debet aliquid creditori, & illud restituit ex præcepto iustitiæ, quamuis sciat creditorem malè vsurum debito, neque restituitio, neque præceptum eius respicit talem finem, sed honestatem intrinsecam iustitiæ, qua suum alteri reddit. Sic etiam coniuu reddens debitum petenti ex iustitia, quæ oritur ex contractu, seu potius præceptum ad hoc obligans non respicit finem secundarium intentum à petente, quamuis ille finis honestus sit per ipsum contractum, & toleretur; honestatur autem per contractum, vt contractus est ad finem primarium ex natura sua. Idèd Doctor *distinç. 26. §. Sed hic est dubium*, &c. totam honestatem vsus matrimonij ad finem secundarium, quæ est remedium infirmitatis, reducit in contractum ipsum, vt est ad finem primarium, & in diuinam institutionem; non approbantem talem vsum, sed indulgentem, & tolerantem ob infirmitatem, ad

uitandum maius malum: sic dicunt Patres, vsum matrimonij ex hoc fine esse venialem, & Paulus indulgentiam, vt *ibidem* adnotauimus. Licet ergo præceptum affirmatiuum de reddendo debito obliget ex natura contractus, vt refertur in finem primarium; non tamen extenditur ad secundarium finem vtentis, quamuis licitus sit. Considerando ergo naturam contractus, & legem eius, vt est ad finem suum, magis secundum rectam rationem deberet eligi detrimentum finis secundarij, quàm primarij: ergo salua æqualitate quantum ad finem primarium contractus, & per se eius, in casu necessitatis propagandi, potest saluari æqualitas iustitiæ quoad finem primarium, & per se, cum aliquo detrimento, & in æqualitate quoad secundarium, & hoc medium erit secundum rectam rationem æquale, propter quod debet pars remittere aliquid de fine secundario, vt acquirat æquivalens in primario, maximè quando vtget necessitas finis primarij, nempe prolis, vt explicat Doctor applicando maximam adductam ad matrimonium, vt est contractum in ordine ad vtrumque finem.

f) *Ex hoc patet quomodo*, &c. Applicat prædictam doctrinam generalem, asserens seruari in casu polygamix medium rationis, attingendo bonum prolis, qui est finis primarius contractus, ob quem debet potius eligere detrimentum voluntarium finis particularis, quàm frustrari contractum sine primario, vt in aliis commutationibus fit: verbi gratia, si quis mutuauit pecuniam, si debitor nequit pecuniam, quæ magis utilis esset, mutuanti restitueret, secundum rectam rationem debet eligere restitutionem in æquivalenti magis, quàm frustrari in toto. Et hoc necessarium est, & tenetur admittere si accedat mandatum Superioris; ita in matrimonio, quando vtget præceptum eius incundi ad finem propagationis hic & nunc, vt fuit in Patribus, & Deo dispensante in polygamia secundum rectam rationem debet seruari æqualitas, quoad finem principalem, & eligi etiam cum detrimento finis minùs principalis.

14
Applicatio doctrinae præmissæ ad ipsentum.

Adducit exemplum Saræ, *Genes. 16.* cogentis Abraham intrare ad Agar, vt vel sic haberet filium de ancilla, quem ex ipsa habere non potuit. Hinc intendit Doctor, & dispensationem Dei non sustulisse medium iustitiæ secundum rectam rationem in contractu, superinducta polygamia; & secundò intendit polygamiam non esse contra Ius naturale contractus, vt Ius naturale comprehendit tam prima principia, quàm conclusiones necessarias sequentes; neque destruxisse etiam naturalem, aut æqualitatem contractus, vt fertur in suum finem primarium; neque detrimentum finis secundarij tollere medium, quod conuenit contractui secundum rationem naturalem, vt formatur ex principiis iustitiæ commutatiuæ contractus, vt fertur in suum finem principalem; sed tantum dispensare in lege sua positua, qua primò voluit matrimonium esse duorum tantum in carne vna. Vltimò intendit declarare æquissimam fuisse illam dispensationem, etiam spectato sine ipsius contractus principali, vt defluente scilicet vniuerso mundo in idololatriam, & vocato Abraham, vt fieret caput credentium, & pater, polygamiam, inquam, fuisse necessariam in eo casu, non quo simpliciter propagatio fieret hominum, & sed

15
Exemplum Saræ.
Intentum Doctoris.

Dispensauit Deus in lege sua positua, quoad polygamios.

Finis secundarius solentur, seu indultus, non præscriptus.

quo fieret in cultum Dei, & vera eius fide, quæ in aliis defuit.

16
Augustin.

Hoc confirmat Augustinus *de bono coniugali, cap. 25.* nam cum in priori dixisset Sanctos Patres in pluralitate vxorum habuisse continentiam coniugij in animo, quantum ad bonum fidei, quod versatur in copula vnus cum vna, ex obedientia, seu præcepto Dei habuisse æquiualens meritum talis continentie in polygamia. subdit; *Quæ cum ita sint, inquit, hæreticus, siue Manichæus, siue quicumque alij, Patribus veteris Testamenti de pluribus calumniantur vxoribus, hoc esse argumentum, deputantes, quo eorum conuincant incontinentiam, satis superque responsum est: si tamen capiunt non esse peccatum, quod neque contra naturam committitur, quia non lasciuendi, sed gignendi causa illis fœminis utebantur, neque contra morem, quia illis temporibus ea factis abantur: neque contra præceptum, quia nulla lege prohibebantur, &c.* Idem habet lib. 22. *contra Faustum, c. 47. & sequenti.*

Eximuntur
Patres veteris
legis à cal-
lumnia.

Dicit ergo Sanctus Augustinus Sanctos Patres in polygamia non peccasse: tum quia diuino mandato contraxerunt; tum quia non peccarunt contra naturam, cum ex sola voluntate procreandi liberos se coniuuerunt: non contra morem, quia illius temporis mos ille fuit, non contra legem, quia nulla lex id prohibet, nisi scilicet diuina, in qua Deus ipse dispensauit præcipiens Patribus, vt præsumitur, vt alias vxores causa liberorum assumen-

17

Vnde sequitur ex parte virorum non fuisse contra naturam, aut eius principia, cum causa liberorum plures vxores admittebant supposita diuina dispensatione, & necessitate primarij finis obtinendi; *Quia, inquit Augustinus, non lasciuendi, sed gignendi causa illis fœminis utebantur, &c.* Idem dicit de fœminis lib. illo 22. cap. 48. *Sed quid de viris loquar, inquit, quibus excellentissimum testimonium diuina voce perhibetur, cum ipsas fœminas satis eluceat nihil aliud in concubitu appetuisse, quam filios: quippe ubi se mihi parere viderunt, famulas suas dederunt viro suo, vt illas matres facerent carne, ipsa fierent voluntate, &c.* Ex quibus colligitur secundum sententiam Augustini, & licite, hoc est sine læsione Iuris naturæ, à Patribus admissam esse polygamiam, ex finis principalis matrimonij intentione; & consequenter posse illum contractum, in circumstantiis necessitatis procreationis populi, admitti inter pares cum detrimento finis secundarij, & hoc secundum rectam rationem, vt bene Doctor. Aliud ergo est loqui de Iure naturæ, scilicet Ius naturæ strictè pro principiis, & conclusionibus necessariis, in quæ non cadit mutatio, neque dispensatio. Aliud loqui de Iure naturæ latè sumpto; vt dicitur consonum prioribus, secundum rectam rationem: nam Ius naturæ hoc modo sumptum sicut in omnibus circumstantiis non dicit conformitatem ad principia, & conclusiones necessarias sequentes, ita etiam id quod in certis circumstantiis est consonum Iuri naturæ primo modo sumptum, in aliis circumstantiis non est consonum; in quibus materia ipsa mutatur: sic quotquot dicunt præcepta Decalogi esse indispensabilia, respondent ad exempla Scripturæ, ex quibus dispensatio

Diversa ac-
ceptio Iuris
naturalis.

Dispensatio
Iuris natura-
lis latè sum-
pta.

Scotti oper. Tom. IX.

probat, non fieri tunc dispensationem, neque factam fuisse, sed declaratum materiam legis naturalis per tales circumstantias mutari, vt in iis non comprehendatur sub lege. Si ergo ita mutabilis est materia Iuris naturalis strictè sumpti per particulares circumstantias, non est mirum, si materia Iuris naturalis secundo modo sumpti per mutationem circumstantiarum, & ipsa mutetur, ita vt quæ aliàs fuit consona, in aliis circumstantiis non sit consona, neque consequenter Iuris naturalis, hoc secundo modo dicti.

Ad propositum, cum matrimonium ex natura contractus, & secundum iustitiam eius ordinetur ad finem tam primarium, quam secundarium, in iis circumstantiis, in quibus alterutrum sine detrimento alterius attingere potest, obligat secundum naturam contractus in ordine ad vtrumque finem, & sic polygamia est contra Ius naturæ, quia finis primarius non derogat secundario in his circumstantiis, neque consequenter contrahentes debent ordinatè contrahere, vt consentiant in vtrumque finem contractus, quem non debent abstrahere ab alterutro, neque sibi inuicem præiudicare. Hæ circumstantie sunt, quando nulla est necessitas multiplicationis populi Dei, neque consequenter pluralitatis vxorum ad hunc finem, qui est primarius, & ex cuius tantum necessitate liceret dicta pluralitas. In circumstantia necessitatis finis primarij aliter euenit, quia magis consonum rectæ rationi, vt vsus contractus fiat iuxta exigentiam finis primarij, quam finis secundarij cum detrimento primarij, vt constat ex dictis supra, cum præceptum matrimonij siue diuinum, siue naturale vrgeat ad ineundum contractum, & in ordine ad finem primarium, magis consonum legi naturæ strictè sumptæ, vt ineat eo modo, quo subuenit necessitati, & detrimento finis primarij, quam vt fauet fini secundario cum detrimento prioris, & hoc in his circumstantiis, magis consonum rectæ rationi, & electioni, quam contrarium. Vnde sequitur polygamiam in talibus circumstantiis non esse contra Ius naturæ, considerando iustitiam in hoc casu, & circumstantiis ex parte contractus, & contrahentium, & supposito diuino mandato, & dispensatione in lege positua, qua vetatur polygamia. Hæc doctrina desumitur à Doctore in responsione ad primum argumentum, quæ optimè declarat illud quod dicit Augustinus supra, Patres ex polygamia non peccasse contra Ius naturæ, aut posituum Dei. Tertium autem quod dicit Augustinus de more, aut consuetudine, postea videbimus.

18

Polygamia,
quibus cir-
cumstantiis est
consona legi
naturali, &
quibus dispo-
na.

19

Ex his facilis est responsio ad ea, quæ obiciuntur pro sententia negatiua, qua dicitur polygamiam esse contra Ius naturæ strictè sumptum.

Contra quam sententiam vrget, quod hoc Ius sit indispensabile; è contra tamen dispensatum esse constat ex dictis, & supponitur *Demeteron. 20.* Item in ea lege, qua licebat fratri superstiti suscitare semen defuncto ex superstitite eius vxore.

Obiciunt ergo primò ex Apostolo 1. ad Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed*

Obiectio pro
prima sententia.
sed

sed vir. Similiter & vir, &c. absque mutua autem corporum permutatione non consistit matrimonium; nequit autem res vni tradita, reddi alteri: ergo repugnat naturæ matrimonij, vt vir corpus suum per matrimonium tradat pluribus in solidum.

Responsio.

Quomodo
seruata equa-
litas in poly-
gamia?

Respondetur Apostolum loqui de matrimo-
nio, vt reformatum est in lege noua, iuxta pri-
mæuam institutionem eius, & sic excludere
polygamiam, non autem agit de matrimonio
in casu nostro, & supposita diuina dispensa-
tione, & necessitate propagationis in cultum
Dei. Ad assumptum, concedo non posse con-
sistere matrimonium sine mutua permutatione;
hæc tamen permutatio in casu polygamie non
fuit in solidum, quantum ad finem secun-
darium, & prout fit in monogamia; sed fuit
permutatio prout exigebat finis primarij ma-
trimonij; & secundum medium rectæ ratio-
nis in iis circumstantiis declaratis, quoniam
corpus viri in ordine ad finem primarium æqui-
ualet pluribus corporibus mulierum in ordine
ad generationem: & licet non fuerit in soli-
dum hæc permutatio corporis viri cuiuslibet ex
pluribus, ita vt illi soli deberetur, fuit tamen
sufficiens in ordine ad generationem ex ipsa,
& ea permutatio in ordine ad finem intentum,
& per se matrimonij æquiualebat corpori mu-
lieris; & negatur consequentia.

20

Secunda obie-
ctio.

Obiicitur secundò: Mulier nisi in solidum tra-
deret suum corpus viro, non esset legitimum
matrimonium de iure naturæ, neque vali-
dum vllò iure: ergo similiter, vt validum
sit, debet vir in solidum permutare corpus
suum.

Responsio.

Respondetur negando consequentiam, &
paritatem in his circumstantiis, quia corpus
mulieris redditur ineptum ad finem primarium
matrimonij, si pluribus viris adhæreat, & nun-
quam licet, aut licet per se contractus hic, vt
est ad finem secundarium tantum cum destru-
ctione primarij ex natura rei, illa autem permu-
tatio esset tantum ad secundarium cum exclu-
sione primarij.

Tertia obie-
ctio.

Solutio.

Obiicitur tertio: Tolleretur obligatio debiti,
quæ est de substantiâ matrimonij. Respondetur,
quoties mulier exigeret debitum, aut obliga-
tionem eius pro tempore congruo, & ordi-
natè, vt est ad finem primarium, quod in hoc
casu ad substantiam matrimonij spectat. In-
ter plures autem seruaretur ordo, vt seruauit
Iacob inter Rachelam, & Liam, vt bene Augu-
stinus cap. 49. contra Faustinum.

21

Quarta ob-
iectio.

Obiicitur quarto: Contra primum principium
naturæ est, vt vir erga vxorem id faciat, quod
circa se nollet fieri; nollet autem vxorem al-
teri nubere simul: ergo perinde est contra pri-
mum principium, vt ipse ducat alteram, quod
sibi non vis fieri, alteri ne feceris. Deinde, illud
est de iure naturæ ad matrimonij substantiam
spectans, quod ex prima sui institutione eidem
competit; sed illud est, vt vir sit vnus vxoris
tantum: ergo, &c.

Responsio.

Respondetur distinguendo maiorem, in iis,
quæ inferunt præiudicium simile vxori, con-
cedo: in alijs, nego, in quibus de lege & iusti-
tia aliquid competit viro, quod non vxoris
& concessa minori, negatur consequentia ex
dictis,

Ad vltimum respondetur distinguendo ma-
iorem: in quibuscumque circumstantiis extra-
ordinarijs, nego; regulariter concedo. Patet
distinctio ex doctrina Augustini, & Doctoris
supra explicata.

Alia argumenta pro sententia media, quam
vocat Sanchez, de repugnantia bigamie ad
finem secundarium, facile concedo, quia id
admitit Doctor; neque huic opinioni aduer-
satur; in iis tamen circumstantiis, in quibus po-
test vterque finis attingi. Cæterum in alijs cir-
cumstantiis, in quibus supposita diuina dispen-
satione finis primarij debet præferri secun-
dario, & huius detrimentum aliquod post-
poni, vt necessitati finis primarij subuenia-
tur, tunc hoc detrimentum finis secundarij est
eligibile secundum rectam rationem, vt con-
tractus finem primarium sine dispendio for-
tiatur.

g Si obijcitur, quod pro tempore moderno, &c.
Docet nunc polygamiam esse illicitam, quam
reuocauit Christus, Matth. 19. & cessante ne-
cessitate finis principalis ex multiplicatione
fidelium; ac proinde non debet præiudicari
fini secundario: si tamen actus eueniret, vt
viri deficerent in Ecclesia, tunc polygamia non
esset contra Ius naturæ, & accedente comple-
mento iustitiæ huius contractus polygamie in
hoc casu, scilicet diuina dispensatione, & ap-
probatione, quæ fortè Ecclesiæ reuelaretur, es-
set licita polygamia; perinde ac fuit licita Pa-
tribus.

Hinc confutatur hæresis improba Lutheri,
& Anabaptistarum, qui contendunt exemplo
Patriarcharum pluralitatem vxorum esse lici-
tam: de quibus vide latè Bellarminum lib. 1. de
matrimonio, cap. 9. 10. & 11. & passim Theolo-
gos in hac distinctione. Quem errorem damna-
uit Syricus Papa epistola 1. & Innocentius I.
epistola 9. & multi alij, vt patet ex titulo de sponsa
duorum, de diuorij, de sponsalibus & matrimo-
nijs: quæ passim occurrunt, & cap. An non. 2. 4. quest. 3.
ex Genes. 2. Matth. 19. vbi communiter Patres,
& expostores, Hieronymus, Chrysostomus, Be-
da, Amelorus, Theophylactus. Hieronymetiam
contra Iovinianum lib. 1. Ambros. in lib. de viduis.
Augustin. lib. 1. de nuptijs & concupiscentia, cap. 9.
quinimò verba Christi id clarè continent
Matth. 19. Erunt duo in carne vna, &c. & Paulus
locis citatis supra, semper loquitur de hoc con-
tractu, vt est tantum duorum. Definit Tridentinum
sess. 24. cap. Doctrinali, & can. 2. & hanc
fuisse primæuam institutionem huius contra-
ctus, aliàs cum Doctore explicatum est, dist. 26.
& dist. 31. §. Ad questionem, &c. Hinc omnes,
& meritò reiciunt expositionem Caietani in
illa 1. ad Timoth. 3. Oportet Episcopum esse vnus
vxoris virum, &c. qui asserit tunc multos habu-
isse plures vxores: quod & historice repugnat, &
Euangelio: in Marci etiam 10. ait legem de vxori
vnitate nullibi haberi in Canonicis libris. &
in Matth. 19. contrarium etiam declarat Trident.
sess. 24. in c. Doctrinali. Hoc autem vinculo, inquit,
duos tantummodo coniungi, & copulari, Christus
Dominus aperiens docuit, cum postrema illa verba
tanquam à Deo prolata referens dixit: itaque iam
non sunt duo, sed vna caro. quæ verba habentur
Matth. 19. & can. 2. damnat non solum afferen-
tem licetè Christianis plures vxores habere: sed
etiam

Secunda sen-
tentia coha-
ret.

22
Illicita poly-
gamia in lege
nona.

Error Lutheri,
& Anaba-
ptistarum.

Sententia Cai-
etani reici-
tur.

Trident.

etiam asserentem id nulla lege diuina esse prohibitum; alludit nempe ad verba Christi, *Matth. 19. præmissa in cap. Doctrinali*; in quibus hanc prohibitionem contentam esse docet: sicut & *Genes. 2. ex eodem cap. idem asserit Innocentius I. epistola 3. ad Exuperium, cap. 6. Augustinus lib. 1. de adulterin. coniug. cap. 11. & Patres citati. Quod fusè probat Arboreus lib. 1. Theosoph. cap. 1.*

Reiicitur sententia Abulensis in *Matth. 19. quæst. 15.* asserentis, nunc Gentilibus licitam esse vxorum pluralitatem; contrarium enim constat ex *c. Gaudemus, & cap. Quanto, & c. de divorcijs, & c. & lex Christi generalis obtinet contra polygamiam, qua reducitur matrimonium ad primum statum, & institutionem, vt sit vnus cum vna, & non cum pluribus. Dubium tamen est si olim etiam polygamia licuit Gentilibus. Licuisse aliqui putant probabile: vt Bellarm. *lib. 1. de matrimonio, cap. 11. & Valentia 4. part. disp. 10. q. 1. puncto 5. Ledesma 2. part. 5. quæst. 67. artic. 2. Negant autem Sotus in hac distict. quæst. 1. art. 2. conclus. 7. noster Angles in floribus 1. part. de matrimonio, q. 7. art. 1. difficultat. 3. Henriquez lib. 11. de matrimonio, cap. 2. & lib. 1. c. 6. Bartholomæus Ledesma de matrimo. dub. 72. conclus. 6. quos sequitur Sanchez. Et ratio est, quia finis dispensationis in illis cessauit, nempe multiplicatio populi Dei. Sed hoc limitandum iudico quoad eos, in quibus non fuit cultus Dei secundum legem naturæ, aut fides. In alijs autem, in quibus conseruabatur adhuc fides, perinde etiam viguit finis dispensationis: & hoc indicare videtur Augustinus *lib. 22. contra Faustum, cap. 27.* cum dicit morem fuisse illius temporis, quamuis ambiguum sit, an alludat ad genus Abrahæ tantum, an ad alios; quamuis ratio hæc, quam adducit, videatur extendi tantum ad ipsum Abrahamum, per quam excusat Patres à peccato; & conuicere licet, Pharaonem, & Abimelech, qui Saram in vxorem suam assumpserunt, non fuisse cœlibes, sed etiam habuisse alias; quando autem incepti hic mos, incertum est. Lamech legitur habuisse duas vxores: in quo, vt dicit Doctor *responsione ad primam in fine*, iuxta secundam sententiam præmissam, ait posse concedi eum peccasse: quia contra Ius naturale, & diuinum; quòd pro illo tempore ante diluuium non videtur fuisse dispensatum, cum non viguerit idololatria ante diluuium, neque necessitas dispensandi. Tertullianus *exhortatione ad castitatem, cap. 5. Numerus matrimonij à maledicto viro coepi, primus Lamech duabus maritatus, tres in vnâ carnem effecit, & c.* Idem Isidorus *lib. 2. de offic. Eccles. cap. 19. Nicolaus I. ad Lotharium, & habetur 24. quæst. 3. cap. An non disticta, & c. Lamech, & flagitium iniciatus esse dignosceris.***

Si petas, an matrimonium cum pluribus representet coniunctionem Christi cum Ecclesia. Respondetur quòd non, vt vnus cum vna sponsa; sed quâ indissolubile, sic representare. Significat etiam ex parte vxorum vniõnem omnium Ecclesiarum Gentium cum Christo, vt refert Augustinus *de bono coniugali, cap. 18. & habetur cap. Acuius, dist. 26.* Hinc euacuatur ar-

gumentum, quod aliqui obiiciunt ex defectu significationis in polygamia. Significat etiam vniõnem plurium animarum ad Christum mediante charitate.

h *Ad argumenta, & c. Ad primum.* Hæc responsio patet ex litera, & ex dictis in corpore quæstionis, quorum est recapitatio quædam, quantum ad resolutionem principalem. Ad secundum patet respondet, nunquam licuisse de lege diuina, aut naturali vni vxori coniungi simul duobus; & ratio patet ex litera, & ex dictis. Augustinus *lib. 3. de doctrina Christiana, c. 12. Sufficiens prolis causa erat vxorum plurium simul vni viro habendarum inculpabilis consuetudo; & ideo vnâ feminam maritis habuisse plurimos honestum non erat: non enim mulier eo est fecundior, sed meretricia potius turpius est, & c.*

Ad vltimum, respondet vtramque causam requiri, vt licita sit polygamia, nempe necessitatem finis principalis, & diuinam approbationem, & sine istis dicit, vel altera illarum, nempe diuina dispensatione, sine qua non licet; & si præcesserit illa dispensatio, quamuis non sit necessitas finis, sufficit ad contrahendum cum pluribus sine peccato; non tamen sufficit sola necessitas finis principalis sine dispensatione: præsumitur autem Sanctos Patres per diuinam dispensationem, & ex necessitate finis principalis concessam ita contraxisse: quod docet Innocentius III. *cap. Gaudemus, & c. de divorcijs, & passim interpretes contra Manichæos.*

Hactenus de polygamia, & pluralitate vxorum simul. Obiter dicendum, an secundæ nuptiæ sint licitæ mortuo marito, vxori superstite, & soluto matrimonio. In hoc fuit hæresis Montani, & Cataphrygum, qui damnabant secundas nuptias. Augustinus *de heres. cap. 26.* in quo errore fuit Tertullianus *lib. 1. de Monogamia.* vt idem Augustinus *heres. 36. & Catharin. heres. 38. Nouatianus ex canone 8. Niceni.* Contrarium est de fide, & patet *ad Roman. 7. & 1. ad Corinth. 7. Si dormieris, inquit, vir eius, cui vult nubas, & c. 1. ad Timoth. 5. Volo iuniores nubere.* Nicenum citatum; Florentinum in *Decreto vniõnis Armenorum*, consuetudo vniuersalis Ecclesie. Augustinus *lib. 1. contra aduers. legis & Prophet.* Hieronymus in *Apolog. contra Iouinianum.* Chryostomus *homil. 20. in epistolam ad Ephesios.* Verum est benedictionem denegari in secundis nuptiis, quando alteri coniugi in prioribus nuptiis est data, ne repetita in contemptum cedat: nihilque obstat contractui, quia per mortem alterius superstes soluitur obligatio legis, quæ tantum pro viatoribus data est. Verum est aliquos Patres improbare secundas nuptias, non tanquam illicitas, sed vt ex nimio affectu libidinis ineantur. Cæterum in iis vterque finis matrimonij seruetur, & Sacramentum vt causans gratiam, quod non esset verum, si essent illicitæ. Deest quidem significatio perfecta coniunctionis Christi cum Ecclesia, vt in *quæstione sequenti* dicitur; & quamuis aliquæ leges ciuiles statuerint pœnas in secundas nuptias, correctæ sunt per Canones tanquam illicitæ contra libertatem matrimonij.

23
Sententia Abulensis rejicitur.

Non esse licitam polygamiam Gentilibus.
Dubium.
Licuisse olim putat aliqui.

Limitandum quoad fideles.

Lamech primus polygamus.

Tertullianus.

Dubium.

In polygamia reperiri aliquid Sacramenti.

24
Ad argumenta principalia.
Ad secundum.

Augustinus.

Sola dispensatio sufficit.

25
De secundæ nuptijs.
Hæresis Cataphrygum.

Error Tertulliani.

Veritas fidei.

Non datur benedictio in secundis nuptijs.

QVÆSTIO II.

Vtrum bigamus ante Baptismum, posset post Baptismum ordinari?

D. Thom. 4. dist. 27. q. 3. artic. 2. c. Acutiùs, dist. 26. quod est August. & c. fin. 28. dist. Canonistæ cap. Gaudemus de diuort. gloss. c. 1. dist. 26. Bellarm. lib. 1. de cler. c. 24. Henriquez lib. 14. cap. 17. Sanchius lib. 7. de matrim. disp. 83. num. 3. Suarez tom. 5. disp. 41. sect. 1. Syluest. v. Irregularitas, quæst. 28.

I
Argum. 1.

Dⁱ secundum, arguitur quòd sic, quia secundum Hieronym. in epistola ad Oceanum, & ponitur dist. 26. cap. 1. *Si ante Baptismum coniugem habuit, quæ habuit virum, non imputatur ei, cui prorsus nouo, nec supra, nec alia quæ ante fuerant, obsunt.*

Argum. 2.

Præterea dist. 50. habetur, *Si quis viduam. & hinc in Gloss. quòd si ante Baptismum occidit, post Baptismum potest promoueri:* ergo à simili de bigamia ante Baptismum.

Ratio aduer.

Contra, Augustinus super epistolam ad Titum, & ponitur dist. 26. cap. 2. *Acutiùs intelligunt, qui nec eum qui catechumenus, vel Paganus ante Baptismum habuit unam, & post Baptismum aliam, ordinandum censuerunt.* Præterea ibidem, cap. *Vna tantum.* & est Ambrosij de offic. *Ante Baptisma, iterata coniugia prerogatiua ordinationis, impedimenta generant.*

C O M M E N T A R I V S.

I
De bigamia.
Controversia
inter Augu-
stinu & Hiero-
nymum.

AD secundum arguitur, &c. In hac quæstione agit de irregularitate ex bigamia, an per Baptismum tollatur, & tangit controuersam quæstionem olim inter Augustinum, & Hieronymum; ideoque proponit in argumentis subiectis quæsito vtriusque auctoritatem. Tenuit autem Hieronymus bigamiam ante Ba-

ptismum contractam in casibus, in quibus post Baptismum induceret irregularitatē, per Baptismum deleri in loco citato à Doctore, & 1. ad Timoth. 3. & habetur 28. quæst. 3. cap. 1. & in epist. ad Tit. 1. cap. Quem sequitur Maior in 4. dist. 25. q. 1. Glossa ordinaria, & Lyranus in 1. ad Timoth. 3. Oppositum tenet August. loco citato à Doctore.

S C H O L I V M.

Bigamia (id est, irregularitas ex defectu significationis Sacramenti) non tollitur per Baptismum. Ita Augustin. de bono coniug. 18. & habetur c. Acutiùs, dist. 26. Ambros. lib. 1. de offic. c. vlt. habetur c. pen. dist. 26. D. Thom. 4. dist. 27. q. 3. art. 2. Iurista, c. Gaudemus, de diuort. Vide Bellarm. 1. de cler. c. 24. Henric. lib. 14. c. 17. n. 2. est contra Hieron. ut habetur c. 1. 26. dist.

2
Bigamia nõ
tollitur per
Baptismu,
irregulari-
tas homici-
dij sic.
Hic. quodl.
q. 20.

Hic^k sunt duo videnda. Primò, quid tenendum. Secundò, propter quam causam. De^l primo, concordant omnes, quòd bigamus, siue ante Baptismum, siue post, est irregularis, sicut habetur expressè per capita allegata ad oppositum: homicida tamen ante Baptismum, post Baptismum non est irregularis, sicut habetur expressè in Gloss. dist. 50. *Si quis viduam:* vbi Gloss. super illud verbum, *Post Baptismum,* arguit à contrario sensu: ergo si ante Baptismum conscius est homicidij, non obest. Quod autem dicitur ab aliquibus, nullum posse contrahere irregularitatem ante Baptismum; cuius rationem assignant, quia tunc non potest aliquid habere priuationem, quando non est natum habere habitum, sicut catulus ante nonam diem non potest esse cæcus: sed ante Baptismum non est homo capax ordinis. Probatur *Extrà de Presbytero non baptizato, cap. Si quis Presbyter non fuerit baptizatus, baptizetur, & postea ordinetur.*

3
Cap. vnico.

Ex quo patet, quòd nihil recepit priùs, quando videbatur ordinari Sacerdos: nam si recepisset Ordinem, non esset postea reordinandus, sicut habetur *Extrà de clerico per saltum promotò;* vbi dicitur quòd recipiens Ordinem posteriorem sine priori, recipiat postea Ordinem prætermissum, non iterando posteriorem priùs receptum.

Reijctur ra-
tio Hærici.
Potest poni
impedimen-
tum habi-
tus, quando
non est pri-
uatio eius,

Sed hæc ratio non valet: quia etsi priuatio non possit inesse alicui, nisi quando natum est habere habitum; tamen impedimentum habendi habitum pro tempore, quo deberet inesse, potest præcedere tempus habendi habitum: sicut patet in exemplo adducto, quia catulus ante nonam diem potest habere aliquod impedimentum, ne habeat visum, tempore quo sibi competeret: irregularitas autem non est priuatio propriè eius, quod est habere Ordines: sed magis est impedimentum, ne quis sit capax Ordinis pro tempore, quo sibi competeret: ergo potest esse ante Baptismum.

Esto

Esto etiam, quòd priuatio non possit inesse, tamen causa priuationis potest inesse, quando habitus non est natus inesse: & ita hæc irregularitas, quæ est causa priuandi, vel carenti Ordine pro tempore congruo.

Causa priuationis potest inesse, quando habitus nequus inesse.

COMMENTARIUS.

2
Ordo quæstio-
nis.

Hic sunt duo videnda, &c. Diuidit quæ-
stionem in duos articulos: in primo re-
soluit, quid sit tenendum, in secundo cur non
deleat Baptismus irregularitatem hanc ex defectu
Sacramenti, seu significationis, sicut tollit
alias ex culpa, vt homicidij, vel etiã illam, quæ
est ex homicidio licito in iudice, quæ est ex defectu
significationis, vt lenitatis.

3
Conclusio.
Manet post
Baptismum ir-
regularitas
bigamia.

1 De primo concordant omnes, &c. Statuit con-
clusionem, nempe Baptismus non tollere irre-
gularitatem ex bigamia, quam dicit commu-
nem. Est Augustini in epistola ad Titum: & ha-
betur dist. 26. cap. 2. lib. de bono coniugali, cap. 18.
& habetur cap. Cautius, 28. q. 3. Aduertendum
circa citationem priorem, Doctorem desumpsisse
illam ex Glossa ordinaria in epistola ad Titum, &
ex Gratiano dist. 26. cap. Acutus, & in collecta-
neis. Bedæ in eandem in c. 1. Verba tamen sunt
Augustini ex lib. de bono coniugali, c. 18. est Am-
brosij lib. 1. de officijs, c. ultimo: & habetur dist. 26.
cap. Vna tantum. Innocent. I. epistola 22. cap. 2. ad
Episcopos Macedonia: & habetur cap. Deinde,
dist. 26. & epistola 2. ad Vetricium Rotomagen-
sem, cap. 5. habetur dist. 34. cap. 13. & dist. 50. c. 8.
Si quis viduam. Idem etiam habetur c. 14. & 15.
eodem. Idem docetur cap. Gaudemus, &c. de diuor-
tijs, &c. Quam sententiam Canonistæ sequun-
tur in illos textus, & Theologi in 4. dist. 27.

Secunda con-
clusio.
Tollit Baptis-
mus irregu-
laritatem ho-
miciidij.

Secunda conclusio est, homicidam ante Ba-
ptismum, post Baptismum susceptum non ma-
nere irregularem; vt patet dist. 50. cap. Si quis
viduam, v. Post Baptismum, & Glossa per argu-
mentum à contrario: quia limitatio adiecta ho-
miciidij, & non adiecta bigamix diuersitatem
hanc inducit: dicitur enim ducens viduam ab-
solutè non admitti ad Ordines, non limitando
statum, aut tempus; homicidium tamen post
Baptismum factum inducere irregularitatem, &
non alias. Hæc sententia est communis, cuius
rationem in articulo sequenti bene assignat Do-
ctor, cur scilicet non maneat irregularitas, seu

impedimentum ex homicidio post Baptismum
ex defectu lenitatis, maneat autem bigamix
impedimentum.

In reliquo huius articuli impugnat quod-
dam dictum Henrici, seu rationem eius pro illa
communi sententia: dicit enim nullam irregu-
laritatem incurri ante Baptismum, quia tunc
non potest habere priuationem, quando non est
capax habitus: ante Baptismum non est capax
Ordinis, vt patet de Presbytero non baptizato,
cap. Si quis Presbyter. Sic etiam catulus non est
cæcus ante diem nonum, quia non est capax
priuationis, aut habitus ante illum diem: ergo
idem de irregularitate. Hoc dictum non impu-
gnat Doctor, quia ipse etiam, & communis
admittit neminem esse irregularem ante Bap-
tismum, quia iurisdicctio Ecclesiæ non extendi-
tur in infideles, neque inhabilitates, qui foris
sunt; ad quos proinde impedimenta per Cano-
nes inducta non spectant. Et hanc veritatem
supponit impugnatum Doctoris: impugnat ergo
non dari sufficientem rationem per hoc ipsius
conclusionis, & impugnatio est clara: quia li-
cèt irregularitas non possit incurri ante Bap-
tismum, neque priuatio inire ante tempus ido-
neum, in quo natus est inesse habitus; tamen
impedimentum præcedere potest habitus ponendi,
ex quo sequetur priuatio. Deinde, irregulari-
tas non est propriè priuatio Ordinis, sed impedi-
mentum, & licet priuatio ante tempus, quo natus est
in esse habitus, non insit: tamen causa priuationis
in esse potest. Quod etiam verum est in propo-
sito: quia defectus significationis potest esse, &
inest bigamo ante Baptismum: ergo nequit rec-
tè per illam rationem ostendi; cur non possit
etiam manere defectus lenitatis per modum
impedimenti, & causæ priuationis Ordinem
sulciendorum post Baptismum, & sic etiam
de alijs, quæ sunt ex delicto, aut alia causa, quæ
Baptismum præcessit.

4
Impugnatur
ratio Henri-
ci.

Veritas ad-
missa.

Impedimen-
tum habitus
potest ipsum
præcedere.

SCHOLIUM.

*Idèò de congruo bigamum esse irregularem, quia non potest representare Christum unicum
sponsum vnus sponsa Ecclesia. Refutat duas opiniones de ratione huius à priori, & re-
soluit eam esse Ecclesiæ statutum, quo cauetur, irregularitatem bigamix per Baptismum non
tollit, sicut tollitur irregularitas homicidij, & ponit pro hoc bonam congruentiam.*

De secundo, aliud est loqui de causa congruitatis, & de causa necessitatis: nam
causa quare congruit bigamum arceri ab Ordinibus factis, vna communiter
ponitur ab omnibus, defectus Sacramenti: quam tangit Augustinus dist. 26. cap. Acu-
tius. & Ambrosius ibidem cap. Vna. Et arguitur sic, Sacerdos tanquam Christi Vica-
rius in Ecclesia repræsentans personam Christi, non debet habere aliquid repugnans
Christo, in comparatione Christi ad Ecclesiam, & è conuerso; nunc autem Christus
est vnicus sponsus vnus Ecclesiæ, & Ecclesia est vnica sponsa vnici sponsi Christi:
ergo habens oppositum huius non rectè signat, vel repræsentat Christum in Ecclesia;
sed bigamus, qui habuit duas, vel vnã, quæ fuit duorum, habet aliquid repugnans isti
coniunctioni Christi, & Ecclesiæ: ergo.

4
Vide D. Th.
& Rich. &
alios d. 27.
huius.

Bigamus
quare nõ or-
dinandus?

Sed quærendo causam necessitatis, propter quam iste necessariò excluditur ab
Scoti oper. Tom. I. X. O O O 3 Ordini

Bart. Bri.
in decret.
dist. 26. su-
per c. Dein-
de.

Ordinibus, est duplex opinio. Vna, quia per Baptismum deletur peccatum, & sequela peccati proprie; bigamia autem nec est peccatum, nec proprie sequela peccati. Et per hoc responderetur ad illud de homicidio commisso ante Baptismum, quia non est simile: illud enim est sequela peccati, vel peccatum, maxime si peccet in occidendo. Sed quid si occidat iustè, sicut iudex: ergo illud homicidium non deletur quantum ad irregularitatem? Hoc concedit vnus Glossator, & irrationabiliter: quia tunc esset melior conditio peccantis, quàm non peccantis in simili actu. Alij dicunt, quòd istud homicidium est peccatum hoc modo, quia esset peccatum, nisi esset per circumstantias aliquas excusatum, idè ex se non exit genus actus peccati.

Basianus,
ut notatur
in Decr. d.
50. super c.
Super vi-
duam, su-
per illo ver-
bo, post Ba-
pulum.

Si quæritur, quare ergo Baptismus non tollit pœnas istius mortalitatis, quæ sequitur peccatum mortale, vel originale? Responderetur, quia non sunt sequela peccati proprij. Stat igitur tota ratio in hoc, quòd Baptismus delet omne peccatum proprium, & quòd natum est esse peccatum ex genere actus, nisi circumstantiæ impedi-
rent, & sequelas ad istud: non autem tollit, quòd neutro modo est peccatum proprium, vel sequela: & sic est bigamia.

Contra hoc, esto quòd bigamus peccet in bigamia, puta in contrahendo illicitè, sequeretur, cum ille contractus sit peccatum, vel annexum peccato, quòd deleteretur. Præterea Augustinus in illo cap. *Acutius: Fœmina si catechumena vitata est, non potest post Baptismum inter Dei virgines consecrari.* & tamen possibile est illam corruptionem ante Baptismum fuisse peccatum: ergo non deletur per Baptismum, quantum ad pœnas proprias correspondentes sibi. Præterea, si ex ista causa esset necessariò irregularitas in bigamia, quia scilicet non est peccatum, nec sequela, Ecclesia non posset istam irregularitatem tollere, quia non potest tribuere bigamiæ, quòd sit ex se peccatum, vel sequela peccati.

6
Nicolaus
ut notatur
in Decr. d.
50. super
c. Quicum-
que.

Alia opinio dicit, quòd sicut aliqua est infamia consequens actum ex natura actus, aliqua consequens actum præcisè ex statuto Ecclesiæ: & primam non potest Ecclesia, nec Sacramentum Ecclesiæ tollere, puta Baptismum; secundam potest, ita & de irregularitate: nunc autem bigamia non ex statuto Ecclesiæ, sed ex defectu significationis inducit irregularitatem, quia bigamus non repræsentat Christum, ut est sponsus Ecclesiæ, quomodo Sacerdos debet repræsentare, vel saltem non habere aliquid repugnans illi repræsentationi; homicidium autem non inducit irregularitatem, nisi ex statuto Ecclesiæ, idè per Sacramentum primum Ecclesiæ, scilicet Baptismum, tollitur, & aliud non.

1. *Timoth. 3.*

Contra, si irregularitas bigamiæ esset ex aliquo priori quàm ex statuto Ecclesiæ, Ecclesia non posset ibi dispensare, cuius oppositum habetur *distinct. 34. cap. Lector*; vbi Papa Martinus concedit Lectorem, qui duxit viduam, posse in Subdiaconum promoveri, sed non vltra. Sed Glossa dicit ibi, quòd Papa dispensat. Contra Apostolum 1. *Timoth. Vnius uxoris virum*, &c. & dicit Innocentium tenere contrarium, quia non licet dispensare cum bigamo, ut hinc *Extra de bigamis. Nuper.* Et idem Martinus hoc dicit *dist. 50. Si quis viduam.* Lucius tamen dispensauit cum Panormitano Episcopo, qui fuit bigamus.

Bernardus
Extra de
bigamis su-
per c. Super
eo.

Sed quædam Gloss. ista concordat, scilicet quòd in primitiua Ecclesia Subdiaconatus non erat Ordo sacer, & idè Martinus concedit bigamum fieri Subdiaconum, sed vltra non ascendere. Disputationem contra Glossam istam cuiusdam, qui dicebatur Nicolaus furiosus, habent aliqui libri *dist. 59. Quicquid sit*, hoc saltem tenet Ecclesia, scilicet nec ad Diaconatum, nec ad Sacerdotium cum bigamo dispensari: nec factum Lucij quantum ad Episcopatum Panormitanum reprobatur in hoc, quasi fecerit aliquid quod facere non potuerit: sed quòd hoc non decuit, nisi ex magna causa.

7
Resolutio
Dottoris.

Dico^p ergo quòd causa irregularitatis non est nisi ex statuto Ecclesiæ. Sed quare regulariter illa pœna de homicidio perpetrato remittitur in Baptismo, & hæc, quæ ex statuto Ecclesiæ sequitur bigamiam, non remittitur? Causa non est, nisi statutum Ecclesiæ volentis istam pœnam remitti, & non illam. Ista autem ordinatio Ecclesiæ rationalis est ex hoc, quòd iste homicida non est inhabilis ad Ordines, nisi propter horrorem sanguinis effusi, propter quem horrorem Dauid fuit prohibitus ædificare templum Domino 2. *Reg. 4. 7.* iste autem horror tollitur in Baptismo, quia præsupponitur quòd de lupo factus sit agnus: sicut & Paulus ante Baptismum persecutor, post Baptismum factus est ovis, & pastor.

Cum igitur in Baptismo cesset causa illius inhabilitatis, debet cessare etiam effectus; sed causa inhabilitatis in bigamo ad Ordines non cessat in Baptismo, quia semper.

per remanet defectus Sacramenti, id est, significationis, quæ requiritur in Sacerdote repræsentante personam Christi, in comparatione ad Ecclesiam: idèd nec ibi tollitur effectus, nisi postea per specialem dispensationem.

Ad⁹ argumenta. Ad primum, vel Hieronymus negatur, sicut communiter Canonistæ negant eum, tenentes Augustinum: vel potest exponi, crimina non obsunt quantum ad gratiam recipiendam: obsunt tamen quantum ad gradum dignitatis in Ecclesia habendum: hæc autem distinctio accipitur *ex illo cap. Ambrosij Vna.*

Ad secundum, non est simile de irregularitate ista, & illa, cuius causa dicta est in solutione quæstionis. Ad 2.

COMMENTARIUS.

5 in **D**E secundo, aliud est loqui, &c. Hic assignat in secundo articulo, seu membro *quasiti* 1. distinctionem inter causam congruitatis, & necessitatis. Causam congruitatis optimè assignat, quia bigamus nequit vt Sacerdos repræsentare Christum in Ecclesia, vt vnum sponsum vnus sponsæ, quia bigamus est diuisus in plures sponsas verè, aut interpretatiuè, & secundum fictionem Iuris, vt postea videbitur. Litera est clara, & ratio communis.

Congruitat unde bigamia post Baptismum maneat ex defectu significationis.

6 *Sed querendo causam necessitatis, &c.* Adducit causam huius necessitatis ex quibusdam Canonistis. Ratio stat in hoc, quòd Baptismus tollat omne peccatum, & sequelam peccati, vel eius quod natum est esse peccatum; quod intelligunt tantum de peccato personali, & non originali. Idèd ergo defectus ex homicidio etiam iusto tollitur per Baptismum, quia est sequela peccati personalis, aut illius actus personalis, qui potest esse peccatum, nisi circumstantiæ excusarent. Hanc impugnat Doctor, quia etiam bigamia posset esse hoc modo ex peccato, sicut homicidium, quia posset esse ex matrimonio illicito, & inualido consummato: ergo tunc esset sequela peccati, & tolli deberet per Baptismum, quod est falsum secundum opinantes. Deinde, ex Augustino *cap. Acuius*, si catechumena ante Baptismum est corrupta, nequit post Baptismum velari: potuit illa corruptio esse sequela proprii peccati: ergo Baptismus non tollit omnes illas sequelas. Tertio denique ex hac sententia sequeretur, quòd Ecclesia non posset tollere bigamiæ impedimentum, quia non potest tribuere bigamiæ, vt sit peccatum, vel sequela eius. Hæc tertia ratio Doctoris explicatur quia quod inest independenter ab Ecclesia, nequit tolli per Ecclesiam, nisi virtute Sacramenti; Sacramentum autem Baptismi tantum applicari potest per Ecclesiam ad tollenda impedimenta, quæ præcesserunt; & hoc nequit tollere, nisi vt institutum est contra peccatum, & sequelam peccati, secundum opinantem; talis non est bigamia, quæ præsupponitur ad Baptismum; & idem etiam diceretur consequenter de quacunque sequente non posse deleri per penitentiam, aut alia Sacramenta. Vnde ex hac sententia sequitur bigamiam esse indispensabilem, & hoc Iure diuino. Econtra verò defectum homicidij deleri Iure diuino per ipsum Sacramentum; aliàs frustra recurret ad Sacramentum, seclusa omni ordinatione Ecclesiæ, vt ostenderet irregularitatem homicidij deleri per Sacramentum: quia est peccatum, aut sequela peccati, & non bigamiæ irregularitatem à sensu contrario.

Impugnatur ratio præmissa.

Tertia ratio explicatur.

Ecclesia delat peccatum per Sacramenta.

7 0 *Alia opinio dicit, &c.* Hæc non differt à

priori in conclusione: asserit enim vtraque bigamiam esse Iuris diuini, & indispensablem ab Ecclesia; quamuis hæc aliam causam assignet, nempe ea, quæ ex natura actus sequuntur, non posse tolli per Ecclesiam; huius autem generis est bigamia; quæ autem ex statuto Ecclesiæ sequuntur, Ecclesia potest tollere, & sic irregularitas ex homicidio sequitur, non ex natura actus; sed ex statuto Ecclesiæ, & idèd per Sacramentum primum Ecclesiæ tollitur hæc irregularitas; & non illa. Hanc sententiam, & perinde est de priori, impugnat Doctor ex inconuenienti, quòd scilicet sequeretur Ecclesiam non posse dispensare in hac irregularitate, quod falsum est, vt patet *cap. Lector, dist. 34. & cap. Si quis viduam, dist. 50.* Glossa in *cap. Lector*, referens etiam dispensationem factam à Lucio Papa cum Panormitano, qui fuit bigamus; quæ est communis sententia Theologorum, *dist. 27.* & Iurisperitorum in *cap. Lector*; & patet, quia non est hoc contra vllum præceptum legis naturæ, aut diuinæ; neque etiam contra præcepta legis nouæ, quæ concernunt Sacramenta, & eorum administrationem; quorum nullum prohibet nè bigamus ad sacros Ordines admitteretur.

Secunda opinio. & ratio aliorum.

Impugnatio. Inconueniens.

Ecclesia dispensare potest in bigamia.

Dices cum Glossa in *cap. Lector*, esse contra Paulum, 1. ad *Timoth. 3.*

8 *Responso.*

Contra, Paulus ibi non proponit præceptum diuinum, sed institutionis Apostolicæ, in qua potest Ecclesia dispensare; sicut patet ex Concilio Gangrensi *cap. finali 82. dist. vbi* ibi Glossa. Quam etiam dispensationem cõfirmant posteriores Canones, & nouissimè Tridentinum, *sess. 25. de reformat. cap. 14.* Canon Apostolicus deponendum præcepit Presbyterum in fornicationem lapsum; quem rigorem temperauit Syluester Papa, & Clemens, & Calixtus, vt ibi Concilium: nec obstat *cap. 2. de bigamis*, vbi dicitur non licere dispensare, quia, vt bene Doctor in litera, non licet sine magna causa, quia difficilis dispensatio censetur impossibilis præsumptione, & interpretatione Iuris; accedente tamen causa licet dispensare per Pontificem, non per alios inferiores, maxime in bigamia vera, & notoria.

Ecclesia potest in constitutionibus Apostolicis dispensare.

p *Dico ergo quòd causa irregularitatis, &c.* Hic statuit conclusionem huius articuli, nempe causam irregularitatis bigamiæ esse ex defectu significationis, & ante Baptismum independentem à constitutione Ecclesiæ; irregularitatem autem esse ex solo statuto Ecclesiæ, quo voluit remanente causa eum non promoueri ad sacros Ordines: quam causam non tollit Baptismus; tollit autem causam, seu defectum significationis homicidij, quæ oritur ex horrore sanguinis,

9 *Cõclusio Doctoris.*

Causa vera assignatur ex statuto Ecclesiæ.

propter mutatum statum homicidæ per Baptistum, ex lupo in agnum, & sic deposita feritate induit lenitatem, quæ tollit priorem defectum: & sic rationabiliter Ecclesiæ statutum diuersum fundatur.

IO *Ad argumenta. Ad primum, &c.* Explicat Hieronymum ex Ambrósio, quem communiter tamen negat Canonistæ præter opinantes superius impugnatos: & ad secundum, negat paritatem inter irregularitatem ex defectu significationis in homicidio, & bigamia.

Diuisio bigamia. Petes quis possit dispensare in irregularitate bigamiæ? Triplex genus bigamiæ aliqui Doctores assignant cum Speculatore, *tit. de dispensatione*. Primum est bigamiæ veræ, quæ quis duplex matrimonium contrahit, & consummat. Secundum est bigamiæ interpretatiuæ, vt cum duplex matrimonium quis init, & consummat, quamuis vtrumque, vel alterum fuerit inualidum. Vel quando ducit viduam, vel quando propriam vxorem post adulterium cognoscit.

Similitudinaria. Tertium genus bigamiæ dicitur similitudinaria, vt quando constitutus in Ordine sacro, aut professus in Religione ducit etiam virginem, & consummat cum ea matrimonium. Hanc speciem aliqui reducant ad priores. Sed parum hoc refert: quia diuersam habet legem, siue sic, siue aliter dicatur. Nulla harum incurritur, nisi interuenerit consummatio matrimonij, vt patet *cap. Debitum, de bigamis*. Cuius ratio assignatur, quia matrimonium ratum, & non consummatum non significat vnionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem. Idem patet *cap. finalis, dist. 34*. vbi contrahens cum vidua, quam non cognouit, non fit irregularis. Contrarium huius docuit Magister *dist. 27*. Idem tenetur non solum in bigamia vera, sed etiam similitudinaria contra Rosellam *v. Bigamia*, vt communiter Doctores tenent requiri in hac etiam copulam. Neque obstat *cap. Quotquot, 27. q. 1*. quia ibi loquitur textus de transgressione voti secuto effectu, scilicet consummationis: loquitur enim de matrimonio, vt communiter intelligitur, consummato, *Quotquot*, inquit, *virginisatem pollicitam prauaricata sunt professione contempta; inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transferant, haberi debent, &c.* ad bigamiam autem in his requiritur consummatio matrimonij in vtrisque nuptiis: ergo in iis, qui perinde se habent, vel inter illos numerantur: & requiritur non solum consummatio in bigamia vera, sed etiam similitudinaria, vt irregularitas hæc incurrat, licet in foro externo purgari debeat præsumptio, & probari contrarium, quia ad defectum significationis requiritur, vt quis suam carnem diuidat per copulam, vt patet *locis citatis supra*.

Non incurritur ex matrimonio iustum vasa.

II *Defectum significationis in his speciebus aliter inuenitur.*

In primo genere bigamiæ vera significatio deest. In secundo vero, etsi contractus sit nullus quoad vnam, vel quoad vtramque, deest significatio interpretatiuæ, quantum ad affectum secuto facto. Hic casus non reperitur expressus in Iure, sed cum communiter Doctores deducunt *ex cap. Nuper, &c. de bigamis, &c.* vbi declarat ille esse bigamus, qui ante sacrum Ordinem contraxit matrimonium, & post sacrum Ordinem contraxit alium non ob defectum Sacramenti, cum posterius fuerit irritum: sed ob intentionis affectum ad duo matrimonia cum opere secuto per consummationem;

ita communis: merito enim hanc inhabilitatem induxit Ecclesia, quia talis quantum ad intentionem, & factum, caret significatione, licet de Iure non ita, cum secundum matrimonium fuerit nullum.

Tertium genus habetur in multis Canonibus *in dist. 34. vt cap. Curandum, cap. Precipimus, cap. Si quis viduam, 1. & 2. eod. cap. Si quis viduam, dist. 50. cap. Qui in aliquo crimine, dist. 51. c. Qualiter 30. q. 5. cap. Nemo, dist. 32. cap. Matrimonium, dist. 32. cap. 1. de bigamis. & cap. Debitum, eodem cap. de clericis coniugatis in 6.* perinde est quod corrupta fuerit aliis corrupta interueniente matrimonio, siue per fornicationem ab alio cognita: neque ignorantia ducentem excusat, quamuis existimauit se ducere virginem: quia irregularitas est ex defectu significationis, & nequit repræsentare vnionem Christi cum Ecclesia virgine. An requiratur vt matrimonium sit in re validum? Aliqui tenent non esse irregulare, quando esse nullum: ita Nauarr. in *Summa Latina, cap. 27. & lib. 1. consil. consil. de bigamis*, citans decisionem Pœnitentiariæ Apostolicæ; & ita plures moderni. Sed antiquiores, vt Richardus *dist. 27. art. 4. quest. 3.* Paludanus, Coarzuuias in *clement. Si furiosus*; & alij genent contrarium argumento *cap. finalis, de bigamis*, vbi declaratur clericum in sacris Ordinibus contrahentem fieri bigamum: quia ille clericus contraxit quidem ante Ordines verum matrimonium, post Ordines autem, & si nullum fuerit matrimonium, tamen intentio opere secuto declarat sufficere, supposito priori matrimonio. Hic autem non fuit matrimonium in re ipsa validum, & vnicum fuit: pro qua sententia facit communis decisio Doctorum, qui asserunt ex duobus matrimoniis in re ipsa inualidis contrahi irregularitatem: argumento illius capituli: nam si requiritur, vt matrimonium sit in re ipsa validum, siue vnum, siue plura matrimonia init contrahens, perinde est, quia non perdit significationem Sacramenti, cum nullum verum fuit matrimonium. Quam sententiam tenet etiam Goffred. in *Summ. tit. de bigamis*. Hostiensis *ibidem*. Albericus in *suo dictionario littera B, v. Bigamus*. Summa Aftenfis.

Alia est difficultas, An qui a se defloratam postea ducit, fiat bigamus? Aliqui affirmant *Glossa in cap. Maritum, verb. Concubinam, dist. 33. & in cap. Nemo, dist. 32.* Negatiua est communis, quia ille non diuisit carnem suam cum alia, neque vxor etiam cum alio, & matrimonium sequens purgat vitium antecedens retrotrahens contractum, *c. Tania, qui sunt filij legitimi*.

Vltimum genus huius bigamiæ habetur *c. Si cuius, dist. 34. ex Concil. Neocæsariensi can. 8.* neque refert siue sciuerit adulterium, siue non, vt communis tenet: sicut etiam si quis ducit corruptam, putans esse virginem: hæc enim bigamia non est pœna, sed defectus Sacramenti.

Bigamia similitudinaria ad prædictas conferatur tanquam aliquo modo participans naturam earum, & autem dicatur per modum pœnæ ob peccatum contra votum professionis, & sacro Ordini adiectum, an autem ex defectu aliquo significationis, variant Doctores. Quod ad rem atinet, non refert, modò admitatur esse irregularitas. Similitudinaria dici potest ob eundem effectum, & præterea etiam quia à matrimo-

Bigamia sequens ad matrimonium cum corrupta.

An matrimonium in re ipso validum requiratur?

Sententia affirmans.

Sententia negans.

Puniri affectum opere secuto.

Defloratam a se ducens an sit bigamus?

12 **Bigamia ex copula cum vxore adultera.**

Bigamia similitudinaria. Qualis est?

Habet defectum significationis.

monio spirituali per consensum, & votum inito, est transiens ad matrimonium corporale, in quo diuidit vinculum, seu consensum interiorem, quo Christo, & Ecclesiæ ligatur, admittens aliud quantum ad intentionem, & affectum subsecuta copula intuitu matrimonij carnalis contracti, licet fuerit nullum Iure ob impedimentum voti solemnem, aut Ordinis sacri. De irregularitate, quam contrahunt ordinati Ordine sacro per matrimonium, habetur *cap. Nuper, &c. de bigamis in fine.* Idem de Religiosis asserunt Doctores *ex cap. Quotquot citat, 27. quæst. 2.* quamuis ibi sit sermo per se de virginibus, quia par ratio est, & quod impedit foeminas religiosas inter Virgines, aut Diaconissas numerari, idem etiam ex simili extensione transgressionis, & seruata proportione in hoc facit viros irregulares, quando contrahunt contra votum.

His positis, respondeo ad dubium, posse Pontificem in omni irregularitate dispensare; de aliis inferioribus Prælati, aliqui negant; aliqui affirmant. Communis sententia est ad Ordines sacros, saltem Diaconatus, & Presbyteratus non posse alium, quam Pontificem dispensare; & hanc supponit Doctor *in textu, §. Sed quadam Glossa, &c.* ubi in his non solere Ecclesiã dispensare docet. In iis autem casibus, in quibus Ecclesia non solet dispensare, censetur referuari ius soli Pontifici. Quoad minores Ordines docetur Episcopos posse dispensare *ex cap. Lector:* aliis enim fuit prohibitio generalis excludens bigamos ab Ordinibus quibuscumque. Hic autem ex indulto Martini Papæ permittitur, vt maneat Lector: lex ergo generalis tenet, nisi in iis, in quibus derogatur. Hinc autem rectè colligitur, non licuisse aliis Episcopis ordinare bigamos in vlllo gradu Ordinis; hic conceditur, vt in minoribus possint ordinare. Manet ergo lex generalis quoad alios gradus non concessos. In hoc capite permittit Pontifex, si necessitas urgeat, vt promoueatur in Subdiaconum; nihil autem supra recipiat. Vnde rectè colligitur legem illam Apostolicam à pluribus Pontificibus, & Conciliis approbatam, & receptam obtinere etiamnum in iis, in quibus non fuit relaxata.

De Subdiacono est controuersia; aliqui enim putant, nec nunc Subdiaconum facere bigamum etiam posse Episcopos: quia post illam concessionem Martini factus est Ordo sacer; ac proinde cum aliis eandem legem sortitur. Ita Sanchez *lib. 7. disput. 86. num. 14.* Sed hæc ratio non subsistit, quia diu ante Martinum Subdiaconatus fuit Ordo sacer, nam & Concilium Ancyranum circa tempora Niceni præcepit continentiam Subdiaconis *can. 33.* & Concilium Africanum VI. cui interfuit Augustinus *cap. 28.* Idem statuit Leo Papa I. *epistola 84. an. 82.* huius tanquam vniuersalis, & antiquioris in Latina Ecclesia obseruatæ meminit. Idem supponit Gregorius Magnus *lib. 1. epistolarum, epist. 42.* & refertur *can. Ante triennium, dist. 31. & lib. 3. epistolarum, epistola 34.* & refertur *can. Multorum, 27. quæst. 2.* qui omnes præcesserunt Martinum. Non ideo ergo tunc Martinus in

prefato canone Lector, dedit hanc facultatem Episcopis, quia suo tempore non fuit sacer Ordo Subdiaconatus, voto continentiae ei adiecto, sicut & aliis superioribus; ac proinde cum non reperitur hæc concessio per aliam posteriorem correctã, non est quoddã censeatur Iure reuocata. Alludere videtur Martinus ad *cap. 3. Tolerani I.* in quo prohibetur Lector ducens viduum alterius, amplius promoueri, nisi fortè fiat Subdiaconus. Restringit tamen Martinus Canonem ad casum necessitatis, & retinet illam facultatem, postquam inter sacros Ordines Subdiaconatus relatus est.

Quantum ad similitudinariam potest Episcopus peracta pœnitentia dispensare in ea irregularitate, quantum ad hoc vt ministret in Ordine suscepto irregulari, vt patet *cap. Sanè Sacerdotes, &c. de cleric. coniugatis, &c. & indulgentia,* inquit, *sui Episcopi eius habere executionem, &c.* Supple poterunt executionem Ordinis suscepti habere. Hoc à quibusdam limitatur ad casum, quo cum virgine contraxerunt, & non cum vidua, aut corrupta, ne repugnet *c. Nuper, & cap. finalis, de clericis, &c.* in quibus dicitur non licere dispensare, quando cum viduis, aut corruptis contraxerunt. Sed hoc non videtur coherere, quia *cap. Sanè Sacerdotes, &c.* est Alexandri III. *c. Nuper, & finale, de bigamis.* Innocentij III. qui fuit posterior, ideoque potius statutum eius est correctio prioris, quia Decreta absolute loquuntur; neque est inconueniens, vt posterius repugnet priori, eidemque deroget. Dicit potest tamen decreta Innocentij intelligi absolute, quantum ad promotionem ad vltiores Ordines, & etiam quantum ad impedimentum incursum; quo Iure remouentur à ministerio in receptis: quia hi sunt actus, qui proponuntur, & de quibus queritur quid iuris: non derogant ergo priori decreto, quia casus est diuersus, & spectans restitutionem supposita pœnitentia. Prior interpretatio est Glossæ *in cap. Sanè Sacerdotes;* quam sequitur Sanchez, & Coarruuias *Clementina si furiosus,* & plures alij. Vide *c. 2. Qui cler. vel videntes.* An autem Episcopi possint cum talibus dispensare, vt promouerentur ad alios Ordines, non reperio concessionem, nisi dicatur, quod facultas dispensandi in restitutione supposita pœnitentia etiam extendatur ad promotionem quoad alios Ordines.

Cæterum, cum decreta vniuersalia subtrahant auctoritatem Episcopis, & præfata statuta concedant auctoritatem in specie ad restitutionem in gradibus susceptis, & ministerium in iisdem, non videtur Iure concessa facultas promouendi, quia hæc maior est, & minus conueniens, nisi fortè ex consuetudine habeant illam facultatem. Neque refert hanc irregularitatem esse ex delicto per modum pœnæ, & si occulta sit, posse dispensari ab Episcopo ex coactione Tridentini *sess. 24. cap. 6.* quia hæc concessio ad occultas tantum referri potest. Cæterum, sententiæ communi Doctorum in hoc standum est, quorum interpretatio proxim sequitur, vel inuictam approbat, aut certè nouam inducit.

13

Quia dispensare potest. Põsifex tantum quoad maiores.

Episcopus quoad minores.

Concessio specialis derogat generali.

An concessio Martini nunc valeat quoad Subdiaconum. Sententia negatiua. Impugnatur. Subdiaconatus fuit sacer ante Martinum.

Scopus Martini.

14. Dispensare potest Episcopus, vs in receptis ministeriis.

Limitatio.

Requiritur.

Concordatur decreta.

An possint Episcopi dispensare, vs ad alios ascendant.

15

Sequenda præxiu, & sententia communis.

QVÆSTIO III.

Vtrum in lege Mosaïca fuerit licitum repudiare uxorem?

D. Thom. in addit. q. 67. art. 2. & hic q. 2. art. 1. D. Bonau. art. 3. q. 1. 2. 3. Durand. quest. 4. Paludan. quest. 1. Bellarm. lib. 1. de matrim. c. 17. Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 8. num. 15.

1
Argum. 1.

E^t repudio, quæro, vtrum in lege Mosaïca fuerit licitum repudiare uxorem? Quod sic. Deuter. 24. *Si acceperit homo uxorem, & non inuenerit gratiam ante oculos eius, propter aliquam fæditatem, scribet ei libellum repudiij, & dabit in manu eius, & dimittit eam de domo sua.* Præterea Malach. 2. *Cum odio habueris uxorem, dimitte eam, dicit Dominus Deus Israël.*

Argum. 2.

Præterea, Extrà. de regul. Iur. *Per quas causas aliquid nascitur, per easdem dissoluitur;* sed matrimonium nascitur per consensum mutuum: ergo dissolui potest per dissen- sum mutuum.

Argum. 3.

Præterea *distinct.* 34. *Si cuius. Si in clericatu marito constituto, uxor adulterauit, dato repudio eam dimittere debet:* ergo repudium vxoris est licitum, etiam in lege Euangelica.

2
Ratio ad opp.

Contra, quia videtur esse contra legem naturæ, quam promulgauit Adam, Genes. 2. *Adherabit homo uxori suæ, ex qua Christus concludit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.*

Præterea, contractus matrimonij est essentialiter datio potestatis propriij corporis alteri irreuocabiliter, pro potestate corporis illius alterius: ergo nulla accommodatio, vel datio ad tempus potest esse matrimonium; sed si repudium licet, talis contractus non est nisi ad tempus, quia si perpetuò fuisset; ergo repudiata maneret vxor, & tunc illicitè dimitteretur. Sequitur ergo quod si repudium fuit licitum in lege Mosaïca, quod ibi nullum fuit matrimonium.

Præterea, nunquam licuit mulieri repudiare virum: ergo nec è conuerso, cum quantum ad ea, quæ sunt coniugij, ad paria iudicentur.

C O M M E N T A R I V S.

1
De repudio.
Controuersia.

1 **D**E repudio quæro, &c. Hæc quæstio est controuersa inter Patres, & etiam ipsos Theologos; ac proinde problematicè eam tradidit Doctor, respondens argumentis vtriusque partis, sicut & D. Thomas & Richardus loco citato à Scholiaste. Alij sunt in ex-

tremo: quidam enim putant repudium in lege Mosaïca fuisse illicitum, sed toleratum, vt minus malum, quam vxoricidium. Quidam docent fuisse licitum. Authores mox citabimus iuxta sententias eorum, quas subiicit Doctor.

S C H O L I V M.

Prima sententia, repudium in lege, non fuisse licitum, sed tantum propter duritiam Iudaorum permissum. Ponit huius rationes, quam tenent Hieron. lib. 1. in Matth. cap. 5. & lib. 3. cap. 19. Gloss. ordin. in id Matth. 5. Det eis libellum. Magister hic, & D. Bonau. art. 3. quest. 1. Alens. 3. part. quest. 46. memb. 2. art. 1. Couar. 4. Decret. 2. part. cap. 7. §. 4. Nauar. 3. cons. de conuers. infid. con. 3.

3
Rich. præ-
senti dist.
art. 3. q. 1.

3 **H**ic dicitur quod repudiatio vxoris, etiam in lege Mosaïca, fuit illicita. Quod probatur primò, auctoritate Christi reprobantis illam, Matth. 19. *Dico vobis, quod quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, mæchatur, & qui duxerit dimissam, mæchatur.* Probatur hoc etiam per rationem, quam Christus pro se adducit, quæ est talis, à principio coniunxit Deus masculum & fœminam contractu matrimonij, vt patet ex verbo Adæ, & infert Christus: *Ergo quod Deus coniunxit, homo non separet.*

Probatur tertio ex responsione Christi ad quæstionem Phariseorum: cum enim obiicerent: *Cur ergo mandauit Moyses dare libellum repudiij, & dimittere?* ait illis, *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit dimittere uxores vestras; hoc autem ab initio non fuit sic.* Et Gloss. interlin. super illud: *Permisit Moyses, non Deus.* Et dicit Gloss. quod fuit consilium hominis, non Dei imperium. Et Magister 2. cap. huius distinct. *Hoc fuit à Moysse permissum, non vt concederetur diuortium, sed vt tolleretur homicidium.* & Augustinus

gustinus in lib. de sermone Domini in monte. *Non qui præcepit dare libellum repudiij, hoc præcepit, ut uxor dimittatur: sed qui dimiserit (inquit) det libellum repudiij, ut iracundiam temerariam eijciendi uxorem libelli cogitatio temperasset.* Quod intelligi potest eodem modo, quo Ambrosius præcepit Theodosio. Namque propter quandam crudelitatem ex præcepto eius impetuoso, perpetrata, voluit Ambrosius ut ipse legem conderet, ne quis minister præcepta eius crudelia infra triginta dies exequeretur, si fortè infra tempus illud ira eius quiesceret, & sententiam temperaret. & subdit Augustinus ubi prius, *Qui prius dimittendi quæsiuit moram, significauit quantum potuit duris hominibus se nosse dissidium.* Præterea, *Extrà de diuort.* repudium vxoris veritas in Euangelio reprobauit.

C O M M E N T A R I V S.

2
Sententia negans eam fuisse licitam.

Hic dicitur quod repudiatio vxoris, &c. In hac sententia fuit Hieronymus lib. 1. in *Math.* cap. 5. & lib. 3. in cap. 19. Glossa ordinaria in *Math.* 5. Lyranus noster in utroque loco, & *Deuteron.* cap. 24. Magister in hac dist. Alensis 3. part. q. 48. memb. 2. art. 1. 2. & 3. Gulielmus Parisiensis de Sacramento matrimonij, cap. ultimo. Mayron, in 4. dist. 35. quæst. unica. Sorus in hac dist. quæst. 2. art. 2. conclus. 2. Arboreus lib. 16. *Theosophia*, cap. 2. Noster Castro de leg. cap. 11. Viguerius 2. part. *Instruclionum*, cap. 16. impedimento 10. Carthusia-

nus in 19. *Math.* Hugo in cap. 24. *Deuteron.* & *ibidem.* Gagnerus *Glossa* cap. *Cum in lege* 23. q. 4. Innocentius cap. *Gaudemus, de diuortijs.* Hostiensis *ibidem.* Cardinalis, Alexander de Neuo. Archidiaconus cap. *Qui peccat, eod.* *Glossa* 23. quæst. 4. Tiraquellus lib. 9. *conub. num.* 5. Nauatrus lib. 3. *Consiliorum, de conuers. infidelium, conf.* 3. in 2. editione. Couatruuius in 4. *Decret.* 2. part. 2. cap. 7. Fundamenta huius sententiæ optimè ponderat Doctor, ex Scriptura & ratione, ut patet, &c.

S C H O L I V M.

Sententia tenens licitum fuisse olim repudium, quia quos Moyses separabat, Deus approbabat; hæc est satis communis quoad primam partem. D. Thom. 1. 2. quæst. 102. art. 5. ad 3. Durand. hic quæst. 3. Paludan. q. 1. art. 2. Maior. q. 2. Gab. q. 1. art. 1. Henriquez de matrim. lib. 11. cap. 8. num. 13. Bellarm. 1. de matrim. c. 17. & alij: & hanc partem tenet Doctor, quia scilicet Deus dispensauit ad repudium, sicut ad polygamiam.

Alia opinio dicit, quod datio libelli, & repudiatio vxoris licita fuit pro tempore legis Moyfi: quia Moyses promulgauit legem Dei, & ided quos ipse coniunxit ut legislator & pronuntiauit, & Deus coniunxit: & quos separauit, Deus separauit: Deus autem potest separare matrimonialiter coniunctos. Præterea secundum Augustinum in epistola I. ad Hieron. & ponitur in Canon. dist. 9. *Si ad sanctas Scripturas admissa fuerint officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis?* quasi dicat, nihil. Et ratio est, quia quæcumque auctoritas adducatur ad repellendum hæresim: respondebitur illud esse dictum mendaciter iocosè, sicut & illud alibi: ergo à simili in Scriptura nulla auctoritas præceptiua auctoritatem habebit; & consimiliter de consilijs, si aliquod consilium datum in Scriptura non esset salubre, vel vtilius ad seruandum, nulla esset auctoritas obseruationis in Scriptura: ergo à simili, si aliqua concessio sit in Scriptura de aliquo illicito, sicut ista, sequitur quod nulla concessio simpliciter auctoritatem habeat, quod concessum sit licitum.

4
Rich. ubi supra.

Præterea, lex iusta non debet directè dare occasionem peccandi mortaliter; sed ista concessio videbatur directè esse occasio Iudæis dimittendi vxores: si enim hoc non fuisset scriptum, non magis dimississent, quàm Patres ante legem Moyfi: ergo vel hoc non erat peccatum mortale, vel lex non erat iusta.

5

Modus conueniens, quo ista opinio teneri posset, est iste: completa iustitia non est in ista commutatione, vel contractu matrimoniali, nisi ex ratificatione diuina, licet ante in ea inueniatur illud, quod sufficit ad iustitiam ex parte commutationis, & commutantium: & quandocumque talis iustitia inueniri potest in commutatione, rationabile est Deum ratificare eam: sed sicut commutatio corporis viri pro pluribus corporibus mulierum, est iusta, quando talis commutatio est necessaria ad procreationem prolis; & ided tunc iustè Deus dispensauit, & approbauit bigamiam, propter maius bonum proueniens, quàm esset ex alia parte commutando vnicum pro vnicò, & commutantes deberent sic velle commutare secundum rectam rationem: ita in proposito propter maius malum vitandum, quàm sit bonum indissolubilitatis coniugij, potest Deus dispensare, ut fiat contractus ad tempus, donec mulier displiceat viro: & in hoc satisfatur iustitia aequaliter, quia non tantum propter maius bonum

Rationes dispensationis ad repudium.

Repudium concessum ad vitandū vxoricidium.

num

num consequendum, sed etiam propter maius malum vitandum, debent partes velle sic commutare; maius autem malum est vxoricidium, quàm dissolubilitas, quia illud esset magnum malum pœnæ vxoris interfectæ, & graue malum culpæ interficientis: & esset malum toti Reipublicæ, quia occasio continuæ discordiæ, & pugnæ propter iram parentum vxoris, ad interfectorem: & in hoc continua familiæ dissipatio, quia viro interfecto ab aduersariis, vel à lege, destrueretur familia eius, & educatio prolis.

C O M M E N T A R I V S.

3
Sententia affirmatiua.

Alia opinio dicitur, &c. Hæc dicitur Authoris imperfecti inter opera Chrysostomi homil. 34. in *Matth.* Tenet Albertus Magnus in *hac distinct. art. 25.* Durandus *quest. 3.* Paludanus *quest. 1. art. 2.* Maior *quest. 2.* noster Medina lib. 4. *de sacrorum hominum continentia, c. 10.* noster Angles in *floribus 1. part. in 4. de matrim. quest. 7. de bigamia, art. 2. difficultat. 2. conclus. 1.* Belarmin. lib. 1. *de matrim. cap. 17.* Henriquez lib. 11. *de matrimonio, cap. 8.* Probabilior sentit Sanchez lib. *de matrim. disput. 1.* & plures alij, quos ibidem citat. Optimè hanc sententiam probat Doctor; primò, quia id promulgauit Moyses Deuteronom. 24. & argumenta à simili, ex auctoritate Augustini; quia sicut mendacium quodcumque à Scriptura reicitur propter auctoritatem eius quoad veritatem, & faciendam fidem, ita à simili cum Scriptura sit regula faciendorum, ostendens quid licitum, quid non sit licitum; & secundum voluntatem Dei, derogaret eius auctoritati, si quid confuleret, quod non esset salutare, & vtilius ad vitam; & consequenter quòd si illa concessio non sit de licito, idem sequetur in alijs. Item, quia nulla lex iusta debet dare occasionem peccandi. Ex hac lege Deuteronomij Iudæi admiserunt repudium, quod aliàs Patres non admiserunt.

Fundamenta huius.

Mendacium alienum à Scriptura, & error in practico.

Lex non sualet malum.

4

Fuisse dispensationem.

Tandem adducunt alij quòd verba legis non permissionem, sed concessionem sonent. Vltimò addit Doctor ad veritatem huius sententiæ requiri diuinam dispensationem, sine qua ne-

quit sustineri: & hoc admittunt auctores moderni, qui eam tenent. Quam declarat Doctor ex hoc, quòd completa iustitia non fit in matrimonij contractu, nisi vt ratificatur à Deo; licèt ergo commutantes transferant potestatem sui, quantum est ex consensu eorum intantum valet, in quantum illa permutatio est conformis legi diuinæ; insolubilitas autem matrimonij est ex lege Dei, sicut & monogamia. Sicut ergo pro congruitate temporum, & finis, dispensauit in hoc, ita etiam dispensare potest in solubilitate matrimonij, quod fecit in lege ad maius malum euitandum, propter duritiem cordis Iudæorum; minus enim malum est Reipublicæ, & vxori, vt solui possit matrimonium, quàm vt occideretur.

Finis di. sandi.

Quòd si ad congruentiam ex significatione mystica recurrere libet, quoniam matrimonium significat vnionem Christi cum Ecclesia indissolubilem; quæ vnio eius cum Synagoga ex reprobatione illius populi erat soluenda; sic etiam interpretari licet præfiguratum fuisse in illo libello repudij, & antiquandas fore figuras eius adueniente veritate, quam ipsi non erant recepturi. Sic Paulus ad Hebræos dicitur de vtroque Testamento, & de filio ancillæ, & liberæ, vt ostendat vetus Testamentum finem accepisse, adueniente nouo, & Sacerdotium Leuiticum commutatam fuisse in illud, quod est secundum ordinem Melchisedech, & in æternum.

Significat repudij.

S C H O L I V M.

Deum dispensasse ad repudium propter maius malum vitandum, sicut in polygamia ad maius bonum consequendum; & soluit exactissimè argumenta vrgentia pro prima sententia, adducta num. 3. sed in fine quest. ostendit se in hac quest. problematicum, & sic est D. Thom. hic quest. 2. artic. 2. & Richard. art. 3. q. 1. soluit ergo argumenta posita num. 1. probantia repudium fuisse licitum.

6
Ad argumenta primæ sententiæ posita n. 3.

Sic ergo posset dici, quòd sicut Deus dispensauit in bigamia propter maius bonum: ita cum ista gente, in repudio propter maius malum vitandum. Et tunc ad illa, quæ adducuntur pro prima opinione, potest dici, quòd Christus promulgauit illud pro tempore legis suæ, scilicet Euangelicæ, ita quòd sicut ipse reduxit matrimonium eo modo, quo institutum fuit in lege naturæ, vt scilicet esset vnus cum vna, cum tamen in lege Mosaïca esset licita bigamia: ita etiam reduxit matrimonium simpliciter perfectum, id est, indissolubile pro lege sua, sicut institutum fuerat in lege naturæ: & ita irritat pro lege sua contractum illum, qui licuit pro lege Mosaïca, qui erat accommodatio corporum ad tempus ad procreationem prolis, quousque scilicet mulier esset gratiosa in oculis viri, sicut & multas alias imperfectiones licitæ sub Moyse, euacuauit Christus, reducendo ea, quæ erant permansura ad perfectiones in lege sua.

Ad probationem ergo Christi, patet quòd loquitur pro lege naturæ: & in hoc sufficienter refellit Pharisæos, quòd ipsi non obseruabant matrimonium, sicut erat in lege naturæ, & ostendebat se rationabiliter statuere inseparabilitatem pro lege sua, quia hoc consonum est primæ institutioni in lege naturæ.

Ad

Ad aliud de responsione Christi ad Phariseos, *Ad duritiam cordis vestri permisit*: quod multi ponderant, quod fuerit tantum permissio, non concessio. Dico quod Christus per verbum *permisit*, intelligit, quod Moyses hoc non præcepit, nec consuliuit, nec approbavit, sed tanquam ex quadam necessitate licitum, non prohibuit: nec hæc est solum permissio, seu dissimulatio cuiusdam illiciti; hoc enim nihili aliud est dicere, quàm quod Moyses permetteret ire ad damnationem, & non nuntiaret eis, quod ista esset via damnationis, imò magis insinuaret eis oppositum, quod nullus iuste legislator potest facere etiam in legibus humanis, quæ multa mala dimitunt inulta, secundum Augustinum 1. *de lib. art. 6.* & si enim legislator non puniat omne malum, & ita permittit, quia non punit, tamen nullo modo in lege sua illud concedit. Vnde iniusta esset lex humana, vel eius lator, qui, vel quæ scriberet aliquid, quod esset contra illam legem.

Quod autem additur ibi, *ad duritiam cordis vestri*, non concludit hoc esse illicitum; quia frequenter duritia subditorum est causa, ut aliquid relaxetur eis, quod aliàs esset eis vitale non relaxari, si essent tractabiles: sicut Prælati videns collegium pronum ad aliquid, cuius oppositum esset honestius, & vitilius seruare, etsi posset illud oppositum statuere vitiliter, si subditi essent faciliter inclinabiles; potest tamen non statuere: vel si statutum est, relaxare verè potest, & hoc iuste, nè stante illo, ipsi multipliciùs peccent.

Ad illas Glossas, prima videtur neganda: quia Moyses ut legislator non erat nisi præco Dei. Sed qui vult exponere illam, potest dicere, non Deus, scilicet immediatè præcipiendo Moyfi inter alia præcepta. Vnde nunquam in quatuor primis libris Legis inuenitur Deum hoc præcepisse Moyfi, nec alij. Idè istud magis præcisè Moyfi est imputandum, sicut omnia quæ sunt in Deuteronomio, & non alibi, quàm illa, quæ alibi locutus est Deus ad Mosen. Et est hæc ratio congrua, quia laxationes pertinentes ad industriam humanam, Deus non ita voluit ponere in Scriptura tanquam à se prolatas, sed sicut à seruis suis. Vnde & subleuationem laboris Moyfi, qui tota die sedebat ad iudicandum populum, Deus non per se immediatè expressit, sed Iethro cognatus Moyfi, tanquam ad humanam industriam pertinentes, expressit.

Ad aliam Glossam facile est respondere, quia nihil dicit contra opinionem istam: verum est enim quod non fuit Dei præceptum dimittere, sed si dimitteret, quod daret libellum repudij: sed fuit consilium hominis, non sicut hominis, sed sicut præconis legis diuinæ. Ad illud Augustini, concedo, quod ex mora illa, quam iniunxit in scribendo libellum, insinuauit, quod absolutè displicebat sibi dimissio illa, non solum ergo tunc faciebat melius, qui non dimittebat, quàm qui dimittebat: sed qui dimittebat, faciebat malè, sed non ita malè, quod peccaret mortaliter contra matrimonium, sicut fecisset, si non fuisset licentiatas per legem. Ad istud de diuortijs patet in prime. Verum est enim, quod Christus reprobat pro tempore legis suæ.

Ad argumenta principalia. Ad primam partem ad primum patet ex solutione. Ad secundum, concedo quod matrimonium simpliciter est obligatio perpetua: sed matrimonium secundum quid potest esse obligatio ad aliquod tempus, licèt non perpetua: & sic concedo, quod in lege Mosàica non fuit aliquod matrimonium simpliciter, nisi aliqui fortè vltra perfectionem legis voluissent se obligare perpetuè; quod non oportebat inquantum contrahebant coniugium in illa lege.

Vel posset dici, quod si tunc fuit matrimonium simpliciter, & ita obligatio indissolubilis: verum est, nisi legislator reuocaret, vel dispensaret; dispensauit autem quando mulier nimis displicebat viro, ut timeretur vxoricidium: sicut dictum est supra de matrimonio rato non consummato, quod dissoluitur per Religionis ingressum, & tamen fuit simpliciter matrimonium, non tantum accommodatio ad tempus; sed legislator dispensat in tali casu propter maius bonum consequendum: hoc autem propter maius malum vitandum.

Ad aliud, non est simile, quia non est similis ratio dispensandi: non enim tantum timeretur, si mulier odiret virum, sicut è conuerso, quia ipse sexus cohibet à vindicta exteriori, magis quàm virum.

Qui vult tenere primam opinionem, ad argumenta in oppositum potest faciliter respondere. Ad illas auctoritates Deuteronom. & Malach. potest dici, quod sunt permissiones minoris mali, sed tamen peccati mortalis, nè scilicet grauius peccatum mortale eueniat.

Ad secundum, illa regula præcisè vera est de dissolubilibus, cuiusmodi non est obligatio ista. Posset etiam dici ad minorem, quod obligatio ista innascitur ex volun-

tatibus contrahentium, tanquam ex causa instrumentali, principaliter autem ex ordinatione diuina: & illa regula debet intelligi tantum de causis instrumentalibus. Vnde ex causa principali concludit Christus, *Math. 19. inseparabilitatem, dicens, Quos Deus coniunxit, homo non separet.*

S C H O L I V M.

5
Sustinetur
affirmatiua.

Ute ergo possit dici, &c. Hanc esse magis ex mente Doctoris docet Scholiastes in præcedenti Scholio, & probari possit; tum quia hic statuit conclusionem suam; tum quia fusiùs respondet ad prioris sententiæ fundamenta, quamuis priorem etiam doceat probabilem, quæ magis graues pro se habet assertores; & si litera, *Math. 19.* attendatur, magis in superficie fauet. Sed forma legis, *Deuteronomij 24.* huic sententiæ secundæ videtur magis subscribere, & interpretatio fundata in inconuenienti, nè sensus absurdus sequeretur, aut inducens in errorem in practicis: Scriptura enim non dissimulat peccata, sed reprobat. In tota autem lege veteri non inuenitur aliqua reprobatio repudij, & forma alioquin verborum talis est, vt concessionem sonet, quia modum præscribit, quo repudium fieri debeat: ergo factum probat.

Præcepti legis, seu indulgentum.

Coniectura probabilis.

6
Conclusio huius paragraphi.

Conclusio ergo est, quòd sicut Deus dispensauit in polygamia, ita etiam in perpetuitate huius vinculi; & hoc supposito respondet ad argumenta primæ sententiæ.

Obiectio ex verbis Christi.

Obiicitur ergo primò contra prædictam conclusionem. Christus respondens Phariseis de hoc interrogantibus, *Dico vobis, quòd quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, mæchatur; & qui duxerit dimissam, mæchatur, &c.* & subdit rationem: quia à principio coniunxit Deus masculum & feminam, vt patet ex verbis Adæ: ergo, *quòd Deus coniunxit, homo non separet.* Argumentum hoc fortissimum est, & confirmatur; quia Pharisæi interrogantes an liceat dimittere uxorem quacumque ex causa, intendebant secundum præscriptum legis: ergo responsio Christi etiam secundum præscriptum legis intelligenda est. Patet etiam consequentia, quia Pharisæi opposuerunt præscriptum legis, seu indultum. *Deuter. 24.* & Respondet Christus. *Propter duritiem cordis vestri, Moyses id permisit, ab initio autem non fuit sic, &c.* Ergo verba sequentia ad statum legis sunt referenda. *Dico autem vobis, quia qui dimiserit uxorem, &c. mæchatur.* Hoc etiam sic intellexerunt discipuli; vt patet ex subiecta sententia: *Dicunt ei discipuli eius: si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere, &c.* Confirmatur secundò, quia aliàs verba Christi nisi intelligenda sunt, vt sonant, possint inducere in errorem Iudæos, qui illa referebant ad statum legis: lex autem prohibebat dimissam, si alij nuberet, post mortem eius duci posse à priore marito, qui repudium dedit. Contrarium autem sequeretur, si repudium esset illicitum, aut per illud non solueretur matrimonium.

Confirmatio ex contextu.

Confirmatio secundà ex ratione.

Vnde *Apostolus 1. ad Corinth. 7.* dicit dimissam ob fornicationem manere iniuptam, aut suo viro reconciliari: ergo manente matrimonio insolubili per repudium, idem dicendum est in lege; nè licuisse huic alium ducere, neque vetitum fuisse, vt priori reconciliaretur.

Respondet Doctor verba Christi intelligenda esse pro statu legis nouæ. Vnde *Apostolus 1. ad Corinth. 7.* hoc præcepti loco apponit: *His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, &c.* *Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum, c. 12.* *Quòd consulat Scriptura uxorem ducere, nec à coniugio unquam discedere, legem apertam constituit: non dimittes uxorem præterquam propter fornicationem, &c.* & ille est sensus communis interpretum; idemque supponit Tridentinum *sess. 24. in cap. Doctrinali*, afferens his verbis, *Quòd Deus coniunxit, homo non separet*, confirmasse Christum nexum insolubilem matrimonij prædictum ab Adamo; verba ergo Christi non solum sunt interpretatiua Iuris naturæ, seu prioris institutionis, sed etiam præceptiua eius; ac proinde reuocatiua libertatis, qua ex lege Moysei licuit repudium. Non hic autem primum Christus reuocauit hanc libertatem legis: sed *Matthai 5.* vbi plura legis documenta reformauit, & præcepta dedit charitatis discipulis, & initium doctrinæ Euangelicæ; cuius verba sunt; *Disillum est autem (supple antiquis) quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudij: Ego autem dico vobis: quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari: & qui dimissam duxerit, adulterat, &c.* quod præceptum repetiit hic, & *Marci 10. Luca 18.* Hinc ergo ex *Matthai 5.* colligitur, sicut & alia præcepta ibi dicta referuntur ad legem nouam, vt patet ex frequenti antithesi, qua opponitur lex Euangelio, & documentis ibi traditis; iustitia Pharisæorum iustitiæ discipulorum. Ita etiam hoc præceptum Christi, quo reformauit matrimonium in primam institutionem insolubilis nexus, intelligi pro lege noua, quod magis confirmatur ex tenore legis, *Deuteronomij 24.* vbi repudijam permittit.

7
Responso Doctoris.
Verba Christi referuntur ad statum Euangelij.
Clem. Alex.

Trident.
Reuocatio repudij, Matth. 5.

8
Lex Deuteronomij 24.
Si acceperit, inquit, homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenierit gratiam in oculis eius, propter aliquam fœditatem: scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua, cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est, & abominabilis facta coram Domino: Nè peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tibi tradidit possidendam, &c. Ex his vltimis verbis, sicut supra notauimus, colligitur matrimonij solutio, aliàs posset prædicta reconciliari priori viro, iuxta doctrinam Pauli, quam vt præceptum Domini tradidit; hoc autem idèd licitum est, ex præcepto Domini, quia matrimonium constat, & maritus iure suo potest renunciare, & conciliari vxori dimissæ, vel è contra hæc marito.

Ex his patet responsio Doctoris, nempe Deum per Moysem dispensasse in insolubilitate matrimonij cum Iudæis; sicut cum Patribus dispensauit in polygamiâ quam dispensationem Christus

Christus postea reuocauit; sicut & priorem factam cum Patribus.

9
Ad confirmacionem.

Ad confirmationem primam respondet bene Doctor *in litera*, quia verba Christi referenda sunt ad legem naturæ, vt patet ex ipsis, & ad legem suam Euangelicam, in qua reuocauit primam illam libertatem, & hic secundò eandem confirmat, allegans Moysen propter duritiam cordis Iudæorum admisisse repudium, non quòd fuerit tantum permissio minoris mali, sed quòd insinuetur cautia dispensationis factæ; nam sicut Iudæi erant duri cordis, & ad vindictam, & sanguinem prompti; idèd lex etiam condescendit infirmitati eorum, decetnens medium iustitiæ seruandæ, vt oculum pro oculo, dentem pro dente, & huiusmodi, nè ex privata auctoritate hæc attentarentur cum excessu; sed ex publica legis autoritate in iudicialibus medium seruaretur commodum reseruantæ libidini, & ferocitati illius populi, & iustum modum figeret, nè vltio ad maiorè iniuriam redundaret, quàm fuit accepta iniuria, vt optimè declarat Augustinus lib. 19. *contra Faustum*, cap. 25.

Congruentia dispensationis facta.

Augustin.

Sed dabo populo, inquit, *modus prius adhibendus fuit, quo discerent non egredi debium, &c.*

10
Redargutio Pharisæorum ex lege.

Rectè ergo Christus refellit Pharisæos ex ipso Moysè, qui legem, & institutionem matrimonij eis tradidit, *Genes. 2.* vt ostenderet ipsos non seruare iustitiam legis, neque enim *Deuteronomij 24.* Moyses præcepit eis dimissionem vxoris, sed quòd forte aliàs factitabant, vel dimittendo vxores, vel certè occidendo reduxit ad modum, vt hæc dimissio fieret per repudium auctoritate legis, cui aliter non potuit subueniri in dicto populo: rectè ergo conuincuntur ex ipsa lege, vt ostendit Christus Moysen propter duritiam cordis eorum hunc modum præscripsisse, quantum etiam diuina auctoritate, & dispensatione ita subuentum sit, vt maius damnum euitaretur, & nè dimissio illa fieret illicita.

11
Responsio ad confirmationes reliquas.

Ex quo patet ad vtramque confirmationem, quia & Christus Pharisæos conuincit ex lege naturæ, quam proposuit Moyses, & reuocauit indultum legis scriptæ, quòd necessitati, & infirmitati seruiebat, reducens matrimonium ad primum statum. Vnde non potuit inde error vllus induci; admittit ergo Christus indultum legis, sed docet quid vtilius erat, & conuenientius, & secundum primam institutionem matrimonij, & illud statuit obseruandum, vt optimè declarat Doctor *in litera*; neque enim aliter Moyses poterat formam, & modum præscribere, quo actio vetita sortiretur contra legem, quam ipse promulgauit, effectum; legislator autem debet quandoque subditis condescendere, vt laxet eis aliqua, vel non statuat alioquin vtilia, quando inde maiorum peccatorum, & transgressionis sumendam videret occasionem à refractariis.

Ex his etiam optimè in litera soluit reliqua fundamenta primæ sententiæ. Et respondet ad argumenta principalia, ostendens dispensationem illam exemplo dispensationis, qua matrimonium ratum dissoluitur ingressu Religionis, & matrimonium infidelis cum fidei conuerso ad fidem, quando sine iniuria fidei nequit saluari cohabitatio.

12
Sustinetur prima sententia.

x *Qui vult tenere primam opinionem, &c.* Quamuis secundam opinionem reduxerit ad dispensationis diuinæ casum, & secundum hanc Scoti oper. Tom. I X.

respondet fundamentis primæ sententiæ; dicit tamen sequendo primam, facillè posse responderi fundamentis secundæ, vt ipse breuiter in littera respondet. Hanc sententiam esse magis probabilem existimo, & non minùs assertam à Doctore, quia licet priori diutiùs inhæsit; idèd tamen id fecit, vt reduceret eam ad debitum sensum, in quo potest sustineri, & expediret difficultates, quæ sunt vrgentes: mihi autem magis probatur prima, quia & magis conformis est verbis Christi, & eam plures Patres defendunt; pro secunda autem nullum inuenio; quamuis autem potuit Deus dispensare per Moysen, non colligitur tamen dispensasse, imò ex verbis Christi intelligitur tantum fuisse permissionem minoris mali, & non dispensationem in vinculo coniugali.

Prima prol. a. bitor.

Ambrosius lib. 16. *in Lucam*, cum probet ex verbis Christi non esse dimittendam vxorem, obiicit, *Quomodo*, inquit, *Moyse mandauit dari libellum repudij.*

Ambros.

Respondet ei (supple sic obiicienti) *Domini. ad duritiam*, inquit, *cordis vestri, permisit vobis Moyse dare libellum repudij, & dimittere vxores; ab initio autem non fuit sic. Moyse permisit, inquit, non Dominus, &c.* ergo non fuit dispensatum ex mente Ambrosij, & infra, *ostendit autem hic locus, quæ propter fragilitatem humanam scripta sunt, non à Deo scripta.* Vide quæ sequuntur.

13

Chrysostrum homilia 17. *in Matth.* dicit esse minoris mali permissionem, non legem principalem. Item in illa, *Qui enim dimiserit, &c. ille enim, etsi alteram non duxerit, se constituit criminis reum, quòd adulteram fecit ex coninge, hic verò accipiens alienam adulter effectus est; nequaquam enim mihi referes, quia illam alter eiecit, nam expulsa etiam vxor esse eius, qui eam expulsi, perseuerat, &c.* & loquitur respectiue ad legem, & eos, qui in lege erant, ad quos verba Christi referuntur respondentis Pharisæis secundum obligationem legis, vt apertè constat *ex loco sequenti homil. 63. in Mathæum*, vbi explicans verba Christi huc spectantia illud supponit per totum discursum, *in secundo membro*, asserens hæc tolerantiam fuisse, nè Iudæi sanguinarij in vxores machinarentur homicidium. Speciatim autem in illa verba: *Quod Deus coniunxit, homo non separet, &c. Ita*, inquit, *ostendit, & præter naturam, & contra legem esse repudium. Præter naturam quidem: quia vna caro inciditur; contra legem autem, quia cum Deus coniunxerit, & iusserit non separare, ipsi contra præcepta Dei dimittendo vxores ausi sunt, &c.* ac proinde non fuit ex mente Chrysostrum cum iis vllò modo dispensatum.

Chrysostr.

Item, Author imperfecti inter eadem opera Chrysostrum *tom. 2.* qui malè adducitur in oppositum *hom. 12. in Matth.* hanc partem apertè sentire videtur: *Vide* (inquit in fine) *quia qui secundum legem repudium dat, quatuor commisit iniquitates, &c. (secundum legem, &c.* ergo loquitur de iis, quæ sub lege erant, & vtebantur repudio eius) *primam, quia quantum ad Deum exiit homicida. Secundam, quia dimisit non fornicantem, &c. Tertiam, quia fecit eam adulterari. Quartam, quia accipiens eam, fecit adulterium, &c.*

14

Author imperfecti.

Idem docuit Beda *in Matth. 19.* transcribens dictum Ambrosij, ex vtroque autem Glossa interlinearis, quam citat Doctor *suprà*: sed vt cæteros posteriores omittam, eadem est sententia

Beda.

Augustin.

Augustini lib. 19. contra Faustum, cap. 26. & sequentibus.

Nam & illud de uxore non dimittenda, quod Dominus præcepit, cum antiquis dictum sit: *Quicumque dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudij: si diligenter intueamur, videbimus non esse contrarium: exposuit enim Dominus, quid lex voluerit, cum passim dimittenti uxorem inderit libellum repudij dare: neque enim ait, (supple lex) Qui voluerit dimittat uxorem suam: cui esset contrarium non dimittere: sed utique volebat dimitti uxorem à viro, qui hanc interposuit moram, ut in dissidium animus præcepti libelli conscriptione refractus absteret, & quid mali esset dimittere, cogitaret, &c. quod fusiùs prosequitur explicando ipsam moram, & recursum ad Scribas, quibus tantum libellum scribere licuit, qui ut erant in lege docti, ac prudentes diffusorere factum. Intentum Augustini hic est, ostendere Christum non soluisse legem, sed adimpleisse, & declarasse; ac proinde legem de scriptione libelli non fuisse dispensationem, sed impedimentum transgressionis legis, nè aliud peius consequeretur per vxoricidium. Quod amplius declarat. in præcedenti capite, quoad reliqua præcepta. Hic ergo Christus declarat veram legis sententiam: ex qua Iudæi malè interpretabantur permissionem libelli repudij.*

15
Probatio.
Ex pœna legi in dimissam alteri nubentem.

Et hoc ipsum potest ex verbis vltimis Deuteronomij citatis confirmari: quia idèd statuit in in vxorem repudiatam, quæ alium maritum acciperet, non posse eam amplius reconciliari priori, siue dimissa esset per secundum repudium, siue etiam soluta per mortem secundi mariti, quia adulterata est; & nè passim commixtiones connubiorum fierent, ut vna nunc huius, nunc alterius fieret diuersis viris contra finem matrimonij. Hoc autem non statuit, si illa innupta permaneret: ergo lex ipsa in pœna exprellâ iudicat adulterium, quod committebatur, ut Christus refert, dimissæque alij iungebatur, atque idèd libertatem adimit, tam primo marito, quàm ipsi, ut possint reconciliari; tum quia ipse eam contra legem fecit adulterari; tum etiam, quia ipsa fuit adultera; vnde indicatur causa, quam affert Christus Dominus, nempe ob fornicationem solam esse dimittendam, & sic pœnam legis explicandam monet.

16
Obiectio.
Soluitur.

Sed dices, etiam viro licuit tenere superinductam.
Respondetur non licuisse ex verbis Christi, apud Marcum cap. 10. Discipuli, inquit, eius in domo interrogauerunt eum, & ait illis: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, & si uxor dimiserit virum suum, & alij nupsit, mœchatur, &c. Quidquid sit de polygamia, de qua supra egimus, quæst. 1. huius, an licuit Iudæis exemplo Patrum, saltem non licuit in hoc casu: sed causa finis principalis, aut ad suscitandum semen fratri defuncto sine prole: nam non potuerunt etiam Patres uti secunda vxore, aut eam ducere per repudium prioris: minùs ergo Iudæis multiplicato genere id licuit.*

Confirmatio.
Uxor non potuit dare libellum.

Confirmatur ergo intentum, non licuit vxori repudiare virum etiam per legem Deuteronomij: ergo neque viro vxorem. Patet consequentia, quia par vtrique fuit obligatio; quamuis enim in casu polygamie æ diuina dispensatione, & supposita necessitate finis principalis,

aut præcepta legalis, de suscitando semine fratri defuncto licuerit polygamia; tamen non licuit cum solutione prioris connubij. Et quamuis fratre defuncto liceret superstiti eius viduam ducere, in casu quo prior moreretur sine prole, nunquam licuit ipsi eo viuo vxorem eius habere; ut patet ex *Leuitico*, c. 18. & 20. & ex reprehensione Herodis à Ioanne; minùs etiam licebat eidem priorem vxorem huius causa repudiare: ergo similiter eam repudiare, ut aliam superinduceret. Et hoc idèd quia iustitia, & lex contractus parem in hoc obligatione perpetua connubij fecit vtrumque coniugem, nisi perfidia interueniret, qua alius contra fidem matrimonij iungebatur adulterio.

Polygamia in casu licita ex lege.

Hoc denique colligitur ex fine ipsius matrimonij, quod est boni prolis, quia, ut benè ponderat Ambrosius, in hoc maximum detrimentum patitur: ergo non est interpretandus locus Deuteronomij, quasi approbaret repudium; sed ut formam indiceret, qua maius malum euitaretur, non approbando aliud malum, quod per repudium fiebat. Iudæi enim, ut dicit Auctor imperfecti, Israëlitarum erant genere, sed moribus Ægypti, à quibus hanc consuetudinem repudij didicerant.

Moyse autem promulgauit illis legem Dei, & indissolubilitatem coniugij. Cæterum, quia hoc non posset subuenire eorum feritati, tandem formam repudij, quod ob causam superiorem permittit, iisdem præscripsit, pœnam addens iam explicatam: & scripsit, inquam, ut maius malum impediret, & hoc principaliter ob duritiam cordis eorum imminens vxoribus; qui neque etiam filiis parcerent, ut ait Chrysostomus: modum autem sic repudiandi auctoritate publica per scriptionem libelli, ut benè Augustinus, præcepit, ut impediret transgressionis obiteret, & medium reconciliationis adhiberetur.

17
Dimissio, seu repudium est contra finem matrimonij.

Repudiū tantum permittitur ob maius malum euitandum.

Accedit vltimò, quod *Matth. 5.* Christus proponat hoc præceptum non faciendi repudij, nisi per libellum, ut declarat legem, sicut ibi etiam declarat præceptum de fraterna charitate, de odio inimici, quibus congruè additur, & intelligentia huius, quod est de sociali vita, & prima, quæ in genere humano est instituta: ut aduertit Augustinus, & Chrysostomus: ex forma ergo illius capituli non sequitur hic esse mandatum nouum, sed declarationem legis naturæ, & antiquæ scriptæ, quibus non derogat libellus repudij, licet ipsum repudiū fuerit vtrique contrarium. Idem etiam sequitur ex forma verborum, & responsionis Christi, *Matth. 19.* quia Pharisæi, ut Ambrosius, & alij, eum volebant capere in sermone; & ex vna parte per dilemma calumniari, si repudium contra legem Dei approbaret; ex alia verò parte, si reprobarèt libellum repudij, ut eum traducerent tanquam Moyse contrarij. Quibus sic respondet Christus, ut legem Dei declarat fuisse ex duritia eorum, tanquam permissione, scilicet minoris mali, non tanquam fundamentum, aut dispensationem repudij: ergo ex forma verborum hic etiam nihil sequitur, nisi declaratam fuisse legem. Vnde Trident. *sess. 24. in doctrina de matrim.* dicit Christum firmasse, quod ab Adam est prædictum, & à Deo primò institutum. Ex quibus facile respondetur ad fundamenta secundæ sententiæ, nam ad illud, quod dicitur Moyse per illa verba, nisi subesset diuina dispensatio, deducere in errorem.

18
Declarat Christus legem non approbare repudium.

Patet ex progressu textus.

Solutur fundamenta secundæ sententiæ.

Responde

Scopus Moy-
sis.

Respondet negando sequelam, quia Moyses id quod fuit in vltu Iudæorum, & quod in maius periculum redundabat, coercuit, vt potuit, inducens modum, quo fieret auctoritate publica, & non priuata, quo magis consulere- tur legis obseruationi, & ex ipsa adiecta pœ- na remedium adhibuit, quantum illi tum erant capaces.

19

Vtrum forni-
catis dirimat
matrimonium?
Error Græco-
rum, & alio-
rum.

Superest alia difficultas contra dicta in cor- pore, num scilicet in lege Euangelica propter adulterium sit matrimonium solubile? Qua in re errant Græci moderni, Lutherani, Anaba- ptistæ, & Caluinistæ. Incautè etiam Caietanus in hac quæstione, loquitur in *Matth. 19. Cath- erinus lib. 5. annotationum in Commentaria Caietani. Erasmus annotat. in 7. cap. 1. ad Corinth. 7.* quam priores subiiciant se Ecclesie. Error versatur in eo, quodd dicant matrimonium solui posse per adulterium.

Conclusio, non
solui vincu-
lum.

Conclusio Doctoris est negatiua, §. Sic ergo potest dici, &c. quam omnes Scholastici tenent; estque definita à Florentino, &c. de *unione Ar- ménorum*, & Tridentin. *sess. 24. can. 10.* tenet Ele- bertinus *cap. 9.* Arelatense *I. cap. 10.* Mileuitanum *can. 17.* Africanum *can. 69.* Anglicanum *cap. 10.* Triburiense *cap. 16.* Foroliuian. *cap. 1.* Nanneten. *cap. 12. canon. 48.* *Apostolorum.* Patet conclusio, *Marci 10.* vbi habetur hæc veritas sine vlla limitatione, & sine illis verbis: *excepta causa fornicationis, &c.* quæ leguntur apud Mat- thæum: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, &c.* & *Lucæ 18. Omnis qui dimiserit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur, & qui dimissam à viro ducit, mæchatur, &c.*

Luc. 18.

20

Responsio.
Impugnatur.

Dices subintelligi illam exceptionem, quam exprimit Matthæus.

Contra: Neque Matthæus, neque Christus illam causam expresse, vt sit exceptio à communi regula insolubilitatis matrimonij: nam abso- lutè dixit Christus; *Quod Deus coniunxit, homo non separet: erunt duo in carne vna, iam ergo non sunt duo, sed vna caro, &c.* ergo non debent illa verba referri ad dissolutionem, sed ad alia adiun- cta, vt mox videbimus: ergo vniuersaliter intel- ligenda sunt verba Christi, & quoad omnem casum esse insolubile matrimonium. Probat per consequentia, quia ipse confirmat verba Ada- mi, & primam institutionem matrimonij, quæ nullam exceptionem patitur, sed est absoluta: ergo etiam Christus conuincens Phariseos quoad insolubilitatem matrimonij ea intellexit vni- uersaliter, & non cum exceptione, quia respon- det ad interrogationem Phariseorum: *Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa? quæ interrogatio fuit vniuersalis, & responsio etiam Christi fuit vniuersalis ex prima institu- tione; & refertur ad indissolubilitatem matri- monij, sicut & interrogatio Phariseorum, qui præterdebant libellam repudij opponere; sicut mox post responsum Christi, quæ negatiua est, obiecerunt. Marcus ergo, & Lucas hanc ipsam responsum Christi vniuersalem tradi- derunt sine vlla exceptione, sicut data est à Christo.*

Interrogatio
vniuersalis.

21

Subdunt mox Pharisei: *Quid ergo Moyses mandauit dari libellum repudij, & dimittere.*

Respondet Christus, *Quoniam Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vo-*

Scoti oper. Tom. IX.

bis: quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur; & qui dimissam duxerit, mæchatur, &c. vbi illa verba, vt sonant exceptionem, referuntur ad priuata, nempe qui dimiserit, &c. quia dat auctoritatem marito ex causa fornicationis, & si sic dimiserit, non est causa mæchandi in vxore, quia illi iustè dimittenti non imputatur vxoris lapsus post dimissionem; & idèd *Matthæi 5. non addit illa verba, & duxerit aliam, &c.* Excipitur ergo causa dimissionis vxoris sine peccato (dimis- sionis, inquam, iustæ) quæ est sola fornicatio ex diuina lege, & intelligitur auctoritas priuata marito concessa in hoc casu, in aliis autem casibus non potest auctoritate priuata dimitte- re vxorem sine sententia Ecclesie, vt *suprà* disseruimus de debito coniugali, *dist. 32.* non soluitur tamen matrimonium si dimittatur ex quacumque causa.

Quid referi
exceptio?

Hæc est interpretatio Pauli 1. ad Corinth. 7. *Is autem qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: ergo manet vinculum, quando discedit etiam ob causam fornicationis, quia vni- uersaliter loquitur Apostolus, qui in doctrina, & declaratione præcepti non deficit tradens legem insolubilitatis matrimonij, neque iube- ret vxorem in omni casu discedentem à marito manere innuptam, aut si non continuerit, mari- to suo reconciliari, ex præcepto Domini, si ma- trimonium esset solutum ob causam aliquam, aut fornicationis, aut aliam. Idèd ad Roman. 7. hoc planius docet; *Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fue- rit vir eius, soluta est à lege, &c.* Quibus verbis nullum casum solubilis matrimonij exceptit præter solam mortem. Et inde infert: *igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro, &c.* ergo per solam mortem viri, ex Pau- lo, soluitur lege matrimonij, non aliter. Ex qui- bus constat verba Christi, *excepta fornicatio- ne, &c.* referenda esse, non ad solubilitatem ma- trimonij, aut solutionem vinculi coniugalis: sed ad potestatem separandi, quam habet vir ex cau- sa illa, quoad thorum, & cohabitationem, quam in aliis casibus non habet, sed per Ecclesie sen- tentiam debet fieri, & si non auctoritate priuata mariti.*

22
Probatio ex
Paulo.

Hanc sententiam, & interpretationem præ- dictam tenent Patres. Athenagoras in *Apolo- gia pro Christianis.* Clemens Alexandrinus *lib. 2. Siro- matum, cap. 12.* Origenes *tractat. 7. in Ioannem.* Basilii Magni *epist. ad Amphilochem, can. 9.* Victor Antiochenus *in cap. 16. Luca.* Euaristus Papa *epistola 2.* deducens argumentum ab insolubilitate matrimonij corporalis ad spirituale matrimonium. Ambrosius *in idem c. Luca, lib. 8.* Hieronymus *epistola 30. cap. 1. & epistola 147. & in cap. 19. Matthæi.* Augustinus *de bono coniugali, cap. 7. 15. & 18. de adulter. coniug. lib. 1. cap. 9. & 11. lib. 2. cap. 5. & 9.* Innocentius I. *epistola 3. cap. 6. & alij deinceps, quos videre licet apud Bellarminum per diuersa sæcula, ac tandem id ipsum docuit Alexander III. cap. Ex parte, &c. de sponsalibus.*

23
Probatio ex
Patribus.

Ad obiecta aduersariorum facilis est respon- sio ex dictis, quia illa verba, ad quæ refugunt,

Soluitur ratio opposita.

iam declarata sunt ex Apostolo; quia datur auctoritas dimittendi uxorem quoad thorum, & cohabitationem ex causa fornicationis, & saluatur maritus à peccato eius, si dimissa se non contineat: manet tamen vinculum inter vtrumque insolubile. vide interpretes in prædicta loca, Maldonatum in Matth. 19. Sanchez *lib. 10. dispensat. 3.* ex quo suppleri possunt reliqua,

quæ hic desiderantur de diuortio, causis eius, & ex Summistis, & ex titulo de diuortis, quibus resoluendis copiosior tractatus exigitur; neque alioquin in compendium commodè reduci possunt differendo, ob varias Doctorum sententias, quibus diutiùs inhærendum esset: & materia magis est legalis, quàm Scholastica.

DISTINCTIO XXXIV.

De matrimonio secundum causam materiale.

A

VNC superest attendere, quæ personæ sint legitimæ ad contrahendum matrimonium. Legitimæ iudicantur personæ secundum statuta Patrum, quæ diuersa sunt. Aliæ namque fuerunt legitimæ ante legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item, in primitiua Ecclesia quædam erant legitimæ, quæ modò non sunt. Earum verò quæ modò legitimæ sunt, vel illegitimæ, quædam sunt plenè legitimæ, quædam omnino illegitimæ, quædam mediæ. Plenè legitimæ sunt, quibus non obuiat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas, & si quid est aliud. Penitus verò illegitimæ sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparem cultum. Mediæ verò sunt, nec plenè legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iunguntur ignoranter, commanere possunt quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi.

De frigidis separandis.

B

Sententia huius cap. summam continetur Extrà de frigidis & malef. Gregor. 27. q. 2. Decret. & ibid. cap. Quod autem interrogasti, 33. quæst. 1. cap. Requisisti de his.

DE his enim qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt, consulit Gregorius vt permaneant. Sed si mulier causatur, dicens, Volo esse mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum septima manu propinquorum iuret, quod nunquam carnaliter conuenerint, & tunc mulier secundas nuptias contrahat. Vir autem qui frigidæ naturæ est, absque spe coniugij permaneat. Ait enim sic, [Interrogasti de his, qui matrimonio iuncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit, de quibus scriptum est, Vir & mulier si se coniunxerint, & post dixerit mulier de viro, quòd coire non possit cum ea, si potest probari quod dicit per iustum iudicium, alium accipiat; si verò ille acceperit aliam, separentur.] Item, [Requisisti de his qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carni dantes, commisceri. Iste verò si non potest ea vt pro vxore, habeat eam quasi sororem. Quòd si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneat vtrique innupti: nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet?]

Ibidem.

Item, [Si vir aliam uxorem vult accipere, manifesta patet ratio, quia suggerente diabolo odij fomitem exosam eam habuerit: & idè eam dimittere mendacij falsitate molitur. Quòd si mulier causatur, & dicit, Volo esse mater, & filios procreare, vterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iureiurando dicat quòd nunquam per commixtio

Rom. 6. c

commixtionem carnis coniuncti, vna caro effecti fuissent. Tunc videtur mulierem secundas posse contrahere nuptias. humanum dico propter infirmitatem carnis eorum, vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine coniuge. Quòd si & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurij crimine rei teneantur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc seruandum est, cum vterque idem fatetur. Sed vir si asserit se debitum reddidisse vxori, & illa diffitetur, cui potius fides habenda sit, meritò quæritur. De hoc ita statutum est, Si quis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit quòd nunquam coisset cum eo, & ille vir dicit quòd sic fecit, in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris.] Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

Ibid. cap. Si quis acceperit. Ephes. 5. d

De his qui maleficijs impediti coire non possunt.

DE maleficijs autem impedimento hoc tenendum decernitur. Quòd si per fortiaras & maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus illa eueniunt, vt spiritu contrito & humiliato, Deo, & Sacerdoti de omnibus peccatis confessionem faciant, & lacrymis, atque elemosynis, orationibus, & ieiuniis Domino satisfaciant, & per exorcismos, ac cætera Ecclesiasticæ disciplinæ munimina ministri Ecclesiæ tales sanare procurent. Quòd si non potuerint, separari valebunt. Sed postquàm alias nuptias expetierint illis viuentibus, quibus pòst iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant, etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictum intelligendum est, quàm ex Canonica æquitate. Vel intelligendum est non posse reconciliari prioribus, nisi iudicio Ecclesiæ, quo diuisio facta fuerat.

C
Hincmarus Remensis Archiepisc. 33. quest. 1. cap. Si per fortiaras.

De furiosis addit.

Furiosi quoque dum in amentia sunt, matrimonium contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur. Item, Nicolaus Papa, Hi qui matrimonium sani contraxerunt, & vni ex duobus, vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem talium coniugia solui non possunt. Similiter est etiam sciendum de his qui ab aduersariis excæcantur, vel membris truncantur, vel à Barbaris excæti fuerint.

D
Fab. 32. q. 7. cap. Neque furiosus. Ibid. c. Hi qui matrimon.

De his qui cum duabus sororibus dormiunt.

DE his etiam qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum est quid censeant Canones. Qui dormierit cum duabus sororibus, & vna ex illis ante fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item, nec propria vxori licet sibi reddere debitum: quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nec post mortem vxoris licet ei adulteræ, vel alicui copulari in coniugium. Item, Zacharias Papa. Concubuiisti cum sorore vxoris tuæ, si fecisti, neutram habeas, & vxor tua, si non fuerit conscia sceleris, & continere non vult, nubat in Domino, cui vult. Tu verò & adultera sine spe coniugij maneatis, & dum viuitis, pœnitentiam agite.

E
Ex Aurel. Concil. 27. q. 2. Qui dormierit. Nò tenetur hic Magister, Zacharias Papa 32. quest. 7. c. Concubuiisti.

Gregorius
ibidem.
Cap. Hi ve-
rò qui.
Nota etiam
cap. Si quis
viduam, &
cap. Si quis
cū nouer-
ca, yfdem
c. & quest.
quia faciūt
ad propof.

Quod ait, Cui vult nubat, intelligendum est post mortem viri. Vnde Gregorius, [Qui vxores suas in adulterioprehendunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alium virum, quamdiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua fuerit, vir eius, si vult, nubat, adultera verò nunquam, etfi mortuus fuerit vir eius, sed omnibus diebus vitæ suæ pœnitentiæ lamenta persoluat.] Hic de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula, seu deformitate corporis.

F Illud etiam sciendum est, quòd pro aliqua infirmitate, vel macula corporali, non licet viro vxorem dimittere, & è conuerso, sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde Augustinus: [Si vxorem quis habeat sterilem, siue deformem corpore, vel debilem membris, vel cœcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis, vel laboribus doloribusque confectam, & quicquid, excepta fornicatione, excogitari potest vehementer horribile, pro societate, fidèque sustineat.]

Aug. lib. de
Sermon. Do-
mini in mō-
te, c. 31. &
32. quest. 5.
Si vxorem.

Q V Æ S T I O V N I C A.

Vtrum impotentia cœundi impediatur matrimonium simpliciter?

D. Thom. in addit. quest. 68. art. 1. & 2. & hic quest. 1. art. 2. D. Bonau. art. 2. quest. 1. & 2. Richard. art. 1. quest. 1. & art. 3. quest. 1. Durandus quest. 2. Sanchius lib. 7. de matrim. disput. 92. 93.

I
Argum. 1.

I R C A istam * trigesimamquartam distinctionem quæro, Vtrum impotentia ad actum carnalem, impediatur matrimonium simpliciter? Quòd non, quia hoc non est nisi quia contrahendo obligat se ad actum illum; sed hoc est falsum, quia potest contrahere cum voluntate intrandi statim Religionem.

Argum. 2.

Præterea sequeretur, quòd senex esset ineptus ad contrahendum matrimonium, cuius oppositum tenet Ecclesia, quæ patitur talia coniugia.

Argum. 3.

Præterea, maleficium non est impedimentum perpetuum: potest enim per destructionem maleficij, maleficiatus curari; sed impotentia temporalis non impedit: ergo saltem impotentia per maleficium non impedit matrimonium.

Ratio ad
opp.

Contra 33. quest. 1. Si per sortiarias. Item, Extra de frigidis, & maleficiatis, cap. vltim. & cap. Quod sedem: Qui impotentes sunt, ad contrahendum matrimonium apti minimè reputantur.

C O M M E N T A R I V S.

De impedi-
mento impo-
tentia.

Circa istam distinctionem trigesimamquartam quæro, &c. Hic agitur de impedimento impotentia, quam vnica quæstione resoluit Doctor, multis argumentis, quæ doctrinam in corpore quæstionis traditam con-
nunt, vt ipsi moris est. Diuidit quæstionem in duos articulos: quorum primus decernit conclusionem communem cum suis fundamentis. Secundus declarat, quid sit impotentia.

Diuisio quæ-
stionis.

S C H O L I V M.

Impotentiam naturâ, & arte incurabilem, dirimere matrimonium, si illud præcedat, de frigid. cap. vltim. probat triplici ratione: si verò superuenias matrimonio, etiam tantum rato, non vitiat.

2

Hic^b primò de conclusione videndum est in generali. Secundò, de duplici impotentia in speciali. In generali omnis impotentia simpliciter & perpetua, cui scilicet subueniri non potest per naturam, vel artem, si præcedat matrimonium, simpliciter

placiter impedit contrahendum, & dirimit iam contractum: & ad hoc est triplex ratio ex natura istius contractus. Prima, quia iste contractus est datio potestatis corporum ad talem actum, si petatur; sed iste non habet potestatem ad talem actum: ergo nihil tale potest dare, & ita nec contrahere. Præterea, in contractu isto obligat se ad actum istum, si petatur; sed huiusmodi actus est sibi impossibilis, etiam si petatur: ergo obligat se ad impossibile: obligatio autem ad impossibile est nulla ex lege diuina: ergo lex diuina non approbat talem obligationem; ergo nulla est. Præterea, alia persona intendit commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis alterius: ergo credit alium è conuerso posse commutare: sed non potest; ergo hic est error pertinens ad aliquid, quod est per se requisitum ad contractum: talis autem error facit contractum nullum, sicut dictum est *suprà, dist. 30. quæst. 1.*

Triplex ratio quod impotentia dirimat.

Si autem talis impotentia sequitur matrimonium consummatum, non dirimit: quia iam potestas est tradita verè, & ille cui fuit tradita, missus fuit in possessionem: ergo non potest reuocari per aliquod impedimentum superueniens. Si autem tale impedimentum veniat inter matrimonium ratum, & consummatum: dubium est an dirimat, 33. quæst. 1. prim. cap. videtur dicere partem affirmatiuam, *coniugium confirmatur officio. & sequitur post, antequam confirmetur, impossibilitas officij soluit vinculum.* Contrarium videtur, quia iam data est potestas, & si impedimentum vsus acciderit, non propter hoc rescindi potest datio prior, licet difficile esset iudicare, si non præcederet ratum, an præcederet consummatum, nisi fortè esset ablatio alicuius partis necessariæ ad actum illum tempore illo interueniens.

3

C O M M E N T A R I V S.

1
Communi conclusio affirmatiua. Ratio ex natura contractus.

Hic primò dicitur, &c. Hæc conclusio est communis: & patet ex 32. q. 1. *Si per fortissimas. Item, de frigidis, & maleficiis, c. vltim. & cap. quod sedem, &c. & toto titulo.* Triplex ratio ex natura contractus assignatur, quia contractus ordinatur ad copulam, si petitur; contrahens obligat se ad debitum eius, & contrahens, qui est potens, commutat corpus suum cum tali intentione. Ad impossibile autem non est obligatio, neque actio, & error in commutatione substantialis vitiat contractum: ergo, &c. intelligitur conclusio, si impotentia est perpetua, cui neque per artem, neque per naturam subuenire possit.

Limitatio conclusionis.

2
Impotentia superueniens consummato non dirimit.

Si autem talis impotentia sequitur, &c. Dicit matrimonium consummatum per nullam impotentiam superuenientem dirimi, quæ est communis sententia. Difficultas est, quando superuenit impedimentum matrimonio rato tantum, & ante consummationem. Aliqui dicunt dirimi, ex capitulo primo, 33. q. 1. Ita sentit Gratianus, & pauci alij.

Conclusio Doctoris est in contrarium, & sufficienter probata *suprà dist. 31. q. vn.* vbi ostensum est matrimonium ratum solui dumtaxat ingressu Religionis.

Sed difficile esse iudicare asserit Doctor, quando impotentia matrimonium subsequitur præcisè, vt discernatur non præcessisse, nisi quando aliquod membrum ad vsus matrimonij necessarium absconditur. Difficultas est in dubio, quid præsumendum sit?

Quid præsumendum in dubio, si præcessit impotentia?

3
Præsumptio est in fauorem contrahentium.

Respondetur cum cõmuniori sententia præsumendum esse eam præcessisse; quia id supponit cap. vlt. *de frigidis, & maleficiis, &c.* vbi datur tempus triennij ad probationem, si maleficium sit perpetuum, aut impotentia. Præsumit ergo maleficium præcessisse; & quamuis in cæteris præsumendum sit pro contractu, quando est dubium, intelligitur de matrimonio, quod finem suum sortitur, tam in bonum prolis, quam etiam in remedium; qui finis cessat, quando im-

potentia iudicatur perpetua, quia debet præsumptio cedere in fauorem contrahentium, quando non præiudicat fini matrimonij: sic enim magis consulitur eorum continentia, & saluti; quando ergo non possit allegari probatio contraria, neque præiudicium aliquod prolis sequitur, non sunt grauari coniuges in periculum continentia, & animæ. Hanc tenent Hostiensis, Ioannes Andreas, Ancharan, Abbas, & communis Canonistæ in tit. *de frigidis, & maleficiis.* Richardus hic art. 3. q. 1. ad 2. Henriquez lib. 1. 2. *de matrim. cap. 8.* Aliqui distinguunt hanc impotentiam in naturalem, & accidentalem. Si naturalis est, præsumi antecessisse matrimonium, quia natura non deficit in necessariis: si accidentalis, præsumendum esse pro matrimonio.

Limitatio quod rursus.

Sed quoniam accidentalis impotentia, si est ex maleficio, possit vtroque modo contingere, ante, & post matrimonium, non est præsumendum euenisse post matrimonium, nisi aliqua ratio, aut probatio faueat. Si autem eueniat ex aliquo morbo, quæ causam daret impotentia ex natura sua, tunc habetur sufficiens indicium prouenire post matrimonium; si autem morbus ille ex causis suis non tendat in talem effectum, præsumendum non est ex causa incerta prouenisse effectum, qui aliàs non sequitur; neque ex dispositione particulari impotentis colligitur morbum iuduxisse alium effectum diuersum, quàm soleat in aliis inducere: ac proinde potius in naturam, & causas generatius refundenda est, quæ frequenter deficiunt in sua actione, vel ex aliis causis prouenire possent: effectus enim certus in eas causas referendus est, secundum rationem naturalem, à quibus communiter euenit, & non in alias, à quibus nunquam, vel rarò, licet coniungantur effectui concomitanter. Sic ergo præsumptio consequens naturam regulanda est, prout exigit vis causarum, & connexio effectus, quando dubitatur de impotentia, & consummatione matrimonij, tunc fauendum est matrimonio in tali dubio, donec constet de impotentia.

Præsumptio non debet fundari in causa incerta.

Alii in fauorem matrimonij si sortiri possit suum finem.

Explicat impotentiam naturalem, & ex maleficio: & remedium huius ait esse orationes Sanctorum, si tamen non exaudiantur, licere, & meritorium esse, destruere signa malefici, ut malus spiritus vexare desinat. Ita Sotus hic quæst. vnic. artic. 3. Manuel 1. tom. Sum. cap. 2. 2. 3. Nauar. cap. 1. n. 2. 9. Delrius lib. 6. disquis. mag. c. 2. sect. 1. quæst. 3. Henric. quodl. 5. quæst. 33. Castro 1. de iust. heret. pun. c. 15. ponit differentias inter naturalem impotentiam, & maleficio: hæc est præcipua, quod si maleficiatus ducat aliam, & cognoscat, non est reddendus priori, secus est de impotenti naturaliter, cap. 2. & cap. Laudabilem, de frigid.

4
*Naturalis
impotentia.*

DE^d secundo duplex est impotentia in genere, naturalis, & casualis. Naturalis in viro est frigiditas, vel mutilatio partis necessariæ, in muliere arctatio. Casualis est per maleficio. Impossibilitas prima satis patet. Secunda fit per malignos spiritus, qui habentes pactiones cum hominibus seruant promissa: non quia veraces, sed ut alij eis adhæreant (quia si nulla pacta seruarent, nulli eis seruirent) & ut illi, quibus seruant promissa, eos colant. Nam ex superbia sua præcipuè appetunt honores diuinos.

*Cur Deus
permittat
dæmones e-
xercere po-
testatē im-
pediendi ho-
mines quæ-
doque.*

*Quid reme-
dij contra
maleficia?*

*Meritum
est destruere
maleficia.*

Deus etiam permittit eos exercere potestatem suam ad impediendum aliquos ab aliquibus actibus, in quos possent, si non essent impediti: & hoc vel propter peccatorum, vel propter aliquam aliam causam occultam: & hoc modo maga habens pactum cum dæmone procurat ab eo ut istum impediatur à tali actu, cum tali muliere, quamdiu tale maleficio perseverat, puta acus curuata, vel aliqua huiusmodi.

Quod^e igitur est remedium contra istud impedimentum per dæmonem? Respondeo, si per orationes Sanctorum impediatur virtus dæmonis, benè fit. Si tamen Deus illas non exaudiat, tunc si sciretur maleficio, & destrueretur, dæmon non fatigaret eum ampliùs, quia ex pacto non assistit, nisi dum durat aliquod signum.

Et ex hoc patet quòd trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficio intentione curandi maleficiatum. Non enim solùm licet, sed est meritorium destruere opera diaboli. Nec in hoc est aliqua infidelitas, quia destruens non acquiescit operibus diaboli: sed credit dæmonem posse, & velle fatigare, dum tale signum durat, & destructio talis signi imponet finem tali vexationi.

5

De^f istis duobus impedimentis ad propositum dico, quòd in aliquo sunt similia, & in aliquo dissimilia. Similia, quia impediunt contrahendum, & dirimunt iam contractum respectu illius personæ, respectu cuius sunt ista impedimenta; quod pro tanto additur, quia non tantùm casuale, sed etiam naturale impedimentum potest esse respectu vnus personæ, & non respectu alterius, maximè de naturali in muliere.

Sed^g post diuortium est duplex differentia; vna, quòd habenti impedimentum casuale licet contrahere, & si post contractum carnaliter copuletur secundæ, non debet reddi priori: quia maleficiatus respectu vnus, non propter hoc est maleficiatus respectu omnium: sic enim est maleficiatus sicut ministri diaboli procurant eum per maleficio diaboli: sicut aliqua maga vult istum perpetuò impediari respectu istius, non tamen respectu alterius, pura si noller quòd istam duceret, sed se, vel aliam.

*Differentia
inter has
impotentiâs.*

Alter autem, scilicet habens impedimentum naturale perpetuum, & hoc respectu cuiuslibet, debet manere sine spe coniugij, & tutum esset sibi intrare Religionem: quia si post contrahat de facto, & carnaliter copuletur, cogetur redire ad priorem: quia apparet sententiam diuortij processisse ex errore; & ita nullum fuisse coram Deo, & matrimonium primum verum fuisse: quia impedimentum, quod putabatur perpetuum, non erat.

6

Sed^h quomodo innòtescit perpetuitas istius impedimenti, habetur *Extra de frigidis, Laudabilem*. debent enim per triennium commorari, & dare operam illi actui. Si autem postea reclamant, debent iurare cum septima manu, id est, vir, & vxor de scientia, & septem vicini proximi de fidelitate. Si vir reclamatur accusationi vxoris, creditur viro, qui caput est mulieris, *ibidem, cap. 1.* Si vir accusatur, incumbit sibi probatio modo prædicto.

*In dubio
qualis sit
impotentia,
presumitur
esse malefi-
cium.*

Sed qualiter cognoscetur differentia istius, & illius impedimenti? Respondeo, difficile est videre nisi per inspectionem corporis, si deficiat aliqua dispositio necessaria requisita in parte illa ad istum actum: vel per iudicium Medicorum quantum ad frigiditatem, si aliqua signa manifestè ostendant ipsum esse talis complexionis. Si verò nec sic, nec sic, & tamè simpliciter impeditur, præsumendum est quòd sit maleficio.

Ad

Ad ¹ argumenta. Ad primum concedo, quòd obligat se ad actum, si petatur saltem pro aliquo tempore determinato: sed infra aliquod tempus non oportet reddere illum actum, si velit intrare Religionem. Iste autem non potest obligare se ad actum pro quocumque tempore, si est perpetuum impedimentum: quia, ut dictum est in principio solutionis, sola impedimenta perpetua impediunt, & habetur in titul. isto, cap. *Fraternitas*.

Ad ² secundum, si senex esset omnino impotens, dicerem quòd non contraheret matrimonium, licet aliqua posset consentire in eum ad cohabitandum, sicut frater & soror: & ita fortè multæ magis desponsant diuitias, quàm personas.

Ad tertium patet ex dictis, quia si maleficium est temporale, non impedit nisi temporaliter: præsumitur autem perpetuum si per triennium perseuerat.

COMMENTARIUS.

⁴ **D**E secundo, duplex est impotentia, &c. Diuidit impotentiam in naturalem, & casualem, seu accidentalem. Naturalis ex parte viri est frigiditas, idèd titulus Iuris de hoc impedimento agens indigitatur de frigidis & maleficiatis. Aliqui addunt etiam provenire quandoque ex nimio calore: sed hæc impotentia rarò est perpetua: vel naturalis impotentia ex parte viri procedit ex mutilatione alicuius membri ad vsum matrimonij necessarij. Ex parte mulieris est arctitudo.

Casuale. Impedimentum casuale est ex maleficio: modum quo infertur hoc maleficium docet, & causam ex parte dæmonis: quamuis causam putarem esse maleficium: quia dæmon nequit exercere suum odium in homines Deo id non permitte, nisi quando ipsi suis peccatis mereretur; vel quando Deus ex occulta causa permittit in nocentes exerceri: sed quod nequit dæmon per se, potest per homines sibi subiectos, & dicatos, Deo permitte aliquando, ut quoniam ipsis Deus, quamdiu sunt viatores, constituit vsum libertatis in bonum, aut malum, cum se dæmoni deuouent, potest illis uti in malum aliquod, quod infert ex pacto, & quod malum ipse per se sine interuentu eorum non permitteretur exercere: neque habet ius illud exequendi, nisi mediante potestate, quam acquirit in ipsos. Aliqui cum Paludano in hac distinct. q. 2. artic. 4. quinque genera huius maleficij constituunt: sed fortè hanc distributionem magis accomodat modis, quibus impediri possit vsum matrimonij regulariter, quàm ex certa regula: signa autem, quibus dignoscitur maleficium, ut discernitur ab impotentia naturali, tradit Sanchez lib. 7. de matrimonio, dispnt. 94.

⁵ **Q**uod igitur est remedium, &c. Duplex remedium assignat Doctor. Primum est illud, quo impeditur virtus dæmonis, ut sunt orationes Sanctorum, quibus & poenitentia propria, frequens oratio, frequentatio Sacramentorù, exorcismi Ecclesiæ; & alia media, quibus dæmoni resistitur, comprehendi debent, & maxime fides intrepida, & non vacillans. Aliud remedium est, si quis sciret signum, cui alligatum est pactum dæmonis, illud destruere: quia tam pactum ex parte dæmonis, quàm malefici est et alligatum, quo soluto, aut destructo cessat omnino potestas dæmonis: quia Deus non permittit eum uti sua potestate, nisi inquantum ligatur per maleficium ex vi pacti: licet in ipso non desit voluntas peccandi. Hinc colligit illam quæstionem esse inanem, An scilicet liceat destruere tale? dicens non solum licere, sed etiam meritorium

esse, quia ad hoc nihil aliud interuenit, quod vetet, & nulla superstitio, neque inuocatio tacita, aut explicita dæmonis. Hanc sententiam Doctoris sequuntur eius discipuli, Anton. Andreas in hac dist. Bassolis, Nicolaus de Orbellis. Brianfortius in recollect. super 4. q. 13. Vorilon. quest. 1. art. 3. Præterea Caietan. in opuscul. tom. 2. tract. 12. Rosella in Summa tract. de impedimento matrimon. Caietan. etiam in Summa, verb. maleficium. Syluester quest. 7. Armilla, Astenf. in 2. pari. lib. 8. tit. 29. noster Castro lib. 1. de iusta heret. punit. cap. 15. Nauar. in Summa, c. 11. Ledesma in 2. p. 4. quest. 60. art. 2. Angles in florib. 1. part. q. 8. art. 2. dub. 2. Sotus in hac dist. art. 3. Bannes 2. 2. q. 78. art. 4. dub. 2. in solutione ad 4. Henriquez lib. 12. de matrimonio, cap. 8. & Sanchez lib. 7. dispnt. 96. citans & hos. Delrio disquisit. magic. quest. 3. qui hanc conclusionem variè probat contra Ioannem Hefelt, qui in suis lectionibus contrarium docuit, quamuis asserat ludibrium dæmonis id fieri posse.

Probatur conclusio ex ratione Doctoris: quia licet destruere opera diaboli, animo illudendi diabolo per præfatum Authorem: ergo licet etiam animo mihi consulendi, aut liberandi alium à vexatione diaboli. Probatur consequentia: quia idèd licet primùm, quia ex vi talis actionis non sequitur cum tali intentione superstitio, aut fides in dæmonem, aut pactum implicitum, aut explicitum, modò adit debita intentio, non vitians actum: hic actus ex obiecto, ut concedit aduersarius, non est malus, aliàs non posset per intentionem finis licèti, & aliàs boni iustificari; sed intendere liberationem vexati à dæmone, quamdiu manet signum, cui adhæret pactum, non est intentio maligna, sed specificata à charitate: ergo non potest facere actum aliàs non prohibitum esse illicitum: charitas enim non agit perperam; imò perfectior est hic finis & intentio, quàm prior, ex qua dicit præfatus Author (ut imponitur) hunc actum destructionis signi esse licitum.

Confirmatur, ille actus, ut fit ad ludibrium dæmonis, si est bonus, ut supponitur esse, vel est actus fidei, aut Religionis, vel certè diuinæ charitatis, quatenus ex odio dæmonis procedit: Si charitatis: ergo etiam quæcumque via participat honestatem diuinæ charitatis, potest & participare honestatem charitatis proximi, ut cedit in profectum eius; cedit autem in profectum proximi, & ad finem Sacramenti, & reuerentiam eius, ne matrimonium contractum, aut contrahendum impediatur à suo fine per virtutem dæmonis: ergo, &c. Si est actus fidei, aut Religio

7
Ad arg. 1.
cap. ex publico de consensu.
Ad 2.
Tunc non esset matrimonium, sed societas quædam.
Ad 3.

Hanc sententiam tenet cõmunis Doctorum.

Contrarium tenet Ioannes Hefelt.

6
Probatio sententia Doctoris contra eundem Hefelt. Argumentum ad hominem.

Confirmatur, Ex natura actus ut tendit in suum finem.

4
Impotentia alia masculina, alia ex casu, & accidentali. Naturalis.

Casuale.
Quomodo oriatur ex maleficio?

Quinque modis maleficij.

5
Remedia contra maleficium.

Signum cui alligatur maleficium destrui potest, si sciantur.

Religionis, sequitur quòd sit capax etiam honestatis charitatis, quæ hæc est vniuersalis, & forma virtutum, ad quam reliquæ ordinantur: ergo potest dare finem cuiusque actui, qui capax est honestatis ab aliis virtutibus inferioribus, & consequenter destructio illa ex motiui charitatis facta est licita, & meritoria.

Dices ex fundamentis præfati Authoris, quòd tunc speratur salus à dæmone, & beneficium, quò ab incepta vexatione desistat.

7
Responsio.

Impugnatur.

Contrà, ex vi actionis destructiue hoc non sequitur: quia aliàs ex nullo fine facta esset licita; non ex natura finis, seu intentionis habitæ, quia nihil tale supponit, sed actione licita virtuti ad commodum proprium, aut aliorum: aliàs si ex huiusmodi, aut vexationibus dæmonis data causa, prædicatores vterentur ad exhortationem populi ad pœnitentiam, quo illa vexatio tolleretur, proponerent aliquod beneficium expectandum à dæmone, à quo sunt peccata, ex quibus acquirit ius maleficii, Deo id permitte-
ntem. Soluere ergo colligationes peccatorum ad excludendum vexationem, esset sperare beneficium à diabolo.

Nò expectari beneficium à diabolo destruendo signum.

Responsio.

Dices disparitatem esse, quia nos per peccata, & propria voluntate inducimus illas pœnas, non ita est maleficium, quod à solo dæmone est.

Impugnatur.

Contrà, maleficium, vt superius dixi, non à solo dæmone, sed ex pacto, & peccato malefici, sine quo nullum acquirit ius dæmon in maleficiatum, vt per se constat, si loquamur propriè de maleficio, & in rigore: ergo sicut peccata aliquorum, quæ vendicantur in populum, solui possunt, & debent per satisfactionem, & opera pœnalia à reliquis; ita etiam peccatum malefici, quod notum est adhærere signo ex pacto, potest etiam summoueri, nè amplius noccat innocenti.

8
Licet tollere nocentia.

Deinde, quod dicitur beneficium à dæmone expectari, planè friuolum est, nisi dicas quando quis se saluat ab inuasore, aut innocentem, quando summouet media nocendi, vt extorqueus enssem de manu eius inuasoris expectare ab eo beneficium: ita fit in proposito, quia media, quibus dæmon potest maleficiato nocere, est signum illud, cui adhæret voluntas malefici: ergo si quis subtrahat signum, vt est medium nocendi, non expectat beneficium à dæmone, sed aufert illud, ex quo est omnis potestas eius nocendi, quam non habet aliàs, nisi vt adhæret voluntati malignæ malefici; qui sicut ex diuina permissione, qua committitur suæ libertati, potest per seipsum nocere, ita etiam potest per inuocationem dæmonis ex pacto, quando Deus id permittit, neque aliter potest inferre hanc vexationem regulariter, & vt experientia Ritualium, & exorcismorum constat, & extorta per auctoritatem Ecclesiæ confessione veritatis ab ipso dæmone, quando maleficiatus obfidetur, vt sæpius contingit. Praxis autem est, vt primum extorqueatur confessio, & causa vexationis; secundò, si interuenerit pactum, & cui signo adhæret. Deinde extorquetur per coniurationem ipsum signum integrè, antequàm procedatur ad expulsionem dæmonis, nè durante signo ei maneat aliquod ius in maleficiatum. vltimò tandem expellitur, & destruit ipsum signum eius, cui adhæret pactum, & quo remouet dæmon nullum habet ius vexandi in malefici-

Praxis Ritualium, & exorcismorum, est extorqueere signum, & destruere.

ciatum. Falsum ergo supponit dicens æquè posse dæmonem sublato signo nocere, ac illo conseruato; quia licet, si permitteretur, posset semper nocere, non tamen potest nocere hoc modo, nisi persistat voluntas malefici, ex qua acquisiuit ius nocendi, quæ voluntas adhæret signo, & eo destructo destruitur, & redditur inefficax.

Secundò arguitur, quia ipse maleficus potest, & tenetur ex obligatione charitatis, & iustitiæ rescindere pactum, per sublationem signi, cui adhæret; neque aliter, si pœniteat, est absolendus. Experientia enim docet, quoadiu prius pactum, quod adhæret tali signo, manet, etiam vexationem, & effectum illum manere, nisi per alia media dæmonis virtuti detrahatur. Et ratio etiam docet, supposito quòd dæmon nullum ius habet, aut virtutem nocendi, quam hic & nunc exercere potest, nisi ex vi pacti, illam virtutem tantum exercere posse secundum naturam pacti, & modum, seu determinationem adiectam, qua sublata irritatur pactum: si ergo pactum recipit determinatione præcisè, vt adhæret signo, sequitur destructo signo irritari pactum, vt adhæret voluntati malefici. Ad hoc ergo sicut tenetur maleficus destruendum, & destruere potest sine nouo pacto, imò si recedens à seruitute renuntiat dæmoni per veram pœnitentiam, ita etiam alium scientem illud pactum adhærere signo, hoc posse destruere sine vilo pacto cum dæmone, tacito, aut explicito, imò si sciatur maleficus, potest cogi per iustitiam, vt recedat à pacto, & destruat signum, vel exhibeat destruendum, si est in eius potestate. Vnde siue ab ipso, siue ab alio scitur illud, siue ab ipso dæmone per viam exorcismi extorta confessione. Omnibus, inquam, his modis potest scientia acquiri sine pacto vilo eius cum dæmone, qui ea vtitur; & quamuis etiam scientia illa in debito modo acquireretur, vsus eius esset licitus ad hunc effectum, & sine peccato, non quo fides adhiberetur dæmoni, sed quo experientia probaretur veritas dicti.

9
Secunda ratio ex obligatione malefici. Tenetur destruere signum.

Licitum est vsus scientia acquisita de signo pacti.

Tertiò, vt dicit Doctòr, per destructionem illius signi destruantur opera dæmonis, qui operatus est ad signum, & magis cõtemnitur, quàm ex opposito: ergo neque fides vlla, neque cultus tacitus adhibetur dæmoni per destructionem signi: sed magis improperatur ei sua infirmitas, cum nocere non possit nisi ex voluntate malefici, & eius virtus nocendi à voluntate eiusdem in substantia, & modo dependeat. Neque opus hoc est alterius rationis, quàm est tollere impedimentum boni proximi sui, & soluere colligationes iniquitatis, neque dæmonis inuocatione, aut auxilio fit; neque id requiritur, cum illa res naturalis, cui adhæret signum; per causas naturales destrui potest: neque interuenit aliqua amicitia cum dæmone ex hoc, quia potius in incommodum eius, & destructionem virtutis nocendi, & iuris acquisiti ex pacto destruitur. Ad fundamenta prioris sententiæ patet ex dictis.

10
Tertia ratio ex contemptu dæmonis.

Obicit Hieronymum in vita Sancti Hilari- nis, in qua refert Hilariõnem non permisisse signa amoueri, quibus ablatis dæmon falsus est se recessurus à puella, cuius rationem assignat Hieronymus, nè aut solitis incantationibus dæmon recessisse videretur, aut ipse dictis eius accommodasse fidem.

Respon

Responfo.

Respondetur, rectè quidem id Sanctum fecisse ob scandalum vitandum, vt patet ex priori ratione, quam adducit, & etiam ex secundo, & magis ne virtus miraculi, quod dæmon intendebat, obscuraretur; neque negandum est virtute miraculorum, & potestate Ecclesiæ, dæmones vim nocendi perdere: hinc non inferitur non licere signum destrucere. Ideoque Doctor vtrumque hoc remedium adhibendum docet; primum, vt se commendet patiens maleficium Orationibus Sanctorum; secundum si sciat, signum destruat.

II
Comparatio, & conuenientia vtriusque impedimenti.

¶ De istis duobus impedimentis, &c. Comparat impotentiam naturalem, & casualem ad se inuicem, vt conueniunt, quantum ad irritationem matrimonij contracti, scilicet rati, & contrahendi. Quoad naturale, id supra probatum est. Quoad casuale, patet ex iisdem fundamentis, quibus probatur impotentiam naturalem irritare matrimonium contractum, & contrahendum, 33. quæst. 1. & cap. finali, de frigidis & maleficiatis, & rationibus allatis; quacumque enim ratione reddatur quis impotens, perinde est, quantum ad destruendum finem matrimonij, & inhabilitandum ad contractum, impedimentum hoc non ideò irritat, quia ab hac, vel illa causa provenit, sed quia positus in esse obstat finis, ad quem est matrimonium ex natura sua ordinatum. Hanc conclusionem tenent communiter Theologi in hac distinctione, & Summittæ verb. Impedimentum, & verb. Matrimonium, & Canonistæ in præfatos textus.

Cõtraria sententia.

Contrarium docet Almainus in hac dist. quæst. vnica in fine, & Glossa in cap. Ex literis, &c. de frigidis & maleficiatis, &c. & 33. q. 1. & cap. Fraternalitatis, &c. de frigid. & maleficiatis. Innocentius in c. Laudabilem, eodem. Ducuntur ex eo, quòd putent impedimentum hoc non esse perpetuum, quia auferri potest per ipsum maleficij auctorem. Deinde, quia in potestate dæmonis non est contractus, aut valor, aut nullitas.

Impugnatur.

Sed falsum supponunt, quia Ecclesia in cap. finali citato, constituit tempus triennij ad experientiam, si maleficium sit temporale, aut perpetuum, & si non tollatur toto illo tempore, censetur perpetuum. Item, perpetuum est, si nõ possit tolli modo licito, vt communiter Doctores; & si non possit tolli, nisi per miraculum, vt quando impedimentum ex maleficio sit tale, vt neque ipse dæmon illud destrucere possit, vt si induxit impotentiam per causas naturales, destruendo aliquod membrum, quod ad vsum matrimonij requiritur.

Impedimentum casuale perpetuum ex causis.

Item, vt aliqui etiam tenent, si nullus sciat impedimenti signum præter sortilegum; qui etiam occultus est, aut si mortuus est, quia perinde est hoc, ac amittere facultatem destruendi maleficij. Ratio prioris sententiæ non subsistit, quia falsum supponit: neque etiam secunda ratio probat, quia licet valorem contractui, aut nullitatem non tribuat dæmon: tamen potest causare impedimentum perpetuum, quo posito contractus sit nullus ex ipsa lege matrimonij. Ex his sequitur, si impedimentum hoc, siue à natura, siue ex præstigijs sit tantum temporale, matrimonium fieri validum.

Temporarium non irritat.

II
Secunda conclusio.

Secunda conclusio Doctoris in prædicta littera est, non solum matrimonium annullari, si impotentia hoc, vel illo modo sit vniuersalis, & perpetua, respectu omnium, vt potest esse; sed etiam respectiue ad determinatam personam, si sit quis impotens, quamuis respectu aliarum sit

Scoti oper. Tom. I X.

potens. Quantum ad impotentiam respectiuam naturalem, similiter dicendum est, illam dici talem, cui per artem, aut naturam subueniri non possit, sicut Doctor supra dicit de impotentia absolutè. Casus autem huius impotentie respectiue duo proponuntur, nempe arctitudo ex parte femine, ita respectu contrahentis vt nequeat separari, aut cum ea consummari matrimonium: & alius casus est, quando quis sit impotens ad virginem cognoscendam, qui tamen est potens ad cognoscendum corruptam.

Conclusio prædicta de impedimento respectiuo non ab omnibus conceditur: aliqui enim Doctores negant dari impedimentum perpetuum, nisi sit respectiue ad omnes personas. D. Thom. in hac dist. art. 2. ad 5. D. Bonauentura art. 2. q. 2. Summa Astensis 2. p. lib. 8. tit. 29. Turcremata 33. q. 1. in Summ. art. 1. Syluester verb. Matrimonium, 6. q. 1. Viguerius Institut. c. 16. impedimento 9. Alij verò magis in terminis eam tenent; vt Innocentius iam citatus. Tabiena verb. Impedimentum, impedimentum. 12. quæst. 5. Armilla verb. Matrimonium. Sotus in hac dist. q. vnica. art. 2. concl. 6. Petrus Ledelma de matrim. dub. 48.

Sententia negans impedimentum respectiue irritare.

Conclusio tamen Doctoris est communis aliorum; quam tenent eius discipuli: Bassolis hic, q. vnica. Orbellis, Vorillon, Nicolaus de Nisa in 4. tract. 6. de matrim. p. 3. q. 6. Richardus hic art. 2. quæst. 2. Paludanus q. 2. art. 2. conclus. 2. & 3. Durandus q. 2. Supplementum Gabrielis quæst. vnica. art. 2. corollario 3. Maior q. 1. Carthusianus q. 2. Valentia 4. p. disp. 10. q. 5. puncto 4. D. Antoninus 3. part. tit. 16. Henriquez lib. 1. 2. de matrimonio, c. 7. Glossa in cap. Fraternalitatis: & alij plures, quos sequitur Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 93. q. 1.

III
Conclusio ad alios suscitatur.

Probat, 33. quæst. 1. cap. fin. conceditur impotenti per maleficium ad aliud transeat, dissoluto priori matrimonio: ergo admittit matrimonium per impotentiam respectiuam dissolui, & consequenter hanc posse esse impedimentum perpetuum respectu eius; quamuis non sit respectu illorum. Item cap. Fraternalitatis, &c. de frigidis, & maleficiatis, &c. quod est fundamentum prioris opinionis, non decidit arctam separatam à priori viro esse restituendam, nisi ex suppositione, quòd ei erat apta, sicut fuit posteriori viro. Cum pateat, inquit, ex post facto, quòd illa cognoscibilis erat illi, cuius simili commiserit, &c. Ergo à contrario sensu, si non erat cognoscibilis, matrimonium cum priori erat nullum, non subsistente causa, ob quam restitui deberet. Deinde, in fine illius capituli, casus illi, qui non resoluntur ob difficile iudicium, quod pendet à futuro euentu, hoc ipsum declarant, vt quando virgo nubens alicui sit ipsi arcta, vt ab eo cognosci non posset, tamen separata, & alteri nubens, cui arcta non est, an debeat restitui primo, cui sit apta ex frequenti vfu secundi matrimonij: De alibus autem, inquit, non est facile iudicandum, cum finale, &c. iudicium pendeat ex futuro, &c. Sed si in priori parte decideret vniuersaliter, cognitam in secundo matrimonio esse idoneam primo marito, & restituendam; idem esset iudicium in vtroque casu: ergo decisio prioris innititur præsumptioni, qua iudicatur mulier cognita à secundo viro simili, esse idoneam primo; quando in re ipsa per impotentiam non sit idonea, eliditur præsumptio, ac proinde supponitur matrimonium fuisse nullum cum priori, & vniuersaliter quando impotentia per naturam, & artem superari

Probat.

non possit annullare matrimoniū, etiam respectiue ad personam, ad quam est impotentia. Item *cap. Litera vestra, eodem.* decernitur separatio matrimonij in simili casu, quando vir allegabat potentiam ad alias, quamuis non potuit consummare matrimonium cum sua vxore, cum qua per octo annos cohabitauit.

24

Deinde, rationes superius factæ à Doctore idem probant, quia requiritur potentia ad vsum matrimonij inter contrahentes, vt possint se mutuo obligate ad debitum: ergo illa deficiente vniuersaliter, si inducit impedimentum, ita etiam in hoc particulari contractu cum determinata persona, si impotentia supponitur, cui nequit natura, aut parte remediū adhiberi, etiam dirimit matrimonium, & inducit impossibilitatem obligationis ad debitum respectiue ad illam personam; ex quo facilis est responsio ad fundamenta prioris sententiæ.

Obiectio.
Soluitur.

Obicitur *cap. Fraternalitatis.* sed patet responsio ex dictis, quia ibi non deciditur restituenda vxor priori viro, quæ cognita est per secundum, nisi quando vterque respectu eius est similis. Patet hoc ex causa præsupposita ipsius decisionis: *Nos tamen perspicaciter attendentes quod impedimentum illud non eras perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potius remoueri, &c.* Supponit ergo decisio illud impedimentum non fuisse perpetuum respectu prioris viri, & huic præsumptioni innitens decernit restituendam esse priori, & ex alia parte, si experientia constat oppositum, & causa subsit naturalis impedimenti, in quam facile reduci potest, aut maleficij, oppositum iudicandum censet. Poterat hæc causa subsistere, vt communiter tradunt Doctores, & Summistæ, respectiue ad vnam, & non ad aliam: de qua vide Sanchez *loco citato*, qui illam exponit cum alijs. Quando ergo causa deprehendi potest, cur priori non sit apta, & differentia inter ipsum, & secundum respectiue ad mulierem arctam, quæ arte medicinæ superari nequit sine periculo vitæ, tunc præsumptio Iuris innitens facto posteriori eliditur. Quando autem non deprehenditur talis differentia, standum erit præsumptioni Iuris, & præsumitur fraus, vbi nulla causa differentię notabilis, aut sufficiens oritur, ex qua manifestè impotentia colligatur.

Impedimentum quod ar-
te superatur,
sine periculo
non est perpetuum.

15
Exceptio.

Quid si non possit esse præstò, qui impedimento mederetur, & si est absens, non possit adiri, neque vilo modo expectatur eius copia, vel non possit haberi sine maximis sumptibus, quibus non sunt pares coniuges, neque aliquod medium suppetat tollendi impedimenti?

Respondetur simpliciter in eo casu, & circumstantiis reddi impedimentū perpetuum, & æquiuale re maleficio, quod præsumitur perpetuum, quia sic impedimentum non est in potestate coniugum per se, aut alios, ac proinde redditur hic & nunc perpetuum respectiue ad ipsos, quo sunt inhabiles ad matrimonij vsum & finem.

16
Casus.

Sed quid dicendum de illo periculo, si, verbi gratia, requiratur incisio fœminæ arctæ, cum probabili periculo infirmitatis grauis, quamuis

non mortis. Vel an requiratur periculum mortis, vt censetur impedimentum esse temporale, & matrimonium valere.

Responso aliorum.

Respondetur à quibusdam requiri periculum probabile mortis, vt impedimentum dicatur perpetuum, & ei per medicinam subueniri non possit. Hanc vt probabilior docet Sanchez, quia in capitulo illo *Fraternalitatis*, quod primo loco additur sine periculo corporali, si impedimentum est medicabile, in secundo loco explicatur per periculum mortis.

Resolutio.

Respondeo tamen infirmitatem grauem, & periculum eius sufficere, vt iudicetur impedimentum perpetuum. Ita Paludanus, Richardus, Maior, & plures alij; quia periculum grauis infirmitatis est morale periculum mortis. Et sic intelligitur in illo capitulo synonymè vtrumque. Ista enim non est grauis infirmitas, quæ non inducit periculum morale mortis. Et probatur ratione ex alijs dictis: quia infirmitas grauis soluit obligationem reddendi debiti inter coniugatos, vt *suprà* visum est, *dist. 32. quest. vnic.* ergo etiam impotentia, cui nequit subueniri sine periculo grauis morbi, impedit contractum ne possit fieri translatio corporum cum obligatione debiti, & simpliciter impossibilitat ad hoc. Et puto in re ipsa non esse discrimen inter præmissas sententias. Vnde impotentia, cui nequit subueniri sine mortis periculo, aut grauis infirmitatis; quod idem est, facit matrimonium ab initio nullum, neque personæ tenentur tale periculum subire.

17

Quoad secundum casum communior sententia est, si vir sit potens ad consummandum matrimonium cum corrupta, validè contrahere cum virgine, quia sine periculo vitæ subueniri potest eius arctitudini. Ita D. Thomas, Albertus Magnus, & alij, *in hac distinctione*, & teneri virginem hanc pati medicinam. Quod limitat noster Angles, & benè, si certum sit virum esse potentem ad corruptam; alioquin non tenentur cum iactura virginitatis admittere medicinam. Alij etiam id negant, quia defloratio per artem infert graue nocumentum.

18

Differentia
inter vtrumque
impedimentum.

g Sed post diuortium est duplex differentia, &c. Statuit differentiam inter vtrumque impedimentum quoad diuortium, quod facto diuortio inter maleficium, & vxorem non subsit restitutioni in integrum. Non sic est de impotente viro, quia si post diuortium contrahat cum alia, & eam cognoscat carnaliter, cogetur redire ad priorem, quia præsumitur de valore matrimonij, & sententia lata ex præsumptione impedimenti, per posterius factum eliditur. Hic loquitur Doctor in casu, quo allegatur impotentia perpetua, & vniuersalis; nam si aliam cognouit postea carnaliter, signum est non fuisse impotentem virum, ac proinde sententiam innoxiam fuisse falsæ præsumptioni. Non loquitur autem de impotentia respectiua proueniente impedimento ex parte mulieris, quia arcta est, & priori non apta: huius enim causa impedimenti in re subsistit, & deprehendi potest. Impedimentum perpetuum, & vniuersale, de quo loquitur Doctor, dicens eidem expedire, vt ingrediatur Religionem, deprehenditur non esse benè, aut veraciter alligatum, si aliam ducens eam cognoscat carnaliter. Vnde superius decidit casum, quo impedimentum respectiue ad vnam personam, maximè in muliere irritat

Declaratur.

contra

Impedimentum ex frigiditate allegatum inhabilitat ad matrimonium.

contractum matrimonium; sed eo ipso, quo quis, vt frigidus, separatur ob impotentiam vniuersalem, non permittitur ampliùs contrahere, quia inhabilitas eius per sententiam est notoria, & declarata. Quòd si contrahat, præsumitur de fraude, neque matrimonium tenet, sed ex vi prioris sententiæ separatur. Quòd si interim appareat copulam habuisse, restituitur primum matrimonium, vt communis sententia; & ratio tenet, quia eliditur præsumptio, & allegatio, cui sententia separationis adhæret, & deprehenditur fraus. Idem ex simili ratione dicendum, si maleficius cognoscat post separationem vxorem, respectu cuius fuit maleficius, quia tunc intelligitur non fuisse perpetuum, & sententia separationis matrimonialis non transit in rem iudicatam.

nium; tunc dicit non eum contrahere, quia habet impedimentum, quod Iure naturali obstat contractui. Hæc est communis sententia, quam pluribus allegatis sequitur Sanchez *disp. 92. m. 14.* Addit præterea Doctör, *licet aliqua possit consentire in eum ad cobabitandũ, sicut frater & soror, & ita fortè multæ magis desponsans diuitiis, quam personæ.*

Ad tertium, patet ex dictis, & ex litera. Occasione verborum quæ in responsione ad secundum iam scripsimus.

Ad tertium.

Quæritur vtrum matrimonium quoad contractum possit esse verum inter senes modo dicto impotentes, aut alios?

IN hac quæstione variæ sunt sententiæ Doctörum. Prima negat illud matrimonium esse, aut personas esse habiles ad ineundum matrimonium. Pro hac sententia plures allegat Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 97.* inter quos primum enumerat nostrum Doctorem, *in responsione ad 2.* Secunda sententia affirmat cum Magistro *in hac dist. cap. 1.* quem sequitur S. Thomas, & plures alij; nec immeritò pro hac sententia citari potest Doctör ex postremis verbis, in quibus dicit idem quod Magister, & Iura, & vsus Ecclesiæ Romanæ *fest. cap. Consultationi, de frigidis, & maleficiis, &c.* Aduertendum est matrimonium duobus modis contrahi posse, vel cū animo continendi, & abstinendi à copula, vel vt implicitè, & regulariter importat obligationem ad copulam, quæ ex vi contractus regulariter intenditur.

Aduertendum secundò, contractus iniri posse cum ignorantia impotentis alterius, vel vtriusque coniugis, vel cum scienda illius impotentis. His positis,

Sit prima conclusio: cum ignorantia impotentis, & non concepto animo consummandi ex vtraque parte matrimonium est nullum. Hæc probatur, quia Ecclesiã noto impedimento pronunciat separationem, & declarat nullitatem contractus in fauorem reclamantis.

Secundò, quia contractus bona fide celebratus, & cum debita solemnitate, intenditur vt inducit omnem effectum sibi connaturalem, & obligationem, quæ ex prima sui institutione eidem competit; sed matrimonium est sine principali, & minùs principali, hoc est, vt institutum est ad officium naturæ, & remedium infirmitatis, est permutatio corporum cum obligatione ad copulam: ergo sub hac intentione celebratum requirit materiam non impeditam, & capacitatem illius obligationis, quæ ab intrinseco competit matrimonio, regulariter. Et conclusio patet ex dictis in corpore quæstionis præmissæ, & de impedimento erroris.

Secunda conclusio: matrimonium in initum ex communi consensu continendi, est validum, vt patet in iis, quæ aliàs diximus *suprà* de matrimonio Virginis *dist. 30. quæst. 1. & 2.*

Tertia conclusio: inter impotentes probabiliùs iudico non posse celebrari matrimonij contractum etiam scita impotentia. Probatur hæc conclusio ex prima institutione matrimonij, quia non possunt duo esse in carne vna (quod superiùs diximus intelligi etiam de matrimonio rato, & non solùm consummato) sed vbi est

23
Varia sententia.

24
Prima conclusio. Si rescitur impedimentũ irritat.

Matrimonij naturalis effectus.

25

26
Inter impotentes non possit iniri matrimonium. Non sunt duo in vna carne.

19

Differentia in naturalem, & casuale, quomodo discernenda. Si non deprehenditur causa, præsumitur casuale.

h Sed quomodo innotescit, &c. Hic primò assignat Doctör inquisitionem, quam Ecclesiã adhibet in dignoscendo impedimento, & spatium probationis triennij, & testimonia iurata, quæ patent ex textu, quem allegat. Quomodo autem dignosci possit impotentia naturalis, & casualis.

Respondet difficile esse nisi inspectione corporis, vt si aliquod instrumentum necessarium delit, vel ex complexione iudicio Medicorum, si signa appareant frigiditatis in viro. Quòd si nullum signum naturalis impotentis deprehendatur, & nihilominùs maneat impedimentum, dicit præsumi esse ex maleficio: quia deficienter causa naturali impediendi, vt præsumptio ritè fundetur, & secundum prudentiam debet referri ad causam extrinsecam, & accidentalem. Discrimen inter vtramque impotentiam, & quomodo possit ex signis iudicari, vide apud Sanchez *lib. 7. disp. 94. num. 12.*

Circa illud, quod dicit ex defectu instrumentorum oriri impotentiam perpetuam, quæres de *matrimonio eunuchorũ, qui ita completè sunt exfèti?*

Aliqui docent eos posse contrahere, & etiam generare. Alij docent eos posse aliquale semen emitte, licet ineptum generationi, quod sufficit ad finem secundarium matrimonij, & consequenter valorem, cum valide contrahatur inter steriles. Tres species eunuchorum assignat Paulus *lib. 6.* & videtur comprehendisse Moyses, *Deuteron. 23.* de quibus videri possunt expositores. Id supponitur eos non esse potentes, aut habiles ad matrimonium; quæ est communior sententia Theologorum, & Iurisperitentium. Sed rem extra dubium posuit Constitutio Sixti V. qui declarauit matrimonia ab illis contracta esse inualida, sicut impotentiam esse perpetuam.

i Ad argumenta. Ad primum, &c. Respondet Doctör, quòd aliud est de contrahente cum animo ingrediendi Religionem, aliud de impotente: quia ille, licet non permuet corpus cum obligatione ad reddendum debitum, si petatur pro tempore determinato, quod ipsi conceditur ad delibendum, neque teneatur sibi præiudicare; tamè tenetur pro aliquo tẽpore indeterminato, in casu, quo non profiteatur; at impotens nequit pro villo tẽpore se ipsum obligare, respectu impossibilis, cuius habet impedimentũ perpetuum.

k Ad secundum, &c. Hoc argumentum petit, An inter senes possit celebrari matrimonium?

Respondet affirmatiuè, nisi aded sit senex impotens, vt non possit consummare matrimonium.

20
Dubium de matrimonio eunuchorum.

Tres species eunuchorum.

Matrimonia eorum inualida declarauit Sixtus V.

21
Ad argumenta.

22
Ad secundum.

impotentia nota, non potest fieri translatio corporum, vt ex fine huius contractus, & institutione requiritur: ergo neque validè celebrari contractus. Probat minor, contractus nequit celebrari, vt abstrahitur à suo fine in actu, & habitu, quamuis possit celebrari, vt abstrahitur à suo fine in actu; potest enim acquiri dominium rei, cuius finis est certus vsus, & commoditas, quamuis Dominus ea non vtatur ad talem finem: tamen requiritur vt sit apta ad finem, aliàs non esset materia permutabilis per contractum, cuius nullus possit esse vsus, neque consequenter dispositio, aut dominium; sed inter impotentes nequit saluari vsus dominij corporum, quoad actum, aut habitum: ergo per contractum matrimonij nequit acquiri ipsis ius in corpora mutua, neque consequenter dominium, aut obligatio nata esse ex contractu, cuius non sunt capaces, & idèd non fiunt vna caro.

Contractus ineludit ordinem ad finem.

Hunc finem neque in actu, aut habitu attingunt impotentes.

Confirmatio. Requiritur ad contractum materia, & personarum capacitas.

Confirmatur, in materia iustitiæ commutatiuæ requiritur aliqua res subiecta, capax permutationis, & personæ capaces obligationis, & iuris acquirendi, alioquin contractus celebratus est inanis, & verbalis tantum, & fictus; sed in proposito res, quæ permutatur, sunt corpora coniugum, & contrahentes sunt ipsi coniuges: ergo supposito impedimento in re ipsa ad hanc permutationem matrimonij in specie, & incapacitate ex parte personarum contractus fit nullus, quia nequit seruari medium requisitum; personæ sunt incapaces contractus, vel absolute, si vtraque est impotens, aut respectiue, si altera tantum, & hoc Iure naturali diuino, & secundum institutionem specialem contractus, & materia circa ipsius contractus est incapax permutationis eodem Iure: ergo contractus est ipso Iure nullus. Patet hæc consequentia, quia quando materia est interdicta, vel inhabilitatur personæ ad matrimonium Iure Ecclesiastico, contractus initus est irritus; sed Ius diuinum & naturale non minùs inducit similem effectum: ergo, &c.

27
Euasio. Impugnatur.

Dices nasci bonum fidei, & vnionem animorum, & mutui obsequij.

Lex est de materia libera, & non necessaria.

Contra, nequit bonum fidei innasci, si vtraque persona est impotens, quia obligatio ex iustitia, & lege aliqua supponit materiam liberam, cuius oppositum est in potestate obligati, aliàs nullam vim legis haberet, aut regulæ faciendorum, respectiue ad necessaria, in quibus nulla est indifferentia, aut capacitas obliquitatis, neque etiam innascitur bonum fidei, nisi ex completo contractu circa permutationem rei capacis.

Euasio.

Si dicas alterum coniugum esse tantum impotentem, & nasci bonum fidei ex parte alterius.

Impugnatur. Non posse habere bonum fidei.

Contra, quia non innascitur bonum fidei, nisi vbi seruata est æqualitas in permutatione: sed hic nequit esse talis æqualitas, quia corpus impotentis nequit permutari, cum sit incapax: ergo ex contractu non sequitur bonum fidei ex parte impotentis ipsum obligans coniugi, quæ non patitur impedimentum, quia contractus non esset æqualis, neque obligatio hæc ex parte vnus potest saluari, nisi ex parte alterius saluetur: quia innascitur ex permutatione, vt seruatur medium iustitiæ commutatiuæ secundum

rectam rationem. Vnde nullus Patrum, aut Doctorum (excepto vno) in matrimonio Virginis cum Iosepho recurrit ad hunc modum commutationis; & meritò, quia contractus eam non permittit. Quod dicitur de vnione animorum; inter fratrem & sororem potest esse talis vnio, & mutua obsequia, quamuis nequeat esse matrimonium, sicut & inter patrem, & filiam, non est tamen maritalis: quia maritalis est illa, quæ ex natura contractus per iustitiam commutatiuam in corporum permutatione consistit, in qua fundatur ipsa societas inter maritum & vxorem: ergo vbi nequit saluari ipsa permutatio, per quam acquiritur indiuidua societas per iustitiam commutantem, non saluatur etiam vnio animorum maritalis, atque obligatio nata esse ex societatis huius titulo, sed alia diuerso titulo fundata; sicut est amicitia, aut societatis in bonis. Vnde sicut variatur titulus, ita etiam ius, seu obligatio fundata in titulo, & sicut acquirens aliquid titulo donationis, nequit illud possidere titulo emptionis; ita etiam neque mutus amor, & obsequia potest acquiri titulo matrimonij veri & v alidi, inter impotentes, inter quos ille contractus est impossibilis.

Vnio animorum.

Nascitur ex contractu valido.

Variatio titulo variatur ius.

28

Secunda probatio.

Non esse contractum ex fine continentia.

Secundò, nequit hic contractus inter tales iniri cum animo seruandi continentiam: ergo nequit intelligi verum matrimonium. Patet consequentia, quia in hoc solo potest iustificari contractus, quatenus ad finem altiorem ordinatus valeat. Probat consequentia, quia continentia, vt possit iustificare contractum, debet esse circumstantia honesta, & liberè adiecta, & posse induci per votum; sed nihil horum competit impotenti, qui ex natura impossibilitate ad incontinentiam, & cui necessaria est ipsa continentia ob impedimentum, maximè si est absolute frigidus, neque continentia eius est materiæ voti: quia debet esse de maiori bono, & indifferenti, non de necessario.

Dices impotentem validè vouere Religionem, cuius votum substantiale est castitas: ergo etiam vouere castitatem extra Religionem, & in coniubio.

Euasio.

Contra: validè Religionem vouet, quia alia vota continet paupertatis, & obedientiæ, & reliquarum obseruationum, & illa etiam media, quæ ad finem continentia ordinantur, vt sunt mortificationes carnis: sed si status Religionis consisteret præcisè in solo voto continentia, dicerem votum esse nullum: quia est de materia necessaria, quamuis possit etiam vouere mortificationem carnis, quæ ex natura sua potest esse medium seruandi continentiam in eo, qui dispendium eius incurrere potest; in impotente autem absolute & simpliciter, qui impedimentum carnis internè, aut externè non patitur, & qui nullis stimulis subiaceret, illa opera erunt ex obiecto bona, quatenus temperantia à licitis ob finem temperantiæ, non tamen castitatis, quia hæc non est ipsi libera.

29

Impugnatur.

Quando impotens ad matrimonium habet stimulos incontinentia, potest vouere continentiam: tamen non potest vouere continentiam ea ratione, qua impotens est, & qua continentia est ipsi necessaria respectiue ad mulierem, loquendo de continentia thori; quia hæc ipsi est necessaria: ergo nequit matrimonium ex hac continentia fieri ei honestum, & voluntarium.

30

Impotens non valide vouet continentiam thori.

Probat

Probatur consequentia, quia in ordine ad copulam est naturaliter impeditus; in ordine verò ad continentiam à tactibus, & aliis huiusmodi, quæ in matrimonio permittuntur, aut tolerantur in ordine ad finem eius matrimonium non est medium proportionatum, aut cohabitatio: nequit enim licite iis uti; quia ex incapacitate, aut impotentia ad finem præcinditur ratio, vnde eiusmodi fierent ei licita, quia præcinditur finis, ex quo honestantur.

Deinde, quia matrimonium in ordine ad finem intrinsecum inquit facit illa tolerabilia, aut venialia, & ex communi sensu Doctorum non sunt licita inter impotentes, quando iam de impotentia constat, neque sumendum est experimentum, vt permittitur, quando est dubia; quia tunc licent, & iustificancur per contractum, vt in ordine ad finem suum intrinsecum est inquit primò, donec constet de impedimento: quando verò constat de impotentia, ex qua sequitur separatim, tollitur bona fides, ex qua licuerunt. Hæc autem continentia à tactibus non iustificat matrimonium, sed continentia ab vsu matrimonij, vt supponit obligationem debiti, & possibilitatem eius: sic enim, & non aliter, potest esse circumstantia matrimonij, & ex eo titulo tantum frustrari debitum, vinculo tamen manente.

Tertiò, incapacitas ad matrimonium inter patrem & filiam, inter fratrem & sororem in Religioso professò, & in sacris Ordinibus existente, prouenit ex eo quòd matrimonium est contractus in ordine ad finem designatum, ex quo innascitur obligatio ad copulam: sed data priori sententia potest esse matrimonium illud spirituale inter hos validum, & iniri, quod Ecclesia non permittit, neque admittit, quia inhabiles sunt: ergo interpretatur matrimonium non posse iniri sine permutatione corporum in ordine ad finem generationis; aut vt est remedium infirmitatis. Probatur antecedens cum consequentia, quia inhabilitas horum siue Iure naturæ, siue Ecclesiastico ad matrimonium, respicit dumtaxat matrimonium ratione finis intrinseci, & obligationis in ordine ad copulam: caro enim patris est caro filii; frater & soror descendunt immediatè ab eodem, & communicant inter se in tertio: Sacerdos altari, & Ecclesiæ, Religiosus Religioni coniunguntur, & commixtio maritalis est ipsis prohibita, vel quia contra naturam est, vel contra obligationem matrimonij spiritualis. Sed aliud matrimonium spirituale, si iniri potest, his non repugnat, neque ad illud inhabilitantur: ergo posset saluari matrimonium hoc inter ipsos in ordine ad continentiam, & mutua obsequia; quia tunc pater acquireret maius ius in filiam, quam habuit ratione potestatis paternæ, quia Iura matrimonij sunt alterius tituli, & rationis, propter quæ *relinquit homo patrem suum, & matrem suam, & adheret uxori suæ; & similiter filia patrem, & matrem, vt adhæreat marito suo.* Et similiter de aliis dicendum est, verbi gratia, de Religioso; neque refert quòd Religioni obligatus non posset vacare uxori, quia etiam serui similiter patronis subsunt, quoad vsum ipsorum ex titulo seruitutis; tamen validè contrahunt matrimonium, etiam carnale matrimonium cognita eorum conditione. Idèd ergo hi simpliciter nequeunt contrahere matrimonium,

Scoti oper. Tom. I X.

quia contractus inducit ex natura sua obligationem, cuius sunt incapaces; sed non minus est incapax huius obligationis impotens: ergo perinde incapax matrimonij, ex quocunque fine.

Dices, quando persona inhabilitatur à Iure, non esse capacem matrimonij.

Contra: Impotens Iure naturali inhabilitatur, & idèd Ecclesia declarat matrimonium eius esse irritum: quod autem non inhabilitatur ad contrahendum ab Ecclesia idèd est; tum quòd matrimonium inire nequeat Iure naturæ validè, neque Ecclesiæ frustra aliam inhabilitatem adiecit: tum quia impedimentum hoc, vt plurimum, est ignotum; quando autem notum est Ecclesiæ esse inhabilem, non permittit inire matrimonium; vnde qui declaratur inhabilis, prohibetur deinceps coniungi, vt patet etiam ex constitutione Sixti V. quoad eunuchos.

Quartò, matrimonium hoc, vt sit verum, debet esse contractus perpetuus ex natura sua, & inducere impedimentum coniunctionis matrimonialis, cum altero; sed contrahens cum impotente, sciens etiam eius impotentiam, si contrahat per verba de presenti cum alio, & consummet secundum matrimonium, soluitur prius, & Ecclesia probata impotentia alterius, ferret sententiam pro secundo matrimonio: ergo primum non potest dici verè matrimonium, quòd solubile est. Confirmatur matrimonium ratum, si inearur, non potest solui per matrimonium subsequens consummatum; quia illud natura sua est insolubile, nisi alter coniugum ingrediatur Religionem, aut interueniat dispensatio Pontificis; sed matrimonium, quod ex fine suo est perfectius, & cui cedit matrimonium ratum, quando quis Religionem capessit, debet fortius tenere ex vi contractus, si est verum matrimonium, quam matrimonium ratum: ergo non deberet cedere matrimonio subsequente consummato; quod est falsum, & praxi contrarium; quotiescumque enim pœniteret facti coniugem capacem matrimonij, exaudiretur ab Ecclesia, & factum approbaret matrimonium secundum cum dissolutione prioris.

Quintò: *cap. Consultationi, &c. de frigidis, & maleficiis*, vbi Lucius III. agit de eo, qui scienter contraxit cum arcta, dicit matrimonium quidem esse nullum, & quas tanquã vxores habere non possunt, habeant vt sorores: ergo si non possunt esse vxores, nec matrimonium constare potest, ex quo titulus vxoris, & appellatio innascitur: appellatio autem diuersa sororis aliud genus societatis indicat, & non coniugalis: & idem habetur *cap. Laudabilem, &c. eodem titulo*.

Contrariam sententiam acriter defendit Pater Basilius Ponce in suo libro *de impedimentis matrimonij*, qui etiam se remittit ad disputationes Scholasticas de hoc, quas ego non vidi. Interim *in hoc libro*, quæ obicit, diluemus.

Obicit primò. Primùm Magistrũ, & D. Thomam, quos alij in eandem sententiam adducunt; quantum ad priorem autem intelligi nequit ad scopum distinctionis præmissæ ab eodem Authore, nempe matrimonium scienter contractum ad finem continentie inter impotentes esse validum, modò, vt dixi, scientes impotentes

32
Responso.
Impugnatio.

Quarta ratio.
Insolubile ma-
trimonium.

Reclamans
auditur.

Confirmatio.
Ratum non
soluitur per
aliud consum-
matum.

33
Quinta ra-
tio.

Diuersa ap-
pellatio di-
uersam indi-
cat societate

Pater Basilius Legionensis tenet contrariam sententiam.

34
Obiectio pri-
ma.

Indulgentia
fandata in
contractu.

31
Causa inhabilitatis aliquorũ ad matrimonium.

Interpretatio
Ecclesiæ circa
finem matri-
monij.

tiam ad hunc finem contrahunt. Esse verò nullum, si contrahant ignorantibus, aut sine regulari, ex quo emanat obligatio debiti, saltem in habitu, & vinculo. Magister dicit frigidus esse partim legitimos, partim illegitimos; hoc autem intelligit de iisdem, ut ignorantibus contrahunt, & secundum contractum, ut regulariter est ad finem destinatum propagationis, quo casu admittit Basilius matrimonium esse nullum. Verba Magistri sunt: *Media verò sunt, nec plene legitime, nec plene illegitime, per frigiditatem, per conditionem: si enim tales coniunguntur per ignorantiam, commanere possunt, quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi, &c.* Diuidit personas in plene legitimas, & plene illegitimas, & medias, quæ nec in vno, nec in altero extremo sunt; & loquitur de iis, quæ ignoranter coniunguntur; & inter quos est inualidum matrimonium, quia separari potest, & mulier transire ad secundas nuptias, ut patet ex verbis Gregorij, quæ citat: quod ergo quibusdam accedentibus conditionibus commanere posse dicit, intelligit non de commanentia, sicut mariti & vxoris, sed sicut fratris & sororis, in communione obsequij, & bonorum. D. Thomas etiam, quamuis clarius proponit casum de contractu inter impotentes scienter factò, tamen ab aliis aliter intelligitur, & sententia eius, quam supra expressimus de matrimonio Virginis, & Iosephi, & de voto Virginis ante matrimonium (quod secundum ipsum fuit conditionatum tantum, & non abfolutum, quia aliàs non liceret ei contrahere matrimonium, quia nempe matrimonium ex natura contractus ordinatur ad copulam) hæc, inquam, sententia parum fauet illi, quam ex eo asserit præfatus Author.

Explicatur
Magister.

Diversa qua-
litates perso-
narum.

Explicatur
D. Thomas.

35
Obiectio se-
cunda.
Augustin.

Obicit secundò D. Augustinum de bono coniugali, cap. 1. *Consequens ergo est* (inquit Augustinus) *connexio Societatis in filijs, qui vnus honestus fructus est, non connexionis maris, & feminae, sed concubitus: poterat enim esse in vitroque sexu, etiam sine tali commixtione, alterius regentis, alterius obsequentis amicabilem quadam, & germana coniunctio, &c.* In quibus asseritur proles fructus esse concubitus, non coniunctionis; concubitus etiam sumitur non pro copula, sed pro contractu in ordine ad copulam, quasi dicat filios esse finem, quem intendit matrimonium in ordine ad copulam: distinguit ergo Augustinus contractum in eum, qui fit ad copulam animorum, & eum, qui fit ad copulam corporum, in ordine ad filios: & ait posse stare priorem sine posteriori. Item cap. 2. relinquens quæstionem illam incertam, quomodo scilicet nascerentur filij primis parentibus, si non commiserentur, si per alium amplexum, quod possibile est Deo: tamen certissimum est apud illum, si ita eueniret, matrimonium inter primos parètes verum fore.

36
Responsio.

Respondeo primum ex ipso Augustino lib. 9. de Genesi ad literam, quem librum scripsit post illum, de bono coniugali; ut patet cap. 7. in fine, ubi allegat librum de bono coniugali. *Vnde ait, quia satis differimus in eo libro, quem nuper edidimus de bono coniugali, &c.* scilicet de triplici bono matrimonij, Sacramenti, prolis, & fidei, de quibus in prædicto capite agit, & de gradu perfectionis virginalis, & vidualis, dicit se egisse in libro de bono coniugali, quod verum est, cap. 19. & sequentibus.

Augustin.

Augustinus ergo super illa verba Genesii;

Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi, &c. respondet cap. 3. *Si autem quaratur ad quam rem fieri oportuerit hoc adiutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos; sicut adiutorium semini terra est, ut virgultum ex vitroque nascatur: hoc enim, & in prima rerum conditione dictum erat, masculum & feminam fecit eos, & benedixit eos Deus, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Quæ ratio conditionis, & coniunctionis masculi & feminae, atque benedictio, nec post peccatum hominis, porràque defecit, &c.* & infra cap. 4. & 5. *Aut si ad hoc adiutorium gignendi filios non est facta mulier viro; ad quod ergo adiutorium facta est? si quia simul operarentur terram, nondum erat labor, ut adimento indigeret; & si opus esset, melius adiutorium masculus fieret: hoc & de saluis dici potest (scilicet causa condendi femina) si solitudinis fortasse tadebat.*

Respondet, neque ad hoc fuisse conditam, *Quanto congruentius ad conuiuendum, & colloquendum duo amici pariter quam vir, & mulier habitarent? quòd si oporteres alium inbendo, alium obsequendo pariter viuere, nè contraria voluntates pacem cohabitantium perturbarent: nec ad hoc retinendum ordo defuisset, quo prior vnus, alter posterior, maxime si posterior ex priore crearetur, sicut femina creata est. An aliquis dixerit de costa Deum feminam tantum, non etiam masculum, si hoc vellet, facere potuisset? quapropter non inuenio ad quod adiutorium facta est mulier viro, si pariendi causa subtrahatur, cap. 6. idem declarat, & cap. 7. eandem conclusionem replicat. Non itaque video, inquit, ad quod aliud adiutorium mulier facta sit viro, si gignendi causa subtrahatur: quæ nihilominus quare subtrahatur, ignoro, &c.* Quod probat, quia idem virginitas nunc commendatur, quia propagatio est multiplicata. & cap. 8. examinat rationem quare concubium ad effectum prolis aliqui damnant, scilicet Manichæi: quia in concubitu est concupiscentia. Respondet fieri nunc venialem per matrimonium, & in paradiso non fore, ac tandem cap. 11. concludit centurans oppositam sententiam.

Factam itaque feminam, inquit, de viro, in eo sexu, in ea forma, & distinctione membrorum, quæ femina nota sunt, quæ peperit Cain, & Abel, & omnes fratres eorum, &c. ex quibus omnes homines nascerentur, in quibus peperit etiam Seth, per quem ventum est ad Abraham, & ad populum Israël, &c. quisquis dubitauerit, omnia cogit vitare (vel ut alia litera) nutare, quæ credimus longèquæ à fidelium mentibus repellendus est, &c. Sentit ergo Augustinus non esse consonam fidei illam sententiam, quæ asserit coniunctionem viri, & mulieris non esse factam, aut ipsam mulierem conditam ad finem solius propagationis de facto; quia nutare, aut vitare facit omnia quæ credimus, de ipsa conditione mulieris, de benedictione matrimonij, & propagatione populi Dei, si non ad hunc solum finem dicat femina in differentia sexus, & formæ creatam. Alios autem fines, qui attextuntur Societatis, & ordinis, supra impugnat. Quæstionem ipsam ergo proposito hic tractat, ut patet ex verbis sequentibus immediatè. *Cum ergo, inquit, queritur ad quod adiutorium facta sit ille sexus viro diligenter, quantum valeo cuncta cogitanti, non nisi causa prolis occurrit, ut per eorum stirpem terra impleteretur, &c.*

Admittit Pater Basilius matrimonium in ordine

dine ad copulam, & generationem esse irritam inter impotentes; habet ex Augustino aliter non posse iniri matrimonium, neque coniunctionem viri, & mulieris, aut huius creationem in differentia illa sexus, & formæ esse, nisi ob eundem finem. Habet ex Matth. *cap. 1. 9.* matrimonium primorum parentum esse idem in ratione contractus cum matrimonio reliquorum, & easdem leges sortiri. Habet idem ex Paulo *1. ad Corinth. 7.* & *ad Ephes. 5.* qui aliud genus matrimonij non agnouit, nisi illud quo coniuges sunt vna caro, ac proinde viros debere diligere vt uxores, vt carnem suam, & matrimonium esse illud, ex quo innascitur debitum copulæ; aliud non agnouit Augustinus, quod nullum in actu, aut habitu saltem ordinem diceret ad propagationem.

Nec solius Augustini est hæc sententia, sed reliquorum Patrum. Iustinus in oratione ad Antoninum Pium: *Aut vitium coniugio propter sobolem, aut abstinens in perpetua abstinentia degimus.*

Irenæus lib. contra hæres. cap. 30. loquens de Saturnino, & Marcione; *Abstinentiam à nuptijs annunciauereunt, frustrantes antiquam plasmatationem Dei, & obliquo accusantes eum, qui & masculum, & feminam ad generationem hominum fecit, &c.*

Basiliius lib. de virginitate: *Tunc legitimum constas esse connubium, & secundum diuina lura institutum, cum non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarii, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta coniunctio; & infra: Quid est autem in Domino nubere? Non autem vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitus pertrahitur: sed iudicio, & commodioris vita ratione nuptias eligere. Ideo enim matrimonij necessitatem creator in natura constituit, &c.*

Theodoretus in epitome diuinorum Decretorum, cap. de matrimonio. Sufficit autem, inquit, vt sexus differentia ad ostendendam causam officij: eius enim causa formauit mulierem vniuersorum effectores; quamobrem etiam adiutricem appellauit: faciemus enim, inquit, adiutorium simile sibi, non solum autem velus domum quoddam matrimonio hanc benedictionem obtulit: *Crescite & multiplicamini, &c.* Sed vt breuior sim, Patres contra antiquos hæreticos impugnant, alium finem non prætexunt, præter propagationem, seu officium naturæ, & remedium infirmitatis, de quibus in superioribus latius dictum est.

Ad prædictum ergo locum Augustini, patet ex dictis eum non velle intendere à matrimonio contracta separare finem propagationis, sed addere etiam societatem, quod omnes admittunt. Et in illis verbis, *Poterat enim in utroque sexu, sine tali commixtione alterius generis, alterius obsequens amicabile quadam, & germana connexio, &c.* intelligenda sunt de possibili, non autem de facto. De facto autem non ita datum esse hoc adiutorium homini, sed ad finem generationis loco proprio iam citato postea tractauit. Quæstio subiecta Augustini: *Quomodo scilicet nascatur eis proles in eo statu coniunctionis, quo non fieret ad propagationem,* ostendit clarè eum loqui de coniunctione, quam Deus potuit efficere, non de ea quam de facto effecit. Nam in lib. 9. de Genesi ad literam negat expressè ob finem amicabile Societatis conditam, & coniunctam esse mulierem, aut ordinis, quo alter regeret, & altera obsecundaret, sed ad finem prolis. Quòd si contrarium hic dixisset, iam in opere posteriori

rem attentius percrutans censeretur retractasse. Adde vltèrius in eo casu, non dicere Augustinum fore Societatem coniugalem, sed amicabilem, & germanam, quæ alterius rationis esset à Societate coniugali, qua facti sunt duo in carne vna, & vniuersaliter intelligitur de omni connubio; non quia Eua ex costa Adami ædificata est; sed etiam quia coniuncta est in matrimonium perinde ac aliæ, quæ ex viris non descendunt.

Obicit tertio, ex cap. 3. vbi coniugium esse bonum præmittens, subiungit: *Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem: alioquin non diceretur coniugium iam in senibus, præsertim si vel amississent filios, vel minime genuissent. Nunc vero in bono licet annofo coniugio, & si marcus ardor atatis inter masculum & feminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum, & uxorem, &c.* Ex quibus verbis, & sequentibus, quæ idem significant, colligit præfatus Author duplicem finem matrimonij, quorum alter est prolis, alter verò societatis. Hos etiam fines non modò consideratione, sed re ipsa separari posse, verbi gratia, in senibus: finem verò societatis esse primarium.

Respondetur eum torquere Augustinum ad præsentiam sententiæ magis, quàm assequi mentem eius: nam Augustinus differit de triplici bono matrimonij, quorum primum dicitur vni, seu vinculum naturale, seu nexus, vt appellat; Tridentinum in c. Doctrinali, de matrimon. sess. 24. vcl vt alio nomine appellat Augustinus bonum Sacramenti. Secundum bonum matrimonij asserit esse prolem. Tertium bonum asserit esse remedium concupiscentiæ, vt patet ex discursu eius. De tribus ergo his bonis differit Augustinus, vt patet ex titulo libri, & eius discursu. In initio verò huius capituli dicit bonum hoc societatis esse insolubile: intendit ergo vinculum: sed matrimonium cõsistit in vinculo ipso; & loquitur præterea de matrimonio, vt etiam ordinatur ad copulam, vt patet ex ratione subiecta, qua probat bonum matrimonij non in sola prole consistere, sed etiam in societate: *Alioquin, inquit, non iam diceretur coniugium in senibus, præsertim si vel amississent filios, vel minime genuissent, &c.* nempe si essent steriles, intendit matrimonium in ordine ad copulam, contractum in iuuentute, quando illa haberi potuit, & illud perseverare inter senes, qui amiserunt prolem, in quibus licet emarcescat ardor libidinis inter masculum & feminam; viget tamen ordo charitatis inter virum & uxorem, quia quanto meliores sunt, tanto maturius à commixtione carnis sue pari consensu se continere coperunt, &c. vt laudis esset primum voluisse quod possint, &c. possint ergo commisceri, & consequenter supponitur matrimonium eorum dicere ordinem ad copulam: nam aliud matrimonium impotentium, & spirituale ad finem continentiæ contractum; de quo Basiliius, sine ordine ad copulam non permittit posse esse ad copulam, quia est contractus alterius rationis, & finis, non coheretis cum potest esse licita ad copulam, vt ipse asserit: ergo de tali matrimonio senum non agit Augustinus, sed de matrimonio dicente ordinem ad copulam, sicut reuera illud apprehendit, in quo fuit proles, licet amissa, vel potuit esse; & in quo copula est licita; à quo communi consensu abstinendo,

Alij Patres idem asserunt. Iustinus.

Irenæus.

39 Basiliius.

Theodoret.

Videatur reliqui contra hæreticos antiquos.

Explicatur locus Augustini.

Obicitur tria.

41 Responso.

Trium bonum matrimonij docet Augustinus.

Per societatem intelligit vinculum.

Augustinus agit de matrimonio in ordine ad copulam.

nendo, cum possit esse vsus eius licitus, acquiritur laus.

Intentum ergo Augustini est (vt singula verba non percurram) ostendere insolubilitatem matrimonij, & vinculi, siue proles ex eo matrimonio suscipiatur, siue non, & in senibus, & caduerinis iam corporibus, in quibus ardor concupiscentiæ emarcuit, perseverare vinculum hoc insolubile, insolubilitatēque eius non à prole edita dependere, vt est bonum diuersum matrimonij, quod immediatē subiicit, vt videnti apparet; agit enim de matrimonio, vt habet tria illa bona, Sacramenti, fidei, prolis. De matrimonio, inquam, quod ad hæc tria ordinatur; vnde collectio illa præfati Authoris non sequitur; primò enim non benè dicit Augustinum separare bonū societatis à bono prolis tanquam diuersos fines, ad quos seorsim subsistere posset contractus, quia non dicit, nisi matrimonium non esse insolubile propter solam prolem, sed etiam societatem. Intelligit ergo ex vtroque esse insolubile, ac proinde de eo loquitur, quod ad vtrumque ordinatur. Deinde, non rectè confundit ordinem contractus ad copulam, & prolem, vt finem matrimonij, cum ipsa prole, vt consequitur tanquam fructus matrimonij: sic autem loquitur Augustinus hic de prole. Tertiò, non rectè dicit societatem hanc esse finem primarium matrimonij ex Augustino, quia id non dicit Augustinus. Si loquamur autem de societate in vinculo, nequit esse finis matrimonij, cum sit ipsum matrimonium, vt nunc de eo loquimur. Si loquatur de societate quoad mutuum amorem, & obsequia, non est tam finis matrimonij, quàm effectus & obligatio sequens, quia si matrimonium est indiuidua vitæ societas inter matrem, & scæminam, necessariò inducit hunc effectum mutui obsequij in opere, quantum ad obligationem. Hic effectus non coincidit cum causâ finali, quæ debet esse extrinseca; sicut neque finis præcepti dicitur obligatio præcepti. Finis ergo matrimonij non est illa societas hoc modo intellecta, sed proles, & copula, de quibus superius egimus *dist.* 30.

Adducit præterea quædam loca Augustini *lib.* 23. *contra Faustum*, & *lib.* 1. *de nuptijs & concupiscentiâ, de matrimonio Virginis*, & *lib.* 2. *de consensu Evangelistarum*, *cap.* 2. Sed nihil fauent, quia licet matrimonium Virginis non dixerit ordinem ad copulam, habuit aliam rationem, quia per media altiora attigit finem prolis, vt suo loco diximus; licet etiam de communi consensu, contracto matrimonio aliqui abstinere à debito, vel antea etiam contrahunt cum animo, & voto abstinendi, non inde sequitur quin contractus inducat obligationem ex natura sua, & dicar ordinem ad copulam in habitu, licet actus subsequens impediatur in effectu, quia cedunt vtriusque iuri suo, quantum ad petitionem, quæ conditio requisita est, vt reddicio fiat, quia vbi nulla petitio, nulla est mora, non tamen obligationi. Supponitur autem in eis capacitas ad contractum, vt possint esse capaces obligationis, quam inducit talis contractus, quod non inuenitur in impotentibus.

Obiit præterea Hugonē de Sancto Victore. Respondeo sententiam illam Hugonis, quam inuenit ad saluandum matrimonium Virginis & Iosephi, non admitti communiter, & reputatur singularis.

Obiicit vltimò rationem, non requiri ad matrimonium aliud quàm sit mutua animorum connexio cum differentia sexus; sed hoc totum reperitur in hoc matrimonio impotentium: ergo, &c. Maiorem probat primò, quia ex ratione contractus in genere, vbi dominium ab vsu distinguitur, potest acquiri dominium sine vsu: ergo etiam dominium corporum sine vsu copulæ, aut ordine ad ipsam. Non obstat etiam ratio particularis matrimonij, tum ex auctoritatibus adductis in oppositum, tum etiam quia gratis assumitur, & non probatur. Contrarium patet ex Augustino, qui nullibi explicat ordinem matrimonij ad copulam in locis adductis. Deinde ex definitione matrimonij, vel à Magistro in 4. *dist.* 27. quodd sit *virij mulierisque coniunctio maritalis*, &c. vel ab aliis, quodd sit *coniunctio maris & femina inter personas legitimas indiuiduam vitæ consuetudinem retinens*, &c. Deinde, contra nihil cogit, quia ille finis tantum cogeret, nempe procreationis, ad quem ordinatur matrimonium; sed ille non cogit, quia non est finis præcipuus, qui potest stare sine posteriori. Secundò, probat eandem maiorem, quia virtute duplex finis in matrimonio ita se habet, vt prius respiciat societatem, & tanquam fundamentum alterius, nimirum ordinis ad copulam, seu ad prolem. Et ita hæc causalis est vera; *quia propriam fecit coniugem, istque in sua potestate priori vinculo societatis, esse vti potest corpore eius ad procreationem liberorum*; ergo tota ratio contractus est in priori vinculo, seu obligatione, cum in eo ab omni alio distinguatur, & possit separari à posteriori: ergo corpus aptum generationi non requiritur ad priorem obligationem, quia idem requiritur vt proles sequatur; hæc autem non est necessaria, sed merè concomitans, si corpus sit aptum generationi. Subiicit alias probationes eiuſdem maioris à posteriori; sed antequàm adducantur, respondendum est ad præmissam.

Respondetur negando maiorem, & quidem ex Augustino loco citato super *Genesim ad litteram*, *lib.* 9. qui differentiam sexus, & formam diuersam ad finem procreationis conditam asserit, non ad societatem primariò; neque ad seruandum ordinem in ipsa societate, ad quæ differentia sexus nihil cõducit, ex ipso, qui seuerè etiam notat oppositam sententiam. Eandem sententiam tenent reliqui Patres, & ex ea solum præsumptione heretici antiqui damnabant nuptias, ex eo quodd ordinarerunt ad copulam, per quam vt per medium attingi deberet finis; damnabant, inquam, absolutè nuptias, quia ab hoc fine non duelluntur. Patres è contra absolutè nuptias propugnabant, ex prima institutione earum, & vt ad procreationem prolis ordinabantur in officium naturæ, & ad remedium, seruando castitatem coniugalem; medium autem statum matrimonij ex natura contractus non inuenerunt Patres. Ideoque plerique negauerunt matrimonium propriè dictum esse inter Virginem, & Iosephum. Alij admiserunt matrimonium, sed sine vsu; quos sequuntur reliqui præter Hugonem à Sancto Victore, qui hoc genus matrimonij spiritualis ad finem charitatis inuenit, & mutui obsequij, ex quo desumpsit aduersarius distinctionem & differentiam, & separationem in re vtriusque matrimonij. Neque Ecclesia approbat aliud genus matrimonij corporalis.

42
Scopus Augustini est ostendere insolubilitatem vinculi.

Redargutio.

Reiiciuntur illationes ex sententiâ Augustini.

43
Alia loca Augustini obiecta exponuntur.

De contrahentibus cum animo abstinendi à debito.

Requiritur in eis capacitas ad contractum.

Obiectio. Soluitur.

44
Obiectio vltima à ratione.

45
Responsio.

Matrimonij finis procreationis ex Augustino, & Patribus.

Controversia inter hereticos, & Ecclesiam, eiusque punitio.

Sententiâ Hugonis singulari.

Sensu Ecclesie & Canonum.

ralis præter illud, quod ex natura contractus ordinatur ad copulam. Circa quod omnia Ecclesiæ statuta in similibus de sponsalibus, & matrimonio, & reliquis sepius citatis, versantur; neque alterius matrimonij mentionem ullam facit, quamuis approbet continentiam coniugum, sine separatione thori, aut cohabitationis, aut certè conuersionem ad religionem, nisi aliud obstet, quàm matrimonium.

46 Ad primam probationem, & antecedens distinguo; quando personæ sunt capaces dominij concedo; & quando materia ipsa permutatio- nis, cuius dominium ex contractu acquiritur, non sit lege prohibita, concedo. Ad contractum enim in genere, & lege firmatum, hæc duo requiruntur. Et nego consequentiam pro secunda parte, quia licet dominium in corpus alterius separari possit ab usu copulæ, & cohabitationis, vt quando coniuges ingrediuntur Religionem matrimonio consummato, vel quando vouent castitatem communi consensu: vel in quocumque casu, quo alter perdit ius petendi, & impeditur vltus matrimonij ex lege. Tamen matrimonium semper (excepto matrimonio Virginis, de quo supra aliter dixi, ac proinde in locutionibus vniuersalibus illud non comprehendendo) dicit ordinem ad copulam, quia translatio dominij in corpora mutua ad hunc effectum fit; & idè hæc conditio vitiat contractum, *cap. finali, de conditionibus appositis, contra ho secum ea lege, vt non teneat tibi ad debitum reddendum; ea lege vt sumas venena sterilitatis, &c.* quia sunt contra substantiam contractus matrimonij.

Si dicas ibi agi de matrimonio in ordine ad copulam.

Respondet id verum esse: quia id genus matrimonij solum datur in esse Sacramenti, & contractus; & idè loquitur absolutè, & sine vlla limitatione, aut distinctione, dicens illas conditiones apponi contra substantiam matrimonij.

Ad propositum ergo dico ex rationibus præmissis impotentes, cognitæ vt tales, esse inhabiles ad contractum matrimonij, & obligationem connaturalem eius, & hoc lege naturali: corpus etiam impotentis esse materiam prohibitam eadem lege, quia nequit applicari ad finem contractus, qui supponit materiam capacem commutandam esse.

47 Ad alteram probationem ex natura contractus in specie, negatur, & contrarium sufficienter probatum est, neque Augustinus est contrarius, vt supra explicuimus, neque illud genus matrimonij agnouit, aut docuit: in loco enim secundo citato ex libro de bono coniugali, rectè dicit Augustinus matrimonium, seu vinculum societatis inter coniuges esse insolubile, aut inseparabile, nisi ex causa fornicationis; vbi alludit ad verba Christi, *Matth. 19.* ergo loquitur de vinculo coniugali, de quo Christus ibi loquitur; sed ibi agitur de matrimonio in ordine ad copulam, vt omnes interpretes fatentur: ergo hoc intelligit Augustinus, & non aliud. Cuius ratio ex Euangelio adducta ad illud genus matrimonij respicit, sicut & altera eius ratio, nempe Christum approbasse matrimonium vt bonum sua præsentia in Cana Galilææ. Si autem Augustinus intenderet matrimonium, iuxta modum interpretationis adductæ in oppositum, illa exceptio causæ fornicationis non es-

set ad propositum de separatione illius matrimonij.

Quod probatur: ex natura talis contractus non transfertur dominium corporis in ordine ad copulam, aut prolem, sed tantum in ordine ad societatem, & mutua obsequia charitatis: ergo alter non acquirit ius aliquod in corpus alterius, nisi præcisè vt commutabile ad vsum, quem etiam præcisè respicit contractus talis in specie, & secundum finem suum, vt distinguitur ab eo, quo acquiritur dominium in corpus in ordine ad generationem: ergo si vtratur femina suo corpore in ordine ad generationem cum alio, non tollit aliud bonum fidei debitum alteri, quia non debetur, nisi fides obsequij, & non copulæ: ergo per hoc non solueretur tale matrimonium; & sic ratio adducta ab Augustino ex Scriptura non esset probabilis; proindeque intelligendum est de illo contractu, cuius fidem violat fornicatio, non de alio. Accedit quòd intentum eius ex verbis sequentibus clariùs innotescat, vt visum est in responsione ad ipsum.

Ad definitiones allatas respondeo, definitionem Magistrum in recto includere, vt matrimonium sit coniunctio maritalis, & amicabile tantum; ad hoc requiritur ordo eius ad finem generationis, ad quem instituitur. Eodem modo intelligenda est secunda definitio, quia Iura non tractant aliud genus matrimonij, neque proinde definiunt.

Ad illud quod dicit nihil cogere ad oppositum, iam responsum est per argumenta pro conclusione adducta.

Ad secundam probationem eiusdem maioris, respondetur inutiliter adduci duplicem consensum virtualem; est enim vnus tantum formalis in permutationem corporum, prout natura contractus exigit, & exprimitur per formam vulgarem, qua contrahitur, *Accipio te in meum, accipio te in meam, &c.* reliquæ obligationes sequuntur ex natura ipsius contractus. Quod dicit obligationem societatis esse fundamentum obligationis ad copulam, & hanc causalem esse veram; *Quia recipit coniugem in suam potestatem, & facit propriam priori vinculo societatis, idè potest vti corpore eius ad copulam.*

Respondetur committi æquiocationem: vel enim intelligit vinculum societatis ipsum vinculum insolubile, quod inducitur ex contractu, & inseparabile, quod ab alijs, & Augustino dicitur bonum Sacramenti, vel intelligit vinculum societatis obligationem mutui obsequij, quæ incurritur ex vinculo matrimoniali. Si primum intendit, concedo sic vinculum societatis esse fundamentum obligationis ad copulam. Sed sic dicimus nos ordinari illud vinculum ad copulam, & prolem, vt ad finem, ad quem est primò institutus contractus: & causalis eodem sensu intellecta admittitur, & sic nihil vrget. Si intelligat ipsa mutua obsequia, & obligationem ad illa, negatur hanc esse fundamentum prioris, sed è contra, sicut ipse contractus ordinatur ad procreationem, vt ad finem: sic etiam omnis eius obligatio connaturalis ad eundem finem refertur. Et hæc causalis est vera, idè ordinata est societas maritalis in differentia sexus, &c. vt sequeretur procreationis generis arguendo à causa finali: ordo enim effectus ad causam finalem est immediatus, & nõ mediante alio,

Ad contractum legitimum requiri materiam capace, & personam habiles.

Incapacitas impotentium.

Natura contractus in specie.

Augustinus agit de matrimonio, de quo agit Christus.

Præter:

Inconueniens sequens ex priori sententia.

48 Definitio: matrimonij respiciens contractum, de quo iura distinguunt.

Secunda probatio reijcitur.

Causalis.

49 Fallacia causalis.

Causalis vera.

alio, quia circumstantia finis est prima inter reliquas; neque alioquin erat necessaria indiuidua hæc & singularis societas, nisi propter finem illum intentum; magis enim ordinabilis erat inter fratrem & sororem, inter ipsos fratres, & parentes, quam inter virum, & alienam uxorem, nisi ad bonum prolis, & propagationem esset instituta.

Secundò, probat intentum à posteriori: deficiente materia necessaria deficit Sacramentum, vt patet inductione in omnibus: ergo si materia necessaria matrimonij sit corpus habile generationi, superueniente impedimento soluitur matrimonium; neque enim alia ratione mutatio sexus, si euenit, vt scilicet mulier in virum mutetur (vt sæpè euenit) soluitur matrimonium, nisi quia vterque sexus est materia necessaria.

§ 0
Ratio eiusdem
Austoribus à
posteriori.

Solutio.
Torquetur
ratio in oppositum.

Respondeo, vt primùm ipse respondeat, quia in matrimonio cōtracto ad vsum procreationis, & ex illo fine, maximè quando est consummatum, de fide est esse insolubile per impedimentum superueniens impotentia; hoc matrimonium per ipsum est nullum inter impotentes, & manet, vt dixi, superueniente impedimento impotentia. Quòd si præcessisset, annullat contractum; non annullat, si subsequatur. Vnde sequitur corpus habile esse materiam necessariam eius, quando inicitur. Item; matrimonium ad finem societatis nequit iniri cum amente, neque ob alium finem; tamen inicitur, si superuenit amentia, non dissoluitur. Ratio à priori est institutio, & lex, & perpetuitas cōtractus, quando non impeditur, dum inicitur; & quamvis contractus vitietur quoad substantiam à principio aliquando ex parte materiae, aliquando ex qualitate materiae, aliquando ex defectu solemnitatis requisitæ, aliquando ex defectu finis debiti, & huiusmodi; tamen in differenti gradu hæc requiruntur; differentia sexus requiritur in ordine ad matrimonij contractum, tamquam species personarum essentialis in esse morali ad huc contractum; & materia per se requisita, in qua sit permutatio, quia est res ipsa commutata secundum speciem, quæ si perit, perit etiam titulus acquisitus in illam rem, & omnis obligatio annexa rei, quæcumque ex causa, tanquam subiecto, perinde per persona in ordine ad contractum factum, vel faciendum siue moriatur naturaliter, siue moriatur quoad sexum requisitum in specie differenti; & sicut per mortem naturalem coniugis soluitur contractus, ita etiam per destructionem sexus perinde soluitur, quia perit res ipsa in substantia, vt erat subiectum contractus, & sic definit consequenter contractus, qui ex vi consensus qui dirigitur ad personam, vt erat in differente sexu, mutato sexu non tenet, sicut vniuersaliter ex simili causa error personæ ex defectu consensus annullat ab initio contractum, quia consensus adhæret alteri personæ vt subiecto.

Diversitas
inter per se
requisita ad
contractum
substantialiter.

Differentia
sexus quomodo
exigitur?

Mutatio
feminae cur
soluit
matrimonium.

§ 1
Qua ratione
posita requiritur
ad contractum?

Quandoque contractus ab initio est nullus, quando deficit qualitas, seu dispositio ex parte materiae, requisita in ordine ad finem contractus, cui adhæret, non tanquam subiecto, sicut adhæret ipsi personæ, sed vt conditioni requisitæ ad vsum materiae, & vt dixi, respectiue ad finem contractus; talis est potentia in viro, & muliere, quæ si præcessit contractum, erit validus ex hac parte, & quando semel transfertur

dominium, & possessio materiae dispositæ, & non impeditur, translatae in alium, ipsi manet. Quòd si mutetur in qualitate, aut quantitate requisitis aliàs ad celebrandum contractum ab initio, non refert, quia ipsum subiectum contractus manet, & vitium his superueniens non destruens substantiam, damno possessoris, & domini aduenit, & consensus prior respectiue ad ipsam rem subsistentem, & manentem, ex accidenti tamen vitiatam postea, in manu Domini possidentis, manet quoad substantiam suam, qui afficit rem ipsam manentem iuxta qualitatem, quam habuit, dum inicitur est contractus, & non iuxta mutationem accidentalem posteriorem eius acquisitioni. Ex quo patet diuersitas inter mutationem sexus, & impedimentum superueniens matrimonio in ordine ad solutionem eius: quia destructo subiecto, aut re ipsa, destruitur consensus matrimonialis prior, & quidquid adhæret subiecto. Destructa autem qualitate subiecti non destruitur, quia non adhæret subiecto nisi iuxta qualitatem, quam habuit pro tempore contractus, & non iuxta mutationem sequentem.

Præterea, etsi qualitas materiae respectiue ad finem exigatur ad ineundum contractum; tamen ex hoc non cessat obligatio contractus initi etiam in ordine ad finem ipsius, quando aliquis finis eius manet, quia vsus vniuersaliter rei non tollitur, neque consequenter dominium acquisitum; sed licet impotentia superueniens coniugi tollat vsum matrimonij in ordine ad finem prolis, & copulæ, non tollit tamen vsum eius in ordine ad obsequia debita, & mutua societatis, & educandæ prolis, si præcesserit, & gubernandæ familiæ, quamvis hæc sola non sufficerent ab initio, si fuit impotens, qui contraxit, tamen suffiunt ad continuandum dominium acquisitum, vt vsus eius sit commodus, ac proinde ad continuandum dominium sufficit, licet ad acquirendum non sufficeret: si enim finis minùs principalis, verbi gratia, in sterilibus sufficiat ad ineundum contractum valide, quando non excluditur finis principalis, sic etiam aliquis finis minùs principalis sufficit ad continuandum idem dominium acquisitum, licet ex impotentia superueniente non possit res ordinari per vsum ad quemcumque suum finem.

Deinde, si contractus legitime sit inicitus, sufficit ad perpetuum eius vsum, & vinculum perpetuum, vt finis vniuersalis, quem respicit lex perpetuus contractum, non cesset, quamuis particularis in his coniugibus cesset ex impedimento accidentali superueniente. Non enim idem obligatio ieiunij ad macerationem carnis ordinati definit in persona impotente, quamuis nullam carnis petulantiam sentiat, quia lex præcipiens intendit finem vniuersalem, & non particularem conditionem huius, aut illius personæ. Præterea licet obligatio ad copulam incurritur ex vi contractus, tamen in potestate coniugum, & libertate est vsus illius, à quo communi consensu non solum licet, sed etiam meritorie abstinet, & ei renuntiare possunt; quamuis dominio ipsi non possint renuntiare, quia in iis perseverat sine vsu ex natura ipsius contractus, & lege. Quod ergo possunt coniuges ex communi consensu sine præiudicio obligationis redundantis ex contractu, id etiam

Consensus
quomodo ad-
hæret subie-
cto?

§ 2

Contractus
initus man-
et aliquo suo
fine perfe-
ras.

§ 3

Perseuerat
contractus ini-
tus sante si-
ne vniuersa-
li.

Consensus ab-
stinendi à de-
bito compara-
tur impedi-
mento super-
uenienti.

etiam præstat impedimentum superveniens, quod tollit vsum Ieparabilem manente dominio, & contractu.

4

Ex quibus patet ad reliqua, quæ adducit hic Author ex æquocatione magis terminorum, quàm ex fundata ratione; colludit enim in illis vocabulis, *Materia per se necessaria, vitari contractum substantialiter*, &c. quæ iam declarata sunt: nam contractum vitari substantialiter est deficere in aliquo per se requisito ad contractum, vnde fiat nullus; vt si deficiat præsentia, verbi gratia, Parochi, & testium, vbi matrimonia clandestina, & præsumpta non tenent. Cæterum non inde sequitur ad contractum ipsum

Differentia inter ea, quæ ad substantiam contractus requiruntur.

Æquiuocatio terminorum declaratur.

55
Obiectio ex impedimento voti.

Solutur.

Differentia inter impedimentum voti, & impotentia. Votum simplex saluatur cum consensu in contractum, & dissensu in vsum.

Instantia soluitur.

aliquid præ reliquis spectare ad substantiam magis, quàm alia: quia quæ de Iure diuino sunt requisita, magis spectant ad substantiam contractus, quàm de Iure humano requisita, imò inter hæc ipsa est magna latitudo. Materia etiam, seu res permutanda, & persona magis requiritur, quàm qualitas materiae, & aliæ conditiones: spectare ergo ad substantiam contractus ex communi vñ dicimus, quidquid ad valorem eius est necessarium; aliqua tamen in differenti sunt gradu, vt explicatum est. Personam in differentia sexus, viam vita naturalis & ciuili, hoc est, quæ non transit post matrimonium ratum ad Religionem; requirimus ad contractum non solum inueundum, sed etiam continuandum, reliqua ad inueundum, & non continuandum contractum, quæ respectiue ad personam comparata habent rationem accidentium, & qualitatis; respectiue verò ad valorem contractus ab initio dicuntur substantialia, quia sine illis est irritus: substantialia, inquam, vt comparantur ad alia, quæ non irritant, sed vitiant contractum ne licite ineatur; quæ differentia est vulgaris, & perua in materia permutationis, & contractuum.

Obiicit secundò argumentum ex impedimento morali voti, quod habuit Virgo ad matrimonium inueundum; inde deducens impedimentum naturale impotentia: petinde se habere. De hoc matrimonio Virginis iam suo loco diximus, qualis fuerit eius consensus, ideò ne eadem repetamus, abstractendo à materia hac, argumentum reducimus in sua principia vniuersalia. Admittit præfatus Author matrimonium in ordine ad copulam contractum annullari per impotentiam; at nullus admittit impediri per votum simplex, quale fuit illud Virginis: ergo magna differentia est etiam inter hæc duo impedimenta ex lege diuina in ordine ad matrimonium, & cōsensum in ipsum. Potest etiam in virgine votaria esse consensus in matrimonium, qua vt contractus ordinatur ad copulam, cum dissensu in ipsum vsum copulæ, & licite, si ingrediatur Religionem, aut illam intendat, & remoueat omne periculum copulæ in actu, quo casu contrahit matrimonium ratum in ordine ad copulam, quantum ad obligationem; quæ tamen suspenditur ab vsum, & impeditur; neque est inconueniens manere obligationem alicuius in dominio, & iure, cum suspensione, & impedimento vñ. Siue ergo Beata Virgo emisit votum simplex ante matrimonium, siue non, nihil refert ad propositum impedimenti annullantis contractum, sicut impotentia annullat: qua ratione autem potuerit licite contrahere matrimonium, supposito altero voto, ex

prædictis iam aliàs declarauimus, vel interueniente reuelatione suspendendi vñ, sine preiudicio voti potuisse contrahere, quia de impedimento vñ est certior reddita per reuelationem, & assentiam Spiritus sancti; vel certe quia matrimonium Virginis ordinatum specialiter fuit ad finem contractus per media altiora, & supernaturalia, & speciali Dei institutione.

Obiicit præterea, §. 5. hæc matrimonia cum impotentia, scita eius impotentia, approbari per Ecclesiam vt valida, vt patet *cap. Consultatum*, quod est Lucij III. *cap. Laudabilem*, &c. *requisisti*, quod est Cælestini III. *de frigidis & maleficiatis*.

56
Obiectio. Ex approbatione Ecclesiæ.

Solutur.

Respondetur ex dictis non approbari hæc matrimonia ab Ecclesia, sed permitti vt cohabitent tanquam frater, & soror, cum non possint, vt coniugati cohabitare tanquam maritus, & vxor: aliàs non audiret Ecclesia reclamantem, neque probata impotentia daret licentiam: transeundi ad aliud matrimonium coniugum non impedito, quod est falsum, vt patet *cap. illo Laudabilem*, & *cap. Fraternalitatis*, citatis.

Dices illam licentiam dari, quando impotentia est ignota, non verò quando nota.

Replicat.

Respondetur siue vno, siue altero modo contingat contractus, dari potestatem hanc reclamanti: nam quod dicitur in *cap. Consultationi*, &c. de ea tenenda tanquam sorore, cum non possit teneri tanquam vxor. Id etiam dicitur *cap. Laudabilem*, in quo datur potestas reclamandi, & transeundi ad aliud matrimonium: matrimonium autem, quod solubile est ex consensu partiū (quale est præfatum ex suppositione Canonis) nequit esse matrimonium, quia hoc est contractus perpetuus natura sua, vt respicit consensum partium, in quarum potestate non est resilire, sicut possunt ex communi consensu rescindere alios contractus non perpetuos lege. Soluenda esse hæc coniugia etiam habetur *27. quæst. 2. Quod autem interrogasti*, &c. & 33. q. 1. *per vsum*.

Solutur.

Dices, Ecclesia in prædicto *cap. Laudabilem*, permittit vt possint cohabitare per triennium: ergo illo triennio manent cum vinculo matrimonij.

57
Replicat.

Respondetur manere cum vinculo matrimonij æstimati per triennium, sicut ab initio ignorata impotentia fuit æstimatum, quia illo triennio experimentum sumi vult Ecclesia, an sit perpetua impotentia, & cui per artem medicinæ nequit subueniri; an verò temporaria tantum, quæ non impedit matrimonium: donec ergo de impedimento perpetuo constet, & consequenter de nullitate contractus, quem Ecclesia non soluit, neque soluere potest; sed declarat comperto impedimento annullante esse irritum; valet in dubio, & lite pendente fauor contractus initi, & possessio, donec de causa nullitatis per spatium præfixum temporis cognoscatur, & transacto illo tempore præsumitur impedimentum perpetuum, quod si aliàs non sit perpetuum, restituitur contractus, vt si vir, cuius impotentia allegatur, postea cum alia deprehendatur consummasset, tunc enim deprehenditur error prioris sententiæ, & fraus allegationis, vt patet *cap. Requisisti*, 33. quæst. 1. & *cap. Fraternalitatis*, &c. *de frigidis & maleficiatis*. Hæc ergo cohabitatio triennis ad experimentum data, est matrimonialis, & in ordine ad copulam

Solutur.

Triennale statum impotentibus concessum.

Præsumptio in dubio comperta veritate eliditur.

Cohabitatio triennis est conjugalis.

pulam ex matrimonio æstimato, licet dubio ob impedimentum, quia nescitur an sit perpetuum, aut temporarium, & omnes hi Canonès dantes locum reclamationi partis, intelliguntur de matrimonio in ordine ad copulam, quod annullari admittit præfatus Author ex impotentiâ perpetua: alias non daretur locus reclamationi, aut fecundis nuptiis.

58
Obiectio ex modo loquendi.

Sed obicit præfatus Author reliquos Theologos huius noſtræ ſententiæ deceptos fuiſſe ex ignorantia antiquitatis, quos ſefellit ipſa phraſis Pontificum: *Quas ut vxores habere non poſſent, habeant ut ſorores*, &c. Confirmat ergo illam phraſim ex modo loquendi Canonum, vt diſponunt circa coniuges conuerſos, vel quando alter coniugum allumitur ad Ordines ſacros, quibus continentia eſt coniuncta in Eccleſia Latina, in his Canonibus dicitur vt priore coniuge vtantur tanquam ſore, non verò tanquam vxore: ergo habere eam vt vxorem non tollit vinculum matrimonij. Probat ex verbis Gregorij, cap. *Requiſiſti*, 33. q. 1. vbi dicit, *Si nolit eam habere quaſi ſororem, vinculum coniugij reſcindendum eſſe*, &c. ergo vt ſorore habere non eſt cohabitare in eadẽ domo ſublato vinculo matrimonij.

59
Reſponſo.

Reſponderetur Patrem Sanchez, quem vnum citat expreſſe inſtar omnium pro noſtra ſententia, magnum fuiſſe Lectorem antiquitatis, & Canonum, vt opera declarant: nimia ergo confidentia præfatus Author adhæret ſuæ opinionij; Canonès quos citat, peruij ſunt; matrimonia hominum ſacrorum præmiſſa ordinationi conſtant, & idè cohabitatio coniugum interdico vſu matrimonij rectè dicitur fratrum & ſoro-

rum; cohabitatio tamen inter eos, quorum matrimonium in re nullum fuit, licet æſtimata donec per cognitionem cautæ annullantis conſtiterit de eius nullitate, nequit dare titulum fundatum cohabitationi, alias non eſſet ſolubile, neque liceret ad alias nuptias tranſire, & ſic cohabitatio hæc de iure nequit dici maritalis, aut matrimonialis, ſed germanæ ſocietatis, quam permittit Eccleſia ſuppolito matrimonio æſtimato, & in re nullo, quatenus non præſumit aliquod periculum incontinentiæ, & in fauorem etiam continentiæ alterius coniugis, ex qua non emanat cauſa nullitatis, & ſub cuſtodia impotentis tutiùs ſeruare poſſet continentiam: quando tamen id periculum ſubeſt, Eccleſia ſeparat eos, vt fecit Sixtus V. in ſua *Conſtitutione de matrimonio eunuchorum*, quod nulla ratione faceret, ſi aliàs matrimonium conſtaret validum, licet etiam contractum fuerit cum cognitione impotentis ad generationem, quia eunuchi ex ſignis externis facile cognoscuntur. Verba ergo Gregorij intelligenda ſunt de retinaculo vinculi æſtimati tantum, & non matrimonij validi. Præterea, Canonès poſteriores Eccleſiæ non permittunt cohabitationem hominum ſacrorum cum vxoribus relictis, ob eadem pericula, licet antiquitus permitebatur, vt patet de *vita & honeſtate Clericorum*. Quando autem non eſt ſpes ſeruandæ continentie, omnino ſeparari debent etiam qui contraxerunt matrimonium nullum ob impedimentum perpetuum: quia in eo caſu non eſſet cohabitatio germanæ ſocietatis; ſed fornicariæ, vel quali fornicariæ, matrimonio nullo.

Senſu Gre-
gorij.

Vſus Eccl-
ſiæ.

DISTINCTIO XXXV.

De diuortio quod fit propter adulterium.

A
Matt. 19. a
Hieron. in
epistol. ad
Oceanum,
de morte.
Fab. tom. 1.
& habetur
32. quest. 5.
c. Præcepit.
Et ibid. cap.
Apud nos.
Innoc. Pa-
pa in epist.
ad Exup.
Tolosan. E-
pisc. c. 4. &
32. quest. 5.
c. Christiana,
32. q. 6.
parag. Ec-
ce.

HOC etiam notandum est, quòd cùm Dominus concedat vxorem dimitti cauſa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur ſceminis. Vnde Hieronymus, [Præcepit Dominus vxorem à viro non dimitti, excepta cauſa fornicationis: & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc confequenter redundat ad ſceminas. Non enim adultera vxor dimittenda eſt, & vir mœchus tenendus.] Item, [Apud nos quod non licet ſceminis, æquè non licet viris, & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur.] Ex his oſtenditur, quòd mulier poteſt ſuper fornicatione virum conuenire, vt vir mulierem. Vnde Innocentius Papa [Chriſtiana Religio adulterium in vtroque ſexu pari ratione condemnat, ſed viros ſuos mulieres non facile de adulterio accuſant, viri autem liberiùs vxores ſuas adulteras apud Sacerdotes deferre conſueuerunt. Et idè mulieribus prodito earum crimine, negatur communio, virorum autem latente commiſſo, non facile quicquam ex ſuſpicionibus arcetur: qui tamen ſubmouebitur, ſi eius flagitium detegatur.]

Quod

Quòd fornicariam nequit dimittere vir, nisi & ipse expers fuerit, & è conuerso.

SI verò quæritur, An adulter adulteram possit dimittere causa fornicationis? Dicimus, quia nequit adultera vxor dimitti à viro, nisi & ipse expers fornicationis existat, & è conuerso. Vnde Augustinus, [Nihil iniquius est, quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si & ipse conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, *In quo alterum iudicas, teipsum condemnas.* Quapropter, quisquis fornicationis causa vult abiicere vxorem, prior debet esse fornicatione purgatus, quod similiter, & de fœmina dixerim,] Idem, [Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas, cùm tantò grauius eos puniri oportuerit, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas.] Ex his apparet quòd adulter adulteram dimittere non valet, & è conuerto.

B

Lib. 1. de serm. in monte, c. 6. p. 28. tom. 4. Rom. 2. a

Lib. 2. de adult. conu. cap. 8. c. 32. q. 6. Indignantur.

Quòd possunt reconciliari, qui separantur causa fornicationis.

SI quis autem fornicationis expers fornicariam dimiserit, alij copulari non potest, sed continere oportet, vel ad dimissam redire, sic & de fœmina. Vnde & Apostolus, His qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur. Et de viro addit, Et vir vxorem non dimittat. Sed Ambrosius ait, Ideò non subdit de viro sicut de muliere, quia licet viro aliam ducere. Sed hoc à falsariis in Ambrosij libro positum creditur: supplendum enim esse in viro, quod de vxore præmisit, apertè dicit Augustinus sic, [Quare non addit de viro quod præmisit de muliere, nisi quòd similem formam vult intelligi? vt si dimiserit (quod causa fornicationis permittitur) maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori.] Idem, [Si nec nubere illi conceditur, viuo viro, à quo recessit, nec huic alteram ducere viua vxore, quam dimisit: multò minùs fas est illicita cum quibuslibet stupra committere.] Idem, [Vt non facilè dimittatur vxor, Dominus solam fornicationis causam excepit: cæteras verò vniuersas molestias, si quæ extiterint, iubet pro fide coniugali, & pro castitate fortitur sustineri: & mæchum dixit, qui à viro solutam duxit.] Ex his ostenditur quòd si causa fornicationis fit separatio, non potest vir, vel mulier in aliam transire copulam. Possunt autem reconciliari, & cohabitare sicut priùs, si dimissum alter reuocare voluerit.

C

1. Cor. 7. b. Mat. 19. a. In Com. 7. c. 1. Cor. circa illud, Et vitū vxorem non dimittat.

Lib. 1. de serm. in monte, c. 26. c. 32. quest. 7. c. Apost. c. cit. Continuè ad præced. c. 32. q. 7. Fieri potest. Inmediatè ante verba præalleg. c. habetur 32. q. 7. c. Dominus, ad illud.

Quæ predictis videntur obuiare.

Dicit tamen Ioannes Chrysostomus, [Sicut crudelis, & iniquus est, qui castam dimittit, sic fatuus est, & iniquus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris.] Item Hieronymus, [Cùm mulier vnā carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione à marito separauerit, non debet teneri: ne virum quoque sub maledictō faciat, dicente Scriptura, Qui tenet adulteram, stultus est, & insipiens.] Idem, ad Amandum Presbyterum, scribens de quadam, quæ viro suo viuente alij nupserat, sic ait, [Rem nouam loquor, imò non nouam, sed veterem, quæ

D

Com. 2. super Mat. hom. 32. circa principii, & habetur 32. q. 1. c. Sicut crudelis, c. c. & q. 9. s. l. cap. Dixit Dominus. Prou. 18. d

veteris Testamenti auctoritate confirmatur. Si reliquerit secundum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non potest.]

Determinatio.

E Sed hæc omnia intelligenda sunt de illa, quæ ab adulterio recedere non
In epist. de
diversis 99.
cuius initiū,
Brevis epi-
stol. tom. 3.
& 34. q. 2.
Non satis.
Deut. 24. a
32. quæst. 1.
Apud mi-
sericordiæ.
Ad Pollen-
tium lib. de
adul. con-
iug. 2. cap. 6.
& 32. q. 1.
cap. Quod
autē. ibid.
cap. 9. lib.
qui dicitur
Pastoris
visione 5.
manda. 10-
mo 4.
 sluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod si vir scienter pati-
 tur, consentire videtur. [Si enim in adulterio perseverare elegit patronus
 turpitudinis, & lenocinij reus maritus habebitur, nisi eam adulterij ream
 facere voluerit.] Si autem à peccato recesserit, & per pœnitentiam illud pur-
 gauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Augustinus, [Quod tibi durum
 videtur, vt post adulterium reconcilietur coniux, si fides adsit, non erit du-
 rum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia
 esse sanatos?] Idem, [Non erit turpis, nec difficilis, etiam post patrata, & pur-
 gata adulteria, reconciliatio coniugij, vbi per claves regni cœlorum, non
 dubitatur fieri remissio peccatorum: non vt post viri diuortium adultera
 reuocetur, sed vt post Christi consortium adultera non vocetur.] Item Her-
 mes, [Si vir scierit vxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mul-
 lier, sed permanet in fornicatione sua, & viuit cum illa, vir reus erit, & par-
 ticeps peccati eius. Quòd si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & volue-
 rit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit,
 sed non sæpè.]

De illis qui se antè polluserunt per adulterium.

F Solet etiam quæri, an valeat duci in coniugium, quæ priùs est polluta
31. quæst. 1.
c. Nullus.
Ex Concil.
Triburienf.
& vbi supr.
c. Relatū.
Lib. 1. de
nuptijs &
concupisc.
cap. 10. &
vbi suprā
cap. Deni-
que, & cap.
seq.
* In Orig.
habetur nō.
De bono cō-
iugali, c. 13.
 sper adulterium? De hoc Leo Papa ait, [Nullus ducat in matrimonium,
 quam priùs polluit adulterio.] Item, [Relatum est auribus sanctorum Sa-
 cerdotum, quemdam alterius vxorem stupro violasse, & insuper mœchæ
 iuramentum dedisse, quod post legitimi mariti mortem, si superuieret,
 duceret eam in vxorem, quod & factum est. Tale ergo connubium prohi-
 bemus, & anathematizamus.] His alijsque auctoritatibus vetantur in con-
 iugium copulari, qui se priùs adulterio maculauerunt. Sed contrà Augu-
 stinus ostendit, dicens, [Denique mortuo eo, cum quo fuit verum con-
 iugium, fieri * potest coniugium cum qua præcessit adulterium.] Idem,
 [Possè fieri sanè licitas nuptias, ex personis illicitè coniunctis, honesto pla-
 cito subsequente, manifestum est.]

Determinatio.

G Sed hæc vltima auctoritas de concubinis loquitur, perhibens concubi-
Ibidem in
cap. Non.
 nas posse transire ad honestum placitum nuptiarum, si castitatē, &
 fidem seruare velint. Prima verò auctoritas Augustini de illis agit, qui de
 peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinata sunt, nec viuen-
 te viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret, si
 superuieret. Qui verò hæc faciunt, alijs præmissis auctoritatibus, prohi-
 bentur copulari.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum adulterium cum aliqua, viuente viro, impediât matrimonium cum eadem post mortem illius viri?

D. Thom. hic q. vnic. Richard. art. 3. q. 3. 4. 5. Gabr. q. vnic. Maior q. 2. Paludanus dist. 34. q. 1. Sotus dist. 37. q. vnic. art. 4. S. Anton. 3. p. tit. 1. c. 5. Syluest. v. Matrim. 8. q. 9. Sanchius latè lib. 7. de matrim. disp. 79.

IRCA^a istam trigessimam quintam distinctionem quæro: Vtrum adulterium cum aliqua, viuente viro, impediât matrimonium cum eadem, post mortem illius viri? Quod non, 2. Reg. David adulteratus est cum Bethsabee: & post interfecto Vria contraxit cum ea matrimonium.

Cap. 11.

Præterea August. de Nupt. & Concupisc. & ponitur in litera, *potest fieri coniugium, cum qua præcessit adulterium.*

Contrà, 31. quæst. 1. *Illud verò, & cap. Relatum.*

COMMENTARIUS.

*De impedi-
mento crimi-
nis.
Ordo & di-
uisio quæstio-
nis*

ICca istam trigessimam quintam distinctionem quæro, &c. In hac quæstione agitur de impedimento criminis, quod. Doctor vnica quæstione resoluit. Primò, proponit ipsa crimina, quæ

impediunt matrimonium. Secundò, proponit aliquos casus secundùm circumstantias diuersas scientiæ, & ignorantia, quos resoluit. Tertio, statuit conclusionem principalem, & soluit argumenta.

SCHOLIUM.

Fidei dationem, vel iuramentum de contrahendo, vel contractum actualem simul cum adulterio dirimere matrimonium postea contractum cum adultera, cap. 1. & cap. ult. de eo qui duxit in matrimonium.

Respondeo^b, tria sunt crimina, quæ coniuncta, vel separata, videntur facere difficultatem circa matrimonium contrahendum: sunt autem crimina illa, adulterium, machinatio in mortem coniugis legitimi, fidei datio ipsi adulteræ, vel contractus de facto cum ea, vel promissio cum iuramento; quia hæc tria vltima ad propositum pro eodem reputantur. De duobus primis patet, *Extrà de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, c. vltim.* De tertio, scilicet promissione cum iuramento, an valeat, habetur *Extrà de his, que metu, vel vi fiunt. Ad aures.*

2
Crimina dirimentia matrimonium.

De^c his tribus dico, quod vltimum per se non impedit matrimonium contrahendum post mortem viri, sicut habetur *Extrà de eo, qui duxit in matrim. c. ult. Si quis vxore viuente, fidei data, promiserit se aliam ducturum, vel cum ipsa de facto contraxerit: si nihil aliud fuerit, non est matrimonium, quod cum ea contraxit post vxoris obitum, dirimendum.*

Fidei datio adultera, an dirimat matrimonium postea contractum.

Tertium cum primo simpliciter impedit, & dirimit; *ibidem in eodem cap.* sequitur enim ibi, *Tolerari non debet, si prius, vel postea dum vixit vxor illius, illam adulterio pollisset.* & refertur prius, & post ad fidei dationem^d. Hoc autem intelligendum est, quando ambo sunt conscij, quod actus ille est adulterium: si enim vir tantum sit conscius, & mulier inscia, puta quia nescit eum habere aliam, tunc si vir postea contrahat cum illa, ad petitionem viri non est diuortium celebrandum, sicut habetur *tit. eod. c. 1.*

3
In optione partis innocentis est, quod recedatur à contractu, vel non.

Sed^e quid si persona prius nescia, postquam scit impedimentum, petat diuortium? Videretur celebrandum, *ex eodem cap.* & hoc argumento à contrario sensu: habetur enim ibi in textu, quod si mulier diuortium non petat, non sunt separandi: ex quo innuitur, quod si ipsa petat, sunt separandi.

COMMENTARIUS.

Crimina enumerantur.

Respondeo, tria sunt crimina, &c. Hæc crimina sunt adulterium, machinatio mortis coniugis legitimi, fidei datio, contractus de facto, aut promissio cum iuramento factæ adulteræ. Hæc tria vltima ad idem reducuntur. In textu habetur primo loco *contractus cum persona coniugata, &c.* Ita hæc reliquæ impressiones cum An-

tuerpiana: sed deleuimus, quia superfluit, & habetur in tertio mēbro in illis, vel *contractus de facto, & dicitur Doctoris ad adulterium tanquam primū refertur, vt patet §. Tertium cum primo, &c.* Reducuntur ab aliis ad duo tantum, nempe ad machinationē mortis cum adulterio, & ad contractum de presenti, aut futuro cum adulterio.

Reducuntur ad duo membra.

Litera emendata.

Scoti oper. Tom. 1. X.

R R r 2 De

c De his tribus dico, &c. Prima conclusio est, quod vltimum, nempe contractus, aut fides præstita cum iuramento non statuit impedimentum, nisi interuenierit aliud, scilicet adulterium, aut machinatio mortis. Habetur *cap. vltimo. Si quis, de eo qui duxit in matrimonium, &c. & c. Veniens, & cap. Propositum est, & c. eodem. & cap. Relatum, 3. 1. 9. 1.* vbi concubinatus adulterium cum contractu, aut fide data.

Secunda conclusio: fides data, aut contractus de facto cum adulterio impedit matrimonium. Patet *cap. finali, de eo qui in matrim. & cap. Relatum, 3. 1. 9. 1.* Ita Doctores, §. *Tertium cum primo, &c.* Ad consummationem impedimenti requiritur copula adulterina, sine qua contractus de præsententi, aut fides data non statuerent impedimentum. Gloss. *in cap. finali, de eo qui in matrim. Abbas, Ioannes Andreas, Cardinalis, & alij.* Quod præcedat, aut sequatur adulterium, nihil vcrat; perinde enim complet impedimentum *ex cap. illo finali.* Perinde etiam ad impedimentum facit siue per se, siue per alium eo approbante, vel sollicitante fidem exegerit de matrimonio contrahendo, quia fraus nemini patrocinatur. *cap. Aduersus, &c. de immunitate Ecclesie;* nam quod nomine eius fit, per ipsum etiam fit. Item, si factum ratificet; quod si fidem datam non acceptauit, non ponitur impedimentum, quia forma contractus non est completa: quia requiritur mutua promissio. Requiritur præterea; vt durante priore matrimonio concurrat fides, seu contractus cum adulterio, quia hos casus explicant Canones, & strictè intelligi debent; tum quia poenales; tum quia in præiudicium matrimonij superuenientis; tum quia finis eorum huc spectat, ne ex fide data, & adulterio coniuncto machinetur in mortem prioris coniugis: quod non præsumitur, si alterum tantum præcedat. Item, si fides data retractetur, aut contractus inicitus ante adulterium, si casu superuenerit hoc rescisso contractu, aut promissione, non inducere impedimentum: quia contractu reuocato, aut fide, re integra perinde est,

ac si nunquam interuenisset, & cessat finis legis in hoc casu, idèd adulterium sequens non complet fidem priorem, & reuocatum, aut contractum rescissum, neque confirmat factum.

Hinc etiam resoluitur calus controuersus inter Authores, an scilicet requiratur vt hæc duo coniungantur in eodem matrimonio, vel si sufficiat, vt diuisim in diuersis matrimoniis eueniat, verbi gratia, fides viuente priore vxore, adulterium post initum matrimonium cum altera.

Respondetur hoc modo non inducere impedimentum, nisi adulterium commissum dicat ordinem ad primam fidem datam, quæ reuocata est per secundum matrimonium: quod si tamen secundo matrimonio adulterium dicat ordinem ad primam fidem datam, eam denud instaurando, perinde est, ac si simul coniungantur respectiue ad secundum matrimonium, tam fides, quæ reuixit, quam adulterium, quamuis solo adulterio non reuixit, sed ratificatione noua.

Petes, an requiratur promissio verbis expressa.

Respondetur requiri eam promissionem, & formam eius, quæ sufficit, & requiritur ad contractum sponsalium, quia promissio, si esset non impedita, induceret talem obligationem, & sufficit acceptatio eius ex parte alterius sufficiens, quæ compleat contractum de futuro.

d Hoc autem intelligendum est, &c. Excipit casum, in quo alter sit ignorans illud esse adulterium, aut personam, ad quam accedit, esse coniunctam matrimonio, quia tunc non consentit in adulterium, quod requiritur, sed in fornicationem. Patet *cap. 1. & cap. Veniens, eodem titulo.* est communis Theologorum in hac dist. Intelligitur de impedimento ex parte mulieris nescientis, non ex parte viri conscij matrimonij, vt *ibidem* supponitur.

e Sed quid si persona, &c. Mouet dubium, si persona prius ignorans impedimentum, & postea sciens, an si petat diuortium, audiri possit? &c.

Respondet affirmatiue *ex cap. 1. eodem.*

SCHOLIUM.

Si nesciente muliere viri coniugium inicitus est cum ea, vxore propria viuente, contractus, ad optionem innocentis cogendus est vir de nouo cum ea contrahere, vel recedere, mortua propria. Nec sufficit quod is factus habilis clam consentiat, nisi altera pars sciat impedimentum. Sed dubius manet Doctores an fidei datio cum adulterio, causent hoc impedimentum, si altera pars est inscia adulterij: & communis tenet quod non; ex d. c. 1. de eo qui duxit. Manual. 1. tom. c. 2. 7. Nauar. c. 12. num. 2. Veracruz. 1. part. specul. art. 3. 4. concl. 4. Sanchius lib. 7. disp. 79. n. 3. vbi circa hoc ponit multas condiciones more suo exactissime examinatas.

4

SED^f hic est dubium, quia talis contractus cum muliere inscia, vel est matrimonium, vel non. Si sic, non debet dirimi ad petitionem mulieris: si non, debet fieri diuortium ad petitionem viri: quia non potest simul stare, cum non sint vir, & vxor. Respondeo, non est matrimonium, quia mulier consentit in eum tanquam in potentem contrahere, ipse autem ex parte sui, non est talis, qualem eum credidit: & tunc cum dicitur quod non possunt simul stare, concedo quod ille non potest eam matrimonialiter tractare, quia ex parte eius fornicatio est; sed illa potest sibi matrimonialiter copulari, quia ignorantia inuincibilis excusat eam.

Sed esto quod mulier intelligens impedimentum non petit diuortium, non est diuortium celebrandum, secundum illud caput: igitur debent simul stare: & non in coniugio, quia per te contractus non fuit contractus matrimonij: igitur aliqui debent simul stare fornicariè secundum istam sententiam. Respondeo, si mulier sciens

2
Prima conclusio.
Fides data, aut contractus sine alijs non irritant.

3
Secunda conclusio.
Adiuncto adulterio irritant.

Fides data per alium sufficit.

Fides non acceptata non impedit.

Nec data non durante matrimonio

Non impedit etiam retractata ante adulterium.

4
Casus.

Resoluitur.

5
An requiratur verba?

6
Ignorantia adulterij excusat.

Limitatio.

7
Noto impedimento datus recursus.

sciens impedimentum, consentiat in matrimonium, vir cogendus est vt consentiat in pœnam peccati sui, quia sciens deceptus infciam: & ita erit matrimonium nouum ex nouo consensu: & ista sententia est valdè iusta, vt decipiens infciam, in hoc, quod est dare potestatem corporis sui, qui tamen non intendit dare, vel non potest, cogatur postea veraciter implere, quod priùs fecit dolosè.

Contrahens dolosè cogitur ad vere conuendendam

Sed ^s dices, nunquid virtute primi consensus non poterant simul stare? Et esto quòd infcia consentiat in quolibet actu coniugaliter, & iste sciens quòd illa vult esse vxor eius, consentit de nouo in eam, non exprimendo sibi impedimentum, quia foras ex hoc generaretur odium, nunquid possunt stare? Respondeo, primus consensus non fuit matrimonialis, & idè nullus actus potest esse licitus in virtute illius consensus; & idè ad hoc, quòd sint coniuges, requiritur nouus consensus. Et tunc ad secundum dico, quòd si impedimentum non exprimitur personæ infciæ, ipsa in copula carnali sequente, non consentit nouo consensu, sed solùm reddit in virtute primi consensus, qui nullus fuit: & idè licèt persona sciens de nouo consentiat, non tamen sufficit. Hoc expressè dicit Glossa super illud caput in primo consensu, qui nullus fuit, intelligitur perdurare: sicut probatur de seruo, qui creditur liber, cum quo contrahitur, si post manumittitur, vxore ignorante, non contrahitur matrimonium: quia post manumissionem factam, manendo cum eo semper intelligitur approbare consensum primum, qui fuit erroneus, & non matrimonium.

Contrahens ignoranter cum seruo an tenetur, si ipsa infcia seruus fiet liber?

Aliter posset dici, quòd si illa infcia, fuit ducta viuente prima vxore ducentis legitima, vera est sententia ista: & in isto casu loquitur Glossa; quia iste est casus textus, quòd vir quidam vxorem habens, sibi aliam huius rei infciam copulauit: sed prima mortua nititur recedere à secunda, & sic accepit secundam viuente prima: & tunc quidem verum est, quòd nullus erat contractus, quia ipse fuit ligatus alteri, licèt ista crederet eum liberum à matrimonio. Sed si sola duo, scilicet fidei datio, & adulterium, cum infcia coniugata fierent, & post mortem viri eius, & etiam vxoris alterius, adulter ille duceret istam, quid iuris? Videtur ex isto capite, quòd simpliciter est matrimonium, etiamsi nunquam exprimitur personæ infciæ defectus ille, nec ipse post expressionem defectus de nouo consentiat: & ratio est, quia ex isto capite colligitur, quòd Ecclesia non simpliciter illegitimauit personas illas propter illa duo concurrentia, sed secundum *quid*, scilicet si persona decepta reclamet. Sed prima sententia videtur certior, quia si post sciat impedimentum, & reclamet, fiet diuortium, ex isto capite: igitur prius non fuit verum matrimonium verum.

An requiratur utriusque scilicet coniugum adulterium.

COMMENTARIUS.

S
Casus.

S *Ed hūc est dubium, &c.* Mouet difficultatem in casu, quo mulier nescia impedimenti, & postea sciens non petat diuortium, an matrimonium constabit? an debeat etiam fieri diuortium ad petitionem viri?

Resolutio. Impedimentum irritans.

Respondet matrimonium initum cum impedimento esse nullum, quamuis impedimentum stet ex parte viri solius: quia contractus cum inhabili est ipso iure nullus, licèt mulierem excuset bona fides, & ignorantia probabilis facti, quamdiu durat.

Dolosus cogitur consentire.

Ad aliud respondet, & benè, cum non possit reclamare, sed mulier, si petat diuortium, in pœnam facti vir cogetur per Ecclesiam consentire de nouo in matrimonium cum ea, quam decepit, quia fraus ei non patrocinabitur.

9
Quid de cohabitatione?

S *ed dices, nunquid virtute primi consensus, &c.* Quærit an simul esse possint virtute primi consensus, quo stante impedimento, quamuis infcia vxore superinducta, possint cohabitare?

Requiri nouū consensum.

Respondet primò requiri omnino nouum consensum ex parte coniugis, quæ ignorauit impedimentum. hoc patet ex dictis *supra dist. 29. de similitate mutui consensus*: nouum autem consensum nequit coniux ignorare impedimenti habere, donec ipsi de impedimento constet, quia omnia, quæ spectant ad vium matrimonij faciunt in virtute primi consensus, qui fuit nullus ex

impedimento ex parte alterius: quæ est sententia Glossæ, & exemplum etiam quod adducit de matrimonio cum seruo ex ignorantia conditionis, quamuis cum eodem manumissio cohabitaret, ex vi prioris consensus erronei, non validatur matrimonium. Vide Glossam *in cap. 1. De eo qui duxit in matrimonium*. Hanc sententiam approbat Doctor *infra*, tanquam magis veram, quia aliàs si matrimonium constaret, non daretur optio reclamandi coniugi ignorare.

Adhibet aliam solutionem, quam non approbat, nempe interueniente ignorantia ex parte alterius coniugis iura non statuere impedimentum, respectiue ad ipsam, si tantum fides præcessit cum adulterio viuente prima vxore, & non matrimonium de præsentibus; sed hoc contrahitur post mortem prioris: in quo casu cessat impedimentum. Sed prior sententia est certior, inquit, tum ex ratione adiecta, tum etiam quia iura æquiparant dationem fidei cum adulterio, & contractum initum viuente prima vxore adiuncto adulterio; & ratio etiam Canonum perinde idem concludit, quia ex fidei datione cum adulterio potest oriri machinatio mortis: ergo perinde est quoad impedimentum, siue præcesserit fidei datio cum adulterio, siue ipse contractus. Et idè hanc sententiam sequitur *in §. sequenti* Doctor, tanquam propriam.

10
Secunda responsio.

Præfertur prima responsio.

Adulterium cum machinatione in mortem coniugis dirimere matrimonium postea contractum cum adultera, cap. Laudabilem, de conuers. infid. cap. Super hoc, de eo qui duxit in matrim. Addit Doctor sufficere solam machinationem, ex d. c. Laudabilem: ubi nihil habetur de adulterio. Quod intelligit verum, modo vterque volentes copulari cooperati sint ad mortem coniugis. Circa hoc impedimentum multa conditiones requiruntur, de quibus doctissime tradit Sanchez lib. 7. disput. 78.

7 *Adulterium cum machinatio ne dirimit. An sola machinatio dirimat?*
Tertio dico, quòd siue primum concurrat cum secundo, siue tertio, & impedit, & dirimit, sicut patet *Extrà de conuers. infidelium, Laudabilem*: imò solum secundum videtur impedire ex illo cap. & loquitur ibi de *Saracenis, qui dum essent in captiuitate, quarumdam Christianarum viros suis insidijs, & machinationibus occiderunt*: & sententiat Ecclesia, quòd si pòst per ipsas ad fidem Christianam accesserint, & cum eis adhæserunt, supple in matrimonio, non sunt tolerandi, cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit. Hic non tangitur de adulterio Saraceni cum Christiana, nec de fidei datione, sed tantum de machinatione in mortem legitimi viri, & adhuc conscia vxore: nec Glossa addit ibi ad casum istum, fidei dationem, vel adulterium; sed ista machinatio debet intelligi cum effectu, vt simul sit affectus, & effectus, sicut Glossa super illo verbo, *Procurauerunt*.

8 *De reg. iur. in 6.*
 Sed quid, si non conscia vxore, iste solus occidit maritum, nunquid potest ducere istam? Respondeo, *cap. 1. §. 2.* si fiat sine intentione ducendi eam, puta si in bello iusto occidit eum, non ad hoc vt ducat illam, non habetur expressè quin possit eam postea ducere, dum tamen mulier non sit conscia; quia in casu iusti belli, dicit caput illud, quòd cum tales, supple mulieres, non procurauerint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter huiusmodi personas, scilicet interfectorem & vxorem interfecti, licitè potest contrahi. Et probatur per locum à simili, vel à minori: quia si vir non consentit in mortem legitimi viri, sed vxor eum occidit, potest pòst ab alio huius criminis infcio duci, 33. *quæst. 2. Interfectores*.

Hoc etiam confirmatur per illud *Extrà de sponsalibus, Cum apud: Cum prohibitum sit edictum de matrimonio contrahendo, quicumque non prohibetur, per consequens admittitur*. Sed etiam mulier primò ignara, pòst audita interfectione viri, ratum habet, nunquid impedit? Videtur quòd sic; quia in maleficijs, *ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur*. Oppositum tamen tenet Glossa *cap. prædicto, Laudabilem, in fine*, propter illud caput nunc adductum, *Cum apud, & ex eodem cap. Cum apud*, potest concludi, quòd simplex promissio non æquiualeat alicui illorum trium enumeratorum in tertio membro; nec igitur nuda sponsalia.

9 *Epilogatio prædictorii.*
 Sic igitur patet quòd istorum trium tertium solum nunquam impedit, ita quòd dirimat. Primum etiam solum nunquam impedit, sicut patet per auctoritatem Augustini adductam in arguendo. Secundum quandoque impedit, & quandoque non, sed semper quando est cum tertio, impedit.

Sed nunquid semper, quando est cum primo? Respondeo *suprà tit. isto, cap. Significasti*. Tertium cum primo semper impedit: & ratio tota est ordinatio Ecclesiæ, quia iste est primus casus ad hoc tactus, vbi impeditur contractus ex statuto Ecclesiæ præcisè, illegitimantibus personas ad contrahendum. Sed ratio inducens Ecclesiam ad sic ordinandum, est repressio adulterij, & homicidij, quæ frequenter acciderent, si tales personæ possent legitime contrahere.

10 *Ad argum.*
 Ad argumeta. Ad primum, patet quòd lex ista non fuit statuta pro tempore illo: iustius tamen fecisset si eam lapidasset. Er si dicas, non, quia seipsum tunc lapidasset, quia fuit socius in crimine. Contrà, quia vel non excusas eum per hoc: vel oportet te dicere quòd socius in crimine non tenetur ad eandem pœnam publicam inferendam, ad quam teneretur, si non esset socius. Si autem excusas eum de non puniendo illam per hoc, quòd remisit sibi illam pœnam legis, hoc non habemus ex Scriptura: sed quia fuit peccatum priuatum, & ideò non debuit illud punire pœna publica. Et hæc videtur rationabilior responsio: & tunc quòd accepit eam in vxorem post illa graua peccata adulterij, & homicidij, illud vltimum non fuit impedimentum.

II
Cõclusio prim-
cipalis.

Tertio dico quod siue primum, &c. Docet adulterium, si concurrat cum machinatione mortis, vel cum fide data, aut contractu de præfenti, aut promissione cum iuramento (quæ eundem effectum inducunt, vt in initio huius supposuit) inducere impedimentum. Hæc est conclusio principalis, quamuis quoad casum concursus adulterij cum fide data, aut promissione iurata, aut contractu inuito iam *suprà* resoluit. De secundo ergo resoluit, si concurrat cum primo, aut etiam tertio, vt *infra* refert, semper dirimere matrimonium; §. *Sic igitur*, & hoc patet *cap. 1. cap. Super hoc, cap. Significasti, & c. Si quis viuente, 31. q. 1. & cap. Laudabilem, &c. de conuersione infidelium.*

Ipsa sola machinatio mortis, ex fine matrimonij sufficit.

Secundo dicit *ex illo c. Laudabilem, &c.* quamuis non præcessit adulterium, aut fidei datio, sed sola machinatio mortis mariti, consentiente vxore, induci impedimentum: quod intellige, quando sine matrimonij contrahendi fiat machinatio utroque consentiente. Probat, quia *cap. Laudabilem*, exprimens casum, quo Saraceni interfecerunt maritos quarumdam fidelium Christianos in captiuitate detentos. Quod si postea ad fidem fuerint conuersi, quo adhæreant vxoribus defunctorum, non esse tolerandum eiusmodi matrimonium, cum damnus tali lucro Ecclesia compensare non velit; vbi non loquitur de fidei datione, aut adulterio coniuncto: ergo sola machinatio in mortem communi consensu factam, sufficit ad hoc impedimentum: quia etiam ratio legis ad idem extenditur, ne ex spe matrimonij vtrique confirmata per intentionem machinationis, & concursum, licet absit contractus, aut fides, aut etiam adulterium, inducit eundem effectum, & idem in aliis casibus requiruntur hæc coniungi, vt adulterium cum contractu de futuro, aut præfenti, quia illis magis sollicitatur machinatio in mortem coniugis innocentis, intuitu matrimonij subsequendi. Cum ergo ipsa machinatio, quæ principaliter submouetur per hos Canones, tanquam finis, communi consensu sit intuitu matrimonij sequentis in spe, & intentione sufficit, & supplet reliqua quæ in ordine ad illum finem, quantum ad periculum, & sollicitationem præsumuntur facere, & idem prohibentur. Hanc sententiam docet Innocentius *cap. Super hoc, citato*. Hostiensis citans Hugonem, & alij plures Canonistæ, & Glossa in *cap. Laudabilem, de conuersione infidelium*. D. Antoninus 3. p. 11. 1. cap. 5. Veracius 1. part. Speculi, art. 33. conclus. 4.

II 2
Dubium.
Resoluitur.

Sed quid si in scia vxore machinetur in mortem mariti?

Respondetur requiri adulterium cõiunctum machinationi, vt insinuare videtur Doctor per illa verba, & *adhuc conscia*. Ergo si ipsa non sit conscia, neque præcessit adulterium, non inducitur impedimentum. Hanc sententiam sequitur Sanchez *dispus. 78.* pro qua citat communiter Doctores; casus enim rarus est, vt quis interficiat maritum alterius, sine ipsam ducendi, nisi præcesserit aliquod, in quo ex natura rei, & coniuuentia alterius spes illa, & intentio fundatur: si ergo non præcessit adulterium, neque conscientia homicidij in vxore, neque fides, aut promissio data, tunc non fundatur talis præ-

Si vxor non sit conscia machinationis, non resultat impedimentum.

sumptio homicidæ respectiue ad vxorem interfecti. Proinde Canones talem casum non comprehendunt, qui regularis non est, aut ordinarius; neque etiam puniri debet innocens, vbi deest culpa eius, aut præiudicari contractui, cuius fauor aliàs obtinet, nisi contrarium expresse decidatur per legem.

Tertio, dicit Doctor illam machinationem debere intelligi cum effectu, vt simul sit affectus, & effectus ex Glossa, id est, intentio, & homicidium ex fine ineundi matrimonij inter partes, quia si homicidium fiat alio fine, aut casu, non inducit impedimentum. Quod verò requiratur mors illata in effectu, patet *ex cap. Si quis viuente, 31. q. 1.* & quamuis alia Iura secundum hoc statuentia non faciant mentionem mortis, sed machinationis, intelligenda sunt verba cum effectu, *cap. Relatum, &c. de Clericis non residentibus*. Ita communis Theologorum, & Canonistarum. Aduertendum tamen, si præcesserint reliqua, & mors coniungatur, ex alio tamen fine, Ecclesiam in foro externo præsumere factam intuitu matrimonij, & sententiam pro impedimento laturam, nisi aliud probetur.

Requiritur homicidij in effectu, & inuitum matrimonij.

i *Sed quid si non conscia vxore?* &c. Respondet ad casum expressum dicens, si in iusto bello interfecit, non impeditur contractum ex parte viri: quod si etiam intentione matrimonij fecerit, impedimentum quidem stat ex parte homicidæ, vt patet *ex cap. 1. de eo, qui duxit in matrimonium, &c.* ex parte vxoris non ita, modò nõ præcesserit conscientia, aut fides, aut adulterium. Quantum ad casum resolutum hic, probationem eius subiicit *ex c. Laudabilem, &c. de conuers. infidelium*, vbi decisio ipsa in terminis habetur, §. *Ad hoc Saraceni, &c.* addens probationem à simili, aut minori, quia si vir in mortem legitimi viri, quam vxor caulauit, non consenterit, potest, illam ducere, *ex cap. Interfectores, 33. q. 2.*

13
Casus.

Probatio.

A simili, & minori.

Declaratur.

Hæc probatio in superficie obscura est, idem ad eius intellectionem aduertendum est, duos casus comprehendere, alium à simili, alium à minori: vnde illa verba, *per locum à simili, vel à minori, &c.* non debent synonymè, aut respectiue ad idem intelligi; sed tanquam diuersa membra, aut argumenta: si vxor in scio alio, quem præterdit, vel cui copulari vult, & ex ea intentione mortem mariti est machinata, licet sit impedimentum ex parte eius; tamen non stat impedimentum ex parte alterius, quem duxit: & hoc præcisè, nisi præcesserit adulterium, vel fides data. Et hoc est argumentum à simili, quia si interfecto mariti non conscia vxore, neque machinante ea mortem, non inducit impedimentum, nisi ipsa concurrat ex parte vxoris, vt decisum est in præcedenti casu; ita etiam non statuit impedimentum ex parte viri, qui ignarus est talis homicidij.

Alius casus est: An viricidium inducat impedimentum matrimonij vniuersaliter cum quocumque, & consequenter cum hoc, quem ducit de facto: & hoc argumentum est à minori: quod probat *ex illo cap. Interfectores*, vbi imponitur poena vxoricidis, & non matricidis, quia casus est rarus, vt dixi, & hac lege non comprehenditur, & probat hoc in genere quoad vtrumque casum *ex cap. Cum apud, &c. de spin-*

salibus; Cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, quicumque non prohibetur, & per consequens admittitur, &c. Hanc sententiam, nempe viricidium non inducere impedimentum matrimonij, sicut vxoricidium, tenet Syluester v. Matrimonium 9. q. 6. Armilla v. Matrimonium. Ledesma 2. part. 4. q. 62. artic. 2. Toler. lib. 7. Summa, c. 15. Probat, quia nec masculinum sub fœmineo clauditur in odiosis, & pœnalibus, ff. de verborum signific. l. Iuxta, de leg. Leges non aptantur rarissimè contingentibus, l. Nam ad ea, ff. de leg. Ratione ergo frequentioris vsus delicti leges statuunt pœnam, ac proinde cum viricidium sit rarissimum, neque timor eius virget, cum vix in fœmina contingat, quæ timidioris est naturæ, & honestioris; ideò leges statuentes pœnam, illius mentionem non faciunt, sed vxoricidij, quod frequentius euenit, propter auaciam, & promptitudinem viri ad simile facinus perpetrandum, cui leges per pœnam frœnum iniiciunt, vt in illo cap. Interfectores, 33. quest. 2. cap. Admonere, cap. Quicumque, eod.

Ratio huius.

14

Quid operetur ratihabitio subsequens vxoricidij?

Ratihabitio vt comparatur mandato, quid requiritur?

15

Simplex non æquivalere promissioni vestita. Quid sit v. iragua.

Pœna strictè interpretanda.

Canon Triburienfis.

l. Nam ad ea, ff. de leg. Ratione ergo frequentioris vsus delicti leges statuunt pœnam, ac proinde cum viricidium sit rarissimum, neque timor eius virget, cum vix in fœmina contingat, quæ timidioris est naturæ, & honestioris; ideò leges statuentes pœnam, illius mentionem non faciunt, sed vxoricidij, quod frequentius euenit, propter auaciam, & promptitudinem viri ad simile facinus perpetrandum, cui leges per pœnam frœnum iniiciunt, vt in illo cap. Interfectores, 33. quest. 2. cap. Admonere, cap. Quicumque, eod.

k Sed esto mulier, &c. Proponit casum, quo inito matrimonio mulier sciens prioris mariti homicidium, & ratum haberet, quid iuris? Videtur inducere impedimentum: quia in maleficiis etiam ratihabitio retrotrahitur, & mādato comparatur, cap. Cum quis, &c. de sentent. excommunicat. in 6. Contrarium refoluit Doctor cum Glossa cap. Laudabilem, &c. citato, & Glossa cap. Si quis viuentis, 31. quest. 1. Hostiensis, Ioannes Andreas, Abbas, Ancharanus, Cardinalis in cap. Laudabilem, & plures alij, quos sequitur Sanchez lib. 7. dispur. 78. num. 6. Ratihabitio enim non potest esse machinatio iam morte illata. Et exigitur duo extrema esse habilia ad actū exercendum, vt comparatur mandato, aliàs fictio Iuris, qua ratihabitio retrotrahitur, non subsistit. Post mortem itaque illatam, sicut coniux superstes, & ignara non est habilis ad machinandum mortem illatam, ita ratihabitio eius nequit retrotrahi.

l Et ex eodem cap. Cum apud, potest concludi, &c. Hic tangit illam difficultatem: An simplex promissio, & non vestita æquivalens fidei data, aut promissioni cum iuramento, aut contractui de presentis? Et respondet posse ex illo capitulo concludi non æquivalere, sicut neque nuda sponsalia. Promissio simplex intelligitur, quando quis non interponit propriam fidem, quando autem interponit propriam fidem, dicendo, per fidem meam, dicitur vestita, & vallata, seu confirmata, vt distinguitur à promissione simplici, quando non interponitur fides. Fides iurata dicitur, quando interuentu rei sacre, & facto iuramento confirmatur promissio. Dicit ergo Doctor requiri fidem vallatam, aut vestitam ad incurrendum impedimentum, quia Canones, ex quibus est impedimentum, cum sint pœnales, strictissimè intelligendi sunt, & secundum verborum proprietatem; neque extendenda est in odiosis eorum sententia. Sed fides interposita non æquivalere simplici promissioni in Iure, sicut neque promissioni iuratae. Ergo in his Canonibus, qui requirunt fidei dationem, aut iuramentum non venit intelligenda. Patet subsumptum cap. Relatum, quod est Concilij Triburienfis; & primus Canon in hac materia facit mentionem iuramenti tantum relatum est, &c. quondam alterius coniugem stupro violasse, & in-

super macha viuentis viro suo iuramentum dedisset, &c. vbi Glossa in verb. Viuentis; Fidem, inquit, dedisset, cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium. &c. solius fidei datæ mentionem facit, & cap. Cum haberet uxorem, &c. pro eodem sumit fidei dationem, & iuramentum; & cap. Significasti, eod. titulo, facit mentionem fidei datæ tantum, & sic cap. Veniens ad presentiam, & cap. finale, eodem titulo, faciunt mentionem fidei datæ tantum: ergo æquivalent fides data, & iuramentum, quod exprimitur in Concilio Triburienfi, secundum cuius Canonem hæc decreta sunt, ad concordiam legum, & ne verba improprie sumantur in præiudicium contractus fauorabilis.

Item cap. Ad aures, &c. de his que vi, &c. Fides præstita, & iuramentum pro eodem sumuntur, vbi Ioannes Andreas, Innocentius, Hostiensis, Imola, Archidiaconus fidei interpositionem asserunt esse iuramentum, & solùm differre, quòd in iuramento res sacra tangatur. Ita etiam Cardinalis, & Abbas in præfatum textum, Glossa in cap. Constitutus, &c. de transactionibus, & Glossa finalis in cap. 2. de fidei iussione. Hanc sententiam tenent nostri, Nicolaus de Orbellis in hac dist. Nicolaus de Nisa in 4. israel. 6. part. 3. q. 6. Bassolis in hac dist. 9. vnica. art. 2. Tabiena verbo imped. impedimento, 7. q. 3. Veracruz 1. part. speculi, artic. 3. 4. post 9. conclus. dub. 1. Eandem sententiam ex consequentia opinandi debent sequi Authores, qui dicunt viricidium non impedire matrimonium: quia hoc non inuenitur in Canonibus præfatis comprehensum; quamuis id falsum sit, quia etiam comprehendunt hoc delictum, vt patet ex textu.

Obiicies: Promissio etiam nuda dicitur fides, & fidei interpositio non est iuramentum.

Respondetur promissionem in pactis non dici fidem, nisi lato modo, nõ autem stricto modo.

Ad secundum: Respondeo quòd contrarium constat ex Canonibus, Glossis, & iurisperitis citatis; & quidquid sit de alijs, hic dicendum est sumi pro iuramento, hoc est, vt inducit differentem obligationem à nuda promissione; quia Canon antiquus, qui vitur nomine iuramenti, non est immutatus; & alij Canones substituunt appellationem fidei datæ, iuxta antiquas Constitutiones: nam cap. Cum haberet, &c. de eo, qui in matrimonium duxit, &c. primò vitur appellatione fidei præstitæ, & secundò appellatione iuramenti: Hic, inquit, plus processum fuit, quam si fides præstita dumtaxat fuisset adultera. & infra, Quod, inquit, connubium vbi etiam nulla intercessit Religio iuramenti, &c.

Obiicies secundò rationem legis extendi ad hunc casum: ergo comprehenditur; ideòque Pontifices vti appellatione fidei dationis, aut iurifurandi, quia frequentius hæc interponuntur; non quòd etiam promissionem simplicem non comprehendant; quia perinde inducit eundem effectum machinationis.

Respondetur fidè interpositam, aut iuramentum habere diuersum effectum; vnde multi contractus nulli ex sola promissione non tenent; quamuis si addatur iuramentum, obliget iuramentum ad factum, donec relaxetur. Vnde sicut in his est maius vinculum, ita etiam magis ex natura sua sollicitant ad machinationem mortis innocentis coniugis, ad quam simplex promissio non ita sollicitat. Ex alia parte iura comprehendunt illud, quod frequentius accidit, &

Fides data æquivalent iuramento.

16

Resolutio præmissa ab alijs tenetur.

17

Obiectio. Soluitur.

Secundò obiectio.

18

Responsio.

Promissio simplex inefficax ad sollicitandam mortem.

Non comprehenditur in lege.

& magis sollicitat proximè ad effectum machinandi mortem, & continuandi adulterium, & sic comprehendunt fidem datam, siue iuramentum, & non simplicem promissionem; ex qua non resultat maior pœnæ efficaciam ad machinationem, quàm ex spe matrimonij futuri, nulla interposita promissione, quam tamen non comprehendunt Iura, licèt sit, aut esse possit hic, & nunc causa machinationis: quia & ipsum adulterium magis sollicitat ad effectum machinationis, quàm simplex promissio; tamen non inducit se solo impedimentum. Istra ergo intendunt illud quod strictiorem obligationem ex natura sua inducit, & proximam, quæ induci posset, nisi esset impedimentum obstandum; & idè strictè loquuntur. Ex quo patet ad obiectionem, negando simplicem promissionem inducere effectum machinationis, aut ad eam extendi rationem canonum, quæ nec in re æquivalens est fidei datæ, aut iuramento, quantum ad firmitatem, neque comprehenditur ratione Canonum, quia non est causa proxima machinationis, sed omnino remota. Vnde si quæ dicat non interueniente pacto, aut promissione de futuro, *per fidem meam, aut iuro, &c. quòd te ducerem, nisi essem iam alteri ligata*, non inducit impedimentum, interueniente etiam adulterio, quamuis alter similia verba, & iuramentum reciprocè addat. Cæterùm, hoc magis ex natura actus sollicitat ad machinationem, quàm simplex promissio de futuro. Non omnia ergo, ex quibus potest esse periculum sollicitationis, prohibentur his Canonibus; sed illud quod proximè, & quasi ordinariè ad maiorem confirmationem pacti interuenit, quia simplex promissio, cum non inducat obligationem ullam, quasi contractus in opinione adulterorum, & habetur magis pro

lenocinio, quàm pro contractu obligante, idè addunt firmitatem iuramenti, & fidei datæ, quo magis sibi obligentur. Qui voluerit tenere oppositum huius, dicat Doctorem esse problematicum, & facilis erit responsio ex dictis.

Recolligit deinceps Doctor dicta in hac questione de impedimento criminis sic adulterium se solo non inducere impedimentum, sicut neque fides data etiam se sola nisi coniugatur adulterium, aut machinatio mortis; machinatio autem mortis se sola inducit impedimentum, quando vtraque pars est conscia criminis, vel concurrat; potest autem vxor concurrere, aut approbando, & ratificando machinationem, qua mors subsequitur, si intuitu matrimonij contrahendi consentiat. Si autem ex alio fine, vt in odium mariti permittat, non habens animum contrahendi, neque fouens spem alterius, tunc non videtur impedimentum esse ex parte eius, licèt in foro externo præsumatur, machinationem solam impedire contractum, vt docuit conclusio 3. & similiter quando concurrat cum adulterio. *Hoc impedimentum, inquit, est ex statuto Ecclesie in odium adulterij, & homicidij, quæ frequenter acciderent, si tales permitterentur contrahere, &c. Probat præterea coniugium non impediri adulterio ex sententia Augustini de nupt. & concupiscens, cap. 10. sic legitur apud Magistrum; apud Gratianum tamen addebatur, non potest fieri coniugium, &c. In aliquibus editionibus, 31. q. 1. cap. Denique, variant etiam Augustini textus: sed ex discursu eius videtur locutio negatiua esse consentanea magis; quamuis in aliis desit codicibus, vt notarunt correctores impressionis Iuris sub Gregorio XII. in notis ad præfatum capitulum.*

19
Recapitulatio
dictorum.

k Ad argumenta. Ad primum patet ex litera.

DISTINCTIO XXXVI.

De impedimento conditionis, quod respicit statum legis humanae.

NUNC de conditione videamus, an valeat coniugium diuidere? Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua posse nubere seruo: sed si nescitur esse seruilis conditionis, liberè potest dimitti, cum seruitus eius fuerit deprehensa, secundum illud, Si quis ingenuus homo ancillam alterius vxorem acceperit, & æstimat quòd ingenua sit, si ipsa scæmina fuerit postea in seruitute deiecta, si eam à seruitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si verò ancillam eam scierat, & collaudauerat, post eam vt legitimam habeat. Item, ex eodem, Si scæmina ingenua acceperit seruum, sciens quòd seruus esset, habeat eum: quia omnes vnum patrem habemus in cœlis, vna lex erit viro, & scæminæ. Cum dicitur sciens illum, datur intelligi, quòd si nescierit illum seruum esse, non cogitur manere cum ipso. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei, cuius fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris, vel è conuerso: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias Papa, Si quis liber ancillam in ma-

A

In Concilio
apud Ver-
meriã, c. 6.
& habetur
29. quæst. 2.
c. Si quis
ingenuus.
Ibid. cap.
Si scæmina
ingenua.

Ibid. cap. Si
quis liber.

trimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu am-
borum coniuncti sunt, nisi ob fornicationem. De illis agit, quibus alteru-
trius conditio nota est, quando coniunguntur.

De copula serui, & ancilla diuersorum dominorum.

B Væritur etiam si seruus vnus ancillam alterius acceperit, an sit inter
In Concilio
Cabiloneſt,
ibidem cap.
Dicitur est.
Math. 19. **Q** eos coniugium. De hoc etiam ita statutum est, Dicitur est nobis,
quòd quidam legitima seruorum matrimonia potestatiua quadam præ-
sumptione dirimant, non attendentes illud, *Quod Deus coniunxit, homo non
separet.* Vnde nobis visum est, vt coniugia seruorum non dirimantur,
etiam si diuersos dominos habeant: sed in vno coniugio permanentes do-
minis seruiant suis. Et hoc in illis obseruandum est, vbi legalis coniun-
ctio fuit, & per voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli,
vbi videtur innui præter voluntatem dominorum, inter seruum, & an-
cillam non posse contrahi coniugium: vel si contrahitur, non esse ratum.
Quibusdam tamen videtur inter eos posse fieri coniugium dominis igno-
rantibus.

De viro qui se facit seruum, vt dimittatur ab vxore.

C Illud etiam notandum, quòd si mulier virum liberum acceperit, & ille
In Tribu-
riensi Concil.
ibid. c. Cu-
ius rei, &
cap. Perla-
tum. **I** vt causam præstet dissidij, se alicuius seruum fecerit, nec ille vxorem di-
mittere, nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde
illud, Perlatum est ad sanctam Synodum, quòd quidam ingenuus inge-
nuam accepit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij,
cuiusdam seruum se fecerit, vtrum & mulierem necessariò tenere debeat:
& si renuerit, an illa etiam seruituti subiici debeat, quæsitum est. Iudica-
rum est vxorem minimè debere dimitti: non tamen ob Christi legem mu-
lierem in seruitutem redigi, dum ille non ex consensu coniugis se seruum
fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

De etate contrahentium.

D Hoc etiam sciendum est, quòd pueri ante quatuordecim annos, &
32. quæst. 2.
cap. Spon-
salia. **H** puellæ ante duodecim annos secundum leges, matrimonium inire
nequeunt. Quòd si ante prædicta tempora copulam inierint, separari pos-
sunt, quamuis voluntate, & assensu parentum iuncti fuerint. Qui verò
in pueritia copulati post annos puberatis nolunt se relinquere, sed in con-
iunctione permanere, iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps ne-
queunt separari. Item, Sponsalia ante septennium contrahi non possunt:
solo enim consensu contrahuntur, qui interuenire non potest, nisi ab al-
terutra parte intelligatur, quod inter eos agitur. Duo illa executi sumus
cum aliorum quorundam adiectione, quibus coniugium solui potest, nec
tamen solui semper necesse est. Nunc de illis quæ personas illegitimas pe-
nitus faciunt, addendum est, & primum de ordine.

QVÆSTIO I.

Vtrum seruitus impediatur matrimonium?

D. Thom. in addit. quæst. 52. art. 1. & hic quæst. 1. art. 1. D. Bonavent. art. 1. quæst. 1. & 2. Richardus art. 1. quæst. 1. Durandus quæst. 1. Sanchius lib. 7. de matrim. dist. 19. & tribus seqq.

IRCA istam trigessimam sextam distinctionem quaero: Vtrum seruitus impediatur matrimonium? Quod sic; nullus potest dare alienum; sed corpus serui est domini, secundum Philosophum, 3. *Politicorum*. I Argum. 1.

Præterea, fauorabilior est professio Religionis, quam matrimonium carnale; sed seruus non potest profiteri Religionem sine voluntate domini: igitur nec matrimonium contrahere. Argum. 2.

Contra, *Extra de coniugio seruorum, cap. 1.*

SCHOLIUM.

Dist. 1. distinguit simplicem seruitutem, naturalem, & legalem. Hanc ait dupliciter esse posse iustam. Primò, quando aliquis se vendit. Secundo, si ob crimina iuste damnetur ad seruitutem: quod ait fortè esse contra Ius naturæ. Sic etiam dicitur l. Libertas, ff. de statu hom. sed tantum vult esse diffusum ei, quatenus natura inclinatur ad libertatem: non enim vult esse contra præceptum naturæ; quia supra docuit, dist. 26. num. 10. exemplo B. Paulini, liberum posse se vendere: dubitat de iustitia seruitutis capti in bello: quia videtur sapere crudelitatem, quando iam hostis subest, & obedit, & sufficere videtur quod subsit more subditi politicè, non instar mancipij, despoticè: si tamen captus subesse nollet politicè, colligitur ex Doctore (ibi fieri obediens libertate sibi donata) licere eum in seruitutem redigi: sed secundum communem, quam non negat Doctor, talis seruitus absolute iusta est, §. Item ea, Inst. de rerù diuisione. l. Si captiuus, §. 1. ff. de capt. & d. l. Libertas. Summistæ. v. Seruitus: sed ex consuetudine præscripta Christiani à Christianis non rediguntur in seruitutem; quo privilegio non fruuntur apostate secundum rem, & nomen, ut notant Salon. 2. 2. tom. 1. tract. de dom. q. 3. art. 1. Zayrus lib. 9. cap. 6. num. 10. & alij. Serui tamen belli fugere possunt iuxta communem. Soto 4. de instit. q. 2. art. 2. Couar. reg. Peccatum. part. 2. §. 1. n. 5. & 1. Var. cap. 2. Salon. sup. Petr. Nauar. 3. de restit. cap. 1. num. 200.

Hic ^a sunt duo videnda. Primò, vnde inducta sit seruitus, & si iuste inducta. Secundò, ad propositum. De primo dico, quod de lege naturæ omnes nascuntur liberi, tamen seruitus, vel magis proprie subiectio filialis ad patrem, est de lege naturæ; puta obedientia filialis pertinens ad disciplinationem: quia secundum Philosophum 8. *Ethic. Filius habet à patre esse, & disciplinam*. Ista autem seruitus, de qua loquimur, secundum quam dominus potest vendere seruum, sicut pecudem, de qua loquitur Philosophus 1. *Politicorum*, quod seruus non potest exercere actus virtutis, pro eo quod oportet eum ad præceptum domini exercere actus seruales: ista non est inducta, nisi aliqua lege positua. 2

Sed an iusta? Respondeo, sicut dictum est, *dist. 15.* quomodo inceperunt primò dominia esse iusta: ita dico quod ista vilis seruitus non potest esse iuste inducta, nisi dupliciter. Vno modo, quia aliquis voluntariè se subiecit tali seruituti, licet talis subiectio esset fatua; imò fortè contra legem * naturæ, quod homo libertatem suam à se abdicet: postquam tamen facta est, necesse est seruare, quia hoc est iustum. Alio modo, si aliquis iuste dominans communitati, videns aliquos ira vitiosos, quod libertas eorum nocet eis, & Reipublicæ, potest iuste punire eos pœna seruitutis, sicut & iuste possit eos occidere in certis casibus propter bonum Reipublicæ. Cap. 11.

Si dicas, quod est tertia causa seruitutis, vt pote si captus in bello seruetur, & sic seruatus à morte, fiat seruus deputatus ad sciendum, non apparet manifestè iniustitia hinc: quia fortè, et si captor potuerit occidere captiuum, si habuit bellum iustum defendendo se, non autem inuadendo, & hoc stante pertinacia ipsius contra bellantem: tamen ex quo desinit esse pertinax, quia est in voluntate ipsius iam captus, inhumanum videtur infligere sibi pœnam contra legem naturæ; non enim est hinc ratio, quia in hoc casu non remaneret iste rebellis, nec abuteretur sua libertate: sed fortè fieret obediens, & libertate sibi donata benè vteretur. Cap. 3.

An seruitus iuste inducta sit?

* Id est, distinctionem Iuris naturæ, vel quia ius nil disposuit de hoc, ex n. 5.

De captis in bello.

Si arguatur contra primum membrum, scilicet quòd seruitus non est contra legem naturæ: quia secundum Philosophum 1. Politicorum, *Pollens mente debet præsidere, pollens viribus debet seruire*. Aliqui sunt naturaliter pollentes mente: ergo naturaliter ad dominium apti: aliqui minùs prudentes mente, & magis robusti corpore: ergo naturaliter debent esse serui. Respondeo, hoc non est intelligendum de ista seruitute extrema, de qua loquimur, sed tantùm de seruitute politica, qua inferior disponitur à superiore: non tamen sicut inanimatum, sed sicut minùs vigens mente, ordinatur per illum, qui magis pollet mente.

4 Si arguas contra secundum membrum, quòd illud quod est contra legem naturæ non potest fieri iustum, nec antiquitas temporis ratificat crimina, sed magis condemnat: omnis autem seruitus alia ab illis duobus casibus, est iniusta, & contra legem naturæ: igitur per nullam longinquitatem temporis videtur iustum quòd dominus dominetur talibus seruis. Respondeo, tactum est *dist. 15.* quomodo per præscriptionem potest ius acquiri, si concurrant conditiones illæ, quas iura determinant, scilicet quòd iusto titulo acquirat, & sit bonæ fidei possessor, & quòd possiderit sine interruptione temporis à lege determinati: sed illud extendit se ad possessiones, non autem ad seruitutem, quia non est eadem ratio in possidendo aurum, & seruum, quantum ad legem naturæ. Et idè esset difficile saluare per præscriptionem, iustitiam esse detinere tales seruos, nisi præsumatur quòd altero duorum modorum fuerint facti serui à principio.

Quæst. 2. Conditio- nes præscriptio- nis.
Ad Ephes. 6. Si obicitur, quare igitur Apostolus præcipit tales seruos obedire dominis suis? Respondeo, multæ obligationes sunt iniustæ ex parte illorum, quibus fiunt: & tamen postquam factæ fuerint, seruandæ sunt. Vnde Apostolus ostendens seruitutem secundum se non esse laudabilem, nec multò magis detentionem alicuius in seruitute, ait, *1. Cor. 7. Si seruus vocatus es, non sit tibi cura: sed si potes liber fieri, magis utere.*

C O M M E N T A R I V S.

Diuisio, & crdo.
IN hac distinctione, in qua Magister agit de impedimento seruitutis, & ætatis in ordine ad matrimonium, subiicit Doctòr duas quæstiones; quarum prima est de impedimento seruitutis. Secunda verò de impedimento ætatis puerilis.

1 a *Hic duo sunt videnda, &c.* Diuidit quæstionem in duos articulos; primus quærit qua lege inducta est seruitus? Secundus verò, an impe-

diat matrimonium? Quoad primum fusiùs illud resolutum est *dist. 15.* de diuisione rerum; ac proinde hanc difficultatem denuò tractare est superfluum, & sic transibimus ad secundum articulum; qui ad præsens institutum spectat. Hic obiter aduertendum est non agi de coniugio seruorum ex errore conditionis, de quo *suprà* tractauit; sed de ipsa seruitute, vt inducit aliquod impedimentum.

S C H O L I V M.

Reijcit sententiam afferentium idèd seruum posse contrahere inuito domino, quia seruitus est de lege positia, & matrimonium de iure naturæ. Refutatio est efficax, & clara.

5 *S. Thom. præsentis dist. in 1. q. 2. Rich. art. 4.*
DE^b secundo dicunt aliqui, quòd seruus potest contrahere matrimonium inuito domino. & hoc ex isto articulo primo, quia matrimonium est de lege naturæ: seruitus autem non est de lege naturæ, sed magis contra: quod autem est de lege naturæ, non tollitur per aliud, quod est tantùm de lege positia. Alia ratio ponitur, quia seruus non est ita sui domini, quin sit sui iuris, quantum ad actus naturales, pertinentes ad conseruationem indiuidui. Paret, quia potest vti necessariis ad vitam: ergo à simili, quantum ad actus pertinentes ad conseruationem speciei. Consequentia probatur, quia conseruatio speciei, cum sit maius bonum naturale, quàm conseruatio indiuidui, magis est de lege naturæ.

Soluit rationes alio- rum.
Rationes^c istæ possent solui. Prima, quia obligatio, quæ non est de lege naturæ, benè potest impedire aliquam libertatem, quæ competit alicui ex lege naturæ. Exemplum, nam ex lege naturæ nihil tibi debeo, tamen si voueo tibi obedientiam, teneor tibi obedire. Matrimonium etiam non est de lege naturæ, nisi secundariò, vt dictum est *suprà*: & æquè videtur de lege naturæ reddere vniciuique quod suum est, imò primariò: igitur ex quo per obligationem seruus fecit se domini, tenetur ei reddere suum, & abstinere ab illo, quod impedit talem redditionem, licèt illud aliud impediens competeret sibi non obligato secundariò secundum legem naturæ.

6 Secunda ratio non concludit, quia certum est quòd non omnis, qui tenetur conseruare

seruare indiuiduum, tenetur multiplicare speciem. Si dicas, quòd saltem ita licet sibi, quòd illud licere, non potest sibi tolli per hominem; verum est in casu necessitatis, in quo conseruatio speciei dependeret ab actu eius: sed quia multi non ferui intendunt generationi, etiam in lege Christiana, ideò non est necessarius ad conseruationem speciei actus istius pertinens. ad hoc, & ideò per aliquam obligationem potest hoc sibi præcludi. Et confirmatur, quia ante matrimonium tenetur domino ad certos actus, puta ad *A, B, C*, si contrahat matrimonium, obligatio illa erit ad aliquid impossibile ipsi *B*, vel *C*; igitur illa obligatio sequens non potest iustè fieri, quia in illa tollitur alienum, quod non potest reddi post istam obligationem factam.

COMMENTARIUS.

2 **D**E secundo dicunt aliqui, &c. Adducit duas rationes, quibus alij vtuntur, vt D. Thomas, & Richardus in hac distinctione. Quarum prima est, quòd matrimonium sit de lege naturæ; seruitus autem de lege positua, aut Iure Gentium; sed obligatio inducta per legem posituam non præiudicat ei, quòd est concessum lege naturæ.

Prima ratio aliorum.

Secunda ratio eorumdem.

Secunda ratio est: quia seruus non est ita domini, quin sit sui iuris quoad actus naturales pertinentes ad conseruationem indiuidui: potest enim vti cibis necessariis ad vitam: ergo similiter quantum ad actus necessarios ad conseruationem speciei, quia hoc est magis bonum naturale, quàm sit conseruatio indiuidui.

3 Prædictas rationes nõ esse conuincentes. Instauria contra primam.

c *Rationes ista possunt solui*, &c. Has rationes docet nõ esse concludentes, & merito: quia principia illa generalia non concludunt vniuersaliter in omni materia. Instat contra primam: quia obligatio, quæ non est de lege naturæ, potest impedire aliquid, quòd permittitur de lege naturæ, non autem præcipitur, hoc est dicere, quòd præceptum quidem posituum licet cedat præcepto legis naturæ; tamen non cedit libertati legis naturæ, aut ei, quòd lege naturæ permittitur, & non præcipitur; materia enim illa libera de lege naturæ est indifferens, & capax obligationis, indifferens, inquam, vt refertur ad legem naturæ: si accedat ergo præceptum aliquod alterius legis, iam redditur materia determinata, & sub obligatione illius præcepti, & sic se habet omnis materia legis posituæ, quia ablata lege positua simpliciter est indifferens, & libera, vt refertur ad legem naturæ, loquor autem de materia, quæ non est prohibita lege naturæ, quia eo ipso quòd naturæ lex non releuat illam materiam, permittit eam liberam sub dispositione voluntatis: si ergo voluntas Principis, aut Reipublicæ disponit particulariter de illa materia, quæ secundum dispositionem legis naturæ dat regulam voluntati particulari huius, aut illius (lex enim positua iusta descendit à lege diuina, & naturali) magis consonum erit legi naturæ, vt seruetur talis dispositio, quàm vt contra fiat secundum libertatem, quam ipsa lex permittit.

Libertas legis naturalis limitatur per legem posituam.

Lex positua conformis naturali.

Ideò enim lex naturæ non omnia comprehendit, quia debet suppleri per posituam, prout hic & nunc in certis circumstantiis expedit; quæ circumstantiæ sicut non sequuntur ad naturam inseparabiliter, sed merè contingenter ex libera rerum dispositione; inde est quòd materia in his circumstantiis non comprehenditur à lege naturæ; sed permittitur dispositioni liberæ, quæ vt est à voluntate superioris tenet contra dispositionem particularem, & priuatam

Scoti oper. Tom. I. X.

inferioris, & hoc magis consonum est legi naturali.

Exemplum subiicit Doctor, *Quamuis de lege natura nihil tibi debeo, tamen si uocem tibi obedientiam, teneor tibi obedire*, &c. vt Religiosus uouens obedientiam superiori.

4 Exemplum.

Dices hoc debitum esse ex eo, quòd Deo uouet quis obedientiam in statu perfectionis.

Obiectio.

Contrà, si libertas legis naturæ præualeat præcepto posituo, vt lex naturæ sumitur strictè, ita etiam præualeat voto, quòd non est de lege naturæ eo modo, quo principia, aut conclusiones necessariæ indispensabiles sunt legis naturæ: quia votum dispensabile est; non ideò enim libertas legis naturæ præualeat legi posituæ, quia positua est; sed quia minùs obligans: ergo si minùs obligat votum, quàm libertas legis naturæ, etiam hæc præualebit voto.

Impugnatio.

Dices legem naturæ permittere, vt quis emitat votum, & emissum tenere.

Obiectio.

Contrà: ergo permittit vt emittat votum castitatis, sicut & obedientiæ, & consequenter permittat, vt non ineat matrimonium; imò se inhabilitet ad illud inendum: ergo ex libertate matrimonij ineundi, vt est hæc ex lege naturæ, non infertur seruitute vt inducit rationem debiti, loquendo de iusta seruitute, non impedire matrimonium ex eo præcisè, quòd matrimonium sit sub libertate legis naturæ: sicut eadem seruitus impedit votum Religionis solemne, & ordinationem, quæ tamen in circumstantiis, in quibus non obstat præceptum legis naturæ de utroque fine matrimonij, sunt magis permissa, & ratione status, & perfectionis magis consona legi naturæ, quæ ad illud, quòd est magis perfectum, & conforme rectæ rationi, magisque facit ad laudem, & præmium, inclinat fortius.

Impugnatio.

Secundò instat contra rationem allatam, aut fundamentum eius: quia matrimonium non est de lege naturæ strictè sumpta, sed tantum secundariò, quando scilicet non vtgent præcepta matrimonij, hic, & nunc ineundi: reddere autem debitum alicui est de lege naturæ primariò, & sub præcepto: ergo ex quo per obligationem iustam seruus se fecit domini, tenetur iure lege iustitiæ reddere illi quòd suum est, & abstinere ab illo, quòd impedit iura seruitutis præstitæ. Hæc instantia, seruo ratio est à priori.

5 Instauria contra rationem præmissam aliorum. Reddere est de lege natura strictè sumpta, non ita matrimonii, scilicet necessitate.

Contrà secundam rationem instat: quòd non omnis, qui tenetur ad conseruationem indiuidui, tenetur ad conseruationem speciei: seruus autem hic, & nunc, ubi non est necessitas vlla propagationis, non tenetur ad conseruationem speciei: ergo per aliquam obligationem potest excludi illa propagatio. Et confirmatur, quia

Secunda ratio soluitur.

Non esse obligationem conseruanda speciei, nisi in casu.

iure seruitutis tenetur ad hæc, & illa seruitia, quibus non satisfacit minus reddens: ergo tenetur non inducere impedimentum debita seruitutis.

Rapporto Sanchez.

Respondet Sanchez *lib. 7. dispur. 2. 1.* licet istæ rationes non concludant in omnibus, concludere tamen in hac materia; & negat paritatem quoad primam rationem: quia libertas homini concessa est in bonum priuatum ipsius, cui potest renuntiare, ac proinde Ius Gentium potuit inducere seruitutem: at matrimonium ordinatum est ad bonum commune, & publicum propagationis, in remedium concupiscentiæ, & ad euitandam fornicationem, & flagitia carnis. Quia nulli Iuri postiuo id permissum est, vt possit matrimonium interdicere, nisi ipsemet perfectiori statui continentię se obliget.

6

Respondet ad secundum.

Ad secundum Doctoris respondet, quod conseruatio speciei ita est naturæ opus, sicut conseruatio indiuidui; sicut ergo illud permittitur, ita & hoc, non obstante seruitute.

Impugnatio dictarum responsionum.

Contrà, ratio deducta ex principiis legis naturæ est vniuersalis, & perinde in omni materia concludit, quando fortius præceptum ipsius legis naturæ non concurrat: si ergo ratio illa in aliis non concludit, ita etiam neque in hac materia; ac proinde libertas matrimonij non obstante seruitute debet ad aliquod aliud speciale principium ex natura seruitutis, & matrimonij, vt comparantur & concurrunt, desumi; non ex illo principio generali, quod in aliis materiis non concludit. Conclusio enim practica, vt procedit ex principiis, non fortitur aliam veritatem, quam mediatam, quæ infertur ex virtute, & veritate principiorum, & prout ipsis innitur solum tenet quæ deducta est. Rectè ergo infertur principium fallens in alia materia non concludere in hoc ex vi sua: ergo restringi debet ex propriis huius conclusionis, vt det causam veritatis eius.

Quod ex principio generali non infertur, debet reduci ad particulare, si verum est.

7

Impugnatur disparitas data.

Præterea, disparitas assignata non soluit argumentum; quia libertati matrimonij perinde renuntiare potest, sicut & libertati propriæ, qua se priuat per seruitutem, quia nullo Iure diuino, aut humano tenetur hîc & nunc seruus inire matrimonium, vt bene probat secunda ratio Doctoris; nequit ergo priuare bono, quod Reipublicæ debetur, quamuis bono priuato renuntiare possit, verbi gratia, clericus non potest se priuare priuilegio Canonis, neque iudex exemptione suæ personæ: quia hæc debentur statui ex communi lege, quæ dispositioni horum priuatæ non subest, quæ & seruanda lex ipsa præcipit: non ita tamen se habet matrimonium serui, quod nulla lege obligat ad illud ineundum, & cuius libertati ipse potest renuntiare autoritate priuata, sicut & eadem autoritate potest subire seruitutem se priuando libertate, & dispositione sui ipsius: si ergo ipse potest priuare se libertate matrimonij, ita etiam per legem priuari potest eadem libertate, quia quidquid potest ipse de se abdicare, si ratio subest, potest etiam per legem eo spoliari: quinimò potest inhabilitari ad matrimonium, per legem positiuam ex crimine, sicut inhabilitatur ad votum. Sic enim de facto per legem inhabilitantur adulteri vt contrahant, quando machinati sunt in mortem coniugum ex communi consensu, & non solum

Lex supplet voluntatem priuatam.

Inhabilitare potest lex ad matrimonium.

antiquitus inhabilitabantur inter se contrahere; sed etiam cum villo contrahere, vt patet *cap. Si quis viuente, 31. quest. 1. & cap. Interfectores, 33. quest. 2. & cap. Admonere se cum lachrymis, &c. eodem, & cap. Cum haberes uxorem, &c. de eo, qui duxit in matrimonium, &c.* ergo hæc libertas iuri positiuo subest, sicut & propriæ voluntati.

Neque ex eo, quod aliquid sit institutum in bonum commune, subditum tamen priuatæ cuiusque particularis dispositioni, inducit præiudicium autoritati publicæ, quando dispositio illius non est speciali lege reseruata legislatori: nam eo ipso quod priuatæ dispositioni subdatur libertæ, cessat omnis eius reuerentia; quamuis ergo matrimonium institutum sit in bonum publicum; tamen voluntati propriæ cuiusque, quando non obligat finis eius, relictum est illud inire, vel renuntiare tali libertati, & impedimentum eius statuere: sicut ergo seruitus inducta statuit impedimentum voto solemnem ex incompatibilitate iuris vtriusque, ita etiam ex his principiis non ostenditur ratio cur non statuatur simile impedimentum matrimonio, spectato solo Iure naturæ, cum domino nihil possit præiudicare seruus.

Deinde, ipsum matrimonium est quedam seruitus, quam non posset homo inire secundum rectam rationem, vt præfatus Author aliàs asserit (de quo actum est *suprà distinct. 31. quest. vnic. §. Hic dicitur,*) ob detrimenta annexa, nisi per matrimonij tria bona compensaretur: ergo consideratis his detrimentis secundum rectam rationem, & legem naturalem libertas matrimonij non est adeo connexa naturæ, aut legi eius, quin omitti, & impediri possit, quando vrget præceptum: obligatio tamen seruitutis iusta est in præcepto legis naturæ, sicut alteri soluere debitum: ergo supposita seruitute, libertas matrimonij nequit ei derogare, vt vtrumque subest præcisè legi naturæ.

Præterea, obligatio seruitutis præualet obligationi matrimonij, quantum ad subtrahendam cohabitationem, & reddendum debitum petente vxore, si subtrahatur seruitus necessaria, & cū notabili damno domini: ergo magis impedit seruitus matrimonium contrahendum, quando officit seruituti (& loquitur semper de obligatione legis naturæ) quia si præceptum matrimonij contracti cedit obligationi præcepti seruitutis, quando vtrumque simul repugnant, à fortiori libertas matrimonij contrahendi cedit obligationi seruitutis, quando non coherent.

Ex his patet ad responsionem præfati Authoris contra secundam rationem Doctoris, nempe de libertate conseruandi indiuidui, & consequenter speciei per matrimonium, quia non est par ratio, conseruatio enim indiuidui est in præcepto legis naturæ strictè, ac proinde non est liberum ipsi, aut subiectum voluntati, & dispositioni eius, sicut ipsi est liberum contrahere, vel non contrahere matrimonium. Deinde, iura seruitutis, quæ sunt tantum ad operas serui, non impediunt conseruationem indiuidui, imò necessariò supponunt, sicut & vitam, quia seruitus ipsa personalis finitur cum morte, opponitur tamen matrimonio, & debito ex eo proueniente, qua seruus fit obligatus vxori, filiis, & familiæ. Ad reliqua patet ex dictis.

8

Bonū publicum quandoque subiicitur priuata dispositioni.

Matrimonium inducit seruitutem.

9

Instituta contra secundam rationem Doctoris, soluitur.

Conseruatio indiuidui, & speciei aliter se habent.

potest seruus de licentia domini matrimonium contrahere, & tunc tenetur dominus tollere seruitiis repugnantia actibus coniugij; potest etiam inuito domino contrahere, quia non se priuauit omni libertate ad quoscumque actus. Ita D. Thom. hic, quæst. vnic. art. 2. & habetur cap. 1. de coniug. seru. sed non videtur tunc quòd tenetur dominus ex iustitia, non mittere eum ubi non possit vacare rei uxoria. Videndus Sanchez lib. 7. de Matrim. disp. 2. 1.

Dico^d ergo quantum ad istum articulum, quòd seruus de voluntate domini potest contrahere matrimonium: & si onus matrimonij sit in aliquo repugnans seruitiis consuetis, dominus concedens sibi contrahere, relaxat sibi implicite illa seruitia consueta: & si dominus postea reuocet istam concessionem, utpote ipsum totaliter impediendo à copula carnali, vel mittendo eum in partes longinquas, vel detinendo eum in laboribus, ita quòd non possit aliquando visitare uxorem; peccaret mortaliter, & in manifestis esset per Ecclesiam corrigendus.

Potest^e etiam contrahere domino inuito, pro quanto habet aliquid iuris in corpore suo: non enim priuauit se quacumque libertate ad quoscumque actus: & pro quanto corpus eius est suum, potest commutare cum alio: quia si alius, siue seruus, siue liber, velit esse contentus illa modica potestate, siue ad modicum usum, quem scit eum posse dare, benè potest sibi ipsi præiudicare, & tenet commutatio.

Ex^f hoc sequitur quòd seruus potest contrahere cum libera, dum tamen ipsa sciat conditionem eius, & consentiat in eum, non obstante tali conditione: quia tunc commutat potestatem sui corporis pro illo modico, quod habet seruus potestatis in suo corpore. Et potest contrahere cum ancilla, & tunc videtur vterque concedere id quod potest; & sicut contrahunt, ita tenentur postea secundum iustitiam reddere debitum, pro quanto scilicet illi actus non impediunt à seruitiis consuetis.

Sed^g esto in casu isto contrahunt sine voluntate domini, & vnus dominus mittit seruum in Africam, & alius dominus mittit ancillam in Franciam, nunquid licet hoc facere? Respondeo, cum causa matrimonij sit fauorabilis, inducendi essent domini ne hoc facerent: sed si facerent, non apparet qualiter supposita seruitute, facerent contra iustitiam; quia iste prius fuit in potestate domini ut mitteret eum illuc, imò ut venderet eum: & similiter illa in potestate domini sui, similiter quantum ad illum locum: & per actus proprios, sine voluntate dominorum non potuerunt se facere liberiores, nec se à iure dominorum suorum magis eximere, quàm prius: igitur adhuc licet.

Sed^h si ancilla credit contrahere cum libero, qui tamen est seruus, nunquid contrahitur? Posset dici quòd error conditionis peioris impedit contractum: quia impedit commutantem recipere tantum pro quanto intendit commutare: sed ignorantia melioris conditionis, vel æqualis non impedit propter contrariam rationem.

Adⁱ argumenta. Ad primum, patet secundum istam viam vltimam, quòd seruus non est domini secundum omnia, sed secundum aliqua est sui iuris, ut ad comedendum, bibendum, dormiendum, & breuiter ad quoscumque actus exercendum, propter quos non subtrahuntur domino debita seruitia: igitur cum pro tunc posset vti actu carnali, potest ad illum se obligare, quantum sui iuris est. Quod Philosophus dicit de seruitute illa maledicta, qua seruus est sicut pecus, potest intelligi quòd est domini sui sicut possessio, vel pecunia: non tamen quòd in actibus suis ducatur tantum, & non ducat: quia quantumcumque sit seruus, est tamen homo, & ita liberi arbitrij: ex quo patet magna crudelitas fuisse in prima inductione seruitutis, quia hominem arbitrio liberum, & dominum suorum actuum ad virtuosè agendum, facit quasi brutum, & libero arbitrio non vrentem, nec potentem agere virtuosè.

Ad secundum, non est simile, quia profitens in Religione totaliter se submittit obedientiæ Prælati illius Religionis: & in hoc ex toto subtrahit se à consuetis seruitiis domini sui: non sic contrahens matrimonium, sed solum in aliquibus actibus, qui possunt stare cum hoc, quòd reddat seruitia consueta.

7
Resolutio
De floris

8
Seruus potest contrahere cum libera, & ancilla.

Quid si mittantur iuge ab inuicem.

9
Ad arg. 1.

Ad 2.

10
Conclusio cō-
muni.

Voluntas do-
mini consen-
tienti inter-
pretanda.

Consensum
datū nequit
dominus re-
uocare.

Viri in neces-
sitate subue-
niendum, do-
mino, an vxori?

II
Responsio.

In causa vir-
genti debiti
ius matrimo-
nij præsaret.

Obiectio.

Impugnatur.

Dico ergo quantum ad istum articulum, &c. Hæc conclusio est communis: & patet 29. quæst. 2. per totam, & maxime cap. 1.

Secundo asserit Doctor, si onus matrimonij sit in aliquo repugnans seruituti consuetis, dominus concedens licentiam incundi matrimonij; tacite ipsi remittere videtur illa seruituta consueti, quia nempe dans licentiam incundi matrimonij iuri suo cedit quoad ea, quæ necessarii coniuñcta sunt matrimonio: nam concessio principali, conceditur accessorium, cap. Prudentium, &c. de officio delegati.

Tertio, inde deducit, si obstaculum reddat reuocando concessionem, & impediatur ex toto ab usu matrimonij, vt cum separando, vel implicando operibus, vt nullo modo vacet vxori, vel vendendo in longinquas partes, eum peccare lethaliter, nempe contra iustitiam, in re graui, & in manifestis esset per Ecclesiam corrigendus. Hanc conclusionem esse communionem cenfeo quantum ad hoc quod seruus de voluntate domini contrahens maiorem libertatem acquirit vacandi vxori, quam si eo inuito contraheret. Et hanc distinctionem communiter tam Theologi, quam Canonistæ admittunt. Ex qua resoluitur illa difficultas, quando scilicet vrget vtrumque necessitas ex parte vxoris, & ex parte domini, cui simul nequit à seruo satisfieri, vtri magis debeat obedire?

Respondetur enim ex hac resolutione Doctoris in iis, quæ necessaria sunt coniugio, vt reddere debitum in periculo fornicationis præsentis eum magis obligari vxori, si aliter euitari non possit hoc periculum; quia quoad hoc obligatur iure matrimonij, & non præiudicat domino, qui in hoc consensit dans licentiam contractui; unde sicut si seruus de voluntate domini locaret suas operas alteri, teneretur illas præstare etiam domino reclamante, quando non est res integra, quia in eò casu dominus cessit iuri suo in seruum, quoad eas operas, neque potest reuocare non integra re, consensum datum; sed in proposito res non est integra, quia matrimonium de licentia eius contractum est, & consensus domini validat contractum ex parte sua, quoad necessariò coniuñcta: ergo, &c. Præterea, si dominus donaret seruum integram libertatem, ita vt suo iuri ex toto renuntiaret, non posset postea eum sine culpa reuocare in seruitutem: ergo similiter ea ratione, qua in parte eum relaxauit, non potest ipsi præiudicare; consentiens autem in matrimonium serui, eum relaxauit quoad iura necessaria coniugij, & sine quibus stare non potest: ergo tunc obligatio seruitutis in hoc casu commutatur voluntate domini consentientis in iura matrimonij quoad casus necessarios, qui vrgeant.

Dices dominum consentientem in matrimonium serui, non censeri per hoc relaxare aliqua iura seruitutis.

Contra: quia hoc ipso, quod consentiat in matrimonium serui, tacite consentit, vt seruus vacet illi contractui, & stet eius obligationi in circumstantiis necessariis: nam omnes DD. admittunt aliter se habere ad iura matrimonij seruum consentiente domino contrahentem, &

eo inuito contrahentem: ergo aliquid libertatis acquirit ille ex consensu domini, quod non acquirit hic: nam ille consensus non habet rationem puræ permissionis, sed æquiualeat mandato, aut missioni respectiue ad actum, in quem consentit.

Sed dices: quid si ipse dominus sit in periculo vitæ constitutus, aut in alio simili æquiualentem, cui nequit aliter succurri, nisi per operam præsentem serui?

Dicerem obligari domino iure charitatis, & seruitutis, quinimò si esset liber dimissus titulo gratitudinis, & charitatis: quia non iudico hæc pericula paria esse; quin in potestate vxoris sit continere si velit, & alia media opportuna adhibeat, neque eidem proinde iudico in simili casu extremæ necessitatis alterius vacandum esse, omitendo opera charitatis obligantia hic & nunc, quibus aliter non possit subueniri, neque putarem ius debiti in tali casu obligare in præiudicium charitatis, & debitæ seruitutis, quibus tenetur maritus; sed & vxor etiam tenetur illa non impedire: ergo non exigere debitum, ex quo alterius mors, aut damnum ineuitabile lequitur, nam, vt supra Doctor, ius debiti est præcepti affirmatiui, quod in certis, & determinatis circumstantiis obligat, & non aliter: quarum vna est præcepti maioris concurrentis, & repugnantis: aliàs dicam cum periculo infantis, & vitæ propriæ, aut infirmitatis grauis, obligare ius debiti coniugalis, quod non admittitur. Cum ergo periculum lapsus non sit periculum ineuitabile, quod summoueri non possit alia via, nequit comparari periculo mortis domini, & notabilis damni, cui subuenire tenetur seruus, neque consensus prior domini in matrimonium serui ad casum hunc est extrahendus; cum rationabiliter, eo præuiso, esset inuitus; sed ad relaxationem moderatam, in iis seruituti, quæ maioris lucri sunt, non tamen necessariis, & relaxatio intelligenda venit, cum qua comparatur onus seruitutis, maxime in necessariis, & prout solum important libertatem aliquam vocandi matrimonio, non in eo gradu, quo liberi vacant. Attendendæ ergo sunt circumstantiæ, & prout pondus huius negotij trahit, ei cedendum est, aut necessitas.

Alij reducant resolutionem hanc in anteriori ius, quorum aliqui censent esse seruitutis, alij matrimonij, & pro anteriori iure standum est: quia res cum suo onere transit ad possessorem, cap. Ex literis, &c. de pignoris, &c. qui prior est tempore, potior est iure, de reg. iur. in 6. sed cum vtrumque ius perinde cohæreant, in casu quo hic & nunc repugnant, spectandæ magis sunt circumstantiæ, quam ordo vtriusque iuris: nam si circumstantia adiecta magis determinat materiam in fauorem iuris posterioris, illi fauendum erit.

Seruum non posse vendi in partibus remotis, qui voluntate domini, & consensu contraxit, docet etiam S. Bonaventura in hac dist. in exposit. literæ. Richardus art. 4. quæst. 2. Henriquez lib. 11. de matrimonio, cap. 10. Toletus lib. 7. Summ. cap. 3. Nauarr. in Summam, cap. 2. Syluest. verb. Penitus, quæst. 7. Petrus Ledelma de matrim. q. 52. Angelus verb. Matrimonium 3. impedim. quin etiam

12
Casus.

In casu sub-
ueniri debet
domino.

Consensu do-
mini nõ com-
prehendit ca-
sum.

Speñdæ cir-
cumstantia.

13
Aliorum re-
solutio.

Non posse ser-
uum vendi in
partes remo-
tas, si contra-
xit cum con-
sensu domini.

S. Thomas in hac dist. à fortiori id asserit, q. vnic. art. 2. ad 4. Paludan. quæst. 2. art. 1. conclus. 3. Glossa cap. 1. de coniugio seruorum, verb. Seruicia. Turrecremata cap. finali, 29. quæst. 2. Viguierius lib. instir. cap. 16. impedim. 2. Ludouicus Lopez lib. 1. de contract. cap. 5.

14
Opposita sententia.

Fundamenta huius sententia.

Contrarium huius tenet Sanchez lib. 7. dist. 21. modò vxor possit sequi seruum, quocumque vendetur, quia licet dominus consensit in matrimonium serui, ita vt habeat ius seruus, eo etiam inuito, nè impediatur vsus matrimonij: tamen quando, verbi gratia, vxor est libera, potest, & tenetur sequi seruum maritum, & tunc non impeditur vsus matrimonij à domino. Secùdò, quia seruus, si manumitteretur, posset vbique eligere domicilium, & vxor teneretur eum sequi. Tertio, quia nullum onus imponitur vxori, quod ipsa non assumpsit ducens seruum, & quem teneatur sequi. Et idem asserit de seruo si manumittatur, tenere sequi vxorem ancillam venditam in longinquas partes, si commodè potest: tamen si nequit commodè, aut vxor sequi virum, aut è contra vir vxorem, nequit dominus eos vendere cum impedimento vsus matrimonij, modò ipse consenserit primùm in matrimonium. Iuxta hanc modificationem videtur loqui Doctor: quia intendit eum non remitti posse in partes longinquas, quando impediretur vsus matrimonij, & in hoc sensu loquuntur cæteri Doctores, quia regulariter nequit coniux vendi in partes longinquas, ita vt vxor maritum, aut maritus vxorem commodè sequi possit, quia si libera est, subiicit se periculo seruitutis, & aliis, quæ in longinquis partibus inferri possunt, sicut è ordinariè inferitur aduenis, & seruis. Deinde, vsus matrimonij impediatur, quando non datur recursus ad iudicem, qui difficilis est in aliis partibus, & pluribus iniuriis subiicietur libera, aut liber, quæ præuenire, aut prouidere non potuit, quando matrimonium inuit rebus in priori statu manentibus; quando conditio vtriusque non deterioratur per venditionem serui, tunc facile admittendus est casus. Aduertendum tamen dominum consentientem in matrimonium serui, debere ipsum vendere cum hoc onere, vt possit vacare matrimonio, quamuis pretium eius necessarium sit diminuere, quia nequit seruum aliter vendere, nisi vt ipsum possidet, & salua fiunt ei sua iura, quæ remissa sunt à domino consentiente in matrimonium.

15
Secunda conclusio.

Ratio conclusionis.

e Potest etiam contrahere domino inuito, &c. Patet ex cap. 1. de coniugio seruorum, &c. nec inter seruos debent matrimonia vllatenus prohiberi, & si contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc solvenda, &c. Rationem huius optimam assignat Doctor, quia dominus non habet potestatem in corpus serui, sed in operas eius, neque lex ciuilib, aut Ius Gentium potuit dare illam potestatem; neque seruus ipse ex propria voluntate, quia solus Deus est dominus vitæ, & mortis, animæ, & corporis, & permisit tantùm potestatem vsus corporis in ordine ad matrimonium, quamuis reliquos eius vsus, quantum ad operas subiicit nostræ voluntati. Seruus ergo vendens suam libertatem solùm vendit operas suas, & non corpus secundùm omnem libertatem, quam habet: ergo manet ipsi ius corporis commutandi in ordine ad matrimonium, quod non est pre-

Per seruitutem non acquirunt ius in corpore, sed in operas.

tio æstimabile, nisi vt recepit aliud æquale in ordine ad vsum corporis, quem Deus respectiue ad hunc solùm contractum ei permisit: & hæc commutatio non derogat iuri seruitutis: quia contrahens cum seruo remittit de suo iure, quod aliàs ipsi ex vi contractus competeret, nè præiudicium tertij sequatur, & sic tenet contractus.

Dices ergo de Iure naturæ tenet matrimonium, & eius libertas, quod supra impugnatum est, contra iura seruitutis. 16

Respondetur tenere de Iure speciali naturæ, ratione materiæ, in qua versatur commutatio, cuius dominium nequit plenum cum seruitute transferri, sed in ordine ad certum vsum, & operas; manet autem dominium corporis ex Dei concessione seruo in ordine ad vsum matrimonij tantùm, & sustentationis propriæ, sine præiudicio tamen iuris alterius, quod acquisiuit per inductam seruitutem, quia nequit seruus vacare matrimonio, nisi quoad vsum aliqualem, qui non impedit, aut subtrahit consueta seruitia, vt prædicto capite primo potest, de coniug. seru. vbi decernit Adrianus Pontifex: debita tamen, inquit, & consueta seruitia non minus debent consuetis dominis exhiberi, &c. vbi Glossa: quamuis ergo seruus habeat libertatem inuendi coniugij, non habet libertatem cum detrimento domini ad vsum talis coniugij, sed tantùm quando seruitia consueta non subtrahantur. Doctor autem supra non impugnat conclusionem, sed rationes, quibus probatur, & ipse proinde ex ratione in specie, & à priori probat conclusionem ex natura contractus, seruitutis, & iuris tantùm acquisiti, & quoad secundum in ordine ad operas est, non priuatum seruum omni sua libertate, quam per politicam seruitutem transferre non potest, neque etiam per matrimonium subtrahere iura seruitutis, nisi dominus consenserit in matrimonium: quia ad liberum vsum matrimonij, & cohabitationis potest seruus suum corpus commutare cum detrimento domini, neque dominus præiudicare potest vsui corporis serui in ordine ad matrimonium in necessariis, quia non acquirit plenum dominium corporis eius per seruitutem, ac proinde quoad vsum, cui non est subiectus seruus, est liber, aliàs peccaret contra iustitiam, qui vel in vno, vel in altero subtraheret debitum.

16
Replica.

Solutur.

Explicatur Doctor.

Dices, potest dominus vt seruo non solùm ad seruitia consueta, sed etiam ad extraordinaria. 17

Respondeo seruitia consueta intelligi in præfato textu, illa quæ ex voluntate domini, & iure seruitutis præscribuntur; excluduntur tantùm illa, quæ præiudicant libertati serui, & vsui necessario matrimonij, quia in ordine ad hæc impedienda, ius non acquisiuit dominus in seruum à principio.

f Ex hoc sequitur quòd seruus potest contrahere cum libera, &c. Hunc casum supra resoluius dist. 34. & patet ex titulo de coniugio seruorum, matrimonium esse validum non ignorata conditione. Si ignoratur esse inualidum ex defectu consensus requisiti, & hoc Iure naturæ.

g Sed esto in casu isto contrahant sine, &c. Quæritur an possint contrahentes siue ancilla, & seruus (quando inuito domino, aut non consentiente contrahunt) possint vendi in diuersas partes. 18

Respondet inducendos esse dominos nè id faciant, 19

19
Casus de seruo contrahente inuito domino.

Vendi posse in
longinquas
partes, & di-
strahi ab u-
xore.
Ratio resolu-
tionis.

faciant, cum contractus sit fauorabilis. Sed si
facerent, non apparet quomodo contra iusti-
tiam, supposita seruitute, facerent, quia ex vo-
luntate particulari ipsorum coniugum non ac-
quirunt ius aliquod in præiudicium seruitutis,
& dominorum, quod ante non habuerunt, cum
domini non consenserint: antea autem id licuit
dominis secundum iustitiam: ergo etiam nunc.
Hanc sententiam tenet Cardinalis in cap. 1. de
coniugio seruorum. Almainus in hac dist. quest.
vnica, art. 3. Supplementum Gabriellis quest. 1.
art. 3. dub. 3. conclus. 3. quamuis oppositum pro-
babile etiam sit: Angelus supra citatus, & plu-
res alij quos citauimus, maxime si est necessitas
vendendi, quamuis hæc sententia sit probabi-
lis; tamen quia videtur dura, interpretaretur Do-
ctorem loqui de iustitia politica, & ciuili, quan-
tum ad eam spectat, non esse peccatum sic di-
uendete in partes remotas: quia ratio eius ad-
ducta huc spectat.

Sententia du-
ra.
Explicatur
Dōtor.

20

Non posse sa-
lum vendi.

Cæterum innitendo illi rationi, quam pro se-
cunda conclusionis subiicit, dicendo seruos in-
iustus dominis contrahere posse, quia aliquod ius
sui corporis habent, quo non priuantur per ser-
uitutem, dicendum videtur non posse sic distra-
hi maritum, & uxorem, vt vsus matrimonij fiat
impossibilis simpliciter, quia corpus serui non
subest domino, quantum ad libertatem suffi-
cientem ad matrimonium, ita vt hoc impedire
possit, ita etiam neque quantum ad vsum, qui
ex tali contractu, considerata conditione serui-
li, sequitur: ergo nequit habere ius vendendi
seruum cum impedimento vsus matrimonij con-
tracti, & sicut Ecclesia tenetur, si fideles sunt,
subuenire, non impedimentum statuatur contra-
hendo; ita etiam non impedimentum statuatur
contractu. Imò iudex ciuilibus, & Republica de-
bent subuenire seruis conseruandò eorum iura;
erit ergo contra iustitiam, & charitatem talis
venditio. Contra, inquam, iustitiam ex ratione
allegata Dōctoris; contra charitatem ob peri-
culum spirituale vtriusque coniugis. Accedit
præterea contractum esse fauorabilem: sicut er-
go non potest dominus præiudicare seruo quo-
ad potestatem corporis in ordine ad matrimo-
nium; sic etiam neque præiudicare potest vsui
talis potestatis.

Debere Ecclē-
siam subue-
nire.

21

An maritus
veniente uxore
possit se
vendere in
seruitutem?

*Dubitasur an possit maritus vendere se in serui-
tutem veniente uxore?* Partem affirmatiuam com-
muniùs tenent Dōctores, quos citat Sanchez
lib. 7. dist. 23. Cæterum, saluo meliori iudicio,
videtur mihi præferenda sententia Glossæ, cap.
Perlatum, 29. quest. 2. quam tenet etiam nonster
Angles in flor. 4. 1. part. q. 10. de errore conditionis
artic. 4. Palacios in 4. dispne. 30. Probatur, iura
matrimonij obstant primo, quia ex Apostolo, *Vir
possessorem sui corporis non habet, sed uxor, &c.* quia
contractus ipse consistit in æqualitate, vt per
commutationem sui corporis tantumdem reci-
piat, quando suo iuri non cedit. Secundo, obli-
gatio debiti libera ex primo contractu ei de-
betur; hæc autem nulla ratione compatitur cum
obligatione seruitutis proprie dictæ. Tertio, ne-
quit res alterius, sine proprio eius consensu dis-
poni, aut reddi peioris conditionis, & fructus,
domino inuito, quia hæc esset iniusta vsurpatione
rei alienæ; nequit dominus præiudicare matrimo-
nio inuito in præiudicium contractus, & vxoris,
aut ipsius serui, quamuis in seruitute con-
traxit; ergo neque maritus præiudicare ma-

Obstare iura
matrimonij.

Ex iure libe-
ro debiti.

Ex iniustitia,
& iure actio-
nis, & possessio-
ria.

A simili.

monio contracto, aut coniugi; præiudicaret au-
tem per seruitutem, vt res nota est, quia nequit
duobus dominis seruire; vxor autem per antici-
patum matrimonium acquisiuit seruitutem in
corpus mariti, cui præiudicat seruitus politica,
per quam consuetudina debet domino, ne-
que implere potest eum satisfactione prioris
oneris, & obligationis.

Ius anticipa-
tum.

Quinto, non solum tenetur maritus ad debi-
tum quando petitur, sed etiam tenetur non im-
ponere impedimentum, vnde reddatur inhabi-
lis ad reddendum quoties iuste petitur: ergo
neque seruitutem superinducere. Sexto, quia
tenetur ad cohabitationem thori, & domus, quæ
non patiuntur cum iure seruitutis, quo domino
adhærere tenetur. Septimo, quia sicut nequit
diuortium propria autoritate, & sine causa
facere, aut petere: quia hoc est contra perpe-
tuitatem vinculi, & obligationes ex eo innatas;
seruitus autem in parte diuortium est, quia se-
paratio thori, & cohabitationis, si ita placuerit,
& vtilitas domini exegerit pro maiori tempore.

22
Nequit inha-
bilitate se ad
debitum red-
dendum.
Ius thori, &
cohabitationis.

Effectus diuor-
tium.

Octauo, conditio ignorata, quando annullat
matrimonium, nequit induci ex sola voluntate
alterius, contracto matrimonio; sed seruitus
ignota annullat matrimonium, vt supra visum
est, quia subest fraus, quam non comprehendit
consensus substantialiter, & sic deest ipse con-
sensus, ob notabilem deceptionem in materia
commutata: ergo quæ contraxit cum libero
sciens esse liberum, & nullo modo contractura,
si esset seruus, consensum suum dirigit substan-
tialiter, non solum ad personam; sed etiam ad
conditionem eius: ergo ex vi talis consensus, cui
innititur contractus initus, debetur ei corpus li-
berum ab omni seruitute; sed contractus ille est
irreuocabilis: ergo non potest maritus super-
inducere seruitutem matrimonio inuito, sine ma-
nifesta iniuria vxoris, cum hæc conditio fuerit
substantialis in contractu, & commutatione,
ita vt non solum acquisierit ius per commuta-
tionem in corpus eius; sed etiam in illud, vt erat
liberum ab omni onere seruitutis.

Conditio irri-
tans contra-
ctum nequit
induci.

Præiudicium
partis ex con-
tractu frustra-
to.

Non d, tenetur maritus ad bonum prolis, eiuſ-
que rectam educationem ad prouidendum vxori,
& familie, & consequenter ad assistentiam
necessariam, quæ non conpatitur cum ser-
uitute; accedit nota infamiae, & dispendium ho-
noris, quæ incurrit vxor ingenua, & proles eius,
ex superinducta seruitute, & dari pluribus occa-
sionem hoc modo, vt subterfugiant onera de-
bita matrimonij. Vnde mihi valde durum vi-
detur, quòd maritus vendens se in seruitutem
posset venundari in partes remotas, si vxor eum
commodè sequi tenetur, vt dicit Sanchez, quasi
ipsa teneretur subicere se damnis, & periculis,
quæ in vxorem serui, atque in alienis partibus,
quarum linguam non nouit, etiam viro ipsa re-
nitente in seruum se vendente, vel quasi singu-
lariter vxor commodè posse sic sequi virum, qui non
est casus practicus, sed merè speculatiuus, cum
incommoditas & vxoris, & prolis ex migratio-
ne longinqua sequendi conditionem seruilem
illius, à quo ibi commodum reportare non pos-
sunt, redundare semper videatur.

23
Obligatio
quoad alia
iura matrimo-
nij.

Sententia val-
de dura, &
intolerabilis.

Suppositio in-
congrua, &
nō subsistens.

Pro opposita sententia non adducitur alia ra-
tio, nisi quòd maritus sit caput vxoris, & vtatur
iure suo, & possit vti sine detrimento debiti
coniuugalibus.

24
Obiectio.

Respondeo hanc suppositionem non esse
subsistentem.

Solutio.

subsistentem, nempe non frustrari per seruitutem debitum conjugale, quod ex primo contractu æquale debetur. Dico ergo esse contra iustitiam, & fidem datam, & leges matrimonij, nec refert quòd vir sit caput vxoris, quia id intelligitur quoad ea, quæ communia sunt in gubernatione familiarum, & domus, & secluso iure proprio vxoris. Imò videtur magis consentaneum, ut vir possit vendere vxorem ea inuita in seruitutem, quia sic vteretur re sua, & dominio, quod habet in vxorem, eiusque corpus, quàm quòd se ipsum vendere possit, quia nullum habet dominium in corpus suum in præiudicium vxoris, cuius est corpus viri: nullum ergo ius ipsi fauet, & contra fauet vxori.

quia sic vtitur iure suo, neque ad eò tribuendum est potestati viri in vxorem, ut Sacramento, & debito vxoris detrahatur, cum ex prima institutione Sacramenti, *Vir relinquere debeas patrem, & matrem, &c. & adherere vxori suæ*: ergo si maior hæc sit coniunctio, si filius sub potestate patris constitutus nequeat seipsum vendere patre renitente, minùs potest renitente vxore. Quod autem dicitur sufficere nè ipsi subtrahat debitum conjugale, vel impedimentum ei statuat ob periculum fornicationis, non subsistit: quia ei impedimentum statuit, prout ex vi prioris contractus ei debetur, qui initus est cum libero, acquirendo dominium, & illud transferendo, sine vllò onere, aut impedimento. Amplius etiam dico non ex hoc solo venditione esse contra iustitiam, sed ex aliis etiam causis educationis prolis debitæ, gubernationis, & assistentiæ, alimoniarum, & cohabitationis. Vnde si in casu redderetur impotens post contractum matrimonium, & consummatum, adhuc non posset se vendere renitente vxore: sicut neque separare, aut ingredi Religionem, aut suscipere sacros Ordines, quibus tamen contractus magis fauet, quàm seruituti voluntariæ inductæ, qua posita, redditur inhabilis vxori ad vsum matrimonij, siue debiti, dato quòd sit factus impotens, siue ad alia commoda enumerata, quibus procurandis tenetur.

Sufficiens causa divorij, & negandi debiti.

Imò illam esse sufficientem causam non solum diuortij iudico cum Henriquez lib. 11. de matrimonio. c. 10. & Bartholomæo Ledesma de matrimonio, quæst. 52. & 53. sed etiam negandi debitum conjugale, & cohabitationis, ob violatam fidem primi contractus, & propullandum opprobrium, quod ille contranitente vxore contra iura matrimonij ei debita induxit, nam si potest negare debitum ob causam subtractorum alimentorum sibi & proli, ut plures tenent. Eadem ratio currit in proposito, cum ob iura seruitutis inductæ, ipse se priuat omni possibilitate alendi vxorem, & prolem, cum omnia quæ acquirat, suo domino acquirat, & nihil vxori, sed sibi tantum necessaria ad sustentationem sui.

Obligatio maritali.

25
Replica.
Solutur.

Dices pretium venditæ libertatis posse sufficere vxori ad alimoniam.

Respondeo, si ratio prioris sententiæ subsistat, cum se posse gratis constituere seruum,

h Sed si ancilla credit contrahere, &c. De hoc casu videantur dicta dist. 30. quæst. 1. circa errorem conditionis.

26

i Ad argumentum, patet ex litera, & ex dictis.

Q V E S T I O II.

Vtrum ætas puerilis possit impedire matrimonium?

D. Thom. in addit. quæst. 58. art. 5. & hic quæst. 1. art. 5. D. Bonauent. art. 2. quæst. 1. Richard. art. 6. quæst. 2. Couar. 4. Decret. 2. part. cap. 5. num. 5. gloss. c. Continebatur, v. Proxima, de despons. impub. vbi Innocent. num. 2. Anchar. num. 4. Cordub. num. 3. Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 13. num. 11. Sanchius lib. 7. dispur. 104. a num. 37.

ECUNDO * quæro, Vtrum ætas puerilis possit impedire matrimonium? Quòd non, quia aliquis potest accipere potestatem antequàm possit in vsum: igitur in contractu matrimonij, vbi est datio vsus, & acceptio potestatis, potest aliquis antequàm possit in vsum, & ita puer. Confirmatur, quia ætas puerilis non impedit susceptionem Ordinis; de hoc supra dictum est dist. 25. & tamen ibi recipit potestatem exequendi actum Ordinis, quem pro tunc non potest exequi.

i
Argum. 1.

Contrà, Extrà de frigid. & malef. Quod Sedem. Puer, qui non potest reddere debitum, Ratio opp. non est aptus coniugio.

C O M M E N T A R I V S.

2 S E C U N D O quæro, vtrum ætas; &c. De impotentia puerilis ætatis ad contrahendum agit Magister in calce huius quæstionis, ideò de ea breuiter Doctor hic agit.

i

Fuerum non posse contrahere matrimonium, quia pro presenti est impotens; atas ad contrahendum in masculo, est 14. annorum, in femina 12. sed sapè malitia supplet atatem, c. Puberes, de spons. impub. Vide Sanchezum supra.

2 **R**espondeo ^b, sicut dictum est *suprà dist. 34.* impotentia simpliciter prohibet contrahere: quia datio potestatis coniugij est in isto contractu: & qui non habet potestatem, nihil dat. Ratio ista concludit de pueris pro tempore, pro quo sunt pueri: sed quia illa impotentia non est perpetua, sed expectatur futura potentia ^c; idèd potest nunc promittere potentiam pro tempore futuro, pro quo habebit: & hoc fit in sponsalibus, quia puer potest contrahere sponsalia, non matrimonium. Ratio ^d autem quæ ponitur ibi de defectu intentionis, siue adducatur hoc ad contractum, siue ad matrimonium, nihil est ad *B*, quia antè potest habere discretionem sufficientem ad intentionem debitam, quàm habeat potentiam, quæ debet commutari in isto contractu.

Quere D. Thom. & Ricard. dist. 25. huius, & dist. presentis.

Si ^e quæras tempus pubertatis, regulariter ponitur in masculo tempus quatuordecim annorum, feminae duodecim; sed tamen aliquando malitia supplet ætatem, & complexio præuenit tempus regulare. Et tunc ex quo habet potestatem istam, & discretionem sufficientem ad debitum consensum, potest contrahere: quia habet quod det, & consensum sufficientem, & signa.

Ad argum. Ad argumenta, concedo quòd aliquis potest suscipere potestatem antequàm possit ut illa; sed non potest dare potestatem antequàm habeat illam: in isto autem contractu est datio potestatis.

C O M M E N T A R I V S.

2 **R**espondeo, sicut dictum est *suprà*, &c. Conclusio hæc est communis: patet ex *cap. Quod sedem, &c. de frigidis, & maleficiis, &c.* Probat Doctor ratione, quia sicut impotentia perpetua inhabilitat ad matrimonium, ita etiam impotentia ad tempus in pueris similiter inhabilitat, quia contractus de presenti debet esse datio corporis potentis, aut habilis ad generationem. Videtur ergo reducere hoc impedimentum ad Ius naturale, & diuinum, perinde ac reducit impotentia perpetua, & non ad ius posituum; sicut *infra dist. 42. quæst. unica, §. In specialis autem, &c.* eam comprehendit sub impedimento impotentia.

Esse impedimentum iuris naturalis.

Opposita sententia.

Confirmatur ratio Doctorum, & sententia.

Contrarium docent plures apud Sanchez *lib. 7. disput. 404. quæst. 1. num. 9.* esse impedimentum Iuris Ecclesiastici, & positium. Ratio tamen Doctoris est optima, quia nequit esse materia habilis ad contractum de presenti corpus pueri. Confirmatur, materia apta huic commutationi debet esse capax obligationis de presenti, quam inducit contractus, si absit ignorantia; sed notum est corpus pueri, quando malitia non supplet ætatem, non esse aptam materiam, aut capax obligationis huius contractus: ergo neque ipsius contractus.

3 **D**ices impedimentum temporale non dirimere matrimonium, ut *suprà* visum *dist. 34. quæst. unic.* sed hoc impedimentum pueri est temporale, quod cessat perueniente puero ad pubertatem: ergo valet matrimonium.

Impugnatur. *Impotentia temporalis in adultis non dirimit.* **C**ontrà: Idèd dixi requiri, ut absit ignorantia, quia impedimentum temporale in adultis idèd non dirimit, quia est ignotum, & non præsumitur, & consensus dirigitur ad personam habilem secundum cursum communem, & præsumptionem fundatam in principiis naturæ, & capacitas materiæ stat in opinione, quod suffi-

cit ut contractus inducat obligationem de presenti, & expectetur sublatio impeditenti casualis, quia contractus hic regulatur per ea, quæ communiter accidunt, & non per casuale non perpetuum: & sic non inducit ex lege sua obligationem, quia materia est capax secundum æstimationem fundatam, sed in pueris impedimentum de presenti est notum: ergo contractus, qui est de presenti neque in re, neque in opinione subsistit ad materiam capax contractus, ut de lege naturæ, & diuina inducit obligationem de presenti ipsius contractus: ergo lex ipsa excludit pueros, de quorum impedimento est certa scientia, quamuis non excludat adultos, de quibus nequit esse cognitio, neque præsumi debet ex principiis naturæ.

In pueris aliter dicendum.

4 **C**onfirmatur, contractus matrimonij, & de presenti debet celebrari ut valeat, & in ordine ad finem institutum matrimonij, quæ est propagatio: ergo ubi certum est de presenti finem non posse coniungi cum contractu, sicut est certum in pueris, non ita coniungi posse: nequit ergo fieri contractus de presenti inter pueros coniunctus cum fine suo. ergo etiam neque obligatio connaturalis contractui esse de presenti. Probarur consequentia, quia contractus ex natura sua non suspendit obligationem pro futuro, sed eam inducit de presenti: ergo ad hoc requiritur materia apta in re, aut præsumptione ut verificetur, vel teneat ipse contractus de presenti inducens obligationem. Ac proinde ubi est certum materiam non esse aptam de presenti, nequit contractus de presenti in eadem materia incapaci in re, & æstimatione celebrari, quamuis sit capax contractus de futuro.

Confirmatio. Contractus debet foris finem saluè in opinione.

Dices, eo ipso quo pueri sunt, contrahens cum illis, aut ipsi inter se cedunt iuri suo, nempe petendi

Replicat.

petendi debiti; debitum verò non obligat, nisi quando petitur: ergo potest saluari obligatio de presenti in tali matrimonio; quamuis suspendatur debitum vsque ad tempus idoneum.

5 *Impugnatur. Cessio est iurii acquisiti.*
 Contra, nullus iuri suo cedit, nisi ubi ius ipsum acquiritur: ergo nequit interpretari cessio iuris, sed impedimentum iuris acquirendi de presenti, & consequenter contractus.

Secundò, in cap. *Quod sedem, de frigidis & maleficiatis*, æquiparatur puer, quantum ad impotentiam, & inhabilitatem contrahendi impotentiam perpetuam. Sicut, inquit Pontifex, puer, qui non potest reddere debitum, non est apud coniugio; sic qui impotentes sunt, minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur, &c. Ita Alexander III. Idem etiam cap. *Nobis*, &c. de sponsalibus impuberum, &c. rogatus an qui ante annos nobiles, id est, aptos matrimonio, contrahunt, liceat iis à matrimonio discedere.

6 *In puero non est conjugalis consensus.*
 Respondet, quòd pro eo quòd ante nobiles annos conjugalem consensum non habet, ætatem expectare tenetur, &c. ubi per conjugalem consensum, intelligit illum, qui fit inter aptos matrimonio, seclusa impotentia reddendi debitum; non autem consensum, qui potest esse liber, & ex discretionem, quia illum possunt habere ante discretionem. Vnde postea subiungit, si peruenientes ad annos discretionis, simul esse noluerint ut separentur: Nisi, inquit, carnalis commixtio ante intreruerit, cum inter dum illa tempus anticipare soleat pubertatis, &c. Hæc exceptio est ratione potentie reddendi debiti, quatenus inest ante annos pubertatis: ergo à contratio sensu ideò non sunt capaces consensus matrimonialis ante annos pubertatis, quia sunt impotentes.

Idem etiam cap. *De illis*, &c. eodem, &c. de illis qui in minori ætate disponuntur, respondet, quòd si ita fuerint ætatis proximi, quòd potuerint copula carnali coniungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, si vnus in alium visus fuerit consensisse, &c. & dat rationem, cum in eis ætatem suppleuille malitia videatur, ubi Glossa in illud: *Copula carnalis*, &c. Hoc solum, inquit, consideratur, ut possint conjugali vinculo sociari, &c. Malitia autem hic intelligitur ipsa coniunctio carnalis, ut ibidem Glossa; & ita tenet Hostiensis cap. *Puberes*, eod. Cardinalis, Præposit. Henricus, Anchar. Ioan. Andreas cap. *Coniuebatur*, &c. eodem, &c. & alij plures Canonistæ; quamuis alibi intelligatur prudentia; nullitas ergo matrimonij reducitur in impotentiam pueri, quæ si absit ante annos pubertatis validè contrahet, quod supponitur cap. *Attestationes*, & cap. *Ex literis*, eod.

7 *Malitia quòdo supplet ætatem matrimonium vallet.*
 Confirmatur cap. *Puberes*, eodem: certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare iam potest, & puerpere sunt, quæ in annis puerilibus parium, &c. vnde colligitur Canones Ecclesiæ in hac materia de sponsalibus impuberum non esse Constitutiones, sed declarationes Iuris naturalis, quatenus matrimonium requirit materiam capacem huius obligationis de presenti, ut dicit Doctor; ex cuius defectu Ecclesia declarat matrimonium esse nullum in pueris, nisi malitia, & pubertas præuenierit ætatem, & supponatur potentia ad generandum.

Tertiò, quia vel ex defectu consensus requisiti, vel ex defectu potentie pueri sunt inhabiles ad matrimonium, quorum vtrumque perinde dirimit matrimonium ex diuina, & natu-

rali institutione, non ex defectu consensus, etiam præsumpti ab Ecclesia, quia qui potest habere discretionem, & consensum idoneum ad sponsalia, potest etiam habere consentium ad matrimonium sufficientem, perinde est quantum ad libertatem, & discretionem requisitam, ut contractus sit de presenti, aut futuro: sed sponsalia possunt contrahi ante annos pubertatis, non ita matrimonium, nisi pubertas præueniat annos, & tunc matrimonium est validum: ergo solum ex defectu pubertatis pueri sunt incapaces matrimonij, & ideò anni nobiles dicuntur anni pubertatis, quia hæc iure diuino, & naturali exigitur ad contractum matrimonij: vnde in cap. *Quod autem*, 27. quæst. 2. & 33. quæst. 1. nubere pro copula sumitur.

Ex his patet ad fundamenta oppositæ sententia.

Obiiciunt enim primò illud quòd est supra impugnatum, nempe impotentiam temporariam non dirimere matrimonium; sed talis est in pueris: ergo, &c.

Respondetur, quando est nota, & certa, nego: quando ignota, & præsumitur potentia in opinione, concedo: pueri autem impotentia est per se nota, eamque Pontifex supra com: at impotentia frigidi, & maleficiati perpetua, quantum ad inhabilitatem, & incapacitatem contractus de presenti: si non placet hæc responsio, sequere aliam proximam.

Obiiciunt secundò, impotentia, quæ dirimit matrimonium, debet esse talis, ut naturá, aut arte nequeat superari, sed tantum per miraculum; at impotentia pueri potest superari, quia ipsi naturæ, & temporari cedit: ergo.

Respondetur maiorem intelligi, quando impotentia præsumitur non esse, dum contrahitur, quia tunc consensus subsistit ad materiam capacem, & in re ipsa quantum est ex principiis eius intrinsecis, licet casualiter, & per accidens impediatur, & etiam in opinione. Sed aliud est de pueris, qui inhabiles sunt, non solum casualiter, & per accidens, sed etiam ex principiis intrinsecis, & causis vniuersalibus, atque id notum est, lex autem matrimonij respicit ea, quæ ordinariò accidunt, non autem quæ casualiter ex dispositione accidentali. Vnde aliud est considerare potentiam generatiuam, ut conceditur à natura in principiis proximis; aliud verò ut tantum conceditur in principiis remotis: pueris tantum conceditur in principiis remotis, & non in proximis; adultis verò, quibus inest impedimentum ad tempus, conceditur in principiis proximis, & vsus tantum impeditur quoad tempus; ideò sunt materia capax huius commutationis, quia impotentia eorum est tantum secundum quid, & superabilis; pueri autem, quibus non est concessa potentia generatiua in principiis proximis, sunt incapaces simpliciter, & impotentes negatiuè, quia nunquam receperunt potentiam generandi in causis proximis, neque eius erant capaces: materia autem huius commutationis est corpus potens, saltem potentia proxima in causis, quamuis per accidens impediatur quoad tempus ab vsu: ideòque qui simpliciter sunt potentes, & secundum quid tantum impotentes, capaces sunt obligationis, quod nequit dici de pueris, quia licet habituri sunt potentiam: tamen quia eam nunquam habuerunt, neque iam habent in causis proximis,

8

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

9 *Solutio.*

Impotentia pueri per causas naturales, & vniuersales.

Impotentia per accidens, & temporaria.

Impotentia negatiua.

idèd nequeunt dici potentes simpliciter, *cap. Ergo fraternitatis tue, &c. de frigidis & maleficiatis, &c.* ubi discernitur perpetua impotentia illa, quæ neque natura, neque arte auferri potest, & ex contrario sensu illam esse temporalem non dirimentem, quæ auferri potest, intelligitur tantùm respectiue ad adultos, & non ad pueros, qui vel lege naturali, vt nos dicimus, vel Ecclesiastica, vt alij volunt, ad matrimonium sunt inhabiles: non ergo comprehenduntur in illo titulo: disparitatem autem assignauimus inter ipsos, & adultos impeditos casualiter ab vsu potentia, & tantùm ad tempus. Et sic infantes ex eo præcisè, quòd recipiunt intellectum & voluntatem, & consequenter potentiam remotam consensus, non rectè per hoc dicuntur habere potentiam consentiendi requisitam ad contractum; ita etiam neque materia contractus, quæ debet esse corpus capax obligationis, & idoneum generationi, potest dici materia sufficiens per potentiam in causis remotis.

Pueri non apprehenduntur in illo Canone citato.

IO
*Tertia obiectio.
Responsio.*

Obiiciunt tertio, quia qui non est soluendo, potest recipere obligationem soluendi pro futuro: ergo etiam puer.

Respondetur negando consequentiam, & paritatem: quia hîc ex vi contractus matrimonialis requiritur vt sit potens soluere de præsentia, quia obligatio, quam incurrit, est pro præsentia, vt patet ex dictis: neque suspenditur obligatio pro futuro, licet possit non reddi debitum pro præsentia ex consensu partium, aut impedimento legis; non tamen ex incapacitate de præsentia inducitur suspensio pro futuro, quia quando contractus est nullus ex defectu materia, de qua agimus, non inducitur ius, quod suspendi posset quoad vsum manente obligatione. Hinc reiciuntur corollaria quæ deducit Sanchez, nempe Pontificem posse dispensare, vt pueri ante pubertatem contraherent, aut infideles sic contrahentes inire verum matrimonium, quia legibus Ecclesiæ non tenentur, aut etiam Episcopos in hoc impedimento posse dispensare ex causa.

II
Pueri contrahere possunt sponsalia.

c *Ideo potest nunc promittere potentiam pro tempore futuro, &c.* Hoc patet ex titulo de sponsalibus impuberum, quia etiam matrimonium initum per verba de præsentia inter impuberes, aliqui dicunt potestate Iuris habere vim sponsalium, vt Glossa in *cap. A nobis*; quia Iura volunt, vt is contractus, qui in vsu est, valeat, non valet vt matrimonialis ex defectu ætatis: valere ergo tantùm potest vt sponsalitiis. Sed probabile etiam est non esse sponsalitiis: quia nisi con-

firment matrimonium, quando perueniunt ad legitimam ætatem Canones permittunt vt ad alia vota transeant liberè altero resiliente, quæ permissio locum non haberet, si matrimonium præcedens haberet vim sponsaliorum. Deinde, non ininùs requiritur consensus ad sponsalia, quàm ad matrimonium; ad matrimonium autem de præsentia requiritur, & non extenditur talis consensus ad futurum; neque Iura videntur eam potestatem habere, vel saltem exercere in præiudicium consensus liberi; & requisiti, neque trahere consensum illum de præsentia, vt fiat consensus sponsalitiis, & vim habeat consensus de futuro, & si haberet, Ecclesia non facilliter permitteret, reclamante parte, rescissionem contractus. Pro priori sententia facit *cap. fin. de sponsal. impuberum.*

Contractum de præsentia inter impuberes non esse sponsalitiis.

12
Ratio aliorum improbat.

d *Ratio autem que ibi ponitur, &c.* Hic breuiter tangit fundamentum aliorum, qui putant matrimonium impuberum esse nullum ex defectu consensus, & discretionis ante pubertatem; improbat autem ex eo, quòd priùs habere possit discretionem sufficientem ad matrimonij intentionem, quàm sit materia capax in ipso, id est, potentia proxima generandi.

Obiicit capitulum finale iam citatum, in quo ponderatur an puella contrahens proxima pubertati, habuerit prudentiam, quæ suppleret ætatem? & *cap. Continuebatur, &c. eodem, &c.* ponderat puellam, vt proxima erat pubertati: ergo ad consensum matrimonialem requiritur discretio maior, ex cuius defectu non possit esse consensus.

Obiectio.

Respondetur ante annos pubertatis sufficientem discretionem habere posse, quo discernat obligationem, & finem contractus, & hanc sufficere ad consensum, quamuis nondum insit pubertas: in primo autem loco citato *ex cap. finali, per prudentiam, in muliere* intelligitur ipsa pubertas, seu concupiscentia, vt dicit Glossa carnalis, quia in sceminis illo modo loquendi honesto explicatur, & præsumitur ex maturitate, & discretionem. In viris appellatur malitia. Ad secundum locum *per proximationem pubertatis*, comprehenditur acceleratio eius, & capacitas matrimonij, vt requiritur in puella, aut eius præsumptio.

Solutio.

e *Si quæras tempus pubertatis, &c.* Hoc tempus præscriptum est Iure ciuili, & etiam Canonico, *cap. Puberes, cap. Continuebatur, cap. Ex literis, cap. Attestationes, &c. de sponsalibus impuberum, &c.* quando malitia non supplet ætatem. Cætera patent ex litera.

13
Tempus pubertatis.

DISTINCTIO XXXVII.

In quibus Ordinibus possit contrahi matrimonium, & in quibus non?

A
Dist. 32. c. Seriatim.

VNT igitur quidam Ordines, in quibus nullatenus potest contrahi coniugium, & si intercesserit copula, fit diuortium: vt Sacerdotium, Diaconatus, & Subdiaconatus. In aliis verò permittitur sortiri coniugium, nisi Religionis habitum sumpserint, vel continentia

continentiæ votum fecerint. Vnde Leo Papa Clericos, Lectores, Ostiarios, Exorcistas, Acolytos, si extra votum, & habitum inveniuntur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem Ecclesia Romana permittit, non viduam, vel repudiatam: quia deinceps, nec ad Subdiaconatum prouchi poterunt, nec laicus vxorem fortitus, nisi virginem, vel bigamus ad clericatum. Item, ex Carthaginensi Concilio, placuit Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint, etiam ab Ecclesiastico remoueantur officio. Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. Item, Leo Papa, Lex continentiae eadem est ministris altaris; quæ Episcopis, & Presbyteris: qui cum essent laici, vel lectores, licitè vxores ducere potuerunt; sed cum ad prædictos perueniunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Item, in sexta Synodo, Si quis eorum, qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari, hoc ante Ordinem Subdiaconatus faciat. Item, Calixtus Papa, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, Monachis, concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdiximus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi: & personas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta sanctorum Canonum definitionem iudicamus. Item, Gregorius, [Nullum facere Subdiaconum Episcopi præsumant, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.] Item, Innocentius, [Decernimus, vt hi qui in Ordine Subdiaconatus, & supra, vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque beneficio Ecclesiastico careant; cum enim ipsi templum, & vasa domini, sacrarium Spiritus sancti debeant esse, & dici, indignum est eos cubilibus, & immunditiis deseruire.]

Ex Carthaginen. Concil. V. cap. 3. ibid. c. Placuit.

Epist. 92. que est ad Rusi. Narbon. Episc. c. 3. & dist. 31. c. Lex continentiae.

Dist. 32. c. Si quis.

Dist. 27. c. Presbyteris.

Greg. lib. 1. Reg. c. 42. Dist. 28. c. Nullum.

Innocentius Papa 2. dist. 28. c. Decernimus.

De interfecto-ribus suarum coniugum.

HIs adiiciendum est de occisoribus suarum coniugum, de quibus Nicolaus Papa scribit Radulpho Bituricensi Archiepiscopo, [Interfectores suarum coniugum sine iudicio (cum non addis adulterarum, vel aliquid huiusmodi) quid aliud habendi sunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiam redigendi, quibus penitus denegatur coniugium.] Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio, aut alio huiusmodi vxores suas interficere: sed Ecclesiastica disciplina spiritali gladio, non crimosos ferire materiali iubet. Vnde idem Nicolaus, [Inter hæc vestra sanctitas addere studuit, si cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito eius secundum mundanam legem interficere liceat? Sed sancta Dei Ecclesia nunquam mundanis constringitur legibus, gladium non habet nisi spirituale.] Item, Pius Papa, [Quicumque propriam vxorem absque lege, & sine causa interfecerit, aliamque duxerit, armis depositis publicam agat pœnitentiam: & si contumax extiterit, anathematizetur vsquequo consentiat.]

B

33. quest. 2. Interfectores.

Ibid. c. Inter hæc.

33. quest. 2. Quicumque.

Q V Æ S T I O V N I C A.

Vtrum Sacramentum Ordinis impediatur matrimonium?

D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 11. & hic q. 1. art. 1. D. Bonavent. art. 1. q. 1. Richard. art. 1. q. 1. Durand. q. 4. Henr. quodl. 5. q. 38. Bellarminus lib. de memb. Eccles. c. 18. Sanchius late lib. 7. de matrimon. disput. 27. & tribus seqq.

1
Argum. 1.

IRCA^a istam trigessimam septimam distinctionem quæro: Vtrum Sacramentum Ordinis impediatur matrimonium? Quod non. 1. Timoth. 3. *Vnius uxoris vir.* dicitur de Episcopo.

Argum. 2.

Item, dist. 31. *Aliter.* Sacerdotes Græcorum copulantur matrimonio: & tamen habent eundem Ordinem sacrum, quem habent Latini.

Argum. 3.

Præterea, non magis opponitur Ordo, & matrimonium, quam è conuerso: sed coniugatus potest recipere Ordinem sacrum: igitur, & è conuerso. Minor apparet, si coniugatus in minoribus Ordinibus recipiat postea Ordines sacros, verè recipit, si sit intentio conferentis, & suscipientis.

Ratio ad opp.

Contrà, dist. 32. *Placuit Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos secundum priora instituta abstinere ab uxoribus*, id est, non contrahere, vt dicit. ibi Gloss. Item, dist. 37. *Presbyteris.* Item, dist. 28. *Nullum facere Diaconum Episcopi presument, nisi qui se castum promiserit.*

C O M M E N T A R I V S.

Ordinis im
pedimentum.

CIrca trigessimam septimam distinctionem, &c. In hac distinctione agitur de impedimento Ordinis, quam vnica quæstione absoluit Doctor. Primò, præmittit conclusionem. Secundò, eius subiungit rationem.

S C H O L I V M.

Revert modum dicendi aliorum, scilicet ideò Ordinem illegitimare simpliciter ad matrimonium, quia habet annexum votum castitatis, quia potest ibi non esse votum tale, sed oppositum ei, & si dicas esse ei annexum ex præcepto Ecclesie, non sufficit, quia contra id factum teneret.

2
D. Bonav.
hic artic. 1.
q. 2.

HIC^b est conclusio certa. Dicitur enim quòd non licet contrahere; quia persona suscipiens sacrum Ordinem, efficitur illegitima simpliciter ad contrahendum matrimonium: & hoc vel per Ecclesiam, vel immediatè à Christo, licèt hoc non legatur in Scriptura. Sed secundum non videtur probabile, quia in primitiua Ecclesia non tenebatur, nisi fortè dicas, quòd nunquam licuit post susceptionem sacri Ordinis contrahere matrimonium, licèt liceret aliquando vti matrimonio iam contracto, sicut nunc apud Græcos.

Sed^c quæ ratio huius illegitimationis? Viderur aliquibus quòd propter votum annexum sacro Ordini: qualiter autem illud votum illegitimet, dicitur *distinct. sequenti.*

3
Richard.
presenti di-
stinct. art. 1.
7. 1. D. Th.
ibid. art. 1.
q. 3.

Sed contrà, aut votum illud est sic annexum, quod suscipiens vouet: aut est tantum ex præcepto Ecclesie quasi annexum, quia tenetur ita seruire, ac si voueret. Primò non, quia nullus vouens vouet nolitum: sed iste suscipiens Ordinem sacrum explicitè habet in voluntate non continere: igitur possibile est, quòd ipse non vouet continentiam. Si dicas, quòd vouet in facto, quod facit in suscipiendo Ordinem sacrum, quia antiqui Patres Latini vouerunt, & iste suscipit simile signum. Contrà, nullus tenetur ex voto ad votum factum ab alio, maximè si habet votum contrarium. Præterea, Orientales suscipiunt idem signum, & tamen sine voluntate castitatis.

Si secundo modo, igitur contrahens simpliciter contrahit. Probatur Extrà de matrimon. contract. contra interdi. Eccles. cap. Ex literis. *Licèt contra interdictum Ecclesie transire ad secunda vota non debuerit, non est tamen conueniens, vt ob hoc Sacramentum coniugij dissoluatur: aliqua tamen penitentia debet eis imponi, quia contra prohibitionem Ecclesie hoc fecerunt:* igitur si votum continentie est annexum Ordini sacro solum ex præcepto

cepto Ecclesiæ: sequitur quòd non simpliciter illegitimat ad contrahendum: vniuersaliter enim in Iure statutum prohibens hoc fieri, non illegitimat: sed oportet quòd contineat talem sententiam, quòd si contractum fuerit, dirimatur, vel si copulati fuerint, non sunt aliquo modo tolerandi.

Lex prohibens nõ irritat contractum.

COMMENTARIUS.

Hic est conclusio certa, &c. Conclusio est Ordinem sacrum inhabitare, vel inducere impedimentum dirimens matrimonium, nec licere in sacris Ordinibus existeri vxorem ducere, vt primò ergo veritatem fidei propugnemus, plures, & antiqui & moderni hæretici improbant continentiam sacrorum hominum. Nicolaus Antiochenus vnus ex septem Diaconis electis ab Apostolis, teste Irenæo lib. 1. cap. 27. Epiphano hæres. 25. Clem. Alexandrino lib. 3. Stromatum. Aug. hæres. 5. Vigilantiani Episcopi, vt ait Hieronymus contra Vigilantium, VVitelesus in serm. in vigilia Natiuitatis Beati Ioannis Baptistæ, & in Pastoralis, cap. 29. Lutherus, & alij eius sectatores.

Hæreses contra continentiam sacrorum hominum.

Veritas fidei ex Concilijs.

Contrarium huius erroris definitur in Trident. sess. 24. can. 9. & 25. Apostolorum, in Ancyrano canon. 1. Neocæsariensi can. 1. Nicæno can. 3. ex Græco translato, in translatione ex Arabia can. 78. Eliberino cap. 33. Romano cap. 3. Arelatenf. II. cap. 2. & 3. Idem definit Carthaginens. II. cap. 2. III. cap. 17. & 19. IV. cap. 3. Toletan. I. cap. 1. & 4. Africanum I. cap. 21. Andegauens. apud Baronium anno 453. Turonens. I. cap. 1. 2. 6. Aurelianens. II. cap. 8. Auernens. cap. 12. Aurelianens. III. cap. 2. & 7. IV. cap. 17. V. cap. 4. Turonens. II. cap. 10. Matifonens. cap. 11. Lugdunens. II. cap. 1, Toletanum III. cap. 1. Hispanens. I. cap. 3. Toletanum IV. cap. 20. & 26. Toletanum VIII. cap. 4. Cabilonens. I. cap. 3. Moguntinum cap. 10. Rhemens. cap. 22. Aquisgranens. cap. 6. & 9. Vormatiens. cap. 9. & 11. Lateranens. sess. 9. Omnia hæc Concilia statuunt continentiam virorum sacrorum, vel declarant, vel puniunt, & reproband contrarium.

2 Probatur ex Decretis Pontificum.

In secunda classe succedunt Pontifices Romani pro eadem veritate. Clemens Romanus epist. 2. & lib. 6. Constit. Apostolicarum, cap. 17. Calixtus apud Gratian. disp. 27. cap. Presbyteris. Syriacus epist. ad Hymerium Tarraconens. cap. 7. & epist. 4. ad Episcopos Africa, &c. Innoc. I. epist. 1. cap. 9. & epist. 4. Sixtus III. de castitate. Leo I. epist. 84. cap. 4. epist. 92. cap. 3. Gregorius Magnus lib. 1. Epistolarum, epist. 42. lib. 3. epist. 34. lib. 8. epist. 40. ad Augustinum Anglia Episcopum, cap. 2. Zacharias Papa epist. ad Bonifacium prima. Stephanus III. apud Gratianum, d. 31. c. Aliter, &c. Eugenius I. in sua epistola, cap. 2. Nicolaus I. in epistola ad Adonem Viennens. Episcopum, & habetur d. 32. De illo clerico, &c. Ad consulta Bulgaria, cap. 70. Leo IX. apud Gratianum, d. 31. & d. 32. Nicolaus II. ad omnes Episcopos Catholicos. Alexander II. & habetur d. St. c. 16. & 17. idem Extrà cap. 1. de clericis coniugatis, & sequentibus, vsque ad 5. Gregorius VII. lib. 2. Epistolarum, epist. 25. epist. 62. 67. & lib. 4. epist. 10. Urbanus II. epist. 22. Alexander III. ad Salernitanum Episcopum. Innocentius III. cap. 5. eodem.

3 Probatur ex Patribus.

Tertia classis est Patrum, ex Græcis, Origen. lib. 8. contra Celsum in Leuiticum, homil. 4. in Numer. homil. 23. Basilius Magnus in cap. 3. Isaia, & epist. 17. epist. 1. ad Amphiloichium, can. 3. Cyrillus Scoti oper. Tom. IX.

Ierolimitanus catechesi 4. & 12. Epiphanius hæres. 19. her. 79. & in compendio Doctrina fidei. Chryostom. homil. 33. in Genes. & homil. 2. in Iob, canon. 6. in Trullo, & can. 12. & 48. Ambrosius epist. 82. ad Vercellensem Ecclesiam in cap. 3. prioris, ad Timoth. lib. 3. officiorum, cap. 50. Hieronymus contra Vigilantium, c. 10. contra Iovinianum, c. 14. & 19. & lib. 1. Apologie ad Pammachium, cap. 2. & ad cap. 1. Epistola ad Titum. Augustinus de aduerbinis coniugis, lib. 2. cap. 20. Primalius ad cap. 5. prioris ad Timotheum. Ilidorus de officijs Ecclesiast. lib. 2. cap. 10. Beda ad cap. 1. Luca, & lib. 3. de Tabernaculo, & vasis, &c. cap. 9. & vt breuior sim, posteriores omnes, qui sequentes instituta Patrum, exemplum Apostolorum, veritatem hanc fidei propugnant; de qua latè noster Medina, & alij, quos citat Scholiales, & controuersiarum scriptores huius temporis, & consuetudine patet vniuersalis Ecclesiæ; & postea videbitur, nam licet Ecclesia Græca consuetudinem habuerit promouendi ad sacros Ordines etiam coniugatos, & cum facultate vrendi matrimonio primùm iniro; tamen promouendo cælibes, maxime qui non protestabatur se non velle continere, cogebat ad continentiam, vt patet ex Concilio Ancyrano canon. 10. vbi qui Diaconi ordinabantur, si protestationem mittebant se non posse continere, eis permittebatur coniugium: si autem non profitebantur hoc, vel tacebant, etiam cogebantur ad continentiam; habetur apud Gratianum, d. 28. cap. Diaconi.

Cælibatus virorum sacrorum apud Orientales.

Controvertia est, an Iure diuino, aut Ecclesiastico sit continentia virorum sacrorum induta. Ioannes Maior in 4. dist. 24. quæst. 2. docet esse Iuris diuini. Baffolis probabilem docet in 4. dist. 37. & Sotus ibid. Cum Maiore sentit Franciscus Turrianus pro Canonibus Apostolorum, cap. 1. VValdenf. de Sacram. cap. 128. & 129. de Sacramentalibus, c. 66. Limitant hanc conclusionem noster Medina de sacrorum hominum continentia, cap. 7. lib. 2. & Cliçouzus lib. de consuetudine Sacerdotum, c. 4. vt scilicet Iure diuino non possit sacris institutis inire matrimonium, sed ante matrimonium iniro posse vti.

4 Quo Iure inducitur est continentia virorum sacrorum? Prima sententia esse Iuris diuini. Libertati:

Secunda sententia est communis, nempe Iure Ecclesiastico, & non diuino hanc continentiam præscribi; quam tenet Doctor asserens contrarium non esse probabile: Nisi fortè, inquit, dicas quòd nunquam licuit post suspensionem sacri Ordinis contrahere matrimonium, licet liceret aliquando vti matrimonio iam contracto, sicut nunc apud Græcos. Videantur Theologi in hac distinct. & dist. 24.

Esse Iuris Ecclesiastici.

Probat autem Doctor hanc conclusionem communem ex consuetudine primitiuæ Ecclesiæ, & Græcorum, quam supponit ex 1. ad Timoth. 3. & ad Tit. 1. & hanc videtur insinuate Tridentinum sess. 24. can. 9. Si quis, inquit, dixerit clericis in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contrastrisque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, anathema sit, &c. vbi totam inhibitionem refert in legem

5 Probatio.

Trident.

Ecclesiasticam quoad Ordines sacros, ad votum solemne quoad regulares. Idem patet *ex can. 10. Ancyran. I. Concilij. Epiphanius hares. 59. idem supponit, ubi primò dicit bigamos repelli ab Ecclesia, nè ordinentur, & subdit de continentia ordinatorum in Episcopum, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum: Sed adhuc, inquit, viventem, & liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit. Sed qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum, maxime sinceri sunt Canones Ecclesiastici, &c. vide sequentia. Et vt alia plura omitamus ex iis quæ citata sunt contra hæreticos, conclusionem docet Innocentius II. *cap. Cum olim, &c. de clericis coniugatis, & Clemens III. cap. Quæsum, &c. de pœnitentijs, & remiss. Stephanus Papa cap. Aliter, 31. distinkt. Concilium II. Carthaginense hoc refert ad Apostolorum doctrinam, & ad antiquitatem. Agathense, & Toletanum II. Aurelianense III. & IV. Toletanum III. locis citatis suprâ, hanc continentiam referunt ad Canones, non ad Ius diuinum: originem autem sumpsit ab Apostolis, vt patet *ex canon. Apostolico, 23. aliàs 27. & patet etiam ex Clemente Roman. lib. 6. Constit. cap. 17.***

Epiphanius.
Consuetudo
Oriensis.

6
Origo, &
causa inha-
bilitatis.

Prima senten-
tia, docet esse
ex voto anne-
xo Ordini.

Impugnatio.

Simplex pro-
hibitio nõ ir-
ritat factum.

7
Confirmatio
ex antiquis
Canonibus.

c *Sed qua ratio huius illegitimationis, &c. Hæc tangit contouersiam, an hæc inhabilitas proueniat ex vi voti coniuncti cum Ordine, an verò ex statuto Ecclesiæ inhabilitantis existentem in sacris Ordinibus ad matrimonium. Prima sententia docet ex vi voti annexi sacro Ordini matrimonium esse nullum postea in initium; quam sequitur D. Thomas, & Richardus in præfenti distinctione; quos sequitur Sanchez cum pluribus alijs, quos citat *lib. 7. distinkt. 27. quæst. 2.**

Hanc sententiam impugnat Doctor, primò, quia illud votum, ex eo quòd emittatur à suscipiente, habet illum effectum, vel quia ex præcepto Ecclesiæ est coniunctum Ordini sacro. Non primum, quia sic ordinatus, & nolens continere, non esset inhabilis ad matrimonium. Non secundum, quia licet Ecclesia simpliciter prohiberet matrimonium existenti in sacro Ordine, non inde irritatur matrimonium, quia non omnis prohibitio irritat factum, vt probat *Extra de matrimonio contract. contra interdictionem, &c. ex eo ergo quòd Ecclesia adiunxit Ordini sacro illam prohibitionem ineundi matrimonij, non ideo matrimonium est nullum, nisi inhabilitauerit personam simul.*

Confirmatur hæc ratio Doctoris, quia licet continetia fuerit adiuncta Ordini sacro in principio, saltem in Ecclesia Latina, & etiam in Græca (modò promotum non præmitteret primùm protestationem, se non seruaturum continentiam) matrimonium superinductum non erat irritum Iure Ecclesiastico, aut Canonu: ergo non ex voto continentie adiuncto Ordini sacro fit impedimentum dirimens. Probatur antecessens ex Concil. X. Ancyran, in quo Diacono incuncti matrimonium, & aliàs ex vi Ordinis obligato ad continentiam, imponitur pœna depositionis ab Ordine tantum, & non indicitur separatio. Canon 78. Niceni ex lingua Arabica translatus eis communionem laicam permittit, & perinde eã statuit Canon Ancyran. Aurelianense I V. depositionem perpetuam indicit talibus, concedit tamen communionem. Toletan. I. *cap. 4. ordinat vt Subdiaconus vxorem ducens*

mortua priore amoueatür ab ordine Subdiaconatus, & seruiat tantum in inferioribus.

Responderi possit ad hoc ob bigamiam remoueri, sed non refert, quia non indicitur separatio; ac proinde matrimonium cum secunda non irritatur, sed permittitur, sicut ipse Subdiaconus in inferioribus Ordinibus seruite, quibus non indicetur continentia. Concilium II. Aurelianense: *Si quis Diaconus, inquit, in captiuitate redactus, uxori fuerit copulatus, reuersus ab officij ministerio remouendus est, cui sufficere debet pro altus sui leuitate, impleta pœnitentia, pro satisfactione communio, &c.*

Responso reij-
citur.

Ex his Canonibus, in quibus vel datur communio laica, vel permittitur in inferiori Ordine ministerium, cui Ordini non est coniuncta continentia, videtur sequi intentum, quòd simpliciter ex præcepto Ecclesiæ pro statu illorum temporum non fuerit Ordo impedimentum dirimens matrimonium; ergo rectè sequitur quòd non ex præcepto Ecclesiæ, quo præscripsit continentiam in sacris Ordinibus, habeat Ordo vt sit impedimentum dirimens. Toletanum etiam V I I. *cap. 6. cum aliqui Subdiaconi contrahebant matrimonia post ordinationem, allegantes ignorantiam obligationis, quia in sua ordinatione non recipiebant benedictionem ab Episcopo, inde se à lege exemptos prætexentes; statuit, inquam, vt deinceps tribueretur benedictio ordinandis, nè talis excusatio obtineret, nihil durius statuendo in promotos, & coniunctos.*

8

Confirmatur secundò, quia eadem pœna Canonum complectitur vtentes primo matrimonio, superstitie adhuc vxore, & ineuntes matrimonium post ordinationem. Hæc autem pœna fuit depositionis: ergo perinde prohibitio hæc se habuit ad vtrumque casum; sed si matrimonium sequens ordinationem fuerit irritum, dispari pœna ordinandum erat, quia maius hoc crimen, quia fornicationis, quam seuerius Canones puniebant in personis sacris, quam commixtionem cum propria vxore, vt patet ex Concilio Neocæsariensi *cap. 1. Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri debet, & ad pœnitentiam redigi, &c. ergo minùs peccatum, & pœna erat in Presbytero ducente vxorem, quam fornicante; hoc autem ideo, quia matrimonium non fuit irritum, quamuis illicitum: si enim esset irritum, peccatum esset fornicationis, & non vsus matrimonij.*

Secunda con-
firmatio.

His suppositis probatur maior ex Elibertino *can. 33. ubi depositio ab honore clericatus imponitur clerico in sacris repetenti vsus prioris coniugij. Idem decernit can. 1. Ancyran. can. 30. Carthaginensis V. Toletani I. canon 2. Arausiacani I. can. 23. Turonensis I. can. 2. Agathensis cap. 9. Auernensis cap. 12. Aurelianens. I V. cap. 19. & Aurelianense V. cap. 4. & reliqua posteriora idem decernunt. Alia pœna non imponebatur ducentibus vxorem post ordinationem, vt facile ex dictis apparet: ergo eadem lege censuebantur tam hi, quam illi; ac proinde fuit tantum simplex prohibitio non irritans factum, & non inhabilitatio personæ in gradu illo Ordinis, seu ratione eius ad matrimonium: ergo hæc habitatio referri debet ad alia Decreta posteriora, per quæ inhabilitatur per Ecclesiam talis persona*

9

Pœna uten-
tium mat-
rimonio ante
ordinationem
contracta.

Inhabilitas
per posteriora
Decreta sun-
citur.

persona ad matrimonium, non verò ad legem illam præcisè, qua continentia indicabatur, & quæ pariformiter se extendebat ad matrimonij contracti vsum, & contrahendi sine villo discrimine in forma præcepti, aut pœnæ adiunctæ.

IO
Tertia confirmatio.
Calixtus.
Confirmatur tertio, quamvis fortè in obseruantia particulari Ecclesiæ Romanæ huiusmodi matrimonia erant irrita; tamen hanc legem non receperunt vniuersaliter in Occidente, vt patet ex dictis. Dixi in obseruantia particulari Ecclesiæ Romanæ, quia sic statuere videtur Calixtus, & habetur apud Gratianum dist. 27. *Presbyteris, inquit, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere, seu matrimonium contrahere penitus interdicitur: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis dissingi, & personis ad pœnitentiam redigi debere, iuxta sacrorum Canonum definitionem iudicamus, &c.* vbi separatio coniugij interdicitur, & aliud huc spectans videtur insinuarè Syricius Pontifex in epistola ad Hymnerium Tarraconensem, vbi reprobandos Sacerdotes, & Leuitas, qui exemplo Sacerdotum Aaronicorum, & Leuiticorum post longa continentia tempora, coniugij inhærebant, quorum aliquos, qui ex ignorantia lapsos se esse asserbant; ea conditione admittendos decernit, si pœnitentiæ prioris vitæ deinceps continerent. *Si tamen, inquit, post hæc continentes statuieris se exhibere, &c.* quæ indicant separationem, quæ alioquin sine vxoris consensu non liceret, si matrimonium constaret.

Innocent. II.
Verùm hæc lex non fuit vniuersaliter recepta, vt ex præmissis patet, sed maximè obtinuit in Occidente sub Innocentio II. Concilio Romano, & habetur *cap. Vt lex, 27. g. 1.* vbi mandat connubia sacrorum hominum in ordine Monachorum, Canonicorum, conuerforum, professorum, vt separentur: *Huiusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus, &c.* & quamvis Pontifex aliam legem anteriorem supponat, ex qua illud matrimonium fuerit irritum, tamen deinceps hæc lex magis inualuit sui receptione vniuersali, vt in Concilio Rhemenfi, sub Eugenio II. *can. 3. & 7.* in Lateranenfi sub Alexandro III. vt habetur in appendice ipsius, *cap. 2. 4. 6. 12.* ac tandem deinceps vim impediendi irritantis habuit ordo. Rectè sequitur ergo intentum Doctoris, nempe Ordinem non habuisse hanc rationem impediendi, donec Ecclesia ipsa inhabilitando personas, id statuerit, non simplici prohibitione, & pœna solius depositionis; sed etiam declarando nullitatem matrimonij; alioquin simplex prohibitio non debuit in odiosis ad hunc effectum trahi, donec lege adiceretur. Vnde neque matrimonia vouentium continentiam separanda docuit Augustinus; & habetur *eodem tit. cap. Nuptiarum, &c. cap. de viduis, &c. eodem*: quod est Gelasij, & *cap. Si quis votum, &c.* quod est sequens, *eodem, &c.* & Theodori.

II
Obiectio.
Dices ad hæc, hanc solemnitate non adiectam esse ab Ecclesia, nisi voto, quod annexum est Ordini sacro. Quamquam hoc nõ plurimum repugnet Doctori, qui intendit solum inducere effectum huius impediendi in statutum Ecclesiæ, quatenus hanc specialem solemnitate induxit; tamen in prædictis capitulis proximè *Scopi oper. Tom. IX.*

allegatis, hæc solemnitas dicitur esse propria ipsius Ordinis, vt discernitur à voto solemnitate castitatis in Religione, & communiter à Canonistis, tanquam diuersa impedimenta numerantur Ordo, & votum solemnitate Religionis.

Contra ergo hanc solutionem confirmatur vltimò sententia Doctoris. Potuit Ecclesia hanc solemnitate adiunxisse ipsi Ordini sacro, quamvis enim Virginitas sit res magis consilij, quàm præcepti, *cap. Integritas, 3. 2. quæst. 1.* & idem de continentia; potuit tamen ex pacto, & ore Ordinis conferendi præcipi, & congruè; neque aliter factum constat: imò constat oppositum, quia omnia Decreta, quæ hæcenus citauimus, & alia, quæ huc spectant, specificant finem Decreti esse, vt in sacris Ordinibus constituti non habeant impedimentum ministerij sacri, non implicentur negotiis secularibus; deferant sanctitatem ad altare, placeant Deo; & vt vno verbo dicam, totum institutum est ob decentiam, & reuerentiam debitam ministerij, & sacrificij, quod optimè ponderat Ambrosius *lib. officiorum, cap. 50.* Syricius epistola ad Hymnerium Tarraconensem. Hieronymus contra Vigilantium, *cap. 1.* Innocentius I. epistola 1. *cap. 9.* Si ergo finis continentia in Ordine sit decentia ministerij, & sacræ functionis, sequitur non propter se fuisse indictam continentiam, sed propter Ordinem tanquam finem: ergo etiam quæcumque limitatio adiecta est etiam propter Ordinem, & non propter votum, aut continentiam, & consequenter hæc solemnitas ipsi Ordini sacro adhæret, ex quo oritur obligatio continentia, & non aliunde.

12
Lex statuit continentiam absolutè, & sine consensu ordinari.
Præterea, lex ipsa primò indicens continentiam, vt adiunctam Ordini, non præscribit continentiam vt obligantem per modum voti, & dependenter à voluntate ordinati: sed absolute obligat per modum statuti, vt cano Apostolicus, & reliqui postea adiuncti; & ita potuit absolute instituire continentiam seruandam ratione solius Ordinis, & non vllius promissionis expressæ, aut tacitæ, quia neque Ordo, neque susceptio eius diuina lege est votum tacitum, aut expressum: quòd ergo ipsi hoc onus adiunctum sit per legem, atque ex speciali fine diuerso, nequit intelligi, vt per legem importatur, esse votum, quia lex specificatur à fine expresso, ad quem ratio legis, & præscriptum ordinatur; sicut enim quando ob culpam Ecclesia iniungit continentiam perpetuam alicui vxoricidæ, hoc præceptum non habet vim voti propriè loquendo, sed pœnæ inflictæ: ergo quando similiter Ecclesia iniungit personis sacris in Ordine continentiam, vt ministerij onus, non potest dici propriè indixisse votum, sed actum, qui potuit esse voti, si ex propria promissione procederet facta Deo, ideòque Concilium Tridentinum *sess. 24.* retinet differentiam inter continentiam ex Ordine, & voto solemnitate professionis, quòd illa sit legis Ecclesiasticæ, hæc verò promissionis, & voti facti, *Non obstante, inquit, lege Ecclesiastica, vel voto, &c.* vbi prior particula refert alterum disiunctum supra expressum, nempe *Ordinis sacri.*

Sed obieciis appellari hanc continentiam votum, aut promissionem, vt patet *ex lib. 1. epistolæ Gregorij, epistola 42.* Nullum, inquit, facere **13**
Obiectio.
T t t 2 Subdia

Impugnatur.
Solemnitas adiuncta est ipsi Ordini.

Finis illius expressus in Canonibus.

Continentia nõ propter se, sed propter Ordinem indicta.

Lex statuit continentiam absolutè, & sine consensu ordinari.

Trident.

Subdiaconum præsumans Episcopi, nisi qui se vitium castitatis promiserit, &c.

Responsio.

Respondetur Gregorium in illa epistola dare legem Episcopis Siciliae, inter quos Subdiaconi non continebant, sed matrimonia retinebant, secundum loci consuetudinem antiquam, quibus usum matrimonij prædecessor Gregorij interdixit: hoc autem mitigauit Gregorius; ita tamen ut deinceps nullum Episcopi promouerent ad hunc Ordinem, nisi qui promitteret se castitatem seruaturum. Hæc promissio ex ratione speciali illius loci, & circumstantiis exigebatur; quæ tamen non fuit in usu aliis: causa autem promissionis exigendæ fuit, ut ne postea priorem illius Ecclesiæ consuetudinem allegarent in contrarium. Alioquin iuxta Canonem Ancyrani sufficiebat promissio tacita, nempe si taceret, neque allegaret se velle continere; sed negatur consequentia prætena, nempe illam promissionem fuisse necessariam votum: quia nisi Deo fieret, non erat votum: fiebat autem Episcopis per modum pacti, quo ordinandus deinceps non subterfugeret quæ ex lege annexa sunt Ordini, ut erat continentia. Vnde

Statutum de æternis promissionem continentia præmitti ad Ordinem sacrum.

Illam promissio non fuit votum, sed pactum.

Toletan. III.

Toletanum III. *Canone 1.* hanc eandem legem indixit Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, venientibus ex hæresi, & qui prius neque castitatem vouerant, & suis vxoribus post conuersionem utebantur, sicut prius, alioquin depositionis sententiam in eos à prædictis gradibus profert, & ut Lectorum tantum officio fungerentur. Non fuit ergo votum, aut promissio causa huius legis; sed potestas absoluta Ecclesiæ, quæ quod suum erat cum hoc onere transferre tantum statuit.

14. Comperimus, inquit, à sancto Concilio, Episcopos, Presbyteros, & Diaconos venientes ex hæresi, carnalis adhuc desiderio vxoribus copulari. Ne ergo de cæte

ro hoc fiat præcipitur, quod & Canonibus prioribus determinatur, & ut non liceat eis viuere libidinosæ societate, sed manente inter eos fide coniugali, communem utilitatem habeant, & non sub uno conclaui maneant, vel certe, si suffragatur virum, in alia domo suam vxorem faciant habitare, ut castitas apud Deum, & apud homines habeat testimonium bonum. Si quis vero post hanc conuentionem obsecrante cum vxore voluerit viuere, ut Lector habeatur, &c. post hanc conuentionem, inquit, supple mandati, quod habet vim pacti, ut si in gradu suo quisque eorum vellet ministrare, ab vxorum usu, & consortio coniugali maneret continens, aliàs in officio Lectorum, quibus vxores permittebantur, seruirent, & non in altioribus, hi, ut dixi, in ordinatione sua non vouebant in hæresi castitatem, sed propositum habebant contrarium; tamen ex lege continentia annexæ Ordini in Ecclesia Occidentali, non permittuntur in iis gradibus ministrare, nisi vxoribus renuntiant quoad thorum, ideoque Canon hic secundum priores statutus non interpretatur obligationem hanc ex voto redundare, sed ex Ordine per constitutionem legis.

Alia quædam obiicit Sanchez, nempe quia continentia ex lege sit annexa Ordini, & quod eo ipso, quo quis vult ordinari voueat castitatē.

15
Obiectio.

Respondere enim licet ex præmissis, licet castitas magis sit voti, quàm præcepti, *cap. Integritas, 32. quest. 1.* tamen ex pacto potest esse præcepti, seu conuentione, ut hic contingit; Ecclesia enim neminem cogit ad sacros Ordines: sed qui hunc statum vult ab Ecclesia, cuius est, ministros promouere, Ecclesia cum eo onere continentia ipsum gradum confert, sicut & beneficium confert propter officium, & beneficium curam habens annexam conferens, confert cum onere residentia.

Responsio.

SCHOLIUM.

Matrimonium Clericorum in sacris existentium esse nullum; quia Ecclesia eos inhabilitauit, & hoc apertissime, & ponit congruentias. Ita D. Thom. 2. 2. quest. 88. art. 1. 1. Bellarmin. lib. 1. de memb. Eccles. cap. 18. Sanchez latè & doctè lib. 7. de matrim. disp. 27.

4
Mens Doctorum.
Congruentia
celibatus
clericorum.

Dico^d igitur quod nec propter votum continentia proprie dictum annexum Ordini sacro, nec annexum ex præcepto Ecclesiæ præcipientis tali non contrahere, est, quod iste non potest contrahere: sed ex hoc quod Ecclesia facit talem personam simpliciter illegitimam. Quod statutum fuit rationabile, siue habitum fuerit à Christo, siue non, quia talis deputatur ministerio sacro, quod requirit munditiam mentis, & carnis, perspicacitatem intellectus, & feruorem affectus, ad quæ omnia disponit continentia, & ad eorum opposita frequentia carnalis actus. Nec in hoc debet aliquis dicere Ecclesiam sibi præiudicare in suo iure: quia Ecclesia communiter non cogit aliquem ad susceptionem Ordinis sacri: & satis publicauit, quia post talem Ordinem susceptum, suscipiens est inhabilis ad contrahendum: igitur voluntarie incurrit talem inhabilitatem.

5
Ad arg. 1.
Ita Hier. 1.
contra Iovinianum.
Aliàs, inquit, Ioannes non esset Episcopus
Ad 2

Ad^c argumenta. Ad primum, illud Apostoli, *Vnius vxoris vir*, intelligitur, id est, non plurium: nec tunc tantum de præfenti, sed de præterito, id est, quod non habuit plures, quia tunc esset bigamus, & irregularis. Si tamen dicas, quod etiam tunc licuit habere vnam; verum est secundum consuetudinem Ecclesiæ primitiuae utendo matrimonio prius contracto: sed non licuit tunc contrahere, si nullam prius habuerat: & per hoc patet ad auctoritatem sequentem: cum enim dicit textus, *matrimonio copulantur*, exponit Gloss. id est, *copulato vtuntur*.

Ad aliud, nego similitudinem: quia susceptio sacri Ordinis non requirit nisi sexum debitum.

debitum, & ministrum debitum, & intentionem debitam in suscipiente, & ministrante, & ideò confertur coniugato, licèt suscipiendo peccet: sed matrimonium requirit habitatem in personis ad contrahendum: & sic per Ordinem sacrum susceptum, est omnino inhabilis ad illud matrimonium contrahendum. Vnde è conuerso, non est impedimentum matrimonij ad Ordinem, quale est Ordinis ad matrimonium.

COMMENTARIUS.

16
Conclusio esse
impedimentum
iuris Eccle-
siastici.

Dico igitur quòd nec propter votum continen-
tia, &c. Hæc est conclusio Doctoris,
reducit enim impedimentum hoc præcisè in
illam legem Ecclesiæ, qua inhabilitauit per-
sonam sacram ad matrimonium, quia neque vo-
tum simplex, aut simpliciter sumptum inuali-
dat matrimonium Iure diuino, neque etiam
præceptum Ecclesiæ annexens continentiam
Ordini inualidat, vt *suprà* visum est, sed illa lex
præcisè, qua inhabilitatur persona in sacro Or-
dine ad matrimonium contrahendum; quam
sententiam sequitur Paludanus *hic quæst. 1. art. 2.*
et sequenti dist. quæst. 2. artic. vnic. Ballolis, Du-
randus, Argentina, & plures alij, maximè
Canonistæ. Idem docuit Gaudauensis *quolib. 5.*
quæst. 38.

Sed quid dicatur in re ipsa, parùm refert:
nam si intelligatur votum facti, id est, tacitum
ex susceptione Ordinis, & lege adiuncta con-
tinentiæ, non repugnat Doctor, quia tantùm
excludit votum propriè dictum. Deinde, sco-
pus eius principalis est reducere hoc impe-
dimentum dirimens in legem inhabilitantem
personas, vel inducentem illam solemnitate,

Scopus Docto-
ris primarius.

qua irritatur matrimonium supposito Ordine
sacro. Et magis intendit excludere hoc impe-
dimentum provenire à Iure diuino, eo modo,
quo aliqui dicunt votum solemnè Religionis
diuino Iure inhabilitare ad matrimonium; de
quo differit *dist. sequenti*. vbi etiam admittit
Glossam docentem tres modos voti solemn-
is, inter quos est votum annexum Ordini sacro,
vt *ibidem* videbitur. Hic autem solum contendit
impedimentum statui Iure Ecclesiastico inha-
bilitante personas: quod statutum docet esse
rationabile propter excellentiam finis, scilicet
ministerij sacri, & congruitatem medij, quæ est
continentia remouens impedimenta impurita-
tis, & distractionis, neque Ecclesiam hoc in-
ducens cuiquam imponere necessitate simp-
liciter, quia neminem ad Ordines cogit; &
publicato onere, & lege inducente tale onus,
iam ipse sibi præiudicat suscipiens gradum Or-
dinis voluntariè; & non Ecclesia, cuius est pro-
uidere decentiam, & reuerentiam debitam in
ministro sacro.

c *Ad argumenta patet ex litera, & ex di-
ctis.*

DISTINCTIO XXXVIII.

Quid sit votum?

NUNC de voto inspiciamus. *Votum est testificatio quedam promissio-
nis spontanea, qua Deo, et de his que Dei sunt, propriè fieri debet.*
Sunt tamen, & vota stultorum, quæ frangenda sunt.

A

De votorum differentijs.

SCiendum verò quòd votorum aliud est commune, aliud singulare.
Commune, vt illud quòd in Baptismo omnes faciunt, cum spondent
renunciare diabolo, & pompis eius. Singulare, vt cum aliquis sponte pro-
mittit seruare virginitatem, vel continentiam, vel aliquid huiusmodi.
Item, singulare votum aliud est priuatum, aliud solemnè. Priuatum est in
abscondito factum. Solemnè verò in conspectu Ecclesiæ factum. Item,
priuatum votum, si violetur, peccatum est mortale. Solemnè verò violare,
peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentia,
matrimonium contrahere non debent, quia contrahendo mortaliter pec-
cant. Si tamen contraxerint, non separentur: quia probari non potest quod
occultè factum est. Qui verò solemniter vouent, nullatenus coniugium
inire queunt: quibus non solum nubere, sed & velle damnabile est. Vnde
Augustinus, [In coniugali vinculo si pudicitia seruatur, damnatio non

B
*Hug. lib. 2.
de Sacram.
part. 12. per
multa cap.*

timetur : sed in viduali continentia , & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur : qua expetita , & electa , & voto oblata iam non solum capessere nuptias , sed etiam si non nubatur , nubere velle damnabile est. Vouentibus enim virginitatem , vel viduitatem , non solum nubere , sed etiam velle damnabile est. Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens, *Adolescentiores autem viduas deuota : cum enim luxuriatae fuerint in Christo , nubere volunt* , id est , cum post votum continentiae in delitiis egerint vitam , non dico nubunt , sed nubere volunt in Christo , quasi tunc non sit peccatum , sed quod sit , ostendit , subdens , *Habentes damnationem* : & quare , subdit , quia primam fidem irritam fecerunt , etsi non nubendo , tamen volendo : vt voluntatem , quae à proposito cecidit , appareat esse damnatam , siue sequantur nuptiae , siue non. Damnatur enim propositi fraus : damnantur tales , quia continentiae fidem primam irritam fecerunt , id est , votum , vel in voto violato fidem , quam in Baptismo professae sunt .] Si autem pro voluntate nubendi damnantur , constat si eam effectui mancipauerint , reuocandum id esse in irritum , easque arcendas redire ad propositum. Vnde Gregorius , [*Viduas à proposito recedentes viduitatis , super quibus nos consuluisti , credo te nosse à sancto Paulo , nisi conuertantur , olim esse damnatas : quas & nos Apostolica auctoritate damnandas , & à communionem fidelium , atque à liminibus Ecclesiae arcendas fore censemus , vsquequò obediunt Episcopis suis , & ad bonum , quod coeperunt , inuitè , aut voluntarie reuertantur .]*

De virginibus non velatis.

C [**D**E virginibus autem non velatis , si deuiauerint , à praedecessore nostro Innocentio Papa tale decretum habemus. Hæ quæ necdum sacro velamine tectæ , tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere : licet velatae non fuerint , tamen si nupserint , aliquo tempore , his agenda poenitentia est , quia sponsio earum à Domino tenebatur . Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui , quanto magis ista pollicitatio , quam cum Deo pepigerunt , solui , sine vindicta , non poterit .] Item , [Si virgines nondum velatae taliter publica poenitentia puniuntur , & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excluduntur : quanto magis viduæ , quæ perfectioris ætatis , & maturioris consilij existunt , & habitum Religionis assumpserunt : & deinde apostatauerunt , atque ad priorem vomitum sunt reuersæ , à nobis , & ab omnibus fidelibus à liminibus Ecclesiae , & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt eliminandæ , & carceribus tradendæ .] Ex his apparet virgines , vel viduas voto continentiae astrictas , siue fuerint velatae , siue non , nullatenus coniugium sortiri posse . Quod itidem de omnibus intelligendum est , qui continentiam vouerunt . Quod enim antè erat licitum , post votum fit illicitum . Non est igitur prætermittendum , quod Innocentius Papa de viduis , & puellis decreuit , quæ Christo spiritualiter nubunt , si postea publicè nupserint , non eas admittendas esse ad poenitentiam , nisi hi , quibus se iunxerant , de mundo recesserint . Si enim de omnibus hæc ratio custoditur , vt quæcumque viuente viro alteri nupserit , adultera habeatur , nec ei agenda poenitentiae licentia conceditur , nisi vnus de illis fuerit defunctus : quanto magis de illa tenenda est , quæ antè se immortalis sponso coniunxerat , & post hoc ad humanas nuptias transmigravit ? Attende quod non solum coniugium talibus negare videtur ,

1. Tim. 5. b
Ad Inlianum de Sancta viduitate , cap. 9.
& alleg. 27. 9. 1. c. Nuptiarum bonum.
Dist. 27. c. Vouentibus.
1. Tim. 5.

Ad Bonif. & habetur 27. quæst. 1. c. Viduas à proposito.
1. Cor. 5. b

In epist. ad Victorium Rothom. Episc. c. 12. 13. que incipit , Et si tibi , & habetur 27. 9. 1. cap. Hæc verò.
Ibid. c. Viduas , para. Si virgines ,

Cap. 15. eiusdem epistola , & ubi supra , cap. Quæ Christo.

tur, sed etiam locum pœnitentiæ. Sed non ita intelligendum est, ut aliquando excludantur à pœnitentia, quæ dignè pœnitentiam agere volunt: sed illæ non sunt admittendæ ad pœnitentiam, quæ ab incestu copula discedere noluerint: quia post Religionis propositum non potest Deo reconciliari per pœnitentiam, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc enim ille, qui se coniunxerat ei, defunctus erit, cum ab eius illicitis amplexibus hæc penitus recesserit. Cùm ergo dicitur eas non esse admittendas ad pœnitentiam, nisi hi quibus se iunxerant; de mundo recesserint, subaudiendum est, *eis*. Tunc enim eis viri de mundo recedunt, & defunguntur, cùm ab eorum concupiscentia istæ se alienant, quem sensum similitudo subdita declarat, & confirmat.

Quàm grande malum sit adulterium?

CVM vir & mulier legitime coniuncti sunt, constat alterum altero vi-
 uente ad aliam non posse transire copulam: alioquin adulterium
 committitur: de quo Clemens Papa ait. Quid in omnibus peccatis adul-
 terio est grauius? Secundum namque in pœnis tenet locum, quem primum
 illi habent, qui aberrant à Deo. Grauius ergo peccant adulteri, graui-
 ter fornicarij, sed cunctis his grauius incestuosi: quos omnes transcendunt
 contra naturam delinquentes. Vnde Augustinus, [Adulterij malum vin-
 cit fornicationem, vincitur ab incestu. Peius enim est cum matre, quàm
 cum aliena vxore dormire: sed horum omnium pessimum est, quod con-
 tra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concessio vtatur, hoc
 execrabilius fit in meretrice, sed execrabilius in vxore.]

D

*Epist. 1. ad
Iacobu A-
postolu, que
incipit, No-
tum tibi
facio, &
habetur 32.
9.7.c. Quid
in omni-
bus.
De bono cõ-
iug. cap. 8.
& habetur
32. quest. 7.
c. Adulterij
malum.*

De illis qui post longam captiuitatem redeunt.

HIC quæritur de illis fœminis, quæ putantes viros suos interemptos,
 vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos,
 in aliorum coniugia transierunt: si illi, qui putabantur periisse, remeauerint,
 vtrum eis reddi debeant: & an secundi fornicati sint, & ipsæ reæ adul-
 terij. De hoc Leo Papa sic ait, [Necessè est ut legitimarum fœdera nuptia-
 rum reintegranda credamus, & remotis his, quæ hostilitas intulit cuique
 id legitime reformetur, quod intulit, procurandumque est, ut recipiat
 quisque quod proprium est. Nec tamen culpabilis iudicetur, & quasi
 alieni iuris inuasor habeatur, qui personam eius mariti, qui iam non esse
 existimabatur, assumpsit. Sic enim multa ad eos, qui in captiuitatem ducti
 sunt, pertinebant, in ius alienum transire potuerunt: & tamen plenæ ius-
 titiæ est, ut eisdem reuersis reformentur. Ideoque si viri post longam
 captiuitatem reuersi, ita in dilectione suarum coniugum perseuerant, ut
 eas cupiant in suum redire consortium, dimittendum est, & inculpabile
 iudicandum quod necessitas intulit, & restituendum quod fides poscit.
 Sin autem aliquæ mulieres ita virorum posteriorum amore sunt captæ,
 ut malint his cohærere, quàm ad legitimum transire consortium, meritò
 sunt notandæ, ita ut etiam Ecclesiastica communione priuentur, quæ de
 re excusabili contaminatione criminis elegerunt. Redeant ergo in suum
 coniugia statum, quia sicut mulieres, quæ ad viros suos reuerti nolue-
 rint, impiæ sunt habendæ, ita illæ, quæ redeunt, meritò sunt laudandæ.]
 Ex his ostenditur illos, qui taliter iunguntur, ut credant virum interem-
 ptum, per ignorantiam, aliquam excusationem habere de peccato, & tan-

E

*Leo Papa
c. 1. in epist.
ad Nicetã
Episc. cuius
initium est,
Regressus
ad nos, &
est 79. c. 2.
& tribus
sequenti-
bus.
& habetur
34. 9. 1. &
2. c. Cùm
per belli-
cam.*

Hug. 4. Sct.
cap. 4.

Hoc hodie
non tenetur,
imò non de-
bet Ecclesia
obedire.

tum primam copulam esse legitimam, non secundam, veniam tamen habere, si careat opprobrio malæ voluntatis. Sed si quis relicta in patria sua vxore in longinquam abiens regionem, aliam ducat vxorem, deinde poenitentia ductus eam dimittere velit, asserens se aliam habuisse, quæ viuit, nec Ecclesia permittat, quæ quod ille asserit, ignorat, quæritur an in hac secunda copula sit coniugium? Sanè dici potest non esse coniugium, & mulierem de crimine excusari per ignorantiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ex quo ad primam redire volens, nec valens, cogitur Ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiam, & timorem, de hoc quòd poscenti mulieri debitum reddit, à qua ipse nunquam poscere debet, & sic de aliis huiusmodi sentiendum est.

Q V Æ S T I O V N I C A .

Vtrum votum continentia impediat matrimonium?

D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 7. & 11. hic q. 1. & 2. D. Bonauent. art. 2. q. 1. Richard. art. 7. q. 21. Gabr. quest. vnic. art. 3. Paludan. quest. 4. Bellarm. lib. 2. de Monachis à c. 22. Sanchius laudè lib. 7. de matrim. disp. 25. & 26. Affor. lib. 1. 2. cap. 6. q. 1. Votillon hic quest. vnic. art. 2. Quando quest. vnic. propof. 16. Medin. de sacr. homin. cont. contr. 7. cap. 22.

I
Argum. 1.

I R C A ^a istam trigessimam octauam distinctionem quæro: Vtrum votum continentia impediat matrimonium? Quòd non, Extrà qui clerici, vel vouentes possunt contrahere matrimonium. Præterea non minùs obligat apud Deum votum simplex, quàm solemne; sed simplex non impedit matrimonium, *ibidem* c. *Meminimus*, & cap. 2. Sed dices hoc idè esse, quia votum simplex probari non potest, solemne potest. Contrà, si votum non solemne fieret coram multis, posset tunc probari: & tamen tunc non impediret contrahere: igitur illa non est causa.

Ratio opp.

Contrà, *ibidem*, *Insinuante*, dicitur de quadam nobili, quæ fecit votum continentia, & seruauit per biennium, postea contraxit, & coacta fuit redire ad statum pristinum: igitur dirimit iam contractum.

C O M M E N T A R I V S .

I
a
Ordo & di-
uisio quæstio-
nis.

Circa istam trigessimam octauam distinctionem, &c. In hac distinctione, & vnica quæstione agit Doctor de impedimento voti irritante matrimonium, aut impedimento. Primò assignat diuersas acceptiones voti. Deinde, resoluit votum solemne irritate ma-

trimonium, simplex verò tantum impedire, & non irritate. Tandem reiectis aliorum rationibus reducit hunc effectum in statutum Ecclesiæ illegitimitatis voto solemniter professos, in ordine ad contractum matrimonij.

S C H O L I V M .

Explicat rationem voti solemnitis, & simplicis, quorum differentia non consistit in eo, quòd illud sit publicum, hoc priuatum, quia è contra potest eis contingere; sed in hoc, quòd solemne habeat annexam quandam Ecclesiæ institutionem, ratione cuius debet in publicum venire, & sic vouens alterius potestati subijci, quòd fit tantum in professione tacita, vel expressa, & in susceptione sacri Ordinis.

²
Votum pri-
uatum potest
esse solem-
ne, & pu-
blicum, sim-
plex.
Triplex
solemnizatur
votum.

Dico ^b quòd votum continentia potest esse publicum, vel priuatum, simplex, vel solemne: nec istæ duæ distinctiones sunt eadem, quia tam publicum, quàm priuatum potest esse simplex, vel solemne. Votum enim non solemnizatur, nisi aliquo istorum modorum, qui ponuntur Extrà de vot. & vot. red. Et est hodie in 6. lib. Extrà etiam eod. tit. cap. Rursus, ranguntur in Glossa tres modi, vbi habetur sic: *Votum solemne est, quòd fit interueniente aliqua istarum solemnitatum, videlicet per susceptionem sacri Ordinis, 28. dist. Diaconi. Item per susceptionem sacra vestis, qua tantum profitentibus dari debet, presentibus testibus, per quos probari possit, si hoc negaret, Extrà de regularibus, Statuimus.*

Tertio

Tertio modo, cum per professionem deuouet se alicui Religioni, Abbati, vel Abbatissa, Extrà de regularibus, Statuimus, presentibus testibus, per quos probari posset, si hoc negaret. Et ne hæc negari possint, fiat inde publica scriptura, 27. quæst. 1. Omnes sceminæ, in qua scriptura profiteatur uelle religiosè viuere: aliàs autem votum continentia factum, quamuis coram multis, dicitur simplex, quasi non vestitum, vel institutum aliqua solemnitate. Hæc in Glossa.

Isti tres modi, qui hic ponuntur, & illi, qui ponuntur in alio cap. in 6. lib. non sunt Iuris, nisi duo, scilicet per susceptionem sacri Ordinis, & per votum Religionis verum, vel præsumptum. Præsumptum quidem est, quando recipit habitum professorum, vbi est distinctio inter habitum professorum, & nouitiorum: & etiam quando vltra annum moratur in monasterio absque protestatione de non profutendo: dicitur ergo solemne non quia publicum, sed quia in se habet aliquid annexum, vt in publicum debeat venire, & per quod vouens ponitur sub alterius hominis potestate: & sic est præcisè in susceptione sacri Ordinis, per quem suscipiens constituitur minister Ecclesiæ, & aliter quàm prius sub Episcopi potestate: quia Episcopus potest eum cogere ad statum clericalem seruandum, & ad vitandum ea, quæ repugnant statui clericali. Vnde si prædictum Ordinem susciperet in secreto, adhuc esset solemne propter rationem iam dictam: sicut etiam professio Religionis facta in manu eius, qui potest recipere, habet in se aliquid annexum, vnde debeat in publicum venire: quia oportet talem, vitam sæcularem dimittere, & cum aliis in claustro sui Ordinis conuersari, & idè est solemne, etiamsi fieret in occulto.

3
Votum solemne duplex, professionis, & susceptionis sacri Ordinis.

C O M M E N T A R I V S.

2
D^bico quid votum continentia potest esse publicum, &c. Distinguit votum in publicum, & priuatum: in simplex, & solemne. Publicum est, quod presentibus testibus fit, aut adhibita Scriptura, per quã probari possit. Contrario modo dicitur priuatum. Solemne verò dicitur, quando adhibetur solemnitas instituta ab Ecclesia: simplex, quod non est vestitum illa solemnitate, siue publicè, siue priuatim fiat. Hanc solemnitatem voti reducit ad ea, quæ præscribuntur *Extra de voto, & voti redemptio. in 6. Subiungit tres modos. huius solemnitatis ex Glossa in c. Rursus in 4. Decretalium, tit. Qui clerici, vel vouentes mar. &c. quam sequitur Glossa in c. Quod votum, &c. de voto, & voti redemptio. in 6. Reducit autem ipse ad duos modos, nempe susce-
pti Ordinis sacri, & votum Religionis verum,*

Solemnitas voti.

Votum verum.

aut præsumptum. Præsumptum autem duobus modis fit, vel permanentia per annum in monasterio absque protestatione de non profutendo; vel per portationem habitus religiosi, qui à solis professis gestari potest. Vtrumque modum exponit Bonifacius VIII. c. Constitutionem, &c. de Regularibus, & transseuntibus ad Religionem, &c. Ita iure antiquo statutum: sed seruanda nunc Constitutio Tridentini sess. 25. de regular. cap. 85. & Decretales Pontificum, & sacre Congregationis posteriores, quid autem dicendum sit in casu conuersionis alterius coniugum ad Religionem, superius explicuimus, dist. 32. . . q. vnic. Dicitur votum solemne, non quia publicum, sed quia habet aliquid annexum, id est, solemnitatem, ex qua in publicum venire debet, prout ex textu patet, & communiter recipitur.

Votum præsumptum quid sit?

Lex nona.

S C H O L I V M.

Votum simplex tantum impedire matrimonium; cap. Rursus, qui cler. vel vo. solemne verò dirimere, cap. Insinuante, eodem tit. Trident. sess. 24. can. 9. Cyprian. lib. 1. epist. 11. Basil. lib. de virgin. paulo post med. Ambros. lib. ad virginem lapsam, c. 5. Vide Bellarm. lib. 2. de Monach. à cap. 22. Refutat varias rationes, quas alij assignant, quare solemne dirimat, & resoluat idè dirimere, quia sic Ecclesia voluit. Ita Iurista d. c. Rursus. Richard. hic artic. 7. quæst. 2. Gabr. quæst. vnic. art. 3. Bellarm. 2. de Monach. cap. 34. Sanchius lib. 7. disp. 27. Falluntur ergo qui cum D. Thom. hic quæst. 2. art. 2. putant essentiam voti solemnitis consistere in traditione, contra quos efficaciter procedunt rationes Doctoris. quod ait hic num. 5. voto castitatis astrictum peccare, vt videtur, reddendo primò debitum, loquitur quando intentione non consummandi contraxit, alioquin non peccabit reddendo primò, vel post: peccat tamen mortaliter petendo. Ita D. Thom. hic quæst. 1. art. 3. D. Bonauent. art. 2. quæst. 1. Richard. art. 7. q. 1. de quo latè Sanchius lib. 9. disp. 33. vbi citat multos tenentes, post consummationem licere etiam petere. Alij etiam tenuerunt votum castitatis extingui per matrimonium, quod de voto Religionis tenet Abulens. cap. 27. Leuit. quæst. 6. est tamen falsa opinio. Sed admittendum, licere marito sic astricto aliquoties petere, ne matrimonium reddat uxori valde onerosum, de quo Sanchius lib. 9. disp. 7.

EX^c dicta distinctione voti, respondeo ad quæstionem, quòd quicquid dicant Opiniones, quas recitat Glossa *Extrà, Qui clerici, Rursus.* hæc tamen opinio est communis, quod votum simplex non impedit simpliciter, sicut habetur in textu, licet

Simplex impedit, solemne dirimit.

Rich. hic art. 7. q. 2.

licet enim impediatur matrimonium contrahendum: non tamen dirimit iam contrahendum, & solum hoc dicimus simpliciter impedire. Votum autem solemne simpliciter impedit, sicut habetur *ibidem, cap. Insinuante.*

Ratio^d duplex assignatur. Vna, quia solemne probari potest, non autem simplex. Sed hoc nihil est, quia, ut dictum est, simplex, etsi sit publicum, & proberetur, non tamen dirimit. Alia ratio est, quia per votum solemne dat aliquis illi, cui vouet, ius sui ad actum sequentem illud votum: & per consequens vouens solemnitatem continentiam dat illi, in cuius manu vouet, ius sui ad faciendum illud obseruari: igitur non potest dare ius sui ad actum oppositum, quia iam non habet illud.

Hæc ratio probabilis est. Instaretur tamen, quia vouens voto priuato, dat corpus suum Deo quantum ad actum voti: igitur non posset postea dare corpus suum coniugi ad actum contrarium: non enim minus transfert aliquis à se quod immediate dat Deo, quam quod dat sibi mediante homine Vicario. Si dicatur quod Deus noluit potestatem corporis immediate sibi dari, sic quod datio sequens ad coniugium simpliciter nulla esset: sed sic voluit de datione facta sibi mediante homine. Sed unde hoc? Scriptura non videtur continere istam voluntatem Dei.

Alia^e ratio est, quod vouens solemnitatem mittit in possessionem illum, cui vouet solemnitatem: vouens autem priuatè non, sed quasi promittit. Sed hæc valet minus, quam secunda, quia omnia intrinseca voto, ut respicit actum voluntatis, per quem obligat se vouendo, & transfert dominium suum in alterum (quia per solam voluntatem est dominus, & transfert dominium) omnia, inquam, ista sunt æqualia hinc inde: igitur non magis datio hinc quam ibi, nec promissio ibi quam hinc.

Rich. eadē dist. art. eodem, q. 1.

Solēne non magis est datio, vel possessio, quam simplex.

Magister Sententiarū presentī dist. c. 2.

Si^f ponatur quarta ratio, quod transgressio voti solemnis est scandalosa, & ideo ad eius obseruantiam tenetur non tantum Deo, & sibi, sed etiam toti Ecclesie: transgressio voti priuati non est sic scandalosa. Hoc nihil arguit, nisi grauius peccatum hinc quam ibi; sed de hoc non queritur: non enim semper peccatum grauius tollit potestatem ad contrahendum.

Consummatur^g, si de peccato ageretur, videretur illicitum contrahere post votum priuatum; quia simpliciter peccat mortaliter in contrahendo cum intentione consentiendi, & consummandi actum carnalem; & ideo non potest licite contrahere, nisi cum intentione non consentiendi, & per consequens intrandi Religionem.

Rich. hic art. 7. q. 1.

Quando etiam consummat, videretur peccare mortaliter, quia contra votum suum; licet secundum aliquos post primum actum non peccet mortaliter in reddendo, quia ad illud iam est obligatus vinculo fortiori: peccat tamen mortaliter petendo, quia nihil habet iuris in hoc, cum renuntiauerit tali iuri in voto. Hæc etiam ratio de scandalo non cogit, quia votum publicum, etsi non solemne, inducit scandalum, si vouens transgrediatur finaliter.

6

Ratio^b igitur ad hoc poni potest hæc, scilicet quod Ecclesia illegitimauit sic vouentem: & hoc fuit rationale, quia ipse posuit se in potestate Ecclesie quantum ad oppositum eius, ad quod est contractus matrimonij. Vouentem autem priuatè non illegitimauit, quia non sic se posuit in eius potestate: sed quia se posuit in manu Dei ad oppositum seruandum, & consuluit anime sue apud Deum nè transgrediatur: nam Ecclesia reliquit eum iudicio diuino.

Ecclesia prudenter non punit omnia peccata.

Etⁱ si quæras quare non illegitimauit eum, cum peccet mortaliter contrahendo, nisi cum proposito non consummandi? Respondeo, non omnia mala punit Ecclesia, nec sic ea prohibet, ut propterea pœnas Ecclesiasticas iniungat: & fortè maius malum sequeretur ex illegitimatione vouentium voto simplici, quam ex non illegitimatione: quia ibi sequeretur frequentior culpa in actu carnali, si nollent continere, sicut valdè probabile est de multis: nec haberent suas quibus contenti essent, etsi non petendo, tamen reddendo licite vterentur.

Ad arg.

Ad argumenta patet, quia obligatio apud Deum, etsi facit peccatum, non tamen facit hunc illegitimum ad contrahendum.

COMMENTARIUS.

3
Votum simplex non irritat.

EX dicta distinctione voti respondeo, &c. Glossa in cap. *Rursus*, &c. qui clerici, vel vouentes, &c. citat opinionem Hugonis, quam approbat Bernardus. Hi dicunt votum simplex perinde irritare matrimonium, ac votum solemne; contrarium est commune Theologo-

rum, & Canonistarum in cap. *Rursus*, &c. patet ex textu, & cap. *Consuluit*, &c. eodem, & cap. *Insinuante*, &c. cap. *Meminimus*, &c. eod. cap. *Unico*, de voto in 6. cap. *Quidam*, &c. dist. 27. c. *Si vir*, &c. eod. cap. *Nuptiarum*, &c. 27. *quæst.* 1. quia ex causa Gregorius XIII. solemnizauit vota simplicia religio-

religiosorum Societatis Iesu, eosque inhabilitauit post biennium Nouitiatu, illis emissis, ad dominium rerum, & matrimonium ineundum.

4
Conclusio Doctoris de fide.

Prima conclusio Doctoris est votum simplex impedire matrimonium, & non dirimere contractum. Hæc conclusio est de fide contra hæreticos huius temporis, qui putant votum castitatis siue solemnne, siue etiam simplex, vel nullam inducere obligationem, vel si vllam inducit, eam solùm esse ad tempus, vsque dum incipiat professus, aut votarius vri, & tentationibus exagitari; has autem tentationes diuinæ voluntatis internuntias, & signa quædam reprobationis voti esse contendunt. Hunc errorem Apostatarum colluuius, quæ post carnem abiit, veteris instituti pertæsa in libidinem exardens, tanto Ecclesiæ damno inuexit. In his præcipuus est Lutherus, & antesignanus, varijs in locis, epistola ad Volfangum de vita coniugali, contra Casberinum, & in 1. ad Corinth. 7. in colloquijs Germanicis, de votis monasticis. Caluinus lib. 4. Institutionum, cap. 13. Has hæreses dist. præcedenti confutauimus, in qua agitur de continentia, quæ annexa est Ordini sacro. Eadem ipsa argumenta propugnant præsentem veritatem: & patet Matthæi 19. Non omnes capiunt verbum istud, &c. vbi agitur de eunuchis spiritualibus, qui se castrauerunt propter Regnum cælorum.

Hæresis Apostatarum impugnam.

1. ad Corinthios 7. præfertur virginitas, & cælibatus matrimonio. 1. ad Timoth. 5. Cùm luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irruam fecerunt, &c. supple viduæ, quæ vouerunt castitatem Christo seruandam, & mûx labuntur discedentes à voto, & violantes fidem Deo datam, quem locum ita exponunt omnes Patres, & interpretes, tam Græci, quàm Latini, & Carthaginense I V. canon. 104. Tolet. I V. cap. 55. Innocent. I. epist. 2. cap. 13. Gelasius epist. 1. cap. 22. Augustinus de bono viduitatis, cap. 8. & 9. Epiphanius heres. 48. Basilius in lib. de Virginitate. Hieronymus in lib. 1. contra Iovinianum. Chrysostomus lib. de Virginitate, cap. 36. Fulgentius in epist. 1. Primasius in Apostolum. Vide de hoc argumento Bellarminum lib. 2. de Monachis, & nostrum Medinam lib. 4. de continentia virorum sacrorum, controuerf. 7. & reliquos controuerfistas, & quæ aliàs supra diximus in hoc genere: vt ergo progrediamur ad disputationem Scholasticam supponendo votum simplex impedire matrimonium.

Impugnatur.

Secunda conclusio Doctoris est votum solemnne irritare matrimonium: hæc est communis, & patet ex Canonibus citatis contra Hugonem, & Bernardum glossatores initio huius paragraphi. Superest ergo, vt quæraturo Iure sit votum solemnne irritans matrimonium. Prima sententia docet Iure diuino irritare matrimonium. D. Thomas, S. Bonauentura, Richardus, & Durandus, plurèscque alij discipuli D. Thomæ, cùm aliis grauissimis Theologis hanc sequuntur, quos abundè citat Sanchez lib. 7. de matrimo. disput. 2. 5.

5
Secunda conclusio. Votum solemnne irritat. Dubium quo Iure.

Secunda sententia est Iure Ecclesiastico tantùm illud irritare, quæ est Doctoris in litera infra, & plurium aliorum, quos ibidem ex parte citabimus, & nunc passim accepta in scholis, in cuius fauorem Decreta Bonifacij VII. & Gregorij XIII. faciunt; interim Doctor reicit rationes prioris sententiæ.

Prima sententia. Iure diuino irritare.

Secunda sententia est Iure Ecclesiastico tantùm illud irritare, quæ est Doctoris in litera infra, & plurium aliorum, quos ibidem ex parte citabimus, & nunc passim accepta in scholis, in cuius fauorem Decreta Bonifacij VII. & Gregorij XIII. faciunt; interim Doctor reicit rationes prioris sententiæ.

Secunda sententia esse Iuratum Ecclesiasticum.

Secunda sententia est Iure Ecclesiastico tantùm illud irritare, quæ est Doctoris in litera infra, & plurium aliorum, quos ibidem ex parte citabimus, & nunc passim accepta in scholis, in cuius fauorem Decreta Bonifacij VII. & Gregorij XIII. faciunt; interim Doctor reicit rationes prioris sententiæ.

d Ratio duplex assignatur, &c. Complectitur duas rationes impugnandas; quarum prima est, quod solemnne probatur; votum autem simplex non possit probari. Hanc optimè excludit ex dictis: quia etiam tam solemnne potest fieri priuatim, quàm simplex publicè, vt si quis in manu Prælati seruatis reliquis profiteatur, erit votum solemnne hæc solemnitate, quæ dirimitur matrimonium. Et contra si quis emittat votum simplex publicè, non irritat matrimonium: vt si emittat illud in manibus eius, cuius non est recipere eum ad Religionem, vel si absolutè voueat coram alijs.

6
Vtraque ratio impugnatur.

Deinde, hæc solemnitas, quæ contractus celebratur coram testibus, est Iuris positiu; matrimonium enim clandestinum valeret Iure naturali, & diuino, si Ecclesia non inhabilitaret personas; sic etiam promissiones, donationes, accommodatio, & reliqui contractus valent in foro conscientie, non adhibitis testibus, & valerent reliqui omnes, nisi Ius possessiuum statueret impedimentum: ergo etiam votum valet factum sine testibus, & inducit obligationem.

Solemnitas iuræ positiu.

Secunda ratio est, quia vouens solemniter dat ius ei, cui vouet, vt faciat votarium obseruare quod vouit, idèoque nequit ius sui dare coniugi ad actum contrarium. Hanc rationem dicit esse probabilem: sed instat, quia etiam vouens per votum simplex, transfert ius suum in Deum immediatè, quod transfert in eius Vicarium, supple hominem: ergo nequit similiter transferre ius sui corporis in coniugem ad actum contrarium.

7
Secunda ratio opposita sententia. Impugnatur.

Voti simplex ius transfert.

Dices Deum non acceptare talè ius, nisi mediante homine suo Vicario.

Obiectio.

Contra Doctor: hæc voluntas Dei nullibi ex Scriptura colligitur. Confirmatur: quia per votum simplex acquirit Deus ius speciale in vouentem ratione voti, aliàs non peccaret transgrediendo votum, neque inferret sibi damnationem, vt Paulus inferre docet 1. ad Timoth. 5. Quia fidem priorem violauit, &c. neque statueret impedimentum matrimonio, vt verè statuit: ergo constat Deum acceptare tale votum; aliàs nullam induceret obligationem, aut impedimentum matrimonij: sed hæc obligatio præcisè oritur, quia vouens transfert ius sui in Deum, & renuntiat coniugio: ergo in voto simplici inuenitur translatio Iuris.

Impugnatur.

Ius acquisitum ex simplici voto.

Gabriel Vasquez 1. 2. disputat. 165. cap. 4. contendit probare nullum ius ex voto transferri in Prælatum Religionis, neque aliquem Iure naturali ex vi voti se posse alteri submittere, cap. 5. dixit statum Religionis, quantum ad iurisdictionem fuisse institutum ab Ecclesia, & non Iure diuino; fuit autem prædicatum à Christo, cap. 6. & 7. nullum Religiosum ex vi præcisæ voti reddi inhabilem ad dominia, aut connubium. Quantum ad hoc secundum, nobiscum consentit, quidquid sit de dominio. Hæc autem sententia præfati Authoris intelligitur non solùm de voto simplici extra Religionem facto, sed etiam de voto solemnni, quod primariè intendit, & ad quod respicit eius probatio à ratione, c. 7. num. 68. & sequentibus.

8
Sententia Vasquez. Nullam fieri translationem ex voto tantum.

Hæc sententia reducitur in vniuersum ad duas propositiones; quarum altera est negatiua, nempe non dari posse ex præcisâ ratione, & obligatione voti, aut transferri aliquid ius dominatiuum, aut iustitiæ in superiorem à votario.

Non dari ius dominatiuum in Prælato ex vi voti.

Altera

Altera est affirmatiua: nempe totum ius Superioris in subditum Religiosum fundari in iurisdictione clauium ipsi commissa ab Ecclesia, aut Pontifice, à quo deriuatur, & nullam interuenire donationem, aut traditionem, ex quibus redundaret ius dominatiuum, aut iustitiæ, in statu Religionis.

Totum ius Prælati fundari in potestate clauium.

9 *Impugnatio prædictæ sententiæ.*
Sententiæ cõmunis.

Hanc sententiam impugnat Pater Basilius Ponce, tanquam falsam, & singularem contra communem Theologorum, *trãtãt. de impedim. matrimonij, de impedimento voti, §. 11.* Probat autem primò ex sententiâ Scholæ; quia D. Thomas, & frequens sententiâ Theologorum statuit solemnitate voti in ipsa traditione, & licet non tenet hæc sententiâ, maxime post Gregorium XIII. eiusque declarationem; tamen in eo vera est, & communis, inquantum admittit traditionem, & donationem, & ius in his fundatum, & acquisitum Religioni. Deinde, hanc traditionem admittit Alentis 2. *part. q. 1 § 1. memb. 3.* & noster Doctõr cum aliis hic, qui docent solemnitate voti esse iuris tantum Ecclesiastici, vt inducit impedimentum matrimonij irritans contractum. Item, ex alio principio, quo dicunt extrahentem Religiosum professum ex Religione, obligari ad restitutionem ipsi Religioni, quam docet Doctõr *dist. 1 §. quæst. 3. Ad secundum*, & plures alij tam antiqui, quam etiam moderni. Si autem Prælati, & Religio non acquireret aliquid ius in professum præter solius iurisdictionis, id esset falsum.

Ius dominatiuum esse ex traditione.

Ad restitutionem teneri eum, qui extrahit professum ex monasterio.

10 *Secunda impugnatio ex decisione in controversia inter Cluniacenses, & Cistercienses.*

Secundò impugnat ex epistola Bernardi ad fratrem Robertum; in qua ius ex professione, & oblatione præfertur iuri ex sola promissione, quam contendebat Bernardus Cluniacensibus, eiusdem Roberti à suis parentibus Cisterciensibus. Contrà, tam oblatio ipsa, quam professio fauebat; è contra Cluniacenses opponebant sibi factam oblationem: ergo oblatio, & donatio facit Monachum, & obligat ex iustitiâ; sed non minor obligatio iustitiæ consequitur professionem voluntariam: ergo, &c.

Responsio Vasquez.

Respondet Vasquez neminem fieri Monachum, aut obligatum monasterio, nisi ipse saltem tacite approbet talem oblationem sui factam, quando peruenit ad annos discretionis, quia aliàs hoc impium esset.

Impugnatur.

Contrà faciunt plura Decreta apud Gratianum, 20. *quæst. 1. cap. Ad didistis, &c. cap. Monachum, e. quicumque à parentibus, &c. c. Progenitores, &c.* quod est Concilij Triburiensis, *cap. Sicut qui monasteria, &c.* vbi permittitur libertas iis tantum, qui inuiti ingressi sunt, aut traditi monasterio. Verum est in *cap. sequenti*, dari optionem, & libertatem, quando perueniunt ad annum 15. sed si Canon ille sit Marcelli I. alij posteriores ei derogant: & hoc ipsum confirmant quæ adducit Ponce ex Concilio Lateranensi sub Alexandro III. celebrati; & iudicium Innocentij Pontificis pro Cluniacensibus ex titulo oblationis tantum, qui eis adiudicauit fratrem Robertum, quem D. Bernardus repetebat. Non fuit ergo recepta Decretalis Marcelli, & per posteriores fuit etiam reuocata. Ex quibus rectè inferitur intentum: quia oblatio est donatio, quæ infert titulum dominatiuum acquisitum in oblatum, & æquiuale professioni propria voluntate emissæ, & hæc etiam idem ius infert, & eadem onera: ergo etiam ius dominatiuum acquirit Prælati monasterij in suum subditum.

Sola oblatione acquiri ius.

Tertiò probatur eadem veritas ex communi Patrum, & Doctõrum sententiâ, qui dicunt professum fieri ampliùs alieni iuris, & amittere propriam libertatem, & si quid acquirat, acquirere monasterio, & si proprium habeat, non solum esse sacrilegium contra votum, sed esse futurum contra iustitiâ. Basilius Magnus in *Constitutionibus Monasticis, c. 35. in Affectibus, id est, de abdicatione rerum.* Ratio ipsa id confirmat, quia res monasterij est, cuius dominium ad monasterium spectat, administratio ad superiores: qui ergo rem alienam ex propria præsumptione vsurpat, reus est furti. Sic Iudas furti in simularum, quia oculos habebat, sic Prælati res Ecclesiæ vsurpantes, & distrahentes sunt obnoxij, vt patet *causa 12. per totum.*

11 *Tertia impugnatio. Ex communi sententiâ Patrum. Monachus acquiri monasterio.*

Quartò, 20. *quæst. 4.* Superior potest irritare vota sui subditi, sed non ex potestate clauium: ergo ex potestate dominationis. Minor probatur, quia Pontifex nequit irritare vota fidelium, neque Episcopi, sed relaxare tantum, aut commutare possunt; è contra dominus serui, maritus vxoris; & è contra vxor mariti, pater filij, ex iure dominatiuo, inquantum illa vota concernunt ea, quæ à potestate alterius dependent, vel ei præiudicium inferunt, quia nemo potest disponere de eo, quod est alterius, sine consensu domini proprietarij, aut eum iure suo defraudare: ergo irritatio voti per Superiorem facta, reduci debet ad ius dominatiuum, quod acquirit in professum. Vide *cap. Monacho, 20. quæst. 4.* & Doctõres, quos allegat Ponce, qui communiter in hanc sententiam veniunt. Ratio est, quia Monachus non habet propriam sui dispositionem, aut voluntatem, sed Superior; eam enim renuntiauit in voluntatem Superioris, per veram sui traditionem.

Proprietarius reus est furti.

Irritatio Prælati vota subditorum ex iure dominatiuo, & non clauium.

Dices ex vi voti obedientiæ irritari alia vota per Superiorem.

12 *Obiectio.*

Contrà: Obedientia non inducit illum effectum, aut ius, nisi vt includit traditionem propriam eius, qui vouet, & consequenter donationem sui; hinc Abbatis, quæ incapax est potestatis clauium, potest irritare vota Monialium ex vi illius traditionis; non potest confessarius irritare pœnitentis vouentis ipsi obedientiam, quia incapax est donationis, aut iuris dominatiui in pœnitentem, Ecclesia reuocante hanc donationem, & traditionem ad certos status, in quibus tantum fieri possit, sicut & alios contractus reuocat ad certas regulas, & solemnitatem, quæ omissa non acquiritur ius, neque traditio valet; quamuis ex vi ipsius traditionis sequeretur ius, si teneret traditio, adhibitis solemnitatibus præscriptis.

Impugnatur.

Abbatissa irritat vota ex iure dominatiuo; non tamen confessarius.

His suppositis quæ fusiùs prosequitur Ponce argumentor quintò, suppositio illa, ad quam se reducit Vasquez, est nulla, nempe ex vi voti non acquiri ius Superiori, nisi tantum ex virtute Religionis: quia nempe votum est actus Religionis, ac proinde illius honestatem, & legem sortitur, non autem naturam, aut legem specialem iustitiæ in particulari. Hæc, inquam, suppositio non tenet vniuersaliter; vt quando aliquis actus alterius virtutis ob finem Religionis elicitur, non variat propriam naturam, aut legem, quamuis appellationem, & speciem sortitur à fine, cuius gratia fit, verbi gratia, voti. & ratio est peruiâ; sicut intentio electionem infert, & finis media, ita actus imperans infert actum impera

13 *Quinta ratio. Suppositio falsa aduersarij additur.*

Actus imperans à Religione non exuit propriam naturam.

impera

imperatum, quibus non obstantibus, tam electio, quam media, & actus imperatus seruant propriam naturam, & honestatem, vt qui imperat actum pœnitentiæ, & temperantiæ ob finem charitatis, non solum habet honestatem charitatis, sed etiam honestatem temperantiæ, & pœnitentiæ Religiosus professus honestatem obedientiæ, castitatis, & paupertatis; quamuis hæc vouet ex fine Religionis, & charitatis acquirendæ: ergo votum non derogat aliis virtutibus, quin propriam naturam, & leges sequantur: ergo neque iustitiæ, quando eius materiam concernit.

Exempla.

14
Alia exempla ad propositum.

Exemplis fit clarior hæc doctrina à posteriori, qui vouet prædium Ecclesiæ, hoc ipsum votum trahit secum traditionem, tanquam medium necessarium, sine quo votum non est efficax, & per eam traditionem transit prædium in ius Ecclesiæ, & definit amplius esse prioris domini vouentis; quamuis ergo vouens tenetur ad alienationem, & traditionem prædij ex vi voti, tamen per ipsam traditionem, quæ est materia voti, transit prædium in ius Ecclesiæ. Item, qui dat indigenti elemosinam ex charitate, aut misericordia, traditio sequens, aut concomitans alienat elemosinam à priori domino, & transfert in ius indigentis tanquam propriam rem, de qua disponere potest ad votum; hoc autem idè est, quia donatio licet fiat ex fine charitatis, tamen non exiit propriam naturam, qua efficax est secundum iustitiam alienare dominium in donatarium: ergo similiter contingit in voto, vt versatur in materia iustitiæ; vnde hæreditas transit cum Religioso ad monasterium, si se & patrimonium voueat, & sic in reliqua eius iura succedit monasterium, non præcisè ex vi voti, vt est actus Religionis, sed vt votum est coniunctum suæ materiæ, & traditioni, quæ hunc effectum inducit, & consequenter mediante voto, vt est in materia iustitiæ, & trahit secum actum iustitiæ, vt medium, acquiritur ius dominatum ex vi voti, non quomodocumque considerati in Ordine ad finem Religionis, sed vt completur in materia iustitiæ, in qua velut in medio perficitur, & attingit finem intentum principalem, seu *inim gratia*, per tale medium determinatum, quod non absoluitur à propria lege, & natura, ex eo quòd cadat sub voto, vel ab ipso imperetur.

Votum trahit secum traditionem.

15

Ad propositum, vouens obedientiam in Religione approbata donat sui integram dispositionem Religioni, & superiori eius, & renuntiat propriæ voluntati: ergo per talem traditionem, seu donationem sui ipsius, mediante voto, acquiritur ius dominatum, & non tantum ex obligatione propria Religionis virtutis; sed etiam ex obligatione iustitiæ interueniente donatione, & acceptatione cum solemnitatibus requisitis per legem, vt contractus teneat. Hæc autem solemnitates sunt vt professus non sit incapax, aut impeditus per fortius vinculum, verbi gratia, matrimonij corporalis, aut spiritualis, aut aliàs inhabilis ex lege communi, aut particulari Religionis, inhabilitante receptionem; ex altera parte, vt Religio sit approbata, & iurisdictio in recipiente: ergo his stantibus valet contractus, & do-

Solemnitates requisita ad traditionem.

natio: ergo ex communi, & particulari lege infert suum effectum, & ius acquiritum secundum iustitiam.

Dices valere tantum ex iurisdictione, quam Ecclesiæ per clauas communicat superiori Religionis.

16
Responsio.

Contrà: licet requiratur talis iurisdictio in superiore, vt fiat capax donationis recipientis, & iuris per eam acquirendi, & acquisiti: non tamen ex ea valet contractus, aut transfertur ius, sed ex propria voluntate, & consensu donatarij: primò, quia Ecclesiæ non habet potestatem disponendi sic de votario, iuxta omnes Patres, qui sequuntur Apostolum, 1. ad Corinth. 7. & dicunt hunc statum Religionis esse consilij, & non præcepti, & neminem ad eum secluso demerito cogi posse: sic enim loquuntur de virginitate, quod perinde in proposito dici potest de aliis consiliis Euangelicis, quæ diuina institutione subiiciuntur proprio cuiusque arbitrio sequenda, & non ex præcepto obeunda: ergo iurisdictio clauium communicata Religioni, aut superiori eius, non tribuit eis ius, quod competit mediante donatione, & consensu votarij, quod ius est iustitiæ.

Impugnatur. Dicitur iurisdictio, & donatio.

17

Deinde, quamuis ad contractum in eundem requiratur, vt fiat secundum regulam, seu leges: tamen ipse contractus, vt procedit ex voluntate partium, est, qui inducit obligationem ex iustitia naturali, & legali, obseruata lege: nemo enim dicit quòd obseruans leges in contractu fiat obligatus, & transfert dominium rei commutatæ in alium per ipsas leges; sed per contractum obseruatis legibus, & per proprium consensum, aut quòd translatio fiat per voluntatem legislatoris; sed per voluntatem subditi obseruatis conditionibus præscriptis per legem; is enim validè transfert rem ipsam, cuius est dominium rei, quod spectat tantum ad priuatum, non ad legislatorem, aut Rempublicam, nisi vbi commune emolumentum requirit: translatio etiam per contractum cedit in commodum priuatorum hic, & nunc.

Commutatio fit per contractus, non per legem solennizantem.

18

Deinde, capacitas ad contractum in personis supponitur necessariò in ipsis, & quamuis incapacitas reddat contractum irritum, tamen capacitas sola non reddit validum, neque ex vi eius commutantur iura personarum, sed ex vi contractus præcisè habilitatem ipsam supponentis; sed per iurisditionem clauium confertur tantum Prælato capacitas, seu potestas, per quam fit capax iuris acquirendi, per acceptationem donationis factæ, & nihil aliud respectuè ad ius acquisitum ex contractu, licet supposito contractu habeat potestatem directiuam, & coactiuam necessariam etiam ex clauibus, non tamen dominatium, quæ ei prouenit ex donatione tantum, per quam potestatem dominatium & irritat vota, & iura professi transeunt in Religionem, quod & Canones confirmant cap. 1. de statu Monachorum, & aliàs.

Capacitas ad contractum non est eius causa, sed consensus.

Iurisdictio dat Prælato solam capacitatem.

Confirmatur à matrimonio corporali ad spirituale valet argumentum; sed in matrimonio corporali ius dominationis acquiritur, & hoc præcisè inducitur ex vi contractus: ergo etiam

19
Confirmatio à corporali ad spirituale matrimonio.

in spirituali matrimonio Religionis idem pro-
uenit: quia vtrumque matrimonium fundatur in
contractu, contractus autem ex natura sua indu-
cit obligationem iustitiæ in specie talem, qua-
lis est natura contractus: sed contractus Reli-
giosi profitentis est donatio sui ipsius in seruitu-
tem. Vnde Gregorius *lib. 4. epistolarum, epistola*
44. in fine, ait de seruis alimentibus Monacha-
tum, eos arctiori vinculo seruitutis ligari, quam
fuit illud, quod aliàs sub dominis temporalibus
habuerunt: ergo per professionem acquiritur
ius seruitutis in professum.

*Seruitus Re-
ligiosa.*

*Ex commu-
tatione iuris
matrimonij
in Religio-
nem.*

Præterea, sicut superius dictum est, Iure diu-
ino matrimonium ratum cedit professioni in Re-
ligione iuxta sententiam Doctoris. Idem concedunt
omnes, quamuis plures admittant tantum
esse Iuris Ecclesiastici; tamen intelligunt inter-
uenire traditionem Religiosi per professionem,
quæ derogat contractui matrimonij rati: ergo
per talem traditionem acquiritur ius proprium
in professum, quod derogat iuri matrimoniali,
& sequitur superiorem in Religione tam clauium,
quam dominationis potestate frui, quam
recipit Iure naturali donationis.

*20
Prima obie-
ctio.*

Ex his patet responsio ad fundamentum Vas-
ques. Obiicit enim primò, si oriretur talis iuris-
dictio dominatiua ex vi donationis, & acce-
ptionis priuatorum, posse illum statum mu-
tuato consensu dissolui, nec dependere à vo-
luntate Summi Pontificis, quod est inconue-
niens.

Responsio.

Respondetur, quantum ad institutionem Re-
ligionis eam esse diuinam, & quoad hoc non
dependere ab homine illum statum, quantum
ad iurisdictionem dominatiuam etiam eam esse
Iuris diuini, sicut est institutio status; quan-
tum verò ad perpetuitatem, approbationem hu-
ius, aut illius status in particulari per media
consentanea consilij Euangelicis obseruandis,
in quibus perficitur substantialiter status ipse
Religionis in genere, & quantum ad legitima-
tionem, aut illegitimationem personarum, &
quantum ad iurisdictionem clauium pendere à
voluntate Pontificis, & Ecclesiæ, sicut etiam
dependet legitimatio, aut illegitimatio persona-
rum ab eodem respectiue ad matrimonium car-
nale. Ex quibus negatur sequela maioris, quoad
primum, & secundum illatum, quia ille quasi
contractus dependet modo dicto à voluntate
Pontificis.

*Quid status
Religionis in-
stitutus à
Deo depen-
deat etiã ab
Ecclesiã.*

*21
Secunda obie-
ctio.*

Obiicit secundo: Facta diuisione regnorum,
& rerum, non posse aliquem priuatum eligere
sibi iudicem, vt patet *cap. Diligenti, &c. de foro
competenti*, vbi dicitur Ecclesiasticum non posse
sibi constituere iudicem sæcularem: ergo omnis
iurisdictionis spiritualis oritur à potestate clauium,
quæ est penes Pontificem, & Ecclesiam. Res-
pondetur negando antecedens, quia potestas
paterna, & arbitraria, & dominatiua in seruos
non derogatur per ius Gentium, & vniuersim
omnis illa, quæ est Iuris diuini, qualis est do-
minatiua in Religione. Capitulum autem cita-
tum non est ad propositum, quia licet non possit
ex consensu particularium iurisdictionis clauium
conuenire alicui; tamen potest ex alio titulo ei-
dem conuenire iurisdictionis alterius rationis: sicut
potest aliquod ius conuenire alicui etiam diuina
lege, aut Iure Gentium, vt est mariti in vxorem,
& filios domini in seruum, non inde sequitur

ei conuenire potestatem, quæ in Principe est,
& magistratu.

Dices, superflueret iurisdictionis clauium, si ti-
tulo donationis conuenit ius dominatiuum
ex diuina institutione superiori in suum Reli-
giosum.

*22
Obiectio.*

Respondetur, negando sequelam, quia vo-
luntas priuata cuiusque subordinatur voluntati
Principis, & legislatoris, quoad ea, quæ ad
communem statum pertinent, & hoc ipsa rerum dis-
positio congrua exigit: quia bonum commune
præfertur bono priuato, & potestas œconomi-
ca, aut politica, quæ respicit altiorem finem, sub-
ordinat potestatem priuatam, eisque statuit legem.
ita etiã contingit in potestate spirituali clauium,
quæ est primaria in Ecclesia quoad forum
externum, vt potestas inferior subordinetur ipsi
etiam ex diuina institutione, & recipiat legem
ab ipsa: vtraque enim est diuinæ institutionis;
sed clauium est primaria in Ecclesia, quæ sub-
ordinat reliquas inferiores, licet sint diuinæ
institutionis. Exempli gratia: Potestas clauium
in Sacerdote est diuinæ institutionis, & data ei-
dem in sua ordinatione: tamen recipit termi-
num, & modum, & exercitium à potestate clauium,
vt tantum extendatur, quantum Ecclesia
statuit, siue ad personas, siue ad peccata grauiora,
quæ referuntur nunc vni, nunc alteri, iuxta
dispositionem Ecclesiæ. Sic potestas in eundem
matrimonij, quæ est Iuris diuini, limitatur ab
Ecclesia quoad certas personas, quas facit inha-
biles ad hunc contractum, sicut & potestas in-
grediendi Religionem, vt dictum est. Vnde se-
quitur potestatem Pontificiam, quæ suprema
est, posse statuere terminum potestati, quæ con-
uenit superiori Religionis, ex donatione, & quasi
contractu, eamque posse limitare prout expedi-
t salutem profertentis, & dantis professionem, &
communi statui Religionis; & inhabilitare per-
sonas ad contractum ipsum in eundem, & indu-
cere alias limitationes, & solemnitates, quibus
non obseruatis nihil omnino fieret, & à fortiori
limitare donationem, & receptionem ad cer-
tum modum, & tempus, aliàsque circumstan-
tias seruandas.

Responsio.

*Potestas supe-
rior inferio-
rem subordi-
nat.*

Exemplum.

*Potestas Pon-
tificis in Re-
ligione.*

Non sunt ergo confundendi tituli, licet alter
alteri subordinetur, & inferior reguletur per su-
periore, & vna potestas ab altera facile discer-
nuntur in effectu: nam titulo donationis per vo-
tum conuenit iurisdictionis dominatiua, & hæc ex
diuina institutione. statum namque Religionis &
Christus instituit, & opere in suo collegio exer-
cuit (vt bene probat Pater Ponce, & de hoc aliàs
ex alia occasione tractauimus de paupertate
Franciscana, & regulæ eius statu, quod proinde
iam tractare omittimus) sicut autem status ille
communis est Societatis, ita etiam infert iurisdic-
tionem ex natura rei, quæ vel in corpore, vel in
vno capite residet: neque enim diuersa mem-
bra, sine subordinatione in vnum corpus coales-
cere; hæc autem iurisdictionem ex vi assumptionis
ipsius status, & incorporationis in ipsum
per traditionem sui conuenire dicimus ex voto
obediendiæ & donatione, quæ quis arbitrium
suum, libertatem, & iura transfert in caput my-
sticum, in quo residet iurisdictionis huius corporis
politici, quod sine iurisdictione non potuit insti-
tui, & sibi propria, quæ ab aliis discernitur. Huic
iurisdictioni accedit altera superior clauium
modo

23

*Status Reli-
gionis institu-
tus à Christo
includit iurisdic-
tionem.*

modo dicto. Vnde concluditur, sicut vnio membrorum in vno corpore mystico, seu politico nequeat haberi sine ordine, & consequenter iurisdictione, ita in corpore Religionis residere iurisdictionem propriam, sicut & leges, quæ executionem petunt, cum nullus sibi possit dici esse iudex. Ad alia P. Vasquez non respondemus hic, breuitatis gratia: tum quia partim conuenit nobiscum in conclusione, partim dissentit; sed in iis, quæ ad aliam materiam spectant; & certè argumenta, & fundamenta eius nimium extranea sunt intento probandi votum simplex Societatis constituere veros Religiosos, quia ad hoc nihil facit impugnatio iurisdictionis dominantis, aut institutionis Religionis à Christo. Tertium, quod addit, *infra* tangeamus, nempe solemnitate voti consistere in perpetuitate, quod non est verum.

24 *e* Alia ratio est, quod *vouens solemniter*, &c.

Tertia ratio consuetatur.

Hic impugnat tertiam rationem pro sententia præmissa; consistit in eo quod vouens solemniter mittit in possessionem illum, cui vouet, verbi gratia, obedientiam; non ita vouens priuatè, aut voto simplici, sed tantum est promissio. Hæc est potior ratio, in qua fundatur prima sententia, nimirum solemnitate voti Iuris diuini esse, & consistere in ipsa traditione, seu possessione, vt dicit Doctor, qua quis plenum sui dominium tradit Deo mediante Ecclesia acceptante: non ita fit in voto simplici, quo emisso manet persona adhuc sui iuris, quia nulla sequitur traditio, aut possessio eius acceptata, & compleitur contractus tantum per acceptationem, sicut qui rem suam promittit, non idè re ipsa, aut dominio spoliatur, sed manet apud promittentem donec sequatur traditio.

Per votum solemnem ratiū fieri traditionem.

Impugnatio.

Contra hanc rationem vrget Doctor, quia omnia intrinseca, siue quoad traditionem, siue quoad promissionem, perinde se habent in vno, & in altero, quantum est ex vi voti, & Iuris diuini, cum per voluntatem transferat dominium, per quam Dominus est, & sui iuris, & vniformiter transferat se per simplex, & solemnem.

25 Dices deesse acceptationem ex parte Dei.

Obiectio. Impugnatur.

Contra, sicut *suprà* dictum est, votum simplex acceptatur, & obligat; vnde, sicut ait Doctor *infra*, contrahens matrimonium animo illud consummandi, peccat mortaliter; peccat etiam in consummando, & nequit petere debitum, quamuis reddere teneatur, quia nullum ius habet illud petendi. Sed haberet ius, nisi obstaret votum simplex, hoc autem non obstaret, nisi abdicaret dominium sui, & acceptaretur: ergo compleitur contractus per votum simplex, quantum ad donationem, & acceptationem. Quod autem reddere teneatur debitum, inde est quod per matrimonium, quod fortius ligat, acquisitum sit alteri ius in corpus eius, cui nequit ipse præiudicare, quamuis sibi ipsi quoad ius, quod ei competere possit per matrimonium, quantum ad exigendum debitum, præiudicaret per votum, alias suo iure si suppetret ipsi, possit sine peccato vllo.

Fieri traditionem per votum simplex.

26

Solenitas voti est Iuris Ecclesiastici tantum.

Præterea, votum solemnem ratione solius solemnitatis differt à simplici voto; sed hæc solemnitas est tantum Iuris Ecclesiastici: ergo quantum ad naturam voti, & traditionis incluzæ ex diuina lege vniformiter se habent. Probatur minor, cap. *Rursus*, &c. qui clericis, vel vouent.

Scoti oper. Tom. I X.

matrim. vbi Cælestinus III. dicit *totum simplex non minus obligare apud Deum, quam votum solemnem*, &c. apud Deum, inquit, & non apud Ecclesiam, quæ votum solemnizauit. Deinde, Bonifacius VIII. cap. *vnico*, de voto, &c. dicit solemnitate annexam esse voto Iure Ecclesiastico: quod & definit Gregorius XIII. in *extrauaganti*, *Ascendente Domino*, &c. cõtra Theologos, qui asserabant esse Iuris diuini, & non Ecclesiastici: nam ex hac ratione potissimum aliqui contendeant vota simplicia Refutatis Ieli non constituere Religiosum, & refutat sententiam, quæ asserbat sine voto solemnem neminem posse esse Religiosum: quia nempe status Religionis nequit consistere sine eo, quod ipsi intrinsecum est, diuina institutione, qualem dicebant prædicti Theologi esse solemnitate, qua fit incapax matrimonij, aut dominij, & iuxta principia D. Thomæ consequenter esse indispensabile.

Cælest. III.

Bonif. VIII.

Greg. XIII.

Dices solemnitate voti in esse ceremoniæ esse quidem Iuris Ecclesiastici; tamen in esse acceptationis esse Iuris diuini.

27

Obiectio.

Sic respondet Sotus in *hac distinct. q. 2. art. 1.* & exponit Bonifacium VIII.

Responsio.

Alij dicunt solemnitate quidem voti esse Iuris diuini: tamen requiri vt acceptatio sit valida, vt obseruetur ordinatio Ecclesiæ, quæ inhabilitat personas, & acceptationem aliter factam.

Contra: hæc responsiones non satisfaciunt Decretis. Primò, quia quæsitum fuit à Bonifacio, quod votum debeat dici solemnem, & ad dirimendum matrimonium efficax: quæ est quæstio, quam in terminis disputamus; agitur enim de ratione illa, seu solemnitate, per quam votum Religionis professæ dirimit matrimonium postea contractum.

Impugnatur.

Quæstio proposita.

Respondet Pontifex primò solemnitate voti ex sola Ecclesiastica constitutione fuisse inuentam: ergo loquitur ad scopum quæstionis propositæ, de ea scilicet solemnitate, ex qua votum habet dirimere matrimonium, quam dicit inuentam ab Ecclesia solum, quæ particula est exclusiua solemnitatis Iuris diuini, quæ irritaret matrimonium.

Responsio Pontificis.

Secundò, loquitur per antithesim, opponens hanc solemnitate voti ad vinculum matrimonij, quod diuino Iure tenet. *Matrimonium verò vinculum*, inquit, *ab ipso Ecclesia capite, votum omnium conditore, ipsum in Paradiso, & in statu innocentia instituentem vnionem, & indissolubilitatem accepit*, &c. Ex mente Pontificis vinculum, quod habet votum solemnem, quo dirimat matrimonium postea contractum, est solius Ecclesiæ institutionis; vinculum verò matrimonij est diuinæ institutionis. Tertio, subiungit illud *votum solum dici solemnem, quantum ad post matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de Religiosis per Sedem Apostolicam approbata*, &c. In hac clausula nullum discrimen statuit Pontifex inter solemnitate sacri Ordinis, & voti Religionis professæ, & approbatæ. Sed solemnitas voti adiuncta sacro Ordini est institutio Ecclesiasticæ, vt *suprà* in præcedenti distinct. dictum est: ergo etiam solemnitas voti professionis in regula approbata est Iuris Ecclesiastici. Perinde etiam Gregorius XIII. alludit ad verba Bonifacij, cuiusque decisionem, asserens voti solemnitate

28

Antithesis opponit solemnitate voti vinculo matrimonij.

Votum solemnem.

tatem esse solius institutionis Ecclesiasticæ, & decernit contra assertores oppositæ sententiæ, qui impugnabant hac ratione professionem per vota simplicia in Societate post biennium Notuitatus.

29

*Decretū, seu
decisio Grego-
rij XIII.*

Ex his facilis est impugnatio secundæ rē-
sponſionis, quæ libera est, & contra expressam
decisionem Bonifacii, vt patet ex dictis, & Grego-
rij XIII. contendit Gregorius solemnita-
tem voti esse Iuris Ecclesiastici, vt inde contra
impugnatores Societatis ostenderet vota sim-
plicia ab Ecclesia solemnizata constituere sta-
tum essentialē Religionis, & tales esse pro-
fessas Scholares per tria vota simplicia in Socie-
tate: ergo nihil eis deest, quātūm ad essentialē
statum Religionis; aliās non posset Pontifex
cum tota Ecclesia solemnizare vota simplicia,
ita vt constituerent verum Religiosum, si Iure
diuino exigeret alia solemnitas ab his diuersa,
in qua consisteret status Religionis; sicut tota
Ecclesia nequit supplere aliquid, quod essen-
tialiter est requisitum Iure diuino ad matrimo-
nium, aut Ordinem, si illud desi:.

30

Obisio.

Dices Gregorius acceptasse vota illa sim-
plicia Societatis, & per eam acceptationem fe-
cisse solemnia, quæ aliās non essent solemnia
sine acceptatione Ecclesiæ.

Impugnatur.

*Acceptatio
Ecclesiæ po-
test accepta-
re aliqua di-
uerso modo.*

Contra: ergo non ex parte voti, aut votarij
potest esse differentia Iure diuino in voto sim-
plici, & solemnī, sed tantūm ex parte Ecclesiæ,
in persona Dei acceptantis: sed Ecclesiæ acce-
ptatio sicut est libera, sic etiam potest esse ta-
lis, ut alio modo, neque aliter acceptare vo-
tarium, aut votum. verbi gratia, potest pro ali-
quo tempore acceptare vota, & non acceptare
vt perpetua, & pro tota vita. Vel acceptare sub
conditione libera subiecta voluntati ipsius vo-
tarij adimplenda; vel acceptare absolute potest
& votum, & votarium, non inhabilitando ipsum
ad matrimonium, si contraxerit, aut inhabilita-
tando pro tempore aliquo determinato. Potest
etiam acceptare votum castitatis viduæ existen-
tis extra Religionem, eam inhabilitando ad ma-
trimonium.

In his ergo casibus accedit Ecclesiæ accepta-
tio ad votum, non tamen erit solemnē in sensu
aduersariorum, quo scilicet reddatur persona in-
capax matrimonij Iure diuino, & simpliciter:
ergo non ex quacumque acceptatione Ecclesiæ
sequitur votum esse solemnē Religionis; quam-
uis illa accederet voto: contrarium est contra
fundamenta aduersariorum; quia, vt dicunt, ac-
cedente acceptatione hominis loco Dei acce-
ptantis votum, acceptatur à Deo: ergo solemnizatur
Iure diuino, & completur traditio ipsa,
qua votarius transit in ius Dei, & desinit am-
plius esse sui iuris, aut capax matrimonij. Hoc
fundamentum, & assertio aduersariorum est,
quæ ex dictis impugnatur.

31

Quod autem Ecclesia sic acceptare possit
vota Religionis liberè, & prout vult, ita vt non
esset simpliciter, & absolute perpetua in omni
casu, & euentu, sed sibi liberum esset iis renun-
tiare, patet primò ratione, quia contractus hic,
aut quasi contractus non solum dependet à vo-
luntate vouentis, & se tradentis, sed etiam de-
pendet à consensu Ecclesiæ, quæ limitare po-
test ex parte sua contractum, sicut & votarius
etiam, verbi gratia, si vouet tantūm castitatem
in statu Religionis seruandam, & non aliter

*Sicut vota-
rius ita Ec-
clesiæ acce-
ptatio potest li-
mitare con-
tractum.*

(loquor de iis, quæ Iure diuino interueniunt
huic contractui duntaxat, & ad scopum præsen-
tis difficultatis) imò per voluntatem expressam
excipere statum sæcularem à voto: potest ergo
similiter Ecclesia, cuius arbitrio Deus remi-
sit hanc acceptationem, inducere limitationem
contractui, respectiue ad voti acceptationem;
quò casu traditio non tenebit Iure diuino, nisi
sub illa acceptatione, & limitatione inducta.

Probatum idem secundò; vota simplicia Socie-
tatis sic acceptat Ecclesia cum limitatione,
vt non simpliciter, & absolute essent perpetua
ex parte Religionis acceptantis, sed continue-
rentur in arbitrio Præpositi Generalis, & ratio-
nabiliter, votarium dimittere, & in casu dimi-
sionis manet non Religiosus, & nulli obliga-
tus, si dimissio sit absoluta, & non reseruata vo-
luntati, aut arbitrio sequenti, quo posset repeti.
Ideoque hæc vota dicuntur simplicia, & manen-
tialia ad distinctionem votorum, quæ in
aliis, & in hac ipsa Religione sunt perpetua
absolute, tam ex parte votarij, quàm Religio-
nis, & quibus manet etiam dimissus ex incorri-
gibilitate obnoxius extra Religionem.

Sed hæc vota Societatis simplicia constituunt
verè Religiosum, & quoad omnia substantia, &
essentialia Religionis: ergo à primo ad vltimum
potest acceptatio Ecclesiæ esse talis, vt non se-
quatur perpetuitas voti simpliciter, & absolute
sine limitatione, & compati cum statu vero Re-
ligionis; consequenter non ex Iure diuino reddi
votum solemnē Religionis, ea solemnitate, qua
quis professus Religionem maneat perpetuò
incapax sui iuris, aut matrimonij; ac proinde hæc
solemnitas inducta est Iure Ecclesiastico, & non
diuino; aliās, vt dixi, si esset Iuris diuini, sine illa
non staret verus, & essentialis status Religio-
nis, quod est contrarium Decretis.

Hanc rationem Doctoris confirmant plura
citata *suprà* ex sanctis Patribus, & Canonibus
antiquis, ex quibus constat hanc solemnitatem,
quæ induxit inhabilitatem ad matrimonium,
non fuisse semper coniunctam statui Religio-
nis: iā sufficit ratio præmissa, vt innititur Decre-
tis, quæ in hac quæstione in specie emanarunt.

f. *Sì ponatur quarta ratio*, &c. Hæc ratio est
Magistri, quam alij antiqui Theologi ex eo
assumpserunt, vt D. Thomas, & alij. Rectè eam
reiecit Doctor, quia licet ex hoc sequatur scan-
dalum, non est natum inducere impedimentum
matrimonij, sicut neque alia peccata, ex quibus
scandalum oritur ex fractione voti simplicis, &
publici notarij. Demus ergo violationem voti
solemnis esse grauius etiam Iure diuino, non in-
de deducitur inhabilitas ex eo ratione scandali
tantūm. Præterea, scandalum ex genere suo est
contra charitatem, sed peccatum contra charita-
tem non priuat aliquem Iure debito, quod aliās
ex iustitia ipsi competit, excepta fama, quæ quo-
libet peccato notorio, & graui læditur: ergo ra-
tione scandali non priuatur votarius iure matri-
monij contrahendi lege diuina. Præterea, non fit
iniuria Ecclesiæ, nisi quatenus offenditur Deus,
non stando pactis: quando enim Ecclesia acce-
ptat votum, vt præfati Authores contendunt,
illud acceptat vt fit Deo, cui se obligat vo-
tarius, & non Ecclesiæ, sed vt eius acceptatio sub-
stituitur Deo acceptanti per hominem Vicari-
um) Quod si aliās Ecclesiæ fiat hæc iniuria
immediate violandi eius Iura propria, sequitur
intentum,

32

*Vota simpli-
cia Societatis,
sic acceptata
sunt.*

*Cur dicantur
simplicia*

33

*Constituunt
verum Reli-
giosum.*

34

*Quarta ratio
opposita sen-
tentia.
Impugnatur.
Ratione scā-
dali non so-
lemnizari vo-
tum.*

*Scandalū non
priuat iure
debito.*

*Iniuria hæc
quomodo in
Ecclesiā re-
dundet.*

Redargutio.

intantum, nempe Ecclesiastico Iure reddi personam inhabilem, quia Ecclesiæ quis obligatur in quantum Iura eius propria violat; ratione, inquam, iniuriæ. Sed si primo modo tantum fiat iniuria Ecclesiæ, quia fit Deo, non stando promissis, & pactis, similis iniuria fit Deo etiam ex violatione voti simplicis, quod secundum ipsos includit promissionem, & secundum nos etiam includit traditionem, quantum est ex parte vouentis, & Dei acceptantis, *vouete & reddite Deo*, &c. in quo Deus suam acceptationem expressit, quamuis non fiat illa traditio, cui adheret inhabilitas personæ ad matrimonium simpliciter, quæ est ex statu Ecclesiæ: sequitur tamen inhabilitas ex parte sui ad matrimonium, quantum ad ius petendi debiti, cui renunciauit per votum. Vnde non rectè dicunt quidam moderni Ecclesiam non habere potestatem coactiuam, qua compellere possit iudicialiter votarios ad voti simplicis obseruationem, quod omnino falsum esse infra probabitur, §. *Et si querat*, &c.

Idè sequi de voto simplicis.

Sensitua quorundam reijcitur.

35

8. *Consimiliter si de peccato agitur*, &c. Hæc est alia impugnatio, quæ patet ex dictis. Primò dicit peccare mortaliter votarium si post votum simplex contrahat matrimonium, animo illud consummandi; quid verò dicendum sit in casu, quo contrahat animo ingrediendi Religionem, superius explicuimus, *dist. 31. quæst. vnica. Quæ sequuntur*, patet ex dictis *ibid.*

36

h. *Ratio igitur ad hoc poni potest*, &c. Docet solemnitate voti Iure tantum Ecclesiastico fuisse inductam, quo personæ votariorum factæ sunt ab Ecclesia inhabiles ad matrimonium.

Cōclusio Doctorum. Eam tenent alij.

Hæc conclusio Doctoris patet ex Decretis citatis; quam etiam doctur Richardus in hac *distinctione. artic. 7. quæst. 2. in solut. ad 3.* Henricus *quodlib. 5. q. 38.* & omnes Scholæ nostræ discipuli in hac *distinctione.* & Paludanus *quæst. 4. art. 4. & conclus. 11.* Supplementum Gabrielis *q. vnica. art. 3.* Pighius *controuers. 15. Gestio in regul. moralibus, 1. part. post dub. 3. conclus. 4.* & alij tam Theologi, quam Canonistæ, quos videre licet apud Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 36.* & optimè noster Medina *loco citato.* Pater Basilius Legionensis *de impedimentis, de impedimento voti*, qui confirmant hanc conclusionem ex Canonibus antiquis, & Patribus, Augustino, Hieronymo, Cypriano, Gregorio; probantes hanc solemnitatem non fuisse semper, & vbique annexam voto Religionis; quod perinde etiam Vasquez *loco citato* exhibet; ad quos breuitatis causa remitto Lectorem: quia prædicti Canonæ, aut plures eorum diuersam interpretationem patiuntur, quam longum esset prosequi, aut examinare; an de voto continentia solo, an etiam de voto Religionis sint intelligendi; vel de voto solemnî, aut simplicis, & an votum, quod nunc simplex diximus continentia, fuerit aliàs, iuxta diuersam consuetudinem Ecclesiarum solemnizatum: sicut & Subdiaconatus relatus est inter sacros Ordines per adiunctionem continentia, & solemnizatus hoc modo iuxta diuersos Canones, & consuetudinem Ecclesiarum. Ex Canonibus enim particularium Ecclesiarum, & Conciliorum Provincialium, aut Nationalium, non licet inferre consuetudinem vniuersalem Ecclesiæ, quoad statuta morum, & ritus, nisi supposita acceptatione earum, vel quando in idem concurrunt, sine discrepantia in ritibus, & moribus. Mihi

Scoti oper. Tom. IX.

Argumentum probandi consuetudinem.

etiam dubium est, si omnes Canonæ, qui inducunt continentiam, intelligendi sint de continentia regulari mulierum, quod in proprium locum nunc examinandum relinquo, sufficienter Decreta citata, de quibus nequit esse dubium. Fundamenta etiam oppositæ sententiæ potiora sunt examinata in litera. Ad reliqua respondimus hic.

Obiiciunt capitulum, *Si quis sacro*, &c. 27. *quæst. 1.* quod est Concilij Triburiensis, iuxta Decreta Gelasij, & Concilij Chalcedonensis: in hoc autem Decreto habetur: *verbo Domini, & Canonica auctoritate, in hac sancta Synodo precipimus, ut omnino seruentur*, &c. separatio autem indicat nullitatem matrimonij: ergo *verbo Domini*, est nullum matrimonium eius, qui emittit votum in Religione.

37
Obiectio.

Respondent quidam hanc separationem non indicare semper nullitatem contractus in Canonibus antiquis: sed quia ab examine huius difficultatis nos iam retraximus.

Responso quorundam.

Respondetur hanc separationem *verbo Domini*, faciendam intelligi quoad communionem, & cœtum aliorum, non verò quoad ipsum contractum: ut patet *ex cap. Viduus*, &c. quod est Gregorij in *epistola ad Bonifacium*; vbi loquens de viduis transgredientibus votum professionis, *A nobis*, inquit, *& ab omnibus fidelibus, à lœminibus Ecclesia, à cœtu fidelium vsque ad satisfactiorem sunt eliminanda, & carceribus tradenda, qualiter iuxta Apostolum tradentes huiusmodi hominem Satana, ut spiritus eius saluus sit in die Domini: de talibus enim & Dominus per Moysen loquitur, dicens: Auferite malum de medio vestri*, &c. hoc ergo est *verbum Domini*, ad quod alludit Canon præfatus, quo iubentur à Domino separandi mali de medio fidelium.

Responso propria.

Obiiciunt secundò: Tridentinum *sess. 24. can. 4. Si quis dixerit clericis in sacris Ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contra iuramque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, & voto, anathema sit*, &c. vbi videtur lex Ecclesiastica referri ad sacros Canones, votum autem ad professionem: ergo est vi voti matrimonium esse nullum: quia diuersa impedimenta inducunt.

38
Secunda obiectio. Trident.

Respondetur admittendo, ut *suprà* diximus de impedimento Ordinis, esse hæc diuersa impedimenta, & extra controuersiam esse inter Theologos, votum solemnem in Religione; ea solemnitate, quæ nunc est in vsu in Ecclesia, maxime post Innocentium II. dirimere matrimonium; sed neque ex intento Concilij quidpiam sequitur ad propositum contra conclusionem; An scilicet votum solemnem sit diuino, an humano Iure, neque hæc quæstio faciebat ad intentum eius cœtra hæreticos modernos, quos damnat. Per particulam ergo illam *votum*, intelligit votum solemnem, de quo superius egit, prout nunc est in vsu, & licet eadem sit inhabilitas inducta ab Ecclesia vtrobique: quia tamen intuitu Ordinis annexa est Ordini continentia, non Iure diuino, sed re Ecclesiastico, idè dicit impedimentum Ordinis esse legis Ecclesiasticæ: non ita tamen se habet continentia respectu votarij: quia Iure diuino est annexa voto, licet non inhabilitet ad contractum, nisi accedat constitutio Ecclesiastica.

Responso.

Interpretatio Canonum.

Doctor in præsentî litera dat congruam rationem, cur vouens publicè Religionem, aut

39

Ratio inhabilitatis inducitur.

eam professus fuerit illegitimus ab Ecclesia, non autem vouens priuatè, quia nempe prior constitutus seipsum in statu Religionis, qui nunc reuocatus est ad eos, qui in communi viuunt, sub certa regula approbata ab Ecclesia (ad hunc enim statum alludit Doctor) constituit etiam seipsum in potestate Ecclesiæ, & dispositione, quoad oppositum contractus matrimonialis: idè Ecclesia eum rationabiliter illegitimauit ad matrimonium: sicut enim non cogit ad Religionem, aut sacrum Ordinem, tamen rectè statuere potest circa accedentes ex propria voluntate. Accedit maior ratio in voto, quia est expressa fides data Deo de continentia sub directione, & dispositione, seu iurisdictione aliorum, & potissimum Ecclesiæ: in sacro autem Ordine non interuenit expressus contractus, sed tacitus.

Per oppositum huius, qui vouet priuatè continentiam, nõ sic se tradit Ecclesiæ, sicut professus Religionem; sed Deo se committit, quem iudicio diuino committit Ecclesia, sicut & Paulus egit de viduis, qui priorem fidem violant, & damnationem habent.

40 Interrogatio.

Et si quæras quare non illegitimauit eum, &c. Scilicet vouentem priuatè, & voto simplici eum peccet mortaliter violando votum?

Soluitur.

Respondet non omnia mala punit Ecclesia, neque expediebat hæc illegitimitas ob periculum multorum, & maius damnum, quod sequeretur ex opposito, vt patet cap. *Veniens, qui clerici, vel vouemes*, &c. ex his colligi Doctorem in priori paragrapho, quando dicit Ecclesiam non recipere potestatem in votarium ratione voti priuatè, nõ negare ipsam absolute habere potestatem in illud coactiuam, sed loqui cum limitatione, scilicet non habere potestatem in eum, sicut in professum ex propria traditione sub Ecclesiæ potestate, qualis est professi, licet aliàs habeat potestatem coactiuam, si vellet ea vti.

Explicatio Doctõris.

41 Sententia quorundam reiectur.

Aliqui moderni, qui defendunt solemnitate voti Religionis esse Iuris diuini, & non Ecclesiastici tantum, dicunt Ecclesiam non acquirere ius ratione voti simplici in votarium: neque posse eum conuenire via iudiciali; sed tantum via fraternæ correctionis. Hæc sententia in quantum negat posse Ecclesiam habere ius conueniendi simplicem votarium, via iudiciali non est admittenda, neque vera, aut conformis Canonibus. Tum, quia votum simplex est fides data Deo, & quasi contractus: si ergo Ecclesia habet potestatem coactiuam, qua contractum, aut quasi contractum factum homini bonæ fidei, & sponsonis seruare debere compellat, verbi gratia, sponsalia de futuro matrimonio, quæ includunt tantum promissionem inter sponso, à fortiori habet potestatem, compellendi in iudicio obligatum voto simplici. Primum autem patet ex titulo de sponsalibus. Patet etiam ex titulo de voto, & voti redemptione, in pluribus capitulis; vbi agitur de voto perennationis in terram Sanctam. Item, patet ex Innocentij Papa Decretis, cap. 20. in Codice Canonum, & ex epistola 2. ad Victorium, cuius verba etiam citat Gregorius ad Bonifacium, & habentur cap. Viduis, & cap. Ha verò, 27. quest. 1. Ha verò, que nãm in sacro velamine teclæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, licet velata non fuerint, si nupsierint aliquanto tempore, hic agenda penitencia est; quia sponso earum à domino tenebatur: si enim inter homines solent

Ecclesia via iudiciali potest conuenire violantes votum simplex. Probatio.

bona fidei contractus nulla ratione dissolui, quanto magis illa pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solui sine vindicta non poterit, &c. Quibus verbis videtur loqui de voto simplici in virginibus non velatis, quia de velatis aliter loquitur cap. 12. in eadem epistola, & cap. 10. Canonum, quibus nubentibus negat dandum esse penitentiam, donec is, cui se coniunxerant, à mundo recesserit, &c. & habetur cap. Quæ Christo, &c. ex differentia ergo pœnæ colligitur differentia status inter virgines velatas, & non velatas; de his enim dicit, quod spiritualiter nubunt Christo, & vocat adulteras, sicut & illas, quæ viuente adhuc marito alteri nubunt; de prioribus autem dicit non eas nuptas, sed sponsonem earum à domino teneri, & adducit aliud diuersum exemplum à matrimonio, nempe contractus bonæ fidei, quod tenet, cui accommodat sponsonem non velatum, & non matrimonio.

Differentia inter virgines velatas, & non velatas, & eorum vota.

Præterea, id ipsum docent leges ciuiles, vt patet de pollicitationibus; & patet exemplo Vestalium, quarum pœna grauis erat. Deinde, transgressionem publicam diuinæ legis spectat ad Ecclesiam coercere, qualis est fractio voti simplicis, & notorij. Accedit tandem vota simplicia Societatis Iesu fuisse sic solemnizata ab Ecclesia, quæ etiam perinde vota simplicia priuati extra Religionem posset eodem modo solemnizare sine vlla iniuria, supposita traditione sui per votum; & de facto referunt semper dispensationem voti Religionis ingrediendæ Summo Pontifici, etiam data facultate in Iubilæis, quoad alia simplicia, exceptis paucis; quæ est aliqua pœna.

42 Secunda probatio.

Sequitur præterea ex dictis non rectè Vasquem constituisse loco supra citato, solemnitate voti Religionis in perpetuitate, quamvis hoc verum esset, si perpetuitatem intelligeret ex constitutione Ecclesiastica, qua inhabilitantur votarij ad matrimonium absolute; sed aliter determinat ipse votum simplex non esse perpetuum ex natura sua, & animo vouentis, sed conditionatè. Votum autem Religionis solemne est perpetuum, quia absolutum ex natura voti, & animo vouentis. Hoc non subsistit, quia votum simplex est absolutum, & non conditionatum semper, vt supponunt Canones: & idè votum simplex castitatis statuit impedimentum perpetuum matrimonio; licet non illud dirimit, & votum simile post matrimonium ex communi consensu coniugatorum factum inducit impedimentum petendi debiti, sicut etiam emissum ante matrimonium eundem effectum habet. Obligat etiam de præsentè, quod est contra naturam voti conditionati obligare, non purificata conditione, quod si intelligat esse conditionatum donec Ecclesia illud relaxet, hoc nihil est, quia etiam Ecclesia, vt communis iam docetur in scholis, seu Summus Pontifex potest etiam votum solemne Religionis relaxare per dispensationem, aut commutationem in aliquod æquiualens.

43 Sententia Vasquez de voti solemnitate.

Impugnatur. Votum simplex non esse conditionatum.

Ad argumenta patet, &c. Responsio petenda est ex dictis. Quod si quis obieciat præterea votum Religionis ex Doctore supra dirimere Iure diuino matrimonium ratum; ergo etiam irritat contractum superueniens, quia est fortius ligans.

44 Obiectio.

Respondetur, licet hæc obiectio videatur satis plausibilis, supposita Doctõris sententia:

Soluitur.

(nam

(nam in sententia aliorum, qui dicunt irritare Iure tantum Ecclesiastico, non habet difficultatem.) Respondetur, inquam, de lege ordinaria vinculum matrimonij fortius ligare ex diuina institutione, quam voti, vt in corpore, & aliàs sæpè docet Doctor in præmissis, & specialiter distinct. 31. quest. vnic. vbi asserit diuina dispensatione solui vinculum matrimonij rati per votum Religionis.

Dico ergo per dispensationem specialem iu fauorem Religionis solui matrimonium ratum ante ininitum, quæ dispensatio non extenditur ad matrimonium subsequens votum, quia dispensatio, & priuilegium recipiunt interpretationem stricti Iuris contra ius ordinarij; neque sunt trahenda, aut extendenda vltra casum particularem, in quo versantur; quod perinde currit, siue sit fauor contra legem diuinam ordinariam, siue contra legem positiuam humanam: sufficit enim ad priuilegium, vt non sit omnino inutile, quòd habeat effectum in proprio casu. Iure diuino ordinario, vt dixi, vinculum matrimonij est fortius ligans, & dispensatio, seu priuilegium concessum extenditur tantum ad matrimonium antecedens, non ad subsequens votum; ideò dirimit illud; non autem hoc, quia in fauorem delinquentis contra votum non debuit extendi fauor, aut priuilegium, quod concessum est in fauorem proficientis, & aspirantis ad statum perfectiorem. Argumentum ergo propositum haberet vim contra Doctorem, si asse-

ret Iure ordinario diuino, & ex propria lege, seu institutione votum professi in Religione habere illam vim annexam; non verò currit in casu dispensationis tantum, quæ est fauor in profectum, cui & ipse renuntiat, dum statui, & perfectioni renunciat per subsequens matrimonium.

Dices hoc gratis dici.

Respondetur ex dictis vtrumque nos à posteriori colligere ex praxi Ecclesiæ, & interpretatione; quia, vt suo loco dictum est, *dist. illa*; 1. *quest. vnic.* vinculum matrimonij etiam rati est insolubile Iure diuino, nisi per ingressum Religionis; ex hac autem quæstione inhabilitatem professi ad matrimonium esse Iuris humani, & Ecclesiastici probatum est. Et S. Paulus, approbat matrimonium viduarum, quæ continentiam antè vouerunt, licèt asserat eas damnationem habere, quia priorem fidem irritam fecerunt, & Bonifacius VIII. *cap. vnic. de...* dicit vinculum matrimonij esse insolubile Iure diuino; solemniter autem voti inuentam esse à constitutione Ecclesiæ. Hinc ergo colligimus dispensationem factam matrimonij rati in fauorem intrantis Religionem, non extendi Iure diuino ad matrimonium subsequens votum professionis; sed Iure tantum Ecclesiastico esse inualidum, non directè annullando contractum, sed inhabilitando personam ad contractum, sicut in alijs casibus facit Ecclesia, & facere potest, vt *infra dist. 42.* directur.

46
Replica.
Soluatur.

45
Matrimonium
ratum antecedens
dirimitur per votum
subsequens
Religionis.

DISTINCTIO XXXIX.

De dispari cultu.

DOST hęc de dispari cultu videndum est: hęc est enim vna de causis, quibus personæ illegitimæ fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Christiano cum Gentili, vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri Testamento prohibitum est fideles viros infideles ducere vxores: Domino dicente, *Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filijs tuis, nè traducant eos post Deos suos.* Iuxta hoc Domini præceptum Iudæorum coniugia cum alienigenis inita Esdras separauit. Hoc idem etiam in nouo Testamento seruetur. Vnde Augustinus, [*Nè nubat scæmina, nisi suæ Religionis viro: vel nè vir talem ducat vxorem.* Id enim, vt dicis, iubet Dominus, docet Apostolus, vtrumque præcipit Testamentum.] Item Ambrosius, [*Caue Christiane Gentili, vel Iudæo filiam tuam tradere, caue nè Gentilem, vel Iudæam, vel alienigenam, id est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi.*] Item, [*Si quis Iudææ, siue Christiana Iudæo, siue Iudæa Cristiano carnali consortio miscetur, quicumque tantum nefas admiserit, à Christiano cœtu protinus segregetur.*] Ex his, alijsque pluribus testimonijs apparet, non posse contrahi coniugium ab his, qui sunt diuersæ Religionis, & fidei.

A

Exod. 34. c.
Deut. 7. a
1. Esdr. 10. a
Lib. 1. de adult. coniug. c. 21. & habetur 28. 9. 1. cap. Sic enim.
Exod. 34.
1. Cor. 7. c
Lib. de Abrahæ Patriarcha, c. 9. & ponitur 28. 9. 1. cap. Caue. Ex Concil. Vrbanensi, & habetur 28. 9. 1. c. Si quis iudæicæ.

De coniugio fidelis, & infidelis, & duorum infidelium.

B **H**vic autem videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus coniugiis. Ego dico, non Dominus; Si quis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si quæ mulier, &c. Sed aliud hoc esse, aliud illud, euidenter ostendit Augustinus, [Ibi enim agitur de illis coniugiis fidelium, & infidelium, quæ contrahuntur ab eis in dispari Religione, & in fide manentibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnus, eiusdemque infidelitatis fuerunt, quando coniuncti sunt. Sed cum venisset Euangelium, alter sine altera credidit. Intelligis ne quid dicam? Attende, vt rem ipsam diligentius explanem, Ecce coniuges duo vnus infidelitatis fuerunt, quando coniuncti sunt; nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illud præceptum veteris, & noui Testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam sunt coniuges, & ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc, quales fuerunt antequam iungerentur, qualisque coniuncti sunt. Venitque Euangelij prædicator, credidit eorum vnus, vel vna, sed ita vt infidelis cum fideli habitare consentiat: non iubet Dominus, vt fidelis infidelem dimittat taliter coniunctum.] [Nec Apostolus iubet vt non dimittat, sed consulit, vt si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut & de virginibus consulit.] [Monet autem quod est lucrandi occasio, cum possit licite relinquere, sed non expedit.] [Tunc enim non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed ipsius vsus aliis affert impedimentum salutis, sicut discessio fidelis ab infideli, quam non prohibet Dominus, quia coram illo non est iniusta, sed Apostolus nè fiat, consilio charitatis suadet, vt nemo in ea re iussionis necessitate teneatur, sed consilij voluntate liberè faciat.] Ex his monstratur inter infideles coniugium esse, & consilium Apostoli non obuiare præcepto Domini, quo iubet fidelem non iungi infideli, & si coniuncti fuerint, separari. [Legitur enim quòd Esdras Propheta, imò Dominus per eum iussit Israëlitis uxores dimittere alienigenas, per quas ibant ad deos alienos, non illæ per maritos acquirebantur Deo. Rectè hoc præcepit, quia per Moysen iusserat Dominus, nè quis uxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant Domino prohibente, Domino iubente dimiserunt:] quia, vt ait Ambrosius, [Non est putandum matrimonium quod extra Decretum Dei factum est: sed cum cognoscitur, emendandum:] vt quando fidelis infideli copulatur. Sed, vt ait Augustinus, [Cum cœpisset Gentibus Euangelium prædicari, iam coniunctos Gentiles Gentilibus comperit coniugibus: ex quibus si non ambo crederent, sed vnus, vel vna, & infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi à Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo non prohiberi, quia iustitia permittit à fornicante discedere. Et infidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest: quia omne quod non est ex fide, peccatum est, quamuis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideo autem nec iuberi, quia neq̃ contra iussionem Domini Gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum ergo erat per iustitiam fideli infidelem dimittere: sed licitum non erat faciendum, propter liberam beuolentiam.] euidenter apparet, & inter infideles coniugium esse, & Apostolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt, & post alter

ad fidem conuersus est : cum quo etiam infidelis habitare consensit , & hunc non dimittere fideli consulit Apostolus : quia fortè per fidelem saluabitur infidelis.

De fornicatione spiritali , ob quam potest dimitti coniux.

Potest tamen licitè dimittere : quia in infideli est fornicatio , si non corporis , tamen mentis . Causam enim fornicationis Dominus exceptit . Fornicationem verò generalem & vniuersalem intelligere cogimur , non modò scilicet corporalem , sed & spiritualem : de qua Augustinus ait , [Idolatria , & quælibet noxia superstitione fornicatio est . Dominus autem permisit , & causa fornicationis vxorem dimitti , sed non iussit ; & sic dedit Apostolo] locum monendi , vt qui voluerit non dimittat : potest tamen licitè dimittere . Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge , quantò magis fornicatio mentis , id est , infidelitatis ?

C
*In gloss. 1
 Corinth. 7.
 Si quis fra-
 ter vxor.
 Math. 5.
 & 19. in
 ferm. Domi-
 ni in mot.
 lib. 1. c. 27.
 & habetur
 28. quest. 1
 c. Idolola-
 tria.*

Pro quibus vitis possit dimitti?

SI autem quæris , An propter aliud vitium , nisi propter infidelitatem , vel idololatriam , possit dimitti ? Attende quid Augustinus ait : [Si infidelitas fornicatio est , & idololatria infidelitas , & auaritia idololatria , non est dubitandum , & auaritiam fornicationem esse . Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare , si auaritia fornicatio est ? Ex quo intelligitur , quòd propter illicitas concupiscentias non tantum quæ in stupris cum alienis viris , vel scæminis committuntur , sed ob quælibet , quæ animam à lege Dei aberrare faciunt , & perniciosè corrumpi , possit sine crimine , & vir vxorem suam dimittere , & vxor virum .] Item , [Rectissimè dimittitur , si viro suo dicat , Non ero vxor tua , nisi mihi de latrocinio diuitias congreges : vel , nisi solita lenocinia exerceas , aut si quid aliud facinorosum , vel flagitiosum à viro suo expetat . Tunc ille si veraciter pœnitens est , habetque fidem per dilectionem operantem , membrum , quod eum scandalizat , amputabit .] Ex his apparet , quòd non solum infidelitas , sed etiam quælibet concupiscentia , quæ perniciosè turpiterque corrumpit , fornicatio spiritalis est , per quam vir vxorem , vel vxor virum dimittere potest . Consulit tamen Apostolus , nè fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare , nec à Deo reuocare .

D
*Ibid. supr. à
 c. 28. & ha-
 betur 28.
 q. 1. c. Idol-
 olatria.
 Augusti. de
 fide , & ope-
 ribus , c. 16.
 & habetur
 28. quest. 1.
 cap. Vxor
 legitima.
 Mat. 17. a
 1. Cor. 7.*

Si fideli liceat aliam ducere , infideli discedente , vel dimissa ?

Hic quæritur , Si fidelis dimittat infidelem , vel infidelis à fideli discedat , an liceat fideli aliam ducere . Videtur auctoritas testari , quòd illa viuente alteram ducere non valeat . Ambrosius enim verba Apostoli exponens ait , [Alioquin si disceditis ab inuicem , & volentes cohabitare dimittitis , & aliis vos copulatis , adulteri estis : & filij vestri , qui de hac copula nascuntur , immundi , id est , spurij sunt .] Item , [Si quis habuerit vxorem virginem ante Baptismum , viuente illa post Baptismum alteram habere non potest . Crimina enim in Baptismo soluuntur , non coniugia .]

E
*In Com. cir-
 ca 7. c. prio-
 ris ad Cor.
 & 28. q. 2.
 quasi per to-
 tum tracta-
 tur hæc qua-
 stio.*

Quæ promissis contraria videntur.

Sed contra Ambrosius testatur , [Si infidelis (dicit Apostolus) discedit , discedat . Non enim est seruituti subiectus frater , aut soror in huiusmodi , quia non debetur reuerentia coniugij ei , qui horret auctorem con-]

F
*Ex Concil.
 Meld. &
 28. q. 2. Si
 iugij. quis.*

Circa illud 1. Cor. 7. Non enim feruit. & *habetur* 28. q. 2. Si infidel. *In gloss.* 1. Corinth. 9. *circa illud,* Non est enim.

iugij. Non est enim ratum matrimonium, quod sine deuotione Dei est, & ideò non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alij se copulauerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, nè accusetur alij copulatus. Infidelis autem discedens & in Deum peccat, & in matrimonium: nec est seruanda ei fides coniugij, qui ideò recessit, nè audiret Christum esse Deum Christianorum coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur coniugium.]

Determinatio.

G Attende hæc prædictis contraria posse videri, ita vt sibi Ambrosius 28. *quæst.* 2. Si infid. *parag.* Hic disting. **A** contradicere videatur. Sed distinguendum est hîc aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud dimitti propter Deum ab illo, qui horret nomen Christi. Ibi lex beneuolentiæ non seruatur: hîc veritas custoditur. Et ideò cùm liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet. Discedentem verò sequi non oportet: & ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non est intelligendum, nisi de his, qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterque conuersus est, vel si vterque fidelis matrimonio coniunctus est, & post alter eorum à fide discesserit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimissus discedentem non comitabitur: nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratum coniugium, quod non potest dissolui.

Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles, & quare?

H *Hic locus quasi de verbo ad verbum habetur* 28. *quæst.* 1. in princip. *Rom.* 14. d. *August.* ad Pollentium, *cap.* 18. *q.* 1. Sic eum. **S** Vnt tamen nonnulli, qui inter infideles asserunt non esse coniugium: quia nec rata, nec legitima est eorum copula. Rata non est, quia solui potest: nec legitima, quia Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Eorum autem coniunctio non est ex fide, & ideò peccatum est. Non est ergo coniugium: quia nullum coniugium peccatum est. Augustinus etiam dicit, [Quia non est vera pudicitia infidelis cum fidei.] Sed vera negatur esse pudicitia: non quòd infidelium coniugium non sit verum, sed quia non habet illud triplex bonum, quod excusat coitum, & meretur præmium. Item illud Apostoli; Omne quod non est ex fide, peccatum est: non ita intelligendum est, vt quicquid fit ab infidelibus, peccatum sit: sed omne quod fit contra fidem, id est, conscientiam, malè fit, & ad gehennam ædificat. Vel in omni eo, quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, sed quia non eo modo illud facit quod debet, non referens ad debitum finem.

Quòd legitimum sit coniugium infidelium, sed non ratum, & quare?

I *22. quæst.* 1. *cap.* vi. *lib.* de fid. & operibus, c. 16. & *habetur* 28. *q.* 1. c. *Vxor* legitima. 1. *Cor.* 7. **C** Opula ergo maritalis, quæ est inter infideles, coniugium est legitimum, sed non ratum. Legitimum, quia est inter legitimas personas: sed non ratum, quia sine fide: Coniugium verò fidelium est legitimum, & ratum, si tamen legitimæ sunt personæ. Quòd autem legitima sit infidelium coniunctio, Augustinus testatur, dicens, Vxor legitima societate coniuncta sine vlla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, quòd infideli ad fidem conuerso, Apostolus consuluit infidelem non dimittere: quod non faceret, si non esset inter eos legitimum coniugium. Legitimum est, quod legali institutione, vel Prouinciæ moribus, non contra iussionem Domini contrahitur.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum disparitas cultus impediât matrimonium?

D. Thom. in addis. q. 59. art. 1. & hic q. 1. art. 1. D. Bonauent. art. 1. q. 1. Richard. art. 1. q. 1. Gabr. quæst. vnica. Sotus q. vnica. art. 2. Sanchius lib. 7. de matrim. disp. 71. Valent. 4. tom. d. 10. q. 5. p. 3. Lud. Lop. 2. part. instruci. cap. 5. 3. Summistæ, v. Impedimentum, de dispari cultu.

CIRCA^a istam trigessimam nonam distinctionem quæro: Vtrum dispar cultus impediât matrimonium? Quod non, *Genes. 41.* Ioseph accepit Aseneth filiam Putipharis, cum ramen ipse esset fidelis, & ipsa infidelis.

1
Argum. 1.

Præterea, *Exod. 2.* Moyses accepit filiam Iethro infidelis. Quod probatur ex hoc, quia cum vellent redire in Ægyptum, Moyses circumcidit filium suum. Vnde ipsa ait, *sponsus sanguinis tu mihi es.*

Argum. 2.

Præterea, *Hesther 2.* habetur, quomodo Hesther nupsit Assuero, qui non fuit Iudæus, sed Gentilis.

Argum. 3.

Præterea, *3. Regum c. 11.* Salomon accepit filiam Pharaonis, Moabitidas, Ammonitidas, Idumæas, Sidonias, & Herthæas.

Argum. 4.

Præterea, *1. ad Corinth. 7.* *Si quis frater habet uxorem infidelem, & hac consentit habitare cum eo, non dimittat eam:* igitur dispar cultus non dirimit matrimonium iam contractum; nec per se repugnat matrimonio: quia tunc consilium Apostoli, quod frater ster cum infideli, esset consilium de fornicatione.

Contra, *Esdra lib. 1. c. 9. & 10.* vbi separatio fiebat coniugum alienigenarum. Præterea, *2. ad Corinth. 6.* *Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio lucis ad tenebras, aut quæ pars fidelis cum infideli?* Præterea, *28. quæst. 1. sic non nisi eiusdem Religionis, & fidei maneant copulata coniugia.* Et *ibid. cap. Caue, non nisi baptizata sumatur in coniugium; quia Baptismus est primum Sacramentum.*

Ratio ad opp.

COMMENTARIUS.

CIRCA istam distinctionem trigessimam nonam, &c. In hac distinctione, & quæstione agit Doctor de impedimento ex disparitate cultus. Diuiditur quæstio in duos articulos; primus est de matrimonio infidelium inter se; secundus, de matrimonio infidelis, & fidelis.

Ordo, & diuisio quæstionis.

SCHOLIUM.

Sententiam Richardi dicentis inter infideles non posse esse matrimonium, quia carent bono fidei, cum sint infideles, & bono prolis, cum educanda sit in infidelitate, & bono Sacramenti, quia carent primo Sacramento, reijcit Doct. quia fidelitas coniugi seruari potest sine fide diuina, & proles educari potest secundum rationem naturalem, nec ratio Sacramenti est essentialis matrimonio, quia non fuisset in statu innocentie. Mouet, & soluit duo bona dubia; & quoad primum, innuit si infideles non habuissent consuetudinem (forte acceperunt à progenitoribus fidelibus) matrimonia incundi, quod multi eorum ea non obseruarent, quia, ut dictum est, d. 26. non est de stricto iure nature, ut ibi explicui: & ideo multe nationes polygamiam, & repudium admiserunt.

HIC^b sunt duo videnda. Primum, quomodo infideles possunt contrahere, vel habere coniugium: & quomodo fidelis cum infideli. De primo, dicitur quod non; quia ibi non potest esse bonum fidei ex parte eius: quia non est fidelis Deo: igitur nec proximo. Secundò, quia ex parte eius non est bonum prolis, quia quantum in ipso est, educaret prolem in ritu suo, & ita non religiosè. Tertio, quia ibi non est bonum Sacramenti, quia infidelis ex quo non habet primum Sacramentum, non est capax aliorum, ut probatur *Extra de Presbytero non baptizato, cap. 1.*

2
Rich. hac dist. artic. 1. q. 3.

Hæc^c non mouent. Primum non, quia fides, id est, fidelitas, seruari potest sine fide, qua creditur in Deum: & hanc seruant infideles fidelibus in contractibus, & è conuerso, & habetur per Augustinum in *epistola ad Publicolam*: non enim sequitur, non vult seruare fidem istam ad Deum, à qua dicuntur Christiani fideles: ergo non vult seruare fidem, id est, fidelitatem proximo: tum, quia non sequitur, non vult seruare

Reijciuntur rationes Richardi.

uare perfectius : igitur nec minùs perfectum : tum , etiam quia non potest attingere per rationem naturalem ad obseruantiam huius fidei , sicut illius.

3

Secunda ratio non mouet , quia vult educare prolem , quantum potest per rationem naturalem noscere ipsam esse educandam : igitur non potes plus habere , nisi quòd non est ibi perfectum bonum prolis , scilicet quod educetur ad cultum Dei : nec mirum , quia educator non nouit ipsam sic esse educandam.

Tertia etiam ratio non mouet , quia omnibus contractibus matrimonij præcedentibus legem Euangelicam non fuit annexum Sacramentum propriè dictum : nec fuisse annexum contractui in statu innocentiae , si semper in illo mansisset , sicut dictum est *suprà dist. 26.* nec tamen tunc defecisset aliquid de perfectione pertinente ad contractum matrimonij.

Sed ^d duo alia sunt , quæ faciunt difficultatem. Vnum , quomodo infidelis potest dare corpus suum alteri , cum non faciat hoc innitens approbationi legis diuinæ : quia illam ignorat , & sine illa non potest simpliciter dare , vel saltem non potest licitè dare , nisi in virtute approbationis domini superioris.

Secundum est , quia cum matrimonium essentialiter includat indissolubilitatem , quomodo infidelis contrahit matrimonium , cum illud sit dissolubile , si postea alter coniugum conuertatur ad fidem sine altero : potest enim tunc discedere : & istam rationem ponit Magister in litera , dicens matrimonium illud non esse ratum , licet legitimum.

4

*De contra-
ctu coniu-
gali , etiam
inter infi-
deles.*

Sed ^e ad primùm istorum potest dici , quòd Deus post lapsum generaliter licentiauit omnes ad talem commutationem , non tantùm propter primùm finem , scilicet propter officium : sed etiam propter secundum , scilicet in remedium : & tunc vtentes commutatione ista , licet nesciant se licentiatos , quia ignorant legem Dei : non tamen peccant . Sicut in aliis licentiis , licet quis nesciat se licentiatum , dum tamen non sciat illud , quod agit , esse illicitum , non peccat . Probabile enim est , quòd à principio ex virtute illius licentiæ diuinæ , vel præcepti inoleuit vsus contrahendi matrimonium , etiam apud infideles : quia à Patribus suis secundùm quandam consuetudinem deriuatam hoc acceperunt.

Et licet primi infideles nolent sequi patres in fide , quæ est ad Deum : tamen in isto imitati sunt eos : nec mirum , quia hoc est de lege naturæ secundariò , vt dictum est *suprà* : & idè valdè consonum mentibus singulorum . Esto etiam , quòd nullo modo licitè transtulissent : transtulerunt tamen , ex quo Dominus superior omnibus concessit transferre , non tantùm fidelibus , sed etiam infidelibus : igitur ex parte domini superioris erat fortè translatio illa licita : & ad minùs aliqua , & ex parte contrahentium , firma & iusta ; licet non completa , tamen non iniusta si seruabant conditiones , quas seruandas dictabat ratio naturalis.

Ad ^f secundum , rata erant , nisi superueniret aliquod fortius vinculum , cum quo non posset stare istud : cuiusmodi est obligatio noua ad Deum , per fidei susceptionem , quando alter coniux nollit commorari absque impedimento illius fidei , ad quam magis tenetur , quàm ad vinculum coniugale . Est igitur ratum stantibus eisdem conditionibus extremorum : sed non ratum pro tunc , pro quando fortius vinculum superueniret , cui obseruantia istius vinculi repugnaret.

C O M M E N T A R I V S.

*I
Sententia Ri-
chardi.*

Hic sunt duo videnda , &c. In hoc articulo reiiicit primùm sententiam Richardi , & resoluit duo dubia , quæ mouet in corpore . Sententia autem Richardi *in hac distinct. artic. 11. q. 3.* est matrimonium infidelium excusare à culpa concubitus eorum , non tamen in eo inueniri bonum matrimonij completè , quia in eo non est bonum fidei , neque educatio prolis , aut bonum , neque Sacramentum , quia nec est in ipsis fides ad Deum , neque educatio prolis ad cultum diuinum , neque bonum Sacramenti , nisi secundùm quid . Sanctus etiam Thomas *in hac distinct. quest. vnic. artic. 2.* asserit matrimonium infidelium , quod tendit tantùm ad perfectionem naturalem , esse matrimonium materialiter sumptum , & imperfectum , vt comparatur ad matrimonium fidelium ; quod attingit finem gratiæ .

Doctor autem in proposito tenet conclusio-
nem , quæ deduci potest ex his rationibus , quas
asserit Richardus , & ipse ex Richardo magis
impugnat , quàm intentum Richardi : in infide-
libus enim non inueniuntur illa bona fidei ad
Deum , Sacramenti propriè dicti , aut Religiosæ
educationis ipsius prolis . Cæterùm , quia de-
strueto bono matrimonij , ad quod ordinatur
eius institutio , destruitur & ipsum matrimo-
nium , vt *suprà* visum est , videtur Doctor inde
reicere magis argumenta Richardi , quàm sen-
tentiam : quinimò & ipsam eius sententiam rei-
cit in quantum ad completum matrimonium re-
quirat bonum fidei in ordine ad Deum , Sacra-
menti propriè dicti , & educationis Religiosæ
filiorum ; nihil enim excusat copulam coniu-
gum à peccato , nisi matrimonium , vt fundatur
in

2
*Scopus Docto-
rum.*

Impugnatur.

in

Matrimonium in esse contractum excusat copulam.

in contractu, iuxta primam eius institutionem. Si ergo secundum Richardum excuset matrimonium infidelium copulam, nè sit fornicaria, & ex natura contractus, seu matrimonij, & non per accidens ex ignorantia, sequitur quòd matrimonium infidelium sit verum matrimonium, iuxta primam eius institutionem in officium naturæ, & secundariam post lapsum in remedium concupiscentiæ; quamuis in eo non reperiantur illa tria bona, quæ inveniuntur in matrimonio Christiano.

3 Secundò, in hæreticis non inuenitur fides ad Deum, neque educatio prolis in eadem fide, quæ radix est, & fundamentum salutis; in matrimonio catechumenorum non inuenitur bonum Sacramenti propriè dicti: verumque tamen est matrimonium, hæreticorum quidem ratum, & insolubile, ratione Baptismatis suscepti, sicut & eorum, qui Baptismo deficiunt ad Iudaismum, aut infidelitatem; matrimonium catechumenorum est matrimonium verum, sicut & infidelium, licet non sit ratum, vt habetur *cap. Quanto, &c. de diuorijis*, vbi dicitur matrimonium inter infideles esse verum, licet non ratum, nisi inter Christianos baptizatos.

4 *c. Hæc non mouent, &c.* Reicit rationes Richardi, easque soluit; & solutio patet ex dictis, & ex litera, quæ plana est, & iis, quæ *suprà* tractauimus de bonis matrimonij, & an possit esse matrimonium inter impotentes *dist. 34. q. vnic.*

Quid sit bonum fidei.

Respondet ad primam rationem desumptam ex bono fidei, intelligi fidelitatem seruandam coniugi, quoad præceptum affirmatiuum, & negatiuum, prout superius explicuit, & hinc etiam patet ex Augustino *epistola ad Publilianam*; patet etiam ex natura contractus: quia fides intelligitur, qua coniunx tenetur alteri coniugi secundum naturam contractus, & per iustitiam commutatiuam corporum; nulla autem ex hoc contractu resultat obligatio specialis fidei diuinæ: ergo salua fidelitate saluatur fides, quæ per contractum, & commutationem spectat ad matrimonium.

5 Ad secundam responsum de bono prolis, Respondet esse in hoc matrimonio bonum prolis secundum dictam naturalis rationis, vel esse posse, quod sufficit: nam bonum prolis secundum naturam, est illud, quod intrinsecum est contractui, vnde conditio huic repugnans, nempe propagationi, repugnat etiam contractui; bonum autem educationis est finis extrinsecus contractus, & obligat in debito tantum: siue enim in euentu sequatur bona, vel mala educatio, aut contemptus eius, vt si proles exponatur, non tollit vinculum matrimonij, licet sit peccatum; debitum enim præcepti transgressum non annullat contractum, quia non est contra substantiam eius illa transgressio, neque ipsum præceptum obligat ignorantem simpliciter, & inuincibiliter; obligat enim secundum naturam, & modum cognitionis, seu regulæ.

Responso ad secundam. Educatio prolis vt obligat.

Responso ad tertiam rationem.

Respondet ad tertiam rationem bonum Sacramenti non esse coniunctum matrimonio ex prima institutione: sed, vt alias *dist. 26.* dixit, concomitanter se habet: ex defectu ergo eius non tollitur matrimonium, iuxta primam institutionem, aut secundariam, vt est in officium scilicet, & remedium; licet, vt habetur *cap. Quanto, &c. præallegato*, insolubilitas vinculi non sit rata, nisi in fidelibus, id est, omnino, & quolibet casu: quia excipitur casus conuersionis ad fidem alterius coniugis, vt mox dicetur.

d *Sed duo alia sunt, quæ faciunt, &c.* Mouet duo dubia: primum est quomodo inter infideles possit celebrari contractus, qui ex ignorantia non innititur voluntati, aut legi diuinæ approbanti, vt procedit ex tali ignorantia contrahentium; vel quomodo saltem possit esse licitus, nisi in virtute approbationis domini superioris. Secundum dubium est, quomodo teneat matrimonium, cum sit solubile, altero conuerso ad fidem, & altero indurato in sua infidelitate.

6 *Dubia. Primum.*

Secundum.

e *Sed ad primum istorum potest dici, &c.* Respondet Deum per legem vniuersalem indulgisse omnibus matrimonium, non solum ad officium naturæ, vt fuit institutum in statu innocentis, sed etiam in remedium concupiscentiæ post lapsum, & sic licentiauit, & habilitauit omnes ad contractum, licet infideles lapsi ignorarent in specie illam Dei legem, sicut & ipsum, quando se conuerterunt ad idola, & multitudinem Deorum: vtentes ergo hoc contractum, licet nescirent legem Dei in particulari, non peccabant, sicut in aliis contractibus, qui lege firmantur superioris, modò contrahentes sint habiles, & seruent in re ipsa ea, quæ spectant ad substantiam contractus à lege, licet ipsam legem nesciant, contractus erit validus: quia lex intendit seruari solemnitates, & formam præscriptam, non verò scientiam sui, quæ præsumitur in singulis supposita promulgatione sufficienti; non peccant, inquam, contrahentes obseruatis requisitis, modò existiment licitum esse contractum. Dicit præterea usum matrimonij in Gentibus deriuatum esse primum à lege diuina, mox per consuetudinem & traditionem inoleuisse, & retentum esse, deficiente fide in Deum; quia contractus est de lege secundaria naturæ, ad quam inclinatur, tam ipsa natura, quam eius dictamen. Et hoc confirmant sententiæ Philosophorum Gentilium, quia matrimonium referebant in leges Societatis, propagationis, & inclinationem naturæ. De hac cognitione traditiua diximus *suprà* de regula penitentis, & cognoscendi peccatum lumine naturæ *dist. 14.*

7 *Resolutio primi dubij.*

Contractum valere cum ignorantia legi vniuersali.

Cognoscimus infideles legem esse contractum.

Dicit secundò; *Esto quod nullo modo licite transfussent, de facto tamen illos transfussisse, & ex quo dominus superior habilitauit omnes ad contractum ex parte eius, erat fortè illa translatio licita, & ad minus aliqua, & ex parte contrahentium firma, & iusta, &c.* Hæc litera est aliquantulum obscura: nam si nullo modo licita, quomodo potest esse licita ex parte domini superioris ipsa translatio, aut iusta & firma ex parte contrahentium? Sed facilis est eius sensus: nam superius dixit infideles habuisse notitiam contractus veri, & legitimi per traditionem, & licet non sciebant legem Dei, ex qua contractus ille firmabatur, & institutus fuit; tamen sciebant contractum valere ex usu, & traditione, quod sufficiebat, quando reliqua seruabantur ad valorem necessaria, ac proinde habuerunt regulam, ex qua iudicarent positiuè contractum fuisse licitum. Hinc autem, quando dicit, etiam si nescirent contractum esse vllò modo licitum, intelligit etiam si non haberent regulam extrinsecam cognitam, per quam scirent approbari contractum; eo tamen ipso, quo iudicabant non esse illicitum, licet non scirent vllò modo esse licitum, id est, lege aliqua superiori approbatum, licetè contraherent supposita potestate facta à Deo contrahendi, quam ipsi non cognoscebant ex hypothesi ignorantis (quam tamen non ad-

8 *Secunda responsio.*

Explicatur dicta responsio.

mittit Doctor, sed hæc dicit ad confirmationem superioris responsionis à loco à majori ad minus) licet etiam non cognoscerent esse illicitum, aut prohibitum, tenebat translatio in virtute legis superioris, & sic fuit rata vt subiecta legi Dei.

9

Fuit etiam stabilis & iusta, ex voluntate contrahentium, licet non completa, inquit, tamen non iniusta fuit, si cætera seruabant, quæ cognoscebant esse de æquitate iustitiæ commutatiuæ in contractu; dicit non fuisse completam: quia vt supra distincti. 33. quæst. 3. docet legem diuinam Instituentem hunc contractum spectare ad complementum iustitiæ in ipso seruandæ, quæ alioquin, vt spectatur æqualitas medij in commutatione ipsa, vt procedit à mutuo consensu contrahentium, & secundum dictamen naturæ, est iusta; quamvis in ignorantibus legem positum Dei, quæ dat formam, & stabilitatem contractui, non fuit completa hoc modo, vt procedit contractus à voluntate contrahentium per regulam generalem iustitiæ commutatiuæ cum ignorantia absoluta legis diuinæ; quia cæteri contractus ex consensu partium dissoluntur, licet aliàs ex forma ipsius contractus erant perpetui, & ex voluntate contrahentium, nisi lex superior aliud disposuerit.

Completa iustitia matrimonij.

Lex supplet ignorantiam particularem contrahentium.

10

Interrogatio.

Cæterum hæc ignorantia non tollit, quin contractum teneret etiam ex vi legis superioris, & esset ratus, quæ lex, vt afficit contractum, supplet ignorantiam contrahentium. Vnde si contraherent ad tempus tantum matrimonium, aut si mulier contraheret cum pluribus simul ex ignorantia legis, non validat contractum, licet contrahentes in tali ignorantia, si dari posset, inuincibili, non peccarent. Hinc adducit Doctor illam exceptionem, quæ dicit aliqua fuisse valida, nempe illa matrimonium, quæ seruabant in re ipsa omnia præscripta à lege diuina: dubium enim nõ est inter Gentiles plurima matrimonium fieri irrita, quia fiunt contra illam legem.

Cur dubitauerit de valore matrimonij quorundam infidelium.

Sed petes cur non dicat Doctor hæc matrimonia seruatis reliquis esse absolutè valida; sed fortè esse valida.

Respondetur rectè eum dubitare, non quòd matrimonia seruatis omnibus requisitis non sint valida: sed dubitat an matrimonia talia cum omni ignorantia legis diuinæ in se ipsa, aut per traditionem aliquam, facta possint seruare omnia requisita ad substantiam contractus, & debitum consensum cum omni ignorantia regulæ, per quam ille consensus deberet regulari, & ex qua deberet concipi in specie: Hinc dicit fortè aliqua fore valida; consensus enim vt tenet, debet esse liber, & secundum aliquam regulam, quæ dicit omnia per se requisita ad ipsum contractum; aliàs non erit consensus idoneus inducens obligationem in specie. Vnde supposita ignorantia legis diuinæ, quæ dat formam, & stabilitatem contractui, regulatur tantum contractus per lumen naturæ, & regulas communes iustitiæ commutatiuæ; & tenebit tantum iuxta naturam præsentis consensus, cui si subit dolus, aut deceptio notabilis etiam in qualitate, aut si retractetur ex communi partium consensu, erit nullus ex communibus regulis iustitiæ: quia fortitur legem & insolubilitatem ex natura consensus vt regulati per tales regulas, suspensio consensus ex intentione contrahentis ad eas condiciones, quæ, etfi

Iure diuino non vitient contractum: tamen vt refertur ad intentionem contrahentis non consentient aliter, quàm seruata illa conditione, non tenebit.

Dices legem diuinam excludere eiusmodi condiciones: ergo iis appositis non vitiat.

11
Replica.
Solutur.

Respondetur legem diuinam excludere eiusmodi condiciones aliquas; exigere tamen consensum absolutum in ipsum contractum. Vnde, dum consensus inhæret conditioni, nequit dici absolutus, sed conditionatus, & suspenditur donec conditio purificetur, qua subtracta, ex natura consensus fit nullus. Possunt etiam matrimonia iniri ex tali ignorantia cum conditionibus iritantibus Iure ipso diuino contractum, vt si sint contra substantiam, aut finem eius, vel inter personas Iure diuino inhabiles ad contractum, vt inter impotentes, & eiusmodi. Illa ergo exceptio Doctoris excludit eiusmodi contractus, qui ex defectu consensus necessarii inter infideles esse possunt ob ignorantiam, vel quia apponere possunt condiciones contra substantiam contractus; vel quia ipsi sunt inhabiles ad contractum Iure diuino, & idè addit necessarium deberi seruari, vt contractus esset ratus.

Ad secundum, rata erant nisi superuenires aliquod, &c. Respondet ad secundum dubium propositum; dicit primò matrimonium inter infideles fuisse rata, id est, insolubilia seruatis seruandis, & perseverando in illo statu: non intelligit fuisse rata eo modo quo cap. Quanto, &c. de diuorij, dicuntur matrimonia fidelium esse rata, ad distinctionem matrimonij infidelium, & intendit de matrimonio consummato, sed intelligit rata ex vi legis superioris, qua insolubilitas matrimonij ex prima institutione constat. Paulus etiam permittit coniugem fidelem permanere cum infideli, 1. ad Corinth. 7. quod nullo modo permitteret nisi matrimonium constaret. Patet ex cap. 19. Matthei, & ex aliàs dictis supra de vinculo matrimonij.

12
Responsio ad secundum dubium.

Quomodo rata sunt?

Secundò, dicit esse matrimonium ratum, & firmum, seruatis iisdem conditionibus extremorum. Tertio, dicit solui per conuersionem alterius ad fidem, quando infidelis non vult cohabitare fidei sine fidei iudici, 1. ad Corinth. 7. *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim seruatus subiectus est frater, aut soror in huiusmodi, &c.* soluitur ergo matrimonium si infidelis cohabitare non velit; soluitur etiam si habitare non vult cum fidei sine iniuria creatoris, aut sine periculo subuersionis ipsius fidelis, alliciendo eum ad peccatum, vt patet cap. Simili modo, &c. cap. Si uxor, &c. 28. quæst. 1. exp. Infidelis, &c. eod. q. 2. cap. Idololatria, &c. cap. Non solum, &c. quæst. 1. cap. Quanto, &c. & cap. Gaudemus, &c. de diuorij. Quòd si extra hos casus se separauerit fidelis ab infideli coniuge, tenetur ad cælibatum: quia matrimonium prius tenet, vbi vinculum fortius repugnans eidem non superuenit, intuitu autem fidei, & ex priuilegio Christi datur libertas ineundi aliud matrimonium; quando ergo causa fidei non subest, non potest extendi priuilegium; aut quando non est contumelia creatoris, aut periculum peccati mortalis infideli cohabitante infideli ad hæc sollicitanti. Idem dicendum, si aliàs infidelis non ex his causis nolit cohabitare, sed propter culpam fidelis, vt quia violauit iura thori per adulterium, quo casu non soluitur matrimonium.

13

Matrimonium infidelium solui per conuersionem ad fidem in casu.

Extra casum tenet.

Matrimonium inter fidelem, & infidelem esse absolutè possibile (& de facto sæpè est, quando initum fuit, dum ambo essent infideles) tamen iure Ecclesiæ redditur nullum, quod inter tales contrahitur, & hoc valde congruè, 28. q. 1. cap. Sic enim. & cap. Cauç.

DE^o secundo articulo, aliud est esse inter aliquos matrimonium, vel contrahi simpliciter, & absolutè: & aliud licitè, & honestè. Possè autem esse matrimonium inter fidelem, & infidelem primo modo, necesse est dicere, & etiam secundo. Probatur vtrumque per illud Apostoli, *Vir fidelis non dimittat uxorem infidelem, que consentit habitare cum eo*: si enim non esset matrimonium, suaderet fornicationem; si autem non esset hoc licitum, & honestum, Apostolus non consuleret. Sic igitur patet qualiter potest esse matrimonium inter fidelem, & infidelem; & rationes adductæ ad primum articulum, possent adduci contra istud: sed patet prius earum solutio.

5
Possibile est
matrimo-
niæ esse in-
ter fidelem,
& infide-
lem.

Nunquid igitur potest contrahi? Respondeo quòd sic, quantum est ex Iure diuino: quia ex illo non magis habetur, quòd contractus sit nullus, quàm quòd obligatio ex contractu priori sit nulla: quia non posito nouo impedimento, qui potest esse alterius, potest se dare alteri^h. Sed de Iure positiuo Ecclesiæ simpliciter non potest: quia Ecclesiæ illegitimauit fidelem, non simpliciter, sed respectu infidelis, sicut patet in auctoritate adducta ad oppositum, 28. *quæst. 1.*

Matrimo-
nium fide-
lis cum in-
fidelis In-
re Ecclesiæ
nullum est.
Congruen-
tia prohibi-
tionis hu-
iusmodi.

Hoc autem Ecclesiæ rationabiliter ordinauit, quia hoc non potest congruè, & honestè fieri: & ad hoc valent aliquæ rationes adductæ ad primum articulum: non enim est honestum fidelem contrahere cum aliquo, vbi deficiat bonum prolis completum, quod est educatio ad cultum veri Dei: nec honestum est fidelem contrahere, cui contractui non sit annexum Sacramentum fidei Christianæ: & etiam vbi non sit bonum Sacramenti, id est, indissolubilitas: quia coniugium Christianorum natum est habere hæc bona.

Si quæris, quare Apostolus suadet matrimonium inter infideles contractum esse seruandum post conuersionem alterius: si enim propter aliquem bonum finem honestè seruatur: igitur propter eundem posset honestè contrahi. Respondeo, causa Apostoli patet ibi. *Saluabitur*, inquit, *vir infidelis per mulierem fidelem*: igitur seruare matrimonium prius contractum, est occasio conuertendi coniugem infidelem; cessante autem euidenter causa illa, non debent insimul commanere: vt puta, si non consentit habitare cum conuerso; vel non sine iniuria creatoris, blasphemando scilicet, vel sollicitando conuersum ad infidelitatem: vitanda est enim tam singularis familiaritas cum quocumque contrariæ sectæ, nisi propter maius bonum.

6

Ad propositum autem, contrahere de nouo cum infideli non est occasio probabilis ad expectandum tantum bonum, scilicet conuersionem eius: quia multum amans coniugium, multa & magna faceret, vt illud attingeret quæ non esset facturus ipso adepto: & idèd si iste non vult conuerti in primo, vt possit habere coniugium cum Christiana non est probabile, quòd ista postea lucretur eum, sed magis è conuerso: quia ille videtur abducere istam: & idèd cessat ratio tantæ familiaritatis ad infidelem, & manet ratio fugiendi illam familiaritatem: & idèd idem Apostolus, qui consuluuit manere conuersum cum non conuersa; dissuasit contrahere fidelem cum infideli, sicut argutum est ad oppositum.

Ad¹ argumenta. Ad primas duas auctoritates, dico quòd non fuit tunc ista lex positua illegitimans fidelem respectu infidelis. Si arguas, saltem illa ratio naturalis tunc fuit, quæ nunc est ratio illegitimandi? Respondeo, in illis casibus, de quibus nunc arguitur, fortè erat probabile, quòd fidelis lucraretur infidelem: vel erat necessitas fugiendi maius inconueniens cum certa confidentia de adiutorio diuino, quòd fidelis non subuerteretur per infidelem: & ita liceret hodie, nisi esset illegitimatio Ecclesiæ superaddita. Vnde non oportet ordinationem Ecclesiæ fundari super naturalem rationem necessariam: sed sufficit, quòd super probabilem.

7
Ad arg. 1.
& 2.

Ad aliud, non fuit prohibitum tempore legis Mosaicæ coniugium cum alienigenis, nisi cum illis Chananæis: illos enim voluit Deus ex toto extirpari, idèd Esther non illicitè nupsit Assuero.

Ad 3

Ad illud de Salomone, concedo quòd ipse, sicut pessimus, & ingrattissimus homo, Deo suo, non solùm in hoc peccauit, quia alienigenas duxit contra legem, etiam de gentibus specialiter prohibitis: sed etiam in multitudine mulierum: siquidem ha-

8
Ad 4.

Al. transf.
lunionem.

buit secundum unam * literam 700. uxores quasi reginas, & 300. concubinas, cum tamen diceret lex specialiter de Rege, Deuter. c. 17. *Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum eius.* quod forte specialiter dixit Moyses propter malitiam istius præuisam; ut si non compesceretur, saltem confunderetur, ne alij etiam eum imitarentur: & quod peius est, copulatus est eis amore ardentissimo, in tantum, ut faceret eis idola, & templa ad colendum Deos suos. unde non sine causa subiunxit Moses, ut supra, *quæ alliciant animum eius.* & hæc omnia aggrauat singularis ingratitude sapientia eminentis sibi subito à Deo concessæ, ita quod ista auctoritas non requirit responsum, sed solam detestationem.

Ad vltimum, patet ex secundo articulo qualiter licet seruire matrimonium contractum cum infideli: nec tamen contrahere, quia non est eadem ratio utrobique.

C O M M E N T A R I V S.

14
Articulus secundus.
Ius diuinum non irritat matrimonium fidelis cum infideli.

S *DE* secundo articulo aliud est esse inter alios, &c. Resoluit in hoc secundo articulo matrimonium posse esse licitum, & validum inter fidelem, & infidelem, quantum est de Iure diuino, quod optimè probat ex verbis Apostoli ex inconuenienti subiuncto: & patet ex iam dictis in litera præcedenti; & præterea, quia matrimonium contractum inter infideles manet, modò non conuersus cohabitaret sine iniuria Dei, aut periculo conuersi, ut patet ex Paulo: sed ex Iure diuino matrimonij non magis habetur, quòd contractus nouus sit nullus inter fidelem, & infidelem, quàm quòd per conuersionem alterius irriteretur prior contractus: quia non posito nouo impedimento qui potest esse alterius coniux, per priorem contractum adhuc perseuerantem, potest etiam per contractum de præsentem se alteri tradere: ergo, &c.

15
Secunda conclusio, esse inualidum Iure Ecclesiastico.

h Sed de Iure positivo Ecclesiæ, &c. Hæc est secunda conclusio, in qua dicit contractum de præsentem inter fidelem, & infidelem, licet non sit inualidus de Iure diuino: esse tamen nullum de Iure positivo Ecclesiæ inhabilitantis fidelem ad contractum respectiue ad infidelem. Hæc conclusio est communis Theologorum, & Canonistarum, præter paucos, qui censent matrimonium hoc nullum esse Iure diuino. Ita Viguierus *Instit. cap. 16. §. 7.* Paulus Grilandus *de penis omnifariam cœtus, quest. 12. n. 4.* negans Pontificem in hoc dispensare posse. Catherinus *lib. 5. contra Caietanum, cap. de matrimonio.* Contractarium, ut dixi, docent Theologi in hac distinctione, ut D. Bonauentura *artic. 1. quest. 1.* Richardus *ibidem.* Durandus *quest. 1. n. 8.* Ex nostris Mayrones *quest. vnic. Rubion quest. 1. artic. 2.* Bassolis *q. vnic. Orbellis ibidem.* Vorilon *artic. 2.* Nissa *tract. 6. part. 3. de matrimonio, quest. 6. conclus. 3.* Sotus *quest. 2. art. 2. conclus. 3.* & reliqui, sicut & Summistæ. Bellarm. *lib. 1. de matrim. c. 23. conclus. 2.* Henriquez *lib. 1. de matrimonio, c. 13.* Sanchez *lib. 7. disput. 71. num. 7. & 8.*

Opinio contraria paucorum.

Communitè tenetur conclusio.

16
Probatio.

Probatur ratione Doctoris, quia matrimonium infidelium, conuerso altero coniugum ad fidem, est validum, & permanens, seclusa exceptione speciali in casibus præmissis, quos excipiunt Pontifices, & Canones: ergo etiam matrimonium fidelem cum infideli secluso Iure Ecclesiastico tenet. Probatur consequentia, quia nullum superuenit impedimentum præter disparitatem cultus; hæc autem disparitas cultus perinde obstat priori matrimonio, quod constat ex Paulo esse validum, seu manere post conuersionem alterius coniugis: *Vir fidelis non dimittat uxorem infideliter, quæ consentit habitare*

Nō obstat disparitas cultus.

cum eo, &c. & patet ex Decretis supra allegatis, &c. ergo etiam quantum ad Ius diuinum non irritatur matrimonium de præsentem fidelis cum infideli ex dispari cultu. Patet consequentia, quia fides eatenus statueret impedimentum, quatenus aduersatur contractui, & vinculo eius, & sit fortius obligans, quàm vinculum matrimonij: ergo quando nullum statuit impedimentum vinculo matrimonij, aut etiam bono eius, cum quo nequiret stare matrimonium, aut obligatio ex eo inducta, non repugnat matrimonio, neque matrimonium ipsi, quia debitum, fides, & bonum prolis, quantum ad educationem potest stare cum tali matrimonio in primo casu: ergo etiam in secundo casu. Quando autem diuersarum virtutum præceter concurrent, quæ nullo modo aduersantur, ex actu, & obligatione alterius, nullum statuit impedimentum alteri, ac proinde neque alterum suspendit, aut tollit obligationem alterius, neque reddit subiectum, seu personam incapax talis obligationis. Iure autem diuino, ut supponimus, nullus est incapax matrimonij ex hoc impedimento, nisi ut fides aduersatur matrimonio, aut bonum matrimonij bono fidei: ita ut simul nequeant stare: in casibus autem superius enumeratis, tantum inuenitur talis repugnantia; ac proinde ea sublata potest aliis habili ad contractum illum inire.

Bona matrimonij non repugnant.

Regula de concurrentia diuersorum præceptorum.

Confirmatur, quia aliis si fides statueret impedimentum, vel esset ex priuilegio Christi dato specialiter fidei contra iura matrimonij dispensata per Christum in fauorem fidei, & libertatem contrahentium, seu capacitatem huius vinculi aliis ipsis conuenientem diuino Iure, & lege contractus, ut primùm fuit institutus; vel certe prima institutio ab initio hanc exceptionem comprehenderet: sed neutrum horum dici potest. Non primum, quia & Canones excipiunt casus particulares, in quibus matrimonium initum aliis soluitur in fauorem fidei: ergo supponunt seclusis illis casibus non pati exceptionem, & esse validum, & personas non reddi incapaces ob fidem alterius, vel infidelitatem. Neque secundum dici potest, quia Iudæi in statu legis antiquæ contrahebant cum infidelibus, ut Esther cum Assuero, Ioseph cum filia Putipharis, Moyses cum filia Iethro Æthiopiæ, Iacob cum filiabus Laban, qui tamen erat Gentilis, & idolis seruans; & pluribus aliis exemplis patet. In nouo etiam Testamento illa matrimonia erant frequentia, ut docet Hieronymus *contra Iovinianum, lib. 1.* Augustinus *de fide & operibus, cap. 19.* & Canones posteriores id vetantes supponunt.

17
Confirmatio.

Exceptio Canonum supponit extra casum vulere contractum.

Exempla matrimonij cum infidelibus.

18
Obiitio.

Ex his sequitur altera pars conclusionis: nempe hoc impedimentum esse Iuris Ecclesiastici.

Sed obiiciunt prioris sententiæ defensores, nullibi inueniri hanc legem inter Canones, quia 28. quæst. 1. & 2. vbi potissimum de hac materia agitur, non inuenitur, nisi vel separatim coniugum facienda, quæ aliquando etiam fiebat in pœnam transgressionis, & non in declarationem nullitatis matrimonij contracti, & prohibito, eodémque tenore loquuntur Canones de matrimonio Iudæorum, infidelium, & hæreticorum. Inter hæreticos autem non fit matrimonium nullum ex Decreto aliquo Ecclesiæ, aut diuino, quamuis eadem forma verborum matrimonij fidelium cum ipsis reprobentur.

Rejessio aliorum.

Respondent Sotus, Bellarminus, Valentia, impedimentum hoc non fuisse statutum aliqua lege vniuersali Ecclesiæ: sed ipsa consuetudine quadringentis ab hinc annis inducta.

19
Nō sola consuetudine, sed etiam statuto fuisse inductum impedimentum.

Cæterum melius dicitur illis Canonibus, qui separationem inducunt hoc impedimentum fuisse statutum, neque refert quod separatio aliquando ex culpa fiebat, aut quod Canones comprehendant etiam hæreticos in simili forma verborum: quia consuetudo Ecclesiæ est sufficiens interpretes Canonum, & sensus eorum est subiecta materia eiusque diuersitate haberi potest. Extat Canon Niceni 67. & aggravat pœnam contra eos, qui contrahunt cum infidelibus, supra pœnam, quam præscribit ducenti secundam vxorem viuente priore, in quo casu matrimonium communi sententia est nullum. *Quicumque, inquit, duas mulieres in matrimonium acceperit, ipse cum secunda excommunicatur: & quicumque mulier fidelis viro infideli nupserit, ipsa quoque ex Ecclesia eiciatur, quæ se pœnitentiam egerit malefici, & cum viro, quem habere non poterat, id est, infidelem, dimiserit, non est recipienda nisi eo modo, quo recipitur, qui postquam fidem negauit, ad fidem reuertitur; debetque ipsa infidelem relinquere, &c.* Pœna autem Apostatarum ad infidelitatem erat grauissima, & negabatur eis communio in fine, vt patet ex Canone Eliberitani Concilij. Notanda præterea illa verba Niceni, *& cum viro, quem habere non poterat, id est, infidelem, dimiserit, &c.* quæ verba sonant matrimonij nullitatem, quamuis autem in aliquibus partibus non fuit receptus hic Canon Niceni, ob ignorantiam, vt in Africa, & aliis locis, fuerunt rata, vel consuetudine contraria abrogante vim legis, vel ea non recepta ex ignorantia Canonis, vel concedentibus, & permittentibus Prælati talia matrimonia.

Canon Niceni.

Canon Niceni ignoratus ab Africanis.

20
Decreta aliorum Canonum.

Cæterum alia Concilia aduertendo damnum, & pericula huius contractus cum infidelibus, & Iudæis, id inhiuerunt, Carthaginense III. prohibuit clericis suas nuptui dare infidelibus cap. 12. Aurelianense II. cap. 19. prohibet matrimonium cum Iudæis non conuersis, & indicit separationem facti. Aurelianense III. cap. 3. Aruernense cap. 6. Meldenense can. 73. & in cap. Theodosiano lib. 5. de adult. hoc matrimonium pœna adulterij plectitur; quæ constitutio videtur supponere legem Ecclesiæ irritantem talem contractum. Aliqui etiam non improbabiler docent cum hæreticis, aliquibus in locis, matrimonium ex Decreto Ecclesiæ fuisse quandoque nullum, vt insinuat

Cum hereticis aliquando nullum erat matrimonium.

Scoti oper. Tom. I. X.

Canon Trullanus 72. qui includitur in Canone 67. Laodiceni, & indicat Theodorus Balsamon in priorem Canonem, & in nono Canone, tit. 12. cap. 13. hanc praxim docet viguisse in Græcia non ex alio capite, quàm ex Canonibus antiquis inhabitantibus personas ad contractum fidelis quidem respectiue ad infideles, & Iudæos; sed præterea baptizatos hæreticos, & fideles vtrinq; comprehendentes, damnat præfatus Author Iberos, qui connubium inibant cum Saracenis. Vnde colligi rectè poterit hanc legem irritantem matrimonio fidelium cum Gentilibus, & Iudæis, anteriorem esse præscripto tempore à Doctoribus supra citatis.

Congruentiam huius legis rectè probat Doctor à fine matrimonij fidelium, quem debent in hoc contractu præterdere, iuxta argumenta Richardi, quæ superius impugnavit arisc. 1. vt militant contra contractum inter infideles in statu infidelitatis. vide §. Hoc autem Ecclesia, &c.

Congruentia legis late.

Si quis quare Apostolus, &c. Mouet dubium, quare Apostolus iudeat fidelem conuersum manere cum infideli, qui cohabitatur sine iniuria creatoris, & non ita inire matrimonium cum infideli: sed potius vetat 2. ad Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio lucis ad tenebras, aut quæ pars fidelis cum infideli?* &c. Huius disparitatis optimam assignat rationem in litera ex Apostolo propter spem lucrandi infidelem, societatem illam debere continuari, nisi subit periculum; aliàs separari debere, si nequeat conseruari sine iniuria creatoris; non excutari autem societatem, quando prædicta spes non subest. In coniugio autè fidelis cum infideli contracto post Baptismum non subest illam spem, quia quod non concedit infidelis intuitu matrimonij ineundi, non est expectandum post matrimonium iam initum: quia magis affectatur ineundum, quàm iam initum, regulariter loquendo. Proinde vltima excusat societatem, quæ alioquin est vetita in secundum casu. Huc spectant rationes, quibus hoc connubium Iure diuino est illicitum, vt patet Deuteron. 7. Exodi 34. 3. Reg. 11. ex canone 16. Eliberitani Concilij, ex Augustin. lib. 1. de adulterinis coniug. cap. 13. 14. 18. & 25. tenet Tertullianus lib. 2. ad vxorem. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Theodoret. Theophylactus in 1. ad Cor. cap. 7. in illa, *Quod si vir eius dormierit, cui vult nubat in Domino, &c.* Vbi etiam D. Thomas, Sedulius, Anselmus. Vitandam ergo hanc familiaritatem singularem, quæ est summæ coniunctionis, cum quocumque contrariæ sectæ, rectè monet Doctor, nisi propter maius bonum, quod ex connubio cum infideli nequit esse regulariter. Hinc etiam patet, quæ ratione toleretur coniunctio cum hæreticis, vt fiat licite, vbi mixtim viuunt, nempe ob bonam Reipublicæ, & pacem, & communionem inter membra eius, secluso periculo subuersionis.

21
Dubium.

Resoluitur.

Iure diuino connubium hoc est illicitum cum infideli.

Societas interdicta.

Connubium enim hereticis toleratum.

i Ad argumenta. Ad primas duas auctoritates, &c. Illæ sunt ab exemplo Moyse, & Ioseph, qui duxerunt Gentiles.

22
Ad argumenta principalia. Responso.

Respondet eo tempore non fuisse legem, quæ illegitimaret personas ad contractum, & ita etiamnum coniugium cum infideli esset ratum, nisi obstarit hæc lex. Et si dicas fuisse periculum subuersionis. Respondetur in illis non fuisse tale periculum; & addit ad ferendam le-

Periculū probabile sufficit ad legem statuendam.

gem positivam, qua submoueatur periculum, non requiri, vt periculum sit certum, scilicet ineuitabile, & in omnibus, & singulis; sed sufficere esse probabile, id est, vt in pluribus, & secundum existimationem prudentum, & vt contingit sæpius in praxi.

Ad tertiam auctoritatem, quæ est de matrimonio Esther cum Assuero, & inhibitione Iudæorum quoad contractum cum alienigenis.

Prohibitio in lege comprehendit Chananæos.

Respondet intelligi quoad gentes, quæ erant in terra Chanam, scilicet de Chananæis; in quibus erat periculum subuersionis, & ad alias etiam extendebatur, similitudine rationis, vbi tale periculum esset certum, aut probabile, non aliter.

Ad quartum, quod est ex facto Salomonis.

23 Peccatū Salomonis.

Respondet eum peccasse, quia & alienigenas duxit promiscuè, ex iis Gentibus etiam, quibus cum non licebat Iudæis connubium, vt docet & Irenæus lib. 4. Peccauit etiam in multitudine

vxorum contra præceptum *Deuteronomij cap. 17.* & Augustinus *quest. 27. & lib. 4. de ciuit. cap. 45. lib. 17. cap. 8.* Glossa, Hugo, & alij; Numerus autem vxorum & concubinarum sumitur ex *lib. 3. Reg.* & hanc literam citat Doctor. *Canticorum* autem *6. & 7.* Reginæ dicuntur 60. concubinæ 80. Peccauit etiam Salomon ex amore inordinato vxorum, & mulierum, quo ipsis ardentè adhæsit, vt lapsus fuerit in idololatriam; & licet duxerit filiam Pharaonis ante lapsum, vt communiter docetur: tamen quia ei mox condescendit, in peccatum Idololatriæ lapsus est.

Numerus vxorum eius.

Ad vltimum patet ex dictis *in primo articulo*, posse conuersum retinere coniugem infidelem, modò sine periculo cohabitet, aut iniuria creatoris; contrarium verò est, si hæc adsint. Quod autem adducit in argumento in oppositum ex *lib. Esdræ, cap. 9.* intelligitur quoad Gentiles vxores, cum quibus connubium Iudæis erat inhibitum.

DISTINCTIO XL.

De cognatione carnali, & spirituali.

A

VNC superest de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia carnalis, alia spiritualis. Primum de carnali cognatione, & affinitate inspiciamus. Cognati ergo, vel affines in septimo gradu, vel infra, copulari non debent. Vnde Gregorius, [Progeniem suam vnumquemque vsque ad septimam obseruare discernimus generationem, & quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad coniugalem copulam accedere denegamus, quod si fecerint, separentur.] Item Nicolaus Papa, [De consanguinitate sua nullus vxorem ducat vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potest.] Item, [Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant.] His auctoritatibus, aliisque pluribus, consanguineorum coniunctiones prohibentur vsque ad septimum gradum.

Gregor. lib. 12. regist. epist. 31. ad Episcopum Sicilia, & 35. quest. 3. cap. Progenie suam. Ibid. c. De consanguinitate. Ex Concil. Lugdunensi, ibi. c. Nulli.

De computatione graduum consanguinitatis.

B

QVomodo autem gradus consanguinitatis computandi sint, Isidorus ostendit sic, [Series consanguinitatis sex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse truncus. Illis seorsum seiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos & neptis, primus: Pronepos & proneptis, secundus: Abnepos & abneptis, tertius: Adnepos & adneptis, quartus: Trinepos & trineptis, quintus: Trinepotis nepos, & Trineptis neptis, sextus.] Attende quòd sex gradus tantum ponit Isidorus, quia truncum inter gradus non computat. Alij verò, qui septem gradus ponunt, truncum inter gradus computant. Variè namque computantur gradus consanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cum vna caro sint pater

35. quest. 3. Contradicimus.

&

& filius. Auctoritates ergo, quæ consanguinitatis cautelam vsque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu. Illæ verò, quæ vsque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant. Atque ita fit, vt eadem personæ, secundùm hanc diuersitatem, inueniantur in sexto, & septimo gradu. Patrem verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit esse secundum gradum. Hoc modo computat Zacharias Papa, inquiens, Parentelæ gradus taliter computamus, Ego & frater meus vna generatio sumus, primumque gradum efficimus. Rursus, filius meus, & fratris mei filius secunda generatio sunt, & secundum gradum faciunt: atque ad hunc modum cæteræ successiones. Inter illos verò, qui sex computant gradus, & illos qui septem computant gradus, nulla in sensu existit diuersitas, quamuis in numero graduum varietas videatur. Vltima enim generatio si à fratribus sumat initium numerandi, septima inuenitur.

Ibid. c. Parentelæ.

Quare sex gradus computantur?

Quare verò sex computet Isidorus, ipse aperit, dicens, [Consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens vsque ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas esse desierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodammodo incipiet reuocare fugientem. Ideò autem vsque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatibus mundi generatio, & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.] In his sex gradibus omnia propinquitatum nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec successio potest amplius prorogari. Secundùm alios, septem gradus ideò computantur, ita vt post septem gradus sponsus sponsæ iungatur, sicut post hanc vitam, quæ septem diebus agitur, Ecclesia Christo iungetur. His autem occurrit illud, quod Gregorius Augustino Anglorum Episcopo, à quo requisitus fuerat, quota generatione debeant copulari, rescribit sic: [Quædam lex Romana permittit, vt siue fratris, vel sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius, & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est, vt quarta, vel quinta generatio fidelium licenter sibi coniungatur.] Sed post multum temporis idem Gregorius à Felice Messanæ ciuitatis Siciliæ præside requisitus, Vtrum Augustino scripserit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur, inter cætera talem reddit rationem, [Quod scripsi Augustino Anglorum Episcopo, ipsi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem vnerat, ne à bono quod cæperat, metuendo austeriora, recederet, specialiter, & non generaliter me agnoscas scripsisse. Nec ideò hæc eis scripsi, vt postquam in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inuenti fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, vsque ad septimam generationem iungantur.]

C

Isid. lib. 9. etym. cap. 6. & habetur 25. quest. 4. c. Consanguinitas.

Quare septem?

De dispensatione Gregor. in resp. ad 5. interrog. in fine. 35. quest. 3. c. Quædam lex Romana.

Lib. 12. regist. in epist. ad Felicem, & est 31. in ordine.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum cognatio carnalis impediatur matrimonium?

D. Thom. in addit. q. 54. art. 2. & hic q. 1. art. 2. D. Bonauent. art. 1. q. 2. Richardus art. 1. q. 2. Durand. q. 1. Sotus quest. vnic. Couar. 4. Decret. c. 6. §. 6. Paludanus quest. vnic. Summistæ, v. Affinitas. Sanchius lib. 7. disput. 50. & tribus seqq.

1
Argum. 1.

IRCA istam quadragesimam distinctionem quæro: Vtrum cognatio carnalis impediatur matrimonium? Quod non: quia matrimonium videtur strictissimè seruatum, & seruandum fuisse in lege naturæ: sed Cain contraxit cum sorore sua, & contraxisset etiam in statu innocentæ, quia cum aliqua contraxisset ex præcepto illo, *Crescite*, &c. non autem cum matre, ex illo verbo, *Relinquet homo patrem & matrem*, nè scilicet iungatur eis matrimonialiter: & nulla fuisset alia, nisi soror; quia filia Adæ: ergo.

Genes. 2.

Argum. 2.

Præterea, amicitia firmat domum: igitur confert ad coniugium: sed consanguinei specialiori amore afficiuntur ad se, quàm ad alios.

Argum. 3.

Item, non est contra aliquod bonum matrimonij; patet discurrendo: ergo, &c.

Ratio ad opp.

Oppositum, *Leuit. 18.* excluduntur multæ personæ propter consanguinitatem. Item, Magister in litera, & Extrà de consanguinitate, *Non debet.*

SCHOLIUM.

Describit optimè consanguinitatem, stipitem, lineam triplicem, & gradum. Ponit duas regulas. Prima, in linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ, minus vna. Secunda, in linea transuersa, quoto gradu remotior distat à stipite, toto distat à quolibet descendente ab eodem, cap. Vir, de consang. Vide Sanchium supra exactè hæc discutientem.

2
Vide Isidor. 2. lib. etymol. cap. 5. Consanguinitas quid? Quid stipis, linea, & gradus?

HIC præmittendæ sunt quædam descriptiones quorundam nominum, & quædam regulæ: & secundò est soluenda quæstio^b. De primo sit hæc prima descriptio. Consanguinitas est vinculum personarum ab eadem persona carnali propagatione descendenti. Secunda, persona à qua plures carnali propagatione descendunt, stipis vocatur. Tertia, linea consanguinitatis, est ordo personarum consanguinitate iunctarum.

Quarta, hæc linea diuiditur in ascendentem, & descendentem, & transuersalem. Linea descendens est à persona propagante ad propagatas, & ascendens, à propagato ad illas, à quibus descendit. Transuersalis est, quando ambæ personæ descendunt ab eadem, sed neutra ab altera. Quinta, gradus est determinata propinquitas personæ ad personam secundùm consanguinitatem: gradus enim propriè inuenitur in linea ascendente, & descendente: impropriè autem in linea transuersali.

Regula 1.

Prima^c regula est hæc, in linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ, vna minus. Hoc probatur, quia tot gradus, quot propagationes, cum gradus sit habitudo, vel propinquitas inter personam, & personam: sunt autem personæ vna plures, quàm propagationes: quia præsupponitur toti collectioni aliqua ibi non propagata.

Secunda regula. In transuersali computantur gradus secundùm magis remotum à stipite, Extrà de consang. *Vir, qui à stipite, secundùm regulam approbatam quoto gradu remotior distat à stipite, & à quolibet per aliam lineam descendentem.* Et ratio huius est, quia personæ, quæ sunt in linea transuersali, non habent inter se propinquitatem, nisi ratione stipitis: & idè non possunt inter se propinquius coniungi, quàm remotior eorum coniungatur stipiti.

Magis est contra naturam iugum in primo gradu in linea recta, quàm transuersa.

Ad propositum etiam est vna regula, quod efficacior gradus est in linea descendente, quàm in transuersali: & ratio naturalis est, quia plus coniungitur proles parenti, quàm proles proli: & idè magis est contra legem naturæ coniungi in primo gradu in linea recta, quàm in transuersali: semper enim fuit contra matrimonium illa coniunctio: & magis filij ad matrem, quàm patris ad filiam: quia maior irreuerentia est. vnde 8. de animalibus, dicit Aristoteles de equo, qui velatus cognouerat matrem suam, quod postea discoopertis oculis, videns hoc, se præcipitavit. & alibi legitur

legitur de elephante, qui ingehiatus, vt matrem suam cognosceret, post hoc ingehiatiorem occidit; ex quo patet quòd hoc est contra legem naturæ, etiam vt competit brutis per propagationem. & idèò primus gradus descendens, & potissimè matris ad filium, maxime impedit matrimonium.

COMMENTARIVS.

1
Ordo, & di-
uisio.

2
a **H**ic præmittenda sunt, &c. Diuiditur in duos articulos hæc quæstio, in qua de impedimento cognationis carnalis. Primus continet tres descriptiones consanguinitatis, & distributionem graduum, & tres regulas generales. Secundus articulus resoluit quæstionem, docens qua lege inductum sit hoc impedimentum, & respondet ad argumenta in oppositum.

2
Definitio con-
sanguinitatis.
Explicatur.

b *De primo sit hæc prima descriptio, &c. Consanguinitas est vinculum personarum ab eadem persona carnali propagatione descendentium, &c. Dicitur vinculum, &c. quia S. Eihic. cap. 12. Omne vinculum amicitia fundatur inter homines in aliqua communicatione inter se. Dicitur personarum, &c. quia inter bruta non est proprie consanguinitas. Dicitur ab eadem persona carnali propagatione, &c. vt denotetur stipes, in quo vniuntur, & modus, quo coniunguntur per carnalem propagationem; idèò Adam & Eua non erant consanguinei, neque Angeli sunt consanguinei, licèt à Deo procedant. Dicitur descendenti-um, &c. per modum subiecti, quod vinculo afficitur. Hæc definitio est communis Theologorum, & Iurisperitorum: eam impugnat Paludanus in hac distinct. art. 1. quæst. 1. & Couatru- uias 2. part. Decret. cap. 6. primò, quòd non ad- datur particula, propinqua persona, &c. quia aliàs omnes essent consanguinei, vt referuntur ad Adamum. Sed hæc ratio nihil valet: quia illa particula comprehenditur, & rectè explicatur per secundam descriptionem, quæ est talis:*

Impugnatur
à quibusdam.

Persona à qua plures carnali propagatione descendunt, stipes vocatur. In hac explicatur ordo consanguinitatis, vt à capite ad membra descendit, &c. Tertia descriptio: Linea consanguinitatis est ordo personarum sanguine coniunctarum, &c. Deinde hanc lineam diuidit in ascendentem, descendentem, transuersalem. Prima est propa- gantis ad propagatas; secunda è conuersio propa- gatarum ad propagantem. Transuersalis autem propagatarum ad se inuicem in tertio, nempe in stipite, à quo descendunt. Ducitur simili- tudo à linea Mathematica, vel à serie, prout res in classẽ certam ordinantur, & distri- buuntur.

Definitio sti-
piti.

Linea consan-
guinitatis de-
finitur.
Eius diuisio,
& ordo.

3
Quinto loco definit quid sit gradus, dicens esse determinatam propinquitatem persona ad per-

3
Describitur
gradus.

sonam secundum consanguinitatem. Aliqui descri- bunt gradum per distantiam, sed perinde est; vtrumque enim includit; nam qui propinquus tantum est, est etiam distans: sed magis proprie describitur per propinquitatem, & accessum ad stipitem, cum quo vnitur, & ratio- nie eius cæteris; nam consanguinitas in vinculo consistit, quod designat vnionem, & societatem, secundum aliquam communicationem. Dicit præterea gradum proprie inueniri in linea recta ascendente, & descendente, improprie verò in linea transuersali, quæ non facit propinquitatem, nisi vt contingit lineam rectam in stipite, per quem vniuntur laterales ad inuicem.

Maliùs de-
scribitur per
propinquitatem,
quàm per
distantiam.

Proprie ser-
uatur inter
ascendentes, &
descendentes,
improprie in-
ter transuer-
sas.

Hæc descriptio vocum est communis Theo- logorum in hac distinctione, & Canonistarum; & quamuis Isidorus in cap. Series 35. quæst. 5. alle- rat stipitem huius consanguinitatis non esse primum parentem, à quo propagatur, sed primam generationem, nempe filios eius: tamen Ecclesia iam aliter recepit in suo computo, & descriptione consanguinitatis. Cæterum ratio discriminis est inter vtramque computationem, vt declaratur cap. illo, Ad Sedem, &c. quòd prior computatio, quam assert Isidorus, sit ciuilis, & in ordine ad successionem hereditariam, qua hæ- reditas ipsa ab vno in alium transfertur. Secunda computatio est Canonica, in qua con- sanguinitas per Canones describitur in ordine ad matrimonium tantum, & duo gradus ciuiles constituunt vnum Canonicum; quod optimè declaratur loco præfato, & in sequentibus, vbi subiicitur arbor consanguinitatis.

Duplex mo-
dus computan-
di consanguini-
tatem.

Ciuilis, &
Canonicus.

Duo gradus
ciuiles consti-
tuunt vnum
Canonicum.

c *Prima regula, &c. Assignat tres regulas, quæ communiter receptæ sunt à Canonistis, & Theologis hic. Vide Glossam in cap. finali, de consanguinitate & affinitate, cum text. & cap. Ad Sedem, & cap. Parentela, 35. quæst. 5. In 3. regula asserit gradum in linea recta esse efficaciorẽ, quàm in linea transuersali, &c. quod & verum est; & exempla quæ adducit ex feris, sunt Aristotelis lib. 9. historia animalium, cap. 46. & tradit Plinius in naturali hist. cap. 42. Reprehenduntur passim Persæ, & aliæ nationes, quæ hoc con- nubio utebantur parentum, & filiorum, & filia- rum; vt videre est apud Tertullianum in Apolog. c. 9. Augustinum quæst. 61. in Leuit.*

4
Regula.

SCHOLIUM.

In lege nature primus gradus linea recta impediuit, & foris tota hæc linea. In lege Moysi multi gradus impediabant, de quibus Leuit. 18. In lege Euangelij nunc, consanguinitas ad quartum gradum inclusivè impedit, cap. Non debet, de consanguin. vbi reuocantur prohibi- tiones de secundo & tertio genere affinitatis: quid hoc sit, vide in gloss. ibi. hic ferè om- nes editiones Scoti filio ponunt tertium & quartum consanguinitatis pro secundo & tertio genere affinitatis; idèò ex ipso textu, cap. Non debet, oportuit istum errorem turpissimum corrigere. Resoluit ex ipso Euangelio nullum gradum à matrimonio prohibitum, sed tantum Iuxta naturam, vel Ecclesiam.

4
Resolutio.
Nou loquitur de lege natura stricta, ut sup. d. 26.

DE^d secundo dico, quòd in omni lege aliqua propinquitas impediuit. In lege naturæ illa sola, vt dictum est, in primo gradu in linea descendente, ex illo verbo Adæ; *Relinquet homo patrem, & matrem*, quantum ad copulam coniugalem^e: & non intelligitur tantum de patre proximo, sed de quocumque in linea recta; ita quòd si Adam hodie viueret, non posset ducere aliquam vxorem^f. Fortè etiam post multiplicationem humani generis, si steterent in innocentia, fuisset prohibitio in quibusdam gradibus vltra primum; sed in principio non potuit fieri, quia non erant aliæ fæminæ, quam sorores.

In^g lege Mosaica erat prohibitio quantum ad quosdam gradus vltiores, vt patet *Leuit. 18.*^h In lege autem Evangelica fuit aliquando prohibitio vsque ad septimum gradum; patet per Magistrum in litera. sed sub Innocentio III. restricta est vsque ad quartum gradum inclusiuè, Extrà de consang. *Non debet: Prohibitio copula coniugalis, quartum consanguinitatis gradum de cætero non excedat.* & assignat rationem, quoniam in vltioribus gradibus, iam non potest absque graui dispendio, obseruari. & post approbat, & ratificat pro futuro: *cum ergo inquiens iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copula sit requisita*; scilicet per nos hîc in concilio: & infra, *ita eam volumus esse perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab aliis, vel à nobis.* & in eodem capite renocat omnes prohibitiones de coniugio contrahendo in secundo & tertio genere affinitatis, & de sobole suscepta ex secundis nuptiis cognationi viri prioris non copulanda; quæ prohibitiones multas difficultates inducebant, & (vt dicit) aliquando periculum animarum.

Sedⁱ vnde est, quòd propinquitas talis, vel talis simpliciter impedit? Respondeo, in lege Evangelica non inuenitur à Christo alia prohibitio vltra prohibitionem legis naturæ; nec etiam explicitè confirmauit prohibitionem super hoc factam in lege Mosaica; sed Ecclesia illegitimauit personas aliquando in gradu remotiori, postea in quarto gradu: & ratio illegitimationis fuit propter pacem, & amicitiam seruandam in Ecclesia: vsque enim ad quartum gradum manet amicitia ratione consanguinitatis: & ex tunc incipiunt esse quasi extranei, & amore contempescere: & ideo congruum est tunc per vinculum coniugale tepescentem amicitiam renocare.

6
Ad arg. 1.

Ad^k argumenta. Ad primum patet, quòd illud fuit necessarium pro principio humani generis, scilicet quòd contractus fieret in primo gradu: in linea tamen transfuersali, non recta.

Ad 2.

Ad secundum dico, quòd alia est amicitia consanguineorum, & alia coniugum: illa consanguineorum maximè in linea recta est reuerentiæ, quantum ad descendentes respectu superiorum, & cuiusdam regiminis, seu præsentia: è conuerso, amicitia coniugum est sine tali reuerentia: imò est cum irreuerentia, intantum, vt sinceriùs diligens consanguineam, magis odiat in ea illam reuerentiam non solum à se, sed à quocumque alio, exiberi; & ideo concedo, quòd amicitia disponit ad coniugium, sed alterius rationis omnino ab illa, quæ est inter consanguineos.

COMMENTARIUS.

5
Aliqui gradus in omni lege irritabant.
Matrimonium in primo gradu linea re-strictum.

DE secundo dico, &c. Afferit primò in omni lege aliquam propinquitatem impediuisse matrimonium, vt in primo gradu, inter patrem & filiam, filium & matrem; & sicut dicit in fine precedentis paragraphi, filij cum matre maximè videtur impediti, quia sequendo instinctum naturalem etiam belluarum ab hoc magis videtur abhorreere natura, & minùs ad illud inclinari. Hæc cõclusio est communis omnium. *Relinquet homo patrem suum, &c.* Genes. 2. quantum ad connubia, quæ non debent esse, nisi distantium in carne; perfectior autem est vnio filiorum ad parentes in esse naturæ, quam coniugum ad inuicem, quia in ordine ad generationem data est indifferentia sexus, & secundum vinculum indissolubile, ex lege superioris, quod fundatur in contractu iustitiæ commutatiuæ. Coniunctio verò filij ad parentes, fundatur in ipsa communicatione naturæ, & participatione eius, quæ coniunctio est magis intima naturæ, quam sit alterius Societatis fundatæ in vinculo

extrinsecò secundum contractum, & obligationem inde sequentem, & in ordine ad propagationem tertij; magis enim communicant sibi in esse causa, & effectus, quam diuersæ concausæ eiusdem communis effectus; hinc magis tenetur filius parenti concurrente eadem necessitate ex parte eius, & vxoris extrema, quam vxori, & plura alia disponunt iura, iuxta hanc firmiorem obligationem, quibus tenetur filius parenti, non autem vxori.

Hinc ergo habetur ipso iure naturæ strictius esse vinculum inter filios, & parentes, quam sint illa quæ sunt connubij, per iura autem connubij plurimum derogatur priori vinculo, & amicitia in eo fundatæ, seu amoris reuerentiali, & pietati, quia licet simpliciter possint simul stare: tamen vltimum potestas mutua in corpora, & debitum, & amor thori omnia in seipsum transferret, quia vehementiùs impellet ob concupiscentiam, quam alius affectus, qui est secundum rationem rectam, & effectum iustitiæ,

Perfectior cõ-iunctio filij ad parentem, quam ad vxorem.

Ratio huius.

6
Confusio societatis.

iustitiæ, & ita planè obseruaretur hic affectus, vt discerni vix posset ordo ad alterum secundum pietatem; ab ordine secundum connubium, vnus ad alterum: sicut ergo strictiori vinculo cedit illud, quod non ita strictum, ita etiam iura, quæ sunt inter parentes, & filios, & sunt de lege naturali strictè sumpta, excludunt contractum connubij, qui est tantum secundum legem naturalem, vt consonum, quia præiudicat ipsis.

7

Secunda ratio impedimenti ex præiudicio societatis publicæ, & priuata.

Secundò, præter plura pericula, quæ ex his connubiis provenire possint, præiudicant amori indifferenti, quem parens in filios exercere debet, & paci domesticæ, & communi societati seruandæ in genere humano, & Republica, quæ stabilitur connubiis cum extraneis: nam si liceret tale connubium, vix aliud tentaretur, aut fieret: idèò communiter Theologi docent illud connubium non posse per vllam potestatem humanam dispensari; licet possit à Deo ordinari: quamuis enim congruentiæ superius allatæ ostendant esse vetitum iure naturali; at non ita vetitum vt sit ex terminis, aut principijs necessarium, aut quin iura pietatis cum connubio possint concordare in aliquibus saltem, quando natura non fuit corrupta in statu innocentie, si perseuerasset, aut per gratiam supplementem eius defectum in natura lapsa.

An in casu liceret connubium inter patrem & filiam?

Sententia affirmatiua.

An verò in casu excusari possit, vt quando nulli essent in mundo nisi filius, & mater, aut pater, & filia: plures moderni affirmant esse licitum in eo casu, vt Sotus in hac distinctione, quæst. vnica. artic. 3. & Sanchez lib. 7. disput. 51. quæst. 1 n. 10. citans alios. Ratio est, quia reuerentiæ paternæ bonum cedit in eo casu bono communi, quod præponderat, propagationis; & sic aliqui Patres excusant incestum filiarum Loth cum parente ex ignorantia, quæ existimabant reliquos omnes conflagrasse, neque hoc impedimentum destruit finem matrimonij simpliciter.

8

Negatiua sustinetur. Præcepto multiplicationis non comprehenditur hic casus.

Iudicaret tamen esse illicitum, nisi Deus dispensaret, & deberi tunc eius voluntatem expectari; præceptum enim illud, *Crescite & multiplicamini*, &c. non comprehendit tale connubium; quia personæ sunt inhabiles iure diuino, & naturali; & sicut non liceret citra matrimonium, & contractum multiplicare; quia hoc lege diuina non est concessum, sic etiam neque personæ inhabiles eadem lege ad matrimonium possunt illud inire ex obligatione præcepti propagationis, nisi Deus tollat impedimentum.

Deinde, quia finis matrimonij est progeneratio hominum in cultum Dei, in casu ergo illo incertum esset an Deus vellet talem cultum, aut eos sic propagari, donec ipse suam voluntatem declararet maximè stante impedimento, quod per ipsum solum potest relaxari: aliud autem est in casu, quo Religiosi soli manerent: quia illi lege diuina non sunt inhabiles ad matrimonium, sicut pater cum filia, aut mater ad contrahendum cum filio.

9

Rationes prioris sententia soluntur.

Ad rationes in oppositum respondetur, quòd non solum contractus sit irritus ex eo capite, quamuis reuerentia paternæ, nè commisceantur, aut confundantur iura pietatis, & thori, sit bona congruentia, vnde colligamus impedimentum; sed impedimentum oritur ex ipso contractu, vt fundatur lege diuina, & naturali alterius societatis, & amicitie diuersæ. Quod additur de filiabus Loth, nihil confert, quia licet

Illicite fuit concubitus filiarum Loth.

illæ desiderio prolis commixtæ sunt cum parente ebrio; tamen certum est non intercessisse connubium, quia defuit voluntas parentis ad contractum: ac proinde fuit copula illicita ex parte ipsarum; quamuis magis execrabilis, quia ob finem successione, & non libidinis habita. Ad aliud, quamuis verum sit, non obesse bono prolis, aut fini matrimonij hinc, & nunc, in casu, tale connubium: tamen repugnat vinculo, quod nequit induci, nisi in materia capaci, & intrinsecè repugnat contractui legitimo.

Prior tamen sententia est probabilis, si verum est, quod à fide dignis audiui, nempe fuisse confirmatum, & dispensatum tale matrimonium parentis cum filia, ex quo secuta est proles, vtroque ignorante impedimentum, donec auia secreto reuelauit nepoti se duxisse filiam, postquam aliquot annis in bona fide conuixerunt; dicitur autem communicasse casum Clementi VII. & Clementem ob circumstantias præponderantes scandali, & aliorum inconuenientium dispensasse in foro interno, vt in tali matrimonio bona fide contracto perseuerarent. Viri fide digni id mihi retulerunt. Non inde sequitur matrimonium tale absolutè esse subiectum dispensationi Pontificiæ; sed in circumstantiis, in quibus vinculum fortius diuini Iuris obligat, & grauissima damna, & scandala aliquoquin sequerentur; idque iudicaret tantum in foro interiori, quando aliter nequit prouideri: quia plenaria potestas etiam ad casus quoscumque extenditur in ea circumstantia, qua necessariò prouideri debet saluti animarum: & materia hæc non est ita intrinsecè, & ex obiecto mala, vt sit omnino indispensabilis, vt lex stricta naturalis, sicut scandalum quod ex dissolutione illius matrimonij sequeretur, & alia pericula contrahentium.

e Et non intelligitur tantum, &c. Docet Doctor hoc impedimentum extendi ad omnes gradus ascendentes in linea recta vsque ad Adamum, ita vt si hodiè resuscitaretur, aut viueret, non posset contrahere cum aliqua suæ stirpis. Hanc sententiam communiùs docent Theologi, Canonistæ, & Summistæ, in hac distinctione, vt Richardus, Durandus, Paludanus, Mayrones, Balsolis, Rubion, Supplementum Gabrielis, Maior, Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 28. Vasquez 1. 2. disput. 12. n. 7. & alij, quos citat supra Sanchez quæst. 2. contrarium tamen docet ipse, & alij, quos citat quæst. 3. qui hoc impedimentum vel ad incertum, vel ad primum, vel ad secundum gradum extendunt.

Probat tamen conclusio Doctoris, quia in quocumque gradu ascendente respectu descendentium saluatur honor, & reuerentia paternæ, & communicatio naturæ: ergo & hoc impedimentum, quod in eis fundatur. Probat antecedens stylo Scripturarum; quo Iudæi dicuntur filij Abraham, Isaac, & Iacob, Christus filius Dauid, & Abraham, iuxta promissionem his factam. Omnes nascimur filij Adæ secundum originem, & virtute huius originis per propagationem naturalem descendentes contrahimus etiam maculam originis; & benedictiones Patriarcharum extendebantur ad futuram successionem filiorum, & magis prospiciebant venturos, quam præsentem, vt patet de benedictionibus Iacob, & Isaac; hæc autem benedictio authoritati paternæ innitebatur, & rata fuit

IO
Prior sententia in casu sustinetur.

II
Impedimentum stirpis ad totam lineam extenditur.
Sententia communis.

Sententia contraria.

Probatio conclusio.
Honor & reuerentia paternæ in stirpe perseverat respectu descendenti.

coram Deo, & aliàs sublata illa auctoritate in posteris in primo, aut secundo gradu, vt Authores præfati volunt, cessaret etiam fructus benedictionis, quæ solum in paterna auctoritate fundabatur: ergo origo ad omnes descendit, quos ipsa benedictio comprehendebat, & consequenter auctoritas, & reuerentia paterna.

12 *Secunda probatio ex præscripto Canonum. Consanguinitas usque ad septimum gradum inclusiue extensa.*

Secundò, Canones, qui interpretantur Ius diuinum, & naturale, vel saltem secundum illa statuunt, consanguinitatem extendebant olim vsque ad septimum gradum inclusiue, vt mox videbimus: ergo origo paterna extenditur ad septimum gradum saltem. Probatur consequentia, quia in linea transuersali non est vlla coniunctio personarum ad inuicem in sanguine, quia nulla ab alia procedit, nisi vt vniantur in stipite: ergo stipes etiam ratione originis coniungitur ad singulas personas vsque ad septimum gradum: ergo ipsi manet ius saluum paternum vsque ad illum gradum inclusiue in linea recta.

Tunc sic argumentor, sub lege matrimonij non comprehenditur casus impossibilis: sed impossibile est, vt stipes sit idoneus matrimonio cum aliqua persona in septimo, & octauo gradu naturaliter, quamuis etiam ad illos extendatur origo: ergo casus hic est imaginarius practicè, & non comprehensus lege matrimonij, quæ sequitur cursum naturalem viatoris. Reducendo itaque casum ad considerationem speculationis, quamdiu extenditur titulus iuris paterni, tamdiu etiam extenditur ius in ipso fundatum, & consequenter excluditur omne aliud ius repugnans ex lege; sed origo ex dictis extenditur ad septimum gradum, vltra quem non est possibile matrimonij, quamuis ipsa origo protrahatur eadem linea in posteros omnes: ergo sicut in primo, & secundo gradu hoc ius inducit impedimentum matrimonij, sic etiam inducit vsque ad tertium, & quartum, & sic de cæteris. Quòd verò extendatur origo ad septimum gradum patet, ex ratione præmissa; quia alioquin inter laterales nullum foret motuum, vnde Canones statuerent impedimentum consanguinitatis, nisi ratione originis, quæ linea recta descendit à stipite.

13 *Obiectio.*

Dices consanguinitatem oriri à virtute generante stipitis, quæ debilitatur in gradibus remotioribus, ac proinde cessare hoc fundamentum impedimenti.

Impugnatur. Originè prosequendi ad septimum gradum.

Contra, hæc ratio nulla est: quia ex mente antiquorum Canonum perinde durabat vsque ad gradum septimum; alioquin hoc impedimentum, quod plurimum grauabat, non inducerent Canones: alij autem posteriores, qui correxerunt in parte priores, reducens consanguinitatem ad quartum gradum, non idè id statuerunt, quod originem in linea recta conferent non petendi vltius; sed propter incommoda descendendum, & difficultatem ineundi matrimonij, aliàs sub priori impedimento inter ciues in locis non adèo frequentis concursus populi: manet ergo origo vsque ad quartum saltem gradum secundum omnes Canones tam priores, quam posteriores, & in eo gradu sui vigoris, & perfectionis, qui sufficiat statuere impedimentum hoc Iuris Canonici: ergo à fortiori manet in linea recta etiam quoad Ius naturale in ea fundatum.

14 Deinde, quòd dicatur virtus generatiua debi-

litari in tertio, aut vltioribus gradibus, nescio quid per hoc insinuari velint hi Doctores, nisi desumere velint argumentum Physicum ex causa naturali, cuius virtus repatiendo per frequentes actiones debilitatur, sed nequit hæc doctrina applicari proposito: quia potius in primo gradu ex generatione plurium filiorum deberet sic debilitari, quamuis vltimus filius perinde sit in primo gradu, sicut & primus filius Benjamin, sicut & Ruben; vel debet intelligi, quasi natura recepta per generationem deficeret in vltioribus gradibus, & redderetur extranea primo parenti, aut ei, quam communicauit: sed neque hoc etiam rectè dicitur: quia etiam sic posset in ipso filio desinere per continuum fluxum, non idè tamen desinit esse filius: quia à parente recepit esse, & in vltima resurrectione etiam non desinet esse filius: sufficit ergo ad saluandam seriem originis, quòd in virtute eius, qui primò generauit dando esse filio, per hunc recipiat nepos esse, & sic de cæteris; hoc autem saluatur quoad gradus omnes descendentes: ergo & ipsa origo, & ius in ea fundatum, iuxta mètem & interpretationem Canonum, & sicut filius est aliquid patris quoad naturam, ita etiam nepos nequit esse filij, quin sit patris quoad naturam, hoc est, aui, & sic de singulis eius posteris, quia Benjamin decimatus est in lumbis Abrahæ. Exemplum potest esse in causis secundis, quarum effectus non solum est à Deo, quia ad ipsum immediatè concurrat, sed etiam est à Deo, quia ad ipsum mediatè concurrat, quæ virtutem tribuit causæ secundæ, per quam agit in effectum.

15 *Responso Sanchez reijciuntur.*

Hinc euacuatur solutio Sanchez reducentis hoc impedimentum ad primum gradum, quia auus respectu nepotis est tantum causa per accidens; hoc, inquam, non subsistit: quia causa remota eo ordine comparatur ad effectum mediante proxima in eadem serie, quo comparatur ad causam proximam, & immediatam, quæ est eius per se effectus; causa autem per accidens neque virtutem confert causæ per se, neque agit in effectum; sed solum ex coniunctione sui, aut sui effectus ad effectum causæ per se dicitur denominatiue causa, non autem virtute, & actione.

16 *Tertia ratio.*

Tertio, Ius ciuile determinat hoc impedimentum esse perpetuum in recta linea. *Instit. de nuptijs. l. Nuptia 53. & l. & nihil. ff. de ritu nuptiarum.*

Respondent Ius ciuile fuisse correctum per cap. Non debet, &c. de consanguinitate, & affinitate.

Contra, hoc capitulum intelligi debet de linea transuersa.

Impugnatur.

Dices non distinguere inter vtramque lineam, sed comprehendere vtramque.

Contra hoc est Glossa, & Doctores, qui primo modo intelligunt Canonem; est & ipsa ratio legis, quæ sunt incommoda, & pericula, ob quæ restrictio consanguinitatis, & affinitatis est facta; hæc autem pericula, & incommoda non fuerunt in linea recta, neque memoria traditum est, fuisse dispensatum in consanguinitate secundum lineam rectam, neque ætati & conditionibus requisitis ad matrimonium conuenit spectata nostra natura, vt matrimonium in linea recta extenderetur ad quantum, aut vltiores gradus, quis enim in quinta generatione stipes superuiuit, aut idoneus est matrimonio etiam in tertia, aut quarta generatione, ad quos extendi

Ratio adducta refutatur.

Fundamentum originis continuata.

Responso Sanchez reijciuntur.

Causa per se, & per accidens quomodo dicantur.

Tertia ratio.

Responsio.

Impugnatur.

Obiectio.

Impugnatur.

Ratio legis. Incommoda, ex quibus restringitur impedimentum, sunt linea transuersa.

extenditur Canon *Non debes*? Incommoda ergo, & pericula, quæ dederunt causam huic Canonis, intelliguntur illa, quæ in euentu fuerunt, aut possint esse, cum lex sit regula factorum, & faciendorum, non verò impossibilium, aut eorum, quæ nunquam eueniunt, & circa quæ neque prudentia, neque fides aliquid disponit, quæ sunt regula legis ferendæ.

Respondet secundò Sanchez ius ciuile non posse disponere circa matrimonium, aut eius impedimenta. Contrà quidquid sit de hoc ius ciuile est secundum institutum legis naturalis, & ipsius naturæ. Vnde Alexander II. cap. *Ad Sedem* 35. quæst. 5. in Synodo Lateranensi, in computatione graduum consanguinitatis, licet ex fine successione, dicit legem ciuilem esse veracem, & probat, & approbat dictum Imperatorem, vbi determinato gradu sexto subintulit: *Hactenus ostendisse sufficit, quemadmodum gradus cognationis numerentur, namque ex his palam est intelligere quemadmodum vltiores quoque gradus numerare debeamus, generata quippe persona gradum adicit, &c.* hactenus Ius ciuile. Subinfert Pontifex contra allerentes consanguinitatem terminari in sexto gradu. *Ecce, inquit, in his breuibus verbis aperte ostenditur tales gradus, quales isti computant, non tantum ad sextum, verum etiam vltra numerari debere, &c. nec mirum cum in præcedentibus ipse firmaueris Imperator decimo etiam gradu consanguineo, sibi inter se posse succedere, &c.* Quod fultus prosequitur: ergo computatio consanguinitatis, quam admittit Ius ciuile, recipitur per Canones; & quamuis Canones agunt de consanguinitate in ordine ad matrimonium, Ius verò ciuile in ordine ad successione, & translationem hæreditatis, idem est titulus, & fundamentum conseruatæ originis, & consanguinitatis, in quibus vtrumque Ius fundatur.

Deinde, redit ratio iam facta, quia capitulum, *Non debes, &c. de consanguinitate & affinitate*, reducit hoc impedimentum ad gradum quartum inclusiue quoad collaterales: ergo etiam quoad stipitem, vt concedunt aduersarij: ergo saltem Ius naturale fundatum in origine, extenditur ad illum gradum, & consequenter inducit eundem effectum.

Confirmatur primò, ex Calixto I. epist. 2. ad Episcopos Gallias, confirmat leges ciuiles, & pœnas ab eis latas contra eos, qui in consanguinitate incurrunt matrimonium, id est, infamiae, quæ est pœna legis ciuilibus, *Coniunctiones, inquit, consanguineorum fieri prohibere, quando has & diuina, & sæculi prohibent leges: leges ergo diuina hoc agentes, & eos, qui ex eo prodeunt, non solum cipiunt, sed & maledictos appellant; leges vero sæculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes patres nostros, &c. infamia eos notamus, &c. eos autem consanguineos dicimus, quos diuina, & Imperatorum ac Romanorum, ac Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditate suscipiunt, nec repellere possunt, &c.* Hic ergo expressè recipitur lex ciuilibus de consanguinitate, & eius serie, ac proinde retinetur per Canones; sed ex lege ciuili, vt constat, in tota linea recta manet origo, & impedimentum in ea fundatum: ergo, &c. Item, Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum, cap. 39. *De consanguinitate generationum exquisitis, vt quibus vique sœminis iungi debeat, liquido cognoscatis; verum quod leges hinc faciunt, iam meminimus, & iam memorare sumpsit*

matim operapretium ducimus; aium enim: ergo omnes nobis uxores ducere licet: nam quarumcumque nuptijs abstinere debemus. Inter eas etiam per se, quæ parentum, liberorum, & locum inter se obtinent, nuptia contrahi non possunt, veluti inter patrem & filiam, vel auum & nepotem, veliam, & nepotem, & vsque in infinitum, &c. Fauet Augustinus lib. 15. de ciuitate, c. 16. Hieronymus in quæstionibus, aut traditionibus super Genes. vide cap. *Lex diuina constitutionis, &c.* 27. quæst. 2.

Confirmatur secundò, idèd Canones antiqui restrinxerunt impedimentum hoc ad septimum gradum, quia vltra illum vix retineri posset memoria, aut cognitio consanguinitatis. Patet ex cap. *Progeniem tuam, &c.* 35. quæst. 2. & 3. quod est Gregorij Papæ. *Progeniem, inquit, suam vsque ad septimam decernimus obseruare generationem, & quamdiu agnoscant se affinitate propinquos, ad conjugalem copulam accedere denegamus; quod si fecerint, separentur, &c.* Item, Nicolaus I. Suffraganeis Amalphanæ Ecclesiæ: *de consanguinitate sua uxorem nullus ducat, vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit, &c.* Item, Concilium VVormatiense, c. 32. *De consanguinitate sua uxorem nullus ducat vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit, &c.* Gregor. III. in epist. ad Bonifacium: *Dicimus quod oportuerat quidem, quamdiu cognoscant se affinitate propinquos ad huius copula non accedere societatem, &c.* concedit nihilominus ob barbariem gentis, vt post quartum gradum generationis iungatur. Ex quibus sequitur, & parentelam conseruari post septimam generationem, & si Adam vixisset, nemini posse coniungi, quia parentela eius notissima esset, & origo perseueraret; quod in aliis non posset ita commodè cognosci, aut notari, in quibus ignorantia, & bona fides excusat contractum, qui inter laterales tantum iniri posset: quod ergo leges ciuiles, & Canonice in hoc conueniant, patet ex dictis, & sufficienter interpretantur legem naturalem.

Tertiò probatur conclusio ex lege diuina. *Leuit. 18. in qua prohibetur, turpitudinem filie, & filij tui, vel neptis ex filia non reuelabis, quia turpitudinis tua est, &c.* Hæc lex non est iudicialis, sed moralis, vt aliàs supra probauimus ex Augustino dist. 32. q. vnica. ergo neptis est caro aui, iuxta diuinam Scripturam, & consequenter non in solo primo gradu continetur legis naturalis impedimentum: sed extenditur etiam ad secundum in linea recta, & propterea etiam leges politicæ ordinant auum vt primarium dominum, cui debetur reuerentia à nepotibus.

Dices hinc non colligi extendi impedimentum ad vltiores gradus.

Contrà: in vltioribus non est idoneus regulariter atauus, aut tritauius ad matrimonium, idèd non fuit necessum vltiores gradus exprimi; in prædicto autem loco dicitur matrimonia ibi prohibita esse abominations coram Domino, & propter ea destructos Chananeos: ergo hæc prohibitio etiam fuit ante legem, aliàs conubia illa non essent abominabilia.

Fundamenta oppositæ sententiæ sunt soluta in prædictis, quia reducuntur ad hæc, quòd reuerentia, & origo per se, quæ sunt causæ huius impedimenti, cessant extra primum gradum in linea recta: vtrumque horum negatur ex dictis, quæ maximè confirmat vsus Ecclesiæ; quia in

17
Responso Sanchez.
Impugnatur.

18

Leges ciuiles in hoc receptæ.

19
Secunda confirmatio.
Ex Canonibus eorundemque sine, & præscripto.
Gregorius.

Nicol. I.

Conc. VVormatiense.

20
Tertia probatio ex lege diuina.

Obiectio.

Impugnatur.

21
Fundamentum oppositæ sententiæ solutum.

recta linea non habetur authenticè eam vnam dispelasse. Quòd si obicias infideles conuersos, quibus illa matrimonia fuerunt consueta, & nullo iure positio prohibita permitti in eodem matrimonio post conuersionem, iuxta capitulum *Gaudemus, &c. de diuortijs*. Respondetur intelligi istud capitulum de connubijs in linea tranuersali: sicut & concessio Gregorij facta genti Anglorum in prima sui conuersione, non autem intelliguntur de irritis lege naturali.

22

f. Forè etiam post multiplicationem humani generis, &c. Dicit forè in statu innocentia, si peruersasset, & facta multiplicatione hominum, forè etiam matrimonia fore prohibita in linea tranuersali quoad aliquos gradus: quod satis probabile est, quia sicut natura ad hoc inclinatur, & recta ratio, vnde diuina lege in Leuitico fuerunt aliqua prohibita, & instinctu naturali Gentiles, in quibus magis viguit dictamen rectum, & politia ex tali dictamine, talia connubia vt prohibita respuerunt: in statu autem innocentia non deficeret talis ratio rectè dirigens matrimonij contractum, iuxta decentiam, & inclinationem ipsius naturæ, ideòque rectè conicit Doctor talem prohibitionem fore in illo statu.

Cõclusio probabilis.

23

g. In lege Moysaica erat prohibitio, quâsum, &c. Hæc prohibitio habetur *Leuit. 18*. Dubitatur an sit moralis, an verò iudicialis. Caietanus 2. 2. *quest. 154. art. 9. circa solutionem ad 3.* fuisse, ait, secundum quid moralia, iudicialia autem simpliciter. Primum modum habebant, quatenus quædam indecentia naturæ in illis matrimonijs continebantur. Secundum autem modum habebant, quatenus in illa Republica Iudæorum ad pacem stabilendam spectabatur, intelligit hoc non de omnibus, sed de quibusdam gradibus affinitatis, & consanguinitatis.

Legis Moysaica prohibitio. Quæ sit fuerit? An moralis? an iudicialis?

Fuisse moralis.

Probabilius iudico fuisse legis diuinæ posituæ & moralis, atque etiam manere absolute loquendo, nisi circumstantia maioris boni accedat, quæ tale matrimonium ad finem altioris ipsius contractus promoueat, & eandem prohibitionem fuisse in omni lege multiplicato genere humano. Hanc existimo esse de mente Doctoris; quidquid alij senserint, qui eum pro opposito citant. Nam vt *suprà* dicit: forè multiplicato genere humano in statu innocentia, etiam esset hæc prohibitio in aliquibus gradibus. & infra, §. Sed vnde est quòd propinquitas, &c. quamuis dicat Christum non instituisse aliam prohibitionem vltra illam, quæ est legis naturæ, intelligit prohibitionem diuinam, quæ in lege naturæ ante scriptam viguit: sumit enim legem naturæ latè pro omni eo, quod principiis, & conclusionibus necessariis eius est consonum, vt sæpe in superioribus agit de lege matrimonij, vt *dist. 26. quest. vnic. §. Et ex hoc patet solutio cuiusdam questionis*, &c. dicit contractum ipsum esse de lege naturæ latè sumpta, reducens tamen ipsum ad legem positiuam diuinam, quæ dat formam contractui, & complementum iustitiæ, vt ipse dicit. Si ergo contractus firmatur per legem positiuam, sic etiam prohibitio in personis, aliàs habilibus ad contractum, ad eandem legem est reducenda, quæ lato modo lex naturæ appellatur à Doctore.

sententia Doctoris.

24

His positis, probatur conclusio, quia ex ipso textu apparet, quia in singulis replicatur esse turpitudinem, & non debere reuelari; ergo &

Probatio ex forma legis.

peccatum, ergo contra aliquam legem; non naturalem strictè sumptam; ergo ad positiuam, quæ lato modo dicitur naturalis, quia viguit in statu legis naturæ, sicut præcepta secundæ tabulæ ex mente Doctoris in 3. *dist. 38*. dicuntur legis naturalis, ac proinde S. Augustinus reducit has prohibitiones ad Decalogum *lib. 3. quest. in Leuit. quest. 53*. vt alias *suprà* diximus.

Secundò, quia pena ipsa denotat opus hoc non esse indifferens, sed contra legem, & peccatum quod vindicauit Deus in Chananæos, quos destruxit in penam horum scelerum, vt patet clarè ex textu, vbi in exemplum castigati peccati proponuntur Iudæis, ne similia faciant: ergo viguit prohibitio hæc ante legem scriptam; sed non fuit legis naturalis strictè sumpta, aliàs esset indispensabilis, quod est erroneum asserere, quoad aliquos gradus ex Tridentin. *sess. 24. can. 3*. Tertio, hæc sententia videtur esse non solum Augustini expressa loco citato, sed etiam aliorum Patrum, & Pontificum, vt Calixti I. *suprà epist. 2. cap. 4. Ambrosii epist. 66. ad Paternum*.

Secunda probatio ex penâ.

Viguit prohibitio ante legem scriptam.

Calixtus Papa. Ambrosius.

25 Gregorius.

Quid enim, inquit, est quod dubitari queat, cum lex diuina etiam patruales prohibeat conuenire in coniugalem copulam, &c. Gregorius in *respons. 6. ad August. Anglia Episcopum*, reprehendit leges Romanorum, quæ talia matrimonia approbant, dum essent Gentiles; ergo cenet prohibita. Concilium Toletanum II. *cap. 5. Nam & hac præcauenda salubriter sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari: quoniam scriptum est; omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius, nec sine denunciatione suis sententia: nam paulo post inferi, & dicit: anima, qua fecerit de abominationibus istis, peribit de medio populi sui, &c. Carolus Magnus lib. 6. legum, c. 206. idem sanciuit citans præfatam scripturam. Item, Ioannes VIII. *epist. 198*. citans Stephanum, Eugenium, & Leonem prædecessores suos, vtitur etiam eiusdem scripturæ testimonio turpitudinem uxoris patris, &c. & à fortiori dicit hanc legem comprehendere Christianos, quæ obligauit Iudæos. *Et si Deus*, inquit, *Hebræico populo ante incarnationem unigeniti filij sui hac seruanda mandauit, quando amplius nos, qui Christianæ Religionis documenta tenemus, ab illicitis connubijs obseruare debemus, ne demersi in voraginem ignis æterni concrememur incendio*, &c. De his videri potest Tiraquell. *lib. 7. de connubio. Aug. lib. 15. de ciuit. c. 16. lib. 22. contra Faustum, cap. 35. Tertullianus in Apologia, cap. 9. Minutius Felix apud Arnobium in octaua lib. 8. Chrysost. hom. 34. in 1. ad Corinth. Ambrosius epist. 66.**

Toletan. II.

Carolus Magnus.

Ioan. 8.

26

Hinc sequitur hæc præcepta moralia esse, atque præcessisse legem supposita multiplicatione generis humani. Vnde D. Thom. in 5. d. 39. *quest. vnic. art. 3. ad 3. D. Bonauentura art. 2. q. 4. in corp. Richardus in presenti distinct. art. vnic. quest. 5. Durandus quest. unica. Maior q. 3. post 3. conclusionem. Paludanus art. 3. & plures alij apud Sanchez *disp. 5. 2. quest. 1. num. 5.* affirmant etiam idem, & infideles ad fidem conuersos, antè verò coniunctos in gradibus prohibitis in Leuitico esse separandos.*

Eadè est sententia D. Thomæ, & aliorum.

Esse impedimentum irritans.

Cæterum videtur Doctor agnoscere tantum esse prohibitionem quoad aliquos gradus, & non irritationem contractus; quia solum in linea recta admittit coniunctionem esse nullam, non

Esse prohibitionem, nō irritationem.

non in linea tranſuerſali, quantum eſt ex parte legis diuinæ: an autem in Iudæis ſpecialiter irritans fuerit extra caſum, quo proximus ſanguinis ſuccedebat in matrimonium ad ſuſcitandum ſemen fratris defuncto, & non aliàs, videtur ex pœnis ibi adiunctis fuiſſe aliàs irritum contractum in his gradibus, & hoc conceſſerim Caſietano, & aliis fuiſſe ſpeciale in lege veteri: quamuis aliàs fuit prohibitum in omni lege contrahere in illis gradibus, niſi quando neceſſitas, & maioris boni circumſtantia vrgebat, vt in Patriarchis ad propagandum populum fidelem, vel fortè etiam in Regibus, aut eorum filiis, vt comprehendamus Thamar, quæ ita ſuadere conabatur Aman fratri, vt eam à Rege peteret, & non violaret per vim.

Hinc ergo faciliùs concordare licet plures Patrum, & Doctõrum ſententias, qui aſſerunt hæc connubia fuiſſe verita iure naturæ, intelligendo Ius naturæ latè per omni eo, quod fuit in præcepto ante legem ſcriptam: quamuis aliàs præceptum hoc ſit Iuris poſitiui diuini ob reuerentiam, & ſocietatem in vinculo ſanguinis, & communicatione propaginis fundatam, quæ eſt alterius rationis à ſocietate coniugali, & cui non erat conueniens, vt matrimonium præiudicaret ſine diuina diſpenſatione ob cauſas particulares; nam coniugia promiſcua inter conſanguineos non ſolùm tollunt illam ſocietatem ſanguinis & fœderis; ſed etiam plurimùm derogant amicitia, & ſocietati publicæ inter ciues conciliandæ, & conſeruandæ. Hinc rationabile fuit præceptum; ipſum verò viguiſſe colligimus ex Scriptura, & Patribus citatis, & valdè conſonum fuit diuinæ prouidentia, & conſeruandis iuribus diuerſis, & titulis fundatis in lege naturæ, quatenus ordinant ſocietatem humanam, iuxta diſparem proportionem, & diuerſos titulos, & fines. conſeſſionem verò contrariã factam eſſe quandoque vel ob neceſſitatem, vt initio generis humani; vel ob interditiã communionem cum populo infideli, & ad multiplicandum populum fidelem ex pari cultu; ſicut contigit in Patriarchis Abraham, Iſaac, & Iacob; vel ob dignitatem ſanguinis, & authoritatis in Regibus conſeruandam; vel ob ſuſcitandum ſemen defuncti fratris, vt ex lege licebat; vel ne obſtaculum fiat fidei, vt cap. *Gaudemus*, &c. *de diuorſiis*. permittitur matrimonium in ſecundo & tertio gradu initum ante Baptiſmum, & dicitur matrimonium inter infideles conſtare, & illud in gradibus aliàs prohibitis eſſe licitum; quod intelligendum eſt ex ignorantia inuincibili diuinæ legis, & ex uſu, & conſuetudine cõtraria, vbi vigeant talia matrimonia. Pontifex autem non permitteret illa manere, niſi eſſent valida, quia pluralitatem vxorum non permittit, quamuis plures quis duxerit ante conuerſionem; habitare enim cogitur cum prima, reliquis ſeparatis. & cap. *ſequenti*, eodem permittitur Liuonibus, vt maneant coniuncti cum vxore fratris defuncti ſine liberis, quam ante Baptiſmum ſibi coniunxerunt. Concil. Agathenſe cap. 61. Epanneſe cap. 80. permittunt matrimonia iam inita in gradibus prohibitis.

28

De cæterò autem illa inhihent ineunda; ex quibus colligitur hæc matrimonia non fuiſſe irrita Iure diuino, aut naturali, quamuis fuerint prohibita Iure diuino; & Auguſt. *lib. 15. de ciuit. c. 16.* dicit quidem peruerſis legibus inter idolaſtras fuiſſe admittã coniugia in ſecundo gradu Scoti oper. Tom. I X.

Auguſtin.

du, id eſt, fraternæ coniugia: *Melior tamen conſuetudo in alijs hanc licentiam exhorruit, &c.* intendit ergo & peruerſam fuiſſe conſuetudinem: quia nempe contra Dei prohibitionem ſimplicem, & non irritantem, matrimonia autem fuiſſe valida, vbi conſuetudo illa confirmauit, & lex ipſa humana; vbi autem conſuetudo oppoſitum ſtatuit, aut lex, fuiſſe illa inualida, & hanc meliorem dicit; quia nempe conformis fuit diuinæ legi. Sanctus etiam Hieronymus in *quæſtionibus, aut traditionibus ſuper Geneſim*, dicit hæc nuptias tunc fuiſſe licitas, id eſt, validas, quia nondum leges fuerunt, quæ talia connubia abrogarent.

Hieronym.

Accedit Pontifices quandoque in gradibus his prohibitis diſpenſaſſe, quod non facerent ſi ipſa lege diuina, aut naturali matrimonium in talibus eſſet nullum.

Aut ergo dicendum erit in hac quæſtione ſatis incerta ob varias grauium Doctõrum ſententias, & interpretationes, hæc matrimonia fuiſſe non ſolùm prohibita, ſed etiam inualida, ſecluſis circumſtantijs particularibus, ad quas non ſe extendebat, neque de facto extendit diuina præceptio, & lex: hæc autem circumſtantia ſunt, aut neceſſitas communis boni, quod præponderat, pacis, aut fidei, aut propagationis, & facultas Eccleſiæ, ita quòd particulari arbitrio non permittebantur talia coniugia inter fideles; aut lex, & conſuetudo inter infideles, qui nullam aliam regulam habent contractus. Hæc ſecunda circumſtantia eſt rationalis: quia coniugia in his circumſtantijs communis boni tam temporalis, quàm etiam ſpiritualis debent ad communem, & publicam authoritatem reuocari, & hoc olim in coniugio Iſaac, & Iacob fuit obſeruatum, qui ex facultate, & diſpenſatione parentum, in quibus fuit authoritas ſpiritualis, & Eccleſiaſtica illius ſtatus, vxores in his gradibus conſanguinitatis acceperunt; in Genibus verò, vbi conſuetudo, & lex viguit, hæc authoritas etiam ad primates ſpectabat, qui eiufmodi connubia inuexerunt. In lege autem Euangelica reſidet in Vicario Chriſti, ſine cuius authoritate talia connubia etiam lege diuina eſſent inualida, & non ſolùm authoritate Canonica; & ſic intelligi poſſunt plures Doctores, qui hæc matrimonia aſſerunt ipſo Iure naturali, aut diuino eſſe irrita, id ſcilicet abſolutè, & regulariter verum eſſe, & ſpectata materia in ſe, ſecluſis particularibus circumſtantijs maioris boni, & authoritatis publicæ.

Vel dicendum eſt ſecundò illa matrimonia fuiſſe tantùm prohibita diuina lege poſitiua, ſed ſimplici prohibitione, & non irritante contractum; eſſe autem nulla per legem Canonicam inter fideles; inter infideles autem per authoritatem publicam, vbi conſuetudine reprobantur, aut lege.

Et ſi dicas hanc reſtictionem eſſe liberam, & voluntariè excogitatam.

Reſpondetur eſſe fundatam, in communibus principijs, quia in quæſtione tam graui, & periculofa, cui admifcetur authoritas diuinæ, & humanæ legis, Pontificum, Patrum, plurium Conciliorum, & Doctõrum, non eſt vacillandum, aut ad extrema tranſeundum, fouendo controuerſias, ſed Iura concordanda ſunt, & ex praxi Eccleſiæ interpretanda, quæ veritatis eſt columna. Plures Patres dicunt eſſe hæc matrimonia inhihita Iure diuino, cuius originem

29

Primus modus reconciliandi ſententias extrinſicas.

30

Secundus modus reconciliandi prædictas ſententias.

Replica.

Solutio.

Fundatur præmiſſa concordantia.

Extrema ſententia.

Probabile in Iudæis fuiſſe impedimentũ irritans.

27 Concordantur varij modi loquendi.

Finis prohibitionis.

Finis diſpenſata legis.

in discursu videntur referre ad Ius naturale conubij, & sanguinis. Ex alia parte habemus decreta Ecclesiæ nunc ampliantis, nunc restringentis illos gradus, ad valorem matrimonij, vt ex dictis apparet, & permittit infideles in secundo & tertio gradu, tam affinitatis, quàm contanguitatis coniunctos, post conuersionem permanere. Dispensari etiam ob bonum publicum, & præponderans in gradibus similibus affinitatis, oportet hinc colligi neque Iure naturali, aut diuino eos comprehendi in particularibus circumstantiis maioris, & communis boni; quamuis aliàs præcisè sumpta, & absoluta essent nulla sine talibus circumstantiis. Et hoc modo reducitur opinio negatiua ad praxim Ecclesiæ, quæ suam auctoritatem eiusmodi contractui sæpius interposuit, & saluatur eius dispensatio, & auctoritas Patrum, qui valorem horum contractuum reducunt ad legem humanam, vt Hieronymus, & Augustinus. Si verò dicamus esse simplicem tantum prohibitionem diuinam, & seclusis præmissis circumstantiis, perinde saluantur Decreta, & Canones, & praxis Ecclesiæ.

31
Confirmatio
interpretatio-
nis à posteriori.

Ad confirmationem præmissæ interpretationis, vt discurtamus à posteriori, hæc conclusio pro certa statuenda est: matrimonia illa in præfatis gradibus fuisse valida in Patriarchis; fuisse valida inter Gentiles conuersos, vt inita primùm in infidelitate ex cap. *Gaudemus*, esse valida ex dispensatione Pontificia. Debet ergo hæc conclusio reduci ad principia certa; proinde decisio eius non coheret cum hoc, quod est talia matrimonia esse Iure diuino, & naturali in quibuscumque circumstantiis nulla, quæ principia non coheret cum veritate conclusionis; ideòque reducenda sunt ad limitatum sensum, & materiam, seclusis circumstantiis, in quibus i matrimonia erant valida, quæ circumstantiæ iam præmissæ sunt.

illa matrimonia saltem fuisse prohibita.

Ex alia parte ipsa diuina Scriptura in Leuitico reprobatur illa matrimonia, aut reprehendit tanquam illicita, etiam ante legem inita à Chanaanæis, & in ipsis à Deo punita. Patres dicunt esse contra Ius diuinum, etiam sunt contra debitam in familia disciplinam, & cohabitationem, qua ratione reducuntur ad Ius naturale, & etiam ab iis Gentiles abstinerunt, in quibus fuit maius lumen, & melior consuetudo, tanquam ab illicitis, & contra inclinationem sensus, vt dicit Augustinus loco proximè citato, quod plurimùm valet ad interpretationem legis naturalis, vel in se ipsa, vel quoad ea, quæ sunt consona: ergo ex hac parte non est ita declinandum ad alterum extremum, vt dicantur nulli Iuri diuino repugnare, etiam comprehendendo simplicem prohibitionem; ideòque concordia præmissa retinet medium reducendo extrema ad interpretationem congruam, desumptam ex praxi Ecclesiæ, cum qua vtraque sententia coherere potest. Et neganda est sequela, quam aliqui Authores inferunt hinc, inde, vel

Negatur sequela præmissa.

dicendo matrimonia simpliciter inualida, & separandos esse infideles conuersos, qui in gradibus illicitis aliàs contraxerunt ante Baptismum; vel ex alia parte neganda est sequela, quam deducunt alij, vel ex praxi, vel ex principijs, quibus innituntur probantes nullo diuino Iure esse talia illiæta: & per hoc patet ad fundamenta vtriusque sententiæ extremæ, inquantum plus probant, quàm continentur in principijs; admitti enim potest illa matrimonia aliquando seclusis circumstantiis fuisse inualida, vel fuisse illicita, iuxta vnum, vel alterum modum.

h *In lege autem Euangelica, &c.* In hac conuisione docet præscriptum antiquum Canonum, & patet ex pluribus cap. 35. per totum, ex titulo de consanguinitate & affinitate, ex titulo de dimorijis. Subiungit mox Decretum Innocentij III. in Concilio Lateranensi cap. *Non debet, &c. de consanguinitate, & affinitate*, qui reduxit statutum ad quartum gradum propter plura incommoda, vbi communiter Doctores: vide Glossam, vide etiam Bellatminum lib. 1. de matrimonio, cap. 25. vbi dissoluit argumenta hæreticorum, eosque impugnat. Lutherus & Buccerus solum agnoscunt gradus in Leuitico prohibitos esse indispensabiles, & hac ratione aliqui seduxerunt Henricum VIII. Angliæ Regem, vt Reginam Catherinam repudiaret, quasi dispensatio fuerit nulla; vide Bellarminum loco citato, qui singulos errores de hoc exponit, & impugnat.

32
Statutum Canonum antiquorum.

Restrictio ad quartum gradum.

i *Sed vnde est quod propinquitas talis, &c.* Resoluit hoc impedimentum esse Iuris Canonici, Ecclesia illegitimante contrahentes in tali gradu consanguinitatis. Christus enim non induxit aliam prohibitionem, quàm quæ fuit in lege naturæ, neque confirmauit prohibitionem super hoc factam in lege Mosaica. Hæc sententia Doctoris est satis frequens in scholis, quam sequitur Sanchez disput. 52. quest. 1. alios citans. Hic autem loquitur Doctor de inhibitione annullante matrimonium in his gradibus, non autem de simplici inhibitione non irritante factum, ideò videtur sentire gradus illos Leuitici irritasse matrimonium in lege illa, quod satis probabile est quoad aliquos, quibus constituitur in lege, cap. 20. pœna mortis. Quoad alios verò pœna leuior, vt quòd filij non reputentur ipsis; quæ pœna videtur non annullasse factum, sed permisisse. Non negat Doctor fuisse prohibitionem simplicem contrahendi in illis gradibus, vt supra visum est, quia agit tantum ex scopo discursus, de prohibitione illegitante personas. Rationem subiungit præterea, cur Ecclesia reduxerit hoc impedimentum ad quartum gradum, quæ ratio communiter est recepta, & insinuat in illo cap. *Non debet, &c.*

33
Esse impedimentum Iuris Canonici.

Explicatur sententia Doctoris.

k *Ad argumenta, &c.* Patet ex litera, & ex dictis de impedimentis cognationis spiritualis, & legalis agit Doctor *dist. 42.* cum Magistro; ideò quid circa illa statuatur Canones *ibid.* resoluetur.

34

DISTINCTIO XLI.

De gradibus affinitatis.

NUNC de affinitate videndum est, de qua Gregorius ait, [Por-
 rò de affinitate, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum
 ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet,
 manifesta ratio est: quia si secundum diuinam sententiam
 ego, & vxor mea sumus vna caro, profectò mihi & illi mea, suaque pa-
 rentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & soror vxoris meæ in
 vno & primo gradu erimus: filius verò eius, secundo gradu erit à me, ne-
 ptis verò in tertio. Idque vtrimque in cæteris agendum est successioni-
 bus. Vxorem verò propinqui cuiuscumque gradus sit, ita me oportet at-
 tendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propria
 propinquitatis sit. Quod nimirum vxori meæ de propinquitate viri sui
 in cunctis cognationis gradibus conuenit obseruare. Qui verò aliorum
 sentiunt, Antichristi sunt.] Item, Julius Papa, [Æqualiter vir coniunga-
 tur consanguineis propriis, & consanguineis vxoris.] Item, Isidorus, [Sa-
 nè consanguinitas, quæ in proprio viro conseruanda est, etiam in vxoris
 parentela, de lege nuptiarum custodienda est: quia constat eos duos fuisse
 in carne vna. Ideoque communis est illis vtraque parentela.] Item, Iulius
 Papa, [Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sangui-
 nis, vel vxoris, vsque in septimum generationis gradum, vxorem ducere,
 vel incesti macula copulari: quia sicut non licet cuiquam Christiano de
 sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate vxoris coniugem ducere,
 propter carnis vnitatem.] Item, Gregorius, [De affinitate consanguini-
 tatis per gradus cognationis placuit vsque ad septimam generationem ob-
 seruare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum definitio-
 nes sancita, vsque ad septimum gradum hæredum protendit successionem.
 Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur.] His
 auctoritatibus insinuat, & quæ sit affinitas, & vsque ad quem gradum
 sit obseruanda, scilicet vsque ad septimum.

A
 35. quest. 5.
 c. Porro de
 affinitate.

35. quest. 2.
 & 3. cap.
 Æquali-
 ter.
 Lib. 9. ety-
 mol. c. 5. &
 ubi supra
 c. Sanè cõ-
 sanguini-
 tas.
 Ibid. cap.
 Nullum.

In Concilio
 Meldensi,
 ibid. c. De
 affinitate.

Variæ traditiones de affinitate.

SED alij videntur concedere, in quinta generatione inter affines con-
 Strahi coniugium, & in quarta, etiamsi contractum fuerit, non separari.
 Ait enim Fabianus Papa, [De propinquis, qui ad affinitatem per virum
 & vxorem veniunt, defuncta vxore, vel viro in quinta generatione iun-
 gantur: in quarta, si inuenti fuerint, non separentur: in tertia verò propin-
 quitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Æqualiter vir
 iungatur in matrimonio eis, qui sibi consanguinei sunt, & vxoris suæ con-
 sanguineis, post mortem vxoris.] Ecce hîc conceditur, in quinta, vel quar-
 ta propinquitate, affinium fieri coniugium. Iulius etiam Papa ait, [Sta-
 tutum est, vt relictam patris vxoris suæ, relictam fratris vxoris suæ, reli-
 ctam filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam vxorem
 consanguineorum vxoris suæ vsque in tertiam progeniem, nemo in vxor-
 em sumat. In quarta verò, & quinta, si inuenti fuerint, non separentur.]

B
 Ibid. c. De
 propin-
 quis.

Ibid. cap.
 Æquali-
 ter.

Ibid. c. Et
 hoc quo-
 que.

Ecce quàm variè de affinitatis obseruatione loquuntur auctores. Alij enim vsque ad septimum gradum eam obseruari fanciunt. Alij verò in quinto, vel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim Ecclesia dispensare in copula affinium, vsque ad tertium gradum: sicut Gregorius dispensauit in quarto gradu consanguinitatis. Illud autem non

*Supr. dist.
40. lit. C. 35.
q. 10. c. Fra-
ternitatis.*

est prætereundum, quod Gregorius Venerio Episcopo scripsit, [Sedem Apostolicam consulere decreuisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub alio viro cognationis vocabula dissoluantur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis transire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquius vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credendum est. Porro vno defuncto, in superstitè affinitas non deletur: nec alia copula coniu- galis affinitatem copulæ prioris soluere valet: sed nec alterius coniunctio- nis soboles; placet ad affinitatis prioris viri consortium transire. Si quis ergo sacrilego, & temerario ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel si suscepta soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè sociari: hic negat Dei verbum validum esse, quod dixit, *Erunt duo in carne vna.*]

*Genes. 2.
Matth. 19.*

Ecce hîc prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro genitos, ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius Papa ait, [Si quæ mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullatenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere.] Hoc autem obseruandum est vsque ad septimum generis gradum: sed maximè vsque ad tertium & quartum, sicut suprà positum est.

*35. q. 10.
cap. Si qua
mulier 1.
& 2.*

Si coniugium sit inter eos, qui nota consanguinitate diuiduntur.

C ET est sciendum, quòd Ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu Ecclesiæ, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati: quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit? Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitimæ personæ: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide, & per malum Ecclesiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimæ personæ: quia talium coniunctiones vocant Canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda coniunctio. Vnde Urbanus Papa, [Si duo viri, vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi fortè confessi fuerint, coniugia dissoluantur. Si verò neutrum contigerit, Episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenus palam fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se iudicio Episcoporum segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere.] Idem, [Notificamus tibi, vt cum tres, vel duo ex propinquioribus eius, qui accusatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel si duo, vel tres ex antiquioribus Ianuensibus, quibus hæc propinquitas

*Quibus
personis re-
suscantibus
sint diuidē-
da cōiugia.
35. quest. 6.
Si duo viri.
Idem Rich.
10. Ianuēf.
Episc. vbi
supr. c. No-
tificamus.*

pinquitas

pinquitas est nota, qui bonæ famæ, & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, pretio, & omni malo studio, prædicta firmauerint, sine mora coniugia dissoluantur. Consanguineos verò extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet: sed propinqui, ad quorum noticiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, Episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur.] Ecce quibus accusantibus, vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur.

*Fabianus
Papa, ibid.
c. Consan-
guineos.*

Distinctio utilis, quid sit fornicatio?

Hic dicendum est, quòd aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus, qui fit extra vxorem: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum propriè est virginum illicita defloratio. Adulterium est alieni thori violatio. Vnde adulterium dicitur quasi alterius thori accessio. Incestus est consanguineorum, vel affinium abusus. Vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineis, vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cum puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, siue parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad Ecclesiam cum rapta confugerit, priuilegio Ecclesiæ mortis impunitatem meretur. Attendendum est etiam illud Alexandri, qui ait, Quòd frater, fororve vxoris tuæ cognati dicuntur, æquiocationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potiùs quàm vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrisa potiùs, quàm cognata vocatur. Mariti frater, leuir dicitur, duorum fratrum vxores, ianitricæ vocantur, quasi eandem ianuam intrantes. Viri foror, glos appellatur. Sororis autem vir non habet speciale nomen, nec vxoris frater.

D
*Hoc totum
vsque ad
parag. At-
tendendù,
habetur 36.
q. 1. c. Lex
illa præte-
ritorù. pa-
rag. Sed nõ
omnis.*

*Quid sit
fornicatio,
stuprũ, adul-
terium, in-
cestus, &
raptus. 35.
quæst. 5. cap.
Quod au-
tem fra-
ter.*

Q V Æ S T I O V N I C A .

Vtrum affinitas impediatur matrimonium?

D. Thom. in addit. q. 5. art. 2. & hic q. 1. art. 6. D. Bonauent. art. 1. q. 3. Richard. art. 2. q. 1. Paludanus q. 1. Sotus quæst. vnic. Durand. quæst. 1. Henric. lib. 1. 2. de matrim. c. 3. Quando hic propos. vlt. Petr. Ledesm. de matrim. quæst. 5. art. 1. diff. 1. Sanchius lib. 7. de matrim. disp. 64. & tribus seqq.

IRCA * istam quadragesimam primam distinctionem quæro: Vtrum affinitas impediatur matrimonium? Quòd non: effectus non repugnat suæ causæ; sed affinitas est effectus matrimonij: ergo non repugnat matrimonio.

I
Argum. 1.

Præterea, tunc incestus cum forore vxoris impediret copulam conjugalem cum ea simpliciter, quia per illum incestum fit affinis vxoris suæ; consequens est falsum, vt habetur *Extrà cod. tit. de affinitate, & consanguinitate: Non debet.*

Argum. 2.

Oppositum, 35. quæst. 3. de propinquis.

C O M M E N T A R I V S .

Circa istam quadragesimam primam distinctionem, &c. In hac quæstione agit de impedimento affinitatis. Diuiditur in duas partes. Prima describit affinitatem, tradit regulam, ex qua gradus eius dignoscuntur, & assignat causas eius, & species. Secunda pars respondet ad quæstionem propositam, & declarat qualiter impedimentum sit irritans matrimonium, & respòdet ad rationes oppositas.

*Ordo, & di-
uisio.*

S C H O L I V M.

Definit affinitatem: & ponit regulam, scilicet toto gradu affinitatis se attingere aliquem, quoto consanguinitatis attingis personam, cui carnaliter commixtus es. Ad affinitatem propriè dictam non sufficit aliquam esse uxorem; sed requiritur, & sufficit copula. Lato modo, impedimentum ex matrimonio rato dicitur affinitas, & dirimit vsque ad quartum gradum, licet non habeatur expressum de hoc ius; ita Sotus hîc quæst. vnic. art. 2. col. pen. Abbas d. cap. Non debet, n. 13. Nauar. 4. consil. de sponsal. 1. edit. cons. 1. 3. Sanchius lib. 7. disput. 70. n. 1. magis propriè dicitur hoc impedimentum publica honestas, ut ait Scot. hîc. quem sequitur Sanchius citans multos.

²
Affinitas describitur.

Hic^b breuiter ratio affinitatis potest poni talis. Affinitas est vinculum quoddam personæ ad personam aliquam, ex carnali copula cum persona alteri consanguinea contractum. Semper enim, quia persona carnaliter copulata est consanguinea alicui, idè illa, cui copulatur, fit affinis illius, & è conuerso: & est quasi expositio nominis *affinis*, id est, accessio ad affines. coniunctus enim carnaliter alicui de consanguinitate aliqua accedit per hoc ad affines illius consanguinitatis: & idè habet vinculum talis accessus ad omnes de illa consanguinitate. In isto vinculo possunt assignari gradus, & lineæ, sicut priùs in consanguinitate: & pro his omnibus est vna breuis regula.

³
Regula de affinitate.

Quoto^c gradu consanguinitatis aliquis distat ab alio, toto gradu affinitatis distat ab eodem, illa quæ est ab isto carnaliter cognita. non^d dico, vxor: quia hoc non requiritur. non solùm enim cum vxore, sed cum concubina, vel meretrice contrahitur affinitas consanguineorum ipsius viri: imò in incestu.

Ad affinitatè requiritur carnalis copula.

Non^e sufficit ad affinitatem propriè dictam, quòd sit vxor, sed requiritur carnalis coniunctio, vt habetur 35. quæst. vltim. *Fraternitatis*, dicitur de coniugibus, quòd *si vna caro fuerint, non potest esse, quòd aliquis sit propinquus vni eorum, quin pertineat alteri.* in quo datur intelligi affinitatem non contrahi, nisi mediante commixtione carnali: extendendo tamen affinitatem, dicitur contrahi non solùm cum vxore carnaliter cognita, sed etiam cum non cognita: & quod plus est, cum illa, cum qua præcisè contrahuntur sponsalia. Vbi est aduertendum, quòd istud vinculum contractum ad aliquam propter coniunctionem eius cum aliquo consanguineo, & hoc, siue coniunctionem matrimonialem, siue concubinariam, dicitur communiter publicæ honestatis iustitia.

C O M M E N T A R I V S.

¹
Affinitas definitur.

Hic breuiter ratio affinitatis potest poni, &c.

Alia definitio.

Affinitas hîc definitur: *Affinitas est vinculum quoddam persona ad personam aliquam, ex carnali copula cum persona alteri consanguinea contractum, &c.* Hæc definitio eadem est cum illa communi Doctorum: qua definitur *propinquitatis personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela.* Dicitur *vinculum, &c.* aut *propinquitatis*: quia in hoc conuenit cum consanguinitate; est enim quædam coniunctio, & societas proueniens ex carnali commercio duarum personarum ad inuicem, *cap. Fraternitatis, 35. quæst. 10. Si vna caro fuerit, quomodo poterit aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri, &c.* & Glossa in *cap. Non debet, ver. in 2. persona addita persona per carnis copulam mutat genus, & non gradum, &c. mutare genus, est acquirere nouam propinquitatem, quam antea non habuit, quia per copulam redditur affinis consanguineis personæ, cui commiscetur, non mutat gradum: quia gradus affinitatis sequitur gradum consanguinitatis, ita vt in eodem sit gradu affinitatis ad consanguineos personæ, cum qua fit vna caro, quo ipsi consanguinei sunt secundam distantiam, aut propinquitatem, vt colligitur ex *cap. Porro, 35. quæst. 5.* Dicitur *persona ad personam, &c.* quia in his est ipsa coniunctio*

Explicatio definitionis.

Quomodo definitur gradus affinitatis.

per copulam carnalem; quia ex illa fit vna caro, & est fundamentum propinquitatis, aut vinculi; & intelligitur tam de licita, quàm de illicita copula. Adidit autem in definitione communi *omni carens parentela*, vt denotetur causa per se affinitatis, & præcisâ; vnde per accidens est si cõcomitetur consanguinitas ex alio vinculo: quia inde nõ resultat affinitas, neque mutatur.

Hæc definitio est nominis, & expositio eius: quia affinis est accessio ad finem, aut finium coniunctio, & indistantia, qua sic duæ cognationes inter se copulentur per nuptias, & copulam personarum carnalem, l. *Non faciliè, ff. de grad. consanguin.*

Quoto^c gradu consanguinitatis, &c. Hæc regula communis est, & patet ex *cap. Porro, citato*; extenditur enim affinitas ad septimum gradum, sicut & consanguinitas, iuxta antiqua Decreta; qui autem copulantur, non censentur affines, sed vna caro, quia affinitas est distantium propinquitatis, coniuncti enim sunt truncus, seu stipes ipse, à quo sumitur initium affinitatis; vnde numerando parentes vxoris, eodem gradu affinitatis distant à marito, quo gradu consanguinei ab eodem distant, & propinquant secundum consanguinitatem, & vice versa, ita Moguntinum sub Rabano *cap. 30.*

Etymon.

²
Regula communis.

Extenditur affinitas ad eos gradus, ad quos se extendit consanguinitas.

d *Non dico vxor, &c.* Ita statutum fuit Iure antiquo perinde incurri affinitatem ex copula matrimoniali, & ex copula fornicaria, aut incestuosa vsque ad septimum gradum, vel vsque ad quartum, iuxta restrictionem factam in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *c. Non debet, &c. de consanguinitate, & affinitate.* Sed ex statuto nouo Concilij Tridentini *sess. 24. de reformat. matrimon. cap. 4.* restringitur affinitas ex copula fornicaria ad primum, & secundum gradum inclusiuè, & non vltrà.

e *Non sufficit ad affinitatem propriè dictam, &c.* Docet ad affinitatem propriè dictam requiri copulam, & patet ex *cap. Fraternalitatis, 35. quæst. 10.* & patet ex definitionibus allegatis, & causa affinitatis, quæ est copula; vnde affinitas nascitur ex sola fornicaria, vbi non intercedit vinculum matrimoniale, & omnia Decreta, ex quibus hoc impedimentum statuitur, referunt affinitatem ad copulam. Hinc colligit ad affinitatem propriè dictam non sufficere matrimonium ratum tantum, quia etsi potestas corporum transferatur in hoc matrimonio; tamen non inde confurgit affinitas propriè dicta nisi accedat copula, qua fiant vna caro; idè affinitas ex matrimonio rato tantum est largo mo-

do dicta, propriè autem spectat ad publicæ honestatis iustitiam, quæ inducit impedimentum, & ita appellatur, *cap. Porro, 3. q. 3.* quod & tenet Glossa in *cap. Si quis desponsauerit, 27. q. 2. si quis desponsauerit sibi aliquam, & præueniente mortis articulo eam cognoscere non poteris: frater eius non potest eam ducere in vxorem, &c.* vbi Glossa intelligit textum de sponsa, de præsentis, & non pro futuro, & subdit; *hac causa est impedimentum publicæ honestatis iustitiæ, non affinitatis: quia illa non est, nisi interueniat carnalis copula.* & *cap. Lex diuina, eod.* docet Pontifex aliter non fieri virum, & mulierem vnam carnem, nisi per copulam carnalem, & subdit: *Propinquitatis enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficiuntur: sed neque osculum parit propinquitatem, quod nullam facit sanguinis commixtionem, &c.* Idem docet Abbas, *cap. Inuenis. & cap. Sponsam, &c. de sponsalibus.* Cardinalis, & Præpositus, *cap. Sponsam.* Couarruuias in 2. part. Decreti, *cap. 6.* Nauarrus lib. 4. *consiliorum, consil. 33. de sponsal. consil. 8. de consanguin. aliàs de sponsal. consil. 11. de consanguin. consil. 4.* Bassolis, Nicolaus de Orbellis. Supplementum Gabrielis in hac *distinç. Sanchez lib. 7. de matrimonio, disp. 54. quæst. vltim.* plures citans.

Speñat ad publicæ honestatis iustitiæ propriè.

3
Iam antiquè.

Restriçtio in-
ra nisi.

4
Requiritur
copula.

Ex matrimo-
nio rato non
est affinitas
propriè dicta.

SCHOLIVM.

Affinitas impedit Iure Ecclesiæ, & dirimit vsque ad quartum gradum, d. c. Non debet. & c. 1. de consanguin. idem ait de publicæ honestate, ex matrimonio rato, vel sponsalibus, etiam nullis, aliter quàm defectu consensus. ex cap. vnica de sponsal. 6. tamen Trident. sess. 24. cap. 3. impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus restrinxit ad primum gradum tantum, & ad sponsalia valida. Sed nihil restrinxit circa impedimentum ex matrimonio rato, atque adeò oritur modo vsque ad quartum gradum, & ex contractu irrito, ex motu proprio Pij V. de quo Sanchius lib. 7. disp. 70. num. 5. Restrinxit etiam Concilium ibidem, cap. 4. affinitatem ortam ex illicito coitu, ad secundum gradum. De hoc impedimento tradit exactissimè Sanchius lib. 7. disp. 64. & tribus seqq.

AD^f quætionem ergo dico, quòd affinitas simpliciter impedit matrimonium: & ratio non est nisi statutum Ecclesiæ illegitimantis affines, & ^b in eodem gradu impedit matrimonium, in quo consanguinitas. & hoc quidem de affinitate propriè dicta; patet in *iii. illo de consanguinitate, & affinitate, cap. Non debet.* ^h Consimiliter de affinitate communiter, & extensiuè dicta, quæ vocatur publicæ honestatis iustitia, habetur *Extrà de consang. & affinit. cap. 1.* æquè vt Canones dicunt, abstinendum est à consanguineis vxoris, & propriis. De ista etiam publicæ honestatis iustitia, multa habentur *Extrà de consanguin. & affinit. & in 6. lib. quod ex sponsalibus*, quæ ipso iure sunt nulla, vel qualitercumquè, dum tamen non sunt nulla ex defectu consensus, oritur istud impedimentum matrimonij impediens contrahendum, & dirimens iam contractum.

4
Affinitas
impedit ma-
trimonium.

Cap. vn. de
spons. 6. cor-
rigitur per
Trident. sess.
24. c. 3.

5
Ad arg. 1.

Ad primum argumentum dico, quòd affinitas, quæ est effectus matrimonij cuiusdam præcedentis, illud non impedit: sed impedit aliud inter illos, inter quos per matrimonium est contracta affinitas.

Ad secundum dico, quòd affinitas contracta per copulam cum sorore vxoris ante matrimonium, simpliciter impediret matrimonium pro futuro: sed post matrimonium contractum, affinitas superueniens non dirimit: & ratio est, quia multa impediunt nondum factum, quæ non destruunt iam factum; priuatur tamen vir iure petendi propter illud crimen, & post mortem vxoris sine coniugio permaneat, vt habetur *ibidem.*

Ad 2.

5
Conclusio prin-
cipalis quæ-
ritur.

f AD questionem ergo dico, &c. Hæc prima conclusio huius articuli est : Affinitas simpliciter impedit matrimonium, &c. Probat-
ur cap. Si mulier 35. quæst. 10. cap. de propinquis. Eliberitanum cap. 61. & 66. Neocæsariense c. 2. Agathense cap. 30. Eppannen. cap. 30. Tolet. I. c. 5. Aurelianense I. c. 20. Secundum c. 10. Tertium cap. 10. Aruernense cap. 11. Turonense I. c. 21. Parisiense III. c. 4. Lugdunense II. c. 4. Matifconense II. cap. 18. Altiſiodorenſe cap. 27. 28. & 29. Concil. Romanum I. sub Zacharia c. 6. Arelatense IV. cap. 11. Cabilonense II. cap. 29. Moguntinum sub Leone III. cap. 54. & 56. sub Rabano cap. 29. & 30. Alexander III. in appendice Concilij Lateranensis, p. 6. cap. 32. Tridentin. sess. 24. cap. 3. Accedunt plurima Decreta Romanorum Pontificum, vt Higini, & Fabiani, quorum sunt illa duo capita primum enumerata. Iulij I. cap. Nullum in vtroque 35. q. 5. Vigilij epistola 3. Gregorij I. lib. 12. epistola 31. interrog. 6. & 7. & epist. 32. Secundi epist. 14. Zachariæ epist. 1. Septimi lib. 7. epistolarum, epist. 9. lib. 8. epist. 3. Ex quibus patet conclusio, & repro-
bata Nouatorum proteruita, qui contra tot Canones, & antiquitatem pugnant, recipientes tamen impedimenta, quæ lege ciuili statuta sunt matrimonij.

Gregorij.

6
Secunda con-
clusio.
Impedimentū
esse Iuris can-
onicum Ecclesi-
astici.
Sensitio Ioan-
nis Andrea
reijcitur.

Secunda conclusio Doctoris, hoc impedimen-
tum esse Iuris tantum Ecclesiastici. Ex hac con-
clusionem sequitur primò impedimentum ex co-
pula illicita non irritat matrimonium Iure na-
turali: est contra Ioannem Andream cap. 1. de
conuers. infidelium, & quosdam alios. Patet, quia
non inuenitur vinculum aliquod amicitie, &
societatis inter consanguineos vtriusque; ne-
que reuerentie debitum aliquod, ex tali copu-
la. Deinde, quia Iure antiquo Romanorum non
oriebatur affinitas ex tali copula. l. Non facile,
ff. de gradibus consanguinitatis; neque in l. Leu-
itici, habetur mentio talis affinitatis. Tertio, quia
Tridentinum reuocauit talem affinitatem ad
duos gradus tantum. Si autem Iure naturæ ma-
trimonium talis copula irritaret, haberetur ali-
quo modo expreffum in legibus prædictis, &
dilataretur affinitas ad vltiores gradus, sicut
& consanguinitas, & fundaret aliquam amicitiam,
& societatem, quam non fundari experientia
docet: ergo Iure tantum Ecclesiastico funda-
tur hoc impedimentum, quamuis innitatur vt
consonum Iuri naturali, & similitudine qua-
dam ad affinitatem ex legitimis nuptiis contra-
ctam, non verò proprietate. Hinc patet ad ali-
qua loca Patrum, qui matrimonium cum ea,
quæ cognita est à consanguineo fornicariè, vo-
cant incestum. idem enim Iure antiquo Eccle-
siastico verum fuit, & quadam accommodatio-
ne ad Ius naturale, ex eo quòd ex ea copula fa-
cti sint vna caro; sed quia affinitas nata est in-
ducere vinculum naturalis societatis, quod in
proposito non inducit, idèd non accedit ad affi-
nitatem, quæ est ex copula coniugali.

Explicantur
Patres.

7
Matrimonium
in linea re-
cta, & trans-
uersali diri-
mi Iure Ec-
clesiastico, af-
finitate.

Sequitur secundò affinitatem ex copula con-
iugali etiam Iure Ecclesiastico dirimere matri-
monium tam in linea recta, quam transuersali,
non autem Iuræ naturæ. Est contra plures, qui
docent in linea recta dirimere matrimonium in
infinitum. vt Ioannes Andreas in arbore affini-

tatis, & aliquot alij Canonistæ. Paludanus, &
Supplementum Gabrielis in præfensi distinctione.
Alij verò docent in linea recta esse prohibitum
Iure naturæ quoad primum gradum, non quoad
reliquos vltiores; & hanc sententiam doce-
t D. Thomas in illud 1. ad Corinth. 1. Omnino
audietur inter vos fornicatio, &c. & plurimi alij,
quos citat Sanchez lib. 7. disp. 56. Sotus in hæc
distincti. quæst. vnic. art. 3. Couarruias citatus. Bel-
larminus lib. 1. de matrimo. cap. 28.

Aliorum sen-
tentia in primo
gradu pro-
hiberi Iure
naturali.

Conclusionem sequelæ tenent Alensis 2. part.
q. 169. memb. 2. & 3. part. memb. 4. art. 3. quæst. 35.
memb. 6. & videtur D. Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 9.
ad 3. vbi Caietanus, Sanchez num. 7. alios citans.
Probatio autem conclusionis quoad lineam re-
ctam est difficilior: quia in hoc non habetur
exemplum in Ecclesia, aut lege veteri, quamuis
apud Gentiles alicubi fuerint quædam exem-
pla rara, quæ tamen non sufficiunt ad hanc pro-
bationem: quia non apud omnes Gentiles vi-
guit obseruantia perfecta legis naturalis, quoad
conclusiones remotiores: neque alia ratio, quæ
adducitur ex fine matrimonij primario & se-
cundario etiam probat, quia inter patrem &
filiam etiam ille finis propagationis, & educa-
tionis prolis, ac remedij saluari potest, quam-
uis matrimonium inter ipsos Iure naturæ irri-
ritum (loquendo de Iure naturæ late eo modo,
quo diximus supra distinctione præcedenti), neque
etiam ratio, quæ petitur ex eo, quòd in linea
transuersali in primo gradu matrimonium va-
leat: nam inde non rectè inferitur valere in
primo gradu lineæ rectæ; quia in his habemus
exempla legis diuinæ veteris, & plura exem-
pla in lege noua, & Decreta Pontificum, ex qui-
bus id colligamus, & in primo gradu lineæ re-
ctæ nullum suppetit exemplum.

Probatio dif-
ficilior.

Reijciuntur
vulgares.

Vnica ratio videtur mihi magis idonea, nem-
pe quòd matrimonium cum secunda vxore, sicut
diuidit carnem parentis, & fit bigamus ex hac
diuisione, neque repræsentet perfectè Sacra-
mentum vnionis Christi cum vnica sponſa, quæ
est Ecclesia: ita etiam respectiue ad filios ex
prima vxore nouerem, sicut non est princi-
pium dandi esse, sic magis discindere societa-
tem, quæ est ex matrimonio respectiue ad pro-
teros filios, & familiam, vt experientia constat,
quia proprios etiam in præiudicium priuigni
fouet, & amorem paternum discindit, ipsum ad
suos proprios filios retrahens. Hinc ergo sequi-
tur non attingere illam societatem perfectam,
& vinculum in ea fundatum, & debitum reue-
rentiæ, quæ est inter filium, & veram matrem,
ac proinde non reperiri eandem congruentiam
irritandi contractum in affinitate, quoad pri-
mum gradum in linea recta, sicut reperitur in
linea recta consanguinitatis quoad primum
gradum.

8
Probatio ma-
giù commoda.

Ex diuisione
societatis na-
turalis, & af-
fectiue.

Hæc quidem ratio, etsi vera sit in principiis,
est valde dubitabilis quoad conclusionem, ne-
que alia mihi offertur, qua fundaretur dispari-
tas inter primum gradum consanguinitatis, &
affinitatis in linea recta. Cui placuerit hæc ra-
tio, potest sequendo conclusionem, quam Do-
ctor proponit absolute, & tenent post eum alij,
dicere matrimonium in linea recta affinitatis
quoad primum gradum, sicut aliter participat
finem

Deficit fun-
damentū vin-
culi.

9

finem matrimonij quoad vinculum societatis inter propagatos, ita etiam aliter affici lege matrimonij diuina, (quam vocat Doctor naturale in proposito, iuxta aliàs dicta;) nempe esse quidem interdictum, non tamen irritum illa lege, siue dicatur diuina, siue naturalis; non ita in matrimonium, quod est in primo gradu consanguinitatis, quia illud etiam est irritum; lex autem sicut respicit subiectum, aut materiam in ordine ad finem, ita etiam quæ aliter attingunt ipsum finem, sic etiam aliter, & aliter afficit, verbi gratia, præceptum de sine comprehendit ea, quæ sunt necessaria ad finem per modum præcepti, ea verò quæ conducunt ad finem, & non necessariò, respicit per modum consilij. ita in proposito matrimonij, quod ordinatur ad finem societatis, & præceptum huius finis, id est, societatis, quò maior est societas, eò magis comprehenditur, & in differenti gradu sub lege; vnde ex opposito, quò magis recedit à vinculo societatis, eò etiam minus comprehenditur sub lege; hic autem non datur medium, nisi præcepti simplicis, aut irritantis, ex sine societatis: dici ergo potest respectiue ad matrem esse irritans matrimonium, respectiue ad noueram prohibens, & sic responderi potest ad quædam loca Patrum, & Scripturæ, quibus hoc matrimonium reprobat.

Confirmari potest, quia non ex vi solius contractus lege diuina, aut naturali est impedimentum irritans, vt patet ex dictis: non ex copula sola; vt etiam patet ex dictis de copula fornicaria, non ex vtroque simul: quia hoc matrimonium non inducit vinculum amoris indissolubilis respectiue ad filium, sed magis discindit amorem naturalem patris, qui adhæret vxori, & amorem etiam noueræ, quæ, vt experientia constat, magis in seipsam, & proprios inclinatur, & negligit priuignum, cuique inuidet.

His non obstantibus, ego magis inclino in illam sententiam, quæ docet matrimonium in primo gradu affinitatis esse omnino irritum lege diuina, seu naturali, vt alij vocant. Primò, quia *Leuit. 18.* perinde dicitur non reuelandam turpitudinem matris, & vxoris patris, & dat eandem rationem, quia turpitudine patris tui est: ergo simili lege comprehenditur vtrumque, & eadem regulatur. Secundò, quia nullum omnino talis matrimonij exemplum suppetit in diuinis, aut Ecclesiasticis Scripturis. Tertio, quia *Genes. 49:* Iacob maledixit Ruben ex eo, quòd thorum patris maculasset. Tertio, Paulus *loco citato, 1. ad Corinth. 5.* tanquam abominabile persequitur tale factum Corinthij, qui vxorem patris sui polluit; & dicit neque inter Gentes talem fornicationem fuisse; tum quarto, quia reuerentia paternæ id plurimum repugnat, cui lex matrimonij non debuit præiudicare, quæ minus obligat, quia reuerentia paterna est stricti Iuris naturalis, non ita lex matrimonij, aut libertas, & habitas data ad matrimonium. Quintò, quia nouerca fit caro patris, & magis gradus hic affinitatis contingit stipitem, quam matrimonium cum vxore fratris; hoc autem non licuit nisi in casu, quo necessarium erat suscitare semen defuncto, qui sine prole discederet, aliàs non fuit concessum; & idè Ioannes Baptista rectè reprehendit Herodem

propter Herodiadem, quam tulit fratri suo Philippo vxorem: ergo à fortiori in proposito matrimonium illud erat irritum, quia cessat finis etiam successionis, cùm filius duccens noueram sit patri superstes. Sextò, quia Salomon Rex sapientissimus seuerè vindicauit in Adoniam fratrem, quòd sollicitarè nuptias cum Sannamitide, quæ erat vxor sui patris, quamuis eam non cognouerit. Accedit præterea septimò exemplum Dauid, qui nunquam ingressus est ad eas, quas Absalon filius polluit. Octauò, quia *cap. Gaudemus, &c. de diuortijs, &c.* vbi permittitur infidelibus conuersis permanere in matrimonio ante conuersionem inito cum vxoribus coniunctis aliàs, non fit mentio, nisi de coniunctis in secundo, aut tertio gradu, non autem in primo gradu, de quo nunquam aliàs videtur fuisse dubitatio. Quòd si dicas sermonem esse de consanguinitate, & non de affinitate, textus id non exprimit: & patet in lege illa Leuitici affinitatem in aliquo gradu fuisse vetitam ex lege matrimonij non solùm Iudæis, sed etiam anterioribus Chananæis, & pro lege naturæ consequenter, quando maius bonum non præferebatur.

Tenendo itaque hanc sententiam quæ probabilis est. Respondeo Doctorem agere de affinitate, iuxta præscriptum Canonum, quos citat, vt est propinquitas ex copula carnali duorum ad inuicem, quia, vt dictum est, affinitas sequitur regulam consanguinitatis, in qua non numeratur stipes, sed qui vniuntur ad stipitem propinquitate sanguinis. Vnde & affinitas etiam non comprehendit in supputatione truncum, sed personas descendentes, & collaterales, vt ad se inuicem appropinquant in stipite. Idèque conclusio eius de his intelligenda est de quibus agunt Canones; non verò de matrimonio cum ipso stipite: nam filius descendens, sicut est ipsa caro patris, ita non constituit gradum respectiue ad patrem, sed ad alios descendentes, iuxta supputationem Canonicam, quæ requirit duas generationes ad vnum gradum.

Quoad gradum primum in linea transuersali affinitatis conclusio præmissa magis patet, estque tenenda maxime si subest legitima causa maioris boni; nam & lex ipsa diuina in hoc gradu dispensauit, vt frater defuncti ex relicta suscitaret ei semen, in *c. Gaudemus, &c. de diuortijs, &c.* permittitur tale matrimonium infidelibus conuersis; & ratio, quam adducit Pontifex, nempe inter infideles esse, matrimonium verum, & ad eos non extendi pro statu infidelitatis impedimenta Canonum, supponit hæc matrimonia non esse Iure diuino, aut naturali irrita, & accedente sine honestate, esse licita, etiam in *Leuit. cap. 20.* Longè alia est pœna ducentis vxorem fratris sui, & stitutus noueram, aut forem propriam, quia his statutur pœna mortis; illis autem quòd erant sine liberis: *Qui duxerit vxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui reuelauit: absque liberis erunt, &c.* Alexander VI. in eodem gradu dispensauit cum Rege Lusitanæ. Iulius II. cum Henrico VIII. & Catherina Regibus Angliæ, quam confirmauit mox Clemens VII. consulens primarijs vniuersitatibus totius Europæ, cuius Decretum adducit Castro *de lege pœnali, cap. 12.* patet *Exod. 12.* quia Iacob duxit duas vxores,

Lex qua est de sine, respicit media in eo gradu, quo reducitur ad finem.

Confirmatio.

IO
Præfertur sententia affirmatiua.

Probatur ex Scriptura.

Reuerentia paternæ est stricti Iuris naturalis. Nouerca magis contingit patrem, quam vxor fratris germanum.

II
Explicatur Doctr.

Conclusio Doctoris intelligenda de linea transuersali.

II
Impedimentum lineæ transuersalis est Ecclesiasticum.

Ratio legis probat intentionem.

Dispensatio non facta.

vxores, Lyam, & Rachelem *Genes. 29.* Iudas duos fratres coniunxit cum sua nuru Thamar. Et hanc conclusionem viri doctissimi propugnarunt in prædicta controuersia inter Reges Angliæ, quos sequitur & citat Sanchez *prædicta disp. 66. quæst. 1. & 2.* Bellarminus, & alij citati; neque reprehensio Herodis à Ioanæ Baptista huc spectat, qui, vt aliqui dicunt, viuenti Philippo duxit vxorem eius, & etiam nata ex Philippo Herodiade filia superstitit.

g *Et in eodem gradu impedit matrimonium, &c.* Hoc rectè iuxta statutum *cap. Non debet, de consanguin. & affinit.* & tenet de facto quoad affinitatem ex copula coniugali: quoad affinitatem verò ex copula fornicaria, & illicita, restrictum est Ius antiquum per statutum *suprà* præmissum Tridentini.

Quæri solet an copula illicita cum consanguinea vxoris, vltra tertium gradum, vel in tertio gradu, priuet maritum iure petendi debiti ex hoc capite: quod perinde est ac quærere, an Iura antiqua sublata sint ex toto per statutum Tridentini, an solum quoad impedimentum matrimonij? Probabilius est non priuari iure debiti, quia Iura antiqua accessoriè tantum inducebant hanc pœnam, ex eo quòd statuerint affinitatem; hæc autem sublata est per Tridentinum: ergo & illa pœna accessoria. Ita Nauarrus *lib. 4. consil. conf. 30. de consanguinit. Sanchez. disputat. 67. num. 8.*

Aduertendum est Iure antiquo triplex affinitatis genus fuisse statutum. Primum genus est, de quo hæctenus est tractatum, vt inter fratrem & vxorem sui fratris, & oritur ex consanguinitate, hæc affinitas. Secundum genus est, quod fundatur proximè in hac affinitate, verbi gratia, si frater moritur, & vxor eius ducit alium maritum, tunc oritur affinitas secundi generis inter maritum secundum, qui dicatur Petrus; & fororem primi mariti eiusdem vxoris, quæ nupta fuit Paulo primo marito. Tertium genus affinitatis fuit fundatum in hac secunda affinitate, verbi gratia, si discesserit vxor Petri, quæ primum nupta fuit Paulo, & Petrus ducat aliam, hæc alia ex nuptiis cum Petro coniungitur affinitate cum Ioanne fratre Pauli. Primum ergo genus affinitatis est Ioannis cum vxore sui fratris Pauli. Secundum genus est cum secundo marito eiusdem vxoris. Tertium genus cum secunda vxore eius mariti. Hæc duo genera exprimuntur *in c. Porro, & in cap. de propinquis 35. quæst. 5.* reuocata sunt *cap. Non debet, &c. de consanguin. & affinitate*, vt rectè monet Doctor *in precedenti distict.* & Glossa in illud capitulum.

h *Consimiliter de affinitate communiter, &c.* Extendit hoc impedimentum ad affinitatem, quæ dicitur publicæ honestatis iustitia, & dicit esse Iuris Ecclesiastici, comprehendendo ipsam sub generali assertione conclusionis præmissæ, hoc impedimentum causam habet ex solo Ecclesiæ statuto, cuius motiuum fuit honestas seruanda, quia vel oritur ex sponsalibus, quæ sunt initium

matrimonij, vel ex matrimonio rato; ac proinde Ecclesiæ, & Religionis honestati congruit, & paci inter parentes consanguineos, vt à sponsa, aut sponso, tam de præsentibus, quam de futuro arcerentur. De hoc impedimento habetur *titulo de sponsalibus, cap. Iuuenis, cap. Veniens, cap. Ad audientiam, cap. Sponsam, & eodem in 6, cap. unico, & cap. Literas, &c. de sponsalibus impuberum.* Contrahitur cum consanguineis tantum, etiam illegitimis, non cum affinis; extenditur ad eos gradus, ad quos consanguinitas extenditur, vt colligit Glossa *in cap. unico, de sponsalibus in 6.* & ibi Doctores; sicut enim ad nullos gradus lege ipsa restringitur, ita sequitur naturam eius, ad cuius similitudinem est inducenda hæc affinitas, nempe affinitatis propriè dictæ. Ita communis. Oritur iure antiquo ex sponsalibus tam validis, quam irritis, vt patet *cap. illo unico*, modò non sint irrita ex defectu consensus, vt sunt sponsalia puerorum, & furiosorum; ideòque non tollitur, si sponsalia sint irrita ex impedimento voti, aut impotentia; aut huiusmodi. Idem supponit capitulum *Ad audientiam, &c. de sponsalibus, &c.* requiritur autem consensus naturalis & liber, vt valeant inducere hoc impedimentum, quamuis alioquin sit persona alio impedimento subiecta. Id statutum est ad excludendum prætextus, & dolum.

Lex noua Tridentini *sess. 24. cap. 3.* corrigit Ius antiquum in duobus. Primum est, vt non consurgat ex sponsalibus quacumque ratione inualidis, & irritis. Secundum est, vt non excedat primum gradum, id est, siue in linea recta, siue tranuersali, quia plura incommoda ex opposito tunc dierum sequebantur. Hoc impedimentum est etiam perpetuum, vt deciditur *cap. Sponsam, de sponsalibus, cap. Si quis vxorem, & c. Si quis desponsauerit 2. 27. quæst. 2.* colligitur ex *cap. Fraternalitatis 35. quæst. 10.* Ita Glossa *cap. unico, de sponsalibus in 6.* & alij in prædicta Iura: immeritò ergo Saa de impedimentis diriment. v. *Matrimon. n. 12.* excipit casum, quo dissoluantur sponsalia ex consensu partium, quia etiam mortuo sponso dissoluntur sponsalia, tamen manet impedimentum, ad quod sufficit contractum fuisse verum, absolutum, & legitimum, siue matrimonium subsecutum sit, siue non.

Non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia ex subsequentiibus sponsalibus cum consanguinea prioris, vt patet *cap. unico, de sponsalibus in 6.* & hoc rectè est statutum, ne scandalum oriatur, & iniuria prioris sponsæ, & vt secludatur fraus ex sponsalibus sub cõditione inicitis; non oritur hoc impedimentum, donec transeant in absoluta, & purificetur conditio. Aduertendum Concilium Tridentinum nihil innouasse circa hoc impedimentum, vt est ex matrimonio rato tantum: ac proinde standum erit Iuri antiquo, ita vt ad quartum gradum extendatur, & consurgat ex matrimonio etiam inualido.

Ad argumenta patet ex litera.

Lex huius impedimenti.

Sequitur affinitatem.

Statutū Iuris antiqui.

16
Trident.
Correctio Iuris antiqui.

Est perpetuum impedimentum.

Sententia Saa rejicitur.

17
Ex secundis sponsalibus non oritur.

Neque ex cõditionatiu.

Impedimentū ex matrimonio rato manet post Tridentinum.

D I S T I N C T I O X L I I .

De spiritali cognatione.

DE parentalium graduum famosa quæstione aliud licet minus sufficienter diximus. Iam de spiritali cognatione addamus, quæ etiam personas impedit, ut non sint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quædam sunt, consanguinitas, affinitas, & spiritalis germanitas. Consanguinitas est inter eos, qui iunguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos, qui genere quidem non sunt coniuncti, sed mediante genere sunt sociati: verbi gratia, Vxor filij fratris mei, quæ non est de genere meo, per ipsum, qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi. Spiritalis proximitas est inter compatrem, & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in catechizatione, aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios eiusdem hominis carnales, & spirituales.

A

Hugo sentent. 2. c. 13.

Qui sint filij spirituales?

Spirituales filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in catechizatione, seu confirmatione tenemus. Filij etiam, & filiæ spirituales eorum sunt, qui trinæ mersionis vocabulo eos sacro Baptismate tingunt. Dicitur etiam spiritalis filia Sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Vnde Symmachus Papa, [Omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij: ut & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus, vnda Baptismi regenerauit.] Syluester etiam admonet, ut ad suam filiam pœnitentialem nullus Sacerdos accedat, quia scriptum est; Omnes quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filij sunt, ut in Baptismo suscepti: quorum omnium flagitiosa est commixtio. Quod autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritalis, nec mater filiæ, vel filio spiritali, ex Concilio Moguntinensi docetur. [De eo quod interrogasti, Si aliquis filiolum suam duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre spiritali, & de eo qui filium suum baptizauit, & vxor eius eum de fonte suscepit, hac causa ut dissidium fieret coniugij, si post in tali copula possunt permanere, sic respondendum est, Si filiolum, aut commatrem suam aliquis in coniugium duxerit, separandos esse iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si verò coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, ut filium suum de fonte susciperent: si innupti manere voluerint, bonum est: sin autem, grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul maneat: & si præuaricator coniugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat.] Ex his apparet, quod aliquis filiolum suam, vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter: & si præsumptum fuerit, separandi sunt. Qui autem legitimè coniuncti sunt, non ideò separandi sunt, quia alter eorum insidiosè filium de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat, dicens, [Nolle desideras, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideò coniungi posse decernimus,

B

30. quæst. 1. c. Ad limina, parag. Filia dicitur. 30. quæst. 1. c. Omnes quos.

In Concil. Moguntinensi, c. 10. c. 30. q. 1. c. De eo.

Ibid. cap. Nolle.

quia secundum Canones sacros, nisi amborum consensu nullius Religionis obtentu debet coniux dimittere coniugem, cum Apostolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: nisi fortè ex consensu ad tempus, &c.] Item, [Dicitur est nobis, quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter, vt à viris suis separentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, vt si qua mulier filium suum desidia, aut aliqua fraude coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam, vel fraudem, quamdiu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro suo non separetur.] Item, Ioan. Papa, [Ad limina sancti Petri homo nomine Stephanus veniens, nostro præfulatui innotuit, quòd filium suum in extremo vitæ positum, necdum Baptismi vnda lotum, absentia Sacerdotum cogente baptizauit, eumque propriis manibus suscepit. Atque pro huiusmodi negotio reuerentia tua præfatum hominem à sua coniuge iudicauit esse separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente Scriptura, *Quòd Deus coniunxit, homo non separet.* Et Dominus non dimittere vxorem, nisi causa fornicationis iubet. Et nos tanta auctoritate freti, dicimus dimittendum esse, & inculpabile iudicandum, quod necessitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, si tamen necesse fuerit, liberè conceditur. Vnde si supradictus homo filium morientem aspiciens, nè animam perpetuò perire dimitteret, vnda Baptismi lauit, vt eum de potestate mortis eriperet, benè fecisse laudatur. Ideoque suæ vxori, sibi iam olim legitimè sociatæ, impunè dum vixerit iudicamus manere coniunctum, nec ob hoc separari debere.] His aliisque pluribus auctoritatibus edocetur, coniuges non esse separandos, si post legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuarit, vel in confirmatione tenuerit.

Quid præmissis obuiat?

C His autem obuiare videtur, quod Deus dedit Papa ait, [Peruenit ad nos Diaconus sanctitatis vestræ epistolam deferens, quòd quidam viri, & mulieres præterito Sabbato Paschali, pro magno populi incursum nescientes filios suos, suscepissent de lauacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeant viri, ac mulieres ad proprium vsum thori redire, vel non? Nos verò hac re mœsti priorum inquisiimus dicta, & inuenimus in archiuis, id est, in armariis Apostolicæ Sedis, iam talia contigisse in pluribus Ecclesiis, quarum Episcopis ab hac Apostolica Sede volentibus scire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum. Beatæ memoriæ sancti Patres, Iulius Papa, Innocentius, & Cœlestinus cum Episcoporum plurimorum consensu in Apostolorum Principis Ecclesia præsidentes, talia rescripserunt, & confirmauerunt, vt nullo modo se in coniugio reciperent viri, ac mulieres, quicumquè hac ratione susceperunt natos, sed separentur se, nè suadente diabolo tale vitium inualescat.] Item, [Si quis filiastrum, vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab vxore sua, & aliam nunquam accipiet.] Hæc autem, vel ad terrorem dicta sunt, non quòd ita esset faciendum, sed nè illud fieret summoperè cauendum, vel de illis est intelligendum, qui prius filios suos vicissim de fonte susceperunt, quàm fierent coniuges. Præmissis autem auctoritatibus omnino consentiendum est, vt siue proprium, siue tantum viri filium mulier de fonte susceperit, non ideò à viro separetur, quod & de viro similiter oportet intelligi.

De copula spiritualium, vel adoptiuorum, vel naturalium filiorum.

Quòd autem spirituales, vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nicolaus Papa testatur, ita inquit, [Ita diligere debet homo eum, qui se suscepit de sacro fonte, sicut patrem. Inter fratres, & filios spirituales gratuita & sancta communio est, quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non posse fieri legale coniugium, quia nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione filij sunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt.] Item, [Si inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio iungit, quantò potiùs à carnali inter se contubernio cessare oportet, quos per cœleste Sacramentum regeneratio sancti Spiritus vincit.]

D
Ad consult. Bulgarorū 30. quest. 3. cap. Ita diligere.

Si filij ante compaternitatem, vel post nati valent coniungi?

Hoc autem quidam volunt intelligere tantum de illis filiis, quibus compatres facti sunt. De aliis verò, qui ante compaternitatem, vel post geniti sunt, concedunt quòd legitimè, & licitè iungi possunt. Quibus videtur consentire Urbanus II. dicens: [Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur respondendum, vt. & Baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit, & quòd spiritualium parentum filij, vel filiæ ante, vel post compaternitatem genitæ, possunt legitimè coniungi, præter illam personam, qua compatres effecti sunt.]

E
De copula filiorū, qui ante compaternitatem, vel post nati sunt, ubi supr. c. Super quibus.

Paschalis Papa.

Paschalis verò II. post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Eginio Episcopo, [Post susceptum filium de fonte, vel filiam spiritualem, qui ex compatre, vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non possunt.] Illud etiam notandum est, quod in Triburiensi Concilio legitur. Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum casu in coniugium duxerit, maturiori seruato Concilio habeat, atque legitimo connubio honestè operam det.

F
Ibid. c. Post susceptū. Ex Triburiensi Conc. Ibid. c. Illud etiam.

Si quis ducere possit duas commatres, vnā post alteram?

Solet etiam quæri, Si commatrem vxoris post eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus Papa sic scribit, [Sciscitatur à nobis sanctitas vestra, si quis duas commatres habere valeat vnā post alteram? In quo meminisse debes scriptum esse, *Erunt duo in carne vna.* Cùm ergo constet, quòd vir & mulier vna caro efficiuntur, restat virum compatrem constitui mulieri, cuius assumpta vxor commater erat, & idè virum illi fœminæ non posse coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus.] Huic autem illud contrarium videtur, **Q**ui spiritualem habet compatrem, cuius filium de lauacro suscepit, & vxor eius commater non est, licet ei defuncto compatre suo eius viduam ducere in vxorem, quos nulla generatio spiritualis secernit. Item, ex epistola Paschalis Papæ, [Post vxoris obitum, cum commatre vxoris coniugio copulari,

G
Salomonī Constant. Episc. 30. q. 4. c. Sciscitatur. Genes. 2. d. Matt. 19. a. Ex Triburiensi Conc. cap. 47. Ibid. c. Qui spiritualē.

Ibid. c. Post vxoris.

pulari, nulla ratio, vel auctoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem, ad vnionem spiritus transitur.]

Determinatio ibi.

Sed sciendum est quòd auctoritas Nicolai de illo ait, qui vxori suæ debitum reddidit, postquàm commater illius extitit. Aliæ verò auctoritas de illo agunt, cuius vxor postquàm à viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur; vel de viro potius agunt, cuius vxor antè defungitur, quàm ab eo cognoscatur.

Si vir, & vxor possint simul tenere puerum?

H Ibid. cap. Quòd autem vxor.

SOlet etiam quæri, Si vxor cum viro simul debeat in Baptismo suscipere puerum? De hoc Urbanus ait, [Quòd vxor cum marito in Baptismo simul non debeat suscipere puerum: nulla auctoritate videtur, vel reperitur prohibitum, sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe, & infamia conferuetur immunis, decreuimus vt vtrique simul ad hoc aspirare non præsumant. Quia verò piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus, vel fororibus nupsit, magna pœnitentia debet ei iniungi.]

De secundis, & tertijs nuptijs, & deinceps.

I Lib. de sancta viduitate, c. 12. 31. quest. 1. c. Quod si dormierit. 1. Cor. 7. g

SCiendum est etiam, quòd non solùm primæ, vel secundæ nuptiæ sunt licitæ, sed etiam tertix, & quartæ non sunt damnandæ. Vnde Augustinus, [Secundas nuptias omnino licitas Apostolus concedit. De tertijs autem, & quartis, & de vltra pluribus nuptijs solent homines motuere quæstionem. Sed quis audeat definire, quod nec Apostolum video definisse? Ait enim, *Si dormierit vir eius, cui vult nubat.* Non dicit, *primus*, vel *secundus*, vel *tertius*, vel *quotuslibet*: nec à nobis definiendum est, quod non definit Apostolus. Vnde vt breuiter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre, nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, vt quoties voluerint, nubant, nec ex meo corde præter Scripturæ auctoritatem, quotuslibet nuptias damnare.] Idem

Ad Pamachium in Apologia pro libris contra Iovin. editis circa finem, & in cap. ibid. c. Apertiant quæso, ad finem. 1. Tim. 3. 4 Ex c. 7. & ibid. c. De his qui. Sup. ep. ad Cor. priorè, cap. 7. circa illud, Bea. aut. cr.

testatur Hieronymus, [Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in Ecclesia bigamam, imò nec trigamam, & ita licere quinto, & sexto, quemadmodum secundo marito nubere.] Apostolus tamen bigamos à sacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ, imò pro Sacramenti virtute, vt sit vna vnus, sicut vnica vnici. Illud tamen Neocæsariensis Concilij videtur innuere, bigamiam esse peccatum, [Presbyterum, inquit, in nuptijs bigami prandere non conuenit, quia cum pœnitentia bigamus indigeat, quis erit Presbyter, qui talibus nuptijs possit præbere consensum?] Sed hoc de illo intelligi potest, qui primæ vxori infidiatus putatur desiderio secundæ, vel pro signaculo Sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non seruatur. Ambrosius etiam dicit, quòd primæ nuptiæ tantum à Domino sunt institutæ, secundæ verò sunt permissæ. Et primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur sublimiter, secundæ verò etiam in præfenti carent gloria.

Q V Æ S T I O V N I C A .

Vtrum cognatio spiritalis impediatur matrimonium?

D. Thom. in addit. q. 56. art. 1. & hic q. 1. art. 1. D. Bonauent. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 1. Durand. q. 1. Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 54. & inde vsque ad disp. 62.

CIRCA istam quadragesimam secundam distinctionem quæro: Vtrum cognatio spiritalis impediatur matrimonium? Quod non, extrâ de cognat. spirit. Si vir, vel mulier ignoranter de sacro fonte susceperint. & sequitur, nobis videtur quod siue ex ignorantia, siue ex malitia fecerint, non sunt ab inuicem separandi, nec alter alteri debet debitum subtrahere.

1
Argum. 1.

Contra, ibidem cap. Veniens; mandamus quatenus si constiterit mulierem prædicti viri filiam de sacro fonte lenasse, antequam eam desponsauerit uxorem, vos inter ipsos diuortium celebretis.

Ratio opp.

C O M M E N T A R I V S .

CIRCA istam quadragesimam secundam distinctionem. In hac distinctione, & quæstione agit de cognatione spiritali, & legali, & diuiditur in duas partes; quarum prima resoluit quæsitum. Secunda verò est anacephalæosis, seu recapitulatio summaria dictorum hactenus in superioribus distinctionibus, & collectio impedimentorum matrimonij.

Ordo & diuisio quæstionis.

S C H O L I V M .

Ait primò cognationem spiritualem præcedentem matrimonium, illud dirimere, non tamen si sequatur, c. Veniens, & c. Si vir, de cognat. spirit. hoc impedimentum post Trident. sess. 24. c. 2. tantum contrahitur inter baptizantem, confirmantem, ac tenentes, ex vna parte, ac baptizatum, confirmatum, horumque parentes, ex altera. Parentes extra necessitatem, peccant baptizando, vel tenendo proprium filium, quia faciunt contra cap. 1. & 2. 30. quæst. 1. de quo D. Thom. 3. p. q. 67. art. 8. Nauar. c. 22. n. 9. & probabilius priuantur iure petendi debitum, sed debere debent. Ita communis, Ales. 2. p. q. 170. memb. 3. §. 3. D. Thom. hic quæst. 1. art. 1. D. Bonauent. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 1. Sotus q. 1. art. 1. conclus. 3. Nauar. c. 22. n. 40. & c. 16. n. 34. Alij tenent probabiliter quod etiam petere possunt; de quo latè Sanch. lib. 9. disp. 26. Secundo, ait adoptionem dirimere matrimonium, intellige inter adoptantem, eiusque uxorem, ac filios ex vna parte, & adoptatum ex alia, cap. vnic. de cogn. leg. hac cognatio superueniens matrimonio non impedit debiti petitionem, quia id nullo iure habetur. Circa hoc impedimentum omnia desiderabilia habet Sanchius lib. 7. disp. 63.

Respondeo ^b, cognatio spiritalis est quoddam vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, specialiter Baptismi, & Confirmationis. Quia sicut habetur extrâ de cognatione spiritali in 6. lib. Quamuis, §. vlt. Ex datione aliorum Sacramentorum à Baptismo, & Confirmatione, cognatio spiritalis nequaquam oritur, qua matrimonium impediatur, vel dissoluit; de qua, & eius gradibus habetur extrâ de cognat. spiritali, in 6. lib.

2
Cognatio spiritalis.

Quantum ^c autem ad illud, quod quæritur, dico quod si præcedat matrimonium, simpliciter impedit, sicut patet in cap. ad oppositum præallegato, Veniens. Si sequatur matrimonium, non dirimit, sicut patet ex primo argumento. Et ratio primi non est nisi statutum Ecclesiæ illegitimantis personas in casu illo.

3
Cognatio legalis impedit matrimonium. Adoptio & arrogatio quomodo differunt.

Iuxta ^d quod notandum, quod cognatio legalis impedit etiam matrimonium, de qua habetur extrâ de cognatione legal. cap. vnico: Si qua per adoptionem soror mihi esse cæperit, quamdiu durat adoptio inier me, & ipsam, nuptiæ consistere non possunt. & Gloss. super illo cap. dicit, quod illud verum est, siue cognatio legalis sit per arrogationem, siue per adoptionem. Dicimus autem arrogari illum, qui sui iuris est, & per arrogationem transit in nostram potestatem; & fit arrogatio auctoritate Principis: adoptio fit per quemlibet magistratum: nec adoptatus transit in potestatem adoptantis, sed remanet in potestate sui patris: & tam adoptati, quàm arrogati dicuntur filij adoptiui, & inter fratres adoptiuos, & naturales: impeditur matrimonium quamdiu durat adoptio, vt auctoritates istæ probant, & auctoritates pro & contra solutæ sunt, quia vna loquitur de cognatione præcedente matrimonium, alia de sequente.

De hoc, §. Adoptio. Instit. de adopt. & l. 2. ff. eod. & l. Nec ei. ibid. & l. 1. C. eod.

Respondeo cognatio spiritualis, &c. Definitur cognationem spiritualem esse vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, specialiter Baptismi, & Confirmationis, &c. negat ex aliis Sacramentis oriri, nisi ex his duobus, vt patet c. *Quamuis*, &c. de cognat. spirituali, in 6. ex dispensatione autem Baptismi, & Confirmationis oritur inter ministrum, & suscipientes respectiuè ad illum, cui ministratur Sacramentum, & suscipitur, & respectiuè ad parètes eius, iure antiquo, cap. de eo, 30. q. 1. c. *Veniens*, & c. *Martinus*, &c. de cognatione spirituali, & c. 1. eodem in 6. Triplex erat huius cognationis species: alia dicebatur paternitas respectiuè ad susceptum, aut recipiens Sacramentum ex vna parte, & ministratorem, & suscipientem ipsum ex alia parte. Alia species fuit compaternitatis inter hos, inter se & patrem, ac matrem carnalem eius, & hæc etiam transibat ad vxorem suscipientis, quamuis solus maritus susciperet: quia vna caro erant. Tertia species est fraternitatis inter filios ministrantis, & suscipientis, ac fratres suscepti.

Tres species cognationis spiritualis.

Tridentinum sess. 24. de matrim. cap. 2. sustulit cognationem hanc fraternitatis, & etiam compaternitatis inter baptizantem, & suscipientem, & sustulit etiam compaternitatem, qua transibat ad vxorem suscipientis, quamuis ipsa non susciperet infansem.

Dubitari solet, an inter cõfessarium, & filiam spiritualem oriatur cognatio spiritualis ex Sacramento Pœnitentiæ? Ex hoc dubio Doctor in descriptione cognationis spiritualis dicit esse vinculum contractum ex dispensatione Sacramentorum, vt comprehendat etiam Sacramentum Pœnitentiæ simul cum Baptismo, & Confirmatione, ex quibus sine controuersia tale vinculum confurgit, & subdit Decretum Bonifacij VIII. in quo hæc cognatio, vt est impedimentum matrimonij, declaratur tantum esse ex Baptismo, & Confirmatione. Cæterum hoc intelligi potest duobus modis, scilicet quod restrictio sic Iuris antiqui, quod postea citabimus; vel quod Pontifex agat tantum de impedimento propriè dicto inter personas alias habiles, inter quas posset secluso impedimento esse contractus, non autem de impedimento impropriè dicto, quia aliàs confessarius in Ecclesia Latina est inhabilis ad contractum ex ordine; impedimentum autem superueniens ex Sacramento tantum valeat, vt inducat peccatum inceptus, si confessarius carnaliter miscuerit suæ filix spirituali, & hoc iure Ecclesiastico: ex aliis autem Sacramentis non oritur tale impedimentum.

Prima sententia respondet nullum esse huc impedimentum cognationis spiritualis. Hanc tenet Sà in *Summa*, v. *Confessio in noua edit. correctæ Roma*. Negatiuam hanc tenet, & Bernardus Diaz in *practica can. in noua edit.* fauet & sequitur magis Basilius Legionensis de *cognatione spirituali*, §. 2, putans per Decretum Bonifacij fuisse sublatum, quod iure antiquo in hoc statutum est, & posset videri Doctoris in præsentia litera.

Secunda sententia docet esse consistendam hanc circumstantiam tanquam inceptum: hæc est communior magis tunc, & in praxi sequenda iuxta antiqua Decreta cap. *Omnis*, 30. q. 1. c. *Si quis Sacerdos*, & cap. *finali*, eodem; quam sequitur D. Thom. in hac *dist. q. 1. art. 1. ad 8.* vbi dicit non

contrahere propriè cognationem spiritualem per Sacramentum Pœnitentiæ. Vide Sanchez lib. 7. *diss. 55.* & quos ibi citat. Dicendum ergo hanc circumstantiam inducere speciem facitelligij contra reuerentiam Sacramenti, & scædus quoddam spirituale mediâre Sacramento inductum, quod scædus reducit ad virtutem Religionis ex statuto Ecclesiæ; intelligitur autem casus hic, quando non vtitur confessarius ipso Sacramento ad peccatum, quia tum est sacrilegium, & seruanda est Constitutio Gregoriana contra sollicitantes ad cap. *Veniens*. Patet ex dictis.

Quantum autem ad illud queritur, &c. Hæc conclusio est communis, nempe hoc impedimentum dirimere matrimonij subsequens, non verò contractum: sed suspendit ius debiti, nisi in casu necessitatis. c. *Ad limina* 30. q. 1. Excusat etiam fraus, & ignorantia probabilis. Primum patet c. *Fraus*, c. *Dictum*, c. *De eo*, 30. q. 1. Secundum patet cap. *De his*, eodem. Est inductum etiam iure Ecclesiastico, patet c. *Si quis filiastrum*, c. *De eo*, & alijs 30. q. 1. & cap. *Veniens*, &c. de *cognatione spirituali* in 6. & cap. 1. Est autem antiquissimi iuris Ecclesiastici, & ab Apostolis deriuata hæc conclusio Patrinorum. Dionysius Arcopagita de *Ecclesiast. Hic. arch. cap. de Baptismo* appellat *fidei iutores*. Iustinus 9. 56. ad *Orthodoxos*, *offerentes*. Tertullianus de *Baptismo*, c. 28. *sponsors*. August. 1. 106. 1. 163. & 215. *fidei iutores*, & *epistola* 23. ad *Bonifacium fidei Doctores*. Higinus appellat *Patrinos*, cap. in *Catechismo*, de *conf. dist. 4.* Arelatense I V. cap. 19. Moguntinum sub Leone III. & alij posteriores sic appellant, eorum officium erat profondere pro suscepto, eum docere, & castigare; inter Decreta autem, quæ exprimunt impedimentum, videtur esse Canon Niceni 21. esse primus. Plura alia sublecuta sunt, vt patet 30. q. 1. vnus vel vna ad summum admittendi ad susceptionem in Baptismo, ex Trident. sess. 24. cap. 7. vt vnus tantum esset, habetur c. *Non plures*, de *consecrat. dist. 4.* quod est Leonis I. Idem statuit Metense cap. 3. Moguntinum sub Paulo III. cap. 19. cæteri non contrahunt hanc cognationem, quamuis tangant baptizatum ex Decreto Concilij Tridentini.

Admonendus Lector decretalem, quæ nuper emanauit Dædati Pontificis in quibusdam verbis esse corruptam vitio impressoris, aut scriptoris, vt bene aduertit Legionensis, §. 4. *sub suam* corruptam clausulam citans, quæ est hæc, & post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir uxorem, &c. agitur de ijs, qui proprios filios susceperunt in Baptismo, qui reparandi sunt per annum, assignata dote, aut alimentis; verba autem illa recipiant alium virum, &c. debent intelligi, *illum*, aut *suum virum*: quia matrimonium inseparabile est, viuente priore viro. vide præfatum Authorem.

Dubitatur an possit cognatio spiritualis esse inter suscipientem filium, & parentes infideles. Affirmat Glossa in c. 1. 30. q. 1. Syluester v. *Matrimonium* 8. q. 8. Angelus v. *Baptism*, 8. & v. *Matrimonium*, impediment. 7. & alij. Negant D. Thomas, Richardus, Durandus, & alij, in hac *distinctione*, & hæc opinio probabilior est: quia infidelis non est capax huius impedimenti legis Ecclesiasticæ, quæ respicit fideles tantum c. *Gaudemus*, &c. de *diuorij*. probabilior est nasci ex Baptismo

consequens?

Quor esse debeat?

Eorum officium.

An possit esse cum infideli.

Affirmatio sententia. Verior est sententia negatiua.

5

4

Dirimit subsequens.

Est species sacrilegij.

Dirimit subsequens.

Iure Ecclesiastico. Antiquissimè esse vsum Patrinorum.

Eorum officium.

Quor esse debeat?

An possit esse cum infideli. Affirmatio sententia. Verior est sententia negatiua.

Cognationis spiritualis definitio.

Tres species cognationis spiritualis.

Reformatio Tridentini.

Dubium. De impedimento, vt est ex Sacramento Eucharistia.

Decretum Bonifacij quomodo intelligatur?

Sententia negatiua.

Præferunt sententia affirmatiua.

Baptismo minus solemniter dato: quia contrahitur ex Sacramento, non verò ex sacramentalibus; debet etiam suscipiens tangere susceptum, vt patet ex Canonibus citatis.

6 *In iuxta quod notandum, quod cognatio legalis, &c.* Docet etiam cognationem legalem esse impedimentum dirimens matrimonium. Patet ex lege, quam citat de cognat. leg. cap. vnico. Duplex autem est adoptio, alia perfecta, alia imperfecta. Perfecta dicitur arrogatio, & conuenit ei, qui est sui iuris, & per arrogationem transit in ius adoptantis. *Adoptio* est eius, qui manet in potestate alterius, neque per eam transit in ius adoptantis, verbi gratia, filij, qui adhuc manet sub potestate patris naturalis; ab hac autem potestate solutus dicitur emancipatus, dum fit sui iuris, non secus, ac seruus manumissus dicitur emancipari, id est, extra manum, & potestatem positus patris, aut domini, l. Non modo, C. de emancipat. lib. & Instit. quibus mod. vis p. po. sol. Arrogatio fit autoritate Principis l. 1. C. de adopt. Simplex autem adoptio autoritate Magistratus fieri potest.

Aliqui negant cognationem legalem oriri ex simplici adoptione; quos sequitur Sanchez lib. 7. dispur. 63. num. 9.

7 *Contraria opinio, quam tenet Doctor cum Glossa citata, est communis, & probatur; quia vbi iura de adoptione non distinguunt, neque nos distinguere debemus. Deinde, filius adoptiuus habitat in domo adoptantis, sicut filius naturalis; congruum ergo erat inducere impedimentum hoc respectu adoptati, sicut & arrogati. Deinde, tenetur ad reuerentiam adoptanti, eique succedere potest vt hæres ab intestato. Instit. de adoption. hoc impedimentum primum inductum est lege ciuili, l. Adoptiuus, ff. de ritu nupt. & Instit. de adoption. quam lex Canonica confirmauit cap. Ita diligere, cap. Per adoptionem 30. q. 3. & extra cap. vnico, de cognat. legali.*

8 *Triplex est linea cognationis legalis. Prima est inter adoptantem & adoptatum, & filios adoptati in linea recta; & hæc sequitur naturam consanguinitatis ob reuerentiam patris adoptantis inter adoptantem, & vxorem adoptati, & inter adoptatum, & vxorem adoptantis; & impedimentum etiam hoc est perpetuum. Tertia linea est inter adoptatum, & filias naturales adoptantis, & hæc est temporalis, quia cessante adoptione cessat impedimentum, vt bene Doctor in litera; cessat autem adoptio per mortem naturalem, & ciuilem adoptantis emancipationem adoptati, aut alia via, qua adoptatus absoluitur a potestate adoptantis.*

Hactenus Doctor egit de impedimentis irritantibus matrimonium, quæ iure antiquo vsque ad sua tempora vigerant: Alia duo impedimenta adiecit Tridentinum; quorum alterum est ex defectu solemnitatis, alterum verò contra raptos; de quibus hic breuiter agendum erit ad complementum materię.

9 *Matrimonium clandestinum fuisse prohibita semper constat ex pluribus Decretis, quæ congerit Gratianus 3. q. 5. & docet Trident. sess. 24. de reformat. matrimon. cap. 1. In hoc capite præscribit post Concilium Lateranense præmitti debere denuntiationes inter Missarum solemniam tribus diebus festis continuis a Parocho.*

Secundò, si nullum apponatur impedimentum, celebrari debere matrimonium in facie Ecclesiæ, dicente Parocho: *Ego vos coniungo in ma-*

trimonium, in nomine Patris, & Filij, &c. vel alia verba, iuxta consuetudinem Prouinciarum.

Tertiò, si suspicio subfrit probabilis impediendi matrimonij, tunc præmissa vna denuntiatione, vel saltem coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde, ante illius consummationem fiant denuntiationes, nisi Ordinarius ex iusta causa remittat, cuius iudicio, & prudentię id committit sancta Synodus.

Quartò, inualidat personas ad contractum, si fiat non præsentem Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, aut Ordinarij licentia.

Quintò, præcipit Parochum sine testibus, qui adest matrimonio celebrato, aut testes sine Parocho, & ipsos contrahentes puniendos grauius ad arbitrium Ordinarij.

Sextò, hortatur vt coniuges non cohabitent ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam.

Septimò, hanc dandam esse ab ipso Parocho, aut ab alio de licentia Ordinarij.

Octauò, statuit penam in alios, qui præsumpserint eandem benedictionem dare.

Nonò, vt Parochus in libro describat nomina contrahentium, & testium, diem, & locum contracti matrimonij.

Decimò, vt triduo saltem ante contractum matrimonium confiteantur omnia peccata sua, & ad sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum accedant.

Inter has solemnitates diuersi sunt gradus: nam præsentia Parochi, & testium est necessaria, vt substantialis solemnitas, sine qua contractus esset irritus. Reliquæ verò quædam sunt præcepti, quædam consilij, quæque in suo gradu seruanda, & prout Concilium præscribit, seruandæ etiam aliæ solemnitates, quæ in Prouincijs reuè institutæ sunt, quæ Concilium etiam suo Decreto approbat. Aduertendum hanc legem Concilij obligare, vbi receptum est, quia in fine statuit Ordinariis, cum commodè possint, eam declarare, & publicare in singulis Parochiis, & publicatione, ac declaratione facta, obligare post triginta dies. Obligat tam incolæ, quam aduenas, vbi est receptum, quantum ad illud statutum de præsentia Parochi, & testium; vbi verò non est receptum, non obligat: probabilius etiam obligat eos migrantes, & domicilium ponentes, quamuis aliàs in alio loco commorantes non obligarit.

Aliqui docent hanc legem semel promulgatam semper obligare, quamuis etiam Prouincia desinat in hæresim; sed hoc nimis durum est, neque sic, aut in eo rigore piæ matris Ecclesiæ debet interpretari statutum obligare, vbi non est copia Parochorum; aut Ordinariorum, si defecerint in Prouincia; quia in id statutum ipsum loquitur respectiue ad loca, & personas, in quibus haberi possit Ordinarius, aut Parochus; neque intendit impossibile, aut matrimonia omnia in eo casu esse nulla, quo non adsunt Parochus, & testes, cum copia Parochi non suppetat: datur ergo locus Episcopis; & etiam necessitati, quæ inducit impossibilitatem seruandæ legis, sicut & præscriptioni. Neque Ecclesia annullare intendit matrimonium hæreticorum, qui in Prouincijs admixti Catholicis sunt, & contemnunt hoc statutum promulgatum, potest matrimonium celebrari coram Parocho alterutrius coniugis: sed in proprio districtu, aut vbi potest iu-

Inhabilitas contrahendi non præsentem Parocho. Penam transgressionis.

IO Solemnitas substantialis.

Obligatio legitima.

II Opinio. Reijcitur ut dura.

iusdictionem suam exercere: nam aliquando iurisdictione hæc ligatur certo loco, & districtui, vt plurimum contingit vbi Parochiæ sunt diuifæ. Aliquando non ligatur loco, sed personis, verbi gratia, Græci Venetiis habent Ministrum Græcum, cuius iurisdictione respicit personas, non locum; ita etiam aliquando milites, qui gaudent ministris suis propriis, à quibus recipiunt Sacramenta quocumque in loco, ex indulto Sedis Apostolicæ. Sic societates mercatorum aduenarum in quibusdam locis, vel eodem indulto, aut Ordinarij. De reliquis hæc non expressit latè Summistæ: & Sanchez lib. 3. de matrimonio, explicans Decretum per varias disputationes quoad omnia sua membra.

12
De impedimento raptus.

Varia Decretum circa hoc.

Aliud impedimentum est raptus, seu violenta extractio mulieris dissentientis è domo propria, aut parentum; si autem proprio consensu sequitur, non est raptus, vt Lucius III. ad Burgensem Episcopum declarat. Impedimentum naturale est donec adueniat consensus sponsæ, quæ si consenserit, lege communi, & ordinaria valebat matrimonium, quamuis in aliquibus Prouincijs ex Decretis Synodalibus erat nullum, & reddebatur inhabiles ad matrimonium inter se, vt statuit Synodus Regiaticina

sub Leone IV. cap. 1. & cap. de puellis 36. q. 2. quod est Concilij Cabilonenfis, & cap. finali eod. ex Aquisgranenfi. Sed hæc Decreta erant particularia, vnde valuisse matrimonium conueniente rapta patet ex can. 66. Apostolorum. Aurelianenfi I. c. 4. ex Meldensi cap. 64. & 65. tandem ex cap. finali de raptoribus, quod est Innocentij III. Tridentinum autem sess. 24. cap. 6. de reformat. matrimonij, statuit impedimentum, quo matrimonium esset nullum, donec sponsa restitueretur loco tuto, & extra præsumptionem consensus coacti.

Statutu Tri-
denium.

Pœnæ in raptos statuta sunt excommunicatio illo can. 66. Apostolorum. Extenditur ad consentientes, & adiuuantes à Chalcedonen. act. 11. c. 27. & si clerici essent, iubentur deponi. Eadem pœna confirmatur per Concilium Romanum I. sub Gregorio I. c. 10. & 11. per Symmachum episc. 5. Romanum sub Zacharia c. 7. Tridentinum adiungit infamiam perpetuam, inhabilitatem ad omnes dignitates, quæ pœna etiam dantes consilium, auxilium, & fauorem comprehendit. Vt præterea raptor teneatur raptam, siue eam duxerit, siue non, dotare decenter arbitrio iudicis, quæ pœna proinde actionem iudicis exposcit, reliquæ verò ipso iure incurruntur.

13
Pœna raptorum, & concurrensium.

SCHOLIUM.

Explicat impedimentum dirimens oriri ex natura matrimonij, vel ex statuto Ecclesie. Si primo modo, & ex necessarijs ex natura ipsius contractus, oritur impedimentum ex metu cadente in virum constantem; de quo dist. 29. & ex errore personæ, conditionis peioris, & consensus ficti alterius; de quo dist. 30. Item ex conditione opposita triplici bono matrimonij; de quo dist. 31. si ex necessarijs ex parte contrahentium, oritur impedimentum impotentia; de quo dist. 34. ad quam reducitur alligatio matrimonialis alteri; de quo dist. 33. Item etas puerilis; de quo dist. 36. Iuxta hunc computum sunt tria impedimenta ex parte contractus, scilicet metus, erroris, & oppositionis conditionis repugnantis, & ex parte contrahentium duo, scilicet impotentia simpliciter, & impotentia secundum iustitiam, quam habet alligatus alteri matrimonialiter. Non dicit Doctor omnia ista completè dirimere iure natura, seclusa Ecclesia determinatione, & iuris diuini positiuæ dispositione, vt constat ex superioribus.

4
Impedimentum simpliciter est tantum dirimens, & sumitur ex natura contractus, vel ex lege Ecclesie. Inuoluntarium ex metu est contra naturam matrimonij.

EX dictis breuiter colligo impedimenta matrimonij, quæ impediunt simpliciter. Dico autem impedimentum simpliciter, post quod, si fuerit attentatum, nihil fit: non simpliciter autem dico, prohibitionem quamcumque, propter quam illegitimè fit: si tamen fit, non est irritum. Impedimenta autem simpliciter, aut accipiuntur ex natura talis contractus, aut ex statuto Ecclesie superaddito. Si primo modo, igitur vel ex conditionibus necessarijs ad contractum, vel ex necessarijs ex parte contrahentium: ex parte contractus, quia ex natura eius est, quod sit datio voluntaria potestatis corporis pro potestate corporis, & perpetuò commutantium, idè, quod impedit voluntariam dationem talem, impedit naturam contractus huius. Tale autem est ex parte voluntatis inuoluntarium ex metu, qui potest cadere in constantem virum, qui metus est ex certitudine sufficiente mali imminentis, quod magis debet quis vitare secundum rectam rationem, quam cum ista non contrahere; & huiusmodi mala sunt malum mortis, mutilationis enormis, carceris, propriæ seruitutis, stupri, & huiusmodi; & de isto impedimento dictum est *dist. 29.*

Cap. 2. & 3.
De furioso.

Inuoluntarium autem ex defectu notitiæ præcedentis (siquidem ad voluntarium requiritur notitia voliti. 3. *Ethicorum*,) aut est ex carentia totali notitiæ intellectuales, aut est cum aliquali, licet defectiua, quia erronea. Si primo modo, sic furia impedit matrimonium dum durat, & ita contractum istum: si tamen furiosus habet lucida interualla, pro tempore interualli potest contrahere, & eodem modo post contractum tunc petere, & est sibi debitum tunc reddendum: non autem pro tempore furie, quia tunc nescit ex iure suo petere, sed sicut brutum, tunc etiam reddere esset alteri periculum in persona.

5
Triplex error dirimit matrimonium.

Si autem sit aliqua cõgnitio, sed cum errore, vel deceptione, triplex deceptio simpliciter impedit: quia quælibet est contra illud, quod necessariò requiritur ad contractum: quarum prima est error personæ: secunda error conditionis peioris, puta seruitutis:

seruitutis: tertia error dationis mutæ, puta ista dat credens istum posse redonare, siue secum posse permutare: ille autem non redonat, licet proferat verba doloso animo tantum, scilicet vt extorqueat libidinem, & de isto triplici errore dictum est *suprà distinct. 30.* pœna autem istius vltimi, scilicet qui decipit in contractu, est, vt veraciter illud impleat, quod fallaciter simulabat: quia tenetur reddere isti illud, pro quo reddendo ista commutauit, & ideo in foro conscientie cogendus est vt veraciter cum illa contrahat.

Contrahens fallaciter tenetur contrahere veraciter.

Si autem iam veraciter contraxit cum alia, & per consequens non possit cum ista; pœniteat de peccato illo, & de impossibili, & procuret illi restitutionem ei æquivalentis quantum potest, vt scilicet reddatur illi mulieri per ipsum, corpus alterius viri potentis æquivalentis corpori suo quantum ad contractum istum: vel saltem satisfaciatur ei in aliis secundum arbitrium boni viri.

In foro autem contentioso si probatur contractus exterior dolosè factus ab isto, cogetur seruare illum tanquam verum: sed si cum secunda contraxit tempore intermedio, adhuc Ecclesia præcipiet, vt adhæreat primæ; sed in foro conscientie dicitur oppositum, quia secunda est vera vxor eius, prima non. Ee iste debet seruare sententiam Ecclesie, seruando veritatem legis diuinæ, & imputet sibi, quod tanta pœna manet super ipsum propter talem fraudem, quam fecit: quia etiam iste contractus est obligatorius ad aliqua bona, puta ad fidem seruandam, & indissolubilitatem, & prolem suscipiendam, & educandam, si euenit: quæ tria bona sunt matrimonij: & generaliter in omni contractu, contrahens sub conditione opposita illi contractui, nihil facit, & ideo contra rationem istius contractus, est conditio opposita repugnans alicui bono matrimonij: & ita sunt tria impedimenta ex triplici conditione opposita contractui, contra tria bona matrimonij, & de istis dictum est *dist. 31.*

Conditio opposita bonis matrimonij, an dirimis?

Ex parte autem personarum contrahentium requiritur, vt possint dare illam potestatem corporum: simpliciter autem impotens ad copulam carnalem non potest dare hanc potestatem, quia non habet: nec alligatus alteri matrimonialiter, quia iam corpus suum non est suum, sed coniugis: sic igitur impotentia simpliciter, & alligatio matrimonialis alteri impediunt ex parte contrahentium: de ista autem impotentia dictum est *dist. 34.* qualiter est quædam naturalis, & quædam casualis, & vtraque, nisi sit perpetua, non impedit simpliciter. Naturalis autem in viro est, vel per frigiditatem, vel per carentiam partis necessariæ. In muliere per arctationem simpliciter: quod dico contra arctationem, alicui. Casualis autem est per maleficium, & hoc, siue respectu cuiuslibet, siue respectu determinatæ personæ. Ad istam autem impotentiam reducitur impedimentum ætatis puerilis: quia etsi ibi non sit impotentia perpetua, tamen pro tali ætate nulla est potentia, & ideo nulla potest dari; & de isto impedimento ætatis dictum est *dist. 36.*

6
Impotentia & alligatio alteri dirimit matrimonium.

Sic igitur habemus ex parte contractus tria impedimenta in genere, scilicet per metum, per defectum notitiæ, & per appositionem conditionis repugnantis: & ex parte contrahentium duo in genere, scilicet impotentiam simpliciter, & impotentiam secundum iustitiam, quia alligatus est alteri.

COMMENTARIUS.

14
Respiratio ditorum, & collectio impedimentorum.

EX dictis breuiter colligo, &c. Hæc est vltima pars huius distinctionis, in qua recapitulat dicta hætenus per totam materiam de impedimentis irritantibus matrimonium. Diuidit primò impedimentum in illud, quod dicitur simpliciter, & irritans factum si fiat: & in illud, quod prohibet fieri, & non irritat factum: quod communiter ad distinctionem prioris dicitur tantum impediens, & non irritans; hoc autem nascitur ex quacumque prohibitione contractus in eundem. Duo autem communiter numerantur propria, quæ dirimentibus non communicant, vt interdictum Ecclesie, & tempus feriarum; alia etiam impedimenta sunt huius generis, quæ aliquo modo ad dirimentia reducuntur, vt voti simplicis impedimentum ad impedimentum voti solemnis, impedimentum Catholici; de quo *cap. Ante Baptismum, &c. de consecrat. dist. 4. & cap. contracto, &c. de cognat. spirituali, & cap. 2. eod. in 6.* ad impedimentum

cognitionis spiritualis quod dirimit; impedimentum sponsaliorum cum altera, ad impedimentum ligaminis: de quibus *in titulo de sponsalibus, & matrimonio.* Annumeratur etiam raptus, de quo *suprà* diximus, & in quantum impedit tantum, potest reduci ad impedimentum criminis, sicut & incestus, mors mulieris, seu vxoris, de quo actum *distinct. 37.* mors Presbyteri, *cap. 2. de penitent. & remissio.* Pœnitentia etiam publica, & plura alia, quæ sub generali appellatione prohibitionis comprehendit Doctor.

Numerum autem, & rationem impedimentorum optimè reducit ad duo, nempe naturam ipsius contractus, & statutum Ecclesie superadditum, nam defectus & nullitas contractus est ex lege diuina, & naturali (eo modo quo *suprà* diximus hunc contractum esse secundum legem naturalem) vel certè ex lege Ecclesie superaddita contractui; nam ex his solis potest esse defectus

15
Diuerſitas impedimentorum in genere reducitur ad diuerſitatem legu.

Impedimentum non dirimentia.

Pleraque reducuntur ad dirimentia.

*Impedimenta
ex lege diuina,
& naturali, ut afficit
contractum.*

fectus substantialis in contractu. Lex diuina quædam afficit contractum per se, ad quem requiritur consensus liber & voluntarius: hinc metus cadens in virum constantem reddit nullum contractum: de quo impedimento egit Doctor *dist. 29.* aliquando deficit consensus ex defectu scientiæ, & libertatis, vt in furiosis, ex errore triplici, de quibus egit *in dist. 30.* nempe consensus personæ, & conditionis seruilis. His accedit impedimentum ex conditione appositæ contractui contra tria eius bona, de quo egit *dist. 31.* quatuor ergo impedimenta oriuntur ex lege diuina, vt afficit, & complet ipsum contractum; nempe metus, erroris, consensus personæ, & conditionis seruilis, & conditionis appositæ,

& repugnantis bono matrimonio; hæc ipsa reducit in fine huius paragraphi ad tria in genere: nempe ad metum, ad defectum notitiæ requisitæ, & ad conditionem oppositam repugnantem bono contractus.

*Reuertuntur
ad tria in genere.*

f *Ex parte autem personarum contrahentium, &c.* Lex diuina non solum afficit contractum, sed etiam materiam, in qua fit permutatio, nempe personas; & sic ex ea oritur duplex impedimentum in genere, nempe impotentia naturalis, aut casualis perpetua, ad quam reducit impotentia, quæ est pro statu puerili; de his agitur *dist. 34.* & *dist. 36.* secundum impedimentum est ligaminis ex matrimonio; de quo *dist. 33.*

16
*Impedimenta
ex eadem lege,
ut afficit
personas.*

SCHOLIUM.

Explicat, & epilogat in speciali quinque impedimenta orta ex natura matrimonij, de quibus in superioribus latè dictum est.

7
*Resolutio
Articuli.*

IN speciali autem primum impedimentum potest esse ita multiplex, quotuplex est malum, quod iuste timetur: secundum impedimentum est triplex secundum triplicem errorem, & quartum per defectum vsus rationis: tertium impedimentum continet sub se tria repugnantia tribus bonis matrimonij. Quartum impedimentum continet duplicem impotentiam naturalem viri, scilicet frigiditatem, & mutilationem, & vnicam impotentiam mulieris, scilicet arctationem simpliciter: frigiditas enim in muliere non impedit simpliciter, sicut nec sterilitas, & vnum generale vtrique sexui, scilicet arctatem puerilem, & continet sub se impotentiam calualem in vtroque sexu, dum tamen perpetuam. Vltimum impedimentum manet indiuisum; & ratio illius impedimenti patet *ex dist. 33.* vbi dictum est, quod pro lege Evangelica non habet locum bigamia, nec licet dimittere vxorem: ergo nullo modo ipsa viuente, siue dimissa de facto, siue non dimissa, licet cum alia contrahere.

COMMENTARIUS.

57

IN speciali autem, &c. Prior collectio, & diuisio impedimentorum, quæ oriuntur ex lege diuina, vt afficit contractum, & personas, est generica, & numero quinquaria, metus, erroris, conditionis repugnantis appositio, impotentia, & ligamen; hic autem in specie subdiuidit prædicta impedimenta, iuxta species causarum, ex quibus oriri possunt, & subsistunt ipsa impedimenta in re, & cognitione, qua inuestigantur, & cadunt sub iudicio Ecclesiæ.

*Diuisio impedimentorum
premissorum
ex causa in
ducentis.*

Primum impedimentum metus tam multiplex est, quam multiplex est malum, quod impellit virum constantem, vt secundum prudentiam eligat cedendum esse metui; de quibus dictum est *in commentario, dist. 29.* Secun-

dum impedimentum est triplex, nempe erroris ex dolo subtrahit consensus, & simulati erroris personæ, & erroris conditionis seruilis. Tertium impedimentum etiam multiplex est, & secundum naturam conditionis appositæ, prout repugnat bono alicui ex tribus bonis matrimonij. Quartum impedimentum continet in viro impotentiam ex frigiditate & mutilatione, in muliere frigiditas non impedit simpliciter, sicut neque sterilitas, sed sola arctitudo, in vtroque est impedimentum commune ætatis puerilis, & potest esse maleficij.

Vltimum impedimentum est legis Evangelicæ, quæ tollit pluralitatem vxorum; loquitur de hoc impedimento, vt inter Christianos nunc viget.

SCHOLIUM.

*Ponit ordinem, & motiua, quibus Ecclesia condidit impedimenta dirimentia. Primò, ob nimiam propinquitatem, & sic statuit impedimentum consanguinitatis & affinitatis, vsque ad quartum gradum, de quo *dist. 40.* & *41.* vbi etiam actum est de publica honestate; & huc reducitur cognatio legalis, & spiritualis: de qua hac *dist. 42.* docet quas personas afficit cognatio spiritualis, & quod eodem modo contrahitur ex confirmatione, ac ex Baptismo, de quo *cap. 1.* & *2.* de *cogn. spirit. 6.**

8

EX h statuto Ecclesiæ sunt tantummodò impedimenta ex parte personarum, quia Ecclesia nihil determinauit circa formam, vel materiam istius contractus, sed solum personas aliquas illegitimauit, faciendo eas non capaces huius contractus: & hoc vel propter nimiam earum propinquitatem inter se, vel propter earum ad cultum diuinum specialem applicationem, vel propter alicuius horrendi criminis enormitatem,

mitatem. Primo modo illegitimauit consanguineos in quarto gradu, & infra, & ita in simili gradu affines: & hoc, vel proprie dictos, quorum scilicet vinculum contractum est ex coniunctione carnali: vel extensiuè, quorum scilicet vinculum contractum est non ex commixtione carnali, sed tantum per matrimonium, vel sponsalia, quod vocatur publicæ honestatis iustitia. Et de istis tribus impedimentis dictum est: de primo *dist. 40.* de secundo, & tertio *dist. 41.* & de isto etiam vltimo impedimento habetur *Extra de sponsalibus*, & est *in 6. lib. ex sponsalibus puris*, & certis, dummodò non sint nulla ex defectu consensus, oritur efficax impedimentum ad impediendum, & dirimendum sequentia sponsalia, vel matrimonia, non autem ad præcedentia dissoluendum, scilicet impedimentum iustitiæ publicæ honestatis.

Iuxta hoc etiam est quædam propinquitas, quasi mixta carnalis, & spiritualis; cuiusmodi est cognatio spiritualis, & legalis; de quibus dictum est *dist. 41. & 42.* & de ista habetur *Extra eo. tit. Nedum inter baptizatum, & eum, qui illum suscipit de Baptismo, ac inter eundem baptizatum, & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem; imò etiam inter suscipientem, patrem baptizati, & matrem, cognationem spirituales in Baptismo iure contrahi constat, que cognatio impedit ad contrahendum matrimonium, & dirimit iam contractum. Et eadem, que sunt de suscipiente dicta, sunt etiam de baptizante censenda.*

Ex confirmatione quoque spiritualis cognatio eisdem modis contrahitur, matrimonium simpliciter impediens contrahendum, & dirimens iam contractum. Alias verò personas à supra dictis ex Baptismo, vel Confirmatione non impedi ad matrimonium contrahendum, aut dirimi post contractum decreuimus. ibid. c. 2. per catechismum, qui præcedit Baptismum, cognatio spiritualis contrahitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur: per istam tamen cognationem matrimonium post contractum minime separatur. & ibid. c. 3. Si plures accesserint ad suscipiendum de Baptismo infantem, spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia post contracta impediens, & dissoluens. & de Confirmatione insuper quantum ad hoc idem iudicium est habendum.

Ex datione verò aliorum Sacramentorum spiritualis cognatio nequaquam oritur, quæ matrimonium impediatur, vel dissoluatur. Et est ordo istarum propinquitatum, quia consanguinitas est merè carnalis propinquitas: affinitas proprie surgit ex copula carnali merè: publicæ honestatis iustitia ex propinquitate carnali contractu matrimoniali, & sponsalium. Spiritualis cognatio ex propinquitate carnali, & susceptione, vel datione Sacramenti Baptismi, vel Confirmationis, legalis ex carnali, & alio vinculo secundum legem per adoptionem scilicet.

C O M M E N T A R I V S.

18
Impedimenta
Canonica.
Oriantur ex
triplici fine.

18 **E**X statuto Ecclesie, &c. Primum docet Ecclesiam non immutare naturam contractus directè, sed inhabilitare personas ad contractum, & in genere id facit ex triplici fine, nempe propter earum propinquitatem, vel ob applicationem earum ad diuinum cultum; vel denique tertio propter enorme crimen.

Primum genus ex propinquitate sanguinis, & alijs qua reducuntur.

Primi generis est propinquitas sanguinis, & alia vincula, quæ naturam eius sequuntur, vt affinitas; publicæ honestatis iustitia; cognatio spiritualis, & legalis. De consanguinitate agit *distinct. 40.* de affinitate & publicæ honestatis iustitia *distinct. 41.* de reliquis *in prima parte huius distinctionis*, & citat Decreta Bonifacij VIII. quæ suo tempore erant ius nouum, quod non viderunt antiquiores Theologi, qui præcesserunt Bonifacium. In hoc ergo paragrafo enu-

merat quinque impedimenta, consanguinitatis, affinitatis, publicæ honestatis iustitiæ, cognationis spiritualis, & cognationis legalis, quas vocat mixti iuris, id est, participare tam spiritualement, quam carnalem cognationem, & vinculum, quod ex ipsis est, in quo differunt à tribus prioribus, in quibus tantum attenditur propinquitas carnalis ex propagine, copula, aut contractu. Reliqua duo dicuntur propinquitas carnalis, quia in ordine ad coniunctos carne siue per sanguinem, siue per affinitatem in certis gradibus contrahitur; dicitur verò spiritualis, quia in ratione propaginis, aut copulæ, aut contractus matrimonij rati, aut sponsalium, quæ ad copulam ordinantur, interuenit, sed ex spirituali, nempe ratione Sacramenti, aut adoptionis, quæ spiritualia sunt.

Sunt quinque.

Ordo cognationum, carnalis, legalis, spiritualis.

9
Cap. 1. in 6. Id de filijs suscipientis, post Trid. non habet locum.

Ab illis verbis, Alias verò, nihil habetur in illo textu. Cap. 2. de cogn. spir. 6.

S C H O L I V M.

Secundo, Ecclesia propter specialem applicationem personarum ad cultum diuinum, reddidit incapaces matrimonij Religiosos; de quo dist. 38. & suscipientes sacrum Ordinem, de quo dist. 37. Tertio, propter duo crimina, reddit incapaces, fidelem cum infideli: & adulterum, machinantem in mortem coniugis, vel dantem fidem adultera. De primo supra dist. 39. de secundo, d. 3. triplicia ergo in genere sunt impedimeta Ecclesie, scilicet ob propinquitatē, ex qua sunt, cognatio carnalis, legalis, spiritualis affinitas, publica honestas: ob applicationē ad Dei cultum specialiter, ex qua est voti solemnitis, & sacri Ordinis impedimentum: & ob duo illa crimina.

10

PER applicationem autem specialem ad cultum diuinum, Ecclesia illegitimauit eum, qui solemner vovit continentiam, & eum, qui suscepit Ordinem sacrum. De primo dictum est *distinct.* 38. de secundo *distinct.* 37. illud autem de voto solemni, si tamen ibi fiat traditio potestatis corporis ad castitatem seruandam ipsi Ecclesie, vel Prælato, in cuius manu vouet, & per hoc non habet potestatem sui corporis ad actum coniugalem; tunc potest reduci istud impedimentum ad naturam contractus, sicut illud de alligato ad aliud matrimonium.

Si autem tale votum non tollit isti quin habet potestatem sui corporis, tunc ex statuto, & potestate Ecclesie est illegitimatio, & irritatio, non tantum quia se tradit Ecclesie ad talem actum, sed quia Christus vocando Ioannem à nuptiis prætulit votum continentie vinculo coniugali: & idè Ecclesia illum, qui est in gradu superiori, iuste illegitimauit ad accipiendum gradum inferiorem, siue ad apostatandum.

Ob duo crimina Ecclesia illegitimauit ad matrimonium.

Tandem propter enormitatem criminis tantummodò duplicis, illegitimauit iuste, propter scilicet enormitatem infidelitatis illegitimauit fidelem non simpliciter, sed respectu infidelis, & è conuerso ad matrimonium contrahendum. & de hoc dictum est *dist.* 39. Aliud crimen enorme est adulterium cum machinatione in mortem legitimi coniugis, & de isto impedimento dictum est *dist.* 35. vel etiam cum fidei datione de contrahendo post mortem legitimi coniugis. Sic ergo in genere ex statuto Ecclesie sunt personæ illegitimæ ex duplici crimine, ex applicatione ad cultum Dei, & ex propinquitate consanguinitatis, ex vinculo affinitatis, & publicæ honestatis, & ex cognatione spiritali, & legali; & hæc impedimenta tanguntur in his versibus:

S C H O L I V M.

Ponit antiquos versus continentes impedimenta omnia, sed sine ordine, claritate & distinctione: ideo addidit proprios, quibus clarè, distinctè, & ordinatè primò, collocat 14. impedimenta ex natura contractus, deinde ex statuto Ecclesia nouem, quibus adde alia duo ex Tridentin. sess. 24. c. 1. & 6. scilicet defectum parochi, & testium, ubi hoc Decretum est debite promulgatum, & raptum, de quibus iunge hunc versum, versibus Scoti.

Si parochus præfens non sit, cum duplici teste,
Capta loco mulier, si non sit reddita tuto.
Hæc socianda vetant connubia, iuncta retractant.

*E R R O R, Conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si fortè coire nequibus.*

Sed in istis versibus continentur impedimenta absque omni ordine naturali: possunt igitur ordine debito, & magis in particulari istis versibus explicari.

*Vis, fraus persona, serui dationis, & amens,
Addita conditio tria coniugij bona tollens.
Frigidus, arcta, puer, truncatus, prestigiatus
Alterius coniux, obstant mutue dationi.
Ordo sacer, votum, duo cultus, sponso mæchi
Carnalis, legis, cognatio spiritalis.
Hæc vi præcepti, sit huic affinis honestas.*

Hi quatuor primi versus continent impedimenta, quæ repugnant naturæ contractus matrimonij. Primus quinque in speciali, secundus tria, tertius quinque, quartus vnum, & sic sunt quatuordecim impedimenta. Post quæ, subditur in fine quarti versus, *obstant mutue dationi*. Intellige, quæ est in contractu matrimonij, obstant, scilicet hæc omnia prædicta. Tres alij versus continent impedimenta ex statuto Ecclesie. Primus quatuor, secundus tria, tertius duo, & sic sunt nouem; & hoc est, quod dicitur in principio tertij versus, *Hæc vi præcepti*, scilicet Ecclesie, impediunt matrimonium, & sic in speciali sunt viginti tria impedimenta simpliciter; illi autem versus omnes non continent, nisi duodecim: sed sub errore debet intelligi quadruplex impedimentum in speciali, & sub conditione triplex impedimentum, de conditionibus appositis contra tria bona matrimonij. Vnde qui refert *error* ad errorem personæ, & *conditio* ad errorem conditionis, satis ostendit se ignorantem in Iure Canonico. *Votum* sicut stat, cognatio intelligitur pro carnali, spiritali, & legali, crimen pro adulterio cum fidei datione, &c. Et illud posset quâdoque distingui, secundum quòd dictum est

II
Impedimēta matrimonij.

Matrimonij impedimenta 23. quibus adde duo ex Trident. sess. 24. c. 1. & 6.

est *dist.* 35. quod istorum trium aliquando coniunguntur duo, & aliquando vnum illorum impedit; sed istud impedimentum non est distinctum in istis versibus distinctius exprimentibus cætera specialia. Secundum alios versus non distinguuntur, nisi illud vltimum de impotentia, quod continet quinque impedimenta specialia secundum alios versus.

Non est admirandum si sollicitudinem tantam ponit Ecclesia in ordinando matrimonio, quia communitas Christianorum vitur matrimonio, per cuius usum multiplicatur populus Christianus: & ideo sic ordinari debet, vt in eius contractu, & vsu vitentur ea, quæ obuiant charitati, siue in Deum, siue in proximum: & seruanda sunt, quæ congruunt honestati, vt sic honestum matrimonium Christianum congruè significet illam benedictam coniunctionem Christi, & Ecclesiæ; de qua dicit Apostolus: *Sacramentum hoc magnum est; Ego autem dico in Christo, & Ecclesia*: quæ coniunctio nunc est per fidem, & aliqualem dilectionem; sed in patria erit per visionem, & perfectam fruitionem sponsæ non habentis maculam, neque rugam, ad sponsum speciosum præ filiis hominum; cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

C O M M E N T A R I V S.

19
Secundum genus ex applicatione specialia ad diuinum cultum.

Reducit impedimentum vobis ad primum genus sequendo sententiam D. Thoma, & aliorum.

20
Tertium genus est ex crimine.

21
Ratio sollicitudinis Ecclesiæ circa matrimonium.

Ex sua

Per applicationem autem, &c. Hic enumerat impedimenta ex applicatione ad cultum, quæ sunt secundi generis impedimenti Ecclesiastici, nempe ex ordine sacro, & voto solemnium Religionis; addit tamen hoc votum solemnne, tenendum sententiam aliorum, quam *suprà* tractauit *dist.* 38. si Iure diuino irritet matrimonium, reducendum esse ad impedimentum ex natura contractus, prout scilicet lex irritans afficit personas, & spectare reduci ad impedimentum ligaminis, quia est matrimonium spirituale, in quo professus transiens in potestatem Religionis, & Ecclesiæ per sui traditionem, amplius non habet potestatem sui corporis, sicut neque maritus potestatem sui, sed vxor, respectiue ad matrimonium cum altera priore superstitite. De impedimento Ordinis egit *dist.* 37. hoc autem exemplum de vocatione Beati Ioannis Euangelistæ, quod subdit ex antiquis Doctor *suprà* suo loco ibidem correctum est ex veriori historia.

Subdit tertium genus, quod est ex crimine, vt est infidelitas, & machinatio in mortem mariti cum adulterio, aut hoc cum fide data de futuro matrimonio. De priori agitur *dist.* 39. de secundo *dist.* 35. tandem seruando eundem ordinem naturalem, comprehendit septem versibus omnia impedimenta, vt ex natura contractus quatuordecim, Iuris Ecclesiastici nouem, quæ ex integro faciunt viginti tria impedimenta irritantia, quibus addendo alia duo ex Iure nouo Tridentini, in toto sunt viginti quinque, quæ his versibus, addendo vnum prioribus, comprehenduntur.

Vis, fraus persone, serui dationis, & amens, Ad dita conditio, &c.

Hæc vi præcepti; sit huic affinis honestas,

Sit præsens parochus, testes, sit libera rapta.

Circa hæc impedimenta tractauimus doctrinam necessariam suis locis, quæ proinde hic repetenda non est.

Tandem Doctor assignat optimam rationem sollicitudinis Ecclesiæ circa matrimonium ritè celebrandum, quæ vel sola sufficit ad repellendam audaciam hæreticorum, & calumnias contra Ecclesiam. Hæc ratio autem est tam ex fine matrimonij, quam etiam ex significatione mystica. Finis est cultus Dei per propagationem generis humani, & fidelium, ac proinde sicut

Scoti oper. Tom. IX.

Religio est vana, in qua offenditur charitas in Deum, & proximum, & turpitudine viget exclusa honestate, ideo contractus ad cultum institutus debuit sic ordinari, vt seruaretur tam charitas in ordine ad cultum, & honestas prout tangit societatem humanam, communem & particularem finem, prout etiam ipse contractus respicit finem secundarium remedij infirmitatis. Debit etiam matrimonium proportionari in ratione signi suo significato, quod repræsentat: est enim signum coniunctionis Christi cum Ecclesia spiritualis; debuit ergo ordinari per fidem, & dilectionem, qua coniungitur Ecclesia Christo in via, vt mereatur in patria per visionem, & fruitionem eidem coniungi.

Ratio ex significatione.

Hinc ergo colligitur in Ecclesia esse potestatem statuendi impedimenta dirimentia matrimonium inter fideles, definitur in Tridentino *sess.* 24. *can.* 3. & 4. Patet etiam ex vsu, & consuetudine totius Ecclesiæ ab initio vsque in hæc tempora, & ex Canonibus antiquis, quos *suprà* citauimus in specie de singulis impedimentis agentes. Eadem ratione patet qua constat in Ecclesia esse potestatem ferendi leges, & ordinandi ea, quæ ad salutem conducunt, aut sunt necessaria.

22
Potestas instituendi impedimenti in Ecclesia est. Trident.

Non obstat in primis institutio contractus à Deo, quia institutio diuina non reseruat potestati vniuersali se etiam institutæ authoritatem inquirendi, & instituendi ea, quæ necessaria sunt ad obseruantiam finis vniuersalis salutis & legis, charitatis, iustitiæ, honestatis, & pacis publicæ, & priuatæ, aut etiam ordinandi circa contractum matrimonij, aut contrahentes ea, quæ ad finem eius faciunt, & legis specialis obseruantiam, secludendo pericula, quæ præiudicant communi societati, & particulari, ac Religioni, & Sacramento: sicut ergo bonum commune, & finis subordinat sibi bonum particulare, & finem matrimonij, ita etiam instituta potestas à Deo in ordine ad finem vniuersalem, & bonum commune, subordinat sibi potestatem particularem, seu libertatem, quam quique habet in eundi matrimonium, atque de ea decernit.

Institutio diuina non obstat.

Præterea, sicut hæc libertas ad incundum matrimonium non eximit personas à communi lege, ita aliud est decernere circa personas ante contractum, & circa ipsum contractum positum & initum. Ecclesia nihil immutat circa

23
Matrimonium non derogat societati. Neque eximit à lege.

contractum; sed determinat, & disponit circa personas eas, quæ cõducunt, vt contractus suum finem sortiatur, iuxta institutionem eius à Deo, ideoque sua potestate vitur respectiue ad personas directè, quæ etiam subsunt Ecclesiæ directæ subiectione; contractus autem matrimonialis institutus est ad finem societatis, & propagationis in familia, & cohabitationis, sine præiudicio societatis, quæ fundatur in reuerentia, & pietate & Religione, ad cuius conseruationem, & ad excludenda pericula Ecclesia rectè induxit impedimenta matrimonij inter consanguineos, affines, & cognatos spirituales, & legales, in quibus est vinculum alterius societatis, cui connubia promiscua derogarent.

24
Institutio matrimonij non derogat Religioni.

Præterea, matrimonium ordinatur ad cultum, & propagationem fidei in posteris; hic finis non debuit derogari Religioni, aut fidei in iis, quæ proximè accedunt ad finem eius, ad quem remotè tantum facit contractus matrimonij, ideoque Ecclesia perpendens pericula, & sollicitudinem caralem, seu affectum vxoris, & familiaræ plurimum derogare ministerio sacro, ideo quamuis necessitatem nulli imposuit, tamen hoc ministerium noluit esse in coniugatis, & eo assumpto inhabilitauit personas ad contractum: quia id exposcebat finis communis, & bonum Religionis, cui cedit libertas ineundi matrimonij, vt etiam ordinatur ad officium naturæ, quando propagatio per alios abundè suppletur, & nullum detrimentum hac in parte fides, aut cultus patitur. Idem etiam præstitit quoad eos, qui sectantur voto solemnii Consilia Euangelica, ad maiorem voti obseruantiam, & nè ex gradu superiori descendant ad inferiorem, contra debitum voti; sicut ergo libertas ad matrimonium non derogat potestati, quam quis habet vouendi; ita etiam supposito voto, Ecclesia habet potestatem coactiuam, qua ad eius obseruationem disponat media necessaria, & subtrahat libertatem ad oppositum, quæ oneri & seruituti in Religione derogaret.

25
Matrimonium non derogat iustitiæ, & charitati sociali.

Item, quantum ad alia duo impedimenta, vt esse disparitas cultus, & machinatio in mortem mariti: eodem modo iuste introducta sunt per ademptam libertatem ineundi matrimonij; primum enim est ex fine præfixo contractus, nè vel sollicitetur persona coniugis ad adulterium, & fornicationem spiritualem, contra fidem & Religionem, & nè proles indebitè educetur. Secundum contra charitatem, & vinculum specialis societatis ex contractu, & debitum iustitiæ, quod ex eodem incurritur coniuges: ergo

à primo ad vltimum Ecclesia vtens sua potestate, quæ adimit libertatem ineundi matrimonij aliquibus, vel simpliciter, vel respectiue, vel aliter quàm seruatiis quibusdam solemnitatibus, vt contingit in impedimentis iuris noui Tridentini, ad propulstrandam iniuriam, & pericula contractus, & adulteria, & irreuerentiam Sacramenti, vitur iure suo respectiue ad personas subditas, nè libertatem in licentiam vertant, contra institutum finem contractus particularem, & contra vniuersalem finem charitatis, honestatis, societatis, & iustitiæ, quibus talis libertas nequit derogare, sicut neque ipsum ius proprium iuri communi; hoc autem non est immutare, vt est à Deo institutus, sed saluare debitum eius vsum, & in ordine ad finem suum, secludendo inordinationes, quæ aliàs emergerent, nisi modus poneretur libertati hominum, & pronitati in malum. Accedit præterea debita reuerentia Sacramento annexa, quam procurare debet Ecclesia.

Secundò patet idem, quia etiam similis potestas statuendi impedimentum matrimonio infidelium est apud Principem ciuilem: ergo à fortiori competit Ecclesiæ quoad fideles. Antecedens patet, & supponitur ex cap. Gaudemus, &c. de diuorij; & patet ex pluribus legibus Romanorum de nuptiarum ritu. Ex Concilio Triburienli cap. 39. quod sentit matrimonium contractum ante Baptisum, iuxta leges proprias, & rationi consonas Gentilium valere. Hoc idem docet D. Thomas in 4. dist. 39. quest. vnic. artic. 1. Sorus ibid. Paludanus dist. 26. quest. 4. art. 3. Belarminus lib. 1. de matrimonio, cap. 21. & 22. Sanchez lib. 7. dispur. 3. m. 5. plures Doctores citans.

26
Principes habent potestatem statuendi impedimenta matrimonij quoad infideles.

Hæc impedimenta longo iam vsu referuata sunt Concilijs generalibus, & Summo Pontifici; olim autem à Concilijs Nationalibus, & Provincialibus sæpè inducuntur respectiue ad proprios subditos, vt patet ex pluribus Canonibus. Nequeunt ea inducere Principes fideles, Ecclesia referuante sibi auctoritatem hanc circa matrimonium fidelium, vt patet ex Trident. sess. 24. can. 12. c. Tuam, &c. de ordine cognit. cap. Multorum, &c. 35. q. 6. c. Accedentibus, &c. de excessibus Prælatorum; & colligitur ex cap. 1. de sponsalibus, cap. Euphemiam 2. q. 3. Possunt tamen Principes in causa dotis, & hæreditatis, quæ sunt merè læcularia, disponere, & condere legem. Quid possit consuetudo circa hæc impedimenta, vide præfatum Authorem, & alios, potestatem prædictam à principibus fidelibus respectiue tantum ad subditos fideles referuauit Ecclesia, &c.

27
Quis statueret potestatem quoad fideles.

Nulla potestas secularis.

SCHOLIUM.

Tractauit hæcenus Doctor hoc Sacramentum matrimonij, & omnia ad illud pertinentia, cum summa soliditate iuncta breuitati Scholastica; nec puto ab ullo Scholasticorum vnquam ita exactè tractatum. Qui autem cupit plura scire de hac materia, & de pertinentibus quouis modo ad eam, legat Doctissimum P. Thomam Sanchium Societatis Iesu, & sufficet instar omnium, cuius an maior sit in legendo extensio, quam in iudicando attentio; an fecundior sit explicando, & citando, quam solidior iudicando, non facile iudicabis; nihil in eo, quod ad hoc Sacramentum spectat, desiderandum.

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc nono Tomo
Doctõris subtilis continentur.

Prior numerus ad paginam, posterior ad numeros marginales remittit.

A B

A	<p>B B A T I S S A irritat vota ex iure dominatio, non tamen confessa- rius. 780.12</p> <p>Abbatum facultas in dandis Mino- ribus, & tonsura. 534.86</p> <p>Ablationi dans solum causam, obno- xius est restitutioni. 194.162</p> <p>Absens an possit absolui? 90.38</p> <p>Absolendi facultas in articulo mortis probabilis est iuris humani. 370.30</p> <p>Absolendi facultas quomodo se extendat ad venialia? 371.32</p> <p>Absolendi ritus. 90.38</p> <p>Absolvens per potestatem receptam, etiam in persona propria, absoluit. 432.2</p> <p>Absolutio à censura est per Ecclesiam. 370.30</p> <p>Absolutio à reservatis in Religionibus. 376.56</p> <p>Absolutio eius an sit valida, qui omisit bene inquirere mentem penitentis. 388.29</p> <p>Absolutio est actus iudicialis. 83.5</p> <p>Absolutio in absentia in casu necessitatis inualida. 346. 145</p> <p>Absolutio indirecta in casu. 377.56</p> <p>Absolutio in quo casu valida sit cum defectu inquisitio- nis necessaria. 395.108</p> <p>Absolutio possit esse nulla ex errore clavis scientia. 394. 106</p> <p>Absolutio respicit directè peccatum. 249.6. eius virtus. ibid.7</p> <p>Absolutio respicit peccatum. 94.49</p> <p>Absolutio secunda super eadem peccata an remittat ali- quid de pena? 395.30.396.109.dat gratiam. ibid.</p> <p>Absolutio valida ex titulo colorato. 331.91</p> <p>Absolutionem Sacerdotis esse actum iudiciale. 84.5</p> <p>de Absolutione sub conditione dubitatur. 89.35</p>
----------	---

A C

<p>Acceptatio contritionis ut innisitur meritis Christi, ex- tendatur ad satisfactionem. 139.122</p> <p>Acceptatio divina ad gloriam duplex. 476.83</p> <p>Acceptatio divina requiritur ut fundatur amicitia ad Deum. 270.68</p> <p>Acceptatio divina satisfactionis fundatur in contritione, & Sacramento, & virtute clauis. 141.130</p> <p>Acceptatio respicit usum, & translationem rei. 177.100</p> <p>Acceptatio specifica satisfactionis. 136.112</p> <p style="text-align: center;">Scoti oper. Tom. I X.</p>	<p>ad Acceptationem rei quid sufficiat? 176.97</p> <p>ad Accommodandum quid requiratur? 163.11</p> <p>Accommodatio iisdem regulatur legibus, quibus dona- tio. 165.53</p> <p>ad Acculationem veram, aut fictam quid requiratur? 239.26</p> <p>Acculator deficiens in probatione sibi damni causa est, & non reus. 238.24</p> <p>Accusator non potens probare crimen, est sibi perniciosus, quia causa sua infamia. 237.5</p> <p>Acolytus ordinabatur ab Episcopo. 531.74</p> <p>Acolytum exprimunt Cyprianus, & Epiphanius. 529.67</p> <p>Acolytos nomine Acolytorum intelligi. 529.67</p> <p>Actio creditoris parit eundem effectum soluenti fideius- sori. 185.136</p> <p>Actio in fures unde data? 222.37. non est stricti Iuris. ibid.</p> <p>Actio provenit à proportionem maioris inequalitatis. 256. 15</p> <p>Actio realis requisita ad donationem, qua transfertur dominium. 176.97</p> <p>Actio variat speciem ex intentione. 208.206</p> <p>ad Actionem transferens complendam in genere contra- ctus quid requiratur? 176.97</p> <p>Actus bonus quid sit, & quid causa eius. 673.38</p> <p>Actus bonus quis sit? 30.4</p> <p>Actum contritionis in instanti formari. 56.92</p> <p>Actus quando duplici precepto est prohibitus, teneaturne quis duplicem transgressionem confiteri. 312.32</p> <p>Actus & habitus eiusdem sunt motus. 37.23</p> <p>Actus excedit ut ex pluribus, & perfectioribus est motu- is. 62.114</p> <p>Actus ex circumstantia vitatur. 579.14. completè bonus nequit vitari. ibid. 15</p> <p>Actus exterior addit bonitatem interiori. 282.102</p> <p>Actus externus habet propriam libertatem. 126.81</p> <p>Actus externus quomodo sortitur honestatem in specie? 123.68</p> <p>Actus idem simplex divina voluntatis quare feratur di- verso modo in obiecta? 283.109</p> <p>Actus imperans manet virtualiter in imperato. 282.103</p> <p>Actus imperativus penitentia quodammodo habet par- tes. 248.9</p> <p>Actus imperatus à Religione non excusat propriam natu- ram. 780.13</p> <p>Actus imperatus duplicem habet bonitatem. 64.123</p> <p>Actus imperatus Penitentia, & actus eliciti eiusdem. 247.2</p>
--	--

Index rerum.

Actus in Deo quis dicitur offensa? 16.34
Actus internus est principium determinationis, & non indifferentia. 126.82
Actus intensior influit honestatem. 123.69
Actus moralis prima circumstantia finis. 576. 4. & quae secunda. *ibid.*
Actus nequit inesse, nisi ex formali de proprio motivo. 67. 133
Actus nullus B. Virginis excessit gratiam praexistentem post Incarnationem. 463.35
Actus poenitentiae specialis an requiratur ad deletionem peccati? 250.10
Actus proprius poenitentiae. 33.9
Actus qualem ordinem dicit ad circumstantias. 673.8
Actus satisfactorius, & obligatio imponenda quomodo differant? 133.105
Actus si sit intensior habitu correspondet ei premium, si remissior, non ita. 463.34
Actus vindicandi peccatum est actus virtutis, & ex gratia. 30.3. in com.
Actus unius virtutis potest elici, & praecipui ex fine alterius. 453.5
Actus externi indifferentia cur non sit ab interno? 126. 82
Actus externi libertas est à voluntate. *ibid.*
Actum excusare quid sit? 669.3
Actum ex natura rei non opponi formaliter peccato habituali. 273.81
in Actum humanum quomodo influat regula operandi. 109.15
ad Actum iudicalem quae requirantur. 362. 11. 12. & 13
Actum omnem meritorium esse satisfactorium quis doceat? 117.54
post Actum peccati quid manet, & quid non? 277.7
Actum secundum non esse immediatum subiectum peccati quis videtur velle. 277.6
Actus poenitentis ex clavis foriuntur perfectiorem effectum. 249. 6. & quomodo perfectio talis reducatur in Sacramentum, & dispositionem? *ibid.*
Actus praecipui, si ad hoc referantur, esse satisfactorios. 128:14

A D

Adam fuit praeo, & non instituitur matrimonij. 584. 29
Adam non fuit predestinationem naturaliter, nec modum contractus. 585. 33
Adoptio cuius sit? 823.6
Adoptio & arrogatio quomodo differant. 821.3
Aduentus Christi quis sit finis? 275.92
Adultera ad quid tenetur? 207.202
Adultera concipiens in adulterio ad quid teneatur. 206. 199. non debet incurrere damnum fama, nisi sub sit certa emendatio. *ibid.*
Adultera non tenetur cum periculo vitae se proderi, nisi ex quibusdam circumstantiis. 206.200
Adultera quid sit faciendum circa spurium? 206. 39
Adulteram non licere occidere. 227. 56. licet illam lege politica morti destinari. *ibid.* 58
Adultero non datur actio deficiente titulo possessorio. 690.3
Adulterum omnem teneri ad confessionem. 305.18
Adulterium cum aliqua, vivente viro, an impediat matrimonium cum eadem post mortem illius viri. 747.1. in text.
Adulterium cum machinatione dirimit. 750.7
Adulterium quid sit? 811. D.
Adulterij ignorantia aliquando excusat à dirimendo ma-

rimonio. 748.5
ex Adulterio occulto non datur separatio. 690.4

Æ

Ædificatio per doctrinam, & opera intenditur à Paulo. 413.10
Ædificium spirituale in Christo fundatum. *ibid.* 8
Æqualitas in contractuensus quomodo pensatur. 181. 20.182.121
Æqualitas persona requiritur inter satisfaccientem, & offensum. 107.10
Æqualitas quomodo servata in polygamia? 710.19
Æqualitas rei penes quid spectandum. 168.65
Æqualitas servatur quandoque per ius restitutum defensionis laesa. 218.28
Æquivalencia non habent determinatam necessitatem. 500.54
Æquiuocatio quando non licet? 241.36
Æquiuocatio sine necessitate damnanda. 235.18. quia incommoda, & equiparatur mendacio. *ibid.* 1
Æquiuocatio tanquam minus malum in casu permittitur. 236.19
Æstimatio qualiter facienda? 183.127
Ætas seruilis an possit impedire matrimonium. 763.1. in text. & com.

A F

Affinitas an impediat matrimonium? 811.1
Affinitas definitur. 812.1
Affinitas describitur. *ibid.* 2
Affinitas extenditur ad eos gradus, ad quos se extendit consanguinitas. *ibid.* 2
Affinitas ex matrimonio rato tantum spectat ad publicam honestatis iustitiam. 813.4
Affinitas impedit matrimonium. *ibid.*
Affinitas proprie dicta non est ex matrimonio rato. *ibid.*
Affinitatis gradus quomodo sumatur. 812.1
Affinitatis impedimentum cuius Iuris? 814.6
Affinitatis triplex genus. 816.14
ad Affinitatem requiritur carnalis copula. 812.3
de Affinitate regula. *ibid.*

A G

Agentis creati virtus improporcionata est virtuti divinae agenti ad oppositum. 256.15
Agonizans absolvendus est, qui petijt confessorem. 84.9

A L

per Aliàs indebiti, quid intelligatur in definitione satisfaccionis? 104.5.105.5
Alienum licet tenere Domino irrationabiliter inuito. 199.34
Allegatio turpitudinis propria caret fide in praiudicium alterius. 206.199
Alleuatio anima contra difficultates fit per gratiam actualem. 499.48

A M

Amicitia Dei de factio accommodatur providentia. 262. 37
Amicitia inter Deum & creaturam qualis? 262. 38. 270.69
Amicitia quid sit? 35.6
ad Amicitiam requisita. 270.69
Amoris excessus ex natura potentia, habiuis, & motini. 60.109
A N

Index rerum.

N

- Angelus damnatus, & peccator viator quomodo differant secundum statum. 429.62
 Animus solus non fundat restitutionem, si alias medium resoluatur. 176.99
 Animi diffusio pro quo sumatur? 21.44
 Animorum unio oritur ex contractu valido. 736.27
 Annus quomodo computetur in proposito? 333.94

A P

- Apostatarum heresi. 779.4
 Apostolum suo, vel Christi nomine precipere unde constet? 305.15
 Apostoli non utebantur Marci G. sacramento extreme Unctionis. 490.4
 Apostoli prius ordinati cum potestate offerendi, quam ligandi. 543.129
 Appellatio diuersa diuersam indicat societatem. 737.33
 Appetitus moderatio varijs modis contingit. 50.68
 Appretiatio quid sit? 57.100
 Approbatio a quo Episcopo debeat fieri? 375.51
 Approbatio confessarij limitari debet ad loca, & personas. 376.53
 Approbatio, & facultas absoluendi limitari potest quoad certa peccata, referendo alia superiori. 376.53

A R

- Arrogatio quid sit? 82.36
 Arundo quassata est peccator variè quassatus. 128.14
 Articulus mortis, in quo Sacramentum possit recipi ab heretico, quis sit? 371.31

A S

- Asseratio definitur. 185.137. eius iura, & titulus. *ibid.*
 Assensus contradictorij practici nequeunt inesse. 657.18

A T

- Attritio estimata, & cognita pro tali, est sufficiens dispositio ad Penitentia Sacramentum. 96.56
 Attritio continuata post iustificationem sacramentalem auget gratiam. 465.41
 Attritio disponit in Sacramento, quae ex varijs motibus elicitur. 34.14
 Attritio est dolor vniuersalis. 65.126
 Attritio, & contritio quomodo ex eodem motu differant, & an possint esse in eodem? 66.129
 Attritio in ordine ad Baptismum, & Penitentiam eodem modo requiritur. 249.7
 Attritio in ordine ad Sacramentum non remittit veniale ante Sacramentum. 426.49
 Attritio requiritur ut absolutio teneat. 92.793.9
 Attritio sine sui mutatione fit contritio, adueniente gratia. 45.15
 Attritio sola sufficiatnè habenti memoriam peccati ad iustificationem? 28.65. tenetur ad contritionem estimatam, & confessionem etiam, si adesset confessarius. *ibid.* 66
 Attritionis actu desinente infundit gratiam. 56.94
 Attritionis inefficacia. 94.48
 Attritionis species assignantur. 63.116
 de Attritione controuertitur. 55.91

A V

- Auditor infamans ad quid teneatur? 232.6
 Scoti oper. Tom. IX.

- Auferens iniuste cessante necessitate tenetur restituere, secus est de iuste occupante. 205.198
 Augustinus agit de matrimonio in ordine ad copulam. 739.41. & de quo egit Christus. 741.47
 Auctoritas duplex. 156.7
 Auctoritas politica est ab hominibus, paterna per descensum naturalem habetur. *ibid.*
 Auctoritatem recipiens eam exercet in propria persona, & nomine, si est ordinaria. 522.30
 Auxilij necessitas. 49.61

B A

- Baptismus dat gratiam siclo, quamuis penitentia non ita. 477.84
 Baptismus, & Penitentia quomodo differant. 83.5
 Baptismus, & Unctio differt. 492.15
 Baptismus ex consensu coactio cur teneat, & matrimonium non. 625.11
 Baptismus non delet peccata post ipsum commissa. 91.43
 Baptismus prima post naufragium tabula. 94.46
 Baptismus quare non sit clauis? 358.3
 ad Baptismum aliter requiritur consensus, aliter ad matrimonium. 629.39

B E

- Beatitudo indefectibilis. 481.97. perfectius coniungit fini. 482.97
 Beatitudo non compatitur cum debito poena. 411.2
 Beatitudinis duratio est ex lege, & magis correspondet operibus intensis. 464.39
 in Bello capi an sit seruus. 755.3
 Benedictinis precipitur ut saltem semel in mense confiteantur. 329.86. hac confessio est materia virtutis, praecipit, & vobis capax. *ibid.*
 Benedictio non datur in secundis nuptijs. 711.25
 Beneficium distinguunt aliqui quoad perfectionem rei, & quoad indigentiam subiecti? 482.98
 Beneficium ex commodo pensandum. *ibid.*
 Beneficium procurans intentione directa damnificandi alterum, tenetur ad restitutionem; sicut & si indirecè intendit: secus si tantum propriam intendit utilitatem. 208.203

B I

- Bigamia an fuerit aliquando licita. 702.1
 Bigamia ex copula cum uxore adultera. 716.11. an requiratur ut matrimonium sit in re ipsa validum. *ibid.*
 Bigamia non tollitur per Baptismum, irregularitas homicidij sic. 712.2
 Bigamia nulla incurritur ex matrimonio tantum rato. 716.10
 Bigamia quare maneat post Baptismum ex defectu significationis. 715.5
 Bigamia sequens ad matrimonium cum corrupta. 716.11
 Bigamia similitudinaria qualis sit? 716.12. habet defectum significationis. *ibid.*
 Bigamia diuisio in veram, & interpretatiuam. 716.10
 Bigamia irregularitas manet post Baptismum, & tollitur irregularitas homicidij. 713.3. in com.
 Bigamiam non esse iure natura irritam. 705.6
 de Bigamia controuertunt Augustinus, & Hieronymus. 712.2
 Bigamus an sit qui ducit defloratam à se. 716.11
 Bigamus quare non sit ordinandus. 713.4. in text.
 A A A 2 3 Biga

Index rerum.

Bigamus ante Baptismum an possit post Baptismum ordinari. 712.1
Biuitia magis contra legem natura, quam polygamia. 706.8

B O

Bonitas, & malitia quomodo infini actus? 109.15
Bonitas ex praecepto dignificat opus. 131.98
de Bonitate actus externi diuersa ab interno controuertitur. 126.79
Bonum fama est superioris ordinis. 207.201
Bonum fama, & restitutio eius debita. 229.1
Bonum familia in quo consistat. 576.5
Bonum fidei non sequitur ex contractu impotentium. 736.27
Bonum fidei quid sit? 793.4
Bonum prolis quid sit? *ibid.* 5
Borum publicum quandoque subicitur priuata dispositioni. 758.8
Bonum Sacramenti; & fidei quomodo sit in matrimonio. 671.5
Bonum spirituale preferendum alijs. 211.4.
ad Bonum commune quod facit, fortius obligat, ceteris paribus. 599.85
Bona incerti Domini in cuius, vel quorum usum deuolui debeant. 198.180
Bona incerti Domini inueniens debet diligenter perquirere; & qualem debet adhibere diligentiam? 201.186
Bona omnia à Deo sunt principaliter, mala à nobis. 50.69
Bona quae excusant, ut valeat matrimonium. 672.10
Bona tria qualiter comparentur ad matrimonium. 669.3.
non rectè dicuntur excusantia contractum. *ibid.*
de Bonis inuentis, quorum non extat Dominus quid faciendum? 198.178.200.35
in Bonis substantialibus anima non potest quis ladi. 211.1
Bonus quilibet est habendus, donec probeatur malus. 607.2

C Æ

Cælibatus clericorum congruentia. 772.4
Calibatus virorum sacrorum apud Orientales. 769.3
Cælum quomodo incorruptibile? 256.15
Cæremoniæ nouæ, & antiquæ non sunt de Iure natura. 297.4
Cæremoniæ nouæ, & veteres ad quod præceptum reducuntur? 333. in text.

C A

Cambium ad varios contractus reducitur. 182.123
Cambium definitur. *ibid.*
Cambium licitum quando? *ibid.*
Cambij diuisio, & subdiuisiones. *ibid.* 124
Charitatis, & pœnitentiæ actus comparantur. 48.58
Charitatis idem obiectum, & diuersi actus. 37.23
Charitatis perfectio supra reliquas virtutes. 464.36
Charitatis perfectio. 41.37
Charitatis præceptum præter substantiam actus extenditur ad intentionem solam. 59.107
Charitatem esse iustitiam formalem. 268.61
Charitatem, & gratiam esse eandem formam denotat locutio singularis de eisdem. 269.65. & seq.
ad Charitatem magis spectat imperare actus aliarum virtutum, quam e contra. 40.10
Chorepiscopi non poterant ordinare Diaconos, & Pres-

byteros sine licentia Episcopi. 528.59. & quare? *ibid.*
Chorepiscopus fuisse ordinatos Episcopos. 528.58.534.87
Christus cur dicat ius naturalis, & non adoptionis? 264.46
Christus declarat legem non approbare repudium. 724.18
Christus non meruit suam gratiam. 106.6
Christus restituit gloriam, quæ peccato repugnat. 267.58
Christus sua presentia nuptias approbauit. 588.39
Christus uenit in redemptionem peccati. 259.27
Christus unde habuit genealogiam. 662.38
Christus ut index absolvit adulteram. 227.54
Christi sententia sonat potestatem iudicariam. 227.55
de Christo schisma erat inter Iudaos. 226.54

C I

Cibi duo fines. 705.5
Circumstantia generalis non dat speciem actui, nisi sit intensa specialiter. 485.102
Circumstantia ingratitudinis in genere constituenda. 486.106
Circumstantia persona quando constituenda. 311.30
Circumstantia suspendens obligationem ad tempus si semper manet, semper etiam suspendit. 202.188
Circumstantia varians speciem. 37.22
Circumstantia cadunt sub sigillo. 441.26
Circumstantia, & natura periculi, in quo cessat debitum in usu, sunt perpendendæ. 696.23
Circumstantia extraordinaria non sunt prodenda. 236.21
Circumstantia, in quibus deobligat præceptum non occidendi, non concurrunt in simplici fure. 225.50
Circumstantia, in quibus licet furem occidere. 221.35
Circumstantia in quibus non obligat secretum. 442.27
Circumstantia, in quibus obligat præceptum pœnitentiæ. 317.50. sunt varia. *ibid.* 51
Circumstantia, in quibus satisfactio non sit legitima. 217.21
Circumstantia mutantes speciem, & numerus peccatorum constituendus. 310.28
Circumstantia notabiliter aggravantes constituenda sunt. 311.29. & quid de leuantibus? *ibid.*
Circumstantia obligationis præcepti affirmatiui debiti. 698.32
Circumstantia peccatorum diuiduntur. 310.28
Circumstantia persona quando aggravat actum? 110.22
Circumstantia quare hic dicantur generales. 485.103
Circumstantia requisita ad actum contritionis. 56.92
Circumstantia requisita ad obligationem actus in exercitio. 306.19
Circumstantia specialiter aggravantes quandoque non manifestanda in confessione. 446.21
Circumstantiarum peccati numerus. 311.30. & seq.
Circumstantias aggravantes docent plures esse constituendas. 310.28

C L

Clavis dupliciter errare potest. 388.29
Clavis errat quando non bene examinatur reus. 388.28
Clavis excellens non principalis conuenit in Christo propter duo. 357.5
Clavis iustitia quare non dicatur sicut clavis scientia? 360.8
Clavis particularis quando data? 359.3
Clavis

Index rerum.

Clavis potestatis dependet à clauve scientia. 384.68
Clavis potestatis non dicitur iustitia. 360.7
Clavis principalis solius est Dei, excellentia Christi, & primatus Petri. 358.3
Clavis quando errat in imponenda pœnitentia. 384.26
Clavis quid sit? 357.3, & quotuplex. *ibid.* 4. & 358.1
Clavis scientia ab actu dicitur, & quis sit ille? 360.8
Clavis scientia est auctoritas inquirendi in causa. *ibid.* 5.
ad qua se extendat, & de eius necessitate? *ibid.*
Clavis scientia quid est? 359.7
Clavis scientia subordinatur clavi potestatis. 360.5
Clavis tantum secundum Henricum, non tollit pœnam temporalem. 381.21
Clavis signat officium dispensatoris. 358.3
Clavis exercitium pendet ab Ecclesia. 369.26
Clauem esse in Ecclesia, & penes Sacerdotem tantum congruum est. 358.6
per Clauem scientia quid intelligat Magister? 360.6
Claves conferantur in Sacerdoti cuilibet in susceptione ordinis Sacerdotij? 356.1. & seq.
Claves fori interni, & externi quomodo differant? 380.60
Clauium potestatis. 93.46. *ad qua extendatur.* 94.46. & 49
Campiorum onera, & utilitas ex ipsis. 182.125. eorum *opera estimanda.* *Item labor, custodia, commoditas, excessus materia, raritas, antiquitas.* *ibid.*
Canon Apostolicus precessit ordinationem Metropolitanam. 537.102
Canones qui dicunt ordinationem Episcopalem à tribus Episcopis debere fieri, explicantur. 537.99
Canones, qui prohibent ordinationem Episcopalem fieri à paucioribus, quam à tribus, referunt institutum ad Ecclesiam. 537.103
Capacitas ad contractum non est eius causa, sed consensus. 781.18
Capacitas subiecti respicit agens. 476.82
Castigatio vicia veteris consistit in pœna. 131.94
Causa de scrupuloso, cui difficilis est adimpletio satisfationis. 389.85
Casus excludit quandoque conditionem in administratione extrema Vnctionis. 495.29
Casus excusans ab integritate confessionis. 309.25
Casus referuati, & eorum numerus. 377.57
Causa dispensandi an requiratur, ut dispensatio Pontificis valeat? 681.46
Causa excitans, & specificans actum diuersa est. 630.49
Causa meritoria non est necessaria. 106.8
Causa meritoria quomodo causet. 463.35
Causa omnis per se damni fundat obligationem. 211.4
Causa per se, & per accidens quomodo dicantur. 804.15
Causa precisa alicuius effectus, excludit reliqua. 268.63
Causæ sufficientes dispensandi in matrimonio. 681.46
Causarum coniunctio in iustificatione. 116.48
Cautio in Regula Fratrum Minorum de coniugibus, quorum alter Religionem ingreditur. 692.12. *conditiones duæ obseruanda, ut restitutio elidatur.* *ibid.* 13

C E

in Censura ministrantis qua pœna. 560.8
Census consignatiuus diuiditur. 179.110
Census consignatiuus realis quis, & quis resignatiuus? *ibid.*
Census definitur. *ibid.* 109

Census fundandi octo conditiones. 182.122. *Item quatuordecim.* *ibid.*
Census in genere triplex diuisio. 180.111
Census mixtus licitus. *ibid.* 116
Census mixtus quid sit? 179.110
Census personalis an sit licitus? 180.114. ad eum quid requiratur? *ibid.*
Census personalis non est fictus. 181.119
Census prima diuisio, & subdivisio. 179.109. & 110
Census resignatiuus distinguitur ab emphyteusi. 179.109
de Censu nouo quid dicendum? 180.113
in Censu personalis quid requiratur? 181.119
Certitudo necessaria ad contractum qua sit? 608.2

C H

Character Episcopalis an diuersus à Sacerdotali. 522.31
Character Sacerdotalis duplex. 565.18
Characterem duplicem esse in Sacerdotio. 518.7
Characteres duo in Sacerdotio. 365.11
Characteres Ordinum an sint eiusdem speciei? 547.11
Characterum diuersitas vnde colligatur? 523.36
Charitas actualis repugnat peccato actuali. 580.18. & *quali repugnantia?* *ibid.*
Charitas an sit potior causa, quam iustitia in pœnitentia deletiua peccati. 62.17
Charitas dispositio conuertens peccatorem. 28.64
Charitas dolet de peccato tam præterito, quam futuro. 33.11
Charitas est de peccato, ut est offensiva. *ibid.*
Charitas est iustitia nostra, & quare? 270.70. est filiaris & adoptio, & quare? *ibid.* 71
Charitas, & reliqua virtutes quomodo ad finem inclinent? 48.59
Charitas fundamentum amicitia ad Deum ex parte hominis. 270.68
Charitas informat opera. 269.64. *cur dicatur prima stola?* *ibid.* 65
Charitas moraliter opponitur peccato habituali? 269.68
Charitas perfecta non coheret cum sola attritione. 28.65
Charitas perfectior cæteri in operando circa Deum. 109.15
Charitas quomodo differat ab alijs virtutibus. 580.17
Charitas quomodo ordinetur ad aliud? *ibid.* 18
Charitas quomodo tendat in Deum? 580.17. quare nequeat visitari? *ibid.* 18
Charitas sola refert ad finem absolutè. 64.121
Charitatis actus est bonus completè ex solo obiecto. 580.16. & *ideo nequit visitari.* *ibid.*
Charitatis actus satisfactio æquiualens. 117.54
Charitatis actum non præcipi, ut extendatur ad media, vel alias virtutes. 59.108
Charitatis dolor, & pœnitentia per ipsum differentia. 33.11
Charitatis, & fidei priuilegium. 118.56
Clauium potestas ad quid se extendat? 352.1. & seq.
Clauium potestas debuit dari per signum sensibile. 544.131
Clauium potestas in Sacerdote extendit se ad duo Sacramenta. *ibid.*
de Clauibus fori externi. 379.58
Clericus potest in damnnum proprium fideiubere. 185.136

C O

Coactio magis à causa specificatur quam à fine contractus. 627.33
Coactio matrimonij cuius Iuris impedimentum. 626.27. & 18

Index rerum.

- Cognatio legalis duplex est.* 823. 6. *inducitur per simplicem adoptionem.* *ibid.* 7
- Cognatio legalis impedit matrimonium.* 821.3
- Cognatio spiritualis an possit esse cum infideli.* 822.5
- Cognatio spiritualis.* 821. 2. *definitur.* 822.1. *res eius* *ibid.*
- Cognatio spiritualis an impediatur matrimonium?* 800.1
- Cognitionis legalis triplex linea.* 823.7. *quomodo cessat.* *ibid.*
- Cognitionum carnalis, legalis, & spiritualis ordo.* 827.9
- Cognitio superioris ordinis excedit illam, quae est inferioris.* 75.9
- Cognitio defectus pro hoc statu.* 73.4
- Cognoscendi duplex modus naturalis.* *ibid.*
- Cohabitatio triennalis est coniugalis.* 743.57
- Commenfuratio Mathematica non requiritur in poena poenitentiali.* 135.18
- Commixtio vaga est contra bonum prolis, familiae, & civitatis.* 576.6
- de Commodatione, & locatione eadem sunt tenenda, quae de permutatione.* 170. in text.
- Commoditas, & damnum supra naturam rei aestimantur.* 170.72
- Commodum, aut damnum alterius non transit in lucrum.* 170.73
- Communia sunt omnia Iure natura, quo sensu?* 151.3
- Communitas nulli subiecta potest se submittere uni, vel pluribus, & quomodo?* 156.7
- de Commutante dilata solutione ponuntur optimi casus.* 178.20
- Communianum alteri quod debetur, quando statim non datur?* 177.20
- Commutatio fit in matrimonio propter duas causas.* 703.2
- Commutatio fit per contrahentes, non per legem solemnizantem.* 781.17
- Commutatio negotiatiua duplex, & pro ea dua regula.* 186.139
- pro Commutatione mercatoria dua regula.* 185.22
- Complacentia duplex.* 420.31
- Complex quis fit? 440. 22. de eius persona, & an liceat eam confiteri?* *ibid.*
- Conatus, & opus non separantur in B. Virgine.* 657.19
- Concessio grauista includit conditionem, quae praeuisa impediret ipsam.* 174.86
- Concessum quod non est, quomodo possit dici prohibentem.* 378.16
- Concilia Prouincialia possunt ordinare tempus praescriptum confessioni.* 333.96
- contra Concubinatum quomodo procedendum?* 564.42
- Concubitus filiarum Loth illicitus.* 803.9
- Concupiscentia nulla mala fuisse in statu innocentiae.* 157.26
- Concupiscentia quae vitanda, aut conuictenda.* 670.7
- Concursus voluntatis requiritur in viatore ad satisfactionem.* 146.153
- Conditio adiecta debet esse honesta.* 683.57
- Conditio cognita non irritat matrimonium.* 638.16
- Conditio contra aliquod ex tribus bonis matrimonij irritat.* 672.9
- Conditio contraria, & negativa aliter opponuntur.* 683.57
- Conditio de non seruanda fide, dando debitum, non irritat.* 672.9
- Conditio de praesenti, & praeterito quandoque induunt rationem futurae.* 682.52
- Conditio de praesenti, & praeterito subsistens non irritat formam Sacramenti Poenitentiae.* 89.35
- Conditio diuiditur.* 643.32
- Conditio duplex.* *ibid.* 29
- Conditio exclusa uisus contractum, si adsit.* 188.146
- Conditio expressa quando specialis.* 643.29
- Conditio generalis expressa quandoque habet effectum.* 643.30
- Conditio generalis inclusa in uoto non suspendit ipsum* 656.15
- Conditio honesta an irritet matrimonium.* 682.53
- Conditio honesta non repugnat ex lege, aut consensu.* 684.61. *nec vinculo, nec fidei, sicut nec fini.* *ibid.*
- Conditio implicita quid operetur.* 637.12
- Conditio importata per contractum.* 174.85
- Conditio impossibilis cur habeatur pro non adiecta.* 645.41
- Conditio impossibilis, & turpis habeatur pro non adiecta in matrimonio.* 645. 39. *si contrahentes serio agunt, non obstat.* *ibid.* 40
- Conditio impossibilis existimata possibili quid operetur?* 644.36. *quandoque habeatur pro non adiecta.* *ibid.* 37. *quid si adiciatur ex errore?* 645.38
- Conditio impossibilis irritat, vel habeatur pro non adiecta.* 644.36. *tolliat intentionem.* *ibid.*
- Conditio impossibilis iure habeatur pro non adiecta.* 648.54
- Conditio impossibilis respectiue ad contrahentes.* *ibid.*
- Conditio magis iustitiae non est peior, quam minus iustitiae.* 465.39
- Conditio necessaria de futuro non suspendit.* 648.55
- Conditio non est causa contractus.* 650. 61. *& quid illa operetur?* *ibid.* 62
- Conditio opposita bonis matrimonij an diuimat.* 825.5
- Conditio per accidens non annullat translationem donationum.* 188.147
- Conditio possibilis de futuro suspendit contractum.* 649.56. *& an hac purificata contractus transeat in absolutum.* *ibid.* 57. *transire in ratum probatur, & non in Sacramentum.* *ibid.* 58
- Conditio quando censetur data, vel frustrata.* 650.63
- Conditio repugnans substantia contractus.* 647.51
- Conditio turpis habeatur pro non adiecta.* 651.66
- Conditionis adiectio quando irritet, & quando non?* 646.42
- Conditionis adiecta uterque modus probatur.* *ibid.* 43
- Conditionis impossibilis eadem est ratio pro quacumque duratione adiecta.* 648.53
- de Conditione tertia meriti dubium.* 471.62
- Conditiones duae obseruanda inter coniuges Religionem intrantes, aut Religiosam uitam eligentes, ut restitutio elidatur.* 692.13
- Conditiones irritantes debent concurrere ad contractum, ut fiat nullus, & in eo exprimi.* 682.52
- Conditiones quaedam lege admissae, aliae reprobatae.* 684.60
- Conditiones requisitae ad donationem requiruntur etiam ad permutationem, & quomodo?* 166.13
- de Conditionibus ad matrimonium apposis.* 643.31. *non repugnans consensui, aut contractui.* *ibid.*
- de Conditionibus apposis contra substantiam contractus.* 682.51. *& irritantibus matrimonium.* *ibid.*
- Condonatio tollit debitum, etiam non uolenti restituere.* 176.98
- Confessarius debet credere poenitenti.* 392.97
- Confessarius debet dare eam poenitentiam quae magis congruit.* 128.13
- Confessarius debet habere scientiam discretionis ut exerceat*

Index rerum.

- ceat munus. Item scire differentiam inter mortale, & veniale in genere, etiam casus referatos, & alia multa. 361.9
- Confessarius, & pœnitens obligantur ad regulam fori pœnitentia. 393.101
- Confessarius, & pœnitens possunt in casu obligari ad dicendam veritatem, si liceret reuelare. 444.33
- Confessarius exequendo non necessaria, & omitendo necessariam inquisitionem, peccat. 395.107. & 108
- Confessarius ignarus absoluit validè in casu necessitatis. 363.17
- Confessarius non tenetur iniungere pœnitentiam in casu, quo nimis difficile esset pœnitenti adimplere ex inhabilitate eius ad satisfaciendum. 390.88. nectalis obligatio oritur ex titulo vindicandi peccatum. ibid. absolvendus tamen esset pœnitens, quia ultra facultatem nequit obligari. ibid.
- Confessarius peccatè imponendo pœnitentiam importabilem pœnitenti ad satisfaciendum inhabili, sed potest imponere leuem: & in hoc non communicabit delicto. 391.91. imò potest nullam imponere. ibid. 92
- Confessarius possitne de licentia pœnitentis peccata confessi reuelare? 443.28
- Confessarius prescriptum legis sequi tenetur. 133.105
- Confessarius recipit potestatem arbitrandi à Deo, & Ecclesia, materiam tantum à pœnitente. 394.104
- Confessarius tenetur non absoluerè pœnitentem nolentem se emendare, & quare. 325.75
- Confessarius tenetur non dicere peccatum tanquam in confessione cognitum. 445.38
- Confessarius tenetur per medium licitum saluare eum, quem putat innocentem. 444.32
- Confessarius tenetur sequi regulam quæ non deniat à fine in imponenda satisfactioe. 390.89
- Confessarius vnus an possit pœnitentiam ab alio iniunctam mutare. 397.114
- Confessarius scientia qualis esse debeat? 361.9
- Confessarij non cognoscunt de pœna alterius vite, neque ad forum suum peccat. 387.79
- Confessarij prescribitur regula. 118.55
- pro Confessarijs documentum. 309.26
- Confessio aliquando integra, aliquando nulla requiritur. 84.9
- Confessio an obliget, quando recipitur Sacramentum. 319.56. non obligat nisi ad Eucharistia susceptionem. ibid. & 57
- Confessio an possit fieri laico. 331.27. non est preceptum confitendi ipsi. ibid.
- Confessio an statim obliget post peccatum. 332.28
- Confessio causa verecundia. 247.6
- Confessio compassitur cum obligatione non se infamandi. 341.125
- Confessio, contritio, & satisfactio sinitè partes Pœnitentia? 244.1.245.1. & 2
- Confessio debet esse secreta ex natura actus. 433.2
- Confessio debet esse secreta. 340.121. & hoc ex usu Ecclesie. 341.124. & ex institutione Christi. ibid.
- Confessio debet fieri per nuntius, & signa in defectu interpretis. 340.122
- Confessio difficilis Grecis. 345.141. facta absenti non est sacramentalis. ibid. 144. quia requiritur presentia materie ad formam. ibid.
- Confessio duplex. 93.9
- Confessio docet necessaria etiam quando dabatur reconciliatio per manus impositionem. 345.140
- Confessio est necessaria Christiano peccatori. 301.3. est in precepto diuino, & bene colligitur ex Scriptura, & traditione. ibid. 4. Item ex institutione Sacramenti. 302.5
- Confessio & materia proxima, & necessaria Pœnitentia. 329.88
- Confessio, & verba dispares. 87.22
- Confessio facienda Sacerdoti iurisdictionem habenti. 313.21. & 36
- Confessio facta Sacerdoti ignaro in casu necessitatis ex defectu expertioris an sit iteranda? 364.17
- Confessio in genere sicut non sufficit, ita nec cognitio peccatorum in genere. 362.13
- Confessio in specie peccati ad remissionem requiritur. 253.2
- Confessio in specie requiritur ad variandam iudicem. 362.14
- Confessio integra cur exigatur ad remissionem. 253.2
- Confessio integra, & preceptum eius impletur. 340.122
- Confessio non est de lege natura. 297.5
- Confessio non est dimidianda. 308.19
- Confessio obligat in articulo mortis supposito peccato mortali. 313.21. & 37
- Confessio per literas reprobat. 344.137
- Confessio per signa valet. 87.22
- Confessio persona complicis non grauatur notabiliter famam. 235.15
- Confessio potius est dimidianda, quam dicendum aliquid, quo reueletur peccator tibi confessus. 446.21
- Confessio presentis per scriptum licita. 347.148
- Confessio publica duplex. 342.132. per accidens valet, & in circumstantijs necessitatis licita. 343.133
- Confessio publica ex casu est materia dubia. 342.131
- Confessio publica malefactorum. 331.93
- Confessio publica, quæ talis, non est sacramentalis. 342.127. eius fines non sunt sacramentales. ibid. 130
- Confessio qualis debeat esse, & quot ad eam requirantur? 322.65
- Confessio quid valeat? 295. F.
- Confessio qua fiebat à Sacerdote in lege Moysi. 297.6
- Confessio quomodo indirectè reueletur. 447.39
- Confessio requiritur ad formam actus iudicialis. 84.8
- Confessio requisita ad sententiam debet esse libera. 240.33
- Confessio respicit satisfaciendum ex forma iudicij. 393.103
- Confessio sacramentalis quomodo à Doctore sumitur. 344.139. ut factam per interpretem admittit esse validam. ibid.
- Confessio secreta, & absolutio à peccatis quandoque antecedit publicam pœnitentiam. 345.140
- Confessio valeret in genere, si scientia in genere valeret. 362.14
- Confessio venialium potest fieri Sacerdoti simplici, nec confessio talis regulariter est capax pœna legis. 328.85
- Confessionis connexio ad cognitionem debitam in iudice. 362.13. eius necessitas unde? ibid.
- Confessionis differenda nullum subesse motiuum, nihilque à facto excusare. 320.61
- Confessionis integra necessitas. 94.49
- Confessionis integritas precipitur. 308.24
- Confessionis necessitas, & fidei doctrina adstruitur. 301.3. & 4.
- Confessionis preceptum comprehendit circumstantias mutantes speciem. 310.20
- Confessionis preceptum esse Iuris diuini. 299.11. an liget ex illo: Diliges Dominum Deum tuum; vel ex illo: Diliges teipsum. 300.13
- Confessionis preceptum ut obligat. 84.9
- Confessionem dirigi ad absolutionem requiritur, si sit sacramentalis. 342.131. quæ dirigitur ad confessarium est capax absolutionis, non quæ publicè fit. ibid.
- Confessio

Index rerum.

- Confessionem non licet diuidere extra casum necessitatis. 335.103
- Confessionem nullo modo silere est contra charitatem. 442.19
- ad Confessionem publicam obligari aliquem ex vi precepti Saaramenti negat Doctor. 344.138
- ad Confessionem quando incipit quis teneri. 305.18
- Confessionem sustulit Nestarius. 303.7
- ad Confessionem tenetur quis praterito anno. 333.97
- de Confessione facta laico. 331.92. qui doceant eam faciendam? ibid. non est sacramentalis. ibid. toleratur ex debito sine. ibid. modus eam faciendi; & in quibus circumstantiis fieri debeat? ibid. cur eam iudicet Doctor non expedire. ibid.
- ex Confessione facta mutuo oritur sigillum. 87.25
- de Confessione preceptum non esse tantum de Iure Canonico. 298.9
- in Confessione quid reuelandum? 447.43
- Confessor an teneatur in quocumque casu celare peccatum sibi in confessione detectum. 430.1. & seq.
- Confessor dicens peccata in confessione audita non mentitur. 432.1
- Confessor expositus in vna Diocesi ad audiendas confessiones peregrinantium, potest absolueri a casu, qui reservatus est in Diocesi poenitentis. 376.54
- Confessor implicite promittit se celaturum peccata. 433.10
- Confessor quid faciet cum confitens vult suam confessionem alio prodi? 442.18
- Confessore quis possit eligere? 373.42
- Confitenti non licere absentem per scriptum. 339.32
- Confiteri per interpretem an quandoque teneatur? 339.31.340.121
- Confiteri tenetur poenitens oblata opportunitate si praehideatur superueniens impedimentum. 334.99
- Confitendi post annum unde oriatur obligatio? 334.98
- Confitendi votum requiritur ad remissionem per contritionem. 335.105. quale debeat esse hoc votum, controuertitur. 336.105. & seq.
- Coniugatorum renunciatio sine requisita solemnitate non tollit ius. 693.16. & an vni debeat restitutio iure actionis, quando sola licentia praecessit sine voto. ibid. 17
- Coniux alter quando dicit se non consensisse, quid faciendum. 640.4
- Coniux innocens poterit, si ei publice confiteris, & tenebitur adulterum negatiue expellere; & an propria auctoritate. 689.2
- Coniux sanus an debeat reddere debitum mulieri leprosa. 694.6
- Coniux uterque renunciat iuri suo per professionem. 675.21
- Coniuges communi consensu Religionem intrantes non requirunt forte licentiam Episcopi; secus si alter maneat in saculo. 692.13.14. & 15. quia tunc causa diuortij ad Episcopum pertinebit. 693.15
- Coniugum vna manente in saculo, & non continente, an alter Religionem professus restitui debeat. 691.10. professio tenet, & pars tenetur ad continentiam, ibid. 11
- Coniugum neuter erit liber si in pari culpa adulterij inueniantur. 690.6
- Coniugum nomina scribebantur in tabulis apud aliquos, & quare. 653.7
- Coniugia quibus personis testificantibus sint diuidenda. 810. C.
- Coniunctio filij ad parentem perfectior est quam ad uxorem. 802.5. & quae rationes huius? ibid. & 803.7
- Connubium cum infideli esse illicitum Iure diuino. 797.21. cum haereticis toleratum. ibid.
- Connubium inter patrem, & filiam an in aliquo casu liceret? 803.7. precepto multiplicationis non comprehenditur tale. ibid. 8
- Consanguinitas definitur. 801.2
- Consanguinitas dupliciter computatur. 801.3
- Consanguinitas quid sit? 800.2
- Consanguinitas usque ad septimum gradum inclusiue extenditur. 804.12.13. & 14
- Consecrans principalis in ordinatione, & alij accedentes quomodo differant. 540.117
- Consensus abstinendi a debito comparatur impedimento superuenienti. 742.53
- Consensus a sine specificatus requiritur ad matrimonium. 627.33
- Consensus aliter requiritur ad Baptismum, aliter ad matrimonium. 629.39
- Consensus B. Virginis, & aliorum votariorum quomodo differunt. 659.26
- Consensus B. Virginis in matrimonium quando fuit. 659.27
- Consensus B. Virginis in opposium copula ferebatur. 659.24
- Consensus coactus an sufficiat ad contrahendum verum matrimonium. 616.1. & seq.
- Consensus conditionatus, & absolutus. 643.31
- Consensus coniugalis non est in puero. 765.6
- Consensus de presenti requiritur ad matrimonium. 611.1
- Consensus est causa efficiens vinculi, non formalis. 613.8. non est causa materiali. ibid. 9
- Consensus expressus per verba an sit causa sufficiens matrimonij. 607.1. in text.
- Consensus in copulam tollit puritatem interiorem. 658.20. talis non fuit in B. Virgine. ibid.
- Consensus internus, sicut nec reuelatio, non sufficit ad contrahendum matrimoniale. 594.66
- Consensus inuoluit conditionem contrariam seruituti. 637.12
- Consensus maritalis aliquando praesumitur per copulam. 612.1
- Consensus matrimonialis quomodo adhaereat subiecto. 742.51
- Consensus mutuus an sufficiat in habitu ad matrimonium. 612.5
- Consensus non subsistit ad conditionem. 639.19
- Consensus parentum an sit necessarius ad valorem contractus. 614.16.615.16
- Consensus per nuncios, & literas non dependet ab ipsis. 612.5
- Consensus quando est causa damni? 194.166
- Consensus quando limitatur ad tempus. 612.3. ponuntur varia regula. ibid.
- an Consensus solus de presenti verbis expressus causet matrimonium. 610.1
- Consensus verus non stat cum conditione impossibili. 544.35
- de Consensu coactio. 618.6
- Consensu deficiente matrimonium non valet. 640.21
- Consequens an imperfectus antecedente? 288.18
- Consilium, & consensus quando operantur. 193.162. aliquando non operantur effectum. ibid.
- Consilium qualiter, & quando influit in damnum? 194.165
- Constitutiones Pontificiae adiecta censuali contractui. 182.122
- Consultor tenetur ad sigillum confessionis, quia concurrens ad actum. 437.11. excipitur casus reservatus, qui superiori dicitur. ibid. 13
- Contemptus medij est interpretatiue contemptus finis. 485.103

Index rerum.

- Continentia non propter se, sed propter Ordinem indi-
 cta. 771.11
 Continentia virorum sacrorum quo iure inducitur. 769.4
 Continentia adiuncta Ordini sacro an fuit indicta Sub-
 diaconis ab initio Ecclesia. 528.61
 à Contradictorio ad contradictorium quare non fiat
 transitus? 283.107
 Contractus absolute sumptis quid comprehendat. 167.60
 Contractus bone fidei, cui dolum dedit causam, ipso iure
 est nullus. 637.10
 Contractus bone fidei ex errore in qualitate nullus. 638.
 17
 Contractus commutativus quomodo inuoluat conditio-
 nem. 643.29
 Contractus conditionatus, & absolutus per literas, aut
 procuratorem quomodo dispares. 649.60
 Contractus, cui dolum dedit causam, si sit solubilis, irritari
 potest: e contra, ut in matrimonio, & contractu iura-
 mento firmato. 168.67
 Contractus cum errore conditionis iniustus excipi debet le-
 ge diuina. 638.14. eius nullitas unde? ibid.15
 Contractus debet fortiri finem saltem in opinione. 764.4
 Contractus diuiditur in contractum bone fidei, & stricti
 iuris: & quid uterque? 168.63. Item in lucratium,
 & onerosum, proprium etiam, & improprium. ibid.64
 Contractus diuiditur in nominatum, & innominatum, &
 quid uterque? 167.59. Item in nudum, & vestitum, &
 quid uterque? ibid.61
 Contractus est causa vinculi matrimonij. 597.16
 Contractus ex metu reuerentialem est validus. 629.44
 Contractus factus per procuratorem fieri debet coram pa-
 rocho, & testibus. 596.78
 Contractus fictus quomodo? 181.119
 Contractus includit ordinem ad finem. 736.26. & hunc
 nec in actu, nec in habitu attingunt impotentes. 736.
 26
 Contractus in genere diuiditur in explicitum, & implici-
 tum, & quid uterque? 167.58
 Contractus iniustus manente aliquo suo fine perseverat.
 742.52. manente saltem sine vniuersali. ibid.53
 Contractus innominatus sequitur nominatum. 189.150
 Contractus iure diuino nullus nequit esse matrimonialis.
 627.31
 Contractus matrimonij definitur. 598.17
 Contractus lege nullus non firmatur. 169.68
 Contractus matrimonialis nequit fundari in vinculo so-
 lubili. 627.31
 Contractus matrimonij fuit ante lapsum. 599.18
 Contractus nequit innouari, quia supponit partes esse sui
 iuris. 592.60
 Contractus non subest directe Ecclesie. 679.36
 Contractus posset dici materia Sacramenti matrimonij, &
 conformitas ad legem, materia. 595.71
 Contractus possunt fieri per literas, & parentes, & an sic
 factum sit Sacramentum? 608.2
 Contractus quando suspenditur. 646.46
 Contractus quid sit? 582.8
 Contractus qui sub uno titulo est inualidus, sub alio est le-
 gitimus. 181.119
 Contractus sequitur naturam actus cui apponitur. 169.
 67
 Contractus valet cum ignorantia legis vniuersalis. 793.7
 Contractus varia diuisiones. 167.58.59. & seq. 168.63.
 & seq.
 Contractus vestitus sex modis fit. 167.61
 Contractus unde dicatur? 167.57. definitur. ibid.
 Contractus forma est à Deo. 678.36
 Contractus inaequalitas. 636.7
 Contractus liberè debet esse libera translatio sui. 637.13
 Contractus natura est spectanda. 181.119
 Contractum celebrari aliquando sine Sacramento. 593.63
 Contractum de presenti inter impuberes non sponsali-
 tum. 766.11
 Contractum ex sine continentia non esse inter impotentes.
 736.28
 Contractum matrimoniale non esse ex obiecto malum.
 577.7. nec contra iustitiam, vel temperantiam. 578.7.
 neque contra Religionem. ibid.8
 Contractum omnem comitatur aliqua donatio. 167.15
 ad Contractum per se requisita substantialiter, an diser-
 sa. 742.50.743.54
 ad Contractum requiri materiam, qua subsistat? 181.118
 ad Contractum requiruntur materia, & personarum ca-
 pacitas. 736.26.741.46
 Contractum rescindens non constituit rem in priori loco.
 196.173
 Contractus natura in specie. 741.47
 de contractu coniugali, etiam inter infideles. 792.4
 de Contractu cum duobus casus. 650.65
 in Contractu omni spectanda est intentio contrahentium.
 643.33. requiritur ut sit efficax, & respiciat legem.
 644.33. & 34
 in Contractu pensanda sunt equalitas materiae, & pericu-
 lum censuari. 181.120
 à Contractu recedere, vel non recedere in optione parisi
 innocentis est. 747.3.
 Contractus lucratius, & eorum titulus. 186.141
 Contractus proprii species numerantur. 168.64
 Contractus translatus dominij sunt tres. 166.12
 Contractus varij. 184.133. accessorij qui? ibid.135
 de Contractibus regulae generales applicari debent ad
 contractus singulos in specie. 179.106
 Contractus dolose, iuste cogitur ad verè contrahendum.
 749.4. & 8.
 Contrahens fallaciter tenetur contrahere veraciter. 825.5
 Contrahens fictè an teneatur verè contrahere. 641.6
 Contrahens ignoranter cum seruo, an teneatur, si ipsa in-
 scia seruus fiat liber, contrahere. 749.5
 de Contrahente cum duobus successiuè. 650.65
 Contrahentes in peccato quale peccatum committant. 596.76
 de Contrahentibus cum animo abstinenti à debito. 740.
 43. requiritur in eis capacitas ad contrahendum, ibid.
 Contritio an eliciatur ab habitu charitatis in peccatore.
 42.40
 Contritio an precedat, vel an sequatur peccati deletio-
 nem. 45.15
 Contritio an requiratur ad Sacramentum ritè suscipien-
 dum? 317.52
 Contritio an sit in precepto? 304.14. ad eam tenetur, qui
 nequit accedere ad Sacramentum; suscipiens tamen il-
 lud ad eam non obligatur, ibid. & 15
 Contritio, confessio, & satisfactio quomodo sint partes pen-
 nitentiae? 246.5
 Contritio, confessio, & satisfactio requiruntur ad Sacra-
 mentum Penitentiae, non sunt tamen eius partes, pro-
 prie loquendo. 247.7
 Contritio cum voto Sacramenti Penitentiae iustificat. 337.
 III
 Contritio debet esse circumstantionata. Item elicitia, aut
 comparata à charitate. 48.58
 Contritio de confessis aliàs non dicitur ordinem ad Sacra-
 mentum. 337.111
 Contritio de facto est meritum de congruo. 113.38
 Contritio duobus modis sumitur. 62.115
 Contritio est disuersa à charitate imperante. 33.8
 Contritio, & attritio elici debent, vel imperari ex motiuo
 charitatis. 63.119
 Contritio ex motiuo charitatis. 119.58
 Contritio ex natura rei iustificat, ut satisfactio condigna.
 454.8

Index rerum.

- Contritio ex natura rei non satisfacit pro omni debito pœna.* 455.10
Contritio includit satisfactionem in voto. 149.169
Contritio in genere definitur. 66.130
Contritio non aliter ad penitentiam, quam ad Baptismum peccatoris aduli. 84.6
Contritio non de solo actu formato dicitur. 55.91
Contritio non est satisfactio ex natura rei pro pœna æterna. 455.11
Contritio non obstante statu peccati remittit penam temporalem. 137.115
Contritio perfecta, & votum non stant cum contemptu opportunitatis presentis. 319.60
Contritio potest esse actu tantum de uno mortali, sed habitum necessario est de omnibus. 122.10
Contritio potest esse ex diversis motibus. 121.64
Contritio quandoque tollit totam penam. 135.18
Contritio quomodo precedat, & sequatur deletionem peccati? 46.16
Contritio subordinatur Sacramento. 321.63
Contritio sufficit, quando non obligat preceptum. 318.56
Contritio supponitur ad iustificationem extra Sacramentum. 43.42
Contritio tollit culpam, & mutat penam æternam in temporalem ante alias partes. 484.21
Contritio virtualiter includit satisfactionem. 135.18
Contritio ratione charitatis informantis delet peccatum. 269.64
Contritionis duplex acceptio. 55.92
Contritionis duplex species. 63.116
Contritionis efficacia. 35.19
Contritionis, & attritionis conuenientia, & distinctio. 63.116
Contritionis, & attritionis differentia, & conuenientia assignantur. 63.117. & seq.
Contritionis, & attritionis duplex differentia. 66.131
Contritionis motina ex sola fide cognita. 47.53
Contritionis preceptum non est, cum suscipitur Sacramentum. 96.56
Contritionem esse dispositionem ad Sacramentum. 84.6
Contritionem in specie extendi ad singula peccata, secundum D. Thomam. 119.57
Contritionem iustificare ante Sacramentum. 303.12
Contritionem specie distingui ab attritione, tenent Thomista. 62.116
ad Contritionem veram quid videatur requiri? 404.6
in Contritione, siue attritione perfecta requiritur aliqua intentio. 57.97. & seq.
in Contritione sola peccatum dimitti testimonis probatur. 289. A.
Conuersio ad creaturam ordinatur per penam sensus. 124.76
Conuersio commensuratur peccato in ratione actus. 29.69
Conuersio sequitur gradum uocationis. 116.51
Conuertibilia non possunt separari. 253.1
Cooperantium uno restituente, ceteri ei obligantur. 193.30
Copula est actus obligationis, non aliquid contractus. 674.14
Copula medium naturale propagationis. 659.24
Copula non spectat ad essentiam matrimonij. 652.1
Copula post sponsalia non facit matrimonium in re, sed in foro Ecclesie. 611.3
Copula secuta animo maritali ad euadendum peccatum validat matrimonium. 630.45
Copula vi extorta ante tempus concessum impediatur ingressum Religionis. 681.50
Corpus viri excedit corpus mulieris in ordine ad generationem. 704.4. quoad finem secundarium sunt equalia. 704.5
Correctio, & punitio quomodo differant. 35.6
Correctio fraternæ debet esse secreta. 341.125
Correctionis fraternæ ordo. 235.16
Corruptiones tot sunt, quot forma corrupta. 253.4
Creatio, & conseruatio rerum ad bonum vniuersi ordinantur. 578.11
Creatio gratia sicut non dependet a subiecto ita neque conseruatio. 256.14
Crimen negari potest, quando annexa est falsa presumpcio, que nequit elidi. 239.27
Crimen occultum in casu damni reuelandum. 237.23
Crimen publicum quid sit? 230.2. in text.
Crimen si est occultum, non debet publicari, si notorium, potest ante sententiam expelli, & eâ latâ ad tempus commissi criminis retrahi. 237.23
Criminis impedimentum. 747. in com.
Crimen falsum imponens retractet. 230.2. in text.
Crimen imponens, & non probans est infamis. 441.17
Crimen reuelare uni, aut alteri non infert notabile detrimentum, secundum aliquos. 235.15
Crimen verum referens, sed occultum, non tenetur retractare. 234.4
Crimen verum imponens non potest mentiri retractando. 234.12
Crimina dirimentia matrimonium. 747.2. & 1
Crimina quadam remittenda Dei iudicio. 240.31
Culpa dupliciter ordinatur per penam. 19.10
Culpa non opponitur formaliter gratia. 252.5. sine ea remitti potest. *ibid.*
Culpa non potest eadem numero redire. 453.2
Culpa una moralis cur non possit tolli sine alia? 321.23
Culpa carentia prius executione est, quam gratia. 288.19
Culpa remissa diuersa à remissione pœna. 14.23
Culpa substantia à quo fit? 253.2
Culpa quomodo multiplicentur? 253.1
Cultus disparis an impediat matrimonium. 791.1
Cupiditatis victoria unde fit? 58.102
Curatorum potestas est Iuris humani. 130.90

D A

- D**amnatorum complacentia in peccato non reputatur ad penam diuersam. 420.30
 Damnicans alium in bonis anima teneaturne ad restitutionem? 211.1. & seq.
 Damnum per se estimari debet, per accidens non ita. 187.144.145
 Damni causam integrans restituere tenetur. 194.166
 Damni ratione ex non solutione aliquid potest accipi ultra sortem ex pacto. 172.18
 ad Damnum emergens, & lucrum cessans tenetur mutuatarius. 173.84
 Damnum inferens magis obligatur ad restitutionem, quam dans causam. 213.11. tollere tamen causam damni non erit obligatio solius charitatis. *ibid.* 12
 Damnum non dans non tenetur restituere. 194.163
 ad Damnum resarciendum, & causam eius tollendam tenetur, qui alium in peccatum induxit. 211.3
 Damnum sciens teneaturne impedire damnificantem, vel incurrat obligationem restitutionis? 194.164
 ad Damnum tenetur qui in mora est. 174.86
 Datio est duplex. 643.29

D E

- Debitum an liceat reddere in loco sacro. 695.7.699.36
 Debitum cessat in usu in periculo salutis corporalis. 695.21. si sit proximum, & noceat bono communi. *ibid.* 22
 Debitum cognoscendi de dispositione rei. 394.106
 Debitum

Index rerum.

Debitum coniugale est honestum, & in praecepto. 689.1
Debitum, & promissio excluduntur à definitione donationis. 163.47
Debitum ex duplici causa iuste negatur. 688.2.691.8
Debitum gratia qua ratione sit in nobis. 280.95
Debitum iustitia in filijs Adam fundatur in pacto, cuius privatio est moralis. 272.78
Debitum iustitia originalis in infantibus unde? 280.95
Debitum non est reddendum cum dispendio propria salutis, vel foris. 694.5
Debitum non est subtrahendum in casu lepro. 697.31
Debitum pœna eterna non stat cum charitate. 414.3
Debitum pœna est ex lege. 147.157
Debitum ex merito est iustitia. 212.6
Debitum pœnae, & reatu culpa distinguuntur. 423.37
Debitum pœna manet remisso peccato. 420.30
Debitum pœna non comparatur cum gloria. 411.3
Debitum pœna temporalis titulo iustitia, non amicitia fundatur. 137. 116. & acceptatur eodem titulo, quo fundatur. *ibid.*
Debitum varijs in casibus licite subtrahitur. 698.33. an possit denegari tempore orationis, ieiunij, & communionis. *ibid.* 35
Debiti subtrahendi regula generalis. 695.20
Debitum reddere est de lege natura, non ita matrimonium seclusa necessitate. 757.5
Debitum reddere est praecepti affirmativi. 688.2
Debitum reddere in loco sacro extra casum necessitatis, est peccatum mortale. 699.36
ly Debet non inferi praeceptum. 625.12
Deceptio in permutatione fit in tribus. 168.65. in uno annullat, in reliquis suppletur. *ibid.* 66
Deceptor usurarius, sicut & inferens alia damna tenentur ad restitutionem. 213.11
Decretum Clementis VII. an comprehendat confessionem factam absentis? 344.138.345.141
Decretum Clementis VII. inhibens Regularibus vis scientia confessionis quoad politiam. 439.18
Decreta antiqua non permittunt absolvi agonizantem absentem. 346.146
Defectibilitas in creatura unde oritur? 265.48
Defectus oculus revelari potest, si ex taciturnitate timeatur damnus notabile proximi. 236.23
Defensio, & praescriptio distinguuntur. 160.35
Defensio in quo consistat? 224.45
de Desforante virginem. 642.6
Degradatio, & depositio in quo consistant? 553.4
Degradatio infligitur ab homine, non à Iure. 555.6. forma eius ferenda. *ibid.* ad sententiam ferendam quot requirantur persona? *ibid.*
Degradatio in sensu Theologico quid sit? 555.4
Degradatio non infligitur nisi ab homine. 553.4
Degradationis duplex acceptio. 555.4. & 5
Degradatus valide ordinat. 538.108
Delectatio sit venialis per Sacramentum? 601.87
Delectatio non est finis matrimonij, & si sic, quale erit peccatum. 601.86. & 87
Delictum occultum publica pœna non puniunt. 690.4
Delictum referens an teneatur ad restitutionem? 230.3
Delicta aliqua manere impunita in hac vita non est inconueniens. 391.90
Dependens, & non dependens à subiecto non opponuntur contrarie. 256.14
Depositarius nequit lucrari. 191.158
Depositarij obligatio. 184.134. sequitur commodati contractum. *ibid.*
Depositio comparatur ad degradationem. 555.4
Depositio, & degradatio in quo consistant? 553.4
Depositio ob quas causas infligitur. 555.7
Depositio quando inducit infamiam? 557.16

Depositio quid sit? § 54.3. quis eius effectus, & qua differentia ab alijs. *ibid.*
Depositio readi hominem perpetuo inhabilem. 554.3
Depositum quomodo fiat, ad qua extendatur, & eius iura. 184.134
Depositij restitutio qualiter fiat? 555.8
Detestatio peccati debet esse efficax. 58.101
Detestatio talis est, qualis est excusatio per gratiam. 34.15
Detractor recuperatâ famâ ad quid teneatur? 232.8
Detrimentum aliquod finis minus principalis praeferrî debet ad saluandum principalem. 707.8
Deus cur permittat Demones quandoque exercere potestatem in homines. 730.4
Deus dispensauit in lege positua quoad polygamos. 708.15
Deus ex fine primario remissionis, & pœnitentia intendit satisfactionem huius vitae. 386.75
Deus habet potestatem voluntatis create, & consensus. 613.10
Deus nihil noui consiuit circa consensum coactum. 628.39
Deus non est author peccati. 453.2
Deus obligari non potest seclusâ sua voluntate. 261.35
Deus posset de potentia absoluta infligere pœnam peccati pro tempore discreto. 456.17
Deus posset infligere Sacramentum sine tali praecepto, quale est de seruando sigillo. 435.4
Deus posset ordinare remedia peccati aliter quam ordinauit. 274.85
Deus posset remittere peccatum per solam mutationem quoad actum peccatoris, etiam sine actu. 273.80. diuina ordinatio idem praestaret. *ibid.*
Deus posuere per legem inducere vinculum matrimonij. 612.6
Deus potest facere quod secundum iustitiam sit. 454.6
Deus posuit non ordinare pœnam, vel non ordinare eternam. 455.13
Deus posuit ordinasse creaturam ad finem supernaturalem mediante fide tantum. 262.40
Deus quomodo dicitur iratus? 10.7
Deus reliquit in potestate humana, qua sibi non reseruauit. 586.38
Deus solus est Dominus vita; sine cuius concessione non licet occidere. 222.41
Deo debitum est totum quod habemus. 105.4
Deuteronomium magis tribuitur Moysi, quam alij quatuor libri. 721.8

D I

Diaconatus est Ordo. 527.55.528.58
Diaconatum esse Ordinem aliqui negant. 528.57. habuit figuram in lege veteri. *ibid.* usus eius antiquus. *ibid.* 58
Diaconus nequit ex commissione ordinare. 535.92. & cur ad solum Episcopum spectet ordinatio. *ibid.*
Diaconi officium. 527.56
Diaconillæ, & Presbyteræ quid sint? 572.10. earum usus. *ibid.*
Dictamen primum virtutis unde sumatur? 73.2
Dies Domini quis sit? 413.10
Diffamare alium potest quis tripliciter. 230.2. in text.
Diffamandi sex modi ab Alense assignati, & octo à D. Thoma. 230.2. in com.
Diffamandi tres modi à Doctore assignati. 231.2
de Diffamato quid si alij retractato mendaciam primam opinionem non concipiant? 232.5. & 6. & seq.
Difficile nimis, & periculosum non censetur esse in facultate pœnitentis. 390.89

Index rerum.

- Difficile pro impossibili iure reputatur.* 650.62
Dignitas ad penam quid sit? 130.20
Dignitas operis ex gratia est tantum moralis. 265.48
Dignitas persona quid efficiat? 137.118
Dilectio, & contritio non iustificat ex natura rei de facto. 273.82
Dilectio in casu iustificat. 27.61
Dilectionis diuina varia beneficia in peccatores. 44.46
Diligens plus, cui plus dimittitur, ceteris paribus. 480.17
Dispensari posse, & fuisse dispensatum in matrimoniis rato. 680.43
Dispensatio diuina sola sufficit ad contrahendum cum pluribus uxoribus. 711.24
Dispensatio facta in polygamia. 706.7. in com. in ea seruata fuit iustitia. 707.8
Dispensatio quid sit? 706.7. in com. est duplex, ibid. quomodo differat ab irritatione, abrogatione, derogatione, & priuilegio. ibid.
Dispensationis ad repudiandum rationes. 719.5
Dispendentia de peccato non reputatur animabus in purgatorio. 420.30
Dispositio ad contritionem non est peccati venialis. 425.44
Dispositio ad formam exigitur in ordine ad effectum. 473.71. non sic se habet gratia data ob meritum. ibid.
Dispositio ad gratiam ex institutione diuina est, non ex natura rei. 265.57
Dispositio ad gratiam non necessitat physicè, imò sic compatitur cum peccato habituali. 256.16
Dispositio praua deletionis peccati informis, concomitans formata. 42.13
Dispositio proxima est simul cum forma. 56.95
Dispositio quomodo fiat? 43.43
Disortij causa spectat ad Episcopum. 693.15
Dubium duplex. 640. 22. non rectè utrumque discernitur in proposito. 641.25
- D O**
- Doctrina de penitentia subalternatur, doctrina de Indicijs, & Sententijs.* 82.4
Documentum pro confessarijs? 309.26
Dolor ad conuersionem, remissio ad delendam culpam requiritur. 253.2
Dolor diuersus an requiratur de singulis peccatis. 119.57
Dolor, & timor impediunt liberum usum rationis. 403.4
Dolor intensior aliquando de re parua, quàm de magna. 61.113
Dolor requiritur de peccato ut circumstantia confessionis. 322.66
Dolor vel timor an delectant, sine dilectione peccatum? 404.5
Doloris, & tristitia distinctio. 21.44
à Doloris requisito, & absolutione nihil excusat in Penitentia Sacramento. 364.17
de Doloris virtuali, & proposito virtuali dispar est ratio. 323.69
Dolus quid si det causam contractui, an eum faciat irritum? 168.66
Dolus realis, & presumptus quis sit? 170.72
Dominium in res est ex voluntate Dei. 154.17
Dominium non tribuit actionem usurario. 192.160
Dominium particulare cum communi usu libero non consistit. 153.11
Dominium quomodo transferri possit per legem iustam ab uno in alium. 160.132
Dominium transfertur in contractum mala fidei. 191.157
Dominium lege iusta transferri. 159.9
Dominio quomodo oporteat utilitatem à Deo. 154.17
Dominium non transfertur in furto, rapina, & huiusmodi, 190.27
- Dominia prescriptione, & usucapione acquiri.* 159.9
Dominiorum distinctio unde orta? 150.3
Dominatus politici fundamentum. 157.26
Dominus nequit reuocare consensum datum matrimonio serui. 760.10
Donari nihil posse in causa visitationis. 164.52
Donatio duplex est. 163.46
Donatio sit respectiue ad alterum? 164. 47. interna non sufficit. ibid. requiritur ut sit respectiue ad alterum per signa externa, & acceptationi applicabilis. ibid.48
Donatio non manet suspensa. 176.98
Donatio quo iure sit nulla? 164.48. nullam obligationem inducit ante acceptationem. ibid.50
Donatio simplex, & mera qua? 163.46. Hac diuiditur in absolutam, & conditionatam. 163.46
Donatio suo modo qua dicatur? 163.46
Donatio transfert ius rei in donatarium. 212.6
Donationis, & conuentionis ius sunt diuersi secundum iustitiam. 470.60
Donationis species inter vivos. 163.46
ad Donationem quid requiratur? ibid.
ad Donationem quid requiratur. 163.11. ad eam tres requiruntur conditiones. ibid.46
Donum dupliciter sumitur. 482.100
Donum magis liberale, cui minus admiscetur oneris. 482.100
Donum nullum quàm tale fundat ius meriti. 470.60
Donum quid sit? 49.63
Doni necessitas in statu innocentia. 49.64
per Donum preservationis quid hic intelligatur? 481.95
Dona habitualia quid non tribuant sine adiutorijs? 270.70
Dona non esse habitualia diuersos à virtutibus. 49.62
- D V**
- Dubia consistenda sunt ut dubia, nisi forte scrupulosi.* 312.35
Duratio non requiritur ad contritionem, nec forte aliqua intensio certa. 404.9
Duritia subditorum sæpè causat legis relaxationem. 721.7
- E C**
- E**cclesia an possit precipere confessionem venialium. 329.86
Ecclesia declarat insolubilitatem matrimonij ex diuina lege, & non statuit ipsum. 678.35. & veritas declarata refertur ad causas, ex quibus est. ibid.
Ecclesia delet peccatum per Sacramenta. 715.6. dispensare potest in bigamia. ibid.7
Ecclesia habeatne potestatem in actus internos, & an potestate ordinaria possit precipere confessionem actus merè interni. 327.80. & sequitur potestate ordinaria in hoc precepto. ibid.81
Ecclesia habet clauem iudicij publici. 377.15
Ecclesia neque intendit, neque intendere potest dare auctoritatem inhabili. 363.15
Ecclesia nequit supplere contractum. 678.36
Ecclesia non immutat quod est essentiale matrimonio. 600.20
Ecclesia non spernit satisfactionem peccatoris. 141.133
Ecclesia ob duo crimina illegitimat ad matrimonium. 828.10
Ecclesia potest in constitutionibus Apostolicis dispensare. 715.8
Ecclesia potest via iudiciali conuenire violantes votum simplex. 786.41
Ecclesia quo casu possit obligare ad confessionem publicam. 341.127
Ecclesia Romana seruat traditionem Apostolicam. 506.85. propterea non adhibet unctiones non sacramentales. ibid.
Ecclesia,

Index rerum.

Ecclesia, secluso precepto diuino, possit obligare ad confessionem, quia iurisdictione includit coactiuam potestatem. 328.82
Ecclesia semper presumit pro meliore parte. 617.5.618.3
Ecclesia acceptatio potest acceptare aliqua diuerso modo. 784.30
Ecclesia Romana Ritus in ordinando. 541.119
Ecclesiam probabile est de facto tantum precepisse tempus confessionis potuisse tamē actum precipere. 328.83
ab Ecclesia particulari segregatus manet etiam ab uniuersali segregatus. 380.62

E F

Effectus ad eam causam pertinet, per quam determinatur causa. 626.30
Effectus, & causa non coincidunt. 32.8
Effectus formalis non separandus à forma. 275.92
Effectus iustificacionis certior est per Sacramentum. 315.44
Effectus non producit causam efficientem suam. 43.45
Effectus primarius extrema Vnctionis est gratia habitus. 500.51
Effectus primarius Sacramenti extrema Vnctionis trahit secundum secundarium. 503.66
Effectus primarius extrema Vnctionis, iuxta communem sententiam, est remissio. 502.59
Effectus Sacramenti primarius est certus, & infallibilis. 499.49
Effectus Sacramenti triplex. *ibid.* 46
Effectus omnes gratia tribuuntur charitati ex Scriptura, quia fons est reliquorum donorum. 268.61
Efficacia primaria Vnctionis in forma. 494.26. eius proportio ad Sacramentum Pœnitentiæ. *ibid.*
Efficacia Sacramenti est ex institutione. 504.73

E L

Electio duplex in voluntate contraria non fit. 657.18
Eleemolyna satisfactio contra cupiditatem rerum. 129.87

E M

Emendæ propositum spectat ad charitatem. 38.31
Emphyteutis quid sit. 171.76
Emphyteutis leges. *ibid.* 77
Emphyteuta non prescribit, sed soluit tributum. 171.78. & reliqua eius onera. *ibid.*
Emptio quid sit? 166.12
Emptori bona fide, & scienti postea errorem, quid faciendum? 195.171.196.171. & 172

E N

Ens rationis aliquando infert mutationem. 278.11
Ens rationis dupliciter sumitur. 286.122

E P

Episcopatus an dicat ordinem ad Eucharistiam. 526.48
Episcopatus an sit Ordo. 516.5. de hoc sunt duo modi dicendi. *ibid.*
Episcopatus an sit Ordo? 518.5. comprehenditur in secunda definitione Ordinis. *ibid.* 8
Episcopatus ante Sacerdotium datus an teneat? 547.10
Episcopatus est Ordo facer à Christo Domino institutus. 578.10.511.21
Episcopatus qua ratione colligatur esse Ordo. 544.131
Episcopatus quomodo excellentior, & non excellentior Sacerdotio? 517.6
Episcopatus supponit Sacerdotium. 526.49
Episcopatus gradum non deleri supponunt antiqui Canones de recipiendis hæreticis. 521.23. in eo imprimiunt Scoti opcr. Tom. I X.

charalter. ibid. 24. & in eius ordinatione confertur gratia. *ibid.* 25
Episcopatus materia qua sit, & à quot fiat ministris? 526.51
Episcopus dispensare potest ut bigamus in susceptis Ordinibus ministret. 717.14. an possit dispensare, ut ad alios ascendat. *ibid.*
Episcopus habet potestatem proximam ordinandi. 538.106
Episcopus necessitate Sacramenti est minister ordinationis Sacerdotalis. 535.91
Episcopus ordinatur die Dominico ob dignitatem. 526.50
Episcopus purgat, illuminat, & perficit; & ideo supponit Sacerdotium. 526.49. & 50
Episcopus quomodo consecratur ex Euchologia. 540.114
Episcopus solus est minister in sacris Ordinibus. 532.8
Episcopum ordinare ex necessitate Sacramenti non potest dici. 538.106
Episcopi fuerunt ante schisma. 525.42
Episcopi qui processerunt Heraclam in Ecclesia Alexandrina. 525.45. & causa mutationis in eadem. *ibid.* 46. & 526.46
Episcopi succedunt Apostolis. 520.20
Episcoporum, & Prelatorum privilegium de confessore ad libitum eligendo. 373.43
Episcoporum potestas in absoluedo à reuerenti Pontifici, etiam personas impeditas. 376.54. & 55
Episcopos, & Sacerdotes distingui negantes damnantur. 520.20
Epistola Iacobi recepta in Canone Scriptura, eiusque translatio in linguam Græcam. 491.6

E R

Error annullans contractum quis. 635.2
Error annullans matrimonium est triplex. *ibid.*
Error conditionis aliquando redundat in personam, & irritat. 639.19
Error conditionis annullat matrimonium. 636.7
Error conditionis melioris non impedit matrimonium. 634.3
Error conditionis quale impedimentum, & eius Iuris? 636.8
Error conditionis quomodo ad substantiam reducatur. 639.18
Error ex ignorantia crassa irritat. *ibid.*
Error in meliori conditione non irritat. *ibid.* 19
Error in qualitate non irritat matrimonium. 639.17
Error irritans matrimonium est triplex. 634.2
Error persone annullat matrimonium. 635.3
Error persona, aut rei quando annullat matrimonium? 636.6
Error persona concomitans annullat matrimonium. 635.4
Error persona in alijs quam in hoc non vitiat. 642.8
Error quando impedit libertatem. 635.1
Error redundans in personam annullat matrimonium. 636.9
Error triplex dirimit matrimonium. 824.5
Errotis dimisso facta à Magistro. 635.1
Esse volitum non esse mutationem rationis, ubi volitio non est terminus mutationis. 280.15
in Esse aliquando habent ordinē, non in intelligi. 279.13

E V

Euangelium, & Epistolam legere an sint actus Diaconi, & Subdiaconi. 517.7
Eucharistia preceptum comprehendit infideles. 306.19
Eunuchorum matrimonia inuvalida declarauit Sixtus V. 755.20

Index rerum.

E X

- Exceptio à regula eandem legem, & causam respicit.*
638.14
Exceptio duplex. 160.35
Excelsus in actu intenso est causa operis. § 9.105
Excessus in causa requiritur ob excessum in effectu, & quare? 108.11. & 12
Excitationis necessitas per gratiam. 50.70
Excommunicandi potestas non convenit Parochis, nisi in casibus lwe expressis. 381.64
Excommunicare est munus Episcoporum. 381.64
Excommunicare quis possit? 564.11
Excommunicatio est grauior irregularitate. *ibid.* 12
Excommunicatio quando ferenda, & quae eius materia. 563.11
Excommunicatio supponit peccatum graue, & contumaciam. 564.42
Excommunicatio unde habeat ut ligentur non subditi ad euitandum excommunicatum. 380.61
ab Excommunicatione quis potest absolueri? 564.43
Excommunicatus cognitus ex sola confessione an sit vitandus. 448.24. *amotio persona in illo casu non est poena.* *ibid.* 44
Excommunicatus validè ordinat. 538.107
Expositio vite pro compensanda vita alterius est satisfactio respiciens medium vindicatum. 217.23. *etiam commutativa.* *ibid.* *proportio talis satisfactio ad diuersas iustitias.* *ibid.*
Extensio proprie sumpta qua sit? 523.31
Extensio relationis ad diuersos terminos. 523.32
Extensio virtualis duplex in actu ad omnia mortalia. 121.65
Extravagantes Martini V. & Sixti IV. non comprehendunt peccata aliàs confessà. 374.46
Exuere, & inducere diuersa sunt. 258.24

F A

- F***acultas ad contractum supponit legem.* 585.36
Fama debet resistui. 231.3. & seq.
Fama non est estimabilis pecunia. 218.26
Fama viri illustris cum periculo vita refarciri debet. 241.37
Fama ab honore distinctio. 229.1
Fama definitur. 229.1. *in quo consistat.* *ibid.*
Fama definitio. 555.9
Famam seruare non esse Iuris naturalis strictè sumpti. 440.24
de Fama bona. 433.8

F E

- Feudum quid sit?* 171.76
Feudorum leges. *ibid.* 79

F I

- Fictus quomodo, & quibus excusetur à matrimonio.* 642.26
Fictus tenetur ad contrahendum matrimonium verum. 642.26. *aliqui negant non secuta copula.* *ibid.*
Fides applicat, & quomodo meritum Christi. 115.40
Fides bona quid efficiat? 96.56
Fides bona requiritur ad prescriptionem. 162.43
Fides data adultera, aut contractus, sine alijs non irritant matrimonium. 748.2. *adiuncto adulterio irritant.* *ibid.* 3
Fides data equiuales iuramento. 752.15
Fides docet vindicandum peccatum. 250.10
Fides est bonum extrinsecum matrimonij, quia est finis eius propinquus. 670.4

- Fides est fundamentum omnium, quae faciunt ad salutem.* 75.10
Fides est in dando debitum coniugi, & in negando alteri. 671.5
Fides est regula communis. 73.3
Fides magis adhibenda confessioni, quam purgationi Canonica. 444.32
Fides mortua sine charitate. 269.64
Fides non acceptata non impedit matrimonium, nec data durante matrimonio, nec etiam retractata ante adulterium. 748.3
Fides perfecta, & Religio esset in statu innocentia. 157.25
Fides Romana indefectibilis. 481.97
Fides sola non vnit ad Christum. 268.63
Fidei actus, & augmentum donatur. 49.61
Fidei bonum quid sit? 793.4
Fidei datio adultera an dirimat matrimonium postea contractum. 747.2
Fidei duplex acceptatio. 116.48
Fidei, & spei differentia à charitate. 580.17
Fidei iussio definitur; eius iura, & obligatio. 184.135
Fidei iussio in indemnitate quis? *ibid.* 136
Fidelis cum infideli matrimonium an sit Sacramentum? 591.55
Fidelium matrimonium perfectius significat. 589.44. & *communicat in forma significato.* *ibid.* 45
in Fidelibus non separatur ratio Sacramenti à matrimonio. 592.61
Fiducia incerta non sufficit ad votum factum contra opus precepti cognitii. 657.19
Fiducia quibus medijs innisitur. *ibid.*
Filiatio, & adoptio connexa est charitati. 269.68
Filij an teneantur obedire parentibus quoad matrimonium contrahendum. 625.12
Filij illegitimi qui sint? 561.30
Finis diuiditur. 673.8. & 9
Finis duplex. 148.165
Finis extrinsecus poenitentia quis? 38.30
Finis extrinsecus regulariter perfectior proximo. 673.9
Finis imponendi poenam ex conuentione. 173.83
Finis intrinsecus, & extrinsecus per se poenitentis. 39.35
Finis intrinsecus, & extrinsecus satisfactiois. 148.164
Finis intrinsecus legis non mutatur. 444.31
Finis matrimonij ex lege vniuersali. 659.24
Finis matrimonij non est delectatio, & quale peccatum, si intendatur sola? 601.86
Finis perfectior medijs. 267.57
Finis primarius legis est fauor Sacramentorum, & bonum communicatis. 443.31
Finis primarius matrimonij in B. Virgine saluatur, sine ullo ordine ad copulam. 659.25
Finis principalis matrimonij quando sufficiens, & necessarius. 707.9. *eius necessitas ultra finem secundarium.* *ibid.* 10
Finis principalis mouet. 64.123
Finis proximus matrimonij quis, & quis principalis. 673.10
Finis secundarius matrimonij, & qualiter intendatur? 601.86
Finis secundarius matrimonij non est amplectendus cum detrimento primarij. 696.27
Finis specialis matrimonij virginis quis. 659.14
Finis vltimus, & media ad ipsum cognoscitur supernaturaliter tantum. 75.9
Finis vnus matrimonij, & non alter, refarciri non potest. 707.10. *vtriusque diuersitas in ordine ad contractum, & diuersa utriusque intentio, & obligatio.* *ibid.* & 11
Finis varia acceptio. 673.9
Fidem non esse aliud est velle, & aliud non velle existentem prosequi. 109.17
Finis

Index rerum.

Fine proximo potestatis desinente, desinit potestas. 361.

11

F O

Forma apta Pœnitentia: Ego te absoluo. 82.4
*Forma consecrationis Episcopi dici debet à consecratis-
 bus.* 527.53
Forma contractus est à Deo. 678.36
Forma creata nequit esse terminus corruptionis, 256.
 14
*Forma eandem habet denominationem in subiecto proximo,
 & remoto.* 108.14
Forma, & materia Sacramenti matrimony qua sint? 594.
 70.593. per totum.
Forma extrema Vnctionis est deprecatoria. 496.6
Forma Græcorum in consecrandis Episcopis. 526.51. an
 sit consecratina. *ibid.* 52. & 527.52
*Forma in consecratione Episcopi ab uno tantum conse-
 crante dicitur.* 541.118
Forma non mutat modum essendi. 108.14
*Forma qua Græci consecrant Episcopum, an sit forma
 consecratoria?* 540.114
Forma quomodo denominet? 16.30
*Forma Sacramenti Pœnitentia debet exprimere potesta-
 tem iudiciariam.* 88. 27. nec requiritur quod sit indi-
 cativa. *ibid.* 28. & seq.
Forma, & materia significatio limitatur ad sacrificium.
 544.129
Forma perfectio unde colligatur? 256.13
*Forma repetitio in extrema Vnctione supponit in singulis
 vnctionibus materiam.* 495.30
Formarum ordo non constituit libertatem. 126.83
Formido quam patitur bona fides, quid sit? 641.23
Fornicatio an dirimat matrimonium. 725.19
Fornicatio quid sit? 811. D.
Fortis recte timeat, audax non. 625.11

F R

Fraus, & impulsio æquiparantur. 212.5
Fraus, & reliqua per se causa damni æquivalent. *ibid.*
Fructus ex pecunia usuraria legitimus est usurarij. 191.
 158
Fructus pecunia venalis. *ibid.* 159
Fructus qui sunt restituendi. 195.169
Fructus sunt duplices. *ibid.*
Fruui utendi summa est peruersitas. 511.31

F V

Fuga mali est ex motiuo boni oppositi. 33.13
Fuga quomodo contineatur in prosecutione? 37.23
Fur nequit commodare? 165.54
*Fur non licite occiditur, si furtum simpliciter considera-
 tur sine circumstantijs.* 221.36
*Furem occidere si liceret potestati publice, liceret etiam
 priuata persone offensæ.* 223.43
Furem simplicem non licere occidi. 221.34
Fures in circumstantijs compositis furto posse licite occidi.
ibid. 35
Furum poena assignatur. 222.37
Furtum non æquiualeat morti, & vitæ. 223.44
Furtum simplex quid sit? 222. 36. differt à latrocinio.
ibid.
*in Furto, rapina, & huiusmodi non transfertur domi-
 nium.* 190.27

G A

G Audij accidentalis, aut premij motiuum. 472.
 66

G E

Genealogia Christi. 653.8
 Scoti oper. Tom. I X.

Generatione priora sunt perfectione posteriora. 288.

18

G L

*Gladium dans alteri, ut se, vel alios occidas, est particeps
 criminis.* 208.205
*Gloria correspondens gratiæ diuersa ab ea, qua meritis
 correspondet.* 478.89
*Gloria de facto est ex Dei gratia, & liberalitate: debe-
 turque ex eiusdem promissione, & pacto.* 263.42
Gloria essentialis omnibus meritis correspondet. 462.29
Gloria est ex electione Dei. 262.40
Gloria est gratia. 261.35
Gloria excludit miseriam culpa, & pœna. 411.3
Gloria ex diuersis titulis conferitur, & crescit. 476.83
*Gloria nobis debetur, qua non correspondet gratiæ, sed ope-
 ribus remissis.* 461.11
Gloria correspondentia ad filiationem per gratiam. 476.
 82
*Gloria dilatio est suo modo pœna damni ob peccatum in-
 cursa.* 416.20
Gloria duplex impedimentum. 503.64

G R

Gradus describitur. 801. 3. melius describitur per pro-
 pinquitatem quam per distantiam. *ibid.* proprie ser-
 uatur inter ascendentes, & descendentes, improprie in-
 ter transuersos. *ibid.*
*Gradus eminens in Ecclesia est respectu actus sacramen-
 talis.* 515.4
Gradus, linea, & stipes quid sint? 800.2
*in Gradu primo iungi in linea recta, magis est contra-
 turam, quam in transuersa.* 800.3
Gradus aliqui in omni lege irritabant matrimonium.
 802.5
Gradus duo ciuiles constituunt unum Canonicum. 801.3
*Gradus aliquos abolitos numerari ab antiquis, & alios,
 qui non sunt Ordines, alios præteriri.* 529.65
*Græci multa laudabilia omiserunt, postquam ab Ecclesia
 Romana defecerunt.* 299.10
*Gratia actualis requiritur in patria ut attingatur obie-
 ctum beatificum.* 474.74
Gratia an magis inferat cœntiam culpa, quam econtra.
 288.19
*Gratia antecedens meritum si desineret adueniente au-
 gmento, maneret ius fundatum in merito.* 470.61
Gratia à solo Deo produci potest. 255.13
Gratia auxiliaria necessaria ad satisfactionem. 141.133
Gratia congrue adiungitur contractui matrimoniali. 586.
 39. datur per signum sensibile. *ibid.* 40. & illud signum
 est Sacramentum. *ibid.*
Gratia data Christo sine meritis. 107.9
Gratia datur ad iustitiam. 303. in com.
Gratia datur in indiuiduo, ut iustificat. 253.3
*Gratia datur meritis in via ut premium, & non ut dispo-
 sitio ad gloriam.* 474.73
Gratia datur meritis ut premium. 473.72
Gratia debita meritis remissis datur in instanti mortis.
 422.9
Gratia debita operibus suis collata, non ita gloria. 472.68
Gratia Dei excitans non in eodem semper gradu assitit.
 466.44
Gratia deperdita cur non restituatur? 477.85
Gratia deperdita in patria an possit suppleri. 474.74
*Gratia deperdita nequit recuperari, nisi per media ordi-
 naria, que ipsam non continent.* 477.84
Gratia deperdita non redit. 475.80
Gratia eleuat potentiam ad meritum. 474.74
Gratia est principium operum. 269.67
*Gratia, & priuatio culpæ ex natura rei nullum dicunt or-
 dinem; ex Dei voluntate prius volita est gratia.* 288.19
 B B B b 3 Graii.

Index rerum.

- Gratia, & remissio sunt beneficia diuersa.* 254.5
Gratia excitans est medium ad finem primarium Sacramenti. 503.66
Gratia excitans tantum presupponitur ad conuersionem peccatoris. 43.44
Gratia ex operibus non excedit perfectionem in opere. 475.76
Gratia finalis est, qua requiritur ut coniungatur merito premium. 474.73. *in via non requiritur alia consequens meritum.* *ibid.*
Gratia habitualis est effectus primarius Sacramenti extremae Vnctionis. 499.48
Gratia habitualis non delet omnem pœnam de facto. 455.14
Gratia non dat ius adoptionis ad gloriam. 264.45. *nec est participatio Dei, ut habet necessariam connexionem ad gloriam, ibid. etsi dedisset ius ad gloriam in hoc sensu, esset naturale.* *ibid.*
Gratia nequit in genere esse sine specie. 43.45. *ut inest subiecto presupponitur ad conuersionem.* *ibid.*
Gratia non dat valorem merito, quod non informat. 470.61
Gratia non sã sacramentalis infert nouum characterem. 545.137
Gratia nulla datur nobis sine Passione Christi concurrente. 107.7
Gratia operandi, & donum perseverantia non debentur viatori. 263.41
Gratia pœnitentialis non informat merita antiqua. 470.61
Gratia pœnitentialis tollit impedimentum peccati. *ibid.*
Gratia prauiciens in ordine ad detestationem peccati non excludit à voluntate. 47.55.48.56
Gratia prima adultorum supponit opera. 463.32
Gratia, qua datur propter merita, nequit esse dispositio amecedens. 473.69. *nec dispositio consequens ex natura rei.* *ibid.*
Gratia quare requiratur ad satisfactionem? 142.135
Gratia quid sit, qui sint eius effectus, & quot? 10.6
Gratia quomodo differat à formis naturalibus? 256.13
Gratia quomodo sit participatio Deitatis? 263.43. *non est participatio diuini esse in specie.* *ibid.* 44
Gratia Sacramenti confertur ex opere operato, gratia meritum non sic. 475.77
Gratia sanctificans dignificat opera, ut circumstantia. 462.31
Gratia sanctificans non facit nisi ad actum, quẽ est secundum inclinationem charitatis. 142.136
Gratia secundum eandem rationem dignificat opera, & personam. 265.48
Gratia si est forma diuersa à charitate, non requiritur ut reuifcat in patria. 474.73
Gratia si ex natura daret ius, constitueret filium naturalem, non per adoptionem. 261.35
Gratia specialis generali nomine prouidentia intelligitur. 52.80
Gratia tribuit ius ad hereditatem quocumque modo causetur, 478.90
Gratia varijs titulis conferri potest. 476.83
Gratia vna, & peccatum multiplex. 252.1
Gratia uniti Christo. 271.73
Gratia augmentum consequitur meritum ut causam moralem. 473.69
Gratia augmentum cur detur in via, non esset ratio, si esset solum dispositio ad gloriam. 473.72
Gratia augmentum datur statim post elicium actum remissum. 464.37
Gratia augmentum est ex operibus tanquam subordinatum premium. 462.32
Gratia augmentum non correspondet merito remisso. 462.29
Gratia Christi necessitas in quo consistat? 157.26
Gratia datio per signum sensibile est valde congrua pro contractu matrimonij. 586.11
Gratia debitum unde oriatur, in quo fundetur, & an fuerit in Angelo, & primo homine? 255.10. *negatio in tali debito fundata aliter est rationis à peccato.* *ibid.*
Gratia duplex prioritas. 289.126
Gratia, & gloria augmentum an respondeat operibus remissis. 463.33. *correspondet antiquum premium, & quale?* *ibid.*
Gratia, & gloria augmentum merentur opera remissa, sed non statim dandum. 463.34
Gratia excitantis finis. 503.67
Gratia infusio & remissio peccati separari possunt. 252.1
Gratia infusio in primo homine, & Angelo fuit mutatio simplex. 254.6
Gratia necessitas. 78.19.79.22
Gratia necessitas ad pœnitentiam, & merita asseritur 479.91
Gratia necessitas asserta à Doctore. 483.100
Gratia promissio facta operibus non extenditur ad eius conseruationem, aut restitutionem. 475.78
Gratia quis primarius effectus? 260.31
Gratia repugnantia ad peccatum inest secundum esse morale; & quomodo aequiueat pluribus formis. 255.9
Gratia, vel habituum priuationem non esse peccatum habituale. 7.3
Gratia ut est adoptio correspondet diuersus gradus gloria ab eo, qui correspondet meritis. 478.90
Gratiam dat Deus ad resurgendum à peccato. 50.71
Gratiam deperditam non reuifcere ex debito gloria, aut meritum. 475.78
Gratiam fuisse, & remissionem peccatum requiritur. 141.133
per Gratiam generalem quid veniat intelligendum? 52.80
Gratiam posse dari de potentia absoluta sine ordine ad merita Christi. 106.9
Gratiam reuifcere in via non requiritur, quã disponit ad gloriam. 477.85
Gratiam sanctificantem dare ius ad Regnum an colligatur ex Scriptura. 262.38
Gratiarum actio propter preservationem à lapsu debita. 51.72
Gratitudinis maior est obligatio, quã promissionis laicẽ sumpta. 486.106

H A

- H**Abere, & propẽ esse multum differunt. 207.39
Habitus infusus non est sufficiens principium actus sine alijs. 49.60
Habitus dependentia à suo obiecto. 37.23
Habitus impedimentum potest ipsum precedere. 713.4. *in com.*
Habitus impedimentum potest poni, quando non est priuatio eius. 712.3
Habitum non sufficere ad actum, sine gratia actuali. 49.60
Habitus viuos manent in iustificatis. 9.6
Habitus moralium donari. 49.62
Hæresis Cataphrygum de secundis nuptijs. 711.25
Hæresis Cataphrygum, Quintillianorum, & Pepusianorum que sit? 571.6
Hæreses contra continentiam sacrorum hominum. 769.1
Hæreticus, & excommunicatus praeclusus possintne absolute. 370.31
Hæretici qui damnant nuptias. 577.3

Index rerum.

H E

Hebetudo rationis aliquando permittenda. 670.6
 Herodes combussit annales Hebraeorum. 65.3.7

H I

Hieronymus intendit absolutam gubernationem in Ecclesia esse Iuris humani. 525.4.3
 Hilaris in appetitu sensitivo non facile tristatur in intellectu. 62.18

H O

Homicida debet aliquam satisfactionem dare. 217.2.4
 Homicida quid faciendum ubi non plebitur, neque poena est statuta. 216.19
 Homicidium iniustum, & inuoluntarium inducit irregularitatem reservatam Pontifici, § 62.37. alius in casibus dispensare potest. ibid.
 Homicidium voluntarium presumptione fori quodnam sit? § 63.39. & de huius irregularitate quomodo indicandum. ibid.
 Homicidij triplex genus. § 62.36. quandoque est contra iustitiam, quandoque contra charitatem. ibid.
 Homo possitne pro culpa satisfacere? 105.4
 Homo potuisset redimi sine Incarnatione Christi. 106.3
 Homo viator non priuatur gratia auxiliante per peccatum mortale. 424.40
 Honestas duplex ex fine secundario matrimonij. 601.88
 Honestas in conformitate ad regulam. 303. in com.
 Honestatis publica impedimentum. 816.15. & lex eius sequitur affinitatem. ibid. non oritur ex secundis sponsalibus; neque ex conditionatis. ibid. 17. est perpetuum. ibid. 16
 ad Honestatem completam actus requiruntur circumstantia. 579.13
 Honor, & reuerentia paterna in stipite perseruat respectu descendentium. 803.11

H Y

Hypotheca ad quem censum requiratur? 180.115
 Hypotheca communis Principi constituitur. 185.137
 Hypotheca varia diuisiones. 185.137. tacta varijs modis contingit. ibid.
 in Hypotheca uniuersali pretium succedit rei, non in particulari. 185.138
 Hypothecari quanam possint? ibid.

I A

Iacobi ordinatio in Episcopum. 520.16

I D

Idem cum seipso non componit. 506.81

I E

Ieiunia reprobata. 142.134

I G

Ignatius commemorat omnes Ordines praeter Acolytos. 529.66
 Ignorantia an reddat absolutionem nullam? 361.10
 Ignorantia concomitans quomodo se habeat ad contractum. 635.1
 Ignorantia inculcata Iuris clari non praescribit. 161.38
 Ignorantia nulla fuisse in statu innocentia; & concupiscentia nulla mala. 157.26
 Ignorantia diuisio ut comparatur ad actum. 635.1

I L

Illegitimi quare irregulares? 560.9

I M

Impedimentum ex matrimonio rato manet post Tridentinum. 816.17
 Impedimentum frigiditatis inhabilitat ad matrimonium. 735.18
 Impedimentum licite non prodicitur in casu. 326.77
 Impedimentum linea transuersalis est Ecclesiasticum. 815.12
 Impedimentum quod arte superatur sine periculo, non est perpetuum, nec dirimit matrimonium. 734.14
 Impedimentum simpliciter quodnam sit? 824.4
 Impedimentum si resarciatur, irritat. 735.24
 Impedimento obstante tempus non computatur. 162.43
 de Impedimento raprus. 824.12
 Impedimenta Canonica oriuntur ex triplici fine. 827.18. sunt quinque. ibid.
 Impedimenta ex eadem lege, ut afficit personas. 826.15
 Impedimenta ex lege diuina, & naturali ut afficit contractum. 826.15. reducuntur ad tria in genere. ibid.
 Impedimenta impediencia, non dirimentia. 825.14. diuiduntur ex causa inducente. 826.17
 Impedimenta matrimonij numerantur. 828.11
 Impedimenta voti, & impotentia quomodo differant? 743.55
 Impedimentorum in genere diuersitas reducitur ad diuersitatem legis. 825.15
 de Impedimenti irritantibus matrimonium per Tridentinum adductis. 823.8
 Impenitentia qua ratione peccatum speciale. 37.24
 Impotens non valide uouet continentiam thori. 736.30
 Impotentes nec in actu, nec in habitu attingunt finem contractus. 736.16
 Impotentia coeundi an impediatur matrimoniam simpliciter. 728.1
 Impotentia est duplex. 730.4
 Impotentia, & alligatio alteri an dirimat matrimonium? 825.6
 Impotentia in viro qua sit, & que in muliere. 730.4
 Impotentia irritat matrimonium respectiue. 733.12
 Impotentia naturalis, & casualis comparantur ad iniuriam. 733.11. casualis perpetua ex causis, & temporaria non irritat. ibid.
 Impotentia naturalis, & casualis in quo discernantur. 735.19. si non deprehendatur causa, praesumitur casualis. ibid.
 Impotentia pueri est impedimentum Iuris naturalis. 764.2
 Impotentia puerilis, & perpetua comparantur. 765.5
 Impotentia pueri per causas naturales, & uniuersales. ibid.9
 Impotentia quando dubitatur qualis sit, praesumitur esse maleficium. 730.6
 Impotentia quomodo oriatur ex maleficio. 731.4
 Impotentia restituendi, & varij eius gradus. 201.184
 Impotentia superueniens matrimonio consummato non dirimit. 729.2. & quid praesumendum in dubio, si praecessit impotentia. ibid. praesumptio est in fauorem contrahentium, aliam matrimonij, si fortiter possit summi finem. ibid.3. non debet fundari in re incerta. ibid.
 Impotentia temporalis in adultis non dirimit, in pueris aliter dicendum. 764.3
 Impotentia triplex. 765.9
 Impotentia triplex, & qua sit utraque? 731.4
 Impotentia triplici ratione dirimit matrimonium. 729.2. in text.
 Impotentia, & maleficij differentia quoad diuortium. 734.18
 Impotentia impedimentum. 728.1
 Impotentia quomodo differant. 730.5

Index rerum.

I N

Incapacitas impotentium. 741.46
Iuris naturalis diuersa acceptio. 709.17. *lata eius dispensatio.* *ibid.*
Incestus quid sit? 811. D.
Inclinatio naturalis ad propagationem. 578.9
Incommoda excusantia ab integritate confessionis debent esse graua. 309.27
Incommoda, ex quibus restringitur impedimentum, sunt linea transuersales. 804.16
Indefectibilitas Dei vnde? 264.47
Indignus inuito Domino, vti potest re eius, si est extreme indigens. 154.15
Indissolubilitas matrimonij non est de lege natura strictè, sed ei valdè consono. 583.9. *obligat semper, præceptum contrahendi, non.* *ibid.* 10
Indissolubilitas vinculi ad procreandam prolem est honesta. 576.7
Indiuidui, & speciei conseruatio aliter se habent. 758.9
Indulgentia fundata in contractu. 737.30
Indulgentia concessa his, qui aliquid conserunt ad erectionem montis pietatis, & pœna in impugnantes. 183.130
Infamandi in genere secundus modus. 234.12
Infamans bona fide ad quid tenetur? 233.11
Infamans iniuste possidet propriam famam. 231.3. *sufficitur ipsi simplex reuocatio ad restituendam alteri famam?* *ibid.* 4. *vel quid sufficit?* *ibid.* & seq.
Infamans in quibus casibus excusatur à restitutione? 241.37
Infamans varijs modis potest, & tenetur restituere famam. 234.12. & 13. *quorum primus sui mendacio suscitatur, quia auditores tenentur acceptare talem satisfuclionem; obligat enim iustitia, & charitas.* *ibid.* 14
Infamatio de crimine vero est tantum contra Iuris ordinem. 235.17
Infamator, ad quid tenetur infamia propagata apud alios? 232.6
Infamatus alias de uno an posset etiam infamari de alio? 236.21
Infamatus, & infamis quomodo differant? 556.9
Infamatum an infamare liceat ubi non est nota eius infamia? 236.22
Infamia ciuili tolli potest directè per Principem. 557.16
Infamia diuiditur in ciuilem, & Canonicam. 557.15
Infamia duplex, & quid utraque? 556.10
Infamia incurritur ab homine, à Iure, & ab utroque. *ibid.*
Infamia Iuris qua sit, & quid ad eam incurrendam requiratur? *ibid.* 13
Infamia Iuris quid operetur ante sententiam. 236.23
Infamia qua tollatur per purgationem Canonicam, & qua per pœnitentiam? 557.16
Infamia quam ob causam incurritur? *ibid.* 15
Infamia quando incurritur. 556.10
Infamia quid sit? 553.5
Infamia tripliciter incurritur, 556.14
Infamia definitio. 555.9
Infamiam qui incurrant? 554.6. *remedium contra eam.* *ibid.*
Infamis, & infamatus quomodo differant? 553.3
Infamis non tenetur se prodere. 556.11
Infamis perdit vitam ciuilem. 433.9
Infans ordinarius non tenetur ad continentiam. 569.1
Infantis consensus an requiratur ad ordinationem. 570.4. *& quid de Episcopatu dicendum?* *ibid.*

Infantes possunt validè ordiuari arte vsu rationis. 569.2
Inferioris sententia supponit regulam certam. 386.77
Inferiores Papa non habent à se potestatem excommunicandi, ita ut omnes fideles teneantur vitare excommunicatum. 378.16
Infidelis est, qui reuelat arcana. 433.9
Infideles cognouerunt contractum esse legitimum. 793.7
Infideles tenentur ad legem Euangelicam suscipiendam. 306.19
Influentia generalis quid sit? 52.78. *varijs modis eum concipiendi, & quid per eam comprehendat Doctor?* *ibid.* & seq.
Influentia quomodo, & quare dicatur generalis? 53.81. & *quando specialis?* *ibid.* 82
Ingratitudo libertæ obnoxia seruituti. 623.22
Ingratitudinis pœnia circumstantia. 80.31. *hoc postulante diuina clementia.* *ibid.* 32
Inhabilitas contrahendi non præsentem Parocho, & pœna transgressionis. 823.9
Inhabilitatis ad matrimonium origo, & causa qua sit? 770.6
Inhabilitatis aliquorum causa ad matrimonium. 737.31
Iniuria quomodo reuundet in Ecclesiam, quando non statuitur pœnis. 784.34
Iniustitia actualis non manet transeunte actu, physice. 282.102
Iniustitia duplex. 73.8.3
Iniustitia generalis in quibusdam. 192.160
Iniustitia in negotiatione quando contingit? 190.27
Iniustitia qua fit in mutuo. 189.151
Iniustitia quando est in commutatione, in qua differunt solutio? 190.27
Iniustitia in donatione generales causa. 188.146
Innocentiæ status dispositio. 158.27
Innocentiæ status est perfecta libertatis. 153.13
Innocentia status tranquillitas vnde orta. 49.64
Innocentiam conseruare maius beneficium est, quam inspirare pœnitentiam. 479.15
In Innocentia non licuit agere contra dictamen rectum. 153.10
in Innocentia omnia fuissent communia omnibus. 151.4
Innocens à mortali, & veniali non potest sumere hoc Sacramentum. 347.148
Innocens magis obligatur Deo quàm peccator. 481.94
Innocenti an plus doneatur quàm pœnitenti. 479.16
Inopia debitoris suspenditur, obligatio non extinguitur. 200.34
Inquisitio de rei dispositione, & de peccatis aliter requiritur. 394.106
Inquisitio superflua in confessione damnatur, quia incommoda, & qua fit? 394.106
Insidias declinans modo prudentis, & indifferenti, quoniam reuelatur intentio, non reuelat factum confessionem. 447.40
Insolubilitas matrimonij est ex lege, ut afficit vinculum. 674.14
Insolubilitas primariò inest matrimonio à causa efficiente. 680.41
Insolubilitas dicitur forma matrimonij. 673.10
Inspiratio pœnitentiæ Dei opus est, non hominis. 50.71
Inspiratio sola, & adiutorium Spiritus sancti requiritur ad dispositionem fidei, spei, &c. 43.44
Inspiratio supponit illuminationem. 657.17
Instans natura triplex. 56.93
Instructio, & consilium pro pœnitente. 396.31
Instrumentorum conditio, & verba prolata non conferunt potestatem in corpus mysticum. 543.128
Instrumentorum contractus an sit necessarius in ordinatione. *ibid.* 126

Integri

Index rerum.

Integritas B. Virginis fuit occulta Diabolo. 653.5. & ad hoc etiam matrimonium fuit ordinatum. *ibid.*
Integritas confessionis est duplex, & unde dicitur formalis? 309.25
ab Integritate confessionis circumstantia excusant. 309.27.310.27
ab Integritate confessionis tribus modis excusatur. 309.25.& 26
Intellectus, aut suspensus manet, aut assentiens, aut dissentiens. 641.24
Intellectum ex natura potentia non esse alligatum sensibus, explicatur. 73.4
Intentio dupliciter concipitur. 645.40
Intentio efficax requirit tantum media sufficientia, per que transit in effectum. 209.207
Intentio inspicit opus, & ponitur exemplum. 208.205
Intentio iniusta habens effectum priuat alterum iure suo. 209.208
Intentio maligna non expressa, ea parte non facit ad contractum. 176.96
Intentio ministri qualis esse debeat. 495.28. *debes esse absoluta ex regula decreti.* *ibid.*
Intentio non est efficax, nisi per media accommodata. 208.204
Intentio non expressa non vitiat matrimonium. 682.52
Intentio respicit media. 644.34
Intentio seria ad substantiam contractus fertur, non ad conditionem. 645.40
Intentio seria exprimitur etiam per signa. 646.45
Intentio sola per media alias licita inducat in obligationem? 208.204
Intentio vera contractus quoties est, valet non obstante conditione, etiam de iure natura. 647.50
Intentionis usuraria triplex modus. 176.94. *In primo, & secundo tenetur ad restitutionem usurarius, in tertio non.* *ibid.* 95
per Intentionem directam, & indirectam quid intelligit Doctor? 208.203
Intentionem solam per media alias licita inducere obligationem. 208.205
Interdictum est triplex. 565.13
Interdictum mixtum quid sit? 566.46
Interdictum quid sit? 565.13
Interdictum violantes qua pena teneantur? 566.48
Interdicti definitio, & effectus, & differentia ab alijs. 565.45
Interdicti diuisio. 565.46. *eius pena comprehendit subiectum, ad quod dirigitur.* *ibid.* 566
Interdicto locali dans causam comprehenditur pena. 566.47
Interpres tenetur ad sigillum. 438.13
Interrogationis finis quis? 240.33
Interrogatus legitime tenetur non mentiri. 329.88
Inuoluntarium ex metu est contra naturam contractus. 824.4
Inuoluntarium quid sit? 19.11

I O

Ioannes Euangelista non fuit coniugatus. 679.35

I R

Irregularitas dispensatur, non absoluitur. 558.23
Irregularitas est impedimentum posituum. 557.17. *eius pena potest ab homine ferri.* *ibid.* 18. *nec hoc repugnat.* *ibid.*
Irregularitas ex crimine. 559.24
Irregularitas ex culpa an sit censura? 558.22
Irregularitas ex defectu lenitatis, & homicidio casuali. 563.41
Irregularitas ex defectu significationis contingit quando-

que cum culpa, & sine culpa. 562.35
Irregularitas ex homicidio voluntario quo sensu inadmissibilis. *ibid.* 38
Irregularitas ex illegitimatione. 561.30
Irregularitas ex non crimine, seruitute, & ex mutilatione. *ibid.* 29. & 30
Irregularitas in Ordine an incurrat per simoniam? 559.25. *iura inducunt penam eius directe.* *ibid.*
Irregularitas quid sit? 554.7. *ex triplici capite oriatur.* *ibid.* & *ex quatuor criminibus circa actus Ordinum.* *ibid.*
Irregularitas quoad usum Ordinis aequales suspensioni perpetuae. 558.19
Irregularitas quomodo differat a suspensione, & dispositione. 557.17
Irregularitatis bigamia qua sit causa? 715.9
Irregularitatis diuisio ex materia. 558.22. *reduciunt ad duo membra.* *ibid.* & *quare diuidatur in tria?* *ibid.*
Irregularitatis effectus in diuersis subiectis. 561.33. *quis morbus eam inducat.* *ibid.*
Irregularitatis pena quid sit? 557.17. *inhabilitas, quam infert, afficit personam.* *ibid.*
ad Irregularitatem ex voluntate directa, & indirecta quid requiratur, & sufficiat? 561.32
Irreuerentia contra preceptum posituum Sacramenti. 435.4

I V

Iudaeorum ritus de matrimonio. 653.5
Iudaeis data fuit potestas requisita ad bonum commune, & obseruantiam legis natura. 223.41
in Iudaeis probabile est fuisse impedimentum irritans matrimonium. 807.26
Iudex debet inquirere de requisitis ad valorem sententiae. 325.75. & *exigere satisfactionem lege prescriptam.* *ibid.* *tenetur etiam inquirere in specie an reus velit se emendare, si ipse dubitat, aut praesumit contrarium.* *ibid.* & *nullum est periculum ex tali interrogatione, sed ex defectu poenitentiae potius.* *ibid.* 76
Iudex fori externi sequitur scientiam publicam. 239.26
Iudex potestate constituitur. 369.25
Iudicem posse condemnare reum, quem scientia priuata nouit innocentem qui negent? 240.32
Iudices chartularij qui vocabantur. 370.28
Iudicium discretionis est finis proximus clauis scientiae. 361.11
Iudicium omne fundatum in potestate plenaria, & non reseruata in aliquo foro, terminari potest complete secundum leges illius fori, qualis data est Ecclesiae. 385.69
Iudicium poenitentiae ratum, & terminatum. 459.25
Iudicij quicumque modus non sufficit Sacramento Poenitentiae. 86.21
ad Iudicium, & eius ordinem quid requiratur? 238.25
ad Iudicium poenitentiale qua requirantur. 87.23
à Iudicio ferendo qui repelluntur. 238.25
Iudicare quid sit? 357.4
Iuramentum non firmat incognitum. 168.67
Iuramentum valet quoad ea, qua in contractu non vitiantur. 169.69
de Iurante sponsalia, & mox ueniente Religionem. 660.30. *an teneatur talis ad matrimonium.* *ibid.*
Ius acquisitum damnificat. 212.6
Ius defensionis iusta nemini aufertur. 240.31
Ius dominatium est ex traditione. 780.9
Ius dominatium non datur in Prelato. 779.8
Ius diuinum non irritat matrimonium fidelis cum infideli. 796.14. *secus de Ecclesiastico.* *ibid.* 15

Index rerum.

<i>Ius duplex, quid utrumque, & utriusque titulus.</i>	209.	<i>Iustitia non sanet criminoso in praiudicium innocentis.</i>	
211		237.23	
<i>Ius ad debitum amittitur per adulterium.</i>	689.2	<i>Iustitia nostra de facto innitur Christo, in quo accepta-</i>	
<i>Ius ad gloriam an fundetur in operibus ratione sui.</i>	462.30. & 31	<i>mur.</i>	266.53
<i>Ius ad gloriam merito conueniens subsistit tantum ad</i>		<i>Iustitia nostra non consistit in actu.</i>	424.43. nec in con-
<i>causas antecedentes meritum.</i>	473.70	<i>tritione.</i>	425.43
<i>Ius ad gloriam remanet pro merito mortificationis, sed im-</i>		<i>Iustitia respicit medium ex natura sua.</i>	419.28
<i>peditum.</i>	457.7	<i>Iustitia supponit debitum.</i>	456.18
<i>Ius ad hereditatem potest de potentia absoluta separari</i>		<i>Iustitia uiuatoris hominis in quo principaliter consistat?</i>	
<i>à gratia.</i>	262.39	259.27	
<i>Ius ex operibus manet illis transuentibus.</i>	478.91	<i>Iustitia vindictiua in Inferno exercetur.</i>	419.28
<i>Ius fundatum in gratia non separatur à forma.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Iustitia vindictiua reducitur ad commutatiuam.</i>	419.
<i>Ius fundatum in gratia prima est gratuitum, & non</i>		27	
<i>respicit merita antecedentia.</i>	470.59	<i>Iustitia ut delet peccatum, & subiicit creaturam Deo.</i>	
<i>Ius in corpus non acquiritur per seruitutem, sed in operas.</i>	761.15	270.70	
<i>Ius in rem, & dominium differunt.</i>	191.156	<i>Iustitia incrementum in quo consistat?</i>	269.65
<i>Ius in spe non debet impediri.</i>	228.61	<i>Iustitia nostra subordinatio ad Christum causam merito-</i>	
<i>Ius meriti ad gratiam solutione extinguitur.</i>	476.80	<i>riam.</i>	275.91
<i>Ius meritorum antiquum resurget.</i>	470.58	<i>Iustitia originalis priuatio iuesti voluntati non per actum,</i>	
<i>Ius natura stricte sumptum est immobile.</i>	155.19	<i>ut subiectum.</i>	14.21
<i>Ius naturale immobile.</i>	152.5	<i>Iustitia priuatio in Adamo duplex.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ius penitentiæ de celando suo peccato est ex Sacramento,</i>		<i>Iustitiam, & opera acceptari in Christo.</i>	267.57
<i>& præcepto diuino, & naturali.</i>	437.9	<i>Iustitiam violans non excimitur per ipsam.</i>	217.25
<i>Ius penitentiæ resarcitur ipso facto per legem.</i>	443.31	<i>Iustificamur gratis quomodo?</i>	116.49
<i>Ius quomodo possit acquiri per præscriptionem.</i>	756.4	<i>Iustificari posse sine formali dolore.</i>	27.60
<i>Ius redit ad præmium fundatum in operibus, quamuis</i>		<i>Iustificari potest quis de potentia Dei absoluta sine peni-</i>	
<i>non redeat gratia.</i>	472.67	<i>tentia.</i>	26.56
<i>Ius remotum extinguendi debitum.</i>	145.149	<i>Iustificatio consequitur dispositionem.</i>	43.44
<i>Ius suum debet quis uelle alteri ex iustitia.</i>	231.3	<i>Iustificatio cur fiat gratis.</i>	43.44. sequitur mensuram
<i>Ius tale est, qualis est titulus.</i>	264.46	<i>dispositionis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ius totum Prelati fundatur in potestate clauium.</i>	780.8	<i>Iustificatio describitur.</i>	258.23
<i>Ius tuenda uitæ manet reo donec conuincatur.</i>	239.28.	<i>Iustificatio est mutatio.</i>	254.5
<i>qui consueque est in possessione innocentia.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Iustificatio gratis fit.</i>	27.58
<i>Iuris naturalis dictamen in diuersis circumstantiis diuer-</i>		<i>Iustificatio gratis fit, sed non fieret sic, si gratia ex titulo</i>	
<i>sum.</i>	152.9	<i>meritorum resurgeret.</i>	475.78
<i>Iuris naturalis obligatio seruandi secreti cum proprio</i>		<i>Iustificatio potest dari à Deo sine actu peccatoris.</i>	26.
<i>damno ex sola infamia complicis.</i>	440.23	57	
<i>Iuris noui dispositio circa simoniam in Ordine.</i>	559.26	<i>Iustificatio quid aliquando denotet?</i>	260.30
<i>Iuri naturalis quod est consonum, dicitur de lege natura,</i>		<i>Iustificatio quid sit, & que includat?</i>	268.62
297.3		<i>Iustificacionis causa præcisa est Sacramentum, & disposi-</i>	
<i>Iuri suo potest quisque renunciare.</i>	684.61	<i>tio. 475.79. & illa excludit quamcumque aliam.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iura fauent reo in dubijs.</i>	238.25. & qui admittuntur?	<i>Iustificacionis uaria species.</i>	454.8
<i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Iustificacionem dari ex motiua, & secundum medium iu-</i>	
<i>Iurisdicctio datur in ordinatione.</i>	368.23	<i>stitia vindictiua.</i>	116.49
<i>Iurisdicctio dat Prelato solam capacitatem.</i>	781.18	<i>Iustificacionem non esse simplicem mutationem.</i>	252.1
<i>Iurisdicctio datur quandoque Sacerdoti ex electione pen-</i>			
<i>nitentiis.</i>	372.39		
<i>Iurisdicctio ex officio acquiritur aliquando, & aliquando</i>			
<i>consuetudine.</i>	372.37. & 38		
<i>Iurisdicctio omnis cessat in degradato.</i>	539.112		
<i>Iurisdicctio sequitur curam,</i>	330.91		
<i>Iurisdicctionis, & donationis discrimen.</i>	781.16		
<i>de Iurisdicctione Sacerdotali uaria sententia.</i>	368.21.22.		
<i>& seq.</i>			
<i>Iuristarum cauta responsio: Nego proposita ut propo-</i>			
<i>nuntur.</i>	237.6		
<i>Iustitia alia habitualis, alia actualis.</i>	7.3.8.2. & 3		
<i>Iustitia commutatiua non est in Deo.</i>	39.33		
<i>Iustitia est inter Deum, & creaturam, & unde.</i>	17.34		
<i>Iustitia in habitu, & non in actu consistit.</i>	455.10		
<i>Iustitia in natura lapsa requirit commutationem unius</i>			
<i>corporis pro unico.</i>	703.3		
<i>Iustitia imitens in sui acceptatione à causa meritoria</i>			
<i>non dat ius, nisi morale.</i>	266.53		
<i>Iustitia in quo consistit?</i>	268.60		
<i>Iustitia magis instruenit inter patrem, & filium, quam</i>			
<i>inter Deum, & creaturam.</i>	267.57		
<i>Iustitia non est forma distincta à charitate.</i>	<i>ibid.</i> 59		

L A

L Abot in commune bonum redundans estimari debet.	
187.143	
<i>Laicus nequit res sacras, neque Religiosus contra uota</i>	
<i>prescribere.</i>	162.40
<i>Laici à sacris ministerijs excluduntur.</i>	532.80
<i>Lamech primus bigamus.</i>	711.23
<i>Lector quomodo ordinabatur apud Græcos.</i>	531.74
<i>Lepra non inhabilitat ad matrimonium.</i>	698.32

L E

<i>Lex Canonica ciuilem in pluribus correxit.</i>	224.45
<i>Lex Canonica optima interpret legis naturalis, & diui-</i>	
<i>na.</i>	223.42
<i>Lex communis includit consensum communitalis.</i>	161.
38	
<i>Lex diuersimodè obligat.</i>	507.21
<i>Lex diuina hominem occidi prohibet.</i>	221.33
<i>Lex diuina positina quid sit?</i>	297.4
<i>Lex est de materia libera, & non necessaria.</i>	736.27
<i>Lex, & contractus manent non manente actu.</i>	12.13
<i>Lex Euangelica comprehendit infideles.</i>	306.18
<i>Lex generalis iustitia commutatiua que sit?</i>	704.3

Index rerum.

Lex generalis non comprehendit casum, aut privilegium. 132.102
Lex generalis quomodo intelligenda? 222.39
Lex inducit potestatem coactivam, & ministerialem. 38.29
Lex municipalis non respicit furtum simplex. 224.46
Lex nequit cogere directè ad matrimonium, sed per accidens. 622.18
Lex non comprehendit casus expressos. 188.147
Lex non comprehendit casus. 181.121
Lex non occidendi est naturalis stricti Iuris. 223.42
Lex non suadet malum. 720.3
Lex obligat communitatem. 306.19
Lex omnis à Deo ad salutem ordinata est. 79.21
Lex potest inhabilitare ad matrimonium. 758.7
Lex positiva conformis naturali. 757.3
Lex prohibens non irritat matrimonium. 769. in text.
Lex que censetur iusta? 220.7.221.33
Lex, que est de fine, respicit media in eo gradu, quo reducuntur ad finem. 815.9
Lex quando non obliget ad matrimonium: 623.20
Lex qua statuitur poena veniali. 419.18
Lex quomodo per accidens cogat ad matrimonium. 622.18
Lex respicit actum secundum, non primum, medium, non finem. 255.11
Lex Romanorum, & Aegyptiorum de simplici fure. 225.51
Lex specialis non derogatur per genericam, qua non facit mentionem eius. 375.48
Lex statuit continentiam absolutè, & sine consensu ordinati. 771.12
Lex supplet consensum. 645.37.
Lex supplet consensum, & quando? 639.20
Lex supplet ignorantiam particularem contrahentium. 794.9
Lex supplet voluntatem privatum. 758.7
Lex vetus fuit lex amoris, & seruitutis, nona vero charitatis. 226.53
Legis divina & humane finis quis? 35.7
Legis, & virtutum finis. 41.37
Legislator habet effectum legis in sua potestate. 273.79
Legis maior est auctoritas quàm iudicis. 239.29. non potest tamen cum mortis periculo obligare ad observantiam sui. *ibid.*
Legis permissio non fauet negligentia, aut contemptui. 319.59
Legis talionis iustitia. 216.19. quam reus non debet sibi inferre. *ibid.*
ad Legem iustam quid requiratur? 156.22
in Legem iustam sue communitatis quilibet consentit. 160.10
Legem obligare aliud est, & aliud teneri ad actum legis prestandum pro semper. 307.20
in Lege antiqua an matrimonium fuerit Prælatum celebratum. 652.2.655.11
in Lege licuit servare virginitatem. 656.15
de Lege natura aliquid est dupliciter. 576.7
in Lege veteri non inveniuntur matrimonium præceptum, nisi ad procreantem. 600.20
Leges alie obligant absolutè ad actum singulos, alia ex suppositione. 307.21
Leges non decernunt medium in omnibus taxatum. 218.29

L I

Libertas actus externi est à voluntate. 126.82
Libertas ad bonum privatum, & publicum diuersa. 758.5

Libertas ad effectum sine libertate ad volitionem elicitam. 126.81
Libertas est fundamentum bonitatis, & hæc est à recta ratione. 127.85
Libertas in sola voluntate; necessitas & indifferentia, ut competit diuine volitioni. 283.109
Libertas legis naturalis limitatur per Ius posituum. 757.3
Libertas maior ad matrimonium, quàm ad electionem. 621.12
Libertas matrimonij non derogat iustitia læsæ. 622.18
Libertas specificationis in actu externo. 127.84
ad Libertatem electionis quid sufficiat? 127.84
Librum quartum Sententiarum prius scripsit Scotus, quàm secundum. 14.23
per Ligna, fenum, & stipulam quid intelligatur? 413.10
Limitationes varijs modis adijciuntur contractui. 643.32
Linea consanguinitatis definitur. 801.2. cuiusque diuisio, & ordo. *ibid.*
Linea, & gradus quid sint? 800.2
Liellus quid sit? 171.76

L O

Locus quidam purgatorij carens poena sensus. 416.20
Locorum diuersorum constitutio variat circumstantias concurrentes. 181.121
Locutio indefinita in materia fidei æquivaleret universalis, 466.43
Loqui in persona alterius, & auctoritate eius differunt. 432.7

L V

S. Lucam scripsisse genealogiam Christi per lineam maternam aliqui affirmant. 663.40. oppositum tamen est verius. *ibid.*
Lucrandi iustus titulus. 183.128
Lucrum certum non licet cum incerto alterius pacisci. 179.105
Lucrum cessans possit in pactum deduci. 175.9
Lucrum cessans ratione mutui est pretio æstimabile. 175.90
Lucrum, & damnum debet esse commune pro vita. 183.127
Lucrum in spe est æstimabile. 175.91
Lucrum non reportatur ex lapsu licet merita remiscant. 461.10
Lucro quid debeat quandoque detrabi? 175.91
de Lucro due regula 178.103
Ludus definitur, fornicatus prohibetur Iure ciuili: & lege Canonica Ecclesiasticis. 184.133. aequalitas seruanda, ut absit fraus. *ibid.*
Ludi leges seruande. 184.133

M A

an Machinatio in mortem legitimi viri dirimat matrimonium. 750.7. & 751.11
Machinatio sola viri cum consensu uxoris sufficit ad dirimendum matrimonium. 751.11. uxore non conscia non resultat impedimentum. *ibid.* 12
ad Machinationem, ex qua resulset impedimentum dirimens matrimonium requiritur homicidium in effectu, & intuitu matrimonij. 751.12
Macula duobus modis manet. 282.102.103. & 104
Macula, vel peccatum habituale, quomodocumque vocetur, non potest esse carentia gratis. 8.5
ex Maiori de lege natura, & minori de lege positiva conclusio est positua. 333. in text.
Maleficij,

Index rerum.

- Maleficij, & impotentia differentia quoad diuortium. 734.18
 Maleficij quinque sunt modi. 731.4
 Maleficij usam ostendens quid debet facere? 194.165
 de Maleficio instruens, eisd postea reuocet consilium, tenetur ad restitutionem, & quare? 233.10
 Maleficia quomodo euitanda. 730.4-731.5
 Maleficia destruere est meritorium. 730.4
 Malitia quando supplet aetatem. 765.6
 Malum non est appetibile. 416.18
 Malum praesum obligat sicut incursum. 697.28
 Malum minus suadens, ut euitetur maius, non granat. 194.165
 ad Malum inducens tenetur de damno. 212.5. nihil obstat, imò ex iniustitia tenetur. ibid.6
 Mala quae causant metum viri constantis. 619.6
 Mala totaliter extinguuntur per poenitentiam, bona non sic per lapsum. 457.7
 Mandatum inferendi damnum reuocans, non tenetur restituere. 194.164
 non Manifestans quis dicitur? 195.168. quomodo causet damnum. ibid.
 Manus impositio non est de necessitate Sacramenti; vsus tamen eius est antiquus. 90.39. eius significatio. ibid.
 Manus impositio omissa in ordinatione supplenda est, non iteranda. 546.134
 Manus impositio requiritur in Sacerdotio. 543.128
 Manuum impositio, & instrumentorum traditio in ordinatione quomodo differant? 541.120
 Maria Virgo habuit reuelationem non fore petitionem debiti. 658.21
 Maria Virgo non potuit peccare, & quare? 339.32
 Maria Virgo non vouit virginitatem absolute ante matrimonium, secundum D. Thomam. 655.11. potuit non uonere conditionate stante precepto propagationis. 656.16. & 17
 Maria Virgo vouit virginitatem absolute. 654.4. fuit edocita quod Ioseph nunquam petere debuit. ibid.5
 inter Mariam, & Ioseph an fuit verum matrimonium. 651.1.652.2
 Maritus an possit renitente uxore se vendere in seruitutem. 762.21. obstat iura matrimonij ex iure libero debiti; ex iniustitia item & iure actionis, & possessionis. ibid. obstat etiam ius anticipatum uxoris. ibid.
 Maritus non potest se inhabilitare ad debium reddendum, 762.22. quia tenetur ad ius thori, & cohabitationis. ibid. nequit inducere conditionem irritantem contractum, sicut neque prauidicium parti ex contractu frustrato. ibid.
 Maritus si possit se vendere renitente uxore, hoc esset sufficiens causa diuortij, & negandi debiti. 763.24
 Maritus tenetur ad bonum proles, rectamque eius educationem. 762.23
 Martyrium, charitas, & contritio quomodo exsinguunt debitum? 132.102
 Martyrium dat gratiam in termino, delet peccatum, & dat primam gratiam per accidens. 28.67
 Martyrium non derogat medijs ordinarijs, & necessarijs ad deletionem peccati. 28.66
 Martyrium posset delere peccatum sine poenitentia formali. 25.18
 Martyrij efficacia. 28.66. & seq.
 Materia citra quam poenitentia quanam sit? 86.16
 Materia duplex designans traditionem potestatis in ordinatione. 542.122
 Materia essentialis Ordinis discernitur à Rituali. 541.121
 Materia, & forma extrema Vnctionis non essent iteranda, si effectum haberent post ultimam vnctionem, §01.58
- Materia, & forma quibus datur potestas clauium. 545.135
 Materia, & forma Sacramenti matrimonij qua sint? 594.70.595.70
 Materia extrema Vnctionis non petit balsamum. 496.5
 Materia necessaria confessionis est peccatum mortale. 308.23
 Materia precepti Ecclesiastici de confessione qua sit? 328.85
 Materia proxima poenitentiae est confessio, & necessaria. 329.88
 Materia Ritualis Ordinis qua sit? 542.121
 Materiam non consecrabilem commiscens consecrabilis peccat grauiter. 329.89
 Materiam non sumi uniformiter in Sacramentis. 85.13. & seq.
 Matrimonium ad quid fuit institutum. 600.19
 Matrimonium an immediate à Deo institutum. 574.1. 575. per totum.
 Matrimonium an prelatum celibatus in lege antiqua. 652.2.655.11
 Matrimonium à quo institutum fuit, & quando? 584.29
 Matrimonium coaete contractum Iure diuino est inuulidum. 626.28. & 29
 Matrimonium coaetum quo Iure inuulidum. 626.27. & 28
 Matrimonium consummatum semper manet. 673.13
 Matrimonium contractum ex iusto metu non irritatur. 625.10
 Matrimonium contractum ex metu validatur per consensum sequentem. 629.45
 Matrimonium cum hereticis aliquando erat nullum. 797.20
 Matrimonium debet esse vnius cum vna. 581.26. debet esse insolubile, ut consonum est de lege natura. ibid.
 Matrimonium definitur secundum Magistrum. 606.1. 607.1. in com.
 Matrimonium definitur. 598.17
 Matrimonium dirimitur per professionem. 675.21
 Matrimonium est insolubile. 737.32
 Matrimonium est nullum si metus dedit causam. 628.36
 Matrimonium est Sacramentum noua legis. 587.13. an requirantur ad illud signum determinatum, vel certa verba. ibid.14
 Matrimonium est Sacramentum proprie dictum. 587.40
 Matrimonium est validum in foro conscientiae, modo praecesserit consensus maritalis. 630.49
 Matrimonium ex leui metu factum cur teneat? 627.32
 Matrimonium ex metu coaetum, quibus modis ratificetur? 630.50
 Matrimonium ex quo metu contractum sit iure nullum? 621.11
 Matrimonium factum per procuratorem post Tridentinum, validum est. 597.79
 Matrimonium fidelis cum infideli an sit Sacramentum. 591.55
 Matrimonium fidelis cum infideli Iure Ecclesiastico nullum est. 795.5. & quare? ibid.
 Matrimonium fidelium communicat in forma significato. 589.45
 Matrimonium fidelium perfectius significat, & quare? ibid.44
 Matrimonium fit per consensum, & non per copulam. 678.34
 Matrimonium inducit seruitutem. 758.8
 Matrimonium in esse contractus excusat copulam. 793.2

Index rerum.

- Matrimonium infidelium conuerforum an fiat Sacramentum.* 592.57
- Matrimonium iniuriam cum impedimento irritante nullum est.* 749.8
- Matrimonium in lege Mosãica fuit solubile, vel in eo dispensabile.* 721.9
- Matrimonium in primo gradu linea recte irritum.* 802.5
- Matrimonium inter steriles excusatur propter duo bona.* 685. in com.
- Matrimonium irritatur deficiente consensu.* 639.20
- Matrimonium Iure naturali, non diuino, institutum est secundum Vasquez.* 584.31
- Matrimonium non esset, sed societas quadam, quando senex omnino esset impotens, & aliqua consentiret ad cohabitandum cum eo.* 731.7
- Matrimonium non inuenitur preceptum in veteri lege, nisi ad procreationem.* 600.20
- Matrimonium non irritatur per inductionem per blanditiam.* 625.12
- Matrimonium non potest iniri inter impotentes, quia non sunt duo in carne una.* 735.26
- Matrimonium non repugnat virginitati.* 653.8
- Matrimonium potest esse inter steriles.* 652.1. fuit verum inter B. Virginem, & Ioseph. *ibid.*
- Matrimonium proprie tantum significat vinculum.* 597.16
- Matrimonium qua lege insolubile.* 679.39. ex prima institutione est tale. *ibid.*
- Matrimonium quibus ex causis sit magnum Sacramentum?* 589.45
- Matrimonium quo sensu dicatur connubium.* 577.2
- Matrimonium ratum antecedens dirimitur per votum subsequens Religionis.* 787.45
- Matrimonium ratum, & consummatum eodem modo se habent quoad legem vniuersalem.* 677.32
- Matrimonium ratum insolubile vsque ad mortem, nisi Deus relaxet, quod facit per ingressum Religionis.* 671.7
- Matrimonium ratum nequit lege vniuersali annullari à Pontifice.* 681.47
- Matrimonium ratum non manet quoad vinculum spirituale.* 674.18
- Matrimonium ratum non soluitur per aliud consummatum.* 737.32
- Matrimonium ratum non soluitur per professionem, si simul conueriantur coniuges.* 674.15
- Matrimonium ratum quomodo insolubile.* 671.6
- Matrimonium ratum si consummaretur post professionem utriusque coniugis, quid feret.* 675.12
- Matrimonium ratum soluitur Iure diuino in fauorem professionis.* *ibid.* 24
- Matrimonium Sacramentum quando institutum.* 588.39
- Matrimonium Sacramentum in qua forma institutum est.* 593.62
- Matrimonium semper manet, dum manent coniuges, & est relatio rationis.* 597.16
- Matrimonium significatum fuit in creatione Eue, non tamen institutum.* 584.29
- Matrimonium sine consensu nullum.* 612.1
- Matrimonium valide fit per procuratorem.* 596.77. & qua requiruntur conditiones? *ibid.*
- Matrimonium valide fit per signa.* 594.67. siue verbis. *ibid.* 68
- Matrimonium verum an fuit inter Mariam, & Ioseph.* 651.1. 652.2
- Matrimonium completa iustitia.* 794.9
- Matrimonium contractus duplici lege regulatur.* 704.3
- Matrimony contractus est nuptia permissiua.* 582.8
- Matrimony cum infidelibus exemplum.* 796.17
- Matrimony definitiones iuxta suas acceptiones.* 598.84
- Matrimony definitiones respiciunt contractum, de quo iura disponunt.* 741.48
- Matrimony detrimenta.* 669.2
- Matrimony diuersa precepta.* 585.37
- Matrimony finis est procreatio, ex Patribus: & de hoc controuertunt Ecclesia, & heretici.* 740.45
- Matrimony forma est vna integritate, non indiuisibilitate.* 588.15
- Matrimony impedimenta numerantur.* 828.11
- Matrimony indiuisibilitas est ex lege, ut afficit vinculum.* 674.14
- Matrimony indiuisibilitas Iure positivo Dei completur.* 599.18
- Matrimony indiuisibilitatem non esse de lege natura strictè, sed esse valde ei consonam.* 585.9
- Matrimony institutum est per voluntatem diuinam, & reuelata primo parenti.* 584.33
- Matrimony institutio, & preceptum.* 599.85. & an hoc preceptum obliget in casu Religiosos. *ibid.*
- Matrimony institutio non derogat Religioni.* 830.23. nec iustitia, & charitati sociali *ibid.* 25
- Matrimony institutionem esse à Deo, & que sit talis institutionis necessitas?* 584.28
- Matrimony institutionem non potuisse à primis parentibus cognosci naturaliter, ostenditur varijs rationibus.* 584.32. 585. per totum.
- Matrimony ius praeualet in causa urgenti.* 760.11
- Matrimony minister quis sit? 588.15. & quis effectus.* *ibid.*
- Matrimony naturalis effectus.* 735.24
- Matrimony necessitas stabiliter ex precepto diuino, Genes. 1. & ex fine praedestinationis.* 578.12
- Matrimony obligatio non potest induci à Republica.* 614.15
- Matrimony praeo fuit Adam, sed non institutor.* 584.29
- Matrimony prima institutio.* 637.11
- Matrimony rati, & consummati conuenientia.* 676.26
- Matrimony rati insolubilitas non est ab Ecclesia.* 676.28. cuius fundamentum comprehendit ratum. *ibid.*
- Matrimony Sacramenti forma est vna unitate integritatis.* 595.75
- Matrimony tria bona iuxta Augustinum.* 739.41
- Matrimony triplex acceptio.* 598.82. consistit in vinculo, & qualis sit relatio. *ibid.* 83
- Matrimony triplex bonum.* 581.25
- Matrimony triplex definitio, & triplici sub respectu.* 598.17
- Matrimony vsus dependebat à voluntate Dei in primis parentibus.* 154.18
- Matrimony vsus ex lege approbatus.* 698.34
- Matrimony vsus per se ordinatur ad finem primarium, per accidens ad secundarium.* 708.12
- Matrimony vsus temperat libidinem.* 670.7
- Matrimony virginialis quis sit finis specialis.* 661.34
- Matrimony an sit necessarium simpliciter debitum reddere petenti.* 687.1. & seq.
- Matrimonium coactum irritat defectus libertatis.* 621.14
- Matrimonium consummatum non posse dispensari.* 680.45
- Matrimonium esse inter fidelem, & infidelem est possibile.* 795.5
- Matrimonium infidelium solui per conuersionem ad fidem in casu.* 794.13
- Matrimonium in linea recta, & transuersali dirimi Iure Ecclesiastico, affinitate.* 814.7

Index rerum.

- Matrimonium non innovari per conversionem.* 592.59.
 quomodo fiat ratum per Baptismum. *ibid.*
- Matrimonium non solum non esse malum ex obiecto, sed etiam plurimum convenire ostenditur.* 578.7. & 8.
 ex naturali inclinatione vivendum ad propagandum. *ibid.* 9. & ex propagatione eorum, quæ ad usum humanis condita sunt. *ibid.* 11
- Matrimonium ratum dirimi per professionem utriusque coniugis.* 675.20
- per Matrimonium ratum fieri duos in carne una.* 677.32
- Matrimonium ratum solui per ingressum Religionis est valde rationabile.* 672.8
- ad Matrimonium requiritur signum extrinsecum consensus.* 582.8
- de Matrimonio agit Augustinus in ordine ad copulam.* 739.41. & de quo agit Christus. 741.47
- in Matrimonio coacte consentiens an mentisatur sciens non esse matrimonium verè.* 625.9
- in Matrimonio debet esse mutuum consensus, & traditio.* 582.27
- à Matrimonio non separatur ratio Sacramenti in fidelibus.* 592.61
- de Matrimonio qui traclent?* 577.1
- pro Matrimonio vero B. Virginis congruentia.* 651.2. 652.4
- Matrimonium utentibus ante ordinationem contracto, quæ pœna imponenda.* 770.9
- de Matrimonio, ut Sacramentum est, varia quæstiones.* 586.11
- Matrimonia clandestina semper fuisse prohibita.* 823.8. quia denunciations sunt premittende. *ibid.*
- Matrimonia Eunuchorum invalida declaravit Sixtus V.* 735.20
- Matrimonia fidelium quomodo rata sunt.* 794.12
- Matrimonia iniuta à Chananais ante legem fuisse prohibita.* 808.31
- Matrimonia presumpcia annullat Tridentinum.* 612.1
- Matrimonia quorundam infidelium cur dubitandum sit an valeant?* 794.10

M E

- Mediocritas in pœnis servanda?* 226.53
- Medium inter peccatum, & satisfactionem attingi potest.* 387.75
- Medium recte rationis, & non rei, servari debet in satisfactione pro pœna temporali.* 384.67
- Medium secundum rectam rationem attenditur.* 169.70
- Medium servari posse in satisfactione, saltem in laitudine.* 218.27
- Medij indifferentia ex pluribus concurrentibus.* 127.84.
- Mediæ salutis quomodo applicentur?* 391.90
- Mediæ sequuntur naturam finis.* 626.33
- Mendacium alienum à Scriptura, & error in practica.* 720.3
- Mendacium in confessione quale peccatum.* 329.87
- Mendacio retractato credere tenentur auditores, & retinere priorem opinionem de diffamato.* 232.5
- Mercator carius vendere potest, quàm emit, & quando?* 186.22
- Mercator possitne ultra suam, & familie sustentationem lucrari?* 186.23
- Mercatores quid importet.* 187.142
- Mercatores sunt vitales Reipublica.* 185.22
- Merendi status non est post mortem.* 422.10
- in Merente post actus meritorios manet tantum relatio rationis, si merita non auxerunt gratiam.* 9.7
- Meritum de congruo esse in peccatore.* 144.146
- Meritum est gratia.* 114.43
- Meritum, & causa moralis potest esse inferioris gradus.* 463.35
- Meritum, & demeritum comparantur.* 12.15
- Meritum, & satisfactio quomodo differant?* 112.28. 131.96
- Meritum fidei.* 114.42
- Meritum fidei secundum acceptationem operis.* 115.46
- Meritum in esse meriti crescit ex iustitia.* 469.58
- Meritum non sequitur naturam causa physica.* 464.39
- Meritum passionis duobus modis applicatur.* 115.48
- Meritum præmij accidentaliter primo ordinatur ad essentialia.* 464.38
- Meritum reuiuiscit tantum iuxta dispositionem resurgentis; item quoad titulum, non quoad diuersum præmij.* 467.49. & 50
- Meritum sequens ad gratiam primam qualiter ab ea dependeat?* 470.60
- Meritum si non reuiuisceret, penitentia non deleret omnem pœnam peccati, ut damni.* 471.63
- Meriti conditiones ex Patribus.* 473.71
- Meriti conditiones non inuoluunt intentionem respectiuam.* 463.35
- Meriti congruitas in quo fundetur.* 116.50
- Meriti de congruo appellatio antiquior in Scholis.* 114.41
- Meriti, & satisfactio pro pœna temporali dispar ratio.* 133.104
- Meriti valor unde habeatur?* 464.36
- Merito quantumcumque remisso debetur præmij essentialia, non tamen gratia statim danda.* 460.9. & quid per ly statim inuenitur. *ibid.*
- Merito remisso non correspondere augmentum gratiæ.* 462.29
- ad Meritum que requirantur?* 470.62
- Metus cadens in constantem virum excuset à peccato?* 619.7
- Metus cadens in virum constantem an debeat esse iniuste illatus.* 621.15
- Metus, & blanditiæ quomodo diuersi.* 631.52
- Metus ex causa intrinseca, & extrinseca.* 622.15. iniuste illatus irritat matrimonium. *ibid.* 16
- Metus ex causa leui potest esse grauis in persona.* 628.37
- Metus ex graui causa in voluntate inclinata aliàs non irritat matrimonium.* 528.58
- Metus grauis, & metus leuis quomodo differant?* 627.34
- Metus illecebris coniunctus irritat contractum.* 631.52
- Metus leuis quando dat causam finalem irritat matrimonium.* 628.38
- Metus non excusat inducentem ad aliquid, quod non est licitum.* 618.1
- Metus peccati mortalis cadit in constantem virum.* 617.3
- Metus cadentis in constantem virum qua sint conditiones?* 620.8. & seq.
- Merita an reuiuiscant ad eundem gradum gloriæ.* 466.47. reuiuiscunt iuxta dispositionem tantum resurgentis. 467.49
- Merita antiqua non sunt efficacia ad suum effectum.* 477.85
- Merita antiqua receperunt informationem à gratia antecedente.* 470.61
- Merita cur non reuiuiscant ad præmij essentialia integrum aq̃e ac ad accidentalia, non est ratio.* 472.65
- Merita ex promissione subsistunt.* 265.49
- Merita in formam addita perseverantia finali habent completum*

Index rerum.

completum ius ad gloriam. 428. 56. tollunt impedimentum peccati, non pœna temporalis; & huius remissionis congruitas. *ibid.*
Merita mortificata aliquid faciunt pro resurrectione. 462. 13
Merita non reuiviscunt quoad titulum, nisi reuiviscant quoad premium. 469. 56. non reuiviscunt quoad titulum, nisi in ordine etiam ad premium diuersum. *ibid.* 57
Merita quare redeant, & non peccata. 457. 8
Merita quare reuiviscant, & gratia non? 463. 32
Merita reuiviscunt quoad aliquem gradum, non quoad totum, nisi dispositio sit equalis. 467. 51. reuiviscunt quoad totum ius ad gloriam. 468. 52. & 55
Meritorum reuiviscencia est ad maiorem gratiam. 462. 29
Meritorum reuiviscencia est ex iustitia. 471. 64
Meritorum reuiviscencia quoad gloriam certior est quam quoad gratiam. 472. 68
Meritis omnibus correspondet gloria essentialis. 462. 29
Merita non reuiviscere unde sequatur. 471. 63
Merita plura habere aliud est, & aliud habere gratiam intensiorem. 463. 32
Merita plura potest quis habere cum minori gratia. 462. 29
pro Meritis mortificatis remanet ius ad gloriam, sed impeditum. 457. 7
Meritis mortificatis reuiviscenibus an ex iustitia debeatur premium? 458. 8
Meritis resuscitatis non redit gloria, qua debebatur gratia gratuita. 461. 10

M I

Minister agit in persona propria, sed auctoritate aliena. 432. 7
Minister debet se conformare iudici. 118. 55
Minister nequit dare gratiam, nisi per Sacramentum. 545. 136
Ministri in matrimonio sunt contrahentes. 629. 42
Misericordia admiscetur meritis. 471. 64
Misericordia Dei non solum in vocatione consistit, sed etiam in remissione. 414. 41
Misericordia diuina quomodo commendatur. 564. 75.
sequenda regula Ecclesia certa. *ibid.*
Misericordia, & iustitia operantur in Sacramentis. 498. 44
Misericordia, & iustitia concursus in operibus Dei. 116. 51
Misericordia, & iustitia vindicatiua differentia. 419. 27. & utriusque actus. *ibid.*

M O

Modus deprecatus non sufficit ad Sacramentum Pœnitentia. 88. 26
Monachus acquiris Monasterio. 780. 11
Monachus an possit amoveri loco ex scientia confessionis. 448. 23
Monachus licet ex obedientia teneatur procurare emolumentum Monasterij, iure tamen opera ipsius sunt eiusdem. 228. 63
Monogamia quomodo de iure natura, & quomodo polygamia contra illud. 706. 7
Monopolia quedam damnantur. 187. 145
Mons pietatis unde sic dictus? 183. 129. eius leges. *ibid.*
Montes, & eorum origo, à quibus, & propter quid inuenti? 183. 129
Montium dinisio. 184. 132

Mora datur prauisè difficultati superanda ad sollicitandum consensum. 650. 64
Mors voluntaria accepta soluit magnam partem pœne debita peccatis venialibus. 423. 13
Mortis Christi, & Sacramentorum efficacia. 458. 21
Mortuum excitare quid sit? 95. 52
à Mortuo, velus qui non est, perit confessio. 81. 1
Motuum excitans, non specificans. 66. 132. medium, ut opponitur extremo, dici contrarium. 54. 86
Motiva principalia ex quibus desectatio peccati concipitur. 55. 90

M V

Mulier est incapax Ordinum. 571. 6. Item tonsura clericalis, & quare? *ibid.* 8
Mulier ob quem finem creata. 738. 37
Mulier potest procurare in matrimonio. 596. 78
Mulier si inito matrimonio sciat prioris maritis homicidium, & ratum habeat: quid operetur ista ratihabitio? 752. 14
Mulier leprosa an sit reddendum debitum à coniuge sano. 694. 6. idem est iudicium de laborantibus morbo Gallico. *ibid.* damnum prolis ex tali concubitu. 696. 24. Item parentum. *ibid.* 25
ad Mulierem menstruatam accedens an peccet. 694. 5
Multiplicatio intensiua, & extensiua sunt diuersa rationis. 417. 22
Munera dans Episcopo intuitu recipiendi beneficij, eo recepto tenetur restituere, quia simoniacus. 209. 207
Murmurans animo nocendi tenetur ex iustitia ad damnum. 233. 10. non tenetur ad resarciendam famam, sed ad damnum. *ibid.*
Murmurans consideratè, & animo nocendi alteri peccat mortaliter contra charitatem, secus si inconsideratè, quia inaduerentia excusat. 232. 9
Mutari id, cui voluntas creata vult aliquid, non est necesse. 278. 9
Mutatio inter contraria unde sumat denominationem? 258. 24
Mutatio propriè non est inter affirmationem, & negationem. 285. 117. requirit subiectum, & dicitur ordinem ad agens. *ibid.*
Mutatio rationis an sit in Petro, cui remittitur peccatum. 285. 116
Mutatio simplex qua sit? 254. 7
Mutatio unica est inter formaliter repugnantia. 252. 5
Mutationem dari ex parte peccatoris in remissione peccati. 286. 124
Mutilans ad quid tenetur? 227. 59
Mutilatio enormis qua censetur? 214. 4
pro Mutilatione quid est reddendum? 220. 8. prater damna in bonis fortune est reddendum aliquod pro ipsa carentia membri. *ibid.*
Mutilati, & infirmi turpiter sunt irregulares. 560. 9
ad Mutuandum cogens obnoxius est damno secuto. 174. 87
Mutuans in quibusdam casibus potest exigere aliquid ultra sortem. 173. 82
Mutuans minus debet grauari. 174. 87
Mutuans, & mutuatarij æqua debet esse conditio. *ibid.*
Mutuans licet ex pacto se indemnem seruare? 190. 26
Mutuatarium recipere commodum cum damno mutuantis, non permittit iustitia. 173. 84
Mutuatarium teneri lege naturali contractus ad damnnum. 174. 88
Mutuam definitur. 172. 8

Index rerum.

Mutui intuitu nihil recipi potest. 191.154
Mutuum dans animo lucrandi ultra sortem intuitu mutui, tenetur ad restitutionem. 208.206. *idem est de commodante, & donante.* *ibid.*
in Mutuo quare nihil ultra sortem recipi possit. 172.17
de Mutuo seruando regule. 182.125
Mutus an in casu necessitatis absoluat? 86.18
Mutus, & barbarus confiteri possunt per signa. 340.119
Mutus quomodo causet damnum. 195.168
Muti per signa expediti conceptus manifestant. 340.119

N A

Natura s; uniuersaliter respectu omnium aliquid dicitur nunquam uniuersaliter dicitur oppositum. 156.6
Natura duplex uultus. 157.26
Natura ordo in eodem instanti temporis. 56.93
Natura pura statum dari non repugnat. 260.30
Natura uulnus ex peccato. 280.96
in Natura lapsa iustitia requirit commutationem unius corporis pro unico. 703.3

N E

Necessarius sustulit confessionem. 302.7. *eius electio approbata.* *ibid.*
Necessitas domini confirmat ius eius. 204.193
Necessitas excusat ab aliquibus, qua aliàs requiruntur ad Sacramentum. 364.17
Necessitas extrema ad ablationem rei, & retentionem extenditur; sicut & utrumque praeceptum negatiuum utrumque comprehendit. 204.194
Necessitas non magis confirmat possessionem facti, quam iuris. *ibid.* 196
Necessitas par non sustinet ius in casu. *ibid.* 193
Necessitate cessante debeant fieri restitutio. 205.198

N O

non Nocens ad nihil tenetur. 232.6
Nouerca magis contingit patrem, quam uxor fratris germanum. 815.10

N V

Nullitas donationis facta homini unde proueniat? 164.48
Nuptiae fuerunt à Christo sua praesentia approbata. 588.39

O B

Obes poni nequit in instanti praemiationis de condigno; an idem de premio de congruo? 46.16
Obiectum esse uoluntatis, aliud est, & alius effectus uoluntariis. 126.81
Obligatio ad finem non se extendit ad medium improprium. 197.177
Obligatio communicandi est Iuris diuini. 380.62
Obligatio debita in assumendis mercibus. 186.141
Obligatio debiti praeponderat uoto. 658.23
Obligatio fugiendi excommunicatum, & poena inducenda diuersa sunt. 380.61
Obligatio fugiendi excommunicatum est legis diuinae. 380.62
Obligatio gratitudinis, & charitatis. 174.88
Obligatio hypothecaria perit cum ipsa re. 185.138
Obligatio manens semper uiuit. 674.17
Obligatio matrimonij nequit à Republica induci. 614.15
Obligatio persolucenda poenitentia, & eius grauitas. 394.105. & unde mensura talis obligationis desumi debet? *ibid.*

Obligatio poena desinit ad remissionem peccati. 286.121
Obligatio, qua est per uoluntatem, potest induci per legem. 614.12
Obligatio restituendi damnum spirituale. 228.63
Obligatio restituendi nouem modis fundatur. 193.162
Obligationis mensura debet ex materia desumi. 329.87

Obligationem perficienda satisfactionis unde sequeretur destrui? 386.77
ad Obligationem restituendi qua requirantur? 212.7
non Obiitans quos comprehendat? 195.168

O C

Occidere aliud est, & aliud non defendere. 224.47
Occidere non licere, nisi in casibus à Deo exceptis à lege. 222.39
Occidere non licet titulo defensionis furem, si id non requiratur ad defensionem. 223.42
Occisio inuasoris in lege aequalitèr expressa, praesertim inuasoris directi uita. 224.45
ad Occisionem iustam quid requiratur? 221.33
Occisor an sit liber si occisus remittat offensam. 219.30
Occisor tenetur filijs, & alijs occisi amicis, etsi occisus propriam remiserit offensam, quam solum remittere potuit. 219.31
Occisor iniustus quis dicendus? 220.7

O D

Odiu Dei per accidens ex affectu commodi. 581.21
Odiu Dei non dari contrarium spei, aut charitati. 581.22
Odiu inimicitiae Dei est completè malum. 581.21
Odiu uita ueteris, & in hoatio noua requiruntur ad poenitentiam fructuosam. 324.72

O F

Offensa, & aequalitas ponenda sunt diuersa motiua. 33.12
Offensa includitur in peccato ueniali. 110.20
Offensa lenis non dirimit amicitiam. 415.14
Offensa, macula, & reatus quomodo differant? 10.7
Offensa quid sit? 33.11
Offensa grauis, & improprio satisfationis, ut possit esse à creatura. 107.10
Offensa ratio in praxi est specifica, & indiuidualis, generica per se non cadit in opus. 253.3
Officium diuinum persolui debet oblata opportunitate, si prauidetur superueniens impedimentum. 334.99

O L

Oleum oliuarum materia remota Sacramenti extreme Vnctionis. 497.34. *debet esse simplex; & si admisceatur balsamum non derogat.* *ibid.* *debet benedici ab Episcopo.* *ibid.* 36
Olei benedictio est ex institutione Christi. 497.38. *qualis debeat esse.* *ibid.*
Olei benedictio potest delegari Sacerdoti. 497.38
Olei proprietates. 491.10
Olei sacri usus ad curationem. 490.4

O N

Onus gratia poenitentialis. 482.100

O P

Operandi causa, & ordo dantur ex parte uoluntatis. 59.105
Operans remissè tendit in finem. 465.39
Operatio uoluntatis in opere pensanda, & non in passione. 61.113
Opus poenitentiae non aggravari ex obligatione confessionis. 321.64
Opus

Index rerum.

Opus præcepti habet vim satisfaciendi. 131.97
 Opus præcepti non est efficax ad finem castigationis. 130.
 94
 Opus quodcumque satisfactorium sufficit ad delendum
 peccatum veniale. 426.47
 Opus satisfactorium aliquando non dat gratiam. 427.
 50
 Opus satisfactorium requiritur esse penale. 118.55
 Operis acceptatio dupliciter contingit. 115.45
 Operis oblatio est eius applicatio ad effectum remissionis.
 426.48
 Operis perfectio ex quibus causis. 462.31
 Opera bona in peccato facta disponunt ad penitentiam.
 478.88
 Opera bona peccatoris acceptantur à Deo. 143.142
 Opera externa quomodo partes penitentia? 248.9
 Opera facta ex fide, & vocationis gratia sunt fructuosa.
 144.147
 Opera non abstrahunt à subiecto in esse demeriti, aut
 meriti. 419.26
 Opera nostra recipiunt valorem ex operibus Christi.
 465.40
 Opera peccatoris acceptari ad præmium temporale. 144.
 147
 Opera præcedentia iustificationem eam non merentur.
 273.82
 Opera quibus datur præmium, habent accidentalem pro-
 portionem ad præmium essentielle. 464.39
 Opera satisfactoria imponi posse sine obligatione. 391.93
 Opera satisfactoria valere peccatori ad remissionem pœ-
 na temporalis. 143.141
 Opera supererogationis non sunt in Deo debita in rigo-
 re, seu de iustitia. 107.7
 Opera valorem sumunt ex meritis Christi. 266.54
 Operum acceptatio specialis non est ex gratia prima, vel
 secunda. 462.31
 Operum dignitas supponit pactum. 17.34
 Operum nostrorum dependentia à Christo. 275.91
 Operum proprius valor, & promissio illis facta. 462.31
 de Operibus factis in peccato. 477.87

O R

Oratio pro defunctis proficua. 411.4
 Orationis necessitas. 49.61
 Ordinatio ad penam duplex, & quid utraque. 10.5
 Ordinatio Episcopalis Pauli, & Barnabæ. 519.11. quan-
 do contingit. *ibid.* 13. ante quam Paulus non conse-
 cravit Ecclesias, neque fundavit. *ibid.*
 Ordinatio facta à Chorepiscopis retenta. 534.89
 Ordinatio facta in hæresi tenet. 521.23
 Ordinatio in minoribus Ordinibus fit ex vi caracte-
 ris. 539.112
 Ordinatio multiplex. 13.20
 Ordinatio peccatoris ad penam ex volitione uniuersa-
 lis legis. 283.106
 Ordinatio Sacramenti describitur. 532.8
 Ordinatio vera in Ecclesia Græca. 540.116
 Ordinationis Episcopalis ministri sunt tres Episcopi.
 536.95. & an necessitate Sacramenti? *ibid.* esse præ-
 cepti diuini. *ibid.* 97. vel institutionem Apostolicam.
ibid.
 Ordinationis forma. 539.113. Latina. *ibid.*
 Ordinationis Pauli, & Barnabæ signa. 519.14. ubi de
 eorum in Aniochiam regressu. *ibid.* 15
 Ordinationem Episcopalem fieri à tribus Episcopis, si
 fit præcepti diuini, concernit tantum solemnitatem.
 536.97. à duobus facta videtur valida. *ibid.* 98
 Ordinationem per saltum damnat Syricus Papa. 531.76
 in Ordinatione Episcopi conferri gratia. 521.25

Scoti oper. Tom. I X

Ordo definitur. 533.84
 Ordo dupliciter sumitur. 515.3
 Ordo est res, & Sacramentum. 532.8
 Ordo gradum, ordinatio Sacramentum denotat. 533.83
 Ordo sacer ex continentia adiuncta dicitur. 528.61
 Ordo Sacramentum quid sit? 515.2
 Ordinis definitio secundum S. Bonaventuram. 516.3
 Ordinis definitiones secundum varias opiniones. 516.4
 Ordinis materia est signum sensibile denotans traditio-
 nem potestatis. 541.120
 Ordinis materia qua sit? 541.119
 Ordinis materia Ritualis qua sit? 542.121
 Ordinis multiplex acceptio. 516.1
 Ordinis Sacramentum an impediatur matrimonium. 768.
 1. 2. & 3
 Ordinis unitas qualis? 547.137
 Ordinem aliqua habent in esse, non in intelligi. 279.
 13
 per Ordinem expressum superiorem intelligitur etiam
 inferior. 531.76
 per Ordinem Sacerdotum Patres primario intelligunt
 Episcopos. 520.20
 in Ordine non suscepto ministranti qua pœna infligen-
 da? 560.8
 Ordines quatuor Minores ad que ministeria disponant.
 517.7
 Ordines suo gradu, & dispositione enumerantur. 529.
 68
 Ordines tres sacri ad quos actus disponant? 517.7
 Ordinum characteres an sint eiusdem speciei. 547.11.
 & 137.
 Ordinum impedimenta qua sint? 552.1
 Ordinum Minorum collatio fundatur in degradato.
 539.112
 Ordines furtiuè suscipienti qua pœna infligenda. 560.8
 ab Ordinibus tripliciter potest quis excludi. 569.3
 non Ordinatus potest habere clauis fori extrinseci. 379.
 20
 Ordinatus scienter simoniacè, vel ab Episcopo, qui re-
 nunciavit, est suspensus. 565.13
 Organorum expressio non est de essentia forma extre-
 ma Vnctionis. 495.32. significatio eius primaria.
ibid.
 Organa sensuum vngenda sunt. 489.4

P A

Pactum nudum obligat Iure Gentium. 168.62
 ex Pacto ratione pœna ultra sortem aliquis accipi
 potest. 172.18
 Palpo quid comprehendit? 195.167
 Parentes primos non potuisse cognoscere institutionem
 matrimonij naturaliter, varijs rationibus ostenditur.
 584.32. 585. per totum.
 Parochiam procurans, neque intendens ordinari, sed spe-
 tantium percipiendi fructus, teneatur ad restitutionem.
 208.207
 Parochus iure tituli habet potestatem sine alia approba-
 tione. 374.47
 Parochus quando est ignorans, potest adiri alius. 372.39
 Parochi non possunt excommunicare, nisi forte consuetu-
 dine id habeant. 378.17
 Partes debent esse libere ad contractum. 164.51
 Partes vngenda que sunt. 489.4
 Participans dupliciter dicitur. 195.167. & utroque
 modo est obligatio restitutionis. *ibid.*
 Passio Christi causa iustificandi peccatorem. 115.39
 Passio Christi non est simpliciter infinita. 106.6
 Passio Christi quomodo debeat culpæ? 105.5
 Passio quam fugienda? 578.8

Index rerum.

<i>Pastorum obligatio ex iniuria.</i>	212.8	<i>Peccatum dicitur offensa, & iniuria, & quomodo hæ denominationes ipsi competant?</i>	110.21
<i>Pater non tenetur filio quoad opera remuneranda.</i>	267.57	<i>Peccatum dupliciter remittitur.</i>	95.53
<i>Patres antiqui habuerunt plures uxores.</i>	702.1	<i>Peccatum est multplex, & gratia una.</i>	252.1
<i>Patres per Ordinem Sacerdotum primario intelligunt Episcopos.</i>	520.20	<i>Peccatum etiam contra virtutem non opponitur penitentia.</i>	460.28
<i>Patres veteris legis eximuntur à calumnia, de pluralitate uxorum.</i>	709.16	<i>Peccatum, & pœna non habent inter se essentialem connexionem.</i>	420.29
<i>Patrinorum antiquissimus usus. 822.4. quot debeant esse, & eorum officium.</i>	ibid.	<i>Peccatum, & satisfactio quomodo discernantur?</i>	387.80
<i>Paulus ter tantum reperitur fulminasse excommunicationem.</i>	378.17	<i>Peccatum ex propria malitia grauius est, quam ex circumstantia voti.</i>	485.106
<i>Pauli diuerse uocationes.</i>	520.15	<i>Peccatum habituale non est habitus realis. 14. 24. nec dignitas ad pœnam. 15. 25. nec etiam priuatio gratia.</i>	ibid. 26
<i>Pauli dignitati non derogat consecratum fuisse à non Apostolis. 520. 17. consecratum fuisse ab Apostolis aliqui probabile putant. ibid. 18. quia tunc Petrus debebat Antiochia.</i>	ibid.	<i>Peccatum habituale quid sit? 96. 105. & seq. 11. 8.</i>	16. 31
<i>Pauli publica uocatio in facie Ecclesie.</i>	520.15	<i>Peccatum habituale varijs modis explicatur. 11. 7. & 8</i>	
<i>Pauper inueniens bona incerti domini uacantia sibi retineat, nisi aliter ordinetur.</i>	198.180	<i>Peccatum idem si fieret ab alio, esset diuersum. 453.3</i>	
<i>Pauperi quid iniungendum?</i>	130.90	<i>Peccatum in quo fundetur?</i>	255.11
<i>Paupertas Euangelica, & obedientia ex reuelatione habentur.</i>	74.4	<i>Peccatum in statu pura nature non opponitur gratia priuatiue.</i>	15.28
<i>Paupertate fœda qui aliquid recipit, restituere tenetur.</i>	188.24	<i>Peccatum mortale comparatur ari, flambo, non stipule.</i>	413.9
P E		<i>Peccatum mortale non est infinita malitia. 415. 16. & ueniale non est offensa simpliciter. ibid.</i>	
<i>Peccans alio confcio renunciat fama in occulto. 235. 15</i>		<i>Peccatum mortale, & ueniale ex parte rei differunt. 415. 14. 429. 61</i>	
<i>Peccantem iudicari debere ab homine non est Iuris naturalis.</i>	298.8	<i>Peccatum mortale non est circumstantia uenialis. 418. 25</i>	
<i>Peccat qui media ad peccandum applicat.</i>	512.34	<i>Peccatum mortale non potest remitti post hanc uitam. 415. 13</i>	
<i>Peccat an de potentia absoluta possit pro suo peccato mortali satisfacere?</i>	111.26.112.31.113.37	<i>Peccatum mortale non tollit ordinem predestinationis. 424.40</i>	
<i>Peccator post actum permanenter dicitur.</i>	105.	<i>Peccatum nequit esse positiuè uoluum à Deo. 454.7</i>	
<i>Peccator teneaturne acceptare pœnitentiam à Sacerdote?</i>	388.27.389.82	<i>Peccatum non esset irremissibile in statu pura nature. 416.17</i>	
<i>Peccator tenetur non offendere Deum ex lege gratitudinis, & uoto emendationis.</i>	480.92	<i>Peccatum deleri posse in statu natura pura sine infusione doni supernaturalis. 274.84</i>	
<i>Peccatoris ingratiudo puniuntur per solam pœnam temporalem.</i>	459.24	<i>Peccatum dici uinculum, quod manet, donec soluiatur. 95.51</i>	
<i>Peccator ut in pluribus percutitur à Deo, non autem semper.</i>	404.8	<i>Peccatum esse priuationem reuerentia naturalis docet Augustinus. 280.96</i>	
<i>Peccatoris obligatio, ut satisfaciât Ecclesie, est in ordine ad satisfactionem.</i>	393.103	<i>Peccatum esse uindicandum per pœnitentem in seipsum sola reuelatione diuina cognoscitur. 80.28</i>	
<i>Peccatorem iudicari est Iuris naturalis.</i>	298.7	<i>Peccatum, & pœnam separari posse in facto esse. 421. 33</i>	
<i>Peccatorem non posse obligari ad pœnam temporalem unde sequeretur.</i>	459.25	<i>Peccatum habituale in ordinatione passiuè peccatoris ad pœnam constituit Doctor. 11.9. & seq. 421.8</i>	
<i>Peccatorem non restitui ad gratiam perditam, nullum est inconueniens.</i>	477.86	<i>Peccatum habituale non esse priuationem gratia, uel habituum. 7.3</i>	
<i>in Peccatore quid maneat præter actum præteritum? 96</i>		<i>Peccatum habituale, secundum Doctorem, non esse reale, sed relationem rationis, & maculam intrinsecam. 16.32. & 33</i>	
<i>in Peccatore quid manet post actum, à quo dicitur talis?</i>	7.3	<i>Peccatum idem bis confiteri nemo obligatur extra proprium consensum. 371.35</i>	
<i>Peccatum actuale est materia pœnitentia.</i>	13.17	<i>ad Peccatum inducens alium, si potest, debet illius uoluntatem ad uirtutem sollicitare. 211.3. in text.</i>	
<i>Peccatum actuale manet in suo effectu, & tribuit denominationem peccatoris; sicut reuerentia charitatis in distracto habet appellationem charitatis.</i>	12.13	<i>Peccatum mortale non esse in genere contra iustitiam in specie. 110.19</i>	
<i>Peccatum actuale quomodo maneat moraliter.</i>	16.31	<i>ad Peccatum mortale quid sufficiat? 109.16</i>	
<i>Peccatum aliquod an remittatur in altera uita. 415. 13</i>		<i>Peccatum non esse infinita malitia. 26.19</i>	
<i>an Peccatum aliquod possit post hanc uitam dimitti. 409.1</i>		<i>Peccatum non esse priuationem naturalem gratia. 254.7. & 225.9. & 13</i>	
<i>Peccatum an possit redire idem numero.</i>	451.3	<i>Peccatum non grauari ex conditione subiecti. 418. 24</i>	
<i>Peccatum debet dici extra confessionem, quando pœnitens rogat ut illud manifestetur.</i>	445.36		
<i>Peccatum de potentia absoluta deletur per electionem ad gloriam.</i>	274.86		
<i>Peccatum de potentia absoluta posset remitti sine infusione doni renouantis.</i>	271.74.75		

Index rerum.

- Peccatum non tolli sine gratia de potentia ordinaria.* 28.15
Peccatum per pœnam voluntariam, non aliter remitti, regulariter. 19.10
Peccatum originale remitti posse sine infusione doni. 272.78. *Item hoc, & actuale per viam satisfactionis.* *ibid.* 79. & *sine actu utrumque.* *ibid.*
Peccatum posse aquare satisfactioni pura creatura. 108.13
Peccatum posse remitti de absoluta Dei potentia sine ulla pœnitentia. 25.17
Peccatum, quod timetur futurum, esse materiam correctionis. 315.42
Peccatum remissum redire ratione ingratitude. 479.14
Peccatum remittere posset Deus absolute sine pœnitentia, & gratia. 18.9
Peccatum veniale eadem pœna, quâ mortale punire non potest Deus secundum iustitiam. 226.52
Peccatum veniale esse ex natura sua lenè, ratio suadet. 415.14
Peccatum veniale non remitti in Inferno, licet pœna debita cesset. 423.38
Peccatum veniale, punire pœna aeterna esset iniustum. 415.5
Peccato dimisso manet pœna debita eius. 455.10
De Peccato in Spiritum sanctum. 410.1
Peccato remisso manet debitum pœna. 456.15
pro Peccato uno positiue quis sine satisfactione alterius Deo satisfacere. 121.10
Peccata alia confessâ an liceat confiteri, & an sint sufficiens materia. 397.113
Peccata ante Baptismum non sunt materia confessionis. 307.21
Peccata confessâ sunt materia libera confessionis. 315.44
Peccata dimitti ob pœnitentiam. 43.41
Peccata in confessione audita possunt dici sine mendacio, non reuelando personam. 432.1
Peccata interna subsunt Ecclesia. 327.81
Peccata mortalia connexa sunt remissione. 501.57
Peccata mortalia non intelliguntur hic per ligna, faxnum, &c. 413.9
Peccata per ingratitude redeunt. 450. B.
Peccata per pœnitentiam dimissa an in recidivante redeant eadem numero. 451.1
Peccata plura venialia committi simul circa idem obiectum. 507.90
Peccata quoties memoria occurrunt, non est obligatio pœnitentia ex affirmativo, vel negativo precepto. 315.44
Peccata remissa quomodo redeant? 480.92
Peccata remittendi auctoritas probatur ex Patribus. 91.42
Peccata venialia delentur per Sacramentalia. 427.52
Peccata venialia aliter per pœnitentiam, aliter per Unionem extremam remittuntur. 502.60
Peccata venialia non necessariò subiunguntur clausibus. 308.19
Peccata venialia quomodo spectent ad extremam Unionem. 502.61
Peccata venialia remittuntur (ut quidam volunt) post mortem. 427.50. *possent remitti existens in mortali.* *ibid.* 51
Peccata venialia remittuntur in virtute operum Christi. 429.58. *cur remittantur post vitam.* *ibid.*
Peccata habens reservata excusetur tunc à precepto, quando non adest confessarius habens auctoritatem, vel quid faciendum? 335.102. & *seq.* *in casu remittuntur per accidens.* *ibid.*
Peccata in confessione audita licet dicere, modo non inde detegatur pœnitens. 431.6
Peccata solum venialia habens non tenetur confiteri ex precepto Ecclesiastico confessionis, & quare? 328.85
Peccata sua omnia confiteri suo Sacerdoti an sit peccatori ad salutem necessarium. 296.1. & *seq.*
Peccata venialia confiteri non tenemur, quia de illis non est necessaria contritio, nec attritio. 327.25
Peccatorum connexio quoad remissionem. 121.65
Peccatorum numerus quomodo debeat confiteri? 312.33
atingenda est circumstantia, ex qua in confuso saltem cognosci possit. *ibid.*
Peccatum non est confitendum cum fractione sigilli. 441.25. *debet aliquo modo confiteri, quando circumstantia complicitis est tacenda.* *ibid.*
Peccatum non manet physice, sed tantum moraliter. 285.118
Peccatum non opponitur iustitia, ut effectus pœnitentia. 460.28
Peccatum non potest idem numero redire. 453.3. & *si rediret per concursum voluntatis, non esset idem peccatum numero in esse peccati.* *ibid.*
Peccatum non potest redire in ratione præteriti præcisè; licet in specie rediret per extensionem præcepti. 453.4
Peccatum occultum denunciari potest, & quomodo? 235.17
Peccatum per pœnitentiam remittitur. 19.41
Peccatum personale competit per actum liberum, aut omissionem. 11.11
Peccatum post Baptismum commissum dupliciter remittitur. 92.7
Peccatum præteritum quomodo manet? 286.120
Peccatum primas gloria per se. 267.58
Peccatum quando non est remissum non teneri reum ad satisfactionem pro pœna temporali. 326.79
Peccatum quare præ reliquis fugiendum? 110.23
Peccatum quibus donis priuat, & quibus non? 142.138
Peccatum quomodo cognoscatur ab homine? 77.13
Peccatum quomodo aenomet? 13.17
Peccatum quomodo dignum pœna? 266.52
Peccatum quomodo intelligatur manere. 423.38
Peccatum quomodo maneat, & in quo consistat? 1110. & 11.13.17
Peccatum quomodo notum in actibus humanis, & an lumine naturali? 76.11. & 12
Peccatum quomodo sit contra Deum, & eius voluntatem? 109.18
Peccatum rediens per novum usum libertatis est aliud numero in esse macula. 454.5
Peccatum remittitur in ordine ad claves. 337.112
Peccatum veniale licet per plura alia remedia remittatur, remittitur etiam per infusionem gratia. 502.62. *remittitur in via.* *ibid.*
Peccatum veniale non inducit priuationem gratia. 415.15
Peccatum Salomonis, & numerus uxorum eius. 798.23
Peccatum varijs modis dicitur manere. 17.38
Peccatum veniale dupliciter remittitur, 423.39
Peccatum veniale non est priuatio gratia. 427.50. *remittitur per Sacramentalia.* *ibid.*
Peccatum veniale non semper tollitur in Sacramento Pœnitentia. 426.47. *quia per alia media delctur; & quanam illa sunt?* *ibid.*
Peccatum veniale non tollitur ex natura rei per iustitiam. 425.44

Index rerum.

- Peccatum veniale per quam satisfactionem, aut medium deleatur.* 425. 45. per actum bonum equivalentem oblatum remittitur, & non requiritur contritio formalis, aut virtualis. *ibid.* 46
- Peccatum veniale quomodo remittatur morienti in gratia.* 421. 8
- Peccatum veniale remittitur sine forma opposita Physica, & aliquando de facto sine infusione gratiae.* 274. 87. & 88
- Peccatum unum mortale non potest dimitti sine alio; & unde hoc colligatur?* 324. 72
- Peccatum ut deleatur, quid requiratur?* 189. 19. 10
- Peccatum, ut est offensum Dei, non cognoscitur proprie naturaliter.* 79. 26
- Peccatum ut offensum Dei in genere quomodo cognosci possit esse detestandum?* 80. 27
- Peccati detestatio ex motu divinae offensae, & aversionis, qua sunt actus elicitii charitatis supernaturalis.* 48. 56
- Peccati detestatio ex variis motibus.* 32. 8
- Peccati detestatio quo sensu sit actus communis?* 34. 17
- Peccati displicentia virtualis quid?* 23. 15
- Peccati duplex consideratio.* 429. 61
- Peccati interruptio quando contingit?* 312. 34
- Peccati mortalis metus cadit in constantem virum.* 617. 3
- Peccati oppositio, qua priuat bono, & qua est offensum.* 109. 15
- Peccati punitio est bona.* 19. 41
- Peccati remissio ex misericordia divina.* 81. 32
- Peccati remissio.* 19. 40
- Peccati remissio, & infusio iustitiae diuersas partes iustitiae vitalis.* 259. 29
- Peccati remissio sit gratia, & non per contritionem, ut satisfactioem ex natura rei.* 454. 9
- Peccati remissio tribuitur charitati.* 27. 62
- Peccati status non tollit potestatem satisfaciendi pro poena temporalis.* 427. 51
- Peccati venialis remissio extra Sacramentum non exigit infusionem gratiae.* *ibid.* 50
- Peccati venialis remissionem qua impediunt in via.* 428. 55
- Peccati vindictio posset esse in statu pura natura sine reconciliatione.* 419. 28
- Peccato cuiuslibet actuali mortali an respondeat satisfactio propria?* 103. 1. & 2
- Peccato omni quomodo coniungatur odium Dei, inobedientia, ingratitude, &c.*
- Peccato repugnat includere priuationem diuini esse.* 105. 15
- Peccato veniali neque per se, neque per accidens correspondet poena aeterna.* 418. 23
- Peccatorum, quae confessi sunt, & absoluta directae, cessat obligatio.* 335. 103
- Peccatorum tria genera.* 127. 12
- à Peccatis mortalibus confessis quis, & quo iure absoluit?* 371. & seq.
- de Peccatis mortalibus per se non est intelligendum illud Iacobi 5. Si in peccatis, &c. sed per accidens.* 489. 2
- à Peccatis reueruatis absoluti superior in casu.* 335. 103
- Pecunia ad ornatum locari potest.* 172. 19
- Pecunia non est res fructifera.* *ibid.* 17
- Pecunia potest locari.* 177. 102. duplex eius usus. *ibid.*
- Pecunia estimatio unde consurgat?* 182. 123
- Pecunia usuraria dominium ad quem spectat?* 191. 155. non esse penes usurarium plures tenent. *ibid.*
- Pelagius admittebat remissionem peccatorum, & negabat gratiam renouantem.* 257. 18. non reprehenditur, quod dixerit remissionem esse speciale beneficium. *ibid.* eius reprehensio unde? *ibid.*
- Pelagius nullam gratiam infusam admisit.* 257. 20
- Pelagianorum hic loquendi modus profanus.* 79. 21
- Pensionem constitutere quid sit?* 180. 113
- Perfectio est duplex.* 670. 4
- Perfectio exclusa à satisfactione superioris ordinis non requiritur in ea, quae est inferioris.* 139. 121
- ad Perfectiorem actus nihil facit virtuale inclusum in causa.* 337. 109
- Periculum probabile sufficit ad legem statuendam.* 798. 22
- Periculi ratio potest aliquis recipi praeter sortem, & explicatur casus periculi.* 175. 92
- Permanentia macula qua ratione dicatur impropria?* 282. 104
- Permutatio quid sit?* 166. 12
- Permutatio rerum, eiusque condiciones.* 168. 65
- Permutatio usus triplex.* *ibid.*
- Permutatio, ut est ad utrumque finem matrimonij, aliter consideratur secundum medium.* 705. 6
- Permutationis iniustitia unde oritur?* 188. 25
- in Permutatione seruantur eadem regula doli, & erroris annullantis.* 189. 149. *idem de alijs dicendum.* *ibid.*
- Persona complicitis cadit sub sigillo.* 440. 16. & 22. *quis sit complex?* *ibid.*
- Persona ignorans impedimentum dirimens, & postea resciciens, si petierit diuortium, auditur.* 748. 7
- Personam complicitis an liceat confiteri.* 440. 22

P H

- Pharisaeorum redargutio ex lege de matrimonio.* 723. 10
- Philosophia Graecorum mater haeresum.* 77. 15
- Philosophi principia cauenda.* 158. 30
- Philosophi ab Hebraeis veritatem mutuarunt.* 77. 16
- Philosophi, & Pelagiani in eodem erant errore circa legem.* 79. 21

P I

- Pignus, & hypotheca idem sunt usu Iuris.* 185. 137
- Pignus quid sit?* *ibid.*

P L

- Plato legit libros legis.* 78. 17

P O

- Poena adiecta violationi sigilli non est in fauorem solius poenitentis.* 443. 31
- Poena aeterna an possit redire in eo, qui non est relapsus.* 456. 17
- Poena aeterna nequit per se, neque per accidens correspondere peccato veniali.* 418. 23
- Poena aeterna non debetur peccato veniali ex natura sua.* 418. 24
- Poena aeterna per Sacramentum remittitur.* 94. 48
- Poena aeterna per se est debita mortali per legem, non temporalis.* 146. 156
- Poena aeterna potest reuocare de potentia absoluta.* 454. 6. *nec hoc repugnat voluntati, aut iustitiae diuinae.* *ibid.*
- Poena aeterna semper remittitur culpa remissa.* 95. 50
- Poena Canonica laici sumpta.* 554. 2
- Poena Canonica quid sit?* 553. 3
- Poena condicionalis quando adijcitur sine fraude?* 173. 82
- Poena coniuncta alicui vindicandi.* 34. 18
- Poena damni an sit in animabus purgatorij.* 416. 19
- Poena damni qua ratione redeat.* 486. 108
- Poena debetur peccato ex natura rei secundum opinionem.* 455. 11

Index rerum.

Pœna debita manet quandoque post mortem. 411.2
Pœna debita mortali est improporcionata pœna debita veniali, & quomodo? 417.21
Pœna debita mortali hic remisso soluitur quandoque in Inferno, id est temporalis, in quam aeterna fuit commutata. 417.6
Pœna debita peccato abstractim sumpto est eadem, qua ei debetur in subiecto. 419.26. & hoc congruit iustitia vindicativa. *ibid.* 27
Pœna debita peccato remisso non est aeterna in Inferno. 420.32
Pœna debitum manet remisso peccato. 456.15
Pœna, & debitum eius in virtute contritionis inducitur. 139.121
Pœna in casu mitiganda. 173.83
Pœna inflicta à Deo, & tolerata valet peccatori. 146.152
Pœna in uxoricida non extenditur ad viricidas. 752.13
Pœna mortalis improporcionabiliter excedit pœnam venialis. 414.4
Pœna mortis requirit graue delictum. 226.53
Pœna non iuste excedit culpam. 223.44
Pœna nulla incurritur ex Canone ipso facto, nisi per sententiam latam. 557.18
Pœna peccati venialis, & temporalis pro mortali remisso finiuntur in Inferno. 135.17
Pœna qualis non est in commodum Reipublica. 223.44
Pœna quomodo deletiua culpa? 18.9
Pœna quomodo voluntaria, & inuoluntaria? 20.13
Pœna Sacerdotis reuelantis confessionem. 430.3
Pœna talionis quid respiciat? 217.23
Pœna temporalis debetur ex commutatione. 147.157
Pœna temporalis ex Dei voluntate, non ex natura rei inducitur. 146.154
Pœna temporalis in altera vita acceptatur ex merito iustitia. 138.117
Pœna temporalis non tollitur per Sacramentum extreme Vnctionis. 499.47. nec habitus visiofi Physici. *ibid.*
Pœna venialis an sit per se aeterna. 415.13
Pœna venialis quomodo remittitur? 421.36
Pœna vera imposta communicanti cum excommunicato, indulta est à Canone vniuersali. 380.63
Pœna acceptatio pro peccato spectare potest ad omnes virtutes. 41.12
Pœna medium facilius ex proportione commutatiua iustitia cognoscitur. 39.34
Pœna necessitas. 24.53
Pœna remisso pro aliquo tempore determinato esset beneficium. 456.17. *reuiscentia autem pro reliquo esset debitum peccati.* *ibid.*
Pœna solutio ex ordine, & motiuo iustitia acceptatur. 137.116
Pœna temporalis expressio excludit aliud debitum, & pœnam ingratitudinis. 459.25
Pœna talionis subiectus manet alijs obligatus ratione damni. 219.32
Pœnam adulterij reuocatam fuisse in lege. 226.53
Pœnam non aggravat, nisi quod aggravat peccatum. 418.25
Pœna Canonica septem. 553.3
Pœna strictè intelligenda. 752.15
Pœna usurariorum qua, & quales? 189.151. & seq.
in Paris mediocritas seruanda. 226.53
Pœnalitas in solo actu externo consistit. 125.78
Pœnitendi obligatio non est, quoties peccata memoria occurrunt ex affirmatio, vel negatio precepto. 315.44
Pœnitendi statim post peccatum commissum non est obligatio. 314.40

Pœnitens agonizans, qui nullum peccatum confitetur, possitne absolui? 343.135. & seq.
Pœnitens est executor legis Dei de Pœnitentia. 30.2. in text.
Pœnitens in casu potest sine confessione absolui. 343.132
Pœnitens in secunda absolutione habet fructum gratie aucta, modo pœnitentiam acceptauerit, aliter non. 396.31
Pœnitens non tenetur ad pœnitentiam, qua non est in sua facultate. 392.95
Pœnitens quando rogat aperiri peccatum, quid faciendum? 445.36. debet dici peccatum extra confessionem. *ibid.*
Pœnitens satisfacit legi Dei pro statu vite presentis. 471.62
Pœnitens teneaturne acceptare pœnitentiam iniunctam à Sacerdote? 388.27. 389.82
Pœnitens tenetur pœnitentiam acceptatam implere; quia submittere se sententia, ligatur sententia. 394.104
Pœnitens tenetur regulariter acceptare pœnitentiam à Sacerdote. 392.98
Pœnitens tenetur satisfacere Ecclesie duplici satisfactio- ne. 326.79
Pœnitentis & confessarij idem est finis. 38.28
in Pœnitente quinque reperiri. 31.3
Pœnitere esse medium actus virtutis. 30.2. in text.
Pœnitentia Achab non fuit remissiva peccati, aut iustificans. 144.144
Pœnitentia ad quam iustitia spectet? 246.5
Pœnitentia an necessariò requiratur ad deletionem peccati mortalis post Baptismum commissi. 5.1. & seq.
Pœnitentia an sit Sacramentum? 92.8
Pœnitentia auerit à creatura, & conuertit ad Deum, peccatum econtra. 25.18
Pœnitentia cadente sub precepto naturali. 318.54. non spectat ad quintum Decalogi, nec ad charitatem propriam reduciur, sicut nec ad iustitiam in genere. *ibid.* 55
Pœnitentia comparatur ad alias virtutes secundum perfectionem. 41.37
Pœnitentia definitur. 81.2.82.1
Pœnitentia dicitur de habitu, & varijs actibus. 245.4
Pœnitentia difficillimè potest esse bene circumstantionata in extremum dilata. 403.5
Pœnitentia disponit ad iustitiam. 30.3
Pœnitentia distinguitur ab amicitia? 37.25
Pœnitentia est medium necessarium ad salutem. 500.53
Pœnitentia est species iustitia vindicatiua. 38.27
Pœnitentia est virtus acquisita quoad habitum. 70.144
Pœnitentia etymologià nominis unde dicatur? 23.50
Pœnitentia, & patientia fuissent in statu innocentia? 67.19.69.136
Pœnitentia in extremis valet ad salutem. 405.2
Pœnitentia infusa non est necessaria ad remissionem peccati; minusque exigitur quam alia virtutes infuse morales. 70.144
Pœnitentia in quibus nequit esse? 69.140
Pœnitentia maneat in patria. 70.142
Pœnitentia maneat in beatiitudine? 68.19
Pœnitentia medium ad salutem regulare. 27.62
Pœnitentia naturalis, & eius regula conuenit Angelo, & homini, cuius intellectus non est deprauatus. 73. in text.
Pœnitentia non est imponenda in extremis consenti. 405.10

Index rerum.

- Pœnitentia non est iustitia communis.* 36.21
Pœnitentia non obligat, nisi ex suppositione peccati. 306.19
Pœnitentia otiosa in aliquibus superfluit. 70.141
Pœnitentia peracta definit eius obligatio. 460.28
Pœnitentia pernit inesse Angelo viatori; non esset tamen in statu innocentia. 69.140
Pœnitentia pro quo supponat in recto? 24.54
Pœnitentia publica non fuit Sacramentalis, sed satisfactoria. 344.139. ritus eius. *ibid.*
Pœnitentia quare in extremis suspecta? 403.4
Pœnitentia qua ratione sit medium ordinarium ad salutem necessarium, & universale. 307.22
Pœnitentia quarto modo sumpta est actus patientia. 42.38
Pœnitentia quid sit? 82.3
Pœnitentia quid dicat in recto, & in quibus consistat, controuertitur. 83.3. & seq.
Pœnitentia remittit peccatum. 91.41
Pœnitentia requirit nouam vitam. 322.67
Pœnitentia, satisfactio, & huiusmodi quid respiciant. 12.13
Pœnitentia secunda post naufragium tabula. 6.2
Pœnitentia secunda post naufragium tabula. 94.46
Pœnitentia secundo modo sumpta est actus virtutis. 42.38. non specialis, quia omnium virtutum, ex quibus potest esse peccati displicentia. *ibid.*
Pœnitentia secundum quid est distributiva, proprie tamen commutativa. 36.8
Pœnitentia fera est suspecta. 316.46
Pœnitentia sicut Baptismus aliquando primam, aliquando secundam gratiam causat. 396.32
Pœnitentia supponit peccatum, estque quedam satisfactio. 113.33
Pœnitentia supponit peccatum personale. 69.140
Pœnitentia suscitât mortuum, non conseruat vitam ex fine suo. 140.126
Pœnitentia unde dicatur? 1. A. & seq.
Pœnitentia unde dicatur naturalis? 79.25
Pœnitentia, ut praua dispositio, est informis. 42.39
Pœnitentia vitrum in extremis valeat ad salutem. 402.1. & seq.
Pœnitentia acceptiones quomodo differant? 245.3
Pœnitentia actus ad quam speciem spectat? 36.20
Pœnitentia actus sit in tempore. 60.110. & seq.
Pœnitentia actus distinguuntur. 33.9
Pœnitentia actus remittit peccatum. 70.144
Pœnitentia actus sufficiatne ad delendum peccatum? 68.20
Pœnitentia Christiana regula. 72.1. in com.
Pœnitentia descriptiones. 24.51. & seq. earum sufficiencia, & numerus colligitur. *ibid.* 53
Pœnitentia duplex est regula. 73.4
Pœnitentia finalis difficultas, & obstacula. 406.3
Pœnitentia finalis obligatio. 405.2
Pœnitentia finis est innocentia baptismalis restitutio. 505.76
Pœnitentia finis extrinsecus quis. 38.30
Pœnitentia finis intrinsecus, & extrinsecus. 39.35
Pœnitentia finis primarius, & secundarius. 34.16
Pœnitentia initium est ex gratia excitante. 96.55
Pœnitentia institutio per modum iudicij. 83.5
Pœnitentia locus quis? 303.10. duplex eius necessitas. *ibid.* 11
Pœnitentia mutatio quomodo fiat? 398.105
Pœnitentia necessitas regulariter ad opera salutis. 316.46. & ad fugienda peccata de nouo. *ibid.*
Pœnitentia obiectum quodnam sit. 40.9
Pœnitentia obligatio ex multis capitibus innascitur. 316.47
Pœnitentia obligatio in extremis, eiusque necessitas. 501.55
Pœnitentia obligatio unde? 504.15
Pœnitentia omisso, ea peracta, non potest esse causa renouiscencia. 460.27
Pœnitentia perfectio unde sumatur? 39.35
Pœnitentia preceptum obligare statim post peccatum. 313.38
Pœnitentia proprius actus an semper, vel regulariter requiratur ad remissionem peccati. 81.33
Pœnitentia publica usus pro notorys delictis. 302.9
Pœnitentia publica usus vbi nam reprobatus? *ibid.*
Pœnitentia quatuor actus eliciti. 23.50
Pœnitentia quinque actus, & de ijs sententia varia. 32.5. & 6.
Pœnitentia regula est fides. 47.53
Pœnitentia Sacramentum à Christo institutum. 91.40
Pœnitentia Sacramentum consistit in ipsa absolutione in recto. 83.4
Pœnitentia Sacramentum distinguit à contritione. 84.6
Pœnitentia Sacramentum necessarium necessitate medij, & quomodo talis conueniat Sacramento? 303.11
Pœnitentia Sacramentum quomodo sit instrumentum ad primam gratiam. 382.23
Pœnitentia Sacramentum ut necessarium est, precipitur. 329.85
Pœnitentia Sacramenti minister est Sacerdos habens iurisdictionem. 330.90
Pœnitentia status duplex. 71.149
Pœnitentia subiectum in quo sit? 69.139
Pœnitentia varia consideratio. 246.1. & quatuor eius acceptiones. *ibid.*
Pœnitentia virtus precipue in forma. 494.26
Pœnitentia virtus sine vnius tantum pœna inflictiua? 72.1. in text.
Pœnitentiam aliquam ex quatuor requiri ad deletionem peccati. 23.16.24.53
per Pœnitentiam an deleatur culpa? 81.1
Pœnitentiam asserens esse speciem Religionis. 37.26
ad Pœnitentiam Christianam requiri saltem volum Sacramenti. 31.9.59. quod respiciat tempus opportunum. *ibid.*
Pœnitentiam deletiuam peccati oportet esse ex dilectione Dei. 26.19
Pœnitentiam effici ab habitu virtutis non requiritur. 42.13
Pœnitentiam esse actum voluntatis per modum irascibilis se habentis. 40.9
Pœnitentiam esse virtutem appetitiuam. 35.19
Pœnitentiam esse virtutem specialem. 31.4. non intellectualem. *ibid.* 5
Pœnitentiam esse virtutem specialem. 33.10
ad Pœnitentiam ex precepto obligatio per accidens. 140.128
Pœnitentiam fructuosam inspirare opus est Dei speciale. 403.3
ad Pœnitentiam fructuosam requiritur gratia. 68.20
Pœnitentiam imperare actum charitatis non arguit eam esse perfectionem. 41.37
Pœnitentiam magnam ex plenti in peccato, resurgenti non est imponenda noua pœnitentia. 134.16
Pœnitentiam negans an absoluentus? 128.14
Pœnitentiam non esse actum virtutis ad se. 31.5
Pœnitentiam non posse differri longo tempore sine peccato mortali. 317.51
ad Pœnitentiam quoties quis teneatur? 314.39
de Pœnitentia documenta. 406.4
de Pœnitentia fidelis adulti, & peccatoris, fundata in fide loquitur hic Doctor. 47.54
in

Index rerum.

- in Pœnitentia quare non requirantur verba ita precisa, sicut in Baptismo.* 82.4
de Pœnitentia qui tractant? 6.1. in com.
Pœnitere, seu pœnitentia quid significet, & quos modis sumatur? 22.14
Polygamia an fuerit licita Gentilibus? 711.23
Polygamia illicita in lege noua. 710.22
Polygamis quibus circumstantiis est consona legi naturali, & quibus dissona. 789.18
Polygamiam non esse contra Ius naturæ. 703.1
in Polygamia quare dispensatum cum Patribus. 705.4
in Polygamia reperiri aliquid Sacramenti. 711.23
Pontifex an possit dispensare in voto. 680.42
Pontifex potest dispensare in omni irregularitate bigamia quoad Ordines maiores; Episcopus quoad minores. 717.13
Pontifex quomodo absoluitur? 370.29
Pontifex Romanus potest instigare pœnam irregularitatis. 558.19. *tenendo esse censuram, posse ab homine ferri.* *ibid.*
Pontifices decernendo retinent traditionem, aut corrigunt abusum. 530.72
Possessio contra legem non tribuit ius. 161.39
Possessio duplex, & unde dicatur? *ibid.*
Possessio est duplex, civilis & naturalis, & quid vrraque? *ibid.* 40.162.40
Possessio facti describitur. 161.39
Possessio iuria describitur, & unde oriatur? *ibid.*
Possessio iuris praeualt possessioni facti. 204.195
Possessio que valeat ad prescriptionem, & qua ad usucapionem? 162.40
Possessionis civilis incapax nunquam prescribit. *ibid.*
Possessor bone, & mala fidei distinguuntur. 197.176
Possessor bone fidei quid teneatur restituere quoad fructus, vel quoad rem ipsam. 195.169. & seq.
Possessor mala fidei teneaturne suis expensis rem ablatam domino remittere? 197.176. *non teneatur cum notabili damno, excedente valore eius.* *ibid.*
Possidens nomine alterius non prescribit. 162.41
Possidere in re, & in spe differunt. 208.203
Potentia absoluta, & ordinaria in Deo quomodo sumantur? 457.19
Potentia eleuata in via attingit altum supernaturalem. 474.74
Potentia eleuatur quandoque in via sine habitu. 474.75. & illa est eleuatio conaturalis, quam prouidentia diuina ordinaria prescribit. *ibid.*
Potentia propinqua, & remota quomodo differunt? 366.12
Potentia qua ratione requiratur ad contractum. 742.51
Potentia defectus, non consensus inhabilitat pueros. 765.7
Potestas absoluendi non datur ex vi characteris, ut respicit corpus Christi verum. 367.20
Potestas aequalis data Iudæis, & Principi politico, de occidendo. 222.41
Potestas clausis est remota impedibilis. 366.12
Potestas clausum quomodo cognoscat, aut iudices de reo. 139.124
Potestas coercendi emanat ex potestate defensionis, & non extenditur ad mortem sine causa legitima. 226.51
Potestas conficiendi est propinqua impedibilis. 366.13
Potestati consecrandi, & potestas absoluendi quomodo differunt? 369.27
Potestas data offerendi sacrificium limitatur ad formam, & materiam. 543.129
Potestas dispensandi in matrimonio sustinetur. 680.44
Potestas diuiditur in paternam, & politicam. 156.22. *politica unde oriatur, & eius species.* *ibid.*
Potestas dominatiua diuersa à paterna non esset in statu innocentia. 157.24. *sicut nec dominium proprietatis, iurisdictionis, & directionis, & quare.* *ibid.* 25
Potestas duplex. 368.22
Potestas Ecclesie ut extenditur ad matrimonium. 601.89
Potestas Episcopalis si esset iurisdictionis, posset auferri. 538.108
Potestate excommunicatiua non est leuiter utendum. 381.64
Potestas humana non potest punire, nisi qua probari possunt. 237.5
Potestas imponendi satisfactionem limitatur ad facultatem pœnitentis. 390.90
Potestas iudicandi principalis solius Dei est. 357.4
Potestas iudiciaria commissa Ecclesie regulatur per scientiam humanam, & fidem. 384.69
Potestas iurisdictionis, & Ordinis sunt distincta, ut Ordo respicit præcisè consecrationem Eucharistia. 367.20. *Item sunt diuisim data.* *ibid.*
Potestas ligandi, & potestas absoluendi an simul dentur tempore? 365.11. *sunt diuersa, & diuerso tempore data.* *ibid.* 18
Potestas ligandi, & soluendi data post Resurrectionem. 544.130
Potestas ligandi, & soluendi est Ordinis. 544.132. *utramque coniungit Tridentinum in Sacerdotio, ut est Sacramentum.* *ibid.* *utraq; potest dari simul in alia forma.* 546.135
Potestas ligandi, & soluendi in Sacerdotio congrua. 524.39
Potestas ligandi respicit satisfactionem. 362.12
Potestas Ordinis non datur inchoatiuè, sed completo Sacramento. 542.123
Potestas politica quo sensu sit legis natura. 158.29. *orta ex electione, & varij eius modi.* *ibid.* *est consona legi natura in statu presentis.* *ibid.*
Potestas Pontificia in Religiones. 782.22
Potestas publica subest legi naturali, & diuina. 223.43. *requirit ius in personam furis ratione solius delicti.* *ibid.*
Potestas reseruata, & limitata à Deo.
Potestas superior subordinat inferiorem. 782.22
Potestas vniuersalis importat particularem. 359.3
Potestatis traditi in ordinatione per plura signa, & actiones fieri potest. 542.124
Potestatis usus iustus, & validus. 360.7. *nequit esse validus, si desit per se requisitum.* *ibid.* *quare non dicatur clausis iniustis?* *ibid.*
Potestatem ciuilem esse lege natura inducliam, quidam asserit, de Iure Gentium alius. 156.23
Potestatem habens absoluendi à casibus reseruatis in Religione potest ab isdem absolui à suo confessorio, cui alias non competeret talis iurisdictionis. 376.56
Potestatem non esse in Republica statuendi pœnas aliter, quam ex mensura delicti. 226.52
de Potestate dubius non absoluat. 372.39
Potestates ligandi, soluendi, & Episcopalis quomodo diuersæ. 522.27. *ostenduntur ex differentia vulgaris utriusque potestatis.* *ibid.* 28

P R

- Præceptum affirmatiuum quando obligat.* 691.8
Præceptum confessionis comprehendit adulterium. 306.17
Præceptum confessionis faciendæ obligat tantum respectiue ad Sacerdotem. 341.127
Præceptum de communi rerum usu reuocatum. 152.5
Præceptum

Index rerum.

- Præceptum de non nubendo extra tribum.* 661.36. intel-
 ligitur quoad eas, quæ erant hæredes. *ibid.*
Præceptum de sigillo reduci potest ad Ius naturale diuini-
num ex fine, & congruentia. 435.5. eiusque obligatio
 ad plures virtutes reduciuntur. *ibid.*
Præceptum diuinum confessionis non impleri peccato non
remisso. 334.100. & an hoc extendatur ad præceptum
Ecclesiæ. *ibid.* & 101
Præceptum diuinum confessionis, vel Sacramenti obliget-
ne infideles? 306.17
Præceptum diuinum laicius patet quoad aliqua quàm
Ecclesiasticum. 334.101
Præceptum diuinum naturale Sacramenti quando dica-
tur esse propriè loquendo. 435.4
Præceptum diuinum non comprehendit venialia. 328.
 85
Præceptum diuinum pœnitentiæ quæ tempore obliget? 316.
 45. articulus mortis à quibusdam tantum statuitur:
 ante tamen hunc tenetur quis pœnitere. *ibid.* & 46
Præceptum fortius ligans obinet, & minus cedit in ea-
dem materia. 201. 184. idem de damno dicendum
 cum proportione. *ibid.* 185
Præceptum imponenda satisfactionis, iuxta qualitatem
delicti supponit attingi posse medium ex regula fori.
 385.71. eius finis. *ibid.*
Præceptum in determinata circumstantia obligans, si illa
deficiat, non reuocatur. 152.6
Præceptum legis de propagatione fuit vniuersale. 656.
 16
Præceptum naturale latè sumptum. 154.16
Præceptum non occidendi sicut transit ad legem nouam,
ita exceptiones legis. 224.48. illa ad quam legem spe-
 tēt; & ante legem fuerunt? 225.49
Præceptum nullius obligat contra sigillum. 439.21
Præceptum occidendi dispensabile a Deo. 225.50
Præceptum pœnitentiæ a quomodo dicitur Iuris naturalis?
 318.55
Præceptum pœnitentiæ ut spectat ad diuersas leges. 338.
 118
Præceptum propagationis fortius obligat in casu necessi-
tatis quàm votum castitatis. 599.85. quia propagatio
 in eo casu magis attingit finem. *ibid.* quia necessitas
 publica praualeat voto. *ibid.*
Præceptum sequitur naturam, & necessitatem virtutis.
 316.46
Præceptum veteris legis de non accedendo ad menstrua-
tam fuit morale. 696.24
Præceptum vsus communis respicit naturam absolutè.
 155.20. fuit reuocatum in natura lapsa, & quare?
ibid.
Præceptum de communi vsu fuisse reuocatum. 154.16.
 & quare dicatur naturale? *ibid.*
Præcepti affirmatiui natura in quo consistat. 314.40
Præcepti affirmatiui obligatio non est pro semper. 306.
 18
Præcepti violati extensio ex onere remissionis ad pecca-
tum nouum. 455.5
Præcepto Ecclesiastico tenetur qui habet tantum peccata
occulia. 335.101
à Præcepto, Non occides quos casus, & quo titulo ex-
cepti Deus. 224.47
Præcepto propagationis stante an potuerit B. Virgo voue-
re conditionatè. 656.16. & 17
Præcepta intelliguntur respectiue ad medium ordina-
rium. 319.58
Præcepta per se obligans ex fine primario, & non secun-
dario. 707.11
Præcepta prima tabula in Grecis corrupta. 78.18
Præcepta secunda tabula quomodo nota? *ibid.*
- de Præceptis diuersis concurrentibus regula.* 796.16
Prælati irritat vota subditorum ex iure dominatiui.
 780.11
Præmiandi actus nobilior actui vindicandi. 36.8
Premium accidentale non est ex meritis, nisi ut dicunt
ordinem ad finem. 472.66
Premium anticipatum potest esse ex merito. 112.29
Premium essentialis non correspondet nisi soli charitati.
 467.50
Premium non solum aliter se habet ad meritum, aliter
verò solum. 476.81
Præparatio qualis requisita ad reducenda peccata in
memoriam. 308.19
Præscriptio dormit, interrumpitur, & quando? 162.
 44. & 45
Præscriptio, & defensio quomodo distinguantur? 160.
 35
Præscriptio etiam ex fine pacifica societatis inducitur.
 161.37
Præscriptio, & vsucapio distinguuntur. 160.34
Præscriptio ex vsucapione oritur. *ibid.*
Præscriptio in pœnam est. 161.37
Præscriptio inuenta est ad lites finiendas. 160.9
Præscriptio Iuris, & de Iure non admittit contrariam
probationem. 161.37
Præscriptionis conditiones. 756.4
Præscriptionis cum vsucapione conuenientia. 160.35
ad Præscriptionem, & vsucapionem quid requiratur?
 161.39
Præscriptionem non procedere quid sit, & quando con-
tingit? 162.44
ad Præscriptionem requiritur tempus lege præscriptum.
ibid. 43
Præseruatio à lapsu est ex gratia. 51.72. quid sit, &
 quàm magnum donum. *ibid.* 73
Præseruatio à peccato mortali pro tota vita est donum
speciale. 471.62. in eo non consistit satisfactio legis
 regularis, & ordinaria. *ibid.*
Præseruatio Apostolorum post aduentum Spiritus sancti.
 481.97
Præseruatio B. Virginis. 481.97
Præseruatio eminentius continet gratiam pœnitentialem.
ibid.
Præseruatio in innocentia maius est beneficium, quàm re-
stitutio post lapsum. *ibid.* 95
Præseruatio respicit peccatum, ut remedium præueniens
nè insit. 482.98
Præsumptio fundata sequenda donec elidatur. 325.
 75
Præsumptio in dubio comperita veritate eliditur. 743.57
Præsumptio turis, & facti. 646.45
Praxis antiqua, & moderna in præscribenda satisfactio-
ne. 384.68
Præcarium quid sit; quamdiu maneat, quando renouetur,
& quomodo reuocetur? 165.55. & 56
Preces, & alia spectantia ad consilium. 194.165
Pretium in contractu ex circumstantiis crescit, aut de-
crescit. 181.120. idè sunt perpendenda. *ibid.*
Pretium iustum aut lege, aut consuetudine determinatur.
 167.15
Pretij lauitudinem dari in medium, infimum, & sum-
imum. 166.15
Principes habent potestatem statuendi impedimenta
matrimonij quoad infideles. 830.26. & quis statuerit
 potest quoad fideles. *ibid.* 27
ad Principium particulare debet reduci, quod ex gene-
rali non inferuntur, si verum est. 758.6
Principia in operabilibus ex disciplina, & traditione, ut
 plurimum nota. 77.14
 Priuatio

Index rerum.

Priuatio diuini esse non est ex affectu peccatoris. 109.15
 Priuatio gratiae, & obligatio ad poenam manens post
 actum transeuntem. 281.101
 Priuatio gratiae nequae esse non moralis, ut est peccatum.
 272.78
 Priuatio gratiae Physica non est peccatum. *ibid.*
 Priuatio moralis tollitur per formam oppositam. 255.9
 Priuatio non opponitur effectui, nisi ut prius forma. 15.29
 Priuatio, non variata forma, non variatur in specie.
 15.27
 Priuatio quid sit? 108.14
 Priuatio specificatur ab habitu, non à causa. 15.26
 Priuatio usus rationis: aliquando illicita. 670.7
 Priuationis ad unitatem qua requirantur. 484.22
 Priuationis causa potest inesse, quando habitus nequi.
 713.3. in text.
 Priuationis, & habitus oppositio est formalis. 15.27
 Priuationis unitas qua requiratur? 453.3
 Priuilegiatus nequit absolueri à casu reseruato, nisi in
 foro interiori. 376.53
 Priuilegium status quomodo acquiritur. 675.20
 Priuilegij exceptio elidit actionem, nisi renunciatur: com-
 mune non renunciatur, sed tantum personale, sine con-
 sensu. 185.136
 Priuilegia in corpore Iuris inserta habent vim, & no-
 men legis ordinariae. 375.49
 Probatio semiplena dat ius interrogandi reum. 239.26
 Procreatio bona ex obiecto, indifferens ex fine. 581.23
 Procreatio est ratio institutionis matrimony, non delecta-
 tio. 600.19
 Procreationis quis sit debitus finis? 581.24. & quis pri-
 marium? *ibid.* 25
 Procurator, per quem valide fit contractus, debet ex-
 primere mandatum. 596.78. quo reuocato nihil fit. *ibid.*
 77. requiritur consensus Domini. *ibid.*
 Professio irrita an inducat obligationem voti etiam sim-
 plicis, ita ut professus mortua conige, ad quam redi-
 nit, teneatur iterum ad Monasterium regredi. 693.19
 Professum extrahens ex Monasterio tenetur ad restitui-
 tionem. 780.9
 Progressus regularis poenitentiae. 54.90
 Prohibitio adheret censurae. 345.144
 Prohibitio simplex non irritat factum matrimonium. 770.6
 Proles educatio ut obliget? 793.5
 Prolem procreare nec bonus actus, nec malus. 575.4
 Promissio est adimplenda. 653.6
 Promissio ex motu iustitiae facta fundat ius ad pre-
 mium. 266.52
 Promissio externa significat consensum internum. 653.6
 Promissio facta meritis iniuitur misericordia in Christo.
 266.56
 Promissio facta poenitentiae. 144.145
 Promissio gratuita, & onerosa differunt. 266.52
 Promissio non sufficit ad matrimonium sine datione de
 presenti. 612.2
 Promissio simplex inefficax ad sollicitandum mortem. 752.
 18. non comprehenditur in lege. 753.18
 Promissio simplex non aequiualeat uersita, & quid sit utra-
 que? 752.15
 Promissio uerbis expressa an requiratur in proposito.
 748.5
 Propagatio esset in statu innocentiae. 578.11
 Propagatio requirit circumstantias ut sit completè bona.
 579.15
 Propagatio spectat ad bonum uniuersum. 578.10
 Propagationis praeceptum quomodo cessat quoad parti-
 culares? 155.18
 Proportio debita inter poenitentiam interiorem, & exte-
 riorum. 57.99
 Proportio duplex. 104.2

Proportio satisfactionis non est necessaria simpliciter.
 129.89
 in Propositionibus aeterna ueritatis non est successio. 284.
 114
 Propositum an requiratur extendi ad peccata confessi,
 saltem uirtute. 323.70
 Propositum duplex: & utrum requiratur ad Sacramen-
 tum? 323.68. & seq.
 Propositum generale confusum cauendi peccata non suffi-
 cere ad fructuosam poenitentiam, nec compati cum de-
 bita dispositione. 324.71. est inefficax, nec extenditur
 uirtute ad peccatum confessum. *ibid.* tale habentes ab-
 solui non debent. 325.74
 ad Propositum melioris requiritur excludi uoluntatem
 peccandi liberè, & ex deliberatione. 324.73
 Propositi distinctio in uirtualem, & formalem unde de-
 sumpta? 323.69
 Proprietarius reus est furti. 780.11
 Proprietas rerum non est prohibita. 152.6
 Proprietas rerum praedicit indigentiam. 154.15
 Prosecutio, & fuga, amor & odium diuersi actus. 32.7
 Prosequutionis, & fuga idem gradus ex eodem motiuo.
 60.109
 Prouidentiae communis diuisio in duas species. 53.82
 Prudentia an sit communis, & una omnium uirtutum.
 73.2. an genere, an uero specie. *ibid.*

P V

Pubertas quid sit? 765.7
 Pubertatis tempus. 766.13
 in Publico negans quod commisit in occulto ad nihil te-
 netur accusari. 238.7
 Pueri non comprehenduntur in illo cap. Ergo fratertri-
 tatis. 766.9
 Pueri non ligantur poenis ante annos duodecim aetatis.
 328.84
 Pueri obligentur praecepto Ecclesiastico confessionis,
 sicut & diuino? 328.84
 Pueri peccantes mortaliter tenentur confiteri. 306.17
 Pueri possunt contrahere sponsalia. 766.11
 ly Puniendum sumitur dupliciter. 279.12
 Punitio, aut aequiualens requiritur ad deletionem peccati.
 18.9
 Punitio, & remissio peccati separari possunt. 33.12

Q V

Qualitates personarum diuersae. 738.34
 Quantitas spectat ad substantiam contractus in
 iustitia commutatiua. 637.10
 Quantitas, variata figurà, non uariatur. 15.28

R A

Raptorum, & concurrentium poena. 824.13
 Raptus quid sit? 811. D.
 Rati habitio non dat iurisdictionem fori poenitentiae.
 372.38
 Rati habitio ut comparatur mandato, quid requiratur. 752.
 14
 Ratio uniuersalis comprehendens omnem legem se gilli.
 437.10
 Rationis usu se priuando quando quis peccet? 694.7

R E

Reatus an sit relatio? 8.4
 Reatus, & ordo eius ad diuersa explicatur. 17.35
 Recipere posse aliquid ultra sortem quando contingit.
 175.94
 Reconciliatio; & correctio per accidens sequuntur ex
 uindicatione. 36.8
 Rectitudo, cuius peccatum est priuatio, deberet restituì si
 esset

Index rerum.

<p> <i>effet diuersa à gratia, & virtutibus, in iustificacione.</i> 281.97. <i>effet principium operandi, & excederet virtutes.</i> ibid. & 98 <i>Relictio habitualis non aequaleat actuali.</i> 12.14 <i>Recurfus ad Sacerdotem mutuum licitum.</i> 87.24 <i>Recurfus quando est causa damni?</i> 195.167 <i>Redditio quid dicat in definitione satisfactiois?</i> 104.2 <i>Regula generalis subtrahendi debiti.</i> 695.20 <i>Regula naturalis, & poena quam praescribit.</i> 75.8 <i>Regula naturalis poenitentiae quare dicatur naturalis in nobis?</i> 79.24 <i>Regula praescripta confessarijs.</i> 118.55 <i>Regula pro legislatore, & superiore.</i> 405.9 <i>Regula supernaturalis multiplicem poenam indicit.</i> 75.8 <i>Regulae generales de contractibus quomodo debeant applicari?</i> 189.149 <i>Regulae generales reddendi, aut negandi debiti.</i> 689.2 <i>Regulae morales.</i> 138.120 <i>Regula proxima agendi, quando scilicet manifestat dolum.</i> 641.25 <i>Regulares an comprehendantur in clero quoad odiosa.</i> 566.46 <i>Relatio nulla realis fundatur super actum culpa.</i> 7.5 <i>Relatio realis si ex culpa efficit, non faceret peccatorem.</i> ibid. <i>Religio excedit poenitentiam.</i> 40.36 <i>Religionis, & poenitentiae fines diuersi.</i> 38.26 <i>Religionis ingressus soluit matrimonium ratum ex dispensatione.</i> 676.26 <i>Religionis statum institutum à Deo dependere etiam ab Ecclesia.</i> 782.20. includit iurisdictionem. ibid. 23 <i>Religionem ingressurum ex causa auertens non tenetur Monasterio: imò licet auertere ab ingressu eum, de cuius salute in saculo esset dubium.</i> 228.64 <i>Religiosus coactus dicere verba matrimonij an peccet mortaliter.</i> 617.4 <i>Religiosus nequit ex metu consentire in matrimonium.</i> 618.2 <i>Religiosum professum seducens tenetur ad damnum Monasterio.</i> 228.63 <i>Religiosum seducens obligatur ad restitutionem.</i> 228.60 <i>Religiosi exempti recipiunt potestatem absoluedi à Pontifice.</i> 375.50 <i>Remedium generale contra praescriptionem.</i> 162.45 <i>Remedia etiam dubia in necessitate salutis non sunt contemnenda.</i> 87.24 <i>ad Remedia certiora salutis an teneamur?</i> 300.14 <i>Remissio absoluta non limitata repugnat reuincensentia poena.</i> 456.17 <i>Remissio absoluta tollit omne debitum in peccatore.</i> 456.18 <i>Remissio baptismalis, & poenitentialis distinguuntur.</i> 425.44 <i>Remissio culpa, & infusio gratiae non sunt duae mutationes reales.</i> 280.95 <i>Remissio culpa, & infusio gratiae non sunt una mutatio</i> 252.4 <i>Remissio culpa, & infusio gratiae quem habent inter se ordinem.</i> 289.126 <i>Remissio culpa potest esse sine gratiae infusione, & e contra.</i> 252.4 <i>Remissio culpa vi distinguitur ab infusione gratiae non est mutatio realis.</i> 283.106 <i>Remissio, & iustificatio quomodo sumuntur hic.</i> 260.29 <i>Remissio in Baptismo est totalis.</i> 146.155 <i>Remissio obligationis poena definit ad remissionem peccati.</i> 286.121 <i>Remissio peccati ad quid pertineat?</i> 83.4 <i>Remissio peccati correspondet contritioni.</i> 337.113 <i>Remissio peccati correspondens contritioni non est voti tantum causa.</i> 338.113 </p>	<p> <i>Remissio peccati diuersimode censatur.</i> ibid. <i>Remissio peccati est ex sententia Sacerdotum.</i> 83.5 <i>Remissio peccati, & poenae sunt diuersae.</i> 286.121 <i>Remissio peccati fit antequam oriaur debitum satisfactiois scilicet sumpta.</i> 125.79. est diuersa à contritione, & dolore interno. ibid. <i>Remissio peccati gratis fit.</i> 424.42. etiam venialis. ibid. <i>Remissio peccati in virtute meritorum Christi.</i> 115.47 <i>Remissio peccati non est mutatio realis proprie dicta, neque rationis proprie, & quare?</i> 285.118. 287.17 <i>Remissio venialium, quae usque ad mortem durant.</i> 428.55. & quae intuitu meritorum, quae quis alias in vita habuit, dimittuntur. ibid. <i>Remissionis, & sanctificationis diuersitas.</i> 257.21. 258.22. 259.26 <i>Remissionis peccato duplex modus.</i> 95.53 <i>Renouatio per quas formas fiat?</i> 268.62 <i>Repudium concessum ad vitandum uxoricidium.</i> 719.5 <i>Repudium permissum tantum ob maius malum euitandum.</i> 724.17 <i>Repudium seu dimissio est contra finem matrimonij.</i> ibid. <i>Repudij reuocatio Matthaei 5.72.2.7. dispensationis facta congruentia.</i> 723.9 <i>Repudij significationes.</i> 720.4. & finis eius ibid. <i>Reseruatio soluitur, licet omnia non subijciantur confessioni.</i> 377.56 <i>Respectus duplex fundatus in satisfactioe.</i> 104.2 <i>Responsio respicit mentem, quam habere debet interrogans.</i> 241.36 <i>Res commodata ad certum usum nequit ad alium trahi sine consensu commodantis, & si vitietur, vitiatum commodanti: nequitque reuocari, nisi in casu damni.</i> 165.55 <i>Res cum suo onere transit.</i> 436.8 <i>Res de presenti distrahenda non debet carius vendi pro futuro.</i> 178.104 <i>Res definit esse donantis.</i> 176.98 <i>Res melior in esse natura saepe est vilioris pretij.</i> 166.14 <i>Res potest carius vendi ad euitandum damnum.</i> 170. in text. sed non ob lucrum, quod ex ea accipiet emptor. ibid. in text. <i>Res pretio aestimabilis debet subijci permutatidni.</i> 180.114 <i>Res, quae praescribitur, habetur pro derelicta.</i> 160.10 <i>Res vni promissa, & alteri data est secundi.</i> 611.4 <i>Rem alienam furi prodens cum animo nocendi, tenetur ad restitutionem.</i> 233.10 <i>Rem mala fide retinens, tenetur de culpa, & mora.</i> 196.173 <i>in Re ablata participans, aut in mala operatione, tenetur ad restitutionem.</i> 195.167 <i>Rerum diuisio duplex, & quando utraque facta?</i> 159.31 <i>Rerum diuisio facta lege humana.</i> 156.21 <i>Rerum diuisio fuitne inhibita lege naturali in statu innocentiae?</i> 152.5 <i>Rerum diuisio Iure positio facta.</i> ibid.8 <i>Rerum diuisio processit in remedium cupiditatis.</i> 153.11 <i>Rerum diuisio quo Iure facta?</i> 151.3. in text. neque diuina lege, neque naturali fuisse in statu innocentiae. ibid. 3. in com. <i>Rerum proprietates causa discordia.</i> 153.14. ex ea amor inordinatus nascitur. ibid. <i>Rerum vsui charitatis, & paci accommodatus.</i> 153.14 <i>Restituere quis tenetur?</i> 193.162 <i>Restitutio ad quam obligat iustitia.</i> 218.26 <i>Restitutio à peccato, & quid sit?</i> 281.97 <i>Restitutio bonorum incerti domini qualiter facienda?</i> 197.174. & seq. 198.178. voluntas praesumpta eius sequenda, quia conformis charitati, & secundum eam medium iustitiae seruetur. ibid. <i>Restitutio cui facienda</i> 197.174.175 Restitutio </p>
--	--

Index rerum.

Restitutio debita supponit ius creditoris. 176.98
Restitutio est circumstantia debita pœnitentia. 201.186
Restitutio facienda domino extreme indigenti. 203.191
Restitutio in circumstantiis differenda, in quibus non leditur iustitia per detentionem rei. 200.183
Restitutio in quo casu facienda? 197.177
Restitutio non est satisfactio generalis, nec specialis. 192.28. *requiritur ante partes pœnitentia.* *ibid.*
Restitutio non fit damnificatio in duobus casibus. 196.32
Restitutio nō specificatur ab intentione creditoris. 708.13
Restitutio nunquam differri debere quantum ad propositum. 200.182
Restitutio omnis oritur ex uno è duobus capitibus. 193.30
Restitutio oritur ex iniusta ablatione, vel detentione. *ibid.*
Restitutio per quem debeat fieri? 198.181.199.181
Restitutio quando faciendâ, ponuntur regula? 200.182
Restitutio quando possit differri? 199.33
Restitutio rei donata inualidè cui facienda? 188.147
Restitutions obligatio ex pacto irritò. 191.157
Restitutions obligatio quando non fundetur? 176.98
Restitutions ordo quantum ad personas, qua tenentur. 195.168
ad Restitutions rei præscripta non teneri quem. 161.36
in Restitutions bonorum incerti domini legis dispositio sequenda. 198.179
de restitutions, & rerum dominio. 150.1
de Restitutions faciendâ regula. 197.174.175. & seq.
de Restitutions in bonis corporis. 215.18
de Restitutions varij casus. 203.190. & 191
Retentio iniusta æquiparatur ablationi iniusta. 233.11
Retraçtanti suum dictum, ut restituat alteri famam debetur fides. 234.14. *presumptio enim stat pro tali fide.* *ibid.*
Retraçtatio quomodo reducat peccatum ad statum occultum. 235.16
Restitutio fit secundum opera. 415.15
Revelatio confessionis inutilis est, nisi mereatur fidem. 444.32
Revelatio confessionis possit in casu fieri, si ex solius pœnitentis iure obligaret sigillum. 443.31
Revelatio facta B. Virgini de non petendo debito, æquales impedimento. 658.23
Revelatio peccatorum facta sine licentiâ violaret ius communiatatis, & Sacramenti. 443.31
Revelatio quo casu ex voluntate præsumpta pœnitentis fieri possit. 444.33
ex Revelatione confessionis maximum periculum quando redundat in confessarium. *ibid.* 34
ex Revelatione in confessione datur occasio mentiendi. *ibid.* 32
Reverentia paterna est stricte Iuris naturalis. 815.10
Reuiviscencia meritorum, & peccati ex medio iustitiæ dispar. 459.24
Reuiviscencia operum quoad gratiam non exprimitur in Scriptura. 472.67
de Reuiviscencia meritorum quoad gratiam antiquam. 468.51
Reus, & minister idem hic. 38.28
Reus in casu absolvens sine satisfactioe aliàs proportionata. 133.106
Reus interrogatus in quibusdam casibus non tenetur respondere. 239.29
Reus iuridicè interrogatus tenetur dicere veritatem, aliter non est absolvens, quia non haberet bonam fidem. 326.77
Reus non debet excedere lura defensionis. 240.34. *quomodo se gerere debeat respondendo?* *ibid.* 35
Reus non tenetur danno accusatoris. 241.35. *si neget crimen, an mentiatur.* *ibid.* 35

Reus non tenetur exequi in seipsum sententiam latam, aut capitale. 239.28
Reus non tenetur retractare negationem criminis: & quare? 238.24
Reus potest ex carcere fugere, etiam sententia iam lata. 240.30. *non tenetur obedire sententia in re iniusta.* *ibid.* 31
Reus quando non interrogatur iuridicè, non tenetur dicere veritatem. 239.26
Reus ratione peccati mortalis tenetur satisfacere Ecclesiæ. 369.26
Reus tenetur ne crimen suum occultum negare in iudicio, & an teneatur accusatori. 238.24

R I

Rituale Græcum tradit modum ordinandi Lectorem. 531.74
Ritualium, & exorcizantium praxis est extorquere signum à Diabolo, & illud destruere. 732.8. & *licitus est usus talis scientia acquisita.* *ibid.* 9
Ritus Ambrosianus benedicendi oleum. 493.20. *Ritus etiam Mechlinensis.* *ibid.*
Ritus Ecclesiæ Herbipolensis in unguendo. 493.20
Ritus, & caremonia non debent confundi cum substantia Sacramenti. 506.84
Ritus Græcus statuit materiam Ordinis in impositione manuum. 541.119
Ritus Græcorum in unguendo. 493.19
Ritus imponendi satisfactionem publicam. 141.133
Ritum, quem abrogavit Nestorius, improbat Ico. 320.62
Ritus varij Ecclesiarum in unguendo. 493.19

S A

Sacerdos absoluit in virtute potestatis recepta à Christo. 369.26
Sacerdos approbatus tantum eligi potest ad confessiones audiendas. 374.47
Sacerdos est arbiter inter Deum, & peccatorem. 383.25
Sacerdos habens iurisdictionem in aliqua peccata, & dubitans de alijs validè absoluit. 372.39
Sacerdos in propria persona absoluit, & audit peccata. 431.5
Sacerdos nequit alium Sacerdotem ordinare ex vi characteris, confessionis, aut utriusque. 536.93
Sacerdos non minus absoluit, quam conficit in persona propria. 431.5
Sacerdos prius tempore accipit potestatem conficiendi, quam absolvens. 364.9. 365.11
Sacerdos proprius cuiuscumque pœnitentis quis dicens. 374.44
Sacerdos proprius in rigore significat Parochum, sumitur tamen pro quocumque habente iurisdictionem ad immediatè absolvens. 330.26
Sacerdos proprius quis dicens? 330.26
Sacerdos qualem habet auctoritatem? 359.7
Sacerdos quomodo absolvat, & liget. 247.7
Sacerdos quomodo accipit potestatem absolvens? 367.19. *diverse sunt sententia.* *ibid.*
Sacerdos simplex potest absolvere à peccatis mortalibus in casu. 371.32
Sacerdos subditum recipit ab Ecclesiâ. 368.23
Sacerdos tollit pœnam æternam, & culpam ut instrumentum, Deus ut causa principalis. 382.24
Sacerdos verè dicit se absoluisse ex potestate clauium; & verè dicit se consecrasset, absoluitque in persona propria. 432.1
Sacerdos verus minister Sacramenti Pœnitentiæ. 359.4
Sacerdotis Evangelicis, & Leviticis comparatio. 383.24
Sacerdotis utraque ordinatio habet characterem proprium. 545.137. *paritas inter utramque.* *ibid.*

Index rerum.

- de Sacerdote intraturo nemis.* 446.20
Sacerdotes non habent subditum ex sua ordinatione. 369.26
Sacerdotes omnes habere potestatem ligandi, & soluendi confirmatur. 354.C.
Sacerdotes simplices posse dare Ordines maiores non inuenitur in Canonibus expressum. 534.87
Sacerdotes Vicarij Christi in tribunali penitentiæ. 369.25
Sacerdotes posse ex commissione validè ordinare Diaconum, & inferiores. 536.94
Sacerdotium definitur. 533.84. & quid ibi definitur? *ibid.* 85. hac definitio suppletur per additionem alterius potestatis. *ibid.*
Sacerdotium describitur. 532.8
Sacerdotium est gradus nobilissimus in Ecclesia. 517.7
Sacerdotium est ordo, & Sacramentum. 527.54
Sacerdotium habet duas formas partiales, & duas materias. 532.9
Sacerdotium per partes, & successivè dari. 545.138
Sacerdotij duo sunt characteres. 365.11
Sacerdotij duplex materia, & forma. 543.127
in Sacerdotio esse duplicem characterem. 518.7
in Sacerdotio requiritur manus impositio. 543.128
Sacramentum dat effectum iuxta mensuram dispositionis, & qui cõpetit ei ex institutione regularitèr. 475.76.
Sacramentum est bonum intrinsecum matrimonij. 670.4
Sacramentum est medium necessarium, & ordinarium. 319.58
Sacramentum indivisibile aliter, & aliter divisibile causant, & perficiuntur. 507.88
Sacramentum intuitu cõmunitatis est institutum. 443.30
Sacramentum matrimonij definitur. 598.17
Sacramentum matrimonij ex opere operantis tantum dat gratiam, nisi realitèr accipiatur. 588.15
Sacramentum matrimonij per procuratores fieri non posse multi tenent. 597.81
Sacramentum non subest penitenti. 435.5
Sacramentum qualem effectum causet quantum est ex virtute sua. 474.76
Sacramentum quando suscipitur, non est contritionis preceptum. 96.56
Sacramentum respicit statum, in quo attingere possit completum effectum. 503.65
Sacramentum sensibile, & mysticum quomodo differant. 673.12
Sacramenti efficacia non subordinatur cõtritioni. 304.15
Sacramenti institutio non variat formam contractus. 593.64
Sacramenti matrimonij quis effectus? 597.80
Sacramenti necessitas, & securitas ex eo ostenditur. 320.61. & 62
Sacramenti necessitas unde? 319.58
Sacramenti suscipiendi obligatio est ex peccato. 337.110
Sacramentum posse recipi, & peti ab hæretico, & excommunicato in articulo mortis. 371.31
Sacramentum sumere non ex affectu est hypocrisis. 148.166
pro Sacramento Penitentia ponuntur congruentia. 82.3
Sacramenta causant gratiam, quam significant. 94.48
Sacramenta instituta sunt à Christo. 498.45
Sacramenta non dabantur publicè penitentibus. 491.8
Sacramenta qualem habeant virtutem. 276.93
Sacramenta sunt contra peccatum instituta. 275.92
Sacramenta ut sunt in se, aut suo effectum, causant gratiam. 592.58
Sacramentorum differentia ex fine. 94.47
Sacramentorum institutio contra peccatum. 259.28
Sacramentorum efficacia est certa non ponenti obicem. 498.43
Sacramentalia in genere, & in specie. 427.52. & 53
Sacramentalia ut delectant veniale, an requiratur aliquis bonus motus; & an remittant ex opere operato? 428.54
Salomonis peccatum, & numerus uxorum eius. 798.23
Salutis viam non esse aggravandam sine fundamento. 136.109
Sanctitas per essentiam repugnat omni peccato, etiam veniali. 264.47. non ita gratia. *ibid.*
Sanitas spiritalis quid denotet? 94.47
Sapientia communicatur sine dominatione politica. 157.25
Satisfacere debet in parte, qui nequit in toto. 218.27
Satisfacendi modus pro occisus. 219.32
Satisfaciens reputatur una persona cum penitente, cui se substituit. 147.161. & tenetur adimplere satisfactionem. 148.161
Satisfactio adimpleta in mortali valeatne ad remissionem pœnæ. 135.107.136.110
Satisfactio æquivalens peccato. 80.30
Satisfactio aliquando congrua, aliquando condigna. 141.137
Satisfactio an sit possibilis peccatori pro sua culpa mortali? 106.7
Satisfactio Christi applicatur infanti, & sanctificatis in vitro. 274.85
Satisfactio Christi in opere precepti. 131.98
Satisfactio completa danda est, quando non est impedimentum. 320.61
Satisfactio condigna ex natura rei pœna æterna non datur in nobis. 455.12
Satisfactio congrua, & acceptata à Deo attingi potest. 386.74. eius proportio respectivè ad quid attendatur? *ibid.* 75
Satisfactio correspondens peccato carnis. 128.86
Satisfactio correspondens peccato superbia. *ibid.* 129.87
Satisfactio cur exigatur? 138.120
Satisfactio debet esse in castigationem. 130.92
Satisfactio debet esse libera a precepto. 131.96
Satisfactio debet respicere facultatem penitentis. 389.84
Satisfactio debita iustitia in substantia laesa, & laese tantum contra Luris ordinem. 235.17
Satisfactio de congruo correspondens peccatis. 128.86
Satisfactio definitur. 148.164. eius finis intrinsecus, & extrinsecus. *ibid.*
Satisfactio definitur, & definitionis particula explicatur. 104. per totum.
Satisfactio dicit ordinem ad gratiam, ex qua remissum fuit peccatum. 141.132
Satisfactio dicitur propria duobus modis. 121.65
Satisfactio dicitur totalis virtute, & efficacia. *ibid.*
Satisfactio dividitur. 149.168
Satisfactio duplex. 140.125
Satisfactio efficax est in ordine ad alias compartes, ex quibus constat Sacramentum. 141.133
Satisfactio est duplex. 105. in com.
Satisfactio est medicinalis; pars pœnitiæ, & non materia non libera. 393.99. & 100
Satisfactio, & meritum quomodo differant? 112.28
Satisfactio ex fine venialis, propter quem esset peccatum grave. 148.166
Satisfactio exhibitæ ex fine venialis an valeat? *ibid.* 163
Satisfactio ex prescriptio iustitiæ est in opere externo. 124.76
Satisfactio facta in peccato mortali valeatne. 134.15
Satisfactio fit in virtute Passions Christi. 114.40
Satisfactio imponi potest uni pro altero. 391.94
Satisfactio in iusto quandoque non auget gratiam, neque est meritum. 137.112
Satisfactio in quo consistat? 117.8. & 54
Satisfactio in quo consistat in recto? 123.70
Satisfactio

Index rerum.

Satisfactio in situ gratia, si lege praescripta, in peccato facta non satisfacit legi. 140.128
 Satisfactio inter quos possit esse? 110.20
 Satisfactio iusti an sit condigna veniali. 424.39
 Satisfactio levis imponi potest poenitentis inhabili, qua non obliget ad mortale, & qua a confessore omitti possit. 391.94
 Satisfactio licet, si fiat in gratia, tribuat augmentum, hoc non competit ipsi, qua satisfactio est. 136.111
 Satisfactio nequis praescribi, nisi vi pars poenitentiae; qua in casu poenitentis inhabilis repugnaret proposito emendationis. 391.91
 Satisfactio nisi valeat peccatori, non reuiviscit. 145.149
 Satisfactio non adimpleta soluitur in altera vita. 387.81
 Satisfactio non recipit vim a dignitate persona. 137.115
 Satisfactio non seruans equalitatem si excedit, compensabitur, & si deficiet, acceptabitur pro rata. 387.81
 Satisfactio nostra fundatur in liberalitate, & acceptatione Dei. 105.5
 Satisfactio nostra in Christo est. 117.53
 Satisfactio nostra seclusa acceptatione Dei an valeat? 117.53
 Satisfactio pars poenitentiae. 139.123
 Satisfactio peccatoris disponit ad iustitiam, & a fortiore pro poena peccati remissi. 144.145
 Satisfactio per flagella. 140.128
 Satisfactio per flagella aequales operi precepti. 132.99
 Satisfactio per flagella patienter tolerata. 146.152
 Satisfactio per modum Sacramenti operatur. 139.124
 Satisfactio poenitentialis est in precepto. 132.98
 Satisfactio poenitentialis potest imponi vni pro altero. 147.159
 Satisfactio poenitentialis respicit qualitate delicti. 387.79
 Satisfactio possit fieri in operibus precepti? 130.91. & seq.
 Satisfactio potest dici de condigno, & unde sumatur hac condignitas? 142.137
 Satisfactio potest esse sine reconciliatione. 112.28
 Satisfactio pro peccato totalis, aut partialis. 121.64
 Satisfactio pro peccato est in precepti opere. 132.100
 Satisfactio pro peccato qualis, & quanta sit? 75.8
 Satisfactio pro peccato, vi contritio in peccato facta acceptatur. 136.110. & minus aequalens est peccato in ratione operis, quam satisfactio pro poena temporalis. ibid.
 Satisfactio pro poena alia est a satisfactione pro peccato. 124.76
 Satisfactio pro poena supponit remissionem peccati. 249.5
 Satisfactio propria correspondeat cuilibet peccato actuali mortali? 103.1. & 2
 Satisfactio propria non correspondet cuilibet peccato. 118.9
 Satisfactio qua correspondeat peccato carnis. 127.12
 Satisfactio qua talis ordinatur per se ad extinguendum debitum. 136.112. ab ea separari potest ratio meriti. ibid.
 Satisfactio quomodo debeat imponi generaliter. 389.84
 Satisfactio quomodo decernatur, & discernatur? 387.80
 Satisfactio quomodo praescribatur? ibid.
 Satisfactio reconciliatiua non est in Inferno. 419.27
 Satisfactio reconciliatiua quomodo fiat? 113.35
 Satisfactio sine gratia Christi nulla. 114.39
 Satisfactio specialis secundum speciem, vel numerum non requiritur ad speciale peccatum. 118.9
 Satisfactio stricte quid sit? 122.11. & 67. definitur. ibid. 68
 Satisfactio supponit debitum. 112.31
 Satisfactio vindicatiua iniunxitur Christo. 140.125
 Satisfactio vi distincta a contritione, & confessione, in quibus consistat? 122.11

Scoti oper. Tom. IX.

Satisfactio, vi iniunxitur meritis Christi, non repugnat statui peccatoris, & aequales. 113.34
 Satisfactionis acceptatio in virtute contritionis acceptata. 138.119
 Satisfactionis acceptatio pro poenis, quas Deus comminatur peccatoribus. 143.144
 Satisfactionis a lege praescripta conditiones. 140.129
 Satisfactionis definitio. 104.3. explicatur. ibid. & seq.
 Satisfactio, & meritum eius ad partes iustitiae referuntur. 259.27. diuersa media iustitiae respiciuntur, sicut & diuersi sunt effectus. ibid.
 Satisfactionis late sumpta definitio explicatur. 104.2. & seq.
 Satisfactionis maior aequivalentia in ratione operis pro poena temporalis. 136.111
 Satisfactionis non esse nouam acceptationem, aut distinctam. 138.119
 Satisfactionis preceptum comprehendit modum eius, & mensuram. 386.78
 Satisfactionem anticiparet remissio peccati. 113.36
 Satisfactionem hominis posse esse aequalem peccato, secluso Christo, de potentia Dei absoluta. 106.6
 Satisfactionem non esse partem essentialem Sacramenti. 85.10. & seq.
 ad Satisfactionem nullus ex iustitia obligatur, que non impuitur ad solutionem exhibitam. 140.127
 Satisfactionem potest Deus remittere, & peccatum sine illa. 26.57. nec hoc repugnaret misericordiae, aut iustitiae diuinae. 27.58
 Satisfactionem pro alijs factam valere. 147.158
 ad Satisfactionem rigorosam quid requiratur? 104.5
 ad Satisfactionem requiri statum gratiae. 141.130
 Satisfactionem spirituales decernere spectat ad Sacerdotes. 218.29
 Satisfactionem valere cum contritione de praeteritis. 144.146
 in Satisfactione pro peccato non requiri dignitatem persona. 137.114. neque in ea, que est secundum aequalitatem rei equalitas persona requiritur. ibid.
 Satisfactio est ex lege iustitiae, non ex operibus iustitiae. 421.34
 Satisfactio negatiue se habente voluntate suppletur per legem concursus voluntatis satisfactientis. 146.152
 Satisfactio sufficere ad solutionem poena. 134.17
 Saulis electio. 158.29

S C

Scandalizans, & consulens quomodo differant? 214.16
 Scandalum non privat iure debite. 784.34
 Schisma orium in Ecclesia Alexandrina causa Originis. 506.46
 Scientia confessarii qualis esse debeat? 361.9
 Scientia confessionis non licet vti in praedictum poenitentis. 439.19. licet, quando ex natura actus non sequitur suspicio. ibid. 20. & ex quibus actibus oritur talis suspicio. ibid.
 Scientia discretionis requiritur in confessario. 363.16
 Scientia habita in confessione an liceat vti; & in quibus actionibus ille vsus interuenire possit. 438.17. licet in ordine ad studium, & alia. ibid. 18. an sit contra Ius diuinum talis vsus. 439.18
 Scientia maioris obligatio alleuari potest varie. 361.9
 Scientia naturalis primorum parentum non poterat cognoscere institutionem matrimonij. 584.32
 Scotus interpretatur legem diuinam iuxta vsum Ecclesiae. 680.43
 Scriptura loquitur aliquando accommodate ad nostrum captum. 111.24
 Scriptura declarat poenitentiam ante finem vitae faciendam. 316.46

Index rerum.

S E

- Secreti obligatio ex principijs practici contingenter sequitur, & in determinatis circumstantijs. 441.27
 Secretum esse seruandum est Iuris natura. *ibid.* 17
 Securitas data à vendente censum. 181.121
 Seducio nulla esset in statu innocentiae. 157.25
 Seducitor virginis tenetur ad damnum. 213.10
 Sententiae nemo potest sine causa cognoscere. 359.7
 Sententia per se respicit directè speciem, & numerum peccatorum. 253.2. & supponit confessionem, ut valida sit. *ibid.* 3
 Seruitus an impediatur matrimonium. 755.1
 Seruitus an iuste sit introducta? *ibid.* 2
 Seruitus, & educatio prolis per se coniuncta matrimonio. 669.5
 Seruitus inducitur per peccatum. 153.13
 Seruitus prima per peccatum. *ibid.*
 Seruitus Religiosa quid sit? 782.20
 Seruitutis differentia. 636.7
 Seruus non potest vendi in partes remotas, si contraxit cum consensu domini. 760.13
 Seruus potest contrahere cum ancilla. 759.7. quid si mitantur longè ab inuicem. *ibid.* 8
 Serui nomen unde prius habitum? 157.24
 Serui quare sint irregulares? 560.9
 in Seruum potest quis se vendere. 583.10
 de Seruo contrahente inuito domino. 761.19. vendi potest in longinquas partes, & distribi ab uxore. 762.19
 Sexus differentia, quod est medium remotum, non potuit cognoscere medium proximum in contractu, & quare? 585.35
 Sexus differentia quomodo exigatur ad contractum. 742.50
 Sexus muliebris, aue aetas puerilis an impediant suspensionem Ordinum. 568.1. & 2
 Sexus mutatio cur soluat matrimonium? 742.50
 Sexus sola differentia non probat institutionem matrimonij. 585.33

S I

- Sigillum an oriatur ex confessione facta laico. 438.14. quandoque non. *ibid.* 15
 Sigillum confessionis est Iuris naturalis. 432.1
 Sigillum, cuiusque ius spectat ad communitatem. 443.28
 Sigillum forius, & strictius ligat, quam secretum. 445.35
 Sigillum in quibus circumstantijs non obligaret ex lege naturali. 435.5
 Sigillum obligat intuitu Sacramenti, & communitatis. 443.30
 Sigillum oritur ex quacumque confessione in ordine ad Sacramentum. 438.16. etiam ex sacrilega. *ibid.*
 Sigillum primò obligat confessarium, & postea personam, cui reuelauit. 436.8
 Sigillum si esset precepti Iuris naturalis, non liceret, etiam de licentia penitentis, reuelare peccatum respectiue ad personam. 435.5
 Sigillum tenendum, quia causa penitentis decisa est in proprio foro, & quia violatio eius impediret confessionem debitam. *ibid.* 6
 Sigilli materia. 440.22
 Sigilli obligatio ex natura fori. 433.2. probatur. 434.3
 Sigilli obligatio extenditur ad peccata aliena. 448.43
 Sigilli obligatio ex virtute Religionis. 435.6
 Sigilli reuelatio quando timeatur, adiri potest alius, in xtra plures. 373.41
 Sigilli reuelator qua poena plectendus. 435.7
 Sigillum esse legis posituae diuinae tribus rationibus probatur. 434.4

- Sigillum violare non licet in confessione. 447.42
 Sigillum teneri precipit Ius Ecclesiasticum. 435.7
 de Sigillo respectu cuiuscumque audientis. 436.13
 Significatio equiuoca non variat nomen signi. 590.47
 Significatio figuralis matrimonij est proprie Sacramentalis. 588.40
 Significationis defectus in speciebus bigamia aliter inuenitur. 716.11
 Signum, cui alligatur maleficium, destrui potest, si sciatur. 731.5. nec oportet beneficium expectare à Diabolo, destruendo signum. 732.7
 Signum vniuocum, & equiuocum quomodo differant? 447.41
 Signi equiuoci usus non est reuelatio confessionis. 446.39
 Signi Sacramentalis differentia ab alijs concurrentibus. 249.4
 Signorum indifferentium usus manet liber confessario. 447.41. & talis relictatur per intentionem, qua exterius praetenditur. *ibid.*
 Simon Apostolus vocatus à nuptijs. 679.37
 Simoniacus in beneficio tenetur resignare, & restituere. 559.8
 Simoniacus non restituit bona fide datum. 176.99
 de Simonia in beneficio. 560.28
 in Simonia ordinis scienter contracta solus Papa dispensat. 554.7
 Simultas consensu an requiratur ad matrimonium? 612.3

S O

- Societas innocentia non admittebat proprium. 153.13
 Societas quid sit, & modus eius inuende. 183.127. si inuitur quoad lucrum tantum, manet fors deponenti, etiam cessante lucro. *ibid.* 128
 per Societatem intelligit Augustinus vinculum. 739.41
 Solemnitas est adiuncta Ordini. 771.11
 Solemnitas Iuris posituae. 779.5
 Solemnitas voti est Iuris Ecclesiastici. 783.26. opponitur vinculo matrimonij. *ibid.* 28
 Solemnitates requisita ad traditionem. 781.15
 Soluens succedit in iura creditoris. 184.136
 Solutio certa pro remissione incerta nequit praescribi. 459.26. talis conditio deberet à iudice inferiori intendi, & exprimi in sententia, qua expressa annullaret formam. *ibid.* 27

S P

- Spatium triennale impotentibus concessum. 743.57
 Species diuina essentia concreata Angelo. 54.87. & respectiue ad diuersa est naturalis, & supernaturalis. *ibid.* effectusque in eodem gradu supernaturalis, in quo habitus spei, & fidei. *ibid.* 88
 Speciei conseruanda non esse obligationem, nisi in casu. 757.5
 Speciei, & indiuidui conseruatio aliter se habent. 758.9
 Spes habitualis manet in peccatore. 48.57
 Spiritus sanctus datur per verba, quibus confertur potestas clauium. 545.136
 Spiritus sanctus quomodo dabatur in primitiua Ecclesia. 519.11
 Sponsalia inferunt de iure matrimonium. 653.6
 Sponsalia consummando contrahitur matrimonium. 655.6
 Sponsio definitur. 184.134. eius diuisio. *ibid.*
 Sponsio excludit fraudem. *ibid.*

S T

- Status bonus, vel malus via, vel termini non attenditur secundum peccatum veniale. 423.13. 429.62
 Status causa declarandus est reo. 239.27
 Status

Index rerum.

Status hominis ainesitas supportitur ad diuersas ordinationes Dei circa ipsum. 284.111
Status virginalis prestantior coniugali. 672.8
Statutum decernens promissionem continentia premiti ad Ordinem sacrum. 772.13. *illa fuit pactum, non promissio.* *ibid.*
Stipes definitur. 801.2
Stipes quid sit? 800.2
Stipitis impedimentum ad totam lineam extenditur. 803.11
Stuprum quid sit? 811. D.
Stylus incommodus, & incongruus quorundam Prædicentium. 406.4

S V

Subdiaconatus fuit sacer ante Marimum. 717.1 ;
Subdiaconis quare non licuit olim tangere vasa facta 528.60
Subiectum fieri forma aliud est, & aliud ea priuari: 557.17
Subtractio debiti, & actio postiuua equiparantur. 212.9
Subueniendum cuius sit in necessitate domino, an seruo? 760.10. *in casu debet seruus subuenire domino.* *ibid.*
Successionem non esse in actibus diuina voluntatis, etiam ut respiciunt obiectum. 284.113. *nec in propositionibus eterne veritatis.* *ibid.* 114
Succurrendum est proximo extremè indigeni ex lege naturali. 306.18
Suffragia fieri pro defunctis probant Patres. 414.11
Superiori referuntur etiam non prohibita. 564.43
Superiores regulares sunt ordinarij respectu subditorum. 375.51
Supernaturale in substantia dici secundum quid naturale. 54.86
Supernaturalitas specialis charitatis, que non competit alijs donis. 53.84
Supernaturalitatis latitudo, & diuersi eius gradus. 54.85
Surdi, & muti legitime contrahunt. 594.64
Suscitatio duplex. 50.70
Suspensio ab officio non includit suspensionem à beneficio, nec è contra. 567.51
Suspensio absolute lata comprehendit omnia. *ibid.*
Suspensio definitur. 566.49. *dupliciter accipitur. ibid. ut merè est pena, durat ad tempus.* *ibid.*
Suspensio perpetua non differt ab alijs. 566.50. *proprium ipsi est quod sit temporanea. ibid. expirat cum tempore.* *ibid.*
Suspensio quid, & quod duplex. 565.13
Suspensionis diuisio. 566.51
Suspensionem, vel interdictum non seruans an sit irregularis? 560.8
Suspensus ab ingressu Ecclesie nequit exercere Ordinem in ea. 567.52
Suspensus ab officio manet suspensus ab Ordine. 566.51
Suspensus ab Ordine minori est etiam suspensus à maiori, non è contra. 567.52
Suspicio adulterij quid iuris tribuat? 690.7
Suspicio violentie æquiualeat probationi. 691.7

T E

Tempus an requiratur ut dispensatio Pontificis valeat in matrimonio. 681.47
Tempus deliberanda Religionis concessum coniugatis ante consummatum matrimonium. 681.47. *quomodo illud; sicut & tempus probationis supplicari. ibid. ali-*
quando à Iure prescribitur. *ibid.* 48
Tempus idoneum prescriptioni. 162.45
Tempus immemorabile inducit titulum. *ibid.*

Tempus opportunum quando presens est, obligat Sacramentum. 319.59
Tempus prescriptum confessionis ex precepto Ecclesie per se precipitur, & non ob solam communionem. 333.94
Tempus prescriptum precepto pœnitentia quomodo colligatur? 316.48
Tempus quo obligat preceptum confessionis. 313.37. *obligat in articulo mortis supposito peccato mortali.* *ibid.*
Tenebra eadem non potest naturaliter redire. 484.22
Terminus à quo debet inesse prius tempore. 285.117
Terminus à quo priuationis quis? *ibid.*
Tertulliani error de secundis nuptijs. 711.25
Testamentum ualeat non obstante conditione, si ex errore adiciatur conditio. 645.38

T H

Theologi officium quòdam sit? 189.147

T I

Titulus ad prescriptionem requiritur. 162.42. *in casu ignorantia presumitur pro possidente.* *ibid.*
Titulus debet ex causa sufficienti subsistere. 476.84
Titulus fundatus in promissione operum est diuersus ab eo, qui fundatur in promissione, que facta est pœnitentia. 469.57
Titulus, in quo fundatur debitum, manet moraliter. 282.102
Titulus operum ex presenti prouidentia. 469.56
Titulus pœnitentia completur circa remissionem peccati, & primam gratiam. 469.57. *non respicit opera antecedentia, neque constituit in esse meriti.* *ibid.*
Titulus peccatus pœnitentia non potest fundare titulum ex iustitia, qui est meriti. 469.58
Titulo variato variatur ius. 736.27
Tituli in quibus lucrum cambij ultra sortem iustificatur. 182.126
Tituli pares in rem indissolubilem non pariunt decisionem. 204.193

T O

Tonsuram primam nec esse Ordinem, nec Sacramentum. 548.12

T R

Traditio semper petenda ab Ecclesia Romana. 529.66
Translatio auctoritate priuata facta quid sit? 163.46
Translatio dominiij à particulari persona dupliciter fit. 165.11
Translatio iuris facta tenet in conscientia. 161.36
Translatio nulla fit ex voto tantum. 779.8
Translatio rei cum suo onere non derogat iustitia. 683.58
Translatio rerum auctoritate legis iusta est. 160.33
Translatio significat mutationes oppositas. 258.24
Tribulatio duplex non refertur ad Assyrios. 458.22
Tribulatio iustorum est consummatio infidelium. 458.23
Tristitia in proposito duobus modis potest esse voluntaria. 21.44. *an sit actus elicitus?* *ibid.*
Tristitia non est pœnitentia actiua. 246.4
Tristitia quomodo voluntaria, aut inuoluntaria? 21.45. *de causis eius dubium.* 22.46. & seq.
Tristitie causa immediata qua? 67.19
Tristitie definitio ex Augustino. 20.11
Tristitia qua causa totalis remota? *ibid.* 13
Tristitia varia imperari possunt uno actu pœnitentia. 76.7
Tristitiam quid causet? 20.12.21.45

V A

VAgabundi, & scholares possunt eligere sibi confessorem. 373.43

Index rerum.

V E

- de Venditione subhasta, & auclione. 170.74
 Verbum futuri est nota sententia ferende. 58.20
 Verba an requirantur ad formam? 86. & seq.
 Verba Christi non respiciunt peccatum, sed penam legis. 227.54
 Verba non requiruntur ex precepto ad matrimonium, modo subfit causa rationalis. 594.69
 Verba non sunt necessaria ad matrimonium, nisi quoad Ecclesiam. 594.64
 Verba requiruntur ad formam Sacramenti, & non sufficiunt signa. 86.19
 de Verbis essentialibus forma Penitentia diuersa sunt sententia. 89.31. & seq.
 Veritas certa reuiscencia meritorum non dependet ab incerta. 472. 67. neque ratio extenditur ad reuiscenciam gratia. ibid.
 Veritas cur exciderit apud Gracos? 78.19
 Veritatem non tenetur quis semper dicere, tenetur tamen non decipere. 235.18

V I

- Vinculum matrimonij non est ex solo consensu parentum, sed ex lege contractus. 613.9.614.11
 Vinculi perpetuitas non dependet à consensu coniugum. 675.21
 Vindicandi actus an nobilior alijs actibus iustitie? 36.8
 Violentum definiunt. 619.5. respicit inclinationem passiuam. ibid.
 Violentum distinguitur à coactione, licet quandoque sumantur synonymè. 619.5
 B. Virgo an fuerit capax Sacramenti extrema Vnctionis. 492.14
 B. Virgo contraxit ex speciali mandato, & reuelatione. 659.26. & consensu respectiue ad finem specialem. ibid.
 B. Virgo, & Ioseph fuerunt coniugati. 653.7
 B. Virgo fuit ex tribu Dauid. 662.37
 B. Virgo fuit unigenita. ibid.
 B. Virgo non uouit uirginitatem absolute ante matrimonium, secundum D. Thomam. 655.11
 B. Virgo post sponsalia concepit. 654.10
 B. Virgo prima emisit uotum uirginitatis. 656.14
 Virginitatis dignitas super statu coniugij. 679.38
 Virginitatis puritas supereminens in B. Virgine. 657.20
 Virgines uelate, & non uelate quomodo differant? 786.41. & de earum uotis. ibid.
 Vir inuita uxore professus Religionem, non fit Monachus: restitutus tamen non potest petere debitum. 693.19
 Vir nocte utens uxore non idèo mane necessario excluditur à communicando, sed de congruo. 695.7
 Vir sanus teneaturne cohabitare cum muliere leprosa. 698.33
 Vir si promissa sola licentia patris sine uoto emittat professionem in Religione, interpellante uxore restitutus debet: restitutus tamen non poterit petere debitum. Idem dices de uxore. 693.17. & 18
 Virtus actiua est perfectio simpliciter. 578.10
 Virtus est supplementum naturalis defectus. 50.69
 Virtus qualibet detestatur peccatum contra se commissum. 41.11
 Virtus unde dicatur moralis? 75.5
 Virtus eiusdem est prosequi, & fugere. 33.10
 Virtutis primum dictamen uere sumatur? 73.2
 Virtutis regula quomodo discernatur? ibid.3
 Virtutis necessitas in uoluntate. 50.68
 Virtus cuiuslibet appetitus correspondet regula in intellectu. 72.2
 Virtutes alia cum penitentia concurrunt, nec idèo confunduntur. 37.25

- Virtutes alia sine charitate sunt imperfecta, & ad ipsam ordinantur. 48.59
 Virtutes que sint compatibiles cum statu innocentia, & que repugnantes? 68.136
 Virtutes quomodo differant, variè sentitur. 69.138
 Virtutum Cardinalium generalia principia unde nota? 78.20. que ratio conseruationis illorum. ibid.
 Virtutum modus, medium, & finis habentur per fidem, & charitatem. 48.60
 Virtutum necessitas, & finis. 68.135
 Vis, & ignorantia faciunt inuoluntarium. 188.24
 Vita homini non est estimabilis pecunia. 218. 25. sed per bonum eiusdem, aut superioris ordinis. ibid. recompenfatio eius fit per bona spiritualia. ibid. 218.25
 Vitia non sunt privationes, sed habitus. 251.1

V N

- Vnctio debet esse hominis infirmi. 492.14. supponit penitentiam. ibid. non datur infantibus. ibid.
 Unctio est una integralis. 495.30
 Unctio, & Baptismus quomodo in significando, & cansando dispares? 507.86
 Unctio extrema à pluribus fieri potest. 497.39. eius forma an deprecatoria. ibid. 40. etiam non deprecatoria ualet. ibid.
 Unctio extrema datur viatori. 498. 43. operatur ex meritis Christi. ibid.
 Unctio extrema debet fieri in partibus determinatis. 493.20
 Unctio extrema delet uenialia, estque consummatoria penitentia. 501.56
 Unctio extrema disponit ad gloriam, tollit impedimentum, & ualet ut ultimum remedium viatori. 502.61
 Unctio extrema est consummatio penitentia. 488. in com.
 Unctio extrema ministranda moribundo sine conditione. 495.29
 Unctio extrema perficitur undecim unctionibus partialibus. 490.4. est Sacramentum noua legis. ibid.
 Unctio extrema quando det suum effectum. 505.77
 Unctio extrema quando ministrari debet. 502.63. non datur in periculo uolento moris, & quare? 503.65. datur tantum infirmis periclitantibus, & quare? ibid.
 Unctio extrema qua unitate sit unum Sacramentum. 496.7. eius materia non petit balsamum, & forma est deprecatoria. ibid. 5. & 6
 Unctio extrema remittit peccata mortalia per accidens. 503.68
 Unctio extrema tantum infirmato periculose ministranda est. 489.3
 Unctio in quo subiecto sit? 493.18. requiritur ut fiat in quinque sensibus. ibid.
 Unctio in renibus est Sacramentalis, non ceremonialis. 506.84
 Unctio integra sensuum in casu non requiritur. 493.21
 Unctio quare dicatur extrema. 492.12
 Unctio renum, & pedum non est essentialis. 493.18
 Unctio ultima an aequaleat prioribus. 507.86
 Unctionis extrema definitio, 489.3.490.2
 Unctionis extrema effectus non datur non completa essentia Sacramenti. 507.87
 Unctionis extrema effectus quando datur. 507.86
 Unctionis extrema materia hic assignata est sufficiens, nec derogat ueritati forme. 494.22
 Unctionis extrema minister est Sacerdos. 497.39
 Unctionis extrema Sacramentum non est unum indiuisibiliter, & quare? 506.83
 Unctionis extrema Sacramentum quando instituitur. 498.45
 Unctionis extrema varia forma secundum varios. 494.23. & 24

Index rerum.

Unctionem, & confirmationem non esse sub precepto, secundum D. Thomam. 299.11
de Unctione extrema. 486. A. 488. in com. & de irtibus eius generibus. *ibid.*
Unctiones ex materia, & obiecto diuersa. 505.80
Unctiones priores non continentur virtute in vltima. 501.58
*Unctionum omiffio non probat eas esse Rituales, sed libera-
ras.* 506.85
Vnio cum Christo ut fit, & per qua? 268.63
Vnio, & gratia comparantur. 264.46

V O

Vocatio ad Apostolatuum diuersa est ab ordinatione. 520.16
*nec Volentem, nec nolentem mutari bene stat, licet vo-
litum fit post nolitum.* 278.10
Volitio directa pena non est volitio peccati. 454.7
Volitio puniendi quomodo fit conditionata? 284.111
Volitum nihil quin praecognitum. 634.2
Voluntarium quid fit? 21.43
*Voluntarium secundum quid innoluntarium simplici-
ter.* 618.2
Voluntarium sumitur laetius, ut extenditur ad volitum. 21.43. & eius diuifio. *ibid.*
Voluntarium triplex. 19.11
Voluntarij quatuor modi declarantur. 20.11
Voluntas antecedens legis. 17.37
Voluntas bona remiffa, & intensa quomodo differant? § 8. 103
Voluntas cogi potest secundum quid. 619.7
Voluntas conseqens qua dicitur? 17.35
*Voluntas creata potest diuerfis actibus velle opposita e-
dem, non pro simul.* 278.9
*Voluntas defuncti attenditur, quam habere debuit via-
tor; & qua debeat presumi in infideli viuo, aut mortuo.* 198.180
Voluntas Dei efficax adimpletur. 261.36
*Voluntas destruendi peccatum coniuncta est cum attri-
tione fructuosa.* 65.125
*Voluntas diuina, & humana quomodo differant in modo
operandi?* 283.108
*Voluntas diuina potest velle vno actu quicquid creata
diuerfis actibus, praeter peccatum.* 278.10
*Voluntas Domini consentientis matrimonio serui est in-
terpretanda.* 760.10
*Voluntas Domini, cui debet fieri restitutio, praesumitur ea,
qua est conformis legi.* 198.180
*Voluntas Domini praesumpta est sequenda in restitutio-
ne facienda.* 197.175.198.179
Voluntas finis efficax, est virtualiter mediorum. 109.16
Voluntas finis, & medij diuersa. 32.8
Voluntas habitualis non facit ad culpam. 312.34
Voluntas humana inerinsecè mutatur. 29.69
*Voluntas imperat actum vnius virtutis ex motiuo alte-
rius.* 40.10
Voluntas in absentia habitae cōtinuatur praesens. 346.146
Voluntas non potest violentari. 619.6. in text. & com. li-
cēt cogi possit ad aliquam passionem. *ibid.*
Voluntas ordinaria Dei immutabilis. 29.69
*Voluntas positina, & interpretatina contra preceptum
affirmatiuum pro eodem reputantur.* 314.41
Voluntas positina non penitendi cur mala? 314.41
Voluntas potest alligari alteri absque consensu proprio. 613.10
*Voluntas potest relationes rationis causare, sicut intelle-
ctus.* 277.7
Voluntas praua dupliciter continuatur. 312.34
Voluntas pro opere quandoque reputatur. 336.106
Voluntas regulata aequiuale mandatō. 201.188
Voluntas Sacramenti pro opere reputatur. 337.112

*Voluntas satisfaciendi, implendi penitentiam, & obser-
uandi legem.* 338.117
Voluntas simplex, & efficax quomodo differant? 58.101
Voluntas vniuersalis dicitur particularis. 17.36
*Voluntas vti potest suis habitibus reciproce, aut circula-
riter.* 41.37
Voluntatis bona initium est ex gratia. 96.55
Voluntatis conatus inferi excessum. 59.106
Voluntatis creata imperfectio. 284.110
Voluntatem Dei extrinsecè tantum mutari. 29.69
Voluntatem esse causam totalem remotam tristitia. 20.13
*Voluntatem mutari posse moraliter sine mutatione Phy-
sica noua.* 274.83
*de Voluntate repugnante commodantis non debet tan-
tum presumi, quantum de voluntate donantis.* 189.149
*Voluntate restituendi posita potest saepe externa restitu-
tio differri.* 199.33
Voluntates opposita nequeunt esse in Deo. 457.18
*ut Votarius, sic etiam Ecclesia acceptans potest limita-
re contractum.* 784.31
*Votum absolutum B. Virginis non derogabat matrimo-
nio.* 658.20
Votum confusum Sacramenti quando sufficit? 337.112
Votum distinguitur a contritione. 336.109
*Votum emendationis spectat ad fidelitatem, non ad gra-
titudinem.* 480.93. reduciur ad pactum. *ibid.*
Votum, & contractus an sint compatibles? 684.60
Votum, & matrimonium quomodo differant. 614.12
Votum inducit obligationem. 656.15. non suspenditur
per conditionem generalem. *ibid.*
*Votum non consistit in obligatione suscipiendi Sacramen-
tum.* 337.110
Votum non derogat vinculo. 683.55. includitur ipsa le-
ge in contractu. *ibid.*
Votum non expressum impedit usum. 683.56
Votum quare dicitur solemne? 777.2
*Votum Sacramenti non habetur, quando differtur sine
causa.* 320.63
Votum simplex impedit matrimonium, solemne dirimit. 778.4
Votum simplex non irritat matrimonium. 778.3
*Votum simplex saluatur cum consensu in contractum, &
& dissensu in usum.* 743.55
Votum simplex transfert ius. 779.7. & quōdam fit hoc
ius. *ibid.*
Votum solemne duplex. 777.3
Votum solemne irritat matrimonium. 779.5. & quo lu-
re? *ibid.*
*Votum solemne non magis datio, vel possessio, quàm sim-
plex.* 778.5
Votum trahit secum traditionem. 781.14
Votum tripliciter solemnizatur. 776.2
Votum verum quid, & quid praesumptum. 777.2
*Votum virginittatis conditionatum repugnat absolutè vo-
luntati matrimonij.* 657.18
Votum virtuale non debet numerari ut diuersum ab actu. 336.109
Voti diuifio. 777.2. & solemnitas. *ibid.*
Voti necessitas ostenditur in proposito. 338.114
Votum esse virtuale duobus modis intelligitur. 336.105
per Votum, & promissionem quid hic intendatur? 480.93
Votū non solemnizari aliquādo ratione scandali. 784.34
Votum priuatum potest esse solemne, & publicum, simplex. 776.2
Votum simplex non esse conditionatum. 706.43
per Votum solemne tantum fieri traditionem. 783.24.
fieri etiam per votum simplex. 783.25
de Voto B. Virginis. 655.11
*de Voto obseruandi legem, & implenda penitentia quid
dicendum?* 338.117

Vota

Index rerum.

Vota simplicia societatis quomodo sint acceptata. 784.
 32. *cur dicantur simplicia. ibid. constituunt verum
 Religiosum.* *ibid.* 33
Vovens conditionatè præfert conditionem operi. 657.
 20

V S

Vlucapio, & præscriptio quomodo distinguuntur? 160.
 34
Vlura mentalis quando committitur. 176.94
Vlura prohibetur in Scriptura. 190.153
Vlura prohibita, & obnoxia restitutioni. 175.89
Vlura quid sit, eiusque prohibitio. 173.81
Vlura tolerata, non approbata. 190.153
Vlura ut dignoscatur ponitur regula generalis. 179.105
*Vlurarius acquirit dominium ex ipsa translatione titu-
 lo promissionis, non verò titulo mutui.* 192.159
Vlurarius per translationem acquirit dominium. 191.
 156. *nequit perturbari ab alieno: factique pretium rei
 usurariae suum.* *ibid.*
Vlurarij manifesti qui sint? 189.151
Vlurariorum pœna. *ibid. & seq.*
Vlus à Deo præscriptus est in primo statu. 154.14
*Vlus communis rerum, & præceptum naturale de hoc,
 lato modo manet respectu indigentis extreme.* 155.19
Vlus, & dominium diversa sunt in matrimonio. 683.56
Vlus facilis Sacramenti accommodatur eiu institutiõni.
 341.126

Vlus matrimonij quomodo impeditus in B. Virgine. 659.
 24
Vlus rationis quomodo discernatur? 306.17
Vlus rei non debet subtrahi indigenti. 153.12
*Vlus rerum sine proprietate spectabat ad perfectionem
 status innocentia.* *ibid.* 11
Vlus sine proprietate particulari præscriptus à Christo.
 154.15
Vlus communem habere spectat ad perfectionem status.
 153.10
Vlus licitum non dat rei, qui transfert contra ius. 436.8

V X

Vxor in quibus casibus excusatur cùm adulteratur.
 690.6
*Vxor inuito viro non fit Religiosa, nec vir uxore reni-
 tente Monachus.* 693.19
*Vxor manens in saculo potest iure actionis repetere vi-
 rum ex Religione, saltem ante professionem, si sola li-
 centia præcessit sine voto: idem est de viro respectu
 uxoris.* 693.17. *sed quid si sit professus.* *ibid.*
Vxor non potest dare repudium. 724.16
Vxorem repudiare an fuerit licitum in lege Moysaica.
 718. & 719. *per totum.*
*Vxorem unam simul esse duorum quomodocumque est ab-
 surdum.* 671.6
Vxoridarum pœna non extenditur in virgidas. 752.
 13

F I N I S.

E R R A T A.

Fol. 94. col. 1. lin. 47. leg. *uniuscuiusque.*
 324. col. 1. lin. 45. leg. *inducere.*
 330. col. 1. lin. 22. leg. *attendite.*

B   Duns, Joannes
765   Johannes Duns Scotus
D7
1639a
t.9

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
